

1 ff

[illegible] Ad [illegible] Flavus [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] remonensis viri doctissimi [illegible] auditorum [illegible]
Civile [illegible] opuscula edidit quibus [illegible]
[illegible] frumentaria [illegible] immortalem [illegible] Hunc Baldus (non impetus
ingeniorum judex) plus semel tanquam fontem [illegible]
vas electionis praedicat.

10,289

Fol 333 verso Cantuar.

n

Sūma Azonis

Vince animum et corpus

Regla

[illegible] ignorantia in Usucapione negat prodesse: facti vero prodest
[illegible] igno: nō prodest agrere volentibus: suu vero petentibus (Non nocet

Fiat voluntas tua dne

10,289

10.289

Summa excellētissimi iuris monarche domini azonis: nouissime diligēter emēdata. Additoqz nouo repertorio quo facilius: que quisqz studiosus requirit occurrere possint.

Suum Cuiq; fatum

Bibliothèque de l'Ecole de Droit

Venundātur lugduñ. apud Stephanū Gueynard: alias Pineti prope sanctum Anthonium.

SVVM CVIQ FATVM I.A.

BIU Cujas

Incero sunt affectu venerandi prisci iuris eximij professores: qui nobis scientie legitime: canonice q̃z iecere fundamenta stabilissima. Quoniã manifesta est legalis auctoritas: fida antiquitas est (inquit lex) seruãda. Et quanq̃ nostre etatis vtriusq̃ iuris pfessoꝝ cõmentarij magis specioſi esse videantur propter multitudinem: seu prolixitatem apparatuum: veterum tamen scripta magis tuta; laudabiliora q̃z esse conspiciuntur: tanq̃ bases ⁊ fundamenta presentium. Quorum antiquorum numero extitit inclitus iuris monarcha dñs Aso. Mõtis iuris doctrina diffusus: verũetiam sermonis latini minime incultus sinceraq̃ breuitate clarissimus. Cuius presens summa nouissime emendata: nouoq̃ super ea repertorio modo quo in presentiarum vtimur composito per magistrum Johannem de gradibus vtriusq̃ iuris professorem. Impressaq̃ impensis prudi viri magistri Stephani Gueynard ciuis Lugduñ. In ipa regia vrbe Lugduñ.

BIU Cujas

Incipit repertorium

nouum sup totã summam dñi Azonis.

¶De littera. A.

<table of contents>
Abesse reipublice causa quis dicat. folio. xl. numero. 4.
Abolitio criminis quid sit: et qualiter fiat. folio. cclxiiij. numero. 9.
Abolitione a pncipe cõcessa lz accusatori repetere reũ infra. xxx. dies vtiles cõputãdos ex eo die q̃ ferie finite sũt. fo. cclxiiij. nu. 10.
Abolitio generalis quid sit: et a quo concedi possit. folio. cclxv. numero. 1.
Abigei qui dicant esse. qua pena puniũtur abigei. folio. cclxiij. numero. 9.
Actio olim dicebat cõceptio verboꝝ. fo. xv. nu. 9.
Actio ex testõ vbi ĩstitui debeat. fo. liiij. nume. 3.
Actio pscriptis verbis locũ hz in pactis appositis incõtinenti in quocũq; ĩctu. fo. cxxxj. nu. 9. Et ibi quod sit iudicis officium in illis actionibus numero. 4. et. 5. et. 6.
Actio in rẽ vbi exerceri debeat. vbi de hereditate. de ratiociniis cã stat de curiali. vbi senatores et clarissimi. fol. liij. et. lv. p ordinẽ rubicaꝝ.
Actio pro sumptibus funeris datur in eos ad quos funus ptinet. fo. lxxix. nume. 1. et ibi q̃d continet actio funeraria. numero. 2.
Actio funeraria est pretoria et stricti iuris. folio. lxxix. numero. 3.
Actio personalis si cui competat põt agere qua volnerit. vel vtraq; simul. fo. xc. nu. 4.
Actionũ diuisio ponitur folio. xc. numero. 5.
Actiones vtiles vnde nascant. fo. xc. numero. 6.
Actiones qualiter ab heredibus et in heredes incipiant. folio. xc. numero. 7.
Actiones hereditarie q̃ transeant ad heredes vide plene folio. xcj. numero. 6.
Actionis appellatio q̃tum ad probationẽ faciendam large ponit vt contineat accusatorem. folio. xcij. numero. 13.
Actio pignoratitia directa q̃ habeat locũ. folio. xcviij. numero. 7.
Actiõe pignoraticia q̃q; agi põt etiã si nihil solutũ fuerit. et q̃tũ fieri possit vide fo. xcix. nu. 2.
Actio pignoratitia cui dek. vide. fo. xcix. nume. 3.
Actio pignoratitia ĩria cui dek. fo. xcix. nume. 5. et datur contra debitorem et heredes eius. vt folio. c. numero. 1.
</table of contents>

¶Actio exercitoria.

<table of contents>
Actio exercitoria quib' detur. et in quos. et inquãtum. et qualis sit vide. fo. c. numero. 2.
Actio exercitoria dicitur a proponente. vide folio. c. numero. 3.
Actiones exercitorie proposita ex ĩctibus magistrorum sunt ppetue. fo. c. numero. 6.
</table of contents>

¶Actio institoria

<table of contents>
Actio institoria ĩ quẽ detur. fo. c. numero. 6.
Actio institoria q̃n non hz locum. fo. c. numero. 7.
Actio institoria est perpetua. et datur heredibus et in heredes. folio. cj. numero. 1.
</table of contents>

¶Actio tributoria.

<table of contents>
Actione tributoria q̃s teneat. fo. cj. numero. 3.
Actio tributoria quibus detur et ĩ quos. et quod officiũ iudicis in distributione. et est hec actio perpetua. daturq; heredibus et in heredes. folio. cj. numero. 4. 5. 6. 7. et. 8.
</table of contents>

¶Actio de peculio.

<table of contents>
Actio de peculio cui detur. et contra quẽ. et inquãtum. et qualis sit actio. fo. cij. nume. 1. 3. 5. et. 6.
</table of contents>

¶Actio quod iussu

<table of contents>
Actio quod iussu quid sit cui detur et inquantũ. et qualis sit actio. folio. ciij. nume. 7. et fo. ciij. numero. 2. 3. 4. 5. 6. 7. et. 8. per ordinem numerorum vsq; ad finem tituli.
Actio pro socio nascitur demum societate finita. folio. cxvj. numero. 3.
Actio pro socio competit ad collationem faciendam et ad alia. folio. cxvj. numero. 7. Et ibi bonam distinctionem ad materiã societatis.
Actio pro socio cõtinet bonam fidem et alia quedam. folio. cxvij. numero. 4.
Actio legis aquilie tollit per actionẽ p socio et contra. folio. cxvij. numero. 5.
Actio pro socio datur heredib' socij et cõtra heredes alterius socij. folio. cxviij. numero. 2.
Actio iniuriarũ an vendi possit. fo. cxxj. nume. 1.
Actiones empti et venditi quibus et in quos dentur directe vel vtiles: et ĩq̃tum: et quales sint: et que in eis veniãt. folio. cxxiij. numero. 7. 8. et 9. et folio. cxxiiij. numero. 1. et 2.
Actio ex vendito quib' detur directa vel vtilis. folio. cxxv. numero. 2.
Actiones exiempto vendito sunt bonefidei etc. folio. cxxv. numero. 4.
Actio q̃to minoris quib' dek. fo. cxxix. nume. 2.
Actio in factum ex edicto edilium datur emptori ad precium sibi restituendum.
Actiones descendentes ex edicto edilium curulium quibus dentur. folio. cxxix. numero. 4.
Actiones edilitie q̃to tempore durent. folio. cxxx. numero. 2.
Actiones que oriuntur ex permutatione q̃ sunt sz due. actio prescriptis verbis. et conditio ob causam. folio. cxxxj. numero. 5.
Actiones q̃ nascuntur ex permutatione quibus dantur. folio. cxxxj. numero. 6.
Actio prescriptis verbis quid cõtinet q̃n datur ex permutatione. folio. cxxxij. numero. 1.
Actio ex conducto datur etiam conductori alicuius corporis et cõpetit ex his fere causis: vtputa si re quam conduxit non liceat ei frui folio. cxxxiij. numero. 7.
Actiones ex locato et cõducto sunt ppetue: et dãtur heredib' et in heredes. fo. cxxxiiij. nume. 2.
Actio ex si stipulatu pro dote cui detur. fo. cxliij. numero. 4. et q̃n detur ibi. numero. 5. ad quid detur ibi. numero. 6.
Actio competens pro dote est bonefidei in hoc casu. folio. cxliij. numero. 4.
Actio pro euictione cõpetit demũ re abducta: quia debuit bonã fidẽ agnoscere. fo. ccxlix. nume. 4.
Actio directa p euictiõe dak emptori. ibi. nu. 6.
Actio rerum amotarũ vt locum habeat quot requiruntur. folio. cxlviij. numero. 2.
Actio rerũ emotarũ cui datur. fo. cxlviij. nume. 3.
Actio rerũ amotarũ ĩ quos dak. fo. cxlviij. nu. 4.
</table of contents>

BIU Cujas

Actio rerum amotarum que continet in se. folio. cxlvij. numero. 5.
Actio rerum amotarum quando potest intentari. fo. cxlviij numero. 6.
Actio vi bonorum raptorum cui detur et cõtra quẽ: et infra q̃tum tẽpus: et in q̃tum: ꝛ qualis sit actio. fo. cclxj. numero 5. 6. 7. 8 ꝛ 9.
Actio hypothecaria vnde nascitur et cui datur. et p̃ quibus rebus intentatur. ꝛ quando. folio. ccxxxvij. numero. 6. 7. ꝛ 8.
Actio hypothecaria est in rem. folio. ccxxxviij. numero. 3.
Actio prescriptis verbis quando et qualiter datur in contractu locati et conducti. folio. ccxxxj. numero. 7. vsq; ad finem tituli.
Actio nego. gestorum quedam est directa et quedam contraria. fo. cclxxxvij. numero. 4.
Actio tutele cui detur: et quid sit. folio. cclxxx. numero. 5.
Actio communi diuidundo cui: et p̃o quibus rebus diuidendis detur. fo. cclxxxvij. numero. 6.
Actio ex testamento quibus competit. folio. cclxxxvij. numero. 8.
Actiones vtiles que plerũq; dantur an dicantur ex quasi cõtractu. folio. cclxxxvij. numero. 10.
Actio in genere quid sit. et qualiter distinguatur. fo. cclxxxix. numero. 3. ꝛ 5.
Actio iniuriarum an p̃orie dicatur actio. folio. cclxxxix. numero. 4.
Actionũ omniũ que sub celo sunt q̃dã sunt ciuiles: quedã p̃torie. folio. cclxxxix numero. 5.
Actio commodati an sit ciuilis: vel p̃toria. folio. cclxxxix. numero. 6.
Actionum secũda diuisio est. quia quedam sunt in rem: quedã in personã: quedã mixte: et que sint ille vide fol'. cclxxxix. 7. et. 8.
Actio publiciana que sit cui et contra quem detur. fo. ccxc. nume. 1. et quid actor debet p̃ponere quando agit publiciana. fo. ccxc. nume. 2.
Actio rescissoria cui et contra quam detur. folio. ccxc. nume. 3.
Actio seruiana et quasi seruiana cui detur. folio. ccxc. nume. 4. et. 5.
Actio in rem datur etiam superficiario. folio. ccxc. nume. 6.
Actiones p̃iudiciales que sunt et cui dentur. folio. ccxc. nume. 7.
Actio pauliana et fauiana quales sunt. folio. ccxc. numero. 8. Et vide ibi per ordinem de multis generib⁹ actionũ. vsq; ad sequẽs foliũ.
Actionum alia diuisio ponitur. folio. ccxcj. nume. 2.
Actiones personales numerantur. fol'. ccxcj. numero. 3. vsq; fol'. sequens. ibi. sequitur videre de tertia diuisione.
Actionum tertia diuisio: quia quia quedam dantur ratione rei persequende. q̃dam ratione pene. vide fo. ccxcij. numero. 2. 3. ꝛ 4.
Actionum quarta diuisio: q; quedã cõcepte sunt in simplũ: q̃dã in duplũ: quedã in triplũ: quedã in quadruplũ. fol'. ccxcij. nume. 5.
Actionum quinta diuisio: quia quedã sunt bone fidei: quedã stricti iuris. fol'. ccxcij. nume. 6.
Actionum stricti iuris quedam sunt arbitrarie. quedam non. vide folio. ccxciij. numero. 1.
Actionũ sexta diuisio est. q; quedam sunt perpetue: quedaz temporales. Et que sint singule vide folio. ccxciij. numero 2.
Actiones temporales qualiter ꝛ vsq; ad qd̃ tempus perpetuantur p̃ litis constationem. folio. ccxciij. numero. 3.
Actionũ. viij. ꝛ ix. diuisio ponitur folio ccxciij. numero. 4. 5. ꝛ 6.
Actionum. x. diuisio. q; alie sunt directe. alie contrarie. folio. ccxciij. numero. 6.
Actionum. xj. diuisio. q; alie sunt vniuersales. alie singulares. folio. ccxciij. numero. 7.
Actionum duodecima diuisio. q; alie sunt simplices. alie duplices. folio. ccxciij. numero. 8.
Actionum alie tres possint fieri diuisiones. q; quedam sunt datiue alie natiue ꝛc. vide folio. ccxciij. numero. 9.
Actio pignoratitia an competat post. xxx. annos. folio. cccxvij. numero. 4.
Actionuz olim quedã p̃secutorie solidi. alie nõ. folio. ccxciij. nume. 8. versi. Itẽ actionũ omniũ.
Actionum omnium quedã sunt ex cõtractu. quedam ex maleficio. quedã ex lege vel edicto p̃torio. quedam voluntarie. quedam necessarie. folio. ccxciij. numero. 10.
Actiones noxales que ꝛ quales sunt. folio ccxciiij. numero. 1.
Actiones temporales ꝛ perpetue qualiter cognoscuntur. folio. ccxciiij. numero. 10.
Actiones per quos exerceri possunt. folio ccxciij. numero. 8.
Accusare. quid sit accusare. Accusator q̃n sit necessarius. Quis possit accusare: ꝛ qui suoz̃ appellatione cõtineantur q̃ ad materiaz accusandi. Et vtrum condemnatus accusare possit. folio. cclij. nume. 16. ꝛ fo. cclij. numero. 1. 2. 3. ꝛ 4.
Accusatio aduersus quẽ instituj possit: ꝛ qui ad tps̃z accusari non possunt. fo. cclij. nume. 5. ꝛ 6.
Accusator dz apertissime p̃obare. folio. cclij. numero. 9.
Accusatus si non veniat ad causam qualiter et quibus terminis citari dz. folio. ccliij. nume. 1.
Accusator absens a iudicio nõ punitur nisi pena senatusc̃. turpilliani. fo. cclxvj. numero. 4.
Accusans testamentũ tanq̃ falsum ꝛ persistens in eadẽ accusatione vsq; ad sententiã qualiter puniatur folio. clxxxvj. numero. 5.
Accusatori soli incumbit onus p̃obandi. nisi in quibusdã criminibus. vide fo. ccxcv. numero. 6.
Accusatio de sepulchro violato q̃n locũ habeat. ꝛ an talis actio infamet. fo. cclvij. nume. 1. ꝛ 2.
Accusatio de falsa moneta q̃n locum habeat. Quis tenetur de eo crimine. Que sit eius pena. et que sint specialia in hac accusatione. folio. cclix. numero. 8. ꝛ 9.
Accessio fit diuina ꝛ humana natura. ꝛ quomodo inteligantur. folio. cclxxv. numero. 2.
Acceptilatio qualiter diffinatur: ꝛ quis sit eius effectus. folio. ccxlviij. numero. 4.
Acquiritur nobis multis modis obligatio de quibus. folio. cxl. nume. 9.

BIU Cujas

Acquiritur nobis per liberum hominē ꝛ qualiter. fo. cv. nume. 1. ꝛ. 2.
Acquiritur nobis etiam per quosdam alios: veluti tutores. curatores ꝛc. folio. cv. nume. 3. Ex pactis debitorum quid acquiratur fideiussoribus. folio. cv. numero. 5.
Acquisitio per arrogationem quid sit ꝛ qualiter fiat. folio. cclxxxv. numero. 1.
Acquirere possessionē quis possit. ꝛ cui. ꝛ cui⁹ hereditatem. ꝛ qñ. ꝛ qualiter. ꝛ infra q̄tum tempus. ꝛ qñ. siue qualiter dicatur quis acquirere que etiam oīa de amittenda possessiōe sunt intelligenda. vide. folio. cccvj. numero. 1. 2. 3. ꝛ. 4. et folio. cccvij. numero. 1. 2. ꝛ. 3.
Acquisite possessiōis effectus q̄s sit aut adita hereditate. folio. cccvij. numero. 4.
Aduocati qui dicantur. qualr eliguntur. ꝛ cōtra quos aduocare possint. fo. xxij. nu. 8. 9. 10. ꝛ. 11.
Aduocati fisci qui sunt. ꝛ eorum officium. folio. xxiij. numero. 1.
Aduocatorum error. ꝛ qualiter errant. ꝛ qualiter errores suos corrigāt. folio. xxiij. numero. 2. ꝛ. 3.
Aduocatus qui ptermissam exceptionē dilatoriam postea instat opponere mulctatur in vnam libram auri. folio. ccxlij. numero. 7.
Ad exhibendum actione agitur pro rebus mobilibus. ꝛ proponuntur plures actiones. folio. lxxvj. numero. 8. ꝛ. 9.
Ad exhibendum actio competit contra quēlibet possessorem. folio. lxxxvij. numero. 4.
Ad exhibendum actio non habet locum in tigno iuncto. folio. lxxvij. numero. 5.
Ad exhibēdū actio est arbitraria. fo. lxxviij. nu. 1.
Ademptio legatorum in qua voluntate fiat: ꝛ qualiter. folio. cclxxxj. numero. 1. 2. ꝛ. 3.
Ademptio fit qñq̄ pure. qñq̄ sub conditione. et qualiter hoc fiat. vide folio. cclxxxj. numero. 5.
Ademptio legatorum fit qñq̄ expresse: qñq̄ tacite. folio. cclxxxj. numero. 6.
Ademptio nominis legati qualiter fiat. folio. cclxxxj. numero. 7.
Adiicere bona alicui libertatis cā quid sit. ꝛ cui adiici possint. ꝛ qñ. folio. cclxxxv. numero. 2.
Adire hereditatē q̄s pōt. folio. clxxxiij. nume. 1.
Adiens hereditatem scire dz an pure vel sub cōditione sit institutus. folio. clxxxiij. nume. 2.
Adire hereditatem qualiter quis dz. fo. clxxxiij. numero. 2. versi. Item debet adire.
Adimi potest legatum ei soli cui legatū est. folio. cclxxxj. numero. 4.
Adiunctio p applumbaturaz qualiter fiat: ꝛ cui⁹ efficiatur illa adiunctio. fo. cclxxiij. numero. 6.
Administrare tutelam per quem tutor datus cogatur. ꝛ qualiter. ꝛ qñ debeat administrare. folio. ccliij. numero. 1. ꝛ. 2.
Administratores reipublice si plures sint quo ordine cōueniantur. folio. cccxxxvj. numero. 1.
Administratores rerū publicarū qui sint. ꝛ qualiter eligantur. p quos. ꝛ qualiter cōpellantur si detractant administrare. Quid debeāt agere de oī eorū materia vide fo. cccxxxiij. nu. 5. ꝛ fo. cccxxxv. vsq̄ ad titu. de vēdēdis reb⁹ ciuitatis.
Adoptio q̄d est. ꝛ qualiter diuidit. ꝛ q̄ sunt cōia adoptionis ꝛ arrogationis: ꝛ q̄ sunt singularia in arrogatione. Qui possint. ꝛ quis sic effect⁹ adoptionis ꝛ arrogationis. folio. ccxlix. nume. 11. ꝛ folio. ccl. numero. 1. 2. 3. 4. ꝛ. 5.
Adulterium quid⁹ sit. ꝛ vñ dicat. ꝛ qui ad eius accusationem admittant. ꝛ intra q̄ tpa. ꝛ qñ possit institui hmōi accusatio. ꝛ qui possit accusari de adulterio. Et qualiter in accusatiōe sit procedendū. ꝛ que pena imponatur cōuicto ꝛ cōuicte. fo. cclv. nume. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. ꝛ. 12.
Affinitas quid sit. ꝛ q̄ dicātur affines. ꝛ qualiter cōtrahatur affinitas. folio. cclxxxiij. numero. 3.
Affinitas quid: ꝛ quot sunt eius gradus. folio. cxxxvij. numero. 4.
Aggeres nili rūpi nō debent. ꝛ qua pena puniantur rūpentes nili aggeres. fo. cclxiij. nume. 10.
Agere vel accusare nemo cogit. fo. xlix. nume. 2.
Alienatio quid est. fo. iij. numero. 7.
Alienatio si facta sit in fraudem patroni. folio. clxviij. numero. 2. 3. ꝛ. 4.
Alienatio rerū ecclesie in quibus casibus nō permittitur. fo. iij. numero. 8.
Alienatio rei ecclesie si facta fuerit cōtra legem quid iuris. folio. iij. numero. 9.
Alienare quibus est permissum vel non. folio. ccxxxvij. nume. 10. ꝛ. folio. ccxxxviij. nume. 1.
Alienare adultus quid est: qualiter potest. folio. cclxxviij. numero. 2.
Alimenta pupillis qualiter: ꝛ a quibus prestari debeant. folio. clvij. numero. 2.
Alimētis ꝛ cibariis legatis. fo. cccix. nume. 3.
Aleator est qui lusum alee cōsuenit apud se causa emolumēti exercere. folio. lxxix. numero. 6.
Alienatio rerum ecclesiasticarū qualr prohibeat veteri: vel nouo iure. ꝛ in quib⁹ casibus permittatur. Item q̄ pene imponātur alienantibus res ecclesiarū. ꝛ de hypotheta dictarum rerum. folio. ccclvj. numero. 3. vsq̄ ad finem
Alluuio quid sit. folio. ccxxviij. numero. 1.
Alluuio quid est. folio. cclxxiiij. numero. 3.
Alueus fluminis recedente fluuio cui⁹ dñij efficiatur. folio. cclxxiiij. numero. 5.
Amissum quid proprie dicat quo ad actiones legis aquilie. folio. lxix. numero. 4.
Annotatio quid sit. fo. xj. numero. 5.
Annus bisextilis qualiter causatur ꝛ cognoscitur. folio. xxxiij. numero. 6.
Annalis exceptio italici contractus qualiter tollatur. folio. ccxvij. numero. 7.
Appellatio quid sit. Quis possit appellare. ꝛ a quo. ꝛ a cuius sñia. ꝛ ad quē. ꝛ qualiter fiat appellatio. ꝛ intra que tpa. folio. ccxxiij. numero 3. 4. 5 6. 7. ꝛ. 8. ꝛ folio. ccxxiij. nume. 1. 2. 3. 4. 5. 6. ꝛ. 7. ꝛ per ordinem numerorum
Appellationes infra que tpa debeāt exerceri. folio. ccxxiiij. numero. 8.
Appellatiōes qñ recipiūt vl nō. fo. ccxxv. nu. iiij.
Appellare an possit p tumaxr vl nō. fo. ccxxv. nu. 5.
Appellatione pendente si mors interuenerit. folio. ccxxv. numero. 6. ꝛ ibi distinctionem.
Appellatio qñ non facta: velut facta tractetur. folio. ccxxv. numero. 1.
Appellatio qñ facta ab vno: proficiat alteri. fo.

FACULTE DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE
BIU Cujas

lio. ccxxvj. numero 2.
Appellatio si interponat a momentanea possessione. fo. ccxxvj. numero. 3.
Appellationē nō ꝫ interponere nisi bis nō vero tertio. fo. ccxxvj. numero. 4.
Appellationib⁹ ⁊ infra q̄ tpa ⁊c. fo. ccclxvj. nu. 2.
Apostate qui sunt: et quas penas patiantur. fo. v. numero. 13. vsq; ad finē illius tituli.
Aqua pluuia q̄ dicat: cui det actio aq̄ pluuie arcende: quid in ea veniat: qualis sit actio. folio. cccxiiij. numero. 9. 11. 12. ⁊. 13.
Arbitriū tutele. i. actio qñ nascat: cui detur: contra quem: ⁊ quid in ea veniat. fol. clvij. numero. 3. ⁊. 4. vsq; ad titulum sequentem.
Arbitriū qualiter: ⁊ quib⁹ p̄sentib⁹ cōstituat. fol. xliij. numero. 3. 4. et. 5.
Arbiter debet ferre diffinitiuā sniam i scriptis: et quid si nolit ꝓnunciare: et quid si partes arbitrū diffamauerūt. fo. xlv. numero. 2. 3. et. 4.
Arbitrij effect⁹ q̄s ⁊ q̄lis sit. fo. xlv. numero. 7.
Arbiter quis sit. et quis esse possit: et in quibus rebus: et qui sub arbitro litigare possint. folio. xliij. numero. 8. 9. ⁊. 10. et. fo. xliij. nu. 1. et. 2.
Artifices qualiter a muneribus excusantur. folio. cccxxviij. numero. 4.
Arma q̄ fabricare: aut vēdere p̄nt. fo. ccclxvj. nu. 1
Assignare libertū quid sit. et q̄s possit assignare libertū: et cui: et qualr: ⁊ qualr dissoluatur assignatio: et quis sit ei⁹ effectus: hec oīa vide folio. cclxxxiiij. numero. 3. 4. 5. 6. ⁊. 7.
Ascriptitij q̄ ⁊ quales sūt. fo. cccxxxix. numero. 3.
Assessor quis sit. et quod sit eius officium. folio. xiij. numero. 2 et. 3.
Assessoris officio qui fungi possunt. folio. xiij. numero. 4.
Assessor qui semel fuerit nō debet iterū esse assessor. fo. xiij. numero. 5.
Assessor non debet fungi officio iudicis et aduocati. fo. xiij. numero. 7.
Assessor finito officio debet remanere ibidē per quīquaginta dies. fo. xiij. numero. 8.
Assessorū ꝓuilegia qualia sūt. fo. xiij. nume. 9.
Athlete qui dicunt. et qualiter a muneribus excusantur. fo. cccxxv. numero. 5.
Auro: argento: mūdo: ornamentis: vestibus: et statuis legatis. fo. cccix. numero. iij.
Auctoritas iuris p̄udentiū q̄ et quanta fuerit. fo. viij. numero. 6.
Auctoritas tutorū quāta sit: et quis eam p̄stare pōt: et qñ: et qualiter et in quib⁹: et quis sit ei⁹ effect⁹. fo. clx. numero. 1. 2. ⁊. 3.

¶ De littera. B

Baptisma non debet reiterari: et que pena imponitur rebaptizanti: et rebaptizato. fo. v. numero. 12.
Bona parafernalia q̄ sunt: ⁊ de eorū natura. ⁊ administratiōe. fo. cxlj. nu 8.
Bonorū possessio quid sit. Qualiter diuidatur. Quis possit eā agnoscere: et qualiter. et intra que tempora. fo. clxix. numero. 4. 5. 6. ⁊. 7.
Bonorū possessio scōm et bonorū possessio extra tabulas ponūtur. fol. clxx. numero. 2. 3. 4. ⁊. 5.
Bonor⁹ possessio vñ liberi. vñ legitimi. ponuntur folio. clxxj. numero. 1. 2. 3. 4. ⁊. 5.
Bona q̄ auferuntur ab indigno qualiter. ⁊ qñ. vel cū quo onere. vl̄ que bona applicantur fisco. folio. clxxxvij. numero. 1. 2. ⁊. 3.
Bona qualiter auctoritate iudicis possideant. et quis possit petere se mitti in possessionē bonorum debitoris. ⁊ quis petat licentiā vendendi. ex qua causa. ⁊ qñ. folio. ccxxvj. numero. 10. ⁊ folio. ccxxvij. numero. 1. 2. 3. ⁊. 4.
Bonorū venditio peti potest a creditoribus: et qñ hoc fiat. folio. ccxxvij. numero. 6.
Bonorū missio qualr fiat. fo. ccxxvij. nume. 9.
Bona damnatorū de crimine cui applicentur. folio. cclxvj. numero. 9. ⁊ qualr. ⁊ quo ordine. folio. cclxvij. numero. 1. ⁊. 2.
Bona damnatorum alienata qualiter reuocantur. folio. cclxvij. numero. 2.
Bona eorum qui seipsos occidunt ad quos pertineant. folio cclxvij. numero. 3.
Bonorum possessio ꝺ tabulas quib⁹ det. Qui ad eam petendā admittant. fo. cccxij. numero. 4.

¶ De littera. C.

Capitis diminutio quid sit. fo. lio. cclxxij. numero. 4.
Capitis diminutio qualr distinguitur. folio. cclxxij. numero. 5.
Capitis diminutionis effectus qualis sit. folio. cclxxij. numero. 6.
Carcer ꝑuatus quid sit. ⁊ qua pena puniat exercens ꝑiuatū carcerē. fo. cclxiij. numero. 10.
Caueri qualiter debeat si ex noxali causa agatur. folio. ccc. numero. 5.
Cause criminales quib⁹ terminis sunt limitande: q; scz biennio. folio. ccxcvj. numero. 7.
Causa q̄ dicatur liberalis. ⁊ quib⁹ actionib⁹ exerceatur liberale iudiciū Quib⁹ detur. et contra quos. ⁊ qñ possit moueri. ⁊ quis in agendo p; bonis onus subeat. ⁊ qō sit iudicis officiū in cognoscendo: vel pronunciando. folio. ccviij. numero. 7. ⁊. folio. ccix. nume. 1. 2 3. 4. 5. 6. ⁊. 7.
Cācellarij q̄ sūt: ⁊ q̄le erat eorū officiū. fo. x. nu. 9.
Cautio legatorū: vel fideicōmissorū seruandorum causa qñ interponit. vel a quo. ⁊ cui. vel quib⁹. et in quo loco. ⁊ q̄s sit ꝓuius cautionis effect⁹. fo. ccxj. nume. 7. ⁊. 8. ⁊ fo. ccxij. numero. 1. 2. ⁊. 3.
Cedere bonis q̄d sit. ⁊ quis possit cedere bonis. et qñ. ⁊ cui. ⁊ quis sit effectus cessionis. ⁊ qō sit remediū cessiōis. fo. ccxxvj. nume. 5. 6. 7. 8. ⁊. 9.
Cedere diē legati vel fideicōmissi quid sit. ⁊ qñ cedat. ⁊ quis sit effectus siue vtilitas dicti cessionis. folio. cccxj. nume. 4. 5. ⁊. 6.
Celicole q̄ sunt. ⁊ q̄b⁹ pēis subiaciunt. fo. vj. nu. 5.
Censor: quis esse dicatur. folio. cxxv. numero. 7.
Certum quid vbi est in obligatione que actio cōpetit actori. folio. lxxxj. numero. 8.
Certum quid est. folio. lxxxij. numero. 1.
Certi conditio specialis est que competit ex mutuo. folio. lxxxij. numero. 2.
Certi conditio ex mutuo cui detur. folio. lxxxiij. numero. 2.
Certi conditio datur in tantum in quantum est mutuatum. folio. lxxxiij. numero. 2.
Certi cōditio est actio ciuilis. fo. lxxxiij. nume. 3.

BIU Cujas

Clerici qui possint ordinari: et cuius cõditionis esse debent. fo. iiij. nume. 2.
Clerici quot debeant in qualibet ecclesia ordinari. folio. ccclix. numero. 4.
Codex vnde dicitur. folio. j. numero. 1.
Codicilli qui sunt: & quis possit facere codicillos: et quando: in quo conueniant vel differant a testamento: & qualiter infirmentur codicilli. folio. clxxxvij. numero. 4. 5 6. & 7.
Cognatio seruilis quid sit: & quid in succedendo operatur. folio. cclxxxiij. numero. 1.
Collatio bonorũ quid sit. Quis & cui debeat conferri: et qñ: & que: & qualiter: & inquantũ: & que sit pena non conferentis. fo. clxxiij. nu. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. vsq; ad finez tituli per ordinẽ numerorũ.
Collatio dotis quando locum habeat: & q̃ conferat et quibus. fo. cccxij. numero. 9.
Collatio dotis q̃liter fieri debeat. fo. cccxij. nu. 10.
Collegiũ quid sit: qui dicãtur collegiati: & quis cap patri: & q̃ collegia licita: & que illicita: et que sit pena contrahentiũ collegia illicita &c. folio. cccxxxij. numero. 8. & folio sequenti.
Colonj qui dicantur. folio. cccxxxix. numero. 2.
Colonorũ q̃ fiũt duo sunt gña. fo. cccxxxix. nu. 4.
Coloni censiti in quibus casibus possunt dños suos accusare. folio. cccxlij. nu. 1.
Colluſio qualiter detegitur. folio. cx. numero. 4.
Cõia de manumissionibus. fo. ccvij. numero. 6.
Cõi diuidũdo actio inter quos locum habeat vel vtiliter inter quos cesset. Quid veniat in ea: et qualis sit actio. folio. lxxiij. nu. 1. 2. 3. 4. 5. & 6.
Cõmuni diuidundo actio oritur ex quasi contractu. folio. lxxiij. numero. 2.
Cõminationes: epistole: pgrãmata: an contineãt auctoritatem rei iudicate. folio. ccxxij. nu. 1.

¶Cõmodatum.

Cõmodatũ quid sit & vñ dicatur. fol. xcvij. nu. 5.
Cõmodatum in quibus rebus consistit. folio. xcvij. numero. 6.
Cõmodat & cõmodatur ei qui als' potest obligationem contrahere. folio. xcvij. numero. vij.
Cõmodatum producit duas actiones directã et vtilẽ: & qualis vtraq; sit. vide fo. xcvij. nu. 1. & 2.
Cõmodati actio datur inquantũ est in peculio filij: vel serui. folio. xcviij. numero. 3.
Cõmodati actio cõtraria qualis sit: & ad que competit. folio. xcviij. numero. 4.
Cõmodati actio ad quid datur. fo. xcviij. nu. 5.
Cõmodati actiones sunt personales ciuiles: non pretorie. folio. xcviij. numero. 6.
Compensatio quid sit: & in quibus fiat: et quis cõpenset: et cui: & quando cesset: et quis effectus compensationis. folio. cviij. numero. 4. 5. & 6.
Compensatio an fiat ipso iure: et in quibus fieri potest. folio. cix. numero. 1. & 2.

¶Comparatio.

Comparatio instrumenti ex quibus fieri potest ad derogandũ fidei instrumenti. fo. xcvj. nu. 1.
Comparatio a quibus sit facienda. fo. xcvj. nu. 2.
Cõpatiõis effect' q̃lis & quãtus sit. fo. xcvj. nu. 3.
Compromissum ad quid fieri potest. folio. xliij. numero. 6. & 7.
Concubina, de concubinis; et eorum materia vide folio. cxlix. numero. 4.
Condemnatio qualiter fiat in actione ad exhibẽdum. folio. lxxvij. numero. 11.
Condẽnati in criminalibus si beneficio principis restituãtur: quid recuperẽt. folio. cclxvij. nu. 4.
Conditio ob causam locum habet in permutatione non in venditione. folio. cxxxj. numero. 8.
Cõditio indebiti cui detur. folio. lxxxvj. nu. 1.
Cõditio indebiti contra quẽ detur. folio. lxxxvj. numero. 2. vide distinctionem sequentem. nu. 3.
Conditio indebiti dat heredibus: et in heredes. folio. lxxxvij. numero. 1.
Conditio ob causam dator quando locũ habeat: et que cause inducunt eam vel faciãt eam cessare. Quibus detur: & in quos: & inquantũ: et qualis sit. folio. lxxxvij. numero. 2. & 3.
Conditionẽ ob causam facit cessare effectus rei. folio. lxxxviij. numero. 1.
Conditio directa & vtilis quibus detur: & quid in eam veniant: et qua actione agi possit. folio. lxxxviij. numero. 2. 3. & 4.
Conditio ob turpẽ causaz quãdo locum habeat: cui detur: & contra quẽ: & inquantũ: & qualis sit. folio. lxxxviij. numero. 5. vbi vide distinctio.
Conditio furtiua cui detur: & contra quez. Quid veniat in ea: & qualis sit. folio. lxxxviij. numero 8. & 9. et folio. lxxxviij. numero. 1. & 2.
Conditio furtiua vñ nascatur. folio. lxxxix. nu. 3.
Cõditio ex lege: & sine causa vel iniusta causa quã do locum habeat. folio. lxxxix. numero. 4.
Conditio quot modis apponitur in institutiõe. folio. clxxviij. numero. 2. & numero. 4.
Cõditionũ diuisio ponitur fo. clxxviij. numero. 3.
Conditio indebiti qualis est: et cui competit. folio. cclxxxvij. numero. 9.
Conditio triticaria que est: et quando locum habeat: & de eius materia vide folio. ccciij. nu. 3.
Conductor quando agat ad exonerationem mercedis propter sterilitatem. Et quando dicatur esse sterilitas. folio. cxxxiij. numero. 8.
Confessio q̃n alicui preiudicet: & quãdo titulus de confessis locum habeat. folio. ccxxij. nu. 3.
Confessus habetur pro iudicato nisi oranerit in facto. folio. ccxxij. numero. 6.
Confiscare bona quibus iudicibus licet vel non sine iussu principis. folio. cclxvj. numero. 8.
Confugientes ad ecclesiam qualiter & qui saluantur. fo. v. nu. 11. per illum titulũ scz de hijs qui ad ecclesiam cõfugiunt. folio. vj. numero. 8.
Confugientes ad ecclesiã si quis extraxerit qua pena puniatur. folio. vj. numero. 9.
Cõfugere ad statuas qualiter debent homines. folio. xj. numero. 8.
Cõiuges incestarũ nuptiarũ an possint sibijnuicem legare in testamẽto. fo. cxxxviij. numero. 2. Coniungendis cum emancipatus liberis. folio. cccxiij. numero. 3. 4. & 5.
Coniuncti alij sunt re tantum. Alij verbis tantum. Alij re & verbis. et de singulis vide folio. cxcix. numero. 2.
Continuatio tempus in vsucapione, inter quos fiat. folio. ccxij. numero. 5. et ita etiam qualiter sit computatio temporis. numero. 6.

BIU Cujas

Contumacia inobedie ntis iudici qualiter ꝛ p quē puniatur. fo. ccxcix. nu mero. 8.

¶Contractus.

Contractus quilibet potest fieri sine scriptis. folio. xcvj. numero. 7.

¶Antipocha.

Antipocha quid sit: et qualiter diffiniatur. folio. xcvj. numero. 8.

Conuersatio mulierum qualiter est interdicta clericis. fo iij. numero. 11.

Consensus creditoris de vendendo pignore: ita demum dissoluit pignus si venditio sit secuta de facto. fo. ccxl. numero. 10.

Cōsiliū quot modis accipitur. fo. cclxxxviij. nu. 2.

Consuetudo quid sit: et qualiter diffiniatur. folio. cclj. numero. 2.

Consuetudo ex quibus dicatur esse inducta. folio. cclj. numero. 4.

Consuetudo longa que sit: et quam vim habeat. folio. ccxcviij. numero. 3.

Cōsuetudo vt induci possit duabus vicibus: ad minus opꝫ iudicatū fuisse. fo. ccxcviij. nume. 4.

Cōsul ds sit ꝛ quale sit eius officiū. fo. ccxcviij. nu mero. 10. vsq; ad finem tituli.

Constitutio principis quid sit ꝛ q̄lis. fo. vij. nu. 2.

Constitutiones que puniūt violentū q̄les: ꝛ que sunt. fo. ccxxxij. nu. 7. ꝛ. 8. ꝛ fol. ccxxxij. nume. 3.

Constituta pecunia quid sit. quid constituatur. Qualiter constitutio fiat. Quis constituat. Cui constituatur. Et quis effectus constitutionis. Et q̄lis sit actio ista. fo. xcij. nu. 5. 6. 7 8. ꝛ. 9.

Constitutor habet spacium decem dierum ne infra eosdem exigatur. fo. xcij. numero. 10.

Contributiones portionum an augeant legata. fo. cxcviij. numero. 1.

Creditor si consenserit donare pignus: ꝛ debitor vēdiderit repellitur creditor. fol. ccxl. nume. 11.

Creditor vendens pignus quando teneatur de euictione: vel nō. fo. ccxlix. numero. 7.

Creditor repellitur ab actione hypothecaria generali q̄diu potest habere actionem hypothe. specialem. fo. ccxxxviij. numero. 1. Et vide ibi distinctionem numero 2.

Creditor accipiendo pignus nō ydoneum sibi nō p̄iudicat. folio. lxxxiij. numero. 4.

Creditores qui potiores in bonis debitoris habeantur. fo. ccxxvij. numero. 7.

Crimē lese maiestatis q̄d sit ꝛ q̄ sint in b crimine spālia. Et ds p̄miū mereat in reuelādo crimen le. ma. fo. cclij. nu. 13. ꝛ fo. cclv. numero. 1. ꝛ. 2.

Crimē peculatus q̄d sit: ꝛ quādo locum habeat: ꝛ que sit eius pena. fo. cclx. numero. 3.

Crimen sacrilegij quid sit: ꝛ quando locū habeat: ꝛ que sit eius pena.

Crimē expillate hereditatis quale sit. Quādo locū habeat. ꝛ que sit eius pena. fo. cclxj. nume. 3.

Crimen stellionatus quid sit ꝛ quando locum habeat: ꝛ que sit eius pena. folio. cclxij. numero. 1. vsq; ad finē tituli.

Culpa debet interuenire vt agi possit actione legis aquilie fo. lxvij. numero. 6.

Curatores furiosis et p̄digis q̄b⁹ ex causis et legib⁹ denī: ꝛ a q̄bus denī. ꝛ q̄liter: ꝛ q̄ denī curatores. Quanta sit eorū potestas: ꝛ qualiter finiatur. folio. clxij. numero. 1. 2. ꝛ. 3.

Curator prodigi ꝛ furiosi debet facere inuentarium: ꝛ quod sit eorum officiū: ꝛ qualiter finiatur eorū potestas. folio. clxij. numero. 4. 5. ꝛ. 6.

Curialibus vrbis rome. folio. cccxxxij. nu. 4.

¶De littera D.

Damnum infectum qualiter dicatur: Quis debeat cauere de dāno infecto: ꝛ quibus caueatur. Qualiter debeat caueri. Que actio detur: et ad quid. Que sit pena non cauentis: et quando dicta pena tollitur. Quis iudex de his cognoscat. folio. cccxv. nu. 1. 2. 3 4. 5. 6. 7. ꝛ. 8.

Damnatus de crimine publico efficitur infamis et qualiter. vide folio. ccxcvj. numero. 7.

Debitor qualiter et quibus modis liberetur ab obligatione. folio. ccxlvij. numero. 10.

Debitor quid soluere debeat vt liberetur ab obligatione. folio. ccxlviij. numero. 2. ꝛ. 3.

Debitor si obligat pignus vel vendit creditore sciente: ꝛ non contradicente distinguitur ꝛc. folio. ccxl. numero. 12.

Debitor si soluat pecuniam reprobatam an liberetur si illa pecunia sit approbata ab electore creditoris. folio. xcviij. numero. viij.

Debitor in redhibitione pignoris qualiter cauere debet creditori. folio. xcix. numero. 4.

Debitorū ciuitatū materiā vide fo. cccxxxv. nu. 2.

Decuriones qui sunt: ꝛ quare sic dicantur. folio cccxlv. numero. 1.

Decuriones quidā nascūtur: quidā fiunt: ꝛ qualiter hoc fiat vide folio. cccxlv. numero. 2.

Decuriones q̄ dicantur: ꝛ si qua sit differentia inter decuriōes ꝛ curiales ꝛ a q̄bus officijs debēt abstinere Et si curiales deliquerint per quos reuocantur: ꝛ qualiter. Et quēadmodū decuriones a fortuna curiali liberentur et eorum filij. folio. cccxx. numero. 8.

Decreto in alienatione minorum quādo non est opus. folio. clxij. numero. 1.

Defensoribus ciuitatū ꝛ de eorum officijs. fo. xv. numero. 1. et ibi. vsq; ad q̄ tempus eligatur.

Defensores ciuitatum an mulctas indicere possint. folio. xv. numero. 4.

Defendere dominū in lite qualiter intelligatur: et an quibus actionibus debet defendi. folio. xxv. numero. 8. ꝛ fo. xxvj. numero. 1.

Defensores ciuitatis q̄ dicant ꝛ qualiter eligantur ꝛ q̄ sit eorū officiū. folio. cccliv. nu. 3.

Deliberare pro edēda hereditate quid sit. Quis petat tps ad deliberandū ꝛ a quo: ꝛ q̄tū tēpus: et quis sit effect⁹ deliberatiōis: ꝛ q̄ sit ius ei⁹. folio. clxxxij. nu. 4. 5. 6. ꝛ. 7. ꝛ fo. clxxxiij. nu. 1. ꝛ. 2.

Delatores q̄ eē dicāt. ꝛ q̄ p̄mia accipiāt q̄n seipos deferūt. fo. cccxxix. nu. 9. ꝛ numero. 11.

Delegare ds possit ꝛ q̄ dari delegati p̄nt: ꝛ q̄liter: ꝛ ad quē ab ipis appellat. fo. xlviij. nu. 8. 9. ꝛ. 10.

Defendere nemo cogit inuitus. folio. xlix. nu. 5.

Delegatio q̄d sit: quis possit delegare: ꝛ q̄n: ꝛ quibus modis sit delegatio. folio. ccxlvij. nu. 8. ꝛ. 9.

Delicta quot modis cōmittūtur. fo. cclxv. nu. 10.

Delicta septē modis aggrauātur. fo. cclxv. nu. 11.

BIU Cujas

Depositi actio datur heredibus ⁊ in heredes. fo lio. cxij. nume. 3.
Depositi actio est bonefidei: ⁊ est priuilegiata vt videre poteris. fo. cxij. nume. 4. ⁊. un. 6.
Depositi actio cōtraria cui detur: ⁊ contra quē: ⁊ ad quid: ⁊ qualis sit actio. fo. cxij. nume. viij.
Depositū quid sit: vnde dicat: ⁊ in quibus rebus cōsistat: cui detur actio depositi: ⁊ cōtra quē: ⁊ qñ ⁊ inquantū: ⁊ qualis sit actio. folio. cxj. nume. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. ⁊. 8.
Definere possidere quis dicat quo ad actionē ad exhibendū. fo. lxxvij. nume. 8.
Dies fatales qui dicant: ⁊ quare sunt in appellationibus inuēti. fo. ccxxiij. nu. 8. ⁊. 9. ⁊ ibi qñ liceat patribus i causa appellationis vti nouis assertionibus vel exceptionibus. nu. 1. ⁊. 2.
Dies legati vsusfructus qñ cedat. fo. cc. ij. nu. 2.
Digestor seu pādectar liber quare sic dr. fo. viij. nume. 5. Et ibi vide de perfectione numeror.
Dilationes ꝓpter que dentur: ⁊ qñ: ⁊ quibus: et quotiēs: ⁊ quāte: ⁊ qualr. fo. l. nu. 7 8. ⁊. 9.
Dilationes a quibus indulgent fo. lj. nume. 3.
Discussio cause in iudicio debet fieri cum plena cause cognitione. fo. xlvij. nume. 6.
Dispongere est in scriptura cōferre accepta ⁊ data. fo ccxxvij. nume. 5.
Diuortiū quid est: ⁊ de eius materia. Itē que est differētia inter diuortiū ⁊ repudium. fo. cxlvij. nume 1. ⁊. 2. Et de materia diuortij ⁊ repudijvide ibi vsq; ad ti. Soluto matrimonio.
Diuisio personarum in quot membra distinguitur. fo. cclxx. nume. 2.
Diuisio ꝓsonar alia est q: quidā viri: quedā mulieres: quidā hermofroditi: ⁊ differūt viri a mulieribus in multis. fo. cclxxi. nume. 2.
Diuisio alia personarū: quidā eīi sunt sui iuris: quidā alterius iuri subiecti sunt: quidam sunt iuris dubij. fo. cclxxj. nume. 4. 5. 6. 7. ⁊. 8.
Do vt facias quando debeat dici ⁊ econuerso. folio. cxxxj. nume. x.
Dolus solus venit in actione depositi: ⁊ lata culpa: ⁊ qualiter lata culpa ꝓsumitur. folio. cxij. numero. 1. ⁊. 2.
Dolus quid sit: ⁊ qualr diuidatur. fo. xxxj. nu 5.
Doli exceptio non datur contra parentes ⁊ patronos: siue ex suo: siue ex cōtractu cōueniantur alieno. fo. xxxij. nume. 2.
Dolus debet interuenire vt lex cor̄ne. de sica. locum habeat. fo. cclvij. nume. 6.
Dolus quādo dat causam contractui bonefidei: nō tenet contractus ipso iure. fo. xxxij. nu 3.
Dolus si reipsa insit cōtractui stricti iuris obstabit doli exceptio. fo. xxxij. nume. 4.
Dolus si adhibeatur extra cōtractū: quid iuris siquidē cadit in maleficij: vt furti: iniuria. Si autem extra contractum nec cadit in speciale nomē maleficij. vide fo. xxxij. nume. 5 ⁊. 6.
Doli actio datur dolū passo ⁊ eius heredibus cōtra dolosum. fo xxxij. nume. 7.
Doli actio datur ita demū si probetur ex perspicuis indicijs. fo. xxxij. nume 9.
Doli actio datur vt res restituatur si restituī potest; ⁊ cessat si res nō excedat summā duor̄ aureorum. fo xxxiij. nu. 1. ⁊. 2.
Doli actio est personalis ⁊ arbitraria: ⁊ an detur si tertius dolū cōmiserit. folio. xxxiij. nume. 4.
Dominus qualiter ⁊ quādo potest castigare seruum suum. vide folio. cclvij. numero. 2.
Dominus nude ꝓprietatis qualiter potest constituere vsumfructum in illa ꝓprietate. folio. cclxxvj. nume. 9. versi. Item notabile est.
Dominia rerum quibus modis acquiruntur nobis. folio. cclxxiij. numero. 11.
Dominia rerum qualiter acquirantur nobis de iure gentium. folio. cclxxiij. numero. 2.
Dominium qualiter acquiritur nobis per specificationem. folio. cclxxv. numero. 4.
Dominiū qualiter acquirit nobis per cōfusionē. fo. cclxxv. nu. 6. ⁊ quid sit confundere. ibidē. nu. 7.
Dominium qualiter acquiritur nobis per inuentionem. folio. cclxxv. numero. 8.
Dominium qualiter nobis acquiritur iure nature per traditionē. folio. cclxxv. numero. 9.
Dominium quandoq; acquiritur nobis sine traditione. folio. cclxx6. numero. 1.
Dominiū rei alienate in fraudē creditorū transit in accipientē: tū creditores possunt petere rescissionē alienationis. folio. ccxxix. nume. 4.
Dominium rei quādoq; transfertur per eum qui non est dñs. folio. cclxxvj. numero. 3.
Dominium rei qñq; transfertur in incertā personam: qualiter hoc fiat. vide fo. cclxxvj. nu. 4.
Domicilij vbi quis habere dicat. fo. cccxxij. nu. 2.
Domicilium mutare qualiter ⁊ quando quis potest. folio. cccxxij. numero. 3.
Donatio quid sit. vnde dicatur. Qualiter diuidatur. Quis possit donare. Cui possit donari. Qualiter fiat donatio. Donatio quādo nō fieri sine scriptis. ⁊ qualiter ex donatiōe agatur. folio. cclj. nume. 5. 6. 7. 8. 9. ⁊. 10. et folio. cclij. numero. 1. ⁊ 2.
Donator inquātum cōdēnetur erga donatariū. folio. cclij. numero. 3.
Donatio sub modo qualiter fieri potest. fo. cclij. numero. 4. et. 5.
Donatio ex quibus causis reuocatur. folio. cclij. numero. 6. ⁊. 7.
Donatio causa mortis quid. Qualiter fiat: vel quot sint species eius. Quis donare possit cā mortis. Ex quib⁹ causis reuocetur. Qua actio in quibus conuenit cū legatis. folio. cclij. numero. 9. 10. 11. 12. 13. 14. ⁊. 15.
Donatio ꝓpter nuptias et eius materia ponitur. folio. cxxxvj. numero. 2 3. 4. ⁊. 5.
Donatio inofficiosa quid sit: ⁊ qñ: ⁊ quibus: ⁊ cōtra quos detur q̄rela iofficiose donatiōis: ⁊ q̄s sit ei⁹ effectus. fo. lvij. nume 2 3 4. 5 ⁊. 6.
Donatio inofficiosa q̄ iure reuocet. fo. lvij. nu. 7.
Donatio quibus casibus reuocat. fo. cxlvj. nu. 2.
Donatio collata in vxorez qualiter reuocatur. folio. cxlvj. numero. 3.
Donatio qua actione petitur reuocari quādo scz reuocari potest. folio. cxlvj. numero. 4.
Donatio reuocatur expressim: vel tacite. fo. cxlvj. numero 4 versi. reuocatur donatio expssim.
Donationes inter virum ⁊ vxorem quales sint.

BIU Cujas

folio.cxliij. numero.5. Et totali eius materia vide ibidem per totum titulum.
Donationis causa mortis quot sunt species. folio.cxlv.numero.2.
Donationis causa mortis tempus quando spectetur.fol.cxlv.numero.4.
Dos quid sit.qualiter diuidatur:quis constituat dotem:& in quibus rebus. Ad quem pertineat cõmodum & incõmodum deteriorate dotis: et ad quem pertineat periculũ euictionis dotis:& quando fiat exactio dotis. fol. cxl.nu.6.7.8.9. & 10.& fo.cxlj.nu.1.vbi hẽ qualr dos constituat.
Dotis exactio qualiter et qua actione fit. folio.cxlij.numero.2.
Dos cauta:non numerata qualis sit & cuius natura.folio.cxliij.numero.4.
Dos soluto matrimonio qualiter & quibus actionibus repetatur.fo.cxlvij.numero.3.
Dos si soluta fuerit constante matrimonio quid iuris.fo.cxlvij.numero.4.
Dos prelegata quid sit:& quam naturam habet. fo.cccviij.nume.2.vsq; ad finem tituli.
Dos inofficiosa quid sit.fol.lvij.numero.8.
Dubietas sup quibus rebus oriat inquãtũ pertinet ad titulũ de reb' dubijs.fo.cccix.nu.4.

De littera E

Ecclesia romana gaudet priuilegio prescriptionis centum annorum. folio.ccclviij.numero.3.
Ecclesia quot modis dicatur seu acciapiatur.fo.iij.numero.1.
Ecclesie priuilegia respectu loci vide. folio.iij. numero.4.
Ecclesie priuilegia respectu fidelium que denegantur hereticis.fo.iij.numero.2.
Ecclesie priuilegia respectu personaruz ecclesiasticarum que sunt.fo.iij.numero.4.
Ecclesie priuilegia circa munera: que et qualiter in numerum diuidantur.fo.iij.numero.5.
Eccl'ie priuilegia circa prescriptionem.fo.iij.nu.6.
Eccl'ie priuilegia in reb' amittendis. fo.iij.nu.7. Et ibi vide de forma vendendi res eccl'iarum.
Edere quid sit in iure. fo.xv.numero.8.
Edictio actiõis qualr fieri dz.fol'.xvj.nu.3.4.& 5.
Edictio instrumentoruz:que & quando fiat & qua actione.fo.xvij.numero.1.& 2.
Edictum naute caupones stabularij &c.quando locum habeat:& quis contineatur nomine naute.& que actiones dentur ex hoc edicto.fo.cccj. numero.5.vsq; ad finem.
Edictum de interrogatorijs actionibus quando locus habeat.fo.cccliij.numero.5. Et in quibus casibus. & in quo loco:& quod beneficiuz huius edicti.ibi.numero.6.7.& 8.
Edictum quod quisq; iuris in alterum statuit &c. quando locum habeat.folio.ccxcix.numero.4. et ibi quod sit huius edicti beneficiũ.nume.5. Et quibus detur hmõi beneficium. numero.6.
Edictum de eo per quem factuz erit quo minus in iudicio sistatur quando locum habeat. folio.ccc.numero.6.
dictum de calũniatoribus quando locum habeat.fo.cccj.numero.4.
Edictum de alie.iudi.mu.cau.fac.quando locum habeat. Alienationis nole quid contineatur. Que actio detur ex hoc edicto: et cui detur:et qñ cesset hec actio.fo.xliij.nu.2.3.4.5.6.7.
Edictum successoriuz quid et quale sit ponitur folio.clxxj.numero.6.
Edictum carbonianũ quod dicat:& cui detur bñficium eius.& quãdo & quale sit bñficiũ. & infra quod tempus datur.fo.clxxj.& fo.clxxij. numero.1.& 2.vsq; ad finem tituli per ordinem.
Edictum pretoris.Si omissa sit causa testamẽti. quando habeat locum.fo.cxcj.numero.4.
Edictum pretoris.Si omissa &c.quando cessat.folio.cxcj.numero.5.
Edictum prefatum succurrit legatarijs: & fideicõmissarijs.fo.cxcj.nume.6. & alijs subuenitur per hoc edictum.vt ibi vsq; in finem tituli.
Edictũ principis quid sit:& quale.fo.vj.nume.2.
Edictum edilium est quoddam:ne quis verrem: vel aprum &c.fo.cxxx.numero.3.
Edificia priuata q̃ teneanr edificare:& q̃ nõ: & de materia taliũ edificioz. vide fo.ccxxxvj. nu. 12.
Edilitie actiones que & quot sunt & in quib' contractibus:& in quib' reb' & in q̃bus causis sint pdite.Quib' dẽtur:& in quos:& quando:& q̃les sint.fo.cxxviij. nu.2.3.4.5.6.7.8.9.10.11. & 12.
Electio episcoporuz qualiter sit facienda: per quos:& qui ad episcopatum eligi possunt et cetera vide fo.ccclxxiij.numero.4.
Emancipatio quid est:& quando pater teneatur emãcipare filium.fo.ccl.numero.6.& 7.
Emendatio propinquoruz quando sit licita:vel non.fo.cclvij.numero.3.
Erroz quid sit et qualiter differt ab ignorantia. folio.viij.numero.2.
Emptoz que remedia habeat pro euictione contra vendentem.fo.ccxlix.numero.2.
Emphitheosis q̃d sit & in q̃b' rebus ꝓsistat:& qualiter ꝯhatur:& q̃ actio nascat ex ea.fol'.cxxxiij. nu.3.4.5.6.7.& 8.& fo.cxxxv.nume.1.2.& 3.
Emphitheota superficiarius vasallus an agere possint de euictione.fo.ccxlviij.numero.8.
Emptio & vẽditio qualr ꝯhat:& q̃d dz i tali ꝯctu i teruenire vt pfici possit.fo.cxviij.nu.4.5.6.& 7.
Emptionem an perficiat arrarum datio. folio.cxix.numero.1.
Emptio dz pfici trib' modis.fol'.cxix.numero.2.
Emptio & vẽditio inter quas personas contrahi possit.fo.cxix.numero.3.
Erroz calculi:qualis & quando locum habeat.folio.xxj.numero.8.& fo.xxij.numero.1.
Episcopus qualiter eligatur. & vnde dicat' eps. & electus q̃d facere debeat.fo.ccclvj.numero.2.
Episcopus vnde dicatur.& de eius nominis derivatione.fo.iij.numero.11.
Epi qualr ordinentur. fol'.iij.numero.12. Et ibi vide de electiõe episcopi. & qualis esse debeat. & q̃d facere:& q̃d vitare debeat: et de ei' ꝓsecratiõe.vide vsq; ad vlt. q̃ priuilegia epo cõcedanr.
Episcopalis audientia quando desideretur. vide.fo.iiij.numero.12.
Equalitas dotis:& donationis propter nuptias qualr sit seruanda.fo.ccclxviij.numero.8.

BIU Cujas

Eunuchi qui sunt. fo. cxxj. nume. 4.
Euictio p quibus rebus cõpetit. fo. ccxlix. nu. 1.
Euictio quid sit: ꝛ quis agat de euictione. fo lio. ccxlviij. nume. 5. 6. 7. ꝛ. 8.
Ergalabi qui dicantur. fo. cxxx. nume. 5.
Exceptio rei vendite ꝛ tradite quãdo locum ha beat. fo. cccliij. nume. 6.
Exceptio rei iudicate quãdo locũ habeat: ꝛ qua lis sit. fo. cccxvj. nume. 1. vsq; ad finẽ tituli.
Exceptio quot modis sumi põt. fo. ccxlij. nu. iij.
Exceptiones diuiduntur: q; alie sunt perpetue: alie tempozales ꝛc. fo. ccxlij. nume. 4.
Exceptionum alie sunt odiose: alie fauozabiles ꝛc. fo. ccxlij. nume. 5.
Exceptiones dilatozie quãdo pzoponi ꝛ quãdo pbari debẽt. fo. ccxlij. nume. 6.
Excusatio veteranoꝝ quibus ex causis fiat. fo lio. clxj. numero. 4. ꝛ. 5.
Excusatio munerũ quid sit: qualr ꝓponẽda sit: ꝛ qñ: ꝛ infra qõ tps: quibus ex causis excusatio cõcedat: ꝛ a quo tpe ds excusationẽ habere de beat. Et qualr vacatio siue excusatio mune rũ diuidat. Que si pena eius qui se iniuste ex cusat. fo. cccxxiij. nu. 1. vsq; ad finẽ ti. p ozdinẽ.
Exceptio doli dicitur in rẽ aut datur dolũ pas so. fo. xxxij. nume. 1.
Excipitur pupillus de hoc edicto: vt ibi. nu. 7.
Executozes qui dicantur: a quibus ozdinãtur: ꝛ qualiter. fo. xlvij. nu. 9. ꝛ fo. xlviij. nu. 1. 2. ꝛ. 3.
Executozum officium quale est. fo. xlviij. nu. 2.
Exhibere quid sit quoad actionem ad exhiben dum. fo. lxxvj. nume. 7.
Exhibitio rerum fit per hanc actionem quacũq; actione ds sit acturus. Et in casu nõ dat actio ad exhibendum. fo. lxxvij. nume. 1. ꝛ. 2.
Exhibere autem reus tenetur rem in eo statu in quo erat cũ accipitur iudiciũ. fo. lxxvij. nu. 10.
Exhibẽdis ꝛ introducẽdis reis. fo. ccclxij. nu. vij.
Exhibitio testamentoꝝ: ꝛ omniũ instrumentoꝝ quo iure fieri petat. Quis petat sibi exhiberi vel aperiri testamentũ. Quid appellatione te stamẽti cõtineat. Qualr fiat apertura: ꝛ quan do cesset. fo. clxxv. nu. 1. 2. 3. 4. ꝛ. 5. per totum.
Exportari que res possint. fo. cxxj. nu. 3.
Extimatio rerũ in lege falcidia qualiter fiat. fo lio. cxcvij. nume. 4. ꝛ. 5.
Eiectus videt de possessione quivisis armatis: vel audito q armati venirẽt fugit de possessio ne. fo. ccxxxij. nume. 1.
Eiectus p vim si nõ põt ꝓbare res sibi ablatas: ꝓbata expulsione statur suo iuramento de re bus ablatis. fo. ccxxxij. nume. 5.

De littera F.

Albricẽses q̃ dicant: ꝛ quare tali noie nũcupantur: ꝛ qõ sit eoꝝ officiũ: ꝛ qualr ad ymõi cõsoztiũ eligant. fo lio. cccxxxj. nu. 4. vsq; ad finẽ ti.
Falcidia quot modis dicitur: ꝛ qualr accipit: quot sunt necessaria vt locũ habeat: in quibus casibus cesset. fo. cccliij. nu. 4. ꝛ. 5. ꝛ fo lio. cccliij. nume. 1. vsq; ad finẽ tituli.
Fallacia cõmittitur in mentiendo in his q̃ quis asserit falso ex certa scientia. fo. xxxj. nume. 6.
Familie herciscunde actio vnde dicatur. Cui com petat: ꝛ que veniant in ea. Et inter quos com petat. Quod sit officiũ iudicis in ea. Et qualis sit actio. fo. lxix. nu. 9. ꝛ. 10. Et fo. lxx. nũero. 1.
Familie herciscunde iudicium ex rebus constat ꝛ personalib⁹ pzestationibus. ꝛ que sint perso nales pzestationes. folio. lxxj. numero. 1. et. 2.
Familie herciscunde actio inter quos intentari potest. folio. lxxj. numero. 3.
Familie herciscunde actio est ciuilis et non po test intentari nisi semel. folio. lxxj. numero. 4.
Familie appellatione quãtum ad edictum edi lium curulium qui contineantur. fo. cxxix. nu. 1.
Ferie quare sic dicãtur: ꝛ qualiter distinguãtur. Quid in eis agi debeat. fo. lj. nume. 4. 5. 6. ꝛ. 7.
Fides quid sit: ꝛ quot modis accipiat. fo. ij. nu. 5. Et ibidem tractat de sancta trinitate: ꝛ de in carnatione dñi nostri iesu chzisti. vsq; ad versi. Que vero pena.
Fides catholica in quibus consistat. et de eius veritate. folio. ij. numero. 6.
Fideicõmissum diuiditur: q; quoddam est expzes sum: ꝛ quoddaz tacitum: ꝛ que sint illa. vide fo lio. cxcj. numero. 5.
Fideiussozes tutozum qualiter exigantur. fo lio. clix. numero. 5.
Fideiussoz quis dicatur: ꝛ quis mandatoz: ꝛ pzo quo: et quis possit fideiubere. Item qualiter fiat fideiussio: ꝛ quis sit effectus fideiussionis. folio. ccxlvj. nu. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. ꝛc.
Fideiussoz pzo reo accusato: qualiter condemna ri debet. folio. ccliiij. numero. 9.
Fideiussoz: vel mãdatoz: vel spõsoz qui sint. Qua liter obligent iure veteri: vl nouo: vel in psona libus actionibus vel realibus. folio. ccliiij. nu mero. 3. per totam illam autenticam.
Fideiussoribus minozum vtrũ succurratur, sicut ipsis minozibus. fo. xxxiiij. nume. 10.
Fide instrumẽtoꝝ ꝛ cautela. fo. ccclxv. nume. 3.
Filij cuius oziginem sequũtur patris: vl matris. folio. ccexxj. numero. 6.
Filij familias: ꝛ quẽadmodum pater pzo eis te neatur. folio. ccexxvj. numero. 6.
Filiusfamilias qualiter factꝰ sui iuris teneat ex ꝛctib⁹ initis cũ eet in patria ptãte. fo. cj. nu. 2.
Filij naturales qualiter succedunt parentibus suis. folio. cxlix. numero. 6.
Filij spurij an possint succedere tanq̃ legitimi p rescriptũ pncipis derogatoziũ legib⁹ dãnatib⁹ filios spurios: ꝛ repellẽtibus ab omni successio ne. folio. cl. numero. 1.
Filij naturales tantum qualiter legitimantur. folio. cl. numero. 2. ꝛ. 3.
Filij nati de incestis nuptijs an sint legitimi pzo pter ignorantiam coniugũ. folio. cxxxviij. nu. 3.
Filioꝝ diuisio seu distinctio ponit. fo. cxlix. nu. 5.
Finis iuris ds sit: ꝛ ad quẽ finẽ tẽdat. fo. ij. nu. 2.
Finiũ regũ. actio i ꝺbus pdijs locũ habeat: ꝺb⁹ det: ꝛ i quos: ad veniat i eam et ꝺlis sit actio. fo. lxxiiij. nu. 4. 5. 6. 7. ꝛ. 8. vt ibi p ozdinẽ luenies.
Finiũ regũdoꝝ actio est duplex. fo. lxxiiij. nu. 10.
Finiũ regundoꝝ actio an sit bonefidei vel stri cti iuris. folio. lxxiiij. numero. 11.

BIU Cujas

Fiscus quid sit:et que habeat priuilegia. folio.cccxviij.numero.7.
Fiscus vel priuatus quando debitoris sui debitoris conuenire possiunt.fol'.xcj.nume.4.
Forum quid sit.quibus modis, ipsum quis sortiatur.fol'.liij.numero.2.3.
Filius qualiter petatur a patre. fol'.lx.nume.8.
Fraus legi quot modis fit. fol'.xcvij.numero.3.
Fructus qualiter petūtur per rei vendicationē. et que sint genera fructuū.fo.lxj.numero.4.
Fructus pcepti de re vendita a primo emptore restituendi sunt venditori. fol'.cxxvij.nume.3.
Fructus et litis expense q̄te et qualiter petuntur.fol'.ccxx.numero.7.
Fructuari⁹ si deficiatur de fundo p vim an̄ ppie tarius perdat possessionē. fo.ccxxxiij.nu.1.2.
Frumēta seminata in terra aliena cuius efficiantur.fol'.cclxxv.numero.3.4.nu.5.
Furtum laudabile fuit quod fecerūt hebrei pharaoni.fol'.cclxxxviij.numero.1.
Furtum quid'sit.et vnde dicatur.cui detur actio furti.et contra quem.et inquātum. et qualis sit actio.fo.clxiij.nu.6.7 fo.clxv.nu.1.2.3.4.7.5.
Furti actione agunt fullones conductores et similes.fol'.clxvj.numero.1.
Furti actio competit pro partu ancille edito ex ancilla furtiua.fo.clxvj.numero.2.
Furti actio datur vtilis patri filio vl' filia corrupta in eam summam quam ipse estimauerit ꝛc. fol'.clxvj.numero.5.
Furti actionem an et qualiter coniunx habet aduersus coniugem. fol'.cclxxxviij.numero.3.
Fundamentū iuris q̄le et q̄d sit.fo.ccxcvij.nu.1.
Fundus dotalis quis sit:et quando:et quo priuilegio gaudeat.fol'.cxlviij.numero.8.
Fundi dotalis priuilegium q̄tū,et quale est. folio.cxlviij.numero.9.

¶De littera. G

Emma inclusa in annullo qualiter petatur.fol'.lxj.numero.1.
Gerere pro herede nihil aliud est q̄ pro dño gerere.fol'.clxxxiij.nu.4.
Gradus cognationū quid sit:et qualiter distinguant.fol'.cclxxxiij.numero.1.
Gradus quot:et quibus personis:et qualiter cō stituant.fol'.cclxxxiij.numero.2.
Granaria an sint ediū.fo.cxxij.numero.5.
Ginetiarij qui dicantur. fol'.cccxxxj.numero.1. versi.Ginetiarij dicuntur.
Grauari relictis qui p̄ possiunt:et inq̄tū:et quā pena patiātur si nō obtēperauerint vltime volūtati:et cui dicta pena applicet. fo.cccliij.nu.2.3.

¶De littera. H

Abitatio q̄d sit:et qualr̄ ꝺstituat:et qō sit ei⁹ emolumētū.fo.cclxxvij.nu.7.
Heres īstitut⁹ et rogat⁹ restituere hereditatē compellit adire:postulāte eo cui tota hereditas est: relicta:vl' ps ei⁹ ꝛc. fo.cxcv.nu.1. Itē cōpellit adire postulate ꝓcura. fideicōmissarij ꝛc.ibi.nu.2.3.nu.4.
Heres qualr̄ p̄ōt cogi adire:vt restituat hereditatem.fol'.cxcvij.numero.6.
Heres necessarius q̄s dicat:et q̄s possit seruū necessariū heredē īstituere:et quē seruū:et qualr̄ possit instituere:et de effectu institutionis.folio.clxxx.numero.4.5.et fol'.clxxxj.nume.1.
Heres q̄lr̄ punit̄ si nō obseruet iudiciū testōris in soluēdis legat⁹ et fideicōmissis. fo.cxcj.nu.6.
Heredes legitimi qualr̄ olim iure antiq̄ succedebāt:et q̄ iure medio.Et qui p interp̄tationē iurisp̄rudētū:et qui iure nouo p leges iustiniani in.C.vel īsti.et qui iure nouissimo autent'. folio.ccij.nu.1.2.3.4.5.6.7.8.9.et fol'.cciij.nu.1.
Heredes alij sūt necessarij tm̄:alij sūt sui et necessarij:alij nec sui nec necessarij.i.extranei:et de singulis vide fol'.cclxxix.numero.4.5.et.6.
Heredes minores.xxv.annis cuiuscūq̄ possunt petere restitutionē in integrū vt abstineāt ab hereditate.fol'.cclxxix.numero.7.
Heredes scripti quo ordine mittant̄ in possessionem.fol'.clxxxv.numero.6.7.
Heredes scripti in quarū rerum possessionez mittuntur.fol'.clxxxv.numero.8.
Heredes tutorū qualiter cōueniantur.et a quibus.et inquātū.fol'.clix.numero.2.
Heredes qualiter:et quo ordine succedunt ab intestato.fol'.ccclxx.numero.2.
Hereditas a q̄b⁹ auferē vt indignis. fol'.clxxxv. numero.11. Et quib⁹ ex causis.ibi. numero.12.
Hereditas qualr̄ adeat:et acq̄ratur.fol'.clxxxiij. nnumero.3.et ibidē quid sit adire hereditatem.
Hereditas restituit̄ re et verbo:et qualr̄ id fiat vide fol'.cxcvj.nu.1.vbi etiā q̄ facta restitutione q̄lr̄ oēs actiōes trasēūt ī fideicōmissariū.nu.2.
Hereticus q̄s sit:et vnde dicat̄. fol'.v.numero.5.
Hereticis p̄mittit̄ dotare filias et neptes. ibidē.
Hereticis cōsentientes et eis ecclias in suis dominijs p̄mittentes vt heresim doceant qualiter sint puniendi.fo.v.numero.1.
Heretici q̄ et qualiter testari possiunt:et qui vocātur ad eorū successionē:et de alijs ca.q̄ heretici facere tenent̄.fo.v.nu.8.vsq3 ibi.illud certū est.
Heretici nullis gaudēt p̄uilegijs.fol'.v.nume.11.
Heretici testificari non possiunt contra orthodoxos nisi in casibus.fo.v.numero.9.
Hereticorum pene que sint.fol'.v.numero.6.
Hereticorum genera quot et que sunt; et de eorū erroribus.fol'.v.numero.7.
His que in testamento delentur. folio. cccvj.numero.1.
His qui nume ro liberorū. vel paupertate excusationem meruerunt.fo.cccxlv.nume.2.
His qui non impletis stipendijs sacramēto soluti sunt.fol'.cccxxv.numero.6.
His q̄ in exiliū dati: vel ordine moti sunt. folio.cccxxvj.numero.v.
His qui ingrediuntur ad appellandum. folio.ccclxiij.numero.4.
Hostes nri q̄ dicātur esse.fo.ccl.numero.12.

¶De littera. I

Renarchis:et qui sunt irenarchi. folio.cccxxix.numero.6.
Ignorantia.error.et titubatio qualiter differunt.fo.viij.numero.7.
Ignorantia qualiter diuiditur. folio.viij.numero.9.

BIU Cujas

Ignorantia facti quedam ꝓbabilis: quedā non ꝓbabilis. fo. viij. nume. x.

Ignorantia iuris ⁊ facti qualiter noceāt ⁊ ꝓsint in vsucapione. fol. ix. nume. i.

Ignorantia qualiter non ꝓsit acquirere volentibus. fo. ix. nume. 2. Et vide distinctionem pulchram super hac materia. fo. ix. nume. 3. vsq; ad finem illius tituli.

Illustres accusati vel accusantes de iniuria possunt per procuratorem accusare vel respondere. fo. cclxij. nume. 7.

Imperator quando iudicat inter pupillos: viduas ⁊c. fo. lij. nu. 4. Et ibi vide quid sit pupillus ⁊ vidua ⁊ miserabiles ꝓsone. nu. 5. 6. ⁊. 7.

Impense qualiter diuidūtur. fo. lxj. nume. 6.

Impēse facte in rebus dotalibus qualr imputā tur. fo. cxlij. nu. 1. Et ibi qualiter diuidātur.

Impense sunt triplices: necessarie: vtiles: ⁊ voluptuarie. de quibus vide fo. cccv. nume. 1. vsq; ad finem tituli.

Imponenda lucratiuorum descriptione. fo lio. cccxxj. nume. 3.

Incestus quid sit: ⁊ de eius pena. fol. cclvj. nu. 7.

Inceste nuptie que sunt: ⁊ que sit pena cōtrahētiū incestas nuptias. fo. ccclix. nume. 1.

Incole vbi domicilium habere dicantur. fo lio. cccxxij. nume. 2.

Incola quis esse dicatur. fo. cccxxij. nume. 1.

Indebitū quot modis dicat. ⁊ qñ cōditio indebiti locū habeat. ⁊ in quibus causis cesset. cui detur. ⁊ in quē. ⁊ inquantū. ⁊ qualis sit actio. fo lio. lxxxv. nume. 13.

Indicta viduitas qualiter per legē miscellā tollitur. fo. cxcij. nume. 1. ⁊. 2. vsq; in finē tituli.

Infamia quid sit: ⁊ qualr diffinit. fo. cclxvj. nu. 1.

Infames qualiter ab honoribus prohibeantur. fo. cccxxvj. nume. iij.

Infamia quid sit: qualiter diuidatur: ⁊ quis sit eius effectus. fo. xxiij. nume. 7. 8. 9. ⁊. 10.

Infamia iuris qualiter irrogat. fo. xxiij. nu. 11.

Infamia qualiter irrogatur per sententiam. fo lio. xxiiij. nume. 1. ⁊. 3.

Infamia an irrogetur ex omni crimine publico intētato pecuniariter. fo. xxiij. nn. 2. ⁊. 4.

Infamia qualiter ⁊ a quo remittitur. fo lio. xxiij. nume. 5.

Infamie effectus qs ⁊ qualis sit. fo. xxiij. nu. 6.

Infantes expositi qui dicantur ⁊ de eorum materia. fo. cclj. nume. 1.

Ingenuus manumissus. fo. ccvij. nume. 5.

Ingenuus quis dicatur. fo. cclxx. nume. 6.

Ingrati liberi quas penas patiantur ꝓpter suā ingratitudinem fo. ccl. nume. 1.

Iniuria quid sit: quot modis dicatur iniuria. Quis possit iniuriam facere: ⁊ quis sentire: et quot modis fiat: cui detur actio iniuriaꝝ: ⁊ cōtra quos: ⁊ inquantum: ⁊ qualis sit actio. fo lio. cclxj. nume. 2. 3. 4. 5. ⁊. 6. ⁊ folio. cclxij. nume. 1. 2. 3. 4. ⁊. 5.

Iniuriarum actio potest intentari ciuiliter ⁊ criminaliter. fo. cclxij. nume. 6.

In integrum restitutio generali titulo. vide fo lio. ccciij. numero. 7.

Inscribere in testamento quādo quis sibi dicat: ⁊ quibus modis quis excusetur a. l. cornelia. fo lio. cclix. nu. 4. 5 6. ⁊. 7.

Insula nata in mari fit occupātis. folio. clxxiij. numero. 4.

Instituere heredem quid sit et vnde dicatur. fo lio. clxxvj. nu. 3. Quibus verbis fiat. ibi. nu. 4. et. 5. In qua voluntate. ibi. nu. 6.

Instituēdo heredē certum demonstrari oportet. folio. clxxvj. numero. 7.

Institutio potest fieri in re certa. folio. clxxvij. numero. 1. ⁊ potest fieri pure ⁊ sub conditione. ibi. numero. 2. et portiones debent exprimi in institutiōe prout testatori placuerit. ibi. nu. 3.

Institui autem que ꝓsone possint. folio. clxxvij. numero. 4.

Institutio est primus gradus institutionū etiaꝫ si mille essent. folio. clxxviij. numero. 1.

¶Instrumentum.

Instrumenti appellatio est generalis et quāti cōtineat. folio. xcv. numero. 11.

Instrumentū quantū ptinet ad titulū de fundo instructo instrfoq; legato ad sit. fo. ccevij. nu. 5.

Instrumēto domus. ville. taberne. vince q̄ continēatur. fo. ccevij. nume. 7. et de multis generibus instrumētoꝝ vide ibidē vsq; ad finē tituli.

Instrumētū publicuꝫ vt faciat fidē quot requirū tur. fo. ccclxv. nume. 3. versi. imprimis tñ nota.

Interdicta sunt ola personalia: tñ scripta in reꝫ et cetera q̄ ibi sequūtur. fo. ccxxx. numero. 11.

Interdictū quoruꝫ bonorum quod et quale sit. folio. ccxxxj. numero. 1.

Interdictū quoꝝ legatoruꝫ cui detur: ⁊ ꝓtra quē ⁊ qñ detur ⁊ ad quid. fo. ccxxxj. nume. 2. ⁊. 3.

Interdictū quoruꝫ legatorum datur cōtra titulo possidentem. folio. ccxxxj. nume. 4.

Interdictū vñ vi qñ locū habeat. cui def. ⁊ ꝫ quē. ⁊ ad q̄d. ⁊ q̄le sit interdictū. fo. ccxxxj. nu. 5. ⁊. 6.

Interdictū vñ vi non datur nisi possessio sit vere amissa. ⁊ qualiter vi amittitur possessio. vide fo lio. ccxxxj. numero. 7. ⁊. 8.

Interdictū vnde vi datur deiecto siue ciuiliter siue naturaliter possideat. fo. ccxxxij. numero. 2.

Interdictū vñ vi datur ꝫ eū q̄ deiecit: vel euꝫ qui mādauit vel iussit aliquē deiecere. Itē competit vt res restituatur. fo. ccxxxij. nume. 3. ⁊. 4.

Interdictū vñ vi ingerit infamiā condēnato. ⁊ est annale de his q̄ nō peruenerūt ad deiscientem. folio. ccxxxij. numero. 6.

Interdictū vti possidetis ⁊ vtrobi qñ ⁊ in quib⁹ rebus habeat locū. Cui detur: ⁊ ꝓtra quē: ⁊ ad quid. Et quid vincat in eis interdictis. ⁊ inquātum fiat condēnatio. folio. ccxxxiij. numero. 6. 7. 8. ⁊. 9. et folio. ccxxxiiij. numero. 1. 2. ⁊. 3.

Interdictū vti possidetis intēdere nemo potest qui est exclusus ab omni possessione: vel q̄ oēm possessionē cōcessit precario. fo. ccxxxiiij. nu. 5.

Interdictum de tabulis exhibendis quibus detur. ⁊ quādo hoc interdictum cessat. Et contra quē ꝓponitur. et an sit perpetuū. et quibus detur. folio. ccxxxv. numero. 3. 4. 5. ⁊. 6.

Interdictum de liberis et de libero homine exhibendo: quibus detur. et contra quos. et ad

BIU Cujas

quid. et qualia sint hec interdicta. fol. ccxxxv. numero. 7.8.9. 10.11. 12.
Interdictū de lib. exhi. redditur in presentē 7 in absentē. fol. ccxxxv. numero. v.
Interdictū de precario post quod tempus et intra quod tps detur. fo ccxxxvj. numero. 9.
Interdictū saluianū cui detur. et qualiter differt ab actione seruiana. fo. ccxxxvj. nume. 10. 7. 11.
Interdictū qō vi aut clam: quale est: et quādo locū habeat. fol. cccxvj. numero. 9.
Interdictū scōm leges ād sit. 7 vñ dicat. 7 q̄ sint diuisiōes interdictoꝝ. et que sint eoꝝ cōia. folio. ccxxix. nume. 6.7. et. 8. 7 fo. ccxxx. nu. 1.2.7.3.
Interdictoꝝ alia ē diuisio: qz q̄dā sunt simplicia: q̄dam duplicia. itē q̄dā ꝓhibitoria. quedā restitutoria. q̄dam mixta. sc̄z ꝓhibitoria et restitutoria. fo. ccxxx. numero. 3. 4. 5. 7. 6.
Interdictoꝝ q̄dam in pſens q̄dē in ꝑteritū referūtur. itē alia sunt publica: alia ꝓuata: et quot sunt interdicta priuata. fo. ccxxx. nume. 8. 7. 9.
Interdicta nullū infamāt nullū ꝓponit solēniter. ī nullo interdicto habet ratio fructuū. nullum reddit interdictum: inter non subiectos. fo. ccxxx. numero. 10.
Interdicta iuris ciuilis q̄lia sint. vide fol. ccxcj. numero. 1. per ordinem.
Interpretatio legis vt ꝑ quos et qualiter sit facienda. fo. vj. numero. 6.
Interpretationes legis siue iuris ꝑ decē ꝓdicamēta ponuntur magistraliter. fo. j. numero. 4. vsq; ad versi. Item lex.
Interesse cōmune quod est: et qualiter sit ꝑstandum. fo. ccxix. numero. 5.
Interesse singulare quod est et qualiter sit prestandum. fo. ccxix. nu. 6.
Intentio omniū conditoꝝ iuris ad quos fines tendat. fo. cclxviij. numero. 5.
Iudei q̄bus gaudeant ꝓuilegijs. fo. vj. nume. 2.
Iudei a q̄bus actib⁹ ꝓhibeant. fo. vj. numero. 5.
Iudei in q̄b⁹ grauātur. fo. v. numero. 3. et. 4.
Iudei mācipiū nō christianū sub pena capitali ꝓhibent circuncidere. ꝓmittūtur tñ ea possidere sed christianā nō ꝓmittuntur hre. fol. vj. nu. 6.
Iudex si male iudicauit per imperitiā quare nō tenetur ex maleficio sicut medicus qui imperite secat. fo. cclxxxix. numero. 2.
Iudex nō pōt esse pater filio. nec filius patri. folio. xlvj. numero. 10.
Iudex esse in sua causa nemo pōt. fo. xlviij. nu. 11.
Iudex an possit ꝑcipere vt quis agat vsq; ad q̄n quēniū. et an possit alicui statuere ꝛterminum īfra quē ꝓducat oīa iura sua. fo. xlix. nu. 3. 7. 4.
Iudices oēs tam ciuiles q̄ criminales seu militares post administrationem depositā per quinquaginta dies ī ciuitatibus: vel certis locis ꝓmaneant. fo. x. numero. 6. Et ibi vide totū illū bonū titulū: et vtinā nr̄is tpib⁹ bñ seruaretur.
Iudices quando et in quibus suppleāt vel non. fol. xxiij. numero. 4. 5. 7. 6.
Iudices qualiter olim 7 hodie eligant: et qō sit officiū electi. Itez de premijs et penis male gerētiū officiū iudicature. que sit vtilitas constitutionis siue aut. vt iudices siue quoquo suffragio fiant. fo. ccclvj. numero. 1.
Iudices a quibus generibus penarū abstinere debent. fo. cclxvj. numero. 2.
Iudiciū cōtrariū tutele et nego. gesto. vtili. quare sit inductū. quib⁹ competat. et qñ. et ad q̄d et qualis sit actio. fo. clix. numero. 6.
Iudiciū fit etiā ꝑ vnū testē. fo. cclxiij. numero. 5.
Iudiciū quot modis accipit. fol. xlix. numero. 6.
Iudicij ordo q̄lis sit. 7 q̄t q̄s pōt cōuenire ī iudicio. ī ciuilibus vel criminalib⁹. fo. xlix. nu. 7. 8. 7. 9
Iudiciū ꝓducit ad finē ꝑ quos. fol. xlvj. nume. 7.
Iudicij effectus quis sit. fo. xlvij. numero. 8.
Iudiciū quid sit: q̄ sint necessaria in eius constitutione et qualiter et quando ad effectū perducatur. fo. xlvj. numero. 7. 8. 7. 9.
Iudicare furē an q̄s teneat. fo. lxxxviij. nume. 6.
Iudicia publica que dicant 7 vnde. et que sit diuisio publicoꝝ criminū. fo. ccxcvj. nu. 3. et. 4.
Iura patronat⁹ que sint: et quibus debeāt ꝓstari: et qñ. fo. clxvij. numero. 1. 7. 3.
Iure annulloꝝ aureoꝝ ponūtur. fo. clxix. nu. 1.
Iuramentū quod prestant iudices in eorum electione quale sit. fo. cccl viij. numero. 2.
Iuramētū calūnie quid sit et quis debeat iurare et quando. fo. xlvj. numero. 2. 3. 4. 7. 5.
Iuramētum calūnie prestatur post litē cōtesta. fo. xlvj. numero. 5.
Iurantis pena q̄ est. fo. xlvj. numero. 6.
Iurare in litē q̄d sit: vñ dicat: 7 q̄s deferat ꝺ iusiurādū: 7 qual'r: 7 cui: 7 ꝑ quē: et ī q̄b⁹ actiōib⁹: 7 q̄s sit effect⁹ iurisiurādi. fo. clviij. nu. 3. 4. 7. 5.
Iurari nō aūt ꝺz vt delatū est. fo. lxxxj. numero. 4.
Iureiurādo delato ab vna ꝑtium alteri ꝑti: ꝑōt ps q̄ detulit renocare delationē. fo. lxxxj. nu. 1.
Iurisdictio q̄d sit. q̄l'r distinguat. fo. lj. nu. 8. 7. 9.
Iurisditionem q̄s dare possit. fo. lj. nume. ix. ver. Itē est alia.
Iurisditionē delegatā q̄s dare possit. fo. lij. nu. 3.
Iurisdictio alia volūtaria: alia cōtētiosa. itē alia hīs merū ī perīū. alia mixtū ꝛc. fo. lij. nu. 4. 7. 5. Et ibi vide de quolibet imperio q̄d sit.
Iurisiurādi effect⁹ q̄lis sit. fo. lxxxj. numero. 5.
Iurisiurādi vires cui ꝓficiant. fol. lxxxj. nume. 6.
Iurisiurandi transgressio punitur a solo deo. folio. lxxxj. numero. 7.
Iurisiurandi relatio qualiter sit facienda. folio. lxxxj. numero. 3.
Iusiurandū q̄d sit. fo. lxxix. numero. 7.
Iusiurandū qual'r distinguat. fo. lxxx. numero. 1.
Iusiurandum quis deferre possit et vbi. folio. viij. numero. 2. 3. 4. 7. 5.
Iurisiurandi delatio voluntarij iudicialis: et necessarij a quib⁹ ꝓcedit. fol. viij. numero. 7.
Iusiurādū in q̄ ꝑte iudicij ꝑstatur. fo. lxxxj. nu. 2.
Ius publicū est quod ꝑtinet ad statū reipublice: et in quib⁹ consistat. fo. cclxix. numero. 5.
Ius priuatum est quod ad singulorum vtilitatē pertinet principaliter: secundario tamē ad rēpu. pertinet. fo. cclxix. numero. 6.
Ius naturale quot modis accipitur. folio. cclxix. numero. 7.
Ius ciuile ꝺz multis modis. fol. cclxix. nume. 8.
Ius gentiū quid sit fo. cclxix. numero. 9.

BIU Cujas

Ius patrie potestatis ḧbus modis soluitur. folio.cclxxj.nu.12.ꝛ.13.vsq; ad finem tituli.
Ius dñi qualiter ꝛ quando impetratur a creditore.folio.ccxlj.numero.10.
Ius vetus qñ dicat enucleādū:ꝛ ḧbus libris veteribus romani iuris folio.viij.numero.4.
Ius accrescendi in vsufructu qñ locum habeat:ꝛ cui accrescat vsufructus. folio.cccij. nu.ij.
Ius deriuatur a iustitia: et quas habeat significationes.folio.cclxix.numero.1.
Iuris prudētia quid sit.fo.cclxix.numero.3.
Iuris prudentia qualiter differt a iustitia. folio.cclxix.numero.4.
Iustitia quid sit:ꝛ vñ dicantur:ꝛ q̄ sint'ei⁹ precepta:ꝛ quot sint eius positiões.fo.cclxviij.nu.6.

De littera L

Legatus quis dicatur:ꝛ et quis possit esse legatus.fo.cccxxvij.nu.4.ꝛ.5.
Legatus quis sit eligendus. folio.cccxxvij.numero.6.
Legatus ad quem mitti debet. fo cccxxvij.numero.7.
Legatus tempore legatiōis quid agere debeat. folio.cccxxvij.numero.8.
Legat⁹ pcōsulis habet aliqua spālia.fo.xlj.nu.9.
Legatus quod beneficiū habeat tempore legationis:vel post.folio.cccxxvij. numero.10.ꝛ.folio.cccxxviij.numero.1.
Legat⁹ vnus pōt vno tēpore suscipere plures legationes:ꝛ qualiter hoc fiat. fo.cccxxviij.nu.3.
Legati qui legationē deseruit que sit pena. folio.cccxxvij.numero.9.
Legati dicuntur sancti : et qualiter hoc fit.vide folio.cclxxiij.numero.9.
Legatū relinquit pure:ꝛ in diē:ꝛ ex die:ꝛ sub cōditione qualiter hec fiant vide fo.clxxxix.nu.2.
Legatū quid sit.Quis possit legare:ꝛ cui.Aquo prestandū relinquatur legatum. Et q̄ possint legari.Et qualiter legetur. Et quibus actionibus petatur legatus.folio.clxxxvij. numero.8. et.9.ꝛ folio.clxxxviij.numero.1.2.ꝛ.3.
Legatum potest relinqui quibuscūq; verbis. folio.clxxxix.numero.1.
Legatū quot modis dr̄ caducū. fol.cxcviij.nu.4.
Legatū pro non scriptū quid sit.fo.cxcviij.nu.4.
Legatū prestari debet cū accessionibus principalibus:q̄ partes rei censentur.fo.cxc.nu.4.
Legatum qualiter potest adimi. folio.cxc.nu.5.
Legatū si perierit: vel non cōpareat:an heres liberetur a prestatione legati.fo.cxc.nu.6.
Legatū annuū quādo dicatur:ꝛ vbi peti possit: et vbi prestari debeat:ꝛ quando:et qualiter finiatur:ꝛ que sint eius propria.hec oīa vide folio. cccvij. nu.6.ꝛ.7.vsq; ad finem tituli.
Legare fundum instructū vel sicut instructus est: vel legare fundum cum instrumento: qualiter differunt.folio. cccviij.numero.6.
Legari potest vni vel pluribus: et que sint eorū portiones.folio.cxc.numero.1.
Legari potest in testamēto perfecto:vel codicillis perfectis.folio.cxc.numero.2.
Legata qua actione petuntur.folio. cxc.nu.3.
Legato impositum onus quando comitatur legatum.folio.cxcix.numero.3.
Legato cyrographo videntur legata debita in eo contenta.folio.cxc.numero.7.
Legato aliquādo adiicitur causa falsa:quandoq; falsa demonstratio:quādoq; modus: quandoq; cōditio.ꝛ singulis istis vide folio. cxciij.nu.2.3.4.ꝛ.6.vsq; ad.7.8.ꝛ.9.ꝛ fol.cxciij.nu.1.2.ꝛ.3. vsq; ad titulum de vsuris ꝛ fructi,legato.
Legatio indicēda est per ordinē: sicut cetera munera.folio.cccxxviij.numero.2.
Legatarijs volentibus acquiritur pars caduca vel vacans non inuitis:secus in coheredib⁹ quibus inuitis accrescit.vide folio.cxcix.nu.4.
Legator̄ dies qñ cedit.fol.xcix.ꝛ. fo.cc.nu.1.ꝛ.2.
Lex quid sit:ꝛ quot modis accipitur; siue ponitur. folio.vij.numero.1.
Lex a quibus potest condi.folio.vj. numero.3.
Lex qualiter debet condi.folio.vj.numero.4.
Lex aquilia vnde dicatur: et quando locum habeat actio legis acquilie. Quib⁹ detur ꝛ cōtra quos:ꝛ inquātū et qualis sit.fo.lxvij.nu.4.ꝛ.5.
Lex dicitur facere:que non facet.folio.ij.nu.1.
Lex filium que de.C.familie herci.exponitur.folio.lxxij.numero.2.
Lex rhodia de iactu que sit:ꝛ quando locum habeat:ꝛ de eius materia vide.fo. ccciij.nu.4.
Lex falcidia vnde dicatur. Quando locum habeat.folio.cxcvj.numero.8.9.ꝛ.10.
Lex falcidia locum habet in legatis puris. folio.cxcvij.numero.6.
Lex falcidia sed vnica qñ ex substitutōe pupillari ad aliquē puenit hereditas.fo.cxcviij.nu.2.
Lex falcidia quando cessat.folio.cxcviij.numero.3.
Lex cum te.de probationibus.C.exponitur.folio.xciij.numero.1.2.ꝛ.3.
Lex cornelia de falsis quādo locus habeat:ꝛ qualiter in ea fiat cognitio:ꝛ qualis sit accusatio:ꝛ que sit eius pena.folio.cclviij. numero.5.ꝛ.6.ꝛ. folio.clix.numero.1.2.ꝛ.3.
Lex iulia ambit⁹ quando locum habet:ꝛ q̄ sit ei⁹ pena.fo.cclx.nu.1.vsq; ad finem tituli.
Lex iulia repetundarū qñ locū habeat:ꝛ que sit eius pena.fo.cclx.numero.2.
Lex iulia viscellia quando locū habeat:ꝛ que sit eius pena.fo.cclviij.numero.4.
Lex iulia de vi publica quando ꝛ contra quos locum habet.fo.cclvj.numero.11.
Legis aquilie actio cui ꝯpetit.fo.lxviij.nu.1.ꝛ.2.
Legis aquilie pena que sit.fo.lxviij.nume.5.
Lege aquilia quis teneatur.fo.lxviij.numero. 6.
Lege aquilia tenetur qui ꝯfessus est se dānuū dedisse licet vere nō dederit.fol.lxix.numero.1.
Legis aquilie actio cōpetit in simplū contra confitentem se damnū dedisse: ꝛ quid in hoc teneatur.folio.lxix.numero.3.
Legis aquilie actio est ciuilis nō pretoria. Item famosa,nō est: penalis est sua natura.fol.lxix. numero.6.7.ꝛ.8.
Legis falcidie ratio qualiter sit ponenda. folio.cxcvij.numero.1.ꝛ.2.
Legis falcidie sectio qualiter fieri debet. folio.cxcvij.numero.3.
Legis verba an liceat offendere.fol.viij. nume.1.

BIU Cujas

Legem esse generalem qualiter cognoscitur. folio.vj.nume.5.
Legem quis interpretet. fo.vj.numero.7.
Leges quis debet obseruare. fo.vij.numero.9.
Leges non obseruantium que sit pena. folio.vj. numero.10.
Leno quis esse dicatur. fo.cclvj.nume.1.
Lenocinij pena que & qualis est. folio.cclvj.nu.8.
Lenones qui sunt: & de eorum pena. folio.ccclix. numero.2.
Liber institutionum dicitur quasi liber instructionum: q3 in eo principaliter instruimur vt possimus pcipere maiora iura. fo.cclxviij.nu.4.
Liber institutionum dicitur liber iustiniani ad differentiam aliarum institutionum antiquarū fol.cclxviij.numero.4.
Libri institutionum condēdi occasio que fuerit fol.cclxviij.numero.4.
Liber homo an possit imperpetuum locare operas suas. fo.cxxxij.nume.6. Et ibi vide an quis possit precise cogi operari. numero.7.
Libellus principi oblatus quando faciat litis contestationem. fo.x.nu.1.2.
Libellus famosus quid sit: & que sit pena cōponētis libellum famosum. fo.cclxiij.numero.8.
Libellus in accusatione qualiter concipiatur. folio.cclij.numero.7.
Libello accusatorio oblato que et quales dilationes dari debent. fo. cclij.nu.8.
Liberi qualiter admittantur ad bonorum possessionem contra tabulas. fol.cccxij.nume.5. Itez qui & qñ repellātur. numero.6.&.7. vsq3 ad finē.
Liberi in quibus sequuntur conditionez patris fo.cclxxj.numero.1.
Liberi nati ex damnato coitu: quas penas patiūtur. fo.cxxxviij.numero.4.
Liberi cōmunis matrimonij facto diuortio apud quē morari debeant. fo.cxlix.numero.2.
Liberi qual'r sunt alendi a parētibus. fol. cxlix. numero.3.
Liberorum appellatione cētum ad tutele datione qui contineantur. fo.clj.numero.4.
Libertus debet impetrare veniam vt possit patronum vocare in ius. fo.xviij.numero.1.2.
Libertinis. fo.cccxxvj.numero.2.
Libertini qui sint & vnde dicantur: et quot modis contingat libertinitas: & que sit diuisio libertinorum. fo.cclxx.numero.7.8.&.9.
Libertas relinquitur pure et nominatim seruo expresso &c. fol.ccv.numero.6.
Libertatis directe effectus quis et qualis sit. folio.ccv.nu.7.&.fo.ccvj.nu.1.&.2.
Libertas fideicommissaria que dicat. Quis possit eam relinquere & qualiter. & qualiter subueniatur libertatibus fideicommissarijs. fol.ccvj. numero.4.5.6.&.7.
Libertate edilitia tollēda. & de ei' materia vide fo.ccvj.nu.2.vsq3 ad finem tituli.
Libertas q̄d sit: & q̄r diffiniat. fol.cccxcviij.nu.vj.
Libertinitas quid est. fo.cccxcviij.numero.7.
Liberti & eor liberi ponūtur. fol.clxviij.nume.6.
Linea cōsanguinitatis quid sit. fo.cclxxxiij. nume.4.& vide vsq3 ad finem tituli.
Lite cōtestata contra vnum reum promittendi interrumpitur prescriptio etiam contra alios. folio.cccxlvj. numero.3.
Littus maris quid est: & in q̄tum se extendit. folio.cclxxiij.numero.2.
Litis contestatio fit etiam coram arbitro. folio.xlv.numero.1.
Litis cōtestatio quid sit. folio.l.numero.3.
Locatio & conductio quid sit: & quis dicatur locator: & quis conductor: & qualiter contrahatur locatio: & in quibus rebus: que actiones nascuntur ex locatione. Quibus dentur: & in quos: et ad quid: et quales sint. fo.cxxxij. nu.2.3.4.&.5.
Locatio et conductio quas actiones producunt. folio.cxxxij.numero.9.
Locus religiosus quis dicatur: & qualiter fiat. folio.lxxviij.numero.2.&.3.
Luitione pignoris. qualiter luitio pignoris fiat. folio. ccxlj.numero.7.
Lusus alee est omnis qui viribus fortune inmittitur & an detur repetitio soluenti in ludo alee. folio.lxxix.numero. 4.&.5.

De littera M

Magister alicuius scientie qualiter sit eligendus. folio.ccxcvij.numero.2.
Magistri qui dicantur: & vnde dicantur: & quales: et qualiter sunt eligēdi: et quorum numerū ipsis vacatio cōcedatur. folio.cccxxv. numero.4. vsq3 ad titulum sequentem.
Magistratus qualiter distinguantur. folio.xj. numero.10.
Magistratus municipales q̄ & quales: et quod eorum officium. folio.xv.numero.5.&.6.
Magistratus qui tutores & curatores dant qua liter conueniantur: & qua actione: & in q̄tum: et qualis sit actio: & qualis sit ordo in conueniendis magistratibus. folio.clxiij.numero.4.& folio.clxiiij.numero.1.2.&.3.
Magistratus maiores et minores qualiter distinguantur. folio.ccxcviij.numero.8.
Magistratuum priuilegia que & qualia sint. folio.ccxcviij.numero.9.
Maiores infra que tepora restituūtur. folio.xlj. numero.2.&.3.
Maiores quibus ex causis in integrum restituantur. folio.xlij.numero.4.&.5.
Maledicens imperatori an & quando: & qua pena puniatur. folio.ccliiij.numero.12.
Malefici & mathematici qui sunt: & qualem pēn patiantur. folio.cclxij.numero.9.&.10.
Maleficum hominē nullus debet occidere. folio.cclvij.numero.10. versi. hominem autem.
Malefidei possessor qualiter quis efficiatur. folio.xxxviij.numero.5.
Manumissi in ecclesia qualem libertatem consequātur: & de forma talis manumissionis: & eius effectu vide folio.vj. numero.10. per totum titu. de his qui in ecclesijs ma.
Manumissio facta per vindictam qualiter intelligatur: & tota eius materia vide folio.ccxl. numero.1.2.3.&.4.
Manumissio quid sit: et qualiter diuidat: quis

BIU Cujas

possit manumittere: et qui: ꝛ qualiter. fo. cccxv. numero. xvj. vsq; ad finem tituli.

Manumissiones cuius iuris sint: ꝛ quid sint. folio. cclxx. numero. j.

Manumissor extraneus quis sit. folio. cclxxxiiij. nume. 8. versi. Quis sit extraneus manumissor.

Manumittere directo quis possit. ꝛ quis possit manumitti directo: et in qua voluntate: ꝛ qualiter: ꝛ quis sit ei⁹ effect⁹. fo. ccv. nu. 1. 2. 3. 4. ꝛ. 5. per ordinem numerorum.

Manumittere qui non possunt: ꝛ ne in fraudem creditorum manumittatur. fol. ccviij. nume. 2.

Mandatum quid sit: ꝛ vñ dicatur mãdatũ. Qualiter cõtrahatur: ꝛ inter quas psonas: ꝛ in quibus rebus: ꝛ quot modis: ꝛ q̃n nascatur actio mandati directa: vel ↄtia. Et quando cõpetant ꝛ inꝑtum: ꝛ quales sunt. fol. cxiij. numero. 1. 2. 3. 4. 5. 6. ꝛ. 7. Itẽ. fo. cxiiij. nu. 1. 2. 3. 4. 5. ꝛ. 6.

Mandatũ qualr finit. fo. cxiiij. numero. 7.

Mandatum ex parte mandatarij finitur ei⁹ morte. fo. cxv. numero. 1.

Mandatum principis quid sit et quot sunt hec mandata. fo. ccclix. numero. 5.

Mandata principum que sunt. ꝛ qualiter differant a constitutionibus. fo. xiij. numero. 2.

Municipes q̃ ꝓpe dicant. fol. cccxxj. numero. 4.

Maritus cõnetus ꝓ dote hꝫ bñficiũ vt dãnetur inquantũ facere põt. fo. cxliij. numero. 3.

Maritus an possit vxorem ducere per nuncium. folio. cxxxviij. numero. 5.

Maritus si hꝫ aliquẽ suspectũ de vxore sua qualiter põt ei denũciare. fo. cclvj. numero. 3.

Marit⁹ qualẽ adulterũ ↄprehẽsum in domo sua ꝛ q̃n põt occidere. fo. cclvj. numero. 5.

Maritus ꝓ vxore: vxor ꝓ marito: mater pro filio cõueniri nõ debent. fo. xcj. numero. 1.

Materia generalis omnium librorum iuris que ꝛ qualis sit. fo. 1. numero. 2.

Materia cõmunis omnium principuꝫ que sit in condendis legibus. fo. j. numero. 3.

Matres quale ius habent in suos liberos. folio. cclij. numero. 17.

Mendicantes validi qualiter puniri debent. folio. cccxxxiij. numero. 8.

Meretrix an possit petere quod sibi promissum est. fol. lxxxviij. numero. 7.

Mercator. de mercatoribus ꝛ cõmerciis vide. folio. cxxxj. numero. 1. ꝛ. 2.

Merces locationis quo tempore debet peti. folio. cxxxij. numero. 10.

Metus qualis sit vt habeat locum actio q̃ metus causa gestum est. folio. xxx. numero. 1.

Metus qualiter distinguatur. et qualiter puniatur. fo. xxx. numero. 2. ꝛ. 3.

Metus ꝓducit tria auxilia. fo. xxx. numero. 4.

Metũ passo daf vtilis rei vẽdicatio. fo. xxx. nu. 6.

Metus causa actio q̃n cessat. fol. xxxj. numero. 2.

Met⁹cã excep cui daf ꝛ q̃lis sit. fo. xxxj. nu. 3. ꝛ. 4.

Metallariis: et metallis: ꝛ ꝓcuratoribus metallorũ. fo. cccxxx. nu. 8. 9. 10. vsq; ad finem.

Miles quis sit: et vnde dicatur. et que sint eius priuilegia. fo. clxxiij. numero. 2. 3. ꝛ. 4.

Militũ ꝓuilegiũ q̃to tpe duret. fo. clxxiij. nu. 5.

Milites ex quibus causis amittãt priuilegium suum. folio. clxxiij. numero. 6.

Ministerium vel opere seruorum qualiter constituantur. folio. lxv. numero 1. et ibi qualiter amittantur opera seruorum. numero 2.

Minores qua etate dicãtur. folio. xxxiij. nu. 5.

Minores q̃n agere vel cõueniri possint ex facto tutorum vel curatorũ. folio. clv. numero. 3.

Minor maior factus si alienationẽ sine decreto factam ratam habuerit. folio. clxiij. numero. 3.

Minoribus succurritur si liberi sint non si serui: quia seruus non restituitur. Item iuuatur minor si decipiaf sui facilitate. fo. xxxiij. nu. 7. ꝛ. 8.

Minor non restituitur si est tutus mero iure. folio. xxxiij. numero. 9.

Minoribus succurritur in his q̃ gesta sunt cum eis: non cum eorũ ꝓdecessoribꝫ. fo. xxxiij. nu. 10.

Minoribus in quibus succurritur vide per ordinẽ. folio. xxxiiij. numero. 1. 2. ꝛ. 3.

Minoribus quis petat restitutionem. folio. xxxiiij. numero. 4.

Minor si decipiaf a seruo: vel filiofami. qualiter pater vel dñs teneatur. folio. xxxiiij. numero. 5.

Minor nã si impetrauit restitutionẽ nõ cogitur ea vti si non vult. folio. xxxiiij. numero. 6.

Minor filiusfami. qualiter restituaf et qualiter pater cõueniatur ex cõtractu filij: vel filius suo nomine. folio. xxxiiij. numero. 7. 8. ꝛ. 9.

Minor filiusfami. si accepit mutuuꝫ a filiofami. minore nõ habet locũ senatusco. macedoniani fauore etatis mutuantis. fol. xxxiiij. nu. 10.

Minori succurritur etiam si tutor vel curator interuenerit. folio. xxxv. numero. 1.

Minor qualiter restituatur aduersus vẽditionẽ. Item aduersus venditionẽ pignoris: aduersus donationẽ: aduersus libertatẽ: aduersus trãsactionẽ: diuisionẽ: solutionẽ: dotẽ: delictũ: vsucapionẽ: fiscũ. folio. xxxv. xxxvj. xxxvij. ꝛ per ordinem rubricarum ibi insertarum.

Minor si se maiorẽ dixerit vel probatũ fuerit an ei detur restitutio. folio. xxxviij. numero. 11.

Minor factus maior si ratum habuerit. folio. xxxix. numero. 4.

Minor infra q̃ tpa põt restitui. fol. xlj. nu. 5. ꝛ. 6.

Minor an excusetur contrahendo nuptias incestas. folio. cxxxvij. numero. 1.

Missionis in possessionẽ causa legatorũ seruandorum effectus est iste ꝛc. folio. ccj. numero. 1.

Modus in legendo: maxime iuris scientiã qualis obseruari debet. folio. ccxcvij. numero. 3.

Monachus vñ dicatur. Qualiter monasteriũ cõstituatur: ꝛ qualiter monachi ordinẽtur: ꝛ ordinati qualiter viuãt: ꝛ de effectu monachatiõis quoad deum: ꝛ quoad hoies. fo. cccly. nu. 1. vsq; ad autenᵗ. quomodo oportet episcopos ꝛc.

Monachi an debeant habitare cum monialibus vel non. C. de epis ꝛ cle. folio. iiij. numero. 5.

Monachationis effectus qualis sit. fo. iiij. nu. 6.

Monachus reputaf ꝓ mortuo. folio. iiij. nu. 7.

Moneta a q̃bus fabricari dꝫ ꝛ in quo loco: ꝛ qualiter debeat fabricari: et de qua materia: ꝛ q̃ sit pena fabricãtis falsaꝫ monetã: vel primã: alꝫ ꝑ baꝫ refragãtꝫ. fo. cccxxxij. nu. 10. vsq; ad finẽ tit.

BIU Cujas

Monopoliū quid est ꝛ vñ dicatur. fo. cxxx. nu. 4.
Monopolium exercentes qualiter puniuntur. fo. cxxx. numero. 6.
Mora qualiter intelligatur cōmitti de iure communi. vide fo. cix. numero. 6.
More effectus qualis sit. fo. cix. numero. 7.
Mora qualiter purgatur. fol. xxxviij. numero. 7.
Mora qualr ꝓtrahatur. fo. xxxviij. nu. 4. ꝛ nu. 6.
Mulier qñ fungi pōt officio tutele. fol. xlij. nu. 3.
Mulier pro dote a se data habet actionem hypothecariam. fo. cxlij. numero. 3.
Mulier prægnans quando mittitur in possessionem vētris causa: et qualiter fiat missio. Quod sit officium eius que datur curator ventri. folio. cccxiij. nu. 1. ꝛ 2. vsq; ad finem.
Mulieribus et quo loco munera sexui cōgruentia et honores agnoscant. cccxxvij. nu. 2.
Munera ꝛ honores quādo quis cōtinuare compellatur: vel nō. fo. cccxxij. numero. 5.
Munus quid ꝓprie sit: ꝛ qualr accipiatur. Que sit distinctio siue diuisio munerū. Et quid munera subire cogak. fo. cccxxiij. numero. 1. 2. ꝛ 3.
Munera ciuilia qualiter per ordinem iudicātur. fo. cccxxiij. numero. 4.
Munera sponte suscipientes coguntur ei administrare. fo. cccxxiij. numero. 5.
Munera debent iudici potioribus id est magis idoneis. fo. cccxxviij. numero. 5.
Munera si alicui sint indicta propter inimicitiā fo. cccxxviij. numero. 6.
Murileguli qui dicuntur. fo. cccxxxj. nume. 1.
Mutuum vnde dicatur. fo. lxxxij. nu. 3. qō mutuū recōciliatur tribus modis. ibi. numero. 4.
Mutuum in quibus rebus cōsistit ꝛ qualiter cōtrahitur. fo. lxxxij. numero. 5.
Mutuum an sit. sibo librum ad pōdus: oues ad numerum ꝛc. fo. lxxxij. numero. 6.
Mutuū diuiditur: quia aliud est naturale: aliud ciuile ꝛc. fo. lxxxij. numero. 7.
Mutui obligationē ipedit officiū mutuātis: veluti si sit præses prouincie vel alij officiales. folio. lxxxiij. numero. 4.

De littera N

Natura semper deproperat nouas edere formas. fo. cccliij. numero. 1.
Nauticū fenus q̄d sit: ꝛ de materia vide fo. cx. numero. 5.
Naufragium quid sit: et vñ dicatur: et quis dicatur ex naufragio rapere. ꝛ de tota materia. vide fo. c cxxx. nu. 3. 4. 5. ꝛ 6. vsq; ad fi. ti.
Naviculark q̄ sunt: ꝛ quod sit eor officiū. ꝛ de eorū materia. vide fo. cccxxix. numero. 7.
Nauib⁹ nō excusandis. fo. cccxxx. numero. 1.
Negociorum gestorum actio quādo oritur ꝛ quādo locum habet. fo. xxvij. nume. 8.
Negocia aliena q̄ dicank. fo. xxviij. nu. 1. ꝛ vide ibi distinctionē sup materiā actiōis neg. ge. nu. 2. 3.
Negocior gestorus actio q̄d ꝓtinet. fo. xxix. nu. 1.
Negociorum gestorum ꝓ quibus quis condemnetur. fo. xxix. numero. 3.
Negociorum gestorus actiones sunt personales. fol. xxix. numero. 4.
Negatoria actio competens ꝓ vsufructu ꝓto tē-
pore tollatur. fo. lxiij. numero. 9.
Ne q̄d oneri publico imponak. fo. cccxxx. nume. 2.
Ne de statu defunctorum post quinquenniū agatur. fo. cx. numero. 5.
Nominatores pro quibus causis conueniantur ꝛ quatenus: quando autem ꝛ quo ordine sint conueniēdi. fo. cccxxxv. nume. 3.
Nouatio quid sit: ꝛ vnde dicatur. Que obligatio nouetur. Quis possit nouare. Qualiter sit nouatio: ꝛ quando. Que sit nouationū diuisio et potestas. fo. ccxlvij. nume. 3. 4. 5. 6. ꝛ 7.
Non obtemperare iudici q̄s dicak. fo. ccc. nume. 7
Nō numerata pecunia quot modis dicitur: ꝛ qñ locū habeat. vide plene fo. cvij. nume. 4. ꝛ 5.
Nō nūerate pecu. exceptio cui dek. fo. cvij. nu. 3.
Nō eligendo scdo nubentes q̄d in hoc titulo seu autētico tractetur. vide fol. cccliij. nume. 2. vsq; ad auten. sequen.
Noxales actiones quare sic dicantur. Quibus dētur. Ex quibus delictis. Et in quos. Qualiter dentur. Et quales sint. fo. lxxiij. numero. 13. et fo. lxxv. numero. 1. ꝛ 2.
Noxales actiones dantur ex delictis seruorum. fo. lxxv. numero. 4.
Noxales actiōes qualr instituank. fo. lxxvj. nu. 1. et dñs habet facultatem noxe deditionis vsq; ad quattuor menses. ibi. numero. 2. et vide vsq; ad numerum. 5.
Noxales actiōes quales sunt. fo. lxxvj. nume. 6.
Nullum credentem agricole tenere eius terram. fo. ccclxvj. numero. 4.
Nulli licere in frenis ꝛ equestribus sellis et baltheis ꝛc. ccxvij. nume 2.
Nundine. de materia nūdinaꝝ vide fo. cxxx. nu. 7.
Nūci⁹ ꝛ ꝓcurator qualr differūt. fo. cxxj. nume. 5.
Nunciatio noui operis ad que opera ꝓtineat. fo. cccxiiij. numero. 1.
Nunciare nouū op⁹ q̄s possit. fo. cccxiiij. nume. 2.
Nūciatio noui opis cui fieri possit. f. cccxiiij. nu. 3.
Nunciatio noui operis vt fieri possit que sint necessaria. fo. cccxiiij. numero. 5.
Nunciationis noui operis quis sit effectus. folio. cccxiiij. numero. 6.
Nunciatio noui operis quādo videtur esse remissa. fo. cccxiiij. numero. 7.
Nuptie scde que sint: ꝛ de pena ꝯhentiū scdas nuptias siue infra tps luct⁹: siue post. ꝛ alia de secūdis nuptijs vide fo. cccl xvj. numero. 1.
Nuptie q̄lr ꝯhank. Qualr dissoluank siue morte siue sepatiōe: de nuptijs scdis: siue ifra tps luctus: siue post factis. Et de successionib⁹ mulierū ad filios: ꝛ ecōtra. fo. cccl x. numero. 3.
Nuptie q̄d sint: ꝛ vnde dicank: q̄ pñt ꝯhere nuptias: ꝛ q̄b⁹ rōnib⁹ ꝓhibenk. ꝛ q̄lr specificank: ꝛ q̄s sit effect⁹. fo. cxxxvj. nu. 6. ꝛ fo. cxxxvij. nu. 1. ꝛ 2.
Nuptie que ꝛ quibus clericis sint ꝓmisse vel nō. fo. iiij. nume. 2.
Nuptie inceste que sint: ꝛ de eorum materia vide folio. cxxxviij. numero. 7.
Nuptie si petank ex rescripto. fo. cxxxviij. nu. 11.
Nuptie secūde q̄ sint: ꝛ quare sic dicantur: ꝛ qualiter puniantur. fo. cxxxix. nume. 1. 2. 4. ꝛ 5.
Nuptiaꝝ effect⁹ qualis sit. fo. cxxxviij. numero. 6.

BIU Cujas

¶De littera. O.

Obligatio quid sit: ꝛ que sit ei⁹ natura: et qualiter diuidat. fo. lxxxix. nu. 6.

Obligatio quando ꝛ quot modis tollitur ipso iure. folio. ccxlviij. nume. 1.

Obligatio quot modis re cōtrahitur. folio. cclxxxv. numero. 5.

Obligatio litterarum qualiter: ꝛ quibus modis contrahitur. folio. cclxxxvj. numero. 4.

Obligatio ex consensu qualiter contrahitur. folio. cclxxxvj. numero. 5.

Obligatio tollitur duobus modis per exceptionem: et ipso iure. ꝛ hoc declarat vt habetur folio cclxxxvij. numero. 12. ꝛ. 13.

Obligationum substantia ex quo vel in quo consistat. folio. lxxxix. numero. 7.

Obligatio diuiditur: quia alia est naturalis tm̄: alia ciuilis tm̄ ꝛc. folio. xc. numero. 1.

Obligationi renunciari non potest altera parte inuita. folio. xc. numero. 2.

Obligationes ex quasi delicto que et quales et quot sunt. folio. cclxxxviij. numero. 7. 8. ꝛ. 9. et folio. cclxxxix. numero. 1.

Obsequia patrono prestanda que ꝛ qualia sint. folio. clxviij. numero. 5.

Occultantes nocentem qua pena puniantur. folio. cclxiij.

Officium p̄fecti p̄torio orientis et illirici quale sit. folio. viij. numero. 14.

Officiū p̄fecti p̄etorio affrice q̄le sit. fo. xj. nu. 11.

Officiū p̄fecti vrbis. fol. xj. numero. 12.

Officiū magistri militū. fo. xij. numero. 1.

Officiū q̄storis. fo. viij. numero. 4.

Officiū magistri officio⁹ quale sit. fo. ix. nume. 5.

Officiū comitis sacrarū rerū. fo. ix. numero. 7.

Officium comitis sacrarū largitionū. fo. ix. nu. 6.

Officiū ꝓconsulis et legati. fo. ix. numero. 8.

Officium comitis oriētis quale sit. fo. xij. nu. 10.

Officiū p̄fecti augustalis quale sit. fol. xij. nu. 11.

Officium vicarij et p̄fecti quale est. fo. xij. nu. 12.

Officiū p̄toris quale est. fo. xij. numero. 9.

Officium rectoris prouincie quale est. folio. xiij. numero. 1.

Officicium p̄fecti vigilum. fo. xiij. numero. 2.

Officium ciuiliū iudicū. fol. xiij. numero. 4.

Officium p̄fecti annone. folio. xiij. numero. 5.

Officium iudicū militariū. folio. xiij. numero. 6.

Officiū diuersorū iudicū quale sit. fo. xiij. nu. 8.

Officium eius qui vicem alicuius obtinet iudicis quale sit. fol. xiij. numero. 1.

Officium iudicis alexandrie. fo. xv. numero. 7.

Officium iudicis quid sit: et in quibus locum habeat in iudicio. vide fol. ccxcv. numero. 4. et. 5. et fol. ccxcvj. numero. 1. ꝛ. 2. vsq; ad finē tituli.

Officiū ꝓcuratoris cesaris qō sit. fo. ccxcix. nu. 1.

Officiū eius cui mādata est iurisdictio quale sit. fol. ccxcix. numero. 3.

Opera quid sit. quis possit operas imponere: ꝛ cui: et quādo cedat operarum obligatio: ꝛ qualiter soluātur. fol. clxvj. numero. 6. 7. 8. 9. ꝛ. 10.

Operarū distinctio plene ponit fo. clxvij. nu. 1.

Opera publica q̄ sint: et ꝺs ad ea edificanda: vel reficiēda teneatur. fo. ccxxxvj. numero. 14.

Opere seruoꝝ quales sunt: ꝛ qualiter costituantur. fo. cccij. nu. 8.

Optio legata quid importet. fol. cccviij. numero. 3. vsq; ad finem tituli.

Orīgo iuris qualis sit: ꝛ vnde ꝓuenerit. folio. ccxcvij. nume. 4. 5.

Orphanotrophi: ꝛ de similibus personis: quales sint: ꝛ de eoꝝ ꝓiuilegijs: ꝛ officijs. vide titu. de epi. ꝛ cle. C. fo. iij. nume. 4.

¶De littera P

Pactum quid sit: ꝛ vnde dicatur. folio. xvij. nume. 4.

Pacta qualiter diuidūtur: ꝛ qui pacisci possint. fo. xvij. nume. 5. 6. ꝛ. 7.

Pactū seu lex cōmissoria qualr diffiniatur ꝛ diuidatur. fo. cxxvj. nume. 5.

Pactū adiectionis in diē quid sit: ꝛ de eius materia vide fo. cxxvij. nume. 1. 2. ꝛ. 3.

Pactū de petēdo an tollat ipso iure pactū de nō petendo. fo. xix. nume. 9.

Pactū ꝓcura. an nocet dño vel ꝓ sit. fo. xx. nu. 11.

Pacta quedā vtilia: quedaꝝ nō vtilia. fo. xx. nu. 1.

Pacta qualiter vestiuntur: informantur qualiter actiones perimant seu elidant. fo. xix. numero. 4. 5 6. 7. ꝛ. 8.

Pacta que fiunt inter emptorē ꝛ venditorē qualia sunt. ꝛ de eoꝝ distinctione ꝛ forma vide folio. cxxvj. nume. 3. ꝛ. 4.

Pacta alia sunt nominata. fo. xx. nume. 1. quedā expressa ibi. nume. 2. quedam inter presentes. ibi. nu. 3. alia in rē. ibi. nume. 4. alia certa: alia obscura. ibi. nume. 5. Et sic ꝓsequere alias diuisiones vsq; ad numerū. 11.

Pacta super dote quando possunt apponi. folio. cxliij. nume. 5. ꝛ a quibus apponuntur. folio. cliij. nume. 1. ꝛ ibi quis sit eoꝝ effectus.

Pacta inita super donationibus ꝓpter nuptias qualia sint. fo. cxliij. nume. 2.

Pacta pignorum quedam sunt vtilia: quedam inutilia. ꝛ que illa sint vide fo. ccxlij. nu. 1.

Paganis prohibetur templa aperire que fisco applicari debent. Item quas penas patiūtur. ꝛ de eoꝝ moribus vide fo. xj. nume. vij.

Parentes qui dicantur ita vt nō possint in ius vocari sine venia. fo. xij. nume. 7.

Parentes qui filios distraxerunt. folio. cxxj. nume. 5.

Parricidium q̄n locum habeat: ꝛ que sit eius pena. fo. cclvij. nume. 8. et versi. Pena parricidij.

Pater qualem habet administrationem inter bus filij: scilicet aduentitijs. fo. cciij. nu. 6. ꝛ. 7.

Pater vel auus quid iuris habeat in bonis maternis filij sui vel nepotis sui. folio. cciij. numero. 2.

Patria potestas quid sit: ꝛ vnde dicatur. folio. cclxxj. numero. 9.

Patria potestas quid sit: ꝛ qualiter constituatur: ꝛ quis sit effectus patrie potestatis. folio. ccxlix. numero. 8. 9. ꝛ. 10.

Pauperies quid sit. que actio nascatur de pauperie. ꝛ quando locum habeat. cui detur. ꝛ contra quem. ꝛ qualis sit actio. de his oībus vide folio. ccxciij. nume. 1. 2. 3. 4. 5 6. ꝛ. 7.

BIU Cujas

Pecunia ciuitatis apud quem sit collocanda. et quatenus debitoris ciuitatis teneantur: id est obligationes ex ciuili mutuo nascantur. & que probationes teneant debitores ciuitatis. folio. cccxxxvj. numero. 7.
Peculium legatum cum seruo quid importet. folio. cccviij. numero. 9.
Peculium aliud est profectitiū. aliud aduentitium. aliud castrēse vel quasi. fo. cciij. nu. 3. 4. & 5.
Peculium eius qui manumittitur cuius erit. folio. cxj. numero. 2.
Peculium castrense clericorū quale sit & ad quem mortuo clerico perueniat. folio. iiij. numero. 8.
Pedanei iudices qui sunt & de quibus causis cognoscant. folio. xlviij. numero. 5 6. & 7.
Pena quid sit. & propter quid imponatur. & que. et qñ. folio. cclxv. numero. 8. & 9.
Pena imposita damnato de crimine: debet eam subire: & si fugerit duplicabitur sibi pena. folio. cclxvj. numero. 7.
Pena vsquequo potest exigi. folio. ccxix & ccxx. numero. 1.
Pena iudicis qui male iudicauit: qualiter accipitur. folio. ccxx. nume. 3. & 4.
Pena litigatoris qui iudicē corrupit. vl' in ciuili. vel ī criminali causa que sit. fo. ccxx. nume. 5.
Pena que imponat disputantibus publice de fide catholica. folio. ij. numero. 7.
Pena temere litigantium qualis & quanta sit. vide folio. ccxcv. numero. 3.
Pena qualiter differt a conditione ꝓtum ad legata vel testamenta. folio. cxcij. numero. 3.
Pene que imponuntur scōo nubenti post tps luctus ponuntur. folio. cxxxix. numero. 6.
Pene statute in muliere secundo nubente habēt etiam locum in masculo. folio. cxl. numero. 2.
Penu legata. folio. cccix. numero. 1.
Periculum euicte dotis ad quem spectet. folio. cxlj. numero. 3.
Periculum deteriorationis dotis ad quem spectet. folio. cxlj. numero. 4. & fo. cxlij. numero. 1.
Periculum & comodū rei vendite ad quē pertineat. vide fo. cxxij. nume. 8. & fo. cxxiij. nume. 1. & 2.
Periculum euictionis q̄ fit ex causa precedente venditionez ad quē ptineat. fo. cxxiij. nu. 2. & 4.
Periculo successorum folio. cccxxvij. numero. 1.
Periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt. folio. cccxxxv.
Permutatio. de materia permutationum. & de ꝑscrip. ver. actione. Quid sit permutatio. vide folio. cxxxj. numero. 3.
Permutatio qualiter ꝯbitur & quādo perficitur. folio. cxxxj. numero. 4.
Persona canonica & legitima q̄ sit vt possit eligi in epm folio. iij. numero. 13.
Persecutio sola non facit rem meam: sed realis occupatio: & quid contineat occupatio. folio. cclxxiij. numero. 12.
Petitio hereditatis directa cui detur: & ꝯ quem: et que veniant in eam: & qualis sit actio. folio. lviij. nume. 1. 2. 3. & 4. hereditatez petenti opponitur exceptio bone fidei possessoris. fo. lviij. nu. 6.
Petitio hereditatis est actio ciuilis: indneta per senatusconsultum. folio. lix. numero. 1.
Petitio hereditatis habet multa cōia cum rei vendicatione. & multas differētias. fo. lix. nu. 2.
Pignus qualr dissoluatur. folio. ccxl. nu 8:
Pignus potest retineri ob cyrographariam causam. folio. ccxl. numero. 1.
Pignus quis possit distrahere. & qñ. & qualiter. & quis sit effectus. folio. ccxlj. nume. 2. 3. & 4.
Pignus qualr extinguit. fo. xcix. numero. 1.
Pignus quot modis dicatur: pignoris obligatio quot modis contrahatur. fo. ccxxxvij. nu. 2. & 3.
Pignus pretorium vel iudiciale qualiter contrahatur. folio. ccxxxvij. numero. 4.
Pignori obligare quam rem potest aliquis. folio. ccxxxvij. numero. 5.
Pignus in quibus causis tacite contrahitur. folio. ccxxxviij. numero. 4. & 5.
Pignus pretorium qualiter constituatur ꝑ empcionem: vel per iudicem. & quo ordine & quis sit eius effectus. fo. ccxxxix. numero. 3. & 4.
Pignoris partu: & causa eius. fo. ccxl. numero. 7.
Pistoribus & de eorum officio. folio. cccxxxij. numero. 6.
Plagium quid sit. & quando comittatur. & que sit pene plagium committentis. folio. clviij. numero. 3. vsq; ad finem.
Plus petere quot modis quis dicatur. folio. l. numero. 5.
Plus petitionis edictum quando cessat folio. l. numero. 6.
Ponderibus: & auri illatione vide. folio. cccxxix. numero. 4.
Possessio quid sit: quibus modis: & per quos acquiratur: & qualiter retineatur: & amittatur. folio. ccxiij. nume. 7. & 8. & fo. ccxiij. nume. 1. 2. & 3.
Possidere insolidum plures qualiter possint. folio. ccxiij. numero. 4.
Possessio qualiter aquiritur. folio. ccxiij. numero. 6. & folio. ccxv. numero. 1.
Possessio ꝑ quos acquirit. fo. ccxv. nu. 2. 3. & 4.
Possessio qualr retinetur. fo. ccxv. nume. 5.
Possessio qualiter amittat. fo. ccxv. nume. 6.
Possessio aliter amittitur in re mobili: aliter in imobili. vide fo. ccxv. numero. 7.
Possessor fundi an debeat prio pati se peti ab eo qui vult eum deijcere anteq̄ percutiat. folio. ccxxxj. numero. 6.
Possessio si fuerit turbata per vim vel alio modo. quid iuris. folio. ccxxxij. nume. 5.
Possidere vi clam vel precario ab alio qñ quis dicatur. folio. ccxxxiij. numero. 6.
Possidere precario ab vsufructuario qualr quis dicatur. folio. ccxxxiij. numero. 7.
Possessoria hereditatis petitio quid sit. & qualis. & cui detur. folio. cccj. numero. 7.
Postliminiū quid sit: & vnde dicatur. Quando cō petat. fo. ccl. numero. 9. 10. & 11.
Postliminium an sit inter nos & federatos nostros. & qñ iure postliminij quis dicatur reuersus esse. Itez que res habeant ius postliminij. Item postliminiū habet etiam redemptus ab hostibus: sicut ille qui reuertitur sine redemptione. folio. ccl. numero. 13. 14. 15. & 16.

BIU Cujas

Repertoziū.

Postulare quid sit.et qui possint postulare.ꝛ qualiter accipiat.folio.xxij.numero.2.3.4.ꝛ.5.
Postulare qui phibentur.fo.xxij.numero.6.
Postulare qui nō possiunt:nō admittuntur permissione aduersarij.fo.xxij.numero.7.
Posthumus quis sit:ꝛ quis possit ꝛ debeat eum instituere:ꝛ qualiter.Item qualiter debeat exheredari:et quid iuris sit in eo preterito: ꝛ qui sunt loco posthumozum.vide.fo.clxxxj.numero.7.ꝛ.8.ꝛ fo.clxxxij.numero.1.2.ꝛ.3.
Potētiozes pfociniū litigātibꝫ pstātes:actiōes ī se trāsferētes q̄r puniunt.fo.xxvij.nu.3.4.ꝛ.5.
Potentiozū noīe titulos predijs ppzijs affigentes qualr puniūtur.fo.xxvij.numero.6.ꝛ.7.
Preces qualr debeāt offerri impatozi:ꝛ quibus: ꝛ de quibꝫ.fo.x.nume.1.vsq; ad finē tituli.
Precariū q̄d sit:ꝛ īq̄bus rebus cōstat:ꝛ qualr cō stituatur.fol.ccxxxvj.numero.1.2.ꝛ.3.
Precarij constitutionis effectus qualis sit. folio.ccxxxvj.numero.4.
Precariū ꝓto tpe durat.fo.ccxxxvj.numero.5.
Precarij interdictū cui det.fo.ccxxxvj.numero.6
Precarij interdictū ꝑ quem detur:ꝛ q̄d veniat in hoc interdicto.fo.ccxxxvj.numero.7.ꝛ.8.
Precario qualiter quis a me possideat.vide folio.ccxxxvij.numero.4.
Predicamēta decē numerant.fo.xj.numero.6.
Predia minozū quando possint alienari: vel nō. fo.clxij.numero.7.vsq; ad finem tituli.
Prediozum rusticozum iura que et quot sunt.folio.lxv.numero.7.8.9.10.11.12.ꝛ.13.
Predijs et omnibus rebus nauicularioꝝ. folio.cccxxx.colūna.j.
Predijs curialium sine decreto non alienandis. fo.cccxxj.numero.1.
Prescriptio longi temporis quid sit:ꝛ que eā inducāt:ꝛ que faciāt eā cessare: ꝛ q̄s eiꝰ sit effectꝰ. fol.ccxv.nume.8.vsq; in finem tituli.
Prescriptio longi temporis in quibus causis cessat.fo.ccxvj.numero.3.
Prescriptio longi temporis quibus non obijciatur.fo.ccxvj.numero.4.
Prescriptio quadriēnij qualiter locum habet vl non.fo.ccxvj.numero.6.
Prescriptio an habeat locum in re dominica:vel temploꝝ.fo.ccxvj.numero.7.
Prescriptio.xxx.annoꝝ quando locum habeat:ꝛ quis sit effectus eius.fo.ccxvj.numero.8.
Prescriptio.xxx. annoꝝ qualiter currit in annis debitis:vel menstruis: vel alterius singulis temporis.ccxxij.nume.1.
Prescriptio qualiter tollat actionem negatoriā: pignoratitiam:familie herciscunde:communi diuidundo.fo.ccxvij.numero.4.
Prescriptiōis effectus quis sit.fo.ccxvij.nume.5.
Prescriptio quadraginta annoꝝ in quibus locum habet.fo.ccxxvij.numero.6.
Prescriptio que competit pro libertate qualis est.folio.cxj.numero.1.
Preses prouincie quid facere debeat:et que sit eius potestas.fo.ix.numero.17.
Presumptio legis:per aliam presumptionem legis eliditur.fo.xciij.nume.1.

De littera.P.

Prestigiū quid sit:et quare sic dicatur.fol.cclvj. numero.2.
Preteritio heredis quid sit:ꝛ quid exheredatio. Quis possit exheredare:et quis exheredari:et quis sit effectus exheredationis omisse:vel facte.fo.clxxxj.numero.2.3.4.5.ꝛ.6.
Pretozie stipulationes que dicantur:et qualiter interponuntur:et quādo:ꝛ qualiter agatur ex eis.fo.cccxvij.nu.6.7.ꝛ.8.ꝛ fo.cccxviij. nu.1.ꝛ.2.
Princeps debet habere principaliter duo.arma scilicet ꝛ leges.quia vnum semper indiget alterius auxilio.fo.cclxviij.numero.2.
Principes intēdunt super iure approbato quattuoꝝ modis.fo.j.numero.4.
Priuilegium fisci:quale sit ante ceteros creditores.fo.ccxxviij.nume.3.vsq; in finem tituli.
Priuilegiū dotis in fauozem mulieris quale sit. fol.ccxxviij.numero.4.
Priuilegia q̄ cōcedant eꝑo.vide fo.iiij.numero.1.
Priuilegia clericoꝝ que sint.fo.iiij.numero.3.
Priuilegijs corporatoꝝ vbis Rome.fo.cccxxxij. numero.5.

Probatio.

Probatio quid sit. Quis debeat pbare. Et cui. Quid debeat probari:et quando: et qualiter. folio.xcij.numero.11.ꝛ.12.
Probaꝭ ꝯiū lz a lege aliq̄d ꝓsumaꝭ.fo.xciij.nu.1.
Probari debet iudici tm̄ ꝛ nō aduersario: lz presens debeat esse aduersarijꝰ.fo.xciij.numero.5.
Probari debet causa pendente primo actoris in tertio:secdo rei excepti o.fo.xciij.numero.5.
Probari debet per testes vel instrumenta. folio.xciij.numero.6.
Procurator quis est:qualiter constituiꝭ:quis et a quo constituatur:in quibus causis.folio.xxv. numero.1.2.3.4.5.ꝛ.6.
Procurator sententia lata tenetur appellare an autem teneatur causam appellationis prosequi.fol.xxvij.numero.2.
Procuratoris actoris officium est:quia tenetur satisdare rem ratam dominum habiturum que stipulatio quando cōmittatur:ꝛ quādo prestaꝭ talis satisdatio.fo.xxvj.nume.2.3.4.ꝛ.5.
Procuratoris rei officiū quale sit. fol.xxvj.nu.6.
Procuratoris mandatum quomodo: et quando finiatur.fo.xxvj.numero.12.
Procōsul quis sit.fo.ix.numero.9.
Proconsulis officium et eius ingressus qualiter fiat.fo.xij.numero.7.
Programma quid significet.folio.ccxxij.nume.1. versi. Est aūt prograꝛma.
Prohibens aliquem testari qualiter punitur.folio.clxxxv.numero.10.
Promissor si respondeat simpliciter: videbitur omnia promisisse que continentur in stipulatione.fo.ccxlv.numero.6.
Promissio dotis qualiter fiat.fo.cxl.nume.4.Et ibi vide plene de materia dotis ꝓmissione.
Pronunciari an debeat super causa incidenti.folio.xlix.nume.11.
Proseneta pro contrahendo matrimonio electꝰ quis sit.fo.cxxxv.numero.10.
Publicū quot modis accipiꝭ.fo.cclxxiij.nume.3.

BIU Cujas

Publicanus quis dicatur esse: r quod sit publicanorum officiū. folio. cccxv. numero. 1.
Pupillus si ledatur in iudicio mometanee possessionis: an restituat in integrū. fo. xlix. nu. 1.
Pupilli vbi educari debent. fo. clvij. numero. 1.
Pupille note que contineatur ꝯtum ad titulum de interdicto matrimonio iter tutorē. r pupillam. folio. cxxxviij. numero. 7.

De littera. Q.

Quando actio de peculio ē annalis. folio. ccciij. numero. 5.
Qñ r quibus quarta pars de bonis decurionū debeatur. fo. ccxxj. nu. 2.
Quando non petentiū partes petentibus accrescunt Rubrica ponitur. fo. clxix.
Quando liceat vnicuiq; sine iudice se vindicare. folio. lv. numero. 10.
Quando ciuilis actio criminali preiudicet. folio. cclxj. numero. 2.
Quarte retentio ex senatucon. trebelliano qualiter locum hz. folio. cxcvj. numero. 2. versi. quarte retentio. in fine illius colum.
Quarte retentio quando cessat. vide folio. cxcvj. numero. 4.
Questio quid sit. Quis possit torqueri. r in qua causa. r qualiter debeat iquisitio et questio fieri. r qualis sit eius effectus. folio. cclxiij. numero. 3. 4. 5. 6. 7. r. 8.
Questio incidens vel emergens quid sit. folio. xlix. r. fo. l. nume. 1. r. 2.
Questio ciuilis qualr incidat ciuili. fo. l. nume. 2.
Questio criminalis qlr icidit criminali. fo. l nu. 2.
Questio criminis vbi agi debeat. fo. liij. nume. 8.
Questio criminalis infra ꝯtum tps terminari debet. folio. cclxv. numero. 2.
Querela inofficiosi testamenti qualiter innouet per ius Codicis. folio. lvij. nume. 1.
Quibus ad libertatem proclamare non licet. folio. ccx. numero. 1.
Quibus muneribus excusanē qui post impletaz militiam. folio. cccxxvj. numero. 1.
Quibus modis naturales efficiuntur legitimi. folio. ccclxiiij. numero. 2.
Quibus muneribus nemini liceat excusare. folio. cccxxiiij. numero. 2.
Qui potiores in pignore habeantur. folio. ccxxxviij. numero. 10.
Qui in priorum creditorum locū succedunt. folio. ccxxxix. numero. 1.
Qui non possunt ad libertatem peruenire. folio. ccviij. numero. 3.
Qui numero liberoꝝ se excusant. Qui morbo se excusant. folio. clxj. nume. 6. r. 7.
Qui etate: qui numero tutelarū se excusant. folio. clxj. numero. 8. r 9.
Qui etate se excusant. folio. cccxxiiij. numero. 3.
Qui morbose excusant. folio. cccxxv. numero. 1.

De littera. R

Raptores mulierū quibus modis puniantur: r ppter quas mulieres rapras. folio. cclvij. numero. 1.
Recedere ab emptione qñ liceat. fo. cxxj. nume. 10. vsq; ad titulū sequeñ.
Recurri qñ dz ad interpretationē legis vel consuetudinis. fo. vj. numero. 7.
Redemptio captiuorū per quos r qua pecunia fiat. folio. iiij. numero. 1.
Referendarij qui sunt: r quot constituantur. folio. ccclvij. numero. 4.
Rogari restituere hereditatem potest quis: quibuscunq; verbis. folio. cxciij. numero. 7.
Regula cathomana que sit: r quando locum habeat. folio. cccx. numero. 1. vsq; ad finem tituli. r numero. 2. 3. r. 4.
Regula iuris quid sit. Qualr traditur indiffinite. Quod sit regule officium. Circa que regule sunt; prodite. folio. cccxviij. numero. 3. 4. 5. r. 6.
Relationes an r qñ fieri debeant per iudicē ad superiorem. folio. ccxxiij. numero. 2.
Repudiare hereditatem quid sit: vel quis dicatur abstinere ab ea: quis possit eam repudiare: vel ab ea abstinere. fo. clxxxiij. nu. 3. 4. r. 5.
Res qualiter debet exprimi in actionibus singularibus r personalibus. fo. xvj. nume. 1. r. 2.
Res quedā sunt in patrimonio: alie sunt eē patrimoniū. istā diuisionē quere fo. cclxxiij. nu. 1.
Res vniuersitatis qualiter esse accipiuntur. folio. cclxxiij. numero. 4.
Res nullius esse qualiter sit intelligendum. folio. cclxxiij. numero. 6. r. numero. 10.
Res sancte que sint. folio. cclxxiij. numero. 7.
Res alie sunt corporales: alie incorporales. et de singulis vide folio. cclxxvj. numero. 5.
Res litigiosa quid sit: r de eius materia vide folio. ccclxix. numero. 4.
Res ciuitatis que: r qualiter: r quo ordine vendi debent. fo. cccxxxv. nume. 1. r fo. cccxxxvj. nu. 6.
Res iudicata qñ dicatur. folio. ccxx. numero. 8.
Rei iudicate auctoritas qualis; r ꝯta sit. folio. ccxx. numero. 9.
Res iudicata quibus nō nocet. fo. ccxxj. nume. 7.
Res inter alios acta vel iudicata alijs non nocere. folio. ccxxiij. nume. 1.
Res iudicata qñ dicatur: r quibus verbis formetur: r cuius r quāte sit auctoris. Et de effectu sententiarū: r qualiter: per quos mandeē snie executioni. folio. cccxvj. nume. 1. 2. 3. 4. 5. 6. r. 7.
Res aliene an r qualiter r qñ vendi vel alienari possunt. folio. cxxv. numero. 6.
Res quelz possunt in dotē dari. fo. cxlj. nume. 2.
Res parafernales que r quales sunt. folio. cxliij. numero. 3.
Res dotalis si est mobilis an alienari possit. folio. cxlix. numero. 1.
Res aliena si data fuerit pignori quid iuris. folio. ccxxxviij. numero. 6.
Res que possint obligari pignori: r qualr pign' contrahatur. folio. ccxxxviij. nume. 7. 8. r. 9.
Res litigiosa q̄ dicatur. r q̄ sit pena ementis rem litigiosam. vel alio titulo accipientis. r q̄ sit pena tradētis. fo. cclij. nu. 8. r. 9. vsq; i finē tituli.
Respublica q̄ iura singularia habet r in quib'. r que communia sortiatur cum ceteris. folio. cccxxxiij. numero. 4. vsq; ad finem tituli.
Rei postulati an possint ad honores ascendere. folio. cccxxvj. numero. 4.

BIU Cujas

Rei qñ et qui debeant requiri. fol'. cclxiiij. nu. 2.
Rei duo debēdi hodie fieri non possunt: nisi hoc exprimatur. fo. ccxlvj. nume. 2.
Rei ꝓmittēdi q̄ sunt: & qualr: & īquātū obligant: et quomō cōueniri possunt. fo. ccclxxiij. nu. 6.
Reivendicatio quid sit: cui deb': et ꝯ quē: q̄ veniāt in ea: et qualis sit. fo. lx. numero. 3. 4. & 5.
Rei vendicatio quid cōtineat. fo. lx. nu. 7.
Reivendicatio est actio arbitraria. fol'. lxij. nu. 1. Et vide bonas questiones que sequūtur.
Reivendicatio vtilis: et actio quod metus causa inquātū competant. fo. xxx. nu. 8.
Rescriptū vel priuilegiū cōtra ius dei apl'orum euāgelioꝝ impetratū nō valet. fo. viij. nu. 4.
Rescriptū impetratū cōtra ius ꝓfanum quō et qñ valeat. fo. x. numero. 5.
Rescriptū impetratus ꝑ mendacium' qualiter valeat. fo. x. numero. 6.
Rescripta qualiter sunt indulgenda. fo. xj. nu. 1.
Rescriptum debet scribi purpurea scriptura. folio. xj. numero. 2. Et vide cetera que requirūtur in rescripto. eodem numero.
Rescriptum semp debet cōtinere si veritate preces nitantur. fo. ix. numero. 3.
Rescriptū si contineat cōditionē in his q̄ asseruit imperator presumitur verum esse quod asserit ꝛc. fo. ix. numero. 9.
Rescriptū qualiter differt a pragmatica sanctione. fol'. x. numero. 8.
Restitutio minoris an prosit maiori habēti rem cōem cū minore. fo. xxxv. numero. 2.
Restitutio qualr detur minoribus aduersus rē iudicatā. fol'. xxxv. numero. 3.
Restitutio in integrū quando non est necessaria. fo. xxxviij. numero. 2.
Restitutio aduersus quos detur: vel non. folio. xxxviij. numero. 8. 9. et. 10.
Restitutio in integrū si sepius postulari possit. fol'. xxxix. numero. 1.
Restitutio in integrum apud quos sit agitanda. fo. xxxix. numero. 5. & 6.
Restitutio in integrū an possit peti per ꝓcuratorem. fo. xl. numero. 1.
Restitutio qualiter militib' cōcedat et his qui reipublice causa absūt. fo. xl. nu. 2. 3. 4. 5. 6. & 7.
Restitutio' qua onerat heres a testatore cuius nature sit: et quottuplex. fo. ccclxvj. nu. 5.
Restitutionum reputationes que fiunt in iudicijs. fo. cccix. numero. 7. & 8.
Reus vel accusator si mortuus fuerit quid fiat. fol'. ccliiij. numero. 11.
Reus vnus debendi si soluerit an habeat actionē mandati cōtra aliū. fo. ccxlvj. numero. 4.
Reus accusat' qualiter et quando exhiberi debet. fol'. ccliiij. numero. 2.
Reus accusatus qualr carceri mancipādus: et q̄ ꝑsone debēt carcerari. Et qua pena punit fraudulenter versatus in dimittēda custodia. Et quāto tēpore reus debet remanere in custodia. fo. celiiij. numero. 4. 5. 6. 7. et. 8.
Reus ꝓmittendi quis dicat: et vñ: et qualiter obligatio duoꝝ reoꝝ cōstituat: & qualr exeutitur et cōueniātur. fol'. ccxlv. nu. 7. 8. et. 9.
Reus interrogatus si possideat debet respōdere. folio. lx. numero. 2.
Reus si parat' est dare penam intra tps: & actor accipere noluit ipo iure nō cōmittitur pena.
Reuocationes rerū eccclesie alienatarū ꝑ quos fiant. fo. iij. numero. 10.
Reuocatio alienationis facte in fraudem creditorum quibus actionibus fieri petatur. folio. ccxxviij. numero. 5.
Reuocatio alienationis bonorū debitoris quando detur. fol'. ccxxviij. numero. 6.
Reuocatiōis actio q̄bus det'. fo. ccxxix. nume. 1.
Reuocationis actio cōtinet restitutionē rei alienate i fraudē creditorū. fo. ccxxix. numero. 2.

De littera. S

Salariū aduocati: et mēsoris qua actione petatur. fo. cxxxij. nu. 8.
Salariū quādo debeat peti ab aduocato: et quot modis petitur. folio. lxxxiiij. nu. 8. et. 9.
Salaria vel solatia gerētiū publicas administrationes qualia erāt. fo. xiij. nume. 10.
Sanctū q̄d ꝓprie dicit. fo. ccxliij. nu. 8.
Satisdare in iudicio quid sit: et quis satisdare teneatur. fo. xlv. numero. 8. et. 9.
Satisdare est securitatem per fideiussores prebere. fol'. xlvj. numero. 1.
Satisdare quid sit: et vnde dicatur. fo. ccc. nu. 4.
Satisdatio causa legatorū: vel fideicōmissorū q̄ debeat iterponi: et pro quibus legatis. Et quibus debeat satisdari: & qui debeant satisdare: et qualiter sit satisdandū. Quid veniat in satisdatione. Et quid iuris sit si heres noluit satisdare: vel si ab aliquo non sit satisdatum. de oibus his vide fol'. cc. numero. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. et. 11. & fol'. ccj. in prin.
Satisdatio q̄ volūtatis defunctoꝝ tuende gr̄a iterponit pōt remitti a testatore. fo. ccj. nu. 2.
Satisdatione interposita a procuratore rei ad quid agi potest ex tali stipulatione. folio. xxvj. numero. 8.
Satisdationis stipulationis iudicatus solui qualis sit effectus: quando cōmittatur quis ex tali stipulatiōe agat. fol'. xxvj. nume. 9. 10. & 11.
Scientia et ignorantia an spectentur quando quis vendit vt nuncius. folio. cxxix. numero. 5.
Seditiosi qui sint: et que sit seditiosorum pena. fol'. cclxj. numero. 1.
Senatus an hodie possit facere legem. folio. ccxcviij. numero. 2.
Senatusconsultum silleianum quid est et quando locum habeat. folio. clxxxvj. numero. 1.
Senatusconsultum silleianum quā penam imponit incidentibus in ipsum. fol'. clxxxvj. numero. 3. et quib' parcitur. ibi. numero. 4.
Senatusc̄osultum trebellianus quale est: et cuius nature. fo. cxciiij. numero. 4.
Senatusconsultum officianū quid est: et qualiter ꝑ ipsum succedāt liberi matri. fo. ccj. nu. 7.
Senatusconsultum plautianum quod est de liberis agnoscendis. quale est. fol'. cccv. numero. 2.

BIU Cujas

Item de alendis liberis.ibi. numero.4. Item de alēdis libertis vel patronis.ibi. numero.5.
Senatusconsultū turpillianū qñ locum habeat:& q̄ sit eius pena.folio. cclxv.nu.3.vsq; ad finē titu.
Senatusconsultū claudianū tollitur. fo.xj.nu.3.
Senatusconsultum tertulianum quid sit: et de eius materia:vide.folio.ccj.numero.5.
Senatusconsultū macedonianum vnde dicatur. Et vbi habeat locū:& quod eius beneficiū: qui bus detur:& cōtra quos: et quando cesset.folio cv.numero.6.7.8.&.9.& folio.cvj. nu.1.et.2.vsq; ad finem tituli per ordinem numerorum.
Senatusconsultū velleyanū vbi habeat locum:et quando cesset:quod sit eius beneficiū vel circa mulierem:vel circa creditorez. Quibus detur: et contra quos:& an hodie locum habeat. folio cvj.numero.3.&.4.et folio.cvij.numero.1.2.&.3.
Senatusconsultū cōparatur principi.fo.viij. nu.3.
Senatusconsulti remedia sunt quinq;:& que sint illa.vide folio.cxciij.numero.5.
Senatusconsulti appellatione quid veniat. folio.ccxcviij.numero.1.
Sententia debet ferri in criminosum convictū: presentem et non absentem. folio.cclxvj.nu.3.
Sententia criminalis dz ferri in ipsum criminosum:non in eius heredes:vel notos:vel propinquos.folio.cclxvj.numero.5.
Sententia lata contra criminosum qualis sortitur effectus.folio.cclxvj.numero.6.
Sententia si sit lata ex falsis instrumentis:vel testimonijs.folio.ccxvij.numero.2.
Sententia quando sit nulla etiā si non fuerit pronocatum.folio.ccxxv.numero.3.& ibi quot modis sentētia dicatur nulla vsq; ad finem tituli.
Snīa q̄ sit ferēda cōtra procuratorē.fo.xxvij.nu.1.
Sentētia quot modis sumatur.fol. ccxvij.nu.3.
Sentētia qualiter diuiditur.folio.ccxvij.nu.4.
Sententia diffinitiua fertur habita plenissime negocij inquisitione. folio. ccxvij. nu.5.
Sentētia quot modis dicatur nulla. fol.ccxvij. numero.6.& folio.ccxix.numero.1.
Sententia interlocutoria qualem vim obtinet:& qualis sit.folio.ccxix. numero.2.
Sententia que sine quantitate profertur quam vim obtinet.folio.ccxix.numero.3.
Snīa que pro eo qđ interest ,pfertur:& de oī interesse.vide plene folio.ccxix.numero.3.
Snīa qualiter rescindi non potest. fo.ccxx.nu.6.
Sentētia quādo debeat mandari executioni:et a quibus:& per quos:& in quibus rebus: et post quod tēpus.folio.ccxxj.numero.1.2.3.&.4.
Sentētia in crimine adulterij est ferenda vtroq; accusato presente.folio.cclvj.numero.4.
Snīa qualiter debeat mandari executioni:si plures vna snīa condēnati sunt.folio.ccxxj.nu.6.
Sententia lata contra debitorem preiudicat creditori in pignore sibi obligato si lata est anteq̄ creditori pignus obligaretur.fol.ccxxj. nu.8.
Sententie prefectorum pretorio quales sunt.folio.ccxviij.numero.2.
Separatio bonorū quando & qualiter fiat:et quibus debetur beneficium separationis bonorū. folio. ccxxvij.numero.10.& fo.ccxxviij.nu.1.&.2.
Sequester & sequestratio quid sunt. folio.lxxxiij.numero.10.&.11.
Sequestratio potest fieri voluntate partium.folio.lxxxiij.numero.12.
Seruitus qualiter diffiniatur:& vnde dicātur serui.folio.ccxx.numero.4.
Seruitutes psonales quot sunt. folio.lxv.nu.4.
Seruitutes pdiales q̄ dicantur: & quis eas cōstituat:& cui:& qualiter amittūtur.folio.lxv.nu.6.
Seruitutes prediales cōstituit dominus predij vicini.folio.lxvj.numero.2.
Seruitutem habens alij eam concedere non potest.fo.lxvj.numero.3.
Seruitutes q̄liter cōstituunt. fo.lxvj.nu.4.&.5.
Seruitutes qualiter amittant. fo.lxvij.nu.1.&.2.
Seruitute vti qualiter quis dicat.fol.lxvij.nu.3.
Seruitutes vrbanorū prediorum que sint & qualiter constituātur.folio.cccij. numero.10.
Seruitutes rusticorū prediorum qualiter constituantur.folio.cccij.numero.1.
Seruitutes quēadmodū amittant.fo.cccij.nu.3.
Seruus pro suo facto an cōueniatur post manumissionem.folio.xcj.numero.iij.
Seruus an paciscendo possit nocere domino.folio.xviij.numero.8.
Seruus fugitiu⁹ quid sit:& q̄ pena imponatur recipienti seruum fugitiuū:vel colonū: vel artificem:vel huiusmodi.folio.clxiij.numero.4.&.5. vsq; ad finem tituli.
Seru⁹ exportādus si veneat. fo.cxxvij.nu.4.&.5.
Serui ex quibus causis recipiunt pro premio libertatem.folio.ccviij.numero.4.
Serui quibus modis fiant. fol.cclxx. numero.5.
Serui propij qui dicantur.folio.lxxv.numero.3.
Seruo cōmuni manumisso: & de eius materia vide folio.ccvj.numero.3.
Seruo pignori dato manumisso.vide folio.ccvj.numero.4.
Seruis reipublice manumittendis.vide folio.ccvj.numero.5.
Seruis q̄ a nō dño manumittunt. fo.ccviij.nu.1.
Sicarij qui dicātur. Quis teneat lege cor.de sica. Et q̄ sit huius delicti pena.fo.cclvij.nu.4.et.5.
Sicariorū pena ponitur ibi.numero.7.
Signum saluatoris nemo debet in terra depingere:& qua pena puniūtur contrarium facientes.vide folio.vj.numero.1.
Si ventris nōe muliere in possessione missa:eadem possessio dolo malo in alium translata esse dicatur.folio.cccv.numero.7.
Si mulierventris nōe in possessione calūnie causa esse dicatur.folio.cccv.numero.8.
Si quis alteri vel sibi rubrica.fo.cxxv.nume. iiij.
Si antiq̄or creditor pign⁹ vēdiderit.fo.ccxl.nu.1.
Si cōis res pignori data sit.folio.ccxl.numero.2.
Si in causa iudicati pignus acceptum sit. folio.ccxl.numero.5.
Si pignus pignori datū sit.folio.ccxl.numero.6.
Si vendito pignore agatur. folio.ccxlj.nu.6.
Si pignoris conuentionē numeratio secuta non sit.folio.ccxlj.numero.9.
Si cui plus q̄ per legem falcidiam liceat legatum fuerit.folio.cccxj.numero.1.

BIU Cujas

Si quis a parente fuerit manumissus. folio ccxviij. numero 6.
Societas quid sit. fo. cxv. nume. 4.
Societas qualiter cõtrahitur. fo. cxv. nu. 5.
Societas inter quas personas contrahitur. folio. cxv. numero. 7.
Societas in quibus bonis contrahitur. folio. cxv. numero. 7.
Societas que pacta continere debet. folio. cxvj. numero. 1. 2. 3.
Societas quibus modis soluitur. folio. cxvj. numero. 4. 5. et. 6.
Socius quando teneatur socio actione furti. folio. cxviij. numero. 1.
Spõsalitia largitas quid est: et an sit specialis contractus. fo. cccixxj. nu. 2.
Sponsalia q̃ dicant: 2 vñ: 2 qualr contrahant: et inter quas psonas. fo. cxxxv. nu. 4. 5. 6. 2. 7.
Sponsalia qualr dissoluãtur. fo. cxxxv. nume. 8.
Sponsalia ꝓhibent inter tutorẽ et pupillam sicut nuptie. fo. cxxxviij. numero. 8.
Sportule que sint: et a quibus prestari debent: 2 a quibus non. fo. xlviij. numero. 3. et. 4.
Stadium quid est: et in inquãtum extẽditur. folio. cclxxiij. numero. 5.
Status holum quottuplex est. fo. ccxcviij. nu. 5.
Stare in iudicio qui possint et in quibus causis. fol. xlviij. numero. 12.
Statua et imago qualiter differãt. fo. xj. nu. 6.
Statuam erigere in sui memoriã nemo põt sine licentia principis. fo. viij. numero. 12.
Stipulatio quid sit: vnde dicatur: et qualiter cõtrahat: inter quas psonas: et qualr distinguat et qualiter cõmittat. Qualiter cõmissa purgetur: et que actiones ꝓficiscantur ex stipulationibus. fol. ccxliij. numero. 1. 2. 3. 4. et. 5.
Stipulationes an sint plures q̃ singulis annis ꝓmissum est. fol. ccxliij. numero. 7.
Stipulationũ alia fit diuisio. q2 quedam iudiciales: alie ꝓtorie: alie cõuentionales: alie cõmunes: 2 que sint singule. vide folio. ccxliiij. numero. 3. 4. 5. et. 6.
Stipulationũ alia fit diuisio quia alie sunt in dãdo: alie in faciẽdo. fo. ccxliij. nume. 7.
Stipulationũ alie sunt inutiles ratione psonaꝝ stipulãtiũ: alie rõne promittentium: alie ratione rerũ 2c. vide fol. ccxliij. numero. 9. 10. et. 11. et. fol. ccxlv. numero. 1. 2. 3. 4. et. 5.
Stipulationis et promissionis duorũ reorũ qualis sit effectus. fo. ccxlvj. numero. 1.
Stipulatio duple ꝓ euictioue quando cõmittatur. fo. ccxlix. numero. 3.
Stipulatio seruorũ quid est: et quando nobis per eam acquiritur obligatio: et inquãtũ: et p q̃bus portionibus. fol. cclxxxv. numero. 8.
Studentes in aliqua facultate an dicantur hẽ domicilii in loco studij. fo. cccxxij. nu. 4.
Studijs vbis rome: et constantinopolitane. folio. cccxxxiij. numero. 1.
Stuprum quid sit et qualiter accusatio eius instituí potest fol. cclvj. numero. 6.
Suarijs et susceptoribus vini et ceteris comparatis. fo. cccxxxij. numero. 7.
Substitutio exẽplaris cui: et a quo: et q̃b9: 2 qualiter fieri põt. fol. clxxx. numero. 1.
Substitutio cõpendiosa que sit et de ei9 materia. vide. fol. clxxx. numero. 2.
Substitutio breuiloqua q̃ sit et quas substitutiones cõtinet. et q̃liter fiat. fo. clxxx. nume. 3.
Substitutio q̃d sit: et q̃ sit substitutionũ diuisio. et q̃d faciat eas: et cui: et q̃s admittat ex eis 2 q̃n expirẽt. vide plene fo. clxxix. nu. 2. 3. 4. 2. 5.
Substitutio pupillaris quo ordine sit facienda. fo. clxxix. nu. 6. et q̃ bona debent hẽ substituti pupillares et q̃n expiret substitutio pupillaris ibi. numero. 6. 7. 8. et. 9.
Successio per arrogationẽ quid sit et qualiter fiat. fol. cclxxxv. numero. 1.
Suffragiũ quid est: et quando: et quo iure petatur. fol. lxxiiij. numero. 5. et. 6.
Sui 2 legitimi heredes q̃ dicãt: 2 q̃n: 2 q̃r succedãt cũ nepotib9 ex filia: vl sine eis. fo. ccj. nu. 3.
Sũptus iniuncti muneris debent ad omes collegas. fo. cccxxxvj. numero. 3.
Sumptus debent restitui illi ꝓpter inimicitiã ptinere est nominat9 ad mun9 p quos sumpt9 ꝓpter hoc fecit. cccxxviij. numero. 6.
Sumptus funeris qui dr. fo. lxxviij. nu. 10. 2 que actio detur p sumptib9 funeris ibi. nume. 11.
Sumpt9 in iudicio quales: et a quibus fiant. folio. xlviij. numero. 3.
Supplicatio ad ꝓncipẽ lite vel apellatione pendeate an 2 q̃n ꝓmittatur. fo. x. numero. 3.
Supellectili legata. fo. cccix. numero. 2.
Susceptoribus ꝓpositis. et archarijs. et de eorũ materia: et q̃ dicant. fo. cccxxix. numero. 2. 2. 3.

De littera. T

Tabule testamenti quid sint. folio. ccxxxv. numero. 1.
Tabularũ appellatio ad que extenda tur. Quid sit exhibere tabulas. folio. ccxxxv. numero. 2.
Tabularij qui dicantur: qui scribe: bolographi: 2 quot modis nũcupẽtur. Quod sit cuiusq3 officiũ 2 q̃les holes ad hmõi officiũ debeant notari. fo. cccxxviij. nu. 9. 10. 2. 11. 2 fol. sequẽti.
Tabellio quis sit: et de eius officio: et qualẽ fidẽ hñt instra facta a tabellione. fo. ccclxvij. nu. 1.
Thesaur9 q̃d sit: 2 si ueniat cui attribuat et ꝓ qua parte. fo. cccxx. nu. 2. vsq; ad finẽ tituli.
Tẽpus sñe considerandũ est in actiõe ad exhibẽdum. fol. lxxvij. numero. 6.
Tempora ꝓscriptionũ aut cõtinua sint aut vtilia: et que illa sint vide fol. cccxij. numero. 2.
Testamẽtum quid sit. vnde dicatur. et que sit diuisio testamentorum: et qualiter conficiantur. fol. clxxv. numero. 1. 2. 2. 3.
Testamentũ qui possint: vel non. fo. clxxiij. numero. 7. vsq; ad finem tituli.
Testamẽtũ rite ordinatũ tenet quousq; irritet: vl rumpat. fo. clxxvj. nu. 2. 2 ibi vide q̃b9 modis irritet: vel rũpatur. vsq; ad finẽ illi9 tituli.
Testñ inofficiosum qđ dicat: 2 quare: et que cause inducãt q̃relã: et q̃ faciãt eã cessare: quib9 detur: cõtra quos: q̃s sit ei9 effectus. fol. lv. 2. lvj. numero. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 2. 9.

BIU Cujas

Testamentū minus solēne qualiter olim inter liberos valebat: t qualiter hodie valet. folio.cclxviij.nume.3.
Testamentū nūcupatiuū an possit ꝓbari per instrumentū publicū. fo.cclxxviij.nu.3.
Testator ante perfectionē testamenti pōt mutare quicquid bonū ei videbit. fo.cclxxviij.nu.4.
Testamenta quibus modis infirmantur. folio.cclxxix.nume.2.
¶Testis.
Testes a quibus debeāt ꝓduci. Et quis possit ꝓduci. Et qualiter sint ꝓducendi. Quid ꝓducti testes debeāt obseruare. Et quot necessarij. Et qđ sit testiū officium. Et quis effectus testimoniorum. fo.xciij.nume.4.5.t.6.
Testes ꝓhibentur aut legibus: aut iudicis officio. fo.xciij.nume.7.
Testis domestici fides qualiter ꝓbatur vel imꝓbatur. fo.cxiij.nume.8.
Testes qñ ꝓducūtur: t de quo loco. fo.xcv.nu.1.
Testes repꝛesentati quid obseruare vel expectare debeāt. fo.xcv.nume.2.
Testes quot sunt necessarij. fo.xcv.nume.3.
Testes qui sunt admittēdi. scō quot. tertio qñ. quarto qualiter ꝓducātur. fo.ccclxvij.nu.4.
Testes in testamēto possunt signare testamētū vno anullo. fo.clxxv.nume.4.
Testes in testō quot exigūtur. fo.clxxv.nume.v.
Testes possunt adhiberi in testō oēs qui non vetantur: qui añt vetātur. vide fo.clxxvj.nu.1.
Testiū ꝓductoꝝ officiū qđ sit. fo.xcv.nume.4.
Testis qualiter debet testificari. fo.xcv.nu.5.
Testes an debeāt interrogari de tpe vel non: vel quādo. fo. xcv.nume.6.
Testis semel ꝓductus an possit iterum ꝓduci sup eo capitulo. fo.xcv.nume.8.
Testi si cōtingat affinitas post ꝓmū testimoniū t ante reuersionē: an sit suspect⁹. fo.xcv.nu.9.
Testimoniorum effectus quis t qualis sit. folio.xcv. nume.10.
Tignum iniunctum qualiter possit vendicari vel non. fo.lxj.nume.2.
Tignū an post. xxx. annos soluto edificio possit vendicari. fo.lxj.nume.3.
Translatio legatorum quot modis fiat. folio.cclxxxij.nume.1.
Transmissiones reoꝝ accusatoꝝ qualiter t qñ: t de quibus personis fiāt. fo.cclxiij.nu.2.t.3.
Trāsactio quid sit: t vnde dicat. fo.xxj.nu.1.t.3.
Trāsigere qs possit: de qb⁹ reb⁹. fo.xxj.nu.4.t.5.
Transactionis effectus qualis sit. fo. xxj.nu.6.
Tributū quot modis accipiatur. qualiter distinguatur. quantū debeat esse in tributo. t a quibus debeat dari. fo.cccxx.nu.3.vsq ad fi.ti.
Triens t semis quid sint: t quibus debent relinqui veteri vel nouo iure. t de eorū materia vide fo.cccl.nume.1.
Trinitas summa vnde dicatur. fo.ij.nume.4.
Tutela quid sit. vnde dicatur. cui detur tutor. folio.cl. nume.4. t.5.
Tutela qualiter diuidatur: t ꝑ qua parte quisq teneatur. fo.clviij.nume.1.
Tutela legitima quibus defertur: t qñ: t qđ sit eius officiū. fo.clj. nu.7. t fo.cliij.nume.1.
Tutor quis sit suspectus: et quis possit tutorem suspectum postulare: t qualiter: t apud quē: et qs effect⁹ accusationis. fo.clvj.nu.2.3.4.5 t.6.
Tutor vel curator quando dandi sunt in litem. folio.clvj.numero.7.
Tutor si sit datus contra matris voluntatem. folio.clvj.numero.9.
Tutor debet adesse cause pupilli post puberta-tem. folio.clvj.numero.10.
Tutor qui ꝓ tutore negocia gessit qualiter teneatur. folio.clvj.numero.11.
Tutor vel curator ne vectigalia conducat. fo.clv. numero.5.
Tutor in testō qualr dari possit. fo.clj.nume.5.
Tutor in testamento datus per eum qui pupillum in potestate nō habet qualiter et per quē iudicem confirmetur. fo.clj.nume.6.
Tutor vl curator qs sit quātū ad titulū de iterdicto matrimonio inter puellam et tutorem ꝛc. folio.cxxxviij.numero.5.
Tutor vel curator in quibus casibus pōt ꝫhere matrimoniū cum pupilla. fo. cxxxviij. nume.9.
Tutor si corripit pupillam suam quali pena punitur. folio.cclvj.numero.10.
Tutor in quibus causis dari potest habenti tutorem. folio.cliij.numero.4.
Tutor quis dari possit. folio.clj.numero.1.t.2.
Tutor vel curator si nō gesserit. fo.clix.nu.3.
Tutor vel curator qñ esse desinant. fo. clx.nu.7.
Tutor qualiter gerere debeat. folio.cliij.nu.4.
Tutor sicut soluere tenetur quod debet pupillo ita exigere potest a pupillo quod sibi debetur. folio.cliij.numero.5.
Tutor si ex falsis instrumentis sit excusatus. folio.clxj.numero.3.
Tutor si reipublice causa abfuerit. fo.clxj.nu.4.
Tutorem dare quis possit. folio.clj.numero.3.
Tutores qualiter excusentur: et de temporibus excusationum. folio.clxj. numero.2.
Tutores qui gesserunt qualr tenentur ratione sine administrationis: et inquantū. fo.clv.nu.2.
Tutores et curatores q petāt. folio.cliij.nu.2.t.3.
Tutores vel curatores vbi petant. fo. cliij.nu.4.
Tutores et curatores illustrium personarū qui sunt ꝛc. folio.cliij.numero.5.
Tutores et curatores dare vel dari qui possunt. 4 folio.cliij.numero.6. t folio.cliij. nume.1.t.2.
¶De littera. V.
Vacatiō muneris publici. fo. cccxxiij. numero.7.
Vacatio munerū quib⁹ cōcedi possit decreto decurionum: t quibus nō: et qualiter: et quoto numero decurionum coacto decretum debeat interponi. In quibus rebus interponatur. Que decreta sint valida: t que inualida: t an ordo sua decreta valeat refricare. folio.cccxxiij.numero.8. per ordinem vsq ad titulum sequentem.
Vectigal. tributū. seu annona. publica pēsitatio qualiter differunt. fo.cccxv.numero.15.
Vectigal. de vectigalibus et eorum materia vide folio.cxxx.numero.8.9.10.t.11.

BIU Cujas

Vectigali a nouo institui non pñt. fo. cxxx. nu. 12.
Venditio qualiter ꝛ quando rescindi potest. folio. cxxj. numero. 6. 7. ꝛ. 8.
Venditio si facta fuerit propter publicas pensitationes. folio. cxxij. numero. 3.
Venditio propter publicas pensitationes vt fieri possit ꝯto tempore oportet cessare in solutione publicarū pēsitationū. folio. cxxxij. nu. 4.
Vendito rustico predio nihil est eius nisi quod intra se tenet. folio. cxxiij. numero. 6.
Venditio impletur proposita actiōe ex empto. folio. cxix. numero. 4.
Venditor ad quid agit contra emptorem et qua actione: ꝛ econtra. folio. cxix. numero. 5.
Vendere vel emere nemo cogitur. fo. cxix. nu. 6.
Venditio hereditatis quando teneat vel non. folio. cxix. numero. 7.
Venditor hereditatis ad multa tenetur emptori: ꝛ que sint illa. vide folio. cxix. numero. 8. et folio. cxx. numero. 1. 2. ꝛ. 3.
Vēditor animalis qualiter cauere debet emptori. folio. cxxiiij. numero. iij.
Vēditor tenet de deceptiōe q̄ contingit ex falsa mensura vel falsis pōderibus. folio. cxxv. nu. 1.
Vendi possunt actiōes: ꝛ qualiter. folio. cxx. nu. 5.
Vendi que res possint: ꝛ qui emere aut vendere vetantur. folio. cxxj. numero. 2.
Venter vxoris inspicitur qualiter: per quos: et quare. folio. cccv. numero. 6.
Venia etatis a quibus impetrari possit. fo. xxxix. numero. 1.
Venie etatis impetratio qualem effectum induc it. folio. xxxix. numero. 2.
Verbū quid sit: vñ dicatur: ꝛ qualiter accipiatur in titulo de verborū significatione. Quid sit significare. Et qualiter in iure ponat. fo. cxc. nu. 8. ꝛ. 9. vsq; ibi. Sciendū est. in folio. cxcj. nume. 1.
Verbum testatoris si est ambiguū qualiter interpretabitur. folio. cxcj. numero. 3.
Verborum significationi est inherendum. folio. cxcj. numero. 1.
Vestibus oleboris: ꝛ auratis: et de tinctione sacri muricis. folio. cccxxxj. numero. 3.
Victus victori regulariter debet in expensis condemnari. folio. xlvij. numero. 4.
Vniuersitas quid sit: et q̄ vniuersitas possit per alium sua negocia explicare. fo. cccj. nu. 1. 2. ꝛ. 3.
Vniuersitas tenetur de dolo presidem vniuersitati: quantum ad vniuersitatē peruenit. folio. xxxij. numero. 8.
Vocatus ad munus si ante diem susceptī muneris decesserit: nihil oneris transit ad heredem. folio. cccxxvij. numero. 8.
Vocatio in ius quibus casibus nulla esse dicatur. folio. ccxcix. numero. 7.
Vocare in ius quid sit: qualiter diuidatur: quis potest in ius vocare: qualiter vocatio in ius re probatur. folio. xvij. numero. 3. 4. 5. ꝛ. 6.
Vbi de possessione agi debeat fideicōmissum peti: vbi conueniatur qui certo loco dare promisit. folio. liij. ꝛ. liiij. per ordinem rubricarum. vbi cause fiscales agi debeāt. fol. lv. numero. 8. ꝛ. 9.
Vsucapio et prescriptio qualiter differant. folio. cccxvij. numero. 2. versi. Habet autem locum
Vsucapio. ꝛ numero. 3.
Vsucapio quare sit introducta: quid ipsa sit. Et quis possit vsucapere: ꝛ quis non. Et quas res vsucapere possit: ꝛ quas nō. Et que sint necessaria in vsucapione: ꝛ quis sit effectus eius. folio ccxj. nu. 5. 6. 7. ꝛ. 8. et folio. ccxij. nu. 1. 2. 3. ꝛ. 4.
Vsucapionis effectus qualis ꝛ quantus sit. folio. ccxij. numero. 7.
Vsucapio pro donato qualiter habet locum. folio. ccxiij. numero. 1.
Vsucapio p dote ꝙliter ꝓcedit. fol. ccxiij. nu. 2.
Vsucapio pro herede qualis est ꝛ quādo locum habet. folio. ccxiij. numero. 3. ꝛ. 4.
Vsucapio qualiter trāsformatur. fo. ccxiij. nu. 6.
Vsusfructus vel vsus quibus modis amittatur. folio. cccj. numero. 4.
Vsusfructus an finiatur quasi morte. i. siquis monasterium ingrediatur. folio. cccj. numero. 5.
Vsusfructus quēadmodū petatur. fo. cccj. nu. 7.
Vsufructuarius quemadmodum caueat. folio. cccj. numero. 9.
Vsufructus quid sit. Qualiter constituatur: in quib⁹ rebus. Et qō in rebus singulis sit emolumentū vel onus vsufructuarij. fo. lxij. nu. 4. ꝛ. 5.
Vsusfructus emolumentū est maximum. vide folio. lxij. numero. 1.
Vsufructuarius quod debeat frui boni viri arbitratu qualiter intelligatur. folio. lxiij. nu. 2.
Vsufructuario qualiter acquiratur per seruum habet in vsumfructum. folio. lxiij. nu. 4. ꝛ. 5.
Vsufructuarius tenetur satisdare de fruendo arbitrio boni viri. folio. lxiij. numero. 1.
Vsusfructus quibus modis amittat ꝛ ꝯto tempore. folio. lxiij. numero. 2. ꝛ. 3.
Vsufructuarius potest vendere ꝛ cōcedere vsum fructum inuito proprietario. folio. lxiij. nu. 4.
Vsusfructus mutatio quot modis fieri videtur. folio. lxiij. numero. 5.
Vsufructuario que actiones competant pro vsufructu. folio. lxiij. numero. 6. Et ibi quod sit officium iudicis in illis actionibus. folio. lxiij. numero. 7. ꝛ. 8.
Vsusfructus qualiter constituatur in vltima voluntate: et in quibus rebus: et de eius effectu. vide folio. cccvij. numero. 8. ꝛ. 9.
Vsus quid sit: et qualiter constituatur: ꝛ in quibus rebus: ꝛ quod sit eius emolumentum. folio. cclxxvj. numero. 8. 9. ꝛ. 10. ꝛ folio. cclxxvij. numero. 1. 2. 3. ꝛ. 4.
Vsuarius ad q̄d teneatur. fo. cclxxvij. numero. 5.
Vsuarius potest totam domum cuius vsus est ei legatus occupare licet ea tota non vtatur. folio. cclxxvj. numero. 6.
Vsura quid pro q̄bus reb⁹ detur: ꝛ ex quib⁹: cautis qualiter petant: ꝛ quāte. fo. cix. nu. 3. 4. ꝛ. 5.
Vsure qua actione petant. fo. cix. numero. 9.
Vsure petūtur maiores vel minores: ꝛ qualiter. fo. cx. numero. 1. ꝛ. 2.
Vsure rei iudicate quales ꝛ quante sunt. folio. ccxxj. numero. 5.
Vsure pupillares que et quales sint. folio. clx. numero. 4.

BIU Cujas

Repertorium.

Ut decetero cõmutationes rerum ecclesiasticarum non fiant. cccl xiij. nume. 1.
Ut cum de appellatione cognoscitur quot partes: & de quibus iste titulus tractat. vide fol. cccl xix. nume. viij.
Ut liceat matri & anie. quid iste titulus tractet. vide folio. cccl xx. nume. 1.
Ut nulli iudicũ liceat habere loci seruatorẽ. de

De littera. A.

hac materia vide fo. cccl xxij. nume. 4.
Uxor accusata a marito de adulterio quibus exceptionibus potest eũ repellere ab accusatione. fo. ccl v. nume. 12.
Uxoribus militũ qualiter succurratur per in integrũ restitutionẽ. fo. xlj. nume. 4.

Finis repertorij.

BIU Cujas

Incipit summa Azonis peregrina ac omni ex parte perfecte absoluta nouaq; cū recognitione ac multis cū additionibus in locis suis insertis. necnon cū notis apostillis in margine nouissime additis que in alijs impressionibus nusq̄ vise sunt.

Cum post inuentionem scientie superuenerit gratie plenitudo et successiuis nature bñficijs ingeniū prędotetur. non est mirū si humana cōditio cōtinuis exercitijs suscipiat incremētū. vnde etiam dicit lex. Omne artificiū suscipit incrementū. vt. ff. de leg. iij. legatis. J. omnibus. q; ipa cōsuetudo cōuertitur in naturā. vnde iuniores perspicacius queq; singula cōtēplantur. Est enim natura quedā existētia subiectoꝝ cōplectēs accidentia sm esse ppriū. ¶ Vel natura est id qđ intus latet et ex cōsuetudinis instantia queritur. de quo tantū accipitur q̄tū est de materia inesse. et tamē augeri potest per consuetudinariū studēdi modū. Alterabilis est quidē ipa natura q; suscipit magis et minus iuxta sentētiā Salomonis. Inquit em̄ oīa renouātur et deiciūtur et generatio ¦ carnis et sanguinis nascit̄ et finitur. Renouātur igitur hoīes et ipa sciētia rū principia cōtulerūt. vnde cōmendandi sunt: sed nō pre ceteris extollēdi sunt: qm̄ qui subtiliter factū emēdat laudabilioꝝ est eo qui prius inuenit. vt. C. de vete. iure enu. l. j. J. qđ autem. ver. nā qui. ¶ Scio siquidē q̄ dñs Placētinus preclarus et famosus iurisperitus apud montē pessulanū super codice et institutionibus summas laudabiles composuit cuiꝰ dictis nō ppo sui derogare. Nam licet in quibusdā minus plene: in quibusdā ordine irregulari: et in quibusdam nō obseruato tramite iuris: ita q̄ confuse pcessisse videatur. nō est tamē ab aliquo inculpādus: q; omniū habere memoriā et in nullo penitus peccare diuinitatis est potius q̄ humanitatis. l. ij. C. de vete. iure enu. ¶ Nūc autē ego Azo residens Bononie in iurisperitoꝝ ordine honorabiliū socioꝝ precibus humiliter condescēdi: qui vita cōmēdabili. morū honestate. sciētie magnitudine. numero personaꝝ nobilitate prosapie. multaq; liberalitate resplēdēt. vnde iuxta ipsoꝝ amicabiles supplicationes Codicis et Institutionū summas lucide tractare studebo. cupiēs vt tam ꝓuecti q̄ rudes que postulāt: queāt facile inuenire: q; sepe accidere consuenit q̄ per glosas textus notitia tenebraſ. et dū glo. ad glo. vel ad tex. transmittitur. qđ quidē ego ipse fecerā vt vitarē scribēdi laborem studiosus auditoꝝ desiderabili p̄inatur effectu. et cū ad ¦erudiēdū super dubitabilibꝰ patrocinium glosarum requirit lumē reperit a tergo. vnde in erroris cadit sepissime laberinthū. Suscipiatis itaq; amabiles et preclarissimi socij lucidum et fauorabile munus qđ a me diutius postulastis. tenentes q; nihil obscurū. nihil dubitabile. nihilq; cōtrariū legibus inuenietis: qm̄ omnes principales et secundarie harum summaꝝ particule de iuris corpore processerunt.

¶ Incipit materia ad Codicem.

Liber iste codex domini Iustiniani dicitur. et est nomen generale. vel vt propriū anthonomathice appellatum. Sic se habet verbis poete apostoli quoq; vocabulū. vt insti. de iure na. J. j. Et ideo
1 forte q; codex dicitur a cogēdo. cogere enim vel imperare proprium est imperatoris vt eius nomen denotat cuius est hic liber. Et est hec precipua legis virtus. vt. ff. de le. et se. cō. l. legis. Vel dicitur a cogēdo. i. componendo vel cōgregādo sicut fructus dicūtur cogi. vt ff. de peti. here. si a patre. J. vlti. ¶ Iustiniani dicitur ad differentiā triū veterū codicū hermogeniani. gregoriani. theodosiani. ¶ Viden dū ergo que sit huius libri materia. que intētio. que vtilitas. siue finis. et cui parti philosophie supponat. Cuius materia triplex reperitur. generalis. cōmunis. et ppria sicut intentio. generalis assignatur cōis et ppria.
2 ¶ Generalis materia omniū librorū iuris ergo et codicis sunt. ius. iustitia. itē negocia. itē duo vitia. error et cōtumacia. Super iustitia et iure intēdūt principes tractare. vt hoīes mali efficiātur boni. boni aūt efficiantur meliores. tum metu penaꝝ. tū exortatione premiorū. vt. ff. de iusti. et iure. l. j. sic nāq; dicit. Oderūt peccare boni virtutis amore. Oderūt peccare mali formidine pene. Super negocijs intendūt quēadmodū debeāt decidi. super vi
3 tijs. vt expulsa sint vitia. ¶ Cōis materia omniū principū est. rudis equitas. ius approbatū. et id qđ seruatur p lege et iure. Super quibus oībus intendunt principes. super rudi equitate intēdūt. ipam eruere. erutā in ꝑfectionē rigere. redactā subditis cōseruādā in
4 de le. et ꝑsti. l. j. ¶ Super iure approbato. intendo. corrigēdo. artādo. et ꝓgādo. et verbū qui dē interpretādi. generale est. pertinēs ad oīa predicta. nā et qui corrigit interpretari dicit. vt no. ff. ad ter. l. j. J. qui operas. Idic aūt accipitur sic. Hoc est vocabuli significationē aperte exprimere. vt in. l. iul. que ꝓhibet aliena

Coder nomē gñale. Sed p anthonomasiā intelligit̄ de isto codice.

Coder

Fuerunt alij tres codices facti preter istū. Tu adde q̄ imo etiam Justinianus fecit aliū codicē añ digesta et ante institutiones. vt ꝓbatur in ꝓhemio isti. J. et cū sacratissimas. et vlti mo loco fecit hūc nouū codicē i quo corrigūtur aliq̄ textus institutionum. vt in l. meminimus. C. de leg. here. et i hoc vltio sunt inserte. l. constitutiones iu

Gnalis materia libroꝝ iuris

BIU Cujas

Alienatio

stiniam. vt ¶ tionē fundi dotalis exponit. ¶ Est autē alie-
j. de emen. natio oīs actus p quē dominius transfertur.
insti. codi. vt. j. de fun. do. l. j. ¶ Corrigunt abrogando. l.
fusiā caninā. vt insti. de le. fusi. ca. tol. ¶ Coar-
tant in macedoniano. vt cū general iter phi-
beat mutuā pecuniā dari filijsfa. Sed impato
res cōcedunt in necessarijs causis. vt. j. ad ma
cedonia. l. macedonianum. producunt in eo-
dem extendendo ipsum ad nepotes. vt. j. ad
macedo. si filius tuus. Super eo quod obser
uatur pro lege et iure intendunt principes
multipliciter. super vltimis deficientiū volū
tatibus ⁊ super pactionibus contrahentium
que legis vicē obtinent. vt in aut. de nup. col.
iij. ff. disponat itaq; ⁊. ff. depositi. l. j. ff. de ar
bitrijs si cōuenit. idē sup iudicijs ⁊ sentētijs.
¶ Sed quid de eis intendant ex his que de
duobus primis dicem⁹ liquide poterit intel
ligi. Sup vltimis voluntatib⁹ interpretatur
institutionem esse factam que non fuit facta.
vt si mulier alijs filijs primo heredibus insti
tutis eum quem postea gestabat in ventre
propter periculū puerperij nō instituit. pre-
sumitur enī eū instituisse. vt. j. de inoffi. te. l.
iij. Itē nō esse factā eā que facta fuit. vt si in-
stituat q̄s aliū quasi filiū suum cū nō sit. vt. j.
de here. insti. si pater ⁊ si frater. ⁊. l. nec apud.
¶ Interpretantur conditiones appositā que
non fuit apposita. vt si duobus filijs institu-
tis heredibus. quilibet eorum rogeť simplici
ter de restituenda parte sua alteri si decesse-
rit: inest eī conditio si decesserit sine liberis.
vt. j. de. insti. ⁊ substi. l. generaliter. ff. cū autē.
Et nō esse appositā eas que fuit apposita: sci
licet si fuerit impossibilis vel turpis. vt insti.
de here. insti. ff. pe. ⁊. j. de insti. ⁊ substi. l. repre
hendenda. ¶ Interpretātur conditionem ex-
titisse que deficit vt si steterit per eū in cuius
personā iussa est impleri conditio. vt. j. de in-
sti. ⁊ substi. l. j. ⁊ defecisse eam que extitit. vt si
plures conditiones alternatiue posite sunt
in hereditate vel fideicōmisso relicto. et vna
earum extitit. videtur impleta conditio. sed
lex interpretatur eā nō esse impletam. diuiū
cta accipiendo pro coniunctis. vt. j. de instit.
l. generaliter. Super voluntatibus contrahē
tium interpretantur pactum esse factum qō
non fuit. vt si creditores hereditarij conue-
niant emptorem hereditatis eis sponte re-
spondentē. videtur enī pacisci cū vēditore he
reditatis ne eū cōueniat. vt. j. de pac. post vē-
ditionem. ¶ Interpretantur pactū nō fuisse
factum quod fuit factū vt si turpe vel impossi
bile contineat. vt. j. de pac. l. pacta. ¶ Inter-
pretantur conditionē apposita in pacto que
non fuit apposita: vt si mulier promittat do-
tē. inest conditio. si sequatur matrimoniū. vt
j. de dona. ante nup. l. cum veterū. Et nō esse
appositā. que fuit apposita. vt si erat contra
legē. vt. j. de pac. pigno. l. vlti. ⁊. ff. de pact. do.
l. ij. ¶ Interpretantur similiter extitisse con-
ditionem que deficit. vt si paciscatur mari-
tus de dote lucranda vxore mortua ⁊ ipsa in-
grediatur monasteriū. habetur eī pro mor
tua. vt. j. de epi. ⁊ cleri. l. deo nobis. Et defe-
cisse eam que extitit. vt si pactus sum de ser-
uo nō manumittendo ⁊ si manumittatur sti-
pulatus sum penam. nam ⁊ si manumittatur
de facto nō petitur pena quasi nihil sit actū.
vt. j. si manci. ita fue. alie. l. eam. ¶ Omnes autē
istas fictiones siue interpretationes in omni
bus predictis ⁊ alijs vt generaliter cōprehē-
dam circa decem predicamenta reperio. vt ex
dictis et dicendis liquido poterit apparere.
Sunt autē decem predicamenta substantia. Decē prē
quātitas. relatio. qualitas agere. pati. habe- camēta. q
6 re. vbi. qn̄. situm esse. ¶ Circa substātiā inter- ca q̄ lex f
pretantur dupliciter. s. aliquid esse q̄ nō est. cit interp
⁊ aliquid nō esse q̄ est. Esse q̄ nō est interpre- tationē.
tantur ex eo quod futurum sperat⁹. vt est Attēde.
de eo qui est in vtero. vt. ff. de sta. ho. l. eū q̄ in
vtero. ⁊ ex eo q̄ ex honestissima cā. puta pre-
lij initi reipu. causa desijt esse. Reputatur eī
pro viuo. vt proficiat patri ad excusationem
tutele. vt insti. de excu. tu. ff. filij aūt. ⁊ nō esse
q̄ est interpretanť fingentes nōdum natum
qui natus est. vt. ff. de lib. ⁊ posthu. l. titius te
stamento. ff. lucius. vel fingentes nō cōceptū
qui nasciturus mortu⁹. vt. ff. de ver. signi. q̄ mor
tui. ¶ Circa quātitatē fingunt aliq̄d esse pl⁹. s.
rōne tpis. q̄ nō est plus. s. rōne quantitatis.
vt insti. de acti. ff. plus. Et pl⁹ intelligiť solui
cū nihil debeat. ⁊ minus solui cum nihil so-
luit. vt. ff. de verbo. signi. l. minus. Fingunt ali
quid nō esse plus q̄ est plus. verbū plus refe
rendo. ⁊ restringendo ad modicā quantitatē.
vt. ff. de verbo. signi. l. hec adiectio. ¶ Circa re
lationem. vt cum fingunt eū filiū esse qui nō
est. put lata est hec sentētia. vt. ff. de lib. agno.
l. j. ff. vlt. ⁊. l. ij. ⁊. iij. ¶ Circa qualitatē. vt cū in-
terpretanť purū q̄ est cōditionale vel ecōuer
so vt in p̄dictis in exēplis. ¶ Circa actionē in
terp̄tanť aliquē agere vel egisse. qui p alium
agit vel egit. siue erat procurator siue gestor
si postmodū ratum habuit: vt. ff. de iudi. l. li-
cet. Et rem emisse vel fecisse q̄ per aliū emit
vel fecit: nisi spāliter inhibeat. vt. ff. ne q̄s eī
qui in ius vo. si q̄s. Itē eū q̄ nihil fecit. q; omi
sit officiū pietatis interpretanť fecisse. vel fa
cere. hoc est occidere. vt. ff. de lib. agno. l. neca
re. Et qui tradit instrumentū predij prediū
tradere fingiť. vt. j. de dona. l. j. Idē in vsufru
ctu. vt in eo. ti. l. q̄s q̄s. Fingiť etiā loq̄ qui nō
loquiť. vt in tacit⁹ stipl̄atioīb⁹. vt. ff. de adop.
l. his v̄bis. Et nō loq̄ qui loquiť. vt cū aliō di
xit q̄ voluit. vt. ff. de reb. du. in ambiguo. Et
nō agere vel loq̄ q̄ agit vel loquiť. vt si lega-
tarius vsumfructū sibi relictū in diē petat aī
diē. vt. ff. qn̄ dies vsufru. le. ce. l. vnica. i fi. Vel
si furiosus occidat. vt. ff. de. admi. tu. l. vlti. et
de codicillis. l. ij. ff. furiosus. ¶ Circa pati. vt
cū dicunt patrem pati iniuriam verberato fi
lio. vt insti. de iniur. ff. patitur. Et non pati
seruum licet patiatur. vt insti. de iniur. ff. ser-
uus aūt. ¶ Circa vbi interpretantur presen-
tem eū esse; qui absens est vt contumacē quo

Interpretatus varys modis:

BIU Cujas

ad incõmoda. ⁊ absentẽ reipu. cã quo ad commoda. vt in auk. vt oẽs obe. iudi. ℈. si igitur. ⁊ ff. qui. ex cau. ma. l. si quis titio. ⁊ cõtra. vt. ff. de re. iur. l. furiosus. Et pñtem interpretant absentez. ratione. l. furiosi. vt. ff. de arbi. diẽ. ℈. peñ. ¶Circa qñ interpretant aliquid fuisse dudũ ante. qõ nũc primo est. s. extante condi tione venditionis. vt. ff. de peri. ⁊ cõ. rei ven. ꝙ si pendente. ⁊ de ratihabitiõe in infinitis exẽplis. vt. C. ad mace. l. vlt. Fingũt ⁊ nũc primo fieri qõ dudũ factũ est. vt cum plures sint dñi predij. ⁊ vnus prior. ⁊ alter postea ponit seruitutẽ. Illã cũ vltimus cedit ⁊ prior cedere videt vt prĩa cessio trahatur ad tps scõs. vt ff. cõia pre. l. receptũ. ¶Circa habere interpretãtur eũ habere qui nõ hz. hoc ipo ꝙ hz actionem rez videat habere. vt. ff. de re. iur. q̃ actionem. ⁊. ff. de in integ. re. l. nemo. ⁊ nõ habere eũ qui hz. vt cuz de iure põt res aduocari ab eo. vt. ff. de acqui. pos. l. nemo. ¶Circa sitũ eẽ. non habeo exẽpla intellectualia: sz prescriptiones q̃ non currũt contra minores intelliguntur stare ⁊ cessare. vt. C. de prescrip. xxx. an. l. sicut. ⁊ oĩa illa exempla q̃ sunt ỹpenditi pñt hic adaptari. vt. C. in qui. cau. in interesti. nõ est ne. l. sancim⁹. ⁊. C. ex qui. cau. ma.
1 in inte. re. l. res. ¶Item lex dr iacere q̃ non iacet. vt in auten. col. j. de fideius. in prin. titu. Et lex dr ministrare q̃ nõ ministrat. Et armari q̃ nõ armatur. vt in auten. ti. j. in fi. ti. ⁊ C. ad. l. iul. de adul. l. cũ vir. Et currere apices q̃ nõ currunt. vt. C. de eroga. mil. an. l. excel. li. xij. ¶Sup his oĩbus tractant principes referendo se ad primã equitatẽ q̃ est de sum. tri. et fi. ca. fiue ad sedam q̃ est de nõ violãdo proximo nisi cũ fueris lacessitus iniuriã que quidem est iniqua respectu illius summe equitatis q̃ est. vt si ds te percusserit in vnã maxillam prebe ei ⁊ alterã. ¶Vel possumus dicere ꝙ ad tres se referũt equitates. prĩa ẽ qua prosequor meũ. scda est qua mihi debitũ. tertia est qua prosequor vtrũq;. ¶Ad hũc finẽ sic ue vtilitatẽ tendũt vt ignorantes doceãt. cõtumaces coherceant. qõ faciũt ꝓpter duo bona. i. auctoritate ⁊ ptãte. Auctoritate docẽt errantes. ptãte cohercent cõtumaces. hec est cõis oĩum principũ intentio. hec est vtilitas. ¶Propria autez materia dñi iustiniani sunt tres codices. gregorianus. hermogenianus. theodo. ⁊ extrauagãtes cõstitutiones. ¶Intentio aũt sua ẽ ex, illis trib⁹ codicibus. ⁊ extrauagantibus cõstitutionibus hũc codicem componere. ⁊ quasi proprĩũ ⁊ sacratissimũ tẽplum iustitie cõsecrare. suo felici nomine decorandũ. resecatis oĩbus superfluitatibus ⁊ contrarietatibus. nec eĩ inueniri poterit ꝟrietas. si ds subtili aĩo diuersitatis rõnes excutiet. sz est aliqd inuentũ nouum vel occulte positũ qõ dissonantie querelã dissoluit ⁊ aliã naturã inducit. discordie fines effugiẽtẽ. Qd aũt corrigit. nec positũ eẽ videt. ⁊ ideo ponit
2 vt nihil antiquitatis penitus ignoret. vt in. ij. de testa. in prin. ¶Finis aũt siue vtilitas summa est. q̃ hoc ope perlector facili mõ erit accessus ad citiores causarũ diffinitiones. ⁊ qz ex hoc nouo codice fiet recitatio ꝟstitutionũ: et qz nõ est opus maxima mole pecuniaruz. Supponit ethice qz tractat de moribꝰ. sicut et omnes libri legalis scientie. vt. j. de secun. nup. l. j. ⁊c.

¶In nomine dñi nostri Jesu xpi. Justiniani sacratissimi principis. perpetuo augusti. repetite prelectiõis codicis Liber primus icipit de nouo codice faciẽdo. 1

Imperator Justinianus

de iustitia ⁊ iure tractaturus. premittit tres cõstitutiones. que vicem obtinẽt prohemij ⁊ cõstitutionis. Prohemij qz auditorẽ benuolum. docilẽ. ⁊ attentũ reddunt. vt in fine prime notauimus cõstitutionis que. impat. vetat. permittit. punit. q̃ quatuor virtutes legis sunt. vt. ff. de le. ⁊ se. cõ. virtus imperat cũ. x. philosophis cõmittit vt Codicem cõponant. vt. j. e. l. ℈. ideoqz ad hoc ma. vsqz illuc. itaqz tñ ⁊c. Permittit adiectionẽ. detractionem. mutationẽ: vt ibi adicientes ⁊c. Vetat ex alio codice recitationẽ fieri. vt i fine legis. Punit. vt. j. l. proxi. ℈. falsi cri. Docet etiã qd ipse sit aggressurus. cũ tradit. hec que necess. ⁊c. ⁊ ita quodãmodo suum opus cõmendat et litteram ⁊ constructionẽ. alias constitutionem exponẽ vt notauimus ibi.

¶De iustiniano codice confirmando. 2

Superior cõstitutio facta fuit nõdũ cõposito codice. hec autẽ cũ iam erat cõpletus. vt ꝓbatur. j. e. l. ℈. hisdẽ prin. Et ideo ponit in Rubrica de iustiniano codice confir. ¶In principio aũt huius cõstitutionis cõmendat vtilitatẽ sui operis ꝓbando qualr ad rẽpub. spectat. Scõo mandatũ certis personis iniunctũ repetit. ⁊ eorũ studium cõprobat. Tertio tradit de vi legum ⁊ adicit de pena allegantiuz illicitas leges.

¶De emendatione iustiniani codicis. 3

Sicut due pmisse testantur' cõstitutiones ex tribus codicibus ⁊ multis nouellis cõstitutionibus codex dñi iustiniani fuit per sepe dictos viros cõsumatꝰ ⁊ a iustiniano approbatus ⁊ cõfirmatꝰ. Sed qz multas formas edere natura deproperat sicqz noua emergũt negocia que legũ laqueis nõ sunt innodata. necessarium visum est post codicẽ confirmatum augusti implorare remedium. vt no. j. de vete. iure enu. l. ij. ℈. sed qz diuine. Ideoqz propter noua negocia quinquaginta decisiones cõposuit iustinianus. Itẽ ⁊ alias multas que videbant deesse ad perfectionẽ compositi co

BIU Cujas

dicis: quo facto vtile visum est iustiniano prefatas cõstitutiones nõ vt erraticas relinque re: sed in iam dictuz codicem collo care. ⁊ ideo eundem codicem personis predictis dissolui ⁊ predicta suis locis supponi iussit. ⁊ iterum cõscribi. ⁊ de cetero nunq̃ dissolui permittit. Si autẽ aliquid fuerit necessariũ scribi in speciali libro nouellarũ noie assignabitur.

¶ De summa tri. ⁊ fide catho. vt neino publice contendere audeat. 4

3 **Imperator Justinianus** equitatis iusticieq; statuta exquisitur⁹. premittit de summa trinitate. a qua iustitia sicut ex eius patet diffinitione ducit originẽ. ⁊ oĩs eãtas splẽdescit ĩ lucẽ. ⁊ q; sup sũma trinitate nr̃a fides q̃ dr̃ catholica. i. vniuersalis ꝓsistit de fide catholica videam⁹ de q̃ q; publice tractari sepe nõ expedit suppõit. vt nẽo ꝛc.

Sũma trinitas 4 ¶ Vidẽdũ ergo vñ dicat̃ summa trinitas. Et quidem summa dicit̃. quia maior. immo maxima est omniũ rerũ. vtpote cũ ab ea cuncta ꝓcedant. vt. j. de vete. iu. enu. l. j. circa prin. Trinitas dicitur ꝓpter tres personas que in diuinitate consistiunt: vt eni alius est pater. ali⁹ filius. alius spiritussanctus. Itẽ est alia ꝑsona patris. alia filij. alia spiritussancti. Nõ tamen tres dij: sed vnus tm̃ deus. nec tres substãtie: vna patris: alia filij: alia spiritussancti: sed vna tm̃. que greco vocabulo vsion dicit̃. i.

fides aaput varijs modis. 5 indiussa substantia. ¶ Item quid sit fides. Et quidem quando ponitur ꝓ promissione. vt insti. de re. di. ſ. vendite. Quãdoq; dicit̃ ꝓpositũ siue mentis intentio incertũ vel extra certũ adhibita. que si fuerit in re alterius cõtrahentis: vel nõ cõtrahentis adhibita ad eũ decipiendũ vel vt ei preiudicetur: dicit̃ mala fides seu intentio. ceterũ si fuerit: vt tibi cõsulas. dicitur bona fides. vt. ff. de ver. signi. l. bona fides. ⁊ insti. de re. di. ſ. vendite. ⁊ in. C. de acti. ⁊ obli. l. bonã. ¶ Itẽ dicitur fides credulitas. ⁊ in hac significatione hic ponit̃. Unde apostolus. Fides est substantia sperandarũ rerũ argumento nõ apparentiũ. Unde dicitur fides q; fiet q̃ dicit̃ futurũ est q̃ sperat̃. dicit̃ autẽ catholica id est vniuersalis. et ideo dicit̃ cũctos ppl̃os ꝛc. Que sit fides catholica. ⁊ quidẽ nr̃a fides in trinitate cõsistit. ⁊ incarnatione. ⁊ de trinitate primũ. quid de ea credere debeam⁹. ¶ Est autẽ vt iam dictũ est. trinitas in ꝑsonis. vnitas in substãtia. vnitas in deitate. equalis glia. coeterna maiestas. eternus pater. eternus filius. eter⁹ spiritussanctus. Nõstrũ tres eterni. sed vnus eternus. Immẽsus pater. Immensus filius. Immensus spiritussctus. Nõ tres immẽsi. sed vnus immensus. increatus pater. increatus filius. increatus spiritussanctus. oĩpotens pater. oĩpotens filius. oĩpotens spũssanct⁹. ⁊ tamen nõ tres oĩpotentes. sed vnus oĩpotens. Ita dñs pater. dñs filius. dñs spiritussanct⁹. ⁊ tamẽ nõ tres dñi. sed vn⁹ est dñs. Itẽ pr̃ est de⁹. fili⁹ est deus. spũssctus est de⁹. non tamẽ tres dij. sed vnus est deus. Pater de q̃ hic. ta
a nullo est creatus. nec fact⁹. nec genitus. Fi- mẽ specia-
lius a nullo est creatus. nec factus. sed geni- liter pr̃i at
tus ante secula. Et hoc est quod dicit̃. In prin tribuit̃ po
cipio erat verbũ ꝛc. Spũssanctus a pr̃e ⁊ filio tẽtia: filio
ꝓcedit: licet greci a pr̃e tantũ dicant ꝓcedere. sapia. spi-
In hac trinitate nihil maius aut minus. nihil ritui san-
prius aut posteri⁹ est. Quicũq; ergo vult esse cto bõitas
6 saluus. ita de trinitate sentiat. ¶ Est ⁊ nr̃a fi fm theo-
des catholica sup incarnatione dñi que talis logos. ra-
est. vt credamus dñm nostrũ iesum xp̃m vni- tionẽ non
genitũ filiũ. ⁊ verbũ dei. ⁊ dñm nostrũ ante se pono bre-
cula. ⁊ sine tpe de patre natum in vltimis die nitatis cã-
bus. i. hac vltima etate descendisse de celis. inuestiga-
et incarnatũ ex spiritu sctõ. ⁊ sctã atq; glorio
sissima virgine Maria ⁊ dei genitrice natũ. ⁊
hoiem factum crucifixũ. vnũ esse sancte et cõ-
substantialis trinitatis coadorandũ. ⁊ glorificandũ. pr̃i et filio ⁊ spũ sctõ. Bene dixi vnũ.
nec eñ aliũ deũ verbũ. ⁊ alium xp̃m cognosci
mus. sed vnũ atq; eundem ipm̃ cõsubstantia
lem pr̃i fm diuinitatem. ⁊ consubstantialem
nobis eundem ipm̃ fm humanitatẽ passibi-
lem ⁊ impassibilẽ deitate. vt eñ est in diuini
tate ꝑfectus ita idẽ ipe ⁊ humanitate ꝑfect⁹
est. In vna eñ substantia deitatẽ suscepimus Adde qõ
⁊ cõfitemur. qõ dicũt greci vsion. i. idiuise sub ds adorari
stãtie. vt supra habuistis. ⁊ qñ vnigenit⁹ fili⁹ adoratiõe
et verbũ dei ante secula. ⁊ sine tpe de pr̃e na- latrie. c. ve
tus. idẽ ipse ⁊ in vltimis diebus descẽdẽs de nerabiles
celis. ⁊ incarnatus est de spũ sctõ. ⁊ sancta at de ſsecra.
q; gloriosa virgine ⁊ dei genitrice Maria. et diſ. iiij. et
homo factus dñs noster iesus xp̃s ꝓprie ⁊ ve ibi glo.
re deus est. Ideoq; sanctã ⁊ gloriosam virgi-
nẽ Mariã ꝓprie ⁊ vere dei matrẽ dicimus. nõ
q; deus verbũ principiũ in ipa sumpserit. Sz
in vltimis diebus descẽdit de celis. ⁊ ex ipsa
incarnatus ⁊ hõ factus est ⁊ natus. quẽ confi
temur. ⁊ credimus sicut dictũ est pr̃i cõsubstã
tialẽ fm deitatẽ. ⁊ consubstantialẽ nobis eñ
dẽ ipsum fm humanitatẽ eiusdem. miracula
⁊ passiões q̃s spõte carne sustinuit. cognoscẽ
tes. vt apte cõtineat. vt. j. e. victor. ſ. oĩs vo sa
cerdotes. vsq; illuc. suscepimus añt ꝛc. hoc au
tẽ credimus auctoritate apostolorum ⁊ euã-
gelistarũ ⁊ ceterorum ecclesie dei fundatorũ.

Adde qõ licet vnum deũ in trinitate ⁊ trinitatem in vnitate adorem⁹ vt in simbolo athanasij. Itẽ concilioꝝ quatuor. Niceni. cõstantino Qui male
polis. calcedonen. ephesiñ. vt. j. eo. l. cũctos. sentit ꝺ fu
et. l. victor. ſ. suscepimus. Que sit pena ⁊ prie de ẽ here-
mium bene maleve credentiũ. ⁊ quidem male ticus. Itẽ
credẽtes multis penis afficiunt̃ q̃ explicant̃ q̃ male sen
j. de here. ⁊ mani. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. qñ multi. ſz ⁊ que tit ꝺ sacra
dam explicant̃. j. eo. l. j. ſ. reliquos vo. ⁊. l. nul mentis et
lus. j. rñso. ⁊. ſ. sciãt. ⁊. ſ. q; vo his. bene autẽ clesie. c. ad
credẽtes pmio vite eterne afficiunt̃. si tm̃ re- abolen̄. in
nascantur ex aqua ⁊ spũssancto. ⁊ penitentia pn. eẽ. ꝺ he
de peccatis agãt ortho dosij ⁊ xp̃iani dicunt̃. re. tm̃ pcĩ
7 vt. j. eo. l. j. ſ. hanc. ¶ Que vero pena publice penitenti
i. turbis coadunatis disputãtibus de fide ca si incõtinẽ
tholica imponat̃. ⁊ quidẽ si cleric⁹ est remoue ti redeat
dit̃ a cõsortio clericoꝝ. si miles militia priua- ad fidẽ. ꝺ.
bit̃. Si vo sit homo priuat⁹ ⁊ liber de vrbe ex- c. ad abo-
pellit̃ ⁊ extra ꝓuinciam cõpetenti supplicio leñ. ⁊ red-

De fide disputare ꝑtinaciter inhibe ri admodũ nõ licet. Et nota hic penas & ꝑsonas differentias

BIU Cujas

subiungitur. Si aũt sit seruus seuerissimam subit penam: vt. j. e. l. vlt. quam mortẽ interpretamur. vt. ff. de penis. l. vlt. Ubi aũt aliãs disputat de fide vel in scolis vel in domo vel vbicunq; cum discretis: cã inquirẽde veritatis: vel vt intelligat q̃ tradita sunt de fide catholica: vel vt sciat reprobare errores hereticorũ. non est hoc reprobandũ: imo cõmendandũ. vt de Fabiano dr. j. de epi. & cle. l. qm̃. et de btõ Siluestro legit. ¶ Itẽ Aristoteles ait. Dubitare de singulis non est inutile.

¶ De sacrosan. ecclesijs & rebus & priuilegijs earum.

¶ Jctum est supra de sum. tri. & fi. ca. ijs q; mater fidei & religionis est ecclesia. vt. j. e. iubemus. in fi. j. rñ. ideo suppo nit de sa. san. eccle. Et q; res sunt necessarie his qui in ecclesijs obsecundant diuinis ministerijs. Si quidẽ qui altari seruit de altari dz viuere. c. cũ fm. ex de preben. in prin. Jdeo subiungit de reb⁹ in q̃bus qm̃ eccl'ie multis gaudẽt priuilegijs adicit de priuilegijs earũ. ¶ Uidẽdũ ergo quot modis dicat eccl'ia. Et quidẽ dr vno mõ locus cõsecratus & parietibus circũdatus. vbi consueuerũt deũ timentes peccatoꝝ veniã postulare. vt in aut. vt li. ma. & auie. ſ. q; ꝙ cõperiuntur. & in hac significatione sortit priuilegia multa. ¶ Et ẽ vnũ q; nõ concedit humanis corporib⁹ vt ibi sepiliantur. vel vt morent in choro cũ clericis. vt. j. e. l. nemo. Et alia duo notant ī defensione fugientiũ. & quiete orantiũ. vt. j. de his q̃ ad eccle. cõ. l. pe. & vlt. in prĩ. & l. ij. Et in auctoritate quã prestat manumissioni q̃si ipsa fit coꝝ iudice facta. vt. j. de his qui in eccle. ma. l. ij. Et aliud in prohibita habitatiõe. vt. j. de iudeis. & ce. in sinagoga. Itẽ aliud in prohibita eius olio alienatiõe. Et si monachi fame perirent. vt in aut. de alie. & emphi. ſ. & q̃m̃. Est & aliud priui. fm archiepm̃ q̃ ipse locus possidet q̃ nõ credo vt dixi. ff. q̃ cuiusq; vniuer. l. sicut. ſ. vlti. ¶ Scdo dr eccl'ia oium fidelium collectio. & in hac significatiõe multa sortitur priuilegia circa dignitates que denegãtur hereticis. & ꝓcedunt fidelib⁹. vt. j. de epali au. l. nemo. vel in foro. & l. iubemus. & ī aut. iusiuran. q̃ prestatur. Sũt & alia multa q̃ hereticis denegant. & xpianis permittunt. vt j. de here. & ma. l. j. & l. ij. & l. cognouimus. & l. q̃m̃ multi. ¶ Tertio dr eccl'ia psona cõstituta ad seruiendũ deo vel collectio psonarum pluriũ ad idẽ destinata: & in hac significatiõe multa sortit priuilegia. q̃libet eã administrator ipi eccl'ie stipulari põt. ijs aliis nõ possit. vt j. e. l. pe. & vlti. ff. de cõsti. pe. l. eũ. ſ. iul. & ſ. si actori. sic & aliis ī acquirẽdo. vt. j. e. l. j. & de here. instit. l. collegiũ. ¶ Itẽ sunt & alij casus q; ī rebus venditis & donatis hz vtilẽ rei vẽdicationẽ etiã sine traditiõe & q; nõ subiacet lucratiuorũ in scriptionibus. Itẽ q; is q̃ ingreditur monasteriũ hoc ipso ser suã dedicat deo si liberos nõ hz: alioquin si liberos hz & ante ingressuz nõ sit testat⁹ hz postea ei iter eos dinidere sua psona filijs cõnumerata. vt sibi retineat tãtũ quãtũ hz necesse dare vnicuiq; filiozum. Si aũt post ingressum nõ diuidat. filij legitimã pcipiunt. reliquũ monasterio cõpetit. vt ī auten. de san. epi. ſ. si qua mulier. Ubi aũt quis ingredit ecclesiã secularem nõ puto q̃ hoc ipso videat abrenunciare ꝓprijs cũ clerici ibi deseruientes habeant propria. vt in auten. de san. epis. ſ. pbyteros. ¶ Itez donari põt ecclesie in infinitum sine institutione. vt in auten. de nõ alie. ſ. si min⁹. ¶ Itẽ in retinendo vt circa munera cõtingit in quibus ita diuido: q; alia sunt sordida. vt calefactio balnei. custodia aque ductus & similia que specificant. ff. de mu. & ho. muneruz. vsq; ad illũ. ſ. patrimoniozũ. alia sũt honesta. sordida nũq̃ subit ecclesia. Honesta. alia sunt ordinaria. alia extraordinaria. Itẽ ordinaria alia sunt angaria. alia perangaria. alia rerũ. Angaria seu pangaria nõ suoit eccl'ia. vt. j. titu. j. l. ij. ſ. ad pangaria. & l. pbyteros. & sunt angaria q̃ cõsistunt in exhibitiõe ope. peranga ria q̃ exhibitione ope consistũt & sumptu. Rerum tãtũvt tributa. q̃ aũt ea sint dr. ff. de mu. et ho. l. munerũ. ſ. mixta. Rex vo subit pter superindictũ qõ est ordinariũ. vt. ff. de mu. et ho. munerũ. vsq; ad illũ. ſ. patrimoniozũ. & j. de inditionib⁹. l. j. & de exactionib⁹ tribu. l. si diuina. & de muneribus. l. pfessio. & l. tm̃. & l. ecce. & l. vlt. ¶ Extraordinaria. siquidẽ ad pietatem respiciãt subit eccl'ia. vt. j. e. ad instructionem. Et si ad publicã vtilitatẽ nõ subit nisi ī aduentũ principis & felicis embole & hic cũ superioribus probant. vt. j. e. l. placet. ſ. rõnabilis. & l. iubem⁹ nullã. & l. neminẽ. ¶ Simplicius põt inchoari distinctio. s. munerum. alia sunt angaria. alia perangaria. alia rerũ vt ita angaria & perãgaria dñr sordida respectu ecclesie. q: ea nõ tenet subire nec exprimit lex q̃ dicant sordida. ijs ita intelligi põt. subit tñ ea q̃ q; i. q̃ nõ sunt ordinaria. & respiciunt ad pietatẽ. secus si ad publicã vtilitatẽ nisi ī aduentũ principis vel felicis embole vt dictũ est. ¶ Est & aliud. i. circa prescriptionẽ in retinendo priuile. q: in quo casu currit pscriptio x. vel. xx. vel. xxx. an eccl'ie nõ currit nisi xl. vt etiã eccl'ia romana hic eodẽ vtat iure. vt in aut. hec cõstitutio innouat primã. cõstitutio nẽ. vt in aut. de eccle. ti. e. ſ. & tpe. ¶ In amittendo etiã priuilegiũ hz. q: certis tm̃ modis pmittit alienatio & fere in oibus prohibet. in casib⁹ tñ permittit. puta ob es alienũ. qđ ex mobilibus solui nõ põt. ꝓ quo vel pignorari vel insolutũ dari vel vendi põt: & si creditor accipiat insolutũ sic fiet ei gra. si res valeat. ix. accipiat pro x. scõm quosdã. Sed certe tũc nõ decima sed nona adderet. dic ergo si res valet x. detur pro xj. & ita additur decima. ¶ Uẽdi aũt debet pro res subastata & fit alienatio in scriptis: & ita si maior ps consentiat & auctoritate epi cleri & archiepi. Cũ

Quid sit eccl'ia vno modo.

Priuilegia eccl'ie respectu loci.

Priuilegia eccl'ie respectu fidelium que denegantur hereticis.

Priuilegia eccl'ie respectu perso narũ eccl'iasticarũ.

Priuilegia eccl'ie circa mu nera & qualiter munera diuidãtur.

Priuilegia eccl'ie circa amis. rerum.

Nota circa alienationem bonorū ecclesiarū

aūt archiepūs vendit duo epī dūt interesse: vt in auc. vt nullus fabricet. §. vlt. & de alie. emphi. §. hoc etiā. Itē dātur ī emphiteosim per petuā: vt diminuaf pensio in sexta parte: aut si clade vel ruina diminutus sit fructus rei q̄ datur in emphi. diminuī pōt pensio in tertiā partē ab ea q̄ extantibus habitationib⁹ colligebaf & hec cū emphiteota statim vult soluere pensionē. Si vero velit expectare vt primo rē reficiat. dabit tātū q̄tū poterat accipi re existente ruinosa & dabit medietatē adiectarum pensionū pro refectiōe. Ubi aūt res est preciosa & parū prestat vtilitatis res est subtilr estimanda: vt tm̄ detur singulis ānis pro pensiōe vsq; ad. xx. an. vt preciū rei conti neat: vt in auc. de alie. & emphi. §. si vo quedā. et in auc. de nō alie. aut permu. §. q: vero leonis. & §. si vo alicuius. Itē permutāt ad inuicem: & cum principe: & ꝓpter onus fiscaliū. et cum eadē solennitate. Itē concedit vsumfructum rei sue: vt post aliqō tps eandē rem habeat cū equiualente. quā dz statim accipere vt fiat eius dña. vt. j. auc. hic vsus. & auc. sed & permutare. & auc. item prediū. Item alienat etiā in redemptiōe captiuoz: si etiam īmobilia. vt in auc. de alie. emphi. §. sctissimas. Itē alienat superflua vasa ꝓpter es alienum. ne quid īmobile alienetur cū eadē solennitate vel alij ecclie vel cōflata cuilibet. vt. j. e. auc.

8 preterea. ¶Illud aūt est notandū. q̄ in quatuoz casibus oīno prohibet ne vnq; ꝓcedere posit. Unus aūt est in his q̄ ab imperiali domo ꝑdictis applicanf locis. Secūs in ipsa ecclesia. Tertius est qñ est data ea lege res ne alienet. Quartus est qñ cū heretico vult alienare ecclesia. vt in auten. de alie. & emphi. §. ea. & §. qñ. & §. sanctissimas. & de ec. ti. §. iubemus. pōt & quitus addi qñ vult alienare yconomo vel sindico. vt in. e. auten quibuscunq;

9 mo. ¶Si cōtra legē facta fuerit alienatio. vt q: alij donauit eccl'ia donatarius restituit rē cum fructibus perceptis & pcipiendis: q: donatarius videtur mala fide accepisse. vt. j. de agri. & cen. l. quēadmodū. & addit tm̄ de suo. Si aūt vendidit cōtra legez. emptor vt dictū est & in re punif & precio caret. Sed vbi dedit in emphiteosim cōtra legez emphiteota & recaret vt dictū est. & pensionē soluere tenef singulis tpibus etiā futuris prout cōuentū est. et sic videf adiecisse Guarnerius. non exceptione repellif emphiteota. sed ipso iure denegantur ei actiōes. Ubi aūt a principio accepit rem legitime in emphiteosim emphiteota sed rē postea fecit deteriorē vel canonez p biennīū non soluit. repelli pōt & soluere tenetur pensionē ptoriti tpis nō futuri. vt ī auten. de nō alie. §. q: vo leonis. & de ali. & ēphi.

10 §. si vo quis. ¶Fiūt aūt renouationes p collegium vel eos qui ordinanf ad hoc. vel p eūdem q̄ alienauit sicut & pater filiū venditum renocat. vel marit⁹ donationē vt. j. de lib. cā. si filiū. & per totū ti. de dona. inter vi. & vxo. vl per parochianos oēs ad instar curialiū. vt. j. de decur. si q̄s. & l. generali. & j. vt decur. condi. l. j. Nec obstat qō dz. j. eo. l. iubem⁹. ycononomum priuari administratiōe q: priuaf nō ipso iure. sz per sniam. ¶In legēdis aūt auc. super. l. illam iubemus. fm ordinē eiusdē. l. vt p:io leganf auten. prohibētes. scdo puniētes. tertio pmittentes alienationē. sz hūc ordinem oīno nō seruauerim ī hac summa. cōsiderans ordinē huius auc. hoc ius porrectus. q: p:io prohibet: postea pmittit. ¶Itē illud notandū q̄ ex cōsuetudine vniuersali prelati cōsueuerūt in emphiteosim dare res eccl'iasticas cū cōsensu collegij vl maioris ptis ei⁹.

Adde. qō solēnitas auten. hoc ius porrectum. non seruaf. licet sit inserta illa auc. in decretis. x. q. ij. & ius. sed seruaf solēnitas de qua i. c. fine excepti̊ōe. xij. q. ij. Et ita glos. no. in verbo tractatus. in c. j. de reb. ec. nō alie. in. vj.

¶De epīs & clericis & ozphonotrophis et xenodochijs prochotrophijs & tochijs & asistentijs & monachis & de priuilegijs eoz et de castrensi pecnlio & redimendis captiuis & de nuptijs clericoz vetitis seu permissis. Rubrica. 6

DE sac. sanc. ec. & de reb⁹ & priuilegijs earū que circa res suas sortiunf. §. dictū est videamus de ipsis psonis deo & ecclie seruientibus qualiter ordinentur. & qō sit eoz officiū & qō pri uilegium. & q: iter clericos maiorez obtinet

11 gradū epūs. & de eo primū ponit. Videndū ergo de eo in primis vñ dicaf. Et quidē ab epi qō est supza & scopis qō est intēdere dz. Inde epūs. i. superintendēs. vt in dec. viij. q. j. q̄ patum. hz em̄ superintendere circa clericos. et circa oēs laicos sic & in archiepo & in patriarcha. vt in autē. e. ti. §. sancimus aut reuentiss̄imos & §. vt aūt oīs ecclesiasticus. Un̄ pōt dici in eminenti specula. exēplo rectoris pro uincie cōstitutus. vt. j. de priuatis carcerib⁹.

12 l. j. ¶Viso vnde dicatur epūs. Nūc videndum qualr fiat ordinatio epi. Et quidē clerici primates ciuitatis ecclesiastici. s. vt archidiaconi et archipresbiteri. prepositis eis sacrosctis euāgelijs. debēt sua vota conferre nō ex gra vel amicitia aliqua vel promissione in tres psonas canonicas & religiosas. nō filios. non vxozē habentes. vel habētes sed virginē. vel si nō habēt tres. eligant duos vel vnū habētes lras principis eis assentientis. Hec aūt persone ꝓpositis sacrosanctis euāgelijs debent promittere q̄ canonicā & legitimam eligant personā vt in auten. eo. ti. j. responso.

13 ¶Que aūt psona sit canonica & legitima. videamus. & quidē cōsiderari dz. an vita epi sit bona. an reprehensibilis. & vtrū bonis testimonijs muniatur. an nō. Sed si officialis vel curialis cōditionis sit. prohibetur epūs fieri. nisi forte a tenera etate ī monasterio fuerit. s. xv. an. vt in auc. de sanc. epi. eo dēq; mō liberatus ē a ꝑdictis cōditionibus. Ita tm̄ vt q̄r tam ptem subsātie sue curie pstet fm legis obseruātiā vel hodie p inferiorē auc. de sanc. epūs. dz retinere quartā & curie tres dz dare. Sed nec laicū statim ad episcopatū ascende

In quibus casibus ecclesia nullo modo alienare potest

Epūs

re licet: nec clericatus honorem simulatū habuisse sufficit. hodie tñ per aliam auc. de sctis epis etiã laicus eligi põt. ❡ Oportet aũt eum qui eps fit nec vxorẽ nec cõcubinã nec nepotes: siue legitimos: siue legibus incognitos habere. et si quis contra hoc fecerit: et is qui factus est. ⁊ is qui eũ fecit: epatus expellant honore. nec liceat pecunie donatione epm fieri. ❡ Esse aũt oportet eũ qui eps fit vel monachũ vel clericũ: ita tñ vt nõ minus. vj. mensibus appareat eũ in clericatu fuisse. legere autẽ debẽt sacros canones eo tpe quo cõsecrat. ❡ Cõsulat aũt eũ qui cõsecrat is qui cõsecrat si possit facere atq; custodire oĩa que diuini precipiunt canones. et siquidez denegauerit se posse custodire non cõsecretur. Si autem pollicitus fuerit obseruaturũ se quãtum homini possibile est sancta canonum precepta. tunc his qui cõsecrat eum admonere atq; predicere debet q; si non obseruauerit sacros canones ⁊ deo alienus erit. et religiosis epis non cõnumerabitur. nam canones patrũ: im legum oportet habere. vt in auc. e. ti. ſ. j. ⁊. ij. Si autẽ pecuniã dederit eoq; modo creatus fuerit eps. non solũ ipse sed etiaz is qui cõsecrauit eum inter epos nõ erit. iz pecunia vel res date cõsecrationis cã. sacrosancte eccl'ie addicãtur. siue eps siue clericus est qui dedit. Is autẽ qui accipit non solũ res amittat. sed etiã gradũ atq; honorẽ clericatus: sitr autẽ si laicus sit. qui pecuniã vel res accipit. ⁊ ipas amittat. ⁊ aliud tãtũ quantũ accepit inde pene sancte ecclesie pitare cõpelletur. ❡ Sed si in magistratu erat. in magistratu esse desinet et exitio irreuocabili cõdẽnabitur. Sinautẽ aliquis pbyter. vel diaconus cõstitut⁹. pecunia data ad epatus apicẽ peruenerit nõ solũ eps esse desinet sed etiã priorẽ gradum pbyteri vel diaconi amittat. ❡ Si vero publice q̃dam cõsueuerũt dari ab electis illa permitti mus. nisi sit vltra. xxx. lib. auri. vt in auc. de sanctiſ. epi. ſ. pro cõsuetudinib⁹. ❡ Cõsecratio autẽ epi fiat aũ oẽm populũ xpianitatis. vt sit facultas vnicuiq; siuelit ꝺdicere. ❡ Et si quidem ante cõsecrationẽ facta fuerit cõtradictio nõ prius cõsecret eps nisi disceptatio de ꝺtradictiõe fuerit facta ⁊ vndiq; appareat innoxius is q̃ ad episcopatũ vocatur. Sinaũt ante disceptationẽ ad epatum puenerit amittat honorẽ. nõ solũ ipse sed etiã is q̃ creauit eum. ❡ Sed si is q̃ cõtradixit calũniator: pbatus fuerit. vel cõtradictiõis iudiciũ deseruerit. ⁊ non peregerit cãm. phibeatur a sancta cõione in oi vita sua. ab eo q̃ cõsecrauit epm. Quod si epoz officiũ. ⁊ quidẽ licet. j. de epali. au. de capitulis ad solicitudinẽ epi ptinentibus tractaſ. Hic tñ aliqua interseruntur. et ei iniũgitur. ne a sua sine cã recedat ecclesia. vel si necessitas interueniat. cum his sui metropolite vel patriarche. aut dñi impatoris hoc faciat. vt tñ non amplius vno anno suas relinquat ecclesias. Alioquin elapso anno nõ debẽt eis mistrari expẽse. Et si his ammoniti non reuertant. expellũtur epatu. ⁊ alij subrogant. Et idẽ est in oibus clericis. vt in auc. eo. ti. j. ſ. interdicim⁹ autẽ de eo amabilibus. ❡ Itẽ ne intersint spectacul'. ⁊ ne ludãt ad tabulas aut ptícipes vel inspectores, sint ludẽtium. alioquin sacro ministerio ,phibent per triennũ. ⁊ est hoc cõe oĩm clericoz. vt in auc. e. ti. ſ. interdicim⁹ aũt sct issimis. Itẽ ne sine causa aliquẽ excõicationi subiciant alioquin excõicationi ipsi subiciunt. vt in auc. eo. ti. ſ. oĩbus aũt. ❡ Que priuilegia epo cõcedãtur. ❡ Primũ est. q; patrie ptãtis vinculo liberatur. ❡ Scõm q; nõ põt creari tutor. ❡ Tertiũ quia a seruili vel adscriptitia cõditione liberatur. iz a curiali vel officiali nõ. nisi ſm q̃ dictum est. ❡ Quartũ q; inuit⁹ nõ retrahitur ad testimoniũ. iz iudex mittat ad eũ vt si volet ,ferat testimoniũ sup his q̃ nouit ,ppositis ei iz non tactis ab eo sacrosanctis euãgelijs. ❡ Quintũ q; sub ciuili iudice venire vel litigare non cogit. nisi impialis iussio ꝑcesserit. vt in auc. e. ti. ſ. iz hoc quidẽ. ⁊. ſ. si vo contingerit. ⁊. ſ. deo amabiles. ⁊ ſ. iz nec p quo libet. ⁊. ſ. si qs vero sctissimoziũ. ⁊. ſ. si autẽ a clero. ⁊. ſ. si vero cõtra metropolis. ❡ Sextũ in fideiussiõis remissiõe. Et septimũ in spoz tularũ remissione. vt in auc. e. ti. ſ. pro oĩbus autẽ causis. ⁊. ſ. ispoztular. ❡ Illuc de clericis videamus q̃ possint ordinari clerici. Et quidẽ attendẽda est etas ſm varietates ordinũ vt presbyter nõ sit minoz. xxxv. ãnis. diaconus vel subdiacon⁹ nõ minoz. xxv. ãnis. nec lectoz minoz. xviij. nec diaconissa minoz. xl. ❡ Itẽ cõsideratur conditio personaz ⁊ bona conuersatio. vita irreprehensibilis. sincera mente. ⁊ sine precio facta electio. oppositoz criminũ accusatio. sicut in epis. Et in his duob⁹ vltimis capitulis dixi. vt. j. auc. co. ti. ſ. clericos aũt. et. ſ. presbyterũ. ⁊. ſ. sed nec. et in auc. quo opoz. epos. ſ. b de eo amabilibus. ⁊. ſ. nec eos. ⁊. ſ. nec scõas. ⁊ in auc. e. ti. ſ. iz nec clericum cuiuscũq; ⁊. ſ. si autẽ tpe ordinatiõis. Quid sit cozũ officiũ. Et quidẽ vt deo seruãt sua distribuãt. ludis se nõ immisceãt. nec spectaculis nec fideiussionib⁹ pro publicis tributis. vel connectionibus alienarũ possessionũ. vel curationibus. vel procuratiõibus litium. Non passim tutellis se immisceãt. Passim autem ideo dico q; monachus nullo modo põt esse tutor. Alij aũt clerici testamẽtarij vel datiui non possunt esse: legitimi autẽ non cogũtur esse iz permittitur. si infra quatuoz menses declarauerint eam se suscepisse voluntate sua. j. c. l. ij. ibi. siquid eñ ⁊c. ⁊. l. decernim⁹. vt in auc. eo. ti. ſ. pbyteros. auc. ⁊ diaconus. et. ſ. alium autem. ❡ Que sint clericoz priuilegia et quidem in muneribus. vt. ſ. titu. j. distinxi. ❡ Item in testimonio. nam pbyteri vel diaconi si falsum testimonium dixerint siquidem in pecuniaria causa diuino ministerio per tres annos separati monasterio tradãtur. Si in criminali clericat⁹ honore nudati legitimis penis subiciant. Ceteri autẽ

Addē q̃ iam neo pitus nõ ,pmoue ad epa. m. c. j. xl ij. di. ra o vt ibi. l. c. scieñ. ix. di.

Addē qõ ñ cõsecra ionem ꝺz lectio pri is confir nari: qua abita ipe lectus hz firmatio em admi istratio ē bonorũ interdic. piscopa ꝺz. c. trãslatum. de lectis.

Priuilegia eporũ

Que sint considera in ordinatione cleri

Clericorũ officium

Priuilegia clericorũ

clerici sine ꝑdicto delicto cause legitime coartentur.vt.ſ.eo.auk.ꝓsbyteri. Item in minoratione ſportulaꝝ maiorũ gaudẽt ꝓuil.nec eñ plus quatuor filiꝭs in quacũq; cã dare cõpellũtur nisi cum ex iussiõe ꝓncipis in alias ꝓuincias ꝓficiscũtur vbi nõ ꝓstant vltra vnum solidũ. Siliquã aũt puto spẽm monete fuisse vt hodie dr apud ꝓuinciales. vt in auk.eo.ti.ſ.ſportulaꝝ. ¶Item sub certis tñ personis cõpellunt respõdere. hoc est in pecuniaria cã apud eſm.vel si ipse nõ possit cognoscere vel nolit vel differat.cognoscet ciuilis iudex obseruatis clericorũ ꝓuil. In criminali aũt cã ciuilis tñ ꝑsse dr iudex vt cãm terminet infra duos mẽses a tpe litis cõte. cõputandos ⁊ si viderit clericũ condẽnandũ. primo dr ſpoliari ordinib⁹ suis ab epo.si aũt viderit eũ absoluẽdũ etiã incõsulto epo põt eum absoluere.vt in auk. vt clerici apud proprios epos cõueniank.⁊ in auk.e.ti.ſ. si quis autẽ. ¶Pro pecuniaria nõ cogit in ciuili cã satisdare iudicio sisti.sufficit enim si ꝓmittat cũ hypoteca rerũ suarũ. In criminali aũt sub legitima sit cautella. Itẽ ab epo appellat ad ꝓsidem.⁊ si cõfirmet sniam non appellatur secũdo.si autez infirmet appellari iterũ põt. Eps autẽ cõuenitur sub archiepo. Archieps coram patriarcha. Patriarcha coram papa. Monachus in omni cã tñ corã epo. Laicus autẽ de ecclesiastico crimine corã epo ⁊ coraꝫ ꝓside.vt.ſ.in auk.eo.ti.ſ.si quis contra aliquem.⁊.ſ.si quis autez ꝓpric.⁊.ſ. si autẽ ecclesia.⁊.ſ.si quis vero sanctissimoꝝ.⁊.ſ.si autem a clerico.⁊.ſ.si vero cõtra me.⁊.ſ.ſz neq; pro q̃libet pecuniaria causa.et de man.ꝓin. ſ. neq; occasione.⁊.t. apud quos ops monachos causam dicere. ¶Item gaudẽt ꝓuil.in libertate ad quam facile eripiũtur sine erant serui sine ascriptitij. nam ascriptitij cõtra voluntatez dñorũ etiam in possessiõibus in quibus sunt ascripti fieri possunt clerici. ita tñ vt clerici facti impositam agriculturã adimpleant. Serui aũt si fiant clerici sciẽtibus et non cõtradicentibus dñis liberi fiunt. si autem ignorãtibus ꝛ dño intra annũ fortunaz seruilem ꝓbare et suum seruũ recipere.vt in auk. eo.ti.ſ.si vero sciente.⁊.ſ.ascriptitios. ¶Habẽt aũt clerici hec ⁊ silia ꝓuil.si seduli sunt circa diuina ministeria.vt.ſ.eo.gñaliter.

4 ¶Nũc de orphonotrophis.i. puerorũ ambobus parẽtibus orbatorũ receptatoribus et bephotrophis.i. infantiũ gubernatoribus ⁊ cohiꝭs.i.pauperũ sustentatoribus.et affistriꝭs.i.feminis debiliũ sustentatricibus et similibus qualiter ordinãtur. et qđ sit eorum officium et ꝓuil. Et quidez nõ per pecuniã sed fide sinceritet honestate psone cõsiderata.oblatio tñ rerũ suaꝝ spõtanea a quolibet eligẽda fieri põt.vt in auk.e.ti.ſ.yconomos. sed neq; zenodochiũ.et.ſ.si quis aũt clericꝰ. et est eorũ ꝓuilegiũ in agendo ⁊ defendẽdo fideiussiõis grauamine.et alienare forte etiã sine decreto possunt.nec cõueniunt pro rõcnijs vel ab huius pauperib⁹.sed secus in gubernatorib⁹ ecclesiasticarũ rerũ.vt.ſ.eo. orpho notrophos.⁊ in auk.e.ti.ſ.yconomos. Hunc autẽ de monachis qualiter ordinent ⁊ cõuersentur.⁊ siquidẽ siquis monachus esse velit. siquidẽ notũ sit eum nullis cõditionib⁹ subiectum esse. Egumen⁹.i.abbas monasterij q̃ estimauerit habitũ ei ꝓstet.si autẽ incognitus sit p tres annos habitũ ei nõ ꝓstet. sed experimentũ ⁊ ꝓbationẽ vite ipsi⁹ accipiat. siquidẽ infra trienniũ venerit aliqs dicẽs eũ seruũ suũ eẽ.vel ascriptitiũ.vel colonũ.⁊ ideo ad monasteriũ venisse vt culturã agrorũ effugeret. vel ꝓpter furta ⁊ alia delicta monasterium intrasse. eaq; fuerint approbata: dño suo.reddak cum reb⁹ q̃ in monasterio duxisse ꝓbetur.vt tñ pri⁹ quidã iusiurã.accipiat a dño suo qđ nihil patiak. Si aũt intra triẽniũ nemo ex ꝓdict⁹ psonis inq̃etauerit eũ.⁊ trãsacto triẽnio ostẽderit se ꝓbatũ egumeno.i. abbati det eistema ⁊ nullus ei postea ꝓ fortuna sit molest⁹ donec tñ in monasterio deget. Sinautẽ monasteriũ dereliq̃rit ⁊ laicus fiat. vel in ciuitate vel in agris deãbulet siue cõditioni reddak. Monachi in vna domo habitẽt et cõiter alãtur:⁊ in vna domo semotim dormiant nisi forte quidã ex his ꝓpter ꝓlixã in monasterio exercitationẽ semotim velit viuere.vel senectutis vel corporis ibecilitatis cã in cellulis q̃busdã intra monasteriũ degerint et hoc tñ nõ circa voluntatẽ egumeni fiat.i.abbatis. ¶His oĩbus ⁊ in monasteriꝭs mulierũ

5 obseruãdis. ¶In nullo loco ꝓmittim⁹ monachos ⁊ monachas vnũ monasteriũ habere sed neq; ea q̃ dupliciovocãt.⁊ si q̃d tale est religio sius eps mulieres quidez in suo loco studeat manere.monachos aũt aliud monasteriũ edificare sibi cogat. Sinautẽ plura sint alia monasteria separenk in aliꝭ monasteriꝭs monache. ⁊ ĩ aliꝭ monachi. res aũt quas h̃nt cões ꝑm iura cõparentia eis distribuank.vt in auk.

6 e.ti.ſ.si q̃s.⁊.ſ.in oĩb⁹. ¶Quis sit effect⁹ monachationis.⁊ quidẽ si mulier vl̃ vir ad solitariam vitã transierit et liberos nõ habeat res eius ei monasterio cõpetant in quo intrauit. Sinautẽ talis psona liberos habeat licet et substantiã suaz liberis suis distribuere sic tñ vt nulli eorũ legitimã portionẽ diminuat. et sibi retineatvni⁹ filij partẽ ad monasteriũ.ſ. peruẽturã q̃ si anteq; distribueret inter liberos suos suã ꝓpriã substantiã in monasterio decesserit solũ legitima portio filiꝭs eius de-

7 feratur. ¶Itẽ monasteriũ reputak ꝓ morte. vñ si vir ingrediak monasteriũ eadẽ cõsequitur mulier. q̃ haberet mortuo viro vel pacto vel lege illa.ſ.que est.ĩ.vñ vir ⁊ vxor.auk.ꝓter ea.et.ĩ.eo.l.vlti. hoc tñ scõm canones est distinguendũ.ſ.vtrũ carnaliter se cognouerint an nõ. Si cognouerint se carnaliter:nõ trãsit vnus sine altero.vel nisi alter voueat castita-

8 tem. ¶Nũc videam⁹ de castrẽsi peculio clericorũ. Nõ dico monachorũ q; ipsi vt ꝓmissum est nihil habent cum se et sua dedicauerint

Corã quo respondeat clericus

BIU Cujas

dco. ⁊ idem dico in canonicis regularibus. Inter clericos autem distingue episcopū ab aliis. Nā eps hoc ipso ꝙ episcopus est: iuris est sicut ⁊ in multis aliis dignitatib⁹ est. vt. j. auc. ostitutio que de dignitatib⁹. ff. pe. ꝙntepe. ⁊ ideo nō dicit habere peculiū. vt. j. de inoffi. te. l. vlt. sed patrimoniū vel res suas proprias in quib⁹ licet ei testari si. pbatū fuerit habuisse ante epatū vel post epatū iure tñ cognatiōis vsqz ad quartū gradū. Cetere aūt res reseruanc dominio ecclesie: nisi in vtilitatem ecclesie quantū ad hanc distributionē rerū cōsumpte sintvel in opibus pietatis. ⁊ idē est in admīstratore cuiuscūqz loci sit pbr. vel quiuis clericus. pbr autē vel quis clericꝰ bene possint esse in parentū potestate. ⁊ res ad se prouenientes habent in quasi castrēsi peculio: vt ⁊ testari possint in eis. ita tñ vt parētes eoꝝ legitimā ferant. vt in auc. e. ti. j. presbyteros aūt. ¶ Sequitur de redēptiōe captiuoꝝ videre ꝙ quē fiat ⁊ qualiter ⁊ quidē si pecunia relicta sit ab aliquo in redēptiōe captiuoꝝ ⁊ designata sit psona ad hoc faciendū. ille exigere potest legatū vt impleat voluntatem testatoris ꝙ si electus a testatore id non adimpleat vel si nemo in pecunia distribuenda a defuncto sit electus episcopus eius ciuitatis. vnde certū est defunctū dicere originē. vel si nō sit certum eius ciuitatis in qua mortuus est relictū le gatū exigat. ⁊ in piā rē expendat etiā si testator eo in pecunia partici piuz denegauerit. negligēte episcopo archiepiscopus succedit in predictis. Itē cogi potest electus ad officiū implendū. ⁊ insuper legatū sibi relictū amittit. ¶ Itē falcidia in tali legato locū nō hz. vt. j. e. l. nulli. ⁊ in auc. de ec. titu. j. si quis autē. ¶ Sequitur videre de nuptijs clericoꝝ. Et quidē si aliquis sit in sacris ordinibus constitutus. vt ꝙ est subdiaconus vel diaconus vel presbyter. propter votū ꝙ est amerum ordini occidētalis ecclesie nullo modo cōtrahit mīmoniū. Et idē est in monachis licet nō sint clerici. qa ⁊ ipsi expressim continentiam vouerunt. Qui autem nō sunt in sacris ordinibus constituti vt lectores et cantores primas licite contrahunt nuptias. Secundas autem si contrahāt ad altiores nō promouētur gradum. Tertias aūt nullo modo contrahunt. vt in auc. de monachis. j. ꝙ si fieri. ⁊ quomodo oporteat episcopos. j. neqz aūt. ⁊ de nup. j. sed ⁊ si quis inter reuerentissimos. ¶ Conuersatio autē mulierum omnino est interdicta episcopis ⁊ monachis alioquin episcopus priuatur episcopatu. Presbyteri autem ⁊ diaconi ⁊ subdiaconi cum eis personis que fugiunt omnem suspitionem. vt cum matribus ⁊ sororibus conuersari possunt. vt in auten. e. titu. j. presbyteros. ⁊ quo modo oporteat monachos viuere. j. non ingredientur.

¶ De epali audientia ⁊ de diuersis capitulis que ad curam ⁊ ius pōtificale pertinent. Rubrica. 7

4 Supra de priuilegijs ⁊ officijs clericoꝝ. Nūc de iurisditiōe epi quā habet in audientia causaꝝ ⁊ similib⁹ ponit. ¶ Videam⁹ ergo qō desideret epalis audiētia. ⁊ quidē qnqz ex necessitate vt si clericus cōueniat ciuiliter vel ꝑ crimīe ecclesiastico. vt in auc. de mā. prin. j. si vo canoni cā. qnqz ex voluntate. vt. j. e. si qs ex cōsensu. ff. de cā pecuniaria nō criminali. vt. ff. de arbi. l. nō distinguem⁹. j. itē iul. indistincte. ⁊ hoc cū eligit vt arbiter: ſz ⁊ vt iudex ordinari⁹ eligi pōt: vt. j. e. epale. ⁊ ff. de iudi. l. j. nec tñ illa electiōe statī iurisdi. cōsequit sicut dixim⁹. ff. de iurisdi. oīm iu. si cōuenerit. Aliqn etiā desiderat ex necessitate ī quibusdā negocijs qua nō oīno formā iudicij habēt vt in pscriptiōe ītermīpēda ꝙ libelli oblatione. ⁊ in alienatiōe rei ecclīastice. vt ī auc. de alie. ⁊ emphi. j. ꝙ eos vo ḳ a me. ⁊ j. ab illis ⁊ C. ō anna. excep. l. vt pfecti⁹. ⁊. j. e. si pns. ⁊ pōt hoc dici ptinere ad ius epi. qz aliquā iudicij siue cōtrouersie vel litis formā obtinēt. Pria vo ad audiētiā vere cāe spectāt. Ad solicitudinē vo ei⁹ multa spectāt vt curā hēat de icarceratis. ⁊ de redēptiōe captiuoꝝ. ⁊ vt puniant dānati ⁊ similia. vt. j. e. l. addictos. ⁊. l. iudices dominicis. ⁊. l. xpianos. in auc. de san. epi. j. pe. Sūt ⁊ alia q̄ ex his q̄ in supiori ti. dicta sunt. ⁊ ex his que. j. in hoc ti. reperietis colligi possunt.

¶ De hereticis et manicheis et samaritanis. Rubrica. 8

Dictū est supra de ministris catholice fidei. Nūc audiamus de aduersarijs ei⁹. i. de hereticis in gñe. ⁊ specialiter de manicheis ⁊ samaritanis q̄ pfidiores heretici sunt et maiori ⁊ specialiori sunt pena digni. vt. j. dicemus. et sic⁹ ponit rubrica. j. de serui. ⁊ aqua. Sepe em̄ posito gñe supponit species ⁊ premissa spē supponit gen⁹. vt. ff. ad. l. aquil. si seruus seruū. j. ināt. ¶ Videndū ergo qs sit hereticus. ⁊ vnde dicat. ⁊ quidem hereticus est qui vel leui argumēto a iudicio catholice religionis ⁊ tramite detectus fuerit deuiare. vt. j. e. l. ij. in fi. Vel qui nō est mēbrū sancte catholice ecclesie. vel qui est diuersarum hereseum. vt in auc. de priuil. do. col. viij. vel qui nō credit ſm qd predicant sancta. iiij. concilia. vt j. e. l. quicunqz. ⁊ dicitur ab hercisco. i. diuido. Inde iudi. fami. hercis. i. hereditatis diuidende. Inde ⁊ heremita quasi diuisus ab alijs. et ita heresis dicitur diuisio. i. separatio a catholica fide. ¶ Que sint pene hereticoꝝ. 7 ¶ Est autē sciendū ꝙ hereticoꝝ quidā predicant turpiora ⁊ in maximo sunt errore: vt manichei et samaritani. borborite. pagani. montaniste. ⁊ castodegi. al's castodochi. ⁊ ophite. quibus oībus omnis legitimus actus est interdictus. vt. j. e. quicūqz. ⁊. l. qñ multi.

BIU Cujas

hereticis succedit fiscus

dico

heretici quoniam testentur

ſ. iccirco. ⁊ cum aliis hominibus nihil ex legibus vel moribus habent cōmune. hij nec inter vinos paciſci nec in vltima volūtate aliquid alicui relinquere poſſunt etiā filijs. quia omnino tanq̄ crimine leſe maieſtatis tenentur. ⁊ ideo in bona eorum ſuccedit fiſcus niſi filios hēant fideles lz. p. etiā in filios fideles dixerit eos nō poſſe teſtari lex tamē. j. e. l. manicheos. dicit cōtra. Manichei autē de pfidioribus erant. vt. j. e. quicūq. ⁊ in apoſtatis idem dr. vt. j. de apoſtatis. l. apoſtatarū. hij tn etiā inter ſe nedū cōtra alios nō teſtificātur. vt. j. e. manicheos. ⁊ l. quicunqz. ⁊ l. qm̄ multi. ⁊ j. ad. l. iul. maie. l. pe. ¶ Oēs ergo heretici teſtari pñt filios fideles: nō ī ifideles ſi tn poſtea reſipiſcant repetunt partē ſuā ſine fructib⁹. ⁊ ſine adminiſtratiōis rōne. ſi autem filij oēs puerſi ſunt perfidioribus hereticis ſuccedit fiſcus vt dictū eſt. ¶ Alij vo hereticis decedētibus vocantur cognati recte fidei ad ſucceſſionē alioꝝ hereticoꝝ. nō dico manicheorum vel ſimiliū. eis autē nō inuentis ſi ordinem clericoꝝ eoꝝ parētes habuerint. eccleſia infra annū admittit. quo tranſacto. aut ſi non fuerint parentes clerici ſuccedit fiſcus. vt in aut. vt cū de ap. cog. ſ. gñale. ⁊. j. e. cognouimus. Item iſti parētes heretici ſi filias ⁊ neptes habent neceſſe habent dotare et dona. ppter nup. ⁊ p liberis cōſtituere. vt. j. e. l. cognouim⁹. ſ. vlt. ¶ Inter ſe etiā ſiſſim teſtificātur: ſz ⁊ ꝓtra orthodoxos teſtificant in ōctib⁹ ⁊ in vltimis volūtatib⁹. Judicialia aūt teſtimonia. i. q̄ fiunt ſup teſtimonijs. vel cōfeſſionibus expoſitis in iudicio denegata ſunt hereticis cōtra catholicos. vt. j. e. l. quicūq. Quidā tn dicūt in nonellis haberi q̄ nō licet heretico ferre teſtimoniū contra orthodoxum: niſi vbi curialis reuocatur ad curiā. Accuſari preterea de hereſi poſſunt vt patiantur penā deportationis. ſi ſeruant hereſim. Si autē doceant eā mortez patiunt. Illi autē qui diſcūt eam dānantur in. x. lib. Si autē cōuenerūt in tēplū vel ī ſacrificiū dānant ad mortē. vt. j. e. l. quicūq. ſ. nemo huius liberos. j. de paga-
10 nis. l. j. ¶ Illud certuz eſt q̄ cū heretici iſti patiantur penas nullis gaudent priuilegijs. vt j. e. curiales. ⁊ aut. item priuilegiū dotis. Itē nō capiunt ex alicuius vltima volūtate. vt. j. e. l. vlti. Item nō ſunt creandi miniſtri eccleie. nec alios poſſunt creare. vt. j. eo. l. oēs. ⁊ ſ. de epiſcopali audi. l. archigerontes. Itē ad regimē reipubli. creari nō debent. vt. j. ō iudeis.
11 l. vlti. ¶ Item in aliquē locū cōuenire nō debent vt hereſim doceant. alioquin dñi locoꝝ conſentientes eis. dominio locoꝝ priuant⁹ ⁊ eccleſie aſſignantur. Si autē dñs fuerit ignorans. ⁊ eius auctores ſcientes fuſtigant⁹ ſi vlis conditionis ſint alioquin dānantur in. x. lib. auri. vt. j. e. quicunqz. ſ. nemo huius liberos. ⁊. ſ. q̄ ſi qui. ⁊. ſ. eos vero.

¶ Ne ſanctum baptiſma iteretur. Rubrica. 9.

12 Dictum eſt ſupra de hereticis. ſed quia ſpecies hereſis eſt rebaptizare baptizatum ponit prohibendo ne ſanctum baptiſma dei iteretur. Et ſiquidem certū eſt aliquem eſſe baptizatū ſemel. nō debet iterū baptizari. alioquin vltimū ſuppliciū qō mortez interpretamur imponit rebaptizato ⁊ rebaptizanti. cū vterq̄ eoꝝ fecerit dolo. i. ſcientes eſſe ꝓhibitū. aliter em̄ nō diceret lex crimen eſſe cōmiſſum. vt. j. e. l. ij. ⁊. ff. de penis. vltimū. ⁊. j. ad. l. iul. corne. de ſic. l. j Nec ob. qō dicit. j. e. l. j. rebaptizātē epiſcopū ſacerdotio priuari. nec em̄ excuſatur a pena mortis. immo in hoc caſu maiori eſſet pena dignus q̄ alius. cū in officio ſibi deputato peccauerit ⁊ ei plurimū honoris delatū ſit. vt. ſ. de epi. ⁊ cle. l. ſi byte. ⁊. ff. de re mili. l. iij. ſ. in bello. licz alias dicatur nobilitati deferendū. vt. j. de penis. l. decurioni. Nō placet q̄ dicamus. l. primā loq̄ cū rebaptizaret q̄s p errorē ponit em̄ de eo qō apoſtoloꝝ precepta calcando nō purificat ſed inceſtat ⁊ polluit. lz ergo penitentia etiā miſeſima cōmendetur. tn̄ ſecus eſt in baptizante quo originalia abolent peccata ⁊ vnitatē ſignificat xpi ⁊ eccleſie. Si autē nō eſt certū aliquē eē baptizatū ſemel baptizari pōt. Nec em̄ pōt dici iteratū qō ignorat admiſſū. vt in dec. de cō. di. j. ſ. de eccl'ia. Ubi autē aliquis nō eſt baptizatus ſemel. ſed xpian⁹ tn̄ ⁊ ita erat cathecuminus vel cathezizatus vel initiatus miniſterijs orthodoxorū ⁊ poſtea baptizatus ſm̄ morē hereticoꝝ imponitur baptizanti ⁊ rebaptizato pena exilij ⁊. x. libraꝝ auri. vt. j. eo. l. vlti.

¶ Rubrica de apoſtatis. 10.

13 Qoniā apoſtate pluſq̄ heretici ſūt. ideo ponit de apoſtatis. ¶ Videam⁹ ergo q̄ ſint apoſtate. Et q̄dez ſunt hij q̄ noīe xpianitatis ſūt induti. ſacrificia poſtea fecerint vel facienda mandauerint fidem polluendo quā deo dedi cauerant ⁊ p̄ ꝓditionē diuini miniſterij in ꝓphana migrādo. ¶ Que pene imponant eis. ⁊ quidē accuſari poſſunt ꝓpetuo p libellum ⁊ ſine libello. ⁊ viuente apoſtata nō tollitur accuſatio tpe. eo mortuo tollitur quīquēnio. et inchoari pōt poſt mortē vt in crimine leſe maieſtatis ⁊ cōfiſcantur eoꝝ bona niſi habeant liberos: vel cognatos quibus deferant. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. apoſtatarū. ¶ Itē ſunt alieni a teſtimonijs nec capiunt ex teſtamento. nec in ſtatū priſtinū reuertunt. etiā acta penitentia qō poteſt intelligi quātū ad vitandā indignationē impatoris. nō quantū ad deū vel eccleſiā que nō claudit gremiū ſuū redeuntib⁹. vt ſ. de ſumma trinitate. l. vlti. ⁊ expelluntur de ciuitate etiā ſi laici ſint apoſtate. niſi q⁹ pene viſum fuerit eſſe maioris verſari inter homines et hominum carere ſuffragijs. vt. j. e.

BIU Cujas

hij qui sacram. ¶Si autem apostate sunt clerici. qz ipsi predicatione in gregē dñicū contagionē generarēt. expellunt de ciuitate sicut z oēs hereticī. vt. j. e. l. vlt. z. s. de sum. trī. l. ij.

¶Nemini licere signum saluationis xpi humi vel in silice vel in marmore aut sculpere aut pingere. 11

1 Gonia signum nre redēptionis ab hoibus est adorādū z venerādū. Et si i manib⁹ alicui⁹ gestat ei debemus cū deuotione assurgere. z si alicubi positū ymineat honorē debem⁹ impēdere. Ideo phibet ne humi ponat vel in aliqua materia humi posita sculpat aut depingat ne pedib⁹ conculcet: z q posuerit vl positū nō leuauerit grauissima pena mulctat quā forte moderē interpretamur. vt. j. e. l. j. ff. de penis. l. vlt.

¶De iudeis z celicolis. Rubrica. 12

Hereticis in genere dictū est. s. Modo ponit in spē. ¶Vel sic. s. dictū est de xpianis q plenissime diuinā religionē colūt. nūc videam⁹ de iudeis q semiplene z ad ītam deū reuerēter z colūt et leui⁹
2 errāt q alij hereticī. ¶Videam⁹ ergo in qb⁹ ipsi grauent z in qbus tollerent: et certe ipsi olī. i. anteq crucifigerēt dñm nrū iesum nō grauabantur imo priuilegijs gaudebāt z populus peculiaris vel spālis dñi dicebant: sed postea pdiderūt priuilegia suo delicto. vt. j. c. iussio. ¶Itē pluraqz cōia. nā nō pmittit legari vniuersitati iudeoz. vt. j. e. l. j. fz forte singulis iudeis legabit. vt ff. de re. du. l. cū sēnat⁹. ¶Itē permittit eis sinagogā habere religionis cā z veterē fulcire nō nouā fabricare z ī eā vetātur xpani irruere. vt. j. e. l. vlt. z. s. illud. z. l. in sinagoga. ¶Itē pmittit eis cōtrahere matrimoniū iter se fm iura nra cōia non fm leges suas fz nō cū xpianis. vt. j. e. l. nemo. z. l. ne qs. ¶Itē pmittūtur agere z cōueniri apud iudices nros z ordinarios nō apud seniores eorū: pmittitur etiā eis arbitrū z promissariū eligere etiā iudeū. vt. j. eo. iudei. z. l. si quē. de fertur etiā eis in die sabbati q cult⁹ sui reuerētiam seruāt ne ꝓueniant ab alijs z ita ecōtrario nō permittūtur conuenire xpianos. vt j. eo. die. ¶Itē permittūtur cōtrahere p voluntate sua sicut z xpiani qz iustum est vnicuiqz sua cōmitti. vt. j. eo. nemo. ¶Nō permittitur xpianis vt seruiant ī eis z si sceleribꝰ sint ipliciti. nam iccireo iudeozū vigor iurisq publici tutella est in medio cōstituta ne quis sibi ipsi sumere valeat vltionē. vt. j. eo. nullus. et satis potest hic sumi cōtrarius intellectus: licet. p. ꝓtradixerit. vt deficiēte vigore iudicio rum posit sibi quis dicere ius causa recuperandi nostrum vel nobis debitū. non vt vltio in personam ipsam fiat vulnerando vel occidendo. arg. est. j. de decur. l. generali. z in aut. vt iudices sine quoquo suf. f. si quis aūt. z. j. quando licet sine in. se vi. f. j. ff. ad. l. aquil. itaqz. z. ff. ad. l. iul. de adul. marito. et. ff. ad. l.
3 aquil. l. quēadmodum. z. l. si quis. Sic z econtrario vetantur iudei seuire in christianos et maxime in eos q cū primo iudei erant postea christianati sunt alioquin comburentur. vt. j. eo. l. ij. ¶Item vetantur aliqua agere in contumeliā fidei nostre. alioquin amittent licita nisi ab illicitis se tēperauerint. vt. j. eo. iude-
4 os. ¶Grauantur in eo qō nō eliguntur ad dignitates. vt. j. eo. l. vlti. nec obstat q legitur ff. de decu. l. generaliter. f. vlt. quia ibi iudaica superstitione laborabat. non tamen erat iudeus vel illis specialiter fuit indultū. Item in alijs grauātur que numerauimus. s. cōmuniter in personis hereticoū nisi in quibus. s. ex
5 cepimus. ¶Celicole aūt dicuntur qui celū quasi deum colunt vel celi planetas scz solem vel lunam vel stellas z hij licet christiani sint. nisi tū ad plenam venerationem christianam conuertantur ceterorum hereticoū patiūtur penas. ¶Certum est em quia quicquid a fide christiana discrepat legi christiane cōtrarium est. vt. j. eo. celicolarū. Nam z dominus dicit. Qui non est mecum aduersus me est. Si aūt hij iudei non fuerint christianati non cogun-
tur quidem fidem nostram suscipere. domin⁹ em spontanea seruitia non coacta approbat. paulum tamē coegit. sed miracula non trahū tur in regulam.

Iudei nō sunt cogendi ad fidem Christianam

¶Ne christianum mancipiū hereticus vel paganus aut iudeus possideat vel circuncidat. 13

6 Sicut ex hac rubrica patet nulli hereti co vel iudeo vel pagano p mittitur possidere vel habere mancipium christianum. alioquin ad libertatem peruenit mancipium xpianum: siue erat christianū ātecp possideret ab heretico. siue cū cepit possideri ab heretico. nō erat xpianū. sz postea xpianatū est. vt. s. de epis. et cle. l. vlt. z j. eo. l. j. in fi. ¶Item imponitur capitalis pena heretico hoc ipso q habuit. vt. j. eo. l. j. vel circunciderit vt ibidem dicitur. Si autē heretici vel iudei vel pagani mancipium non christianum circunciderint capitalem patiun tur penam propter circuncisionem non propter possessionem solam. vt in. l. j. istius titu. et ponitur pena capitalis pro pena exilij. vt s. ti. j. l. iudei.

Adde tū q iudeꝰ potest habere xpianum originarium seu ascriptitiū. vt ī. c. ij. de iudeis. et qs dicatur originariꝰ vl ascriptitius hr in toto tit. j. de agri. et ce. li. xj. et p glo. in. c. generalis.

¶De sacrificijs paganorum et templis. 14

BIU Cujas

7 Dictuz est supra de iudeis. mõ ponit de paganis.i.de saracenis q̃ deos īmẽros deasq; imo demones colũt ⁊ adorãt ⁊ adicit ꝺ eoꝝ sacrificijs ⁊ tẽplis.hȳ aũt pagani patiunt penas hereticoꝝ maximoꝝ vt dixim⁹.ꝯ.de hereticis.⁊ aliq̃ supponunt in isto ti.quale est istud.ne faciãt sacrificia vel inspecto iecore aſalis vel extis.i. interioribus promittãt vel diuinent aliud futurũ ꝓcepit eoꝝ claudi templa sub pena mortis ⁊ amissionis bonoꝝ.vt.j.e.l.j. Si tñ aperiant delubra.i.tẽpla q; in eis deludunt a demonib⁹ aũ venerãtis ⁊ adorantis ⁊ multo magis ꝓhibent infandis.i.nefandis simulacris honor reddi.vel impios postes tẽplorum redimere sertis.i. ornari coronis.vel prophanos ignes accẽdi aris.i.altaribus.vel adoleri id est cremari ī eis thura vel victimas cedi.vl̃ patheris.i.ciphis vina libari.i.gustari. Sicq; ꝓhibet sacrilegiũ reputari religionẽ.vt.j.e.l. nemo.festos aũt ꝺuentus ciuiũ nõ prohibet. vt.j.e.vt prophanos. Itẽ oĩa tẽpla paganorũ applicantur reip.vt imperator ea cuicũq; velit ꝓsit donare sicut fecit Cesar phoca beato Bonifacio de tẽplo qȯvocaꝫ pantheõ.vt.j.e.l. oĩa. Et licet pagani pessimi sint nõ tñ permittitur xp̃ianis eorũ bona diripere vel auferre alioquin ꝓ tali rapina.qȯ est notandũ.in duplũ condẽnantur sicut et alias in casu.vt.j.de ser.fugi.l.mancipia.

¶De his q̃ ad ecclesias ꝺfugiũt.vel ibi,exclamant.ne quis ab ecclesia extrahatur. 15

8 Quoniã inter ceteras q̃ ecclesia hȳ priuilegia.hoc ꝑcipuũ hȳ ne ꝺfugiẽtes ad eã alicuius temeraria abstrahant auctoritate. Ideo de ꝺfugientibus ad eã.⁊ exclamãtibus in ea ponit.De exclamãtib⁹ aũt in ea hic breuiter noto.vt vltimũ supplicium patiant.siue tumultũ mouerint.siue ipetũ in eccl̃ia cõmittãt.vel in eccl̃ia.i.in cõgregatione fideliũ.siue ī q̃libet ꝑte ciuitatis ꝺuẽticulã collecta multitudine colligãt eã seditionis faciende. vt.j. eo.denunciam⁹. ¶In cõfugientib⁹ distingue. sint liberi vel serui.si serui.vel coloni.vel ascripticij.vel liberti.vel alie persone de alicuius familia sine magna mora restituũtur dominis suis vindicãtibus in eos vbi acriter deliquerunt:aut si non deliquerunt acriter fiat remissio ex humanitate.intercedẽte religioso yconomo ⁊ sacro ꝓtestato a dño ꝙ ob cãm illã nõ ledat eos.vt.j.e.l.pñti.ſ.sane.⁊.l.si si seru⁹ cuiuscũq; ⁊ ī aut.de san episco.ſ.si quis aũt ad monasticã.⁊ hoc si seru⁹ cõfugerit ad ecclesiã sine animo.alioquin cõtinuo dño vel ei a quo recessit indicet.nec ei copia abstrahẽdi denegẽt.Et si seru⁹ resistat sine metu ꝺflandi.i.accusandi criminis interfici põt vt ibidẽ ꝺtineatur.et hoc si seru⁹ ꝺfugerit ad ecclesiam propter delictũ suũ. Alioq̃n si ꝓpter seuitiã dñi cõpellit dñs vẽdere ipm bonis cõditionib⁹.i. ne ampli⁹ reuertat ī ptãtẽ dñi. vt. ff.de his q̃ sui vel alie.iur.sunt.l.ij.nisi forte serui mallẽt redire.⁊ tũc restituũt vt dictũ ẽ. Singuloꝝ eñ ꝺfugiẽtiũ cãe diligẽter ab yconomis sũt ꝙrẽde.vt.j.e.l.vlt.i fi. Si aũt liberi ꝺfugerit ad eccl̃esiã:aut hereticũ:aut xp̃anivl̃ iudei.Si hereticivl̃ iudei nõ dñt ī eã suscipi nisi demõstrati fuerit purgati ꝓ inocẽtiã vere.s.nõ ꝓ dissimulationẽ volẽtes ꝺuerti ad fidẽ.vt.j.e.l.j.vel si ꝺfugerint vt euitẽt creditores nõ suscipiunt nisi reddãt vniuersa debita vt ibidẽ dicit. Si aũt liberi ⁊ xp̃iani ad ecclesiã confugiũt hñt ꝓmissionẽ securitat⁹ a pside loci vsq; ad.xxx. dies tñ.⁊ hȳ cõfuga electionẽ vt aut rñdeat ex terminos eccl̃ie si tñ ꝓmissioni in securitatis renũciet.vel rñdeat ī eccl̃ia cũ debita reuerẽtia locoꝝ.seruata ei ad plenũ ꝓmissione securitatis.vt in aut.de man.prin.ſ.ſ neq;.Si aũt in eccl̃ia vl̃ extra ecclesiã nõ rñdeant ꝓ se vel ꝓ ꝓcuratores seruãtur iura cõmunia. hoc est vt ante lit.cõtest.mittat actor in possessiõnẽ bonoꝝ rei ⁊ etiã bona vẽdat.si tñ reus latitet vel si lis sit ꝺte.ferẽ diffinitiua sñia ⁊ executiõi mãdabitur.ꝓmo ꝓ mobilia.scõo ꝓ immobilia.tertio ꝓ noĩa. vt.j.e.l.pñti.⁊ de bonis auctoritate iu.pos.l.pe.⁊.ff.de re iud.a di 9 uo pio.ſ.j. ¶Si aũt aliq̃s temeritate sua cõfugã extraxerit de eccl̃ia aut extra conatus fuerit:tãq; crimine lese maie.cõmisso tenet ⁊ vltimũ supplicium patiet.vt.j.e.l.fideli.⁊. l.vlt. in pn.nisi ꝺfuga sit homicida vel adul.raptor virginũ. Tributoꝝ vo exactionẽ decẽter intra templa fieri cõuenit.vt in aut.de man.prin.ſ. neq; aũt homicidis.

¶De his q̃ in ecclesia manumittũtur. 16

10 Secũdum quod eccl̃ia q̃ ꝓ ipso loco ꝺsecrato ponitur.vt notaui.ꝯ.de sa.san. ecc. hȳ ꝓuilegiũ ita in ea manumissus:q; in eccl̃ia coram epo ⁊ sub aspectu plebis manumissus ꝓinde habet ac si apud iudicẽ manumissus esset.nã iste due spes manumissionis supponunt vt pares in istõne de libtinis.ſ.j.Et q; l.l.j.hui⁹ ti.ꝺ vt vice actoꝝ ⁊c. nõ ergo exigo plures epos ĩter uenire.lz ita dicat existẽtib⁹ ãtistib⁹:q; plura le resoluitur in singulare vt actio nego.ge. ponit ꝓ actione neg.ge.⁊ actio vi bo.rap.ponitur pro actiõe vi boni rapti.vt de neg.ge.l. iij.ſ. negocium.⁊.ff. vi bo. rap.l.ij.ſ.vlt. cui⁹ bõa exigo tñ vt manumittẽs suã priuatã scripturã de libertate dãda exponat ī q̃ ⁊ sigillũ suũ debent supponere.vt sicut apud iudicem de his que acta sunt apud eũ fiunt acta.i. scripture ꝓ tabellionem ita: ⁊ hoc faciat aliquis scripturã suã propriã de eo ꝙ agit.i.manumittit apud iudicem.vt.j.eo.l.j. Q̃inoꝝ ergo xx. an.cognita causa vt fieret apud iudicem.vt.j. ff.q̃b⁹ ex cau.ma.nõ pos.ſ.cadẽ.manumittet apud dñm epm cũ ꝑdicta vt dictum est solen-

Cõfug
ad eccl̃ia
si sit lib
⁊ xp̃iam
quã imm
nitatẽ h
beat. vi
tex.in.c
ter alia
tra ꝺ im
eccl̃.vbi
ꝙ non p
violẽter
illa eẽ
neq; pot
de crimi
dãnari a
mortẽ;v
aliaꝫ pe
corpor

Ergo minus Iuſtus:

De exclamantibus in ecclesia:

De cõfugientibus ad ecclesiam:

BIU Cujas

nitate scripture ⁊ psentia plebis ⁊ non dico p. ꝙ non interueniant testes qꝫ hoies de plebe testes sint. nec dico vt. p. ꝙ predicta manumissio sortiatur priuilegiū ad hoc vt teneatur facta coꝝ eo vt dictum est. sed olim alꝫ nō tenebat. nec eñ reperio ꝙ olim alꝫ nō tenebat. immo videtur reperiri contrariū. ex eo qđ dicitur. j. eo. l. j. §. iam dudū ⁊c. ⁊ insti. de liberti. §. multis. ⁊. §. serui. seruos añt ita solere manumitti. vel in transitu. vel apud ꝓtoꝛē. vel in ecclesia. In vno autē sortiebatur predicta manumissio priuilegiū in quo hodie non sortitur vt per eam videaꝫ cōferri plena libertas. vt j. eo. l. ij. qđ hodie generale est in omni specie manumissiōis. vt insti. de libertinis. §. vlti. siue laicus siue clericus manumittat inter viuos vel in vltima volūtate. lz in. l. ij. huius ti. videatur id cōcedere clericis tm̄ manumittētibus in testimonio etiā sine iuris teste vel interprete qđ intelligo pro eodē. vt iuris testem vel interpretē vocet tabellionē q̄ non est necessariꝰ in testamēti ꝓfectiōe sufficit eñ priuata scriptura. vt in. l. j. huius ti. non dico ꝙ non exigantur testes vt. p. vel qđ publicato testimonio cōpetat etiā libertas etiā ante aditā hereditatē. qꝫ id esset ꝓtra regulā cōem. vt. ff. de cōtra ta. l. filiā. ⁊ de fideicō. l. eā. quid ergo dicit in. l. ij. ex die publicate voluntatis subandi. ⁊ adite hereditatis vt ita lex vna determinetur per alterā. vt. ff. de le. ⁊ se. cō. l. nō est. nō corrigaꝫ nisi notatiz dicaꝫ ẜriū. vt. j. de app. l. ꝑcipim. ꝰ. i fi. ⁊ in auꝫ. de admi. offi. §. vlt.

¶ De legibus ⁊ constitutionibus principū et edictis. Rubrica. 17

Supra de diuinis sacris dictum est. Nunc de humanis sacris ponit. nam leges sacre sunt. vt. j. e. l. leges sacre. ¶ Vel sic ꝫ. de ministris sacrarū rerum. hic de ministris sacrarū legū. i. cōditoribus ⁊ obseruatoribus
1 earum. ¶ Videam⁹ ergo quid sit lex. Itē quid constitutio principis ⁊ edictū. ¶ Lex autē ponitur qñq; stricte quandoq; large. Stricte vt cum ponit ꝓ statuto populi romani. ⁊ hoc est qđ dicit. lex est qđ ppl's romanus senatorio magistratu interrogāte. veluti cōsule constituebat. i. aliquo q̄ erat de senatorio magistratu. veluti cōsule. plures añt erant in senatorio magistratu. vt. ff. de sena. l. vlti. §. vlti. nec exigebatur vt omnes interrogarēt populum sed vnus volūtate oīm. consul eñ qui senator erat consulebat ppl'm an ei placeret ita statui. ⁊ populus respōdebat. Ita ⁊ quantum ad sñam. lz alia sint verba. eadez est illa diffinitio que dicitur. lex est cōe preceptū virorum prudentiū cōsulto delictorū. que spōte vel ignorātia fiunt. vel ꝓtrahūtur cohertio cōis rei pub. spōsio. vt. ff. de legi. ⁊ se. con. l. j. ¶ Qñq; ponitur large. ꝓ omni rōnabili statuto. vñ ⁊ dicitur lex ⁊ sanctio sctā. iubens honesta. phibens ẜria. Et ita est regula instorū et iniustorū. vt dicit in trāslatiōe greca. vt. ff.
2 co. l. ij. ¶ Cōstitutio vero principis ⁊ edictū. legis partes sunt. vt lex largo mō intelligaꝫ. ⁊ ita large positū eē in rubrica dici pōt. Differt etiā cōstitutio principis ab edicto principis. quia ꝓstitutio principis pōt eē gñalis ⁊ spālis. vt. ff. de consti. prin. l. j. §. hic sunt ⁊. §. plane. ¶ Edictū vero principis. est ius gñale statutum. vt. j. eo. l. ij. Nec incompetenter spēs post genus supponit. vt dixim⁹. ꝫ. de here. et ma. Ex quo debeāt cōdi. et quidē ab impatore cum cōsilio procerū sacri palatij. ⁊ cetu honestissimo senatorū q̄ erāt. c. nūero ⁊ dicūtur patres cōscripti. patres vel etate vel sibi tudine cure vt ait Salustiꝰ. ⁊ ꝰscripti qꝫ impator eorum nola habebat scripta in diademate capi
4 tis sui. ¶ Delegaꝫ añt lex prio alicui dictāda ⁊ dictata recesetur. i. iterū interpretaꝫ. an sit equū ita cēseri. ⁊ si tandē cōsentiāt oēs recitabitur in sacro palatio vel ꝓsistorio. vt ꝓfirmetur p principē ⁊ p ppl'os iussu pncipis diuulgetur ⁊ valeat post duos mēses a tēpore insinuationis. vt. j. e. l. humanū. ⁊ in auꝫ. vt facte noue cōstitu. post duos menses. post insinuatiōe eoꝝ valeant. col. v. ¶ Item potest condi a prefecto pretorio si nō sit ꝓtraria legibꝰ principis. vt. j. de offi. ꝑfec. ꝑto. l. nozmā. ¶ Itē ab his quibꝰ mādat impator. vt in plogo. insti. §. cūqz hec deo ꝓpitio ⁊c. ⁊ hoc est etiā qđ dr̄ oīa merito nr̄a faciam⁹ qꝫ ex nobis oīs ei imparcietur auctoritas. vt. C. de veteri iure. enu. l. j. §. cūqz materia. ⁊. §. sed neqz. ¶ Et populo autē ro. forte ⁊ hodie potest cōdi lex vt ex predicta diffinitiōe legis pz. lz dicaꝫ ptās trāslata in principē. vt. j. de vete. iure. e. l. j. §. hoc etiā. Dicit enī trāslata. i. cōcessa. nō ꝙ populꝰ oīno a se abdicauerit eā. Sic ⁊ ponit. ff. de offi. eiꝰ cui man. est iurisdi. l. j. §. q̄ mādatā. Ista ⁊ olim trāstulerat ꝫ tm̄ postea reuocauit. vt dr̄. ff. de ori. iu. l. ij. §. exactꝫ. ⁊. §. qđ ad magistratꝰ. ⁊. §. cū placuisset. ¶ Itē a senatu cōdi pōt. vt. ff. e. l. nō ambigit. nec obstat qđ dr̄ soli principi. l. cōdere. j. e. l. vlt. qꝫ ⁊ senatus ⁊ ꝓfectꝰ ⁊ iurisco
5 sulti cōdūt ex principis auctoritate. ¶ Qualr ⁊ q̄dē clare. ⁊ apte. ⁊ certe. indubitāter. Ista nihil adeo ꝓpriū est legislatoris. vt claritas. vt ꝫ. de nouo codi. faci. vt i auꝫ. de testamētꝫ impfectꝫ. §. nos igit ⁊c. cū deliberatiōe illa q̄ dixi. ꝫ. cū tractarē a quo debeat ꝏdi. loqr̄ añt de legibus gñalibꝰ nō de spālibꝰ. vel de priuilegijs. q̄ tm̄ purpurea scriptiōe legunt. de qbꝰ spālis est rubrica. j. de diuersis rescriptis per
6 totū ⁊ maxime in. l. vlt. ⁊ penul. ¶ Scia añt legem generalē eē hoc ipso ꝙ ꝓtinet in corpore iuris. nisi in casu. vt. ff. de decu. l. neqz. Si autē non claudit corpe iur. nō est gñalis. nisi impator cognitionaliter de cā cognouerit. ⁊ inter partes diffinitiue. pnunciauerit. vt. j. e. l. vlti. Vel nisi mittat le. ad sena. cō. vel nisi vocet eā edictū vt sepe dicit hac edictali lege. vl nisi iubeat eā diuulgari p oēs ppl'os. vel in siblibus causis idē statui. vel nisi vocet eaz gñalē. j. eo.

Lex Regula iusto rū & iniustorum

Constitutio principis

Libros conscripti

Lex gñalis

Stricte
Lex
Large

BIU Cujas

De interpta tione legis

Interptatio de certis nō ē necessaria

l.ij.ꝛ.iij. ¶Itē qñ ꝛ quidē qñ preces īperatori porrigunt.vel cū sua spōte mouet.vt.j.e.l. iij.ibi.siue nobis ꝛc. Itē cū nō ē p.l.diffinitū.
7 vt.j.e.l.cū de nouo. ¶Itē ds interpretetur leges.ꝛ quidē hȳ oēs q̄ odunt de q̄bus dictū ē. Itē osuetudo interptatur legē.vt.ff.e.l.si de interptatione.ꝛ.l.minime. Sz ꝛ magister interpretat leges.vt.j.de pfessō.q̄ cōstantinopoli tana ciuitate.l.j.sz illa iterpretatio nō est necessaria.nā nemo ē addict⁹ iurare in vba magistri.sz ꝛ iudex legē interpretat in cā. vt.ff.e.l. neq; leges.ꝛ hoc siue dubitet de vbis legis q̄ liter sint intelligēda.vt dictū est.siue dubitet de casu.q̄ nō est comphensus le.vt. ff.e.l. non pñt. Nec ocrariū est his qđ dz.j.e.l.j.soli prīcipi licere inspicere interpositā.i.interponendā iterptationē inter ius.s.strictū ꝛ eqtatez q̄ lati⁹ patēt. Nā ei soli lz vt interptatio sit generalis ꝛ necessaria ꝛ in scriptis redigēda. Cōsuetudinis aūt interptatio lz generalis sit et necessaria nō tñ ex necessitate est i scriptis redigēda cū ꝛ ipsa dicat ius nō scriptū.vt.ff.de le.ꝛ se.cō.l.de q̄bus.ff.j. Itē iudicis interptatio lz sit necessaria ꝛ i scriptis redigēda.nō tñ est gñalis qz res iter quosdā iudicata nō piudicat alijs.vt.j.q̄b⁹ res iudi.nō nocet.l.j.ꝛ.ff. ¶Doctoris aūt interpretatio neq; gñalis ē neq; necessaria nec i scriptis ex necessitate redigēda sz ex volūtate ꝛ vtilitate ad cōseruationē mēorie q̄sq; i scriptis redigere pōt.vt.j.de

Adde q̄t uplex sit iterptatō. glo.no.i.c. j.de postu pla.i vbo i terpretet.

8 pfes. ¶Oñ aūt recurrat ad iterpretationē alicui⁹ pdictoꝝ bñ est vt videam⁹. Et sciēdū est qz i iudicio qñq; cōtingit dubitatio sup aliq̄ nouo negocio qñq; sup.l.aliqua.si sup negocio dñs impator osuleū⁹ est.si tñ pñs sit ꝛ ei⁹ copia sit.vt.j.e.humanū.ꝛ de ve.in.e.l.ij.ff.sz qz diuine.ꝛ.ff.de fideicō.li.l.itaq;.ꝛ ar.j.de iudeis.l.pe.ibi.ne cōpellat ꝛc. Si aūt nō sit ei⁹ copia procedēdū est de similib⁹ ad similia. vt ff.e.l.nō pñt. Si vero sup le.si qđē ex cōsuetudine certo mō est itellecta ei⁹ intellectui stabit.vt.ff.e.l.minime.ꝛ.l.q; si de interptatiōe. qđ si de cōsuetudine non est certificata recurrit vt dictū est ad pncipem si sit ei⁹ copia.vt.j. e.cū de nouo.ꝛ.l.leges sacra.ff.si qđ.ꝛ.ff.e.l.ꝛ ideo de his. Alioqn iterpretabor i benigniorē ptem.vt.ff.e.benigni⁹.ꝛ.l.in ābigua. ¶Itē nō est facienda iterpretatio ꝺ eū cui⁹ fauore aliqđ statutū ē.vt.j.e.l.qđ fauore.ꝛ.ff.e.l.nulla. Vel si dubito q̄ sit benignior pars stabo significationi verboꝝ.vt.ff.de cōdi.ꝛ de.l.publius.ff.j.q̄q; videat prius stādū significationi verboꝝ.vt.ff.de leg.iij.nō aliter.sed secus est vt dictū est. Ultimo procedā de similibus ad similia.vt dictum est. ¶Si qs aūt velit copiosissime de interptatione tractare.repetat
9 ea que diximus.ꝺ.i materia codicis. ¶Quis debeat obseruare leges.ꝛ qđem obseruande sunt ab oībus hominib⁹ vt vniuersi pscripta manifesti⁹ cognita vel inhibita declinent vel pmissa sectent.vt.j.e.l.leges sacra. Nā et apostolus ait. Omnis aīa sit subdita pncipi tāq; precellenti ꝛ ducibus a deo missis.et idem dicit beatus Aug.in illo.s.c.quo iure defendis villas.ꝛ vbanus i illo.c.cū ad verū ventū est. Imperator⁹ tñ vnus successoꝝ suo īperare nō pōt.sz suadere vt leges seruet.ꝛ suasiōis causam proponere.vt quia de lege scilicet regia pēdet auctoritas principalis.qz p eam popul⁹ transtulit omne imperiū in principē. merito et ipse hoc retribuat legi.vt seruet eam. Adicit etiā impator cōmendationem obseruationis qz ipsa obseruatio est de virtute animi. Imperiū aūt habere est de fortuna. nam si fortuna volet fies de rethore cōsul. Si volet hec eadem.fies de consule Rethor. Item supponit exemplū cum dicit.oraculo presentis edicti.q; nobis sincere non patimur iudicamus.vt.j.e.digna.ꝛ.ff.de arbi.l.nam magi
10 strat⁹. ¶Que sit pena nō obsernātiuz leges. et qđem singulariter omnes enumerare ipossibile est.cū per totuz corpus iuris leges sint diffuse.sed in hoc ti.numerant generales pene statute in his que suū habent vigorem de iure.vt.j.eo.l.non dubium.ꝛ ideo nō pōt fieri oppositio de maleficijs.quia nō sumunt effectū de iure vt pacta vel sentētia vel testamenta. Nec pōt opponi de eo qđ fieri nō debet.factū tamē non infringit.qz illud nō prohibitū. sed potius nō admissum dicit.vel ꝺm eos preter legem est nō otra legem vt dixim⁹ de stipulatione quando stipulatus sum alteri sub pena. Item non potest opponi de his que cō firmant postea.vt.j. de nup.l.ꝛ si otra.ꝛ.j. de cōtractib⁹ iudicum.quia non sunt prohibita confirmari sed inchoari vt ita dixerim. Item non potest opponi de his que inutilia sunt per exceptionem:vt mulieris intercessio.mutui datio cōtra macedonianū.stipulatio inita per metū vl dolū.quia perinde habent ac si ipso iure inutilia essent.vt.ff.de regu.iur. vel nihil est:als nihil interest. ¶Item opponitur de venditione liberi hominis que tenet inter ignorātes.vt.ff.de contrahen.emp.l.ꝛ liberi. Sed certe vt ait Ihyr.hic est prohibitū in quo delinquit vterq;.vel dicas q; nec valet venditio in preiudicium rei vendite licet valeat q;tum ad piudicium illius qui vendit. Super eo aūt q; dicitur ex eo opponitur quia ex inutili contractu transfertur dominium. ¶Item qz i pari cā facta traditiōe potior est conditio possidētis.vt.ff.de dolo.l.elegāter.j.rūso.ꝛ.j. de cōdi.ob.tur.cau.l.ij.sz certeq; hz actionē rē hȳe vl.vt.ff.de reg.iur. l.q; actionē.in.ij.rūso. quia repetit fisc.vt.ff.de iure fi.l.lucius. ¶Itē opponitur quia feneratore mutuante filiofa. dominiū transit in filium.sed hoc est ideo qz creditor deliquit in dando.filius vo non deliquit in accipiendo. Super eo autem quod dicit ob id.opponit q; est.j.de predijs minorū.l.ꝛ si is.ꝛ respondent quidam q; alienatio prediorum minorum nō est prohibita ꝑpetuo. quia quandoq; conceditur. puta ob es alienū.hic aūt loquitur in perpetuo prohibitis. sed certe si in prohibitis tm perpetuo locum habet lex ista i paucissimis casibus haberet

Ad recurratur ad interptationem

viij.di.i decretis. xcij.distin

BIU Cujas

locum lex ista. que ponitur vt generalis. vix em̄ est aliqd gñale. qđ nō patiat exceptionē. vt. ff. de reg. iur. l. diffinitiones. Dic ergo, phibitū esse res minoꝝ alienari. ⁊ ne quid fiat in preiudiciū eoꝝ. nō aūt p̄iudicat minori: licet tutor sit obligatus vel eius res. Similiter op ponit. ⁊ rñdet de eo qđ leg. in. ff. de arbi. si pupillus. Vel si velit quis euitare oēs istas oppositiones. dicat. l. istā nō dubiū habere locū tm̄ in eo casu: qñ lex simpliciter prohibet nec vltra, pgredi. vt. ſ. de sac. san. ec l. nemo. Si aūt, pgrediat vltra vel, phibita fieri non infringēdo. vel prohibita postea cōfirmādo vel cassando per exceptionē: seruabit illa spālis cassatio. ⁊ spāle statutū in, phibito: nō hoc generale. vt. ff. de verbo. ob. l. doli clausula. ⁊ ex quib⁹ cau. ma. l. sed ⁊ si p pretorē. ſ. deinde. ⁊ dicit. ⁊ de penis. l. sanctio. ¶ Nec obstat qđ dicitur. j. e. l. tantū etiā, phibuisset ꝛc. quasi innuat vt locū habeat siue tm̄ phibeat: siue vltra, pcedat: qꝝ hmōi verbū etiam nō denotat semper idē in ꝺicto casu. vt ⁊ notari pōt. ff. de ver. obli. l. quodcūq. ſ. si ita. ¶ An aūt liceat verba legis tm̄ offendere qualiter ⁊ hic. p. negauit licere. ar. eius qđ dicit. ff. qui ⁊ a qui. manumiſ. l. pſperit. ⁊ de testa. mili. l. qđ cōstitutū. sed ibi erāt verba ⁊ snīa. ⁊ ideo eā nō licet offendere. Sed si sola sint verba cōtra est. vt ff. de iure pa. adigere. ſ. q̄nis. ⁊. ff. qui pe. tu. l. credēdū. ⁊ p hoc est illud generale. sensum nō verba spectari. ar. de adi. le. l. si quis. ſ. cōditio. ⁊ hic de legibus legū. Alie aūt rubrice tractāt de legibus casuū vel negocioꝝ: cuiuslibet tamen legis virtus est imperare ⁊ vetare. permittere. punire. vt. ff. e. l. virtus.

¶ De mandatis principum. 18

2 Supra de constitutionibus in genere dictū est. Hūc aūt ponit i specie. Est em̄ mandatū nō quelibet constitutio: ſz ea dūtaxat qua precepit imperator qualiter is qui eligitur magistratus laudabiliter guberuare, puinciā possit. ⁊ idē dicit sanctio. vt in auc. de mā. prin. in prin. ti. ⁊ per totā. l. illā docet magistratus qualiter se debeat habere. vt etiam ex rubrica datur intelligi. ⁊ ideo mirum est q̄. p. ait mādata non esse cōstitutiones ſz vicem habere constitutiōis. ar. eius qđ dicit in. ff. de collegiis. l. iij. ⁊. ff. de incest. ⁊ inuti. nup. q̄ cōtra. ibi em̄ post mādata enumerat ꝓstitutiōes vñ vī vnū aliud nō esse. ſz certe ꝓstitutio est genus. mādatum spēs. vt dictuz est. Supponit esse hic generale circa mādata oīa fiant. vel nō fiant gratia administrationis gerende. vt non credatur aliquis ea habere. nisi sacras litteras principis ostendat vt ita plus credatur litteris q̄ testibus solis. simile est. ſ. de epis et cle. l. si q̄. ſ. vlt. qđ est cōtra regulā gñalē. l. de testib⁹. l. i exercēdis. In pcuratore aūt q̄ agit de noīe meo nō exāit q̄ habeat lras vl nō. ſz q̄litercūq; pbet se hīe mandatū vel caueat rē ratam dn̄m habiturum. vt. j. de procu. l. j.

¶ De senatusconsultis. 19

3 Dictū est supra de legibus q̄ populo eiusq; interuētu fiebāt. sed qꝝ aucto pplo in immensum difficile cepit posse cōuenire in. l. cōdenda: ideo elegit ppls. c. senatores. vt ipsi vice populi cōsulerētur. et q̄cquid statueret lex esset. vt insti. de iure na. ſ. senatusconsul. ⁊ ita factū est se. cō. vellei. maced. et alia multa. Et parificant senatusco. pncipi. vtpote cū habeat vice pplī. ⁊ aī imperatorē per populū. ⁊ post impatorē fuit p principes senat⁹. vt. ff. de ori. iur. l. ij. nec appellat a senatu. sicut nec a principe. ¶ Itē pmittere vel prohibere pōt aquā duci ex flumine nauigabili vel nō nauigabili. vt. ff. a qui. ap. nō li. l. j. et. ff. de flu. l. antepe. ¶ Senatori aūt vni non dātur hec priuilegia. ſz gaudeat alijs multis, vt notant in sūma. ff. de senato. Quānis aūt senatusco sūlta per se valeant vt dictū est. tm̄ imperator ad maiorez eorum auctoritatē ea confirmat et impetranti priuilegium contra ipsa: tanq̄ de crimine ambit⁹ imponit pena ſ. tertie partis bonoꝝ et infamie. vt. j. e. l. j.

¶ De veteri iure enucleādo ⁊ auctoritate iuris prudentiū q̄ in. ff. referuntur. 20

4 Expositē sunt supra due partes legis. ſ. cōstō et senatusco sūl. videam⁹ de plebiscitis ⁊ ptorū edictis. et ita de veteri iure enu. et qꝝ in cōpositione veteris iuris quidē maiorē quidā minorē sciētiā habuerūt. de auctoritate eorū ponit. ¶ Videndum ergo quare dicat vet⁹ ⁊ quare enucleādi ⁊ qño fuerit enucleandū. ¶ Vet⁹ aūt dicit qꝝ ab vbero. condita. et a romuleis tēporibus vsq; ad tempora Justiniani fere per mille quadringentos annos confuse statutum obtinuit. vt j. eo. l. j. ſ. j. ibi. reperimus aūt ꝛc. ſ. cuiq; hec materia et. l. ij. j. respōso. ¶ Enucleandū aūt dicitur sicut in nuce primo qđ est amarū inuenitur. ita et in illo veteri iure erāt tot multitudines q̄ nemo eas habere vel legere poterat. Itez sicut in nucleo testa dura inuenitur. i ta ibi dure ⁊ inique erant snīe. Itez sicut nucleus quadā inutili pellicula tenet ⁊ latet. ita et in illa multitudine tanta q̄ extendebatur pene in duo milia libroꝝ. ⁊ plus q̄ tricies centena milia versuū. i. paragraphoꝝ sive responsorum. vt. j. eo. l. ij. ſ. alias. sed ⁊ si aliud ⁊ cum omnia. ¶ Iniungit aūt quibusdā dissertissimis viris cum summa prouidētia hanc enucleationē sublata superfluitate antiqua ⁊ necessarijs ⁊ vtilibus collectis prout melius fieri potest. Nam melius est pauca ydonee effundere q̄ multis inutilibus pregrauari. vt. j. eo. l. ij. ſ. sed ⁊ si aliquid. Et libros ad ius romanorum pertinētes eis assignat pro materia vt ex ea pulcherrimū opus extruat. et quasi propriū ⁊ sacratissimū tēplū iustitie cōsecre-

Vetus jus

Vetus jus ex debatur in duo milia libr & plus ff tri centena mil versuum

tur: vt in quinquaginta libros: ⁊ ceteros titulos digeraſ. ⁊ nulla antimonia. i. cõtrarietate ibidẽ inuẽta. nec ſimilitudĩe ꝓut poſſibile eſt. Nam omniũ habere memoriã ⁊ in nullo penitus peccare potius eſt diuinitatis ꝙ humanitatis. vt. j. e. l. ij. §. ſi qd. niſi forte ꝓpter diuiſionẽ vel ꝓpter repletionẽ vel ꝓpter leuiorẽ indaginẽ hoc ꝯtingit. ⁊ hoc tamẽ perarrone ex continuatione huius laplus oriatur in tali ꝓterito ſpinoſum. Itẽ per cõſequentiam litteraꝝ nõ per ſignoꝝ captiones. ⁊ per cõpẽdioſa enigmata vel numeroꝝ ſigna que multas per ſe ⁊ ſuũ vitiũ antimonias induxerũt: ⁊ ſi numerus libroꝝ ſignificaſ. aut alium quidẽ codicẽ. ⁊ quinquaginta libros cõponi ꝓcepit ⁊ conſcriptori imponit penã falſi. ⁊ in duplũ eũ dño condẽnat cui ignorãti vendidit vel ſcripſit libꝝ per ſigna. vt. j. e. l. j. §. iubemus igit. ⁊. §. cũq; ⁊ nulla ita ꝙ. ⁊. §. ſed ⁊ ſimilitudinẽ. ⁊. §. vlti. ⁊. l. ij. §. penul. ¶Digeſtoꝝ autẽ ſeu pãdectaꝝ dicitur liber q; oẽs diſputationes ⁊ deciſiones in ſe habet legitimas et quod vndiq; fuerit; collectum in ſuo ſinu recepit centũquinqnaginta pene milia verſuũ totũ opus perficiẽs. ⁊ in. vij. partes. l. libros digeſſit imperator nõ perperã neq; ſine ratione: ſed in numeroꝝ naturã ⁊ artẽ reſpiciẽs. vt. j. e. l. ij. §. nomẽq; libris naturã numeroꝝ vocat perfectionẽ. Septenarius autẽ numerus ꝓfectus eſt eo ꝙ ſuis partibus perfectis perficiẽ. Et ſunt eius partes due. i. vnitas q̃ dicit ꝓfecta ad ſimilitudinẽ dei ⁊ illius primordialis mãterie ⁊ q; principium eſt oĩs numeri. Sic eñ ait Boetius. Unitas eſt oĩs numerus. ⁊ altera pars. ſ. ſenarius numerus qui dicit ꝓfectus eo ꝙ ex ſuis partibus perfectis ꝓficit. ⁊ ſunt ſcius partes tres. ſ. medietas. i. tria. Itẽ tertia hoc eſt duo. ecce quinq;. Itẽ vnitas. ecce ſex. que vt ꝓbauimus ꝓfecta eſt. Alij vo numeri nõ ſic ſunt perfecti: q; aut ſunt diminuti aut ſuperabũdãtes: vt octenarius. duodenarius. nec eñ partes octenarij ipſium perficiũt ⁊ ſunt hec. ſ. medietas hoc eſt quatuor. Item binarius hoc eſt duo. Itẽ vnitas ecce. vij. Et ita non cõpleꝯ. ternarius eñ nõ põt dici pars octenarij: q; multiplicatus in aliquẽ numerũ nõ conſtituit octo. Ille eñ tñ partes dicunt que in aliquẽ numerũ multiplicate ipm ꝓficiũt. ¶Duodenarius vo dicitur ſuperabũdãs: q; eius ꝓtes ipm excedũt. Et ſunt eius ꝓtes hec. ſ. medietas ⁊ tertia et quarta. ⁊ ita ſunt. xij. ¶Vel dicitur ſeptenarius q; ex dignioribus cõſtat ꝓtibus vel numerus. i. ex tribus qui ternarius ceteris eſt dignior ꝓpter ſumme trinitatis ſimilitudinẽ. Itẽ ex quatuor qui eſt dignior numerus. quatuor eñ ſunt elemẽta ex quibus conſtãt oĩa corpora quatuor ꝓtes mũdi. ¶Vel ſeptenarius dicit ꝓfectus q; vij. ſunt virtutes. vij. liberales artes. vij. beatitudines. vij. dies. vij. vitia. vij. candelabra. vij. climata. vij. planete. vij. circũſtãtie. ¶De auctoritate aũt iuris prudentiũ hic eſt ſciendũ ꝙ oẽs equali dignitate

Liber candeſta:

Septenarius nũerus ꝓfect⁹ eſt. itẽ ⁊ ſenarius. vide oĩno macrobiũ de ſomno ſcipionis lib. j. fo. v.

Nũg ſeptenarius

pollẽt. Imprimis q; que dicũtur ab eis quaſi a diuino ore principis videnť eſſe ꝓfuſa. oĩa eñ merito noſtra facimus dicit imperator: q; ex nobis eis oĩs impartieť auctoritas. ſecũdo q; ⁊ ſi vnus inſtructior eſt in quodã vel in quibuſdã alio alius tamẽ in alijs põt eſſe inſtructior ⁊ ſapiẽtior: nec eñ oẽs in oĩa: ſed certi ꝙ certa meliores ⁊ deteriores inueniuntur. vt. j. e. l. j. circa prin. Itẽ põt eſſe q; vnus in inueniẽda materia vel tractatu aliquo ꝓ ſtãtioris fuit ingenij: ſed alius in ꝓſequendo ⁊ diſtinguẽdo eſt ſpicacior. Nam qui ſubtili iij. ter factũ emẽdat laudabilior eſt eo qui ꝓius inuenit. vt. j. eo. l. j. §. omnibus. ¶Sed illud queritur. quare prima ⁊ ſcõa cõſtitutio ⁊ ipa rubrica nõ ſint poſita in. ff. in quibus cõtinẽtur vetera iura. Reſpõdeo. quia iperator in hoc opere imperiali/ C. cõpoſitioni digeſtoꝝ ſuã ꝓbuit auctoritatẽ: vt dictũ eſt. Itẽ illud eſt ſciendum ꝙ prima cõſtitutio huius tituli facta fuit ante compoſitionẽ digeſtoꝝ. ſecunda vero poſtea.

Etiã di tex. in. c. xvj. q. i de roma leges d nitus p ora prin pũ ꝓmu gate. a idẽ tex. c. fi. iij. q.

¶De ignorãtia iuris et facti. 21

Dictum eſt ſupra de legibus ꝙ ab oĩbus debent intelligi ⁊ ſciri. ſed q; in pactis ⁊ factis. itẽ in cauſis ſepe ꝓtẽditur ignorantia tam in iure ꝙm in facto: ideo de ea videamus. ¶Sed in primis notandum eſt ꝙ aliud eſt ignorãtia. aliud error. aliud vo titubatio. Ignorãtia eſt cum de facto vel de iure nihil ſcio nec inde aliquid ſuſpicor ⁊ ꝓprie eſt ignorare. i. neſcire qđ ſciri debet. Inde eſt qđ qui ignorat ignorabiť. vt eñ dicit gnarus id eſt ſapiẽs ⁊ ignarus. i. ignorãs. i. inſipiẽs. ita ⁊ ignorãtia dicit inſipientia. ſ. qñ aliquis neſcit ea que debet ſcire. neſcire latius patet ꝙm ignorare. quippe oĩa qui ignorat neſcit: ſed nõ cõuertiť. Ita eñ hec duo verba copulãtur ignorat ⁊ neſcit. j. per quas ꝓ. acquirit. l. ſi duo. ¶Error vo eſt. cum aliud eſt ꝙm credam. ꝙ añ aliud ſit errare ꝙm ignorare ꝓbat ex eo ꝙ dicit ſi poſſeſſio põt ignorãti acquiri: ergo errãti. vt. ff. de acqui. poſ. l. ſi me. §. ſed ſi nõ tñ. Titubatio vo eſt cũ hiucinde inde duo ſciã cõtraria vel diuerſa. nec tñ alicui illoꝝ: q; dubito applico credulitatẽ meã: ⁊ licz ꝙtũ ad alia predicte differẽtie valeant. vt notaui in ſolutione cõtrarij in. ff. de acqui. here. l. qui putat. §. qui bona. ⁊. §. vlti. tñ ꝙtũ ad hũc tractatũ ꝙ in vno dicit in ceteris intelligas. ¶Ignorãtia vero diuiditur. q; alia iuris eſt: alia facti. Facti vt ſi nõ ſciã illũ deceſſiſſe q̃ mihi cognatus eſt. Aut ſcio eũ deceſſiſſe; ſed neſcio eũ deceſſiſſe inteſtatũ: vel neſcio me inſtitutũ here dẽ. Si vo ſciã eũ deceſſiſſe inteſtatũ: ſed iure cognationis nõ puto me ſuccedere poſſe: vel ſi puto aliũ mihi preferri qui mihi nõ preferor in iure erro. vt. ff. e. l. j. ¶Itẽ facti ignorãtia qñq; ꝓbabilis; qñq; nõ ꝓbabilis eſt. vt ſi

Ignorantia error titubatio Quid ſit ignorantia.

Quid ſit error.

Quid ſit tituba tio.

Ignorãtia alia iuris ⁊ alia facti

BIU Cujas

Immo ali quãdo ĩ facto ꝓpio tolerabilis ẽ ignorãtia puta qñ esset de lõgĩquo.l. pegre.ff.õ acq̃rẽ.pos. doc.in.l.nõ fatef.ff.de cõfes.moderni ĩ.l.erroꝛ.j.e.vel qñ esset factũ eẽt imꝑplicituꝫ et ĩtricatũ.l. pe.ff.de cõfes.doc.in d.l.erroꝛ.

errat aliquis facto alieno non in suo. In suo enim vel in rebus suis vel in qualitate rerum suarum probabilis nõ est.vt.ff.ꝓ suo.l.vlt.in fi.ꝛ.ff.ad vellei.l.quãꝯ.ff.locati.ꝛ cõ.l.itẽ quare.ff.si fullo.ꝛ de actio.empti.l.tenet.ꝛ.j.õ rescin.ven.l.q̃sꝯs.ꝛ.ff.e.pl̃imũ.nisi in casu.vt cũ tractat de idebito repetẽdo.vt.ff.de cõ.ide.l. ſz ꝛ si me.ꝛ de pac.do.l. inter socerũ.ff.vir. Itẽ nõ probabilis est. vt quando aliquis ignoꝛat quod omnes de ciuitate vel maioꝛ pars ciuiũ scit.vt.ff.eo.l.regula.ff.sed facti.ꝛ.ff. de institoꝛia. sed ꝛ si.ff.proscribere. ¶ Secundũ autẽ diuisionem primã sumitur regula hec. Iuris ignoꝛantia in vsucapione negatur prodesse. vt si putat quis emere sibi licere a pupillo sine tutoꝛis auctoꝛitate.facti ve ro ignoꝛantiã prodesse constat.vt si putabat eum esse domiñ qui vendebat. qui non erat.vt.ff.e.l. iuris ignoꝛãtia in vsu.ꝛ.l.regula.ff.qui ignoꝛauit.ꝛ ff.ꝓ emptoꝛe.l.ij.ff.si a pupillo.ꝛ de vsucap. l.nunq̃. ¶ Cui regule in prima parte videtur derogari. Ecce enim fructuarius ancille putans ad se eius partum iure vsufructus pertinere si ita errando in iure tradidit bonefidei accipiẽti vsucapio emptoꝛi procedit. vt instit. de vsucap.ff. item si is.reſponderi tamen potest iuris ignoꝛantiam nõ prodesse in vsucapione ipsi ignoꝛanti vel erranti. Alij vo puta emptoꝛi prodesse ne contractum videatur vitiũ furti a venditoꝛe quod indubitanter etiã emptoꝛi impediret vsucapionem.vt instit.de vsuca.ff.furtiue. Item si vir vxoꝛi credenti sibi posse donare de iure donauerit vsucapit vxoꝛ.vt.ff.ꝓ donato.l.si vir vxoꝛi. Sed reſpõderi potest ꝙ vxoꝛ cõsiderato genere errabat in iure putabat enim omnẽ donationẽ inter virum ꝛ vxoꝛem valere. sed considerata illius specie donationis nõ errabat immo consentiebat cum iure.erat em̃ res aliena qua donabatur a viro in qua quia donatoꝛ non fiebat pauperioꝛ nõ datur reuocatio. vt.ff. de donat. inter virũ ꝛ vxoꝛẽ.l.sed si constante. ¶ Item in ſecũda parte regule videtur derogari nec em̃ cuiuslibet facti ignoꝛantia prodest. vt si puto rem nõ esse furtiuam que est. vt instit. de vsucap.ff.ꝙ autẽ licet reſpõderi posset hoc ideo contingere.quia lex inhibet vsucapionem.vt instit. de vsuca.ff.furtiue.ff. de vsucap.l.vbi

Ꝓ ista re gula ẽ tex. in.l.ij.j.e.ꝛ ĩ.l.se.ꝛ ibi vide rõnẽ.

lex. ¶ Item sumitur ꝛ alia regula iuris ignoꝛantia nõ prodest acquirere volentibus.iuꝛis vo petentibus nõ nocet.vt.ff.e.l.iuris ignoꝛãtia cui in prima parte videtur derogari. Ecce enim bonefidei possessoꝛ hereditatis esse videtur etiã is qui errat in iure.vt sic nõ teneatur nisi inquãtũ locupletioꝛ est cum malefidei teneatur etiã in eo in quo nõ est locupletioꝛ. vt.ff.de here.pe. sed si in lege. al's sed si lege. ff.scire.ꝛ.l.item veniunt.ff.cũ autẽ. Sed reſpõderi potest hoc nõ prodesse in acquirẽdo.vtpote cũ teneat reddere id in quo nõ est locupletatus est ratione autẽ eius in quo nõ est locupletatus nõ ꝓdest in acquirẽdo sed in nõ pdẽdo. ¶ Itẽ in ſecũda parte videt derogari circa

prescriptiones que sunt inducte ad rigoꝛẽ cõseruandũ. Ecce em̃ si nesciẽs mihi obstare prescriptionẽ.xxx.an.vel.x.vel.xx.vel triennij tacui his spacijs in repetenda romea. post non admittoꝛ etiã si ignoꝛãtiã pretendam.vt.j.de prescrip.xxx.an.sicut.ꝛ de pscrip.lon.tẽ.l.vlt. si tacuit in prescrip. inuẽtarij faciẽdi. vt dñ.j. de iure deli.l.vlt.vel si ꝑ bienniũ distulit solue re debitũ canonẽ.vt.s.de sa.san. eccl'.auc.quirem. Idem est si rem meã quaz alius possidet puto mihi licere auferre nã nihilominus puniꝛ.vt instit.vi bo.rap.ff.quia tamẽ. Idem ꝛ quando cõtra precepta legum quis cõpetat nec enim pretextu ignoꝛãtie effugiet penas. vt si emi rem ecclesiasticã illicite vel censitos sine terra.vt.s.de sa.san. eccle.auten. qui res. ꝛ.j.de agri.ꝛ cen.l.quẽadmodũ. Item derogatur.ff.de acqui.here.Si duo. Itẽ predicte regule applicat qõ dicit erroꝛ facti in dãnis vel cõpendijs nõ obest:iuris autẽ erroꝛ nec feminis in cõpendijs ꝓdest,in dãnijs aũt nõ nocet. vt ff.e.erroꝛ cuius fini derogat in eo qõ dicit lex libertũ temere vocantẽ patronũ in ius teneri quinquaginta' solidos nec posse pretendere ignoꝛantiam iuris: vt euitet penam. vt.j. de in ius vo.l.ij. Nec distinguo vt quidã ignoꝛauerit sacras cõstitutiões.an cetera iura ex eo quod dicitur.j.e.l.cõstitutiones.gñale em̃ est qõ dicit.s.de legi.ꝛ cõ.l.leges sacratissime ab oĩbus sciri debent. Item omnia iura sunt cõstitutiones principũ.vt.s.de ve.iu.enu.ff.sed neq;. ¶ Ceteras quoq; eoꝝ distinctiones reprobo his solis quas dico cõtentus. Nozro distingui potest vtrum ius naturale quis ignoꝛauerit vel quasi naturale an cetera iura. ¶ Si naturale. vt si credat sibi impune licere pulsare parentẽ vel inopem nõ exhibere vel furiosuz nõ procurare vel captiuũ nõ redimere. cũ ipse filiꝰ sit maioꝛ .xiij. annis nõ parcat ei quo minus exheredet.vt in auten.vt cũ de appel.cog.ff.cãs. ¶ Itẽ ꝛ si putat sibi licere ipune occidere vel furtũ cõmittere vel rapinã vel adulteriũ que etiã iure naturali decalogi,phibita sunt.nã nihilominꝰ tenebit furti vel exilo speciali delicto qõ iure naturali ꝓhibitum est.vt.ff.ad.l.iul. de adul,l.si adulteriũ.ff.nõnũq̃ tñ.in fi.ibi. Nam ꝛ mulieres ꝛc.secus vbi puto licere mihi rẽ meã auferre tũc em̃ potiꝰ est erroꝛ in iure ciuili quo putat sibi licere auferre ꝙ in iure naturali ꝛ ideo excusat a delicto furti sed nõ a pena ꝓstitutiõis.vt.s.dictũ est. Et his accedit qõ dñ cũ qui donauit hereditatẽ cognati ,primi vinctis cũ cõtra ius naturale vel gentiũ fecerit carere emolumẽto successionis.vel si q̃s seipsum deferat vel sibi legatũ ascribat vel si actoꝛi nõ denunciauit vt defẽderet nõ excusat ignoꝛãtia iuris.vt.ff.de iure fisci.l.ij.ff.vlt.ꝛ.j.de his q̃ sibi ascribũt in testõ.l.iij.ꝛ de peri.ꝛ cõmo.rei ven.l.j. Ascribẽdi tñ põt parci de equitate.vt ibidem dicitur. idez ꝛ in quasi naturali vt.s. dictũ est de liberto ꝛ patrono.idẽq; in eo q̃ exensat nauem cõtra principem cui quasi de iure naturali debe

Circa erroꝛẽ facti dat regula ꝙ qñ alicꝰ se dictũ vel factuz vel omissũ p erroꝛez facti põt renocarivsq; ad finem ꝓbato erroꝛe. tex.j.e. l.erroꝛ.ꝛ bẽt ꝓcedit ĩ dubitãter. l.ff. ff. si ãt nesciꝰ.C.õ furt. et ibi cy. Bar. et bal.

Nota has distinctiones circa ignoraꝛ

b

Nota diligenter

mus reuerentiam vel vectigal nō soluit. vt. ff. de pub. iudi. l. fin. ℣. licet. idēq; ꝛ in matre que pretextu ignorantie iuris nō petijt tutorē filijs nec excusatur vt euitet penam. vt. ī. de sa. san. eccle. l. iubemus. ꝛ. ff. qui pe. tuto. l. vlti. et hac ratione quia creditor in iure quasi naturali errauit. debuit enim suspicari patrē a filio facile occidi. si crediderit filiofa. pecuniam denegat ei actio. vt. ff. ad mace. l. j. ꝛ mulier puniꝫ que nubit infra annuꝫ nō seruata marito quondam reuerentia. Si autez aliquis alias erret in iure ciuili vel pretorio. si quidē certet de dāno vitando nō nocet. vt dictū est. ar. huius distinctionis. ꝛ quod legiꝫ. ff. ad. l. iul. de adul. l. si adulter. ℣. j. In indebito tamē repetendo si erat debitū naturale tm̄ nocet ignorantia iuris. vt. j. ad. l. fal. l. error. Et plene dicemus. j. de cōdi. inde. nec obstat qō dicitur. j. e. sepius. qz ibi fuit error facti. vt si. vtꝫ. sigilla credebat ibi esse. vel ꝑm Placē. vbi nō credidit si de lucro certet distingue. potuit consulere peritiores: vt tunc ei noceat. an non potuit: ꝛ tunc ei non noceat. vt. ff. eo. l. regula. ℣. sed iuris. Facti autem ignorantia probabilis ꝛ pro dest in compendiꝫ ꝛ non nocet in damnis regulariter. vt. ff. eo. l. error. ꝛ. l. in omni parte. et l. regula. ℣. sed facti. ꝛ hoc est qō dicitur. j. e. l. cū falsa. sed si profiteatur subaudi extra iudicium esse maternū qō erat paternū nō preiudicatur mihi tali falsa demōstratione nisi transigam vel deferā sacramentū. vt. j. eo. l. si nō. In iudicio antē preiudicaret mihi. vt. ff. de cōfes. certū idē. ſ. qō dixi in confitēte extra iudiciū ꝛ si promittā vel soluaz aliq̄d p errorē maxime facti nisi forte in ea cā que crescit p inficiationē. vt. j. de condi. inde. l. ea. vbi pleni⁹ dicem⁹ de errore circa indebitū ꝛ hoc in maribus. Feminis em̄ parcitur. nō tm̄ semp. sed in casibus j. designatis. vt ecce in deserta accusatione p errorē iuris vel nō exhibitis instrumentis vel ascriptis sibi legatis vel si se detulerit vel si a locuplete debitore ad inopē nouauerit vel si pro alio fideiubeat vel in predio suo per incuriam falsam monetā cudi patiatur. vt. j. eo. l. vltima. ꝛ. ff. ad tertu. l. j. ℣. ad accusationem. ꝛ. l. mulier. ꝛ de edendo. l. j. ℣. vltimo. ꝛ ad legem corne. de fal. l. diuus. ℣. queri. ꝛ. j. de falsa mone. l. j. ff. qui satisda. cog. de die. ℣. minori. ꝛ de iure fisci. l. ij. ꝛ. ff. solu. matri. l. si cū dotem. ℣. si mulier. ¶ Item hec omnia in maioribus. minoribus em̄ succurritur ꝛ in contractibus ꝛ in delictis que non proueniunt ex animo. siquidem per errorem iuris vel facti fecisse dicatur. vt. ff. eo. l. regula. ℣. j. ꝛ de minoribus. si ex causa. ℣. nōc videndum. Item hic in paganis militibus em̄ in iure etiā errantib⁹ parcitur. Alit em̄ impator. milites em̄ arma scire volumus ꝛ nō leges. vt. j. de iure deli. l. vlti. subueniri eis tamē videtur errātibus in iure quantū ad exceptionē nō ꝑtum ad actionem. vt. j. eo. l. j. ¶ Item hoc in his que aguntur extra iudicia. nam in iudicijs exposita cōfessio per errorē iuris nocet. vt. ff. de cōfes. nō fatetur. ¶ Est ergo diligenter notandū quis ignorans velit sibi subueniri. ꝛ vtrum in lucro an in dāno. ꝛ pro qua ignorantia. Itē vtrū ad actionē an ad exceptionē ꝛ quando hoc est vtrū ante sententiā vel postea. Nam post sententiā nō licet pretendere etiā errorē facti nisi in casu. vt. j. e. l. error. ꝛ. ff. qñ de pe. ac. est analis. l. quesitū. ꝛ forte est in illo casu ideo qz nō erat specialis error errātis immo cōmunis vel pretendebat errorē suū ꝛ dolum vel scientiā aduersarij. vt. ff. de iudi. l. si pretor. ℣. marcellus. ꝛ. j. de testa. l. testes. Et hoc prout breuius ꝛ vtilius potui de ignorātia iuris ꝛ facti tradidi. nec plenissime sub regla tradi potest quando hoc vel ignorantia illa noceat vel nō noceat quia diffinitiones hic maxime periculose sunt cū fere oēs subuertātur. vt. ff. de reg. iu. l. oīs diffinitio. ¶ Pozro casus digniores quosdā in medio referā. Ignorātiā em̄ in delictis reperio quādoq; excusare in quibus dolus solus punit. vt ecce si re cōmodata vel deposita a te vtar aliter q̄m accepim. vt. ff. de fur. qui re sibi. ¶ Idez ꝛ si in testamēto seruo meo ascripsi quem putabā alienum. nā nō punior. qz culpa etiā lata in publicis accusationibus pro dolo nō punit. sicut ꝛ econtrario excusor cū ascripsi seruo quē putabam meū. sed erat alienus. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. impubere. ℣. j. ꝛ ad. l. cor. de sica. l. ꝛ in lege. Sed in cōtrariū reperio in actione iniuriarum. vt si facias mihi iniuriā. cū putas me aliū eē q̄m sim. vt si credis me filiūfa. eē nō tamē scias cuius teneris. vt. ff. de iniur. l. eū. ℣. si iniuria. ꝛ. ℣. cū aliquis. Alt in cōtractibus nō excusatur. vt ecce si vēdideris fundū minoris modi q̄m dixeris. vel rem vitiosam q̄si sanā: vel q̄si subiectā minoribꝰ tributis q̄m esset teneris. vt. ff. de act. empt. l. teneꝫ. ꝛ de edili. edi. l. j. ℣. causa. ꝛ. j. de act. empt. si minor. ꝛ est forte ratio. quia nō debet decipi alter. i. emptor qui numerat pecuniā suā: vel quia vēditorē imputatur q̄m vires rei familiaris ante non nouerat. vt. j. de rescin. vendi. l. quisquis. vel quia venditor temere asseueranit minorē captionē cū forte ignoraret. vt. ff. de act. empt. l. iul. ℣. qui tamen. ¶ Itē in arbitris per errorem compromisso facto de famoso delicto excusat aliquem a pena. vt. ff. de arbi. nō distinguemus. ℣. iul. indistincte. ¶ Item in iudicijs vt valeat sententia prodest allegare ipsius iudicis errorem: scilicet si ignorabat successorem aduenisse. vt. ff. de offi. presi. l. si forte. ¶ Partium autem error. Item populi quandoq; prodest vt valeat sententia eius si eum liberum esse et iudicē esse putabā posse. vt. ff. de officio pretoris. l. barbarius. secus si putarē eū aliū esse q̄m esset. vt. ff. de iurisdi. omniū iudi. l. si per errorem. ¶ In testamentis etiam error testatoris ꝛ testium. Item populi circa testem qui credebāt liberum prodest vt teneat testamētū. vt. j. de testa. l. j.

¶ De precibus imperatori offerendis. ꝛ de quibus rebus supplicare liceat vel non. 22.

Adde ff. tex. singu. vbi in del. ctis. vbi a. gif de pena mortis lata culpa eq̄parat. dolo. tex. l. si q̄s ꝑ quid. ℣. q̄ abortiōis. ff. ō penis. de quo vide in. l. in actionib⁹. ff. de inlit. iurā.

Error in iure ciuili vel pretorio

Ignorantia Fatui:

minoribus. et mihi tibus succurrit in ignorā: Iu: et fat

An ꝓpter ignorātiaz subueniat alicui q̄nq; sunt considerāda. vt hic no.

BIU Cujas

Dost tractatū diuinorum sacrorum eorū demq; ministrorum tractauimus. ſ. de humanis sacris. i. de legib⁹. vnde ꝓ̄ns est vt videamus de ministris humanorum sacrorū i. legum quarum q; dñs imperator caput est ⁊ minister. de imperatore audiamus. ⁊ q; ipse non temere sed ꝑ preces est adeundus. Videamus de precibus imperatori offerendis. ⁊ de quibus rebus liceat porrigere preces. ¶ Videamus ergo qualr debeant offerri preces et a quibus ⁊ de quibus. ¶ Et quidem offerunt̄ considerata consuetudine ⁊ iure. Consuetudine. vt q; capello. item pallio reiecto genibus flexis preces humiliter porrigende sunt. Iure q; breuiter est ei exponendum negocium. ⁊ non oia verba instrumentorū sunt in libello precum proponenda sed ea tm̄ de quorū sensu inter partes fuerit dubitatum. vt. j. e. l. vlt. ¶ Possunt autem supplicare liberi non serui nisi in crimine lese maie. vel nisi pro necessitate dñi sui. vt. j. e. l. j. ⁊ j. ad. l. iul. maie. l. nullus. et idem forte in casibus in quibus seruo permittitur agere vel confugere ad principē pro eo q̄ opprimitur a dño suo. vt. ff. de iudi. l. vix certis. ⁊ de his qui sui vel alie. iu. sunt. l. ij. Si tm̄ etiam seruo supplicanti indulgeatur rescriptum tenet. vt. j. e. l. vniuersis. Licet aūt supplicare pro hereticis. vt fecit dñs papa. ſ. de sum. tri. l. vlt. ſ. sed q; gremiū. rogando principem vt si errore deposito reuerti voluerint indignationis remittat Imperator aculeos. ¶ Item pro minore damnato a principe q̄q; licet raro permittitur supplicare ꝑ beneficio in integrum restitutionis: dū minor dicit se ꝑ ditum ab aduocatis. vt. ff. de mino. xxv. an. l. minor autem. ſ. si antē. ¶ Itē durante officio presidis eius subiecti supplicare p̄nt prin. vt furtum eius puniat vel crimen si probetur aurum dedisse pro cōferenda sibi administratione. aut si probetur aurum accepisse ex administratiōe. vt in auten. vt iudi. fine quoquo suſ. ſ. si quis aūt preter. ¶ Item licet supplicare pro eo q̄ ordinatio clericorū facta sit per pecuniam vel male ꝺ legem: vt ad meliorē statum redigatur ⁊ preuaricatoribus pena imponatur. vt in auten. quō oporteat epi. ſ. vlt. ¶ Item lz supplicare pro moratoria prescriptione. non ꝑ peremptoria. vt. j. e. l. quotiēs. ¶ Item pro his q̄ non sunt fisco damnosa alio quin si supplicetur pro his que sunt damnosa et obtineat supplicator nō ꝺz obsecundari prime iussioni ſz debet expectari secunda. vt. j. e. l. nec damnosa fisco. ⁊ in autē. vt nulli iudi. ſ. ⁊ hoc vero iubem⁹. ⁊ de man. prin. ſ. deinde. cō petens est hic tm̄ auten. dicit oīno respuendā primam iussionem nisi sit pragmatica sanctio ex ea tamen quamuis recipiatur nihil agitur nisi fiat secunda iussio. Item licet supplicare ꝓ his que non sunt iuri cōi contraria aliquin non tenet rescriptum ⁊ a quolibet iudice debet refutari. nisi forte est aliquid ꝙ non ledat aliū ⁊ prosit petēti. vt si mulier mortuo marito impetrat vt fruatur dignitate prioris mariti. vt. ff. de sena. l. nupte. vel cū impetrāt prepositi sacri cubiculi vt fruantur insignib⁹ dignitatis cum vadūt ad inspiciendos agros suos. vt. j. de prepositis sacri cubiculi. vel si dedit alium non ledit multum vt dictū est in moratoria prescriptione. ⁊ dicitur alias in. ff. ne quid in loco publi. l. ij. ſ. si quis a principe. et ne quid in flu. pu. l. j. ſ. sunt qui putant. ⁊ similia notari p̄nt in iure ꝙ in libris nostris recōditum est. vt. ff. de relig. l. si quis se. ⁊ locati et cōducti. l. habitatores. ⁊ si vsufru. pe. l. j. ſ. vlt. ¶ Idem est si crimen vel criminis penas supplicanti indulgeat. vt. j. eo. l. rescripta. vt dicit de muliere nubēte infra tp̄s luct⁹ q̄ impetrat abolitionem infamie. Et idem illius in scenica muliere ⁊ in alijs multis. vt. j. ad tertul. l. si qua. ⁊ de nup. l. impiali. ⁊ insti. de iure natu. ſ. sed qō̄ p̄cipi. ⁊ de his tm̄ rescriptis iuri ꝺ̄ijs dicemus plenius. j. si contra ius ⁊c. ¶ Itē licet supplicare a sentētia prefecti pretorio semel tm̄ si cognouit de causa principaliter. si autez ideo q; appellatum est ad eum secundo nec semel supplicari potest ⁊ in hoc casu non habet priuilegium prefectus. vt. j. e. l. si quis. ⁊ vt in rubrica illa dicitur. sic liceat in vna eademq; causa tertio prouocare vel post duas sententias iudicum. quas diffinitio prefectorum corroborauit ⁊ eas retractare non potest. ¶ Supplicatur aūt vel eisdem prefectis vel assessoribus eorum vel introducentibus causas. vt videtur voluisse Hyz. ex auten. signata. j. e. titu. Vel quod est verius petitio supplicationis hoc est ipse libellus supplicationem cōtinēs offerri potest. vel causas introducentibus. i. executoribus vel referendarijs. vt. j. auten. de referendarijs ⁊ vt litigantes iurent. ſ. vlt. vel assessoribus prefecti. vel ipsi prefecto vel principi sed causam supplicationis audire et examinare ⁊ diffinire solus debet prefectus vel princeps. Et siquidem supplicetur infra x. dies nihilominus mandatur executiōi sententia prefecti. vt tamen victor satisfdet de restituendo tantūdem. si legitime resoluatur sententia. Si autem non supplicetur infra. x. dies mandatur quidem sententia executioni et sine fidei iussore. vt tamen victus infra biennium supplicare possit principi computandū post successionem iudicis quod passiue intelligor: id est postea q̄ imperator successit. vt. j. de sen. prefec. preto. l. j. Et ex his cuilibet patet supplicationem non sortiri naturam appellationis cum ⁊ fiat semel tantum. Item non impedit executionem. Item in ea pretenditur vetera. In appellatione cōtra. vt. ff. de mino. l. prefecti. ⁊ nihil nouari appellatione pendente. Item et res multe de quibus supplicare non licet sicut ⁊ quilibet proposui potest cōm illud generale rescriptum principis nullius esse momenti.

BIU Cujas

¶Qñ libellus principi datus lit. contestationem faciat. 23

2 SIcut ptz ex rubrica. supplicatio principi facta si tñ iperator ad eā rescribat vi cē obtinet cōtestatiōis ꝓtū ad hoc vt perpetuet in .xxx. vl̄ fore in .xl.ānis sicut in cōtestatiōe dicitur. j. de annali excep. l. j. Itē fit trāsitoria ad heredes et ꝰ heredes. vt. l. j. & ita pōt intelligi qđ ōr. ff. de actio. & obli. l. cōstitutionibus. Hec tñ non hñt locū in qualibet actione sed in ptoriis annalibus ciuiles em̄ solitis & cōibus modis tñ ꝓpetuantur. vt cōstitutione & executoris cōuentione debiti agnitione nō añt sola libelli oblatione. vt. j. de pscrip. xxx. annoꝝ. l. sicut. & l. cū notissimi. in prin. & ſ. sz & si quis debitoꝝ. Et ex his etiā casibus fit transitoria ad heredes vel ꝰ. vt. ff. de acti. & obli. l. cōstitutionib⁹. In casibus tñ etiā ciuiles actiones perpetuā tur sola libelli oblatione. hoc est cū impedior litem cōtestari ꝰ reum vel ꝓpter furorē suuz vel dignitatē vel absentiā vel in infantiam. vt j. de annali excep. l. vt perfectius.

¶Ut lite pendente vel post appellationez aut diffinitiuā sniam nulli liceat supplicare. vel sic. Ut lit. pendēte subaudi principalis cause vel post prouocationē. s. pendente causa appellationis aut post diffinitiuā sniam. s. q̄ non pōt retractari ꝑ appellationem nulli liceat im patoꝝ supplicare. 24

3 SIctū est quis supplicet &c. & de quo. nūc audiam⁹ qñ sit supplicādū. Et quidē si supplicetur añ lit. cōte. admittitur supplicatio ꝓ executione iuris cōis. vel iustitia cōi. si tñ preses vel defensor loci primo fuerit aditus q̄ circa ius cōe partes suas ad plenū nō potuerūt accōmodare. vt in autē. de man. prin. ſ. sit tibi quoq; & vt differētes iudices. i prin. & ſ. si quis autē. si autē fiat supplicatio vt detur priuilegiū. tenet etiā his pretermissis. qz nec sufficiētes esse potuerūt in dando priuilegiū. si vo fiat post litē nullo ꝓmō tenet. vt in rubrica. & j. e. l. vl̄. In casibus tñ supplicatur etiā pendente lit. hoc est vt edant acta vel snīe editio. i. ipsa snīa edita. vt. j. e. l. ij. vel vt alius associet iudex vel vt terminet cā. vel vt citius ipsa finiatur. vt in auten. in medio litis nō fieri sacras forꝝ. ſ. sup hoc. col. viij. Illud no. q̄ locū habet hec rubrica qñ supplicat ꝓ his que sunt inter partes in lite. pro his autē que non sunt in cōtrouersia qñcunqz etiam lz supplicare. s. vt detur priuilegiū ducēdi aquā de flumine publico. vel edificādi in publico sine magno incōmodo alioꝝ. vl̄ ne petat ad tbs qđ certum est deberi. & idem in cōsimilibus.

¶Si contra ius vel utilitatem publicā vel per mendacium fuerit aliquod rescriptum vel postularum vel impetratum. 25

QVia de reb⁹ illis de quibus supplicare non lz ꝰ ius impetrant rescripta. ponit si ꝰ ius rescriptū fuerit impetratū & ea occasione subiecit generalr si impetretur ꝰ vti 4 litatem publicā vel ꝓ mendacio. ¶Sciendum est añt q̄ si rescriptū vel priuilegiū ꝰ ius dei. apostoloꝝ. euangelistarū. prophetarū. indulgeatur. oīno respuitur qz supioꝝ leges tollere non pōt cū alias sit proditus q̄ par pari imperare non pōt. vt. ff. de arbitris. l. nā. & ff. ad treb. l. ille. ſ. tempestiuū. Licet añt nō tollat distinguere tñ pōt pro qualitate psonarū et publica vtilitate. Nā & apostolus ait. oīs aīa subdita sit regi tāq̄ precellenti. & ducibus a deo missis. lz ergo dicat veritas. In ore duorum vel triū stet oē verbū. distinguit tñ per legem si sint infames an nō. Itē distinguit testamētū ab alijs qz ꝓpter infidelitatē hoīum suspectā ampliorem numerū expostulat. vt. j. 5 de fideicō. l. vl̄. & de testa. l. iubemus. ¶Si tñ sit ꝰ ius humānū aut est in lesione alteri⁹ aut nō. Si est in lesione alterius siquidē ledat in eo q̄ ei cōpetit de iure naturali. nullū ē qz iura naturalia dicunt̄ īmutabilia. vt insti. de iure natu. ſ. pe. hocfallit in casibus. vt. j. de quadri. ꝓh. l. vl̄. & de ven. rerū. l. si. & j. e. l. j. & obtinet hec regula nisi iusta cā interueniat puta delictū persone. vt. j. ꝓ totū ti. de bonis dā. l. publica vtilitas. vt in itinere cōcedendo ad sepul. alienū. vt. ff. de relig. l. si ds sepulchrū. Et idē in seruo priuati quē in libertatē eripere ex eo q̄ in publicū defert adulterū vel fabricatorem falsē monete. vt. j. pro quib⁹ cāis serui ad libertatē pducant̄ ꝑ totū. ¶Si añt ledatur i iure ciuili puta circa actiones q̄ oēs iudicte sunt a iure ciuili. vt. ff. de orig. iur. l. ij. ita q̄ pereāt ius oīno vel ex toto agendi deneget ptātem nō tenet. vt. j. e. l. vl̄. nisi adiciat nō obstante lege aliqua. ar. ff. de leg. ij. si ds. in prin. & j. de testa. autē. hoc iter liberos. nec em̄ verisimile est q̄ iperator voluerit seruare rescriptū. cū ipse in precedenti lege precipiat iudici cuilibet ne rescriptū ꝰ legez admittat. vt. j. e. l. vl̄. & j. de inoffi. te. l. qñ. in prin. Item verisimile est q̄ ip̄roba vltione indulserit. vt j. de pe. bo. sub. l. j. & ff. de minoribus. l. deniq;. in prin. & C. si nuptie ex rescripto pe. l. vl̄. sz si nō perimatur sed differat tenet. vt. ꝰ. de preci. impe. offe. l. quotiēs. Item & vbicūq; concedit̄ q̄ lex dicit posse cōcedere. vt. ff. de sena. l. nupte. Nā & hic vix inuenies fieri nisi nō ledatur. vel parū ledat alter. vbi añt nō ledit ds vel parū ledit tenet. vt. ꝰ. de preci. rescripta. & j. e. sacrilegij. Si añt rescriptū indulgetur cōtra publicā vtilitatē: non tenet sed sed ꝓpz vt fiat secunda iussio vt viximus. ꝰ. de preci. impe. offe. l. nec dānosa. auten. vt nulli iudi. ſ. et 6 hoc iubemus. ¶Vbi añt per mendacium ꝓpetratur siue quis mentiat̄ principi in iure scripto in quo tñ nō est verisimile principez decipi qz in ei⁹ scrinio oīa cōdita sunt iura. vt. j.

BIU Cujas

de testa.l.oīum.ſ.dicendo aliter legem statue re quā statuat vel in iure non ſcripto.i.cōſue tudine in quo facilius decipi pōt princeps ſi ue mentiatur in facto dicendo ſe nō accepiſſe pecuniā mutuo vel accepiſſe ſed ſine tutoris auctoritate ſiue mentiat in fraudē tacendi.vt qz cū ſit libertus alienus:hoc tacito faciat ſe arrogari vt ingenuū cum nō poſſit de iure.vt ff.de adop.l.nec libertum.z de in ius vo.l.ſed ſi hac.ſ.ij.vel tanq̄ dñs rei vel creditoz pecu nie impetrat reſcriptū ad iudicez certū hic ta cito de agendo qō poſſeſſoz vel debitoz ſit iaz ab eo abſolutus tenet reſcriptū in his o ib⁹ mendacijs impetratū.vt tñ datus iudex ,p te noze veritatis cām examinet z eā definiat nō pzo affirmatione deprecantis.i.,p mendacijs in deprecādo admiſſis.vt.j.e.pſcriptione. Et lz reſcriptū vel priuilegiū alias eſſet iuri con ſentaneum.vt qz nō ledit alium z prodeſt pe tenti vel crimen ſupplicantibus indulget.vt ſ.de precibus.l.reſcripta.non tñ tenet pzo pter mendacia ſupradicta vel cōſimilia.lz qui dam dicant.vt.j.e.l.z ſi legibus.dicit em̄ papa in decre.ſua.q̄ priuilegiū nō tenet nec reſcri ptum ſuper cā cognoſcenda.vnde nec delega tio tenet.nec iudex dat⁹ cognoſcet ſi dolo mē titus eſt ſupplicās.Si vero ignoranter vel ſim plicitate mentiē in his ,pter qō non ſit veri ſimile minus indultū reſcriptū tenet alioq̄n ſ.vt tñ cognoſcat de hoc ipſo ſit mētitus vel non ,pter dubitationē.ſed certe lex noſtra lo quitur in fraude tacendi z tñ dicit datū iudi cem debere cognoſcere z ſiniaz fere.ſed z.l.coz. de fal.tenet qui obtinuit priuilegiū per men dacium.vt.ff.ad.l.coz.de falſis.l.ſiquis. Sed et ſi iperatoz non cognitionē ſed executionez mandet credens affirmāti falſo pzo ſe latam ſniam:cū non eſſet ille cui mandata eſt execu tio ex integro ſi mandatū iteruenerit audiet principale negociū.vt.j.e.l.z ſi nō cognitio.qō nō audiret ſi vere iudicatū fuiſſet.vt.j.de exe cu.rei iudi.l.ſi vt ,pponis.vel ibi loquit in exe cutione pretoris hic in executiōe principis.vel ibi erat cōmiſſa executio rōne officij ipenden di tñ hic rōne iuriſdictionis z diſtrictionis.z maxime ſi alias res erat de territorio ſuo.vt j.de iudi.l.properandū.ſ.ſinaūt.ſed punit iu dex qui nō admiſſit argui precū falſitatem in xx.lib.auri.vt.j.e.l.puniri.nō ergo timeāt mi ſeri epi vel indiſcreti prelati ſe degradari ſi il la non effectui mandāt q̄ pciſe iniungit.cum ſm veritatē z iuſtitiā procedendo legi z p hoc dño pape obedire videant z teneantur.vt.j. de appel.l.vlt.in fi.vt em̄ alꝫ in ſermone.que dam tacite excipiunt vt in reſtitutiōe natalij que priuilegiū cōtinet z conceſſionē ſeruitu tum.vt.ff.de nata.l.j.z de ſerui.l.ſi cui.z in di uinis poſt triduū Niniue ſubuerterek.ita z in his reſcriptis priuilegiū vel nō priuilegiū cō tineat veritas tacita pro expreſſa dz reputari vt ſcōm eā fiat proceſſus negocij vt dictuz eſt. nam z ō ſenſum principis eſtimantur elicita. vt j qui mili.non poſ.l.v.

De diuerſis reſcriptis z pragmati cis ſanctionibus. 25

Dictuz eſt ſupra de reſcrip.que ſunt ō ius. Nunc audiamus de diuerſis ab his.i. contrarijs.i.de his q̄ ſunt ſcōm ius.vel ſic.ō.tractauit de reſcri ptis in ſpē. Nūc ponit in genere.pzo dicit de diuerſis.i.de varijs reſcriptis.ſicut z illa ru brica intelligit de diuerſis tpibus ꝓſcriptio nū in.ff. Videamus itaq̄ qualiter reſcripta ſunt indulgenda z ad quos z vſqzquo porriga
1 turſeoz̄ beneficiū. Et quidē indulgent pzo poſito die z conſule.lz de conſule non teneat hodie cōſuetudo.vt.j.e.l.ſi qua beneficia. Hic aūt de die menſis poteſt intelligi.ſed z forte dies incarnationis dñi exprimitur vt inchoe tur inſtrumentū auctore deo.z ſupponit in dictio z nolabitur imperatoz z eius imperij tps.vt in autē.vt preponatur nomen iperato
2 ris documentis.col.v. Item dz ſcribi reſcri ptum purpurea ſcriptura z ſignari ardore co cti muricis z triti conchilij. Eſt aūt murix piſcis quidā qui dz coqui. Et conchilium eſt ani mal quoddā ſine capite qō dz comburi z vter q̄ teri.vt ex eis fiant ſigna in reſcriptis. Item dz ſubſcribi imperatoz.vt.j.eo.l.ſacri affatus. Item ſubici dz annotatio queſtoris qua con tineatur inter quos.z ad quē iudicem.z p quā perſonā fuerit directa inſſio principis.i.ipm reſcriptū.vt in autē.vt diuine iuſſiones habe
3 ant ſubſcriptionem glorioſiq̄.colū.viij. Item ſemper dz inſeri illa conditio.ſi preces ſ veritate nitant̄ z ſi non monſtretur inſerta nō valet reſcriptū.vt.j.e.l.vlt.z ideo errauit Pla.qui dixit valere reſcriptū z ſi non inſeratur con ditio.q: ſubauditur ſcōm eum.l.enim, predi
4 cta expreſſe dicit ō eum. Item ſi inſeratur conditio in his que aſſerunt imperatoz preſu mitur verum eē quod eſt aſſertum niſi is con tra quem producitur probet mendacium ſm Placentinum.Si vero non inſeratur preſu mitur cōtra impetrantem.z ideo probare de bet ſe apud principem veritatem affirmaſſe hic certe diſtinctio non probatur lege. Valēt reſcripta his quibus indulgentur.Item ſup plicantibus oībus licet vni tñ indulgeatur. vt.j.e.l.j.Item valent ſine prefinitione tem poris niſi aliter dictum eſſet.vt.j.e.l.falſo.et accomodatur eis fides ſi ſunt originalia. non exempla.vt.j.e.l.ſancimus. Quod autez dictum eſt in reſcriptis ſeruat̄ in pragmaticis
5 ſanctionibus. Eſt autem annotatio reſcri ptum principis eius proprio motu indultum pragmatica ſanctio quod conſilio procerum ſtatuit z ſanxit nec indulgetur ſuper priua tis negocijs ſingulorum ſed vniuerſitatum. vt.j.e.l.vlt.ſ.vlt.

Annotatio ſan

Sanctio pragmah

De ſtatuis z imaginibus. 26

BIU Cujas

6 Olia per rescripta concedebatur alicui qñqz erigere statuam vel imaginē in honorem suū vel alterius. Jō de eis supponit. ¶Est aūt differētia iter statuā ⁊ imaginem qz in statua nihil est ꝙ non designet effigiem hoīs: in imagine est sola pictura ⁊ mul
7 te partes q̄ nō designāt membra hoīs. ¶Est aūt notandū ꝙ olim pagani quib⁹ erat bñ in hac vita in signū deificatiōis in futura vita eri gebant statuā putantes ex bonis huius vite alterius vite beatitudinē futurā hoc ⁊ p̄nci pes ex toto tolere nō potuerunt sed sine suo p̄uilegio erigi statuā nō concesserūt in honorem erigentis vel alterius adulādi forte gratia vel timoris. vt. j. e. l. j. ¶Itē si ipse impera tor erigat in honorē suū vel alicui in suuz p̄ judicium honorē erigere concedat. nō debēt p̄nati conferre pecuniā suam in statuis erigendis ne ḋ in eas suū collocator agnoscat ⁊ ne alterius honor alteri fiat iniuria. vt. j. e. l. vlt. ⁊ pe. Licet aūt erigat statua in honorē p̄ncipis tñ sine aliquo ambitioso fastigio adorationis hoc est faciēdū: ⁊ iudex cū erigit statua dz probare suā accessisse p̄sentiā. vt. j. e. l. ij.

¶De his qui ad statuas cōfugiunt. 27

8 Olia ad statuas de quib⁹ dictū ē quidā cōfugiebāt hoīes. Ideo ponit de cōfugientibus ad statuas. de quib⁹ attende. vt siquidē cōfugienti iusto timore aliozū ne seuiant in eos sēm leges vindicent. Si vo confugiant p malitiam. hoc ē inuidie cā. vt p̄sumat aliqs deliquisse vinculis publicis mācipand ⁊ p̄sumptio habetur ꝫ eos. vt. ff. de penis. l capitaliū. ſ. ad statu. ¶Si aūt quis confugerit ad summi regis statuā vel imaginē. i. olpotentis dei eccl'iam turpiter inde nō extrahit. vt| plene diximus. s. de his qui ad eccl'ias cōfugiunt. nā ⁊ alias qui deierat p̄ncipē punitur. vt. j. de iureiurando. si duo. Et secus si per deum. vt. j. de iureiurando. l. iusiurandi.

¶De officio p̄fecti p̄etorio orientis ⁊ illiricisꝛc. Rubr. 28

9 Ictum est supra de p̄ncipe qui caput est oīuz magistratuū. Nunc audiam⁹ de alijs magistratibus q̄ sunt p̄cipis tā ꝑ capitis mēbra. vt. j. ad. l. iu. ma. l. ḋs ibi. Nā et ipsi sunt ptes corporis eius. vt. l. si ḋs cum
10 militib⁹. e. ti. ⁊c. Horū aūt alij sunt maiores. alij mīores. alij medij. ¶Maiores vt illustres sicut est p̄fectus p̄torio orientis. Itē illirici. Itē affrice. Itē vrbis rome. Itē minores sunt clarissimi. puta p̄sides p̄uinciarū. ¶Medij sunt spectabiles vt proconsul p̄fectus egypti qui ⁊ dz augustalis. vt in autē. de ap. ſ. illud etiā. et. ſ. illo videlz. ⁊. j. de rap. vir. l. j. ⁊ i auk. de nō alie. ſ. vlt. ¶Horū aūt p̄fectorū excellentiores sunt duo. s. p̄fectus p̄torio orientis ⁊ illirici. ⁊ ideo de eis p̄mittit. ¶Undevidendū que ipsis habeant p̄uilegia ⁊ q̄d illud est primum qz non appellatur ab eorum sententijs. Itē nec cōtra eorum ſnias datur restitutio nisi ab ipsis. Itē condere p̄nt legesvt tñ nō sint ꝛie generalibus legibus vel cōstitutionib⁹.

¶Alij aūt magistratus hoc non p̄nt nisi a p̄ncipe ptātem cōdende legis nominatim acceperint. vt p̄etores ⁊ iurisprudentes. vt. ff. de of. p̄fe. p̄e. l. j. ⁊. j. eo. norman. ⁊. ff. de minō. l. p̄fecti. ⁊ insti. de iure natu. ſ respōsa prudentium. ⁊. ſ. p̄etorū quoqz. ¶Sed illud notandum est ꝙ in hoc libro tractādo de magistratibus exordiū sumpsit ab illustrib⁹ hoc est a p̄fectis p̄etorio q̄si a maioribus qui ,maiores ſsunt dignitate ⁊ administratiōe. sed in ff. exordiū sumpsit a superillustribus hoc est a cōsulibus qz maiores sunt dignitate ⁊ administratione sicut ⁊ patricius. vnde ⁊ solis codicillis cōsularibus. i. lr̄is de electione cōsulatus lz re ipsa nō administrent officiū liberant a patria ptāte. vel consularibus codicillis. i. hoc ipso ꝙ impetrant vt fruantur cōsulari dignitate lz ad id officiū non eligantur liberantur a p̄ria ptāte. In alijs aūt dignitatibus vt quis liberet opz opa dignitatis re ipsa agnoscere. vt in autē. consti. que de dignitatibus. j. r̄ñso. ſ. nunc aūt clementius. ⁊ dicunt isti superillustres vt in auten. vt ab illustribus ⁊ q̄ supra eā dignitatem sunt. ⁊ in supradicta auten. consti. que de dignitatibus.

¶De officio p̄fecti p̄etorio affrice ⁊ de omni ciuili de dyoceseos statu. 29

11 Icut superior est illustris ita ⁊ p̄fect⁹ p̄torio affrice est illustris. vt dictum est supra. Et est eius sedes Cartago. vt in l. j. huius titu. ¶Itē in. l. ij. notari pōt ꝙ milites ideo cōstituunt vt per eos p̄uincie vindicent ⁊ defendant. ¶Itez notari pōt ꝙ si p̄fectus ,puincie viderit castella ⁊ ciuitates nimie magnitudinis eē poterit ad talem formā redigere vt per paucos melius possint cōseruari. ergo ⁊ impator multomagis hoc facit vel de duabus ciuitatibus vnam. vt in auk. vt iudices sine, quoquo suf. ſ. illud tñ decernimus. ⁊ ſ. nulli quoꝙ. ergo ⁊ dñs papa de duob⁹ episcopatibus vnū vel de vno duos poterit efficere.

¶De officio p̄fecti vrbis. 30

12 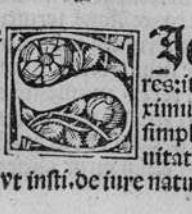 Icut superiores dicta ⁊ hic illustris est vt diximus. Urbis aūt appellatio simpl'r prolata ppl'i romani' ciuitatē ātonomasice significat. vt insti. de iure naturali. ſ. lz quotiēs. Est aūt

BIU Cujas

prefectus vrbis cui a dño impatore cõmissa est vrbis administratio.vt.ff.e.l.j.§.cũ vrbẽ. Et ẽ eius ptãs maxima in ciuilibus causis ⁊ criminalibus. Nam in ciuilibus contingentibus in ipsa vrbe vel extra intra centesimũ miliare cõtentiosam iurisdictionẽ sibi vendicauit. vt.ff. eo.l.j.primo respõso.§.sed ⁊ si quid.⁊.§.si vltera.⁊.l.vlt. In criminalibus punit capite etiã inconsulto principe. vt. ff. de lega.iij.l.j.§.hi. Quidã tamẽ dicunt ꝙ extra vrbem etiã intra centesimũ miliare nõ potest iudicare: sed alij delegare qõ non placet. vltra autẽ centesimũ miliare erit iurisdictio correctoꝝ italie ⁊ prouincialium magistratuũ. Licet autem in vrbe varij sint magistratus quibus specialia deputata sunt officia. ⁊ quoꝝ respectu possunt dici pares prefecto. prefectus tamen simpliciter maior est oĩbus. vt.j.eo.l.iij. ⁊.l.j. ⁊ cognoscit de ꝗrelis patronoꝝ cõtra libertos: et vt iusto precio vendatur caro. Item vt puniat seditionem: vel tumultum mouentes. vt.ff.eo.l.j.§. cum patronus.⁊.§.cura.⁊.§.qui es. Est autem officij prefecti vrbis duplex effectus. Nam ⁊ liberat a patria potestate ⁊ a curiali conditione. vt in auten.constitu.que de dignita.⁊.j.de decurio.l. vltima.

¶De officio magistri militum. 31

1 Hic magister militũ illustris est sicut ⁊ superiores et vt questor de cuius officio tractaꝫ in sequenti rubrica: ⁊ habet cognitionẽ cõuento milite ⁊ de ciuili causa. vt.j.eo.l.j. ⁊.j.de iur.om.iudi.l.pe. Si vero sit causa criminalis de crimine militari.vt quia alienauit arma vel qꝝ vagatus est extra castra.⁊ ex his accusatur similiter apud magistrũ militũ accusatur. Si vero accusetur de crimine cõi ⁊ enormi conuenitur sub preside tm̃: si nõ sit enorme cõuenitur sub magistro militũ: ⁊ si cõueniaꝫ sub preside ipse eum remittit ad magistrum militum.vt.ff.de re mili.l.iij.primo responso. ⁊ de accusa.l.vlti. ⁊.ff.de custo. reo.l.de militibus. ⁊.l.nõ est.⁊.j.de exhi.re.l.j.nec obstat qõ legitur.j.de re mili.l.vlti. primo responso. qꝝ speciale est in militibus orientalibus. Et eodem modo responderi potest ei quod legitur.j.eo. l.eos. Item non obstat quod legitur.j.ad.l.cor. de sic.l.j.quia ibi crimen obiciebatur enorme scz homicidij nec constabat casu id admissum. Si autem constaret id casu admissum conueniretur sub magistro militum quia leue esset crimen. Item non obstat quod legitur in auc. vt iudices sine quoquo suffra.§. ꝙ autez.quia in enormibus est intelligendũ. Item non obstat ꝙ legitur.j.vbi de crimĩb⁹ agi.auc.qua in prouincia.quia indulgenda nõ indulta cassantur priuilegia Item non obstat quod legitur.j.vbi de curiali. condi.l.vlti. quia speciale est tunc cum miles super talibus cõuenitur conditionibus.

¶De officio questoris. 32

2 Sicut iuperiores ita ⁊ hic illustris est sicut ex premissis legiꝫ ptz in summa de officio pfecti prorio. ¶Sciendum est tm̃ qꝝ questoꝝ tria genera fuerũt vnum pecunie inquirẽde ⁊ cõseruande. ¶Aliud autem in palacio principis libris principalibus legendis vacabat: non dico sententijs qꝝ eas legebãt illustres tantũ.vt.ff.de senatu.l.vlti. Ibi autẽ creabanꝫ tã patricij ꝙ plebei.vñ nõ puto ꝙ essent illustres sicut nec primi.nam plebeiꝫ primo debet fieri clarissimus postea spectabilis deide illustris.vt.ff.de mu. et ho.l.honoꝝ.§.gerendoꝝ.et.l.vt gradatim. ¶Aliud autẽ genus erat questoꝝ qui preerant capitalibus causis ⁊ sententijs principum legendis.vt.ff.eo.l.j.⁊.ff. de origi.iu.l.ij. §.deinde cum errãtium.⁊.§.quia vt diximus. Effectus officij huius duplex est vt dictum est ẽ.de officio prefecti vrbis de ipso prefecto.

Lucstorum tria sunt genera

¶De officio magistri officiorum. 33

3 Cuiusqz de illustribus tractauit. Nunc incipit tractare de spectabilibus ẽm.p. qui mediã gerunt administrationem.vt in autẽti.de rebus eccle. non alie.§.vlti. sed potest dici hunc magistrũ officiorum illustrem esse cum eius officium designetur inter illustres.nam ⁊ sequentes tres illustres sunt.vt ibi dicemus ⁊ superiores omnes. ¶Talis autem debet esse hic magister vt stipendia melioza et labor prolixior eum ceteros faciat antecedere. vt.j. eo.l.ij. Et pertinet ad huius officium significare quemadmodum numerus militum et castroꝝ series procedat.vt.j.l.iiij.

¶De officio comitis sacrarum largitionum. 34

4 Hic comes sacrarum largitionũ spectabilis est ẽm Pla. Sed tamẽ lex dicit aperte cõtra. Illustris eñ est sicut ⁊ comes rerꝝ priuataꝝ.vt.j.de assesso. ⁊ dome.l.vlt. per hunc aũt principes stipẽdia largiebanꝫ: ⁊ hic forte erat procurator reipu. qui grece logista nũcupatur.vt.j.de modo multaꝝ.l.iij.

¶De officio comitis rerꝝ priuataꝝ. 35

5 Sic sicut et superior illustris est. vt.ẽ. titu. prori.⁊ alio superiore dictum est. Hic forte erat procurator cesaris siue priuate rationis. In eo est hoc speciale ꝙ seruus principis eius iussu adire potest hereditatẽ. Item procurator iste immiscendo se hereditati principi delate facit cesarem heredem: licz abstinere possit si bona non sint soluendo. vt ff.de offi. pcura cesa.l.j.⁊.ij.

6. ¶De officio proconsulis et legati. Rubrica. 39

BIU Cujas

Perfecto tractatu illustrium supponit de spectabilibus. hic em̃ pcōsul spectabilis est: vt diximus. ē. de offi. prefe. pretо.

Proconsul

Preses prouincie

7 Videamus ergo quid sit pcōsul. z quidē credimus hāc esse dām inter pcōsulē z presidē. puinciarū: qz pcōsul eligebat ex cōsulib⁹ vbis rome ad aliquā puinciā regēdā quasi cōsul pcul missus. vt. ff. de offi. ꝑ. l. j. ar. ff. de of. q̄sto. l. j ſ. ex his. qō ex ipo nolevel nois interpratione que plerūq; in argumētū trahit colligit. vt ē. de epi. z cle. l. decernim⁹. patet etiā ex eo qō dicit q; in puincia sibi decreta habet imperiū. vt. ff. eo. z ideo. nō ergo rome: qz sit pcōsul habet imperiū: qz roma est in italia z eius caput. non autem est roma puincia: supponit etiā q; statim cū exit extra vbē roma sumit pcōsularia insignia ꝛc. z cum ingreditur deponit imperiū. vt. ff. e. l. vlti. z. l. j. ex quibus videt q; vere fuit cōsul. sed desinit esse assignata sibi certa prouincia. Ille aūt dicebat preses puincie qui cū non esset cōsul prius eligebat ad puinciam regendā. Qō sit officium procōsulis añq; ingrediatur puinciā sibi decretā z quidē maximum: est autē in volūtaria iurisditiōe ſz z pro consularib⁹ insignibus vtit. vt. ff. eo. l. j. et. ij. ſ.

8 respōso. Qualiter ingressus fiat z quidē debet ingredi solus ꝓmissa denūciatiōe z per cōsuetam partē. vt. ff. eo. l. iij. ſ. fisci. z. ſ. qñ. z. ſ. hoc etiā. z. ſ. quedā. Itē qō sit eius officium cum iam fuerit ingressus. Et quidez quedā lz ei facere si vult quale est demādata iurisditione causarū z cognitiōe negociorū alicuiꝰq; suus legatus censeat. Nam anteq; ingrediatur nisi causa necessitatis nō pōt. vt. ff. eo. l. iij. ſ. post hec. z. l. sed si añ. et. l. aliqñ. hodie semp licere videtur. vt in auc. de colla. col. ix. ſ. anteq; vero in prouin. Et hoc est bene notandū pro prelatis electis an ius aliquod ex ipsa electione habeant nec possint postea eligētes mutare suū

9 propositū. Et sunt ista duo spālia in isto legato. Primū est qz cognitio de quolibet crimine ei demādari potest. non ita in alio. nisi in casu. vt. ff. eo. l. solent primo respōso. et. ſ. lz hoc. et de offi. ei⁹ cui man. est iurisditio. l. j. ſ. j. Itez pronunciat de crimine suspecti tutoris. licet alius delegatus nō possit. vt insti. de suspe. tutoꝛi. ſ. datum. z. ff. ad turpi. l. j. ſ. suspecti. nisi delegatus sit a pretore forte vel maiore eo. vt ff. de. suspec. tutoꝛi. l. j. irrogare vero penā grauiorem non pōt. vt. ff. eo. l. si quid. licet habeat in omnibus causis cognitionē. vt. ff. eo. l. j. Est autē procōsulis ingressū prouinciā non modicum officium: adimplet em̃ prouincia sibi decreta partes omniū magistratuū qui rome habent diuersa officia et ita dicitur habere plenissimam iurisditionē z maius imperiū oībus post principez. vt. ff. eo. si in aliquam. ſ. vlti. et l. ideo. z. l. nec quicq;. Item finito tempore sue administrationis vsq; ad aduentum successoris debet regere puinciam vt extendat eius imperiū inulteri⁹ tēpus. vt. ff. eo. l. meminisse.

¶De officio comitis orientis. 37

10 Comes orientis spectabilis est sicut z superioꝛ. vt dicitur. j. eo. l. j. et in auc. vt oēs tam ciui. q; mili. l. j. z electus ad hoc officium a curiali liberatur conditione. vt. j. e. de decur. l. vlt. Et forte erat iste comes orietis ꝓ curatoꝛ cesarijs rerū quas habebat in oriēte.

¶De officio prefecti augustalis. 38

11 Supponitur consequenter de offi. prefecti augustalis qui et ipse spectabilis est vt superioꝛes. vt. j. de priuatis car. inhibi. l. j. ſ. iuro. dicitur autem prefect⁹ egypti prefect⁹ augustalis quia impatoꝛ ille maximus august⁹ in egypto primo prefecti potestatez induxit alias indulxit. Et discrepat eius officium a ceteris spectabilibus iudicibus: qz ordinarioꝝ iudicum sub se puniendi non habet potestatē sed tantum cognoscendi z renunciandi principi. vt. C. eo. l. ij. secus in ceteris. vt. ff. de offi. ꝓſi. l. illicitas. ſ. qui vniuersas. Vel forte qō dicitur eum habere ius gladij est verū respectu aliorū si respectu iudicū quos hz sub se. vt in auc. de defen. ciui. ſ. nō habēte. Et est effectus huius dignitatis: qz liberat aliquē a curia. Itē a pria ptāte hic em̃ prefect⁹ augustalis prefect⁹ forte est orietis de quo notatim dicit vt libereꝰ ab his. vt. j. de decu. l. vlt. z ī auc. cōsti. q̄ de dig. col. vj.

¶De officio vicarij z prefecti. 39

12 Sciēdum est autē q; magistratus. qui et hic appellantur prefecti et dicuntur ante stare ceteris dignitatibus habebant vicarios suos in ciuilibus causis audiēdis z terminandis sicut z magister militū habebat vicarium in negocijs militaribus z ita vicarius magistri militum maioꝛ est vicario magistratus in negocijs militaribus. vicarius autē magistratus maioꝛ est vicario vel comite magistri militum in causis priuatoꝝ vel paganorum. vbi autem vterq; pariter audit casum vicarius comiti militū anteponitur z oēs ei dicitur accedere. z vterq; representat reuentiaz sacre iudicatiōis principis. vt. j. e. l. j. itez si velint cōsulere principē eoꝝ relationes libēter audit impatoꝛ ne administratoꝛ decrescere videatur auctoritas si eoꝝ cōsultaveluti ꝓpha nozum preces a nostris aditis repellamus. vt j. eo. l. vlti. z videt q; hi vicarij fuerūt spectabiles cū eoꝝ officia possit hic iter spectabiles.

¶De officio pretoris. 40

13 Pretoꝛ iste sicut z superiores spectabilis ē. vt z diximus ē. de offi. ꝓfec. preto. Et est eius officium rome tm̃. in puinciis enim eliguntur presides. z habent potestatē condendi edicta sub breuiloquio. et in albo. i. in lo-

BIU Cujas

co quodã pub.ꝛ eminenti dealbato cõficiunt. Hoc album si quis corruperit tunc tenetur in quingentos sol. vt.ff.de iur.om.iudi.l.si ꝙs. id hoꝛ edictoꝛ cõpendiosa breuitas amplã materiã prebuit iurisconsultis interpretandi et respondendi de iure. respõsa eñ dicunt interpretari edicta prętoꝛ cõsulta senatoꝛ rescripta principũ plebiscita plebeoꝛ. Eligit autẽ is solus qui rome larem habet vel a natiuitate vel a cõstitutione. vt dicit in barbario philippo. vt.ff.e.l.barbarius. nec possunt constitui nisi tres licet olim fuerint. xviij. vt. j. e.l. vl. ff. de ozi. iur. l. ij. ſ. diuus deinde augustꝰ.

¶De officio rectoris prouincie ꝛ vt nul li patrie sue administratio sine speciali permissu principis permittatur. 41

1 EXplicito tractatu spectabiliũ. Nũc incipit de clarissimis. preses enim clarissimꝰ est. vt. j. de priuatis carce. l. j. Est autẽ preſidis nomẽ generale. nã ꝛ legati Cesaris ꝛ oẽs prouincias regẽtes licet senatoꝛes sint presides appellant. pcõsulis autẽ appellatio spãlis est. vt.ff.eo. l. j. etiã differt a pcõsule preses. vt notauim. ſ. d offi. pcõ. Et est eius officiũ maximũ in iurisditiõe cõtentiosa. nã in cã criminali habet merũ imperiũ hoc est gladij potestatẽ in ciuilibus añt eadẽ facit que faciunt rome varij magistratꝰ. vt tamẽ eoꝝ equitatẽ nõ exẽplũ iiquñ seruet. vt.ff.e. illicitas. ſ. qui vniuersas. ꝛ. l. ex oĩbꝰ. ꝛ. l. ola. ꝛ. l. sed licet. Itẽ in voluntaria iurisditione exercet iurisditionẽ qz nedum alij apud eñ adoptare vel emancipare vel mãumittere pñt. ſz et ipe apd se. vt.ff.e.l.ij. vt ita sustineat

2 vicẽ duoꝝ. ¶Sũt ãt multa q̃ ꝓcipue spectãt ad solicitudinẽ suã: ꝛ ꝓcipue illd vt purget, puniciã malis hoĩbꝰ. vt.ff.e.l. ꝙ gruet. deliquẽtes puniat et si extranei sint. Nã rõne delicti fiũt subiecti punire añt põt eos dũ ẽ i puticia. nã si excesserit priuatus est q̃tũ ad exercitiũ iurisditionis. nã in iudicando debet seruare loca et mozes suoꝝ maiozum alij tamen delegare potest vt cognoscat ꝛ iudicet. vt.ff.e.l.iij. ꝛ de offi. pre. vz. l. vlt. Item ne quis iniquũ lucrũ aut dãnũ sentiat debet prouidere ꝛ magis veritatem sequi q̃ errorẽ ex fide eoꝝ que probabuntur ei. vnde est ar. q̃ ẽm allegata debet iudicare. Item ne humiles opprimantur a potentibus ꝛ vt habeat innocentes officiales. Item ne extoꝛqueat aliquid vel aliqua a subiectis debet prouidere. vt.ff.eo. l. illicitas. Item nõ debet exire fines prouincie nisi voti soluendi cã. dũ tamẽ illud nõ liceat ei obnoctare. i. per totã noctem abesse. vt.ff.e.l.illud. ꝛ de verb. signi. l. si vbana. ſ. vlti. nec accipit donum vel munus nisi esculentum vel poculentũ ꝛ quod infra dies proximos pdigatur. vt.ff.eo. l. plebiscita. ¶In causis autẽ illoꝝ qui sunt de familia exhibet audientiã vsq; ad lit. cõte. ꝛ vt res ablata exhibeat ꝛ deponat. vt promittat satisdatio iudicio sisti ꝛ rem exhiberi: qz ppetuatio actionis per predictã lit. cõte. fit cum difficultate siquidẽ graue est cũ dñis vel cum subiectis dñi litigare si actiões ob id fuerint admisse. qđ institute nõ sunt dandum in integ. resti. vt.ff.e.l. senatus. In adeũdo facilẽ se debet prebere vt cõtẽni se nõ patiat nec prouinciales in vlteriozẽ familiaritatẽ debet admittere. quia ex conuersatione equali contẽtio nascitur dignitatis. Item in cognoscẽdo nõ debet excandescere aduersus eos quos malos putat nec precibus calamitosoꝝ illachrymari oportet: nõ eñ est cõstantis ꝛ recti iudicis cuius animi motuꝫ vultus detegit. Et summatim debet reddere ius vt auctozitatẽ dignitatis augeat ingenio suo. vt.ff.e.l. obseruandũ. ꝛ si miles velit renũciare imperio vel dignitati nõ poterit separare se ab impio. vt.ff.e.l. legatur. nisi faciat in manu principis a quo habet. vt.ff.de ozig. iur. l. ij. ſ. cũ placuisset.

¶De officio prefecti vigilum. 42.

3 LIcet supra ceperit tractare de clarissimis hic tñ spectabilis ẽ. vt.ff. e.l.iij. vnde etiã in.ff. ponitur iter alios spectabiles ꝛ ideo mirũ est quare posuit hic inter clarissimos sed forte cõsiderauit prima tẽpoꝛa quibꝰ nõdũ erat p cesarẽ institutus prefectꝰ vigilũ sed quidã qui preerat excubijs qui nec erat spectabilis nec magistratꝰ. vt.ff.e.l.j. ſ. vl. ꝛ. l. ij. ꝛ iij. ꝛ de ozi. iu. l. ij. ſ. hec ꝛ ola. ¶Est ergo prefectꝰ vigilum vt ex predictis apparet q̃ a principe eligit vt curam habeat ne incendia eueniant in ciuitate ro. ꝛ vt euenientia extinguant. Sciẽdũ est autẽ prefectũ vigilũ p totã noctẽ vigilare debere ac si esset noctua ꝛ calciatũ caligis ferreis incedere cũ armis ꝛ dolabris vt curaꝫ adhibeat oẽs inglinos amonere ne negligentia aliqua incẽdiũ oriat ꝛ vt aquã hẽant qua extinguant incẽdiũ. Itẽ cognoscit de capsarijs q̃ mercede vestimẽta seruanda in balneis suscipiunt vt puniat eoꝝ fraudes. vt.ff.e.l.pe. ſ. vlt. capsarij autẽ alꝰ dicunt qui portãt libꝝos. vt.ff. de manu. vindi. l. si collectaneo. in princi. Cognoscit autẽ iste prefectus de incendiarijs. i. his quoꝝ culpa incendiũ admissum est. Si autẽ dolo alicuius admissum est ille qz capitalis sententia contra eũ est promenda ad prefectũ vrbis remittit vt ꝛ quelibet atroꝛ psona in qua seuera sñia est ferenda. vt.ff.e.l.iij. ſ. j. ꝛ. j. e.l.j. Magistratꝰ iste vt q̃ cõstituant rome tñ. vt.ff. e.l.j.ij. ꝛ. iij. lz. ꝑ. dixerit cõtra. Item cũ ipse sit spectabilis mirũ est qđ ait. ꝑ. eum nõ gerere honoꝛes: ideo qz nõ dormit de nocte.

¶De officio ciuilium iudicum. 43.

4 SCiendũ est autẽ q̃ quidã dicebant honoꝛarij ꝛ habebant dignitatẽ talẽ: vt sup eis pateret aditus ingrediẽdi cõsistoriũ.

Nota pro iudicibus

prefectus vigilũ

Capsarij

principis aut secretariū ciuiliū iudicum.i.qui audiebāt ciuiles causas aut sedēdi cū ipsis iudicibus ꝛ aduētu suo salutabātur.vt.j.de offi. diuer.iudi.l.vlti.eo tamē tpe quo cōueniebātur aut agebāt residendi cum iudice non habebant facultatē.vt.j.eo.l.j

¶De officio prefecti annone. 44

5 Si annone vt pu. functiones a quolibet debebāt prestari. Si autem aliquis vel priuilegio vel prescriptione pretēdat excusationē prefectus annone de hoc ipso cognoscit. Alioquin imponitur ei pena.xxx.lib.auri.vt.j.eo.l.j.

¶De officio iudicū militariū. 45

6 Magister militum de curialibus: vel priuatis personis non habet iurisditionem. vt j.eo.l.j.ꝛ.ij.

¶Ne comitibus rei militaris ꝛ tribunis lauacra prestentur. 46

7 Quitates vel curie non debēt cōpelli balnea succēdere tribunis vel ducibus vel comitibus militū.i.vicarijs magistrorū militū. vel ꝓ succēdendo nō debēt cōpelli prestare aliquā aderationē.i.eris prestationē. Illustribus autē viris ꝛ magistris militū indulgetur priuilegium: si tamē id voluerint vt eis predicta balnea parentur ꝛ succēdantur.

¶De officio diuersoꝝ iudicum. 47

8 Ad pertinet ad officiū omniū iudicū diuersorū cuiuscūq; diuersitatis sint vt nō cōpellāt matrēfa. in publicū venire cū per se vel in domo sua: vel in sacro sancta ecclesia vel per legitimum procuratorē possit respōdere qō si nō faciat in rebus eius cōia procedūt iura. si vo criminalis causa ei obiciatur dare debet fideiussorē iudicio sisti si pōt: alioquin iuret iudicio sisti. vbi autē grauissimū est crimē qō ei obicitur in monasteriū debet mitti donec causa finiat.vt.j.e. l.j.ꝛ in auc.vt nulli iudi.§.necessariū. Ubi aūt cōuenīūtur masculi re ꝛ verbo possunt in ius vocari vt in publicū detrahātur nisi sint in domo sua: tūc em̄ vocabūtur vero tm̄ si tamē presentent aditū ad se vel ex publico cōspiciātur. Si autē neutrū istoꝝ contingat nec re nec verbo possunt vocari qui sunt in domo sua. vt.ff.de in ius vo.l.plericq;.ꝛ.l.satisq;.ꝛ.l.sed ꝛ si is. Itē obseruari debet a quolibet vt honoratis excelsioribus viris exhibeāt debitū honorē ꝛ in sedendo ꝛ in salutando. vt diximus.§. de offi. eius cui man. est iur. nec in subscriptionibus suis nominent eos fratres.vt.j.eo.l.ij.

¶Ut oēs iudices tam ciuiles q̄ militares post administrationē depositā per quinquaginta dies in ciuitatibus vel in certis locis permaneant. 48

9 Ex hac rubrica ptz q̄ ille qui gessit publicum officium eo depositō ibidem debet remanere non priuatim in domo suaue li cuius potentis vel in ecclesia sed publice ante eorum ora quos nuper rexerat ꝛ respondebit super furtis suis vel domesticorū vel manipulariorū. et in quadruplū dānatur.vt.j.de assess. l.iij.ꝛ ad.l.iul. repe.l.j.ꝛ.j. eo.l.j. Rūdebit aūt apud eūm ꝛ ipse cām ex non scripto examinabit sicut ꝛ cognoscit cum fugit magistrat⁹ qui et capi potest tanq̄ seruus vel inhonestus.vel dic respondebit apud principem vel eum cui cōmiserit. vt in auc.vt iudi. sine quoquo suffrag.§. si quis autem.ꝛ.§.necessitatem. vel respondebit apud superiores magistratū vt quilibet conuentus apud superiorem se respondet vel etiam apud eum cui cōmiserit prefec. preto.vt.j. eo.l.j.§. vltimo. Et in ciuili causa conuentus post.l. dies ordinato procuratore recedere potest.etiam si causa non fuerit finita. In criminali autem necessario perdurabit vsq̄ ad finem.vt.j.e.l.j.§.q̄ si intra.vtraq; autem causa ciuilis et criminalis finiri debet in xx.diebus. vt.j.eo. l.j.§. vlti. quod est contra regulā generalē qua statuitur triēniū.vt.j. de iudi.l. pperandū.§.j.Et hec deposita administratione seruātur nec tñ eam deponit eo ipso q̄ finitum sit tēpus ab initio electiōis ei prefixum vel hoc ipso q̄ successor eius ei lras miserit. sed oportet successorem aduenire vel nunciū destinare.vt.j.eo.l.j.§.administrationē.ꝛ ff.de offi.procon. et leg.l.meminisse. nec prior magistratus ante deponit imperium q̄ prouinciam ille ingrediat nisi per duos dies qui precedunt aduentū suum ꝛ ante aduentū suū per duos dies debet destinare amicabilē epistolam p̄decessori suo.vt in aduentu suo occurrant officiales.vt in auc.de admi.§. illud aūt. col.vij.Si autē ipse non aduenerit sed nunciū destinauerit nullis exceptis diebus p̄cessor reget prouinciā in aduentū nunci. nūcius autez aduenies oīa aget q̄ posset magistratus agere preter vltimū supplicium aut membri abscisionem. vt in auc. de col.§.anteq̄ vero. Si autē quis velit conuenire magistratū durante officio siquidem minor sit magistratus pōt.vt ff.de iniūr.l. nec magistratibus. Si autem sit magnus q̄ habeat merum imperiū non potest interim cōueniri a subiectis.vt.ff.de in ius vo. l.ij.ꝛ qui.ex cau.ma.l.sed ꝛ si per preto.§.ij.si tamen preses furtum dicatur fecisse vel dignitatem per pecuniam accepisse vel ex dignitate pecuniam accepisse vel habuisse vel si damnis vel calumnijs subdat collatores subiecti presidi. Item episcopi querelā principi etiam durante officio possint exponere. vt ipse dirigat in prouinciā qui hoc examinet.vt in auc. vt iudi. sine quoquo suffrag.§.si quis.ꝛ.§.necessitatem. ꝛ.§.illud videlicet.

¶De officio eius qui vicem alicuius obtinet iudicis. Rubrica. 49

BIU Cujas

1 DIctum est su
pra de magistratibus ordi
narijs. nā et vicarij de qui
bus dictū est ordinarij erāt
et in tps certū eligebātur
qō etiā erat ordinarijs ppi
rum vt ipsi vices ordinarioꝝ presentiū ꝛ vūē
tiū supplerēt. Nunc aūt ponit de his q̄ gerūt
vices mortuoꝝ ꝛ absentiū ꝛ appellanē suffe
cti. decedētes aūt dicebanē indemortui. ¶ Est
aūt notādū ꝙ hmōi suffecti oīa pūt agere q̄ p
tinent ad iurisditionē rectoris prouincie pre
ter vltimū suppliciū et membri abscisionē. vt
j. e. l. iij. ꝛ in aut. de col. §. anteꝙ vo agent. er
go q̄ pertinent ad mixtū imperiū vel ad iuris
ditionem ciuiliū causaꝝ vel criminaliū etiā ca
pitaliū cognitionē nō diffinitionem vel pene
impositionē. vt. ff. de offi. e. cui mā. est iurisd. l. j.
et de offi. procō. ꝛ le. si quid.

¶ De assessoribus ꝛ domesticis ꝛ cancel
larijs et iudicum. Rubrica. 50.

DE iudicib⁹ ꝛ eo
rū officijs. s̄ dictum est. Nūc vi
deamus de collateralibus eo
rū id est assessorib⁹ et domesti
cis ꝛ cācellarijs quis sit assessor
quis domesticus q̄s cācellarius ꝛ qui possint
2 eē ꝛ qō sit eoꝝ officiū. ¶ Est aūt assessor q̄ ab
eo cui data est iudicandi potestas rogat vt si
bi in cognitione cause assideat vt cū debito fi
ne causam decidere instruat. nō aūt metu ter
ribili ꝛ necessitate aut incōgrua libertate de
bet ad hoc cōpelli assessor. vt. j. eo. l. j. Domesti
ci aūt alij habebant deputata sibi officia in re
publica que tamē aperte nō specificanē in li
bro hoc tamē noto ꝙ nullus pses domesticuꝫ
vel cancellarium vel assessorem secum debet
3 ducere. vt. j. e. l. nullus. Cancellarij aūt introꝫ
ducebāt petitiones ꝛ supplicationes in curiā
dicti cancellarij eo quod perant cancellis vel
ostijs. Dicitur eñ cancellus fenestratū ostium
ad modū crucis p eos eñ patebant aditus et
accessus. Cācell⁹ aūt habet ꝛ alias significatio
nes vt notaui. in. ff. qō vi aut clam. l. nā ꝛ si ra
mos. ꝛ de le. j. l. cetera. §. vlt. vel dicūtur cācel
larij q̄ dictata sibi ab assessorib⁹ scribebāt et
cancellabāt. i. delebāt ad modū crucis ducta
pena. sic ponit. j. de fol. l. inductū. ꝛ ff de pro
4 ba. l. cirographū. ¶ Possunt aūt frui dignita
tib⁹ istis liberti et ingenui q̄ tū nō sunt turpi
tudine notati. vt. j. de digni. l. necꝙ. Itē fruun
tur in prouincia sua vscꝙ ad. iiij. meses nō vl
tra nisi ex precpto pncipis. vt. j. e. l. i. ꝛ filiarijs.
et. ff. q̄. ex cau. maio. l. hi q̄. secus i assessore cu
ratoris. i. procur. rei. i. procuratoris reipu. i. fi
sci vel cesaris nec eñ procurator iste examinat
causas ciuium singuloꝝ sed cesaris ꝛ priuati
vel fisci ꝛ priuati. vnde suis cōciuibus nō pōt
haberi suspectus vel esse inuidiosus sed nec
pcipit salariū de publico. sed de bursa procu
5 ratoris al⁹ principis. vt. ff. eo. l. vlt. Item fruū
tur qui numꝙ functi officio tali qui eñ semel
functus est siquidē ambitiose velit redire nō
est admittēdus. vt. j. e. l. nemo. Si aūt vltro eli
gat tenet electio q̄ eñ semel recte cognit⁹ est
nō debet ob b̄ solū qō iā probatū est iprobari.
vt. j. e. liceat. Vel dic scōa vice eū nō eligi nōni
si cui alij nō repiunt idonei. vt. ff. de mu. ꝛ ho.
§. vlt. vel dic non eligi eū scōa vice a q̄buslibet
ꝛ a principe tū vel ab illustrib⁹ viris. vt ex p̄
dicta. l. liceat. patet. Vel dic eū eligi scōa vice
ita demū si nullo reluctāte fiat electio scōa vi
ce. vt aut. de defen. ciui. §. vlt. ꝛ in pma electio
6 ne sufficit cōsentire maiorē ptē. ¶ Est aūt of
ficiū assessoris vt etiā ex diffinitiōe iudicꝭ pa
tet i cognitione ꝛ examinatione causarū i po
stulationib⁹. vt admittat eos ad aduocādum
q̄ de iure pūt postulare. et vt sit ordo aliquis
postulationū ꝛ in libellis cōuētionalib⁹ reci
piendis si bene cōficiātur. si male vt res putat
vel non recipiat de re illicita. vt. ff. eo. l. j. ꝛ de
offi. procō. l. nec quicquā. §. obseruare itaꝙ. ꝛ
ff. de postu. l. quos. ꝛ de accusa. l. libelloꝝ. ꝛ. j.
vt nemo priuatus titulos. l. vlt. in. fi. Item in
edictis proponēdis in cōmuni totius ciuita
tis in omnium personis. vnde ꝛ lex edicti al⁹
dicitur generalis. vt. s̄. de legi. et se. con. l. iij.
Itē in decretis spāliter inuna cā iterponēdis
puta vt alienatio pdioꝝ minoꝝ fiat. vel fiat
transactio alimentoꝝ vbi ꝛ preses prouincie
per se debet subscribere libellis talibus. i. pe
titionib⁹ q̄ fiūt super his nō p assessores. ꝛ hoc
est qō dr. j. e. l. ij. ꝛ ff. e. l. j. Itē in epistolis dictā
dis que plerūqꝫ mittūtur iudicibus alterius
prouincie. ꝛ eas scribit cācellar⁹. vt. s̄. dictū
7 est. Assessor iste non potest fungi officio assēs
soris ꝛ aduocati vel iudicis. nedum ad vtrun
ꝙ festinet neutrū bene peragat. vt. j. e. l. vlt. sic
nō potest aliās esse in duabus militijs. vt no.
j. qui mili. no pūt. l. ij. §. i posterū. vel in hono
ribus duarū ciuitatū. vt. ff. ad munic. l. liber
tus. §. prescriptio. vel in duobus collegijs.
vt. ff. de colle. illici. l. j. §. vltimo. sic nemo potest
8 esse aduocatus et iudex. Item pertinet ad so
licitudinē eoꝝ q̄ fuerūt assessores. vt deposi
to officio remaneant ibidē per. l. dies respōsu
ri pro his q̄ dicunt cōmisisse. ꝛ ipsi in quadru
plum restituūt ablata. vt duplum fiscus et du
plū spoliatus accipiat. ꝛ eadem imponit pena
illi qui assessorē subtraxerit ne ibidē respon
deat. vt. j. e. consiliarios. Itez ille cui fuit assēs
sor pro eadem pena respōdere tenetur. vt. j.
ad. l. iul. repe. l. j. quinimo ipsum assessorem te
net repsentare si querela puincialiū vel alia
necessitas id postulauerit. vt. j. eo. l. si post de
9 positū. Est aūt priuilegiū assessoꝝ vt positi i
pris ptāte qō ex officio acquirunt habeāt q̄si
castrense peculiū. vt. j. eo. l. velut. nec subiciū
tur alicui oneri indictionis. vt. j. e. l. nō parū.

¶ De ānonis ꝛ capite administrātiū vel
assessoꝝ alioꝝue publicas solicitudies
gerentiū vel alioꝝ q̄ aliquā psecuti sunt
dignitatem. Rubrica. 51.

offici assessorum

BIU Cujas

10 ¶ Emaioꝛib⁹ ⁊ minoꝛibus magistratib⁹. ⁊. dictū est. Nunc aūt ponit de eoꝝ solacijs vel salarijs. ⁊ qꝛ ipsi ꝓcipiebāt salaria in annonis. Ideo ponit de annonis ⁊ capite. i. capitatione ministrātiū ⁊ assessoꝛū ⁊ alioꝝ gerētium publicas dignitates id est q̄ dabantur ministrātib⁹ publica officia ipsi em̄ ꝓter annonas solacia fortē cōsequebant in pecunia. vt. j. de inof. te. l. vlt. ⁊ hic innuit. Sic ⁊ i militibus ꝺꝛ q ipsi ānonas ⁊ capita singulis ꝺsequebant dieb⁹. vt. j. de āno. mili. l. vlt. ⁊ de ero. mi. an. l. vl. Sic em̄ capitatio ꝺꝛ tributū qđ dat pro capite licet hic ponat capitatio ꝓ eo q datur magistatib⁹ solatij cā ꝓ remunerādo laboꝛe ita et annona ꝺꝛ salariū q cuiq; datur pro capite suo remunerationis cā. In solacijs aūt istis ꝺ fixus ⁊ stabilis seruabit modus vt ea pro annonis ⁊ capite hoc est dignitatis debitis cōsequātur ꝑcia q̄ particularib⁹ dignitatib⁹. i. singulorū descriptionib⁹ cauta legunt vel ꝺtinētur. vt. j. eo. l. j. Sed vbi fortē per coꝛpus iuris diffuse. vt. j. de pala. sa. lar. l. scrinijs. ⁊. j. de ad no. diuer. iudi. restituēdū. vel dic cōtinētur in cōsuetudine cuiuscūq; prouincie. vt in aut. de defen. ciui. ſ. si vo quedam salaria. De salarijs aūt delegatoꝝ dicit. j. de sportulis.

¶ De contractibus iudicū vel eoꝝ q̄ sunt circa eos ⁊ inhibēdis donationibus i eis faciēdis ⁊ ne administratiōis tpe ꝓpꝛias edes edificēt sine ꝓagmatica sanctiōe. ℌ2

Dic distinguuntur ꝑsides prouinciarū a magistratibus vbis rome. ¶ Si quidem magistratus tpe officij sui emere vel dom⁹ extruere non pōt nisi speciali ꝓmissione principis vel fortē nisi pēna vendantur cū hoc dicatur in puinciali magꝝatu. cui minus cōceditur. vt. j. patebit. donationes aūt recipe nō pōt hic vbicus magistratus etiā principe ꝓmittēte nisi finito officio is qui donauit eādem ꝺfirmauerit expressim donationē vl tacuerit q̄nquēnio. ꝓuincialis aūt magistrat⁹ donationes vel emptiones admittere nō debet nec edificatiōes facere etiā pncipe ꝓmittente ꝺcedunt. vt nec expssim vel taciturnitate quinquēnij etiā finito officio cōfirmētur. ¶ Et qđ dico in puincali magistratu seruatur etiā i cōsiliarijs eius ⁊ domesticis ⁊ assessoꝛibus ⁊ futuro et ꝓterito tpe. ¶ Hec tñ prohibitio cessat vbi eoꝝ pēna distrahunt vel vbi accipiunt esculētū vel poculentū al's rem amittunt et in quadruplum condēnatur. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. de ꝺtrahen. emp. l. non licet. ⁊. l. qui officij causa. et de offi. pre. l. plebiscita. fortē nisi cōfirmentur cōtractus silentio. xxx. an. Item qđ dictū est in presidib⁹ prouinciarū seruabit eadem ratione vel maiori in magistratu municipali vel defensoꝛe ciuitatis. nam in. l. ista declinat permissionem qꝛ minus concedit minoꝛib⁹ q̄ maioꝛibus magistratibus. nec dicant q̄ vnus auctoꝛitate alterius possit emere ab aliquo subiectoꝝ licet lex vnū tutoꝛem ꝓmittat cōtrahere cum pupillo alterius auctoꝛitate tutoꝛis. vt. ff. de auc. tu. l. pupillus. ſ. plane. Ubi em̄ contrahit cum eo hoc est cū pupillo cuius fauoꝛe contractus ꝓhibeatur. Dic autē non prohibet cōtractus fauoꝛe contrahentis. sed ꝓpter publicā vtilitatem. Licet aūt magistratus emere vel donationem accipere nō possit vt dictū est: tñ fortē poterit donare forsan et vendere. vt ait Pla. lz in vēditione nō adeo pōpta sit ratio.

¶ De modo mulctarum que a iudicibus infliguntur. ℌ3

Dictum est supꝛa de magistratib⁹ fere o ibus. sed qꝛ premissum est eis de fendere iurisditionē suam pene vel mulcte iudicio. vt. ff. si quis ius di. nō obtē. l. j. Ideo ponit de modo mulctarū. ¶ Videamus em̄ quid sit mulcta et quis eā indicat ⁊ vsq; ad quem modū vel quātitatē ⁊ quis sit eius effectus et cui applicet an remittat. ¶ Est aūt mulcta peccati aladuersio pecuniaria arbitrio iudicis statuenda. vt. ff. de ver. sig. l. aliud. ſ. j. Pena autē est coꝛpalis pecuniaria ⁊ certa prout lege statuit. Itē a pena nō appellat sed a mulcta. Itē mulcta nō indicit nisi a maioꝛib⁹ magistratibus pena aūt a quolibet q̄ habet ptātem iudicandi. vt ex ꝑdicta. l. ptz. ⁊ ex alia in. e. ti. l. si qua. Item si mulcta ponat vltra modū. l. cōcessum nō tenet ꝓpositio: secus i pena. vt. j. q̄ ꝓpo. nō est ne. l. circa. et. ff. de his q̄ no. infa. l. qđ ergo. ſ. pena grauioꝛ. sic vbi repit aliquē mulctari in certā penā. vt. ē. de epi. au. l. ij. ⁊. j. ne. lic. po. l. vlt. ꝓpꝛie dcm̄ itelligas. ¶ Mulctare aūt pñt illustres vsq; ad. l. libras auri. cū pctm̄ erit grauissimū. vt. j. e. l. illustres. ¶ Spectabiles aūt vsq; ad tres vncias auri ꝓter pro cōsulē ⁊ comitē oriens ⁊ ꝑfectū augustalē qui vsq; ad sex vncias auri mulctare pñt. ¶ Clarissimi autē puta presides ꝓuinciarum vsq; ad duas tm̄ vncias indicunt mulctas. Nullus tñ istoꝝ in aliquē etiā si centies peccauerit i vno anno penam fm prestitutum modū imponit nisi ter. ¶ Item qui excedit modū in imponēda mulcta tenetur cōdēnato in duplum fisco ad mulctā indictam. ¶ Pꝛocuratoꝛ aūt cesaris vel curatoꝛ reipublice qui grece logista a logos dicitur quod est sermo vel ratio quia de fiscalibus habet reddere rationem non potest indicere mulctam nec magistratus municipales vel ciuitatum defensoꝛes. vt. j. ti. j. l. v. et. vj. nisi forte indicant modicas ⁊ non graues. j. de spoꝛ. l. ij. ⁊ dicemus. j. ti. proxi. ¶ Imponuntur aūt hec mulcte pro delictis omnibus fm predictum modū preter q̄ ꝓ peculiaribus aut manubrijs. i. depredationibus ꝺfusionibus furtis ⁊ alijs flagitijs que coherceri

BIU Cujas

seueri⁹ cõuenit.ꝛ ideo in eis seuerio: mulcta
estimponẽda ꝓ arbitrio iudicãtis. Item mul
cta impoſita nõ est remittenda niſi pauptas
condẽnati id ꝓſuaſerit.vt.j.eo.l.eos. Mulcte
aũt applicantur fiſco niſi iudex operibus pu
blicis vel alijs neceſſarijs cauſis vel lex depu
tauerit.vt.j.eo.l.mulctarum.ꝛ.ſ.de epiſcopa
li audi.l.ij.et.ff.de iure patro.l.diuus.ſ. vlti.
Mulcta autem non irrogat infamiam.vt.j.
eo.l.j.

¶De defenſo:ibus ciuitatum. 54.

1 OJctũ ẽ ſupꝛa de maioꝛib⁹ magiſtratib⁹ ſcz ꝓuinciarũ. Nunc de mi
noꝛibus.i.ciuitatũ defenſoꝛibusvideamus:ꝛ in pꝛi
mis qualiter defenſoꝛ con
ſtituaꝫ et poſtea ꝙ ſit eius officiũ. Conſtituũ
tur aũt decreto cũ iureiurã. ſeu electiõe oĩm
poſſeſſoꝛum in illa ciuitate conſiſtentiũ ſz nõ
in vꝛbe ro. degentiũ ꝛ eſt neceſſaria cõfirma
tio glorioſiſſimi pꝛefecti pꝛetorio q̃ et dicitur
ei dare curã. i. datam cõfirmare. nã ꝛ ante eam
videꝫ habere per electionem: ſed ideo a pꝛe
fecto ꝯfirmatur.vt ipſe eam videat conſtituiſ
ſe ꝛ non pꝛeſes pꝛouincie q̃ maioꝛ eſt defenſo
re ciuitatis eiuſdem pꝛouincie minoꝛ aũt pꝛe
fecto pꝛetorio. Sicꝫ pꝛeſes pꝛo ſuo vellẽ de
fenſoꝛem remouere nõ poſſit nec licet electo
defenſoꝛis ordinẽ declinare etiã ſi ſit illuſtris
2 vel pꝛiuilegium pꝛetẽdat. Et eligitur vſq; ad
bienniũ olim vſq; ad quinquẽniũ et ſemel tm̃
nõ ſcda vice niſi nullo reluctante ſcda vice eli
ganꝫ tertia aũt etiã ſi oẽs cõſentirent vnani
miter nõ eſt eligendus ne frequẽtia et conti
nuatio cure ꝓ renouationem callide inducta
infinitam faciat ꝓdictam gubernationẽ. Ele
ctus aũt debet iurare oĩa ꝫm legem et ius ſe
3 facturũ pꝛout melius ſibi videbitur. Eſt aũt
officiũ defenſoꝛis ꝓbere auctoꝛitatẽ his qui
aguntur apud eũ ex volũtate partium vt ado
ptionis emancipationis manumiſſionis te
ſtamentoꝝ. Itẽ donationis inſinuatio. in con
tẽtioſa aũt iuriſditione habet cognitionẽ vſ
q; ad.ccc. aureos olimvſq; ad.l.vt.j.eodẽ.l.j.vt
etiã a reo recuſari nõ poſſit publicũ debet re
mouere tumultũ tributoꝝ exactioni debet
deſeruire vt in his etiã adiuuetur a pꝛeſide ꝓ
uincie. In crimin⁹ etiã leuioꝛib⁹ habet co
gnitionẽ ꝛ caſtigationem cõpetentẽ in maio
ribus reũ debet detrudere in carcerẽ ꝛ mitte
re ad ꝓſidem ꝛ facit hec oĩa defenſoꝛ ciuitatis
que iungitur ei per legẽ etiam pꝛohibente ꝓ
ſide ꝛ hec ꝯtinent in auk. de defen. ciui. ſ. nos
igiꝁ. ꝛ. ſ. interim. vſq; in ſi. ti. ꝛ. j. eo. l. defenſo
res ciuitatum oblatos. ꝛ. l. defenſoꝛes. ꝛ. ff. de
iu. om. iu. l. magiſtratibus. et in auk. iuſiuran
4 dũ ꝙ pꝛeſtatur. ſ. et equus. ¶Quod aũt dici
tur. j. eo. l. defenſoꝛes ſcilicet ꝙ muletam indi
cere non põt grauẽ intelligo ꝫm modum ſta
tutum. ſ. de modo mulctaruꝝ. mediocrem vo
vel paruam in lenioꝛibus criminibus poteſt
imponere cũ. ſ. dictum ſit eum caſtigationem
cõpetentẽ facere poſſe. Et ſummatim dico ꝙ
in oĩbus tanq̃ pater potiuſq̃ vt iudex ſe de
beat habere.vt ita nois ſui vtatur officijs et
ꝙ eſſe dicunt eſſe nõ deſinãt.vt in auk.vt iudi.
fine quoquo ſuk. ſ. eos aũt. ꝛ de man. pꝛin. ſ. ꝙ
ſi delinquentes. in fin. ſ. ꝛ. j. eo. l. defenſoꝛes.
Di autem eliguntur in defenſoꝛes qui ad alia
as dignitates de quibus dictum eſt eligi poſ
ſunt et maxime nobilioꝛes ciuitatũ. vt in auk.
eo. ti. ſ. interim.

¶De magiſtratibus municipalibus. 55

5 SUpꝛa de ma
giſtratibus ciuitatũ. Nũc de magiſtratibus muniçi
pioꝝ vel villarũ ſeu bur
goꝝ in quibus ſatis di
ci poteſt eadem ſeruanda
que dicta ſunt in defenſoꝛibus ciuitatum. hic
tm̃ hoc vocatur circa electionẽ: vt per tres mẽ
ſes ante debeant eligi ꝙ incipiat eoꝝ adꝫ
miniſtratio. ꝛ hoc ideo. quia ſi electus pꝛeten
dat excuſationẽ et ideo videatur abſoluẽdus
6 alius in eius locum eligatur. vt. j. eo. l. j. ¶Vi
deretur tm̃ alicui ꝙ hec rubꝛica eadẽ eſſet cuꝫ
ſuperioꝛi quia municipium ciuitatis appella
tur. Et municipes dicũtur qui in eadem ciui
tate munera faciũt ſed abuſiue dicim⁹ muni
cipes ſue cuiuſq; ciuitatis ciues. vt. ff. ad mu
nicipa. l. j. quod ſatis dici poſſet quare. ſ. de
alijs tractauerit que ad creatos vel creandos
defenſoꝛes pertineant hic quãdo eoꝝ fiat ele
ctio tractet vel dic vt pꝛimo dictũ eſt.

¶De officio iudicis alexandrie
ciuitatis. 56

7 SIcut ad pꝛocu
ratoꝛem ceſaris rerum fere tm̃
pertinet adminiſtratio ita ꝛ ad
iudi. Alexandrie iuris tm̃ ꝛ nõ
rerum ſpectat ſolicitudo. Ex
periuntur em̃ apud eũ legitimi actus. vt ado
ptio emancipatio teſtamẽtoꝝ et donationuꝫ
inſinuatio et ſimilium. vt. j. eo. l. j. ff. eo. l. j. ſed
et permiſſa eſt ei ex cõſtitutione diui marci
tutoꝛis datio. vt. ff. eo. l. vlk. ¶Contentioſa au
tẽ iuriſditio tam ciuitatis ꝙ pꝛouincie eiuſ
dem hoc eſt egypti pertinet ad pꝛefectum au
guſtualẽ. vt. ff. de offi. pꝛe. au. l. j. Et forte ꝓ
gatiua conditoꝛis pꝛedicte ciuitatis hoc eſt
Alexandri pueri magni et pꝛeciꝫ maximi⁹ vni
ſpecialiter ltinos actus cum tutoꝛis datio
tione alij contentioſam iuriſditionem lex re
ſeruauit: licet ꝑla. dixerit Alexandriam iudi
cem non habere.

¶Codicis Juſtiniani repetite pꝛelectiõis.
Liber pꝛimus explicit.

¶Incipit liber ſecundus.
De edendo. 1

BIU Cujas

Jurisdictio Contentiosa

Ebore actorem

Actio

Jctū est ꝓpa de magistratibus et eoꝝ officijs q̄ dixim⁹ cōsistere in cōtentiosa iurisditione. Contentiosa aūt iurisdictio est in iudicijs cognoscēdis ⁊ terminādis quoꝝ iudicioꝝ ꝓparatio est editio actionis. Et ideo ponit de edēdo. i. de editione faciēda subaudi eoꝝ que necessaria sunt in agenda causa. ¶Sed in primis necessaria est editio actionis postmodum litis contestatio in processu cause necessaria est editio rationum instrumentorum et actorum de quibus omnibus videamus. ¶In primis quid sit edere actionem q̄ plene sciri non potest nisi prius videamus quid sit actio. Et breuiter postmodum dicā qualiter actio sit edēda et q̄n ⁊ q̄liter fiat ei⁹ mutatio vel emendatio.

¶Et quidē olim dicebat actio cōceptio ꝟborū formata a magistratib⁹: vñ ⁊ dicebatur formula actio: hodie aūt sine impetratione ⁊ cōceptione verborū solēnium dicit actio ius ciuile vel pretoriū quo debitū i iudicio a te exigere possum: vel petere rem mihi restitui. vt ff. de ori. iu. l. ij. ſ. omniū. ⁊ de furtis. l. si seruus nauē. ⁊. ſ. de formulis ⁊ inipe. ac. subla. l. j. et. ij. Et assignantur propria nomina actionum. vt ex vendito. ex empto. ex locato ⁊ conducto. et alia multa consimilia que enumerantur in institu. de ac. His enim nominibus exprimitur vel significant ius quote exigam non tamen dico q̄ nomina sint iura. vt hoc nomē homo non est homo sed significat animal rationale mortale. ¶Et nomen iuris hic non ponit pro arte boni ⁊ equi vel iure naturali vel gentium vel iure ciuili vel pretorio ꝓpter quod te exigam. nam ⁊ obligatio est iuris vinculum id est ius vincens propter quod te exigā non tamen ego te exigo. nam ⁊ ideo te possum cōuenire quia heres sum vel bonoꝝ possessor non tamen te conuenio hereditate vel bonoꝝ possessione sed hereditatis petitione ⁊ vtrunq; ius est: sed vnum propter quod alterum quo quid restitui petitur. vel quo debitum exigitur supponit ergo actio hic ꝑ quod dam iure ciuili vel pretorio a quibus prodite sunt actiones. vt. ff. de ori. iuris. l. ij ſ. deinde. Sed instes et queras quid est hoc ius. Respōdeo nō gaudet alio nomine: ius enim alia multa habet significare. vt. ff. de iusti. ⁊ iur. l. j. ⁊ l. penul. ⁊ vlti. ⁊ hoc est vnum de his significatis: ⁊ species est sub arte. nō tamē est ars. Aliquet ergo ex predictis q̄ edere actionem nihil aliud est q̄ dicere vel denotare ius quo q̄s petat sibi debitum vel rem sibi restitui. Nam actio alia est in rem. alia in personam licet ꝓprie actio dicatur personalis tamen petitio in rem persecutio vtriusq; causa. vt. ff. de acti. et ob. l. actionum genera. ⁊. l. actio in personam. sed hic cum dicitur actionem edendam largissime puto intelligendū. vt etiam contineat iudicis officium quo quid postulatur dari vel fieri. vt. ff. de actio. ⁊ ob. l. actionis verbo. quod tamē non est actio: licet. ſ. Martin⁹ dixerit cōtra. vt. ff. de minoribus. vel q̄ si minor. ſ. vlt. Sed dicet quis si actionem vocas ius tamen quo exigitur nō ꝓpter quod exigitur id est obligationem vel causam agendi vel petendi vel rem de qua agitur. quid est ergo q̄ dicitur. ff. eo. l. pe. actionem edendam: vt proinde. i. exinde vel abinde sciat reus vtrum cedere vel contendere debeat. ⁊ si putauerit contendendum conuentus veniat instructus ad agendum. i. ad defendendum. Nam si actio edatur tamen non videtur q̄ reus possit esse instructus cedat vel contendat. quid enim si dicat aliquis mihi conuenio te cōditione certi vel actione ex empto vel ex vendito et cōsimilibus re⁹ vel quantitate non expressa nec causa talem libellum nullus sani capitis recipietvel tenetur recipere. Recipere tamen posset si vellet de sua iustitia confisus. vt dicitur j. de anna. excep. l. vlti. ibi enim nemo eum repellit. vt al's dicit. ff. de inoffi. testamē. l. posthumus. ſ. si quis. ex his respondeo q̄ dicit lex actionem edendam: vt deliberare possit reus intelligendum est eam edendam cū suis concomitantijs seu precedentibus seu causis sola enim actio non sufficeret: vt dictum est.

¶Cōsidera tñ q̄ actionū quedam sunt vniuersales. vt petitio hereditatis. fa. her. ¶Item actio ex testamēto quandoq; non ex sui natura: sed accidentaliter: vt cum proponitur contra heredem rogatum hereditatem restituere ⁊ actio ex empto quando competit contra venditorem hereditatis. Alie sunt generales vt actio tutele negociorum gest. Item pro socio cum competunt pro omnibus generaliter negocijs. Alie singulares: vt conditio certi et indebiti et ob causam triticaria et furtiua conditio et rei venditio et hypotecaria ⁊ alie infinite. vt. ff. de rei vendi. l. j. et si pars here. pe. l. j. et pro socio. l. pro socio arbiter. ſ. j. primo responſo. ¶In vniuersalibus actionibus non sufficit actionē edi. ſ̄ oportet res vniuersaliter non specialiter exprimi. Nam si dicat homo cōuenio te hereditatis petitione oportet adicere pro hereditate Ticij tota vel eius quota portione nisi impossibile sit eum quotam portionem dicere posse propter incertum rei euentum. vt. ff. si pars hereditatis' petatur. l. prima. ſ. vltimo. Sic etiam posset preferri sententia. Condemno te vt restituas hereditatem titianam etiam non specificatis rebus. et ideo quia non specificantur res queritur q̄d euicta hereditate restitui debeat. Item retinentur impense infirmitatis ⁊ funeris et soluta creditoribus. vt. j. de pe. he. l. j. et. l. i restituēda. ⁊. l. de hereditate. et. l. vlt. ſ. sinautē. ¶In generalibus autem sufficit actionē edi: ⁊ generaliter rem exprimi: vt si dicā conuenio te actione tutele vel nego. gest. oportet adice-

BIU Cujas

re.vt rationē reddas tutelē mee vel illius vel negocioꝝ meoꝝ omniū vel illoꝝ vel eoꝝ qui fuerūt eius cui successi. Et idē in actione mādati dici pōt. Idēq; in actione ꝓ socio. Nam si ea ꝓponatur nō sufficit sed generaliter exprimendū est vt cōicet res ex societate cōmunicādas: et prestet rationē doli ⁊ culpe admisse in rebus societatis. postea aūt ꝓcedente lite singula capitula ⁊ res exprimēde sunt. argu. j. de iudi. l. licet. ¶ In singularibus aūt actionibus nō sufficit actionē edi: sed oportet rem exprimi: vt si dicā cōuenio te rei vēdicatione. adiciē dū est ꝓ fundo illo. vt plene dicitur. ff. de reivē di. l. si in rē. Idē in hypotecaria ⁊ cōsimilibus realibus actionibus: nec opus est exprimere causam in his realibus. Expressa est em̄ hoc ipso q; ꝓponit rei vēdicationē. Eius em̄ causa nulla est alia nisi dn̄ium qđ videtur asserere suū esse ⁊ ipm in iudiciū deducit qualecūq; sit. 2 vt. ff. de excep. rei iudi. l. sinautē. §. eadē. ¶ In personalibus autē non tm̄ actionē edi sufficit ⁊ rē exprimi. vt si dico conuenio te rei conditione certi vel actione ex empto ad rē illā. sed oportet adicere q: mihi donauit dedit in dotē vel ꝓmisit ⁊ cōsimilia. sicq; causam exprimere ⁊ q; exprimi debet satis ꝓbatur. j. de edic. di. adri. tol. l. vltē. §. sinautē. vel q: ego emi cui heres extiti ⁊ cōsimilia. vt. C. de edic. di. adri. tol. l. vltē. ꝓpe finē. Aliter em̄ nō potest deliberare reus cedat vel cōtendat: q: ex pluribus causis pōt res esse debita: licz ex vna tm̄ sit mea. vt. ff. de excep. rei iudi. ⁊ an eadē. §. actiōes. ¶ Diceret quis. pone q; i vniuersalibus vel generalibus vel singularibus nō est actio expressa: sed res ⁊ causa notata nonne sufficiet: vt si dico conuenio te ꝓ hereditate: q: dico eā meā esse. vel cōuenio te: q: administrasti negocia mea sine mādato ⁊ spōte: vt rationē reddas. vel conuenio te ꝓ fundo titiano: q: dico eum meū esse. Ait Pla. sufficere q: in his oībus expressum est: q: prima causa hoc est actio vt sicut qđ appellatur apud dialeticos argumentū. s. quod est ex positiōe assimptione ⁊ cōclusiōe. ita apud legistas dicatur causa actio. Ego puto sufficere sed nō illa rōne q; causa sit actio. Nam si dico cōuenio te ꝓ. q: talem rem vendidi ꝓ. x. nōne potest esse qđ vēdiderim tibi ⁊ tm̄ non habeo actionē ex vendito q: mihi desit cōpetere. Itē bene possum ea habere licet nō vendidi ergo q: vendidi vel vēditio non est actio sed ex ea nascitur sed si dico conuenio te ad. x. actione ex vēdito si verū est hoc. i. reū ea tenēri. ergo debebit actor vincere de iure ciuili licet esset possibile exceptionē reo cōpetere ergo hec tria licet ad vnum tendāt neutrū tamē est alterum immo ꝓcedit ex altero. vt ecce pactum ex eo obligatio ⁊ ex obligatiōe actio. immo ⁊ plures quādoq; ex obligatione nascūtur actiones. vt cōditio certi generalis et ex ēpto vel vēdito vel furti vel ɔditio furtiua ⁊ alie infinite. vt. ff. locati. l. si merces. §. vltē. ⁊ de prima. deli. l. nunq;. ⁊ si certū petatur. l. certi ɔditio. Nec dicat aliquis sani capitis patrē vel matrē esse filium vel ecōuerso. Diuerse sunt em̄ personе sicut ⁊ hic diuersa sunt iura ⁊ vnū obligādi vel ꝓueniēdi alterū petēdi vel exigēdi. Allia ergo sufficere dico q: non refert vtrū ꝓpositio nōie res ostendat an ea demōstratione q; fungitur vice ꝓpositi nois. vt. ff. si certū pe. l. certum. Cū ergo videā q; lex ad nihil aliud voluerit edi actionez nisi vt deliberare posset reus cedat vel cōtendat ⁊ hoc ipm possit facere per rem ⁊ cām vel per rem tm̄ vel ꝓ causam tm̄ vel talibus equipollētibus satis erit. Nec ob. qđ dicitur. j. eo. l. edita actio. s. pēm future litis demonstrat quasi vbicūq; vel qualitercūq; demōstretur futura lis edatur actio. nec em̄ hoc sequitur. Nam bn̄ fateor q; per actionē edictam demōstrē lis futura sed nō per eam solā. nam hac via itur romā. sed nō sola ⁊ interdictio nam ciscimur possessionē. vt. ff. de rei vē. l. is qui. sed non solo q: per cōditionē ex. l. ꝓ triticariā. vel indebiti vel in factū. vt. j. vn̄ vi. l. si q;s. et. ff. de triticaria. l. ij. ⁊ de cōdi. inde. l. indebiti. ⁊ nevis fiat ei q; in pos. l. j. ergo quicqđ dicatur de diuisione actionū oēs tamē regule et diuisiōes ad id tendūt vt qualitercūq; plene instruat reus satis sit sola tm̄ actio nunq; sufficit. vt dictum est. Et hic sicut ⁊ vbiq; oēs regule patiūtur exceptiones. Et illud in predictis notari pōt q; in specialib⁹ specificāturres. In generalibus generaliter denotātur. In vniuersalibus vniuersaliter exprimuntur. ¶ Fit autem editio 3 actiōis ꝑm hec iura vel per libellū iudici oblatum. vt per eum reo detur ⁊ ipse in eo deliberet vel in alio quē ex eo descripserit vel sine libello dictāte actore vel sapiente suo quid est dicturus vel quo iure est vsurus. vt. ff. e. l. j. §. edere. ¶ In cōuentione tm̄ illustriū personarū etiam si pecunialiter cōueniantur necessarius erat libellus: sed secus est in aliis. vt. j. de dignita. l. quotiens. et. ff. de prima. delic. l. vltima. hodie autem quolibet conuento necessarius est libellus. vt. j. de lit. conte. anten. offeratur. nisi vbi et sine scriptis potest iudicari. vel quia causa vilis est. vel quia episcopus cognoscit inter clericos suos. vel quia conuenitur magistratus finito officio suo. vt dicemus j. de senten. ex perica. recitan. vel quia fiat ex consensu partium. vt argu. s̄. de episcopis. authenti. generaliter. et argu. ff. de feriis. l. j. Authentita tamen non loquitur de libelli oblatione: sed de satisdatione perficiende cause quam certū est non habere locum in arbitrio. nam ibi sufficit penam committi. vt. j. de arbi. l. j. ¶ Edita autem actione siquidem aduersarius iam sit conuentus per iudicem vel executorem reo postulante necesse habet perficere litem. vt. j. quomodo ⁊ quando iudex senten. ꝓfer. debet. authenti. qui semel. Si autem aduersarius nondum sit conuent⁹: vt dictū est: licz actori ipume desistere. Quid si nō velit simpliciter desistere ab actione: sed eā mutare. i. vetere relicta aliam intendere. quantū ad veterem id erit quod dictum est. In noua autem dico eum admittendū nisi perveterem

in qua necesse habeat persistere obstaret exceptio rei iudicate in noua: qz eedem sunt persone eadez res eadem cā agēdi lz alia sit actio. vt. ff. de excep. rei iudi. l. si mater. §. eadē. z. l. cū querit. z nec iureiur. l. duobus. §. exceptio. vel nisi actio vetus in qua necesse habet psistere ita se habeat ad scōam. vt tollantur electione qō in casibus cōtingit. vt. j. de fur. l. j. z. j. si seruus exte. se emi man. l. j. z. j. de codi. l. vlti. z de pac. inter empto. z vēdi. l. cōmissorie. ff. de tributo. l. qō in heredē. §. eligere. z de leg. ij. l. cū filius. §. variis. ¶ Si queras an in noua actione debeat habere nouas dilationes causa de liberationis. dico q sic nisi vbi in scōa pōt esse instructus ex deliberatione prima: vt fuit in veteri actione. Quid eīm si cōuētus est vi bonoz rap. z postea ex eadē rapina cōueniat furti z cōditione furtiua indubitāter saluū ei beneficiū editionis z deliberationis. z ita licet actoꝛ mutare actionem: vt monet auctoritas edicti de edendo perpetui. i. gīalis z decernit equitas iudicātis. vt. j. l. edita. Cū aūt nō mutare sed emēdare vult actionē: vt si petijt minus postea petat plus vel ecōuerso. dicūt qui dā fieri posse quādocūq; ante sniam in eodem iudicio. vt insti. de act. §. si minus. Ego idē puto in vniuersali vel gīali iudicio. vt. ff. de petit. here. l. iiij. z. l. si quo. z. j. de iudi. l. licet. z hoc ex supradictis apertius liquet. Et ita est intelligendū qō legit. j. de appel. l. vlti. In singularibus aūt iudicijs idē dico vsq; ad litē cōtesta. z iusiuran. calūnie si velit aliā edere z eā emēdare: postmodū aūt cū alia sit res alia interpellatione est opus. Nec idē videt iudiciū deductū. vt. ff. de excu. rei iudi. l. cum querit. z. l. egi. z. ff. de iudi. l. non potest. Nec obstat qō legit in. ff. de noxa. l. in delictis. §. si detracta. q; ibi ex ea dē causa z ex eadē actione z ad idē agebat: licz varietas erat in quodā beneficio qō dīs solet habere per legē: vt sz liberetur a pena vel dā
6 no per noxe deditionē. ¶ Nūc de editione rationū in specie videamus sz quid sit ratio z quibus z qualiter z qui z qn̄ z quotiens ratio sit edēda: z qualiter cōtra eum qui nō edit sit agēdū. Est aūt ratio scriptura causa negotiꝛ mutue de datis z acceptis: secus si ibi contineatur de pignoꝛe tm̄ vel de mādato tm̄ vel de constitutione pecunie tm̄: licet quidam in cōstituta pecunia dixerūt contrariū. vt. ff. eo. l. si quis. §. ratione. ¶ Has aūt rationes conficiebāt argētarij q̄ publica auctoritate instituebāt argēto dādo z recipiēdo: sicut et nūmularij alijs pecunijs capiēdis dādis z accipiēdis. z sup eis p̄mittebāt ipis facere scripturas: vt p eas ꝓbarent data z accepta z frequētissime ad fidē eoꝝ decurrebāt. vt. ff. e. l. q̄dā. §. vlt. z. l. argētarius. §. j. sicut z hodie ad fidē recurritur tabellionū. ipsi tamē argentarij etiā seruī poterant creari. vnde z dīs ex eaꝝ tenebatur persona qō iussu vel de in rē verso vel de peculio. vt. ff. eo. l. prētoꝛ. §. j. Sed seruī nō possunt esse tabelliones. vt. j. de tabularijs. l. generali. Femine aūt nō possunt esse argentarie. vt
7 ff. eo. l. vlti. ¶ Cogitur aūt argentarius edere. Item heredes eius: sed non singulares successoꝛes: nisi cum ipsi possint exhibere z heredes eius nihil dolo fecerint. vt. ff. e. l. quedā. §. nec interest. Itē tenetur subscribere editioni ille qui edit: z quāto melioꝛis est conuersationis is qui edit tanto maioꝛis fidei habentur rationes. vnde z si plures sunt argentarij oēs tenētur edere: aut vnius editionē subscribere. Quid enim si humilis z deplorat⁹ ediderit: vt dubitare quis ex fide editionis possit ceteri edere debent. vt. ff. eo. l. si quis ex ar
8 gentarijs. §. j. ¶ Edere aūt debēt ibi vbi argentariā exercuit: nisi sumptibus meis velim edi. ibi vbi agitur dato ei spacio ad perferendum eas. vt. ff. e. l. prētoꝛ. §. vlt. ¶ Exhibeō aūt si iurauerim me nō calūnie causa postulare z si ad me ptineat ratio qō est si ipse scripserit, eā me mandāte vel tutoꝛe vel curatoꝛe vel ꝓcuratoꝛe vel negotioꝝ gestoꝛe cuius factū ratum habeo vel eo cui extiti heres. Ad ꝓcuratoꝛem etiam videtur pertinere ꝓpter rationē quam mecū habet. vt. ff. eo. l. si q̄s z. §. ex hoc. z. l. quedam. §. vlti. Item fit exhibitio mihi sem el tm̄ non scōo nisi casu fortuito ꝓbarē ne amisisse. Argētario aūt nō est edēda ratio. qz instructus pōt esse instrumēto sue ꝓfessiōis nec debet ab alijs edoceri q̄ alios dz docere nisi casu fortuito ꝓbaret se amisisse. vt. j. e. l. si quis. §.
9 vlti. z. l. veluti. ¶ Est aūt faciēda rationū editio quasi cōium instrumentoꝝ cum die z cōsule nec eīm aliter accepta z data pōt apparere. vt. ff. e. l. j. §. rationes. z. l. prētoꝛ. in principio. §. j. Nec interest habeam litem cum argentario an cum alio cuius litis gratia peto editionem. vt. ff. eo. l. argentarius. primo. respōso. vt tamen exhibeat ea tm̄ que ptinet ad questio-
10 nem. vt. ff. eo. argētarius. §. j. ¶ Et satis dici potest ꝙ ipsa editio fiat iudicis officio. vel dic eam fieri actione in factū que etiā datur ad interesse si dolo malo vel culpa lata nō fiat exhibitio qō estimat fm tēpus quo prētoꝛ decreuit exhiberi lz alias pluris ceperit interesse. vt cum per rōnes volebā cōuincere eum q̄ debebat prediū qō valebat quinq; nunc valet decem vel minoris ceperit interesse. vt si extiti heres ei quē ex rationibus cōuincere volebā. vt. ff. eo. l. si quis. §. ex hoc. z. l. vbi. et. l. quedā. in prin. vel alias habeo mō facultatē ꝓbandi quod prius plene nō poterā probare cum prece rōnes et ꝓtoꝛ decreuit mihi exhiberi. vt. ff. eo. l. argentarius. §. cum aūt. ¶ Et est actio ista in factum annalis z prētoria z heredibus datur. sed non in heredes. vt. ff. eodē. l. vltima. quod est mirabile cum ipsa detur de peculio. vt dictum est sicut quelis actio que est ex contractu et ideo debet dari in heredes. vt. ff. de act. z obli. l. ex contractibus. sed dic eam anoꝛ malam esse quia oīno non imitatur naturā earum actionum que sunt ex cōtractu vel quasi. vel earuz q̄ sunt ex maleficio vel quasi. vel dic eam ex cōtractu esse ex spāle est in ea ꝙ nō datur in heredē. vt z in quibusdā alijs q̄ sunt ex

De edicione rois

BIU Cujas

contractu. vt. ĵ. si mes. fal. mo. di. l. iij. ſ. vlti. et de tribu. l. illo. ſ. vlt. ¶ Hiſc de editione inſtrorum. i. cartarū videamus. nam in larga ſignificatione etiam teſtes continentur. vt. ĵ. de fi. inſtru. l. j. de quibus nihil ad preſentez rubricam pertinet. ⁊ certe editio inſtrumentoꝝ fit q̄ñq̄ per ac. pro ſocio inter ſocios. vel ac. fa. herc. inter coheredes cum nō ſufficiat exemplum oſtēdere. vt. ĵ. eo. procuratoꝝ. ⁊ aut. ſi quis. in fine. et. ff. fami. herc. l. ſi que. Quādoq; per actionē tutele. vt a tutore ſuo pupillo vel vtilem negge. a curatore ſuo adulto. vel per directā a ſpōtaneo geſtore dño vel per mandati actionez a procuratore dño. vt. ff. eo. l. quedam. vel per interdictuz de tab. exhi. ab eo qui negat ſe tabulas habere vel debere exhibere vel per edictū quēadmodū teſta. aperi. ſi fatetur ſe tabulas habere nec ꝓtendat cur non exhibeat. vt. ff. de tab. exhi. l. j. ⁊ ff. quēad. teſta. aperi. l. ij. ſ. vlti. vel per actionez ad exhibendū ſi carta ſit mea alioquin agam actione in factum ſi tñ intereſt mea cartā exhibere ⁊ non ad exhibēdū actione quod notabile ē. q; ⁊ alꝫ etiā non dño datur ſi tamen interſit ſua. vt. ff. ad exhi. l. ij. ſ. eſt autē.
2 et. ſ. ſciēdū. ⁊. ſ. ſi quis autē. ⁊. ſ. pe. ¶ Fit etiā iudicis officio editio inſtrumētoꝝ q̄ pertinet ad cauſam cepti iudicij. Et ſup eis plerīq; ita dixerūt. ſ. qđ reus ab actore ſua propria inſtrumenta exhiberi poſſit poſtulare iudicis officio ſed nō actor a reo q; fauorabiliores ſunt rei q̄ actores. vt. ff. de reg. iu. fauorabiliores. niſi q̄n reus reputaꝫ pro actore. vt ſi cōfiteatur de intentiōe actoris ſed opponat exceptionē pacti vel aliā cuius reſpectu videtur eſſe actor. vt. ff. de excep. l. j. ⁊ actor videꝫ eſſe reus eadē rōne. et hoc eſt qđ dicitur. ĵ. eo. l. vlt. alias ergo reus non tenetur exhibere. q; actori ⁊ accuſatori incumbit onus ꝓbationis ⁊ eo non probāte plene vel ſemiplene q̄ cōuenitur ⁊ ſi nihil preſtiterit. i. ediderit vel ꝓbauerit debet obtinere. vt ĵ. eo. q̄ accuſare. poſſet tñ induci cōtrariū. ar. in eo q̄ accuſatur qđ accipit pro cā diffiniēda q; ⁊ ſi nō ꝓbetur accuſator tenetur tñ iurare. vt in aut. vt litig. iurent. col. xj. Vbi autez ſemiplene ꝓbat actor. vt pernum teſtem operiet reū vel actorē vel cui vni eoꝝ detulerit iudex iuſiurandum preſtare. vt. ĵ. de rebus cre. l. in boneſi dei. Ego aūt puto diſtinguēdū iter rōnes ⁊ inſtrumēta q̄ ſunt eius tñ a quo petunt exhiberi. rōnes eñ exhibent a reo actori ⁊ cōuerſo q; cōmunes ſunt quodāmō ⁊ ad eos piter pertinēt. Et hoc eſt qđ ꝺr. ĵ. e. l. vlt. ⁊ ꝓbatur p. l. ff. e. pretor. ſ. j. ⁊. l. ſi qs. ſ. rōne. ⁊. l. argētarius. j. ruſo. Si aūt actor a reo vel ecōtrario petat inſtrumētū alterius tñ nō cōe vt ex eo inſtruaꝫ nūq̄ ſz q; non opz originē petitiōis ex inſtrīs eiꝰ tñ q̄ cōueniē fundari. vt. ĵ. e. l. vlti. in fi. Si aūt reꝰ ab actore vel ecōuerſo petat ſibi exhiberi inſtrm etiā ꝓpriū q̄ eſt vſuꝰ nō vt iſtruaꝫ ad ꝓbationē ꝓ ſe ꝓſtādū niſi forte cum fiſcus vel aliqs noīe fiſci agit. vt. ff. e. l. ne q̄ſq̄. ſed vt videat an ſit talis carta cui debeat iudex adhibere fidē vel non facienda editio. ¶ Eſt etiā in principio cauſe eoꝝ inſtroꝝ q̄ꝺ aliqs eſt vſurꝰ vt q̄ eſt editurꝰ faciēda editio: ſz ſine die ⁊ cōſule q̄ inſtrm eſt cōſcriptū ne ꝓſtet materia falſo fabricandi. vt. ff. de teſta. ⁊ quēad. teſta. ape. l. iij. ſ. j. Dies aūt ſolutiōis eſt edenda: q; ps eſt ſtipulationis. vt. ff. e. l. j. ſ. editiones. ⁊. ſ. edēda. ¶ Acta aūt. i. ſcripture q̄ facte ſūt ꝓfeſſata vel teſtificata vel quocūq; acta peti pñt exhiberi vel ꝺitione ex. l. vel iudicis officio. vt. ĵ. e. l. iij. His tñ actis nō puto habendam fidē niſi inter eos qui iudicio interfuerūt ⁊ inter quos cā eſt acta eoꝝūdēq; ſucceſſores ſiue ciuilis ſit cā ſiue criminalis. vt in ꝓdicta. l. ⁊ in. ff. de iureiu. l. ſed ⁊ ſi poſſeſſori. ſ. vlt. ⁊. l. idem. Ꝫria tñ induci poſſent argumēta duo. vt. ff. de cri. ex pil. he. l. rem. ⁊ fami. herc. l. heredes. ſ. idē ſcribit. Sed intelligātur illa cuz predicta determinatione. ¶ Nec obſtat quod legitur. ff. de iure fiſci. l. ij. ſ. ꝺiuus. q; ibi nō loquitur in actis. ſed in aliis inſtrīs pertinētibus ad criminalez cām in qua q; exhibere ea pecunialiter nō intereſt non fit exhibitio: ſed in ciuili cā contra: maxime q; me actore tractata ſunt. vel dic in ciuili ⁊ criminali cā exhibent fiſco ſed in pecuniaria hoc ipſo q̄ non exhibentur ei inſtrumēta credit ea ſub traxiſſe fiſco. vt ⁊ de pena furti teneatur q; in criminali non eſt.

¶ De in ius vocando. Rubrica. 2

3 Acta editiōe actiōis neceſſe eſt reū in ius vocari. ⁊ ideo ponit de in ius vocā. ¶ Videamus ergo quid ſit in ius vocare. Et quidem in ius vocare eſt iuris experiendi cā vocare apud eū qui in ius dicturus eſt: id eſt. experiaꝫ actor an ius cōpetat ſibi an nō. hoc tñ intelligūt q̄dam ſi reus veniat ⁊ rñdeat nō aliter q; cum effectu ⁊c. vt. ff. ne quis eum q̄ in ius vo. l. penul. ſ. do cere. q̄ nō placet: immo ⁊ ſi nō rñdeat ſi tñ vocetur ꝓ executorez ſine dubio eſt vocatus hoc eñ verba ⁊ ſuia edicti exigunt: licet ⁊ ſi nō rñdeat de equitate facilꝰ remittatur pena. vt. ff. e. l. q̄uis. ſola aūt oblatio libelli nō habet pro
4 vocatione. vt. ff. e. l. libertꝰ aduerſus. ¶ Qualr diuidaꝫ in ius vocatio. Diuidit autē q; alia fit verbo tñ: vt in mreſa. ⁊ in eo qui eſt in domo ſua ſi ꝓſtat aditū ad ſe vel ex publico cōſpiciat alioq̄n nec vbo tñ vocabit q̄ eſt in domo. Alij aūt ſiue ſint in itinere vel vinea vel agro thea troꝰ vel balneo pñt in ius vocari re ⁊ vbo cum eñ certis pſonis detur priuilegiū ne vocētur in ius re: ſed verbo ptz in aliis legez cōem eſſe contrariā: ⁊ hoc ꝓbaꝫ. ſ. de offi. di. iu. l. j. ⁊. ff. e. l. pleriq; ⁊. l. ſatis. ⁊. l. ſed etiam. ⁊. l. ſed ſi is. ⁊ ad
5 muni. l. j. ¶ Quis poteſt in ius vocare. vocat aūt in ius quilibet cuius non reprobatur vocatio: vt hoc edictū ſit ꝓhibitoꝝium: vt ꝺr. alꝫ ff. de ꝓcu. l. mutus. ſ. cum queritur. ⁊ de ꝓba.
6 l. ab ea. ¶ Reprobaꝫ aūt vocatio modis multi. iudicem vel circa vocantem vel circa vocantem vel circa ſingula proſequi: ſed nos generaliores modos ꝓſe quimur quibus vocatio reprobatur.

c

BIU Cujas

¶Reprobatur autē in primis si iudex qui me vocat iudex esse non potest. vt. ff. de iudi. l. cum prętor. §. non aūt. vel si iudex est: sed nō est iudex in me. qz certum est me esse extra territorium suum. Si autē dubitarē opz me venire. vt. j. ne de statu defun. l. pe. ꝛ. ff. de iudi. l. si ꝺs ex. vel non est mihi iudex considerato actore q̄ nō ē habilis ad agendū. vt qz est seruus. vt. ff. si quis cau. l. quotiēs seruus. vel si habilis sit ad agendū aḷs noīe suo. hic tamē repellitur quia agit noīe alieno vel quia miles vel qz femina nisi in casibus. vt. j. de ꝓcur. l. militē. ꝛ. l. qui stipendia. ꝛ. l. alienā. ꝛ. ff. de ꝓcur. l. feminas. vl si is qui agit noīe suo habilis est ad agendum alio tpe hoc tñ quia feriatum est repellit: vel qz de re illa agitur que non est vel de qua non potest esse iudicium agitur vt de sole ꝛ luna ꝛ planetis. l. que philosophoꝝ magis sunt questiones. vt. ff de iudi. nō quēadmodū. ꝛ. j. de studijs liber. vbis ro. l. j. vel repellitur: quia me vocauit ad locū inhonestū. vt. ff. de arbi. l. si cuz dies. §. si arbiter. sic ꝛ reprobaf vocatio: qz remorbo laborat vel quia furiosus est vl quia infans. Itē reprobatur rōne cause respicientis ius diuinum aut publicā vtilitatē vel priuatā vel respicientis ius publicū ꝛ humanum: vt si pontificem duz sacra facit vel ei deseruientes quis vocet vel eum q̄ ducit funus familiare vl eum qui fecit busta mortuo vel qui cadauer ꝓsequitur: vel si vocet ꝺs eū qui habet merum imperiū in ipm vocantē vel si vocet iudicē duz de re cognoscit vel eum q̄ equo publico tamen subuehitur vel q̄ necesse habet sisti certo loco nisi vocetur ad maius tribunal. vt. ff. e. l. ij. ꝛ. iij. j. rñso. ꝛ. ff. de re iudi. l. pupillū. §. is qui. ¶In legato etiā potest assignari publica vtilitas q̄ nō vocatur in ius tpe illo quo certū est eum legatum esse. vt. ff. de iudi. l. ij. §. legati. habetur etiā ista cōsideratio psonarum. s. rei ꝛ iudicis ī reprobanda vocatione: vt licet iudex sit alioꝝ nō in muliere cū qua tentasti inuita ea ꝺtrahere mſi. vt. j. si quacūq; pre. po. l. j. §. illo. ¶Itē rōne actoris vel rei ꝛ iudicis. vt si vocās in ius vel vocatus sit de liberis iudi. vel in actione ĩiuriarum etiā si ille qui agit iniuriarum sit de collateribꝰ iudicis. vt. ff. de iniu. l. lex coꝛ. Mixta etiam inter actorem ꝛ reū habeē ꝺsideratio in re ꝓbanda vocatione. vt si patrem filius vel econuerso vel seruus dñm vel econtra in ius vocet. vt. ff. de iu. l. lis. ¶Est ꝛ mixta consideratio rōne cause ꝛ iu. vt si iudex in ea cā in q̄ fuit aduocatus velit ius dicere vel si talis sit causa que priuilegio sui nō ꝑtineat ad iudicē. vt qz est eccl'ia ꝛ iudex est ciuilis. vt. ff. de iurisd. omn. iu. l. prętor. ꝛ de sctissimis epi. §. si aūt eccl'iastica. ¶Et est notādū qꝺ. ē. exꝓsse sunt cause q̄bꝰ de iure vocatio fieri nō pōt: qñq; tñ vocatio potest de iure fieri sz nō ꝺcedit nisi obseruata q̄dā reuerētia q̄ debeē reo ab actore. ꝺ est vt impetret ꝑmū a iudice veniā. i. luſaz ꝺueniēdi parētes. Itē patronos liberosq; ꝓnoꝝ. Itē parētes eoꝝ ꝛ in hoc ꝺsistit huius tituli tractat⁹.

7 ¶Videndū ergo qui dicantur parentes ꝛ qui patroni ꝛ eoꝝ liberi vel parentes. Parētes aūt dicuntur omnes ascendentes in infinitum ſm interpretationē iuris. proprie eñ parētes dicuntur vsq; tritanum: sz vltra tritanum dicūtur maiores nec distinguitur vtrū sint naturales ꝛ legitimi vel naturales tñ dū tamē certū sit eos esse parētes. Uñ mater sz vulgo cōceperit qz certum est eam esse matrē debetur ei reuerentia nec hic distinguo vt. p. cōceperit vulgo vel ex dānato vel icestuoso coitu. Pater ꝝo est is qui nuptie demonstrant. i. presumit esse subaudi: vel legitimus concubinatus. vna est eñ oībus parētibus etiā naturalibus seruanda reuerentia. vt. ff. e. l. quicq. §. prętor. ꝛ. l. qz. ꝛ. l. parentes. ¶Patrē aūt adoptiuū qz in eius potestate est nec cum venia nec sine venia vocare potest qz iudiciū nō potest esse inter eos impediente magis ꝑia ptāte q̄ hoc edicto nisi filius habeat castrense peculiū. tunc eñ venia impetrata potest vocare. vt. ff. e. l. adoptiuum. parentes aūt patris sui adoptiui tñ. s. q̄ sunt ei cognati nō agnati impune quis vocat in ius qz nullo iure attinent filio adoptiuo is eñ tñ ex parte patris sit cognatus quibꝰ sit agnatus. Si aūt pater adoptiuꝰ habeat agnatos parentes eis filius adoptiuus fiet agnatus. Quid si ab eis pater adoptiuus sit emancipatus nihilomin⁹? et ideo filius adoptiuus erit eis agnatus hodie sz olim esset ꝺtrarium. vt. ff. e. l. ꝑis adoptiui. ꝛ de adop. l. qui in adoptionē. ꝛ insti. de legi. agna. succes. §. vlt. ¶Patronus aūt ꝺr qui manumisit seruum suū spōte siue sit priuatus vel vniuersitas: vel pepegit vt esset liber si ꝓstitueretur vel manumitteretur secus si seruauit sibi manus iniectionem prostituto seruo ꝛ postea ipsemet prostituit. vt in. ff. e. l. sed si hac lege. §. ꝓstituto. ꝛ. §. manumittitur. idem ꝛ si manumittat quis ex causa fideicommissi vel cuz hac. l. emerit vt manumittere ꝛ manumisit ꝛ cum receperit mandatum a seruo vt eum redimeret suis nūmis: id est peculiaribus ꝛ manumitteret ꝛ fidē seruando manumisit. Secus si fidez fregerit ꝛ ex constitutione ad libertatē peruenerit sz in superiore ꝓximo casu sit ſriū qz ꝛ ibi nō seruat fidē habetur tñ ꝑ ꝓno ex constitutione diui marci ꝛ cōmodi repsentante libertatē forte qz emit suis nūmis emptoꝝ ꝛ qz in alio. i. ī manumisso vēdicat ꝓnatū. Itē ꝓnus est quē ꝑnūciatū vel iuratū est esse ꝓnū vel q̄ collusionē detexit sñle late ꝑ ingenuitate eius q̄ vere libertus erat. vt. ff. e. l. adoptiuū. §. ꝓnū. ꝛ. l. is quoq;. ꝛ. l. sed si hac. j. rñso. ¶Nec ob. ꝓno suave liberti minima capit⁹ dimlutio nec ius aureoꝝ ānulloꝝ ipetratū a liberto si aūt alicui eoꝝ ꝺtīgat maxima vel media capit⁹ diminutio vel si libertꝰ restituat natalibꝰ vel si liberi ꝓni accuseuerit libertū de capitali crīe amittit ius ꝓnat⁹. Idēq; dicūt q̄dā ī ipso ꝓno si libertū accusauerit ꝺ capitali crīe. vt. ff. ꝺ iure pa. l. eñ. ꝛ ꝺ bo. lib. l. q̄ cū maior. Ego aūt ī hac vltia cā secerno ꝓnū a liberis eiꝰ. vt. ff. de fideicō. li. l. si filiꝰ. §. erit. nā ꝑni liberti nr̄i dñr.

BIU Cujas

vt.ff.de ver.sig.l.ij.§.paternos.t ideo nō ob-
stat.l.illa eum.¶Itē amittit patronat⁹ si iudi-
catum vel iuratū est me deferēte me nō eē pa-
tronū vel si adhesit alīs astringi iureiurādo li-
bertum ne ducat vxorē vel libertam ne nubat
cū liberos tollere possent:t in hoc casu ꝓpie
nō admittit ij transfert ad filiū meū me viuen
te patronat⁹.t probat hec t superiora.ff.e.l.ij
si hac.§.patronū.t.§.sinaūt liberi.t.§.si p pe-
nam.t.l.adoptiuū.§.vlt. ¶Parentes aūt pa-
tronoꝝ liberiq; eoꝝ naturales t legitimi vel
legitimi tm̄ accipiunt etiā in infinitū nec di-
stinguit sino vel alieno nōe conueniant ij t il
lud nō distinguat an cōueniatur patronus an
eius heredes etiā extranei.vt.j.e.l.venia.ij di
stinguat in liberto suo vel alieno nōe agat.
vt.ff.e.l.ij si hac.§.liberos.t.§.parētes.t.§.li
beros aūt.t.§.vlt.t pōt assignari rō hui⁹ dīe.
q; hoc priuilegiū respectu patroni cōtinet bñ
ficium.Et ideo ex ei⁹ parte fit prorogatio re-
spectu vo liberti cōtinet penā.t ideo ex ei⁹ par
te restringit.nā fauores prorogādi odia restri
genda sunt.vt.ff.de liberis t posthumis.l.cum
quidā. ¶Item distingui pōt agat libertus vel
eius filius.nā eius filius pro ingenuo reputat
mortuo liberto.vt.ff.de obsequijs.l.heres.ac
viuente liberto dz reuerentiā patrono.vt.j.de
1 libe.t eorum li.l.vlt. ¶Impetrat aūt libertus
veniā conueniendi parentes vel similes supra
dictas psonas semper nisi famosa actione cō-
ueniat eos.ij t si famosa actione agat pmit-
titur in casu hoc est pro atroci iniuria.ff.e.l.ij
2 si hac lege.§.penul. ¶Hac aūt nō seruata re-
uerentia a liberto t liberis eius.vt dictū est.
cōpetit actio in factū eis quib⁹ debet reueren
tia.liberisq; eoꝝ etiā si sint in ptāte.t singu-
lis patronoꝝ.t si plures fuerint patroni in
quinquaginta aureos que actio neq; datur he
redi neq; in heredē nisi lit.cō.vel si nō sufficiat
ad penā soluendā libertus castigat in corpe.
ff.e.l.si libertus.t.l.generaliter.t.l.cōis.t.l.pe-
nul.t vlt.t.ff.de ac.t ob.l.sciendū. ¶Haz ad so
lam vindictā videt esse prodita hec actio non
ideo q; absit aliud nobis de priuato.vt dz in
actione iniuriarū.vt.ff.de iniur.l.pretor.§.j.et
insti.de perpe.t tē.acti.§.nō oēs.cā tm̄ cogni-
ta remittit pena in tribus casib⁹ si peniteat li
bertū t actionē remittat vel si patron⁹ sponte
veniat vel si nullo mō veniat.ff.eo.l.quamuis.

¶De pactis. 3

Supra de in ius
vo.t de editione actionū q̄ sunt
quasi preludia iudiciorū exposi
tum est.vñ ōnter de iudicijs eēt
tractādū.Sed q; vocati ad iudi
cium sepe transigūt.Nam meticulosa res ē ire
ad iudiciū.Idcirco videndū esset de trāsactio-
ne t q; non tm̄ pecunia ij etiā gratia ḡs a lite
sepe desistit.Et decētius est per gratiā remit
tere q̄ pecunia vendere actionem:vel q; pacta
generaliora sunt.Ideo videam⁹ de pactis pri
3 mo.vt.ff.de trāsactio.l.j.prīo nīso.t.§.j. ¶Vi
deamus ita q; ḋd sit pactū t vnde dicat. ¶Et
que sint diuisiones pactorū t ad quos porri-
gantur vires eorū. ¶Pactū est cōsensus duo-
rum pluriūve in idē.t bñ dixi in idē t nō in eo
dem. ¶Si em̄ ego t tu cōsentiamus puta q̄ so
crates sit lapis.nō est pactū.q; neutrū alteri
talis cōsensus obligat. ¶Ceterū si in idē dan-
dum vel faciendū cōsentiamus.pactū erit hic
tm̄ ita si dādū sit alteri ab altero nīm. ¶Quid
em̄ si ego t tu consentiam⁹ titio inuito.q̄ titi
us det alij vtiq; pactū nō erit quid ergo si ab
altero sed nō alteri nīm sit dādū hoc est q̄ vul
go dicunt. ¶Pactus sum tecū alteri dari.vti-
q; pactum erit licet q̄q; vtile q̄q; inutile sit
ad agendū.vt.ff.de ver.ob.stipulatio ista.§.al
teri.t.§.si stipuler alicui cū mea interest.scōm
Jo.hoc tm̄ iniquū videtur.s.vt dicat pactū cū
mea nō interesset ei dari cui pactus sum. ¶Si
enim pactū ē ergo aliqua saltim naturalis na
ta est obligatio ei cui pact⁹ sum sed ei solui nō
pōt.vt.ff.de ver.ob.l.cū qui ita.§.q̄ sibi.ergo
nō ē vlla quesita sibi obligatio:cū maior sit t sa
ne mentis nec sit obligatio mutata.Nā t lex di
cit ei nō esse cautū.vt.ff.de re.iur.l.quo tute-
la.§.vlt.Preterea mihi nō est quesita q; nec mi
hi dari volui.sed nec ei cui nō potui. ¶Nā etiā
nudum pactū hoc hz vt naturalē obligationē
inducat cū ergo nō operet que pacti nudi sunt
nec ea q̄ vestiti sunt cōstat q̄ nec nudū pactum
est nec vestitū ergo nullū.lex tm̄ talē conuentio
nem vocat pactū.vt.j.e.l.debitorūz.t.l.pacto.
Et ideo prīe snīe inhereo t idē poni pōt in pa
cto q̄d fit vt alteri queratur exceptio.nec eniz
valet si pactus sum ei vt extraneo ne petatur
ab eo.Si aūt pactus sum ei vt heredi hz excep
tionem pacti si vt filio hz exceptionē doli.vt
ff.e.l.si tibi.§.si pactus.t.l.heredi.§.nos aūt.
et.l.anus. ¶Quid ergo si alteri dandū est nīm
sed ab altero.i.quodā tertio hoc est q̄d vulgo
debēt ,pmisit alius daturū mihi t ego dico nul
lum pactū eē.vt.ff.de ver.ob.l.stipulatio ista.i
prīn. ¶Itē q̄d dixi dandū intelligo re vel spe.
¶Nam t cū donare volēs tibi trado pactū est
iter nos.i.consensus.Et ita pōt dici q̄ ex aliquo
pacto vtili non oritur actio vel obligatio.Nec
em̄ aliquo tpe obligatus fuerā.Et per hoc q̄
pactū dz cōsensus duorū differt a pollicitatio
ne:q; pollicitatio ē solius offerētis,pmissio.vt
ff.de polli.l.pactū.,pmissio aūt referri pōt ne
dum ad pollicitationē ij ad nudū pactū. ¶Itē
ad stipulationem.vt.ff.de edil.e.l.sciendū.§.j.
4 ¶Dicitur aūt pactum a pace t actu quasi pa-
cis actum.Nā qui paciscuntur ex diuersis t cō
trarijs animorūz motibus post multa variaq;
certamina in vnā consonantem deducūtur sen
tentiam.vt.j.de rescin.ven.l.si voluntate.t.ff.
e.l.j.§.conuentionis verbū.t est hoc nomē pa
ctum generale ad oīa que aguntur inter par-
tes causa obligationis cōtrahende vel tollen-
de. ¶Nomen vero conuentionis generalissi-
mum est.Nam t scholares dicūtur cōuenire in

BIU Cujas

scholis ⁊ quilibet alij i quēuis alium locū licet
inter se non obligent. Vel ꝺ: a percussiõe pal-
marum. veteres em̃ consentientes palmas ad
inuicem sibi percutiebãt in signū nõ violande
5 fidei. ¶ Pactoꝝ diuisiones a quibusdã multe
sunt ſ3 nos vnam admodū breuem que nulla
breuioꝛ esse põt eligimus que si bñ fuerit ex-
plicata ⁊ cõsumata nihil vel a veteribus dictū
vel in libꝛis scriptū a nouis inductū remane
Diuisio pactorum 6 bit intactū. ¶ Pactoꝝ igitur quedã sunt inu-
tilia quedã vtilia. Et p̃ꝛo de inutilibus videa
mus. Et quidē pactū inutile ē rõne paciscẽtis
vt si fuerit furiosus. nã expꝛessim cõsentire nõ
põt. vt. ff. de ac. ⁊ ob. l. j. ſ. furiosum. ſ3 nec tacite. vt. ff. de locato ⁊ cõduc. l. qui ad certū. nisi in
casu. vt. ff. so. ma. l. ij. ſ. volũtate. Si aũt fuerit
pupillus qui paciscit ſi3 sit capax intellectus
vt saltim naturaliter se obliget ⁊ pactū valet.
alioqnin nõ. vt. ff. de act. ⁊ ob. l. j. ſ. furiosum. ⁊
de noua. l. j. in fi. ⁊ de condi. inde. l. ꝙ pupillus
hic vbi vult se obligare. nã si aliũ vult sibi ob-
ligare põt etiã sine tutoꝛe. vt. ff. de aucto. tu. l.
obligari. ¶ In prodigo quoq; idē dico oīno. vt
ff. de ver. ob. l. is cui bonis. ¶ Adultus vero si
curatoꝛē habet prodigo similis est. Si vero cu
ratoꝛem nõ hꝫ obligatur ex cõi cã ciuil'r ⁊ na-
turaliter. sed restituit. vt. C. de i inte. resti. mi.
7 xxv. an. l. si curatoꝛē habens. Plane filiusfa. ex
omni cã paciscitur p̃eterq̃ in mutua pecunia
et ibi ſ. in mutua pecunia quidē obligatus est
ciuiliter ⁊ naturaliter sed hꝫ excep. ¶ Itē vouē
do non obligat sicut nec seruus: vt. ff. de ac. et
ob. l. filiusfa. ⁊. ff. ad mace. l. j. in. j. rñso. ⁊ de pol
li. l. si q̃s rem. ſ. voto. nisi filiusfa. ex voto ingre
diatur monasteriū. vt. ē. de epi. ⁊ cle. l. vlt. alias
vero seruus paciscendo vt dño acquiratur. ex
oī causa valet pactū. vt. ff. de ver. ob. seruus ve
tante ⁊ de acqui. re. do. l. etiã inuitis. nec obstat
qđ legitur. ff. e. l. ⁊ heredi. q: ibi seruus erat pa
ctus ne a se petatur. i. ne ipso viuente aliq̃s ex
parte sua conueniat ⁊ ideo doli dño datur ex-
ceptio non directa pacti exceptio. vt in filio ⁊
patre ibidem ꝺ:. ¶ Et est rõ differentie q: filio
directo pꝛoficit pactū ⁊ per eum directo pꝛofi-
cit alij. qđ ita nõ ē in seruo. et in tali psonali pa
cto loquit. ff. e. l. si tibi. ſ. pac. Oñq; tamen ꝺ: p
sonale qđ vni tm̃ proficit ⁊ ita ponitur. ff. eo. l.
idem. ſ. j. ¶ Licet aũt dixerim seruo nõ pꝛofi-
cere pactū ne a se petatur. Fallit tñ in casu. ſ.
mutato statu suo. vt. ff. e. l. iur. ſ. si aũt nocere.
8 ¶ Si aũt seruus paciscẽdo dño suo nocere ve-
lit siquidē in dñicis non põt. vt. j. e. l. seruꝰ cre
di. pꝛeterq̃ in seipso. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ſ. qđ
adꝺicitur. ip se enim seruus nõ est res peculia-
ris q: nemo in suij psius peculio ē. vt. ff. de pe
cu. l. scichus hꝫ. in fi. l. In peculiaribus vero pa
ciscendo dño pꝛeiudicat vsq; ad quantitatem
peculij. vt. ff. de pecu. l. si quis seruũ. ſ. etiã. nisi
in casibus vt si donet. vt. ff. e. ti. l. ℈ iurisꝺ. ſ. si fi
lius. Item si cõpꝛomiserit etiã cum pena. vel
si interesset nõ in causa peculiari. vt. ff. de pe-
cu. l. licet. ſ. si filius. ⁊. ſ. si seruus. Itē si se man
dauerit emendū. idem puto si se vendiderit. vt
ff. man. l. cũ seruus extero. idem etiã si voluerit
vt iam diximus. hijs ergo modis rõne perso-
rum pacta sunt inutilia. ¶ Item rõne rerū que
pꝛomittuntur pacta censẽt inutilia. vt si im-
possibile pꝛomittat. vt. ff. de reg. iur. l. impossi
bilium. idē est si de iure sit impossibile. puta
℈ leges. plebiscita. senatusconsulta. decreta p̃-
toꝝ. edicta principū. vel fraudē alicuius eo
rum. vt. ff. e. l. iurisgentiū. ſ. pꝛetoꝛ. ⁊ de singu
lis facile est notare exempla ⁊ pꝛobationes. vt
insti. quibus alienare licet. ⁊. ff. de offi. pꝛesi. l.
plebiscito. ⁊ ad vellei. ⁊ ad mace. senatusco
sul. ⁊ de alio quodam se. con. qui pꝛohibet ne
ad pecuniam ludatur. vt. ff. de ale. ⁊. ff. e. l. iur.
ſ. si paciscar. vt. j. ne li. poten. l. j. Fraus autem
admittitur facile de pson̄a ad personā. ¶ Idez
est ⁊ si dolo malo fiat pactū alterius decipien
di cã in pꝛincipio vel ex post facto dolo cõmis-
so. hic tñ tenet pactū licet replicatione elidat
qđ non est oīno in superioꝛibus exemplis nisi
in senatusconsultis nominatis ipso aũt iure nõ
tenet pactū non tm̃ in supꝛadictis sed etiaꝫ si
turpe sit qđ pꝛomittitur. vt. ff. de ver. ob. l. ge-
neraliter. ⁊. l. veluti. ⁊. l. si stipuler. secus si tur-
piter sed non tm̃ turpe pꝛomitteretur. vt puta
per metū ⁊ dolum. tunc em̃ dat actio sed p̃ em- epo
ptionem elicitur vt dictū est. ⁊. j. de inutili. sti-
pu. l. dolo. ⁊. ff. e. iur. ſ. dolo. ⁊. ſ. siue. nisi forte
contractui bonefidei dolus cãm dederit. tunc
em̃ contractus bonefidei null' est. vt. ff. de do-
lo. l. eleganter. ⁊ de minoꝛibus. l. ij. ibi cãe ita
tñ si dolus fuerit simplex. i. metus mixtus nõ
est. Alioquin tenet nisi in casu sed rescindetur
per actionem qđ metus cã. vt. ff. qđ me. cã. l. si
9 mulier. ſ. si dos dolus. ⁊. ſ. pe. ⁊ antepe. ¶ De-
ficit quoq; pactum rõne rei que nõ est: nisi mo
ra in ea prestanda pꝛeceſſisset. vt. ff. de contra-
hen. emp. l. domũ. ⁊ de ver. obli. inter. ſ. pe. idē
est ⁊ si hoīem liberum vel sacram'rem vel reli-
giosam vel similia pꝛomittã. nam pactum tale
non tenet. vt insti. de inuti. stipu. ſ. idē iur. Sꝫ
in pacto venditionis distinguit circa rem fur-
tiuam si sciat venditoꝛ vel emptoꝛ rem eē furti
uam. vel solus emptoꝛ ⁊ tũc non tenet ℈ctus.
an vterq̃ credat rem eē pꝛofanã ⁊ tũc tenet ℈-
ctus vtriusq;. Vel si credat solus emptoꝛ tenet
q̃tum ad hoc. vt ipse solus agere possit nec tm̃
aliquid consequit nisi vltro qđ conuenerit pa
teret. vt. ff. de ℈hen. emp. ſ. liberū. ⁊. ſ. idem si
emptoꝛ. ⁊. l. iij. ⁊. iiij. Et forte plus operat scīa
emptoꝛis q̃ venditoꝛis q: occasione ℈ctus cõ-
mittitur vitiū ab emptoꝛe qđ alias nõ cõmit-
teretur aut in venditoꝛe erat scīa etiaꝫ anteq̃
venderet. ¶ Quod aũt dictū est in re furtiua
forte seruabitur in re sacra vel religiosa ⁊ libe
ro hoīe ⁊ forte nõ idem in re vi possessa. q: rei
ũmobilis non admitteretur furtū scīa emp
toris. vt insti. de vsuris. ſ. q̃ aũt. Quid si com
modetur vel deponat res furtiua forte idē qđ
in venditione distinguetur. ¶ Itē inutilia sunt
rõne contractuū: vt inter vi. ⁊ vxo. qui donare
sibi non p̃t sed vendere. vt. ff. de dona. iter vi.
et vxo. l. j. ⁊. l. si sponsus. ſ. circa. ¶ Item rõne

BIU Cujas

ptātis.vt. ℈.de cōtractibus iudi.l.j. Habetur etiā mixta cōsideratio psonarum adinuicē.nā licet hic cū oī obligetur ⁊ ille cū oī. Hȳ tñ duo adinuicē non obligant.vt pater ⁊ filius.nisi in castrensi vel quasi peculio.vt insti.de inuti.stipu.℈.itē inutilis ⁊.ff.de iudi.l.lis. ¶Itē personarum ⁊ rerū.vt ꝛ hec psona cum oī possit obligari ⁊ hec res ab oī possit ꝓmitti.⁊ pactꝰ de ea sibi danda pacisci non pōt.vt si cōmertium rei nō habeat ꝓpter testatoris voluntatē qui ꝓhibuit alienari.vel seruum manumitti. vt.ff.de le.ȳ.l.peto.℈.item.⁊.j.si man.ita ve.nema.l.ea.vel pone exemplū in iudeo:qui ꝛ alia possidere non ꝓhibeat xpianum tñ mancipium emere ⁊ sibi habere non pōt.vt.℈.ne iudeꝰ seruum xpianū.l.j.vel pone casum in serico.vt C.q̄ res vendi.pos.l.cōparandi. ¶Itē rerū ⁊ pactorū.vt si de re certa certo mō pacisci.vtputa incōtinenti nō liceat stipulatio tñ tenet.vt.ff. de reli.l.ꝙ si locus. ¶Itē personarū ⁊ rerum ⁊ cōtractuū.vt si de re mea mihi danda pacisear. Nam licet alias super ea cōtrahere possim:⁊ omnis super ea contrahere possit .ín hac tamen re.ego dñs rei sic pacisci nō possum. Sic ergo rōne personarum tm̄.⁊ rerū tm̄.⁊ contractuum tm̄.⁊ mixta inter eas cōsideratione habita pacta censentur inutilia. ¶Et vt nihil de cōtingētibus omittamus.sciendū est quedam alia esse pacta in quib⁹ occulta est rō:que censentur inutilia tāꝙ publice vtilitati aduersantia.Et q̄ probabiliter de his dubitari posset. vtile videtur esse ea referre q̄ superius omissa sunt:⁊ quidē pactū ne liceat reuocare precarium:nō tenet.vt.ff.de precario.l.cū precā.vel dic ibi non fore pactū de nō petendo rem tunc eñ tenent.sed concessit ad tps.⁊ interim mutat voluntatem.Ideo q̄ cū vnum spāle ꝓ eo cui cōceditur inducatur.ſ.ne teneatur nisi de dolo ⁊ lata cul pa.vt.ff.de precario.l.quesitū. ℈.illud.⁊ hic ℨ eum inducitur ar.de iureiur.l. eum. ¶Item ne ꝓsit exceptio venturo ad iudicium.vt.ff.si quis cau.l.sed ⁊.℈.quesitus.vel qō est verius ibi tenet pactū spāle.non generale vt ibidem dō. ¶Itē de dote vlteriori die reddenda.vt.ff.de pac.do.l.de die. ¶Item vt quis non inquantū facere pōt damnetur.vt.ff.solu. ma.l.alia.℈.eleganter.Et ibidem redditur rō. ¶Item vt liceat postulare ei cui nō licet.vt ff. de postulā.l.quos.nā expedit hoc vt maleficia puniant.vt.ff.ad.l.aquiliā.l.ita.et.ff. de sol.l. facit.℈.ȳ. ¶Itē vt miles sit procurator.vt.ff. de procur.filius.℈.veterani.esset eñ hic ℨ publicam vtilitatem.vt.j.loca.l.milites. ¶Item de repudiando iure cognationis.vt.ff.e.l.ius agna.vel pria ptāte.vt.j.de pria ptāte.l.abdicatio. ¶Item ⁊ est rō.q̄ iure naturalis sunt.vt ff.de reg.iur.l.iura. ¶Itē vt non soluta pecunia pign⁹ sit creditoris.vt.j. de pac. pig.l. vlt. ¶Itē de remittendo iure iuramenti calū.vt.j. de iura. cal.l.ȳ.℈.sed q̄. ¶Itē de seruo in dño torquendo.vt.j.de questio.l.seruos.ibi tñ non videtur loqui de peccato. ¶Item ne de dolo futuro agatur.i.qui q̄ꝙ cōmittat.vt.ff.de pac. l.si vnus.℈.pacta.etiā ibidem assignat rō prohibitionis.Secus si pacisčat ne depositi agā. q̄ expressa nocent non expressa non nocent.vt ff.de re.iu.l.expressa. ¶Item vt liber sit seruꝰ. vt.j.de libera.cā.l.nec si.vel ibi nō erant verba pacti sed scripserat se seruum esse. ¶Itē vt seruitus sit ī re in qua ꝯ vsumfructū.nec fructuarius videtur posse concedere ꝓprietario vel alȳ.quod tamē intelligo si dicat cōsentio salvo tñ iure meo.vt.ff.quib⁹ modis pi.vel hypo. sol.l.si debitor.℈.j.⁊ de vsuf.l.sed ⁊ si qd ī edil. in fi.l. ¶Itē vt quis succedat certo homini vel nō succedat vel certo mō succedat ni si iter milites.vt.j.e.l.ꝫ.⁊.l.j.de q̄stio.⁊ de inofficio.te-
2 sta.l.si q̄n.℈.illud.⁊ j.de colla.l.pactū. Sup hereditate adīt incerti hoīs tenet vt iter socios. vt.ff.ꝓ socio.l.iij.℈.sed de illo.sed in hereditate certi tenet si vel dñs cōsentiat ⁊ in eo consensu pseueret vsq; dū vinit.vel octus precesserit ex cuiꝰ necessitate fiat cautio hereditatis. vt.ff.de ac.emp.l.si quis seruꝰ.⁊ de he.vel ac. ven.l.ij.℈.ȳ.⁊ so.ma.l.si vero negocium.nec distinguo inter pactū de hereditate futura vt illud valeat:⁊ pactū de futura hereditate,vt illud non valeat ⁊ similem translationē veritatez dicunt inducere.vt si dō magister petrus in litteratoria intelligatur sciēter. Si vero dō petri magr̄ intelligat de carpētario. Pactū vō de nō petēdo fideicōmissō cōditionali tenet. vt.j.e.l.j.ꝫ repudiatio nō teneat.vt.ff.de le.ij. l.si ita sit scri.℈.si sub. Itē hec oīa q̄n specificat viuentis persona. Si quis tñ quodaꝫ circuitu velit circumuenire legē forte q̄ non pōt habere cōsensum viuentis de cuius bonis agit:pōt quadam subtilitate effugere prohibitionez.l. vt caueat daturū se qō ad eū peruenitet de bonis q̄ fuerūt predecessoris viuentis nolando mortuū cuius fuerūt ⁊ subhiciendo psona viuentis cuius est. ¶Itē vt iudex sit meus q̄ nō est meus.vt.ff.de iurisdi.om.iu.l.si conuenerat. Itē ne liceat vendere pignus.vt.ff.de.pig.ac. l.iiij. Itē ne agatur cā libertatis mee vel criminis mihi obiecti .Et est rō:q̄ non tm̄ prohibētis sed etiā volentis exequi litem interest.vt ff.de lib.cā.l.j.⁊.ȳ.⁊.iij.⁊ de appel.l.nō tantū.
3 ¶Supereſt vt de pactis vtilibus q̄ sunt vires pactorū videamus ⁊ vtiꝙ sunt hec.vt pariant perimant elidant informent:nec est necesse vt quintū addamus.ſ.ꝙ adiuuent.nā continet suo per illo vbo elidant.nā que elidunt actionem vel exceptionē adinuare videnť:⁊ que adinuāt actionē elidunt exceptionē. ¶Et primo de pactis q̄ pariunt actionē videamus. Et siquidē pactū fuerit nudū ꝓpter nimiā frigiditatez parere actionē non pōt nisi mirabiliter hic in quibusdā casibus accidat in quibus casib⁹ nudum pactū parit actionē.vt in donatiōe. ¶Itē in cōstituta pecunia.vt.j.de donatio.l.si quis ar.℈.finaūt hoc minīe donator.vt insti.de act. ℈.item pretor.⁊ in dote.vt.j.de do.promiſ.l. ad exac.Et in promissione nuda ciuitati facta. vt.ff.de pollici.l.pactū.⁊ in nautico fenore.vt ff.de nau.fe.l.periculi.⁊ in accessione frumēti.

BIU Cujas

vt.ĩ de vsur.l.frumenti.ꝛ in vsuris ciuitati pro missis.vt.ff.de vsur.l.etiam.Itē in salario aduocati.vt.ĩ.de suffra.l.j.¶Si aũt nō fuerit nudum ſꝫ vestitū actionē parit.sic eñ ei nomē recte impono qꝛ si aliqđ est mndū ex eo qꝛ actio nō datur.vt.j.e.ti.l.legē.ꝛ.l.traditionibus.ergo aliqđ est vestitū qꝛ actionē indulget.¶Vestitur aũt pactū.vj.modis re verbis ꝓsensu literis Ꝟctus coherētia rei interuentu.vt insti. de obli.ꝛ.ff.e.l.iur.ſ.j.ꝛ.ſ.quinimmo.pōt etiā addi septimus modus quodā mirabili intellectu.s.rei pricipio.vt.ff.de polli.l.j.¶Et est notandū ꝙ pactū quatuoꝛ primis modis dꝛ vestitum sic vt nullo tpe fuerit sine illis vestimētis ꝛ hec vestimenta cū suo esse incipit habere. Ultimis vo duobus modis vestiꝫ post natiuitatem.Cū eñ paciscimur pactū quidē sui nati uitate nudū est sicut optime ꝓbatur ex cōtinuatione duoꝝ paragraphoꝝ.ff.e.l.iurisgētium.ſ.ſꝫ cū.ꝛ.ſ.quinimo.sed cū natū est ante ꝛ retro aspicit ꝛ oculos aperit an ꝑcesserit vel sequi possit vel statim insit aliquis Ꝟctus cuius varijs ꝛ grisijs pennis seu vestibus induatur vt boꝛeā rabiēꝙ procelle expellat ꝛ suum filio dño in augēdo auxiliū ꝓbeat.pactū eñ incontinenti factū.i.paululū ante contractuꝫ vel paululū post Ꝟctum vel in ipso Ꝟctu.nec distinguo si sit bonefidei vel stricti iuris.vt.ff.si certū pe.l.lecta.prescriptis verbis actionē dat. vt.ĩ.de pactis inter empto.ꝛ vendi.l.ij.ꝛ.j.e.l. petens.ꝛ.l.in bonefidei.scilicet ad interesse si quis alias erat cōtractur⁹.vt.ĩ.de rescin.vend.ea conditione.Aut si alias nō erat venditurus repetit qđ dederit.vt.ĩ.de pac.inter emp. et ven.l.cum te.sed nō repetit per conditionē ob cām.vt subtiliter ꝓbabit in.ff.de rerū permu.l.j.ſ.pe.ꝛ vlt.Nam conditio ob causam nō hꝫ locum in contractibus nominatis nisi in cōtractu donationis.vt.ĩ.de dona.que sub mō.l.j.hodie per iustinianum forte nominato.qꝛ ex eo solo cōsensu datur actio ſꝫ olim nō ita.vt ff.de dona.l.eū qui.Aliꝫ vero dicūt dari cōditionem obcām.ar.ff.de ac.emp.l.ex ēpto.ſ.is qui vina.ſꝫ ibi nō est in venditiōe ſꝫ in Ꝟctu arrauenditionis loquiť qui est Ꝟctus per se.Informatur quoꝙ vetus actio ꝑ hoc pactū incontinenti factū.i.forma quedā attribuiť veteri actioni ad quā mō datur.vt.ff.e.ti.l.iuris.ſ.ĝn imo interdū.Et vt accidentius sup re loquať dico.Ideo dꝛ informari veterē actionē.qꝛ quedam noua forma.i.qualitas sibi attribuiť ꝛ q̃litas actionis.vt dicať bonefidei vel stricti iuris.hic ergo ex vendito actio vel queuis sikis ſꝫ sit bonefidei sui natura ꝛ origine tñ nouam formam dꝛ assumere qꝛ dicek stricti iuris. ideo qꝛ in locū actionis prescri.verbis que ex pacto nascitur ipsa datur.ꝑscriptis verbis aũt actio semp est stricti iuris nisi in casibus.vt insti.de acti.ſ.actionū igitur.ꝛ ista ꝓpter subꝛogationem.vt ar.ff.si q̃s cauti.l.si eū.ſ.q̃ iniurie.substantiam tamē actionis eandem esse non nego hec regularia sunt.Nam in tribus casibus nō nascitur actio ex pacto incontinenti apposito. vt.ĩ.de iur.do.l.auia.ꝛ de vsuris.l.q̃uis.ꝛ.ff.de reli.l.ꝙ si locus.Rei interuētu restitur.vt iu. Ꝟctibus innomiatis q̃ ab initio nullā dant actionem sed re postea interueniēte ꝛ tradita cōpetit actio ei qui rei interuentu restit.it contractum nō alij.s.prescrip.vbis ad interesse ꝛ conditio ob cām ad repetendū quod datum est.vt ff.de ꝑscrip.ver.l.naturalis.ſ.finaũt rem do.ꝛ ĩ.de cōdi.ob cām.l.si vt ꝓponis.ꝛ.ĩ.de rerū pmu.l.qm̃ ꝛ.l.emptionē.ꝛ.l.rebus.ꝛ.ff.e.l.diuisionis.ꝛ.l.in traditionibns.ꝛ.l.nemo. Sed rei vendicatio nō datur.vt.ĩ.de rerum per.l.cum precibus.sed in vnico contractu ꝛ in eo contractu ꝛ in vnico casu datur rei vendicatio.s.in donatione vbi donatū est vt prestenť alimenta. vt.ĩ.de dona.que sub mō.l.j.hoc idem forte dici potest vbi.l.cōmissoria vel adiectionis in diē vel manus iniectione quid est venditum.vt.ĩ. de pac.inter emp.ꝛ ven.l.cōmissorie.ꝛ de in diē adiec.l.vbi.ſ.sed.ꝛ de contrahen.emp.l.si q̃s.

7 ¶Perimunt quoꝙ pacta actiones:vt stipulanes animo nonandi facte.sed iste cōuentiones non tm̃ perimunt actiones sed etiā inducunt sicut ꝛ in bonefidei cōtractibus qui solo cōsensu cōtrahuntur re integra.i.re non tradita.ꝛ nihil de precio soluto paciscendo augeant vel diminuūt preciū ꝛ noua datur actio ꝛ vetus tollitur nisi in Ꝟcium agatur.nam ꝛ in totuꝫ possent a Ꝟctu recedere.vt.ff.e.l.iuris.ſ.adeo.ꝛ.l. si vn⁹.ſ.pactus.ꝛ de cōtraben.emp.l.pacta.et de rescin.ven.l.si quas.Quidam tñ dicunt veterem cū prima remanere nisi in contrarium agatur.Acceptilatiōes aũt perimunt sed non transferūt.vt insti.qui.mo.tol.ob.ſ.itē ꝑ acceptilationeꝫ.ꝛ.ſ.nouatiōe.¶Itē pactū simplex actionē furti ꝛ iniuriarū tollit.vt.ff.de pac.l.

8 si vnus.ſ.ſꝫ si pactū.ꝛ.l.si tibi.ſ.quedā.¶Itez sunt alia pacta que actiones elidnnt.Nam pactum de nō petendo naturalē tollit obligationem.vt.ff.de solu.l.sticbū.ſ.naturalis.ſꝫ ꝛ vulnus infligit ciuili ꝛ ipsam elidit ne effectū sortiatur.Pōt ꝛ tertius effectus notari qꝛ obligat naturaliter paciscentē nō petere sicut ꝛ ciuiliter ꝛ naturaliť obligareť stipulatiōe interueniente.nec lob.qđ legitur.ff.de iure do. si pater.ſ.j.qꝛ qđ ibi dicit nō obligatur verū est ciuiliter:obligatur tñ naturaliter vel nō obliga

9 tur aliqđ dare sed obligať nō petere.¶Pactū aũt de petendo nō tollit ipso iure pactū de nō petendo:qꝛ naturalē obligationē extinctā non resuscitat.sed obstaculuꝫ qđ apponebať ciuili ne sortiretur effectū resuit remedio replicationis ꝛ satis dici pōt vt tollat naturalem obligationem ipso iure qꝛ creditoꝛ tenebať nō petere.stipulatio aũt aquiliana tollit ipso iure precedentē obligationē.ꝛ reddiť rō qꝛ in pactis factum versať.vt.ff.e.l.si vnus.ſ.pactus.ꝛ insti. de excep.ſ.j.queꝛrō ē aperta.Nā stipulatio cōtinet ins.i.obligationē.vt aliqđ detur vel fiat nouandi aīo.Pactū aũt de nō petēdo principaliter interponitur ad extinguendā obligationem.Naz ꝛ acceptilatio qꝛ hoc dūtaxat agitur vt extinguat;nō vt extinguatur per Ꝟciam ac-

BIU Cujas

ceptilationē. qđ ergo dicitur in pactis versari
factū. subaudi casibus. i. ad extinguēdū inter-
positis. Pactū em̄ de dādo vel faciēdo cū natu-
raliter obligat pupillus vel seruus tollit ipo
iure ꝑ pactū cōtrariū. vt. ff. de iureiurā. l. vlt. ⁊
de noua. l. j. Quidā tm̄ ratione differētie assi-
gnāt inter pactū de nō petēdo ⁊ pactum de pe
tēdo: q; ꝓptiora sunt iura ad liberādū q̄ ad
obligandū. vt. ff. de act. ⁊ ob. arrianus. ¶ Fieri
ꝑnt ⁊ alie diuisiones pactoꝝ que quidē vtiles
sunt: licz nō sint omnino ita necessarie. vt iam
1 dicta diuisio. ¶ Pactoꝝ igit alia sunt noīata:
alia innoīata. vt. ff. eo. l. j. ſ. vlt. ⁊ l. iur. j. rñso. ⁊
ſ. j. ⁊ de rer. permu. l. j. ⁊ de prescrip. ver. l. na-
turalis. Et differūt hec inter se. vel circa cōdi-
tionē ob cām: vel circa obligationē ciuilē que
non nascit statim. vt ex premissis liquet. Item
2 pactoꝝ quedā sunt expressa: quedam tacita. vt
in reddita cautione nō ita in reddito pignore.
Itē ⁊ in rebus inquilini inuectis ⁊ in cōditio-
ne que inest ꝓmissioni dotis ⁊ in repetitione
pactoꝝ precedētiū principalē cōtractū. vt. ff. e.
l. labeo. ſ. sed etiā. ⁊ l. postq̄. ⁊ l. itē. ¶ Et idem
pōt assignari cum creditores hereditarij expe
riūtur cōtra emptorē hereditatis eis sponte
rñdētē: vident em̄ pepigisse cū herede ne ipm
cōueniāt. vt. j. e. l. post vēditionē. idē ⁊ al's. vt. j.
eo. si creditores. ⁊. ff. e. qui in futurū. Quidam
tm̄ dicūt q̄ si emptor esset nō soluēdo daretur
actio in vēditorē. vt. ff. de le. j. l. plane. ſ. j. sed
certe ibi nō loquit de creditoribus hereditā-
rijs: immo de fideicōmissario cui erat restituē
da hereditas. ¶ Itē ibi dicit primū teneri vēdi
torē. Si vo nō sit soluēdo dicit teneri empto-
rē: vēditor em̄ rogatus erat restituere. sed tm̄ ⁊
emptor tenet quasi seruus institutus qui adi
uit inbēte emptore sic rogatus: q; sic rogatus
erat dñs eius. Itē creditores sic repellunt̄ con
ueniēdo emptorē qui eis nō tenebat ⁊ ipe spō
te voluit eis teneri hic ibi cōuenit primo ven
ditorē ex necessitate fideicōmissarius. ideoq;
sibi nō ꝓiudicat cōtra emptorē ratione qua
ꝫ. dixi. Ideo dicunt ⁊ si taceat quis mota lite
per triēniū. vt. j. e. l. postq̄. Sed hoc falsum est:
q; etiam in. xl. annos perpetuat actio. vt. j. de
prescrip. xxx. aut. xl. an. l. vlt. dic ergo q̄ renun
ciauit expressim nō paciscēdo cum aduersario
3 odio tm̄ litis repetit. ¶ Itē pactoꝝ alia sunt in
ter presentes: alia inter absentes. vt. j. eo. l. la
beo. ¶ Item quedā pure: quedā in die: quedā
sub cōditione. vt. ff. de ver. sig. l. cedere diem. ⁊
de act. ⁊ ob. l. obligationū fere. ¶ Itē quedam
incipiūt a conditione: quedā aūt subsequūtur
precedēte pactione. vt. ff. de ver. ob. ita. ⁊ dice
mus plene. j. e. l. si pacto. ¶ Itē pactoꝝ quedā
sunt publica: vt que fiūt inter duces bellicam
treuge vel cōsimiliū. Quedam priuata: vt que
fiūt ad singulos vtilitatem. vt dicit in iure pri
uato. ¶ Itē priuata alia sunt iurisgentiū: vt fe
re oīa: alia sunt legitima. i. iuris ciuilis. vt ob-
ligatio litteraꝝ ⁊ cōtractus emphiteosis ⁊ sti
pulatio. vt. ff. eo. l. cōuētionē. ⁊. l. legitima. ⁊ de
iusti. ⁊ iure. l. j. ſ. priuatus. ⁊. l. ex hoc. ¶ Item
pactoꝝ alia sunt in dādo alia in faciendo. vt
4 ff. de verbo. obli. l. ij. Item alia sunt in rem alia
in personam vel ex vtraq; parte vel ex altera
tantū. Et hoc non tm̄ ex verbis sed ex mēte cō
trahentiū perpendi pōt. vt. ff. e. l. iur. ſ. pacto-
rū. ⁊. l. qui in futuꝝ. ſ. j. ¶ Personale autē dicit
duob⁹ modis. vt ⁊. s. dictū est. ¶ Itez alia sunt
nuda. alia vestita. vt ptz ex pmissis. ¶ Itez alia
sunt cōtra leges. vt dictū est. ⁊ in his etiam nec
pena subsecuta valebit. vt. ff. de verbo. obliga.
l. sed huiusmodi. et. l. titia. alia sunt sm̄ leges.
Et in his pactū valet ⁊ pena vt tamen actor al
tero debeat esse contētus nisi in contrariū sit
dictū. vt. ff. eo. l. rescriptū. ſ. si pacto. alia sunt
preter legem. vt cum paciscor alij dari ⁊ in his
pactū non tenet. Sed si mihi penā stipulo si il-
li nō detur tenet. vt. ff. de verb. ob. l. stipulatio
5 ista. ſ. alteri. ¶ Item pactorum alia sunt certa
alia obscura vel ambigua. Obscura autē inter
pretātur cōtravenditorē qđ intelligo si eius cō
modo fuerint apposita puta dixit stillicidia
ita sint vti sunt. vel dixit. Equū non ascendere
arborē ⁊ intelligebat de pōte. Si aūt ponatur
gratia emptoris vt q; dictū est rei empte acce-
dere stichum ⁊ incertū est de quo sit sensum in
terpretor cōtra emptorē. vt. ff. eo. l. veteribus.
et de cōtraben. emp. l. si in emptiōe. ⁊. l. cum in
lege. ⁊ hoc nisi significatio verborū ambiguita
tis questionē dirimat. vt. ff. de verb. ob. si mihi
et titio. ſ. vlti. ⁊ de verb. sig. l. nepos ꝓ. et de
ser. vrb. prę. l. si seruitus. ¶ Itē hoc nisi constet
contrahētes dissensisse: tunc enim pactum esset
6 nullum. vt. ff. de verb. obli. inter. ſ. j. ¶ Item pa
ctorum alia sunt incontinenti. i. anteq̄ contra-
hentes ad alia diuertāt negocia. vt. ff. de verb.
obli. l. cōtinuis. in prin. et de duob⁹ reis. l. reos.
et ad. l. iul. de adul. l. qđ ait. ſ. qđ ait. ⁊ de testa.
l. heredes. ſ. vlti. alia sunt ex interuallo. vt que
sunt econtrario ⁊ hec non perimunt actiones.
Si fiant super accidētalibus vel supernaturali
bus contractus. vt de fideiussore prestando vel
pena tripli vel quadrupli. Nam licet ipsa pe-
na vel fideiussoris datio non sit de natura con
tractus. Euictio tamen super qua imponūtur
est de eius natura. vt. j. de euic. l. non dubitat.
Si autem fiat super substātia contractus. i. su-
per augēdo vel diminuēdo precio quādocunq;
fiat valet. vt dictū est. s. ¶ Item pactorū quedā
sunt ad agendū quedā ad defendendū. vt. ff. de
7 contrahē. emp. l. pacta. ¶ Superest vt videam⁹
ad quos vires pactorū porrigant̄ vel quib⁹ no
ceant. Et quidez regulariter est hic tenendū q̄
pactū debet ei prodesse ⁊ nocere cū quo factū
est ⁊ nō alij nec in re alia. vt. ff. e. l. si vn⁹. ſ. ante
oīa pacta. Fallit autē in casibus. vt. ff. so. ma. l.
gatus. ⁊ de vbo. obli. q̄cunq;. ſ. si ita. ⁊ ad exhi
bendū. l. si res. ⁊. ff. depositi. l. pupilla. ⁊ de don.
que sub modo. l. quotiens. et. ff. de exti. ac. l. si
cum venderet. idem est in pactis publicaꝝ per
sonarū. nam ex eis dantur vtiles actiones. vt. ff.
alteri⁹ pacto dicebat dari vtilē actionē qđ fal'
sum est. nā spālia non sunt trahenda ad ꝯnam.

BIU Cujas

vt.ff.de le.⁊ se.cō.l.qō vero. sicut notatur.j. per quas perso. nobis acqui. §. itē per extraneos. ¶Quod aūt dictū est de paciscēte intelligēdū est ⁊ de succedētibus ei siue in rem siue in ius vniuersum succedāt: vt eis ꝓsit pactū si fuerit in rē. vt.ff.e.l. si tibi. §. pactū cōuētū. ⁊.l.tale. ¶Si vo fuerit psonale nulli alij ꝓdest vel nocet. vt.ff.e.l.idē. §. psonale. ¶Sed tñ ⁊ psonale dicit duobus modis. vt.s. dictū est. ¶Si vo dubitetur sit psonale vel in rem ꝓsumit gñale. ¶Quia pleriūq; psona inserit pacto nō vt persona sit pactū: sed vt ostēdat cū quo sit factū.

8 ¶Itē pleriūq; tam nobis q̄ heredibus nostris cōsulimus. vt.ff.eo.l. iuris. §. vtrū. ⁊ de ꝓba.l. si pactū. illud certū est q̄ ex psona filij vel serui ꝓficit pactū dño vel patri si pactū fuit in rē. Secus si psonale per qō filio tm̄ vel seruo tm̄ voluerit ꝓuideri. nam tūc si in vita filij vel serui oībus debeat ꝓdesse ex pacto serui datur dño exceptio doli. ex pacto filij dat exceptio patri. vt.ff.eo.l.⁊ heredi. Ex persona aūt patris ꝓficit filio quādoq; directo quādoq; vtiliter quādoq; nullo modo. vt.s. dictū est. ⁊ dicitur.ff.eo.l.si tibi. §. vlti.⁊.l. siue.⁊.l. acquirent.

9 ⁊.l.vlt.⁊.l.⁊ heredi. ¶Ex persona aūt rei potest gitur ad fideiussores si habeant mandati act. ¶Ex persona autem fideiussoris nō ꝓdest reo nec fideiussoribus suis nisi nominatim dicat ne petatur a reo. ⁊ hic nisi fideiusserit aliquis in rem suā tūc em̄ reus ꝓ fideiussore ⁊ ꝓ reo fideiussor est accipiendus. vt.ff.eo.l.⁊ heredi. §. vlt.⁊.l.fideiussoris.⁊.l. sed si fideiussor.⁊.l. idē. ⁊.l.valet. ⁊.l.qō dicitur.⁊ de fideiuss.l.amissi. §. vlti. ¶Si aūt fuerint duo correi debēdi ⁊ socij vnius pactū alteri nocet ⁊ ꝓdest alioquin contra. vt.ff.de arbi.l.si duo. nec obstat qō legitur ff.eo.l.si vnus. q; ibi erat litē cōtestatus vnus vel ei erat cōstitutū vnde alterius factū ei nō ꝓiudicat. vt.j.de cōsti.pecu.l.idē.⁊.ff.de duo

10 bus reis.l.ex duobus. ¶Pactum aūt tutoris vel curatoris pupillo ꝓdest. item nocet si non fiat alo donādo alioquin cōtra. vt.j.e.l. pactū curatoris.⁊.j.titu. ꝓi.l.ꝓsens.⁊.ff.de iureiuran.l.tutor. ¶Pla. tñ dixit hic distinguēdū in transactiōe q; non est gratuita pactū aūt quia gratuitū est simpliciter nō ꝓiudicare ait pupillo s̄z certe licet ad pupillū nil ꝓueniat ex remissione ꝓtouersie q̄ facit tutor non tñ sequitur q̄ fiat alo donādi quia pupillo nihil credebat deberi nec habebat ꝓbationes aliquas. vt

11 dictū est. ¶Procuratoris autē pactū dño ꝓodest item nocet. si tñ sit procurator gñalis q; ⁊ habeat liberā vel in rem suam sit datus vel habeat spāle mandatū a dño. vt.ff.e. rescri. §. vlt. et.l.q;.⁊.l.nā ⁊ nocere.⁊.l. s̄z si tm̄. et.l.litē. et.ff. de iureiur.l.iusiurandū. §. vl.⁊.l.alias.⁊ de procur.l.procurator. ¶Si pacto quo pena casus facilis est ⁊ sup eo verbo ex stipulatu cōtrariū est. vt.ff. siscer.pe. si quis certū. respōdeo q̄ ponitur ex stipulatu ꝓ ex stipulatiōe. vel vt dicit qō incertū est quid cōsequef. i. penā vel idipm quod cōuenit agit est stipulatu et inducunt in argu. qō est.ff.de verbo.obli.l. liber homo qui. §. vlti. sed certe melius pōt induci ꝓ eis qō est.ff.eo.ti.l. vbi aūt non ap. maxime est in illo §. q̄ illud aut.⁊. §. fundi. quibus dicitur incerta stipulatio ꝓpter euentū. vñ assignat cōtrariū ff.de triticaria.l.j. nec placet hec respōsio q; vbi cunq; sum certū stipulatus non possum certus esse anteqū soluat vtrum idipsum qō est debitū an aliud vice eius sequar. dic ergo primā respōsionem vel melius dic penam q̄ in facto cōsiste

12 bat promissam ⁊ ita nihil est ecōtra. ¶Item in hac.l. querit Jo.⁊ B. vtrū naturalis obligatio que fuit ex nudo pacto orta sit nouata ꝑ stipulationē qōuersi est. vt.ff.de ac.⁊ ob.l. obligationum. §. vlt. nā ꝛz olim nō fieret nouatio nisi hoc ageretur. vt.ff.de noua.l.ij. ꝓsumebat tñ quando q; agi vt hic ⁊ in similibus casibus. vt.ff. de noua. §. sed cum hec. ¶Si aūt sit actum ne fiat nouatio manet vtraq; obligatio.⁊ sic vtraq; obligatio est obligatoria agi posset ex vtraq; ꝓ alterutro ꝓsequēdo nō vtroq; nisi hoc actū esset. vt.ff.de ꝟbo.ob.l.ita sti. §. vl.⁊ de trās.l.q̄ fidē. et de excep.do.l. apud. §. labeo. ¶Sed cuz hic nuda p̄cesserit pactio q̄re sup eo qō dr̄ exti.a. vel id qō in cō.de. vt fiat ꝓsequeris vel.p. more. an lex ꝓtori pacto agi possit qō verū nō est vñ calide posuit cōsequeris metu em̄ pene sepe paret pacto vñ pene stipulatio dr̄ inutili pacto p̄stare robur. vt.C.de rei vxo.ac.l.j. ipse ergo non pōt cogi dare s̄z nec ego accipere cum ipse fuerit in mora s̄z aliter in casu. vt.ff.de ope.lib. l.si stipulatio. Et hec q̄dem ad positionē huius casus nisi malitia scholariū ꝛteruenisset sufficerent. Sz dicit̄ opponit̄ nō posse cōmitti stipulationē nisi cū desierit posse dari a ꝓmissore. vt ff.de ꝟb.ob.l.ita sti. §. itē siquis ita sti. Sz sicut ibi dicit̄ hoc est cū stipulatio incipit a ꝓditione. nam si p̄cedat pactio tunc cū potuit facere cōmittitur. ita exaudit Jo. vt nūq̄ cōmittat ante nec tñ semp tunc est em̄ necessariū qō fuerit in mora in qua exigitur qō est. ff.si cer. pe.l.qō temihi.⁊ de col.bo.l.si q̄s filiū. §. vlt.⁊ ꝓbatur superior distinctio ꝑ.l.ff.qñ di.le. cedat cum si.⁊ ad.l.fal.l.j. §. itez si ita. q̄q̄. qō de pe. le. in.l.j. oībus videat cōtrariū. ¶Item oppone ⁊ solue cōtrarietates q̄ sunt signate. ff.dever.ob.l.ita. §. itē siquis ita. ¶Sed in hac cōmissione tres sunt sñe vt diximus. C.de ꝓtrahen. sti.l. nuda. Amplius opponit̄. Esto q̄ sit cōmissa ꝛz tñ cā purgari. vt.ff.de ꝟ.ob.l.si insulā. Et in hac purgatiōe tres sunt sñe. Qd. em̄ dixit semp añq̄ intersit actoris⁊ añ lit.cōte. posse purgari moram. vt.ff.de arb.l.si cū. §. vl.qō⁊ nos. vtvbi pura vel in diē stipulatio purgat̄ mora. Sz si cōditionalis est vel penalis stipulatio nō purgat̄. vt.ff.de ꝟb.sig.l.si insulā. nisi in his q̄ sunt circa iudicia. vt.j.de ꝓtrahē.⁊ cō.sti.l. magnā.⁊.ff.de ac.⁊ ob.l.traiec. Itē arbitria.⁊ est rōne lites ex litibus oriātur. vt.C.de fru.⁊ lit.ex.l. termino. ꝓm Jo. nec in arbitriis semp. vt.ff.de arbi.l. celsus. Alij dixerūt q̄⁊ nos si cōditio est cālis. si em̄ ibi mora diceret posse purgari stipulator forte de cetero nō ageret q; ꝓditio nūq̄ existeret. Si vero est p̄sentatiua idē qō alij dixerunt.

BIU Cujas

¶De transactionibus. Rubrica. 4

1 ¶Jctū est supra de pactis in genere. Hūc aūt ponit in spē. ¶Videamus ergo q̄d sit transactio. Et quidem transactio est de re dubia ꝛ lite incerta neq; finita nō gratuita pactio: qđ aūt dr ꝛ lite incerta transitiue ponit q. d. ꝛ re incerta ꝛ lite. i. ꝓpter litem. ¶Itē litē intelligo pūtem vel futuram. q ꝛ aī lit. cōte. fieri transactio pōt. vt ꝓhib. ff. de cōdi. inde. l. eleganter. ſ. ſi q̄s post. Itē litē subaudi iustam vel iniustā. vt. j. e. l. ij. ſi tū qui agit credit ſe iustā fouere cām. alioq̄n cōtra. vt. ff. de ꝺdi. inde. l. in summa. circa pr̄in. hinc est q̄ ait Roglerius vbi quis p calūniam insistit vel resistit. nil ꝓ deſt ei ſi trāſigit. Ego in insistente idē dico: in resistente aūt ꝺ est in reo dico cōtrariū. Nam ly p calūniam resistat tenet tū trāſactio quātum ad eū. vt. j. e. l. ſub ꝓtextu. ly per aliam viā ꝺ est puta p actionē de dolo. vel replicationē doli cōſulatur actori. vt ibidē dr q̄ reus dolo iduxit actorē ad trāſigēdū. ¶Nō gratuita aūt dr q: trāſactio nullo dato vel retento seu ꝓmiſſo minime ꝓcedit. vt. j. e. l. trāſactio. ¶Non finita aūt dr. q: ſi iudicatū esſet nec appellari posſet nec aliquo modo vl remedio retractari posſet ſnīa nec dubitaret de ſnīa transactio nō valet. vt. ff. e. l. ꝛ post. ꝛ. l. post rē. ꝛ ꝺ ꝺdi. inde. l. elegāter. ſ. ſi quis post rē. pōt em̄ esſe q̄ reus dicit bene confiteor me cōdēnatū ꝛ deberi: ſed tū ſi vis esſe contētus. v. tibi dabo nō valet hec cōpoſitio. ¶Idēr ſi negaret reus ſi. tū adeo apte eſſent ꝓbationes vt negare nō poſſet iudica-
2 tū. vt. j. de penis. l. q̄ ſuiam. ¶Idē dico nec diſtinguo fiat transatio ſup re iudicata ſimplici pacto aut aquiliana ſtipulatione vt ꝓrima nō teneat ſcḋa teneat. ar. eius qđ dr. j. e. l. ſi cauſa. ¶Nam quod ibi dr locū ꝓbet cū aquiliana ſtipulatio interponit ſup re iudicata ex ꝺuētiōe partiū nō ex cauſa trāſactionis. quod fieri potuit. vt. ff de re iudi. l. ſi ſe. ſ. ſi ex conuētione. ꝛ. j. de excep. rei iudi. ſi cāꝫ. Sup aquiliana aūt ſtipulatione fieri poſſet poſtea trāſactio ꝓ nobis aūt est quia cū lex vetat transactionē fieri post ſnīam ergo oēm eius ſpēmvt ꝓhibere: q̄ a quocūq; remouet genus ab eodē remouetur ꝛ ſpēs. nā trāſactio fit duob⁹ modis. vt. ff. e. l. ij.
3 Dicit aūt transactio. quaſi actionis transitio. Ab actione em̄ trāſit q̄ trāſigit. ꝛ ita is q̄ agit ꝓꝓie dr trāſigere. Reus aūt ipropꝛie dr trāſi-
4 gere. vt. j. e. l. ij. ¶Quis poſſit trāſigere ꝛ q̄d. d. Cōpo. mētis ꝫabens liberā edminiſtrationem maior. xxv. an. minores em̄ hic ſicut ꝛ alꝫ conſeruant illeſi vel reſtituunt in integ. ſi fuerint adulti curatorē nō ꝫabētes. Itē tutores ꝛ curatores eor trāſigūt ꝛ ꝓſides ꝓuinciarū ꝛ ꝓlati eccleſiarū. ¶Itē ꝓcuratores hūtes ſpāle mādatū vel gn̄ale cū libera adminiſtratiōe. ¶Itē dati in rem ſuam. de quibus perſonis ꝛ conſimilibus plene dixi in ſumma de pactis in illo ſ. pactorum diuiſiones. ¶De quibus ꝛ quidē
5 de omnibus omnino. vt. j. e. l. cauſas. ¶In criminalibus aūt idem ſi irrogent penam ſanguinis ꝓterq̄ in adulterio. Sed in adulterio forte corrigit hodie. vt in autē. vt nulli iudi. ſ. adulteram. vel illud forte est in marito ſpāle. vel ibi nō trāſigitur de adulterio imo iam erat actū ſed reconciliatur marito. ¶In criminalib⁹ aūt que penam ſanguinis nō ingerūt gratuita pactio vel remiſſio fieri poteſt. vt. ff. de iure fiſ. l. in fiſci. ꝛ ad. l. iul. de vi. p. l. qui cetu. ſ. qui vacā tem. Ei idem in adulterio dicerem. Si aūt rē pecunia data trāſigat cum actore rransactio nulla est. ꝛ reus ꝫabeat ꝓfeſſo. vt. j. e. l. trāſigere. ꝛ. ff. de preuari. in oībus. Licet aūt dixerim in crimine q̄ irrogat penam ſanguinis tenere transactionē tū accuſator incidit in turpillianum. vt. ff. ad turpil. l. ab actiōe. ſed hic nil ad reī. Ignoſcitur em̄ ei ſi quō potuit redimere ſanguinē ſuū. vt. ff. de bo. eorum qui aī ſen. l. j. Sup alimētis etiam trāſactio fieri nō pōt niſi decreto principis vel prętoris. q nec alij mandare pōt ſi tū alimenta ſint futura ꝛ debita ex vltima voluntate vel ex donatione cā mortis. ¶Si aūt aliquod ꝫor deficiat trāſactio tenet. ¶Itē tenet q̄ lz fiat ſine ꝓtore ſi tū alimentarius faciet melioꝛē cōditionem ſuā. vt. ff. e. l. cum hi quibuſq; ad illū. ſ. qui transigit. ꝛ. ſ. ſi prętor. ꝛ. j. e. de alimētis. ¶Item de otroneſſis q̄ ex teſtamēto ꝓficiſcūtur nō poteſt trāſigi niſi inſpectis vbis teſtamēti ꝛ cognitis. vt ff. e. l. de his. ¶Item transigit ſuper ſeruili vel aſcriptitia ꝺditione. vt. j. e. l. vlt. q̄d tū ſi transigatur vt liber fiat ſeruus vel ingenuus fiat libertinus vel aſcriptiti⁹. ex predicta regula videtur q teneat. ſed ar. ⁊tra est. j. de libe. cā. l. nec ſi volens. ¶Itē q̄d ſi fiat in cā cōuerſionis vel in cā mꝛimonij forte neceſſarium erit decretū
6 epi. ꝛ q: cā ſpīalis est ꝛ q⁹ eccl'aſtica. nam in re eccleſiaſti. alienāda neceſſariū est decretū epi. vt dictū est. ſ. de ſa. ſan. eccl'. ꝺ ius. ¶Quis ſit effectus transactiōis. ꝛ q̄dā ex ea' dat exceptio l oī cā ex qua agebat. Si ergo gn̄alis erat petitio ꝛ gn̄alis est trāſactio facta. obſtat exceptio in oībus. vt. j. e. l. ſub ꝓtextu. ꝛ. ff. eo. l. nō est. niſi reus dolo occultauerit ſpēm. in qua decep⁹ ē actor. vt. ff. de pac. l. tres. Si aūt gn̄alis est petitio ꝛ de ſpē trāſactio. nocet exceptio in ea ſpē tū. ¶Idē est ꝛ ſi ſpālis est petitio et gn̄alis ꝫtū ad vba fit trāſactio. vt. j. e. l. ſi ꝺ certa. ꝛ. j. e. l. age. ꝛ. ff. e. l. cū aq̄liana. ꝛ. l. q cū tutoribꝰ. ſ. vl. ꝛ. j. ad vell'. l. iubem⁹. ¶Si aūt vtrūq; ſpāle fuit. ꝛ hic ſine dubio idē. vt. ff. de pac. l. ſi vn⁹. ſ. aī oīa. vbicūq; aūt dixi reo ꝫpetere trāſactiōis exceptionē dico eū liberatū ipſo iure ſi fuerit cū eo trāſactū aq̄liana ſtipulatiōe. vt. j. e. l. vt rūſum. ff. e. l. ij. ꝛ est hic effect⁹ trāſactiōis ex pte rei. ex pte vō actoꝛ nō dat actio ex trāſactiōe. vt id deſ vel fiat qđ ꝓuenit dari vel fieri vt recedeꝛ a lite. ꝛ est rō q: actori ſupereſt ve- rota
tus actio ad quam redire poteſt. Et ſi obijciatur exceptio replicabit actor non debet ei fides ſeruari qui vult contra pacta verſari. vt. ff. titu. proxi. l. cum proponas. ꝛ j. e. l. ſi nō apud acta. ¶Si autez actori non ſupereſt ꝫet⁹ actio

BIU Cujas

vt quia per acceptilationē facta est transactio datur ei ꝺitio ob cām contra reū: vt se reponat in pristinā obligationē. vt. ff. de ꝺi. cā da. si ꝙs. vel daf actoꝛi actio prescrip. ver. ad interesse quasi ex do vt des. vt hoc remittere sit dare. vt. ff. de ꝺi. cā da. l. si mulier. ⁊ de pscrip. ver. l. ob eam. de dolo autem non agit actoꝛ. qꝛ a reo nō fuit dolo inductus vt trāsigeret lz ex postfacto dolo fecerit quod nō seruauit fidez. vt. ff. de dolo. l. ij. ℱ. si quis. Ju hoc. p. ℨ. ¶Si autem dolo in trāsigēdo inducꝰ esset actoꝛ ageꝝ de dolo ⁊ hoc est qꝺ ꝺꝛ. l. actione. ⁊. l. sub ptextu instri. nō tamē diffiteoꝛ qñq; dari de dolo actionem ꝓpter dolum qui adhibeꝝ postea in ℨctu quando alia via nō potest consuli emptoꝛi. vt nota. j. de dolo. ℱ. vbi aūt. ¶Quare aūt ex simplici pacto trāsactionis nō detur actio actoꝛi habeat vel non habeat actionē aliam: ꝛ ō satis est euidēs. nā pactū nudū est nō vestitū stipulatione vel re vl̄ lr̄is vel consensu vel ℨctus coherentia. tunc eñ sine dubio dareꝝ actio. vt. j. e. si ꝓ fundo. ⁊ in summa superioris ti. plene dixi sed nec rei interuētu de quo magis posset dubitari: qꝛ lz actoꝛ desisterit ad tps vel ꝓpoſuerit desistere in ꝓpetuū nō sufficit qꝛ hic agebatur iter vtrūq; vt in ꝓpetuū desistere. vt. ff. de cōdi. inde. l. elegāter. ℱ. si quis ibi. sed hic non videf cā secuta. ¶Allie rōnes assignātur a quibusdā sed eas omitto: qꝛ friuole sunt et varie. ¶Ꝓꝛo vbi actoꝛ liberauit reū ipso iure daf ei actio ꝑſ. v. quasi vestito pacto vel ob cām vt dictum est. s. ℱ. ex parte vo. ¶Nec obstat his que dicta sunt quod legit. j. e. l. cū mota. qꝛ ibi fuit do vt facias. nam cōuenerat de dando ꝓi? ⁊ de faciendo. i. desistēdo posterius tñ fuit mulier ꝓsumptuosa in desistēdo ꝓi?. ¶Ex do aūt vt facias datur actio ꝑſ. v. vt. ff. de ꝓſ. v. l. naturalis. ℱ. at cū do. vl̄ agitur ꝓſ. v. qꝛ querela sublata erat ipso iure ꝑ pactū. vt ꝺꝛ in actione furti. vt. ff. de pac. l. si vnus. ℱ. pactus. ⁊. l. si tibi. ℱ. quedā sicut. ⁊. s. dictū est qñ actio sublata est acceptilatione. Nec ob. quod legitur. ff. de ĩof. test. l. si instituta. qꝛ ibi ea cōditione renunciabat si daretur aliq̄d. Secꝰ si pure. vt. ff. de ĩof. test. paꝑ. ℱ. si quis post. vel dic etiā pure tñ heres agere querela nō potest qꝛ nō trāsit ad heredem nisi cōminata. Sed hic nō videf cā ꝓparasse cum desiterit. Si aūt non agaf ex pacto trāsactionis. vt quid deꝝ vel fiat actoꝛi iōq; desistit a lite. sed agat actoꝛ de euictione quia res sibi tradita vt desistat ē euicta ei daf actio ꝓscrip. v̄b. vt. j. e. si ꝓ fūdo. Sic est in pacto ꝑmutationis ex quo non agitur ad tradendū sed ꝑ tradito ⁊ postea ꝑ aliquez euicto agitur de euictiōe. vt. ff. de rerū per. l. j. ⁊ sunt isti effectus ex pte trāsactionis rei vl̄ actoꝛis ꝑ leges cōpetētes. ex ꝑmissiōe vo rei qui stipulatus est penā si de cetero ꝺueniatur ab actoꝛe pōt agi ex stipulatiōe ad penā ⁊ nihilomiꝰ gaudebit cōmodo defēsoꝛis ita tñ si vtrūq; sibi licere pactus est vel si liberatus est ex trāsactione ipso iure a veteri actione qꝺ ꝓz posse fieri ex ꝑmissis nec actoꝛi lz ad veterez redire actionem et restituit reo quod accepit ab eo. vt. ff. de pactꝰ l. si vnus. ℱ. pactus. ¶Quidā tñ dicunt renasci veterem actionem cū repetit pecuniam quasi vtri usq; cōsensu rescindaf. vt. j. qū lic. ab emp. di. l. j. Sicut alias restituitur actio. vt. ff. de nō nu. pecu. autē. ꝺtra q̄. Sed certe nō puto repeti pecuniā aīo dissoluēdi transactionē. sed aīo puniendi actoꝛē qui tamē solēniter liberauit reum. idē est ⁊ si reus nō sit liberatus ipso iure sed actoꝛ suo sacramento confirmauit transactionē. alꝰ aūt reus ꝺz esse cōtentus vel pena vel exceptione. vt. ff. e. l. q̄ fidem ⁊. j. e. l. cū ꝓponas. ⁊. l. vbi. ⁊. l. si quis maioꝛ. Ꝛz aūt reo ꝑuideatur ꝑ predicta auxilia si tñ pateat actorem timoꝛe falsoꝝ instrumētoꝝ trāsigisse retractatur transactio etiā si vallata sit iureiur. vel remedio exceptionis vel replicatiōis vl̄ actionis in factū. vt. ff. ad. l. coꝛ. de fal. l. q̄ noie. si tñ trāsactio fiat sup plurimis capitulis nō retractantur nisi ea capl̄a in quibus timoꝛe falsoꝝ instrumētoꝝ um facta est trāsactio. vt. j. e. l. si ex falsis. ⁊ aūt q̄dā ideo cōcedi retractationē statim: qꝛ ineſt conditio transactioni si vera sunt instrumēta quod falsum est. nā si ĩneſſet ꝺitio ergo nō diceref retractari ĩmo ipso iure locuꝫ non haberet deficiente cōditione: ergo ꝓpter iustaꝫ causam ꝺcedif actoꝛi venire ꝺ trāsactionem ⁊ deserere sacramentū. vt. ff. q̄ satisda. co. l. vlt. Illud certum est transactioni non ineſſe tacitam ꝺitionem ex eo q̄ actoꝛ credebat se heredem instituēdū a reo. vt. j. e. l. si maioꝛes. Quid si actoꝛ expreſſiſſet conditionem pura remitto litē si me feceris heredem certe nō tenet remiſſio quasi sub impoſſibili conditione. Nam ⁊ turpia dicūtur impoſſibilia. vt inſti. de inuti. stip. ℱ. si impos. ⁊ de cōdi. insti. l. si filius. Licet. p. dixerit pendere remiſſionem in euentu cōditionis. Si aūt dicam remitto. vt me facias heredem pot est dici cū repelli: qꝛ in pari causa potioꝛ est conditio poſſidētis. vt. j. e. de
7 condi. ob turpē cām. l. ij. ¶Nouiſſime sciendu est transactionem paris auctoꝛitatis esse cum ſnīa in excipiēdo maioꝛis est: qꝛ nō retractatur trāsactio ꝑ appellationē. Itē trāsactio ipso iure tollit naturalem obligationē nō ſnīa. vt. j. e. l. nō minoꝛē. ⁊. ff. de ꝺi. inde. l. iulianus. minoris est qꝛ ex ea non datur actio vt dictum est. ¶Itē ſnīa lata ℨ ſnīam a qua non est appellatum non tenet. Secus in transactione qua retractatur ꝑ ſnīam postea latā. vt. j. qñ. ꝑuoca. nō est neceſ. l. j. ⁊. ff. de cōdi. indebi. l. elegāter. ℱ. si quis post. Itē ſnīa faciat ingenuū nō pactio. vt. j. de ingenuis. l. ingenui. et. ff. de statu ho. l. ingenuum.

¶De erroꝛe calculi. Rubꝛica. 5

8 Dictū est s. ꝺ trāsac. q̄ qꝛ fit per erroꝛē calculi. i. ꝺputatiōis posito eo ꝙꝺ fit ꝑ eo qꝺ fit sic ⁊ ecōuerso id qꝺ fit pōit ꝑ eo ꝑ qꝺ fit. vt cū ꝺꝛ ꝙs hereditatez. i. ius deliberādi ꝓ

BIU Cujas

hereditate trāsmittere. vt. ĵ. de iure delī. cū anti. ⁊ de cadu. tollē. l. j. ſ. i nouiſſimo. ⁊. j. ō his q̄ ante aper. tabulas. l. j. veteres em̄ cōputabāt per lapillos qui calculi dicunt q̄ pedibus non impune tū q̄ꝫ calcant. vñ Perſius. Hūc macrine diē numera melioꝛe lapillo. Nam diē boni ſucceſſus numerabāt lapide albo. Mali aūt ſucceſſus nūerabant lapide nigro. ideo ponit de erroꝛe calculi. q̄ꝫ aūt ponit calculus pꝛo cognitione cauſe. vt. ĵ. de iudi. l. rem. quar. doc
1 ponit pꝛo ſnīa. vt. ĵ. de ap. l. ſi actoꝛ. In tranſactiōe aūt ſi fiat p erroꝛē cōputatiōis diſtingui pōt. vt in ſnīa exp̄imat erroꝛ. an taceat. vt ecce placuerat reo ⁊ actoꝛi vt p domo quā petebat actoꝛ daret ei reus. xxx. p fundo aūt quez petebat daret ei. x. ſ. ex cā trāſactionis vel vēditionis vel ſimili. actoꝛ aūt et reus putātes q̄ xxx. ⁊. x. facerēt quinquaginta ſic cōuenerūt vt reus pꝛomitteret p domo et fundo. l. ſe daturū. nō tenet trāſactio. ſi nō exp̄reſſo erroꝛe cōueniſſet reus de. l. tranſactio teneat. vt. ff. que ſnīe ſi. ape. re. l. j. Idē ſi dicat iudex iudico hūc teſtamentum facere poſſe: tenet em̄ ſnīa etiā ſi hic ipubes ſit q̄ nō teneret ſi exp̄ſſiſſet. ita iudico hūc impuberē teſtari poſſe. vt. ĵ. quādo p
2 uo. nō eſt ne. l. ij. vel dic aliud in trāſactione q̄ in ſnīa. quia ex conſenſu partium ſumit vires erroꝛe ſublato. vt. ff. ſi quis caut. l. ſz et ſi quis. ſ. vlt. ergo tenet trāſactio. ſz nō p̄iudicat ī eo in quo erratū eſt. ſi tū poſtea ſup erroꝛe tranſigatur vel iudiceꝰ p̄ualebit illud qđ poſtea factū eſt. vt. ĵ. eo. l. j. nec tū in hac. l. tractat de erroꝛe habito in tranſactione ſed in aliis.

¶ De poſtulando. Rubꝛica. 6

IDictuꝫ eſt ſupꝛa de edendo. ⁊ incidēter de pactis inſeruit. Nūc autē, pſequēdo materiā eādem q̄ in editione actiōū ⁊ in cāe, pceſſu neceſſarij ſunt aduocati vel poſtulatoꝛes. ponit de poſtulan
2 do. ¶ Videamus ergo q̄d ſit poſtulare. ⁊ q̄dē Poſtulare eſt deſiderium ſuū vel amici ſui in iure apud eum qui iuriſditioni pꝛeeſt expone re. vel alteriꝰ deſiderio cōtra dicere. vt. ff. e. l. j. ſ. poſtulare. quod dicit ſuū intellige quan
3 do poſtulat pꝛo ſe. amici q̄ñ pꝛo alio. Item verbum iuriſditionis large ponit pꝛo qualibet notiōe. vt. ff. de re iudi. ait ꝓtoꝛ. nā ⁊ apud arbitꝛū cōpꝛomiſſariū puto poſtulari poſſe ⁊ debere q̄ ad ſimilitudinē iudicioꝝ redigitur arbi
4 triū. vt. ĵ. de iudi. l. rē. alibi ponitur poſtulare pꝛo petitione quā facit, aliq̄s iudice ſedente, p tribunali puta vt ei caueat de dāno īfecto. vt ff. de dāno in fe. l. iiij. ſ. antepenul. Et hi poſtulatoꝛes dicuntur patroni cauſe. ¶ Item aduocati. vt. ff. de variis ⁊ extraoꝛdi. cog. l. j. ſ. aduocatos. ſz ⁊ togati dicunt. vt. ĵ. eo. l. vlt. forte a gſtes
5 veſtis q̄ dꝛ toga. qua vtebant olim. ¶ Qui poſtulēt, ⁊ quidā poſtulāt ingenui. Item libertini periti tū lr̄aꝝ. ſz ⁊ īperiti vident poſſe poſtulare. ſi tū conſuetudine in iure ſcripto vel nō ſcripto ſunt inſtructi: vt. ĵ. e. l. nec ceteroꝝ. ⁊ de iudi. l. certi. ⁊ in aut. de iudi. j. cōſo. ibi. nos igit ⁊c.

¶ Item poſtulat q̄s volēs ⁊ inuitus. ſi em̄ fuerit monit⁹ a iudice ⁊ cuiuſq̄ pti patrociniū dene gauerit ea excuſatione q̄ nequeat ꝓbari caret foꝛo necvnq̄ ſibi agēdi copia reſtituit. vt. j. eo. l. puidēdum. ſed et pꝛetoꝛ dicit ſi non habeat aduocatū ego dabo. vt. ff. eo. l. j. ſ. ait pꝛetoꝛ. ſiue quis petat ſiue nemo petat vltro debebit dare plerunq̄ feminis vel pupillis vel aliis debilibus. vel his qui ſue mētis nō ſunt. vel his qui per aduerſariū potēt̄ nō inuenire aduocatos dicūt. vt. ff. de offi. pꝛocon. l. nec quicq̄. ſ. vlt. Nec tū dico q̄ debeat dari gratis imo cōuēto ſalario pꝛo facundia aduocati ⁊ p mō litis et foꝛi conſuetudine ⁊ iudicis in quo erat acturus. dūmodo licitū honoꝛariū q̄titas non egrediatur. vt. ff. de variis ⁊ extraoꝛ. cogni. l. j. ſ. in honoꝛariis. maioꝛibus autē ſane mentis ⁊ locupletib⁹ nō puto q̄ debeat dari inuitus cū per ſe ⁊ ſua pecunia poſſint īuenire ad
6 uocatos. vt. ff. de re. eo. q̄ ſub tu. vel cur. l. magis. ſ. in pꝛimis. nā ⁊ illud qđ dꝛ ſi nō habebit ſic pōt exponi. i. ſi habere nō poterit. ſicut ⁊ in acti. aq̄ plu. ar. dē. vt. ff. ō ſtatu lib. labeo. ¶ Qui ⁊ quib⁹ modis repellant a poſtulando. Repellit aūt q̄s q̄ñq̄ iudicis officio vel ea ratione q̄ ds offō aduocatiōis ⁊ aſſeſſoꝛis ſimul vult vti. vt. ſ. de aſſeſ. l. vl. vl̄ q̄ iudex videt ab vna parte rudes aduocatos ab alia nobiliſſimos ſuſtinere officiū aduocatiōis. dꝛ em̄ parē facere copiā aduocatoꝝ imno ⁊ ps q̄ ſubtrahit aduerſario ſuo parē copiā oſtēdit ac ſe iniquā litem foueri. vt. ĵ. e. l. puidendū. Sed hoc forte locuꝫ hꝫ ſm antiq̄ tpa q̄bus aduocati ſalariū recipiebāt de publico: vt cuiq̄ pſtarēt pꝛocinū ⁊ eoꝝ certa noīa ꝺtinebant in mīcula. ¶ Item repellit q̄s p ꝓſtitutiones q̄ nō eſt catholice fidei. vt. ĵ. e. l. nemo. Et idē puto ī monachis ⁊ canonicis regularib⁹ q̄bus tutela ⁊ officia pub. īterdicta ſunt. vt dixim⁹. ſ. de epi ſcop. ⁊ cleric. ¶ Item qui pacti ſunt cū graui dāno ⁊ ſubaudio maxime de quota pꝛtione litis ſibi pſtāda. vt. ĵ. eo. l. ſi quis forte. aliud ē iure ſpāli ſm quoſdā. ar. ĵ. de ſen. paſ. l. ſi debitoꝛ. ⁊ inſti. de ſi deicō. he. ſ. ſi q̄s. ſz id nō puto ne fiat in fraudē legis. ¶ Item repellit q̄s. l. iulia repetūdaꝝ. vel l. iulia ambitus vel ſenatuſcō. q̄ eiuſdē legis repꝛeſentat penā. Et hꝫ locū lex repetūdaꝝ cū quis in publico officio q̄d accepit vt aliud faciat vel ꝓtermittat. Lex aūt ābitus hꝫ locum cū q̄s petierit honoꝛē vel nouū vectigal inſtituerit vel cū accuſatoꝛ vel accuſatus domū iudicis ingredit. vt. ff. ad. l. iul. repe. l. eadē. ſ. hac. ⁊ ad. l. iul. ambitus. l. j. ſ. q̄ō. ¶ Item p decretū iudicis. ⁊ ſiquidem iudex repellat eū ratione infamie in nulla pꝛouincia poſtulabit niſi ex aliqua cauſa iuſta fiat remiſſio infamie. q̄ dicit. ĵ. ex q̄bus cauſis infa. irroga. ſ. remittit. Si aūt repellat q̄ꝛturpiter aliq̄ cōmiſit in lite vel q̄ grauata eſt eius opinio ſiq̄dem repellat nec coꝝam ſe aduocet coꝝam ſucceſſoꝛe poſtulabit. Si aūt repellat eū in ꝓpetuū poſtea nō poſtulabit cum nō appellauerit. vt. ff. e. l. pꝛiuati. ſ. j.

BIU Cujas

et.l.ex ea.ꝛ.j.eo.l.j. Itē si repellat ad tps eo lapso postulabit.vt.ff.e.l.impator. Si vo simpliciter repellat vl in ppetuū prohibuisse. vt.ff. de vb.obli.l.ꝛ ideo. ℱ.vl. ¶ Itē p edictū ptoris cui tres sunt ordines. Illā qdam repellit oīno pro se ꝛ pro alijs.vt pueri.i.minores. xvij.an. et surdi qui prorsus nō audiunt alij prohibentur postulare pro alijs.vt femine,ppter pudicitiā sexui cōgruentē.ꝛ ceci q; insignia magistratus videre ꝛ reueri nō pñt. Idē est in oībus infamibus si tamē infames sunt ipso iure vel cōdēnati de capitali crimine. Hi autē admittuntur pro se ꝛ nō pro alijs nisi pro his quoꝝ tutellam vel curā administrāt. Alij aūt sunt qui et pro se admittunt ꝛ ,p certis alijs pſonis.vt oēs infames q̄ non sunt summa turpitudine notati nec eī sunt infames ipso iure vel cōdēnati de crimine capitali.tūc eī cōtinent in ordine scdo. De ifamib⁹ aūt plene dicem⁹ i sequēti ti.de ifami. Idē ē ꝛ vbicūq; lex vel plebiscitū vel senatusc̄ōsultū vel edictū ptoris vel decretum iudicis vel cōstitutio principis ,phibet aliquē postulare nisi pro certis pſonis qō vix inueniet nisi forte.j.de aduocatis di.iudi.l. iubem⁹. ℱ.ad hec.ꝛ.l.petitiones. ℱ.ad hec.ꝛ enumerant ille certe pſone ,p quib⁹ pmittit postulare hoc est parentes ꝛ pſoni ꝛ patronoꝝ liberi ꝛ parētes. Itē liberi ꝛ ffes et vxores ꝛ soceri ꝛ socrus generi ꝛ nurus vitrici nouerce pui gni ei⁹ qui prohibent. Itē pupilli et furioſi et fatui ꝛ cōsimiles q̄ sunt in gubernatione ,phibiti postulare.ꝛ hec ita ,pbant.ff.eo.l.j.ꝛ.ij.et iij.ꝛ.iiij.ꝛ.v.ꝛ.vj. ¶ Hi tamē q̄ sunt in ordine.iij. admittuntur quādoq; pro oīb⁹.ſ.si restituant in ītegrū a pncipe vel a senatu:alius eī hoc non potest indulgere. Qui autē sunt in ordine secūdo difficile est vt possint īpetrare in integrū.
7 vt.ff.eo.l.j. ℱ pe. ¶ Et est notādum q̄ in ,phibitis postulare nō prodest aduersarij cōcessio vel patiētia:vt admittant.vt.ff.eo.l.quos. Ab his autē qui admittūt ad postulandū erit hoc diligenter obseruandū:vt ante lit.cōte.de salario cōueniat ꝛ in lite factū et ius stādo in iudicis pñtia sine ptis cuictio tacito vel exp̄sso nisi id litis vtilitas expostulet diligēter exponant. Quid eī si obijciat parti q̄ instruxit testes vel q; calūniator est ꝛ cōsimilia q̄ sine lesione iurisdictiōis nō pōt omittere. ī talib⁹ est admittēdus. Immo si nō proponat est reprehendendus.vt.j.eo.l.quisquis.

¶ De aduocatis diuersoꝝ iudicioꝝ. 7

DIctuꝫ est supra de aduocatis i gñe. hic aūt tracta ī spē. ſ. de aduocat⁹ q̄busdā q̄ necesse habebāt coram certis pſonis p̄sidib⁹ ꝛ potestatib⁹ aduocare ꝛ i certo foro seu iudicio. Et subficit de pri
8 uilegijs eoꝝ. ¶ Videam⁹ ergo q̄ dicant aduocati ꝛ q̄ et q̄liter eligant ad hoc officiū ꝛ a q̄b⁹ debeant abstinere ꝛ q̄bus gaudeāt ,pulegijs. ¶ Est aūt notādum q̄ aduocati dicūtur q̄ cōcausis quoquo studio p̄ocinātur nō tm̄ q̄ pro tractatu.i.consilio causis nō affuturi pecuniā accipiūt aduocatoꝝ numero sunt.vt.ff. de va. et extraor.eo.l.j. ℱ.aduocatos. Et hi etiā dicūtur milites inermes litteratoria sentētia militātes militāt.nanq; p̄oni causaꝝ q̄ ,glorioſe vocis cōfisi munimine laboratiū vitā ne amittāt qō habēt spem.vt acquirāt qō nōdū habēt posteroſq; defendūt ne plectātur ne ifamentur ne in seruitutem redigātur.vt.j.e.l.aduo-
9 cati.ꝛ.j.de ,pri.sac.scri.l.primos. ¶ Eligit autem aliquis ad aduocationis officiū:ita demū si pri⁹ per statuta tpa legū eruditioni noscat inbesisse.vt.j.e.ti.l. iubemus. ℱ. nec decetero. hoc est quinquēnij vt patet ex ordine lectionū et continuatione studij de eo qō legit ī prohemio digestoꝝ oēm reipublice. ℱ. ſz q; solitū est. ibi ꝛ in q̄nti anni meta ꝛc. Sz ꝛ profiteri debet is q̄ eligit aduocatus cohartali statui se non esse subiectum. Itē is qui eligitur aduocatus debet esse in scrutinio vel examinatiōe p̄sidis prouincie ex qua oriūdus est vel defensore. Itē magister ei⁹ iurare debet eū peritia iuris esse instructum.vt.j.e.l.nemini. Iniungit aūt aduocatoꝝ solicitudini ne p̄uaricent ī causis. Illā ,pbato crimine extra ordinē punient.vt.ff. de pœna.l.j.in fi.ꝛ iterū de causa quereſ etiā post sniam forte ꝛ post solutionē factā ad istar corruptoꝝ testiū ꝛ falsoꝝ instroꝝ ꝛ sacramēti a iudice delati.vt.ff.de re iu.diuus.ꝛ.j.si ex falsis istrumētis.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.ff. de iureiur.l.admonēdi.
10 ¶ Itē aduocare nō debēt cōtra rē pub.a qua alunt nisi ,p his quoꝝ sunt tutores vel curato
11 res.ff.de postulādo.l.puto.ꝛ.l.vlt. Habēt autē p̄uilegiū in eo q̄ querunt ex aduocatiōe vel ipsius occasione etiā si in potestate pris sint vt reputeſ q̄si castrēse peculiū.vt.j.e.l.fori.ꝛ.ſ. de assess.l.velut. Itē ,puinciales nō subeūt functiones volētes vel inuiti. Itē nulla opis istructio nulla discussio ꝛ nullum rōcinū nullū deniq; aliud p̄ter arbitriū eis mādat ī eodē loco vbi aduocatiōis exerceret officiū. vt.j.eo.l.nemo q̄s.ꝛ.l.sancim⁹. ¶ Et vl hic notādū q̄ alijs eo dē tpe pōt eē aduocatus ꝛ iudex delegatus in alia cā.sed ar.ſ.ſ.de assesso.l.vlt. Itē lz moriat aduocatus antecannum.tm̄ totius anni salarium transimittitur ad heredem.vt.j.eo.l.post duos. ¶ Reliqua que ad officium aduocatoꝝ vel eoꝝ personas pertinent.ſ.de postulando dicta sunt.

¶ De aduocatis diuersoꝝ iudicū. 8

Queritur que sit differentia ītermitulū:ꝛ superioꝝ. Et pōt dici q̄ hic forte tātū tractat de his ,puilegijs q̄ cōpetūt aduocatis iā deposito offō.vt ps i.l.j.hui⁹ti.ꝛ.l.iubem⁹. ℱ.ad hec.ꝛ.ℱ. ꝛ filios.ꝛ.ℱ.vt aūt ꝛ.l.laudabilē. Supioꝝ vo tractat ō ,puilegijs cōpetētib⁹ in ipso officio vt potest videri p.l.illā iubem⁹.vl ibi de his q̄ erāt i mficula.b de alijs. vel ibi de his q̄ ī certo foro vel certo iudicio aduocare debebāt apō quosli bet iudices eiusdē fori hic vero de his qui in

aduocati qui dnr

BIU Cujas

certo foro ⁊ apud certos iudices eiusdē fori ad
uocare deputati erant.

¶De aduocatis fisci Rubrica. 9

1 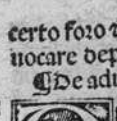 E aduocatis in gene-
re dictū est. Nūc aūt spāliter ponit
de aduocatis fisci. In quibus spālia
quedam seruātur. Nā causa priuati
decisa velamēto absentie patroni cause nō re-
staurat. Secus aūt ē in cā fiscali qō tñ nō expri
mit nisi ī casu vnico. i. cū fisc⁹ alij facit ꝓtrouer
siā stat⁹. vt. s̄. d̄ postu. l. velamēto. ⁊. j̄. e. l. vl. ⁊. j̄.
si aduersus fis. l. ij. ⁊. ff. d̄ iure fi. l. si fiscus. Itē q̄
extitit aduocatus fisci postea cōtra fiscū in ea
dē causa nō aduocabit etiā si salariū nō perce-
perit. vt. j̄. e. l. j. ⁊. ij. nisi ꝓ his quoꝝ est tutor vel
curator. vt. ff. de postu. l. vlt. ⁊ penul. sed iterim
dū est generalis fisci aduocatus in nulla causa
aduocabit cōtra fiscum ꝓter ꝯ ꝓ⁹ predictis
psonis. Si aūt est aduocatus in speciali causa
etiā interim in alia tamē causa cōtra fiscū ad-
uocabit. vt dictū est. Hoc insuper iniungitur
ei ne fiscalia cōmoda occultet neue calūnioſe
priuatos faciat conueniri. vt. j̄. eo. l. pe.

¶De erroꝛe aduocatoꝝ libellos seu
preces concipientium. 10

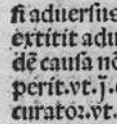 Oniā aduocati de q̄bus di
ctū est errāt ī officijs
suis exequēdis. Ideo ponit de erro
ribꝫ eoꝝ ⁊ ea occasiōe subicit de er-
roribꝫ scribētiū libellos conuentio
2 nales vel libellos ꝓcum. ¶Est autē sciendū ꝙ
aduocatus qñq; errat ī facto quādoq; in iure.
si in facto dño pñte et nō cōtradicēte diudica
tur dño ac si ipemet illa cōfessus ita fuisset sed
ipemet suū erroꝛē vsq; ad sentētiam coꝛrigeꝛe
posset. vt. s̄. d̄ iur. ⁊ fac. igno. l. erroꝛ. ⁊. ff. de
cōfes. l. nō fatet. ergo aduocati vsq; ad senten-
tiā erroꝛē suū coꝛrigēt. vt. j̄. e. l. j. nec obstat qō
legit. j̄. eo. l. vlt. qꝛ ibi errauerat aduocatus et
postmodum elapso triduo est lata sententia a
qua nō appellauit cliens. ⁊ ideo dicit ipsiꝫ nō
audiēdū maxime cū illa interuenerit. s. ꝙ ha-
buit opoꝛtunitatē triduī causa coꝛrigēdi erro
rē. sed ⁊ si non habuisset triduū satis est ad eū
repellendū qꝛ lata est sententia a qua non ap-
pellauit. ⁊ in hac sentētia fuit. J. ⁊ B. pla. ta-
men vsq; ad triduū tñ dicit posse me coꝛrige-
re erroꝛē aduocati. meū aūt vsq; ad sententiā
a qua nō appellaui. Nā ⁊ als non possum paci
sci de hereditate mea tibi danda. sed alij paci-
scenti possum cōsentire. vt tamē perseuerem
3 vsq; ad moꝛtē. vt. s̄. d̄ pac. l. vlt. ¶Ubi autem
aduocatus errat in iure quādocūq; licet mihi
coꝛrigere erroꝛē ꝑm oēs. si vis aliter dicere vel
statuere ostēdā quia cause mee qualitatē cer-
tioꝛē habeo ꝯ iuris statuta vel subtilitates q̄
mihi penitus forte vel minus plene sunt co-
gnite. ¶Erroꝛes autem scribentium libellos
vel preces me presente ⁊ non cōtradicente pū
dicāt mihi vt in erroꝛe aduocati dictū est nisi
ꝓbem cōtrariū. vt. j̄. eo. l. ij. Sed dicit q̄daꝫ in
ea. l. ꝙ nullus pōt ꝓbare cōdēnationē nō iter
cessisse. nā factū negantis ꝙ rerū natura nulla
est, ꝓbatio. vt. j̄. de ꝓba. l. actoꝛ. Q̄d aūt dꝛ, ꝓba
re potes nō itercessisse supplēt, ꝓbat ꝫ ipso ꝙ
nō, ꝓbat ꝓtiū. vel vt ait. ꝑ., ꝓbat nō itercessisse
sic vt dicit actio. cōfitebatur em se cōdēnatum
sed nō sic vt dicit actoꝛ. vel ꝓbat iudicē nō in
tercessisse qꝛ ꝓbat iudicem prius moꝛtuum
fuisse ꝯ scriptura testet sententiā latam. vel ꝓ
bat iudicē alibi fuisse ꝯ vbi scriptura testet la
tā sententiā. ſ̄ illa sunt argumēta nō late sen
tentie. Sic ꝓbo ꝙ iudex dixit mihi, vade qꝛ
cras laturus sum sniam nō possum mō: vel si-
milia ꝓbo per testes ex quibꝫ colligit non
esse latam sententiam.

¶Ut que desunt aduocatis partiū iu-
dex suppleat. Rubrica. 11

 Uid iuris sit si ad
uocatus male id est per erroꝛem ali
quid in causa dicat. s̄. dictum est.
Nūc aūt ponit vt qñ minus ab ad-
4 uocato dicitur iudex suppleat. ¶Videam⁹ er
go in quib⁹ supplere debeat. ⁊ qñ et qliter. Et
certe supplere debet de iure. ⁊ hic patet ex ge
neralib⁹ vbis rubrice ⁊ textus ⁊ spāliter etiaꝫ
dicitur proferre qō sciat legibus ⁊ ꝛipublico
cōuenire. sedēdo igit non stando ne officiū
aduocati sumat. vt. s̄. de postu. quisquis. bonā
legē vel argumētū ad causam iducere poterit.
idē faciet ⁊ in actione si aduocatus causa ce-
pta ⁊ vētilata iā in parte ineptā facto ꝓposito
eligit actionē. vt si querela de dñio fuerit ꝓ-
posita et postea ī ꝓcessu cause, ꝓponat ꝓfesso-
riā nec em cliēs ob hoc debet amittere causaꝫ
qui in iudicio omne ius suū sup dñio deduxit.
vt. ff. de excep. rei iudi. l. si mr̄. ſ. eandē. ⁊ super
eo iudex debet ꝓnunciare. vt. ff. de iudi. l. de
qua re. non sup eo ꝙ stulte, ꝓponit patronus.
cuius erroꝛ cū sit iuris etiā aduocato pſente
nō preiudicat cū ipsum non intelligat. Secus
in eo ꝙ de facto principali pñte cliente palā
5 ꝓponit. vt. s̄. ti. j̄. l. j. ⁊ vlti. Si vō a principio
cause ineptā actionē ꝓponat q̄s ⁊ incongru
entē causam pōt amitti cā. vt. ff. si mes. fal. mo-
di. l. j. ſ. j. Sed tñ ⁊ hic diligens iudex cōsidē-
rare debet ⁊ pōt. An actio cōgruere possit cāe
an nō. Si pōt aliquo mō cōgruere libellū ad-
mittit. Si nullo mō pōt ipm reicere debet. vt
ff. de assess. l. j. ⁊ de accu. l. ij. ſ̄ id ius ꝓtermittat
a pſono rei q̄ scit iō se victurū si ꝓcederet ⁊ ꝓ-
nūciaret ī cā. Quid em si dicat ꝙquer⁹ de illo
q̄ dꝛ mihi decē ī gñe q̄ peto rei vendi. vl cōque
roꝛ ō eo q̄ detinet fūdū meū quē peto ꝓfessoria
vel exercitoria. vel redibitoria. vel similibus. q̄
nunq̄ pñt aptari rei vel cāe ꝓpositę stultissi-
mus esset iudex si sevl ꝓtes detineret ī hac ina
ni lite in qua ⁊ si reus vinceret nō esset ei cō-
modū. cū sup eadē re alia cōpetēti tñ actione
possit cōueniri nec em absoluit. vel qꝛ res non
sit mea. ſ̄ qꝛ ī cōueniēs actio rei vel cāe subici
tur vel ꝓponit; ergo cōpetēti postea ꝓposita
actiōe cessabit effect⁹ sniē. sicut ⁊ vbi absoluit.
qꝛ creditoꝛ agit aūt diē vel ꝓditionis euētū vel

BIU Cujas

vbi absoluit reus. q̄ nō possidet. vt. ff. de. pig. grege. §. vlt. Et de redibitoria. l. bouē. §. vlt. et de excusa. tuto. l. si is q̄ tres. ¶. l. cū ex oratione. vt q̄ vitet inanis labor diligēs iudex libellus ita inepte cōceptū vt dictū est respuat dilacer
6 ret vel reiciat. ¶ Itē supplere debet de factō q̄ notū ē ei vt iudici. Quid em̄ si sciat cōfessiōes partium. testimonia testiū. ¶ ea audiat proferri ab aliqua ptiū aliter q̄ sint certe etiā altera pte tacēte supplebit imo testes illi aliter vel plus dixerunt ostendēdo eor dicta pcipiēdo alicui vt legat. De facto aūt q̄ notū est ei vt p̄uato nō vt iudici in lapsu tpis currentis post lit. ꝓte. inuenio q̄ supplet altera pte absente. vt. j. de tem. ap. l. ij. §. vlt. ¶ de appel. l. vlt. nō ita pśente ea nisi i casu ꝓpter pub. vti. repellēdo militem a procuratione etiā aduersario tacente. vt. ff. de procur. l. filiꝰ. §. veterani. ¶. j. de procur. l. militē. Et huic accedit q̄ dr ea q̄ ante lit. cōte. cōtingunt nō ptinent ad iudicis officiū. q̄ ōia nota sunt ei: vt p̄uato i talibus ergo licet. p. dixerit ōrium supplere nō pōt. Nec obstat q̄ legit. ff. de peti. here. l. vlt. nā q̄ ibi dr ¶ si nō excipiat. i. si nō habeat locū doli exceptio satis tn̄ cōsulit iudicis officio. ¶ Supplet aūt ¶ ante sniam q̄nq̄ disputādo cū vtriusq̄ ptis aduocatis ¶ q̄nq̄ opponendo ¶ q̄nq̄ querendo ¶ inuestigando veritatem. vt dictum est. et in ipsa snīa proferendo eā legibus ¶ eq̄tati cōuenientem. vt. j. eo. l. j. Pozro ¶ post snīam quā doq̄ supplet i his q̄ desunt ad cōsequētiā prior statutorum. vt in fructibus ¶ vsuris. vt. ff. de re iudi. l. paulus.

¶ Ex quib⁹ causis alicui ifamia irrogat. 12

7 Dia a postulādo de quo dictū est remouētur ifames. Ideo de causis q̄b⁹ irrogat ifamia videam⁹. Et i p̄mis q̄d sit ifamia. Est autem infamia fame p̄uatio siue diminutio. ¶ Fama aūt si ue opinio vel estimatio idē cōsignificat. vt hec tria ensis mucro gladi⁹. Et ē fama illese dignitatis stat⁹ legib⁹ ac moribꝰ cōprobat⁹. ¶ i nullo diminut⁹ q̄ ex ꝓprio delicto aut extinguit aut diminuit. vt. ff. d̄ var. ¶ extraor. cog. l. cognitionū. §. extimatio. dignitatis aūt nomē nō ponit i diffinitiōe p̄ honore publico vt alꝫ: sed p̄ potētia cuilibet hoīa natura tri-
8 buta: q̄ hō est. Homo em̄ dignior est oī creatura cū ¶ ei oīa seruiāt: ꝛ ¶ angelica natura. nā ¶ angel⁹ hoīs seruitio deputat⁹ est. vt legit i diuinis. Itē ex eo reputat dignior q̄ oēs ꝓprietates creature i se admittit. nā cū inanimatis hz cōe. vt sit cū herbis ¶ arboribꝰ. vt viuat cū brutis. vt sentiat cū angelis. vt discernat ¶ mēte cōtēplet celestia. Tñ ouidius. Pronaq̄ conspectēt alia cetera terrā. Os hoī sublime dedit celūq̄ videre Jussit: ¶ erectos ad sidera tollere vultus. Et apud virgiliū Celestisq̄ illi orīgo ē. Hec aūt fama q̄nq̄ minuit: q̄nq̄ cōsumit: vt ex toto p̄ extincto habeat. l. cū maxima vel media capitis diminutio iteruenit. Et de hac nec̄ i b̄ ti. nec̄ in. ff. e. tractat q̄si supfluū sit de ea fama consumpta dicere vel q̄rere. q̄libet em̄ scit vel scire pōt vno vbo q̄ ad nullū ciuile vel publicū officiū is cui⁹ fama ē cōsumpta adhiberi pōt. ¶ Diminuit vo cū ciuitas ¶ libertas retinet. hz circa statū pena plectimur. vt. ff. de vacogni. l. penu. §. extimatio. ¶. §. minuit. ¶. §. cōsumit. Et de hac est nobis videndū q̄liter diuidatur q̄bus modis irrogetur ¶ q̄bus modis re-
9 mittatur ¶ quis sit effectus ifamie. ¶ Diuidit aūt ifamia q: alia est facti alia iuris. Irrogat aūt ifamia facti ex his q̄ p̄ in testamēto increpādo vnū ex filiis p̄otulit vel ex his q̄ ꝓtulit iudex nō cā cognita ¶ sine ordine iudiciario. vt q̄s reformet se ad frugē melioris vite vel dixit aliquē pfidū vel calūniatorē. vt. j. e. l. ea. ¶. l. vbū. l. ¶ interlocutio. ¶. ff. e. l. ob hec. Sz et q̄nq̄ ordine iudiciario seruato irrogat ifamia facti: vt si q̄s dēnet iterdicto vñ vi. vl⁹ ditione furtiua. vel si ꝓcurator me⁹ noīe meo dānet furti apd bonos ¶ graues nō effugio notā ifamie. vt. ff. de obse. l. honorij. l. hz. ¶. ff. de vi ¶ vi ar. l. iij. ¶ de acti. ¶ obliga. l. cessat. Sz ¶ ifamia facti est
10 q̄ q̄s nō ē ex legitio mrimonio nat⁹. Et q: de hac ifamia facti modicū i iure tradit statū subiectio ei⁹ effect⁹ duos. Prim⁹ ē q: ea repellit a dignitate nisi ꝓpter inopiā nō legitimi cōpetitoris. ¶ Secūs q: q̄rella ꝓut dñi hereditate. vt. j. d digni. l. ij. ¶. ff. d decu. l. q̄nalit. §. spurios. ¶. j.
11 de inof. te. l. ffres. ¶ Iuris aūt ifamia q̄nq̄ irrogat ipso facto idē ipso iure ꝓp b q̄ aliq̄d factū est est q̄nq̄ demū lata snīa q̄nq̄ ex gñe pene b est ꝓp ipositionē pene ipso facto siue ipso iure vt. s. si mulier deph̄edat i adulterio. Sec⁹ forsitā in viro. Lex em̄ i muliere factū notat. hz obseruatur snīa. vt. ff. de ritu nup. l. palā. §. q̄ i adulterio. Idē ē ¶ i muliere q̄ nubit vel stupro cognoscit ifra tps luct⁹ vel nubit d sacramētū susceptā liberor tutela. Sec⁹ aūt i viro. vt. j. de secū. nup. l. j. ¶. ij. ¶ in aut. d resti. ¶ ea q̄ pa. §. vnū. et de nup. §. si autē. ¶. ff. eo. l. vxores. Itē q̄ suo noīe nō eius iussu cuius in ptāte est. vel cuius noīe quē quāue in potestate haberet bina spōsalia vel binas nuptias cōtraxerit ifamis ē ipso iure. vt. ff. co. l. j. in fi. ¶. l. q̄d ergo. §. si quid. ¶ §. q̄d ait ¶. j. ad. l. iul. de adul. l. eū. hz ¶ pater qui suā filiāfa. genero mortuo cū id sciret alij ifra tēpus luct⁹ maritauerit. Itē q̄ cā accepit non iussu ei⁹ in cui⁹ est ptāte vel q̄ eū quē hz i ptāte patif ducere eam q̄ nubit ifra tps luctus infamat ipso iure. excusant em̄ filij in his obtemperātes patribus iubētibus. pēs aūt iubentes vel patientes notant: secus si ratū habeāt mrimoniū filij vel filie q̄d reprehensibiliter dixerit. vt dictū est. nec enim ratihabitio hic retrotrahitur. vt. ff. e. l. j. §. q̄ cam ¶. l. liberorū. §. vlt. et. l. qui iussu. ¶. l. q̄d ergo. sic ¶ alꝫ nō trahitur retro i hereditate quam adiuit seruus meus nō pcedente mādato meo ¶ in bonor possessione q̄ quis petijt nomine meo ¶ ego ratū habeo post tps bonor possessionis. vt. ff. de acq̄rere. l. si quis. §. iussu. ¶ rem ra. ha. l. bonorum.

BIU Cujas

ſ. generaliter. ſed ecõtra vbicũq; ꝓſentia ali cuius eſt neceſſaria nec interuenit non habet locũ ra. ha. ⁊ ſunt hec cõtra regulã. vt. j. ad ma ce. l. vlt. Mulier tñ que nubit infra tps luctus excuſat̃ priuilegio principis vel ex eo q; decu buit infra tps luctus qđ intelligo ita demum ſi habuit virũ nõ elugẽdũ: vt hoſtẽ per duellio nis dãnatũ ſuſpẽdioſum manus ſibi inferẽtẽ nõ tedio vite ſed mala alicuius criminis publi ci cõſcientia. vt. ff. eo. l. ſolet. ⁊. l. liberoꝝ. ſ. j. ij. ⁊. iij. Quidã tñ dicũt q; etiã ſi maritus ſit lugẽ dus: ſi tñ mulier decubuerit infra annũ ſtatim poſſet impune cõtrahere matrimoniũ cũ iam nõ ſit timor de turbatione ſanguinis: ſed cer te illa nõ eſt ſola ratio: alioquin ſemper cõtra heret in quarto menſe vel in decimo poſt mor tem mariti cũ tps a natura in pariẽdo deſtina tũ aperte denotaret cuius oporteat filiũ dici vel primi vel ſecũdi mariti. ſed eſt illa ratio ne maritus ſcõs ſuſpicet eã maligneverſatã erga primũ: q; eo mortuo tam cito voluit nubere. vt in auc. de reſti. ⁊ ea que parit. col. iiij. ſ. vnũ.

¶ Jtez infamat̃ ipſo iure qui lenociniũ fecit. l. habuit queſtuaria mãcipia: vel mulieres libe ras: vel qui ꝓdiit in ſcenã que poſita ſit ludoꝝ faciendoꝝ cauſa in quolibet loco vbi quis con ſiſtat ⁊ moneatur ſpectaculũ ſui ppĩo prebitu rus. vbi autẽ nõ ꝓdiit in ſcenã ſed locauit ope ras ſuas vt ꝓdiret nõ notat̃. lz ſecꝰ ſit in eo q; lo cauit operas ſuas vt pugnaret cũ beſtijs: nec eñ eſt hec res adeo turpis vt conſiliũ debeat puniri: vt. ff. eo. l. ij. ſ. vlti. ⁊. l. qui autẽ. ⁊. l. atle thas. ſ. ait prẽtoꝝ. ⁊. ff. de poſtu. l. j. ſ. idẽ ſena tuſcõſultus. Jdẽ in eo qui dimittitur ab exer citu ignominie cauſa qđ videt̃ fieri hoc ipſo qđ exauctoꝛatur. Secus añt ſi dimittitur cõple tis ſtipendijs vel ob cauſam infirmitatis: vel q; ſubiuit militiã vitãdoꝝ munerũ cauſa. ſem per añt debet in dimittendo adijcere cauſam ille qui dimittit. Nã plura ſunt genera miſſio nũ ſcz ignominioſa honeſta ⁊ cauſaria. vt. ff. e. l. j. in prin. ⁊. l. ij. ſ. ignominie. Jdem ⁊ in eo qui patitur mulierbria vel pugnat cum beſtijs nõ virtutis cauſa. vt. ff. de poſtulã. l. j. ſ. remouet. ⁊. j. ad leg. iul. de adul. l. cũ vir. vel exigit vſuras vſurarũ: vel venit contra trãſactionẽ iuratã: vel cum ſit miles aliena cõducit prędia vel cum ſit ſenator cõtrahit matrimoniũ cũ muliere ſceni ca. vt. j. eo. l. improbũ. ⁊. ſ. de trãſa. ſi quis ma.

1 et. j. locati. l. vlti. ⁊ de natu. lib. l. j. ¶ Per ſñiam autẽ irrogat̃ infamia ſi dãnetur aliquis in pu blico crimine niſi vbi q; dãnatur talis eſt. vt ſi damnetur calũnie poſſit accuſare puta pater eſt qui accuſat̃ generi ſeruos de beneficio filie. nam ⁊ ſi iudex de calũnia dãnauerit patrẽ non facit eum infamẽ. vt. ff. de publi. iudi. l. infamẽ. et. l. generi. ſi vero ſit priuatũ crimen nõ publi cum ſiquidez actio pecuniariter ꝓpoſita ex eo crimine infamaret ⁊ crimen criminaliter ꝓpo ſitum ĩfamabit vt video in dolo cõmiſſo ex quo quãdoq; agitur actione de dolo vt quilibet no tare põt. ff. de dolo. l. cũ quis. ⁊. l. rem quandã. ⁊ l. ſi cum mihi. ⁊. l. qvẽditoꝝ. ⁊. l. quidã. vlti. ⁊ pe nul. Et in eiſdẽ caſibus accuſatio põt ꝓponi de crimine ſtellionat̃ cum ſpecialis accuſa tio alia in eis locum non habebat ⁊ ita infama ret hoc crimen. ſi vero ꝓponeretur de crimine ſtellionatus ex eo quod quis rem alienã obli gauit quia contraria pignoꝛaticia ex eo crimi ne pecuniariter ꝓpoſita nõ infamaret ſiqui dem nulla cõtraria infamat niſi in caſu. vt. ff. e. l. furti. ſ. vlti. ⁊. ſ. mandati. nec infamabit cri men ſtellionatus criminaliter ꝓpoſitum. vt. ff. de publicis iudi. l. infamẽ. ⁊. ff. eo. l. quid ergo. ſ. vlti de cri. ſtel. l. ij. ⁊. iij. et de pigno. ac. l. tu toꝝ. ſ. cõtrariũ. Et hoc vbi accuſatio ꝓponit̃ de crimine priuato vel publico. ſi vero ꝓponatur accuſatio de crimine priuato vel publi co pecuniariter. in caſibus quibuſdã notat̃ in famia is qui dãnatur. vt ſi damnet̃ furti. vi bo noꝝ raptoꝝ. iniuriarũ de dolo malo vel cri mine ſepulchri violati vel expillate hereditã tis. vel actione in factum ex eo quod miſſa eſt in poſſeſſionẽ per calumniã noĩeventris. vt. ff. eo. l. j. ſ. qui furti. et. l. notat̃. ⁊. ff. de cri. ſepul.

2 viola. l. ij. et. j. eo. ſi ꝛe. ¶ Sed illud dubitart poteſt an ex omni crimine publico actio pecu niariter ꝓpoſita infamet. qđ ſatis dici põt ad inſtar ſnie late in accuſatõe vt dictũ ẽ. Jn priui tis añt certũ eſt q; non infamãtur aliqui niſi in caſibus premiſſis. ſi vero ex cõtractib⁹ agatur non infamatur dãnatus. niſi in actiõe pro ſocio tutele mandati depoſiti ſuo noĩe non con trario iudicio ⁊ ob dolum quis cõdẽnetur. vt. ff. eo. l. j. ſ. qui pro ſocio. ⁊. l. furti. ſ. ſi quis. et inſti. de ſuſpec. tu. ſ. ſuſpectus. heredes tamen quandoq; ſuo nomine dicũtur cõuenire ſcilicet cum ita oĩno tenetur heres vt tenebat̃ defun ctus. i. de dolo ⁊ lata culpa et leui ⁊ leuiſſima. vt in mandato vel dolo ⁊ lata culpa vt in depo ſito. ſecus in actiõe pro ſocio: quia ſocietas nõ tranſit ad heredes ne ſocij heres tenet̃ niſi de dolo ⁊ lata culpa. vt. ff. pro ſocio. l. heres ſocij. et. l. nemo poteſt. Jtem ſecus in actione tute le: cũ tutor teneat̃ de leui culpa heres autẽ de dolo ⁊ lata tantũ: quia morte tutoris extinctũ eſt tutele officium: vt. j. arbi. tu. l. quicquid. ⁊. j. de heredibus tutoꝝ. l. j. ⁊. ff. de hered. tuto. l. j.

3 ¶ Jnfamat autẽ ſententia in predictis actio nibus ſi lata fuerit a iudice qui habeat iuriſdi ctionem: ſecus ſi ab arbitrio feratur. vt. ff. eo. l. quid ergo. ſ. ex compromiſſo. Jdem in quaſi ſententia. vt ſi quis in iudicio confiteatur ſe fu rem: ſecus ſi extra. licet Ja. dixerit contrariũ: vt. ff. eo. l. quoniã. ⁊ inter. actio. l. j. ſ. vlti. ſlec ob. quod legitur. ff. de proba. l. quidam. et. j. de proba. l. non epiſtolis. et. l. non nudis. quia ibi non ratione confeſſionis: ſed quia erat in quaſi poſſeſſione filiationis vel fraternitatis oportet me probare eum nõ eſſe filium vel fra trem. Jtem quaſi ſententia eſt cum quis pre miſſis actionibus que naſcuntur ex delictis non eſt damnatus: ſed ipſe dedit vel dare de bet pecuniam ne conueniatur eis actioni bus: et preſumitur q; id faciat ex conſcientia delicti: excuſatur tamen vbi iuſſu pretoris

BIU Cujas

tum eo trāsigitur: sed vbi gratis ei remittitur actio indistincte famā retinet illesam. vt. ff. e. l. athletas. §. vlti. ꝛ. l. qm̄. et. l. in actionibus.

4 ¶ Viquet ex premissis quasdā speciales actiones infamare sed circa quasdā que nō infamāt subicio regulas. Nec em̄ aliqua conditio infamat. Itē nullū interdictū. vt. ff. de actio. ꝛ obli. l. cessat. ꝛ devi ꝛ vi arma. l. neq. Sed dubitatur de quibusdā inter prudentes: vt de act. qō metus causa ꝛ l. aquilia quas quidam dixerūt infamare cum cōpetant ob dolum: sed hec ratio nulla est. Nam ꝛ interdictū vnde vi ꝛ de condi. fur. competunt ob dolum tm̄: ꝛ tamē nō infamant: vt dictū est. immo reperitur actio legis aquilie dari marito in vxorē. vt. ff. ad. l. aquil. si ser̄ms. §. si cū maritus. nō aūt daretur si esset famosa. vt. j. re. amo. l. ij. ꝛ satis est mihi in omni actione q lex non dicit eam infamari. nam interpretatione legū pene moliende sunt nō exasperāde. vt. ff de pe. l. interpretatione. Ex genere autē pene idem ꝓpter impositionē pene ꝛ causam precedentē dico irrogari infamiā si tale delictū cōmiserit quis quo dānatus ꝓvel confessus in iudicio vel pactus pecunia infamis fieret. Nam ibidē ꝛ si nō dānetur vel pecunia paciscatur vel cōfiteatur se extra ordinem eo tanq̄ fure ad prefectū ducto: qz deprehensus dicebat in furto vel cōsimili delicto pena imponat fiat infamis. vt. ff. e. l. actus. videt tn̄ cōtra. j. l. nullā. sed certe ibi nō fuit fustigatus ob penā maleficij quod diceret cōmisisse immo ad inquirēdā veritatē per eū tanq̄ testē de crimine alterius: vt ibidē dicit. ¶ Remittit autē infamia ꝓiuilegio indulto a principe vel senatu. vt. ff. de postu. l. j. §. de qua. ꝛ. j. de nup. imperiali. Itē remittit̄ per maiozis pene impositionē. Et circa hoc subicio gñalia qdā. Naz pena ꝓpecuniaria aucta vl̄ minuta nō minuit infamiā ꝛ multo minus abolet infamiā si ꝓ corporali pena infligat pecuniaria. Si vo ꝓo pecuniaria imponat corporalis indistincte remittitur infamia. Idē si ꝓ corporali imponat corporalis sed maior. Si autē ꝓ corporali imponat corporalis si minor siquidē causa cognita iudex minuit penā qō facere pōt in ipsa snīa. nā postea tam in ordinario crimine q̄ extraordinario crimine remittit̄ infamia. vt. ff. eo. l. quid ergo. §. pena granior. ꝛ de pe. l. in seruor. §. vlt. ꝛ de decu. l. ad tp̄s. et ad munici. l. ordine. ꝛ. ff. ad turpil. l. j. §. calūniatibus. ꝛ. j. eo. si seuerior. ꝛ. l. si possidoneū. nec obstat qō legit̄. ff. de decu. l. generaliter. qz ibi causa cognita minuta fuit infamia. Et ita est intelligendū qō dicitur ff. ad. l. cor. de fal. l. fal. §. ordine. Nam ibi ex eo crimine dānatus fuit qō perpetuam irrogare pōt infamiā. ¶ Pōt aūt iudex minuere ꝓ penā qz accusatus erat minor vel senex: vel qz sine dolo fecerat: vt. ff. de pen̄. si quis aliud. ꝛ. §. instrumēta. ꝛ l. absente. §. vlt. ꝛ. l. respiciendū. §. delinquit. ꝛ de mino. auxiliū. ꝛ ad. l. cor. de fal. l. j. §. is qui. ꝛ ad. l. cor. de sica. l. iiij. §. j. ¶ Item augeri pōt cū multis crassantibus opus est. exēplū. vt. ff. de pen̄. l. aut facta. §. vlt. ¶ In extraordinariis autē dicitur augeri vel minui pena cum iudex excedit quod consueuit seruari in puniendo talia crimina. ar. ff. de dam. infec. l. si finita. §. si vero. ¶ Si queras an interim dū patitur maiorez penā vel minorē causa tamen cognita sit infamis. Dico q̄ sic si pena ad certum tēpus imponatur. vt ex predicta. l. ꝛ si seuerior. Si autē dānatus statim subeat penam puta ꝓ pecunia fustigetur nec interim est infamis. vt. ff. de penis. in seruorum. §. vlti. ¶ Itē remittitur infamia per appellationez. Nam si damnatus furti appellauerit appellatiōis remedio extinguitur pronunciatū. vt. ff. ad turpil. l. j. §. vlti. Si autē damnatus non exerceat appellationē retro infamis est quia nec appellasse videtur sed vbi exercet ꝛ succūbit ex secūda non ex prima sentētia est infamis. vt. ff. eo. l. furti. §. j. ꝛ. j. de tēpo. app. l. vlti. §. illud. licet in secūda sententia confirmet prima. Nam ꝛ si in testamēto scdo cōfirmetur primū nō agitur ex primo sed ex scdo lz sit ar. cōtra. ff. de admituto. l. cirographus. §. j. Quidā tamen dicunt damnatū furti tunc demū esse infamē cum certum erit appellari non posse qō falsuz est quia licet possit appellari. tamē sentētia statim sortitur suum effectū. vt. ff. de pe. l. in seruorū. §. q̄ ex causa. ꝛ. l. quo ad statū. ꝛ. l. qui vltimo. ¶ Itez dicunt damnatū furti nō esse infamē nisi iuste sit dānat⁹. nam licet preiudicet̄ in pecunia nō tamē infamat. ar. ff. de publi. iudi. l. generi. sed certe illud speciale est in patre secus in alijs. vt. ff. de furtis. l. non pōt. ꝛ. ff. de ritu nup. l. palam. §. q̄ in adulterio. Nec obstat qō dicit̄. j. eo. furti. pōt enim esse q̄ fuit dānata iniuste in penam furti proposita condi. certi. nō dico actio ne furti concepti. vt. p. qui a illa hodie non habet locum. vt insti. de obliga. que ex delic. nascu. §. j. 6 ¶ Effectus aūt infamie hic est. vt quis repellat̄ a postulando. vt. §. de postu. dictū est. Itē vt q̄s repellat̄ ab honorib⁹ nō dico a muneribus curialib⁹ vel ciuilibus. Et huius effectus gratia specialē posuit impator titulum ꝛ vnicam legem de infamib⁹ in lib. x. Est ꝛ alius. quia repellitur ab accusando. vt. ff. de actio. l. qui accusare. ꝛ. l. ad testificandum. ꝛ. ff. de testi. l. ij. §. j. Porro illud noto extra summā q̄ si seruus in seruitute lenocinij cōmiserit etiam infamatur post libertatem. Secus si mulier se ipsam prostituerit. vt. ff. e. l. athletas. §. pompo. et. l. imperator. Plus est enim corrumpere se ꝛ alium q̄ seipsum tantuz. vt. j. auc. vt iudi. sine quoquo suffra. col. ij. §. eos.

¶ De procuratoribus. Rubrica. 13

Quia editio actionis de qua dictum est fit quādoq̄ a me qñq̄ a procuratore meo vel cōtra eum. ideo supponit de ꝓcuratorib⁹. aduocati enim de quibus dictū est procuratores forte dici possent in recitando iura quando gratis interueniunt sed non sunt per procuratores agēde cause quatenus dominorū gerētes psonas ꝓ eis absoluūtur

BIU Cujas

vel condēnentur. vel ipsis aduocatis dānetur aduersari⁹. Idē est etiā q̄ ꝓcurato⁹ tenet̄ mandati si coluerit cū aduersario dñi. vt. j. e. si ꝓcurato⁹. t. ff. man. l. si ꝓcuratorē. t aduo. aūt recusāt de ꝓuaricationib⁹. vt. ē. de aduo. di. iu. l. j. Est t dīa inter hūc ti. t inferiorē mādati. q̄ b ꝓcuratoribus iudicio⁹ nisi in duabus legib⁹. j. e. ꝓcurato⁹ est. t. l. si preciū. ibi de ꝓcuratoribus negocio⁹ tractat. vel hic de officio ꝓcuratoris. ibi de act. mādati. Videndū ergo q̄s dicatur ꝓcurato⁹ t qualiter instituāt t quis instituat. Itē quis instituāt. Et in qua re t qualiter ei⁹ officiū explicet. Et qualr finiatur. Est aūt ꝓcurato⁹ q̄ aliena negocia mādato dñi administrat. vt. ff. e. l. j. que diffinitio⁹ q̄ mltas sustinet oppositiones. sic cōpetētius assignabit.

1 ¶ Procurato⁹ est q̄ aliena negocia mādato sibi a dño facto gerēda gratuito suscepit negocia intellige plura vel vnū. vt. ff. de neg. ge. l. iij. §. negociū. t vi bo. rap. l. ij. §. q̄ ait. Mādato aūt dñi iō dr vt excludat tutores vel curatores vl collegia vel plātos eccl'ias q̄ ad similitudinez tutor⁹ ꝓcuratores ꝓstituere nō possūnt: sz sindicum vel actorē cōstituere debēt. vt. ff. ē. nec ciuitates. t. j. e. l. nec̄. vel si forte nō nōie eccl'ie. sed suo conueniātur p ꝓcuratores agēt q̄rūde bunt. vt. j. aut. de san. epi. §. si qñ. Quod autez ibi dicit p ꝓcuratorem agi cām monasterij. in propria ponit pro sindico vl actore. vel hoc est cū lit. con. sindicus ordinat ꝓcuratorē dñm tñ appello respectu ꝓcuratoris. Nā etiaz seruus nudum is q̄ possidet rem alienā ꝓcuratorē cōstituere pōt ad negocia. Sed ꝓcurato⁹ ad negocia ꝓstituit ꝓcuratorē alium nō ad litē: nisi primo lit. cōte. a se. vt. ff. e. seruum quoq̄. t. ff. mād. si ꝓcuratorē. §. si qs. vl nisi sit in remissuā. vt. j. de dona. illā sic t prelati eccl'ias ad negocia ꝓstituēt ꝓcuratores. Gratuito aūt iō dr q̄ si interueniat merces locato⁹ dicet̄ oparū non ꝓcurato⁹ locatio dicet̄ Ꝺcta nō mandatū Ꝺtiū pozro est officio merces. Si aūt gratuito mandatū suscipias t postea remunerādi laboris cā donādo tibi te honozauero nihilomin⁹ est mādati actio. vt. j. e. l. litē. t. ff. e. l. mādati. l. j. §. vlt. t. l. si remunerādi. in prin. Suscepit aūt iō dixi. q̄ ꝓcurato⁹ tenet: nō ideo q̄ gerit: sed q̄ gerē

2 dū suscepit. vt. ff. mād. si remunerādi. §. ¶ Cō stituitur aūt ꝓcurato⁹ inter pītes t absentes pure t imperpetuū: et in diē ad diē: t sub cōditione: t per verbū rogo vel p verbū mādo. vel p equipollentia: certū tamē opz eū demonstrare t ipm consentire ꝓsentem vel absentē. vt. ff. e. l. j. §. vlt. t. l. ij. aij. t. iij. t. ff. mād. l. j. Item nō vnus tñ constituit: sed plures t simul t insoli dum: t tūc occupātis melio⁹ est ꝺditio: vt posterio⁹ nō sit ꝓcurato⁹ ī eo q̄ prio⁹ petit. vt. ff. e. l. pluribus. ¶ Quid si plures simul ꝺstituantur nō hoc adiecto insolidū. puto q̄ p pte qui libet cū alio possit t debeat exeq̄ ꝓcurationez ꝛz in tutoribꝫ aliud benigne receptuz sit. vt. ff. de neg. ge. l. cū alicui. t de admi. tu. cū decreto. §. vl. t. l. tutores. §. curatores. t. l. luci⁹. §. j. nec obstat q̄ legit. j. mā. l. creditor. §. duob⁹, quia illud intelligo cū insolidum cuilibet mādauit. Et idē intelligit in eo q̄ dr vnum ꝓcuratorē aliū posset ꝓuenire si noīatim hoc cet iniūctū. vt. ff. e. l. q̄ ꝓpzio. §. vlt. t. l. q̄ duos. cū aūt diuersis tpibus q̄s ꝓstituit ꝓcuratorē posteriorē. s. dādo prioꝛē videt̄ ꝓhibuisse. vt. ff. e. si q̄s. §. vl.

3 ¶ Constituit aūt ꝓcuratorē pīfa. hō liber. maior. xxv. ānis compos mētis. dñs rei vel causē. sz t filiusfa. q̄nq̄ ꝓstituit. vt si hz castrense peculiū vel quasi vel etiā si hz aduenticiuz. pr tñ est absens t ꝓcurato⁹ eius. vt. ff. e. l. filius. t de iudi. l. si longius. t de iniu. l. si vnus. §. filio. Seruus aūt certū est q̄ ad cām nō ordinat ꝓcuratorez vt dictū est si tñ moueāt ei controuersia status in cā status ordinabit ꝓcuratorē ita de inū si est in possessiōe libertatis. Ad causas aut tē al's q̄ interim p libero habet̄ donec agatur cā indistincte dabit ꝓcuratorē. vt. ff. e. l. seruū. j. rñso. t. §. j. t de liberali cā. l. ordinata. t. j. de assertio. tol. l. j. §. j Minor aūt. xxv. an. cū auctoritate tutoris vel curatoris constituit ꝓcuratorē sz nō tuto⁹ vel curato⁹. vt dictū est. Si tñ minor constituit sine tutore ꝓcuratorē t p eo feratur sntia tenet. vt. j. e. l. nemo. Constituent tñ tutores actorē. i. implorabūt ꝓstitui iudicia li auctoritate quotiēs diffusa sunt negocia. vl dignitas vel etas vel valetudo tutoris id postulet. vt. j. e. l. nec̄ t insti. de cura. §. vlt. t. ff. de admini. tuto. l. vulgo. ¶ Vel pōt dici q̄ tutor ip se constituat actorē. vt notat. j. de in li. dan. tu. vel cu. §. vlt. t de auc. tu. vel cu. ordinādo. Compos aūt mētis constituit ꝓcuratorē etiā si sit surdus vel mutus. vt. ff. e. l. mutus. De dño aūt rei vel causē. s. in diffinitione plene dictū est. Et est in ꝓstituēte subiciēda regula. vt cuilibet liceat constituere nisi ꝓhibeat a lege. vt. ff. e. l. mut⁹. §. cū q̄ritur. s. vel rone psone. vt. s. di-

4 ctū est. vel causē vt dicemus. j. ¶ Sed illud non pretermitto q̄ vbi q̄s cōstituit ꝓcuratorē qui nouit veritatē negocij ꝓcurato⁹ autē ignorat. Itez dñs legalis t iustus est ꝓcurato⁹ aūt nequā t pfidus nō agetur cā per ꝓcuratorē talē.

5 vt. ff. e. l. si actor. t. j. e. l. vlt. ¶ Cōstituitur autē ꝓcurato⁹ pīfa. t filiusfa. vt. ff. e. l. filius. §. ipse quoq̄. Itē maior. xxv. an. t non minor. vt. ff. e. l. si minor. nisi qñ minor lite cōte. s. absentē instituitur ad ei⁹ defensionē vel ipe minor sponte sui interuenit. nā sanctius est talē defensionez admittere q̄ absentē graui condēnatione afficere. vt. j. e. l. exigēdi. q̄uis qō ibi dr exaudiuerat pla. cū minor allegabat cām absentie. Itez constituitur cōpos mētis nō furiosus loquēs t audiens nō surdus vel mutus. vt. ff. e. l. ij. §. furiosus. t. l. mutus. j. rñso. Item is qui est de crimine accusat⁹ pendēte accusatione nō cōstituit ꝓcurato⁹ nec ad nouos aspirat honores. vt. j. e. l. rerum. t. j. de reis postu. l. j. Multo magis dicā eū non constituendū q̄ iam est de crimine dānatus vt amiserit ciuitatē vel libertatem. Sola aūt rone infamie ꝓcuratoris vl dñi non repellam procuratorem. vt insti. de excep. §. vlti. licet in hoc t circa etatem aliud in aduocato diximus. ē. de postul. Item constituit ma-

BIU Cujas

sculus nō femina nisi ꝓ parētibus si mor̄b⁹ vt
etas impedit eos nec alium inuenire possimt.
Itē ꝓ libertate suor̄ cognatorum recipitur
z ꝓ defensione dānati ad supplicium. Itē pa
gani constituuntur z nō milites etiā volente
aduersario. Si tamē hec exceptio opposita in
principio a nemine fuerit nō opponet postea
sed z in rē suam z ꝓ cā sui mr̄imonij dabitur
miles ꝓcurator. Interuenit etiā ꝓ libertate
z ꝓ defensione dānati. Veteranus aūt indisti
cte dat̄ ꝓcurator. vt. ff. e. l. femīas. z. l. filius.
ſ. veterani. z. ff. de lib. cau. l. j. ij. z. iij. z de ap. l.
nō tm̄. z. j. e. qui stipēdia. z. l. ita demū. Itē qui
rei publice cā abfuturus est vel morbo perpe
tuo tenetur aut magistratū est missurus vel in
uitus iudiciū pati nō potest q̄ habet merū im
periū. vt dictū est. ē. de postul. ꝓcurator consti
tui nō potest. vt. ff. e. l. nec̄ feminis. sed nec ser
uus constituitur ꝓcurator in iudicio: q̄ iudi
cio non potest interesse. vt. j. de iudi. l. seruus.
¶Et videtur ꝙ circa procuratorem sit traden
da regula generalis vt quilibet possit consti
tui ꝑsente vel absente aduersario nisi certa ꝑ
hibeat lege. vt insti. de his ꝑ quos agere pos.
l. vlti. ¶Item alia subiscio regulā ꝙ ꝓcurator
volens tm̄ z expressim consentiēs ꝟstituitur.
vt. ff. e. l. filius. ſ. iuitus. z. j. e. l. inuitus. hec tm̄
regula fallit in cōstituente. Illustres em̄ ꝑ pro
curatores tm̄ nō per se agūt pecuniarias cās.
Criminales aūt ꝑ se tantus nisi in cā criminis
iniuriarū ꝙ ꝑ se vel per procuratorē eis ꝑmit
titur agere. vt. j. e. l. pe. z autē qđ ius. z. j. de ac
cu. l. tūc. z. j. de iniu. l. vlt. ¶Cōstituit aūt procu
rator in lite ꝓsentē z futurā. vt. ff. e. l. ij. si tm̄
sit pecuniaria z nō popular̄ vel criminalis vl̄
publica. In populari tamē q̄nq; ꝟstituit si is q̄
cōstituit priuato dāno ex ꝓhibitiōe afficitur.
vt. ff. e. lx. z. ff. de publ. iudi. l. pe. ſ. j. Si autē sit
criminalis cā vel publica vel priuata ex q̄ non
imponitur pena capitalis sz relegationis vel
mino: puta motiōis ab ordine cōstituet in ea
ꝓcurator cū pena relegationis infligat absen
ti accusato sicut tūc in pecuniaria cā ferē sniā
ꝓtra absentē. vt. ff. an ꝑ alium cā ap. l. j. z de pe. l.
absentē. nec distinguo: vt. Ō. in capitali cā sit
lis cōte. ō reū: an nō. vt. j. e. nihil. ¶Pōt tamen
ꝓcurator interuenire: z minor vel femina z qui
alis nō possint esse ꝓcuratores nō vt allegēt iu
ra ꝓncipalis cause: sz cās absentie accusati. vt
ff. e. l. seruū. ſ. publice. z. l. absens. z. j. de accu. l.
6 reos. z. j. absens. ¶Est z illud notādū ꝙ quedā
cause sint ī qb⁹ speciale mādatū opz fieri ꝓcu
ratori: vt ꝑ eū agi possit cā z q̄nq; in eisdē suffi
ciet gñale mandatū si absens ꝓncipalis ꝑsona
vt indefensa erat dānāda sicut est ī crimine su
specti. vt. ff. e. l. nō solū. ſ. vl. Sz z in cā in inte.
resti. spāle mādatū opz fieri ꝓcurator. ff. de mi
no. illō. ſ. si tal̄. ¶In iterdicto aūt ō liberis ex
hibēdis oz spāle mādatū fieri ꝓcuratori z pēz
ipediri ne agat ꝑ se. vt. ff. e. l. pōni⁹. Idē fo
te dicē in cā mr̄imonij sz z inder finito officio
ꝑ se tm̄: z nō ꝑ ꝓcuratorē. Rndet vt diximus
ē. vt oēs tā ciuiles. Idez z in eo dixim⁹. vt. ē. e.
cui mouetur cōtrouersia status z sint hec ī his
causis spāliā: sz ſm regulā sufficit gñale māda
tū. vt. ff. ꝑ so. l. actione. ſ. renūciare. Sed circa
negocia b̄ no. ꝙ quis q̄nq; tm̄ per se aliq̄d agit
puta inducit nouū emphiteotā ī possessionē.
vt. j. de emphi. iur. l. pe. ¶Explicat aūt ꝓcura
tor actoris officiū suū si satisdet de defendēdo
eū cuius nole agit siue ꝓcurator sit simplex: si
ue in rem suā ex cā lucratiua vel ex cā nō lucra
tiua: si tamē ꝟstituꝰ sit ab actore ī fraudē eor̄
q̄ inuicē agere vellēt. i. vt vitaret eis rndere cū
sciret se ab eis recōueniendū. v. ff. e. l. ſ. huius. ſ.
vlt. z. l. si q̄s in rē. z. l. ptz. sed z si procurator nō
satisdet: sed z defensioni dñi volens stati iudi
cio suscipere se offerat defendere videt. dicit
em̄ hodie ꝟstat de his hodie agamus. vt. ff. vt ī
pos. le. l. si is a quo. nisi forte dicat reus nō sūt
mihi in expedito q̄ ꝓponā. vt. ff. de colla. bo. l.
j. ſ. q̄uis. z. ſ. si igitur ꝙ stet. z vbi satisdederit
de defendēdo necesse hz precise defendere nec
sufficit si patiatur cōmitti stipulationē ad in
teresse nisi iusta interueniat cā: vt inimicitiarū
vel infirmitatis vel pegrinationis vel ꝟsimi
lium que nūerātur. ff. e. l. filius. ſ. vl. tūc em̄ nec
tenetur precise defendere: nec stipulatio ꝟmit
titur nisi res sit pitura tpe. vt. ff. e. l. sed hec. ſ.
8 preter. z. l. filius. ſ. vl. z. l. sed etiā. ¶Defendere
aūt in lite dñm est facere qđ dñs in lite faceret
vnde sicut in oī actiōe z interdicto: z interroga
tione ipse dñs se teneretur in singulas actio
nes vel cās insolidū defendere. Itē z ꝓcurator
ipm defendere vel ꝑ dño seu ꝓcuratore singu
li in singulis causis nō plures in vna potēnt
esse defensores. Itē procurator ꝑ eo rndere de
bebit: sz dñs non procurator de calūnia iuret.
Vel dic etiā ꝓcuratorē de calūnia iurare cū se
vt fideiussorē vel principalē debitorē ꝑ his q̄
petuntur a domino astrinx erit. Nam z fideiꝰ
sor cōuentus de calūnia iuraret cum ex sua cō
ueniatur obligatiōe. Et si respōderit procura
tor vel tacuerit tenebitur aduersario. ipsi autē
qđ defendit ꝓiudicaret si eū defenderet sine
mādato. Sed cum hic dicamus eū cum māda
to agere z defendere debere videtur ꝙ domi
no preiudicet: quia z ei preiudicaretur si ratz
haberet confessionem factam sine mādato. vt
ff. e. l. omnium. z. l. non solum. z de inter. acti. l.
si defensor. z. l. qui seruum. Nec obstat ꝙ legit
in. ff. de confes. l. certum. ſ. sed an. nam non pre
iudicat domino si probetur a domino contra
rium: vt in tutore confitente cuius minor resti
tutionem imploraret contra confessionem tu
toris. Item non obstat quod legitur in. ff. ad. l.
aqui. proinde. ſ. si procurator. Nam ꝙ ibi di
cit procuratorem teneri non excusat dominū.
Nam procurator ex stipulatione defensionis
vel iudicatum solui et dominus iudicati actio
ne teneri potest. ¶Item ex quibus causis do
minus liberaretur patiendo aduersarium mit
ti in possessionē vt ex cā damni infecti vel no
xali vel q̄ nō satisdatur ꝓ legatis vl̄ in opis
noui nunciatione cum tenebatur dñs prestare
patientiā ex eo qđ fuit denūciatū nouus opus

BIU Cujas

actoꝛi dñi ⁊ ideo dñs liberari poterat pꝛestando patiẽtiã.vt.ff.de no.oper.nun.l.vlt.⁊ qđ vi aut clã.l.cõpetit.ſ.vlt.Ex eiſdẽ cauſis ⁊ pꝛocuratoꝛ dñi videtur dñm defendere ſi aduerſariũ patiat mitti in poſſeſſionẽ ⁊ dñm pati faciat ſ.ſatiſdando dñm ratam miſſionẽ habituꝝ q; vt dixi defendere eſt vicẽ dñi ſubire nec dꝫ eſſe pꝛocuratoꝛis cõditio deterioꝛ niſi in ſatiſdando.vt.ff.e.ſed hẽ.ſ.defendere.⁊.ſ.vl.⁊.l.vel in operis.⁊.l.ſi minoꝛ.ſ.qñ. ¶Ubi aũt dñs non poterat liberari pſtando patientiã demoliẽdi vel mittẽdi in poſſeſſionẽ q; erat ei nunciatuꝫ nouũ opus vel tenebat ad pecuniã ſoluendaꝫ cuius noĩe actio pꝛoponebat ꝯ pꝛocuratoꝛem noĩe dñi nec pꝛocuratoꝛ patiẽdo miſſionem in poſſeſſionẽ vel faciens pati dñm defendere videtur cũ in talibus cãis miſſiones ꝓpter ob-miſſam defenſionẽ fieri conſueuerũt.vt.ff.ſi ex noxa.cã.l.ſed alio.ſ.vlt.⁊ q̃.ex cau.in poſſ.ea.l. hoc autẽ.j.rãſo.⁊.ſ.j. ¶Licet aũt pꝛocuratoꝛ in oĩbus debeat defendere dñm tñ in actionibus q̃ tũc reo conueniẽti ꝓcuratoꝛẽ noĩe dñi cõpetebant hec reſtringo.ar.ff.de neg.ge. l.nã ⁊ ſeruꝰ.ſ.ſi vino . ⁊ de dam.infe.l.dãno.ſ. ſi is qui. Itẽ nec puto eũ teneri in perpetuum ex pꝛomiſſiõe vt defendat. Quid eñ ſi reꝰ eũ nõ reconueniat infra duos menſes ex quo ſtatuta fuit dies pꝛocuratoꝛi agenti vt pꝛo dño rñdeat.certe liberabit pꝛocuratoꝛ.vt.j.de fide iuſ.l.pe.⁊ de lit.cõte.auc.libelli.⁊ de dila.auc. qđ fieri vel dic ꝙ iudex ſtatuat reo tps in recõueniendo ꝓcuratoꝛẽ.vt.ff.de dam.infe.l.ſi bona.ſ.vlt.⁊.l.ſi finita. Quid ſi ꝓcuratoꝛ q̃ vult agere noĩe dñi nec defenſioni ſe offerat nec de dño defendendo ſatiſdet.certe nõ patitur aliã penam quantũ ad reum niſi ꝙ actio ei denegatur.vt.ff.e.l.inuitus.ſ.pena.⁊.j.e.l. actionem dño.tñ forte tenetur mandati.q; cũ ei mãdauerit exercitiũ cauſe etiã ea videt mandaſſe ſine quibus illud exequi non põt.ar.ff.e.l.ad rem. et.l.ad.legatũ.⁊ de iur.om.iu.l.ij.⁊ de tutelis
2 l.qđ dicit. ¶Eſt aũt ⁊ aliud officiũ ꝓcuratoꝛis actoꝛis q; tenet ſatiſdare ratã rem dñm habituꝝ diſtingue tñ an certũ ſit pꝛocuratoꝛem habere mãdatũ.vt q; hec cõfitetur reus vl eo negante pꝛobat hoc pꝛocuratoꝛ p teſtes vel inſtrumenta aut certũ.ſit eũ non habere mandatum aut dubitat an habeat vel nõ habeat mãdatum.In pꝛio caſu nũq̃ tenet ſatiſdare ſicut nec ſatiſdat pꝛocuratoꝛ pſentis ⁊ expreſſim cõſentientis vel is qui apud acta factꝰ eſt pꝛocuratoꝛ.vt.j.de ſatiſd.l.j. ¶Nec obſtat qđ legit ff.de no.oper.nun.l.q; in rem.ſ.ij.q; ibi verus quidẽ erat pꝛocuratoꝛ ſed dubitabat de mandato. ¶Si aũt certum ſit pꝛocuratoꝛẽ nõ habere mãdatũ repellit etiã ſi ſatiſdare velit niſi ſit cõiuncta perſona que quidẽ admittitur cũ ſatiſdatione niſi certũ ſit eũ experiri ꝯ voluntate
3 tem.In caſibus etiã tñ cõtra voluntatẽ admittitur vt pꝛo libertate ⁊ pꝛo defenſiõe dãnati. vt.ff.e.l.pomponius.ſ.vlt.⁊.l.ſed ⁊ hẽ.⁊.ff.de lib.cã.l.j.ij.iij.iiij.⁊.v.⁊ de app.l.non tñ.idẽq;
4 dꝰ in marito.vt.j.e.l.maritus. ¶Et cõmittit ſtipulatio rem ratã dñm habituꝝ ratum non habẽte dño factum cognati q; ſ; pmittatur ei agere ſine mãdato nõ fit ex hoc p legẽ pꝛocuratoꝛ.vt.ff.iudi.ſol.l.iij.ſ.j.Ubi aũt dubitatur de mandato diſtinguebat.B.vtrũ reus diceret pꝛocuratoꝛi nõ habes mandatũ ⁊ tũc tenebat pꝛocuratoꝛ pꝛobare mandatũ. An diceret dubito vtrũ habeas mãdatũ.⁊ tũc pꝛocuratoꝛ vl pꝛobare mandatũ vel ſi mallet ſatiſdare poterat:ſed.ꝑ.ſemper dicebat in electione rei eſſe exigere mandati pꝛobationem an ſatiſdationem cum coniuncti tñ perſonis detur priuilegium nec coganꝫ pꝛobare mandatũ.vt.j.e. exigendi.Itẽ pꝛo.ꝑ.videt expreſſim auc.facere in ti.de cõdi.ſ.cos.in fi.ſ; certe ibi non loquitur de pꝛocuratoꝛe agente cãm pꝛo alio.ſ; de cõſtituto ad exactionẽ tributoꝝ vel ad exequendã ſniam in cauſis priuatoꝝ quos opꝫ in ſinuare mãdatũ vt ibidẽ dꝛ.Et idẽ dico in oĩ ꝓ curatoꝛe cõſtituto ad accipiendũ illud qđ debebatur indubitanter.dicit eñ debitoꝛ.Cõfiteoꝛ me debere illi ſ; tibi nõ ſoluo niſi conſtet te habere mãdatũ.Ad litigandũ aũt recipitur pꝛocuratoꝛ remedio cautionis.ar.ff.de ſolu.l. hoc iure.Ego puto in arbitrio ꝓcuratoris potius pꝛobet eẽ mãdatũ an ſatiſdet.Nã ⁊ alias qñ q̃s ad duo tenet alternatiue hꝫ electionẽ. vt.ff.de iure dotiũ.plerũq;.ſ.vlt. Itez q̃s dicet pꝛocuratoꝛẽ cogenduꝫ ſatiſdare ſi vltro velit aperte pꝛobare mandatũ. ¶Itẽ ſi nolit pꝛobare mãdatũ ꝙ dixit ſe hr̃e ſed ſatiſdare cur non admitteret hec eñ ſatiſdatio interponit cum dubitat de mandato.vt.j.e.l.j.at dubiũ eſt hoc ipſo ꝙ negat eũ habere mandatũ quelibet eñ res fit dubia negatiõe.vt.j.quibꝰ ad liberta.ꝑ uo.nõ ſ;.l.vlt.⁊ de acquirẽ.poſſeſſio.l nẽo.⁊.ff. de trãſactio.l.j. Itẽ ꝑ nobis eſt ar.ff.de dam.
5 infec.l.iter quos.ſ.penul. ¶Pꝛeſtatur aũt hec ⁊ ſuperioꝛ ſatiſdatio tpe litis cõteſta.qñ pꝛocuratoꝛ a pꝛincipio interuenit vel ſi interueniat poſtea ⁊ tũc pſtabit.vt.ff.eo.l.põponius.ſ. rati.⁊ de cõſortibus eiuſdẽ litis.l.ij.ſi tñ poſt modũ lite finita dñs nõ haberet ratũ falſi pꝛocuratoꝛis factũ declarabit iudiciũ fuiſſe nullũ. vt.j.e.l.ſ;.vel ſi adhuc pendeat cã ⁊ reus vellet pꝛobare eũ nõ habere mãdatũ abſolueret a iudicij obſeruatiõe q; cũ ſit extraneꝰ certũ eſt eũ nõ habere mãdatũ ⁊ cũ falſo ꝓcuratoꝛe iudiciũ nullũ cõtrouerſie nulle nec dꝛ opponi hic exceptio dilatoꝛia poſt litẽ cõteſta.q; fingit non fuiſſe facta. ¶Sed vnũ noto ſpãle q; non ſufficit qñq; cauere pꝛocuratoꝛẽ ratã rem dñm habituꝝ vt eũ quẽ cõuenit adire hereditatẽ cõpellat vt poſtmodũ reſtituatur ex tre.ſe.cõſulto.nã q; fragilis res eſt cautio rerũ tam maxio oneri ſubijcere non põt ſ; ſi ſpõte adiuiſſet eũ remedio cautionis reſtituere cõpelleret.vt.ff.
9 ad tre.l.q̃ ita.ſ.etiã. ¶Nũc de officio pꝛocuratoris rei videamꝰ.Et quidẽ pꝛocuratoꝛ rei neceſſe hꝫ ſatiſdare iudicatũ ſolui habeat vel non habeat mãdatũ.imo ⁊ ſi certũ ſit eũ nõ hr̃e mãdatũ dꝛ admitti.vt.j.e.l.exigẽdi.⁊.j.de ſatiſd. l.j.que clauſula continet tria id eſt de defen-

BIU Cujas

sione cause facienda ꝛ sine dolo ꝛ ꝙ ipsum verbum sonat. vt. ff. iudicatū solui. l. iudicatū solui. ¶ Et exponitur hec satisdatio ab ipso dño: id est ipse debet fideiubere pro procuratore suo cū hypotheca rerum suarū vbi presens cōstituit procuratorē vt psentē dicas dñm ꝛ si sit īortis vel in vrbe vel in cōtinentibus edificijs. vt ff. e. l. psens. ꝛ. l. ꝛ qui īforo. ꝛ. l. ꝛ ideo. ¶ Si vero procurator defendit dñm absentē exponit ab ipso ꝓcuratore etiā si sit locupletissim⁹. vt. ff. iudicatū solui. l. si ad defendendū. ꝛ institu. de satisda. §. si vero aliquis ꝛ. ff. eo. si minor. §. vlt. 7 et. l. ꝛ si. ꝛ. l. non videtur. ¶ Satisdare añt rem ratam dñm habiturū nō tenetur procurator rei quid mirū cum ꝛ illo ratum nō habente hic teneatur soluere de bursa sua quod reus revocare non posset. Porro vbi revocare posset. vel retractare qđ actū est debebit eius procurator satisdare rem ra. do. habi. hoc est vbi procurator cōuenitur rei vendicatiōe directa vel preiudiciali. vt qz seruus cōtra procuratorē dñi proclamat in libertatē. vel fami. herci. vel cōi diui. vel finium regundorū. vel conuenit officio iudicis īplorato pro in inte. resti. rei que dr vendita reo a minore. xxv. an. In his enīz qz reus ratum non habēs rem revocare posset de q̄ agebatur vel restituēda vel diuidenda vel determinanda vel retractare posset qđ actum est amplius petendū duplex exponitur cautio ꝛ iudicatum solui ꝛ rē ratam dñm habiturū. vt. ff. e. l. si defunctus. §. vlti. ꝛ. l. nō solū. §. si status. ꝛ 8 §. est ꝛ casus. ꝛ. l. pōponius. §. sed ꝛ his. ¶ Satisdatione añt interposita a ꝓcuratore rei agi potest ex stipulatione ad interesse nisi iusta cā interueniat. vt dictū ē in procuratore actoris quare defensionē nō faciat. Itē ꝛ si subsit iusta cā si tñ res sit peritura tpe tenet precisę vt patiatur contestationē fieri alias añt non tenet precise lz vt dictum est teneatur ad interesse. sed in casibus non sufficit stipulationē cōmitti. hoc est qñ dñs satisdedit iudicatū solui pro suo procuratore cōsentiente vel pñte ꝛ non cōtradicente tunc enim qz nō tm̄ procurator tenetur dño exequi procurationē. sed etiam ipe dñs actori voluntate procuratoris se astriuxit equū est procuratorē precise teneri. si añt pro eo absente vel ipse procurator pro se satisdedit sufficit cōmitti stipulationē. vt. ff. e. l. filiꝰ. §. vlti. ꝛ in. l. sequēti. vsq; ad vltimū. §. illius. l. si defunctus. ꝛ l. inuitus. §. vlt. ꝛ. l. vlti. ꝛ. l. nō cogenduz. §z in procuratore actoris qui cauit defendēdo. §. indistincte dictū est eū teneri precise defendere fortasse ideo qz in eo quod optauit vel petijt est admissus. s. ad ageudū contra reum. ne ergo decipiatur reus durius astringitur ille procurator ꝙ procurator rei qui rñdit vt actori satisfaciat non vt ab aliquo aliquid 9 extorqueat. ¶ Hūc de effectibus satisdatiōis iudicatū solui ꝛ si quidē procurator rei satisdedit iudicatū solui ipse tm̄ tenetur ex ea stipulatione ꝛ nō dñs tenetur: ꝛ tm̄ dñs actiōe infactū ex re iudicata. nam si p se defecisset cām sic teneret: nec habuisset necesse satisdare iudicatū solui: vt insti. de satisd. §. §z hodie. Et iō non tenet ex stipulatione. Ex promissione añt procuratoris cōstituti negociatiōis vel ōctus cā tenetur dñs vtili actione: qz ꝛ si p se ōrisset idē cauere necesse habuisset. vt. ff. e. l. si procurator. §. vlt. ꝛ de instito. l. si quis. ꝛ de ac. emp. l. iul. §. si procurator. ꝛ de re iudi. l. si se. ¶ Vbi añt quis defendit sine mandato tenet ex re iudicata: ꝛ ex satisdatione si eā exposuit. nā liti se obtulit hec in simplici defensore. ſ lam si in rem suā procurator idemq; defensor extitit tā ꝙ dñs cause conuenit ꝛ exigitur: vt ex ꝑdictis 10 legibus patet. ꝛ dr. ff. e. l. plautius. Hoc tñ nota ꝙ satisdatio iudicatū solui: ita demū cōmittitur si eadē durauit cā defensionis in defensore rei satisdante. Ceterū si is qui defendebat sine mādato ceperit habere mandatū vel defendebat vt ꝓcurator post defendit: vt dñs heres existens dño vel habuit a principio mandatū qđ revocatū est actore sciēte. secus si ignorante nō committit stipulatio. vt. ff. qui. mo. pig. 11 vel hyp. sol. l. j. §. vlt. ꝛ. ff. iu. sol. l. si añt. ¶ Dixi quis teneatur de stipulatiōe. Hūc videamus quis agat. ¶ Agit añt ex ea stipulatione dñs qui suo nōie stipulatus est iud. sol. a procuratore rei siue per se egerit litē siue trāsferat eā per procuratorē. Idēq; est ꝛ si procurator eius stipuletur a procuratore rei. siue exerceat cā ꝙ procuratorē siue ꝙ dñm siue a ꝓcuratore trāsferatur cā in procuratorē alium vtilis enim ex stipulatione datur actio dño denegatur directa procuratori inuito dño. vt. ff. e. l. in cause. §. vlt. ꝛ. l. si procurator. ꝛ est rō ꝙ agat dñs ex stipulatione procuratoris: qz ꝛ si p se egisset si militer stipulat⁹ eēt ꝛ sic agere potuisset: nec nocet mutatio vel trāslatio in psona procuratoris actoris satis accipientis. ſ lam ꝛ si is q̄ sine mādato meo agebat acceperit fideiussores iud. sol. Et postea ceperit habere mandatū tenerentur fideiussores. vt. ff. qui satis. cog. l. iul. Nā ratihabitio trahitur retro in procuratore satis acciptente eū agere nō potuerit sine mādato meo: vt sic nō dicatur mutata cā: sed eadem remansisse qđ nō pōt dici in defensore rei qui ꝛ sine mādato imo ꝛ ꝺ mandatū defendere pōt. vt. ff. de solu. l. solutiōe. Vñ ei⁹ cā vere dr mutari. Porro procurator actoris satis accipientis iudi. sol. a ꝓcuratore rei interdū agit ex stipulatione hoc est qñ est in rem suam datus qñ sup hoc habet mandatū qñ vult sibi cōsulere in expensis: qz dñs litis non est soluen 12 do. vt. ff. e. l. actoris. ¶ Finit añt mandatū procuratori iniunctū renouatiōe dñi quā facit re integra hoc est añ li. cōte. Si vero velit revocare postea siquidē resistat procurator solus nō est audiēdus procurator qz hoc ipo suspectus est ꝙ opas suas ingerit dño inuito nisi forte velit purgare magis cōuitiū suum. s. ꝙ dr a domino suspectus in cā ꝛ id velit primo probare falsum ꝙ procuratiōnē exequi. Hactenus ergo est audiendus procurator si dicat se procuratione carere velle. sed ita si id fiat extinatione illesa sua. Si añt resistat ille quem cōuenit

BIU Cujas

procurator qz laboriosum est ei litigare cū tot. Item ipse procurator qz hic reputat sibi iniuriam nō reuocatur mandatū nisi iusta de cā vt etatis vel religionis vel qz suspecte aliqua in cā procurator videtur fecisse aut est procurator in ptāte hostiū vel predonū vel in vinculis vel in exilio vel distringat maiore re sua vel in iudicio publico vel priuato vel valetudine vel longa peregrinatiōe vel si latitet vel si inimicus postea fiat. aut affinitate aliqua aduersario iungat vel ei heres existat vel si consimilia interueniant mutabitur procurator. si tñ non sit factus in rem suā tunc eiñ nō dz carere propria lite. Itē si retentione aliqua velit procurator vti nō est ab eo lis transferenda nisi dñs ei psoluere paratus sit. Itē z si iusta cā subsit tñ in totū dz reuocari mandatū. nā si velit quedam iudicia in se transferre quedā relinquere apud procuratorē iuste procurator hāc inconstantiam recusabit. Et hec ola in procuratore rei z actoris. vt. ff. e. l. ante. z in legibus sequentibus vsq; ad. j. ℈. illius. l. in cause. Itē finitur mandatū renunciatiōe ꝓcurationis que fit re integra postea ꝙ non nisi cā cognita. vt dictū est in reuocatiōe. z idē itelligit repetitū in renunciatione. vt. ff. e. l. mutari. z legibus precedēn. z sequen. z insti. manda. ℈. mandatū. In societate tñ videtur ꝙ etiā re integra renunciatio soluat societatem. Verū est tñ agi ꝓ socio ad interesse. Unde hac rōne posset dici societatem non solui. vt. ff. pro socio. l. sed z socius. ℈. si absentis. z. ℈. vlt. Itez finitur mandatū morte mādatoris vel mandatarij re integra. vt insti. manda. ℈. itez si adhuc. z. j. manda. l. mandatū. Secus re nō integra. vt. j. e. l. nullā. Itē finitur mandatū finita cā id est lata diffinitiua sententia sic. ff. ꝓ socio. l. actiōe. ℈. itē si alicuius. que sñia ferenda est ℨ procuratorē. sit p eum lis cōte. vel nō. vt. j. de sen. z iter. l. j. z. ff. e. l. lz. ℈. pe. et. l. q; ꝓprio. j. rñso. Idēq; dz in eo q; defendit sine mādato. vt. ff. de neg. ge. liberto. ℈. vlt. Dz quidā dicit ꝓcuratore dānandū vbi lis est conte. ℨ eum. Sed si contra dñm ipse dānabit vel absoluetur. ar. ff. de his qui no. infa. l. furti. ℈. j. quos cōfundit quod legit. j. e. l. nihil. Dz vbi illustris de crimine iniurie agit vel cōuenitur ꝙ procuratorē speciale est qz pronuncietur cōcepta sñia in dñm nō in procuratorē. vt. j. de iu. l. vltima. ¶ Idē forte z in cā matrimonij z in causis criminalib⁹ in quib⁹ nō ita aperte pñt cōcipi verba sñie in personā procuratoris. vt in persona dñi. ¶ Incumbit z illud procuratori finita cā vt appellet. vt. j. e. l. inuitus. vel dz contestari dño vt si velit appellet alioquin dolo versatur nisi excuset eū ignorātia qz nescie bat cōciperet libellū appellationis z paupertas qz pecuniā nō habebat quā daret postulāti vt dciperet. vt. ff. manda. si procuratorē. ℈. si ignorantes. ¶ An teneatur procurator exercere cām appellationis querit z hoc quidā dicūt. ar. ff. e. l. qui ꝓprio. ℈. itē queritur. z. ff. si tuto. vel cura. ap. l. vltima. Sed mihi videtur ℨ. j. de app. si actor. z hec vident obtineri in actoribus in procuratoribus z negociorū gestoribus z si deiussoribus. Sed aliud in emptoribus z heredibus vindicantib⁹ necz defuncti. vt. ff. ad sil. ꝓpter veneni. ℈. vlt. z de euictio. herēnius. ℈. j.

¶ Vle liceat potentioribus patrocinium litigantibus prestare vel actiones in se transferre. Rubrica. 14

Quia omnia mala exēpla ex bonis initijs oriunt z vitia virtutes imitant vt ait Salustius occasione licite procurationis etiā de illicita tractat z eiusdē occasione subijcit de cessione actionū que fit in potentiores. ¶ Est aūt hic sciendū ꝙ hic non loquit de quibuslibet potentioribus aduersario cōtra quē prestat patrociniū sed de eo qui terribilis est et minacem feruorē ostendere pōt. vt. j. qō mecā. l. si per impressionē. z si quacūq; ꝑditus po. l. j. z si rector prouincie. l. j. sed in pria significatiōe ponit. ff. si ex can. no. aga. l. j. ℈. si desinat. et de alie. iudi. mu. cau. fa. l. iij. ¶ Punitur autē hic qui sibi aduocauit patrociniū potentis in terrorē aduersarij. qz cām amittit. Itē potētior etiā si sit clarissimus sub preside de hoc crimine cōuenit z seuera sñia quā intelligo ꝙ motu iudicis dānatur. vt. j. e. l. j. ¶ In cessione aūt actionū distingue. fiat ex vltima voluntate an ex pacto. ¶ Si ex vltima volūtate. cessio tenet nisi res vel actio legata erat litigiosa tūc eiñ agit heres z qō fuerit cōsecutus legatario ꝑstat. vt. ff. de le. iij. l. nomē. z. j. man. l. pe. z de liberatiōe legata. l. legaui. z. j. de liti. l. quicūq;. et autē. nunc si heres. ¶ Si aūt ex pacto si qui dem cedatur potentiori cessio ē nulla nec agit ille qui cessit. vt hic. z hoc exemplū etiā in tuto re poni pōt qz potentior est pupillo rōne officij in quē si fiat cessio cōtra pupillū actio amittitur. vt. j. qui dari tu. autē. minoris. si vero fiat cessio nō potentior. si quidē actio sit dubitata id est in iudiciū deducta nō tenet cessio non tñ amittitur actio. sed agit ille qui cessit sed in casibus tenet. i. cū lite conte. ex cā dotis vel donationis ꝓpter nuptias vel diuisionis sit cessio. vt. j. de liti. l. vlt. z. l. ij. ¶ Si aūt sit actio indubitata z cōstat verā esse cessionē tenet. vt ꝙ totum ti. de hereditate vel acti. ven. ¶ Si autē cōstat eā esse simulatam nulla est. vt. j. per totū ti. plus valere qō agitur. ¶ Simulata aūt ideo dicit qz id actū est inter cedentē z eū cui cedit qō emolumētū referatur ad cedentē sed simulatur contrariū. ſ. qō debeat pertinere ad eum cui fit cessio. si aūt dubiū est sit vera vel simulata presumit simulata ex eo ꝙ actio pro parte donata pro parte vēdita videt. vt. j. man. l. vlt. Et hic non agit is cui ceditur nisi ad id qō dedit in superfluo. nec is qui cessit. nec is cui ceditur agere pōt vt ibidē dicitur. Itē est z si modico precio dato. vt nō videatur simulata cessio. facta est actionis venditio. vt. ff de trāsa. cū hi. ℈. modus. Ulā z hic non agit is cui cessa est actio nisi ꝙ eo qō dedit z ꝑsumitur simulata ex ꝓtitate precij. qz nō est verisimile ꝙ tantaz

Cessio actionum quando locū hab

Simulata cessio Actionis

summā huius actionis cesse voluerit remanere penes eū cui cessit ūmo sibi restitueretur in totūvel pro pte. Hic tñ dixerūt quidā q pro superfluo agit ille qui cessit. Itē presumit simulata ex eo q in instrumēto continet nomen cessionis: nec exprimit ex quo ℞ctu vel si exprimitur nō exprimitur in principio: sed postea. In casibus aūt nō presumit simulatio in cessione actionis hoc ē vbi fit iter coheredes vel vbi fit creditori pro debito vel possessori pro munimine ne⁊ tuitione rerū quas possidet: vel vbi fit ab heredibus in legatarios quib⁹ res vel actiōes relicte sunt. vt. j. man. l. pe.

¶De his qui potentiorū nomine titulos p dūs proprijs affigunt vel eorum nomina in litem pretendunt. Rubrica. 15

6 SIcut quis in cō-

neniendo aliū non ɔz sibi aduocare patrocinīū potentiorū: vt. s. ti. proxi. dictū est. ita ⁊ si cōuenitur ꝙs ab alio de pdijs vel de iure. i. seruitute pdiorū q possidet nō ɔz in terro rē agentis secū affigere pdijs de qb⁹ agit titulos. i. subscriptiōes vel cedulā quādā. s. qua cō tineat hoc ē pdīū talis potētis. ¶Itē ei⁹ nomē nō ɔz prendere i litē. ¶Si aūt possessor faciat ℑ amittit cām etiā si sit iusta. ¶Itē dānatur in metallū ⁊ afflictus plumbo: vt ipm deferat ad metalla. Potētior si cōsenserit his infamat vt fame sue prodigus ⁊ calumniarū redemptor. Itē accusabat crimine stellionatus cū pro hoc crimine alia spālis nō sit prodita accusatio alias actio. vt. ff. de crimi. stellio. l. iij.

¶Ut nemo priuat⁹ titulos pdijs suis vl alienis ponat vel regia suspēdat. Rubrica. 16

7 SIcut titulis alie-

nis potētiorū impositis predijs meis prohibeor ex superiori ti. denota re predia potentiorū esse. Ita ⁊ pro hibeor p titulos denotare pdia que possideo esse mea hoc eīm spāle priuilegiū est impatoris vt ei⁹ pdia titulorū inscriptionib⁹ legātur vel velis regijs suspēsis denotant. q ergo in pdijs suis id fieri curauit qđ ɔsuenit tñ fieri i regijs verisimilie ē q pdia sua i principē voluerit trāsferre. ¶Vbi aūt alienis pdijs tales titulos vel vela regia quis suspēdit si est plebeius dānatur ad mortē. Si clarissimus vel miles vel curialis vel clericus deportatur nō dico in insulam: sed in metallū: vnde ⁊ priuatur libertate si tñ non sit bñ natus a principio: vt. j. e. l. ij. ⁊ in auf. de nup. ℱ. qđ aūt prius. ¶Datur etiā hec libera ptās omni hois tollendi ⁊ frāgendi huius modi titulos vel vela regia quē forte dicūtur vexilla in pertīcis ⁊ qui fregit non pōt inde accusari: immo si iudex vel officiales de tali crimine recipiāt vel scribi cōcedant accusationes dānantur singuli in. xxx. libris auri. vt. j. e. l. ij.

¶Ut nemini liceat sine iudicis auctoritate signum imponere rebus quas alius detinet. Rubrica. 17

SIcut vela regia vel titulos pdijs alienis aliquis nō ɔz suspēdere. vt. s. dictū ē. ita nec ɔz ponere signa rebus quas alius tenet quib⁹ denotet res ab alio detentas suas esse ⁊ hoc ɔz locū ante lit. cōte. ⁊ postea ante inīaz. vt. j. e. l. j. ⁊ ij. Superior aūt ti. loquitur vbi p titulū vel vexillū denotabat rē ee possessoris.

¶Ne fiscus vel res publica procurationem alicui patrocinij cā in litē pstet. Rubrica. 18

DRohibētur pri-

uati ⁊ singulares hoīes potentiores procurationem suscipere patrocinij cā. multomagis prohibetur fiscus q est potentissim⁹ i. procurator filei vel impator etiā ob id qđ sibi debet: aut qđ sibi donat patrocinīū pstare litigantibus vel procurationē suscipe. vt. j. e. p totū ti. ne iniurarum inde nascatur occasio vnde iura nascūtur. vt. j. vnde vi l. meminerint.

¶De ne ogcijs gestis. Rubrica. 19

DIctuz est supra

de negocijs gestis ex mandato. Nūc videamus de gestis sine mādato. Videdo ergo qñ locū habeat actio neg. ge. cui dec. ⁊ ℑ quē.

8 Et qualis sit. ¶Hz aūt locū hec actio qñ sunt aliena negocia gesta. Aliena dico id est nō ei⁹ q gessit. vt. ff. de dam. infe. l. si finita. ℱ. deinde. et ℱ. si qđ in via. Nam etiā pro negocijs q nulli⁹ sunt vt hereditarijs dat hec actio si tñ hereditaria negocia viuo testatore geri poterūt. Naz si tale sit negociū qđ demū mortuo testatore gerat: vt sepultura ⁊ eius expensa nō datur p eo actio neg. ge. ſz funeraria quasi cū defuncto videat ℞ctum: vt si creditor defuncti quātū ad separationē postulandā nō heredis videat: vt ff. e. l. iij. ℱ. hec verba. ⁊ de relig. ⁊ sump. fu. l. j. ⁊ l. at si quis. ℱ. labeo. ⁊ de separa. l. j. Item opor tet qđ gesta sint sine mādato eius cuius sunt. Nā ⁊ si mandauerit alius gestori vt gerat ille tenet gestori mandati ⁊ aget: ſz gestor tenetur dño ⁊ dñs ei neg. ge. acti. vt insti. de ob. que ex quasi ℑ. nas. j. rñso. ⁊. j. e. l. si mādatū. ¶Hoc tñ exaudiunt quidā si gestor sciens ꝙsſit dñs negocij. voluit cū si. obligare alr nō. Nam mandator videtur gessisse q: per aliū gessit ⁊ nō gesto. Et ideo nō agit neg. ge. ar. ff. e. l. iij. ℱ. vlti. ⁊. l. si pupilli. ℱ. si quis ita. ⁊. l. nam ⁊ seruus. ℱ. vlti. ⁊. l. si quis mandato. ⁊. l. mandasti. Videtur tamē ℑrium posse dici: q: tñ ɔz facere veritas quantum si eius contemplatione feciſſem vel etiā plus. Nam ⁊ si pupilli negociū geram cōtemplatione tutoris tñ pupillus tñ tenetur in id quod locupletatus est. vt. ff. e. l. itez si cū. ℱ. ⁊ si cum. ⁊. l. si pupilli. j. rñso. ⁊. ℱ. si titij. ⁊. ℱ. quid ergo inquit. ⁊ quod ɔz ipse mandator gessisse verum est in sui preiudiciū vt dño teneat et dominus ei non ob hoc vt gestori preiudicetur ne agat ℑ dñm vel dñs cōtra eū ⁊ p me est

BIU Cujas

qđ legitur. ff. eo. cũ alicui. ⁊ de admi. tu. lucius. §. j. ⁊. j. qđ cum eo. l. qui in fi. Nec ob. qđ legitur ff. mã. l. si mandauero. §. si curatorẽ. ⁊. l. qui fide. q; ibi in rẽ absentis nihil impẽderat: nec erat eius negociũ re ipsa sed ratihabitione. Itẽ in l. illa qui fidẽ non ꝓhibetur agere contra dñm act. neg. ge. licz aũt mãdatũ est impediat hanc actionẽ nõ tamẽ impedit eam ratihabitio: licz alꝫ cõparetur mãdato ꝓtũ ad cõfirmationem nego. ge. vt. ff. e. l. põpo. in fi. ⁊. j. ad mace. l. vlt. Nec obstat qđ dicit. ff. de re. iur. l. semper. quia ibi ratũ habuit qđ eo ꝓsente gestũ erat. vnde mãdati vel ibi mãdabas mihi vt gerã. Ego mãdatũ nõ recipio tu mihi. Ideo indignaris. vnde ergo postea mãdatũ adimpleo qđ tu approbas. ⁊ ideo agitur mãdati. Itẽ rogatio nõ impedit hãc actionẽ. vt. ff. e. l. itẽ si serui. Si tamen fiat admonitionis vel consilij causa non aũ mandandi vel obligandi: tũc eñ ageretur mãdati. vt. j. mãda. l. j. Quod aũt dictũ est hãc cõpetere actionẽ si aliena negocia gesta sunt exaudi vt si vnũ etiam gestũ sit negociũ detur hec actio. vt. ff. e. l. iij. §. negocium. vt sic plurale resoluatur in singulare. vt diximus. s̃ de ꝓ

1 cura. ¶ Aliena aũt dicuntur negocia quatuor modis. cura ⁊ sollicitudine. re ipsa. ratihabitione. ipso gestu. ¶ Sunt aũt negocia mea cura ⁊ sollicitudine vel si spectãt ad me: velut ad tutorẽ vel curatorẽ vl ꝓcuratorẽ meoꝝ negotioꝝ ⁊ teneor. ita demũ si gesta sunt mei contẽplatione. Itez dñs tenet si in rem suã est ipensum: si tamẽ dñs sit pupillus nõ tenetur vltra qꝫ locupletior sit tpe litis cõte. si eius negocia vtiliter gesta sunt. Si aũt gesta sunt necessario tenetur. Et si nõ sit locupletior tpe litis hoc ipo qꝫ necessario gestũ fuit. vt. ff. eo. si pupilli. j. respõso. ⁊. l. mãdasti. ⁊. l. litis. ⁊ de solu. l. in pupillo. Reipsa meũ est negociũ cũ in rem meã aliquid impendis vel necessario vel vtiliter aliquid facis: ⁊ hic teneor si gessisti nõe meo. Si vo gesseris nõe alterius ad quẽ nullo modo pertinebat negocium: ⁊ hoc similiter teneor ⁊ non ille. Si aũt ad eum pertinebat aliquo modo saltẽ naturaliter. vt qꝫ erat filius vel seruus cuius negocia gessisti peculiaria nõe suo: ipe eñ tibi naturaliter tenetur ⁊ ego ex eius persona de peculio. sed nõ qđ iussi vel de in rẽverso. Etiã si ratum habeã qui ratum non possum habere negociuꝫ quod non est gestum nomine meo. ⁊ quia is cuius nõe gestum est saltem naturaliter obligatur. Interest enim eius habere peculium maxime si sit filiusfa. Si autem nomine meo nõ filij vel serui gesseris negocia peculiaria teneor insolidũ. ⁊ probantur hec. ff. eo. l. item. §. sed si cũ. ⁊. l. si pupilli. ⁊. §. si quis ita. j. respõso. ⁊. §. quid ergo inquit. ⁊ §. si quis quasi serui. ⁊. §. sed si ego tui. ⁊ de mino. l. deniq;. §. sed an hoc auxilio. Si autez negociũ qđ meum est re ipsa gesseris nõe tuo. vt quia rem meam possidebas in quã necessario vel vtiliter impẽdisti non datur cõtra me ibi actio quia neminẽ obligare voluisti. sed retẽtio si tñ eras bone fidei possessor alioquin donasse videꝛ. §. vt insti. de re. diui. §. ex diuerso. ⁊. j. cõmu. diui. l. in hoc. hoc vbi impẽdisti in faciẽdo. ſz si in reficiẽdo ꝓ sumptib⁹. forte iploꝛabilis officiũ iudicis si bona fide possidebas si mala idez si tñ necessario impẽdisti. Si inutiliter auferas impẽsam sine lesiõe rei. vt. j. de rei vẽ. l. domũ. ☞. tñ dicebat semp dari possessori actionẽ ne. ge. Etiã si suo nõe impẽderit qꝫ non dz dñs locupletari cum aliena iactura ⁊ ꝓ eo inducit qđ est. ff. eo. l. si pupilli. §. ſz ⁊ si quis negocia. Sz certe ibi gessit nõe meo non suo ſz dicat fecisse cõtẽplationem sui. i. lucro qꝫ accessit aũ depdãdi. Sz cõtra eñ estvalde qđ legit. ff. de cõdi. inde. l. si in area. et de ac. emp. l. idemq;. ⁊ de excep. doli. paulus. ¶ Est aũt ratihabitiõe meum negociũ qđ nõe meo gessisti ⁊ ego ratũ habui vel ratum fingit ius me habuisse vñ demũ ratihabitiõe expꝛesse vel tacita insecuta aliqđ mihi q̃ritur puta pecuniam nõe meo exegisti qđ ratũ habeo. Vel rem emisti nõe meo qđ approbo. Et ideo exactavel empta mihi querunt. vt. ff. e. l. si pupilli.

2 §. item q̃ritur. ⁊. l. si ego. ¶ Ut autẽ hec species alieni negocij plene intelligatur sic distinguo. Cũ quis gerit negociũ qđ possibile est ratihabitione alteri⁹ esse ſz non fuerit. Aut gestor gerit nõe suo aut alteri⁹. Si suo non põt agi nege. ab aliqua pte nisi in subsidiũ re pereptavel vsucapio. vel pscripta. Ut si rem tuã nõe meo ex lucratiua cã quesitãvendã. tunc eñ tibi dño ne locupleter cuꝫ aliena iactura teneor ad precium in subsidiũ cum nõ habeas ad rem recursum. Sed si re extante cum ad rem haberes regressum me non cõuenires quia negocium nõ tuo nomine gestum ratum habere non potest. vt. ff. eo. l. si pupilli. §. sed si ergo. et. l. vlti. ⁊. ff. de preca. l. si seruus. ⁊. ff. si certũ peta. l. si eum. ⁊. C. de re. alie. nõ alie. l. j. ☞. tñ dixit videbat qꝫ ſz ad rem stipesset recursus nihilomin⁹ tñ agi posset actiõe ne. ge. ꝓ pcio. vt. j. de reivẽ. l. mater. Sz illud cũ pdicta determinatiõe est intelligendũ. ¶ Porro vbi rem tuã a non dño emi et eandem vendam non teneor ad precium etiam perempta qꝫ tantũdem mihi abest quantũ adest vel qꝫ preciũ non habeo ex lucratiua causa. vt isti. de leg. §. si res aliena. Si aũt negociũ qđ possibile est esse alterius ratihabitione geram nõe alterius. Si quidem nõe dñi ad quẽ pertinebat agitur si ratum habeat. Alioquin contra nisi vtiliter erat gestum. tunc eñ habet pro rato. vt ff. eo. l. põponius. Si vero geram nõe alterius qui non erat dñs si ille non habet ratum agi non potest. Si habet siquidẽ ex sua ratihabitione nihil potest ei queri non tenet vt si dedi pecuniã ne seru⁹ titij occideret. sed ego credebã seruũ esse sempꝛonij ⁊ nõe sempꝛonij dedi. nec eñ tenet sempꝛoni⁹ sed titius ne res mihi pereat. Vel habet negociũ pro rato quia vtiliter gestũ est. vt. ff. eo. l. põponi⁹. Ubi autẽ ei qꝫ ratũ habet põt aliquid queri ex sua ratihabitione vt in rebus eius nõe emptis vel exactis dictũ est tenet. idem ⁊ si rem meo nõe acceperis perferendã vel custodiendã. vt. ff. eo. si pupilli. §. si quis pecunia. ⁊. l. fideiusſoꝛ. §. vlti.

BIU Cujas

Idemq; est ⁊ si mutuã pecuniã dedero ꝓcuratori tuo tui cõtẽplatione: sed hunc articulũ: qz vtile est scire plenius ꝓsequor. ¶Cũ em̃ quis dat alij pecuniã in alterius vtilitatẽ: aut mandato dñi sibi directo aut nõ si mãdatũ sibi directũ est per nũciũ tenet dñs: qz cum eo ꝓinci paliter est cõtractũ ⁊ nõ tenet nũcius. vt. ff. qõ iussu. l. vlt. in ꝓin. ⁊ j. qõ cũ eo. l. si ex cõtractu. nũcius em̃ gerit vicẽ epistole. vt ꝓbat. ff. de cõsti. pecu. qui aũt. in fi. ⁊ l. licz. Si vo per ꝓcuratorẽ directũ est ipsi creditori qõ ita sit vade ⁊ accipe a tali creditori mutuo. x. tenet dñs mandati cõtraria. vt. C. mãda. si litteras. ⁊ preterea ꝓcurator vt ibidẽ dicit qui in sua persona celebrauit cõtractũ. Si vo dñs nõ dirigat mãdatũ creditori siquidẽ creditor dat huic ꝓcuratori negociũ alienũ contẽplatione dñi et tenetur dñs tm̃ act. neg. ge. ⁊ vtili instit. vt. j. de instit. l. si mutuã. ⁊. ff. de neg. ge. si pupilli. ſ. j. Est hoc in dubitãter verũ de vtraq; actione si accipiens habebat mãdatũ a dño negocij. si vo nõ haberet mãdatũ cessat vtilis instit. ⁊ dat. act. neg. ge. si ille in dñi vtilitatẽ vertat vel incipiat vtere pecuniã: vel casu pereat: alioquin contra. sicut ⁊ seruo accipiẽte pecuniã cessaret: vel daretur actio de in remverso. nã cũ datur actio hec ⁊ in rẽ verso dat. vt. ff. de in rẽ verso. l. q; si seruus. ſ. j. ⁊. ſ. vnde recte. Si vo dedit contẽplatione accipiẽtis tm̃ tenet ipe tm̃: ⁊ nõ dñs: nisi in rẽ suã ꝓcedat pecunia: vel ratũ habeat: vel cũ in ea ꝓcuratorẽ cõstituit. vt. j. qõ cũ eo. l. qui in fi. ⁊ si cer. peta. l. cũ. ⁊ si tutor vel curator in. l. penul. ⁊ de instito. si mutuã. Si aũt vtriusq; contẽplatione credidit: vterq; tenet ꝓut. ſ. dictũ est ⁊ distinctũ. vt. ff. eo. liberta. j. rñso. ⁊. l. si pupilli. ſ. j. eo saluo q; datur qñq; vtilis institoctiã si expressim mandatũ nõ interuenit. vt. ff. qõ cum eo. l. vlti. Superest vt videamus quid iuris sit in quarta specie alieni negocij: que ꝺ: doctrine causa ipo gestu. Nã ⁊ cũ re ipe negociũ est alienũ ipo gestu ꝺ: ei quesitũ. vt. ff. eo. si pupilli. ſ. idẽ ait. penuria tm̃ vocabulo; hanc spẽm sic appellamus. Nec est curandũ de noie cũ res intelligat: vt Marcus tullius ait in topicis. ⁊ ꝓbat hoc. j. de cõsti. pecu. l. peñ. Habet aũt locũ hec spes cũ quis creditori soluit noie meo. etiã me inuito vel ignorãte. et liberat me lz a meo debitore me inuito exigere nõ possit. naturalis em̃ ⁊ ciuilis ratio suasit aliena cõditionẽ meliorẽ fieri posse ⁊ ignorãtis ⁊ inuiti deteriorẽ nõ posse. vt. ff. e. l. soluẽdo. liberat aũt me si soluit noie meo vel si soluit noie alterius quẽ putabat debitorẽ esse hic em̃ qz nullo modo ad eum pertinet negociũ cuj; contẽplatione soluit qz aliquẽ sibi voluit obligare ⁊ debiti obligationẽ extinguere teneor: sibi nego. gesto. nec possum reprobare qõd ꝓ me tam vtiliter gestum est. vt. ff. eo. l. cum pecuniã. ⁊. l. q; vtiliter. ſ. vlti. ⁊. l. vlti. ⁊. ff. de pigno. actio. solutũ. ſ. solutã. Si autẽ creditori meo solueris noie tuo credens te deberi. et hic visum est dño. B. et dño meo ꝙ tenear tibi nego. gesto. postq; in animo tuo statueris vt qõd solueris cedat insolutum ꝓ me. vt. ff. de peti. here. si quid. Ego contra puto cum enim solueris noie tuo tibi nata est conditio indebiti. quomodo ergo potest dici me liberatum a creditore vel ipso iure vel excep. cum vna solutio nunq; pariat repetitionem ⁊ liberationẽ. vt. ff. de conditione indebiti. l. si causa. ſ. j. ⁊. l. cum his. ſ. j. ¶Nec ob ita stat quod legitur. ff. eo. l. vlt. quia ibi soluit non noie suo sed hereditario vel alterius qui non erat heres. Item nõ obstat lex illa si quid. quia ibi possessor non soluit de suo. immo de hereditate. suo tamen noie. Unde ⁊ soluta repetat heredi dicens eorum noie non damnandũ cum nec habeat vel dolo vel culpa desierit habere. Porro quod habet id est conditionez indebiti que datur ei consumpta a creditore pecunia ⁊ reconciliato indebito ad similitudinez mutui cedit. Item cauet de defendendo heredem contra creditorem si tamen possessor fuerit malefidei. Item verus heres idemq; debitor ex sua persona habet exceptionẽ contra creditorem quia pecunia sua soluta est ei licet non a se vel suo noie. Nam bona fides non patitur vt bis idem exigatur. vt. ff. de reg. iur. bona fides. sed in casu premisso pecunia debitoris non est soluta creditori: qui ergo suum ⁊ suo noie soluit indebituz repetit ab eo cui soluit non a me debitore. Porro vbi ab eo cui soluit repetere nõ a potest vel quia soluit causa pietatis[a] vel quia a Pietatis. vide is cui est solutum non est soluendo datur soluenti de equitate actio contra me debitorem vel excep. si conuenia cum petitione hereditatis ipse est bonefidei possessor. vt. ff. de peti. here. l. q; si possessori. ⁊ de reli. l. at si ꝺs. ſ. si quis 4. dum. ¶Competit autem in his quatuor speciebus alienorum negociorũ directa hec actio. Ita demũ si quis sponte gerat. Si autẽ gerat ex necessitate si quidẽ specialis actio sit prodita ex ea gestiõe vt tutele hic cessabit alioquin dabitur hec nõ directo. sed vtiliter puta contra curatorẽ vel eum q; putat se tutorẽ. hic tm̃ non gerit ex necessitate sed necessitatis suspitione. et ideo nec actio specialis pro tutela hanc excludit. vt. ff. e. l. iſ. ſ. hac act. ⁊. j. eo. l. curatorẽ. ⁊ l. curatoris. ⁊. j. de admi. tu. l. cum quedã. ⁊ qui dari tutores. l. militie. Idẽq; est ⁊ cũ aliquis datur tutor posthumo. nec natus est posthum; nam pro medio tpe gestis dabit hec actio q; si natus posthum; tutele agitur pro gestiõe oĩs tpis. vt. ff. e. l. cũ pr. ⁊ de tutelis et ratio. distra. l. posthumo. Ampli; ⁊ hõ liber q; mihi seruit bonafide si ex suspitiõe necessitat[is] seruilis gessit negocia mea etiã ex mãdato teneturvtili negociorum nõ mandati. vt. ff. eo. at q; natura. ſ. si libero. ⁊. l. si liber. Itẽ cõpetit hec actio in oĩbus his speciebus ita demũ si necessario vel vtiliter ceptum sit negocium nec sufficit si putet se vtiliter gerere. Si autẽ gesseris volũtarie non datur tibi accio sed pmittit ablatio expẽsarũ sine lesione prioris status rei nisi rõne hui[us] ptus amittã. vt. ff. e. sed an vltro. ſ. j. ⁊. l. ex duobus. ⁊ mãda. l. idẽq; ſ. idẽ ait. si ꝓcurator. in casibus aũt nõ sufficit vtiliter ĩchoare ũno op; vti

Huic dicim; q; si extrane; soluat canonez ꝓ ẽphiteota nõ soluente q; adeo ꝓdest ẽphiteote q; d. nõ põt ãpli; cum phiteota agere ad pstationẽ canonis eo q; h vtili-

BIU Cujas

liter consumarevt dñs negocij fiat locupletior nec ipe aliter vel vltra tenetur ꝫ est cum gesta sunt pupilli negocia. Itē cum q̄s aīo deprecādi accedit ad negocia mea gerēda. Itē cum gerit negocia peculiaria serui mei vel filij et ī pupillo an inquātū locupletior sit spectāt tpe litis conte. In alijs forte satis est me aliqñ locupletatū. Idēq; est ⁊ si gestor aggrediatur nouicia negocia q̄ dñs nō erat solitus gerere. Nam ⁊ ibi lucrus ptinet ad dñm ⁊ in tm̄ ꝓ expensis tenebitur gestori. dāñūꝫ pertinet ad gestorē. vt.ff.e. si pupilli.j.rñso.⁊.ſ.ſz ⁊ si quis nō mei. ⁊.ſ.ſz si ego tui filij.⁊.l.si negocia absentis.⁊.l. litis.⁊.j.e.l.ij. Ex gestione aūt oriūtur actiōes due. Directa que datur dño. Et ↄria q̄ dāt gestori. vt insti. de obli. q̄ ex quasi ↄ.j.rñso.⁊. ff.e. l.ij. Et ꝺ directa respectu ↄrie ⁊ ↄria respectu directe. ⁊ ꝺ etiaz q̄nq; directa respectu vtilis. vt.s. dictū est. Vñ diuersis respectib⁹ dici posset competere directā ⁊ etiā directā vtilem vel vtilē directā ſz cōpetentius dicetur directā directo vel directā vtiliter vel vtilē directo vl̄ vtiliter competere hec tria ꝓ vno. ¶ Veniūt autē in directā actionē gesta. i. vt gestor reddat rōnem gestoꝝ. Itē gerenda si acceſſerit quasi oīa gesturus. ⁊ tūc vna est actio vel quasi ↄctus ꝓ oībus negocijs q̄ īminebāt tūc qñ acceſſit ad gerendum noua em̄ vel superueniētia inchoare necesse nō est. Si aūt acceſſerit quasi vnum gesturus nō tenetur de alijs nisi aggrediatur ea. Et tunc plures sunt actiones vel quasi contract⁹. sufficit em̄ si cui vel in paucis amici labore ↄſulatur. vt.ff.e.l.ij. ibi ⁊ sane. sic ⁊.l. ſz et cum aliquis. ⁊.l.nam ⁊ seruus. ſ. si viuo ⁊c. ⁊ insti. de obli. que ex quasi cōtractu. ſ. sicut. ⁊. ff. cōmo. l. in commodato. ſ. sicut. ⁊.j.e.l. tutori. Quandoq; tm̄ licet accedat quasi vnū gesturus tenetur de omnibus. ſ. si alius volebat gerere oīa qui nō acceſſit ad gerēdū huiusmodi contemplatione. Hic est ꝙ si alius volebat gerere donandi aīo ne repeteret expensas nec gestor ꝫ repetere poterat expensas. vt.j.e.l.ij. ⁊. ff.e. si pupilli. ſ. vlt. De gerendis aūt tenetur gestor in duobus ꝑdictis casibus. si gerenda sunt talia que ipse potuit gerere. Debitores em̄ dñi cum non habeāt mandatū ↄuenire nō possunt nisi gestor sit de cognatis dñi. ⁊ erat ei facile satisdare ratā rem dñm habiturum. tūc em̄ tenebitur nisi debitores casu fortuito substātiā suam amiserint. vt.ff.e.l. si pupilli. ſ. vlti. ⁊.l. si aūt. ⁊.l. litis. ſ. si pecunie. Si aūt ipe gestor debebat dño imputatur ei si a se exigat ⁊ in dñi vtilitatem conuertat pecuniā quā debet. Nam ꝙ debebatur prima actione petetur ab eo ac. neg. ge. quod si tā intersit dñi dicitur potius agere neg. ge. ꝙ prima actione. puta ꝙ actio prima expirat in gestione. vel q̄ actio prima non erat vsuraria. hoc aūt est cū sit bonefidei ī qua valet tm̄ iudicis officiū ꝙtū in ↄctu stricti iur. stipulatio vsuraꝝ. vel q̄ in antiqua hēbat debitor priuilegiū. puta vt condēnarē inquātum facere potest. qđ non habet in hac scōa. in qua dānatur in solidum. erat em̄ maritus q̄ diuortio facto negocia vxoris gessit. vel quia dominus hz priuilegiū in hac scōa. ſ. actiōe tutelle que oritur ex gestione vel vtilis neg. ge. q̄ datur ↄ curatorē qđ non hz in prima vel quia actio prima nō erat transitoria in heredes hec aūt est hic si tutor pupillo principaliter tenebatur. ¶ Nā si alij principali creditori tenebatur pupillo tamē tenebatur mādati: q⁹ pater pupilli fideiusserat ꝓ tutore nō imputatur gestori. nisi venerit dies soluēdi ⁊ ipse cepit labi facultatibus. vt.ff.de administratione tutorū. quotiēs. ſ.j. Est ⁊ alia quīta cā quare deuoluit actio prima nō erat trāsitoria ad heredes hec aūt est. Imputatur aūt gestori si a se non exigat. si tamē posſit a se exigere vt tamē aliqnid tpis ꝑtereat quo cessisse videat. Sed vbi non potest a se exigere nō imputatur ei si nō ꝓtinus distraxerit res suas ad pecuniā redigēdā ⁊ hic etiā illa consideratio est habēda. vtrum ⁊ dñs versanice negocioꝝ teneret gestori cū domino non tenebatur gestor soluere: nisi prius satisfaceret sibi a dño vt rebus vēditis ⁊ redibitoria liquet. ⁊ ꝓbatur hic. ff.eo. si pupilli. ſ. vlt. ⁊.l. diuortio. quādoq; tm̄ qđ notabile est gestor supponit aliquē q̄ a se petat noīe dñi nec gestor impediatur agere de euictio. si sine indicio rē restituat dño. vt.ff.e. at q̄. ſ. cū me absente. Itē exigit gestor a se non tm̄ ciuile ⁊ naturale debitū ſz etiā naturale tm̄: si tamē sit ī gestione ↄctū puta serui⁹ acceſſit ad negocia mea gerēda ⁊ in gestione ↄnexa pseuerauerit lib. fact⁹ reddet em̄ rōnē totius administratiōis vt sic a capite rō reddat ⁊ videat quid gestū sit in libertate q̄d ī seruitute. nec noīe doli vl̄ culpe admisse in fuitute ꝙueniat sed ⁊ imputetur si liber factus ⁊ pseuerās in gestione non exigit a se quod debuit ⁊ ꝺz adhuc naturaliter siue ex peculio quondā siue vndecūq; rebus q̄si tis posset satisfacere dño. vt.ff.e.l.cū ⁊.l. pcul. ⁊.l. atqui natura. ¶ Itē veniūt in hāc actionem ea que puenerūt ad gestorē occasione gestiōis debita sint vel indebita ſz indebita soluta nō repetit a dño. vt.ff.e.l. si autē. ſ. itē si fundū. ⁊ l. siq̄s aliena. Itē venit dol. ⁊ lata culpa ⁊ leuis regulariter. quādoq; tamen venit solū dol. ⁊ lata culpa. vt si ego vidēs tibi īminere magnū pculū in rebus tuis. vel ꝙ distraherent a creditore vel ꝙ pena ꝺmitteretur si nō solueret creditori accessi ad negocia tua gerēda vt liberarem te a talib⁹ piculis. vt.j.e.l. tutori. ⁊. ff.e.l. ij. ſ. interdū. Interduz etiā ꝑstatur ⁊ a gestore etiā leuissima culpa. si ali⁹ diligētissimus erat gesturus. vt insti. de ob. q̄ ex q̄si cōtrac. ſ. sicut. Casus aūt fortuitus nō ꝑstat a gestore. nisi ipe spāliter ꝓmittat casum. vt.j.e.l. negociū. Ita. ſ. si aliquādo acceſſeris ad negocia mea gerēda volo vt promittas mihi casum. nec em̄ mandat de gerendo q⁹ tūc ageretur mādati. Idē est et in casibus illis in quib⁹ non tenetur dominus gestori nisi inquantū locupletior est vt dictum est. Idēq; est ⁊ si gestoris culpa vel mora precedat casum fortuitum ꝙ generale est in q̄libet debitore. vt.ff.de le.j.cū res. ſ. vlti. ⁊. ff. cōmo.

BIU Cujas

si vt certo. ff. ſꝫ interdū. ¶Itē venit in hac actione vsura eius qꝫ superest apud gestorē purgatis necessarijs ⁊ vtilibus sumptibus vt dictuꝫ est. Si tamē mora adhibeat in reddendo. vl̄ qđ supersit ꝺuertat in vtilitatē vel ex eo qđ superest vsuras ꝓcipiat ab alio. vt. ff. e. l. at qui natura. ff. pe. ⁊. l. q̄ aliena. ⁊ de pig. ac. ꝯuis. ff. vlt. et manda. si vo nō remu. ff. si mihi mādaueris. Sz illud non prętermitto' qꝫ gestor ad hoc tenetur siue ipse gerat: siue alij mandet negocia gerenda. imo nec liberatur actione cedendo: qꝛ mala electio est in culpa. vt. ff. e. l. nam ⁊ seruus. ff.
2 vlt. ⁊. l. si ꝯs mādato. ¶Itē ꝯtrariā actione quę datur gestori cōtra dn̄m veniunt ea q̄ expēdit gestor de suo necessario: vel vtiliter nōvolūtarie in negocia dn̄i vt dictū est. ¶Itē vsura expēsarum si gestor cōsueuerit fenerare. vt. ff. eo. at qui. ff. vlt. ⁊ de vsur. l. q̄ semisses. ff. vlti. ⁊. l. ⁊ in
3 contrariā. Condēnatur autē dn̄s gestori ꝓ his ꝑm qualitatem status sui quē habebat tpe illo quo gestor accessit ad gerenda oīa: licet status variatus sit postea pseuerante gestore in gestione. Si ergo dn̄s erat pupillus tpe ĩchoate gestionis tenetur inquantū locupletior est etiā pro his que gesta sunt in adulta etate sua vel si erat filiusfa. ⁊ interim emācipatus sit, tenetur de oībus inquātū facere pōt vel si erat seruus cuius gesta sunt peculiaria negocia tenetur dn̄s ꝓ oībus etiā ꝓ his que gesta sunt in libertate qꝛ vel hꝫ peculiū vel imputat ei qꝫ nō retinuit. vt. ff. de tributo. qꝫ in herede. ff. si seruo. Si aūt administratio nō est vnica vel vnus ꝙsi ꝯctus imo plures qꝛ hodie te existētē ĩ vno statu accedā vt gerā vnium tuum negociū cras aūt variato statu tuo accedā vt gerā aliud hic ꝓ qualitate ꝑsonaꝝ ⁊ actio formatur ⁊ ꝺēnatio moderat. vt. ff. eo. l. pompo. ff. in negocijs. ¶Cessat aūt hec actio ꝯtra rōue pietatis si ꝯs pietate mot⁹ de suo ĩpenderit in negocia aliena. vt. ĵ. e. l. j. pōt tamē distingui pietatis motus si fuerit eo tm̄ qꝫ gessit. Et an etiā in eo qꝫ repetere nollet. vt. ff. de religi. at si quis. ff. hec actio. Et in quibusdā ꝑsonis gerentibus ipsa natura cuidenter denotat cām pietatis puta mr̄e ⁊ auie ⁊ ꝙsimilibus nisi ꝓtestentur se velle repetere qꝫ expēderūt in alimētis vel in suspectis tutoribꝫ postulādis forte vel in eorum negocijs gerendis. vt. ĵ. e. l. j. ⁊. l. alimēta. ⁊. ff. e. nensenius. qꝫ tm̄ dico de ꝓtestatione intellige cū nō tenebat alere vel qꝛ filius erat diues vel qꝛ pr̄em habebat ad quē respiciebat onus alimentoꝝ. Si em̄ tenebat alere nō repetit qꝛ debita soluit. ¶Itē ⁊ si modicū lactis vel palmā castaneaꝝ repetat nō est audiēda qꝛ exigēte mr̄na pietate ea ꝓstitit ⁊ si filius ab ea nō esset alendus. Itē hec locū habēt cum cōstat eas aluisse de suo. Si vo mr̄ vel auia gesserit negocia suorum filiorum vel nepotum ⁊ conueniat vt reddat res quas habuerit de bonis nepotū Ipsa vero repetat eas qꝛ dedit eis in alimenta, at illi dicant res suas non esse expensas in alimento sed auia de suo pietatis causa prestitisse alimēta verisimile est auiam vel mr̄em potius expendisse de bonis nepotū maxime si in qm̄ pōlibro rōnum expensa alimēta appareat mr̄em ⁊ facit m
vl̄ auiā retulisse. ⁊ ꝓbātur hec. ff. e. l. nēsenius. tionē i
⁊ de libe. agno. l. pe. ⁊. l. si quis. vsqꝫ ad illū. ff. si suo mē
vel. ⁊. ff. si mr̄. ⁊. ff. alimēta. ⁊. ff. vtrū. Itē si pr̄na riali q
affectione ꝯs aluerit ꝓignas suas cessat hec def sed
actio. vt. ĵ. eo. si pr̄no. Itē ⁊ ꝙuis extraneus pa- se aio r
terna affectione motus si expēdat in negocia pet ēdi
mea non repetit expensas. vt. ff. e. l. is q̄ amici sic op
tia. Sed ⁊ domestica affectio quā hꝫ quis ĩ vxo ſicut pte
rem vel ꝙsimiles ꝑsonas inhibet repetitiones statio q
vt. ĵ. e. l. j. ⁊. l. q ꝫ in vxorē. Itē libertus rōne ob- tene mē
sequij qꝫ hꝫ libertus pr̄ono nō repetit expēsas ti qꝛ vti
in pr̄onū vel filios eiꝰ. vt. ĵ. l. officia. Itē q̄ ge- le.
rit negocia ꝓhibente dn̄o nō agit ꝺria ꝓ his q̄
gessit post ꝓhibitionē. vt. ĵ. e. l. vl. siue expſſim
ꝓhibeat dn̄s siue tacite. putarem emi vel monumentū fieri iussi ꝓ. x. Nec em̄ agit ꝓ eo qꝫ
dedi vltro. vt. ff. e. qui aliena. ff. liberos. ⁊ ar. ff.
mā. si remunerādi. ff. si passus. ⁊. l. ꝓ. te. ¶In
funeraria tm̄ repio qꝫ ꝓhibitio nō impedit eā
sed aliud ibidē ꝺr in hac actione. vt. ff. de relig.
l. at si quis. ff. idē ait si ꝓhibente. ℔. tm̄ dicebat ex equitate dari vtilē in dn̄m inquantū locupletat⁹ est. qꝛ nō debet locupletari cū aliena
iactura. ar. ff. de instito siqs. ff. pcul. sed certe
ibi dn̄s q̄ denunciauerat non conueniebat ex
4 ꝑsona sua sed serui. ¶Sūt aūt iste actiones ꝑsonales. vt. ĵ. e. l. ne. ge. Et iō ꝓpetue sunt. vt. ĵ. de consti. pe. l. ij. ⁊ sunt ex quasi ꝯctu. vt insti. de obli. que ex ꝙsi cōtrac. Et dātur ita demū si interſit agētis nec refert ꝓponatur cū veteri solēnitate verboꝝ an sine ea qꝛ hodie sublata est in oī actione. vt. ff. e. l. añpe. ⁊ insti. de interdi. ff. vlt. ⁊ ibi vocat directam actionē que ꝓponitur cum antiqua solēnitate vtilē que sine ea ſꝫ inter directā ⁊ vtilem. i. eā que ponitur ex verbis ⁊ finia edicti ꝺria est cū heres spontanei gestoris teneat ita ⁊ ipse gestor: sed heres curatoris tenet de dolo ⁊ lata culpa tm̄ nisi lit. ꝓte. vel q̄d ad eum puenerit. vt. ff. e. l. iij. ff. hec autē actio. ⁊. ĵ. de hęr. tu. l. j. Item spōtaneus semp non tenet de gerēdis vt dictū est sc⁹ in curatore vel tutore. vt. ĵ. e. l. tutori. Item bonefidei sūt he actiones. vt illi. de actio. ff. actionū. ⁊ heredibus dantur ⁊ in heredes. vt dictum est. vt. ff. e. l. iij. ff. b̄.

Adde alīū casū ĩ q̄ fit repetitio qm̄ necessario tunc mr̄ nō tenet. naz tūc repetit fructus etiā paruos si fuit ꝓ testata qđ faciebat aīo repetēdi. vt. l. nēsenius. ff. ꝺ negge. vbi Bar. no. dicit qđ

¶De his q̄ vi metusve cā gesta sūt. Rubrica. 20

QUando et qualiter ꝺueniamur ex negocijs ab alijs gestis dictuꝫ est. Nūc videamus qm̄ ⁊ qualiter subueniat nobis ĩ his negocijs que nosipsi cum alijs gessim⁹. Et qꝛ hoc fit per restitutiones que indulgētur vel ratione metus vel doli vel etatis vel quia alienatio est causa iudicij mutādi de his restitutionib⁹ videam⁹. Et ꝓmo de ea q̄ fit iure actiōis qꝫ metus cā. ¶Videndū ergo qđ sit met⁹. Qualr distinguat. Que actiōes ex ea oriant. Quib⁹ debeat. Et ĩ quos. ⁊ q̄les sint. ⁊ qm̄ cessent. ¶In ꝓmis tm̄ sciēduꝫ est qꝫ olim ita intitulabat qꝫ vi me-

BIU Cujas

violencia ē quintuplex

tusve causa. Vis em̄ fiebat mētio ꝓpter necessitatem contrariā voluntati. Vñ et imperator ita intitulauit in hoc libro de his q̄ vi metusve causa ꝛc. respiciens antiquā intitulationem et verba edicti que erant talia ꝙ vi metusve causa gestū erit ratū nō habeo [a]. sed postea detracta est vis mētio q̄ quod fit in atroci id metu quoq; fieri vī. vt. ff. co. l. j. vi dico cōpulsiua id est vt dictū erat que imponit necessitatē cōtrariā voluntati spontanee q̄ id facit q̄ non faceret si esset liberi arbitrij. Et hoc inducit actio quod me causa non expulsiua que īducit interdictū vnde vi. vel ablatiua que inducit ac. vi bo. raptorum circa mobilia. vt. ff. de vi et vi ar. l. j. §. iij. ꝛ insti. vi bo. rap. §. sed nundum. ibi que non solum ꝛc. vel turbatiua ꝛ hec inducit interdictū vti possidetis in rebus soli ꝛ in rebus mobilibus interdictum vtrobi cū duo se possi dere contendunt. Vel inquietatiua ꝛ hec inducit interdictū quod vi aut clā. siquis a me prohibitus vel reputans se prohibendū quid faciat in meo vnde et in. ff. ita breuiter rubricatur q̄ metus causa. ¶ Est aūt metus instātis vel futuri periculi cā mētis trepidatio. vt. ff. e. l. j. ꝛ no. ꝙ lz nō sit necessariū periculum esse presens tñ exigit metū esse pñtem saltē pro futuro piculo nō em̄ sufficit suspicari eum inferendū. vt. ff. e. metum. j. respōso. Diciturq; metus q̄ mentē tenet. Vis aūt est maioris rei impetus cui resisti nō pōt. vt. ff. e. l. ij. aduersus quā non proficit custodia. vt. ff. loc. l. sed de dāno. et ꝛ de act. emp. si ea. ꝛ puto ꝙ hic diffiniat ius ꝙ ut accipiē. s. cū nullo mō possim resistere lz hic id est cōpulsiua possem resistere lz cū piculo. vt. j. de here. insti. l. cuz ꝓponas. ibi pōt em̄ ꝛc. Et dicit atrox q̄ fit dolo ꝛ illicite. argu. ff. de mino. auxiliū. §. j. ꝛ C. si aduersus delic. l. j. si aūt fiat licite a magistratu vel q̄libet alio cessat hec actio. vt. ff. e. l. iij. ¶ Odet aūt distinguit. quia alius non est probabilis. alius ꝓbabilis. Non est probabilis q̄ cadit in hoīem miserum vel timidū vel incōstantē. Probabilis q̄ caderet in hoīem discretū et constantē. vt. ff. e. l. v. et vj. ꝛ vij. ¶ Et hic probabilis metus pūnit q̄q; p cōstitutiones. vt si mātui me opprimi a magistratu saltē medi ocri ꝛ ideo vēdidi ei. hic enim et q̄ vendidi mihi reddet et pecuniā retinebo. vt. j. e. si per ipressionē. Immo ꝛ ꝓter rem in quadruplū dānat. vt. ff. de ōnen. emp. l. non lz. Itē per iudicis puniat officiū vt si potēs aduersarius mihi minabat ꝙ me vinctum duceret ad talē cognitionē. i. ante talē magistratū et ideo ei vēdidi hic em̄ restituit res sine pena tñ. Idēq; in feneratore q̄ inciuiliter custodiendo athletam ꝛ a certaminib⁹ ꝓhibendo compulit sibi ꝓmittere vltra debitā ꝙtitatē. Nam et hic redditus q̄ debenē in reliquo ōseruatur indēnis athleta. vt. ff. eo. l. vlt. §. pe. et antepe. Itē libert⁹ q̄ nimia patroni reuerētia post manumissionē etiā ex interuallo ꝓmittit ꝓmono aliquid vt si eum offenderit petatur ab eo promissum restituitur ne teneatur. quia promisit causa libertatis honorande. vt. ff. q̄rum rerum

a Adde ēt

ac. nō datur. l. j. §. ꝙ honorandū. Idēq; in me dico q̄ ei quem curabat ītulit periculū per aduersa medicamēta amittēdo oculos vt ei vēderet eger possessiōes suas. Nā hoc inciuile facium debet coherceri ꝛ res sue equitati restituī. vt. ff. de extraor. cogni. l. medicus. ¶ Dumit ꝛ met⁹ ex sīa hmōi edicti tñ vt si dedero ne stupū patiar ego vel liberi mei. Nā bonis viris iste metus maior mortis eē debet. sed et ꝓ affectu magis terrenē parentes ī liberis q̄ in seipsis. hoc tñ vt ait. Ꝑ. ē ita si puella sit ꝓsens q̄ metū oportet esse ꝓsentē forte nec exigit ꝙ oīno sit thori matura vel facie decore vel stramina ibi parata sunt. Idemq; est ꝛ si desidero pecuniā ne interuertas instrumēta stat⁹ mei vtiq; si iam in seruitutē petat ꝛ illis instrumētis pditis liber ꝓnūciare nō possum. vt. ff. eo. l. isti. §. vlt. et penul. etiā in his duob⁹ subaudio maxime q̄ ꝛ si nondū petar. metus tñ ꝓsens ꝓ futuro piculo. ¶ Item si habeā ꝓbationes alias. q̄ tamē posset depire. vñ ꝛ posiēz ꝓmū ꝙ potest ciari non liber debet dari auxiliū ex hmōi edicti succurri sīa. ar. ff. e. nec timorem. in fi. l. sed cōtrariū metum est ar. in. ff. de fur. q̄ tabulas. ibi. sed nihil ꝛc. §. passo vel vlt. ¶ Habet aūt locū b̄ edictū ex verbis ꝛ sīa actiōe ꝙ si timuit q̄s mortē vel cruciatū corpis. vt. s. de me. can. transac. l. interpositam. nec distinguitur time ad recuat mortem vel cruciatū ex suo precedenti de perāduz licto vel non. nam ꝛ si adulter in adulterio deprehensus vel fur in furto dederit ne occideret. vel occ depdita locī habet hoc edictū ꝙ nō oēm adulterum exceptio vel furē licet occidere. Nam distinguit potuit nis ī reti vel nō de iure occidi. vt. ff. e. l. nec timorē. Cessat nendis aūt cōditio in his ob turpē causam q̄ dat de iu his que re ciuili ꝓpter precedentē turpitudinē. vt. ff. sunt apō 4 de ōdi. ob tur. cau. l. idē. ¶ Ex metu aūt ꝓdi eū vel inta sunt tria auxilia. Actio psonalis. ꝛ qō met⁹ nō obser cā que tñ scripta est in rē q̄ dat ō quēlibet ad nādo ꝓ quē res puenit q̄ p metū est tradita vel amis missa vel la. vt insti. de act. §. ꝓterea quasdā. ꝛ. ff. e. l. me actione tū. §. cū aūt hec actio. Idēq; fere est in quoli utili ī rez bet interdicto. vt. ff. de interdic. l. j. §. pe. Item q̄ ipo iu 5 utilis rei vendicatio et exceptio. ¶ Et habebre cōpe locū personalis actio si ꝙ metū ꝓmisero vbi tit metū datur mihi exceptio si nō solui. sed ꝛ datur hec passo ad actio vt liberer promissione. ꝛ eadē datur si sol recupe ui ꝙ metū adhibitū in soluendo nec sufficit ad randas hibitū esse in ꝓmittēdo. imo denegaretur hec res suas actio si spōte soluerit qō coact⁹ ꝓmiserat sub vt. l. melata proxima causa turpitudinis licet. J. di tū. §. sed xerit ōtiū. vt. j. e. l. cū te. ff. e. l. metū. §. lz qō ꝑ ꝙ ꝓtor. ꝛ tor. ꝛ. ff. de ōdi. ob. tur. cau. l. si ob turpē. Habet §. volēti. ꝛ eadē actio locū vbi me coegisti liberare te ac ff. ꝙ me. ceptilatione vel pacto in q̄ casu teneris vtre cau. et stituas obligationē in psonā tuā. ꝛ in fideiusso istud verē ꝛ ī pignora in hb⁹ olbus ē extincta obligarū etiā si tio. Sz ꝛ fideiussores ipi tenenē hac actiōe cū ī passis rē sit scripta ꝛ ad eos ex metu peruenerit libe metū inratio. Idemq; est si fideiusso me coegerit vt rauerit ipsum acceptilatione liberē. nam et b̄ liberat ꝑm glo. etiā re⁹ ꝛ pignora. vt. ff. e. l. metū. §. volēti. ꝛ. §. xv. q. iij. vlt. ꝛ. l. illud. de ac. emp. l. ꝛ p ius. §. ꝛ fideiusso c. auctori. sed et vbi extraneus sine malitia fideiusritatis.

BIU Cujas

sozis ⁊ rei me coegerit liberare reū vl fideiusso
rem tenetur extraneus principaliter. Item q̄
liberati sunt cum ad eos ex metu peruenerit
liberatio.vt.ff.e.l.si quis alius. Itē habet lo-
cū cum metu discessi a venditione vel locatio-
ne vel a talib⁹ cōtractib⁹ a q̄b⁹ solo ꝯsensu cō
trario recedi pōt. Idēq; ⁊ si metu repudiauit vl
adiui hereditatē q: ꝯuis liberū eē noluisse tñ
coact⁹ volui. Nā coacta volūtas volūtas ē. sicq;
volens factus quod nollē velle coact⁹. est tñ cō
trariū ar.qđ dicit.ff.e.l.j.ibi ꝓpter necessitatē
ꝓtrariā volūtati. Itē qđ dr.ff.de reg.iu.l.iiij. vel
le nō credit qui obsequit impio pris vel' dñi.
Et est casus quodā notādū q̄ ipso iure deficit
cōtractus ꝓpter metum.s.ꝓmissio dotis.vt.ff.
e.l.si mulier.ſ.si dos. Idēq; in matrimonio di
cā.vel vbi iuribus ꝓture cōpellit q̄s cōsentire
in iudicē nō suū vel vbi q̄s tuto: cogitur acto:
esse.vt.ff.de iudi.l.ij.⁊ de auc.tu.l.j.ſ.vlti. et.l.
ij.Sed in ꝓmissis casib⁹ dat hec actio ꝓtoria.
Sed ⁊ ꝑma q̄ amissa est datur vtilis.vt.ff.eo.si
mulier.ſ.vlt.⁊ pe.⁊ antepe. Item ⁊ si metu me
coegeris rem cozporalē tibi tradere datur hec
actio ⁊ cōtra te ⁊ ꝯ quēlibet ad quē res puene
rit. sufficit em̄ ꝫ docere metū mihi illatū esse a
quocūq;.nec astringo: probare q̄s mihi metū
fecerit.cum metus habeat in se ignozantiam.i.
iuste possum ignozare q̄s mihi metum intulit.
Maxime si erat noxvel etiā dies ſz in multitu
dine hominū vt maleficum cōprehendere vel
dignoscere nō potuerim. Nec distinguit habeat
vel nō habeat lucratiuā causam is ad quē pue
nit res dū tñ ipsa res extet. Si aūt possesso: rē
ī pecuniā ꝓuertat tenet ēt si interuenerit post
ea res apud alium: si tñ hic qui alienauit in re
habeat lucratiuā causam nec em̄ dz locupleta
ri cū iactura mei q̄ metum sum passus. Si autē
hic q̄ vēdidit nō habeat lucratiuā causam nec
ad rē tenet q: nec dolo nec culpa desijt eā ha-
bere nec ad id qđ habet loco rei q: tantūdē sibi
aberat.⁊ probant hec.ff.eo.l.si cū ⁊.ſ. aliqñ.et
ſ.pedius.et.l.si ipsa. et insti.de lega.ſ.si res.

6 ¶Utilis etiā rei vendicatio datur metū passo
ꝓ reb⁹ cozpalib⁹ dūtaxat traditis q̄ metum
ꝫ em̄ per traditionē desierim dñs esse. Nam
coacta volūtas voluntas est.vt dictū ē.⁊ insti.
de re.di.ſ.p traditionē. tamē de iure ꝓtorio qđ
quātum ad cōmodū fingit rem in bonis meis
permansisse posium vendicare.ac si dñs esiem.
vt.ff.eo.metuz.ſ.licet.nec em̄ vī esse exclusus
quē prætor pollicet se restituturū in integrū.
sed nec vī adeptus possessionē qui ita est ade-
ptus vt eā retinere nō possit.vt.ff.de in ite.re
sti.l.nemo.nec est illud simile permansisse qđ
induxit.ꝑ.j.ad l.fal.l.pe.quia ibi omni iure q̄
mansit res in pīmonio testatoris vel heredis
eiusdē ad similitudinē rei vendicationis ꝓme
q̄ dat vtiliter ꝓ re cozpali licet directo sit
extincta. pōt tñ dici ⁊ psonalē vtilē cōpetere ꝫ
p metū directa sit extincta.vt.ſ.e.l.probatum
est. Nā ⁊ psonales actiones extincte alias ip-
so iure plerūq; restituuntur.vt.ff.e.si ex noxa.
causa aga.l.ij.ſ.vlt.⁊ de capi.dimi.l.tutelas.ſ.
si libertate.⁊.j.si aduer.trāsa.l.ij.⁊ de acceptil.
l.vlt. licet al's dicat obligationē semel extin-
ctā restitui non posse. vt.ff.de solu.qui res.ſ.
areā. Sed illud generale est vel habet locū ni-
si iusta subsit causa ex qua subueniat equitas.

7 ¶Fit autē restitutio rei cozpalis vel ꝓposita
actiōe qđ metus cā vel vtili rei ven.a metū in
ferente cū fructibus ꝓceptis et ꝓcipiendis.i.
quos potuerit ꝓcipere ille q̄ metuz passus est
si possedisset. Nec em̄ ratione tituli tā turpiter
habiti excusari dz q̄ metū intulit a percipien-
dis.sicut nec excusatur q̄ emit aliq̄d in fraudē
creditoz.vt.ff.e.l.sed ⁊ partus.⁊ de his que in
frau.cre.l.ait.ſ.per hanc. Idēq; ⁊ vbi emit ali-
quis cōtra ꝓcepta legum q: certū est eū ma-
lefidei possessorē esse.vt.j.de agri.⁊ cen.l.quē-
admodum.et.ff.de rei ven.si nauis.ſ.vltimo.

8 ¶Et est illud notandum q̄ rei vendicatio vti-
lis nunq̄ competit nisi in simplum. Actio aūt
q̄ metus causa a principio est in simplū siue ꝓ
re cozporali siue incozporali cōpetat.⁊ in sim-
plum per eam damnatur reus.i.in rem ipsam
vt dictū est. cui sñie si pareat simplū soluendo
liberatur. qđ si non faciat dānatur in quadru-
plū vt quadrupletur oē quod erat simplandū
et in quadruplum contineatur res vel rei exti
matio.⁊ hec siue agatur contra metū inferen-
tē siue cōtra eū ad quem puenit res. vt.ff.e.l.
si cum.ſ.j.⁊.ſ.in hac.⁊.ſ.quadruplabitur.⁊.ſ.
ꝫten⁹.vt tñ sciam⁹ bonefidei possessorem pos-
se liberari iterim rei cōtingēte sine dolo ⁊ cul-
pa sua.vel si serū⁹ erat in fuga ꝓstet cautionē
de restituēdo si ī ptātē suā puenerit.vt.ff.e.l.si
cum.ſ.aliquādo. In iure aūt incozporali scilz
vbi ꝓmisi p metū acceptilatio ē oīno facienda
⁊ ꝓpter cōtumaciā nolētis accepto ferre in tri
plū pena ꝯponēda.vt.ff.e.l.si cū.ſ.sed ⁊ si quid
per vim. Idemq; dicam et si per vim quis acce
pto tulerit. ¶Illud iter hec q̄ri pōt an prima
snīa de restituēda sit diffinitiua.an interlocuto
ria.vel admonitio q̄dam.⁊ hic q̄dam dicūt.arg.
in aut.de here.⁊ falc.ſ.si quis aūt.non ꝯplens
absurdū putantes q̄ in vna causa due ferant
diffinitiue snīe.nā secundā fatent diffinitiuaz
sed certe cū p primā finis ꝯponat cōtrouersie
principali per cōdēnationem q̄s negabit rem
iudicatā vel q̄stionē diffinitā sicq; snīam diffi-
nitiuā esse ⁊ certe nullus hoc pōt negare.vt.ff.
de re.iu.l.j. Nec dico snīam ferri sup eodē ūno
super alio id est super estimationez rei ⁊ pena
tripli. Vel ⁊ si sup re extāte ferat ex scōa snīa
nō agef rē sed ex prima sicut ⁊ ī noxali cū di
cit iudex cōdēno te in.x. aut noxe. nam sola.x.
sunt in obligatione.vt ībstituta de offi.iudic.in
ꝓn.⁊.ff.de re iu.l.milles.ſ.j. ¶Item queri pōt.
An a prima snīa liceat appellare. quod puto
quia contumax fuit in nō restituēdo sed nō in
nō veniēdo.vt.ff.de appel.l.creditoz.ſ.insſius.
¶Item quid si non appellauit a prima sed a
secūda ⁊ pendente appellatione velit restitue
re rem vt liberet a pena. Et vī q̄ sic.vt ar.ff.de
bo.liber.qui cum maior. ſ.accusasse. sed puto
cōtrarium quia añ scōam snīam tñ ꝫ ei rē tra-

Vide de
cīū in.l.i
terposi-
tas.C.de
trās.

Lotus ꝫ in ſo
ignorantiam

BIU Cujas

dere vt euadat penã.ar.vt.ſ.de re.cre.l.penul. ſ.finaute is cui.ergo pendente appellatione ſententie prime rem prestando,liberabitur a pena.procedit autem questio cum secuda ſen tentia fertur infra tẽpus quo poterat appel lari a prima Alioquin ſi non potest appellari a prima ergo non a secunda quia secunda est quaſi executio prime.et quia ſi firmũ est quod dicit prima.ergo pene scõe sententie neceſſario est subiacienda. ¶In quadruplum autẽ de qua dictum est extimãdo considerandum est ſi fue rat dñs qui tradidit rem metu vt tunc extime tur res an poſſeſſor vt tunc extimet poſſeſſio. Aliud est eñ ꝓciũ rei aliud poſſeſſionis.vt.ff. eo.ſi mulier.ſ.qui poſſeſſione.Idẽq; in actiõe furti dici põt. ¶Datur autẽ hec actio qõ me tus causa vel vtilis rei vẽdi mihi.Itẽ heredib⁹ meis ſed rei vẽdicatio nõ cõpetit niſi ad rem. Actio vo qõ metus cã dat vſq; ad annũ in qua druplum etiam ſi alia competat actio in qua druplum quia ꝛ ſi competat alia actio non ta men datur in quadruplum poſt annũ vero da tur in ſimplũ ita demũ ſi alia deficiat actio. nam ſi alia competat vt hereditatis petitio q̃ datur heredi paſſo metũ nõ dare hec actio.vt ff.eo.l.ſi cũ.ſ.ſatis.ꝛ ſ.ideo nõ dat. Nec digin guo vbi vendidit quis per metum erat vendi turus alias an nõ licet hic diſtinguam in dolo ſimplici id est qui non continet in ſe metum vt dicemus.ſ.ti.prī. Nec diſtingũo.vendiderit in ſto ꝓcio vel nõ.nam nec iuſto precio res debet ſic dño auferri.vt.ff.rerũ amo.l.non eñ.conſi dero tamẽ in patiente metũ patiatur dãnũ ex metu an non. Nam ſinõ patiatur dãnum vt q; paſſus ẽ debitor metũ a creditore vt ei ſolue ret nõ dat debitori hec actio q; natura hmõi actionis exigit dãnũ datũ esse. Idẽq; est ſi me tum tibi intuli vt aliquid mihi dares vel face res. Tu autem poſtea inferes metum mihi in continenti.vel ex interuallo vt reſtituam me tu extorto qõ ꝛ tenebar facere de iure. Sz vt ī cõtinẽti inferes metũ mihi nullo mõ iure mihi teneris. Si autem ex interuallo ceſſet q̃dẽ hec actio vt in quolibet debitore dictũ est ſed tamẽ locũ hz edictũ diui Marci quod ius crediti denegat creditori ſi rẽ vllã debitoris vel pecu niã debitã non ab ipſo ſibi datam ſine vllo iu
a dice⁹ temere poſſederit vel acceperit ꝛ in eam rẽ iuſſus ſibi dixerit. Sequitur ergo id qõ per metũ exactũ est non vt creditũ retineatur ſed ſine causa ꝛ p ꝺitionẽ ſine cã reſtituatur debi tori. ¶Item locum habet actio legis iul.de vi pub.vel pri.vt.ff.e.l.ſed ꝛ ptus.ſ.j.ꝛ.ij.ꝛ.l.ex tat.ſed et vbi exceptione ꝓpetua tut⁹ est debi tor ſi cõpellat creditorẽ ſibi acceptũ fere ceſſat hec actio.vt.ff.e.l.ſi cum.Item in patiẽte me tum attende vel diſtingue ſi ipſe inferat me tum an alius. Nam qui cõtra patronũ ſuũ exti tit ingratus ſciens ſe ingratum cũ de ſuo ſta tu pclitaret aliq̃d dederit pfono vel ꝓmiſerit ne redigat in ſeruitutẽ non habet huiuſmodi edicti auxiliũ q; tunc hunc metũ ſibiꝑſi ifert.
edi l vt.ff.e.ſi mulier.j.rñſo. ¶Dant autẽ hę actio-

nes cõtra inferentes metũ et cõtra eos ad q̃s ti: ſiue res puenit vt dictũ est licet metũ inferẽs non nec ꝯ eũ ita liberet rei iteritu ſicut bonefidei poſſeſſor debitor ad quẽ res puenit.vt.ff.eo.l.ſi cũ.ſ.pedius. aget ꝙ nec diſtinguit adhibeãt plures metũ an vn⁹. me. cau ĩmo et populus ꝛ curia ꝛ q̃libet vniuerſitas te ſa.tex. ẽ net cũ adhibet metũ.vt.ff.e.l.metũ.ſ.aladuer reputa tendum. Vbi autẽ plures adhibẽt metũ ſi vnus tus ſin exigatur liberant ceteri aut in id dabit aduer gularis ĩ ſus eos actio quod minus ab illo exactum est. l.fina. ſ. Idẽq; est ꝛ ſi vnus adhibuit metum et ad ali fina.ff.ꝙ um res puenit. Itẽ ſi ſerui adhibuerũt metus met⁹ cã. noxalis ẽ actio quor noie qõ met⁹ causa. dñs ſec⁹ ſi ꝙ tũ ad quẽ res puenit ſuo noie tenet qõ metus vim. l.ex cã:q; ſiue res ſiue quadruplũ ꝓſtiterit liberan tat.ff.e. tur ſerui nec etiã liberi facti cõueniat. Si autẽ titu. dñs cõuentus noxali dederit ſeruũ pro noxa nõ ꝓderit ei ne ſuo noie cõueniat ſi res ad eũ puenit.ꝛ ꝓbant hec in.ff.e.ſi cũ.ſ.vlt.ꝛ.l.aut. ꝛ.l.qõ dixim⁹. Itẽ tenet heres metum inferẽ tis ingꝝtũ ad eũ puenit ꝛ ſufficit ad heredẽ pri mũ puenisse ſemel lz nõ pueniat ad ſcõm q; ꝙ petuo cepit esse actio et hereditaria hoc ipſo quod puenit ad primũ.vt.ff.e.l.qõ diximus.ſ. vlt.ꝛ.l.videamus. ad heredẽ autẽ primũ perue niſſe vr ſi dolo ei⁹ factũ est ne ad eũ perueniat vel ſi defuncto est accepto lata obligatio vel ſi res ei tradita extiterit penes heredẽ.vt.ff.de dolo.l.in heredẽ.ꝛ.l.de dolo.ꝛ.l.itaq;. Nec ob. qõ legit.ff.e l.j.ꝗtuz autẽ ad heredẽ puenit ſpe ctabit tps litis cõte.nã ſubaudit etiã.vel dic ꝛ ſi non perueniant ante lit.ꝯte.ſi tñ tunc vel poſtea peruenerit tenetur.q; ſufficit ſemel qñ cunq; peruenisse porro lite cõte.contra defun ctũ teneat heres ꝛ ſi nihil ad eum perueniat.
2 vt.j.ſi ex delic.defunc.l.j. ¶Ceſſat autẽ actio qõ Vlõ bar metus causa q; nõ est damnum datũ patienti ba. pul metũ.vt.ſ.dictũ est. Nec obstat puerilis oppo chre. ꝺſi. ſitio qui habet actionẽ rem habere videt.l.q̃ lj.col.xx actionẽ.ff. de re iu.lz qui patit metũ hz actio vij.li.j.et nem ergo:ꝛ rẽ nõ igit videt damnũ pati. Nam pulchre et alia regula est que dicit minus est habere ꝙ Jaſo actionẽ ꝙ rem.l.minus est actionẽ.ff.de re iu nẽ i.l.iu di.ꝛ profecto eo reſpectu dr quẽ videri rẽ ha bere ca bere ꝙ eã exigere potest. Idẽq; in.l.aquil.di uere. in co nã ſi nõ liceret agere dãnũ irrecuperabile iij.col. in esset. ¶Item ceſſat actio ꝙ metus causa ſt aga prin.ff.ꝺ tur vtili in rẽ ꝛ ecõtra idẽ.vt.ff.eo.l.metũ.ſ.lz. iur. om. ¶Item ceſſat ꝓpter approbationẽ coacti ceſ iudi. ſat vtraq;.vt dictũ est ꝙ met⁹ causa. ſ.ceſſat au tẽ actio. ¶Itẽ ceſſat vbi ꝙ metũ tibi vẽdidi et tu ꝓciũ mihi ſoluiſti et nũc ago ꝙ met⁹ cauſa. nec ꝓciũ reddo vtriq; enim fieri debet reſtitu tio adeo vt ſi tu alij vendidiſti ꝛ contra illũ ago repellar niſi reddã ꝓciũ.vt.j.eo.l.ſi vi.Sed cui reddetur nũquid reo an ei qui ſoluit id est ſuo actori et forte ei qui ſoluit q̃d enim ſi huic reo donatum eſſet haberet tñ exceptionẽ ſui acto ris.vt.ff.de pac.ſi tibi.ſ.pe. ¶Item ceſſat vti lis rei vendicatio vbi cõpetit contra bonefidei emptorẽ ad quẽ res puenit,ꝓpt ꝓſcriptionẽ.x. vel.xx.annor q̃ poſſeſſor ſe tuet. vt.j.e.l.ſi vi. Idẽ forte ī personali actione ꝙ met⁹ cauſa.qz

est in rem scripta ⁊ imitat natura realiū actionū. vt dictū est. ⁊ cū excedit suos terminos debet excedi a non suis. vt ⁊ in petitione hereditatis dicemus ex eo quod legitur. ff. de ædi. edict. adrian. tol. l. vlt. ¶ Item cessat hec actio propter interitum rei si interierat res apud bonefidei possessorem. vt dictū est. Si vō pereat apud eū qui metū intulit siue pereat ante litē ꝛc. cōtra eū siue postea. añ prīmā sniam tenet vt fur vel raptor. qz erat in mora. vt. ff. e. l. j. Idēq; est in interdicto quo vi aut clā. vt. ff. e. si cū. ff. eū. Est ꝙ actio quo meretur. vñ licet postea casu pereat tenetur ꝙ vi aut clā. vt. ff. quo vi aut clā. l. nam si ramos. ⁊. l. semper. ff. in hoc interdicto. Nec distinguo erat distracturus vel non erat qui est metum passus vel res apud eū esset eodē mō peritura. an nō. Idemq; puto. ⁊ si res pereat post primam sententiā ante sedaz. qz tūc erat in mora ⁊ ꝓ tumacia expssa ⁊ hoc innuit etiā ex his illis. ff. e. l. si cū. ff. ꝙ si homo. neq; ea res arbitrio iudicis restituit. Si añt pereat post sedam sniam ⁊ q̄drimestre tps a. l. datū. Et tunc idē puto quia et eadē vel maior est ibi ratio. Ibi autē post sedā sniaz ifra q̄drimestre tps qz reꝰ eo tpe habebat dilationē a. l. ⁊ qz tripli pene ꝓpter facinus satisfacere cogitur cuz distinctione quadā tenet de rei interitu. i. si res nō erat pitura penes passum metū vel si erat distractur. vt. ff. e. si cū. ff. ꝙ si hō. Et nota ꝙ lz is q̄ metū adhibuit in his casibus excusetur ꝓpter rei interitū. si tñ seruus sit in fuga necesse habet cauere reꝰ de eo psequēdo ⁊ restituēdo. ⁊ nihilominꝰ in rē vel ad exhibēdū vel si qua alia cōpetit ei actio ad eum recipiendū integra ei q̄ vim passus est seruabit. ita vt si dns cū q̄cūq; mō receperit. ff. ita ꝙ nihil sibi absit is qui ex stipulatione cōuenitur exceptione tutꝰ fiat. vt ibidē dr. Si autē ex eo qđ recuperauit aliq̄d sibi abesset: secus dicerem quia res ei abesse videt cū absit ꝓciū. vt instituta de leg. ff. si res. Et nota ꝙ post primā sniam nō dat quadrimestre tps. lz restituit si pōt. Si pōt añt. ff. restituere dat tps ꝓ distātia loci et difficultate. Et illud forte dicit tempus iudicationis. vt ⁊ in q̄libet reali dr. vt ifti. de offi. iudi. ff. j. Post sedam añt sniam gra pene tripli forte habebit dilationem iure. vt innuitur. ff. e. si cū. ff. ꝙ si homo. ¶ Illud certū reputo ꝙ actio quod metus causa. non infamat
3 vt dixim. ff. de his qui not. infa. ¶ Hūc de except. ꝙ metꝰ cā. ita breuiter dico ꝙ cuicūq; ⁊ cōtra quēcūq; dat actio qđ metus cā. multomagis ei ⁊ in eum dabit exceptio. nam cui datur actio multomagis et exceptio. vt. ff. de supficiebus. l. j. ff. ꝙ ait. Est ergo exceptio scripta in rē ex parte eius cui opponit. lz ex parte oppo
4 nētis similiter est in rē scripta ad similitudinē exceptionis doli. lz actio qđ metꝰ causa vel dolo nō det cuilibet ꝫ metum vel dolū iferenti vel eius vniuersalē succesꝛē vt dictū est. Pozro psonaꝝ reuerētia has excludit exceptiones. vt. ff. de except. doli. apud. ff. vlt. Est ⁊ aliud auxiliū qđ datur ex metu. s. actio de dolo. Nā eū qui metū fecit etiam de dolo teneri certū ē. ⁊ tollit vna actio ꝑ alterā ipo iure fcta exactione. electiōe añt tollit forte exceptiōe in factuz opposita. vt. ff. e. l. si cū. ff. eū. Est q̄ actio qđ metus causa spālis quātū ad actionē de dolo. vñ dat et actio de dolo gnalis eiꝰ respectu cū ea cōcurrit. lz cū alia nō cōpetat. nā genꝰ suā nō excludit spēm eadē eqtate nitētē vel ꝛcurrunt ideo qz vtraq; ē ptoria ⁊ arbitraria ⁊ restitutoria et penalis. qz in vtraq; si malit is qui dolū vel metum passus est ꝓpter cōtumaciam delinquentis iurare pōt in litē. vt. ff. de dolo. l. arbitrio. ff. ideo. Itē vtraq; ex fōte eiusdē eqtatz ē pdita.

Vide ff. quod q̄ꝫ cit in. j. ff. q̄ one rande. q̄rū re actio datur.

¶ De dolo malo Rubrica. 21

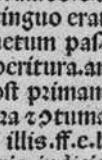

Alia metus de quo dixim. cōtinet in se dolum ideo de dolo videam. q̄d sit dolus. ⁊ quare adhiciat malus. que auxilia cōpetāt ex dolo. Et q̄b. ⁊ in quos dent. Et inquantū. ⁊ q̄lia sint. ¶ Est añt dolus malus calliditas fallacia machinatio ad circūueniendū fallendū decipiendū alterū ad hibita. vt. ff. eo. l. j. ff. j. Et admittit calliditas in tacēdo. Vñ salomon ait. Qui dissimulat iuriā callidissimus est. Et exemplū in venditore poni pōt. Si vēditor sciebat seruitutē deberi vel rem alienā vel alij obligatā esse nec admonuit emptorē tenet eñ qz dolo malo versatus est.
6 vt. ff. de ac. emp. l. j. ⁊ l. tenet. ff. vlt. ⁊ pe. ¶ Fallacia cōmittit in mentiēdo i his q̄ asserit falso ex certa scia. vt. ff. de fur. l. fallus. ff. siq̄s nihil. Unde fm Aug. Mendaciū dr falsa significatio vocis cum intentione fallēdi. Machinatio añt fit arte verboꝝ. vt si venditor sciebat fundū pluribus municipijs legata deberi. ⁊ in tabula scripsit vni deberevt ita innueret ceteris nō deberi ⁊ postea legē inseruit se nolle teneri noīe legatoꝝ. tenetur eñ qz dolo malo decepit emptorē. vt. ff. de ac. emp. l. iulianꝰ. ff. idē iulianꝰ. Seruij añt diffinitio reꝓbatur q̄ ponitur in. ff. de pac. l. iuris. ff. dolo. quia nō est ea diffinitio gnalis ⁊ qz nō est cōuertibilis cū suo diffinito. nā ⁊ sine simulatione pōt aliq̄s circūueniri dolo malo alteri. Quid eñ si mihi metum inferas vel rem rapias vel iniuriam facias. hec ꝓfecto sine dolo admitti non pnt. vt ff. vi bo. rap. l. ij. ff. doli. ⁊ de iniur. l. iij. Item potest eē ꝙ aliud agatur. aliud simuletur sine dolo malo sicuti faciunt qui per huiusmodi dissimulationem deseruiunt ⁊ tuentur vel sua vel aliena. Si enim latrones latitantes plures ceperunt ⁊ vni cuidam de rebus volunt gra facere. ita dicunt. sunt iste res tue. Et ille respōdet simulādo. Nos nō bene scitis cuiꝰ sunt res iste inuēdo ꝙ res sunt eius vt ita liberet eas. hec q̄dē simulatio ē lz sine dolo malo. vt. ff. e. l. j.

Vide ff. ppositū ius litare. col. pma distin.

BIU Cujas

ff.j. Sicut aũt reprobo diffinitionẽ doli factã a seruio ⁊ a pedio. Ita ⁊ reprobo differẽtiã que occasione eius diffinitionis fit inter dolum ⁊ fraudẽ in eo. ti. de pac. ⁊. e. l. ff. sed si fraudãdi. vt eĩ dolus fit simulatione ⁊ fine ea: vt dictũ est. ita ⁊ fraus. Itẽ sicut in dolo exigit intẽtio decipiẽdi: ita ⁊ in fraude. vt. ff. de re. iur. l. fraudis. q̃ñ tñ improprie ds dr fraudari re ipa. ⁊ res ipa dr in se cõtinere dolũ. vt. ff. si ds ĩ fraupa. l. j. ⁊ de ver. ob. l. si ds. Ideo aũt ponit rubrica de dolo malo: q; dolus malus põt esse ⁊ bonus[a]. Maxime si aduersus hostẽ vel latronem ds machinet: quippe dolus aut virtus sit ds in hoste reprat nisi forte fiat cõtra pactũ a dubus belli factũ. vt. ff. de pac. l. cõuẽtionũ. Itẽ ⁊ si cõtra eũ q̃ nõ est hostis: licz mihi machinari vt fraudẽ repellã. vt. ff. de le. ix. l. cũ pr. ff. titio. Hinc est q̃ veteres bonũ dolum sollertiã dicebãt. Et inde etiã dr bone indolis est iste quasi bonũ hns intus dolũ. i. ingeniũ. Nã ⁊ ingeniũ põt dici bonũ ⁊ malũ. Salomon equidẽ in causa meretricis de filio dolum finxit bonũ sicut ⁊ venenũ dr bonũ ⁊ malũ. vt. ff. de ver. sig. qui venenũ. Et videt q̃ dolus malus ꝓprie dicat in pecuniario dãno. vt. ff. si ds in frau. pa. l. j. ff. ⁊ alias videamus. ¶Ex dolo autẽ ꝓdita est exceptio doli. ¶Itẽ actio de dolo q̃ñ ⁊ plerũq; dat als spãlis. Exceptio aũt doli dat passo do lũ: sed ⁊ oĩi possideti. ⁊ ideo dr in rẽ ex parte opponẽtis eã. ex parte vo eius cui opponitur est psonalis: q; opponit cõtra dolosum ⁊ eius vniuersalẽ successorẽ. Itẽ singularẽ si cãm habet lucratiuã vel ꝓpe lucratiuã: vt in noxe dedito dr. Et idẽ dici põt in re magni pcij vẽdita modico. Itẽ cõtra singularẽ etiã si nõ habet lucratiuã cãm: si tñ res sit reuersura ad dolosum puta creditor agit ꝓ re in qua dolũ adhibuit debitor. Sed ⁊ si maritus agat ꝓ re data in dote in qua dolũ adhibuit mulier non repellit si agat matrimonio cõstãte: sed eo soluto cõtra. Si vo res non sit reuersura ad dolosum nõ repellitur singularis successor doli exceptiõe nisi vtatur accessione vel adminiculo sui auctoris puta cõtinuãdo tpa illius cũ tpibus suis: tũc eĩ vtet cũ sua causa sui⁹q; vitijs. ⁊ pbatur hec ff. de re iudi. l. q̃ ipsis. ⁊. ff. de doli excep. l. ij. ff. ⁊ hdẽ. ⁊ ff. debet. ⁊ ff. plane. ⁊ l. apud. ff. de auctoris. ff. si cũ legitima. ⁊ ff. si quis aũt ex causa. ff. sed ⁊ si mulier. ff. apud iulianum. ⁊. l. pure. ff. si enim. ¶Est autẽ generalis hec exceptio ⁊ cõpetit etiã si ab initio quis non faciat dolo pretenta ignoratia facti sed tñ postea certior[at]⁹ perseuerat in lite improba. vt. ff. de doli excep. l. ij.

2 ff. item quare. ¶Poztro personarũ reuerentia excludit hanc exceptionẽ nec eĩ opponit parentibus aut patronis siue ex suo siue ex contractu commeniãtur alieno aut eozum heredibus ex dolo defuncti heres tamen liberti excipit de dolo patroni eius successit sed et liberi et liberti in locum exceptiois doli habent excep. in factũ vel nõ nu. pec. vt. ff. de excep. doli. apud. ff. aduersus. ¶Tẽpozis autẽ cursus non excludit hanc exceptionem. vt. ff. de excep. do.

3 pure. ff. vlt. ¶Nunc de pac. de dolo videam⁹. Et siquidem dolus in contractu adhibeat siquidẽ dat causam cõtractui bonefidei hoc est q; alias non erat deceptus cõtracturus nisi esset dolo inductus non tenet ipso iure cõtractus si hoc velit allegare deceptus. Si aũt ex eo velit agere potest. vt. ff. eo. l. ⁊ elegãter. ⁊ de mino. in cause. ff. j. ⁊ de iure do. l. si res. ff. j. ¶Si vero deceptus nesciẽs dolum admissum rem tradat eandem repetit actiõe de dolo. Unde ⁊ ait. B. pzo cessit venditio vt infirma secuta est traditio vt infirmanda per actionẽ de dolo. vt. ff. eo. l. arbitrio. ⁊. l. qõ venditor. ⁊. l. si legatarios. ⁊ si ibidẽ dicatur competere cõditio indebiti quia indebitum solutum est non reprobo quia ea generalior est quantũ ad indebita soluta sic ⁊ conditionem certi generalem cum ista de dolo dico competere. alias autẽ posset dari de dolo nec tamen daretur conditio indebiti. vt. ff. eo. cum quis. ⁊ in pluribus casibus quilibet hoc ipsum attendere põt. Ubi autez deceptus erat alias cõtractatur⁹ sed dolo alteri⁹ decipit vt minori precio cõtrahat tenet vẽditio sed purgatur dolus per actionẽ ex eo cõtractu etiã si vnius nummi sit. vt. ff. de actio. emptio. iulianus. ff. si venditor. ⁊. ff. idem iulianus. ⁊. ff. eo. si qui affu. Si autem dolus dat causam contractui stricti iuris vel etiaz incidat tenet cõtractus semper sed obstat exceptio inquantũ dolosus velit sibi dolũ patrocinari. vt. j. de inuti. stipu. l. dolo vel metu. Sed vbi decepto non põt cõsuli per doli excep. vel alio modo datur ei actio de dolo ne mozet in dãno. vt si seru⁹ pro pecunia libertatis reum dño dedit. vel in liberũ transferat obligatio. quã si non patiat trãsferri tenet de dolo expromissori vel dño si expromissor non essem soluẽdo. Itẽq; est ⁊ si dñs ĩstigauit seruũ suum cũ nihil haberet in peculio vt a me mutuaretur. vt ex eo dño solueret qõ debebat ei. vt. ff. e. l. elegãter. ff. seru⁹. ⁊. l. seru⁹. Sz ⁊ ĩ quodam cõtractu alio stricti iuris reperio dari de dolo actionẽ ꝓpter dolũ post cõtractũ cõmissum. i. in faciovt des. vt. ff. de pscrip. ver. l. naturalis. ff. q̃ si facio. de quo pleni⁹ dicemus. j. de re. pmu. ¶Ubi autẽ quis decipit in contractu bonefidei re ipsa. i. non ex ꝓposito alterius. vñ et dicit improprie res ipsa in se cõtinere dolũ tenet quidẽ cõtractus. ¶Sed si decipiat vltra dimidiã iusti pretij agit decept⁹ vt vel rescindatur cõtract⁹ vel suppleat iustũ pcium data electione decipiẽti. vt. j. de rescin. vẽ. l. ij. ⁊ hoc vel per actionẽ ex eo ctractu vt dicim⁹ ⁊ ita agetur perpetuo. vel iudicis officio ꝓlongato ĩ itegrũ resti. ſm alios. vt. j. quib⁹ ex causis. l. in ctib⁹. et ita agẽt vsq; ad quadrieniũ. vt. j. de tẽpozibus resti. l. superuacuã. planevbi deceptio non est vltra dimidiã tolleraf. Et hoc est qõ dicitur licet cõtrahẽtibus naturaliter se circũuenire. vt. ff. de mino. l. in cause. ff. pe. ⁊ locati. l. itez. ff.

4 vlti. Si aũt re ipsa insit ctui stricti iuris deceptio vel dol⁹ obstabit doli exceptio. vt. ff. de vb. ob. si ds cũ aliter. quãq; l. illã itellexerũt doctores cũ ex ctu bonefi. interposita fuerit stipula

BIU Cujas

tio: sed ↄ in quasi cõtractu reperio dari actionẽ de dolo. si dolo malo tuo passus sim te absolui. vt qꝫ pluasisti te nõ socium fuisse eius cui extiti heres. hic tñ ad rẽ principalẽ ago pristina actione: ↄ si excipiat replicabo. sed propter alia dãna cõpetet actio de dolo: quia in rebus aliꝭ dãnificatus sum occasione absolutionis illius. Idẽqꝫ in ꝓcuratore qui collusione passus est meũ debitorẽ absolui: ↄ cũ nõ sit ꝓcurator soluẽdo volo cõuenire absolutũ qõ possum nisi reus paratus sit transferre iudiciũ primũ in se quasi nõ iudicatũ sit sub hac exceptiõe. i. replicatione danda actori si id est qꝫ collusum sit: sed propria exceptio dat reo. vt. j. de excep. l. fi. ↄ antepeñ. Et forte hec replicatio dicit exceptio: qꝫ iste casus collusionis excipitur de regula que dicit reo absoluto a ꝓcuratore meo mihi obstare excep. rei iudi. vt. ff. de ꝓcu. l. põpo. ℔. ſz id. ↄ pbatur predicta. vt. ff. eo. l. elegan ter. ℔. si dolo. ↄ. l. seruus. ℔. vlt. ↄ. l. cũ a te. Ille añt qui me deferẽte iusiurandũ absoluit amplius nõ cõuenit. plane in legatario spãle est vt queratur de suo periurio: ↄ si detuli iusiurãdũ vt iuraret sibi deberi. vt. ff. e. l. qõ si. ↄ. l. si lega-
5 tarius. ↄ. j. si cer. peta. l. vlti. Ubi autẽ dolus adhibet extra cõtractũ siquidẽ cadat in spãle nomẽ mãleficij vt furti. iniuriarum. vi bo. rap. nõ ageꝫ hac actione: sed spãli que ꝓdita est ex eo crimine. Hec eñ actio adeo subsidiaria est vt nunꝯ cõpetat cũ alia actione ciuili vel pretoria ordinaria vel extraordinaria. Hinc est ↄ qꝫ si quis in integ. restitui petat denegatur ei hec actio amplius: ↄ si habuit actionẽ ↄ deserat eã habere siquidẽ deceptꝰ est aduersario dolo malo vbi eũ liberaret acceptilatione vel alio modo: puta pacto in actione furti de dolo agit: secus si dolus post acceptilationẽ adhibet qꝫ liberatus non dat qõ conuenit vt diximus ℔. de trãsac. Licet. ℔. hic dixerit dari de dolo. Sed si decipiat ab aduersario vt eum patiat liberari tpe de dolo non agitur: ſz restitutio impetrat. vt. ff. eo. l. j. ℔. vlt. ↄ. l. ij. ℔. j. ↄ. j. ex qui. cau. ma. l. ait pretor. ℔. vlt. Illud quoqꝫ certũ est qꝫ si deceptus tutus est ipso iure. vt qꝫ turpe cõtinet in pacto vel impossibile vel cõtra legeꝫ aliquid vel si habet exceptionẽ vel actionẽ aliã contra dicipientẽ vel quẽcunqꝫ alterũ denegatur ei hec actio vsqꝫ adeo vt ↄ si cõtra alium cõpetat actio famosa puta tutele contra tutorẽ ꝓpter collusionem debeat hec denegari. vt. ff. e. l. ij. ℔. vlti. ↄ. l. iij. ↄ. iiij. ↄ. v. et. vj. hoc tñ ita si actio sit fertilis. nã ↄ si est inanis propter inopiã debitoris hec datur. Et est hoc notandũ contra quosdaꝫ qui dixerunt actionem de dolo cõpetere cum alia famosa. vt. ff. eo. l. idemqꝫ. ↄ. l. naꝫ is. actio enim tutele famosa est propter doluꝫ vt instit.
6 de suspec. tu. ℔. suspectus. Si vero dolus adhibeatur extra contractum nec in speciale nomen maleficij cadat datur hec actio vt ecce mihi persuasisti vt repudiarem hereditatem vel familie mee vt de possessione recederet ↄ ea occasione damnũ sensi vel nouisti mihi cõtrouersiã vt admittã opportunitatẽ emptoris. vel premisisti mihi vt saxum eſſcerẽ de tuo ↄ meã rem expendi. tu añt dolo malo me impedis ne eximã aliꝭ extrahãvel tabulas corrupisti ne possem scire cõditionẽ institutiõis q̃ erat impleda infra certũ tẽpus nec eam ꝓpter ignorantiã ipleui vel tabulas diu suppsisti in q̃bus erã exhereda tus cum hoc nescirez datur in his oĩbus actio de dolo. vt. ff. eo. l. si quis. ↄ. l. rem. Et idem põ curiosus lector notare in pluri- Adde actio
7 bus casib in. ff. eo. ti. Datur etiã hec actio dolum passo ↄ heredib eius ↄ cõtra dolosum nec distinguo sit maior vel minor dũmodo sit ꝓximus pubertati. Quid eñ si impetrauerit vt a procuratore penitus absolueret vel falsõ dixit se non habere tutorẽ vel silia admisit q̃ nõ exigunt magnã machinationez ſz ex dolo tutoris tenetur pupillus si factus est locupletior. vel cautũ est ei cõtra tutorẽ qꝫ ipse est soluẽdo sic et ex dolo ꝓcuratoris tenetur dñs. vt. ff. e. l. he redibus. ℔. itẽ. ↄ. l. si ex dolo. j. respõso. ↄ. ℔. itez. et nedũ singulare persone sed etiã vniuersitas municipij vel q̃is alia ex dolo suo quenti põt sicut ↄ de metu supiori ti. dictũ est. ſz cõtingat cum difficultate vt vniuersitas cõsentiat in dolo. vel metu vel silib cõmittẽdis. vt. ff. de ori. iu. l. ij. ℔. deinde qꝫ dix. ↄ ideo etiam dicit. ff. e. l. sed ex dolo. ℔. municeps. nõ posse facere dolũ subaudi facile quid eñ municipes dolo facere possunt. q. d. nil facile ꝓpter naturalẽ hoĩs ad dissentiendũ facilitatẽ. vt. ff. de arbi. itẽ sivnus. ℔. principaliter. Huiusmodi eñ interrogationes q̃nqꝫ raritatẽ denotãt vt in decretis de penitentia dicit si sacerdos peccauerit q̃s orabit pro eo. Et plerũqꝫ denotãt impossibilitatẽ. vt
8 instit. ꝓ quas pso. no. ius acꝛitur. ℔. j. Ex dolo autẽ presidentiũ vniuersitati tenet vniuersitas inq̃tũ ad eam puenit. Et hoc forte vt in tutore ↄ ꝓcuratore. ℔. dictũ est. erit admittẽdũ. Ubi autẽ plures admiserũt dolũ q̃libet tenet insolidum. Heredes autez dolosi tenẽtur de eo tñ quod ad eos puenit. vt. ff. eo. si ex. ℔. j. ↄ. l. si plures. vel dolo eius factũ est quominꝰ pueniat. si ergo res dolo tradita defuncto extet penes heredẽ tenetur heres ac. de dolo ꝓpetuo. Idez est ↄ si ad dolosum sic puenit vt certũ sit ad heredez puenturũ puta est ei acceptolatũ nec habetur cause cognitio sit multũ vel modicũ qõ ad heredẽ puenit. vt. ff. e. l. in heredẽ. ↄ. l. dolo. ↄ itaqꝫ. ↄ. l. neqꝫ. Sz et dñs ex seruí dolo tenet de peculio si seruus in cõtractu admisit dolũ q̃ daret cõtractui causam: vel si admisit extra cõtractum tenetur noxaliter. vt. ff. eo. l. si oleũ. ℔. hec
9 actio. Datur autez ꝑdictis personis ↄ in eos quos diximus actio de dolo. Ita demũ si ꝑbetur dolus ↄ ex pspicuis indiciis. ↄ declarat a facti certi qualitate ↄ certe psone nec in tãto crimine quẽ vagari oportet. vt. j. e. l. dolũ. ↄ de re scin. vẽ. l. dolum. ↄ. ff. eo. si ex. ℔. vlt. hoc nisi dolus pſumatur admissis vt in fideiussore q̃ emit pignora debitoris a creditore ibi tñ non actione de dolo sed mãdati ꝓpter dolũ agi posse õi co. vel seruo q̃ nonvult trãsferre in se obligationem post libertatẽ pro pecunia qꝫ alius exp:o

Vide gl. no. ℔. l. id ẽ vsqꝫ ad duos. ff. de dolo.

BIU Cujas

misit dño p̃o eo.vt.j.e.l.j.t. ff.e.l.elegãter.ſ. seruus. Et idẽ notari põt in pluribus casibus
1 ex illa rubrica dolũ p̃sumi. ¶Competit aũt hec actio vt restituat res si nõ restitui põt. Et sup hoc fertur vna sñia si restituatur res defertur actori sacrm in litẽ. Et sup hoc fertur alia sẽda sñia. vt. ſ. dictũ est in actione qđ metus cã v bi aũt certũ est rem restitui nõ posse p̃tinus dãnatur rẽ ad ītheresse. vt. ff. e. l. arbitrio. j. rñso.
2 ¶Cessat aũt hec actio rõne rei ſime si sit infra duos aureos vel fortevsq; ad duos vt ītelligat iclusiue q; odia restrīgẽda sunt etiã rõne p̃sone nec eĩ datur liberis aduersus parẽtes vel libertis aduersus p̃nos: vel humili aduersus eũ; dignitate excellet. vel plebeio aduersus cõsularẽ p̃cepte auctoritatis. vel luxurioso vel p̃digo aduersus hoĩem vite emẽdationis. dak tñ hec actio in factũ ꝺ predictos vt fiat mẽtio bonefidei. vt. ff. e. l. si oleum. ſ. vlt. t. l. idem. t. l. nõ debet. i. nõ malefidei. est eĩ dictũ p abnegationẽ t vt ꝺ quis gratus. i. nõ ingratus. t iusta cã. i. nõ iniusta cã. vt. ff. de le. ij. l. cũ quidã. t l. cuz pater. ſ. rogo. t de leg. iij. fideicõmissa. ſ. sic fidei. t in fine. t de fideicõ. liber. l. si cũ. ſ. ex iusta heredib; aũt parũ p̃sonaz. Jtẽ aduersus heredes dak actio de dolo. vt. ff. eo. l. heredib;. Sed forte excipiunt heredes parẽtum t p̃sonaz ꝺtra quos. ſ. diximus nõ obstãdã doli exceptionẽ. si ergo nec dabit de dolo actio vel forte aliũde st in exceptione doli in qua habeat mentio p̃die defuncti. Aliud aũt in actiõe de dolo que rõne calculi. i. puentionis q̃ per cõputationẽ declarak intendit. vñ t heres tenet in perpetuũ nec infamak. iõq; ꝺ non est necessaria cause cognitio in p̃sona heredis. vt. ff. e. l. sabinus. t. l. neq; vñ t heres hac rõne de dolo te-
3 netur imperpetuũ. ¶Est aũt actio de dolo p̃sonalis t arbitraria. vt insti. de act. ſ. hterea. t famosa vt diximus. ſ. de his qui no. infa. biẽnalis est eius vita de eo qđ nõ puenit ad dolosuz naz de eo qđ peruenit ipse tenet ꝓpetuo actione in factũ nõ de dolo. vt. ff. e. l. itaq;. Heres tñ ei; de eo qđ ad ip̃m heredẽ puenit tenet actio ne de dolo vt ꝺ dictũ est t ꝓperpetuũ qđ est mirabile. vt ita altere actio ꝓpter successionẽ cum t magis videretur dãda in defunctũ. Sed forte vt mitigetur pena infamie ei; est hoc dictũ. Jta aũt currit biẽniũ p̃nti vt absenti. sed vbi absens est ꝓbabili cã t necessaria ipetrabit in iteg. resti. ifra q̃driẽniũ vel ifra tñ tps quãto lesus est ex quo redierit. vt. j. e. l. ij. sed nec perpetuatur litis conte. vt. j. e. l. vl. quod nõ est in alĩa actione sub celo. vt. j. de p̃scrip. xxx. an. l. si
4 cut. t. l. cũ notissimi. t. l. vl. ¶Illud solet queri si alius te dolo induxit vt mihi vẽderes qđ nõ eras vẽditurus alias t vẽdidisti. An teneat cõtractus. Et dicũt q̃dã q ipo iure nõ tenet. t p se inducit qđ ꝺ. ff. e. l. elegãter. ſ. j. ꝓ quã. l. totũ. Jdem dico t eã in eoz caput retozq;. Nã sicut excidẽti dolo serui dicit nõ teneri emptorem ita ex eo qui dat causam contractui dico ipsum non teneri. Actio eĩ de dolo personalis est ex ꝓte ꝓuẽti t ꝓuenientis. vt. ſ. dictũ est. licet aliud dixerĩ in actione q metus causa.

¶De in integruz restitutione minoꝝ. 22

QE restitutiõibus

que rõne metus vel doli indulgent maiorib;. ſ. dictũ est. Videamus de his que indulgentur minoribus rõne minoris etatis. Videamus ergo q̃bus minorib; succurratur. Et in q̃bus. Et qñ. Et q̃r.
5 ¶Minores aũt dicũtur q nõdum cõpleuerunt xxv. an. facta cõputatiõe de momẽto ad momẽtum. Vñ nõ sufficit tetigisse vltimũ diẽ ſz ops ī pl̃ibus puenire ad idẽ momentuz vt tamen si in bisextato natus est duo dies cõputentur p vno. Nam posterioz dies kalendaz intercalatur id est de medio eximitur vel non computak p̃o die. vt ff. e. l. iij. ſ. minorẽ. t dever. significatione. l. cuz
6 bisextus. Et fit iste bisextus in singulis q̃driẽniis. hz eĩ vnusquisq; annus. cclxv. dies. t. vj. horas. Vñ q̃ttuoz ānis elapsis. vj. ille hore q̃ ter accepte faciũt. xxiij. horas t ita diẽ vnam integraz. Et est hic bisextus semper in februario. vj. die ante kalendas martij. Jnde etiaz ꝺ bisextus q; bis dicimus. vj. kalendas martij t in p̃iore t posteriore die. Jdeo aũt fit cõputatio de momẽto ad momentum: q; fauoz minoris etatis p̃rozogãdus est. hoc eĩ expedit̃ minori cui fauet lex alias aũt vbi non expedit ei cui fauet lex cõputationem fieri de momento ad momẽtum. satis est si pueniatur ad vltimũ diẽ. vt in vsucapione triẽnij t decẽnij vicẽnij q̃ fauore possidentium sunt inducte ꝓpter titulum t bonã fidẽ. vt. ff. de vsuca. l. in vsucapionibus. Secus in p̃scriptiõe. xxx. ānoꝝ t p̃scriptionibus p̃sonaliũ actionũ que tñ odio nõ petẽtiũ sunt inducte: q; odia restringẽda sunt nec est fauorabilis p̃scribentis p̃sona fit cõputatio de momẽto ad momentũ. vt. ff. de ac. t obl. l. in oibus. t de libe. t posthumis. l. cum quidã.
¶Jtẽ quod dictum est in vsucapionibus seruabitur cũ tractatur de libertate p̃standa a maiore. xx. an. t de testamẽto conficiendo a maiore. xiiij. annis quibus libertatibus t testamentis fauent iura. vt. ff. de manumiss. l. j. t de testamen. l. ex qua etate. Sed t in casu quod est notabile nedum vltimã diem sufficit tetigisse: ſz etiam vltimum annũ p̃stituti tẽporis a p̃fe. vt. ff. ad trebelli. l. qui filiũ. Nam fauetur filijs in hereditate paterna vendicanda q; est eis iure nature debita. vt. j. de codicillis. l. vlti. Ad supplendã aũt etatez minoris nõ cõputantur singuli liberi ꝓ singulis ānis nisi tractetur de honoribus minoribus ꝺ ferẽdis. sed nec decretũ p̃sidis cõcedẽs minori oĩa agere ac si esset maior valet: q; cũ ꝺ legẽ fit per ambitionem p̃ sumitur impetratũ. Jmperator tamẽ hoc cõcedere potest masculis maioribus. xx. annis feminis autem maioribus. xviij. vt. ff. e. l. j. ſ. vlt. t. l. ij. t. j. de his qui ve. eta. impe. l. oĩes. sed tamen quantum ad immobilia alienanda non prodest etatis venia. vt. j. de his qui veni.
7 eta. impe. l. eos. Jtem succurritur minoribus

Pro ordinatione huius tituli aduerte ad vnũ. ſ. an restõ in integruz q̃ dak minori aliõ remediũ possit vt de accusatione p̃ tissime p Bart. Sozi. cõsi. clxxvij

BIU Cujas

si tamen liberi sint. serui eīm nunq̄ restituunt̄ sed nec dñi ex eoꝝ persona. Si tñ is seruꝰ fuit cui fideicōmissaria libertas debebat̄ ⁊ añq̄ peteret eā sibi prestari cū in rē moꝛa fieret ei vel nō adiuit hereditatē sibi delatā vel ꝺditionez hereditatis nō impleuit. impetrabit se manumitti ab herede vel a matre. et restituetur ad hereditatē amissam. vt. ff. e. l. iij. §. vlt. ⁊ l. iiij. ⁊ v. sed illud nō distīguitur in minoꝛe si sit pr̄fa. an filiuſfa. Si ergo filiuſfa. ꝺueniatur restituitur siue pr̄e iubēte ꝺxerit siue non. si tñ facilitas potest ei imputari q̄ nō bñ ꝺxerit. vt si pr̄ iussit vendere nō taxato pꝛecio ⁊ ipse modico distraxit in quo casu loquitur. ff. de mino. l. cuꝫ mādāte. §. sed si exerētur. Si ꝝ pr̄ ei taxauit pꝛeciū ⁊ ipe eo distraxit ⁊ postea velit restitui quasi deceptus sit in p̄cio nō audietur ac si mādato extranei feciſſet: qꝛ sic maioꝛi potiꝰ q̄ minoꝛi subuenireꝫ ſz si ex euētu dāñ sit mīoꝛ paſsurus qꝛ quod pꝛestiterit fuare a mādatoꝛe nō pōt qꝛ is nō erit soluēdo sine dubio pꝛetoꝛ interueniet sed in mutua cā spāle est vt si eam accipiat pr̄e iubēte non restituat̄ in integ. vt eīm est vnū spāle ꝑ pr̄e si mutuum det creditoꝛ filiofa. sine pr̄is ꝺsensu qꝛ remouetur exceptione si agat ꝺ pr̄em vel filiū: ita est aliud spāle ꝑ creditoꝛe si mutuet pr̄e volēte. vt denegetur filio si cōueniatur in integ. resti. ¶Itē restituit minoꝛ si ipse decipiatur vel eius tutoꝛ vel curatoꝛ. vt. j. si tu. vel cu. in. l. etiā. Secus si decipiatur ꝑcuratoꝛ eius nisi ꝑcuratoꝛ nō sit soluendo. vt. ff. e. l. cū mādato. magis eīm fuit subueniendū tutoꝛi qꝛ gerit ex necessitate q̄ ꝑcuratoꝛi q̄ gerit ex voluntate. nā ⁊ hic expedit alicui. vt pꝛimū alius ꝺueniatur vel cōueniri possit. ¶Itē succurritur minoꝛibꝰ etiā si negocijs alienis se miſcuerit sine mandato vel necessario habet dño negocij cedere bñficiū restitutio
8 nis. vt. ff. e. l. q̄ si minoꝛ. ¶Itē iuuatur minoꝛ si decipiatur sui facilitate vel aduersarij callidi-tate. si eīm iure cōi est vsus non iuuatur. vt. j. e. l. vl. Nā si seruū necessariū ꝺparuit ⁊ is decessit nō restituit̄ qꝛ euētus dāni nō indulget restitutionē ſz ꝺsulta facilitas. Idēq̄ ⁊ si adiuit hereditatē in q̄ res erāt multe moꝛtales. nec eīm restituitur minoꝛ ꝑ iteritū reꝛ hoc poꝛro subueniri posset minoꝛi q̄ iteritū nō ꝑspexit posse euenire. vt. ff. e. l. ⁊ verū. §. itē. ⁊. §. si locupleti. locuplex bñ añt ꝺz ꝑbare minoꝛ. ſ. se deceptū esse. Uñ ⁊ si adeo industriꝰ erat. vt nō sit verisimile eīm lapſuꝫ ꝑ etatē non succurritur ei. vt. j. qui ⁊ aduer. quos. l. j. nec eīm hoc ipso q̄ minoꝛ est statim ⁊ circūſcriptuꝫ se docuit. vt. j. e. minoꝛibus. ⁊. ff. de iureiur. nā postea. §. si minoꝛ. nisi in mutuo ꝑpter feneratoꝛis odium. vt. j. si adAdde vnū casū in q̄ minoꝛ non restituit̄ qꝛ ꝺducatur ad religionez ꝑ dolum
9 uersus cre. l. j. ¶Oñq̄ autē ⁊ si decipiatur minoꝛ non restituitur. vt si mero iure est tutus ipso iure non valente quod factū est. vt si ꝺxerit pupillus sine tutoꝛis auctoꝛitate vel si dolus alterius dedit contractui causam vel si societatem ꝺtraxit donationis causa. ¶Idemq̄ forte est licet quidam dicāt ꝺtra ⁊ si teneat ꝺctus mero iure. sed minoꝛ actione iure cōmuni īdulta iuuari potest. vt si cautionem exposuit inde qꝛ nō ꝺbitā vel dolo inductus est. vt minoꝛi pcio vēde cipit ret. hz eīm conditionē sine causa vel actionē ex anie vendito. vt. ff. e. l. in cause. j. rñso. ⁊. §. j. ⁊. §. Nec magis obstat qꝺ legitur. j. si aduersus fiscuꝫ. l. j. qꝛ ibi sulit. re ipa erat deceptus nō ex ꝓpositō contrahentis vñ destituitur iure actionis nisi ꝺcipiatur vij. q. j. vltra dimidiā iusti pꝛecij. vt. ff. e. in cause. §. pe. c. ex pte Item nec obstat qꝺ legitur. ff. e. l. emilius quia ij. ⁊. in. ibi quidē pꝛozogatū fuerat tp̄s. l. cōmissoꝛie. ⁊ ducit vēditoꝛ post tp̄s petijt pciū vñ ⁊ heredi empto conuenis de iure cōi videretur dāda actio exempto. ꝺiuga. vt. ff. de leg. cō. l. pe. ⁊ añpe. Sed dico q̄ ibi in pꝛozogatione fuit certū diffinituꝫ tp̄s illud q̄ fuit elapſum. Unde illo finito vēditoꝛ de iure cōi legem exercere potest vt poterat pꝛius. vt ff. de ver. obl. l. cū stipulatus. Sed heres emptoris quasi cū eo videatur ꝼctū hoc ipso qꝺ pꝛogatio facta est ei in integ. restitui pōt ꝺ pozoro non impedit restitutionē. qꝛ minoꝛ de cōmuni iure ꝺ alium habet actionē puta tutoꝛē ſz non hz ꝺtra eū ꝺ quē restitui vult. vt. j. si tutoꝛ vel
10 curatoꝛ iterueneꝛit. l. etiā. ⁊. l. etiā. ¶Subuenitur autē minoꝛibꝰ in his q̄ gesta sunt cū eis. Secus in his q̄ gesta sunt cū pꝛedecessoꝛibus eoꝝ maioꝛibꝰ, xxv. annis ſz tp̄s soluēdi incidit in tp̄s minoꝛis. vt. ff. e. l. emilius. q̄ ꝝba largissime sunt itelligēda. vt. ff. e. l. vt. ⁊ potest hoc notari in. l. cōmissoꝛia ⁊ distractione pignoꝝ ⁊ rescisione trāsactionū ⁊ venditiōe bonoꝝ que fit non soluēte pupillo debita pr̄is ⁊ in cōmissione penarum. vt. ff. e. emiliꝰ. ⁊. j de his qui. vt ĩdig. l. polla. ⁊. ff. qui ex causis ĩ poſ. ea. l. apō. ⁊ de nau. fe. l. vlt. Idemq̄ ꝺcitur in fisco. vt. ff. de iure fiſ. ⁊. l. fiscus: ſz in. l. commissoꝛia potest minoꝛi. vt ait paulus subueniri si vēditoꝛ post tempus petijt a minoꝛe pꝛecium pꝛozogando tempus puta vsq̄ ad mēsem nec minoꝛ ſoluit restitueretur quasi cū eo gestuꝫ sit sed vsq̄ ad mensem cōi iure potest admitti. ff. de leg. cō. l. pe. ⁊ añpe. §. vlti. Imperatoꝛ tamen restituit minoꝛem in contractu. l. cōmissoꝛie. tum qꝛ displicuit ei. l. commissoꝛia. tum quia tutoꝛes vt ſuspecti erant remoti. Ego autem adherebo sentētie pauli ⁊ Justiniani. vt. C. de ve. iu. enu. l. j. §. sed nec ibi oīa eīm nr̄a ꝛc. id est vt non restituatur minoꝛ nisi ꝑpter ꝓrogationem sibi factā. vt dixi. Et licet non iusta ratione fuerit motus bene tamen ꝓnunciauit qꝛ locutus est in casu quando erat facta pꝛozogatio. Nec eīm in venditionibus lex commissoꝛia est ĩprobata: ſz in pignoꝛibus. Itē quid ad rumbū si sint tutoꝛes ſuſpecti vl̄ non pꝛo ĩperatoꝛe tñ est ar. j. de ver. obli. cum filius. §. in hac. que verba largissime sunt intelligēda. vt. ff. e. l. ait. ꝓpie tamen referuntur ad eas obligationes que sine verbis contrahūtur. vt. ff. de ꝝ. sig. l. labeo.

¶In ℭctibus ergo ⁊ quasi ℭctibus in delictis ⁊ quasi delictis subuenitur minoꝛibꝰ sup quibus multe speciales rubꝛice. j. ponuntur earū specialium rubꝛicarum pꝛosequi tractatū ad pr̄esens nō expedit: qꝛ opportunius singulis locis queq̄ tradent̄ qꝺ q̄ teno: illaꝝ rubꝛicarū

BIU Cujas

nō ꝺtinet breuiter ꝓsenti ꝑadnectam⁹ ſſimule.
¶Sciendū est igit minoꝛē iuuari in allegatio
nibus omiſſis dum ea que ſunt ꝓo cauſa non
allegat.vel allegata ꝓo cauſa nō ꝓbat. vel
ſe ꝓditū ab aduocatis queꝛit.vt.ff.e.l.minoꝛ
autē.ſ.j.ꝛ.l.minoꝛ annis.xxv.omiſſam ꝛ ꝫ ꝓo
ꝓuaricatione daretur etiā maioꝛi reſtitutio.
vt.ſ.de aduo.diuer.iudi.l.j.ꝛ minoꝛ reſtituit
rōne etatis qꝛ vtrinq; ſpāle est auxiliū nec vnū
excludit alterū. ¶Sed ſi confiteat in ire ꝺ ſe
reſtituitur adultus ſi nō habeat curatoꝛē.alio
quin idē est qꝺ in pupillo.i.vt ipſo iure conſer
uetur ſ illeſus.vt.ff.de cōfeſ.l.certum.ſ.pe.ꝛ ſi
maluit negare qꝺ in iudicio debuit cōfiteri ſi
militer reſtituitur.vt.ff.eo.ſi ex cauſa.ſ.nunc.
¶Sed vbi extra iudiciū confitetur ſe ꝑ maioꝛez
cū non ſit locum �pz illa rubꝛica ſi mi.ſe ma.di.
¶Itē ſi deceptus est in eo qꝺ paſſus est ſe arro
gari ab hoſe paupere vel nō idoneo reſtituit.
Secus ſi minoꝛ maioꝛ tñ.xx.an.patiat ſe ve
nundari ad ꝓtiū participandū tunc em̄ qꝛ fit
ſeruus nō reſtituitur ſed arrogatus remanet
liber.vt.ff.eo.deniq;.ſ.ſi q̄s.ꝛ.l.ſi ex cā.ſ.pa
pi.Iſti aūt facto ſeruo nec ſua etas nec patris
ſui ſit poteſtas nec vꝛoꝛis vinculū.vt puto va
let patrocinari. Nec obſtat qꝺ legitur in.ff.de
li.cā.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.iij.qꝛ ibi nō erat factꝰ ſeruus ſed
vendicati eū in ſeruū volebat reſiſtere. ¶Itez
reſtituit in optiōe ſi cū poſſet eligere rem me
liorem eligit deteriorē. ¶Idq; est ſi repudia
uit legatū ſibi relictū. ¶Itē in licitatiōe.vt ad
huc offerēti amplius quā fecerit ꝓim⁹ poſſit
rem ſuā vendere ꝛ in adiectiōe in diē ſi ampli⁹
debuit offerre ne adiectione alteri⁹ auocaret
ab eo res.vt.ff.e.l.ait ꝓetoꝛ.ſ.hodie.ꝛ.l.ꝛ ſi
ne.ſ.queſitū.ꝛ.l.ſi in emptiōe. ¶Itē iuuat in
ſeparatione bonoꝝ minoꝝ neceſſari⁹ heres q̄
queſita bona poſt libertatē īmiſcuit bonis do
mini ſui. Si aūt nō eſſent ĩmixta iure ſuo ſibi
ſeruarent.vt.ff.e.l.ait.ſ.nō ſolū.ꝛ inſti.de he
re.qua.ꝛ dif.j.rūſo. ¶Itē reſtituitur minoꝛ in
cōꝓmiſſione ſi ei expedit nunq; cōꝓmiſſiſ
ſe.vt.ff.e.ſi minoꝛ.ſ.minoꝛes. ¶Itē in accepti
latione ꝛ ĩ nouatiōe ſi ſine cā accepto tulit de
bitoꝛi vel ab idoneo debitoꝛe ad inopē nouau
uit.vt.ff.e.l.patri.ſ.pe. Et generaliter dico re
ſtitui minoꝛes ꝓpter ſui facilitatē vel aduerſa
rij calliditatē vl rōne eoꝝ que amiſerūt vel rō
ne eoꝝ que non acquiſierūt vel eo qꝺ oneri ſe
implicuerūt.vt.ff.e.l.q; ſi minoꝛ.ſ.non ſemp.ꝛ
l.non oīa.ꝓo oī tñ re nō datur reſtitutio ſi ma
ioꝛi rei vel ſumme ꝓeiudicet.vt.ff.de in inte.
reſti.l.ſcio. Secus dico in re modica ꝛ q̄ modi
ca vel minima ſit vl iudicis arbitrio relinquit.
2 ar.ff.de iure delib.l.j.ſ.vlt. Q̄nq; tñ vt detur
reſtitutio neceſſe eſt grāde damnū pati mino
rem.ſ.in rebus que fortuitis caſibus ſubiecte
ſunt ſi eas diſtrahat minoꝛ ꝛ in reb⁹ ex cā iudi
cati captis ꝛ venditis quas vult reuocare mi
3 noꝛ.vt.ff.e.ꝛ ſi ſine.ſ.q̄ſitū.ꝛ.l.ſi ex cā. ¶Sunt
et alie cauſe in quib⁹ nō reſtituitur minoꝛ vel
rōne doli ſui vel mendacij ſui vel ſacramēti ſui
coꝛporalis vel ꝓiuilegio libertatis vel ꝓi
uilegio pentis vel patroni ꝺ quē vult reſtitui
vel qꝛ ſemel denegata eſt reſtitutio de quibus
qꝛ ſpāles rubꝛice.j.ſupponuntur.ſ.ſi aduerſus
delictū.ꝛ ſi mi.ſe ma.di.ꝛ ſi aduerſus venditio
nem.ꝛ ſi aduerſus liber.ꝛ q̄ꝛ aduerſus quos ꝛ
ſi ſepius in integrū reſtitutio.ad pñs omitto.
In aliis aūt reſtituit minoꝛ de his q̄ geſta ſunt
in minoꝛi etate nō de his que poſtea ſ ꝫ vbi im
petrauit minoꝛ veniā reſtituit de his q̄ geſta
ſunt ante veniā.vt.ſ.dictū eſt. ¶Itē illud cer
tum est q; minoꝛi facto maioꝛi obſtat ratiha
bitio ſua expreſſa eoꝝ que geſſit minoꝛ vel ta
cita.vt ſi maioꝛ factꝰ patiat labi quadrienniū
infra qꝺ nō petat reſtitutionē.vt.j.ſi maioꝛ fa
ctus ratū habuerit.l.j.ꝛ.ij.ꝛ de temp.reſti.l.ſu
4 peruacuā. ¶Reſtitutionē aūt poſtulat minoꝛ
vel eius tutoꝛ vel curatoꝛ procuratoꝛ ſpālis vl
ſi dubitet de ſpāli mandato ſatis dabit ratam
rē dñm habituruꝝ ꝛ ꝓo reſtitutiōe non cōpetit
minoꝛi actio ſed iudicis implꝛoratur officiū.vt
ff.e.q; ſi minoꝛ.ſ.vlti.ꝛ.l.illud.ſ.j.ꝛ.l.q; ſi de
ſpāli.ſ.ꝺ eum cū quo ꝺxit non ꝺ eū ad quē res
peruenit vel niſi ille ſciat rē ita geſtam vel niſi
ille cū quo ꝺxit minoꝛ nō ſit ſoluēdo.ĩ his em̄
caſibus cognitiōe ꝓetoꝛia res aduocabitur a
poſſidēte ꝛ reſtituto minoꝛi ꝛ ſic reciſa alienā
tione dabit vtilis in rem actio.vt.ff.e.l.in cau
ſe.ſ.vlt.ꝛ.l.plane.ꝛ.l.ſed vbi.ꝛ aduocari debet
pars altera ꝺ quā minoꝛ agit alioquin ipſo iu
re nō teneret reſtitutio.vt.ff.e.l.verū.ſ.ſcien
dum.ꝛ.l.in cauſe.ſ.cā.ꝛ.l.etiā.ſ.vlt. Nā nego
ciorum merita partiū aſſertiōe ꝑandunt.vt.j.
ſi q̄ vim vl alio mō.l.vlt. Si aūt ꝑs vocata ĩtra
tres menſes nō appareat minoꝛ nihilominꝰ
5 reſtituit.vt in aut.vt ſpō.lar.ſ.ad hec. ¶Q̄nq;
tñ qꝺ est notabile ita reſtituit minoꝛ decep
tus a ſeruo vel filiofa.vt teneat dñs vel pa
ter de eo qꝺ ad ſe peruenit ꝓo eo aūt qꝺ non
peruenit ad dñm ipſe dñs vl ſatiſfaciet de ſuo
vel ſeruū ꝺbet vel dabit eū caſtigandū verbe
ribus.filius aūt noxe ſuo cōdemnabit.vt.ff.e.
l.q; ſi minoꝛ.ſ.ſi ſeruus.ſic ꝛ liberabit dñs ſo
la caſtigatiōe ſerui.vt.ff.de his q̄ deie.vel effu.
l.ſ.ſ.cū ſeruꝰ.ꝛ de iniu.l.ꝫ ſi vnus.ſ.cū ſeruꝰ.
et de in.om.iudi.l.ſi q̄s.ſ.ĩ ſeruos. Eſt ꝛ aliud
notabile qꝛ dolū adhibēte ſeruo in ꝺctu ſtenet
dñs alias de peculio etiā ꝓo eo qꝺ nō perue
nit ad ſe. Si aūt adhibeat ex ꝺctum tenet noꝛ
xaliter.vt.ff.de dolo.l.ſi oleū.ſ.pe.ſic ꝛ ecōtra
rio actio ex ꝺctu q̄ſq; datur noxaliter.vt.ff.ſi
menſoꝛ fa.mo.di.l.ſi duob⁹.ſ.vlt. ¶Ubi aūt et
apud quē ꝛ infra que tpa minoꝛes vel eoꝝ he
redes petant reſtitutionē hic nō dico. qꝛ ſpe
ciales de his.j.ſubſiciunt tituli. Sed illud no
to q; vbicūq; reſtituitur minoꝛ ei⁹ aduerſarij
etiā maioꝛ reſtituitur in eodē tñ ꝯcapitulo nō
in alio.vt.ff.e.l.q; ſi minoꝛ.ſ.reſtitutio.ꝛ.l.pa
tri.ſ.j.ꝛ.l.etiā.ſ.j.de quo plenius dicem⁹.j.de
6 reputationibus. Itē aliud noto q; ꝫ minoꝛ im
petrauit ſe reſtitui nec poſtea velit vti illo be
neficio.pōt ei renunciare qꝺ fauoꝛe ſuo fuerat
indultū.vt.ff.e.l index.

Vide Ange. Aret. in .ſ. ſiqs agēs. pe. col. ver. ĩ glo. inſti. de actionibus.

¶De filiofamilias minoꝛe, Rubꝛica. 23

BIU Cujas

7 De minore in gne dictū est. Nsic aūt spāliter ponit de minore filiofa. quē non eē restituendū videbāt q̄ p hoc ei? pr̄i maiori subuenietur q̄d nō fuit pretoris propositū tn̄ ꝺctū est. Nā nou solū p̄s sed filij videt interesse cū et fili? ex ꝺctu suo dū est in ptāte insolidū ,conueniatur vel fact? sui iuris cōueniāt inquantum facere p̄t sed ⁊ filij interest q̄ ⁊ si patris bona ,pter debita puta fisco occupant peculium ei? separetur ex cōstitutione claudij .si ergo filius cōueniatur postulat auxiliū siue p̄r̄e iubente ꝺxit siue nō excipitur mutuū. q̄d si patre iubente accipiat nō iuuatur. vt. ꝑ. ti. prox. dixim? plene. Nec distinguo vt pla. ꝺxerit fili? principaliter an fideiubendo subuenitur eñ ei vtrobiq; ex sequēti tn̄ cā p̄t filiofa. denegari restitutio. hoc est si ei pro quo interc̄sit ex titit heres. tunc eñ cū suo noīe nō alieno conueniri videatur nō restituitur pro ea pte qua succ̄sit. vt. ff. de solu. l. stichū. ſ. adiicio. ⁊. j. e. l. j. ⁊ est hoc cū interc̄sit principaliter alienam obligationē in se transferendo. Nam si partici paſset alienam obligationē illa ipso iure extingueretur aditione facta. vt. ff. de fideiusso. generaliter. ⁊. l. heres. ſ. seruo tu. Superfluū ergo eēt tractare de medicina restitutionis cuz obligatio ipso iure sit sublata. ¶Sed nec distinguo vt ꝑlacen. interc̄sserit ,p patre an pro extraneo. Nā si pro patre etiā si in modica parte succ̄sit pro ea parte non restituetur. vt. j. e. l. j. Nec obstat qđ legitur. ff. qđ cū eo. l. iij. ⁊. iiij. q̄ ibi nō conueniebāt vt patris heres imo suo noīe qđ hic nō est. Porro ante? exīstat heres p̄r̄i vel extraneo restituit etiā si soluēdo sit ille pro quo interc̄sit. q̄ interest minoris potius nō soluere ? solutū repetere. vt. ff. de cōpēsa. l. ideo. Licet. ꝑ. dixerit ꝺ. ar. ff. eo. cū mādato. ſ. sed si euentu. ſ. si aūt ipse. q̄ ibi in vno casu p̄ricipaliter cōtraxerat minor in re maioris. Vñ ne subueniāt maiori ꝑ minorē in subsidiū subuenit minori id ē si nō sit soluēdo dñs cui? fuit procurator. Hic aūt minor scōario interc̄sit vñ q̄ hoc ipso deceptus est restituit. Itē ibi in altero casu nō ꝺxit minor ſ̄z procurator ei?
8 vnde ipse in subsidiū restituitur. Si aūt pater conueniatur ex ꝺctu filij siquidē noīe suo. ſ. de peculio vel de in rē verso vel ? iussū nun? est restituēdus. Si vero conueniāt noīe filij velut legitimus administrator vel cōueniatur filius patre auctore in aduentitijs pater etiā inuito filio implorabit restitutionē. vt. ff. de mino. l. iij. ſ. sed vtrū. ⁊. l. patri. ⁊. j. de bo. ? lib. l. vlti. et de bonis maternis. l. j. ſ̄z ⁊ mortuo filio si pater quasi heres cōueniatur ex eius p̄sona re-
9 stituetur. vt. ff. de mino. l. iij. ſ. pompo. Pōt ⁊ illud dici q̄ si filius cōueniatur noīe suo ex delicto culpa cōmissa nec velit restitui vt pater eo dānato de peculio teneāt p̄r̄ etiam inuito filio restitutionē implorabit. Et ita pōt intelligi. l. illa p̄r̄. vt. j. si aduersus delic. l. j. ⁊. ff. de pecu. l. ſ. ſ. idē scrib. iudicati. Qđ aūt ibi ꝺr qui de peculio tenet expositiōe id est teneri pōt. Si aūt nō conueniatur fili? vel p̄r̄ imo si filiuſſa. velit agere ⁊ petat restitutionē in eo q̄ patri post data dotē ex interuallo cōsensit vt stipularet dotē sibi soli reddi. Est quidē restituēda ꝺ maritum l̄z forte ꝺ patrē non pōt. vt. ff. e. l. iij. ſ. ſ̄z vtrū. j. qui ⁊ aduersus quos. l. vlti. Idē est si filiuſſa. p̄r̄i cōsenserit remittenti legatum post mortē patris ei relictū. vel dic etiā hodie i vita p̄r̄is relictum q̄ aduētitia hodie acquirunt si
10 liuſſa. vt. ff. e. l. iij. ſ. fi. qđ. Porro illud noto q̄ si filiuſſa. minor a minore acceperit mutuū fauore etatis creditoris denegatur debitori filiofa. macedoniani exceptio. ſ̄z mulieri intercedenti apud minorē nō denegatur velleiani exceptio. vt. ff. e. l. verum. ſ. vlt. ⁊. l. si apud.

¶De fideiussoribus minor. Rubrica. 24

11 Via non solum minores sed etiā maiores gr̄a minorū. i. eorū fideiussores restituunt ⁊ ideo de eis. i. fideiussoribus minorū videam?. Sciēdum est aūt q̄ vbi minor sui facilitate decipitur ⁊ ideo restitui pōt fideiussori nō succurritur siue restituat minor siue nō. Si tn̄ restituatur minor ꝺ eū cui tenet nihilominus ⁊ ꝺ fideiussorē restitutionē ꝺr ipetrare alioquin necesse habebit ei satisfacere. Qđ dixi in fideiussore ⁊ in mandatore ⁊ in cōstituto re ⁊ quolibet q̄ pro minore iteruenit est intelligendū. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. de mino. l. in cāe. Et ꝑ hoc ptz restitutionē ipso iure nō ptinere ad principalem obligationē ſ̄z personalē exceptionē inducere. vt. ff. de excep. l. exceptiōi. Alioquin extincta principali obligatiōe ipso iure impossibile esset durare accessoriā. vt. ff. de re iu. l. cū principalis. Si aūt minor decipitur aduersus dolo dante cām ꝺctui maior quidē ageret de dolo. minor aūt restitui pōt. Et ideo denegatur ei actio de dolo: ⁊ si restituatur minor nihilominus ⁊ fideiussor iuuat vt ei sua nō minoris ꝓficiat restitutio. vt. j. eo. l. iij. ⁊. ff. de excep. l. exceptionis. ſ. rei aūt. immo ⁊ si minor nō curet restitui fideiussor iuuabit. vt. ff. de cōtrata. l. si post mortē. ſ. vlt. Si ꝺo de dolo alteri? incidēti nō q̄ dedit cām ꝺctui decipiāt minor: q̄ de iure cōi actione ex eo ꝺctu pōt agere minor vt decipiāt. vt diximus. ſ. de dolo. Dixerūt quidā minorē nō esse restituendū. Alij cōtra: q̄ minor nō mero iure: sed iure actionis est tutus. vt. ff. de mino. in cause. ſ. ij. Et ꝓbat hec oīa locū cum minor ⁊ fideiussor tenētur ei: qui eis restitutis cōtra aliū nō habet regressum. vt q̄ cū minore p̄r̄incipaliter ꝺxit. vbi aūt ille ꝺ quē restituit minor habet ꝺ aliū principaliter obligatū regressum fideiussori indistincte succurrit. vt ecce minor adiuit hereditatē ⁊ creditori heredi-
tario dedit fideiussorē deinde restituit. vt abstineat fideiussori eius indistincte succurrit cōtra creditorem: q̄ creditori in aliū heredē vel

Vide Feli. in. c. ſi ſignifica. ſuit. iiij. no. de re ſti. ⁊ in. c. paſtoralis. ver. dum fr̄e mat ab. bas. de excep.

BIU Cujas

ipsam hereditatez est regressus. vt. ff. de admi. tu. l. ij. z de acqui. here. si pupillus. Idemq; z si minor alii defendere volens dat fideiussorem actori vel iudicatū solui. Nā z hec in eū qui defendebatur erat actori regressus: z ideo fideiussoribus indistincte succurrere. Et ideo ō non esse admittendū minorē: vt defendat sine mādatore: q; nō est idoneus defensor. vt. ff. de p̄cu. l. si minor. Et ridiculū est dicere qō ait. ꝑ. ibi dolo fuit minor inductus vt defenderet: immo nec defendit: z querebaſ an reciperetur ad defendendū: z ita nec de facto stare pōt illa rēsponsio. Nec dico vt ipe aliud in ℨctibus q̄ in iudicijs. vt. j. ti. j. l. ij. vel q̄ fideiussor crederet minorē esse maiorē hoc diuinare est. Item z si hoc esset quare subueniretur fideiussori in nomine creditoris. vt. ff. de mino. l. in cause.

¶Si tutor vel curator interuenerit. Rubrica. 25

1 RIderet aliquis minorē nō esse restituendū vbi ℨrit tutor vel curator auctor: sed tn̄ ℨrium est z in his que gesta sunt in iudicijs z in his que gesta sunt extra. vt. j. e. l. ij. sed hoc in iudicijs admitte si minor diffinitiua ledaſ sñia. Nam si ledaſ in eo q̄ instantia iudicij perijt triennio primū tutores vel curatores debet cōuenire: z si non sint soluēdo restituet ī integrū. vt. j. de iudi. l. pperandū. ſ. vlt. al's aūt electionē habet minor: vtrum restituaſ an ꝓsonali actione agat cōtra tutores vel curatores suos. vt. ff. de mino. l. etiam. ſ. j. Idēq; z si tutor vel curator ℨrit in re pupilli vel adulti solus. i. etiam sine minore. vt. j. eo. l. iij. z. l. vlt. ¶Hec tn̄ fallunt in casibus: hoc est qn̄ soluūtur pēsiones vel vsure nō excedentes metas biēnales z summā centū sol. vt. j. de admi. tu. l. sancimus. z. l. cōstitutiones. Idēq; z si restituat eis hereditas ex trebelliano. vt. j. ad treb. l. pe. In his eñ casibus sola tutoris vel curatoris auctoritas plenissimā p̄estat securitatē soluēti vt nec restitutio iam possit hē lo cum. Si aūt minor ℨrit solus sine tutore vel curatore siquidē est pupillus ipo iure nō obligatur sine tutore. vt dixim⁹. ſ. de pac. ſ. pactorū. z plene no. j. de aucto. p̄stā. ſ. effectus. Si aūt est adultus obligaſ quidē: sed tn̄ restituit. vt. ſ. de in integ. resti. mi. l. si curatorē. z. j. e. l. j. nisi in iudicijs in quibus ipso iure nō p̄eiudicatur minori sine curatore. vt. j. si aduer. rē iudi. l. vlt. z. ff. de re iudi. l. acta. ſ. contra. z. l. contra pupillum. ¶Item illud p̄eter hoc notandū est q̄ ꝓcuratore minoris contrahente minor supradictam non habet electionem: immo primū debet conuenire procuratorem q̄ pete restitutionem in integrum. vt. ff. de mino. l. cum mandato. plus eñ his qui gerūt ex necessitate q̄ his qui gerunt ex voluntate tribuendum est. vt dixi. ſ. de in integrū restitutio. mino ſ. item restituitur.

¶Si in cōi eademq; causa restitutio in integrū postuletur. Rubrica. 26

2 CErtū est ipsis minoribus subueniri ꝓ restituti onē: z q̄nq; eoz gra subuenitur alijs puta eoz fideiussoribus licz sint maiores. Itē equitate rei subuenitur eoz aduersarijs. vt dictum est. ſ. de mino. z dicemus. j. de reputationibus. sed hic illud querebatur an restitutio minoris ꝓficeret alij maiori cū quo rē vel cām habet cōem ratione cōionis vel societatis qō nequaq; verū est. vt. j. e. l. j. al's tn̄ inuenio q̄ p̄iuilegiū minoris ne currat ei p̄scriptio ipo iure. pdest maiori: q; res est indiuidua puta seruit⁹ quā cōiter habet cū minore. vnde z inter maiores lata sñia pdest alteri. vt. ff. quēad. ser. amit. l. si cōem. z si ser. vēdi. l. loci. ſ. si fundū. sed z vbi de cōi causa qs rescriptū accepit alteri qui pariter supplicauerat cōsultū videt esse. vt. ſ. de diuer. rescrip. l. j. Itē si ex duob⁹ tutoribus cōdēnaris vnus appellauerit z vicerit ꝑ pdest ei⁹ victoria alteri si vtriusq; vna fuerat defensionis causa. vt. j. si vnus ex pluri. appel. l. j. z. ff. de appel. si qui. ſ. vlt. Itē ex alterius iureiurando nedū iuranti: sed mihi etiā daſ actio ex ℨctu per metū cōiter inito. vt. ff. de iureiurā. l. si duo. sed z dilationes in causa cōi a reo impetrate ꝓficiunt actori. vt. j. de tēpo. re. l. vlti.

¶Si aduersus rē iudicatā. Rubrica. 27

3 SIcut in alijs ita z in sñia lata cōtra minores tutorū vel curatoꝝ auctoriate vel lata sñia cōtra eosdē tutores vel curatores restitutio daſ minori bus si tn̄ sñia lata sit in minore etate al's non nisi hoc structū sit dolo aduersarij: vt minore⁹ facto maiore sñia ferat. vt. j. eo. l. j. z. l. in re. z. ff. de mino. l. iij. ſ. j. Si autē is qui obtulit se defensioni minoris cōdēnet nō restituit. vt. ff. de mino. l. eū qui. nisi forte dānatus defensor actione neg. ge. minorē cōueniat. vbi aūt dānatur minor indefensus ipso iure non tenet sñia sine habeat siue nō habeat tutores vel curatores. Satis est eñ q̄ eos nō defendit in causa. vt. j. e. l. vlt. licz in ℨctibus z in aditione hereditatis z in alijs oībus que gerūtur a minoribus distinguatur habeāt vel nō habeāt tutores. vt diximus. ſ. de mino. z pbaſ. ſ. de resti. mino. l. si curatorē. z. ff. de acqui. here. l. necessarijs. Et hic subijcio quādā regulā: q; vbicunq; eius restituit minor cōtra sñiam z aduersarij in eo. c. restituēdus est nō in alijs vel in his que nō amisit p sñiam. vt. ff. e. l. etiā. ſ. ex causa. z. l. cū minor. Videt tn̄ hodie nō dari restitutionē minori cōtra sñiam: q; ipso iure nō currit ei p̄scriptio in appellatione facienda: z sic semper habet cōe auxiliū vnde debet ei denegari extra 4 ordinariū. vt. ff. de mino. l. in causa. Olim autē currebat p̄scriptio sed restituebaſ minor nō ad appellationē tn̄: sed ad hermodicū. i. vt lata sñia habeaſ ꝓ nulla. vt. ff. de in integ. resti. l. vlt. Sed dic etiam hodie minorē restituēdū: q;

Vide ꝓfundissime circa hoc p. d. feli. ī. c. j. eꝛ de p̄scriptio. ī. iij. col. vbi multa alleꝝ gat ad istud ꝓpositū.

a Minore. minor an possit resti. ī in teg. petere cōtra sñiam cōtra se lata. vide latissime multa ad ꝓpositum ꝓ. d. bar. sozi. consi. cc xlij.

BIU Cujas

plus ẽ ei subueniri ad ꝫ vt qđ factũ est habeat ꝑ nullo ꝯ ꝙ liceat ei appellare. vt. j. si sepius ī integ. resti. l. j. Unde etiam si appellauerit curator pro adulto adultus potest restitui. vt. ff. de admi. tu. si minoris. vel quod est verius ibi nõ loquit de appellatiõe q̃ fiat a sñia qua absoluti sunt tutores immo de ea q̃ fit a sñia qua condẽnati sunt curatores. ꝓ̃t ⁊ alia ratione dici restituẽdũ minorẽ. qz ꝓscriptio appellationis faciende currit ei sicut ⁊ currit ei ꝓscriptio iudicij finiẽdi ⁊ inuentarij faciẽdi. vt. j. de iudi. ꝓperandũ. §. vlt. ⁊ in aut. de here. ⁊ fal. §. pupil. Jn aliis autẽ ꝓscriptionibus temporalibus cõtrariũ est. vt. j. quib. ex cau. in integ. resti. non est necesse. l. vlti.

¶Si aduersus venditionẽ. Rubrica. 28

Vide pa. 5 nor. multos tex. alle. ī ꝟſ. cyij. colũ. iiij. ī iiij. dubio vo lu. ij.

Minor restituit in

integrũ ī vẽditione si tñ vẽditio teneat si aũt vendat ea q̃ seruãdo ꝑñt seruari sine decreto ipo iure nõ tenet vẽditio ⁊ ideo nec dat restitutio. Si aũt vẽdat cũ decreto tenet vẽditio. ſz restitui poterit si doceat se lesũ. vt. j. de admi. tu. l. lex. ⁊ de ꝑdijs mi. l. siquidẽ. Ubi aũt vẽdit ea q̃ seruãdo seruari non possunt restituitur minor ꝓpter enorme dãnum vel fraudis cõsiliũ. vt. ff. de mi. ⁊ si sine. §. j. nec in aliquo ꝑdictor distinguitur sit tutor soluẽdo vel nõ vel vtrum possederit emptor tribus annis vel nõ si tñ minor restituat emptori expẽsas. vt. ff. e. l. ītra. §. vlt. Et ī ꝑmis reb⁹ exigit tutoris vel curatoris auctoritas in secũdis idẽ. si tñ minor habeat tutorem vel curatorem alioquin adultor vẽdẽre tenet vẽditio ſz restitutio dat. Jn pupillo aũt nõ ꝛz ipo iure. vt dixim⁹. §. si tutor vel curator īter. ⁊ ꝑbat. j. si ꝓpter pu. pẽ. l. j. ⁊. §. de mi. l. si curatorẽ. Ubicũq; aũt dixi minorẽ restituẽdũ ibidez denegat ei auxiliũ si corporaliter iurauerit se nõ venturũ ꝯ vẽditionẽ. Secus si vboten⁹ iurauerit nec eĩ voluit imperator haberi auctor ꝓfidie periurij. vt. j. e. l. j. ⁊ j. si mi. se ma. di. l. si alterius. ſz si decipiat vltra dimidã iusti precij nichilomin⁹ queri posset. vt credũt sapiẽtes qua si sacramentũ ꝑindicauerit ei in iure speciali tñ non in iure cõmuni. Ubi autẽ minor vendidit sine decreto qz sine decreto vẽdere non pot̃ iurauerit se nõ venturũ ꝯ venditionẽ tamẽ suo iure nõ ꝓpter remediũ restitutionis rem vendicabit qz cõtractus ipso iure nõ tenuit. vt ꝯ. de legib⁹ ⁊ cõ. l. nõ dubiũ. ſz. Ad. hic idẽ quod in superiori casu dixerit. sed hec diuersitas ꝙ l. imperatoris Federici sublata est qui ait sacramẽta puberũ sponte facta sup cõtractib⁹ rerũ suar̃ nõ retractãdis inuiolabiliter custodiri ꝑcipimus. ⁊ iõ siue cũ decreto siue sine decreto cõtrahat repellit a priuilegio qđ habet ratione etatis sed non repellitur a iure cõi. vt dictũ est. Et idẽ alias repio vt quis ꝓpter sacramẽtum nõ repellatur a iure cõmuni. Ecce eĩ qui iurat se nõ vẽturũ ꝯ transactionẽ ꝓtextu falsorum instrumentorũ veniet cõtra eã. vt. ꝯ. de transac. l. si ex falsis. Jtez qui iurat se pecuniã

Vide arẽti. cõſ. xxij. Et limita istũ tex. ꝙ iuramentũ nõ cõfirmat cõtractum vbi in eo arguere

redditurũ potest opponere exceptionẽ nõ nu. tur de pecu. vt. j. de nõ nu. pecu. l. vlt. Se ⁊ mulier q̃ ita ante iurauit se perseueraturã in scenica cõuersatio ne iure cõi venit contra. vt. j. de nup. auten. qđ suo. eis. Et est sic in. ff. q̃ satisfda. cog. l. vlt. Jtẽ mu lier sola cõfessiõe repellit a priuilegio velleia ni si confiteatur ob intercessionẽ se pecuniã ac cepisse. vt. j. ad vellei. antique. ſz a iure cõi non repellit quis ꝓpter cõfessionẽ ne opponat exceptionem nõ nu. pecu. vel nõ nu. dotis vel alias cões. vt probat. j. de proba. l. cũ ꝑcibus. ⁊ de do. cau. l. vlt. ⁊ de nõ nu. pec. l. in ☞ctibus. Jura eĩ cõia preferunt priuilegijs. vt in auten. de nõ alie. §. qz verisimile. Uñ ⁊ difficilius expugnantur. Illud notandũ ꝙ minor denegat restitutio in venditione ☞cta cũ predecessore minoris maiore. xxv. ãnis ſz tps soluẽdi incidit in tps minoris succedẽtis. vt. ff. de mino. emili⁹.

¶Si aduersus venditionẽ pignoris. 29

6 # Cum res mino-

ris pignori obligata distrahat a creditore distinguit vel cepe rit pignus a minore vel ei⁹ predecessore. si a minore in qua etiã obligatione decretũ fuit necessariũ. vt. §. pri. ti. diximus. ſz id nõ exigã in venditione quã facit creditor restituitur minor etiã pro modico dãno. vt in alijs ☞ctib⁹ suis. vt. ff. de distra. pig. l. si debitor. §. j ⁊ hoc scõm. B. Alij nõ incõpetẽter hic adiecerũt. vt si eẽt pignus pretorij vel iudiciale qđ cepit a minore restituatur minor. ita demũ si patiatur enorme damnũ vel adhibeatur fraudis consiliũ. vt dixi. §. de mino. Si aũt ceperit pignus a predecessore minoris necesse est ſm. B. vt alterũ istor cõtingat ad hoc vt restituat minor. i. enormitas dãni vel fraudis consiliũ creditoris ptícipatũ cũ emptore. nec eĩ sufficeret creditorẽ mala fide fuisse versatum vt restitueret minor creditor tñ ꝑsonaliter teneretur. vt. j. e. l. ij. ⁊. j. de ꝑdijs mino. l. ij. Alij exigũt hic vtrũq; cõtingere vt restituatur minor ꝙ satis defendi posset qz oĩno fere iure defuncti videt ꝙ debeat vti minor a quo cepit pignus nisi vbi illa duo contingũt. vt dictum est. ⁊ illis cõtingentibus plus ꝫ minor ꝙ defunctus cui ☞ possessorẽ nõ daret ingressus ꝯdiu creditor eẽt soluendo ſz creditorẽ ꝑsonaliter cõueniret. vt. j. si ven. pig. aga. l. j. ⁊. ij. qđ in minore nõ est. vt. ff. de mino. l. in cause. §. interdũ. Si quis tñ vellet dicere minorẽ nunq̃ restitui vbi a predecessore cepit pignus nisi sicut quilibet maior vt dixi. j. si venturo pignore agatur iam ꝫ legẽ expressam. vt. ff. de mino. l. emilius. qđ est tutius sicut aũt in hac rõne ita et in venditione quã vult facere missus creditor in possessionẽ bonorum pupilli qz non defenditur distingui conueniat pupil. ex ꝑsona patris an ex sua in scõo casu differt venditio ī tpis pubertatis. Jn primo sit etiam in pupillari etate. vt. ff. quib⁹ ex cau. in pos. ea. l. apud.

¶Si aduersus donationẽ. Rubrica. 30

BIU Cujas

1 Siēdū est qd minor cum decreto vel sine decreto donare non pōt. vt j. si ma. fa. ratū hā. l. vlti. ff. vlt. & ideo restitutio locum nō habet. vt. ff. de mino. l. in cause. sz in casib⁹ donat minor puta mercedes ꝓceptoribus nō quas minimas poterit sz ꝓ dignitate natalīū cōstituet. Item alimēta parentibus & cognatis dabit & cis solēnia munera mittet sz extraneis interdū alimēta dabit. scilz si hoc expediet pupillo & hec donationes fieri debēt cum decreto vt tñ si fiant immoderate restitutio locū habeat. vt. ff. de admi. tu. l. cum plures. ff. cum tutor. & de tu. & ra. di. l. j. in prin. Idēq; et si donauerit minor in dotis cām vel donationis ꝓpter nuptias. vt. j. de admi. tu. l. lex illa. tñ non ex simplici donatiōe sed ob causaz iustā. Spōsalitia plane largitas & si simplex sit donatio in rebus tñ q̄ sine decreto alienantur fieri pōt cum cōpetenti moderamine. vt. j. eo. l. ij. & j. de ꝓdīs mi. l. ꝓdia. Alioquin restitueretur minor. q̄ autē alienātur sine decreto vel a tutore vel a minore vel eius curatore diximus. s. si aduersus venditionem.

¶ Si aduersus libertatem. Rubrica 31

2 Si minor contra libertatē q̄ iam cōpetit velit restituī nullo mō pōt nisi ex magna causa hoc a ꝓncipe fuerit assecutus ea. s. quā princeps approbauerit vel si serui mānumissio pertinet ad euersionem totius domus minoris si tñ minor dolo serui inducit vt ipsum manumittat agat minor cōtra manumissum actiōe de dolo olim infra ānū hodie ītra biēniū. post biēniū aūt agat actione in factū ad interesse: q̄ sz dolus in seruitute sit admissus. vñ post libertatē non videretur iudicis officio cōueniēdus. vt. j. an seruꝰ ex suo facto. l. vlt. tñ q̄ ꝓpter dolū illum liberest quasi ex admisso dolo in libertatē tenet. vt ff. eo. l. si ex cā. ff. vlt. & l. nisi. & l. verū. Si aūt velit restitui cōtra libertatē cōpetitura pōt. vt ec ce minor. xxv. annis maior. xx. vēdidit mihi serum ea. l. vt eum manumittere. Nā añ q̄ manumittaz restitui poterit. vt recipiat seruū suum postea nō. vt. ff. eo. l. verū. ff. q̄ si minor. Jō aūt dixi de maiore. xx. annis: q̄ minor neq; manumittere potest neq; vēdere. vt manumittat ab alio: nisi apud cōciliū causa cogni. vt insti. q̄. ex cau. ma. nō pos. ff. eadem. & ff. de ser. ex. l. si minor. Et in sīla ꝓ libertate data idem distingue pronūciatū sit eum liberū esse an liberandum. In ꝓmo casu nō datur restitutio. In scōo cōtra. vt. j. e. l. j. ij. & iij. & iiij. & ff. de iu. l. q̄ se. a sīla tñ libertatis pōt appellare minor: & si non appellet restitui poterit minor ad appellādum: vt. j. eo. l. vlti. & ff. de appella. l. illud.

¶ Si aduersus transactionē vel diuisionem in integrum restitui velit minor. 32

3 Restituitur minor contra transactionē siue sit facta cū ipse ageret cōtra aliū: siue eū alius ageret contra illum: ita tñ si tenuit transactio, verbi gratia facta fuerit super his in quibus alienandis non exigitur decretum sed tutoris vel, curatoris auctoritas vel solius adulti voluntas si non habeat curatorē. vt dicimus. con Vide ximus. s. si aduer. ven. & de in inte. resti. mino. si si. j. col. j. autem fiat super his que possunt seruari exigitur decretum & tutoris auctoritas. vt. j. de admini. tuto. lex. & de ꝓedi. mi. l. non solū. & ff. de transac. l. cum hi. ff. si cum lis. si ergo hoc non ꝓueniat trāsactio est ipso iure nulla: nec dabitur restitutio. ¶ In diuisione autez est aliud sciendū q̄ si minor habet rem cum alio cōem in qua alienāda exigitur decretum minor non poterit pronocare socium ad diuisionē: sed socius maior poterit pronocare minorez. vt. j. de de ꝓedi. mi. l. inter oēs. & ff. de reb. eorum qui sub tutore. l. si pupillorū. j. responso. et ita, per decretum ex necessaria causa procedet diuisio in qua si decipiatur minor implorabit in integrum restitutionē. ¶ Ubicunq; autem restituitur minor vel in transactiōe vel in diuisione et 4 alius cōtra eum similiter restituīt sz vt recuperet oīa que ꝓpter transactionē vel diuisionē amisit hoc eīm facit negocij necessitas siue contiguitas: & causa connexa. Igitur si actioni ex transactiōe obstat exceptio mō non obstabit si ipso iure sua actio per acceptilationē fuit extincta & nunc vtilis exveteri causa dabit actio: et ita q̄ fuerat extincta per imperatorē restituī tatur: & transigēti restituīt tanq̄ Marie & marthe Lazarus. vt. j. eo. l. j. & ij. sic & muliere intercedente subducta vel minoris persona in vetere debitorē restitoria datur. vt. ff. ad vell. l. si debitrix. ff. si ꝓ eo. & de fideius. l. si titius. et. j. ad vell. l. antique. Idēq; ꝓ eo qui accepto tulit causa mortis donādo: & postea conualuerit. vt. ff. de dona. causa mor. l. q̄ si debitori. Et idē in casib⁹ aliis quilibet plerūq; notare potest. ¶ Sed illud nō pretermitto q̄ q̄nq; restituitur actio auxilio alterius ꝓpositę actionis: vt ec ce debitor in fraudem creditorū liberauit debitorem suum creditores per paulianaz actionem conuenire possunt debitorem debitoris: vt se reponat in eandem obligationez. vt. ff. de his que in frau. cre. l. actiōe hac ꝓpter transactionez. ideo dixi quia si ex alia causa amisisset actionem quomodocunq; is qui cum minore transigerit non restitueretur ei actio. vt. ff. eo. l. cum minor quā. Sed & amplius si quid ad minorem peruenerit ex transactione illud restituere debet inquātum locupletior est. Nam hic eadem distinctione vtor qua in venditore & eadem vtor in mutuo licet quidam inter ea minus bene notauerūt differentiam. vt. ff. de mino. l. quod si minor. ff. restitutio. & l. patri. ff. j.

¶ Si aduersus solutionem a debitore vel a se factam. Rubrica. 33

BIU Cujas

5 Si debitor minoris velit soluere minori ita vt nō possit decetero inquietari ab eo soluere debet pecuniā minori cū auctoritate iudicis vt plenissimā cōsequatur securitatē vel iussu iudicis in eadem deponere pecuniā. ne vel debitor oneret, vsuris vel creditor minor perdat pecuniā. nec distinguo interueniat tutor in his vel non interueniat. vt. ff. de mino. l. ait prętor. §. j. licet Pla. dixit debitorē solo iudice auctorē q̄uis adultus curatorē nō habeat de iuris rigore liberari nō posse. ar. est p eo insti. qui. ali. li. §. pe. Et est hoc notandū q; aliud est in vēditis prędis cū decreto in q̄bus nō denegat minori restitutio ppter decretū. vt. j. de prędis. si quidē forte. ideo; q; solutio fit ex necessitate vēditio ex uolūtate. Si aūt debitor soluat tutori vel curatori minoris vel ipi minori cū eor auctoritate vel soli adulto si nō habeat curatorē liberatur quidē ipso iure: sed tn minor causa cognita. i. amissa pecunia restitui post. vt. j. e. l. j. nisi minor aspectu corporis adito prędice falso p bauit etatē vt debitorē soluere cōpelleret: tūc em nō restituit cōtra eūdē. curator tamē qui sciēs eū esse minorē z pseuerās in officio patit eū accipe pecunias debitas poterit hoc noīe cōueniri. vt. ff. e. l. minor. xxv. annis adito prędice. Sed z si minor prędictā nō adhibuerit fraudē in casibus denegat ei restitutio. i. cū restituitur ex trebelliano hereditas et q̄n soluūtur ei pēsiones vel vsure nō excedētes metas biēnales z sūmā. c. sol. vt. j. de admi. tu. l. sancim. z. l. Restitutōe. z. j. ad treb. l. pe. ¶Si aūt debitor soluat soli pupillo vel adulto curatorē habēti ipso iure nō liberat: sed si minor habeat pecuniā solutā aut ex ea locupletior fit. vt q; ex ea quid habeat emptū vel quid sibi necessario comparuit. vt. ff. de solu. in pupillo. z adhuc eandē pecuniam petat poterit per excep. doli mali submoueri quia occasionez iuris trahit ad iniquū compendiū et magis est de preda q̄ de damno solicitus. vt insti. quibus alie. li. §. pe. et. j. pro emptore. l. eum. et. ff. de admi. tut. l. si minoris.

6 ¶Si vero minor qui est alterius debitor velit ei soluere siquidē talia debet in quibus alienādis exigitur decretū z tutor et decretum in eis soluēdis debet adhiberi nisi pupillus debeat ei ex persona patris. vt. §. tit. pri. dixim. z. ff. de rebus eorum qui sub tu. l. magis. §. si pupillus. Alioquin ipso iure facta solutio nō tenet et quod solutū est si extat vēdicari a minori potest. Et si creditor cōsumpserit liberat minor facto creditoris. vt insti. quib. ali. li. §. pe. z. ff. si cer. pe. non oīs. §. vlti. z de solu. q̄ si forte. §. vlti. Si aūt minor debeat id q̄ pōt alienare sine decreto solui pōt a solo tutore vel curatore vel minore cū eorū auctoritate vel a solo adulto si nō habeat curatorē. vt dixim. §. pri. tit. si aduersus venditionē. z ita contingit liberatio ipso iure vel si hec non seruent minor nō librabitur nisi cōsumptiōe creditoris. vt dictum est. Et hec oīa vbi debet minor ciuiliter z naturaliter si aūt debeat naturaliter tn z soluat legitime. vt dictū est. nō repetit solutū nisi p beneficiū in integ. resti. siue extet q̄ solutum est siue nō extet. Si aūt nō legitime soluat siquidē extat solutū minor suo iure vēdicare pōt quia quod soluit non fecit accipiētis vt dictū est. si autē consumptū est q̄ soluit minor cedit quidem insolutū mero iure q̄ soluit minor. z tn naturale erat debitū. nam et eius noīe minor mero z cōi iure cōpensationē patitur z beneficio restitutiōis minor z repetit q̄ insolutum cessit z cōpēsationē euitat. vt. ff. de nego. gest. l. iij. §. alteri. z si certū peta. nō oīs. §. vl. z. j. eo. l. indebito. z. ff. ad trebel. si eius puta. Quidaz tamen dixerūt pupillū repetere suo iure etiaz sine restitutione. ar. ff. de condi. inde. l. interdū. sed certe. l. illa cum prędicta determinatiōe est intelligenda sed z pro se induxerūt. l. prędictā in. ff. ad trebelia. si eius. per quam totum contrarium dico nec aliter dici potest si bene intelligatur quia ibi non loquitur de resti. in integ. sed de restitutione hereditatis.

¶Si aduersus dotem. Rubrica 34

7 Si mulier minor xxv. annis plusq̄ habeat in patrimonio: vt si habet centū. pmittat. cc. noīe dotis vel vltra q̄ valeat patrimoniū vel vltra q̄ valeant facultates ipso iure nulla est pmissio in eo q̄ est vltra. vt. ff. de iure do. siue gnalis. Idē q̄ z si pcurator p adulta pmittat dotez vt ibi dicitur nisi pcurator pmittat aīo donandi vel decipiēdi tunc em tenet in prciudiciū pcuratoris. Si vero adulta pmittat vltra vires pīmonij. vt si hz centū. pmittat octuaginta cum debeat creditoribq̄ quadraginta vel si totū patrimoniū res nolando dedit nō detracto ere alieno tenet pmissio. sed restituit. vt. ff. de mino. si ex cā. §. in dotis. Si vero curator bona fide promittat vltra vires tenet sz de eōtate gaudet exceptiōe. vt. ff. de admi. tuto. l. cū post. §. j. ¶Porro licet. §. dixerim mulierē restituēdā tn heres eius nōvidet restituēdus cū ipse suo z cōi iure dotē repetere possit. lex tn dicit eū restituēdū. vt. j. e. l. j. sz forte est intelligēdū cū mulier fecerat pactū de lucrāda dote. vel dic agit p fructibus pteriti tpis. argu. ff. de vsufru. l. quesitum.

Tid pu chre i lu do. ro consi xiij. i

¶Si aduersus delictum. Rubrica 35

8 In cōtractibus et quasi cōtractib. iuuātur minores. vt dictū est. Nunc aūt in delictis dicit eos iuuari siue delinquat minor extra contractū vel quasi siue in rebus in q̄bus cōtraxit puta cōmodatis vel depositis vel venditis vel locat vel silibus. In his tn distingue a deliquat minor ex culpa seu nō aī ppositio animi sciētia in primo casu iuuat minor siue ciuiliter siue criminaliter cōueniatur. Nā licet tn infinite minor mero z cōi iure teneat tn restitutionē in doli non inte. pōt postulare. vt in nihilū teneat. Si vero capax

a Minor

BIU Cujas

delinquat ex animi sciẽtia si quidẽ ciuiliter cõ
ueniatur nõ restituitur nisi poterit ꝓfiteri qõ
ne teneatur dupli.ꝛ maluit negare in hoc solũ
restituetur.vt ꝓ ꝓfesso habeat.Itẽ si potuit
trãsigere maxime in penali actiõe restituetur.
vt habeatur negociũ ꝓ transacto.ſ. tanta quã
titate quãta potuit transigere vel si nõ appa
reat certa quãtitatis accipietur sũma ꝑm bo
ni viri arbitriũ quã verisimile est eũ transige
re potuisse.vt.ff.de mino.l.si ex eã. ſ.nũc videꝫ
dum.ꝛ.ſ.siue cõmissum.Si vo criminaliter cõ
ueniatur ex delicto suo cõmisso ex ꝓposito nõ
restituetur nisi quatenus miseratio etatis ꝓ
duxerit iudicẽ ad mitiorem penam.Naz ꝛ hoc
idem in sene facerẽ.Si tamen minor cõmiserit
adulteriũ vel crimẽ quod ꝓ adulterio punit
lex iulia.nullo modo restituitur minor puta si
precium accepit ꝓ comperto stupro vel domũ
prebuit ad id stuprũ vel adulterium cõmittẽ
dum nec eũ subuenitur ei aduersus ꝓcepta le
gum qui dũ leges inuocat ꝺ eas ꝓmittit.vt.ff.
de mino.l.auxiliũ.ſ.in delictis.ꝛ.ff. de termi
no mo.l.ij.ꝛ hoc vbi petit sibi subueniri in de
lictis a se cõmissis.si aũt in delictis ab alio cõ
missis petat se restitui.puta vt liceat ei accusa
re delinquentẽ qz liberatus est a pena crimi
nis ꝓscriptione tpis nullo modo restituit rõ
ne etatis licz minor restitueret rõne absentie.
vt.ff.de mino.auxiliũ.ꝛ quibus ex cau. ma.l.si
qua.Et est ꝓprie delictũ quod cõmittit ĩ omit
tendo.ꝛ dictũ est quasi derelictũ.plerũq; tñ po
nitur ꝓ his que omittũtur ꝛ ꝓ his que fiunt.
vt dictum est.Porro in quodã omisso iuuatur
minor ipso iure vt si mulier minor nõ petijt si
lijs impuberibus tutores nec eũ decedenti
bus eis in pupillari etate denegat matri suc
cessio vbi maiori denegaretur.vt.j.e.l.ij.Item
in quodã delicto cõmisso in faciẽdo etiã ex ani
mi scia subuenit minori ipso iure vt si fecerit
ludibriũ sui nec eũ infamat ipso iure lz ifama
retur alius.vt.ſ.qui.ex cau.ir.infa.l.pe. forte
ideo qz se tm ledit ꝛ nõ aliũ.Itẽ ait.Pp.minorẽ
iuuari ipso iure.vbi minor delictũ ab alio ꝺmis
sum noie minoris ratũ hz quasi si nõ vere cri
men admittat.qui ratũ hz sed certe hoc nõ ꝓ
batur.l.fino ratihabitio cũ fiat animi scientia
mandato debet comparari.vt.ff.de regu.iur.lꝰ
iur.ſ.j.ꝛ de viz vi ar.l.j.ſ.quotiens.

¶ Si aduersus vsucapionem. Rubrica. 36

2 Minor etiã in vsu
capiõe rei sue restituit. pupillo
tñ ipso iure non currit vsucapio
triẽnij vl decẽnij.vt.ff.de acq.re.
do.l.bõefidei emptor. ¶Nec ob
stat qõ legitur.ff.de eo q̃ ꝓ tutore.l.si is q̃.ꝛ ti.
ꝓ emptore.l.j.ſ.si a pupillo.ꝛ de doli excep.l.
apud.ſ.si q̃s non tu.loquũtur eñ predicte le
ges qñ pupil.possidebat vel possederat.ꝛ ideo
credebatur dñs.Nam sepe ꝓ vo ponitur quod
ad opinionẽ refertur.vel dic potest rem pupil
li immobilẽ vsucapi non posse.Idemq; ꝛ in re
bus adultorum ex sñia oꝛationis diui seueri;
quia ꝛ eoꝝ ꝓhibetur alienatio.vt.ff.de re.eo.l.
qui neq; res aũt mobilis vsucapi poterat sed
dabat restitutio.Hodie aũt ꝓhibita ẽ aliena
tio tã mobiliũ qꝫ imobiliũ q̃ possunt seruando
seruari.vt.j.de admi.tu.l.lex.Et iõ ꝓhibetur
vsucapio.vt.ff.de fun.do.si fundũ. ergo ipso iu
re minor tutꝰ est vt in vsucapione triẽnij ꝛ de
cẽnij ꝛ vicẽnij.¶Prescriptio aũt.xxx.an.currit
adulto sed nõ pupillo iuuatur tñ ꝑm nos bñfi
cio restitutionis.Alij aũt dicũt minorẽ nõ re
stituẽdũ sed certe ex gñalibus vbis edicti ꝓ to
ris est minor restituẽdus que talia sunt si quid
cũ minore gestũ erat.vt dixim⁹.ſ.de mino.Itẽ
lex illa q̃ est.j. in quibus cau.in inte.resti. non
est ne.l.vlt.q̃ ꝺr minori nõ currere tpales pre
scriptiones ꝛ ꝓscriptionẽ.xxx.an.obtinere sta
tutũ suũ nõ denegat minori restitutiõez pupil.
planevt dictũ est ipo iure illesus est.vt.j.de ꝓ
scrip.xxx.an.l.sicut.Porro gñaliter dici potest
in oĩ prescriptiõe gñali ꝛ ppetua: vt vbi cepit
in psona maioris cui extitit heres minor cur
rat q̃dẽ prescriptio in minori succedẽti nec in
terpolat ex eius etate.vt.ff.de fun.do.l.si fun
dũ.ꝛ.j.de nõ nu.pe.l.si itra.ſz deꝫ restitutio.vt
ff.de mino.l.etiã ei.nec eũ ibi potuit incipere
ab eo q̃ portat in vẽtre cũ triẽnio in vtero nõ
moꝛetur.In duobus tñ casib⁹ prescriptiones
ceptaz in psona maioris inuenio interrũpi ex
minori etate succedẽtis.i.differri quou sq; suc
cedens fiat maior hoc est in ꝓscriptione q̃driẽ
nij ꝙ datur maiori ad restituendũ ꝛ in prescri
ptione quĩquẽnij decẽnij vel vicẽnij que statu
te sint ꝺ maioꝛes.xxv.an.vt rata videanꝫ ha
beri que gesta sunt ab eis in minori etate. vt
qz sine decreto alienauerũt vel vendiderũt vel
donauerũt his eñ casibus si decedẽtibus ma
ioribus succedãt minores residua tpa ꝑdicta
rũ ꝓscriptionũ nõ currunt minoribꝰ succedẽti
bus nisi postea qñ maiores efficiunt.vt.ff. de
mino.l.interdum.et.j.si maior fac.ali.l.vlt.ſ.
vlt.forte ꝓpter circuitus tollendũ ne restitua
tur minor ad restituendũ ꝛ qz ꝓ nulla ꝺz ha
3 beri ratihabitio minoris.¶Extra summã no
tandũ est:qz lz respu.ꝛ eccl'ia fungat iure mi
noris.vt.j.ex qui.cau.ma.l.respu.ꝛ.j. de iure
reip.l.reꝑublicã.ꝛ.ſ.de sac.san.ec.l.vlt.tñ res
eoꝝ mobiles possunt vsucapi.Nã oĩs prescri
ptio minor decẽnio currit eccl'ie:vt habuim⁹
ſ.de sac.san.ec.restituet tñ eccl'ia.Itẽ ciuitas
vt adolescẽtule lz fisco forte ipo iure nõ currit
vsucapio:vt pupilli oĩno censeatur iure.

¶Si aduersus fiscum. Rubrica. 37

4 Si minor cõtrare
rit cuz ꝓcuratore cesaris ꝛ decipiat
restituitur minor in inte.ac si cũ pri
uato ꝺrisset:ꝛ cognoscit de ea restí
tutione ꝓcuratoꝝ fisci.vt.j.e.l.j.¶Et iste dicit
procuratoꝝ reipu.vt.ſ. de modo mule.l. cura
toꝝ.ꝛ improprie quãdoq; ꝺr procuratoꝝ qz vni
uersitas procuratorẽ habere nõ potest: vt no.
ſ.de procu.Si autem minor decipiatur a pro
curatore fisci cũ quo ꝺrit restituit in integruz

BIU Cujas

et cognoscit de ea restitutione ꝓcurator cesaris vna cū ꝓside ꝓincie exigitur etiā pēnia pfoni fisci. vt. j. e. l. ij. Et ptz ex his vnū ꝓiuilegiatū ꝫ alterū ꝓuilegiatū esse restituēdū sicut ꝫ eccl'ia ꝫ ciuitas ꝫ minor ꝫ minorē restituitur nec minor cū eo locupletatur iniuria. Plane si minor idipm quod accepit ꝓdidit vel cōsumpsit non in rē sibi vtilē vel dilapidauit melior est eius cā: restituet em ꝫ ciuitatē vel eccl'iam vel aliū minorē ne teneatur. vt. ff. de mi. l. vex. §. vl. Itē ꝫ duo minores absentes vicissim ꝫ se restituūtur. vt. ff. q. ex cau. ma. l. vlt.

¶Si aduersus creditorem. Rubrica. 38

5 Licet crediti appellatio sit generalis. vt. ff. si cer. pe. l. j. hic tamē spāliter ꝓ mutuo ponitur. vt ꝫ als in. ff. ad ma. l. q. ꝫ sic ponitur hic creditor ꝓ feneratore. Sicut aūt in alijs ꝫctibus restituitur minor ita ꝫ ī mutuo fortassis ꝫ amplius: q lz als minor debeat ꝓbare se deceptū vel se amisisse. q ei ꝺ datum. vt. ē. de mino. l. miorib⁹ ꝫ. ff. de iureiu. nā posteā. §. si mior. hic tñ creditor debet ꝓbare minorē locupletā tū: q ex quo dicit ꝓminor se ꝓdidisse vel dilapidasse ꝓsumitur ꝓ eo in odiū creditoris. vt restituatur in integrū nisi creditor ꝓbauerit eū locupletiorē factū. vt. j. e. l. j. vel forte est lex intelligenda cū creditor in se receperat onus ꝓ bationis vel vt cū minor ꝓbauerat de amissione ꝫ creditor semiplene ꝓbauerit ꝺ locupletatiōe. ¶Porro si minor ex mutua pecunia emit prediū vel eā agenti credidit actionē quā hz eedet creditori vel rem quā cōparauerat idē prestabit nō eo distincto crediderit sedenti vel nō
† sedenti in ludo ꝓditionis. sed eo tñ inspecto in aliquo sit locupletior an non. vt. ff. e. l. pri. §. j.

Vid⁹ pulchre per matheſ. no. ſuo. lviij. ici. no. vnuz caſū quotidianū.

¶Si vt se ab hereditate abstineāt. 39

6 Sicut in alijs ita ꝫ si minor adiuit hereditatē minus lucrosam vel agnouit bonorum possessionē vel ex trebellia no recepit hereditatis restitutionē restituitur in integ. cā tñ cognita ꝺsiderato nō tm̄ eo sit lucrosa hereditas vel nō: sed etiā eo an interſit minoris litibus ꝫ sumptibus non vexari. vt. ff. de mino. l. minorib⁹. xxv. annis. Itē eo cōsiderato an in hereditate sint multe mortales res vel prędia ruine subiecta. vt. ff. e. l. verū. §. si locupleti. In persona minoris ꝺsidera si sit pupillus an pubes. Si pupillus ꝫ adiuit cum tutore hereditatem restituit vt dictum est. Si aūt adiuit sine tutoris auctoritate etiam lucrosam hereditatē ipso iure nō ꝓiudicatur ei. vt. j. insti. de auc. tu. §. nec ꝫ. Si autem sit adultus curatorē habēs idē in eo ꝫ in pupillo dicam. vt. ē. de mi. l. si curatorē. Nam licet pupillo non sit sufficiens curatoris auctoritas in adeunda hereditate. vt. ff de ap. l. cum in vna. §. j. In adulto tamen contrarium est: q non potest habere tutorem. vt. j. de admi. tu. cum quedam. Si aūt adultus curatorem non habet adire ꝫ se potest hereditatem. ꝫ restitui potest in integrū. vt. ff. de acqui. here. l. impuberibus. ꝫ. l. necessarijs. Sicut aūt restituitur minor habens tutorem vel curatorem: ita ꝫ minor habēs ꝓtez restituiſ siue tpe ꝓpatris auctoritate adiuit in cuius est potestate: siue adijt pater solus ꝓ filio minore. vt. j. de bo. ꝙ libe. l. vlt. §. vbi. Est tamen hoc quodā spāle ꝓpter paternā reuerentiā. Nā si restituat filius cōtra
7 adītionē factā a ꝓte vel auctoritate ꝓis nō restituet in integ. vt liceat ei adire ne leges fiāt ei iudicio sepius ꝫ amplecti ꝫ respuere eādez hereditatē cupienti. vt ibidē dicitur als ȳtra. vt. ff. de mino. ꝫ si sum. §. restitutus. ¶In restitutione aūt danda minori ꝙ tñ fieri debeat cā cognita vocari debēt creditores: vt intersint cum minor abstinet alioquin nulla esset restitutio. vt. ff. de mino. l. etiam. §. vlt. Si aūt oēs creditores absint vel quidam soleniter citent a iudice quibus intra tres mēses non apparētibus minor sine periculo ab hereditate discedet iudice ꝓuidente vbi debeat res hereditarie custodire quātitate earum in actis manifestanda ꝙ tñ periſt per imbecillitatem etatis nō restituitur a minore. vt in auc. vt spon. lar. §. ad hec. ꝫ. ff. de mino. l. ait ꝓtor. §. plane q̄ post. sed nunq̄d ꝫ legatarij vocandi sunt cū minor petat restitutionē ꝙ satis dici pōt cum et eos hec cā tangat: ꝫ ab eis comprobari ꝺz ar. j. de here. ꝫ fal. §. sancimus. ꝫ. j. de auctoritate ꝓ stanḍa. l. vlt. ¶Plane que facta sunt a minore medio tpe anteq̄ restituatur vel abstineat vel q̄ soluit vel q̄ solutū est ei rata habenda sit. vt. ff. de mi. l. si in integ. ¶Illud certū est minorem tūc demū restitui vt abstineat qñ adiuit. Nā si non adiuit vel cū esset suus heres se nō immiscuit. in ꝓmo casu ipso iure *non tenet*. In scō tenet quidē mero iure. sed hz exceptionem. ꝫ ita nō reputat ꝓ herede vel quantuz ad creditores vel legatarios. nisi quantū ad libertates ī testamēto relictas. vt. ff. de fideicō. liber. cum quasi. §. sed et si q̄s suus heres. nec est necessaria testificatio super hoc ꝙ aliqs abstinet vel se nō immiscet q̄ fides veritatis ver
8 borū adminicula nō desiderat. vt. j. e. l. j. ¶Extra sūmā illud nota ꝙ minor qui extitit heres necessari⁹ dño suo nūq̄ restituit vt abstineat. sed restituitur vt acquisita post mortem dñi sint ꝛmixta bonis dñi separent vel si nō essent ꝛmixta suo cōi iure ea sepat. vt. ff. ꝺ mino. l. ait
9 §. nō solū ꝫ de sepatiōi. l. j. §. vlt. ¶Itē illō no. ꝙ qui restituitur vt abstineat ꝓ nō herede adeo reputat vt is q̄ substitut⁹ est vulgariter minori instituto vtiliter ex substitutione admitti possit si velit. vt ar. ff. ad tertu. l. j. §. si q̄s adita. ꝫ. l. ij. §. si bonorū. nec obstat qꝺ legitur de edicto succeſſorio. l. vl. q̄ ibi obstabat inferiori ꝓscriptio an vel certū diem qꝺ tacuerat post repudiationē ꝓmi. vñ ꝫ si postea restituat primus liceat ei adire deinde restituatur vt liceat abstinere non admittit sequēs. Ideo aūt dixi. si velit substitut⁹ q̄ si nolit nō ꝓpellit. vt

BIU Cujas

ff.de acqui. here.l.si minor. nisi substitutus minori fuerit seruus testatoris: tūc eñ compelli tur: q; necessarius est heres.si tñ bona nō sint soluendo.vt.ff.de mino.& si sine.§.sed q papi. Nam si sunt soluēdo nō curauit lex eū cōpelle re cum ab intestato ꝓpter lucrū multos verisi mile sit ea appetere.

¶Si vt omissam hereditatē & possessionē: vel quid aliud acquirat. Rubrica. 40

1 QUE quis putaret subueniri minoribus tūc demū cū certāt de dāno vitādo ait etiā in lucris omissis vel repudiatis minores iuuari.si ergo repudia uit hereditatē delatā sibi minor sicut repudia tio teneat cōi iure ,put explicuimus in alijs cō tractibus.§.si aduer.vē.de in integ. resti.mi.& si tutor vel cura. interuene. restituet mi.vt li ceat ei hereditatē adire: si tñ post repudiatio nē hereditas non sit distracta vel a substituto minori vel ab eo qui repudiāte minore succes sit. Si eñ sit distracta repellet minor nisi hic minor patris sui in cuius erat ptāte repudia uit hereditatē:& ea sit distracta in etate huius minoris ab herede sequēte:tūc eñ restituetur minor toto tpe minoris etat; & post infra qua driēniū. Itē post quadriēniū de eātate habet triēniū.vt.§.de repu.here.l.vlt. Itē si minor re pudiauerit legatū sibi relictum vel quid aliud qđ potuit acquirere restituit in integ. vt.§.de here.dictū est.vt.ff.de mi.l.& si sum.

¶In quibus causis in integrū restitutio nō est necessaria. Rubrica. 41

2 QUE sunt cause i quibus restitutio non est necessaria: vt ecce si ipso iure deficiat ☞ctus:q; nō in teruenit tutor.vel curator.vt.§. de in integ.resti.mi.l.si curatorē.& insti.de auct. tu. Et de his etiā plene dixi mus.§.si tu. vel cu. inter.& §.si aduer.rē iudi. cū & minores. idē est si ipso iure deficiat ☞ctus q; nō interuenit decretū. vt.§.si ma.fac.ra.ali. 4 ha.l.vlt.§.vlt.& de predi. mi.l.ij.& l.si quidem. vel q; dolus dedit cām ☞ctui: vel q; minor so cietatē ☞xit donationis causa.vt.ff.de mi.l.in cause. Itē ipso iure iuuat: vt ei parcat in infa mia: vt si fecit ludibriū sui minor.vt.§.qui.ex cau.infa.ir.l.vlt. Itē minor mulier que filio im puberi nō petijt tutorē nō priuat eius succes sione. vt.§.si aduer.deli.l.vlt. Itē iuuatur ipso iure in oñi tpali prescriptione de quibus ple ne diximus.§.si aduer.vsuca. olim autē curre bāt sed restituebat minor.vt.§.e.l.vlti. ¶Ideo aūt statuit lex minorē in tpalibus prescriptio nibus ipso iure iuuari: q; certum est minorē de ceptum in amissione rei vel act.sed in ☞ctibus habet opus petere in integ.resti. q; nō est cer 3 tū eū deceptū esse. Quedā porro tpales pre scriptiones sūt moderna & antiqua iura effi cacissime currūt minoribus: vt ecce tpalis pre scriptio que obijcit minori volēti accusare. vt ff.de mino.l. auxilium. Item quinquēnij pre scriptio que obijcit minori ad tuēdū statū de functi. vt.§.ne de sta. defun.l.si mater. & ff. ne de statu defun. nō esse. ¶Itē prescriptio non nu.do.obijcit minori alij succedēti:vt nō resti tuatur vltra statuta tpa. Sed intra ea restitua tur.vt.§.aut. de tē.nō solu.pe. Itē prescriptio appellationis faciēde. vt.§.si supius in integ. resti.postu.l.& iudicij terminādi & inuētarij fa ciēdi currit minoribus:sed restituit.vt dixi.§. si aduer. rē iudi.prescriptio aūt nō nu.pe. nō currit minori ex sua ꝑsona: sed ex ꝑsona eius cui extitit heres currit.vt.§.de nō nu.pecu.l.si intra. sed restituitur tamē. vt diximus.§.si ad uer.vsuca. Itē iuuatur minor ipso iure in con tractibus benefi.& quibusdam quasi ☞ctibus stricti iuris qui coequiparant eis.i.legatis & fideicōmissis in qbus interpellatione sua de bitorē potuit constituere in mora.vt ita debi tor tenet iudicis officio ad vsurā vel fructus prestādos ex mora. vt.ff.de vsu.l.mora.§.rūso. &.§.§. & ff.de le.§.l.si qs seruo. & de cōdi.& de. l.si cui.in fi. Illā & si non interpellauerit minor a Mora. debitorē: tñ re ipa est in mora[a] fauore mino vide Jo. ris hoc ipso q; nō soluit. vt.§.e.l.in minore.& §. de imo. i 5 de act.emp.l.curabit. In maioribus eñ exige §fi. lxxv. 4 ret interpellatio. Sed tñ ad maiorē hoc evi in fi. dentiā: & vt suppleā que plerūq; vtilia sunt di stinguo: q; mora fit iure cōi cū qs maior.xiiij. annis. vt.ff.de ver. ob.si pupillus interpella tus ꝑ diei apposite lapsum. vt.ff.de ver.sig.si fundū. & C.de ☞hē.stip. magnā.vel per litis cō testationē.vt.ff.de ver.ob.l.nemo.in fi.vel per eius cui debet nūciationē congruo loco & tpe factā. vt.ff.de vsur.l.mora. & ff.de ver.ob.si ex legati.cum intelligat se debere vel tenere de buit intelligere.vt.ff.de rebus credi.& si certū peta.l. qđ te. nec omissa sit rei repetēde instā tia si sine causa distulit rei solutionē vel pre stationē. vt.ff.de vsur.l.mora. & l.sciendū. Hec mora facit rem tñ vel interesse tñ extimari officio iudicis ,put erat tēpore more vel cepit esse postea vsq; ad sententiā perseuerante ta mē mora.vt.ff.de edēdo.l.vbi.§.j. & de tritica ria.l.pe. & de act.emp.ratio.§.si per vendito rē.& de re iudi.si kalendis.& de cōdi.fur.in re.& de verbo.oblig.l.quotiens in diem. Hec mora facit currere vsurā in cōtractibus benefidei & legatis & fideicō. vt.ff.de vsur. mora.§.j. & de leg.ij.si quis seruo. & l.qui insolidum.j.rūso. & §.etiā. q; legata licz sint stricti iuris equiparā tur tñ in hoc benefidei ☞ctibus. vt.C.in qui. cau.resti.in integ.nō est ne.l.in minor. Secus in cōtractibus stricti iuris. vt.§.de condi.inde. l.j.etiā lite cōte. licz.§. dixerit cōtra. Hec mo ra inducit petitionē fructuū ꝑ officiū iudicis in quolibet ☞ctu si petā qđ aliqñ fuit meū vel eius cuius iure vtor alioquin exigit litis con te.in ☞ctu dūtaxat stricti iuris.vt.ff.de vsur.l. Vide lu videamus.§.si ac in.j.rūso.& §.§.& §.ex causa. ro. in fin & §.si possessionem.l.ij. ¶Hec mora quādoq; gu.suis i punit in tertia parte debiti.vt.ff. de inoffi.te stio sing. stamē.et si quis suo. ¶Hec mora facit rei peri cxviij.

BIU Cujas

culū indistincte ptinere adreū etiā si res erat taliter pitura penes actorē. Satis ē eīm q̄ potuit nō perire. vt. ff. de le. j. cū res. §. vlt. Nec obstat qđ dr. ff. depositi. l. si plures. §. vlt. q: ibi nō erat ī mora licet eēt q̄uētus. q: habebat, pbabilē causam resistēdi vt ꝓpter expēsas. ¶ Itē expressiū probatur in autē. de deposito ꝛ depo. cū eīm ibi dicat teneri eū q̄ iterdicit depositario. ne mihi restituat de fortuito casu. multo magis depositarī teneť si sine causa teneat ꝛ pfidius facit. ¶ Unū hic suppono circa realem actionē notabile. vt si erat bonefidei possesor a principio ꝛ post cepit esse malefidei. vel ī mora distinguitur an erat eodē mō peritura penes actorē. vt. ff. de rei ven. itē si verberatū. §. vlti. Nā ex pcedētibus et sequētibus patet q̄ loquiť in bonefidei pos. ꝛ est hoc ratione initij et vt alias in eodē ti. l. si i aliena. Sed illud nō omitto. q̄ si iustā causam litigandi habebat in distincte nō teneť. vt in. e. ti. vtiq; añt si tñ fuit a principio bonefi. alioq̄n oīno de piculo tenetur. vt. ff. de rei ven. iul. ī pncipio. pmo rñso. ꝛ

5 §. ij. ¶ Illud notandū q̄ q̄ñq; reputať ꝺs malefi. pos. q̄litercūq; sciuerit ad aliū ptinere hereditatē quātū ad fructꝰ ꝛ cū similia. vt. ff. de pe. here. itē veniūt. §. petitā. ꝛ §. a quo. ꝛ. l. sed ꝛ si le. §. si ante. Itē in rei vē. post litē ote. fit malefidei quantū ad fructꝰ. vt. C. de rei ven. certum. remanet tñ bonefidei pos. quātū ad vsuca. triēnij cōplēdam quātum ad hoc vt suos faciat fructus sed eos vt dictum est restituit. sicut ꝛ rem vsucaptā post lit. cōte. vt. ff. pro emp. l. ij. in fi. et de vsur. l. q̄ scit. §. vlt. ꝛ de rei vē. si post. Item quātum ad facilitatē. vt. ff. de peti. here. illud. nullo modo vero videť possesor quātū ad prescriptionē. x. vť. xx. an. q̄ interrūpiť lite ote. vt

6 C. de rei ven. mora. ¶ Fit mora iure spāli ꝛ fauore hoc ipso q̄ nō soluiť. vt in minore. xxv. an. ꝛ hec parit vsuras tñ. vt. C. in qui. cau. in integ. re. non est ne. l. in minor. Fit etiam fauore circa libertatē fideicōmissariam hoc ipso qđ non pstatur. ꝛ hoc inducit vt matri deť manumittēdi causa. vt. ff. de fideicō. l. cū vero. §. apparet. Item fit fauore cursū biēnij et similiter parit vsuras. vt. C. de iure do. l. vlti. §. vlti. Fit ꝛ quā doq; spāliter ꝓpter odiū. vt in fure predone. vt. ff. de vi ꝛ vi ar. l. j. §. rectissime. ꝛ. l. pe. Item in meticuloso sed in eo distinguiť. vt. ff. quod me. cau. si cū. §. q̄ si hō hoc nisi mora purgetur.

7 ¶ Purgať autē oblatione rei stipulatione nouandi animo interposita vel nō nouādi si erat res in pntia. vt. ff. de cōdi. fur. l. parui. ꝛ de sol. qui. x. §. j. Item mora q̄ fit minori re ipsa purgatur cursū temporis. vt. ff. de le. ij. l. titia scio. § vsuras.

¶ Qui et aduersus quos in integrū restitui non possunt. Rubrica 42

8 PRosecutus est impērator casus ꝛ cās in quibus et ꝓpter quas detur vel non sit necessaria restitutio. Nūc añt p titulos incipit edocere ꝓpter que denegetur restitutio. ¶ Et in isto ti. notandū est eā denegari ratione personaꝝ. s. petētis in integrū resti. ꝛ psone eius cōtra quē petiť. Et pōt hic recipi in psona petētis cū creditor repetit mutuū datū minori. nā licz aľs debeat, pbare minorē locupletatū. vt diximus. §. si aduer. credi. tñ si minor qui accepit mutuū ꝛ petit in integrū resti. sit diligens pffa. et actibus publicis industrium se fecerit doceri. vt lapsum eum per etatem non sit verisimile non cogetur creditor probare eū esse locupletiorē. imo nisi, pbauerit ipe se circūuētū id est facilitate sua amissam pecuniā denegabitur ei restitutio ꝛ motuū cogeť reddere. vt. j. e. l. j. Item pōt hoc recipi in q̄libet causa ex qua minor petiit restitutionē ꝛ in q̄ necesse habet probare se deceptū. Nā si semiplene, pbat puta p vnū testē posset ei alias deferri sacramentum vt iuraret se deceptū sed hoc vbi ita diligēs est. vt dictū est nō deferť ei q: ꝓsumptio facit ꝺtra eū. etiā idē dici pōt vbi minor, pbauit per duos testes se deceptū ꝛ aduersarius per duos probauit cōtrariū nec eīm minori deferť iusiurādū. Si añt minor nullo mō, pbat se deceptū vel, pbat qđē plenissime ꝛ sine obstaculo alterius ptis. Nō est opus cōsiderare de qualitate psone minoris nisi in mutuo. vt dixi cum

9 nihil, pbatur a minore nec a creditore. ¶ Propter psonam añt ei ꝺtra quā petiť restitutio ista denegať. vt si petat eam ꝺs ꝺ parētes vel pfonos q̄ añt cōtineātur pfoniv̄ parentis appellatiōe. vt diximꝰ. §. de ī iusvo. nec distinguitur sit parēs vel pfonꝰ honestꝰ an turpis vite. vt. j. e. l. vlť. Nā liberis ꝛ libertis semp sctā ꝛ honesta ꝺz videri psonā pentis ꝛ patroni. vt. ff. de obsequijs. l. liberto. Et hoc de restitutiōe quā petūt liberi vel liberti iudicis officio. nā iure actionis pūt petere restitutionē ꝺ pentes vel pfonos nisi actio sit famosa. §z ꝛ tūc in locū famose dať eis actio ī factū. vt. §. de dolo. si super

10 stite. ¶ Porro in casu ait Pla. restituēdū minorē ꝺ pfem vel parētē etiā iudicis offō. vt si erat qō de pfia ptāte ꝛ pronūciatū est pro pfe. vt §. si aduer. rē iud. l. si cum. vel dic q̄ lex illa corrigiť. j. e. l. vlť. vť accōmodat pses ptes suas de negādo restitutionē. ¶ Itē alio casu vť restituē dus filiꝰ cōtra patrē. puta in aduēticia hereditate quā repudiauit filiꝰ et pater adiuit restituiť eīm filiꝰ minor. vt. j. de bo. q̄. lib. l. vlť. forte q: filius ibi nō ꝺxit vel quasi ꝺxit nec deliquit vel quasi deliquit cōtra pfem hoc ipso q̄ repudiauit hereditatē vel quod ibi dicit eū restituē dū est intelligēdum q̄n pater non adiuit.

¶ Si minor se maiorem dixerit vel probatū fuerit. Rubrica. 43

11 PSicut ratione psonarū denegať restitutio ita ꝛ denegať ratione mēdacij: vt q: minor asserit se maiorē distingue tñ subtiliter dicat minor se maiorē aduersarij dolosa psuasione an vltro p se. In primo casu nō p̄eiudicatur ei. vt. j. e. l. j. nisi forte iuranit se maiorē. ꝛ si iurauit verbotenus tñ repelliť solū a bñficio restōnis nisi

Nō bar. sing. ꝺ si. liij. īcip. picared?

BIU Cujas

palā.ꝛ euidenter ex instrumētoꝝ ꝓbatione nō ꝑ testiū depositiōes se fuisse minores oñderit. vt.j.e.l.viti.§.q; si ꝑ. Sed si iurauit corporaliter aīo repellit.vt.j.eo.l.pe.in fi. Nā lz aliꝰ decepto alteriꝰ dolo def ꝯtra dolosum replicatio doli vt decepti cōi gaudeat iure etiā si iurauit se quid facturū vel nō facturū.vt.ff.de pac.l.iuris.§.sed si fraudādi.ꝛ.§.de trāsa.l.sub ꝓtextu. tñ hic ꝓpter religionis vinculū sacrameto firmatū nō lz minori aspirare ad spāle priuilegium restitutionis qꝝ facilī adimūtur ꝓuilegia ꝯ iura cōia.vt ꝛ.§.de transac. notauimꝰ.ꝛ.§.si aduersus vendi. Uel forte hec distinctio iurauerit vel nō iurauerit minor adhibēda est tūc demū quādo asseruit se maiorem sine dolosa psuasione alteriꝰ. Et ad hoc īduci pōt qđ ff.j.e.l.pe.ibi aditꝰ itaqꝫ ꝛ etiā. Hic tñ qñ minor asseruit se maiorē vltro sine dolo alterius distingue voluit aliū decipe. An qꝝ credebat ita esse asseruit si aliū voluit decipere per assertiones suā nullo mō restituit. vt.j.eo.l.ij. si vo noluit decipe remanet ei saluū beneficiū restitutiōis nisi ꝛ asseruit ꝛ se maiorē esse ỹbotenus iurauit.tūc em repellit nisi palā ꝛ euidēter ꝑ instrā nō ꝑ testes oñderit se fuisse minorē ꝯ si sacramento coꝛaliter ꝓtito asseruit se maiorē nullū supest ei auxiliū.vt.j.e.l.pe.si em repellitur a sacramento etiam si alterius dolosa suasio interuenerit multo magis debet repelli vbi alter nihil peccauit. Si aūt dubiū est asseruit minor aīo decipiēdi vel non decipiēdi dici pōt vt nō presumat cōtra eū q̄modo dicit se minorem ꝛ tūc dicebat se maiorē.vt.j.e.l.ij.

¶Si sepius in integrū restitutio postuletur. Rubrica. 44

1 QUaliter rōne personarū ꝛ causaꝝ cesset restitutio.§. dictū est. Hic aūt ponit qualiter cesset rōne beneficij sepius collati vel semel denegati. ¶Et est illud sciendū ꝯ sepiꝰ minor pōt in integrū restitui.nisi ī casu.vt dixim⁹.§.si vt se ab hereditate abstineat. Si vero semel ē denegata restitutio minor nō restituit postea preter quā ad appellationē nisi nouis defensiōibus cām instrui posse dicat: vt.j.eo.l.j.ꝛ.l.vlt.ꝛ.l.pe. Et noue dicūtur defensiones nō tm̄ q̄ de nouo q̄runt: sed q̄ tpe prioris cause minori cōpetebāt.tm̄ recitate ꝛ exhibite non fuerunt. Porro si minori nec semel denegata est restitutio:nec sepiꝰ cōcessa: sed cōmuni iure ꝯtra minorē bis iudicatum est. Querit lex an restituat minor. Et vī ꝯ restitutio dari possit a ꝓncipe:vt.ff.e.l.minor aūt.

¶De hijs qui veniam etatis impetrauerunt. 45

DIcit hic ei alia causa denegāde restitutiōis: vt em denegat restitutio maiori.xxv. annis in his q̄ gerit maior factꝰ ita et denegat minori q̄ impetrauit:vt hītur ꝑ maiorē:et sic impetrauit venīā etatis. ¶Videndum ergo de ea quis impetret ꝛ qualiter ꝛ q̄s sit effectus. ¶Impetrat aūt eā masculus maior.xx.annis. Femina autem maior.xviij. Oaturio: est em sexus feminaꝝ ꝯ virorū. et plus ꝛ citius crescit herba mala ꝯ bona. venīā etatis a principe allegādo nō probādo impatori de moꝝ honestate. Imperator em q̄ totiꝰ mundi negocijs est intētus hmōi ꝓbatiōes audire nō pōt:lz iudex ille.i.pses prouincie vel forte prefectus ptorio si nō ipetrauit venīā etatis senator vel si inferior ipetrauit ptor apud quē allegat ꝓuilegiū etatis. ꝓbatiōes annoꝝ ꝛ de moꝝ īstituto ꝛ probitate animi ꝛ de testimonio vite honestioris debet admittere: quas ꝑ bationes minor ꝑ se ꝛ nō ꝑ aliuꝫ debet facere. Femina aūt qꝝ incōueniēs ē eā demōstrare cetui publico etiā ꝑ aliū ꝓbare poterit numerū ānoꝝ tm̄. Nō autē necesse hz ꝓbare honestatē moꝝ vel probitatē animi vel cōsimilia ꝛ sic masculus duo probat ānos ꝛ mores: femina vnuꝫ tm̄.s.annos vt hic.sagatior em ꝓsumit femina ꝯ masculꝰ: vñ ꝛ tarde sunt ad donādū:vt.ff.ad vell. sed si ego.et de dona. inter vi. et vxo.l.si stipulata. Quidā tñ dicūt ꝯ masculi apō ꝓncipē debēt ꝓbare de honestate moꝝ.ꝛ nihilominus apud iudicē apud quē allegat priuilegiū venie etatis:vel probāt apud ꝓncipez tm̄: sed apud iudicem probat se ꝓbasse coā ꝓncipe de honestate moꝝ ꝛ cōsimiliū:sicut ꝛ q̄ dicit se bonorū possessore esse debet probare se agnouisse bonorū possessionē:vt.j.quoꝝ bonorum.l.j.

3 ¶Hmōi aūt venie is est effectus:qꝝ minori denegabit restitutio de his q̄ gessit post veniam etatis.ne q̄ cū eo cōtrahūt q̄ venīā meruit ꝓncipali auctoritate decepti videant. vt.j.eo.l.j. Sed tñ ꝯtum ad alienāda īmobilia sine decreto vel ꝓsimilia is qui meruit venīā oīno minoris iure cēsetur.vt.j.eo.l.pe. Extra summā noto ꝯ vbicūqꝫ qđ relictū est in tempus maioris etatis de ea tm̄ q̄ cōplet numero annoꝝ nō de ea q̄ a principe ipetrat est intelligēdum nisi aliud probetur.vt.j.e.l.si quis.

¶Si maior factus ratū habuerit. 46

4 QUon tantum ex supradictis:sed etiā ratihabitione denegatur restitutio. Nā si q̄s factus maior approbat ea q̄ gesta sunt in minori etate a tutore tm̄vl a se tm̄ vel ab vtroqꝫ:non potest petere resti.in inte.vt.j.e.l.ij. Quoꝝ aūt de ea approbatione vel ratihabitione q̄ fit ex pmissis vbis vel ipso facto ꝯ equipollet vbis.vt.ff.rē ra.ha.l.respōdebit. ¶Nec ob.ꝯ legitur.ff.de mino.l.iij.§.j.quia vt ibi ait os aureum factus maior non fecit approbando prius factū.sed ex cōsequētia prioris facti incidit in scām captionē:vt ibidē notauit.J. vel speciale est in hereditate vel ibi in minori etate exigere statuerat vbi autē minor tacite habet rata ea que gesta sunt in minori etate.s.tacendo ꝑ quinquennium vel decennium vel vicennīū lōgum habet īferior rubrica.si maior factus ratam ali.habuerit.

Vide. d. Andre. barba.cō si.xlij.co lū. vij. cū duab⁹ sequētib⁹ in.j.vol.

BIU Cujas

¶Ubi ꝛ apꝰ quẽ ĩ ītegrũ restõ agitãda sit. 74

Causa in integ.

restõnis dꝫ agitari in foꝛo eiꝰ ꝯ quẽ petit restitutio. vt. j. e. l. ij.

5 ¶Cognoscit aũt de ea iudex oꝛ dinariꝰ restituẽdo nedũ in ꝺtra ctibus ꝛ sikibꝰ ſꝫ etiã ꝯ sniam a se latam vel ab inferioꝛe se. sed nõ a superioꝛe. ¶Poꝛro prin ceps solus restituit ĩ integ. ꝯ sniam ꝓcurato ris sui vel iudicis quẽ delegauit vel cõtra res bis iudicatas vel etiã ꝯ sniam suã sed hoc vl timũ fit raro. fit tñ qñq; ꝓpter infirmitatẽ eta tis qꝛ minoꝛ docet se captũ dũ q ꝓ cã sunt dicta nõ allegat vel ab aduocatis se ꝓditũ q̃rit. vt. ff. e. l. in cause. ſ. vlt. ꝛ. l. ꝑfecti. ꝛ. l. minoꝛ. ꝛ. j. eo. l. j. ꝛ. s. si aduer. rem iudi. l. aduersus. ¶Itẽ solꝰ impatoꝛ ꝛ senatus criminis penã ꝛ ifamiã maioꝛibꝰ ꝛ minoꝛibꝰ remittere põt indulgen do spãle ꝓuilegiũ ꝓ i nte. resti. vt. ff. de postu.

6 l. j. ſ. dehinc adiscit. ¶Item restituit iudex q̃ habet iurisditionẽ cum administratione. vt. j. e. l. vlt. ¶Itẽ restituere põt iudex delegatus si ue ipa cã restitutiõis spãliter fuerit delegata qõ et veteri licebat iure: siue fuerit alij delega ta cã iciderit aũt qõ restitutiõis. vt j. eo. l. vlt. Et sũt hic duo notabilia qꝛ alꝫ qõ iudicis offo cã cognita expeditur alteri delegare nõ põt. vt ff. de offi. ꝓcon. l. nec ꝺcquã. ſ. vbi decretũ. Et ex hoc seq̃tur aliud mirabile ꝙ cũ etiã veteri iure spãliter delegari posset cã restitutiõis. vt dictũ est. Ergo magistratus municipalis dꝫ de restitutiõe cognoscere. vt. ff. de offi. e. cui mã. est iur. l. j. qõ lex vetat. vt. ff. ad mu. l. ea que. Et põt ad hoc respõderi pluribꝰ modis. Et ꝓmo sic. Qꝛ oĩa q̃ cõpetũt iure magꝝatus delegari põt. Sed non oĩa que delegarẽ spãliter com petunt iure magistratus. vt ĩ hoc exẽplo et in mero impio cuius cognitio spãliter deman daꝝ si cõtingit ꝑsidem abesse. vt ĩ ꝓdicta. l. de of ficio eius cõtinet. Vel dic olim spãliter pote rat delegari nõ cuilibet ſꝫ magistratui munici pali sicut ꝛ in tutoꝛis datione dicit. vt. ff. de tu to. ꝛ cu. da. ab his. l. nec mandante. et insti. de auc. tu. ſ. pe. Et ideo nõ sequitur ꝙ iure magi stratus ꝺpetat cognitio cause restitutiõis. Nã nec datio tutoꝛis cõpetit iure magꝝatus sed nec est meri imperij tñ. vt. ff. de tutel. l. inuito. ſ. tutoꝛis mixti. ergo censetur impij. vt ple ne dicemus donãte dño. vt. j. de iurisdi. om. iu. Hodie aũt cũ cognitio cause restitutionis de spãli ꝛ gñali transeat cõmissione. satis dici po test cã iure magistratꝰ ꝺpetere. Jõ magꝝatus municipalis õ restitutiõe poterit cognoscere.

¶De reputationibꝰ que fiũt ĩ iudicijs in integrũ restitutionũ. 48

7

Via in restitu

tionibꝰ minoꝝ locus est repu tationibus. i. cõpensationibus vt ait. ſ. vel restaurationibꝰ vt puto ego. nãb declarãt exem pla sequentia de his plene tractemꝰ. Et siqui dem minoꝛ restituitur in integrum vt liceat ei abstinere ab hereditate ꝙ adiuit et alius ad quẽ pertinẽt bona eadem lance equitatis re stitueret vt a minoꝛ repetat ꝙ in rẽ suã cõuer sum est nec perijt ꝓ ibecillitatez etatis. si aũt perijt dolo nihilominus est restituẽdus. vt. j. e. l. j. in fi. ꝛ. ff. de mino. l. ait ꝓtoꝛ. ſ. plane qui post. Si aũt restituat minoꝛ non distinguo vt ꝑla. ait pubes vl ꝑpubes ĩ eo qõ ꝓ altero iter cessit creditoꝛ cõtra quẽ restituit eadẽ eẽtate postulabit vt in veterem debitoꝛem restituat actio talis ꝛ tãti tpis qualis ei cõ petebat ãte ītercessionẽ minoꝛis. vt. ff. de mi no. l. vlt. ꝛ. j. e. l. ij. ſ. si intercessoꝛ. nisi minoꝛ do lo creditoꝛis iducat. vt apꝰ eũ ītercedat. vt. ff. de fideiuſ. l. si titius. et. ff. de solu. q̃ res. Poꝛro vbi minoꝛ nõ restituit intercessione. qꝛ nõ ciui liter ꝛ naturaliter fuit ex ītercessione obligat sed naturaliter tñ: erat em ꝑpubes pubertati ꝓ ximus q̃ sine tutoꝛe ītercessit. vel erat adult habẽs ꝓcurationẽ q̃ sine eo ꝓ alio se obligaue rat. ſꝫ minoꝛ sine restitutione suo iure sit tut nõ tñ creditoꝛi ꝯ veterẽ debitoꝛe subueniẽt. vt ĩsti. q. mo. obli. tol. ſ. ꝓterea. Est em ei actio ꝛ obligatio ciuilis ꝛ naturalis trãslata ĩ natu ralẽ tñ. vt. ff. de noua. l. j. qõ i seruo ꝓmittenti nouãdi aĩo dici nõ põt. cũ ipe nec naturaliter ex tali cã obligeẽ vt ĩ ꝓdicta. l. ĩstitutionũ. ꝛ. ff. de fideicõ. l. feruꝰ. ꝛ. l. sed ꝛ siꝫ serui dñs. Illud sa tis ꝺcedo. vt si minoꝛ naturaliter tñ obligat postea restituat in ītegrũ vt qꝛ naturale debitũ soluit creditoꝛi. ꝙ sine restitutiõe repetere nõ põt vt diximꝰ. s. si aduersus solutionẽ. ꝛ credi

8 toꝛi eadẽ eẽtate restituet. Ubi aũt restituit mi noꝛ ĩ ꝯctu ex q̃ aliq̃d abest eis vl affuturũ est. Ex quo aliquid adest ei vel affuturum est qua equitate restituitur ne moꝛetur in damnoꝫ ea dem decernitur ne in lucro moꝛetur. siue ergo emptoꝛ sedenti vel non sedenti in ludo ꝓditio nis solueret ꝓciũ vel creditoꝛ ad magidẽ lu denti vel non ludenti numerauit pecuniã mi noꝛ cui solutum vel numeratũ est reddit pecu niam si hꝫ alioq̃n ꝺtra. vt. ff. e. ꝑi. ſ. j. ꝓptioꝛ tñ ẽ ratio subueniẽdi ei q̃ soluit minoꝛi qõ dꝫ qꝛ fecit ex necessitate ꝙ creditoꝛi qui numerat ex uolũtate. vt. ff. eo. ꝙ si minoꝛ est. ſ. pe. et ita fauoꝛabilioꝛ est vnus ꝙ alter: quãtum ad ꝓ bationes vel ꝓsumptiones. Idẽ tñ dꝫ vtrobiq; et simile est in eadẽ. l. ſ. sceuolã. ꝛ vbiq; po nitur ĩ aliq̃. l. aduerbiũ maxime. Sp. tamẽ ꝓbi tatiue differentiã notauit ĩter credentẽ ꝛ solue tem: vt creditoꝛ pecuniã numeratã sedenti ad magidẽ nõ repetat etiã si minoꝛ habeat eã: qꝛ credita est ei cõsumpturo: qõ tñ nõ dꝫ in vera ꝓpositiõe: qꝛ ꝺsumpturus dꝫ q̃ vere consum pserit: sed refertur ad id qõ credebaꝝ vel spera rabaꝝ. vt. ff. si cer. pe. q̃ pecuniã. Si aũt numera uit non sedenti ad magidẽ restituit minoꝛ si hꝫ alioq̃n ꝺtra. Sꝫ si soluit ꝺs minoꝛi sedenti ad magidẽ restituit minoꝛ si hꝫ alioq̃n ꝯ sedẽtem. si q̃dẽ nõ sedẽti ad magidẽ soluat si quidem a minoꝛe ꝺcipiat cã restitutiõis aliũ eo cõueniẽ te ꝛ repetẽte rẽ quã vẽdidit ꝛ reddit ꝑciũ ẽpto

BIU Cujas

ri etiã si perdiderit. Si vero ab alio incipiat cã. puta si vẽditor maior petat precium a minore emptore tenetur minor integrũ locupletior est. Nam ⁊ q̃ ignorãs vendidit rem furtiuã emptori cõscio: nihil ex vendito cõsequitur nisi vltro quod cõuenerit emptori prestet tamẽ emptor nihil cõsequeretur si cause primordium ab eo incipiet. vt. ff. de contrahen. emp. l. si in emptione. ℱ item ⁊ si emptor. Sed nostra opinio vt ex presẽs patet verior est.

¶ Etiam per procuratorẽ causam integrũ restitutionis agi posse. 49

1 ¶ Causa integ. restitutionis per procuratorẽ speciale et non per generale exerceri põt. siue minor sit factus maior, siue minor duret ⁊ adhuc. sed etatẽ impetratã nõ per procuratorẽ sed per se masculus apud suũ iudicẽ debet allegare. vt diximus. ℊ. de his q̃ ve. eta. impe. ¶ Porro si de spãli mandato p causa restitutionis iniũcto dubitat. debet caueri rem ratam dñm habiturũ. vt. ff. eo. l. illud. ℱ. si tali. ⁊. l. ℭ si de speciali.

¶ In integrum restitutione postulata ne quid noui fiat. 50

¶ Postulata in integrum restitutione. oĩa esse debẽt in suo statu in quo erãt ante principiũ cause. Nõ ergo res in cuius nõe in integ. resti. est postulata debebit alienari vel alia executionẽ mãdari vel ab aliquo quid fieri in preiudiciũ alterius ptis donec finiat causa restitutionis. sed ⁊ si minor tpe litis cõtest. erat locupletior. licz postea desinat esse tenẽ. hoc tñ fallit in cõuersõ casu. i. si locupletior nõ erat litis cõtest. tpe ⁊ postea locupletior inueniatur tpe rei vẽdicãde. tenẽ enim inspectovltimo tpe vt sic fiat innouatio quedã in causa restitutionis. vt. ff. de mino. l. si minor. ⁊ de peti. here. l. si a pre. ℱ. quo tpe. ¶ Sz certe hec innouatio fit a minore vel ex pte minoris cõtra se nõ in alterius preiudicium qõ vetat regula premissa. Et eadem regula locũ habet in causa appel. pẽ. si appellatiõ sit a diffinitiua sñia; nõ ab iniqua executione: tũc enim res mobiles possessori auferunt. ⁊ apud sequestrũ collocate pmanebũt donec iudex appellatiõis pnũciauerit. Si aũt fuerint immobiles sequestrant fructꝰ eĩ depopulant a possessore. vt. ℊ. quoꝝ ap. non reci. l. ab executiõe. ⁊ ff. de appel. l. impatores. ℱ. vlt. Porro pẽdẽte causa restitutiõis. Itẽ appellationis quedã fit nouitas p hoc qõ noue pbationes ⁊ interrogationes ⁊ confessiones fieri possint de iure. vt. ℊ. de tẽ. ap. l. per hanc.

¶ De restitutione militũ ⁊ eoꝝ qui reipu. causa absunt. 51

¶ Dictũ est supra de resti. mino. Superest videre de resti. maioꝝ. ⁊ qr due sunt excellẽtiores cause quibus restituunt maiores scz militie causa. ⁊ absentia ꝓpter rẽpublicam. De his ꝙideamꝰ q̃bus subueniat per eas 3 causas. ⁊ in q̃bus. ⁊ qñ et q̃liter. In primis aũt sciendũ est militibꝰ subueniri qr discedere a signis sine periculo nõ possiunt. vt. ff. qui. ex cau. ma. l. pe. iurabãt enĩ se nõ cuitaturos mortem pr opter salutẽ reipublice. Si ergo miles est in domo sua interim nõ restituit. vt. ℊ. e. l. pe. et. ff. quibus ex cau. ma. l. miles plane. si nõdũ est in domo sua sz cõmeatu accepto reuertit interim restituit. donec legitima tpa ad reuerẽdũ prestituta supsint ei. non postea. vt. ff. qui. ex cau. ma. l. si cui. Nec distinguit vrbani sint milites an extra ciuitatez destinati. vt. ff. q̃. ex. cau. ma. l. milites plane. ⁊. l. q̃ mittunt. ℱ. vlti. Idẽ q̃ est et in medicis militũ. vt in ꝑdicta. l. inter. ℱ. vlt. 4 ¶ Abesse aũt reipublice cã videt q̃ abest propter cãm reipu. romanoꝝ nõ ciuitatis alicuiꝰ illẽ tñ iuuat ex gñali clausula edicti ꝓtoris q̃ abest ꝓ ciuitate sz alias dicat q̃ ciuitates sint loco priuatoꝝ. vt. ff. q̃. ex cau. ma. l. sz ⁊ si. ℱ. vlti. ⁊ de vbo. signi. l. eũ. ¶ In oĩbus aũt his absentibus distinguo. Sint absentes coacti an spõtanei. i. ad hoc eis dãtibus opam vt abesient: tũc enĩ non restituũtur qr ꝓpter suum cõmodũ vel alteriꝰ lesionẽ visimile est eũ fecisse puta cã litis euitãde vel cõsimiliũ. Idẽ multomagis si ꝓpter suũ negociũ euidẽter pateat eũ hoc officium assumpsisse. Idẽ ⁊ si maturiꝰ pfectus est q̃ ei iniũctũ esset ⁊ si reuerti potuit ⁊ nõ reuertitur interim nõ restituit ⁊ ad reuertẽdũ legitima statuũtur tpa. vt pro singulis. xx. miliarijs habeat vnã diem. vt. ff. ex q̃. cau. ma. l. itẽ hi. ⁊. l. qui data. ⁊. l. reipu. cã. ⁊. l. si cui. ℱ. vl. ⁊. l. nõ vere dicit. ⁊. ff. si q̃s cau. l. j. Et possunt exẽpla plura dari de absentibꝰ reipu. cã. Quicũq̃ enĩ est dignitatis cã missus extra vrbẽ abest reipublice causa siue sit pses siue ꝓconsul siue legatꝰ siue procurator cesaris vel tribuni militũ vel prefecti. Itez comites legatorũ sil'i causa absunt qr ad erariũ delati aut in cõmẽtariũ principis delati sunt. Et est cõmẽtariũ, locus vbi princeps cum ℴfiliarijs suis ad mentẽ secreta reuocat a cominiscor. Item tabel. magistratuũ q̃missi. vt milites ducerẽt aut curarent q̃ essent legẽdi. i. eligendi aut gratularet principi aut malos cõpescerẽt hoĩes. Itẽ q̃ missi sunt Romã pro publico negocio vel in locũ aliũ sz p vrbẽ eis cõperat itervidentur abesse reip. cã. Vrbani aũt magistratus non vidẽtur abesse reipu. causa: forte qr possunt ⁊ consueuerũt facile per se et per alium ꝓuidere negocijs. vt. ff. qui. ex. cau. ma. l. ⁊ q̃ data. ⁊. l. vt sunt. ⁊. l. abesse. ⁊. l. inter. ℱ. j. et 5 ij. ⁊. l. q̃ mittũtur. ¶ Subueniũt aũt ꝑdictis personis in quatuor. Vt si res eorũ vsucapte sunt vel pscripte. Itẽ si seruitutes eorũ prediis debite non vtẽdo amisse sunt. Itẽ si eorũ debitor actione qua tenebat eis liberat' est pscriptiõe rẽporis. Itez si predicte psone aliq̃d acquirere poterunt sine alterius iniuria. vt si erat eis legatum singulis annis quibus in Italia essent vel eis erat ꝓmissum eodẽ mõ vel sic si tpe mortis essent in italia. capiunt enim ac si impleta

BIU Cujas

esset cōditio per beneficiū restitutionis: nec dici pōt q restituant ad actionē amissam: q vere nulla cōpetit eis. vt. ff. qui. ex cau. ma. l. non solū. ⁊ l. si quis a titio. Si acquirere potuerit cū alterius dāno ⁊ iniuria; puta p vsucapionē triēnij vel decēnij nō subuenit eis: vt videātur vsucepisse quod nō vsuceperūt. sicut ⁊ dicit in captis ab hostibus. vt. ff. qui. ex cau. ma. l. sciēdū. ⁊ l. deniq; ⁊ l. nec vtile. Nā licz absens causa reipu. possit per se vsucapere quod nō est in captiuio tñ absentia potuit ei nocere in rē puta emptā inciperet possidere quā ⁊ vsucepisset si nō eēt captus ad qđ nō restituit. vt dictū est. Pōt dici ⁊ in ąnto eis subueniri hoc est in hꝛ modicis. vt. ff. qui. ex cau. ma. l. cū miles. ſ. vlt. Distingue tamen sint legitime defensi an non. Si legitime defensi sunt restituūtur ad appellationē nō ad ĩstaurationē iudicij. Si nullo modo sint defensi vel minus legitime restituūtur ad cām totā ex integro agendā. vt. ff. de in integ. resti. l. vlt. ⁊ ff. q. ex cau. ma. l. is qui reipu-
6 blice causa. ¶Illud certū est nō subueniri prędictis personis in ɔctibus vel quasi ɔctibus vel delictis vel quasi delictis ex eoꝝ facto contractis. vt. j. e. l. qui a patre. licz in eis iuuētur minores. xxv. annis. Porro in vsucapione vel prescriptione reꝝ vel actionū vel seruitutum. ita demū restituitur absens si vsucapio vel prescriptio fuerit cōpleta in preiudiciū absentiū. Nā ante cū absens vel eius hꝛes possit rē vendicare vel suo iure agere nō restituit: vt. ff. de
7 mino. l. in causę. Sed hꝛes absentis etiā non cōpleta prescriptione: licet cōi iure agere non possit restituet: vt cōmodū cōsequat qđ ex defuncti persona habuisset si causa reipubli. defuncto nō obtulisset: vt ecclę patronus cū in sicilia procuraret delata est ei bo. pos. cū aliquis sine mādato suo petijt: sed ipe infra tpa bonorū possess. ratū nō habuit ⁊ intra tpa bonorum possess. decessit. hꝛes em̄ eius petere bonoꝝ possessionē nō pōt: licz potuerit defunct⁹: q decessit intra tps: sed nec ratam pōt hꝛbere petitionē eius qui nōie defuncti cā agnouit: q ad hꝛedē nō agit tñ trāsmittit. vt. j. de acqui. hꝛe. l. patronus. ⁊ rem ra. ha. l. pe. ⁊ l. si is cui. de humanitate tñ ibidē dicit dari restitutionē: q verisimile est q defunctus bonoꝝ possessionē agnouisset si ei absentia impedimēto nō fuisset. ⁊ est illud hic notabile q hꝛes restituit in inte. in iure defuncti: licz defunct⁹ restitui nō potuit. ¶Qđ aūt dicit. j. e. l. j. restitutionē dari hꝛedi cēturionis ex psona defuncti ita demū si decessit post exactos dies verum est iure stricto. Secus est de humanitate: vt dixi. vel in casu premisso nō ex defuncti psona: sed ꝓpter defuncti absentiā restituit ex sua persona vel
8 subaudi maxime. ¶In vsucapione aūt vel prescriptione rei vel iuris restituit miles vel absens reipu. cā si vsucapio vel prescriptio fuerit cōpleta in absentia vel postea infra modicum tps. i. dū hospitiū conducit sarcinolas cōponit querit aduocatū hꝛedem pñtia modici tpis reputat q absentia; nec em̄ habet delectus habuerit vel nō hꝛbuerit miles vel absens preuaratorem an nō. vt. ff. ꝗbus ex cau. ma. sed ⁊ ſi. ſ. vlti. Nec obstat qđ legit in eodē ti. l. is q. qz ibi habuit procuratorē ⁊ legitime defensus est. vt ſ. dixi. Nec distinguo sit inchoata vsucapio an absentiā an in abnūtia. Si aūt vsucapio nō fuerit cōpleta in absentia vl in modico tpe ſz post ea plerq; dicūt denegari restōnē fm. Od. ⁊. ſ. et alios. ⁊ p eis facit qđ legit. ff. ex q. cau. ma. l. ab hostib⁹. ſ. ſz q simplr. Sed do. Bul. videbat restitutionē dādā etiā vsucapiōe cōpleta in presentia post modicū tps lex tñ pdicta lz fortiter videat obstare tñ magna subtilitate pōt determinari. Alit em̄ ptor si qđ de bonis absentꝭ rei pu. cā prescriptū est cuꝝ his abesset in integrū restituā q tinebat etiā in veteri edicto vel postea. vt sic continuet cū abesset vel postea qđtū ad modicū tps vt dictū est trahit fm Ulpia. et est sic̄ in. ff. dever. sig. l. hoc adiecto. ſz cui⁹ bñfi
a cij respectu trahit vbū postea[a] ad modicū tps a certe respectu restitutionis in inte. q̄d est in ea te. i. toti⁹ tpis. i. pleni⁹ datur restitutio ꝓpter q modicum tps q̄ alias qz non totius absentie alias detraheret totū qđ post reuersionē labe turvel ꝓ toto tpe vsucapionis qđ fluxit in absentia. si em̄ vltim⁹ annus vsucapionis triēnij totus fluxit in abnūtia vel in modico tpe ⁊ reuersus in nullo sit negligēs: ſz solicite q̄rat ad uocatū ⁊ litē inferat in integrū restitutiōis et toti⁹ anni tps postulabit subduci de vsucapio ne. lz in in querēdo aduocatū p non modici la bozauerit tps hoc aūt nō sic est vsucapione cō pleta in psentia post modicū tps. Si em̄ vltimus annus triēnij fluxerit in pñtia post modi cuꝝ tps ⁊ medi⁹ fluxerit in abnūtia nūq̄ restitui tur ad totū annū absentie: q: tps quo vsucapio est cōpleta in psentia tacuit impntaꝝ ei ⁊ reditur ei p tpe absentie. Idēq; dicere vsucapio ne in absentia ipleta si reuersus taceat ⁊ negligens sit. Si tñ postea euigilet ⁊ litē inchoet tē pus qđ labit in psequēda cā restitutiōis nō no cet quomin⁹ petat subduci reliquū tps vsucapionis qđ restabat ei in pncipio inchoate cause de restitutiōe. Nā q fluxit aī cōputat p rato. ⁊ reddit pro tpe vsucapiōis in absentia curentis vel cōplete. ¶Si q̄rat aliqs cur fecit vlpianus differentiā cōpleaꝝ vsucapio in modico tēpore an postea cū tu idē ita dicas posse censeri. Rndeo imo nō idē censerit. vt. ſ. dixi. nisi cū posui reuersum negligentē esse. Nā si vltim⁹ annus vsucapionis fluxerit in psentia post modicum tps vix est q̄n aliqđ tps labaꝝ per negligē tiam aūq̄ excitet ad repetēdā restitutionē. nā ex preteriti animi negligētia hoc iteruenit quasi cōtinuatione quadā cū suo ⁊ cōi iure neglexit rem vēdicare qđ sic assignari non pōt vsucapione cōpleta in absentia vel in modico tpe ipsum preterite necessitatis cā adiuuāte et pñti soli-
9 citudine cū ea cōtinuata. ¶Quer et aliqs vsucapione cōpleta in pñtia vel in absentia si in sequenti tēpore negligens est qūo hoc tēpus negligētie cōputari pro rata in vsucapiōe dixisti cum id qđ vsucaptū sit ab eodē vsucapi nō pos-

Vide. d. Frāci. de are. in. l. pātoni⁹. ff. de acqui. hꝛe di.

BIU Cujas

ide. d. ndre . rb. cō tiſſ. co .ſi.vo . j.

ſit. Rñdeo vere factus eſt dñs vſucapione: ſed q; ꝓtor abſenti pollicetur reſtitutionē q̄ſi pro eodē hꝫre. ac ſi nō vſucepiſſet cum nec dñs videatur re ſua excluſus. vt. ff. de inte. reſti. l. nemo. ⁊ de acq̄. poſſ. l. nō videtur. Jterū nō debet eſſe deterioris cōditionis q̄ vſucepit q̄ſi non vſucepiſſet. vt. ff. de capti. ⁊ poſtli. re. l. in bello ſ. ſi quis ſeruū. Et de hoc ſatis videtur lex expreſſa. qui em̄ traditiōe dñs factus eſt p;ſcribit rem ꝺtra veterē dñm qui rem poterat annocare ab eo actione qō me. cā. vt. ſ. qō me. cā. l. ſi vi. ¶ Adhuc queret aliq̄s vltimo anno vſucapionis in p̄ntia ꝺpleto quō dabitur reſtitutio medij anni vſucapionis qui fluxit in abſentia cūm eo āno non fuerit leſus. Rñdeo tūc quidē nō erat leſus. ſz tñ ledebatur q; res ſua vſucapiebatur ⁊ cōpleta vſucapione verū eſt eum leſum: q; res eſt vſucapta ⁊ ſicut vſucapio cōpletur triēnio ita ⁊ leſio: q; leſio eſt ex vſucapiōe. Nemo em̄ ſani capitis dicet veterem dñm leſum vltimo momento vſucapionis: q; ſm hoc etiā toto triēnio lapſo in abſentia reſtitueret niſi ad momentū quo finita eſt vſucapio: quod nō eſt verum: q; toto triēnio leſus eſt. vt. ff. de mino. l. iij. ſ. j. ⁊ q; lex dicit medij āni vſucapionis reſtitutionē faciendā. vt. j. e. l. quod tpe. ꝺz quidā abutentes legis ſnīa appellent mediuz tp̄s vltimū annū vſucapionis cōplete in abſentia vel in modico tpe. Jdeo q; eſt inter vtrūq; p̄tiam ſed certe ſm hoc omne q; ꝺeſt mediuz dici poſſet aliquor reſpectu cū ergo medio anno vſucapionis dñs ledebatur: ⁊ vſucapiōe cōpleta toto triēnio leſus eſt: vt dictū eſt debet dici reſtitutionē dari: q; quod euenit neq; debet ꝓeſſe neq; obeſſe. vt. j. q̄. ex cau. ma. l. j. in p̄in. ⁊ l. vz. ¶ Inſurget quis p;ſcriptione decēnij inchoata in abſentia militis p annū vnuz ſi miles in reliquis. ix. annis preſentie reſtitui nō poteſt: q; ſuo iure vendicare rem pōt. Jtez poſtea reſtitui non pōt q; ſero hoc petitur cū a die reuerſionis ifra q̄driēniū tm̄ debeat reſtitui. Rñdeo hoc quadriēniū computari a die reuerſionis quādo leſio contingit in abſentia vel ī modico tpe alioq̄n ꝺputabit a tpe leſiōis q; tūc demū incipit poſſe agi. vt. ff. qñ de pec. ac. eſt an. l. j. ſ. annus. Et eadem queſtio fieri pōt in p;ſcriptione. xxx. an. inchoata ꝺ militem qui agebat vltimū diem. xxv. an. ⁊ eſt miles ille reuerſus factus. q; maior in ſcdo die p̄ſcriptionis. xxx. an. nam pro illo die vel rōne etatis vel rōne militie dicetur dari reſtitutio demum completa p;ſcriptione. xxx. an. Item apte ꝓbat dari reſtitutionē p illo tpe abſentie p q̄ nō fuit ꝺpleta p;ſcriptio. Si em̄ q̄s pluribꝰ vicibꝰ fuit abſens. reuerſus rōne p̄me et ſcde abſentie reſtituit. ſz nō ī eis: ſz in tertia abſentia ꝺpleta fuerit p;ſcriptio. vt. ff. q̄. ex cau. ma. l. necnō. ſ. ſi q̄s ſepiꝰ. Jtē lex indiſtincte dicit tp̄s abſētie de medio ſubduci. vt. j. ti. ij. l. ſupua cuā. ⁊. j. ꝺ p;ſcri. lōg. tēp. l. p;ſcriptiōe. Et ex his ptz omne tp̄s abſentie de vſucapiōe ſubduci. Primū ſit mediī vltimūve: ⁊ ſatis vī hec ſnīa vti eq̄tate: ſz alia magꝭ vī ꝺfirmari auctoritate

1 legum: ⁊ ideo tutius eſt eam tenere. ¶ Prędictis autē perſonis ſubuenitur per beneficiū in integrū reſtitutiōis quā debēt poſtulare a prętore viuente. vt. j. eo. l. j. ad ſimilitudinē minoris: vt. ff. de excep. l. exceptiones. ſ. vlti. et hoc ipſum q̄ poſtulare poſſunt ex edicto prętoris mortui eis cōceditur. Sic autē prętor viuꝰ eos reſtituit: vt ſic agāt ſicut ageret ſi non fuiſſent abſentes ⁊ reſcindit vſucapionem vel p;ſcriptionem ſi dicātur cucurriſſe cōtra abſentes.

2 Ūm ⁊ actio ad quam reſtituitur abſens dicit reſciſſoria nō vt denotet prop;riū nomen actiōis: ſed in vim adiectiui ponit: vt dicatur vel vtilis rei vēdicatio reſciſſoria vel p;ſonalis: q; prętor viuus tribuat eas abſenti reuerſo reſciſſa vſucapione vel p;ſcriptiōe: vt. ff. de cap. ⁊ poſtli. re. l. ab hoſtib⁹. ⁊. j. ex q̄. cau. ma. l. vl. ⁊ ex hoc qō reuerſus ponitur in eodez ſtatu in quo fuerat ante abſentiā. Nam ⁊ ſi primo nō poterat agere: nec nunc pōt videtur q̄ hec reſtitutio dari poſſet etiā abſente parte altera. ſed tutius eſt vt dicam⁹ eam dari debere tm̄ vtraq; parte preſente ſicut. ſ. dixi in reſtitutiōe mino. Quidaz tm̄ dixerūt q̄ reuerſus ex edicto ꝓtoris mortui ſtatim poſt reuerſionē hz reſciſſoriā actionem: ſed ineffacē añq̄ prętor viuus inſufflet in eaz ſpirituꝫ vite dādo reſtit. in inte. vt dictū eſt. prętoris em̄ mortui opa ſua ſunt mortua viui añt

3 efficacia. Ūm ⁊ minoriꝫ officio iudicis maioribus añt iure actōis dicūt ſuccurri: quocūq; añt eoꝝ dicat ſatis in idem recidit. ⁊ in eandē ſententiam decurrit: ⁊ verū eſt prętorē viuū p;mittere rem vēdicare vel p;ſonaliter agere ac ſi vſucapior p;ſcriptio nō eēt cōpleta: ⁊ ita eſt itelligēdū qđ legit in inſti. de ac. ſ. j. ſ. vt reuerſus dicat non vſucaptū q̄ vſucaptum eſt ſm q̄. ſ. ait prętorem reuerſo permittere in hoc caſu mentiri ſicut et in publiciana: vt dicat alię ſe vſucepiſſe q̄ nō vſucepit: vt ibidē dicitur. ¶ Sicut autem ſubuenitur militibus ⁊ abſentibus eorumq; heredibꝰ. vt. ff. de in inte. reſti. l. nō ſolū. ita ⁊ contra eos eoꝝq; heredes ſubuenitur. vt ff. eo. l. cum miles. j. reſponſo. ſi tamen nemo eorum exiſtebat defenſor: ⁊ hoc ip ſuz debet inueſtigare actor interrogando amicos abſentis ſi qui ſunt an velint defendere abſentē ⁊ iudicatum ſolui ſatisdare. q; ſi nulli ſint vel nulli appareant: ⁊ ita actor q; litem cōteſtari non potuit dominiū vel actionē amiſit p;ſcriptiōe vel vſucapiōe reſtituetur in integrū cōtra abſentē reuerſuz. vt. ff. q̄. ex cauſis maiores. l. itē. ſ. vlt. et. l. ergo. de tpibus añt reſtitutionē vel ad quā ta vel intra q̄ reſtituātur maiores vel minores hoc nō dico ſz quidā in huiꝰ titu. ſummā de eis tradiderint. ſed in titu. ij. j. plene dicemus.

¶ De vxoribus militum. ⁊ eoꝝ qui reipublice cauſa abſunt. 52

4 Sicut ipſis militibus ſuccurritur q̄ plene. ſ. titu. j. dictum eſt. ita vxoribus eorum. vt j. eo. l. j. reuerſe ergo cōtra poſſidentem reſtituꝫ tur ſivſucepe;it res earū callidita

BIU Cujas

te alicuius venditas vt tñ vsucaptor opponat doli exceptionē mu lieri. nec alr rē ei restituat ꝙ pciū in vtilitatē suā ouersam puta creditori eius solutū reddat. vt. j. e. l. ij. ⁊. ff. de rei vendi catione. emptor.

¶De tpib⁹ in integrū restōnis cā minor⁹ alia rūq; psona⁹ q restitui pñt ꝙ heredū eor⁹. 53

QE restitutiōibus minor⁹ ⁊ maior⁹. s. dictū est. ¶Nūc vi deamus infra que tpa ⁊ ad quanta restituant mīores ⁊ maiores eorūq; heredes. Est aūt sciēdū ꝙ si minor decipit in ꝯctu vel quasi delicto in eo ꝙ a se gestū est resti tui potest toto tpe minoris etatis. Et postea infra q̄driēniū ꝙ hodie currit statim cū. xxvj. an. dies illuxerit sed olim restituebat ītra annū vtilē. Porro vbi minor īpetrauit veniā eta tis ꝓputat quadriēniū a tpe impetrate venie preterq; ad īmobilia in quib⁹ opatur venia. vt j. e. l. ea que. ⁊. s. de his q̄ veniam etatis īpe. l. pe. ¶Si aūt decipiat minor in tpe. i. vt patiat tps labi in preiudiciū sue rei vel actiōis q̄q; ipso iure ꝓseruat illesus q̄q; nullo modo iuuatur q̄q; aūt currit pscriptio in p̄iudiciū ei⁹ sed tñ restituitur. vt diximus. s. in quib⁹ cau. in integ. restitutio nō est necessaria. ¶Dic tñ diligēter attende ledatur minor maiore tpe quadriēnio. an minore vel tāto. si ledat maiore vel tāto habet post minorē etatē quadriennīū. vt dictū est in ꝯctibus ⁊ ꝓsimilib⁹. Si ledatur minore tpe interim dū minor est restituit. Item postea īfra tps tñ q̄tum lesus est. ar. ff. q̄ de pec. ac. est an. l. cū post mortē. ⁊. ff. de mino. l. in
6 terdū. ſ. plane si defunct⁹. ¶Si aūt decesserit minor eiq; minor succedat. Idem statuitur in psona minoris succedentis. Nā ⁊ toto tpe sue minoris etatis restituetur ex psona defuncti. ⁊ postea habebit tps q̄ haberet defunctus minor factus maior. Si aūt minori succedat maior statim ab adita hereditate vl ab agnita bonorū possessione habebit tps q̄ haberet defūctus minor maior factus. Si aūt maiori defuncto cui de quadriēnio aliud puta biēniū restabat ad integrū restitutiones petendas ꝑ his que in sua minori gesserat etate succesſerit minor. Dic minor succedens restituatur ex defuncti persona toto tpe sue minoris etatis ⁊ postea infra tps qđ restabat defuncto. vt. ff. de mino. l. minor annis. ſ. vl. ⁊. l. interdū. ⁊. j. eo. l. ea que. ſ. si q̄s. ſ. tñ huic minori succedenti maiori dabat tps defuncti statim ab hereditate adita eo elapso nec postea restitueretur in minori etate. sed p̄dicta. l. interdū facit ꝯ eū. Itē qđ legitur. j. si minor fac. ma. ratā ali. ha. l. vl. ſ. vl. Nec facit ꝑ eo aut que est. j. e. si minor de dote ⁊c. nā in pscriptione exceptionis nō numerate dotis ꝯ superiora q̄ gñaliter obseruantur multa spālia notari possunt: licet ipe notauerit duo tñ. Primū est qr pscriptio exceptiōis de non nūerata dote lx sit tpalis. qr q̄q; est anni q̄q; trium mensiū currit minori ex psona sua. Vñ ⁊ restituitur aliis contra. vt. s. in quibus cau. in integrū resti. non est ne. l. vlt. Secundū qr aliis restituitur minor intra tpa p̄dicta: sed hic restituitur vsq; ad. xij. annū. Tertiū qr aliis computatur quadriēnium statim cum incipit esse maior p̄cedēte lesione in minore etate. Q aūt incipiunt. xij. anni ad restitutionē danduꝫ tpe nuptiar⁹ vel cōtrahendar⁹ ſm nos vel ꝯctarum ſm alios. Quartum qr aliis maior minori succedēs habet etatē suā ⁊ postea quadriēniū hic aūt habet quinquēniū. ⁊ ex hoc quinto spāli succedit sextū qr hoc q̄nquēniū currit ei etiā in minori etate sua etiā adeo vt non restituat vt sit hoc septimū spāle alias ꝯ. vt. ff. de mino. l. etiā ei. Et nota ꝙ in casu isto nō restituit⁹ minor nisi cū minori etate cōpleta est pscriptio exceptionis de non numerata dote vt aperte dicit aut. de tpe nō so. pe. Et iō errant quidaꝫ dicentes eā extendi in. xxxvij. annū vna die minus. vt si vlti. die. xxv. annor⁹ ꝯxit nuptias cōsiderātes illud tñ ꝙ minor ꝯxit nuptias. sed certe illud potissimū est inspiciendū an in minori etate cōpleta sit pscriptio exceptiōis de non numerata dote de iure cōi. Et ita si a tpe ꝯctarum nuptiarū computātur. xij. anni. non transcendit. xxxvj. an. vna die minus vel q̄libet alio minori spacio. vt si ꝯxit matrimoniū in vltima die. xxiij. annorum ⁊ finitū est in eadem die stetit postea per annum in minori etate. nec opposuit exceptionē non numerate dotis. Et ita nō potest eam opponere de iure cōmuni: sed restituitur vsq; ad. xij. annuꝫ. nec ea exigitur ꝙ duret matrimoniū per biēnium ſz satis est ꝙ soluitur infra biēnium vt detur infra annum exceptio. ¶Si vo intelligatur ſm nos a tempore nuptiarum ꝯtrahendarū vt ꝑ videtur innuere predicta autē. cum dicit nouimus eā eos qui vehementer nuptias citius contrahūt non minus. xv. annor⁹ ad hoc procedentes computabūtur. xij. anni a. xv. anno cōpleto ⁊ inchoato. xvj. ⁊ sic poterit extendi prescriptio. xij. annorum in. xxvij. ānos etatis ei⁹ qui confessus est sibi numeratam dotem que non erat. vt eadem dicit auten. ⁊ ſm hanc nostram opi. qua computamus a tēpore nuptiarum contrahendarum. xij. an. si minor repellatur a prescriptione nec opponat exceptionem non numerate dotis certum est prescriptionē exceptionis non numerate dotis compleri in minori etate. vt si ī minori etate durauerit matrimoniū saltez vna die ⁊ eo soluto labatur annus in minori etate. Et certū est compleri prescriptionem trium mensium si durauerit matrimonium saltim biēnio ⁊ in aliquo vltra. ⁊ eo soluto labantur tres menses in minori etate. omnino vo repellitur a querela minor de communi iure si incipiēte. xvj. āno ꝯhat mrimoniū ⁊ durauit in minori etate p decēniū. ⁊ ideo repellit de cōi iure. lx spāli admittit adhuc ītra ij. ānos si ꝓputes. xij. an. ab īcepto. xv. si ꝓputes ab īcepto. xvj. restituet adhuc vsq; ad tres

Vide Ab. nor. f. lvij. i. col. fi. dubio. olu. ſ.

BIU Cujas

annos post.xxv.an.cõpletos. His ergo spãlibus huius autẽ curiose notatis sciendum est ꝙ als vbi prescriptio legis cepit in persona predecessoris maioris cui successit minor.currit q̃dẽ minori etiã in minori etate sed restituitur.vt.ff.de mino.l.etiã.ſz aliud est ī quadriẽnio vel in eo qõ supest quadriẽnio qõ dat̃ minori ex persona eius cui successit.nõ em̃ currit ei nisi post ꝙ maior fact⁹ est. Licet.l.in.ff.de mino.l.interdũ.dicat minorẽ decipi ꝺ ipso cũ post restitui ex defuncti psona.ꝛ hoc nõ fecit ſz non sequit̃ hoc ar.decipit̃.ergo restituitur.nã fallit in minimo dãno.vt.ff.de in inte.resti.l.scio.et hoc fallit propter circuitũ vitandum. Alaz si restitueretur ad restituendũ restituere tur qõ laboriosum esset facere. Sed ponamus plures minores successiue alijs extitisse heredes.lex em̃ lites et labores ꝛ circuitus voluit minuere.vt.ff.si cer.pe.quidam.et de condi. inde.l.dñs.ꝛ hac eadẽ rõne poterit esse vt hoc quadriennium nõ currat etiã incipiente.xxvj.anno si is qui fit maior est absens reipu.cã ſz em̃ quadriẽniũ dicat̃ cõtinuũ ad aliq̃d tñ est vtile qꝛ excipiũtur de eo ea tpa quibus abfuit probabili et necessaria cã.vt.j.e.l.supuacuũ.in fi.ꝛ.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.iij. Idemq; dico et post ꝙ cepit currere q̃driẽniũ facto maiori si is cepit se absentare ex ea cã ex q̃ datur restitutio.vt ex predictis legib⁹ patet. Itẽ excipit̃ illud tps quo impedior dolo aduersarij mei agere cãm ī inte. restit. vt. ff.de mino.l. intra. Et ita mirabile erit ꝙ istud quadriẽniũ nec est p oĩa cõtinuũ vt dictũ ẽ.nec est vtile p oĩa vel ī principio vel in medio. Nam in eo nõ feriati ꝛ feriati dies q̃ bus restitutio nõ datur cõputant̃ ꝛ idẽ in anno vtili olim.qꝛ ꝛ eo in malitia existẽte curreret deberet ſm regulas cões qꝛ saltẽ p aliũ potuit agere.vt.ff.de diuer.tẽpo.pscrip.l.j.ꝛ quis ordo in bo.pos.ser.l.ij. Sed hoc est cõtrarium vt.ſ.dictũ est. Si vero pscriptio ex ℑctu initio cum maiore erat ℴtra defuncti inchoata.eadẽ cum effectu currit minori succedenti.vt nõ restituat̃.vt.ff.e.l.emili⁹. ¶Supest vt de maioribus videam⁹ ītra q̃ tpa restituant̃ et certe vbi restituunt̃ iudicis officio tm̃ restituunt infra quadriennium cõputandũ a tpe lesionis.ꝛ ſm p̃ dictũ modũ ī minorib⁹ ſz vbi restituunt̃ cã absentie: cõputant̃ a die reuersiõis si lesio cõtingit in absentia. Si vo ℑtigerit postea cõputat̃ a die lesionis.vt diximus.ſ.de resti.mi. Et sicut dictũ est in minorib⁹ factis maioribus.ita ẽ in maiorib⁹ reuertis.si postea ceperũt abesse ex eadẽ causa ex q̃ restitutio dat̃ iterim̃ nõ curret quadriennium.vt.j.e.l.supuacuam. ¶Item sicut dictũ est in minorib⁹ dari quadriẽnium si ledãtur q̃driẽnio vel maiori tpe sic ī maiorib⁹ detur quadriẽniũ si maior est lesus.alioq̃n dabitur tm̃ quantũ lesus est.vt.ff.ex qui.cau.ma. l.sed ꝛ si.ſ.sed cum ferie.ꝛ.ſ.quoties. Et possunt induci silia.vt.ff.ad vellei.l.si debitrix.ſ. si p eo.ꝛ de his q̃ ī fraud.cre.ait ꝓtor.ſ. ꝓterea. et.ſ.si cõditionalis.ꝛ qñ de peculio actio est an.l.cũ post.nec em̃ plus ꝺz habere absens ꝙ pñs haberet.vt.ff.qui.ex cau.ma.l.j.ꝛ.l.vz. Imo in aliquo minus hz qꝛ cã sua vulnerata est si succurrat ei ꝙ medicinã restitutionis quã so licite ꝺz petere.ꝛ ideo ꝺr ei nõ obeẽ absentiã. Itẽ q̃ vsucepit non debet eẽ deterioris conditionis ꝙ si nõ vsucepisset.vt ꝛ diximus.ſ.de resti.mi. Quidã tñ dicunt dari restitutionem infra quadriennium ꝛ si minor tpe sit lesus nõ vt restituatur ad quadriennium sed ad quantũ lesus est.ꝛ fortiter instãt querẽdo si quis fuerit absens ꝙ diem vnã tm̃.ꝛ reuersus est post sarci nularum cõpositionẽ ꝛ aduocatũ quesitũ debeat habere diẽ tm̃ quo infra diẽ illã ꝛ de lesione probari ꝛ sniã ferri poterit. Rñdeo imputã dum eẽ ei ꝙ ita se artauit.ar.ff.si quis cau.l.ij. ſ.ius. ¶Predictũ aũt quadriẽniũ vel etiã min⁹ tps si minus oporteat dari vt dictũ est concedi tur oĩbus p̃dictis psonis.vt intra id tps contestentur litẽ restitutionis.ꝛ ipetrent eaꝫ sibi dari nec iudicis officiũ qõ implorat̃ ꝙ restitutionẽ petat pilationẽ q̃ ꝓrigat̃ vltra tps statutũ ad restituẽdũ denegat̃ ei. Si aũt reus peteret eã ꝛ actor vtetur bñficio eiusdẽ dilationis.vt.j.e.l.vlt̃.vt ita habeat ex psona alteri⁹ qõ nõ hz ex sua.vt.ff.que res pi.l.aristo. Si aũt quis infra tps indultũ ad restituendũ ipetret restitutionẽ ꝛ restitutus rescissa vsucapiõe vel prescriptiõe litẽ contestet̃ in veteri actiõe ad quã restitut⁹ est.dico eã ꝓpetuari litis cõtestatione cũ nõ sit ꝓhibitũ nec em̃ est hoc iudiciũ in integrũ restitutiõis ſz rescissorie restitute quã hz sit restituta si tm̃ nõ ℴtestet̃ ifra annũ olim vel hodie infra quadriennium dicit lex tolli ãno vel quadriennio.vt.ff.de actio.ꝛ obli.l.in bonorijs.ꝛ.j.ti.j.l.vlt̃. ¶Restitutiões aũt q̃ dant̃ fure actionis de dolo vel qõ metus causa quã to tpe durent in specialibus ti.ſ. dictum est.

¶Quibus ex causis maiores in integrum restituuntur. 54

ℭExplicite sunt due cãe quib⁹ restituunt̃ maiores hoc ẽ militie ꝛ absentie reipubli. cã. Nunc generaliter videam⁹ causas quib⁹ restituũtur maiores.

4 ¶Est aũt sciendũ ꝙ restituunt̃ q̃ñ ꝙ absentes fuerũt per metũ iustũ ꝛ hoc ipm̃ ꝺz exquirere iudex.vt.ff.e.l.ij.ꝛ.l.iij. ¶Itẽ q̃ fuerũt absentes detenti in vinculis vel a priuata psona puta a latrone vel publica hoc est iudicis auctoritate. Itẽ vinctorũ numero habent̃ etiã inclusi veluti lautumijs id est̃ subterraneis latebris ſz in eadẽ cã sunt qui a militibus vl̃ stratoribus vel municipalibus ministerialib⁹ obseruant̃.sic vt ꝓbent̃ rei sue supesse nõ potuisse. Itẽ q̃ ita alligati sunt vt sine dedecore ī publico apparere nõ possint.vt.ff.e.l.succurrit.ꝛ l.in eadẽ cã. Itẽ succurrit maioribus q̃ absentes fuerũt detẽti ī seruitute.i.ī suitutis possessio

colum.x. versi. ad

sibus nõ cõpetat. et intelli ge ꝙ nõ durat p⁹ quadriẽnium: scz a die scie ne probari ꝛ sniã ferri poterit. Rñdeo imputã vt cõprobat ides

BIU Cujas

ne vel a bonefidei vel a malefidei possessore.sz ex quo de statu suo incipiunt agere nō continentur hoc edicto q; interim ꝑ liberis habentur.vt.ff.eo.l.ei quoq;.t.l.is aūt.t.j.de libe.cā. l.lite.Is aūt qui liber t heres est institutus antequ sit heres nō pertinet ad hoc edictū.q; nec bona hz t pretor in pdicta clausula de liberis hoībus loquitur.puta tū filiusfa.in castrense peculio pertinere ad hoc edictū.t ita dicit labeo.vt.ff.eo.l.recte.¶Itē qui fuerūt absentes ex eo q̄ capti sunt ab hostibus gaudēt bñficio restitutionis.¶Idēq; in natis ex captiua si cōcepti sunt ante captiuitatē.Si aūtez concepti sunt postea t tunc idē est si tū reuertant cum vtroq; parente sz si reuertant cū matre tm̄ velut spurij habent.vt.ff.e.l.ab hostibus.t.j.e.l. vlt. t.j.de cap.l.j.t.ff.de cap.l.diuus.Si cū patre solo reuertant dicūt quidā eos nō restitui nec eos liberos eē q; filius sine matre nō innenitur.sz inuenīt sine pre.vt in spurio dictū est. Pōt tū dici t eos eē liberos t patri succedere. saltim vt naturales ex cōcubina.Nā t filius ad optiuus lz q̄tū ad patrē non habeat matrē patri succedit.vt.j.de adop.l.pe. ¶Illos aūt qui ad hostes transfugerūt certū est nō restitui q; nec habēt postliminij beneficiū t potius sunt pena digni q̄ premio.vt.ff.e.l.itē ei.Nec contine tur hec clausula cū suspiore q; illa nō loquit de vera seruitute.vt.ff.e.l.ei quoq;.Dic aūt loquitur de vera q; captiui vere serui sunt.vt.ff. de statu ho.l.v. Nec obst. qđ legit. ff.e.l.itē ei. vbi dici poterāt tū tc. q; illud interrogatiue legi pōt.t rndebitur nō poterāt vel poterāt contineri id est possibile fuerat cōtineri captiuos suspiozi clausula ꝑm significationē verbi.q; seruitus seruoz dicit tm̄ respectu sz non poterāt scdm mentē pretoris.vt dictū est.captiuis aūt interim dum sunt in captiuitate nō succurrit q; serui sunt lz q̄q; restituat seruus.vt notauimus.ſ.de mino.nec procuratoribꝫ eoz succurritur:q; cū serui sint nec procuratores habere pōt si tū curator detur bonis captiuoz ille poterit restitui.vt.ff.e.l.ab hostibus.t.j.de cap. l.cū cognatos.¶Itē restituūtur maiores non rōne absentie tm̄ sed propter factū aduersarij q; nō facit secū agendi ptātem vel tergiuersatione vel versutia t solertia vel multitudine rerū distractus.Vel q; dilationē petit vt querat aduocatū t interim rem meā vsucapi vel a me liberat tpe.nec em̄ pōt mihi consuli ꝑ missionem in possessionē vel q; nō latitat aduersarius meus.vel q; mitti nō possum in possessionem rerū eius vt q; predia vendita sunt.vt ff.e.l.ait.ſ.vlt.t.l.sz ad eos.t.l.qđ quidā.t de bo.auc.iu.pos.cū vnus.ſ.vlti.sz nec pōt mihi consuli quasi dicat in cā perpetuata sola libelli oblatiōe.vt.j.de anna.excep.l.vt pfectius. q; hic aduersarius meus erat psens nec latitabat vt dictū est.ibi aūt absens erat.vel infans vel furiosus.vel dignitate positus in quibus spāle est.vt sola libelli oblatio ꝺ eos exposita perpetuet actionē meā.nec opz me petere medicinam restitutionis cū sana remaneāt oīa iura mea.¶Est t alia sexta cā restituēdi maiores vt si ꝺ te agere nō potui q; ꝓpter imperiū qđ habebas i ius vocari inuitus nō poteras.vt.ff. e.l.sz t si.ſ.ait pretor.Et de his psonis plene diximꝰ.ſ.de in ius vo.qñ pñt vel nō pñt in ius vocari.videt tm̄ non eē dāda restitutio cū sicut pauloante dictū est solo libello posit actio ꝑpetuari.vt dr.ff.de offi.pret.o.l.senatusconsulto.Sed certe non pōt hoc fieri sine magno timore t graui difficultate.Graue est em̄ cū domino vel cū subiectis dñi litigare t ideo igno scitur alicui si id nō faciat.vnde hz restitutionis beneficiū.Secus vbi potuit q̄s facile agere puta ꝺ parentes vel patronos.vt.ff.e.l.sz t si.ſ.ait pretor.t de officio presidis.l.senatusconsulto.t de bo.li.qui cū maior. ¶Est t septima cā restituendi maiores si cui ꝑ magistratū actio est exempta vt q; eius nō fuit copia vel ꝑ dilationes eiꝰ vel ꝑ gratiā vel per sordes eius id effectū est vt actio expiraret.¶Secus si me negligēte agere actio pereat vel si mihi iurisdictione denegaret pretor ꝓpter contumaciā meā.vel delictū.vt.ff.e.l.sz t si.ſ.ait pretor.vsq; ad illū.ſ.si ferie. ¶Octaua aūt clausula restituūtur maiores vbiq; pretori visus fuerit iustum.vt si q̄s fungatur legatione pro ciuitate vel abest cū testimonij ferendi vel appellationis exercende vel cā studiorū vel nō est in vinculis seu custodia publica sed est vbi fideiussorum satisdatiōe t dum ꝓpter hoc recedere nō pōt captus sit.Idēq; est in his qui ex necessaria t ex probabili cā absunt si tū spālibus non contineantur clausulis hoc nō pretermitto q̄ legatis municipiorū succurritur ex spāli causa hoc est ex cōstitutione diuorū Marci t commodi.vt.ff.e.sed t si.ſ.vlti.t.l.necnō.t.l.legatis.Inter hos tū absentes vbi ferē sntia ꝺ eos distingue.Sit absens probabili cā t necessaria vel probabili tm̄ vel necessaria tm̄ vel voluntaria tm̄.Pro casu siquidē fuerit legitime defensus restituit ad appellationē.Si minus legitime vel nullo mō restituitur ad cām agendā ex integro.vt.ff.de ī integ.restitutiōe.l.vlt.t de iudi.l.si pretor.t.ff.e.l.ab hostibus.j.rnſo.t.j.e. l.j.vbi aūt prescribit eorum iuri vel actioni qđ obtineat diximus.ſ.de re militari.In scdo casu legitime defensus nō restituit minus legitime vel nullo mō appellare pōt suo cōi iure nō p restitutionē.vt.ff.e.l.necnon.t.j.quo t qñ iudex.l.ab eo.t.ff.qñ ap.sit.l.j.ſ.vlt.nisi potuit forte nullū relinquere procuratorē vel reliquit et mortuus est.tunc em̄ restituit in totū siue pronunciatū sit ꝺ eum sine eius iuri vel actioni prescriptū sit t hoc videt īnuere lex illa nec non.cuz dicit puta procuratore suo defuncto. ¶Idēq; est t in eo qui est absens necessaria cā tm̄.nam nec ille restituit vel circa sntiam vel circa res vel actiones vsucaptas vel prescriptas. Vbi nullū potuit relinquere procuratorē vel reliquit t mortuus est.vt.ff.eo.sed t si.ſ.j.t de minor.l.papi.Ille q̄ est absens voluntaria causa tm̄ nō restituit si eius rei vel actioni sit prescriptum sed vbi pronunciat ꝺ eū de equitate

BIU Cujas

restituitur forte ad appellationē tm̄ si redeat adhuc iudice sedēte ꝑ tribunali. vt. ff. de in integ. resti. l. pe. Vel dic eū restituendū ad totā litem vel litē totā ei restitui sicut lra dicit. vt sit in eo statu in quo erat ante sniam q̄ plus est ꝙ eum restitui ad appellationē. vt liquet ex ꝑdictis. nā q̄ reddit incōtinenti extimat iudex qui cognoscit de restitutiōe qđ non sua culpa defuit sed parū exaudita voce ꝓconis. Ideo ꝙ restituit eū in integ. vel ad appellandū. Nā cōi iure appellare nō posset q̄ vere fuit contumax nō dico ꝙ sit fictio tm̄ vt fingat non fuisse contumax imo est bñficiū velocis redit⁹ tm̄ nec em̄ sequit̄ si nō est contumax ergo restituatur. vt. s. dictū est in multis. Sed hoc sequit̄ si nō est contumax ergo pōt appellare cōi iure. sed hic plus petebat vt dixi. i. restitui litem qđ concedit̄ q̄ ita cito redit & cōcedit̄ ei hoc infra q̄driennīū. cū nō decipiat̄ in tpe ꝛ in quasi ℈ctu. Vel in sñia pōt hec clausula generalis locū habere q̄n q̄s decipit̄ in ℈ctu bonefidei vbi decipitur q̄s vltra dimidiā iusti pretij. Vñ deceptus iudicis officio ꝑm quosdā restituitur infra quadriennīū. vt. j. eo. l. in ℈ctibus. vel ꝑm alios infra. xxx. an iure actionis ex eo ℈ctu cōpetentis. vt. j. de rescin. vēdi. l. ij. ar. ff. de le. cōmis. l. si fund⁹. & de ℌē. emptio. l. ꝛ celsus. ff. j. & de act̄. ēpt̄. l. ex ēpto. ff. is q̄ vna. Nā ꝛ dec̄ actio nihilo minus tm̄ videt̄ fieri officio iudicis. vt. ff. qđ metus cā. metū. ff. ex hoc. Licet aūt certe sint causē quib⁹ restituantur absentes ℌ presentes tm̄ quilibet presens restituitur ℌ absentē si tm̄ requirente actore absens a nemine defendatur. vt. ff. eo. l. item ait. & l. ergo. vt diximus. s. de re militari. ¶ Et est hoc notandū ꝙ vbi absens vsucepit rem pntis & rem vsucaptā vendidit restituetur pns ad pretiū rei ne absens lucretur cū damno pntis nec distinguo vsucapionē cōpleat absens an heres eius vel hereditas q̄ possessio defuncti quasi iunctim transit ad heredem. Et plerūq; nondū adita hereditate cōpletur. vt. ff. e. cum miles. j. respondit. & ff. j. in quibus aūt restituantur presentes vel absentes plene diximus. s. de re militari. 1

¶ De alienatiōe iudicij mutādi cā facta. ℌ

Icut a superioribus edictis prospexit ꝓtor ne cuiusq; cōditio ꝑ alterius factū fieret deterior dādo in integrū restitutiōes de quib⁹ dictū est. Ita & p hoc edictū proconsul id est ꝓtor dat in integ. resti. vel iure actionis in factū ℌ eū qui alienauit rē cā iudicij mutandi. vt tm̄ nihilominus teneat̄ ille cui est res alienata rei vendicatione vel alia reali actiōe cui ipsa possessio de iure cōi parit aduersarium. vt. j. e. l. j. & ff. e. l. j. ¶ Videndū ergo q̄n locū habeat hoc edictum. Et cui. Et ℌ quē. Et inquantū detur actio ex hoc edicto. Et qualis sit hec actio. ¶ Locū aūt hꝫ cū quis credens se ab aliquo conueniendus rei ven. vel aliqua reali actiōe vel psonali que tm̄ sit in rem scripta alienat rem dolo malo cā futuri iudicij mutandi id est vitandi quantum possiden ad se & suscipiendi ab alio cui alienauit. Quod tem q̄ta aūt dixit de alienatione plene est intelligēdū mente siue quis dñium & possessionē siue possessionē ratur de tm̄ transferat in aliū. vt. ff. e. l. nō solum. & l. ex proximo hoc. ff. alienare. ꝛ ꝑla. dixerit nō habere locū possidehoc edictū post translationē solius possessiōis re ita nonisi q̄n possessor volēs trāsferri dñiū & possessio barba i. nē solā possessionē trāsfert cū plus cedere ne- c. si. p illū
2 queat nec plus habeat. ¶ Itē noīe alienatiōis te x. excōtinent̄ ꝓstitutiōes seruitutū ꝑdialiū. vt. ff. e. tra de iu
l. nō solū. ff. ad iura forsan. & psonaliū. vt vsufr. di.
et vsus. Idēq; forsan in iure emphiteotico & superficiario. Heredis plane institutio vel legatum nō continet̄ noīe alis verbo alienationis. vt. ff. e. l. ex hoc. ff. ꝛ heredē. vtpote cū nō videātur dolo fieri malo rōne suprēmi iudicij & hoc eadē rōne non continet̄ ea alienatio quā quis facit ex necessitate id est ei cui obligatus erat dare vel soluere vel iuris beneficio. i. ei quē de iure poterat cōpellere recipere ad ipsius qđ dedit. vt cū quis redibet vēditori suo nisi ꝓpter hoc ipsum redibebit vt vitet iudicium nō redibiturus. alis etiā si posset redibere de iure. vt. ff. eo. l. ex hoc. ff. vlt̄. & l. q. & l. nā ysi. & de edil. edi. l. bouē. ff. si quis. Vel dic nō redibiturus alias cū non possit redibere de iure. nā si pōt nunq̄ videt̄ dolo facere. vt. ff. de re. iur. l. nullus videt̄ dolo facere. ¶ Itē q̄ in ꝑdicta alienatiōe exigitur dolus nō continet̄ ille qui alienat cā iudicij mutandi rōne valitudinis vel etatis vel occupationis necessarie ꝓpter que cōmode iudicium se sustinere nō posse videbat. Idēq; est et in eo qui alienat ideo tm̄ ꝙ exercentur lites & maluit rē carere ne ꝓ eā sepe litiget qđ ē vbi rem donat. Secus si vendat vel permutet vel quocūq; mō alienat. vt equiualens recipiat eī⁹ em̄ cognitio est vituperanda qui cū rem vult habere litē ad aliū transfert vt molestū aduersarium ꝓ se subijciat. vt. ff. e. l. itē. ff. vlt̄. ꝓ. & ꝓ rē hꝫ q̄ hꝫ pretiū vel equipollēs. vt. ff. de pe. he. l. si & rē. & de peculio. l. sed si quis. & l. non pe
nes. Illud aūt certū est ꝙ ꝛ quis dolo malo designat possidere: puta ꝙ duntaxat omittit possessionē id est hꝫ ꝓ derelicto nō tenet̄ hoc edicto q̄ cā iudicij mutādi nō fecit alienationē. s. trāsferēdo rē vel possessionē i aliū. vt. ff. e. l. itē. ff. pōt. Ideo aūt dixi iudicij futuri q̄ si iudicium esset inchoatū iam inter petitorē & possessorē iudiciaria cōuentione aut ꝑ preces principi oblatas & iudici insinuatas & p iudicē aduersario agentis cognitas res esset litigiosa si de eius dñio vel quasi dñio esset q̄stio. & ita prohibeat eius alienatio. vt in autē. de litigiosis. j. rñso. et. j. de litig. l. vlt̄. sed hic non prohibet alienatio q̄ futurum erat iudicium. Porro & si presens sit iudicium. si tm̄ de dñio rei vel quasi dñio nō sit questio. & ideo rei nō prohibet alienatio q̄ nec est litigiosa satis dici pōt hoc edictū locum habere: q̄ & alienatio tenet & plus videtur delinquere qui alienat iam cōuentus ꝙ si conven-
4 tus non fuisset. vt de peculio. l. postea. ¶ Dat aūt actio in factum hoc edicto ad interesse ei

BIU Cujas

in cuius fraudē facta est alienatio ⁊ pōt inter esse eius rōne loci. vt si alienasti rē in hoīem alterius prouincie in qua opz me experiri prīcipali actione. Itē rōne persone vt si alienasti in potentiorē vel in aliū qui me vexaturus sit. nā potentiori pares eē nō possumus. ¶Itē ē rōne cause vt si hoīem quē petebam manumiseris. est ergo mea conditio deterior: q̄ ptores fauent libertatibus cū me nūc oporteat experiri ꝺ manumissiō. ¶Itē causa pōt cōsiderari duplex vel rōne rei principalis quā difficilius de iure prosequor. vt in manumissō dictū ē. vel nullo mō posiz persequi. vt si res alienata ab emptore fuerit vsincapta. ¶Est ⁊ tertia cōsideratio. vt si pro eo qō petebam restituendo vel destruendo nūc oporteat me expendere si agā ꝺ emptorē qō non oporteret si agerē ꝺ te qui alienasti iterdicto qō vi aut clam. vel de ope. nuncia. vt. ff. e. l. j. ⁊ iij. ⁊ iiij. Nec obstat quod legitur. ff. de op. no. nun. l. pe. q̄ ibi nō alienauit dolo malo. ⁊ ideo nō tenet ipse sed emptor si tñ emptor sciuit nunciationē factā. alioquin ꝺ. vt. ff. quod vi aut clam. l. vim facit. ſ. tā diu. Posset tñ induci ar. ꝺ. ff. de noxa. l. in delictis. ſ. si extraneus. De interesse aūt rōne expensarum itineris. ꝺ. dixi proponendo de interesse rōne loci. ¶Illud queri pōt. An pro interesse agam etiā anteq̄ aliquid expendam q̄. ſ. ne gauit ⁊ demū possessore excusso ait dandā hāc actionem. vt. ff. e. l. iij. ſ. ex quib⁹. Sed pōt dici ꝺ rium q̄ iam videt mihi abesse cū ego quodāmodo ad id cōpellar. ⁊ maxīe re alienata vsucapta in qua petenda multū inaniter expendetur. vt. ff. e. l. iij. ſ. item si locū. ⁊ de neg. ge. l. si quis man. ¶Ex ꝓdictis colligere lz q̄ ei in cuius fraudē facta fuit alienatio ⁊ heredib⁹ suis datur hec actio in factū que prodita est ex hoc edicto ⁊ intra annū ⁊ datur in eū qui alienauit suo noīe directa in eū aūt qui alienauit noīe alterius puta tutor vel curator vl̄ procurator datur vtilis. ſz non datur in heredes hec actio q̄ est ex delicto. vt. ff. e. l. nō solum. ſ. vlt. ⁊ l. nā et si. ſ. vlt. Et nota q̄ ille in cuius fraudem facta est alienatio de iure cōi q̄ directo pōt conuenire possessorē ⁊ de iure cōi ⁊ directo ⁊ vtiliter pōt conuenire alienantē principali actione. vt vel rē consequar vel exigat quanti in litem iurauerit vel interesse vel rei extimationem. ¶Itē de iure spāli hz hanc restitutoriā actionē rōne expensarū ⁊ cōsimiliū. de quib⁹ dictū est. neq̄ est hic superflua ꝓpter illas. nā ⁊ minor restitui pōt lz de iure cōi posset cōuenire tutorē. vt. ff. si tutor vel curator. l. etiā. ¶Cessat aūt hec actio si is qui alienauit eandē rē receperit. tali eñ pacto extraordinario nocens eē desinit penitentia. lz secus sit in furto ⁊ fugitiui vitio ⁊ aliis cōibus delictis. vt. ff. e. l. ex hoc. ſ. si q̄s. et depositi. l. j. ſ. si rē. ⁊ de edi. edi. q̄s sit fugi. Idē est ⁊ si res nō fuerit petitoris. Ānt si is q̄ alienatus est sine culpa decesserit nisi q̄d actoris preterea interfuit puta rōne questus vel accessionum. Nā ⁊ si res non eēt alienata perisset actori questus. Hec enim actio succedit in locū directe. vt. ff. e. l. non solū. ſ. pe. ⁊ de noxa. li. actionibus. ſ. si is. ¶Itē cessat si is qui alienauit dolo malo paratus sit vtile iudiciū pati perinde ac si possideret. vt. ff. e. l. iij. ſ. vlt. q̄d intelligo q̄n oīno eandē cām se promittit prestaturū. puta promittit se restituturū si victo sub maxima pena. Alioquin si dicerē rem nō restituam q̄ nec habeo sed quāti interierit tua vel quanti in litē iurauerit prestabo. secus esset. nam ⁊ si hoc non offerret teneretur tñ ad idez cum vtili rei vendicatione. q̄ dolo desiit possidere cōuenīri posset. vt dictum est.

Vide i. si mili tex. in. l. siue. ſ. cū antea. ⁊ in ſ. marcellus. ff. rem ra. ha.

Vide gl. i. l. j. ⁊ ibi Alb. de noxa. ff. ſ. alie. iud. mu. causa fa.

¶De receptis arbitrys. 56

Explicitis prepatoriis iudiciorum videndum esset de iudicijs. sed q̄ arbitria tractant velut iudicia de receptis a litigatoribus neutraliter. i. de arbitrijs inseramus vel de receptis masculine: id est de arbitris receptis a litigatoribus vel de litigatoribus receptis ab arbitris. vicissim eñ in fide sua sese recipiūt partes vt sniēt arbitri. vt fideliter examinēt ⁊ pronuncient. assumunt iem ptes iudicis non cōsiliatoris. vt. ff. e. l. si de meis. ſ. recepisse. ¶Videamus ergo quid sit arbitriū Et quis possit esse arbiter. Et de qua re. Et qui possint sub arbitrio litigare. Et qualiter constituat. Et qualiter ad effectū perducat. ¶Arbitriū aūt ita diffinitur a. ſ. Arbitriū est trinus actus triū personarum sub arbitro litigantiū sed certe non tres sed duo tñ sub arbitro litigant. Dic ergo arbitriū est trinus personarū actus sup pecuniaria questione in quasi iudicio confligentiū vel contendentiū. nā ⁊ arbiter contendit ad inquisitionē veritatis actoris vt ei condemnet reus vt absoluat ab actore. Vel vt puto melius ꝓpita diffinietur. Arbitriū est cā in dicendo volutarie posita cū certarū psonarū interpositione actoris rei ⁊ arbitri. Et dicit q̄nq̄ receptū q̄nq̄ cōpromissum. Et ex diffinitiōe arbitrij liquet cuilibet quis sit arbiter. ¶Arbiter tñ dicitur q̄nq̄ quilibet vir bonus super aliquo extimando electus. vt. ff. pro socio. si societatez. q̄nq̄ ponitur pro iudice delegato vel quasi delegato. Q̄nq̄ pro iudice ordinario: q̄nq̄ pro dispensatore rei sue. vt. ff. qui satisda. cog. l. arbitro. ⁊. j. de iudic. l. antepe. ⁊ de postu. l. quis q̄s. et. j. manda. l. in te. ¶Arbiter aūt pōt esse hō liber pater fa. Itē filiusfa. etiam de re patris. Nam ⁊ iudex in re patris eē potest vt dicemus. j. de iudicijs. ſ. inter iudicem. id est in causa ciuili non in criminali. In ciuili tñ distingue. Sit delegatus an ordinarius. Si delegatus est potest a principio causam discutere ⁊ finire: si ordinarius non potest discutere causam et finire. Sed fieri potest apud eum contestatio litis vt actio perpetuatur. Sed ⁊ in casu vl. la fratra litis contestationē procedit filius q̄ forte cum de nullum incōmodū pater sustinet vt cū ex trebelliano iure magistratus filius cōpellit patrem adire ⁊ restituere. vt. ff. de iudicijs. l. i pri

Vide tex. in. l. si de meis. ff. de arbi. vide spe. in tit. de arbi. in pri. vide dominus ozianum i trac. de arbi. i pma col.

Quis possit eē arbiter. vide i oī bus istis casib⁹ b enumeratis plenius per oz. cum de oziano i suo trac. de arbi.

BIU Cujas

uatis. ⁊ de inrisdi. oīm iudi. qui iurisditioni. ⁊ de offi. presi. l. senatuscōsulto. ⁊ ad trebel. ille. ℈. vlt. ⁊. l. nāq. ⁊. ff. eo. l. sed ⁊ filius. ⁊. l. quinetiā. ¶ Itē pōt esse arbiter ingenuus ⁊ libertinus integre fame homo ⁊ infamis qō in iudice nō est ita. vt. j. de dignita. l. neq. ⁊. j. e. l. parui. Seruus aūt nō potest esse arbiter siue ipse solus siue cum libero recipiat arbitriū vel arbitratū nisi dictuz esset vt alterutrius valeret sententia. Tūc em̄ solus liber posset ꝓnuncia re. Alioquin contra vitiabatur vtile per inutile. vt. ff. eo. l. parui. ⁊. l. sed ⁊ si ita. ⁊ de verboruz significa. l. illa ẏba. plane si cōpromittatur in seruum ⁊ liber sñiam dixerit siquidem liber factus recepit cōpromissuz cōsentientibus ꝓtib⁹ valebit sñia. vt. ff. e. l. sed si in seruū. ¶ Itē non potest esse arbiter furiosus aut surd⁹ aut mutus vel minor. xx. annis. Maior aūt. xx. annis potest esse licet in integrū restitui possit si doceat sua interfuisse nno recepisse tale arbitriū q; interfuit ei⁹ litibus nō. vexari. vt. ff. e. l. ℈ si in seruū. ℈. j. ⁊. l. cum le. ¶ Itē femina nō potest esse arbiter. vt. j. e. l. vlt. ¶ Itē nō potest esse arbiter ille qui eius rei de qua iudex est ordinarius recipit cōpromissumvel ꝓtib⁹ sponte sub eo litigātibus vel ipso eas cōpellente vt in se cōpromittātur. vt. ff. e. ℈ si in seruū. ℈. si quis iudex. Nec est ẽ ẑnium quod legit in autē. vt diffe. iudi. ℈. si ẏo ꝓtigerit. q; per amicabilē cōpositionem pōt dissoluere que dubia sunt inter eos nec ō arbitrium. vt. ff. e. l. j. ℈. si de meis. ⁊
1 ℈. recepisse. sed magis ꝓprie arbitrat⁹. ¶ Pōt aūt esse arbiter in oī re nisi prohibeat a lege porro ꝓhibet a lege in cā criminali publica vl priuata. Vel ī cā ciuili ℈ de crimine famoso valet compromissum nō tñ infamat arbitri sñia. Item in cā liberali nō potest esse arbiter q; fauor libertatis est vt maiores iudices debeat habere ⁊ eadē sunt siue de ingenuitate ⁊ seruitute siue de libertinitate ⁊ ingenuitate sit questio. Idemq; est ⁊ si questio est de libertate cōperitura vt si ex fideicōpromisso dicatur debita. Item in populari actione non potest esse arbiter ne occasione pene pretermittatur faciendum quod publice fieri expediret. vt. ff. eo. l. non distinguemus. ℈. iulianus. ⁊. ℈. de liberali. ⁊ de his qui no. infa. l. quod ergo. ℈. ex compromisso. Forte nec in causa restitutionis poterit esse arbiter quia certis tantum cōmittitur iudicibus. vt. ℈. vbi ⁊ apud quem. l. vlt. ni si forte hic vel superiores cause incidenter cognoscantur ab arbitro. vt. j. de ord. iudi. l. j. et
2 ij. de iudicijs. l. quotiēs. ¶ Sub arbitro autem litigare possiunt omnes generaliter qui ⁊ in iudicio possint esse actores ⁊ rei. Seruus igitur non poterit compromittere sed filiusfa. poterit. vt. ff. de peculio. l. licet. ℈. si seruus cum se pro libero. ⁊. ℈. sed si filius. ⁊. j. de iudicijs. l. seruus. ⁊. ff. e. nō distinguemus. ℈. si ꝑuus. Quid de minoribus. xxv. annis ⁊ vtiq; sine tutore pupillus compromittens obligatur naturaliter tantū nō ciuiłr. fideiussor tñ eius efficacissime tenet ⁊ exigit. vt. ff. e. l. si pupill⁹. sed in iudicio nullo modo etiā dat fideiussores posset pupillus cōsistere sine tutoris auctoritate. vt. ℈. si adu er. rem iudi. l. vlt. Si aūt fuerit adult⁹ curatorem habēs idē in eo qō in pupillo dictū est. Si non habeat curatorē secus est. vt. ℈. de in ite. resti. m. l. si curatorē. Secus vero est in iudicio vt dictū est. Habet etiā mixta ꝓsideratio rei ⁊ ꝓsone q; non pōt esse ḋs arbiter in re sua. vt. ff. eo. l. pe. Sed forte vt vir bon⁹ eligat vt satisfaciat de iniuria sibi illata ſ ⁊ mixta cōsideratio
3 est in cā quā quis recipit vt arbiter cū in ea sit iudex vt dictū est. ¶ Costituīt aūt arbitriū partibus adinuicē stipulātib⁹ penā si arbitri non pareat sñie. Quid si arbiter vel alius penā fuerit stipulat⁹ vilium est. ℈. nō tenere cōpromissium. pōt tñ dici ẑnū vbi arbiter stipulat⁹ est. Nam ipse arbiter vel penā exactā prestare vel actiones pro pena necesse habebit cedere quasi ⁊ inter partes ⁊ cū arbitrio id videat tacite actū. Idq; pro cauto expsso est habēdū. vt. ff. de preteri. ver. l. si gratuita. ℈. vl. Itē si non penam sed interesse si pitari stipulent adinuicē partes vel etiā stipulētur sñie stari vz arbitriū ⁊ cogit arbiter ꝓnunciare. ſ. Pla. dixerit valere cōpromissum ſ nō cogendū arbitrū ꝓnūciare qō fal sum est. vt. ff. e. l. diē. ℈. vl. Si aūt pena fuerit ab vno cōpromissa ⁊ non ab altero videt q; nō teneat compromissuz q; vnū tenet alterū nō astringit ⁊ sic claudicat. vt. ff. e. l. si cū diem. ℈. pe. q;q; posset dici arbitriū tenere si ponas actorem a
4 reo stipulatū penaz. ſ nō reu ab actore. ¶ Daoet em̄ actor auxiliū pene si p eo feratur sñia. reus vero remediū exceptionis veluti pacti si absoluatur. Sed id verū esse nō puto nec enim sufficit habere exceptionē vt arbiter cogatur pronūciare. vt. ff. eo. l. si de meis. ſ dño meo videretur hic arbitrari posse ꝓnunciare sed non cogi. Itē tenet arbitriū vbi vterq; ꝓmisit pure penam. i. non sub alia cōditione nisi hac. nisi arbitri pareatur sñie. Si aūt vnus sub hac forma alius sub hac ⁊ alia ꝓmiserit penam pendēte alia cōditione non cogitur, arbiter ꝓnunciare nec valet sñia. Preterea tamen si pōt diem cōpromissi, pferre faciat eam proferri. vt. ff. eo. l. litigatores. ℈. idem iulianus. et. l. quo casu. Item
† qō dixit in pena obtinet ⁊ si res deposite sunt apud arbitrū a litigatorib⁹ vt daret ei qui vicerit vel si vnus litigatorū rem deposuit alter autē promisit penaz plenevallatū est arbitriū. Item si cōtrouersiā habeant de domo sed inuicem sint debitores cuiuscūq; rei q; non est in cōtrouersia ⁊ paciscātur adinuicē de debito non petendo si arbitri non pareāt sñie super domo ferēde nudo pacto fiet hoc cōpromissium. vt. ff. eo. l. litigatores. ℈. qō ait. Nec obstat qō legit ff. e. l. ij. q; non in re de qua lis erat habet exceptionez sed in alia. sed in re de qua lis erat habet exceptionē si nō fuerit stipulatus penam et arbitrium fuerit expresse emologatum. vel al's confirmatum vel silentio decem dierum. vt. j. eo. l. penul. Forte idem et si sit stipulatus penam sed est adiectum rato manente pacto. Si ergo vallatum sit cōpromissium aliquo

BIU Cujas

de predictis modis pōt dici plenū.vt.ff.eo.l.si de meis. Et qñq; dicitur plenū qđ factū est de cōtrouersijs oībus.vt.ff.e. si cū.ſ.plenū. Quā doq; dicit plenū qđ habet doli mentionez q; si stipulātur adinuicē partes nihil doli fieri in arbitrio.puta non corrūpi arbitriū vel testes;vel aduocatos.vt.ff.eo.l.ita demū. ¶Itē constituitur arbitriū vt arbiter ,pnunciet qđ sibi videt non vt ,pnunciet q; placuerit titio diſceptatori. Nā nec testamentū valet si dicat quis heres vis esto de rebꝰ meis prout illi placuerit.vt.ff. eo.l.itē.ſ.pōpo.t de here. instī.l.illa. Hinc est q; t si cōpromittat ptes vt arbiter dicat certā sententiā.ſ.cōdēnatoriā tm̄ vel absolutoriā tm̄ nō valet arbitriū. vt.ff.e.l.qualem. Secus puto si cōpromittant vt ferat sm̄am sm̄ leges tm̄ vel sm̄ canones tm̄ vel mores tm̄. Hec em̄ obseruanda sunt ab arbitro q; sm̄ singula p̄dictorum veritatē inuestigare t iuri deseruire potest. Si aūt cōpromiserint ptes vt stent arbitrio titij aut seij vz cōpromissum. Sz is cogēdus est in quē litigatores cōsentiūt.vt.ff.e.l.itē.ſ.pōpo. subaudio si t ille recipiat cōpromissum aliter em̄ non tenet.vt.ff.e.l.iij.ſ.j. Itemvalet cōpromissum si fiat in vnū. Itē si fiat in tres. inuenit enīz pars maior cuius arbitrio pareri pōt.sed etvsitatū est in duos cōpromitti lz si dissentiāt non inuenit pars maior vñ cōpromissum sine exitu videt futurū q; naturalē facilitatē hoīm ad dissentiendū adhibet tm̄ lex tale remediū vt vbi dissentiāt duo arbitri cogat eos preto; tertiam eligere psonā certā cuius auctoritati pareatur. Si aūt a principio sic fuit cōpromissum in duos. vt si dissentirēt tertiū assūmāt si ꝺdez tertius fuerit specificatꝰ a cōpromittētibꝰ valet cōpromissum. Alioqn cōtra nisi ei subueniatur per predictā medicinā p̄toris. vt.ff.e.l.itē. ſ.si in duos.t.ſ.principaliter. ¶Itē fit cōpromissum vt arbiter ,pnunciet vsq; ad certū diem et si apparuerit impedimentū possit dies ,proferri. Hoc tm̄ acto nō ,pferret dies vtroq; litigatorum ,tradicēte arbitro.vt ff.e.l. arbiter.ita altero aūt ꝺdicēte t altero sibi cōsentiente non proferret diē arbiter.q; is q̄ ꝺdicit nō cōsensit a principio vt fieret ,progatio lz vt fieri posset. vñ mō opz eum ,sentire. Alioqn incidit in penam vt dictū est.vtroq; aūt litigatoꝝ volēti diē proferri,nō ,proferet dies nisi arbitro ex iusta causa videat proferēda t iubeat eaz ,pferri. Si autē nō est actū de die proferēda impune iubēti nō paret.vt.ff.eo.labeo.j.respōso.t.l. nō distinguemus.ſ.dies.t.ſ.vlt. Et pōt hic subijci regula.vt vbicūq; fit ,progatio fiat cū eisdē conditiōibus t securitatibꝰ q̄ in primo cōpromisso exposite fuerūt. Vñ t si per fideiussoꝛē in prio cōpromisso fuerit cautū sequēs similiter profe rendum est.vel si idem fideiussores fideiubere noluerunt alij non absimiles adhibēdi sunt.vt ff.eo.si arbiter. ſ.hic autē.t.ſ.vlti. Impropꝛie autem vocat lex primū cōpromissum cum vnū tm̄ sit:sed prozogatū.vt.ff.eo.l.si cum.in fi.j.responſo.t de precario.l.sed si manente. Vel dicuntur duo cōpromissa q̄tum ad fideiussores iterum acceptos. Primi em̄ fideiussores ita se obligauerāt vt tenerētur si ifra illum diez pronunciaret qđ factū nō est.vñ videtur finitū cōpromissum q̄tum ad eos nō q̄tum ad partes vel q̄tum ad arbitriū.sic t alias dicit finitum matrimoniū non q̄tū ad maritū t vxorē.sed q̄tum ad socerū.vt.ff.de dona.inter virū t vxo.l. cum hic.ſ.si socer nurui. ¶Itē fit cōpromissiz vt arbiter certo loco cognoscat t pronunciet q; si de loco nihil appareat actū is videt inesse locus vbi compromissum est. vt tm̄ t circa vbem adesse partes arbiter possit iubere. Ita tamen si arbiter sit eius auctoritatis vt in secessibus soleat agere t litigatores ambo facile t honeste in eo loco cōuenire possint. Alaz si locus est inhonestꝰ impune nō paretur arbitro. Et si locus est vni honestꝰ sed nō alteri ,pter eum cui non est honestꝰ excusat si nō venerit ille cui est honestꝰ.vt.ff.eo.l.si cum dies.ſ.si arbiter. Itē fit cōpromissum vt arbiter ,pnunciet etiaz vna partium absente si autē hoc expressum nō fuerit actum ,pnunciare debet vtroq; ꝑsente:si tm̄ vterq; sit maior t sane mētis alioq̄n exigit tutoꝝ t curatoꝝ ꝑsentia aliter aūt nō valet sna.

Vide ludo. rom. in consi. cxlj.et in ꝓsi. lxxv.

8 Is q̄ defuit semp cōmittit in penā q; per eum factū est quominus arbiter arbitret.vt.ff.eo.l. diem.ſ.siquis. Pōt t illud agi qñ cōpromittit in plures vt vel vnus dicat sentētiā vel maior pars vel etiā oēs lz si de hoc nihil sit dictū oēs debēt esse ꝑsentes t ,pnunciare vel pronūciari noīe suo vel aliorū cūverba sūt in ꝑsonis oīm arbitrorū sit cōcepta cōsentire. Si aūt vno absente ,pnunciarent ceteri non valet sna q; potuit eius ꝑsentia eos trahere in equaz sn̄am. Qđ aūt dixi in absente puto t in mortuo seruādum. Idēq; in iudicibꝰ delegatis.vt.ff.eo.l.itē. ſ.si sunt plures.t.l. si in tres.t.l.sicuti.t.l. non distinguemus.ſ.cum in plures.t.j.de peda.iudi.l.placuit. ¶Itez pōt illud agi in cōpromisso. vt heredes vtriusq; partis succedant in cōpromissum alioquin siue nihil sit actū siue sit actū de heredibꝰ vnius tm̄.itē vnius etiaz tm̄ morte soluet cōpromissum.vt.ff.eo.l.lz interpellat.ſ.

9 si ab altera. ¶Illud etiā antiqꝰ ad ꝓstitutionē arbitri ptinet vt si vallatū sit arbitriū sacro arbitri t partiū vel arbitri tm̄ vel partiū tm̄ detur ex eo actio t exceptio q̄ hodie non est.decernit em̄ noua cōstitutio nullū sic arbitriū fieri.vt cū sacramēti religione valet siue ab arbitro tm̄ fuerit datū sm̄ Bulg.siue a partibꝰ sm̄ Ꝺ.sed penā statuat qua ꝑstita liceat a iudicatis recedere. Si ꝺtra hoc iudicatū fuerit iudex qui male iudicat penā a deo expectet si ignorantia nihil erit eis preter sacramētū. Nam et alias si iudex vel arbiter male iudicādo faciat litem suā tm̄ q; ptes hic deliq̄runt nō possunt agere cōtra eū vt.ꝺ.de pac.l.pe.t in aut. de iudicibus.ſ. q; vero multe. Quid autē si vallatū fuerit arbitrium sacramento t pena. certe nihilominus tenet cōpromissum nec enim debet vitiari vtile per inutile.vt dicit gl̄a le vnū.t est ar.ff.de iure fis.nō intelligit.ſ.si q̄s. Perducit autē arbitriū ad finē inchoato eo. In p̄mis vel

BIU Cujas

per libelli oblationē vt reus deliberare possit
ifra statuta tpa q̄ arbitriū ad sūm̄itudinē iudi-
cioꝝ redactū est nisi in quibus lege pōt ostēdi
Zuū. vt. ff. e. l. j. ⁊ j. e. l. penul. ℱ. ij. Satisdatio
tamē de psequēda lite ab actore vel de reo rñ-
suro satis dici pōt vt locum nō habeat in arbi
tro q̄ satis est si pena cōmittatur in aliquē eo
rū. ⁊ ar. est ꝓ hoc in a utē. de litig. ℱ. ad excludē
das. in fi. Posteꝯ aūt deliberuit reus si veniat
bene est si nō poterit iubere arbiter eū adesse
vel p nūcium vel p epl̄am. vt. ff. e. l. ij interpel
latur. ℱ. adesse. Et est hoc notandū ꝓpter pe-
daneū iudicē quem dicunt quidā p se tm̄ posse
citare partes sed certe ⁊ p nūcium citare pōt
cū arbiter hoc possit qui est inferior eo. Si aūt
is qui citatus est nō veniat cōmittitur pena q̄
si opa non prebita id est non adhibita studio
vt finiatur arbitriū si tm̄ veniat arbiter in locū
compromissi destinatū cognitioni. Itē si vene-
rit alia ps. nam illi debet ꝑmitti penam pete-
re qui in ipsam non incidit. vt. ff. e. l. non ex oi-
bus. j. rñso. ⁊. ℱ. j. ⁊. l. arbiter. ⁊. l. si cum dies. ℱ.
pe. ⁊. j. e. si contra compro. Jn contumacē aūt
non potest indicere mulctā q̄ hoc magistrati-
bus tm̄ ꝑmittitur. vt. ff. de iudi. l. ij. ℱ. vlti. qđ
aūt dicitur in predicta. l. nō ex oibus. Ptumacia
litigatoris eum punire posse sic intellige. vt ī
arbitraria actione vel simili deferre possit ius
iurandū in litem cum certum sit rem restitui
non posse: vel si possit restitui actor mauult
quāti in litem iurauerit reum condēnari quaꝫ
ad rem vel dic actum esse in arbitro. vt sepius
committat pena. Alioquin semel commissa q̄
rem non restituit non cōmittet postea quia iu
ranti in litem non satisfaciat. vt. ff. e. si duo. ℱ.
vlti. Porro si vim partium deferat sacm̄ quia
altera non exhibet nolā testium non potest iō
iurari in litem q̄ nec p hoc est actio arbitria
vt in predicta. l. nō ex oibus. non tm̄ exprimit
cōmittatur pena compromissi an non. Et vi-
detur committi q̄ p hoc impeditur arbiter ꝑ
nunciare ⁊ ita ꝑtinet ad operam prebendā vt
1 dictum est. ¶ Utraq; aūt parte veniente fieri
debet apud arbitriū litis cōtestatio cause exa
minatio testiū productio sicut ⁊ hec fiūt apud
magistratus ⁊ gra testiū vel instrumētoꝝ da-
re poterit arbiter dilationē: ⁊ datā pōt abre-
uiare cā cognita siq; arbitrum mutare posse
sñiam non diffinitiuam sed interlocutoriā. vt
ff. e. l. diceret. ℱ. j. ⁊. l. q̄. Sed ⁊ diffinitiuā sñiaꝫ
q̄ñq; mutat si ea sit ipso iure nulla. Quid em̄
si arbiter de pluribus controuersijs nihil sibi
cōibus est assumptus ⁊ de vna sñia dixit. Si ꝯ
dem erat compromissum vt simul de oibus di
cat sñiam. poterit mutare primā sñiam ⁊ iterū
iudicare de oibus. nondū em̄ dixit sñiam. Si
vero compromissum est vt separatī ꝑnūciet q̄
si plura compromissa sunt. Et iō ꝯtum ad illā
controuersiā pertinet arbiter esse desierat. vt
ff. e. l. quid tm̄. Si aūt questiones erāt sibi cōes
videt q̄ indistincte nulla sit sñia. ar. C. de accu-
sat. l. q̄ de crimine. ij ⁊ vbi q̄stiones nō sunt sibi
cōes nec aliud appet etiā actuꝫ puta q̄ elege-
rint vt simul de oibus debeāt ꝑnūciari. Jdeoq;
⁊ si de vna re tm̄ erat cōtrouersia ⁊ pronuncia
uit de pte rei non de tota re. vt. ff. de doli exce
ptiōe. apd̄. ℱ. itē queritur. ⁊ j. de appel. l. eos.
ibi sed oēm ꝛc. ⁊. l. ampliozē. ibi si quid iudicat
ꝛc. vñ ptz q̄ in parte dānauerat ⁊ in alia absol-
uerat. vt. ff. fa. herci. l. in hoc ⁊ de iudi. l. de qua
re. ⁊ sic exaudit quod est. s. si aduersus rem iu-
di. l. j. Et certe vbi deficit sñia in vna re vel. c.
deficit etiā in cōnexis vel adiūctis. Jdez dico
in sñia iudicis ordinarij. Si vero sint capitula
plura apud iudicē ordinariū ꝓposita non sibi
coniūcta. nō ideo dr sñia nulla in eo q̄ de alio
nihil dixit. Porro si iudicis delegati est ipo iu
re nulla. non idē ipe iudicat sed alij cōmittitur
negociū terminandū. vt. C. de accu. l. iiij. ⁊ quō
2 ⁊ quādo iudex. l. iiij. Cognitione aūt habita ple
ne restat: vt ferat diffinitiuā sñiam quā dr fer
re in scriptis. vt j. de sen. ex pi. reci. l. j. ⁊ ea mē
te. vt fm̄ eā discedere velit partes a tota cōtro
uersia. vt. ff. e. l. discedere. ⁊ certa debet esse sen
tentia. vt. ff. e. q̄d tm̄. ℱ. pompo. Itē dr esse sñia
de re illa tm̄ que erat in lite non de alijs vel de
supueniētibus q̄stionibus. Vñ ⁊ dicit arbitrū
extra cōpromissum nihil facere posse. vt si di-
cat de hoc ad iudicē eundū vel in aliū compro-
mittendū nisi forte de eo cōpromissum sit. vt
arbiter statuerit cuius arbitratu satisfiet vt
quid simile fiat. vt. ff. eo. non distinguemus. ℱ.
de officio. ⁊. ℱ. questitū. ⁊. ℱ. vlt. Et ex his dixe-
runt quidā arbitrū de fructibus vel litis expen
sis nil dicere posse nisi id actū sit. q̄ nō puto q̄
hec contigua sunt. nec dr fieri extra cōpromis-
sum circa vel iuxta. nā ⁊ partes in secessib⁹ esse
iubet ⁊ iuxta mandatū fiunt multa. vt. ff. indi.
sol. l. iam tamen. ⁊ de procur. l. ad rem. ⁊. l. ad le
gatum. Hinc est q̄ ⁊ solutiones in die statuere
potest. vt in eadē. l. ℱ. solutionē. Jnhonestū aūt
vel impossibile vel id de quo nō est cōpromis-
sum nō debet in sñia comprehendere. vt. ff. eo.
3 q̄d tm̄. ℱ. vl. ⁊. l. si cū dies. ℱ. ꝓmisso. ¶ Quid
aūt si nolit arbiter ꝑnunciare. certe pretor dr
eum compellere cuiuscūq; sit dignitatis arbi
ter. nisi in pari vel maiori magistratu vel ptā-
te sit positus consul forte vel pretor. vt. ff. e. l.
iij. ℱ. j. ⁊. ij. ⁊ q̄ñq; tm̄ excusatur arbiter ne coga
tur puta si infamauerūt euz litigatores. Et tūc
distingue vtrū cā cognita. q̄ nesciebat ordina
re cām. Et tunc etiam si ex internallo redeant
admittūtur an sine cause cognitione ⁊ tunc ad
mittūtur mox nō postea. vt. ff. e. ſ ⁊ si in ꝑtē.
ℱ. vlt. ⁊ hic longū ⁊ breue tps accipiet ꝑ iudi-
4 cis arbitrio. Si aūt partes arbitrū infamaue
rūt q̄d aliū iuerūt nūq; postea admittunt. vt
ff. e. l. ſ si ꝑtē. ℱ. vl. ⁊. l. litigatores. Si aūt non
ꝓtenerūt eū ſ ad aliū iudicē iuerūt. Si q̄dem
sub eo litē ꝓtestent cōpromissū solutū ē ꝑmū.
vt. ff. e. l. si q̄s. alioq̄n ifra triēniū admittunt et
nō postea. vt. ff. e. l. itē. ℱ. si mlier. ¶ Itē excusa-
tur si sordes aut turpitudo eius sit manifesta
qui accepit pecuniam vt ꝑ illo diceret sñiam.
Sed si accepit vt ꝑnūciaret tm̄ cōpellit. vt. ff.
e. l. iij. ℱ. j. ⁊. l. sed si in seruū. ℱ. sunt. ¶ Itē excu-

Vide ia-
sō may. ī
l. si sup
possessio
nē. ī. j. no
tabili. C.
de trās.

BIU Cujas

fantur ꝓpter inimicitias capitales quas cum vtroqꝫ vel vno litigatorū hꝫ. ¶Itē ꝓptervaletudinē q̄ ei postea euenit aut ꝓpter supueniētia negocia vel vrgētes ꝓfectiões aut munera indicta vel incōmoditates imminētes si tñ ab his nō cito liberaret. Si aūt ab his possit liberari differre cogit arbitriū.vt.ff.e.l.lꝫ.t. l.t si qua.t de iudi.l.si lōgius. ¶Itē excusat ꝓpter publicū vel ꝓuatū qđ habet si dies cōpromiss si ꝓferre nō potest. Si aūt pōt nō aliter excusatur arbiter q̄ si cōsentiat denuo in se cōpromitti hoc.s.si dies est exitura.vt.ff.e.l.t si qua.§.arbiter. Nec ob.qđ legitur.ff.e.l.si cum dies.j.respōso.quia ibi arbiter nō excusabit se immo iure cōi dicebat se liberatū finito tpe in quo compromiserāt in eū partes. ¶Ite excusat si vnus ex litigatorib⁹ bonis cedat cū neqꝫ agere neqꝫ cōueniri possit.vt.ff.e.itē si vnus. ¶Itē excusatur arbiter ne cogatur die feriata q̄ specialiter denotatur illa.l. que est in.C. de feriis.l. oēs. nō cōtinetur tñ cōi noie feriarū. tunc em̄ q̄qꝫ excusat arbiter.i.si dies cōpromissi nō sit exitura alioquin cogitur. Sed si dies nō sit exitura t cogatur si sibi iuret de cā non liquere spaciū datur ei ad ꝓnunciandū. Jdēqꝫ dico t si cō promissuꝫ fine die factū est.vt.ff.e.l.si de meis. §.vl.t.l.si feriatis. ¶Pōt etiā excusari arbiter ex eo qđ dicit solutū compromissum qđ fit dies mor.acceptilatiōe iudicio. Itē pacto de nō petēdo penā.vt.§. de singulis dictū est. Sacerdotio autē aduenīente nō cogitur arbiter. Sed si iam factus sacerdos recepit cōpromissum cogitur: qr̄ ꝓuilegio renūciauit. Jdē si de negotio transactū est vel res est mortua de qua erat cōpromissum nō cogitur arbiter nisi posteriore casu aliquis litigātiū interfit forte t in eis casibus soluitur cōpromissuꝫ.vt.ff.e.l.nō distī. §.summa. Si autē predictis modis nō excusēt arbiter vel nō soluat cōpromissum arbiter pro nūciare debet quē si qua partiū ꝓhibeat ꝓnunciare incidit in penā.vt.ff.e.l.diē.§.t si q̄s. Sicut t cū quis citat⁹ nō venit vt dictū est. Jdem qꝫ t si sentētie late nō paret. Et siquidē in ea ex primatur dies ea lapsa cōmittit t exigitur pena si nō exprimat inest modicū tēpus.s. quattuor mēsium ad satisfaciendū t eo elapso committitur pena.lꝫ tñ reo purgare morā ante lit. conte.de pena nisi ante lit.conte.interfit actoris.vt.ff.e.l.si cū dies.§.vl.t.l.vtiqꝫ.t.l.celsus.

5 ¶Et nota q̄ vbi reus parat⁹ fuit dare intra tēpus t actor noluit accipe ipso iure nō cōmittit pena si tñ actor postea petat t reus nō det cōmittit pena quasi duo sint arbitri ꝓcepta.vnuꝫ pecuniā dari.alterū intra kalēdas dari.lꝫ enim penā nō cōmittas q̄ intra kalēdas nō dederis q̄m̄ ꝓte nō steterit cōmittis ī ea ꝓte q̄ nō das.

6 ¶Itē nota q̄ q̄s excusat a pena rōne iuste absentie.vt.ff.e.l.si cū dies.§.si q̄s. Itē rōne inimicitiaꝝ ex aliis causis manifeste apparētium

7 inter arbitrū t vnū litigatoꝝ. Si arbitro denunciatū sit ne sniam dicat quasi hec denūciatio sit q̄dā spēs appellādi.vt.ff.e.l.nō distī.§. cū q̄dā vere tñ t ꝓprie appellare nō pōt. qr̄ nec iudicati actio ex sñia arbitri datur sed agitur ad penā si ꝓmissa est.vt.j.e.l.j.si autē nō est ꝓmissa nō tenet nisi arbitriū fuerit cōfirmatū ex ꝑsse vel silētio.x.dierū. Et tūc ex arbitrio datur exceptio. Itē actio quasi ex re iudicata vel ex lege principis. vnde dicit imperator ex suo noie dari actionē.vt.j.e.l.iij.§.vlt.t.l.pe. Itē obstat exceptio agenti q̄ solutū ꝺr̄ ab altero compromissum vel quia stipulator pene corrupit arbitrū vel qr̄ dolo fecit vt pro se ꝓnūciaret.vt.j.e. l.arbitroꝝ.t.ff.e.l.ita demū. vel qr̄ ꝓnunciatū est die feriata a lege noīatim excepta.vt.ff.e.l. si feriatis. ¶Extra summā noto alios effectus arbitrij qr̄ actio ꝓpetuat lit.cōte.apud arbitrū facta quasi facta sit in ordinario iudicio forte fiat transitoria in heredes t fiet vsuraria. Item in medio arbitrij si fiant ꝓfessiones vel attestationes licebit eis vti alicui etiā apud iudicē ordinariū.vbi tñ testes supersint non compellitur quis apud iudicem credere his qui testificati sunt apud arbitrum si patiatur eos iteruꝫ induci.vt.j.e.l.pe.§.vlt.t de fide instru.l. vlti.

¶De satisdando. 57

Acta editione

actionis in iudicio inchoando ꝑ libellū.vt.§. dictum est. Restat nunc videre de satisdatione q̄ parte actoris vel rei interponit. Non tñ dico in arbitris lꝫ id dixerit. ꝑ.vt pbaui.§.ti.j. etiā ꝺr̄.ff.de arbi.l.nō distingue.§.pe.

8 ¶Est autē sciendū q̄ etiā is qui suo noīe agit oneratur duplici cautione hoc est vt scribat in libello t fideiussorem ꝓstet vel reo vel negotij executori q̄ infra duos mēses cōtestabitur litē vel oīne dānum ei qui cōuenit restituet in duplum nō trāscendente cautione.xxxv. aureos. vt in autē.ꝺ execu.col.vij. ¶Itē alia exponit⁹ q̄ vsqꝫ ad finē lit. ꝓmaneat t suas intentiões per se aut per legitimū ꝓcuratorem exerceat et si postea ꝓbatus fuerit iniuste litē mouisse sumptuū t expēsaꝝ noīe ꝓstabit decimā partē quātitatis libello cōprehense. Aut si fideiussorem dare non valeat super eisdem iuratoriā exponat cautionē et tactis euangelijs affirmabit se fideiussorē dare non posse hec nisi moueatur causa ex consensu vtriusqꝫ partis.vt in auten. de liti.col.vij.§.ad excludendas. hec cū litigat coꝝ suo iudice. alia em̄ quedā tertia prestatur

9 vt.j.de dila.si q̄n.aut.q̄ fieri. Ät. ¶Reus autē satisdat q̄ vsqꝫ ad terminū litis permaneat hoc qꝫ tñ sufficit iuratoriā exponat cautionē. vt si possideat īmobilia.vt.ff.q̄ satisd. cog.l.sciēdū. t.j.de ꝓcipalibus agentiū in re.l.vltra. et de ꝓxi.fac.scri.li.xij. Et q̄qꝫ sufficit sola repromissio cū hypotheca rer. vt ī clericis.vtl aut.ꝺ san.epis.§.si q̄s aūt. ¶Et eedē forte ꝺsiderationes locū hēbūt in ꝑsona actoris quē diximꝰ debere satisdare. Que aūt obtineāt de satisda.p curatoris actoris vl rei dicunt.j.e.l.j. t plene notauim⁹.§.de pcu. hīc em̄ ti.puta gñalē ee t q̄tū ad ꝓncipales ꝑsonas. t q̄tū ad pcu.lꝫ. ꝑ. tñ ad ꝓcuratores extenderet; qr̄ in textu de

BIU Cujas

1 his tñ loq̃tur. ¶Illud etiã certũ est qđ satisda re est securitatem p fideiussores pbere. vt. ff. q̃ satisda. cog. l. j. ꝛ de verb. obli. l. pe.

¶De formulis ꝛ impetratione actionũ sublatis. 58

QUid olim fuerat actio. Et q̃d hodie sit. Et q̃liter ꝓponaf plenissime dixim⁹. s. de edẽdo. certũq; est hodie actionẽ ꝓponi posse sine aliqua solẽnitate verborum ꝛ fm. ꝑ. et vulgari ꝛ rusticano fmone si ea apta sit ꝓpositio negocio nec est opus ipetrare solẽnia verba vel actionẽ nisi ea sit ad quã q̃s restituaf in dicis officio. vt. s. i rescissoria plene diximus.

¶De iureiurando propter calumniam dando. 59

QUia edita actiõe
2 iudicijs ꝛ arbitrijs lite cõte. ꝑstaf iusiurandũ ꝓpter calũniam. ideo de eo videam⁹. Videndũ ergo quid sit iusiurãdũ calũnie. Et quis debeat iurare. Et qñ. Et quidem iusiurandũ calũnie est cũ q̃s iurat se bona fide. ꝛ nõ calũniandi aĩo agere vel respõdere. nec calũniandi aĩo egisse vel respõdisse. vt. j. e. l. ij. ff. j. ꝛ ff. fa. herc. l. iter. ff. q̃ familie. Est ẽm calũnia cum q̃s ex certa scia iniuste agit vel resistit. vt. ff. ad turpil. l. j. ff. calũniari. Dicit ergo iusiurãdũ calũnie. s. vitãde vel ꝓpt calũniã vitãdam. vt ꝺ⁹ vnusquisq; habeat suã ꝓpter fornicationẽ substantiandi vitandam. Adjiciũtur autẽ duo i hoc iureiurãdo. i. qđ nõ exiget ꝓbationẽ sibi nõ necessariam ꝛ qđ nihil dedit vel dabit iudici pro hac causa. vt in autẽ. col. v. de his q̃ ingrediunt ad ap. ff. vlt. ꝛ vt litigantes iurẽt. col. viij. j. respõso. ¶Jurant autem de calũnia ꝓncipales psone ꝛ ꝓmo actor. scdo reus. vt. j. eo. l. ij. ff. j. ꝛ ij. Nec obstat quod legitur instl. de pena temere litigantium. quia ibi nõ ordinẽ iurandi ponit sz denotat psonas
3 q̃ iurẽt. ar. ff. de pecu. le. l. quidã. Jn duplici aũt actione illa ptes sustinet actoris qui ꝓmo ad iudiciũ ꝓuocauit. vel si ambo prouocant forte dirimit res. vt. ff. de iudi. l. in trib⁹. vt si etiã hoc argumẽtũ ꝙ actor ꝓmo de calũnia iuret. Et in his duplicibus subit vterq; sacm rei et actoris. vt. ff. fa. herc. inter. ff. q̃ familie. Jtẽ iurãt tutores ꝛ curatores q; ipsi pñt scire na cã bona sit an mala. vt. j. e. l. ij. ff. qđ obseruari. vel oẽs vel etiã vn⁹. vt. j. si ex plurib⁹ tutorib⁹ vn⁹ vel oẽs agere vel cõuenire pos. l. j. Sed nunqđ minor iurabit de veritate dicenda. Et videf ꝙ sic. q; ꝛ hoc placuit Lotario q; et seru⁹ cũ de facto suo agit torquef in pecuniaria causa sz nõ torqueat aĩs. vt. j. de testi. l. seruos. Jtem ad iudicis officium spectat inquirere veritatẽ. vt. s. de eden. l. ij. Jtem lex dicit minorem confitentem restitui. vt. ff de confes. certum. ff. vlti. Un de videf ꝙ debeat interrogari ꝛ ita consuetudo iudicior admittit: sz ar. sit ꝺtra. ff. de noxa. l. quotiens. ff. si tutor. ¶Plus etiam dixit audenter quidam. vt minor debeat de calũnia iurare si nouit veritatẽ rei ꝛ pubes est vel ꝓximus pubertati. tutor tamẽ vel curator iter ueniẽte auctoritate. vt. ff. de admi. tu. l. j. ff. vlt. Et fm hoc potest intelligi qđ ꝺr. ff. de auc. tu. l. accipientis. Nã ipossibile est tutorẽ de calũnia iurare ꝓ agẽte ꝛ respõdẽte si eũ credit hũc fouere bonam causam. ergo credit illum fouere malã. vel loquit lex illa in pupillo q̃ edit iudiciũ ꝺ vnũ ꝛ ꝺtra aliũ suscipit. Jn his aũt q̃ ꝓcsunt municipio seruaf vt oẽs vel maior ps debeãt de calũnia iurare. vt j. e. l. ij. ff. hoc etiã. ꝛ ff. de condi. ꝛ demõ. l. municipibus. licet. ꝑ. dixerit maiorem partẽ ciuitatis iurare vel ipsam vniuersitatem qđ difficile est. ꝓcurator aũt nõ iurat. vt. j. e. l. ij. ff. sin aũt. nisi ĩrẽ suam sit fact⁹. tũc eũ iurabit fm ꝑla. si intẽdat vtilẽ actionẽ nomine suo. Secus si directã noie cedentis. Roglerio autẽ visum est dominũ semper de calũnia iurare. Sed certe melius est vt ꝓcurator semꝑ iuret cũ in rẽ suã sit siue directa siue vtili actiõe vtaf. est ẽm ei⁹ causa cũ ad eũ dãnũ vel emolumẽtũ ptineat. vt. s. de ꝓcur. l. q̃ stipẽdia. ꝛ ff. qñ ap. sit. l. j. ff. in ꝓpria. nisi reus obiciat ꝓcuratori ꝙ non nouit veritatẽ eor que sunt i lite. dñs aũt nouit. ꝛ per ꝺ verisimile est ꝓcuratorẽ negare dñm ꝺ cõsciri veritatẽ vel etiã si scit vterq; veritatẽ q; tñ principalis psona ita est honesta ꝙ veritatez nõ negaret nec potuerit falsitatẽ ꝓcurator aũt vite suspecte est vñ ne mẽdacijs ꝓcuratoris grauef alter poterit iudex ex eãtate psonarũ mor⁹ dñm ꝛ nõ ꝓcuratorẽ iubere de calũnia iurare. vt. s. de procu. l. vlt. ꝛ ff. de procu. l. si actor. Jtẽ hoc i eo procuratore cui deputatũ est exercitiũ cause tm. Si aũt procurator suo noie cõueniaf ex stipulatiõe iudicatũ solui vl de defensione iurabit ipse de calũnia sicut ꝛ si deiussor conuẽtus ex fideiussione. Quid i sindicis ꝛ iconomis ꝛ i actoribus. Rñdeo ꝛ illi iurãt ꝙ legitimã hñt administrationẽ. i. ex. l. scripta vel iudiciali auctoritate vt patres i bonis filiorũ et orphanotrophi in bonis orphanor. vt. j. eo. l. ij. ff. iij. et de bonis mater. l. j. et. s. de epis. ꝛ cle. orphanotrophos. ꝛ autẽ. sed hodie. et isti. de cura. ff. vlt. Et in clericis idẽ dico licet alias iurare prohibeãtur iudicio sisti. vt. s. de
4 epi. ꝛ cle. l. cũ clericis. ff. pe. ¶Eps autem si p se nõ p actorẽ agat iurabit de calũnia propositis nõ tactꝫ ab eo euãgelijs. vt. s. de epis. autẽ. sed iudex. Albricus tñ dicebat abbatẽ ꝛ episcopum de calũnia iurare q; meli⁹ sciũt cãm ꝛ satis bñ mouebaf nisi q; ꝺsuetudo q̃ est optima iterpres legis cõtra se haberet. ¶Parẽtibus aũt ꝛ patronis puto remitti hoc iusiurãdũ q; nõ ẽ visimile cos ꝺ liberos vl libertos calũniari. vt dicit lex vet⁹. ff. q̃ satisd. cog. l. de die. ff. vlt. ꝛ de iureiurãdo. ff. iusiurãdũ. qđ ẽm sub isto titi. traditur regulare est. spes aũt generib⁹ nõ genus specieb⁹ cõsueuerunt derogare. vt. ff.
5 de re. iu. l. in toto. ¶Prestatur autẽ hoc insiurandum post litem cõte. vt. j. eo. l. ij. ff. j. Jn ciuili causa et criminali vt dicit gl̃aliter. vt. j. e. l. j. ꝛ ar. j. de fi. istru. l. vl. licz q̃dã i criminali cã dicãt

BIU Cujas

cõtrariũ. ar. insti. de pub. iudi. in pr̃i. ff. de bonis eor̃ ũ q̃ ante sniam. l. j. sed certe illa regula in infinitis fallit vt pz cuilibet i libelli oblatione cãe examinatiõe sñe platiõe. Dicunt g̃ nõ hñe cõe qz in ciuilib⁹ agit ad q̃d dãdũ vl faciẽdũ. In criminalib⁹ añt vt puniat re⁹. Itẽ lz p̃mittat t ãsactio i criminali cã nõ ideo p̃mittit calũnia rmo sit̃itudine supplicij. t hoc iureiurãdo p̃mittit calũnia. ¶Pena añt nõ iurãtis ẽ. vt siquidẽ sit actor cadat ab instituta actiõe per sententiã iudicantis. Reus añt condẽnationẽ sustineat i his capitulis q̃ pro narratione cõprehensa sunt. vt. j. e. l. vlt. ff. quid si actor. t in auc. vt litigantes iurẽt. ff. j. Questiones q̃ solẽt fieri in iureiurando reseruo in littera.

¶Explicit Sũma domini Azonis ad scõm librum. C. Sequitur ad Tertium De Judicijs. I

Explicitis ꝑparatorijs iudiciorũ ponit de iudicijs. nõ dicit de iudicio qz plura iudicia sunt. ẽ enim aliud ciuile. aliud criminale. t de ciuili ꝓcipaliter ꝫ tractat. ſz de criminali aliq̃d inciderẽt iterserit. ff. e. l. destitisse. t. j. e. pro perãdũ. in pr̃i. De criminali tñ pr̃incipaliter tractat. j. q̃ accu. nõ pos. 7 t de accusationib⁹. ¶Videam⁹ itaq̃ q̃d sit iudiciũ t q̃ sint necessaria in ei⁹ ostitutiõe. Et q̃liter t qñ ad effectũ pducat. Quid sit ei⁹ effectus in pr̃in. t in fi. t in medio. ¶Judiciũ autẽ qñq̃ ponit pro discretiõe qñq̃ ꝓ actione. vt i sti. q̃b⁹ nõ est pmis. fa. test. t. j. fa. her. l. j. Qñq̃ ꝓ sñia vñ t ór rei iudicate parendũ. vt. j. de re iud. l. j. Aliq̃n ponit ꝓ instãtia vel ordinatione cãe. vt. j. e. l. ꝓperandũ. ff. j. ibi ab obseruatiõe iudicij. t ita hic accipit t i hac significatiõe ita ꝓpetenter diffinit. Judiciũ ẽ legitimus actus triũ psonaꝝ. s. iudicis actoris t rei. Nã testes licet pleriq̃z in iudicijs vtpote pnecessarij pro-
ducantur sine his tamẽ põt esse iudiciũ. ¶Vel diffinitur sicut t. ꝫ. diffiniuimus. arbitrium eo excepto q̃ arbitriũ voluntarie iudiciũ neces-
8 sario subꝫcitur. ¶In constitutione añt vel cõstitutione iudicij ꝑcedente libelli oblatiõe de qua diximus. ꝫ. de edẽdo. attendẽda est pluri-
mũ psona iudicis an vel de facto habeat iurisditionẽ ab his q̃ põt cã dare de q̃b⁹ psonis plene dicem⁹. j. de iur. om. iudi. t si habeat de facto cõsiderãdũ est an ius iudicẽ eũ eẽ p̃mittat nec eũ oẽs iudices eẽ põt. q̃dã enim impediũt natura vt surd⁹ t mutus et ꝑpetuo furiosus. Nã si fuerit ad tps dari quidẽ põt iudex. vt sue mẽtis effect⁹ q̃ sñe dixerit ratũ sit si tamẽ lõgius spacium interc̃sserit sit quomin⁹ iudex datus operam possit dare incidente infirmi-
tate vel necessaria profectione vel rei sue familiaris piculo. mutari cũ iubet ꝑcor. Impubes res vo qz iudicio carẽt natura. ꝓhibẽtur ne iudices sint. Adult⁹ añt iudex vel ordinari⁹ vel delegat⁹ a pncipe ostitui põt qz oĩa rite agere vr ei cõcessisse. Si vo delegatus si ab alio maior. xx. ãnis tz cõmissio t cogit ipe ꝑcedere i cã. Si vo sit minor. xx. ãnis t maior. xviij. tz delegatio t põt iudicare. ſz nõ cogit ꝑcedere in cã. Si vo sit minor. xviij. ãnis nõ tz delegatio nisi delegatũ sit sciẽtib⁹ t ostentiẽtib⁹ i eũ lz sit i tali etate. vt. ff. de re iu. l. q̃dã. t de arbi. l. cũ lege. Legibus añt prohibentur infames vel turpitudine notati. Horũb⁹ ꝓhibentur femine et t serui qz receptũ ẽ vt virilib⁹ officijs nõ fungant. t ꝑhant b⁹. ff. e. l. cũ ꝓtor. ff. nõ añt. t. l. si lõgius t. l. si cũ furiosus. t. ff. de sena. l. ij. et. ꝫ. de offici. ꝓ. l. si quos. t. j. ad. l. iul. repe. l. vlt. t de digni. l. j. t. ij. et de infami. l. j. t. ff. de reg. iur. l. ij. Illud certũ ẽ q̃ militia vel exercitiũ armoꝝ vel similiũ nõ repellit aliquã a facultate iudicandi. vsu eñ approbant magistratus militares et ꝓ sui t legis sñia iudicare põt de ea re cuius 9 hñt pitiã. vt. j. e. l. pe. ¶In psona vo agentis et respõdẽtis suo noie attendes an ius eũ agere vel respõdere pmittat. Serui enim agere vel respõdere regulariter nõ põt nisi sint ꝛui ꝓncipis regulariter. ideo dixi. qz q̃nq̃ b⁹ fallit vt si. l. cor̃ne. d falsis vl testamẽtaria velit accusare eũ q̃ suppressit tabulas in q̃b⁹ erat relicta libertas vel accusat eũ q̃ fecit falsam monetã. Itẽ lex iulia peculat⁹ accusat eũ q̃ fraudauit cẽsum. vel lex iulia de annona eũ qui reddit carioꝛẽ annonã. Item pro libertate prestanda agit. sed et pro alimentis ꝓstandis vel pro possessiõe si ei fuit turbata cõceditur ei agere. vt. ff. eo. l. vix. t. l. q̃ se. t. ff. ad. l. cor̃. t de fal. l. nullo. t de ali. t ci. l. l. seruos. t. j. vbi cã fisca. l. vlt. t. j. si per vim vel alio mõ. l. j. ¶Minores quoq̃z xxv ãnis agere non põt sine tutorũ vel curatorũ auctoritate de quib⁹ plene dicem⁹. j. q̃ legitimã psonã habeant i iudicijs. t de eisdẽ tradidimus. ꝫ. si tu. vel cura. inter. t si aduersus rẽ iudi. Si añt aliquis agat vel respõdeat noĩe alieno q̃d in ei⁹ persona debeat cõsiderari plene diximꝰ. ꝫ. de ꝓcur. ¶Inter reũ etiã t actorẽ adhibetur mixta cõsideratio qz licet q̃libet eor̃ cõtra extraneũ agere possit. Inter se tñ nõ agũt puta pr̃ et filius eius fami. non hñs castrẽse vel quasi castrẽse peculiũ. vt. ff. c. l. lis nulla. t. j. de bo. ꝙ 10 lib. l. antepe. ꝫ. hoc eodem. ¶Inter iudicẽ etiã et litigatores est mixta consideratio quia neq̃z pater filio neq̃z filius patri potest esse iudex in criminali. vt a cõtrario sensu legis percipit. ff. eo. l. in priuatis. In ciuili causa potest esse iudex delegatus quia fungitur vice delegantis. vt in ꝓdicta. l. in priuatis. Ordinarius autẽ nõ est iudex vt possit discutere causam ſz tamẽ apud eum fieri potest cõtestatio in delictis que ei inuito committuntur non ita in cõtractibus. vt. ff. de offi. pre. l. senatus. et de iurisditio. omnium iudi. l. qui iurisditioni. Sed in casu vltra litis contesta. procedit forte

Judiciũ hz multa significata. Et ad de hic q̃ iudiciuz aliqñ ponit ꝓ tpe. c. ꝓcepta lv. di. vbi archidi. quẽ vid. t vide pa noꝛ. t modern. i rubrica eꝛ eo.

BIU Cujas

q; pater nullū incōmodū patiť.vt.ff.ad treb. l.ille.ſ.vlti.⁊.l.nā quod. ¶In re añt ſua nō po teſt quis eſſe iudex.vt dī.j.ne q̄s in cā ſua iudex ſit vel ius ſibi dicat. Sed et circa rem alie nam ſubiicio regulam vt ſuper rebus preſenti bus tīn non futuris cōſtituať iudiciū ſi tīn con ſtituiť gratia preſentiū rerū veni. t quedā fu tura.i.que poſt lit.ꝓte.accidūt circa rem peti tā. Extriſeca añt nō veniūt.⁊ pbanť hec.ff.e.l. nō quēadmodū.⁊.l.nō pōt.⁊.l.ſolem⁹.⁊ ď edil. edi.l.edilis.ſ.itez ſciendū. In caſu tīn ⁊ ꝓpter futurum debi.ū agitur forte ꝓpter delictū de 1 functi q̄uenti.vt.ff.ad.l.aquil.l.in lege. ¶In cō ſtitutione quoq; iudicij p̄cedente libelli obla tione ⁊ lite cōte.vel non cōte.ſi cōtingat reum vel actorē abeſſe neceſſarie ſunt vocationes q̄ bus videamus qualiter fiant ante li.conte.vel poſt. Et quidem ſi ante li.conte.reus vel actor ſe abſentet lege veteri non eſt aperte cautum quod eñ dicitur.ff.eo.l.ad peremptorium.vi detur ꝙ locum habeat poſt li.ꝓte.cum loquať de peremptorio qđ cōminať diffinitiuam ſnīam que nō pōt ſm vetera iura ferri ante li.cōte.ni ſi a iudice appellationi s.vt.j.de tēp.ap.l.vlť. ſ.illud. Et idem dici poteſt.j.quō ⁊ qñ iudex.l. cōſentaneū. Si quis tīn ſimilitudinarie diceret etiā añ litē ceptā vocatiōes fieri eodē mō.i.p interualla nō min⁹.x.dierū.i.p perſonevel cau ſe qualitate iudex abbreuiauerit tp̄s non re probo. Et fiet vocatio nō ſemel tīn ſed bis vel ter vel quater ꝓut ordinē vel cōpendiū edicto rū iudex fuerit moderat⁹.vt.ff.e.l.ad perēpto riū.⁊.l.ſe.⁊.iij.⁊.iiij.⁊.v. Modie tamē vocať ab ſens actor per iterualla.xxx.dierum ter. Et ſi unt iſte vocatiōes vel p edicta in albo ꝓpoſita vel per executores ad domū deſtinatos vel per p̄conum voces ſi nec per iſta veniat actor ex pectabiť per annum intra quē ſi nō veniat iu dex rei allegationes poſt annū audiet ⁊ ꝓbationes recipiet ⁊ ſnīam ꝓferet. Et ſunt ď duo notabilia ⁊ mirabilia q; ante litē ꝓte.ꝓducūtur teſtes ſi velit reus ī ſe trāſferre onus ꝓbationis.vt.ff.de ꝓoba.circa.⁊ fertur diffinitiua ſnīa. Sic eñ dicit ⁊ veritate ſubtil⁹ req̄ſita le gitimā ꝓferre ſnīam. vt in auť.de liti.ſ.ſi vo apud iudicē. vel ſi re⁹ nil ꝓbaret abſolueretť ab obſeruatiōe iudicij tīn cū non ſit liquidum de cā.vt.j.e.l.ꝓperādū.ſ.j. Ubi añt actor re dit ſtra annū nō admittiť niſi reddat expēſas ⁊ his redditis ſi iterū a iudicio recedēs vſq; ad exitū cauſe nō ꝑmanſerit poſt p̄dictas citatio nes ⁊ anni obſeruationem ab oī cadit actione qđ pōt intelligi vt poſt ſcđam abūtiam' iteruz tres menſes et alium annū debeat habere vel intelligatur facta relatiō e ad ſpēm non ad ge mus de p̄miſſō anno et p̄dictis menſibus. ¶Qđ añt dixi īterualliū.xxx.dieꝝ de actore ab ſente ante litem ꝓte.etiā in reo abſente puto ſeruādū.vt.ff.de re.iu.l.non debet. Ꝙ illud qđ dixi ī grauamine actoris.vt eo abſente ante li tē ceptā poſſit in eū ferri diffinitiua ſnīa vel vt cadat ab actiōe cōpetēti.nō hoc ipſo erit ī reo ſeruandū.nā quicquid beneficij indulgeť acto ri indulgetur ⁊ reo.vt teſtať p̄dicta regula.ſed non econuerſo. vt.ff.de feř.l.vlť.⁊.ſ.de tē.re.l. 2 vlť. ¶Reus igiť abſens ante litē ceptā nō po terit condēnari ſed eo vocato ⁊ datis ei p̄redi ctis inducijs ſi nō veniet mittet actor ī poſſeſ ſionē rei petite.vt ōr.j.ď p̄ſeri.xxx.an.l.ſiqs.ſ. vlť. vel ſi agebat p̄ſonaliter ꝙ debito mittet in poſſeſſionē rer⁹ debitoris p̄o mēſura declarati debiti ſacto actoris.vt in auť.de exhi.ſ.ſi vo etiā quidam iurent. durior eñ debet eē cau ſa actoris ſi deſiſtat q; ipſe ꝓuocauit ad iudi ciū ⁊ eius gra alius inuit⁹ eſt vocat⁹ et eadem rōne etiā iure veteri duri⁹ aſtringiť ꝓcurator actoris q̄ rei vt notauī.ſ.ď ꝓcur. Videť tīn q̄ etiā añ li.ꝓte.poſſit ferri ꝺ reū ſnīa.vt in auť. vt oēs obe.iu.ſ.ſi vo. ſed dic litē quaſi ibi ꝓte ſtatam ꝺ dñm alio p̄o reo ⁊ p̄o ſe conuento. vel dic dñm non condemnari. Sed ſatiſfieri de bet de rebus ei⁹ ꝓpter ſuā ꝓtumaciā. ¶Si vo lite cōteſtata ſe abſentauerit actor eadē ſeruanť in citationibus faciendis.⁊ anni indulgē tia que.ſ.dicta ſunt ante litē ceptam niſi p̄e dicta tpa extendanť in tīn vt de tiēnio quod a lite ꝓteſtata.cōputať nō ſupſit iudici ſemeſtre tēpus. tunc eñ ſic abbreuiabit iudex tpa vt ſup ſit ei ſemeſtre tēpus infra quod ꝓnunciet. et ita actor lite cepta minus tēpus habet q̄q; quā ſi non ſit lis cepta q; magis peccat ſe ab ſentādo poſt litē. Sic eñ dicit eadem autē. de terior nanq; dolus eius agnoſciť q̄ inter ru ptam litē deſeruit q̄ qui ſemel acceptam de reliquit. hec eñ verba licet loquantur de eo q̄ ſecunda vice ſe abſentat tamē ⁊ ad p̄miſſum ca ſum poſſunt aptari. ¶Qđ autē dictū eſt in ab ſente actore poſt litē ceptā.⁊ in reo cepta ſeruandū ergo ꝺ quēlibet vel ꝙ q̄libet poterit ꝙ ferri diffinitiua ſnīa ſi per probationes etiaz abſente altero īductas vel iurta finem triēnij vel etiā anteq̄ ſit ꝓpe finē liādū erit iudici de cā. Alioq̄n ab obſeruatiōe iudicij reū p̄ſentem Vide gl. abſoluet ⁊ actorē condēnabit in expēſas quas magnam re⁹ feciſſe iurauerit ſi actor ſit abſens qđ eñ ī.c.vt no ōr.ſ.de edē.l.qui accuſare. Actore non probā ſtrū.iver te re⁹ abſoluať locū habet vtroq; p̄ſente. Se bo ꝓbā cus añt vbi eſt actor abſens. Si vo actor p̄ſens te. extra reus vero ſit abſens neq; ſit liquidū de cauſa vt eccle. iudici ſeruabiť qđ.ſ.dixi ante litem ceptam. ⁊ benefi. ⁊ probanť hec.j.e.l. ꝓperādū.ſ.j.⁊.ij.⁊ in auť. ibi gl.po 3 de litig.ſ.oēm. Utroq; añt pñte ſatis dici pōt nit plu cauſaz poſſe extendi vſq; ad triennīū niſi in ca reſalios ſib⁹ in qb⁹ quādoq; xx.dies. qñq; duo meſes caſus ī q̄ quādoq; tres qñq; q̄tuor qñq; annus qñq; diē bus non nium ſeruať.vt.ſ.vt oēs iudices tā ciuiles.l.j. hz locum ſ.ſciāt.⁊ in auť.vt clerici apud ꝓprios epi. regula ď ꝺne.col.vj.⁊.j.ď ďcu.l. gīali.⁊ ď ediñ.p⁊i.l.vlť. l.q̄ accu et.ff.de excu.tu.l.quinquaginta.et.j.de aſſer. ſare.⁊ te tol.l.j.ſ.vlti.⁊ ad.l.falc. autē.ſz cū teſtator.⁊.j. neleaz fi 4 de naufragi.l.pe. ¶In ſententia añt diffinitiua rā cor di. regula gīalis tradiť vt victus victor condē neť in expēſis. dicit tīn.j. exceptionem regule facere ꝓtumaciā et iuſtā ignorantiā. ſed certe cōtumacia victoris nō inducit vt alter ei con dēneť in expenſis ōr tīn victor contumax con-

BIU Cujas

demnetur in expẽsas ſaltim preſenti ⁊ parẽti iudici. hoc eſt qꝺ dicit expẽſas rei deduci de cõdẽnatione. vt. j. eo. l. pperãdũ. ſ. j. ⁊. ſ. finaũtẽ. Iſta pozro ignozãtia excuſat aliquẽ ab expenſis. vt in auk. de iudi. ſ. opz. ⁊. ff. de le. h. l. q ſoli dũ. ſ. etiã. Sũt aũt iſta ſeruãda in citatis ſi ſalte tpe citationis erãt de foro vocãtis. vt. ff. e. l. ſi quis poſtea. ⁊ de iur. om. iu. l. pe. Si vo erat de alterius foro ⁊ hoc ipm ſit iudici ⁊ reo certũ nõ cogit reus venire nec videt latitare nec fruſtrare actoꝛẽ. vt. ff. e. l. nõ videt. ⁊ de iur. om. iudi. l. extra. Si autẽ dubiũ eſt ſit vocatus de foro vocãtis vel nõ venire debet vocatus allega
5 turus defenſionẽ vel priuilegiũ ſuũ. ¶Itẽ in oĩ iudicio cõſtituẽdo opz eſſe vnũ actoꝛẽ ⁊ alterũ reũ. ſed vbi actio duplex eſt in qua ſm ſui naturã vterq; eſt actoꝛ ⁊ vterq; reus ex accidẽti. i. ex eo ꝙ vnus ꝓuocat ⁊ ſuſtinet ille partes actoꝛis vel ſi ſimul ꝓuocant ſoꝛte dirimit res.
6 vt. ff. e. l. in tribus. ¶In cognitione aũt cauſe etiã alia traditur regula vt plena inquiſitione fiat diſcuſſio cauſe. vt. j. e. iudices. Sed in caſibus ſemiplena vel ſummaria fit cognitio. i. cũ impubes ex carboniano edicto vel mulier nomine vẽtris petit ſe mitti in poſſ. vel cũ eo abſente actoꝛ petit in reali vel ꝓſonali actione vt in poſſeſſionẽ mittat vel cũ querit an interſit actoꝛis rẽ ei exhiberi. vel qñ petit legatarius ſibi ſatisfdari ꝓ legato ⁊ querit an ſit relictum legatũ vel cũ filius petit a pẽ alimẽta. ⁊ quꝛitur an ſit filius vel cũ capiunt ex cauſa iudicati pignoꝛa ⁊ querit an ea ſint cõdẽnati. vt. ff. de carbo. edic. l. iij. ſ. cauſe. ⁊ de vẽ. in poſſ. mit. l. j. ſ. ſi ea. ⁊. j. vbi in rẽ act. l. pe. ⁊ de bo. auc. iudi. poſſ. auk. ⁊ qui iurat. ⁊ ff. vt in poſſ. leg. ſi is a quo. ⁊ ad exhi. l. ij. ſ. ſciẽdũ. ⁊ de li. agno. l. ſi ali. ſ. ſi vel parẽs. ⁊ de reg. iur. l. a dino. ſ. ſi ſuper. Fit ergo inq̃ſitio plena ꝓ iudicẽ fidentẽ audiẽtẽ interrogãtẽ citãtẽ interloquẽtẽ in queſtionibus emergẽtib⁹. vt dicemus. j. de ordi. iudi. indulgentẽ ſpaciũ mẽſis cũ vna ptiũ ſe adhuc dicat habere qꝺ ꝓponat. vel ſi hoc nõ fecerit indulgeꝛ ⁊ alius mẽſis: ⁊ iterũ alius mẽſis. vt j. e. auk. iubemus. ⁊ eſt ſimile. ẽ. ſi vt ſe ab here. abſti. auk. ſi creditoꝛes. ⁊. j. quõ ⁊ qñ iudex. auk. qui ſemel. nec ei pñti ⁊ petenti puto dari illas tres dilationes: ſed ſoꝛte primam ad malitiã eius ſuperãdã alie cõcedunt. Preſentia quoq; euangelioꝝ debet eſſe apud iudicẽ a principio cauſe vſq; ad finẽ. Item iurare debet a principio regiminis ꝙ ſm leges ſcriptas ⁊ nõ ſcriptas. i. cõſuetudines ꝓut ſibi melius videbit in iudicijs procedet. vt in auk. de defen. ciui. ſ. interim. ⁊ ti. iuſiurãdũ qꝺ preſtat. ſ. ⁊ equus. ⁊ de iudi. ſ. oĩbus aũt. Si vero iuſtitia vel equitas videant diſcedere a iure ſtricto potius ſeruabis equitatẽ q̃ ius ſtrictũ. vt. j. e. l. placuit. ⁊ põt id pꝛobari in pluribus exẽplis. vt. ff. de relig. at ſi quis. ſ. idem labeo ait ſi ꝓhibẽte. ⁊. l. ſunt pſone. ⁊ de in integ. reſti. l. pe. ⁊ de verbo. obli. l. ſi ſeruũ. ſ. ſequit. Idẽ aſſignari põt in exceptionibus cuiuſlibet regule. Dis enim exceptio vel accuſatio ſua nitit equitate ⁊ cõtra regulã eſt que eſt ius ſtrictũ ⁊ cõe. vt. ff. de vaca. mu. l. j. ⁊ de re iudi. l. j. Loquoꝝ autẽ de equitate vel iuſtitia ſcripta nõ de ea quam quis ex coꝛde ſuo inueniat. Soli eĩ principi licz equitatẽ inueſtigare. vt. ſ. de le. ⁊ con. l. j. nõ obſtat qꝺ al⁹ dicit qꝺ legib⁹ omiſſum eſt nõ omittetur religione iudicãtis. vt. ff. de teſti. queſitũ. qꝛ illud locum habet in his qui nõ potuerũt. l. terminari. ⁊ ideo. l. arbitrio iudicãtis ea permi
7 ſit. vt. ff. de teſti. l. neq;. ⁊ de vſur. moꝛa. ¶Sic ergo perducit iudiciũ ad finem per iudicẽ ordinariũ vel delegatũ niſi iudiciũ fuerit ſolutum qꝺ ſit ex quibuſdã cauſis. vt. ff. eo. l. ſi a me. ⁊. l. iulianus ait. ⁊. l. iudiciũ ſoluitur. vel niſi iudex delegatus ante litẽ inchoatã poſt libelli oblationẽ infra. xx. dies ꝓ libellũ fuerit recuſatus. qꝺ licz alicui hoc ipꝺ ꝙ putat iudicem ſibi ſuſpectũ: nec eſt neceſſe ꝓbare cãm ſuſpitionis. licz quidã dicãt ſ. iũ. vt notaui. j. e. l. antepe. vt tñ alius infra triduũ eligat ꝓ partes vel eis diſcoꝛdãtibus ſuccedit arbitriũ magiſtratus loci in arbitrio eligẽdo ⁊ ille electus reputatus ꝓ delegato. vt. j. e. l. antepe. ⁊ vlt. Ordinarius aũt iudex recuſari nõ põt: ſed peti põt, vt aſſocietur ei archiepꝰ. vt in auk. vt dif. iudi. ſ. ſi ve
8 ro. ¶Eſt aũt effectus iudicij in prin. qꝺ ꝓ lit. cõteſtatio nouatio neceſſaria. ⁊ ea facit meliorẽ cõditionẽ actoꝛis nõ deteriorẽ. Secus in volũtaria nouatione. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. de noua. l. aliã. et vt notaui i diſtinctione de moꝛa. In medio autẽ cõfeſſiones vel teſtificationes recepte valẽt etiã apud aliũ iudicẽ ſi inter eaſdẽ partes ⁊ in eadem cauſa. vt. j. de fi. inſtru. l. vlt. In fine aũt eſt effectus vt detur ex ſnia actio in factũ vel de re iudicata ⁊ fiat executio niſi fuerit appellatũ. vt. j. de rebus cre. actoꝛi. Etvt dicemus. j. de re iudi. ⁊ de executione rei iudicate.

¶De ſpoꝛtulis ⁊ ſumptibus ⁊ diuerſis iudicijs faciẽdis ⁊ etiã executoꝛibus litiũ. 2

Dictũ eſt ſupꝛa de iudicijs. ſed qꝛ iudicũ ⁊ executoꝛ laboꝛibus ⁊ ſtudijs multis ſiue vigilijs negocia deciduntur: et equum eſt cuiuſq; laboꝛe digna compenſatione remunerari. quippe cũ laboꝛ eſt in dãno moꝛtalis creſcit egeſtas. Ideo tractat de ſpoꝛtulis ⁊ alijs ſumptibus litiũ ⁊ de
9 executoꝛibus ipis. Videndum ergo in primis qui dicãtur executoꝛes ⁊ a quibus ordinentur ⁊ qualiter. ⁊ poſtea dicemus de eoꝝ ſpoꝛtulis ⁊ alijs ſumptibus. ¶Et executoꝛ ille ꝓprie dicitur qui executioni cauſa diſcuſſa ſententiam mãdat. vt. j. de execu. rei iudica. l. penul. Quãdoq; ⁊ dicitur executoꝛ ille qui facit partes apparere in iudicio. Idemq; dicitur apparitoꝛ. idem dicit cauſam ꝓparãs. idẽ dicitur officialis. idẽ dicitur catholicanus. i. vniuerſaliter deſeruiẽs. idẽ dicit viatoꝛ. vt. ẽ. de iudi. l. antepe. ⁊ vlti. ⁊ auk. de iudi. ſ. his qui cauſas ꝓparant. ⁊ de defenſo. ciuita. ſ. ex prouincia li. ⁊. j. eo. l. j. ⁊. j. de bonis dam. l. penulti. ¶Debent autẽ eligi executoꝛes locupletes et ꝓ-

BIU Cujas

bate vite:vt ab eis nō peccēt vel prodatur vel
1 maligne agāt. ¶Et ꝓmittit asupiore potesta
te vnicuiq; iudici habere executores duos de
curia supioris & exceptores duos nec eū. valet
iudex pluriꝫ ministrare causas ꝓparādas. Si
autē iudex senserit aliquā malignitatē fieri ab
eis expellat eos q̄ non cūctili opinione causis
vtuntur. alios aūt instituat sīlia & electione co
rum q̄ deputāt eos. vt in auc. de iudiciꝫ. ſ. is
2 qui causam ꝓparant. ¶Est autē eorum officiū
parere iudiciꝫ q̄bus deputati sunt et offerre
causas eis instructas vsq; ad finē. Alioq̄n remo
uentur ab officio & mulctis afficiunt. & iudex il
lustris mulctare poterit eos vsq; ad sex soli. in
ferior vsq; ad tres. Supillustris maiores pe
nas & corporales maculas poterit iferre. vt. j.
e. l. j. & ij. & in auc. de iudiciꝫ. ſ. necessitatē. De
sumptibꝫ aūt q̄ fiūt in iudicijs in hoc ti. nō tra
3 ctatur. Sz sciendū est sumptꝫ in iudicio fieri oc
casione testiū ab eo q̄ ducit eos. vt. j. de testibꝫ.
l. qm̄. ſ. in exhi. & de ap. l. eos. ſ. si q̄s. q̄q; ꝓ
pter salaria aduocatoꝝ q̄ petūtur & si non sint
promissa. vt. ff. de extraor. cog. l. j. ſ. in honora
rijs. Honorū aūt sumptuū restitutiones iudex
sua sīa debet ꝑcipere vel etiā negare si ex ne
gocij varietate neutrū esse subdendi rōni sump
tuum videbūt. vt in auc. de iudi. ſ. opz. & j. de
fruc. & lit. expē. l. terminato. Fiunt autē expēse
gra iudicū delegatoꝝ a ꝓncipe q̄ in vnaquaq;
causa maioꝝ. c. aureoꝝ accipere possunt duos
aureos ab vnaquaq; parte in ꝺtestatiōe litis &
alios duos in fine & insup a fisco ꝓcipiūt duas
libras auri. vt in auc. de iudi. ſ. ne aūt. Et erāt
certi hoies isti delegati a ꝓncipe q̄bus etiā alij
iudices ordinarij poterant delegare cās & oēs
audiebāt vsq; ad. ccc. sol. vt in auc. de iudi. ſ. ve
tus. & ſ. iudices. & ſ. audiēt igit. in iudiciꝫ aūt
delegatꝫ ab ordinarijs nō est lege expſſus quā
tum debeat pstari. Puto ergo ꝺsuetudinē fori
inspiciendā. Alicubi enim prestat. x. pars litis
vt hic & alicubi. xx. Alicubi tertia vt in curijs
eꝓzū qō clerici ita prauē interpstant vt illa ter
tia sit dimidia vt ecce petita sunt. xij. ꝓ eodē
reputāt ac si. xviij. petita sunt & ita sex. j. dimi
dia. xij. pstabunt. ¶Fiunt etiā sumptꝫ gra exe
cutoꝝ q̄ ei pstant sportule q̄ sic dicunt q̄ sunt
salaria apparitoꝝ vel forte isti apparitores re
cipiebāt salaria de publico & sportulas accipie
bant nō sibi fz ꝓ fisco & ille reponebant in spor
ta. i. in corbe vel alio fiſcivase in quo ꝺsueuerūt
aliqua portari vel exportari. vt ita sub fida cu
stodia fisco seruarent & sic ꝺtinētia ponūtur ꝓ
cōtētis. In sportulis aūt istis nō est certa quā
titas diffinita[a] nisi in q̄bu sdaz personis. puta
clericis & agentibus in rebus vel cōsimilibꝫ. vt
in auc. de sanctiſ. epiſ. ſ. sportularū. & j. de pri
sa. scri. li. xij. & de prin. agen. in re. l. vlt. prestabū
tur ergo fm consuetudinē fori loci. vt hic pre
4 statur ꝓ miliario denarius. Sed quidam exi
muntur suo priuilegio a prestatiōe sportularū
vt epi alij etiā alieno priuilegio absoluuntur.
vt ecce sivna pars in iudicio habeat priuilegiū
et alius vtetur eodez priuilegio in eadē causa.
vt. j. de fruc. & litis expē. l. vlti. et de prox. sacri
scri. li. xij. l. qm̄ in causis. Prestātur aūt sportu
le in iudicijs & his & q̄ obtinent figurā iudicio
rum. vt in decretis a iudice interpositis. q̄ tu
torū dati ōe vel insinuatiōe testamētoꝝ. qō ex
eo colligit q̄ certis psonis remittunt. vt furio
sis & mētecaptz. vt. ſ. de epali au. l. tā demētis.

¶De pedaneis iudicibus 3

¶Dictū est supra de
iudicibus ordinarijs & maioribus.
Nūc aūt ponit de delegatis & de mi
noribus. Dicq; ponit de iudiciꝫ pe
5 daneis. ¶Sunt aūt pedanei q̄ negocia humi
liora disceptāt. vt. j. eo. l. vlti. a pede nomen ac
ceperunt q̄ est infima pars hois. q̄ pedestria
id est infima tractant negocia. Horum autē pe
daneorum quidā sunt ordinarij. quidā delega
ti. Ordinarij. vt magistratus municipales de
fensores ciuitatū quibus cōpetunt ea tm̄ que
sunt iurisditionis non q̄ sunt meri imperij vel
mixti & cognoscunt de munuscularijs causis ci
uilibus vsq; ad. ccc. aureos. Et in criminalibus
leuioribus vt castigationi cōpetenti ea contra
ctant. In maioribus autē criminibus accusa
tos detrudūt in carceres & remittūt ad pronūn
cie presidem. vt in auc. de defen. ciui. ſ. & iudi.
6 care. & ſ. audient. ¶Item dicūtur pedanei quā
doq; delegati a pncipe. vel etiaz ab alio simi
nores sint iudices. i. sine dignitate illustri vel
spectabili. Illustres autē vel spectabiles digni
tate si delegati sunt licet pedanei sint officio.
nō tm̄ appellātur pedanei sz glorioſiſſimi viri.
quibus delegare possint ille cause quas dixi
mus cōpetere iure magistratus defensoribus
ciuitatū. vt in auc. de iudi. ſ. vetus. ſ. sedebūt.
7 ſ. audient igitur. Cause ergo vltra. ccc. aureos
non delegabūtur a preside nisi id faciat ꝑpter
publicas occupationes vel propter multitudi
nem causarū. tunc eū delegabit quantū ad co
gnitionem vt tm̄ ipse audiat semel in principio
semel in medio semel in fi. vt. ſ. de iudi. auc. ad
hec si ad. Causas vero que sunt mixti imperij
vel meri nō delegabit vel ꝑpter multitudinez
causarū vel ꝑpter publicas occupationes sed
quia incipiat abesse. Sunt eū tales cause spe
cialiter presidi cōmisse per legez non tm̄ ad co
gnitionē sed etiaz quantū ad diffinitionē vt di
citur in causa ingenuitatis & seruitutis liber
tinitatis & ingenuitatis. vt. j. eo. placet. Ubi cō
tingit presidē abesse etiā q̄tum ad diffinitio
nem forte demandabit eum. & ea que sunt me
ri imperij delegātur. cum cōtigerit presidē ab
esse. vt. ff. de offi. ei. cui man. est iu. l. j. In casu
tamen & si non absit delegat q̄ meri impij sunt
puta proconsul legato suo. vt de offi. procōsu
lis. l. solent. In delegatis autem obserua vt ne
gocium sibi cōmissum examinent et determi
nent neq; remittant ad delegantem. vt. j. eo. l.
iij. vt in autenti. vt iudi. non expectent sacras
iussiones. primo responso. ¶Item si iudex de
legatus alij minori pendente causa minima in
iuncto, necesse habeat supersedere vel etiaz si

moriaſ pendẽte cauſa alius in locũ eius debet ſubſtitui. vt. j. e. l. penul. In minimis autẽ cauſis ꝓſes hꝫ libertatẽ vel retinẽdi ſibi vel delegãdi. vt. j. e. l. vlt. lꝫ olim forte nõ poterat vt dicũt quidã ex eo qđ legitur. j. e. l. h. qđ ipſi non poſſunt ⁊ cetera. ſed illud intelligo de impedimẽto facti nõ iuris. ⁊ refertur ad cauſas q̃ ſunt vltra. ccc. ſol. Ridiculũ eñ eſſet dicere ꝙ minimas cauſas nõ poſſit delegare niſi impediaſ multitudine cauſaꝝ vł publicis occupatiõibꝫ.

¶Qui ꝓ ſua iuriſditione iudices dare darive poſſunt. 4

De officio iudicũ

delegatoꝝ. ⁊ cauſis ad eos ꝓtinẽtibus. s. ꝓri. dictũ eſt ⁊ etiã de iudicibꝰ dictũ eſt qui poſſint eſſe iudices ordinarij. Nunc ponit q̃ poſſunt ꝓ iuriſditiõe ſua alios iudices dare. i. 8 delegare. ⁊ qui poſſint dari. Sciendũ eſt igiſ ꝙ ille ſolus delegat q̃ hꝫ iuriſditionẽ ordinariaꝫ ⁊ in cauſa que eſt de iuriſditione ſua ordinaria ⁊ eñ qui eſt de iuriſdictiõe ſua. ¶Illã extra territoriũ ius dicẽti impune nõ pareſ ſicut in tutore dãdo dicit. vt. ff. de iuriſditiõe oĩm iudicũ. l. eũ. ⁊ de tutoribus ⁊ curatoribus datis ab his. l. ius dandi. ⁊ hoc ſi ordinarij delegare velit cãm vt delegat⁹ cognoſcat ꝙ diffiniat. ſiꝝo deleget vt cognoſcat ſed nõ vt diffiniat oportet eum cognoſcere ſemel in principio ſemel in medio ſemel in fine. Judici añt appellatiõis vel delegato nunq̃ permittit retinere diffinitionẽ ſi com 9 mittat cognitionẽ. Utrũqꝫ añt poſſet cõmittere iudex appellationis. Judex añt delegatus neutrũ cõmittit niſi a principe delegat⁹ ſit vel niſi primo lite cozã ſe cõteſta. alij deleget: ad ſimilitudinẽ ꝓcuratoris. vt. s. de iud. aud. ad hec. ⁊. j. e. l. j. ⁊. s. de ꝓcu. l. neqꝫ. ⁊ ar. ff de iur. o. iu. ⁊ qꝫ. in fi. Hoc tñ plenius dicã. j. de iur. o. iudi. ſ. delegatã. ar. i delegatis. ⁊ illa notabilia ſunt ꝙ etiã viatores delegari poſſunt in rebus minimis: ⁊ in rebus q̃ vrgẽte cauſa deſiderãt cognitionẽ. ¶Itẽ ꝙ iudices delegati ſolent durare etiã in tẽpus ſuccedẽtiũ delegãtibus ad maiorem cautelã facta cõfirmatione. ¶Item nõ debet delegari iudex quẽ nolatim vna partiũ petit niſi id faciat princeps ad verecundiã petiti iudicis. vt. ff. eo. l. vlt. ⁊. l. venditor. ſ. vlt. ⁊. l. ob 10 ſeruandũ. Et nota ꝙ a delegato ꝓncipis alij delegãte appellatur a ſcõo delegato ad ꝓmum. ſecus autem in delegato ab alio⁹ alij delegãte tũc eñ appellaſ nõ ꝓmus delegatus: ſed ꝓm⁹ delegãs. vt. ff. quis ⁊ a quo appel. ⁊. l. j ſ. ab eo. ⁊. j. e. l. j. in fi.

¶Nẽ quis in ſua cauſa iudicet vel ius ſibi dicat. 5

Dicit alexã. oſi. j. ii col. iij. volu. v. Feli. in. c. j. de ꝓba. col. v. in fi. no, et

Licet in aliena cã

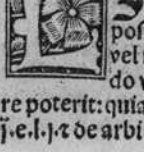

poſſit quis iudex eſſe nõ tamẽ i ſua vel iudicare diffiniendo vel arbitrãdo vel interloquendo ius ſibi dicere poterit: quia nemo poteſt ſibi imperare. vt j. e. l. j. ⁊ de arbi. l. penul. Excipitur ſm quoſdã vbi preſidi prouincie furtum factum eſt: vel qđ in. c. ſimile accidit. tunc enim vſqꝫ ad lit. cont. cãm ceſſat audiat preſes. vt. ff. de offi. ꝓſi. l. ſena. con. vel il lud in familiaribꝰ ꝓſidis eſt intelligendum. Si procut autẽ vetatur quis ius ſibi dicere in cognitione ⁊ diffinitione cauſe: ita ⁊ vetatur in capiẽdis que ſua ſunt vel ſibi debita. Alioquin puniꝛ tur ex edicto diui Marci. vt. ff. ꝙ me. cau. l. extat. niſi in caſibus. vt. j. q̃ li. vni. ſe vin. l. j. ⁊. ij. vel forte niſi in eo caſu q̃ nõ hꝫ quis copiã magiſtratus. vt. s. de iudeis. l. nullus. ⁊. j. de decu. l. generali. ¶Illud ex noto. ꝙ quaſi iudex vel quaſi teſtis aliquis eſt in re ſua cũ creditur eiꝰ ſacramẽto ſibi ab alio delato: vel eius cõfeſſioni cõtra ſe. vt eñ alij teſti vel iudici crederetur in cauſa aliena: ita ⁊ ei ꝓtra ſe. vt. j. de fideicõ. l. vlt. ⁊. ff. de confeſ. l. j. Alſo.

¶Qui legitimã perſonã in iudicijs habent vel non. 6

Quoniã in

cõſtitutione iudicij conſiderãde ſunt ꝑſone litigatoꝝ: iõ ponit de his qui habẽt legitimã ꝑſonã in iudicio de quarũ ꝑſonarũ cõſideratiõe aliquãtulũ tractauimus. s. de iudi. Nunc añt ponit qđ deeſt ⁊ qđ ſub iſta rubrica traditur breuiter ꝑſtringa 12 mus. ¶Sciẽdũ eſt igiſ minores. xxv. annis ꝑ ſe ſine tutoꝝ vel curatoꝝ auctoritate agere vel a Xan. cõueniri nõ poſſe. Unde ipſo iure ſnĩa lata⁹ cõ Intelli tra eos nulla eſt ꝙ eis añt lata teneret. vt. s. ſi gerẽ aduer. rẽ iudi. l. vlt. ⁊ de ꝓcu. l. nemo. ⁊ de re iu verũ di. l. acta. ſ. ꝓtra. In caſu etiã ſine tutore vel cu de mi ratore agit vel cõueniſ: vt ſi impetrauit veniaꝫ ri eta etatis vel ſi agat interdicto de libero hoie ex- fuit le hibẽdo: vt etiã pupillus admittiſ. vt. s. qui ve. time eta. impe. l. iij. ⁊. ff. de lib. ho. exhi. l. qđ ⁊ lex. ſ. fꝫ poſſi ⁊ mulier. ¶Itẽ iterdictũ momẽtanee poſſeſſio ꝺ illa nis q̃libet mior ⁊ ſi impubes ſit etiã ſine tutore ſtitu intendit: ſub eo tamẽ ꝓtextu vel colore nõ lꝫ ei dici ob obrepere iudicio ꝓprietatis: ſed nec alius de ſe ꝓprietate ſine legitimo defenſore cõueniet: vt dicim 13 j. e. l. vlt. ¶Eſt tñ interdictũ momẽtanee poſſeſſionis quo agitur de poſſeſſione tetinenda: vt tẽta ha vti poſſidetis ⁊ vtrobi vel quo agitur de poſſeſſione adipiſcẽda: vt quorum bo. quorum lega. miſ ⁊ ipe vel quo agitur de poſſeſſione recuperanda: vt ditũ non interdictum vnde vi. Et ideo dicuntur de momẽtanea poſſeſſione: quia lꝫ aliquis obtineat l. ãnus. in poſſeſſione. ſubinde tamen quaſi continuo ff. de re elapſo momẽto ſuccumbere poterit in iudicio iudi. ũ ꝓprietatis quare ⁊ ſua poſſeſſione priuabiꝫ hꝫ locus tur: ſed hoc interdicto vnde vi videtur hoc falſ q̃ fun lere: quia damnatus in eo amittit ꝓprietatẽ. oppoſ vt. j. vnde vi. l. ſi quis. ſed certe illud non eſt ex dici ⁊ co poteſtate interdicti: ſed conſtitutionis illius ſtitit: v interdicti ſi quis in tantam. ꝓpoſita cõditio declara ne ex. l. illa. ¶Proponet autẽ ea interdicta pu alex. li pillus pro ſe non ꝓ alio. ⁊ ita intelligo qđ dici iiij. ſ. co tur. j. e. l. vlti. actio momentanee poſſeſſionis dẽna exerceri poteſt per quãcũqꝫ perſonã. Seruus ff. de re etiam domino abſente agit pro poſſeſſione re di. cuperãda quam tenebat nomine domini abſen ta.

BIU Cujas

tis si ea fuerit expulsus forte ꝛ aget pro ea re
tinenda.vt.j.si pervim vel alio modo. l.j. dño
autem presente non reperitur ꝙ agat. ¶Item
domino absente nō reperitur ꝙ agat eius no
mine pro possessione adipiscenda. Ut autē ali
quis minor .xxv. annis agit vel conuenitur si
quidez est adultus ꝛ presens agere potest ꝛ cō
uenīri curatoris auctoritate vel curator conue
nietur eius nōie. Si aūt est absens adultus cu
rator solus litem eius nomīe adulti suscipiet.
Idēq; est in pupillis qui sunt supra .xiiij. annū
etatis. Si aūt infantes sunt tutores tm̄ eorū
nōie iudicium suscipient.vt.ff. de admini. tu.
1 l.j.ſ.vlt. ¶Illud queri potest an si pupillus le
dat in iudicio momentanee possessionis possit
in integrū restitui. Videtur ꝙ nō qr vt maior
litigat. Item qr nec appellari potest in tali cā.
Item qr non videtur dānum pati cum integra
sit ei cā proprietatis: sed certe in ℨctibus qñq;
immo plerūq; vt maior contrahit ꝛ tm̄ restitui
tur. Item a sñia prefecti pretorio nō appellat
sed datur restitutio.vt.ff. de mino. in cause. ſ.
vlti. nec est modicum damnum possessionis.
vt.ff. de rei ven. is qui.

¶Ut nemo inuit⁹ agere vel accusare cogat. 2

Quemoquidē cogit agere vel accusare precise. Sunt tm̄
q̄dam qui si non agant periculum
subeunt subſtantie: vt tutores ꝛ cu
ratores.vt.j. arbi. tu. l. nōia. ꝛ de admi. tu. l. de
tutoribus. Itē gestores sine mādato si erāt co
gnati oñi absentis ꝛ eis facile fuit satisdare. vt
ff. de neg. ge. l. si autē. Item procuratores. vt. j.
man. l. procuratorem. ¶Item administratores
ciuitatis. vt. ff. de admi. rerum ad ciui. perti. l.
vlti. ſ. iiij. ꝛ ſ. pe. Item heres qui nō vendicat
necem defuncti accusando interfectores eius.
vt. j. ad fil. l. j. Item actor lite conte. vel citato
3 reo. vt in auſ. de litig. ſ. omnium. ¶Solet fieri
questio: an iudex possit precipere vt agat si ve
lit vsq; ad quinquēnium: ꝛ si nō egeris postea
nō audieris: ꝛ est ar. in hac. l. ꝙ non. ꝛ. j. de pig.
l. creditor. Sed melius est vt causa cognita id
possit statuere. ſ. si actor videatur calumnioſe
velle vexare reum tali ſcz tempore quo nō eſ
set oportunum respondere reo. vt. j. de inge.
4 ꝛ ma. l. diffamari. ꝛ de remiſ. pig. l. si eo. Item
queritur si iudex velit alicui agenti vel conuē
to statuere terminū infra quem producat om
nia sua iura an possit. ꝛ dicit ꝙ sic. ar. j. de inge.
ꝛ manu. l. diffamari. ꝛ j. q̄ accu. nō pos. l. si ea.
ꝛ ibi notatur. sed pone ꝙ postq; se dixerit iu
dex nolle audire agētē vel cōuentū nisi ꝓduce
ret iura sua infra terminū sibi assignatum ꝛ
nō produxit: nunquid poterit iudex ipsum au
dire. ꝛ videtur ꝙ sic. qr quod iussit vetuitve ꝑ
tor contrario iudicio tollere potest. vt. ff. de re
iudi. l. quod iussit. quāquam sententiam diffi
nitiuam reuocare nō posset. vt. ff. de questi. l. j.
ſ. hec epistola. ꝛ ō re iudi. l. iudex. ꝛ. l. qō iussit.
5 in fi. ꝛ. l. paulus. ¶Que autē dicta sunt de agē
tibus ꝛ accusantibus forte ꝛ in defendentib⁹
obtinebunt. ſ. vt quis precise nō cōpellatur se
defendere. sed mittat actor in possessionē rerū
ꝛ fiat venditio. ꝛ indicatur mulcta. vt. j. de bo.
auc. iudi. pos. l. pe. ꝛ. ff. si quis ius di. nō obtē. l.
j. Qñq; cōpellit q̄s ꝓcise defēdere aliū. scz ꝓcu
rator actoris q̄ cauit de defēsiōe. vt ff. de ꝓcur.
l. ſz he. ſ. pe. ꝛ hec ꝓ textum summa sufficiunt. 8

¶De ordine iudiciorum.

Dictus est supra de iudicijs. sed qr in eis plerūq;
dubitatur q̄ actio vel questio in
ordine cognoscēdi vel diffiniēdi
debeat ꝓferri vel postponi. Jō
ponit de ordine iudiciorū. i. actionū vl q̄stionū
6 quis debeat in eis seruari. Judicium em̄ qñq;
ponitur ꝓ actione vel questione vt b. qñq; pro
instantia vel ordinatione cause. vt diximus. ſ.
de iudi. Et ita ponitur etiam supra de his qui
ad ecclesias confu. l. vlti. ibi iudiciorum soli
tus ordo seruetur. i. qō ordinarie vel regula
riter obseruari cōsueuerit in vna actione vel
questione ꝓposita. ꝛ in iudicio super ea cepto
ibi ergo ponitur iudiciū pro instantia hic aūt
ponit ꝓ actione vel questione vt dixi. ¶Qua
liter aūt actiones vel questiones apud iudicē
ꝓposite debeāt ordiuari vel quis ordo in eis
debeat seruari: ita breuiter mihi videtur pos
7 se comprehendi. ¶Cum quis alium vult cōue
nire offerre debet libellū in quo sua continea
tur querela. Et siquidem vna sit querela non
est ibi ordo spectandus. Si vo plures sunt q̄
stiones aut omnes ciuiles aut omnes crimina
les: aut mixte. Siquidem sunt omnes ciuiles
nomine diuersarū rerum potest omnes simul
ꝓponere nisi sint contrarie: vt ecce si velit age
re furti quasi pecunia se inuito contractata ꝛ
mandati quasi se volente accepta. vt. j. de fur.
l. j. vel vult agere ex vēdito ad preciū velut mā
dati vel simili actione de re vendita sibi retra
dēda. vt. j. si seruus ex. se mā. e. l. j. ꝛ. j. de pac. in
ter emp. ꝛ vē. l. cōmissorie. vel nisi vna pendeat
ex altera. vt ecce quis tanq̄ heres petit debi
tum hereditarium ꝛ postea vult inquiri sit he
res an̄ non. prepostera em̄ est talis petitio. vt
j. de here. ac. l. vt debitum. vel nisi vna sit alte
rius preambula vt cum vult agere de proprie
tate ꝛ possessione simul. vt. j. de rei ven. ordina
rij. vel nisi questiones ciuiles sint tales: vt tol
lantur electione. vt dicitur in tributoria: ꝛ qō
iussu. ꝛ de in rem verso. ꝛ de peculio. ꝛ de peti
tione hereditatis ex vno testamento proponē
da ꝛ in actione ex testamento. ꝛ rei vendicatio
ne ꝛ hypothecaria pro legato vel fideicōmisso
hereditatis vel ipa hereditate competentib⁹.
vt. ff. ō e tributoria quod in heredem. ſ. [illegible]
re. ꝛ de lega. ij. cum filius. ſ. varijs [illegible] nisi pse
quendo ꝓposita fieret preiudicium prime q̄stio
ni. vt ecce ago contra te rei ven. pro fundo ti
tiano. ꝛ idem dicit seruitutem deberi per aliuz
fundum quem cōstat esse tuum proprium. hic
em̄ nimis festino in seruitute vendicanda cum
primo debeat constare fundum petitum esse

Vide bar. l. l. edita actio. et ibi doc. ſ. ō edē. ꝛ eisdem barth. in l. j. ff. de eden. et Bart. re fert in marchia se feciſſe caſſari multos ꝓcessus in l. j. C. de exe. rei. iu.

BIU Cujas

meū ad quem vendico seruitutem ꝙ vendicē seruitutē ipsam. potest eīm fundus esse meus ⁊ deberi vel nō deberi seruitus. Secus si ꝓmo petierim viā ad fundū titianum. ⁊ deinde fundum titianū petaz. Nec eīm obstat exceptio qz in petitione vie secūdario fit questio fundi et scōa questio de fundo prīmā questionē coadiuuare videt. Itē si te cōuenio rei vendicatione ꝑ parte idiuisa ⁊ interim volo agere cōi diui. ꝑ eadem re diuidenda repellor eīm: qz per hāc scōam fit preiudicium ꝓme. Nā ꝓmo debet cō stare rē esse cōem ꝙ petatur vt diuidat. Idēꝙ ⁊ si petam fundū rei ven. ⁊ interim condico fructus ac si certū esset fundū esse meū. vt. ff. de except. l. fundū titianū. ⁊. l. sed si ante. ⁊. l. funduz.

8 ¶Si vo eiusdem rei noīe velit quis plures ꝑ ponere actiones ꝺ vnuz nō potest. ⁊ ita repellitur a reo nisi actor contra reū replicet ꝙ re' non certificat actorē qualiter possideat. ⁊ ideo actor non pōt distinguere quā actionē eligat. vt. ff. de re. iu. l. nemo. ſ. j. ⁊ quoꝝ le. l. j. ſ. quod añt nō nūꝙ. Si añt vnus velit ciuiliter cōuenire plures eiusdem rei vel facti noīe vel diuersarum rerū vel factoꝝ pōt cū nō sit prohibit'. vt. ff. de ꝓba. l. ab ea. Si autem plures criminales accusationes simul quis velit ꝓponere cōtra vnū si quidē ex diuersis factis velit ꝓponere pōt cū nō sit ꝓhibit' sed ex eodē facto nō videtur ꝙ liceat vt a ꝺrio sensu. l. percipit. j. ꝺ

9 accu. l. qui de crimine. ¶Vbi añt plures criminales actiones quis velit ꝓponere ꝺ tra duos ex diuersis factis vno ⁊ eodē tpe vnoꝙ libello nō pōt accusare duos: diuersis autem libellis potest accusare duos ⁊ nō tres nisi faciat iniurū iniuriarū causa qz vna ꝑ alterā accusationē impedit. vt. j. q accu. nō pos. l. cū rōnibus. ⁊. ff. de accu. l. hos. ſ. lege. ⁊ ad. l. iul. de adul. l. iter. ſ. vl. De vno añt crimine pōt vn' accusare etiā centū q eodē crimine irretiti sunt. vt. j. si reus vel actor mor. fuerit. l. j. ⁊. ff. ad. l. iul. de adulte. l. vim passam. ſ. incesti. Sed fallit in adulterij accusatiōe. vt. j. ad. l. iul. de adul. l. reos. ⁊. ff. ad l. iul. de adul. l. si maritus. ſ. vl. ⁊. l. nihil. ſ. vlt. Vbi añt vnus de vno crimine ꝺ alterum vult agere ciuiliter vt de eodē crimīe interim vult agere criminaliter ꝺ eūdem vel ecōuerso. Intētata criminali. interim vult agere ciuili nō potest. vt. ff. ꝺ pu. iu. l. iiij. ⁊ vi bo. rap. l. ij. ſ. j. ꝓsecuta añt vna earū causaꝝ ad alteram postea poterit cōuolare si vtraꝙ questio ꝓponaē de re familiari. i. ꝓpter rem familiarē: quia aliq̄d abest vel abfuit de patrimonio nostro. vt. j. qñ ciuilis actio preiu. cri. l. j. nec distinguo. vt. ꝑ. nam ibi ⁊ de publicis loquit criminibus. et de priuatis puta de furto. Et alia lex idem dicit in quolibet furto. vt. ff. de fur. l. vl. Nec obstat qꝺ [illegible] l. c. ti. de furt'. l. iterdū. ſ. q furē. Nā vt ibi ait. [illegible] statuit ꝺ me qz iudicis ptes vsurpando furē ⁊ ipso iudici psentaui ⁊ tradidi postulans ipsum ꝓ furto punīri alias teneri ⁊ mihi satisfieri vnde contem[illegible] etiam debeo pena corporali et restitutione rei sublata furti actiōe. Si añt de crimīe nascat actio ciuilis nō ꝓpter rē familiarē: ſz ad vindictā tm̄ ⁊ de eodem crimine nascat criminalis accusatio que non pōt etiaz nisi ad vindictā tollitur vna per alteram. vt. ff. de iniu. l. quod fe. con. ⁊. l. prētor. ſ. j. Hunc tū articulū prosequimur. j. qñ ciuilis ac. prē. cri. Et hec oīa qñ q̄stiones monētur ab vno cōtra vnū vel plures vel ciuiliter vel criminaliter. ¶Si añt qōnes mouent a plurib' aut ab actore vna. ⁊ a reo altera aut plures ⁊ diuer si agūt ꝓtra vnū. In primo casu cū actor ꝺ reū vnam. ⁊ reus cōtra actorē alteraz ꝓponit petitionem nō in modū exceptiōis ſz ciuiliter non criminaliter agēdo petit actorē sibi condēnari locū habet hec regula. q̄ dicit q̄ prior appellat prior agat. vt. ff. de iudi. l. q̄ prior. q̄ regula locū habet vtraꝙ q̄stio est ciuilis ⁊ neutra ꝓiudicialis. Itē cum vtraꝙ est criminalis ⁊ neutra maior. Itē cum prima est maior scōa: ſz ⁊ si scōa sit maior prīa obtinet regula si tm̄ accusati nomē volētis accusare accusantē sit receptū iter eos tunc eīm prētextu maioris criminis obiecti nō differetur actio prioris. Sic ⁊ si queuis alia exceptio opponet. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. si maritus. ſ. pscriptiōes. ¶Fallit añt hec regula cū vtraꝙ querela est ciuilis ⁊ scōa preiudicialis qz est de libertate vel filiatione. vt insti. de acti. ſ. preiudiciales. ⁊. ff. de li. cau. l. ordinata. ⁊. j. ad. l. iul. ꝺ adul. l. qm̄. ⁊ de ord. co. l. j. ⁊. l. cū stat'. Itē fallit cū scōa est criminalis ⁊ prima est ciuilis ſz non preiudicialis. vt. j. e. l. vlt. Itē fallit cū vtraꝙ est criminalis ſz scōa maior. Itē cū vtraꝙ est par. sed tm̄ accusat' vult ꝓsequi suā iniuriā vel suoꝝ. vt. j. qui accu. non pos. l. j. ⁊. l. negāda. Si vero reus in modū exceptiōis aliquaz obiciat actori exceptionē. i. non petat eum sibi cōdemnari sed se ab eo repulso absolui semper de exceptione erit cognoscendū. fundata primo intentione actoris. vt. j. de ꝓba. l. excep. ⁊ de ex

11 cep. l. si quidē. ¶An añt super incidēti q̄stione debeat ꝓnunciari queritur. ⁊ ait. B. nunꝙ esse ꝓnunciandū. nisi vbi criminalis incidit ciuili vel ecōuerso. Satis eīm est ꝓnūciari de principali. vt sic per cōsequentiā videat ꝓnūciari in incidēti. vt. j. co. l. pe. ⁊. j. de ordi. cog. l. ij. ⁊ ad. l. iul. de adul. l. qm̄. ⁊. j. ad. l. fal. de plag. ſses. et. j. de falsis. l. vbi. ⁊. ff. de ꝑuaricato. l. prevaricationis. Vel dic in. l. illa ꝑuaricatiōis necessarium esse vt de prevaricatiōe primū intēdatur accusatio ⁊ ꝓnūciet super ea. nō añt in modū exceptionis obiciebat illud crimē. Itē nō obstat qꝺ legitur. ff. de mino. l. intra. qz ibi non est ꝓnūciatū in incidēti q̄stione. Sz sup etate. i. vt restitueret in integrū rōne etatis vt liceat ei intēdere veterē actionē. ⁊ ita cetera cognitiōis sz restōnis rei faciēde dilata sunt. ꝑ. autez ait semp esse ꝓnūciandū de incidēti qōne. vt. ff. de indi. l. de qua re. nisi cōditio rei vel iudicis impediat. vel nisi iudex ipediat ꝓpter ꝺitionē sue persone qz est pedanꝰ vel rei qz pupillus ⁊ moueatur sibi incidēter qūo status tunc eīm nō ꝓnunciat sup ea ſz differt. ꝺño añt meo videbat distinguēdū inter incidētes ⁊ emergētes q̄stiones vel exceptiōes. vt incidētes doctrine eas

BIU Cujas

sa dicãtur defensiones veteres que ante litem
ceptã cõpetebant reo ex his que acta sunt in
ter se ꝛ actoꝛe vt pactũ de nõ petendo res in-
dicata sacramenti delatio.ꝛ similia.ꝛ in his ob
tinet sñia Bu.vt pronunciek sup incidenti.ni-
1 si qñ ciuilis icidit criminali vel ecõtra. ¶Emer
gentes añt dñr que proponunt ex his q̃ emer
gunt in litẽ.vt si querit an ille possit testifica-
ri.vel an sit danda dilatio.vel ille debeat inter
rogari.vel rñdere.vel vtrũ sit hodie in liberta
tis possessione vel seruitutis ꝛ de similibus.et
in his obtinet sñia. ꝑ.ar.vt.ff.de liber.cau.l.li
beris.ꝑ.vlt.ꝛ est rõ aperta.qꝛ alter non posset
ꝓcedere in sequẽtib⁹ nisi ꝓnunciak:sez vt i his
pronunciek.nã nec al's posset ꝓcedere. nisi in
his pronunciaret.vt in ꝑdictis. ¶Qualiter añt
ciuilis ciuili incidat planũ est.vt si me cõueni-
2 as act.furti noie rei quã dico meã. Item quali
ter criminalis criminali.apertũ est.vt si mari-
to accusanti de adulterio vxoꝛ obiiciat vxoꝛ
crimen lenocinij.vt.ff.ad.l.iul.de adul.l.j.ꝑ.si
publico. Itẽ forte si tibi me accusanti de homi
cidio obiicio ꝙ socius meus extitisti.vt.ff.de
fi.instru.l.repetita.ꝛ.j.de libe.cau.l.si filiũ. Itẽ
ciuilis criminali.si me accusas⁹ de plagio noie
serui quẽ dico meum. Itẽ criminalis ciuili.si ꝑ
to ex instrumento qõ falsum accusas'. In scõo
vero casu cũ plures ꝛ diuersi agunt ꝛ vnũ. Si
quidẽ vnus primo ꝛ alter scõo veniat ꝛ ambo
agant ciuiliter vel criminaliter obtinebit re-
gula vt qui prioꝛ appellat prioꝛ agat.vt.ff.de
iudi.l.qui prioꝛ. Si vero simul veniant illi qui
agũt ciuiliꝛ iudex eliget quẽ velit vt gratifica-
tioni sit locꝰ sicut al's oꝛ.ff.de relig.l.vl.ꝑ.j. Si
vo plures agant criminaliꝛ ꝛ simul iudex oꝛ eli
gere magis idoneum.vt.ff.de accu.l.si plures.

¶De litis contestatione. 9

Quia iudiciũ ac
cipit exoꝛdiũ ꝙ lit.cõte.ideo
dicta ponit. Videamus ergo
quid ipa sit. Et qualiter fiat.
Nã de ꝓcedentibus vel sequẽ
tibus eã non est opus hic di-
cere lz.ꝑ.i hac summa de his
interseruerit:qꝛ de his tradidimus.ã.de eden.
et de iudi.ꝛ de iur.cal.ꝛ dicemus.j.de ꝓba.ꝛ
3 de exec.rei iu.ꝛ de ap. ¶Est añt litis cõtestatio
negocij principalis hincinde apud iudicẽ facta
narratio:ꝛ necessariũ est vt hanc narrationem
ꝓcedat libellus:nisi forte remitteret cõsensu
partiũ:vt.j.e.l.j.ꝛ auk.offerat.ꝛ.ã.de epi.ꝛ cle.
auten.generaliter. Patet ergo ex his ꝙ actio
nis editio:vel libelli oblatio nõ est litis cõte-
statio:lz libellus exigat ad hoc vt teneat ipm
libelli secuta cõtestatio.de quo libello ꝛ edi-
4 tione actiõis plene tradidi.ã.de eden. Dõ an
tem dixi.ã.de narratiõe:ita est intelligendũ si
fiat ab vtroq;:ideo vt in cã ꝓcedak.i.vt actoꝛ
ꝓbet intentionẽ suã:reus añt neget:vel ex
ceptionem opponat:ꝛ eã ꝓbet. Si ergo fiat
rñsio in principali cã:sed nõ ea mente:vt in cã
ꝓcedat vel resistat:sz iudici vt amico vel fa-
miliari narret negociũ cõtestando id se facere
sine ꝓiudicio sui.ꝛ aliqua vt declinet iudiciũ
ꝓponat nõ erit facta cõtestatio litis vel fit a
reo narrato saluo iure suo.ar.optimũ ꝓ hoc
est in.ff.quib⁹ mo.pig.vl hyp.sol.l.si debitoꝛ.
ꝑ.si in venditiõe. Sed ꝺ ar.est.ff.de cõdi.inde.
l.ꝙ quis. Sz certe ibi nõ exꝓesserat ꝙ agebat
in mente:vt sic alius de reddendo paciscere-
tur:hic autem exꝓessit ꝛ id ꝙ ex sua volun-
tate pendebat. Poꝛro incidenter sub isto ti-
tu.y. posuit autẽ. que tractat de quibusdam
ꝓcedentibus ipsam litis cõtestationez.i.de du
plici satisdatione actoꝛis vna que respicit ꝓ
cipium cause altera finẽ de vna satisdatiõe rei
et eiusdẽ liberatione ꝛ tpe deliberãdi vel recu
sandi iudicẽ vel petendi sibi aliũ associari:ꝛ de
spoꝛtularũ ꝓestatione:ꝛ de lib.obla.sine qua
nõ põt fieri litis cõtestatio:vt.j.e.auk.libellũ.
et auk.offeratur.ꝛ.ã.de epi.ꝛ cle.auk.generali
ter.de quib⁹ qꝛ plene dicemus in lra ꝛ dixim⁹
etiam.ã.de satisdando ad ꝓesens omitto.

¶De plus petitionibus. 10

Ponaz in iudi
cio amplius qñq; petit actoꝛ.iõ
ponit de plus petitionib⁹. Vi-
dendũ ergo quot modis ꝺs pe
tit plus ꝛ quã patiatur penam.
Et certe cã: reqz:loco:tpe:plus petit. Causa vt
ecce si reus duo oꝛ mihi sub alternatiõe: ꝛ hz
electionẽ ꝙ eoꝝ sol nat vel mihi oꝛ aliquid in
genere:vñ ei stipulatiõis iure datur ptãs sol
uendi ꝙ velit:ꝛ si ego vnũ ꝓcise petã mihi da
ri:plus peto.ꝛ si vilissimũ petã qꝛ electionem
reo aufero. ¶Re añt plus peto vt si debebank
mihi.x.peto.xx. ¶Loco añt peto amplius:vt
si mihi obligat⁹ eras certo loco dare ꝛ alibi te
coꝛu eniã sine cõmemoꝛatione illius loci. Naz
vtilitatẽ quã habuit promissoꝛ si eo loco solue
ret adimo ei puta intentione:vñ iudicis offi-
cio teneoꝛ ei ad interesse ꝓposita a me arbitra
ria actione in qua venit interesse: puta i oleo
frumento ꝛ vino q̃ per singulas regiões diuer
sa hñt precia:sz ꝛ pecunie nõ in oĩbus regioni
bus ijsdẽ vsuris fenerãtur. ¶Tpe añt plus pe
titur:vt si ꝙ debek mihi in diẽ vel sub cõditio-
ne:petã ante diẽ vel ante conditionẽ. Et i his
a oĩbus quattuoꝛ⁹ plus petitionib⁹ statuebak si pupil-
olim vt actoꝛ nihil sequeretur a cã vel petitio
ne in perpetuũ excludebatur nisi magna cã co
gnita iusti erroꝛis interueniret:vt etiã cõstan
tissimus quisq; labi posset:vt si totũ quis pe-
tierit legatũ:post deinde ꝓlati fuerint codi
cilli quibus in totũ aut ꝓ ꝑte legata sint ad
empta vel q̃busdã aliis sint relicta vel nisi erat
b Tẽpo
moꝛ ille q̃ petijt. ¶Hodie añt vbi quis petit re.Et no
b amplius tpe⁹ in eo punik ꝙ reo duplicãtur in ta.rõnez
ducie sine vsurarũ acceptiõe:ꝛ post eas induci ꝛre puni
as duplicatas finitas rens nõ alr susciꝑit litẽ tur pe
nisi oẽs expẽsas ab actoꝛe ante recepit. Si au tens an
tem ꝙtitate vel cã vel loco plus fuerit petitũ: te termi
c et aliqõ forte damnũ i spoꝛtulis ex ea cã accide num. est
rit ei ꝺ quem plus fuerit petitũ:cõdemnatio eñ rõ:qꝛ

BIU Cujas

dilationi def data debitori ad sui fauorez. vt j.l isto titu.l.j.§. plus.insti.de act. et melꝰ in.§.i dem.insti. de verb. obliga.

nem triplꝫ patietur actor eius dāni qđ intulit in sportulis: vt insti. de act. §. siquis ageus. et §. pe. ꝛ. §. vij. ꝛ. §. sed ꝛ hec antea. ꝛ de excep. §. appellantur. ꝛ §. hodie aūt non. ¶Vbi aūt ꝗs ꝛ cautionē super eo qđ plus est exigit. ꝛ postea in iudicio plus petit locū hꝫ pñtis titu. consti tutio. vt si quidē ante inchoatā lit. cōte. callidi tatis actorē peniteat: ꝛ veritatē debiti cōfes sus fuerit: nullo dispendio debiti pregraueꝫ. et est ratio qꝛ hic nō petisse: ſz petere plus vo luisse videꝫ: vt. ff. rem ra. ha. l. amplius. ¶In ex pensis aūt victus p suā confessionē damnabiꝫ rōne sportularū prestitarū pro eo qđ plus pe tist: vt. j. insti. de actꝫ. §. tripli. ꝛ forte hic damna bitur in triplū: ſz. §. dixerit in simplū. Si vero liti prebuerit exordiū ꝛ in certaminib⁹ nego cij permanens p testes de adiecta falsi q̄titate nō solum ea sed etiā toto debito defraudaꝫ et ita videtur ꝙ in plus puniaꝫ q̄ deliquerit. Si vero idē actor nō conuinceret p testes: sed ipse confitꝫ spōte vel delato vel relato ei iure iur. de adiecta falsi quantitate nō puniꝫ inve
6 ro debito: sed in expensis vt dictū est. ¶Itē cessat hec cōstitutionis pena. si cautiōe exacta in plus litꝫ. cōte. quis arguiꝫ de adiecta falsi quan titate: ꝛ postea ante sniam vel post sniam trāsactionē facit reus cū actore sup pena actori in fligenda: tenet em̄ trāsactio facta sup isto do lo: etiā per dolū vt dictū est. Secus si transige tur sup re per dolū: vt. ff. de condi. inde. in sum ma. vel dic eā tenere: ita demū si fiat bona fide: qđ enim dr in fi. hic cōstitutionibus. talib⁹ em̄ hic id est preteritū dolum cōmissum in exactio ne cautionis: ꝛ in plus petitiōe facta obijcere non opz dolū autē pñtem. i. cōmissum in trāsa ctione possum obijcere: vt. §. de transa. l. actio ne. ꝛ. l. sub pretextu. Itē cessat pñtis legis pe na si actor dolo malo exigit a reo cautionez in plus reus deinde cōperto dolo confitꝫ actori idipsum in totū se debere actori. Sicut em̄ in debitū a sciente solutū repeti non pōt ita cau tio vel cōfessio de indebito exposita reo preiu dicabit: vt. j. eo. l. j. ꝛ C. ad. l. fal. l. vlti. ꝛ. ff. de reg. iu. l. cuius. ꝛ de cōdi. inde. l. fideicōmissum. simile pōt induci. §. q̄ me. ca. l. ij. nec exigit hic biennij cursus post secundā cōfessionem. ſz ali as exigaꝫ in velleiano. vt. j. ad velle. l. si mulier. qꝛ hic est persona q̄ statim sibi potuit preiudi care. ¶Sed ibi forte non cessabit huius legis pena si actor non arguitur de adiecta falsi quā titate neq; eā fatetur. sed ipso nō probante in tentionem suā reus absoluitur nunquid cessa bit huius legis pena ꝛ forte nō cessabit. Nā et vera debiti quantitate actor priuabitur.

¶De dilationibus. II

Noniaz in iudi cio cepto dilationes sepe petū tur videam⁹ de dilationib⁹ pro pter q̄ dentur. Et qñ. Et quib⁹. et quotiēs. ꝛ quāte. ꝛ qualiter.
7 ¶Dantur aūt dilationes gra te stium vel instrumentorū: vt. j. e. l. j. in pri. forte et ꝓpter alias necessarias cās: vt. j. eo. l. pe. pu ta aduocatorū non dico cognatorū vel amico rum absentiā: vt. ff. q. ex cau. ma. l. ait pretor. §. vlt. etiā videtur hoc tenaciter seruandū: vt dila tionis datio nō in libero arbitrio iudicis consi stat: ſz ita demū eam dari a iudice cōceditur si rerum vrgentissima rō flagitauerit: ꝛ necessi tas desiderate instructionis exigerit: vt. j. e. l.
8 j. §. q̄ ita. ¶Est em̄ materia dandarū dilationū amputāda: vt. j. de temp. appel. l. ij. in prin. vi detur tm̄ primum esse qđ aliꝰ dr dilationē dari ad superandā malitiā alicuius: vt. §. de iudi. autē. iubemus. ſz ibi nō dantur pñti ꝛ petenti: ſz in dulgetur absenti ad eius malitiā superandā: vt dicantur expectatorie dilationes: sicut ꝛ cū quis pluries vocatur p interualla. xxx. dierū vel olim. x. vt. §. de iudi. properandū. ꝛ j. qūo ꝛ
9 qñ iudex. aut. qui semel. ¶Indulgent aūt iste dilationes actori ꝛ reo accusatori ꝛ accusato. Et indulgentur in pecuniarijs causis reo vel actori tm̄ semel pro singulis causis. i. pro singulis impedimentis: vt. ff. e. l. vltꝫ. ꝛ tute dici pōt primā dilationē dari sine grandi cāe cognitio ne. nā eo ipso q̄ petitur gra testium vel instru mentorū danda est nisi euidens appareat calū nia. Secūda vero dāda est: ita demū si probet ali quo casu se impeditū fuisse quominus perdu ceret instrumenta. vt. ff. de eden. l. si quis. §. pe nultimo ꝛ vltimo. ꝛ l. veluti. ꝛ. ff. eo l. oratione et. l. vltima. ꝛ hoc est qđ dicitur in littera singu lis causis. In criminalibus aūt cāis dantur ac cusatori due. ꝛ reo tres dilationes nō exquisi ta probatione impedimenti in secūa vel tertia dilatione dabuntur em̄ cum eadē causē cogni tione qua data est prīa. i. scōm moderamen lo corum. ꝛ ita si bonafide postulari videanꝫ. Sz tertia cognitio de probatiōe impedimēti non adhibetur videretur tm̄ q̄ etiā in ciuilib⁹ cau sis plures darentur dilationes ob vnā cām. vt in auten. de testi. §. q: vero multi. Ibi tm̄ non lo quitur de pluribus dilationib⁹ sed de pluri bus productionib⁹ que fiunt ifra tps vnius di lationis nec conceditur quarta productio nisi iuret vt ibidem dr. Vel si loquaꝫ de plurib⁹ di lationibus exigam probatiōes impedimentorū in secunda ꝛ tertia dilatiōe. ſz in quarta ea am plius exigitur vt iur et. Quinta vero dilatio nō dabitur qꝛ suspectus est q̄ dicerit testificata etiā si probet casus ꝛ hoc exaudio cū prio ꝛ se cundo ꝛ tertio ꝓduxerit testes: ſz vt asserit nō oēs quot erāt ei necessarij. Si vero nullos pro duxerit testes ſz impeditus i casib⁹ ꝓbatis etiā quinta ꝛ centesima dabiꝫ dilatio. In instrumē tis aūt non noceꝫ dicisse testificata fm oēs. nam nec prohibetur lege. ꝛ in eis etiā centesi ma pōt dari dilatio probatis tm̄ impedimentis vt dixi. Et hoc in causis q̄ examinanꝫ apud ali os iudices. ¶Vbi aūt imperator cognoscit de cā appellationis vel alijs cōmittit eā cognoscen dam dilatio nulli partiū est danda data sit vel nō sit data petita sit vel non sit petita in prio iudicio. vt. j. e. l. cū a nobis. In principali autē cā imperator dilationē cōcedit. Et ita antiqtus

BIU Cujas

fuit intellecta.l.p̄dicta. Nec obstat quod legit ff.de tēpo.ap.auten.sed lis.ꝛ ff.vbi sena.l.quotiens.quia ibi non loquitur de dilatione danda ſz dicit nō perire instātiā causę ex cursu fataliū dierū. Magis tamē videt repugnare ratio naturalis.ſz denegęt copia p̄bādi apud iudicē:vel eū cui ipse causam appellationis cōmiserit.p̄babilius ergo intelligitur lex p̄dicta cū facta est relatio a iudice qui putabat se insufficiētē adiudicādū.ꝛ est ea relatio faciēda cū vtraq; pars renūciauit allegationibus suis.ꝛ oīa cōfessa vel p̄obata plenissime sunt p̄incipi mittenda. vt.ff.de relati.l.j.et de app.l.ne cās.ꝛ tūc iustū est vt sibi nō deſ dilatio siue p̄inceps cognoscat siue causaz alij deleget nō distincto eo sit cā principalis an appellationis.vel dicā ꝙ facta fuerit relatio vt consulere tur p̄inceps qualiter esset iudici de causa iudicādū.ꝛ p̄nceps eidē vel alij cōmittit causam nec em̄ dabit dilatio qz vł habuit ꝗs dilationē vt necessitas exigit vł potuit habere ꝛ noluit.

1 ꝛ tūc sibi imputet. Prima aūt relatio videtur p̄ohiberi p auten.vt iudi.nō expe.fac. iusſ.colla.ix. Et huic lectioni accedit qđ dr in.l.ad appellationē cōsultationēve.sed alij hñt vel consuetudinē.ꝛ eodē mō exponeſ vt vel ponaſ ,p et.vel ponatur subdisiūctiue. Itē denegatur dilatio.qz si ꝗs rescriptū ipetrauerit ad, extraordinariū iudicē.alteri tñ daſ dilatio qui vocaſ ad iudiciū ad p̄obanda p̄cum mendacia. vel p̄oferenda aliq̄ instrumēta vel testes. qm̄ instructus esse nō potuit.qui p̄eter spem ad alienū iudiciū trahiſ.vt.ff.e.l.ij.ꝛ tūc etiā actor gaudebit bñficio dilatiōis.vt.ff.de tēp.in inte.resti.pe.l.petēde. Itē denegaſ dilatio q̄ porrigitur vltra trienniū reo tñ datur etiā vltra ꝛ tūc actor gaudebit ea.vt ī p̄dicta.l.petēde.occasione aūt rescripti nō trahiſ reus ad aliā ,prouinciā nisi actor ī iudicio ī quo reū deducere satisſederit decretā ,pmittēs quātitatē si nō exequaſ aut exequēs nō vīcat cām. Si q̄ post tps a se cōstitutū ifra.x.dies reo p̄ne nō occurrat: dimittiſ re⁹ exacto eo qđ ,pmisſū ē.ꝛ si qđ plus ipendisse circa litē cū taxatiōe iudicis iurauerit. Itē denegaſ dilatio ei q̄ petit ī inte. resti. si petat dilationē q̄ porrigaſ vltra q̄driēniū.reo tñ daſ ēt vltra.ꝛ tūc actor gaudebit ea.vt ī p̄dicta.l.petēde. ¶Spaciū aūt dilatoriū idulgeſ fm̄ distantiā locorū. Naz si ex ea p̄ouincia vbi lis agitur vł p̄sone vel ſtrumēta poscētur nō ampliꝰ q̄ tres mēses indulgeātur. Si vo ex cōtinētibꝰ ,puinciſs nō ampliꝰ q̄ sex mēses custo diri iusticia ē. Cōtinētes aūt dr ,puincie q̄ nullo aut modico fluctu distīguūtur.vt.ff.de ver. sig.l.notionē. ſ. cōtinētes. In trāsmarina aūt dilatiōe nō plus q̄. ix. mēses cōputari oportet. forte ꝛ in his oībus minus tps dari poterit si hoc iudici videbiſ. Nec est ꝺtra qđ est in auē.vt oēs obe.iu. ſ. si igitur.qz illa loq̄tur de iudiciis q̄ dantur illi ex cuius domo iniquū q̄d patior vt veniat ad iudicium. ista autem loquitur de his q̄ dātur ratione testiū vel instrumentorū.

3 ¶Indulgentur dilatiōes a iudice sedēte vtra q̄ parte p̄ne ꝛ cā cognita. Cognitio aūt causę nō interpellatiōe plenaria.i.q̄ fiat de plano vł se mīplene.ſz cū sedente magis iudice colligaſ alias ꝺr plenaria interpellatio q̄ fit sine libello. vt.ff.de naufra.l.pe.ꝛ si forte dilationis petitio fuerit ip̄obata suſcepta questio p suiaz iterlocutoriā iudicis dirinaſ.ꝛ ē notādū q̄ illa interlocutoria ſnīa īmutari pōt.vt.ff.de re.iu. l.q̄ iussit.ꝛ de ar.l.diē. Sed si nō fuerit mutata ſnīa ꝺz officium iudicis quiescere donec petiti tp̄is effluxerint curricula:nec excipiuntur de temporibus dilationum ferie repētine vel solennes.vt.ff.e.l.fine.

¶De feriis. 12

PRimus de dilationibus q̄ dantur ab hoīe.i.a iudice. Nūc audiamus de dilationibus q̄ indulgenſ ip̄o iure: videam⁹ ergo de feriis. Videndum ergo quare dicanſ ferie. Et qualiter distī-
4 guantur. Et q̄d in eis agi debeat. ¶Dicunſ autem ferie quasi foerie:q; p̄stant vacationē ab his q̄ agi consueuerunt in foro. Ea aūt q̄ pertinent ad disciplinę vtilitatē vel aīs ad disciplinam militarē forte vel scholasticā p̄opter liberales artes vel ius ciuile nīm etiā feriatis diebus peragenda sunt:ꝛ inter ea etiā custodiarū i.eorū qui sunt in carceris custodia cognitio ē adhibēda an habuit victū vel requiē:an nō.vt ff.e.l.pe.ꝛ ſ.de epi.au.l.iudices. Vel ꝙ est verius: aliud ē in arte ciuilis iuris:ꝛ in qualibet alia in qua eⁱ officiales iubenſ cessare:vt.ff.e.l.oēs. Vel dicunſ ferie quasi festiue. Et sic sumitur nomen ferie in titulo isto. Alibi vero ꝺr feria quelibet dies septimane. Qñ dicim⁹ p̄ria feria.scda feria.tertia feria ꝛc. Et sic sumiſ extra de cele.miſ.c.cū creatura.ꝛ exī de treu.ꝛ pa. c.j. Feriarū alie sunt repentine:alie solennes. Repētine sunt ꝗs ip̄erator inducit: vł ob commemoratiōe hostilis ꝛ barbarice subiugationis:vel qz natus est ei filius:vel ob filia:ꝛ iste a solo p̄incipe inducunſ. Si aūt alius iduxerit nō nolantur ferie ac p̄ hoc si noīe eximunſ eti am fructu carebunt:vt nō p̄estent dilationē: vt.ff.e.l.a nullo. ¶Solennes aūt ferie alie statuuntur ob reuerentiā dei. Alie ob honorē p̄cipis. Alie ob honores ciuitatū. Alie ob necessitates hoīum. Ob honorē dei vt dies paschales: ꝛ vij. sequentes:ꝛ vij. p̄cedentes.ꝛ dies natales dñi forte:ꝛ dies circumciſiōis:vt ar.ff. e.l.p̄edic.qui ꝛ ꝺr dies kalendarū ianuarij:vt
5 ff.e.l.oēs.ꝛ dies epiphaniaꝝ eius:ꝛ dies aplice passionis:ꝛ mlto magis puto dies festiuos glorioſe virginis Marie. dies etiā solis quos dñicos rite dixerere maiores parē necesse ē habere reuerentiā qui repetito in se calculo reuoluuntur. Et denominaſ dies dñicus a sole q̄ dignior est planetarū. Septez em̄ dies a septē planetis nomen sumpsere. ¶Et sol inter eos p̄im⁹ est ꝛ summus. Luna scōs. Mars tertiꝰ. Mercurius quartus. Almon vel iupiter quintus;ꝛ Venus sextus;ꝛ Saturnus septimus.

BIU Cujas

quē dicimus diē sabbati. Sed ꝛ dies quadrasimales qui paschale tps auspitio cerimoniarum. i. cōsideratione ꝛ obseruatiōe iciunioꝝ et cōtemplatiōe celestiū anticipāt feriati sunt ꝓtum ad criminales accusatiōes: vt. j. e. l. quadraginta. Ob honorē aūt principis solennes sunt ferie dies natiuitatis siue vel dies principij de ꝑperio. Ob honoꝛez ciuitatū vel dies natalitij vrbiū maximarū Rome ꝛ Cōstantinopolis in quib⁹ debent iura differri: qz ꝛ ab ipsis nata sunt. Ob necessitates aūt holum solēnes ferie sunt gemini vel duo menses. Unus ē gratia messium. Alius gra vindemiarū. statuūtur ergo fructibus decerpēdis in estate ꝛ in autūno ad requiē laboꝛis. i. vt quiescāt hoīes a causis cū laboꝛant circa meses vel vindemias. Et ita estas ꝛ autumnus dicunt indulgentioꝛ ps anni. qz indulgent infirmitati holum: cōceden tes eis advitā necessaria. Et indicunt isti menses a ꝓsidib⁹ varijs tpibus ꝑm varietatē terrarū: qz q̄dā tardius: q̄dā citius colligūt messes vl vnas. vt. ff. e. l. ꝓsides. ꝛ de of. pcō. l. si l aliā.

6 ℣. et ferias. ¶ Aliqunt aūt quolibet tpe feriato ea q̄ pertinent ad voluntariā iurisditionem. vt emancipatiōes ꝛ manumissiōes: vt. j. e. l. act⁹. ℣. in his. Itē ea q̄ pertinent ad agriculturā vel putationē vinearū: vel fossiurā ipsarū: vel vt ipse cōmendentur scrobibus: vt. j. e. l. oēs. ℣. ruri. Item ea q̄ pertinent ad disciplinā militarem: vt dictū est. Itē ea q̄ pertinent ad pacē ꝛ cōcoꝛdiam faciendā: vt. j. e. l. vlt. Item quolibet tpe appellari pōt siue sit feria repentina siue solēnis. vt. j. e. l. j. ¶ Itē in exercenda appellatione sūis est obseruātia repentinarū ꝛ solenniū feriarum: qz in neutris exercet appellatioꝛ ꝛ tñ cōputantur oēs dies: vt. j. de temp. app. l. ij. ℣. pe. Sed nec ꝑper aliquib⁹ exercet cōtentiosa iurisditio. Sed fallit in casibus qñ actioꝛ est peritura tpe vel moꝛte: vt furti vel dāni iniurie etiā iniuriarum. de incendio naufragio. de rapina. ꝛ tūc hactenus ius dꝛ vt fiat litis cōtestatio vel executoꝛis cōuentio. Liberalia quoqz iudicia oī tpe expediunt. Itē in eū quicq̄d in nundinarū noīe acceperit vt ꝑpediret vel ne ad eas deferret frumenti oī tpe ius dꝛ. vt. ff. e. l. j. ℣. ꝛ excipiunt. ꝛ. l. iij. Itē questiones latronum ꝛ maxime insigniū oī tpe expediunt implorata veritate cōsocijs. amicus em̄ dei est q̄ eius tales inimicos punit. vt. j. e. l. pe. Itē publice ꝛ fiscales cāe etiā geminis mensibus tractantur. Idcq̄ dꝛ in causis pistoꝝ. sed iste due vltime cause forte nō tractant in diebus feriatis ob honorē dei. vt. j. e. l. oēs. Itē consensu ptium geminis messibus ius dici pōt. si vero cū quis abesse ꝓsenerauerit prætoꝛ pronunciane

7 rit non tenebit snīa. vt ff. e. l. j. ¶ In dieb⁹ aūt feriatis ob honorē dei vel principis vel ciuitatum ꝑdictarū non puto aliq̄d opari cōsensum partiū cū ꝛ qui prohibet postulare ob reuerentiam prætoris etiā vtraq; pte cōsentiente repellatur a postulando. vt. ff. de postul. l. quos. et ar. ff. de ar. l. si feriatis. in fi. Est tñ arg. ℣ qđ dixi ea q̄ sunt de voluntaria iurisditiōe exerceri etiā in diebus paschalib⁹. vt. j. e. l. act⁹. Sed hāc distin. nō puto seruari in his causis q̄ more vel tpe periture sunt. vt dixi. vel que respiciunt ad pietatē maxime minoꝝ ꝛ debiliū personarū vel ipsoꝝ sustentationē vel cōsimiliuz vel que desiderāt velocitatem ꝓpter imminētem necessitatē ergo oī tpe tutoꝛes vel curatores dabunt vt gerant qui volūt se excusare audientur. alimēta cōstituerunt etates probabū tur. mulier ventris noīe in possessionē mittet creditoꝛ iacente hereditate. Itē legatarius. et fideicōmissarius cause rei seruande ꝛ legatoꝝ in possessionē mittet: ne interim bona perirēt. Itē ꝓ dāno infecto qz celeritatē desiderant. vt. ff. de dam. infe. l. j. fiet missio. Itē ꝓ exhibēdis testamētis ne prestet materia falso fabricandi. vt. ff. quēad. te. ape. l. j. fiet cognitio. Itez dabitur curatoꝛ bonis hereditarijs. Itē de alēdis liberis parentib⁹ ꝛ patronis cognoscetur. aut institutus heres ex trebelliano cogat adire ne interim instituto moziente fideicōmissiz pereat aut extimet aspectu atroꝛ iniuria aut ne ꝓstetur fideicōmissaria libertas. vt. ff. e. l. ij. In his em̄ vel similib⁹ lz lex prædicta de geminis mensibus loquatur nō puto reuerentiam dei excludere. imo magis inducere causarum examinationē q̄ respiciunt ad humanitatē vel misericoꝛdiā. ¶ Artes aūt mechanice in geminis mensib⁹ exercentur ꝛ exerceri cōsueuerūt. Secus in alijs feriatis dieb⁹ ob honoꝛē dei vt principis vel duarum ciuitatū. vt. j. e. l. oēs.

Vide Feli. in. c. cū ◎. ferrariēsis. colū. xix. inver. iij. cōclusio. eī de cōstitu.

a ¶ De iurisditione omnium iudicum: ꝛ de foꝛo competenti. lz a Foꝛo Vid. pauli de ca bic. q̄ refert se al as fecisse verecūd am ned I suo ex mine.

Uoniaz iudicia ꝓ rone iurisditionis exercētur et tractant. Ideo apponit de iurisdictione. in. i. de iurisditione q̄ cōpetit singulis iudicibus: q̄ quidez iurisditio qz vnicuiq; iudici attribuitur ꝑ legem scōm distinctionē territoꝛio rum apponit de foꝛo cōpetenti: qz foꝛū censet scōm territoꝛij fines. vt. ff. de ver. sig. l. pupill⁹. ℣. territoꝛiū. ¶ Videam⁹ ergo in primis q̄d sit iurisditio. ꝛ qualiter distinguatur. ꝛ postea dicemus de foꝛo quid ipm̄ sit. ꝛ qualr quis soꝛ

8 tiatur foꝛū. ¶ Est aūt iurisditio ptās de publico introducta cū necessitate iurisdicēdi ꝛ equitatis statuende. nō aūt est diffinitio iurisditionis qđ legitur. ff. e. l. iij. ℣. vlti. Qđ em̄ dicit iurisditio ē. q. d. de iurisditiōe ē etiā iudicis dandi licētia. Nā vt ait ypne. nō diffinit genꝰ lz generis prædicationē vel nomen spēi ponit. ¶ Dicitur aūt iurisditio a ditiōe qđ est ptās ꝛ iure.

9 q. d. legitima ptās. ¶ Dividit aūt iurisditio, qz alia plenissima est ꝛ ea est in solo principe. alia est minus plena. ꝛ ea est in ceteris magistratibus. magistratus tñ ceteri etiā dñr plenissimā habere respectū inferioꝛē se vel post principē. vt. ff. de offi. procon. l. solent. ℣. vlti. ꝛ. l. ꝛ ideo. ¶ Itē ꝛ alia est ordinaria: alia delegata. Ordinaria vt ea q̄ datur a principe nō in vna cā vel duabus vel etiā. x. lz vniuersaliter in oībus cāis q̄s

mouerī contigerit in ciuitate illa vel villa vel castro. Delegata vero est q̄ a principe vel quolibet ordinario cōmittit in singularib⁹ causis. Nam et delegati dicūtur habere iurisdictionē. vt probatur. ff. eo. l. more. Nec obstat qđ legit. ff. de re iudi. l. ait ꝓtor. Nā verbū notionis qđ ibi ponitur respectu arbitri cōpromissarij ponit nō respectu iudicis delegati ꝛ quidā ibi notauerint cōtrariū. Itē non ob. qđ legit. ff. de offi. e. cui mā. est iur. l. j. ſ. vl. qui mādatū iurisditionem sū scepit ꝓpriū nihil habet. Dicit enim non habere ꝓpriū improprie eo qđ propter reuocationē cito amittere pōt. ar. vt. j. cōia de le. l. vlt. ſ. sed q. ff. de iudicijs. l. iudiciū soluit.

¶ Vel nō habet ꝓpriū aliqđ qđ sit ordinariū habet tn̄ delegatū vel demādatū q. ꝛ in eodē ſ. dicit iurisditionē trāsferri ad delegatū. Delegata aūt iurisditio in predicto. ſ. dicit mandata ꝛ ita ponitur in. l. ij. ꝛ in. l. vlt. et ita mādata et delegata iurisditio idē est. Ordinaria aūt dicitur q. lex dicit potestates ordinarias. vt. ſ. de offi. rec. ꝓ. l. q̄ ordinariā. ꝛ de mō mul. l. eos. Sed illud nota. Ordinaria q̄ dicitur constituī delegatiōe q. ordinarij⁹ dicit legat⁹ vel delegatus vel ꝓses ꝓuincie. vt. ff. de offi. ꝓse. l. legatus. Vel dic qđ ordinarij⁹ dicitur delegat⁹ quia ei mādatur vel delegat⁹ vel tribuitur iurisditio per se. vt. ff. de offi. eius cui mā. est iu. l. j. j. respōso. ꝛ ita delegatus a. l. aiata. i. a principe viuente. vt. j. aut. de cōsulibus. ſ. vlti. est ordinarius. nisi ad vnā causam delegaret. ꝛ tūc etiā habet vice ordinarij quantū ad hoc q. alteri delegat. vt. ſ. de iudi. l. a iudice. Delegatus autē ab hoīe non est ordinarius. ¶ Et huic diuisioni subijciamus q̄ dent ordinariā vel delegatam iurisditionē dat autē vt ex ꝓdictis liquet ordinarias ꝛ imperator. sacrilegij eīn est instar dubitare an is dignus sit quē elegerit princeps. vt. j. de cri. sacri. l. vlti. Sz ꝛ al's imperator ꝓfecto vrbis cōmittit vrbē. vt. ff. de offi. ꝓfe. vr. l. j. ſ. cū vrbē. sed ꝛ qlibet ordinarius in sacram ētō qđ iurat vt purum exhibeat seruitiū principi eiusq̄ coniugi adijcit occasione tradite mihi ab eorū pietate administratiōis. vt. j. aut. iusiurandū qđ ꝓpos. col. iij. ¶ Itē dat iurisditionē ordinariā vniuersorū cōsensus ꝛ cōfirmatione indigeat ꝓfe. ꝓto. vt in aut. de defen. ci. ſ. interim ꝛ illud. ꝛ ſ. si eadē. Itē q̄ exerceat aliquā negociationez vel professionē. Itē ꝓsensus eorū q̄ sunt de eadē ꝓfessione vel negociatiōe iudicē possunt facere ordinariū: adeo vt nō possit declinari ab his q̄ sunt de eadē ꝓfessione vel negociatione. vt. j. eo. l. vlti. Priuatorū aūt singulorum duorū vel triū vel etiā pluriū ex q̄bus nō cōstituitur vniuersitas: vel ciuitatis: vel castri: vel ville: vel burgi: vel grā ꝓfessiōis: vel negociationis nō instituit non faciat iudicē. vt. j. eo. l. priuatorū. ¶ Pōt tn̄ priuatorū cōsensus iurisditionē ordinariā alicuius prorogare q̄ prorogatio fit de personis ad ꝓsonas: vt cū aliqui inter se litigātes scientes se nō esse subiectos iurisditioni alicuius q̄ inter alios est ordinarius nō distinguo. ꝓsit tribunali. an nō. i. habeat merū impiū: vel non: cōsentiūt in eū vt inter eos posit cognoscere ac iudicare. vt. j. eo. l. j. ꝛ tunc ex cōsensu q̄ditiōe ad eū facta videt eius prorogari iurisditio. vt. ff. eo. l. si cōuenerit. Additionē aūt intelligūt quidā simpliciter sz vt vel recipiat libellū vel alteri offerat: sed Jo. intelligebat eam quā sequitur lit. cōte. ff. soma. l. si cū dotē. ſ. eo tpe. si aūt actor ꝛ reus errantes cōsentiūt in eum putātes eum nō esse suum ordinariū nō est eius iurisditio: q̄ nihil est adeo tam cōtrariū cōsensui q̄ error q̄ imperitiam detegit. vt. ff. e. l. si ꝓ errorē. ꝛ ff. de iudi. l. j. ꝛ ij. Nec distinguo. Errauerit in iure vel in facto. nam lex ꝓdicta secūda ponit primū de error e iuris demū de errore facti. Itē nec distinguo errauerit vterq; an alter tn̄. Si enim pluraliter locuta est. l. iul. Judicio. si quid contingat. quomin⁹ cōueniat inter priuatos: nō erit ratū iudicium: quidā tn̄ distinxerūt. Erret actor an reus. si actor ꝛ nō reus: q. fortē ex rei metimur persona tenebit iudiciū. secus si reus erret et non actor. Sed ꝓma opi. videt verior: q. vtrūq; consentire opz vt dictū est. Jtez fit prorogatio de tēpore ad tps: vt cum inter aliquos index delegatus est ad tēpus: ꝛ ipsi aūt tps cōsentiūt in eum: vt elapso tpe cognoscat ꝛ diffiniat q̄ facere possunt iudice cōsentiente: nisi per delegantem ꝓhibita fuerint tpa ꝓrogari. vt. ff. de de iudi. l. ij. ſ. si vi iudex. Item fit prorogatio de re ad rem: vt cum iudex datus est vsq; ad certā summā vel vsq; ad certā quātitatē iudicare pōt ex sua iurisditiōe: vt defensor ciuitatis vsq; ad tercentū solidos. ꝛ cōsentiunt in eum: vt de re maiori cognoscat. vt. ff. de iudi. l. de qua re. ſ. j. et in aut. de defen. ciui. ſ. ꝛ iudicare. ¶ Predictam autē prorogationē de personis ad personas in omni causa indistincte: puto locū habere apud eum tn̄ q̄ habet merū imperiū vel mixtum. Nam si nō habeat merū imperiū vel mixtum non puto q̄ partes ex suo ꝓsensu possunt ei deputare causas excellētiores q̄ sui excellētia deputate sunt maioribus, tn̄ ꝓter ea que sunt vltra tercentū aureos. vt. ſ. dixi in prorogatione. Et iō nec ille cause excellētiores ꝑ delegationē possunt trāsire. vt. j. vbi cā fis. l. j. ꝛ ij. et. ſ. de peda. iu. l. placet. ꝛ ff. de officio ei⁹ cui mādata est iurisditio. l. j. ¶ Delegatā aūt iurisditionē dant oēs illi q̄ dant ordinariā. Item et alij. nam quilibet ordinarius dat delegatā delegatus aūt siquidē post litem cōtestatā ante se delegare velit fortē potest sicut et procurator procuratorē cōstituit post litem cōtestatā nam delegatio similis dicit ceteris mādatis. vt. ff. e. l. ꝛ ideo. in fine. ꝛ. ſ. de ꝓcuratorib⁹. l. nec q̄. Si vero deleget ante lit. cōtesta. Siq̄dem delegatus erat ipse a principe vel a proconsule pōt. vt. ſ. de iudicijs. l. a iudice. ꝛ ff. de iudi. l. cū prētor. ſ. j. ꝛ de officio proconsulis. l. legatus. Nec obstat quod legitur in aut. vt defun. seu fun. eorum. ſ. vlti. quia si delegatus a principe retenta sibi sententia velit cognitionem alteri delegare non potest sicut nec potest iudex appellationis ꝛ id possit administrator. Si vero

c. p. ꝛ. g. ꝺ offi. dele.

bar. cribē circa oīa ꝺ gata 30. in 02e. ff iurisſ. iudi. 1

ꝺ ſpa- 2 ꝛ. ꝛ mo r. late ꝺ mul alle- es in

BIU Cujas

cognitionē ꝛ sñiaꝫ ex toto vellet cōmittere potest. vt dixi. vbi aūt delegat⁹ est non a p̄ncipe vel p̄ocōsule alteri non delegabit ante litem contestatā nisi forte delegat⁹ esset ad vniuersitatem causarū ꝛ ita vniuersa iurisditio esset ei cōmissa ꝛ vellet delegare vnam causam iurisdictionis videt enim qđ liceat cum sub vniuersitate ꝛ licētia iurisditionis cōtineat etiā iudi. dan
4 di licētia. vt. ff. eo. l. iij. ¶ Itē iurisditio alia voluntaria alia cōtentiosa. Volūtariā quis exercet etiā anteq̄ ingrediat̄ p̄uinciaꝫ sibi decretam ſꝫ non ita in cōtētiosa. vt. ff. de adop. l. emā cipari. ſ. j. ff. eo. l. vlt. Et certe dicit volūtaria q̄ exercetur intervolētes vt emācipatio adoptio et similia. vt. ff. de adop. l. ij. in p̄in. ꝛ. j. de emā. nec auus. cōtentiosa est que reddit in inuitos. vt cum q̄d petitur ab aliquo qua iudiciū reddi tur in inuitū. ff. de ver. ob. inter stipulantē. ſ. j.
5 ¶ Pōt ꝛ alia diuiso iurisditiōis fieri q: alia est merū ī̄periū: alia mixtū: alia ō: modica coher tio q̄ ēt dr̄ mixtū ī̄periū. vt. ff. de offi. ei⁹ cui mā. est iu. l. vlt. ſ. vlt. Alia stat in noīe gñali q̄ ipsa sibi assūmit. vt dr̄ in adop. vt. ff. de adop. l. j. ſ. in duas. sꝫ vt ponat̄ p̄o his tm̄ que iure magistratus cōpetunt ꝛ delegari possunt. ꝛ ita ponitur. ff. de offi. eius cui mā. est iu. l. j. ſ. vlt. ꝛ. ff. e. l. iubere. qđ aūtē noīe iurisditiōis cōtineat merum ī̄periū p̄obat. ff. de offi. eius cui mā. est iu. l. j. sic em̄ dicit. Et ideo vident errare magistratus q̄ cum habeāt publici iudicij sui exercitationē iurisditionē suam mandāt. Si em̄ mandato iurisditiōis non cōtineret merū ī̄periū ergo errare non dicerētur. Et ad idez pōt induci p̄in. l. ij. eiusdē ti. mādatā iurisditionē a p̄side cōsiliū non pōt exercere is cui mādatur. i. auctoritatē mīnoꝛ. xx. annis p̄estare vt manumittat q: hoc desiderat cause cognitionē. vt in sti. qui. ex cau. ma. non pos. ſ. eadez. ꝛ ita patet q̄ iurisditio genus est. merū aūtez ī̄periū est habere gladij potestatē ad aīaduertendū in facinoꝛosos hoīes qđ etiam ptās appellat. vt. ff. e. l. iij. ꝛ verbū quidē aīaduertēdi spāliter mor tem significat. dicit enim aīaduertere q̄ vertit alī aīam sed tm̄ idem est. Et dicit merum ī̄perium si quis libertatē vel etiā ciuitatē adūmat quolibet em̄ istoꝛū trium capitalis pena dicit̄ ī̄poni. vt. ff. de pub. iudi. l. ij. hoc tale ī̄periū non demādatur alicui etiā ad agnoscendū. nisi cum p̄eses ceperit abesse. ꝛ tunc forte demandabit quantū ad cognitionē tm̄ non definitionem capitalis causevel membꝛi abscisionē. vt ff. de offi. eius cui man. est iu. l. j. ꝛ in aut. de col. ſ. phibem⁹. Sꝫ ōtra est ar. ē. de of. eius q̄vices ali. iu. ge. l. ij. Sed excipit in legato ꝑconsulis cui cognitio cuiuslibet crimīnis nō est definito mandato. vt. ff. de offi. p̄ocu. l. solē. j. respōso. et. ſ. sed hoc genus. ꝛ. l. si q̄d amplius. ꝛ ipse remouet suspectū tutoꝛē licet alius tm̄ de remonēdo cognoscat. vt. ff. ad turpil. l. j. ſ. suſpecti. et de suſpec. tuto. l. j. ſ. an aūtē. Hoc merum ī̄perium soli p̄incipi cōpetere ꝛ eum solū habere quidā dicunt. Dicitur q̄ in eo merū ī̄periū eo qđ pure ꝛ sic alicui⁹ platura ḥz ſꝫ certe etiā sublime s magistrat⁹ habent merum ī̄periū. vt illud videt notari. ff. de iudi. l. j. si bona est diffinitio ē pur legis quā diximus. Nam ꝛ p̄eses puinciarū simpl habēt ius gladij. vt. ff. de offi. p̄esi. illicitas. ſ. j. ꝛ cū n quiv niuersas. magistrat⁹ vero municipales nō alio habēt. vt. ff. eo. l. magistratib⁹. plenaꝫ ergo vel tuz. l. c plenissimā iurisditionē soli p̄incipi cōpetere res. ſ. dico cū lege oꝛtēsia ppls ei ꝛ in eū oē ī̄periū et hi ro oēm potestatē trāstulit. vt insti. de iure na. ſ. ſꝫ cuz. g qđ. ꝛ ipse solus statuere gñalez possit equitatē. parua vt. C. de legi. ꝛ cō. l. j. qđ inuit iurisditiōis diffi ver. me nitio sic em̄ dicit eā tatis statuēde. cōcedo tm̄ q̄ ff. de s quilibet magistrat⁹ in sua ciuitate ius nouum vide statuere pōt. vt. ff. qđ q̄sq̄ iure in al. sta. l. j. sed in. l. ip merū ī̄periū etiā aliis sublimioꝛib⁹ ptātibus tm̄. licet ob hoc amiseriz equū: ſꝫ nō fuit equū. dici col. ve turq̄ merū eo q̄ purū est. i. separatū ab oī pe venio a cuniaria. ꝛ troueria coꝛpis em̄ vel aīe vel ciui mater tatis vel libertatis: vt dictū est cōtinet versio meri i
7 nem. Mixtū vo ī̄periū q̄dam appellauerāt mo perū. dicā cohertionē: vt Hug. dicitur q̄ mixtū sicut de iu. ipse dicebat nō quasi extroq̄. i. mero ꝛ iurisdi iudi. tione mixtū: ſꝫ q: ita inheret iurisditiōi ꝛ iurisditio ei: vt neutrū posset eē sine altero. vt. ff. de offi. ei⁹ cui mā. est iur. l. vl. ſ. vl. Sꝫ mihi vr̄ eē qđ ipse aperte negauit ꝛ dñs. y. voluisse videt. scripsit em̄ cōe ꝛ q̄si de diuersis mixtū: ꝛ ego idez dico ꝛ puto: vt ideo etiā dicat mixtū supponamus ergo aliqua exēpla. Et p̄io occurrit exēplum bonoꝝ possessiōis ex testō: vel ab intesta to delato: ꝛ q̄ ius tribuit. Naz ipsa hec mutuat ab impio ne demādet: q: cause cognitionē desiderat. vt. ff. q̄s o:. in bo. poſſ. l. j. ſ. dies. ꝛ. ff. de re. iu. l. oīa. quoddāvero mutuat a iurisditione: q: sicut ipsa p̄ pecuniario cōmodo exercet: ita et bonoꝝ possessiō discernit vel agnoscit: nec coꝛpoꝛis subuersionē q̄rit: ꝛ hoc exemplū supponit. ff. e. l. iij. Idē poni pōt ꝛ in decreto super rebus mīnoꝛū alienādis interponēdo. vt. ff. de offi. eius cui mā. est iur. l. j. ſ. j. Idēq̄ ꝛ in decreto interponēdo sup transactiōe alimentoꝝ. vt ff. de trāsa. l. cuz hi. ſ. ſꝫ nec mādare. ꝛ vt gñali⁹ dicam oīa quecūq̄ magistratui. l. vel cōstitutionibus: vel senatusconsulto spāliter cōmittūtur: id est excellentie cā: q: de maioꝛib⁹ sunt: nec in aīaduertēdo cōmittūt q̄ mixti ī̄periꝫ sunt eis rationib⁹ quas dixi. Idēq̄ dico ꝛ in tutele datione si pupilli facultates sunt magne. i. vltra quingētos solidos: tunc em̄ eaz nulli cōmittit p̄eses. vt. ff. de tu. ꝛ cu. da. ab his. l. nec mandante. si vo ifra sint q̄ngētos solidos magistratus municipalis: vna cū eo dare poterit tutorē: vt insti. de admi. tu. ſ. pe. Idēq̄ erat olim in cā in inte. resti. vt. ff. ad munici. l. ea. sed in ea hodie coꝛrigit. vt. ē. vbi ꝛ apd quē. l. vlt. Poꝛro mixtū ī̄periū ſm nos nō cōpetit magistratib⁹ mūici palibus. sed ſm alios q̄ ipsum appellāt modicam cohertionē cōpetit. vt. ff. e. l. magistratib⁹. si vero obiicias de eo qđ dicit. ff. e. l. j. iusdicentis ꝛc. iusdicētis officiū latissimū est. q: facit ea que dicem⁹ esse mixti ī̄periī. Rnde est intelligēdum vt ait. y. de offō cōsistēte in mixto ī̄perio ꝛ iurisditiōe; vel de eo q̄ dicit ius eē in criminali

Vide de claratiōnem quā Bart. facit in. l. j. in. j. col. ī fi. cū seq. ff. de iuoiz iudi.

Adde q̄ merū est

BIU Cujas

causa ꝛ ciuili non ciuili tm̃. Inde etiã est quod non dixit officium iudicis: sed officiũ iusdicentis: nõ credẽs eũ loqui de officio cuiuslibet iudicis ꝙ exercet in diffinienda causa. sed de officio ꝙ rõne iurisditiõis ꝛ meri imperij hꝫ se extendi ad multa. Cũ vo nomẽ iurisditionis supponit ꝓ his tm̃ que cõpetunt iure magistratꝰ delegari põt. vt. ff. de of. eius cui mã. ẽ iur. l. j.

1 ¶ Dicuntur aũt magistratus eo iure cõpetere que quis haberet hoc ipso ꝙ magistratus esset minimus. puta ville vel castri vel ciuitatis: vt ecce põt auctoritatẽ prestare maioribus manumittere volẽtibus adoptiones ꝛ emancipationes publicatiões testiũ vel instrumẽtoꝝ ꝓ mittere: cãs pecuniarias audire vsq; ad. ccc. solidi. vt in auc. de defẽ. ci. §. fꝫ neq; etiã. §. ex ꝓuincial. ꝛ §. audiet quoq;. ꝛ. s̃. de magist. mu. l. iij.

2 ¶ Nunc videamus de foro quid ipm̃ sit. Et quibus modis ipm̃ quis sortiat. Potest autẽ dici fori ipse locus vbi reddi cõsueuit ius. Idemq; appellatur prætorium. Item dicitur ius. vt. ff. de iusti. ꝛ iu. l. pe. Tribunal aũt dicitur maiori iudicũ ꝙ habent merũ imperiũ. vt videtur notari. ff. de iudi. l. j. ꝛ. s̃. vbi ꝛ apud quẽ. l. vlti. Dicitur q; fori forte similitudinarie. q; sicut forus vocatur locus in quẽ multitudo hominũ conuenit multas res inferẽtes ꝛ deferentes ꝛ referentes vẽdendi vel ꝑmutandi causa: ita ꝛ forum dicitur locus in quẽ multitudo hominum cõuenit inducẽtes causas ꝛ lites ꝛ varias questiones cognoscendi ꝛ diffiniendi causa. vel forte ꝺr foro ipm̃ territorium vt dixi vel districtus ciuitatis quasi fodrum. eo quod qui sunt de districtu ad fodra. vel ad munera. vel angaria. vl perangaria compellũtur: sed a ferendo dici potest. id est a sustinẽdo eo ꝙ munera subeũt. Et dicimus forus fori in neutro genere. Forus autem ponitur ꝓ bursa. Sed fori nauium dicũtur ꝛ de eis vt ait. Ꝑ. sedilia iudicantium consi-
3 ciuntur. Et forte ideo dicitur fori. ¶ Sortitur aũt quis fori ex cõsideratione loci generalis vel vniuersalis. i. qui vniuersoꝝ est. vt ecce roma cõmunis patria est. vñ quilibet ibi conueniri potest nisi prætẽdat priuilegiũ legatiõis. Legati eñ habẽt ius reuocãdi domũ interim dum sunt in legatione nisi ibidem ɔxerint. Et tempore legationis quod in legatis seruatur quolibet qui iusta ꝛ necessaria causa romaꝫ ꝓfectus est puta causa testimonij ferendi vel appellationis exercẽde vel simili causa hoc secus quia isti reuocant ius domũ ita demum si rome nõ cõtraxerint quãdocũq; ex quo contractu conueniuntur. vt. ff. de iudi. l. j. §. legatis. ¶ Itẽ sortitur quis fori rome domicilij. ¶ Est aũt domicilium vbi quis summã rerum ac fortunarum suarum constituit vnde rursum non sit discessurus si nihil aduocet. vt cum profectꝰ est pegrinari videtur ad quẽ nõ rediit peregrinari iam desiit. vt. s̃. de incol. l. ciues. ꝛ hic domiciliũ ꝓfa. ꝛ filiusfa. ɔstituere põt nõvbicũq; pr̃ habuerit fꝫ vbicũq; ipse domiciliũ ɔstituit. ꝛ põt quis hr̃e domiciliũ in vno loco vl in pluribus. Si ĩ pluribꝰ ex eo qõ negociet põt ꝛ esse quis sine domicilio vt si relicto domicilio nauigat vel iter faciat querẽs quo se conferat atq; vt cõstituat. Nã hic interim sine domicilio est. vt. ff. ad municipales. l. placet. ꝛ. l. nõ vtiq;. ꝛ. l. labeo. ꝛ. l. assumptio. §. pe. ꝛ. l. eius qui. §. celsus. ¶ Item sortitur quis fori rõne ɔctus vt nomen ɔctus largissime ponat ꝓ omni pacto vel quasi ɔctu vt si quis gesserit alterius negocia vel tutelã. Item ponatur ꝓ delicto vel quasi. Quod aũt dixi in ɔctu exaudi si ɔstituit nõ dico iure domicilij tm̃ sed tabernã vel pergulã vel horreũ vel armariuꝫ habẽs. Nãq; vbi quis cõparauit a mercatore aduena vel ei vendiderit quẽ scit inde confestim ꝑfecturũ duriss̃imũ est se tot locis defendere quot nauigat vel iter faciens delatus est. vt. ff. de iudicijs. l. heres. §. j. ꝛ. l. oẽm. ꝛ. l. interdũ. §. vlti. ¶ Itẽ quod de cõtractu dictũ est intelligũt quidã si ille qui ɔxit ibidẽ inueniat vt in principio ꝓdicte legis heres continetur ego puto idẽ esse si ibi nõ inueniatur sed alibi sit latitãdi causa. Nã ꝛ mulcta poterit ei indici si nõ veniat ꝛ ad locum ɔctus poterit transmitti sicut ꝛ in criminibus dicit cũ ꝛ parificentur per autẽ. vt oẽs obediãt iudices. §. hoc cõsiderãtes. ꝛ in delictis hoc dicitur in auc. vt nul. iu. §. si vero quis. ꝛ idẽ vbi conuenitur quis ꝓ ratiocinijs magistratus. vt. j. vbi de ratioci. agi. opor. l. vlt. Itẽ ꝛ vbicũq; certe ꝓsone cognitio mandatur presidi. vt. s̃. ne li. potẽ. l. j. ꝛ. j. vbi de curi. cõdi. l. vlt. Si vo alibi non est latitandi cã. Sed forte q; alibi hꝫ domiciliũ vocari quidem põt a iudice de foro ɔctus si tm̃ vocatꝰ nõ veniat iudex fori contractus mittet actorẽ in possessionẽ rerũ quas vocatus hꝫ in illo foro. vt. ff. de iudi. l. heres. §. j. ¶ Itẽ in quodam quasi ɔctu vbi ille qui agit certat de lucro reperio fallere predictam regulam. vt ecce heres rome adit hereditatem ꝛ iõ cum legatarijs videtur ɔhere fꝫ tamẽ ibi nõ habet necesse respondere. si tm̃ legatarij petant sibi satisdare ꝛ nõ satisdetur eis mittũtur in possessionez rerũ hereditariarũ. vt. ff. de iudi. l. de eo. ꝛ. l. q̃d eñ. ꝛ. l. sed ꝛ si restituat. De criminibus aũt plene dicemus. j. vbi de cri. ¶ Item sortitur quis fori ꝙ manumissionẽ hoc est vt manumissus dicat eiusdẽ fori cuiꝰ est manumittens. rõne originis sui vel forte domicilij. vt subaudiat tm̃ ĩ l. illa eiꝰ ĩ. ff. ad munici. vt. ff. e. ti. l. assumptio. §. vlt. ꝛ. l. si quis a pluribus. ꝛ. j. de muni. ꝛ ori. l. ij. ¶ Itẽ sortitur q; fori rõne originis ꝓprie vel paterne. vt ab illo voluntate sua se nõ possit eximere. vt. j. de muni. ꝛ ori. l. antepe. ꝛ pe. et vlt. ꝛ. ff. ad munici. l. assumptio. j. rñso. ꝛ. §. j. Et nota ꝙ nõ sequor originẽ patris mei quam habuit ex parte pr̃is sui. Sic eñ oporteret nos querere locũ vbi natus est Adam. hic est vt dicãt ager damascenus fꝫ sequor originem pr̃is mei, ꝓpr̃ij. i. quã habuit origine sua. sed hic forte casus de origine mea ꝛ alius de pr̃na ꝛ tertius de manumissione nõ faciunt aliquẽ municipem quantum ad munera, vel quantuꝫ ad hoc vt ibidem cõueniatur. sed quantum ad honores vel quantum ad tutelas quas in locis

BIU Cujas

illis habet necesse agnoscere. sicut ꝛ dr in municipe qui translatus est ad senatoriam dignitatem vt quantū ad munera desinat esse municeps .vt . ff. ad muni.l. municipes.ꝛ.j. vbi petu.vel cu.l.j. Vel forte spāle est ,ppter senatoriam dignitatē vt liberetur a muneribꝫ municipij sui.alioquin ad munera esset cōpellendꝫ nisi alibi cōstituerit se hre domicilīū. vt in pdicta.l.aūpe.j.de munici.ꝛ ori. ¶ Itē sortitur ꝗs forū rone militie ꝛ dignitatis.miles em̄ domicilīū hz vbi inheret si nihil in patria possideat. ¶ Itē senatores in vrbe dignitatis domicilīū habere videntur. vt.ff. ad mu.l.municipes.ſ. vlt.ꝛ.j.de incolis.l.senatores. Pena aūt nō eximit relegatum a foro vel loco seu domicilio vñ arcetur ꝑ penā.vt.ff.ad muni.l.eiꝫ.ſ.vl. deportati aūt vel dānati in metallū pro mortuis reputātur ꝛ a nemine possiunt cōueniri cū ciuitatē amiserint datur aūt actio ī eos ad quos bona pernenerūt eoꝝ.vt.ff.de ō ta.l.j.ſ.vlti.ꝛ de interdic.ꝛ re.l.relegatoꝝ.ſ.sūmi.ꝛ de capi.di.l.ij. ¶ Item ꝛ mulier rōne mrimonij si cōtraxit mrimoniū de iure sortitur forū mariti.vt.j. de incol.l.vlti.ꝛ.ff.ad muni.l.ea que. ꝛ.l.de iur.ſ. vlt.sed ꝛ rōne ordinis clericatus vel studij scholastici sortitur ꝗs forū vel epi vel doctoris sui. vt.ō.de epi.ꝛ cle.aūtē.clericus .ꝛ in prohemio ff.ꝛ.ſ.vlti. sed ꝛ cursu tpis scholares q̄ alicubi morātur ꝛ decem annis transactis eo loco sedes sibi cōstituerūt ibidē credūtur habere domiciliū.vt.j.de incol.l.ij. ¶ Itē rōne possessiōis sortitur quis forū.vt ibi reali cōueniat actiōe vbi res constitute sunt ,ppter ꝗs contēditur. vt.j.vbi in rē actio.l.vlt.quod q̄busdā placuit admittere circa īmobilia tm̄.lex tamen pdicta loquitur indistincte et alia in.ff.de iudi.l.quod legatum.ſ.si autem.

¶ Oñ impator inter pupillos ꝛ viduas:ꝛ miserabiles psonas cognoscat ꝛ ne extrahant. 14

4 DIctuz est supra aliquē inuitū esse conueniēdum apud iudicē suū de cuiꝫ foro est. Itē aliquē posse cōueniri apud extraordinarīū iud icē rōne priuilegij.vt.ō. de dila.l.ij. Nūc ponit qualr quilibet istoꝝ patiatur exceptionē. Ecce em̄ si pupilli ꝛ vidue aliq̄d fortune iniuria miserabiles a principe postulauerint bñficium maxime cū alicuius potētiam perhorrescāt:vt alius rñdeat eis sub principe.vel forte vt ꝓueniat sub principe tm̄ coꝝ aduersarij examini principis cogātur,se representare.ita hz hic pupillis et similibus recusare iudicē ordinariū quod non ꝑmittitur alijs licet posset petere associari su specto iudici archiepm.vt.ō.de iudi.aūtē.si cōtigerit.Itē ꝛ al's cōtingit in muliere ad cuius nuptias aſpirat ptās eiꝫ loci . vt.j. si quacūq; ꝑditus ptāte.l.j.si ergo ista spālia sūt ḡ de iure cōi nō hz recusare iudicē ordinariū.q: spālia sunt nō de iure cōi īmo ō.vt ,pbatur.ff.ad munici.l.j.ꝛ de cōdi.l.verba.ꝛ de le.j.si quādo.ꝛ.j. de thesau.l.j.lib.x. Et econtra si ō prędictas ꝑ sonas quis a principe ipetrauerit rescriptum vt eas apud imperatorem conueniat vel forte apud iudicē extraordinarium possit conuenire nō tenebit rescriptū.neq; ipse cōpelletur a iudice delegato copiā facere vel comitatui pīcipis vel iudicis delegati.īmo intra ,puinciam in qua litigatur ꝛ testes vel instrumēta sint experietur.vt iurgādi fortuna ꝛ oīs cautela seruetur ne terminos prouinciarum suarum pupilli vel eis similes cogantur excedere ō personas aūt alꝫ datum actori rescriptū teneret in preiudiciū rei:licet imperator terrendo dicat se nō daturū responsum actori. nisi primo adierit ordinarium rei iudicem.vt in autē.de mā.prī.ſ.si tibi.ꝛ.ſ.ꝛ non ꝑmittere.ꝛ vt diffe. 5 iu.ſ.si q̄sꝫo.j.respōso. ¶ Est aūt pupillus qui cuꝫ impubes est desijt in potestate patris esse 6 aut morte aui emācipatione. ¶ Uidua aūt est ꝛ ea que desijt esse nupta.ꝛ ea que nunq; fuit nupta.quia vidua dicta est quasi vecors .i.sine viro vel sine duitate.vt ibi sine corde.sic ꝛ vexanus sine sanitate.vt. ff. de ver.sig.l.si pupil 7 lus.in prin.ꝛ.l.malū.ſ.viduā. ¶ Miserabiles aūt dicūtur senes decrepitiꝫ ꝛ diuturno morbo fatigati ꝛ debiles.ꝛ oēs hi qui natura mouemur ad miserandū ,ppter fortune iniuriam.vt in prin.huius.l.ꝛ.ſ.q; si pupilli.etiā si diuites sint. ¶ Sclam ꝛ pupilli licet diuites habēt tamē priuilegiū. Hi aūt comparātur pupillis vtpote cū suis rebus ,ppter debilitatem corpis vel mētis supesse non possint sicut ꝛ pupilli.

¶ Ubi de criminibus agi oportet. 15

Vide bart. ronem cep. ꝛ l. ꝛ no. xxv.

8 DE crimine agitur in tribus locis hoc est, vbi cōmissa sunt.vt.ff.de accu.l.vlt.Itē vbi lis est conte.non opposita foi prescriptione ab eo qui sciebat se non esse subiectus, est em̄ dilatoria exceptio vnde non opponitur post lit.conte.vt.j.de proba.l.exceptionem.et ff.de iudi.l.sed ꝛ si.j. rñso . Item ,pter aliam regulam que dicit ibi finiendum iudicium vbi ceptū est.vt.ff.de iudi.l. vbi.si vero putaret se esse subiectū nulla esset snia.vt.j. si a nō cōpe. iu.l.j.ꝛ.ij. Itē vbi reus habet domiciliū.Item ꝛ vbi reus latitat vt ait.ſ.sed hoc nō ,videt.l. probari: dr tm̄ q; si cōueniatur vbi deliq̄t ꝛ alibi latitet q; trāsmittatur ad locū illū vbi deliquit ī aut.vt nul.iud.ſ.si vo cognoscatur.

Vide. d. alexā. cō si.cxxj.i. cip .viso processu causeptē tis. vlti. col.vo.j.

¶ Ubi de possessione agi oportet. 16

9 DE possessione momentanea plura interdicta et plures competunt actiones:vt notauimus . ō. qui legi.personam. eis aūt omnibus potest agi vel vbi exister it ipsa possessio: id res que possidetur vel vbi facta est violentia: vt ecce possessio est. Quit me ad quam cum ire vellem me in itinere detines: et ego suspicor me posse repelli amisi enim possessionem quā

BIU Cujas

animo retinebam et si non corpore.vt.ff.de vi vi ar.l.j.ſ.interdictum autez hoc.ꝛ.ſ.ſiue aũt.

¶Vbi fideicõmiſſium peti oportet. 17

1

Jrca fideicõmiſſiv̄l legati petitionẽ diſtingue. Conſtat ī genere an ī ſpecie. Si ſpecie et agitur perſonali actione cogitur reus reſpondere in duobus locis.i.vbi habet domicilium et vbi maior pars eſt hereditatis.vt in.ff.de iudi.l.ſi fideicõmiſſium.j. reſpõ.ꝛ.ſ.pe.ſi aũt agatur rei vendicatiõe vel hypothe.agitur in ꝑdictis duobus locis.et in tertio idem vbi res eſt. vt.ff.de iudi.l.ꝙ legatur.ſ.ſinaũt.ꝛ.j.vbi in rẽ ac.l.vlt.ſi autẽ in genere cõſiſtat idẽ eſt quãtũ ad cõuentionẽ inſtituendam quod eſſet ſi relictũ eſſet in ſpẽ:ꝛtagere tur ꝑſonaliter.Solutio aũt legati ſemp eſt ibi faciẽda vbi voluit teſtator vel vbi veriſimile eſt eũ voluiſſe ex vbis ſuis: vt ſi dicat centũ modios ex illo horreo.Nã vbi eſt horreum voluit ꝑſtari.Ex genere aũt cõparationis tollitur voluntas teſtatoris: vt ſi reliqt teſſeram frumentariã q̃ alibi ꝙ rome non reperiẽ. vt.ff. de iudi.l.qõ legaẽ.ꝛ.l.ſed ꝛ ſi.ſ.ſi libertis.ſi vo de voluntate nil appareat ꝛ legatum ſit in genere ꝑſtabitur ibi vbi ipſum peti debere diximus.vt.ff.de iudi.l.quod legatur.ſ.preterea. ꝛ.l.fideicõmiſſi.in princi.ſi vo ſit in ſpecie ꝑſtabitur ibi vbi eſt.vt.ff.de iudi.l.ſed ꝛ ſi.ſ.ſi ea.ꝛ de le.j.l.cum res.ſ.j.niſi dolo heredis ſit alio translata vel niſi actor ſuis impenſis alibi petat rem ſibi tradi.vt.ff. de rei vendi.l.ſi res.et l.niſi.¶Item hec vera ſunt niſi heres alibi ſcierit ſoluere vel alio modo ſuo beneficio renunciauit. vt.ff.de iu. l.ſi fideicom.ſ.vlti. et.l. quãuis.ꝛ.l.ſed ꝛ ſi.j.reſpõ.

¶Vbi conueniatur qui certo loco dare promiſit. 18

2

Qui certo loco promiſit aliquid ſe daturũ tenẽ cõditione certi arbitraria. Item vbi teſtator certo loco heredẽ ꝙd dare iuſſit actio ex teſtamẽto eſt arbitraria. Item et ſi mutuũ accipiã vt certo loco reddã cõditio certi de mutuo eſt arbitraria:ſecus ſi in beneficiũ cõtractu aliqd certo loco fieri cõuenerint paciſcẽtes:quia ibi intereſſe veneri ꝛ actionis iure:ꝛ eſt in obligatione.hic aũt non eſt in obligatione:neq; actiõe cõpetenti pro principali debito petiẽ.ſed cum petiẽ principale debitũ ꝑncipali actiõe:puta actione ex teſtamẽto vel cõdi.certi ꝑlocaẽ iudicis officiũ vel arbitrium:vt habeat rõem vtilitatis actoris vel rei ī cõdẽnatiõe faciẽda. vt.ff.e.l.iij.j.rñſo.ꝛ.ſ.j.ꝛ.l. aut.ꝛ.l.in bonefidei,ꝛ inſti.de acẽ. ſ.preterea.

3 ¶Videamus ergo in predictis tribus caſibus vbi actio ex teſtamẽto vel cõditio certi arbitraria pro debito ſit ſtituẽda: ꝛ qõ ſit iudicis officiũ ī ea.Eo ante ꝓmiſſo ꝙ hoc nomẽ arbitraria nõ denotat proprijũ nomẽ actionis; ſed potius adiectiue ponuntur. Nam in predicto ſ.inſtitutionũ ponũtur ſpecialia noꝛa.ꝛ arbitrariaꝝ actionũ:ſed quãtum ad rubricã preſentez nõ pertinet dicere niſi de ea actione q̃ eſt arbitraria rõne loci in premiſſis tribus caſibus. Eſt aũt ſciendũ ꝙ. ꝑ. ait act. inſtituti poſſe ꝑ tali debito vbicũq; inueniatur reus.vt.ff. de iudi.l.cũ qui.et de conſti.pec.l.ſi duo.ſ.ſed et certo.Sed ꝛ mihi vꝰ otra.Cum eñ dicat.l.ff.de iudi.l.heres.ſ.pe.cũ qui in prouincia exiſtens ꝓmiſit in Italia ſe ſoluturũ̃ poſſe cõueniri in prouincia ſi ibidẽ habeat domiciliũ.ergo ſi nõ haberet domiciliũ nõ cõueniretur ībi.hoc eñ ar.fortiſſimum eſt.vt.ff.de offi.eius cui mã.eſt iuriſ.l.j.ꝛ quod dicitur quocũq; loco ſubaudi idoneo.ſic enim ponitur in cõſimili caſu. vt.ff. de mu.ꝛ ho.l.vt gradatim.ꝛ cõſtitutio pecunie ꝺz fieri ꝙbuſcũq; verbis.ꝛ mãdatũ ℞i oi vbo. vt.ff.de cõſti.pec.l.qui autẽ.ſ.vlt.ꝛ mãdati.l.j. Dicaꝫ ergo eum cõueniendũ eſſe vel vbi habet domiciliũ vel vbi de iure cõi quẽ ſortiri forũ diximus.ſ. de iur. om.iu.Eo notato ꝙ hic cõueniaẽ ibi vbi ſolutio eſt faciẽda quaſi ibi videatur ℞iſſe.ꝛ non ibi vbi facta eſt promiſſio niſi habeat ibi domicilium.vt.ff.de iudi.l.heres.ſ.

4 vlt.et de bo.auc.iudi.poſſ.l.iij.et.ff.e.l.j. ¶Eſt autẽ iudicis officium in hac actiõe vt non tñ quãtitati ℞ꝺ deſeruire debeat ſz ẽt eã augere habẽdo rõnẽ vtilitatis actoris poſſit ꝛ minuere conſiderata rei vtilitate poſſit.ḣz aũt rõnẽ vtilitatis actoris cũ reo põt ꝑputari mora vel culpa quare in loco deſtinato ſolutiõi nõ ſoluerit ſiue agat actor ī loco deſtinato ſiue alibi.vt ff.e.l.ꝙ ſi epheſi.j.rñ. Rei aũt habeẽ vtilitas ſi ipſe conueniatur alio loco ꝙ vbi erat deſtinata ſolutio poſſit vel nõ poſſit ꝑputari aliqd actori,ꝛ ẽ ratio differẽtie q: reo inuito auferẽ locꝰ qõ nõ poteſt dici ī actore. ¶ſõt ꝛ illud eſſe ꝙ vtriuſq; ſimul iudex habeat rõnem quid eñ ſi actoris ītereſt ī.v.q: reus loco deſtinato non ſoluerit rei aũt ītereſt ī.x.q: nõ ꝺueniẽ loco deſtinato ſolutiõi habita cõpenſatiõe. minꝰ.v. alioꝝ habebiẽ ratio in.v.ꝛ ita minuẽ ſumma

5 debiti ī.v. ¶Qd aũt dictũ eſt vtilitatẽ actoris habendã multa cõtinet. Nã et dãni ꝛ lucri eiꝰ ratio eſt habenda.dãni vt ſi pecuniã alij ſub pena ꝓmiſerat q̃ mora cõtra eñ eſt cõmiſſa vel debeat pecuniã ſub pignoribꝰ vel ſine pignoribꝰ et pignora diſtracta vel res eiꝰ viliſſimi vendite ſunt vel mortua ſunt aꝛalia q̃ pignori dederat ꝛ q̃ ſi pecuniã habuiſſẽt luiſſẽt et ideo nec dãnum hic nec ſupradicta erat paſſurus. lucri aũt habeẽ rõ vt ſi certo loco merces mihi erãt ꝓmiſſe quas in agro diſtraxiſſem vel debebatur pecunia certo loco ꝛ ſi in mora ſoluẽdi non fuiſſet reus ex ea merces cõparaſſem ꝛ multa eſſem lucratus.Si aũt reus nõ fuerit in mora nõ habeẽ harũ vtilitatũ actoris ratio vt ſi reꝰ obtulit in loco deſtinato actori pecuniam alibi eñ inuito actore ſoluere non põt.vt.ff.e.l. pe.Nec obſtat quod legiẽ.ff.eo.l.ḣ.reum poſſe vbiq; ſoluere loquitur eñ cũ reus alternatiue ꝓmiſerat in locis duobꝰ ſe ſoluturũ̃ ꝛ ideo

BIU Cujas

anteq̄ cōueniatur pōt soluere vbi velit in altero predictoꝝ locoꝝ anteq̄ cōueniat. nā si iam conuētus est ibi p̄cise habet necesse soluere habita tñ ratione vtilitatis rei quā haberet si in alio loco cōueniret. vt. ff. e. l. ij. ℣. si quis. ℟. ℣. qui stichum. ℟. ℣. vlt. ℟. l. q̄ si ephesi. ℣. interdū. Utilitatis aūt rei habet estimatio si reus conueniat alibi q̄ in loco destinato. vt q̄ pecuniā ꝓmissam leuioribus vsuris merces ꝓmissas leuiori p̄cio inuenire potuisset vnde hmōi dāni petet haberi rationē: q̄ hec per singulas regiones diuersa habent p̄cia. vt. ff. eo. l. ideo.

6 ¶Illud notandū est q̄ licz reus alibi q̄ in loco destinato possit cōueniri: nō tamē aufertur ei electio rerū que alternatiue in stipulatione cōtinent: vt ecce ꝓmisi capue stichū aut pamphilū. ℟ hoc si supest res vtraq̄. nā vno perēpta ad superstitē p̄cise tenet vel fortassis liberabit p̄stādo mortui p̄ciū vbi perierit facto suo. vt. ff. de le. j. l. cū res. ℣. sed ℟ si. ℟ de sol. l. stichū. in p̄in. vbi aūt in ꝓmissione cōtinet alternatio rerū ℟ locoꝝ non pōt reo seruari electio in rebus: q̄ si eā haberet in rebus ergo ℟ p̄ conseq̄tiā haberet in loco. s. cū ipe nō in tertio loco sed in altero destinatoꝝ locoꝝ cōueniat. Si aūt haberet in locis electionē nunq̄ cōueniri posset. q̄ locū vnū eligere posset ℟ electū locū posset repudiare ℟ iterū aliū eligere. vt. ff. de ver. obli. l. eū qui certaꝝ. ℣. vlt. Nam ℟ vbi dicit hoc est in electione tacite intelligitur cōcessa per. l. sed in electione cōcessa per pactū distinguitur inter futurum indicatiui ℟ futurū sub iūctiui. vt. ff. de ver. ob. l. si quis stipulatus. Ne ergo auferemus actori actionē dum seruaremus electionē reo: damus actori electionem etiā in rebus ꝓpter locum. vt. ff. eo. l. ij. ℣. sceuola. ℟. ℣. stichum.

¶Ubi in rem actio exerceri possit. 19

7

Ei vēdicatio vel q̄ libet realis actio pōt institui in locis illis in quibus ꝓpter diuersas rationes quis sortitur forū. vt diximus. s. de iur. om. iudi. sed ℟ vbi est ipa possessio sortiri quis videtur forū. vt. j. eo. l. vlt. q̄ quidā super possessione rei im-

Nid barba. cōsiſ. lxxxiij. i iij. volu. multa accumulantem.

8 mobilis intellexerūt: vt ibidē diximus. ¶Instituitur autē rem rei vendicatio cōtra eū qui habet ciuilem ℟ naturalē possessionem vel ciuilem tñ vel naturalem tñ. Nam ℟ huius ciuilis possessionis restitutionem fieri posse dico et inductionē in possessionē nec p̄iudicatur ei qui habet naturalem possessionē nisi forte sciuerit ℟ passus est causam agi. vt. ff. de regu. iur. l. sepe. Itē instituitur cōtra eum qui nullo modo possidet: sed est in determinatione rei vt cōtra colonū vel inquilinū vel cōmodatarium vel depositariū. vt. ff. de rei ven. l. officium. vbi tamē aliquis rem immobilē possidet noīe alieno ℟ cōuenitur rei vēdi. permittit ei a iudice si velit postulare vel forte debet. vt dicit littera ne alioquin teneatur dño locati. vt. ff. locati. item. ℣. exercitu. vt infra certum diē dño denūciet quatenus litē suscipiat q̄ si dñs admonitus non fecerit iudex ipse edictis legitimis ipm citabit: q̄ si non venerit transferet iudex possessionem in actorem tanq̄ lit. cōtesta. contra dñm. vt. j. eo. l. penul. alꝰ autem vbi nō est lis cōtesta. vel quasi cōtesta. recuperat absens possessionē vsq̄ ad annū non vltra. vt. j. de p̄scrip. xxx. an. l. si quis. ℣. vlt. Sed vbi lis est cōte. ℟ liquet de causa nec de possessione nec de ꝓp̄rietate auditur absens. vt. s. de iudi. l. ꝓperandū. ℣. finaūtē reus. Sed vbi lis est cōtest. ℟ non est liquidū de causa idem dico q̄ in quasi cōtesta. diximus. Nec distinguo in eo qui rē im mobilē detinet noīe alieno habeant ius in re an non: licet distinxerit Pla. vt primus denunciet dño alter nō denūciet. ¶Item quidā dixerūt nō eximi de iudicio habētē ius in re q̄uis dño denūciet aliud in eo qui nō habet cū in. l. dicatur nō veniēte dño negociū summatim discuti ℟ possessionē tm̄ in actorē trāsferri q̄ nemo dixerit seruari eo vocato qui habet ius in re vel melius ille qui habet ius in re nō potest dici nomine alieno possidere: immo suo nomine habet naturalē possessionem ℟ interdictum vnde vi. vt notaui in summa de acqui. possess. ℟

9 vnde vi. ¶Porro quod dictū est super eo dñm audiri de ꝓp̄rietate queritur vsq̄ ad q̄tū tempus audiatur. Et placuit Jo. vt post decēniū inter p̄sentes vel vicēniū inter absentes nō audiatur. ℟ est ratio: q̄ is qui mittitur in possessionē bona fide possidet ꝓpter decretū ℟ auctoritatē p̄sidis. vt. ff. de acqui. possess. l. iuste. vnde ℟ vsucapit etiam sciens alienū. vt. ff. de noxa. l. ℟ generaliter. ita ℟ vsucapit actor: licet ille cōtra quem facta est missio sit dñs. Secus vero dico in act. noxa. ℟ dāno *infec. in illis* enim statim fit dñs si cōtumax esset dñs. Alioquin vsucaperet. Jacobus aūt semper eū vsucapere dicebat. Sed in actione personali secus siue ex interlocutoria siue ex diffinitiua: q̄ etiā post. xxx. annos audiretur. Non enim possidet actor nisi esset adiudicata p̄o debito

10 vel nisi distraxisset. ¶Itē queritur an missus in possessionem statim possideat in actione in rem. q̄ etiā dñs. B. ℟. P. negant. Sed post annum possidet quasi cursus anni cōpletus tantundē operetur in actione in rem quantū operatur in personali fm̄ iudicis decretū. Bar. contra placuit. s. q̄ statim possideret actor: sed ille infra annū recuperare potest possessionē ℟ ℟ nō puto eum in hac parte male dixisse.

¶Ubi de hereditate agitur ℟ vbi scripti heredes in possessionem mitti postulare debeant. 20

11

Hereditatis petitio ꝓponat eo loco erit instituēda vbi is q̄ possidet habet domicilium: sed vbi res ipe site sunt ꝓponi poterit sicut in actione in rē. s. dictū est. Missio aūt in possessionē siqui-

BIU Cujas

dē petak p iudicis officiū ibi ꝺ sulti⁹ petet vbi res sunt. Ita ḡs rōne rei sortiak fori iplorato iudicis officio ac si ꝓponeret realis actio. vt. s. ti. j. dixim⁹ qꝺ est notandum. Iudex autem in cui⁹ iurisditiōe non sunt mittere non posset p se sed eo adito puta iure domicilij rei ꝓnciare posset de mittendo sic deinde destinaret literas ad eum in cuius territorio site sunt res. vt. ff. de bo. auc. iu. pos. cum vnus. ſ. pe. ¶ Pro missione autē in possessiōnē implorak iudicis officiū. vt cū quis est institutus heres in testō nō cancellato aut aliqua sui pte vituperato. vt. j. de edic. di. adri. tol. l. vlt. vbi ⁊ plene dicemus qñ ⁊ qliter fiat missio. ⁊ ideo ad pns omitto. Si aūt de possessione ageret psonali actiōe vel interdicto. idubitāter etiā tūc apꝺ iudicē sub quo habet domiciliū re⁹ causa poterit exercere forte et ibi vbi sunt res.

¶ Ubi agi oportet de ratiocinijs tam priuatis quam publicis. 21

1 SI imperator eu⁊ q̄ gessit ratiocinia tam ꝓuata q̄ publica ibi rationē oportere reddere vbi hec gessit. forte nō dixti. eo. inueniak ibi vel nō. vt notauimus. s. de iur. o. iu. ⁊ ꝺr. ff. de iudi. l. heres. ſ. j. Uel forte spāle ē vbi gessit publica ratiocinia. vt ⁊ si alibi sit transmittak ad illū locū in q̄ ꝺ gessit. vbi ⁊ instructio sufficies ⁊ nota testimonia ⁊ verisimilia possint documēta prestari. vt. j. e. l. vlti. ⁊ s. vt oēs tam ciuiles q̄ mili. l. j. licet id dominus. ꝑ. non approbauerit multum.

¶ Ubi causa status agi debeat. 22

2 SIcut in ceteris ita ⁊ ī causa stat⁹ actor rei forum seq̄ debet. vt. j. e. l. iij. ⁊. iiij. ſ. ḡs ī hac cā videak reus ḡs actor q̄rik. Et est diligēter notāda distictio q⁊ aut ḡs est ī possessiōe libertatis ⁊ tūc rei ꝑtē obtinet. Ali⁹ ꝺo q̄ ꝺicit eū seruū sustinet ꝑtem actoris ⁊ eius fori sequetur: aut in possessione seruitutis: et tunc sustinet partē actoris qui se ꝺicit liberū: hoc tamen firmiter ē tenēdū vt ita demū ꝺño sua prosit possessio si sine dolo malo possidet eū hoc ē q⁊ ꝑ vim eū nō occupauit ſz ei q̄ seru⁹ ꝺr ita demū ꝑderit sua si bonafide sit ī possessione libertatis. Alioq̄n si q̄s fugitiua recessit a ꝺño cui seruiebat. ⁊ in aliā prouinciā se cōtulit remittēda est ad locū vñ recessit. nō aūt vbi deprehensa est audiri ꝺz. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. de proba. l. si quis hoīem liberū. et. j. de proba. l. ius. ⁊ de lib. causa. l. ea que. Bona autē fide videt esse in possessione libertatis. quomōcūq̄ putet se liberū. etiā si minus ꝓbabiliter putet ꝺūtn faciat sine dolo malo. Et hec ola antecꝺ causa status incipiat sunt examinanda ⁊ terminānda. vt. ff. de libe. causa
3 liberis. ſ. vlt. ⁊. l. igit. ſ. pōt. ¶ Et est notandū q̄ proclamatio ī libertatem nullo spacio tēporis impedit licet olim eēt cōtrariū. vt. j. e. l. vlt. et. ff. si liber se inge. esse ꝺi. l. ij. ſ. vlti. et. j. de
4 prescq̄ ꝑ liber. l. sola. ¶ Cognoscit autē de cā libertinitatis ⁊ seruitutis iter fiscū ⁊ priuatū ꝑ curatorē ceſaris inter duos autem priuatos cognoscet quilibet iudex. de ingenuitate vꝺo ⁊ seruitute vel de ingenuitate ⁊ libertinitate sol⁹ preses cognoscit. vt. j. eo. l. pe. ⁊. s. de pe. iu. l. ij. et de arbi. l. nō distinguemus. ſ. de liberali.

¶ Ubi quis de curiali vel cohartali aliave conditione conueniatur. 23

5 SI quis fuerit curialis id est officio curie vel iudicis obnoxius. vel si fuerit cohartalis. quia ꝺuro seruitio artabatur cuicunq̄ corꝑori obnoxius. ⁊ aufugerit ab his quibus seruire debebat. Distinguitur vtrū se ꝺederit armate militie. an inermi. Si armate cōuenietur sub magistro militū. vel si reperiak in foro alicui⁹ presidis prouincie ꝑses causam illā debet referre ad magistrū militū. vel ad prefectū pretorio. Et hoc est qꝺ ꝺr. j. e. l. vlt. prouinciali iudicio. i. per prouinciale iudiciū fieri destinationē vel transmissionē cause. Et quod ꝺico ī his q̄ pretendūt armatā militiā seruak et in his qui pretēdūt spāle priuilegiū principis. Si autē inermi militie se ꝺederit. i. seruitio alterius curie conuenīri poterit apud quēlibet iudicē q̄ fuerit in locis vbi est deprehēsus. Et ita videt habere hic illud locū vbi te inuenero ibi te iudicabo. Et est hoc propter delictum fugiētis nec poterit ipse ꝓtendere vt ꝓueniatur sub eo sub quo ꝑ ambitū ceperat militare. manifesta ergo rerū probatiōe cōuict⁹ eorū societati quos declinauerit aggregetur. vel si nolit venire nichilominus contra eū vt cōtumacem ferē sūla amplius etiā est concessa potestas vt si presidis desit copia. licet eis a quibus aufugit auctoritate sua eum capere. sicut et in fugitiuo debitore ꝺr. vt. j. e. l. j. ⁊ vlt. et de decuri. l. generali. ⁊. ff. de his que in frau. cre. l. ait pretor. ſ. si debitorem. ⁊ quod ꝺixi in cohartalibus vel curialibus seruatur in his qui cōueniuntur super exactionib⁹ vel cōcussionibus. vt. j. e. l. vlti.

¶ Ubi senatores vel clarissimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur. 24

6 SEd his diligenter ē attendēda distinctio q⁊ multi errando aliter ꝺicūt. Utrum senatores q̄ erant illustres vel hi qui sunt clarissimi ⁊ inferioꝛi ordine conueniantur ciuiliter an criminaliter. Si ciuiliter fieri debet conuētio in scriptis. Item non cogitur satisꝺare et si immobilia non habeat. sed cōmittitur iuratorie cautioni. vt. j. de dignita. quotiens. Fieri autem debet tunc conuentio si predicte persone degunt rome vel in suburbanis apud pretorem. vel prefectum vrbis vel magistrum officiorum quotiens id ei commiserit princeps. Si vero sunt in prouincijs conueniuntur ibi

BIU Cujas

Vide pa nor. i. c. q clericis . circa pn. col. j. ex o foro cō pe. vbi refert bartho. sibi ꝺtrariū.

vbi larem fouent vel vbi maiorem ꝑtem bonorū possidēt ⁊ assidue conuersant. vt. j. e. l. vlt. Si vo criminalit ꝺueniant siquidē cōuēti non sunt illustres ꝺuenit ibi vbi crimina sunt admissa nō obstāte fori ꝓscriptiōe. oēm em hmōi honorē reat⁹ excludit. vt. j. e. l. j. Si vo sint illustres fit distinctio senatoꝝ licet oēs sint illustres. Patricius em vel ex patricijs. Itē ꝓtor vel ꝓfectus vrbis. Itē cōsul quē tā ordinaria professio q̄ sacra principis sublimauit oratio. Item magister militum ⁊ q̄stor et ꝓpositus sacri cubiculi qui post depositum officiū est ordini senatorum sociat⁹. Item ꝓfect⁹ schola rum et custos thesauri principis vel augusti cōuēti criminalit i crimine publico vel ꝑuato in quo tñ nō liceat rñdere ꝑ ꝓcuratorē cōrā pncipe tm vel eo quē delegauerit cōuenient. Nec tamē dānabunt nocentes iuenti ꝫ crimē patefactū ad principis refert notionem vt eius arbitrio cōpetēs vltimo criminoso inferat. Si autē reperiant innocētes ꝓtin⁹ pñt absolui etiā incōsulto pncipe. Et est hoc bene notādū q: vī ꝺtra regulā. vt. ff. de re. iu. l. nemo. Ꝫ sit e notari pōt in clericis accusatis apud ꝓsidē de crimine ciuili. vt in auth. vt cle. apud p:o. epi. con. §. si tñ. Accusatoꝝ aūt iponit calūnie pena nisi ipe cū reo fuerit paris dignitatis: tūc em erit ꝺsulenda principalis auctoritas. Alij vo illustres ꝓter supra specificatos vel ēt hi q illustrē dignitatē nō administrationē ꝫ pure honorē cōsecuti sunt corā ꝓfecto ꝓtorio. Item coram ꝓfecto vrbis ⁊ corā magistro officioꝝ cuz tamē scripserit ei princeps rome cōueniunt. In alijs vo prouincijs corā cōpetētib⁹ iudicibus prouincie hoc tñ obseruat i oībus idifferenter. vt nūq̄ nocentes inuēti cōdēnent licet innocētes pñt absolui. Item seruat hoc semp vt ꝺdicte p sone accusate iterum cū celebrat cognitio sedē di ius habeant in secretarijs iudicantium dicendi autē vel allegandi sibi non vendicāt facultatem. vt. j. e. l. pe.

¶ In quibus causis militātes fori prescriptione vti possunt. 25

7 ONes enim principium domestici ⁊ agētes in reb⁹ vel qualibet alia militia vel dignitate gaudentes vel qualibet negociationē exercētes sup publicis functionib⁹ vel publicis debitis apud presides ꝓuinciaꝝ cōueniantur et exigunt. excipiunt aūt armata militia prediti. et qui ad rem propriā vnius anni componē da cōmeatū se ostenderint accepisse. vt. j. e. l. j.

¶ Vbi cause fiscales vel diuine domus hominūq̄ eius agantur. 26

8 SI procurator fisci conueniat a priuato vel cōueniat ꝑuatū cognoscit de ea cā ꝓcurator cesaris vna tñ cū ꝓside ꝓuincie. vt. ē. si aduersus fis. l. ij. et j. e. l. ad fiscū. Nec ꝺz iste ꝓcurator fisci ꝓprie agere vt petat bona fisco ꝓpter inultā necem testatoris. Debēt em ꝓmo accusari homicidij rei ⁊ cōuinci ⁊ dānari. Tūc demū pōt petere bona vel si certū est reos homicidij accusari non posse vt q: defuncti sunt. Sil'r tūc petet ꝓcurator fisci bona. vt. j. e. l. j. Si aūt ꝓcurator cesaris agat contra priuatum vel ꝺueniat a ꝑuato ꝓcurator fisci de ea cā cognoscet. vt. ē. si aduersus fiscū. l. j. 9 ¶ Cause aūt hoīum diuine domus siue sint seruj siue coloni vel inqlini siue agāt siue cōueniātur i ciuili vel i criminali negocio audiūtur ⁊ examinātur apud ꝓpositū sacri cubiculi ⁊ comitē domoꝝ vel ꝓcuratorē cesaris. vt. j. e. l. vlt. ⁊. l. cū aliq̄d. Et ē hoc notandū qō serui pncipis agūt ⁊ cōueniūtur qō est ꝺ regulā. Itē ⁊ illud notādū est vt si actor rerū priuatarū pncipis vel ꝓcurator ei⁹ aliquē ꝓuincialē veratus fuerit iurijs patefactis cōtumelijs vel depdationibus q̄ fecit iniuriā publice vindicabit. ⁊ certe vt ait. ꝑ. i ꝺdictis criminib⁹ tāte pene tā horribili tā horrēde cōsilium nō dediss̄em si eo tempore fuissem.

¶ Qñ liceat vnicuiq; sine iudice se vēdicare vel publicam deuotionem. 27

10 a IEcet regulariter tradat neminē[a] sibi ius dicere posse vel sevēdicare. vt. ē. ꝺ iudeis. l. nullus. ⁊. ff. qō me. cā. extat. Hic tñ quidā casus ponūtur in q̄bus alicui se vindicare pmittit: vt si repiat q̄s nocturnū agroꝝ populatorē id est deuastatorē. Aut eos q̄ itineribus frequētatis stāt insidijs. eos em ipune q̄s occidere pōt. Melius est em in tp̄s occurrere q̄ post exitū vindicare: ⁊ qō serū ē punire iudicio subiūgatur edicto vt null⁹ pareat militi custelo obuiare oportet vt latroni. vt. j. e. l. j. Sūt et alij multi casus i q̄bus ipune q̄s ius sibi dici sicut notatū ē in gñali aliquē ipune ius sibi dicere: ꝫ eos ad pñs nō expedit referre. Itē publicā deuotionē pmittitur vīdicare vt si q̄s⁹ deseretorem militie velit opprimere et si resistat deserto: precipitur in eo velox esse suppliciū. vt j. eo. l. vltima.

a Nemine. Ad de et te ne perpe tuo mēti cas⁹ q̄s⁹ lz alicui sibi pria ao ctoritate iuscice re. ꝺ q̄s p bar. in l. gñali. C. de de curi. lib. x. in fi.

¶ De inofficioso testamēto. 28

QUoniā iudicia de q̄bus dictū ē instituunt actionib⁹: et harū alie sunt reales q̄bus dicim⁹ quid nostrum. Alie sunt personales quibus dicimus q̄d nobis deberi: cōstatq; q: reales digniores sunt personalibus. Audiamus primo de actione in rē. Et q: actionū i rē alie proponūtur de vniuersitate vt petitio hereditatis familie herciscūde. Alie proponūtur pro rebus singulis vt rei vendicatio directa ⁊ vtilis. Videamus primo de hereditatis petitione. sed quia eam precedit querela inofficiosi testamenti. De inofficioso testamento ad presens dicamus quod dicatur testamentū in officiosum. Et quare: ⁊ que cause inducāt eam

BIU Cujas

et que faciãt eã cessare. Et quibus detur querela inofficiosi testamẽti. Et contra quos. Et quis sit eius effectus vel de veteri vel de nouo iure. ¶Est aũt inofficiosum testũ qđ factũ est ꝓtra officiũ pietatis. Officiũ em̃ inter patrẽ ⁊ filiũ dr̃ pietas. vt ff. de obsequijs. l. pe. Inter patronũ ⁊ libertũ dicit obsequiũ. vt. ā. de neg. gest. l. officio. Inter deũ ⁊ hoiem dr̃ religio. Inter hoiem ⁊ hoiez stat nolle gnali. vt dicatur ꝙ hõ dr̃ homini ex natura. vt. ff. de ser. expor. seruus ea. l. ¶Dicit ergo inofficiosum testũ qđ factũ est nõ ex officio pietatis. Est em̃ quis ī eo immeriter exheredatus vel ꝓteritus resc̃ defendit eo colore quasi nõ sane mẽtis fuerunt qui testũ ordinarũt ⁊ hoc dr̃ qñ nõ vere furiosus vel demẽs testat⁹ sit. tũc em̃ nullũ esset testamẽtũ. Recte aũt per oĩa factũ est testũ ꝓterc̃ ex officio pietatis. vt. ff. e. l. ij. Dicit etiam inofficiosum ciuilis sollicitudo q̃ incumbit alicui rõne dignitatis. ⁊ ita ponit de offi. presi. et similiũ. ¶Inducũt aũt q̃relã due cãe immeriter facta exheredatio. Itẽ ꝓteritio in matre ⁊ linea materna. vt insti. de exhe. li. ¶. vl. ¶Multe aũt sunt q̃ dissuadẽt: vt ecce ingratitudo cuius. xiij. assignanẽ spẽs q̃bus liberi exheredãtur vel pretereũtur a parẽtib⁹ ⁊ septẽ assignãtur q̃bus parẽtes a testamẽtis liberorum submouẽtur. nec opus est singulis hic enumerare

ẽ a qz euidẽter⁹ exprimũtur in autẽ. vt cũ, de ap. 3 cog. ¶. cãs. ⁊. ¶. hoc quidẽ. ¶Itẽ tpis cursus excludit q̃relã: vt si tacuerit quis q̃nq̃uio qđ cõ putaĸ ab hereditate adita ⁊ ne heres differendo adire defraudet eũ debito naturali cui defertur querela statuitur. vt sivtraq̃ pars est in eadem ꝓuincia heres adeat intra sex menses hereditatẽ. si autẽ seorsiz vterq̃ degit in diuersis ꝓuincijs heres debet intra annũ adire vel repudiare qđ si non fecerit cõpelletur postea per iudicis officiũ adirevel repudiare. vt. ¶. e. l. pe. ¶. vlt. ¶Itẽ excludit querelã portionis debite facta traditio. s. eius partis que cum intestato patre defuncto cõtingeret. vt. ¶. e. l. cũ q̃ritur. ⁊ insti. e. ¶. igitur quartã. ⁊. ¶. de col. l. pe. ¶. ꝙ tã in alijs. ¶Itẽ repellitur quis a querela si agnouit voluntatẽ testatoris puta prestãdo aduocationẽ pro bis qui agunt ex testamento vel ꝓcuratiõnẽ pro bis suscipiendo vel agnoscendo qđ sibi vel persone subiecte potestati sue relictũ est cum id alij nõ subministrauerit amplius. ⁊ si seruũ suũ institutũ heredẽ manumiserit vt suo arbitrio adeat idc̃ fraudulento cõsilio fecerit repelletur a querela. si tamẽ petierit legatũ quod ei postea patuit ademptũ nõ repellitur. Si ꝙ non erit ademptum repelleĸ. ¶Itẽ repellet ⁊ si nõ habuit pecuniã quaz sperabat se habiturũ a statulibero a quo petijt pecuniã. ꝓ mediã aũt psonã vel ꝙsequẽtiã si capiat filij nõ repellit a q̃rela vt si filij erat coreus eũ alio cui relicta est liberatio. vt. ff. e. l. vl. ¶. rñso. ⁊. l. si pars. ¶. vl. ⁊. l. nihil. vsc̃ in fi. l. ⁊. ¶. e. l. parẽtib⁹. Idc̃ ⁊ si exheredatus extiterit heres heredi instituto ꝓ pte in testõ exheredantis maxime si eã portionẽ nõ possideaĸ iure suo non possideat. Idc̃ ⁊ si extiterit heres legatario. Secus tamẽ si in rẽ legatã successit singulari titulo legati vel simili: tũc em̃ repelletur vtpote agnita voluntate testatoris multoc̃ magis repellitur si in testõ ascripserit post mortẽ patris consentire se voluntati eius: vel si debitũ hereditariũ ꝓ parte hereditaria soluit: vel si exheredatus hereditatem

b emergit ab institutis heredibus. Autres[b] singulas aut predia cõduxerit vel quid simile fecerit vel soluerit heredi qđ debebat testatori sciens eum heredẽ esse. vt. ff. eo l. pe. ¶. vlti. ⁊. l. vlt. ⁊. l. si ponas. ¶. pe. ⁊. ¶. e. l. parẽtibus. Illud certum est nõ nocere exheredato si eius pater legatum ex testamẽto exheredantis accipiat.

b Res. Vid bal. in consi. clxix. v. lib.

4 ¶Itẽ ⁊ legatarius quilibet agere põt querela de inofficioso testamento ex persona exheredati cuius extitit heres: puta ꝙ arrogauit eũ vtic̃ si iam exheredatus agere ceperat: aliter ei nõ trãsinittitur querela ad extraneũ heredem. vt. ff. eo. l. filius. ⁊. l. posthumus. ¶. vlti.

5 ¶Itẽ excluditur quis a querela si cõpetat ei aliud auxiliũ puta bonoꝝ possess. vel condi. ex le. diui pij in bonis arrogãtis. vt insti. e. ¶. tam aũt. ⁊. ff. eo. l. papi. ¶. si quis impubes. Nec obstat qđ legit. ff. eo. l. pater. pretorio dari querelam. Nec em̃ loquitur de querela inofficiosi testamenti sed bonoꝝ possessionis cõtra ta. qua cõquerẽdo de iure pretorio rescindit testũ: et eodẽ modo potest intelligi qđ dicitur. ¶. eo. l. ij. scilicet vt dicaĸ testũ inofficiosum' ratione preteritionis vnde datur ibi bonoꝝ possessio contra ta. que iuris est non facti. vt insti. de suc. liber. ¶. si vero testũ. ⁊. ff. de bo. pos. l. iij. ¶. j. ⁊. ij.

6 ¶Datur aũt querela inofficiosi testamẽti filio ⁊ nepoti ⁊ omni descendenti qui tempore mortis ab intestato posset succedere nonobstante precedẽte persona. Distingue tũ in his oĩbus. Sint exheredati vel pro exhereditatis habiti. An preteriti. Si exheredati sunt vel pro exheredatis habiti vt q̃ preteriti sint a matre vel linea materna datur eis querela. vt. ff. de contra ta. l. non putauit. Si vero preteriti sunt si quidem sunt in potestate testatoris possint dicere ipso iure testamentum nullum vel petere bonoꝝ pos. cõtra ta. Si vero sint emãcipati daĸ eis bonoꝝ pos. ꝓtra ta. vt instituta de exhere. libe. ¶. rñso. ⁊. ¶. emãcipatos. ⁊ de libe. prete. l. vl. ¶. sancim⁹. Itaq̃ ⁊ isti q̃ per ꝓtra ta. admittuntur in larga significatione agere dicunt de inofficioso testõ qđ dicit inofficiosuz rõe preteritionis vel exheredationis. vt insti. de suc. lib. ¶. si vero testũ. Et ita põt intelligi qđ dicit. ¶. eo. l. ij. ⁊. l. si maritus. ¶Item ⁊ datur querela quibusdã collateralibus sc̃z fratribus ⁊ cõsanguineis nõ vterinis cõtra testũ fratris vel sororis si scripti heredes infamie vel turpitudinis vel leuis note macula aspergunt: vel si scripti sunt heredes liberti q̃ perperã ⁊ non bene merẽtes maximisc̃ bñficijs. i. blãdimẽtis vel adulationibus siue patronũ assecuti instituti sunt excepto seruo necessario instituto herede. Vic em̃ institutus ⁊ si turpis sit ꝑsona non

BIU Cujas

a Repel a lek. Tide do. alex. in consi. Di. in. j. col. in fi. volu. iiij. 7

repelletur[a] ab hereditate per querelā. vt. j. c. l. fratres. Hodie forte non distinguent consanguinei ab vterinis per auc. de here. ab intesta. Vel illud obtinet cū ab intestato veniūt. Secus si veniāt per querelā ⁊ repellit iste frater a querela ꝓpter quasdā ingratitudines. vt in auc. de nup. §. ingratitudinē. ¶ Sicut aūt subuenitur descēdentib⁹ ⁊ collateralib⁹ q̄busdā ita ⁊ parētibus subuenit ꝯtra testamentū liberoꝝ. Nam et si parētibus nō debetur liberoꝝ hereditas ꝓpter votū parentū ⁊ naturalē erga liberos charitatē turbato tñ ordine mortalitat⁊ nō minus parentib⁹ q̄ liberis pie relinqui debet. Et si quidē sint parētes linee materne exheredati vel pteriti a liberis habēt q̄relā. vt ⁊ in liberis ecōtrario dictū est. parētes aūt linee paterne exheredati habēt querelā pteriti autē habent bonoꝝ posſ. cōtra ta. vt. ff. eo. l. j. ⁊. l. iij. et. iiij. ⁊. v. et insti. qui. mo. ius pa. po. sol. §. preterea. et obtinet hoc de liberis q̄ facti sui iuris potuerūt testari. Nam si fuerint testati filij fa. ipso iure nō tñ est testū nisi testētur in castrēsi vel q̄si castrēsi peculio ⁊ tūc cessabit q̄rela in castrēsib⁹ vel quasi castrēsibus bonis si cōditū sit testamentū eo existente in militia. Secus vero si fieret a veterano. vt. j. eo. l. de inofficioso. ⁊. l. vlti. ⁊. ff. de mili. te. l. si a milite. §. vlti. ⁊. ff. eo. l. papi. §. papinian⁹. Hodie em̄ videtur locū habere querela in castrēsi vel quasi castrēsi peculio. vt in auc. vt cū de ap. cog. §. sancim⁹ itaq; nō licere. ⁊ de sanctiſ. epi. §. pl̄ byteros. ¶ Item datur q̄rela patri noīe filij volēte filiū nō inuito. vt. ff. e. l. papi. Alij ergo oēs ꝓter supradictos repellūtur a q̄rela. Sed tñ si q̄libet extraneus agat nō repellit ideo q̄ non est de p̄dictis personis ⁊ si casu obtinuerit nō ꝓdest ei victoria. Sed his q̄ succedūt ab intestato. nā testatorez facit intestatū. vt. ff. e. l. posthum⁹. §. si quis. Illud videt dignū nota si in q̄rela. vt primū liberi. eis aūt repudiatib⁹ vel exclusis tpe vel snīa admittūtur parētes q̄ sunt in prio gradu post liberos. Item eo repulso q̄ est i prioze gradu admittit sequēs. vt. ff. eo. l. pater. ⁊. l. si is. In casu tñ videt q̄ filij⁹ nepos ex eo admittātur ad q̄relam. i. vbi filius est emācipat⁹ ⁊ nepos in ptā te retētus. Et fit hoc per edictū de cōiungēdis cum emācipatis liberis. ſz illud hodie sublatū est cū nō sit differētia inter suos ⁊ emācipatos. vt. ff. e. l. si ponat. j. rñso. ⁊. ff. ō cōiū. cū emāci. li. l. j. ⁊ in auc. de here. ab inte. Quare aūt ꝺiunge retur filius nepoti q̄rit. ſ. ſz certe si nouisset titulū de cōiungēdis nō q̄siuisset. Nam illud factum est vt fieret ꝓcordia inter ius ciuile q̄d solum nepotē admittebat qui erat in ptāte ⁊ ius pretoriū q̄d solum emācipatū inuitabat quasi

Tiō bal. in consi. ē. alle. in prima de apostil. 8

non esset emācipatus. ¶ Proponit aūt q̄rela cōtra scriptos heredes vel fideicōmissarios vniuersitatis. ⁊ isti ꝓlata q̄rela ita cōueniūtur hereditatis petitione acsi ꝓ herede vel ꝓ possessoze possideāt. vt. j. eo. l. j. ⁊. l. si heredū. ⁊. l. cū duobus. ⁊. l. cum filiū. ⁊. l. si maritus. ⁊ ab adita hereditate nascitur querela. vt. ff. eo. l. papi. §. q̄ cōditioni. ⁊ irritatur testamentū ꝓ ea parte qua est heres ille cōtra quem ꝓponitur querela. nisi exheredatus in minori parte ab intestato succederet vel nisi ille cōtra quem ꝓponitur posſet ab intestato succedere cum eo qui agit querela tunc em̄ non irritaret ꝓ ea parte qua ab intestato succederet institut⁹. nisi institutus pativellet vt expugnaret testamentū in totum. ⁊ tunc etiā ipse ab intestato succederet. Non em̄ videt hic repudiare legitimā hereditatē q̄ adit ex testamēto q̄d putat inexpugnabile esse. vt. ff. eo. l. mater. ⁊ de peti. here. l. legitimā. ¶ Solet aūt queri an q̄ agit querela agat hereditatis petitione q̄d quidā concesserunt. gr. eius q̄d est. ff. e. l. q̄ de inofficio. sed hoc falsum est. Nam cōstat q̄d scriptus heres q̄ adiuit heres est insolidū ꝛz desinat esse tunc demū cum cōtra eum fertur snīa in querela. vt. ff. de vul. sub. l. in substitutiōe. Ergo alius insolidū vel ex parte esse non pōt. vt. ff. de regu. iu. l. q̄d cōtra. §. vni. Item si ageret petitiōe hereditatis ergo etiā extraneo ꝓdesset lata snīa q̄d lex negat. ff. eo. l. posthum⁹. §. si quis. Item hic exheredatus nō est ex testamēto heres q̄d ptz q⁹ non est institutus nec ab intestato. q⁹ adhuc tenet testamentū. vt. ff. e. l. ij. ergo nullo modo est heres q⁹ ois heres est ex testamēto vel ab intestato. vt. ff. de peti. here. l. j. ij. ⁊. iij. Item petitio hereditatis datur cōtra eū qui possidet ꝓ herede vel ꝓ possessoze hic autē verus est heres ⁊

b verū habet titulū ergo ea nō tenetur. Nec[b] obstat q̄d legitur. j. e. l. j. dari querelā cōtra fideicōmissariū vniuersitatis ipse est em̄ loco heredis ⁊ ideo intēditur cōtra eū ⁊ ea intentata et ꝓlata ꝓponit cōtra eum hereditatis petitio ac si ꝓ herede vel ꝓ possessoze possideat. ¶ Item q̄d dicitur in predicta. l. q̄ de inofficioso nullam aliam exercere nisi hereditatis petitione subaudi ꝓlata q̄rela inofficiosi testamen

9 ti. ¶ Effectus aūt querele hic est q⁹ si pronunciauerit iudex cōtra testamentū nec fuerit prouocatum ipso iure rescissum est ⁊ erit suus heres q̄ agebat querela scōm q̄d iudicatū est vel bonoꝝ possessoꝝ si hoc esse cōtendat ⁊ institutus heres desinet esse heres. ⁊ legata non debentur immo soluta repetuntur vel ab eo qui soluit si soluerit de suo vel ab eo qui obtinuerit si soluerit de hereditate ⁊ repetuntur vtili actione ab eo qui vicerit maxime si ante cōtrouersiam illa tam soluta sunt libertates autem ipso iure nonvalent si erant directe ⁊ actum sit querela ifra q̄nquēniū. fideicōmissarie aūt ꝓstantur libertates datis ab vnoquoq; manumittendoꝝ. xx. aureis. Si autē vltra quinquēnium agatur querela ex magna causa indulta in integ. resti. cōtra quinquennīū competit directe libertates ⁊ fideicōmissarie prestātur q⁹ contra libertatē restitutio nō debet ꝓficere. vt. ff. eo. l. papi. §. vlti. ⁊. l. si autē. ⁊. ff. de mino. si ex causa. §. vlti. Et est hoc mirabile q̄ lata sententia contra heredem preiudicat legatarijs ⁊ ita fit ius ex sentētia sicut ⁊ in causa filiatiōis. vt. ff. de li. agno. l. j. §. vl. ⁊. l. ij. ⁊. iij. ¶ Hodie aūt non videtur q̄ talis sit effectus querele licet

BIU Cujas

eñ rescindatur testamentū ꝯtū ad institutiones. Legata tñ ⁊ fideicōmissa valēt. vt in autē. vt cum de ap.cogno. §. si tamen contigerit. vel illud forte locū habet cū ipso iure nō tenet testamētum non expressa cā exheredationis vel preteritiōis in testamēto ⁊ hoc euidēter dicit autē. Si autē expressa sit cā ⁊ perlata querela pnūciatum sit ɔ testamētum obseruabitur qō supra dictū est vtpote cum tūc videātur legata pēdere ex institutiōe qua cassata ⁊ ipsa debēt infirmari. ar. est ꝓ hoc qō legitur in. ff. de iniust. rup. te. nam ⁊ si sub cōditione. ⁊ de li. ⁊ po. l. ⁊ si pepercerit. §. vlt. Vel dic vt plerīq; dicūt indistincte prestari legata irritato testamento per querelā vel ipso iure: qz nō est preteritio vel exheredatio rite facta. ¶ Et bene est vt hic subiiciamus que inouētur in querela ꝓ codicē vel ꝓ autē. Innouatur aūt ꝓ codicē qz olim liberi nec esse habebāt ꝓbare se gratos fuisse nō incumbebat heredibus ꝓbare de ingratitudine. Hodie aūt presumūtur liberi grati nisi ab heredibus ꝓbarent ingrati. s. cū testator eos dixerit ingratos si eñ tacuit nō licebit heredibus de ingratitudine aliq̄d dicere. vt. j. e. l. li. ⁊ l. omni modo. Itē olim agebat exheredatus querela si minus habebat quarta sed ꝓ codicē agit ad supplementū sicut ⁊ agit qñ relictū est ei quod sufficit ad quartā ⁊ postea est euictū. Nā quartam sine onere ⁊ siue aliqua diminutiōe debet habere imo si in quarta dies vel cōditio est adiecta ꝓ nō appositā debet haberi. Itē ⁊ idē in onere quod tñ pater vel mater nō causa onerꝫ sed ob ꝓuisionem liberorum statuit pupillariter substituēdo vel ꝯditionē emācipationis apponēdo seruabit. vt. j. e. l. oīmodo. ⁊ l. sancimus. ⁊ l. qñ. ⁊ l. filijs. ⁊ l. ex tribus. Item si faciat exēplariā substitutionē forte vel fideicommissariā qua nō magis quēlibet filioꝝ grauauit quam cuilibet ꝓuidit. vt. j. de impu. ⁊ alijs sub. humanitatis. ⁊. j. eo. l. si pater puelle. §. j. Item iure veteri nō transmittitur ad heredes querela nisi preparata puta per cōminationē vel denūciationez vel libelli dationem vl agnitionem bonorum possessionis extraordinarie que dabatur gra agnoscēde litis. vt. ff. e. l. post humus. §. vlt. ⁊ l. quēadmodum. Hodie autem transmittitur ad suū heredum ⁊ si nō sit preparata. vt. j. e. scim⁹. §. vl. per autē. de triente ⁊ semuncta, est debita portio liberis. Nam si ɔttuor sunt vel pauciores debetur eis triens ex substantia deficientis hoc est tertia pars assis que cōtinet quattuor uncias. Si fuerint plures debetur eis semis quoquo relicti titulo ex quo inter eos diuidendo cuius usufru, portiones nō possint fraudari a parēte. vt in aut. de triē. ⁊ se. §. hoc nos. ⁊ si instituatur in amplius vel in totum. vt. j. e. scimus. §. cuz autē. Per aliam autē nouissimam autē. vt cum de ap. cogno. §. aliud ꝙ necessarium est ꝓ habeat debitā partem iure institutionis si pater perfectum faciat testamentum. vt si instituat filium heredē ⁊ eum rebus certis pro sua institutiōe iubeat esse contentum valeat testamentū, vt in autē. eadem. §. ceterū si qui. licet videretur ꝓ tūc debeat habere legatarij locuz. vt. j. de here. instituendo heredē. ar. est. ff. de lega. j. l. iij. Itē qui ex testamēto fuit vel esse potuit heres qō nō esset si relictū accepisset iure legati. Si aūt nō faciat pater pfectū testm nō exigit vt filiū instituat heredē cū ⁊ si vellet in tali testō instituere nō posset: nec hīe posset locū querela cum filius ab intestato succedat ⁊ ita seruet ei debita portio. Itē ⁊ illud in veteri ⁊ in nouo seruat iure ꝛ debita portio accipiat detracto ere alieno ⁊ funeris impēsa ⁊ libertatibus ⁊ iō posset cōtingere: vt pater fraudaret filiū debita portione si seruos tm̄ habeat in patrimonio quibus reliquit libertatē instituto filio herede. ni si forte hic erat filius emancipatus hic eñ ab intestato succedet repudiata testamētaria successione vel excludit fraudē defuncti vel si habeat substitutum transmittet ad eum hereditatem ⁊ cōtra eū querelā inofficiosi testamēti instituerit. vt. ff. e. l. papi. §. quarta. Et not. ꝙ hec querela nō est ꝓpria actio. nec eñ agitur vt quid detur vel prestetur nec est ꝓpria accusatio. qz non accusatur quis vt puniat in corpe sed est ius quoddam rescindēdi testamentū in totuz vel pro parte. vt. ff. e. l. circa. ⁊. l. nā ⁊ si. §. vlti. aperit ergo viam succedēdi ⁊ obtinet medium nomen. vt dicatur querela.

¶ De inofficiosis donatiōib⁹. Rubrica. 29

a ¶ Ictum est supra de querela inofficiosi testamenti[a]. Sed quia sepe in fraudē legis excogitantur donationes. vt cesset querela inofficiosi testamenti. vt. j. e. l. j. Ideo ponit de inofficiosis donationibus. ¶ Videndum ergo q̄ sit inofficiosa donatio. Et qñ. Et qb⁹. Et ɔ quos dec̄ q̄rela inofficiose donatiōis. Et
2 quis sit ei⁹ effect⁹. ¶ Est aūt inofficiosa donatio q̄ ɔ officiū pietatis est facta. s. qz per eam liberi vel parētes excludūtur a debito bonoꝝ subsidio vel ex ꝓposito donātis vel re ipsa. vt
3 sequētia declarabūt. Sed illud certū est querelam istam cōpetere siue donator decedat testatus vel intestat⁹. vt. j. e. l. precibus. Superior
4 aūt querela facto tm̄ testamēto ꝓpetit. ¶ Dat aūt ista querela his oībus psonis q̄bus ⁊ superior ergo ascēdentib⁹ ⁊ descēdētibus dat. vt. j. e. l. si filius. Sed excipitur vt dicunt in fratre q̄ donauit. Nā lz q̄rela inofficiosi testamēti q̄ñq; sibi cōpetat. vt. ɔ. ti. j. l. frēs. b tñ ꝑm eos dene
† gatur. Pōt tñ dici ɔrium cū dicat lex istius vl illius vnā esse querele cām ⁊ similē estimandā idē esse ius vtriusq; tpibus ⁊ moribus. vt. j. e.
5 l. vlti. Item sicut superior contra scriptos heredes ita ⁊ hic contra eos quibus donatum est in immensum. ¶ Est autem causa huius querele iniqua exclusio a debito bonorum subsidio.
6 ¶ Multe autez cause dissuadent eam dari. In primis. si aliud ordinarium competat auxiliū.

b vt si ipso iure nulla sit donatio. quia pater[b] do

b Pater.

a Querela inofficiosi testamenti. Et an eiusdem natuꝝ sit q̄rela inofficiosi testi cuz hac q̄rela. vide tex. i. l. fī cōueīt. j. e. ⁊ vide d. Alex. ī ſſi. lv. ij. col. ī. j. volu.

Vide.d. Frāci.de crema i notabili suo.cxxx vij.

nauit filio enti in potestate.secus si emancipa to.vt.j.e.l.si pater.sed nec est huic contrariuz quod alʒ dicitur donationem factam a patre in filium qui est in potestate sua cōfirmari mo te.Nec enim confirmatur quatenus est inofficiosa.ꝛ ideo datur actio fa.herc.pro legitima parte.si ambo sunt coheredes.vel si non sunt coheredes dabitur vtilis actio fa.herc.ar.ff.de dote prele.l.ij.primo respondeo.vt dabitur querela confirmata donatione. in casibus tamen etiam pater filiofa. donat vt dicem⁹.j.fa.herc. Item cessat querela si non ordinarium sed extraordinarium auxilium detur. vt in integ.re sti.ex defuncti persona. vt.j.eo. si filius tuus. Item quarte integre reseruatio scz eorum bo norum que ante donationem erant donantis. vt.s.titu.pro xi.auten.vnde si parens. Item fa cte donationis agnitio.vt.j.eo.l.cum donatio nibus. Itez quinquēnij transcursus.vt.j.eo.l. vlti. Item ingratitudo.vt in auten.de immen sis dona.ſ.hec itaq;. Perficit autem hec perla ta querela. vt reuocetur donatio inofficiosa.

¶Distinguitur tamen a quibusdam. Sit dona tio inofficiosa re tantum. An re ꝛ consilio.vt in primo casu fiat tantum reuocatio debiti sub sidij.vt.j.eo.l.si totas. In secundo casu reuoce tur donatio tota.vt.ff.de leg.ij.titia seio.ſ.im perator. Sed certe nullus est vt dicamus sem per tantum reuocare debitum bonorum subsi dium.vt.j.eo.l.si liqueat. ibi em̄ ponitur de in officiosa donatione re ꝛ cōsilio. Nec obstat lex illa titia.quia dicit id quod donatuz est pro di midia reuocare. Sic enim intelligenduz est.vt reuocet dimidiam trientis totius substantie. vt.j.eo.si tua non dimidiam omnium bonorū.

7 ¶Queri solet quo iure reuocet̄ ista donatio. Et dicūt quidam.vt.R.vtilez hereditatis peti tionem dari quasi titulo habito pro non titu lo quod non videtur verum cum hic donata rius factus fuerit dominus et bona fide. Alij dicunt dari vtilem rei vendicationem q; satis dici potest proposita tamen primo ista quere la ꝛ per hanc recisa donatione. directa enim non potest dari cum hec donatio in fraudem hominis non in fraudem.l.sit facta.vt.ff.de iu re pa.l.si libertus. Nec tamen hoc dico.vt per omnia similis sit patrono hic filius: quia hic sola donata.ibi quoquo titulo alienata. dolo tamen reuocantur hic et sine dolo. vt dictum est.fiet ergo recisio donationis per hanc que relam sicut rescinditur testamentum per supe riorem querelam non tamen omnino sic:quia ibi ipso iure non desiuit heres esse dominus. at hic non ita credo ꝛ merito quia hic cui do natuz est non sola voluntate.vt heres habeat dominium. Ideoq; licet infirmetur voluntas p hanc querelam remanet tamen dominij transl atio per traditionem factam.at in herede in firmata voluntate defuncti non potest dici pe nes eū aliq̄d remanere. Posset etiam dici dari cōditionē ex lege. Nam ſm veteres leges non fiebat hec renouatio.

¶Lex prima. 30

¶Si vt allegatis quomodo his duobus filijs dari pōt querela cū quarta habeant ꝛ etiā plus q; ꝛ alij duo erāt. vt in lra pponit. Et due vncie pr̄ ḡrta sint. Rñdeo q; pr̄optū est dicere q; ex dua bus vncijs. nō patrimonij quod erat ante do nationem fuit institutus sed eius quod remā sit puta donauit decem vncias ꝛ remanserūt due tantum: has duas diuide in duodecim et illa ex duabus vncijs eius quod remansit fue runt instituti. Sed cum aliquid habeat nomi ne querte cur querelam intendit. Respondeo quia ꝛ superiorē olim habebat sed minus quar ta haberet sed hodie remittitur omne grauā men.vt.s ti.j.scimus. Dico ergo q; siue hec ha beat querelaz ſm leges veteres ꝫ legatarios in modum exceptionis siue etiā hodie remit tatur omne grauamē tamen etiā hodie hanc ꝙ relam esse ꝓponendam si id quod apud eū est ad quartā nō sufficit ꝛ ita habebit vtriq;. Sed quid si sufficiat rem issō sibi onere p.l.non vi detur lex velle ista q; hanc querelam ꝓponat. Sic em̄ ait vtpote quartam ꝛc. ¶Item querit Jo.quid si donaui primo.ix.hic quidē nō est in officiosa donatio q; adhuc in bonis supest de bitum bonorū subsidium postea facio testamē tum ꝛ te filium instituo in reliquis trib⁹ vncijs ꝛ a te multa legata relinquo. An hic filius que retur aliquo modo querelā inofficiosi testamē ti nō habet ꝙ quartā habet vel hr̄e pōt trium vnciarum que supsunt ꝛ remanserūt factis do nationibus tpe mortis.vt.s.ti.j.l.cuz querit.

¶Itē hanc nō habet q; nullo mō donatio fuit inofficiosa quod si est ergo sic pater pōt donā do fraudare filiū qō videtur esse ꝫ ſniam oim legum huius ti. Et ꝫ quidem negari nō posset quādo aliquo casu fraudare posset pr̄ filiuz. qd deniq; si ola in mari ꝓficiat. Rñ. Jo. q; si dona tione illoz nouē fraus facta fuit q; fiat renoca tio nouē nec ꝓdest si dicas nō fuit refraudat⁹ in illis q; ꝛ si tūc nō erat fraudatus fraudabat tamen sicut in vsucapione alʒ solemus dicere ꝛ nunc relictis vltimis legatis in oibus etiam preteritis donationibus videt̄ fraudatus vñ etiā per duodecim pr̄s. fit reuocatio in mille q; etiā vltra dodrantē qd nūmū donat nec miruz q; hoc idē dicimus in.l.fal.vt.ff.ad.l.fal.l.in q; titate.ſ.vlti. Si vo re trīs fuerit inofficiosa oī remedio videt̄ excludi nisi per autē. de īmēsis dona.quod ḡnaliter loq̄tur vbi īmensa fuit do natio q; quartā bonorum que erat ante dona tionem omnino debet habere filius.

¶De inofficiosis dotibus. 31

8 ¶Romptū est leges le gibus cōcordare. vt ī aut̄.de exhi.ꝛ itro.re. ſ.vlt.in fi.ꝛ j.e.l.j.ergo sicut ad in star inofficiosi testamenti querela inofficiose donationis inducit ita ad instar in officiose querele donationis ꝓdita est quere la inofficiose dotis. si ergo mater bona omnia

BIU Cujas

vel pene oia in filiorũ fraudẽ dederit in dotem
pro se. vel forte scõm Pla. pro filia vel pro mu-
liere alia p querelam inofficiose dotis fiet re-
uocatio. vt filijs conquerentib⁹ emolumẽta de-
bita deferant. vt. j. e. l. j. videtur tñ q vbi muli-
er pro alia muliere donat dotẽ locum hz que-
rela inofficiose donationis q; quantũ ad do-
nantem nõ dos est ſz donatio. ¶Jtẽ hec ſi mu-
lier erat maior. nam ſi eſſet minor restitutio cõ-
peteret ⁊ ideo querela ceſſaret. Nec obſtat qđ
legitur. j. de iure do. l. nulla. illa eñ ſola ratio
q; mulier donat oia bona nõ est ratio ſufficiẽ-
ens. Sed poſſunt eẽ alie rationes reuocandi.
vel q; mulier eſt minor vel q; fraudat filios de
bita portiõe vel q; nõ ſeruarat filiorũ affectio
a nem. Hodie[a] tñ non videtur q cõpetat iſta que
rela cum filius primi matrimonij habeat con
ditionem ex. l. vt tñ cõſequatur quantũ ma-
ter dat ſcõdo marito ex cã dotis vel pro quocũ
q alio titu. vt. j. de ſecũdis nup. l. hac edictali.
et in autẽ. de nuptijs. ſ. optimũ. ⁊. ſ. q; vo ha-
ctenus dicendũ. ſz olim ita demũ locũ habebat
ſi mulier cõueniſſet marito vt ex morte ſua lu
craretur dotem. Alioquin cum mortua mulie-
re dos redeat ad filios quomodo haberet lo-
cum querela inofficiose dotis.

¶De petitione hereditatis. 32

Dictuz eſt ſupra
dei inofficioſo teſtamẽto cuius
querela preparatoria ẽ vniuer
ſalis iudicij id eſt petitionis he
reditatis. ⁊ ideo hereditatis pe
titione ponit que quidẽ qñq; eſt directa qñq;
vtilis ⁊ hic ſup vtraq; cõfuſe ponit rubricã ſed
in. ff. primũ ponit de directa poſtea de vtili id
eſt de fideicõmiſſaria here. peti. ⁊ de poſſeſſo-
ria here. pe. Et idẽ in ea que daf ei q emit a fi-
ſco. vt. ff. e. ei qui ptes. q̃ quidẽ vtiles dicunt re
ſpectu agentiũ qui iure ciuili nõ admittebant
et ſic directa dicitur mihi dari hereditatis pe-
ti. q; de iure ciuili admittor. ſz illa duo directo
et vtiliter reſpectu reoꝝ ponunt. plerunq; tñ
dicitur dari vtilis id eſt directa vtiliter vel di-
recta id eſt vtilis directo. vt. ff. e. etiã. ſ. j. ⁊. ſ. ſi
quis ſciẽs. ⁊. ſ. itẽ ſi quis. ¶Videam⁹ ergo de
directa cui detur. Et ſ̃ quẽ. Et que veniant in
1 eã. Et qualis ſit actio. ¶Datur añt directa ab
inteſtato vel ex teſta mẽto ſuccedẽti p le. vel ſe
natuſconſul. Jtẽ p ſe. vel per aliũ. vt. ff. e. l. j. ⁊
2 ij. ⁊. iij. ¶Directo añt datur ſ̃ eum qui poſſidet
pro herede vel p poſſeſſore qui nullã cãm poſſi
dendi hz nec cõtendit ſe heredẽ vel ſi p menda
cium cõtendit tenef. Alioquin expediet ei ne-
gare qđ non d⁹ eẽ. vt. ff. de tributoria. l. illud. ſ.
vlf. ⁊. j. e. l. regulr. ⁊. l. ſz. ⁊. l. p herede. ⁊. l. qui in
3 ter. Hoc tñ eſt notandũ qđ demũ petitiõis he-
reditatis propoſito libello faciende ſunt iter
rogationes poſſeſſori qualr poſſideat. vt. ff. de
interroga. ac. l. j. in prin. ⁊. l. de etate. ſ. ij. hoc ẽ
an credat ſe heredẽ. Si rñdeat credo ergo pro
ceditur in petitiõe hereditatis q; poſſidet pro
herede. ſi rñdeat non querã titulũ quẽ ſi proba
uerit non procedetur in petitione hereditа-
tis ſi non probauerit preſumit⁹ q pro poſſeſſo
re poſſideat ⁊ ſic intelligitur qđ dicit. C. e. cogi.
vt bona ſit exceptio preter eũ q ⁊c. ergo ille q
cogitur dicere id eſt rñdere vtrũ pro herede vl
pro poſ. poſſideat cogit⁹ dicere id eſt probare
b titulũ[b] prout pmiſſum ⁊ diſtinctũ eſt. Et huic
ſñie etiã. ſ. in aliquo videf ſconſenſiſſe ſed tñ
multa alia prave dixit. ſ. qđ non teneat rñdere
poſſideat pro herede vel pro poſ. ⁊ cogit⁹ in pe
titione here. pbare titulũ per quẽlibet cogna
tum in rei vendicatiõe p proximũ tñ que ſom
nia videntur eſſe potius q̃ prudentis opinio-
nes. Vel dic q bene dixit. Nã i rei ven. p proxi
mum ſz filiũ reſiſtentẽ. vt. l. ſiue poſſidetis in
petitione here. p quẽlibet cognatũ reſiſtentẽ
quinimo p extraneũ reſiſtentem op⁹ agentes
probare ſe heredẽ ſi vult vincere. Ad ſo. Dño au
tem Bul. videbat qđ debeat interrogari poſſi
des pro herede. an pro poſ. an nõ. ⁊ ſatis erat ſi
rñdeat poſſideo pro herede vel pro poſ. vel nõ
poſſideo pro herede vel pro poſ. hoc tñ ſerua.
vt ſi de mẽdacio cõuincatur amittat poſſeſſio
nem. vt. ff. de rei ven. l. pe. ſi dolo vel lata culpa
mentiatur alioquin penitere pot cũ non ſit lis
conte. nec ſit captio actoris. vt. ff. de inter. ac. l.
de etate. ſ. vlf. Jtem directo petitur hereditas
vbicunq; titulus reputaf pro non titulo. vt. ff.
e. l. nec vllam. ſ. j. ¶Sz quidã dicunt dari vtilẽ
quos cõfundit qđ dicitur. ff. e. l. etiã. ſ. ſi quis.
Utiliter añt datur ſ̃ eũ qui dolo deſijt poſſ vel
obtulit ſe petitioni hereditatis cũ non poſſi-
det ⁊ hoc ignorante actore. vt. ff. e. l. nec vllam.
ſ. vlf. ⁊. l. etiã. ſ. ſed ⁊ ſi nihil poſſideat. ⁊. l. qui ſe
lif. vel qui putat ſe bonorum poſſeſſorem eſſe
vel fideicõmiſſarium vniuerſitatis eſſe. vt. ff. e.
l. pro herede. ⁊. l. etiã. ſ. idem erit dicendus. vel
qui emit vniuerſitatem malafide ſi bona non
tenetur niſi in duobus caſibus id eſt vbi mo-
dico diſtracta eſt hereditas ⁊ vbi non compa-
ret venditor. vt. ff. eo. l. etiam. ſ. j. ⁊. ſ. ſi quis
ſci. Nec diſtinguunt quidam habeat vel non ha
beat regreſſus de euictione emptor here. licet
diſtinguant in eo qui ſingularem rem emit et
conuenitur rei vendi. vt. ff. eo. l. ſed ⁊ ſi le. ſ. itẽ
ſi rem. Jtem qui emit a fiſco. vtiliter conueni-
tur. vt. j. eo. l. etiam. ſ. item ſi quis a fiſ. Illud
autem in reo non diſtinguo poſſideat heredi-
tatem totã vel partẽ vel rem ſingularẽ q; ſup
his locũ hz hereditatis petitio. ¶Dic tñ erran
tes quidã dixerunt q ſi vnam rem tñ poſſide-
as poteris de iure ſtricto conueniri ad heredi
tatem totam ſi actor eſt inſolidum heres ſi pro
parte ⁊ pro illa parte peti ¦poterit hereditas
ſed de equitate liberaris reſtituẽdo quod ha
bes. vt. ff. eo. l. regulariter. ⁊. l. licet. ⁊. ff. ſi pars
here. peta. l. j. ſ. j. ⁊ ſimile inducunt. ff. de pecu
lio. queſitus. primo reſpon ſo. ſed domino meo
videbatur ſ̃ q enim ius ſtrictum poteſt aſſi-
gnari vnde teneatur ad id qđ nec dolo vel cul
pa deſijt habere nec in eo eſt delictum com-

b' Titu-
lum. Vi-
de. d. ia-
ſo. may. i
l. ſi lega-
tum. cir-
ca mediũ
ver. iij. p
iſtuz tex.
vt. ff. de
eden.

BIU Cujas

missum vel quasi. Dic ergo ꝙ si insolidum sit heres vt tu vnam rem tenes peto eam insolidum mihi restitui quia insolidum dico me heredem. Ecce istud quia vendicat id est attribuit mihi totam non aūt peto totam ⁊ in act. de peculio quod dicit tenere ⁊ si non sit in pecunia. expone id est tenere poterit si tamē erit in peculio tpe rei iudi. vt ibidem dicetur. Nam et hic spectatur tempus rei iudi. vt. ff. e. si quo tpe. Non autem tenet nunc qz dñs nec habet nec dolo desijt habere nec culpa. vt. ff. de libe. le. l. si quis re. ⁊. ff. de peculio. quotiens. ℱ. si semel. Sed in reo attento teneat rem corporalē an incorporalē. Si corporalē seruatur quod dictū est. si incorporalem vt quia debitor fuit defuncti vel hereditatis ex delicto vel quasi delicto tenetur quia pro possessore quasi possidere videt. si vo debeat ex cōtractu vel quasi idē si tamen se contendat heredem alioquin contra. vt. ff. e. l. etiā. ℱ. vlt. ⁊. j. ti. j. l. vlt. ⁊ pe. Si tamen non debeat pure cauet. vt. ff. e. quod si in diem. Si autem fuit quis debitor heredis non hereditatis vt quia gessit negocia heredis nō hereditatis iacentis nō tenet hereditatis peti. sicut nec illa resvenit in qua heredi cepit cōpetere directa rei ven. quia cōpleuit vsuca. vt ff. e. l. ⁊ non tm̄. ℱ. ꝙ si. ¶Qualiter aūt debeat ḡs hereditati ⁊ ḡliter heredi tm̄ dicit. ff. e. l. ꝙ si in diem. vsqz in fi. l. Et sunt ꝟ notanda ꝓ eo ꝙ si quis semel nactus est possessionem rei hereditarie. ⁊ postea amittat non agitur heredi. peti. quia illa actio non incipit tm̄ sibi competere. ¶Nunc videndum que veniant in heredi. peti. Et quid est hereditaria et que sint in hereditate vt res etiam cōmodate vel pignorate vel quarū habuit testator retētionēvt plene dr̄. ff. e. l. item videndū. ℱ. vlt. ⁊. l. ⁊ nō tm̄. vsqz in fi. l. ⁊. l. item ve. vsqz ad illum. ℱ. cum predixi mus. et. ℱ. idem recte. Item veniunt incorporalia cū illa natura tm̄ quā habent naturaliter nō accidentaliter. Et ideo vnū simplum quod a principio debetur per acqui. veniet in heredi. peti. nō aliud quod est ex inficiatione. vt. ff. eo. l. item veniunt. ℱ. cū predixīmus. et. l. illud. ℱ. actiones. ⁊. l. euicta. Item res principales ⁊ fructus ⁊ oīs rei accessio veniunt in hac acti. Et vna est hec actio pro rebus et fructibus qz est vniuersalis sed in rei vendicatione vna est pro re actio alia pro fructib⁹ vtrobiqz tamen boneſi. pos. facit fructus suos licet q̄dam dicūt a cōtra. Dic ista materia aggregata per. d. alex. l. l. si marito. i fi. ff. sol. ma. a ūn peti. heredi. ℑ. vt. ff. e. l. item veniunt. ℱ. fructus. ⁊. l. sed et si le. ℱ. vlt. ⁊. l. ꝙ si ones. et. l. ancillarū. ⁊. l. post se. ⁊. l. si possessor ⁊ ex heredis. ⁊ accipe fructus impense deducta. vt. ff. eo. l. si a parte. ℱ. vlt. Itē veniūt oīa quecūqz occasione alienationis rerū habuit possessor puta penā vel vsuram. Alioquin cōtra vt si stipulatus est penā si alius deijceret eum de possessione vel si alius non veniret ad iudicium cū ipse alium cōueniret pro re hereditaria. vt. ff. e. l. vlt. ℱ. ꝓnūn. ⁊. l. at vbi. ⁊. l. ſ ⁊ si le. j. respōso. Itē venit dānū datū a possessore. vt. ff. e. si a pte. ℱ. si possessor. Itē veniūt in hanc actionē qz possessor exegit a debitoribꝫ hereditarijs noīe suo non noīe veri heredis ⁊ ideo possessor nō tenet vero heredi act. neg. ge. vel cōdi. certi ex eo ꝙ suum negociū videat gessisse. Sz hac vniuersalis actiōe. vt. ff. e. ſ ⁊ si le. ℱ. petitio. ⁊. s̄. de transac. l. iij. ℱ. debitor. Itē veniunt ⁊ ea que ḡs dolo desijt possidere si extant nō deperdita vl diminuta vel si reus ab emptore nullo mō recipere pōt iuratur ℑ eū in litē. Si vero sint deperdita vel diminuta tenet ad preciū cōe ⁊ est deperditū qz in rerū natura desijt eē. Diminutum qđ est vsucaptū vel eorū precium. vt. ff. e. si possessor. ℱ. vlt. ⁊. l. deperditū. ⁊ hoc i rebus hereditarijs venditis que nō onerabunt heredi tatem vel nō erant steriles. Nā in his siquidez vendant post litem motā idē si ante venit tm̄ preciū acceptū. vt. ff. e. l. itē veniunt. ℱ. a quo. ⁊ l. si possessor. ℱ. j. ⁊. ff. de rei vē. itē si verberatū. ℱ. si quis rem. Itē veniunt vsure fructuū. ¶Et oīa p̄dicta veniunt p̄standa a malefidei possessore. ¶In bone aūt fidei approbat regula que nō fallit. i. ꝙ nullo casu teneat ad aliquid prestandū in petitione heredi. nisi inquātū sit locupletior tpe rei iudica. vel litis cōtesta. Bone fidei aūt est vel qui hz iustā cām putandi se heredem vel etiā iniustā errando puta in iure vt satis sit ꝙ nō versatur dolo. vt. ff. e. itē veniūt. ℱ. oēs. ⁊. l. sed si le. ℱ. scire. ⁊. ℱ. consuluit. ⁊. ff. de libera. cau. l. igitur. ℱ. ſ. ¶Porro bonefidei incipit esse malefidei interpretatiōe iuris quo ad fructus restituendos ⁊ supiora prestanda. Itē quantū ad vsuras fructuū perceptorū anteq̄ b fieret malefidei. nota postea denunciatiōe b facta mota cōtrouersia. lite cōtesta. scientia vndecunq̄ habita ꝙ sit aliena hereditas. vt. ff. e. l. itē veniūt. ℱ. petitā. ⁊. l. ſz ⁊ si le. autē. ⁊. l. si q̄d. ℱ. si quē. ⁊. l. heres furti. ℱ. vlt. Secus ꝑtum ad facilitatē prestandā vbi vere scit alienā habere. vt. ff. e. l. illud quoq̄. ℑ. tm̄ ad nihil fieri malefidei possessore dicebat nisi sciret alienā. ℑ. ar. C. de acqui. pos. l. nemo. Item est hic notandum ꝙ in rei vendi. non fit quis malefidei nisi lite cōtest. nisi denunciatio fiat in cōparatiōe 6 rei. vt. C. de rei vendi. si fundū. ¶Opponit aūt petenti hereditatē exceptio bonefidei possessore vl a malefidei possessore iploratur iudicis officiū ne restituat nisi deducant expense gr̄a rei facte. vt. ff. e. l. plane. ⁊. l. miles. Sed i rei vēdicatione. vt. C. de rei vendi. demum. nisi fieret malefidei in faciēdo de nouo. vtrobiq̄ em̄ dicā ꝙ tunc videbatur donasse. qz predicte leges loquuntur cū in reficiendo facta est expensa. Et assignat differētia inter possessorē bonefidei ⁊ malefidei vt bonefidei pos. oī mō expensas deducat. ſz res nō extet in quā fecit sicut tutor vl curator consequit. predo aūt nō aliter ꝙ si res melior sit nunc. Nec distinguit sit necessaria expensa an vtilis. Immo ⁊ si voluntaria sit prosicit possessori bonefidei exceptio doli. predoni aūt probe dr̄ non debuisse in alienā rem supernacuas expēsas facere vt tm̄ ptās ei fieret tollendorum eor̄ q̄ sine detrimento rei tolli p̄nt. Et est impensa necessaria q̄ si nō eēt facta res

b Dem ciation Vide feli. p chre. i. ij. in vl col. v fallit. extra p̄esa ptio.

BIU Cujas

erat peritura aut longe deterior futura. Utiles sunt q̄ rem meliorē faciunt deteriorē autez eē nō sinunt. vt. ff. e. l. plane. & l. vtiles. & de verb. sig. l. impense. Hoc in expēsis ob perpetuā vtilitatem rei factis expense eñ fructuum semp deducunt de fructib⁹ etiā a predone. imo nec aliter videtur eē fructus nisi deducta ipensa q̄ fit gratia querendor̄ fructuū vt in arando: cogendor̄ vt in triturando vel metēdo: & cōseruandor̄ vt in cōducendo vasa in quib⁹ reponentur imo & si nihil fructuū perceperit possessor bonefidei deducet sumptus ex hereditate. nō ita est in malefidei possessore. vt. ff. e. si a pte. ſ. vlti. et l. q̄ si sumptus. Itē reputantur hereditaria q̄ creditoribus sunt soluta etiaz noīe bonefidei possessoris dicit se nō dānandum. vt. ff. de neg. ge. ne seruus. & tūc cedit cōditio indebiti q̄ ei datur ex consumptione sed nō cauet de defensione lz malefidei caueat. & ita intelligo qd̄ dicitur. ff. eo. l. si quid. Si vero bonefidei possessor de suo & suo noīe soluit nō retinet de hereditate. Nec agit ꝯ verum heredem. vt notaui. ff. de neg. ge. si pupilli. ſ. itē queritur. su per glo. dñi mei. nisi in casu q̄n is q̄ soluit nō erat soluendo tūc eñ retinet. vt. ff. eo. l. qd̄ si possessor: ageret tñ etiam malefidei si noīe hereditario soluit. vt. j. e. l. vlti. Si vero indebitū soluit nec ex hereditate retinet. nec repetitur. vt. ff.
1 eo. si possessor. ſ. bonefidei. ¶ Est aūt hec actio ciuilis. q: senatusconsul. inducta. vt. ff. eo. item veniunt. ſ. pzidie. & ff. de legi. & sena. consul. l. ius ciuile. vnde & centūuiralis dicit. q: senatores erant centū numero. vt. j. e. l. vlti. pzetor tñ q: nihil intentatū reliquit sup ea tractauit. vt ff. eo. l. diuus. & ff. si pars here. pet. l. j. in prin. et ita erat olim pziuilegiata hec actio vt lite conte. in ea vel si speretur cōtestando. nō potest possessor vel petitor cōueniri a creditoribus hereditarijs vel legatarijs. ne fieret pzeiudicium alteri qui nō conuenit quasi alter qui conuenitur pzesumat esse heres. q: cōuenitur vt heres. Nā ex eo qd̄ fit inter alios. quale pzeiudicium generatur iter alios. Magnitudo eñ & auctoritas centumuiralis iudicij nō patiebatur per alios tramites viam hereditatis petitionis infringi. vt. ff. de interroga. acti. l. & q:. et de act. & obli. l. qui cū herede. Hodie aūt distinguuntur creditores a legatarijs. Creditores enim vel agētes ex ꝯctu defuncti pñt agere ꝯ petitorem hereditatis vel ꝯ possessorem quem eoz̄ eligunt. & si electus succumbat i hereditatis petitione aget pzo eo qd̄ soluitur ꝯ victorez neg. ge. si victor erat heres. Alioquin tenebit condi. ex. l. creditor aūt nō tenetur satisdare electo de restituendo: eo q̄ accepit si electus succumbat in hereditatis petitione. Si aūt legatarius agat datur ei electio an velit contestari pzo legato ꝯ scriptum heredem et expectare hereditatis petitiōis euentū vt restituatur ei legatum cum legitimis augmētis si competit ei legatum vel si velit statim exigere legatum a scripto herede poterit ſz tñ cauebit vel satisdabit pzo qualitate persone sue quod si non obtinuerit eius iura restituat rem cum fructibus deductis & necessarijs & vtilibus expensis: vel restituat pecuniā sibi datā cum vsuris ex quarta parte centesime curren tibus. Hoc in legatis rerum vel pecuniarum. Si aūt relicta esset libertas vel fideicōmissaria non agitur de eis vel pzo eis intra annū a mor te testatoris numerandū. Sed si quidē heredi tatis petitionis iudiciū intra id spaciū terminum accipiat sed euentū iudicij libertates vel habent effectū vel euanescunt qd̄ est notabile et ꝯ regulam que est. ff. de exceptiōe rei iudic. l. j. & ita est speciale in querela inofficiosi testamenti. Vel quod dicitur euanescunt exponere id est euanescere pzima facie videant q: quale quale pzeiudiciū generatur eis. Si aūt annale tps emanauerit tunc libertatis fauore & humanitatis intuitu cōpetunt quidē directe libertates ex fideicōmissarijs aūt in libertatē serui eripiuntur etiā si testamentuz erat min⁹ solenne vel ruptum vel irritum vel inofficiosum. Secus si postea pzobet falsum. Falsitas tñ codicillorū non obest libertati. vt. j. de fidei commis. liber. l. j. nec eñ heres hz dñium seruorum ex codicillis sed ex testamento si tum qui ad libertatē peruenerunt fuerint actores vel alias ratiocinijs suppositi necessitas imponat eis res hereditarias & rōnes reddere qd̄ est ꝯ regulā que est. ff. de neg. gest. l. eum. & l. que vtiliter. ſ. que cure. & est ideo q: sicut vnum spāle inducitur pzo eis ita & aliud ꝯ eos est. ius aūt patronatus cōpetit ei qui ex legib⁹ ad id possit vocari & mixta est in rem & in personā. vt. ff. eo. l. sed & si le. ſ. pe. & j. eo. l. hereditatis. & in eo qd̄ personalis est pōt dici eē ex quasi ꝯctu bonefidei. vt insti. de act. ſ. actionū autem quedā
2 sunt bonefidei quedā malefidei. Also. Et habet multa cōia cū rei ven. & multas dīas. vt. & j. notaui in quibusdā & alia pñt notari. nam pe. here. soli heredi. rei ven. ex quacunq̄ causa dño. vt. ff. de rei ven. l. in rem actio. Ita petitio here. datur ꝯ possidentem sine ti. vt. ff. de rei ven. l. in rem actio. rei ven. ꝯ quemlibet etiaz sine titu. In rei ven. bo. fi. pos. non tenetur de cōsumptis & si sit locupletior: nisi in duobus casibus. vt. ff. de rei ven. sumptus. & l. emptor hic ꝯ. Itē per petitionem here. petitur vniuersitas iuris tñ per rei ven. vniuersitas corporalis vel corporea tñ hec est mixta rei ven. simplex hec bonefidei. illa stricti iuris. Hic alienatio mota controuersia. In rei ven. post lit. contest. Item hic possessor dicit ti. ibi non. Item in peti. here. si bonefi. possessor vendat non tenetur qui emit rei ven. si habeat regressum de euictiōe. Item in peti. here. missus in bona respondere nolentis lucratur fructus forte non ita in rei vendi. ¶ Notatur & illud a quibusdam q̄ in petitione heredi. veniunt fructus fructuum non ita in rei vendicatione quod non puto ita. arguitur. ff. de rei venditio. l. iulianus si hominem. ſ. j.

¶ Ex senatusconsulti. 33

BIU Cujas

DE quo senatusconsulto hic loquitur ⁊ qd in eo cõtineatur dr. ff. e. itẽ veniũt. ſ. pridie. ⁊ ſ. cuz antecẽ. ⁊ ſ. itẽ placere. ⁊. ſ. inter eos. ⁊. ſ. eos autẽ. ⁊. ſ. in prinatoꝝ. Sed illud notãdũ eſt ꝙ ille. ſ. huiꝰ. l. vſuras vo ꝛc. non loquiť niſi de vſura eiꝰ pecunie q̃ fuit habita exvẽditione rerũ hereditariaꝝ. ſi ergo dicit in illis ꝙ bo. fi. poſſ. quivendidit res hereditarias ſz collegerit vſuras ex die venditionis ſcilicet ex pecunijs rerum venditarum ante litem conte. non tenetur eos reſtituere niſi locupletioꝛ: et quatenus locupletioꝛ eſt factus potes etiã ſic legere. vt illa verba ãte lit. cõte. determinenť per illa reddere cogendi nõ ſunt. q. d. ante lit. conte. Alij ſic legũt. vt loquatur de vſura precioꝝ ⁊ vt loquať etiã de vſura pecunie inuẽte et ſubaudiũt etiã ſed nõ ẽ opꝰ ſic legere. Quod añt diximus in vſuris idẽ et in fructibꝰ rñ. Et hec oĩa ſi queras de tpe curaa renti añ lit. cõte. ceterũ ſi lisª ꝑ dictuz bo. fi. poſſ. ſtatuta ꝛaz quaſi malefidei tenenť. Et hec oĩa que cũ ꝑſtare negauimꝰ ante lit. prestabit poſt lit. q̃ de fructibus perceptis ⁊ percipiendis tenentur. Item a tpe litis current vſure ſam dictoꝝ precioꝝ. Sic poſito caſu videamus de vſura pecunie inuente in hereditate quando prestetur. Et Jo. dicit a nullo eam prestari etiã a malefi. poſſ. niſi malefi. poſſ. eam attigerit. vt. ff. eo. ſi poſſ. j. reſpõ. ſ. conſumẽdo erogãdo nõ ita ſi contemplatione hereditatis latius vtať rebꝰ ſuis: vel ſi pignoꝛi obligat rẽ q̃ eſt in hereditate. vt. ff. e. ſed ⁊ ſi. ſ. ſi quis. et ſ. ꝙ autẽ. Item quid eſt qõ dicit poſt lit. conteſta. nõne idẽ eſt mota controuerſia. Reſpondeo ita. vt. ff. e. l. item ve. ſ. pecuniã. ⁊. l. ſed et ſi le. ſ. ſi autẽ. Et nota hoc eſt ſpeciale circa vniuerſales petitiones ⁊ huius actiones. ⁊ fami. her. vt tantũ operek cõtrouerſia mota quanb tum lit. conte. b Secus in rei ven. Itẽ ſecus in cõi diuidũ. hinc eſt ꝙ in fami. her. etiã poſt motam controuerſiã dicimus prohiberi alienationes. Secus in communi diuidundo: et hec quantũ ad ea de quibus loquitur. i. vſuras et fructus nõ quantũ ad facilitatem. vt. ff. e. l. illum. Item queritur de vſuris fructuũ a quo vel qualiter prestari debeant ⁊ quidẽ bonefidei poſſeſſoꝛ poſt lit. conteſt. tenẽtur, prestare vſuras fructuuz perceptoꝝ ante lit. conte. id eſt anteꝙ eſſet ma. fi. poſſ. perceptoꝝ autem poſt lit. conte. non prestat quia eos ex neceſſitate percepit. ⁊ ita intelligo quod dicit. ff. eo. heres fur. ſ. vlti. ⁊. C. eo. l. j. licet quidã aliter intelligant.

a Si lis. Vide tex. ⁊ ibi alb. ⁊ Bal. in l. ſi more. ff. de rei ven.

b Item cõte. Facit quod vult bar. poſt glo. ibi in. l. ſz ⁊ ſi lege. ſ. de eo. iſ. opff. de peti. here. ⁊ ibi ẽt ponit ſpecial de ea.

¶ Ex ſi poſt motam. 34.

3 SIc loquiť de eo qui emit vniuerſitatez. ſ. hereditatis quotã ptẽ puta dimidiã. diſtinguitur tamẽ vtrum emerit poſt motã ꝯtrouerſiã. vt tũc ipſe et heredes ſui ſicut malefidei poſſeſſoꝛ conueniantur de fructibꝰ. ſ. perceptis ⁊ percipiendis. Et ad hũc caſum eſt aptãda lꝛa q̃ ſequitur. fructibus eñ ꝛc. an ante. ⁊ tũc non niſi a tpe lit. conte. vt. ſ. l. proxima diximus. velut malefidet cenſeak. ſ. quantũ ad fructus ⁊ vſuras reſtituendas: ⁊ lz ſupioꝛi caſui bñ aptetur lꝛa que ſequiť fructibus eñ ꝛc. tñ ad hunc aptari põt vt ſubaudias totis. nam ⁊ ante lite conteſta. augetur fructibus et bo. fi. poſſeſſ. poſſidente: ſed non totis. nec enim conuenitur niſi in quãtum locupletioꝛ eſt. ceterum poſt litẽ tñ de oĩbus: ⁊ hoc vbi empta eſt vniuerſitas. ſi vo ꝙs fuerit emptoꝛ rei ſingularis vel rerũ ſingularium nõ tñ tenek reſtituere fructus. ſz etiam conueniť ſingulariũ rerũ. i. rei ven. Nõ etiã petitur hereditas. q̃ titulo mutak. Noli ſic exponere etiã vt dicas. non tñ tenek petitiõe hereditatis ſz etiã rei ven. hoc eñ falſuz ẽ ſm quoſdam. puto tñ qõ emptoꝛ vniuerſitatis tenek vtili rei ven. noſe ſingulariũ rerum. nã nomine vniuerſitatis tenek hereditatis petitio. Et ita dicit. l. iſta. loquitur eñ in emptoꝛe vniuerſitatis tantum qõ dicitur ex quo lis conteſtata ꝛc. ſubaudi vel cõtrouerſia mota. vt. ſ. proxi. diximus. hic notabat. B. quattuoꝛ. ſ. cũ quis emit poſt litẽ cũ ante litem. Itẽ tenetur de oĩbus. Item tenek de his quos pcipit poſt lit. conte. ſicꝙ reddetur quartũ ſcdo. Itez tertiũ primo.

4 ¶ Caue tibi q̃. l. iſta velle videk ꝙ emptoꝛ vniuerſitatis ſemp poſſit cõueniri vtili peti. here. qõ dicas ſi vis. Sed ego aliter puto diſtinguendũ: q̃ cũ quis emit vniuerſitatẽ mala fide tenetur vtili pet. here. vt hic. ⁊. ff. e. l. etiã. ſ. ſi quis. ſi bonafide nõ tenetur niſi modico eſt diſtracta vel ſi non eſt cõparet venditoꝛ. vt. j. e. l. etiã. ſ. ſi quis. Si tñ non habeat regreſſum de euic. vt. ff. e. l. etiã. ſ. ſed ⁊ ſi. ⁊. ſ. itẽ ſi. Itẽ tenek ſi titulus habeak proꝛ nõ ti. vt. ff. e. nec. ſ. j. Si vero rem ſingularẽ ſine bona ſine mala fide nõ tenetur niſi titulus proꝛ non titulo habeatur.

¶ Ex hereditas. 35

IC caſus ponitur ita. ego a te peto hereditatẽ demũ ſuccũbo decedis ⁊ me heredẽ inſtituiſti. et ego eãdẽ hereditatẽ mõ peto a quodã q̃ poſſidet eã. Aliquo caſu videbatur ꝙ nõ poſſem. q̃ hac in hereditate ſemel iam ſuccubui ſz non eſt ita. q̃ mõ ago non ex prĩa ſucceſſione ſz ex alia. hoc eſt ex perſona eiꝰ cui ſucceſſi. ſz hoc reprobat Jo. q̃ ⁊ ſi ex eadẽ cã vel ſucceſſione ex qua prius egi nũc agerem non tamen mihi obſtaret exceptio. q̃ non ſunt eedem perſonek. Pone ergo vbi a te peto hereditatem que nec ad te nec ad me pertinebar. ſed ad titium ſuccubui. poſtea titius me heredem inſtituit. ſi agam contra te non ideo q̃ ſemel ſuccubui ꝺ te repelleres me. q̃ nunc ex alia cã ago. ſed ⁊ ſi nulli ſucceſſiſſem. ſi tamen ex alia cauſa nunc agerem, ⁊ ex alia egi. puta primo vendicabam hereditatem: quia et teſtamentum matris mee dicebam inofficio

BIU Cujas

sum.modo autem ex alia causa peto puta ex fi deicōmisso nō obstat mihi exceptio. ⁊ est.l.ista in ar.ꝙ qui dicit inoffi.petat hereditatem.

¶Lex de hereditate. 36

VLplene etiaz intelligatur lex ista hanc iubicio distinctionē. Cum possessoz here ditatis petitione cōuenitur.vel repetere vel imputare vult expensas. Distingue expēsas ⁊ possessozes et reputationes a repetitionibus. Si cm̄ bone vel male fidei possessoz soluerit creditozibus hereditarijs pecuniā suam prozpriaz ⁊ noīe defuncti vel veri heredis. si alium contra opinionem suam petat esse heredem ipso iure liberatur[a] heres et possessoz vel retinere potest solutum de hereditate vel repetere per act.nego.gesto.vt.C. de peti.here.l.vlti. Si vo possessoz bo.fi.suo noīe soluisset non liberaf heres per exceptionē vel ipso iure:qz soluens repetet per conditionē indebiti nam vna solutio ⁊ liberationē ⁊ repetitionem parere nō pōt.vt. ff.de cōdi.inde.cū is qui. Si aūt ma.fi.possessoz soluerit pecuniā suā et noīe suo nō repetet qz sciēs soluit idebitū ꝫ agit acti.nego.gesto. contra verum heredē:⁊ si suo noīe soluerit ⁊ verꝰ heres habet exceptionem doli. Item cauet malefidei de defendēdo. vt.ff.de peti.here.si quid. Cum autē bonefidei possessoz vel malefidei possessoz soluerit pecuniā hereditariam noīe defuncti vel heredis ipso iure liberatur heres ⁊ itavtricꝫ reputat heredi. Sive ro bonefidei possessoz vel malefidei soluerit pecuniam hereditariā noīe suo liberaf heres per exceptionē ⁊ eidem cedit possessoz conditionē at malefidei non cedit cōdi.qz non hꝫ sed cauet de defensiōe ⁊ habet exceptionē heres. Si aūt possessoz bo.fi.vel ma.fi.expendat gra fructuū de fructibꝰ tm̄ fit deductio nisi bonefi. nil percepit de fructibus.vt.ff.de peti.here.si a patrono.ſ.vlt. Si vero gratia rei bonefi. expendat necessario velvtiliter vel voluntarie habet exceptionem ne restituat nisi deducta expensa sed non habet actionē sed ma.fi. voluntarias abzadit vtiles vel necessarias conseruat ꝑ iudicis officiū. si tm̄ melioz extet res nūcꝫ in bo.fi.sufficit aliqm̄ extitisse.at in reiven.si queras de expensis dicemus in sequēti summa de rei vēdi.

¶Lex putas. 37

VOiure vēdicabit hic pater hereditatez sui filij. Respōdeo ex sua psona prozpria. si obijciatur qđ dicitur prima causa est in successiōe liberorum verū est si sint in potestate morientis at hi nō erant in eius potestate immo in potestate huius aui:sed hoc non videf bonum ar. per l.que est.ff.de contra ta.si retentus. Dicit ergo ex persona nepotum ⁊ erant hi nepotes infantes vt nec sit opus eozū cōsensu.vt.ſ.de iure de li.si infanti. Alias autē iussus ⁊ voluntas nepotis esset necessaria nisi in casu cum sunt in potestate morientis.vt.ff.de acqui.here.l.vſ.ſ.interdū.⁊.l. siquis bo.ſ.iussus.⁊.ſ. de here insti. l.cum propo.⁊ hoc est qđ dicitur in hereditatē aliquatenus esse opere.vt.ff. de acqui.re.do.l. liber homo.licet in legato sit secus. Sz huic.l. est cōtra qđ dicitur.ff.de iudi.l.lis.sed respondeo hic tolleraf ratione incertitudinis vt ⁊ legitur.ff.siquis in ius vo.non ierit.l.ij.Et no.ꝙ decretū iudicis ipso iure nullum fuit qui dedit tutozes ei qui habere eos non poterat vt et alias notauimus.vt.ff.de tu.et cu.da. ab his.l. seic.igitur non tenebūt que per tutozes facta sunt.vt.ff.de re.eo.qui sub tu.l.qui neq.qđ verum est.quid ergo nunquid decreto iudicis decipietur qui cum auctozitate talis tutozis contraxerunt est hoc iniquum.vt.ſ. de his qui veta.impe.l.j.ad hoc ita respondet Jo. qz aliud est vbi vtpote cū ad hoc detur etatis venia vt licite contrahere ⁊ alienare possit.Cetez tutor non ad alienādū. ſz potiꝰ ad ꝛseruandū datur.

¶Lex si filius. 38

QVid est quod dicit acquisitā esse patri here. cum vt ſ.l.prozi.diximus iussum precedere oporteat. Respōdēt quidā hic fingitur interceſſiſſe mandatū propter diuturnitatem[b] tēpozis.vel ſm Jo.immo vere mandatū fuit sed non constabat filium mandato paruisse vel voluisse presumitur tm̄ qđ voluerit propter tēpozis interuallū quo res ipsas retinuit.

b Diutur nitatem. Vide. d. alex. i.l. sciēdū.in v. col. ff. de verb. obli.⁊ fe li.in.c.al be. in. ij. col.de te sti.⁊ plenius i. c. sicut col. xiij.cum seq.de re iudica.

¶Lex cogi. 39

2 ETbuius.l. habeatur notitia ſm.B. hic est premittendum certum debet esse eum q̄ alios vult cōuenire rei ven. si interrogaf an possideat debere respōdere sicut ait.l.in.ff. de interro.act. qui seruū. ſ.in iure adeo.vt si de mendacio cōuincatur puniaf. vt.ff.de rei ven. l.pe.Sicut ergo in rei vē.cogitur rn̄dere possideat vel nō.ita ⁊ in pe.here. cogiē rn̄dere possi deat pro here.vel nō. Nam tm̄ facit in rei ven. simplex possessio ꝯtum in hac acti.hereditatis modificata detētio vtpote cum oīs homo q̄ sub celo est quocunqꝫ modo quocūqꝫ titulo quaciꝙ fide possideat eo ipso ꝙ possidet rei ven.conueniatur. Jn hac autem acti. vt locum habeat oportet vt quis pro herede vel pro possessoze possideat. Merito ergo hic tenetur. Respōdit hoc vel illo modo possideat. Nec cogitur dicere alterum tantū: sed sub alternatione:et hic est vltimis casus huius legis. Sic ergo ait lex ista nullus possessoz cogitur dicere modū siue qualitatē possidendi excipitur in hac petitione in qua quis tenetur dicere modum ⁊ qualitatem siue possessionis: et ita ponit impzoprietitu.pro modificatione quadaz. Et placet multis hec lectura vtpote vrbana ⁊ elegans et curiosa ratione inducte similitudinis.sed tamen aliquid scrupuli in se habet: nec enim dicit lex ista pro herede vel pro possessoze: sed dicit pro herede an pro possessoze.sed ipse adde-

BIU Cujas

bat: vt diceret an non possideat p̄o herede vl̄ p̄o pos. ⁊ ante p̄termissum iterū sumebat: vt diceret an nō possideat ꝑ herede vel ꝑ pos. P. añt hic somniauit ⁊ mirabilia locutus est ꝑ pter q̄ si alius dixisset ceno inuolui dign⁹ esset dixit em̄ q ꝑ in rei ven. quis cogitur ꝑbare titulum p ꝑximū cognatū q falcissimū est: imo p nullū olim cogi pōt aliquis sed p̄o eo ar. l. sine possidetis. vt no. ē. eo. ff. directa. Item dixit in peti. heredi. quez posse cogi per quemlibet cognatum nō p extraneū nō vt cogatur dicere possideo p̄o herede vl̄ ꝑ pos. Sic em̄ quasi furiosus ꝺ se loqueretur: q⁹ se nō esse heredē fateretur: sed aduersariuz esse: sed vbi nisi ꝑbet titulū instum p̄esumatur ꝑ herede eū vel p̄o pos. possidere que somnia sunt. Jo. autē quasi ihiam. B. tenens aliquātulū. ⁊ valde modicuz. tamē ex eo quod. P. dixit sumit sic ponēdo casuz vt. B. sed in interrogatione faciēda hoc sentit vt debeat possessor interrogari sic p̄mo an possideat. Et si rñdeat nō possideo certum est q̄d debeat esse. Si vo rñdeat possideo scdo interrogabitur. An putet se heredē. Si dicat puto expeditum est: q⁹ quasi ꝑ herede possideat conuenietur. si dicat non puto tertio interrogabitur quomodo possideat vel qualr. Si dicat quid ad te vel dicatur nō dico q⁹ nolo vel similia ecce ergo scio q p̄o possessore possidet. Si vo dicat q⁹ emi possideo queram a quo vt certus possim esse an titulus p̄o nō titulo habeatur aut si dicat a compote mentis emi bñ est: nec hac actione q̄uenietur si vo nō ꝓbet. Si quidē ꝑbet ꝓsumitur q ꝑ possessore possideat: ⁊ q ita sint: faciēde interrogatiōes inuit lex que est. ff. e. q̄ interrogatus.

¶De rei vendicatione. 40

DIctuz est supra de vniuersali iudicio. Sequitur vt videamus de singulari. vt. ff. e. l. j. Videamus ergo q̄d sit rei vendicatio cui detur ⁊ ō quem.

3 Que veniāt i ea ⁊ q̄lis sit. ¶Est añt rei vēdicatio[a] actio q̄ daf sola rōe dñij, vl̄ q̄si ⁊ possessiōis vel q̄si ⁊ cane tibi q⁹ nō dico vel possessiōis q⁹ 4 vtrūq; dz interuenire. Daf añt rei vendicatio ei qui de iure gentiū vt p occupationē vel de iure ciuili vt per vsucapionē. scz triēnij dñium acq̄siuit. Secus in p̄scriptiōe lōgi tp̄is ꝺm nos. Alij cōtra dicunt sicut dicūt etiā in vxore quā dicunt dominam de iure naturali q olim negamus quādoq; tamē etiaz nō dño datur vt ei cui cessa est actio nec em̄ ipse est dñs vt probatur. ff. de iure. do. si sponsalibus. ff. vl. Itez per iuris regulam que dicit minus est habere act. q̄ rem. Sic datur rei vendi. ratione quasi dominij. ¶Datur autem vtilis ratione quasi dominij: vt emphiteote superficiario: conductori vectigalium dummodo non ad modicū ꝑps cō duxerit. Itē datur vtilis ei q̄ emit a nō dño. vt ff. si ager vecti. vel emphi. pe. l. j. ⁊ de supfi. l. j. §. superficiē. ⁊. ff. eo. l. supficia. et insti. de act. §.

a Rei vēdicatio. vide alibi q̄d p Fe. l. c. lz cāz. col. ix. in xiij. no. ō ꝓba.

5 alie añt. Itē ei q̄ longo tēpore ꝓscripsit: lz. ff. b contra dicat. ¶Cōpetit autē rei ven. directo cōtra eum q̄ possidet: vñ interrogatus an possideat non quo titulo possideat. Respōdere debet. vt. ff. eo. l. in speciali. ⁊. l. q̄ petitorio. ⁊ de inter. act. q̄ seruū. §. vl. ⁊. ē. ti. j. l. cogi. Nam parit act. in rem possessor. verbū añt possessiōis non est ita stricte intelligendū: sed ponit p̄o quacunq; detentatiōe. vt. ff. eo. l. officiū. §. quidaz. sed tñ vbi rem immobilē alieno nōie teneo: permittitur mihi dñm in iudicio nōiare. vt. ē. vbi in rem ac. l. h. Utiliter vero datur cōtra eum q̄ non possidet: lz dolo malo desijt possidere ⁊ vocat. l. eam p̄etoriā. Ego tñ puto nihilominus eam ciuilē eē. vt. ff. de noxa. electio. §. si is quē. Illa ergo verba rōne dominij vel quasi referūtur ad actorē illa vero rōne possessiōis vel quasi ad reum: ⁊ sic directa directo. Item vtiliter. Itēvtilis directo ⁊ vtiliter dari poterit. ¶Queri solet an is qui tñ ciuiliter possidet possit cōueniri rei vendi. q̄ quidam negauerunt: puto tñ posse q⁹ huius ciuilis possessiōis restitutione in nullo facto p̄iudicio ei q̄ tñ naturaliter 6 fieri posse dico. ¶Qualiter autem dominiū acquiratur licet in hoc titu. casus ponatur ⁊ singulos tamen modos p̄osequi quibus acquiratur dominiū non videtur expedire q⁹ specialis est titu. in. ff. de acqui. re. do. Et ꝓterea hoc 7 notaui in summa in insti. de re. diui. Veniunt autem in hac actione corporalia incorporalia añt nō veniūt i hac act. q⁹ nec possidētur. Hinc est q vniuersitates q̄ sunt in corpore sicut per hereditatis vel bonorū possessiōis successionē contingit non peti posse actione hac quia nec possidentur hinc est q⁹ nec peculiū dicitur posse vendicari. ⁊ est ratio quia in peculio iura et actiones scilz ⁊ obligationes continentur non tantū corporalia. Sed secus in grege. grex em̄ vel equitiū vendicatur. vt. ff. e. l. j. §. per hanc. et l. vendicatio. ⁊ de pecu. l. quātuberōis. §. in pecu. ⁊. §. sed ⁊ si quid furti. q⁹ in eo grege corporalia tñ cōtinentur. Veniūt mobilia. item immobilia dūtamen dñio nostro subijciant. alioquin non. vt si sint sacra vel religiosa sed actiōe in factū petūtur. vt. ff. eo. l. in rem. §. loca. ⁊. l. q̄ religiosis. Veniūt inalata sed ⁊ aīata veniūt sicut serui. Item filij nō simpliciter rei ven. quia non sunt nostri dñij sed rei vendi. adiecta causa de iure quiritū peti possiunt. Est em̄ ius patrie potestatis ius p̄oprium ciuium romanorū. vt insti. de patria po. ¶Petunt autē a patre non a matre nisi in casu forte. vt. ff. de fideicōmis. li. 8 l. pe. vel vt puto agitur ibi iudicis officio. ¶Ut autē plene sciatur qualiter petat filius distinctio est faciēda. Si em̄ filius a nullo detinetur sed ipse sui cōtroversiā facit scz de filiatione a patria potestate locū habet cognitio p̄etoria p̄o eo exhibēdo ⁊ deducēdo. Sed ⁊ dici pōt q et ꝓiudicialis actio in rem locū habet vt discutiatur sit filius an non sicuti contra eum quem seruum meum esse contēdo ⁊ cessat interdictū de libe. exhiben. nisi ꝓpter ademdam hereditatem sit contētio. vt. ff. de liber. exhiben. l.

BIU Cujas

deinde. ℔. hec autē. ⁊ l. si eum qui se. ⁊ inſti. de acti. ℔. p̄iudiciales. Si vero eſt apud alium ⁊ ſua ſponte locum habet iudicis officium ſicut ⁊ ſi apud neminē eſſet. nam hic apud ſe eſſe videt. Item p̄iudicialis actio in rem eadē rōne ſed ⁊ rei ven. dari poteſt adiecta cauſa de iure quiritū. ⁊ in hac queriť de filiatione et patria poteſtate ⁊ ceſſat interdictū de liberis exhibēdis. niſi qui detinet pariter ſe patrē cōfiteat. Et in his caſibus loquiť. l. iſta. ⁊. ff. de libe. exhibē. l. vlt. Si vo inuitus detineat in hoc caſu p̄dictum eſt interdictū. vt. j. de libe. exhi. l. j. et datur rei ven. adiecta cauſa de iure quiritū. vt hic dī. ⁊ ceſſat p̄iudicialis in rez actio que ſolūmodo cōtra filiū datur. ⁊ rōne controuerſie quā de ſe facit filius. Alia vo rei ven. dat rōne poſſeſſionis quā alius habet ⁊ cōtrouerſie quā facit. Item ceſſat iudicis officiū. Item p̄iudicialis in rem queriť hic tm̄ ſit filius an non. ſit pater vel nō. In alia que dat adiecta cauſa. q̄ritur illud ſit in poteſtate vel nō. Huic diſtictioni videtur contra quod eſt. ff. de mino. xxv. an. l. in cauſe. vbi nō videť q̄ cū iudicis officio alia actio cōpetat. vel aliud auxiliuz detur. Ad hoc reſpondeo q̄ ibi vocat extraordinariū auxiliū reſtitutionē in integrū. que contra ius cōe datur. Secus vo ſi de iure cōi ſibi quis petat act. dari. ſic etiā petit ptās ciuē ſuū. ſic ⁊ abbas monachū ſuū adiecta cauſa de iure cōi. vt petit pater filiū. ſic ergo res que noſtri dominij ſunt petunť non tm̄ ſemp nec in omni caſu. nā in texta ſiue ſita vel inſerta ea quādiu cohereni vendicare non poſſumus ſed agiť actione ad exhibēdum vt exhibeanť. deinde vendicantur. vt iſti. de re. di. ℔. ſi tm̄ aliena. Quid de gemma mea incluſa alieno ānulo. Diſtingue. quid cuius ornandi cauſa ponať. ſiquidē neutrū alteri⁹ gratia ponať. ſed vt habilius poſſideat vtraq; poſſideneť. ⁊ ita intelligitur lex rerum mixtura. ff. de vſucap. ℔. quid ergo in his. ⁊ ideo in eo caſu vtrūq; vendicabiť. vel forte quod eſt verius loquiť ibi cū dubitabať quid cuius ornandi cauſa ponať. nam ſi poneret habilitatis cauſa videť q̄ aurū cedat gēmis. vt. ff. de au. ⁊ ar. le. l. ſi vt habiliter. Si vo gemma gratia ornādi annulū: non poſſidet gēma. immo etiā extincta eſſe videtur. ⁊ ideo non vendicabiť. ſed agitur p̄o ea actione ad exhibendum. vt exhibeatur ⁊ exhibita vendicetur. vt. ff. ad exhi. l. gemma. et ita econtra erit in annulo. ſi cauſa ornandi ei⁹ gemma fuerit iniuncta. ⁊ p̄obatur hec diſtinctio p̄ l. ff. de au. ⁊ argen. leg. l. ⁊ ſi non ſunt. ℔. peruenimus. Quid ergo de tigno iniuncto vtiq; et ipſum non poſſidetur. vt. ff. de acqui. poſ. l. qui vniuerſas. j. reſponſo. vnde nec vendicari poteſt ab eo cuius fuit ſz vere ſit et remanſerit dominus ſed nec poteſt agi ad exhi. vt eximatur quod maius eſt: ſed hoc eſt p̄opter publicam vtilitatem ne ruinis edificiorum vrbs deformetur. vt. ff. ne quid in loco publico fiat. l. ij. ℔. ſiquis. Conſulitur autem domino per actionem de tigno iniuncto contra eum qui bona fide iniunxit vel q̄ ab alio iniunctū poſſidet.

Nam ⁊ cōtra illū puto poſſe dari vt duplū habeat dñs. Si vo malefidei iniūctor fuerit vt cōtra eū p̄dita ſunt remedia rei ven. ad exhi. Itē de tigno iniūcto. Itē cōdi. fur. ⁊ act. furti. due p̄me danť quaſi dolo deſierit poſſidere alieno. nā p̄ma ⁊ ſcōa ⁊ quarta q̄ rei p̄ſecutorie ſunt inuicē vna p̄ altera tollitur. Itē in tertia ℔tū ad vnū ſimplū q̄ō rei p̄ſecutionē cōtinet: quinta vero nullā rei p̄ſecutionē p̄ aliā actionem faciendā tollit: ſed tm̄ pene. ſed ⁊ actio de tigno iniūcto in eo q̄ penā cōtinet furti actioni detrahit. alie vo nō: q̄ tūc p̄ſequūtur. In caſu tm̄ p̄ tigno agiť vt ſeparet ⁊ vendicetur. vt q̄ vir vxori donauit tignum: vel ecōtra. ⁊ non vult reſtituere tignum vel eius p̄tiū. vt. ff. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. ſi donāte. ⁊. l. marcellus. ⁊. l. de eo. Quid ſi ipe poſſeſſor velit eximere tignū. Siquidē poſſidet ab alio iniunctū licebit ei: alꝫ non niſi bonafide iniūxerit. Itē ſolet queri an poſt. xxx. annos ſoluto edificio dñs quondā tigni poſſit vēdicare. ⁊ ſiquidē duplum accepiſſet nō eſt dubiū. vt inſti. de re. di. ℔. ſi ex aliqua cauſa. Si vero non accepit diſtinguo. An is qui poſſidet malafide iniunxit: an nō. ſi malafide poſt. xxx. annos nō potero vendicare. Si bona: ſecus nec videat hoc tibi abſurdū per. l. que eſt in. ff. de peti. here. l. ſi a patre. ℔. ſi p̄edo. Eſt enim in ea mera ratione inductū: vtpote cū in p̄imo caſu eſt q̄ō imputeť actori cū etiā ſtāte edificio rei vendi. ⁊ ad exhibendū. quaſi qui iniūxit dolo deſierit poſſidere poterit intēdere: ⁊ ita quāti in licē iuraſſet ipe cōſequi. In ſcō vo caſu nunc̄ vel ad exhibendū. vel rei ven. potuit intēdere. ⁊ ideo tps non debet ei obſtare. vt. j. de anna. excep. l. j. ℔. vlť. Itē p̄ applūbatis acť. ad exhibēdū intēditur: vt eximātur deinde vēdicētur. Secus dicimus in ferruminatis. Itē in plātatis: ⁊ ſatis: ⁊ naturali alimēto pullulatis. Item in ſpecificatis. In his eīm caſibus repꝛobata eſt Varri et Nerue ſentētia. Itē ⁊ dñi. O. rei ven. ℞m Paulū ⁊ Alphenū ⁊. B. nō damus: ſed acť. in factā ad p̄tiū. vt. ff. e. l. ſi frumētū. ℔. de arboꝛe. ⁊. l. in rem. ℔. itē quecūq; ⁊ de dam. infec. l. hoc amplius. ℔. alphe. ⁊ de acqui. re. do. l. ſed ſi ex meis. ℔. arboꝛ. In pictis plane cōcedimus quod ⁊ ipſi. Quoꝛo in rei ven. hoc perpetuo obſeruatur: vt ſiue aīata: ſiue inanimata: ſiue facta: ſiue infecta petanť ſpāliter faciēda eſt deſignatio: vt plene dicitur. ff. e. l. ſi in rem. niſi in caſu ꝓpter iuſtā ignoꝛantiā. vt. ff. e. que de tota. ℔. incerte. Fructus quoq; p̄ acť. in rem petuntur. vt. ff. eo. l. fructus. Sed q̄ fructuū varia ſit diſtinctio. Itē ſumptuū reputatio. de ſingulis diſtinctiones annectamus. ⁊ primo de fructibus. In ſingulis fructus ſunt naturales: vt pomā. pira. ceraſa. neſpola. que ipa natura pueniūt. Alij induſtriales: vt ſegetes. Item lac pilus ⁊ lana: que induſtria hoīs pueniunt. ſegetes eīm cultura. lac pilus ⁊ lana cura quereuť. Et an pē fiões dō Itē alij ſunt percepti vt quoquo modo a ſolo moꝛū diſunt ſepati. ſicut in bo. ſi. poſ. dicť. vel in hoꝛreis recōditis: ſicut in fructuario. vt. ff. e. l. an-

1 de re. di. ℔. ſi tm̄ aliena.

2 niamus.

3 cebit ei: alꝫ non niſi bonafide iniūxerit.

a Fructus.

4 ctus. Vi de ludo. ro. in ſingula. ccc. xxxv. ctus idu

BIU Cujas

striales. vi᷒ bar. ī l. ex di᷒ uerso. in pn̄. ff. de rei vēd.

tepe. ℱ. perceptionem. ⁊ qui. mo. vsufru. amit. l. si vsufructuarius. Alij sunt percipiendi quod ⁊ duob⁹ modis ꝺ᷒. sine q᷒ potuerūt ab aliquo percipi sine q᷒ nondū potuerunt pcipi ꝓpter immaturitatē. pcipi aūt poterūt tpe ꝓcedente. Itē alij sunt cōsumpti. vt qui desierūt esse. alij extantes. vt qui supersunt. ⁊ hoꝝ alij sunt stantes vt spice. alij pendētes vt in pomis. Itē possessoꝝ alij sunt sine ti. alij cum ti. alij bo. fi. alij maleſi. Vbi ita sparsis q̄ seuimus colligamus. ¶ Sciendū est igitur ꝙ nullus etiā bo. fi. pos. naturales fruct⁹ facit suos. sine titulū habeat sine nō. vt. ff. de vsur. l. fruct⁹. Nec obstat qꝺ ꝺ᷒ de acq̄. re. do. l. bo. fi. quod eñ dicit oēs sic exauditur etiā alteri⁹ facto ꝓcepti. vt. ff. de vsuris. l. q̄ scit. ℱ. ꝓterea. Quid ergo est de his fructibus. Siquidem hi fructus extant vendi cabūtur a dño fundi q᷒ ⁊ fructuū dñs est cū ip se possessoꝝ nō fecerit suos. si vero cōsumpserit eos bo. fi. pos. nō tenet vtpote cū nec habeat nec habere dolo desierit hoc in rei ven. sed conditione sine causa tenetur cū consumpserit in in eam rem quam de suo tm̄ expēdisset. vt. ff. si cer. pe. l. si ⁊ me. Industriales [a] aūt fruct⁹ oīs bo. fi. pos. sine cum ti. sine sine ti. facit suos. Ex hoc quidē nō inuenitur ita. l. expressius. ſ. quod etiā sine titu. suos faciat imno oēs loquūtur vbi titulū habet sicut insti. de re. di. ℱ. si quis a nō dño. ⁊ de acq̄. re. do. l. bonefideidei. ⁊ de vsuris qui scit. ℱ. in alieno. hic tm̄ postea gñal'r lo qui videtur ī oī bo. fi. pos. oēs tm̄ iurisperiti ita intellexerūt vt dicim⁹ ⁊ est satis expressium in ff. qui. mo. vsuf. amit. l. si vsufructuarius. ⁊. ff. fi. regū. l. iiij. ℱ. añ. Licet aūt suos faciat tm̄ si extent iudicis officio nō rei ven. quia pcipientis sunt tenetur restituere. vt. j. e. l. certū. ℱ. bona. In scḋo aūt casu petitoꝝ fiet restitutio acq̄sito rū ex ope nō ex re. ⁊ ita loquit̄. l. que est. ff. e. l. p̄terea. licet. ℙ. ℑdicat De cōsumptis aūt nullo modo tenet. vt insti. de of. iu. ℱ. si vo bo. fi. forte nec ad preciū q᷒ lex dicit eū lucri facere ꝓpt cultura ⁊ cura. vt. ff. si. regū. l. iiij. ℱ. post. Bona aūt fides in initio tm̄ exigit. vt. ff. de vsur. qui scit. ℱ. bona fide. Nec obstat qꝺ est. ff. de acq̄. re. do. bo. fi. ℱ. in ℑrium. q᷒ ibi loquit opponendo vel nō ponendo. Et dico etiā post litē ℑ se contest. facit suos licet a tpe litis ꝓtesta. demū nō controuersie motę sicut in peti. here. officio iudicis restituere debeat. vt. C. eo. l. certū. ℱ. post lit. Si vero sit maleſi. pos. si quidē sine titu. de consumptis tenetur conditione sine causa de extantibus rei ven. nō dico eadem rei ven. quia petitur res ipsa. sed alia omnino licet in peti. here. sit secus. vt. C. de rei vendi. ⁊. l. mala. De pcipiendis autem tenetur iudicis officio. id est quos vetus possessoꝝ pcipere potuisset. vt. ff. eo. l. si nauis. ℱ. vlti. ⁊ insti. de of. iu. ℱ. sed si in rem. ⁊. ℱ. illoꝝ aūt honeste dico. vt. ff. e. l. fructus nō mō licet si inhoneste pcipiat restituere debeat. vt. ff. de peti. here. l. si possessoꝝ ex. Si vero cum titulo sit de consumptis tenetur cōditione sine causa de extantibus rei ven. a pcipiendis autem ꝓpter titulum excusatur. vt

Vi᷒ alexan. ℙsi. cxxj. ī fi. vol. iiij.

[a] Industriales. vi᷒ alb. ī l. sūptus ⁊ ī l. ī fūdo. ff. de rei vēdicatione.

j. eo. l. si fundum. ¶ Nisi in casibus quādo emit ab eo quem scit vendere in fraudem creditoꝝ. vt. ff. de his que ī fraū. credi. l. ait prętor. ℱ. per hanc. Item cum emit ab eo qui metu compulsus ei vēdidit. vt. ff. ꝙ metus causa. l. sed ⁊ partus. Item cum emit cōtra interdicta legū: vñ tanꝯ maleſi. pos. quilibet debet teneri. vt. j. de agri. ⁊ censi. quēadmodum. ⁊ in auc. de nō alie. aut permu. ℱ. si quis igitur emere. Idē est ⁊ si
6 fructus maturos patiat cozrūpi. ¶ Impensarum aūt alia fit diuisio quia alie sunt voluptarie sine voluntarie vt si fiant picture incrustationes lozicationes specularia. ¶ Alie sunt
b vtiles que rem [b] meliozē faciūt deteriozē esse nō sinunt. Necessarie vo que si facte nō essent res erat oīno peritura vt longe deteriozē futura quod plene dic per exempla. vt. ff. de ꝓ. sig. l. ipense vsq̄ in fi. l. ¶ Itē alie fiunt gr̄a fructuū quer ēdoꝝ vt in arando ⁊ colēdo vel cogendoꝝ vt in meteudo vel conseruandoꝝ vt in locādo vasa ad reponēdum. ¶ Alie gr̄a rerum vt q̄ nō gr̄a fructus p̄sentis anni sed ad perpetuam rei vtilitatē. vt. ff. de impensis in re do. fa. l. iij. ℱ. nos. ¶ Sciendū est ꝙ impense gr̄a fructuꝝ facte semper deducūtur. nam nullus casus inteuenire pōt q̄ hoc genus deductionis impediat vsq̄ adeo. vt nec etiam fructus videat nisi in tali ympēsa deducta. vt. ff. fami. her. l. fundꝯ qui. ⁊ solu. ma. l. fructus. Si vero fiant gr̄a rerū aut fiunt de nouo edificando aut in reficiendo nēpe differūt hec iter se. vt. ff. de itinere actuq̄ priuato. l. inde. ℱ. penul. Si quidem in edificando aut est bona aut mala fide. Si bonefid. exceptionem habet si conueniatur habet nullaz omnino actionem si cadat a possessione. vt. ff. de exce. do. l. paulus respondet. licz. ℴ. dedit ei ex sua ficta equitate actionem. hoc tamē varie ex personis ⁊ causis iudicis extimare permittit ti. ℟. vt. ff. eo. in fundo. et hoc si fuit ab initio bo. fi. ⁊ eo tempoze erat adhuc quo edificauit. Alioquin si cum edificauit sciebat rem alterius ⁊ ab initio fuit bonefidei eligit quedam media via. vt. ff. e. l. iul. si in aliena. Si vo sit malefidei donasse omnino presumitur. vt nihil omnino possit repetere. vt insti. de re. diui. ℱ. ex diuerso. Neminem eñ sibi obligare voluit. vt. ff. cōmuni diui. l. in hoc iudiciuz. licet in hoc casu putent dari vtilem actionē neg. gest. ar. ff. de neg. ge. l. si pupilli. ℱ. sed si quis ita. ⁊ C. e. l. ij. sed certe ibi loquitur in vno casu qñ possessoꝝ ex aliena materia edificauit qꝺ postea excipit si non do ⁊c. quasi dicat verum est ꝙ materia ad pristinum dominum reddit nisi do. id est nisi possessoꝝ hoc malefi. ex sua propria materia edificauit. Si vero fiat in reficiēdo siquidem a bonefid. pos. aut necessario vel vtiliter et tūc habet doli exceptionem: aut voluntarie et tunc permittur ei auferre sine lesione prioris status rei. et eo adito vt si tantū perceperit de fructibus quantum facit sumptus fiat hincinde compensatio ⁊ hoc est bene notandum. vt. ff. eo. l. sumptus. Alias vero bonefi. pos. semꝑ faciet fructus suos sed hic si

BIU Cujas

petat sumptus cogitur cōpensare: sic est et in casu. vt. ff. e. emptor. Quod autem de voluntatis dixi verum est nisi dñs tm̄ paratus esset dare ei ꝯtum esset habiturus eis corrasis: qz malitijs non est indulgendum. vt. ff. e. l. in fundo. Si vero sit malefidei hic qui in reficiendo impedit necessarias impensas officio iudicis sibi conseruat non per exceptionē doli. z caue tibi quia hoc officiū iudicis locum non habet nisi cum ipse qui malefi. est possessor postea inutiles sine lesione prioris status rei auferre potest. vt. j. e. l. domum. Voluntarias dicūt z eum posse auferre alʒ quidē perdit qđ magis placet. Hec autem sunt faciēda vbi probauero rē esse meā vel vere vel per presumptiones aliter non. vt. ff. e. l. res alienas. hec ita nisi obsciat exceptiones. vt. ff. e. l. officium ꝓpter ꝙ dicunt etiam eum qui didicit testificata posse producere testes ꝙ ego omnino nego. Amplius z in restitutione facienda habetur damni ratio. vt ff. e. l. non solum. restitutio quidē omnino est facienda si possidet. Et est notandum ꝙ vbi possidet quattuor contra eum prodita sunt remedia id est vt manu militari sibi auferatur si volo vel vt condēnetur inquantū in litem iurauero vel vt condēnetur quo ad interesse vel vt cō demnetur ad rei extimationem. ¶Si vero non possidet: sed dolo fecit quominus possideret tria vltima tm̄ ꝑter primū locū habēt ꝓtra eū. Si vo nō dolo sed culpa duo tm̄ vltima sed si nec dolo nec culpa nullū. Que auxilium debēt habere locū: tunc tm̄ qñ qđ est meū peto. Ego non ita ideo quia peto rem que non fuit mea idē est vt cum ex donatione agitur vel ꝓmissione. vt insti. de dona. ſ. alie. dicas ergo hanc. l. loquī cum iudex iussit eum restituere lz iniuriose qñq; puta cū reus potest se liberare prestādo interesse sicut in re vendicata cōtingit. Nō em̄ dicit qñ iubere debeat sed cū iussit: lz iniuste ꝙ taliter fiat z ꝝ hoc dicēt hec sñia. ſ. de re manu militari auferēda nō de iurādo in litē qz z vbicunq; ex obligatione tenēt dare ad rē dz dānari. vt. j. de ver. ob. vbi nō ap. ſ. vl. nō tm̄ iuratur in litē nisi actio sit arbitraria vel bo. fi. vt. ff. de in li. iur. l. in act. Alij dicunt ꝙ hec sñia in arbitrarijs tm̄ est, restringēda sed quare poneret de interdic. cū nulla inueniant arbitraria. ¶Illud verū est ꝙ quattuor auxilia in arbitrarijs tm̄ locū habent. Est aūt hec actio vt ex ꝓdictis apparet arbitraria sicut z legit insti. de act. ſ. preterea. que stricti iuris est qz oēs arbitrarias stricti iuris dico esse. Heredibus datur non quasi heredibus sed quasi dñis in heredes nō quasi in heredes sed quasi in quoslibet possessores. vt. ff. ad exhibendū. l. de eo. ſ. vlti. ¶Quid si defunct⁹ dolo desijt possidere. Distingue an sit lis cōtest. cū defuncto z tūc oīno tenēt heres. vt. j. q̄ ex deli. defun. l. j. An non z tūc inquantū ad eū peruenit tenēt actiōe in factū nō rei vē. vt. ff. de rei vē. l. si in rē. z. l. cū aūt. In rē est hec actio vt ex ipso nole apparet. Datur ꝑpetuo cōtra eū qui ti. caret. Si vero ti. z bo. fi. munijt tollitur oīno in reb⁹ mobilib⁹ triēnio si res nō sit vitiosa in immobilibus nō ipso iure: sed ꝑ exceptionē tollit decēnio inter pntes
2 z vicēnio inter absentes. Nec interpellat vsucapio lit. contesta. licz interrūpat prescriptio. vt. ff. ꝑ emp. l. ij. ſ. vlt. z. j. e. l. more. licz. Ø. cō tradiceret. vt ar. j. de an. excep. vt pfectius. sed cōstat qz illa. l. tm̄ loquit in certis casibus vnde nō obuiat nobis: sed licet ipo iure interrūpatur tm̄ ꝯtū ad effectū respectu agētis idem
3 est. vt. ff. e. l. si pos. z. l. si mater. ¶Quid ergo si meo nole sit vēditū. Ego tm̄ petij preciū. nunquid preiudico mihi in rei petitione. Dixerūt oēs ꝙ non. Nec ar. dederunt z verū quidē dixerūt qz cū petitio precij sit nulla hic cū expressum z id qđ tacite ineſt similiter nō tenet. i. ratihabitio que ineſt. ar. ff. de ser. ru. pre. l. itē. ſ. qui habet. Illud cōstat ꝙ si expressium ratū haberet de cetero nō ageret. ¶Itē q̄d si nō meo nole vēdideris deinde ꝑ plures man⁹ emptio ambulauerit deinde sit vsucapta z ego in subsidiū ratū habeo an a ꝑmo tm̄ petā preciū. An ab oībus qui vendiderūt. Rñdeo a primo melius videt cū ipe lucratiuā habeat causam. Nā nec alij vident habere preciū cū eis tantundē absit. z est ar. ff. de mino. l. plane quādiu. Item pone titio vēdidisse postea titiū donasse Ø euio. Itē Ø euiū vēdidisse Sempro. hic nō pōt superior ratio locū habere cū tu z meuius lucratiuā causam habeatis. Nūquid ergo vter ꝙ cōuenietur. Pōt dici in superioribus casibus ꝙ vltimus tm̄ debet conueniri propter cuius factum rem meā eo vsucapiēte omitto. Potest etiā alia ratio superiori rñsioni assignari: quia cū ratas habeo oēs: ergo z primā. si primā ergo hi qui emerūt a primo rē eius ꝓpriā emerūt deinde suā dñi facti vēdiderūt. vnde nō debēt teneri: qz rem suā vēdiderūt. quid ergo in ꝓposita scda questione dicemus. Rñdeo videtur aliud dicēdū in hoc: qz lucratiuā habet causam a suo auctore. Vel dic idem ꝙ nō trāsit ad cū exceptio ex persona primi. vt. ff. de pac. l. qđ dictū. z si fa. fur. fe. di. l. ij. ſ. plane si emptor. z ſ. sed an. Sed ponamus ꝙ cām nō habeat vltimus a primo: vtputa tu rē meā habes. a nullo tm̄ deinde emptor ꝑ derelicto eam habet occupat eā quis: z ita vēdit eā quis primo cōuenietur. vt an is qui eā ꝑ derelicto habitā accepit.
1 Illud certū est qđ occupat ab alio nullā habet cām. licet lex dicat eū ex donatione possidere. vt. ff. de stip. ser. l. qđ seruus ex donatione.

¶De vsufructu z habitatione z seruoꝝ ministerio. 41

Dictū est supra de dñio corporaliū rerū. Nūc tractare intendit de dñio incorporaliū rerū. z premittit de vsufructu z habitatione z ministerio seruorum: quia in eis quedam specialia obtinēt: vt ex sequentibus patebit que in seruitutibus alijs non seruantur.
a ¶Videamus ergo q̄d sit vsufructus[a]. Et qua liter constituat. Et in quibus rebus. Et qđ in rebus singulis sit emolumentū vel onus vsus. Et adde

a Usus fructus.

BIU Cujas

ꝙ vſuſfr. est pars dñij pleni qđ dr ex pro pẽtate t vſufru. l. a lij. et ibi bartb. ff. eo. ti. de vſufru. a Cauſalis. vide d iſtovſu fructu cãli Jo. fa. in. ſ. j. in ſti. devſu fru.

fructꝰ. Et quibus modis amittatur vſusfructus. Et quibꝰ actionibꝰ de eo vel pro eo agatur. ¶Eſt autẽ vſusfructus ius alienis rebus vtẽdi fruendi ſalua rerũ ſubſtantia. Eſt em̃ ius incorporale quo ſublato et ipm̃ tolli neceſſe eſt. vt. ff. eo. l. j. t. ij. Et no. ꝙ hic vſusfru. forma lis dr ius. i. ſeruitꝰ. vt. ff. de ſerui. l. j. Cãlis a autẽ vſusfru. i. quẽ aliꝯ habeat cã dñi nõ dr ſeruitus vñ nec petit cõfeſſoria. ſed petit negatoria cũ dñs negat ius eſſe fruendi alij inuito ſe. et ita hic vſusfructꝰ cauſalis vẽdicat rõne dñi. vt. ff. de excep. rei iudi. l. ſi cũ argẽtum. ſ. pe. et prius quidem vſusfru. dñi dr pars. cũ loco domini fructuari habeat vt cũ fructꝰ ei nolẽ p cipiũtur t tanꝯ dño acqruntur. ſic et ei fructus ex opa t re ſua acqrit t ei de dãno infecto cauetur t ſeruũ pro noxa defendit. Itẽ ex die et ad diẽ conſtituit vſusfructꝰ. nõ tñ relinquit i diẽ quo deſinit. vt. ff. eo. l. titio. cũ t pro parte diuiſa t indiuiſa cõſtituitur. Et ſi portionis nõ exprimit nomen de dimidia intelligit. vt. ff. eo. l. etiã. p. l. fal. ipſo iure minuitur. t mortuo eo qui vſumfructũ promiſit heredes et pro hereditaria pte ſueniuntur t cũ ex cõi pdio debeat is qui defendit pro ſua pte tm̃ reſtituit. Item pro eo agitur cõi diui. Item in venditione bonorũ etiã vſusfru. venit. vt. ff. eo. l. iij. et. v. t faber. l. t puto. ſ. ij. t de bo. aucto. iudi. poſſ. l. i vẽditione. t. ff. de dã. infec. l. qui bona. ſ. et ſupficiariũ. Item qr pro eo obligantur fideiuſſores reo obligato in nudo dñio. vt. j. de fideiuſſ. ſi a reo. ſ. fideiuſſor. In his ergo caſib dr vſusfru. pars dñij eẽ. idẽ habere ſimilitudinẽ cũ dñio. vt. ff. de le. ij. cum filius. ſ. dñs. Nõ em̃ eſt pars pdicamẽtalis vt dicat dñium. vt. ff. de ver. ſig. l. recte. Diſſimilitudines aũt habet qr nõ vſucapit. Itez qr pro eo nõ obliganꝫ fideiuſſores reo obligato in dñio nudo. Nec videt malefidei qđ ſcit vſumfru. alienũ eſſe. ¶Secus ſi crederet aliũ dñm. Itẽ nõ habet inſtar dñij. quia ſi fructus portio petetur. t abſolutio ſecuta ps accreſcens vendicẽt: nõ obſt abit exceptio rei iudicate. Itẽ ſi is cui debetur fuitus emat fundũ ſeruiẽtẽ extinguit ſeruitꝰ. Secus ſi emat vſusfru. vt. ff. de vſuca. l. iuſto. ſ. nõ mutat. t de acq. poſſ. ſi quis fundũ. ſ. vlti. t. ff. de fideiuſſ. ſi a reo. ſ. ſi fideiuſſor. t. ff. e. ſi titio. ſ. vl. t. ff. ꝺ ſer. vr. pdi. l. ſi quis ſedes. ſ. vlt. Secꝺs aũt vſusfru. vere videtur pars dominij eſſe quia ille qui habet plenum dominium habet proprietatem t ius fruẽdi ratione proprietatis. Jdeo autẽ dr in diffinitione rebus alienis qr res ſua nemini ſeruit. Utendi aũt dr ad differẽtiã vtilis

b Reb. b dñij qđ in rebus alienis habeat. Fruẽdi autẽ dr ad differentiã nudi vſus. Salua rer substãtia id eſt pſtita cautione de fruendo ẽm quoſdam. vt. j. e. l. j. Dicunt em̃ cautionẽ eſſe de ſubſtantia vſusfru. ſed male. nam et anteꝯ ſit cautio preſtita eſt vſusfru. vt probatur. ff. de vſufru. e. r. que vſu. cõ. l. hec ſenatus. ſ. ſi pecunie et quẽad. ſerui. amit. ſi partem. ſ. j. t quãdo dies leg. ce. cum ita. ſ. cũ ſuo. ¶Item quandoq; nullo tpe pſtat cautio vt cũ certum eſt ad fructuariũ proprietatẽ peruẽturam. Itẽ cũ vſusfru. pertinet ad fiſcum vel ad prem in bonis ſi lij. vt. ff. de vſuf. quẽad. ca. l. ſi vſusfructus mihi. ſ. plane. t. j. de bo. que lib. l. vlt. t. ff. vt le. no. ca. l. j. ſ. ſi ad fiſ. Unde patet ꝙ cautio nõ eſt de ſubſtantia negꝫ de diffinitione. Si em̃ eſſet nũ ꝙ poſſet eẽ vſusfru. ſine ea. Dicit ergo ſalua rerũ ſubſtãtia. i. ne in totũ peat ſubſtãtia vnde c ſubijcit eſt em̃ vſusfru. ius t. ¶Cõſtituit c aũt vſusfru. iter vnos pactionibꝰ vt vẽditione locatione et ſtipulationibus. ¶Item iudicio fa. herc. cõmuni diui. vt ſi iudex alij proprietatẽ adiudicauerit: alij vſumfru. vt. ff. e. l. vj. ſ. j. Itẽ in testamẽto vt ſi teſtator legauerit vſusfru. vl legauit fundũ deducto vſufru. her. vt iſti. e. ſ. j. t ff. eo. l. vj. in prin. ſed t ſi teſtator legauerit fru ct ãnuos fundi corneliani pinde accipi dr hic ſermo ac ſi vſusfructus legatus eſſet. vt. ff. eo. l. ſi quis ita. ſecus ſi fructus fundi vel partem eorũ rogauerit ab herede dari titio qr tũc legat ptem corporaliũ rer nec cõcedit legatario ius pcipiẽdi fructꝰ. vt. ff. eo. l. defuncta. ſ. ſemproniꝰ. t de vſuf. leg. l. fundi trebatiani. t. l. cũ ita legatũ eſſe. Amplius et inter vnos quodã mirabili modo cõſtituitur vſusfru. vt ecce plene proprietatis dñs nudam proprietatẽ quocũq; titulo vult proprietatẽ trãſferre et vſuf. in ſe retinere quod põt. vt. j. de donati. l. quiſ quis. t ita videtur ꝙ alium habebat. i. vſumf. cauſalẽ t aliud retinet. i. vſumfructũ formalẽ. vel dic idem retinet ſed in alia forma. ſ. ſeruitutis. Item ex auctoritate. l. cõſtituitur vſuf. patri in bonis filij ſui fa. aduenticijs. vt. j. de bo. q̃ li. l. antepe. Jdemq; põt aſſignari i alijs multis vt ecce mater que ſuccedit filio ſuo cũ fratribus eius rerum paternarũ habet vſumf. tãtum. Item et mulier que tranſit ad nuptias ſcõas poſt annum a morte viri numerandum omniũ que lucrata eſt a priore marito habet vſumfru. filijs autem defertur ꝓprietas. vt. j. autẽ. de nup. ſ. hinc. t. j. de ſecundis nup. l. iij.

6 ¶Nunc videndũ in quibus rebus vſuf. conſtituatur d t certe cõſtituit in fundo ruſtico t edibus et in ſeruis t iumentis ceteriſq; rebꝰ etiã ſterilibus. vt. ff. e. l. ſtatuere. ſ. j. Exceptis his que ipſo vſu conſumuntur: nam he negꝫ naturali ratione: qr non põt eſſe ſalua ſubſtãtia rei negꝫ ciuili: qr dantur ita fructuario vt fiãt ei recipiunt vſuf. puta vinũ oleum frumẽtũ veſtimenta modico duratura: ſecus ſi duratura eſſent diu. vt ſunt veſtimenta grecorum. Itẽ pecunia numerata qr aſſidua ꝑmutatione vel immixtione. vt. ff. de ſolu. l. alieni. quodãmõ extinguit nõ recipit vſufru. Jdẽqꝫ etiã ſeruat i actionibꝰ q̃ nota dicunt ſz vtilitatis cã pecunie t ſu pradictaꝝ rerũ quaſi vſufru. ¶ſtituit. Dant em̃ pdicte res q̃ cõſiſtunt in abuſuvt fiant eius cui relictus eſt vel cõſtitutus vſuf. t ipſe ſatisdat de tanta pecunia reſtituenda ſi morietur aut capite minuetur de reſtituendo precio rerum quanti fuerint eſtimate vt fiat eſtimatio tẽpore ſatisdatiõis. vt inſti. e. ¶ſtituit. t. ff. ꝺ vſuf. e. re. q̃ vſu cõ. l. j. t. ij. t. ij. t. l. i ſtipulatiõe. t. ff. e.

d Contra. ff. de cond. fructꝰ pot cõſti tui i fu do vt alienari Car. ſ. j. de rei ecclie. alie.

BIU Cujas

1 l.sed si quid.ff.sed si vestimentoꝝ.¶Est autez emolumentū vsuf.maximum ⁊ attenditur ꝑm qualitatē rei. Si em̄ cōstituitur vsuf.in prędio rustico quicquid in fundo nascit̄ ꝗcqd inde pcipitur ⁊ ipsa natura vel ĩdustria hominis ꝫ hic distinguatur vt in bonefidei possessore ipsius fructuarij est.sic tamē vt fruatur arbitratu boni viri recte em̄ colere cogi potest aucupari et venari poterit in prędio si tamē fructus prędij sit in venatione alꝫ non:puta vinarium vel simile.vt.ff.e.l.vsuf.ff.j. ⁊ de vsuris.venationez. Et si erat silua cedua ex ea poterit cedere ⁊ vēdere si non erat cedua grandes arbores cedere non potest cedet tamen pedamēta ⁊ ramos ad vineā suam vel ad quālibet necessitatē suaz dum tamē fundū nō faciat deteriorē. vt.ff.e.l. item si fundū.in prin.ⁿ.ff.aucupationū.ⁿ.ff.vlti.ⁿ.l.ex silua.ⁿ.l.arbores.ff.j.Si autez euulse sint arbores invētorum poterit eis vti ad refectionē ville fundi id est edificij qđ est in fundo. vt.ff.de verb.sig.l.fundi.Sed ad vsum suū nō poterit vti materia si habeat vnde vtaꝫ ligno. vt.ff.e.l.arboribus.ⁿ.has arbores euulsas nō habet necesse substituere fructuari⁹.secus aūt in demortuis:tunc em̄ ⁊ alie substituunt̄ ⁊ pores fructuarij sunt. vt.ff.e.l. ager.ⁿ.l.arbores. Item fruetur fructuari⁹ eo quod accreuit per alluuionem fundo. secus in insula in flumine nata iuxta fundum:ꝫ enim ea prȝprietario accedat tamen quia est veluti prȝprius fundus ad fructuarium nō pertinebit.Alluuio em̄ fit latenti incremento hoc autem separatum est: per se censetur. Item pertinet ad fructuarium seminarius fructus debet em̄ conserendi agri causa seminariū paratum habere quasi instrumentuz agri ⁊ semper reuocare vt finito vsuf. restituatur dño.Unde ⁊ seminarū inuentū vendere potest: quia tantūdem tenetur prestare dño alijs autem instrumentis fundi potest quidem frui fructuarius non tamē ea vēdere:frui tur|ergo,dolijs fundi ⁊ seruis ꝗbus est p̄diū instructū ⁊ cuppis ⁊ cadis ⁊ amphoris.Amplius ⁊ si vinee mihi reliquit vsuf. testator et si ager vnde palo in vineā solebat paterfa.vti vel salice vel arūdine vego his vtar ⁊ fruar in vineam nō tamē ꝗd ex eis vēdā.vt.ff.e.l.itē si fundi.ff. seminarios.ⁿ.ff.instrumēti.ⁿ.l.sed si quid.ff.p

2 prietatis.¶Qđ aūt dictū est vt boni viri arbitratu fruaꝫ multa ꝓtinet. Nā in prędio rustico nō ꝺz arbores frugiferas excidere nec villā diruere nec ꝗcq̄ facere in ꝑniciē ꝑprietatis: ⁊ si forte voluptariū fuerit p̄diū viridaria vel deges stationes vel deābulationes habēs opacas ex arboribꝰ ifructuosis nō debebit deiicere vt forte hortos olitarios faciat vel aliud quid qđ ad reditū spectat.Si aūt nō erat p̄diū voluptarii sed ager lapidicinas vel argētifodinas instituere poterit fructuarius ⁊ venas metallorꝫ poterit inquirere.vt auri ⁊ argēti ⁊ sulphuris ⁊ eris ⁊ ferri:ⁿ.ff.si nihil agriculture nocebit:sed ⁊ si noceat agriculture si tñ in hoc qđ instituit plus sit redditus q̄ in vinetis vel arbustis vel oliuetis forsan hoc dicere poterit siquidē ꝑmittit eā melioꝛare ꝑprietatē: si tamen que instituit fructuarius aut celū.i.aerē corrūpāt agri aut apparatū sit magnū desideratura opificū vel forte singulorꝫ que nō potest sustinere ꝑprietarius nō videt boni viri arbitratu frui. Item iste fructuarius edificiū nullū ꝺponet prędio rustico nisi qđ ad fructū percipiēdū sit necessariū ⁊ illud appellaꝫ villa.vt.ff.de dictū est.vt.ff.e.l.si cuius.ff.fructuarius.Si aūt in prędio vzbano cōstituit vsufruc.oēs redditus vel obuētiones que sunt ex edificio vel ex area vel ceteris ei adiacētibus pertinet ad fructuariū. Si aūt anteq̄ incipiat vsufru.locata fuerit domus pēsiones ille nō pertinēt ad fructuariū nisi specialiter hoc dixerit ille qui vsufruc. constituit. Posset tñ fructuarius conditorē repellere ad exēplū emptoris.vt.ff.eo.l.arbores.ff.j. Nā vt dictū est oē cōmodū domus ꝓtinet ad fructuariū ⁊ ipe gratia domus cautionē pōt desiderare:vnde ⁊ mitti in possessionē vicinaꝝ ediū causa dāni infecti debet ⁊ iure dñij possidet edes si perseueret nō caueri nec quicq̄ ex eis amittet finito vsufruc.nec licet prȝprietario inuito fructuario altius tollere domū sicut nec aree vsufructu legato posset in area edificiū ponere.vt.ff.e.l.vij. Nisi ad fructū percipiēdū pertinet vel ad custodiā rerū que sunt in fundo. vt ff.e.l.si cuius siculus.ff.sed nec.ⁿ.l.pe.Et quia oēs fructus rei pertinēt ad fructuariū etiam ipe reficere pōt edes inuito ꝑprietario. Nam nec arare vel colere ꝓhiberi potest ⁊ faciet refectiones necessarias ⁊ voluptarias: vt tectoria pauimenta ⁊ similia. ⁊ qđ inedificauerit refectionis causa postea neq̄ tollere neq̄ reficere poterit ⁊ refixa tñ vēdicabit.vt.ff.eo.l.sed si

3 quid.Nō aūt ampliare poterit domos nec inutiles detrahere: quāuis melius repositurus sit.vt.ff.eo.hactenus.ff.neratius.Sed nec inchoatū edificiū poterit p̄ficere.vt.ff.e.fructuarius.ⁿ.l.nouum.ⁿ.l.vsufructuarius.Si autem vsufructuarius nolit reficere non cōpellit̄ nisi modica refectione domus indigeat:tūc em̄ cogit̄ nisi paratus esset derelinquere vsufru.nec tūc tñ excusat a dāno qđ facto suo vel suoꝝ dat̄ tñ est.vt.ff.e.l.cū fructuarius.¶Itē ⁊ alia onera rei agnoscit fructuarius vsufruc.legato:puta stipēdiū vel tributū vel salariū vel alimēta ab eo prędio relicta:cogit̄ ergo fructuarius vt sartiat ⁊ tegat domos:vt dictū est. Si tñ vetustate corruerint:neq̄ ipe neq̄ ꝑprietarius cogitur reficere: si tñ refecerit heres patiet̄ fructuariū frui.vt.ff.eo.l.hactenus.ⁿ.l.vsufructu legato. ⁿ.l.si pēdētes.ff.si quid. Permittit etiā fructuario lumina immittere in domū.licz lumina q̄ habet domus nō possit obstruere: sed et colores picturas ⁊ figilla ⁊ marmora. Et si qđ ad domus ornatū ꝓtinet poterit immittere vel apponere. Sed neq̄ dietas trāsformare vel cōiungere separatas vel cōiunctas separare ei ꝑmittit̄ vel aditus vel posticā euertere vel refugia apire ⁊ atriū mutare ⁊ viridariū ad aliū modū cōuertere. extollere em̄ qđ inuenit̄ pōt qualitate ediū nō mutata. vnde nec altius tol

BIU Cujas

let domū nec meritoria faciet in domo que vul
go diuersoria vel fullonica appellantur a ful
lone forte quia facit aque diuerticulum quod
dam vt ibi fullo lauet telā. & dicūtur vulgo gu
alchaere. nec per cenacula diuidet domū. loca
re tñ posset domū tñ oportebit ipm locare q̄si
domū. nec balneū ē ibi faciēdū: ſz si balneū sit
ī domo solitū vocare vſib⁹ dñicis ī intima ꝑte
dom⁹ vel intra dietas amenas non locaret ex
boni viri arbitrio sed id locare ceperit: vt pu
blice lauetur non magis q̄ si domum locau e
rit ad ſtabulationem iumentoꝝ: aut si ſtabu
lum q̄ erat vacās iumentis domus & carucis
locauerit ad opus pristinū: licet multomin⁹ ex
ea re percipiat. vt. ff. e l. si cuius. ℱ. sed si ediū:
vsq; ad fi. l. Generaliter em̄ seruabit fructua
rius in omnib⁹ rebus mobilibus modum: ne
a Seruū Uid spe. in tit. de pign. ℱ. j. ver. poꝛ rovsufru ctuari⁹. a sua feritate vel seuicia coꝛrūpat seruum[a]: alio
quin tenebitur. l. aquilia & ꝑm conditionē eius
debet eo vti. Nam si libꝛariū rus mittat et qua
lum et calcē poꝛtare cogat vel hystrionem vel
balneatoꝛem faciat vel de simphoniaco atriē
sem vel de palestria stercoꝛandis latrinis ꝓ
ponat abuti videtur sed et seruū debet alere &
vestire ꝑm dignitatez eius. vt. ff. e. l. sed & si q̄d.
b Consti tuit. Uide p Flo. in. l. vsu fructua rius no uū. ff. de vsufruc. b ℱ. j. & ij. ¶Ubi autez constituitur[b] vsufru. in
4 seruo acquiritur fructuario ex re sua. ¶Item
ex opera serui siue stipuletur seruus vel ex q̄
cūq; cōtractu paciscatur vel per traditionem
accipiatur. vt. ff. e. l. si serui. hoc si fructuarius
seruus stipuletur vel paciscatur simpliciter. vt
ff. de acqui. re. do. l. qui bona. Nec ob. q̄ legi
tur. ff. e. l. si seruo. ℱ. si duos. q; ibi loquitur de
stricto iure. Nam aliud est de equitate vt dictū
est. Si autē paciscatur nominatim ꝓprietario
vel eius iussu queritur ꝓprietario: sed ip
se tenetur conditione sine causa restituere fru
ctuario q̄ ex re sua vel ex opera serui q̄situm
ē. vt. ff. de stip. ser. l. pe. Idēq; & si stipuletur ex
re fructuarij vel ex opa sua q̄ fructuario acq̄ri
nō pōt: putarē fructuarij vel vsufru. ī se ꝑstitu
tū q̄ fructuarij ē stipulek ab vsufructuario. vt
ff. e. l. sed si quis. ℱ. questionis. & ℱ. seruus. q̄ri
tur ergo fructuario per seruum dñium & pos
sessio et actio. Item exceptio. vt. ff. e. l. sed sicu
ti. & si nolit seruus operari fructuario: cogen
dus est ad id & inducēdus modica castigatione
fructuarij: vt tamen seruū non toꝛqueat neq;
flagellis cedat. vt. ff. e. l. sed sicuti ℱ. quoniam.
Et subijcio hic regulam vnā circa fructus ru
sticoꝝ prediorum et vrbanoꝝ: vt ita demum p
tineāt ad fructuariū si ꝓcipiātur ab eo vel ab
alio nolle suo nō exigo q̄ recondātur in hoꝛre
is: sed satis est q̄ a solo separati sunt eius no
mine. Si vo fur decerpserit vel desecuerit fru
ctus quia hoc non facit nomine fructuarij nō
sunt eius: sed ꝓprietarij si tamē vsufructua
rius nāciscatur postea eoꝝ possessionē videē
tur ab initio fuisse quesiti. vt. ff. e. l. si fur. & in
5 sti. de re. diui. ℱ. ad quam. ¶In his autem que
acquirūtur ex re quandoq; in pedēti est acqui
situm sit fructuario an ꝓprietario: puta ser
uus isterem emit et per traditionem accepit
fide sibi habita de ꝓcio: si em̄ postea numeraue
rit ꝓciū ex re fructuarij fingit fructuario fuisse
q̄situ dñiū alioq̄n ꝓprietario. Idēq; & si stipu
latus est numeratur⁹ pecuniā. Numeratio em̄
declarabit cui quesita sit, stipulatio. Unde & si
ex vtriusq; pecunia soluerit vel numerauit nū
mos vtriq; q̄rit id de q̄ agit ꝓ rata poꝛtione
pecūie. Si vo vniuscuiusq; pecūia soluerit tot
nūmos: vt sufficiant ad totū ꝓciū soluēdū vel
totū mutuum celebꝛandum. Distingue cuius
nūmos ꝓius soluerit: vt ei cuius nummos
ꝓius soluerit queratur id de quo agitur: et
si nō apparet cuius nummos ꝓius soluerit:
vt si erāt ī saculo: & simul soluūt nihil fecit acci
pientis: & id eo nōdum alicui videt eoꝝ q̄suis
se dñiū. vt. ff. e. l. ſz si q̄s. ℱ. interdū. Q̄ō autē di
xi ī pēdenti eē dñiū vel actionē dictū ē ꝓpt fi
ctionē iuris futurā ex eo q̄ poterit fieri solu
tio ex bōis hmōi tm̄ vel illi⁹ tm̄ nō ē dictū ha
bito respectu ad ius q̄ obtineat tpe p̄ñti vel
instāti illo q̄ fit traditio vl nūeratio: tūc em̄ cer
tū sit dñiū q̄situ eē: & certū esset q̄ nō ē ex re fru
ctuarij vel ex opa serui: & ita ꝓstat fructuario
nō eē quesitū. restat ḡ vt q̄situ sit ꝓprietario
p̄ñtia em̄ vel ꝓterita nō p̄nt pēdere: ſz solū fu
tura. vt. ff. si cer. pe. l. itaq; & de ÿb. ob. si ita sti
pulat⁹ fuero hāc summā. & de iniu. ru. l. cū ī ser
uo. & insti. de ver. ob. ℱ. cōditiones. & sic ē q̄ dō
tauimus. s. in fructibus decerptis & defectis.
Et aliud sit ꝛ ponitur de fetibus submitten
dis. vt. ff. e. l. si fur. Similiter etiā ō: pēdere sta
tus liberoꝝ capto pfe ab hostibus. vt insti.
qui. mo. ius pa. po. sol. l. si ab hostibus. ſz intui
tu iuris p̄ñtis tpis verū sit eos esse sui iuris:
quia pater vere seruus est hostium. vt insti. de
iu. per. Propter fictionē ergo postliminij dici
tur status pendere. Q̄ō autem dictum ex re
fructuarij ei queri large est itelligendū quātū
ad res fructuarij. vt. ff. e. l. ex re. ¶Itē quantū
ad alienas quādoq; vt si quis contēplatiōe fru
ctuarij volens ei donare seruo ꝓmittat vel
donet queratur fructuario. Idemq; et si stipu
loꝛ mihi aut seruo in quo tu habes vsum
fru. permittēs ei solui dum volo tibi donare.
Sed in hereditatibus et legatis relictis ser
uo contemplatione fructuarij idem est. si vero
non pateat contemplatione fructuarij ea re
licta queruntur ꝓprietario. vt. ff. e. l. si serui.
et. l. sed si q̄d donetur. & l. si quis donaturus.
et. l. sed & si quis. ín prin. ¶In his autē que ser
uus stipulatur ex opera si quidem stipulatio
sit vnius anni vel alterius singularis tempo
ris quod labitur durāte vsufru. seruo id quod
dictum est. Si vero seruus locauerit opas su
as. in annos singulos vel ī alia singularia tēpo
ra mercedes illoꝝ annoꝝ q̄bus duraverit vsu
fru. debent fructuario. Alioꝝ vo debent ꝓ
prietario. vt. ff. eo. ſz & si quis. ℱ. si opas. & si im
mediate vni⁹ āni ponas exigui vsumfru. illi⁹
āni tota merces debebit fructuario. vt. ff. de
annu. le. l. a nobis. Itē hec oīa sunt q̄ ponim⁹
vnum fructuarium. Si vero plures essent fru
ctuarij singulis queritur ex re sua ex opa aūt

BIU Cujas

queritur cõiter vtrĩq. hunc tñ articulũ ꝛ circa oẽs seruos et circa fructuarios seruos pleni⁹ explicabimus de stipulatiõe seruoꝝ. nõ obstat quod legitur. ff. e.l. si seruos. ℒ. si duos. qꝫ quod ibi dicit ex re fructuarij queri dño verũ est de stricto iure. Secus de equitate. vt. ℒ. dixi. Partus aũt ancillarũ non pertinẽt ad fructuariũ. Absurdũ em̃ estimauit natura hoiez in fructu esse cum oẽs fructus eius gratia cõparauerit. vt. ff. eo. l. vetus. oĩa autez alia que acquirũtur extra predictas causas queruntur proprietario. vt institu. per quas perso. no. acqui. ℒ. de his. ¶Si vero constituitur vsusfruct⁹ in iumentis vel pecudibus vel quolibet animali irrationabili hec computantur in fructu fetus aĩalis lac pilus ꝛ lana ꝛ agni ꝛ hedi ꝛ vituli et equuli. Si tñ in vniuersitate gregis vel armẽti vsusfructus cõstituatur fructuarius debet gregẽ supplere ex fetibus gregis vel armẽti id est in loco capitum defunctoꝝ vel inutiliũ alia ex fetibus debet substituere ꝛ substituti fetus añ̃ substituerẽtur vere fructuarij erãt sed postea q̃ substituti sunt fiunt ꝓprietarij ꝛ fingũtur a principio sui fuisse. Demortua autẽ vel inutilia incipiunt pertinere ad fructuariũ post submissionẽ. hanc autẽ submissionẽ non habet necesse fructuari⁹ facere si ꝟ usumfr. haberet in singulis aĩalibus nõ in vniuersitate vt dictũ est. vt. ff. e.l. vetus. ꝛ. l. vlt. ꝛ. l. quid ergo. et insti. eo. ℒ. sed ꝛ si gregis. In rebus quoq; inaĩatis mobilibus constituitur vsusfructus si tñ non consumantur per vsum vt dictũ est in numismatibus quibus pro geminis quis vti põt ꝛ in statuis ꝛ imaginibus quibus quasi frui quis põt honoris causã. vt. ff. e.l. numismatũ. ꝛ. l. statue.

1 ¶Pro his autẽ ꝛ oĩbus supradictis rebus necesse habet satisdare[a] fructuari⁹ de fruendo arbitrio boni viri et de restituẽda re vel eo qđ ex ea extabit finito vsufructu. Hec põt hec satisdatio remitti a testatore. vt. j. eo. l. j. ꝛ. ij. et. ff. usufru. quẽadmodũ ca. l. j. Sed in casibus hoc fallit scz in fisco fructuario ꝛ in patre circa bona filij ꝛ qñ ad fructuariũ certũ est ꝓprietatẽ peruenturã. vt. ff. usufr.

2 ctu. ℒ. plane. ꝛ vt le. no. ca. l. j. ℒ. si ad fiscũ. ꝛ. j. de bo. q̃ li. l. vlt. ¶Amittitur[b] autẽ vsusfru. morte fructuarij ꝛ maxima eius capitis diminutione et media minima aũt non admittit. et eisdem modis dico etiã admitti personalẽ actionẽ cõpetentẽ pro vsufructu sicut illud verbũ nisi videtur innuere. vt. j. e.l. pe. siue cõstitutus erat vsufructus siue cõstituendus. vt. ff. e.l. q̃ vsumfructũ. ℒ stipulat⁹. Porro vbi filiusfa. cõstituitur vsusfruct⁹ si quidẽ sit ex profectitio peculio peribit morte pris sed ex aduẽtitio peribit morte filij. vt. ff. de do. cau. mortis. l. si filio. Si vero dubiũ est si ex hoc vel ex illo vel vtrũ pris contẽplatione vel filij sit cõstitutus nec̃ mortuo filio peribit patri nec̃ mortuo pr̃e peribit filio vsufru. vt. j. eo. l. vlt. ¶Itẽ amittit⁹ vsusfructus nonvtẽdo decẽnio inter p̃sentes vel vicennio inter absentes ꝛ tunc dicã amitti psonales actionẽ non ipso iure sed per exceptionẽ quia tempus nõ est modus tollẽde obligatiõis ipso iure. vt. ff. de ac. ꝛ obli. l. obligationũ. ℒ. placet.

3 ¶Ubi aũt vsufru. relictus est ciuitati exigũtur centũ anni in amissiõe. vt. ff. eo. an vsusfructus. Videtur autẽ fructuari⁹ frui siue ipse fruatur siue alius noĩe suo. vt ꝓcuratoꝝ. tutoꝝ. curatoꝝ. negociorũ gestoꝝ. Vel si fruatur alius cui locauit fructuari⁹ vsufr. vel vẽdidit vel ꝑcario concessit vel donauit. immo ꝛ si non fruãtur isti retinentur vsufruct⁹ cum vsufructuarius habet preciũ vel mercedẽ vel equipollẽs. Secus em̃ esset si donauerit vsufructuari⁹ vsumfru. qꝫ tũc non retinẽtur nisi fruerẽ donatari⁹. vt. ff. eo. l. arboribus. ℒ. vsufr. ꝛ. ℒ. non solũ. ꝛ. l. qꝫ q̃ pro

4 precio. ¶Et no. ꝙ fructuari⁹ vsumfru. vẽdere et cõcedere põt inuito ꝓprietario. vt ius psonale retineat sibi. Alij vero p̃stet facultatẽ fructuum ꝛcipiendoꝝ: ꝛ ita vsufr. pibit ex eius p̃sona: cedere vero extraneo nõ põt volẽs a se abdicare ius psonale: vñ extinguit vsusfruct⁹: et ad ꝓprietarium redit: ꝓprietario autẽ bñ põt cedere: vt. ff. e.l. cũ vsufru. et insti. eo. ℒ. pe. ꝛ. ff. de peri. ꝛ cõ. rei vẽ. l. ꝙ si vẽdẽte. ℒ. vl. ꝛ. ff. de iudo. si vsusfruct⁹ fundi. Item non põt dici ꝙ admittatur vsusfru. nõ vtẽdo quãdiu vsufructuarius possidet rem in quã hz vsumfr. Hinc est ꝙ si in seruo habeo vsumfructũ: ꝛ ille a me fugiat quia ille possidet a me anteq̃ ab alio apprehẽdatur vel diu steterit in possessione libertatis parat⁹ respõdere de statu suo nõ amitto vsumfructũ. Sed si ab alio possidet si tñ ipse aliq̃d meo noĩe faciat retineo vsumfru. vt. ff. e.l. arboribus. ℒ. de illo. ꝛ. ℒ. iulianus. Itẽ amittit⁹ vsusfructus morte. vt. ℒ. in diffinitiõe dixim⁹. ¶Itẽ amittitur rei mutatiõe: vt ecce habeo vsumfr. in domo ꝛ illa decidit in totũ vel deusta est. Nec etiã habeo aree vsumfru. nisi nõ spãliter in domo: ꝛ in oĩb⁹ bonis erã fructuari⁹. vt. ff. e.l. quotiens. ℒ. vl. ꝛ. ff. qui. mo. amit. vsufru. l. repeti. ℒ. pe. ꝛ insti. e. ℒ. vlt. Idẽq; est ꝛ si habeo vsumfru. in area: ꝛ in ea fiat edificiũ: ꝛ si deponaẽ domus in qua habeo vsumfr. ꝛ alia ibidẽ instaureẽ. Secus si ꝑ partes reficiaẽ. vt. ff. q̃. mo. vsufr. amit.

5 l. repeti. ℒ. vlt. ꝛ. l. quid tñ. ℒ. j. ¶Itẽ rei mutatio assignari põt in alijs multis: vt ecce habeo vsumfru. in agro ꝛ ipse inũdatur: vt iam sit stagnum vel palus vel habeo vsumfru. in stagnoꝝ et postea exaruit vt factus sit ager. vel habeo vsumfru. in silua ꝛ cesa ea facte sunt ibi postea satiões. vel habeo vsumfr. in massa: ꝛ ex ea post ea fiunt vasa vel ecõuerso: idem erit vel habeo vsumfru. in ornamẽto: ꝛ illud postea dissolutũ est vel trãsfiguratũ vel habeo vsumfr. in naui ꝛ ea non refecta ſ dissoluta sit non ea mente vt recõponatur eisdẽ tabulis: vel habes vsumfr. in balneo: ꝛ facta est habitatio ex eo vel in taberna: ꝛ ipsa facta est dieta vel in histrione: et ipse translatus est ad aliud monasteriũ vel in quadriga legatus est mihi vsusfruc. ꝛ vnus ex equis decessisset: nisi alius substitueretur ante diem legati cedentem. Si vero equorum relictus esset vsufruc. tunc et vno mortuo duraret in residuis. vt. ff. eo. l. quid tñ. ℒ. agri. vsq; in fi. l.

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

BIU Cujas

a Cõfessoria. ad de q vsufructuarius agit cõfessoria q vsũ fructũ ẽt si non canit. bal. in. l. ij. ad fi. C. de legi. ibi vide.

b Actiones. ad de etiã vsufructuarius nõ habet actiones directas pro seruitute vendicãda. l. j. ff. si vsufr. peta.

ꝛ. l. nisi. ꝛ. l. si cui. ¶ Itẽ extinguitur vsufru. confusione si fructuarij nãciscatur proprietatẽ, vt
6 ff. qui. mo. vsufru. amit. l. si seruus. ¶ Sũt autẽ pro vsufru. prodite actiones cõfessoria ꝛ publiciana q̃ dantur ei qui vsufructuarij est ꝛ datur cõfessoria[a] ei cui cõstituitur vsufru. a dño. Publiciana autẽ datur ei cui cõstituitur a non domino ꝛ prodite sunt ad similitudinẽ rei vendicationis dantur em̃ rõne dominij vel quasi et possessionis vel quasi rõne dñij cõpetunt directo ei qui dñs est fundi cui acq̃ritur seruit9 ratione quasi dñij cõpetunt vtiliter ei q̃ non est dñs. sz̃ habet ius in re: puta creditor est vel fructuarius vel superficiarij vel sic̃is. vt. ff. si ser. ven. l. ij. ſ. hec aũt. ꝛ de remiſ. l. j. ſ. itẽ iul. ꝛ de supfi. l. j. ſ. vlt̃. ꝛ si vsufru. pe. l. j. j. rñso. Itẽ dantur rõne vere possessiõis aduersus eum q̃ possidet agrũ debentẽ seruitutẽ. vt. ff. si vsufru. pe. l. vlti. ſ. vtrũ. vel quasi possidet vel si dolo desierit possidere vel si liti se obtulit: vel si sit superficiarius agri debentis seruitutẽ. vt. ff. si vsufr. pe. l. vlt̃. Sed ꝛ quasi possidere videt q̃ ipse seruitute mihi debita vti me nõ patitur sicut ꝛ interdicto vti possidetis dicim9. Nã qua rõne facit quomin9 possideã eandẽ ꝛ ipse possidere videtur: vñ põt cõueniri ꝑfessoria. vt. ff. si ser. vẽ. l. loci. ſ. si q̃s mihi. ꝛ. l. si quis diuturna. Ei autẽ qui negat se vsumfru. debere vel aliam seruitutem ꝑdita est actio negatoria q̃ et ipsa in rem est: vt supior ꝛ datur rõne dñij dñs fundi quez negat seruire debere. Utilis autẽ datur quasi dño fundi: q̃ ius habet in fundo quẽ negat seruire debere. vt. ff. si ser. ven. l. ij. Rõne aũt possessionis intẽditur contra eum q̃ possidet rem ratione vsufru. vt. ff. de acqui. pos. natura liter. Vel quasi possidet: vt si re vtatur ꝑpter aliam seruitutẽ quam dicit sibi debitã. ¶ His ergo et
b in hos cõpetunt actiones[b] iste ꝛ cõueniunt cũ actionibus in rem cõpetentibus pro corporalibus rebus q̃ ꝛ in his est melior cõditio possessionis. Si em̃ sim in possessione seruitutis: ꝛ me negatoria cõuenias: nec te possis ꝑbare dominũ fundi quem negas debere seruire absolutor a te. vt. ff. si vsufru. pe. l. vlt̃. Si vero te dñm probares ego succũbã te agente negatoria cõtra me: nisi probarẽ te vel eũ cui successisti cõstituisse mihi seruitutẽ. Ubi aũt non sum in possessione seruitutis nõ vincã: nisi confessoria. Si eam vtendã ꝛ succumbã in negatoria si ea cõueniar. nisi probauero mihi seruitutẽ deberi. nec est opus q̃ dicit se non debere seruitutẽ probet se dñm fundi qui negat debere seruire. vt
7 ff. si seruꝰ. ven. l. sicuti. ſ. sed si q̃ritur. ¶ Est aũt iudicis officiũ in cõfessoria. vt prestetur res. i. vt iubeatur possessor prestare patientiã actori vt vtatur seruitute. et de hoc ipso vt ita fiat in
8 futurum cautionẽ exponet reus. ¶ In negatoria aũt est officiũ iudicis vt pro eo q̃ viceret, in ea precipiat iudex alteri ne ipsum rõne seruitutis inq̃reret quomin9 vtatur libere predio suo. ꝛ de hoc ipso exponet cautionẽ. vt. ff. si seruꝰ. ven. l. harũ. et. l. egi hoc q̃ lite conte. fertur diffinitiua sñia. Si aũt vocatus nõ veniat. ꝛ nõ est liquidum de causa q̃ obtineat notaui. j. de bo. auc. iudi. pos. ſ. vbi aũt. ¶ Illud aũt falsum reputo q̃ ait. ꝑ. ideo dici negatoriã q̃ proponitur verbis negatiuis. Et confessoriã ideo q̃ proponitur affirmatiuis. nã a seruitute altius non tollẽdi ꝛ cõfessoria negatiuis ꝛ negatoria proponitur affirmatiuis. Inſpicieda est potiꝰ sñia quã verba. vt ideo dicaꝫ cõfessoria q̃ quis sibi asserit deberi seruitutẽ negatoria econtrario. ¶ Itẽ illud falsum reputo q̃ ait. ꝑ. tũc demum dari negatoriã quãdo fuit seruit9 sed est amissa. nam ꝛ si nunq̃ fuit nec potuit esse vt q̃ erat locus public9 datur negatoria. vt. ff. si ser.
9 ven. l. loci. ſ. cõpetit. ꝛ. l. fistulas. Queriſ autẽ quãto tpe tollatur negatoria. Et videt q̃ xxx. annis cum nulla actio regulariter extendatur vlterius. vt. j. de an. excep. l. j. sed si hic datur occurrit cõtrariũ. q̃ si post. xxx. annos te vti seruitute non possium ꝓhibere: ergo videris eam quesiuisse spacio. xxx. annorũ q̃ si est ergo cõtradicit alijs legibus q̃ dicit seruitutẽ nõ q̃ri nisi tpe cuius non extat memoria lõgo tñ tempore si aliq̃s vtatur ea ꝓsumitur ꝓstituta ex illa cã q̃ prętedit̃ ꝑcessisse. vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. ſ. vl. ꝛ. l. ij. j. rñso. ꝛ. ſ. j. ꝛ. ſ. idẽ labeo ait. Ad hoc respõderi põt. vt dicã seruitutẽ nõ esse q̃ſtam. xxx. annis in fundo tuo. Sed tñ tu, ꝑpter negligentiã tuam, ꝓhibere nõ potes vtenteꝫ seruitute. ꝛ est silẽ ad hoc. ff. de ser. ru. prędi. l. per fundũ. q̃ sivnus socioꝝ ꝓstituit seruitutẽ per fundũ cõem nõ tenet seruitutis cõstitutio sed ipse non põt ꝓhibere. Vel dic etiã elapsis xxx. annis negatoria posse intẽtari. nõ ex ꝑterita itione. i. ea q̃ facta est iam sunt triginta anni. sed ex sequẽtibus vel ꝑsentibus. nec em̃ hec itio est illa. vel ecõuerso. vt. ff. de verb. obli. l. si sic. Nec est vnius itionis cõtinuatio ad aliã. vt ff. de serui. l. seruitutes. q̃ sic esse non põt assignari in possessiõe rei mee. quã per. xxx. annos possedisti. super qua postea nõ es cõueniẽdus. quia hic vna ꝛ eadẽ est possessio ꝑpter cõtinuationem ꝛ sic dices q̃ tñ vna est cõfessoria sz̃ tot sunt actus ꝓfessorie quot sunt modi. Huic sentẽtie nihil obijci põt. nisi q̃ mirũ videtur q̃ tot sint actiones quot sunt itiones. vel dic licet vere plures sint actiones tñ causa minuendarũ litium vna tñ actio põt intentari ꝑpter diuersas itiones. sicut ꝛ de pluribus herẽditatibus sufficit vna actio fa. herc. l. heredes. ſ. de pluribus. ꝛ ꝓ so. l. cum duobus. ſ. si plures. Et ſm hoc si actione intẽtata ꝑpter itionem vnã absoluaris. ꝛ iterũ te ex alia itione conueniã non obstabit exceptio. sicut in rei vendicatiõe non obstat mihi si absoluaris. q̃ non possides ꝛ iterum reperiris possidere. vt. j. ad exhibẽ. l. neq. Nunc de habitatiõe videndũ est. q̃ ꝛ ipsa personalis seruitus est. vt vsufru. ꝛ eodẽ modo cõstituitur vt vsufr. sz̃ in domo tñ. nõ tñ est vsufru. nec vsus est tñ quoddã mediũ ius inter eam et eius comodũ. q̃ ꝛ ipse inhabitare põt cum familia sua ꝛ alij locare. siue relicta sit habitatio siue vsufru. vel vsus habitationis. Et videtur esse relicta in vitã, ꝺois nisi breuius statuatur

BIU Cujas

tempus. Et extinguitur morte: non aũt extinguitur nõ vtendo. vel capitis diminutione. vt insti. de vsu ⁊ ha. ff. sed si cui. ⁊. j. eo. l. cum antiquitas. ⁊. ff. de vsu ⁊ habi. si habitatio. ¶ Seqtur videre de ministerio siue opera seruorum qualiter cõstituãtur: ⁊ in quibus: ⁊ qualiter restituãtur: ⁊ qualiter amittãtur. ¶ Constituuntur autem eisdem modis quibus vsumf. constituitur diximus. Libertis autẽ aliter fit impositio operarum. vt dicemus. j. de oper. liber. sed ⁊ in liberis personis si legãtur opere tenet legatum nõ tamẽ ius in psona cõstituitur. vt. ff. de vsuf. le. l. iij. Si vero in seruo constitueretur opera habet ius in psona ille cui debetur opera sicut ⁊ ille cui debetur vsuf. vel vsus. ¶ Cedit aũt dies operarum incertarũ tunc cum fuerint indicte certarum aũt tunc cum poterunt prestari ⁊ nõ sunt prestite. vt. ff. de operis ser. l. j. ⁊ de operis li. l. quotiens. ¶ Restituuntur aũt opere deductis necessarijs expensis sicut ⁊ in restitutione aliar̃ rerũ solet fieri: ergo nõ solum alia: sed etiã cibaria deducũtur cuz opere repetãtur a possessore si tamen erat seruus minor. v. annis vel debilis vel talis: vt non potuerit operari nulla fiet restitutio operarum: licet ds pretendat ꝺ possessorẽ q̃ forte dñs est serui ꝙ ipse possessor cum dilexerit vel in delitijs habuerit vel voluptatis cã penes se detinuerit. vt. j. e. l. añpe. ⁊ vlt. ¶ Amittũtur opere vsucapione serui quod notabile est qđ non seruatur in vsu vel vsuf. vt. ff. e. l. locũ. ſ. ꝓprietarius. ⁊ de vsuf. le. l. ij. Non aũt amittũtur capitis diminutione vel non vtendo vel etiã morte quod mirabile est nisi aliter dictum esset. vt ff. vsuf. quẽad. caue. l. huic. in fi. ⁊. l. idẽ. vel illud in ãnuo legato locũ hz nõ est referẽdũ ad legatuz ope. Et ex his ptz ꝙ opa fui neq; est vsus: neq; vsuf. ꝓpter dissimilia assignata. hz tñ commoditatẽ vsuf. sed ⁊ plus in plerisq;. Itẽ vsus habet ꝫmoditatẽ ⁊ ampli⁹ vt liquet ex ꝓmissis. Itẽ et locat opas ille cui debẽt opa ꝙ nõ facit vsuarius. ⁊ ꝓbanẽ hec. ff. de opis seruo. l. in ho minũ. ⁊. l. pe. ⁊ ad. l. fal. l. j. ſ. sed opas. ¶ Preter hec nota ꝙ hz his oĩbus ꝓmittat frui rebus vl inhabitare domos vel frui opis seruorũ nõ tñ eis ꝓmittẽ obligare[a] rẽ in quã habet seruitutẽ. vt. j. e. interest. hz ⁊ al's dicatur fruct⁹ rei est vel pignoꝛi dare licere. vt. ff. de vsu. l. vlti. hz ibi nomẽ fructus ponit ꝓ cõmoditate quadaz nõ ꝓ rei ꝓuẽtu: seruitus aũt ipa psonalis pignori obligari põt. vt. ff. de pig. l. si is. ſ. pe. Itẽ ptz ex his quattuor esse seruitutes psonales. s. vsũ fructũ ⁊ vsum ⁊ habitationem ⁊ operã seruoꝝ. ⁊ pro istis oĩbus interponit satisdatio de fruẽdo de vtendo de habitando de operis percipiẽdis boni viri arbitrio. vt. ff. si vsufru. pe. l. huic. Et ex stipulatione punitur culpa non solum q̃ est in faciendo que ⁊ ipsa punitur per. l. aquil. sed etiam ea que est in prętermittendo nec cohercetur per aquiliam vt si fructnarius agruz non proscindit vites nõ subserit ductus aquarum corrumpi patitur. vt. ff. eo. l. si cuius. ſ. de nicꝙ. Itẽ adijcitur in satisdatione de restituẽdo eo qõ inde extabit. vt. ſ. dictum est.

¶ De seruitutibus ⁊ aqua. 42

DIctuz est supra de psonalibus seruitutib⁹. Nunc ponit de prędialib⁹ quas appellat lex reales: vt. ff. eo. l. j. Sz melius dicẽtur prędiales: qr rei appellatio nimis est larga. Cõplectens etiã mobilia ⁊ incoꝛpoꝛalia: vt insti. de re. coꝛ. ⁊ incoꝛ. et. ff. si cer. pe. l. j. Prędij vero nomẽ immobilia tantũ cõplectitur: nec sufficit ei ponere rubricam generalẽ de seruitutib⁹: sed noĩatim posuit de aqua. i. de seruitute aque. qr in ea quod dam speciale assignatur: vt acq̃ratur lõgo tpe. vt. j. eo. l. ij. Et simile notauim⁹. ſ. de here. ⁊ manicheis. Videndũ ergo que dicũtur seruitutes prędiales: et quis constituat: ⁊ cui: et qualiter amittũtur. Sunt autẽ ꝑdiales seruitutes alie vrbane alie rustice. Urbane sunt que debẽtur prędijs vrbanis. Rustice aũt q̃ prędijs rusticis debentur ꝙ puto dictũ esse per causaz necessariam non sufficientẽ. Nã ad hoc vt si seruit⁹ vrbana necessariũ est ꝙ sit prędiũ vrbanũ cui debetur seruitus: et ꝙ ei debeatur vt vrbano. Si enim itervel via que rustice sunt seruitutes debeantur domui: tñ quia deberi possunt non in tuitu edificij: sed soli nihilominus dicũtur rustice seruitutes. vt arg. ff. de ser. ru. pre. l. certo generi. ergo solum edificiũ non est sufficiẽs cã ꝙ seruitus debeat: sed opz precedere pactum vel simile vt ea cõstituatur. Similiter dicam in rustica seruitute. nam ⁊ illa ideo tñ dicitur rustica qđ debetur rustico prędio nõ intuitu edifi cij alicuius. Et ꝙ hec ita sint declarabũt exempla vrbanarũ ⁊ rusticarum seruitutũ. ⁊ probari potest. ff. de ser. vr. pre. l. j. sicut em̃ dicitur stillicidium aduertẽdi in tectũ siue in aream vicini: et ita põt esse ꝙ area erat prędiũ rusticũ vel in villa vel in vrbe: sed tñ quia vrbanũ erat prędiũ cui seruitus debebat dicitur vrbana seruit⁹ sic ⁊ rusticũ erat prędiũ: verbi gra. edificiũ gratia fructuũ reponẽdoꝛũ: ⁊ ei ab vrbano prędio seruitus debeatur vel vt ipsum liceat altius tollere ⁊ officere ꝓtorio vicini vel vt cloacha habeatur per vicini domũ vel pretoriuz vel protectũ ad quam coloni mei prędij accedãt dicetur rustica seruitus. vt. ff. de serui. rustico. prędi. l. ij. ¶ Discuntur autẽ vrbana prędia oĩa edificiavbi cunq; sint inhabitãdi causa facta: secus si fierẽt cause fructuũ reponẽdoꝛũ. vt dictũ est. ſ. devsu fru. ¶ Et notari põt. ff. qui. mo. pig. ca. contra. l. eo. ſ. si tabula. Sunt aũt hec iura vrbanoꝝ prędiorum altius tollendi ⁊ officiendi luminibus vicini aut nõ extollẽdi. ¶ Itẽ stillicidiũ[b] aduertẽdi in tectũ vel in aream vicini. Aut nõ aduertendi. ¶ Item mittendi tigna in parietem vicini ⁊ denicꝙ deijciẽdi protegẽdive cetera cꝙ istis similia est ⁊ inter hec seruitus ne aspectu officiatur. Item vt prestetur prospectus. Item vt prestetur lumen ⁊ siquidẽ debeat mihi aliquis lumen id videoꝛ quesiuisse vt celũ videre possim vel de posita domo sua vel eiꝰ parte. vt ple

b Stillicidiũ. Vide de Cep. ī tracta. de ser. vr ba. l. cxx viij.

BIU Cujas

ne recepto lumine a se queniat in domū meaz. vt.ff. de serui. vr. prę. l. luminum. ꝛ. l. lumen. Si aūt ꝯs debeat mihi prospectū nō debet vt celum videā: sed vt fenestra vl aliquo simili aperte claritas diei ad me peruenīat: ergo quicūꝯ habet lumē habet prospectū: sed nō ecōuerso. ꝛ qz ille cui debeꝯ prospectus minozē habet cō modatē in fruendo ꝯ ille cui debetur lumen maiozē habet potestatē in prohibendo ꝯ eum qui debet seruitutē ne quid oīno faciat quod noceat ad gratiozē prospectū ꝛ liberū. Nam cū minus habeat minus offendi debet: qui aūtē debet lumē ꝛ si quid faciat quod noceat ad gratiozē prospectū ꝛ liberū. si tñ celum videre possim nō tenetur. Si vo celum videre nō possim. vel ꝓpter edificium a te factuz. vel arbozē positam teneris. ¶ Nam ꝛ arboz efficit quo minꝰ celū possit videri. Quid tñ si arboz vel edificiū impediat solis īmissionē. Siquidē mihi expediebat solē immitti tenetur ille ꝙ impedit solis īmissionē: alioquin ℈. vt.ff. de ser. vr. prę. l. luminū. ꝛ. l. inter. ꝛ. l. si arbozes. ¶ Et no. ꝙ nō tñ edificando: ſz etiā destruēdo impedit luminis īmissio si forte pressura quadam īmitteba tur in edes meas. vt in prędicto ti. l. si arbozē. ℈. interdū. Vñ ꝛ dicitur in libro regum. Refulsit sol in clipeos aureos ꝛ resplēduerūt mōtes ab eis. ¶ Rusticoꝝ aūt prędioꝝ iura sunt hec. Itē actus. via. aqueductus. aque haustus. pecoris ad aquaz apulsus. ius pascendi. calcis coquende. arene fodiende. que tria vltima possunt dici innoīate seruitutes rustice. Sed superioza ꝓpriis noībus gaudent. ¶ Est aūtē iter ius eundi ambulandi hominis. siue homo eat solus siue vehatur sella vel letica vel in equo vel in quouis animali: seo: sumvero a se nō potest agere iumentū vel vehiculum ducere qui iter tm̄ habet. vt insti. eo. in prin. ꝛ. ff. de serui. ru. prędi. l. j. ꝛ. l. qui sella. ꝛ. l. inter actum. Q̄ñꝯ etiā quod notabile est. iter nō est seruitus. vt si debetur fructuario a dño ꝑdij alteriꝰ. vt. ff. si ser. ven. l. ij. ℈. ij. Q̄ñꝯ oz vulgariter ipm̄ solū per quod iter vel trames vel calles. ¶ Actus aūt est ius agēdi iumentū vel vehiculum. itaꝯ qui iter habet actū nō habet. qui actum habet iter habet. i. cōmoditatē itineris eoꝯ pōt vti etiā sine iumentis nō dico ꝙ duas habeat seruitutes. vt. ff. o adimē. le. l. j. ꝛ isti. e. ℈. ij. ¶ Via aūt est ius eūdi. agendi. ꝛ ambulādi. nam ꝛ iter ꝛ actū via in se cōtinet. vt insti. e. ℈. iij. Inspectis tñ his diffinitionibus nō videt plus cōtinere via ꝙ actus. sed tñ ꝓbatur ex alijs plus cōtinere viam ꝙ actum. Nā ille qui habet viaz habet ius trahēdi vel lapidē vel trabem vl ferendi rectā hastam. que nō ꝓmittuntur ei qui habet actū spectatur eīm ꝙ fructus eodē modo possent ledi. ¶ Itē vie latitudo si latioz vel angustioz nō designetur ꝑ ℨ hentes. l. diffinit octo pedibus in porrectū. xv. aūt in anfractuz id est vbi flexū est. vt. ff. de ser. ru. prędi. l. q̄ sella. ℈. j. ꝛ. l. vie latitudo. ꝛ. l. certo. ℈. latitudo. et l. via o stitui. ¶ Aqueductus aūtē est ius aque ducende per fundum alienū siue fistula ducatur aqua siue alio quolibet instrumento fictili non tamen lapide strato. nec etiam fistula que dño prędij reddat aquarium deterius ope manu facto eius cui debetur seruitus ceteruz̄ natura liter ledi potest fundus seruiens vt si imbribus crescit aqua in riuo aut ex agris in eū cōfluat aut aque fons ꝫm riuum vel in eo ipso postea inuētus fuerit. vt. ff. de ser. ru. prędi. l. j. ℈. aqueductus. ꝛ. l. quintus. ꝛ. l. si mihi. ℈. seruitus. ꝛ de aqua plu. arc. l. si pri. ℈. placuit. Q̄d aūt dictū est in aqua: verū est in inuēta. Itē cōcedi pōt vt inueniatur ꝛ inuēta ducatur. Nam ꝛ nondū edificato edificio seruitus cōstitui potest. vt in ꝑdicto ti. l. labeo. ¶ Item potest cōcedi aqueductus[a] vni vel pluribus vel eisdē modis vel diuersis vel ꝑ eundem riuum. vel ꝑ diuersos. vel primo ꝑ eundem ꝛ postea ꝑ diuersos. Et si primo concedatur vni ꝛ postea concedatur pluribus. non tenet secunda cōcessio: si per secundū minozetur cōmoditas primi. vt in prędicto tit. l. ij. ℈. j. ꝛ. hj. ꝛ. l. per que. ꝛ ti. cōmunia prę. l. qui ꝑ certum. et quēad. seruī. amit. l. aquā. ¶ Haustꝰ aque est ius hauriēdi aquā de pnteoᵇ vel fonte vicini ꝛ siue hoc ius exꝑssim concedatur ineſt ꝛ iter ad fontē siue cōcedatur ius adeūdi ad fontē ineſt ꝛ haustus: ꝛ bꝫ quādo tenet concessio haustus. qz facta est in fonte puato. si autē non teneat vt quia facta est in fine publico nec tenet itineris tacita cōcessio que expressim ad flumen publicū fieri potuit. vt. ff. de seruī. ru. prę. l. ij. ℈. vlt. Nam vbi expressum est inualidū necvalet ꝙ tacite ineſt simile. j. si pen. appel. l. si is qui. ꝛ. ff. de do. inter. vi. et vxo. l. si sponsus. ℈. si maritus. ¶ Pecoris ad aquam appulsus est habere ius appellādi pecora agri mei ꝑ prędium vicinum ad fontē vel puteū: potest eīm esse ꝙ ex prędio meo nō possum percipere vtilitatem aliam: nisi ꝙ ibi contineam pecora: vel etiā ꝓcipio ex ea fructus vt segetes cultura pecoꝝ. i. boum. per quos colitur fundus. quos habeo necesse vel potius causa appellare in fundū vicinum. vt dictū est. vel cibi causa vt ibidē pascant sic ꝛ concedi potest mihi ius in ꝑdio vicino. vt in eo liceat mihi calcē coquere ꝛ arenam fodere vt ex his fiāt vasa vel instrumēta vel granaria vel edificia in meo prędio vicino quibꝰ fructus prędij mei reponentur vel exportentur vel quid simile fiat quod ad culturam vel fructuum agri mei percipiēdū necessariū est. Et est bꝫ gñale in oi spāli als ꝑdiali fuitute vt eatenꝰ teneat eaz ostitutio: quatenus expediat prędijs. i. ad fructꝰ eoꝝ ꝓcipiēdos ꝛ iō dicunt ꝑdiales. Naz nec iter vel via vel actus vl aq̄ductus vltra vel aliter cōstitui possunt. ꝙ expediat ad culturā agri mei faciēdam vel fructꝰ ex eo ꝓcipiēdos cui volo acq̄rere seruitutē. Dicunt etiā ꝑdiales. qz sequm̄t ꝑdia q̄ debēt fuitutē q̄cūꝯ eīm possideat illud ꝑdiū ℨueniri pōt ꝑ seruitute. Itē sequm̄t prędia quibus debet seruitus. q̄libet eīm ad quē ꝑuenit prędiū etiā singulari titulo vēdicabit seruitutē nisi exꝑssim dictum esset ℨ riū. vel nisi ex q̄litate ꝑsone id pateat testatoꝛē voluisse ꝑha

a Aqueductus. Addi. Fuit? diuersis. Idem lis ꝫ aq̄ est uisio. et ꝺ uidi Fuit? agri. l. ge. ff. de ser. ru. ꝓ di.

b Pnteo. Addit fuit? haurie de ꝓ teo ni tz liti ꝺ nō ꝺ cte. l. tis. bur. f. cō. ꝑha.

BIU Cujas

alia etiã id indicãt qñqz.vt si mihi reliq̃rit defunctus vsufru. vie vel alterius seruitutis.et probant hec l pdicto ti.l.pecoris.ꝛ.l. ergo.ꝛ.l. veluti.ꝛ.l.via.ff.si fundus.ꝛ ꝺ̃ serui.le.l. pater. ꝛ de vsufru.le.l.j.ꝛ cuz actũ est in ꝟiũ.l.ne trãseant iste seruitutes ad successores dixerunt q̃dam eas esse psonales.ar. eius qꝺ legit.ff.de ali.ꝛ ci.le.l.mela.ff.quidã.Sed puto eam semp pdialẽ esse.qz qlibet successor põt eã vẽdicare licz exceptiõe doli possit repelli ꝑpt̃ pactũ. vt in pdicto ti.de ser.ru.pre.l.si mihi.ff.vlti. ¶Quid si ille cui tales seruitutes concedũtur nullũ habeat predium. Dicunt quidam eẽ tũc psonales suitutes.qꝺ falsum est. vt.ff.e.l. vt pomũ. erit ergo quoꝺdã ius ex stipulatiõe questitũ.vt si stipulat⁹ essem te mihi daturũ de
1 cẽ. ¶Illud añt q̃ritur quare iura pdiorũ vbanorũ assignẽtur in affirmatiua ꝛ negatiua. vt altius tollendi ꝛ nõ tollendi.stillicidium auertendi vel nõ auertendi.ꝛ iura rusticorum assignantur in affirmatiua tñ vt iter.actus.via ꝛ cetere.respõdeo lex nõ dicit seruitutẽ licere altius tollere vel nõ licere auertere.sed dicit esse iura.ſ.cõia q̃ libertates sunt.vt.j.e.altius.ꝛ.ff. de ser.vr.p.l.cũ eo.ꝛ.l.cuius.nisi qñ nocet edificium aree vicini impediendo ventum venire ad aream.vt.j.eo.l.vlti. Hoc tamen verbũ ius in eadem.l.ꝛ in eadem voce supponit pro seruitute. Dictio eñ semel posita duas quãdoqz importat significationes.propriã ꝛ improprią et vtrãqz propriam scõm diuersa.vt notari, potest.ff.de offi.proconsulis.l.ij.ꝛ si cer.pe.l.certi cõditio.ibi ante diem vel conditionẽ nõ potero agere.Ilã in vno nullo mõ agitur in altero agit.ſz repellit exceptione.ꝛ si placuisset legi potuisset dixisse iura rusticoꝝ pdiorum ſsunt eundi et nõ eũdi.agendi vel nõ agẽdi.vel similia.Vel dic acquisita seruitute vbano predio si velit ille q̃debet seruitutẽ sibi querere libertatẽ.nõ vtente eo cui debetur seruitus libertas illa similitudine quadam potest appellari seruitus quia sicut in acq̃renda seruitute necessariũ est factũ vtẽtis seruitute interuenire et bonã fidem ei⁹.ita ꝛ hic necesse est ꝙ qui ꝓscribit libertatẽ vbane seruitutis habeat bonã fidẽ.ſ.ꝙ putet eã se non debere. Item ꝙ patet impedimẽtum volẽti vti seruitute vt edificatum habeat altius vel fenestrã clauserit ex qua immittebatur lumẽ vel obturauerit foramina in qua immittebat tignum.necesse suffi cit illud non vti eũ cui debetur seruitus sed secus est in rustica seruitute qz in ea amittenda tpe satis est ꝙ nõ vtit ille cui debet licet alter nullũ impedimentũ faciat.vt.ff.de serui.vr.ꝓ. l.hic añt.ꝛ est ar.pro hac rñsione ꝙ lex simpliciter vocat q̃ndã vsumfructum eum qui nõ est vere vsusfru.vt in rebus q̃ cõsumunt ꝑ vsum et hoc similitudinis ratione qz amittitur morte ꝛ capit⁹ diminutione sicut ver⁹ vsusfru.vt isti. de vsuf.ff.ꝓstituit.ꝛ.ff.de vsuf.ea.re.q̃ vsu.cõ.l. j.ij.ꝛ.iij. ¶Põt ẽt assignari seruit⁹ altius tollẽ di vt si mihi expediat altius te edificare quia pressura quadã lumẽ est edes meas denoluat vnde ꝛ dicer⁹ facere.ꝫ seruitutem si deponis edificiũ.vt.ꝫ.dictũ est.vel alia quecunq̃ põt assignari vtilitas predij mei qꝺ tu edificas vel
2 non auertis stillicidiũ dom⁹ tue. ¶Constituit añt has seruitutes ille qui dñs est predij vicini:vel si plures fuerint dñi oẽs debent cõsentire imponẽda seruitute suo ꝛ cõi predio.vt.ff.e. l.ij. Si añt vnus cõcedat seruitutem sine alijs nõ tenet eius cõcessio sed ipse qꝺ notabile est non põt vetare eũ cui concessit vti iure concesso.Si vero vnus prio concesserit deinde alter vel alij diuersis tpibus cõcesserint confirmat pria concessio ꝙ secundam vel nouissimã:ꝛ tra huntur prime concessiones vel pria concessio ad tps vltime cõcessionis perinde q̃ sit oĩno cũ vltimus cõcedit ac si oẽs cõcederent. Et ideo si tpe vltime cõcessionis nõ esset possibile concedere primos: vl̃ qz defuncti sunt:vel qz ptes predij alienauerũt pendebit hic vltima concessio donec illi qui successerũt in locũ primorum vel noui socij cõcedãt seruitutẽ.vt.ff.de seruiru pre.l.per fundũ.ꝛ cõia pre.l.vlti. Nomen au
a tem dñi large[a] intelligo:vt cõtineat etiã bone fidei emptorem vel emphiteotã vel superficiariũ:vt.ff.de pi.l.si ab eo.ꝛ de superfi.l.j.ſ.vlti. Sed ꝛ qui nõ est adhuc dñs vel quasi cõstituit seruitutem qz proxime ꝛ cõtinue post impositionẽ seruitutis futurus est dñs:vt ecce emo a sessio. te predium vel ex aliquo titulo accipio.ꝛ in acceptione vel traditione impono ei seruitutẽ ad aliud tuum propriũ predium ꝙ retines:vt.ff.de ser.vr.pre.l.ꝛ qui duas.ꝛ cõ.pre.l.iij.ꝛ.l.si quis duas.j.rñso.ꝛ.ff.e.l.ei fundo.Sed ꝛ dñs imperator aquã ducere per viam publicã sine incõmodo subaudio magno cõcedere põt:vt.ff.e.l. seruitutes.ſ.publico.ꝛ de pre.impe.off.l.quotiens.ſz v ꝙ notabile est si priuatus cõcesserit aquã per rotam tollendã ex flumine vel hauriendam vel si seruitutẽ castello ꝑpositi non tenet quidẽ cessio seruitutis:ſz ille cui concessum est tuendus est iure ꝙ possidet forte ꝫ eñ tñ qui concessit:vt.ff.cõ.pre.l.ij. Est añt castellum receptaculũ aque pu.vt.ff.de aqua quo.ꝛ
3 esti.l.j.ſ.antepe. ¶Illud certum est ꝙ ille qui seruitutẽ hz alij eã concedere non põt nisi hoc esset ei permissum:qz nõ põt esse seruitus seruitutis.Si tñ habeat seruitutez aque ductus et aquã postꝙ est ingressa fundũ meum alij velim cõcedere possum nisi noceat fundo seruienti.vt.ff.de ser.vrb.predi.l.ex meo.ꝛ.ff.de aqua quoti.l.j.ſ.illud.hoc de cõstitutione que imponit seruitutẽ.personal⁹ eñ quilibet qui nõ hz predium se põt obligare pro seruitute ꝓstanda:vt.ff.fa.her.heredes.ſ.an ea. Sic tñ nõ legatur seruitus ei qui nõ est dñs predij.vt.ff. de serui.leg.l.ꝛ si maxime.Fiunt añt concessiones iste dñis predioꝝ vicinorum ꝛ quasi dñis eadem rõne:vt dictum est.vt.ff.e.l.ei qui.Sic ꝛ qui habet ius inferendi in sepulchrum seruitutem vie ad sepulchrum acquirere potest: ſz sepulchro non possit imponere seruitutem:vt ff.si ser.ven.l.j.primo respõso.ꝛ.ſ.j.ꝛ cõ.predi.l.caueri.Si autem plures sunt dñi predij cui

a Large. Vide Jaso.in.l.j. ſ.j.ff. de acq̃.poss.

BIU Cujas

est acquirenda seruitus: necesse est vt oēs dñi acquirant vel eorū cōis seruus. Et si vnus tm̄ acquirat nō tenet eius acquisitio donec alij vl alijs socijs concedatur seruitus ꝛ vltima acquisitione cōfirmatur prīa ꝛ reducitur prīa ad tēpus vltime sicut ꝛ.s. dictū est in imponēda seruitute prędio cōi. Et qđ dictū est de suspensione prime impositiōis vel acquisitionis locū hz si fiat acquisitio vel ipositio inter viuos. Nā si in vltima voluntate vnus socioꝝ prędij cōis legat seruitutē in prędio cōi nō tenet legatū. Sed si oēs socij legarent ꝛ pariter eorū adeatur hereditas tenet legatuz. ¶ Idemq; est ꝛ si vni socioꝝ prędij cōis legaret seruitus. ¶ Nec em̄ tenet legatū nec suspendit donec alijs conceditur: qz non sicut viuentiū: ita ꝛ defunctorū actus suspendi post mortem testatoris vel adtam hereditatē receptū est: vt. ff. cō. prę. l. vlti. et de serui. rusti. prędi. l. si vnus. ꝛ. l. vn⁹. ¶ Porro q dictū est vicinio prędio cōcedi posse seruitutem recipit distinctionē: in rusticis em̄ prędijs exigitur tanta vicinitas: vt nullū sit medium inter fundū seruientē ꝛ eū cui seruitur. vt ff. de serui. rusti. prę. l. qui sella. §. vlt. nisi medium prędiū erat tale quo vti possim libere: et si nō debeat seruitutē puta q erat via publica vel locus publicus: nec p vsum meū nocetur transeuntibus vel meus proprius vel simile. vt. ff. eo. l. seruitutes. §. publico. ꝛ §. vlt. ꝛ de serui. rusti. prę. l. si mihi. §. pe. ꝛ. l. tria. ꝛ cōia prę. l. in tradendis. §. interpositis. Et no. q si seruitus debeaꝫ per pluriū prędia vna tm̄ est seruitus ꝛ nō plures nisi qn̄ locus seruituti destinatus diuidit per longitudinē ꝛ tm̄ spacij super est ab vna quaq; pte vt sufficiat vie vel qn̄ erat cōstituta ita seruitus vt p qualibet partez ire agere liceret. Idēq; liceret subinde mutari. vt ff. de serui. rusti. prę. l. vna ꝛ quēadmodū serui. amit. l. nō satis. §. j. Si vero mediū prędiū iterueniat qđ non seruit ipeditur seruitus nō vt nō sit sed ne ds possit vti ea prohibēte prędij medij dño vt liquet ex predictis legibus. In vbanis aūt seruitutibus[a] nō exigit illa vicinitas hz cōspectus vt vnū alteri possit officere. vt. ff. de ser. vr. prę. l. si edes mee' alti⁹. ꝛ. l. nemo em̄. et si serui. ven. l. loci. §. vlt. ꝛ. l. ꝛ ideo. ꝛ. l. ꝛ si forte. ꝛ cōmu. prę. l. in tradendis. §. interpositis.

a Seruitutibus. Vide cepo. late i tractatu de ser. vr. c. ij. cum sequentibus.

4 ¶ Constituunt aūt seruitutes pactionibus et stipulationib⁹ ꝛ testamentis etiā relinquunt. vt insti. e. §. pe. ꝛ vlt. Voluntate partiū constituuntur nō ab inuitis vt inuitus dicaꝫ qui nō ꝺsentit expressim ꝛ si nō ꝺdicat. vt. ff. de ser. vr. prę. l. inuitū. Notabile tm̄ est qđ dicit lex. in via pu. ruina vel ipetu fluminis amissa vt vicinus proxim⁹ via debeat ꝓstare forte vendendo vel donādo etiā. vt. ff. quēad. ser. amit. l. si locus. §. vlt. ¶ Nō constituunt seruitutes ex tpe vel ad tps qđ sic intellige vt si seruitutē tibi concesserim alternis dieb⁹ vel alijs tpibus alternatis hz illud tps finiaꝫ quo vtereris dictū ē nō tm̄ desinit ipso iure eē seruit⁹ vt ꝛ sic icipiat alterno iterū venīēte tpe durat em̄ oī tpe seruitus et vna ē ꝛ nō plures hz tm̄ q vult vti ea in tpib⁹ exceptis repellit exceptiōe doli. ¶ Itē nō constituuntur sub cōditione extinctiua. i. qua existēte extinguaf seruitus. nā cū quadā perpetuitate voluit lex seruitutes cōstitui ꝓpter vtilitatē prędiorū hoc tm̄ de subtilitate iuris: nam quātū ad effectū aliud est. obstat em̄ exceptio vendicanti seruitutē post euentū cōditionis qua voluerūt ptes seruitutē perire. ¶ Dōt autē cōstitui seruitus sub cōditione. i. vt incipiat demū existēte cōditione sicut in transferendo dñio p traditionē ꝛ possessionē dicit lex. vt. ff. de acquir. pos. l. q absenti. §. si ds. Sic ergo te inducā in possessionē prędij dicēdo cōstituo tibi seruitutē in hoc prędio si titius fiat consul. vel nō constituunt sub cōditione illa si volā sicut ꝛ ponit in mō illo ꝓdiu volā. vt. ff. e. l. iij. §. rūso. ꝛ. §. vlt. ꝛ. l. v. §. vlti. ¶ Itē constituunt seruitutes p consuetudinem tpis cuius nō extat memoria nec cōstituuntur decēnio. vel. xx. vel xxx. vel. xl. annis nisi seruitus sit talis q̄ habeat vel videaf habere continuā cām vt est seruitus tigni imittendi, altius nō tollēdi. ¶ Aqueductus cū aqua ducit sine intermissione ꝛ ob hoc speciale[b] posuit in rubrica de aqua. Idēq; est in seruitute stillicidij. Nā ꝛ si sine intermissione nō cassitet stillicidium ex naturali tm̄ fit cā cum aquā capiat ex celo nō opere vel ductu manufacto ab hoīe ꝛ ideo perpetuo fieri existimatur. vt. ff. de ser. vr. prę. l. §z si inter. ꝛ. l. fossamen. ꝛ. j. e. l. ij. ꝛ. ff. de aqua plu. ar. l. ij. §. ante pe. ꝛ. ff. e. l. seruitutes. In his ergo casibus acquiruntur predicte seruitutes decēnio interpītes vicennio inter absentes extīc computando cum aliquis cepit vti seruitute. i. ꝓdio iure seruituti⁹ nō vi non clam nō precario. vt ff. quemad. ser. amit. l. seruitute. forte nō exigitur titulus hz sufficiet bona fides. In his autē seruitutibus q̄ hīt intermissionē: licet nō acquiratur seruitus bonafide longo tpe vt dictū est. si tm̄ aliquis ex aliquo ti. precedēti dicat sibi seruitutē constitutā nec id possit probare p testes vel instrumēta ꝛ in adminiculū sue intētionis inducit coniecturā qz vsus est seruitute prędij dño sciente ꝛ nō ꝺdicente p. x. vel. xx. an. presumit debita seruitus ex ea cā q̄ pretenditur precessisse. vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. §. vlt. et de vsu. l. cū de in rem verso. ¶ Constituuntur seruitutes oēs per traditionē non verā qz incorporalia nō recipiunt traditionē. vt. ff. de acquir. re. do. l. seruus. §. incorporales. sed quasi traditione q̄ fit per patientiā dñi ipso me inducente in possessionē vnde ꝛ cauet q me non impediat vtentē. vt. ff. de ser. vr. prę. l. j. §. vlt. ꝛ de act. emp. l. rō. §. itē. ꝛ. ff. e. l. quotiēs via. Amplius constituunt simpliciter seruitutes ī prędio: et tunc totum prędiū affectū est seruitute vt in infinito p quamlibet eius partē nisi a dño prędij certus locus seruituti designaretur per alterā partē ire agere liceat ciuili tm̄ mō. nam quedam in sermone tacite excipiunt. nec em̄ per villam ipsam nec p medias vineas ire agere finendus est cū idem eque cōmode p alteram partē facere possit minori detrimento

b Speciale. De Jobi. de aqua. plu. arce.

BIU Cujas

fundi seruientis ⁊ si viam semel direxerit per
vnā partē fundi amplius nō habebit ptātem
mutandi. Si vero expressim concedat seruitus
in predio vt p quālibet partem eius liceat ire
agere nihil prohibet eū mutare ⁊ variare par
tem electā. vt. ff. e. l. si cui. ⁊ de seru. ru. prę. l. si
via. ⁊ quēad. ser. amit. l. nā satis. §. sed si is fun
dum. Itē constituunt seruitutes oēs ad partē
predij diuisam nō ad indiuisam cōstituta tñ in
toto predio si nanciscat eius dñium pro pte in
diuisa pro ea extinguet seruitus. ⁊ pro alia re
manebit. Si vero nō eēt cōstituta in toto pre
dio. §z promissa extingueret seruitus in totuz
me nacto dñium pdij pro parte nā multa ipe
diunt aliqd faciendū que nō soluunt iā factū.
vt. ff. e. l. ad certā. ⁊. l. vt pomū. §. j. ⁊. l. pro par
te. ⁊ de his q sui vel ali. iur. sunt. l. patre. ¶ Itē
non pōt constitui ps seruitutis. vt quis teneat
ad partē eius. q; oēs seruitutes indiuise sunt
preter vsufr. vnde ⁊ si promissor vel stipulator
seruitutis decesserit quilibet heres promisso
ris tenet insolidū ⁊ quilibet heres stipulato
ris agit insolidū. vt. ff. e. l. pro parte. §. pro par
te. ⁊. l. vic. ⁊ fa. herc. l. heredes. §. an ea. ⁊ de ver.
ob. l. ij. ⁊ ad. l. falcid. l. j. §. item si. ¶ Item consti
a tuuntur seruitutes vt patiaris[a] me vti serui
tute per fundū tuū nō constituunt vt tu aliqd
non facias in eo. puta ne eas p fundum tuū. ne
ibi consistas ne eo fruaris. Secus si cōcederes
mihi ius tibi nō esse in fundo tuo aquā quere
minuendę aque mee gra. §z ⁊ nō constituunt vt
tu aliqd facias ī tuo. puta viridaria tollas. ame
nioze prospectū prestes vel in tuo pingas. eo
saluo q in seruitute oneris ferendi dicitur. vt
is debeat substituere parietē vel columnā qui
oz seruitutē oneris ferendi in pariete vel colū
na sua. vt. ff. e. l. quotiēs. pro rīsio. ⁊. §. j. de ser.
vr. prę. l. eum debere. ⁊ si ser. ven. l. sicuti. §. j.
1 et. §. distant. ¶ Amittuntur aūt seruitutes om
nes p confusionē vt ecce si predium tuū seruiat
mihi ⁊ eius dñium sim nactus insolidū. vel
tu insolidū nactus es dñium mei extinguitur
seruitus. Secus si cōicarem tibi meū pro pte.
vel tu cōicares mihi tuū pro parte. vel ego ti
bi cōicarem meū pro pte. ⁊ tu mihi tuū vel si
mul vel diuersis tpibus cōicares nō extinguetur seruitus. silr non extinguit seruitus ⁊ si
debeatur p plurīū predia. ⁊ ego vnū eoz rede
mi. vt. ff. quemad. ser. amit. l. si cū. Item extin
guitur seruitus vbi alien⁹ fundus seruit meo
et redemimus in cōe fundū vel non redemim⁹
in cōe fundum. sed ego cōico tibi meū. Si vero
redemimus pro fundo seruientē ⁊ postea tibi
meum cōicaui. vel tibi pro meo cōicaui ⁊ post
ea redemimus in cōe fundū seruientem extin
guitur seruitus. Sed si mihi ponas q fundus
alien⁹ puta meus debeat seruitutē fundo alie
no puta titij. si quidem nos duo redimeremus
vnum tñ nō extingueret seruitus: §z si redima
mus vtrūq; vel simul vel diuersis tpibus extin
guitur seruitus. Et ita diligēter pz qd obtine
at siue tuus fundus meo siue nō tuus sed alie
nus meo siue alienus alieno oz seruitutem. vt
probatur. ff. de seru. vr. prę. l. si qs edes. pro rīn
so. §. j. ⁊ de ser. ru. prę. l. si cōi. ⁊. l. vnus. ⁊. ff. e. l.
vt pomū. §. j. Et colligi pōt ex predictis q vni
us fundi vel vtriusq; cōicatio mutuq; extinguit
seruitutē. Unius aūt redemptio ⁊ alterius cōi
catio seruitutē extinguit ⁊ idē econuerso. Itē
extinguit seruitutē vtriusq; fundi redemptio.
¶ Item amittunt seruitutes nō vtendo. §. x. an
nis inter psentes ⁊. xx. inter absentes si cōsti
tuta sit seruitus que nō hz interualla tempoꝝ
vel habeat interualla dierū tm vel noctiū tm
vel breuioris spacij. Si aūt hz interualla anno
rum vel mensiū amittit duplicato tpe. §. xx. an
nis inter psentes ⁊. xl. inter absentes: vel vt di
ctum ait amittit inter psentes ⁊ absentes. vt
ff. quēadmo. serui. amit. l. si sic. ⁊. j. e. l. vlt. Nec
distinguit an ille cui debet via scierit vl nescie
rit viam sibi debitā an non. vt. ff. quemad. ser.
amit. l. si partē. §. si partē. Unde pz q amittunt
etiā si nō possit iputari alicui negligētia lz fo
rte de equitate posset subueniri p beneficiū in
integ. restitutionis. vt. ff. de seru. ru. pred. l. at
2 tilicinus. Itē hec in rusticis seruitutibus. In
vrbanis autem non sufficit me nō vti sed opoz
tet te prestare seruituti impedimentum. vt. §.
3 dictum est. Uti autem videtur aliquis seruitute qui vtitur ea ita vt fuerit constituta et si
nō in totum eodē tm genere. vt. ff. quēad. serui.
amit. l. stillicidij. §. vlti. ⁊. l. si in partē. ⁊. l. si cō
munem. §. si is. ⁊. l. is cui. ⁊. l. siquis aqua. ⁊. l. ij.
et quibus mo. vsuf. amit. l. is qui. Itē videtur
dñs vti ⁊ si alius vtatur nolē eius. imo ⁊ si non
vtatur alius eius nolē vt quia ille socius ē fun
di vel fructuarius ciusdē vel bona vel mala fi
de possidet predictū cui debet seruitus ⁊ vtitur
seruitute fundo debita. vt. ff. e. l. v. ⁊. vj. in prin.
et. l. vsu. ⁊ in legibus sequentib⁹. Quod aūt di
xi in socijs verū est antequ diuidant. nā facta di
uisione pdij cui seruitus debebat illa que erat
vna seruitus incipit eē due ⁊ quilibet dñoruz
sibi retinet vel amittit seruitutē. vt. ff. quēad.
ser. amit. l. nā satis. §. j. Si aūt diuidatur fun
dus qui seruit aut certus locus designat⁹ erat
seruituti aut erat imposita vt p quālibet eius
partē vtar. In prio casu facta diuisiōe loci vie
si diuidatur p latitudinē est vna via in prius ⁊
nō vtendo non pōt amitti pro pte vt prius pa
cto tñ vnum predium liberari pōt si diuidatur p
longitudinē due sunt vie nisi angustia loci ipe
diat ⁊ tūc erit vna. vt. §. sed vbi sunt due pacto
vel redemptiōe vnius predij seruit⁹ extingui
tur. In secdo due seruitutes sunt ⁊ vnā amittat
altera pōt retineri. Et est hoc ad cōmoduz ser
uitutis predij pro eo incōmodo q mō due ser
uitutes sunt. Nā ante diuisionē retinebat ī to
tum ⁊ si vterer in pte ⁊ lz locū seruientē muta
rem sic dictū in diuisione iponenda seruitute
vel nō: secus si simpliciter cōstituta eēt in pre
dio. vt. ff. de seru. si cui. ⁊. ff. quemadmodū ser.
amit. l. nā satis. §. j. sed ⁊ qñq; propter priuile
gium rei non amittit seruitus nō vtendo vt si
iter sepulchro debitū est vt in predicto ti. l. iter
sepulchro. §z ⁊ priuilegium socij vt q; pupillus

BIU Cujas

est operaē in retinenda seruitute. vt in ꝓdicto ti. l. si cōem. Amittūtur seruitutes pmissione vt si debes seruitutē altius nō tollendi ⁊ pmiserat tibi altius edificare: vel si debeas seruitutem stillicidij īmittendi in aream tuā ⁊ pmiserat tibi in ea edificare: vel si debes mihi seruitutem p fundū tuū ⁊ permisero tibi in loco seruiente edificare vel aliqd facere si tñ dom⁹ tua debeat mihi seruitutes istas duas. s. altiꝰ nō tollendi ⁊ stillicidij recipiendi vna istarum seruitutū remissa nō ideo remittit altera. Ꝯ quoꝝ aūt de remissione nō de precaria cōcessione. nā illa nō amitti ſz retineri facit seruitutē. Et probant hec. ff. de ser. vr. pre. l. si domus. ⁊. l. si edes mee. j. rñso. ⁊ quemad. ser. amit. l. si stillicidij. ⁊ cōia pre. l. si precario. morte tñ vel capitis diminutiōe nō amittunt iste prediales seruitutes. vt. ff. quemad. ser. amit. l. iure.

¶ De lege aquilia. 43

Dictuz est supra de rei ven. ⁊ de vsuf. Sz qz in rei vendicatiōe ⁊ in restituenda re vsuf. nocte data ⁊ in actione fa. her. ⁊ cōi di. de quibus dicetur. habeē rō damni vt diximus. ē. de rei ven. ⁊ de vsuf. et patebit ex sequētib⁹ rubricis. ideo apponit de. l. aquilia. ¶ Videndū ergo vnde dicatur aq̄lia. Et qñ locū habeat actio legis aquilie. Quibus detur. ⁊ ꝯ quos. ⁊ inquantū. ⁊ qualis sit. ¶ Dicitur aūt aquilia ab Aquilio auctore. Aquilius eñ cum tribunus plebis esset: et plebs in discordiā cū patribus peruenisset: et in auentinū montē transtulisset se. legē plebe rogata tradidit. q̄ etiam a patribus facta concordia vice cuiuslibet legis est habita. vt. ff. e. l. j. ⁊ de orig. iur. l. ij. ſ. deinde cum esset. ¶ Ꝓponitur aūt ꝓpter damnū actio legis aquilie vel damni datī. ¶ Et dicit damnū [a] a ꝺemo vel a diminutiōe patrimonij. vt. ff. de dā. infe. l. iij. Nā quodcunq̄ dixeris si errabis ⁊ locū hz cum damnū culpa datū est. Si ergo damnū nullo mō sit datū. vt qz res nō est inde facta deterior. vt etiā facta est inde melior. cessat aquilia. vt ecce oliuam meā maturā decerpisti. vel segetem desecuisti maturā. vel vineas maturas nō proficiendo eas in terrā. vel salicium maturuz vel seruum meū qui erat puer castrasti. ⁊ ꝑciosiorem eū fecisti. cessat aquilia. Nulla eñ est iniuria cū tibi impensas donauerit. i. donasse fingatur a lege q̄ in collectione huiusmodi fructuum vel similibus ipenduntur. alio tñ iure posset cōuenīri qui hoc fecit. s. si collecta interceperit teneret etiā furti ⁊ ꝓ seruo castrato iniuriarū erit agendū. autē edicto edilīū. aut ex. l. xij. tab. in quadruplū. Si aūt predicta immatura essent collecta locū hz aquilia. vt. ff. e. l. si seruus seruū. ſ. rupisse. ⁊. ſ. videamus. ⁊. ſ. si salictū. ⁊ de edil. edi. l. ediles aiunt. ſ. sed eñ. Item opz damnū datū eē facto interueniente vsq̄ adeo. vt ⁊ si quis fuerit fructuari⁹ ⁊ rinos patiat corrumpi. vel vites nō proscindit nō tenetur aquilia. vt. ff. de vsufr. l. si cuius. ſ. deinq̄. Nec ob. qđ legitur. ff. e. si seruus seruū. ſ. si fornicarius. qz qđ dixi locum hz cum sine facto hoīs ex ipsa corruptiōe rei damnū prouenit. Secus si ꝓpter negligentiā hoīs ignis extrinsecus proueniat nō ex ipsis rebus in quib⁹ dā num datur. tūc eñ agitur aquilia. sicut ⁊ cū negligentia plaustrarij lapides male cōpositi in plaustro ceciderunt ⁊ aliquid diruperunt vel
6 fregerūt. vt. ff. e. l. si ser. ſ. si ex plaustro. Culpā aūt oīno necesse ē īterueníre. alioquin nō agetur aquilia. [b] Et ideo neq̄ furiosi neq̄ infantes b tenent aquilia cū nō habeāt animi iudiciū. Secus in eo qui nō est infans ſz sit impubes qz ille ⁊ furtū ⁊ iniuriā pōt cōmittere. vt. ff. e. l. sed et. ſ. iniuriā. Itē non pōt dici vt ille teneat de culpa qui ad sui defensionē ⁊ incontinenti ⁊ eo dem modo aliquid fecit. vt si cū armis vim mihi inferas. ⁊ ego tibi resistam armis. alioquin ē. vt. ff. e. l. scientiā. ſ. qui cū alr. Et hac rōne ſz mihi interficere furem nocte deprehensuz si ei sine periculo mei. vt ōz in tabernario reposcente lucernā. vel mearū rerū parcere nō potui vt tñ idipz cū clamore testificer. Interdū aūt furē deprehensum ita demū posſuz occidere si se telo defendat. vt tñ eque testificer cum clamore. ¶ Idēq̄ est ⁊ si quēcunq̄ aliū nō furē ferro me petentē ſz nondū percutientē occidam. sufficit eñ terror armoū vt mihi permittat defensio si tñ eū potui apprehendere malui occidere teneor. vt. ff. e. l. iiij. ſ. j. ⁊. l. v. ⁊. l. si ex plagis. ſ. taberna rius. Sed ⁊ magistratus nō teneē de culpa qui aduersus resistentē aliquid violentius fecit. Sed si sine cā damnū dare teneē. vt. ff. e. l. quēadmodū. ſ. magistratus. Itē ⁊ excusat a culpa qui alterius īpulsu vel violentia vento rum dederit damnū. vt. ff. e. l. quēadmodū. ſ. si nauis. ⁊. l. si ex plagis. ſ. in cliuo. Illud aūt sōlī non excusat a culpa qđ dicat se ignorasse si potest ei īputari qđ debuit scire vel aliquid aliud seruare. vt ecce ſz mihi ferire percutientē me ⁊ cum ego vellem eū percutere aliuz percussi. vt ff. e. l. v. ſ. j. ⁊ l. scientiā. ſ. pe. Et est hic accipiēda culpa etiā leuissima. vt. ff. e l. in lege. hic regulariter. Nā qñq̄ non agit de culpa qz culpa vnius cōpensatur cū culpa alterius at vbi ex p te vnius dolus ⁊ ex parte alterius culpa ē ꝓponderat dolus culpe. Et ideo in casib⁹ solus dolus venit in aquilia. qđ est ideo qz culpa ex parte damnū passi. vt ecce cū plures iacularentur in capo seruus p cāpū trāsiens est peussus nō teneē ille q̄ percussit qz nō debuit seruus in tempestiue p campū iaculatoꝝ iter facere/qui tñ data opera in eū iaculatus est teneē. nā ludus quoq̄ noxius est in culpa. Itez ⁊ si cū pilla plures luderēt in loco vbi ex cōsuetudine ludebatur q̄s se cōmiserit tonsori ⁊ pilla vehementer percussa ⁊ in manus tonsoris deiecta gula sit ꝑcisa adiecto rasorio non teneē tonsor forte nec deiector vel peussor nisi fecerit data opa qz pōt īputari ei q̄ in periculoso loco tonsori hñti sellā se cōmiserit. vt. ff. e. l. itē si obstetrix. ſ. vlt. ⁊. l. itē mela. ⁊. l. si ex plagis. ſ. vlti. Sed ⁊ q̄ putat arborē sup eū locū p quē publi-

a Damnuz. Lex aq̄lia dānum definerat ex quo ipsa oriaē qđ verum in faciendo nō īomittendo. vide bar. ī l. eleganter. ſ. si quadrupes. ff. de dolo.

BIU Cujas

ce vel priuatim nō est iter nō tenetur nisi data opa īmittat ramū in trāseuntē. Si aūt p illū locū esset iter tenet putator nisi ꝓclamauerit vt casus possit euitari. Idē ꝙ dr & distinguitur in hi s q faciūt foueas cā cerno2 capiēdoꝝ. vt. ff. eo. l. si putator. & l. qui foueas. ¶ Hec aūt culpa ꝙ precedit factū sicut in multis exemplis declarari pōt. vt in eo qui fecit foueā in eo loco per quē publice est iter & in mulione q per imperitiā vel infirmitatē impetū mule vel eq retinere nō potuit & in eo qui male composuit lapides in plaustro & in eo qui stipulā suaz vel spinam cā incendēde eius ignem īmisit & ignis vlterius euagat & ꝓgressus alienā segetē vel vineam leserit: si em id eius imperitia vel negligentia acciderit. vt q2 fecit die vētoso vl nō obseruauit ne ignis lōgius ꝓcederet tenetur. nā qui occasionē dāni dat dānū dedisse videt. vt. ff. ad. l. co2. de sic. l. nihil. Ät si oia que opoꝛtuit seruauit nō tenebit. vt. ff. eo. l. q occidit. ſ. in hac. & l. qui foueas. & l. idē iur. ſ. mulionē. & l. si seruus fuum. ſ. si ex plaustro. Quicūq culpa sequitur factū vt in medico qui bñ secuit & postea dereliquit curationem qñq inest facto culpa vt si medicus imperite secat vel curat. vt ff. e. l. qua actione. ſ. vlt. & l. idē iuris. Culpam semper intelligo sic. vt etiam dolus noīe culpe contineatur. vt aperte innuit. ff. e. l. v. ſ. iniuriam. & ꝓbatur. ff. de mino. si ex cā. ſ. si mulier. Nam ibi mulieri denegatur restitutio q2 culpa diuertit a marito. i. dolo. Naz si sine dolo id delictum esset restitueret. vt in eadē. l. ſ. nūc ergo. quicquid fit dolo fit culpa sed non ecōuerso contra me tamē facit quod dicitur quādoq in l. si culpa. vel dolo quid factū est. vt. j. de admi. tu. l. si tutores. sed certe significatio verbi quādoq restringitur ex adiūctis vel speciebus superpositis. ¶ Cōpetit aūt actio. l. aquilie directa hero id est domino rei in qua damnum datum est & ei qui in locum eius successit vniuersitatis titu. & dñi appellatione etiam heredi tas continetur. vt. ff. e. l. item mela. ſ. legis. & l. ob id. & l. liber homo. ſ. si seruus. Utilis ꝙ data tur his qui nō sunt domini puta fructuario bonefidei possessori qui habet titulum. quid si nō habet titulū videtur ꝙ nō agat. vt. ff. de relig. l. ſ. j. & de seruo co2. l. j. ſ. j. Qui autez habet titulum aget actione vtili aquilie. vel in factuz ratione operaz. vt. ff. e. l. si dominus. & de edil. edic. l. iustissime. ſ. vlti. ¶ Item competit vtilis actio creditori cui res est pignorata in qua datur damnum. Nam licet lex dicat de actione in factum. Idem tamen intelligo de actione vtili. l. aquilie. nam vbicunq vna competit & si altera competat non reputo absurdum cum vtraq detur ex equitate. ¶ Agit tamen creditor lege aquilia ita demū si debitor non sit solūēdo. vl si ꝓsonalē actionē amisit tpe. & ꝓbant hec. ff. e. l. itē mela. ſ. vl. & añpe. & l. qui occidit. ſ. pignori. Si ꝙ dar dānū in re mihi debita vl ꝓmissa sz non pignorata puta vulnerando nec aliqđ ꝓpetit mihi ius in re. dar actio. l. aquilie debitori. sed ipe cedit eam mihi creditori. vt. ff. eo. l. huic scripture. Si aūt alal mihi ꝓmissum occiditur. siquidē occidat a debitore ppetuat actionē cōtra se & ꝓtra fideiussores: & cōtra patrem q teneat ex ꝓsona sui filij. vt. ff. de vb. obl. l. si ex legati. & l. si seruꝰ stipulatꝰ. ſ. de illo. & ſ. nunc. & ſ. an filius. Si aūt occidat a fideiussore siquidē post moꝛā rei & suam. vel post moꝛā rei tm tenet ꝓma actiōe & directa. Si ꝙ occidat post moꝛam suam tm tenet ꝓma actione sed vtili. Si vero occidat ante moꝛam suam et rei principalis tenetur de dolo. l. si fideiussoꝛ. & de vsur. l. moꝛa. ſ. vlti. Si aūt occidat a stipulatore anteq debitoꝛ sit in moꝛa liberat quidē debitoꝛ ab eo. & eidez tenetur creditoꝛi. l. aquilie. Si aūt debitoꝛ iam erat in moꝛa liberat quidem debitoꝛ. ſz nō agit aquilia. vt. ff. eo. l. legis aquilie. Si aūt occidat ab extraneo liberatur quidē debitoꝛ. ſz creditoꝛ agit de dolo. vt. ff. de dolo. l. arbitrio. ſ. vlti. Sed visum est. ℟. ꝙ siue occisoꝛ creditoꝛi voluerit nocere siue non detur actio. l. aquil. debitoꝛi: sed eam cedat creditoꝛi. vt quod dicitur creditori dari de dolo sic exponatur. i. ꝓpter dolum actio. l. aquilie cessat. Sed & datur vtilis liberato homini vulnerato non directa. q2 dñs membꝛoꝝ suoꝛum nemo est. vt. ff. eo. l. liber homo. Ät tunc agetur rōne operaꝝ amissaꝝ quas quisq amissurus esset inutilis factus & impensaꝝ in curatione factarum non aūt cōformitatis. vt. ff. si qua. paupe. fe. di. l. ex hac. Sed si liber homo occidat nunqđ habet locum actio. l. aquilie. Ät certe si occidatur in publico certamine cessat actio. q2 causa glorie & virtutis non iniurie gra videt damnū datum. Si aūt in priuato certamine occidatur redundat in eum crimen q causam malorū ꝓbuit. vt. j. ad. l. iul. de vi pu. l. qñ. et. ff. eo. l. qua actione. ſ. si quis. ¶ Sic ergo tenebit. l. aquilia qui occidit liberum hoīem: licet dñs Bul. dixerit cōtrariū: et est argu. ꝓ eo. j. de edil. edic. l. hi enim. ſ. deinde. & l. ff. e. l. huic scripture. ſ. vlt. Sed certe heres liberi hois non agit. l. aquilia quia absurdum est vt sui testatoris consequatur estimationez. vt. ff. eo. l. nam sicut. ſ. si dñs seruū. Ät est hoc notabile. quia in hoc casu non datur actio. l. aquilie heredi. ipsi autem defuncto daretur legi autē de edil. edi. Respondetur quia ibi non erat damnū datum a libero hoīe sed a fera bestia licet liberi hois incuria interueniat. Et ideo non potest ager e lege aquilia. Hoc autē quod dixi de publico certamine non habet locū nisi in liberis personis siue sint patresfa. siue filiisfa. Jn seruis autē non procedit ꝙ ingenui solent certare. si tamen aliquis liberum hominē cedentē pugne vulnerauit tenebitur aquilia vel si vulnerauit seruum non in publico certamine. nam ad illud non consueuit recipi tenebitur aquilia nisi dño cōmittēte causam aggressionis occidatur vel vulneratur seruus. vt. ſ. dixi de eo qui causam malorum prebuit. Cōmodatario autem neq directam neq vtilem puto competere. vt. ff. eo. l. item mela. ſ. eum. Ät secus dico in actiōe que ꝓ pauperie competit. vt. ff. si qua. pau. fe. dica. l. ij. licet

BIU Cujas

quidã cõtradicãt. Et qõ dicit. l. non cõpetere aquil. actio. intelligitur de directa. Dicitur et alio modo directe et vtiles actiones cõpetere. Naz si damnũ detur a corpore in corpus datur directa: vtputa seruum tuum strangulaui. Si vero detur a non corpore in non corpus datur actio in factum: vt si mia motus seruum tuum compeditũ solui cõstat em̃ qz corpus non est lesum. Itẽ non possum dici in eo corpore damnũ dedisse qz licet soluerim ipsa tñ solutione non es damno affect⁹ sed magis ꝓpter sequentẽ fugam serui. Sed z in hoc casu si dicaf vtilis aquilie cõpetere non reprobo. Si vero datur a corpore in nõ corpus competit vtilis actio legis aquilie vtputa anulũ tuum de manibus tuis excussi vt caderet in mari vel tibi eripui aio dã di damnũ vt in mare proiscer̃e tunc quidẽ ipsa proiectione mea damnũ tibi datum est nec tñ corpus lesum est. Idẽ est z si detur a nõ corpore in corpus puta si panno rubeo fugaui armẽtum fugerunt boues vel pecora z precipitata sunt: teneor em̃ vtili actiõe qz ꝙ occasionẽ damni dat damnũ dare videf. nec ergo corpore meo damnũ dedi vtpote cũ ipsa fuga nõ sis damno affectus. Et hec distinctio repitur insti. c. §. ceterum. vsq; in fi. §. Ut ergo directa actio locum habeat opz ꝙ a corpe in corp⁹ sit damnũ datum et ꝙ dñs sit qui vult eam intẽdere. Aliter enim sibi non cõpetit directa. Dantur aũt iste actiones in eum qui damnũ dedit. vt. j. eo. l. ij. Item in eum ꝙ tulit opem. nam si alius tenuit alius interemit ꝙ tenuit quasi causam mortis prebuit z ideo tenef actione in factũ. sed z is ꝙ canem irritauit z effecit vt aliquẽ morderet si ꝙdem canẽ tenuit tenef aquil. qz suo corpore videtur damnũ dedisse. si canẽ non tenuit cõuenietur actiõe in factũ. vt. ff. eo. l. item mela. §. si alius. z §. itẽ cum eo. ¶ Itẽ quid si plures fuerunt ꝙ percusserũt[a] vel damnũ dederũt sequidem apparet cuius ictu perierit ille tenef quasi occiderit. Ceterivero tenentur de vulnerato nam ictus vniuscuiusq; in hoc collectoꝝ cõtemplari opz vt ff. ad. l. cor. de sic. l. vlt. Si aũt non appareat cuius ictu perierit oẽs quasi occiderint tenẽtur ne impunita sit malitia ab eis admissa. Et si cum vno agatur ceteri nõ liberãtur in eo qõ noie pene solutũ est ex. l. aquilia. Nã in eo qõ ali⁹ pstiterat aliũ nõ releuat cũ sit pena. Si vero noie rei ꝺd alvno prestef ceteri liberãtur cũ hoc repiã in cõdi. fur. vt. j. de cõdi. fur. l. j. qõ delictũ grauẽ est isto. vt. ff. e. l. illud. ¶ Est autẽ pena vnum simplũ rõne inficiatiõis z in eo obtinet qõ dictũ est. Iz z pena põt esse in repetitione. xxx. dierũ vel anni. z hec pena tollit ꝓpter rei persecutionẽ prestitã. vt. ff. de act. z obli. l. ꝙ seruum. §. vlt. Multomagis ergo cessabit hec pena cõtra vnũ si ab alio z damnũ restitutũ et repetitionis sit habita ratio. Ubi autẽ plures non in hoc colligũtur vt percutiãt sed vnus hodie vulnerauit seruũ meũ. Alius autẽ alio tpe tenetur vterq; de vulnerato si neutri⁹ vulnus erat mortale licet negligẽtia dñi mors inde sequatur. Si aũt vtriusq; vulnus erat mortale z certum erat eum morituꝝ ex primo vulnere vterq; tenetur de occiso. Naz z posteri⁹ vulnus mortale esse declarat euẽtus. Estimatio autẽ perẽpti non eadẽ in vtriusq; persona fiet. nam qui prior vulnerauit tm̃ prestabit ꝙtum anno proximo homo plurimi fuerit repetitis ex die vulneris. cccxlv. diebꝫ amplius etiã vtputo pro vj. horis que quater in quatuor annis accepte bisextilẽ diem faciunt vel inducũt vt dicũt cõpotiste. posterior in id tenebitur quanti homo venire plurimi potuerit in anno proximo quo vita excessit in quo precium quoq; hereditatis erit si post primũ vulnus seruus ab aliquo fuerit institut⁹ heres cuius hereditatis nõ habef ratio in persona primi occisoris. qz actio legis aquilie presens z preteritũ respicit tẽpus non futurum eiusdẽ ergo serui occisi noie alius minorem alius maiorẽ estimationẽ prestabit. nec mirum cum vterq; eorum ex diuersa causa z diuersis tẽporib⁹ occidisse hoiem intelligaf nec enim solus is occidit ꝙ cõfestim vita priuat sed etiam is ex cuius vulnere certũ est aliquẽ vitã excessurũ. Et si quis absurde a lege hic constituí putauerit cogitet lõge absurdius esse neutrum aquilia teneri aut alterũ poti⁹ cum non oporteat maleficia impunita relinqui. z qõ dixi in seruo a pluribꝫ vulnerato mortaliter vel nõ mortaliter diuersis horis z in vno hoie vulnerante seruaf. vt. ff. eo. l. item mela. §. celsus. z. l. huic. §. si seruus. z. l. ait lex quãti. et. l. qui occidit. §. vlt. z. l. illud. §. vl. z. l. ita vulneratus. z. l. 6 si ex plagis. j. respõso. ¶ Itẽ tenetur lege aquilia qui iussit damnũ dari z excusatur ille ꝙ paruit iubẽti. Si modo is ꝙ iussit habuit ius imperandi vt si seruꝰ dño filius patri in nõ atrocioribus paruit. Nam nec filius ex ea causa cõuenietur nec seruus liber factus tenebif ꝯuis alias noxa caꝑ. sequaf. Si aũt non habuit ius imperãdi tenebif ille ꝙ fecit et nihilomin⁹ ille qui iussit. ꝓbantur autẽ ista. ff. eo. l. liber hõ si iussu. z de reg. iur. l. ad ea. z de iurijs. l. nõ solũ. §. procul. z de aqua plu. ar. l. si colon⁹. in fi. z insti. de noxa. §. ois. ¶ Itẽ si seruꝰ damnũ dederit noxalis actio erit pro damno dato cõtra dñm serui si ipse eum possideat. Si aũt possideatur ab alio bonaf̃ mala fide tenebif possessor. vbi autẽ seruus cõis meus z tuus dat alteri damnum vterq; nostrũ tenetur noxali insolidũ. Si autem dat mihi damnũ te iubẽte tu mihi teneris ex tua persona. l. aq̃lia. Si vero nõ fecit voluntate tua cessat actio noxalis vel ne sit in potestate seruivt vni seruiat. vel qz qui tenef alijs noxalis ea agere non põt. ¶ Datur autẽ actio mihi cõi diuidũdo cõ socio. vt aut mihi adiudicetur seruus aut litis estimatio in simplũ offeratur. Et sic tenebif etiã ille cui soci⁹ meus vẽdit partẽ suaz. vt quodãmõ noxalis actio capsequaf hoc tñ nõ vsq; eo ꝓducendũ erit. vt etiã cum seruo libero facto agaz. Nam nec agere si meus ꝓprius fuisset. ¶ Item non agam seruo mortuo nisi quid ex re furtiua ad socium peruenerit. vt. ff. eo. l. si seruus seruũ. §. j. z. §. serui autẽ. z de noxa. si seruus cõis. z. l. antepe. et fa-

a Percusserũt. Vide late per. d. flozia. i. l si ex plagijs. l. §. taberna ri⁹. ff. ad l. aquil.

BIU Cujas

mil.herc.l.t puto.ff.vlt.t de furt.l.si seruꝰ cōis.
1 ¶Itē tenetur.l.aq̄. qui ꝓfessus est se dānū dedisse t si vere nō dederit si tñ dederit alius. nā actio q̄ cōpetit in dānū dantē trāsfert in ꝓfitētem ꝓfessione sua.vbi aūt nemo dederat nō tenetur ꝓfitens q̄si iuri ℈cia vel impossibilia sit ꝓfessus.vt ecce hoīem viuū ꝓfessus est se occidisse hoīem mortuū morte sua ꝓfessus est se occidisse vel hoīem nō vulneratum se vulnerasse estimationē cuius vulneris vel ad quod tps referemus certe ad nullū.Si ergo ꝓfessus est te occidisse seruū meū quem alius occidit tenerꝫ q: occisum esse hoīem a quocūq; opz.Et satis est ꝙ aī cōfessionē tuā necesse habeaz probare te occidisse si negares nūc aūt cōfessoria actio tua.i.actus tuus cōfessionalis vel confessio remittit mihi hoc.ff.vt nō cogar ,pbare te occidisse cogar tamē ,pbare occisum esse a quocūq; t verū est q̄n ,pbasti hoīem viuum esse.Alioquin
a nullo mōa ,pbare cogor.vt.ff.e.l.inde neratius. ff.vl. t l.hic apertius t ,pinde.t de inter.actio. l.confes.t.l.si is.t ita actio ponit ,p actu.vt in autē.illa.ē.de sacrosā.ec.hoc ius.t.ff.de dona. inter vi.t vxo.l.iij.ff.vl.Aliter accipit actio cōfessoria vt in seruitute.vt diximus.ē. de vsuf. vel vt dici pōt actio confessoria actio legis aq̄lie q̄ datur in confitentē ex cōfessione sua illa eñ remittitur actori.i.cōfitenti t agenti nunc t ,pbanti hoīem viuum esse t sic ille q̄ agit aq̄lia necesse nō habeat docere eum occidisse qui confessus est.¶Ubi autē procurator vel tutor aut curator vel quiuis alius cōfitetur absentē dñm vulnerasse vel dānum dedisse confessoria in eos vtilis est actio danda nō aūt preiudicat absenti nisi forte ratum habeat vel nisi in confessione exponēda habeat spāle mandatum.vt ff.e.l.proinde.ff.si procurator.t de inter.act.l. si defensor.t.l.qui seruū.t de confes.l.certū.ff.sz an.t in hoc casu cū conuenitur confitēs iudex datur nō rei iudicāde:id est vt iudicet dānum sit datum vel nō sed extimande.i. vt extimet dānum datū quantū sit t illud deducat in condēnatione.Nulle eñ sunt partes iudicis in cōfitentem. Quid eñ si is q̄ agit aquilia maluit probare dānum datum t magni litē fecit;reus vero fatetur se occidisse t paratus est soluere extimationem nō erit audiendus actor q: boni pretoris est licē diminuere.vt.ff.si cer. pe.l. quidam.In crimali aūt cā fm oēs fertur ℈ confessum sñia.vt.ff de custo.re.l. si confessus. Sz secus in ciuili vt dictum est. Vel dic etiaz in ciuili cōfessum dānandū.vt.ff.de confes.l.iul.qđ aūt hic dicit non dari iudicem rei iudicande intellige cum precedenti probatione t cognitione nec eñ est eis opus cum reus sit confessus datur tñ rei iudicande.i. vt pronūciet dānum datum esse t declaret eius extimationem vel nō datur iudex rei iudicande cū sine precedenti libelli oblatione actoris postulatione simplici deposita reus fatetur se dānū dedisse.Cū autem solēni t iudiciali ordine causa excepta
2 solēniter est terminada. Estimabit aūt iudex dānū p probationē actoris.vt insti.de ver.ob. ff.vlt.t j.de pto.sti.l.vl.forte res ipsa vel aspectus rei testificari posset ,p dāno.vt in actione iniuriarum t finiū regūdoz t tutele.vt.ff.de fertis.l.ff.in fi.t fi.regundo.l.sed irruptione.t
b C.de admi.tu.l.lex.numqđ deficiēte ,pbatiōe b defert iudex iusi urandū actori t forte nō nisi qñ damnū datum est impetuosa violētia.vt.j. Uid late vñ vi.l.si qñ.in extimatione aut dāni cōe pciū p iasoñ. nō singulare est attendendū.vt.ff.e.l.si seruuz meū.¶Cōpetit aūt actio.l.aquilie in simplū si si qñ.C.
3 reus ofiteatur se dānum dedisse.¶In hoc aūt vñ vi. simplo nō tm ipsius corporis in quo dānū datum est fit extimatio.sed etiā cōputantur vtilitates corpori coherentes vt ecce si ex comedis.aut symphoniacis.aut gemellis.aut q̄drigis.aut ex mularū pr̄i vnum vel vnā occideret nō solū perempti corpis est estimatio faciendaz:sed t eiꝰ ratio debet haberi quo cetera corpora deprecciata sunt.¶Itē extrinsece vtilitatis habet ratio.vt ecce si seruū meum occidisti quē sub pena tradere ,pmisi.vel si occidisti seruum meū ab alio institutū heredē q̄ me iubēte ipam hereditatē adiret t eam mihi quesiuisset nisi eū occidisses.t hic si occisti eum mortuo testatore q̄ ipm instituerat heredē.Nā si testator adhuc viuit nō videt ꝙ eius hereditas debeat estimari.vel q: nondū videt delata.vel q: in.l. aquilia preterite non future vtilitatis hr̄ rō. vel q: facile posset mutari testamētū sicut t cū quis instituit me heredē sub ꝺditione si seruū meū manumittā t tu eū occidisti viuo testatore.vt insti.eo.ff.illud.t.ff.eo.l.ait.t.l.pinde.et l.inde neratius.primo rñso.t.ff.idem inl.scribit.¶Item extrinseca vtilitas pōt assignari si seruum meū occidisti q̄ magnas fraudes in rōnibus meis cōmiserat.de quo questionē habere destinauerā vt fraudū participes eruerent estimabit eñ quāti intererat mea fraudes serui p euz cōmissas detegi.nō quanti noxa ipsiꝰ serui valeat.i.ipse seruus nocēs.vt.ff.e.l.inde neratius.ff.sz t si seruus.Patet ergo ex his ꝙ lex aquilia dānum cōsequimur t amississe dicimur.quod aut ꝺsequi potuimꝰ aut erogare co-
4 gimur.¶Proprie tñ ꝺ amissum qđ nō est habitū.vt.ff. de re.iu.non videtur.t fit estimatio oīm horum cōmuni opinione nō singulari vtilitate vel affectione alicuius.vt.ff.e.l.si seruuz meū.t ad.l.fal.l.precia rerū.t.l.in.l.falc.ff.vlt. t in sūma.vt gñaliter dicā oīa cōmoda que rem precioziorem faceret veniunt in extimationez quoz oīm estimationes faciēde sunt si ex primo capite.l.aquilie agatur quātiplurimi res fuit retro ifra annū.vt.ff.e.l.inde neratiꝰ.ff.in sūma.olim eñ tria erant capita siue capitula l.aq̄lie.sed hodie sco sublato duo tm locū habent t agit ex primo capite de hoīe occiso.Itē de quadrupede occisa q̄ pecudū numero est: t gregatim habet. vt sunt oues: capre: boues: equi:muli:asine:sues.Canis aūt iter pecudes nō est:sz nec bestie sunt ī nūero pecudū:vt vrsi leones panthere.Elephantes aūt t cameli ḡsi mixti sunt. Nam t iumētorum peraz prestant t natura eoz fera est.q: in eis prevalet natura

BIU Cujas

benignio: primo capite cõtinẽtur. vt insti. e. j. respõso. ꝛ. ff. ꝙ autẽ ꝛ. ff. his autẽ verbis. ꝛ. ff.
5 eo. l. ij. ¶ Ceterũ de omni dãno cauetur per tertiũ ca. qõ est hodie scõm siue damnũ quis dederit ꝙ verserit: siue ꝙ fregerit: siue ꝙ ruperit. ꝛ ponitur rumpere ꝙ corrũpere. vnde si lolium vel auenã in segetẽ alienã iniecerit vt eam inquinares dñs ꝛ colonus fundi interdicto qõ vi aut clam agere possiunt. et si colonus agat debet cauere amplius nõ agi. Itẽ act. in factum subsidiaria. l. aquilie nõ directa. qz directa lo sed cũ habet vbi res ipsa corrũpit vel mutat: hic seges non est mutata vel corrupta. Sed aliud est applicitum cuius est molesta separatio. tenebit ergo aquilia ille qui vinũ spurcauit. vel effudit. vel acetũ fecit. vel alio modo vitiauit. Nã ꝛ effusum ꝛ fractũ ꝛ ystũ cõtinentur rupti appellatione: nec est nouũ: vt lex specialiter quibusdã enumeratis generale subiciat verbum qõ specialia complectatur. ¶ Qui autem vinum vel frumentum alienũ consumpsit non videtur damnũ iniuria dare: ꝛ ideo tenetur vtili. vt. ff. eo. qui occidit. ff. si quis. Et si fecit dolo tenetur furti. Itẽ rũpere dicitur qui vulnerat vel lozis vel pugnis cecidit vel telo vel quo alio vt scinderet alicuius corpus vel tumorẽ fecerit. Et fit extimatio ex hoc capite ꝙti res plurimi fuerit infra. xxx. dies. hoc em verbũ plurimi: qz cõtinebatur in primo capite repetitiõ videtur in scõo: ꝛ ita respiciũt iste actiones retro: qz oculos habent a tergo vt ianus. vt insti. e. ff. capite. ꝛ. ff. eo. l. si seruus. ff. huius legis. ꝛ ff. tertio. ꝛ. ff. siquis. ꝛ. ff. inǵt lex. Si querat quis cur in primo capite maioris tpis fiat repetitio. Rñ. qz acrius puniẽdus est is qui magis deliquit. vt. ff. de offi. pre. l. diuus.
a Cõstat. Vide Ce po. xlij. ꝛ consi. lxx vj. colũ. iij.
a Constat autẽ ꝙ magis deliquit ꝛ maius dat dãnũ his qui occidit ꝙ his qui tm vulnerauit: ꝛ ideo maioris tpis fit repetitio. Si vero dissentiatur aliquis se dãnũ dedisse ꝛ cõuincat ꝑ testes tenet in duplũ ꝛ duplicat osse id qõ diximus simplandũ. Sed si sacramẽti delatione a reo facta actor iurauerit sibi damnũ datũ agit solũmodo in simplũ. vt. ff. e. l. inde neratius. ff. hec actio. ꝛ de iureiur. l. esi. ꝛ qõ me. cã. l. si cũ. ff. quadruplabit. ꝛ de ser. cor. l. in hoc. ꝛ de libe. cã. l. nõ tm. hec añt cõsiteat vel nõ cõsiderabit tps litis cõte. Nã ante litis cõte. penitere põt non postea nisi sit minor q̃ in integrũ restitui potest. vt. ff. de noxa. electio. ff. nec. Itẽ pena ista dupli puto ꝙ locũ habeat ꝛ ĩ directa actione. l. aquilie ꝛ in vtili ꝛ in factũ. Nã. j. e. l. pe. lo
6 quit in vtili vt vitet Sriũ ibidẽ notatũ. ¶ Est añt hec actio ciuilis nõ pretoria. Nam vt diximus legis vicẽ ceperũt obtinere plebiscita ꝑpetuo dat: qz ex lege descẽdit. vt insti. de perpe. ꝛ tẽpo. act. heredibus añt datur hec actio nisi in casu. vt. s. diximus. Et aliud etiã notari põt cũ seruũ meũ quẽ iussi esse liberũ ꝛ heredẽ insolidũ occidisti. hic em nec substitutus seruo agere poterit aquilia nec legitim⁹ heres me⁹. neutrius em interest seruũ viuere. qz neuter eẽt heres si viueret ser⁹. vt. ff. e. l. inde neratius. ff. j. Si vo seruũ ꝙ parte instituisset coheres eius ageret aquilia. vt. ff. e. l. si dñs. In heredes autẽ nõ dat nisi in id qõ ad eos puenit.
7 vt. ff. e. l. inde. ff. hãc actionẽ. ¶ Famosa non est hec actio quia ꝛ datur viro in vxorem cõstante matrimonio vt. ff. e. l. si seruus. ff. si cũ marit⁹. Et dabitur in simplũ tm fauore matrimonij. Constãte em matrimonio nec penalis nec famosa cõpetit actio. vt. ff. de ser. cor. l. vl. ꝛ. j. re.
8 amo. l. ij. ¶ Penalis autẽ hec actio est sui natura saltẽ ꝓpter repetitionẽ preteriti tẽporis ꝛ qñq nõ exigat penã: vt si res plurimi est cũ datur damnũ ꝙ prius. nam ꝛ homo semper est risibilis ꝛ non semper rideat ꝛ semp rationabilis quãuis qñq nõ vtatur rõne. vt insti. e. ff. his autẽ verbis. ¶ Stricti iuris est hec actio. ¶ Itẽ est ex maleficio. vt insti. de obli. que ex delic. nascuntur. primo responso.

¶ Familie herciscunde. 44

Dictum est supra

de iudicijs petitorijs. Sed quia semper nihil ꝓdesset petere nisi ꝛ liceret diuidere. Nã sequius expediũt cõmissa negocia plures. Itẽ naturale vitiũ est negligi quod cõe est: vt se nihil habere qui nõ totũ habeat arbitret. deniq suam quoq ptẽ corrũpi patiat dñi inuidet aliene. vt j. qñ ꝛ quibus quarta pars. l. ij. Ideo apponit de diuisorijs. Et primo de ac. fami. hercis. quia per hoc iudiciũ diuiditur vniuersitas q̃ res singulari dignior est. ¶ Videndũ ergo vñ dicatur actio fami. herc. cui cõpetat. Et que veniãt in ea. Et inter quos possit intentari. Quod sit of
9 ficiũ iudicis in ea: ꝛ qualis sit actio. ¶ Dicit autem actio fa. herc. id est hereditatis vel substãtie diuidende. Nomẽ autẽ familie ꝛ qñq ponitur ꝓ cognatione vt cũ dicit. isti sunt de familia ꝓfami. ꝛ quãdoq ꝓ seruitute. ꝛ qñq ꝑ protestate. vt cũ dicitur filiusfa. paterfa. Dic autẽ ponitur pro substantia vel hereditate. vt. ff. de verb. signi. l. pronunciatio. ff. j. Herciscunde dicitur ab herciscо quod est diuido: vnde ꝛ hodie deberemus dicere herciscende. sed tamẽ sic eo verbo vtimur ꝛ bene sicut scriptũ reperimus apud antiquos: qz ita gerundia sua pronũcia-
10 bant legundo audiundo. ¶ Cõpetit autẽ hec
b actio directa heredibus[b] siue ex testõ siue ab intestato deferat hereditas. vt. ff. eo. l. ij. vtilis añt actio cõpetit bonoꝝ possessoribus qz non sunt heredes de iure ciuili. vt insti. de bo. pos. ff. quos autẽ. Itẽ arrogato qui succedit in q̃rtã partẽ bonorũ. Nec em potest dici ꝙ magis ex testõ ꝙ ab intestato debeat quarta. vt. ff. e. fina. l. ij. ff. si q̃rta. Itẽ cõpetit vtilis fideicõmissarijs quibus restituta est hereditas. vt. ff. eo. l. si exasse. Quidã tamen dicunt directã actionẽ dari bonorum possessori. ar. eius quod legitur. ff. e. l. ij. ff. si quarta. Dicit enim arrogato dari vtilem: quia non est heres nec bonorum possessor. ergo videtur ꝙ si esset heres vel bonorum possessor haberet directam. Sed certe in eo qõ dicit. cum nec sit heres. notanda est ratio in

b Heredibus. ff. de carẽ. ff. si. xxx. colũ. vij. fina.

BIU Cujas

eo quod dicit. nec̄ bonorum possessor notatur dissimilitudo sicut et lego quod est in. ff. ad. l. fal. l. j. ℣. de operis. Amplius et competit vtile omnibus quicunq; de iure prętorio succedunt in ius vniuersum. vt ff. e. l. sed et eius ℣. j. et de fideicō. he. pe. l. ij. ¶De quibusdam tamen dubitari potest puta duo sunt quorū vn⁹ est heres. alter bonorum possessor. Et satis dici potest vtiq; dari vtile: vel dic heredi dari directum alteri vtile et tamē non sunt due actiones sed vna est in substantia licet qualitatem immutet propter personam. Nam et incorporale qualitatem dico habere et probare posset: licet dialetici quidam cōtradicāt. Item satis amitto q; quandoq; ei qui nō est heres vel loco heredis datur vtilis actio puta exhereda to ad percipiendam dotem sue vxoris. vt. ff. de dote prelega. l. j. ℣. si tamē. vel dic ibi loqui de vtili actione in factum. ¶Veniunt autem in hanc actionem ea que sunt in bonis defuncti tempore mortis. Sed ea que ante mortem de bonis exierunt. vt si donauit pater filio emācipato nō veniunt. vt. ℣. de inoffi. dona. l. si pater. Nec obstat quod in ea. l. dicitur donationem collatam a patre in filium qui erat in facris venire in hanc actionem. vt a principio videatur valuisse. vt. j. de dona. inter vi. et vxo. l. antepe. sed certe trahit retro et videt valuisse quantum ad fructus etiam naturales qui a principio videntur filio quesiti. Item quantus ad dāna data in re donata. vt de eis nullo modo teneatur: nō quantū ad hoc. vt retro fingatur dns q; expressa voluntate dominus fieri non potuit. argumenta sunt ad hec duo. ff. de le. ij. l. cum pater. ℣. pater filie. et de offi. procōsul. l. observare. ℣. vlti. vel forte hic tacita confirmatio que fit per legem plus operatur q; posit operari voluntas expressa. ar. ff. de sol. l. sub conditione. et de do. inter vi. et vxo. l. si is seruus. intuita ergo varietate magis q; fictione dicuntur res venire in actione fami. her. Item veniunt in hanc actionem quesita post mortem ante aditam hereditatem vt que seruis hereditarijs ab aliquo donata sunt sed et quesita post aditam hereditatem veniunt quā doq; vt si heredes egerint cōmuni di. cij extraneo cum quo testator habebat rem cōem eiscq; fuerit adiudicata res veniet enim tota in hāc actionem. Idēq; in partibus editis post aditam hereditatem. vt. ff. e. l. t post. ℣. idem erit. t. l. meuius. primo responso. t. l. partum. Sed t veniunt res quas heredes vsu ceperunt cum defuncto tradite essent. Item t res que heredibus tradite sunt cum defunctus amisisset. vt ff. e. l. veniunt. Nec distinguitur in rebus quas habuit testator fuerint eius vel ius habebat in eis directo an vtiliter. vt. ff. eo. l. item pdia. Immo et si nullum ius habuit in eis quia erāt commodate res vel deposite vt periculum pertineret ad heredes: vel si testator habebat i rebus retētionē tm̄ venient in hanc actionē cuz t veniunt in petitionem hereditatis. Absurdum a dū⁹ eiñ est vt q̄ peti pñt diuidi nō possint. vt ff. de peti. here. l. t non tantū. t. l. sed t si. ℣. vlti. dum. Vi Sed et res hereditarie legate in testamento de ludo. sub cōditione. Item statuliberi serui veniunt ro. singu in hanc actionem t adiudicari possint vni he- lari. cccc redum cum sua scilicet causa vt existente con- lxxiiij. ditiōe legati extimatur ab eo cui adiudicata est aut deficiente conditione reuertatur ad eū cui est adiudicata vel ad eos a quibus est dere licta cum ipsi diuiserint ea inter se. videmur autem loqui de reuersione tali qualis fuit discessus: res autem non discessit ab heredibus nisi quantum ad speciem et eius respectu dicitur reuerti. Et nota q; si existat conditio post litē conte. in actione fami. herc. res subducit de iudicio quia hec alienatio est necessaria et vetustiorem habet causam sicut et si extraneus rem defuncti cepisset vsucapere et compleret vsucapionem post hereditatem aditam et litē cōtestatā i hac acti. t ē hoc notabile i hac actione q; vniuersale iudiciū est t veniūt etiā q; possident ab extraneis. Volūtaria aūt alienatio fieri nō posset post litē ote. vel etiā motā otroversiam vt t in petitione hereditatis dr. vt. ff. de. pe. here. l. diu⁹. t. ff. e. l. alienatiōes. t. l. ſ si vsucapio. Nec distinguo i rebus hereditarijs sint domestice an māsuete. ¶Sīlā columbe que emittuntur de columbario veniunt in hoc iudicium cū nostre sint tandiu q;diu consuetudinem habent reuertendi ad nos. Idemq; dico in apibus: sed et si quid de pecoribus nostris aut bestijs ereptum est venient in hāc actionē si feram euaserit nec eni desinit esse nostruz q; diu a lupo vel alia bestia fuerit consumptū. vt ff. e. l. pompo. ℣. pe. t. vlt. Sed et res hereditaria que est apud hostes et eius pstationes veniunt ꝓpter spem scilz postliminij scilicet cuz cautiōe vt caueat ille q; accepit pecuniā de reddēda ea si nō reuertat res nisi estimatus tantū esset dubius euentus. vt. ff. eo. l. item labeo. ℣. vlt. t. l. ꝓpter. Libri aūt defuncti nō veniūt in hāc actionē. vt. ff. e. l. quedā. Item veniūt q;dam cōburenda vel corrūpenda: vt libri ipro- bate lectionis magici forte vel similes vel mala medicamenta vel venena que nec adiectione alterius possunt esse vsui. Sed t si quid ex peculatu vel sacrilegio quesitū erit vel vi aut latrocinio aut aggressura hoc non diuidet. vt ff. eo. l. cetere. ℣. mala. t de cōtrahē. empt. l. qō sepe. ℣. veneni. Itē veniūt psonales fruitutes. vt vsus. forte t vsus vel habitatio si hec defuncto et heredib⁹ sunt relicta. vel si seruo heredi tario sint relicta. Si vo relicta essent heredib⁹ tm̄ forte nō venirēt. q: nō vident habere iure hereditario sed ex sua psona. ar. ff. de peti. he. l. qō si i diē. ℣. nō solū. Vel dic idē i vtroq; casu. q: ibi relinquit defuncto t heredib⁹: heredes aūt habēt aliū vsumfru. nō esi q; fuit defuncti. vt. ff. de ver. obli. stipulatio ista habere. ℣. si qs ita. sic aūt veniet vsus. vt vl religiōib⁹ heredes iudex frui pmittat vel locet vsus. vni ex illis. vl tertio psone. vt heredes pcipiāt pēsiones sine cōtrouersia vl si tres sint mobiles ēt sic poterit diuisio fieri. sicut conueniat iter eos. ca-

BIU Cujas

neant tqz per tpa se fruituros. hoc est vt apud singulos mutua vice certo tempore sit vsufru. sed adiudicari potest vni heredi ex certo tempore et ad certum tēpus et alternis annis. vt ff.e.l.sed ꝛ si vsucapio.ſ.vlt.ꝛ.l.vel si.ꝛ.l.puto. ꝓmo rñso.ꝛ.ſ.vsufru.ꝛ cōi di.l.cōmuni diui.ſ. cū de vsufr. ¶ Prediales aūt seruitutes ꝓ se nō veniūt.ſz cū reb⁹ ipsis.ſz nec eaꝝ stipulatio venit ī hāc actionē.qz vnicuiqz heredū dat actio ī solidū. Promissiones etiā seruitutū nōveniūt. qz singuli heredes ei⁹ qui promisi seruitutē p̄dialē tenent īsolidū cauēt tñ iter se vt si qs ex his cōuent⁹ litis extimationē pstiterit id pro pte a ceteris cōsequat. Idemqz ꝛ si testator legauit viam. vel si ꝓmisit aliquid sub pena. Nā lz obligatio pene ꝛ sortis diuidat inter heredes pro hereditaria pte. tamē qz nihil ꝓdest adeuitādam penā partē suā soluere cauet ceteris de indēnitate pstāda is ꝓ quē factū fuerit ne tota pecunia soluatur aut satisfaciat ei qui solidū soluerit. vt.ff.e.l.conse.ſ.vlt. et.l.heredes. ſ.an ea.ꝛ ad.l.fal.penales. ſ.iul.ꝛ deꝫb. ob.l.ea.ſ.j. Nomina aūt vel actiōes hereditarie nō veniūt in hāc actionē nō qz sint indiuidua vt seruitutes. sed qz ipso iure p.l.xij. tab. sunt diuisa. vt.j.e.l.ea q̄.b̄ ita si ꝓ se sint nomina. i. sine rebus corpalib⁹. Nā ꝛ qñ miles decedit instituto vno herede in castrēsibus altero in paganicis. cessat hec actio. qz diuisus est patrimoniū p cōstitutiones iter eos. ꝛ nihil ītelligunt habere cōc. vt.ff.eo.l.heredes. ſ.j.ꝛ de mili. testa. l.si certarum. ſ.j. Porro si nomina non sint sola. sed cum rebus corpalibus. veniunt ꝓ iudicis officiū assignāda vel attribuēda scilicet vt alter alteri mandet actiones ꝓcuratorēqz eū in suam rē faciat ꝛ ita ꝓmittat se diuisionē ſuaturū. Idēqz ī re aliena soluenda. qz sepe solutio et exactio ptiū nō minima hz incōmoda nec tñ hec attributio faciet vt quis solus totum debeat vel totum ei debeaſ. sed vt sine agentiū sit ptim suo partim ꝓcuratorio noīe agaſ siue cum eo agitur ptim suo partim ꝓcuratorio noīe cōueniatur. Nā licet libera potestas maneat creditorib⁹ cū singulis expiundi tñ libera potestas ē his suo loco substitnendi eos ī quos onera actiōis officio iudicis sint translata. vt.ff.e.l.ij.ſ.vlti.ꝛ.l.iij. et hoc ꝓpter vtilitatem duo similia induco. Naz in actione serui corrupti non venit ꝓ se damnum siue corruptio rerū. sed si animus serui sit corruptus: etiā rerum habeaſ extimatio. vt.ff.de ser.cor.l. dolo.ꝛ.l.sed commodius. ꝛ.l.si quis. ſ.vlt.et.l. in hoc. sic ꝛ ꝓ reb⁹ mobilibus non agitur interdicto vnde vi. Sed si soli vis facta etiam mobilia cōtinent ī interdicto. vt.ff. de vi ꝛ vi ar.l.j. ſ.illudvtiqz.ꝛ.ſ.si fundus. sic et alibi.ff.de car. edic.l.si impubes.ꝛ.ſ.si pupillus.et.ſ.si vero post. Item veniunt tabule vel cautiones vel rationes assignande ei qui de maiori parte est heres et ipse suis coheredibus descriptum et recognitum faciat cautione interposita vt cuz iudex exegerit ipse exhibeantur. Si autem omnes ex ijsdem partibus sunt heredes nec iter eos conueniāt apud quem debeant esse deponuntur apud seniorem heredem vel eum qui amplioris est honoris et potius apud marem ꝙ feminam. Item potius apud ingenuū ꝙ libertinū. Et si nec ex his vnus dozū alteri possit preferri sortiri eos oportet aut cōsensu sine scriptis vel suffragio scripture eligēdus ē amicus apud quē deponant vel in edē sacrā deponi debent. nam ad licitationem rem deducere vt q̄ licitatione vicerit hic habeat instrumēta hereditaria. b̄ nō placet mihi neqz pōponio. vt ff.eo.l.certe. ſ.vlt.ꝛ.l.si que.ꝛ.l nam. et de fide instru.l.vlt. et hic quando cautiones vel rationes non sunt alicui heredum prelegate. nam si plegate sunt tradunt quidē ei sed non prius ꝙ coheredes descripserint. nā ꝛ si actor⁹ seru⁹ plegetur non prius traditur ꝙ rōnes reddat et cauebit hic plegatarius vt quotiēs desiderate fuerint rationes vel actor⁹ prelegatus copia illorum fiat. autētice eñ rationes necessarie sunt actori ad instruēda ea q̄ postea emergunt. vt.ff.e.l.pompo.ꝛ de fide instru.l.ij.et.ſ. de edendo.l.pcurator.ꝛ autētica. si quis.et.ſ. de diuersis rescri.l.sancim⁹. Item veniūt quedam adiudicāda. vt que donauit pater filio existenti ī p̄tate cōferendo ī eū vltimū arbitriuz vel ei dādo. vt extraneo. Nā si donauit ꝺcedēdo ī peculiū veniet res diuidēda nō ꝑcipiēda. vt.j.e.l.certū.ꝛ.l.filie.ꝛ.j. de collatio. si donatione. Donasse aūt vr ꝑ si filiū noīe aliq̄d emit vel si ei dat vl̄ mittit in alimēta maxime cā studiozū alibi degenti. vt.ff.e.l.que pr̄.ꝛ.j.c. filie licet. P. dicat. l. illam q̄ pr̄ correctā quia hodie fieret collatio quod nō puto qz simplices donationes nō cōferuntur ꝛ hoc vbi donauit pater filio non militi. Nam militi filio donare pōt mobilia nō ꝓdia vt ꝺputent in castrēsi peculio. vt.j.e.l.si fili⁹. si pr̄ nō erat alias donatur⁹ nisi filius militaret. nā qđ erat alias donaturus non erit peculij castrēsis etiam si id diceret donator veritatē eñ spectam⁹ nō qđ quis finxit vbi aūt donator⁹ parens vel agnat⁹ nō hz ī. potestate donatariū etiā in īmobilibus tenet donatio ꝛ cōputant in peculio castrēsi fm ꝓdicta. vt.ff.de peculio castrēse.l.si forte. ꝛ.l. castrēse.

Et ibi vide alb. ō roxa.

¶ Itē preceptiones alicui heredū relicte veniunt adiudicāde siue cōtineāt emolumētū siue cōtineāt onus vt es alienū soluēdum. vt.j.eo. si qua. et.ff.e.l.si filia. ſ.pap.ꝛ.ſ.si pater. ꝛ.l.idē labeo. ſ.j.ꝛ.l.rem pignori. hinc est ꝙ si statuliber de peculio suo dederit vni ex heredibus aliquid causa implende conditionis non venit illud cōmunicādū ſz ꝑcipiēdū q̄si plegatum. vt ff.eo.l.si filia. ſ.vlt. Item veniūt in hanc actionē ꝑcipiēda ac si prelegata sint mihi que pater meus accepit noīe dotis ab vxore mea vel uru mea ꝓ me ſz mihi data dotē ꝑcipiam inquātū pr̄ meus tenebaſ ex mea ꝑsona. ſ. peculiotenus vel quaten⁹ versum est in rē suam sed ꝛ fructus dotalis p̄dij ꝑcipio pceptos post litē motā q̄ vero ante litē motam pcepti sunt equaliter pertinēt ad oēs heredes: impēsaꝝ vero ratio est habēda q̄ fiūt equaliter ī fruct⁹.

BIU Cujas

ñā nullus casus interuenire pōt ꝺ genus deductionis impediat. Ideo aūt ꝓcipio dotē q; onera matrimonij mei. Itē filij mei mortuo patre meo statim ꝛequuntur me sicut et tutelā onera ꝛ liberos. Nec distinguit sim heres institutus pure an sub cōditione lz etiā actio de dote pendeat q; nescitur vtrū ea sim cōueniēdus an heredes mei patris q̄ recepit dotē tñ nō pēdet actio fami.herc.qua possum ꝓcipere dotē etiā si exheredatus essem si tamē mīmo nisi aliquo tpe stetit post mortē mei ꝓis: alio ān ꝺ.vt.ff.e.l.si filia.ſ.j.ꝛ.l.si marītus.ꝛ.l.fundū ꝺ.ꝛ de dote prele.l.j.ſ.celsus. Itē nec pendet ān coheredes mihi dati pure cōueniātur ꝓ partibꝫ suis.vt.ff.so.ma.si marito.ſ.cum patri. ¶Itez debita cōtracta iussu mei patris inter que computanť et munera suscepta vel viuo patre vel post mortem dum tñ ipse pater consenserit vel que versa sunt in rem eius vel ꝓ quibus tenebatur de peculio veniunt percipienda quatenus iussu versum erat quatenus de peculio agi poterat. Sed et si filius cōueniatur a creditoribus postulabit sibi actiones cedi. Hinc est q; si filius cum patrem defenderet condēnatus soluerit vel viuo eo vel post mortem datur hec actio vtilis in his omnibus dotibus et debitis q; non sunt hec facta a me postꝫ extiti heres: vel non sunt facta a me vt ab herede et iō cessāt directa.vt.ff.eo.l.ꝛ puto. ſ.pe.et.l.his cōsequēter. ſ.celsus.ꝛ.l.si filia. ſ.idem scribit.ꝛ.ſ. neratius.ꝛ.l. qui erat.ꝛ.l. heredes.ſ.pe. Et pñt hec cōprehendi super personalibus actionibus vel ꝓstationibus. ¶Cōstat em̄ hoc iudicium ex rebus et psonalibꝫ ꝓstationibus. vt. ff.eo.l.item labeo.ſ.penul. ¶Sunt ꝛ alie personales prestationes.vt dāna data ab vno heredum que in simplum non in duplum extimanť per hanc actionem etiaz cōtra insicientē. Hinc est q; si vni heredum seruī optio generaliter legetur et ei alij heredes interdicant ne optet stichum quia dicunt cum tabulas hereditarias deleuisse optanti obstabit exceptio doli si vendicet seruum et poterunt coheredes questionem de seruo habere. sed si non coheres meus sed cōmunis seruus ex hereditaria causa dānum dederit mihi in re mea ꝓpria agam cōtra heredem fami.herc. vt aut mihi seruus adiudicetur aut damnū restituatur in simplum. vt.ff.eo.l.puto.ſ.vlť. et l.dāno.ꝛ.l.his consequenter. ¶Sed et persona liter agitur ꝓ eo q; coheres meus nō cōsentit mihi optare seruum relictum in genere defuncto vel non consentit dare seruum quē reliquit testator. vt darent quem eligerent heredes eius. ¶Itē ꝓ eo q; cū ante alios adijsset passus est amitti seruitutes non vtendo.vt.ff. 2 eo.heredes.ſ.si incerto. ¶Item personaliter a agoª cōtra heredes ꝓ sumptibꝫ quos feci i res hereditarias ꝛ veniūt vsure a tpe more.vt ff.eo.l.his consequenter. ſ. sumptus. Distinguere tamē potuit sumptus fieri ꝓ parte ꝛ commode an nō.vt in primo casu agetur negest. In ſcdo aūte fa.her. Nec distingo agat is qui fecit sumptum an cōueniatur.vt.ff.e.l. he sessori si redes.ſ.si vnus.ꝛ.ſ.nō tm̄.ꝛ de cōmuni di.l.si nō negesū quis.ſ.siue.ꝛ j.e.l.in familie. Nec ob quod letur cohegitur.s.de nego.gest.l.siue.quia ibi non pote res.l.j.ff. rat agi fami.her.vel cōmuni di.cū res desierit e.tr.ꝛ in esse communis. vt.ff.cōmuni di.l.j. Amplius l. cohere et agitur hoc iudicio.vt si seruus ſm voluntades.ſ.cꝫ tem testatoris exportandus vendať. Item vt tū. ff.eo. coheres faciat monumentū ꝓout ꝓcepit testatoꝛ vbi ꝛ ꝓscriptis verbis agi pōt: sed ꝛ pōt agi vt coheres creditoribus soluat. ¶Questiones aut necati testatorſ aut necate vxoris aut ꝓlis non veniunt in hoc iudiciū sicut nec liberti nec sepulchra nec dāna data a seruo vnī heredis nisi culpa eius id fiat sed nec debitor hereditarius hac actione tenetur licet teneatur hereditatis petitione. quedā em̄ veniunt in illā que nō veniūt in istā. vt.ff.e.l.his consequenter. ſ.sed an.ꝛ.ſ.sed cum.ꝛ.ſ.celsus. et.l. quedam mulier.ꝛ.l.fundum mihi.in fi.ꝛ.l.sed id.ſ.dolus.ꝛ.l.fundum qui.ſ.vlť. ¶Item personaliter ago cōtra coheredem meum ꝓ culpa si talem diligentiam non prestiterit qualē nūc prestat in rebus suis. vt.ff.eo.l.heredes.ſ. non tm̄. Sed ī actiōe ꝓ socio considerať qualē diligentiā cōsueuerit adhibere in rebꝫ suis. vt.ff.ꝓ socio.l.socius socio. videť igiť q; ꝫ hȝ mecū rē cōem teneať vt depositari? pōt tñ dici ꝺ q; lz sit necesse depositariū admin? teneri ad tantā diligentiā quātā adhibet in rebus suis non tamen sufficit si lata pōt ei imputari culpa q; nō est diligēs ad eū modū quē hominum natura desiderat. vt.ff.depositi.l.q; nerua. ¶Itē psonaliter pōt agi ꝓ fructibus restituēdis ꝺs vnī heres ꝓcepit ex re hereditaria. vt.ff.e.l.itē ex diuerso. qđ intelligo si percepit sciens se coheredē habere. Alioquin cū honesti sit possessoꝛ non teneret de consumptis. vt ff.e.l.iter.ſ.fructꝫ. Vel qđ est veriꝫ nō teneret de cōsumptis directo q; nō fecit vt coheres: teneret tñ vtili inquātū locupletioꝛ factus est de cōsumptis sicut ꝛ teneret hereditatis petitione q̄ imitať naturā huius actionis. Aliud aūt eēt ī rei vendicatiōe. vt dixim?. s. de he.pe. et de rei ven. post litē aūt ꝺ testatā vel motam cōtrouersiā tenet coheres de fructibꝫ siue fiat siue non fiat locupletioꝛ. vt institu. de offi.iu. ſ.illoꝝ aūt. ¶Itē psonaliter ago cōtra cohere dē meum. vt cōmunicet mihi cōmodū victorie si expertus est contra debitorem hereditatis tunc cū nōdum natus eram vel nōdum extiteram cōditio mee institutionis vel etiā eram in captiuitate: vt nō possit mihi iputari silentiū vel debebit mihi facere potestatē experiundi scilicet cedēdo actionē. vt dicunt. vel vt ego representādo debitorē q; fit soluēdo. ¶Item trado regulam q; ꝓ eo oī personali ꝓstatione pōt 3 agi ad cautionem. vt.ff.eo.l.si heredes.ꝛ.l. itē b ex diuerso. ¶Potest autem hec actioᵇ intenta b Actiori iter oēs heredes vel iter quosdā tm̄ et pau Vide lucioꝛes gr̄a psonaliū ꝓstationū non aūt gr̄a diro. in ꝺ si. nisionis. vt.j.e.l. coheredibus. ꝛ.ff.e.l.ij ſ.pe. ccxcj. in Vel dic et gr̄a diuisiōis ſz in iudiciū ꝓsentiū col. fina.

BIU Cujas

tñ. Inter eos autē qui nō sunt heredes nō habet locū hec actio licet iudiciū posīt ordinari. vt. ff. e. l. cū putarē. qđ em dicit nullū esse iudiciū nisi inter coheredes exponet: id est nulla est actio cū tñ ꝛ ordinario iudicio ꝛ lata sententia tenet ꝛ soluti cessat repetitio: vt ibi dicitur. Si aūt acciperet iudicium fami. her. inter oēs vel quosdā: vt dictū ꝛ distinctū est: ꝛ in alicuius eorū persona omitteret cōdēnatio vel absolutio nō teneret sentētia. vt. ff. e. l. in hoc. qđ pōt forte intelligi in eodē. c. vt si tibi rē adiudicauit te aūt mihi in extimationē nō cōdēnauit. Secus si in vno capitulo expleto de alijs nil diceret: ꝛ hoc ea ratione q; tot sunt sentētie quot capitula sunt expressa in ea sicut ꝛ in stipulatione. vt. ff. de ver. ob. l. qđ dicit. vnde non debet vna sententiā vitiare qđ non est adiectū. nā ꝛ de re pōt accipi hoc iudiciū: ꝛ pñt quedā indiuisa relinqui. vt. ff. e. l. si filia. §. familie. ¶Agit[a] autē heres cōtra coheredē hac actione nō distincto eo vtrū is qui conuenitur possideat vel nō. vt ff. e. l. heres. §. pūt. sed in eius psona qui agit fami. herciscūdi distinguitur vtrum possideat vel nō. Nam si possideat licet ab alio negetur coheres ag. fa. her. ꝛ oportebit eum ꝓbare se coheredem esse. Alioquin nihil oportet ei adiudicari nec aduersarius est ei condēnandus. vt. ff. eo. l. j. ꝛ. l. fundū. §. vlti. Si tamē mihi poneres q; qui negat me coheredē cū possideam ꝛ agā fami. her. q; in preiudiciū dicat se petitorū hereditatē et bona fide iudex perpēdat eū hoc facere forte differtur actio fami. her. q; in preiudiciū futuri iudicij petitionis hereditatis nihil faciēdū est facilius tamē auditur qui se ab alio dicit cōueniendū hereditatis petitione q; si ipe dicat se aliū conuenturū. vt. ff. de here. pe. l. si quis libertatem. Est autē iudicis officiū in hac actione: vt diuidat res hereditarias. Et vt faciat de euictione caueri is q̄bus adiudicat. vt. ff. eo. l. heredes. §. iudex. Nec aliter potest agi de euictione ꝑm' quosdam. ar. ff. de leg. j. l. si domus. §. j. ꝛ de act. emp. iul. §. idē celsus. Vel qđ ibi dicit cautio est necessaria: vt sit actio ex stipulatu: verū est: q; aliter nō potest agi ex stipulatione ꝓ re legata euicta: nisi cautio fiat: agēt tamen ex pristina: vel actione extestō vel prescrip. ver. vt in hoc casu. vt. j. cōmu. vtriusq; iudi. l. si frēs. In lege autē de act. emp. notat ratio quare nō agat: q; ex necessitate ille qui partē suā vēdidit aliā partē accepit ex necessitate eā suo emptori prestat. Pro rebus aūt a patre diuisis nō agit de euict. vt. ff. de le. §. cū pater. §. euictis. Fit aūt adiudicatio cū res cōis diuidi nō pōt: vel nō cōmode. vt in sti. de offi. iudi. §. si familie. ꝛ ff. e. l. antepe. Est autē adiudicatio faciēda cum subtilitate quadam: vt ecce iudex videt mihi posse adiudicari domū: ꝛ ꝓpter adiudicationē videt me tibi condēnandū in quinq;. Item videt tibi adiudicari posse vineam. ꝛ te mihi ꝓpter hoc condemnandū in decem: ergo in quinq; admissa cōpēsatione in reliquis quinq; tñ mihi cōdēnaberis. vt ff. e. l. meui. §. pe. Et in adiudicatione cū iudex extimat partem vnius debet eā extimare cuz re tota non per se quia minoris fieret extimatio. vt. ff. e. l. ineuius. §. vlti. Itē quod notabile est adiudicare potest iudex vni ꝓprietatē: alteri vsusf. vt. ff. eōi di. si q̄s putās. §. pe. ¶Est autē hec actio ciuilis. ꝛ duplex q; in ea est vterq; actor. ꝛ vterq; reus ꝑm naturā actionis ex accidēti tñ imponitur onus actoris ei qui primo ꝓuocauit vel si ambo simul prouocant forte diuimitur res. vt. ff. e. l. j. in pn. ꝛ. l. §. §. in familie. ꝛ. l. inter. §. qui familie. ꝛ de iudi. l. in trib⁹. Et est in ea spāle vt non possit intētari nisi semel nisi id faciat causa cognita puta ratiōe etatis. vt dor. ar. eius quod legit. ff. e. l. vlti. ꝛ satis pōt admitti qđ dicūt. Sed nō probat per illā legē vt minor volēs restitui cōtra sniam iterum audiatur vel etiā maior si forte per errorē quedā omisit. nam ibi sine iudice facta fuit diuisio. vt etiā dic facta diuisione per iudicē agi iterū fami. herc. pro personalibus prestationib⁹ gratia diuersarū rerum faciendis. vt. ff. e. l. si seruꝰ. ꝛ. l. sed ꝛ eius. j. respōso. ꝛ cōi di. l. i summa. Pro his autē que non fiunt pro rebus diuisis agit in factū. vt. ff. de relig. ꝛ sumpt. fu. l. at si quis. §. labeo. Si queras quare hec actio semel tñ intentatur. Respondeo quia vniuersalis est hec actio ex sui natura ꝛ effectu. Nā pro re vna vel pro quibusdā intentari non pōt sic vt eadem actio integra remaneat in reliquis intentatur tamē pro vna re. vt de hac ipsa teneat iudicium ꝛ de reliquis agat cōi di. vt. §. dictum est. ꝛ dicitur. ff. e. l. fundus mihi. Cū ergo semel sit dictum nō intētatur postea. Nā nec pro his q̄ remāserūt pōt agi nec ꝓ primis: q; semel diuisa sunt vel adiudicata at hereditatis petitio natura est vniuersalis actio ꝛ nō effectu semp: q; ꝛ ꝓ vna re intendit. ꝛ ideo pluries intenditur. Si aūt sit actū primo fa. herc. ꝛ postea pro quibusdā indiuisis agere velit cōi di. pōt: quia pro illis spāliter nō potuit agi fa. herc. Et ꝛ ꝓ his ꝛ alijs actū fuerit vniuersaliter nō tñ prosecutꝰ est efficaciter actione fa. herc. in istis vnde non obstat exceptio si agat cōi di. vt. §. de iudi. l. ꝛ. In rē est hec actio ꝛ in personā gra personaliū prestationū vt dictū est. vt insti. de acti. §. quedā. Perpetua est. i. vsq; ad. xxx. annos extendit. vt j. ff. anna. excep. l. j. Et vniuersalis est hec actio. vt dictū est. ¶Et bonefidei est. vt insti. de acti. §. actionū. ¶Et ex quasi cōtractu est. vt instit. de obli que quasi cōtractu. §. itē si. Et ideo ei currit prescriptio ex quo cepit posse intētari ad diuisionē faciēdā. vt. j. de an. excep. l. j. Sz dño O. videbat eā nasci ex volūtate. ar. ff. e. l. j. Et dicebat ei nō currere prescriptionē donec possident coheredes. Idēq; dicebat in actiōe cōi di. Et ꝓ eo pōt induci qđ nor pactū fieri non posse ne vnꝰ q̄ diuidat res. vt. ff. de cōi di. l. in hoc. §. si cōuenit. Sed certe hic plus operat prescriptio legis q̄ pactū ꝛ ecōtra. q̄nq; plus operat pactū q̄ prescriptio. vt. ff. quēad. seruī. amit. l. nā satis. §. ꝛ si is. nec hic prescribit amissione dominij vel possessionis: sed ne diuidant res.

¶Ex eo que. 4

a Agit. Adde q; etiā act. fa. herci. dat etiaz ei qui nō possidet. l. j. §. q̄d. ff. fa. her. ꝛ an ꝓ rebus non possessis q̄n neuk possidet. baldus in. l. non epistolis. C. de ꝓba.

BIU Cujas

Quid est quod dicit in nominibus nonne eadem ratio est in quibuslibet rebus corporalibus. Nam et ipsarum dominiū vnum quēq; heredum obtingit pro hereditaria portione. Responde non est eadem q̄ res corporales ⁊ si ipso iure sint diuise tñ per hoiem aliter diuidi possunt sc̄z vt loco intellectualis diuisionis fiat quedaz que oculis subijciat: at in noibus non pōt taliter per hoiem fieri diuisio licet totius nois fieri possit assignatio: sc̄z ⁊ facta assignatiōe semp tñ actiōes remanēt penes eum qui mādat eas adeo ossibus eius inherent. vt. ff. pro so. l. iij.

¶ Ex infamia. 46

I

Tare cōi cum quis eam qui eius pro parte dñs est vendit. Distingue vtrū sit cōis ex societate an non. Si ex societate ⁊ vnus ex socijs vendat eam. q̄ ad emendū vendēdūve aliorum volūtate vel mutuavice destinati sunt preciū tñ rei p ac. pro socio petit nec res vēdicari pōt q; vt dictū est quisq; alterius volūtate distrahere videt. qđ em̄ dicit. ff. p socio. l. nemo ex so. intelligo cum id facit, phibentib⁹ ceteris vel inuitis. Siuero nō est ex societate aut ex hereditaria cā aut aliūde. Si ex hereditaria causa. Si quidē vendidit vt cōem ac. phoc verisile est q; alterū cōsitea⁹ coheredē agitur ad preciū fami. her. actiōe si tñ pro parte non potuit vel non cōmode potuit fieri vēditio. vt. ff. eo. l. here des. ſ. idē est ⁊ si vn⁹. ⁊ cōi di. l. si q̄s pu. ſ. siue. ⁊ hoc siue mandatū intercedat siue nō. Nec em̄ actio secū aliā admittit. vt. ff. e. l. ⁊ puto. ſ. ſz ⁊ si dolo. Si vero pro parte potuit expediri vendi tio agit ac. neg. gest. vel mādati si mādaui deuē dendo nec agitur cōi diui. sicut nec fami. her. q; pro parte cōmodū potuit expediri. vt. ff. cōi di ui. l. si quis pu. ſ. siue. ⁊ in. l. ista dicit. j. rñso. Si autē vendidit vt propriā ac. per hoc verisile est qđ me diffiteat coheredē ꝓponā ad preciū peti. her. vt in hāc. l. ij. Rñ. verisimile aūt ideo dixi quia pōt esse q; vēdidit vt propriā ⁊ tñ cōsiteat me coheredē esse ⁊ sic nō aget ad preciū fa. her. q; qđ nō tuo nolle gestū est ratū habere nō pōt. vt. j. dicem⁹. ¶ Itē q; vēdidit vt cōem ⁊ diffitet me coheredē ⁊ hic agā petitio. heredi. vbi autē cōis est ex alia cā non hereditaria si quidē meo et tuo nolle vendas nec tñ ego mādati possim agere pro precio act. neg. gest. ratū habēdo. Si vero tuo nolle tñ nō agā ad preciū ꝓtra te. nisi in subsidiū. qđ dic vt notauim⁹. ſ. de rei ven. l. mater. j. rñso. ⁊. ſ. sinautē. ¶ Illud in oībus verum est q; mādato interueniēte agi pōt mādati. ¶ Illud in oībus verū est q; rem meā semper possim vendicare. nisi volūtas mea p̄cedat vel sequat alienationē. vel nisi venditū sit a fisco. vt j. fi. reg. l. ij. vel nisi coheres q̄ se solū putabant heredē vendiderit. nā q; bonefidei possessoz senatus noluit affixi damno res dicit nō posse vendicari. vt. ff. de peti. here. l. sed ⁊ si. ſ. item si rem. nisi in casibus. vt in eo. ti. l. etiam. ſ. j.

¶ Ex filium quem habentem. 47

Ex ista magis est fama difficilis q; re. casus em̄ ita positus est antiq;tus. ⁊ satis bene pōt ita poni. qđā habebat ī bonis octin genta: filios quattuor. Sic ptz q; hereditaria portio singulorū filiorū ab intestato erant. cc. vni ex his filijs pater ad sustentionē sui fundū valentem pone. xl. concessit in peculio. cōdidit hic pater testamentū ⁊ filios oēs et solos equaliter scripsit heredes. Preterea filium cui in peculio fundum cōcesserat per fideicōmissum rogauit. vt si nauis ex asiaveniret portionē suam suis fratribus restitueret ⁊ coheredibus. Item quibusdā alijs restitueret si illi darent ei pone xx. s. sui coheredes. Sicq; pater decesserit. post mortem extitit cōditio. vēdicat sibi locū fideicōmissaria substitutio. queritur de restitutione fideicōmissi inquantū vel qualiter sit faciēda. et respon. imperator restitutionē esse faciendā retenta quarta. qđ intelligo ex trebel. se. cō. cū de vniuersitate restituēda hic fuerit rogatus. Vñ locū habet trebel. vt. ff. ad treb. l. cogi. ſ. et generaliter. ſz quidaz dixerint q; loq̄tur hic de quarta debita iure institutiōis. qđ nō plz q; in singularibus tñ relictis locū hz. Itē nō loquitur de quarta debita iure nature: q; illa tñ ex substātia defuncti soluenda est. nec ꝑputaret q; a coheredib⁹ extrinsecus. nō ex substātia defuncti acceperit. vt. ſ. de inoffi. testa. l. sancim⁹. Hic autē aliter dicit. statuit em̄ in predictā quartā[a] imputari pro qđ in re hereditario hz in fundo secūdo loco qđ est a coheredib⁹ sibi relictū. pone q; fundus valet. xl. sua ergo hereditaria portio sunt. x. ⁊ accipit a coheredib⁹. xx. sic q; habet xxx. Adhuc desunt ei viginti ad quartā habendam. Illa aūt. xx. statuit imperator q; in eodē fundo soluant. ⁊ ita qđ in fundo hz. ſ. quartā. i. vna x. item cetera ola restituat. Si queras quid facit lex ista ad titulū. Rñ. Jo. q; fit hec restitutio per actionē fa. her. ne nil ad ti. facere videatur. Sed q̄ritur quare in hoc fundo tñ quartā suā deducat cū in singulis ex treb. debēt detrahere quartā. hz secus sit in legata pte bonoꝝ. vt ist. de fideicō. here. ſ. alter oṽo. ⁊. ff. de le. j. l. nō amplius. ſ. cū bonoꝝ. Ad hoc rñsum est antiq;tus q; imperator statuit hoc ex tacita patris volūtate presumpto eo qđ ei in vita cōcesserat in peculio hūc fundū. Vñ verisile videbat q; etiā post mortē suam eundē fundū nō diminutūvsq; quo quarta porrigit in p̄monio haberet aliud restitueret in testō vt dixit. Alij ⁊ aliter rñderūt hoc ideo esse q; vnū cōtra eū spāle inducit. ſ. q; cōputat in quartā qđ accepit a coheredib⁹. Nā extra quartā id esse dz qđ a coherede p̄cipit. vt ff. ad. l. fal. ī quartā. qđ oīno falsum est. in primis quia si a coherede accipiat pecuniā hereditariā totā in quartā sibi cōputat q̄si totā iure suo. i. hereditario capiat. vt. ff. ō leg. ij. l. cū p̄. j. rñso.

[a] Quartā. Vide bal. nota bili eius consilio clxxxvij. in. j. vol. suorū cō silioruz.

BIU Cujas

Itē si corp⁹ nō hereditariū. Idē si hereditariū pro sua parte tm̄. hic aūt non dr q̄ esset hereditariū. tunc em̄ qđ dicūt verū esset sicut ait lex predicta in quarta. ibi pro eaȳo pte ⁊c. ⁊ est ratio forte q⁹ eandē rem ⁊ iure hereditario ⁊ iure legati nō debēt imputare vnde ex eo suo. hec ē ratio nō valet q⁹ littera. ſ. dicit her editaria parte p̄dī ⁊c. vnde ptz qđ hereditaria erat azo. arbitrio inducunt speciale. ¶ Itē scdo ea rōne falsum est qđ dicūt quia in casu ꝓposito id est vbi a me meo heredi ⁊ a meo coherede nihil relinquit qđ ego ab eo accipio si tm̄ facit quātū id qđ vice falcidie deducere desidero imputo mihi in quartā iure institutionis debitam in qua alias regulariter ea sola imputātur q̄ iure habet. vt. ff. ad. l. fal. nēsenius. ¶ Multo ergo magis in hac quarta in qua etiā legata cōputantur. vt in predicta. l. in quartā. Sed pōt et alio modo quēstioni respōderi. vt dicamus. Soluit a ceteris in eodē fundo. ſ. oībus consentientibus. i. ⁊ hic filio ⁊ illis fideicōmissarijs ⁊ ita solui tur volenti ⁊ avolentibus. Vel fac transpositionem littere. vt dicas soluit a ceteris. ſ. singulis facta determinatione. vt dictum est fieri debere ⁊ sequit. ſ. quartā habens. ſ. in eo fundo restituere compellitur. vt sumas illa verba in eo fundo que prętermisisti ⁊ ita planū est. Potest etiam fieri scda quēstio similis, prime valde. ſ. quare totā hereditariā partem predij cōputat in quartā. Non em̄ computare deberet nisi quartā quarte quia sicut de ceteris rebus q̄ iure hereditario habet quartā detrahit ita et quarte quā in fundo habet sicut em̄ posuimus q⁹ quattuor erāt fratres quartā debet detrahere. Rn̄deo. hoc satis potest dari antiqua rēspōsio que facta est in prima quēstione ſz nō placet q⁹ ita dicere: ita voluit testator vltimus miserorū refugium est. ⁊ preterea si verū esset qđ dicūt imperator dixisset imputari ī quartā quod accepit a coheredibus ⁊ de residuo quarte si deesset satisfieri in fundo nō deberet hereditaria parte simpliciter sed placet vt dicam ſm Jo. ideo totā portionē hereditariā computari in quartā quia ego dico q⁹ hic fundus fuit isti prelegatus ⁊ contra voluntatē defuncti inducitur quarta. Ceterū si defunct⁹ cauisset vt quartā retineret totum quidē predium vice prelegationū haberet sed nō imputaret in quartā nisi quartā sue hereditarie portiōis. ſ. quarte hoc est vnā vnciā minus quarta ipsius pte vel si essent tres fratres tm̄ imputaret vnciaz vnā integrā q̄ est duodecima ps p̄dī. vt aperte dr ff. ad. l. falci. titia. Sz huic lecture vr̄ aduersari qđ postea sequit ⁊ si qđ deest in su. q⁹ ace. Q. e. f. ſ. si enim verum est fundum prelegatū vt diximus ergo hereditaria portio tm̄ computat in quartā nō etiā si quid adhuc deest in eodem fundo soluendū est quia vt dictū est extra quartā. i. deest qđ a coherede percipit. vt ad fal. l. in quartā. Ad b rndet Jo. q⁹ illi extranei iussi erāt aliqđ huic filio dare ⁊ hic filius fundū sibi ꝑlegatū a coheredibus visus erat eis ꝑstare. Sic ergo: vt dictum est; cōputat hereditariam partem prędij in quartā. Itē qđ accipit a coheredibus. Itē qđ accipit ab extraneis in eo fundo id est ꝓ eo fundo quem habebat in peculio eis restituēdo. Non em̄ sic est intelligēdū vt in eo fundo aliquid amplius hereditaria portione sibi cōputare debeat. Et ideo etiā calide ponitur in littera a ceteris. q. d. ab extraneis. Sed mihi videt q⁹ multo leuius p̄nt cūcta ꝓcedere ⁊ sine diuinatione. vt dicā q⁹ hic habebat fundū sibi a patre collatū tanq̄ ex testamento vel conferēdo in hūc filium vltimū arbitriū. Unde venit in hoc iudiciū fami. her. precipiēdū. vt. ſ. eo. filie. ⁊ bene dico q⁹ tota hereditaria portio cōputat in falcidia: qr vice prelegationis habetur talis donatio. Nā ⁊ de eadē detrahit falcidia. vt diximus. ſ. ad. l. fal. in summa. ⁊ qr cōtra voluntatē defuncti detrahit. vt. ſ. dictū est. secus vo esset ſm voluntatē. vt dictū est p. l. illam titia. ad. l. fal. nam lex illa loquit de quarta trebel. Qđ aut̄ dicit ⁊ si quid ⁊c. nō ideo dicit. vt de fundo plus hereditaria parte computet in quarta. sed vt quasi repetat. qđ dixit. q. d. hereditaria pte predij in quarte ratione retēta. cōpēsato preterea qđ a coheredibus vice mutua p̄cepit. ⁊ ita dictū est dedu. in fu. si qđ est de qđ supplemētū soluit ace. in eo fundo. ſ. qr ꝓ pte hereditaria cōputat in quartā. Si vo que res quid si nec sufficiāt illa. Rn̄. fiet de singulis vt debet fieri detractio. Vel q⁹ verissimū est dicas q⁹ preter portionem hereditariā alias partes quas habet vice legati a coheredibus cōputet in quartā opposita sibi doli exceptione. vt. ff. ad. l. fal. l. nēsenius. Si mihi opponit de eo qđ in eodē tpe dicit vel in quartā extra quartā. i. qđ a coherede p̄cipitur. Rn̄. illud est qn̄ alij rogatus est restituere portionē heredi: puta extraneo ⁊ ab alio. i. a coherede prelegatum est corpus hereditariū. sed vbi prelegatū est rogato ab eis qb⁹ restituit. seruat qđ dictū ē. ¶ Itē sciendū est q⁹ vbi hereditaria portio sufficit ad quartā puta q⁹ predia prelegata sunt maioris precij q̄ portio hereditatis ⁊ restituere falcidiam potest in eo qđ iure legati habet. sed cōcurrentē pecuniā placuit cōpēsari. vt. ff. ad trebel. deducta. ſ. nūmis. si vo queras an ⁊ prelegationes incidāt in fideicōmissum. Rn̄. distinguēdū esse. qđ dic vt notauimus. ff. de fideicō. lib. l. cū iure. ¶ Itē si queras que imputētur in falcidiam tre. vel institutionis iure debitā. Dic vt notauimus in summa in insti. de fideicom. here. ⁊ in summa. C. ad leg. fal. Sed mihi opponi potest qđ predonatum est ꝓ nulla parte deberet imputari in quartam: quia non habet vt heres. Nam ⁊ si non heres esset tamē ea haberet ⁊ confirmarentur morte. Rspō. idem dicere posset quis in prelegatis. vt. ff. de leg. ſ. l. qui filiabus. in fi. ⁊ l. proxi. Est ergo illa ratio: qr cum pater donationem vel legatum totum posset adimere instituēdo eum si adeat videtur eum onerasse in hoc: vt hereditariam partem prelegate rei. vel quartam hereditarie computet.

¶ Communi diuidundo. 48

BIU Cujas

Ostractatū actionis fa. her. q̄ vt dixim⁹ ꝓ hereditate diuidēda ꝓponit. ponit de actione cōi di. i quā corpalia: nō icorpalia sicut i supiore veniūt. ¶ Itez nec in istā venit vniuersitas ſz res singulares tm̄ veniūt. vt. ff. e. l. p b. ¶ Videndū ergo inter quos locum habeat hec actio: vel vtilit: z inter quos cesset: q̄d veniat in eam: z qualis sit. actio

1 ¶ Datur aūt hec actio directa seis q̄ alicui⁹ rei corpalis dñium habēt ꝓ indiuiso directo. ſ. vt ff. eo. l. p hoc. nec distinguitur ex qua cā dñium habeāt directū. vt. ff. e. l. ij. adeo vt etiā siex hereditaria cā dñium habeāt nihilominus agere possunt cōi di. ꝓ rebus singularibus cōibus z hereditarijs. Nec distinguo egerūt prius actione fa. herc. vel nō. vt. ff fa. herc. l. inter coheredes. j. rūſo. Nec obstat quod legitur. ff. p socio l. q̄bus. q. inter coheredes verum est agi posse fa. her. Nec em̄ ideo minus agitur cōi di. Sed

2 inter nō coheredes agitur cōi di. tm̄. ¶ Utilis autē actio datur inter eos q̄ nō habēt dñium sed quasi dñium. vt inter eos q̄ fundū ꝺduxerunt ad nō modicū tps: vt tūc agitur vt fiat adiudicatio rei vnicoꝛ. non vt fiat diuisio regionibus. ne alioquin ꝓstatio vectigalis ꝓfundatur. vt. ff. e. l. cōi diui. ¶ Item z vtilis datur his qui rem a nō dño emerūt bonafide: qui dñium habent de iure ptorio. vt. ff. de pub. l. j. Idēq̄ est z si vtile habeant dñium de iure ciuili. vt si a non dño q̄ iure ciuili vtile dñium habebat. erat em̄ emphiteota debita res est ei soluta. vt. ff. eodem. l. cōmuni diuidundo. ſ. qui in rē. Vel quod est verius. qui a dño acceperunt in emphiteosim. Superior em̄ de iure pretorio habet dñium. nisi qui soluit indebitū iure ciuili erat dñs vt emphiteota vl̄ simili⁹. Itē si duo pignori rem acceperunt datur eis hec actio vtilis vt nō vero precio extimetur pars si pl⁹ valeat q̄ sit debitum sed in tm̄ dūtaxat quantuz ꝓ ea pte debetur. Si vero res tm̄ valeat vl̄ minus extimabitur ꝑ precio z si assignet pign⁹ vni ex creditoꝛibus lz debitori offerre z quod ipse prius debuit z quod soluit creditoꝛ cōcreditori suo. Idemq̄ est z si is q̄ mecū habet rem cōem partem suā alij pignori dedit. Nam inter me z creditoꝛes socij mei agi potest vtiliter vt fiat diuisio vel etiā adiudicatio mihi vel sibi: z siquidē adindicet sibi extimabit pars mea ꝑ precio. Si ꝑ mihi videret fm̄ predicta q̄ extimet pars sua nō ꝑ pcio sed eo debito q̄ sibi debetur sicut z pōt agi iter creditoꝛes vtriusq̄ socij. vt. ff. eo. l. cōi diuidūdo. ſ. si duo. z. ſ. inter eos. z. ſ. vlt. lex tm̄ dixit ꝑ precio estimari. vt j. e. l. ij. Item z si duo sunt fructuarij vel vsuarij agitur inter eos vtiliter cur em̄ patiatur ꝓ toꝛ eos ad rixā z arma ꝓcedere quod pōt sua iurisditione cōpescere. Sic aūt ꝓnunciabit iudex vt vl̄ regionibus eis vti frui permittat vl̄ locet vsumfructuū vni ex illis vel tertie persone vt hi pensiones recipiāt sine controuersia. Vel si res sint mobiles etiam sic poterit fieri diuisio. vt. j. sicut inter eos sueniant. Caueāt q̄ se per tempoꝛa fruituros. i. apud singulos mutua vice certo tpe sit vsuf. vel etiā vsus si inter vsuarios agitur etiam vsum iudex poterit adiudicare vni z ille alij condēnetur in pecunia: z lz is qui accipit pecuniā videat non vti immo frui z ita plus facere cō debeat tamen tollerat q̄ hoc fit ꝓpter necessitatem. vt. ff. eo. l. cōi di. ſ. cū. z. ff. de vsuf. l. si cui⁹. ſ. sed si iter duos. z. l. itē quāuis. ſ. j. Item z q̄ missi sunt in possessionē pretoris auctoꝛitate vel iure legatoꝛum vel rei seruande cā vel si sint duo vel tres custodie cā vel iure pignoris habēt vtilem actionē. Sz si scōm decretū sic iterpositū dabitur directa z cessabit vtilis. vt. ff. eo. l. cōi di. ſ. si duo. Nec in his oibus distinguo possideat vterq̄ vel alter tm̄ vel neuter. vt. ff. e. l. pe. z. l. cōis. ſ. cū agere. Distinguo tm̄ an is q̄ cōuenitur cōi di. cōsiteat rē esse cōem aut neget. In primo casu agit hac actione. In scdo obstat exceptio donec ꝓbetur rem esse cōem ꝓposita rei vendicationē. vt. ff.

3 fa. hercis. l. j. z. l. si id. z de excep. l. fundi titiani.

a ¶ Cessat aūt hec actio[a] inter predones. Itē in ter eos qui precario possidēt. Itez inter eos qui possident clā. quia clandestina possessio est iniusta precaria vo quidē iusta est: sed nō que per tūc agat ad vigoꝛē huiꝰ iudicij: lz pergat ad vigoꝛez iudicij vti possidetis. Itē z si vnus possessoꝛ sit predo vel clādestinus vel precario detinēs nō ꝓ quo vocabit alium possessoꝛē iuste vel iniuste cū titulo vel sine titulo possidentē. vt. ff. e. l. cōi di. ſ. inter predones. z. ſ. iul. ff. vti pos. l. si duo. Itē colonis vel depositarijs vel cōmendatarijs nō datur hec actio q̄ nec ciuilem: nec naturalez sibi possessionē habēt: lz dño dicūtur naturaliter possidere. vt. ff. eo. l. cōi di. ſ. nec. z instī. de

4 interdi. ſ. per eos. ¶ Venit aūt in hāc actionē ipsius rei diuisio que cōis est directo vel vtilit vt dictū est: z ita differt ab actione pro socio: q̄ illa nō ad diuisionem: sed ad cōicationem z ad personales prestationes pertinet. vt. ff. e. l. j. z pro socio. l. si actum. z. l. si quis societatem. possunt tm̄ quidā excipi ne veniāt. vt. ff. e. l. in iudicium. Sed z si inter socios cōuenerit: ne res diuidatur infra tempus remouetur exceptione ille qui agit intra tempus. si aūt conuenit ne vnq̄ diuidat res tale pactuz nō habet vires. vt ff. e. l. in hoc. ſ. si conuenerit. Et est hoc ar. pro opinione Odar. qui dicebat socio possidenti rē cōmunem cum socio nō currere prescriptionē xxx. ānoꝝ in actiōe cōmuni di. In pactis tamē dominoꝝ circa res cōmunes lex tradit regulam: vt valeant si fiant sine dolo. vt. ff. e. l. iij. ſ. vlt. Et dicūt quidam eam valere etiaz ad actionem si fiāt durāte cōmunione qua si fiant incōuenienti ego puto valere quātum ad exceptionem tantum non ad actionez nisi interueniat stipulatio vel simile vestimentuz pacti. vt. ff. de pact. diuisionis: vt ecce trado rem communem socio: vt alternis socijs fructus percipiamus nam communi di. agi potest. z prescrip. ꝑ. vt ex contractu innominato. vt. iff. eo. l. si conuenerit. ¶ Item cessat quandoq̄ hec actio in re cōi

a Actio Vid bar ba. i ꝺsi. xxviij. co lū. vij. et

ne occasione eius habeatur ratio etiam rei p̄
p̄rie cuiusq; sociorum. vt ecce vestibulu habeo
cōmune ad meas ⁊ tuas p̄rias edes. Nam si
de vestibulo cogar licere necesse etiam habeo
totarum p̄recium ediū facere. vt. ff. eo. l. arbor.
§. de vestibulo. Est aūt vestibulum locus ante
ostium vtriusq; domus, per quam aditum ha-
bebant ⁊ tectus erat locus: vt vestimēto tegit
homo: vel dicitur ab aue. i. salutatione que fie-
bant ibidem stantibus. Idēq; est ⁊ si per eun-
dem locum ducebamus aquā ad p̄pria nostra
p̄redia: nam illius loci nomine per que aquam
ducimus eadem rōne non dabitur hec actio. si
vero iter aque deberetur cōmuni p̄redio veni
ret in hanc actionem nō per se; sed gratia p̄e-
dij cōmunis si p̄o eo ageretur cōi di. Et ita est
intelligendum qđ dicit. j. e. l. arbor. §. vlt. In ce
teris aūt rebus diuisio vel adiudicatio erit fa
5 cienda. Judice sequēte in p̄mis id in quo cō-
sonauerīt omnes socij. secūdo q̄ oībus nō vni
tantum sociorum vtilissimum est. nam cōmu-
nis vtilitas est p̄referēda p̄riuate. vt. ff. e. l. iu-
dicem. ⁊ de re. iu. l. si conuenerit. ⁊ p̄o socio. l.
actionem. §. labeo. Si ergo p̄o vna re agatur
hac actione veluti fundo: ⁊ iste fund⁹ cōmodā
recipiat diuisionem eius partes singulis de-
bet adiudicare: ⁊ si vnius pars p̄egrauare vi-
debitur is inuicem certa pecunia alteri condē
nandus est estimata re iusto p̄recio. vt. ff. eo. l.
item q̄uis. §. vlt. q̄ si cōmode diuidi nō possit
veluti homo forte vel mulus de quo actum est
tunc totus vni adiudicandus est: ⁊ is inuicem
alteri certa pecunia est condēnandus. vt insti.
de of. iu. §. eandē. si vō plurium rerum agatur
hac actione ⁊ quasdā res mihi quasdam tibi iu
dex viderit adiudicandas compēsatio inuicem
p̄recij erit facienda. ⁊ is cui maioris p̄recij res
obuenit ceteris condēnabit. vt. ꝯ. dixim⁹ in actio
ne fa. her. in qua sicut ⁊ ī ista iudex vni p̄pri-
tatē alteri vsumf. adiudicare pōt. vt. ff. e. l. si q̄s
putās. §. pe. ſz ⁊ plerūq; eīneus emptor in his
adiudicationib⁹ admittit ad licitationē maxi-
me si alter ex socijs p̄siteat se vilius licentem
etiā ad iusta p̄cia danda nō sufficere vincere: i.
vt vīcat sua pecūia. vt. j. e. l. ad officiū arbitri.
et. ff. fa. her. l. meuius. §. arbiter. Agit aūt hac
actione iter oēs socios vel iter quosdam tm̄ q̄
pōt recipi cū determiatiōe quā fecim⁹ ī sūma
6 supioris tituli in illo. §. pōt. Item venit in hāc
a actionē rō sumptuum[a] factor in re cōi si feci
sumptus in rē cōem nolē meo ⁊ nolē socij adeo
vt decipiar ī p̄sona socij: q; feci ei⁹ nolē q̄ non
erat soci⁹ tenet tm̄ ver⁹ soci⁹ sicut actio nego-
ge. dat. Ō verū dm̄ ſz alteri⁹ putauerim esse ne
gocia. sec⁹ aūt si nolē meo gessi q; neminē mihi
obligare volui. vt. ff. e. l. j. §. in b̄. ⁊. l. iiij. §. sicut.
⁊. l. siq̄s putās. j. rūso. ⁊. l. siq̄s cū. ⁊ si q̄dē fiat lū
pt⁹ durāte cōione ⁊ agat p̄ eisdē durāte cōione
cōpetet hec act. directa: finita aūt cōione dat
vtilis. vt. ff. e. l. ī fi. ⁊. l. in sūma. Sūpt⁹ aūt facti
añ p̄ res ieipiat esse cōis nō veniūt ī hāc actiō-
nē: nisi forte añ cōionem ius pignoris vel simi
le erat contractū vel q; missi eram⁹ in possessio

a Sum-
ptuū. Vi
de cardi.
flo. ī cō
si. xxxvij.
co. ff. vbi
notabili
ter loq̄t.

nem vicine dom⁹ ex causa damni infecti: ⁊ tunc
vtilis non directa dabit. si vero ex eōdo decreto
iussi essemus possidere dare directa. vt. ff. eo.
l. iiij. §. vlt. ⁊. l. sed si res. ⁊ de dam. infe. l. si finī
ta. §. cum autē. In casu tm̄ ⁊ si cōmuniones non
p̄cessit pignus vel simile ius in re datur hec
actio vtilis. vt si nolē serui quem cum alio ha-
bebas cōmunem egerim contra te noxali ⁊ tu
partem tuam mihi cesseris tenetur eīm socius
tuus. vt vel p̄o serui maleficio respondeat vel
partē suam mihi cedat. vt. ff. de noxa. si seruus
cōmunis. Quod autem dixi in sumptibus fa-
ctis in rem cōmunem serua. ⁊ in his oībus que
nolē rei cōmunis p̄stitit vn⁹ sociorum: vt ec-
ce nolē serui cōmunis noxali cōuentus statim
agere possum cum socio: vt partem serui mihi
tradat: ⁊ ego debeo sibi cauere: vt si non dede-
rim seruū noxe partē suam sibi reddaz. si vero
maleficij sustulerim penā agaz p̄o parte pene
si potius expediebat sufferre penam q̄ dedere
seruum. si autē potius expediebat dedere ser-
uum extimabitur seruus ⁊ eius extimationis
partem consequar a socio. Item ⁊ si de peculio
nolē serui cōis sim condēnatus insolidū agam
hac actione cum socio. vt partem peculij conse
quar vel p̄stet partē pecunie quam solui p̄o
parte peculij q̄ pertinet ad socium nec liberat
socius a parte pecunie: licet res peculiares in-
tercidant apud eum. Nam ⁊ curator q̄ bona
fide p̄sitit repetet: licet peculium postea pe
nes dm̄m iterciderit. hoc ita nisi defendēti cul
pa possit imputari. vt q; facto suo res peculia
res perierunt vel quia defensus noluit defen-
di per socium: sed maluit rebus peculiaribus
cedere sine dolo ⁊ frustratione qđ potuit. vt. ff.
eo. l. ⁊ si non oīes. §. vlti. ⁊. l. sed post q̄. hoc ita
si p̄stiterit aliquis nolē rei cōis: cum satisfa-
ciendo p̄o parte sua non potuerit se liberare.
alioq̄n ſziū est. vt si p̄ cōibus ediū cauerit de
dam. infec. totū cū satisfuerit si cauerit p̄ par-
te sua tm̄. ⁊ ideo cessat hec actio. Datur autem
actio nego. gesto. vt. ff. eo. l. si quis. §. si dāni. et
§. siue. Jteveniūt p̄cepta ex re cōi vel p̄pter rē
cōem. ⁊ si quidē p̄ceperit aliquis nolē cōi. neq;
lucrum neq; damnū eī sentire opz. Siv̄o nō cōi
nolē. ſz vt lucretur solus damnū respicit ad eū
lucrū autē cōe est. Et locū habent hec siue loca
uerit q̄s rem cōem. siue coluerit. siue qualiter-
cunq; p̄ceperit. Si tm̄ partē suam sine parte so
cij nullo mōvel minus cōmode potuit p̄cipere.
alioquin tenebit nego. gesto. vt. ff. e. l. si q̄s. §. si
ne autē. Nec ob. qđ legitur. ꝯ. de neg. gest. siue
quia ibi desierat res eē cōis. ⁊ ideo agitur neg.
gesto. Etiā si negociū non potuit expediri p̄o
parte vel etiam ageturvtili cōmuni di. vt dictū
est. Jtem et que quesiuit aliquis p̄opter rem
cōmunē veniūt. vt si cōis seruus quesiuit ex re
mea mihi ⁊ tibi debeo eīm percipere per hanc
actionem qđ per cōem seruum tibi quesitū est.
vt. ff. eo. l. cōmunis. Idemq; ⁊ si in re cōi mea ⁊
tua damnū dederit tituj seruus. egerimq; cum
eo noxali et noxe fuerit mihi deditus teneor
enim cōicare seruum noxe deditum cum ob

BIU Cujas

rem cõem ad me puenerit. vt. ff. de noxa. si in re cõi. Item ꝛ venit in hanc actionẽ damnũ qđ quis dederit in rem cõem: seruũ vulnerando. vel animũ eius corrumpendo. vel arbores ex fundo deiciendo. vt. ff. e. l. ꝛ si nõ oẽs. ℣. venit. Idẽq; ꝛ si culpa socij alius dedit damnũ in re cõmuni. siue sit iudex. siue priuatus. vt. ff. e. si is cũ quo. ꝛ loca. ꝛ conduc. l. si merces. ℣. culpe. Sed ꝛ cõis seruus si cũ apud alterũ sit crus in opere culpa socij fregit. tenebitur socius. vt ff. e. l. cõis seruus. Idẽq; si serui cõis quis habeat questionẽ non cõis negocij cã. vt. ff. e. l. de cõmuni seruo. Item venit in hanc actionẽ. vt prestet quis diligentiã circa rem cõem qualẽ prestat nunc in rebus suis. sicut ꝛ diximus in act. fa. her. vt. ꝫ. ti. proxi. in illo ver. itẽ personaliter
1 ago. Itẽ venit in hanc actionẽ ne inuito socio aliquid fiat in re cõi. ait enim Sabinus in re cõi neminẽ dñorum iure quicq̃ facere posse. sic ergo vbi facit ignorãte vel ꝺicente altero tollere tenetur qđ fecit. ꝛ de dãno satisfecit. vbi aũt facit altero patiente. i. nõ prohibente. i. cũ possit damnũ ei resarcitur. ſz opus nõ tollit. Ubi aũt facit altero cõsentiente nec opus tollitur. nec damnũ resarcitur. vt. ff. e. l. Sabinus. hic ita nisi velint in re cõi facere qđ rem ipsam nõ facit deteriorẽ neq; tibi socio meo nocet. vt ecce licet incrustare cõmunem parietem. vel scalas amotas adheri ad ipm. Nam sine lesione remoueri p̃nt. vt. ff. de ser. vr. pre. l. quidã. ℣. parietẽ. et. l. fistulam. ℣. vlti. ¶Idemq; est ꝛ si velit quis inferre in locum cõem puerũ purum donec fiat alibi monumentũ. vt. ff. de reli. ꝛ sump. fu. l. sunt. Idẽq; ꝛ si velim facere qđ rei cõi expediat puto ipsam reficere qđ possum te prohibente. vt. j. de edifi. pri. si vt proponis. ff. de dam. infec. si edibus. ꝛ l. si in reficiendo. Idẽ ꝛ si in re cõi velim facere ad id qđ vel ꝓpter qđ res ẽ cõparata ſz etiam inuito altero: vt sepelire in sepulchrũ cõe: vel si semipedes iter nos contulimus vt ibi graticeũ parietẽ inter nos edificaremus ad onera nostra sustinẽda. deinde edificato pariete nõ patiaris me ũmittere ꝓ socio. teneberis. vt. ff. e. l. si quis putãs. ℣. si q̃s in cõmunem. ꝛ l. si edes. ꝛ de reli. l. vel qđ. ꝛ pro socio
2 l. cũ duobus. ℣. itez mela. ¶Est aũt hec actio ex quasi ℨctu. vt insti. de act. q̃ ex quasi ℨctu nas. ℣. itẽ si intermixta ẽ in rẽ ꝛ in psonã. In ea ẽ vterq; actor ꝛ vterq; reus. sicut ꝛ in superiore diximꝰ ciuil. eñ heredibus datur. ꝛ in heredes. adeo vt etiã in locum actionis legis aquilie. que in heredẽ non datur competat nihilominus hoc datur. vt. ff. eo. l. item q̃uis.

¶Communia vtriusq; iudicij tam famiherciſ. q̃ cõi diui. 49

Jctũ est separatim de act. fa. her. ꝛ cõi diui. Hic de vtroq; tractat cõiter. volens eorũ assignare cõia quasi. ℣. exposuerit singularia. ꝛ ex his q̃
Cõmu a dicta sunt etiã cõia[a] p̃nt notari ꝛ ponuntur in
ia. Uid 3 hoc titulo plerasq;. ¶Videmus ergo q̃ sint cõmunia. Et quidẽ vtrunq; est mixtũ vtrunq; ad pe. de an diuisionẽ proponitur. vtrũq; datur perpetuo. anch. i cõ vtrũq; est bonefidei. vtrunq; parit iustam cãm si. cccij. vsucapiendi. ex vtroq; transfertur dñium qua vbi mul-
b si permutatione in vtroq; agitur[b] de euictiõe. ta scribit nisi obstet alicuius scientia qui sibi de euictio circa hãc ne p pactum nõ cauit: vt. j. e. l. si fratres. ꝛ. ℣. ti. materiã. j. l. si familie. in vtroq; purgatur dolus: siue de b Algiſ. derit cãm diuisioni siue inciderit. Item ꝛ fraus Vide Ul purgatur: si re ipa quis vltra dimidiã decipia do. ro. in tur. vt. j. e. l. maioribus. in vtroq; sic fit diuisio sin. clxx. vt vna eadẽq; agnatio apud eandem personã vij. remaneat. vt. j. e. l. possessionem.

¶Finium regundorum 50

Jcut actio superior proponiꝭ ad diuisionẽ eius q̃ cõmune est faciendã: ita ꝛ hec actio ꝓponitur ad distinctionẽ finium propriorũ cuiuscunq; faciendã. Videndũ ergo in q̃bus predijs locũ habeat hec actio: q̃bus detur: ꝛ i quos: qđ veniat
4 in eã: q̃lis sit actio. ¶Habet aũt locũ hec actio in rusticis predijs tm̃: in vrbanis autẽ predijs locũ habere non põt. ꝛ est ideo q; vrbana p̃dia sibi nõ cõfinia: ſz magis dicũtur vicina. vt. ff. co.
5 l. iiij. ℣. hoc iudiciũ. Confinia eñ ea dicũtur que adeo sibi proxima sunt vt nullus medi⁹ paries interponat. Ceterũ vrbana parietib⁹ distingui consueuerũt. Urbana autẽ predia dicũtur oĩa edificia etiã si in villa sint: q; vrbanũ predium nõ facit locus: ſz materia: sed ꝛ orti in edificijs cõstituti nisi plurimũ sint in redditu vinearij forte vel olitorij cõtinent appellatiõe vrbanorum predioꝝ. vt. ff. de verbo. sig. l. vrbana. ꝛ. ff. eo. l. iiij. ℣. vlti. Si autẽ inter me ꝛ te ℨ quẽ ago fi. regun. via publica interuenerit cõfinium nõ intelligitur: ꝛ ideo non põt agi hac actiõe: q; magis in cõfinio meo via publica est. vel flumẽ q̃ ager tuus. si vero riuus priuatus interueniret finiregun. agi põt contra dñm riui. vt. ff. eo. l. iiij. ℣. vlti. ꝛ. l. v. ꝛ. vj. si ergo vtrũq; predium sit rusticum datur hec actio qđ si alterũ tm̃ põt dici q̃ non habet locum directũ sed vtile. vt. ff. eo. l. ij. primo rñso. ꝛ. l. iiij. ℣. hoc iudiciũ. vel dic cessat directum ꝛ vtile. Qđ autẽ in. l. h. dicit locũ habet cum vtrũq; predium erat rusticum: sed edifi-
6 cium erat interpositũ. ¶Datur hec actio pro finibus totius fundi regendis ꝛ terminandis. Item pro finibus alicui⁹ partis fundi q̃ locus dici põt. vt. ff. de verbo. sig. l. locus. Itẽ datur ꝛ si de. v. pedibus sit cõtrouersia siue de pauciribus siue de maiori numero terre q̃. v. pedũ sit lis. Licet olim si fieret cõtrouersia de paucioribus. v. pedibus nõ posset agi. vt. j. eo. l. v. Et erat forte ratio. q; tunc terra fortevilissima
7 erat ꝛ de re tam vili non redibet. ¶Datur autẽ directum ꝛ vtile iudicium eis quibus diximus cõpetere directã vel vtilem actionẽ fami. her. vel cõmuni di. ergo et dabitur his qui habent agrum vectigalẽ. vt. ff. eo. l. iiij. ℣. finium. Item et in eos dabitu⁹ in quos dantur predicta iu-
8 dicia. ¶Venit autez in primis in hoc iudicium

BIU Cujas

locoꝝ ⁊ finiū distinctio seu determinatio: cognitione prius habita vsq; ad quā metas quis possiderit scđo quousq; producantur fines prędi; q; si non eo vsq; possiderim tñ meū esse probari cognoscit eñ quousq; qđ meū est producatur. Unde ⁊ ōr huius actionis cōtrouersie, p prietatis vendicationi cohęrere: vt. j. e. l. si q̄s super. Nā ⁊ in rei vendicatione sicut ⁊ hic cognoscitur quid ⁊ quantū sit meum non tñ est principalis quęstio proprietatis: q; non ob hoc cognoscitur quantū sit meum vt mihi totū restituatur: sz vt si iudici videbit vl vltra fines agri tui vel infra, ponere terminos tāti cōdemnet eum cui de terra vicini aliq̄d adiudicatur quanti ad ipm est. Approbabit añt tibi iudex q; meū est vel ecōuerso confinium locoꝝ questioni silentiū aliter cōmodū non pōt impone re. videtur eñ semper posse oriri de facili rixas ⁊ contentiones si prout porrigerentur fines agri mei poneret terminos: vnde predicta adiudicatio necessaria est: vt. ff. eo. l. ij. ſ. iudici. et. l. iij. ⁊. l. sz ⁊ luci. j. rñso. ⁊ hoc vbi agitur vt termini de nouo ponantur. ¶ Itē hoc iudicio agi pōt: vt positi termini vel voluntate vicinoꝝ predia habentiū vel voluntate eius qui alienauit custodiantur. Et circa hoc sciendū est q; in primis nouiter positi termini ab eis q̄ ponere potuerūt sunt custodiendi qui si nō appareant veteres custodient: vt. ff. e. l. in finalib⁹.
9 et. l. e. ¶ In oībus autem his finium questionibus iudex si viderit expedire oculis suis debebit subijcere loca ⁊ etiā mēsores mittere: ⁊ hoc siue facto hoīs siue fluminis inundatione termini sint mutati: vt. ff. eo. l. si irruptione. j. rñso. ⁊. ſ. ad officiū. Et caueat sibi ille q̄ agit finiregum. ne ante sniam rem alienā vsurpet alio quin non solū q; male petit amittet: sed etiam tñ agri modum q; tum ademit cōpelletur presta re vel per conditionē ex lege vel p iudicis officiū qđ extēditur ad oīa que post lit. conte. accidūt. vt. j. e. l. si q; stiterit. ⁊. ff. de edi. edic. l. edi les. ſ. itē sciendū. Amplius ⁊ venit in hoc iudicio interesse vt noīe interesse cōprehendas fructus. Quid eñ si quis aliquā vtilitatē ex eo loco perceperit q; vicini esse appareat. An. inq; condemnatio eo noīe fiat ⁊ certe nō lite autē conte. sine dubio fructus veniunt etiā iudicis officio nedū iure actionis. Nā ⁊ culpa ⁊ dolus ex inde prestantur ante iudiciū autē percepti nō omnimodo veniūt in hāc actionem. Nā aut bonafide perceperit ⁊ tūc lucrari eū opz si eos consumpsit. Aut, malafide: ⁊ tunc condici opz. Item noīe interesse cōprehendit merces. Nā si mensor ab altero solus sit cōductus tenebit alius in partē mercedis. Itē habet in hac actione rō damni ⁊ cōtumacie. Imponitur pena pro arbitrio iudicis si quis iudici nō pareat in sue cidenda arbore vel in edificio in fine posito deponendo vel in totū vel pro parte. vt. ff. e. l. iij. ſ. j. ⁊ insti. de of. iu. ſ. eo quocūq; ⁊. ſ. cōtuma
10 cie. ¶ Est añt hec actio duplex q; in ea ē vterq; actor ⁊ vterq; reus. Itē mixta est q; in rem est ⁊ in personā sicut ⁊ dixim⁹ in actione fami. her. Perpetua est. vt. j. e. l. vlt. ⁊. ff. e. l. iudicium cōi diui. ⁊ insti. de acti. ſ. quedā. qđ tñ nō sic intelligas vt si vicinus meus ampliores fines ei cui vendiderat ostenderit nō possit ille q; emit longo tpe prescribere hoc eñ falsiz esse. vt. ff. pro emptore. l. ij. ſ. ij ⁊ si fundū. ⁊. l. qui fundū. ſ. si fundū. Sed sic opz intelligi vt etiā post. x. vel. xx. annos locū habeat hec actio pro finib⁹ terminādis. Quis de meis finib⁹ aliq̄d prescripseris. Nā ⁊ si ab initio sine aliqua prescriptione hoc cōstaret eē tuū agere posse: vt cōmodius termini iponantur agris ⁊ ita rixarū perimatur occasio. vt. ſ. dictū est. Si queras q̄n incipiat currere prescriptio huic actioni. Rñdeo ab eo tpe quo incepit posse hec actio intentari. Incipit añt posse intentari cū fines ceperūt turbari ex eo eñ nascitur hec actio. Sz nūquid hec actio est ex maleficio vel quasi vel ex ꝯctu vel quasi. Rñdeo potius eñ dico eā esse datiuam q; natiuā. datur eñ ex lege ꝓpter turbationem finiū. vt. ff. e. l. vlt. Heredibus datur ⁊ ꝯ heredes nō quasi heredibus vel in heredes sz
11 q̄si dñis ⁊ in dños. ¶ An sit bonefidei hec actio queritur ⁊ puto eam esse stricti iuris satis eñ mihi est q; m. l. nō cōnumeratur iter alias actiones bonefidei. vt insti. de actioni. ſ. actionum. Pōt forte ⁊ illa rō reddi q; quod meū proprium esse constat me inuito alteri adiudicatur.

¶ De consortibus eiusdem litis. 12

Quoniam ꝓpter cō munez hereditatē vel res alias vel etiam ꝓpter fines distinguendos sepe cōtingit plures agere conueniri. Ideo ponit de cōsortibus eiusdem litis. In his añt olim ita erat qđ si vn⁹ cōueniretur habebat exceptionē ne cōueniret sine socio suo. Sic ⁊ patiebatur exceptionē ne ageret sine eo. Hodie tñ oī submota exceptione agere ⁊ cōueniri quilibet sociorum potest pro se: sed ⁊ pro sociis pōt agere post litem cōte. ꝯ omnes etiā si constat eū nō habere mandatum dumtñ caueat de rato. Ante vero litez cōte. repelleretur si certū esset nō habere mandatum licet caueret de rato. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. a Dam
a Dam. Nō 12 quid ide

¶ De noxalibus actionibus.

Dictū est supra qualiter ꝯs sit ex conueniaſ. l. aquilia ex delicto a seruis perpetrato. Nunc videam⁹ qualiter quirenti cōueniatur quis ex seruī psona siue bus speipse dederit damnū siue quodcūq; maleficium ciale mā cōmiserit. Et q; ex delictis seruoꝝ oriunt no datū q; rales actiones ideo ponit de his. ¶ Uidenduz rum alię ergo quare sic dicant. Quibus dentur. Et ex q̄ ponūtur bus delictis. Et in quos. Et qualiter denſ. Et per glo-
13 quales sint. ¶ Dicunt añt noxales a noxia, que in. c. q; ad dicitur ipm delictū vel a noxa que dicit seruus agendū. delinquens. vt insti. e. ſ. noxam. Quę tñ vnuz de pœn. ponitur pro altero. Nascuntur añt iste actiones i. vſ. mo ex maleficijs seruoꝝ. vt. ff. e. l. j. ⁊ prodite sunt do. quidē legibus. vt actio furti nec manifesti que ex. l. in. c. cō.

BIU Cujas

fer-
ẽsis.
runt
onsiu-
se qđ
opter
erali
ẽ.l.ij.

xij.tabu.ꝛ actio dãni iniurie que est ex.l.aquilia. ¶Item prodite sunt ex edicto prętoris.vt actio iniuriaꝝ ꝛ vi bonorum raptorum et furti mani.vt inisti.e.ſ.sunt autẽ.Et de ppe.ꝛ tẽpora.ac.in princ.titu. ¶Si q̃ras q̃bus dentur ite noxales.dico q̃ non potest hec sub regula cõprehẽdi.Nã ois actio q nascit ex maleficio põt dici noxalis si ex maleficio serui cõtra dñm ei⁹ intẽdatur ꝛ ideo furti vi bonorũ rap.ꝛ de dolo si detur ex dolo serui cõmisso extra contractuꝫ ꝛ aquilie ꝛ iniuriarũ noxales actiões erunt.vt instit.e.in pri.ꝛ.ff.de dolo.si oleũ.ſ.hec actio. ¶Si ergo de aliqua earũ queraẽ cui deẽ tempe recurrẽdũ est ad directã.directã dico respectu noxalis vt cuicũq; detur directa detur eidem noxalis. ¶Quibus aũt detur directa.ꝛ ꝑ q̃bus dictũ est.Et de alijs dicemus inferius dãte domino. ¶Porro illud tradi põt in omi noxali actiõe q̃ sub celo est q; nunq̃ datur domino vero vel putatiuo:vt bonefidei possessori adeo vt etiã si alienet vel manumittat seru⁹ nõ tamen dño quondã deẽ actio noxalis q; inter dominũ ꝛ seruũ nõ nascit actio si tñ manumissus vel alienatus seru⁹ cõtractet vel detineat res quondã dñi ex ꝓsenti facto cõueniet vel manumissus vel nouus dñs.vt.j.e.l.j.ꝛ insti.eo.ſ. si seruus domino.ꝛ.ſ.vñ si alien⁹.ꝛ.j.de fur.l.apõ.ſ.cũ igit.ij.rñdeo. ¶Porro in casu actio in factũ nascitur non dico noxalis cũ seruus dñe sue.i. hereditati nondũ adite surripit cũ in testõ dñi iussus sit esse liber.vt.ff.si quis test.li. esse iuſ. l.j.j.rñdeo.ſ.j.Et sunt hec adeo vera.vt etiam si fuerit seruus cõis noxalis alicui dñorũ contra alterũ nõ possit dari.ꝛ reddũtur plures rõnes a legibus.vna est ne sit in potestate serui vt alteri tantũ seruiat ꝛ alibi melior q; qui tenetur noxali ipse noxali actiõe agere non põt. Sed tñ datur actio cõi di. noxaliter.vt aut damnuꝫ prestet in simplũ aut partẽ suam cedat alter ꝛ sic ageret etiã cũ eo cui pars serui alienata eẽt seruo tamẽ manumisso vel mortuo nihil est q; actor eo nolle consequi possit nisi forte quid ex re furtiua ad socium puenerit.vt.ff.ad.l. aqui.si seruus seruũ.ſ.j.ꝛ de noxa.l.cum seruus.ꝛ de fur.l.si seru⁹ cõis.ꝛ fa.her.l.ꝛ puto.ſ.vl. ¶Et est hic notandũ q; actio noxalis datur q̃q; noxaliter sic dici potest ꝛ in pignoraticia actione vt cum seru⁹ pignori datus creditori furtũ faciat debitore nesciente seruum furem esse. Si enim debitor conueniatur a creditore pignoraticia.contraria poterit liberari noxe deditione.Non ita si sciuisset debitor seruuꝫ esse furẽ. vt.ff.de pigno.act.l.si seruus. ¶Idemq; dici potest in actione mandati contraria.Si mihi mãdaueris in genere vt seruum tibi emam.ꝛ ego sine culpa mea emi seruum furem qui mihi furtum fecit.liberari enim poteris per noxe dedi tionem.nisi postea q̃ scieris me emisse.ꝛ tibi esset certum seruum esse furem mihi id nõ ꝓdixeris.tũc ei teneberis ad itereſſe ſz tũc nec liberaris noxe deditiõe.Itẽ nec liberaris noxe deditione q̃n certũ seruum tibi emendũ mandasti mihi.vt.ff.mandati.l.inter causas.ſ.sed cũ seruus.ꝛ defur.l.si seru⁹ cõis.ſ.qui vo. ¶Itẽ q̃q; actio noxalis nõ datur noxaliter. vt cum scientia vel iussus dño preiudicat.vt.j.dicem⁹.

2 ¶Cõpetunt aũt iste noxales actiones in dñm pciente.no aũt in eũ qui desijt eẽ dñs nisi dolo desierit possidere. tunc emi q̃si possidẽs ꝓtoria cõuenit.i. act. noxali q̃ ciuilis est inuentiõe respectu actoris cui dat:sed ꝛ ꝓtoria posset eẽ respectu actoris.vt notari põt ex premissis. Protoria tñ est extensione respectu rei ꝺ quẽ intẽditur actio qui de iure ciuili non tenetur.cũ nõ possideat tenet tñ de iure prętorio.qõ dolum reputat pro possessione.vt.ff.e.l.noxalis aũt. ꝛ.l.si bonafide.ꝛ.l.electio.ſ.itẽ si ex pluribus. et.l.si plurium.j.rñdeo.Et no.q; vbi dolo desijt possidere datur mihi electio vtrũ conueniãte an possessorẽ:vel ipm seruum manumissum et electo vno liberatur alter:sed vbi possessor vel manumissus vltro paratus est suscipere defensionem.datur exceptio ei qui desijt possidere:vt.ff.e.l.de illo.ꝛ.l.idem.ꝛ.l.electio. ¶Multũ enim operatur ſpõtanea oblatio[a]:vt.j. de his qui se ſponte defe.l.vna.ꝛ.ff.de ali.iu.mu.cam fa.l.iij.ſ.vlti.Et est ratio q; dat in dñm presentem.q; cum capite ambulant:vt instit.eo.ſ. omnis.Dñm dico presentem verum vel putatiuũ:vt.ff.e.l.bonafide.Immo ꝛ non putatiuũ i.malefidei possidentẽ.nam eodem mõ tenebitur:ne suum vitiũ ei prosit esset emi absurdũ. de bo.fi.pos.accipe actiones.j.rñdere agentibus:prędones vero esse securos:vt.ff.eo.l.nõ solum.Sic etiam dicitur alias ne melioris conditionis sint stulti q; periti.vt.ff.qõ vi aut clã. l.seruus.Ubi aũt plures sunt dñi serui:datur actio noxalis in quẽlibet ipsorum insolidũ.sed vnus cõuentus ante lit.conte.cedendo partez suam liberabitur:ꝛ tunc ille qui agebat noxa. aget ꝺ socios cõi diui.actio.vt vel partes suas cedant vel pro maleficio serui satisfaciant. Si vero seruum velint defendere in noxali cõtra socios aget:vt partes suas sibi tradent:et ipse cauet eis de restituẽdis ꝓtibus si non dederit seruũ noxe.Itẽ si ipse satisfecerit ꝝsolidũ in noxali vel q; socijs nõ permiserunt ei dedi tionẽ facere vl q; ipse noluit facere aget ꝓtra eos cõi di.vt ꝛ.ſ.diximus cõi di.in illo.ſ.item et venit.ꝛ hoc q̃q; omnes dñi ignorauerunt seruum delinquere.Si autem oẽs iusserunt seruũ delinquere nullus eorũ conuentus a socio q̃d repetet q; sui delicti sustinuerunt penam.Itẽ vno eorũ soluente alter nõ liberatur nisi in eo q; actio rei persecutionẽ contineat.Item ꝛ nomine serui põt agi noxali.si tale fuit maleficiũ in quo non debuit parere dñs q; continebat atrocitatez.vt.ff.e.l.si cõis fa.ꝛ de reg.iuris.l. ad ea.ꝛ de vt ꝛ vi.ar.l.j.ſ.quotiẽs.ꝛ de acito.ꝛ ob.l.nũq̃ actiões.ꝛ ad.l.aqui.l.itẽ mela.ſ.sed ꝛ si plures.Idẽ dico ꝛ si vnus dñorũ fuit iubens alter ignorans.Nã ꝛ tunc iubens non repetit ab ignorante:ignorans autẽ si prestiterit repetit socio pro parte dñica.Itez ꝛ agit cõi di.ꝺ iubentem q; corrupit seruũ cõem.vt.ff.e.l.si communis familia.ꝛ.l.sed ꝛ eo nomine.Si aũt oẽs

a Oblatio.Vide Bal.in.l. acceptũ. C.de vsuris.ꝛ per Alexãd.et Moder. ꝛ.l.si mora.ff.soluma.

BIU Cujas

dñi fuerunt scientes ⁊ patientes ſz nō iubētes et quilibet tenet noxali. Sed tñ detracta noxe deditione. Quid añt ſi vnus ſatiſfecerit in totum puto alter liberari. vt. ff. e. l. in delictis. ſ. cum dñs. Nec obſtat qđ legitur. ff. e. l. ſi ex duobus. q; ibi facta noxe deditione nō liberat ſciens quaſi minus accepit actor. Secus ſi perciſſet debitā quantitatē inſoliduz. vt. ff. e. l. noxal. ſ. pompo. Item nō obſtat qđ legitur. ff. e. l. ſi pluriū. nam ⁊ vno cōuento non liberatur alter. Sed aliud eſt ex actione facta vt dixi. Itez puto ſoluentē pro parte agere ꝯ alium ſcientem. Nā ⁊ ſi vnus fuerit ſciens alter ignorās: ⁊ qui ſciens eſt ſatiſfecerit in totū agit ꝯ ignorātem nō vt conſequat partē eius qđ preſtitit ſz partē eius quanti ſeruus eſt. vt. ff. e. l. ſi ex duobus. Si añt vnus dñorum fuerit iubens alius ſciens nō repetit iubens a ſciente vt dictū eſt. Sciens vero repetit a iubente ſicut ⁊ repeteret ab alio ſciente vel ab alio ignorante. vt. ſ. dictū eſt. Et erit hic notandū in hiis noxalibus ꝙ ſz oēs in ipſa ſint perſonales in rem tñ ſcripte ſunt ſicut ⁊ ola interdicta. capita eñ ſeruorum ſemp conueniuntur. i. eorum dñi vel ipſi ſi fuerunt manumiſſi. ⁊ ex diuerſo actio directa incipit eſſe noxalis ſi liber hō deliquerit ⁊ poſtea fiat ſeruus. vt inſti. e. ſ. oīs autez. ⁊. ff. de interdic. l. j. ſ. vlti. Predicti autē oēs tenentur ſi in ptāte habeant ſeruū non aliter niſi in caſu cuz conueniē public. vt. j. de publi. l. j. ſ. vlti. ⁊. l. ij. et. iij. In ptāte añt habere eſt habere ptātem ⁊ facultatē exhibēdi ſeruum ceterū ſi in fuga ſit vel peregre nō videtur eē in ptāte. Si tñ dñs velit ſeruū ſuum abſentem defendere pōt: alienum añt defendere non pōt niſi ſit preſens. Sin añt ſit dubius ſit proprius an alienus ſuſcipiet defenſi onē ⁊ ſi ex poſtfacto pateat ſeruū eē proprii videtur ꝙ tenuerit defenſio alioquin
3 videbitur nulla. ¶ Proprij añt dñr ſerui bona fide poſſeſſi. vt. ff. e. l. quotiens. prio reſponſo. et. ſ. j. ⁊. ſ. in ptāte. Ubi añt dñs non defendit ſeruū pñtem neceſſe hz ius ſuū ad actorē tranſferre. vt. ff. e. l. nō ſolum. ⁊ cauebit de dolo. vt. ff. e. l. is qui aliena. ſi añt quis non defendit ſeruum abſentē quē fatetur eſſe in ptāte ſua neceſſe hz aut iudiciū ſtatim accipere pro ſuo aut neceſſe habebit cauere alterū iſtorum. i. ꝙ aut eum in iudicio ſiſtat ⁊ tunc demū per ſeruum de facto cerciorat⁹ rñdebit agenti. Aut etiā cauebit ſe exhibiturū ſeruum ⁊ traditurū actori cum prio potuerit ſicut ⁊ in ſeruo pñte dixi. ſi vero dño abſente proponat actio noxalis et ſeruus qui pñs eſt a nemine defendat ducendus erit iuſſu pretoris ⁊ fiet eius qui agit noxali dño tñ poſtea cauſa cognita dabit defenſione ei nocear abñtia ſua ergo ⁊ actoris actio reſtituenda eſt perempta eo quod ductus ſeruus ceperit eē in bonis actoris. vt. ff. eo. ⁊ ſi ex noxali cauſa agatur. l. ij. ſ. j. ⁊. ff. e. l. electio. ſ. ſi abſente. ⁊. l. ſi ſeruus depoſitus. ſ. dñi. Ubi autem ille qui conuenitur noxali dicit ſeruum non eſſe in poteſtate ſua dat lex electionem actori vtrum deferat ſacramentum reo ꝙ iuret ſeruum non eſſe in poteſtate ſua vel dolo malo eius eſſe deſiſſe ſe poſſidere: aut ſi nolit probare ſeruum eſſe in poteſtate rei vel dolo malo deſiſſe poſſidere reum conueni et detracta noxe deditione niſi reus velit fateri veritatē ante litem conte. Preſtat autem ſacramentū reus vel eius tutor vel curator nō añt procurator: ⁊ ſi reus ſemel cōuentus a me: ⁊ inranerit ⁊ iterū conueniatur a me: ⁊ ſi quidez conueniat ex noua poſſeſſione nō hz exceptionem iuriſiurandi imo ſi hodie mentiēdo dicat ſeruum nō eſſe in ptāte ſua tenet ex hoc detracta noxe deditione. Ex veteri añt poſſeſſione ſi conueniat hz exceptionem iuriſiurādi: vt. ff. eo. l. quotiens. ſ. preto. ⁊. ſ. ſi tutor. ⁊. ſ. pe. et vlti. ⁊. l. ſi ſeruus. ſ. vlti. ⁊ pe. ⁊. l. ſed ſi poſtea. ⁊ l. electio. ſ. nec ꝯ. In creditore autē cui ſeruus eſt pignori obligatus vel vſufructuarium ſerui nō datur actio noxalis: ſed tñ ſi ipſi pñtes ſunt ⁊ omittant ſerui defenſionē puniunt. creditor eñ ipſo iure amittit pignus: nullum eſt enim pignus cui⁹ perſecutio denegat: vt enim pignus conſtituit nudo pacto: ita negligentia creditoris facile oz amitti vſuſſr. etiam ſi duret ipſo donec amittat non vtendo tñ remedio exceptionis denegatur eius perſecutio: vt. ff. e. l. ſi noxali. vſuſſr. eñ nō in nuda voluntate conſtituitur: ſed neceſſaria ē traditio vel quaſi traditio. Unde cū difficilius conſtituat ⁊ difficil⁹ amittitur ⁊ comprobat hec ratio in libertate in. ff. qui ⁊ a qui. ma. l. generaliter. ſ. ſub condi tione. ⁊ de fideicō. lib. l. generaliter. ſ. ſub conditione. Si añt creditor vel vſuſſr. non ſint preſentes nō preiudicatur eis: vt. ff. de ſolu. l. ſi hominem. ſi añt ipſi pñtes velint ſuſcipere defenſionem ſerui pñt etiam ſi proprietarius vel debitor negligant defenſionem: ⁊ ſi dederint ſeruum pro noxia poterunt ſe tueri ꝯ proprietarium: vel ſi proprietarius ſuſceperit defenſionem cogetur fructuarius aut vſuſſru. cedere: aut per extimationem vſuſſr. conferre ad litis extimationem. Nam ⁊ proprietarius volens noxe dedere neceſſe habet vſuſſr. facere ei⁹ qui a
a agit[a] noxali: vt. ff. e. l. electio. ſ. vlt. ⁊. l. ſi ex duo Agit. Vide. bus. ſ. vlti. ¶ Cogitur autem debitor pro ſer- Flozi. de no obligato ſuſcipere noxalem actionem ſi fa ſtō pe cultatem habeat repetendi ſeruum. i. ſi habe- tro m. l. at pecuniā ex qua liberari poteſt ſeruus. Nec ſi. i. j. col. enim debet cogi vendere res ſuas vt ſoluat pe ff. de no cuniam ⁊ repetat ſeruuz. ¶ Proprietarius au xa. actio tem ſerui nedum extranco: ſed etiam vſufructuario ſerui tenetur. vt. ff. e. l. ſi ſeruus depoſitus. ſ. j. ⁊. ſ. ſed hos. ⁊. l. is qui. ¶ Is autem cui ſeruus eſt commodatus vel depoſitus non tenetur noxali: ſed tenetur is qui commodauit vel depoſuit: quia in eius poteſtate eſt ſeruus maxime ſi habeat recuperandi hominis copiam: vt. ff. eo. l. ſi ſeruus depoſitus. primo reſponſo. ⁊ puto ꝙ predictum aduerbium maxime in lege poſitum abundet vt ex ſuperioribus liquet. ſic ⁊ abundat. j. de teſtamen. manumiſſ. l. cum conſtitutio. ibi maxime cum
4 ⁊c. ¶ Inſtituuntur autem iſte noxales ex de-

BIU Cujas

lictis seruorum filio enim fa. delinquente ipsi sui defensio danda est ⁊ lata cōtra eum sñia tenet quinimmo ⁊ illud dicendū est patrē quoq; post cōdēnationē filij dūtaxat de peculio posse cōueniri quasi iudiciū cōtractū sit cum filio nō q̄ actio nata ex delicto ꝓponat ꝓtra patrē. vt.ff.e.l. noxali ⁊.l.quoties.⁊.l.si odēnat'. ⁊ de peculio.l.licet. ℣.idem scribit.⁊ insti.eo.℣.vlti. Multominus instituet ex delicto liberi bonis mihi bonafide seruientis.vt.ff. de inter.acti.l. in cōfessionibus.℣.vlt.⁊.l. si is.imo ⁊ si seruus erat cuius noie suscepi iudiciū noxale et ante sententiā ad libertatē peruenerit puta q̄ statuliber erat mereor absolui. vt tñ trāsferatur iudiciū in statuliberū. Si vero rei iudicāde tpe adhuc in suispēso sit statuta libertas: liberabor ego heres tradēdo seruū q̄ toto iure meo cedo. sic ⁊ liberor: qñ pendēte iudicio dñium serui. puta ex causa legati in aliū trāsit ⁊ forte sic liberor in vtroq; casu vt deditione serui debeā satisfacere agenti noxali. sed non teneor ei de euictione nisi cōtingeret ob factum meū alias autem tenerer.vt.ff.e.l.si quis a multis.℣.vlt. et.l.prētor.⁊.l. si noxali.℣.vlt. ¶Item institutur actio noxalis ex delicto serui delinquētis cōtra aliū. Nam si delinquat in dñm suū. nunq̄ nascitur actio ex illo delicto dño suo.nisi seruꝰ manumissus vel alienatus res quondā dñi contractaret. vel in eis delinqueret.vt.j.e.l.j.⁊.j. an seruꝰ ex facto suo.l.vl.imo ⁊ si alienꝰ erat seruus q̄ cōtra me deliquit ⁊ postea in dñm meū peruenit ꝙextinguit actio noxalis si peruenit in dominiū meum anteq̄ litem contester cum domino suo extinguitur actio.si autem peruenisset postea durabit actio noxalis. vt.ff.eo.l. 1 si alienus seruus. ¶Sic autē instituūtur noxales.vt dñs satisfaciat ꝓ delicto serui vel dedat seruum ꝓ noxia.vt.ff.eo.l.j. Vbi tamē familia alicuꝰ deliquit succurratur dño ne ꝓ singulis sufferat penaz vel singulos dedat ꝓ noxia.sed sufficit si tantū prestet quantū prestaret vnus liber homo si deliquisset siue prestet tñ pecunia siue prestet tantū in pcijs seruorum quos dedit vel paratꝰ est dedere.vt.ff. eo.l.q̄ ait prētor hec vbi familia.corrupit albū prētoris tunc enim ꝓ singulis respōdebit dominus.vt.ff.de iu.om.iudi.si familia. Nō q̄ vix alibi reperitur scilz q̄ dñs obligatus est ad id tantū in quo deliquit seruus puta ad pecuniā et tñ liberatur dedendo seruū.i. soluendo speciem.vt.ff.de re iudi.l.miles.℣.j.et.ij. Et aliud speciale etiā notandū est q̄ si seruus deditus resarcierit damnū quesita pecunia ei cui deditus est auxilio prētoris inuito dño manumittet. 2 vt institu.eo.℣.dñi. ¶Habet autem facultatez noxe deditiōis dñs vsq; ad quatuor mēses post rem iudicatā a qua nō est appellatū cōnumerā dos. Vel dic etiā post quatuor menses habebit predictā facultatē. Nam licet iudicati possit cōueniri non tñ est cōuentus.vt.ff. de peti.he.l. itēveniūt.℣.idez recte. Et sunt hec expedita si cōueniat aliqs noxali abvnotñ ex vno delicto vel plurib⁹. Si autē qs conueniat a multis ei dedēdus est seruꝰ q̄ occupauit victoriā causse.i. eius q̄ prius peruenit ad sñiam non ei q̄ prior egit. Sic ergo q̄ posterior vicerit denegabitur actio iudicati. ¶Et no. q̄ iste casus victorie et facte deditiōis vni actori liberat dñm ab alio autē non liberat dñs si lite cōte. decessisset seruus. Si aūt decessisset ante litē cōte. liberaret morte serui dñs etiā si dolo desijsset possidere alienādo seruū in alium.vt.ff.e.l.electio.℣.si is. et.l.si pluriū.℣.vlt. Si autē desijsset dolo possidere seruū manumittēdo nō liberaret morte. 3 vt.ff.e.l.si heres. ¶In casib⁹ autē sciendū est q̄ etiā si dñs nō dedit seruū ꝓ noxia nec soluat delicti extimationē liberat si patiat seruum castigari.vt si seruus corrurit albū prētoris vel si circumcirpserit minorē nec satisfaciat minori ex peculio serui vel si seruus cōmisit iniuriā vel si ex serui habitaculo quid deiectum est qō dedit alij dānū.vt.ff.de iu.om.iu.l.si quis id.℣.in seruos.⁊.ff.de mino.l.q̄ si minor.℣. si seruus.⁊ de his qui deie. vel effu.l.j.℣.cū seruꝰ.⁊ de iniurijs. 4 l.si vnus.℣.cum seruus. ¶Sed ⁊ in casib⁹ alijs notandū est q̄ etiā noxe deditio nō sufficit ad liberationē.imo oportet oīno dñm ꝓ maleficio serui satisfacere ac si liber homo deliquisset ⁊ in primis fit hoc rōne more dñi. vt si quadrimestri iā elapso tpe post rē iudicatā ceperit iudicati ꝓueniri.vt.s.dictū ē. ¶Itē rōne scientie dñi si sciuit seruū delinquere ⁊ cū posset prohibere nō fecit. Si aūt ꝓhibere non potuit excusatus est.vt si seruus contēnat dñm vel trāsfugam erat seruus vel ad libertatē ꝓclamādo deliquit.vt.ff.eo.l.iij.⁊.iiij. Sed excusat dñs si cū deliquit seruus erat alienꝰ licet postea in suū dñium ꝓuenerit.vt.ff.eo.l.iij.℣.j. ¶Itē ⁊ rōne iussus non liberat dñs noxe deditioe in quo casu ⁊ noxalis actio pōt habere locū si aliqō fuerit delictū serui.vt q̄ in atrocioribꝰ non debuerit parere dño.vt.s.dictū est. Item rōne mēdacij.vt si negauit seruū in sua potestate esse. Et rōne officij.vt si agat ꝓcurator vel depositarꝰ noxali sicut ex ꝓmissis liquet. Itē rōne doli.vt si dñs desierit dolo possidere sicut supiora de- 5 clarant. ¶Et hic subijcio regulā q̄ vbicūq; pōt agi de noxe deditione potest agi noxali si velit actor nisi vt dixi cum seruus dño iubente debuit parere in non atrocioribus. Nam autē sequitur si potuit agere noxaliter ergo potuit agere detracta noxe deditiōe. Si autē ille qui potuit agere detracta noxe deditiōe egit noxaliter ⁊ postea penitēdo velit agere detracta noxe deditiōe vel ecōuerso pōt hoc facere pendente iudicio sed lata sñia nequaq̄.vt.ff. eo.l ij.℣.vlt. Et videt istud vouere quorūdam errorem q̄ dicūt si petij.x.vel fundi partē ⁊ postea qñcunq; iudicio pendēte ante sñiam velim petere totū fundū vel integra.xx.qō possiz.vt insti.de act.℣.si minus. Hoc aūt admitto in vniuersali actiōe.vt in here.pe.⁊ fa.her. In singularibus aūt admitto ante litē cōte. Itē ⁊ postea ante sacramentū calūnie vt addat in libello ea que hodie petit.postea autē alia interpellatione erit opus cum alia res post iudiciū ple-

Famia a. Vide 1.℣. ⁊ in itu. de or.⁊ ibi tiaz aliud per nge. de retio.

BIU Cujas

ne inchoatū nō petak vñ et lata ſnīa in pīa re non ꝓdeſſet nec noceret in alia. In ꝓdicto aūt iudicio noxali ⁊ eedē perſone ſint ⁊ eadē cauſa agēdi. i. ex maleficio ſeruī ⁊ eadē res. l. obligatio pene delicti. Naz ⁊ vt dixi is ꝙ tenet noxali eſt obligat⁹ tm̄ ad penā non ad noxā. Eſt autē cōtrouerſia de quodā bñficio qđ dño ſolet dari ꝓllegē. ſ. poſſit vel nō poſſit dedere noxe. ⁊ ideo
6 licet actori variare vt dixi. ¶Quales ſunt he actiones ſub regula tradi nō pōt. quia plures ſunt. vt diximus. noxales. ſz hic in ſingulis dico q̄ qualis eſt directa talis eſt noxalis. Si ergo illa eſt ptoria ⁊ hec: ſi illa datur heredib⁹ et hec. in heredes aūt non datur tāq̄ in heredes. ſed quaſi in dños. ſi illa perpetua eſt: ⁊ hec perpetua. vt. ff. eo. l. pe. ſ. pe. ⁊. vlt. Qđ em̄ ibi dicitur perpetua eſt expone. i. ꝓpetua eſſe pōt ſm qualitatē directe. et ſimilis ſit expoſitio. vt. ff. ad velleia l. he. ⁊ de capi. di. l. ſi. in fi.

¶Ad exhibendum. 53

Expoſitis actionibus in rem mixtis ⁊ ſimplicib⁹ dicendum eſſet de perſonalibus. Sed q̄ et predictarū actionū ⁊ earundē de quibus erit dicendū ꝓparatoria eſt actio ad exhibendū ideo de ea ponit. ¶Videndū ergo qđ ſit exhibere: ⁊ pro qđus rebus agatur ad exhibēdū. Et qđus actiōibus: ⁊ cui detur hec actio: et q̄n: ⁊ cōtra quē. Et vbi fiat exhibitio: ⁊ quali
7 ter: ⁊ inquātū fiat condēnatio in hac actione:
a Exhibere. Vide Brixienſez in repetitio ſuo in eo vbo multa accumulantē ad hoc.
a et qualis ſit hec actio. Eſt aūt exhibere[a] facere in publico poteſtatē vt ei q̄ agit experiūdi fiat copia. vt. ff. eo. l. ſi. i. in publicū rem deducere ⁊ videndē tangendeq̄ ⁊ apprehēdende rei facultatem ꝓbere ⁊ ſi erat inſtrumētū dz fieri facultas legēdi. Itē ⁊ deſcribēdi. Et ꝓprie dicit exhibere. i. extra ſecretū habere. vt. ff. ō tab. exhi. l. iij. ſ. qđ ſit. ⁊ de li. ho. exhi. l. iij. ſ. ait ꝓtor. ⁊ quē admodū te. ap. l. j. j. rñ. ⁊. l. iij. ſ. inſpectio. ⁊ ad. l. fal. l. pe. ſ. vlt. ⁊ de ver. ſig. l. vl. Sed ⁊ noīe exhibitionis qñq̄ ꝙtinet vt q̄ agit ad exhibēdū habeat oēm poſſeſſionē. i. ciuilez ⁊ naturalē reus vero habeat detētationē loco pignor⁹. Sic em̄ agit debitor vel heres cōtra eū q̄ eſt in poſſeſſione cā rei ſeruāde vel cā legator. Itē qñq̄ cōtinetur vt actor habeat ciuilē poſſeſſionē reus autez naturalē vt eum agit ꝓprietarius cōtra fructuariū. vt. ff. eo. l. celſus. ſ. iul. ⁊. ſ. idem iulia. Noīe aūt exhibitiōis non cōtinet rei reſtō. vt. ff. de vb. ſig. l. plus eſt in reſtitutiōe. ſed cōtinetur ea tm̄ que. s. dicta ſunt niſi forte reus ſuper re nō referat litē etiā de facto quin pleno iure ſit actoris vt in inſtitutore dicit. vt. ff. eo. l. celſus. ſ. itē celſus. In publicū ītellige. i. apud magiſtrat⁹. vt. ff. de fugi. ſeruis. l. in publicum. Itē ideo dicit vt ei q̄ agit experiūdi ſit copia q̄ anteq̄ fieret exhibitio plerūq̄ non poſſet ali-
b Actiones. Vide Baldū ⁊ Moder. in. l. ij. C.
b quis intendere actiones[b] vnde ⁊ dicit hec actio neceſſaria ⁊ ius eius in vſu quotidiano eſſe et maxime ꝓpter vendicatiōes eſt inducta maxime ideo dico q̄ non tm̄ acturo rei ven. ⁊ reali qualicunq̄ actione ſed etiā acturo pignoratitia ſeruiana ſiue hypothecaria vel interdicto de ui vel optaturo ſeruum vel acturo de poſſeſſione per ui vel acturo noxali datur hec actio. Quid enim ſi tex. in dñs paratus eſt ſeruum defendere actor vero bo ex deſtinare non poſſit. i. oſtendere quis delinquerit niſi ex preſentibus quia aut ſeruū non recognoſcit aut nomen non tenet: ⁊ equū eſt ei familiam exhibere: vt noxium ſeruū agnoſcat: et deſignet eum certo noīe agit noxali receſſione id eſt noīatione ſeruorū facta. vt. ff. eo. l. j. ⁊. iij. ſ. eſt aūt. ⁊. ſ. item ſi optarem. ſ. ſi quis noxali. ſ. pōpo. Item per q̄ neceſſaria eſt hec actio in rebus que de iure non vēdicātur: niſi primo exhibeantur: vt dicitur in gemma inclusa in auro alieno: vt. ff. eo. l. gēma. Idemq̄ in alijs que concedunt alijs iure acceſſionis: vt patebit ex ſequentibus. Et videtur ex predictis q̄ primum debeat agi ad exhibēdum q̄ intendatur actio principalis: ſic enim diximus eam dari in rem acturo: vnde hec actio eſt alterius ꝓparatoria ſicut ⁊ interrogationes que fiunt vtrum ſit aliqs heres vel pro quota portiōe vel vtri poſſideat vel non. ¶Preparatorie ſunt petitiones hereditatis ⁊ perſonaliū actionū: ⁊ reiven. vel etiam q̄ verius eſt dicam cōcipiendū libellum in act. ad exhibendū: ⁊ in alia actiōe cuius ipſa eſt preparatoria: vt ſic non videak ſine cauſa petere exhibitionē: ſed tamē non ꝓcedatur in principali actione cuius gratia deſideratur exhibitio anteq̄ fiat exhibitio. Nam ⁊ petitionis hereditatis. ⁊ reiven. diximus. ſ. de peti. here. eſſe exponendū libellum añq̄ fiant interrogationes que ſunt ipſarum preparatorie: ⁊ pro
8 batur hoc. ff. de inter. act. l. j. ⁊. l. de etate. ſ. ij. ſi cut em̄ dicit ſi cer. pe. Item dicit in inſti. actio-
c ne. ¶Aigitur autem ad exhibendū[c] pro rebus Ad exmobilibus ⁊ ſe monētibus[d] pro immobilib⁹ ve hibēduz. ro locū non habet. Immobilia em̄ ipſa ſe exhi Adde q̄ bent ⁊ ſine alicui⁹ exhibitiōis ꝓpoſitione. vt. j. iſta actio quādo ⁊ a qui. quarta pars debeā. l. j. ſ. ſz vbi. non pōt
9 ¶Pro exhibitiōe aūt ꝓponūtur plures actiones. ſi em̄ hocipſum fuerit ꝓmiſſum: vt exhibeatur res agitur actiōe ex ſtipulatu: q̄ incer. vendicatum eſt. i. factū eſt in obligatiōe. vt inſti. de vb. tio. l. iij. obli. in prin. ⁊. ff. de vbo obli. l. vbi. ſ. q̄ id. Sz et ſ. eſt aūt ſi nō ſit ꝓmiſſa exhibitio agitur alia actiōe ex et ibi gl. teſtamēto ꝙtra heredē: vt exhibeat inſtrumēta ⁊ oēs no rei legate multomagis agetur ⁊ ſi ipſa inſtru- ta. ff. admenta fuerint legata. vt. j. de fideicō. l. inſtru- exhib. menta. ⁊ ad. l. fal. l. ſi predioꝝ. Item ⁊ emptor aget ac. ex empto cōtra venditorē vt exhibeat inſtrumenta rei empte: vel ad probationē ꝓpprietatis: vel approbatiōes finiū. vt. ff. de actio. emp. l. titius heres. Idēq̄ dici pōt in oī cōtractu ex quo de euictiōe cōtra actorē eſt actio vt in eodē caſu ex eo ꝙtractu pro inſtrumētis rei exhibēdis ꝓponatur. Sed ⁊ agitur pro exhibitione ⁊ traditiōe inſtrumēti fauore libertatis ſi manumiſſus petat a dño manumittente inſtrumētū manumiſſiōis. vt. j. de li. cau. ſicut datuz. Itē debitor ſoluta pecunia creditori agit conditione ſine cauſa contra creditorē vt exhibeat ⁊ tradat inſtrumēta ſi erat inſtrm̄ credito

BIU Cujas

ris.vt q; soluit ꝓcciũ tabellioni. vt. j. de cõ.ex le.l. dissolute. Si ꝙ erat debitoris instrumen tũ: vt q; ꝓ eo satiffecit tabellioni aget ꝓ eo ex hibẽ. actione ad exhi. vt. j. eo. l. vl. Item ꝛ heres contra heredes aget fa. herci. vt exhibeat cau tiones vel instrumenta hereditaria ꝛ etiã tab. ad fidem rei faciendã nec eñ sufficit exemplũ ostẽdere. vt. ff. fa. her. l. cetere. ſ. vlti. ꝛ. l. si que. ꝛ. l. pompo. Itẽ socius per actionẽ ꝓ socio. ¶Et ꝓcurator ꝓ actionẽ mandati. ¶Et tutor ꝓ actio nem tutele: ꝛ curator ꝓ vtilem neg. ge. cogunt exhibere ꝛ tradere illstrumenta. Idẽq; in argẽ tario qui metu actionis in factũ cõpellit edere rões. Idemq; in tabellionibus dico qui eis sunt similes. vt. ff. de edẽdo. l. quedaꝫ. j. rñso. ꝛ ſ. vlt. Itẽ fit exhibitio ꝓ interdictum de li. ho. exhi. Itẽ per interdictũ de liberis exhi. q̃ sunt in nostra potestate. vt. ff. de li. ho. exhi. l. j. ꝛ. hꝫ.
1 ꝛ de li. exhi. l. j. ¶Fit exhibitio rerũ ꝓ hanc act. quacũq; actione quis sit actus. vt. s. dictũ est. dũtamen sua interſit ex iusta ꝛ ꝓbabili cã. In terfit dico pecuniariter nõ alio modo puta rõ ne affectionis vl' cognationis. vt. ff. e. l. si liber homo. Ex ꝓbabili aũt causa iõ dixi q: lz stu dioſus alicui' doctrie posset dicere sua itereſſe illos aut illos libros sibi exhiberi q: essent ex hibiti cum eos legisset doctior ꝛ melior futu rus; esset nõ tñ de iure postulabit eos sibi ex hiberi q: nõ iusta causa interſit. Nam ꝛ fur ꝛ ra ptor ꝛ qui dolo desijt possidere sua põt dicere intereſſe rem exhiberi eo ꝙ aliꝫ tenent: nõ tũ
2 agũt. vt. ff. e. l. hꝫ. ſ. si mecũ. ꝛ. l. pe. In casu tñ nõ datur ad exhibendũ actio licet interſit sed dat in factũ puta ꝓ instrumẽto quod nõ est meũ sed itereſt mea ipm exhiberi. Si eñ seru' mee vxoris rões meas in carta nõ mea scripſit et tu eas possides dabitur actio in factũ. Si aũt in mea carta eẽt scripte daret hec actio. vt. ff. e. l. hꝫ. ſ. interdum. ꝛ est ꝑ mirabile ꝙ ꝓ rebus aliꝫ datur hec actio lz nõ sint agentis. vt. s. di xi: ꝛ hoc de instrumẽto in quo non est testamẽ tum. si ꝑ testamẽtũ esset ibi ꝛ possessor testa menti negaret penes se esse tabulas vel dice ret se nõ debere exhibere datur heredi ꝛ lega tariꝫ interdictus de tab. exhi. Si aũt possessor ꝑfiteretur se habere testamentuꝫ ꝛ nõ diceret se nõ debere exhibere locũ habet edictuꝫ quẽ admodum te. ape. sed ꝛ heres habere rei ven. ꝛ ad exhi. si carta fuit testatoris. vt. ff. de tab. ex hib. l. j. ſ. siquis aũt. ꝛ quẽadmodum te. aper. l. hꝫ. ſ. vlti. ꝛ. l. iij. ꝛ. ff. eodem. l. hꝫ. ſ. si quis autẽ. Interesse autem debet actoris vtroq; tempore i. lit. cõtesta. ꝛ cum facienda est condemnatio. vt. ff. eo. l. tigni. ſ. vlti. quod intelligo si incipias a primo tpe lit. cõte. Si aũt incipias a te poze ſñle puto ꝙ sufficiat tunc intereſſe sicut ꝛ reũ tunc possidere satis esſe. vt. s. dixi. Item ex hoc liquet i pigno. act. Nã q̃ ante solutionẽ egit pignoratitia lz nõ recte egit tñ si offerat iudicio pecuniã dz rẽ pignoratã ꝛ qõ suũ inter est cõsequi sic ꝛ in actio. mã. si mandauerit ti bi vt a titio. x. exigeres ꝛ ante ea exacta mãda ti tecum egero. Si autem ante rem iudicatam exegeris condẽnãdus es. Idemq; ꝛ in querela quam q̃s instituit anteq; precedentes eũ per ſone excluſe essent sed postea tpe ſñe excluſe apparent vñ actor vincit. vt. ff. de pigno. actio. l. si rem. ſ. vlt. ꝛ mandati. si mãdauero tibi vt a titio. ꝛ de inoffi testa. l. sine mortis. ſ. vlt. In p ſonalibus aũt actionib' que nõ sunt in rẽ scri pte. sicut est hic satis est interfuisse actoris vl' lite cõtesta. vel tpe ſñe. vt. ff. de ser. cor. l. doli.
3 ſ. vlt. ꝛ de furti. inter oẽs. ꝛ si quis cautio. l. q̃
a aũt. ſ. illud. ¶In hac aũt act. actor[a] oĩa dz nos se. s. quecũq; potuit vt instruat reus ꝛ iudex: cu ius noie agat ad exhibendũ. i. dicere dz; argu menta hoc est iudicia rei de qua agitur. vt. ff. eo. l. hꝫ. in prin. Si aũt actor nõ potuit scire iudi cia nõ imputat ei. vt. ff. e. l. hꝫ. ſ. siquis non: hoc quantũ ad hanc act. Nã postea habebit neceſſe in rei ven. dicere iudicia. vt. ff. de rei ven. l. si in rem. ꝛ satis est si sũmatim. i. semiplene doceat sua intereſſe rez exhiberi. vt. ff. e. l. hꝫ. ſ. sciendũ. Et in hac semiplena ꝓbatione nõ est opus te ſtibus vel instrumẽtis, sed satis est ꝙ iuro nõ calũnie cã me postulare exhibitione. vt. ff. eo. l. thesauris. si tñ possessor obijciat exceptionem euidẽtẽ que facile repellat agentẽ absoluitur si obscurioꝛe vel q̃ habeat altioꝛe questionẽ dif ferẽda est in directũ iudiciũ re exhiberi iussã. De q̃busdã aũt excep. oĩno cognoscit iudex. i. de excep. pacti. ꝛ doli. ꝛ rei. ꝛ iureiu. vt. ff. e. l hꝫ.
4 ſ. ibidem. ¶Cõpetit aũt hec act. ſ. qũeũis pos
b sessor[b] siue ciuiliter ꝛ naturaliter siue ciuiliter tñ siue naturaliter tñ possideat vel detineat: vel ꝓ se vel ꝓ aliũ: puta ꝓ seruũ. vt. ff. e. cũ seruus. vũ depositarius ꝛ cõmodatarius tenent hec act. q: ꝛ si nõ possideat habẽt tñ facultatẽ rei resti tuẽde. hoc eñ solũ sufficiẽs est ꝛ necessariũ: vt quis teneaꝫ hac act. Nã ꝛ siquis possideat non habeat facultatẽ restituendi nõ tenet: vt ec ce seruũ habes in fuga: vel ꝓmisisti ei mozari vbi velit: vel peregre missus est a te vel in prę diſs tuis agit: ad hoc solũ teneris vt caueas te exhibiturũ si in ptãte tua peruenerit. vt. ff. e. l. hꝫ. ſ. vlt. ꝛ. l. iij. ꝛ. iiij. ſ. itẽ si mortuo. ꝛ. ſ. vlti. ꝛ. l. ō eo. ſ. si iusta. Si ꝑ nec restituere posſes: nec possideres: nec dolo vel culpa feciſſes quo minus possideres non teneris cauere. vt. ff. de po. l. si fine. Item sunt quidã q̃ nõ possidẽt res eo ꝙ aliꝫ reb' cedunt iure actionis: ꝛ tñ tenẽ tur ad exhibẽdũ: vt ecce rotã aptasti meã vehi culo tuo: vel armario vel nauĩ tue tabulaꝫ meã vel ansam cipho tuo iñxisti vel emblemata fia le vel purpurã vestimẽto intexisti vel brachiũ statue coadunasti. respondeberis ad exhiben dum: licet hic non possideas. imo hec iure acceſ sionis videntur extincta. vt. ff. eo. l. tigni. ſ. sed si rotam. ꝛ de acqui. pos. l. qui vniuerſas. primo responſo. ꝛ insti. de re. diui. si tamen. Idemq; ꝛ in gemma incluſa auro alieno vel sigillo inclu ſo candelabro. vt. ff. eo. l. gemma. In gemma ta men incluſa distingue: quod cuius ornandi; cau ſa positum sit. Id enim solum videtur possi deri cuius gratia ponitur alteruꝫ. vt. ff. de au. ꝛ ar. leg. l. ꝛ si non sunt. ſ. vlti. Si autem dubite

[a] Actor Ulo bal. i. l. pe. C. quẽad. test. ap.

[b] Possessor vide tex. nota bilem ad istud ꝓ positũ. ꝛ ibi po nũt scri bẽtes in l. ñ igno rabit. C. eo. ad ex hibẽ.

BIU Cujas

tur ꝙ eorum gratia alterius ornandi positum est dici pōt vtrūq; possideri. Et in hoc casu est intelligēdū qđ dr.ff.de vsuca.l.rex mixtura. si aūt gēme includant annulo vel auro vt habilius portent dicit lex aurū gēmis cedere.vt.ff. de aur.ꝛ ar.le.l.si vt habiliter.ptz em̄ ꝙ gra gē marū facta fuit inclusio. In tignis aūt iniūct; domui nō hz locū actio ad exhi.vt possessor teneatur ea eximere.ꝛ est hoc ꝓpter publicā vtilitatē ne ruinis deformet ciuitas. Datur autē actio de tigno iniūcto ꝛ possessorem:vt soluat extimationē tigni in duplū:hz ꝛ si sciens tignū alienū iniūxit edibus suis:tenetur actione ad exhibēdum:nō vt exhibeat vel eximet tignū: hz vt iuretur ꝛ eū in litē quasi dolo desierit possidere.vt.ff.de rei ven.l.in rem actio. ff.vl.ꝛ de sol.l.qui res. ff.areā.ꝛ.ff.de tigno iniūcto.l.j.ꝛ insti.de re.di.ff.cum ꝗs.ꝛ.ff.e.l.gēma. Illud nō cōsidero ī reo sit singularis ꝓsona: an vniuersitas:municipiū puta vel collegiū.nā oēs possūt ꝙuenīri hac actiōe.vt.ff.e.l.tigni. ff.item municipes.hoc aūt possideat:vel nō possideat reus vel vtrū habeat facultatē rei restituēde an nō.

6 Cōsiderari dr tps snīe. Nam ꝛ si tpe lit.ꝺte.nō poterat restituere:pōt tn̄ tpe snīe:tenebit: et econuerso si tpe litis ꝺtest. poterat exhibere: deinde sine dolo malo tpe snīe desiit possidere vel posse exhibere nō tenebitur:cuius sic inquit Pomp.ꝙ imputet ei cur statim non restituit:sed passus est litē ꝺ se ꝺte.vt.ff.eo.l.tigni. ff.siq̄s. Et istud cuius pōt legi aduersatiue in possessore q̄ a principio fuit bonefidei:ꝛ habuit cām iustaz litigādi:puta vt ageret de euictiōe: vel si nō habuit iustam cām litigādi: tn̄ ꝓpter bonū initium. hz postea incipiat esse malefidei excusatur a casu si res eodem mō erat peritura apud actorē:alioq̄n non excusaret si actor a tali casu rei cauisset:vel rem distractur⁹ erat.vt ff.de rei vē.item si ꝺberatū. ff.vlt.ꝛ.l.vtiq;. Cor rectiue aūt legi pōt in possessore q̄ a principio fuit malefidei.vt.ff.de peti.here.l.illō.j.rūso.ꝛ ff.eo.l.de eo ff.si post. ¶ Predicta aūt cōsideratio possit q̄s.vel nō possit restituere tpe snīe habetur in his q̄ carent dolo ꝛ culpa. Si aūt quis dolo desiit possidere vel añ litē:vel post litē tenetur hac actiōe.qr dolus reputat ꝓ possessione.vt.j.e.l.ad exhibēdū.ꝛ.ff.e.l.iul. directa nō vtilis.qr vtilis nulla danf.vt.ff.e.l.dū seruus.

7 ¶ Nec obstat qđ dr.j.e.l.si res.qr ibi loquit in actiōe depositi. Culpa aūt prestat a bonefidei possessore post lit.cōte.a malefidei añ.vt.ff.de

8 rei vē.si hō. Desinit aūt possidere.vel q̄ rez alienat in aliuz.vel q̄ rem peremit vel corrūpit vel effundit vel confringit:vt in predicta. l.iul.et hoc si ipsa corruptiōe mutata sit forma rei.puta de massa fecit ciphū.vel de cipho massaz.vel ex aliena materia sciens fecit speciem. vt.ff.e. l.de eo.ff.si quis ex vnius. Nam forma rei est esse rei.vt apud Boetium dicitur.ꝛ.l.idem comprobatur.vt.ff.de aur.ꝛ argen.lega.l. scia. Si autem forma non sit mutata:res tamen deterior est effecta vt si seruum debilitatuz vel elusciatum exhibeat vel ciphum exhibet sed deterioratum non tenetur quidem actione hac immo liberatus est ea vt notaui in principio sume insti.de leg.sed de dāno tenetur actione in factum aquilie subsidiaria vel aquilia directa. vt.ff.eo.l.iul. ff.si quis.ꝛ.l. si quis hominem.et

9 j.eo.l.exhibitionis. ¶ Est autem exhibitio faciendi ibi vbi fuerit res cum lis contestaretur ꝛ si velit actor rem perferri ꝛ perduci ad euz locum vbi actum si debet periculum ꝛ omnes expēsas agnoscere preter eas que sunt in vestiēdo et in curando. Illas em̄ agnoscet reus nisi forte res exhibenda puta seruus ex operis vt artificio suo solebat se exhibere. Nunc autē cogitur vacare.tunc em̄ agnoscet actor expensas omnes. Sed ꝛ quandoq; reus sustinet oēs expensas ꝛ periculum interim dū perducitur res ad locum iudicij hoc est si data opera in loco aditum res cōtulit.vt.ff.e.l.sed si hereditas. ff.quo aūt loco. Idemq; dico in restitutione rei facienda condēnato reo in rei ven. Nam ꝛ vbi iudex reo dat electionez vt aut restituat ibi vbi res est.aut vbi agitur sed sumptib⁹ petitoris q̄ extra.i.preter cibaria in itinere vel in nauigatione facienda sunt.ꝛ hoc actor nō cōtradicente iudici.ꝛ hoc est quod dixit lex nisi malit ꝛc. Alioq̄n actori dabitur electio vbi restituatur ei res.ꝛ satisdabitur ei de restit.vt tamen possessor cum predicta distinctione agno

10 scat cibaria.vt.ff.de rei ven.l.si res.ꝛ.l.nisi ma

a lit. ¶ Tenetur[a] aūt reus exhibere rem: id est prestare in eadem causa in qua fuit cum iudicium acciperetur.vt quis copiā rei habēs pos- sit exequi qđ destinauit in nullo casu lesa actione. Si vero post lit. contest. vsucaptum exhibeat nō videtur exhibuisse cum petitor intentionem suam perdiderit ꝛ ideo non absoluitur ꝺ edēdo reus nisi paratus sit repetita die intentionez actoris suscipere ita vt fructus ꝑm legem extimentur: hoc est vt ita respondeat in rei vendicatione ac si partes essent in eo puncto vel eo die quo facta est lit.conte.in actiōe ad exhibē. Item eandemq; causam debet prestare reus etiam quantū ad accessiones puta partus ꝛ fetus ꝛ fructus. Nam ꝛ illorum post lit.conte.in hac actione ratio est habenda. Item vtilitates si que admisse sunt ob hoc ꝙ nō exhiberetur vt tardius exhiberetur extimande sunt a iudice. Et iste vtilitates maiores erunt interdum ꝙ res ipsa. Quid em̄ si postulauī mihi exhiberi seruum vt ipm̄ mihi iubeā adire hereditatē delatam nec exhibit⁹ est habebitur ratio hereditatis amisse vel quid si adoptio fui relicta est mihi intra certuz tempus ꝛ intra id postulauī mihi exhibenti familie neq; est exhibita et ita tempus est elapsum. Unde postea frustra fieret exhibitio mihi certe habebitur ratio vtilitatis actoris.vt.ff.e.si optione.ꝛ.l.sed si here-

11 ditatis. ¶ Fit aūt condēnatio in hac actione ī quantū fieret si rei vēdicatiōe ageret sicut diximus.ꝺ.plene de rei ven. Si ergo dolo nō exhibeat res iurabit actor ī litē ꝺ reum et videt reus facere dolo si rem habuit tpe litis ꝺte.in hac actione ꝛ tunc nō exhibet causam nisi ꝓba

[a] Videsis Lācelo. tit. de exhi. reo. in. l. j.

BIU Cujas

ret cõtrariũ.vt.j.e.l.nõ ignorabit. si aũt culpa rei iterecsit tenebitur re⁹ ad itereſſe.vt.ff.e.l. si optione.ꝛ.l.ſ3 si hereditas. primo reſpõſo.ꝛ l.de eo.ſ.si poſt. ¶Sũt aũt alie cõdẽnationes faciẽde ĩ ꝑsona rei qui dolo vel cõtumacia vel culpa rẽ nõ exhibet actori.si aũt nullũ iſtorum reo nõ poſſit ĩputari abſoluitur reus.si tamẽ poſtea reperiatur poſſidere vel poſſe exhibere iterũ nõ obſtante exceptione cõueniet quia ꝑmutat cẽ litis alia res icipit eẽ. vt.j.e.l.neqꝫ. ꝛ.ff.de excepti. rei iu.l.si rem.et.l.si quid ad. Fuit enim reus abſolutus quia nõ poterit exhibere.si autẽ eſſet abſolutus qꝛ res non ptineret ad actorẽ obſtaret exceptio agenti exveteri cauſa vt plene diſtinxi in extraordinaria ſumma de excep.rei iu. ¶Eſt aũt hec actio arbitraria[a].vt inſti.de ac.ſ.ꝓterea.ꝛ ideo ferri pñt in ea due ſñie. vt.ſ.diximus in ſumma de reiven. Stricti iuris eſt vt ꝛ cetere arbitrarie. Perſonalis eſt vt dicit lex.ff.e.l.ij.ſ.eſt autẽ.ſ3 quidã dixerũt eã eſſe pãtonimiã.i. irregularẽ. Alij dixerũt eã eẽ in rem ꝛ dicũt eã eſſe ꝓſonalem ꝓpter ꝓſonales ꝓſtationes:ſed certe lꝫ ſit ꝓſonalis nõ mirũ ſi cõmittet poſſeſſorem qꝛ ꝛ interdicta oĩa in ipa ꝓſonalia ſunt ꝛ tñ plura q̃ ꝓmittant poſſeſſores. vt.ff. de iterdictis.l.j. ſ.pe.ꝛ quodvi aut clam.l.ſemp.ꝓmo reſponſo. ꝛ.l.cõpetit.ſ.vlt.ꝛ ne quid in loco publi.l.j.ſ. antepe.ꝛ.ſ.pe. Item ꝛ acti.quod metus cauſa eſt perſonalis.vt in inſtituta de acti.ſ.ꝓterea. ꝛ tñ ſcripta eſt in rẽ.vt.ff.ꝙ me.cauſa.l. metũ. ſ.lꝫ.ꝛ.ſ.cũ autẽ.ꝛ.l.ſi cum.ſ.aliquando. Idem qꝫ in noxalibus actionibus. vt.ſ.titu.j.dixi. Et dico hãc actionẽ ex quasi cõtractu eſſe vt diximus in actione cõi diuidũdo. Perpetua eſt et heredi ꝛ in heredẽ daꝫ non quaſi heredi ꝛ in heredẽ:ſed quaſi cuilibet cui⁹ interſit ꝛ quaſi ĩ quẽlibet qui exhibere poſſit. vt.ff.e.l.de eo.ſ. heres. Nec videaꝫ alicui hec actio ſuꝑuacua:qꝛ res põt vẽdicari cũ ĩ rei vendicatione plena ꝓbatio ſit neceſſaria. Jn hac aũt ſufficit ſemiplena. Jtẽ q̃dã res nõ pñt vendicari niſi ꝓmo agatur ad exhibendũ:vt liquet ex premiſſis.

¶De relig.ꝛ ſump.fune.et de alee luſu et aleatoribus. 54

Dictuꝫ eſt ſupra de rebus corporalibus q̃ vendi cãtur ꝛ diuiduntur: qꝛ in bonis ſunt. Nũc videam⁹ de illis corporalib⁹ q̃ nec vẽdicant: nec diuidũtur:nec in dñio ſunt:ſed alio iure defenduntur:vt actione in factũ ꝛ interdicto de mortuo inferẽdo:ꝛ ſic de religioſis audiamus. Sepulchra tñ vulgariter ꝛ abuſiue noſtra dicimus:ſ3 qꝛ in monumẽtis faciendis:ꝛ in cadaueri⁹ funerãdis varij ſumpt⁹ fiũt de ſumptibus funerũ loquamur. Et quia extrema luct⁹ gaudiũ ſepe occupat ſicut et ecõuerſo de luſu alee ꝛ aleatoribus ſubijciamus. ¶Videamus ergo ꝙs locus dicaꝫ religioſus. Et qualiter fiat. Et quid iuris habeat aliquis in eo et ꝓ eo. Item cui detur actio ꝓ ſumptibus. Et in quem. Et in quantum. Et qualis ſit. Et poſtea videbimus de alee luſu quis ſit ille vel dicatur. Et quãdo
2 ꝓmittaꝫ. Et q̃liter ex ꝓmiſſo agatur. Et quõ
b ꝓhibitus puniatur. ¶Eſt aũt locus[b] religio ſus in quo aliquis eſt ſepultus etiam ſi ſeruus religioſit:vt.ff.e.l.ij.j.rñſo.niſi ſepultus erat punit⁹ ſus. Vel capitaliter vel in certum locũ relegatus: tunc de pulcrũ neceſſariũ eſt ſpecialiter peti a principe vt ch̃e cirſepeliatur. vt.ff.de cadaueribus pub.l.j.ꝛ.ij. ca hoc ꝑ Vel niſi defunctus nõ erat lugẽdus: vt ſi erat Alb. de ꝓdito⁹ pñie ſue.vt.ff.e.l.minime. Aliter aũt roſ.irub. ſit locus religioſus quatenus homo humatus ff.eo.ti.ꝛ eſt.vt.ff.eo.l.ij.ſ.celſus. Hoc ita ſi totũ corp⁹ ꝛ albe.de in vno loco ſit vel ſaltem caput.vt.ff.eo.l.cum roxate ĩ in diuerſis. Jtẽ hoc ita ſi inferaꝫ homovt ibi ſit eodẽ ver perpetuo. Secus ſi inferaꝫ vt ibi ſit ad tẽs tũc bo in diem̃ non ſit locus religioſus ꝛ lꝫ mortuũ alio ĩ ctionaferre. Si aũt traditus eſſet ꝑpetue ſepulture rio ſuo. nec iuſta interueniret cauſa nõ lꝫ alio inferre ſine affatibus auguſti.vt.j.e.l.vlt. Juſta autẽ iterueniẽte cã puta ꝙ flumẽ ꝺtingit reliquias ſufficeret auctoritas ꝓſidis ĩ trãſlatione.vt.j. e.l.j. ¶Jtem ꝛ in mortui illatione diſtinguendũ videtur. Fiat in ciuitate vel municipo an exvt ꝓma ſepultura qꝛ illicita eſt ꝑm leges nõ faciat locũ religioſũ ſcda aũt faciat.vt.j.e.l.antepe.ꝛ.ff.de ſepul. vio.l.iij.ſ.diuus. Hodie tñ ex cõſuetudine eccleſiaſtica etiã ꝓma ſepultu
3 ra facit locũ religioſũ. ¶Fit aũt locus religioſus ꝑpter illationẽ meã.ſi inferã mortuũ in locũ meũ.i.in quo ali⁹ nõ habet ius.niſi in caſu vt cũ heres in fundũ legatũ pẽdente cõditione legati vult inferre.vt.ff.e.l.ſi locus. Si aũt ali ꝙs habeat ĩ eo ius puta pignoris.debito⁹ põt ĩferri ꝛ inferre iuito creditore.ſ3 alij id nõ põt ꝺcedere inuito eo. Si vero ĩ ꝓdio meo ſeruitutẽ habeas ꝓdiale ꝛ per aliũ locũ nõ minus cõmode vti potes.poſſum inferre mortuũ.ꝛ fiet locus religioſus. Secus ſi haberes perſonalem ſeruitutem: vt vſumfructũ vel vſum: tunc eñ te inuito non inferro.niſi inferrẽ teſtatorem qui te legauit vſufructuarium vel prediũ cum in aliũ locũ tam oportunum inferri non potuerit.vt.ff.e.l.ij.ſ.antepe.ꝛ.ſ.vlt.ꝛ pe.ꝛ.l. ſcriptus heres.ſiꝰo inferrem in alienũ locũ nõ fit locus religioſus.niſi dñs a principio vel expoſtfacto conſenſerit.vt inſti.de re.diui.ſ.religioſum autẽ.niſi inferat aliqs teſtatorem ante aditam hereditatẽ.vt.ff.e.l.ſcriptus. ¶Jn cõmunẽ autẽ locum non licet inferre inuito ſocio.licet inuito ſocio inferre poſſet in ꝺmune ſepulchrum.vt inſti.de re.diui.ſ.religioſus. Licet autem quis inferre non poſſit in locum alienũ.vt dictum eſt.tamen nõ licet domino loci corpus effodere vel eruere ſine decreto põtificis vel iuſſu principis.alioquin teneretur in
4 iuriarum.vt.ff.e.l.oſſa. Prouidetur autem domino loci per actionem in factũ:qua petit locũ:precium.vel vt tollatur corpus. vt.ff.eo.l.is qui intulit. Data forte electiõe inferenti fauore religionis qua quis inuitus cogitur vẽdere.vt.ff.e.l.ſi ꝙs ſepulchrũ.vel forte dabiꝫ dño electio eũ nõ afficiaꝫ modico dãno ꝑ illationẽ.

BIU Cujas

vt ex predicta.l.pbatur.ꝛ.ff.re.amo. nō enim. vbi aūt quis infert in locū cōem purū pōt conueniri actione fa.her.vel cōi di.vel actione pro socio.vt corpus tollatur ꝛ dānū sartiat:vel hac actione in factū ageꝝ ad preciū loci.vt.ff.e.l.ij. ℣.an ꝛ socius.ꝛ cōi di.l.si q̄s ℣.si q̄s i cōe. ¶Et no.q̄ licz socius extraneū inferre nō possit in locū cōem ad hoc vt faciat locū religiosum:tn̄ vnus socioꝝ pōt inferri etiā sine ceteroꝝ consensu.vt.ff.e.si plures. Ideo aūt dixi vnū ex sociis nō posse inferre extraneū in locū cōem vt faciat locū religiosum:q̄ si ad hoc nolit inferre vt faciat locū religiosum: sed vt ibi sit ad tēpus donec alius locus pareꝝ vel cōpareꝝ pōt agere interdicto de mortuo inferendo vt id sibi liceat ꝛ eodem interdicto ꝓprietarius aget fructuariumvt ad tempus liceat sibi sepelire. Elapso autē spacio quo potuit locus inueniri tenebitur corpora sepulta amouere.vt ff.eo.l. sunt persone. ¶Et ita accidit notabile q̄d aliquid nō impedit faciendū tollit tn̄ iam factū. ar. cōtra.ff.de his q̄ sui vel alie.iur.sunt.l.pre.

a Hereditaria. vide allegata per d.Feli.in c.cū cām. col.ij.de ꝓba.

5 ¶Distinguūtur aūt sepulchra q̄ alia sunt familiaria.alia sunt hereditaria[a]. Est aūt familiare q̄d quis sibi ꝛ familie sue cōstituit: vt familie noīe intelligaīt agnati ꝛ nō cognati vel affines forte ꝓeter generum ꝛ nurū. vt.j.eo.l. ius.ꝛ.ff.de verbo.sig.l.pnūciatio.℣.cōi. ꝛ.j.de ver.sig.l.vlt. Hodie tn̄ cū nō sit differētia inter agnatos ꝛ cognatos: vt in auc.de here.ab inte.℣.nullā.etiā cognati cōtinebunt noīe familie.hereditariū est aūt q̄d quis cōstituit sibi et heredibus suis vel q̄ iure hereditario quesiuit: ꝛ in vtroq̄ licz heredibus sepelire siue ex testamento siue ab intestato sint heredes etiā si tanq̄ ab indignis fuerit eis sublata hereditas.vt.ff.eo.l.si quis fuerit.nisi testator caueret ℈.iii. vt.ff.de sepul. vio.l.iij.℣.si quis in heredē. Itē ꝛ quibusdā qui nō sunt heredes:licet sepelire in hereditariū sepulchrū vt liberis ꝛptāte cōstitutis vel emācipatis etiā si exheredati sint nisi spāliter testator iusto odio cōmotus idvetuerit. ¶Inferunt aūt isti ꝛ eoꝝ posteri:sed ꝛ ipsi extraneos nō possunt inferre. Liberti aūt inferri nec alios inferre pñt: nisi extiterint heredes patrono q̄uis scripserit patronus se fecisse monumentum sibi ꝛ libertis suis.vt.ff.eo.l.familiaria.ꝛ.l.vel q̄d.ꝛ.j.e.l.monumētoꝝ. Nec em̄ sola scriptura tribuit libertis ius inferēdi:que fuit testium solēnitate destituta. vt.ff.de codicil.l.litem. Alioquin contra.vt.j.de fideicō.lib.ꝛ.l.ꝛ in epistola. ¶Desinit autem locus esse religiosus captiuitate hostium: et sic desinit esse sacer. Nam ꝛ liber homo fit seruus ex captiuitate. vt.ff.e.l.cum loca. Monumentū autem est quod memorie seruande gratia existit siue mortuus illo sit illatus: ꝛ ita dicitur sepulchrum: siue nondū illatus:et ita dicitur cenotaphium. Nec est adhuc religiosum: licet Virgilius scripserit contra: et ideo potest vendi et alienari. si tamen vendatur ne ad eum inferatur quo emptori ius esset inferri nullo pacto ꝓhibitorio apposito. Pactum quidem ad hoc nō sufficit sed stipulatiōe id caueri oportet. vt.ff.eo.l.ij.℣.monumentum.ꝛ.l.vel q̄ pater.℣.vlt.ꝛ.l.monumētum.ꝛ.j.eo.l.si sepulchrum. ¶Monumentum autem sepulchri q̄d causa muniendi eius loci factū sit in quo corpus positus sit:vt si amplū edificari quid testator iussit veluti in circuitu porticationes.vt.ff.eo.l.si funeris.℣.j. ergo dicitur monumentum a munio:sed monumentū dicitur a memoria. Prophanus autē locus vel purus ille est q̄ nec est sacer nec religiosus neq̄ est sanctus sed ab omnibus huiusmodi no-
8 minibus vacat. vt.ff.e.l.ij.℣. purus. ¶Porro mortuo autem inferendo in locuꝫ in quo mihi ius est inferendi implorari potest iudicis officium.vt.ff.eo.l.nec corpora. ¶Itez ꝓponi potest interdictum de mortuo inferendo quo ꝓhibetur ius fieri volenti inferre. ¶Item ꝓponi potest actio in factum ad interesse.vt per eā tantū consequatur actor quanti interfuit eius ꝓhibitum non esse in quam computationem cadit loci empti precium aut conducti merces. ¶Item sui loci precium quem quis nisi
9 coactus religiosum fecit nō esset. Et datur actio heredi ꝛ in heredē ꝛ perpetuo.vt.ff.eo.l. liberū.ꝛ de mortuo inferēdo.l.j. Ipsum autem sepulchrum dici potest vt petam actione in factum non autem rei ven.vt.ff.de reiven.l.in rē actio.℣.j.ꝛ.l. que religiosis. Est ꝛ alia actio in factum que dicitur popularis qua pena imponitur ducentorum aureorum inhabitāti sepulchrum vel permutanti vsum eius. vt.ff. eo.l.si quis sepulchrum.℣.j.ꝛ de sepul.viola.l.iij.℣.si quis in sepulchro. Sed per ꝓstitutionē ꝓncipis pena imponitur.x. pondo auri.vt.j. de se-
10 pul.l.iiij. ¶Funeris aūt sumptus dicitur qui ideo fit vt funus ducatur vel sepeliatur.puta si quid est impēsum in elatiōe mortui.maxime si mortuus est peregre vel si impensum est ad corpus custodiendū vel cōmendandū vel in locum vel marmor emendū vbi sepeliatur defunctus qui locus ꝛ dr sarcophagus a sargos q̄d est caro ꝛ phāgi q̄d est comedere: q̄ caro hois a vermibus cōsumit ꝛ comedit: vel in veste: puta scamineā collocandā cū defuncto:q̄ cum ea voluit sepeliri.ꝛ quicq̄d corpis cā an anteq̄ sepeliat cōsumptū est:funeris est impēsa. Nō aūt tē oportet ornamēta cū corpibus cōdi. nec q̄d aliud hmōi q̄d hoies simpliciores faciūt. vt.ff.
11 eo.l.at si quis.℣.funeris. ¶Ꝓpo his aūt sumptibus dat actio funeraria ei qui fecit sumptꝰ vt dicatur funeraria,ꝓpriū nomē actionis ꝛ ponit substātiue.vel dicatur actio in factū funeraria ꝛ ponatur adiectiue:q̄ cōpetit ꝓpter eo q̄d est impēsum in funere. Datur autē ita demū si alia actio nō cōpetit.puta fa.her.vl mādati.vt ff.e.l.at si q̄s.℣.labeo. Idēq̄ ꝛ si detur actio negotiorum gest.puta q̄ adita hereditate sepelierit defuncti gerēs negociū heredis. Si autē nondū esset adita hereditas nō dareꝝ actio negotiorum gest. q̄ neq̄ fuit hoc negociū defuncti qui esse desierat neq̄ videꝝ fuisse hoc defuncti: q̄ eo viuēte hoc negociū explicari nō potuit:multominꝰ est

BIU Cujas

b negociū[b] heredis q̄ nondū erat heres p̄o alijs
aūt negocijs gestis iacēte hereditate daretur
actio neg.ge.vt.ff.e.l.si q̄s. ℣ pe. ⁊ de neg.ge.l.
ait p̄tor. ℣.hec verba. ⁊.l.sine hereditaria. Nec
ob.quod dicit.ff.e.l.j.qui p̄opter funus impē
dit cū defuncto cōtrahere videt.nō cū herede.
nam cū defuncto videt cōtrahere vt videat cre
dito⁹ hereditarius esse ita habeat sepationis
beneficiū.vt.ff.de separatio.l.j.ℨ cū herede cō
trahit quandoq; si ea mandāte funerauit.vt in
p̄dicta.l.at si quis. ℣ pe. Est aliud cōsideran
dum cum q̄ritur an hec actio cōpetat.i.an q̄ fu
nerauit fecerit animo repetēdi.s. gerēdo, nego
cium defūcti vel heredis vel ipsius humanita
tis. an vero misericordie vel pietati tribuens
vel affectioni vt in p̄imo casu repetitio locum
habeat.nisi forte modicū fecerit sumptū in cō
tumeliā defuncti hominis locupletis. In scō
aūt casu distingui potest misericordia motus.
vt si in hoc fuit misericors vt sepeliret ne insep
ult⁹ iaceret nō etiā vt de suo faceret sumptū
repetitio sumptuū locū habeat. quis em̄ sine
pietatis intētiōe alienū cadauer funerat. ¶ In
secūdo casu nō fit locus repetitiōi oportet igi
tur testari quē quo animo funerat vt ⁊ sumpt⁹
possit seruare ⁊ ne postea sup eis patiatur cō
nem.vt.ff.e.l.at si quis. ℣.sed interdum. ⁊. ℣. in
dicem. In casu tamē datur funeraria etiā si ne
minē voluit sibi obligare: puta si credebat se
heredē eē cū nō eēt.vt.ff.e.l.at si q̄s. ℣. ℨ si q̄s
dū.⁊.l.si possessor. nec oīno imitatur actio hec
naturā actionis neg.ge. Nam ⁊ si quis p̄hibi
tus funerat testatorem cōpetit ei hec actio
licet ꝓpter p̄hibitionem alīs cessaret actio
neg.ge.⁊ qui p̄hibet funerare non recte fa
cit non tamen in eum statuta est pena. vt.ff.e.
l.at si quis. ℣.idē labeo ait.⁊.ℨ. de neg.ge.l.vl.

1 ¶ Datur autē hec actio in eos ad quos funus
ptinet distincto eo an funeratus sit p̄fa. an
filiusfa. vel seru⁹. Si p̄fa. tenētur heredes ei⁹
et bonorū possessores ceteriq; successores etiā
si patroni sint quia bonorū possessionē cōtra
tabu. acceperūt.vt.ff.e.l.at si quis. ℣.vlt.⁊.l.
funeris. Et vbi alicuius vxorem funerauit etiā
p̄dicte persone tenentur ⁊ p̄terea tenetur
maritus penes quē ex dote quid remanet qui
pactus erat de lucrāda dote tota vel p̄o par
te puta i dote data centum sunt que lucratur
maritus. In hereditate ducenta duas partes
heres vnā vir ꝓferet si soluēdo est alioquin cō
dēnabit inquātū facere pōt neq; permittitur
heredi defuncte deducere legata vel fcia ser
uorum manumissorū vel es alienū. Si vo de
functa nullos habeat heredes vel non sint sol
uēdo tenebitur maritus etiaz si nullā habuit
dotē et dānabitur inquātū facere pōt ne inin
ria eius videret quondā vxorem ei⁹ insepultā
relinqui.vt.ff.e.l.in eum.⁊.l.quot.⁊.l. veluti.⁊
l.iul.⁊.l.nec fcis.⁊.l.nec ere.⁊.l.sic.p̄mo rūso.
℣.vlt.⁊.l.q; si nulla. Quod dixi in marito serua
in quolibet qui ex morte mulieris pactus est
de dote sibi restituēda adeo vt si p̄o muliere
dotē dedit ex eius morte pactus sim eā mihi
restitui necesse habeā in fun⁹ ꝓferre. vt.ff.e.ne
ratius. Si aūt funerauerit q̄s filiūfa. vt filiāfa.
tenet p̄fa. funeraria vt de i rem vso q; funus
filij es alienū p̄is est. vt.ff.de in rem verso.l. si
liiusfa. Si tamē filius habeat castrēse peculiuz
succesſores eius ante tenent sic deinde ad pa
trē puenit.vt.ff.e.l.si fili⁹. Si aūt filiafa. sit al
teri⁹ vxor anteq̄ maritus p̄i reddat dotē con
uenietur vir ipse funeraria reputatur⁹ patri
quod eo nomine p̄stiterit. impēsa em̄ funeris
es alienū dotis est ideoq; etiā dos sentire hoc
es alienū debet. Si aūt dos reddita sit patri
postmodū ipse ꝓueniet funeraria. vt.ff.e.l.ℨ si
nondū.⁊.l.impēsa.⁊.l.ideo.⁊.l.si mulier. ℣.j. Si
aūt funerauerit q̄s seruū alienū vel ancillā te
2 net dñs funeraria. vt.ff.eo.l.si fili⁹. ℣.j. ¶ Cōti
net hec actio funeraria ipēsam funeris nō aūt
ceteroz sumptuū factoz vel i testatorē curādū
vel in similia que nō respiciūt causam sepultu
re ⁊ ex bono ⁊ equo inducit repetitionē. Equū
aūt accipit ex dignitate eius qui funerat⁹ est
et ex causa vt si erat funus in peregrinatione
oportuit p̄ferri ⁊ ex tpe: vt si fecerit i hyeme i
quo plus expēdit q̄ impēderet in estate et ex
bonafide vt neq; plus iputet sumptuū nō q̄
factū est neq; tm̄ quātū factū ē si ūmodice fa
ctū est: debet em̄ ratio facultatū ei⁹ haberi in
que factū ē. ⁊ ipsi⁹ rei q̄ sine causa vltra modū
cōsumit. Nā nec volūtas testatoris sequēda ē
si res egrediat iusti sumpt⁹ rōnem. vt.ff.eo.l.
3 at si quis. ℣.hec actio. ¶ Est aūt hec actio p̄to
ria stricti iuris ⁊ ex q̄si ꝯctu. vt.ff.eo.l.j. ⁊ mirū
est q̄ nō est bōefidei. ¶ Heredi dat ⁊ i heredes
⁊ ppetuo. vt.ff.e.l.si fili⁹. ℣.vlt. ¶ Priuilegiata
est iter psonales actiones. Nam impēsa fune
ris omne es alienū solet superare. vt.ff.eo.l.
pe. Sz ⁊ hypothece tacite p̄cedenti p̄refert. vt
ff.eo.l.at siquis. ℣.j. Forte non ita in expressa
hypotheca. vt.j.qui po, i pig.ha.l. eos qui. Est
aūt sciēdū q̄ vbi nemo est q̄ sumpt⁹ faciat de
suo p̄tor ex hereditate fieri sumptū decernit.
Siquidē pecunia ex hereditate ex pecunia si
nō est distrahere debet iubere ea q̄ tpe peritu
ra sunt et q̄rū retentio onerat hereditatē. Si
nō sūt ea distrahibel pignori iubent si quid au
ri argēti q; fuerit ⁊ si quis impediat eū q̄ emit
quominus res ei tradantur p̄tor iterueniat ⁊
tuebitur huiusmodi factū. vt.ff.e.siqs sepul
chrum. ℣.vlt.⁊.l.vel a debitoribus.⁊.l.at si q̄s.
4 j. responso. ¶ Accedamus ad sequētem partez
a rubrice. Est aūt lusus[a] alee oīs qui vir⁹ fo⁊ a Lusus
tune initif ⁊ ē oīs, p̄hibitus ne fiat in pecunia Vide oī
pter q̄ si q̄s certat hastavel pilo iaciēdo vt au no exten
rēdo saliēdo luctādo pugnādo fit em̄ causa vir sē ad ista
tutis. i. fortitudinis corporis. vt i aūt. vt oēs oīa scri
obe. iu. i p̄in. Itē ⁊ p eo q̄ ponit in conuiuio pta ⁊ al
vescendi causa permittit ludere familia. vt sic legata p.
possint aliquid ludere inter se causa cōmestio. d. paridē
nis faciēde. Itē ⁊ approbat sponsio q̄ vulgo di de puteo
citur gaudia facta in casibus p̄missis virtutis in suo au
cā. vt.ff.de aleatorib⁹. l. antepe. ℣.vlt. ⁊.l.pe.⁊ reo tra
l.vlt. in p̄in. Alīs aūt si ludat in ludo p̄hibito ctatu de
ℨ nō tenet spōsio. Sed nūquid soluēti dabit re ludo per

BIU Cujas

totuz. ex alijs ibi dictis po tuissent ad omia ista dicta azo. fieri multe additiones ſz qz ibi plene videre pōt istituinō necessarium.

petitio. Et certe si filius meus vel seruus cum filio tuo vel seruo luserit ⁊ amiserit mihi dabitur repetitio cōtra te inquātū locupletatū est peculum filij tui vel serui adeo vt si manumiseris seruum vel emancipaueris filium ⁊ peculiū retinueris eodē mō tenearis. vt.ff.e.l.vlt. ℣.j. Si aūt paterfa. in ludo amiserit ait. ℣. nō dari repetitionē ei⁹ qđ in ludo est amissum: qz licz sit ꝓhibitū ludere nō tñ est ꝓpetuo ꝓhibitū. Itē et alia rōne qz turpitudo videt obstare agēti sed hoc forte locū hz in cōditione ob turpē cām cū dedi. vt ꝺd turpe facias. Sed si dedi ꝺtrahēdo vbi lex cōtractū ꝓhibet cōtrariū est. vt. j. de agri. ⁊ cēſi. l. quēadmodū. Itē greca cōstitutio vsqz ad ḡnquaginta annos vſ dare repetitionē. Nec obstat qđ legit ī.ff. quarū rerū actio non da. l. si filio. ℣.j. Nam si in alea rē vendam aut ludā: ⁊ res eumcaſ. nō teneor de euictione. qz emptor suo piculo videt rem emisse. Itē nec ibi erat ꝓhibita venditio sed ludus.

Itē ⁊ si rē lusero ibi non denegat repetitionē.

6 ¶ Aleator autē est qui ⁊ lusum alee consuevit apud se causa sui emolumentū exercere. sicut et in cauponibus ō: vt.ff.nau.can.sta. l.j. ℣. caupones. Nā secus puto si incideter apud aliquē ludaſ. Hic aūt odiosus ē iurivt neqz iniuriā: neqz legis aquilie agere possit si ludi occasione vbicūqz ⁊ qñcūqz fiat ei dānū vel iniuria. vt qz di cebaſ malos decios dedisse. vl malū vinū vēdidisse. Si autem non illa occasiōe ꝺtingāt ista: puta ꝙ agat aliqs etiā depositō illo officio impediret agere qđ esset iniquū. Sed ⁊ si fiat ei furtum domi eo tpe quo alea ludebatur apud eū non daſ ei actio furti a quocūqz fiat furtū. Et qđ dico ī actione furti. dico in cōditiōe furtiua. Et idē multo magis si mutuam pecuniaz dederit ludentibus. secus dico si alius nō alea tor crederet ludentibus. Si aūt non fiat ei furtum illo loco vel eo tpe quo luditur apud eum actio cōpetit ei de iure cōmuni. Domus autez pro habitatione et domicilio ponitur. Collusores autē si rapinam fecerint inter se non prohibentur agere. Susceptorem enī dūtaxat prohibuit pretor vindicari non etiā collusores. ꝙnis et hi indigni videātur. vt.ff. de alea. l.j. ℣. mo responso. ℣.j. ij. ⁊. iij. Et istud ꝙnis puto positum aduersatiue non correctiue: licet cōtrarium dixerit. ℣. vel vt ipse ait. Dubitatiue po
a nitur more solito. Nam et lusor [a] qui compulit collusorem ludere muletatur. aut in latumias ducitur. vt.ff. eo. l.j. ℣. vlt. i. in carcerem quia ibi latent incarcerati. solent enī quidam cogere ad lusum vel ab initio vel dum victi retinēt amissa. vt.ff. predicto ti. l.ij.

¶ Explicit liber tertius.

¶ Incipit liber quartus. De rebus creditis et iureiurando. 1

b Extractatis in rē actionibus vt pote digniozib⁹ instituunt eīm ⁊ cōpetit gra ei⁹ qđ no strū est: ad ꝓsonales actiōes trāsitū facimus. ⁊ qz earuz alie sunt ex ℭctu vel ex q̄si ℭctu. alie ex maleficio vel quasi. ⁊ digniores sunt q̄ ex ℭctibus nascūtur. De his ꝓmo videam⁹. Nouū itaqz libri dōs Justinianus ordītur tractaturus de actionibus ex cōtractib⁹ titulū de rebus creditis etiam inscribit. ⁊ ptis noīe. i. rei credite designat totū cōtractū. Quippe cōtract⁹ due sunt ptes. credere. ⁊ debere. Queri pōt quare nō iscripsit de reb⁹ debit. Rndeo subaudit. ⁊ ex altero alterū intelligit. Vel iō sic inscripsit. qz ī ℔ libro agit de actionib⁹ q̄ dant creditori b⁹: nō de exceptiōib⁹ q̄ dant debitoribus. Itē q̄ ri pōt q̄re sic inscribaſ de reb⁹ credit. cū ī ℔ ti. nihil de reb⁹ creditis dicaſ. sed certe hz hoc ti. nō tractet. est tractaturus sub hoc titu. ī seq. rub. ⁊. j. post hunc ti. sic et ponitur rub. in. ff. de eo qđ cum eo q̄ in aliena ptāte. Nam hz generalitas rubrice ptineat ad actionē de peculio. et qđ iussu. ⁊ de in remverso. nō tñ tractat nisi de quodā beneficio qđ habet filius fact⁹ sui iuris. verbū aūt rei positū ī rubrica generale est cōprehendēs corporalia ⁊ incorp. vt isti. de rebus incorp. ⁊. ff. e. l.j. i fi. hz in rei ven. designet corp⁹. vt.ff. de rei vē. l. si in rem Item verbū credendi generale est. Nam cuicūqz rei assentiam⁹ mox recepturi quid ex cōtractu credere dicimur. vt ff. e. l.j. Quia ergo horum generaliū verborum nō in hoc ti. ſz sub eo prosequitur tractatum ad sequentem partem Rū. de iurein. acce damus: quia tam in realibus q̄m in ꝓsonalibus Iusiur. inopia probationū decurrit ad iusiu. Videndū Dic co-
c ergo quid sit' iusiu. [c] Et qualiter distinguaſ. setum de Quis possit deferre: ⁊ cui: ⁊ super quib⁹: ⁊ qua hoc pleliter sit deferēdū: et qualiter debet iurari. Et ne in ꝙquis sit iusiu. effectus. Et ad quem transeat ef dnica de
7 fectus. Est autē iusiu. vt ait. ℣. affirmatio vel iureiur. negatio adhibita religione et cōpetenter po- in sua so tuit appellari factum iuratum vel iusiuratū. lemni re placuit tñ vt factum dicatur ius quia de facto pe. in. iureiu. adhicitur iurandū: quia id debet esse in qđ ra. um q̄ antea fuerat iurandū ergo cōpetentius dici posset iusiuratum q̄m iusiurandū. vel forte ponit ius nō ad differētiā facti sed ponit ꝓ religione: quasi diceret religione firmanda. est eīm quedā nō firmāda vt superstitiosa. vt apolinis vel dyane. vt. ff. eo. l. non erit. ℣.j. et ita ponitur iuro pro firmiter asscro et ius ponitur pro religione: quasi diceret ⁊ ꝓ ius. i. pro religionem firmiter asscro. ⁊ q̄ ipa verba vel verborum assertio per religionem dicatur iusiu. probatur in autē. de man. prin. ℣. sed neqz. ⁊ sic etiam intelligit quod legitur. ff. de adop. l. si pr̄. Sic eīm dicit perinde cōfirmaſ adoptio cuz

a Lusor. Vide de hoc p. d. Stephanū costaz doctorez papiē. in suo trac. d ludo d habeſ in fozmis ī iij. col.

BIU Cujas

pater nō loquēdo cōsentit ac si esset facta ipo iure. i. expressis verbis vel expressa assertione verboꝝ. vel forte ius ponit ꝑ deo: ipse em̄ ius est ⁊ iustitia via veritas ⁊ vita. Iuro aūt ponitur ꝑ assero vt dictū est: quasi diceret per ius: id est ꝑ deū firmiter assero inde ⁊ iusiurādū i. ꝑ deū firmiter assertio faciēda. Sic em̄ iurādū est nisi a deferente aliter fuerit delatio facta.
1 vt.ff.e.l.qui ꝑ salutē. ¶Distinguēdū est autem iusiu. qz aliud est voluntariū: aliud est necessariū: aliud iudiciale. Voluntariū dicitur qđ pars parti defert extra iudiciū. Et ideo sic dicit qz ex volūtate defert ⁊ volūtate suscipit ⁊ relatū vel delatū voluntarie suscipit vel recusat. vt ff. eo.l. iusurandū. ¶Necessariū aūt dicit qđ necessitate a iudice imposita defert ⁊ suscipitur. ar. ꝑ hoc.ff. de in lite iur.l.vlt. Nec em̄ pōt hoc sacramentū referri. Itē nec recusari nisi ꝓtetē datur iusta causa, recusationis. vt. j.e.l. generaliter. ff. sinautē. ¶Iudiciale aūt dicitur a iudicio: qz in eo ꝓsona alteri defert iusiu qđ nō est necessariū subire: immo pōt recusari. Itē pōt ⁊ referri. vt. j.e.l. delata. ⁊.l. gñaliter. ff. sinautē is cui. Olim aūt nō poterat recusari sed referri. vt.ff.eo.l. manifeste. vel illud intelligit cum iusurandū suscipit. Secus si non suscipiat ab eo cui delatū est. vt diximus. In casibus tñ nō refert hoc iusurā. vt in act. re. amo. furti. ⁊ similibus famosis act. vt.ff. rerū amo. l. marcellus. ff. vlt. ⁊.l. nō magis. Idē credo ⁊ vbicunq; lex defert iusiu. vt. j. de fideico. l. q̄stionē. ⁊ de iure deli. scimus. ff. licētia. ⁊ de iure do. impe. nisi vl. l. in eadē. l. referēdi ꝑmittat ptās. vt. j. de bo. auctо iudi. pos. l. vlt. ff. vlt. In hoc iure iur. certum est: qz delato: nō appellat. vt. j. e. l. gñaliter. ff. siue autē. secus in relatore ꝑm. ꝑ. Ego idē puto: qz oīs relato: est delato:. Item ille cui refert nō appellat. vt. j. e. l. gñaliter. ff. omne. Sed ille cui defert appellat: siue defera tur a ꝑte: siue deferat a iudice: sed iudex appellationis si videat nō iuste recusatū sacramētū cōfirmat ꝓmā sententiā que ꝓcessit quasi ex recusato. i. quasi iste detulisset alteri sacramentū ⁊ ille isto volēte recusasset. i. iste remisisset sacramētū. vt. j. e. l. gñaliter. ff. sinaūt is. Fuerūt alij doctores qui nolauerūt iusiu. iudiciale qđ nos dicimus necessariū ⁊ ecōuerso. Hec tamē dissentio: qz de nolē tñ est minus de ea laborandū est cū res intelligat: vt ait Marcus Tul
2 lius. ¶Potest aūt iusiu. in iudicio ⁊ extra iudicium ab vna partiū alteri deferri si delato: est maio:.xxv. an. paterfa. liber. compos mētis in rebus que pertinēt ad eū. Maio: ideo dixi: qz siquidē est pupillus non obstat sibi cū effectu exceptio replicationis ope. vt.ff. quaꝝ re. act. nō dat. l. j. ff. si pupillus. ⁊.ff. eo.l. iusiu. qđ. ff. pupillus. Si autē sit adultus is qui detulit: qui habeat curatorē id est. vt. ff. de in integ. resti. mi. l. si curatorē. Si vo nō habeat causa cogni. dari pōt resti. nec em̄ hocipso ꝙ minor est statim ⁊ circūscriptū se docuit. vt.ff.e.l. nā postea. ff. si minor. Si ergo habebat alias rationes in ꝓptu ⁊ ad mēdicatū suffragiū iurisiu. facilitate sua conualuit restituef. Secus si deficiēti bus alijs ꝓbatiōib⁹ ad delationē pueniſſet. vt ff.e.l. tuto:. Itē paterfa. ideo dixi qz filiusfa. in rebus ꝓfecticijs suo patri non ꝓiudicat. nisi habeat liberam peculij administrationem ⁊ de peculio tamē semp datur act. in patrē. Seruo autē deferēte iusiu. nō ꝓiudicat dño. nec etiā tenef de peculio nisi cū seru⁹ deferat extra iudiciū iusiu. Ecōtrario autē sacramentū filij vel serui ꝓdest dño vel patri si eius rem esse vel sibi dari oportere. vel eū dare nō oportere vel quid simile iurauerint. vt. ff. e. l. seru⁹. ⁊.l. huic. ⁊.l. quidā. ⁊.l. si seruus. ⁊.l. quanto magis. ⁊.l. ſz si seruus. ⁊ de peculio. l. depositi. ff. si filius. Cō pos autē mētis nō frustra apponitur. Nā si a ꝓdigo vel ab hoīe nesane mētis deferat nulla est delatio vt. ff. e. l. tuto:. ff. ꝓdigus. Pertine re aūt opz ad deferētē, id sup quo deferf iusiu. vel quia sua res sit directo vel vtiliter vel ei⁹ rei tanq̄ tuto: vel curato: vel defenso: vniuersitatis habeat administrationē. Istis autē defi cientibus alijs ꝓbationibus sup re dubia possunt deferre iusiu. Nā in re certa nō possiunt facere gfam. vt. ff. e. l. tuto:. ⁊.l. iusiu. ff. vlt. ⁊. ſ. de
3 trāsac. ꝓses. Si vo tanq̄ ꝓcu. habeat administrationē: lz ei deferre sacramētū in trib⁹ casibus. i. si habeat spāle mādatū vel in rem suā sit ꝓcurato: vel si habeat liberā ⁊ gñalē administrationē alʒ autē nō ꝓiudicabit dño quominus cōueniat reū nec multū ꝓficit reo si fuerit eis a ꝓcuratore de rato cautū. Nā si ex stipulatione de rato agat ꝑtra ꝓcuratorē necesse habebit ipse de suo perīurio docere. vt. ff. e. l. iusiu. qđ. ⁊.l. alʒ aūt. ⁊. ff. de ꝓcu. l. ꝓcurato: cui libera. ⁊.l. ꝓcurato: tuto⁹. Ad hāc aūt doctrinaz perīurij videam⁹ qūo pueniat. Sic aūt pueniē qz cū reus dicit ꝓcuratoꝛi se dño dānatū: quia nō habuit ratū q̄ret ꝓcurato: iuste fueris dānatus an iniuste. Si iniuste: quia ꝑ dño nihil debebas ergo tibi nō teneo: qz iniuria tibi facta mihi nō debet ꝓiudicare. vt. ff. de cui. l. si per imꝓrudē. ⁊. ff. rem ra. ha. si sine iudice. ff. cū autē. Si iuste deieraſti ergo. ¶Sed illud queri pōt an stipulatio de rato statim sit cōmissa cuz dñs ratū nō habuit lz nondū sit litē cōtest. vel nondū sit iudicatū quodverū est. vt tñ si postea dñs ratū haberet obstaret doli exceptio agenti ex stipulatione. vt. ff. rem ra. ha. l. quo em̄. ff.). Illa autē stipulatio amplius nō peti demuz lite contest. cōmittitur. vt. ff. rem ra. ha. l. amplius. Cum ergo vt dictū est stipulatio de rato cōmittitur cōtra ꝓcuratorē statim vt dñs nō habuit ratū siquidē reus q̄ iurauit se nō debe
4 re modo cū agit ex stipulatione concedat se debuisse pecuniā dño quā mō sibi cōpellit solue re de iure lz nōdū egerit dñs nec em̄ alʒ eā cōpellere ſ soluere si verus ꝓcurato: fuisset dicē dū est vt pecuniā illā ex stipulatiōe possit cōsequi hic reus lz fateaf se ꝑiurū: qz hoc ꝓtingit ꝓpter aduersarij volūtatē q̄ fuit ꝓtētus iureiu. ⁊ ideo nō lz, ꝓcuratori reo obiicere turpitudinē ꝑiurij. vt. ff. e. l. qui iurasse. vt notaui in illo generali dolū ꝓponi⁹ ꝛc. In casu tñ nō agit reus

BIU Cujas

ex stipulatiõe de rato ante sñiam. vt. ff. rem ra. ha. l. ꝓcurato. §. vl. Si vero reus non debebat nec deierauit agit ad impẽdẽda tñ. vt. ff. rem ra. ha. l. fi fine. §. cũ autẽ. ⁊ ꝑm hoc optime exponuntur illa verba nec multũ ꝓficere ⁊c. q; si dicat se verũ iurasse petet impẽdia tñ si dicat se velle petere pecuniam quam obligatus est dño dare ergo deierauit et ita non ꝓficit ei multũ q; magis grauat opinio ꝙ possit extimari cõmodũ pecunie. vt. ff. de re. iu. l. si duab⁹.

4 ¶ In ꝑsona aũt eius cui defert iusiu. nõ habetur discretio cuius sit sexus vel etatis. Nã siue verum siue falsum iuratum sit oño custoditur iusiu. aduersus illum q; contẽtus eo fuit cũ deferet pupillus tñ q; iurauit alio defendẽte non videtur deierare vel peierare q; sciens fallere non videt. i. non ꝓfitet ꝓpter simplicitatẽ etatis. vt. ff. eo. l. q; iurasse. sz̃ non habet discretio sit liber an seru⁹ paterfa. an filiusfa. vt ptz

5 ex ꝓmissis. ¶ Aliud aũt iusiu. qđ dicit necessarium constat posse deferri ab omni hoie q; põt esse iudex sed qñ a iudice deferat bñ est vt videamus. Et quidez si actor nil ꝓbauerit de intẽtione sua reus est absoluẽdus etiã sine iuramento. vt. s̃. de edẽdo. l. q; accusare. nisi in quibus casibus lex defert reo sacramentũ ad purgationẽ sui. vt. s̃. de his q; ad ec. cõfu. l. vl. §. sicubi. ⁊. j. de fide instru. l. vlti. ⁊ de iu. deli. l. vlti. §. lnia dãda. ⁊ in aut. de instru. cau. §. si tñ quisq;. Si autẽ actor ꝓbauerit semiplene puta vel p scriptũrã domesticã vel collationẽ litterarũ vel per vnum testẽ vel per fugam rei q; finito offi-

a Sacra mẽtum. Adde tñ ꝑ magistrali doctrina et ad hoc vt deferat sacramẽtum ei q; semiplene ꝓbauit ⁊ reꝙrũtur vt magistraliter declarat pau. de ca. i. l. admonẽdi in. v. col. ff. de iureiur.

cio debuit rñdere ibi vbi gessit officiũ vel per se vel per ꝓcuratorẽ deferet sacramentũ.[a] actori q; nouerit veritatẽ, rei marie si res petita sit modica ⁊ actor est honest⁹. vt in aut. de instru. cau. §. sivero moriant. ⁊ de col. §. sup hoc. ⁊. §. sz̃ si quis autẽ. ⁊. ff. de re mili. l. nõ oẽs. §. vlti. ⁊ de legi. tuto. l. legitimos. j. rñso. Naz ⁊ vnũ testem dico inducere ꝓsumptionẽ. ar. eius qđ legit. ff. de do. ꝓcle. theopõpus. ⁊ quẽad. te. aper. l. j. §. si vnus. ⁊. ff. eo. si duo. Itẽ si duo faciunt plenã ꝓbationẽ ergo vnus semiplenã ꝓbationẽ. nec ob. qđ legitur. ff. de q̃stionibus. l. maritus. ibi emñ non ꝓhibuit questionẽ haberi de ancillo q; non ꝓcesserat iudiciũ. Sed q; ancilla non debeat torqueri ꝺtra dñm suum in pecuniaria causa etiã ꝓcedẽtib⁹ iudicijs. vt. j. de qõnib⁹. l. j. Itẽ ꝓpter enormitatez delicti a reo cõmissi defertur actori sacramẽtũ vel iusiurandũ si nõ possit que perdidit vel ablata sunt ei singula cõprobare. vt. j. vñ vi. l. si q̃n. Itẽ ꝓpter temeritatem rei ⁊ ꝙbitatẽ litigandi deferet actori iusiu. vt. s̃. de iudi. ꝓperã. §. siue aũt. alias autẽ vbi actor nõ nouerit veritatẽ rei vel summa nõ est modica ⁊ ꝑsona est suspecta vel nõ est suspecta sz̃ reus est ita honest⁹ vt actor ⁊ summa est modica defertur iusiu. reo vt absoluat in cõtractibus bonefi. ⁊ stricti iu. ⁊ in delictis et quasi delictis ꝓpter regulã generalẽ q; est. ff. eo. l. ad monẽdi. ⁊. j. eo. l. in bonefi. Hec tñ vltima regula q; est. j. e. in bonefi. ꝺfuse ponit ⁊ cõfuse intelligitur tam in reo ꝙ in actore ꝑm ea q; supradicta sunt in actoris ꝑsona.

6 ¶ De quacũ[b] aut̃ nouitate dubitatur. Et primo quero an ꝓpter quãlibet rei quẽstionem moueat inter ꝑtes sup eadẽ deferri actio. Et videtur q; sic. Nam si quis petit aliquid a quo potest ꝓpter rei quẽstionem moueri

rum in diuersis prestabitur locis. Nam ad per
a sonas[a] egregias. & eos qui valetudie impediũ
tur domi mitti oportet iusiu. & alter p se vel p
procuratores ꝙ pōt adesse sacramenti prestationi
vel relationi vel recusationi. Expēse aūt p hu
iusmodi causa fient vel ab vtraq; parte. vt cum
vn' detulit alter retulit. vel ab altera tm̃: vt cū
vnus detulit alter nō retulit. vt. ff. e. ad per so
nas. & j. e. l. pe. ff. his de pn̄tibus. Si aūt sit que
stio de psonis. sint egregie. integrev' honeste.
an nō dirimet arbitrio iudicis. sicut & est in ar
bitrio iudicis vt iubeat representari in psonā
vel ei mittat iusiu. vel vtrū iuretur in ecclesia
vel extra. vel super altare. vel sup sancta euan
gelia dei. vt. ff. e. l. iusiu. & ff. si de qualitate. & j.
eo. l. pe. ff. vlt. Itē vtriq; iusiu. deferr & prestar
vel in principio litis. vel in medio. vel in ipa dif
finitiua sniaꝛid est ante sniam ꝓpe ipsam. non
expectata vel vltima diffinitione vl' ꝓuocatio
nis formidine. Sed olī deferebar in sniꝭ vt fie
ret post sniam. vt. j. e. l. antepe. ff. j. & j. de sen. &
1 interlo. l. cuz iudex. ¶Delatione aūt sacramēti
facta ab vno alteri licet deferenti revocare de
latione q̄cūq; ante sniam que nō sit appella
tione suspensa. dūtamē nō sit prestitum ab eo
2 cui delatuz est. Prestabatur aūt olim post sen
tentiā. hodie in principio vel in medio vel incō
tinēti aī sniam. vt. j. eo. l. pe. j rūso. Et si sacm
delatū revocauerit semel. nō licet ei postea de
currere ad sacramēti delationē. absurdum est
em̄ eum redire ad hoc cui renūciandum puta
uit. Et cū desperauit aliam ꝓbationē. tūc de
nuo ad religionē ꝺuolare. vt. j. e. l. aī pe. Si aūt
delatio nō sit revocata. & ille cui delatū sacm
est habet plura auxilia. Nam & sacm recusare
pōt. si prētēdat iustam cām recusationis & ipm
pōt referre si velit nisi in casibus. vt. s. dixi. et
tunc si alter relatum sibi sacm non suscipiat.
3 hic absoluitur, ab eius petitione. ¶Est autez
relatio ita sacieda vt fuit facta delati o nisi va
rietas rerum personarum aliud inducat. vt
ff. eo. l. iusiurandum. & ff. pe. vt ecce in actione
de dolo defero tibi iusiu. vt iures te nō feciſſe
dolum licet tibi referre nisi iurem te feciſſe do
lum in re que fit vltra duos aureos. vel libert'
defert iusiu. patrono vt iuret, se nō feciſſe iniu
riā: lz pōno referre vt libert' iuret pōno feciſ
se atrocē iniuriā: vel tibi defero vt iures te mi
hi nō donasse: lz tibi referre vt iurē te mihi nō
donasse vltra q̄ngētos solidos. vt. ff. de dolo. l.
si oleū. ī fi. & de iius vocā. fz si ī hac. ff. pe. & j. de
b dona. l. pe. in fi. Item is cui delatuz[b] est potest
etiam soluere quod petebatur ab eo. & ita ab
soluetur a iudicij obseruatione. vel potest hic
iurare & hoc a petitione alterius absoluetur.
4 ¶Jurare aūt debet prout delatū est iusiu. Naz
si delatum est vt iuret p deum & iuret p caput
suum. vel filiozū suozum non erit ratum iusiu.
Nā licet per deū videatur iurare respectu em̄
diuini numinis ita iurat. & tamen si non ei ita
delatum, est iurasse non videtur. & ideo ex inte
gro solēniter iurandum est: id est per deum. vt
ff. eo. l. iij. ff. vlti. & l. iiij. & v. in pn̄. & l. qui p sa
lutem. Si autem delatum sit iusiu. per super
stitionem publice improbatam: vt apollinis
vel dyane non erit ratum iusiu. Secus forte si
non esset publice improbata: vt si delatum est
vt iuret per credemihi vt solent monachi face
re. vt. ff. e. l. v. ff. diuus. & ff. sed si quis. Siue aūt
iuret is cui delatū est siue cū susceptum sacra
mentum paratus esset prestare incōtinenti de
lato: ei remiserit vel cum iurare noluit ꝙ eo
dem habetur. Si autē is cui delatum est dela
tionez tūc incontinēti nō susceperit. Sed post
ea nolente delatore iurare velit vel etiā susce
perit sed incōtinenti iurare noluit lz postea iu
rare velit nil ei pdest. vt. ff. eo. l. nō erit. ff. vlt. &
l. remittit. & j. eo. actori. ¶Illud notabile est q̄
quādo sacramētum iudiciale delatum & presti
tum revocatū pretextu periurij vt si legatari'
petijt legatum ab herede & testamēto nō ap
parente heres detulit legatario iusiu. vt iuret
sibi relictuz legatū & iurauit deinde patefacto
testamēto liquet ei nihil relictū. vt. j. e. l. vlt. Et
est forte ratio q: de his cōtrouersijs que ex te
stamēto ꝓficiscunt nec exquiri veritas nec trāſ
igi pōt nisi inspectis & cognitis verbis testa
menti. vt. ff. de transac. l. de his. ¶Delatio aūt
iurisiu. necessarij anteq̄ prestetur revocaſ pro
arbitrio iudicantis. Si autē sit prestitum non
revocaſ postea nisi propter noua instrumenta
postea reperta. vt. ff. eo. l. admonendi. tunc em̄
etiam lata sniꝭ fiet revocatio. Sicut em̄ dicit
absolutus fuerit: sed forte ꝺ: absolutus desti
natione. Si em̄ lata esset sniꝭ nō liceret revo
care. vt dicitur in sacro in litem. vt. ff. de in litē
iurā. l. videam?. ff. pe. ¶Volūtarium aūt iusiu.
5 in nullo casu revocaſ. ¶Effectus autē iurisiu.
voluntarij vel necessarij vel iudicialis est. quia
ex eis oīb⁹ datur ac. in factuz. si iurauerit q̄s
quid sibi deberi nō adiecta forma. vel rem suā
esse. vt. j. e. l. actori. Si aūt adiecta forma. quid
iurauerim mihi deberi dabiſ mihi vtilis actio
ex eo contractu & nō tantum mihi. sed etiā ad
uersario vt ecce iurauī me emisse a te sticheū p
x. nā & ago ex empto ad sticheū & teneoꝛ ex vēdi
to ad ꝓceū. vl' iurauī me dedisse sticheuz pignoꝛi
p. x. q̄ accepi mutuo. ago pignoraticia p sticheo
& teneoꝛ ꝺditione certi ad. x. vel iurauī mihi fun
dū datū in dotē: & ipm possiz psequi. & so. ma.
teneoꝛ ex stipulatu. vt. ff. e. l. si duo. ff. si q̄s iura
uerit. & ff. marcell?. Ubi aūt iurauī rē meā esse
dabiſ actio ī factū & vtilis rei vēdicatio sicut &
daſ vtilis psonalis in locū psonalis. lz ꝺ deferē
tē tm̃ si nitar ex delatiōe & pstatiōe iurisiurādi
si vo nitar ex delatiōe & pstatiōe ex eo ꝙ nact'
sum possessionē rei a nō dño boneſi. ppt sacm
dabiſ mihi publicia. ꝺ quēlibet possidētē pter
q̄ ꝺ dōm. sicut & si rem emissem a nō dño vel p
me iudicatū esset. vt. ff. de publi. l. j. & ij. & iij. et
iiij. Nec obstat qꝺ legiſ. ff. de publi. l. eū. ff. si pe
tēti. Qꝺ em̄ dicit dari publiciana ꝺ deferētem
dūtaxat. est itelligēdum vt excludat proprie
tatis dōm non autē ceteros possessoꝛes. Ubi
autem iurasti rem meam nō esse competet tibi
exceptio tantum & nulla acti. vt. ff. eo. l. sed & si

BIU Cujas

posſeſſori. q̃daꝫ añt vt. ꝑ. dixerunt ex iudiciali vel neceſſario ſacro nõ dari ac. in factuꝫ iurãti: qz habitur⁹ eſt eã ex ſñia: ſz certe ꝺ̃ nihil ipedit qz eiuſdẽ rei noĩe plures ꝓpetere actiones nõ eſt mirũ. vt. ff. de ac emp. nõ eſt nouũ. Nã ꝛ poſſet dari ex confeſſione ſi cõfeſſus in iudicio eſt qz confeſſus habeť ꝑ iudicato. idem ergo in iureiu. In hoc ergo q̃ actio ꝛ exceptio dať ex iureiu. ptz q̃ ipſum paris eſt auctoritatis cũ reiu. Naꝫ ꝛ amplius al's apoſtolus ait. Finis oĩs controuerſie iuſiurã. eſt. Hñc añt exceptio obſtat quotiẽſcunq; agi nõ poſſet ſi verũ eſſet q̃ iuratũ eſſet. Nã pro veritate accipiť iuſiu. vt. ff. e. l. ſed ꝛ ſi poſſeſſori. ſ. itẽ ſi iurauero. ꝛ. ſ. ſed ꝛ ſi rerum. nec refert agať eadem ac. an alia dñ̃ tamẽ agať ad idem: ꝛ ex eadem cauſa. vt. ff. e. l. ſi duobus. ſ. excep. vſq; ad pe. ſ. ꝛ. l. ſi duo. ſ. idez iul. hoc verũ niſi ſacramẽtum poſterius ꝓiudicet primo. vt ecce iurauí mihi dari oportere de inde cum eſſet cõtrouerſia iuraſſem vel nõ me deferente iuraſti me non iuraſſe tm̃ poſterius iuſiu. erit ſeruandum. vt. ff. e. l. duobus. ſ. vlt. ꝛ l. q̃ ſi iurauit. Igiť in agẽdo ꝛ excipiendo pari ficatur iuſiu. ſñie. Odinus autẽ eſt in duobus. Nam lata ſñia contra ſñiam a qua non fuerat appellatum eſt ipſo iure nulla. Secus ſi damnetur aliq̃s de furto cum iurauerit ſe furtũ nõ feciſſe. vt. ff. e. l. nã poſtea. ſ. ſi dãneť. ꝛ. j. qñ̃ pro no. neceſſe nõ eſt. l. j. ꝛ. j. ꝺ̃ ſentẽtijs ꝛ iter. l. poſt ſñiam. Itẽ ꝛ q̃ iurauit ſe pr̃onũ eſſe ꝫ quantuꝫ ad alia ſit pr̃onus nõ tm̃ quantũ ad bonoꝝ poſ. ꝺ̃ ta. Secus ſi iudicatũ eſſet eũ eſſe patronum. vt. ff. de iure pa. l. ſi iurauero. Sed ꝛ iuſiu. ꝓtextu nouoꝝ inſtr̃oꝝ reſcidiť. vt. ſ. dixi. ſ. iurare. in fi. Secus in re iudicata niſi in caſu. vt. ff. ꝺ̃ re iu. l. impatores. ꝛ. j. de re iu. l. ſub ſpẽ. Itẽ ecõuerſo iuſiu. maiorſ ẽ auctoritaſ re iu. qz mior nõ reſtituiť ꝺ̃ ſacr̃m corpale ꝫ reſtituať ꝺ̃ rem iu. vt. ſ. ſi minor ſe ma. di. l. vlti. ꝛ ſi aduerſus rẽ iu. per totum ti. Sed ꝛ iuſiu. tollit ipſo iure naturalem obligationem. vt. ff. e. l. vlt. ꝛ de ſolu. l. ſtichum. ſ. naturalis. non ita in reg. iur. vt. ff. de condi. inde. l. iul. Et quantum ad extinguendam naturalem obligationem põt dici q̃ iuſiurandum obtineat vicem ſolutionis ſz ꝛ vtrãq; obligationez extinguit in his actionibus que ipſo iure tolluntur pactum. vt furti ꝛ iniuriarum. vt. ff. e. l. iuſiu. ꝛ de pactis. l. ſi vnus. ſ. idez dicemus. ꝛ. l. ſi tibi. ſ. quedam. ſed ꝛ vicem obtinet delegationis quia iureiur. incipit quis alĩ obligari q̃ cui tenebatur priuſ ꝛ vim nouationis: quia noua actio tribuitur cre. ſi iurauerit ſibi deberi durante ꝛ non extincta prima. vt. ff. e. l. qui iuraſſe. ſ. vlt. ꝛ. l. eum qui iurauit. ibi cum admiſſa hac parte ꝛc. Item ꝛ vim obtinet ly cum: quia ſicut actio temporalis perpetuatur litis conteſt. ita ꝛ iureiu. ſi iurauero te mihi teneri redibitoria vel quãto minoris.

6 vt. ff. eo. l. nam poſtea. ſ. ſi is qui tpali. ¶ Mires añt ſacramenti proficiunt iurantibus ꝛ ſuccedentibus ſingulari vel vniuerſitatis ti. vt. ff. eo. l. ait prætor. ꝛ. l. etiam. ꝛ. l. nam poſtea. in principio. ꝛ preiudicat ſacramentum deferentibus a ꝛ eorñ omnibus ſucceſſoribus[a] eo ſaluo q̃ iuſ- a Si
iur. tutoris cura. procura. Itẽ ſerui ꝛ filij ꝓficit ceſſo- nobis. vt. ſ. dictũ eſt. ꝛ ꝺ̃. ff. eo. l. nam poſtea. ſ. Tiõ pe. nõ obſtat qõ ꝺ̃. ff. de ꝓcura. l. nõ ſo. ſ. j. qñ̃ nor. in vtilis nõ directa mihi datur actio ex ſacro ꝓcu cũ ſit ratoris. Item ſi duo ſunt rei credendi vel debẽ ner ali- di ꝛ ſocij vnius ſacramentũ prodeſt ꝛ nocet al- vij, co teri. vt. ff. e. l. duobus. ꝛ de arbitris. l. ſi duo. qõ de ſo- eñ legitur. ff. de pactis. l. ſi vnus. eſt intelligen ꝺ̃ pe- dum de argẽtarijs ſocijs in menſa nõ ſocijs in d. fiãt negociatione vl' ꝺ̃ctu vel ibi erat ab vno lis cõ de ar- teſta. Itez iuſiu. rei principalis prodeſt fideiuſ l. q̃ ſuppoſori. Fideiuſſoris añt iuſiu. pdeſt reo ſi iurauit ſtirpis ſe ſoluiſſe ſocijs. Secus ſi iurauerit ſe non fi- pe. ꝛ vt deiuſſiſſe forte vel pecuniam mutuo datam col. ff. eſſe. vt. ff. eo. l. duobus. ſ. j. ꝛ. ij. ¶ Extra notan acqui- dum eſt q̃ iuſiu. nõ eſt oĩno loco ꝑbationis. redi. nam ſz ille qui tenebatur. l. aquil. ꝛ negabat ſe dãnum dediſſe teneatur in duplum ſi cõuincať per teſtes ſi tamen eo deferente iuſiu. iurauit mihi dãnum datũ eſſe teneť in ſimplum tm̃. vt ff. e. l. eũ ſimile. j. de nõ nu. pecu. aut. ꝺ̃ q̃ ꝓpriã.

7 Item notandũ q̃ iuriſiu. preſtitum ꝑ deum cõ tempta religio puniť a ſolo deo nõ per princi pem. Secus ſi iurauerit aliquis ꝑ principez vt per ſalutẽ eius vel per caput vel ꝑ genius ꝛ eſt genium deus principis qui in genitura potẽtiam exercet. olim eñ princeps tempore illo q̃ nõdum erat chriſtiana fides colebat vel Jouez vel Mercuriũ qui in genitura ſibi patrocinaretur ꝛ in his caſibus fuſtigaťille qui deierat ꝛ debet ei ſuperindici importune noli iurare. vt. ff. eo. l. ſi duo. ſ. vlti. Item notanduꝫ q̃ in toto ti. iſto tractat de iureiur. quod eſt de re iu. de veritate. vt. ff. e. l. quot. res eñ ponitur pro veritate. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. ſ. qui in ratio nibus. Unde ꝛ qui non nouit veritatem impetrat ſibi remitti iuſiu. aut dari ſpacium vt certiorari poſſit. vt. ff. e. l. iuſiu. ꝛ ad pecunias. ff. rerum amo. l. marcellus. ſ. qui rerum. ¶ Jurare añt debet aliq̃s ſic eſſe vel non eſſe. ¶ Juſiu. autẽ calũ. eſt de opinione. Itẽ aliud iuſiu. ĩ litẽ eſt de affectiõe. vt dicem⁹. j. de ĩ litẽ iurãdo.

¶ Si certum petatur. 2

SIcut ſuperiori titu. diximus imperator in hoc quarto libro tractare intendit de perſonalibus actionibus: ſed quia inter perſonales actiones digniores ſunt conditiones cum per eas preciſe quid dari intẽdatur: ꝛ quia a iure ciuili habent originem de eis primo dicamus: ꝛ quia inter cõditiones digniores ſunt ille quibus certum condicitur q̃ ille quibus incertum petiť. Videamus ꝓmo q̃d iuris ſit ſi certũ petať. ꝛ q̃ actiões locum habeant ꝑ eo q̃bus dentur. ꝛ in

8 quos. ꝛ in q̃tum. ꝛ quales ſint. Eſt autem ſciẽ dum q̃ vbi certum quid eſt in obligatione datur conditio certi generaliſſima que competit ex omni cauſa ꝛ ex omni obligatione ſiue ſit nata ex certo contractu ſiue ex incerto dũtamen ſit pura obligatio. Nam ante diem vel condi-

BIU Cujas

tionem agere nō pōt creditor. vt. ff. eo. l. certi. Et in vno casu ponit proprie hoc verbū pōt & improprie in alio ante conditionē q; agere potest. obstat tñ ei exceptio & ali. notat simile. ff. de officio proconsulis & le. l. ij. vbi dicit manumitti apud eos pñt & tam liberi q̄ serui: & appellant quidā certū ꝯctum nominatū. Incertū appellant innominatū: vel dic incertū ꝯctū in quo cōtinetur incertū puta quid fieri vel non fieri. vt. ff. de ver. obli. l. vbi aūt non apparet. ℣. qui id. Nam si agak ex eo ad factū agitur ac. ex stipulatu. vt insti. de ver. ob. in prin. sed & pōt agi ex eo ad interesse q; vbicūq; factū est ī obligatione ad interesse. vt. ff. de re. iu. l. si quis ab alio. ℣. vlti. Sic ergo ad hoc interesse qō est pene intertū velit quis agere condi. certi cū ipm dari sit in obligatione nō video cur nō possit. Nec obstat qō legitur. ff. si quis in ius voc. non ie. l. vlti. Quod eñ dicitur incerti agendū expone. i. ex incerta stipulatione cōdi. certi ad interesse. ¶Habet & hec act. locū in delictis & quasi delictis & quasi ꝯctibus. vt. ff. e. l. certi. Et not. ita demū dari conditionē aliquā que sub celo sit: si ego dico aliū mihi obligatū vt mihi quid dz. i. vt meū faciat nisi in fure. nam ipse dz dare non possit. q; qō meū est amplius meū fieri nō potest. tñ in odium suū vt pluribus actionib⁹ teneak datur ℥ eū conditio furtiua & rei ven. di cor ergo a te cōdicere. q; dico te obligatum ad aliud dandū. prisca eñ lingua id est scōm veteres cōdicere dicitur qs. i. denunciare solenniter in iudicio. Nā ipsa oratio solennis denūciata ī libello. vt alius quid det dicebak actio. Hodie aūt sine cōceptione verborū solēni cuilibet statuta sunt circa noīa conditionū & actionū. vt insti. de ac. ℣. sic itaq; & ℣. de formulis ipe tra. l. j. & ij. Porro cōmodatarius & depositarij obligati sunt ad certū non tñ dandū sed restituendum. & ideo nō tenetur conditione. vt. ff. vsufr. quemad. ca. l. vlti. vnde etiā contingit q; cōueniunt ad interesse vel ad fructus q; nō est in cōditione aliqua nisi furtiua. vt not. in summa insti. de ac. ℣. sequit quinta. & in illo. ℣. sed illud querendū. & ℣. est notandum. ¶Est aūt certa[a] tum cuius spēs vel quātitas que in obligatione versatur ex ipsa pronunciatione facta noīe ꝓprio vel demonstratiōe que fungit eius vice apparet q̄ sit: qualis sit: ꝯta sit. vt ecce aurei. x. fundus tusculanus hō stichus tritici affrici optimi modij. c. Vini cāpani optimi amphore c. Vbi aūt non apparet q̄d quale quantū sit in obligatiōe incerta est obligatio ergo si fundū non ꝓpria appellatiōe vel hoīem in genere siue ꝓprio noīe vel vinum vel frumentū siue qualitate quis dari stipuletur incertū deducit in obligationē adeo: vt si stipuler tritici affrici boni modios. c. vini cāpani boni amphoras. c. incertū videar stipulari q; bono, melius inueniri pōt quo fit vt boni appellatio nō sit certe rei significatiua cū id q̄ bono melius est ipsuq; quoq; bonū sit: at cum optimū quis stipulatur id stipulari intelligit cuius bonitas principalem gradū bonitatis hz que res efficit vt ea appelatio certi significatiua sit. vt. ff. e. l. certū. et ff. de ver. ob. l. stipulationū quedā sunt certe. et ij. vbi aūt. Dicet aliquis nō ergo dabit certi cōditio ꝓ mutuo nisi vbi quid optimū mutuatum est. sed rūderi pōt in mutuo spectari bonitatem rei q̄ datur vt sit scōm eam mediocris vt optima: quasi certū sit in obligatione fiat reddition vel solutio. at vbi nō precedente bonitate quā oporteat nos spectare stipulor aliquid ponderе numero vel mensura incerta erit stipulatio nisi exprimak qualitas vt dictū est. Fuerunt tñ qui dicerēt vt vbi stipulor vini amphoras. c. q; certum quantū ad ꝯtitatē nō ad qualitatē est in obligatiōe detur conditio tit. Sed certe illud nomē quanti refertur ad ea q̄ sunt in ponderе numero vel mēsura & ad eadē refertur hoc nomē qualis. Illud aūt nomē q̄d refertur ad species quas oportet vt dictus est monstrare. Si ergo rē incorporalē puta vsufru. stipulor incertū stipulor idē & si corporalez sed nascitura. vt q; ex aretusa natū erit vel fructus qui in fundo nati erunt si tñ stipulor q; in horreo est vel q; ille dz mihi certū deduco in obligatione vel si stipulor illud data mihi electione. Secus si reseruetur electio reo. vt. ff. de ver. ob. vbi autē ℣. fundi. & ℣. illud. & ℣. qui illud. Et ex his reprobak quorundā opi. qui dixerūt conditioue certi in sola pecu. vndecunq; debita locū habere. Sunt eñ verba generalia vt diximus. ¶Est & cōditio triticaria que locū hz in oi specie & ꝯtitate nisi sit debita ex cā mutui. Itē & in incorporali re puta seruitute psonali vel prediali. Itē & pro possessione quā quis obligatus est mihi dare. In rebus aūt meis cōditio non cōpetit nisi ℥ furem. vt dictū est. vt. ff. de condi. triti. l. j. & ij. Sic ergo incertis: non tñ oībus: q; nō in mutuo. & etiā in incertis puta seruitutibus locū hz condi. triti. vnde videk q; iste due cōditiones habeant se vt excedētia et excessa. ¶Et forte dicit tritica. a tritico auctore. nō dico pretore. ciuilis est eñ actio sicut et
2 oēs cōditiones. ¶Est & certi conditio speciab lis[b] que cōpetit in solo mutuo: & hec a quibus- b Condi
dam dicit si certū petatur vt sit proprium eius tio spe-
actionis nomen. ar. pro eis. ff. de triti. l. j. Ego cialis. Ni
aūt non ita voco eā. sed certi cōditionem spālē de iaso.
pro mutuo cā nomino. Nā qō ibi dicit illa actio bene de
ne vtitur. si certū pe. expone. i. illa actione q̄ lo clarantē
cuz hz. ita demū si cer. pe. De hoc mutuo nobis in. l. certi
est agendū. vnde dicak & in quib⁹ consistat. qñ cōditio.
℣hatur. & qualr diuidak. cui detur actio ex eo. & in princ.
3 ℣ que. & inquantū. & qualis sit actio. ¶Dicitur ff. si cer.
aūt mutuū noīe composito ex corrupto & inte petatur.
gro. q; qō fuerat meū fit tuū. vt. ff. eo. l. ij. ℣. appellata. sed hz ab initio nō teneat reconciliatur
tñ ex postfacto tribus modis. s. cōsumptiōe sti-
4 pulatione & vsu capione. ¶Cōsumptione vt si tibi ex cā mutui pecuniā alienam etiā quā surripui numero & tu eā consumpseris in totum. Si aūt consumpseris pro pte forte q; ammonitus fuisti pecuniā alienā fuisse & ideo noluisti cōsumere ī totū teneberis ꝓpte ꝯsumpta tm̄. vt. ff. eo. l. nā & si fur. & ff. de fideiuſ. l. si qs ꝓ eo.

BIU Cujas

ff. si nūmos. forte secus est si nemo tibi denunciauit pecuniā alienā esse ⁊ stat p te quominꝰ eam cōsumas. quia tunc quantū ad me pro cōsumpta debet haberi. ar. ff. de condi. ⁊ demō. l. iur. Cōsumptio aūt pecunie intelligēda est fieri hocipso q̄ immiscet cū alia nec ab alia discerni pōt vel separari: non exigo q̄ desierit eē. vt ff. de solu. l. si alieni. ¶ Stipulatione aūt recōciliatur mutuū si tibi pecuniā alienā ex causa mutui numerauī. ⁊ eādē mihi reddi stipulatus sum. vt. j. eo. l. quānis. Quid si dñs vendicet eā anteq̄ sit cōsumpta ab eo cui numerata est. puta q̄ doli habeas exceptionē cōtra me. q̄ amisisti pecuniā ꝓpter quam mihi tenebaris in genere. nec tibi potest imputari dolus vel culpa. vt. ff. de stip. ser. l. j. ff. ¶ Usucapione aūt recōciliatur si is cui credidi pecuniā alienā ꝓ suo possidendo usucapiat ipam anteq̄ consumat. Sic em̄ videtur recōciliari dos si libera mulier dedit pecuniā alienā in dotē ⁊ ea est usucapta a marito cōstante mr̄imonio. vt. ff. de iure do. l. pcul nepoti. Idēq̄ ⁊ i donatione causa mor. vt. ff. de do. causa mor. l. si alienā. ⁊. l. q̄ alienaz. ¶ Et sunt hic tria notāda q̄ cōtract⁹ ab initio inutilis confirmat ex postfacto. Nā et alias dicimus ex cōtractu p̄cedenti dudū postea oriri ac. vt. j. de re. p. l. ex placito. Sed ar. contra est ff. de re iu. l. q̄ initio. ¶ Itē tria sunt ꝓ q̄stione argumen. an q̄ accepit reꝓbā pecuniā et expēdit eā ꝓ ꝓba. teneat. Sed cōtrariū est ar. ff. e. l. cū quid. ⁊. ff. de pig. ac. l. eleganter. ff. q̄ reꝓbos. Pōt etiā mutuū q̄ pēdet ex postfacto cōfirmari. s. ex cōditionis euētu: vel defectu vel repudiatione legatarij. vt si dē tibi nūmos mutuos quatenus fiant tui si conditio aliqua extiterit sisq̄ mihi obligatus. Itē ⁊ si heres legatā pecuniam crediderit. ⁊ legatarius legatū repudiauerit fiet mutua pecunia. quia heredis videt nūmi fuisse ab adita hereditate. vt. ff. e. l. ꝓinde. ¶ Cōsistit aūt mutuū in his rebus q̄ pōdere numero mēsurave cōsistūt. vt. ff. e. l. ij. ff. mutui datio. nec obstat q̄ legit i eadē. l. ff. Itē mutuū nō pōt esse nisi ꝓficiscat pecunia.

a Pecunie. Adde q̄ pecunia accipit large stricte ⁊ largissime: vt declarat bar. in. l. talis scriptura. et ibi Jaſ. late. ff. de leg. j.

a nomē em̄ pecunie cōplectit ea q̄ sunt in pondere numero vel mensura. vt. ff. de leg. j. l. talis. quādoq̄ aūt nomen pecunie etiā corꝓa cōtinet. ⁊ oīa q̄ sunt in alicuius patrimonio. vt. ff. de ver. sig. l. rei appellatio. ⁊. l. pecunie ꝑbū. q̄n q̄ etiā supponit tantū ꝓ his q̄ sunt in numero. ¶ Contrahitur autem mutuū si receptui sumus non eādem speciem q̄ dedimus: aliquin cōmodatum erit: aut depositum: sed idē genus id est tantūdē in eodem genere. Nam si aliud genus. veluti vt ꝓ vino triticum recipiamus. vel econuerso non erit mutuum sed innominatus contractus do vt des. vt. ff. eo. l. ij. j. resꝑsō. ⁊ de ꝑscrip. ver. l. natura. ff. j. Quid si acceperim argenti pondus vt velim reddere pecuniam ad numerum. videtur q̄ liceat. vt ff. de aur. ⁊ ar. le. l. j. ff. vlti. hoc si erat pecunia argētea non contaminata ere. Nam tunc idem genus reddo ⁊ tantūdē. genus aūt nō ita hic accipit vt ꝓphiriꝰ assignat sed ponit specialiter ꝓ quibusdā rebus que sunt in pondere numero vel mensura nō ꝓ alijs. vt si dedi bouem vel aliū vel eundem mihi redderes. mutuum em̄ recipit functionē ꝓ solutionē in eodem gñe factā. vt si dedi ad pondꝰ accipiā ad pōdus. Si aliq̄d dedi ad numerū recipiā ad numerū. Si ad mēsurā recipiā ad mensurā. Sunt em̄ singula singulis reddenda. i. recipit mutuū vt illud oīno sua vice fungat ⁊ tāte sit vtilitatis ⁊ p̄cij. Nō aūt recipit functionē per ſpeciē eandem q̄ data est vel aliā que nō est in eodē genere. q̄ em̄ ponit ibi magis vel potius electiuū est q̄ aut redditur idē ⁊ tūc non est mutuū. vt ff. dictū est. aut aliud ⁊ tunc nō est q̄ nō est i eodem genere. nec em̄ in rebus alijs inuenit omnimoda similitudo vnde nec contingit liberatio q̄ aliud ꝓ alio inuito creditore solui non pōt. vt. ff. e. l. ij. ff. j. nisi in casibus vt in ecclesia debitrice. Et in eo qui dz aurum cū in eius substantia nō reperitur aurū ⁊ in eo qui dz seruū cuius vult solvere p̄ciū q̄ dicit suū cognatū esse ⁊ in eo qui tenet noxali actione ⁊ cōsimilibus. vt. ff. de sacrosan. ec. autē. hoc ius. et. j. de soluti. autē. nisi. ⁊. ff. de le. j. si domꝰ. ff. in pecu-
6 nia. ⁊ de re iu. l. miles. ff. j. ¶ Querit aliquis nū quid erit mutuū si librum ad pondus oues ad numerū dedero recepturus libr̄ū tanti ponderis vel oues tāto numero. Rñdeo non. In mutuo em̄ est inspicienda natura cōsuetudo ⁊ aptitudo q̄ nature coaptanda: hec etem̄ est natura pecunie vt fere semp detur ad numerum ⁊ ad hec est inuenta vt detur ad numerū ⁊ sic cōsuenit dari ⁊ bene coaptatur sue nature q̄ apta ē ad numerū. Sic dico in frumento ⁊ similibus que cōsistunt in pondere numero vel mēsura. Libri vero nō ad hoc sunt inuenti vt dentur ad pondus. Nec dantur ad pondus imo scōm extimationē bonitatis. Idez in oīb⁹ ꝯ similibus. Nā ⁊ si darem tibi bouē vel hoiem vt alium mihi des nunq̄ pōt esse alius oīno eiusdē bonitatis. In mutuo aūt ⁊ si aliud sit q̄ redditur. Idē tñ videtur esse ꝓpter oīmodam similitudinē ⁊ formā. Item spectandū est in mutuo actus. nō solum natura. nā ⁊ si pecuniā dedero nō in quātitate sed in sacculo vt mihi tñ sacculum pecunie reddas nō erit mutuū: q̄ ꝛ q̄ datuꝫ est naturam habeat mutui non tñ sic datū est vt mutuum debuit em̄ in quantitate dari. Inspicienda est ergo natura ℨctus cū his que dicta sunt quorū si q̄ defuerit non erit mutuū. Unde si queratur an sit mutuū cū tibi panē meum do vt aliū eque bonū reddas dico: neq̄ mutuū esse q̄ non oīno fit equalis vt mutuetur ſz vt p̄familiam expēdat vt p̄z ex predictis: neq̄ cōmodatum q̄ q̄ datur vsu consumit. vt. ff. cōmo. l. iij. ff. vlti. Erit ergo ℨctus innominatus, do vt
7 des. ¶ Diuiditur aūt mutuū q̄ aliud est natu-
b rale tñ. aliud ciuile natura sibi cooperante. aliud ciuile tñ in quo nihil cooperatur natura. Naturale tñ est vt cum tibi numero pecuniam vt tantundē mihi tenearis reddere eiusdē et re. i. numeratione dicitur obligacio ℨhi. et nascitur ꝓditio ex ea. vt insti. qui. mo. re. ℨ. ob.

b Naturale. Vide de Bar. tho. l. ff. j. mutui datio. ff.

BIU Cujas

primo rñso. ciuile aũt est in quo operatur natura: vt cũ tibi mutuo sed eandẽ pecuniã vel paululum ante numerationẽ vel postea paululum hoc est incõtinenti stipulor mihi reddi. nec eñ nascitur actio ex numeratiõe ⁊ ex stipulatione vt tollat vel nouetur ⁊ que nascitur ex numeratione per eã que nascitur ex stipulatione q; id agitur tacite vt sola stipulatio teneat ⁊ magis implende stipulatiõis gratia est numeratio intelligenda fieri q̃ vt agat ex ea. Igitur ergo tñ ex stipulatione q̃ est de iure ciuli. vt. ff. de noua. l. si ita fuero. ℱ. vlti. ⁊. l. cum eñ. ⁊ insti. de acti. ℱ. de pecunia. ⁊. ff. e. l. ij. ℱ. vlti. ⁊. l. certi. ℱ. qñ. ibi. siue coniuncti. one tñ in eo videbantur actiones nasci vna ex numeratiõe alia ex stipulatione sed vbi stipulatio vtilis sequitur incõtinenti numeratiõe fingatur nec fuisse nata ex numeratione actio qõ ex eo pz q; vbi actum in contineti postea stipulor inutiliter agit ex numeratione. vt. ff. e. l. certi. ℱ. qñ. ptz ergo fuisse actuz vt agat ex ea alioquin nõ ageret. vt. ff. e. l. non oĩs. Idemq; etiã si pro extranea mulier dotẽ numerauit. Nã ex ipa. l. queritur actio. Sed ⁊ si incõtinenti stipulor eã mihi reddi fingitur illi nec nata. vt. ff. õ rei vxo. ac. ℱ. accedit. numerare aũt tibi video; pecuniã siue eam numero ex cã mutui siue alius me jetiã ignorante tibi numeret pecuniã suam nomine meo tanq̃ meam. Hac. ſ. mente: vt ego eã videar numerare. Nã ego ratum habendo numerationẽ tanq̃ pecunie mee factam video; numerasse. Secus si non tanq̃ mea pecunia sit numerata et pactus vel stipulatus sit eam mihi reddi quia tunc nõ queretur mihi ac. vt. ſ. dixi. Sed si pecuniam meã numeres me ignorãte noĩe meo indistincte queri videt mihi actio forte sed nõ vt mea sit numerata si ratum habeo. Alioquin reprobato a me noĩe queritur ac. tibi vtilis. vt ĵ. e. l. si absentis. Si aũt me mãdante alius suã pecuniã numeret meo noĩe indubitanter queritur mihi actio quotidie eñ si crediturꝰ simus alicui pecuniã ab alio petimus vt nostro noĩe creditor numeret futuro debitori. vt. ff. e. l. certi. ℱ. si nummos. Itẽ quotidie mando debitori meo vt tibi noĩe meo numeret, pecuniã obligaris eñ mihi q̃uis vere nõ acceperis nũmos meos sed interpretatiõe iuris videris accepisse. vt. ff. e. l. singularia breui. ſ. manu. vt. ff. de iure do. l. licet. ſ. quot vel p procuratorẽ. vt. ff. de do. iter vi. ⁊ vxo. l. iij. ℱ. vlti. Quod ergo in duabus pſonis recipitur ⁊ in eadẽ pſona recipiendum est. vt cũ ex causa mandati pecuniã mihi debeas ⁊ cõuenerit vt crediti. i. mutui noĩe eaz retineas videt mihi data pecunia ⁊ ad me ad te pfecta. vt. ff. e. l. singularia. Põt tñ differentia notari inter hũc casum ⁊ superiorẽ q; ibi interuenit procurator p quẽ solet acquiri dñiuz q̃ hic nõ est. vt. ff. e. l. mãdati. Idemq; ℱ. si quis. nec eñ õrium est qõ dicitur. ff. man. l. qui negocia. q; qõ dixi intelligẽdũ est ĩ debitore qui parata ⁊ destinata pecuniã solutioni habebat. vt aĩt Hir. vnde conuertitur in cãm mutui etiã si presens vel in cõspectu nõ sit pecunia. vt. ff. e. l. certi. ℱ. vlti. si eñ exigeretur pñtia vel conspectus pecunie nõ esset in pecunia spãle vel singulare. vt. ff. de solu. l. si pecuniã. ſz in pecunia spãle dicitur esse. vt in pdicta. l. singularia. si ergo nõ esset pecunia parata ⁊ destinata solutioni non cõuertitur in cãm mutui. vt in pdicta. l. qui negocia. Itẽ ⁊ numerare tibi video; pecuniam si apud te deposuerã pecuniam ⁊ postea tibi permisi ea vti. statim eñ cepit eẽ mutua etiã anteq̃ moueatur etiã si non erat in cõspectu: pecunia tñ parata erat ⁊ destinata solutioni alo enim cepisti eã possidere vnde trãsit ad te periculũ qui mutuũ rogasti. Si vero ab initio cũ deponerẽ permisero tibi vti si voles. i. si voluntarie fueris vsus mutua non erit anteq̃ mota sit. vt. ff. e. l. certi. ℱ. vlti. ⁊. l. qõ ab initio. Itẽ numerare tibi video; si lancem vel massaz auri dedi vt eã venderes ⁊ nummis vtereris. Nã si vendideris ⁊ nummos acceperis erit mutuum: si nõ acceperis teneberis acti. pre. ver. vt prestes dolũ ⁊ culpam in eo qõ pecuniã nõ exegisti vel vt cedas mihi actiones. vt. ff. de pre. ver. l. rogasti. si aũt lanx sine culpa tua perierit anteq̃ vẽderes siquidẽ eã habuit venalem mihi perit: alioquin tibi. vt. ff. e. l. rogasti. ⁊ ita videtur hic ſpãle qõ casus fortuitus ad te pertineat propterea q̃ tui vtilitate rez accepisti. vt. ff. e. l. si quis. nec cõmodatari' aũt lz sui cautsa accipiat non tenet de fortuito casu. vt. ff. cõmodati. l. in reb'. Vel dic q̃ perit lanx sine culpa tua lata vel leui leuissima tñ interceſit vbi aũt alium rogo de re mea vendẽda indistincte meũ est periculũ. vt. ff. de pre. ver. l. si gratuitã. ℱ. j. Item ⁊ numerare tibi video; si numerauit tibi seruus meus voluntate mea: alioquin si extet pecuia vel dolo malo desierit possidere agitur rei ven. ⁊ ad exhibendũ. Si vero cõsumpta sit reconciliatiõ erit mutuũ consumptiõe. vt. ff. eo. l. rogasti. ℱ. vlti. sic ⁊ reconciliatur mutuuz vel solo pupillo credẽte vel alij soluente si consumpta sit pecunia ab eo cui numerata sit vel soluta. vt. ff. eo. l. non oĩs. ℱ. vlti. Si aũt seruus cõis. x. crediderit siue voluntate siue sine voluntate dñorum ⁊ consumant nummi inq̃tiũ cõpetit eis actio. i. vnicuiq; in. v. Nã ⁊ si oẽs nũmos mihi ⁊ tibi centũ crediderꝰ quinquaginta. cuz dicam etiã singula corpora fuerint cõia. vt. ff. eo. l. nã ⁊ si fur. ℱ. vlti. si aũt filiusfa. mutuũ dederit de pfectitio peculio patri querit actio. Sed ⁊ filius agit si mutuauerit viaticulũ suum cũ rõne sit causa studiorũ. vel implorabit iudicis of. patre absente ⁊ eius procuratore. vt. ff. eo. l. cũ filius. ⁊ de iudicijs. l. si longius. ℱ. j. In numeratione aũt omni necessariũ est id agi cõsensu vtriusq; partis vt õhatur mutuum: alioquin nõ nascit obligatio mutui. vnde ⁊ si furiosus numerauerit pecuniã quasi mutuã nõ õhtur mutuũ sed agit cõditione sine cã õ eum in cuius rem pecunia est versa. vt. ff. e. l. si a furioso. ⁊. l. non oẽs. Idemq; ⁊ si tibi pecuniã numero quasi donaturus ⁊ tu quasi mutuã accipias. Nã ⁊ hic deficit mutuũ non tñ agitur cõdi. sine causa; q; scõm voluntatẽ dantis cõsumpti sunt

nūmi.ſz ſi quaſi deponens tibi dedero tu quaſi mutuā accipias: vel q̄ſi mutuā dedi ⁊ tu acceperis quaſi cōmodatam deficit mutuum et locus eſt condi.ſine cauſa.vt.ff.eo.l.ſi ego. Idem qz ſi me ⁊ titiū rogaſti dare mutuā pecuniaz et ego tibi delegaui debitorē meū cum putares eū titi debitorē eſſe. Naz quia pecunia mea.i. mihi debita ad te peruenit bonum et equum eſt vt eam mihi a te reddi.vt.ff.e.l.ſi ⁊ me. Itē et de ſtricto iure vel ſubtilitate iuris contrahīt mutuū ſi ego numero ſponte. Nā ſi pecuniam mihi donares vt eandem tibi crederē nō eſt mutuum ſm ius ſtrictū: ſecus autē de equitate.vt.ff.e.l.ſi tibi pecuniam. Et ex predictis patet quatuor eē ſpecialia in mutuo. Unū eſt vt quis facilius conſequatur dñium etiam ſi res non ſit in conſpectu. Secūdum vt diſcreti? vel petat vel retineat partem ſuam nō aūt in ſingulis cōmunibus nūmis petet dimidiam. ſed petet dimidiā quātū ad numerū. vt.ff. de ſolu.l.cū ſtichus. Tertium vt facilius dicantur cōſumi. Quartū vt difficili? petatur vſura.qz neceſſaria eſt ſtipulatio.lz al's pactū incōtinēti appoſitū pariat actionē vel ſ ſorte vel inuſ

1 ra.vt.j.de vſuris.l. q̄uis.⁊.ff.e.l.lecta. ¶Ciuile a leꝫ autē mutuū eſt qō per chirographū cōtrahitur quando ſpe future numerationis ſcripſi me accepiſſe.et tunc infra biennium non eſt efficax.quia ſi agat creditor repellīt exceptione ſi non probet ſe numeraſſe pecuniā: poſt biennium vero efficax factū eſt. vt etiam naturale mutuū dici poſſit. Nā et q̄dam dicūt bienniuz numerat.vel vt noſtri doctores dixerūt ciuile quidē remanet ſz efficaciā habet naturalis niſi infra biēniū pt̄iū ſit iuri in teſtando.l.in teſtificando exceptionē nō nu.pecu.vt.j.de nō nu.

2 pecu.l.ſi intra.⁊.l.cū vltra. ¶Dak aūt certi cōditio ex mutuo numerāti vel ſtipulanti pecuniā noīe ſuo. Item et ei cuius nomine mutua data eſt etiam ignoranti multomagis q̄ mandati. Si autez reprobet exercitiū nominis datur numeranti vtilis actio.etiā ſine ceſſione. vt.j.e.ſi abſentis.⁊ vt pz ex p̄miſſis. Itē dak directa in eū cui ſuo noīe numeratū eſt: cū ⁊ ī eo q̄ accepit mutuū ſuo noīe accepit nō alterius of.gerēdo.⁊ ideo nō dak actio in eū in cui? rez expēdit pecuniā vel in eū q̄ ſubſcripſit tibi inſtrumēto nec reḡrīt vnde habuit oziginē pecunia. Itē nec liberak debitor incēdio. vt.j.e.l.cū qui.⁊.l.mutuum.⁊.l. non vnde.⁊.l. incendium.

3 ¶Ubi aūt q̄s accipit mutuū gerēdo alterius offi. Et ita creditor dat alicui mutuā pecuniā in alterius vtilitatē. Siquidē is qui accipit gerat officiū ciuitat; tenek ciuitas ita ſi pecunia in vtilitatē verſa ſit: alioq̄n tenebīk ille qui accipit mutuū.vt.ff.e.l.ciuitas. Si autē debitor gerat offi.pri.vt qz tutor eſt vel curator tenek tutor et preterea pupillus.vt plenius de hoc dicemus.j q̄n ex facto tuto.vel curato.pupilli? a le.con.poſſit. Si aūt debitor gerat offi.priuati.qz pcurator eſt ⁊ creditor dat ei pecuniā in vtilitatē dñi aut mandatum eſt creditori directo aut non ſit mandatū creditori directum eſt ⁊ p nunciū tenetur dñs.qz cū eo principaliter eſt ꝯctum ⁊ nō tenetur nuncius.vt.ff.qō iuſſu.l.vlti.in p̄in.⁊.j.qō cum eo.l.ſi ex cōtractu.nuncius eīm gerit vicē epiſtole.vt probak ff.de cōſti.pecu.l.qui aūt.in fi.⁊.l.lz. Si vero p procuratorē directū eſt mandatū ipſi creditori.qō ita fit.vade ⁊ accipe a tali creditore mutuo.x.tenek dñs mandati ꝯria.vt.j.mādati.ſi lkas.⁊ pterea procurator.vt ibidē qz dicit ī ſua p̄ſona celebrauit ꝯctum. Si vero dñs nō dirigat mandatū creditori. Siquidē creditor dat huic procuranti negociū alienū cōtemplatione dñi tm̄.tenetur dñs tm̄ ac.neg.ge.⁊ vtili in ſtitoria.vt.j.de iſti.l.ſi mutuā.⁊.ff.de neg.geſt. l.ſi pupilli.ſ.j. Si vero dedit cōtemplatione procuratoris tm̄ tenek procu.ex ꝯctu ⁊ dñs in ſtitoria. Si aūt de vtriuſq̄ cōtemplatiōe tenek vterq̄ vt dictū eſt.⁊ eſt hoc totū verū de vtraq̄ ack.ſi accipiēs hēbat mandatū a dño negocijs. Si vero nō habet mandatum ⁊ creditor dedit cōtemplatione dñi tm̄.ceſſat vtilis in ſtitoria et datur actio neg.ge. Si ille in dñi vtilitatem vertat vel incipiat vertere pecuniā.vel caſu pereat.vel dñs ratū habeat.ſicut ⁊ in ſequēti caſu dicek. Alioquin ꝯ ſicut ⁊ ſeruo accipiēte pecuniam ceſſaret vel darek actio de in rem ver. Nā tunc datur actio hoc de in rē ver.vt.ff.de in rem ver.l.q̄ ſi ſeru?.ſ.j.⁊.ſ.vnde recte. Si vero dederit cōtemplatione accipientis tm̄ tenetur ipſe tm̄ ⁊ non dñs niſi in rem ſuā procedat pecunia vel ratū habeat.vel cū in eo procuratorem cōſtituat.vt.j.q̄ cū eo qui in alie.po.eſt. l.ei qui.in fi.⁊.j.e.l.eū.⁊.ſ.ſi tu.vel cu.l.pe.⁊.j. de exercito.⁊ inſtito.ſi mutuā. Si aūt vtriuſq̄ cōtemplatione tradidit tenek vterq̄ p̄out.ſ. dictū eſt ⁊ diſtinctū.vt.ff.de neg.geſt.liberto. primo rñſo.⁊.l.ſi pupilli.ſ.j.eo ſaluo q̄ datur qñq̄ vtilis inſti.⁊ ſi expreſſim mandatū nō in-

4 teruenit.vt.ff.qō cum eo.l.vlti. ¶Illud notandum eſt q̄ qñq̄ off.credentis mutuū impedit mutui obligationē.vt ecce preſes prouin.mutuam pecuniā dare ⁊ fenus exercere prohibeā. Idē ⁊ in officialibus eius tpalibus: perpetui eīm non prohibenk mutuū dare fenebre pecu-

b niam exercere: vt.ff.e.p̄licalib?.⁊.j.e.l.eos. b Exer Item qñq̄ of.accipientis mutuū impedit mutui obligationē: vt ecce qui in prouincia verſa de bali tur iudici eiuſdē prouincie fenebre pecuniam l. quiſq̄ mutuare prohibek videtur eīm quaſi empto: j.eo.tit. legū ⁊ prouincie. Unde ⁊ iudex ⁊ creditor exilij

5 damnanꝫ pena. Idē in collectario di qui honoris preciū dederit ambienti.vt.j.e.l.quiſquis. Eſt aūt collectarius q̄ emit honorē vt ex honore vel dignitatis empte occaſione multa colligat ⁊ cōgreget ⁊ in decuplū vendēdo ſnīas et alia iudicis officia ⁊ ideo damnak ī quadruplū et in exiliū.vt in autē.vt iudices ſine quoquo ſuf.ſ.cogitatio.⁊.ſ.eos.in fi.⁊.ſ.ſi quis autē. Ab his aūt qui ſibi nō ſunt ſubditi preſes pōt ſumere mutuū.vt.ff.eo.l.p̄ſidis.ſ.p̄ſes.vel fo te a ſubditis accipit in publicā vtilitatē nō in

6 rem ſuā.vt.ff.e.l.ciuitas. ¶Itē ⁊ in mutui obligatione ꝯuenda ⁊ in quolibet ꝯctu celebrādo.

a Ciuile. Vide ia ſo. in. l. ij.ſ. j. ff. ſi cer.pe. ⁊ ibi ēt p deciū de ciuili vnitus in re collectis

ꝺstingue vtrũ fiat sup minore summa libra auri aut super maiore. si sup minore sufficiũt duo testes ad plenã ꝓbationẽ siue peritus litterarum cõtrahat siue imperit⁹ siue in scriptis siue sine scriptꝭ ꝺtrahaℓ. ⁊ hoc est qꝺ ꝺicit in auℓ. de instrumẽtorũ caute. ℓ. vlℓ. vt non de rebus exiguis ⁊c. Si super maiore sed forte speciale est in solutione debite in scriptis vt exigant. v. testes vel scriptura publi. ⁊ si summa sit minor libra. Nec est ibi cõtractus sed solutio. vt. j. de testi. testiũ. ⁊ autẽ rogati. vel illa determinaℓ per hanc. Si sup minore. Siquiꝺẽ imperit⁹ litterarum cõtrahat ⁊ in scriptis exigatur. v. testes inter quos exigitur tabellio ⁊ oẽs subscribere debent cum ipso cõtrahẽte vel ꝓ ꝺtrahẽte subscribit vnus testiũ vel premittet signũ contrahentis. vt in auℓ. de instrumentorũ cau. ℓ. ops. Si vero imperit⁹ sine scriptis cõtrahat in maiori summa exiguntur tres testes. vt in auℓ de instru. cau. ℓ. j. ⁊. ℓ. sed ⁊ si instrumẽta. Jn eo ꝙ ꝺicit adhibeatur similiter testiũ ex scripto presentia. cum autẽ perit⁹ ſarum cõtrahit in maiori summa siue in scriptis siue sine scriptis exquirũtur tres: vt in ꝓdicto ti. Et fit extimatio vel examinatio q̃ forte ꝺicit cõparatio priuatarum litterarꝫ si priuata interesserit scriptura ita demũ si supersint testes nec exigitur eorũ subscriptio. Sed si subscripserint exigit vt veniant ⁊ propꝛijs subscriptionibus attestentur vel si non subscripserint exigitur vt veniant et attestent ꝙ eis presentibus confectũ est documentum ⁊ ita collatio iuuatur augumento testium. Et in hoc casu põt loqui autẽtica que signata est. j. de fide instru. ad hoc si cõtract⁹ ⁊c. vt in auℓ. de ĩstru. cau. ℓ. j. ⁊. ij. ⁊. iiij. Vbi añt publica facta mihi est scriptura si ꝓbetur de eius fide per tabellionẽ ⁊ eius ministrũ et per eum per quẽ numerata est pecunia vel per solum tabellionẽ non est locus vel opus cõparationis vel cõparatione. Si vero non supereſt tabellio sed minister ⁊ annumerator fit cõparatio ſarum tabellionis ⁊ signorũ vel notariorꝫ ad plenam fidem subscribentiũ ⁊ non subscribentiũ. Jtez minister q̃ scripsit debet venire ⁊ annumerator vt testificẽtur in casu ⁊ tam ex collatione ꝙ testibus causa fidẽ habeat. Sivero nec tabellio nec minister nec annumerator veniat tabellionis subscribentiũ fit cõparatio vt ita ex pluribus cõparationibus tam cõplectiõis ꝙ subscribentiũ aut cõtrahentiũ vna quedã colligat et efficiat fides. ¶ Jn scriptis[a] añt cõtrahi ꝺico qñ id agitur vt aliter nõ valeat nisi scriptura fiat sicut innui videt in auℓ. de instru. caut. ℓ. ⁊ hic ꝺicimus in instrumẽtis ex scripto ꝺfectis. et. C. de fide instru. l. cõtractus. in prin. vbi ꝺictio in scriptis fieri placuit nec alibi inuentus expreſſium: tũc eñ cõtractus vel charta ꝺicitur cõfici ex scripto cum id agitur ne teneat nisi facta scriptura vel aliter. vt notℓ. j. de instru. cau. ⁊ si. ℓ. vlti. Et hoc in vrbe. Jn agris autẽ vetera iura seruãtur. vt in auℓ. de instru. per totũ tit. in nouella. eo. ti. que sunt illa vt in omni summa sufficiant duo testes nisi vbi cõtractus chirographario instrumẽto initus est vltra quinquaginta libras auri vbi tres exigũtur. vt. j. e. l. vlℓ. ⁊. ff. de testib⁹. vbi numerus. ¶ Datur añt certi ꝺictio[b] de mutuo intãtũ quantũ est datũ non vltra. Nam si tibi ꝺedero. x. aut. xj. ꝺebeas non ꝺtrahitur ipso iure obligatio nisi in. x. nec enim re potest cõtrahi obligatio nisi inquantum datũ est quod enim superfluũ est nec tãꝙ sors potest peti vt ꝺictum est nec tanꝙ vsura. quia vsura fenebris pecunie citra vinculũ stipulationis peti non potest licet alꝫ pactum in rei traditione appositum pariat ac. prℓ. ver. etiam in mutuo qꝺ cõtrahitur mẽsura vel ponderevel nũero vt ꝺictũ est. vt. ff. ꝺe pac. si ter. x. ⁊. j. ꝺe vsur. l. ꝙuis. ⁊. l. frumenti. Si tamẽ ꝺata essent. x. vt reꝺꝺãtur. xj. non cõtrahitur obligatio amplius ꝙ in. x. vt. ff. eo. l. rogasti. ℓ. si tibi. nec venit vsura eius qꝺ datũ est in mutuo: etiã si ꝺebitor fuerit in mora vel lit. cõte. fuerim. vt j. ꝺe ꝺi. inꝺe. l. j. Pla. tñ hic ꝺixit venire vsurã post lit. cõte. ¶ Est añt hec actio ciuilis sicut et oẽs cõꝺi. heredib⁹ añt ꝺatur ⁊ in heredes ⁊ ppetuo sicut ⁊ oĩs ꝺditio. Jtẽ stricti iuris est. sicut ⁊ oĩs ꝺditio. Famosa nõ est sicut ⁊ nulla ꝺditio etiã si cõpetat ex turpi causa vt furtiua ꝺditio granat tñ opinionẽ alicui⁹ apud bonos ⁊ graues. vt. ff. ꝺe act. ⁊ obli. l. cessat ⁊ ꝺe obseq̃uijs liber. l. honori. ¶ Jllud notandũ est ꝙ licet quis tanꝙ accepturus pecuniã spopõꝺerit creditori futuro tñ habet in potestate sua ne accipiendo pecuniã se obliget. vt. ff. eo. l. qui pecuniam. Jtem notandũ ꝙ creꝺitor accipiendo non iꝺoneum pignus sibi nõ preiuꝺicat. vt. ff. eo. l. creꝺitor qui non. ⁊. j. eo. qui pro mutua.

¶ De suffragio. 3

Supra de reb⁹ creditis ggaliter rubricã posuit ⁊ ꝙ aꝺuocato ꝺebeℓ a suo clĩẽte sub eo nomine ⁊ eaꝺem generali cõꝺitione de qua. s. ꝺiximus cõcluꝺitur. ideo ponit ꝺe suffragio. Vñ videndũ quiꝺ sit suffragiũ: et qñ ⁊ quo iure petaℓ. ¶ Suffragiũ qñq̃ ponit pro salario qꝺ ꝺebeℓ aꝺuocato. qñq̃ ponit ꝓ ipo patrocinio. ⁊ ppie qꝺ ꝓstat aꝺuocat⁹. ¶ Petit añt salarium cum ante litem inchoatã vel post litẽ finitam est ꝓmissum. pendẽte eñ lite facta promissio nõ tenet. s. ꝺe postul. l. qꝺquis. ℓ. ꝓterea. et ꝺe varijs ⁊ extraor. cogni. l. j. ℓ. si is cui. ꝙ intelligo si fiat ꝓmissio ꝺe augẽꝺo salario. ſ si añ nõ erat ꝓmissum satis intelligo ꝙ etiã post lit. cõte. põt constitui. ⁊ sic intelligimus. s. ꝺe postul. l. quisquis. ⁊ ar. s. ꝺe consor. eiusꝺẽ lit. l. ij. Jtem petit cum non ex eo sup quo litigat certam partem sibi ꝺari paciscitur. vt ꝺixim⁹. s. ꝺe postul. Jtez petit salariũ si est, infra. c. aureos. secus si vltra. cõputatur in. c. aureos etiam id qꝺ noie palmarij. i. victorie est promissus. puta ita si vicero preter salariũ tuum ꝺabo. x. vt. ff. ꝺe varijs ⁊ extraor. cogni. l. j. ⁊. ℓ. et si noĩe. ⁊. ℓ. licita. ¶ Porro illuꝺ queri potest si plura fuerint capitula et in vno vincit et in altero suc-

a Scri
. Vi
. frã
e'are
osi.
j. in
ol.

b Condi tio. Viꝺ iaso. ĩ. l. certi con ꝺitio. in ſ. j. ff. si cer. pet.

BIU Cujas

cubuit.an ꝯ noīe palmarij ꝓmissum est in totum vel pro parte peti debeat.& forte in totuꝫ quia verum est eum vicisse. Similiter ¶ queri potest an debeatur.& si nō vicit sed transegit.& puto posse quasi vicerit vel quasi ꝓ eum steterit quominus vincat. Item petitur salariuꝫ cū prestitum est patrocinium vel ꝓ aduocatū non steterit siue agatur cum aduocato siue cum hrede eiꝰ.vt.j.de cōdi. ob cau.l.aduocationis.& 8 de var.& extraor.cog.l.j.ff.diuꝰ seuerus. ¶ Petitur aūt salarium tribus modis vel conditione certi si certum fuerit promissum vel ex stipulatio.act.si in facto consistit quod est ꝓmissum vel conditione ex lege vbi nudo pacto tm̄ nō per stipulationem est promissum.vt in hac l.dicit.j.responso.vel offi.iudi. inspecta facundia aduocati.vt.ff.de variis & extraor.cog.l.j.ff.in honorarijs.porro per hanc.l.que est in hoc ti. nō sufficit ꝓmissum esse salarium in re īmobili aliter mobili sed opꝫ scripturam interuenire & dico ꝙ sufficit vna scriptura si etiā due exigūtur lꝫ quidā ōdicant ꝓ quedam vba huius legꝫ aliter nō locum hꝫ petitio sed nec valet etiam 9 traditio.vt.j.e.l.j.ff.lꝫ & si q̄d.& ff.ꝙ si. ¶ Illud extra queri pōt quādo salarium debeat pstari. Et dico etiam aī cām finitaꝫ.vt.ē.de iudi.l.ꝓperandum.ff.in honorarijs.licet & in.l. ista vi

a Cōtra a deatur īnui. ōrium[a]. Itē potest queri an ꝓ salario vno etiā in causa appellationis debeat pstare suffragium quod nō puto ne sic in infinitum teneaī.ar.ō.C.de rebus creditis.l. aūpe. Item & posse queri an cogatur exire ꝓuinciaꝫ si dicatur ꝙ in causa appellationis tenetur eū defendere & non puto.vt ar.ff.de procur.l.sed he persone.ff.non solum.

¶ De ꝓhibita sequestratione pecunie 4

Decrederet aliqs debitorē q̄ ex quolibet ōctu cōuenīt conditione ad pecuniam soluēdā esse compellēdū vt faciat sequestratione pecunie que est in litē ponit de sequestratione ꝓhibita pecunie. vt nomen pecunie ponaī ꝓ specie vel ꝑtitate q̄ est iu obligatiōe.vt.j.de consti.pec.l.pe.lꝫ ali. ar. 10 ponaī.stricte:vt notauiꝰ.ē. si cer.pe. ¶ Est aūt sequester ille apud quē plures cē rez de q̄ cōtronersia ē deposuerūt dictꝰ ab eo ꝙ occurrēti & q̄si sequēti eos ꝓmittit res.vt.ff.de ver. 11 si.l.si seq̄ster. ¶ Seq̄stratio[b] aūt ōr ipa sepatio rei vl possessiōis. Interī ei cū res apō seq̄strū ē nec possidet actor nec possidet reꝰ. nisi b actuꝫ esset in seq̄stratiōe.vt custodie cā tm̄ fiat depositio.vt.ff.depositi.l.lꝫ.j.rūso.& ff.j.& de acquirē.l.interesse.si q̄ ex quolibꝫ ōctu pecunia postulatur sequestratiōis necessitas conquiescit. oportet em̄ debitorem conuinci primo.& sic ad solutionem pulsari. Ex voluntate autem par 12 tiū fieri sequestratio pōt vt ptꝫ ex ꝓmissis. Itē fit quandoq̄ ex necessitate si de re mobili sit cō trouersia & persona rei sit suspecta quod cum ea fugiat.vt.ff.de of.pfi.l.se.cō.ff.vlt.& ff.q̄ statis.cog.si fideiusso.ff.vl.& j.de agri.& cēsi.l.liti

b Seq̄stratio.

bus.sic etiā q̄nq̄ seq̄stratio de re mobili vel īmobili. q: persona est suspecta qō depopulet & infruct⁹. vel ꝙ rem sit dissipatura.vt.ff.ſo. ma.si mater cum dotez.ff.sinautē in senissimo.& ff.de.ap.l. impatoꝛ.fit & q̄nq̄ ꝓpter ꝓtumaciā nō cauētis pracde collatōe facieda.vt.ff.de colꝓ.bo.l.j.ff.si sup. fit etiā q̄nq̄ ꝓpter cōditionē psone.vt si seruꝰ de possessiōe seruitutis ꝓclamet in libertatē.& contra eū ꝓnunciatū est.fit e m̄ seq̄stratio rerū mēti earum de q̄bus dubitaī sint dñi an eius q̄ dicit se liberū.vt.j.q̄bus ad li.pcla.nō li.l.vlti.et de asser.tol.l.j.ff.super peculio.

¶ De conditione indebiti. 5 seq̄stra

Sicut mutuum de quo dictū est re ꝓtraditā ita & in indebito cōtrahit obligatio re. vt instit. qui.mo.re.cōtra.ob.ff.is quoq̄. Et ideo ponit de condi.inde. Videndū ergo quot modis aliq̄d dicaī indebitū: & q̄n hec cōditio locū habeat. Et ex q̄bus causis cesset: cui deb & 13 in quē: & inq̄ātū: & qualis sit actio. Dicit autē indebitū q̄nq̄ iure ciuili & naturali & de hoc cui libet lꝫ videre exemplū. lꝫ et poni hic pōt in eo ꝙ sub cōditione debeī quā esse ex titurā nō est ergo certū.vt.ff.de ẏbo.sig.cedere.et.ff.eo.sub condi. vel si vsure vltra duplum ꝓmittaī vel aliud cōtra.l.vt.ff.eo.l.si non sortē.ff.pinde.et C.de pac.l.pacta q̄.vel si nesciens emerim rem meā.vt.ff.eo.l.seruū meū inscies. nisi gra possessiōis.vt.ff.de ōhē.emp.l.siue.& l.si in emptione.ff.rei sue. Q̄nq̄ iure naturali tm̄.vt si spe future nūeratiōis scribo me debere ꝙ nō est nūeratū.nec biēniū est elapsum.vt dixiuꝰ.ē.si cer. pe. Idē est & q̄icunq̄ debeo ciuiliter & naturaliter & creditor facit pactū de non petēdo tollit eā naturalis obligatio tm̄. & remanet ciuilis. vt.ff.de solu.l.stichū.ff.naturalis.& īnsti.de exceptionibus.ff.ꝓterea. Idēq̄ & si debitor legat in testō liberationē. vt.ff.e.si nō.ff.adeo. In ꝓmissis aūt casib⁹ soluta talia indebita repetunt ꝓ cōdi.inde.siue ꝓ ignorātiā facti etiā nō ꝓbabilē. vt q: errabat q̄s in facto suo.vt.ff.e.l.lꝫ si me pu.& l. elegāter.j.rūso.& de iur.& fac.igno.l.plurimū. siue per ignorantiā iuris soluaī. q: ignorantia iuris nō debet alicui nocere in dāno vitādo.vt j.de nō nu.pecu.l.si quasi.& l.pe.& de ōdi.ex le. l.vlt.& ē.de pac.dubitari.& ff.e.l.q̄ exce.ff.vlt.& l.si q̄s iurasset.& l.cū is qui.ff.j.& l.fideiussor.et de iur.& fac.igno.l.aūpe.& l.iuris igno.& de iu reiurā.l.vlt. ¶ Q̄nq̄ est īdebitū aliquid iure ciuili tm̄ & debitū naturali.et de hoc multa possunt notari exempla. vt ecce seruus obligatur de iure naturali cuilibet & eadē obligatio naturalis remanet post manumissionē. & eodē iure quilibet pōt obligari seruo. Sic & naturaliter obligaī pater filio suo fa. et filiusfa. suo pri.vt ff.eo.l.naturaliꝰ.& l.frater a fratre.ff.q̄stitū. Itē & qui cā transactiōis ꝓuenit se actori datuꝫ pecuniā:vt recedat a te naturaliter quidē obligatur nō ciuiliter nisi interuenerit stipulatio. vt ē.de trasac.l. siue apud acta.& de pac.l. cū proponas.& ff.eo.l.si id quod. ¶ Item & naturalis

BIU Cujas

obligatio est in legatis relictis in testamento minus solēni: vel etiam solēni. Si tamē ea per falcidiā diminuātur. Nam quatenus diminuī tur p falcidiā indebita sunt iure ciuili: debita autem iure naturali. vt. ff. eo. l. fideicōmissum. ¶Item ⁊ naturalis tm̄ obligatio est ⁊ in contractibus innoīatis cū nec ꝑ stipulatione nec ꝑ rei interuentu sint vestita. vt. j. de re. per. l. ex placito. Item ⁊ naturalis obligatio est in pupillo ꝓximo pubertati paciscēte cū alio. Nam si esset infans vel infanti ꝓximus nec naturaliter obligaretur. vt. ff. e. l. quod pupillus. ⁊ de actio. ⁊ obli. l. pupillus. ⁊ de noua. l. j. ſ. vlt. In talibus autē debitis naturalibus si fiat solutio per ignorantiam iuris cessat repetitio. Si autē fiat per ignorantiā ꝓbabilē repetitio locum habet. secus si fieret per facti ignorantiā nō ꝓbabilē. vt. j. ad leg. fal. l. error. ⁊. s. de iur. ⁊ fac. igno. l. cū quis. ⁊. ff. de iur. ⁊ fac. igno. l. pe. ſ. sed facti. ⁊. ff. eo. l. fideicō. Idemq; dico in pupillo soluēte debitū naturale. Nā ſm predicta denegat repetitio ei de iure cōi. Unde ⁊ talis debiti patitur cōpensationē. vt. ff. de neg. ge. l. iij. ſ. pupillus. ꝙ nō fieret si solutum repeteret iure cōi. vt. ff. de compen. l. quēcunq; ſ. tamē dixit ei de iure cōi dari repetitionem. arg. eius qđ legit. ff. ad treb. l. si eius. per quā legē totū cōtrariū dico. ⁊ ipsam in eius caput retor queo: nec enim ibi tractat de in integ. resti. sed de restitutione hereditatis que fit ex treb. se. con. Item nec facit ꝓ eo qđ legitur. ff. e. interdū. persona em̄ pupilli ⁊ furiosi facit locū repetitioni: quia si extat ꝓcunia soluta repetitur per rei vē. Si aūt cōsumpta sit pecunia soluta a pupillo: cedit insolutū debiti naturalis: nec repetit nisi iuuet pupillus beneficio in integ. resti. vt. s. si aduer. so. l. indebito. ⁊ pupillo petēti in integ. re. nō puto obsti posse cōpensationē naturalis debiti: licz aĺs cōpensatur naturale debitū: qr̄ ſm hoc nō patrocinaret ei in integrū re. Furiosus aūt ⁊ ꝓdigus consumptā pecuniā repetēt: ⁊ cōditione sine causa: qr̄ nec intelligūtur voluisse soluere siquidē in negocijs ℈hēdis alia causa est furiosor̄ alia pupillorū. vt. ff. de neg. ge. l. in negocijs. Est ⁊ q̄dā naturalis obligatio q̄ non ℈hit vi pacti: sed naturali ratione ꝓpter bñficiū manumissionis collatū in seruū: vt ecce libertus debet patrono obsequiales opas etiā sine impositione aliqua si libertus credat eas deberi vi pacti ⁊ soluat repetere non pōt: maxime qr̄ ⁊ si nō soluisset tm̄ indi. of. posset cōpelli ad eas prestādas. Idēq; ⁊ si libertus soluerit alij delegatus a patrono in fabrilibus aūt vel artificialibus opis quas non pepigit se datur̄ libertus si eas soluerit patrono credēs se ei eas pepigisse locū habet repetitio non opan̄: qr̄ nō p̄nt eedē reddi. Nā ⁊ si eidē ⁊ ab eodē exhibeātur sunt tm̄ alie: qr̄ plerūq; robur hois etas tpis oportunitas naturalē mutāt cām operan̄: ⁊ ideo nec quis volēs reddere pōt: sed q̄ti patronus erat conductus operas. vt. ff. eo. l. si nō sortē. ſ. libertus. ⁊ de prescrip. ver. l. penul. ¶Est ⁊ alia naturalis obligatio que nō ℈hit vi pacti. Nec agit ex ea sed naturali quadā ratione qua mouet aliquis ad benefaciendū sūo benefactori vt ecce ad remunerandū vel ad antidota quis obligatur. vt ff. de petiti. here. l. sed ⁊ si. ſ. consuluit. ⁊ hoc nō ℈hibet donationē. Nā ⁊ qui remunerat donat. Sed secus in supradictis naturalibus obligationibus. vt. ff. de donatio. l. iure. ſ. si quis. sed ⁊ hoc forte nō ℈hibet cōditionē indebiti si credēs me ꝓmisisse donare tibi donauerim. vt. ff. e. l. damus. Est autē qñq; aliquid debitum iure naturali ⁊ ciuili: sed indebitū exceptionis ope circa qđ distingue erat exceptio temporalis an perpetua. si tēporalis cessat repetitio. vt. ff. e. l. in diē. ⁊ ideo etiā maritus qui habet ꝓuilegium vt condēnetur inquantū facere potest si soluat nō repetit. vt. ff. e. l. nā ⁊ marit⁹. Nec em̄ verisimile est ꝙ maritus et heredes eius semper sint inopes vt non possint soluere et forte cessat qr̄ videtur renūciasse ꝓuilegio soluēdo sponte: ⁊ hac rōne cessat repetitio vbi promisit me daturū cum moriar. Idēq; si cōditionaliter protulerim me daturū si moriar cum em̄ cōditio oīno sit extitura in diē incertū videor ꝓmisisse. vt. ff. e. l. nā si cū moriar. ⁊. l. ꝙ si sub condi tione. Idēq; ⁊ si promiserim siue nauis venerit ex asia siue non venerit alterā em̄ earū cōditionū certum est extiturā sic ⁊ dico ℓz plerīq; dixerint in contrariū ⁊ si debeo pure ⁊ idē ꝓmitto nouandi aīo sub conditione: quia certū est aīo me debiturū. Secus si qđ debeo pure alius tibi ꝓmittit nouādi aīo sub conditione hic enim quilz vestrū soluēdo repetit qr̄ nō est certū euz qui soluit pecuniā debiturū. vt. ff. e. l. iul. Si au
a tē est ꝓpetua exceptio q̄ cōpetit mihi ⁊ ī odiū[a] agētis. vt mace. se. cō. solutū nō repetit. Idēq; ⁊ si absoluto debitori per sñiam a creditore cō sequa petat exceptio rei iudicate de iure cōi rigore. cuz naturalis em̄ sit pest obligatio q̄ inhibet repetitionē. vt. ff. e. l. iudex. ⁊. l. iulia. vbi aūt cōpetit ꝙ iste i. l. mihi exceptio ꝓpetua fauore. i. priuilegio meo q̄ se ōbe solutū repetit. vt. ff. e. l. qui exceptiōe. Si autē re. post dubiū est vtrū exceptio sit perpetua an tpalis alios ibi pro eodē habeat ac si esset perpetua. vt ecce de beo tibi pure ⁊ paciscer̄ mihi de nō petēda pe cunia donec titius fiat cōsul. pōt em̄ eē ꝙ fiet cōsul. ⁊ tūc demū cōueniar ac si ꝓmisissem tibi si titius fiet consul. vt ita ista duo sin. t propor ditio. ob mitto pure ⁊ tu paciscer̄ de non petendo do nec titius fiat consul. et in vtroq; casu solutum interim repetitur: sic et assignantur alia duo proportionalia promitto tibi post pascha vel promitto pure et tu paciscer̄ de non petendo vsq; ad pascha. et in vtroq; solutum non repetitur: quia in diem debitum est. Posset autem esse in superiori casu exceptio perpetua si titius moriatur anteq; fiat consul. vt. ff. e. suf ficit. Est ⁊ quādoq; aliquid indebitum nisi prestetur cautio vel nisi deducatur expensa vnde datur cōditio. vt. j. eo. q̄ exceptiōe. ſ. si pars. ⁊ de leg. j. domos. ⁊. j. de solu. etiam certa. et de verbo. obli. inl. ſ. j. ⁊. j. eo. si quis cuz a fideico.

a Ødiū.

in glo. j. ff. de conditio. ob causam.

BIU Cujas

a Cessat Vide Jaso. & decium in rubri. ff. de cõdi. indebi.

a ¶Cessat aũt hec actio quia ille qui soluit indebituꝫ scit esse indebitũ ꝙ soluit adeo vt soluat ea mẽte nõ hoc expresso sed tacite in mente retento vt postea repetat denegat ei repetitio. vt.ff.e.l.j.& l.si is qui ppetua.& l.si nõ sortẽ.ſ. indebitum.& ſ.qui filio.in fi.ſ.nã donare videtur:cuius eẽ dati per errorẽ repetitio est: eiꝰ consulto dati est donato.vt.ff.de reg.iu.cuius impuberis.tñ scia non preiudicat ei cum nihil scire de facto vel iure intelligatur.vt.ff.de iur. & fac. ignoran.l.vlt. Idem & impubere habente curatorẽ.Adultus aũt qui nõ habet curatorem adiuuabit restitutione.vt.ſ.de in integꝝ resti.mi.l.si curatorẽ. ¶Item nec illud pretermitto.quia quandoq; sciens indebitũ soluo & repeto.qꝛ gra alterius rei solui ꝑ putabã me debere: vt ecce falso credo me debere sortẽ & vsuras soluo.nec eẽ video:sciens indebitum soluisse.vt.ff.e.l.si nõ sortem.ſ.si quis falso.titubatio aũt que media est inter sciam & ignoratiam nõ impedit hãc acti. vt.j.e.l.pro dubietate. ¶Itẽ cessat hec actio ꝓpter auctoritatẽ rei iudicate. Nam & si condẽnatus sum soluere cũ nihil deberem & soluero nõ repeto.vt.j.e.l.j.ni si tu falso scienter aliq̃d allegasti.& ita ꝺ me obtinuisti. Tũc eẽ restituar i integ.ꝺ te ex gñali clausula.vt.ff.de iudi.si pretoꝛ.vel agam ex ꝑcedenti contractu puta cõmodati vel depositi cõtraria actione.cuꝫ iusta causa deducta sit ad iniustã eo ꝙ tibi rei solui extimationem & eadem res postea ad te peruenit.vt.ff.de cõdi. si ne causa.l.ij. ¶Item & iusiu.impedit hãc acti.si me deferẽte iurasti tibi deberi cũ nihil deberẽ & soluerim. vt insti.de act.ſ.item si quis postulante.& hic plenius diximus.ſ.de iureiu. Item & transact. impedit hãc acti.vt si me de iure nõ poteras ꝓuenire & vt desisteres a lite dedi tibi partem eius ꝙ petebas.vt.ſ. de trãsac.l. ij. ita tamen si tenuit transactione vt qꝛ credebas te de iure agere posse.Si sciebas aũt te agere nõ posse de iure & ita per calũniam insistebas trãs actio nulla est.& repetitio dabitur.& agi poterit acti.in factũ ex edito de calũniatoꝛibus qꝛ dedi tibi pecuniã ne mihi faceres negociũ per calũniam.vt.ff.e.l. in summa. & de calũnia.l.j. Nec obstat qõ legit.ſ.de plus pet.l.j.qꝛ ibi facta fuit trãsactio sup dolo per dolũ.hic aũt super re p dolũ.vel illud cũ hac determinatione est intelligendũ ne transactioni obsiciatur dolus adhibitus in eo qõ plus petijt sed adhibitus in eo quod dolo trãsegit. ¶Porro rei dolus.i.si per calumniam resistat actoꝛi nõ vitiat transactionẽ quo minus teneat mero iure immo dico eã seruandam in ciuili cã. In criminali aũt que irrogat penam sanguinis idem:si aũt nõ irrogat penam sanguinis reus habetur p confesso.vt.ff.de pẽnarica.l.vlt.& ſ.de trãsac. diximus.hic nisi reus ꝙ resistit per calũniã sub trahendo actoꝛi instrumẽta dolo inducat eum ad trãsigendũ.tunc eẽ etiã i ciuili cã trãsactio tꝫ:sed actoꝛi si supest ei vet⁹ actio dabiꝫ replicatio doli aut si nõ supsit ei vetus actio dabiꝫ ei actio de dolo.vt.ſ.de transac.l.sub pretextu

2

instru. Roglerius tñ dixit indistincte nullã esse trãsactionẽ nisi ꝙs p calũniam insistit: vel resistit.vt.d.l.in ſũma.& ff.ad tertu.l.j.ſ. fi. Sꝫ vt liquet ex predictis distinguendũ inter insistentem & resistentẽ.Censeꝫ etiã qñq; trãsactio nulla ꝓpter auctoꝛitatẽ rei iu.i.si certũ est esse iudicatũ neutra partiũ hic diffitente nec in aliq̃ remedio transactionis põt attentari snĩa. vt ff.e.l.elegãter.ſ.si post.& de trãsactio.l.& post. & l.post rem. Põt eẽ esse ꝙ reus dicat actoꝛi inueniã tibi.v.vt remittas in alia que continẽtur in snĩa. Idemq; & in transac alimentoꝝ ꝺꝛ. vt.ff.e.l.eleganter.ſ.item si.quod ergo solutũ est ex transac.tali que nulla est ipso iure tanq̃ indebitũ solutum nõ remanet solutum in cãm in quã est solutum sed conuertitur solutio indebitum qõ erat ex snĩa vel in alimentariã causam.vt.e.l.ꝺꝛ.& licet quantũ ad transac.irritandam ita accipiatur res iudicata vt dictũ est.tñ ve põt dici res iudicata si appellatũ sit.vt.j.de ap.l.litigatoꝛibus. Item cã pietatis ꝺ facit cessare hanc actionẽ. Ecce eẽ si mulier credat se tis pro dote obligatam aliquid dederit nomie do ꝺ. tis pro alia solutum repetere nõ potest subla ta eẽ falsa opinione reliquitur pietatis cã: ex qua solutum repeti nõ potest.vt.ff.e.l.cum is. & ſ.si mulier.nisi in casu cũ pater filiã exposuit: & ille ꝙ eã sustẽtauit desiderat eã coniũgi filio suo pater aũt resistit:& iõ reddit expẽsas ei.vt j.de nup.l.pẽm. Item cessat hec actio si soluã indebitũ ex sua cã que crescit per inficiationẽ. vt.j.e.l.ea que.quasi videar ꝺfiteri me dãnum dedisse quod ab alio datũ est. Nã si a nullo datum est nõ impediar repetere sicut nec mihi ꝑ iudicaret cõfessio.vt.ff.ad.l.aquil.l.inde neracius.ſ.vlt.cũ lex illa ea que dicat ignoratẽ superiori casu repetere nõ posse:forte non distinguetur ignorauit ius an factũ.ar.ff.vt in posse.l.j.licet quidã dicãt ignorantẽ ius repetere nõ posse:sed ignoratẽ factũ posse repetere:vbi aũt soluit indebitum ex ea cã que a principio penalis est nõ inhibetur repetitio.vt.ff.e.l.eleganter.ſ.vlt.& insti.de act.ſ.sed furti. ¶Item impedit hãc act.debitum ab alio cuius nomine tibi creditoꝛi solui. vt ecce aliquis credidit se heredẽ esse & soluit creditoꝛi hereditario vel legatario si quidẽ soluat nõe defuncti vel nomine hereditatis nõ repetit ab eo cui soluit.& hoc est qõ ꝺꝛ.ff.eo.l.repetitio.nulla est ab eo q̃ suũ recipit pmittit tñ ei detrahere de here. vt ſ.de pe.here.l.de hereditate.si aũt soluerit nomine suo ꝓ.ſ.adiecto: qꝛ credebat se obligatu repetitur ab eo cui soluit ꝓpter illã regulã & si is qui accepit debitum accipiat tñ si is qui dat nõ debitum dat repetitio competit.vt.ff. eo.l.si pene causa.ſ.j.si autem nõ sit soluendo is cui solutum est permittitur bonefidei pos. ex hereditatis retẽtiõe rerũ hereditariaꝝ sibi ꝺsulere.vt.ff.de pe.here.l. ꝙ si possessoꝛ.& hoc etiã pleniꝰ explicauim⁹.ſ.de pe.here. Idẽ etiã põt assignari in ꝓcuratoꝛe q̃ noĩe dñi soluit debitũ:nec eẽ repetitur. vt.ff.eo.l. si ꝓcuratoꝛ. Idẽ & ꝺnio potest assignari in ꝓcuratoꝛe credi-

BIU Cujas

toris cui ꝓcuratori soluo qđ debeo creditori. Nam ⁊ hic cessat cõdi. inde. qz licz nõ esset pecunia debita ꝓcuratori: erat tñ debita creditori cuius nolle solui hoc: tñ hoc est cum quis soluit alicui debitã pecuniã nolle creditoris cõsideratio habẽda est vtrũ is cui soluit sit verus ꝓcurator: nec desijt esse vel adiectus in stipulatione an fuit ꝓcurator: sed desijt esse an nullo tpe fuerit ꝓcurator. In primo casu contingit liberatio adeo: vt si soluã adiecto in stipulatione inuito creditore contingit liberatio: nisi creditor sit primo litẽ cõte. cõtra me. vt. ff. de solu. l. vero. ⁊. l. si ita stipulatus sim. ⁊ l. aliud. ⁊ insti. de inuti. stipu. ℣ si ꝙs alij. Vbi añ fuit ꝓcurator ⁊ desijt esse: siquidẽ sciã creditorẽ reuocasse mandatũ nõ liberor: nec tñ repeto qz sciens solui indebitũ. Si añ ignoro reuocatum esse mãdatũ: ⁊ ille cui soluo accipiat pecuniã bona fide. i. vt dño referat eam dici põt me liberatũ ipso iure. ⁊ ꝙ eũ licz falsum ꝓcuratorẽ queratur dñium creditori qđ est notabile ꝓpter precedẽs mãdatũ: licz sit finitũ: vt alꝫ notari solet. vt. ff. de re. iur. semper q̃ nõ ꝓhibet. ⁊ ꝙ empto re. l. ij. ℣. si a furioso. si añ accepit pecuniã aio intercipiẽdi eã nõ sum liberatus ipso iure: sed ꝙ exceptionẽ: qz iusta ignorãtia solui. si tñ ante cõditionẽ furtiuã mihi cõpetẽtẽ: tũc contra ꝓcuratorẽ falsum cedam creditori: sed ⁊ ipse qz sui interest pecuniã non esse interceptã habet furti act. ex sua ꝓsona. vt ff. de sol. l. cũ ꝙs. ℣. j. Si vo soluã ei qui nunc̃ fuit ꝓcurator siquidẽ credidi me liberatũ ⁊ trãstuli dñium i accipiẽtẽ: qz credebã eũ ꝓcuratorẽ in rẽ suã dak mihi conditio indebiti cõtra eũ. vt j. e. l. creditoris. Si vo tradidi vt referat pecuniã dño: ⁊ ipse acceperit aio intercipiẽdi tenebit̃ mihi actione furti. ⁊ cõditione furtiua. vt. j. de fur. l. falsus. ⁊. ff. de fur. falsus creditor. ℣. j. Si vo dedi ei vt faciat me deliberari: dabit̃ mihi condi. ob causam contra eũ. vt. ff. de condi. cau. da. l. si ꝓcuratori. Illud no. ꝙ qui accepit furti nõ tenet̃. si trãstulisti dñium pecunie in eũ. vt. ff. de cõdi. cau. da. l. pe. licz. ☞. dixerit Iulianꝰ p. l. antepe. eiusdẽ ti. Itẽ no. ꝙ vbicũc̃ dixi eũ teneri qui acceperit ibidẽ cõtingit liberatio ratum habẽte credito re. vt ex predicta. l. antepe. ⁊ de cõdi. indebi. l. si ꝓcurator. in fi. ¶Dak añ cõdi. indebiti soluẽti
a indebitũ nolle suoª. soluenti añ indebitũ nolle alieno nõ dak cõditio indebiti: immo datur ei cuius nolle solutũ est. siue ipse nolatim mandauit de soluẽdo siue ratum habeat. nec eñ hoc ipso ꝙ gñalẽ ꝓcuratorẽ soluentẽ cõstituit mãdasse videt̃ ei de indebito soluẽdo. vt. ff. eo. l. si ꝓcurator. Si vero nec̃ mandauit: nec̃ ratũ habuit cõpetit condictio indebiti ei qui soluit pecuniã suam nolle alterius ⁊ indebite. Et hec distinctio approbabit̃ etiã in eo qui fideiussit pro alio promittẽte indebitã pecuniã. vt. ff. e. l. fi. de pecuniã. nec est ei qđ dictũ est Iulianꝰ qđ dicitur soluente indebitũ nomine alterius agere posse condi. furtiua: ⁊ me conditione indebiti si ratum habeam. vt. ff. de condi. fur. l. qñ. qđ enim dicit de condi. inde. cõsonat cũ predictis: scz vt mihi detur ad possessionẽ condicendam quã ille nolle meo transtulit in accipientẽ. possessio eñ cum sit facti facilius trãsit q̃ dñium. vt. ff. e. indebi. ℣. sed ⁊ si nũmis. ⁊. ff. de acq. pos. l. j. ℣. si virvxori. Vel si dicas errorẽ obstare trãslationi possessionis sicut ⁊ dñij. Verũ est tñ ꝙ accipiẽs rei indebite tradite hz possessionẽ vt fur. sed nõ dñium. vt. ff. de acqui. pos. rẽ que. vn de eã condico: qz tradita fuit ei nolle meo ⁊ indebite. vt dixi. labebatur eñ tradẽs i persona accipiẽtis. vt no. in. ff. de condi. fur. l. qñ. vl dic ꝓcuratorẽ meũ tradidisse nolle meo suos nummos falsõ ꝓcuratori creditoris putatiui. ⁊ erit plenius soluẽti dari conditionẽ furtiuã: quia accipiẽs accipit aio intercipiẽdi. ⁊ mihi datur conditio indebiti ad possessionẽ vel contra accipientẽ si creditor putatiuus nõ habeat ratuz vel si habet ratiõ ille tenetur cõdi. indebiti. vt ff. de fur. si vẽdidero. ℣. pe. ⁊ vlti. quod dicit de cõditione indebiti furtiua est intelligendũ qñ ille qui solũ labebatur in personã eius cui soluit. Credebat eñ dñium suũ cuius nolle soluebat debere pecuniã titio ⁊ eũ cui soluebat credebat titiũ esse cũ nõ esset. Unde non trãstulit dñium. Sic ergo agit condi. fur. Sed tñ si ratã habeã solutionẽ debet cõdi. mihi cedere. vt. ff. de fur. l. si ꝙs vxori. ℣. cũ titio. ⁊. l. si is qui. ℣. si titiũ. ⁊. l. si vẽdidero. ℣. vlti. Ubi añ solũ tutor indebitũ nolle pupilli impuberis condi. est. et tutor põt ab eo cõtraria act. tutele id cõsequi quod soluit si iusta ignorantia soluit indebitum nomine pupilli. Si autem pupillo id non imputauit vel finita tutela pubes factus non habeat ratam solutionẽ competit conditio indebiti tutori. vt. ff. eo. l. nec̃ tutorem. et. l. cum indebitum. ⁊. l. stichus. ℣. j. ⁊ de nouatio. l. si pupillus. Item datur conditio indebiti quãdoc̃
b de eãtateᵇ ei qui nõ soluit nec ei⁹ nolle solutũ est: sed ei ad quẽ resvel a principio ptinet cum est indebite solutã vel ex postfacto declaratur ptinere vel ptinuisse. vt ecce possessor hereditatis soluit legata ex testõ qđ a ꝓncipio erat nullũ vel qz erat falsuz vl qz ruptũ posthumi agnitiõe vel ab hostib⁹ reuerso filio ꝙ pater obtẽsse falso ꝓsumpserat vel alio testõ ꝓlato vel qz irritũ capitis diminutiõe: vel ꝙ postea ꝓnũciat inofficiosum vel erãt legata indebita ꝓpter esalienũ. vt. ff. ad tre. l. j. ℣. is q̃. vl erãt ꝓ parte minuta legata: qz in codicillis alijs etiã erãt relicta legata. hijs eñ casib⁹ bonefi. pos. qui soluit sine culpa sua nõ timet periculũ hui⁹ noui cuz ipse ꝺueniat̃ solũmodo inquãtũ locupletior est fact⁹ dabit̃ ꝯ ꝺi. idebi. ei ẽm quẽ de hereditate iudicatũ est nec nouũ ẽ vt qđ ali⁹ soluit ali⁹ repetat. Nam et cum minor. xxv. annis inconsulte adita hereditate solutis legatis indebit⁹ in integ. resti. non ipsi repetitio competit. sed ei ad quem pertinent bona. vt. ff. eo. l. ij. ℣. j. et l. iij. ⁊. iiij. ⁊. v. Nec distinguo soluerit legata indebita minores an tutores: dummodo tutores careant dolo, vt. ff. eo. l. tutores. Si vero tutores dolo soluissent etiam amplius: tunc primo cõueniatur ille cui solutũ est inde-

b Equitate. Vide tex. et ibi plene nota. oẽs in. l. nã ⁊ hoc natura. ff. de ꝺi. indebiti.

BIU Cujas

bitum sed eo non existente solue̅do cō̅enitur tuto⁹ actione de dolo.vt.ff.de dolo.l.ideoq̄.et l.nam sic.et sublato circuitu datur quādoq̄ cō̅ditio indebiti nō ei q̄ solvit sed alij.vt ecce ser⁹ nus imperfecto testame̅to dn̄i data sibi liber⁹ tate sub conditione si mihi daret.x. rogaui te vt nūmos tuos mihi dares causa adimplende conditionis⁹ quod et fecisti licet enim videre tur q̄ tu ageres mandati cōtra dominū serui vt tibi redderet pecuniā et dominus serui cō̅eniat me cōdi.indebiti tame̅ benignius est ꝛ vt vtilius te qui nūmos dedisti certa via tuum
2 recipere.vt.ff.eo.l.dn̄s ex. ¶Datur ista condi⁹ tio in eum cui solutū est indebitū noīe suo nō spectato eo cui p⁹ficiat pecunia soluta. vt.ff. eo.l.is solū. Si aūt noīe alieno ꝛ sine mandato ei⁹ solutū est tibi indebitū et ipse ratū habeat tenebiť ipse cōdi. indebiti. Si aūt ratū nō ha beat teneberis tu cōdi.indebiti:nec videtur di stinguēdū an soluta sit tibi pecunia īdebiti no mine alieno p iudicē an sine iudice.vt.ff.rē ra⁹ ha.l.si sine. Si aūt mandato dn̄i recepisti pecu niā indebitā eius noīe tenebiť ipe cōdi. inde⁹ biti ꝛ nō tu.speciale tn̄ oportet īteruenire mā datum de indebito tibi solue̅do.nec em̄ eo ipo q̄ p̄curato⁹ generalis es cōstitutus videť tibi mandasse indebitum accipere.vt.ff.eo.l.si pro
3 cur. ¶P⁹o eo aūt qō indebite solutū est dat cō di. distingue tame̅ an īdebite solutū sit incertū an certū. si est incertum puta iter vel actus vel aliq̄d qō est in faciēdo dabiť cōdi.incerti.vt sit p⁹prium nomen actionis.vt.ff.e.l.sed ꝛ si me. ff.j.et.l.qui exce.ff.pe. Ubi em̄ heres domū ma xime suā non testato⁹is relictā in die̅ incertaꝫ puta post mortē suā reficit ipam domū cōbu⁹ stā ante die̅.ꝛ aduenie̅te die tradat sine dedu⁹ ctione expēsaꝫ cōdicit restitutione̅ possessio⁹ nis cōditione īcerti.vt ibide̅ dicit.sicꝛ credito⁹ agit condi.incerti vt restituatur ei possessio pi gnoris a non domino obligati.vt.ff.de condi. fur.l.et ideo eleganter.ff.vlti. Sed secus ē vbi in aliena area edifico:hoc em̄ soli traditio trās ferret p⁹prietatem impensarū in dn̄m soli. vt neq̄ in eis p⁹prietatē amodo videať hre neq̄ possessione̅.q⁹ nō hocipo q̄ possideo domū in solo tuo positaꝫ possideo tabulas que sunt in edificio.vt.j.de acqui.pos.q̄ vniuersas.vbi au⁹ tē ego edificaui in solo tuo de nouo nullo alio modo p̄t mihi consuli nisi per retentione̅. vt ff.e.l.si in area.vbi aūt ex stipulatiōe q̄d debeť incertum agiť act.ex stipulatu.vt insti. de ver. ob.i p⁹in.ti. Si aute̅ indebite solutū est certū. Si quide̅ cōsistat in pondere in numero vel mē sura agitur cō̄ti.indebiti ad tn̄dē in genere.si cut supra dictū est i cōdi.certi ex mutuo. vt.ff. e.l.in summa. ff.in frumēto.si aūt cōsistat i spe cie certa: condicek spēs ipa si erat dātis ꝓp⁹ietas.si aūt nō esset dātis ꝓp⁹ietas.sed possessio condicitur ipsi possessori et non p⁹prie⁹ tas.nisi vsucapta etiā ꝓp⁹ietas ab eo cui solu tū est indebitū.vt tūc em̄ recōciliať indebite so lutum vsucapione.vt.ff.eo.quod indebibitum. ꝛ.l.indebiti.ff,sed ꝛ si nummi.et de dona.causa mor.l.si alienam.ꝛ.l.qui aliena̅.vbi autem spe ciem indebitam tibi solutam distraxisti.siqui dem sciebas indebitū teneberis ad iustum p⁹e cium. Alioquin ad id tantū quod bonafide ac⁹ cepisti.vt.ff.eo.l.si non sortem.ff.libertus. Jdē q̄ ꝛ si seruū indebitū manumisisti.vt.ff.eo.l.in summa.ff.pe.vbi autē duos debebā sub alter⁹ natione et solui vtrūq̄ et vterq̄ supest datur mihi hodie electio. ¶Nam olim erat cōtra ele⁹ ctio in repetēdo sicut dabatur in soluēdo.vt.j. eo.l.pe.ꝛ.ff.e.l.si non.ff.vlti.hoc si vnus eram debito⁹.si aūt co⁹re⁹ eram debēdi cum alio al⁹ ternatiue habebit electionē credito⁹.q⁹ facile possemus dissentire.vt.ff.e.l. plane. Hodie tn̄ videť qō debito⁹ indistincte habeat electionē. vt.C.e.l.pe.vbi aūt nō vterq̄ ſ alter sol⁹ supe⁹ est nihil repeto.his em̄ remanebit i soluto qui supest.vt.ff.e.l.cū is q̄.Sed si nō solui vtrūq̄ ſ alte⁹ ad quem p̄cise me putabam teneri:mihi repeto.vt.ff.de leg.ij l.si is cui.erat enim solu⁹ tus in obligatione alternatiue.ꝛ si non p⁹cise. Si aute̅ solutus nullo modo esset in obliga
a tione. vt quia ꝓmisi hominē i genere ꝛ solui a Quia stichū que solū putabā me debere dak mihi cō ditio inde. Jdēq̄ si debeo.x.vel hoiem in gne ꝛ sil⁹iter vt dictū est solui stichū.vt.ff.e.l.cū is. ff. vlt. Nec tn̄ vī dicere q̄ vbi hō in genere debeť oīonis cōpendio singuli ꝓtinētur hoies.vt.ff. de le.ij.l.meui⁹.ff.duo⁹.Sꝫ sic ītelligē cōtineri singulos vt quocūq̄ hoīe soluto videat o⁹atio legati vel p⁹missionis ipm cōtinuisse facta so lutiōe.vbi aūt solui indebite vsufru.dak mihi et heredib⁹ meis cōditio indebiti.vt.ff. eo.l.si fundi mei.in opis aūt indebitis solutis q̄d ob tineat.s.dictū est.venit etiā i cōdi.fruct⁹ rei so lute ꝛ ptus ꝛ qō allu̅ione accesserit.vt.ff.e.l.i debiti soluti.ciuilis aūt accessio nō veniet etiā lit.cōte.vt.j. eo.l.j.ſ Roglerius dixerit venire vsuras a lite cōte.ar.ei⁹ qō dicit.ff.de vsuris.l.i fideicōmissi. ff.i his.ſ illud i naturali accessio ne est intelligēdū quādoq̄.qō notabile est p⁹ p⁹io⁹ cōditio indebiti p⁹o eo quod solutio est quasi totū sit īdebitū. Cuꝫ tame̅ p⁹o parte tn̄ solutū sit indebitū.vt ecce debeo.c.ſ puto me debere.cc.ꝛ ideo dedi insolutū fundū ducēto⁹ repetā em̄ totū fundū ne alioq̄n mihi inuito ꝛ ei cōuincek. Ager tn̄ loco pignoris retinebiť donec pecunia soluaťSecus si debeo.c.ꝛ quasi debere.cc.solui aliq̄d in pondere numero vel mēsura:tūc em̄ repetā supfluū tn̄ cum tn̄ p⁹o pte tn̄ sit indebitū et relīquū remanebit i solu⁹ tum.vt.ff.e.l.si nō sortē.ff.si.c.ꝛ.ff.idē marcell⁹.
4 ¶Est ꝛ aliud no.q⁹ qn̄q̄ solviť aliq̄d qō vere debitū est solutum nō parit liberationē.nec ta⁹ mē reperiť:vt ecce hoiem debeo certū.et eum statuliberū factū facto meo vel eius cui succes⁹ si soluo nec em̄ liber⁹ q⁹ plene nō feci hoiem accipiētis.nec tamē possum repetere.si tn̄ me ꝺneniat stipulato⁹ repellam eū excep.doli nisi reddat eū que solui.vt.ff.e.l.neracius.ꝛ de so⁹ lu.l.si cū aurum.Si vo statuliber esset ex ꝓce⁹ dēti causa vel nō ex facto meo vl⁹ ei⁹ cui aliena ui; sed alterius anteq̄ esset in mora soluendi;

BIU Cujas

ꝛ ita seruus erat alienus solutione eius liberarer. vt.ff.de ver.ob.si seruū. ꝛ.ff.de statuli.l. statuliber.ſ.j.ꝛ.ij.ꝛ.ff.de solu.si mihi alienum. Vbi autē debeo seruū in gñe ꝛ statuliberū solvo non liberor:ꝛ datur mihi repetitio.vt.ff.de sol.l.cū quis.ſ.qui hoiem. ¶Datur aūt ista cōditio heredibus ꝛ in heredes ꝛ perpetuo ciuilis est: nec infamatur sicut in alijs conditionibus.ſ.dictū est.ꝛ est ex quasi cōtractu.vt insti. de obli.que ex quasi cōtrac.nascū.ſ. itē is cui.

¶De cōditionibus ob causam datoꝝ. 6

Dictum est.ſ.de ea cōdique daſ ob causam preteritam. Nūc videamus de ea que daſ ob cām futurā et honestā.ppie tñ causa de preterito dicīt tñ.vt.ff.de cōdi.ꝛ de.l.si ita legatū sit.res vero in futurum. vt.ff.de cōdi.inde.l.damus. Videndū ergo qñ locū habeat hec cōditio: ꝛ que cause inducūt eā:vel fa ciāt eā cessare:quibus detur:ꝛ in quos:ꝛ inquā tū:ꝛ qualis sit. ¶Habet aūt locum ista cōditio vbicūq; locū habēt duo cōtractus innominati: scz do vt des:do vt facias.vt.ff.de re.per.l.j.in fi.ꝛ de prescrip. ver.l.naturalis.ſ.at cum do. Item in alio casu: vt do vt facias:puta ne alienes.vt.j.eo.l.ea lege.nec daſ ibi rei ven.etiā si in tradēdo fiat pactū:licet.B.dixerit cōtra.ar. ff.de actio.emp.si tibi. qz solo pacto nō potuit transferri dñium in donantē. vt.ſ.de pac.l.traditionibus.ꝛ hoc plenius dicā.j.de re. alie.nō alie. Itē tali lege posita negatiue ait.ſ.nō dari acſ.prescrip.ver.q; nō puto verū. Jn illo aūt cōtractu innominato facio vt des nō habet locū:qz ibi datur actio de dolo. vt.ff.de prescrip. ver.l. naturalis.ſ.q; si facio. que nō admittit secū aliā spālem acſ. vt.ſ.de dolo.l.de dolo.cū gñali em̄ puta cōditio certi vel triticaria non phiberet cōcurrere:qz spēs nō excludit genus suū. Et forte videret alicui hāc cōditionē generalē esse: qz fere semper cōpetit cū spāli:puta acſ.prescrip.ver.que daſ in ℈ctibus innoīatis: sed tñ puto magis esse eā spālem. Jn illo autē ℈cto innolato facio vt facias similiter non puto vt locū habeat hec conditio: qz factū solutū repeti nō pōt: sicut ꝛ in superiori ti. diximus. ope em̄ indebite solute:ipse em̄ repeti nō pñt: sed ad extimationē agīf eaꝝ. vt.ff.de prescrip. ver.l.pe.vnde nec dicīf cōditio factoꝝ ob causam:sed datoꝝ. Jn ℈ctibus aūt noīatis[a] nō habet locū hec cōditio:vt subtiliter pbaſ ꝛ aperte.ff.de re.permu.l.j.licet. ☞.dixerit ℈ciū.ar. eius qđ dicīf.ff.de acſ. emp.ꝛ vē.l.empto.ſ.is qui vina. sed certe ibi nō dicīf dari cōdi.in contractu ven.sed cum ℈cto dationis vel donationis arraꝝ qui est quidā ℈ctus per se gratia vē ditionis initus.ꝛ quid dicaſ spālis ℈ctus pro batur.j.de fide instru. l. ℈ctus. Porro[b] in vno ℈cto:puta donationis olim innolato:q: ex solo cōsensu nō nascebatur actio. Hodie vero nominato:qz solus cōsensus parit acſ.vt.ff.de rerum permu.l.j.ſ. item emptio.ꝛ.j.de dona. si quis argen.ſ.vlti. ¶Datur aūt ista cōditio ob causam. Jmmo ꝛ qñq; datur rei ven. si donatarius alimentoꝝ prestationi pacto donatiōis inserte nō pareat:quia vbi maius emolumen tū maius onus vt conditio ꝛ rei ven.vt.j.de do na.q; sub modo.l.j. ¶Jnducit autē istā actionē cause defectus.vt.ff.de condi.ob tur.cau.l.j.ſ. ob rem. igitur hoc ita si cā fuerit finalis.i. qua finita vel nō completa voluit vterq; restitui q; datū est.secus si fuerit impulsiua causa.i.in cor de tradentis retenta ob quā impellebatur aīo suo ad dandū illa em̄ nō secuta nō perit repetitionē:vtputo dedi tibi vt te mihi reddere amicior̄ vel vt te pronocare ad proficiscendū mecū nec profectus es:nec amicior factus es non ideo datur repetitio.vt.j.e.si repetēdi.ꝛ.ff.eo. dedi.ſ.subtilius.ꝛ ar.j. de nup.l.imperiali.ſ. sed ꝛ si tales.est em̄ talis datio simplex donatio:vt si dare tibi.x.solidos vt caligas tibi emeres.vt.ff.de dona.inter vi.ꝛ vxo.sed ꝛ mors.ſ. vlt.ꝛ.ff.de condi.ꝛ de.l.titio.j.rñso. Itē dico cāe exprese in pacto:puta vt emancipet filius seruus manumittatur.vt.ff.e.l.j.rñso.j. vel meis creditoribus soluat.vt.ff.e.l.si vt ꝓponis. Itez si dedi ne eas ad iudicē contra me cessat em̄ cōditio q;diu nō itur nec teneris cauere de nō eīdo nisi aliter dictū esset.vt.ff.e.l.iij. Idē est et si causā tacite ab vtroq; intelligaſ non ab altero tñ vt dixi vt ecce institutus erā heres vel legatū erat mihi cōdi.si.x.darem ꝛ dedi pecuniā cā implende conditionis.i.vt conditionalis institutio vel legatum purificaretur:vt sic deinde liceret mihi deliberare adeam vel non adeam vel vtrum repudiem legatum.nam si postea repudio hereditatem vel legatum repeto quod dedi. Idemq; ꝛ si hereditatem vel legatum habere non potui quia testamentum pronunciatum est inofficiosum vel etiam falsum sine scelere tamen meo adhibito in falso committēdo. vt.ff.e.l.j.ſ.si parendi.ꝛ.l.ij.ꝛ est hoc argu.pro eo q; si mulier sciat matrimoniū nullum ꝛ dedit pecuniam in dotem non posse eam repetere lz.ſ.dixerit contrarius.arg.eius quod legitur.ff.de condi.sine causa.l.aunculo.sed certe ibi deliquit errādo i iure. Idē multomagis si errarē in facto. ꝛ ita pōt itelligi qđ dicīf.j.e. l.j.secus si sciret ius ꝛ factum. Itē nec ibi secutum fuerit matrimoniū de facto. Si vero qđ dictū est hereditatē posse a me repudiari etiā impleta conditione videtur cōtrariū. vt.ff.de he re.insti.l.iam dubitari. ſ.vlt.ꝛ.ff.de condi.ꝛ demon.l.conditionibus. Sed forte aliud in suo ꝛ necessario herede q; in extraneo. Vel dic hereditatē nō posse repudiari impleta cōditiōe eo aīo vt sit heres nō vt purā redderet institutionē.vt.ff.de condi.insti.l.si quis ita heredi.et de acqui.here.l.antistius. Item ꝛde tacita cā sunt alia exēpla vt si donet quis causa mortis inest em̄ cā restituēdi si cōualuerit donator vel si ipsum peniteat vel si decedat donatarius[y]. vt.ff.e. l.cū quis.ꝛ de dona.cā mor.l.senatus.ſ.j.vel si mulier dedit sponso pecuniam causa dotis nec sequatur matrimonium repudio misso sponsalibus donec enim in pendenti est an sequatur

matrimoniū nō datur repetitio. vt. ff. e. l. q̄ ser
uus. ꝛ. j. de dona. ante nup. l. cum veterū. Item
multo magis si expressim dictum est in dote
danda: vt non secuto matrimonio restituatur
vel mulieri vel extraneo danti dotem: vt vide
tur mulier dotem dare etiā accepto ferēdo pe
cuniā sibi debitā. vt. ff. e. l. si mulier. Ubi autē
extraneus dat p̄o ea dotem. nec paciscit de ea
sibi restituenda. siquidem sequat mīmonium
mulier condit. vt. j. de rei vxo. act. §. accedit. si
non sequat ꝛ voluit donare mulieri ipsa repe
tit si noluit repetet ille si vō non appeat repe
tet extraneꝰ. vt. ff. de iu. do. l. si ego scio. §. rūso.
ꝛ. l. lꝫ. §. quotiēs. ꝛ. ff. e. l. si donatariꝰ. vbi aūt ex
traneꝰ paciscitur de dote sibi restituēda in' oēm
casum soluti matrimonij videt esse pactꝰ etiaꝫ
in illū casum si non sequat matrimoniū. vt. ff.
eo. l. si extraneus. Si autē pactus esset in vnū
casum in quo soluet mīmoniū vt puta morte
videt sibi p̄iudicasse in alium casum in quo sol
uitur matrimoniū. vt. ff. so. ma. si cum dotem.
Ubi aūt debitor mulierꝫ vel q̄ putat ei se debe
re pecuniā, p̄misit spōso p̄o muliere pecuniaꝫ
et soluit: neqꝫ sunt nuptie secute repetit ille
qui soluit. Nam anteq̄ contraheret matrimo
niū habebit exceptionem vel defensionem p̄
petuā ille qui p̄omisit spōso vñ solutū repe
tit. Itē nec mulier videt mandasse de soluēdo
nisi ōtracto matrimonio. Si ergo debitor erat
mulieris remanet eiusdē debitor. vt tñ libere
tur cedēdo cōdictitiā act. vt. ff. e. l. q̄sse debere.
Itē defectū intelligo si nullo modo fiat q̄ fie
ri conuenit vel etiā fiat sꝫ nō legitime. vt si mu
lier dederit ob matrimoniū q̄d de iure non po
tuit contrahere accrissimo errore interueniē
te. vt. j. de īcest. nup. l. qui contra. vel si homo li
ber dederit vt manumittatur. Nec distinguit
vtrum manumissor sciat se manumittere libe
rū an nesciat vt. j. e. si liber. ꝛ. ff. eo. l. iij. §. si li
ber. Idemq̄ et si quis credens se statuliberum
soluat pecuniā causā implende conditionis cū
4 sit pure liber. vt. ff. e. l. iij. §. si quis. ¶Et sequi
tur illa subtilis inquisitio an nō fecerit pecu
niam dñi cum crederet eam dñi esse et quidem
non facit. nam cum tibi nūmos quasi tuos do
nō facio tuos. Si aūt is seruus nō dño dederit
sed alij cui putabat se iussum dare et erat pe
cunia peculiaris non facit eam accipientis. Si
vō alius p̄o eo vel ipse liber ſfactꝰ dederit fit
accipientis pecunia. vbi em̄ vere statuliber est
p̄mittitur ei dare pecuniam heredi vel etiā ex
traneo de peculio suo causa implēde cōditio
nis. Hic aūt non erat vere statuliber ꝛ ideo nō
est ei permissa a lege alienatio pecunie pecu
liaris. Sed si heres eius qui vere statuliber est
sub cōditione videlicet pecunie dande extra
neo velit ad libertatē puenire ꝛ nūmos meos
saluos facere pōt vetareleum dare sic fiet em̄ ꝛ
vt statim ad libertatē perueniat quasi īpleta
cōditione cui parere p̄hibitus ꝛ nūmi nō pe
ribūt heredi: nec em̄ eo inuito dare pōt seruꝰ
immo si dederit p̄o possessore possidet q̄ acce
perit. vt. ff. de cōdi. ꝛ de. l. si inuitis. nec obstat
quod legitur. ff. de statuliberis. l. si peculium.
§. de illo. quia ibi p̄legatū erat seruo pecu
liū: is tñ cui erat pecunia a seruo dande causa
implenda cōditionis agere pōt actio in factū
cōtra heredem vt testatori pareatur. vt. ff. e. l.
iij. §. vlt. Si ḡras quō ergo nummi nō pereūt
heredi? respōdeo q̄ sui sunt nec eos p̄cise te
netur dare sed tamē tenet ī genere ad tantam
pecuniā ꝛ ita parū vtilitatis vī mihi in se por
tare cōsilium legis. ꝛ est illud notandū q̄ sub
uenitur in casu p̄dicto ei cui est danda pecu
nia causa implēde conditionis nec alias subue
nitur ei cōtra heredem si omiserit causam te
sti. vt. ff. e. si omissa causa te. si q̄s sub cōdit. Itē
a in defectu cause a non distinguo fuerit possi- a
bile eā adimpleri an īpossibile. Nam ꝛ si impos- Ibi
sibile erat vel de iure vel de facto dūtamen cā fra
nō sit turpis. vt dicemus. j. ti. j. de facto. Nihilo ar
minus datur conditio ista. vt. j. e. l. si militem. de
Nec obstat quod ōr. j. e. l. dicto. Si vō impossibi pos
lem cōtineat causam subaudit em̄ maxime, vel lis f
dic denegari conditionē si tñ is q̄ dedit sciebat ver
impossibilitatē cause. Item nō obstat q̄d legi ga
tur. ff. de acti. ꝛ ob. l. non solum. quia illa regu
la in hoc īnolato cōtractu deficit. vel etiā dic
non deficere alia ratione quia sicut alij contra
ctus sunt nulli ita et iste, ꝓpter impossibilita
tem cause ꝛ ideo repetit q̄d datū est deficiente
cā. Circa deficiētē cām possibilē cū is q̄ debuit
dare vel facere impedit cā fortuito nulla mora
vl culpa sua p̄cedēte. queri pōt an locū habeat
ꝺditio puta dedi tibi stichū vt seruū manumit
teres tuū ꝛ seruꝰ tuꝰ decesserit an manumissio
nē. ꝛ certe distinguēdū est an seruū tuū eras di
structurus si nō accepisses aliq̄d p̄o eo manu
mittēdo ꝛ tūc nō repetā q̄d dedi. Idēq̄ ꝛ si pa
ctū manumissionis aliquā occasionē dedit mor
ti serui vt puta seruo eras vsurus ī domo tua
sed cū ires ad p̄sidē causa manumittēdi seruꝰ
est a latronibꝰ interfectꝰ vel ruina ī stabulo op
pressus vel vehiculo obrutus. Si vō nihil eor
interuenerit repetam q̄d dedi. vt. ff. e. l. si pecu
niā. §. vlt. et ita est etiā intelligēdū. ff. e. l. vlt. §.
cū p̄dicta determinatiōe. Mirū est tñ q̄ ibi di
cit cōtractū esse īnominatū si dedi pecuniā vt
mihi stichū dares. Sed dic hoc datū fuisse pecu
niā in specie nō in quātitate: alioq̄n ꝺ. vt. ff. de
p̄e. ver. l. naturalis. §. j. vel dic etiā ī quātitate
sed ideo ꝺctus est īnolatus q̄ agebat ab vtro
qꝫ de trāsferēda p̄prietate stichi in me q̄d est
cōtra naturā vēditionis q̄ vēditor nō tenetur
facere rē accipiētis. vt. ff. de act. emp. ꝛ ven. l. ex
empto. et ideo dicit q̄ p̄dictus nō est cōtra
ctꝰ emptionis ꝛ vēditiōis ꝓ portione vna. i. q̄
ab vna parte dabatur quātitas ꝛ p̄o pte ꝺtra
ctꝰ innolatus q̄ agebat de trāsferēda ꝓprieta
te triusqꝫ rei. vt sic ptim sit innolatus partim
nolatus sed totus est innominatus. Unde ꝛ lo
cū habet in eo ꝺditio siue stichū nō des siue de
euictione eiꝰ non caueas. vt ibidē ōr. Itē indu
cit hāc actionē pnia nec distinguo vtrū inter
ponat pactū gra accipientis ꝛ dantis vel dan
tis tātū. vī em̄ mihi vt ea sit natura īnomina

BIU Cujas

torum cõtractuũ: vt liceat penitere ⁊ si vtriusq; gratia celebretur. vt declarãt exempla. si em̃ dedi pecuniã vt manumittas mea gra fit manumissio tua pecunie datio ⁊ tñ si peniteo nõ repetaz pecuniã. Jdeoq; ⁊ si dedi vt capuã ires hic tñ accipies debet conseruari indenis si sua interfit ob causam hãc pec. nõ accepisse vel rõ
a ne sumptuũ vel cõsimiliũ[a]. vt. ff. eo. l. dedi. §. j. ⁊ l. si pecuniã. j. respõso. ⁊. §. fz ⁊ si accepi. caue tñ quia penitere possim anteq; facias vel inchoaueris facere nõ postea. vt. ff. e. l. qõ seru[s]. Nam ibi erant spõsalia ab accipiẽte cõtracta. vñ nõ licet penitere dãti. Jtẽ nõ fz vnq; penitere accipienti quo minus ad interesse teneaẽ predicta rõne quia dans iam adimpleuit cõtractũ. Et idẽ dico in do vt des vt in do vt facias et in permutatione ⁊ forte est ea ratione qz sicut debiles sunt isti cõtractus in contrahẽda obligatione ita in ea retinenda etiã. Jn cõtractibus autẽ notatis nõ licet penitere fm regulã. vt. j. de act. ⁊ ob. l. sicut. preterq; in mãdato ⁊ societate ⁊ depposito. vt. ff. depositi. l. j. §. pe. ⁊ insti. mãdati. §. recte. ⁊ pro so. §. manet. Et est rõ in mandato qz non dãnificaẽ dñs vel procurator. vt. ff. man. l. si procuratorẽ. §. mandati. ⁊. l. si mandauero tibi. §. vlti. Jn societate agitur ad interesse. vt. ff. pro so. sed ⁊ socius. §. vlt. Jn deposito non tenetur deponens depositario ne renocet et idem in ista cõditione quia is cui dedit non obligauit me vestiendo contractũ ex parte sua addunt quidã ⁊ aliam causaz que inducat hanc acti. scilz mozã quod non placet cõtinetur enim sub prima immo eadẽ est: ⁊ ideo nõ addo eam.

1 ¶Facit antẽ cessare hanc actionez effectus rei verius: vt dictũ est. Interpretatiu[s] autez puta si steterit per dantẽ quominus fieret nõ impedit hanc actionez cum liceat penitere danti vt dictũ est. Et secus in cõtractibus notatis. puta locatione. vt. ff. lo. q operas. ⁊ donationis. vt
2 insti. de dona. §. j. ¶Datur añt ista cõditio dicta ⁊ vtilis eis: ⁊ in eos in quos datur supior.
3 Venit autez in eam data res vel quasi data: vt dedi. x. vt seruũ mihi emeres ⁊ manumitteres emisti: fz nolo q tu manumittas teneberis ad seruum si emisti alioquin ad. x. vt. ff. eo. l. si pecunia. §. item si quis. Jtẽ ⁊ fructus rei date veniunt. vt. ff. eo. l. vl. ⁊. l. q se. §. vlt. ⁊. l. cum quis. et de vsu. l. videam[s] generaliter. j. respõso. ⁊. §. sed ⁊ si per mulierẽ. ⁊. §. idẽq; est si mortis causa. hoc idẽ ⁊ si non vere: sed interptatiue res sit data: vt puta pura obligatio per acceptilationem est extincta. Si autẽ erat in diem vel cõditionalis: ⁊ anteq; agatur non venerit dies vel non extiterit conditio: ⁊ dicit non res: sed ipsa obligatio sub eodẽ die ⁊ sub eadez condi. vt. ff. eo. l. si mulier. ⁊. l. si quis accepto tulerit. ⁊ de iu
4 do. l. licet soleat. §. quot. Põt etiã agi act. pscri. ver. ad interesse vel vt fiant q cõuenit. vt. ff. de pres. ver. l. ob eam. Videt etiã aliud mirabile q conditio ob causam cõpetat ad id q conueni sti dare prius: vt ego darem vel facerez postea. vt. ff. eo. l. dedi. §. j. Est autem hec conditio talis quales sunt superiozes.

¶De conditione ob turpem causam. 7

Dictũ est supra de codi. inde. ⁊ ob causam datoz quarum pria respicit preteritã causam. scda rem futurã vtraq; tñ honestã. Nunc ponit de ea q respicit preteritã ⁊ futurã causam vtraq; tñ turpẽ. Videndũ ergo qñ locũ habeat ista cõditio: cui detur: ⁊ õ quãdo: ⁊ inquantum: ⁊ qualis sit. ¶Est autẽ distinguendũ cum do tibi ob turpẽ causam: vtrũ vsetur turpitu
b do ex parte tua tñ: an ex parte tua ⁊ mea[b]: an ex parte mea tñ. Si ex parte tua tñ datur mihi cõditio ista: vt ecce dedi tibi vt sacrilegiũ nõ facias ne furtũ cõmittas: nec hoiem occidas: ne mihi iniuriã facias. ab istis em̃ debuisti abstinere etiã nullo tibi dato. Jtez ⁊ si dedero vt des mihi q ex pcedenti causa tenebaris dare: ⁊ siquidẽ pcedẽs cã erat stricti iuris: puta ex stipulatu vel ex testamẽto hãc act. tñ mihi cõsulitur. Sic consulitur mihi vbi dedi furi vel furis socio ob iudiciũ. fz secus si darẽ extraneo. nam tunc non repeto. immo cõuentũ habeo necesse soluere per act. pscri. ver. et de dolo si fuit facio vt des. vt. ff. e. l. iij. §. vlti. ⁊. ff. de pscri. vbi solent.
6 Tñ ptz quẽ nõ teneri mihi indicare furẽ alioq̃n inhoneste accipet. pfides tñ ex officio bono solent cõpellere indicare. vt. ff. de offi. presi. l. congruit. Si autẽ precedẽs cã erat bonefidei: non tantũ locũ habet hec actio: sed etiã illa bonefidei ex precedẽti ctractu. puta dedi tibi vt rem tibi locatã vel cõmodatã: vel apud te depositã mihi redderes. vt. ff. eo. l. j. in fi. et. l. ij. ⁊. l. iiij. §. quotiẽs. ⁊. l. vlt. Nã in bonefidei actione multa veniunt postea de q̃bus a principio nõ est actũ vel cogitatũ: vt ⁊ notari põt. j. de act. emp. l. ij. Sicut autẽ datur mihi cõditio dati in pmissis casibus: ita si nõ solui: fz promisi multomagis debeo habere excep. si cõueniar a te anteq; red didisti vel postea q; reddidisti: ⁊ ita intelligitur quod legitur. ff. de verbo. obli. l. si plagij. in eo q dicit plagij facti causa. si autẽ postea q; red didisti: cum sciam me tutũ exceptiõe: soluerim q promisi repetere non possum: qz sublata est proxia causa stipulationis: q stipulatio ꝓpter exceptionẽ inanis esset si pristina causa. i. turpitudo supereresset. vt. ff. eo. l. pe. ¶Jtẽ dixerunt quidã. vt. Ox. vsari turpitudinẽ ex parte acci
c pientis tm̃ cuz dedi iudici[c]: vt in bona causa fiat me. i. que erat bona causa pro me pronũciaret iudex: vnde ⁊ dixerunt conditioni locum esse: sed certe siue dederim ei. vt pronũciet pro me: siue dederim simpliciter vt pronũciet: crimen contrabo. Judicẽ enim corrũpere videor: et ita pridẽ impator statuit me litem perdere vtrãq; fez ⁊ pecunie repetende: ⁊ cause principalis. vt ff. eo. l. ij. §. vlt. ⁊. j. de pe. iudicis qui ma. iudi. l. constitit. maxime per auten. illud. vt liti. in. fi ergo versatur turpitudo vtriusq; : maxime si dedi vt male iudicet. Jdemq; et si dedi mulieri non meretrici ob stuprum: vel cuicunq; ob crimen cõmittendum: vel si deprehensus in adulterio redemerim me: vel si dederim ne furtum

b Et mea. Vide Lepo. ī cautella sua char. xx viij. in. ij. colũna. ⁊ in fi.

c Judici. Vide bal. consi. ccclxiij. v. li. vbi põit quandaz aliã distinctionem sup hoc quã dicit esse and. de pisis.

BIU Cujas

meum proderes. Nam licet vt dictū est non te-
nearis iudicare furē: non tñ potes accipere ne
iudices. vt. ff. eo. l. iij. ℞. iiij. ℞ tñ cessabit repeti-
tio per ac. qđ met⁹ causa. cum iusto metu mor-
tis: vel cruciatus corporis dederim. ℔ ℔ non
omnē adulterū vel furez liceat occidere. potui
enim vel non iuste occidi. vt. ff. qđ me. cau. l. nec
timorē. Jus ergo ciuile in cōditione ista dene-
ganda respicit preteritā turpitudinē. sed pre
tor non: respicit eñ tantū iustum presentē me
tum. Si añt meretrici aliq̄d dederim non repe
to. nec denegaf mihi cōditio illa rōne ꝙ vtriusꝙ
ꝙ turpitudo versef. versatur eñ turpitudo so
lius dātis ſz alia rōne noua. Illa enīz turpiter
facere ꝙ sit meretrix non turpiter accipe cū sit
meretrix. vt. ff. eo. l. iiij. ſ. sed cor. Turpitudinē
enim meretricis non dignaf lex respicere pro
pter vilitatē sui. vt. j. ad. l. iu. de adul. l. q̄ adulte
rium. nec obstat qđ legif. ff. de fur. l. verū. q: ibi
non meretricis turpitudinē spectat sz eius qui
7 accessit ad eam. ¶ Queret aliąs an meretrici li
ceat petere sibi ꝓmissum. ℞ videref ꝙ sic. q: nō
turpiter accipit vt dixi cū sit meretrix. sz certe
non seq̄tur si nō turpiter accipit ergo nō turpi
ter petit. ¶ Quedā eñ honeste accipiūtur sz in
hōeste petunf. vt. ff. de varijs ℞ extor. cog. l. j. Itē
versatur turpitudo ex parte dātis tñ vbi mu
lier q̄ dat dotē sit matrimoniū nullū esse de iu-
re. Vir autē credit tenere. ℞ ideo mulieri dene-
gatur repetitio. vt dixi. s. ti. proxi. et si mulier
non soluisset sed ꝓmisisset teneref soluere. ar.
eius qđ legif. ff. de cōdi. inde. l. fideicōmissum.
Vbi autē promitto alicui ob turpē causam ita
ꝙ turpitudo verſef ex parte mei ℞ ex parte sti-
pulātis ℞ ꝓmittit mihi alius aliq̄d turpē ipso
iure nulla est stipulatio. vt si ꝓmitto tibi. x. vt
illum occidas. vel plagio illū exportes. vel qđ
simile cōmittas. vt. ff. de verbo. obli. l. si plagij.
Vbi autē non ꝓmitto tibi ob turpē causam a
te implendā: sed si aliq̄d tibi simpliciter ꝓmit-
to et turpiter. i. dolo vel metu a te mihi illato
tenet q̄dez ꝓmissio sz si agas repello te excep.
doli. vt. j. de inuti. stī. l. dolo. si autē soluerim ne
sciens a te dolū cōmissum agere possim actio
ne de dolo. sz ℞ si metu ꝓmissuz soluero per me
tum adhibitū in soluendo datur mihi actio qđ
me. cā. vt. ff. eo. l. ex ea. si añt ꝓmissum metu sol
uero spōte non repeto. vt. s. qđ me. cā. l. cum te.
Licet ibidē. y. glosauit cōtrariū. sic ℞ si dolo ꝓ
missum sciēter soluero nō repeterē. ¶ Quibus
autē: et in quos: ℞ inquantū detur hec actio: et
qualis sit ex superioribas colligi pōt eo excep
to ꝙ hec actio ℞ si nō sit famosa: turpis tñ est.
vt. ff. de obsequijs. l. honori. ℞. l. licet.

¶ De conditione furtiua. 8

Sicut superior con di-
tio turpē cām respicit ita ℞ ista.
respicit eñ furtū cōmissum. Videndum ergo cui detur: ℞ cōtra quē:
8 quid veniat in eā: ℞ qualis sit. Da
tur autē hec conditio soli dño rei cuius res est
surrepta. Itē heredi ei⁹. vt. ff. eo. l. j. ℞. l. sz nec. sz
de herede dubitauerit. Placē. tñ dixit ei dari
quasi sit alter ipse. hec ita si dñium non mutne-
tur. Nam si dñium mutetur facto eius ℞ spōta-
nea volūtate eius cui res est surrepta non dabi
a tur ei vel heredib⁹ eius cōditio: nec distinguo a
rem spōte alienauerit inter viuos an in vltima
volūtate legando si tñ legauerit vel alienaue-
rit sub cōditione interim pendēte conditione
agit ipse ℞ heres eius ℞ ea pendēte iudex in cō
demnando extimabit rem quanti emptorē in
uenerit. Nā multo minori pcio extimaf res. p
eo ꝙ rei dñium extimaf recessurū a dño vel he-
rede eius. Si autē extitit cōditio alienationis
vel legati pendēte lite absolui reus si non ex
titit condēnatur vt dictū est: nec cauebit actor
reo de restituēdo eo qđ accipit existēte ꝺditione
legati. vt. ff. eo. l. si vt. ſ. vlti. ℞. l. si seruus furti
uus. Si añt dñium nō recedat a dño voluntate
sua sz ex necessitate mihi lomin⁹ durat ei ꝺditio
vt ecce res mihi ℞ tibi cōis est surrepta ℞ inte-
rim me cōuenis cōi diuidūdo qđ potes sz non
possideamus. vt. ff. fa. her. l. item labeo. ſ. vlt. si
quidē tibi ꝓuocanti me res esset adiudicata si
ne dubio duraret tibi cōditio q: dñium nō ad-
misisti eius partis ꝙ habebas in re cōmuni: mi
hi añt duraret in parte mea q: me inuito pars
mea est tibi adiudicata ℞ in hoc casu satis est in
cōditione mea aliqñ interfuisse ℞ si tūc non in-
terfit sed in acti. furti est hoc generale. vt. ff. de
fur. l. inter. Si autē mihi ꝓuocato res esset ad-
iudicata durabit indubitāter cōditio rōne par
tis mee maxime q: nec eius desij eē dñs. vt. ff.
est. l. ℞ ideo. Si añt ille cui surrepta est res non
sit dñs sed hz ius in re surrepta puta ꝙ credi-
tor est vel filius datur ei ꝺditio incerti. vt. ff. eo.
l. ℞ ideo. ſ. vlt. si vero nec sit dñs nec habeat ius
in re sed habeāt rei possessionē dabitur ei cōdi
tio triticaria vt ꝺdicat possessionē. vt. ff. de cō-
di. triti. l. ij. sed et si neq̄ dñium: neq̄ ius in re:
neq̄ possessionē habeat sed habeat detētionez
rei: vt q: erat cōmodatari⁹. vel depositari⁹: vel
similis videf destitui oñi actiōe de iure cōi vel
forte ꝺsuletur ei actiōe in factū. ar. j. de agri. ℞
cen. l. si coloni. ¶ Dātur añt iste actiones ꝑdictis
personis: ita demū si non fuerint nonate con-
ditiones: vt ecce stipulor a fure rei mee nouādi
aīo qđ ex cā ꝺditōis dare facere opz. Si vo rem
meā surreptā mihi dari stipularer nulla eēt sti
pulatio: sz ipsa supior stipulatio idez videatur
cōtinere. vt. ff. de ꝟbo. obli. l. scire. ſ. vl. ℞. ff. e. l.
parui. Sed certe sepe exꝑssa nocēt nō expressa
non nocēt. si vero stipuler nō nouādi aīo ꝙ opz
dare furē non fit nouatio: sed nec res surrepta
videtur oblata: vt purgef mora: misi sit in pſen
tia nostra. vt. ff. de solu. l. qui. x. ſ. j. ℞ sine stipu
latione añt si fur obtulerit rem purget morā:
sed secus si parat⁹ esset excipere actiōe. vt. ff. e.
9 l. parui. ℞. l. vlt. ℞. j. e. l. vlt. ¶ Datur autē hec cō-
ditio contra furem: ℞ heredē eius: vel si plures
sint quilibet tenetur pro hereditaria parte. vt
ff. eo. l. ex furtiua. ℞. l. si pro fure. ſ. cōditio. et. l.
in conditione. sed si forte ad vnum ex heredi-
bus res tota peruenerit ipse insolidū poterit

BIU Cujas

conuenirī.vt.ff.cōmo.l.iij.ſ. heres. ſi aūt plures ſint fures quilibet tenet inſolidum condi tione ſolutionis:z vno ſatiſſaciente liberātur alij ſed in actione furti vnus nō liberat alium: ſecus tamē eſt in tutoribus q̄ ꝓpter res pupillo ſubtractas tenētur in duplum actione de rōnibus diſtrahendis: qz ibi vno ſatiſſaciente liberantur alij. Nā tutores ꝓpter adminiſtrationē admiſſam nō tam inuito dño rem tractare videtur q̄ p fidem agere. vt. j. eo. l. j. z. ff. de admi. tu. l. tres. Itē datur ɔdictio ɔ raptorem. vt. ff. eo. l. ſiue. ſ. ei. Nō autez datur ɔ eum qui tulit opē vel rapine vel furto. vt. ff. eo. l. pinde. Q ɔ aūt dictū eſt furem teneri cōdi. furtiua intelligunt quidaz de fure nō manifeſto. manifeſtus eñ fur nō tenetur niſi in trib⁹ caſibus hoc eſt cum rem ſubtractam occidit vel fregit vel effudit. vt. j. e. l. ſiue. ſed certe illa tria ſupponūtur exempli cā. quid eñ ſi fur nō occidit: ſed vulnerauerit. Itē quid ſi non fuerit captus cū re: ſed viſus z ad eum apprehendenduz eſt occurſum fur quidē eſt manifeſtus. vt. ff. de fur. ſi quis in in ſeruitute. quis negabit eū teneri cōdītione furtiua cū rem meā ſurreptam habeat vel ei⁹ furto mihi abeſt. ¶ Item datur conditio in dominū ſerui ſurripientis ꝓ eo q̄ ad ipm peruenit: z datur cōtra patrem: ſed ꝓ reſiduo datur noxaliter ɔ dñm nō aūt cōtra patrē ipſi tñ filiof. condici poteſt. vt. ff. eo. l. ſi ſeruus. z. l. ex furtiua. z inſti. de nox. ſ. vlti. Si aūt ſeruus ſit manumiſſus conditio furtiua noxalis non ꝓponitur directa contra manumiſſum: niſi liber factus cōtractaret. vt. ff. e. l. q̄ ab alio. alias. ſ. vlti. illius. l. q̄ nō ſeruatur in act. furti: vel alia noxali: vt ibidem dr. z notauimus. ſ de noxa.

1 ¶ Venit aūt in cōditione res ipſa etiā impēſa z diligētia furis melior facta. vt. ff. e. l. ex argē

2 to. ¶ Et extimatur quantiplurimi fuerit res a tpe furti etiam ſi deſierit eſſe ſine culpa furis. Semp eñ mozā fur facere videt. vt. ff. e. l. in re. ſ. ſi ex cā. z. l. qui furtū. Itē habet rō in eam ex trinſece vtilitatis: vt hereditatis amiſſe i qua incidit ꝓpterea q̄ eum me daturum ꝓmiſeram ſub pena. ¶ Item fructuum pceptorum. percipiendi aūt veniunt p iudicis officium. vt. ff. e. l. iij. z. l. in re. ſ. vlti. z hoc plenius perſecutus ſum. j. in ſumma de furtis. ſ. competunt. Ta

3 lis eſt hec actio qualis eſt ſuperior. Conſueuit queri vñ hec conditio furtiua naſcatur. z dixerunt quidā eam naſci ex maleficio. Alij dixerūt eam naſci ex variis figuris cauſarum: id eſt ex quaſi maleficio: vel quaſi contractu: z ita intelligunt diuiſionem que eſt. ff. de acti. z obli. l. j.

a ſed obligationes aut naſcūtur[a] ex contractu: aut ex maleficio: aut ꝓprio quodam iure ex variis cauſarum figuris. i. quaſi ɔtractu: vel quaſi maleficio. ſed certe non poteſt dici q̄ ſortiatur naturam earum actionum que ſunt ex delicto vel q̄ſi: qz ille dan noxaliter z i manumiſſum q̄ hic non eſt. vt. ſ. dictum eſt. ¶ Item ille non dātur in heredem ſi ad eū nihil puenerit. vt. j. ſi ex dilec, defun. l. j. hec aūt datur in heredem: et ſi ad eum nihil peruenerit: vt inſti. de obli. que ex de. naſ. ſ. vl. Nec obſtat qđ legit. ff. de compenſa. l. ſi ambo. alias ſi ab eo. ſ. quoti. Cum enim dixerit. ſ. compenſationē locum habere in condi. que naſcitur ex maleficio z ſubiicit. Idem eſt ſi condicatur ex cauſa furtiua innuit aperte conditionē non ex maleficio: aliquin fruſtra predicaret idem ius in condi. cum ſ. idipſum ius ſit dictum: z ſtulte videretur repeti. Nam hoc pronomen idez in diuerſis ſolet notare eandē iuris cenſurā. Item non pōt dici proprie eam imitari naturam earum actionū que ſunt in cōtractu vel quaſi qz ille nō dantur noxaliter z hec datur vt dictū eſt. imo dantur ille peculiotenus. vt. ff. de his q̄ dele. l. j. ſ. cū ſeruus. Dicā igitur eā anozmalā eſſe z ex variis figuris cauſarū naſci qz varia et diuerſa hz inſignia: cum oīs generis actiōibus. ſ. partim cum his q̄ ſunt ex cōtractu vel quaſi: partim cū his que ſunt ex maleficio vl quaſi. Et hoc eſt tertiū membrū diuiſionis q̄ obligationū alie ſunt ex cōtractu alie ex maleficio alie ꝓprio iure ex variis figuris cauſarū. nec eñ illas q̄ ex quaſi cōtractu vel ex quaſi delicto intellexit naſci ex variis figuris cauſaz z ꝓprio quodā iure. Et eſt ratio qz ille nō ꝓprio iure regūtur. imo ille q̄ ſunt ex quaſi cōtractu imitant naturas earum que ſunt ex ɔtractu. Et ille q̄ ſunt ex quaſi delicto imitātur naturas earū q̄ ſunt ex delicto ſicut curioſus lector per ſingula notare pōt. ergo in primo mēbro diuiſiōis noſe cōtract⁹ ſubauditur quaſi cōtract⁹. z in ſcdo noſe maleficij ſubaudiat quaſi maleficiū ſicut z ſubaudiē per totū ti. inſti. de obli. ex quaſi cōtractu. ne aliquin ab inſufficienti partiū enumeratiōe argumentari videaē ſic dicendo: qz non ex maleficio ſubſtantiā capiēt quaſi ex cōtractu naſcuntur.

¶ De ɔditiōe ex lege z ſine cā vel iuſta cā. 9

Specialiter ſupra de ſingulis cōditionibus dictū eſt. Nunc aūt de duabus cōditionibus generalibus. i. cōditione ex lege z ſine cauſa ponit. nec eñ nouū eſt vt lex ſpāliter quibuſdaz enumeratis gñale ſubiiciat verbum quo ſpecialia cōplectat. vt. ff. ad. l. aq̄. ſi ſeru⁹. ſ. inquit lex. Videndū ergo qñ locum habeāt:

4 nam quibus dantur: z in quos: et inquantū: et

b quales ſint ex ſuperioribus liquet. Habet[b] autē locum conditio ex. l. quot noua lege obligatio eſt inducta nec eſt eadem lege cautū quo genere actionū experiamur. vt. ff. de cōdi. ex lege. l. j. z exemplū poni pōt in nudo pacto donationis ex quo datur cōditio ex lege. vt. j. de donatio. ſi quis argentū. ſ. vlti. Et in nudo pacto de ſalario preſtando. vt. ſ. de ſuffragio. l. j. Item in his que poſſeſſor hereditatis ſoluit creditoribus hereditarijs mota ſibi cōtrouerſia hereditatis ab eo qui non erat heres. z pronunciatū eſt ꝓ petitore qui nō erat heres: nam ſi eſſet vere heres etiaz iure veteri tenebatur poſſeſſor negociorū geſtorū. vt. ſ. de peti. here. l. vlti. Item poni poteſt in legatarijs quibus legata

b Habet Vide ia ſo. i. ſ. actionū. i xxxij. col. inſtit. de actio.

BIU Cujas

sunt ab herede soluta facto inuētario cū hereditas nō sit soluēdo ⁊ creditores qđ solutū est cū ipm nō extet volūt repetere. Si em extaret iure veteri consultum est eis p hypothecariā actionē. vel per conditionē indebiti. vt. j. de iure deli. l. vlt. ff. finaūt in locis. ¶Item poni pōt in dño serui torti ob questionē adulterij ꝺ dominū institutam. nam si seruus mortuus est in tormentis ⁊ dñs sit absolutus ꝺdītione ex lege petet medietatē extimationis serui. vt. ff. ad. l. inl. de adul. l. si postulauerit. j. rñso. ff. vlt. ⁊. l. ex his. ⁊. j. ad. l. iul. de adul. l. ẏba. ¶Condi-
a Sine cā. Adde qꝺditio sine causa ꝺpetit ēt rōne erroris. vt p So. in consi. clix. col. fi. ẏ. ij. qꝺ cōpetit.
a tio sine causa[a] locum habet cū cōditione indebiti. si indebitum solutū est. Item ⁊ si non eadem. sed nō est solutū sed promissum vel etiam si solutū est debitū sed tñ postea factū est indebitum vt ecce fullo vestimēta lauanda conduxit. Deinde his amissis a dño ex locato cōuentus preciū prestitit. posteaqꝫ dñs inuenit vestimēta: aget fullo ex cōducto. itē ex hac cōditione ad precium sibi restituēdū. vt. ff. e. l. ij. Hoc tñ videt impugnari rōnibus duabus. Nam si fullo conuētus fuit per iudicem ⁊ ex sñie auctoritate soluit cessare debet conditio indebiti. vt ff. man. si fideiussor. ff. in oībus. Sed dic qꝫ fuit conuentus extra iudicium ẏbo. vt ibi dr. Vos inquā conuenio o iudex. vel dic cessat conditio indebiti ex auctoritate sñie. Non autē conditio sine causa. illa em datur ꝓpter precedentē ꝺctum. vt. ff. cōmodati. l. in rem. j. rñso. Secūda aūt rōne impugnatur: qꝫ fullo nō precium repetere. sed ad vestimenta publiciana deberet agere quasi videatur ea emisse: vel quasi videatur emisse rei vendicatione. vt sic tanꝫ empto: nois habeat vtiles actiones. vt. ff. de rei ven. si culpa. Sed dic qꝫ lex illa locum habet cū experio: cōtra eum qui nō hz a me cām. Sed si habeat a me cām qꝫ cōmodatarius est sed fullo forte est in arbitrio suo petat rem. an repetat quod dedit. vt. ff. cōmo. l. in cōmodato. ff. vlti. nam ⁊ alꝫs si dolo cōmodatarij vel depositarij res absit ⁊ mihi eo nomine cōdēnetur. teneor eis cedere actiones mihi competētes. vt. ff. de re iudi. l. in depositi. alꝫs indebiti. Secus si nō haberent a me cām. vt. ff. de rei ven. l. is qui dolo. Item cōcurrit cum conditione ob cām. vt si
5 fuit ab initio cā aliqua promissionis: sed ea secuta nō est. vt. ff. eo. l. j. ff. sed si ob cām. idemqꝫ dici pōt in debitore qui spe future numerationis scripsit se accepisse qđ nō accepit. nā infra biēniū cōdicit cautionē. Itē post biēnium. si tñ intra biēnium cōtestatus est exceptionē nō numerate pec. vt. j. c. l. vlt. Item si fuit cā ꝓmissionis aliqua si finita est daꝫ hec actio. lz nō detur ꝺditio ob cām: vt ecce debitor ꝺdicit cautionē soluta pecunia. vt. j. eo. dissolute. Itē concurrit cū cōditione ob turpem cām. vt si ex parte dātis nō interueniat turpitudo. vt. ff. tit. ij. dixi. Item cōcurrit cū ꝺditione furtiua. Fur em de fructibus cōditione sine cā cōuenieꝫ ⁊ ꝺditione furtiua. vt. j. e. l. pe. ⁊. ff. de condi. fur. l. in re. ff. vlti. Illud notādum qꝫ hec ꝺditio vocatur incerti qꝫ cōpetit ad interesse. vt. ff. e. l. iij. vel forte specialis est actio cōditio incerti que concurrit cū conditione sine cā vbi incertū est in obligatione. vt diximus. ff. de cōdi. inde.

¶De actionibus ⁊ obligationibus. 10

Dictū est supra de conditionibus que personalissime sunt actiones per quas precise intēditur quid dari. vt insti. de act. ff. sic itaqꝫ sequi vt videamus de ceteris personalibus actionibus. ⁊ qꝫ in illis etiā superioribus quedā gñalia obseruanē. ideo hic in medio ponit de actionibꝫ ⁊ obligationibus. Videndum ergo quid sit obligatio: ⁊ que sit eius natura: ⁊ qualiter diuidatur. Et postea dicemꝫ gñalia actionū. nā ꝺd sit actio plene dixímꝫ. ff. de edē. ⁊ que sint diuisiones actionū assignamꝫ insti. de acti. nec est opus eas hic assignare. qꝫ nec ta-
6 li mō hic tractatur de eis. ¶Est aūt obligatio iuris vinculū quo necessitate astringimur alicuius soluende rei ſm nostre ciuitatis iura. qđ dicit vinculum improprie ponit. i. ius quoddā vinciens. vt em corpali vinculo quis vincitur ita ⁊ obligatione que intellectuale vinculū est aliquis dicit astringi. quod dicit ſm iura nre ciuitatis exaudit. i. de iure ciuili: ⁊ ita diffinit tm ciuilis obligatio. vel dic quod etiam naturalis obligatio diffinit. ⁊ quod dicit ſm iura nre ciuitatis ponitur remotiue. nō cōtra iura nre ciuitatis. Si em ꝺ iura esset siue nudū pactum tm intercesserit siue nō nulla nasceretur obligatio. vt. ff. de ẏb. obli. l. gñal'. ⁊ de pac. l. iure gē. ff. sed cū nulla. ¶Itē qđ dicit rei soluēde. exponendū est vel facti. Illā rei verbū gñale est. vt. ff. de reb. cred. l. j. ff. vlt. ⁊ caue tibi: qꝫ difficile est discernere inter actionē ⁊ obligationē ⁊ ꝺctū. Videt em qꝫ vnū sit alterū. sed nō est qꝫ ꝺctus appellatur ipse cōsensus partiū vel etiam ipa ẏbor ꝓlatio. sicut in stipulatione habet. vt. ff. de ẏb. ob. l. v. ff. stipulatio. ex ꝺsensu partiū nascitur obligatio de q̄ loquimur: ex tali obligatione nascit ius quoddā siue formula que ꝺ obligatū ad exigēdā pecuniā in iudicio ꝓponit. vt. ff. de procu. lz. ff. ea. vel etiā ipsa ẏborum prolatio sicut in stipulatione habet. vt. ff. de ẏbo. ob. l. v. ff. stipulatio. sed ꝑma opinio verior est.
7 ¶Obligationū aūt substātia id est esse ⁊ natura nō in eo cōsistit: vt aliquod corpus nostrum aut seruitutem nostram faciat sed vt alium nostrum nobis astringat ad dandū aliquid vel faciendū vel prestādū. Et huic bñ cōsonat qđ dr ff. de pactis. l. traditionibus. ⁊ vsucapionibꝫ dominia rerū trāsferuntur nō nudis pactionibꝫ. Nuda em oīa dicimus pacta que rei traditōe nō sunt vestita sz ī casibꝫ excipit. vt in pacto legis cōmissorie ⁊ adiectionis in diem. Item manus iniectionis: vt dicemus. j. de pactis inter emptorem et venditorem. Item in pacto donationis et venditionis inito cum ecclesia. vt ff. de sacrosanc. eccle. l. vlti. Item obligationuꝫ
b natura est ne tpe finiatur hoc est quod vulgo[b] dicit tps nō est modus tollende obligationis. Nam ⁊ si promiseris mihi te daturuꝫ. x. singu-
b Vide go. d.

lis annis vsq; ad decennium etiã elapso decẽ-
nio obligatus es sed tamen habes exceptio-
nem pacti.vt.ff.co.l.obligationum fere.§.pla
cet. ¶Diuiditur aũt obligatio quia alia est na-
ralis tantum alia ciuilis tãtum.et que sunt na
turales obligationes vel ciuiles per exempla
notaui.ẽ.de condi.inde.Et large hic accipio ci
uilem obligationem omnem ex qua nascitur
actio siue sit prætoria siue a senatusconsulto i-
ducta sic et alꝫ dicimus oẽm cãm ciuilem que
nõ sit criminalis.vt si est liberalis vel de matri
monio.Stricte vo ponitur cum ita dicimus ob
ligatio alia est prætoria alia ciuilis.vt instit. de
obli.§.j.id est ex lege.xij.ta.vel postea ciuium
romanorũ voluntate non prætorum auctori-
tate est inducta.Ciuilis vo ꝛ naturalis est ob-
ligatio vt in oĩbus cõtractibus notatis quos
notauimus.ẽ.de pac. ¶Quoro de q̃busdã obli
gationib⁹ potest dubitari ciuiles essent an p̃
torie.vt de commodato ꝛ si quis dolo desierit
possidere.vt diximus.ẽ.de nox.sed has dubi-
tationes reseruo cõtractib⁹ singularũ actio-
nũ cũ obligatiões maxime vicinitate ꝺiuncte
sint actionib⁹ nascũtur eã ex eis. ¶Fit ꝛ alia
diuisio obligationũ. Aut eã sunt ex ꝺtractu
aut ex q̃si ꝺtractu: aut ex maleficio aut ex qua
si ex maleficio. Et nomẽ cõtract⁹ large ponit:
vt ꝺtineat oẽs obligatiões q̃ pacto ꝺhunt vel
in psona vtriusq; vel alteri⁹ tñ. Stricte vo de
notat eas tñ q̃ hincinde ĩducũt obligationẽ.
vt.ff.de ver.si.l.labeo. Item et he que sunt ex
cõtractu diuidunt: qꝫ alie cõtrahunt re.alie ver
bis.alie lr̃is.alie ꝑsensu.vt ĩsti.de obl.§.vl.De
q̃b⁹ singulis nõ ꝓsequor tractatum in b̃ gene
rali ti.qꝫ spãles ti.de eis ponunt in ĩsti. ¶Itẽ
obligationũ alie cõtrahuntur pure alie in diẽ
alie ad diem alie sub cõditione. Cõditio vero
efficax est que in cõstituẽdo obligationes inse
rit non q̃ post perfectã eã ponit veluti.c.dare
spõdes mihi nisi nauis ex asiavenerit.ſz hoc ca
su existente conditione locus erit exceptioni
pacti vel doli.vt.ff.e.l.obligationũ fere.§.cõdi
tio.continet etiã in obligationib⁹ quãdoq; mo
dus.i.alternatio rei: qñq; accessio rei vt psone
vt cum stipulor mihi aut titio vel mihi.x. aut
titio hominem.vt in predicta.l.§.modus.ꝛ.§.
2 accessio. ¶Illud notandũ est esse gñale in q̃li-
bet obligatione qꝫ sicut ĩ ea cõtrahẽda exigit
vtriusq; voluntas ita renũciare semel cõstitu-
te obligationi vnus altero nõ cõsentiẽte non
põt.vt.j.e.l.sicut.nisi in mandato ꝛ societate ꝛ
deposito ꝛ in contractu innoiato do vt des do
vt facias.vt dixim⁹.ẽ.de procu.ꝛ de ꝺdi.cã da-
ta. ¶Item generale est in qualibet obligatio-
ne ꝺtrahẽdavt bona fides interuenire debeat.
vt.j.eo.l.bonafide. Alioqn excipietur vel age-
tur de dolo: distinctis tamen cõtractibus bo-
nefidei a ꝺctibus stricti iuris.vt diximus.ẽ.de
dolo. Item gñale est in qualibet obligatione
vt ab altero nõ exigatur qõ alius debet. vt.j.
eo.l.ob causas ꝛ.l.ruina.ꝛ.l.eũ cui.nisi in casi-
bus vt habebim⁹.j.qñ fiscus vel p̃uat⁹. ¶Itez
generale est in oĩ obligatione: vt ob es alienũ
liber hõ non cõpellatur seruire alioquin credi
tor cadit sibi debita quãtitate: ꝛ tantũdem da
bit ei quẽ retinuit inuitũ vel parentibus eius
agentibus nolẽ retenti in quorũ erat ptãte re
tentus vel agent heredes retenti: sed ꝛ ĩcorpo
ralibus penis subdunt creditores: vt in aut.vt
nul.iudi.§.qꝫ aũt. ꝛ hmõi.ꝛ.j.e.l.ob es. hoc tñ
fallit in captiuo qui hz necesse soluere preciuz
redemptiõis sue: vel seruire p quinquenniũ:
vt.j.de cap.ꝛ postli.re.l.vlti. Item põt fallere
3 cũ hoc ipm seruire est in obligatione. ¶Circa
actiones põt illud generale tradi: q̃ ille cui cõ
petit actio nõ armata vi tenere dz debitorem
negantẽ: sed cum p testes vel instrumenta per
confessionẽ suaz dz cõuincere: ꝛ iuris remedijs
4 absolutionẽ vrgere. ¶Est ꝛ aliud generale cir
ca actiones: qꝫ si alicui cõpetat actio psonalis
et hypothecaria est in eius arbitrio.agat prio
personali vel hypothecaria an simul vtraq;.vt
j.e.l.aduersus.ꝛ.l.vlti. Do die vero p autẽ.de-
bitore possidenti pignus eadem electio datur
creditori: extraneo vero possidẽte permittitur
creditori ẽ agere hypothecaria ꝺ eũ nisi egerit
prio psonaliter ꝺ reũ ꝛ fideiussores vel manda
tores: vel spõsores: sed nec hypothece interces
soris petuntur anteq̃ petantur hypothece de
bitoris: vt in aut.de fideius.§.sed neq;.nec ob.
qõ legit in aut.de litig.§.ad hec.qꝫ illa cũ pre-
dicta determinatiõe est intelligenda.vel ibi lo
quitur cũ lit̃.contest.a creditore sup hypothe-
caria alienauit debitor pignus.naz hz actio hy
pothecaria lite cõtestata non faciat rẽ litigio-
sam tñ hactenus meliozis est creditor cõditio
nis q̃ hz electionẽ agat hypothecaria ꝺ extra-
neum possessorẽ an psonali alienato pignore
5 a debitore post lit̃.cõte.in hypothecaria. ¶Po
test ꝛ circa actiões quedã generalis diuisio sub
isto titulo notari: qꝫ actionũ oĩum quedã sunt
directe quedã vtiles. Est aũt actio directa que
datur ex voluntate legis expresſa siue dek ali-
cui ex lege siue nascat ex ꝺctu vel quasi: vel ex
delicto vel q̃si: ꝛ ideo dicitur directa: qꝫ ỹba le
gis directa sunt ad eũ cui lex voluit dari actio
nem: ꝛ ita in ea actione dãda verba legis ꝛ sen
tentia cõcurrit. vbi vero deficiũt verba volun-
tas vel sñia legis tacita exigit actionẽ dari da
tur actio vtilis: vt ecce ait lex.xij.ta.dari actio
nem in factũ si quadrupes dicat pauperiẽ fe-
cisse. si ergo quadrupes fecerit pauperiẽ verba
et sñia legis exigunt actionẽ dari directaz. Si
aũt bipes dederit damnũ ẽm verba legis vide
tur destitui actiõe ille cui facta pauperies sen
tentia tñ legis vel voluntas erit ꝺria. lex enim
que locuta est de quadrupede gratia exẽpli vo
luit eã resarciri pauperiẽ ei cui est irrogata p
alal alienum: ꝛ ideo qꝫ hoc est equũ vel vtile rei
pu. datur actio vtilis pro bipede. vt.ff.si qua-
pa.fe.di.l.j.ꝛ.l.pe.ꝛ sile põt notari exemplum
vt.ff.de iurisdi.om.iudi.l.si quis id.§.q̃ si duz
propo. sic ꝛ in quolibet edicto vel interditio fe
re quilibet etiam mille ingenio suo potest in-
teruenire exẽpla: sic ꝛ in contractibus dantur
actiones eis qui pacti sunt ꝛ eorum vniuersa-

BIU Cujas

libus ſucceſſoꝛibus qñq; tñ ⁊ his qui non ſunt pacti dantur vtiles actiones vt diximus. ff. ſi cer. pe. ex ℈ctu pꝛocuratoꝛis noſtri datur mihi vtilis ſi ipſe nō ſit ſoluēdo. vt. ff. de inſti. l. j. et ij. ⁊ idē ex pacto tutoꝛis vel curatoꝛis. vt. ff. de conſti. pec. l. eum. ℣. ſi actoꝛi. Et idē ex pactis qñq; aliaꝝ perſonaꝝ. vt aui materni. ⁊ in depoſito. vt. ff. ſol. ma. l. gaꝰ. ⁊. ff. ad exhi. l. ſi res. et idē in alijs conſimilibꝫ vt diximꝰ. ff. de pac. et plerūq; quilibet ꝓ ſe notare pōt. Dant etiā qñq; vtiles actiones ex eo q̄ ſup act. cōceden da mihi pactū a me ⁊ te initū. vt ecce actionez tuā mihi vendidiſti vel in dotē dediſti vel inſolutum. vel vt pignoꝛi habeo lex ꝓmittit mihi intendere vtilem actionē etiā ſine ceſſiōe. vt. j. eo. l. ij. ⁊. j. qñ fil. vel pꝛiuatus. l. vlti. ⁊ de he. vel act. ven. l. poſtq̄. ⁊. l. ex noſis. vere tñ competit vendituꝛi tñ vel ſimilibꝫ ⁊ nō mihi. Nā cuz mihi etiā ceſſa non cōpetat. vt. j. patebit. ergo nō ceſſa non cōpetit. Videntur tñ non eē dādas vtiles actiones in pꝛemiſſis caſibus q; ſicut in venditiōe vel quolibet ti. alienationis rei coꝛ poꝛalis neceſſariū eſt vt ſequaꝫ traditio quantum ad dñij tranſlationē. vt inſti. de re. di. ℣. ꝓ traditionē. ita ⁊ in talibus noībus vēditis vel ſimilibꝫ titulis cōuentis videreꝫ eē neceſſariū ceſſionē actionis ſubſequi que reputareꝫ ꝓ traditiōe. Sed tñ in p̄dictis oībus caſibus ℈ rium eſt alias aūt puto neceſſariā eſſe ceſſionē vt ipſa ſequaꝫ ℈rium. Nā ⁊ ſi ſocietatē ℈ho tecum vt cōicentur inter nos oīa bona nꝛa coꝛ poꝛalia quedā cōicantur. ff in oībus neceſſe eſt ſubſequi ceſſionem. vt. ff. ꝓ ſo. l. j. ℣. vlti. ⁊. l. ij.

a Jnno. mīato. vi de Bartho. refe rētez iſta ꝑba azo. l l. j. in pri. j. e. tit. et lud. ro. in cōſ. lxxxvj. in fi.

a Jdēq; eſt ⁊ in ℈ctu innolato[a]. nā ſi dederim, certam pecunie quantitatez tibi vt cederes mihi actionē ℈ debitoꝛē tuū. Siquidē ceſſeris actionem ℈ debitoꝛē ꝓ quo ſolui poſſum vti ea facta ceſſione niſi deceſſeris anteq̄ litem conte. Tunc em̄ finitur demādatio vel ceſſio actionis oportebit ergo heredē tuū mihi cedere. Si autem deceſſeris ſine herede vel ſi ipſe nō ſit ſoluendo in ſubſidiū dabitur mihi vtilis actio. vt j. e. l. j. nec videaꝫ alicui in p̄miſſo caſu fuiſſe vēditio actionis. Nec em̄ fuit data pecunia i certa quātitate quantū ad numerum ſz erat certa pecunia qz in ſpecie oſtendebaꝫ vnde ⁊ vice ſpeciei cenſebaꝫ. vt. ff. de lega. j. l. ſz ⁊ ſi certos. Jtē verbū quantitas etiā ad coꝛpa refertur. vt ff. de le. iij. quiſquis. Jtē mihi non obſtat qđ dicitur in lra ſoluiſti. lz em̄ plerunq; dicoꝛ ſolue re cū libero me vel alium numerādo tñ ponit hic ꝓ tradidiſti vel qđ eſt verius fuit venditio noīs. Nec obſtat qđ dicitur in fi. l. que ſi ita ⁊c. ℣. em̄ loquitur de exercitio directe qđ nolebat habere pꝛocuratoꝛ quod non poteſt extincto mandato. Eſt ergo ei neceſſe intendere vtilem. Jtem qđ dicit ꝓ quo videreꝫ impedire ceſſionem cū ea ſolutione libertus eſſe videaꝫ debitoꝛ ſed hic ꝓ quo. i. ꝓ cuiꝰ obligatione tibi querenda. Jtē videtur in p̄dicto caſu q̄ nō finiatur mandatū actionis moꝛte mandantis re integra. i. ante litem conte. vt. j. de dona. l. illā. ad hoc rñdent quidā q̄ ibi loquitur in ceſſione actionis hic in mādato. cedit em̄ qui ideo vult eā ſeparare a ſe mandat qui eā retinet ſz alteri exercitiū cōmittit. ſed certe lz inter cedere ⁊ mandare poſſit p̄dicta aſſignari dꝛia: tñ inter cedere ⁊ mandare actionē nulla eſt dꝛia. nā et ſi alias velit eā oīno a ſe ſeparare ꝓ ceſſionē non pōt adeo inhęret oſſibus eius. vt. ff. de peculio. l. quis ergo. ⁊ ꝓ ſo. l. ij. ℣. vlti. ⁊. l. iij. Per delegationem aūt vel ꝓacceptilationem vel ſi miles modos certū eſt q̄ quis actionē a ſe ſeparare pōt. Dic ergo illud locū habere ceſſa vt mandata actiōe ex cā donationis vel ſimili ex qua daretur etiā actio vtilis ſine ceſſione. hic aūt loquitur in ℈ctu innolato ex quo nō daretur vtilis actio ſine ceſſiōe. vt dixi. vel illud nouo iure additū eſt qđ hoc coꝛrigit: vel fortе mādatum vel ceſſio mihi in rem meā factam moꝛte mea nō perit: vt ibi: ſed perit moꝛte mandā

6 'tis vt hic. ¶ Cōſueuit queri vnde naſcantur he vtiles actiones: ⁊ ego dico ex veteri cā. vtputa vendidiſti mihi actionē furti. ego habeo vtilez actionem furti. ⁊ nūquid nata eſt ex ℈ctu abſit imo ex maleficio pꝛio ⁊ veteri: ſi ꝓpter ℈ctū datur: ⁊ numquid eſt hic alia ab illa q̄ tibi cōpetit. Rñdeo non. imo eadē eſt in ſubſtantia lz alterius qualitatis: qz tibi directo mihi vtiliter datur. nā ⁊ in coꝛpoꝛalia qualitatē habere di-

4 co. Sicut etiā notari pōt in rubꝛica inſti. de he re. qual. ⁊ dif. ¶ Quis aūt debeat de calumnia iurare in directa, vel vtili actiōe notauimus. ff. de pꝛocur. ¶ Jllud ſciendū eſt etiā ex vltima vo

+ luntate dare vtilez actionē: puta ex legato nominis: vt. j. de leg. l. ex lega. ¶ Jtē ſi fideicōmiſſaria hereditate reſtituta per treb. hz fideicōmiſſarius vtiles actiones ℈ debitoꝛes: q̄ creditoꝛibus tenetur vtilibus: vt. ff. ad treb. l. ſ. ⁊ in ſti. de fideicom. here. ℣. ſi vero totam.

b ¶ Ut actiones[b] abi heredibus ⁊ ℈ heredes incipiant. b Actiones. Et qz nō ita dixit vt obligationes. vide oldra. conſ. xxij. vbi bene declarat.

7

Vando actiones ad heredes vł ℈ heredes pertranſeāt plene dicemus. j. de here. act. ſz hic ponit de quadā regula q̄ olim obtinebat in legatis ⁊ coꝛuz exēplo extendebaꝫ ad ſtipulationes et ℈ctꝰ quoſlibet. ſic em̄ dicebaꝫ q̄ poſt moꝛtē heredis aut legatarij legatū relinq̄ nō poſſet. Sicꝛ nō poterat aliq̄s ſtipulari poſt moꝛtē ſuā ſibi dari: ſic nō poterat q̄s ꝓmittere dare poſt moꝛtē ſuam. vnde ⁊ tradebaꝫ regula: vt ab heredibus ⁊ ℈ heredes actio nō incipiat. Hodie aūt regula iſta emendata eſt per hāc. l. vt. j. e. l. j. ⁊ inſti. de leg. ℣. poſt moꝛtez. ⁊ de inuti. ſtipu. ℣. poſt moꝛtez. Et caue tibi: q̄ aliter dicit poſt moꝛtem incipere actio in ſtipulatione: ⁊ aliter in legato. Jn ſtipulatiōe em̄ dicitur incipere: non qz nulla fuit oꝛta obligatio vel actio ante moꝛtē: ſed qz tūc incipit eē efficax: vbi vero legas mihi poſt moꝛtē meā: nunq̄ mihi debetur: ſed heredi meo tñ quaſi ex ſua pſona: vt. ff. de euic. ſi q̄ ꝓpꝛudentiā. ℣. nimirū. ⁊. l. q̄ a pupillo.

BIU Cujas

¶Sne maritus pro vxore:vel vxor pro marito:vel mater ꝓ filio cõueniantur. 12

1

Ictuz est supza in superiori ti. heredẽ iure successionis cõueniri. Sic putaret quis maritũ proxore:vel vxorẽ pro marito:vel matrẽ pro filio vel filiũ pro matre cõueniri debere. Sed ꝺicitur.vxor enim nõ cõuenitur pro marito:etiã si ꝓ eo intercesserit nisi itercesserit in rẽ suã.vt j.e.l.j.ꝛ.ff.ad vell.l.ij.§.vlt.ꝛ.l.iij. Speciale tñ est in primipilaria sarcina quã subiuit marit⁹: vt ob eã.s.cãm bona data in dotẽ viro a mulie re quasi tacite obligata petantur a fisco:si vir et ei⁹ noiatores nõ sint soluẽdo:vt.j.qui.cau. pig.ta.cõtra.l.satis. ¶Itẽ maritus pro vxore non conueniẽ:nisi solitis modis si pro ea fide iusserit:vel ei successerit.hoc tñ fallit in casu:vt cũ maritus prosolutus cã. proficiscaẽ in pro uinciam cũ vxore.nã si quid ibi deliquerit vxor a viro ratio ꝛ vindicta exigitur:vt.ff.de of.pro con.l.obsernare.§.proficisci. ¶Itẽ mater pro filio vel econuerso nõ conueniẽ:vnde ꝛ traditur regula certissima ex alterius ꝺctu neminez obligari:vt.j.eo.l.pe.nec est oppositio de herede qz eadem persona est cum defuncto:vt in aut. de iureiur.a moriente. Itẽ regula tradita est scõm ius ciuile.Jure em̃ pretozio cõuenior ex ꝺctu institutoris ꝛ magistri nauis:ꝛ serui:ꝛ filij:ꝛ procuratoris:vt dicemus.j.de peculio. et de institoria.

¶Sne filius pro patre vel pẽ pro filio emancipato vel libertus pro patrono vel seruꝰ pro dño conueniatur. 13

2 Dubitabatur rõne filiatiõis vel paternitatis vel libertinitatis vel seruitutis aliquem conueniri debere.dicit tñ in hoc ꝺrium.Filius[a] ergo ꝓ patre suo nõ conueniet:nisi solitis modis.i.nisi pro eo intercesserit vel ei successerit:siue sit filius emancipatus siue in ptãte constitutus:vt j.e.l.nec ꝺ.ꝛ.ff.de mino.l.iij.§.non eo mouet. excipitur in casu.s.,ppter primipilariam cãm. nam ibi etiã si liberi nõ extiterint heredes cõueniuntur ex persona patris:vt.j.de primipilo.l.vlti. Itẽ pater pro emancipato filio vel libertus pro patrono vel seruus pro dño nõ cõuenitur nisi solitis vt dictũ est modis.vt.j.e.l. vlti.Si quis aũt aliquẽ ex predictis vel si oĩo extraneũ aliquis pro alio vi exigerit vel etiaz rem alquã vt in pignus habiturus acceperit: hoc est qꝺ ꝺicit lex scõm formã pignorationis exegerit idipsum quicquid est in quadruplum vim passo redderet necnõ actione pro qua talia presumit cadat.vt in autẽ.vt nõ fiant pig. col.v.circa prin.ꝛ vt nulli iudi.liceat habe.loci serua.§.qz vero contingit.Si vero filius sit in potestate cõuenitur pẽ ex eius psona.vt plene dicemus.j.qꝺ cũ eo qui in aliena potestate est.

a Filius Vide Al a be.de ro sa.hic. et Bal. et alios.

¶An seruus ex suo facto conueniatur post manumissionem. 14

3

Ictuz est ñ̃ alium pro alio conueniri non posse. Et ideo queritur an seruus quondã factus liber conueniatur ex eo qꝺ gessit in seruitute: aliꝰ em̃ videtur hõ.vt.ff.de so.l. qui res.§.areaz.Circa qꝺ ita distinguiẽ:qz aut ꝺxit aut quasi ꝺxit in seruitute:aut ꝺeliquit vel quasi ꝺeliquit.Si ꝺxit non teneẽ factus liber nisi promiserit pecuniã pro libertate sibi danda.vt.j.e.l.promisse.nõ ita si promiserat operas se daturũ post libertatez. vt.ff.de libera.cã.l.vlti.ꝛ de operis liber.vt iuris.Ubi vero nõ promisit pecuniã pro libertate dño sed pro pecunia ꝺedit dño expromissorem ea cõditione,vt possit libertatẽ transferaẽ in eũ obligatio ꝛ manumissus nõ patitur in se trãsferri obligationẽ datur expromissori actio de dolo ꝺ manumissum:aut si expromissor non sit solnẽdo dabitur dño actio de dolo in manumissum.vt.ff.de dolo.l.elegãter.§.seruus. Itẽ et directo in testamento manumissus qꝺ ꝛ ꝺicit horcinus libertus teneẽ creditoribus qui ꝺxerunt cũ eo in seruitute si peculiũ est ei legatũ a dño non ita in eo qꝺ manumissus est ex cã fidei cõmissi in testamento.vt.j.co.l.ij.ꝛ.ff.de dote pre.l.ij.§.p ꝺrium.Si aũt ex quasi ꝺctu seruus conueniaẽ post manumissionẽ sit⁹ ꝺicã eam nõ teneri si administratio nõ fuit connexa ꝛ sepa rata.vt de neg.gest.l.si cognati.nisi ĩ casu.s.cũ libertates directe vel fideicommissarie relicte sunt in testamẽto ꝛ instituto heredi fit a legitimo cõtrouersia qꝺ ꝺicatur testamentũ non tenere:tunc em̃ differunẽ libertates directe ꝛ fideicõmissarie vsqz ad annũ.Et siquidẽ infra annũ pronunciet pro testamento cõpetunt libertates directe ꝛ fideicõmissarie ꝺantur.Si vo pronunciet ꝺ testamentũ euanescũt libertates et directe ꝛ fideicõmissarie oẽs.Si aũt infra annum a morte testatoris defuncti numeranduz nõ sit pronunciatũ cõpetunt libertates directe ꝛ fideicõmissarie representaneẽ si non testamentũ falsum approbeẽ:manumissi aũt siquidem fuerit actores vel alias ratiocinijs suppositi necesse habẽt res hereditarias ꝛ rõnes reddere.vt.ẽ.de here.pe.l.vlti.Si vero cõnexa sit administratio agitur pro eo qꝺ est in seruitute gestũ nõ pstetur sz vt separeẽ.vt.ff.de neg.ge. l.eum.Itẽ ꝛ si factus liber perseueret in eodez actu ꝛ nõ soluit qꝺ debuit in seruitute cũ soluere posit conuertiẽ in acti.neg.gest.nec tñ tenetur qz culpã adhibuit in seruitute:sz qz culpam adhibet in libertate qz factus liber ex peculio quondã vel ex rebus alũde quesitis a se põt exigere naturale debitũ ꝺctum in seruitute:alioquin si a se exigere nõ posset nihil imputaretur ei.sic ꝛ in gestore qui dño tenet tpali actione qꝺ expirat tpe gestionis.nã ꝛ ibi naturale debitũ gestor a se tenetur exigere.vt de neg.gest.l.at qui natura.primo rñso.ꝛ.§.j.vbi

BIU Cujas

vero seruus deliquit vel quasi deliquit siquidem in dñm suum nulla nascitur mihi actio ꝫ dñs eū castigare ⁊ verberare pōt. Si vero deliquerit in alium: dñs tenetur noxali. ⁊ illa fit directa post manumissionē serui. vt. j. e. l. ꝫ. ⁊. l. vlti. ⁊ vt plene diximus. ſ. de noxalibus.

¶ Quādo fiscus vel priuatus debitoris sui debitores exigere potest. 15

4 DEJctuꝫ est supra regulariter ex alterius ɔctu alium nō conueniendū. Nunc autē ponit quasdā exceptiones ⁊ in fisco ⁊ in priuato. Fiscus aūt rōne
a Debitoris. Etan debitores fisci summatiz cōueniātur ⁊ quid in debitore debitoris. Vide tex. iñ ctis ibi nota. per bar. in. l. ei qui. C. de conuenie. fisci debi. ⁊ vide bal. in consi. xc. v. li. ⁊ no. hoc qz sepe vidi i practica.
a spāli conuenit debitorē sui debitoris[a]. si debitor principalis nō sit soluendo. vel ex rōne fisci no la facta liquido probentur vel ex ɔctu fiscali debitores cōueniantur. ⁊ videtur ꝙ cōueniantur debitores debitoris ante tps solutionis. ¶ Sed forte habebit rō interueniēdi medio tpis. vt. ff. de iure fis. l. iij. ſ. multa. ⁊. ſ. de cōdi. ex lege. l. j. ⁊. j. de cōuenie. fi. de. l. j. ⁊. ff. sol. ma. si cōstante. ſ. quoties. Itē rōne cōi que ⁊ in singulis priuatis locū hz que est vt cōuento meo principali debitore ⁊ etiā condemnato si nihil mobile vel īmobile sit in bonis eius. qđ sine q̄stione capi nō possit debitores eius possuꝫ exigere. vt. j. e. l. iij. ⁊. ff. de requdi. l. a diuo pio. ſ. ꝫ et illud dicit. hoc tñ ita si confiteanť se debere debitores tui. ceterū si negent ɔ scriptū est. vt ff. de requdi. a diuo. ſ. ꝫ vtiq; nec distīguo vtrū negetur ꝙ malitiā. an non. ꝫ Pla. distinguat tū qz nemo sit. tum qz nō esset differētia īter eos corporales ⁊ nola qđ lex videtur velle aperte. Si queras quid si malitiose negat? rñdeo dabitur curator bonis q̄ actiones moueat ⁊ exerceat. vt. ff. de carbo. edic. l. ꝫ si is. ſ. si impubes.

¶ De hereditarijs actionibus. 16

5 IRca actiones de quib⁹. ſ. dictum est nota sub isto ti. diuisionē: qz actionū alie sunt hereditarie. alie non. sunt aūt hereditarie q̄ transeunt ad heredes ꝫ vel ɔ heredes. Itē que ab heredib⁹ incipiunt vel cōtra heredes. vt. ff. de acti. ⁊ obli. hereditariū. Abusiue tñ dicitur hereditarius debitor nō qui dz heredi vel hereditati. sed ipe heres qui ideo dz ꝙ est heres. vt. j. e. sub ptexo
6 tu. ¶ Ut aūt plene sciatur que trāseant ad heredes: vel nō. distīgue. vtrū nascatur actio ex maleficio vel quasi. an ex cōtractu vel quasi. Si ex maleficio vel quasi semp dabitur heredib⁹. nisi ad solam vindictā sit prodita. nō qz ex patrimonio nobis aliquid absit. nec datur ɔ te qz aliquid ad te peruenit. vt in actiōe iniuriarum. ⁊ actiōe que ɔ libertū temere vocantē patronum in ius datur. vt. ff. de in ius vo. l. pe. et de col. bo. cū emancipati. ſ. emācipatus. ⁊ insti. de perpe. ⁊ tem. ac. ſ. ꝫ heredibus. ⁊ idē in pupillaribus actionib⁹. vt. ff. de his qui deie. vel ef. l. si vero plures. ſ. que aūt de eo cōpetit. nō aūt ita seruatur in actione in factū de calūnia toribus. nā illa datur aut qz mihi abest aut qz ad te peruenit. vt no. ff. de calum. l. hec actio. dicit tñ pot est eē speciale in illa actione in factū de calumniatoribus ne detur heredibus cum heredes eius qui dedit pecuniā habeant cōditionem ob turpem cām: ɔ heredes vero nulle dantur nisi in id qđ ad eos peruenit sed excipitur actio vi bo. rap. que nec in id qđ peruenit datur. dak tñ in locū eius conditio furtiua. vt. ff. de vi bo. rap. l. ij. ſ. vlti. idē forte ⁊ in interdicto vñ vi in cuius locū dak actio in factū. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ſ. vlti. hoc ita nisi lis sit cōtest. tunc eñ heredibus ⁊ ɔ heredes dank. vt insti. de perpe. ⁊ tem. act. ſ. penales. nisi ī casu. vt ece aliquis est ingenuus pronunciatus �z alicui ingenuitatis sñam retractare pretextu colluꝰ sionis vino tñ eo qui ingenuus pronunciatus est intātū vt si incepta fuerit questio retracta tionis morte eius extinguiť. vt. ff. ne de statu de. l. j. ſ. ꝫ interdū. Si aūt sit actio ex ɔctu vel quasi semp datur heredib⁹ nisi in acti. in factū que dak patrono ɔ libertū pro operis incertis que ad extraneū heredē nō trāsit etiā lik. conte. nisi res in cōdemnatione sit deducta. vt. ff. de operis liber. l. si operarū iudicio. Idem ⁊ in actione ex stipulatu pro dote filie quam quis ꝫ in ptāte. nam ibi ⁊ silik. cōt e. decedat pater nō tñ eius heredibus sed filie dak actio. vt. l. rē in pñti. ſ. videamus igiť. ꝫ ⁊ ɔ heredes dātur semp iste actiones etiā ex doli clausula. vt. ff. de acti. ⁊ ob. ex ɔctibus. ⁊. l. ex deposito. ſ. ꝫ excipitur cū testatoris dolus dedit cām ɔctui ⁊ ad heredē res tradita ꝙ dolum nō peruenit. vt in sti. de perpe. ⁊ tem. ac. ſ. aliqñ. Idemq; ⁊ in acti. in factū q̄ datur ɔ messorē. vt. ff. si messor fal. mo. di. l. iij. ſ. pe. Idēq; ⁊ in tributaria. vt. ff. de trib. l. illud. ſ. vlti. Idēq; ⁊ in actione cōpetenti ex stipulatiōe iudicio sisti pro eo ꝙ quis conueniebatur iniuriarū. vt. ff. si quis cau. l. si eū. ſ. q̄ iniuriarū. Porro quedā actiones dicuť non trāsire ad heredes qz p confusionē extinguntť. vt notaui. j. de sol. ſ. videamus. Si eñ debitor principalis creditori vel ecōuerso succedat ois oīno tollitť obligati o. vt. ff. ad. l. fal. l. j. ſ. si debitor. ⁊. ff. de fideiuss. l. si stichū. ſ. a titio. ⁊. l. si debitori. ⁊ de solu. l. stichū. ſ. a titio. Si vero fideiussor fideiussori succedat nulla tollitur obligatio. vt. ff. de fideiuss. l. heredes. ſ. nō est. Si debitor fideiussori vel econuerso succedat accessoria semp tollitur ⁊ nō principalis nisi principalis sit tm naturalis tunc eñ durat vtraq;. vt. ff. de fideiuss. l. heres. ſ. ꝙ si seruus. si vo creditor fideiussori succedat extinguiť accessoria obligatio tm. vt. ff. de fideiuss. l. heres. ſ. ꝙ si stipulator. ⁊. l. lucius. Quid aūt si extraneus succedat reo ⁊ fideiussori principalis tm remāet. vt j. de fideiuss. l. fideiussoris. ⁊ de solu. l. ij. si eñ succedat reo ⁊ actori ois obligatio tolliť sic ⁊ qm̄ succediť sibi ad inuicē si sunt duo rei debēdi vel credēdi ⁊ re⁹ reo ⁊ creditor creditori succedat vterq; remanet. vt. ff. de actio. emp. l. non est nouū. ⁊. ff. de duob⁹ reis. l. si re⁹ pmittendi. et de fideiuss. l. si reus. ⁊ ar. de lega. j. l. si mihi.

BIU Cujas

1 primo rñso. ¶Dãtur aũt hereditarie actiones in successores vniuersales nõ singulares puta legatarios vel emptores vel cõsimiles. vt. j. e. l. vlt. nisi rerũ creditoribus obligatarũ precia p
2 ceperint. vt. j. de iure deli. l. vlt. ſ. ij. ¶Itẽ instituũtur ⁊ heredes ꝑ partibus hereditarijs nisi indiuiduũ sit in obligatione tunc eñ quilibet tenet insolidũ. vt. ff. de ver. obl. in executiõib⁹. ſ. ij. vel nisi res que debet restitui ab vno ꝓsideatur insolidũ. vt. ff. cõmo. l. sed mihi. ſ. heres. ⁊ depositi. l. si duo. vel nisi in pollicitatiõe facta ob honorẽ apud rẽpublicã tũc eñ pollicitator insolidũ tenet. Itẽ heres eius insolidũ tenetur facta vero pollicitatione sine cã ob id quod opus ꝓmissum ceptũ est si bona liberti nõ sint soluẽdo exheres in quintam partem ꝓmonij defuncti liberi ỹo in decimã tenẽtur. vt. ff. de polli. l. j. ſ. si ꝙs. ⁊ l. ex pollicitatione. vel nisi in alimẽtis que ꝑ volũtate defũcti vel iudicis vel ab vno insolidũ vel a pluribus ꝑ partib⁹ designatis petunt. vt. ff. de alimẽta. le. l. iij. vel nisi testator ab vno heredũ legauerit creditori hereditario ꝓ eo quod sibi debetur ꝓpẽsandi aĩo. Tunc eñ heres ille vsq; ad ꝙtitatẽ legati onus eris alieni sustinebit si creditor respuerit legatũ et petit debitum. vt ff. de leg. ij. l. cũ ab vno. vel nisi ĩ funeraria que nõ tñ in heredes ꝑ hereditarijs portiõib⁹ ſz etiã in virũ ad quẽ aliq̃d puenit nolle dotis instituit ꝑ rata portiõe ei⁹ quã lucrat⁹ est de dote. vt ecce lucratus est vir. c. in hereditate sunt cc. ipse ꝓuenit ꝑ tertia ⁊ heredes ꝑ duabus. vt. ff. de religi. ⁊ sum. fu. l. quotiens. ⁊. l. veluti.
3 ¶Itẽ hec oĩa in hereditarijs actiõibus psonalibus intelligẽda sunt: reales eñ actiones instituũtur ⁊ heredes nõ tanq̃ ⁊ heredes ſz tãq̃ cõtra quoslibet possessores: vt dixim⁹. ſ. de rei vẽdi. ⁊ ad exhibendum. ⁊ de noxali.

¶Ex delictis defunctoꝝ ⁊ inquãtũ here des conueniãtur. 17

4 SUpra de delictis ⁊ ꝓtractibus ⁊ ꝙsi delictis ⁊ ꝙsi cõtractibus plene cõ prestium est. Et iõ accedamus ad ſaz. ſz illud nõ ꝓtermitto qõd. ꝑ. ait sicut itelligẽdũ q̃ ait ꝓtor se nõ polliceri daturũ actionẽ vi bo. rap. in herede: vt ſz nõ polliceat pretor nihilomin⁹ detur vel nõ detur si per conditionem exigat. vel dic esse in ea spẽ. vt. ſ. dixi.

¶De constituta pecunia. 18

ON solum hereditario noie ſz etiam actione de constituta pecunia quis alterius uomine conuenitur ⁊ ideo ponit de cõstituta pecunia. Videndum ergo q̃d sit cõstituere: q̃d cõstituat: quale constitutio fiat: quis constituat: ⁊ cui. Et quis
5 sit effect⁹ constitutionis: ⁊ qualis sit actio ista.
a Cõstituere. vide Jobſ. fabri. et ¶Et q̃dẽ large dici posset constituere[a] quilibet qui ꝑ alio se obligat ſz b ponitur ꝑ eo tñ qui q̃ alius dz se soluturum constituit: nec distinguit ex q̃ cã q̃s debeat certa vl̃ incerta vel cuilivel honoraria dũtamẽ debitũ efficaciter po tuerit peti ⁊ exigi vel saltem solutũ retineri vt de ſtitu quia tñ naturale erat debitũ. Nam qõ debet seruus meus vel filius ego nolle eius cõstituere posſum me soluturũ etiã vltra vires peculij. Jaſo. Ire ¶Nolle autẽ meo etiã vltra vires peculij si con ſpõſione
6 stituam nõ teneor. vt. ff. eo. l. j. ſ. vlt. ⁊. l. ij. ¶Cirubrice. nile autẽ debitũ qõd per vires exceptiõis vtiliter exigi non põt non cõstituetur. vñ ⁊ dicitur ff. dever. ob. et ibi non videt viribus debita pecunia q̃ constituta plene de est. vt. ff. eo. l. iij. ſ. j. personalis tñ exceptio vel ista mapriuilegiũ qõd habet vir vt damnetur inquantũ teria. facere põt non facit ne teneat cõstitutio si maritus constituat se solidum soluturũ. vt. ff. eo. l. iij. ¶Item debitũ accipio siue debitus erat a constituente siue a quocunq̃ hoſe alio vel etiã ab hereditate iacente. vt. ff. eo. l. eum. ſ. quod exigimus. ⁊. l. hactenus. ¶Item qõ dixi in debito producitur etiã ad pignoris obligationem pro debito faciendã. Si ergo pign⁹ me daturũ constituerim tenet constitutũ cum vtilitas pignoris irrepserit. expedit eñ potiꝰ pignori in cumbere q̃ in personã agere. vt insti. de oblig. que ex de. nas. ſ. furti. ¶Itẽ ⁊ si cõstituo me satisfacturũ pro debito a me vel ab alio tenet cõstitutio ⁊ liberos dando pignora vl̃ fideiussores. vt. ff. eo. l. ꝓmissor. ſ. vlt. Si aũt certam personam cõstituerim me daturũ fideiubẽtẽ teneor et si ea fideiubere nolit. Si aũt decesserit ante q̃ sim in mora non teneor sed postea teneor. vel ad interesse vel vt aliam personam non minus ydoneã prestem. vt. ff. eo. l. qui autẽ. ſ. j. ⁊. l. pro missor. ſ. vlt. vbi autẽ vltra verum debitũ constituo non tenet constitutio in eo q̃ est vltra tenet tamen si fieret in minorẽ summã: vt ecce debentur. xx. mihi ⁊ cõstituo me soluturũ. xl. non teneor vltra. xx. Si autẽ constituo me soluturum. x. in his tantũ teneor. vt. ff. e. l. hactenus. ſ. vlt. Item ⁊ si pro vero debito aliud cõstituo me soluturũ tenet. Idemq̃ ⁊ si rei debite cõstituo precium me soluturũ. vt. ff. eo. l. j. ſ. antepe. et. l. promissor. pro rspõſo. ¶Item sit aliquid debitum vel non debitũ cõsidera tẽpora cõstitutionis. Quid eñ si tpalia actione obligatus cõstituerit se soluturũ. Tenet quidez licet post constitutũ exierit dies tẽporalis actionis. vt ff. eo. l. item. ſ. j. nõ ergo q̃ liberatur tẽpore hic similis est soluẽti licet ita sit alias. vt. ff. de admini. tuto. l. si pupillus. ¶Itẽ nec hoc videt falsum q̃ veritatis ꝓmordio iuuatur. vt. ff. de le. ij. l. cum filius. ſ. heres. Sic ergo pater vel dñs si q̃ fuit in peculio cõstituit se soluturũ nihilo minus tenebitur etiã iuuito peculio. vt. ff. eo.
7 l. id qõd. ſ. j. ¶Fit autẽ constitutio nudo pacto. nam interueniẽte stipulatiõe non agitur de iure pretorio immo de iure ciuli actione ex stipulatu vel conditione certi. vt insti. de actio. ſ. de pecunia. nec prodest inutiliter stipulanti dicere vt inuti. stipulat. nudi pacti habeac vires cum stipulãdi non pacisc̃di animũ habuit. vt ff. eo. l. j. ſ. eum q̃ sic. ⁊ in eo quivoluit testari et fecit imꝑfectũ testamentũ. nec eñ trahit ad codicillos nisi aliter sit dictum. vt. ff. de iure codi.

BIU Cujas

l.j.ꝛ.j.de codi.l.vlt.ꝛ.ff.de testa.l.ex ea. ¶Itez fit constitutio verbis cõceptis in persona cõstituentis ꝛ eius cui cõstituitur.vt si dico constituo me soluturũ tibi. Si autẽ dico cõstituo me ꝛ titium ꝛ meuiũ soluturũ tibi. illis quidẽ non consentiẽtibus non preiudico. Sed ego solus pro rata tm̃ portione persoluã. Si autez dico satisfiet tibi a me.aut a titio.aut a meuio.illis non cõsentientibus ego solus insolidũ teneor. vt in auc.vt cum de ap.co.§.vlt. ¶Si autẽ cõstituo tibi me solutuꝝ alij.non põt ille alius agere cõtra me nisi sit pupillus vel adultus vel ciuitas cuius administrator es.vel collegiũ cuius prelatus es.tu autẽ agere potes ꝓpter tua interest illi solui.sicut in stipulatiõe.vt.ff.eo.l. eum.§.itẽ si mihi.ꝛ.§.iul.et.§.item tutor.ꝛ.§. si actor.ꝛ de verb.obli.l.stipulatio ista.§.si stipuler.ꝛ.l.x.§.vlt. ¶Itẽ facienda est constitutio creditori vel eius filio vel seruo vel alij volũtate sua:alioquin nõ preiudicabit ꝛ si tm̃ sint duo rei credẽdi põt debitor vni eorum cõstituere ꝛ abinde nõ licet ei alteri soluere.nam ꝛ vno litẽ contestãte postea non soluit alteri. ¶Item ꝛ si mihi vel titio stipulor a te ꝛ postea ꝓpter mihi solui te soluturũ cõstituisti solueris titio mihi teneberis ꝛ titius tibi tenebit cõditione indebiti. Si vero postea ꝓpter mihi cõstituisti simpliciter te soluturũ non adiecto illo noĩe soli solueris titio liberaris. ¶Item adiecto in stipulatione constitui põt noĩe stipulãtis nõ noĩe suo.ꝛ probantur hec.ff.eo.l.eñ.§.vlt.ꝛ.l.idẽ.ꝛ.l.§ si filio. et.l. si vero.ꝛ.l.titi⁹.ꝛ.l. idẽ est si ex duob⁹.ꝛ.ff. de soluti.si ita stipulat⁹. ¶Itẽ fit cõstitutio pure ꝛ in diem ꝛ sub cõditione si debitũ sit purũ. ¶Idemq; ꝛ si sit in diem.nam ꝛ ibi et vltiore die ꝛ citeriore ꝙs cõstituere põt se soluturũ.vt ff.eo.l.ꝓ si marit⁹.§.vl.ꝛ.l.§ ꝛ si. Et in hoc differt a fideiussore q; fideiussor citeriore die se soluturũ ꝓmittere non põt.vt insti. de fideiuss. §.itez si ille. ¶Cõditionale aũt debitũ siue pure siue certo die cõstituaꝝ eadẽ cõditione suspẽditur.vt existẽte cõditione teneatur deficiẽte vtraq; actio pereat.vt.ff.eo.l.id qõ. ¶Itẽ fit cõstitutio inter ꝑsentes ꝛ absentes sãlz epistola vel nuncio misso. ꝛ licz libera ꝑsona sit per quã cõstituitur tibi nõ erit impedimentũ cõstitutioni qõ per liberaz personã acquirim⁹.magis enim queriẽ mihi actio per me.i. ex meo cõtractu et libera ꝑsona ministeriũ tantũmodo hoc casu ꝓstare videꝭ. Itẽ fit cõstitutio quibuscũq; verbis idoneis tm̃ ꝛ aptis ad exprimendũ hunc sensum ꝙ debitũ pascisceaꝝ quis se soluturũ.vt
8 ff.eo.l.q autẽ.§.vlt. ¶Fit aũt cõstitutio a masculo ꝛ femina nisi pro alio intercedat a patrefa.ꝛ filiofa.a maiore.Itẽ a minore cum tutoris vel curatoris auctoritate.vt.ff.eo.l.j.§.j.et.ij.
9 De quibus ꝑsonis pleni⁹ dixi. ꝛ.de pac. ¶Est autẽ effectus cõstitutiõis q; ex ea nascit actio de cõstituta pecunia siue aliq̃d in pondere vel numero vel mensura sine in specie vel in facto cõstituatur. Nomen pecunie generale est. Itẽ ꝛ possibile est oẽs res in pecuniã cõuerti. Itẽ et imperator vult oĩa ꝓdicta noĩe pecunie significari ac si essent pecunie. Cũ ergo res intelligaꝝ vt dicit Marcus tullius minus est de noĩe laborandũ.vt.j.eo.l.pe.Sublata ergo actiõe receptitia sufficiat hec actio in oĩbus. ¶Si autẽ plures sint ꝛstitutores tenẽ quilibet insolidũ sed habet bñficiũ epistole.vt diuidat actio inter oẽs qui tpe litis cõte.soluẽdo sunt.vt.j.eo.
10 l.vlt. ¶Itẽ notabile est in hac actiõe ꝙ cõstitutor habet spaciũ.x. dierũ.ne infra eos exigaꝝ fortasse.vt sicut ĩ eo grauaꝝ qõ nudo pacto exigitur.ꝛ in hac expectatiõe vel exceptiõe modi cum reueleꝭ.vt.ff.eo.l. promissor.§.j. alias eñ promissor statim põt cõueniri aliquo minimo spacio interiecto qõ magis intellectu ꝓcipitur ꝓpter locutione exprimiꝭ.nec eñ creditor dz venire,cũ sacco parat⁹.vt.ff.de solu.l.qõ dicim⁹.ꝛ.l. ratum. Itẽ ꝛ subueniꝭ cõstitutori si res cõstituta casu perierit añq; ipse sit in mora.vel postea ꝓpter ipse purgauerit moram.vt.ff.eo.si duo.§. vlt.ꝛ.l.sed ꝛ si alia. ¶Est autẽ hec actio pretoria.vt insti.de actꝭ.§.de pecunia. Itez persona lis ꝛ ꝓpetua.vt.j.e.l.ij.heredibus ꝛ in heredes datur quia est rei persecutoria.vñ ꝛ ex ea facta exactione non ita dico in lit.cõte. extinguitur actio prima. vt.ff.eo.l. item.§.pe.ꝛ.l.vlti. olim vero quãdoq; erat penalis.ꝛ ideo erat annalis. vt.j.eo.l.ij.forte in eo casu cum pro debito conditionali pure fiebat constitutio.

¶De probationibus. 19

Quia in causis que instituuntur per actiões de q̃bus dictũ est.et per actiões de quibus est dicendum opus est ꝑbationibus. Audiam⁹ de probatiõibus.videndũ ergo quid sit ꝑbatio: quis debeat ꝑbare:ꝛ cui: et quid debeat ꝑbari:ꝛ qm̃:et qualiter. ¶Et quidẽ probatio est rei
12 dubie per argumẽta ostẽsio. ¶Et forte. vt ait ⁊.dicit a ꝑbe aduerbio.ꝑbe eñ agit q̃ ꝑbat.
a probare autẽ debet actor[a] q̃ aliquid asseuerat vt.ff.e.l.ei q̃.sic eñ per rerũ naturã inductũ est vt affirmãtis nõ aũt negãtis aliqua sit ꝑbatio. ¶Sit vt.j.e.l.actor. Rerũ naturã ita ĩtelligũt q̃dã,vt affirmatiũ q; ẽvl fuit.ꝛ in eo natura suã iam ex circuitvim :vt possit ꝑbari ꝑ generaꝭ spẽs vel affinia vel filia. Od aũt nõ est neq; genus neq; speciẽ dr̃ habere sub se.vel forte dr̃ natura rerũ cõsuetudo causaꝝ.vt res ponaꝭ pro cã.ꝛ natura pro ꝛsuetudo. Est eñ cõsuetudo altera vel secũda natura.q.d.ꝑsolitũ cursus causarũ,nãtium dices in causis onus ꝑbandi ꝛsueuerũt ĩpone re actori asserẽti nõ reo negãti:ꝛ ita est ĩtelligẽdum factũ negãtis nulla est ꝑbatio ex necessitate vel non est ꝑbatio directe vel ĩmediate. ¶Est aũt ꝓ mediũ terminũ nã ꝛ si in ĩstrumẽto contineaꝭ me ꝓmisisse die tali ꝛ ego me die illo probo fuisse absentẽ probaꝭ negatio mea.vt.j.
13 de ꝛtrahẽ.stip.l.optimã. ¶Actoris aũt appellatio hic large ponit vt cõtineat accusatores. ¶Item reum in exceptione tunc enim actoris locum quantũ ad onus probatiõis dicitur obtinere.vt dicitur.ff.e.l.in exceptionib⁹.hoc ita tamen si reus in exceptione aliquid asserat ce-

a Actor

BIU Cujas

terum si neget secus est .vt patet in exceptione nō numerate pecunie.nā eam creditor probat nō competere debitori ꝓbādo se pecuniā numerasse nō aūt incūbit debitori probare sibi nō esse numeratā.vt.j.de nō numerata pecunia.si ex cautione.¶Idcirco ergo traditur regulariter negantē nō debere ꝓbare. Distinguūt tñ quidā.negeē ius an factuz vt is q̄ negat ius teneaē ꝓbare.Secus in eo q̄ negat factum.vt ff.e.l.ab ea.sed certe subtiliter intuēti idē videtur in vtroq;.¶Siquidē ille qui negat ius:necesse habet ꝓbare ℨrium:q2 presumit ꝑ eo q̄ dicit sibi aliq̄d licere de iure si quidem oīa videtur esse cōcessa:nisi ꝓbentur ꝓhibita.vt.ff.ex quicau.ma.l.nec nō.ℨ.ꝑ eis.ꝛ de ꝓcur. mut⁹.ℨ. cū querif.ꝛ de testib⁹.l.j.ℨ.vlt.Uñ ꝛ dicit generale.lz per leges fieri quod ꝑ leges ꝓhibitū nō est.ꝛ in idem recidit ꝙ dicit lex predicta eū qui negat emācipationē rite factam ꝓbare debere.¶Iam negādo videf aliquid affirmare:sz sic ꝙ ius fieri emācipationē ꝓhibeat.¶Quod aūt dictum est in negāte eius cōsidera ꝛ in negante factū. nam lz actori asserenti incumbat ꝓbatio.vt dictum est.si tamen lex ꝑsumat esse factuz quod ipse asserit incumbit reo neganti onus ꝓbandi ℨrium:vt ecce tu dicis hoīem sane mētis.ꝛ ego nego.presumif ꝑm naturā ꝙ sit sane mentis nisi ꝓbetur ⁊rarium.vt.j. de codi. l.nec codicillos.vel dicit maritus vxorem quesiuisse de bonis suis.ꝛ illa negat presumif ꝓ marito.nisi vxor ꝓbet cōtrarium.vt.j.de dona.inter vi.ꝛ vxo.l.etiā.Presūptio em̄ trāsfert onus ꝓbationis ab actore,in reum.vt in predictis casibus ꝛ alibi.vt.j.e.siue.ꝛ.ff. eo.l.cum de indebito. Item a reo in actorem q2 licet reus exceptionē teneaē ꝓbare.si tamē pactū factuz sit ei de nō petēdo vel chirographum obligationis sit cancellatū presumif heredi debitorꝭ ꝛ ipsi debito.i.debitum esse remissum.vt.ff.e.l. 1 si pactū. ꝛ.l.si chirographū.Et ex his ptz ꝙ lz a lege aliquid ꝑsumaē tamē ℨrius ꝓbatur.nisi lex ipsa presumat.ꝛ ratione presumptionis generale faciat statutuz:hoc est vt dicunt ꝛ bene quod est ꝑsumptio iuris ꝛ de iure.tunc em̄ nō ꝓbatur ℨrium.vt ecce si tutor in inuētario conficiatur de substantia pupilli.vt.j.arbi.tutele. l.vlt.nō licet ei postea ꝓbare ℨrium.Uel si miles filiuſfa.accipiat mutuam pecuniam presumitur quod accipiat in castrenses causas: ꝛ iō cessāt macedonianū.vt.j.ad mace.l.vlt. ꝛ si mulier in instrumēto publice cōfecto ꝛ tribus testibus subsignato confessa sit ob pecuniam se interessisse presumif ꝙ acceperit pecuniam ꝛ denegetur ei velleyanū.vt.j.ad velle.antique. Idēq; ꝛ in vltima volūtate si mulier in puerperio decedit que instituerat iam filios natos heredes:presumitur instituisse eū in cuius partu decedit ꝛ iō nō infringif ei⁹ testamentū ꝑ querelā.vt.ē.de inoffi.te.l.si mī. Idem noto ꝛ vbi mulier ꝑ te intercedit ꝛ iterū exponit cautionem post biēnium.videf em̄ ꝑ suo debito ꝑ facere.vt.j.ad se.cō.vel.si mulier.¶Idēq; si testator filio suo substituit ꝑ fideicōmissuz: ꝑsumif em̄ non voluisse fideicōmissum valere nisi ipse decedat sine liberis.vt.j. de insti.sub condi.factis.l.generaliter.ℨ.vlt.In hoc tñ vltimo exēplo si constaret de ℨrio voluntate defuncti posset dici ℨrium. Item dixerūt quidā si in instrumento
a inueniaē aliquis ꝓmisisse[a] vel fideiussisse adeo presumif solēnem stipulationē interuenisse vt nō possit ꝓbari cōtrariū.vt.j.de ℨhen.ꝛ cōmit. stipu.l.j.ꝛ insti.de fideiuss.ℨ.vlt.ꝛ de inuti.stip. ℨ.i. scriptū.ꝛ.ff.de ῡ.ob.l.sciēdum.Sed id non puto verum.vt.ff.de pac.l.iur.ℨ.quod fer. Et sunt vera cum lex presumit sup facto qđ est ei incertum ꝛ q2 est ei incertū.Si vo legi factū sit certum sed ipsa aliud fuisse fingat nō potest ei
b ꝓbari ℨrium[b].vt ecce reuersus ab hostib⁹ fingitur non fuisse captum.¶Item mulier fingif stipulata de dote sibi restitnēda.non liceret in talibus alicui ꝓbare ℨrium.vt.j.de rei vxo. acti.l.vnica.j.rñso.ꝛ.ℨ.accedit.ꝛ instit.qui.mo.
2 ius pa.potesta.sol.ℨ.si ab hostibus.¶Porro ꝑ sumptio legis ꝑ aliam ꝑsumptionez legis elidit.vt ecce qui dicit se soluisse indebitū debet ꝓbare q2 presumif ꝑ eo qui accepit debitum eo ꝙ soluēs nō facile pecuniam suā iactaret ꝛ indebitū effunderet nisi soluens erat pupillus vel miles vel agricultor vel confors sium rerū expers tunc em̄ presumitur ꝓ eo indebitū soluisse.vt.ff.eo.l.cū de indebito. Item actoris appellatione continef ꝛ reus q̄ lz non opponat exceptionem tñ ipso iure dicit deficere intētionem actoris eo ꝙ intēdat se soluisse.
3 vt.j.eo.l.j.Item ꝛ appellatione actoris cōprehendo ꝛ accusatorē qui lucidius in causa criminali ꝙ in ciuili necesse habet ꝓbare intentionem suā inducēdo testes idoneos vel apertissima documēta vel indicia ad ꝓbationem indubitata ꝛ luce clariora.vt.j.eo.l.vlt.ꝛ.ff. de pe.l.absentem. In causa aūt pecuniaria actore semiplene ꝓbante deferri posset sacramentū. vt notauimus.ē.de iureiurādo.nisi ex qualitate ꝑsonarum presumebaē ℨ.vt.ff.quod me.cā.l. nō est.sic ꝛ rōne ꝑsonarum presumif repetituz tacite fideicōmissum. vt.ff.e.cū ta.qđ nō fieret si ꝑsona esset capax.vt.ff.de adi.le.ſi tibi.Item ꝛ si legaui ei qui vsq; ad certum modū poterat capere deinde scribo me ei aliqua debere q̄ mihi pertulit vel que ꝓcepi de bonis eius presumitur me in fraudē legis fecisse vt facere.vt.ff. eo.l.añpe. In casibus tñ nedum accusatori sed accusato incumbit onus ꝓbationis.vt in violata maiestate ꝛ patria oppugnata vel prodita ꝛ peculatu admisso ꝛ sacramētis desertis ꝛ crimine falsi.vt.j.de aboli.fallanter.ꝛ ad.l.coz. de fal.vbi.in oībus casib⁹ tñ dico ꝙ accusatore nō ꝓbante sicut in ciuili cā ita ꝛ in criminali reꝰ debet obtinere.vt.ē.de edendo.qui accusare.ꝛ de rei ven.l.res alienas.licet em̄ in hīs criminalibus vtriq; parti ꝓbatio incumbat ꝓincipalibus tantum actoribus in ciuili causa etiam incumbit aliquādo ꝓbatio vtriq; parti vt in duplicibus iudicijs in quibus quid iuris sit dicif extra.eo.ti.ℨ.vlt.ſz ꝛ in criminali cā ꝑ ꝑsūptionem legꝭ qñq; cōuincif accusatus vt ecce adul-

a ꝓmisisse. Uid plene alex. ꝛ moder. i.l.scien dū.ff. de ῡ.oblig.

b Cōtrarium. Uid bar.i.l.j. ff. ō hīs q̄ i testamēto dele.

terſ accuſatus obtentu ꝓmitatis accuſatio nem depulit ñ poſtea cū ea muliere contraxat matrimoniū confeſſus de adulterio videt. Itē ꝛ ſi denūciauerim ei qui mihi de vxore mea eſt ſuſpectus ꝛ in ſcriptis ſub ꝛ ꝓſentia teſtiū ſi de dignoꝝ ꝛ poſtea inueniā eū cū vxore mea in domo mea vel vxoris vel adulteri vel in popina vel in ſuburbanis ſine periculo eū perimā. Si añt inueniā eum in ſacro oratorio licz mihi vtrāq; ꝓſonā defenſori eccleſie aut clericis tradere: vt ad eoꝝ periculū iſti diuiſi ſeruētur donec iudex hoc cognoſcēs mittat ad eſm ciuitatis: vt ei iſti tradant ad ſuſtinēda tormenta. vt ff. ad leg. iul. de adul. ſi qui. ꝛ auc. ſi quis ei. Si autē alibi inueniā tribus teſtibus vocatis tradā eū iudici qui nulla alia ratione queſita habeat licētiā vtrūq; puniēdi. ¶ Debet em̄ ꝓbari iudici tm̄ ꝛ nō aduerſario: licz pūs debeat eſſe aduerſarius. vt. s. de eden. l. ꝓcurator. ꝛ j. titu. ꝓxi. l. eos. ꝛ l. ſi qñ. ff. ſed cum. ꝛ s. qui. ex cauma. ſi idcirco. Debet autē ꝓbari id de quo pōt eſſe iudiciū: vt de pecunia. de cōditione ꝓſone. de poſſeſſore. de dñio. de hypotheca. de ſeruitutibus rerū vel ꝓſonaꝝ. de honoribus decernēdis. de tutoribus nominandis. nō añt pbie queſtiones. vt. s. diximus de iudicijs. Item id eſt ꝓbandū quo ꝓbato adimat intentionē. volēti ergo ꝓbare dñium non expedit ꝓbare ſuā numeratā pecuniā ab emptore rei: ſiquidē licz hmōi ꝓbet factū intētioni nullū ꝓeſtat admi
5 niculū. vt j. e. l. ad ꝓbationē. ¶ Probari añt debet cauſa pēdēte. ꝛ primo actoris intētio. ſcōo rei exceptio. In exceptione tamē diſtingue ſit perpetua an tpalis. Si perpetua ꝓponi ꝛ probari pōt qñq; alꝫ qñcūq; ante ſñiam. ſ. poſtq; actor ſuā ꝓbauerit intētionē. Ita tm̄ ſi nō dicit teſtificata: vt in dilatoria. vt. j. de excep. l. ſiquidē. ꝛ. j. ſentē. reſcin. nō poſ. perēptorias. ꝛ preſcrip. lon. tē. l. empto. hec tm̄ lex ꝛ alia de exceptio. videtur velle q; reus debeat eā cōteſtarisante ꝓbationē actoris. Sed puto q; illa: contestatio litis exvolūtate fiat nō ex neceſſitate. Itē ꝛ quedā perēptorie opponuntur poſt sentētiā. vt dicemus. j. de excep. ꝛ in ti. ſen. reſcin. nō poſ. Si añt dilatoria ſit exceptio ſiquidē dilatoria ſit ſolutiōis vel ex pacto vel ex lege op poni debet in initio cauſe ꝛ ſub conditione ſi actor ꝓbauerit intētionē ſuam. vt in predicta l. de excep. l. ſiquidem. verbi gratia non confiteor vel nō credo me tibi aliquid debere vel ſi tibi debeo habeo dilationē vel ex pacto vel ex lege: ꝛ ita ſimul duas propono exceptiones q; licet. vt. ff. de excep. l. nemo. Initium cauſe appello litis conteſtationem. vt. s. de iura. calū. l. ij. primo reſponſo. ꝛ. ff. vlti. Probatur autem hec exceptio poſtq; actor monſtrauerit q; aſſerat: licet probauerat intentionē. vt. j. e. l. exceptionē. Ita tamē ſi reus nō dicit teſtificata. vt dicemus. j. titu. ꝓxi. Si añt exceptio dilatoria ſit declinatoria iudicij ſiquidem aliquis ſciat eam ſibi competere debet opponi ꝛ ꝓbari in principio. ꝛ ſuper ea debet ꝓnunciari: alioquin ſi tacuerit aliquis perpetuo ſilere debebit. vt. j. de excep. l. vlt. Si autē neſciat aliquis ea ſibi cōpetere: et ita litigauit coram iudice extraordinario. vel cū falſo procuratore: ea exceptio pōt opponi nedū poſt litē cōteſt. ſed etiaz poſt ſñiam. vt. s. de procu. l. ij. ꝛ. j. ſi non a cōpe. iu. l. vlti. Itē ꝛ ante litem cōteſt. pōt probatio induci. vt publicenē teſtes ꝛ inſtrumēta admonito aduerſario cōtra quē producunē vt veniat ad perennē probationē rei. Immo ꝛ ante cōdi tionē debiti exiſtente. vt in. l. aquilia inducunē teſtes ad ꝓbationē intentionis actoris qō ſpe ciale eſt: qz al's ante diē vel conditionē agi non pōt. alioquin ꝓtra. vt. ff. de iudi. l. nō quēadmodū. et. ff. ad. l. aqui. in lege. ꝛ poſſent induci publicationis cā. vt in aut. de teſti. s. pe. ꝛ. ff. de teſti. l. current. ſicut inſtra publicanē vel inſinua
6 tur. vt. j. de teſta. l. ij. ¶ Probari dz per teſtes vl a inſtrumenta[a] de quibus. j. plene dicem⁹. nō nu a ꝓbadis aſſeuerationibus vel ex mentita ꝓfeſſione et quevel epiſtolis. vt. j. e. nō epiſtolis. ꝛ. l. nō nudis. mutatis
7 Et eſt aſſeueratio nuda ꝓfeſſio q̄ fit extra iudiciū: quā Ja. dicit alicui ꝓeiudicare niſi ꝓbaret ſit contrariū. vt. ff. e. l. quidā. ſed ideo nō puto et tio qō in prefatis legib⁹ dicit: ideo ſic ſtatuitur: q; bati quis erat in quaſi poſſeſſione filiatiōis vel fra ternitatis. vñ niſi ꝓbet cōtrariū preſumit eſſe ſtos pater vel filius. Sed ſecus vbi cōfiteor rē iſtā tuā eſſe vel me tibi debere. x. te abſente me cū nō ꝓtractante. vt. ff. de dona. nuda. tūc enim tale quale ꝓeiudiciū mihi eſt ꝛ cū aliꝫ poſſet proficere ad ꝓbandum. vt. j. e. inſtra. ꝛ. ff. de negot. geſt. nēſenius. ibi. maxime ꝛc. ꝛ. ff. eo. l. vl. ſ. ſi ꝛ in caſu generat grāde ꝓiudiciū. ſ. cū quis confiteā aliū ſuū filiū eſſe. vt. ff. de libe. agno. l. j. s. iul. j. rñſo. Per ſe añt nō ſufficit ad ꝓbationē plenā. vt. ff. de inter. ac. l. j. s. vlt. ꝛ multominus conficit ſi mea priuata ſcriptura alij vellē ꝓindicare inter viuos vl in teſtō. vt. j. e. l. rōnes. Poro ſi teſtator vixit ſibi deberi. x. ab eo q̄ debeat c. nō ꝓiudicā heredi: qz teſtator id errore videtur dixiſſe niſi ipſe iurauerit ita eſſe. tunc enim verisimile eſt vt de reliquo liberare voluerint debitorē. ꝛ ideo preiudicā heredibus non tm̄ preiudicat creditoribus defuncti ſi ex alijs bonis eius ſibi nō poſſit ſatiſfacere. vt in añt. de iureiu. a morīēte. Vbi añt me tecū tractante cōfiteor me tibi debere ex certa cauſa ꝓiudicatur mihi oīno niſi probarē contrarium: vt plene dicemus. j. de nō nu. pe. hec em̄ confeſſio non eſt nuda immo cenſet vt pactū veſtitū. ¶ Itē pro
b batur per rei apparentiā vl per rei euidentiā[b] nō ſolū per teſtes vel inſtrumēta. vt in actione iniuriarū vbi eſtimatur aſpectu atrox iniuria. et in acti. fi. regū. vbi iudex oculis ſuis debet ſubijcere loca vt ſciat an et quomodo poſſint melius terminari et actione tutele contraria teſtificabitur opus factū pro tutore de quantitate expenſarū. vt. ff. de ferijs. l. ij. in fi. ꝛ fi. regū. l. ſi irruptione. et. j. de admi. tu. l. lex. ꝛ poſſunt hec dici plene probationes. ¶ Seruorum quoq; reſpōſiones in queſtione poſitoꝝ nō plenas faciūt ꝓbatiōes: ſz cū alijs ꝓficiūt. vt. j. de q̄ſtio. l. j. ꝛ. ff. de q̄ſtio. l. j. s. qōnis. ꝛ. ff. e. l. cū ꝓ

BIU Cujas

batio.p leges & fit ꝓbatio qñq; plena.vt cuz lex est in eo negocio ad qđ ꝓducitur.qñq; semi plena.vt cum ẽ simile vel argumentum aliqđ. Et tale simile potest esse q vim plene ꝓbationis obtineat.

¶Lex cum te. 20

IN etate distingui tur vtrũ q̃s se dicat minorẽ:vt i eo casu ipse ꝓbet.qđvel hoc mõ ostẽdere põt vt ꝓbet se tpe cõtractus minorẽ ee.vt.s.de in iteg.rest.l.si minorẽ. Alin maiorẽvt tũc fiđẽ dicat intẽdẽdo.putavolẽs se liberare ab officio tutor debeat ꝓbare. vt.ff. de mino.xxv.anno.l.minor.t.l.de etate. Albne gãdo puto cũ tutores volũt finire tutelã dicentes eũ factũ puberẽ.t tũc debeãt ꝓbare tutores eum maiorem. ¶Quid de dñio.et certe dñium ꝓbo hocipso q me ꝓbo vel patrez meũ cui heres extiti vel matrẽ aliq̃n dñiũ habuisse.vt.j.e.sine possidetis.t. ff.fi.reg.l.in finalibus.t in autẽ.de testi.§.si vo dicatur. Itez ait Pla.dñium ꝓbari hocipso q ꝓbo me emisse et in vacuam possessionẽ inductũ t precio numerasse.vt.j.e.l.cũ res. Sed certe restat ꝓbare quartũ.s.q venditor fuerit dñs.vt.ff. de pig.t que nõdũ.§. qđ or. Dicebat etiã Pla. venditorẽ psumi dñm hocipso q possiderit.et sic etiã quidã intellexerũt quod legit.j.eo.l.ij. dñium subaudi psumptum apud eũ remaneat ꝓbabit ergo dñium per vsucapionez.per pscriptionẽ.per occupationẽ eoz que nullius sunt.t specificationẽ vel similes modos. ¶Si queras quare nõ psumitur aliquẽ non esse minorem hocipso quod fuit minor sicut in dñio. respõdeor quia sic minor fit maior solo tractu tẽporis.sed solo tpe nõ amittit dñium. Itẽ nec presumitur me possidere hocipso q aliq̃n possedi.quia possessio facilius amittit q̃ dñium. vt.ff.de acqui.pos.l.si quis vi.§. differẽtia. nisi cõstaret me possedisse tpe litis ꝓtesta.vt.s. ad exhibendũ.l.ij.vel nisi constaret me possedisse a te tradente mihi et obligante me ad rẽ restituendã.vt.j.de pignoraticia.l.si creditor.

¶De testibus. 21

QUictum est supra de ꝓbationib9 in genere sequit videre p spẽs.t q; validior a est viua vox q̃ mortua.vt i autẽ.colla.vj.de instrumẽtor cau.§.si vo dicũt.vel q; qđ in scriptis redigit.primo cozã testib9 ꝓponit.ideo primo de testibus videam9.de quibus nobis hoc ordine erit dicẽdũ.vt primo videamus a quibus debeãt ꝓduci.Et qđ possit ꝓduci.Et qualiter sint producẽdi:qđ ꝓducti testes debeant observare.Et quot necessarij.Et quid sit testium officium.Et quis sit effectus testimoniorum.

4 ¶Producendi sunt asit testes ab his qui estimant eos sibi profuturos.non autẽ debet q̃s compelli vt testes vel instrumẽta cõtra se vel sibi nocitura inducat.vt.j.eo.l.minis graue.t s.de eden.l.j.t.l.qui accusare.t ex de proba.c.j. nisi in casu cũ pses cõuenit finito officio cõpelli eũ exhibere iudices vl domesticos suos q̃s habuit in officio.vel vt cõueniant.vel forte vt ferãt testimoniũ de his que cõmissa sunt in officio.vt.s.de assess.l.si post. ¶Possunt autẽ produci oẽs et inuiti et volentes et quicũq; non prohibent.vt.j.e.l.si quando.t.ff.eo.l.j.nec obstat qđ legitur.ff.quẽad. te aperi.l.si q̃s.q; ibi non loquit in officio testificandi qđ fiat in forma et figura iudicij.sed in agnitione sigillorũ testamenti quod ab aliquo desiderat aperiri. vel forte illud locum habet cũ testes sunt in alterius territorio.t tũc q; cũ difficultate vel cũ magna captione auocant a rebus suis non cogunt venire.sed mittunt tabule ad eos vt ibi

6 agnoscant sigilla.Cohercebuntur autem inuiti testes vel indicta mulcta.vt.ff.si quis ius dicenon ob.l.j.vel captis pignoribus ad exemplũ tutorum vel curatorũ satisdare nolentiũ.quorum publicum est officium sicut et testiũ.vt in sti.de satisda.tu.§.vlti.et de excu.tu.j. respondeo.vel ad exemplum parentum nolentium allegare.vt.ff de li.agno.l.si q̃s ali.§. si q̃s ex his. Quidã tamen testes excusant ne cõpellantur. nam senes valitudinarij milites cum qui magistratu reipub.causa absunt t quibus venire nõ licet t publicani t qui exercicu pbẽdã cõducunt nõ dicũt inuiti testimoniũ. vt.ff.e.l. inuiti.Senes intellige q cõpleuerint.lxx.annos sicut t in excusatione tutele t publicor munerũ obseruãt.vt.ff.de iu.ĩmu.l.iij.t.j.qui etate. l.j.lz q̃dã male glosauerint de.lx.annis. ¶Poro in valitudinarijs forte mittet eis iusturandũ ad domũ sicut q̃s fit in iureiurãdo necessario vel iudiciali.vt.ff.de iureiu.ad personas. et ex de testi.c.si q̃ sunt. Venire asit nõ licet in vbẽ eis qui ignominie causa missi sunt de milicia t hi ab hoc officio excusant sicut t a tutelis vbicis.vt.ff.de excusa.tu.l.lz et milites.§. lz t ignominia.t est hoc mirabile q eorũ pena est eis in pmiũ excusatiõis.qđ est ar.sziũ ei qđ or.ff.de iter.t rele.l. relegatorũ.§.vlti. Poro qđ in pdicta.l.inuiti.or excusari eũ q̃ abest nõ causa retractãdi testimonij forte restringendum est ad eũ q̃ abest ꝓbabili cã et necessaria. nã si q̃libet excusaret abñs b ipso q est absens nõ cã retractãdi testimonij ꝓ nihilo enumerẽtur absentes cũ magistratu reipu.cã vel exercicui prebendam cõducunt. ¶Item dixerũt q̃ dã ꝓsenetã nõ cogi testificari. Sed certe bñ cogit si vtraq; pars cõsentiat si vo cõsentiat altera tñ non cogitur q̃dem lz tñ põt admitti si velit.vt in autẽ.eo.ti.§.qñ vo proposuimus. Si vo neutra consentiat constat quia non admit-

7 titur. ¶Prohibent asit testes als legibus als iudicis officio.legibus repellunt infames.vt.ff. c.l.iij.§.lege. hereticj tñ lz sunt infames admittũtur. vt.s. de here.l.qñ habet distinctio hereticor.vt no.s.de hereti.t maniche.§. que sunt. Itẽ t in crimine lese maiestatis oium est exequata conditio.vt.ff.de q̃stionibus.l.de minore.primo respõso.t.j.ad.l.iul.ma.l.nullus cũ

BIU Cujas

tormẽtis tamẽ admittunt infames. vt.ff.e.l.ob carmẽ. ℣.si ea.dicũt tñ q̃dã infames phiberi testificari in causa criminali tñ sicut lex tertia i ff.e.ti.ponit de cã criminali. Et supponit exẽplũ de accusato.l.iul.de iu. In pecuniaria autẽ cã etiã infames nõ phibent recipi.vt.ff.e.l. q̃ntũ.cũ tormẽtis tñ.vt in autẽ.e.ti.℣.sancimus. Itẽ repellũtur q̃ ob dicẽdũ vel nõ dicẽdũ testimoniũ pecuniã accepisse indicatiuel ꝺuicti fũt. vt.ff.e.l.iij.℣.lege. ¶Itẽ repellunt impuberes i causa ciuili ꝛ in cã criminali. Itẽ repellũtur minores.xx.annis.vt.ff.e.l.inuiti.ꝛ.l.in testimoniũ.ꝛ.iiij.q.ij.c.j. Impubes tñ factꝰ pubes poterit testificari de eo qꝫdit in pupillari etate. Et idẽ dico i seruo facto libero.vt.ff.de ver.si. l.notionẽ.℣. instrumẽtoꝝ.ꝛ.ff.eo.l.iij.℣.lege. ¶Itẽ repellunt serui.vt.j.e.l.q̃m liberi.q̃d ergo si cum producit in testimoniũ obijciat ei q̃ sit seruus siquidem dicat se liberũ ex natiuitate recipit testimoniũ eius. Sed si habita disputatione apparuit seruus respuit eius testimoniũ. Si vo libertũ se dicat ꝓbus ĩstrumẽtũ ostẽdat q̃ testetur nisi iurauerit alibi ꝓbationes hꝫ quo facto testatio q̃dẽ scribat sed nisi ĩstrumẽtum protulerit respuat. Itẽ repellunt odio si ꝛ siquidem sit odiosus ex mota lite criminis maxie capitalis inter eos ꝛ hoc ꝓbauerit non ante audiat q̃ de crimine iudicet. Si vo ex lite pecuniaria vel alꝫ odiosus est procedat quidẽ testatio. Ꝺpe añt disputationũ seruẽtur hmõi questiones. Itẽ repelluntur ignoti aut nimis obscuri ne habeatur ei plena fides. recipiunt tamẽ cumverberibus inferendis a iudice si ad ministratoꝝ sit vel per apparitores sui, maioris si nõ sit administratoꝝ. vt in aut. eo.ti.℣.si vo ignoti. Habeat etiã in his qui legibus prohibent mixta cõsideratio.s.rerũ ꝛ personaꝝ.nã si in re qualibet possum testificari. In re tamẽ mea ꝑncipaliter vel secundario nõ feram testimoniũ.vt.j.e.l.oĩbus.excipit i legatario vel si deicõmissario ſz nec in eo semp nisi cũ agit de hereditate nõ de suo legato.vt ĩsti.de testamẽtis.℣.legatarijs.qõ em ꝺr.C.de fideicõmissis.l. vltima.qꝝ heres sibi iudex ꝛ testis inuenit iprohprie loquit. Uendito: ergo ꝓ emptore admitti nõ poterit qꝝ proprĩa ei cã videt vsq; adeo.vt infra biduũ sicut olim in sua cã ꝓstituebat. vt ff.q̃n ap.sit.ꝛ.j.q̃ tpa.ꝛ.l.ij.℣.sed si alꝰ.ꝛ de ap. l.iiij.℣.alio. Idem in iudice qui iudicaturus est interim dum causa pendet forte idem et si finita fit licet. Ꝑ.de hoc dicat se nihil legisse. Idẽ qꝫ in patrono cause et in executoribus negotiorum.vt.ff.eo.l.vlti.ꝛ in decretis.ij.q.vj.c.statuendum. Sed et mulier in omni causa testificatur preterq̃ in testamento. In hermofrodito autẽ an possit esse testis in testamẽto q̃litas sexus incalescentis consideratur.vt.ff.eo. l.repetũdarum.℣.j.ꝛ.l.ex eo. ¶Itẽ in causa cõmunis criminis mei ꝛ tui ſz hec sit tua causata te accusato ꝛ nõ mea nõ tñ admittor obstante in eodem crimine mihi turpitudine mea.ꝛ hoc verum est si aduersarius meus probat de mea turpitudine. Idem est et si ego confitear.vt.j. de accusa.l.vlti.ꝛ extra.e.ti.c.veniens. quid in ciuili causa puta in re cõmuni lex idẽ videt dicere.vt.j.e.l.q̃m liberi. Fm hoc ergo in pte socij mei nõ admittar q̃ nõ puto. Et distinguo vtrũ cõdẽnato vel absoluto socio meo aliquod lucrũ vel dãnum sim subitur⁹ vt tñ nullo modo admittar: alioquin ℣.vt.ff.q̃n ap.sit.l.j.℣.prohiã. Sic ergo ꝛ rei ꝛ persone habet mixta consideratio. Itẽ persone ad personã sit considera
a tio[a] si quidẽ parẽtes ꝛ liberi i infinitũ inuicẽ aduersus se nõ ferũt testimoniũ.vt.j.e.l.parẽtes. Inuenio tñ q̃ filiosa.milite testamẽtũ facẽte de te ante missionẽ pr̃ posse esse testis i testamẽto.vt.ff.de testa.l.q̃ testamẽto.℣.p ꝺriũ.ꝛ ĩsti. ꝺ testa.℣.i testib⁹. ſz tñ nõ i iudicio ꝛ ita nõ obstat. l.parẽtes. Itẽ inuenio ꝓfessionẽ matris recipiendã cũ q̃ritur de etate filiorum.vt.ff.de probat.l.etiam sed forte non recipitur ei⁹ professio vt testis ſz vt ex ei⁹ responsis iudex melius inuestiget veritatem. Fratres añt inter se ferent testimoniũ. In cõfectionem añt testamẽtoꝝ si instituatur filiusfa.non põt adhiberi testis pr̃ eius vel frater q̃ est in ptate eiusdem vel filij. reprobatũ est em i ea re domesticũ testimoniũ.vt in ĩsti.de testa.℣.pater. In causa tamẽ criminali non cogitur frater contra fratrẽ. In ciuili vero nolens ꝛ inuitus fratre pro fratre ꝓ et ℣ fratrẽ testimoniũ ferre cogit: sed nec cogitur quis ferre testimoniũ cõtra socerũ generũ vitricũ priuignũ sobrinũ eosve qui prioze gradu sunt vel contra parentem patroni sui vel cõtra liberos patroni sui. Item nec libertus viri compellitur contra vxorem nec libert⁹ vxoris ℣ virũ. Item nec patroni cogũtur ꝺtra libertos liberti etiã volẽtes nõ recipiunt ꝺtra patronos. Item qõ notabile est libertus patri mei contra me cõlibertũ suum nõ cogit ferre testimoniũ.vt.ff.e.l.iij.ꝛ.j.e.l.aduersus. et sicut ℣ ꝑdictos nõ cogor ferre testimonium ita nec ꝓ eis cogi possum. et est ratio. quia testis iurat pro vtraq; parte seueritatẽ dicturũ. iij.q.ix.c.hortamur. si ergo diceret pro eo ergo et cõtra eũ. Si añt ego vltro velim testificari testificabor ꝛ pro eis et contra eos: ſz Pla. de hoc
8 se nihil legisse dicat. ¶Item habetur mixta cõ
b sideratio inter eos qui domestici[b] sunt. nã etiã iure ciuili domestici testimonij fides imp
tur.vt.j.e.l.etiã.ꝛ.ff.e.l.pe. Domestici autẽ nihil sunt coloni. ascripticij filij serui forte ꝛ mercenarij quia et eorum furta domestica dicuntur.vt.ff.de pe. respiciendum.℣.furta. forte et vxor: licꝫ Pla. de hoc nihil se legisse dicat. Hos autẽ oẽs quicũq; prohibent repellere non possum si eos aliqñ pro me produxi. Et reprobare nõ possum quod semel probaui nisi ostẽdam eos postea pecunia corruptos: vel inimicos nihil postea factos: vel nisi ex ipsis depositionib⁹.i. ex his que asseruerunt in testificationibus suis velim arguere testimonium eorũ.vt j.eo.si quis testibus. Ego idem puto in oĩ supuenienti causa licet quidã in ꝑdictis tñ dicat esse speciale. ꝓ officiũ añt iudicis sit phibitio. vt vel omnino quis nõ admittatur. vel vt ĩmo

dice fidei credatur. ¶Repellit autem iudex effrenatā multitudinem testium permittendo eos p̄duci vsq; ad certum numerum. vt. ff. e. l. j. §. vlti. ¶Codicam fidem habeat vel magnaz scōm diuersitatem personarum et qualitatem testificationis. ¶In teste autem considerabit conditionem eius sit decurio an plebeius. Et an honeste et inculpate vite. An vo notatus et reprehensibilis. Item vtrū sit locuplex vel egenus: vt lucri causa quid facile admittat. vel vtrum sit inimicus cōtra quem. vel amicus ei p̄o quo fert testimonium. vel vtrum testis simpliciter videat ferre testimonium. Nam sepe palor vultus, rubor faciei titubatio: faciunt vt minus fidei alicui habeatur. vt dicit Marcus tulius in topicis. vel verū vnū eundē meditatum sermone attulerit plures testes vel vtrū ex tēpore verisimiliora dicāt. sed et sepe cōsentiens fama confirmat fidem rei de qua querit. hoc ergo solū ꝓcipitur iudici: vt nō alliget animū suū ad vnā spēm ꝓbatiōis. sz ex sūa animi sui extimet. q̄d aut credat aut parū probatuz sit vel quāta fides sit habēda testib⁹. vt. ff. eo. l. iij. ¶Producunt aūt testes post lit. cōte. vt diximus. §. ti. p̄oxi. ¶Producēdi aūt sunt testes de prouincia i Italiā vel ecōuerso. vel de ꝓuincia in prouinciā. vel de ciuitate in ciuitatē. hoc ita si iudex prospexerit expedire. Et si hoc iuste peti inuenerit pōt eīm si velit et expediat nō vocare cozā se testes. sz destinare litteras suas ei sub quo degūt et cui obediūt. vt cozā eo sua proferant testimonia z ea in scriptis redacta et sigillata et nulli partiū ꝓdita mittat ad eū qui iudicaturus ē. z hoc in pecuniarijs causis. Nam et in criminalib⁹ ꝓcise cogēdi sunt testes venire. vt i autē. e. ti. §. z qm̄ scim⁹. z. j. de fide ītru. l. iudices. z. iij. q. ix. c. testes. z extra de testi. c. si qui. ¶Representati aūt testes expectare debēt donec suū iudici ꝓbeant testimonium sumptib⁹ ab eo q̄ eos putauerit sibi necessarios exhibēdis. vt. j. e. l. q̄m. §. in exhibitiōe. Si aūt timor est ne recedāt det fidei iussores de nō recedēdo. vl si nō pāt iurēt nō tū expectare cogunt vltra. xv. dies. vt. j. e. si qn̄. ¶Sunt autem necessarij testes regulariter saltē duo z nō rogati. vt. ff. e. vbi numer⁹. z. l. ad fidē. Et q̄nq; exigunt tres. vt notauim⁹. §. si cer. pe. ¶Q̄nqz. v. vt cum aliās debitū in scriptis[a] se soluisse vult ꝓbare p testes. vt. j. e. l. testiū. et vt diximus. §. si cer. pe. Item z in mortis causa donatiōe. Et in codicillis exiguntur. v. i testamētis aūt. vij. vt j. de dona. cau. mor. l. vlt. §. vlt. Et de codicillis l. vlt. §. vlt. z de testa. l. vlt. Et est notandū q̄ in testamētis exigunt rogati z in cōfessiōe creditoris dicentis sibi solutū z in solutiōe debiti in scriptis quā quis vult ꝓbare p testes. Et in dinortijs faciēdis: z idē certe videt i q̄libet obligatione faciēda. vt videt dicere autē. i. eo. ti. §. lz. z. j. de dinor. l. nullū. Sed forte q̄ dicit autē. est intelligēdū cū celebrat obligatio i scriptis de qua dissoluēda principaliter posuerat. Porro in casu exigūtur. xv. testes hoc est ē cuz quis inter agentes in rebus promouendus est. vt. j. de ꝓxi. sacro scri. l. vnicuiq;. Unius vo tantum testis vox nunq̄ est recipienda. vt. j. eo. l. iuris. sed nec inducit ꝓsumptionē fm Jare. ff. de q̄stionib⁹. l. marit⁹. p. aūt dicit de hoc se nihil legisse: ego Jtiū puto. ar. ff. quēad. teaper. l. j. in fi. Et ꝓterea si duo faciūt plenā vn⁹ ergo semiplenā. ¶Est aūt productoz testiū officium: vt anteq̄ aliquid dicāt de re iusturandū subeāt z tactis sacrosanctis euāgelijs. z. iij. q. ix. hortamur. nisi sit episcopus. Ille eīm non tāgit euāgelia licet ꝓponant ei. vt. j. e. l. iuris. z. §. de epi. z cle. autē. sed iudex. vel nisi sit laicus cui remittat ex Jsensu partiū. vt z alias. ff. de ferijs. l. j. vel nisi cū tractat de ven. inspi. vt ff. de ven. inspi. l. j. p̄mo rūso. Jurabit aūt se dicturū oēm veritatē de negocio p̄o quo lis est nulla mixta falsitate q̄d ꝓpter cuiusdā subtilitatem inuentū est qui iurauit se dicturum veritatem et postea dixit duas cōtradictorias z ita dixit seueritatem dixisse. Item p̄estabitur iusturandam p̄o vtraq; parte quod quidē nō est ita. l. expressum sed ex cōsuetudine generali tm̄ seruat. ¶Item et ꝓdicta autē. sed iudex. ita dicit distincte dicat q̄ notauerit. Et subijcitur b iusturandū p̄o vtraq; parte p̄nte. vt. j. e. l. si q̄s. z. iij. q. ix. c. charte. Sz testimoniū ferek soli iudici sepatis alij testib⁹ nulla ptium audiēte. vt p Danielē iductū est. a Salamone aūt est introducta repetitio allegatarū cum dz sūa ait eīm. hec dicit filj⁹ me⁹ viuit tu⁹ aūt mortu⁹ est. et hec alia dicit. imo tu⁹ mortuus est meus aūt viuit. postea sūam tulit. Per dōm ꝯ in terā scribente forma sūe scribēda est introducta et per eūdē introductū est. vt iudex non nisi p allegata iudicet licet alias nouerit veritatem. ¶Sic aūt testificabit testis vt dicat sic esse vel nō esse sub ꝓsentia sua factū esse vel nō ee. vt. j. e. l. testiū. z ita fert testimoniū de visu. Sz et de auditu bñ ꝓferet testimoniū. vt in Octib⁹ z obligationib⁹ dicēdo ego audiui eos ita cōtrahētes. Ego vidi eos ita faciētes alia autē de auditu testimonio non creditur. vt de re principali fidem iudici faciat: vt si dico audiui illū dicentē se vidisse eīm. dz eīm q̄d audiuerit nō q̄d sit ita excipit in auc. aq̄ plu. ar. vt. ff. de ꝓba. l. pe. Item in cōsanguinitate. vt dicunt decretiste. vbi etiā mater ꝓ filio fert testimoniū. Nec exigo vt dicant nos vidim⁹. Sic eīm de visu alterius testis ferret vterq; testimoniū q̄d periculosum esset dicere. maxime vbi de auditu testificant qualiter eīm vnus scire potest q̄ alter audiuit. licet nimia subtilitate videat aliter dicendum vtpote cū pariter debeat videre. Sicut eīm varietas locoz̄ reprobat testes. vt in Daniele dicitur de Susanna. ita et varietas tp̄is. ar. in de cre. iij. q. ix. c. nihilominus. et. xxxv. q. vj. c. de parētela. Sed z de credētia q̄nqz ferri vī. vt. ff. de ventre ispiciēdo. l. j. p̄mo rūso. Porro nō interrogantur de tēpore nisi sint suspecti iudici tunc enim debet studere vt eos inverbis capere ꝓsit. querendo si tempus erat clarum an nebulosum. qualiter ille erat indut⁹ de quo loquit. q̄d habebat in capite. q̄ cōsules erant. et

[a] Vide ascri. i. l. cum. iij. C. ure hi.

[b] De auditu. Vide frāci. curtiuz i suis allegati. seu i tractatu de testib⁹ i ea ꝯclusiōe quā facit de teste deponēte de auditu.

BIU Cujas

quis imperator. in quo annovel mēse. ꝛ ad hoc facit ſm vnā litterā qđ legit. ff. ad ſill. l. prius. Sic em̄ dicit quo in anno flagitium ſit admiſ-
7 ſum. Sed alia dicit quo mandante. Itē de loco debet interrogare: vt dictum eſt per danielē. Ad hoc autē reſpon. teſtis erit officiū ſi fuerit interrogatus. qđ ſi nō faciat nō eſt ei fides habenda: qz cauſas ꝛ circūadiacentia ſue teſtationis nō dicit. ꝛ hoc eſt qđ dicit. j. e. l. ſolā atteſtationem ꝓbatā. nec alijs legitimis adminiculis cām approbatā nullius eſſe momēti. vt in auc. eo. ti. ſ. ꝛ licet. ibi. cām teſtimonij ꝛc. vel pōt intelligi vt lex prędicta loquat de teſtificatione ſola ꝛ iuramēto vacua: que nō valet. vt. j. e. l. in riſiurādi. niſi ptes remiſerint. vt. j. dicet. vel intelligitur qñ teſtes nō iurāt cozā iudice vel alio volūtate eius vel cozā amicis ꝛ tabellione. ar. ff. e. l. iij. ſ. idem diuus. Quod ſi de his interrogatus nō fuerit puto nihilominus teſtimoniū tenere ꝛ teſtis plene ꝛ breuiter officio ſuo videtur eſſe functus. nam necver boſa oratione vtē dñ eſt teſti. vel tabellioni. vt. ē. de prędi. impe. offe. l. vlt. ꝛ. j. de appel. l. amplioꝛē. ſ. in refuta-
8 toꝛijs. ¶Sic autē ſemel ꝓductus teſtis modo ꝓduci ſuper eodē capitulo nō pōt: ꝛ ſic pōt intelligi qđ eſt. ff. e. l. ꝓduci. ꝛ bene punit. j. eo. l. vlt. ſ. ſinautem. quā alie multe expoſitiones fiāt in. l. illa. ꝓduci ſuper alio tm̄ pōt: ꝛ hoc niſi didicit teſtificare: tūc em̄ nec illū induceret nec aliū. vt in auc. eo. ſ. ꝛ qm̄. Sed ꝛ ſuper eiſdē capitulis ꝓducunt ſepius cū quis teſtibus ꝓductis cozā arbitris nō vult credere poſtea cū agit cauſa apud iudicē ozdinariū. vt. j. e. l. vlti. Quid ergo ſi ipe teſtis ſpōte ſua reuerſus aliquid immutet ꝛ dicat ita ꝛ ita res ꝓceſſit: non vt ego dixi. Poſſit haberi argumētū ꝙ tm̄ vlti mo teſtimonio poſſit vel debeat ſtari. vt. ff. de here. inſti. ſi ita ſcriptū. j. rm̄ſo. ꝛ de manumiſ. teſta. l. ſtichū. Sed ego puto fidē eis nō haben
9 dā ſi locuti fuerint cū aliqua ptiū. ¶Itē quid ſi poſt primū teſtimoniū ꝛ ante reuerſionē cōtingat teſti cū aliqua partiū affinitas forte nō creditur ei. Si vo non reuertat licz poſtea fiat affinis ſtabūt ei qđ dixit: vbi autē ſemel ꝓduxi teſtes ꝛ poſtea alios volo ꝓducere cōcedetur mihi ſcōa teſtiū ꝓductio. Itē tertia etiā ſi concluſerim. i. teſtibus renūciauerim. Et ſic exponitur in nouellis: non tm̄ teſtificata didicerim: nec diſtinguo meoꝝ teſtiū vel aduerſarij. vt in auc. e. titu. ſ. ꝛ quoniam. tunc em̄ nullo modo poſſum ꝓducere etiam ſi ſemel tm̄ ꝓduxiſſem habetur em̄ ſuſpitio ꝙ prima teſtificata velim emēdare ꝑ ſequētia: aut eis addere. Et ex hoc relinquit ꝙ ſi vt cōprobet eoꝝ dicta velit ꝓducere teſtes: non vt addat vel emendet ꝙ poſſit etiā ſi didicerit teſtificata. vt in auc. e. ti. ſ. ſi vero. ꝛ cī. e. ti c. in cauſis. ꝛ. c. vltra tertiam. ergo ſola ſcia teſtificatoꝝ nocet: ſiue ꝑ me: ſiue per aliū ſciam. vnde non eſt neceſſe vt iudex faciat teſtificari atteſtationes: ſed renunciatio ſola non nocet: vt dixi. quominus tertia fiat ꝓductio. Et ita ꝓbatur in nouel. ꝛ in auc. eo. titu. ſ. illud tm̄. Quarta vo ꝓductio mihi nō cōceditur niſi ꝓteſtito a me ſacramento ꝙ nō dicerim teſtificata. vt in autē. e. ti. ſ. ſi vero deducens. vnā añt ꝓductionē appellant quidam vnā dilationē cauſa teſtiū infra quā ꝓduxit teſtes quotcunq; ꝛ quotienſcūq; voluerit: ego contra. dicit em̄ vna ꝓductio qñ ſemel induxit. Secunda qñ iterū. ꝛ ita de ſingulis et infra vnā dilationez: qz veriſimile eſt qđ didicero teſtificata teſtiū ex trina ꝓductiōe ergo pluries infra vnā dilationem ꝓducunt teſtes non tm̄
10 id cōceditur fieri quarto niſi ꝓteſtito ſacramē
a to. vt dixi. ¶Eſt autē effectus [a] teſtimoniozum a
vt ſiquidē ꝺſentiāt in idē ꝑ eadē parte iudex ſe
quat ea. Si vero a diuerſis ptibus ꝓducant et
ſibi cōtraria dicāt eis potius credāt qui dicit de
qđ nature negotij cōgruit magis ꝛ q̄ rei aptio
ra ſunt ꝛ nota ꝓximioꝛa. Itē quib⁹ potius lux
clarītatis exiſtit: nō em̄ ad multitudinē reſpi
ci opz: ſed ad ſincerā teſtimonioꝝ fidē. vt. ff. eo. ti
ob carmē. ſ. ſi teſtes. in auc. eo. ti. ſ. ſi vo apte.
Si vero oīa ſint paria tūc ſpectabit iudex mul
titudinē ꝛ maioꝛē numerū teſtiū in idem con
ſentientiū ꝛ in eo caſu exaudio qđ dicit al's nu
merus teſtiū facit fidē rei de qua querit. vt. ff.
eo. l. iij. ſ. eiuſdē quoq; prīcipis. Sz quid ſi ſunt
pares ꝛ numero dignitate ꝛ in oībus. vt notat
in glo. extraoꝛ. C. de teſti. l. ſi quādo. q̄ incipit ſi
vnus teſtis. vbi añt ab vna ꝛ eadē ꝑte ꝓducun
tur dicebat. Od. nulli eſſe credendū ar. duarū le
gū. j. ti. ꝓri. l. in exercēdis. ꝛ. l. diuerſe. ſed ego
ꝛ al ij ꝺtra putam⁹. qz lex hoc videt dicere aper
te. vt. ff. de ꝓba. cū ō etate. vñ ꝛ ſi aſtu appareāt
teſtes incidere in cōtrarietatē ſubſiciunt ꝓbe
ribus niſi ſm aliquē errozē fortuitū et nō aſtu
cōtraria dicētes demōſtrent. ꝛ vt in autē. eo. ſ.
ſi vero aperte. Itē ꝛ alia rō pōt aſſignari in in-
ſtrumētis ꝙ in teſtib⁹ ſiquidē qui ꝓducit iſtru
mēta ꝺtraria ſibi potuit ꝓuidere ne ea ſic ꝺtra
ria produceret. vñ in penā ſuā ſtatuit ne vllis
habeat fides. teſtes vero ꝓducti ſepe dicunt
producenti ſe aliud dicturos quam dicant: et
ideo producenti nihil imputari poteſt.

¶De fide inſtrumentoꝝ ꝛ de amiſſione eoꝝ et de antepochis faciendis et de his que ſine ſcriptura fieri poſſunt. 22

Explicito tractatu

probationis que inducitur pervocē vnā: ſubijciamus de ea ꝓbatio
nis ſpē q̄ fit pervocē mozuā. i. per
ſcripturā. Videam⁹ quid ſit inſtrumētū: ꝛ quali
ter hic accipiat: ꝛ quibus inſtrumētis habeat
fides: ꝛ ex quibus fides inſtrumēto inducatur
vel minuat. ꝛ poſtea dicemus de amiſſione in-
ſtrumentoꝝ: ꝛ de antepochis faciēdis: ꝛ de his
11 que fiunt ſine ſcriptura. ¶Eſt autē appellatio
b inſtrumenti [b] generalis. nā ꝛ teſtimonia ꝛ per-
ſone quibus inſtruitur cauſa inſtrumentorum
loco habentur. vt. ff. e. l. j. ſed hic ponitur inſtru
mentum ꝓ cartis vel ſcripturis tm̄. Sz ꝛ al's
dicitur inſtrumentum apparatus fundi quo
exercetur poſſeſſio. vt. ff. de fundo inſtru. ꝛ in-
ſtru. le. l. queſitū. j. rm̄ſo. ſoli añt publico inſtro

BIU Cujas

habetur fides per se.i. sine aliquo alio adminiculo eo ꝙ sine aliqua vituperatione appareat. vt in auk. eo. ti. §. si vero moriatur. nisi is cōtra quem proferk probet falsum. vt. j. eo. sinceris. Quid ergo si is ꝙ protulit semel iterū nō producit cum is cōtra quem producitur parat⁹ sit arguere falsum ꝛ certe accusator falsi dz prius iurare ꝙ existimās se posse arguere falsum postulat sibi exhiberi instrumentū. Itez dz prius inscriptionis paginā apud iudicem cōpetentē deponere ꝛ tunc imponit necessitas ei ꝙ semel introduxit instrumentū iterū ꝓducere nisi inrauerit se nō habere chartā nec dolo malo desijsse habere ꝛ revera ipsa charta sine dolo suo deperdita est ꝛ ꝓductio eius sibi est impossibilis ꝙ si ita iurare voluerit aliā quidē penā non patitur sz chartule nulla habeā fides. vt. j. e. l. vlt. Ubi aūt est aliqua meavituperatio ꝛ suspectum videk opz eum ꝙ producit ꝓbare veritatem qđ si nō fecerit ꝓsumitur falsari⁹. vt. §. tit. proxi. l. iubem⁹. calūniosam em̄ scripturā vim obtinere nō opz. vt. ff. eo. l. ij. ¶Si aūt ille ꝙ producit ꝓbauerit veritatē charte lz ei cōtra quē producti⁹ est ꝓbaret falsitatez: sicut ꝛ §. dixi in instrumēto qđ sine vituperatiōe apparet. ꝛ est hoc notabile qđ postea ꝙna pars ꝓbauit fidē instrumēti licet alij postea ꝓbare ꝺtrariū. Sed tamē licet añ sniam vel post sententiā pendēte appellatiōe. nam si nō est appellatū vel est appellatū sz nouissime cōfirmata prima sntia non licet postea de falsitate ꝓponere ꝙrelā. vt. j. e. l. vlt. ꝛ est ratio qz de falso fuit habita q̄stio añ sententiā appzbantē fidem instrumēti a qua non est appellatū vel est appellatum sed cā est amissa. Si aūt falsitatis nulla esset habita questio vel mētio liceret retractare sniam p̄textu falsi. qđ postea apponek etiā si nō est appellatum a sntia. vt. j. si ex fal. instrumētis fuit iudicatum. p totum titulū. Qđ autē dixi publico instrumento esse habendā fidem est intelligendū si sit originale qđ et potest vocari exemplū vel autenticū certum si sit exemplū qđ ꝛ vocak iudex vel sumptū non est ei habenda fides. vt. ff. eo. l. quicūq. Sed oportet vt autenticū instrumentū vel alia ꝓbatio debite quātitatis exhibeatur si vult aliquā exactionē facere. vt in auten. vt spō. lar. §. ꝛ hoc insup. col. ix. Si vero nō sit publicū instrumentū sz priuatū fides nō habetur ei nisi ꝙ testes id ꝓbeturvel per cōparationē litterarū. vt. §. de proba. l. instrumēta. Idē ꝙ dico in fozēsi instrumēto. est aūt instrumētū fozense qđ est cōpositū ex his q̄ in iudiciū fiunt vt seq̄tur: lz ar. ꝺtrariū videat. j. de dona. l. in donationibus. ¶Et qz cōparatio lrārū fidem dat et derogat instrumētis publicis ꝛ priuatis et oībus oīno videam⁹ ex q̄bus possit fieri cōparatio vel ad derogandā vel ad iuuandā fidē instrumēti. Et quidē fit ex publico instrumētovt puta producis cōtra me instrumentū alicuius tabellionis ego vt derogē fidei instrumenti inducam aliud instrumentū ꝙ cōstat esse factum ab eodē tabellione ꝛ est dissimilis lre et forme vel induco aliud instrumentū ꝙ cōstat esse factum ab eodē tabelliōe ꝛ est cōsimilis lre ꝛ forme vel si induco aliqđ instrumētū ꝛ illud est suspectū vt probē esse verū vñ instrumēti mei ꝙ induxi fides adiuuak. ¶Fit aūt ista cōparatio publici instrumēti qñ tabellio nō supereſt. Si em̄ supersit fides per illū declarak auctorē. Sz vbi non supereſt fit cōparatio lrārū tabellionis et signorū vel notariorū ad plenā fidē faciendā et non fit cōparatio lrārū subscribentiū. Si tñ supersit minister tabellionis adnumerator: alio quin etiā subscribētiū fiet cōparatio.[a] vt ī auk. de instrumētorū caute. §. hz ꝛ si instrumēta. col. vj. ꝛ vt notatur⁹. §. si cer. pe. §. pe. Ex his oīb⁹ cōparatiōib⁹ vna quedā colliget ꝛ efficiet fides vt in ꝓdicta auk. ꝺ. ¶Itē fit cōparatio ex ꝓuato instrō. ita tñ si hz subscriptionē trium testiū probat opinionis quos eidē priuato instrō cōstat subscripsisse vel p cōparationē alia⁹ lrārū quas ad eisdē testib⁹ cōstat esse formatas vel p sacramētū saltē duo⁹ testiū. nō exigo triū licet triū testiū exigat subscriptiōes. Et est hoc bñ notandū. qz est optimū ar. p sniā quorūdum qui dixerūt solēnitatē testamēti saltē per duos posse ꝓbari. lz in testō. vij. sint necessarij. vt. j. eo. l. cōparatiōes. nec est ꝺctiū qđ dicit in auk. e. ti. §. j. ꝛ. ij. ꝛ. iij. videk em̄ per. l. illā ꝙ ꝛ si nō sub scripserint testes tñ fiat cōparatio: si ipsi interfuerint ꝺctui. Sed certe ibi loquit de priuata scriptura ad quā ꝓbandā vel improbandā fit cōparatio. Et ita demū si testes supsint. vt notauimus. §. si cer. pe. §. pe. verbi gra ego te cōuenio ad res quas ego dico me tibi cōmodasse et induco tuā priuatā scripturā ꝺctra te ꝙ nō sufficit. vt. §. de proba. instrā. vñ testes debēt venire vt attestētur subscriptiōib⁹ suis vel ꝺctui. Itē examinatio. i. cōparatio lrārū non repellit. sed fit ad solatiū. i. ad maiorē cautelā. ita ꝛ in cōtractibus ceteris. hic autē loq̄tur de priuata scriptura ex qua fit cōparatio ad aliam probandā vel improbandā. Item ꝛ ibi loquitur. qñ cōtrahitur a perito litterarū in scriptis. vel sine scriptis super maiore summa libra auri. Uñ et ibi tres testes exigūtur. vt ibidē dicit. ¶Item fit comparatio ex fozensi instrumēto. vt. j. eo. l. cōparationes. Est aūt fozense instrm̄ qđ est cōpositum ex his q̄ fiunt in iudicio: et dicūtur tales scripture acta siue gesta. Et not. ꝙ singula ad suam referēda sunt materiā. i. vt p priuatū priuato. per publicū publico. per fozēse fozensi. fides detur vel detrahak. nec em̄ dissimilitudo detrahit nisi vbi cōsueuit esse silitudo. nec dissimilitudo iuuat nisi vbi cōsueuit esse. Certū est enim ꝙ in alia fozma fiunt priuata instra ꝙ publica. ¶Item fit cōparatio ex quibuscūq; lris quibus aduersari⁹ meus vtitur puta profert suam scripturā cōtra me quam fateor esse veram. volo ipsum conuenire ex alia sua propria scriptura quā contra eum profero. ꝛ peto fieri comparationē sue scripture quaz cōtra me profert ad eam quam contra eum profero tanq̄ ab eo factam qđ quidem est equum. quia quod in sua persona equū putat et cōtra se debet admittere. vt in auk. de his q̄ ingre. ad appel. §.

a Cōparatio. Vide feli. ī ista materia multa dicētē in. c. ij. de fide ītrumen. ꝛ vide aliqđ per fozi. in. l. si ita scripsero ff. de condi. et demon.

BIU Cujas

illud etiã. Itẽ fit cõparatio ex charta que ꝓfertur de archiuo pu. et testimoniũ habet publicũ. vt in auc. de his qui ingre. ad appel. ℒ. si vo etiã ex publicis. col. v. Est aũt archiuus locus quidã ab archa sic dictus in quo publice charte reponũtur. vt. ff. de pe. l. mozis. ℒ. solet. ꝛ sic ne eo loci: sed cũ testimoniũ pu. eam habere intelligo: ex quo cõfitent magistratus eã ex archiuo esse vel ex quo signa talia cõtinentur in ea qualia solẽt fieri manu cõmentariẽsis. vt. ff. de iure fisci. in fraudẽ. ℒ. quotiẽs. alioquin si dicas eam habere testimoniũ pu. qz forma publica a tabellione sit scripta nihil noui adderet autẽ. qđ nõ placet. Ex his quinq; gñibus instrox fit
2 cõpatio. ¶ Est aũt faciẽda cõpatio ab his qui bene nouerũt formas ꝛ figuras lrax ꝛ varietates. argu. ff. de remiſ. l. semel. ꝛ prestari debet facẽm ab eis ꝙ neq; lucri causa: neq; inimicitijs neq; gra tenti hmõi faciũt cõparationẽ. vt ℒ. eo. cõpationes. ℒ. oẽs. Itẽ ꝛ iurat ille qui inducit instrm ad cõparationẽ: ꝛ ille qui petit fieri cõparationẽ ꝙ nõ aliã idoneã habẽs fidẽ ad collationẽ instrox veniat: nec quicq; circa eã egit
3 aut machinatus est ꝙ forte possit veritatẽ abscõdere. vt in auc. e. ℒ. si vero nihil. ¶ Effectus aũt cõparationis erat olim: vt per eã omnino instrm approbaret vel eius fidei omnino derogaretur. Hodie[a] aũt vna quedam. i. semiplena colligitur fides ex cõparationibus litterax et signox ꝛ qñq; omnino credit ei prout iudici vi debitur. vt in auc. eo. ti. ℒ. si vo moriatur. qñq; nullo modo credit ei: vt qñ est ab vna parte instrumentũ ꝛ vox viua: ab alia vero sola cõparatio litterax. ¶ Item ꝛ hodie diligentius ꝛ cautius fit cõparatio ꝛ aliter statuitur. Distingui tur esñ vtrũ supersit tabellio an nõ. Et vtrum priuata sit scriptura an publica cõtrahatur super minore summa libra auri an super maiore ꝛ vtrum a perito lrax an ab imperito ꝛ vtrũ in scriptis an sine scriptis: vt plene notauimus ℒ. in pe. ti. ℒ. summe. si cer. pe. Quare autẽ soli collationi nõ sit habenda plena fides. nota. in auc. eo. ti. j. rñso. ¶ Litterax esñ dissimilitudinẽ vt ibi dicit sepe quidẽ tps facit. Non esñ ita quis scribit iuuenis ꝛ robustus vt senex: ꝛ forte tremẽs: sepe aũt ꝛ languor facit hoc. Itẽ calami ꝛ attramẽti mutatio similitudinis ꝓ oĩa
4 aufert puritatẽ. ¶ Porro vt gñaliter de fide instru. sciamus regula illa est dicẽda que est. j. e. l. iu exercẽdis litibus. eandẽ vim obtinẽt tam fides instrox ꝙ testiũ depositiones: nec admitto in aliquo casu: vt vox viua duox testiũ: tm̃ validior sit publico instro. Immo publicum instrumentũ in pluribus casibus validius est testibus duobus vel pluribus: vt notari pñt plures casus. ℒ. si mi. se ma. di. si alterius. ꝛ. j. de nõ nume. pecu. l. generaliter. ꝛ. ℒ. de testibus. l. testiũ. ꝛ de suffra. l. j. ꝛ. j. qui testa. fa. pos. l. hac cõsultissima. ꝛ. ff. de ꝓbatio. census. Quidam autem dixerunt vocem viuam duox testium validiorẽ esse instrumẽto. arg. eius qđ legit in auc. eo. titu. ℒ. si vero tale aliquid. Sed certe illud non est contra me siquidem ab vna parte erat instrumentũ ꝛ vox viua q̃ ꝓ instrumẽto testificabat: ab alia vero parte erat cõparatio litterarũ dissimilitudinẽ notantiũ ꝛ nihil aliud vnde statuitur vt cõparationi non habeat fides. Siquidẽ aliter scribit qs iuuenis aliter senex vt dictũ est. ꝛ ita viue voci ꝛ instrumẽto qđ firmabatur viua voce magis credit ꝙ comparationi. Si autẽ. iiij. vel. v. testes bone opinionis dicerẽt contra instrumẽtũ pu. magis crederes testibus ꝙ instrumẽto pu. vt. ℒ. de ꝓba. l. cũ pe
b bus. nisi ꝓsumptio iuris ꝛ de iure sit ꝓ instrumẽto: vt in cõfessione que fit in inuẽtario ꝛ que fit a muliere in intercessione. vt notauimus. ℒ. de ꝓba. ¶ Porro cõtra priuatũ instrumẽtũ po
test ꝓbari cõtrariũ etiã per duos testes omni
5 exceptione maiores. vt. j. de cõtrahẽ. stipu. l. vl. ¶ Illud noto qđ fidei instrumẽti qñq; derogat mea cõfessione. vt ecce ꝓduci instrumentũ quo dicebas falsus ꝛ ego postea ꝓfessus sum me nõ vsurũ eo. video: enim confessus scripturã nõ esse verã. ꝛ ideo nõ habeat ei postea fides. vt. j. eo. l.
6 iij. Et hec de fide instrumentox. ¶ De amissione autẽ instrumẽtox talis tradit regula. vt quicũq; contract[u] est qui sine scriptis fieri põt in eodem casu si scriptura interuenerit ꝛ amissa sit nihilominus sua obtinet firmitatez. vt. j. e. l. ꝛ sicut. ꝛ. l. statũ. ꝛ. l. si solẽnibus. ꝛ. l. instrumentis. ꝛ. l. cũ instrumentis. ꝛ. l. an idcirco. ꝛ. ff. de l.
7 in re. ꝛ de pig. l. contrahitur. ¶ Potest autẽ qui
c libet contractus[c] fieri sine scriptis nisi in quibus casibus. ℒ. diximus ꝓferri instrumẽta stibus. In amissione aũt instrumenti distingue vtrũ per factũ aduersarij mei sit amissum an alterius factũ vel per casum. In primo casu nõ est alia ꝓbatione opus ad fundandã intentionẽ meã nisi vt probẽ eius vitio me amisisse instrumẽtũ quo continebatur id de quo intẽdo, vt. ℒ. de ꝓba. si de possessione. In secdo casu non tenet ꝓbare amissionẽ sed nec prodesset ꝓbare amissionẽ. Illa ꝛ si testes dicerẽt in instrumento continebatur titiũ emisse ꝛ possessionem habuisse vel accepisse. ꝛ illud subtraxit meus nisi ꝓbaretur intentio mea. sicut esñ non probaretur per exemplũ. vt. ℒ. dictũ est. ita nec ꝓbaretur per testes qui dicerent in instrumẽto ita fuisse scriptũ. Supereſt ergo vt per testes qui interfuerunt ei de quo agitur fundẽ intentionem meã. ¶ Porro vbi debui pecuniã in scripta quã solutã necesse habeo ꝓbare per scripturam vel per. v. testes si ꝓbarem de amissione scripture continentis solutionẽ factam in aliquo releuor a ꝓbatione testiũ: qz non erũt. v. necessarij sed duo sufficiẽt. vt. ℒ. ti. ꝓxi. l. testiũ.
8 ¶ Nũc de antepochis. Est autẽ antepocha chirographum quod facit debitor creditori i quo confitet se soluisse tm̃: ꝛ nõ dr ab anti qđ est cõtra sed ante qz fit ante apochã: ꝛ est inducta ad securitatẽ creditoris qui esñ nolẽ alieno possedit ꝛ pensionẽ soluit vel qui creditori suo vsuras repzesentauit. Si qñq; dicat se suo nomine possedisse ꝛ ita se dñm factũ vel prescriptione liberatum contendit illius agentis facit vacillare nisi probet dñs vel creditor pensiones vel

a Hodie. Vide Jaſo. may. ī repeti. l. admonẽdi. folio xvj. ff. de iureiur.

BIU Cujas

vsuras in preteritis ānis sibi solutas: ꝓbat autem ꝑ ānpocham debitoris. vt. j. e. l. plures. vel dicūt alij. Ante pocha ē scriptura quā facit ōbitor obligando se ab anti qō est ℈. Sed apocha ꝑm oēs est scriptura creditoris ꝓsitentis sibi solutū a debitore: ⁊ sic ponit. ff. de admi. tu. lu tius. ſ. tutor. Sic plene ꝙsulitur creditori: vel dño vt faciat apochas duas ⁊ ita erit ytraq; au tētica vt dādo apochā debitori vel colono reti neat eius exemplar cū subscriptione coloni vl debitoris vel dñs debet debitori apocham et ab eo acipiat antepocha℈. Quid si dñs habuit a colono antepochā: ⁊ eidē describendo eā red didit colono. Cōsulitur vt repetat antepocha℈ vt tñ det colono apochā. vel si nō repetat antepochā faciat apochā ⁊ eidē faciat subscribere colonū. ⁊ ea℈ sibi retineat. ¶ Repetitio ānpoche fauore dñi inducta nō d℈ eius lesionē retorque
1 ri. vt. j. e. plures. ¶ Hūc de his que sine scriptura fieri possunt. Et sciendū est oēm ℑctum sine scriptura fieri posse in quo casu exigit scriptura. vt. ē. dictū est. ⁊ id exigūt quidā in emphiteo
a tico ℑctu[a]. vt ⁊ dicem[a]. j. de emphi. iur. Semp aūt videt fieri sine scriptis. etiā si scriptura inde fiat ad approbationē. nisi inter ℑhentes id actū sit ne aliter sit ratus ℑctus ꝙ scriptura interueniēte. sicut placet ſapientib[a]. qō quidem nō dicit lege expressim ſ℈ satis inuitur. j. e. l. ℑctus. Cum eīm dicit si conuenit vt fieret in scriptis notat aperte qō alr. i. sine scriptura fieri nō voluerūt. tūc eīm in scriptis dicitur fieri. vbi aūt contrahūt ⁊ ad ꝓbationē eius voluit ūstrumentū fieri nō cōuenit fieri in scriptis. qz ⁊ aī scriptura tenet. Notāda est ergo vis in eo ꝙbo vt fieret in scriptis. i. vt substantiā caperet per scriptura. vel qō verius puto tūc d℈ fieri in scriptis qñ in ℑctu vel ante ℑctū cōuenīt vt scriptura inde fiat. vbi aūt in scriptis celebrat contractus nō aliter habet vires. nisi instrumēta que vulgo dicuntur rogationes in mundū recepta sint. ⁊ dicitur mūdū charta que plene cōtinet oīa que consueta sunt inter partes ⁊ mū dicia eo quod sine vituperatione debent esse. Et debēt partes subscribere huic mūdo. Item ⁊ testes ⁊ videt innuere in autē. eo. tit. ſ. sed si instrumēta. ⁊. ſ. op℈. Itē op℈ mundum ex toto c cōpleri a rabellione nec alr habet vires ℑctus adeo vt anteq; ista sint cōpleta quelibet pars recedere possit a ℑctu nec timet prestationem interesse ſ℈ timeat amissionē arrarū ad duplicationē ipsaꝝ de quo necesse est timere. si ℑctus celebratur in scriptis. vt. j. e. l. ℑctus. ⁊ instituta de contrahen. emp. ſ. j.

¶ Nex scripture. 23

Caidaz ponunt casus hmōi legis in eo q; profert duo instrumēta: in quoꝝ vno cōtinetur ꝙ ipe sit vsufructuari[a]: in alio ꝙ proprietarius. has scripturas dicunt contrarias ⁊ sibi derogantes si de ꝙ falsum est. Potest eīm esse ꝙ vtraq; sit vera; vt si primo proprietatem postea vsumfructum habuit vel ecōtra. ſ℈ simul vterq; habere nō possit. pono ergo casum in diuersis simulq; aduersis. puta ꝓduco vnū instrumentū in quo continet ꝙ ꝓmiseris tali die. x. bononie. Item aliud in quo cōtinet ꝙ eadē die ꝓmisi tibi rome centū. he scripture aduerse sunt ⁊ si nō direcro tñ per mediū. vt puta si dico homo est alal ⁊ alius dicat homo nō est substantia. vnde loquitur ergo nō est alal. Et ita ꝑ mediū. Si ꝙo directo negaret. vt puta hō nō est alal. sine dubio directo ℑrie sunt. Et mentiunt q; dicūt me dixisse ꝙ hic nō loquit in ℑrijs ſ℈ in diuersis. hoc eīm dixi quod in diuersis que nō sunt aduerse loqui pōt. vt puta ꝓduco vnuꝝ instrumentū in quo continet me emisse cū vxore mea pro. x. tali die. Itē aliud in quo cōtinet ꝙ emi solus pro c. ⁊ alijs testibus interuenientibus ⁊ eodē die. ista quidē nō sunt ℑria per se vel per mediū. qz vtrūq; eodē die potuit esse. Sed ita sunt diuer
b sa[b]. vt verisimile nō sit rem ita ꝓcessisse ⁊ fidez sibi inuicē derogāt. nescio eīm cui instrumento magis credā cū eadem die dicātur composita. vñ neutrū tenet: ⁊ hoc vbi ab vna ⁊ eadem parte ꝓducūtur: sed si aduersis: secus est: qz iudex inspicere debet que magis ⁊ sine suspitione ⁊ ⁊ rasura: vt ei credat. vel si vtraq; pars est pro reo credat. vt. j. e. de ℑhen. stip. optimā. ⁊. ff. de testibus. l. ob carmen. ſ. vlt. ⁊. j. de non nu. pec. optimā. nec pōt ad ℔ adaptari qō est. ff. de re. iu. l. vbi. qz ibi loquit de repugnātia iuris q; est ꝓpter ℑrietatē ꝙborum. vt ō cōdi. insti. l. si titi[a]. vel q; est ꝓpter ℑrietatē iuris. vt. ff. de vsu ⁊ ha
2 bi. ꝑ seruū. ſ. vlt. ⁊. l. vsus. ⁊ de fui. l. vie. ¶ Queritur si vēditor aī mūdū cōpletum tradat: an trāsferat dñium ꝙ aliq; dixit Bul. ꝙ dic vt no tauimus. ℈. de suffr. Sed postea bñ mutauit qz sapietis est mutare suū cōsilium in melius. Sz de vsucapione quero. ⁊ ibi aliud dici pōt ꝙ in dño. vt. ff. ꝑ dote. l. j. ſ. ⁊ primum.

¶ Plus valere ꝙ agitur ꝙ qō simulate concipitur. 24

De fide scriptu
re plene. ℈. dictū est: sed quia se
pe aliud vere agitur ⁊ aliud scri
bitur[c]: sicq; fraudes sepe cōmit
tuntur cōsteteq; plus valere ve
ritatem ꝙ simulate gestū. Ideo ponit plus va
lere q; qō agi ꝙ qō simulate ꝓcipit. Videamus
3 ergo q̄bus modis he fraudes fiāt. ¶ Fit fraus legi quādoq; de re ad rem: quādoq; de ℑctu ad ℑctū alterū. vt. ff. ad mace. l. si filius. ſ. is aūt solus. ⁊. l. sed iuli. ſ. mutui. quandoq; de ℑctu ad ℑctum eundē: sed altero modo. vt. j. ad vell. l. nō putat. ſ. si cū oē. qñq; de ꝑsona ad ꝑsonā. vt j. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. iij. ſ. non tñ. Et in omnibus talibus magis spectamus veritatez: vt prevaleat falsitati ꝙ vere actum est: vl etiā vt non valeat ꝑm naturaz rei de qua queritur. Nam ⁊ vbi donare volui vxori: ⁊ scriptum est me vendidisse non valeat venditio: quia simulata est. nec donatio: quia inter me et vxorem iij. ⁊ vō meam valere nō potest. ſecus si voluissem do

b Diuersa. Vide Alex. cō sil. cxlj. vol. ij. et ℑsi. xxix. vol. iiij. Barb. cō si. xlj. co. xxvj. volu. j.

c Scribitur. Vid pulchra dicta accumulata ꝑ Jaſo. de ſimulatione. et ibi ne. et ibi q̄d sit ſolutio ad materiā tit. ī ſi[a] tit. ī l. nemo pōt. ff. ō le. j. col. iij. ⁊ vō etiā ī ma

BIU Cujas

teria do. vitalē de zābanis ī suo tra cta. clau. vbi multa circa clausula ō sol. ꝛc.

nare alīj: tunc eī donatio teneret: ꝛ sic de ceteris exaudi. vt. ff. de cōtrahen. emp. si quis dona tionis. ꝛ de dona. inter vi. ꝛ vxo. si sponsus. ſ. circa. Et idē notari pōt: vbi legauī aurum ꝛ volui legare argentū. Nam nec aurū debet: q̄ de eo nō cōsensi: neq; argentū: quia de eo nihil expressi. vt. ff. de le. j. l. iij. ſ. si quis. ꝛ de reb. dub. in ambiguo. In casibus magis attendit scriptura q̄ id quod actū est: vt ecce testator alīj legauit vsumfructū fundi. ꝛ alīj fundum cōcurrit vterq; ſ. vsumfructū etiā si testator aliud egerit. i. vt vnus haberet ꝓprietatem nudā: alius vsusfructus. vt. ff. de vsufr. leg. l. si alīj. vel vt dicunt alīj: ibi dicebatur testatorē aliud egisse: ſz nō ꝓstabat ita esse. vnde magis spectat scriptura. Itē ꝛ vbi spe future numerationis me obligauit: post biēnium cū effectu teneor: vt nec liceat ꝓbari ꝑium: ſz Jac. ꝑdiceret. vt. ſ. de non nu. pe. l. si intra. sed ꝛ ꝓiudicat veritati ſnia q̄ ꝓtum ad eos inter quos est lata. vt. ff. de re iu. l. res iudicata. Idēq; est in iureiurando. vt. ff. de iureiur. l. sed ꝛ si. ſ. itē si iura uero. sed ꝛ in casibus contra oēs preiudicat ſnia. vt in testamēto inofficioso ꝛ in ingenuitate: ꝛ ī filiatione. vt dicemus. j. qui. res iu. nō no. ¶ Illud notādum q̄ quandoq; scriptura non attenditur ꝛ fraus ꝓsumitur vtputa clam emit tutor a pupillo ꝛ alteri? nolē instrumēto ē ascriptū. nā ꝓ fraudē: ꝛ ꝓ interpositā ꝑsonā factā videt emptio. sec us si palā emiſſet. vt. ff. de auct. tu. l. v. ſ. sane.

¶ De commodato. 25

DE actionib? personalissimis quibus q̄d dari precise intēditur dictum est. Sequit videre de his que ꝓponunt ad interesse: sed q̄ ille nascunt ex ꝛctibus ꝛ ꝛctuz quidā re celebrātur quidā cōsensu de his q̄ rebus celebrātur videndū est. Et q̄ intra eos laudabilior est is q̄ tm̄ gra accipientis cōtrahitur. Si quidē beatius est dare q̄ accipere de cōmodato qui re ꝑtrahitur. vt insti. qui. modo ꝛ ꝛpi. ob. ſ. item is cui. Primo dicamus quid sit cōmodatū. Et vnde dicatur. In quibus rebus consistat. Quis possit commodare: ꝛ cui: ꝛ que actiones oriantur ex eo: quibus dentur: ꝛ
4 in quos: ꝛ inquantū: ꝛ quales sint. ¶ Cōmodatum est alicuius rei ad aliquē specialem vsum gratuita facta concessio. Jdeo dico concessio ꝛ non translatio: quia is qui commodat retinet dominium ꝛ possessionē. vt. ff. eo. l. rei commo
5 date. ¶ Dicitur q̄ commodatum quasi commodo vtentis datum. quare autē dixerim gratis patet nam intercueniente mercede vel specie transibit res in locationem vel in contractum innominatum do vt facias. vt insti. man. ſ. vl. Ad aliquem vsum ideo dixi. vt notarem differentiam inter commodatum ꝛ precarium. Precarium enim conceditur sine certi vsus prefinitione vnde q̄cunq; reuocari pōt. vt. ff. de ꝑca. l. cū ꝑcario. Hinc ē q̄ latā culpā solūmō prestare tenet. vt. ff. de ꝑca. l. quesitū. ſ. illud. cōmodatum aūt ad certū vsum cōceditur ꝛ hoc diligēs et curiosus lector notare pōt semp vbicūq; tractatur de cōmodato alicui? rei statim supponit vsum ad quē res est cōcessa. Sic dicit cōmodauī equū vt ad villam duceres: pecuniā vt dites appare res. vt. ff. eo. l. iij. ſ. vlt. ꝛ. l. iiij. et. l. sicut. ſ. sed interdū. ꝛ. l. vlt. sic dicit cōmodauī scalas vt fenestris supponeres. vt instit. de obli. q̄ ex delicto nascūtur. ſ. ope. ꝛ cōsi. vñ et cōmodatū non reuocet nisi finito vsu ad quē est cōcessum alioquin tenetur cōmodator cōtraria cōmoda
ti adiuuari eī. nos non decipi bñficio oportet sic est ꝛ in eo q̄ absentis negocia quasi ꝏa gesturus gerere inchoauerit neq; peritura impune deserat. Jdēq; ꝛ in eo q̄ recepit mādati. Nam recipere mandatū volūtatis est: necessitatis est cōsumare. vt. ff. eo. in cōmodato. ſ. sicut. ꝛ extra
a eo ti. c. misce. in fi. Quidā[a] tm̄ dixerūt tunc esse cōmodatū cum dicit cōmodo tunc eē precariū cum dicit precario cōcedo q̄ ridiculū est dicere. vtpote cū verbis tm̄ non rebus lex imponeretur q̄ esse nō debet. vt. j. cōia dele. l. oē. ¶ Cō
6 sistit cōmodatū in rebus mobilib? ꝛ se mouēti. ꝛ nō cum dicit precario cōcedo q̄ ridiculū est dicere. vtpote cū verbis tm̄ non rebus lex imponeretur q̄ esse nō debet. vt. j. cōia dele. l. oē. ¶ Cōs

sumitur creditor ẽ hodie possidere cũ a debitore habuit possessionẽ. vt. j. de pig. act. l. iij. ⁊ iõ põt itentari rei vẽdicatio quã parit sola possessio. vt. ff. de aliena. iudic. mu. cã. l. j. si ergo agat rei vendicatione ℈ cõmodatarij. q; ipse vt qui libet possessor cõuenitur plene op3 cõmodantem de dñio, probare. vt. ff. ad exhi. l. de eo. ℈. 1 heres. ⁊ ℈. idẽ heres. ¶Ex cõmodato aũt due oriuntur actiones. directa ⁊ ℈ria. ⁊ datur directa cõmodanti ⁊ eius heredi ℈ cõmodatarij et eius heredẽ. ℈ria aũt datur cõmodatario ⁊ eius heredi ℈ cõmodantẽ ⁊ ei⁹ heredes. nec refert intendatur directa vel nõ sicut ⁊ in qualibet ℈ria. vt. ff. e. l. i cõmodato. ℈. j. ⁊ de actio. et obli. l. ex depositi. ⁊. l. ex ℈ctibus. ⁊ insti. de perpe. ⁊ tpalibus actionibus. ℈. sed ⁊ heredibus. 2 Utilis aũt cõmodati datur pro pullo qui comitabatur equã cõmodatam. vt. ff. e. l. iiij. ℈. vsq; Item ⁊ qñ ego non cõmodaui. ſ3 tu amicus meus propria auctoritate equũ de stabulo accepisti dabit vtilis: vt dicit me ratũ habẽte qõ factum est. qõ mihi non placet. magis eñ dicerẽ prescriptis verbis agi posse. sicut ⁊ cum ei qui mihi bonafide seruit cõmodo. vt. ff. eo. l. si is q̃. ℈. si libero. ¶Porro rõne personarũ dat vtilis vt ecce tu alijs cõmodasti: vel apud aliũ deposuisti: vt mihi redderet res dabitur eñ mihi vtilis actio ex pacto tuo: vt. ℈. ad exhi. l. si res. Itẽ ⁊ si pupillo cõmodauerim dat mihi vtilis in eũ ex suo dolo: inq̃tũ locupletatus est: vt. ff. eo. sed mihi. ¶Venit aũt in directã actionẽ cõmodati restitutio rei: ⁊ si plures res cõmodauerim separatas. põt vel de oĩbus: vel de vna agi. Si aũt cõiuncte sint: vt efficiant aliq̃d totum integrale: nõ põt agi pro singulis partibus ſ3 pro toto: vt. ff. e. l. in commodato. ⁊. vlt. ℈. tñ vtiliter pro partib⁹ agi posse ait sed non recte: vt dicit. l. j. directa rei dico nõ deteriora te: nec eñ videtur esse reddita res si reddat deteriora: vt. ff. e. l. sed mihi. ℈. j. ⁊ ideo ɔz prestari interesse vt ibidẽ dicitur. ⁊ vt plene notaui in summa insti. de legatis. in principio. Si vero nõ restituitur res p contumaciã iuratur in litez ℈ contumacẽ. Si vero nõ fuerit contumax. ſ3 culpa cessat restituere rem extimat quanti sit res a tpe more, vsq; ad sniam. sed in actione stricti iuris extimetur culpa a tpe more vsq; ad litis contesta. vt. ff. e. l. sed mihi. ℈. ij. Si vero dolo cõuenti res desierit esse forte etiã in actio. stricti iuris extimabit a tpe more vsq; ad sniam quãti res sit. vt. ff. de rei vẽ. l. iulian⁹ scribit. ⁊. l. si hoez. ℈. j. Itẽ ⁊ veniũt accessiões rei: vt fructꝰ ⁊ ptus ⁊ fetus. Itẽ venit dolꝰ ⁊ lata culpa ⁊ leuis. ⁊ etiã leuissima si cõmodaui tibi gẽa tua a tñ. Si aũt cõmodauerim gẽa mea⁹ tñ sponse vel vxori quo honestius culta ducerẽt ad me. vel si ludentibus in scena apud me cõmodauerim ludi cã. vel mihi vel eis cõmodarem vltro cõmodauerit aliquis veniret dolus tñ ⁊ lata culpa. Si aũt cõmodauerim tibi gratia tua et mea argentũ vel stichum q; cõem amicum inuitaueramus ad cenã. veniet dolus tñ. ⁊ lata culpa. ⁊ leuis. vt. ff. eo. l. si vt certo. ℈. interdu3. et. l. in rebus. Casus vero fortuitus non venit hoc ita nisi pactũ culpa ⁊ mora aliud iducant. vt extra. eo. c. vnico. in principio. Si enim cõmodaui tibi equũ ad villam. tu ad bellũ duxisti. teneberis de casu. Secus si cõmodassem tibi ad bellũ. nunc eñ meum erit periculum. ſ3 aliud milites obseruent. nã ⁊ si tibi seruum rectorẽ cõmodauero. vt in machina operaretur. meus b erit periculũ. nisi machine minus diligẽter[b] nõ b Di ligẽ ab ipso serno ligate. culpa perticarũ. vel funiũ ter. Vide vetustate casus cõtigerit secus si cõmodassem per. d. fe tibi. vt opus de plano faceret. vt. ff. e. si vt certo. ℈. in. c. fu to. ℈. ad interdũ. Item ⁊ culpa potest imputari per eo. el cõmodatario si rem tibi cõmodatã cõmiserit ℈. in. ij. mihi perferendã per non idoneam personã. Si col. extra enim esset idonea ⁊ nõ debuerit extimari qõ a de testi quibusdam malis hoibus interciperetur. com bus. modantis, erit damnũ nisi in cõmodato actum est vt cõmodatarius rem per se perferat. tunc eñ dolus vel culpa electi ab eo videtur cõmissus. q; mala electio est in culpa. Si vero ergo cõmodator miserim ei aliquẽ per quem mihi referatur res meum erit periculũ. Secus si miserim aliquem tñ cã admouendi vt mihi perferatur res. vt. ff. e. l. eũ. ℈. vlti. ⁊. l. qui nõ tam. et. l. si mei. ⁊. l. argumẽtũ. ⁊ si mensor falso modo dixerit. per literas. Itẽ agitur cõmodati ita demũ si expleatur vsus cuius gratia cõmodatum est. vt ⁊. ℈. dixi. ¶Item qõ in pacto dixi est verum si specificentur casus. vt ⁊ diximus. ℈. de pac. Item qõ dixi de mora est intelligendũ etiam si res esset eodẽ modo peritura penes commodantem. vt. ff. de le. j. l. cũ res. ℈. vlti. ⁊ in autẽ. de depositionibus ⁊ denunciatio. j. responso. Damnũ aũt ab alio datum non venit in hac acti. q; enim custodia potui cõsequi ne damnũ iniuria detur ab alio. Si tñ poneres rez sic potuisse custodiri ne damnũ daretur extimari poterit hec culpa. vt. ff. eo. l. ad eos. ⁊ locati. l. si dã 3 no. ¶Item datur hec actio inquantũ est ℈ in peculio serui vel filij ℈a. vt ipsius patris vel dñi dolus tñ non etiã culpa extimetur. vt. ff. eo. l. iij. ℈. si filio. Itẽ hec actio in heredes p̃o hereditaria parte nisi forte vnus heredũ habeat facultatem totius rei restituende. nec facta. tũc eñ condemnat insolidũ. quasi hic boni iudicis arbitrio cõueniat. Idẽq; ⁊ si vnus heredũ solus in cõmodato admiserit dolum vel culpã. vt. ff. e. l. iij. ℈. heres. ⁊. l. in cõmodato. ⁊. l. si ex facto. Vbi aũt pluribus cõmodaui videt q̃ quilibet teneatur insolidũ ⁊ ciuiliter eorũ detur actio furti ⁊ alterutro agente alterius actio tollit contra furem. ⁊ ex vnius eorũ dolo vel culpa alter tenetur. ⁊ si conueniatur cedende sunt ei actiones contra alterũ ⁊ cõmodati ⁊. l. aquilie. Itã ⁊ si ille cõmodatarius qui dederit damnũ conueniat cõmodati remittẽda ẽ ei hec actio l. aquilie: nisi forte in hoc qõ plus est in ea rõne inficiationis nõ rõne repetitiõis. xxx. dierũ vel ãni. vl forte remittit in totũ de ętate ſ3 de stricto iure fit remissio ad cõcurrẽtẽ quãtitatẽ duntaxat. vt. ff. e. l. si vt cer. ℈. vlt. ⁊. l. alterũ. ⁊. l. vñ. ſrit. ⁊ de ac. ⁊ ob. q̃ ser. ℈. vlt. ⁊ j. de diuidẽda

BIU Cujas

tutela.l.ij.§.vlti. Hodie aũt vt duo cõmodatarij fiant duo rei debẽdi op3 q̃ expressum dicatur.vt in autẽ.de duob⁹ reis cõstituendis.nec dicat aliqs autenticũ locũ h3 vbi res diuidua ẽ in obligatiõe:hic aũt restitui res ꝑ parte non põt.vt.ff.depo.si duo. ⁊ de v̄.ob.stipulationes diuidunt. Sz certe illud locũ h3 qñ id est actuz q̃ quilibet teneat insolidũ vel qñ vnus ad rem totã tenebat.alioquin quilibet tenebit ꝓ parte.vt in heredibus dicit.⁊ in plurib⁹ deponentibus.vt.ff.depositi.l.j.§.si apud duos.⁊.l.i de
4 positi. ¶Cõtraria autem cõmodati ad multa ꝓponit.vt ad ipensas in egritudines serui maiores factas:modica eñ ipendia ptinet ad cõmodatariũ sicut ⁊ cibariorũ.Cibariorũ enim ipensa naturali rõne ad eũ pertinet qui vtendum accepit. ¶Itẽ ⁊ qui cõmodauit sciẽs vasa vitiosa tenetur ꝺ̃ria si infusum vinũ vel oleum corruptũ effusumve est. ¶Ignorãs aũt excusaretur ꝓpter ignorantiã.vt.ff.eo.l.in rebus.§.põt.⁊.§.itẽ qui sciẽs.⁊.l.pe.Et depositor tñ nõ excusatur rõne ignorãtie nec locator vasis vitiosi.Secus ī locatore serui vitiosi.vt.ff.de furti seruus cõis.§.ꝙ vero.⁊ locati.l.fz addes.§.j. et.l.si domũ.§.j.⁊.l.cũ in plures.§.seruũ. Itez venit in ꝺ̃riã ne itempestiue renocet cõmodatum.vt.ff.e.l.in cõmodato. ¶Item tenet mihi cõmodator ꝺ̃ria si rem mihi cõmodatã surripiat vt ego ignorans eũ surripuisse prestiti ei estimationẽ rei vel interesse.Nã re postea cõperta furti quidẽ actio nõ ꝺ̃atur mihi si nullas restituendi cãs habebã.nam si impensas necessarias in rem cõmodatã fecerim iterfuit mea potius per retentionẽ eas seruare ꝙ vltro cõmo
5 dati agere ideoq̃ furti actionẽ habebo. ¶Commodati aũt ꝺ̃atur mihi actio[a] ad itereſſe vel cõditio indebiti q̃ indebitũ erat qđ solutũ est nisi forte sñia cõdemnatus fuerim.vt.ff.e.l.rẽ mihi.⁊ de fur.l.si is qui rem cõmo.⁊ vt dixim⁹.ſ. de condi.inde.Si aũt cõmodator mihi nõ surripuit rẽ h3 ego ꝓ ea perdita preciũ ei dedi.Deinde res in ptãtem suã pervenit tenebit ꝺ̃ria. vt aut rẽ prestet aut qđ acceperit a me.vt.ff.e.l.in cõmodato.§.vlti.sed cuius erit electio? videtur eñ q̃ cõmodator ad rẽ precise teneat sicut ⁊ in rei vendicatione cũ vendicator accipit rei extimationẽ a possessore. vt.ff.e.si vt certo. §.j.⁊ de rei vendicatiõe.si culpa.nã ⁊ si exneus posſideret cederet mihi cõmodator actiones suas.vt.ff.de re iudi.in depositi.vel si malim tenebitur ad pecuniam.vt.ff.de condi.sine cã.l. ij.nisi sñia condemnatus pecuniã soluerit ꝺ̃dixi:tunc eñ ad rem agam nõ ad pecuniã ꝓpter auctoritatem sñie. Itẽ tenetur ꝺ̃ria commodator si seruũ sciens furem mihi cõmodauerit.vt ff.e.l.pe. Quecũq̃ aũt veniunt in ꝺ̃riam põt cõpensari vel cõpensationis rõnem nõ habuit iudex vel si actum nõ fuerit directa mihilomin⁹ agetur ꝺ̃ria cõmodati.⁊ est hoc generale in oĩ contraria actione. Reprobata aũt cõpensatione amplius nõ potest agi.vt.ff.e.l.in rebus.§.
6 qđ autẽ.⁊.l.in commodato.§.j. ¶Sunt autem iste actiones personales ciuiles nõ prętorias. vt.ff.eo.l.in cõmodato.§.sicut.sed ⁊ potest dici eas ptorias esse q̃ ptor super eis exposuit edictum suum.vt.ff.eo.l.j. Illud constat quod perpetue sunt.

¶De pignoratitia actione. 26

DE cõmodato
qõ re contrahit ⁊ gratia tm̃ accipientis dictũ est.Sequitur de actione pignoratitia videre cui⁹ obligatio ꝺ̃hitur ⁊ gra vtriusq̃.i.creditoris ⁊ debitoris.vt instituibus mo.re ꝺ̃hitur ob.§.creditor. Nam ita demum locũ h3 pignoratitia si res interueniat.i. creditor eam a debitore accipiat lz hypothecaria sola cõuentione nascatur ⁊ rei traditio nihil ad eã operetur nisi in casu cũ ꝺ̃hitur obligato pignoris nõ ex cõuentione partiũ h3 ex iussu magistratus cũ iuberet aliquẽ in possessionem mitti.vt.ff.e.l.j.⁊.l.nõ ẽ.§.j. de hypotecaria tractatur.ī.de pigno. Sed hic de pignoratitia directa ⁊ ꝺ̃ria nobis est agendũ. Et ꝓ hoc de directa qñ locũ habeat:cui detur:⁊ ad quid:et postea eodẽ ordine dicemus de ꝺ̃ria:⁊ quales
7 sunt actiones. Habet aũt locũ directa soluto toto debito creditori.vel aliter satisfacto nec aliter nascit actio pignoratitia.⁊ dicimus ex nasci ex ꝺ̃ctu inito inter debitorẽ ⁊ creditorez, sed demũ solutione facta ⁊ nõ ante nascitur ⁊ hoc ad instar ei⁹ qđ dicit in ꝺ̃ctu innominato do vt des:vel do vt facias in quib⁹ dicit lex actionem dari domũ adimpleto eo q̃ cõueniar in ꝺ̃ctu:⁊ dicit eã nasci ex ꝺ̃ctu:vt.ff.de pac.iuriſgẽ. §.j.⁊.j. de re.permu.l.ex placito.alij dicit eam statim nasci:fz est inutilis dõec soluat: solutione facta efficit vtilis actio pignoratitia:vt alio
b mõ satisfacto. Satisfactũ[b] aũt accipimus quẽ b Satiadmodũ voluit creditor:lz nõ sit solutũ siue pignoribus alijs sibi voluit cauerit:vt ab hoc re- de Jucedat siue fideiussorib⁹ siue re data:siue precio mutuo aliquo vel nuda cõuentione. quotiẽs eñ vult creditor recedere pignore videt sibi satisfactũ si vt ipse voluit sibi cauit:lz in hoc deceptus sit cosui facilitate:vt.ff.e.l.si rem.§.oẽs.⁊.l.si necessarias.§.si vnus. Si vero decipiat calliditate debitoris dicentis quominus se soluturũ pecuniam:⁊ ita creditor reddidit ei pignus qđ debitor per fenestrã dimisit alij excepto eo ꝙ de industria ad id posuerat nõ est liberatũ pign?: imo debitor tenet furti:⁊ ad exhibendũ:q̃ pignus nõ redditũ:sed ꝓ fallaciã ablatum itelligitur:vt.ff.eo.si quasi. Soluere aũt debitor ꝺ̃ id qđ ꝺ̃:⁊ vti vt debet.si eñ soluat creditori reprobam pecuniã nihil videt soluisse:q̃ reproba pecunia nõ liberat soluentẽ reprobis si nũmis redditis etiã scienti debitori reprobã pecuniam opposita ei ab eo exceptiõe doli ꝺ̃ cre
8 ditorem:vt.ff.de solu.si cũ aurum. Est aũt questio sabbatina:an liberetur debitor si reproba pecunia fuerit approbata ab electore creditoris:ꝙ videret q̃ mala electio est in culpa.ar.ff. de cõdi.⁊ de.ꝙis.⁊ ꝓ socio.l.socius. puto tm̃

a Actio. Vide Jaſo.⁊ Cur. in.l.si fullo. ff. de condi. sine causa.

BIU Cujas

q̄ nō ǒtingat liberatio:q̄ deficit solutio ex eo q̄ est errati in substātiali qualitate.ar.ff.de cō trahē.emp.l.i venditionib⁹.ꝛ de opt.leg.l.ij.§. vlt. ¶Item q̄d si creditor expendit reprobam pecuniā.q̄si probā videret q̄ repellat saltem: quia nō reddit reprobā vt dictū est:ſz pacto cōtrariū:q̄ a debitore debet habere debitū non casu.vt.ſ.de inof.test.ſcimus.ꝛ quia illis q̄bus solvit adhuc tenet. Itē pōt reddere estimationē reprobe pecunie. ¶Item si hō sit in obligatione non dz soluere statulibet vl̄ noxe subiectū q̄ auferri pñt creditori:si tñ soluerit debitor seruū vel pelionē aut alꝫ turpē hoiem vl̄ q̄ liberatio cōtingat:hz em̄ seruū creditor q̄ ei auferri nō pōt.vt.ff.ǒ solu.q̄.x.§.pe. Itē ē solutio faciēda vere vel iterpretatiue:vt oblatione:ꝛ solēni depositiōe.sola aūt oblatio[a] non inducit pignoratitionē:nisi fiat i iudicio.vt.j.e.nec creditores.ꝛ.j.devsu.l.ij.ꝛ.l.acceptā.ꝛ.ff.eo.l.si rem. [b] ff.vlt.ꝛ.l.aliena.§.si p̄ creditorē.de hac tñ[b] obligatione pleni⁹ dicem⁹.j.de vsu. ¶Itē extinguit pignus nouatione volūtaria:nisi repetitū esset pign⁹ i scda stipulatiōe:nouatiōe aūt necessaria q̄ fit p̄ lit.ǒte.vel p̄ soluta nō extinguit pign⁹.vt.ff.e.l.solutū.j.rñso.ꝛ.§. nouata. Jdēq̄z si acceptilatio sit facta vl̄ pactū de nō petēdo.q̄ vicē obtinet solutionis:vel iusiurandū sit p̄stitū a debitore creditore deferente q̄ nō det ei.nā ꝛ ip̄m loco solutionis est. Et hñt ista locū cū creditor numerauit pecuniā debitori:nā si accepit pignus q̄si daturus pecuniam nec dederit pignoratitia tenet etiā nulla solutione facta.ꝛ.pbant hec.ff.e.l.solutū.§. si q̄si.ꝛ de iureiur.l.duob⁹.§.a fideiussore.ꝛ de pac.l.si vnus.§.si cū mihi. ¶In solutione aūt nō distinguo:soluat debitor an ali⁹.vt.ff.de neg.ge.solūedo.vel vtrū soluat debitor an ex opis ancille obligate:vel fructibus rei creditori percipiat debitā q̄titatē.vt.j.e.l.j.ꝛ.l.ij.ꝛ vltima.his em̄ oībus modis satisfactū vl̄ esse creditor.vel solutione debiti vel cōpensatiōe eius:sicut vbi creditor instrumētū rei obligate nō exhibet debitor:vt q̄bet de latitudine p̄dij et creditor nō exhibet:vnde dānū debitor patit̄ dolo vel culpa creditoris. vt.ff.eo.l.vlti.§.j.p̄mo rñso. Jdēq̄z ꝛ si creditor egerit furti vel ǒditiōe furtiua q̄ pignore sibi surrepto ab extraneo. Nā q̄ actiōe furti vel cōditiōe icerti ǒsecut⁹ fuerit debito iputabit. Si aūt egerit furti vel conditione incerti p̄o pignore sibi surrepto a debitore:nihil restituet ex eo q̄ cōsecut⁹ est:nec debito iputabit sicut ꝛ si actione q̄ met⁹ causa quadruplū a debitore cōsecutus esset.vt.ff.e.si pignore. ¶Itē nō distinguo soluatur creditori an alij volūtate sua vel ei cui extitit heres.vel ei cui obligat⁹ erat tantūdē dare. Nā si domū cōduxeris.et eius partē mihi locaueris.ꝛ ego locatori tuo pensionē soluero pignoratitia te conueniam. Sunt enim liberata pignora tibi obligata ꝛ tradita exp̄ssim.vel tacite p̄ inductionem factā.vt p̄obat.j.locati.l.certi.ꝛ.ff.de dā.infe.l.vtiq̄z.et quibus causis pignus tacite ǒtrah̄.ē differētia plane i eā dūtaxat summā. Jnuecta in ea ꝛ illata tenebunt̄ pignori dño domus in qua cenaculū conduxi.quasi ei tacite pignori videar obligasse.nō vt;per p̄mā cōductionem ei querat̄ hypothecaria actio. ſz̄imus tñ conductor hz hypothecariā sicut ꝛ dominus domus.ꝛ hz pignori possessionē expressim vel tacite sibi traditā.vnde ꝛ cōuenitur pignoratitia.vt dictū est.q̄ res ibi illate tradite vident̄ sibi loco pignoris p̄o ea tm̄ pensione quā debeo.non em̄ credibile est hoc cōuenisse vt ad vniuersam pensionē insule ſfriuola mea
2 teneant̄.vt.ff.e.l.solutū.§.solutā.¶Illud notandum q̄ q̄ñcq̄ agitur pignoratitia etiā si nihil soluat̄.s.soluta sibi pignoris obligatiōe p̄pter delictū creditoris.vt si p̄stituit ancillā. vel aliud improbatū facere coegit.vt.ff.e.l.eleganter.§.vlti. Itē q̄ñcq̄ etiā soluatur pecunia nō agitur pignoratitia.vt si creditor emerit pignus a debitore.vt.ff.e.l.aliena.§.interdū. Dat̄ aūt pignoratitia ei quo obligauit pign⁹ suū vel alienū dño volente vel ratū habente.ꝛ ideo tenet pign⁹.vt.ff.e.l.aliena res.imo ꝛ si ī uito dño obligauerim.ꝛ nolente meo rem suā dat̄ mihi pignoratitia. Nā ꝛ p̄edoni dat̄ pignoratitia.vt.ff.e.l.si rē.§.is quoq̄.ꝛ.l.si pignore.§.si p̄do. Sed ꝛ si rem alienā nolente dño obligauerim vel q̄ tutor eram vel q̄ curator vl̄ procurator agere possum pignoratitia ꝛ tenuit pignoris obligatio si erā tutor vel curator.ꝛ in rē pupilli pecuniā accipiā decreto iterueniente.vt.ff.e.l.tutor.ꝛ.j.de admi.tu.l.lex.vel si eram ꝓcurator tenuit pignoris obligatio vel si habebam spāle mandatū vel eram procurator generalis ei⁹ qui sub pignoribus solebat mutuas pecunias accipere.vt.ff.e.l.solutū.§.vlti.ꝛ.l.vlti.imo etiā si eram gestor sine mādato.puta q̄ habebā pignoratitia teneat vel nō teneat pignoris obligatio.vt dictū est in eo q̄ rez alienā suo nolente obligat. Sicut aūt isti oēs agunt pignoratitia ita ꝛ si pignus accipiant nolente alieno:q̄ tutores sunt vel curatores vel procuratores ꝛ soluta sit eis pecunia cōuenient̄ pignoratitia.
3 vt.ff.eo.solutū.§.vlti. ¶Datur aūt pignoratitia debitori ℈ creditorē vel eius tutorē vel curatorē si pignora acceperint̄.vt.ff.e.solutū.§.vlti.ꝛ intendit̄ ad hoc vt creditor restituat rē vel possessionem pignoris corporalem que apud eum fuerit.vt.j.e.l.pe.ꝛ.ff.e.l.cum sortis.§.vlti.ꝛ.l.debitor.§.vlti. Item accessiones rei restituende sunt.nā si nuda p̄prietas pignori sit data vsuff.qui postea creuit est pignori:ꝛ idem est in eo q̄ accedit per alluuionē.vt.ff.e.si conuenerit.§.si nuda.vnde ꝛ talia restituentur p̄ pignoratitia.soluta em̄ pecunia extinguit pignoris obligatio in p̄sona creditoris ꝛ ei⁹ cui creditor obligauerit pignus cuicūq̄ eorū soluta fuerit pecunia.vt p̄ts ex p̄dictis.vt.ff.e.l.de
4 bitor.§.vlti. ¶In reddibitiōe tm̄ pignoris creditor dz cauere debitori de dolo forte ꝛ|de culpa:ꝛ si p̄diū fuerit pignoratū de iure ei⁹ rep̄o mittendū ē;ne forte seruitutes cessante vti creditore sint amisse.vt.ff.e.l.si creditor cū pign⁹. ¶Itē et|debitor dz cauere creditori qui inuen

BIU Cujas

tiõe pignoris cauit de euictiõe indemnẽ eũ futurũ in eo qõ euictiõis noĩe ꝓmiserit. vt. ff. e. l. si ꝛnecessaria. ℣. si plura. ¶Itẽ venit ĩ pignoratitiã vsura eius qõ plus debito accepit creditor ex venditione pignoris siue superfluũ feneret siue vtaꝫ eo siue fuerit in mora reddẽdi eius. vt ff. e. l. q̃uis. ℣. vlti. ꝛ. l. si añt. ¶Itẽ venit ĩ pignoratitias dolus ꝛ lata culpa ꝛ leuis nõ leuissima qz̃trius q̃ gr̃a ℈bitur pignus. vt insti. qui. more ℈bitur obligatio. ℣. vlti. ꝛ. ff. e. si conuenit. ꝛ l. ea. vbi ergo nõ põt imputari creditori dolus vel culpa. vt si ꝓ maleficijs serui pignorati ipsum cohercuit vel iunxit vel obtulit pfecture vel pſidi excusatur. Itẽ nec tenet de casu fortuito[a]. vt. j. e. l. que fortuitis. ꝛ. l. si nulla. ¶Sz nũquid probabit creditor sine dolo ꝛ culpa se amisisse: an debitor probabit ei dolũ ꝛ culpaz. Illud eñ certũ est scõm oẽs q̃ si debitor negat amissionẽ creditor debeat probare manifestis rõnibus predidisse alioq̃n damnaꝫ. vt. j. eo. l. si creditor. ¶Sed si cõstat de amissione vel ꝓ probationẽ creditoris vel ꝓ confessionẽ debitoris hesitatio est in probatiõe vel purgatiõe doli vel culpe. fertur. B. rñdisse q̃ si debitor inficiaꝫ amissum creditor dz ꝓbare se amisisse sine dolo ꝛ culpa. ꝛ est rõ: qz qui probat amissionẽ ꝛ eiꝰ qualitatẽ dz probare. si vero confiteaꝫ debitor amissum tũc dz probare debitor culpã vel dolũ creditoris intercessisse qõ mihi nõ placet: tum qz ipse creditor bene põt ꝓbare amissionẽ nec tñ de culpe ĩmunitate aliquid potero oñdere: tum qz tñ dz facere ꝓbatio creditoris de amissione q̃tum cõfessio debitoris ꝛ nõ minus. Nã vt ait. y. equum est in eo probãdo quẽ grauari quo probato debeat releuari. Idẽq̃ puto debitorem semp culpã vel dolũ debere probare. vt j. e. si nulla. ꝛ. ff. de proba. l. quotiẽs. ℣. q̃ dolo. fuerũt ꝛ alij qui dixerũt q̃ creditor debeat probare se sine dolo amisisse. vt. ff. locati. si q̃s fundum. ℣. iperator. ſz certe probat caprarius latrones abegisse capras citra fraudẽ suã hocip so q̃ nõ probatur ℈riũ de fraude caprarij. ar. j. qui mili. nõ pos. l. vlti. ab actione enim necesse hz olno probare caprarius. vt. ℣. dictũ est. ¶Cõtraria vero pignoratitia daꝫ creditori ad multa. Si eñ decipiatur a debitore vel re ipsa vel ex eius proposito qz obligauit ei rem alienaz tenebiꝫ ei debitor pignoratitia ℈ria. Itẽ ꝛ poterit accusari ab eo crimẽ stellionat⁹ si scienter obligauerit ei rem alienã. Nã ignorantia excusat eũ a pignore. vt. ff. e. l. tutor. ℣. ℈ria. Idẽq̃ ꝛ si obligauerit ei rem alij obligatã: nisi ea res sit ampla ꝛ ad modicũ eris fuerit alij pignorata quasi in nullo captus sit qui pignori accepit secundo loco. vt. ff. eo. si quis in pignore. ℣. sed ꝛ si quis. ꝛ est mirum quod ibi ponit de actione de dolo cum ipsa non detur cum alia sed dicendari de dolo non ℈ debitorem sed ℈ extraneuz qui me in pignore qõ ꝓ alio dabat decepit ꝛ in ꝓdictis casibus cõpetit pignoratitia ℈ria ad hoc vt debitor eque bonũ det pignus creditorũ vt dicit quidã. vel vt puto agiꝫ ad interesse creditoris etiã si soluẽdo sit debitor. vt. ff. eo. l. cũ debitore. est eñ periculum ne posse facere desinat. vt. ff. de neg. ge. l. diuortio. ꝛ põt interesse creditoris alia rõne si debitor debebat aliud sine pignoris obligatione qõ sibi poterat creditor reseruare ꝓ pignoris retentionez. vel forte obligatũ erat pignus ꝓ naturali debito tm̃: vel creditor iste expendit aliquid agẽdo personali ℈ debitorẽ qõ non feciſſet ſi habuiſſet pign⁹. ¶Itẽ agit creditor pignoratitia⁹ ℈ria si in accipiendo pignore decepit eũ debitor vt si ostenderit corpus eneũ vel stanneũ qõ dicebat esse aureũ vel argenteum. Hoc eñ corp⁹ ostensum pignori quidẽ est ſz agitur pignoratitia ℈ria quãti eius interest eũ nõ esse deceptũ. vt. ff. e. l. j. ℣. vlti. vel si malit cõtendere ipso iure nullã esse obligationẽ qz erratũ est in substantiali qualitate põt. vt. ff. de ℈hen. emp. in vẽdi tionibus. ita petet totũ suũ interesse ꝓtere stellionatus crimen intendere põt. Si añt oſderit corpus aureũ vel argenteũ ꝛ ꝓ eo subiecerit ꝛ dederit eis tenetur furti ꝛ aurũ ꝛ argentum est pignori obligatũ nõ añt es qz in ea nõ cõsentiunt. vt. ff. e. l. j. ꝛ. l. si q̃s inpignore. ¶Itẽ agit creditor ℈ria pignoratitia ꝓ eo qõd ꝓstitit cõuentus cõdemnatus de euictione venditi pignoris si promiserit de euictione rõne cõsuetudinis in loco obtinentis: vel ideo qz vẽdidit maiori precio q̃ vendidiſſet si de euictione nõ cauiſſet. Si vero nec cõsuetudinis rõne nec emolumenti cã de euictione cauit. ſz tanti vendidit quãti vendere potuit etiã si hoc non promiserit regressum nõ hz ℈ debitorẽ ꝓ toto eo qõd ꝓstitit de euictione conuentus. nec eñ amplius a debitore q̃ debiti summã consequi poterit. q̃d in vsura sortis ꝓ medio tpe. qõ est inter venditionẽ pignoris ꝛ euictionem secutã ꝓ qua satisfecit creditor emptori ꝛ certe eius tpis nõ repetit creditor vsurã a debitore qz habuit vsum pecunie precij qõ ab empto re acceperat niſi creditor de euictione conuentus duplũ ꝓstiterit emptori. nã ꝓpter penã quã prestat nec vsuz pecñie precij videt habuiſſe. ꝛ ideo agit ad vsuraz medij tpis. vt. ff. e. l. si pignore. ℣. vlt. ꝛ. l. nec eñ Secus est si creditor ꝑtrauerit a cesare vt pignus iure dñij possideat. Idemq̃ postea euictũ sit: tunc eñ non hz pignoratitiã ℈riã: qz videt finita obligatio pignoris ꝛ a ℈ctu receſſum. vtilis añt exẽpto datur ei actio quemadmodum si ꝓſoluto data fuerit ei res vt in quãtitate debiti ei satisfaciat. aut inquantuz eius interſit ꝛ multomagis si cõueniatur a debitore pignoratitia directa poterit ei obiicere cõpensationem. vt. ff. eo. l. eleganter. ¶Itẽ agit creditor ℈ria pignoratitia si seruos pignoratos artificijs instruxit si ceperant imbui anteq̃ sibi pignorarentur vel debitoris voluntate creditor eos instruxit. Si vero nihil eorũ interceſſit si quidem artificijs necessarijs eos instruxit erit actio ℈ria: nõ tñ sic vt cogatur seruire ꝓ quantitate sumptuũ debitor. sicut eñ creditorem ne gligere rem pignoratam dolus ꝛ culpa nõ patitur quã prestat. ita nec talem efficere rem pignoratam vt

a Fortuito. Vide p. d. Alexan. ĩ cõsil. l. ín. j. vol. ꝛ p Ange. in consi. exc vij.

BIU Cujas

grauius sit debitori ad recuperandū. puta sal
tum grāde pignori datum ab hoīe qui vix luere pōt nedum excolere alioquin nō est equum me aut credere creditores alios aut cogi di
strahere. qō velim receptū aut penuria coactū relinquere me tibi. diu igitur a iudice hoc esset despicienda: vt neq; delicat⁹ debitor neq; onerosus creditor; audiat. vt. ff. eo. si seruos. et sīle est ei qō notauimus. ſ. de rei ven. de bonefidei possessore qui ignorans edificauit in re aliena.

¶ Itē creditor agit cōtraria pignoratitia vt debitor possessionē pignoris conducti vel rogati precario a creditore ei restituat. vt. ff. eo. si pignore. ſ. si post. ¶ Itē agit creditor cōtraria pignoraticia ꝯtra debitorē q̄ scienter obligauit seruum furē. Secus si ignorasset. vt. ff. e. l. si ser
1 uus pignori. ¶ Datur hec actio cōtra debitorē et heredē eius psonalis est directa pignoratitia ꝛ cōtraria. vt. j. de distra. pig. l. vlt. vtraq; est perpetua: vtraq; de peculio proponi potest. vt ff. de pecu. l. in bonefidei.

¶ De exercitoria actione ꝛ institoria. 27

Qualiter quis con
ueniatur ex ꝯtractu suo. ſ. dictū est. Sequit videre q̄liter quis cōueniat ex cōtractu alieno: ꝛ q; q̄q; insoli
dum q̄q; peculioten⁹: vel quatenus iussiz vel quatenus versum est actio datur. videamus de his actionib⁹ q̄ dantur insolidū contra nos ex cōtractu alieno: vt exercitoria: ꝛ institoria. Uidē
2 dum igitur q̄bus dētur: ꝛ in quos: ꝛ inquantū.
Exerci a Et quales sint. ¶ Datur aūt exercitoria[a] cōtra
oria. Ui hētibus cum magistro nauis cōtra exercitorē: e late. d qui magistrū ꝓposuit scz in eam causam in qua lex. i cō ꝓposit⁹ est expressim vel tacite. Est aūt magi i. extvij. ster nauis is cui totius nauis anchora mādata n. ff. vol. est. Secus si cōtraheret cum aliquo nautarum franci. licet eīm ex delicto cuiusuis eorū teneat ille qui remēsez vtitur operis eorū ex quasi delicto per actionē oī. clxv. in factū: non tīn tenet ex ꝯtractu cuiusuis nau
te: q; nō ꝑmittit eis ꝯhere: ſz culpa ꝛ dolo eos carere curare dz. vt. ff. e. l. j. ſ. j. Nec distinguitur sit iste magister nauis liber: an seru⁹: maior: vel mino: sibi imputat eo q; ꝓposuit. vt. ff. e. l. j. ſ. cuius. ¶ Mādari aūt dz anchora nauis a dño nauis q̄ ꝛ appellat exercitor. Is est eīm exerci
tor: ad quē obuētiōes ꝛ reddit⁹ oēs perueniūt: siue is dīs sit nauis: siue a dño nauem cōduxe rit p aduersiones. i. recepta aduersitate nauis vel periculo in se: vel in tpe: vel in ꝑpetuū. Nec distinguo sit exercitor masculus an femina: pa terfamilias an filiusfamilias: liber an seru⁹: si tīn sit minor exigo in ꝓpositiōe sua tutoris vel curatoris auctoritatē. vt. ff. eo. l. j. ſ. exercitorē. Quid aūt si magister nauis alij cōmiserit an choram vel gubernationē nauis an tenebit ex ercitor: ꝛ certe tenebit: adeo vt si ꝓhibuit exer citor magistratū ne alium ꝓponat: vel ne titiū ꝓponat. nihilomin⁹ teneat ex contractu scōi magistri: q; eum ꝓposuit magister primus. Si enim exercitor sciuit eum ꝓpositū esse ꝛ passus est eum in naue ministerio fungi: ipse eī videt ꝓposuisse. vt. ff. eo. l. j. ſ. magistrum aūt. Ubi aūt exercitor ꝓposuit plures non diuisis offi
cijs quodcūq; cū vno gestū erit obligabit exer citorē. si aūt distinxit officia vt alter locādo al
ter exigēdo pro cuiusq; officio obligabit: ſz ꝛ si ꝓposuit ne alter sine altero q̄d gerat q̄ cōtra xit cum vno sibi imputabit. vt. ff. e. l. j. ſ. si plu
res. Nauē accipe marinā vel fluuialē siue in ali quo stagno nauiget: siue sit sinedria. i. paruula
3 nauicula. vt. ff. eo. l. j. ſ. nauē. ¶ Dicit ergo exer
b citoria[b] a ꝓponēte. Jn ꝓponēte aūt siquidez sit in potestate mea: puta seruus vel filiusfami lias siquidē ꝓponat voluntate mea expressa. ego tenear insolidū. Si aūt ꝓponat me scien te ꝛ nō cōtradicēte teneor quasi tributoriā quā tum patiunt ea q̄ obuenerunt ex nauis exerci
tio. vt. ff. eo. l. j. ſ. si is qui nauē. ꝛ. l. si seruus. si ꝓponat me ignorante teneor de peculio tm̄. Ubi aūt plures ꝓposuerunt aliquē naui qui libet tenet insolidū ne in plures aduersarios distinguat qui cū vno ꝯtraxit: nec refert quotā portionē q̄s habeat in nauij. ¶ Cōuent⁹ aūt q̄ ꝓtestiterit societatis iudicio a ceteris cōseque tur: si tīn plures per se exerceāt nauem pro por tionibus exercitoris cōueniunt. Nec eīm inuti cem sui magistri videbūtur. vt. ff. eo. l. j. ſ. vl. ꝛ. l. h. iij. ꝛ. iiij. Jdeo aūt dixi meā causam: q; ꝓpo sitor certā legem dat ꝯtrahentib⁹. Si eīm eum ꝓposuit naui ad hoc solū vt exigat vecturas non vt locet q̄ forte ipse locauerat nō tenebit exercitor si ipse magister locauerit vel si ad lo candū tm̄ non ad exigendū idem erit dicendū: aut si ad hoc vt vectorib⁹ locet nō vt mercibus nauem ꝓtestet vel ꝯtra modū egressus nō obli gabit exercitorē: sed si vt certis mercib⁹ eam lo cet ꝓposit⁹ est puta lugumini canebe ille mar moribus vel alia materia locauerit non tenet. exercitores q̄daz eīm naues onerarie sunt q̄dā vt ipsi dicūt embate. i. hoīes ferentes q̄ vulgo supersedētes dicūtur. Idem ꝛ si mādauerit ne recipiat vectores vel vt regione certa vel certo
4 mari negociet. ¶ Tacite aūt videt ꝑmisisse exer citor magistro ꝓposito nauigādi cā: vt emat res vtiles nauigādi vel reficiende nauis vel ar mande vel instruēde: vel nautis exhibendis: vel vt soluas mercedes per opis nautarū. Si ergo acceperit pecuniā mutuo ob aliquā ꝓdictarū causarū. ꝛ hoc exꝑsserit creditori q̄ aliquā p̄di ctarū cāruz accipet: ꝛ forte maiorē q̄ eēt opus: et ita fefellit magister creditorē in precio rerū emptaꝝ: tenebitur exercitor: licet magister na uis mutata voluntate pecuniā postea cōuerte rit in vsus suos: nisi possit creditori imputari: quod credidit pecuniā multo maiorem q̄ esset necessaria: vel credidit in eo loco: vbi non pote rat] cōparari vel ū: vel quid simile naui necessa rium cuius gratia credebat pecunia. ſz vbi ma gister a principio nō expressit se recipe in cau sa nauis. immo a principio accepit ꝯfilio frau dādi creditoris: nō tenebit exercitor. vt. ff. e. l. j. ſ. nō aūt ex oī. ꝛ. l. vlti. Et videt q̄ ita debeat distingui q̄n ꝯtrahit ꝓpositus. Utrū ꝯhat in eā Distinctio
cām q̄ notatim erat ei ꝑmissa; an in causa q̄ ta

b Exerci toria. Ui de alber. de ro. in locis ibi g eū rela tis in re spōsione ff. e. ō ex er. actio.

cite in primo casu nō inspecto vtrum vertat in rem dñi vel non: q̄ proponēs semp tenetur in sti. ⁊ exerci. in scō idē: si q̄ accipit vel ī quo cō trahit vertat in rē dñi: vel si nō vertat locū habet lex affri. q̄ dicit creditorē scire debere se cō trahere in eam cām q̄ erat tacite pmissa: ⁊ q̄ nō credat plusq̄ sit necessariū: et q̄ res sibi possit cōparari: nō ergo sufficit sola assertio accipientis: q̄ accipiat in causam necessariā: imo dz ⁊ eo sciēte subesse cā: lz ex pdictis videret ⁊tra. ⁊ hoc dico in insti. ⁊ exerci. vt. ff. e. l. j. in princi. nec ob stat lex vltima q̄ dicit fere eandē ⁊c. q̄ pbicū est tēperamentū. vt. ff. de arbi. si duo. Sz quidā dixerūt q̄ in instito. [a] debeat esse diligētior q̄ in exercito. In act. de in rē verso dz esse diligētissimus lz aūt teneat exercitor: non tn dat ei actio cōtra eos q̄ cum magistro ꝯxerunt. ipse em̄ ex locato vel ꝺducto agere pōt cōtra magr̄m q̄ ei mercede locauit opas suas: vel mandati si gratuitā operā exhibet ei: vt actōes quas eo nōie habet cedat exercitor cōtra ꝯhētes secū solēt plane prefecti ānone ꝓpter ministeriū ānone. Item in quinctis pſides extra ordinē eos iuuare ex cōtractu magistrorū. vt. ff. e. l. j. ſ. est aūt. ⁊ l. si eum. habēt etiā ⁊trahētes cū magistro electionem. vtrū cōueniāt exercitorē de iure ꝓtorio: an magr̄m de iure cōi. vt in ꝑdicto. ſ. dicit.

a Instito. Vide late. d. signor. de homō. in cōsi. xcv.

¶Et quolibet eorū soluēte cōtingit liberatio: nec em̄ hoc edicto trāsfert actio: sz adiscit. vt. ff. 5 eo. l. j. ſ. pe. ⁊. l. si eū. ſ. itē si seruus. ¶De aūt actiōes q̄ proponūtur ⁊tra exercitores ex contractibus magistrorū ꝓpetue sunt heredibus dantur ⁊ in heredes: ⁊ dicim̄ q̄ nō est proprius nomen actiōis exercitoria: sz adiectio causę vel actionis: vt dicat actio exēpto exercitoria: vel 6 mādati: ⁊ q̄uis alia. ¶Institoria aūt actio datur cōtra illum q̄ proposuit aliquē stationi vel negociationi gerēde cōtrahētibus cum ꝓposito in eā causaz in quā ꝓpositus est exp̄ssim vel tacite. Et dicit institoria ab institore. ſ. ꝓposito q̄uis exercitoria noīetur a ꝓponente. Insti-

b Institor. vide Panor. ī consi. lxx iiij. col. iij ad fi. vol. ij. vide ia so. et de ciū ī. l. si institorē. ff. si certum petatur.

b tor: em̄ dict̄ est ex eo q̄ negocio gerēdo ūstet. nec refert taberne sit ꝓpositus an cuilibet negociationi: nec mutat causaz actiōis locus vendendi vel emendi. vt. ff. eo. l. iij. ⁊. iiij. Siue enim quis proponat pecunijs fenerandis: vel agris colēdis: vel mercaturis faciēdis: vel mulis: vel mulabus locādis: vel vestimētis sarciēdis: vel poliendis institoria dabitur. Nec distinguitur proponatur loco certo: an sine loco. vt. ff. e. cui cunq̄. ſ. j. ij. iij. ⁊ iiij. et. l. institorē. non tn̄ institor dicet q̄ rogatur nō vt cōtrahat: sz vt imperet discipulis. vt. ff. eo. cuicūq̄. ſ. sed ⁊ cū fullo. ¶Tenetur aūt ꝓponēs si sit maior. xx. annis. Si em̄ sit minor ⁊ adult⁹ habet in integrū restitutionē. In pupilli aūt ꝓpositione exigetur tutoris auctoritas: alioquin nō tenet: nisi inquantū locupletior fact⁹ est. Si tn̄ pupillus vel furiosus maiori ꝓponenti extiterit heres. tenebitur insolidū: siue cōtrahat cum ꝓposito aū aditā hereditatē: siue postea. Remouēd⁹ em̄ fuit ꝓpositꝰ a tutoribus si nollent eius opa uti. nec imputat cōtrahēti q̄ sciēs dñm decessisse: cū institore exercēte cōtrahit. vt. ff. eo. l. cui cunq̄. ſ. vlt. ⁊. l. verū. ⁊. l. eatenus. ⁊. l. sed ⁊ si pupillus. ⁊. l. si quis. ſ. j. ⁊. ſ. eius. Item ⁊ tenet institoria is cuius tutor vel curator vel procurator gñalis proposuit aliquē: vt dictū est. Sz ⁊ in ipsum ꝓcuratorē dabitur hec actio. vt. ff. e. cui cunq̄. ſ. vlt. ⁊. l. sed ⁊ in ipsum ⁊ in tutorē vel curatorē. vt. ff. de pig. act. solutū. ſ. vlt. Sz ⁊ si quis eam rem gerens sine mādato ꝓposuerint ⁊ratum habuero idem est. vt. ff. eo. l. sed ⁊ si quis. Vbi aūt plures sunt q̄ proposuerūt quilibet tenetur insolidū non pro portione mercis vel pro portiōe dñi. si forte ꝓposuerunt seruū cōmunem. qđ aūt ꝑstiterit cōuentus eius partē societatis vel cōi di. iudicio cōsequet. Si aūt actio pro socio vel cōi di. non dentur inter eos qui tenētur institoria q̄libet pro parte sua conuenietur vt si is cui⁹ seruo creditū est duobus heredib⁹ institutis seruo libertatē dedit. nam quisq̄ heredū pro sua parte cōueniet q̄ cessat inter eos actio cōi di. vt. ff. e. habebat. ſ. vlt. In ꝓposito aūt nō distinguo. sit masculus an femina liber an seru⁹ pro prius an alien⁹ maior vel minor qm̄ sibi debet imputare q̄ proposuit eum. vt. ff. eo. sed ⁊ si quis. ¶Datur hec acti. vt dixi in proponente ex ea cā in quā ꝓposit⁹ est expressim vel tacite. Expressim vt si ꝓposui eū ad distractionē merciū teneboꝝ eius nōie institoria actio exēpto. vel si profuit eum ad emendum teneboꝝ dūtaxat exvendito: sed nec̄ si ad emendū ꝓposui ⁊ ille vendiderit nec̄ si ad vendendum ⁊ ille emerit teneboꝝ. Item si certa lege ⁊ interuētu alicuius persone vel sub pigno revolui cum eo cōtrahi vel ad certam rem vel si plures habui institores et cum nōibus simul vel cum vno solo cōtrahi volui seruandū erit id in quo ipsum proposui. Tacite aūt videor permisisse ex proposito ad emēdas merces vt acciat mutuū pro precio soluendo vel pro pensione taberne soluēda. Et si aliquis in eandē causam pro eo fideiubebat ei teneboꝝ istitoria: vel si eum ꝓposui ad vendēdū ⁊ acceperit pignus vel arram eorum nōie teneoꝝ institoria. nisi ei mandassem ꝑsenti pecunia vendere. ¶Item si eum proposui ad emendū vel vendendū oleū. videoꝝ ei permisisse accipere oleū mutuū. vt. ff. eo. l. cuicūq̄. ſ. non tn̄. vsq̄ ad illū. ſ. si ab alio. ⁊

7 l. sz si pupillus. ſ. cōditio. ¶Vbi aūt exp̄ssim vetui ne cōtraheret cū eo. nō habet loco ꝓpositi vel institoris sz custodis. ergo nec vendet mercem nec modicū qđ ex tabernis. et si denūciauī alicui ne cum eo cōtraheret. nō teneboꝝ ei institoria. ¶Mā ⁊ certam personā possum ꝓhibere contrahere vel certum genus nōim vel negociorum vel certis nōibus permittere. ¶Si aūt al's cum eo permisi cōtrahi. vel vetui cōtrahentibus ⁊ ignorantibus continua variatione danda est omnibus contra me actio. ne decipiātur contrahentes qui iuste pretendunt ignorantiam. Secreto vbi nō prohibui in secreto sed palam ⁊ in euidenti scriptura facta ante eum locum in quo negociatio exercetur nō in loco remoto nō poterit q̄s causari ignorātia. nā si di

BIU Cujas

cat sc ignozasse lras vel nō obseruasse qđ ꝓpo
situ erat cū mlti legerēt cūq palā eēt ꝓpositū
nō audiē ⁊ dēbēt esse lre grece vl latine fm cō
suetudinē loci. ¶Item opz durare prescriptio
nē in id tps quo cōtractum est alioquin si tunc
erat obscura prescriptio vel sublata est vl ve
tustate vel pluuia vel simili casu vel ab extra
neo tenebitur ꝓponens institoria. Si tamē
iste institoz causa decipiendi detraxit prescri
ptionem dolus eius ꝓponenti nocebit. non
aūt cōtrahenti cū proposito nisi particeps fue
rit doli. vt. ff. eo. l. sed ⁊ si pupill⁹. ſ. de quo. ⁊. ſ.
conditio. Si ergo ex predictis modis nō repel
lantur ꝫhentes datur eis institoria ꝫ ꝓponē
tem etiam si dñs ꝓponēs merci sue domini
ce proposuerit seruū. Nam in dñica merce lo
cum habet institoria. In peculiari aūt datum
tributoria. vt. ff. eo. l. sed ⁊ si pupillus. ſ. penul.
¶Quid si seruū preposui merci olearie ⁊ mu
tuis pecuniis accipiēdis noīatim: accepit aūt
mutuū puta. x. creditoz aūt egit ad. x. institoria
actione ⁊ in agēdo non distinxit cām actionis
ageret quia noīatim esset ꝓmissum proposito
accipere mutuū: an qz acceperit mutuū in cau
sa mercis olearie postea tamen ꝛmprobādo ꝓ
sequitur cām illaz tm̄ qđ in cām mercis olearie
acceperit pecuniā hoc tamē ꝓbare nō potuit
vnde ꝓponēs est absolutus si velit postmo
dum agere institoria ꝓpter specialē pmissionē
de mutua pecunia accipienda repellitur exce
ptione rei iudicate qz. x. petijt indistincte ſz tm̄
qz prosecutus est vnā spēm ſcz tm̄ tamē repli
catione iuuabitur ⁊ vtilis actio ei dabit. vt. ff.
eo. habebat. ⁊. ſ. de iud. l. ſz. In reali aūt actiōe
indistincte ꝓposita oīno repellere ek. vt. ff. de ex
cep. rei iudi. l. ⁊ an eadē. ſ. actiones. Dño tamē
meo videbak eū repelli iure electiōis qđ nō pu
toz qz creditoz ignorabat ex alia cā se posse age
re. vnde nō pōt videri elegisse vel electionē si
bi preiudicasse. vt. ĵ. de fur. l. vlt. ſ. sinautez ne.
1 ¶Est aūt hec actio ꝓpetua. heredibus datur ⁊
in heredes: ⁊ ſz ea teneak ꝓponēs tm̄ proposi
tus de iure cōi cōueniretur vel ex stipulatione
vel alia competenti actione. vt. ff. eo. l. in eum.
Item ⁊ ꝓponens tenetur non solum ad ea q̄
conuenit propositus: sed etiam in redibitoria
vel q̄to minoris ac si cum eo esset contractu.
vt. ff. eo. l. si quis. j. rūſo. ⁊. ſ. vlti. ¶Dꝛeponēti
tamen non datur actio contra eos qui cuz pro
positio contraxerunt q̄diu propositus sit so
luendo agit tamen contra ꝓpositum manda
ti vel conducti: vt cedantur sibi actiones con
tra eos cum quibus ipse contraxit: vt. ſ. dictuz
est in exercitoria. vt. ff. eo. l. j. ⁊. ij. ¶Illud notā
dum est q̄ institoria quandoq̄ datur contra ꝓ
ponentem ex ea causa que non videretur pmi
sisse: vt ecce proposui seruum mutuis pecuniis
dandis ⁊ solitus eram fideiubere pro negocia
toribus horrei seruus autem similiter fideiuſ
sit pro eis ⁊ multis satisfecit horrea conduxit
⁊quedam alia gessit me sciente ⁊ nō contradi
cente: vt solitus eram gerere. teneoz eū ꝓ eis
institoria actione. vt. ff. q̄ cū eo. l. vlti. ¶Item
dicimus q̄ institoria non est ꝓprium nomen ī ista ma
actionis: ſz dicitur actio exempto vel vendito teria an
institoria. vt. ff. e. l. cuiciq̄. ſ. nō tamen. īstitoz a
¶Quod cum eo qui in aliena potestate est ne licuz q̄
gocium gestum esse dicetur vel de peculio seu scp̄sit al
a quod iussū aut de in rem verso est. 28 teri mer

De contractibus

catoz q̄
literr a
initis nobiscū. ſ. dictū est. Nunc pud mē
ponit de negocio inito cū eo qui sam dñi
est in nſa vel aliena ptāte. Sup sui habe
eo aūt sciēdū ē q̄ varia spectanē bat mil
iura. Spectatur eīm ius ſz qualr filiusfa. factz le an fini
paterfamilias cōueniatur de eo negocio q̄ ge to offō ī
2 stum est cū eo tpe patrie potestatis. In eo aūt stitoz ipe
breuiter sciendū est q̄ filiusfamilias factus sui vel dñs
iuris emancipatione: vel dignitate: vel morte sit cōue
patris vel cōsimilibus modis tenetur ex ꝓmis niēdz. vi
ctibus inquātū facere pōt: nisi pri ex nō mo de pul
dica portione extiterit heres: vel nisi cōueniak chre sol.
ex delicto. vel nisi se patrēfamilias esse menti in consi.
tus est cū ꝫheretur cū eo. i. nisi longo tpe post cliij. col.
emācipationem ꝓueniatur. vt. ff. e. l. ij. iij. ⁊. iiij. iij. versi.
Minimā portionē hereditatis pne intellige octauus
quartā vel tertiam hodie. vt. ſ. de inof. testa. ſi casus.
quis in suo. primo responſo. vel minimā intel a Rē ver
lige ꝓ arbitrio iudicantis. ar. ff. de iu. deli. l. j. so. Adde
ſ. vlt. Itē inquantū facere pōt intellige sic: vt q̄ ista ac
sui habeak rō ne egeat. vt. ff. de re. iu. in cōdēna tio de i
tione. Es etiā alienū quod det creditoribus q̄ rēſo cō
ꝫrerūt cū eo post emācipationē potest ꝛtrahe petit ēt
re. Quod aūt det creditoribus qui contraxe vbi dak
runt cum eo ante emancipationē nō detrahit actio ne
immo inter eos melioz est occupantis cōditio gociozuz
nisi quis priuilegiatus venerit hmōi eīm prio gestozū.
ris. i. preferēdi nō sine rōne habebik rō. vt. ff. e. ita ꝓpo
l. iij. ergo pecuniā alij solutā ille priuilegiatus bat soz.
forte repeteret cōditiōe ex. l. vel officio iudicis in consi.
vel ex cautione iterposita. vt. ĵ. de pri. fisc. l. pe xxvj. col.
cuniā. ⁊. ĵ. de pecu. l. ex facto. ſ. vlt. ¶Qđ dixi in iiij. ver.
emācipato seruak ⁊ si postea ab aliquo sit ado iij. ꝓnci
ptat⁹. vt. ff. e. l. ij. Hic eīm adoptat⁹ postea ꝓ vñ paliter.
cognati admittebak ad bona pūna. vt insti. de
here. q̄ ab inte. defe. ſ. admonēdi. ⁊ iō iuste que
ritur an dānek insolidū inspecto eo succesſerit
ex nimia parte: an nō. Ideo aūt datur ꝑdictuz
priuilegium emācipato filio: qz sic altero statu
videtur esse alius homo q̄ fuerat prius. vnde
⁊ de subtilitate iuris nō tenetur creditoribus
primis: sed tm̄ de equitate tenek eis ex illo edi
cto de capitis minutione. Illud eīm edictū cre
ditoribus primis resuscitat veteres actiones
vtiles vel indulget actionē in factū. vt. ff. de ca
pi. diminutione. l. j. hoc aūt edictū: qđ cū eo: de
quo tractak. ff. eo. ti. modificat actiones inquā
3 tum facere potest emancipatus vt dixi. ¶Spe
ctatur ⁊ aliud ins super negocio gesto cum fi
lio vel seruo qui est in aliena ptāte. ſ. qualr te
neak dñs vel pater si ꝫrerit ali quis cū filio vl
seruo in merce peculiari dño sciente ⁊ nō ꝫdi
cente. ⁊ qz ibi datur actio tributoria de ea vi
dendum est contra quē detur: ⁊ quando: ⁊ iquā
tuz: ⁊ quibus: ⁊ qualis sit. ¶Tenetur aūt tribu

BIU Cujas

toria dñs serui. vel pr filij cū quo cōtractū est. ¶Item bonefidei possessor serui vel qui habet vsumfructū in eo. ¶Ita filij vel serui negocientur in peculiari merce predictis psonis sciētibus ⁊ nō ꝺicentibus si tñ expressa interueniret volūtas. nō ideo tenerent amplius pactionē istaꝫ quod iussū. tamē insolidū tenerētur. vt ff. de tribu. l. j. ſ. sciam. vsq; in fi. l. ⁊. ff. q̄ iussu. l. j. ſ. j. ¶Idēq; est ⁊ si tutores vel curatores iā dictarū psonaꝝ scierint seruos ipsaꝝ negociari ⁊ locupletati sunt ex dolo tutorū vel curatorum. vel etiā habeāt actiones ꝺ tutorē qui soluendo est. vel qui idonee cauit predictis psonis. vt. ff. e. l. iij. ſ. sed vt iulianus. ⁊ de admi. tuto. l. vlti. pupilli autē scīa nō sufficit vt inducat tributoriā sed scīa tutoris vel curatoris eā inducit vt dictum est. ⁊ tūc pupillus si quid dolo amittat tenet. vt. ff. e. l. iij. ſ. vlt. ꝓcuratoris generalis scīa ꝓculdubio nocet dño. Secus autē in speciali ꝓcuratore sicut ⁊ dixīmus. ꝺ. de isti. ⁊ probat. ꝺ. de procuratoribus. l. ꝓcuratorē. et ff. eo. l. ꝓcuratoris. ⁊ de excep. doli. l. apud. ſ. q̄ situꝫ. Mercis aūt peculiaris appellatione nō continet peculiū totū sed id dūtaxat in quo negociat dño sciente. Itē ⁊ instrumenti mercis cōtinetur. plerunq; eīm hic apparatus ex merce est imo semp est ex merce. Cetera ergo que
a extra hoc l'peculiū[a] habuit nō tribuētur vt argentū aurū. nisi b ex merce cōparauit. vt. ff. e. l. ꝓcuratores. ſ. nō aūt. ⁊. ſ. si pter. Item in merce nō distinguo. negociet l seruis emendis vel vendēdis. an l aliis. ꝓprie aūt significatio mercis nō ꝺtinet suos. ſꝫ ex interꝓtatiōe vocabuli aliud est. vt. ff. e. l. j. ſ. lꝫ ⁊. l. ꝓcuratoris. ſ. mercis. ⁊. ſ. item si mancipia. ⁊ de ver. sig. l. mercis.
4 ¶Datur hec actio creditoribus qui ꝺxerūt in merce peculiari cū seruo vel filio. ⁊ si quidē sit vna merx ⁊ vna statio inter dñm ⁊ creditores distribuit merx peculiarꝫ ꝓ rata portiōe debiti. si aūt plures sūt merces ⁊ q̄dā l ista. ⁊ q̄dā l illa ꝺxerunt. q̄ ꝺxerunt in ista simul vocant in ista sine aliis. ⁊ qui ꝺxerunt in illa' simul vocant in illa sine istis. ſꝫ ⁊ si eiusdē negociatiōis habuit duas stationes ⁊ q̄dā ꝺxerūt in ista statiōe. alij in illa sepatim vocant illi q̄ ꝺxerunt in istis ad mercē que est ista: ⁊ sepatim vocant alij q̄ ꝺxerunt in illa ad mercē que est in ea. nec amplius feret creditor de mercibus. q; dicat eas sua pecunia ꝺparatas nisi fuerint ei pignorate. Qui aūt vēdidit seruo negociāti in peculiari merce nec habuit ei fidē de precio rē suā posset vendicare. vt. ff. e. l. procuratoris. ſ. si plures. dñs serui ergo paris cōditionis est in tributoria cum creditoribꝫ ceteris in eo quod sibi debeā a seruo vel qō debeā eis qui sunt in ptāte sua: nec refert ceperit debere seruus dño ante mercē vel postea ⁊ ita amittit dñs priuilegiū deducendi ꝓpter scīam. nā si de peculio cōueniret deduceret sibi debitū. vt. ff. e. l. j. j. rñso. ⁊. l. ꝓcuratorꝫ.
5 ſ. in tributū. An aūt dñs de peculio cōuentus possit deducere quod debet prestare eis quibꝫ tenetur tributoria dubitatur. lex enim ponit questionem sed non soluit. vt. ff. de tribu. l. vlt. ⁊ non puto. ¶Si ergo totum peculium vel precium eius soluit de peculio cōuentus nō cōuenietur postea tributoria q; nil dolo fecit. si vo prius est tributoria ꝺuentus ⁊ male distribuit q; plus sibi q̄ deberet: retinuit adhuc tenetur tributoria nec liberauit seruuꝫ in eo quod plus sibi soluit q̄ deberet vnde si postea de peculio conueniatur deduceret sibi debitum: q; quod amplius accepit sibi tenetur prestare tributoria agentibus. vt in predicta. l. vl. dicitur.
6 ¶Agitur aūt tributoria ꝺ dñm vt distribuat merces pro rata vt dictū est: ⁊ siue nullo modo tribuat siue distribuat sed male tenetur vt q̄tum minus tributū sit q̄ debuerit prestet: nec distinguitur neget me creditorem peculiaris mercis an confiteaē. si ergo peculiarē mercē perire patiatur aut eam auertit aut vilioꝛi data opa distraxit vel si ab emptoribus precium nō exegit vel si ex ea merce solui soli sibi fecit tenebitur tributo. si dolo interuenit qō forte presumendū est sicut ⁊ cum seruo in testamento manumisso per fideicōmiſ. heres dñi tradit seruo quē manumittit peculiū nō deducto eo quod tribuendū erat vel non exacta cautione de eo restituendo. Si aūt liberū peculiū seruo legatū esset nil imputaret heredi ⁊ creditores agerent ꝺ manumissum. Itē si dñs ignorans in merces seruū habere aliq̄d quod habebat minus tribuit nō videtur dolo minus tribuisse sicut comperta nō tribuat dolo nō caret. vt. ff. e. l. illud. ſ. si cuius dolo. ⁊. l. quod in heredē. ſ. j. ⁊
7 de dote prele. l. j. ſ. p ꝺrium. ¶Est aūt officius domini in distributione vt si agat vnus tantuꝫ creditor peculiaris mercis ⁊ ei insolidum satisfaciat accipiat ab eo cautionē q̄ ille re finḋat ꝓ rata si forte alij emerserint creditores. non enim hec actio sicut de peculio meliorem facit causam occupantis sed equalem quandoq; cōditionem agētium cauebit etiam creditor iste se refusurum pro rata si quod aliud debitum domini emerserit. finge eīm conditionale debitum iminere vel in occulto esse. ¶Iam iniuriā dominus pati nō debet licet vocetur in tributoria. ¶Si autem dominus malit credere peculio vel mercibus q̄ molestiaꝫ distributionis suscipere erit audiendus ⁊ plerūq; pretor debet arbitriuꝫ dare cuius interuentu distribuātur merces peculiares. vt. ff. e. l. procuratoris. ſ. vlti. ⁊. l. non eīm. ⁊. l. illud. ¶Illud nō pretermitto quod quidā dixerunt dñm nō posse cogi tributoria vt distribuat ſꝫ iudicis officio ad cōpellit. Si aūt distribuat ſꝫ male agit tributoria. argu. ff. de tributo. l. vlti. sed secus est vt li-
8 quet ex finisis. ¶Est aūt hec actio perpetua heredibus dat ⁊ in heredes ex suo dolo ⁊ insolidū ex dolo vero defuncti nō nisi inquantū ad eos puenit. vt. ff. de tribu. l. illud. ſ. vlt. ⁊. l. q. ⁊ l. q̄ in heredē. ſ. vlt. est b spāle: q̄ cū ipa sit ex ꝺctu nō dant in heredē insolidū sicut alie. vt. ff. de acti. ⁊ ob. l. ex ꝺctib⁹. ⁊ de reg. iu. ad ea. ſ. nec est ꝓpriū nomē actionis tributoria. vt de exercitoria ⁊ institoria. ꝺ. dixīmus. licet quidā
9 dicunt ꝺ. ¶Spectat ⁊ aliud ius super nego-

a Peculiū. Et q̄ ꝓprie dicat peculiū l ista materia. vide sozinū in cōsi. xcj. colū. fi. ver. postremo.

cio quod gestū est cum eo qui est in aliena potestate.scilicet an ipse cōueniatur de peculio. ¶Circa qō videndū est quid sit peculiū.cui debetur actio de peculio.Et cōtra quē.z inquātuz. a et qualis sit actio. ¶Peculiū[a] añt ponitur ꝓ cuiuscūqz p̄monio.vt.ff.ad trebel.cogi.ipso ꝓprie tamen.vt.ē.de inoffi.testa.l.vlt.§.vlt.quā doqz ponitur ꝓ pecunia parata p̄fidij causa.vt.ff.de lega.iij.l.si chorus.§.j.quandoqz ponitur ꝓ rebus parafrenalibus.vt.ff.de in.do. si ego.§.dotis.quandoqz ponitur ꝓ his tantum que iuste obueniunt seruo.vt.ff.de acquir. possess.seruus. ¶Ꝺnqz autē ponitur ꝓprie ꝓ eo quod seruus ⁊ñi permissio separatim habet a rationib⁹ ⁊ñicis deducto tamē si qd ⁊ño debetur vl' his qui sunt in potestate sua vel tutela vel cura. ¶Diciturqz peculiū quasi pusilla pecunia siue patrimonium pusillum.vt.ff. de peculio.l.depositi.§.vlti.z.l. sed et si dānum. §.peculium.permissum autē domini interuenire oportet ꝑm quosdam expressim eo ꝺcedere. vt.ff.de peculio.l.peculium.sed certe siue dominus concedat expressim siue patiatur seruū habere apud se res aliquas peculium erit nec exquirit ⁊ñi sciētia circa res singulas. Alia autē cā est peculij libere administratiōis nā hec spāliter cōcedēda ē circa alienationē rez debitozes eiꝰ peculiares seruo p̄nt soluere et ipse creditozib⁹ soluere pōt.vt.ff.de peculio.l.quā tuberonis.§.sunt.et.l.peculiū.z.l.ex eo.et de solu.l.quod seru⁹. Itē ꝓmissuz itelligē ⁊ñi maiozis:minozis autē.xxv.anno.ꝓmissio etiā tutozis vel curatozis auctozitate facta cōstituit seruo peculiū multo minus cōstituet peculiū ꝓmissio soli⁹ tutozis vel curatozis minozis vel furiosi.peculio añt ꝓmisso a p̄e pupilli vel ante furozē furiosi poterit tutoz vel curator administrationē peculij dare z denegare suo minozis vel furiosi.vt.ff.de peculio.l.lz.§.idē adiicit.z.l. quātuberonis.j.responso. et.l.curator furiosi. Incipiet ergo vel nascitur peculiū vt dictū est ⁊ñi ꝓmissione.s.si acquisierit seruus qō ⁊ñs necesse nō habet ei p̄stare.si vero tunicas vel aliqd sike ꝙ ei ⁊ñs necesse hz p̄stare nō incipiet peculiū ex his tam friuolis:si tñ prius cessisset peculium iste tunice ab alio vel a ⁊ño date vt essent ꝓpetuo penes seruū in id peculiuz cōputarent secus si vestimentū dedisset seruo vtendū nō semper sed ad certū vsum vt cū eñ segueretur vel sibi cenāti ministraret tūc enim 2 nō eēt peculiū. ¶Crescit añt peculiū cū fuerit auctū fetib⁹ pecoꝝ vel similibus: decrescit cū res peculiares moriunt:morit cū ademptum est a ⁊ño z ideo ⁊ elegāter peculiū sike esse homini.vt.ff.de peculio.l.id vestimētū.z.l. peculium nascitur. Et no.qō peculiū est vniuersitas quedā. Nā in eo possint esse mobilia z ⁊mobilia z corporalia z incorporalia. vt nota debitoꝝ. ¶Item hereditas et legatū. Itē quod debetur seruo ab extraneo vel ex furto vel alia actione. Item qō debetur seruo a cōseruo suo si modo ille habet peculiū vel habebit. Itē qō debetur ei a ⁊ño naturaliter;vt si i rationē ⁊ñi impēderit z ⁊ñs ei debitoz manere voluit:aut si debitozem serui ⁊ñs cōuenit vt si ex rei noie quā emit seruus ꝓpter euictionē duplū ⁊ñs exegit nisi forte fuit eo ꝓposito vt nollēt hoc esse in peculiū serui de quibusdam añt verisimile est vt nolit ⁊ñs in peculio esse.vt si seruo dederit dānuz vel surripuerit.vt.ff.de peculio. l.quātuberonis.§.in peculio.z.l.sed si dānum. Item ꝓmissio ⁊ñi cōstituit peculiū siue tradat res seruo siue patiatur res esse apud seruū:re eñ z nō verbis peculium augendū est. ¶Si autē voluit rem suam peculij esse nec vltra ꝓcessit non ideo erit peculij quia nuda voluntate non potest augeri vel constitui nisi seruum debitorē suū noluit liberare. vt.ff.de peculio. 3 l.peculium.z.l.non statim. ¶Competit autem b actio b de peculio ⁊ñētib⁹ cū seruo vel filiofa. patre vel domino volente vel inuito licet ⁊ñus sit in institoria.vt.ff.de peculio si quis. §. vlti.z.l.quotiens.j.respōso. In filio autem fami.b fallit si accipiat pecuniam mutuam contra macedonianū.vt.j.ad macedo.l.pe. Item fallit tam in filio q̄ in seruo si quis eoꝝ voluerat.vt.ff.de pollici.l.ij.§.voto co. ¶Item fallit p̄dicta regula in seruo z nō in filiofamilias puta ꝓ suo creditoze.ſz intercessoris officio fungens.vel si iudicio condēnetur.vel si cōpromittat.vel si mādauerit alicui de se emendo.vt ff.de peculio.l.licet.§.si filiusfa.z.§.iul.z.§. si seruus.z mādati.l.cū suus. Ceteraqꝫ dicta cōmuniter seruātur i filiofa.z seruo. Item datur actio de peculio q̄si cōtrahētib⁹ cū seruo. vt si ⁊ñs eius negocia gerat vel ipse gerat negocia alteri⁹.vt.ff. de neg. ge.si pupilli.§.sed si ego. et.l.itē si serui. Item si filius vel seruus deliq̄rit:vel q̄si dereliq̄rit nō tenetur p̄ vel ⁊ñs de peculio:nisi inquantū locupletatū est peculiū. si tñ ex furto suo cōuent⁹ fuerit fili⁹ z dānatus iudicati tenebitur p̄ de peculio.q̄si iudicio vi deatur cum filio ⁊ctū.nec iſpicietur prima origo maleficij.ſz ſcda causa sue.vt.ff.de peculio. 4 l.lz.§.idē scribe. Quid añt si filiusfa.non ⁊traxit.vel q̄si ⁊xit.nec deliquit.sed est electus ad aliquod mun⁹. ¶Distingue vtrū sit publicū auctozitate z vtilitate:vt cōsulatus vel magistratus.an publicū auctozitate:ſz priuatum vtilitate.vt tutela vel cura q̄ in ꝺ sensu dicit publica munera.vt isti.de excu.tu. In ꝓmo casu si filius eligitur vel creatur p̄e ꝺsentientie vl' nō cōtradicēte:p̄ nō tenet insolidū q̄si fideiussor. vt.ff.ad muni.quoti.ob ea tñ q̄ ꝓncipaliter spectāt ad rēpu.ob alia añt q̄ scdario spectāt: vt si tutozem r̄one officij sui minus idoneuz dedit minozi nō tenet p̄ nisi de peculio.vt.ff.de pecu.licet.§.vlt.ſz in scdo casu q̄si dat tutoz filiusfa.siqdē det a testatoze etiā p̄e ꝺsentiente p̄ tenet de peculio tñ:z de in rez verso:nisi forte a tutoze vel aliquo volēte eū facere suspectum pater intercessit ꝓ filio z q̄si pecuniū i se recepit.vt.ff.de admi.tu.l.lucius. Si autem detur tutoz a magistratu siqdē p̄ tutelā agnouit insolidū tenet. Si nō agnouit de peculio tñ agno

b Actio. Vide ēt Bar. l.l. frater a fratre.in vij.colū. in ver.sumus expediti ꝺ scda pte. ff.de cōdi.inde.

Distinctio.

BIU Cujas

nisse videtur siue gessit siue gerēti filio consen
sit: siue omnino attigerit tutelā: siue mādaue-
rit filio vt diligēter gerat tutelā: cum sciat in-
quit ad nos periculū ptinere: plane si dolū no-
uit filiū nō videt agnita. vt. ff. de tute. l. si filiꝰ.
Quid si pf nolit agnoscere: nūquid cōpellet? Rñ. nō: q; nec in eo munere cogi debet qđ pu-
blicum est auctoritate ⁊ vtilitate. vt. j. de fidei
cō. ka. quēadmodū pater tenet p eis. l. ij. iij. iiij.
⁊. v. dicet tñ quis cōtra occasionē grece legis:
vt si pater p filio fideiuberet noluit: quatenus
filius nō sit tutor vter⁊ teneātur recipere tu-
telā. vt. ff. de suspe. tuto. l. vlti. ⁊ de excu. tu. l. si
quis. j. vlti. sed certe non reputo eas leges: q;
greco more ꝯ stillū facte sunt. ⁊ q; alie precedē
tes ⁊ sequētes leges dicūt cōtra: vt ptz ex pre-
missis: nec est obiectio de lib. aucto. q; volumē
est p se. Itē iustinianus dicit leges extrauagā
tes nō esse seruādas vel legēdas. vt. C. de iusti.
codi. cōfir. l. j. ¶ Dat hec actio cōtra dñm serui-
⁊ si plures sint dñi quibus tenet insolidum. s.
p toto peculio qđ est eis cōe p indiuiso. ¶ Itē
a tenet bonefidei[a] possessor serui ⁊ fructuarius:
sed ⁊ vsuarius serui. s. de eo peculio qđ queritꝫ
eis ex re sua vel operis serui: vel qđ queritur
vsuario ex re sua tñ. nā ⁊ querit alimētū per-
tinet ad pprietariū: ⁊ ita dicit se posse habere
duplicis iuris peculiū. Si ergo cōtractū est in
eo peculio qđ spectat ad proprietariū ipse pri
mo cōueniet de peculio suo in superfluū cōue
nietur bonefi. possessor vel fructuarius in cu-
ius peculio nō est cōtractū. Maritus tñ nōe
serui dotalis de peculio insolidū conueniet: q;
cōstāte matrimonio oīa querūtur ei: licz eo so-
luto restituat oīa que non sunt ex re vel opera
quesita. vnde si gratia eius ⁊ habet necesse re
stituere mulieri aliquid prestiterit deducet ex
dote vel peculio qđ mulieri restituendū est: vt
ff. de peculio. l. j. §. vlt. ⁊. l. ij. ⁊. l. hinc querit. §.
potest. ⁊ de vsu ⁊ habi. l. per seruū. ¶ Itē datur
b hec actio[b] cōtra emptorem serui ⁊ cōtra quēli-
bet ad quē transiuit dñium serui. ⁊ eo conuēto
nō liberatur vēditor si minus actor fuerit con
secutus. Interim tñ donec cōueniet emptor
nō conuenitur vēditor. vt. ff. de peculio. l. quo-
tiēs. §. si creditor. ⁊. §. vlt. ⁊. l. ancillaꝝ. §. si ser-
uus. arrogatus ex contractu precedenti nō te
netur de peculio: licz emptor teneatur: vt dixi.
sed nisi defendat arrogatū mittitur creditor
in bona quondā arroganti. sed si de peculio te
neretur etiam in bona arrogatoris fieret mis-
sio. de sequentibus autē cōtractibus certū est
arrogatorē de peculio cōueniri. vt. ff. de pecu-
lio. in arrogatorē. ⁊ qui. ex can. in pos. ea. l. ful-
ciulus. §. si quis est. ⁊ insti. de acqui. per arrog.
6 §. vlti. ¶ Proponitur hec actio cōtra predictas
personas inquantū vires peculij patiūtur de-
ducto tñ qđ dño debetur. Itē qđ debetur alijs
qui sunt in potestate sua: nisi in casu cum con-
uenior de peculio ordinarij: nec eī deducā qđ
debetur vicario suo ab ipso ordinario: alio-
quin si vna manu de peculio tolleres altera po
neres si subtiliter cōsiderabis. Item deducto
quod debetur eis quorū sum tutor vel procu-
rator vel curator vel negociorꝫ gest. ¶ In eo au
tem qđ dño debet nō distinguo de beaur ei ex
cōtractu vel quasi. an ex delicto vel quasi. vt si
seruus surripuit dño nō penā furti sed rei ex
timationē deducat dñs de peculio. vt. ff. de pe-
culio. sed si dānum. §. si autē. ⁊. l. deposui. §. si-
chus. hoc autē dānuꝫ nō deducit dñs si ipse ser
uus se vulnerauerit vel occiderit vel precipita
uerit ꝛ eī seruus naturaliter in suū corpus se
uire. Si tñ dñs seruū a seipso seruo vulnerati
curauerit sumptus curationis de peculio de-
ducet quanꝫ si ergo tñ curasset nil deduceret.
Itē deducit dñs id in quo de peculio condēna
tus est. Si vero in suspēso est prius iudiciū de
peculio ⁊ ex posteriore iudicio res iudicaretur
nō dꝫ ratio prioris iudicij haberi in condēna-
tione posteriore. q; in actione de peculio occu
pātis melior est cōditio. Occupare autē videtur
nō qui primo litē contestatus est. sed qui prior
ad sñiam iudicis puenit. vt. ff. de peculio. sed si
dānū. §. vlt. ⁊. l. si vero. Itē deducit dñs qđ ipse
noīe serui obligatus prestitit. vel condēnatus
est prestare. Si vero nihil prestitit nec condēna
tus est. sed obligatus est noīe serui: nil deducit
de peculio. immo satisfacit creditori peculiari
ex eo. cauet tñ ille peculiaris creditor dño fore
fusurū ei si quid pstiterit dñs ex obligatione
ui susceptā ⁊ si creditor medij tpis interim via
ras vel interusurij cōtradictor cōsequet. vt. ff.
de peculio. l. sed ⁊ si dānū. §. itē deducet. Itē de
ducit dñs noxali iudicio pro seruo cōuentus li
tis extimationē pro seruo solutā ꝙ si ipsiꝰ no
xe dedisset nihil deduceret. Itē ⁊ deducit qđ si
bi a seruo debebat pro libertate quā ei prestiti
tit. Itē qđ seruus noīe dñi exegit a debitore
dñico cū dñs ratum habet. vt. ff. de peculio. l. si
noxali. vsq; ad illū. §. est autē questionis. Itē et
deducit qđ sibi debetur et qđ debet socio cum
quo habet cōe peculiū pro indiuiso. qua eī ra
tione pro toto peculio cōuenit pari rōne debi
cet qđ alteri debet. Si autē aliqđ istoꝝ deficiat
vel quia cōionē nō habēt seruī: vel quia cōionē
nō hñt peculij. q̄libꝫ eoꝝ nō alteri sed sibi debi
tū deducit nō est autē cōio serui inter duos bo
nefidei possessores. vel duos fructuarios. nec in
ter emptorē ⁊ vēditorē serui. vel inter fructua
riū ⁊ proprietariū. vel inter pprietariū ⁊ bone
fidei possessorē. videt tñ esse cōtrariū qđ dicit
ff. de peculio. l. si creditor. §. seruū. s. emptoꝛ
serui cōueniendū esse de peculio qđ remāsit pe
nes vēditorē: sed certe illud ideo est. q; emptor
serui emit seruū cū peculio quod per actiones
ex empto pōt exigere a venditore. vnde infra
annū postꝫ emit tenetur emptor ex psona ve-
ditoris qui de peculio notatim accepit preciū
quia venditor infra annū tenebat de peculio
post annū autē tenet emptor ex sua persona
tñ nō vēditoris. vt. ff. de peculio. l. sed si quis.
¶ Item venditor qñꝫ conuenit de peculio em
ptoris: si post litē contest. seruū cum peculio a
vendidit. vt. j. e. si postea. sed illud est propter
dolū suū. Itē cū seruus pñti die liber eē iussus

a Bonefidei. et an actio de peculio respectu filij sit bonefidei: ⁊ respectu pris sit stric. iur. bar. fuit ī hoc sibi Jrij. put de ista Jrietate ꝓpēdit Jozi. ⁊ Jaſ. in. l. de diuisione. ī vj. col. ff. solu. ma. vt ibi p cos.

b Actio. Vide aliquid per Pau. de ca. alex. ⁊ moder. ī l. cū fundꝫ. §. seruū tuum īpudēs. ff. si cer. peta.

BIU Cujas

est quilibet heredum pro parte sua de peculio conuenitur: nec deducit alteri debitum: sic qz est et cum seruus viuo domino moritur. tuus est. deinde dominus intra annū plures reliquit heredes. nam actio de peculio ⁊ deductionis ius scinditur. quia non habent isti omnes aliquaz cōmunionem serui. Et videf in omnib⁹ predictis q vno eoz cōuento liberentur alij de subtilitate iuris: a de equitate tamen succurritur agenti cōtra ceteros: vt magis peeptio q̄ intēti o liberet eos: vt. ff. de pecu. l. si ex duobus. Item et qui habent communionē serui si non habeant communionem peculij non conueniturr aliquis eozum nisi pro suo peculio: vt si dimidiam partem serui vendidi: nec peculium ei cōcessi: vel si seruo cōi rem corporalem tradidi: vt ꝓprietatem mihi retinerem administratio nē aūt seruo cōcederē. Incorpalē aūt rem: puta nomē vel actionē etiā si oīmodo cōcessi seruo cōi: vt p eū q̄reref cū socio meo nō tn̄ pōt ei q̄ri adeo ūheret ossib⁹ meis actio: vñ in talib⁹ socio meo nō cōicaf peculium. vt. ff. de pecu. si noxali. §. vlt. ⁊ in. l. seq. vsq; ad. l. illam. si seru⁹. Qd aūt dictū est dominuz debere deducere: qd sibi debetur a seruo: est intelligendum si dns aliū de non potuit consequi. Si em̄ seruū cū peculio vendidi vt nolatim acciperem pro peculio pcium teneor ītra annū idem de peculio creditoris peculiarib⁹. ⁊ si ab eis de peculio cōueniar: et velit deducere qd mihi debef. postium mihi imputare q hāc deductionē nō feci cum emptori serui tradidi seruū ⁊ peculium. Nam et eū ex vendito possum cōuenire. qm̄ nō est in peculio quod mihi dño debef: hoc ita si tantū fuit ī peculio cum vendidi vt satisfacere debito potuerim. nā si postea id accesserit cōditionibus debiti peculiaris existentibus qd ego non distraxi: excepi em̄ de peculij venditione debitum quoddā cōditionale. nihil poterit mihi imputari. quo minus etiā hodie factā deductionē. vt. ff. de peculio. si noxali. §. quod autē.

1 ¶Est autē dño pmissa deductio siue fuit dns serui cū octum fuit debitū siue postea incipiat esse. vt qz seruū qui ei tenebaf cōparui. lz autē venditorem de peculio possit cōuenire ītra annū. tamē et deducere pmittitur ei si de peculio cōueniaf. nā ⁊ q̄ui⁹ creditori pōt eligere vtrū cum emptore. an venditore agere velit. nec video quid habeant creditores quod q̄rant cum possint venditorem cōuenire si quid forte putāt esse in peculio. i. ī precio peculij. vēditor em̄ ita demū de peculio tenef si pcium nolatim p peculio accepit. vt. ff. de peculio. si noxali. §. pe. ⁊. l. si ex duobus. §. vlti. ⁊. l. sed si quis. Item pmissa est deductio ei qui de peculio tenetur et cōuenitur etiā si nullo tēpore fuerit dns: vt ecce creditor seruī heres extitit dño ei⁹ seruo in testamēto manumisso vel legato pure. q̄ em̄ legant pure recta via trāseūt ad legatariū ⁊ nullo mometo dnium eoz fuit heredis. in legatis aūt sub cōditione dnium hz heres pendente cōditione. vt. ff. de peculio. lz si dānum. §. lz ⁊ creditor. ⁊ de fur. l. a titio. His ergo deductis dānatur dominus quātuz est in peculio tempore rei iudicāde lz lit. cōte. nihil fuerit in eo: intendif em̄ recte hec actio etiā si nihil sit in peculio nūc et idē ī actiōe ad exhibēdū ⁊ rei vē. vt. ff. de peculio quesitū. ego puto eā recte intēdi non quātū ad ꝓsentē statū quia dns etiā si nūc latitaret tn̄ ego nō possem mitti ī possessionē bonoz ei⁹ ūno mererek absolui: vñ nec cauet de futuro incremēto peculij: lz soci⁹ q̄ nō est solutē do suo caueat socio. vt. ff. de peculio. l. quot. §. si semel. ⁊ l. eo tpe. lz q̄tū ad futurū statū. s. q̄ est tpe rei iudi. in quo peculiū est aliqd ōz recte intētari. Si vo tunc ī peculio nihil est ⁊ post ceperit esse ite⁹ agek. vt. ff. de peculio. l. q̄situ. §. is q. q̄nq; aūt spectak quātū sit in peculio qn̄ dns vi est exemptus cū esset de peculio cōuentus. Item spectak quādoq; quātū sit ī peculio cum moritf seru⁹ nisi ꝓbetur postea minutū vel actū peculiū. vt. ff. de peculio. l. is cū quo. ⁊. l. pe.

2 et qn̄ de peculio actio annalis est. l. vlt. ¶Porro id ꝙn peculio cōputatur qd dolo malo dni diminutum est de peculio. ¶Idemq; ⁊ si ademit seruo peculium dolo malo vel si passus est seruum intercare peculium in necem creditoruz. Item et cum suspicaretur dominus aliū secuz acturum alio peculium auertit dolo nō caret. Si vero soluerit vni creditori peculiari instanter repetenti de hoc non tenetur ceteris quia creditori soluit ⁊ licet creditori vigilare ad suū cōsequēdū. vt. ff. de peculio. l. summa. ¶Item ⁊ dolus tutoris vel curatoris dni ī pdictis admissus vel āte litēv̄ post litē piudicat dño si tutor vel curator sit; soluēdo vel si minori cautū ē a tutore. vt. ff. de pecu. l. summa. §. si dolo. ⁊ de admi. tuto. l. vlt. dol⁹ aūt defuncti nō piudicat heredi. nisi inquātū ad eū puenit: lz seru⁹ piudicat ei ī totū. vt. ff. de pecu. q̄situ. §. vlt. ⁊. l. sed et si. ¶Itē ⁊ dol⁹ dni quē admisit nō in peculiaribus lz ī reb⁹ seruo pignorat; cōmodatis depositis ī dotē datis piudicat dño: et tn̄ ista quolibet agente de peculio non cōputarent in peculio. vt. ff. de pecu. l. in bōefidei. ⁊. l. deposui. ⁊. tn̄. ¶Porro in deductione facienda non pfertur domino priuilegium creditoris peculiaris quod dicaf agere ex dote vel ex tutela nisi ex re pupilli seru⁹ nolā fecit vel pecuniā in archa deposuit. Tunc em̄ dabif pupilli vēdicatio nūmoruz ⁊ aduersus debitores vtil. actio. vt. ff. de peculio. l. ex facto. In casibus tn̄ q̄busdā vi def cessare ꝓuilegiū dni in deducēdo. s. ī q̄bus ipse tenef inquātū locupletatū est peculiū vt cū cōuenif ex maleficio serui vl̄ ex eo qd cōtractū est cū impubere vel ex eo qd gessit quis negocia peculiaria contēplatione serui: vel ex eo quod seruus acceperit pecuniam mutuam vt ludat in alea. vt. ff. de pecu. l. j. §. si cum. ⁊. l. licet. §. ex furtiua causa. ⁊ de neg. ge. si pupilli. §. sed si ego. et de aleato. l. vlti. §. item si seruus.

3 ¶Inter creditores autem peculiares habetur ratio ꝓuilegij. Si em̄ vnus agat cui⁹ pecunia vsa est ī vtilitatem dni ipse vberiorē dz actionē habere. vt. ff. de in rē ver. l. j. §. itē si plures. Itē ꝑmo satisfiet agenti ex dote vel tutela q̄ ceteo-

BIU Cujas

ris. Si vo nō ꝓuilegiati agāt primo vel differe
tur eoꝝ exactio vel cauebūt de restituēdo eo
ꝙ acceperūt si postea inferatur actio ꝓuile-
gij. i. ꝓuilegiata. vt. ff. de peculio. ex facto. ſ.
vlti. Si autē aliquid dño debitū vel non debi-
tum de iure naturali est intelligēdū. Nā in quo
casu ꝺ̄here cīuilis ⁊ naturalis obligatio inter
liberos in eodē cōtrahit naturalis tm̄ iter do
minū ⁊ seruū vel iter seruū ⁊ exneū. vt. ff. de pe
culio. l. nec seruꝰ. ⁊. l. non solum. ſ. an debitor.
et abusiue dicit debitum vt ibidē dicit. vt. ff. de
4 ver. ſi. l. debitor. ¶ Illud notandum est ꝙ quā-
doq; nec vsq; ad vires peculij agit creditor pe-
culiaris. vt ecce agit fructuarius de peculio cō
tra ꝓpꝛietarium vel agit emptor serui de pe
culio contra venditorem ꝓ eo ꝙ credidit ser
uo ante emptionem. oportet enim vt primum
satisfaciat sibi actor de eo peculio qđ sum̄ est.
et ꝓ reliquo permittitur ei agere. vt. ff. de
peculio. l. hinc queritur. ſ. vlti. et. l. ⁊ ancillarū.
5 ſ. in venditione. ⁊. l. si creditor. ſ. vlt. ¶ Nī autē
socioꝝ nō dat actio de peculio ꝺ̄ socīū ſz ei⁹ lo
co dat actio cōi di. vel ꝓ socio. vt. ff. de pecu-
lio. l. hinc. ſ. vlt. Habet aūt dñs oīno necesse su
scipere actionē de peculio nec pōt eā recusare
nisi forte paratus sit cedere pecu. vt. s. dictū ē
in tributoria. nam ⁊ si vnus socioꝝ cōuenia-
tur de toto peculio et paratus sit cedere actio
nē cōi di. agenti liberat. Sic em̄ ⁊ si debitores
peculiares paratus sit delegare nec em̄ qđ de
bet suo oīno i peculio ꝺputat. Est em̄ cogitā-
dus ⁊ sumptꝰ litis ⁊ euētus sīe incertꝰ ⁊ mo-
ra vel dilatio iudicioꝝ. vt. ff. de peculio. l. qđ de
6 betur. Nam nōnullas moras hz dilatio iudicio
rū. vt. ff. vt le. no. ca. l. etiā. ¶ Est autē actio de
peculio ꝓpetua viuēte seruo. eo aūt mortuo vl̄
alienato vel manumisso est annalis. i. pōt esse
annalis ⁊ ꝓpetua. ꝙ intelligo ꝑm naturā actio
nis quā itendit actor. qđ em̄ si agat redibito-
ria vel quāto minoris de peculio. Nā etiā viuē
te suo limitabitur statutis tpib⁹ ⁊ seruo mor-
tuo itētabit̄ ifra tm̄ tp̄s quātū supest. vt. ff. qñ
a Actio. a actio[a] de peculio ē an. l. cū ser. ⁊. j. c. l. ei q̄. Nec
Vide al- em̄ ē actio de peculio ꝓpriū nomē actiōis sed
be. de ro adiectio. vt. ff. de peculio. lz. ſ. iul. c̄. Sic em̄ di
gate ī ru dicit de peculio actionē mādati ꝑstaturum. Et
brica. ff. idē diximus ī tributoria et exercitoria ⁊ insti-
e. ti. ō pe toria. Annus aūt vtilis cōputabit̄ post mortē
culio ī. ij. col. serui. vñ si cōditionalis fuerit obligatio nō ici
pit ānus currere nisi a tpe exñtis cōditiōis. vt
ff. qñ de pecul. ac. ē an. l. j. Qđ dixi in suo alie-
nato vel mortuo vel manumisso locū habet ī fi
lio emācipato vel mortuo vel quocūq; existen
te de ptāte. vt. ff. qñ ac. de pe. est anna. l. j. ſ. me
7 rito. ¶ Spectat̄ ⁊ aliud ius sup negocio qđ ge
stum est cum eo q̄ est in potestate nr̄a iussu no
stro interueniēte. vnde videndū est qñ locū ha
beat actio ꝙ iussu dat̄ et cōtra quē ⁊ inquātū.
¶ Dat̄ aūt hec actio ꝙ iussu vel mādato dñi cō
trahit seruus siue dirigat̄ iussus ad cōtrahen-
tē siue dirigatur ad seruum nec est in eo opus
verbis vel scriptura. nec distinguo dirigat̄ spe
cialiter ī vno ꝺctu an gn̄aliter. vt ita qđ volens
cū seruo meo gerere. videor em̄ ad oīa iussisse
nisi lex certa. i. pactū cōtrariū aliud ꝓhibeat
vel vocat legē ius statutū in donatione facta
ei cui permissio generalis erat directa nec em̄
b teneret donatio ei facta. Nam in libera[b] ad- b
ministratione nō continet alienatio vel dila-
pidatio. vt. ff. de pac. l. ꝺctra. ſ. vlt. ⁊ de dona. l. ſi a
lius. Item nō ꝓcindicat dño ꝑmissio genera- ſi
lis facta ꝺhenti cum seruo vel filio si seruus ce
perit esse fugitiuus vel si fuerit sureptus vel
si dñs nesciat de eo viuat an sit mortuus. vnde
patet ex predictis ꝑmissionez generalē restrin
gi ad ea que spāliter ꝺs erat ꝑmissurus. vt. ff. de
de peculio. l. qui peculij. ⁊. l. libera. ⁊. ff. ꝙ iussu. li.
l. j. Item in ꝑmissione considera an ipsa dura-
uerit an reuocetur ante cōtractū contrahente de
cū seruo super hoc certiorato et tunc non da-
tur hec actio: an post cōtractum ⁊ tunc potest
agi. vt. ff. ꝙ iussu. l. j. ſ. sed ego. Et no. ꝙ etiam
tacita permissio inducit hanc actionē vt si ser-
ui chirographo subscribat dominus seruo aut
alio contrahente. Nam secus est vbi in testa-
mento in quo datur seruus tutor dñs interue
nit vel subscribit. vt. ff. de admi. tu. lucius. Itez
secus si fideiubebat ꝓ seruo domin⁹. nā qua
si extraneus interuenit non quasi domin⁹. ne-
qz hoc ideo dico ꝙ tenetur ex causa fideiussi-
nis: ſz qr aliud est iubere ⁊ aliud fideiubere. nā
et si inutiliter fideiusserit non tamen tenebi-
tur ꝙ iussu. seruo autem fideiubente ꝓ do-
mino ꝓsente datur hec actio. vt. ff. de fideiuss.
si dubitetur. Item et subsequens domini vo-
luntas inducit hanc actionem. vt si ratum ha-
buerit id qđ eius gesserit seruꝰ. vt. ff. qđ iussu.
l. j. ſ. sed et si serui. ⁊. ſ. si ratum. Si autem do-
minus ratum habeat quod gesserit alij⁹ nomi
ne serui. non ideo tenetur quod iussu. vt. ff. de
8 neg. ge. l. si pupilli. ſ. sed si ego. Dñi aūt appel- 8
latione cōtinet etiā tutor vel curator vel ad-
ministrator ciuitatis vel verus procurator.
Nā ⁊ ꝓdicte ꝑsone tenent et ꝓterea minores
si ex vtilitate eoꝝ sit ꝺctū. Item ⁊ otinet fru-
ctuari⁹ ⁊ bone fidei possessor. Minores autem
iubētes nō tenent̄ nisi iubeat. tutore vel cu-
ratore auctore. Itē oportet iubētē dñm̄ cē tpe
illo q̄ iubet. Nā si iussu meo cū alieno suo ꝺ̄-
ris eūq; postea redemero, nō teneor mandati
cū illa adiectione qđ iussu. vt. ff. ꝙ iussu. l. j. ſ. si
pupillus. vsq; in fi. l. ⁊. l. ij. vsq; in fi. ⁊. l. pe. ſz for
te tenebor mandati acti. cū et ꝓ seruo alieno
q̄libet itercedere possit. vt. ff. de act. emp. si ser
uus. ſ. vlt. lz aūt dñs iusserit seruū ꝺhere nō ta
mē ꝑmittere vt ei obligare res suas vl̄ aliena
re. vt. ff. qđ iussu. l. ātepe. Itē iussu obligat dñs
qñ cū seruo ꝺctū est. Nā si ꝺctū est cū dño ⁊ ip-
se ꝑceperat numerari pecuniā seruo nō ideo te
net̄ ꝙ iussu. vt. ff. qđ iussu l. vlt. in pri. ⁊. j. c. si ex
contractu. Ubi aūt plures dñi serui iubent q̄-
libet tenet̄ insolidū sicut ⁊ fideiussores ⁊ man-
datores. Sz si vn⁹ solus iubeat ille solus tene
tur. vt. ff. quod iussu. l. vlt. ſ. pe. ⁊ vlt. hodie aūt
necesse est exꝑssim agi vt q̄libet iubētiū vel fi-
deiubentiū teneat̄ insolidū. vt in aut̄. de duo-

BIU Cujas

re.col.vij.illud non distinguovt in re peculiari vel dñica dñi iussus:vel voluntas precedat vel sequaf. in re tamē dñica cōcurrit hec actio qō iussu cū actione de in rē ver. sed in re peculiari
1 hec sola daf. vt.ff.de in rē ver.l.si res.§.pe.Et est quedā differētia[a] inter iubere ⁊ mādare:q; iussus importat necessitatē.sicut ⁊ preceptum vel imperiū. mādatū aūt non importat necessitatē:sed voluntatis sentētiā sicut nouerūt quiversantur in curia dñi pape. sed ꝯtū ad hāc actionem nō est differētia inter ea vt liquet ex predictis. ¶Datur hec actio heredibus ⁊ in heredes:⁊ in perpetuo:⁊ inquantū iussus interuenit.nec est enim proprium nomē actionis: sed adiectio.vt in alijs diximus. ¶Spectaf aliud ius super negocio qō gestū est cū eo qui est in
2 nfa ptāte.s.an teneamur de in rē ver.p eo qō gessit seruus vel filiussa. Videdū ergo qñ locū habeat hec actio de in rē ver.cui detur:⁊ cōtra quē:⁊ inquātū:⁊ qualis sit. ¶Daf aūt hec act. quotiēcūq; seruus voluntate dñi gerēdo negociū eius vtiliter:vel nō vtiliter aliqd ei emerit: vel p eo aliqō pactū iniuit:vel etiā emerit pro se: vel qualitercūq;. Nā etiā si ad luxurie materiā:vel ad delitias:vel ad turpes sumptus aliquid dñovolēti emit:vel gesserit:tenef dñs de in rē ver.vt.ff.de in rē ver.l.iij.§.necessario.⁊.l. si res.§.qō seruus. Si aūt sinevolūtate dñi seruus gerendo negociū eius aliquid ei emerit:⁊ obligationē p eo iniuit:vel etiā emit p se: vel qualitercūq; p se ꝛerit vt habeat in peculio: sed tñ postea in rē dñi vertit. Distinguendū est an gerat negociū dñivoluptarie an vtiliter vel necessario. Si voluptuarie puta ꝙ mutua pecunia accepta domū dñicam exornauit tectoriis:⁊ quibusdā alijs que ptinēt ad voluptatē non ad vtilitatē nō tenef dñs de in rē verso ei qui seruo vēdidit:vel mutuauit:vel quid simile gessit. Sed debet pati creditoi imposita auferri sine domus sue iniuria.vt. ff. de in rē verso.l.iij.§.si mutua.nisi domus erat venalis vel mercalis: ⁊ ppter hoc pluris vēdi pōt.vt.ff.de impē.in re.do.fa.l.ꝙ si heres.vel nisi dñs ratū habuerit.vt.ff.de i rē ver.l.iij.⁊.l.sed si mutua. ⁊.l.sed si res.§.qō seruus. ¶Si aūt gesserit negociū dñi vel vtiliter : vel necessario tenef dominus de in rē ver. etiā si ratū nō habeat. vt si triticū accepit vt aleret dñi familiā: vel se aleret. ⁊ nesciret fm cōsuetudinē dñi.i. vsq; ad eū modū quē dñs prestare consueuerat ei. vel solvit creditoi dño : vel ei promisit nouandi aīo volens sibi dñm naturaliter obligare: ⁊ ei donare. vel filiussa.cepit in iudicio defendere patrem nouandi aīo : vt liberaret eū. Nam iudicio accepto liberauit. sed ⁊ vbi soluit ei quem putat dñi creditorē esse tenetur dñs de in rem ver. quatenus repetionem indebiti dominus habet. Idemq; est : ⁊ si mutuam pecuniam acceptā nomine domini alij credidit. nam et hec quesita est : et domino actio ex mutuo.sicut et
3 conditio indebiti. ex vtraq; istarum causarum liberabitur per cessionē actionum. vt.ff. quod iussu.l.iij.§. in rem autem verso. vsq; ad illū.§.sed si mutuā.⁊.§.idē labeo ait.⁊.l.si.p patre.⁊.l.si filiussa.⁊.l.pe.⁊.l.vlt. Itē ⁊ in rem dñi
4 ver.videf esse si acceperit filius mutuo qō dederit in dotē p sorore sua vel p filia. q; sua et pater dotē daturus fuerat. Si vero nō fuerat daturus.vt q; iudea erat filia nō tenef de in rē verso.vt.ff.de in rem ver.l.⁊ ideo.§.vlti. Quid aūt si seruus deceperit creditorē sibi ad hoc dāte:vt in rē dñi verteret nec vertit immo cōsumpsit vel alio cōuertit nō tenef dñs de in rē verso etiā si seruus solitus erat vertere. Curiosus eñ debet esse creditor quo vertaf. Porro illud nō nocet creditori ad hoc danti vt in rem dñi vertaf qō seruus in rē dñi vertens habuit aīm ei donādi. Si aūt creditor ad hoc nō dedisset et seruus habuit aīm donādi dño qō in rem eius impēdebat nō tenef dñs de in rem ver.vt.ff.de in rē verso.l.iij.§.sed si sic.⁊.l.si res.§.vlti.et.l.
5 nā ⁊ si.⁊.l.⁊ ideo. ¶Tenef autē dñs p eo qō vt dixi in rem suā versum est. Itē ⁊ pro eo qō seruus gerēdo negociū dñi cū acceperat vt verteret.sed casu fortuito impeditus non vertit.vt ecce seruū dño necessariū emit ⁊ is decessit vel insulā fulsit ⁊ ea ruit vel mutuatus est pecuniā ⁊ sine culpa eā perdidit.nā ⁊ procurator vel negest.si pecuniā mutuatus est in rem dñi impēsurus sine culpa eā perdiderit tenef dñs mandati vel neg.gest.vt.ff.de in rem ver.l.iij.§.sed si seruū.⁊.l.seruus in rē.nā vbicunq; datur procuratori vel negocioꝝ gestori actio mādati vel negocioꝝ gestoꝝ datur ⁊ Otrahēti cū seruo gerēti negociū dñicum.vt.ff.de in rē ver.l.iij.§.j. sed ecōuerso hec regula nō obtinet.nā ⁊ pro indebito soluto a seruo noīe dñi datur hec actio vt diximus:lz nō darek a seruo neg.ge.vt.ff.de neg.gest.l.si quis aliena. Deficit aūt hec actio a principio si tñ debeat dño seruus quātū vertit in rē eius:si minus debeat hactenus nō vertit quatenꝰ dño dz qō aūt excedit vertit. Idēq; est ⁊ si postea ceperit seruꝰ dñi debitor esse vel si dñs tñ ei remunerādi nō donādi cā donauit multomagis deficiet actio si dñs soluit seruo qō ipse in rem eius impēderat si tamē in nece creditoris.i.perdito seruo solutū sit quāuis solutū desinit esse versum tñ tenef dñs de dolo. nā ⁊ peculiaris debitor si fraudulēter soluerit seruo qō ei debebat nō liberaf ⁊ ppter hoc dz nō videf versum nisi diuet versum. vt.ff. de in rē ver.si p patre.§.versum.⁊.§.si dñi.⁊.l.ꝺdaz. Idēq; est si creditori serui p seruo soluerit dominus maxime actione de peculio cōuenꝰ.vt ita notabile est ꝙ actio de peculio extinguit
6 actionē de in rē ver.vt.ff.de in rē ver.l.j.§.vlt. ¶Datur hec actio Otrahētibus cū seruo in eā rem quā a principio accepit seruus. vt in rem domini vertat vel vt habeat ī peculio ſz postea impendit in rem domini volens sibi dominum obligare.vt.ff. de in rem ver.l.iij.§.j. Si autez plures crediderūt seruo in cām vnā:puta vnus pecuniā mutuauit ad vestē emendā alter vēdidit vestē.vterq; potest agere in rem ver.si neutri satisfactum est etiam si pecunia ⁊ vestis perierit.nā ambo in rē dñi vertere noluerūt: ⁊ sic

BIU Cujas

incipit dñs teneri exvna causa duob⁹ insolidũ. sed dicẽdũ est occupãtis meliorẽ cõditionẽ esse debere. Namvtriusq; dñm condẽnari de in rem ver. iniquũ est q; bis idem. i. preciũ vestis reddere. vt. ff. de in rem ver. l. iij. §. vlt. & l. sed dicẽdũ. fideiubẽti aũt pro seruo apud creditorẽ q̃ credit in rem dñi nõ datur actio de in rem ver. sed de peculio vel alia cõsueta. vt. ff. de in rem ver.

7 l. cũis. ¶ Appomt autẽ hec actio contra dñm vel patrez. vel si plures sint dñi. ille solus tenetur in cuius rem versum est reprobata a marcello aliorũ opinione q̃ dixerunt etiã alium teneri de in rem ver. in cuius rem nõ est versum. vel dic vnum dñorum conueniri de peculio cõi insolidũ & cum in peculio cõputetur q̃ seruus in rem dñi vertit volens eum sibi obligare. vt ꝙ. diximus in actiõe de peculio: merito i actione de peculio habebit ratio eius q̃ in rem alterius versum est non in actiõe vel adiectione de in rem ver. Si ergo indistincte velis defendere contra vnum dñorum conuentũ non haberi rationem eius qđ in rem alterius versum est poteris hoc ita tueri si de peculio cõmuni contra vniquemq; insolidũ agi non põt q; non est cõmune: vt q; alter ademit. vt. ff. de in rem ver. si

8 in rem. & l. marcellus. & l. filiusfa. ¶ Cõpetit hec actio inq̃tum versum est in rem dñi. Si ergo in totum sit versum agitur in totũ si pars agitur pro parte. Itẽ & veniunt vsure si eas pmiserit seruus: secus si non promiserit nisi seruo darẽ pecuniã non gerẽti negocia sed vt ego ipse gererem tunc emẽz per actio. neg. gest. ex mora veniunt vsure. vt. ff. de in rem ver. l. si pro patre. §. in rem. nec habet dñs priuilegiũ deducendi in hac actione sicut in actiõe de peculio. ¶ Itẽ potest hec actio intẽtari & si nullũ sit vel fuerit peculiũ. vel si a dño sine dolo sit ademptũ. vt ff. de in rem ver. l. j. Et vt ibidẽ dicitur hec actio est perpetua. Itẽ heredibus debet dari & in heredes: cũ sit ex cõtractu. vt dixim⁹. s̃. de heredi tarijs actiõib⁹. Illud notandũ est qđ q̃q; videt dari hec actio de in rem ver. lz seruus nõ propo fuerit obligare dñm. vt si ei mutuaui pecuniã quam dño dedit pro libertate in rem enim dñi videtur esse versum si q̃d plus sit in eo q̃ seru⁹ dedit dño q̃ est in serui pcio: secus si ipsi dño darẽ pecuniã vt manumitteret seruũ suũ tunc enim non datur de in rem ver. & redditꝰ ratio in l. q; dando libertatẽ locupletior non fit ex illis nũmis. vt. ff. de in rem ver. l. ij. & iij. in prin. Sed melior est ratio. q; cum seruo nõ est contractũ. ¶ Itẽ non est proprijũ nomẽ actiõis de in rem ver. lz est adiectio. vt in superioꝛib⁹ dicit. sicut et dicitur. ff. e. fili⁹. in fi. & ptz ex pmissis ꝓtrahẽtibus cum seruo plures esse ꝓditas actiões vel adiectiões lz vna electa repellit q̃s ab altera. Cogitur aũt actor eligere. vt. ff. de reg. iur. l. nemo ex his. §. quot. & de tribu. l. q̃ ĩ heredẽ. §. eli

a Eligere. Vide d. frãcis. de aret. ĩ cons. xix. a gere[a] nec obstat qđ eligit. ff. quor. le. l. j. §. qđ aũt. q; ibi poterat reo imputari q̃ nõ certificabat actorẽ vtrum possideat pro herede. vel pro possessore. an pro legato. Vñ nec actor cogitur eum certificare agat hereditatis petitione an quorũ legatorũ. Quid tñ si q̃ credidi seruo pro patre versum est in rem dñi & pro ea velim agere de peculio. vel q̃ iussu. videtur q̃ liceat. vt insti. q̃ cum eo. §. in rem autẽ versum. & forte hoc idẽ esset in tributoria. Sed prima facie videt velle insti. qđ cum eo. §. is quoq; q̃ tollat electione. ¶ Per quas psonas nobis acq̃rit obligatio. 29 co

Ex quarũ persona

rum cõtractib⁹ cõueniamur. s̃. dictũ est. Nũc pomit per quas psonas nobis acq̃rat. naz plerũq; vbi est onus ibi & emolumentũ. vt. ff. de re. iu. fm naturã. et

9 insti. de legi. pa. tu. ¶ Acquirit autẽ nobis per nosipsos. & de hoc nulla est hesitatio. Itẽ per filios in ptãte nra positos vel ꝓstitutos. Itẽ per seruos nros. Item per alienos quos bona fide possidem⁹ vel in q̃bus habem⁹ vsufr. vel vsum et de singulis videndũ. ¶ Sciẽdũ est aũt q̃ olim oĩa acq̃rebant p filiosfa. parẽtib⁹ ꝓter castrẽ se & quasi castrense peculiũ: sed hodie in castrẽsi vel quasi castrensi peculio nil est immutatũ: in alijs aũt rebus siquidẽ acq̃rantur ex re patris vel occasiõe rerum paternarũ pleno ꝓprietatis cure pris querũtur. Si autẽ aliunde obueniant filiofa. vel laboribus suis vel pspera fortuna filiusfa. hz proprietatẽ nudã. & pr vsumfr. vt insti. eo. §. igitur. & j. de bo. q̃ li. l. l. cuz opz. &. plenius de his aduenticijs dicem⁹. j. de bo. q̃ li. l. j. Per seruos aũt q̃cquid acq̃rit ex aliquo pacto vel traditiõe interuiuos facta acq̃rit dñis. vel volẽtibus. imo & inuitis. vt. ff. de acq. re. do. etiã. & de ver. obli. seru⁹ vetãte. & de his q̃ sui vel alie. iu. sunt. l. j. & insti. e. §. itẽ nobis. In his vo que seruis obueniũt exvlti. volũtate subtilis q̃dam differẽtia notat inter hereditatẽ & fideicõmissum vel legatũ singulare. Si eñ seru⁹ instituatur ab aliquo heres opz q̃ iussus meus hec dat. & volũtas serui sequat in adeũda hereditate: nec aliter acq̃ritur mihi. põt eñ seruus etiã iubẽte dño velle adire. vt. ff. de acq. here. si quis bona. §. iussit. & j. de here. insti. cũ ꝓponas. In restitutiõe aũt hereditatis seruo p trebellianũ faciẽda solius dñi volũtas precedẽs vel subsequens est necessaria. In bonorũ aũt possessiõe per seruũ puta institutũ dño delata. & dñi volũtas ꝓcedens vel subsequẽs est necessaria. & preterea volũtas serui. In legato aũt vel fideicõmisso singulari qđ aliquis seruo meo reliquit sufficit vel me dñm vel seruũ cõsentire: vt acquiratur mihi. vt. ff. ad trebel. l. seruo iuito dño. & rem ra. ha. l. bonorũ. & de acqui. re. do. l. liber homo. & l. etiã inuitis. & de adimẽ. le. l. si seruo cã. et de dona. cã. mor. l. vlt. Qđ autẽ dictum est in seruo proprio alicuius seruatur & in seruo cõmuni: vt per euz vnicuiq; dñorũ acq̃rat pro portione dñica. Si eñ cõis seru⁹ sibi vel sine noie vel si dñis vel si cõseruo stipulet: vel si propria noĩa dñorum exprimat precedentibus tamen appellatiuis acquirit dominis pro dñicis portionibus. Si vero eorũ propria noĩa exprimat sine appellatiuis noĩbus: vel si adsint noĩa ap

pellatiua. sed precedant ꝓpria querit ꝑ virili
bus partib⁹.vt insti.de sti.ser.ſ.seruus cōis.t
ff.de sti.ser.l.si cōis ꝺ⁹.ita eo saluo ꝙ si vtriq;
queri nō pōt alteri querat ſ solidū.vt.ff.de sti.
ser.l.j.ſ.cōis seruus.t.l.itē si seruus.t.l.si alie
nus seru⁹.t insti.de sti.ser.ſ.vlt.hoc cū iussus
vnius tm̄ interuenit.vel nomē vnius tm̄ in sti
pulatione nō est adiectū alioquin soli iubenti
vel nolato queritꝝ.vt.ff.de sti.ser.l.seruus cōis.
ſ.lz.t de acquir.re.do.ꝑ seruū.ſ.sicut. Sed si
iubēti vel nolato queri nō possit nec alteri cui
queri pōt acquiritꝝ.vt.ff.de sti.ser.l.si seru⁹ alie
nus.alij.t hoc cū iussus nō cōstigit cum nolatio
ne. Si em̄ vnus iussit alter nolatus est siquidē
res nō spectat ad iubentē semper nolato que
ritur. Si aūt spectat ad iubentē.vt qꝝ seruitu
tem prędij sui vel dotem vxoris sue stipulatur
seruus acquiritꝝ iubēti tm̄.t sic intelligiť.j.e.
l.si duo.per.l.ff.de sti.ser.prouin.ſ.vlt. vel di
stingue ꝑm qō notatū est antiquitus vtrū sim
pliciter iubeā seruū stipulari.t ipse aliū nolat
t tūc acquiritꝝ nolato an iussū eū stipulari.t meo
nolē vt hic mihi iubēti querat lz alium nolaue
rit. Per seruū aūt alienū quem bonafide possi
deo acq̄ritꝝ mihi ex re mea.t ex opa sua ꝙ alīde
obuenit acquiritꝝ ꝓprietario.t ex mea vide
tur esse si mei cōtemplatione instituaꝝ heres
vel legatū ei relinquaꝝ.nō tamē possum iube
re eū adire hereditatē.sed ꝓprietarius iubere
debet.t ad hoc forte cōpellet iudicis officio.vt
insti.e.ſ.de his aūt seruis.t.ff. de acqui. here.
si q̄s bona.in prin.t de vul.sub.ſz si plures. ſ.
1 in arrogato. Itē.t per liberum holem quem bo
nafide possideo ex eisdē de causis acquiritꝝ mi
hi. Ex ceteris aūt acq̄ritur sibi dn̄ium.t actio
.t obligatio.sed nō possessio vel vsucapiēdi con
ditio.vt.ff.de acq̄.re.do.l.homo.ſ.quicūd.si er
go homo liber instituaꝝ heres mei contempla
tione.t sciēs cōditionem suam adiuit heredita
tem iussu meo volēs mihi querere:querit eam
mihi.Si aūt aliquod istoꝝ deficiat eam heredi
tatē mihi nō querit. Si em̄ est ignarus condi
tionis sue nulli acquiritꝝ hereditatē.nā sibi nō.
vt.ff.de acqui.he.l.qui putat.ſ.qui bona.t.l.q̄
in aliena.quia se obligare nō voluit.possessori
aūt nō acquiritꝝ si iussus nō iteruenit sicut.t in
ꝓprietario.sed si interueniat idē.vt.ff. de acq̄.
he.l.ſj.ſ.j.t.ſ.celsus. nam.t seruili necessitate
creditur hoc fecisse.vt.ff.de neg.gest.ar.q̄ na
tura.ſ.si liber homo querit nō pōt acq̄rere.vt
ff.de here.insti.liber hō.in prin. Item.t si mei
cōtemplatione nō institutaꝝ heres nō acquirit
mihi.sed nec acquiritꝝ si institutaꝝ mei contēpla
tione.t nō adiuit vt me vellet fieri heredē. Si
em̄ se voluit fieri heredē sibi quidē querit lz re
stituet ꝑ conditionē sine cā.vt.ff.de acq̄.re.do.
l.liber hō.t.l.hō liber.t de acqui.here.aditio.
2 ſ.vlt.t de stip.ser.l.pe.Itē notādum ꝙ quan
doq; queritur mihi hereditas per liberum ho
minem quē nō possideo.t cog. per iudicem adi
re.vt si dicat testator.t.seruum illius heredē in
stituo.vt.j.de iure delī.cum aliquis. Quod aūt
dictum est in seruo bonafide possesso obtinet
etiam in eo in quo habeo vsumf. qz.t tunc mi
hi acquiritꝝ ex duabus predictis causis.t relī
cta mei cōtemplatione mihi acquirunt.vt isti.
e.ſ.de his.t.ff.de vsuf.l.si seruī vsusf.t.l. sed si
q̄d donetur.t de acqui.here.l.aditio.ſ.ꝓterea.
hoc secus est in bonefidei possessore.qz ille ha
bet ciuilē possessionē.t vsucapere pōt;fructua
rius vero quilibet possidet naturaliter tm̄ nec
vsucapit.qz scit alienū.vt.ff.de acqui.pos. natu
raliter.t insti.e.ti.ſ.de his.Quid aūt si plures
in seruū habeāt vsumf.si quidē ex opera stipu
letur sine nolē.t sine iussu fructuariorū id ob
serua quod diximas.s̄. in initio in plurib⁹ do
minis seruī.t si vnus iusserit vt stipuletur ex
opa.t nullus nolauit:vel si vnus nolatus est et
nullus iussit soli iubenti vel soli nolato queri
tur. Sed tamē ille cui est quesitū tenetur alte
ri ꝺ conditione sine cā:qz opera quodāmodo ex re
eius est.vt.ff.de acqui.re.do.l.qui bona. Quid
si vnus iussit.t alter est nolatus dico soli nola
to querit qz plus valet dn̄ici nolo mentio ꝙm he
rilis iussio. Quid si stipulet ex re vni⁹ fructua
rij tm̄.t respondeo. Si sine nolē sibi stipuletur
partem querit ꝓprietario de stricta rōne par
tem fructuario.vt.j.de vsufr.si seruo fructua
rius.ſ.si duos.de equitate tm̄ soli fructuario q̄
ritur.vt.ff.de sti.ser.l.alienus. Vel etiā ꝓprie
tario de equitate queri.quod aūt adiecit solidū
ei ex cuius re est queri ideo statuiť.qz fructua
rius conditione sine cā repetita a ꝓprietario.
vt.ff.de sti.ser.l.pe. Si aūt nolatim ei ex cuius
re est totū stipuletur totum em̄ ei querit.vt.ff.
de acqui.re.do.l.q̄ bonafide.ſ.sed.t si adiciat.
Sed si nolatim ꝓprietario ei soli querit.vt.ff.
de acqui.re.do.l.per seruū.ſ.fructuarius.t de
vsufru. si seruo.ſ.si duos. in fi.tenetur tamen
restituere per conditionem sine causa.vt.ff.de
stip. ser.l.pe. Sicq; intelligiť.l.illa.ff.de acqui.
re.do.qui bona. ſ.ſz si adiciat.si aūt ex re vni⁹
fructuarij stipuleť alteri fructuario nihil agit.
vt.ff.de stipula.ser.l. si alienus. ī fi. Quod aūt
dictū de seruo fructuario seruaꝝ.t in seruo vsu
rario q̄tum ad ea que acquirunt ex re.ex ope
ris em̄ acq̄ritur vsurario.vt opas seruī vsura
rij possit locare operis tm̄ eius pōt.t in rebus
suis.t in rebus alienis in quibus aliquid faciē
dum cōduxit.vt.ff.de vsu.t ha.l.per seruū. Et
est bene notandū quod licet eius opis vtatur
vsurius nō tm̄ ex eius opera acquirit.vt.ff.de
3 vsu.t ha.l.plenī.ſ.opas. ¶Sunt.t alij ꝙ quos
a acquirimus[a].vt tutores.t curatores de quib⁹
specialiter tractaꝝ.j.quādo ex facto tutoris vl
curatoris.t.ff.de cōsti.pe.l.eū.ſ.pe. Et idez in
prelatis ecclesiaꝝ. Itē per ꝓcuratores.vt ple
ne diximus.j.in summa de acqui.pos. nec ad
mitto quod dicunt possessionē tm̄ queri per ꝑ
curatorē. dn̄ium vero per ipsam possessionem
quia.t per ꝓcuratores queritur.t per possessio
nem. Nam.t lex dicit rem mihi acq̄ri ꝑ traditio
nem.t in eodē casu.nihilominus verus est rem
per me acquiri sicut.t cuilibet ptz.t ō: insti.e.
ti.in prin.t de rerū di.ſ.ꝑ traditionē. Itē ꝙ ex
neas olno personas datur mihi vtilis actio.vt

a Acq̄ri mus. Ad de ī ista materia ꝙ ozna mēto isti us tituli tex.in.l. gai⁹.ff.ō an.leg.ꝙ quē tex. bar.ibi ī fi. not. ꝙ

BIU Cujas

sicut qñ legaf̃ seruo meo acq̃ritur mihi ita qñ legaf̃ rei mee videf̃ mihi relinq̃ et mihi acquiritur qđ est bene tenendz mẽtis bar. et ita limitatur glo. singular' in ſ. pe. in ꝓbo per hãc. ſti. p quas p ſo. no. acquiritur illã gl. dicit esse multum singulare. bal. in. l. ſi de ꝓprietate ſ pe. col. C. ſi a nõ cõpe. invide moder. in. l. ſi seruus plurium ſit p dño in pr̃l. ff. de leg. j.

ſ. ad exhibendũ. l. ſi res. et. ff. de instl. l. j. in fi. et de exercito. l. j. ſ. ſed ecõuerſo. et ſo. ma. l. gai'. et de ꝓb. ob. l. quodcũq; ſ. ſi itaq; et de pig. act. l. ſi cũ vendere. et j. de pac. do. l. pr̃ p filia. et de do
4 natiõe que ſub mõ. l quot. ¶ Itẽ et directa acq̃ritur mihi iure ſpãli in mutuo. vt. ff. ſi cer. pe. l. certi. ſ. ſi nũmos. ſic et notaui. ſ. de pac. ſ. ſup-
5 eſt. Itẽ et acquirũtur exceptiones fideiuſſoriꝫ ex pactis debitoriꝫ. Itẽ ex pactis fideiuſſorum acquirunt debitoribus ſi nolatim paciſcãtur fideiuſſores ne petatur ab eis. vt. ff. de pac. l. fideiuſſores. et. l. idẽ. et. l. videlicet. Sunt et alij multi caſus quos mõ ſpãliter exequi vel, pſequi nõ adeo expedit: ſed hoc eſt notandum quod dñs nunq̃ ex pacto ei'nei bois etiaz ſi ſit procurator noſter dari actionẽ niſi vbi reperitur a. l. vt in ſti. eo. ſ. ex his. et. j. eo. l. j. ſed Mar. rñ. ꝙ ſemp ex alieno pacto daretur a. l. vtilis q; in pleriſq; caſibus a. l. ſtatutũ videbat. de his autẽ perſonis quas poſſidemus vel ius aliquod habem' breuiter dixiſſe ſufficiat. fiũt eñ diuiſiones ſtipulationũ de quibus ſpãlis eſt rubrica inſti. de ſti. ſer. ideo hoc ad preſens omitto. Porro vnũ notandũ eſt qđ liber' homem nullo mõ poſſideo ſi ſcio ipſum liberũ. vt. ff. de acqui. poſ. l. q̃ vniuerſas. ſ. j. at vere poſſideo ſi puto eũ eſſe ſuũ meũ. vt inſti. e. ſ. idem placet. mala ꝺo fide poſſideo ſi nõ liberũ ſed alienũ ſeruũ eſſe puto. vt ff. de acqui. poſ. l. j. ſ. ſed et ꝓ eũ. Itez illud bene notandũ eſt q; per eũ quẽ puto ſeruũ meũ eſſe vel in quo vſumfr. me habere puto acquiro. vt ſ. dictũ eſt. Iz nõ acquiram ꝓ eũ quẽ puto eſſe filiuz meũ. ſuo eñ ꝺo pr̃i acquiritur. vt. ff. de vſu cap. l. iuſto. j. rñſo. et de acq. poſ. l. quicquid.

¶ Ad ſenatuſcõſultum macedonianum. 30

Qualiter conueniatur pater ex filij ẜctu. ſ. in' genere dictũ eſt. Nũc aũt ponit in ſpecie quid iuris ſit ſi filiuſſ. acceperit mutuã pecuniã: et q; ſup ea ſenatuſcõſultum macedonianum expoſituz eſt: ideo ponit ad ſenatuſcõſultũ macedonianũ. Videndũ ergo vñ ſic dicaf: et vbi habeat locuz. Et qđ ſit eius bñficiũ: quibus detur: et ꝺ quos:
6 et qñ ceſſet. Eſt autẽ dictũ a macedone peſſimo feneratore qui iter ceteras ſcelerũ artes quas ſibi natura. i. cõſuetudo adminiſtrabat etiam alienũ es adhibuit et ſepe peccandi vel occidendi parentes occaſionem vel materiã pſtitit: pecuniam eñ credebat et nõ expreſſe ſed tacitis et velatis verbis ſuadebat de occiſione pr̃is puta ita ego credo tibi pecuniam et tu fili facias ita vt cito ſis tui iuris et obtineas hereditatez patris tui et tunc mihi reddas pecuniam iſtam ſicq; maximum conſequebatur lucruz pecunie remuneratus a filio factꝺ ſui iuris quod quia aperte iniquum erat per ſenatores ſuper hac re conueniẽtes accepit correctionẽ ſicq; hic ſe-
7 natuſconſul. macedo. inducerent. ¶ Et habet tunc locum cuz mutua pecunia data eſt filiof. vt ſtrictiſſime accipiamus nomen pecunie ſcilz ꝓ eo tantũ mutuo qđ eſt in numero non ꝓ eo qđ in põdere vel menſura niſi fraus adhibita ſit a creditore puta credit frumentum vt vinum vel oleum vt his diſtractis vtentur pecunia. vt. ff. eo. l. ſed iul. ſ. mutui. multominus habebit locum ſi filiuſſa. aliter ẜrit nõ accipiẽdo mutuũ puta vendidit locauit vel quid ſimile fecit. nam pecunie datio perniciosa parentibus eorum viſa eſt. Et not. ꝙ vera numeratio exigitur. vt hic ſenatuſcon. locum habeat nõ ſufficit ficta vel interpretatiua. Si eñ filiuſſa. debeat mihi pecuniam ex cauſa emptionis vel ſimili et eandem ſtipulatus ſim ab eo mihi reddi ex cauſa mutui cum deſtinata eſſet ſolutioni pecunia. vt diximus. ſ. ſi cer. pe. licet ceperit eſſe mutua pecunia tamen q; pecunie numeratio nõ concurrit ceſſat ſenatuſcon. niſi fraus ei ſit facta. vt dixi. vt. ff. e. l. ſi filius. ſ. is autẽ ſoluẽ. et. l. q; ꝙ. et. l. ſi ꝙ alij. et. j. e. l. ſi filiꝰ. Ideo autẽ dixi hic ſenatuſcõ. locũ habere cum mutua pecunia ſit data filiofa. q; ſtipulatus ſuz a filiofa. mihi reddi mutuam pecuniã quam ex cauſa mutui ſum ei numeratus et poſtea numerauí eo facto pfa. ceſſat ſenatuſcõ. et ſic habet locũ econtrario cuz ſtipulat' ſum ab eo qñ erat paterfa. et poſt ea numerauí cũ erat filiuſſa. vt. ff. e. ſi filius. ſ. vlt. et. l. q;. et. l. ergo. et. l. ẜ. in credente non diſtinguo ꝺs crediderit. vt. ff. e. l. mihil. in filiofa. nõ diſtinguo cuius ſit dignitatis vel vtrum ſit ita mutata patria ptãs vt q; pater dedit eũ alij in adoptionẽ vel vtrũ pẽdeat in eũ ptãs vt q; patrem habet in captiuitate hoſtiũ. Naz interim denegaf creditori actio ſed pr̃e mutuo in captiuitate nõ videbitur fuiſſe cõmiſſum ſenatuſcõ. ſecus eo reuerſo. vt. ff. eo. l. j. ſ. ſi pendeat. et. ſ. vlt. et. l. ſi iul. ſ. ſi filius in alterius. Item locum habet ſenatuſcon. in filiabus et extenditur ad nepotes et pnepotes. vt. ff. eo. l. ſed ſi pater. ſ.
8 hoc ſenatuſcon. et. j. e. l. pe. ¶ Eſt autem ſenatuſ conſul. beneficium quia exceptio opponit creditori et heredibus ei et eſt odioſa quia in oduñ et penam creditorum eſt inducta et poteſt opponi quandocũq; ante ſnlam. Item et poſt ſnlam ſicut et exceptio velleyani ſolutũ tamen non repetitur ex bñficio huiuſmodi ſenatuſcon. licet aliud ſit in ſenatuſcõ. velle. q; illa exceptio eſt fauorabilis. vt. ff. e. l. ſz ſi pater. ſ. vlt. et. l. q;. et. l. tñ. et de cõdi. inde. ꝙ exceptionẽ. Porro filiofa. ſoluẽte pecuniã paternã pr̃ ſi extat pecunia repetit eam rei vẽdicatione. Si aũt creditor conſumpſerit eã ſiquidẽ bonafide q; credebat ei ſolui ſibi voluntate pr̃is nõ tenebit cõditione ſine cauſa. ſecus ſi malafide cõſumpſiſſet. ſz vbi filiofa. donata eſt pecunia ea cõditione. vt creditori ſui ſolueret indiſtincte denegatur patri repetitio. vt. ff. eo. l. ſi pater. ſ. j. et ſi cer. pe. ſi filius. fuerunt et alij qui dixerunt etiam filiofa. dari repetitionem ſolute pecunie ſi ſoluent eã facti erroze. vt. ff. eo. l. vlti. ſed vbi nõ dicit ei dari repetitionẽ ſz exceptionẽ ſi pfa. fact' cuz neſciret de morte patris promiſerit creditori
9 qđ acceperat mutuo vinẽte pr̃e. ¶ Datur ꝺmõi ſenatuſcõſulti beneficium filiuſſa. vt dixi interim dũ ſunt in poteſtate. ¶ Itẽ ſui iurꝫ factis

heredibus eorũ. ¶Itẽ fideiussoribus ꝛ mãdatoribus si tñ habeant mãdati actionẽ.vt.ff.e.l. sed si pater.ſ.nõ solũ.ꝛ.l.ſz iul.ſ.ꝑ.ꝑ.ꝛ j.e.l. penul.ꝛ.ſ.ꝙ cũ eo.l.si ex alio ℈ctu. ¶Item datur ℈ creditorẽ ꝛ heredẽ eius. ¶Item ℈ eñ qui stipulatus est pecuniã sibi reddi procuratorio noĩe mandato creditoris.vt.ff.e.l.ſz iul.ſ.non solũ. Secus si stipulatus esset iure delegationis sibi facta a creditore:cũ non habeat cãm lucrativam ĩmo vere erat creditor illius qui crediderat filiofa.vt.ff.de doli excep.l.iul.ꝛ de dona.l.doli. ¶Cessat hoc senatusco.propter mendaciũ filij.si creditora quesierat ab eo si eẽt filiusfa.an paterfa.ꝛ ipse dixit se eẽ patrẽfa.de cipere volens creditorẽ qui ei nõ dedisset si veritatem nouisset.vt.j.e.l.j. Item rõne publice ignorantie q; publice paterfa.plerisq; videbatur sic agebat siq; ℈hebat sic muneribus fungebatur.vt.ff.e.l.siquis pater. ¶Itẽ rõne etatis vt si pupillus filiofa.crediderit maxie sine tutoris auctoritate.nec enim sit pecunia mutua quã ipse dedit sine tutore:si cũ tutore dedit restituetur in integ.ꝛ sic restituerek adultus:et idẽ seruatur in filiofa.qđ dixit in pupillo si ipse alij filiofa.crediderit sine patris ꝑali cõsensu.nã ꝛ si liberã administrationẽ habuerit peculij non tñ perdere peculiũ pater ei permittit.vt.ff.e.l.si quis patrẽ. ſ.proinde.ꝛ.l.si filij. ¶Itẽ cessat qui accipit mutuũ in rẽ patris versurus ꝛ vertit puta vt dotaret sororẽ suam nõ tñ ei rẽ patris permittit obligare.vt.ff.e.l.ſz iul.ſ.ſz ꝛ si filiusfa.ꝛ.ſ.proinde si accepit.ꝛ.l.si filiusfa. Et eadem rõne cessat vbi filio cã studiorum alibi degenti.vel cã legationis eunti vsq; ad eum modũ quẽ pater nõ recusaret creditus est.vt.j.e.l.macedo.ꝛ.ff.eo.l.ſz iul.ſ.qđ dz. Qđ eniz dicit nõ recusaret intelligo.i.recusare nõ deberet sic ꝛ administrare solebat ĩtelligo.i.secundũ consuetudinẽ debebat habere ꝙ tñ ad ministraret inspecta filij ꝛ patris ꝑsona dignitate ꝛ diuitijs. Quid eñ si pater erat impius et seuerus.nã ꝛ his casibus darek actio de in rem ver.vt.ff.de in rẽ ver.l.iſj.ſ.proinde si seruus.ꝛ.l.pr̃ pro filia.ꝛ.l.ꝛ ideo.ſ.vlti.ꝛ.l.nihil.ꝛ l.si vero pater.ꝛ.l.vlti. ¶Itẽ cessat qz paterconsensit vel ꝑsens non ℈dixit vel cum ei filius destinasset lras ꝙ acceperat mutuũ pater actum filij nõ ĩprobauit.vt.ff.e.l.ſz iul.ſ.ꝑ.ꝑ inquit. et.l.si aũt sciente.ꝛ.l.si filiusfa.ꝛ.j.e.l.si ꝓmittedo.loquor aũt de patre qui ht filiũ in ptãte.filius eñ fa.suo filio cõsentiendo qui in aui ptãte est nõ facit vt cessẽt senatusco.vt.ff.e.l.filiũ habeo. ¶Itẽ cessat si filiusfa.accepit mutuũ vt se liberaret a creditore alio.illiq; creditorẽ liberaret a seipso qui nulla poterat exceptiõe simul moueri.vt.ff.e.l.ſz iul.ſ.pe.Itẽ ꝛ ex post facto cessat senatuscon.si postea ratuz habuit pater ꝙ filij acceperat mutuo qz ratihabitatio trahitur retro.vt.ff.j.e.l.vlti.ꝛ forte nõ tantũ patri adimetur exceptio.sed etiã filio qz ratihabitatio vt diri trahik retro. vt.j.e.l.vlti.ꝛ cõparatur mandato.sed argu.est cõtra.ff.de pac. l.vlti. Porro pater videk ratũ habuisse si cepe

a

1

2

rit soluere qđ filius acceperat mutuo.vt.ff.eo. ſz iul.ſ.penul.Idẽ ꝛ filiusfa.factus paterfa.ceperit soluere qđ filius accepat mutuo.Si atuẽ nõ ceperit soluere qđ filius acceperat mutuo. sed rẽ pignori dedit ratũ habere videk vsq; ad pignoris ꝓtitatẽ nõvltra.vt.ff.e.l.ſz iul.ꝛ.l.cũ tñ.ꝛ.l.sed si pater.j.rñso.ꝛ ita potentior ẽ solutio partis debiti quã pignoris obligatio ꝓ toto debito.ꝛ est rõ:q; illa extinguit principalẽ obligationẽ ꝓ đ patre.hoc aũt in nihilũ extinguit principalẽ obligationẽ.Idẽq; est ꝛ si filiusfa. factus paterfa.ꝓ mutuo fidẽ suã obligauit vel quocũq; mõ agnouit ratũ habẽdo.vt.j. de castoe.ccnodoxo.ꝛ ex hoc colligik:qz ꝛ si filiusfa.nõ mutato statu hanc exceptionẽ vellet remittere nõ posset.nec eñ sui cã sed in odiũ creditoris est inducta.qđ secus est in velle.vt dicemus ĩ.ti. Et j.ti.proxi. Itẽ cessat si nõ accepit quasi versur? pro patris rẽ.ſz tñ vertit postea.Si aũt nõ in rẽ patris vertisset ſz aliter cõsumpsisset locupleto istius tando vel nõ locupletando peculiũ nõ tenebik ti.q. quã pater.vt.ff.e.l.ſz iul.ſ.ſz ſ ab initio nõ sic.ꝛ.l.ſz sepe hasi pater.ſ.hoc senatus. Illud notãdũ est qz qñ bui in fa ꝙ locũ ht senatuscon. Sz tñ in alium dak actio. cto an si vt ecce filiusfa.alienũ ꝓpositi stationi ac- filiusfa. cepit mutuũ te iubente vel nõ ℈dicente in eã dicat se rem in quã ꝓpositus erat teneberis institoria. patrẽfa. Sed ipse filius vel pr̃ eius ht exceptionẽ.vt.ff. milias in e.l.sed iul.ſ.interdũ.ꝛ hec oĩa in filiusfa.q; instrumẽ uati vel pagani hoĩes sunt. Si aũt miles filito redda usfa.pecuniã mutuã accepit etiã nõ precedẽte tur act? vel sequente cõsensu patris stare opz ℈ctũ nul suus.vala differẽtia introducẽda ob quã cãm pecunie lidus vicredite vl vbi cõsumpte sunt in plurib? eñ,iu de pau. ris articulis filiusfa.milites nõ absimiles videẽ de ca. in tur hoĩbus q; suꝝ iuris sunt.ꝛ de ꝓsumptione cons.dxx iuris ꝛ de iure oĩs miles nõ credik in aliud pe iiij.icipi. cuniam accipere ꝛ expendere nisi in causas ca- ad ꝑmũ strenses.vt.j.e.l.vlti.ſ.vlti.ꝛ.ff.e.l.j.in fi.ꝛ.l.ij. quesitũ.

b

¶Ad senatusconsultũ velleyanum. 31 c Cũ mu

Icut filiusfa.et lier Vide de vnum pr̃ ei? habẽt exceptionẽ ex supe dictus alrioꝛi senatuscõ.ꝛ ita mulier ex be.de ro. ex hoc senatuscõ.vell.qđ sic nun in relacupatũ est avelleyo cõsule q; fuit tis p ale actor huius cõstituti. Videndũ ergo vbi habe- ran.in.l. at locũ:ꝛ qñ cesset:qđ sit eius beneficiũ:vel cir scienduz. ca mulierẽ:vel circa creditorẽ:quib? detur:ꝛ ℈ ff.de ver.

3 quos:ꝛ an hodie locũ habeat senatuscõ. Habet ob.de no

c aũt locũ hoc senatuscon.cũ mulier aliena susci tario qui pit obligationẽ vel eã participando.ſ.mãdan- in instrudo fideiubendo cõstitueudo vel eã in se trãsfe- mẽto rendo promittẽdo nouãdi a io qđ alius dz vel expressit suscipiendo iudiciũ nouãdi aio.vt.j.eo.l.j.ꝛ.l. mulieri: iiij.ꝛ.ff.de noua.delegare.ſ.fit aũt.ꝛ.ff.e.l.iij.ſ. quid imois. Qualiter aũt fiat ostitutio.dixim?.ſ.de cõ portaret sti.pec.ꝛ q̃liter fiat mãdatũ vel fideiussio suis istud beexponek rubricis. Itẽ locũ ht vbi nulli? suscipit neficium obligationẽ ſz fraudẽ excogitata a creditore q; senatuscũ alio erat ℈ctur? ꝛ mulierẽ fideiubentẽ acce consultũ ptur? obligauit se mulier principaliter credito velleya ri,ꝛ masculus ꝙ ea itercessit. Sz vbi nullo mõ num.

BIU Cujas

fuit obligata locū habet puta si rē vel substantiā suam: vel rem sibi obligatā p̄o alio obligauit vel ei obligāti p̄senſit. Secus si taceret alio obligante volens decipere creditorē. vt. ff. e. l. ꝓpter. §. si cū eſſem. & l. vir vxori. §. si mulier. et l. si fine. Itē & locū hꝫ vbi creditor & ipſa mulier ignorabat ſe tutam hoc ſenatuſcō, Ex hoc enim patet ꝙ noluit decipere. ſubauditur ergo maxime. vt. ff. e. l. immo. & j. e. l. j. in eo qđ dicit ſi id cōtrahentes non ignorant. Idem dico et ſi vterqꝫ ſciat velleyanum habere locum. licet quidam dicant contrarium ratione p̄o ſe inducta quia mulier voluit decipere quod falſum eſt. neqꝫ enim videtur creditor deceptus qui ſciuit. neqꝫ certiorari debuit qui non ignorauit. vt. ff. de act. emp. l. j. §. vlt. multomagis ſubuenit mulieri vbi ipſa ignorauit ſe tutā creditor vo ſciuit. vt. ff. e. l. imo. nec diſtinguo cū creditor, p alio obliganit mulierē vt & ſciat mulierem intercedere, p alio an putet eā in rē ſuā interuenire. Nā & ſi hac putet nihilomin⁹ ſubuenitur mulieri q̄ nō intercedebat in rem ſuā. debuit enī diligētior & curioſior eſſe creditor cuz mulierē obligabat p̄o alio. vt. ff. e. l. vir vxori. vbi aūt creditor accipit maſculum fideiubētē, p maſculo qui fideiubebat mandato mulieris quā hac mandaſſe creditor ignorabat non ſubuenit mulieri hic ſenatuſcō. ſecus ſi ipſe ſciret fideiuſſor: tñ q̄ mādato mulieris iterceſſit agēdo ꝺ mulierē repellit exceptiōe velleyani cum nulla facti ꝓpriꝫ poſſit ignorātiā ꝓtendere. vt
4 ff. e. l. ſi fideiuſſores. & l. ꝙꝙ. ¶ Ceſſat hic ſenatuſcō. cū mulier renūciauit auxilio ſenatuſcō. vt. ff. e. l. vlt. §. pe. Eſt enī ſuo fauore īducta hec exceptio. Et vꝫ hec renūciatio cū mulier ſciebat ſe tutā puta certiorata a ꝺtrahēte vel aliū de cognouit. Ceterū ſi neſciuit & ſenatuſcō. vel leyano renūciauit vel oī legali auxilio nihilominus erit tuta q̄ generalis renunciatio ad hoc ꝙ ipſa neſciuit vt nō cogitanit nō ꝺhit. vt ff. de trāſac. cū aḋlia. hec ergo renūciato ad b̄ ꝙ ipſa neſciuit in eo caſu tm̄mō creditori proficit. vbi vterqꝫ ſciebat velleyanū ſuccurrere aūt vt nō tenet renūciatio ꝙ ē vbi ipſa ignorauerit ſe tutā ſenatuſcōſulto vel alia rōne ſuccurritur creditori puta quia ille voluit decipere ſe ſciēs tutā eo ſenatuſcō. cū creditor ignoraret: & ideo nō ſubuenit mulieri. vt. ff. e. l. ſi decipiēdi. Itē ceſſat b̄ ſenatuſcō. cū mulier interceſſit i rem ſuā defendēdo eū q̄ ſibi hereditatē vēdiderat vel eū q̄ mādato ſuo obligatione ſuſceperat. vt. ff. e. l. hꝫ ſi eū. & l. aliqñ. vbi aūt partim in re ſua partim in re aliena interceſſit, p parte aliena ſibi ſubuenit. ſed nō p̄o ſua: vt ecce mulier et titius ob rem aliquā emēdā mutua pecunia accepta ſe inſolidū obligeuerunt. Si vero cōmunem inſulā fulciēdā vel in rē cōmunē a pena vel pignore liberādā accepta mutua pecunia ſe inſolidū obligauerūt ꝙ ſi mulier nō feciſſet maius erat damnum paſſura ꝙ ſit pecunie accepte quantitas ceſſabit ſenatuſcon. quaſi mulier non videatur interceſſiſſe: ergo fm predicta ſi mulier ſit cum alio inſolidū obligata: & nil in mulieris vtilitate p̄ceſſit in totū iuuabit mulier. vt. ff. e. l. vir vxori. §. vlti. et l. idē. Itē ceſſat ſenatuſcon. cū mulier interceſſit p̄o p̄tio libertatis dādo dñomanumittendi. Itē & cū interceſſit, p dote alicuius mulieris. vt. j. e. l. vlti. & l. pe. ¶ Itē ceſſat vbi acceptī p̄tiū vel aliq̄ d loco p̄tij p̄o interceſſione. vel vbi confeſſa eſt in inſtrumento publice cōfecto & a tribus teſtib⁹ cōſignato ſe quācūqꝫ rē p̄o interceſſione accepiſſe. vt. j. e. l. antiqua. ſed & ceſſat ex poſtfacto vbi pfecte etatis femina interceſſit vel pignus vel fideiuſſorē, p alio dedit: & poſt bienniū a p̄ta cautione numerandum iterū ſe obligauit vel iterū pignus vel fideiuſſorē dedit. ſibi enim ꝺz iputare ſi vltro fr manuit ꝙ ſepius poterat cogitare & cuitate. videtur eñ ex tali p̄lixitate tp̄is nō p̄o alie na obligatione ſe obligare. ſꝫ p̄o ſua tā aliq̄d agere tam ex ſcā cautione ſe obnoxiā facere et cū effectu ꝙ pignus vel interceſſorem vtiliter dare. Intra bienniū aūt ſiue iterū ſe obliget vel iterū det pignus vel fideiuſſorē ſibi nō p̄iudicat q: exp̄ñtia ſue fragilitatis i ſcām incidit iacturam. vt. j. e. l. ſi mulier. ſic & ceſſat ex poſtfacto vbi mulier interceſſit, p titio & ei poſt ea extiterit heres. nā ſiue hereditaria actione ſiue ſuo noīe ex interceſſione cōueniatur non refert: q: ſuo noīe cōuenit vel p̄clitatur: & itēligo hoc cū interceſſerit nouandi aū: alioquin acceſſoria obligatio p principalē iure cōfuſionis tolleret. vt. ff. de ſol. l. ſtichum. §. adꝺicio. et ff. de fideiuſ. l. heres. §. ij. & ff. eo. l. ꝙis. §. plane ſi mihi. Idēꝙ ē & ſi titius, p quo interceſſit mulier mulieri ſoluerit id in quo obligauit ſe creditori. vt. ff. e. l. ſi mulier ꝺ ſenatuſcō. velle. In his ergo etiā ſi vere intercedit mulier non tñ iuuatur: vbi aūt nulla eſt interceſſio ſine dubio nō iuuatur qđ pluribus modis contingit. vt q: ius hypothecarū marito vel cuicunqꝫ remiſit. vt. j. e. l. etiā conſtante matri. & ſiquidē remittat hypothecas in vno ꝯctu vel in vna re vel p̄o vna p̄ſona in alia re vel ꝯctu alio vl circa aliā perſonā ſibi nō p̄eiudicat hꝫ generalib⁹ verbis vtatur in renunciatiōe q: reſtringunt ad ea de quib⁹ cogitatū eſt. vt. j. e. l. iubemus. nec p̄hibet vxor, ppter matri. remittere ius hypothecarū marito ſicut p̄hibet donare q: pignoris remiſſio nō eſt donatio. vt. ff. de his q̄ in frau. cre. l. ſi pignus. quid eñ amittit cū ſaluam habeat p̄ſonalem actionē. Dotem tñ inestimatā, p qua res viri obligate ſunt vxori nō pōt alienare vir etiā muliere conſentiente cuz oīa p̄iuilegia doti data inuiolata ſeruentur. Aute. donationem aūt, ppter nuptias in rebus ſoli cōſiſtentē alienare poterit vir muliere primo cōſentiente. ſ. & iterū poſt bienniū ſicut dictum eſt in interceſſiōe. Si aūt alie ſint res viro ex quib⁹ mulieri pōt conſuli. abſq̄ his enim nec ſi frequenter cōſentiat ledetur imo p̄o donatiōe dabit mulieri in rē actio ſoluto matri. vel etiā cōſtante: vbi tñ p̄o dote pōſſet agi ſed et vir ſecū ꝯhentibus obligatur hmōi alienationis vel obligationis occaſiōe. vt in aute. vt

BIU Cujas

immobilia añ nup.dona.coll.v.ꝛ de qualitate dotis. ℔.vl.col.vij. Itē cessat senatusco. vbi mulier nō obligata pro debitore eꝛneo soluit creditori eius: donat eñ ꝛ in donatione nō subuenitur ei qꝛ raro donat imo ad donandum erat potius calcaribꝰ ipellenda quā freno tēperanda. est eñ genus mulieꝝ auariſſimū facile autem obligat se ꝓ alio ꝛ ideo subuenit ei. vt. ff. eo. sed si ego. in fi. ꝛ. ff. de do. inter vi. ꝛ vxo. si stipulata. ꝛ. j. de dona. ante nup. si a sponso. Sic ꝛ non subuenit ei mulieri cū ipsa nō obligata, ꝓ debitore titio creditori eius delegauerit debitorem suū. si añt delegasset nō debitorem suuꝫ fraus videret esse facta senatuscon. ꝛ ideo iuuaretur mulier. Si añt mulier pro socio obligata delegauerit eius creditori debitoꝛez vel non debitorē suū locū hꝫ senatuscō. ꝛ ideo mulier condic. pecuniā quasi videat soluisse soluit eñ ꝛ qui reum delegat. Itē ꝛ delegatus quasi mulieris fideiusso: hꝫ exceptionē. vt. ff. eo. l. ℭ. a nis. ℔. interdū. Item[a] ꝛ cessat qñ mulier principaliter cū creditoꝛe ℑrit accipiendo ab eo mutuum etiā si creditoꝛ sciat mulierē alij velle donare vel pro alio velle soluere: vt. j. e. l. si fenebris. ver. niſi creditoꝛ sciat mulierē cui dat mutuum vel rem suā pro alio obligatā ℑ senatuscon. tūc eñ subuenitur mulieri etiā si principaliter ℑrit qđ notabile est. vt. ff. e. l. vlt. ℔. itē si mulier. ꝛ. l. seia. ℔. fin. Itē cessat vbi mulier nō ipsi creditori promittit qđ dꝫ sibi titius hꝫ ipsi titio promittit qđ dꝫ vel debebit creditori suo nec eñ pōt fieri intercessio pro eo ꝛ eidem vel apud eundē. vt. ff. eo. l. tut. j. rñso. ꝛ. l. ℭ. ℔. si mulier. est ergo differentia si dicā promitto tibi ℭ debes an ꝓmitto tibi ℭ tibi dꝫ titius: sic ergo vbicūq nō est intercessio cessat vel niſi qđ factū ē ꝓ intercessiōe habeat vt si seruū alienū intercedendi añ rñdit esse suū volens dñm defendere in noxali iudicio. vel si rñdebit sibi heredem cū alius eēt heres quē volebat defendere vel putabat se heredē esse secus si voluit decipere interrogantē. vt. ff. e. l. si mulier in virū. et. l. si mulier intercedendi. hꝫ ꝛ ꝓ intercessione habeatur qñ mulier creditori suo dedit pecuniam ne delegaret ab eo qđ notabile est. vt. ff. 1 eo. l. si débitrix. ℔. hꝫ si pecuniā. ¶ Est añt fena tusco. beneficiū maximū qꝛ mulieri cū intercessit vel quasi intercessit locū hꝫ senatuscon. vt b dictū est. ꝛ heredibus eiꝰ ꝛ intercessoribꝰ eius datur exceptio si ſueniatur. vt. j. e. l. heredes. et. ff. de excep. l. exceptiones. ℔. intercessionis. ꝛ ante sniam ꝛ post sniaꝫ qñcūq ante solutionē. vt. ff. ad ma. tam ꝛ si nō opposita. nec in fideiussoribus eius distinguo habeant vel nō habeāt ℑ eam mādati actionē hꝫ ita distinguatur in macedoniano senatuscon. ꝛ est rō qꝛ hoc est si mulier ꝛ fideiussoꝛ eius repellant creditoꝛē tñ priꝰ debitoꝛ restituitur creditori at ibi creditori nullus restituitur debitoꝛ. ꝛ hec ratio videtur notari. ff. eo. l. si mulier contra senatusconsul. vell. ꝛ ad ma. l. hꝫ ꝛ si pater. ℔. vlti. hec est fauoꝛa de. l. qui excep. fauoꝛes autez proꝛogandi sunt odia restringenda. vt. ff. de libe. ꝛ posthu. cum stitnitur quidā. pozro in casu datur mulieri exceptio nō ꝙ bñ no. tñ interceſſoꝛi eius vt stipulatoꝛ accepit fideiuſſoꝛē a debitoꝛe quē mandato mulieris inter ma. sing. cedere creditoꝛ ignoꝛabat vt diximus. Itē ꝛ da cccl xxj. l. tur mulieri repetitio pecunie ſolute qꝛ credecipi. tubat se teneri ex interceſſione. Si eniꝫ sciret se scis. tutā donasse videreē. vt. ff. de cōdi. inde. l. j. ꝛ. l. qui exceptionē. creditori añt detur beneficiuꝫ ex hoc senatuscon. qꝛ datur actio ei restitutoria vel reſciſſoria ℑ veterem debitorē. vt. j. eo. l. mulier alienā. ꝛ. ff. e. l. ℭ. ℔. quis. ℔. quoti. hic ita si precedēs actio erat ſublata acceptilatione vel nouatiōe alioquin nō est neceſſe restitui veterem actionē cū creditoꝛ habeat primā efficacē sicut est ꝛ in eo casu qñ creditoꝛ accepto tulit debitori vt ei daret expromiſſoꝛē ꝛ ipse dedit mulierē que iuuaꝫ senatuscon. ꝛ creditoꝛ putabat eam de iure teneri. nec eñ neceſſaria ē creditori restitutoria actio cū poſſit debitori cōdicere liberationē vel pecuniā si pura fuit obligatio que accepto lata est. vt. ff. eo. l. ℭ. ℔. si cōuenerit. ꝛ erit hic notādū ꝙ plus prodest creditori si errauerit in iure. ſ. credēs mulierē poſſe intercedere ℭ ℔. si in facto probabiliſſime erraret puta maſculū intercedentē esse ſoluēdo qui nō est. vt. ff. de fidei. l. iij. dicitur ꝙ reſciſſoria actio rescissori qꝛ reſciſſa nouatiōe vel acceptilatiōe que facta est vetus datur actio. Est ergo adiectiuū hoc nomē reſciſſoria nō proprium nomen actionis. Itē datur creditori inſtitoria. ſ. vtilis actio ex eo ℑ ctu quē cū maſculo proposuerat celebrare muliere interceſſura ꝛ postea fraude excogitata ℑrit cū muliere principaliter ꝛ eā fideiuſſorem accepit cū quo proposuerat ℑ here. vt. ℑ. diximus. vt. ff. e. l. ℭ. ℔. si cū eſſem tibi. ꝛ est hoc nomen adiectiuū sicut ꝛ superius. dañt añt creditori inſtitoria etiā sciat mulierē intercedere nisi deciperet eā dolo ad hoc vt intercederet. vt. ff. e. l. q̄dā. ꝛ de fideiuſ. l. si titiꝰ. Creditori añt ignoꝛanti mulierē intercedere nō datur reſtitoria vtpote cū nō habeat locum se. cō. v el. reſciſſoria añt datur creditori ſcienti vel ignoranti intercedere. vt. ℑ. diximus. ait eñ affricanus diſtinguendū vtrū cū muliere quis ab initio ℑ hat an alienā obligationē in eā transferat 2 qꝛ tunc dꝫ eē diligentioꝛ. vt. ff. e. l. vir vxoꝛi. Itē dantur iſte actiōes reſtitoria vel reſciſſoria ceis ſolis quibꝰ mulier ſe obligauit ꝛ nō alijs. Si ergo apud vnū ex coꝛreis ſtipulādū mulier nouā dī añ interceſſit ei ſoli reſtituit actio ꝛ nō coꝛreo ſuo hꝫ ipſe interceſſiōe mulieris fuerit leſus et admiſerit veterē actionē pozro ei cui mulier obligauit ſe reſtituit actio ℑ debitorē ꝛ fideiuſ. ꝛ pignoza. vt. ff. e. l. ℭ. ℔. ℘. ꝛ. l. ſi pyno. et fit reſtitutio hec ꝓ. l. ſtatiz cū interceſſit mulier vt nō ſit creditori opus adire pretoꝛē viuē tem: ꝛ ideo videtur actio perpetua cū dicitur a. l. vt iuſti. de perpe. ꝛ temp. ac. in pri. hꝫ tñ nō est ita ſi pria actio erat tpalis. talis eñ ꝛ tanti tpis reſtituit qualis ꝛ ℭ ti fuerat ante interceſſionem nec etiā interceſſione diſtinguitur fiat pure an ſub cōditione vel in diem. q̄d eñ in re

BIU Cujas

stitutione actiõis bonũ ẽ expectare cõditionẽ vl' diẽ cũ ĩ ea cã sit ꝑ debitorꝫ vt oĩno debeat suscipe actionẽ. vt. ff. e. si debitrix. ff. si senat'. ꝛ. ff. vlt. ꝛ. l. aliqñ. ff. vlt. ¶De autem actiões heredib' ĩ heredes ꝛ ꝑpetuo dañ. vt. ff. e. l. actiones. ꝙ sic ĩtelligo dañ. i. dari pñt ꝙsiderata natura veteris actiõis vt pauloante dixi. ¶Extra summã noto qõ mar. ait hodie ipso iure nõ teneri mulierẽ nisi intercedat ĩ instrumẽto publice confecto et a tribus testibus consignato etiã si ĩtercederet ꝙ dote vel libertate vl' in rẽ suã ĩ qb' casib' olĩ nõ iuuabaf. vt. j. e. l. ãtique. ff. vlt. l. eñ illã ãtique habebat vltimã ĩ lib. suo ꝛ ideo dicebat eã corrigere alias ꝓcedẽtes q̃ loquñt de dote ꝛ libertate. ĩmo ꝛ ille. ff. vlt. corrigeret ꝓncipiũ eiusdẽ le. ꝙ dicit mulierẽ teneri si accepit ꝓciũ ꝙ ĩtercessione. nisi añt doctores dixerunt efficacissime eã teneri etiã si nõ ĩtercedat ĩ instrumẽto publice ꝙfecto ꝛ a trib' testib' cõsignato. s. in casibus illis in quib' non iuuabaf olim senatusco. vbi añt olim tenebatur. sed iuuabatur se. cõsulto. hodie seruaf ipso iure illesa nisi ĩtercedat instrumẽto publice cõfecto ꝛ a tribus testib' cõsignato. nã si sic intercedat ĩ instrumẽto publice cõfecto oĩa tractanf que veteri vel nouo iure cauta sunt ꝓ interc essionibus feminaꝝ. ꝛ facit ꝓ no nobis teno: duaꝝ cõstitutionũ positaꝝ post. l. illã antique. Itẽ ẽ verisimile multñ qõ finis illi'. l. antique corrigat eoꝝ ꝓncipiũ. ꝓter hoc dicũt q̃ dã hodie iure nouissimo nõ hre locũ velleyanũ qz etiã si in publico instrumẽto cõsentiat ꝓ ꝓprio iure an scribat: ꝛ se vel suã rẽ obliget siue multotiẽs ipso iure nõ tenet qõ actũ est nisi in vtilitatẽ mulieris pecunia sit versa. vt ĩ auf. vt nulli iudi. ff. ꝛ illud vo ꝓtidimus. Si ergo versa est in vtilitatem mulieris nõ iuuaf mulier si nõ est versa ipso iure nõ teneaf. sed certe ibi nõ loquñ nisi in marito mulieris vnde aliud debet esse q̃ ĩ extraneo ne mutuo amoze spolientur. vt. ff. de dona. inter vi. ꝛ vxo. l. iij.

¶De non numerata pecunia. 32

4 Dictuz ẽ supra de excep. vell. ꝛ macedo. senatusco. q̃rũ ꝓma est fauorabilis: altera odiosa. Nunc añt ponit de excep. iure cõi cõsiderata ꝓpter nõ nũerata pecuniã. Vbi tñ sciamus nõ nu. pec. duobus modis dr: vel respectu creditoris que ꝓprie dr numerare pecuniã debitori vt sibi reddaf: vel respectu debitoris q̃ ꝓprie dr soluere creditori: ꝛ ipso ꝓprie dr numerare cũ soluit qõ dr. Pecunia añt largissime[a] ponñ ꝓ oĩre quam quis nõ numerauit vel nõ soluit. vt. ff. de ver. si. l. pecunie verbum. tale est ergo ac si dicerent de pecunia vel re non credita vel non reddita. Ut autem sciatur plene quando nu. pe. locum habet exceptio distingue cũ quis confitetur aut ꝓ se aut contra se. si ꝓ se non est habenda ei fides. vt. ff. de ꝓba. l. exemplo. Si autem cõtra se confiteatur aut confitetur se debere aut alium a se liberatum. Si confitef se debere ꝛ nulla adꝺiciat cãm hoc est qõ dicit lex cautio indiscrete loquiñ ille in quẽ cautio exposita est cõpellitur debitum eẽ ostẽdere ꝙ inde duxit ne disting. fiat simpler cõfessio au ꝓmissio. vt. ff. de ꝓba. l. cũ de inde bito. ff. vlti. si vero cãm adꝺiciat si quidẽ mutua tionis nõ ꝓeiudicat sibi vsq; ad biennĩ. ciuiliter enim tñ est obligatus ex cõfessione emissa per scripturã ꝛ ex illa scriptura oritur cõditio certi ꝛ litteraꝝ dicitur obligatio nasci sz hz exceptionem nõ nu. pe. Insup obligationis ciuilis liberationẽ condicere põt. vt. j. e. si qñ. Itẽ si soluit pecuniã repetit eã. vt no. s. de ꝺi. ide. ff. j. ꝛ sic etiã repetit pignus. vt. j. e. l. nisi sciẽs se nõ debere vel decepisse soluat agnoscẽdo fidem cautionis. vt. j. e. cũ fidem. vel ibi forte lex increpat eũ qui nimis tarde venit ad proponẽdam querelã de nõ nu. pe. cum iam soluit. si tñ velit repetere ꝙ condi. inde. ꝙ ignoranter soluit põt iam eñ non de excep. sz de acti. tractãdum est. Item solutio nõ inducit liberationez et repetitionẽ. vt. ff. de cõdi. ide. cũ his. ff. j. ꝛ. l. fideiussor. Sz si nõ steterit in terminis scripte cõfessionis ĩmo stipulatione promisit se redditurũ qõ sperabat sibi numerãdũ eẽ: nec numeratũ est ĩfra biennĩ si ex stipulatiõe cõuenitur opponit exceptionẽ in factũ ꝛ cõdi. obligationẽ vt dixi. Ceterũ si; tacuit biennio efficacissime obligatus est nulla obstante exceptione ꝛ sublata est cõditio qz a prin. efficaciter videtur fuisse obligatus adeo vt quidã dixerunt etiã iure naturali cũ obligatũ quasi biennium numerũ ꝛ ita veritati ꝓeiudicat: vt res iudicata ꝛ iusiu. ꝛ trãsactio. vt. j. e. l. si trãsactiõis. vel vt dixerunt alĩ ciuilis tñ est obligatio sed habet effectum ciuilis ꝛ naturalis obligationis. b Nisi hec ita Ja. admittebat nisi b ipse debitor onus probationis in se suscipere vellet ꝙ nõ esset si vetimus ibi pecunia numerata. aliis ꝛium placuit ꝛ bñ c. j. de ac vt non admittaf eius probatio cũ nec permit cuiusmodi tatur ei deferre sacramentũ creditori vt iuret se numerasse. vt. j. e. l. in ꝛctibus. in. ff. super. et differenter hoc nisi infra biennĩ iuri intestando sit ptiũ. i. tia. No. ꝙ debitã querelaz de nõ nu. pe. detulit in scriptis coram testibus denunciationẽ faciendo creditori ꝙ pecuniã nõ numeranit. vel si apud iudicem quis deferat querelã in scriptis opz creditorẽ vocari. vt. j. e. l. cũ vltra. ff. l. in ꝛctibus. j. rñso. ꝛ insti. de litterarũ ob. ꝛ in auf. de tpibus non sol. pe. sup dotem. ff. contestatiõe. Videf ꝙ alia causa notãdũ qua ciuilis obligatio chirographo ꝛcta efficaciã sumat. ff. si ĩfra biennĩ debitor agnouit fidẽ cautionis soluendo partem. vt. j. eo. cum fidem. Si vero adꝺiciat aliaz cãm confitendo se debere in scriptis siquidem maritus adꝺiceret cãm dotis opponeret exceptionẽ ĩfra annũ a tpe soluti matrimonĩ vl' in fra alia tpa: vt distinguem' donãte dño. j. de dote cauta. ꝛ hoc steterit maritus, in finibus vnius cõfessionis tñ. nã si post primã confessionẽ dotali instrumento ĩsertam iterũ cõfiteatur sibi dotem numeratã eẽ oĩno denegatur ei ex

[a] Largissime. Vide circa [b] theori a cam bar. ĩ. l. talis scripture. quam ibi ornatiaf. post alios. ff. de le. j.

BIU Cujas

ceptio.vt.ĵ.e.l.octibus.ff.sed qñ.nã ⁊ supiori tit.magis preiudicari mulieri ex secũda confessione diximus q̃ si stetisset in prima tñ.vbi vero nec̃ mutui nec̃ dotis adijciat cãm lz aliã ex qua scribit se debere nõ distinguo ꝓmittat vel non necesse hz acq̃escere siue scripture. nec potest exigere probationes cause ab actore.nimis enim est indignũ vt q̃ quisq̃ sua voce dilucide ꝓtestatus est id in eundez casum infirmet et testimonio ꝓprio resistat nisi ipse ecõuerso per aptissima rerum argumẽta scriptis inserta religionẽ iudicis possit instruere q̃ in alium quẽq̃ modũ ⁊ non in eum quẽ cautio prohibet negociũ subsecutũ sit.vt.ĵ.e.l. generaliter.⁊.l. aduersus.ff.cum aũt.⁊.ff. de proba.l.cũ de indebito.ff.vlt.puta cauit debere.x.ex exemptione fundi.modo ꝓfert instrumentũ in quo cõtinet q̃ eum accepit ex ꝑmutatiõe profert instrumẽtum in quo subscribit factũ eadez die in alia ciuitate.quid si confiteat se debere sine scriptis adiecta tñ causa puta q̃ preiudicet ei vt dictũ est.Sed ipse posset ꝓbare cõtrariũ etiã per testes nec exigat scriptura:q; naturale est eo vinculo quod̃q̃ dissolui quo ligatũ est.vt.ff.de regu.iur.nihil tã naturale. Siquidẽ mutuo si sine scriptis cõfiteor videt secus q; lr̃arũ nõ dicitur obligatio. Si vero q̃s scribat aliũ a se liberatum in quibusdã casib⁹ statim sibi ꝑiudicat. vt si procurator fisci scribat sibi solutas publicas functiõesvel precia rerumvenditarũ:vel si maritus vt dixi post patriam confessionez dotis iterum confitetur vxorem sibi soluisse dotem.vt.ĵ.eo.l. in contractibus.ff.ĵ. ⁊ de quadri. pref.l.omnes.ff.vlti.Et inter hos casus lex videtur etiam alium casum adhere sez cum quis scribit res apud se depositas vel se debere ex certa causa.sic enim dicit in instrumento depositionis. ⁊ verum est q̃ ibi non habet locum exceptio biennialis vt in hoc habeat similitudinem cum predictis casibus. Sed tamẽ melius aptatur ad superiorem materiam cum quis se alijs debere confitetur non ad hanc cum quis scribit alium sibi soluisse.Pla.autem intellexit l.loqui cum depositor est confessus rem depositam sibi restitutam sed hoc non videtur pati littera hic auten. preterq̃ in predictis casibus non paratur creditori confitenti preiudiciũ infra.xxx.dies sed post.xxx. dies non licet ei queri q̃ pecunia non sit soluta nisi infra.xxx.dies contestatus fuerit exceptionez non solute pecunie. Idemq̃ est in muliere que soluto matrimonio cauit sibi dotem redditã.vt.ĵ.eo. in contractibus. ff.super ceteris.et.ff. in omni. Sed nunquid infra.xxx.dies probare debebit debitor se soluisse si agat creditor: an ⁊ creditor debit probare sibi non solutum:⁊ puto q̃ debet probare debitor se soluisse cum nihil infra xxx.dies debeat preiudicare creditori. nam et in biennali exceptione cum scribit debitor sibi mutuatũ non preiudicatur ei infra biennĩ et ideo creditor necesse habet probare pecuniam se numerasse nisi forte debitor renunciauerit exceptioni non nu. pecu. vt tunc probetur de-

2 bito sibi nõ numeratũ. Porro creditor probat se numerasse si in publico instrumento ipsum numerasse cõtineatur. Secus si contineatur in eo debitorẽ confessum quod numerata fuerit pecunia. Tunc enim opponet exceptionez ac si priuato instrumento esset ita cõfessus.nec obstat quod legitur.ĵ. arbitrium tu.l.vlt.quia illud speciale in inuẽtario fauore pupillorũ ⁊ propter presentiam publicarum personarum et ideo sibi preiudicat confessio. Item nec obstat quod legitur.s̃ advelle.l.antique.primo respõso.quia facilius mulier a priuilegio velle.repellitur propter confessionem suam q̃ repellatur quis ab excep. non nu.pec. de iure cõmuni competẽti. Item ei q̃ dixi.s̃.pecuniam numeratam probari si eam esse numerataz dicat instrumentũ videtur obstare q̃ dicitur.ĵ.eo.l.in contractibus.in quibus pecunievel alie res date vel numerate essẽ conscribuntur.vt.ĵ. de dote cau.l.vlti.⁊ tamen dicit locum habere exceptionem. Sed dic quod priuatum erat instrumentum vel si erat publicum expone quod dicit in eo scriptum rem datam esse.i. cõfessio de

3 bitoris scripta est continens rem datamvel nu a meratam. ¶Datur[a] autez hec exceptio non nu meratate pecunie a creditore principali debitori ⁊ mandatori ⁊ eius fideiussori. Item ⁊ creditoribus eius⁊ volente inuito debitore.vt.ĵ. eo.l.tam mandatori.⁊.l.si cui. ¶Illud puto notandum q̃, hec exceptio locum habet etiam vbi sacramentũ ⁊ scriptura interuenit.vt.ĵ.eo. l.vlti. Illa autem, exceptio non solute pecunie creditori a debitore datur creditori tm̃ ⁊ eius vniuersali successori.Sicut autez predictis personis subuenitur si non agnoscant cautionem quam non agnoscere tenentur:ita si aliquis teneatur agnoscere cautionez proprie scripture vel teneatur agnoscere numerationez sibi factam que continetur in scriptura propria nec agnoscat eam non tantũ non subuenitur ei:im mo ⁊ punitur. Distingue tamen an conuincatur de mendacio per testes vel instrumenta an illato sibi sacramento vel sine illatione sacramenti penitens de mẽdacio fateatur veritatẽ anteq̃ alius eum cõuincat testibus vel instrumentis.in primo casu damnatur in duplum et post numerationis inficiationẽ licet pretendat solutionez non emittat dupli penam nec enim prodest ei facta solutio.in secũdo casu non punitur nisi in expensis.circa probationes factis actoris sacramẽto declarãdis. Sic est ⁊ si actor litteras suas a reo prolatas abneget.nam eadem est ⁊ pene et iurisiurandi forma et eadem pena imponitur curatori minoris si de suis litteris ꝙuestionem referat in causa minoris. vt inꝙuten.de triente ⁊ se.ff.studiũ. Item notandum puto quod hoc autẽ. locum nõ habet nisi quãdo propria scriptura inficiatur vel eius tenor. Sic enim dicat litteras quidem suscipiat dicat autem non solutum sibi:secus ergo si negaret publicam vel alienam priuatam vel pecuniam solutum cum nulla interuenit scriptura.

a Datur Amplias materiaz. et eam limita pluribus modis. vt q̃ iaso.in.l. qui pecuniam. ff. si cer.pe.

Distictio

¶De compensationibus Rubrica 33

BIU Cujas

Sicut supreioribus exceptiõibus ḡs repellitur ab agendo ita ꝛ ipso iure ꝯp cõpensationis opem destituitur actione. Videndũ ergo ꝙd sit cõpensatio. Et in quibus fiat. Et quis cõpenset: ꝛ cui: ꝛ
4 quãdo cesset: ꝛ ḡs sit effect⁹ cõpensatiõis. ¶ Est a aũt cõpensatio[a] debiti ꝛ crediti inuicẽ contributio. i. ab vtraq; parte inter se. i. inter ꝺ̃ entes contributio. vt. ff. e. l. j. Et est ideo inducta qz nr̃a interest potius nõ soluere ꝙ̃ solutũ repetere. vt. ff. e. l. iij. ꝛ de fideiuss. si stipulat⁹ fuerit. Dicitur que cõpensatio quasi cõis pensatio aut separte diceret lex. Nõ nisi in põderibus ꝛ ꝙ̃titatibus locũ hz. vt. j. e. l. si cõstat. Si vero ab vtraq; pte debeãt spẽs vl ab vna spes vl ab altera ꝙ̃titat⁹ vel ab vtraq; pte pecunia hz vt spes nõ admittit cõpensatio. vt. ꝭ. de rei vẽ. si ex ea pecunia. ꝛ. ff. de pig. acti. l. si quenerit vt nomẽ. j. rñso. ꝛ de ꝺdi. inde. si nõ sortẽ. ℣. si centũ. ꝛ de impẽsis in re. ꝺo. l. qõ ꝺz. j. rñso. ꝛ de peculio. l. si creditor. ℣. j. Quid aũt si ab vtraq; parte debetur aliq̃d i genere. vt equus vel homo satis dici põt compensationẽ hincinde admitti ipso iure. ar. ff. si pars hereditatis. l. j. ℣. itẽ si cũ me. ꝛ de here. initi. q̃ nõ militabat. j. rñso. ꝛ de le. ij. l. vnũ ex familia. ℣. sed si vno. ꝛ ad trebel. l. deducata. ℣ nũmis. ℣. cũ aũt ꝛc. ar. tñ ℣. ff. de leg. ij. l. meuius. ℣. duobus. Sed vbi rei vendicatione mihi teneris ꝛ ego tibi sum obligat⁹ ad quãtitatẽ. Similiter vt ex predictis ptz nõ fiet cõpensatio nisi desierit res posse prestari vel quo quo mõ nõ ꝑstatur. tunc eñ fit cõpensatio rei estimationis cũ quãtitate ꝛ ita est intelligẽdũ ꝙ̃ legitur. j. e. l. vlt. in prin. nulla differẽtia vel in rẽ vel in personalibus actionibus seruãda inter se. licet ipa sit tñ in obligatione. vt. ff. de ꝺb. ob. si seruũ stipulat⁹. ℣. an filius ꝛ ℣. effect⁹. ꝛ ℣. nouari autẽ. ¶ Si queras cur ergo estimationis que nõ debeãt nec est in obligatiõe fit cõpensatio. Rñdeo videtur esse in obligatione in spẽcto exitu. ꝛ ar. est quod dicit lex precium rei perẽpte post moꝛã debitoris debitorẽ posse cõstituere se soluturum ꝛ tamẽ res ipa erat i obligatione ꝛ nõ precium de subtilitate iuris hz in spẽcto exitu. quia ipm soluendum est quasi sit debitũ tenet cõstitutio. lz alias dicat ea tñ cõstitui posse que debeãt. vt. ff. de consti. pe. l. j. ℣. debitum aũt. ꝛ l. hactenus. j. rñso. et. l. ꝓmisso. ℣ sticho. j. rñso. Item fit compensatio eius debiti quod tñ naturale est. vt. ff. e. l. ctiã. Idẽ dicunt quidã ꝛ si erat naturale ꝛ ciuile sed debitor habebat exceptionẽ ꝺtra creditorẽ ex qua solutũ repetere nõ poterat. vt macedoniani. Nam ꝛ in naturali debito ideo videt admissa cõpensatio ꝙ̃ solutum nõ repetitur a debitore. Ego puto nõ posse compẽsari debitum ciuile ꝛ naturale ꝙ̃ exceptionis ope elidit lz solutũ nõ repetat. vt. j. e. quecũq; nãq; dz in diẽ exceptionẽ hz ex q̃ solutum nõ repeteret. vt. ff. de ꝺdi. inde. l. i diẽ. ꝛ tamen non expensat si habeat dilationem ex pacto. Sec⁹ si habeat dilationẽ ex benignitate legis. vt. ff. e. l. ꝙ̃ in diẽ. ꝛ l. si cũ milite. ℣. j. Vultomagis cessabit cõpensatio si erat fauorabilis exceptio ex qua solutũ repeti posset. Itẽ fit cõpensatio in delictis vel negligentijs. Nam si ambo socij parem negligentiã. i. que par attulit damnũ societati adhibuim⁹ ipso iure desinimus inuicẽ esse obligati cõpensatiõe negligẽtie facta a sociis. vel forte a lege sic est. et si aliter ex re cõi aliquid percepit alter tñ negligẽtiam adhibuit q̃ quantitate eadem extimatur.
b Cõpensatio[b] eñ videtur esse facta ꝛ ipso iure b cõpensatio inuicem liberatio. Si quis ergo cõpensare potens soluerit cõdicere potest quasi indebite solutum. vt. ff. eo. l. si ambo. Itẽ ꝛ dolus cũ dolo in similiter cõpensari videt. vt. ff. so. ma. l. viro. et teria de dolo. l. si duo. Itez doli ꝛ culpe similiter fiet compensatio si in diuersis rebus admittãtur. i. tio si diuersa sunt damna. Est eñ vnum q̃ attulit cit dolus tuus. Aliud q̃ culpa mea. Sed vbi vnus ptio et idem est damnũ in quo tu dolũ ego culpam oppo admisi. prepõderat dolus culpe et ita põt dici ta admitti in vna re. nam si in eadẽ re prepõdera bit dolus culpe vt dixim⁹. ℣. ad. l. aquil. ¶ Per cõpẽsatiõem mittitur aũt mihi cõpensare ꝙ̃ mihi meo nõie ita debetur. vel ex persona alterius. vt q̃ procurator sum in re mea et iam cõtestatus sum litem vel partem debiti accepi vel denũciaui debito ut ri ne solueret creditori. vt. ff. e. l. in rem. ꝛ. j. de ꝺo. nouati. l. iij. Itẽ cõpensat fideiussor ꝙ̃ sibi debetur ex principali debitori vel ad alterutrũ ipso rum prout elegerit. vt. ff. e. l. si quid. Itẽ si duo sint correi debendi vnus eorum cõpenset alteri debitũ si socij sint non aliter. vt. ff. de duo. re. l. si duo rei. ꝛ. l. eandẽ. ℣. sed ꝛ si quis. in fi. ℣. Et hoc est argu. cõtra eos qui dicunt duos reos in uicem fideiubere videri. Nam si hic esset quilibet eorum cõpensaret alteri debitus. vt dixi in fideiussore ꝛ reo alias obtinet regula. vt quod alij debetur compensare non possim. vt. j. eo. l. eius. Item licet mihi compensationẽ opponere ei tñ qui debet nisi in casu. vt ecce contrarii consilio tuo vel seruo ꝛ tu agis cõtra me ex illo contractu. cõpẽsabor eniz tibi ꝙ̃ dz mihi filius tuus vel seruus. ꝛ quidẽ insolidum licet si te cõuenire peculiotenus te exigerẽ filius autẽ patri debitum cõpensat vt tñ caueat patrem ratam rem habiturũ. vt. ff. eo. l. si cum filio. Idẽq; dici põt in quolibet ꝓcuratore vel gestore pro dño cõtra alium agente ꝛ respõdente ꝛ cõpensationem obijciente. Cõpensantur eñ etiaz in ea quozũ nõie litis cõtestatio facta est. ne diligentior quis deterioris sit cõditionis. Si autẽ procurator non agat nec cõpenset immo nõie dñi cõuenitur que dicit compensationẽ opposuisse satisdabit iudicatũ solui. ꝛ nõ ratam rem haberi. nec enim cõpensat. sed ab initio minus petitur ab eo. vt. ff. eo. in cõpensatione. ꝛ. l. post
6 ea quam. ¶ Cessat autẽ compensatio quandoq; fauore quandoq; odio. Fauore. vt in republica. Nec enim potest ei compẽsari si ipsa aliquẽ conueniat ex kalendario id est pro pecunia destinata dari mutuo in kalendis ab vsuris vel ex vectigalibus vel frumenti vel olei publici

[a] Cõpẽsatio. Vide feli. vbi multa scribit i ista materia i. c. subora. de rei iudi. vbi i locis p eũ relatz ꝛ vid etiã ꝺsi. barba. ꝙ fecit i ciuitate parme. ꝙ nõ nullis datiarijs in materia cõpẽsatis ꝙ̃ ꝺsiliũ ꝺõ ẽ in l. presẽtis hz hẽo autẽticum ei⁹ ꝓpria mãu scriptũ in fil zia mea ꝛc.

BIU Cujas

pecuniavel tributis vel alimentis relictis certis personis reipublice deseruientibus: vel pro eo q̄ quis debet ei q̄ destinatum est statutis sumptibus: vt muris faciendis vel reficiendisvel ex causa fideicōmissi:als aūt potest obijci reipu. cōpēsatio de eo qđ certū est eā debere:vel si sit dubiū debet ꝓbare eā debere infra duos mēses.vt.ff.de iure fisci.l. offertur.ſ. qui cōpensationē. Vbi aūt respublica me habet obligatū: q: contraxi cū ꝓposito vni stationi:t eadem est mihi obligata ex eo qđ cōtraxi cū alio ꝓposito alij stationi nō possum ei obijcere cōpensationē de eo qđ debet mihi ex vna statione si cōueniar ex eo qđ alij stationi obnoxius sum.vt.j.e.l.j. ¶Quandoq; cessat cōpēsatio [a] odio:vt ecce qui alienam possessionem occupauit per vim perperam non potest obijcere compensationē. Et ad hoc bene aptatur qđ dicitur in actione depositi si depositarius cōueniatur ea ꝓpter perfidiā suam nō licet ei obijcere compensationē ne prętextu cōpēsationis quis defraudetur exactione depositarum rerum. vt insti. de actio. ſ.in bonefidei.t j.eo.l.vlt.in fi.Itē t potest assignari causa odij curatore condēnato ob negociū copiax expeditionis tpe.vt.ff.eo.ob negociū. Erat em̄ alicui cōmissa cura:vt exercitui faceret copiā panis t vini t carnis t consimiliū: qđ facere prętermiserit dolo vel culpa t inde dānetur nō licet ei cōpensare. Itē cessat cōpensatio ratione incertitudinis ecce em̄ si debeo tibi.x.idipsum confiteor vel etiā nego: tu tm̄ me cōuincis per instrumentū vel testes. Siquidē velim tibi cōpēsare qđ tu cōfiteris te mihi debere possum. Siquidē negas incontinenti t aperte probare possum te debere obstabit tibi. cōpēsatio em̄ vo si maiorē t ampliorē indaginē exposcit questio mea alij iudicio reseruabitur:lis aūt prisitna iam pene expedita snia terminali cōponet a iudice.vt.j.e.l.vlt.his aūt similibus cessantibus cōpēsatio fiet. Et dixerūt quidē eam fieri ipo iure vt etiā hoīs facto non sit opus. Et dicūt ius ipm cōpensat:sed ego puto eam ipo iure:tūc demū fieri cū a partibus est opposita:vt dixit lex insti. de act.ſ.cōpensationes. in fi.ti. Secus dico in delictis in q̄bus etiā sine facto hoīs fit cōpēsatio ipo iure. vt.s. diximus. Sed t in alijs dico eā fieri ipo iure ꝓtūs ad inhibendum cursum vsuraꝝ.vt.ff.e.l.cum alter.t est in illis ratio: q: ille nō currit nisi ex mora.at ille nō videt in mora qui cōuentus habet exptionem.vt.ff.si cer.peta.l.lecta.ꝑ nobis autem faciunt multe leges. ecce em̄ conuentus habet electionē q̄ debitū destinet cōpēsationi. vt.ff. eo.l.q̄ habeo.sed t si fideiussor eligit cōpenset sibi debitū qđ debeꝫ eo:t sic patet eam nō fieri ipo iure:alioquin hmōi nō dareꝫ electio cōpēsandi. Sed t preterea dicit l.eū male agere cui obstat cōpēsatio. vt.ff.e.l.verū. vnde patet eū habere actionē licet elidatur exceptione.vt.ff.

2 qñ di leg. vsufru.ce.l.j.ſ.vlt. ¶Extra notādū est nō tm̄ in ꝓtitatibus t pōderibus t in his que dentur ad mēsurā posse obijci compēsatio nem sed etiā in cautionibus vel stipulationibus. Ecce em̄ si dāni infecti noīe nolui tibi cauere ꝓpter vnā de domibus meis que minabatur tibi ruinā t tu in eius possessionem fueris missus t ego a te mihi peto caueri de dāno infecto:q: domus illa in cuius possessionē missus es alij domui mee minatur ruinā nō possum id postulare quia parū ꝓbe postulo a te mihi caueri ediū noīe quarū ego ipse cauere nolui.vt ff.eo.l.si ambo.ſ.vlti.et de dam.infec.l.qui bona.ſ.si quis quia.

¶De vsuris Rubrica. 34

3 Diximus supra qualiter actio perimaꝫ vel minuatur per exceptiones. Nunc audiamus qualiter augeaꝫ:et quia hoc fit per vsuras videamus de vsuris:quid sit vsura:t ꝓ quibus rebus dentur: t ex quibus causis: qualiter petatur: t quante. ¶Est autem vsura que ꝓpter vsum rei concesse datur. Concesse dico.i.date vel mutuate. Hec em̄ dico vsuraꝫ q̄ debetur ꝓ re locata nomine mercedis: retinet em̄ dominiū qui locat:sed cū transferꝫ dominiū in accipientē tantūdem eiusdē generis est prestandū cuꝫ incremēto aliquo idipsuꝫ qđ accepit est vsura hoc est q̄ vulgo dicit ab omnibus quicquid sorti accedit est vsura. Quid ergo differt a pena? respōdeo differentia colligitur ex spacio temporis. Nā omnis vsura prestabitur semper facta relatiōe ad annū. quicquid em̄ prestetur per mēses totū cōputo ad annū. vt.j.e.autē.ad hec.s.an excedat legitimū vsurarum numerū. Ceterū pena nō prestatur ꝑ spacīū alicuius tēporis.sed ꝑm q̄ cōuenerit inter partes aliqua existente vel deficiente conditione vel statim vel quādocūq; placeat actori agi ad penā. Itē vsura est id qđ ꝺueniſti dare vt differā exactionē eius q̄ debebas mihi dare ponere numero vel mēsura. Idēq; t si nō conueniſti dare sed lex ꝓcipit dare ꝓpter moraꝫ vel dila

4 tionē adhibitam in soluendo vt patebit ex seb quētibus. ¶Dicitur [b] autē vsura abvsu quia ob b Dicit. vsum rei datur t hꝫ ꝓprie locū in pecunia tātū Vide lanō distinguo mutua an nō mutua large tm̄ extē tissime ꝓ ditur ad oē id in quo cōsistit mutuū. In specie rodulfus bus autē non hꝫ locū nisi in casibus bonefidei in tracta em̄ possessor in hereditatis petitione fructuū tu debsit perceptor ante lit.cōte.prestat vsurā post lit. ris i ꝓia cōte.vt.ff.de here.pe.l.heres.ſ.vlti. Itē t si te charta. t stator legauerit mihi aurū in spē t heres in pre barb. et stādo fecerit moraꝫ teneꝫ ad vsurā si erat mihi diffuse i relictū.vt eo distracto vterer pecunia. Si autē rubrica eēt relictūvt eo vase vterer nō sine rubore desi debsiuris derarēvsuras. Itē t si testator dānauit here.vt t vide et statuasvel imagines poneret i municipio i ho sozi i conoze municipiꝫ t ꝑses finiuerit heredi diē ponēdi t nō ꝑposuerit ꝑstabit municipiovsurā vsi circa ter q̄ ad tertiā cēresime.vt.ff.e.l.i fideicō.ſ.vl.t.l. tiam.

5 cū ꝺdā.ſ.vl. ¶Prestaꝫ aūt vsura si fuerit l stipulatiōe deducta vl̄ pacto incōtinēti apposito cōuēta in ſctib⁹ bonefidei.vt.s. de pactis.l. i bo

BIU Cujas

nefidei.vt.ff.eo.l.cū quidā.ſ.ex locato.ꝛ depoſi
ti.l.publia.ſ.lucius.ꝛ.l.luci⁹.in fi.legis.ꝛ.l.qui
tus.ꝛ.j.de pactis inter emp.l.initio. Idez dico
ꝛ in ℨctibus ſtricti iurꝫ.vt.ff.ſi cer.pe.lecta.ſ.
ſed cum ſortis.niſi in caſu quādo mutuū in nu
mero ℨctum eſt;tūc em̄ ſine vinculo ſtipulatio
nis vſura peti non p̄t ſoluta tn̄;nō repetitur
vt indebita nec̄ in ſortem accepto ferē.vt.j.e.
l.p̄uis. ¶Quid aūt ſi debitor talē vſuram no
minatim nō ſoluat creditori ſz ſimpliciter ſol
uit pecuniā certe ſolutū ſimplr nō accepto fe
retur in talē vſurā niſi p̄ eis pignus ſit obliga
tum. Si tamē creditor pignus ſibi obligatum
diſtraheret lz ei accepto fere p̄ciū etiā in vſurā
nudo pacto debita.vt.ff.de ſo.l.in his.ſ.pe.et
l.paulus.j.rñſo.ſ.paulus. Si vo ℨctū eſſet mu
tuū in meſura etiā ex nudo pacto debeē vſura.
vt.j.e.l.frumēti. Itē in ciuitate ſpāle eſt:vt ex
qualibet cā agat ad vſurā etiaz ex nudo pacto.
vt.ff.eo.etiā. Itē in quolibet p̄uato ſpāle eſt
vt traiecticie pecunie petat vſuram etiā ex nu
do pacto.vt.ff.de nauti.fe.l.periculi.ſ.in his.
Itē veniunt vſure ex mora vel quaſi mora. Fit
aūt mora iure cōi. Item ſpāli ꝛ quidā ꝓpter ca
ſuum varietatē plene diffiniri non p̄t de mora
quādo cōmittaē.vt ait lex. Sed tn̄ vt regulari
6 ter tradā ita videē mihi poſſe diffiniri. ¶Mo
ra fit iure cōi cū quis maior.xiiij.annis.vt.ff.de
vbo.obl.ſi pupillus. interpellaē p̄ diei appoſi
te lapſum.vt.ff.de vb.obl.ſi fundū.ꝛ.j.de ſhen
da ꝛ cōmittēda ſtipulatiōe. magnā. vel p̄ litis
cōteſtationē.vt.ff.de vbo.obli.nemo.in fine.vl
per eius cui debetur denūciatione cōgruo lo
co ꝛ tpe factā.vt.ff.e.l.mora.ꝛ de vb.obl.ſi ex ſle
gati.cuz intelligat ſe debere vel teneri debuit
intelligere.vt.ff.de re.cre.l.q̄ te. nec omiſſa ſit
repetēde rei inſtātia ſi ſine cā diſtulit rei ſolu
7 tionē vel p̄eſtationem.vt.ff.e.l.mora.ꝛ l.ſcien
a dum. ¶Et huius more[a] effectus eſt in contra
ctibus bonefidei ꝛ legatis et fideicōmiſſis vt
pariat vſurā. Sed ſecus in cōtractib⁹ ſtricti iu
ris.vt.ff.e.l.mora.ſ.j.ꝛ de lega.ij.ſi quis ſeruo.
ꝛ.l.q̄ ſolidū.j.rñſo.ꝛ.ſ.de cōdi.inde. l.j.ꝛ hunc
ꝛ alios effect⁹ more cōis notauim⁹ plenius in
diſtinctione.de mora ſpāli aūt iure fit mora in
p̄ſona minor hocipſo q̄ ḡs ei non ſoluit qđ dz
pure.vt.ſ.in qui.cau.in integ.reſti.nō eſt ne.l.
minorum. Nam ſi debeat in diem vel ſub cōdi
tione nō poteſt ei imputari ſi nō ſoluat inte
rim cū nec teneatur ſoluere:ſed ꝛ ſi debeat pu
re ſi tamen pupillo:quia tutorem nō habebat
nō potuit ei ſoluere: non videtur eſſe in mora.
quid em̄ poteſt imputari debitori cum ꝛ ſi vel
let ſoluere nō poſſet:nec obſtat qđ alias dicit
minori in lucro ſubueniendum. vſure em̄ non
p̄opter lucrum:ſed ꝓpter moram non ſolnen
tium inſliguntur.vt.ff.eo.cum quidam.ſ.ſi pu
pillo.ꝛ pur gaē hec mora quodā mirabili mō.ſ.
minore facto maiore.vt.ff.de le.ij.l.titia ſeyo.
ſ.vſuras.ꝛ huj⁹ ſpālis more effect⁹ plenus no
tauī diſtinctiōe de mora ē.in q̄.cau.in inte.re
ſti.nō eſt ne.in fi. Itē ꝛ fiſco fit mora re ipa ſi q̄
ei debeē ex ſuo ℨctu nō ſoluiē ei.vt.ff.e.l.cum
8 quidā.ſ.fiſcus. ¶Mora aūt cōis quā diximus
parere vſuras nō purgatur niſi p̄ oblationez ꝛ
depoſitionē ꝛ cōſignationē.vt.j.e.l.acceptam.
ꝛ opz depoſitionē durare. Si em̄ is qui depo
ſuit depoſitā pecuniā poſtmodū recipiat: non
videē depoſuiſſe.vt.ff.e.l.debitor.ꝛ.j.e.l. acce
ptam.in fi.pozro vbi vſura nonduz cucurrit: vt
q̄ vſura p̄miſſa erat maior ſi nō p̄eſtarē mi
nor:ſi offerāt minor pozro ipſo iure non debeē
maior.vt.j.e.l.ſi nō ſtat. Itē ꝛ ſi minorē vſuraz
nō offerat debitor:ſed creditor in exactiōe mi
norū p̄euerauerit cum poſſet petere maiores
q̄ ceſſatuz fuerat in minoribus:repellit ſi poſt
ea petat maiores.vt.j.e.l.aduerſus.ꝛ.l. p̄uis.
ſed ex quaſi mora veniūt vſure.vt ecce emptor
re ſibi tradita nō ſoluit p̄ecium.vt.j.e.l.j.ꝛ.j.
de act.empt.l.curabit. Itē ꝛ creditor qui pecu
niam redactam ex venditione pignoris cōuer
terit in vtilitatē ſuā:tenetur ad vſurā.vt.ff.de
pig.l.p̄uis.ꝛ.ſ.vlt.ꝛ.l.ſi aūt. Idēc̄ eſt in p̄cura
tore vel geſtore q̄ pecuniā dñi cōuertit in vtili
tatem ſuam.vt.ff.mā.l.idēc̄.ſ.p̄curator.et de
neg.ge.l.qui ſine. Pozro ſi geſtor.i.p̄curator
ex eo cōueniatur q̄ pecuniā dñi fenerauit non
cōuenitur ad vſuram tanq̄ ad vſuram ex quaſi
mora:licz id quidā dixerint: ſed quaſi ad ſortē.
Itē ꝛ vbi adhibuit moram cōuenitur ad vſuz.
ſed nō quaſi ad vſurā:imo ideo q̄ intereſt ſuā
mora eum nō adhibuiſſe. Idemc̄ eſt in ſocio q̄
in eo q̄ lucrat⁹ erat ex ſocietate i reddēdo mo
rā adhibuit.vt.ff.p̄ ſocio.l.ſocius q̄.ꝛ de admi.
9 tu.l.tutor.ſ.ſi vſuras. ¶Petunt⁹ aūt vſure cer
ti ꝺditione ſi cōſtat eas deductas eſſe in ſtipu
lationē vel pactionē,put.ē.diſtinxim⁹. Pozro
ex duobus p̄ſumunt in ſtipulatione deducte.
Nā ſi in inſtro ꝺtineant q̄ ,p̄miſſe ſint p̄ſumiē
interrogationē p̄ceſſiſſe vocē ſpondentis:vt.j.
de ℨhen.ſti.l.j. Itē p̄ſumunt ,p̄miſſe ex diutur
nitate tp̄is.ſi em̄ dico me ſtipulatū eas:ꝛ tu lō
go tpe eas ſoluiſti:ſz modo negas i ſtipulatio
nē deductas p̄ſumunt in ſtipulationē deducte:
q̄ longo tpe ſunt p̄ſtite.vt.ff.e.l.cum de in rē
ver. Si vo nullā ſtipulationē vl ſimilē caſum,p
tendo p̄ceſſiſſe:ſed iō ſolūmō exigo eas:q̄ lon
go tpe ſint p̄ſtite nulla eſt petitio earum vel
obligatio.vt.j.e.l.creditor.ꝛ de op.li.l.operis.
Tp̄s em̄ nō eſt modus inducende obligatiōis:
imo nec tollēde.vt.ff.de act.ꝛ ob.l.obligatio
num fere.ſ.placet. multo ergo minus induit
obligationez cum p̄openſiores debeamus eſ
ſe ad liberandum q̄ ad obligandum.vt.ff.de
act.ꝛ ob.arrianus. Et vbi vſure petuntur iure
actionis poteſt ſubſici regula gīalis vt ſiue du
ret actio p̄incipalis:ſiue nō:nihilominus aga
tur p̄o vſuris.ſi vo iudicis officio petunt⁹ pu
ta ex mora poteſt p̄o eis implorari officiū iu
dicis q̄diu durat actio p̄incipalis. Nam q̄ de
ea cognoſcit ſuum officium incidenter ad vſu
ras extendit em̄ vero ſi actio p̄incipalis:vel
etiam actio hypothecaria nomine debiti p̄o
pignore competens ſolutione vel p̄ſcriptio
ne ſit ſublata ammodo p̄o vſuris agi non po
teſt.vt.j.eo.l.in bonefidei.ſ.ſed ſi finitum.ꝛ.l.

a Mo
re. Et an
vſuro in
bōefidei
iudiciſs
veniant
ex mora
vide ſoz.
in cōſil.
cxxxiij.j.
col. ver.
ſz ad hoc
reſpōde
tur. et in
cōſi.clxx
iiij.ead.
col.ꝛ p̄ſi.

BIU Cujas

eos qui.j.rñso. t.j.depositi.l.iiij. t.ff. de eo qđ cer.lo.agi opor.l.centum. Porro de nullis vsuris futuris cauetur per iudicis officium: vel qz nõ pertinet ad iudicis officiũ futuri temporis tractus: vel qz in ptãte est actoris exigere sortẽ: maxime ex sñia debitã. vt.ff. de vsur.l.j.ſ. nec tñ. ¶ Petũtur añt vsure minores vel maiores ſm diuersitates psonaꝝ. Illustres eñ vel superillustres trientes stipulari pñt vsuras t nihil vltra. Negociatores vero vsq ad besſem. Alij añt oẽs stipulãtur semisses. In traiectitia pecunia licet stipulari vsurã cẽtesimã que coequiparatur sorti in anno: vt eñ cẽtesimus numerus cõpletus ẽ t pfectissimus t nihil vltra ipm numeratur nisi redeas ad principiũ: ita t vsura cẽtesima est que plenior vel maior est oĩ alia vsura: t eius respectu dicit prestari vsura vsq ad tertiã cẽtesime. t eadẽ õr triẽs respectu sortis: vt cõputatione ad annũ facta triẽs non trãscẽdat tertiã partẽ sortis: puta sors est triginta: eor vsura triens erunt decẽ singulis annis semis erũt. xv. bes erũt. xx. Quincũs ẽ minor pars qꝫ semisses. vt.l.cũ quidã. vt diuidas xv. per. vj. partes: t quaꝝ vna adẽpta remanẽt xij. t dimidia que erit quincunx vsura. Prestat añt vsura cẽtesima raro: vt ꝑ traiectitia pecunia t ꝑ expẽsis factis in rẽ cõem reficiẽdã t ꝑ re iudicata t ꝑ eo qꝫ tutor pecuniã pupilli clãculo cõuertit in vtilitatẽ suã. vt.ff. de nau.fe.l. nihil. ſ. quod. t.l. periculi. t de nego.gest.l.qui sum. t.j. de vsur. rei iudi.l.vlti. t de edifi.prin.l. si vt ꝓponis. t hẽ oẽs vsure possunt dici legitime. t potest quis eas stipulari: sed nihil vltra etiã occasione cõsuetudinis in regione obtinẽtis. Nam t si prioribus legibus maiores debẽtur vsure coartãtur tñ lege predicta que etiã ad preterita trahitur negocia. vt.j.e.l.penul. Inuenio tamẽ qꝫ si quis prediũ pignori obligauit t cõuenit: vt in vicem vsurarum creditor fructus cõsequeret obtentu maiorẽ percepti emolumenti pactũ rescindere nõ potest. recepit eñ creditor in se incertũ fructuũ euẽtũ. vt j. eo. si ea. qđ tñ põt intelligi qđ ꝓbabiliter poterat dubitari vtrũ fructus esset maior vsura: an nõ. Si añt in stipulatione nõ fuerit adiecta q̃titas vsuraꝝ leuiores que in regione frequẽtãtur prestabunt. vt.ff. de admi.tu.l.tutor qui. ſ. ex ceteris. Alie añt oẽs dicunt nõ legitime: vt nec naturalis obligatio nascat ꝑ eas si prõmittãtur. Idẽ dico t si vsurevsuraꝝ ꝓmittant. vt.j.e.l.eos. ſ. si quis añt. t.l. vlt. ¶ Illud notãdũ est qꝫ in quibusdã casibus lex ipsa certũ numerũ vsuraꝝ ponit semisses: vt ſ. qñ ab herede indiguo auferẽ hereditas. vt. j. de his qui. vt indig.l.j. Itẽ statuitur vsura triẽs in creditore cui obligaretur res ecclesiastica. vt in auẽ. de alie. t emphi. ſ. hoc etiã super. Item t in agricol. statuitur vsura certa: vt ꝑ modio accipiat quis octauã partẽ modij in anno quolibet: ꝑ pecunia vero quam dedit accipiat siliquã vnã annuam pro singulo solido. vt in autenti. nullum credentẽ. Olim vero propter incertitudinẽ praeth quantũcunqꝫ licebat stipulari vsurã. vt. j. co. oleo. Et hoc de iure humano. Nã propter mũdi necessitates t angustias imperator ex toto nõ potuit cassare obligationẽ vsurariũ. sed tñ minuit. l. autez dei q̃ veteri t nouo testõ

b cõtinẽt oẽs vsurariũ obligatiões ꝓhibite sunt et execrate. nihil ergo valet qđ sequit ex eo vel ob id. vt. ſ. de legi. t se. con. l. nõ dubiũ. cũ t imperator dicat sacros canones pro legibus obseruãdos. vt in autẽ. vt clerici ap. pro. e. ſ. vlti. t qñ oporteat eos ad ordinationẽ adduci. ſ. sedẽt. sic eñ certũ est quidẽ qꝫ lex minoris non derogat legi superioris. Nã medii superioris ꝫ etiã pari quis imperare nõ valet. vt.ff. de arbi. l. nã magistrat. t ad treb. l. ille. ſ. tempestiuũ. quomodo ergo seruꝰ abolebit legẽ dñi sui? certe hoc durũ esset t contra naturã. vñ t a Paulo dictũ est durũ est tibi ꝓtra stimulũ recalcitrare.

¶ Nex acceptam. 35

3 Oniaz obligatio t cõsignatio ad multa t varia sua pstãt adminicula iõ quẽ in suis singulis exhibeãt effectũ notare vile fore putaui. Sciendũ est ergo fieri oblationẽ qñqꝫ ad sortis liberationẽ. qñqꝫ ad vsure tñ. qñqꝫ ad rei periculũ euitandũ. qñqꝫ vt pignꝰ actiõe pignoratitia repetat. Et siqdẽ fiet ad sortis liberationẽ: oportꝫ ꝑ creditor loco t tpe facta. vt.ff. de so.l.si solutũ. t.j. de solu.l. obsignatiõe. ſ. sed ita demũ. Itẽ tertiꝰ debiti: nisi in tribus casibꝰ. i. pro libertate. Itẽ cũ debitũ nõ est liquidũ. Itẽ cũ sic ꝓuenit vt ẽt ꝑ parte tñ liceret ei soluere. vt.ff. de sta.lib. cũ heres. ſ. vl. t si cer. pe. l. qđã. t de vsur. l. tutor. ſ. lucius. Itẽ seqtur depositio t cõsignatio in publico loco. vt.j. de solu. l. obsignatiõe. quo facto põt dici sortis obligationẽ ipso iure perimi t extingui. vt in pdicta. l. ꝓtinet t bñ innuit: nec mirũ si nõ fiat creditoris pecunia. t tñ ipso iure ꝓtingit liberatio. qz t hoc idẽ in casibꝰ quibusdã; videlz vt cũ mulier rẽ quã in dotẽ pmisit soluit. remanet eñ apud eã de iure naturali dñium ꝫ maritus de iure ciuili dñs esse videat. vt.j. de iure do. l. in rebus. t est hoc bonũ exemplũ ſm alios nõ ſm nos qui dixim⁹ solum maritum t nõ mulierem rei dotalis omni iure esse dominũ. i. ex ciuili et naturali. Idẽ t in alio casu ſm omnes ratione impossibilitatis contingit puta cũ nomen est legatum alicui t heres cedit actionem legatario. Nam et si miles velit actionẽ t obligationem transferre in legatariũ non tamẽ potest: quia adeo huiusmodi incorporalia hominis inherent ossibus vt sic nunqꝫ separari possunt. t tñ qꝫ quis põt faciendo liberatur. vt.ff. de peculio. l. quis. ergo t ꝑ socio. l. iij. Idẽ põt et in alio casu dici. ſ. cum creditor debitori mãdauit vt titio solueret et postea ignorãte debitore reuocato mãdato debitor titio bonafide accipiẽti: vt ad creditorẽ pferret accepit hic qđ dẽ nõ ẽ pecũia facta creditoris vtpote cũ ꝑ eũ qđ ꝓcurator eẽ desierat t ita falsus erat dñium

a

b ꝓhibite. Add de ẽt qꝫ vsure recõpẽsatione petũtur ẽt de iure diui novt per sozi. i cõ si. cxxxiij. col. j. t in cõsi. clxxiiij. col. j. t ibi qꝫ. l. curabit. C. de act. emp. loq̃tur de ea t vid aliqđ ꝑ deciuz in. l. petẽs. C. de pac. t vide etiã multos alios casus i qb⁹ sunt phibite. t licite ꝑ ia so. in. l. j. C. ō sumtri. t fi. catho.

BIU Cujas

creditori non fuerit q̄situ⁹.vt insti.p quas perno.ac.ſ.ex his.et tamen dicitur liberationem contigisse vt dicimus nos et alij ipso iure.vt ff.de solu.l.vo procuratori.ſ.sed ꝛ si quis mandaueris.ꝛ.l.cum quis.ſ.si debitorem.hic tamē Bul.aliter sentiebat. dicebat enim dñium creditori per talem falsum procuratorē q̄situ⁹ pro pter p̄cedens mādatu⁹. Quod aūt creditori nō sit q̄situm dñium probat q; vt in fi. hui⁹ legis acceptā ꝺ vtile habēt ꝺ pecuniā i rē.ſ. actionē vel vtilē depositi actionē ꝺ eos apud q̄s sunt depositę. Sed si hoc est q̄ ipso iure cōtingat liberatio quō ergo ipse idē qui deposuit solēniter si postea eādem recipit pecuniā ex priori cā ꝝueniri pōt.vt ꝺ i hac.l.in fi. Respōderi potest q̄ nō ꝝuenitur ex priori cā sed vtili rei vendicatione vel ad exhibendum actione vel alia cōsimili sicut q̄libet ali⁹ cōueniret.nā p̄ma est in ppetuū sublata ꝛ ideo nō pōt resuscitari.vt ff.de sol.l.qui res.ſ.areā.et depositi.l.j.ſ.satisdatione vel dico.imo etiā p̄ma actiōe cōuenit nō obstāt e facta ꝺ signatiōe nō em̄ vī facta cū nō durauerit ꝛ fingit nō facta.vt.ff.de i rē ver. l.si pro patre.ſ.versum.vel qō verius est dicamus q̄ ꝛ p̄ima pōt cōueniri q; nō ipso iure p oblationē ꝛ depositionē soleniter factam.vt dictum est cōtingit liberatio sed p exceptionem q̄ exceptio fit inefficax cū debitor depositā recipit pecuniam sic ergo vt dictū est sortis contingit liberatio. Idem dico ꝛ in vsura que iam cepit concurrere ꝛ idē in oī oīno debito.Ita tamē si tale sit qō cōsignari ꝛ deponi possit:imobilia em̄ deponi ꝛ cōsignari nō p̄nt.Item nec oīa mobilia puta equus[a] vel bos vel asin⁹ vel hō ceterū aurū ꝛ argētū. Item pecunia ꝛ libri ꝛ similia recte cōsignant ꝛ ideo in eis predicta oīa.i.oblationē ꝛ depositionē ꝛ cōsignationē. vt diximus exigim⁹. Quid ergo si fiat sola oblatio. Respōdeo nō parit liberationē sortis vī debiti ꝫ cursum futurarū vsurarū incipiendū impediat nō eor⁹ que iā cucurrerūt.vt.ſ.e.l.si nō stat per te.et.ff.de admi. tu.l.tutor pro pupil.tutor. In hoc casu loq̄tur lex illa.ſ.e.l.ex p̄dio.sed ꝛ pene sub cōditione promisse stipulationem ipso iure facit nō cōmitti.vt.ff.de arbitris.l.si arbiter me.ꝛ.ꝛ.l.ſ ꝛ si postea. ¶Itē et debiti ꝛ principalis obligationis stat liberationē ipso iure si tñ debitū oblatū ꝛ sine causa sit recusatum et sine culpa debitoris debitum perierit ꝛ hoc si debitū i specie sit.Nā si in gñe cōtingit nō ipso iure ſz p exceptionē liberatio vt notauit.Joh.ff.de so.qui.x.Item sola oblatio hypothecariā tollit saltez p exceptionē. vt hic.et.ff.q̄bus mo.pig. vel hypo.sol.l.paulus. 4 ſ.vlt. ¶Si queras an inducat pignoratitiam. Distingue an obtulerit in iudicio et tunc aget pignoratitia acti.an extra ꝛ tūc non aget pignore ꝫ creditorē pign⁹ petentē possit repellere.vt.ff.de pig.acti.l.si in rē alij.ſ.vlt.et q̄b⁹ mo.pig.vel hypo.sol.l.itez liberatur.ſ.q̄ para b tus. ¶Itē sola oblatio [b] opaſ vt mora purgetur ꝛ ob hoc desinat rei periculū ad aliquē p ptinere.vt.ff.de ver.ob.l.si seruū stipulat⁹.ſ.sequitur. Sed instant querunt q̄re sola oblatio non tollat cursum p̄teritarū vsurarū.ſ.ne curꝛ rāt in futurū sicut ꝛ interitū rei p̄ro futuro tēpore trāsfert in aliuꝫ.Respondeo qō deꝝsuris ff.ſo. ꝓposuisti quidā distinguēdo recipiunt.ſ. vtrū creditor debeatur iure actionis.vt tūc obtineat qō diximus in officio iudicis.vt tūc etiā sola oblatio earū vsuraꝝ que iā cucurrerūt cursum ipediat.ar.j.e.l.ij.ꝛ.l.ex p̄dio.et asserunt id Jo.dixisse qō nō puto ꝛ sine distinctione predicta dico p̄teritarum vsurarū cursum nō posse sola oblatione ipediri.vt diximus.ꝛ aliud est in rei periculo de quo queris.Nā in vsura debita potest imputari debitori quare non consignat et deponit soleniter:vnde quia est quod ei imputetur merito ab vsura non liberari dicit ceterū in speciebus debitis nō pōt iputari debitori cōsignatio vtpote cū talia non consueuerūt cōsignari.vtpote aīalia de quoꝝ periculo agimus.Et etiā si ponas esse talē spēm debitam q̄ cōsueuerit signari aliud est tanꝯ in vsura oblata qz i vsura sola fit oblatio hec est etiā oblatio ꝛ sequit⁹ postea rei periculū siue amissio ꝓpter qō debitor ad speciem cū nec habeat nec culpa habere desierit conueniri non potest.Ceterū si debitor obtulit vsurā nihil tñ amisit:vñ aliud est.Consignatio vero sola non precedēte oblatione nihil operaſ.vt.ſ.ff.e.l.ij. nisi cū nō est cui offerri possit. vt.ſ.e.l.si creditori.ſ.vlt.

¶De nautico fenore. 36

Ex vsuris in genere dictū est. Nūc ponit de specie tractando de nautico fenore qō ꝓpter nautica:vel q̄si nautica pecunia exigit. ¶Est aūt nautica pecunia q̄ periculo creditoris inꝛnauigio suscepto daſ trajiciēda. Quasi nautica est:vt cū periculū mutuate pecunie i me recipio si aliqua cōditio nō existat: puta piscator nō capiat pisces athleta superetur in pugna:et existente conditione idipsuꝫ qō credidi retinā cū centesimavsura.vt.ff.e.l. periculi. ¶In his aūt spāliā sunt multa. Nam vsuram centesimā:licet stipulari.i.tñ quātum est sors reuoluto anni spacio ꝛ incipit currere hec vsura:ex quo nauem nauigare cōueniat et q̄diu ꝓtinet periculū ad creditorem.vt.ff.e.l. in nautica.ꝛ.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.l.nihil.Item et hec vsura debetur ex nudo pacto.vt.ff.e.l.periculi.ſ.vlt. Item ꝛ in hac pecunia ꝓspectat piculum ad creditorem:nisi aliqd possit imputari debitori vī quia nō seruauit locū nauigij:vī qz illicita trāsportabat in manu.vt.j.e.cum proponas.Alīs aūt icendiumvel casus fortuitus nō liberat eū cui⁹mutuatum est.vt.ſ.si cer.pe.l.incendium. ꝛ insti.qui.mo.re cōtrahi.ob.ſ.j.

¶Depositi.Rubrica. 37

Ex depositis cōtracti b⁹ celebratis accipiētis gra:vī vtriusq; de deposito audiam⁹ ꝓ regula riter tñ gra deponētis celebratur. ¶Videamus itaq; qd sit depositū: etvñ dicaſ:

a Equ⁹. Adde in equo qō Bart. in hac. l. in ver. qro scdo tz q̄ nō reqrit depositio. sed cōtrariū tz alexā. i.l. si mora.v. col. ff. solu. ma. vide Panor. cōsi.lvj. vol.j.

b Oblatio. Vide

BIU Cujas

ꝛ quibus rebus cõsistat. Cui detur actio depositi. Et cõtra quẽ. Et qñ. Et inquantũ. Et qualis sit actio. ¶Est autẽ depositũ qõ custodiendũ alicui datũ est. i. traditũ. ¶Contrahit eñ re obligatio in deposito. vt inſti. qui. mo. re ℨhi. ob. ſ. pe. rei eñ depositę sicut ꝛ cõmodate ꝓpꝛietatẽ retinemus: qñq; tñ in deposito transferꝛ dñium in depositariũ qõ est contra notissimos terminos depositi: et tñ depositi agitur: vt cũ depono apud te qõ est in pondere numero vel mẽsura: ꝛ cõuenio vt vel idem reddatur mihi vel tantundẽ in eodẽ gẽre qõ obtinet siue cõuentã id expꝛessim: siue tacite videar conuenire: vt cũ predicta depono non obsignata vel clausa. Nam si signata vel clausa deponerẽ videor tacite ꝓhibere: ne vtatur eis: nisi agatur in cõtrariũ. vt. ff. eo. l. licet. ſ. rei. ꝛ. l. lucius. ꝛ. l. die. ſ. qui pecuniam. ꝛ. l. quintus. ¶Est autem dictũ depositũ ex eo q̃ ponitur ꝛ precedit prepositio de quasi dicere deoꝛsum positum a ponente apud aliũ vt ostẽdatur totũ fidei eius cõmissum apud quẽ deponitur qõ ad custodiã rei pertinet: ꝛ in totũ videatur separata custodia a deponente: ꝛ ideo dicitur prepositio augere depositũ. vt. ff. e. l. j. j. rñso. ꝛ ex his verbis que continẽtur in diffinitione predicta voluerunt quidã dicere q̃ vbicũq; locũ habet actio depositi ibi habet locũ ꝛ mãdati eo q̃ semper custodia madatur. ꝛ ar. ꝓ se. ff. eo. l. j. ſ. qõ si rem tibi. ¶Alij etiã distinguunt vtrum in ipsa rei datione custodia cõmittatur: vt tunc non agatur mandati: sed depositi tñ an non: vt tũc possit agi ꝛ mãdati ꝓpter omissam custodiã: ꝛ depositi ꝓpter factam depositionẽ: sed nos hoc nõ putamus: immo semper depositi tñ agi posse dicimus: ꝛ quod ꝓ se inducũt nõ obstat: qꝛ ibi ꝓcesserat contractus mandati cuius forma ꝛ initium seruandum est. ¶Consistit autem depositum in rebus mobilibus ꝛ se mouentibus tñ: nisi forte vbi apud sequestrum deponitur. Et est ꝓpꝛie in sequestro depositum cũ res aliqua inter plures in cõtrouersiã deducit: ꝛ ipsi insolidũ certa cõditione custodiendũ tradunt: vt reddat ei qui vicerit: ergo istud depositũ fit a pluribus tñ ꝛ insolidũ ab vnoquoq; cũ vero rẽ cõem plures deponunt ꝓ parte vnusquisq; deponit. ¶Itẽ in deposito[a] qõ fit apud sequestrum possessio nõ remanet apud deponentes nisi aliter sit actũ. ſ. vt causa custodie tñ detineat sequester. vt. ff. eo. l. ꝓpꝛie. ꝛ. l. licet. ꝛ de verbo. signifi. l. sequester. ꝛ de acquiren. possẽ. interesse. Est ꝛ aliud speciale in hoc deposito: quia sequester nõ potest renunciare officio recepti depositi nisi iustissima causa interueniẽte: ꝛ ea interueniente raro est ei restituẽda res qui vicerit: sed oportet arbitrio iudicis apud edẽ aliquã deponi. vt. ff. e. l. ei. ſ. vlt. ꝛ in hoc casu competit actio depositi sequestraria[b] qõ nõ est ꝓpꝛiũ nomẽ actiõis: sed adiectiuũ. vt. ff. e. l. si in asia. ſ. cũ sequestro. ꝛ ea cõuenit sequester: vt rem sibi exhibeat: vbi conuenit si de pluribus locis cõuenit alternatiue in eius est arbitrio quo loco exhibeat se. Si copulatiue i olꝺ debet exhibere. Si aũt nihil cõuenit denunciãdũ est ei vt apud pretoꝛẽ exhibeat. vt. ff. eo. l. ei qui. ſ. in sequestrũ. ¶Datur ista actio depositi ei qui deposuit vel cuius seruus deposuit. et si seruꝰ erat pluriũ vnicuiq; dominoꝝ in partes cõpetit actio. vt. ff. e. l. j. ſ. si seruus meus. ꝛ. ſ. si seruus deposuit. ꝛ. ſ. si duoꝝ. Itẽ ꝛ si heredita ꝛius seruus deponat heredi: postea adeũti hereditatẽ datur actio. sed ꝛ si seruꝰ mihi bonafide seruiẽs vel in quo habeo vsusfr. deponat rẽ ex eo peculio qõ ad me ptinet; mihi daꝛ actio depositi. vt. ff. e. l. j. ſ. nõ solũ. ꝛ. ſ. itẽ si seruꝰ hereditarius. nec obstat deponẽti suũ delictum quominus agat depositi actiõe. Nam ꝛ fur vel predo deponẽtes agũt depositi. vt. ff. e. l. si predo. Agũt eñ ex ꝓtractu suo non tamẽ possunt agere furti actione: qꝛ ex ꝛimprobitate sua non queriꝛ eis actio. iustioꝛ eñ ꝛ honestioꝛ est causa dñi cui deferꝛ actio furti eo q̃ interest sua ratiõe ꝓpꝛietatis. vt. ff. de furtis. l. itaq;. Interdictũ autẽ vñ vi datur predoni expulso de ꝓdio. vt. ff. de vi ꝛ vi ar. l. j. ſ. q̃ a me. ꝛ est ratio qꝛ si ꝓdoni nõ ꝺareꝛ nulli ꝺareꝛ. nã dño nõ ꝺat qꝛ nõ est expulsus lz eius interfit qõ nõ est in actiõe furti ne ergo impunitũ sit delictũ inuasoꝛis et deferꝛ inuasoꝛi interdictũ vnde vi. Ampliꝰ etiã dixit Gũillelmus furi vel ꝓdoni ꝺari rei vẽditionẽ circa depositariũ: qꝛ nõ lz ei obijcere deponẽti de dñio qstionẽ. vt ꝺixim⁹. ſ. de cõmodato. de pig. ac. b si agat fur. deponẽs cõtra depositariũ sine dñio ꝓpꝛietatis. Si eñ fur agat cõtra depositariũ depositi ꝛ dñs agat cõtra eũ dẽ rei vẽdicatiõe potioꝛ erit cã dñi. vt. ff. e. l. bonafides. Quid si depositoꝛ erat bonefidei possessoꝛ: forte dñs nõ ꝓferꝛ ei. ar. ff. nau. cau. sta. l. j. ſ. idẽ põp. vel dic de equitate potiorem esse cãm dñi. Sicut eñ dicit. l. ꝓbo hãc esse iusticiaz q̃ ius suũ vnicuiq; ita tribuit: vt nõ distrahatur abvllius psone iustioꝛe petitiõe. nec obstat qõ est in autẽ. de depositio. ꝛ denũciatio. ne quis extrinsecus interdicat depositi restitutionez. Nãverbũ extrinsecus ponit ꝓpter dñz cui ꝓmissum est interdicere. Vel meliꝰ extrinsecꝰ dicit. i. ꝓeter deponentẽ. Nã si ꝓpꝛietariꝰ simpliciter interdiceret restitutionẽ nihil valeret. Secus autẽ si coram iudice ordinario iure ꝓponat reivẽdicationẽ. ¶Quid aũt si fur apud ꝓpꝛietariuz rẽ sibi vel filio suo vel seruo subtractã ignoranteꝛ delictũ admissum rẽ deponat certe nullũ est depositũ ꝛ si ꝓpꝛietarius ignoꝛãs rẽ restituat. ¶Cõpetit eñ indebiti dati cõditio. vt. ff. e. bonafides. qõ sic intelligo vt cõdicat possessionẽ. vt. ff. de cond. indeb. l. indebiti. ſ. sed si nũmos. non ꝓpꝛietatem rem; enim suam tradidit nõ tanq̃ suam: sed tanq̃ accipientis essẽt. vt. ff. de condi. causa data. l. dedit. ſ. subtilius. Item nõ obstat deponenti compensatio a depositario obiecta. vt diximus. ℨ. de compensa. nisi forte vt dicunt quidam ratione expensarum. vt. ff. de acquiren. possẽ. l. si qui rem. ꝛ de furtis. l. si is qui rem commodasse. Sed hoc non puto verum. loquuntur enim leges ille in commodato sed in deposito spãle est; vt nulla doli exceptio

questro. vide are. in. l. itero esse. ff. de acq. pos.

BIU Cujas

nulla deductio nulla cōpēsatio opponaf etiāsi ab vtraq; pte fuerint res depōite ei eñ sit primo restitutio: quia primus egit: ꝛ alteri integre actiones seruantur. vt. j. eo. l. pe. Denūciatio añt extranei missa depositario meo ne mihi rē restituat mihi nō iudicat: sed tñ olim mihi incūbebat onus vt satisdarē depositario ꝙ ipsum defenderem ꝫ denūciantem. vt. j. e. l. pe. ff. si inscriptis. Hodie añt hui⁹ cautiōis ī minutas pstatur mihi deponenti. Item ꝛ denuncia-
tor tenetur deponenti de casu fortuito si per ei⁹ denunciationē impedita fuerit restitutio: ꝛ postea perierit res: vel si depositū erat ī pecunia vel in pōdere: vel in mēsura tenebit denūciator ad triētē vsurā a tpe sue denūciationis. Et eedē pene ipōnuntur denūcianti inclinis ne soluāt pensionem vel publice psone ne panis administrationē exequātur tenebitur eñ dño rerū denūciator vel ei cui pecunia vel res erat soluēda. vt in autē. de depōsito ꝛ denūciato. Ubi añt depōsuerunt plures siquidē sic deposuerūt. vt vel vn⁹ tollat totū pōt ille insolidū agere. Alioquin expietur ꝙ parte tm̄. nā ꝛ duo heredes deponētis agūti ꝙ pte ꝛ duo dñi serui deponētis agunt pro pte. vt. ff. eo. l. j. ff. si pecunia ī sacculo. Nec obstat qđ legit. ff. cōmo. l. si vt certo. ff. vlt. Nam ibi actum erat vt quilibet cōmodatarior ū teneret insolidū alioq̄n cōtra. Nec obstat quod legit. ff. de ver. ob. stipulationes nō diuidunt. qđ eñ ibi dicit rē ꝙ parte restitui nō posse exaudi cū vn⁹ ad rē totā tenebaf vel cū ita actū est vt quilibet teneaf insolidū. Item nō obstat qđ legit. ff. e. l. si duo. Nam quod ibi dicit vnūquēq; heredū depositarij teneri insolidum casuale est. ſ. qñ quisq; heredū rē depositā iteruertat vl interuerti passus fuerat puta cōflando lancē vel aliam spēm alioq̄n tenebitur ꝗlibet pro pte etiā si pecuniā apud defunctum depositā inter se diuiserūt. Idem multomagis si de pecunia vel re deposita nihil ad eos puenit. Si eñ restitutio rei ꝙ parte fieri non posset vel esset res indiuidua ergo quilibet heredum deponentis teneretur insolidum. vt. ff. de ver. ob. l. ij. ſ. j. nam ꝛ quibet heredum deponentis agit insolidū pro re indiuidua sed satisdat depositario ꝙ eum defendet cōtra alterū. vt. ff. e. l. j. ſ. si pecunia. Si autem duo depōsuerūt ne vni eorū redderef sine altero etiā hoc seruandū erit. ꝛ in hoc casu quidam philosophus ancillā quandā liberauit a suspēdio: cū eñ duo depōsuissent apud eā ne vni eorum redderet sine altero alioq̄n suspēderef ipsa pactum non seruauit ꝛ vni reddidit sine altero ꝛ cū alter solus instāter repeteret ab ea ꝛ ipsa nesciret se defendere iuit ad quēdā philophum vt ei cōsuleret qualiter posset liberari. Philosophus añt cōsulit ei vt negaret se reddidisse vni sine altero quod et ipsa fecit: at ille depositor subiunxit ergo mihi philosoph⁹ autem respondit non debet tibi restituere sine altero sed nec is cui redditū erat petere poterat quia sibi redditū fuerat ꝛ sic saluata est ancilla. ¶Utilis autem actio depositi datus ex pacto extranei. vt. ſ. ad exhi. si res. Item datur vtilis cum debitor creditori debitā obtulit pecuniā ꝛ qz ille nō recepit consignauit ꝛ depositor creditor eñ ꝫ depositariū hz vtilē actionē. vt. ſ. de vſu. acceptaz fortē ꝛ vtilis datur rōne pūtie. vt ecce spōsus sponse donaturus res obtulit et pater ea psente suscepit eas vnde ipsa apud patrē videtur depōsuisse et ideo si sui iuris erat agit contra patrem vel heredē eius actione depositi et ad exhibendum. vt. ff. eo. l. die. Si autē puella nō esset pūs ageret ꝫ pcm neg. ge. qui recepit res quas alius ei donare volebat. vt. ff. de neg. ge. fideiussorem. ſ. ignorantē. Et si rōne psentie diceref actio depositi directa cōpetere nō reprobo. Nā ꝛ hic fideiussor agit mādati qz pūte dño fideiubet. vt. ff. anā
7 dati. l. si remunerādi. ſ. j. ¶Datur hec actio cōtra eñ apud quē depositū est etiā si sit pupill⁹. Nā et ipe teneſ inquātū locupletior ē vel quatenus dolū cōmisit. vt. ff. e. l. j. ſ. an in pupillū. Itē ꝛ filiusfa. teneſ tanq̄ pfa. Item ꝛ pater ex eius persona de peculio teneſ: sic ꝛ teneſ dñs ex serui persona de peculio si tñ seruus manumissus rem depositā teneat tenebitur depositi actione hoc inducente tam preterito contractu ꝙ psenti detentatione. Nam neq; pūs detentatio sufficeret neq; preteritus ꝫctus ex eo ꝙ cōtraxit vel quasi contraxit seruus nō tenetur liber factus sed in delictis ꝛ ex delictis. cōtrarium est. ff. e. l. si apud filium. ꝛ l. j. ſ. si apud seruū. Itē datur hec actio contra heredem depositarij ex dolo defuncti insolidum multo ergo magis ex suo. vt. ff. de act. et ob. l. ex depositi. vel si plures sint heredes quilibet tenetur ꝙ hereditaria pte. vt. ff. e. l. si hoīem. ſ. datur. Itē qđ notabile est etiā ille ꝙ nō heres depositarij teneſ ex dolo defuncti si putauit a Ulpiano se heredem esse ꝛ vendidit rem depositā ꝛ pte tatem ciū exegit tenetur depositi actione vt pciū red- Quinimo dat: vel si non exegit pciū cedat actiones. vt. ff. ma. ff.
8 e. l. ij. ꝛ iij. ꝛ iiij. ¶Datur hec actio cū tenuit de dep spe positum. si eñ nō teneat qz rem meā apud me ciat ē in deponis nō agiſ depositi qz neq; cōmodatū ne ſtm de- qz depositū neq; precariū neq; cōductio tenet positi. in re mea propria nisi rem meā ab eo quez scio posite possidere pcario rogē vel conducaz vel similis per dep faciam. vt. ff. e. l. q̄ rem. ꝛ. ff. de reg. iu. neq; pignes ma gn⁹. ꝛ de pcario. l. certi. ſ. vlt. ꝛ de cōtrahē. emp. tarenoli l. sine rei. ꝛ l. si in empti. ſ. rei sue. ꝛ j. locati. q̄ tanē ꝛ re rē. Itē regulare est vt agatur depositi cū res petere non est facta depositarij. vt. ſ. plene diximus. ante Itē hz agere depositi quādocūq; placet depo- depositi nēti. Nam ꝛ si deposuero apud te vt post mor. l. j. ſ. tem meā vel post mortem tuaz reddatur mihi nemi. ſ.
a potero et ego mutare voluntatem[a] vt agam depositi ātēq; moriar vel moriaris tu. vt. ff. eo. l. j. ſ. pe. quē Item agitur depositi etiam anteq; depositarius admittat dolum vel culpam. Quid enim si depositarius est in furore vel pupillus est vel neq; heres neq; bonor posſesſor vel succes sor eius extaret nihilominus locū habet actio depositi. vt. ff. eo. l. j. ſ. idem pompo. q̄rit. in ſ. ſ. Itē agitur depositi cūvere apud te depositū

BIU Cujas

Secus si tibi vt pcuratori rem tradidi: vt per feras ad titium q̄ mihi rem ferret tu eā mādati mihi ille vo depositi teneē si recepit rem seruandam noīe meo. Si vero recepit rem seruandam noīe tuo tu mihi mādati ille tibi depositi teneē ꝫ eaz actionē mihi cedes mādati a me cōuētus. Si vo in mādato faciēdo tibi pceperim. vt si ille nō reciperet tu custodires pōt agi mādati actione qz is prim⁹ fuit cōtract⁹ z plenius fuit mandatū habēs z custodie legē forte z nihilominus agerē depositi. Itē z agitur mādati si tibi mādauero vt rem ab aliquo receptam meo noīe custodias qz is prim⁹ cessus est. Nam et hic ego nō deposui ꝫ alius qđ mādaui te recipere. Porro apud tevideor deponere si qđvolebam apud te deponere iusseris me deponere apud libertū tuum quasi id tu esses custoditurus. Secus si mihi psuasisses apud alium deponere tunc eā ex psilio nō tenereris. si aūt pro eo fideiuberes vel mādatoris noīe te obligare velles sine dubio teneris. vt.ff.eo.l.j.ſ.si te rogauero. z ſ.idē põpo. q̄rit. in fi. z ſ. idez põpo. querit si apud te. ¶ Venit aūt in ac. ista⁊ dolus tā. vt.ff.co.l.j.ſ.si q̄s. in fi.ſ. subaudi z lata culpa quā latam culpā vel latiorē nerua dixit dolum esse qđ sic intelligo. i. dolū psumi. vt.ff.mā. l. si fideiusso⁊. j. rnſo. Nec eā vere pōt dici qđ lata culpa sit dolus cū z in eadē lege dicaē ipsam prope dolū esse z alibi dicaē eam dolo cōparari. vt.ff. si mēso⁊ falso mo. di. l.j.ſ. lata. si eā similis est dolo ergo ipossibile est eam dolū esse. Nam z Aristoteles ait. Nihil est id cui ipsiz sit simile. alibi dicit qđ lata culpa in doli crimē cadit qđ cum pdicta determinatiōe est intelligendum. vt.ff. de ac. z obli. l.j.ſ. is quoq; alibi d⁊ q culpa dolo prima dolū repsentat. vt.ff. si quis testamēto liber esse iuſ. l.j.ſ. nō autē. al's alibi dicitur qđ magna negligētia sit dolus. vt.ff. de ver. sig. l. magna. Et illud eodez mō expono. vt diximus. Nā si vere esset dolus ergo veniret in l. corneliā qđ lex negat. vt.ff. ad. l. coz. de sic. l. in lege. cōparatur ergo dolo lata culpa qz si in pecuniaria causa aliqs teneaē mihi de dolo tenebitur z de lata culpa z eius ponit vnū exemplū vt si nō intelligat aliquis quod oēs intelligūt. vt.ff. de verb. sig. si late culpe. Et quilibet multa exempla pōt assignare ex ingenio suo. Nam et si depositari⁹ vel seqſter hoiez apud se depositum vt questio haberē de eo ac ꝓpterea vinctum vel ad malā mansionē extensum soluerit mīa ductus dolo proximū est q factū est quia cum sciret cui rei prestaretur intēpestiue misericordiā exercuit. vt.ff. co. l. si hoīem. Presumitur aūt lata culpa dolus circa depositariū qz licet non sit adeo diligens vt natura desiderat vel vt hoīes cōsueuerunt esse diligētes si tamē curam in deposito non prestet ad modū suum id. est quē obseruat in rebus suis proprijs fraude non caret nec eā salua fide minorē depositis rebus diligentiaz prestabit q̄ suis. Abesse enim presumitur bona fides cum res suas habet saluas z res deposite nō apparēt. vt.ff. co. l. qđ nerua. z. j. locati. l.j. Exemplū pone. si res suas reponebat in archa bñ firmata. Res aūtē depositas relinquebat in domo super bancha.

a Veuissima⁸ ergo culpa nō venit in actionē idē et multominus casus fortuit⁹ nisi aliter conuenerit inter cōtrahentes. Cōtractus enim accipiunt legem ex cōuentione: qđ enim in pactum istis oms deuenit debet seruari vt lex. Immo z lex est nisi ꝑ si improbatū sit a iure vt si in deponendo cōuenit. Jn pacto tñ casus fortuiti necesse est sm qđ nemos vt noīentur casus. vt dixim⁹. ſ. de pactis. ſed nec leuis veniet culpa nisi aliter cōuenerit vel nisi depositarius se obtulit deposito. vt.ff. eo. l.j.ſ. sepe. vel nisi sui tātū gratia apud eum deponā. vt.ff. si cer. pe. l. si quis. nec forte z tunc veniret leuissima culpa sicut et dixim⁹. ſ. si cer. pe. si aūtē depositari⁹ recipiat mercedē in quātitate pro custodia tenetur quidē de leui culpa sed non per actionē istam. Immo per actionez cōducti qz video⁊ operas eius cōduxisse. si aūt accipiat non quantitatē sed speciem pro custodia. vel exhibētur ei opere ꝑ custodia. aliasve niet leuis culpa per actionez predictis verbis ex innoīato cōtractu. vt si deposui apud te seruum z volui vt tibi operaret z opere cōpensarentur cum custodia. vt insti. mādati. ſ. vlti. et ff. eo. l.j.ſ. si quis seruū. Potest etiā dici casum fortuitum venire in actionē istam propter moram precedentē. distinguitur tñ a quibusdam. vtrum erat peritura eodē modo penes deponentem an non. vt in primo casu non teneatur depositarius in ſcdo teneatur. vt.ff. eo. l. si plures. ſ. fiue. sed nostri doctores dixerunt depositarium. z quēlibet debitorē teneri de casu fortuito qz satis est q res potuit nō perire penes actorē. vt.ff. de leg. j. cum res. ſ. vlt. z.ff. eo. si in asia. ſ. vlti. z vt plene diximus. ſ. de vsuris: z in distinctiōe de mora. ſ. in q. cau. re. in inte. nō est ne. ſ. nec mora. Itē venit casus in hanc actionē propter precedentē dolū vel latam culpā depositarij. Si eā rem depositā vendidit z tradidit licet eaz postea redimat vt habeat in causa de positi. si tū non habeat eam in cā depositi z in eodē statu. tenetur etiā si sine dolo ma. postea perijt. qz semel facio dolo cum vēderet. vt.ff. e. l. ſ. si rem. z. ſ. in qui. cau. re. in inte. nō est ne. ſ. hec mora facit. si aūt redemisset z postea in eodem statu habuisset videē eā purgatū vitiū et res z dñi potestatē reuersa. vt.ff. de vsuca. l. sequitur. ſ. idem labeo ait. Porro si depositarij precedēs dolus non interueniat in vendēdo. ſz in vtendo veniet in acti. istam dolus z lata culpa. nō leuis vel casus fortuit⁹. vt.ff. de cōdi. fur. qui furtū. Quid si putabat dñm cōcessiurū. Respondeo nō tenetur furti etiā in eo casu vbi vi detur prohibuisse. vt si deposuit signatā⁽ᵇ⁾ pecuniam. sicut. ſ. diximus. sed in expressa prohibitione aliud esset. vt.ff. eo. si sacculū. sed si non dixit. d. posuit putare dñm concessurū nunquid est in culpa extimatio: vt veniat in actionē depositi? d. Feli. in Respōdeo non ꝫ arg. possit in cōtrariū sumi. vt c. cōstitu. ff. eo. q̄ seruus. ꝫ ego dico reprobari sabini opinionē. vtpote cum culpa nō nisi lata veniat in de testi.

a Veuissi late de istis om nibus ꝑ Bart. in rnſione positi.

b Signatā. Vide Bar. l. l. ſ. fi ci. sta. ff. eo. d. Feli. in etvide ꝑ

BIU Cujas

actionem istã. Aliudꝫ est in cõmodato. si non debuit putare dñm cõcessurũ. vt. ff. de fur. q̃ re. Itẽ venit in actionẽ istã restitutio rei depositẽ nõ deteriorate: nec eñ videt esse reddita res q̃ deterior facta reddit. vt. ff. eo. l. j. §. si res. Veniunt t accessiões rei ꝫ nõ sint deposite: puta homo vestit⁹ deponit vel equus cũ capistro. i. q̃ tenebat capistro. Nã solus depositꝰ est equꝰ. vt. ff. e. l. j. §. q̃ depositis. secus si deponẽdo dicerem depono equũ cũ capistro tũc eñ vtrũꝫ videretur eẽ depositũ. vt. ff. cõmo. l. si vt certo. §. si me. t devsufr. le. l. illi. §. vlti. Itẽ venit ꝑciũ rei deposite. vt si heres depositarij rem depositã apud defunctũ ignorãs eaz depositã distraxit: tenetur eñ ad ꝓcciũ qđ exigit: vel si nondũ exegit cedet actiões: ſz t si posſit rem redimere t prestare: nec voluit nõ caret culpa quẽadmodũ ſi redemptã vel aliqua rõne ſuam factaz noluit prestare caut⁹ q̃ ſemel ignar⁹ vẽdidit: ſz t ſi nõ ſit heres depositarij putauit tñ ſe heredẽ ſimilimodo lucrũ ei extorq̃retur. vt. ff. eo. l. j. §. vlt. t l. ij. t iij. ¶Venit qñq̃ t exhibitio rei: vt cum apud ſequeſtrũ est depositũ. vt. ſ. diximus. Venit t qñq̃ duplũ in actionẽ iſtam: vt cũ depoſui cauſa tumult⁹ incẽdij ruine naufragij eñ volebam deponere: nec depoſuiſſem niſi imineret periculi ex ſuprad̃ictis cauſis. Et ideo q̃ exigente neceſſitate depono t plerũq̃ nullo teſte preſente vel ſcriptura facta creſcit perfidie crimen t publica vtilitate cohercẽdus est vindicãde reipublice cã. Et eñ inutile in cauſis hmõi fidem frãgere cũ ꝯo nulla neceſſitate imminente eligo depositarij: nec depositũ reddit cõtẽtus eſſe debeo ſimplo. vt. ff. eo. l. j. §. j. t. ij. ¶Dupli autẽ nõ naſcit actio niſi depositarij⁹ inficiet de
3 positũ. vt inſti. de act. §. Oẽs añt in his caſib⁹ actio depositi datur herebi⁹. In heredes añt de dolo heredũ datur in duplũ de dolo añt defuncti tenẽtur heredes in ſimplũ ꝓ hereditaria portiõe. vt infra annũ tñ. Depositari⁹ autẽ tenet ꝓpetuo. vt. ff. eo. l. j. §. j. t. l. q̃ tumult⁹ planevbi agit depositi actiõe ad aurũ vl argẽtũ de poſitũ: t põdus t ſpẽs est nolanda. ſi autẽ purpura infecta ſit depoſita vel lana põdus ſimiliter erit adiſciendũ. Quid ſi actor de q̃titate põderis est incert⁹ ei iurãti ſe neſcire ſuccurrit: vt ff. eo. l. j. §. ſi quis aurũ. Ad hoc ſ̃zvt libellus recipiatur ꝓbabit tñ poſtea in iudicio põdus nõ enim põt ei ſuccurri: vt ꝓ eo feratur ſnia: q̃ cum incertũ cõtineret ſnia nulla eſſet: vbi autẽ in numero quid deponit numerus erit adiſciendus ſiveſtis color erit adiſciẽdus. vt. ff. de fur. l. in actione. ſi autez depoſita ſit ciſta ſignata in qua ꝓtinebant res plures poterit agi depoſiti ꝓ ciſta. ſz t ꝓ rebus ſingulis agi poterit de poſiti: q̃ ſingulares res vident deposite etiaz ſi depoſitarij⁹ res illas in ciſta cõtineri ignora-
4 bat. vt. ff. eo. l. j. §. ſi ciſta. ¶Est autẽ hec actio bonefidei: t ideo ex mora vel ex pacto inconti nenti apposito vel ex eo q̃ depositari⁹ cõuertit rem in vtilitatẽ ſuam admittit vſuras. vt. ff. eo. l. j. §. hanc actionẽ. t. l. lucius. t. l. publica. §. lucius. et. j. eo. l. ij. t iij. Famoſa est adeo q̃ heres depoſitarij ſuo noſe videt cõueniri t ideo infamat. vt. ff. de his q̃ no. infa. l. furti. §. illud. t. j. e. l. q̃ depoſitũ. Itẽ ciuilis ẽ nõ ꝓtrozia niſi
a in q̃tuor ꝑdictis⁹ caſib⁹. vt notari põt inſti. de act. §. oẽs. t. ff. eo. l. j. §. j. ex hoc eñ dicit prętorem in illis quatuor caſib⁹ reddere actionẽ ſatis ptz q̃ alias nõ est a prętore inducta: ſz a legibus vñ ciuilis est. Itẽ iurat in ea in litẽ. vt. ff. eo. l. j. §. in depoſiti. Heredib⁹ datur: vt dictum
5 est. ¶Et est illud notãdũ q̃ ſi plures ſunt here des deponẽtis: t maior pars eorũ agat res reſtituitur ei in totũ q̃uis ſit res diuidua. naz t ſi in diuidua ſit reſtitutio vni vel maiori ꝑ parti ſtita tñ ſatisdatiõe depositario. vt. ff. e. l. j. §. ſi pecunia. Maior autẽ pars dicit heredũ primo ex magnitudine portionũ hereditariarum. Secõ ex numero perſonarũ. vt. ff. eo. ſi plures. et de pactis. maiores. Cõtra heredes datur t ſi ad eos nihil q̃eniat ꝓ portiõe hereditaria. vt. ff. e. l. ſi hoiez. §. datũ. Ex dolo autẽ ſuo tenẽtur heredes q̃libz ꝓ parte: vt ſi. x. depoſita apud defunctum diuiſerũt: t quinta abſtulerũt q̃libz in ſolidum: vt ſi lancẽ depoſitã cõflauerũt aut cõfiari ab aliquo paſſi ſunt aliave ſpẽs dolo eorũ ſit interuerſa tenet eñ quilibet eorum ad rem reſtituendã in totũ: ſi tñ nõ reſtituat cõdemna
tur ꝓ hereditaria portione. vt. ff. eo. ſi duo.
6 ¶Item priuilegiata est hec actio inter creditores chirographarios. i. q̃ nõ habẽt hypotheas et ſi plures depoſitores: depoſitores agãt non habet rõ tpis: q̃ ſimul oẽs admittũtur. Datur tñ eis priuilegiũ: ita demũ ſi vſuras nõ accepe rint pecunie deposite tunc eñ videtur miſſe in
7 creditũ. Aliud est enim credere: aliud deponere. Itẽ cõpetit iſtud priuilegiũ deponẽti: vt ꝑ feratur oĩbus alijs priuilegijs ſi pecunia depoſita est ꝓ qua agitur depoſiti actiõe ſed et poſſet ꝓ ea agi rei vẽdicatiõe. Si añt pecunia depoſita nõ extat ꝯz deponẽs priuilegiũ: vt ꝑferat non priuilegiatis. Itẽ vt ocurrat cũ priuilegiatis t ꝓponat quibuſdã priuilegiatis: vt fiſco et mulieri dotẽ ſuam repetẽti t agenti funeraria et agenti ꝓ eo q̃ credidit ad rem reficiendã. ſed t ſumptus q̃ neceſſe factus est ab his creditoribus q̃ primũ poſtulauerũt ſe mitti in poſſeſſionẽ ſemp ꝓcedit. Nam deducto eo bonorũ calculus ſubduci dz cũ ad oĩa agẽtiũ cõmodũ miſſio facta ptineat. vt. ff. e. l. ſi holem. §. ẽtiã. et. l. q̃ priuilegiũ. t de priuil. cred. ſi ventri. §. in bonis. t. l. q̃ quis. t de relig. l. pe. t q̃ in pigno. potio. l. iterdũ. t. j. q̃ po. in pig. ha. l. vl. t. l. cos. et. ff. de pecu. l. depoſiti. et de bo. auc. iud. poſ. l.
7 cum vnus. t. j. de bo. au. iu. poſ. l. vltẽ. ¶Illud q̃ritur an ſtatim facta depoſitiõe naſcat actio depoſiti an demũ admiſſo dolo vel lata culpa: t dicunt quidaz demũ admiſſo dolo vel lata culpa ſed verius est vt etiã añ naſcatur. vt. ff. eo. l. j.
8 idem põpo. ¶Seq̃tur videre de actiõe depoſiti cõtraria cui detur: t cõtra quẽ: t ad q̃d: t qualis ſit. ¶Datur autẽ depositario t eius heredi. In deponentẽ t eius heredẽ. In qua venit q̃ vtiliter est impenſum a depositario in rem depoſitam. Itẽ t vſura ſi depositari⁹ feneb⁹ pecuꝑ

vel de suo impendit cuꝫ fenerare solitus esset. Item si debitor fuit in mora restituēdi.vt.ff.de neg.ge.vt q̄ natura.ff.vlti.ꝛ mādati.l.si vō nō. ff.vsuras aūt.ꝛ.ff.e.l.actione.ꝛ de vsu.l.q̄ semisses.ff.vlti. Itē venit interesse si sciens furē esse seruū deposueris apud me ꝛ dānum patiar.q̄d si ignorabas furem esse seruum: ꝛ deposueris apud me ꝛ dānum patiar.pla.dixit et scripsit q̄ potes,p noxa relinquere seruū.vt.ff.de pig. act.si seruus pigno.sed id nō puto qꝛ officium suum nō debet ei esse dānosum:vt dr in actiōe mandati:ꝛ actione depositi.vt.ff.de fur. si seruus cōis.ff.q̄ nota. ¶Est aūt hec actio ciuilis ꝛ psonalis:nec in ea iuratur in litem.vt.ff.eo.l. ei famosa nō est.qꝛ nulla ẽxia infamat regulariter.vt.ff.de his qui no.infa.furti.ff.vlt. Item bonefidei est.vt instī.e.ff.actionum.

¶Mandati. Rubrica. 38

Exposuimus ff. de ẽctibus qui re ẽhuntur: vt de deposito ꝛ pignore:ꝛ in debito:ꝛ in mutuo ꝛ cōmodato. ¶Nunc videamus de ẽctibus in quibus solo consensu nascitur obligatio.ꝛ qꝛ inter eos excellentior est ẽctus mandati. Trahit enī originem ex officio ꝛ amicitia de mādato. Videndū quid sit mādatū. Et vnde dicaf mandatū. Qualiter ẽhatur. Et inter quas psonas. Et in quibus rebus. Et quot modis. Et quando nascaf actio mandati directa vel ẽxia. Et quādo cōpe
1 tāt:ꝛ inquantum: ꝛ quales sint. ¶Mandatum autem ita diffiniunt quidaꝫ. ¶Mandatum est officium honestum gratis susceptum exhibendum ab amico. Que diffinitio non placet quia ꝛ de inhonesta re fit mandatum licet non sit obligatorium. Item etiam quia is qui nō est amicus mandatum suscipere ꝛ implere potest ꝛ tenetur.vt si absenti ꝛ ignoto scribam ꝛ mandatum suscipiat:nec enī ob hoc ipsum est amicus vt.ff.de verb.si.l.late.ff.amicos. Ego itaq̄ ita
a diffinio. Mandatum[a] est officiū ab eo qui gratuito suscepit exhibendum. Gratis ideo dixi quia alias non esset mandatum.nam originem ex officio ꝛ amicitia trahit. Contrarium porro est officio merces: interuenientelem pecunias ad locationem potius respicit.vt.ff.eo.l.j. ff.vlt. Si tamen mandatum suscipiatur gratis dominus postea honorauit procuratorem remunerando eum nihilominus locum habet actio mandati.vt.ff.eo.si remunerandi. Idēq̄ est et si dominus conueniat procuratorem de certo salario prestando remunerationis causa quia locum habet mandati. nisi salarium vel mercedem conuenit ne agat pro expensis. Sicut ꝛ de eo dicitur qui pecunia accepta spopondit.vt.ff.eo.si remunerandi.ff. vlti.ꝛ.l. idemq̄ ꝛ.ff.idem labeo. Salarium aūt siquidem conueniat dñs se daturum stipulatiōe petef conditione certi. Si aūt conueniat sine stipulatione ꝛ incōtinēti post mādatū petaf salariū ẽxia mādati. Si aūt ẽueniat ex ĩteruallo petef iudicis officio.vt.j.eo.l.j.ꝛ.ff.eo.l.salariū. Si aūt salarium sit incertū re ꝛ genere,nullo mō petitur. vt pulvt.j.eo.salariū.ꝛ.ff.e.l.q̄ mutuā.ff.pe.Secus si chre per
incertū est re ꝛ nō genere:vt qꝛ ꝓmisit equū in eundem
genere vel ꝓmisit qō faceret eum militē.Poro Bal. ī cō
illud necq̄ tanq̄ salariū.necq̄ tāq̄ merces pe si.cccxciij
tetur qō dñs ꝟenit ,pcuratori dare in euentū in.v.li.in
litis si pro eo iudicatū esset.qꝛ procurator litis nouis.
redēptor extitit ꝛ maiores pecunie premio remunerari suū officiū voluit.vt.ff. de procura.l. litem.ꝛ.ff.eo.si remunerādi.ff.vlt.ꝛ.l.salariū.et j.eo.l.si cōtra.ꝛ vt plene dixim⁹.ff.de postulan.
2 ¶Dicitur autez mandatū quasi manu datū.qō enim quis per se facturus erat alij gerendū cō mittit ꝛ dicit proprie in his q̄ quis cōsequitur ratione mādati nec p se sine mādato valeret exꝓplicaret vt in mādato iurisditiōis ꝛ in mandata actione de qua aliqua tractātur.j.e.l.pe.ꝛ vlti. sed de his hic nihil dico qꝛ articulū istum plene explicaui.ff.ne liceat potētioribꝫ.ceterū si tibi mādauero vt tu mihi equū emas cū ꝛ per te et tibi emere ,posses nō dicit proprie mandatū quia nil a manu mea cōsequeris.vt ex ethymo
3 logia nois ptz. ¶Cōtrahit mandatū solo cōsensu ꝛ ideo inter ps̄entes vel inter absentes per nunciū vel per epl̄am suscipi pōt. Itē fieri pōt pure ꝛ in diem et ad diē puta vt hunc alas vsq̄ ad decēnium ꝛ sub cōditione. Itez siue rogo siue volo siue mādo siue alio quocūq̄ modo idoneo ad exprimēdā sniam istam quis scribat vel mittat mādati est actio.vt.ff.eo.l.j. qō aūt de verbo rogo dicit non est ita intelligēdū vt qui dñtaxat admonet teneaf.vt.ff.eo.l.idemq̄.ff.si quis ea.vel tm̄ cōmendat.vt.ff.e.l.si vero non re.ff.cū quidē.vel tm̄ exhortaf.vt.ff. de his qui no.infa.l.ob hoc.vel qui tm̄ psuadet.vt.ff.depositi.l.j.ff.idem etiā pōpo.q̄rit.opz ergo vt quis roget ea mēte vt velit obligari.sicut ꝛ de prosequeta dicit. Nam ꝛ si laudet nomē vel mādet suscipi mōstrare potius videt q̄ mandare. Unde non tenef mandati nisi dolo ꝛ callidītate credi torem circūuenerit tunc em̄ tenebit actiōe de dolo.vt.ff. de prosene.l.ij. in ambiguo aūt sicut et in testamentis ꝛ in ẽctibꝫ non aliter verborū propriam significationē omittā quam manifeste apparuerit cōtrahētes aliter sensisse.vt.ff.
4 de leg.iij.nō aliter. ꝛ de exercito.l.j.ff.si seruꝫ.
b ¶De personis autē inter quas cōtrahit[b] man b Cōtradatum ꝛ de mixta earum consideratione illud hic. Et
breuiter noto qō inter eos ctrahitur qui alias adde pro
possunt inuicez obligari de quibus plene dixi extēsiōe
5 ff. de pac. Cōtrahitur mandatū in rebus honeq̄ māda
stis. Super re autē inhonesta ꝛ turpi si fiat mā tum obdatum non est obligatoriū. vt institu.eo. ff.il scurū nō
lud quoq̄.et.ff.eo. si remune.ff. rei turpis.ꝛ.l. valet. vt
si mandauero.ff.qui edem. sed si super re ho per Bal.
nesta fiat mandatū tamen quādoq̄ non tenet i u consi.
quia cōtra legem interponit.vt si mandaui creq̄s.ī.j.vo
ditori dare pecuniam mutuo filiofa. contra se lu.in nonatuscon.mace. secus si senatuscon.non obuia uis.
ret.vt.ff. eo.l.si vero non.ff. si quis mandauerit.sed ꝛ quādoq̄ licet non sit inhonestuz mandatum vel cōtra legem non tm̄ agitur qꝛ cōtra bonā fidez,videtur esse susceptū.vt si adolescēs

BIU Cujas

luxuriosus mādet mihi vt pro meretrice sua si
deiubeam idq; ego sciens mandatū suscipiam
similis est eīm qua si perditurο pecuniā credaz.
Idēq; est et si meretrici iusserit me numerare.
vt.ff.e.si vero non.ff.si adolescēs. Quid si ma-
ior esset.xxv.annis qui talia mandaret. Respō
derunt quidam idem esse ar. eius quod legit
ff. pro emptore.si quis cum. sed certe illud po-
test intelligi in eo venditore cui bonis erat in
terdictum vel qui nō erat sane mentis vel fo-
te malefide videtur quis emisse quantū ad vsu
capionem impediendam. si autē venditor erat
dñs cōsequetur emptor ab eo dñium : ꝛ sciat
venditorē statim pecuniā consumpturū. ꝓ me
est qō legitur.ff.de in rē vso.q si seruus.ſ.nec
nō illud. Itē qñq; nō agitur mandati: ꝛ si nō sit
turpe mandatū: vel ɔ legē vel ɔ bonam fidez su
sceptū. Et est rō q; alius principalior interue-
nit ɔctus. vt si mādaui tibi vt ab actoribꝰ meis
mutuaz pecuniā acciperes q; volebam tibi mu
tuare. Satis est eīm q; de mutuo mihi teneaꝛ.
Idēq; ꝛ si iussero te accipere pecuniam meā et
fenerari piculo tuo ita vt certas vsuras mihi
impēdas si plures fenerari potueꝛ lucreris.
Nam ꝛ hic teneris ex mutuo ꝛ nō mandati nisi
oīm negociorum administratio erat tibi cōces
sa. vt.ff.e. idēq; ꝛ.ſ. si quis titio. ꝛ.l. si remu.ſ.
apud. ¶ Mixta etiā habet inspectio rerū: quia
licet alias de oī re possit mihi mādari nō tamē
mihi mandat q; mea gra tm̄ iteruenit: puta vt
potius emam prędia q; fenerarem vel ecōuer-
so: vel vt in meo quid faciam cum tibi id nō ex
pediat: tunc eīm ageret. vt.ff.e.si quis mihi. est
eīm potius consilium q; mandatū: ꝛ ideo nō est
obligatoriū. nisi alꝫ factuꝰ nō eram. vt.ff.co.
l.ij.ſ.q si tua. ꝛ.ſ.vlt.l.si renui.ſ.si tibi. Plane
vbi mādasti mihi: vt certe persone crederes te-
neris: ꝛ si alꝫ crediturus erā: ꝛ.ſ. in summa in
sti. de obli. que ex deli. nas. dixerit ɔ̄riū. ſ. q ita
demum teneris si alias nō eraz facturus: ꝛ vbi
mādasti incerto me credere potius q; emere di
cebat te non teneri: ꝛ si alias facturus nō erā.
¶ Item ꝛ mixta consideratio habetur cuz tibi
mando vt a me rem meam emas q; mandatum
nō est obligatoriuz: vt plene dicemus. ſ. ti. pri.
secus si tibi mandarē vt a creditore meo eme-
res pignus q; sibi obligaueram: tūc eīm de eq;
6 tate tenet mandati. vt.ff.co. si mandauero. ſ.
a si hi. ¶ Modi aūt cōtrahendi mandatum a passi
gnantur. v. ¶ Primus est si tibi mandē gratia
mea tm̄: puta vt negocia mea geras: vel vt fun
dum mihi emas: vel vt ꝓ me fideiubeas. ꝛ pri
mum mandatū interponit. vt retineaz questi
ta. secm̄ vt accipiam. tertiū ne vexer a credito-
ribus. ¶ Secꝺs aūt modus mandati est cū man
do aliena gra tantum: vt si tibi mandez q; titij
negocia geras: vel fundum ei emas: vel ꝓ eo
fideiubeas. ¶ Tertius est cum mando tibi gra
meaꝫ aliena: puta vt meaꝫ titij negocia geras.
¶ Quartus est cum mando tibi gratia tua et
mea: puta vt sub vsuris crederes procuratori
meo. ¶ Quintus est cum tibi mando tua ꝛ alie
na gratia: veluti vt titio sub vsuris crederes q;

a Māda
tum. Et
adde de
clausula
mādati q̄
solet ap
poni q ɔ
hētes oī
mō ꝛ fo
ma q̄bꝰ
meliꝰ va
lere pōt
Bal. i cō
fi. ccleiſſ.
i. iij. q̄te.

si mandaui vt credereꝭ sine vsuris aliena tan-
tū gra interuenit mandatū. ¶ Potest ꝛ sextus
adici modus: vt cū mādo tibi gratia tua ꝛ mea
ꝛ aliena. ¶ Item cōtrahitur mandatū nō solū
verbis expressis: vt plene dictum est: sed ꝛ taci
te. Nam si me presente fi deiubeas videor tibi
mandare vt fideiubeas. Item si patiar te man
dare creditori vt mihi numeret videor tibi mā
dare vt mandes. Item ꝛ ratihabitio ꝓdest quā
doq; ad actionem mandati: vt si dirigo tibi mā
datum de gerēdo: ꝛ tu nō suscipis tandē pha
ductꝰ adimples. ꝛ ego postmodū ratū habeo.
vt.ff.de re.iu.semp. ꝛ.ff.e.si remu.ſ.si passus. ꝛ
l. qui patitur. Itē ꝛ ɔm quosdā tacitū mādatus
interuenit in duobus reis ꝓmittendi. vt.j. de
duo. re.l.j. ꝛ.ff.de duo. re.l. reos prō. sed hoc nō
placet nisi sint socij. vt.ff.de fideiuſ.l. humanꝰ.
ꝛ satis etiaz cōcedo: vt inuicē videatur quilibz
eoz fideiubere prō eo q; in alterius vtilitatem
7 peruenit: vt ꝛ notauimus. ſ. ad velley. ¶ Nasci
tur actio mandati ɔm quosdam dolo vel culpa
admissa: vel cū procuratori aliquid obuenit ex
re dñi: vel procurator expendit in rem dñi: vel
quid simile accidit: ꝛ tūc nō dicetur nasci actio
ex dolo vel culpa: sed ex cōtractu mandati pre
cedenti sicut ꝛ alꝫ dicimus maxime in ɔctibus
innoiatis. vt.j. de re. pmu. l. ex placito. Vel dic
actionem mādati statim nasci: sicut ꝛ in actio-
ne depositi. ſ. diximus. ¶ Ex mādato oriuntur
due actiones directa ꝛ ɔ̄ria. Directa competit
cū ceperit interesse eius qui mādauit ceterum
si nihil interest cessabit ꝛ eatenus cōpetit qua
tenus interest: puta mandaui tibi: vt fundum
emeres si mea intererat emi teneberis. si tamē
egoipse eundem fundum emi vel alius mihi:
nec interest aliquid cessat hec actio. ¶ Item si
tibi mādaui vt negocia mea gereres ꝛ nihil pe
rfit q̄uis nemo gesserit nulla est actio. Aut si
alius idonee gessit cessat actio mandati. ꝛ in si
milibus idē erit probandū. vt.ff.e.l. si procura
torem. ſ. mandati. et si geseris qō tibi mādaui
nō teneris q; gessisti. sed q; mādatum suscepi-
sti. vt.ff.e.si remu.ſ.si cui. Idēq; est ꝛ si manda
ui vt aliquid mihi emeres nec emisti teneberꝭ
ad interesse. vt.j.e.l. ad cōparandas. Quid eīm
si dolo emere neglexisti. forte enim pecuniam ac
cepta vel gratia alij cōcessisti vt emeres: aut la
ta culpa passus es alium emere. Si autez eme
ris quod tibi mandaui emendum teneris mihi
vt ipsum tradas ꝛ si cautū est de euictione aut
potes desiderare vt tibi caueat sufficit si actio
nem mihi cedas ꝛ procuratorem me in rem me
am facias. Item debes cauere de facto tuo q;
rem illam emptam non pignoraueris vel ins
aliquod in ea nō cōstitueris nihil eīm amplius
ꝓ bonam fidē debet pstare procurator: subau
di cum cetera adsint q̄ adesse opꝰ. Illa ꝛ de culpa
tenet si culpa sibi caueri nō curauerit de vitiis
ꝛ morbis rei empte: vel si fundus emptꝰ fuerit
dolo vel culpa procuratoris tenebitur procu-
ratori. vt.ff.e.si ꝓcuratorē. ſ. vlti. ꝛ.l. de tuo. ꝛ.l.
idemq;. Et hoc q̄n tibi mandaui vt emeres in
rē exnei. Si aūt mādaueri tibi vt emeres mihi

BIU Cujas

rem quã cũ alio cõmunẽ habes tenet mãdatũ rõne partis alteri? non rõne partis tue: q3 tibi non possum mandare vt rem tuã mihi vendas. vt. ff. eo. si mandauero tibi. §. iul. et in hoc casu de re cõmuni tibi emenda tibi mando si quidẽ preciũ tibi taxaui quãticunq3 aliozũ partes redimeris sic ꝛ tua pars cohartabit vt nõ abũdet mandati quãtitatẽ qđ si alias ptes viliozi precio emeris certe ꝑ tua pte ꝑstabit tibi quãti tua interest dũmodo interierit id preciũ qđ mãdato cõtinet. Quid eñ fieret si exiguo ꝓcio hi cum quibus tibi cõmunis fundus erat rez abiicere vel necessitate rei familiaris vel alia cã cogerent an tu ad idẽ dispẽdiũ deduceris sed nec lucrum tibi ex hac cã debes acq̃rere cũ debeat esse mandatum gratuitũ. Quid eñ si quãto alij viliozi distraxerint tãto cariozi velis vẽdere ptem tuã: vel qđ si aliũ aliozẽ emptozẽ iueniaz q̃ tibi sit paratus dare amplius ꝙ mandato cõtinet nec aliter velis vẽdere hoc tibi cõcedẽdũ nõ ẽ. Sit añt nullo ꝓcio taxato emere tibi mãdauerim tuq3 ex diuersis precijs partes ceteroz emeris ꝛ partẽ tuã boni viri arbitratu extimatio ꝓcio dari mihi oportet ita vt oẽs simas maiores ꝛ minores coacernet vir bon? ꝛ ita portionẽ mediocrẽ inter eas ꝑstet ei q̃ mandatũ suscepit. Quid si ptes oĩm sociozũ emere non potueris nihilominus mãdati ages et tenebere? nisi mãdauerim vt nõ alit ex mãdato tenear ꝙ si totũ fundũ emeris. Illud etiã dici põt sub cõditiõe partem tuam mihi venditã eẽ si alioz ptes redemeris vt sic agi possit ex empto vel etiam mandati nec extinguatur mandatum morte mea aut tua quãtum ad partem tuã si ante mortem meã ꝛ tuã partes aliozũ oẽs vel vna fuerint empte. ꝛ proinde hec. ff. e. q̃ negocia. §. vlt. ꝛ. l. si fundũ. ꝛ. l. ita etiã. ¶ Interesse añt ꝙ venit i actionẽ istam cõputat oẽ id qđ ex re mãdantis penes mãdatariũ est. nã ex mandato nil apud eũ remanere oportet. vt. ff. e. ex mãdato. Itẽ ꝛ interesse cõputat rõne usurarũ. si eñ dedi tibi pecuniam vt creditori meo solueres et non feci̇sti prestabis mihi usuras quo casu ꝛ a me creditor pecuniaz debitã cũ usuris receptur? sit. vt. ff. eo. si vero non. §. dedi. Item ꝛ si procurator meus pecuniam meã habet ex mora tenebitur ad usuraz vel si fenerabit pecuniam prestabit mihi usuram. Idẽq3 ẽ ꝛ si pecuniã cõuerterit in vtilitatẽ suã ꝑstabit eñ mihi usurã q̃ legitimo mõ frequentat in regione. vt. ff. e. idẽq3. §. si procurator. Item ꝛ pcurator quem constitui ad agendã causam instrumẽta cause sibi cõmissa restituet per actionẽ mandati nõ p actionẽ depositi tiue iuscuiusq3 eñ cõtract? initiũ spectãdũ est ꝛ causa. Itẽ ꝛ mãdati tenet si collusit cũ aduersario meo. vel si non sit soluendo procurator tenebit mihi aduersarius actione de dolo ceteraz dãna que passus sum occasione absolutionis. Nam et ad rẽ principalẽ agere possum veteri actiõe. ꝛ si excipiat replicabo. vt. ff. eo. si procurator. et de dolo. eleganter. §. si dolo. ꝛ. l. cũ a te. ꝛ. l. cũ q̃s. ꝛ non tantum venit dolus in actionem istã. sed etiã culpa lata leuis ꝛ leuissima scõm nos. vt. j. e. a procuratore. ꝛ. l. in rem data. Quidã tñ vtuntur eadẽ distinctione hic qua ꝛ in cõmodato. vt dixi. §. cõmo. ꝛ sic si mandarem tibi gr̃a mea tm̃ scõm eos tenereris de dolo ꝛ lata culpa tm̃. sed certe: vt ait. B. alia est
2 natura huius ↄctus ꝙ illius. ¶ Cõtraria autez actio mandati cõpetit cũ procurator iplenit mandatũ iniunctũ. Si ergo mandauerim tibi vt fundũ mihi emeres: etiã si nondũ preciũ solueris ages mecũ mãdati: vt suscipiã obligationem: q3 teneris venditori. Illã ꝛ ego tecũ agere possum vt cedas mihi empti actionẽ. Itẽ si mãdato meo iudiciũ suscepisti manente iudicio sine cã iusta: nõ debes agere ↄtia vt transferat iudiciũ in me: nondũ eñ ꝓfecisti mandatũ. Ubi añt ꝙ me promisisti pecuniã nouandi aĩo: agis mecum mandati etiã anteq̃ prestes vel dãnatus sis: q3 tua obligatione me liberasti: secus si pro me feceris te mandatorẽ vel fideiussorem vel constitutorẽ. Nec eñ agis in his casib? anteqũ soluas: vt damnatus sis vel diu steteris in obligatione: vel nisi bona mea dissipem: vel ni si aliter actũ fuerit inter nos: vt. ff. e. l. iu ius. et. C. e. si pro ea. ꝛ. ff. de fideiuss. l. fideiussor pro venditore. ꝛ. l. si fideiussor qui minori. Et est rõ q3 fideiussori ꝛ similib? videor mandasse vtrũq3 id est ꝛ de obligãdo se ꝛ de soluẽdo. Uñ non pfecte videtur impletũ mandatũ si vtrũq3 nõ fiat. ar. ff. de cõdi. indebi. l. indebitã. Uel alia rõ est q3 nihil mihi prodesset fideiussor si satisfatis tenerer liberare eũ: sic ergo officiũ suũ qđ impendit gratis me potius deciperet ꝙ iuuaret. In tempestiue ergo nõ ↄz agere mãdati: sicut ꝛ in tempestiue nõ reuocatur cõmodatũ. Adiuuari eñ nos non decipi bñficio opz. l. cõmodato. a ꝛ §. sicut. Agunt[a] añt fideiussor ꝛ cõsimiles mandati si intercedant pro me ꝑsente si pro me absente agunt neg. ge. vt. ff. e. l. ex mãdato. §. j. ꝛ. l. qui fide. Nullo vero mõ agit fideiussor si intercedat pro me vetante vel in remissuã vel aĩo donandi: vel hac actione agat mãdati: vt. ff. e. si remu. §. si passus. ꝛ. §. vlti. ibi. marcellus añt ꝛc. Itẽ ꝛ nullo mõ agit fideiussor cũ ipse conuentus omisit exceptionẽ sibi competentẽ: ꝛ in hoc casu. i. cũ fideiussor omittit exceptionẽ competentem. Siquidẽ competat ex ꝑsona sua ꝛ inhonesta: vt q3 iniquũ ius impetrauit: vel q3 ꝑsonale pactũ erat ei factum si foderet vineam cũ ipse esset in dignitate agit mandati. Si añt honesta ꝛ talis quã potuit reus opponere: vt si fideiussor fiat pactum ne ab eo vel reo petatur nõ agit mandati. si vero reo non poterat proficere secus: vt in velleyani exceptione: vt ff. e. l. idemq3. §. general iter. ꝛ. l. si fideiussor. §. vlti. ꝛ ad vell. l. pe. ꝛ. vlti. §. si mulier pro eo. et de pac. l. idem. §. vlti. nec attendo vtrum sciat vel nesciat fideiussor eam sibi competere: quia de suo facto agitur: vt. ff. ad vell. ꝙ ꝙ. Si vero competat ex persona rei: ꝛ porrigebatur ad fiiussorem siquidem fideiussor ignorabat cum sibi competere agit mandati nisi errauerit in iure. vt. ff. eo. l. fideiussor. j. responso. ꝛ. §. non

a Agũt. Uide alexan. cõsi. 118. i. iiij. col. in. ij. vol. ꝛ vide aliqđ per Alexã. ꝛ mo der. i. l. ij. §. ex his. ff. de ver. obliga.

BIU Cujas

male. si vero sciebat eam sibi cõpetere: siquidem illa exceptio sit declinatoria iudicij: puta non disputauit an procurator creditoris posset esse procurator de iure an nõ. vt q; erat femina vel erat miles verus tñ erat procurator agit mandati: q; de bona fide agitur cui nõ cõgruit disputare de apicibus iuris. secus si non inquisierit diligẽter esse verus procurator vel nõ: vt. ff. e. si fideiussor. ff. quedã. t. l. iuter. ff. mãdato. si aũt illa exceptio sit dilatoria vl'perem ptoria solutionis nõ agit infra tps dilatiõis: vel in scõo casu nunq̃: vt. ff. e. si mandauero ti bi vt in diem. t. l. si fideiussor. j. rñso. si vero ex psona rei non potrigat ad fideiussorẽ exceptio nihil imputat ei si nõ opponat eaz: q; nec põt. Illud plane imputat ei: si reo denunciare põt: vt iudiciũ vt suo vel procuratorio noĩe suscipi at. vt. ff. e. l. idẽq̃. ff. pe. Itẽ non agit fideiussor mandati: vbi liberatus est a creditore qui eivo lebat pricipaliter donare. secus si liberauit eũ legando liberationez vel mortis cã donãdo vel etiã inter vivos donãdo remunerandi tñ causa: vt. ff. e. idẽq̃. ff. vlti. t. l. si vero. j. rñso. Ubi autem alius volens donare fideiussori soluit pro eo creditori: agit fideiussor mãdanti si fideiussor liber hõ est t paterfa. Nã si eẽt seruus vel filiusfa. nõ agit pater vel dñs: q; qui soluit p filio vel seruo patri vel dño donatum nõ voluit: vt. ff. e. si vo nõ. ff. j. Itẽ t agit fideiussor mandati si suũ debitorem delegauerit creditori etiam si is non sit soluendo: q; bonũ nomen facit creditor: q; admittit debitorem delegatũ. Itez et soluisse videtur fideiussor si alius volẽs ei donare creditorẽ liberauit in tanta pecunia quãta tenebat ei fideius. ideo vt creditor nõ conueniret postea fideiussorez. vt. ff. e. l. inter causas. ff. abesse. t. ff. si is. Itẽ videtur esse impletũ mãdatũ vbi te mandante promisi iudicio fisti nec te exhibuisti. nã t anteq̃ prestem mãdati agã vt me liberes. vt. ff. e. si mandato meo. ff. si in iu
3 dicio. ¶ Itẽ vt competat actio ℞ria necesse est vt quis diligẽter fines mãdati custodiat. Si autem aliquis excedat eos oĩno. vt ecce mandaui tibi vt emeres mihi domũ titianã t emisti seianam nullo mõ agis ℞ria sed teneris mihi directa. Si aũt emeris titianã t ego taxaui tibi preciũ si dederis amplius non ageres pro superfluo vel mandati: vel neg. gestorum scõm nos etiã si vtiliter feceris. q; prohibuisse videor ne des vltra. vt. ff. de neg. gest. qui aliena. ff. libertas. t. C. de nego. gest. l. vlt. ¶ Minus aũt si dederis agis q; videor tibi mandasse vt minori precio emeres si posses sic t econtrario si mandauerim vt rem meam venderes pro. x. videor mandasse vt vendas maiori pcio si potes: minori aũt si vendas mihi nõ preiudicas. Nã si ab emptore petã rem nõ obstabit emptio nisi reliquum q̃d deest mandato meo prestes t indẽnem me p oĩa conserues. t probanẽ hec. ff. e. l. preterea. t. l. ij t procul. t. j. l. diligenter. t. l. po
4 test. ¶ Itẽ t veniunt in ℞riam actionẽ impendia ex mandato: minus erat expensurus. vt. ff. e. l. inter cãs. ff. impendia. Quod aũt pro curator amiserit latrocinio vel naufragio vel alio casu fortuito nõ veniet in ℞riam actionẽ ex se cus sit in actio. pro socio. vt. ff. e. l. inter. ff. non oĩa. t pro socio. l. cũ duobus. ff. quidã. q; societas fraternitatis ius est optimi: t causa lucri ℞hitur ob cõmodiorẽ vsum. vt. ff. pro socio. verum. Uel forte idẽ est in vtraq̃ actione t distinguetur an socius vel procurator erat predicta dãna passurus etiã si mandatũ nõ suscepisset vel pro societate iussisset an nõ vt in pio casu nõ agat in scõo ℞. Sed t de cõsuetudine vbanoxũ est vt ꝓcurator restituãt dãna: dãnũ aũt vel factũ q̃d sensit procurator p seruũ quẽ cõparauit mãdato meo est ei restituendũ si mandauerim ei de certo seruo emendo: si aũt mandauerim de incerto nõ teneor ei si ipse fuit in culpa quod emit seruũ talem. Si aũt nõ fuit in culpa t ego potui eũ certiorare post emptionẽ factam t nõ certiorauit vt sibi precaueret teneor ad interesse. Si vero certiorare nõ potui teneor mandati ℞ria nõ noxali noxaliter. vt. ff. e. l. inter causas. ff. sed cũ seruus. t de fur. si seruus cõis. ff. q̃d vero. ¶ Ueniunt etiã vsure in ℞riam actionẽ ex mora vel q; procurator ab illo accepit mutuũ sub vsuris q̃d expẽdit in re mea vel si exegit a debitore suo a quo cõsequebat vberrimas vsuras t exactũ impendit in rem meã. vt. ff. e. si vo nõ. ff. si mihi. ¶ Fiunt t reputationes in his actionibus. vt eũ ꝓcurator fructus restaurare coegitur ita t sumptũ quẽ fecit in fructus percipiendos deducere eius ops. Sed si ad vecturas dum excurrit in predia sumptus fecerit reputare poterit hos sumptus nisi salariũ fuerit ei datum pro sumptibus t cõuenit vt sumptus faceret de suo ad hec itinera hoc est de salario. Si aũt procurator voluntarie expendit permittit ei auferre, sine lesione dñi nisi dñs paratus sit reddere expensas. vt. ff. e.
5 l. idemq̃. ff. idẽ labeo. ¶ Cõpetit hec ℞ria procuratori t heredibus eius nisi procurator fingatur donasse q̃d impendit. Quid eñ si predium emerã t precij beſſem solueram t ipm mãdauit tibi tradi donationis causa vt reliquum preciũ solueres q̃d t fecisti. deinde mihi vendẽti prediũ consensisti nõ ages pro triente pcij soluto ℞ me q; cum donationẽ prius a me receperis duarũ partiũ precij verisimile est vt et tertiã quã soluisti mihi donaueris. vt. ff. e. si vero nõ. ff. ℞io. Directa vero mãdatori t eius he
6 redi cõpetit. ¶ Famosa est directa: sed nõ ℞ria nisi in casu. vt. ff. de his q̃ no. infa. l. furti. ff. mãdati. ¶ Perpetua est vtraq̃. Et personalis. Et bonefidei. ¶ Sed q; ℞ria t directa ita demũ cõpetunt si mandatũ non fuerit finitũ. vt. ff. e. si vero nõ. ff. si mandauero. nisi probabilis ignorantia interueniat. vt. ff. eo. inter causas. j. rñso. ff. j. t. l. si precedente. Ideo qualiter manda
7 tum finiatur videndũ est. Et quidem ex parte mandantis finitur re integra morte eius contingẽte. vt. j. e. mandatũ. nisi concipiatur post mortẽ. vt si mandauit sibi fieri monumentum post mortẽ suam. aget eñ procurator ℞ heredem mandantis si ex pecunia fecerit monumẽ

BIU Cujas

tum nisi ei ita mandasset defunctus: vt procurator non ex sua pecunia sed ex pecunia mandantis faceret monumentū in vita mādantis. potuit enī agere etiā cū eo qui mādauit vt pecuniam daret ad faciendū monumentū maxime si quedā parauit ad faciendū. Idē est si mādauerit quis post mortē suam emi fundū heredibus suis. vt. ff. eo. si vero. ff. vlt. nec obstat qđ legitur. ff. de soluti. l. vlti. qz ibi erat conceptū mandatū post mortē non tñ expediebat heredi mādantis id mandatū impleri post mortē. mandauerat enī creditor debitori vt post mortem suā solueret titio. Predicta aūt mandata expedit heredi mādantis impleri. Vel sic ordina litteram. ei aūt cui iussi debitorē meum soluere nō recte soluitur post mortē meā. Item finitur mandatum renouatione mādantis si faciat eā re integra. vt insti. c. ff. recte. lz enī mandanti penitere. vt si seruuz tibi tradidero vt eū manumittas post mortē meam z pnīa acta seruū recuperare velim: vt. ff. e. l. inter cās. ff. si seruū. In renouatione aūt distingue fiat a dño vt tūc obtineat qđ dixi: an ab eī generali procuratore: z tunc siquidē generalis procurator habeat iustam cām renouandi mandatū tenet eius renouatio: vt ecce hoīem tibi dedi vt eum manumitteres postea procurator cōperit seruum illum falsas rationes confecisse insidias vite mee parasse teneberis nisi denunciationi procuratoris parueris prohibentis manumissionem: lz nulla iusta cā interueniente si prohibeat nihilominus manumittes: vt. ff. eo. si hominē. Probabilis aūt ignorantia suscipientis mandatū circa renouationē factaz excusat eū. vt. ff. e. si mandassem. ¶Itē ex parte mādatarij finitur mandatū morte eius re integra. vt instituta. c. ff. si adhuc integro. z. ff. e. l. inter cās. ff. morte. Item renunciatione eius q̄ facienda est re iuntegra. f. vt integrum ius mandatori seruetur explicandi eandē rem p se vel p alium: qđ si nō fecerit redundat in eū captio qui suscepit mandatū nisi iusta iteruenerit causa quare nō renunciauit mandatarius tēpestiue: vt si pretendat excusationē circa intempestiuā renunciationem valetudinis aduerse vel capitaliuz inimicitiarū vel immaniū actionum vel aliarū iustarum causarū: vt. ff. e. si mādauero. ff. vlti. z l. seu. z. l. inter causas. ff. qui mandatū.

¶Si seruus se emi extero mādauerit. 36

Reuocatione. Manda tum quā do dicatur reuocatum et quib⁹ casibus dicatur tacite reuocatum. vide per Sozi. consi. cxij. col. viij. z consi. clxxij. col. iij. v. ij. iij. est. b Morte. Videlate Jas. et Moder. in. l. eius q̄ in prouincia. ff. si cer. pet. et mādatum an z quando post mortez durat. Sōctū est supra generaliter de mādatis. Nunc aūt specialiter de quodā mandato ponit. f. cū seruus mādat alicui: vt suis nummis ematur z manumittat qđ quidē mādatū nullū est ab initio nullū est sistetur in finibus mandati. i. si vltra quis nō progrediat: nec enī tenere pōt: vel rōne serui. i. eī⁹ psona inspecta: vel ispecta psona dñi: ex psona serui nō: qz hoc nō posset alijs hō liber mādare: absurdū ergo videt qđ liceat seruo: vt. ff. de lib. cā. l. ordinat. ff. si is qui in libertatē, z quib⁹ ad liber. procla. non lz. l. pen̄. Item qz aut dices qđ tenet eo iure quo seruus est liber. i. naturali. z tūc tenere nō pōt: qz liber hō aliquis mādare nō pōt: aut iure ciuili: z tunc nullū est oīno: qz quātū ad ius illud, p mortuo' habet. vt. ff. de reg. iu. l. qđ attinet. Item non tenet ex persona dñi: qz qui mādat a se rez suā emi videtur emere: qz qđ p aliū facio ego video: facere z vendo. In veritate ergo essem venditor z emptor respectu eiusdem rei. qđ ratio relatiuorū nō patit: vt. ff. de re. permu. l. j. aperte probat: sed lz nō teneat sicut dictum est mandatū tñ si emptio fuerit secuta dicendum est ex tali mandato posse agi. Nā z alias videmus stipulationē penalem prestare robur prie stipulatiōi inutili: vt. j. de rei vxo. act. in prin. l. nō tñ sit vt agatur ex prima: hic autē qz sequens Sctus venditionis. f. est bonefidei nō stricti iuris: vt stipulatio in supradicto exēplo tñ prestat roburvt ex prio Sctu etiā detur actio. f. actio mādati: z hoc pro summa sufficit.

¶Lex si extero. 40

Item vocat exterum. Rñdeo oēm hoīem pter dñm. si enī hic suo proprio dño mandasset nō ab initio: nec ex postfacto posset mandatū cōmodescere cum adimpleri non posset. Nec enī ipse a seipso emere posset: sed sup predicto vbo. Extra casus positionē qrit Jo. si erat seruus plurium z mādauit vni ex dñis: vt se ab altero domino cū suis nummis emeret z manumitteret vtrū ab initio vel ex postfacto tale mandatū teneat vel pro pte vel insolidum. Itē quid iuris esset si mandasset alteri ex dñis: vt rem q̄ erat alterius dñorum emeret. Itē quam vocat optimam rōnez? Rñdeo equitatis q̄ dicitur optia: qz z iuri stricto z rōne iuris stricti piudicat: vt dixim⁹. s. de iudi. l. placuit. de eqtate enī dñis dari actionē mandati, ppter mandatū qđ interceserit scōm Jo. lz penitus prospicienti videatur lex ista innuere qđ ex ipsa venditiōe detur actio mādati pm. y. qđ est absurdū. pōt etiā dici scōm. B. in finibus mandati: sed ita si sequat venditio: z sic ego lego cōuersiue litterā quasi diceret: qz id nō agitur: vt ex ipso mādato. f. ab initio: lz propter aliū Sctum sequentem. f. venditionis detur actio ex mādato pcedente: z est talis cōuersio lre. s. cōmu. di. l. j. z in cōcordantijs ibidē signatis. Quid est qđ dicit non posse exerceri duas Srias actiones. f. mandati de ancilla z empti. i. venditi. p precio: natiuitas quidem duaz istarū actionū nō impeditur lz exercituū. vt est. j. de fur. l. j. optimū simile nec enim posset esse magis sile nisi esset idem qz hic z ibi de acti. mādati loquitur. Rñ. de actione mādati loquit que pro ancilla retrahēda cōpetit. sicut z si seruus emi asinū mandasset. z dicunt Srie qz vna nascit vt emptor careat re empta: altera vero vt soluat preciū. z qđ de ancilla cōsequenda loquat series ipsius lre ostēdit aperte. Copulatiua enim cōiunctio z facit vt illud

BIU Cujas

verbū consequendo cōcipiat in se femininū. vt dicas mandati de ancilla cōsequenda: z hoc etiam subsequens ordo ire clarius indicat cū dicit sane in illius ꝛc. Sed ꝫ nos videtur qđ dicit ℣riam mandati nō dari ꝫ dñm emptori. Nō ergo ꝺz dari directa eadē rōne. vt. ff. mādati. si seruus meus. Sed illud non obstat qz qđ dicitur mandati actio vltro citroq; est expone. i. eē solet. Quandoq; tñ aliter est vt in hoc casu sicut ibidē dicitur. vt. j. eo. ti. mandati. l. pōt. z ff. locati. sicut. ℱ. interdū. ℘. vero somniādo dicit q; non pōt agi mandati de ancilla retrahenda. ꝛ loquitur de jacti. mandati q̄ cōpetit pro ancilla manumittēda quā ipedit rōne ℣rietatis exercere cū actione venditi pro precio qđ nihil est. Nā aut nō interest mea rōne cognationis ipsam manumitti z tūc nulla est ℣rietas duaruz actionū. vtpote cū vna. i. mandati non cōpetat qz mea nō interest. vt. ff. mandati. l. si procurator. ℱ. mandati actio. Aut interest z tunc non impediuntur rōne ℣rietatis. vtpote cū vtraq; simul pōt intēdi. vt. ff. mādati. l. cū seruus. ℣z quare non concedit seruo de peculio soluere sicut z vbi manumissus est si. x. dederit. vt. ff. de statuli. l. statuliberos. ℱ. z parui. Rndeo vbi testator apponit illam conditionez si. x. dedit et sciat eū nō habere patrimoniū aliquod nisi peculium videtur voluisse qđ de peculio det. ar. ff. de manumiss. titu. l. si quis locuples. z de cōdi. insti. l. que sub. condi. z j. de condi. inser. l. cū patrē. at hic nihil videri pōt permisisse cum et mādatū sic a seruo factū emanauerit. Alij sunt qui distinguunt vtrum simplr mandat seruus se emi z manumitti aut emi z manumitti suis nummis vt in pmo casu nō possit fieri solutio nummoꝝ peculiarū. ¶ In scdo possit q̄ distinctio quantū ad id qđ querimus nulla est. ad qđ cū illius mandati distinctionē faciam cū interdūm vendentē z emptorem extraneū ℣ctus celebretur. z oporteat emptorē scōm generales legem precii venditionis facere. vt. ff. de ac. empti. l. ex empto. ad aliud porro nō nego esse differentiam qz vbi simplr mandat se emi z manumitti nō possit seruus ꝯsistere aduersus emptorē ex aliqua cōstitutione vt manumietatur. vt. ff. de manumiss. l. iiij. ℱ. si abignoto. forte nec alius rōne serui at vbi mandati vt suis nūmis emeret z manumitteretur z ipse seruus cōsistit aduersus emptorē. vt. ff. de iud. vir. z etiam dñs ipse rōne affectus. vt. ff. mādati. l. cum seruus. Nec pronunciat liber ex constitutione diuorum fratrū missa ad vbium maximū sed pronunciat liberandū ꝛ quidā ℣dixerint z scripserint. z postea abraserint ad vocez nostrā. vt ff. de manumiss. l. iiij. in principio. l. z de iudic. l. qui se. De alijs aūt cōstitutionibus quib⁹ quis in libertatē producitur qz alibi dixim⁹ hic non dico. ¶ Hic aūt qđ dximus de predicta cōstitutione exaudiebat. ℘. si seruus z se emi z manumitti suis nummis mandasset. Ceterū si tm se emi suis nummis mādasset nō dicebat posse agi ad manumittendū. z pro eo facere videtur qđ est. ff. e. l. cū seruus. ꝛ Joh. putat, cōstitutionem duoꝝ fratrū locum habere cū locum habeat vbi dictū ē ne manumitteret. vt. ff. de manumiss. l. iiij. ℱ. siue. z maxime qz in. l. nō fit mentio q; seruus de se manumittēdo mandauerit sed tm de emendo. Porro hic differētia esse potest quā z facere videtur lex q̄ videtur facere pro. p. qz vbi tm de se emēdo suis nummis mādat dñs non pōt agere vt manumittat. z sic dicitur nullū esse mandatū qz dñs vtrunq; cōsequi ꝓpter mandatum non pōt z preciū ex venditione z qđ manumittatur sed in altero casu cum de vtroq; mādauerit z ad vtrūq; agere potest dñs rōne effectus. Cetera q̄ ad huius legis intellectū necessaria sunt ex casib⁹ z ex his que alibi dixim⁹ z scripsimus colligi poterūt.

¶ Pro socio. Rubrica. 41

Quoniam socius quasi procurator est pro parte post tractatū mandati posuit de societate. Videndū ergo quid sit societas. Qualiter ℣batur. z inter quas psonas. Et in quibus rebus. Et quis modus. vel qđ pactū apponi possit in societate ℣benda. q̄ actio nascat ex ea. Et q̄ret ad quid. z quib⁹ detur. Et in quos. Et qualis
4 sit. Est aūt societas duoꝝ vel pluriū cōmunio ℣cta ob cōmodiorem vsum z vberiorē questuz. ¶ Que diffinitio non in legib⁹ sed in Marco tullio reperit accedere tm ad diffinitionē videt qđ quelibet sociorū nō tm damnū sed etiā lucrū debere expectare. Itē qđ dicit vnius socij industriam vel operā plus societati cōferre q̄ alterius pecuniā tūc p3 in societate cōmodiorez eē vsum vnius ꝓpter alterū z vberiorē eē que stura vnius ꝓpter alterū. vt. ff. e. l. si nō fuerit. ℱ.
5 ita. z ℱ. vlti. in fi. l. ¶ Cōtrahit societas solo cō b cōsensu b. vt. ℨ. dixim⁹ i mādato. vt. ff. e. l. q̄ admittitur. z ad tps. z ex tpe. z i perpetuū. i. dū viuūt tres socij: z sub cōditione. vt. ff. e. l. j. z C. e. l. pe. In tractus eternū autē. i. vt duret sine fine p oia secula nō quia pōt. vt. ff. e. l. nulla. nō obstat qđ legit. ff. e. l. iiij. fu persit societatē coire z verbis subaudi interuenientibus. Nā z re interueniēte vel non interueniē tibus z verbis. i. stipulatiōe interueniente vel si. ℨ. nō interueniēte ℣bi pōt. Solo em cōsensu: vt colligit. dictū est ℣bitur vera societas z similis locutio pareus est. ff. de rebus cre. l. certi. ℱ. q̄n. z de pig. l. j. In dubio cidens aūt societas. i. cōmuniore tm ℣bitur. vt ff. e. l. vt sit. z fami. her. heredes. ℱ. nō tm. Quasi societas solo cōsensu ℣bitur inter cohabitantes. vt. ff. de his qui deiecer int. l. perceptione. Itē inter vi. z vxo. ob debitū carnis. vt. j. de crimine expil. her. aduersus. Itē inter dñm z co-
6 lonū. vt. ff. locati. si merces. ℱ. illius. ¶ Cōtrahit
c tur societas inter eas c psonas que alias possunt consentire z obligari de quib⁹ z de mixta
7 cōsideratione plene diximus. ℨ. de pac. ¶ Contrahitur societas q̄cq; vniuersoꝝ bonoꝝ: q̄ cuiusq; negociatiōis alicuius. Quādoq; vnius rei. vt. ff. e. l. v. In re aūt turpi vel flagitiosa societas cōtrahi non pōt. vt p3 furto faciendo vel turpi-

a Opor-
teat. Vi-
de. d. ale-
xan. in cō-
si. xviij. i
j. vol.

zi.in ꝺsi. lxxxvij. col.lv. v. his.tum minime obstat ꝛ ex conie cturis ꝑ sumitur ꝺcta ꝑ so zi. i cõsi. clx. col.ij v. sed ꝺ hanc.

aliquo facinore cõmittẽdo.vt.ff.e.l.nec ꝓter mittendum. ¶In societate aũt ꝺpenda nõ po test ille adiici mod⁹.vt quecũq; ex societate ob uenerit donationis cã ptineant ad sociũ meũ ꝛ ego nihil habeam.vt.ff.e.l v.ſ.vlti.nec enim ego socius ſuus eſſe ſed potius mercenari⁹ vi deor. Itẽ nec põt adiici modus vt socius de do lo nõ teneat ſicut ꝺ.diximus in depoſito. Maz ꝛ ſi a principio dolo te inducam vt mecũ ſocie tatem cõtrahas cũ alꝫs non eſſes contracturus ipſo iure nõ teneat ſocietas.vt.ff.e.l.iij.ſ.vlti. ꝛ vt diximus.ꝺ.de dolo. Item nõ põt in ſocie tate adiici modus vt trãſeat ad heredes.vt.ff. e.nemo põt. Et hoc in ſocietate priuatorũ. In ſocietate aũt vectigalium publicor̃ tranſit ſo cietas ad heredem.ita demũ ſi hoc fuerit dictũ ꝛ perſona heredis ſit idonea ſocietati. Quid eñ ſi defunctus erat idone⁹ ꝓpter cuius ope ram vel diligentiã maxime ſocietas erat cõtra cta heredis aũt ꝑſona inutilis ſocietatis eſt oĩ no certe nec tranſibit ſocietas ad heredẽ talẽ. vt.ff.eo.l.adeo.ꝛ.l.verũ. Alle aũt modus poteſt adiici in ſocietate vt partes ſocietatis ſint eq̃ les qđ ſemp videt eſſe dictum niſi in ꝺrium ſit actũ: põt eñ id agi vt ꝗs duas partes vl̃ tres habeat alius vnã. ſi mõ aliquis plus tulerit ſo cietati vel pecunie vel opere vel cuiuſcũq; artis rei cauſa. Et forte aliter nõ tenet ꝑdicta cõuẽ tio ea rõne qz ſocietas eſt quoddam ius frater nitatis. Et licet aliter pacta tollant̃ inter con trahentes hic tamẽ reprobant̃.vt.ff.depoſiti.l. j.ſ.ſi cõuenit.ꝛ.ff.e.l.ſi nõ fuerit.j.rñſo.ꝛ.l.ve rum.j.rñſo.ꝛ inſti.eo.ſ.j.vel forte vt ait Bul. nõ valet ꝺuentio ſocietatis iure ſed valet iure pactionis. Dño aũt meo videbat̃ ſubaudiẽdũ eſſe maxime ſicut ꝛ alibi.ff.de contrahen.emp. fundi. Ego prime inſte inhereo. qz lex hoc vide
2 tur aperte velle. ¶Item in ſocietate põt appo ni pactũ vt vnus nullam partẽ dãm ſentiat lu crum autem ſit cõe qđ quidã ita demũ valebit ſi tanti ſit opa quãti ſit dãnum.plerũq; eñ tã ta eſt induſtria ſoci⁹ vt plus ſocietati ꝺferat ꝙ pecunia.vt ſi ſolus nauiget ſi ſolus peregrine tur pericula ſolus ſubeat. vt.ff.e.ſi nõ fuerit. ſ.j.ꝛ inſti.e.ſ.ꝛ adeo.ꝛ in hoc caſu in ꝑdicta de terminatione ita demũ eadẽ ſit queſtio quã.ꝺ. prime feci.ꝛ eadem adhibeb̃ determinatio. Si aũt in ſocietate ꝺpenda fiat pactũ vt vnus to tum dãnum ſubeat. Alter vo totũ lucrum ha beat nõ tenet ſocietas qz leonina eſt. vt in fa bula continetur.vt.ff.eo.l.ſi non fuerit.ſ.vl. Si autem in ſocietate contrahenda exprimaf̃ aliquid de lucro idem videtur tacite dictum in dãnum ꝛ econuerſo idem eſt.vt inſti.e.ſ.illud. cadez eñ ꝺs eſſe rõ ꝺriorum.ar. ff.de lega.iij.l. vlt.ſ.ſi. Lucrum aũt eſt intelligendum primo deducto damno.nec enim intelligitur lucrum niſi primo fiat deductio damni neq; videtur dã nuz niſi lucro deducto.i.computato. Igitur in eadem ſocietate ipoſſibile eſt lucrũ eſſe ꝛ dãnũ ſm ꝑdictũ intellectũ. Sed põt eſſe lucrũ tñ vl̃ damnũ tñ. poteſt ergo quis paciſci vt ei⁹ lucri ꝙ ſit in ſocietate omni dãno deducto ꝑs alia ſe ratur ꝛ eius dãni ꝙ ſil̃r relinquaf̃ pars alia ca piatur.vt.ff.e.muti⁹. loquor aũtẽ de dãno quo caſu cõtingit. ¶Nam ſi cõtigerit dolo ſoci⁹ vel culpa ex qua teneatur nõ deducit̃ ex ſocietate tale damnũ immo poti⁹ inducit̃ acti. pro ſocio qua conuẽtus ille q̃ damnũ dedit ſarcire cõpel litur.vt.ff.eo.l.nõ ob eam. ¶Item in ſocietate contrahẽda ſuperuacuũ eſt pactũ de non renũ ciando ſocietati qz ipſo iure ſocietatis intẽpe ſtiua renũciatio venit in extimationẽ.vt.ff.e.ſ⁊ et ſocius.ſ.vlt. Si aũtẽ fiat renũciatio tẽpeſti ue etiam ſi fiat infra tẽpus pacto cõprehẽſum non agetur cõtra renunciantẽ qz nihil mea in tereſt non renũciari nec debet conſiderari meã intereſſe tñ ſed ſocietatis totius. Sẽper eniz non ꝙ priuatim intereſt vnus ex ſocijs ſeruari ſolet. Sed quid ſocietati expedit niſi in ſocieta te coeunda aliter ſit dictũ.i. vt etiã intempeſti ue renũciare quis poſſit: ꝛ ita pactũ de non re cedendo ſuperuacuũ eſt. Pactũ vero de recedẽ do etiam intẽpeſtiue vtile eſt ꝛ ſi non cõuene rim vt liceat recedere intempeſtiue poſſum tñ recedere iuſta ratiõe interueniẽte nec teneboꝛ pro ſocio puta ſi ideo renũciaui qđ cõditio que dam qua erat ſocietas coita non preſtat̃ mihi aut ꝙ ita dãnoſa vel iniurioſus ſit ſoci⁹ vt nõ expediat eum pati. Idemq; eſt ꝛ ſi renuncio ei quod non liceat frui ea re gratia cuius negocia tio eſt ſuſcepta vel ſi ideo renũcio quod reipu blice cauſa diu ꝛ innitus ſim abfutur⁹ cum val de idone⁹ ſim ſocietati nec potuerim per alĩ ſocietatẽ adminiſtrare vel ſocio cõmittere. Si enim facile erat mihi ſocietatez per alium ad miniſtrare vel valde idoneo ſocio potui cõmit tere non ſum excuſandus. Et nota ꝙ licet con uenerim cum ſocio ne intra certum tẽpus cõ munis res diuidat̃ non tñ videor cõueniſſe ne a ſocietate abeatur. Socius tñ q̃ intra tẽs pro uocat ad diuiſionẽ. Item q̃ emerit ab eo repel litur exceptiõe: ſed ꝛ ſocius pro ſocio tenet̃ ad intereſſe qz alienauit ꝛ fecit cõtra pactionẽ.vt ff.eo.l.ſi cõuenerit.ꝛ.l.vel qđ.ꝛ.l.idẽq;.ꝛ.l.ſed ꝛ ſocius. Item põt in ſocietate adiici pactum: vt
a partes ſocietatis cõſtituant̃ arbitrio[a] iudicis. Et ſi quidẽ ille nihil arbitretur non valet ſocie tas. Nam idipſum actũ eſt ne aliter teneat ſo cietas ꝙ ſi titius ſit arbitrat⁹.vt.ff.e.l.ſi coita. et ſic dicit̃ in emptiõe.j.de cõtrahẽ.emp.l.vlt. Si autẽ titius ſit arbitrat⁹ ſed inique recurrit̃ ad arbitriũ boniviri.i.iudicis.vt.ff.de ver.ob. continuis.ſ.cum ita. Quid enim ſi titius cõſti tuerit: vt alter ex milleſima parte. alter ex dua bus milleſimis ſocius eſſet corrigẽt̃ per iudi cium bonefidei manifeſta iniquitas. Iſtud põt eſſe cõueniens boni viri arbitrio. vt non vtiq; ex equis partibus ſoci⁹ ſumus veluti ſi alter plus opere induſtrie gratie pecunie in ſocieta tem collaturus ſit. Et hoc in amicabili arbi trio dicendum eſt. In arbitrio autem compro miſſario obtinet ſimilitudinez iudicij non re curritur ad alium.vt.ff.eo.l.vj.ꝛ.l.ſi ſocietatem mecũ.ꝛ.l.veluti.et l.ſi in ꝓpoſita.ꝛ.l.qđ ſi ner
3 ue.ꝛ.l.quid enim. ¶Naſcitur autẽ actio pro ſo

a Arbi trio. Ad de ꝙ ſo cietas cõ trahit̃ ar bitrio bo ni viri vt ꝺ.ſi.cclxv. colũ. iiij. da diffi cultas.

BIU Cujas

cio demū societate finita. vt. j. e. l. tam diu. nisi in casu. i. in societate vectigaliū cum nō referē in mediū qđ ad alterū puenit ꝓpter q̄ varios contract⁹ neutri expediat a societate recedere. vt. ff. e. l. actiōe. ℣. nonumꝑ. Et forte idē esset in ꝓuata societate si non cōicetur a socio ꝙ cōicandū est ⁊ nō expediat societati adhuc eā dissolui ⁊ exēpli causa dicetur de vectigalib⁹ posi-

a Naturali. Nō Ange. in sua repeti. l. si pascēda pecora. C. de pact. vbi sup illa. l cōposuit solennez tractatū i ista materia societatis.

4 cum. ¶ Soluit autē societas morte hoīm naturali[a] adeo vt si vnus moriat ⁊ plures supersint soluatur tm̄ societas inter oēs nisi nouo cōsensu reintegrauerint societatē. vt. ff. eo. actiōe. ℣. morte. ⁊. l. plane si hȳ. vel nisi actū est vt vno moriente societas duret inter supstites. vt insti. eo. ℣. soluit. Item ciuili morte. vt capitis diminutione maxima vel media. Nā cum in locū capite minuti succedat fiscus ꝑ mortuo habetur: publicātur em̄ bona. Itez morte rerū naturali. vt cum desierūt eē: vel ciuili. vt cū cōditionē mutauerint q̄ ꝓsecrate sunt vel publicate ꝙtum advsum ⁊ ꝓprietatē. vt. ff. e. verū. ℣. vl. ⁊. l. actione. ℣. publicatiōe. ⁊ insti. e. ℣. publicatiōe. Itez soluitur volūtate. vt cū renūciauerit quis societati ⁊ siquidē renunciet intēpestiue vel añ tps quid iuris sit plene. ℣. dixim⁹. Si añt renūciet quis dolo malo. i. vt aliquid obueniēs lucrum ipse solus habeat. putat hereditate sibi delata cum cēt alij socij⁹ oīm bonorū cōmodū eius hereditatis tenet cōicare socio dam nñ autē ipse solus sentit. qđ añt alter acq̄siuit post renūciationem factā nō tenet renūcianti cōicare. vt insti. e. ℣. manet. ⁊. ff. e. l. actiōe. ℣. dixim⁹. ¶ Et no. ꝙ hanc renūciationē facit soci⁹ nō socij dñs. ff. eo. si seruus socij. Itē no. ꝙ fit socio p̄senti non absenti. Si em̄ fiat absenti anteq̄ sciat absens omne qđ acq̄rit renūcians cōe est vtriq; dānuz autē est socij renūciantis tm̄ ex quovero scierit absens seruantur ꝓme dicta ⁊ ea q̄ dixim⁹. ℣. eo. in illo ver. Itē in societate cōe. Est ⁊ alia tacita renūciatio q̄ fit actiōe perēpta vel mutata de qua dicem⁹. j. Itez soluit societas si quis ex socijs cesserit bonis suis ꝓpter publica debita vel p̄uata. Tm̄ eius substātia venitur ⁊ ita forte est intelligendū qđ dicit egestate societatez soluī. vt. ff. e. l. iij. ℣. j. Sz in hoc casu si adhuc eō sentiāt in societate noua videt incipere societas. vt insti. e. ℣. pe. Itez soluit societas si est in aliqua re cōtracta ⁊ ei finis est ipositus⁹. vt insti. eo. ℣. itez si alicui⁹. Si ergo cum tu tres equos haberes ⁊ ego vnū societatē coiuim⁹ vt accepto equo meo quadrigā venderes ⁊ ex ꝓtio mihi quartā partē redderes ⁊ ante vēditionē equus meus est mortuus non manet societas nec ex ꝓtio tuorum equorū partē mihi debes q̄ videtur periisse equus meus añ societatē contractam nec em̄ habēde quadrige sz vendēdi societatem coiuim⁹. Si vero id actū sit vt quadriga fieret ea q̄ cōicaret tibi ꝓ tribus partib⁹ mihi ꝓ quarta adhuc manet societas. Idēq; est et si pecuniā cōtulim⁹ ad mercedē emendam ⁊ ea perijt post collationez. Secus si perijt añ. licet destinata esset collatioī. vt. ff. eo. ℣. id qđ. j. re-

6 sponso. ⁊. ℣. j. Item soluit societas actione per-empta vel mutata: vt si qđ mihi debes acti. ꝓ socio ab alio stipulor nouādi alio vel cōtra alīū litem cōtestor nouādi alio. vt tu libereris renūciatum em̄ videt societati. vt. ff. eo. l. verum. ℣. vlt. ⁊. l. actione. ⁊ hanc renūciationē puto posse fieri per me tm̄ vel speciale ꝓcuratorē vel generalem q̄ habet liberaz administrationē. Alia añt simplex renūciatio qua nō extinguit actio prima fiet per ꝓcuratorē generalez. forte ⁊ si non habeat liberā vbi dñs ꝓhibuerit eum renūciare ecōuerso ꝓcuratori socij renūciari nō pōt vt liberet renūcians: nisi ratā habeat renūciationē is cuius ꝓcuratori renūciatū est. vt. ff. eo. l. actiōe. ℣. renunciare. Ēmācipatione autez socij non soluit societas immo durat duab⁹ añt agitur actiōibus. vna cōtra patrē ꝓ tpe ꝑcedenti emācipationē. ⁊ eadē ꝓ eo agit contra emancipatū altera añt agitur cōtra emancipatum ꝓ tpe sequēti emancipationē. vt. ff. eo. si id qđ. ℣. pe. Manumissiōe añt socij q̄ erat seru⁹ vel alienatiōe eius soluit societas. ⁊ si in eadē mutato statu ꝑmanserit alia inchoat. vt. ff. e. si

7 id qđ. ℣. pe. ¶ Cōpetit actio ꝓ socio ad collationem faciendā ⁊ ita in hoc hz naturā cōtrariā actioni fami. her. vel cōi di. ille em̄ ꝓponunt vt cōia diuidātur. Vic añt ꝓponit vt ꝓpriū cōicetur. Circa hoc tm̄ diligēter attende. Cōtra difficio cta sit societas nolatim oīm bonorū. An simpliciter an alicuius negociatiōis vel rei. vt. ff. eo. l. v. In primo casu cōicantur oēs res corpales socioꝝ statim quas habēt tpe illo quo societas initur tacite enim videtur fieri traditio vnicuiq; socioꝝ ab altero ⁊ ideo dñiū ⁊ possessio ꝙritur cuicunq; ab altero ꝓ parte. Incorporales añt res. i. actiōes vnicuiq; cōpetentes manent in statu suo nec cōicantur q̄ non ita facile sep̄arātur vt corpalia. Actiōes tm̄ inuicem p̄stare debēt ꝓ parte quolibet eoꝝ constituente alterū ꝓcuratorē in rem suā. vt. ff. eo. l. j. ℣. j. ⁊. l. ij. ⁊. iij. Si añt post cōtractā societatē aliquid corporale acquirat alicui eoꝝ. i. sociorum ex aliquo pacto suū quidē est sed tm̄ tenet cōicare. vt. ff. eo. l. si quis societatez cōtraxerit.

b In actionib⁹ b etiā postea cōpetentib⁹ id serua quod diximus. Item ⁊ ea q̄ ex vltimis voluntatibus obueniunt cōicanda sunt ⁊ castrense peculium vel quasi castrense et stipēdia cetera fit ibi mē salaria in cōionem redigūtur licet non cōferan tur. vt. ff. e. l. iij. ℣. j. ⁊. l. cum duobus. ℣. idē pap. ꝓ socio et. l. si societatē ⁊ vniuersarū. Item ⁊ cōicantur vide pul ola que eoꝝ vnicuiq; obueniūt per sniam etiā dce si ob iniuriā sibi vel filio factā aliquid cōsequa tur. vbi tur sic ecōtrario expense debent esse cōmunes. plene in Item ⁊ quod dānatus est aliquis soluere iuste vel iniuste ex cōi soluēdū est nisi quis culpa sua putā per contumaciā est damnatus. ¶ Que ve lumi. ro ex furto vel ex alio maleficio quesita sunt non conferuntur quia delictoꝝ turpis ero da cōmunio est: si tamen in medium fit collatū cōmune erit lucrum. ¶ In hoc autem casu vbi cōmunicasti mihi quod surripuisti vel turpiter quesiuisti si postea ex illo delicto fueris damnatus et velis ex societate auferre totum in

BIU Cujas

quo dānatus es potes hoc facere si mihi scienti delictum tuum cōmunicasti. furtum. Si aūt cōicasti ignoranti afferes id solū qđ mihi cōicasti. Et est hoc totū seruandū cū licite erat. Ꝺcta societas in quā cōicata sunt furta. vt diximus. Si aūt principaliter Ꝺheretur in furtis vel similibus delictis ipso iure esset nulla. vt. ff. eo. cū duobus. ſ. vl. vsq; ad. l. illā si id qđ. ꝛ. l. si societate mutuā uersarū fortunaꝝ. ¶ In ſcđo casu. ſ. cū societas Ꝺhitur simplr inter me ꝛ te videt esse coita vniuersoꝝ bonoꝝ illoꝝ tamen tm̄ que obuenīūt ex questū b̄ est si qꝝ lucrū ex emptione locatione venditione descendit hereditas ergo vel legatū donatio causa mortis nō sunt cōicanda forte ideo qꝛ nō sine causa obuenīūt. imo rōne cognationis vel ob precedens meritum. Quest̄ em̄ intelligitur qđ ex opa cuiusq; descendit. Idēq; est ꝛ si Ꝺheretur societas lucri ꝛ questus. vt. ff. e. l. coīri. vsq; ad. l. illā si cōuenerit. ꝛ. l. duo. ſ. vlt. Illa ergo adiectio lucri nihil opatur imo superflua est nec em̄ mutat quicq; nō necessaria verboꝝ multiplicatio. vt. ff. de auro ꝛ argento leg. l. pediculis. ſ. labeo. Nec dissi guo an opa adhibeaꝫ in arte mechanica an in liberali puta ī grāmatica vel dialetica possint em̄ duo societatē Ꝺhere vt grāmaticaꝫ doceāt ꝛ quod ex eo artificio questū faciant sit eis cōe ꝛ potest agi ꝑ socio inter eos nisi nouandi aīo stipulent adinuicē penam si nō fuerit ita seruatum vt cōuenerūt. vt. ff. e. l. duo forte. nō est ita in scīa legū docendarū que precio nūmario nō est extimāda vel dehonestanda vt alie vilissime liberales artes. vt. ff. ō varīs ꝛ extraor. cognitio. l. j. si aūt in societate Ꝺhenda conuenerint. vt si qua iusta hereditas eis obueniat sit cōis non videt esse dictū nisi de hereditate illa[a] que iure vel lege. id est ab intestato deferꝫ non ex testamēto. vt. ff. e. l. iij. ſ. de illo. Large tamē legitima hereditas ꝺr etiā testamētaria qꝝ ꝑfirmaꝫ per. l. vt. ff. de ṽ. ſi. l. lege. de hereditate em̄ certi hoīs fieri nō posset pactū qꝝ ꝓhibituꝫ est pacisci de futura successione. vt plene diximus. ſ. de pactis in. l. fi. ¶ In tertio casu cum Ꝺhitur societas alicuius negociatiōis quicquid ex ea queritur cōmunicandum est. Quod aūtē aliūde queserūt nō redigerēt in cōe. vt. ff. eo. l. cū duobus. ſ. papi. ꝛ. ſ. itē mela scribit. Sic et agiꝫ vbi mandauī tibi societatis Ꝺhende cā vt fundū vicinū mihi ꝛ tibi cōiunctū emeres. Nā siue tu siue ego emerim cōicare debet. Secus si tibi vt ꝑ curatorem mādassem ꝛ postea ꝑ me emerim qꝛ tūc nō teneoꝝ tibi cōicare. vt. eſſ. eo. cū duob⁹. j. rūſo. ꝛ. l. actiōe. ſ. si societatē. ¶ Ꝓpter hoc notandum est qꝝ quandoq; fit communicatio ipso iure sine hominis facto. vt ecce arboꝛ in confinio mara est vel lapis per vtrunq; fundum extenditur q̄diu coheret fundo ex regione finium cuiusq; ꝑ diuiso vtriusq; sunt. ac lapide exēpto vel arboꝛe eruta vel succisa cōis sit vtriusq; ꝑ indiuiso et ita venit in actionem cōi diui. Quod em̄ erat finitis (partib⁹ cuiusq; ꝓprium a principio postea cōfundit sicut ꝛ duabus massis duoꝝ dn̄oꝝ cōflatis tota massa cōis est ꝛ ex prima spē aliquid seperatum maneat. Et est euidētioꝛ rō in arboꝛe quā in massis. Massa em̄ ante cōfusionē ꝛ post nomen retinet masse. Arbor aūt succisa ꝺr materia vt lignū. vt. ff. de ṽ. ſi. l. lignū. naturali tamē ꝺuenit rōne vt post succisionē arboris vel exemptionē lapidis tantā partē ꝙs habeat in arboꝛe ꝛ lapide quantā habebat pri⁹. vt. ff. eo. l. pe. ꝛ cōi diuidundo. l. arboꝛ. Item venit in hanc actionē bonafides. vt dolus absit. Itē culpā ſi nō prestet eam diligentiā quam in rebus suis adhibere solet. vltra aūt non tenent sibi imputaturo eo qui parum diligentem socium sibi assumit ꝛ sic dicitur de se queri. vt. ff. eo. l. cum duobus. ſ. venit autē. ꝛ. l. socius socio. ꝛ iusticuta. c. ſ. vlt. In depositario aūt nō spectatur preteriti tpis cōsuetudo sed ꝑsentis qꝝ est post depositionē. vt adminus adeo sit diligens in depositis: vt in suis. vt diximus. ſ. depositi. Et idem forte est in eo qui nō est socius sed habet mecū rē cōem vt ꝛ ibi ꝑsentis tpis diligētia quā adhibet in ꝓprijs prestāda sit in cōibus. vt. ff. fa. herci. heredes. ſ. non tm̄ de culpa nimirū tenet socius mihi etiam si ipse in societate artē ꝛ operā pollicitus est ꝛ ego pecuniā solūmodo in societate cōtuli. preciū em̄ opere artis est velamentū. vt. ff. e. l. cum duobus. ſ. si in coeunda. quod sic intelligo vt pecuniā quā contuli ꝓ mercibus vel bobus emendis ꝛ ita pecunia mea est earū rerum preciū videaꝫ velare socij mei artem vel operam vel artificialem operā eius vt nō videatur ipse plus opari q̄ ego. suppleo em̄ in pecunia qđ mihi deest in arte vel opa. Pla. tm̄ ṽba ista mirabiliter intellexit ꝛ ait cōuersim ꝓpositionem intelligēdā vt ꝑcium predicetur velamentū subijciaꝫ vel artē q̄ dicit se habere artē q̄ nō habet. inde est vt perinde teneaꝫ cum ꝓmiserit artē ꝛ mētitus est. at si haberet artē vt aliter ꝑm eum artis velamētū. i. ars velata. vt pingēdi fabricādi est preciū ope. i. opa preciosa. velare em̄ ꝺr qui perite sculpere pingere nouit ꝛ ē ad instar dictū: sicut em̄ vilis pellis optimo superimposito pallio ne appareat vellaꝫ ita turpis paries apposita pictura pulchrioꝛ esse videt. Vbi aūt ambo socij parē culpā vl dolū admiserint cōpensatio fit ipso iure inter eos sicut ꝛ si alter ex re cōi q̄d ꝓceperit alter tantā negligentiam admiserit que eadē q̄ptitate estimabitur. vt. ff. de compensati. si ambo. nec relenatur socius a culpa ideo qꝛ in pleriſq; aliis diligentia sua lucrum attulit societati. vt. ff. eo. l. non ob eam. ꝛ. l. ideo. Licet secus videatur in acti. negocioꝝ gestoꝝ. vt. ff. de neg. ge. si negocia. vel verius ibi non contingit damnum culpa gestoris licet fuerit in culpa quod accessit ad noua negocia gerēda. Ibi autem loquimur cum culpa socij attulit damnum vel illud obti-

a Illa. Quid si obueniat nobis hereditas ex testamēto que oīno 2 fuisz ob uentura ab itesta to nūq̄d erit cōicāda vigore conuētiōis. vid Bar. ꝛ doc. i. l. iij. i fi. ff. de leg. j.

BIU Cujas

net cū in eadē negociatione damnū ⁊ lucrū est allatū circa res diuersas eiusdem negociationis. Hoc aūt locū habet cū in diuersis negociationibus puta lucrū in sale dānū in vino est allatū: ⁊ ideo nō fit cōpēsatio. Itēveniūt in actione ꝓ socio quedā precipiēda. Si eī distrahat societas inter me ⁊ te omniū bonorū tpe illo quo durat matrimoniū inter me ⁊ vxorē meā debeo percipere dotē vxoris mee: q; apud eū esse debeat qui onera matrimonij sustinet. Si vero cōstante societate matrimoniū soluatur. Siquidē dos apud me sit remāsura in totū vel ꝑ parte: diuidet inter me ⁊ socios qđ apud me remansurū est. reliquū autē qđ restituendū est debeo percipere eodem die quo teneor restituere. vt. ff. e. l actione. ſ. vlti. ⁊. l. ꝙ si. Itē ⁊ dotem quā teneor iure paternitatis dare ꝓ filia debeo percipere. Si forte cōuenerimus vt de cōi dotaretur filia mea ⁊ filia socij mei. Nam si cōe pactū est non refert qđ ego solus filiam habui. Quid si dotauerim filiā meā ⁊ manēte societate soluatur matrimoniū redditur dos societati cum sua causa: sc̄z vt ea alij marito dari possit. Si aūt a primo marito ꝓpter inopiam dos exigi nō possit: nō erit denuo de societate constituēda Si vero soluatur matrimoniū nō durante sed finita iam societate non erit referēda pecunia dotis societati. Si vero ꝑ filia mea dotē nō dedi: sed ꝓmisi manēte societate et anteq̄ dotem numerarē soluta est societas percipiēda erit pecunia dotis: nisi ꝓmissio dotis acceptilatione sit sublata vel ex causa donationis vel q; solutum est matrimoniū filie mee anteq̄ dotē numerarē. vt. ff. e. l. antepe. Itē venit percipiendū omne es alienū qđ manēte societate pure cōtractū est. Si aūt cōtractū sit in diem vel sub cōditione cautio est interponēda de indēnitate: ⁊ si vnus socioꝝ soluendo nō est redūdabit dānū hoc ad ceteros. vt. ff. e. l. oñe. ⁊. l. si socij. ⁊. l. verum. ſ. si cū tres. ⁊. l. si vnus. j. rūſo. ⁊ ff. cōi diui. cū socij. sic est in pretorio pignore ⁊ in tributo. Sed secus in actione de peculio. vt. ff. de tributo. l. ꝓcuratoris. ſ. vlti. ⁊. l. non eī. ⁊. ff. de bo. aucto. iudi. possi. l. cūvnus. ⁊. j. de bo. aucto. iudi. possi. l. vlt. non obstat qđ legitur. ff. eo. si titius. q; vt dixi non ago contra socios reliquos pro eo qđ alius debet: nisi in subsidium eo non existente soluendo: vel nisi possit imputari mihi culpa q̄ non suo tempore egi ꝑ predicta personali prestatione pro eo autem qđ cōe est cōtra quēcunq; possidentē agere possum ratione ptis mee. vt. ff. fa. her. l. itē labeo. j. rūſo. Itē sunt alie prestationes psonales peripiēde: vt ecce socius ꝓfectus est causa negociationis ad merces cōparādas incidit in latrones suam pecuniā ⁊ res perdidit serui eius vulnerati sunt tenebit socius hac actione vt dānī partē agnoscat tam pecunie q̄ ceterarū rerum quas secū nō detulisset iste nisi ad merces cōi nolle comparādas ꝓficisceret: ⁊ si quid in medicos expēsum est ꝑ parte socius agnoscet. Idēq; ⁊ si alio casu fortuito dānū sine culpa sua senserit socius: damnū eī sicut ⁊ lucrū debet esse cōe. vt. ff. e. cū duob⁹. ſ. quidā ꝓcura-
tor. tū qui officiū suum gratuito impēdit talia dāna imputaret potī⁹ casibus q̄ dño. Liberaliter eī officiū suū impēdit. vt. ff. mādati. inter
a causas. ſ. non oīa. Isti aūt societatis iure dā. tio est agnoscēda a socio ꝓ parte si cīvn⁹ fo. gā erūpentibus ⁊ vulneratus est impēsam eī quā in curādo se fecit cōsequet hac actione. vt ff. e. socius. ſ. vlt. ⁊. l. serui. Itē ⁊ venit percipi. dū per hāc actionē qđ socius meus legauit ser. uo cōi sine libertate legatuꝝ eī acquirit mihi in totū nec̄ teneor id cōicare q; id nō ꝓpter mē cōionem: sed ꝓpter meā partē quesitū est. nec eī cōicari solet ea q̄ quis nō ꝓpter societatē sed ob suā portionē quesiuit. vt. ff. eo. verū. ſ. si seruo. Aliud autē reperio vbi vnus dñoꝝ ser. no cōi quid ꝓmittit ꝑ stipulationē vel donatio nē. Nec eī stipulatio vel donatio tenet ꝓ ea parte qua ꝓmissor vel donator est dñs: ꝓ re quo autē tenet ꝓmissio vel donatio vt queat ceteris dñis ꝑ dñica portiōe. vt. ff. de stip. ser. l. ꝓinde. ſ. si cōis. ⁊ de acqui. re. do. per seruum. Itē ⁊ venit psonalis presentati in actionē ista. vt ecce in rem cōez reficiendā aliquid impēdo. Agere eī possim ꝓ socio ꝑ expēsis ⁊ venit etiā vsura cētesima ꝑtādave sc̄z ad quattuor mē ses elapso aūt spacio quattuoꝝ mensiū desinit currere vsura ⁊ pars rei cōis q̄ ei⁹ erat quinoluit expēsas reddere applicatur ipso iure mihi reficienti. ⁊ est actio ꝑ socio in casu priuilegiata ꝑ expēsis inter alias psonales actiones. vt ff. e. cū duob⁹. ſ. idē. j. rūſo. Itē ⁊ si alias impendā in rē cōem agā ꝑ socio vel cōi di. ſi ꝓpter societatē ꝓfectus impendā agā ꝑ socio nō cōi diui. q; in rē cōem nō impēdo. Itez agi pōt ꝓ
b socio vel cōi di. Extra sociuꝝ si ex re cōi fructus percipiat vel dānū in eā det vel per fallaciā vt dolo amouit rē cōem vel eā celādi alio ꝓtractet ꝑ dāno tū agi pōt. l. aquilia. ⁊ ꝑ furto potest agi
5 actione furti ad penā dupli vel q̄drupli. Tollitur aūt actio. l. aquil. per actionē ꝓ socio vel ecōuerso q; vtraq; actio respicit rei psecutiōez sic ⁊ actio cōi di. vel cōditio furtiua nō autē ita in actione furti q; illa cōtinet penā tm̄. Unde nec ista ꝓpter illā nec illa ꝓpter istam tollitur. Idēq; seruatur in actione mandati ⁊ furti competentibus contra procuratorē meū sed et idem vbicūq; concurrit actio furti cum actione bonefidei. Verbi gratia cū actione tutele cōtra tutorē meū vel cū actione locati contra colonū meū. ⁊ probātur hec. ff. e. l. ꝓ socio. ſ. si tecus. ⁊. l. rei cōis. ⁊. l. idem. ⁊. l. sed et si ex causa. j. responso. ⁊. ſ. j. ⁊. l. sed nihilominus. ⁊. l. si hoc. l. sed actione. ⁊. l. cū duobus. ſ. si quis ex socis. Uideret tm̄ qđ actio furti tolleretur per actionē mandati intentatā ⁊ ecōuerso. vt j. de furt. l. sed certe. ibi loquimur cū alijs nō actoꝝ māda uerat. ⁊ ideo datur electio agendi. vt vel mandatum ratum habeat. ⁊ ex eo agat vel furti dicens alios sine voluntate sua cōtractasse vtrū q̄ aūt nō pōt facere q; ꝓtraria sūt. Si eī agū

BIU Cujas

mandati ratã habeat ꝯctationẽ si furti nõ agit mãdati. ¶ Hoc eñ in actiõe furti intẽdit nõ debuisti cõtra meã volũtatẽ pecunia ꝯctare ⁊ cũ agit postea mãdati vł approbare ꝯctationem vñ veluti sibi ꝯtus repellit: q; rõne eiusdẽ ꝯctationis ⁊ mãdati quasi sit mãdata ⁊ furti ꝙsi nõ sit mandata experitur. ar. ff. qñ appel. fit. l. ij. ſ. ſz et si alius. ſ Predicta aũt locũ hñt cũ actor gestionẽ mãdauerat ꝓcurator deinde nõ inuito actore res ꝯctauerat agit eñ actor vtraq; qr licet mãdauerit aliqnid sequẽs tamẽ mõ commisit. Item videretur cõtrariũ ꝑdicte regule assignate qõd dr in actiõe cõmodati si cõmodatarius furtum rei cõmodate admiserit tenet commodati et furti. ⁊ tollitur vna p alterã. vt. ff. de fur. si is cui. sed forte ibi non loquit de acti. furti que datur ad penam dupli vel quadrupli ſz de condi. furtiua. qõd enim dicit si furti est actũ expone. i. cõditione furtiua et ita cõsonabit ꝑdictis. Alij tñ varias solutiones accõmodant
1 quas hic nõ curo ꝓsequi. Illud tñ notandum est q; socius ita demũ tenet furti si ꝓbet aperte eum dolo malo cõtractasse rẽ cõem et sane plerũq; credẽdum est enim q; partis dñs ẽ iure suo potius vti q; furti cõsiliũ inire vel plagium serui cõis admittere. vt. ff. e. l. merito aũt. Item datur actio pro socio cõtra sociũ vt patiat me uti re cõi ad vsum illũ cui gra cõparata est. vt ecce semipedes cõtulim inter nos vt iter graticiũ parietẽ edificaremus ad onera nostra sustinenda si edificato pariete me immittere nõ patiaris pro socio teneris. idẽq; ⁊ si areã in cõmune emerimus ne luminibus nris officeret et tibi tradita sit nec mihi prestas qõd conueni sti teneberis pro socio. vt. ff eo. cũ duobus. ſ. item mela. sic econuerso agitur pro socio ne fiat iure cõmuni cui gratia est comparata vbi
2 mortui illatio. vt. ff. eo. l. si fundus mihi. ¶ Datur hec actio socio ⁊ heredibus eius cõtra socium et heredes ei directa est ab vtraq; parte. vt insti. de pena temere liti. ſ. ex quib. Nec eñ reperiẽ contraria sicut in depositi actione quod ideo est qr aliud est officium deponẽtis aliud depositarij sic ⁊ in actione mandati ⁊ similib. ceterũ hoc non magis est vnus socius q̃ alius vterq; ad idẽ tendit. i. lucrandũ vtriusq; idem est officium, vnde vna hic nõ potest dici magis directa q̃ alia et ideo vtraq; dicitur directa qr nulla est cõtraria nõ quia vtilis actio pro socio quandoq; nõ detur datur eñ iter cohabitantes. vt. ff. de his qui dete. l. j. ſ. vlt. ⁊. ij. ⁊. iiij. sic ⁊ si heres cũ ꝓcuratore meo societas vtilis ex ei ꝯctu sicut ⁊ alias dare mihi actio. vt. ff. de ac. emp. iulianus. ſ. si ꝓcurator. Famosa est actio hec. nam dãnatus ea fit infamis. vt insti. de pena te. litigan. ſ. ex q̃bus. In condẽnatiõe tñ faciẽda discretio est adhibenda quia nõ insolidũ sed inquãtũ facere potest qõd cõsideratur tpe rei iudicande socij condẽnatur nisi dolo suo vel pacto id beneficium admiserit. dolũ accipe siue conueniat ex eo qõd fecit dolo siue cõueniatur ex eo quod fecit culpa. sed obijciatur ei quod alienauit in odiũ socij ne solidũ posset ei soluere nec extendit hoc beneficiũ ad heredẽ vel patrẽ vel dñm socij: defensor autẽ socij gaudet hoc beneficio. Item qui libet q̃ habet beneficiũ hoc cauet nuda ꝓmissiõe de eo qõd est ad pñs soluere no põt. vt. ff. e.
3 l. verũ est. j. rñso. ⁊ ſ. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊ ſ. tpe. Personalis est hec actio. Perpetua bonefidei est.

¶ De contrahenda emptione et venditione. Rubrica. 42

Sicut societas solo cõsensu ꝯhitur ita ⁊ emptio. Videndum est ergo plene qñ ⁊ qliter emptio ꝯhat vel pficiat quãtũ ad obligationẽ. Et inter ꝙs psonas mixtim tractãtes ⁊ cõsiderantes q̃ fiant vel apponant ī his oĩb. ex necessitate: ⁊ q̃ ex volũtate ꝯhentiũ. demũ dicem. qliter impleat vẽditio p traditionem. ¶ Cõtrahit aũt solo ꝙsensu empa ptio[a] si de ꝓcio cõuenerit eo animo vt debeat a Em solui. Nam si ꝓcium apponatur imaginarie vel per simulationem quia donationis cã non est exacturus vẽdito: iste imaginari vẽditio nul la est. Non aũt ꝓcij numeratio ſz cõuentio pfi cit sine scriptis habitã conuẽtionẽ: ⁊ ideo quia ptio ⁊ ad ꝯhit solo cõsensu satis est si vel inter p̃sentes ei pba vel inter absentes cõsensus interueniat p nuntiones q̃ ciũ vel per epistolã. vt. ff. e. l. j. ſ. vlt. ⁊. l. ij. ſ. j. ⁊. l. reḡrātur
4 cum in venditione. ⁊. l. nuda. ¶ Oportet autez sozi. ī ofi.
b ex par emptoris cõuenire ꝓcium [b] in quãtitate nõ in specie puta ī pecunia q̃ est in nullo sac culo tunc enim esset potius innouatus cõtractus. vt. ff. de cõdi. ob. cau. de. l. iul. ⁊. j. e. l. emp. Vnde et insti. e. ti. ſ. item ꝓciũ. Et intellige quãtitatem certã vel sermone vel re ipsa. vt si dicã sit ter ī. l. tibi empta quãti emeris vł quãti ẽ in archa. vt sciẽdum. ff. e. l. hec vẽditio. ſ. hmõi. Nam hoc casu quãti ff. deveritas re ipsa designat in altero species. vt. ff. de obli. ⁊ ibi leg. j. l. plane. ſ. sed hoc ita. ⁊. l. sed ⁊ si certos. vn late mode et valeret emptio sub condi. si quãtitas sit der. ⁊ vi
in archa vel si empta fuerit res alĩs non. vt. ff. de in ma
eo. l. siquis fundũ. Ubi autem ꝓcium cõfertur teria alexpressim in arbitriũ alicuius cõtrahentiũ pu
xã. consita vendo tibi quãti voluero vel quãti voluerꝫ
nulla est emptio. Idẽq; ⁊ si nõ ꝓtiũ ſz cõmer volu. ad
tiũ conferat in arbitrium alicuius eorum. vt. j. quẽ sem
e. l. in emẽtis. ⁊. ff. eo. l. q; sepe. ſ. j. tacite autez p recurposset cõferre vt vendo tibi si ascenderis capitolium. postea res ipsa conferet in arbitriũ em
ptoris. vt ĩsti. e. ſ. emptio. Si aũt ꝓtiũ confe
ratur ī arbitriũ tertij ⁊ nolatim vz vẽditio sub
conditione. Si ille fuerit arbitratus ⁊ siquidẽ
male arbitrare recurrere ad alterius arbitriũ boni viri sicut ⁊ in societate. vt. ff. pro socio. si coita. ⁊. l. societatẽ. Si vo nolatus arbitrari nollet non recurrere ad alterius innominati arbitriũ. vt. ff. e. l. vlt. si vo ī alteri inoĩnati arbitriũ cõferat ꝓciũ nõ tenet vẽditio sicut
⁊ in locatiõe. vt. ff. lo. l. si merces. nisi forte ī casu. vt. ff. de pig. si fundũ. ſ. vl. Immo a gĩ actione ꝓscr. ver. vt. ff. lo. in ꝓn. ti. ¶ In vltimis. volũtatibus hoc nõ ita seruatur. Si enim tibi lego si volueris, tenet. Idem ⁊ si sic te instituo si vo

BIU Cujas

lueris. Si vo te instituo vel lego tibi si ille vo luerit non tenet. Secus si velate conferatur in eius voluntatem tacitam. vt si ascenderit capitolium. Item in heredis arbitrium conferri potest legatum si fuerit arbitratus si extimauerit non ita si voluerit si tamen lego nisi heredes voluerint tenet ⁊ conditionale est ⁊ exigitur prima voluntas heredis. vt. ff. de cō. ⁊ de. l. nonnunq̄. ⁊. l. si ita expressim. ⁊ de leg. iij. l. fideicommissa. §. sic. ⁊. §. quāq̄. Ubivero aliquid accidentale venditionis confert in arbitrium contrahentis vel alterius recurritur ad boni viri arbitrium siue quis nullo modo arbitretur siue arbitretur sed male puta vēdo tibi seruū p̄o. x. si rationes administrationis reddiderint arbitrio meo. vt. ff. e. hec venditio. vel loco hoc opus tibi p̄o. x. si feceris arbitrio meo vel contraho tecum so. vt partes fiant ar
6 bitrio meo. vt. ff. p̄o so. si societatem. ¶Item speciem vel mercē interuenire oportet ex parte venditoris. vt. ff. de re. pmu. l. j. nec obstat q̄ fructus futuri emuntur et partus quia edito postea partu venditio intelligitur esse facta tē pore contractus licet inesset conditio si fructꝰ nascantur vel partus. Si tamen id egerit venditor ne nascatur vel si certum est nasci nō posse vt quia vendis futurum partum sterilis ancille teneberis ex empto hoc ita nisi id agatur vt sola species ematur veluti cū quasi alia emitur quod fit cum captus piscis vel auium vel mistibilium emitur. Emptio em̄ etiam si nihil inciderit fine re contrahitur quia emptio spei est. vt. ff. e. l. nec ēptio. ⁊ d actio. emp. l. si sterilis. ⁊ de here. vendita. cum hereditate. ⁊. l. q̄ si nulla. ⁊. l. quod si in venditione. ⁊ de condi. et demō. l. j. in fi. et de ver. ob. inter stipulantem. §. sacrā. Item speciem intellige vel demōstratiuā ad oculū vel demonstratiuā ad intellectū. vt vēdo tibi p̄ indiuiso tertiā partē huius p̄dij vel hominē in genere vel equum incertum vel numerum regularum. vt. ff. eodem. l. conuenit. vel. x. cados olei. vt. ff. eo. l. si debitor. §. j. Item notē speciei vel mercis vel rei etiam incorporalia cōtinētur vt actiones hereditates. vt. j. ti. j. ⁊ seruitutes. vt. ff. e. l. cū manu. §. huiꝰ ⁊ vt dixi. §. de seruitu. Quid si venditor rē quā vendebat putabat extare cū ante venditionē desierit esse in totum nulla est emptio. vt. ff. e. l. ⁊ si consensu. Si autem domus vendita ante venditionē desierit extare p̄ parte siquidem emptor ⁊ vēditor sciebat eā nō extare nihil vī cē actū dolo inter vtrāq̄ ptē cōpensando ⁊ iudiciū q̄ ex bonafide descēdit dolo ex vtraq̄ parte veniēte stare nō cōcedēte. Si vo vterq̄ ignorabat domū p̄ pte cōsumptā vel exustā sic̄dez dimidia ps vel minor q̄ dimidia sit exusta tenet vēditio detracto ex hoc q̄ ppter incendiū decrescere boni viri arbitrio fuerit inuentum. Si vo maior ps domꝰ sit exusta nulla est emptio. Si vo venditor sciebat domū p̄o pte exustā ⁊ emptor ignorabat tz venditio quātacūq̄ ps edificij remaneat. ⁊ tenebit vēditor emptori quāti sua itereſt domū nō esse exustā p̄ parte. Si vo vēditor ignorabat emptor aūt sciebat tz vēditio ⁊ oportet emptorē totū p̄ciū solu
nere. eadē seruāda sunt ⁊ si arbores fundi vento deiecte vel igne cōsumpte sunt. ⁊ cōtemplatione illarū arborū fundus cōparabat: nec eā tenebit emptio distincta sciētia vel ignorātia.
7 vt. §. dictū est. vt. ff. e. l. domū. ⁊. l. arboribꝰ. ¶Quāq̄ aūt dictū est rem oportere esse interuenire est tamen intelligendū de re quā naturale ius gentiū vel mores ciuitatis cōmertio nō exuerūt q̄ liberum hoiem scientes emere nō possumus sed nec talis emptio vel stipulatio est admittēda cū erit seruus quāuis dixerimꝰ futuras res emi posse. nec em̄ fas est huius casum expectare q̄ casum aduersamq̄ fortunam liberi hois expectare neq̄ ciuile est neq̄ naturale. vt. ff. e. si in emptiōe. §. j. ⁊. §. liberꝫ. ⁊ de ver. ob. inter stipulātem. §. sacrā. Item dēq̄ si sciēs emā rē sacrā vel religiosam. Si tñ emā rē p̄phanā in qua sit res sacra accedit emptioni maioris p̄tis. vt. ff. e. l. in modicis. Si aūt ēptor ⁊ vēditor ignorāt rē principaliter vēditā esse sacrā. vel etiā ignorat solū emptor vtriusq̄ obligatio hīt. si vo vēditor ignorat rē eē sacrā ⁊ emptor scit nō tenet vēditor. hꝫ tñ exceptionē ēptor: si cōueniat a vēditore ne fiat ēptio nisi re sibi tradita. sicut em̄ distinguit ler in re furtiua vēdita. vt. ff. e. l. ⁊ liberi. ⁊. l. q̄. ⁊. l. sed celsius. ⁊. l. si in emptione. §. itē si emptor. ⁊. l. q̄ officij. §. j. ⁊. l. liberi. ⁊ isti. e. §. vlt. Quid i re vi possessa vēdita puta q̄ teneat emptio. Et sic est in re mobili furtiua q̄ ibi hīt sciēte emptore furtū occasiōe cōtractꝰ: nō aūt fit i possessa occasiōe hctus. Itē q̄ dixi i rebꝰ sacris intelligo i publicis q̄ publica sunt vsu ⁊ ppricta te. Secus si essent i pecunia ppli. vt. ff. e. §ꝫ celsius. Itē ⁊ vēditio censet nulla earū rerū q̄ de domo eximūtur cā negociatiōis. ⁊ iponit pena p̄ senatusco. velleya nū. vt vēditori irrita sit vēditio ēptor vo tenebit rē q̄ ex eiꝰ pte nō censet rita: ꝫ ipa puniat. ille vo q̄ emit duplū eiꝰ quā ti emisset in errariū cogēt inferre et si pecium vēditori soluerit repetet q̄sijndebitū. vt. ff. e. l. senatus. ⁊ de le. j. cetera. ita si bene computes et emptor in vnum simplū et venditor i aliud ponitur. vt. ff. de dā infec. l. vlt. Item ⁊ nulla est venditio in seruo in fuga constituto. si tamen amico peregre eunti mandauerim vt fugitiuū seruum querat et si i inuenerit vēdat tenet mādatū et tenet venditio: nec enim incidit dōsi senatusco. q̄ nō vēdidit neq̄ amicus q̄ presentem vendidit neq̄ emptor q̄ presentem emit. vt. ff. eo. l. q̄ sepe. §. siquis. ⁊. j. ad. l. fal. de pta. l. in fuga. ¶Itē ⁊ veneni mali nulla est emptio si tale sit venenum vt nullo modo adiectione alterius materie nobis possit esse vsui. Si vo talia sint venena q̄ alijs mixta materijs adeo nocendi naturam deponant. vt ex his antidota et alia quedam salubria medicamenta conficiantur venditio tenet. ¶Item rei mee nulla est emptio siue sciens siue ignorans emerim: sed vbi ignorans emi quod soluerim repetam hec si mea erat res in totum. ¶Si vo

BIU Cujas

mihi et alij cōmunis erat idē est ꝓtū ad partē meā. Si aūt in ea re habebā vsumfru. tenet emptio ꝫ minuit ꝑciū rōne vsusfru. Ez qñq; tenet emptio rei mee. s. cū agit vt emā possessionē quā hz vēditor ī re mea. Idēq; si habeat dominiū vtile vt ius. vt. l. officiū. ⁊. l. ꝫ si cōis. ⁊. l. si in emptione. ff. rei sue. ⁊. j. e. l. cum res. ¶In a re autē que est emētis nec vēdētis vēditio[a] tenet. vt. ff. e. rē alienā. Itē invenditione oportet interuenire cōsensum. vj. eñ dissensus īpediūt venditionem. ¶Si enim putabā me tibi vendere. p. x. tu vo putabas emere p;o. v. nulla est emptio. Secus si putarē me vēdere p;o. v. ⁊ tu putares emere. p. x. Si enim voluisti dare. x. ergo multomagis. v. in quibus ego consensi ꝫ non sequitur. Si voluisti dare. v. ergo voluisti dare. x. in quibus ego consensi. vt. ff. lo. si locē. Item error contractus facit nullam esse venditionē: vt si ego putabā me vēdere. tu aūt putabas tibi donari vel cōuerso. vt. ff. de rebus cre. si ego. Item si emptor et venditor errauerint in corpe nulla est emptio: vt si ego me fundū emere putarē cornelianū vel stichū. Tu aūt sempronianū vel pāphilū absentem vēdere putasti. nā cū in corpore cōstet nos dissensisse: nulla est emptio. Quid ergo si dubitetur cum ita dixeris vēdo flaccum pistorem cū flaccus esset fullo fullonicus vero pistor. Distingue vtrum vēditor nola seruo; habuit nota an nō. Si nota habuit ille debeꝫ qui noīatus est tam ⁊ si in artificio erratū sit. Si aūt nō habuit nota ille videꝫ venditus cuius artificiū adiectū est perinde ac si nomē alteri⁹ adiectum nō eēt: q; error nois p;opij nihil nocet. vt. ff. de reb⁹ du. q̄ habebat. ⁊. ff. e. ī venditionib⁹. ⁊ est ꝑdicta distinctio Jaboleni optima. vt testato; vel vendito; semper deceptus in eo ꝑsumereꝫ quod sibi non fuerat notum. ¶Item et nulla est emptio si non in ipso corpore erratur sed in substantia. i. substātiali q̄litate vel materia vt puta si es p;o auro vel plūbuz p;o argento vel aliq̄d aliud argēto sit. Quid si acetū veniat ꝑ vino certe vēditio tenet si mō vinū acuit q; eadem p;ope vsia ē. i. substātialis qualitas: ꝑ ideo dicit q; vinū a principio fuit calidū ⁊ siccū. Acetū autem frigidū ⁊ siccū. Corpus autē idē esse negari nō pōt. Ceterū si vinū nō acuit ꝫ ab initio fuit acetū. vt. i. sicut erat acetū cū emebam. Potuit eñ a ꝓncipio fieri de aqua aliud ꝑ alio venisse videꝫ ita nulla est emptio. Ubi autez nō erāt in substātiali qualitate rei sed ī bonitate. vt q; vendis mihi aurū q̄ puto esse melius ꝙ sit venditio tenet. vt. ff. eo. l. invenditionib⁹. ff. vlt. ⁊. l. alioquin. ⁊. l. aliter. Ubi autē in parte eius quod venditur errāt partes ī substātiali qualitate ꝫ in alia pte nō errāt tenet venditio quantū ad eam partem qua nō errāt. non quātū ad aliā. vt. ff. eo. quid tñ. ⁊. l. cum ab ea. ff. vlt. ¶Item nulla est emptio si errant in sexu. vt si ego mulierem me vendere putarem tu puerī emere existimasti. Secus si putarem me emere virginem cū esset iā corrupta. vt. ff. e. alioq̄n. ff. quid si ego. ꝫ ī hoc casu si vēditor sciebat me errare tenebit̄ ex empto ad resoluendam emptionē. vt. ff. de acti. emp. l. ex ēpto. ff. siqs. Ex his ergo patet venditionē perfici solo consensu p;ecij ⁊ rei si res sit talis in qua venditio possit cōtrahi. Et hoc quādo contrahitur sine scriptis. Nam si fiat in scriptis venditio vel alius cōtractus nō aliter habet vires nisi instrumēta in mūdum recepta subscriptionibusq; ptiū ꝙfirmata: ⁊ si ꝑ tabellionē cōscribant etiam ab ipso cōpleta ⁊ postremo ptibus absoluta sint. vt. ff. de fi. instru. Octus. ⁊ anteq̄ ista sint cōpleta non licet alicui aliq̄d ius ex eodem cōtractu sibi vēdicare: nō q̄ venditor habebit necesse vel Octū ꝑficere vel id qđ emptoris interest ꝑsoluere. vt in. l. ꝑdicta. contractus. quid ergo si anteq̄ p;edicta compleantur venditor rem tradiderit emptori puto q̄ transferat in eum dominiū. Nā et ex dolosō cōtractu fit idē. Item et q̄ nihil debet credēs se debere si tradat trāsfert dn̄ium. Quid ergo faciet miser venditor q̄ nō potest ꝑciū petere: puto q̄ possit agere conditione sine causa. ad rem nisi emptor velit soluere ꝑciū. nec obstat qđ dicimus ex Octu noīato traditū nō posse cōdici. Dic eñ cōtract⁹ nō cōsumatus fuit: ꝫ initiatus. Or aūt fieri Octus in scriptis qñ cōuenerūt ptes ne aliter valeat ꝙ facta inde scriptura. vt. s. de ꝓba. cuz res. vel vt puto sicut ⁊ ait pla. tunc dicit fieri in scriptis quādo cōuenit vendi in scriptis. s. hoc acto in cōtractu vel incōtinēti vt scriptura inde fiat. Secus si a ꝓncipio simpliciter Ohaꝫ et postea ad ꝓbationē fiat inde charta. ⁊ hoc est qđ or in. ꝑdicta. l. Octus. Illos tñ quos ī scriptis fieri conuenit. ¶Illud autem certū q̄ ar-

I b re[b] datio nō ꝑficit emptionē est argumentum b Arre emptionis ⁊ venditiōis Octe. vt. ff. e. l. qđ sepe. Arris aūt iterueniētibus siquidem steterit ꝑ dātem quominus Octus ꝑficiaꝫ perdit id qđ dedit: nō distinguo emerit in scriptis vel in sine scriptis. vel vtrū ꝑfectū sit nōdum an nō. Si vo steterit per accipientem venditionē debet plū restituere cōpellit̄. vt isti. e. ti. ff. ī his autē. Ohen. ēp. vel cōdi. ex. l. vel iudicis officio. vel etiam actio ī scda parte ex empto si tñ venditio fiebat sine scriptis in. v. q. ꝙ. nam si fieret inscriptis nec esset nōdum cōpleta: non ageret actione ex empto. sed condi. ex tur. l. vel iudicis officio vt dictū est. Nec puto ven-

c ditorem teneri ad interesse: cū satis sit eum c ¶Interpuniri in arris. et id videtur tacite inter cōtrahentes agi vt arraꝝ amissione ⁊ duplicatione ris datis debeāt eē cōtenti. quidā tñ putauerūt etiā vē ditorē teneri ad interesse: vt tñ arre cōputent̄ ad interesse. et hoc vltimū magis approbabat Jo. ⁊. B. Sicut autem ex voluntate partium in interuenit arra. Ita ex voluntate eorum vel pure contrahit̄ venditio. vel in diem vel sub cōditione. siue sit Oditio casualis siue potestatiua. Oct⁹. vid siue mixta. ⁊ siue ponam⁹ cōditionē ipletā eē siue steterit ꝑ emptorē quominus ipleaꝫ ꝑo ipleta habeꝫ. vt. ff. e. si mihi bibliothecā. nisi cō ditionis ptās sit collata ī arbitriū emptoris vel expressim vel tacite. vt vendo tibi rē istā si placuerit tibi res. vel si ascenderis capitolium. l.

Vēdi-
tio. Vide
d. fabia-
nū ō mō
te sancti
sauini in
suo solē-
ni tracta
tu. de Oh̄
hē. emp.
⁊ vē. q̄ ha
beꝫ ī for
mis in p̄
mo folio
⁊ ad quē
semp re-
curre in
tota ista
materia.
et ex ibi
dict̄ po
tuissent
hic fieri
a domi.
azo. mul
te glo. ꝫ
sufficiat
remissio.

BIU Cujas

Ictus.C. de fi. instru. & vide tex. in l.ij. in. j. ver. C. qñ li. ab ep. vbi dō q si aurum noīe arre datū sit pōt p̄ solū p̄s si dē pacti recuparesec? si sit solu-ta ps p̄ce: et sic pondero dictiōem taxatiuā solū videtur q nihil vltra peti posit. vide Imo. i. d. §. si quis dixerit.

lium. vt insti. eo. §. pe. vbi vero vendo tibi rem istā pro. x. vt si tibi displicuerit sit inempta: nō cōtrahitur emptio sub cōditione: sed resoluit 2 sub cōditione si displicet res. vt. ff. e. l. iij. ¶ Et nota q emptio dicit p̄fici tribus modis. Uno modo quē diximus quantū ad obligationē ne vnus altero inuito recedat ab ea. & illa cōditionalis vēditio dicit̄ p̄fecta. Altero modo dicit̄ p̄fecta ea tm̄ que pura est. i. ex qua potest iam agi: q̄ cessit & venit dies eius. Altero aūt modo dicit̄ p̄fecta vēditio: ita demū si ptineat periculū ad emptorē: vt q̄ res sit tradita: q̄uis ipsa sit pura. nec vnus altero inuito possit discedere: vt cū vēdit̄ aliq̄d in pōdere numero vel mēsura. vt. ff. e. q̄ sepe. §. in his. & de hoc periculo spāliter diximus in spāli ti. j. de peri. & cō. rei 3 vē. ¶ Cōtrahit̄ aūt vēditio inter eas p̄sonas q̄ als p̄nt obligari de q̄bus & de mixta cōsideratione eor̄ plene diximus. §. de pac. Nō igit̄ tenet inter p̄em & filiū nisi in castrēsi vel quasi castrēsi peculio. vt. ff. e. l. ij. nec tenet inter tutorē & curatorē vel p̄curatorē & pupillū vel adultū: vel dōm negocior̄. vt. ff. e. si in emptione. §. vlt. nisi tutor vnius emat a pupillo alterius cū tutoris auctoritate interueniente. vel si emat a pupillo seipso tutore auctore palā & bona fide p̄stando auctoritatē in re sua vel alterius. vt ff. de aucto tu. l. v. §. pupillus. & de admi. tu. nō existimo. vt. ff. e. l. fistulas. §. j. & j. e. l. cum ipse. & est hoc gñale in oībus p̄sonis administrātibus ex offi. pub. vel p̄i. vt dictū est. vt nō liceat eis emere rē cuius sustinēt administrationē: alioquin nō tm̄ rē amittunt. sed etiā in quadruplū cōueniunt̄ q̄ applicatur fisco: nisi spāliter qui bus dā cōcessum est a. l. vt si paterna bona alicui us vēdant̄. vt. ff. e. l. nō licet. & l. qui officij. & de 4 iure fis. l. offert̄. §. qō. ¶ Implet̄ aūt vēditio p̄ posita actione ex empto cōtra vēditorē: vt tradat rem. vt. ff. de actio. empt̄. si quis aliena. & l. empto. que res facit emptorē dōm si venditor erat dōs: alioquin tenet̄ vēditor de euictione si soluit p̄ciū vel aliter satisfecit: vt ibidē dicitur. & ff. e. l. q vēdidi. & l. vt res. q̄ q̄ etiā sine traditione trāsit dōnium: vt si venditor tradat claues cozā horreo in quibus cōdite sunt merces vendite: vel si vendiderit quis rem empto ri quam deposuerat penes eum. vt. ff. e. l. clauibus. & institu. de rerū diui. §. interdum. vel si emptor sciēte & nō dicēte vēditore ingrediat̄ possessionē. vel si vēditor rē in p̄tia emptoris poni iussit vt emptor tollet. vt. ff. de acqui. possess. l. j. §. pe. & l. quarisidā. In traditione aūt rei vēdite ad mēsurā nō cedūt in modū littora que fundo vēdito cōiuncta sunt: sed iuregē. oībus vacāt nec vie publice aut loca religiosa aut sacra: nisi aliter sit cautum. Idē in limitibus & lucis. i. nemoribus publicis. & dicit̄ lucus p̄ dictū a luce eo q̄ nō lucet: immo vmbra plenus est. vt. ff. eo. littora. & de pericu. & cōmo. rei vē. l. id 5 q̄. j. ¶ Vēditor aūt agit cōtra emptorē ad implendā emptionē actione ex vēdito vt emptor sibi det p̄ciū. i. faciat acipientis. vt. ff. de act. emp. l. ex empto. De his tamē actionibus plenius dicemus. j. de actio. emp. Item agit vt sibi adimpleant̄ pacta in vēditione apposita. De his tm̄ pactis. Itē de reb? q̄ p̄nt venire in vēditione: & dicat̄ spāliter in Ru. ff. in. ti. e. nihil dō in p̄nti Rub. Breuiter tm̄ notari hic possunt due distinctiones pactor̄. s. vltima & penulti. quas diximus. §. in summa de pac. & de his dicemus plene. j. de pactis inter empto. & vēdito. & de rebus aliqua p̄strinxim?. §. eo. & dicemus. j. q̄ res 6 venire nō possint. ¶ Illud extra summā notandum est q̄ emere vel nō emere est in ptāte emptoris. vt. j. e. inuitū. q̄ nō tm̄ occasione emptionis facte in parte vna indiuisa cogit̄ quis aliquid pere partē alterā quasi accessionē. vt cū vēditore partis ante traditionē. puocatus est a socio in actione cōi di. vt. ff. de acti. emp. iul. §. idez inl. ¶ Itē & vendere est in ptāte vēditoris nisi in casu fauore libertatis & in alio fauore religionis & in alio ppter odiuz seruientis. vt. j. de cōi seruo ma. l. j. & ff. de religio. si quis sepulchrum. et de his qui sui vel ali. iuris sunt. l. ij.

¶ De hereditate vel actione vendita. 43

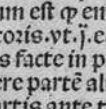

Dictuz est supra de venditōe corporaliū rerum. Nūc loquamur de venditōe incorporaliū. Videamus ergo q̄n teneat hereditatis vēditio. Et ad quid vēditor emptori vl̄ ēptor vēditori teneat. Sed illud in patris sciendū est q̄ que de impediēda vēditione diximus. §. e. & hic repetita cre- 7 dantur. Tenet autē hereditatis vēditio cuz aliqua est hereditas q̄ venierit nisi dolus emptoris cōtractui dederit causam. vt. j. e. qui nondū. Si vō nulla est hereditas puta viuētis aut eius qui nullus est de iure ciuili. vt q̄ seruus est. vl̄ q̄ nec est ille nec fuit in rerū natura cui? hereditas vendit̄ vēditio est nulla. vt. ff. e. l. j. nec eīm pōt esse emptio sine re q̄ nō emitur alea vel spes. vt. ff. e. cū hereditatē. & vt dixim?. §. ti. pr. Dicergo tenebit̄ venditor emptori vt reddat emptori p̄ciū & p̄stet ei suū interesse. expensas quas expēderit in eā rē. s. per act. ex empto lz nō teneat emptio. ar. ff. de actio. & emp. si steri lis. §. q̄uis. Si aūt est aliqua hereditas sed ad vēditorē nō ptinet tenet̄ vēditor emptori ad interesse vt extimet̄ ipa hereditas nisi in vēditione hereditatis id actū est si quid iuris esset vēditoris venire. vt quasi spes hereditatis vēdat & ipm incertū rei. in hoc eīm casu distinguet̄ rū vēditor sciebat ad se nil ptinere & tūc tenebit̄. an ignorabat & tūc nō tenebit̄. vt. ff. e. l. quod si nulla. & l. & qui. & l. q̄ si in vēditōe. & l. nā hic & 8 l. hoc aute. ¶ Firma aūt & valida existēte vendi tione & vēditore suā hereditatē vendēte ad multa tenet̄ vēditor emptori. In primis res hereditarias tradere debet emptori si sint apud eū lz nō vendiderit eas. Est eīm aliud vendere hereditatē aliō res hereditarias q̄ si nō sint apd eū vel dubitat̄ q̄ sint vel vbi sint res hereditarie cedere[a] dz actiones oēs hereditarias queq̄ sibi cōpetunt ex hereditate vel etiā q̄s ipse occasione hereditatis cōstituit vel si accepit fi-

a Cedere hereditatē dicit̄ dominū cōferre

BIU Cujas

deiussorē ab hereditario debitore vl' si nouauit vel litē ꝓtestat⁹ est. vt. ff. e. l. ij. §. pueniſſe. ꝛ. §. nō ſolū. ꝛ. l. q filij. §. j. ¶ Et est hoc bñ notandū quia idem dico in ꝓlatione ſñie in tribus vniuerſalibus iudicijs ſcz fa. her. pe. here. ꝛ actiōe ex teſtamento cōpetente ꝓ trebellianica reſtitutione: ſicut notauim⁹ inſti. de act. in. xj. diuiſione. ¶ Ceſſiōe aūt actionū facta vtiq; ēptor directis actiōib⁹ cōpetētib⁹ vēditori. Vñ ꝛ ēptor dicitur ꝓcu. in rem ſuā q; actiōes nō potuerūt recedere a ced ente etiā ſi velit. vt. ff. ꝓ ſo. l. j. in fi. ꝛ. l. ij. et. iij. Hinc est etiā q; ceſſione facta pōt agere vēditor niſi emptor litem ſit cōteſtatus vel denūciauerit debitori ne ſolnat vel partem debiti acceꝑit. j. de noua. l. iij. Hectū ceſſio nihil videt ꝓficere emptori cum ꝛ ſine ceſſiōe habeat vtilem actionē cōtra debitores hereditarios. vt. j. eo. l. emptor. forte ꝛ aduerſus quēlibet detinentē rem hereditariā nō tñ cōtrauenditorem q; ipſe ante traditionem dñs est ꝛ alij vendēdo tranſfert dñiū. vt. j. e. q tibi. Vñ ꝛ ſi cōtra alium emptori ceſſiſſet actionē ꝓferet vēditori in agēdo emptori. niſi in trib⁹ caſib⁹. vt. §. dictū est. In actiōibus autē q; non ſunt hereditarie ſz quas ipſe heres ſibi ꝓſtituit ꝓpter res hereditarias vel occaſiōe rerū hereditariaꝝ negari non pōt ceſſionē eſſe neceſſariā ſicut dicit in herede rogato reſtituere hereditatē ex trebel. ſe. cō. vt. ff. ad treb. ſi heres pecuniā. ¶ Amplius ꝛ ꝓeſtat vēditor emptori q; ad ſe pueniꝛ vel perueniet de hereditate ꝓſtabit ergo ꝓcia vēditaꝝ rerū ſz alij donauerit ea. Itē ꝛ ea q; alienauit ꝓſtabit: ꝛ ea in q̄bus aliquē debitorē liberauit. Itē ꝛ illa q; peruenīūt ad eum q̄bus liberatus est adeūdo hereditatē quia ipſe debitor erat defuncti vel nōe ſuo ꝛ ita tenebit inſolidum emptori vel nōe filij vel ſeruī ꝛ ita tenebitur emptori vt ꝓeſtet ei quantū tenebat da re defuncto q; actionē de peculio vel de in rem verſovel q; alias ſimiles. vt. ff. e. l. ij. §. pueniſſe. in fi. §. ꝛ. §. illud in fi. §. ꝛ. §. non tñ. ꝛ. §. feciſſe. et. §. illud q̄ſitū est. Idē q; ꝛ ſi venditor hereditatis lucij poſtmodum extiterit heres debitori eiuſdē lucij. vt. ff. eo. l. ſi hereditatē. Itē ꝛ ea videntur pueniſſe q̄ deperdita ſunt et diminuta dolo vel lata vel leui culpa vēditor is: alioquin non tenebit venditor. ꝛ. ff. e. l. ij. §. ſed ꝛ ſi nō dolo. ꝛ. §. deperdita. l. ſi venditor hereditatis. ꝛ de periculo ꝛ cō. l. cuſtodiā. Itē ꝛ peruenīſſe videntur ea in quib⁹ ne acq̄rerent hereditati vel ne adipiſcerē poſſeſſionē quā poſſet adipiſci operam dedit heres dolo malo. vt. ff. eo. l. ij. §. feciſſe. lz aliud ſit ī edicto de his q; in frau. creditoꝝ et in libertis non acq̄rentib⁹ in fraudē patroni. vt. ff. de his q; in frau. credi. l. q; antē. ꝛ ſi quid in fraudem patroni. l. j. §. verum. ¶ Peruenīſſe autē dicimus cum effectu ꝛ plene nō prima ratione vel prima facie. idcirco q̄ legatorū nōe vel eris alieni vel cuius alteri⁹ oneris hereditarij cauſa de hereditate ꝓſtiterit venditor non videtur ad eum peruenīſſe. vt. ff. eo. l. ij. §. illud. In his autē oībus q; peruenerunt plene ad herēdē dicendū est ita demū reſtitutionē faciendam ſi erant apud illum tpe illo quo vendidit hereditatē niſi actū est in venditiōe hereditatis vt ea ꝓſtentur emptori q; erant in hereditate tēpore mortis defuncti vel q; erant in hereditate tpe illo quo aditur hereditas tūc eñ ſeruabit id q̄ actum est. vt. ff. e. l. ij. §. in hereditate. Pro his autē q; peruenerūt ad herēdē vel potuerūt peruenire ꝛ generaliter dico de facto ſuo. ſtipulatio est interponēda per quaꝫ cauet emptori de his reſtituendis q; ad ipſum peruenient. Si ergo res peruenerunt ad ipſum per ſtipulationem tenebitur emptori noīe rerum. ¶ Quid ſi eaſdē res vendiderit tenebit ad pretia earum rerū q; exegit vel vt cedat actionē eorum. Sic ergo ſtipulatio illa cōmittet bis. §. ad rem vel ad preciū non vt vtriq; ſed alterū eoꝝ tantū ꝓſtet. Si vero ſtipulatio est iterpoſita poſt venditionē rerū venit tñ preciū rerū in ſtipulationē iſta ꝛ nō reſputo tñ q̄ veniat preciū vel res in actionē ex empto etiā nulla facta ſtipulatiōe. vt. ff. de euiſuris. ſi ſtipulat⁹. §. vlt. plera q; eñ fiunt in ſctibus cā tollēde dubitatiōis ꝛ plus ſolent timeri exꝑſſa q̄ tacita. In re autem ſingulari mihi a te vendita vel ꝓmiſſa ſi eandē poſtea alij vendas non venit preciū in actionē ex empto. Preciū enim hoīs non ex re ſed ꝓpter negociationē percipitur mihi eñ rem debebas non actionē. In hereditate autē q; vniuerſitas est quedā tacite hoc agividerē vt ſi quid tanq̄ heres feceris id ꝓeſtes mihi emptori. vt tam negociū meum agas q̄ hereditatis vñ et ad actiōes mihi teneberis certe ꝛ ſi in re ſingulari contractu bonefidei celebrato idem oīno aſſignaretur q̄ in hereditate idem reſpōdere tur hoc est vt vēditor rei ſingularis aliquid in ea faciat ſicut heres in hereditate puta fundi venditor fundū excolit ꝛ fruct⁹ inde percipit tenebitur ad fruct⁹ bonefidei rōne. i. q; bonefidei est iſte cōtract⁹. Vñā aliud eſſet in ſtipulatiōe q̄ nis ſi neglexiſſet vt alienū nihil poſſet ei imputari niſi culpa eius arguereꝰ: vt quia fruct⁹ maturos paſſus est corrumpi. vt. ff. ſolu. ma. ſi mora. Quod autē dixi in re ſingulari mihi a te vendita vel promiſſa ſi eam alij vendas ſeruatur ꝛ ſi quaſi vendas: vt ſi alio poſſidēte petieris ꝛ litis extimationē acceperis cum culpa tua deſieris poſſidere vel cumvenderis mihi rem quā non poſſidebas teneberis enīz ad rem non ad preciū nec liberaberis cedendo actiones. Si autē ſine culpa deſieris poſt vēditionē vel promiſſionē poſſidere remvenditā liberaberis cedendo actiones q; ille ſole remanſerunt apud te. Vlam ꝛ venditor domus aream q̄ ſupereſt debet tradere emptori exuſto edificio. Sic ergo iſte cedet actiones non ꝓeſtabit rem vel extimationem eius. vt. ff. eo. l. venditor. Item ſicut venditor vel promiſſor rei ſingularis non reſtituit preciū vel quaſi preciū vt dictum est. ita nec reſtituit penam furti vel inuaſionis rei vendite quam exegit a fure vel predone vt ibidem dicitur. Videtur tamen cōtra. j. de furtis. eum qui. ꝛ. §. de contrahen. emptio. quod ſepe. §. ſi res. Sed ibi loquitur cum ſine culpa deſiſt

a Ceſſio. Vide. d. alex. ī cō ſi. xlij. ij. col'. in. j. li. vbi et m'ta ponit ī materia.

BIU Cujas

posſidere: ꝛ ideo non tenetur ad rem oneratur tñ vt cedat actiones etiã penales: vel si exegerit pena reddit ea: sed vbi culpa desijt posſidere: q; tenet ad rem vel ad interesse retinet oes
4 penas. Vel vbi loquit cũ vẽdidit rẽ q̃ fuerat si bi surrepta ante venditionẽ: ꝛ ideo pena furti ptinet ad vẽditorẽ. Secus si surriperet posteã venditionẽ. Vel ibi loquit cũ vendito: rem nõ põt prestare. Nam si prestat rẽ nõ tenet ad penas quas exegit. Et videt ꝙ predicta stipulatio fideiussore debeat vallari. vt. ff. e. l. ij. in fi. j. rñso. ¶ Itẽ cauebit emptor fine fideiussore tñ: nisi aliter esset dictum de euictione hereditatis. vt ff. de euic. empti. De euict. aũt singulaꝝ rerũ nõ tenet cauere vẽdit; hereditatis ꝑm cõmunctum ſyllogiſmũ: quia aut euicta erat res hereditaria aut nõ. Si erat hereditaria nõ tenet vẽditor; q; emptori a iudice facta, est iniuria que nõ debet cõtingere venditorẽ. vt. ff. de euict. si per imprudentiã. nisi forte emptor nullã causam iniuste dãnationis prebuit. vt. ff. de fideiusſo. l. exceptione. si non erat hereditaria nõ tenet venditor quasi nec fuerit vẽdita cũ id inter emptorẽ ꝛ vẽditorẽ agat: vt neq; amplius: neq; minus iuris emptor habeat ꝙ apud heredẽ futurũ esset. vt. ff. e. l. ij. nisi vẽditor affirmauerit rẽ esse hereditariã. vt. ff. e. l. qui filij. ff. j. ꝛ l. nisi. Et hoc totũ intellige cũ res singularis
a Euicta. a est euicta: nõ q; hereditas nõ pertinuisset ad vẽditorẽ: tũc em̃ teneret vẽditor de euict. vt. j. de euictio. l. j. sed q; res illa ex alia cã ad agẽtẽ dicebat ptinere. Itẽ tenet vendito: si quasi heres vẽdiderit hereditatẽ cũ sibi ex senatusconsulto esset restituta. vt. ff. eo. si quasi. interest em̃ emptoris ꝓpter fal. que remãsit penes heredẽ. Itẽ ꝓpter iura sepulchroꝝ ꝛ opas libertoꝝ ꝑm quosdã. vt. ff. ad treb. si patroni. ꝛ l. q; pinde. ff. j. sed hec nõ placent: q; nõ ptinent ad emptorẽ sicut nõ pertinẽt ad fideicõmissariũ. vbi dicit. Sicut aũt vendito: emptori vt dictũ est tenet: ita ꝛ emptor vẽditori tenet si vẽditor hereditatis ab aliquo cõuẽtus ꝛ cõdẽnat⁹ soluerit aliq̃d etiã indebite: licꝫ si indebitũ sine iudice soluisset nisi repeteret ab emptore: q; nec emptori prestaret indebita que exegit. vt. ff. e. l. ij. ff. solet. ¶ Et hoc intellige si vẽditor dãnat vt heres. Si em̃ dãnet: q; rẽ hereditariã alicui vẽdidit secus ẽ. vt. ff. e. l. ij. ff. denicꝫ si rẽ. Itẽ si ꝓpter onera hereditaria alicui prestiterit de suo vẽditore: puta gra eris alienivel noie publici vectigalis vel causa funeris ab emptore repetet: vel si eoꝝ noie est obligatus aget cõtra emptorẽ vt libereꝫ: siue vẽditor siue ꝓcurator eius est obligatus vti aliq̃d prestiterit. vt. ff. e. l. ij. ff. siue. ꝛ ff. si quid. ꝛ ff. ꝙ si funere. ꝛ ff. vlt. in fi. in casibus tñ ꝛ si aliq̃d videatur prestitisse tanq̃ heres non repetit ab emptore quasi videatur actũ esse in cõtrariũ. Quid em̃ si vendito: edes quaꝝ noie de dam. infec. ꝓmiserat in vẽditione sibi exceperit ꝛ postea aliquid ex ea stipulatione prestiterit certe non repetet ab emptore si aliquid prestiterit ratione dãni ꝙ excepte edes dederũt vicino post venditionẽ.

b Secus si prestiterit ꝓ eo dãno qđ datũ erat b ante venditionẽ. vt. ff. e. l. ij. ff. si vendito:. Itẽq; T distinguo ꝛ si vẽdito: exceperit edes ꝛ earũ no mine est aliquid lucrat⁹. vt q; stipulatus erat b de dã. infe. vt. ff. e. l. vl. Itẽ quid si exceperit ven b dito: hereditatis seruũ cũ peculio certe nõ re petet ab emptore qđ prestiterit de peculio cõ uentus si ea intẽtione excepit peculiũ. vt qđ ex eo supereſſet ipſe haberet. Si vero exceperit ea intentione vt creditoribus tm̃ satisfaceret ex eo repetet ab emptore qđ prestitit creditori peculiari. In dubio autẽ videt excepiſſe si non ꝓbetur cõtrariũ ea intẽtione vt qđ supereſſet ipſe haberet. ꝛ ita nõ habet ex vẽdito actionẽ. Si autẽ exceperit seruũ sine peculio ꝛ postea aliquid prestiterit de peculio aut de in rẽ ver. cõuentus repetit ab emptore. Secus si conuictus ex maleficio seruꝰ quẽ ipſe retinuit vel ex eo qđ suo iussu cũ eo cõtractũ est. vt. ff. eo. l. ij. ff. apõ iul. Itẽ petit vẽditor ab emptore quic quid tenebat defunctus dare heredi si modo heres iſte idẽq; venditor habebat obligatũ defuncti ex tali cã ex qua teneret quilibet alius heres defuncti. vt q; erat ex cõtractu vel quasi nõ ex maleficio, vel ſq̃ſi: vt em̃ si heres alius extitisset defuncto teneret huicvẽditori ita et emptor debet ei teneri quasi emptor reputet pro herede ꝛ nõ vẽditor. Itẽ ꝛ si vẽditor iſte in prediis defuncti habebat seruitutes ꝛ eius aditio ne sunt amisse erũt in pristinũ statũ restituẽde. vt. ff. e. l. ij. ff. vl. ꝛ habet locũ ꝙ his oibus actio ex vẽdito. vt in ꝑdicta. l. si tm̃ per errorem heres tradidit oĩa hereditaria cũ sibi earũ retẽtione posſet ꝺ ſulere repetit ea ꝺditiõe idebiti. vt. ff. de cõdi. indebi. si his q̃ heredi. Ideo aũt dicitur ẽ cõuẽtũ repetere ab emptore: q; ipſe creditoribꝰ hereditariis rñdere tenet ꝛ nõ ẽptor nisi emerit a fisco vel nisi ipſe creditoribꝰ hereditariis receperit ſpõte respõdere. vt. j. e. l. ij. ꝛ ff. de pac. post vẽditionẽ. Nec põt vẽditor cõpellere emptorẽ vt rñdeat vel satisfet de rñdẽdo creditoribꝰ qđ est notabile ꝛ cõtra rõnez equalitatis cũ ff. dixerim venditorẽ cauere emptori ꝛ emptor nõ cauet vẽditori de his ꝑtãdis q̃s eũ prestare: immo ꝛ si cõueniſſet de respõdẽdo teneret vẽditori ad interesse nõ tm̃ põt cõpelli a creditoribus. vt rñdeat eis. vt. j. e. rõne. Solet queri cur emptor agat vtilibꝰ actionibꝰ cõtra debitores nõ aũt teneat creditoribꝰ vtiliter ꝛ forte illa rõ est q; vẽditor actiões suas potest directo mãdare vel etiã vtiliter lex interpretatur mãdatas. Ceterũ ex suo pacto nõ põt vẽditor, creditoribꝰ aliquã actionẽ directã vel vtilẽ parare nemo em̃ alteri cauere põt. vt. ff. de reg. iur. l. quo tutela. ff. vl. ¶ De actiõibꝰ aũt vẽdit; sciẽdũ ẽ ꝙ oẽs actiões vẽdi ꝑnt siue sint pure siue conditionales siue reales siue ꝑsonales ꝛ tenet vẽditor si debitor nihil dꝛeat siꝛe ex ceptionẽ: nõ aũt tenet ꝑstare locupletẽ debitorẽ vel in summã certã nisi ĩ ꝓtrariũ sit dictũ. vt ff. e. l. si nomẽ. ꝛ l. ꝛ qđã. ꝛ l. noĩa. ꝛ j. e. l. vl. ꝛ siue venditor nominis cedat actiones emptori vtiles directis empt⁹ siue nõ cedat habebit empt⁹

BIU Cujas

vtiles actiones ⁊ in personam ⁊ in pignora. vt ff. e. l. emptor. ⁊ ꝺ principales debitores ⁊ ꝺ si deiussores ⁊ imputaꝫ venditori nois si nomen exigat vel cõpensat: vñ exactũ vel compẽsatum teneret reddere emptori. vc. ff. eo. vẽditor actio
1 nis. ¶Illud notandũ ꝙ quidã dixerũt actiones iniuriaꝝ vendi nõ posse añ litem cõte. qz nõ est in bonis nostris añ litẽ con. vt. ff. de iniurijs. l. iniuriaꝝ ac. nec post litem cõ. qz litigiosa est: ſz forte ideo dicit nõ esse in bonis nr̃is añ litem cõ. qz nõ daꝫ heredibus nr̃is ſz interim dñ viui mus ⁊ nobis ⁊ alij nr̃o noie dari potest.

¶Que res vendi nõ possiunt ⁊ qui vendere vel emere vetantur. 44

2 Dictum est generaliter. s de ẽẽ. vẽ. ⁊ de psonis ⁊ rebus. Nũc añt spãliter tractat de quibusdã rebus que vendi non possiunt vel etiã si possiunt vendunt tñ certis personis. Ecce enĩ frumẽtũ ꝙ deuotissimo exercitui mittitur ne in prędã lucrũ alicuius vertaꝫ ꝓ hibetur venũdari ⁊ imponit pena capitis emẽti ⁊ vendẽti si inferiores vilioresq; psone sunt: si honestiores stillũ ꝓscriptiõis incurrũt. i. deportationis ſm ꝓla. Nã inferiores decapitantur. vel dic ꝙ verbũ ꝓscriptionis ponit ꝓ publicatione bonoꝝ. Inferiores enĩ cũ lex capitali pene subiiciat ⁊ capitalis pena dicaꝫ vl mortis vel adẽptionis libertatis ꝛ ciuitatis vl ciuitatis tñ. vt. ff. de bonoꝝ pos. l. edicto. ergo ī dubio mitior pena erit sequẽda. vt. ff. de pen̄. l. interpretatione. ſ. vt inferiores debeãt deportari. vt. j. e. l. pe. ⁊ vl. Sericũ nõ debet aliqs emere a barbaris ꝓter comitẽ cõmercioꝝ. Itẽ nec aliqs priuatus purpurã distrahere alij priuatoꝝ fucare. i. tingere ꝺz. nec distinguo facta sit purpura de serico vel de lana seu de vellere muricis q̃ lana apud ,grecos blacca vel ossiblacca atq; iacintina ꝺr ⁊ eadem fit ,phibitio in supradicto vellere muricis ne ipm priuatꝰ vẽdat vel emat ⁊ emẽtibus ⁊ vẽdentibus imponit pena capitalis. vt. j. e. l. j. ⁊. hj. ⁊ videt ꝙ hec actio etiã post mortẽ possit inchoari. vt. ff. de his quibus vt indi. l. j. ⁊ erit illud notandũ ꝙ de corpe predicti muricis cocti q̃ ꝺr piscis ⁊ triti cõchilij ardore fit encaustũ imperiale vt diximus. ſ. de diuersis rescriptis ⁊ de eiꝰ lana fit purpura hec ergo cõmoda reddit nobis ꝺ lanosus piscis.

¶Que res exportari non debeant. 45

3 Sepra de quorũdã rerũ vẽditiõe inhabita dictus est. Nũc autez ponit de inhibita trãslatiõe quarũdã rerũ. Ecce enĩ ad barbaricũ solũ trãsferre vinũ vel oleũ vel aliquod liquamẽ nõ ꝺz aliquis Romanus vel causa vendidi vel cã gustãdi vt sciãt barbari qui sunt hostes romani impij: qualia sunt nostra liquamina. vt. j. e. l. j. Quid in fructibus aridis q̃ nõ sunt liquores lex nõ ꝓhibet ea trãsferri ergo videtur esse cõcessum ſm regulã. vt. ff. de ꝓba. ab ea. vel forte rõ liquaminuz vel liquoꝝ trasferet ad fructus aridos vt ait ſpla. Item ferrũ factũ vel infectum ⁊ scuta ⁊ arcus ⁊ sagittas vel cuiuscũq; generis arma nõ debet quis in aliquo loco vendere, vel quocũq; titulo cõcedere barbaris. Etiã si tanq̃ legati veniant romã: pniciosum est eñ impio ⁊ pditioni ,primũ barbaros instruere vt reddant validiores quos conuenit telis indigere. Et imponit pena capitis ⁊ publicationis bonoꝝ delinquẽtibus circa predicta. vt. j. e. l vlti.

¶De eunuchis. Rubrica. 46

4 Alia quãdoq; contingit hoies fieri eunuchos ponit de eunuchis ſz qñ possiunt vẽdi. ⁊ q̃ sit eorũ pena qui faciũt eunuchos. ¶Eunuchi añt ꝺicũtur spadones tñ ⁊ nõ castrati. ¶Sciẽdũ añt ꝙ hoies barbari ex̃ solũ romani impij fieri possũt eunuchi ⁊ facti eunuchi possiunt vẽdi ⁊ quolibet mõ alienari. Si vo facti sũt eunuchi ī romano solo nõ poterũt vẽdi sed confiscabunt si dñis patiẽtibus hoc fuerit factũ sed ⁊ q̃ fecerit eunuchos
a capite[a] puniet. vt. j. e. l. j. ⁊. hj. ſ. barbare. Si vo sint romani impij hoies in nullo loco fieri possunt eunuchi ꝙ si fiat q̃ fecit capitis penã subibit. Sed ⁊ serui tales nõ possũt alienari: tabelliones ⁊ q̃ in hmõi ſctibus interfuerũt puniũ tur grauissima pena sed ⁊ mancipiũ puto cõfiscandũ si dño volente fiat. vt. j. e. l. hj.

a Capite Uiõ bal. ⁊ salice. ī hac. l. j. põde. ad qõ de statuto ⁊c. q̃bꝫ adde d. alexã. ī ꝯſi. ſuo xxxvj. colñ. iiij. in iiij. volu.

¶De parẽtibus q̃ filios distraxerũt. 47

5 De distractione eunuchorũ ſ. dictũ est nũc de distractione filioꝝ ⁊ ꝺr patri nõ licere filium vẽdere. vt j. e. l. j. nisi ꝓ necessitate famis vt tñ precio q̃cũq; emptori restituto. ſ. vel pcio a filio reddito vl ab alio quocũq; vel etiaz mancipio ,pro filio prestito vt his oblatus emptori accipiat vt pueniãt ī ingenuitatẽ. vt. j. e. l. hj. Qd añt dixi in vẽditiõe ⁊ pignoratiõe intelligo vt cui lz quod plus est liceat qõ minus est. vt. ff. de reg. iu. nõ debet cuiq;. Sed vtrũ fiat seruus ,pter venditionẽ predictã querit quod quidam negãt sed seruire eũ debere cõcedũt. pro his ꝺuco ar. j. cõia de manumiſ. l. j. ergo puto ⁊ euz fieri seruũ. nec obstat qõ ꝺicitur eum posse ingenuitatem repetere qz hoc idez est in multis casib⁹. j. de latina liber. tol. notatis etiã in his q̃ vere fuerunt serui. Idẽq; ꝺr in reo empto ab hostibus reddito ꝑcio redẽptionis vel eis seruientibus ꝓ quinquẽnium. vt. j. de capti. l. vlti. ¶Queri põt an qõ dictum est in necessitate famis possit extendi ad aliã necessariã cãm quod nõ puto. ¶Itẽ queri põt an ⁊ mr̃i liceat qõ pr̃i licitũ est qõ nõ puto cũ nõ repiatur lex. ar. ſ. de trãsac. l. trãsac. mr̃is. Nã ⁊ filius est ī ptãte pr̃is ⁊ non mr̃is. Alias liber homo vendi nõ potest vel alienari nisi patiatur ſſe venundari ad precium participandum. vt ꝺicemus. j. quibus ad liber. ,pcla. nõ lz. l. j. sed hodie vsurpatuz est vt liberi hoies dentur obsides.

BIU Cujas

¶De rescindenda venditione. 48

Qualiter venditio cõtrahatur dictũ est. Nũc aũt ponit qualiter rescindatur. i. vt vnus altero inuito eã dissoluat. Videam⁹ ergo legitimos modos quib⁹ ab initio venditio sit nulla: vel ex postfacto rescindat: ꝛ quo iure fiat. ¶Rescinditur aũt venditio ꝓpter metuz adhibitũ per actionem q̃ meus causa. Itẽ ꝓpter doluz emptoris ꝛ nõ alterius: ꝛ p actionẽ de dolo si dederit dolus ℈ctui causam: ꝛ tũc impropꝛie ỏr rescindi cum ipso iure nõ teneat. vt ff. de dolo. l. eleganter. ꝛ. j. e. si dolo. de quibus oĩbus ꝛ de doli ꝓbatiõe ꝛ de dolo incidenti ꝛ quis teneaf ex eo plene diximus. ℈. q̃ metus causa. ꝛ de dolo. Vbi aũt decipitur quis re ipa non alterius ꝓposito tenet venditio sed deceptus vltra dimidiam iusti pcij q̃ erant tpe

a Agit. limita tñ b vt non ꝓcedat i foro conscientie. qñ q̃ sentit rez a vẽditore fagate q̃ etiã si enũeret ꝓ dim. dia min⁹ iusto pcio põt licite i foro cõscie retinere rẽ sibi vẽditaz. ita baroa. i iohanni na sua. col. xliij.

venditionis agit[a]. Ne decipiatur. vt. j. eo. l. ij. ꝛ. l. si voluntate. imploꝛato iudicis officio. vt dicunt quidã. ꝛ habebit in integrũ restitutionez sicut quilibet maioꝛ: ꝛ fm hoc nõ restituetur vltra quadriennium. vt. ℈. quibus ex causis mal. in contractibus. ꝛ temporibus resti. l. superuacuam. Vel dic fm alios habere locum actionem ex empto. ar. ff. de contrahen. emp. sed cel sus. ℱ. j. ꝛ de actio. emp. sed ex empto. ℱ. is qui vina. ꝛ tamen nihilominus dicetur fieri officio iudicis. vt. ff. q̃ metus causa. metum. ℱ. ex hac. 7 ꝛ de ali. iu. mu. cau. f. l. iij. ℱ. fi. Et ita ageꝫ perpetuo: ꝛ est hoc adeo verum fm ℙla. vt etiam si iurauerit venditoꝛ se non venturum contra venditionem nihilominus possit predicto modo agere quia non agit precise vt rescindatur contractus sed vt vel hoc fiat vel vt iustum pcium suppleaf. ego ℈ium puto q̃ altera rõne vꝛget emptorẽ rescindere ℈ctũ. vt. ff. de cõdi. insti. que sub ꝺditiõe. ℱ. fz ꝛ si sub iuris. Decus dico in minoꝛe iurãte q̃ sacramentũ ꝓstituit eũ loco maioꝛis vnde sicut quilibet maioꝛ ꝓdictuz bñficium imploꝛare põt nisi iuraret se nõ vẽturum ℈ rõnẽ minoꝛis etatis vel minoꝛis pcij. Vel nisi dixerit se donare q̃ erat vltra pcĩũ cõuentũ q̃ semp videf dici si sciat rẽ valere vltra dimidiã nec eĩ videf decept⁹ q̃ sciuit. vt. ff. de acti. emp l. j. ꝛ de re iu. nemo. Est aũt b totũ intelligendũ in vẽditoꝛe decepto vltra dimidiaz iusti pcij. vt ecce res valet. x. vẽdidit ꝓ. xiij. nazptz eum deceptũ in. vj. Sic ꝛ in emptoꝛe decepto pone q̃ res valet. x. ꝛ emit ꝓ. xvj. si eĩ de ciperef in. v. tñ nõ ageret q̃. v. sunt dimidia. x. Sed si dedit. vj. vltra. x. iã est deceptus vltra dimidiã ꝛ ideo aget. Sed quidã dicũt q̃ necessariũ est vt duplũ veri pcij ꝛ vltra ꝙuenerĩ vt ecce valz res. x. ꝛ emi ꝓ. xxj. qꝺ nulla lex dicit ꝛ nihil ẽ q̃ dicũt. nã q̃ rõne vẽditoꝛ i vj. deceptꝰ agit ea 8 dẽ ꝛ ẽptoꝛ. ¶Qꝺ dici i vẽditiõe ad quẽlibet ℈ctum bonefidei extenditur. In contractu vero stricti iuris contra est: sed licet agatur forte obstabit doli exceptio decipienti re ipsa. vt ff. de verb. obliga. l. si quis cũ. ꝛ vt. ℈ de dolo di 9 xim⁹. Quid si res perierit an iustũ pcium supplendũ est q̃ quidã dicunt q̃ vbicũq; alternatiue duo sint in obligatione vno extincto debetur qꝺ relictũ est. vt. ff. de cõtrahẽ. emptio. si in + emp. ℱ. si emptio. fz id non puto q̃ non est vtrũ q̃ in obligatiõe sed res tm̃ licet liberef soluendo iustum pcium hoc aũt re perẽpta liberatus est emptoꝛ. Nam ꝛ homini cõsulere debet venditoꝛ q̃ eã extimationẽ habeat q̃ facta est. vt. ff de iure do. si res. ℱ. si mulier. ¶Itez fit rescissio venditionis per actiões edilitias redhibitoꝛia q̃to minoꝛis et in factũ. de quibus plene diximus. j. de edilitijs actiõibus. Itẽ ratiõe etatis vt plene dixim⁹. ℈. de minoꝛib⁹. eo. ti. si aduersus ven. Itẽ rõne erroꝛis siue dissensus. vt notauimus. ℈. de cõtrahẽ. emp. Itez rõne solẽnitatis omisse vt in predijs ecclesiasticis habuimus: ℈. de sacrosan. ec. aut. hoc ius poꝛ. et in predijs minoꝛũ vel rebus eoꝛũ. vt. j. de admi. tu. l. ler. ꝛ in predijs debitoꝛũ reipublice si non vendatur iusto pcio. vt. j. eo. si quos. Itẽ rescindit rõne pacti nõ seruati si aliquis nõ erat ℈ctus⁹ alias nisi seruata sibi cõuentione ꝛ tunc agit actione ex vendito nõ conditiõe ob causam. Aut si erat alias cõtracturus agitur ad interesse. vt. j. eo. l. ea. ꝛ de pac. inter emp. l. cum tc. Itẽ rescindit rone cause vt ecce illi quibus sunt imposita munera ciuitatũ puta decuriõis. vt. ℈. de aduca. di. iu. l. ij. fuga volẽtes destituere ea supꝛebus suis furtiuos ineunt cõtractus vẽditio facta nullius momẽti est et emptoꝛ fuge cõscius mulctatus pcio. vt. j. eo. l. pe. Itẽ rescindit ratione officij publici. vt ecce comites palatini vel iudices cũ priuatis sibi subiectis cõtrahere non debẽt nec emere vestes vel aurũ vel argentum. vt. j. eo. l. vlt. ꝛ. ℈. de cõtractibus iudi. Item rõne iuste ignorantie rescindit. vt ecce tutius ꝓcuratoꝛ seij defuncto seio ab eo scriptus heres cum ignoraret se scriptum heredẽ seruo hereditario vendẽte fundum quasi ꝓcuꝛa. subscripsit si postea aũ traditionez rei cognouerit se scriptũ heredẽ serui quidẽ noĩe cõueniet sed non suo quasi iusserit ꝛ ita venditionẽ poterit rescindere. vt. ff. eo. titius. ¶Sũt ꝛ alie cause re b scindẽtes venditiões[b] ex pactione cõtrahẽtiũ. b Vide ℈z legis cõmissoꝛie ꝛ adicitiõis in diem de quibus plene dicem⁹. j. de pactz inter emp. vel q̃ de alio emptoꝛ ita emit vt si displicuerit sit inẽpta. vt rñ. ff. de cõtrahẽ. emp. l. iij. ꝛ. ff. eo. l. si quenit. Alii ꝓ. in. gnantur ꝛ quedã cause in isto ti. ꝓpter quas lu. et do. non rescindit vẽditio. vt ecce q̃ venditoꝛ offert frãco emptoꝛi duplũ: vel q̃ rescriptũ impetrat a ꝓn tũ in cipe vt rescindat vẽditionẽ: vel quia dicit se vendidisse necessitate rei familiaris: vel quia prodtendit ignoꝛantiã iurium locoꝝ. vt. j. eo. l. non est. ꝛ. l. ratas. ꝛ. l. non idcirco. et. l. quisquis.

c ¶Quãdo liceat ab emptiõe recedere[c]. 49

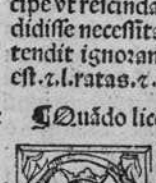

10 Qualiter altero inuito recedatur ab emptione. q. ℈. dictũ est. Nunc qualiter et qñ ꝓ. vtroq; volẽte discedat supponit. e Sciendũ igit vẽditiõe ℈ta qñq; re-

BIU Cujas

Res q̃n dr esse integra

ptiõe bo. fi. an licet recedere ꝛ qñ vide melius q̃ alibi per. d. fabianuz in dicto tractatu ī. j. q. viij. q. prin.

rem eẽ integram: qñcꝫ non. Rem dicim⁹ esse integram si res in totũ vel pro pte vere vel interpretatiue nõ fuerit tradita nec preciũ in totũ vel pro pte fuerit solutũ. Interpretatiue res intelligitur tradita cũ perierit penes venditorem. Est em̃ liberatus ac si tradidisset emptori. vt. ff. eo. cũ emptor. ſ. vlti. Arre aũt datio nõ facit rem nõ esse integrã q; arrarũ datio ẽ quidam ℨctus p se subsistens venditioni accedẽs. vt. ſ. de fide instru. l. ℨctus. nisi forte sicut rustici istius ciuitatis faciũt ignorantes quare dicant dederit emptor arrã loco precij: vel qõ verius est illa datio id nõ operatur q; sit arra ſz q; preciũ. Sed ꝛ datio fideiussoris vel stipulatio nõ facit rem nõ eẽ integrã. vt. ff. e. emptio. Sunt ꝛ alij modi perpendendi rẽ esse integraz sicut notauimus ꝓpter mandatũ iurisditiõis et fiſcia. vt. ff. de iu. o. iu. ꝛ q;. Sed ista sufficiant ad presentẽ articulũ. Sic ergo vt dictũ est fuerit res integra poterit vtriuſcꝫ ℨhentis cõsensu discedi ab ea. vt. ff. de re. iu. nihil tã naturale. Cõtrahẽtis dico qui plene sit etatis. Siem̃ pupillus venditiõe perfecta cũ suo pdecessore vel etiã cũ ipso interueniẽte eius tutore velit postea solus sine tutore cũ aduersario paciſcẽdo discedere non põt: q; rõne minoris etatis pupill⁹ non põt sibi preiudicare vt liberet aduersarium suũ maiorẽ. ꝛ eadem rõne nec ipe liberari põt in dissoluendo ℨctũ ſz in ℨhendo sibi aliũ obligat ſz non obligef. vt. ff. e. si id. ſ. in de põt queri. ꝛ de acti. emp. iul. ſ. antepe. ſz ꝛ si quilibet maiores ℨrerunt ꝛ postea vnus velit dissoluere ℨctũ pro pte sua non põt ſz ex cã donationis quilibet corũ alteri possit remittere debitũ. vt. ff. e. l. j. ibi. nã qõ aristo. ꝛ. ff. lo. si tibi.

1 ſz hoc nõ est dissoluere ℨctũ pro pte. ¶Item ℨhentis dico vel ei⁹ cui ex ℨctu quesita ẽ obligatio. vt si seruus tuus vendidit mihi ꝛ postea re integra cõueniamus vt discedaf ab emptione illa. Idẽcꝫ ꝛ si vendiderit filius tuus fa. ex peculio profectitio. nã te discedente mecũ a ℨctu tu ꝛ fili⁹ tuus obijcis. i. statim liberaris ꝛ ego liberor a vobis. vt. ff. e. l. j. Si aũt discedẽ pa ciſcendo cũ filio tuo tibi nõ preiudicaref. vt. ſ. de pactis. l. filius. In peculio aũt aduentitio filiofa. ℨhente pr̃ forte nõ preiudicabit filio discedendo a ℨctu ſz legitimus sit administrator in aduentitijs q; dñi loco est cũ bñ administrat non cũ filiũ spoliat. vt. ff. pro emptore. qui fundum. ſ. si tutor. Itẽ ℨhentis cõsensu dico nõ si deiussoris eius tũc em̃ p exceptionẽ non ipso iure forte dissolueref ℨctus. vt. ff. eo. l. emptio. Itẽ consensu dico etiã non solẽni. nã ꝛ si interueniat solẽnis cõsensus puta acceptilationis vel ab vtraq; pte vel altera tm̃ dissoluit ipso iure ℨctus nõ ex natura acceptilationis ſz ptã te ꝙuentiõis. vt. ff. e. l. cũ emptor. ꝛ de acceptil. l. vlti. Itẽ consensu dico ℨrio hoc est de rescindendo veteri ℨctu nõ de nouo inchoãdo. ſz ꝛ si nouus inchoetur eodẽ precio cõuento vel alio idem est dumtã posterior emptio sit pfecta. vt ff. eo. si quã. ꝛ de ℨhen. emp. l. pacta. Si aũt prima emptio sit pfecta ꝛ pura. Scõa aũt sit conditionalis nõ dissoluit prima. Idẽcꝫ ꝛ si scõa sit imperfecta: vt si emit prio pupillus cũ tutoris auctoritate ꝛ postea emit sine eius auctoritate. Sed si prio emerit sine tutoris auctoritate et postea emit cũ tutore dissoluit ipso iure prima. vt. ff. e. l. si id qõ. prio rñſo. ꝛ. ſ. j. ergo p emptionem plenã ꝛ puram discedit a prĩa plena vel semiplena sed p semiplenã vel cõditionalẽ non recedit a plena vel pura. aucto ergo vl⁹ minuto pcio prĩa emptio finita est ꝛ alia ℨbitur nisi agatur in ℨrium vt prĩa emptio teneat. vt ff. eo. si qua. Sed quidã dicũt veterem remanere nisi agaf in ℨrium ꝛ nouã ℨhi⁹. vt dixim⁹. ſ. de pactis. Si vero res non fuerit integra[a] pactum solũ ad rescindendũ primum ℨctum non prodest ſz nec ex eo datur actio ad repetendũ qõ solutũ est. vt. ff. de pac. l. ab emptione. ſ. vlti. Sed nũquid datur exceptio ꝓ eo precio qõ fuerit conuentũ nec est solutũ? rñdeo sine dubio datur in casu. ſ. cum ꝓpter pactũ de recedendo emptor reddiderit venditori q̃ sibi tradita erant. vt. ff. de pac. ab emptione. ſ. aristo. alias videtur q; dari nõ debeat ex illa. l. vt. j. e. l. ij. ſ. si vero partez. lz alias oẽ pactũ nudum pariat exceptionẽ. vt. ff. de pac. l. iuris. ſ. sed cũ nulla. opz ergo actum prioi simile intercedere. vt. j. eo. l. j. Hoc est scõm quosdaz q; is qui emit vendat ꝛ his qui vendit emat qõ nõ placet q; nõ a primo recederef sed alius nou⁹ fieret ℨctus. et in hoc differt ab ea venditione que fit ab ea persona q̃ silr prio vendiderat: tunc em̃ vt dictũ est ipso iure: a prioi receditur. Dic ergo actũ prioi simile intercedere q̃n spõtanee oĩa redduntf ꝛ quecunq; data vel soluta sunt.

¶Si ob publicas pensitationes venditio fuerit celebrata. ℨo

Epe contingit ob publicas pensitationes: venditiones fieri ꝛ rescindi. Videamus ergo q̃ dicanf publice pensitationes: ꝛ q̃n: ꝛ qualiter fiat venditio ꝓpter eas: ꝛ qualiter possint rescindi. ¶Dicunf aũt publice pensitationes annue exactiones tributorũ vel vestiũ annoꝝ vel argenti q̃ a certis psonis debebanf fisco: ſz ꝛ ea que ad viarũ vel pontiũ refectionẽ prestanda sunt a possidentibus: vt sic fiat oĩum datorum quedã collatio publice pensitationes dicũtur. ob hoc aũt oĩa ꝓcurator fisci venditionẽ pdictorum tacite ad pdicta obligatorũ facere põt. ſ. si in solutiõe pdictorũ fuerit cessatũ: vel i totũ vel i ptẽ: vt. j. de distra. pig. ꝓdiu. ꝛ. j. e. l. j. vñ ꝛ ꝓpter reliqua dr̃ fieri venditio: hoc ẽ ꝓpter ea q̃ restãt ad soluendũ: ſz ꝛ oĩa significare põt reliquorũ appellatio: vt. ff. de ver. sig. ceterorũ.

4 ¶Per ꝯtum aũt tpis cessare sufficiat non est satis. l. exp̃essium: ꝛ ideo forte dici poterit: vt per biennium debeat cessare sicut ꝛ in simpli-

b ci colono[b] priuati dicitur ꝛ in emphiteota ecclesiastice rei. vt. ff. loc. quero. ſ. inter. ꝛ in auc. de alie. ꝛ emphiteo. ſ. si vero quis aut locator. vel dic statim cum cessatũ est posse vendi: vt. j.

[a] Integra. Vide barb. in consi. xlvij. ij. col. in fi⁹. volu. ꝛ. d. alexã. in consil. cxvij. ī. j. volu.

[b] Colono. Vide bal. in cõ si. ccxc. in

BIU Cujas

ff. vol. et p. d. alexan. in cō si. cxxx. i iiij. volumi.

de vecti. eo. l. iiij. ⁊ p hoc est qđ dicit lex penā remitti pupillo infra xxx. dies: subaudi postq̄ cessatū est: vt. ff. de pub. l. imperatores. Itē op3 vt iusto precio fiat venditio ⁊ vt preconizetur vel subhastet res: ⁊ q̄ assit auctoritas pfidis: et q̄ bonafide comparetur: vt. j. e. l. ij. ⁊ q̄ interueniat auctoritas tutoris vel curatoris illius qui cessat: ⁊ cuius predium distrahendū est: et si aliquid istoz̄ defuerit nō tenet ℞ctus: vt. j. eo. l. vlti. ⁊ pe. ⁊. j. de fi. instru. ⁊ iure ast. fis. l. q̄ in libellum. ⁊. l. duplex. ⁊. l. pe. q̄ subsit debitu3 non op3 dicere: q3 satis cōtinetur in pcio mem bro cū dixi si cessatum fuerit in solutione.

¶Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse. 51

5 ¶Abita mentiōe publicarū pensitationū ⁊ venditionū: supponit adhuc de eis: vt nemo fundū emat tali pcio: ne prestet integrū censum si nihil pro pterito tpe fuerit solutū: sed vel si qđ fuerit solutū: vt nō prestet reliqua. i. residua q̄ sup sunt ad soluendū: vt ⁊ superiori ti. dixim⁹ apertius. ⁊ est rō: q3 tributa semp a possidentibus exiguntur nedū pro tpe quo possiderūt: ꝫ etiā pro preterito tpe. Secus tñ vbi ab equatore al's a perequatore vendit: q3 tunc pro pterito tpe non conuenit emptor: vt. j. de censitor⁹ et perequatoribus. l. vlti. vel. xj. Sed hic ℞ est cū a priuato fit venditio pđij: ⁊ ideo ℞ res nō persona cōueniri: vt. ff. de pub. l. iperator. sic et alias sñia datur pđio nō hoi: vt. ff. de neg. gest. qui aliena. ℱ. vno. nec pōt forma publici iuris pactis priuatoz̄ imutari. ⁊. j. e. l. j. ⁊. ff. de pac. ius publicū. nō ergo tenebit ea pactio in preiudiciū fisci. vt. ff. de pac. l. inter debitorē. ꝫ fo3te tenebit q̄tum ad emptorē ⁊ venditorem: vt act. ex empto. ⁊ prescriptis verbis empto: ⁊ geat venditorē: vt sibi restituat tributa: sed secus in vsuris q̄ fisco dependit: ꝫ si nō dependerit empto: nō artabit venditorē vt dependat tributa. Sꝫ secus in vsuris quas paciscit mulier cū marito se solutura creditoribus quib⁹ obligata sunt predia estimata q̄ dat in dotem. ibi eñ ⁊ postq̄ vir soluit ⁊ anteq̄ soluat agit ℞ mulierē: vt. ℱ. de pac. ex cōuentiōe. ⁊. j. e. l. j. ⁊. ff. de pac. l. epla. ℱ. pactū. ¶Hodie añt in venditiōe fiscaliū predioz̄ si examinatiōe ante traditionem facta empto: minus idoneus fuerit inuentus venditor profiteri cogit̄ apud gesta q̄ suo periculo trāspositio fit fiscaliū tributoz̄: p eis eñ promittet se satisfacturū fisco. vt in auten. de man. prin. ℱ. nō permittas. liquet ergo ex p̄dictis q̄ oēs pro his agris quos possidēt publi. pensitationes agnoscere debēt nec pactionibus ℞ris adiuuant nec ex eo q̄ nō sit translata professio censualis in possessorē fundi si apud priorē dñm fundi permaneat. vt. j. e. l. vl-

6 ti. Est añt professio scriptura qua profitebat possessor: tñ se debere ⁊ p tali agro. vt ager designetur ⁊ ei⁹ quantitas ⁊ qualitas ⁊ eius cōfines. vt. ff. de censibus. l. forma. ⁊ ex hoc multū insultāt prouinciales dicentes ola predia esse hodie exequata: vt etiā noīe Italicoz̄ debeāt prestari tributa cū inter ea ⁊ prouincialia non sit differētia: ⁊ sic sublata est differētia rerum manci. i. Italicarū: ⁊ nec māci. i. prouincialia q̄ olim plene mācipabant alicui⁹ dñio: ⁊ nec mā ci. i. prouincialiū q̄ plene nō erant possessoz̄is: vt insti. de re. di. ℱ. p traditionem. ⁊. j. de vsuca. transfor. ⁊ in Rub. ⁊ in tex. sed certe sublata est q̄tū ad vsucapionē vel q̄tū ad dñij translationem q̄ fit traditiōe: vt ex pmissis legibus pt3. nō quantū ad solutionē tributoz̄ a quib⁹ immunes sunt Italici: ⁊ etiā quedā alie prouincie q̄ ius Italicū sortite sunt: vt. ℱ. de epi. ⁊ cle. l. de his. ⁊. ff. de censi. l. j. ¶Ō ergo dr̄. j. e. l. oēs agnoscāt publicas pensitatiōes referendū est ad eos tm̄ qui debēt prestare tributa sicut ꝛc. dico oīs: ꝙ diliget filiū suum. Itē cū dicitur exceptis nobilissimis illustribus reliqui oēs solo cōsensu ℞hunt matrimoniū non tñ concubi-

7 narius cū concubinaria. ¶Item cū dico mulier prefertur oībus creditoribus. s. talib⁹ qualis est ipsa. i. hypothecis tacitis non expressis ventibus. Absit ergo vt dicamus italiam quedña est prouinciarum factā esse sub tributo.

¶De periculo ⁊ cōmodo rei vendite. 52

¶Alia in re venditā ⁊ nō tradita sepe cōtingit periculū. Ideo cōmode ponit de periculo ⁊ cōmodo rei vēdite. de

a hoc añt tradidit lex regulā[a]: vt a Regu perfecta venditione oē cōmodū ⁊ incōmodum lam. Th q̄ rei vendite cōtingit pertineat ad emptorē: de pa. vt. j. e. l. j. q̄ regula in quibusdā est falsa in q̄bus ch̄re pe dam insufficiēs in quibusdā obscura: vt añt cir pe. de ca presentē materiā ⁊ doctrinā sic perfectā tra cha. in

8 dam regulā rotundam ⁊ quadratā. Cū vendi- si. ci. q tio fit pure sine scriptis certe speciei q̄ de gu. d. stationē non exigit oē periculū spectat ad em de in ptorem excepto casu publicationis: nisi pactū cōi culpa mora vel calliditas iteruenerint. Et sciē dum est q̄ quelz verba regule in se pondus habent: pure eñ ideo dictū est: q3 si sub cōditione fiat: ⁊ ante cōditionis euentū pereat res perit venditor: iz secus sit si facta sit deterior: vt ff. e. q̄ si pendente. ⁊ est rō: q3 nulla oīno ē emptio: nec obligatio: cū eñ tpe existentis conditiōis nō reperiat res ī qua obligatio figere pedes suos possit peperit nra filia mortuū quem sperabat viuū. Sine scriptis ideo dixi: q3 sicut ꝓpter conditionē non existentē est emptio imperfecta: ita ⁊ si scriptura nō sit cōpleta quā interuenire voluerūt: vnde idē in periculo statuetur. vt. ℱ. de fi. instru. l. ℞ctus. ⁊. j. e. l. cum interet insti. e. ℱ. cum añt. Speciei ideo dixi: q3 si in genere sit facta: puta vendis mihi holem num q̄ spectat periculum ad emptorem: etiā si oēs seruī quicūq̄ sunt in mundo perirent: q̄ in genere debeā perire non pōt: debeā enim incertum de incertis: ⁊ ita pōt intelligi qđ ℞ in venditione lectoꝝ. ff. e. lectos. ⁊. l. eū. ⁊. l. qđ si nec. vel venditor in se periculū susceperit: vel eius

BIU Cujas

culpa perierūt. Secus si debeatur ĩcertum de certis:vt ꝓmitto vnū de seruis meis:vel.x.cor bes vini ex hoc dolio:tūc em̃ liberor si omnes serui mei perierint:vel si omne vinum dolij sit effusum.vt.ff.ad.l.fal.in ratione legis.ſ. incer
1 te aūt.Vel forte alīq est natura vēditiōis: alia legatorū.legatarius aūt nō petit vinum:quia totum est effusum:neq; ꝑcium: q; legatum nō est.emptor vo non vinum petit:ſz repetit ꝑciū qđ dedit:q; sine causa est apud venditorem vel si non soluit habet exceptionē in eo.ꝛ ideo dicit non spectare periculū ad eū. Item certe ideo dicit:q; si sub incertitudine sit vendita:li cet sit spēs non tñ semꝑ spectabit periculū ad emptorem:puta vēdo stichū vel pāphilū: si em̃ moriatur vterq; vel simul vel diuersis tpibus periculū est emptoris.Secus si alter eor tñ periat.Nā eiꝰ periculū spectat advēditorē.vt.ff. de ẜhen.emp.si in emp.ſ.pe.Item que degustationem nō exigit:ideo dixi:quia si exigit de gustationē distinguendum est ꝑm dñm meum et ꝑplures alios vendatur in specie:an in mē sura.Si in specie pertinet periculum ad emptorem post degustationem non ante:nec dicūt speciale in vino licet vinum letificet cor ho minis.Immo idem in alīs q̄ degustātur.vt zin zibere vel cinamomo vel silib⁹.Si vo venditus esset ad mensurā exigenē duo:vt ꝛ periculū sit emptoris.i.degustatio ꝛ mensura:ꝛ pro eis est qđ legit.ff.eo.l.j.ꝛ. l.siquis vina.sed certe i.l.j. loquitur in vino vendito in specie cum venditor in se recepit ꝑiculum:ꝛ ꝙdem si ꝓfinierit diem periculi vsq; tunc sustinebit periculum: alioquin sustinebit vsq; ad degustationē. Nam si mīl de ꝑiculo cōuenisset venditor spectaret periculū ad emptorē cū in specie vinū emerit si cut ī q̄libet specie vendita.vt.ff.de ẜhen.emp. qđ sepe.ſ.in his.ꝛ.ff.e.l.j.ſ.ſz ꝛ custodiā.ꝛ. l.si vina.que.ꝛ.l.siquis vina.ſ.si per aduersionem. ꝛ.j.e.l.cū ꝓuenit.Qđ aūt dr in.l.illa siquis vina dictū est in vino vēdito ad mensuram qđ erat degustandū post diem certū vñ spectat periculū ad venditorē q; est in mora qđ nō patiē degustari. Alioquin spectaret ꝑiculū ad emptorē q; die statuta nō degustat.vt.ff.de act.emp. l.ratio.ſ.si ꝑ venditorē.ꝛ.ff.e.si ꝑ emptorez.ſ. si verbi gratia nec in ꝑiculo.Distinguo si actoris vel mucris an effusionis.ſz quadam ratione posset distingui:q; cū vēditio fit ad mensuram quasi sub cōditione vī fieri.vt.ſ. de ẜhen.emp. qđ sepe.ſ.in his.In cōditionali aūt vēditione dic vt.ſ.dixim⁹.Distinguiē periculum amissio nis vel peremptionis a ꝑiculo deteriorationis:ꝛ eādē distinctionē fecit dñs.B. plurib⁹ ānis in vino vēdito ad mēsurā ſz postea in se
2 quētibus mutauit:q; sapiētis est mutare cōsi liū in melⁱ⁹.In hac em̃ cōditione diuersum est quā in ceteris.quia est de ptāte venditoris em ptor mēsurare vel ei offerre vt mensuret quod si emptor nolit accipe poterit vēditor mensu rare ad corbē ꝛ effundere si vasa in quibus vi nū est sint venditori necessaria vel ꝓpter nouā vindemiāvl ꝓpt alia rōnē.vt.ff.e.l.j.ſ.vl.ꝛ.l.ij. Itē excepto casu publicatiōis ideo dixi q; il lud periculū venditorē respicit. vt.ff.locati.si fundū. Item de pacto ideo dixi. q; ex natura ō tus vēditor de dolo ꝛ lata culpa ꝛ leui tenet nō de casū.vt.ff.e.l.custodiā autē.ꝛ.l.si vendi ta.ꝛ de act.ꝛ emp.l.peñ.j.rūlo.ꝛ j.e.l.mortis. pactū vero etiā in fortuito casu derogat.vt.ff. e.l.si in venditiōe.si spāliter exprimatur ſcōm nos.vel ſm alios ꝛ si generaliter. Itez in vitio qđ cōtingit postea ex natura rei iudicat vendi tori pactū vel affirmatio si dixit bonitatem duraturā.vt.ff.e.l.si vinā. Itē ẜ nihil dixerit. si tñ sciebat bonitatē vini non duraturā ict̄a cuit:tenebit emptor ꝓpter calliditatē suam. vt in ꝓdicta.l.dicit. Item de culpa ideo dixi. q; si culpa insit casui vel ꝑcedat spectat periculum ad venditorē qui culpā adhibuit. sicut et ī cōmodato. ſ. dicimus. Itē de mora ideo dixi q; ex ea spectat periculū advenditorē:vel si emptor ꝛ venditor fuerint in mora posterior mora ꝓponderabit ꝓie.ꝛ trāsfert hec mora periculum in morosum etiam si res eodem modo esset peritura penes actorem ſm nos. Secundum alios ita demum si non erat res peritura penes actorem:vt dixim⁹.ſ.depositi. Item hoc de periculis amissionis vel exēptionis vel deteriorationis vel diminutiōis rei q̄ fieri po
3 test ꝑ fluminis cursum. Periculū aūt euictionis q̄ fit ex cā ꝓcedente venditionē periculū pertinet advenditorē:nō tñ emptor denuncia uerit vēditori vt eū defendat ꝛ eo ꝑsente ō eū pronunciet.vt.j.e.l.j.hunc tñ articulū plenius explicabimus.j.de euic.donante dño. Si vero ex cā sequenti venditionē res euincat pertinet periculū ad emptorē.vt q; seruus venditus et traditus:postea raptorē virginis:vel adulteratorem monete ad cedē dñi sui deduxit tibi publicū.vt.j.ꝓ quibus cau.serui ꝓ ꝓe.ac ci.liber.ꝑ totū ti. Itē ꝛ si in limīe ō ctus.i.post traditionē ante solutionē ꝓcij mota sit emptori questio periculū est venditoris.nec emptor cogit ei soluere ꝓcium:nisi fideiussores idonei a venditore euictionis noīe offerātur. vt.ff.e.l.pe.ſ.vlti.ꝛ j.de euic.ꝛ si post ꝑfectā.
4 Quod aūt dictū est in ꝑiculo rei vendite est intelligendū ꝛ in cōmodo.vt eccē qđ accesſit ꝑ alluuionē ꝑtinet ad emptorē. Itē ꝛ fructus et partus ex re vendita postea ꝓuenientes.vt j.de act.emp.l.fructus.ꝛ.l.pe. Itē ꝛ actiones noīe rei cōpetentes vēditori.vt.l.aquilie. ꝛ dā ni infecti.ꝛ aque pluuialis hauriende.ꝛ hoc in terdicti quod vi aut clam ꝛ si kes; sunt cedēde emptori a vēditore.vt.ff.de act.emp.l.vlt.ſ. si fructibus. Itē q̄ea q̄ venditor serui quesiuit ꝑ sernū non ex re sua:ꝛ q̄ donata sunt seruo ꝛ re licta non contemplatiōe venditoris:ſz serui vī emptoris.vt.ff.de act.emp.l.iul.ſ.si fructib⁹. in fi.ꝛ.ſ.si quid.Itē a ea q̄ occasione rei vendi te pervenerūt ad venditorē vt si ꝓuocat ven ditor in actione cōi di.vt.ff.de act.emp.l.iul. ſ.idē celsus.Si tñ serui emptor ipm seruū cō duxerit:vel ꝑcario rogauerit a venditore nihil per eū acquirere pōt.q; nō videtur tradit⁹ is

BIU Cujas

cuius possessio p locatorē retinetur a vendito re.vt. ff.e.l.seruī. Sed is q̄ emit prędiū si eū dē precario rogauerit a vēditore fructus pcipien dos suos facit.vt.ff.de ac.emp.iul.ℱ. possessio num. Illa enim regula affricani: vt in quo casu possessor prędij facit fructus suos in codē possessore seruī acquirat̄ ex re vel ex opera ⁊ econuerso:vt.ff.de acqui.re.do.l.quesitū. locū hȝ in possidētib⁹ ciuili ⁊ naturali iure.nō in detinētibus ꝑcario vel ex cōducto. Ubi aūt post venditionē dño quid accessit rei vēdite. Sȝ tpe venditionis alique res quadā in ciuitate videnť rē venditā respicere. Distingue domū a ꝑdio rustico vendito. Illa edibus distractis ea quasi pars ediū sunt q̄ ꝓpter edes ītер edificiū vel ex edificiū habenť perpetui nō tpalis vsus cā:vt putealia:⁊ est id puteal quo puteus aperit̄. Itez lines.i.funes ⁊ labra.ſ.imagines p que distillā tur aque salientes.ſ.aque ⁊ fistule q̄ salientib⁹ iniungunť. Itē cannales. Itē ⁊ ea q̄ edificio de tracta sunt:vt ibidē reponātur:ediū sunt atq̄ parata sunt vt reponanť nō sunt ediū:vt tegu
5 le vel tigna. Granaria aūt ita sunt ediū si stipites corū in terra defossi sunt ꝙ ſi.ē.terrā sunt ruptis ⁊ cesis cedunt. Itē ⁊ pisces q̄ sunt in piscina nō sunt ediū:nec fundi nō magis ꝙ pulli aut cetera alalia:sed ⁊ q̄ parata sunt cā dom⁹: si tñ nondū perfecta posita sunt in edificio nō sunt ediū:⁊ probanť hec.ff.de acti.emp.iul.ℱ. vlti.⁊.l.idem.⁊.l.lines.l.nō magis.⁊.l.fundi.ℱ. item qđ insule.⁊.ℱ.labeo.⁊.ℱ.ea.⁊.l.granaria.
6 et.l.venditor.ℱ.vlti. Vendito aūt rustico ꝑdio nihil est ei⁹ nisi ꝙ intra se tenet. Uñ etiā vasa vinaria ⁊ torcularia etiā si edificio ville cohere ant nō cedunt. qñ hec instrumēta magis sunt: sed vinū ⁊ fructus nō sunt ville. Pali tñ q̄ exē pti sunt de vinea:vt ibidē reponanť vinee sūt: aliud in his q̄ erant parati vt ibi imponerenť: in sterq̄linio aūt distincto fit trebatiꝰ:vt siqui dem stercorādi agri cā comparatū sit emptorē sequať si vendidi venditorē:nec interest iaceat in stabulo an sit acervus. rupta ergo ⁊ cesa:⁊ si nihil dicatur pertinent̄ ad venditorē:nisi cesa sint vel rupta intentiōe:vt ibidē reponanť:vt ff.de ac.emp.l.fundi.ℓ.rñ.⁊.ℱ.si rupta.⁊.ℱ.vlt. in fi. Ule aūt publice ⁊ limines ⁊ luci qui fundū tangūt pertinēt ad cōmodū emptoris:vt non cedāt in mensurā:nisi aliud dictū sit:vt.ff.eo.l. id qđ.ℱ.vlti. Si aūt vēdať res mobilis vt seruꝰ nō cedat peculiū:vt.ff.de ℑhen.emp.l.quotiēs.

¶De actione empti ⁊ venditi. 53

Uia emere ⁊ vendere nil vel parū prodesset:nisi emptor ⁊ vēditor actionē haberēt. de actionib⁹ empti ⁊ venditi videamus.ſ.quib⁹.⁊ in quos dentur directe vel vtiles:⁊ inquantū:⁊ quales sint.
7 ¶Datur aūt actio ex empto directa ei q̄ emit vel cui⁹ seruus vel filius vel filis ꝑsona emit q̄ solet nobis acquirere:de quib⁹ ꝑsonis dirim⁹ ē.p quas ꝑso.no.acquī. ¶Utilis aūt dať ei cuius procurator emit procuratore nō existente soluendo:vt ff.e.l.iul.ℱ.si procurator.⁊ de insti.l.j.⁊.ij.vel cuius tutor vel curator emit vel actor vniuersitatis:vt.ff.de consti.pe.l.eū qui. ℱ.si actori.⁊.ē qñ ex fac.tu.vel cura.l.ij.vel ei cui⁹ aduersarius cōfessus est in iure se ei vendidisse. Itē ⁊ ei q̄ iurauit se emisse:vt.ff.de iure iur.l.si duo patroni.ℱ is qui iurauit.⁊.ℱ.marcellus.⁊ de confes.l.certū.ℱ.si alia quacūq̄ cā.
8 Item directa datur in eū qui vendidit per se. nā si vendidit p filiū vel seruū vel aliū iuri suo subiectū qualiter ex eorū ꝛctibus subueniať de iure ꝓtorio plene notauimus.ē.in tit.q̄ euz eo. Itē si vendidit per tutorē vel curatorē tenetur vtili actione:vt patebit in summa inferioris ti.qñ ex fac.tu.ℱ.vlti. Itē si vendidit p curatorē tenetur vtili actione.vt.ff.de instit.l.j. et.ij.⁊ de acti.emp.l.iul.ℱ.si procurator. sed et ipse procurator tenetur rōne ꝛctus sui:sine de etic. promittat:vt.ff.de procur.l.procurator. ſz.ꝑ.sine nō promittat:q: videť ꝓmittere hoc ipso qđ vendit:vt.j.de eui.non dubitať. Itē et vtilis datur in eū qui iurauit se vendidisse delato iureiurando vel in eū qui detulit alij iusiurandū:vt iuret se emisse:vel in eū qui confessus est se vendidisse eadē rōne qua ⁊ in ſtis ꝑsonis.ē.diximus dari vtiles actiones. Et danť iste actiones:ita si ꝛctus teneat pluribus eiū modis deficit:vt diximus.ē.de ℑhen.emp. Uñ ꝙ tñ ⁊ si non teneat ꝛctus: datur actio vt ibidem diximꝰ.⁊ qñq̄ datur si retinuerit.si tñ post ea sit vtriusq̄ voluntate rescissus.ſ.ad restitutionem ⁊ arrarū ⁊ similiū.vt.ff.eo.ex empto.ℱ.
9 is qui vinū.⁊ de ℑhen.emp.l.ſz celsus.ℱ.si fundus. ¶Uenit aūt in actionem[a] ex empto in prīs omnis hoc qđ cōuenit prestare q: si nihil cōuenit prestabūt ea q̄ naturaliter insunt hmōi iudicij de ptāte. Et in primis opz venditorē cauere de re tradenda. Si nondū venerit dies tradendi.vt may.ℱ. j.eo.emptor.⁊.ff.e.ex empto.ℱ.idē.⁊.ff.de iu. di.l.in olbus. Si aūt venerit dies tradendi ip in. sam rem prestare venditorē opz.i.tradere ita q̄ emptor habeat vacuā possessionē.quid ē vacuam possessionē habere hoc est vt emptor po tior sit in ea possessiōe:ita q̄ de iure ab eo non possit aduocari. nā si quis aduocanerit eā per inde est ac si nō esset tradita.⁊ si nō sit aduocata:pōt tñ aduocari.nō videtur esse tradita. q̄d em̄ si alius erat in ea possessione cā legatorum vel rei seruāde causa vel mulier cā ventris.nō videtur esse tradita vacua possessio.vt.ff.e.l.ij. ℱ.j.⁊.l.ij.⁊.l.ex empto.j.rñſo.⁊.l.emptorē.ℱ.
10 inde nera. ¶Hec aūt traditio facit emptorem dñm si dñs erat venditor.si nō erat obligatur noīe euictionis si mō precium sit solutū aut cono̊e satisfactū.vt in predicta.l.ex emptio. Nec obstat his qđ dī.ff.e.l.iul.ℱ.possessionē. videri tradita possessionē:⁊ si ꝑcario sit tradita et tñ certū est q̄ emptor in ea possessiōe nō est. imo succūbit si agat vēditor qui ꝑcario cōcessit.vt ff.vti possideris.l.j.ℱ.vlti.⁊.l.ij. Sȝ certe videť tradita quātū ad hoc vt emptor postea teneať ad vsurā ꝑcij quasi iā videat eē in mora solueēdi nō ꝙtū ad hoc vt liberet̄ vēditor ab actione ex

[a] Actiones

BIU Cujas

empto. ¶Quid si vēditor nolit rez tradere? cer
a Inter- esse. Vid per eūdē Azo. i sū. C. d sen. q̄ p eo q̄ interest p se. refert bar. in. l. j. ff. i fi. ff. eo. tit. de actio. empt.
a tum est eum teneri ad interesse. vt. ff. e. l. j. & si cut ibidē dr̄ p̄stat in hoc casu singulare inter esse qđ egredit p̄ciū cōe vel quētū. nō tn̄ extē dit vltra duplū p̄ch cōis cū iste ꝺct⁹ certā spem vel quantitatē ꝺtineat. Si autē cōtineat factū interesse quātūcunq; esset deberet p̄stari. vt. j. de sentēt̄is q̄ pro eo qđ interest pro. l. j. Itē p̄dictum interesse cōsiderat circa rem nō extra neq; eñ si potuit ex vino negociari emptor id extimatur: vel si familia eius perijt fame q̄ fur mentū nō tradidit vēditor id ꝺsiderat. vt. ff. eo. l. si sterilis. ff. cū per. Iz secus dicaz cum vēditor tradidit rem vitiosam. vt dicem⁹. Itez mmād a p̄side manus militaris auxiliū poterit iplorare vt res ab inuito venditore extorqueat. qđ ꝺ. vilium est. ar. ff. de rei ven. q̄ restituere. Sed certe vt ait. B. Iziū est nam & si vēditor sit cōtu max vel ꝓcax dicit lex eū liberari p̄stito inter esse. vt. j. e. si traditio. & ff. e. ex ēpto. ff. idē ait & eicōsonat dicit lex dūm p̄dū debere iducere in possessionē eum cui emphiteota vendidit sua empomemata si emphiteota vēditor maluerit ac si diceret emphiteotā q̄ vendidit non cōpel li tradere si nolit. satis est enim si p̄stat inter
b Illam. Vid An ge. & mo der. in. l. in actiōi bus. ff. d i lit. iur. & ang. in d. l. q̄ re stituere. hic alleg.
b esse. & l. illam q̄ restituere itelligebat. B. cum quid peto meū non futurū meum ego nec hoc multū approbo: q̄ hoc idez est in quibusdā per sonalibus actiōibus q̄bus peto non meū. vt in conditione ex. l. cōtra donatorē. licet vēditor et donator videantur assimilari q̄ vtriq; imponit necessitas tradēdi. vt illi. de dona. ff. est & aliud. sed vni imponit necessitas causatiua. i. si nolit p̄stare interesse alij p̄cisa. Item q̄libet qui promisit se daturū olimodo necesse habet dare quoquomodo. vt. ff. de verb. obli. l. vbi. ff. vlt. ex audiā ergo. l. illam q̄ restituere cuz iudex iussit rem restituit non dico q̄ semp debeat rem resti tui iubere vt hic. nam & socius inuito socio re nunciat societati & mādatarius dño licet teneā tur ad interesse. Si tn̄ iudex debeat vel non de beat iubere iusserit locū habēt auxilia numera ta in. l. illa qui restituere. In quibusdā autē re bus venditis puta in corporalib⁹ vacue possessionis traditio nulla est quia incorporalia non possunt tradi sz quasi tradi dicūtur vēditor seruitutis patiente emptorē vti seruitute & cauet venditor per se nō fieri quomin⁹ vtatur ēptor. vt. ff. eo. l. ratio. ff. si inter. & de seruitutib⁹. si seruitutes. ff. j. & l. quotiēs. & de acq. re. do. l. seru⁹. ff. j. Itē veniunt in actionē ex empto accessiones id est res accedētes rei vēdite t p evenditiōis et actiones nōie rei post venditionē vēditori com petentes. Item & partus et fetus & fructus et quesita per seruū vēditū. de q̄bus oībus plene
2 diximus. ff. ti. prox. ff. vlti. & penul. Item venit cautio de euictione vel vt caueat vendito: em ptori rem ei licere habere. vt. ff. eo. l. ex empto. ff. idem nera. de hac tn̄ cautione plenius dicc mus. j. de euictiōe. Item necesse habet cauere venditor: serui de vitijs serui sz eum nō esse fu gitiuum vel erronē. vt. j. eo. empto: nec excusa tur ratione ignorantie: non autē cauere debet eum nō esse furem. & est differētie ratio q̄: fugi tiuum quidē de facto nō licet emptori habere et quasi euictiōis nōie tenetur venditor. vñ ad similitudinē euictiōis promittit vēditor de du plo si mancipiū sit fugitiuū. vt. ff. de edil. edic. q̄ si nolit. ff. q. & l. quero. ff. vlt. furē autē habe re possumus si tn̄ venditor sciebat furem esse tenebitur emptori ad interesse. si autē ignora uit furē esse asseuerauerit aūt bone frugis & fi dum tenebit quanto minoris emptor emptu rus esset q: non debuit vēditor facile asseuera re qđ ignorabat. & est differētia inter hunc vēdi torem temerarie asserētē qđ ignorabat & eum qui vēdidit sciens seruū fugitiuū vel furē quia sciens tenet ex eo qđ non p̄monuit seruū ee fu
c rem. Hic aūt tenet ex temeraria assertiōe. vt ff. eo. l. iul. ff. itē q̄ furem. Licet aūt dixerim ven ditorem serui fugitiui vel erronis ignorantem teneri non tn̄ tenetur nisi quāto minoris em ptor emptur⁹ erat eū si scisset teneret ad inter esse oē etiā qđ est extra rem puta si seruus fu gitiuus res quasdā secum abstulit vel alios ser nos sollicitauit. vt. ff. e. iul. ff. qđ aūt. Itē cauet vēditor seruū eū esse solutū furtis et noxijs hoc est noxali iudicio subiectū nō esse. ergo si noxiā cōmisit nec ꝓmanet noxa solutus videt. noxias accipere debem⁹ p̄natas hoc est eas quecūq; cōmittunt ex delictis nō publicis crimīb⁹ ex quibus agitur iudicijs noxalib⁹: ex capitalib⁹ autē crimīb⁹ specialiter ꝓuidetur emptori p edictū curuliū. vt. j. e. l. ēptor. & ff. ex. l. ex ēpto. ff. idē nera. & de edil. edic. l. q̄ scit. ff. qđ aiunt. et agit emptor ex hac stipulatiōe vel act. ex ēpto siue soluerit eo noxali iudicio cōuent⁹ siue con demnatus fuerit cū seruū in noxali iudicio de fendit siue eū non defendet q: manifestū. i. no torium erat seruū noxiū fuisse non tn̄ ꝺsequet emptor nisi tm̄ quāto minimo potuit defungi id est liberari ab eo q̄ cōtra eum agebat noxali ter. vt. ff. e. l. ēptorē. In casu tn̄ agit ēptor ꝺven ditorem & si nondū qd soluerit vel cōdēnat⁹ sit. vt si vēditor sciebat seruū esse furē vel noxiū et agitur hic ex empto nō ex stipulatu. q: nondū
3 aliquid abest emptori. vt. ff. e. l. si seruū. ¶Itez vēditor cuiuslibet alialis cauere debet p̄stari alal sanum & esse & bibere vt opz. vt. j. eo. ēptor. et. ff. eo. l. ex empto. ff. alialiū quoq;. Si vero vē diderit quis pecus morbosum & sciens decepe rit emptorē tenetur emptori ad interesse etiaz quod est extra rem vt si pecora alia morbosi pe coris contagione perierint. Si vero venditor ignorabat pecus morbosum tenet ēptori quā to minoris empturus erat. Et qđ dixi in peco re morboso seruatur in tignoritioso. vt. ff. eo. l. iul. Idēq; investimētis interpol. vt. ff. de ꝺpen. emp. l. labeo. Idēq; & in vase non integro vendi to. vt. ff. eo. l. tenetur. ff. si vas. Quid in vase vi tioso vendito forte idem. In vase tn̄ vitioso lo cato etiam ignorans tenetur ad interesse. Est enim alia natura locationis q̄ venditionis. vt ff. locati. l. sed addes. ff. j. Reperio tamen vendi torem excusari ꝓpter ignorantiā cum vēdidit seruum furem. vt. s. diximꝰ. & forte ratio est ibi

c Asser tione. vi de alb. d ro. in re spōsione ff. de act. empti. & Paul. de cast. in. l. iul. ff. j. ff. eo. ti. de act. ēpti.

BIU Cujas

quia emptor aut sciuit aut scire debuit seruus furez. Fur em̄ dicitur etiā si dño suo surripiat. vt.ff.de edil.edic.l.qđ si nolit.§.j.et q̄ est seruꝰ vel catius q̄ dño suo panē vel vinum vel alia domestica nō surripiat certe immo relatiua sunt fur ⁊ seruus. Vñ virgiliꝰ. Quid dñi facient audent cū talia fures. Itē reperio excusari vendi torem propter ignorantiā si vēdidit prediū tributarium. vt.ff.eo. si sterilis. §.j. Et pōt etiā in hoc casu assignari ratio q̄ siue emptor sciebat prediū esse tributariū non aget ex ēpto q̄ nō videt esse deceptus q̄ sciuit. vt.ff.e.l.j. in fi. siue ignorabat esse q̄ debeat sibi imputari q̄ cum emeret prediū pruinciale scire debuit tributariū esse: secꝰ aūt ī italicis. vt.ſ.de epi.⁊ cle.l.de his. Si aūt p̄dixerit vēditor prediū tributariū esse pone in.x.cum deberet.xx.tenebit emptori quāto minoris emisset. vt.j.eo. si minor. sicut vt.ſ.dixi in venditiōe q̄ asseruit seruū non esse furem. Dicā ergo regulare esse vt vēditor teneatur etiā de vitijs ignorans ea vt dictū est in seruo fugitiuo. pecore morboso. tigno vitioso. vase nō integro vl̄ vitioso. ⁊ vestimētis interpol. sed fallit regula in seruo fure. ⁊ predio tributario: quia non tenetur si ignorās fuit venditor. Quidā tñ dixerūt propter istos duos casus regulare esse ne teneaꝫ ignorans nisi in casibus superius notatis: ſz certe nō refert an decipiaꝫ emptor calliditate vēditoris an ignorātia. nam vtrobiq̄ teneri debet licet non teneaꝫ intantū. Item teneꝫ venditor emptori si sciebat seruitutem debere ⁊ nō admonuit emptorē. Sed si ita dixit nulla quidē seruitus debeꝫ verum ne onergat inopinata seruitus nolo teneri tenebitur ex empto si sciebat seruitutē debitam ⁊ emptor ignorabat. Si aūt sciebat nōvideꝫ esse celatus neq̄ certiorari debuit q̄ nō ignorauit: securitati autē siue ꝓspicit vēditor si seruitutē debitam exprimat emptori cuius nolle nōvult teneri vel etiā si nō exprimat seruitutē debitā quia nullam credebat deberi. Si tñ emergeret inordinata dixerit se nolle teneri ꝓderit ei pactum. vt.ff.e.l.j. ⁊.l.quero. si aūt seruitutis nulla est mētio facta teneꝫ vēditor emptori ad interesse si sciebat seruitutē. alioquin ēpto minoa ris[a] quasi sempr videatur vēdere vti est optim⁹. nisi dicatur cōtrariū. vt.ff. de ōben.emp.l. cum fundum. ⁊ de edil.edic.l.quotiens. ⁊ de hoc plene dicemus. j. de euic. Itez teneretur vēditor si sciens alienū vel obligatū vendidit etiā anteq̄ res euincaꝫ. vt.ff.eo.l.seruus. §.vlti. nec ꝓdest huic sciēti venditori si adꝺiciatur. neue eo nolle quid prestari. vt.ff.eo.l. teneꝫ §.vlt. Idēq̄ dicit in venditore q̄ ita vēdidit. vt infra. xxx. dies de dupla ꝓmitteret emptori stipulanti. qđ si emptor nō id postulauerit infra. xxx. dies postea ne quid prestaret vēditor. Ita si vēditor sciebat alienū nihilomin⁹ tenetur ad interesse. si ignorabat teneꝫ ad preciū. nisi dictū esset vēditorē nec ad preciū teneri. Itez ⁊ creditor q̄ vendidit iure creditoris licet non teneatur de euictiōe: nec ad preciū. si tñ sciens sibi nō obligatā rem vel non esse eius q̄ obligauit ⁊ vēdiderit tenebitur ex empto. vt.ff.eo. emptorē. §. iul. ⁊. §. qđ autē. Itē agitur ex empto contra venditorē. vt prestet dolū ⁊ latam culpā ⁊ leuem in rebus ꝓdita. vt dixim⁹. ſ. de pericu. ⁊ cō. reiven. Itē de pacto 4 vt dicit. ff.e. si ea res. ⁊.l. vēditor dom⁹. Itē agitur ex ēpto ad redhibitionē faciendā. vt.ff.e.l. ex empto. §. redhibitionē. vbi cū em. ſ. dixi vēditorem teneri emptori quāto minoris emptu rus esset. ibidē actio ex empto ōtinebit redhibitionē si emptor nullo mō emptur⁹ erat. vt.ff. de excep. rei iudi. si is q̄. §. j. Sz ⁊ cōtinet redhibitionem vbi vēditor sciebat se vendere corruptam ⁊ emptor putabat se emere virginem: resoluet em̄ emptio ⁊ precio restituto mulier redetur: licet non habeat locū actio redhibitoria quasi videatur mulier esse vitiosa vel morbosa ideo q̄ corrupta est. vt.ff.e.ex empto. §. si q̄s. Item vbi a ꝺctu vtriusq̄ voluntate recessum est agitur ex ēpto vt in integro restituant arre et nihilomin⁹ hz locū cōditio sine cā vel ob causaz. cum cā sit finita ꝓpter quā date sunt. vt.ff.eo. ex empto. §. is q̄ vina. Itē ⁊ agit vbi nō tenuit cōtractus. vt.ff.eo. si sterilis. §. q̄uis. Porro qđ dictū est redhibitionē fieri ꝑ actionē ex empto. nō est ita intelligēdū. vt noīe morboꝝ ⁊ vitiorū fiat redhibitio de iure ciuili ꝑ actionē ex ēpto. immo fit ex edicto ediliū ꝑ actio. ex ēpto ex eorum edicto propositā q̄ dicit redhibitoria. quia cit redhibitionē. vel fm alios est ꝓpr̄ium nomen actiōis q̄ dicit redhibitoria. ſz licet nō fiat redhibitio de iure ciuili pro morbis ⁊ vitijs ex cautione tñ quā facit venditor ꝓmittendo alia lium sanitatē tenebit ad interesse. Et ad idem dicitur actio informativetus ex empto. Si aūt venditor de sanitate: vel de aliꝭ de quibus. ſ. diximus eum teneri cauere noluerit cautiones exponere tenebitur emptori quātiplurimi interest eius. ⁊ si forte de q̄busdā cauerit de aliꝭ non tenebit emptori ad interesse nulla facta deductione: sed si ideo q̄ de vno noluerit cauere prestitit vēditor aliquid emptori: vt q̄ nolebat cauere de sanitate: deinde cōueniat vt caueat de euictione ꝓpter qđ debet dānari in duplum de hoc duplo deduceꝫ qđ prestitū est propter aliam cautionē non prestitā. vt.ff. eo.l. ex empto. §. idē nera. Itē venit in actionē ex ēpto: vt emptor decipiaꝫ inquantū est decept⁹ a venditore ꝓpter dolum eius sic ⁊ teneret emptor venditori si dolo decepisset venditorē. vt.ff.eo. l.iul. §. si venditor. ⁊. §. per contrariū. ⁊. §. idem iul. deceptio em̄ q̄ fieret reipsa tolleraret: vt dixim⁹. ſ. de dolo. Itez venit in actionē ex emptor: vt vēditor exhibeat emptori originalia instrumēta rei. vt.ff.eo.l. titius heres. Itē in act. istā veniūt false assertiones vēditoris: siue reperiatur falsitas in qualitate rei: vt ecce dixi q̄nquaginta iugera esse vinee: ⁊ quinquaginta prec̄. in prato plura. innumerātur siue in quantitate vbi dixi. l. iugera esse agri et pauciora inueniuntur: in quibus casibus venditor tenebitur ad interesse si venditio ōhebatur in specie. Si aūt fiat venditio ad mensurā diminuet precium pro nūero iugerū q̄ desunt. vt.ff.e. si seruū.

Virgilius.

a Minoris. Vide Bart. et doct. i. l. iul. i. §. j. in pri. ff. eo. ti. de act. ēp. ⁊ in. l. ꝑ si nolit. §. si plures ff. de edi. edi.

BIU Cujas

ſ.j.ꝛ.l.ſi in qualitate. pōt tñ vendit⁹ releuari in falſa aſſertione ex eo q̄ ſuperueniēs incrementū alluuionis ſupplet anteq̄ detegat falſitas aſſertionis qđ deerat ī fundo ſi mōvendit⁹ ignoꝛāter aſſeruit falſum.ſec⁹ ſi dolo.vt.ff. eo.l.iul.ſ.ſi titi⁹. Itē pōt releuari ex eo q̄ duobus fundis venditis ſupplet invno qđ deeſt in altero.vt.ff.e.l.ſi duoꝝ. Itē venit ī act.ex ēpto vel vendito deceptio que cōtingit ex falſa mēſura vel falſis ponderibus. Circa que ita diſtiguo cum vēdit⁹ metitur vel pōderat mēſura falſa vel ponderibus falſis aut cōuenerint inter ſe vt ſtarēt illis aut nihil cōuenerint de mēſura. Si nihil cōuenerūt ſeruetur ꝓſuetudo regionis: ꝛ ſiquidē decipiatur empt⁹ petet qđ reſtat ſoluendum ex empto actione. Si aūt decipiatur vēdit⁹ petet qđ amplius ꝓtitit act. ex vēdito ꝛ rei vendicatiōe. ¶Item ꝛ habet cōditionē furtiuā ꝛ actionem furti ſi empt⁹ ſciebat maiꝛa eſſe pōdera. Nec eñ vendit⁹ trāſtulit dñium in eū ꝛ errans tradidit q̄ qđ amplius eſſet noluit trāſferre.vt.ff.de fur.l.ſi q̄s. ſ.ſi maiꝛa.ꝛ de ꝺhen.emp.imperatoꝛes. ꝛ de act.emp.l.ſiq̄s a me. Si aūt cōuenerunt vt ſtarent illis pōderibus ſuccęſſent maiꝛa ſiue minꝛa ſiquidē neuter eoꝝ ſciebat iniquitatē pōderum neuter agit ꝺ alterum. Idēq̄ ꝛ ſi vterq̄ ſciebat. Si aūt alter eoꝝ tñ ſciebat ſiđē ille erat deceptus nō aget nec eñ videt deceptus cū ſciuit.vt.ff.eo.l.j.ſi ꝺo erat decipiens tenet nec adiuuat rōne pacti.vt. ff. de pere.vel actiuen.l.hic aūt.ꝛ.ff.eo.l.j.ſi aūt tertius accōmodauit falſa pondera ſciēs: ſiquidē decipiat cōmodatarius tenet ei commodat⁹ ꝺria cōmodati. ſi aūt nō decipiat cōmodatarius ſz alius eſt cū quo ipſe cōtraxit ſiquidē deceptus ꝺ cōmodatarium agere nō pōt qđ q̄n contingat ex predictis ptz agit ꝺ cōmodātē de dolo.vt.ff.de dolo.l.arbitrio. ſ.de eo. Quecūq̄ aūt diximus preſtāda in re principali vēdita preſtant etiam in his que nōtatim dictā eſt accedere.vt tamen noīe rei acceſſoꝛie nō agat de euic. in duplū ſz in ſimplum ſiue euincatur res a venditoꝛe vel eius herede ſiue ab alio.vt.ff.eo.emptoꝛē. ſ.ſi quis. ¶Itē vbicūq̄ dixi venditoꝛem teneri ad intereſſe eſt intelligendū pñs vel ad omne qđ fuerit a tpe moꝛe[a].vt.ff.e.l.rō. ſ.ſi per venditoꝛē. Q̄ñ tñ ꝺſideratur a iudice intereſſe ẽm tpis futuri vtilitatē. vt ſi iactū rhetis emero ꝛ vēdit⁹ nolit iactare rhete.vt.ff.eo.l.ſi iactū. ¶Actio aūt ex vendito dat venditoꝛibus directa vel vtilis quibuſcūq̄ eñ diximꝰ dari actionem ex empto ſi emiſſent per ſe vl̄ p alios eiſdem datur ꝛ ex vendito ſi vendidiſſent per ſe vel p alios. Sepe tamen reperitur actiones ex vendito vel venditi competere emptoꝛi ꝛ ecōuerſo actionē ex empto ꝓpetere vēditoꝛi: veteres eñ viciſſim vl̄ ꝓmiſcue his vocabulis vtebant. Idē in locatiōe ꝛ ꝺuctiōe.vt.ff.e. veteres. ¶Datur aūt hec actio ex vēdito in primis ad preciū quāto venit res ꝛ neceſſe hz emptoꝛ nūmos facere venditoꝛis. Licet venditoꝛ non teneatur facere rem emptoꝛis, ꝛ eſt ratio differentie q̄ venditoꝛ ad certā ſpēm eſt obligat⁹. Unde merito concludit ſibi ſi preſtet eaꝝ ſicut pōt emptoꝛi ꝺo eſt obligatus ad preciū in gñe nam quālibet pecuniā ꝺādo liberari pōt dummodo ſuā det ꝛ iō ſtrictius obligat ad tranſferendū dñium in venditoꝛe q̄ laxioꝛē habet poteſtatē.vt.ff.eo.l.ex empto.ꝛ.l.iul.ſ. ex vendito.ꝛ eſt ar.,p hoc qđ dicit in legato gñali ꝛ ſpāli.vt.ff.de euic.heres. ꝛ de lega.j.l.ſi a ſubſtituto. ¶Itē veniūt in eam vſure preciꝰ ex moꝛa.vt j.eo.l.fructus. vel ex quaſi moꝛa.vt ſi venditoꝛ tradiderit emptoꝛi rem ſatis eſt eñ vt videat emptoꝛ in moꝛa q̄ pōt fructus pcipere.vt. ff. e.l.iul.ſ.ex vendito. Si queras cur nō preſtat emptoꝛ vſurā nedū a traditione ſed etiā a tpe venditionis cum ab eo tpe fructus ſibi ꝓſtari poſſit petere emptoꝛ a venditoꝛe.vt.ſ.ꝺixim⁹. Rñdet quidā diſtinguēdo vtrū emptoꝛ per ſe capiat fructus: vt tūc teneat ad vſuras: an per aliū: vt tūc nō teneat niſi a tpe traditionis et ne nihil viderentur dicere.ar.induxerūt. ff.de pig.acti.l.ſi pignoꝛe.ſ.ſi predia.in fi.ſ.qđ certe nō eſt ,p eis ſi ſubtiliter videatur caſus ille. Dico ergo q̄ poſt traditionem oīno tenet emptoꝛ ad vſurā etiā ſi fructus nō percipiat. Satis eſt eñ q̄ pōt pcipere ſed ante traditionem nō tenetur niſi petat fructus tunc eñ eadē eq̄tate qua et. ſ. tenet.nec pōt venditoꝛ obiicere emptoꝛi culpā q̄ rē non petijt cū ex tali culpa lucrū ſenſerit.i.fructus.vt.ff.de iure do.l.cum in fundo.ſ.q̄ ſi mulier. Itez veniunt ſumptus quos fecit venditoꝛ in re diſtracta puta edificia reficiendo egrū ſeruū curando ante traditionem vel aliq̄ꝺ expendendo in diſciplinas in quas erat veriſimile etiā emptoꝛē velle impēdere vel ſi qđ impēderit in funus mortui ſerui ſine culpa vēditoꝛis.vt.ff.e.l.iul.ſ.ꝓterea. Itē veniūt ea de quib⁹ cōuenerūt: puta vt emptoꝛ daret fideiuſſoꝛem de precio ſoluēdo vel aliq̄ꝺ aliud faceret venditoꝛi vel vt patiat venditoꝛem habere fundū cōductū circa mercedē.vt.ff. e.l.tenetur.ſ.j.ꝛ.l.iul.ſ.ꝓterea. in fi.ſ.ꝛ.l. ſterilis.ſ.ſi tibi.vel vt patiat emptoꝛ habitatoꝛes vel inquilinos inhabitare ꝛ tunc videt eſſe cōſultū exneis nō ꝺño nec oībus exneis ſed illis quibus venditoꝛ ex locatione tenet. Secus ſi gratis eis cōceſſerit habitationē etiā ſi talia fuerūt ꝺba habitatoꝛi aūt in quem ꝺiē quis cōductum hz.vt.ff.eo.ſi mercedē.ſ.vlti.vel vt augeatur precium q̄ emptoꝛ vendit alij maioꝛi ꝓcio.vt.ff.e.l.iul.ſ.ſi inter emptoꝛes. Non tamē omnia conuenta veniūt.vt ſi venditoꝛ ſtipulatus eſt penam dupli nō ſoluto precio ad ꝺiem videtur eñ adiecta eſſe pena in fraudē legitimarū vſurarum.vt.ff.e.l.iul.ſ.ibidem. ſi autez venditoꝛ ſtipulatus eſſet penam ab emptoꝛe ſi emptoꝛ nō faceret aliq̄ꝺ q̄ fieri conuenerat ꝛ agitur ad penā ſic ꝛ emptoꝛ ageret ad penam quā ſtipulatus eſt a vēditoꝛe ſi venditoꝛ intra ꝺiem materiā vel rem venditam nō repꝛeſentaret.vt.ff.e.l.predia.ꝛ.l.luctus. Itē veniūt ī hāc actionem ruta et ceſa vel fructus tam ſecti: et in fundo vendita iacentes ſi per emptoꝛem ex

a Moꝛe Vide late bar.in l. vinſi. ī ff.colli. ꝛ ꝺ.alexā. ibi ī.iiij. colli.ff.ſi cer. pe.ꝛ ibi ēt habes multa ad ꝺ p repetentes.

BIU Cujas

portentur vel iniuste ab eo detineantur. vt. ff. eo. l. fundi. §. si ruta. ℣. j. e. l. fi. hac em occasione venditionis iniuste peruenerūt ad emptorez. Jdēq; ℣ si seruus venditus venditori q̄d surripuit: ℣ ad emptorē ptulit. vt. ff. de ℑhen. emp. l. quoti. ℣. l. sed ad exhiben. ℣. l. sed ℣ si quid. Jtē agitur ex vēdito ℑ eū q̄ emit lapides ex fundo
3 vt eos tollat. vt. ff. e. l. si is qui. ¶Illud sciendū est q̄ actio ex venditore ita demū competit vēditori ad ea que dicta sunt si paratus sit rem pre stare. vt. ff. e. l. qui pendentē. Quid ergo si nec vēditor emptori nec emptor vēditori habeat
a Sequestratiōez Vlō pa cticū pa pi. i forma libelli saxime ti i. j. col. a fidem. ait Pla. sequestrationē[a] faciendā. ar. ff. de sol. l. si soluturus. §z certe ibi loquit quando vterq; cōsenserit in sequestratione. Altero em inuito nō est facienda. vt. ℑ. de probi. se. pecunie. Dicā ergo q̄ si quis illoz vult agere prius debeat tradere id ad quod est obligatus. Alioquin patitur exceptionez. vt. ff. de edil. edic. l. ediles etiā. §. vlt. ℣. l. videamus. ℣. l. illud sciendū. j. rñso. Jtē sciendū est venditi actionē non facile dari ad ℑctum rescindendū nisi aliud cōuenerit. vt. j. e. l. venditi. puta apponēdo pactū l. cōmissoriā: vel adiectionis in diē: vt dicemus
4 j. de pac. l. inter emptorē. ¶De aūt actiōes bonefidei sunt famose non sunt heredibꝫ: ℣ in heredes perpetuo competunt.

¶Si quis alteri vel sibi sub alterius noīe vl aliena pecunia emerit. §4

DE cōtrabenda emp. dictuz est: ℣ qz sepe emit q̄s sibi, alterius noīe: vt ꝓcurator bō expresso vel tacito vel ex aliena pecunia ℣ suo noīe. ℣ in vtroq; casu verbis collatis in sua psona: vl etiā emit q̄s vbis collatis in psonā dñi. iō q̄d iuris sit in his
5 ponit. ¶Sciēdū est igit aliud esse ꝓcuratorē: lz in larga significatione quilibet nūcius sit ꝓcurator. §z nō q̄libet ꝓcurator sit nūcius. vt diximus. §. de ꝓcu. Nūcius est is q̄ vicez gerit epistole: estq; velut pica ℣ organū ℣ vox dñi mittētis ipm: ℣ recitat vba dñi: puta misit dñs vt sciret an ille sibi vēderet rē p. x. ℣ nūcius quesiuit: vendis illi rē istā p. x. ℣ ille rñdit vendo: tenet ℑctus ℣ dño querī actio p seipm: nō alius querit ei. lz alterius ministeriū intercedat. vt. ff. de cōsti. pe. q̄ aūt. §. vlt. ℣. l. §z. ℣ de ℑhen. emp. l. j. §. vlt. Quid ergo si nūcius dicat ei: vendis mihi. cuz dñs voluerit celebrari ℑctū in psona sua: illud constat: qz tenet ℑctus vtpote cū sibi emere potuerit: sed nunq̄d dño tenetur vtilis pōt hesitari videt tamē qđ non: qz nō fecit qđ sibi iniunctū est. Nā ℣ si fecisset nō ēt dño. datur vtilis: nisi in subsidiū ꝓcuratore nō existente soluendo. vt. ff. de instit. l. j. ℣. fi. Si ℑo q̄s fuerit ꝓcurator talis q̄ mādato dñi vbis in suā nō in dñi collatis dñis psonā ℑhere possit. Siquidem dicas: vendis illi nō tenet cōtractus: ℙtum ad dñm: qz nō potuit: nec ℙtum ad se: quia noluit traditio tamē in quēlibet eoz facta transfert dominiū quare ex vtili cōtractu transfertur dñium: vt alꝫ diximus. vt. ff. de ℑhen. emp. l. fundus. ℣. j. e. l. multū. §. si vo. Sed ℣ ℙtum ad dñm tenet ℑctus in casibus: vt cū tutor vel curator minoris vel actor vniuersitatis ipsi minori vel vniuersitati dicunt se emere vel paciscī. vt. ff. de cōsti. pe. l. eū. §. si actori. Si vo dicat ꝓcurator vendis mihi. tenet ℑctus: ℣ datur ꝓcuratori actio directa: dño aūt nō datur vtilis nisi ꝓcuratore nō existente soluēdo tenetur tamē dñs vtili actione ex ℑctu ꝓcuratoris. vt. ff. de instit. l. j. ℣. fi. de act. empt. iul. §. si ꝓcurator. hoc si procur. erat homo liber. vel non nobis subiectus. Nam si seruus esset meus vel filiusfa. meus directo nobis acqrit. vt. j. e. l. cuz per eos. ℣ vt diximus. ℑ. per quas pso. no. acq̄. dñium aūt rei vendite ℣ tradite ꝓcuratori nobis queritur: vt dicemus plene. j. de acq̄. pos. ℣ ℑ. j. e. l. vlt. Ubi aūt q̄s emit sibi ℣ noīe suo: sed
b aliena[b] pecunia: nihilominus re tradita cōstat dominiū etiā si esset alterius oīm bonorum socius: cuius socius agere posset ad cōmunidum. vt. j. e. l. j. ℣. l. pe. ℣ de admi. tu. l. titium. §. altero. In casibus tamē dñium rei empte queritur ei cuius pecunia oīs res est empta. vt si de erat pecunia militis vel minoꝝ quorum administratores ex alia pecunia res emerunt. vt. ℑ. ꝓ. j. de rei ven. si vt ꝓponis. ℣. j. ar. tu. curator. ℣. ff. acq. quādo ex facto tu. l. §. Quod in curatoribus di. cōsi. xi ℣ prelatis ecclesiarum cōcedo. Jdēq; est si de pecunia dotali vir emerit res aliquas de voluntate vxoris. vt. ff. de iu. do. l. ita. ℣. l. cū vir. §. vlt. hoc tamē casu cōcursu voluntatis vtriusq; videtur dominiū transire in vxorem. Item ℣ si vxor donauerit marito pecuniā ℣ ille ex ea res emerit vel soluēdo est datur mulieri vtilis i rē actio. vt. ff. de dona. inter vi. ℣ vxo. l. vxor marito. ¶Cū aūt quis sua pecunia ℣ suo noīe emit ℣ per traditionē accipit sine dubio querī ei dominiū §z ℑ instrumēto sit scriptuz alium emisse. Nam plus valet qđ agitur ℞c. vt. §. plus valere quod agit. per totū. vt. j. e. l. ꝙuis. ℣. l. cū ppria. ℣. l. multū. caue tamē tibi qz semp ꝓ instrumēto. i. fm quod instrumentum dicit presumitur esse. nisi probetur contrarium.

¶De rebus alienis nō alienādis ℣ de ꝓhibita rerum alienatione vel hypotheca. §5

DE rez propriaz alienatione ℣ vēditione. §. ꝓdictū est. Nūc ponit de rebus alienis nō alienādis: licet em aliena q̄s possit vendere nō tamē pōt alienare. vt. ff. de ver. si. l. alienatū. ℣ de ℑhen. emp.
6 l. alienaz rem. In casibus tamē bō fallit. ecce em creditor rem alienam sibi obligatam vel ex pacto vel ex lege alienare potest. vt instit. quibus ali. licet. ℣. j. de inre do. impe. l. vlti. Jtē iudices rōne officij publici ℣ executores eoz. autē. itē censitores. vt instit. de of. iu. §. vlti. ℣ de acq̄.
7 re. do. l. ergo. §. alluuio. ℣. j. e. l. nemo. ¶Est aūt censitor qui censum exigit ℣ si nō soluāt ei census rez iure pignoris capit ℣ distrahit. vt. ff. de censib⁹. forma. §. illā. ℣. l. cū possessor. §. ꝓ pe-

BIU Cujas

cunia. Itē rōne officij p̄uati: vt p̄curator: si liuissa. ⁊ seru⁹. Itē impator si tanq̄ suā vendat rē alienā trāsfert dñiū. vt. j. ō quadri. p̄e. l. ij. ⁊ l. bene. Itē ⁊ rē quā scit se habere cū alio cōmunē partis rōne alienat in totū. vt j. ti. p̄ri. l. ij. et de ven. re. fisca. cū p̄uatus cōmuniū. l. j. Itē tutores q̄ loco dñoꝝ suoꝝ alienāt. vt j. de admi. tu. l. lex. ⁊ ff. de fur. l. interdum. ſ. qui tutelā. idem in oīb⁹ p̄latis eccl̄iaꝝ. Alīs ergo p̄ter q̄ in p̄dictis casibus vel sil'ibus nō p̄t quis alienare rē alienā. vt. ff. de acqui re. do. l. traditio. Sz q̄uis nō teneat alienatio tpe traditionis cōfirmatur tamē a q̄busdā accidentib⁹: puta si dñs ratā alienationē habuit q̄ p̄t si suo nōie facta esset alienatio. Sec⁹ si fieret traditionis nōie nisi in subsidiū re perempta vl' vsucapta ⁊ pscripta. Alij dicūt q̄cūq; ratum haberi posse ſz ⁊ q̄nq; cogit dñs ratū habere puta si expediat ei que fecerit gestor. et de hac ratihabitione plene tractaui ē. de nego. ge. In vero aūt p̄curatore nō est necessaria ratihabitio. vt. ff. de cōdi. indebi. si p̄curator tuus. ⁊ l. indebita. Item cōfirmat alienatio rei aliene p̄ pter successionem. vt. j. e. l. vendit ei. ¶ De p̄hibita aūt alienatione sciēdum est q: si a lege p̄hibeat alienatio vt in rebus minoꝝ ecclesiarū vel similiū vel etiā p̄hibeat a testatore nullū oīno in accipiente trāsit dñium nisi testatoris p̄ceptū fuerit dubiū q: nō apparet p̄sona cui⁹ gra p̄hibita sit alienatio. Si vo appareat facta alienatiōe. īmutat ad fideicōmissa ⁊ datur ei rei ven. si res fuerat testatoris. vt. ff. de lega. j. l. si filiussa. ſ. diui. ⁊ de leg. iij. l. pater. ſ. xv. In legatariū em̄ etiā ignorante transit dñiū rei. vt. ff. quēad. ser. amit. l. sup̄tē. ſ. si p̄fundū. si vero pactio cōtrahētiū p̄hibeat alienationē nihilominus dico: trāsire dñium i accipiētem. sicut em̄ solū pactū nō p̄t i aliquē trāsferre dñium sine traditione ita ⁊ simplex pactio in tradentem nō debet trāsferre dñiuz nisi rei traditio īterueniat. ⁊ est p̄ nobis ar. q̄ ō. ē. de pactis. traditionib⁹. ⁊. ff. de pac. l. traditio. ⁊. ff. de iure pa. l. si libertus. ſ. plane. Ar i vltimis volūtatibus q: ⁊ sine traditione trāsfert dñium ⁊ sine retraditione retrāsfertur. at ipsi opponūt q̄ est. j. e. l. vlt. ſz certe ibi nō d: q̄ lex p̄hibeat alienationē cū pactio ꝑhentium ꝑ phibet. sed dicit q̄ videant̄ phiberi ab eo q̄ ꝑphibet alienationē. ſ. vt ob hoc si cōtrafactū fuerit possit agi ad interesse vel ad penam ꝑmissam ob hoc vel ad rē repetendā ob cōditionem ob causam. vt. ē. de cōdi. c. da. l. ea. l. pactio. Extra hētium p̄hibuerit vel retrāsferat etiam dominiū vt dictū est ex volūtate defuncti. vl' vbi lex p̄hibuit alienationē impediat trāsire in accipientē hic dicimus ꝑter in eo casu: vbi p̄hibitus est quis p pactū manumittere seruuz. vt. j. si māci. ita fue. ali. l. ea. forte ideo quia libertas si semel ꝑpetaret: postea non posset revocari. q̄ non ita est in dñio. ar. i īnsti. q. ex cauma. non pos. ſ. semel. ⁊ cōprobatur hec ratio in legatis. nam heres rem legatā sub cōdi. interim p̄t alienare; seruum tñ legatum sub cōditione interim manumitere nō p̄t. vt. ff. de fideicom. l. generaliter. ſ. vlt. ⁊ qui ⁊ a quib⁹ ma. l. generaliter. ſ. vlt. vel est ea ratio in seruo ꝑphibito manumitti: vel quia p̄hibitus est p̄ pter maleficia sua: ⁊ q: publice interest penas ob maleficia solui impeditur libertatis donatio. vt. j. de pe. l. si operis. vel est ea ratio: quia p̄hibita alienatione vī esse cogitatum de facto: sed ꝑhibita manumissione videt cogitatū de effectu beneficij. vt. ff. de ser. expor. si vendi tor. Quidā tñ ⁊ in p̄hibita alienatione distinguūt si sit cogitatum de facto: vt tūc trāsferat dñium: an de effectu trāsferendi dñium: vt tūc non trāsferat dñium. Itē ⁊ alij distinguūt: vtrū in tradendo apponatur ꝑhibitio: vt tunc non trāsferat dñium: an i cōtrahēdo tñ: vt tūc trāsferatur. ⁊ inducūt ꝑ se q̄ est. ff. de act. emp. l. si tibi. ⁊ de ser. vr. p̄di. l. si binarū. sed certe ibi loquitur de pacto quodam imponēde seruitutis rei sue quam quis vendebat ex quo certum est seruit: imponi nō posse ante traditionē: quia res sua nemini seruit. vt. ff. de vsufru. pe. l. vtifrui. Nobis aūt vī cōtradicere q̄ est in aut. de alie. empho. ſ. sancimus. Sed certe ibi non solum pactū ipedit alienationē fieri. Sed ḡ fiali
a ter p̄hibitio legis q̄ pactū coadūnat: a sed et in alio casu ꝑpter pactū p̄hibitoꝝ ium. p̄hibet lex vsufru. cōpetere patri in rebus adnēticijs. vt. j. autē. vt lic. ma. ⁊ anie. j. rñso. vbicū q: ergo pactū non coadunatur ſpāle. l. trāsfertur in accipientē dñium: vt dictum est.

Coadiunat. Vide ad istō ꝑ positū ea q̄ scribit singulariter. d. Jaſ. in. l. filiussa. ī ſ. diuꝝ. ī r. col. ff. de le. j.

¶ De cōmunium rerum alienatione 56

2 Quecūq; dicta sūt de alienis reb⁹ in totū intelliguntur esse dicta de alienis reb⁹ ꝑ parte q̄tū ad partē. Illa ⁊ si socius oīm bonoꝝ sit nō tñ nisi p̄ pte sua alienat: ſz nec p̄ parte sua post li. cōte. nisi suo socio velit alienare. vt. ē. cōi di. l. j. in act. fa. her. etiā post motā cōtrouersiā ꝑhibet alienatio: q: similis est actio hereditatis petitioi. vt. ff. de here. pe. l. diuus. ⁊ l. ſz ⁊ si. l. ſ. hoc fiscus. tñ rōne partis alienat rem cōem in totum. vt. ē. ti. p̄ori. dixi. Quid si sciens vendat rem aliēnā in qua non habet ptem nō puto q̄ possit alienare: p̄ nihilo em̄ poneretur ī. l. rōne partis: si idē esset: ⁊ si ptem nō haberet. Si aūt ignorat̄ vendat rem alienam vt suam constat q̄ alienat: vt insti. de vsuca. ſ. vlti.

¶ Rem alienam gerentib⁹ non interdici rerū suarū alienationē. 57

Hic non est opus ipa casus positiōe: q̄ em̄ gerit rez alienā vel tanq̄ tutor: vel tanq̄ curator: vel etiā tanq̄ ꝑcurator: nec em̄ hic distinguo publicū officiū a ꝑuato res suas alienare vl' pignori obligare nō p̄t: vel fisco vl' ꝑuato. Si tñ tu. vl' cura. offō depositō nōdū restituit tutelā vl' curā: cū fisco ꝑhere nō p̄t alioq̄n accusabit. l. cor. ō falsis: vt

BIU Cujas

proinde puniatur ac si falsum cōmisisset: ⁊ hoc si vinat is cuius tutela vel cura est administrata. Ilā si decesserit licet nōdū sit ratio reddita heredi eius: cū fisco iure contrahitur. Si vō tutor nondum reddita ratione res suas pignori obliganerit priuatoq; pupillo tacite obligate sunt tenetur crimine stellionatus: qō subsidiarium est. vt. ff. de cri. stel. l. iij.

¶ De pactis inter emptorem ⁊ venditorem compositis. 58

a Vulgata. Vide do. Bap. de scō seuerino in trac. suo eleganti de pactis vbi fere ponit de quolibet genere pactoꝝ.

QOnia in venditionibus multa[a] ⁊ varia apponūtur pacta supponit de pac. inter empto. ⁊ vēdi. Videamus ergo pactoꝝ distinctiones ⁊ eoꝝ auxilia. ¶ Sciendū est autē ꝙ pactoꝝ que fiūt inter emptorē ⁊ vēditorē alia sunt de substantia cōtractus: vt de augēdo vel diminuēdo precio. Quedā sunt accidentalia siue extranea: vt de dādo codite exēplaris loco vt aliquo simili nō attingenti vēditioni: vtputa si vēditor restituat emptori precij infra certū diem redditur ei res: vel vt emptor prestat vēditori vsurā precij tardius soluti: vel vt emptor faciat vel nō faciat monumentū: vel ecclesiā in fundo vēdito. vt. j. e. l. ij. ⁊ l. initio. ⁊ l. vlt. secus si vendā locū monumēti: ne ibi certū genus hominū inferat. vt. ff. de relig. l. ꝙ si locus. Et ea que diximus de substātia ℞ctus esse vocāt quidā pacta de natura vel naturalia. ⁊ est ꝑ eis arg. a ℞io sensu. vt. ff. de pac. l. iuris. ℣. idē sensum. sed ꝑ nobis est ar. ff. de ℞hen. emp. l. pacta. ℣. sed an idem. sed nos dicimus pactū esse de natura qō fit super eo qō est naturalis ℞ctus. vt de euic. prestāda certo modo vel nullo modo. Qō aūt in accidētalib⁹ diximus dictū intelligāt eo minime cōsiderato ꝙ naturalia pacta q̄ fiūt ex interuallo vt detrahāt emptioni: puta ne caueat de euick. vel ne agat de euick. inesse ℞ctui videtur ex eo ꝙ ꝑficiūt ei cui fiūt nullo intercedēte impedimento. Nec em̄ expedit ei agere sed se tueri si cōuēiat. Naturalia vō pacta q̄ adiciūt ℞ctui: puta vt det fideiussō: de euick. vel agat de euict. in triplū dicunt non inesse ℞ctui eo ꝙ nō ꝑficiūt ad agēdū ei cui facta simt: nā ad excipiendū ei nō pñt ꝑficere: qz alius nihil petit ab eo: sed eū opz agere. Si aūt esset ei factū vel datū ꝙ fieri vel dari cōuenit indubitanter exceptionē haberet: sicut ⁊ in pactis detrahenti bus dictū est. nā quodlibet mudū pactū pōt ad excipiēdū ꝑficere. vt. ff. de ℞hē. emp. pacta conuēta. de pac. l. iuris. ℣. sed cū nulla. ¶ Itē pacto rū quedā fiūt incōtinēti[b] quedā ex interuallo. Quid aūt obtineat in substātialibus: qd in accidētalibus siue naturalibus. dic vt notaui. ℟. de pac. ℣. vestiē: vbi vltimis vō. ⁊ ℣. infra mak. vsq; ad illū. ℣. rei interuētu. ⁊ ℣. perimūt. ibi. sicut ⁊ in bonefidei. vsq; ad illū. vt acceptilationes. ⁊ ℣. idē pactoꝝ. Alia fiūt incōtinēti eo addito ꝙ vbi incōtinēti augeat vel minuit preciū fieri pōt vna esse tm̄ venditionē quasi pñs preciū ab initio fingatur cōuētū inter eos sicut: ⁊ dicitur in legato. i. in testamēto relicto puree deinde incōtinenti relicto sub conditione vel ecōuerso. sed si ex interuallo cōditionaliter relinquat qō primo fuerat pure relictū tollitur primū per posterius. vt. ff. de cōdi. ⁊ de. l. qō tradītū. ⁊. l. nō ad ea. Itē alio addito ꝙ pactū incōtinenti appositū ita demū informat veterem actionē si quā reperiat informandā: qñq; enim nō reperit vt videbat. ℟. vt cū apponit pactū incōtinenti post donationē ex qua iure veteri nō oriebat actio. sed hoc nō approbo: tuz qz ho die nascitur actio ex empto pacto donationis: tum qz inspecto veteri iure impossibile esset pactū qō in se sui natura inutile est alteri posse porrigere vires. sed melius pōt poni exemplū in venditione conditionali cū venditor pēdente ꝺditiōe sibi aliquid fieri ab emptore pactus est. ar. ff. de peri. ⁊ cō. rei vē. si in vēditione.

b Incōtinēti. Vide Barr. ⁊ moder. i. l. pacta nouissima. C. de pac. ⁊ i. l. petēs. C. e. ti. ⁊ i. l. lecta. cū vtrobiq; plene nota. ff. si cer. pe.

¶ Fit ⁊ alia diuisio pactoꝝ q̄ apponunt in venditione: qz alia sunt certa[c] alia sunt obscura vel ambigua. de quibus plene diximus. ℟. de pac. ℣. itē pactoꝝ. Alia sunt certa. Sunt ⁊ alia pacta q̄ apponunt in vēditionib⁹ puta vt seruus exportet vel nō exportet. Itē ne manumittat vel vt manumittat. Itē ne ꝓstituatur: de ꝗbus speciales. j. supponuntur rubrice. ⁊ ideo de eis ad presens omitto. ⁊ dicā de duobus pactis mē habentib⁹ de quib⁹ spālibus in hoc ti. tractatur. ſ. de le. cōmissoria ⁊ pacto adiectōis in diē. Alia em̄ pacta accidētalia note carēt. Videndū ergo que lex dicat cōmissoria ⁊ qualiter apponat. ⁊ quid sit eius beneficiū. et postea videamus ⁊ assignemus de pacto adiectionis in diē. ¶ Pactū siue lex cōmissoria dicit ita conuenit vēditor cū emptore. vt si nō fuerit solutum precium totū vel pars cū quedā portio statim soluta est in tali vel tpe sit res inempta vel inuēdita. Secus si nita dictū sit vt ad se reuertat possessio vel redeat dñium ad venditorē. Ex talib⁹ em̄ verbis nō rei vendicatio sed personalis daretur actio vēditori. ſ. prescriptis verbis vel ex vendito. nisi vēditor tradidisset precariā possessionē emptori: tūc em̄ rōne dñij retēti haberet rei vendicationē. vt. j. e. l. si ea lege. ⁊ l. qui ea lege. ⁊. j. de dona. ante nup. l. si cum aūt. ⁊. j. de iure do. l. ⁊ si nō. Sz ex pacto legis cōmissorie datur vēditori rei vēdite ⁊ in dñiuz emptoris mīlate rei vendicatio. videlicet existēte cōditione precij nō soluti sua die. vt. ff. de le. cōmiſ. l. vlt. ⁊ j. e. l. cōmissorie. Dicēt ergo pactio vel lex commissaria: q̄ lex ꝺditionaliter cōmittit ⁊ trāsit in emptorē. et est emptio pura. sed sub condi. resoluitur. vt. ff. de le. commiſ. l. j. hoc ita si venditor eligat resolutionem contractus. potest em̄ ex contractu agere si mauult vt adimpleatur. vt. ff. de le. commiſ. l. ij. iij. et. iiij. et. ſ. eleganter. et. l. si per emptorem. ſ. post. et vno eorum electo repellitur vēditor ab altero. vt. ff. de le. commiſ. l. post diem. ⁊. j. e. l. cōmissorie. Ad fructus autem perceptos ⁊ rei deteriorationes factam re inempta venditor agit. ⁊ licet olim dubitatum esset de actione. Jam tamē decisa est ℸstio ex vēdito actionē cōpetere. Item retinet

BIU Cujas

vẽditor arras vel partẽ prec̃ij sibi solutam: sed in hoc casu cum emptor patitur penã arraruꝫ vel amissionis ptis prec̃ij ideo qꝛ reliquũ non soluit sua die succurrit ei de eãtate vt fructus si quos pceperit nõ hꝫ necesse restituere. vt. ff. de le. cõmis. l. si fundũ. j. respõso. ꝛ. l. si p empto rẽ. j. rñso. ꝛ. de ẜhen. empt. l. si celsus. ſ. si fun-
1 dũ. ¶ Adiectio vero in diem fit sub eisdem verbis fere. puta vendo tibi rẽ istã ꝛ si alius meliorẽ cõditionem attulerit sit res inempta vt discedat ab emptione. et tũc est venditio pura sed resoluit sub cõditione. ¶ Fit alijs verbis vt vendo tibi rem istã nisi alius meliorẽ cõditionẽ attulerit. ꝛ tunc similiter videt pura ꝛ resoluẽda sub cõditiõe ꝓpter vbũ vẽdo qõ ꝓsentis tꝑis est. vt. ff. ꝓ emptore. l. ij. ſ. si in diẽ. Si aũt apponerent vba futuri tm̃ tꝑis vt q̃ suspẽdã vt q̃ suspẽdere possint ẽptionẽ. nec denotẽt pfectionẽ ẜctus vẽditio nõ erit pura imo ꝺditionalis. vt ecce fundus sempꝛonian⁹ erit tibi empt⁹ vel ei⁹ pficiat tibi vẽditio nisi ali⁹ attulerit meliorẽ cõditionẽ. q. d. pficiat emptio si melior cõditio nõ fuerit allata: ꝛ ita nisi ponit pro si ꝛ pro nõ. vt. ff. e. l. ij. ꝛ de act. ꝛ ob. l. obligationum fere. ſ. cõditio. In vltimis vo volũtatiꝫ sine ẽs ꝓmo pure leget ꝛ postea ponat cõditionẽ vel adimat sub cõditiõe vel sub cõditione a ꝓncipio leget ꝓ eodẽ est. vt. ff. de admẽ. le. l. legatum pure. ꝛ de cõdi. ꝛ de. l. quibus. ſ. q̃busdã. ꝛ de le. iij. l. fideicõmissa. ſ. sic. In pura aũt venditione emptor iterim vsucap. ꝛ fructus pcepit ꝛ piculũ pemptiõis ad eũ ptinet. in cõditionali nec interim vsucapit nec fruct⁹ ad eũ pertinẽt. vt. ff. e. l. ij. ſ. vbi igit̃ et. l. iij.
2 et. iiij. j. responso. ¶ Melior autem conditio videtur afferri si verus existat emptor qui vel ĩ pꝛecio vel in alijs vtilitatem aliquã repꝛesentat vẽditori q̃ non habuit a primo emptore. Si ergo adijciat primo pꝛecio vel afferat solutionẽ facilioꝛem vel maturioꝛem vel locum in soluẽdo opoꝛtunioꝛem melioꝛ videtur allata conditio. Idemq; est et si persona idoneioꝛ accedat ad emptionem vel que leuioꝛibus emat conditionibus. vel que satisdationem nullam exigit cũ ꝓmus ẽptor exegerit. nec distinguo an iste scõs emat eodẽ pcio vel etiã minoꝛe dũtamen remittat venditori que sibi erãt grauia in pꝛiori venditione. vt. ff. de in diem adiectione. l. eũ. ſ. cuꝫ igit̃. ꝛ. ſ. melioꝛ. ꝛ. l. quicq̃d eũ. Itẽ nec distinguo in scõo emptore si sit soluẽdo an nõ sit soluendo. si tamẽ prim⁹ emptor serui emptoꝛẽ egentẽ subtiſciat tenet venditori ex vẽdito. sed nec distinguo in scõo emptore sit liber an seruus maioꝛ an minoꝛ nisi venditor suo pꝛopꝛio seruo vel filiofa. rẽ addixerit. vt. ff. de ĩ diẽ adie. l. si venditor. ſ. sed si emptor. ꝛ. ſ. hꝫ si pupill⁹. Poꝛro illud notandũ est q̃ melioꝛ cõditio põt afferri in re vendita tm̃. s. tota vel eius pte q̃ extat. nam ea in totũ extincta non admittitur adiectio in diem rõne partis vel fructuũ ei⁹ vt ff. de in diem adie. l. vbi aũt. ſ. idem scribit. ꝛ. ſ. idem iul. Item nõ videt esse allata melioꝛ con-
3 ditio hocipso q̃ res ꝓncipalis tm̃ seq̃tur ẽpto-

a rẽ. ¶ Fructus[a] aũt pcepti a primo emptoꝛe re a Fruct⁹. stituendi sunt venditori. vt. ff. de in diem adie. vio ang. si venditor. ſ. vlt. Item ꝛ si melioꝛ conditio sit l. l. ĩ fun allata in re vendita: vt tm̃ quidã ei accedãt qui do. ff. de nõ acceſſerũt pꝛiori emptioni. si quidem res ac rei ven. cedentes sint minoꝛis pc̃ij q̃ possit extimari cõmodũ melioꝛis cõditionis discedit̃ a ꝓma venditione alioq̃n ẜ. vt. ff. de in diem adie. l. si p̃dio. ſ. si fundũ. Allata aũt meliori cõditione vẽditoꝛi vl⁹ ei⁹ here. vt. ff. e. l. si p̃dio. põt vẽditoꝛ si velit eã respuere nisi nolatim erat actũ vt liceret emptori resilire a contractu melioꝛe conditione allata. Plane si is⁹ qui vendidit erat creditoꝛ nec serui emptoꝛis melioꝛẽ cõditionẽ recipiat. nã videt bonafide versari nisi emptor scõs sit inops. vt. ff. e. l. fabin⁹. ꝛ. l. hꝫ si propona tur. Si vo venditor nollit melioꝛẽ cõditionẽ respuere debet poꝛem emptoꝛẽ facere certioꝛeꝫ vt si ẽs alius adiecerit ipse quoq; adijcere possit ifra tꝑs in adiectiõe cõpꝛehẽsuꝫ nõ vltra ni si restitueretur quia minoꝛ est. vt. ff. de in diem adie. l. hꝫ aũt. ꝛ. l. necesse. ꝛ de mino. l. si ĩ emptio
b ne. Posset[b] tm̃ forte distingui vtrum sit ita di b Posset ctũ si alius attulit melioꝛem cõditionẽ res sit Vlõ iaf. inempta vt tũc non emptoꝛ sed extranei tãtũ post ali admittãtur. vt. ff. locati. l. q̃ insulã. ſ. vlt. an ita os ĩ. l. ab sit dictum si melioꝛ conditio sit allata vt tunc emptõe. etiã primus emptoꝛ adijcere possit. ꝛ hoc cum ff. ꝺ pact. vn⁹ est vẽditoꝛ. si aũt plures sint vẽditoꝛes pu ꝛ in locis ta tres ꝛ olb⁹ allata ẽ melioꝛ cõditio idẽ erit q̃ ibi p eus ĩ vno vẽditoꝛe. Et erit ꝺ notãdũ q̃ etiã vn⁹ ex relatis. eis põt afferre melioꝛẽ cõditionẽ: emere em̃ cũ tota re in ptem nr̃am possimus. Si aũt allata est vni tm̃ vel duob⁹ tm̃. Siq̃dẽ vẽdiderũt dimisis p̃dijs discedit ab emptione ꝓ partib⁹ eoꝝ q̃bus est allata melioꝛ cõditio nisi emptoꝛ non erat emptur⁹ ptem vnius sine pte alterius. Si autẽ vendiderit vno pꝛecio primo emptori remanebit res in totũ empta. vt. ff. e. l. q̃ autem. ſ. vlt. ꝛ. l. dispares. ꝛ. l. q̃ si vno. resoluta ergo vẽditione ꝓpter melioꝛẽ cõditionẽ allatam dñium redibit in pꝛioꝛẽ venditoꝛẽ. hꝫ trãstulerit in pꝛioꝛem emptoꝛẽ. ꝛ q̃uis emptor medio tpe rẽ pignoꝛi obligauerit desinit esse pignori. vt. ff. de ĩ diẽ adie. l. vbi aũt. ſ. hꝫ et marcell⁹. Item et fructus restituit pꝛioꝛ emptoꝛ etiã si ipse sit qui melioꝛem attulit cõditionẽ. vt. ff. de in diem adie. l. itẽ. j. respõso. ꝛ. ſ. j.

¶ Si seruus exportandus veneat. 39

Quoniã inter alia pacta ⁊ hoc contingit q̃nq; apponi in venditione hoīs vt exportet̃ de vno loco in alium: vel de vna ciuitate in aliam: vel de vna pꝛouincia ĩ aliã. Et ideo de eo videam⁹. s. a q̃bus locis debeat abstine-
4 re: ꝛ q̃liter ex eo pacto agat. ¶ Sciẽdũ est q̃ si certo loco abstinere seruũ vel de eo exportando pepigit vẽditoꝛ illis locis debebit seru⁹ abstinere ꝛ de eis exportari. Itẽ debebit seru⁹ abstineri locis alijs q̃ sint dignioꝛa ꝛ sublimioꝛa loco pꝛohibita. Si ergo est ei interdictũ ne moꝛet in pomerio ciuitatis alicuius nec in vrbe

BIU Cujas

mozari poterit.vel si est ei interdicta prouincia non mozabiꝫ in Italia:qz Italia dña ꝓuinciaꝝ est:vel si est ei interdictū ciuitate sua non mozabiꝫ Rome:z hz hic naturalē rōnem ne.l.q̄ caret minozibus fruaꝫ maiozib⁹.locis vero interdictis non cogiꝫ abstinere. Unde si est ei interdicta Italia non ideo vꝫ esse interdicta ꝓuincia excipiꝫ ꝑria sua q̄ z si alꝫ respectu ceteroꝝ sit minoz z ideo respectu ceteroꝝ ea nō vꝫ interdicta tñ ꝯtū ad eū vꝫ eē maioz.z ideo ēt sua ꝓuincia erit submouēd⁹.vt.ff.e.l.cui pacto.z.j.e.l.vlē.ff.de interdic.z rele.l.relegatoꝝ.ff.constitutū est.z de offi.ꝑfec.vz.l.j.ff.vbe. ¶Ex hoc autē pacto agi potest tribus modis.s. vt vel iniſciaꝫ manus.vel agaꝫ ad penam.vel agatur ad interesse.vel etiā agetur ad oīa ista si actuz est vt soluta pena agaꝫ ad interesse z iniſciatur man⁹.vt.ff.de trāsac.l.cū ꝓponas.z.ff.de trāsac.qui fide. Et quidez si in locis prohibitis expressim vel tacite seru⁹ fuerit mozatus z ipse venditoz manus iniectionem sibi seruauit nec mancipium est manumissum:manu iniecta cō sequeꝫ venditoz dñium.vt.j.e.l.j.ff. ante.z.l.ij.j.rñso.etiā si ꝓ plures man⁹ ābulauerit māciꝑiū:sicut z in.l.de seruo nō ꝓstituēdo oz.vt.ff.e.l.titius.z de ẽmen.emp.si quis sub hoc. Sive ro sit manumissum mācipiū vt anteꝯ fides rū patur z tunc man⁹ iniſcit fiscus z in ꝓpetuam seruitutez eadem lege vendenꝫ mancipiū aut postea z tunc manū iniſciat venditoz.vt.j.e.ancilla. Si vero de manus iniectione nihil dictuz est venditoz agere pōt in casibus.s.cum stipulatus est penam qm̄ venditoz hocipso vꝫ minozis vendidisse quia seruū z emptorē eius.l. ꝑdicta onerauerit. Idem est z si non sit stipulatus penā sed incōtimenti pactus est de pena sibi ꝓstanda si seruus mozetur ī loco prohibito. et differt iste casus a supioꝝ quia ex superioze agit venditoz ad penam siue interſit sua siue nō interſit sua seruū abstinere a loco ꝓhibito qz in penali stipulatione nō spectatur ad alia q̄d interſit sed que sit quātitas stipulationis ex pacto aūt incōtinenti appositō agit venditoz ita demū si iterſit sua rōne pene quā aliꝫ ꝓmisit.z eatenꝫ aget quatenus aliꝫ cogit ꝓstare:qz seruus non abstinuit loco prohibito.vt.ff.e.si venditoz.ſ.si quid.z.l.seruus ea lege.z.j.e.si vt manus.z hoc si dñi pñtis voluntate mozetur seruus in locis prohibitis cōtra voluntatem venditoꝛis si ei seruus fugitiuus est quia voluntate emptoꝛis nō mozaꝫ in loco prohibito.vel si venditoz remiſerit legem que sui ſecuritate erat apposita non aget ad penam vel ad interesse.vt.ff.eo.l.j.z.l.titius.

¶Si mancipium ita veneat ne prostituatur. 60

Sicut superi⁹ apponitur pactū gra venditoꝛis ita et apponiꝫ pactū gra venditi mancipij ne prostituatur. Unde z vēditoz superi⁹ pactū remittere pōt hoc nō.vt.j. dicemus. ¶Sciēdū est igiꝫ q̄ aut cauit sibi vēditoz 6

scz de manu iniſciēda si ꝓstituaꝫ ācilla aut nō: si cauit aut vēditoz ꝙsensit ꝓstitutioni z tūc ex interꝑtatiōe constitutionis diui Adriani quenit ad libertatē:nec hz vēditoz patronatū:aut nō cōsensit z tunc pōt iniſcere manū ī māciꝑiū ex cōstitutione diui adriani.nec ꝙuenit ad libertatē.vt.j.e.l.j.z.ff.de in ius vo.ſz z si.ſ.ꝓstituta.z.ff.de ẽmen.emp.l.ſiqs. Si vero nō cauit sibiꝫ dixit eam forte liberam si ꝓstituereꝫ aut etiā nihil dixit:tantūdem cñ reputo qz gratia mancipij lex.apponiꝫ tunc ꝙueniet ad libertatem si prostituta fuerit ancilla vel aliquid factū per qd̄ ad prostitutionem ꝙueniaꝫ vt quia mozaꝫ ī caupona sub specie ministrādi.vt.j.eo.l.pe.z.vlē.z.ff.de in ius vo.l.sed z si.ſ.prostituta. Edictum vero diui vespasiani locū hz cū ancillam emptā ne prostituatur alterivendo sine simili lege.vt.ff.de iurepa.diuus.

¶Si mancipium ita fuerit alienatū vt manumittatur vel econtra. 61

Specialiter z singulariter de lege pro mancipio vel ō mācipiū apposita dixim⁹. nūc mixtim ponit de vtraq.ſ.si dictū sit vt manumittatur vel nō manumittaꝫ.Uidendū q̄ q̄ ostitutiones sim̄ locum habeāt ꝓ libertatib⁹ repsentandis:vel manumissionib⁹ faciēdis:et qñ:z qualiter agatur ad penā non seruata pactione. ¶Hz aūt locū cōstitutio diui Marci z commodi missa ad Ofidiū victoꝛinum si dono vel vendo seruū vt manumittas:vel si ꝑciū do nō pecuniā in specie vt manumittas seruū tuū.vt.j.e.l.j.z.ij.z.l. si is q̄.z.ff.de cōdi.causa da.l.dedi.ſ.hz z si tibi. z.l.si pecuniā.ſ.j.vel dic ꝑm.ꝑ. q̄ lex illa si is loquiꝫ cū vēditoz serui ꝑciū acceperat ab emptoꝛe z erat pactus in vēditionē vēditoꝛ vt seruū nondū traditū ad libertatē ꝑduceret. Et si quidē certū tꝑs adiſciatur constitutio inducit eo lapso libertatē si potuī manumitti. Si vo dicā manumittas qñ voles inducīt libertas te moꝛtuo si dicā qñ poteris te et seruo ꝑsente post duos menses alioquin post quatuoꝛ menses iducīt libertas si aūt simpliciter dixiꝛ manumittas. Respondent quidā idem qđ in proximo casu.s.dixi. Ego autē dico q̄ postq̄ potuisti manumittere:et cessasti inducitur libertas.vt.ff.de ꝓes.ver.l.naturalis.ſ.j.z qui sine ma.ad liber.pue.l.latinus. Constitutio aūt diui marci z cōmodi in semestribus locuz habet cum trado tibi seruū: vt post tꝑs sit liber.nec compzehēdit factū manumittēdi.vt.j.eo.l.iij. et de ser.expoz.l.vlē. Constitutio diui Seueri z Antonini et vbium maximum locum habet cum alienus seruus mandat mihi vt eum redimam a domino suo nūmis suis.i. peculiaribus forte vel meis:sed hoc pacto q̄ ipse restituat mihi .vt.ff.de iudi.l.vix. nec distinguo dicatur vt manumittā eū aut nihil dicatur:imo et si dicatur ne manumittā eū:benigna est opinio dicētiū ad libertatem ꝙuenire. vt.ff.de manumiſ.l.iij.z ex hac cōstitutiōe seru⁹ nō fit

liber ipso iure: immo ipse iudex debet ꝓnũcia re eũ manumittendũ. vt. ff. de iudi. qui se. sed ꝛ supiorib⁹ ipo iure cõpetit libertas. ¶Et est notandũ ꝙ illa cõstitutio diui Marci ꝛ Cõmodi ad Officiũ victoriũ cessat si venditor legem mutauit vel ipm penituit: si tñ emptor sponte manumisit nõ tenebitur vẽditori aliqua actione. vt. ff. de ser. expor. l. iij. ꝛ l. quesitũ. lex autẽ illa de nõ ꝓstituẽdo mutari nõ põt: vt superiori ti. diximus. ¶Sed ꝛ illud notãdũ: qr si pena sit ꝓmissa si emptor nõ manumittat non potest manumitti: qr lex factum hoĩs repꝛesentat. vt. j. e. l. vlt. nisi cũ certo modo erat faciẽda manumissio puta ꝙ vindictã. vt. ff. de ver. ob. l. qui rome. ſ. claudius. illã vo legẽ de non manumittendo in seruo suo tñ vel heredis forte qui discere põt. ar. ff. de le. ij. l. vnũ. ſ. si rẽ. ꝛ tũc etiã si fiat de facto non petit pena: qr nõ de facto: sed de effectu beneficij cogitatũ videt. vt. j. e. l. ea. ꝛ de ser. expor. si vẽditor. Sñt ꝛ alie spales rationes assignari que in certis rebus ꝓhibitis alienari locũ non hñt: vt diximus. s̃. de re. alie. nõ alie. Secus forte si non odio serui: sed fauore psone vt ei seruiat ꝓhibita sit manumissio seruꝰ. vt. j. qui nõ pos. ad lib. perue. l. j.

¶De edilitijs actionibus. 62

DE actionibus inris ciuilis exvẽditione ꝓdictis dictũ est. Sequit videre de pretorijs que sunt earum actionũ de quibus diximus quasi pedisseque. vt. s̃. de vete iure enucle. l. ij. ſ. quartus autẽ. Videndum ergo que: ꝛ quo sint actiones edilitie: ꝛ in quibus ẽctibus: ꝛ in quibus rebus: et ex quibus causis sint ꝓdite: quibus denẽ: ꝛ in
2 quos: ꝛ qñ: ꝛ quales sint. Sñt autem dici tres actiones. s. redhibitoria: ꝛ quãto minoris: ꝛ in factũ. Vel melius vere sñt dici due actiones ꝛ vna actio. s. in factũ. actio em ex empto etiam ciuilis dicitur redhibitoria: qr per eã fit redhibitio. vt. ff. de act. emp. l. ex empto. ſ. redhibi-
3 tione. Itẽ ꝛ actio depositi dicit sequestraria: qr intẽdit cõtra sequestrũ ad rẽ sequestratã. vt ff. depos. si in asia. ſ. cũ sequestro. ꝛ tñ nullus dicit aliquã actionẽ esse sequestrariã. sic ergo actio ex empto pretoria vel in factũ dr redhibitoria[a]: qr ꝙ eã fit redhibitio: ꝛ eadẽ dr quãto minoris res est: qr daf quanto minoris res est ꝓpter vitiũ. vt. ff. e. l. qd si. nolit. ſ. si plures. in fi. ſ. ꝛ j. e. l. pe. sic ꝛ hereditatis petitio qñq; ciuilis est: vt cũ daf heredi. qñq; pretoria: vt cum datur bonoꝝ possessori vel fideicommissario. ꝛ ideo dicit possessoria vel fideicõmissoria. vt. s̃.
4 de pos. here. pe. l. j. ꝛ. ij. ꝛ de fideicom. here. pe. l. j. ꝛ. ij. ¶Actio aũt quãto minoris[b] emptur⁹ esset emptor ciuilis est. vt. ff. de act. emp. l. iul. ꝛ ideo perpetua est. Hec aũt ꝓtũ minoris res est cõpetit vsq; ad annum. ꝛ cũ ad aliud detur ꝙ superior neutra est superflua. quod enim si emptor quidẽ emptur⁹ erat: sed minori prẽcio subuenit ei ꝙ hoc edictũ vel ad redhibẽdũ vel quãto minoris res est. Item esse potest ꝙ dãtur iste. s. redhibitor: vel quãto minoris res est. ꝛ non datur illa ciuilis: quia illa in casibus tñ competit. vt diximus. s̃. de act. emp. ſ. item necesse. ꝛ ſ. item agitur ex empto. ¶Habet locum edictũ in rebus emptis. Itẽ in ꝓmutatis et idẽ puto in quolibet contractu ex quo agit de euict. ¶Non ergo habet locũ in locutionibus vel quia nõ habebãt ediles in eis iurisditionẽ vel qr nõ fiunt emptiones. vt. ff. e. l. sciendũ est ad venditiones. In rebus autẽ donatis nõ habet locũ: qr nullũ prẽcium vel aliquid loco prẽcij interuenit lz videret forte cõtrariũ qr donator ꝓmittit se daturũ ex ꝓmissione tenet dare sed tñ nõ est hic ratio sufficiens: vt ideo ꝓ re donata agatur ex edicto edilium: si tñ donator sciens rem esse vitiosam donauerit eã vt dãnificaret donatariũ tenebit actiõe de dolo. vt. ff. e. l. sciendũ. ſ. pe. ꝛ l. ad res donatas. ¶Sciẽdũ est tñ ꝙ in quibusdã venditionibus cessat edictum. s. quas facit ꝓcurator fisci. Secus si fiat a republica cuiusltbz ciuitatis. vt. ff. e. l. j. ſ. illõ sciendũ. ¶Locũ habet edictũ hic fm labeonẽ in rebus soli: ꝛ in rebus mobilibus aut se mouentibus. vt. ff. e. l. j. ꝓ̃ rñso. Intelligo tñ labeonis verbũ vt in rebus prẽdictis locum habeat edictũ ex interpretatiõe. verbũ em edicti qõ supponitur. ff. e. l. j. ſ. j. non habet locũ nisi in mancipijs et postea adiscitur verba in edicto que loquũtur de iumentis. vt. ff. e. l. ediles aiunt. ¶In rebus aũt soli locũ habet edictũ si vendas mihi prẽdium quod ferat herbã pestiferam. vt. j. e. si prẽdium. ꝛ. ff. e. l. in fundo. de rebus autẽ se mouentibus non est hesitatio: qr vt dictum est in iumentis ꝛ mãcipijs locum habet. Si autẽ sit res que se non moueat sed est mobilis locum habet edictum. vt in carne morbosa vel leprosa, vel lesa vendita sicut ꝛ dictum est in fundo ferente herbã pestiferã. Forte idẽ est in libris mẽdosis. nec tñ liber ꝓprie morbosus vel vitiosus dici potest qr nec in ãia nec in corpore põt vitiũ assignari vel morbus. Si tñ potius eũ nõ habere ꝙ habere expediat: dico agi posse redhibitoria vtili. vt. ff. e. l. ob que. ſ. idẽ pompo. certe ꝛ si habere expediat si tamen vsum rei nõ parũ impediat idẽ videtur. vt. ff. e. l. j. ſ. sed sciendũ. Simplaria aũt venditionũ causa ne sit in vsu est redhibitio: ꝛ appellat vẽditio simplaria cũ venditur res simplex. i. vitali carens alimento: vel qr in se non habet vel qr alij non confert. nec ergo agetur ꝓ tigno debili vel cõfracto vel ꝓ lapide male cocto vel ꝓ seruitute a pdio debita. Itẽ nec agit si vendita sint incorporalia puta hereditas vel actio queuis. Quidã tñ appellauerũt simplarias vẽditiones cũ venditur res vilis cuius noie agit de euictione in simplũ non in duplũ qõ falsus esse est. Nam ꝛ si vendidisti mihi mancipiũ fatuum vt motionẽ furiosus vel lunaticũ vt in eo nullus sit vsus nec expediat ipsum habere locũ lz edictũ ediliũ. vt. ff. e. l. ob que. ſ. idẽ põp.
6 ꝛ l. bonẽ. ſ. aliquãdo. ¶Fit aũt redhibitio per actionẽ ex empto ex quattuor causis. s. ꝓpter morbũ: ꝓptervitiũ. Itẽ cum ꝓnunciatum est

[a] Redhibitoria. vide tex. a in. l. scien dũ. ſ. dei de. et ibi no. albe. de ro. et Pau. de cast. ff. de edil. edi.

[b] Actio aũt ꝙto minoris. vide paulũ de ca. ꝛ. d. alex. in. l. iuli.

ĩ apostillis. ff. de act. emp. ꝛ in locis ad ꝙ ibi se remittit.

quid adesse qđ abest vel abesse qđ adest. Itē cū non cauet vēditor de his q̄ iubēt ediles. de his singulis videam⁹. ¶Est autē morbus habitus cuiusq; corporis contra naturā q̄ vsum eius ad id faciat deteriorē cuius causa nobis naturalis nitatem dedit. nec distinguo si sit morbus in toto corpore vt q̄ febris est an in pte vt q̄ est cecitas. Itē nec distinguo si sit morb⁹ ppetu⁹ an temporalis. vt. ff. eo. l. pōpo. recte. nisi morbus sit sanatus. Secus vero si morbus vacaret. vt ff. eo. l. q̄ ita sanum. ꝛ. l. qui tertiana. Distingue tñ an sit morbus leuissimus an q̄ modice impediat. Veluis enīz febricula vel vetus quartana que tñ iam sperni pōt vel vulnusculū modicum non habet in se delictū si non sit pronunciatū
7 cōtēni eñ hoc potuerūt. ¶Qđ aūt dixi in morbo etiā in vitio dictū est. Nam quicqd est morbus est vitiū ꝛ ecōuerso. ediles tñ causa dubitationis tollēde noīe morbi debilitatē corporis solius vel corporis ꝛ animi denotāt: vt in frenetico dicit. vt. ff. eo. l. j. §. sciendū. ꝛ. l. ob q̄. §. vlt. Interdum noīe vitij debilitatē animi significauerunt puta si aliquis balbus est. Itez vitium plerūq; significat perpetuū corporis impedimentum morbus vero tēporalē corporis imbecilitatem. vt. ff. de verb. sig. l. inter stupri. §. pe. et. ff. eo. l. j. §. sed sciendū. ꝛ. l. ob q̄. §. vlti. ꝛ. §. in summa. ¶Vitiū autē solius animi in iumentis forte inducit redhibitionē. ff. e. l. aiūt. ꝛ. l. bouē. sed in seruis nō inducit redhibitionē nisi seru⁹ sit fugitiu⁹ vel erro vel capitalē fraudē amisit vel mortē sibi cōstituit vel nisi animi vitiū dictū sit abesse ꝛ adest. vt. ff. e. l. j. §. j. ꝛ. §. itez si q. ꝛ. l.
8 ob q̄. §. idem pōpo. ꝛ. §. in summa. ¶Est aūt fugitiuus q̄ ea mente discedit ne redeat ad dñm tam ꝛ si mutato cōsilio reuertat ad eum. Nemo enim tali peccato penitētia sua nocēs esse desinit. Si tñ ad fugam gradū vnum vel alterū pro mouit nec pōt euadere dñm sequentē non dici
9 tur fugitiu⁹. ¶Erro aūt est pusillus fugitiuus qui non quidē fugit sed frequēter sine causa vagatur ꝛ tribus in rebus nugatorijs p sumptis seruus redit ad dñm. vt. ff. e. l. quis sit fugitiu⁹. primo respōso. ꝛ. §. j. ꝛ. ij. ꝛ. §. idē ait q̄ ad fugā. et. §. erronē. Capitalē autē fraudē admittit qui aliquid tale deliquit dolo malo ꝛ per nequitiā propter q̄ capite sit puniēd⁹. veteres eñ fraudem pro pena ponere solēt. Si aūt casu vel erroꝛe quid factum est a seruo. vt q̄ impubes vel furiosus erat cessat edictū. vt. ff. e. l. cū aūt. §. excipitur. Cōstituere aūt sibi mortē dicit seru⁹ q̄ aliquid facit quo magis se rebus humanis extrahat puta laqueū torsit vel medicamētū pro veneno bibit vel precipitē se ex alto mittat vel quid aliud fecit quo facto sperauit mortē peruenturā tanq̄ non nil in alium ausur⁹ q̄ hoc aduersus se ausus est ꝛ hic seruus maledict⁹ est. ꝛ iste ꝛ superiores scz fugitiuus ꝛ erro ꝛ capitalē fraudē admittens excipiuntur in edicto neuendantur. vt. ff. eo. l. cum autē. §. excipit. In asseuerantis aūt ex bono ꝛ equo est interpretatio facienda sed cum quodā tēperamēto admittēda vt si forsan cōstantē affirmauerit esse nō exacta grauitas vel cōstantia quasi a pbo desideretur: ꝛ si laborioſum ꝛ vigilantē esse affirmauerit nō cōtinuus labor per dies noctesq; exigatur ab eo sed hec oīa ex bono ꝛ equo modice desiderētur. Idē ꝛ in ceteris q̄ vēditor affirmauerit intelligim⁹. Si tñ venditor seruū optimū coquum dixerit seruū esse optimū dz prestare in eo artificio: q̄ vero simpliciter coquū dixerit satisfacere videt si mediocrē coquū prestet. Idē in ceteris generib⁹ artificioꝝ. Si ergo artificē dixerit esse nōvtiq; debet eū prestare perfectū sed in aliquē modū peritū. vt neq; eum summe scientē accipias neq; rursus indoctū esse in artificio. Sufficit ergo talē esse qualis vulgo artifices dicūtur. Itē ꝛ si dixerit vēditor peculiatū
10 esse seruum sufficit ꝛ si minimū habet peculiū.
a Prestat aūt venditor hec oīa q̄ dixit adesse q̄ dixit tpe venditiōis aīo obligādi vel promittendi stipulatiōe vel sine stipulatiōe: etiā nuda pollicitatione. Est autē dictū qđ verboten⁹ pmissum est nudoq; sermone finitur. pmissum autē referri pōt ad nudā promissionē siue pollicitationem vel ad respōsum scđm qđ incipit is qui de hmōi causa stipulāti spopōderit ꝛ ex stipulatu posse cōueniri ꝛ redhibitoriis actiōibus. Nec est nouū. Nā qui ꝛ ex empto pōt cōuenir idem etiā in redhibitoriis actionib⁹ conueniri potest. Si aūt vēditor aliqua dixerit nō vt prestaret. iz vt iactaret verba in vanū vel ad nudam laudē seruī aliquid dicendū nō tenebit vt si dixerit frugi seruū. probū dico audientes. plane si dixerit aliqđ abesse qđ non abest. puta dixit aleatorē nō esse furē non esse ad statuam nunq; cōfugisse. tenebit et probant hec. ff. e. q̄s
11 sit fugi. §. vl. ꝛ. l. si quid. ꝛ. l. sciendū tñ est. ¶Itē debet cauere vēditor de his q̄ continent in edicto qđ si non faciat: fiet redhibitio in hoc casu infra duos mēses ꝛ postea infra sex mēses agi poterit ad interesse. vt. ff. eo. l. si venditor de his. sed in superioribus casibus datur redhibitoria vsq; ad sex mēses. vt. ff. e. l. sciendū. §. vlt. et vt patebit ex sequētibus q̄ sunt illa que continentur in edicto de q̄bus cauere debet certe sunt ea de q̄bus dixim⁹. s. scz morbus ꝛ vitium q̄ non sit fugitiu⁹ vel erro vel capitalē fraudē non admiserit q̄ mortē sibi nō cōsciuerit q̄ noxia solutus sit. vt. ff. eo. l. j. §. j. ¶Qualiter autē noxalis causa intelligit⁹ dicitur. ff. e. quis sit fu
12 gitiuus. §. q̄ aiunt. Et plene dixim⁹. ēde act.
b emp. ¶Hec aūt redhibitoria actio⁹ facit. n. fit redhibitio. i. emptionis resolutio ꝛ sic vtrq; empto: ꝛ venditor quodāmodo in integrū restituitur. idcirco enim appellata est redhibitio quasi reditio. vt. ff. e. l. redhibere. ꝛ. l. facta redhibitione. ꝛ de acqui. pos. pōpo. §. ꝛterea queri. et de alie. iu. mu. cau. fa. l. vl. q̄ redhibitio. ¶Si aūt restituit empto: vt si quidē soluerit precium vel vsuram ex mora vel quasi ex mora repetat precium vel vsuram. Item ꝛ si vsurā precij ꝛ vsure non quasi vsure sed quasi sortis. ꝛ est ratio. quia ꝛ ipse empto: restituit venditori fructus. Item repetit empto: a venditore quod causa emptiōis erogauit mediatoribus forte.

BIU Cujas

ita tamen si dederit voluntate venditoris. Nã
sit dederit sponte sua sibi imputabit. Itẽ repe
tet emptor a venditore vectigal noĩe rei solu
tum qõ sequebatur emptorem. Si aũt emptor
hoc nõdum soluerat sed eorũ noĩe obligatus
erat cũ agit redhibitoria veniet in redhibito
riã: vt libereť ab eis per vẽditorem. vt. ff. eo. l.
ediles etiã. ſ. vlt. ꝛ. l. debet aũt. ꝛ. l. illud sciẽdũ.
Itẽ repetet emptor expensas necessario factas
in rem emptã post lit. conte. ꝛ veniens ꝑ iudi
cis officiũ expense eĩ precedẽtes litem noĩa
tim petende. sunt cibaria tamẽ seruo dato nõ
imputabit emptor vẽditori cũ ipse habuit mi
nisteriũ serui. vt. ff. e. l. item si serui. ſ. vlti. ꝛ de
vsuris. l. partũ. Item ꝛ repetet emptor damna
que sensit ꝓpter seruum vel ea que serui noĩe
impendit: vel si noĩe serui est cõuentus aliqua
noxali actione cauebit vẽditori emptori de his
restituẽdis in quibus emptor vel ꝓcurator ei⁹
fuerit condẽnatus. vt. ff. e. l. redhibere. ſ. idem
pomp. ꝛ. l. itẽ si serui. j. rñſo. ꝛ licet horum oĩm
rõne dixerim emptori consulendũ dissimiliter
tamẽ cõsulitur: qr rõne ꝑcij ꝛ accessionũ habet
actionẽ redhibitoriã ꝛ corpis ẽpti retentionẽ.
ab ea aũt dãna q̃ sensit ꝓpter seruũ vel ea que
prestitit noĩe serui cõuent⁹ solã habet corpis
retẽtionẽ. vt. ff. e. l. cũ autẽ. ſ. iul. ꝛ. l. illud. ſ. vl.
ꝛ. l. qõ si nolit. j. rñſo. Itẽ ꝑdictorum oĩm noĩe ita
demũ efficaciter experietur emptor si vẽdito
ri prestiterit prius rem: et accessiones rei. vt
ff. eo. l. ediles etiam. ſ. vlti. accessiones accipe
fructus oẽs. Itẽ ea que acquisiuit emptor per
seruũ ex re sua: vel ex iniuria facta suo empto
in cõtumeliã emptoris. sed ex opa serui. Item
hereditates ꝛ legata per seruũ sibi obuenien
tes. Nec est spectandũ cuius cõtemplatiõe te
stator reliquit ei. subaudio studio vẽditoris an
serui. Nã si cõtemplatione emptoris ea relinq̃
rẽtur ex re sua viderenť esse. vt. ff. de vulg. sub.
sed ꝛ si plures. ſ. in arrogato. si ergo emptoris
cõtemplatione nõ relinquãtur restituunť illa
venditori etiã si talis erat vẽditor q̃ per se nõ
poterat aliq̃d ex testamẽto capere. vt. ff. e. l. cum
aiunt. ſ. vl. ꝛ. l. gñal'. ꝛ. l. qõ si nolit. ſ. peculiũ.
ꝛ. l. bouẽ. ſ. si quis. Itẽ ꝛ restituit emptor exti
mationẽ deteriorationis serui siue in alo siue
in corpe ab emptore vel ei⁹ familia vel ꝓcura
tore dãnũ sit datum. puta si stupratũ sit aut se
uitia emptoris fugitiuus cepit esse. ¶ Procu
ratorẽ accipe siue vniuersalẽ siue spãlẽ cui id
ipsum mãdatũ est ꝓpter quod deterior factus
a sit seruus. ¶ Familie[a] aũt appellatione cõtinẽ
tur oẽs q̃ sunt in suitio ꝛ liberi homines q̃ suiũt
ei bonafide vl̃ alieni sui accipe etiã eos q̃ i ptã
te sunt eius. Ita demũ aũt facta familie ꝛ ꝓcu
ratoris iputanť emptori si ea facta nõ cõtigiſ
sent nisi esset facta vẽditio qõ aũt seru⁹ empt⁹
erat passur⁹ etiã si nõ veniſſet i eo ꝺcedit ẽptor
subire noxe deditionẽ ꝑ suis suis. ex eo aũt qõ
ꝓcurator cõmisit actiões sibi ꝺ emptorẽ cõpe
tẽtes cedet venditori. Et ꝑstat hec oĩa emptor
vẽditori solo iudicij officio si ꝓtigerũt post lit.
cõte. Nã si ꝓtigerit aũ noiatim petẽda sunt vl̃
per acti. in factũ vel ꝑ actionẽ ex vendito. vt. ff.
eo. l. ediles etiã. j. rñſo. ꝛ. ſ. j. ꝛ. ij. ꝛ. iij. ꝛ. iiij. ꝛ. v.
Itez cauet emptor vẽditori de dolo malo ꝛ cul
pa si forte pignori dederit seruũ emptum aut
iussu eius dãnũ vel furtũ alicui dederit suus.
Itẽ ꝛ cauet de eo reddẽdo quod ad eum perue
niet noĩe serui vel dolo vel culpa eius factum
fuerit quo minus pueniat ex eo quod aliũ cõ
uenerit eius noĩe. vt. ff. eo. redhibere. ſ. j. ꝛ. ij.
Quecũq; aũt diximus de redhibitoria locũ ha
bent in re vna singulari vendita. Quid autẽ si
plura vẽdantur. Distingue vtrũ vendũtur res Distictio
eiusdẽ gẽris. i. officij an nõ. si eiusdem gẽris diui
de vtrũ in singulis cõstituať precium an confuse
in oĩbus. si in singulis nõ redhibeť vnũ ꝓpter
aliud nisi emptor vnus sine altero nõ erat em
pturus qõ ex affinitate ꝓsonaꝝ vel rerũ ꝓbaꝫ
ni pot: vt qz sunt fratres vel comedi vel mule
pares vel quadrige: vt nõ nisi oẽs alicui habe
re expediat. Si vo cõstituať confuse in oĩbus
fit oĩm redhibitio. vtrisuq; tamẽ volũtate põt
agi ad vnũ. vt. ff. e. l. cum eiusdẽ. ꝛ. l. si plura. Si
aũt vendunť plures res q̃ nõ sunt eiusdẽ offi
cij ꝓpter vnũ non redhibenť cetera. vt. ff. eo. l.
ediles aiũt. ſ. vl. ꝛ hoc cũ neutra res est alteri⁹
accessio. Si aũt vna alij accedat ꝓpꝫ principalẽ
vitiosam vel morbosam redhibeť accessoria et
si nullũ sit vitiũ in ea. vt. ff. e. l. pinde. ſ. vlt. sed
ꝓpter accessoriã nõ redhibeť principalis nisi ĩ
casu ꝓpter ornamẽta. vt. ff. e. l. ediles aiũt. j. rñ
ſo. ꝛ vt diximus. j. Redhibeť aũt accessoria si ac
cesserit expſſim nõ sub vniuersitatis appella
tione vel velamẽto. vt si vendas mihi heredita
tem vel peculiũ in quibus sunt aĩ alia morbo
2 sa vel vitiosa. vt. ff. eo. l. pinde. ꝛ. l. itaq;. ꝛ. l. ꝙ si
b nolit. ſ. vlt. ¶ Actio[b] aũt quãto minoris datur
in oĩbus casib⁹ ĩ q̃b⁹ dixim⁹ dari redhibitoriã
noĩe morbi ꝛ vitij. ꝛ dať infra ãnũ vtilẽ. Redhi
bitoria aũt ifra. vj. menses vtiles. vt. ff. e. l. edi
les aiunt: j. rñſo. ibi. morbi aũt vitij ve. ꝛ. l. sciẽ
dum. ſ. vlt. ¶ Item datur quãto minoris actio
in multis casibus in q̃bus ceſſat redhibitoria
vt in his q̃ laborãt vitio animi ex cõsuetudine.
nã eius noĩe qui circa fana baccať. i. bacco ine
briatur ꝛ quasi demẽs respõsa dedit ageť quã b Actio
to minoris. Idẽ ꝛ si per luxuriã id factũ sit. Et Uid ple
hac eadẽ actione agetur noĩe cor⁹ q̃ preter mo de ꝑ An
dum timidi. cupidi. auariq;. aut iracũdi. vel me gel. are
lãconici. vel preteriti sunt. vel aleatores. vl̃ vi ti. ꝛ iaſo.
narij. vel gulosi. vel imposteros mẽdaces q̃ im may. i. ſ.
ponũt alicui falsa ꝑ mendaciũ aut litigiosi. aut pe. iſtitu
balbi. aut blesi. aut q̃ tardi⁹ loquũtur vl̃ varia tã acti.
varietate sermonũ. vel varia qui ẽſi vaticinãdo
aliqua loquũtur. vel ancipi qui prepostere lo
quũtur. ¶ Itẽ datur hec actio eorũ noĩe q̃ sunt
gibbosi vel curui vel pruriginosi qz ẽſi ardorẽ
carnis patiunť vel scabiosi vel surdi vl̃ muti. vt
ff. e. l. j. ſ. vlt. ꝛ. l. ij. ꝛ. iij. ꝛ. iiij. j. rñſo. ꝛ. ſ. itẽ alea
tores. ꝛ. l. si offidius. ſ. vlt. ¶ Et est notandũ ꝙ
hec actio ẽpto minoris sepius põt intentari. ſ.
nomine singulorum morborum. Sed idem est
agendum ne lucra faciat ꝛ bis eiusdẽ rei exti
mationẽ cõsequatur. vt. ff. e. l. quod si nolit. ſ.

a Familie. Uide tex. cum ibi sẽpt⁹ ꝑ albe. d ro. i. l. ꝑ nũciatio ſ. ſ. fami lie. ff. de ſ. signi.

r

si quis. ¶ Aliquando etiam ꝑ ꝯto minoris fit redhibitio si mancipiū sit adeo nullius ꝓtij: vt nec expediat ipm habere: vt si furiosum est vel lunaticū. tunc redhibebitur per hanc actionem. vt. ff. e. l. bouē. ℈. aliquādo. ¶ Actio aūt in factū datur emptori ad ꝓtiū sibi restituēduz ⁊ eius actiones: cuz redhibuit rem emptā sine iudice. Nec distinguo iure vel nō iure vel infra tps statutū vel post. Nā posteaq̄ venditor reciendo rem venditā cognouerit esse in cā redhibitionis. Iniquum est em̄ queri vtrū debeat redhiberi an nō. ergo cōuentio de redhibendo nō inducit hāc actionē sed ipsa redhibitio. Itē datur actio in factum cū venditor mācipij nō ꝓnunciat de natione eius plerūq̄ em̄ natio serui aut ꝓuocat aut deterret emptorē. Ideo interest eius scire nationem. Presumptū est em̄ quosdā seruos esse bonos ꝙ nationis sunt nō infamare quosdam malos videri ꝙ in ea natione sunt que magis est infamis. si ergo nō pronunciauerit emptor de natione tenebitur emptor hac actione per quem redhibetur mancipium. vt. ff. e. l. ꝙ si nolit. ℈. in factū. ⁊. ℈. ꝙ mācipia. ¶ Item dat hec actio cū emerim a te rē aliquam vt nisi placuerit mihi intra talem diem redhibeatur tibi. Si aūt dies certa non fuerit apposita fiet redhibitio infra. lx. dies nisi cōuenerit. vt in perpetuū fieret redhibitio. vt. ff. e. l. quod si nolit. ℈. si quid ita. Potest etiā dici ꝙ hec actio locū habeat vbi venditor nō cauet de his que iubent ediles. vt. s. diximus. Item dat hec actio ꝓpter ornamēta rei infra. lx. dies ad redhibendū. s. cū tpe venditionis ornatū erat mancipiū vel causa venditionis: cū esset sic ornatum inspexit emptor. vt. ff. e. l. ediles aiūt. ℈. rūso. ⁊. ℈. vendendi. ¶ Amplius dici pōt ꝙ hec actio cōpetat vbi vendit seruus veterator prouidus. ⁊ ōr veterator qui est instructus in aliquo vilī malicioso ministerio. vt qz cautius est non ōr veterator spacio seruiendi magno tpe. Nouitius aūt ōr nō tirocinio animi sed conditione seruitutis. i. qualitate seruiēdi in aliquo simplici ⁊ bono ministerio. Presumptū est em̄ ea mancipia que rudia sunt: simplicioza esse: ⁊ ad ministeria aptioza ⁊ ad oīa miuisteria habilioza. tria ꝙ mācipia ⁊ veterana difficile est reformare ad frugē meliozis vite. qz ergo venalitiarij sciūt facile decurri ad nouitioz emptionez. idcirco interpollāt veteratores. i. obscurāt puta eos tondendo ⁊ balneādo ⁊ impinguādo vt iuuenes videātur. ⁊ pro nouitijs vendunt ꝙ ne fiat hoc edicto ꝓcipitur ⁊ ideo si ꝙs ignorante ēptore ita venierit redhibebit. vt. ff. e. l. precipiūt ediles ad. l. vlt. Veteranus aūt ōr alias qui seruiuit per annū. ⁊ nouitius qui nondum seruiuit anno. vt. ff. de pub. l. vlti. ℈. quotiens.

4 ¶ Dantur iste actiones emptoribus ⁊ pmutatoribus ⁊ eoz heredibus. In venditores ⁊ pmutatores ⁊ in similes ℈hentes sciētes vl ignorātes vitia ⁊ eoz heredes. vt. ff. e. l. si tñ. ℈. edilitie. ⁊. l. j. ℈. cā. Itē dat in vnū ex socijs cuius pars nō est minor. qz plerūq̄ venalitiarij ℈hunt societatē vt ꝙcq̄d agunt in cōmune videant agere. Nam id genus hoīm ad lucrū vel turpius querēdū ꝓnius est. vt. ff. eo. iustissime. ℈. j. Item dant dñs ex ℈ctibus seruoz ⁊ filiozūfa. ⁊ ꝓcuratorū. Ita tamen si ℈hentibus non posīt imputari eoz scientia de vitio vel morbo rei. nec em̄ videt esse celare qui sciuit. neq̄ certiorare debuit qui nō ignorauit. vt. ff. de act. emp. l. j. in fi. ⁊. ff. e. l. j. ℈. si itelligatur. Idēq̄ ⁊ si obticiat ℈henti supina ignoratia puta si erat morbus qui oībus potuit apparere: qz habebat cicatricē euidentē ⁊ periculosam in capite vel in alia pte corpis vel nō cecus veniebat. vt. ff. e. l. querit. ℈. vlt. Idēq̄ et in euidenti vitio animi. vt ecce vēdebas mihi seruum vinctū. verisimile est em̄ esse vinctuz ꝙ fugitiū erat ⁊ ideo mihi nō teneris. vt. ff. e. si tñ. ℈. eis. Has aūt supinas ignoratias puto repellere emptorē si vēditor ignorabat vitia vt morbos. Si aūt venditor sciebat emptor aūt ignorabat ꝓponderat dolus venditoris. vt. ff. ad l. aquil. l. itē si obstetrix. ℈. vlt. ⁊. l. si putator. Et in hoc casu dicit lex emptori supine ignoranti vitiū currere tps. vt. ff. e. l. cū ℈ex. Si em̄ ponderes illud ibi vtrūq̄ sciuisse nō agereť vt liquet ex predictis. si vtrūq̄ ignorasset idem. vt. s. dixi. Si aūt queras an serui ementi scia vel alterius qui emit noīe meo mihi nocere debeat. dic distingue in seruo. emat noīe peculiari. an noīe meo. si noīe peculiari siue cū mādato siue sine mādato scientia ⁊ ignorātia serui tm̄ ⁊ nō mea inspicitur. vt. ff. e. l. cū mancipium. et de libera causa. l. iimo. ℈. tunc. ⁊ de liti. l. ij. j. rūso. excipit quādo ꝙ me presente ⁊ nō ℈dicente seruꝰ emit. Nam mea scientia in mei preiudiciū inspicitur vt. ff. de lib. causa. l. iimo. ℈. plane si filius. Si vo ꝑsens ℈dicere nō posset: nō obesset mihi mea scia. vt. ff. de ℈hen. emp. l. hmōi. Si seruus autē emerit noīe meo ⁊ mandato meo: nō aūt peculiarij noīe' siqdē mandaui ei de incerto idē est quod. s. Idēq̄ est etiā si sine mādato meo quis mihi emerit seruum vitiosum. vt. ff. eo. cū mancipium. ℈. circa. Si vero mandauero seruo meo vel alij de certo seruo emendo mea scientia et ignorantia tm̄ inspicit. vt. ff. de li. causa. l. iimo. ℈. tunc. ⁊. l. in seruo. ⁊. ff. de liti. l. ij. ℈. rūso. ⁊ de ℈hen. emp. ℈. ⁊ si seruo. ⁊. ff. e. cū mācipiū. ℈. ℈. ⁊ si seruꝰ.

5 Nec obstat qđ ibidē ōr certū incertūq̄ referatur ad eum casum. quando emit nomine peculiari. In vsucapione quoq̄ idez distinguere vt probatur. ff. pro emptore. l. ij. ℈. si seruus. vsq̄ ad illum. ℈. si a pupillo. Illud certus est ꝙ vbi quis emit vt nuncius nunq̄ eius scientia vel ignorantia spectatur: sed domini quod dixi in seruo ⁊ filiofa. obtinet. Item potest emptori imputari culpa sua. si eius culpa seruus vitiosus emptus decessit vel in fuga sit. vnde repellitur ab edilitijs actionibus. vt. ff. eo. si hominem in fi. ⁊. l. si tamen: vel si nolit venditor emptorem repellere admittet eum agentē edilitijs actionibus. vt tamē eadē prestent ⁊ vēditori que prestarent ei ab emptore si seruꝰ viueret vñ pstabit venditor extimationē fui ⁊ eius accessiōes ⁊ dāna i fuū data ab emptore vt ei

familia restituet. Accipe hic culpā etiā leuem vt si nō adhibuerit emptor medicū vel malum adhibuit vt seruus emptus possit sanari. vt. ff. e. qō si nolit. ſ. si mancipiū. Et est hoc ar. ꝯ emptores q̄ malos inueniūt aduocatos vt repellantur volētes agere de euictione. Itē ꝯ heredes q̄ malos inueniūt medicos testatorib⁹ suis vt repellant̄ ꝛ debeāt priuari hereditate. vt ff. de his quib⁹ vt indi. l. indignū. Item ꝛ repelitur emptor si seruum emptū manumisit. vt ff. e. si hoiem. Si aūt seruus emptus est in fuga sine culpa emptoris nihilominus emptor aget ex hoc edicto. cauebit tñ vt hoiem persequatur ꝛ in sua ptāte redactū vēditori reddat: vt neq̄ p se neq̄ p heredem suū futurū quominus eū hoiem venditor habeat. vt. ff. e. l. redhibere. ſ. vlti. ꝛ. l. neq̄. Nec obstat qō dr. j. e. l. habitatio. ſ. emptorem repellendū si nō exhibeat seruū fugitiuū. ponitur em exhibere p probare. vel est intelligendū cū seruus est in fuga culpa emptoris. Item repellit emptor ꝓpter iam habitā semel rei persecutionē. vt. ff. e. q̄ si nolit. ſ. siquis ꝛ. vt. ꝑ. dixim⁹. Itē repellitur rō ne pacti vt si vēditor noīatim exceperit aliquē morbū ꝛ decetero sanū esse dixerit remittentibus em actiones suas nō est dādus regressus: hoc q̄n excepit nesciens morbū inesse. Si autē sciuit morbū inesse ꝛ affirmauit ipm inesse vt emptor nō esset celatus idē est. Si aūt sciebat inesse ſ negabat vel dissimulabat inesse excepit tñ ne teneat̄ eius noīe nō proderit ei exceptio. vt. ff. e. l. querit̄. ſ. pe. Itē repellit̄ emptor si agat noīe vitij cōtingentis post ☉tā venditionē nisi venditor noīatim promiserit de eo. vt. j. e si apud. ops ergo probare emptorē vitium infuisse ante venditionē ꝛ pōt probatiōis loco induci empti serui ꝛ vitiosi cōfessio q̄ presentibus honestis viris interrogatus an in domo vēditoris fugeret rīdit fugisse. Alia tñ iu
1 dicia necessaria sunt. vt. ff. e. l. quero. ſ. vlti. Heredes aūt emptoris repellunt̄ si nō consentiāt oēs ad redhibendū. dare em debent vnū procuratorē ne forte venditor iniuriā patiat̄ dum ab alio partē recepit hoīs al's nō in partē precij cōdemnatur. ſ. quāto minoris hō sit. sic em inuitus cōpelleretur ad cōmunionē inchoandam q̄ rō nō vult. Idēq̄ ꝛ in pluribus dñis seruientis. vt. ff. e. l. q̄ si nolit. ſ. si plures. ꝛ. ſ. marcellus quoq̄. ꝛ de cōdi. inde. l. si nō sortē. ſ. si centū. Singulis tñ heredibus venditoris ꝓ portione hereditaria posset seruus redhiberi ab emptore q̄ nō est ibi rō cōmunionis i iure.
2 vt dictū est in heredibus emptoris. ¶ Sūt aūt iste actiones tpales. nam redhibitoria. vj. mensibus ☉to minoris j anno. in factū. lx. dieb⁹ tolluntur: vt liquet ex p̄dictis. ꝛ cōputat̄ in eisvtilia tpa ꝛ incipit currere tps in redhibitoria ex die venditionis cū supine quis ignorauit vitium. vt diximus. alioquin cedet ab eo tpe quo ceperit quis scire vitiū. Si aūt agatur ex eo q̄ est dictū vel promissum ante venditionē cedet silr tps ex die venditionis. Si aūt agat̄ ex eo q̄ quidē dictū est vel promissum post venditionem cedet tps ex die ꝓmissionis. vt. ff. e. l. sciendum. ſ. vlti. ꝛ. l. si numero. ꝛ. l. cū sex. Item hec
a actio[a] redhibitoria est arbitraria. nā quecūq̄ dixerimus venditorē prestare debere emptori in simplū si ea nō prestat damnabit̄ in duplū. vt. ff. e. redhibitoria. Quēcūq̄ aūt spāle est: vt redhibitoria detur a principio in duplū vt ecce vendis mihi seruū teneris mihi cauere de duplo si seruus sit in aliqua illarū causarum q̄ inducāt redhibitionē. ea em que sunt moris ꝛ cōsuetudinis veniunt in bonefidei iudicijs. vt. ff. e. q̄ si nolit. ſ. q̄ assidua. ꝛ sic in venditiōe serui lo-
3 et. l. proinde. ſ. vlti. ¶ Est ꝛ aliud edictū edilitium ne quis canē verrem vel minorē aprū vsum lupum pantherā leones aliudve aīal q̄ noceret soluta vel ligata: vt cōtineri vinculis quominꝰ dāna facerent nō possint quā vulgo iter fiet et habuisse velit. vt cuiq̄ nocere vel damnū dari possit si aduersus ea factum sit ꝛ hō liber ex ea reperierit. cc. soldi prestabunt̄ si nocitū hoī libero esse dicet̄ q̄ti bonū et equū iudici videbitur condemnat̄: ceterarū rerum q̄tū damnū factus vt sit dupli. vt. ff. e. l. hi em. ſ. j. ꝛ. l. genera liter. ꝛ. l. q̄ vulgi. Itē ꝛ p̄ dāno pōt agi vtiliter. ꝛ. l. q̄ actiōe de paupe. vt ibi. si qua. pau. fe. di. ſ. vlt.

¶ De monopolijs ꝛ cōuentu negociatorū illicito vel artificū ergalabūq̄ necnon balneatorum prohibitis illicitisq̄ pactionib⁹ 63

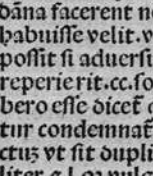

Alia vēditores rerū de quibus dictū est. Itē artifices ꝛ negociatores siue ergalabi illicitas ineunt pactiones ideo de his ponit prohibendo generaliter oēs illicitas pactiones ꝛ cōiuratio
4 artis vel negociationis sentiant. ¶ Dicitur q̄ monopolium a monos q̄ est vnum ꝛ pola q̄ est venditor vel polium q̄ est venditio quasi vno ꝛ certo modo facienda negociatio vel venditio. ꝛ inde dicitur bibliopola venditor libro rum. biblia enim dicitur liber. Item ꝛ inde dicitur monopola pe. syllaba producta talis negociator qui sic cum alijs pactus est. ſ. aūt deriuauit monopoliū a monos q̄ est vnū ꝛ polos q̄ est ciuitas inde monopoliū. i. vnica negocia tio in ciuitate ꝛ p hoc vetita. inde ꝛ monopolis dr̄ pen. correpta q̄ solus vult eē in ciuitate emptor vel venditor. ¶ Prohibet ꝛ illud pactum

detur renunciare redhibitorie cuz petit̄ redhibitio debēt pones quas predicte pſone faciunt inter se: sed ꝛ sentari a nimalia que assenegociationem q̄ tunc accidit cum inter se paciscuntur ne aliquem instruant in arte sua nisi filios vel nepotes vel cum aliquo mō per pactū id facere nituntur: vt soli cōmodum alicuius artis vel negociationis sentiant. ¶ Dicitur q̄ monopolium a monos q̄ est vnum ꝛ pola q̄ est venditor vel polium q̄ est venditio quasi vno ꝛ certo modo facienda negociatio vel venditio. ꝛ inde dicitur bibliopola venditor libro rum. biblia enim dicitur liber. Item ꝛ inde dicitur monopola pe. syllaba producta talis negociator qui sic cum alijs pactus est. ſ. aūt deriuauit monopoliū a monos q̄ est vnū ꝛ polos q̄ est ciuitas inde monopoliū. i. vnica negocia tio in ciuitate ꝛ p hoc vetita. inde ꝛ monopolis dr̄ pen. correpta q̄ solus vult eē in ciuitate emptor vel venditor. ¶ Prohibet ꝛ illud pactum

a Actio. Et adde ī ista materia redhibitorie cuz petit̄ redhibitio debēt pones quas predicte pſone faciunt inter se: sed ꝛ sentari a nimalia que assenegociationem q̄ tunc accidit cum inter se paciscuntur ne aliquem instruant in arte sua nisi filios vel nepotes vel cum aliquo mō per pactū id facere nituntur: vt soli cōmodum alicuius artis vel negociationis sentiant. ¶ Dicitur q̄ monopolium a monos q̄ est vnum ꝛ pola q̄ est venditor vel polium q̄ est venditio quasi vno ꝛ certo modo facienda negociatio vel venditio. ꝛ inde dicitur bibliopola venditor libro rum. biblia enim dicitur liber. Item ꝛ inde dicitur monopola pe. syllaba producta talis negociator qui sic cum alijs pactus est. ſ. aūt deriuauit monopoliū a monos q̄ est vnū ꝛ polos q̄ est ciuitas inde monopoliū. i. vnica negocia tio in ciuitate ꝛ p hoc vetita. inde ꝛ monopolis dr̄ pen. correpta q̄ solus vult eē in ciuitate emptor vel venditor. ¶ Prohibet ꝛ illud pactum

BIU Cujas

qđ iter se faciũt vẽdentes vel negociatores ne nisi ꝓcio certo vẽdãt. Idẽ in balneatoribus si cõueniãt ne aliter balneent ꝙ ea mercede quã statuerint. Idẽqꝫ et in locatoribꝰ rerũ vel operũ suarũ maxime in scriptoribꝰ si paciscant ne opus ab altero inchoatũ aliꝰ cõsumet. ¶Erga labi autẽ dicunt quidã operi operantes in stationibus suis ab erga ꝙ est opa ⁊ labore. Debet igit eẽ cuilibet libera facultas in emẽdo ⁊ vẽdendo vel locãdo ⁊ cõducẽdo ⁊ circa precium et circa mercedẽ. Justũ est enim vnicuiqꝫ sua cõmittere etiã si iudꝰ sit. vt. ſ. de iudeis. l. nemo. ſꝫ nec ordini ciuitatis grãdia ꝓcia lꝫ statuere vel taxare. vt. ff. ad. l. iuliã de annona. l. vlt. Js aũt q̃ fecerit monopoliũ bonis spoliatꝰ ppetuitate dãnent exiliꝫ: pmates ꝓfessionum. l. libris auri pena mulctant. Officiales iudicis ni si vetuerint vel iudici intimauerint cum sciuerint. l. librarũ auri pena feriuntur.

¶De nundinis ⁊ mercatoribus. 64

Alia occasione emendi vẽdendiqꝫ q̃ñqꝫ quis impetrat a principe nũdinas. i. vt celebrẽt gñale forũ in alicuꝰ villa vel possessione ab oĩbus ibidẽ cõcurrentibꝰ: ponit de nũdinis. Et ẽ sciẽdũ ꝙ ille q̃ ipetrauit sup hoc rescriptũ nullũ i mercatibꝰ atqꝫ nũdinis ex mercibꝰ negociatorꝫ debet cõuenire: aut venalitijs vel locoꝝ tpali q̃stu vel cõmodo ꝓuata exactione nullũ dꝫ in. secq̃ que sub ꝓtextu ꝓuati debiti antea nõ debeãt molestiã iferre cõcurrẽtibus ibidẽ. cõcurrẽtes em̃ hñt exceptionẽ iterim dũ steterit nũdine. q̃ em̃ ipetrauit rescriptũ dꝫ eẽ cõtentꝰ eo cõmodo qꝫ ꝓpter forũ eiꝰ terra ipinguat. ſꝫ aliꝰ i nũdinis cõtrahẽtes bñ possunt cõuenire debito res suos q̃s obligauerũt in nũdinis ibidẽ habẽtes pergulã vel stationẽ. vt. ff. de iudi. l. heres. ſ. pinde. ⁊ j. e. l. j. Qui aũt impetrauit rescriptũ sup nũdinis nõ vtendo eo amittit nundinas decẽnio. vt. ff. e. l. j.

¶De vectigalibus ⁊ cõmissis. 65

Omne rerum q̃ venũtur de vna ciuitate i aliã sine sint emptę: siue q̃cqꝫ titulo q̃site ꝓstat vectigal fisco ⁊ ordini cuiusqꝫ ciuitatis: vt duas ptes habeat fiscꝰ: tertiã q̃libet ciuitas. vt. j. e. l. vlt. ¶Huius aũt vectigalis quãtitatis est octaua que ab omni persona milite vel pagano est prestanda: vt nec proficiat rescriptũ cõtra hoc impetratũ. vt. j. e. l. oĩ. ⁊ l. ex ꝓstatione. si tamẽ legati gentium deuotarum res ex romano solo lege tamen concessas ad propria deferunt has habent prestationes ĩmunes ac liberas. de speciebus vero quas de locis ꝓpꝛijs vñ cõueniunt huc deportant octanarij vectigal accipiũt. vt. ff. e. l. a legatis. Dꝫ speciale est i quibusdam rebus ne earum nolẽ prestetur vectigal. ſ. quas vehit aliqs ad vsum ꝓprium. i. vite sue et familie necessaria. vt. ff. de vsu et ha. l. ij. ſ. j. ⁊. l. plenũ. ſ. j. vel infert ad fiscũ vel reuehit gratia exercẽdi iuris. vt. j. e. l. vniuersi. ¶Committuntur aũt res in fiscũ ꝓpter nõ solutũ vectigal: si cũ quinquẽnio tacuerit fiscus ⁊ ciuis seruus cuius nolẽ erat ꝓstanda octana manumittat aute questionẽ motã: non retractat statutus eius. vt. j. e. l. j. Itẽ cõmittuntur res in fiscũ ꝓpter omissam professionẽ. qꝫ dꝫ quilibet profiteri tm̃ se debere nomine vectigalis fisco ⁊ ciuitati. ¶Hec tm̃ ꝓpter omissam professionẽ penã admittit militibus. vt. j. e. l. oĩbus. Itẽ fit cõmissio ꝓpter illicitarũ specierũ transuectionem. vt. ff. de pub. l. cotem. ſ. dñs. ¶Et est notandum ꝙ in fiscoª datur rei vendicatio: qꝫ qđ cõmissum est in eũ desinit esse eius qui crimen ꝓmisit dñiumqꝫ rei vectigalis acquiritur fisco et ciuitati. nisi forte quedã vectigalia in quibusdam locis spãliter deputata, sint principi. vt. ff. eo. cõmissa. ⁊. j. e. l. vlti. Itẽ fit cõmissio ex eo ꝙ quis emit illicita. Nã siquis sine ꝓsona mancipium. i. salinarij conductorij sales emere vendereve tentauerit siue ꝓpria audacia siue nostro munitus oraculo sales ipsi vna cũ eorum precio mancipibus addicunt. vt. j. eo. l. siquis. Hec aũt vectigalia locari pñt priuatis: nõ minus ꝙ triennij fine locatio concludat: si forte plures cõcurrãt qui velint conducere pones illũ vectigalia opꝫ manere q̃ superiori in licitatione extiterit. vt. j. e. l. penes. ¶De bis autem octanarijs vel publicanis si ipsi vel eorũ familia vl̃ aliquis eorũ nolẽ illicite quid admerint tenẽt intra annũ in duplũ post annũ in simplũ. Item ⁊ liberant a pena sponte rem restituendo etiã intra annũ qꝫ ẽ in hoc casu actio in factũ arbitraria: de qua plene tractat. ff. de public. l. ſ. ⁊ per totũ ti. ſꝫ de ea hoc sufficiat tetigisse qꝫ nihil de ea. j. e. ¶Dꝫ illud noto ꝙ pena cõmissi cuiuslibet remittit pupillo si infra xxx. dies vectigal fisco ꝓsoluerit. vt. ff. de publi. iperator. post. xxx. dies forte restituet i integ. vt. ff. de mino. l. si ex causa. ſ. pen. ⁊ de public. ſ. imperator.

¶Noua vectigalia instituj non posse. 66

Noua vectigalia nec decreto ciuitatũ debẽt institui. Idẽqꝫ in ecclesijs ꝙ concilium lateranense. nã eis nouꝰ census nõ dꝫ indici: nouum accipere vectigal siue sit maius siue sit minus. Nã si ducti vectigalis auiditate sua vltra veterem consuetudinẽ ⁊ terminos iussionis principis aliquis profligauerit perpetuo puniꝫ exilio. vt. j. eo. l. ſꝫ. ⁊. l. pe. ¶Decreto aũt principis posset instituj nouũ vectigal. vt. j. e. l. pe. maxime rõne tenuitatis ⁊ paupertatis patrie que dꝫ vectigalia: ⁊ hoc ipsum dꝫ allegare pauper patrie presidi prouincie qui re diligenter inspecta et vtilitatẽ cõem intuitus scribat principi si reperit ⁊ princeps extimabit an ⁊ quatenus ratio patrie sit inhibenda. vt. j. eo. l. j.

¶De cõmerciꝫ ⁊ mercatoribus. 67

BIU Cujas

1 In isto titu. assignat quedā spālia circa negociatores ptinentes ad domū principis quale ē illud. vt numerus eorū non extendat vltra quingentos. lxiij. nullicp̄ p3 copia addendi his ītmutandive: id est in defuncti locū substituendi vltra predictū numerū t vsq; ad p̄dictum numerum, in locū defunctorū sub presentia ipsorum corporatorū t auctoritate p̄fecti pretorio substituendi sunt. vt. j. e. l. pe. ¶ Admonet etiā predictos negociatores: vt debitā sibi pensionez etiā ab hoibus potentiorū p3out honestas postulat petant. Idemq; est in quolibet alio qui emolumenta a p̄dictis negociatoribus mercādo captat: tolerabiles em̄ sunt faciēdi affatus agnoscēde deuotionis vel debiti. vt. j. e. l. j. sic et dicit lex in p̄side prouincie. vt nō ostēdat se acerbū vel cōtumeliosum exactorē ſz moderatum t cū efficacia benignū t instātia humanū. nā inter solertiā incuriosam. i. maximā diligētiam t negligentiā nō ambitiosam. i. maximaz quā non cōsueuerūt habere ambiētes honorē timentes ne aliquē offendant multū interest.

2 vt. ff. de vsur. l. si tibi. ¶ Ponit t quedā generalia oīum mercatorū quale est illud ne p3o mancipijs vel quibuscūq; spēb⁹ barbaris p3ebeant aurū. Nā nobiliores natalib⁹ t honorū luce cōspecui t patrimonio ditiores pniciosum mercimoniū exercere p̄hibent. vt iter plebeios t negociatores facilius sit emēdi vendendiq; commercīū. vt. j. e. l. ij. ¶ Qđ si ō p̄dicta fecerint nō iam damnis ſz flagitijs subiugent. Et si iudex crimen repertū non iudicat tegere vt crimino sa conscius festinat. nā t canon dicit negligere cū possis pturbare peruersos nihil aliud ē q̄ fouere nec caret scrupulo societatis occulte q̄ manifesto facinori desinit obuiare. vt. ij. q. vij. negligere. t nedū dare videtur aurū barbaris vel ad barbaricū transferre solū quis vetat ſz etiā p3ecipit. vt subtili ingenio q̄s auferat aurum barbaro apud eū inuentū. vt. j. e. Idē enim barbari erāt hostes iperij. vt. ff. decapti. t post li. re. l. pe. t dolus an virtus sit q̄s in hoste req̄rat. vt. ff. de cap. l. nihil. t de dolo. l. j. ſ. nō fuit. subiecti em̄ iperio dicūt deuoti. vt. ſ. de vecti. et cōmer. l. a legatis. nec in eis obligatio dz intelligi eē permissa. Ponit em̄ aliud generale circa mercationes vt fiant in locis statutis: tm̄ et nolantur quedā ciuitates. vt. j. e. l. antepe. t vlt. ſz forte ē itelligēdū de mercatorib⁹ iperij q̄ nolūt mercari cū subiectis regi p̄sarū. Nā vt dicit nō p̄uēit aliēi regni archana scrutari. Jsti tm̄ p se postea subiugati sūt romāo ipio. vt ī aut. de he. t fal. l. p̄i. ti. si vo mercatores velit negociari cū alijs subiectis ipio forte possūt vbiq;. ¶ De rep̄ mutatiōe. t p̄scriptis v. actiōe. 68

3 Primus supra de actibus nolatis. Sequit videre de innolatis. Ex quib⁹ q̄m transfert dñium t parat iusta cā vsucapiēdi. sicut ex venditiōe. p3ius ponit de eis q̄ de locatione q̄ nolatus ōctus est. t q3 iter ōctus in nolatos p̄cipiuus est ōctus permutatiōis. de illo dicamus. ſ. q̄d sit permutatio. qualiter ōhatur. q̄ actiones nascant ex ea. quib⁹ dentur. et in quos. t ad q̄d. t q̄les sint. nouissime aūt generaliter dicem⁹ de acti. p3e ver. ¶ Permutatio⁹ est vnius rei p alterā p3estatio t stat ī generali nole. quippe ois ōctus nolatus vel innominatus in larga appellatiōe pōt dici permutatio. ex quo inuicē datur t accipit. ergo t venditio t locatio. sed ex inopia nolum: q3 plura sunt negocia q̄ vocabula. vt. ff. de p3e. ver. l. iiij. obtinuit vt p̄fata permutatio q̄ erat olim aīs monetā percussam in specieb⁹ tm̄ ōhatur sicut et olim ōhebat anteq; eēt pecunia pcussa. vel venditio inuenta sicq; ſz hoc nomē pmutatio ita cōpetenter declinet sicut t venditio t locatio. tm̄ q3 late patet t nimis est incertus scōm significationē verborū. ōctus iste q̄ dr permutatio cēsēt innolatus q3 caret nole certo. i. spāli. nā vt dixi oēm significat ōctū ex quo q̄d⁹ dat vel accipit sicut t dicim⁹ in do vt des. vt. ff. de p3e. ver. l. naturalis me⁹ fili⁹. in fi. ſ. j. t hoc idē pōt assignari quare in. ff. e. l. j. ſ. itē emptio. dicit permutationē ōctū esse innolatum. vel pōt alia rō assignari. nā ōctus illi duntaxat nolati sunt ex quib⁹ statim vt sunt nascit obligatio. vt vides in deposito cōmodato venditiōe locatione. Nā ſz in deposito. t cōmodato locatione venditione: re nō cōsensu ōhatur obligatio tm̄ statim vt sunt pariunt actionē. i. re cōmodata vel deposita. vt insti. qui. mo. re. ō. obli. ſ. item is cui. t. ſ. pe. t. ff. de pac. l. iur. gentiū. j. rnſo. pmutationis aūt ōctus ſz factus sit voluntate partiū. t ideo hincinde naturalē induxerit obligationē: non tm̄ dat actionē. imo exigitur rei interuentus. t tunc nō ex rei interuentu. ſz ex precedenti pacto agitur. vt. j. e. l. ex placito. sed in deposito t cōmodato t similibus ex re tradita p3estatur initiū obligationi. vt dictū est. ergo scōm ista hodie donatio dicetur ōctus nominatus: q3 ex solo pacto dat actionē. sed olim erat ōtiuz. vt. j. de dona. si quis argentū. ſ. vlti.

4 ¶ Contrahit permutatio sicut placuit sapientibus tunc demū q̄n conuenit vt certa spēs dētur p3o certa. puta ille stichus p3o pamphilo. illa turris p hoc agro. qđ quidē nō est lege expressum aperte sed id cōmiscent. q3 quotiens de permutatiōe loquit lex certā hincinde designat spēm. vt. j. e. l. q̄n asseris. Si vero certa p incerta vel incerta p3o certa. puta bos in genere p3o boue in genere. vel equū in specie p bue in genere nō est permutatio. ſz alius ōctus

5 innolatus do vt des. ¶ Ex permutatiōe oriuntur due actiones. ſ. p3escrip. verbis t cōditio ob cām q̄ nascunt ex pacto pmutatiōis. re ab altera parte secuta. ante em̄ nulla nascitur actio nisi interceſſisset stipulatio. Sed cū res secuta est. non ex re. sed ex ipso pacto dicetur eā cē nam. vt probatur aperte. j. e. l. ex placito. t. ff. de pac. l. iuris. ſ. sed si in aliū. in fi. ſ. Jdē p3obatur in actione de peculio. ſz em̄ ser⁹ debeat

a Permutatio. vide pulchre ī materia per d. pe. de vbaldis ī tractatu de pmutatiōe q̄ habetur ī formis post tractatuz. d. matheſi. de succeſſio. ab intest.

BIU Cujas

mille. si tamen duo tantum sint in peculio: ad illa tm̃ est obligatus. vt. ff. de peculio. l. quotiens. ℣. si semel. quid ergo si postea augeat peculium adhuc põt agere credito: serui. vt. ff. de peculio. l. quesitum. ℣. his qui. ⁊ vnde agit vel ex qua causa: certe ex eadē causa et ex eodē cõtractu ex quo agit p̃mo. nec enim aliquis sani capitis diceret ex incremento peculij nouam pari actionem. sed ex veteri cõtractu aliquo sit peruenīēte aget dudū postea etiā mille annis transactis. Et prodest hoc ad alias opiniones scilicet circa actionem pro socio et tutele que demum finita tutela datur ex quasi contractu dudum ante interposito. Sed quidam dicunt eā nasci durāte tutela nō añt cõpetentē nisi ea finita: le ex tamē ℣dicit apte in. ff. de tutel. ⁊ ratio. dif. l. si tutor. ℣. vlt. ⁊. l. sed nō dak. ¶Dank autem he actiones his qui pactum p̃mutatio

a Vestiuerunt. Vide notabiliter p. d. mathe. i nota. suo. x. icipi. nota. q̃ i libello.

a nis nondū vestiuerunt [a] rei iuteruentu. Hinc est q̃ si vnus vestiuit alter non ei tm̃ qui vestiuit dantur: sicut ⁊. j. incertis contractibus innominatis dicemus. ¶Cõpetit actio p̃scrip. ver. ad interesse tẽpore contractus. crescit em̃ maxime a tpe more vsq; ad sniam. Ideo enim dicitur incerta quia ad interesse quod nondū est certum sed erit certum p̃ sniam competit. j. e. l. rebus. hoc ita si non dek ab altera parte qđ dari debuit. Idē si non fiat res accipientis. vt ait pedius. vnde et dicit rē alienā dantē nullaz cõtrahere p̃mutationē. vt. ff. e. l. j. ℣. vlt. ⁊ videk p̃dicā sniā iuuari ex eo qđ legit. ff. de ℣di. cau. da. l. vlt. dñs tamen yr. glosauit q̃ pedius nimis p̃secutus est hoc verbū re euicta nondū videk fuisse tradita ⁊ sane põt ita distinguī: vt re aliena data interim donec euincatur tenet permutatio et satis sit interim rē eē traditā vnde ⁊ ℣ p̃mutatio. vt. j. e. l. j. Interim q̃ nō põt agi ex re euicta nōvidek tenuisse p̃mutatio. vt. ff. de distr. pig. l. rescriptū. ℣. j. et ideo põt agi ℣ditione ob causam ad repetēdū qđ datū est q̃si nihil sit p̃ altera parte datum vel etiā aget acti. prescrip. ver. ad interesse. vt dictū est. vel aget eadem vt fiat quod conuenit. vt probak. j. e. l. qm̃. hec actio p̃scrip. ver. bonefidei est. vt insti. de acti. ℣. actionū. cõditio vo stricti iuris est sicut ⁊ oēs cõditiones. ¶Ex his q̃ dicta sunt colligi põt in quib⁹ cõueniat p̃mutatio cū vẽditione vel differat ab ea. Nam vtraq; actio bonefidei est. Ex vtraq; parak cā vsucapiendi. Ex vtraq; prestak euictio. Ex vtraq; redhibitio.

8 vt. ff. de edil. edi. l. sciendū. ℣. pe. ¶Differt ab ea. q; vẽditio solo ℣sensu perficitur permutatio vero re demum secuta. ¶Itē in p̃mutatione locū habet cõditio ob causam in vẽditione non. Item in venditione alius est emptor alij venditor: in permutatione vero vterq; dicitur permutator. Item in venditione vnus cogit precium accipiētis facere alter vo cogit rē facere ẽptoris ac b̃ sicut pedius vt voluisse vterq; alterius rē facere tenek sicut ℣. et notank optime p̃dicte differētie. ff. e. l. j. Illa quoq; potest dici dkia q̃ in vẽditione non trāsferk dñium re tradita nisi p̃cium sit solutum vel aliter satisfactū. sed secus in alijs ℑctibus ergo ⁊ in p̃mutatione. vt bñ dx insti. de rer. di. ℣. per traditionem. ⁊. ℣. vendite. ¶Est tm̃ notandū q̃ quedaz spēs ℑctus est valde affinis emptioni nec tm̃ ē emptio: ⁊ valde ē affinis permutationi nec tm̃ est permutatio: puta patruus tuus proposuit quādā suā possessionē venalē pro. x. deinde pr̃ tuus hoc audito dixit fratri suo habeo tale predium bñ sufficit tibi pro p̃cio fundi tui vena lis. da mihi tuū ⁊ dabo tibi meū. nō em̃ põt dici empti o q; p̃cium nō fuit expressum in certa q̃ titate sz nec permutatio q; loco p̃cij data fuit altera possessio. vnde ⁊ vtili actione ex empto

9 agi posse puto. ¶Actio añt pre. ver. locū hz in pactis appositis incōtinenti in quocūq; ℑctu. vt. ℣. de pac. inter emp. l. ij. Solet queri an tūc sit bōefidei? ⁊ nō puto q; ex oi ℑctu bonefidei nascit cōditio quā stricti iuris eē cōstat. hic ergo hz actio vetus bonefidei informek nō tm̃ precatio pre. ver. erit bonefidei. ¶Itē hec actio locum habet in oi cōtractu vbicūq; iuste dubitari põt que actio detur. nā ⁊ dño merciū si incertum sit: vtrū nauem cōduxerit an merces vehendas locauerit datur actio in factum. i. pre. ver. ¶Itē siquis precij explorandi gr̃a rē extimandā tradat neq; depositū est neq; cōmodatū. ⁊ dubitari põt an sit venditio vel vtrū sit mandatum vel si ei dederim in mercedē ob hoc dubitari põt an videar ei locasse rē vēdēdā: ⁊ ipse cō duxisse: an ego videar ei⁹ opas cōduxisse ⁊ ipse locasse: melius itaq; visum est hāc actionem propoui. quotiēs em̃ de nōie ℑctus alicuius am bigeretur cōueniret tm̃ aliquā actionē dari da tur actio pre. ver. que bonefidei est cū datur. p extimatiōe. vt insti. de act. ℣. actionū. Nā cū deficiunt vulgaria ⁊ vsitata nōia actionū dak pre. ver. ex ℑctibus. Et eadē datur quotiēs ℑctus extiterint quorū appellationes nullo iure ciuili prodite sunt. natura em̃ rerū introductū est vt plura sint negocia q̃ vocabula. vt. ff. de extima. ac. l. j. ⁊ de pre. ver. l. j. ℣. vlti. ⁊. l. ij. ⁊. iij. et. iiij. ⁊. l. si tibi. ¶Itē locū habet in tribus ℑctibus inōiatis. i. do vt des. facio vt facias. do vt facias. vt. ff. de pre. ver. l. naturalis. ℣. j. ⁊. ij. ⁊ vlt. Ex quarto añt articulo. i. facio vt des. datur actio de dolo. vt. ff. de p̃. ver. l. naturalis. ℣. q̃ si facio. Et forte hz locū b̃ cū mihi ex eo q̃ cio abest ⁊ tibi nō adest. vt q; seruū manumit

b to. ⁊ est rō q; vestienti ℑctum dz dari pre. ver. Vestire autem dico: cum ex eo q̃ facio aliquid ti. Acto tibi abest alioquin darek de dolo. vt. ℣. de dolo. l. cum proponas. ⁊. ff. de pre. ver. l. solēt. hec tm̃ ratio fallit in facio vt facias. vt si de manumittendo conuenit vt tu manumitteres vbi patet ex dicitur dari actio pre. ver. ad interesse q̃ti mea interest seruum habere quem manumisi. vt. ff. de de pre. ver. l. naturalis. ℣. vlti. sed ibi est altera tio quia factum erat in obligatione ab illa pa te vnde agitur ad interesse. ¶Si queras q̃m lij. 10 do debeat dici do vt facias vel econuerso? respondeo tunc est do vt facias quando. i. conuenit vt prius daretur ⁊ postea fieret: hz q̃m̃ preueniak in faciēdo, ⁊ tūc nihilomin⁹ daretur

p̃e.ver.vt.s̃.de trãsac.l. cum mota.spectãt conuentio eñ licet quidã ꝓtradicãt ⁊ sic oẽs nasci tur. Dantur ḥe actiões vestiẽtibus ipsa pacta hoc est ꝙ sivnus vestiuit ali⁹ nõ ẽ ei tñ datur q̃
1 vestiuit nõ alij. ¶Uenit in act.plcr.ver.id oẽ qõ veniret in act.q̃ daret ex sili cõtractu. puta do tibi rẽ vt rẽ accipiã.hic veniet id qõ veniret invẽ ditione dedi vt faceres idveniret qõ veniret in locatiõe.vt.ff. depositi.l.j.ſ. in ꝺducto.⁊ de p. ver.l.j.ſſz si faciovt facias.ĩ fi.ſ.ibi.q̃ actio ⁊c. Ueniet ergo ĩteresse in actionẽ istã ⁊ dolus et cnlpa lata ⁊ leuis vt venirẽt in ꝺsili cõtractu. ⁊ est mirũ in hiis ℈ctibus innotatis ꝙvenit inter esse lz rem dari sit in obligatiõe.vt notaui.j.de sentẽ.q̃ ꝓ eo ꝙ interest.p.ſ.vbi añt rem dari. Itẽ venit vt fieret qõ ꝺuenit.vt.ff.de ꝓscrip. ver.l.ob causaz.⁊.j.de dona.l.legẽ. ¶Ciuilis est hec actio p̃e.ver. ⁊ eadez ipsa ꝺr in factũ.vt.ff. de p̃e.ver.si tibi poliẽda.non tñ ois in factum est p̃e.ver.sicut ea q̃ de damno dato ꝓponit ⁊ ex quolibet edicto vel interdicto. ⁊ locũ habet nedũ in cõtractib⁹ ⁊ quasi lz in maleficijs ⁊ qua sivbicũq; eẽtas suadet dari ac.vt.ff.de p̃e.ver. l. quotiẽs. ⁊ iõ dr ei⁹ tenere in multis ⁊ varijs articulis admissus.vt.s̃.de sa.san.ec.l.sancim⁹. stricti iuris ẽ actio hic ꝓpetua est ꝑsonalis est heredib⁹ cõpetit ⁊ in heredes.vt.j.e.cũ ꝑcibus.

¶De locato ⁊ conducto. 69

Quia locatio cõtrahitur ad similitudinẽ emptiõis: ponit de locato ⁊ cõducto. Uideam⁹ ergo q̃d sit locatio ⁊ cõductio. Et quis dicatur locator. ⁊ quis ꝺuctor. et qualiter cõtrahatur locatio. ⁊ in q̃b⁹ rebus. q̃ actiões nascantur ex locatione. quibus dentur. ⁊ in quos
2 ⁊ ad quid. ⁊ quales sint. Est añt locatio[a] ꝑsone reive ad vsum facta cõcessio mercede in pecunia numerãda ⁊ cõuenta. alioquin si de re alia danda faciẽda ve cõuenerit non erit locatio: sed innotata forma negocij ex quo agetur actio. in certi.i.plcri.ỹ.vt.ff.cõi di.l.si ꝺuenerit. ⁊ depositi.l.j.ſ.si quis. Sic ergo dicã dari actionẽ p̃scr. ver. ꝺtra partiariũ colonũ. velvtilẽ actionẽ p̃o
3 socio.vt.ff.e.si merces.ſ. apparet. Locator ergo dicit q̃ eo qõ suũ est aliũ vti ꝑmittit cõuẽta mercede.cõductor vero ecõuerso q̃ eo qõ alior estvtitur cõuenta mercede. ergo si domũ habe rem ⁊ te cõuenta mercede inhabitare ꝑmitto. tu cõductor ego locator dicor. vt.ff.eo.si tibi. et.l.cum fundũ.⁊.j.eo.l.iij.⁊.l.nemo.⁊.l. conductoris. tuq; si operis tuis mercede conuẽta in re mea vtaris diceris locator operarũ tuarũ. et ego earũdem conductor. vt.ff.eo. qui operas. Si vero tibi opus faciendũ mercede conuenta dedero respectu operis ego locator: tuvero cõductor diceris.vt.ff.eo. item q̃ritur.ſ.j.et.ſ.si gemma.⁊.ſ.si fullo.⁊.l. opus.⁊ q̃q; diceris redemptor.vt.ff.e.q̃ insulã.ſ.qui edẽ.⁊.l.ea.lege
4 vt.ff.de act.emp.l.veteres. ¶Cõtrahitur locatio quibuscũq; modis cõtrahitur emptio: q⁹ si millimi sunt cõtractus ⁊ eisdem iuris regulis cari quia cõsistunt ⁊ adeo familiaritatẽ aliquaz habere tñc ĩtelligi videntur. vt in quibuscũq; casibus soleat queri. gif ꝑ so vtrum sit venditio an locatio. vt ecce. Cõuenit lita mercatori mihi artifex ꝓ trecẽtis vt ex auro suo faceret cede fiemihi annulos certi ponderis certeq; formę. et ri. vt per magis placet venditionẽ esse. qõ si ego aurum glo. bar. dedero mercede ꝓ opera sua cõstituta loca ⁊ saly. ĩ. l. tio est. vt.ff.eo.l.j.⁊.ij. ergo quecũq; diximus in excepto.
b venditione de cõsensu ⁊ de rebus et de prꝛecio[b] j.eo.ti. eadem: ⁊ hic in rebus locatis ⁊ cõductis ⁊ de cõ b Prꝛecio sensu ⁊ de mercede dicta intelligant. non enim Uiõ pul ꝓprie hic dici põt prꝛecii licet qñq; prꝛecium chre p.d. ponatur ꝓ mercede. vt.ff.eo.l.q̃ insulã.ſ.qui alex. ĩ cõ edem. eo excepto ꝙ seruitutes p̃diales locari st. xviij. ĩ non possunt. vt.ff.eo.l.locare seruitutẽ. lz certũ j.colũ. in sit eas posse vẽdi. ꝑsonales añt seruitutes locã ꝓ vo ꝓ vo tur vt vsufr.vt dixim⁹.s̃.de vsufru. Itẽ notato lumine.
eo qõ militi vel curiali prꝛedia quis locare non põt. nec aget ex locatiõe nisi credebat militem vel curiale esse paganũ vel ꝓuatũ. et ratio est quare locatio nõ teneat ne amisso armoꝝ vsu ad opus ruresire se ꝓferat. vt.j.eo.curialis.⁊.l.
5 milites.⁊.l.vlt.⁊.ff.e.l.si ignorãs. ¶Ꝺcto scie dum est locationẽ ⁊ ad tẽpus ⁊ in ꝓpetuũ fieri posse.vt.ff.e.si ager vec.l.j.⁊.fi. ⁊ si moriat cõductor ifra tps ꝺuctiõis heredes succedũt in cõductionẽ rei cozporalis. lz non in cõduc.vsufr. vt.j.e.viam.⁊.s̃ de vsufr.si dña. Itẽ morte locatoris nõ extinguit locatio nisi ego locauerim tibi quoad vellẽ finit locatio morte mea.vt.ff. eo.l.iiij. In rebus tñ ecclĩasticis forte fiet loca c Loca
c tio[c] vsq; ad.xxx.annos cũ dicat lex eam fieri in tio. Ui perpetuũ forte ita est accipiendũ in ꝓpetuũ.i. de pul per oia secula sine ꝑfinitione tpis. vt diximus chre de s̃.de sacrosan.eccle. a vasallis añt per ꝺsuetudi hac alle
6 nem regni fit vsq; ad.xx.an.⁊ dr libellus. ¶Con gata per sueuit queri vtrũ liber homo in ꝓpetuũ possit iaſ. may. operas suas locare. et fertur ỹneriũ dixisse ꝙ ĩ pulchra nõ q⁹ ius libertatis infringi videt. ar.ff. de cõ q. ĩ. l. ma di.⁊ de.l.titio.ſ.ij. lz puto cõtrariũ q⁹ põt libe numissio rari ꝓfitito interesse vel faciẽdo per aliũ eque nes. p il bonũ artificẽ cum nõ sit actũ specialiter vt fiat lĩ tex.ff. per eũ.vt.s̃. de sacrosan.ec. quisquis.⁊.l. ad si de iusti.⁊ militudinẽ.⁊.j.de cadu.tol.l.ne autẽ.⁊.ff.de so iure.
7 lu.l.inter. ¶Si queras an ꝺs possit cogi prꝛecise operari? respõde põt et in hoc oẽs doctores Bononie cõsenserũt ad tps. Ad tẽpus vero certum est operas posse locari. vt.j.eo.l.si hi circa. Item sciendũ est quasdã res esse q̃ locari dedignantur sicut est mẽsoris opera ⁊ id qõ datur ei etiã in quãtitate nõ merces lz honorariũ appellatur. Idẽq; ⁊ in aduocato: qõ ergo datur ad uocato dicẽt salariũ vel honorariũ forte ⁊ dicetur suffragiũ. vt dixim⁹.s̃.de suf.⁊ pbatur.ff.si mensor fal.mo.di.l.j.ſ. ideo añt. Idẽq; ⁊ in ope
8 ra prosene. ⁊c.ff.de psene.l.ij. ¶Qualiter petatur aduocati honorariũ diximus.s̃. de suf. Mensoris añt salariũ petetur act. in factũ. Est ⁊ aliud factũ qõ nõ solet locari: vt si dedero tibi pecuniã: vt seruũ manumittas. vt.ff. de prꝛes.ỹ.
9 naturalis.ſ.vt cũ do. ¶Ex locatiõe añt ⁊ cõdu

a Locatio. Uide pau. de ca.ĩ cõ silꝫ.cccxv. ad finẽ. ⁊ inquantũ idiffinitis po nit mercede ⁊c. adde ꝙ locatio sine exprssione pẽsiõis nõ valz. vt ẽ tex. in.l. ij.ff.e. ti. ⁊ ibi vide p alex. in apostillis apud bart. qõ verũ ĩtelligo nisi res esset

BIU Cujas

ctione nascũtur actiones due. i. actio ex locato que dak locatori ⁊ actio ex cõducto que dak cõductori. Et primo videamus de actione ex locato qd in ipsam veniat. Et quidẽ in primis venet merces soluẽda. Itẽ ⁊ venient ea q̃ cõuenerũt in locatiõe. vt. j. c. l. legẽ et. ff. e. l. si in lege. ℣ si domus ⁊. l. dñs. ℣. vlt. Uñ ⁊ in locatione si colonus accipiat instrumentũ fundi extimati id videk actũ esse vt sit emptiõ. sicut fieret cum qd extimatũ daretur ĩ dotẽ. vt. ff. e. l. cũ fundũ. ⁊. l. quero. ℣. vlt. Possunt ⁊ alia exempla notari in pactis. vt ꝑbak. ff. eo. l. item. ℣. si in lege. ⁊. l. Io ea lege. ¶Quo añt tpe merces debeat solui querit: ⁊ quedã leges videntur velle ꝙ in prin. sit soluẽda vnde ⁊ dr inquilinũ posse expelli ni si soluat pensionẽ. vt. ff. e. l. ij. Quidã ꝙ medio sicut dr in salario ꝙ fiscus dat suo patrono. vt ℣. de aduo. duer. iudi. l. ꝑ hanc. ℣. centũ añt aurei. Quidã ꝙ in fi. sicut ⁊ cuz aliqd debeẽ ĩ diẽ. vt. ff. de verb. ob. l. qui bẽ ãno. ⁊. ff. de migrãdo. l. j. ℣. si pẽsio. Ego puto id seruari qñ actũ est qñ si id nõ appareat seruabo morẽ regionis sed si is nõ appareat qr varius est ad id quod minimũ est erit hec cã reducẽda. i. vt exigak in fi. anni tm̃. vt. ff. de re. iur. l. semp in stipulationib⁹. Uicz ergo dñs nõ possit exigere ante. tm̃ si inq linus vltro nõ satisfaciat ei poterit ipsum dñs impune expellere maxime lapso tpe pẽsionis soluende: hinc est qr ⁊ si locator ꝓmiserit penã si expellent conductorem inest conditio si conductor soluat pensionem. vt. ff. e. l. quero. ℣. inter. Sed si inquilinus paratus sit ei satisfacere dño poterit resistere. Est ⁊ illa causa expellendi inquilinum si domũ sibi esse necessariam ꝓbauerit dñs vel si domũ corrigere vel reficere necessario voluerit dñs vel si inquilinus male aduersatus est in re locata vl̃ vsibus ꝓprijs Ii eam esse necessariam ꝓbauerit dñs. j. c. l. edez.

a Actiõe a Quomõ añt ĩ ista materia dicak qs in culpa vide latissime ꝑ Ange. in ℣si. ccexij incipi. ꝓut ptz ex themate ĩ vl. col. vide. q. quã ponit Alexan. post alios l. i. ℣. item si ĩ facto in vl. col. ff. de ver. obl. ⁊. q. bar. in. l.

¶Itẽ venit in locati actione[a] dolus ⁊ lata culpa ⁊ leuis cõductor. vt. j. c. l. in iudicio. ⁊ singulos casus in quibus admittitur culpa nõ expedit enarrare nec ego consueui sed digniores ꝓponaz casus. Ecce enim conductor omnia debet facere ꝑm legez conductionis ⁊ ante omnia debet curare vt opera rustica suo quoq; tempore faciat ne intempestiua cultura deteriorem fundum faceret. Preterea curam villarum debet gerere vt eas incorruptas habeat. Itez annumeratur eius culpe si ꝓpter inimicitias sub audio coloni ex culpa extortas. vt. ff. so. ma. l. in his. j. respõso. vicinus eius arbores exciderit. ipse quoq; si exciderit nõ soluz ex locato tenetur ꝛ etiã ex lege aquilia ⁊ arborum furtim cesarum ⁊ interdicto quod vi aut clam: ꝛ facta exactiõe per vnam repellitur dñs in altera. vt ff. e. si merces. ℣. conductor. ⁊. ℣. culpe. ⁊. l. si vulneraueris. Itẽ ⁊ qui cõduxit colũnam trãsportandam si ea dum tollitur vel portatur vel reponik fracta sit ꝑstat ei[b] periculũ si sua culpa vel eor quoñ vtitur opa id acciderit. abest añt culpa si ola sunt facta q̃ diligentissimus quisq; obseruaturus fuisset. Idemq; ⁊ in doliis. et tignis. vel ceteris rebus trãsportãdis. vt. ff. e. si merces. ℣. q̃ colũnã. Et dixerũt quidã spãle esse stipulationem in his reb⁹ q̃ portant vt veniat leuissima culpa. vel forte illud suplatiuũ diligẽtissim⁹ poni ff. e. l. item. Ego puto positiuo. certũ est enim ꝙ iste cõtractus bone fidei sit. vtriusq; celebrak gra. leue tm̃ dr cohercere culpam. vt insti. q. mo. re ℣. ob. ℣. vl. vel est intelligendũ de eo q̃ diligẽtissim⁹ erat in suis. ¶Idẽ ꝙ dico in eo q̃ accepit mercedẽ ꝓ custodia alicuius rei. nã periculũ ꝓstatk qñ ꝓtingit ꝓpter custodiã non adhibitã. nõ dãno tm̃ ab alio dato non tenek q̃ debuit custodire. qua enim custodia potuit cõsequi ne dãnũ iniuria dari possit si tm̃ poneres custodiri potuisse ne dãnũ darek dicã teneri eum q̃ debuit custodire. vt. ff. e. l. q̃ merce dem. ⁊. l. ℣ de dãno. Jo. tm̃ videbak velle venire leuissimã culpã vbi quis nolatim accepit mercedem ꝓ custodia qñ satis dici põt. vt insti. de cõtrahẽ. emp ℣. qñ si fugerit. ¶Casus añt fortuitus nõ venit in actionẽ istã nisi vel spãle pa b ctum[b] fiat vel ipm casum ꝓcedat mora vel culꝑa. vt. ff. eo. l. si merces. ℣. vis maior. ⁊. l. videamus. ℣. si hoc. ⁊. ℣. vlt. ⁊. l. si quis fundũ. j. rñso. ⁊ ℣. j. ⁊. l. merces. ℣. domũ. ⁊. l. vlti. ⁊ vt dixim⁹ ℣. in acti. depositi ⁊ cõmodati. Culpe añt cõductoris etiã seuitia annumeratur. vt si suos puer ĩ parum benefaciẽti forma calcei tam vehemẽter percussit ceruicez pueri: vt ei oculos effoderet. ¶Quis enim magistris leuis castigatio sit cõcessa. tamen hic modũ nõ tenuit. ff. eo. l. itẽ quare. ℣. item item iul. ¶Item culpe annumeratur impitia si canem quis vitulos pascẽdos vel ꝙd sarciendũ polliẽ mendauue cõduxerit. vel gemã includẽdã. vel insul te in pendã. Sed si materia vitio fracta sit non tenebitur cõductor nisi periculũ. i. casum fortuitũ ꝙ cõsin se recepit artifex. vt. ff. eo. si quis fundũ. ℣. si luit quis vitulos. ⁊. l. item ąritur. ℣. si gẽma. ¶Itez alexã. in culpe annumerak error cõductoris. vt ecceful. ℣si. cxxij. lo palliũ ꝑmutauit ⁊ alij dedit palliũ alter⁹. in. q. vo. Cum enim errauerit in facto suo: non est error ex iu probabilis. ¶Item negligẽtia cõductoris annumeratur culpe. vt si acceperit vestimẽta polliẽda ⁊ ea mures roserint qr debuit ea ab hac cura re cauere. vt. ff. eo. l. itẽ querit. ℣. si fullo. ⁊. ℣. et ſtrumenta si pallium. ⁊ ad vel. l. quãch. ¶Item si cõductor to locauit corpus sibi locatũ vel ius fieri deteri⁹ patiatur. vt. ff. eo. l. videamus. ℣. item ꝓspicere. dare enim miserat debet operã ne res ledak. vel cedatur. vel vas nõ pertundatur. vel succidak arbor ex silua maxime si dicti rei remissio sit ne siluanus patitur talia fieri. vt. ff. eo. in fiorẽ pẽ l. locationis. ¶Item annumerak culpe intẽpestiuis cura rantia conductoris sicut cisiari⁹. i. carucharius mercedem ceteros trãsire contẽdit cisium euertit et eis in ca seruum quassauit. vel occidit. tenebitur ex locato si quis to. debuit enim obtẽperare cursum alias cisium rapidum et voluntatẽ suam. vt. ff. e. l. item ąritur. j. rñso. et ca ¶Item annumerak culpe negligẽtia cõductoris non ris. nam si exercitu veniente migrauit conductor ꝓpter ctor. deinde ex hospitio milites fenestras et ostia tera sustulerunt tenebitur conductor si potuit alicui resistere exercituiuel ingrediẽtibus domũ aut pulsare dño potuit denunciare. Si vero nec resistere nec dño potuit renunciare non tenebitur. vt tamen ff. eo. l. item querit. ℣. exercitui. Itez temeritas spãle

BIU Cujas

ton ꝛ recipiẽdo i e piculũ casus fortuiti demũq; subiecit clausulã gñalẽ ꝙ volebat tenẽti de oĩbus alijs q̃ imaginari possint ꝛ etiam cũ iuramento 1 ꝛc. tñ consi. d. alex. ibi ꝙ tali renũciatiõi nõ obstante ipe cõductor poterit petere remissionẽ ꝓpt̃ grauẽ dãnũ cõtingẽs ex casu fortuito nõ cõsueto ꝛ insolito ꝛ ꝓpter ficcitatẽ maximã ꝛ insolitã: vt ibi p eũ quẽ vide.

cõductoris annumeratur culpe: vt si conduxeris merces meas vehendas in nauicula tua: ꝛ postea me inuito: vel nõ idoneo tpe: vel in nauẽ nõ idoneã trãstulisti. vt. ff. e. l. itẽ querit. ſ. j. Itẽ venit in actionẽ istã restitutio rei locate finito tpe locationis. Et siquidẽ conductor culpa sua nõ restituit possessionẽ tenebit̃ locatori ad interesse. vt. ff. e. l. videamus. ſ. qui vinũ. Si aũt p cõtumaciã nõ restituat: iurari põt cõtra eũ in litẽ. vt. ff. eo. si cui. ſ. j. q; hec actio bonefidei est. vt. ff. de in lit. iurã. l. in actionibus. Itẽ agi põt conditione ex lege ad restitutionẽ possessionis: ꝛ siquidẽ cõductor vsq; ad diffinitiuã sñiam litẽ expectauerit nõ solũ rẽ locatã: sed etiã extimationẽ ei⁹ locatori pstare cõpelitur. vt. j. e. l. si quis cõductori. ꝛ. l. cõductores. Item locator vel singularis eius successor: vt ẽptor cui credidit: auctoritate sua põt expellere cõductorẽ. Nec eñ possidet conductor tpalis: immo dñs videt possidere. vt. ff. e. l. cũ in plures. ſ. heredẽ. ꝛ de de acqui. poſſ. l. qui vniuersas. ſ. qõ per. ꝛ j. eo. l. emptor. Si tñ cõductor interuerteret possessionẽ nõ liceret dño eũ repellere nisi incõtinẽti. Alij vo etiã mãdato cõductoris nõ liceret dño eum repellere ei. ſ. cui vẽdidisset: sed nondũ tradidisset locator. vt. ff. de vi ꝛ vi ar. l. colonus. ꝛ. l. cũ fundus. Colonus aũt perpetuus vel qui cõduxit non ad modicũ tps non põt impune expelli cũ habeat ius in re ꝛ naturalẽ possessionẽ. vt. ff. si ager vecti. l. j. ꝛ. ij. ꝛ de superficiebus. l. j. ſ. j. ꝛ. j. de fun. pa. l. iubemus. Quicq; tamen qõ notabile est agit locator vt restituat tantũdẽ sibi in eodẽ genere. Rerũ eñ locatarũ duo sunt gña. vt aut idẽ reddatur sicuti cũ estimẽta curãde fulloni dantur: ꝛ tũc habet locũ regula que dicit nõ solet dñium mutare locatio. vt. ff. e. l. nõ solet. aut locãtur aliqua vt reddant̃ eiusdẽ gñis: veluti cũ argentũ pusillatũ. i. purgatũ ꝛ pusillũ factum ꝓpter putredinẽ detractã dare fabro: vt ex eo vel quolibet argẽto vasa fierẽt: aut daretur aurũ vt fierẽt annuli. Igitur ex superiore casu res dñi manet ex posteriore in creditum itur. Idẽq; est in depositio si quis pecuniã numerata ita deposuisset: vt neq; cãm neq; obsignatã traderet: sed vt annumeraret. depositarius eñ nihilominus aliud nisi tantũdẽ pecunie solue re tenet. vt. ff. e. in naue. ꝛ vt diximus. ſ. deposi ti. Sic ꝛ econuerso qñq; cõductor trãsfert dñium in locatorẽ: vt si tibi insulã fulciẽdã locauero vt tua impẽsa oĩa facias ꝓpietatẽ quidẽ eox ad me trãsfers: ꝛ tñ locatio est. locat ergo artifex operã suã. i. faciẽdi necessitatẽ. vt. ff. e. l. item si 3 precio. ſ. cũ insulã. Itẽ in actione ex locato venit nedũ dolus ꝛ culpa conductoris: sed etiã eox quos cõductor induxerit in rem sibi locatã: siue sint liberi siue sint serui sui vel alieni: nec liberatur noxe deditione vel actionũ cessione: si tamẽ culpã in his deducendis admisit. vt ff. eo. videamus. est enim mala electio in culpa vt al's. ff. si mensor fal. mo. dixe. l. vlti. ſ. j. ꝛ. ff. de nego. gest. nam ꝛ seruius. ſ. vlti. Illud sciẽ est hanc actionem non impediri ex remissione mercedis. vt. ff. e. l. si tibi. Itẽ sciendũ est hãc act. ꝓponi ꝓpter locationẽ expressam. Item a ꝓpter tacitã[a] ꝛ repetitã. Qui eñ impleto tpe conductionis forte anni vel maioris vel minoris tẽporis remãsit in cõditione videt recõduxisse in anno quo tacuit nõ etiã in sequẽtibus annis: ꝛ si lustrũ forte ab initio fuerit cõductioni prestitũ sed ꝛ si scõo quoq; anno post finitus lustrũ nil fuerit cõtractũ actum eadẽ locatio in illo ãno videt permãsisse hoc eñ ipo qõ tacuit videt cõsensisse. Et hoc deinceps in vnoquoq; 4 anno obseruandũ est circa rusticas pdia. In vrbanis autẽ predijs alio iure vtimur: vt prout quisq; inhabitauerit ita ꝛ obligetur nisi in scriptis certũ tẽpus cõductionis cõprehẽsum est. vt. ff. e. l. itẽ querit. ſ. vlt. Hec aũt verba prout quisq; inhabitauerit tribus modis possunt exponi. primo vt teneat ex prima habitatiõe tm̃ vel ex primo parte cõuento tm̃. vt sic in illõ tẽpus videat recõduxisse. scõo vt videatur reconduxisse in id tm̃ tẽpus quo inhabitauit postea. tertio vt videat recõduxisse in id totũ tẽp⁹ quo inhabitauit ex prima cõditioe. Itẽ illa exceptio vbi in scriptis quattuor modis põt itelligi. Nã si verba pcedẽtia aliquo de tribus modis exponant. Alij duo modi possunt assumi in excipiẽdo ꝛ si ille idẽ modus pretermittat ꝛ alius assumatur pretermissus cũ reliquo potest assumi in excipiẽdo. Quarto etiã modo possunt exponi. ſ. qñ in scriptis certũ tẽpus cõprehẽsum est idẽ sit qõ in rustico. Fit aũt hec nouatio tacita ita demũ si dñs sane mentis erat nã si ceperit furere non reintegratur locatio. 5 vt. ff. e. l. qui ad certũ. Habet etiã dñs ex locatione ius hypothecarũ ꝛ si quidẽ locet vrbanũ predijũ res inducte ꝛ illate etiã dño ignorãte pignoris iure tenent. Ea vero que in rusticũ predijũ locatũ inducunt: ita demũ tenent si voluntate dñor fuerit inducta. vt. j. e. certi. Si vero primus cõductor alij locauerit qõ põt. vt. j. e. l. nemo. phi. res posteriores conductoris dño tenẽtur nõ aduniuersam pensionẽ qua tenet primꝰ cõductor suo locatori sed ad eã qua ipse tenet primo conductori. vt. ff. e. l. si in lege. ſ. si colonus. ꝛ de pig. ac. l. solutũ. ſ. solutũ. vel forte in rustico pdio nõ obligant̃ dño res posteriores cõductoris sed in vrbano cõtra. Vbicunq; autẽ dixi. ſ. tacite renouari conductionẽ ibidẽ renouant ius hypothecarũ si erãt cõductoris. Nã si erãt alterius necessarius erit nouus cõsensus 6 eius. vt. ff. e. itẽ querit. ſ. vl. ꝛ. j. e. l. si cũ. Venit etiã in actionẽ locati vt fiat opus arbitrio locatoris si hoc est in actione expressum ꝛ tũc arbitriũ dñi pro boni viri arbitrio est accipiendum. vt. ff. e. l. si in lege. Si ergo erat opus approbãdũ ꝛ dñs ipse probauit nõ tenebit̃ conductor. Idẽq; si opus approbãdũ añq; approbaret vt reprobaret vi aliq; sit cõsumptũ. vt. ff. e. l. si prius. Si si nõ erat approbãdũ dñs tñ approbauit nõ tenet ei conductor. Itẽ extũc desinit periculũ pertinere ad conductorẽ ex quo steterit per dñm quominus approbaret vel improbaret opus. Iz cõductor in se periculũ vel aduersitatem operis

a Tacitã Vide late barb. in consi. xiiij. in viij. col. i fi. i. ij. volu. ꝛ vide alex. i cõ si. xvij. in iij. col. in iiij. volu. ꝛ alex. in cõsi. cxij. in pn. in v. volu.

BIU Cujas

rcepit.vt.ff.e.l.opus.ꝛ.l.ea lege.ℱ.vlti.ꝛ.l.cū
7 in plures.ℱ.iij. ¶Ex conducto actio dat̄ cōduc
tori alicuius corpis ꝛ cōpetit ex his fere cau
sis:vtputa si re quā ꝓduxit nō liceat ei frui for
te: quia possessio totius agri vel partis eius
nō prestatur conductori aut villa nō reficitur:
aut stabulum: vel locus vbi greges eius stare
oporteat. Uel sicut in.l.cōductiōis conuenerit
si hoc nō prestatur ex cōducto agef.vt.ff.e.l.ex
conducto. Sed hunc articulū cum conductori
a nō licet frui[a] re ꝓducta plenius prosequamur
ꝛ certe distinguendū est vtrum conductor ꝓhi
beatur a locatore vel ab eo quē locator ꝓhibe
re potest. an ab extraneo quem dñs ꝓhibere
nō potest. In primo casu tenetur locator ad in
teresse:in quo interesse etiam lucrum cōducto
ris cōtinebitur.ſ.quantū per singulos aureos
compēdij facturus erat conductor.nec liberat̄
locator ab interesse si ꝓhibuit in primo anno.
vel in prin.conductionis.ꝛ postea ex internal
lo vel in scō vel in tertio anno patitur frui cō
ductorē. Sera est em̄ presentia fruēdi que of
fertur eo tpe quo frui colonus alijs rebus illi
gatus nō pōt.ꝛ si paucis dieb⁹ ꝓhibuit:ꝛ dein
de psentiā agit.ola que colono integra sunt ni
hil ex obligatione paucoꝝ dieꝝ mora minuet.
vt.ff.e.l.si fundus quē mihi.ibi.nā ꝛ si colonus
tuus ꝛc.ꝛ.l.si in.l.ℱ.colonus.ꝛ.ℱ.itez vtil'r. In
casibus tm̄.vt.ſ.notauimus. impune pōt loca
tor expellere cōductorē.ꝛ in eisdē casibus loca
tor tenebit̄ ad exonerationē mercedis ꝓ rata.
Idēq; est ꝛ vbi locator necessario reficit rē loca
taz. Si vo voluntarie reficiat tenet̄ ad ītēresse.
vt.ff.e.l.si fundū.ℱ.vlt.ꝛ.l.qui siluā.ꝛ.rñso.ꝛ.l.
hoc distincto. Si aūt cōductor nō ꝓhibet̄ a lo
catore vel eo quē ipse ꝓhibetur pōt: sed ab eꝫ
neo quē prohibere nō pōt distingue vtrū loca
tor scienter locauerit rem alienā:in quo casu te
netur ad ītēresse nisi conductori aliquid posīt
imputari.ſ.qui debuit ꝓspicere hoc posse eue
nire q̄ ab alio ꝓhiberetur.puta si vsufructua
rius fūdi q̄si fructuari⁹ mihi locauit fundū in
q̄nquēniū ꝛ decessit ītra q̄nquēniū. Secus si lo
casset mihi vt dñs an locauerit bonafide mihi
vel credēs rē esse suā in quo casu tenet̄ locator
ad exonerationem mercedis ꝓ rata.vt.ff.e.l.si
tibi alienā.ꝛ.l.nos videamus.ꝛ.l. si q̄s domū.ꝛ
l.si vno.ℱ.plane.ꝛ.l.si fundū.ꝛ.l.ꝛ hec distinctio.
Itē in re ūmobili cōducta agit ꝺuctor⁹ cō loca
tore ꝓ magistris agri.dolia ergo prestāda sunt
colono ꝛ plum quo p̄mitur fructus fundi ꝛ tra
peta fūnib⁹ instructa ꝛ trabibus ꝛ prelū vitia
tū oz reficere dñs. q̄ si culpa coloni eoꝝ q̄d cor
ruptum sit debet dñs reficere vel si ager his in
strumētis nō sit instructus dñs debet instrue
re:fiscos aūt quibus ad p̄mēda oleavtimur co
lonus sibi debet parare. Si aūt tegulis olera
premanē plum ꝛ trapetū ꝛ cingulū ꝛ tegulā et
timpanū ꝛ troceas quib⁹ releuat̄ prelū dñm p̄
stare opz. ¶Itē eneū in q̄ olera calida aq̄ lauā
tur ꝛ cetera vasa olearia dñm p̄stare opz sicuti
dolia vinaria que ad psentē vsum colonū pīta
re oportebit. hec ola sic sunt accipiēda nisi q̄d

a Frui. Uide lu
do.ro.in
cōsi.cl xx
viij.ꝛ idē
ludo.ro.
cccxxxij
ꝛ vide si
gno.i cō
si. clxxx
vij.ꝛ bal.
in consi.
ccclxxx
vj.iiij.li.
i antiqs

aliud spāl'r actum sit.vt.ff.e.ſz addes. ℱ.illud.
8 ¶Itē agit ꝺuctor ad exonerationē mercedis
ꝓpter sterilitatē nisi p̄sentis āni sterilitas pro
pter p̄cedentis vl' sequētis āni vbertatē sit re
cōpensata.vt.j.e.l.licet.ꝛ.l.excepto.ꝛ.ff.eo.l.ex
cōducto. ℱ.si vis.ꝛ.l.si vno. ¶Queritur aūt q̄n
b dicatur sterilitas[b]. Et dicūt quidā tūc quando
semē nō est inde pceptū.vt.ff.e.l.ex ꝺucto.ℱ.
si vis.ibi.ꝛ si labes.ꝛc.l.si vno.ℱ.vbicūq;.Jo.aūt
intelligit sterilitatē ſm vulgi opinionē.ſ.q̄n di
cūt homines malū tps fuisse in hoc āno ꝓpter
fructus.ꝛ hoc totū exaudi in ea sterilitate que
cōtingit casu fortuito.nam si cōtingat casu cō
sueto vel ex vitio vel etiā ex debilitate rei nul
la fit remissio.vt.ff.e.l.ex cōducto.ℱ.ſz si vten
do.ꝛ.ℱ.vlt.ꝛ.l.si vno.ℱ.cū quidā. Quod dixi in
sterilitate seruatur ꝛ si ager terremotu ita cor
ruerit vt nusq̄ sit:vel si per incursum hostium
fructus sit amissus. Secus autē si ꝑ lasciuiam
exercitus preteriens aliq̄d abstulerit.vt.ff.e.l.
ex cōducto.ℱ.j.ꝛ pe. Itē dicunt quidā recōpen
sari sterilitatē quādo bis tm̄ habuit q̄ solitus
erat habere.vt si solitus erat habere.xx. hz.xl.
Jo.vo dicit tūc q̄n tm̄ habuit in sequēti quāti
cōpensatione facta neuter ānus dicat̄ sterilis.
vt si solitū erat habere.xxx. cozdes si habeat
xv.tm̄ nō erat sterilis ꝛ in vno anno nihil habi
tum est:in sequenti autē habita sunt xxx. eau
recompensata est sterilitas p̄cedentis anni ꝛ
ideo petetur merces ꝛ huius anni ꝛ preceden
tis in quo locator remiserat mercedem etiam
si in remittēdo vtat̄ locator verbo donatiōis.
Si aūt primus annus fuit fertilis ꝛ scōs steri
lis similiter cōpensatur hec sterilitas cū prece
denti vbertate. Uñ si locator per errorem hui⁹
anni remittat mercedē succurrendum est ei q̄
per errorē remisit indebitū :secus si locator sci
ret p̄cedentis āni vbertatē ꝛ remittēdo nō er
rauit in iure.vt.ff.e.l.si vno. Loquor aūt de eo
colono qui nūmis colit. partiarius em̄ colon⁹
quasi societatis iure dānum ꝛ lucrū cum dño
fundi partitur. vt.ff.e.l.si merces.ℱ.apparet.
¶Sicut autem dixi remissionez fieri mercedis
p̄o rata ꝓpter sterilitatem vel terremotum
vel incursum hostium. Ita ꝛ fiet ꝓpter casum
incendij vel ꝓpter quēlibet alium casū fortui
c tum quo cōductor frui[c] nō potuit corpe cibi ꝛ fructo.vt.ff.e.l.ex cōducto.ℱ.cum quidā.ꝛ.l.qui in Ciuitate si
silā.ℱ.edil.vel ꝓpter necessariā refectionē rei. ſticionē
vt diximus.ſ. Si tamē conductor rusticā pecūā i ſtra ma
vel vrbani paulominus cōmodum aliqua par⁹ terra qua
te predij vterē nō statim deductio fiet de merc̄ p̄ce
cede sed tunc demū fiet quādo magno incōmo dato ſ.
do afficitur cōductor.vt.ff.e.l.habitatores.ꝛ.l. si ci q
si merces.ℱ.si vicino. Et ita patet ex his casum esse
fortuitum locatori corporis nocere in mercede lo
ne habeat eā nisi p̄o rata. Secus aūt video in fictione
eo qui locat operas suas tantuz vel locat rem
ꝛ operam vel accipit speciez ex inominato cō
tractu vel aliquid faciat. nam si casu fortuito
impediatur vel in sua vel in alterius p̄sona vel
quōcūq; contingente nihilominus mercedē to
tā vel cōuentā rē pōt ꝓsequi nisi culpa vl' mora

BIU Cujas

ca. ⁊ an ⁊ qñ locator teneatur ⁊ ex ꝯbus casib⁹ ad remissionē mercedis ⁊ ad totū īteresse. vide Bozi. in cōsi. lxxxviij. col. iij. ꝑ. p. in casu nō. ⁊ in cōsi. clvj. col. j. ⁊ colū. iij. et i cōsi. cxxv. colū. j.

possit sibi imputari: vel nisi obsciatur ei qđ eo tpe quo nō potuit operari vni alteri est operatus a quo debet habere mercedem. Leges eñ in hoc videtur cōsonare ⁊ circa salaria aduocatoꝝ: ⁊ circa mercedes operarioꝝ: et circa mercedes exceptoꝝ vel scriptoꝝ: et circa salaria comitū ꝓsidis: ⁊ circa mercedes nautarū qui nauē suam ⁊ operā locauerūt ꝓ mercibus vehēdis: ⁊ circa libertatē ꝓstandā seruo si seruierit tpe certo. vt.ff.de var.cog.l.j.§.peñ.⁊ de statuli.l.cū heres.§.antepe.⁊.s̄.de cōdi.ob cau.da.l.peñ.⁊.ff.eo.l.sed addes.§.vlti.⁊.l.defuncto.⁊ de assēs.l.diē. Una tñ lex videt aliquā tulū aduersari cū modica diuisione. s. vbi accepit quis pecuniāvt seruū manumitteret ⁊ seruus decesserit anteq̄ ipse esset in mora. nā si seruū erat distracturus vel eo vsurus pecuniā acceptā nōrefundit. si vero nihil eoꝝ erat facturus pecuniā refundit nisi forte ꝓfectio manumissionis gra mortis cām ꝓbuit. vel a latronibus sit interfectus. vel ruina in stabulo oppressus. vel vehiculo obtritus. vel alio quo quo modo nō periret nisi manumissionis causa ꝓficisceretur. vt.ff.de cōdi.ob cau.da.l.dedi. §.j.⁊.l.si pecuniam.§.vlt. ⁊.l.vlt.⁊ hoc si casus fortuitus sit talis vt nullo modo possit decetero fieri qđ cōuenit. Si vo ad tps impedit⁹ supleat in sequēti tpe qđ nō potuit facere in casu precedēti: q; saltē hodie faciendū est nisi peniteat eū cui erat faciēdū. Qđ añt de pnīa dico solūmodo ad ōctū īmolatū referēdū est. vt.ff. de cōdi.cau.da.l.si pecuniam. ¶Item venit in actionem ex cōducto dolus locatoris si scīēter locauerit mihi seruū furem vel vitiosum. ⁊ hic stingue vtrū locauerit mihi seruū certū aut in certū. Si incertū tenet ex eo ꝙ malū mihi post ea elegit vel repñtat. Si añt locauerit certum tenet si sciebat seruū vitiosum: alioquin cōtra. vt.ff.eo.l.si domū tibi.§.j.⁊.l.cum in plures.§. seruū. Ignorātia tñ non excusat locatorē dolij vitiosi quominus tenat ad interesse. Ille autē qui locauit saltū pascuū in quo herba mala nascebatur vnde pecora mea mortua sunt vel deteriora facta sunt. si sciuit vitiū tenet ad interesse. si ignorauit pensionē nō petit: vel eā restituit. vt.ff.e.l.sed addes.§. si quis dolia. Itē venit in actionē ista ex cōducto: vt qui locauerit operas suas mihi exhibeat eas mihi. Si autē mihi ⁊ alij locauerit simul priori cōductori satisfaciendū est ante. vt.ff.eo.l.in operis. ⁊ hoc aduerbiū simul denotat cōiunctionē vel idētitatē ⁊ in persona operātis ⁊ in operis vel seruitio exhibēdo nō notat idētitatis temporis: alioquin nullus esset ordo temporis ꝙ in littera negatur cum dicit. priori conductori. Itē venit in hāc actionem dolus ⁊ culpa locatoris horreorum que conduxit: vt ibi reponerem res vel merces meas: ⁊ siquidem locator horreorum nihil promiserit de custodia: et custodes sciente me adhibuit in horreis vel custodie renunciauerit ad hoc solum tenetur vt custodes exhibeat: subaudi si nō dolum ⁊ latam culpam adhibuit. Idem dicitur et cum claues tradidit mihi conductori cum autem nihil eorū interuenit iure cōi tenet de leui culpa. sed si ꝓmiserit custodiā tenet de leuissima. vt.ff.e.l.qui mercedē.et.l.ōñs horreoꝝ.⁊.j.e.l.j.⁊.l. in iudicio.⁊.l.ex dini.⁊ insti.de contrahē. emp.§. qđ si fugerit. Si añt ipāliter ꝓmiserit casuꝫ tenetur de casu. vt.ff.cōmo.l.j.⁊ de neg.gest.l.negociū gerētes. quidā dicit idē esse ⁊ si generaliter in se recipiat. Itē ex conducto actione aget cōductor fundi cū dño ad recipiēda ea q̄ impedit cū sua opera aliquid necessario vel vtiliter hauserit vel edificauerit vel inuestiuerit cum id non conuenisset. Si ergo vineas in fundo cōstituerit ꝓpter earum fructus denis amplius aureis ager locari ceperit sumptus vtiliter factos in vineis instruēdis poterit repetere vel etiā reputare per doli exceptionē si cōueniatur ad pensionē. vt.ff.e.l.ōñs.§.j.⁊.l.pe. ꝓmo rñso. Itē venit in actionē ex conducto: vt inquilino liceat tollere ostiū vel quedā alia q̄ adiecit edificio. Sic tñ vt damni infecti caueat nedū aufert in aliquo deteriorē faciat causam ediū: sed vt pristinā faciē edibus reddat. Itez ⁊ agit inquilinus ex cōducto cōtra suū locatorē qui aditū ediū angustauit ita ꝙ inquilinus archā cameratā vel res aliquas extrahere nō potest. Officio eñ iudicis continet vt cogat locatorē aditū ⁊ facultatē inquilinio ꝓstare ad archā tollendā sumptibus.s. locatoris. vt.ff.e.l. sed addes.§. si inquilin⁹ ostiū.⁊.§. si inquilin⁹ archā. Patet ergo ex ꝓmissis locationē habere similitudinē cū venditione: sed tñ differunt in ꝯbusdā. nā in ēptione spectat piculū ad ēptorē etiā añ traditionē: in locatione vo non ita vt liquet ex premissis. Itē vēditor tenet vt vel rem tradat vel ꝓbeat interesse sed cōductor aliqñ excusat vel q; res erat aliena quā bonafide locauit vel q; vsibus eius est necessaria. Itē locatio nō est titulus vsucapiendi vel dñium transferendi nisi in casu. vt diximus. sed aliud est in emptione. ¶Sunt autē iste actiones perpetue heredibus dantur ⁊ in heredes. vt.ff.eo.l.fi ades.§. ex conducto. Bonefidei sunt ⁊ iō admittunt vsuras ex mora. vt.j.e.l.presens. ⁊ iō earū noīe tenet fideiussor conductoris si interesserit in cōem casum. vt.ff.e.l.quero. Itē puto ⁊ si interceserit simpliciter q; in oēm casum videt interceesisse. vt.ff.de fideiusso. si quis pro eo.§. si nūmos.⁊.l.amissi.§. si fideiussores.⁊.l.si vt ꝓponis.⁊.l.si ita stipulatus.⁊.l.inter.⁊.l.amissi. a Usuris j. respōso.⁊.l.si a colono.⁊ vt legato.no.ca. l.j. Vide in §. bellissime; illā si intercederet in sorte ⁊ nihil a dicat devsuris⁹ nō tenetur ꝓ eis ⁊ econuerso. tiis bar. idē vel si intercedat in.x. nō tenebitur vltra. vt cōcordā ff. de fideiuss. si ī pignore. Cū vero dicit simplici ter fideiubeo pro illo in oēm cām videt interceesisse. ⁊ ideo dicā eū teneri ad vsurā quā reus tēpore fideiussoris hui⁹ debebat creditori pure vel in diē vel sub cōditione vel ex pacto vel ex mora. Si añt reus tēpore fideiussionis hui⁹ nec ex pacto pure vel in diē vel sub conditione nec ex mora debebat vsurā sed post fideiussionem hui⁹ ceperit reus debere creditori vsurā

1

2

Vide in Jordan de bar. vid alex. in consi. xxxij. ī. j. col. volu. iij. ⁊ ī cōsi. cxxvj. ī pe. col. volu. iij.

BIU Cujas

vel ex pacto: vel ex mora nō tenebit fideiusso: ad eam vsuram sicut nec teneret ad interesse q̄ post datū fideiusso: reus ex mora sua incipit debere p̄ officium iudicis. vt. ff. de eo q̄ cer. lo. da. oportet. l. certum. & ff. de fideius. l. fideiusso res. & l. si in pignore.

¶ De iure emphiteotico. 70

PRimꝰ supra de cōtractibꝰ qui a iuregen. introducti sunt. Nūc videamus de cōtractibus ciuilibus q̄s romana prudentia reperit. ficq̄ ponit de emphiteutico iure: & de alio ꝯctu ciuili. s. de obligatione ex̄ quasi posuit. ē. de nō nu. pe. & de tertio cōtractu ciuili ponit. j. de ꝺ trahē. stip. Vel aliter dixim⁹. ē. de emp. & loca. & quia ꝯctus emphiteoseos ab alijs dicebat ēptio ab alijs dicatur locatio: q̄ vtriusq̄ ꝯctus hꝫ insignia audiamus de emphiteutico ꝯctu quem zeno formauit & statuit eū medium cōtractū inter locationem & venditionem nō inclinantē se p̄or sus ad alterutrū: hꝫ suis pp̄rietatibꝰ insignitū.

¶ Videamus itaq̄ quid sit emphiteosis. i. quibus rebus consistat: & qualiter cōtrahat: & que
3 actio nascatur ex ea. ¶ Emphiteosis aūt greece latine dicit melioratio. Ab iitio em̄ sterilia tantū huius cōtractus spē cōcedebant: vt is q̄ accipet rem in melioꝛē statū deduceret & fertilē redderet postea tm̄ ad id deuentū est: vt etiā fertilia & fructuosissima valeant emphiteutica ri. ¶ Et ꝺ iste cōtractꝰ emphiteoseos: vel em-
4 phiteuticus. i. meliorationis. ¶ Et consistit in rebus soli tm̄. Ecclesiastica autē emphiteosis in his īmobilibꝰ ꝺ consistit q̄ ad hec ꝺ grua videnꝫ
5 Iconomio & alijs gubernatoribꝰ. vt. ē. de sac.
a Cōtra- a san. ec. autē. ꝑpetua. ¶ Celebrat iste ꝯctꝰ a scrictus. Vi- ptura iterueniente nō aliter. vt. j. e. l. j. ibi. scride barb. pulchre ī ptura interueniēte &c. ¶ Itē cōsensu vtriusq̄. i. ꝺ̄ni & emphiteote adhibitio in hoc. s. vt statim ꝺ̄ns aliq̄d p̄o re accipiat. s. q̄ inter eos conne-
nerint: vel pecuniā: vel etiā aliā rem: vt puta p̄dium alienaverez vel simile. vt p̄oprium sit ꝺ̄ni. Item vt hec emphiteota decetero singulis annis vel duos veneticos vel duos veronenses vel simile soluat puta redditus in spē. vt instilocati. ſ. adeo. ¶ Et cōtrahit ad tps̄ hec emphiteosis. i. vt vsq̄ ad certum tēpus resideat penes emphiteotā vel heredē eius. Item in perpetuum. i. vt neq̄ emphiteote vel heredibus eius auferatur q̄diu soluerit pensionē. Item et in certas psonas ꝺ̄hit: puta vt nec sibi nec heredib⁹ suis. s. p̄mo & scō & tertio liceat auferri si canonē soluerēt. Itē & cōtrahit vt renouatio fiat emphiteosis finita emphiteosi. vt instī. de loca. ſ. adeo. ¶ In rebꝰ aūt ecclīasticis q̄liter ꝺ̄hat emphiteosis plene dixim⁹. ē. de sac. san. ec.
6 ſ. itē dat. ¶ Est aūt natura emphiteosis vt si ali q̄d pacti sunt īter se id seruet q̄ si nihil paciscā tur ea ē natura ꝯctus vt pēsio soluat̄ put conuentū ē nisi res ex toto pierit. si aūt particula etiā minima remāsit. & septē ptes pierint spectat dānū ad emphiteotā: vt nihilomin⁹ integrā soluat pensionem. et ita est intelligendum quod dicit. j. eo. l. j. Sed quidā appellāt particulare dānum medietatis vel minoris portionis. q̄ partis appellatione dimidia cōtinetur. vt. ff. de vsufru. l. etiam partis. Sed certe hic vi dek adiectum aliq̄d ex q̄ dat intelligi q̄ omne dānū sit particulare ex q̄ nō ipsa rei penitus le dat substantia. hec em̄ sunt ꝟba p̄me. l. huius ti. in fi. & ideo partis nō ē nō ītelligit hic dimidia. vt. ff. de ver. sig. l. nomē filiaꝝ. ſ. portionis. Itē & idē ꝺ natura ꝯctꝰ vt liceat dño auctoritate sua ēphiteotā expellere. Et si p̄ triēnii pensionū nec apochas tributoꝝ dño cum subscriptione sua reddiderit. etiā si dns̄ ēphiteote pena si expelleret promisisset. Itez nec obstat dño q̄ hic emphiteota rem fecit meliorem. q̄ expensas amittit. vel q̄ dns̄ non denunciauit emphiteote vt solueret. q̄ dies statuta fuerat ad soluendum que īterpellat p̄o homine. In ecclīasticis aūt sufficit biēnii. sicut & ī simplicibus colonis non soluentibus pensiones locatoribus suis. vt. j. e. l. fi. ſ. si autem nihil. ſ. ne autē. & ī auk. de nō ali. aut p̄mu. ſ. scire. &. ff.
7 locati. l. quero. ſ. iter locatorē. Consueuit q̄ri quid si emphiteota p̄miserit pena si nō solueret cōtractu remanente īfirmitate sua post ea nō soluit dns̄ vult ipm̄ expellere. emphiteota offert penā. & dicit se non expellendū eo q̄ verba illa. soluta pena ꝯctus remaneāt ī firmitate sua. dicta sunt. p̄ utroq̄: & q̄ vī renunciasse beneficio legis eligēdo penā. & responderi pōt ipm̄ expelli. q̄ pena gr̄a seruātis pactū est apposita. vt. ē. de trāsac. si q̄s maior. Itē & illa verba cōtractu remanēte &c. in eiusdē fauore videtur esse posita. et ideo non debent retorqueri ī
8 lesionē suam. vt. ff. de. l. cōmis. l. j. & fi. ¶ Item et solet queri vtrū stipulatio pene semel cōmissa possit iterū cōmitti p̄pter illa ꝟba ꝯctus re-
b manēte ī sua firmitate: b et nō puto sepius cō- b firme
mitti. q̄ illa verba referunt ad ꝯctū ēphiteotis. nō ad stipulationē pene nec em̄ stipulatio ꝺ ꝯctus. vt. ff. de ver. sig. l. labeo. hꝫ si ita dictū eet ꝯctu remanēte cū eadē pene obligatiōe in firmitate sua sepi⁹ posset cōmitti stipulatio. pōt tm̄ vtraq̄ q̄stio scholastica eē. Itē & i. de natura ꝯctus ne liceat emphiteote emponemta sua. i. meliorationes suas vel res meliotas alijs vēdere. req̄sito tm̄ p̄ius dño cōmodis et p̄dicto ei quātū p̄ciū re vera ab alio accipi potest. Et siquidē dns̄ hoc dare maluerit. & tantā p̄stare quātitatē quātam emphiteota ipa veritate ab alio accipe pōt ipe dns̄ oīmō hoc cōparet. Si vo dns̄ facta denūciatione statim dixerit se nolle emere. vel etiā duobus mēsib⁹ elapsis steterit p̄ eū quo minus emeret hꝫ emphiteote etiā sine consensu dñi suas meliorationes vendere hꝫ tm̄ psonis que non solēt in emphiteuticis cōtractibus versari ad huius venire emptionē. Et hꝫ necesse dns̄ hūc nouū & fm̄ emphiteotam accipe in possionē vel si emphiteota maluerit transponere ius emphiteuticum in personam non prohibitā & idoneā ad soluendū emphiteuticū canonem non

BIU Cujas

debet dñs contradicere: sed nouū emphiteotā in possessionē suscipere non p cōductorē vel procuratorē: sed p se vel per ḡras suas vel depositionē. i. assertionē suā cōā magistro cēsus. sic ponitur deposuerint. ff. de testi. l. testiū. vel per ḡras tabularij cōā testibus apud p̄sidē vel defensorē locoꝝ celebrādas: ꝛ ratione taluū litteraꝝ vel cōmissionis vel consensus nō licet dño postulare amplius q̄ quinquagesimā partē p̄cij vel estimationis loci qui transfert ad aliā personā. Si vo dñs nec per se nec per litteras suas vel alterius voluerit consentire his que dicta sunt: licz emphiteote etiā non cōsentiēte domino ad alios ius suū ꝛ emponemata trāsferre. sinautē aliter fuerit versatus emphiteota q̄ diximus: p̄cepit lex vt a iure emphiteotico cadat. vt. j. e. l. vlt. hoc ita si velit vēdere. Si vo velit donare sine dubio pōt: etiā non requisito dño. vt. j. de fun. pa. l. j. ꝛ insti. loca. et cōdu. ſ. adeo forte. ꝛ pignori dare pōt sine voluntate dñi. vt. ff. de pig. l. lex. ꝛ de pig. act. l. tutor. ſ. vlt. ¶Sed queri potest si tibi rē dedi in emphiteosim: deinde tu das alij in emphiteosim mevolēte. Et hic scōs emphiteota vult alienare an p̄rioris dñi. i. mei debeat requiri voluntas: an tua. i. scōi: puto p̄imi dñi tm exquirat voluntas: qz cū hec lex dicat dñi voluntatē requirendā. Et primus emphiteota dñs esse desinit alienando emponemata sua: nec naturaliter: nec ciuiliter possideat: nō est eius inquirenda voluntas. Itē a dño qui induxit eū in possessionē videt habere cām. ꝛ est ar. p me. ff. de relig. l. ij. ſ. j. ꝛ ad sill. l. j. ſ. j. ꝛ depo. auc. sed iam cautū. ¶Ex hoc aūt Ꝯctus ozit cōditio ex. l. canonis ad petēdū canonē ab eo cui datū est in emphiteosim. Quid si alij cōcesserit hic ēphiteota? dicit: q̄dā eū ꝑm cōuenire emphiteotā cōditione ex lege ad exēplū tributoꝝ. sed hoc durū est si factū p̄uati exequat reipu. dicam ergo dñm posse rē vēdicare: ꝛ si ille se defendat ꝓpter cōcessionē p̄imi replicabit dñs nō est equū tibi fidem seruari quā ꝓmisi auctori tuo: qz nec tu seruas mihi ea que auctor tuus mihi cōuenit: ꝛ ita vis seruari circa pacta. vt. ff. de pac. cū proponas. Debes eīm vti accessione cum sua causa suisq̄ vitijs vel oneribus. vt. ff. de acquiren. pos. pōp. ſ. cū quis. sed ꝛ cōditionē darē dño: vbi idē ipse induxit nouū emphiteotā in possessionē quasi cum eo videat esse Ꝯctū. ¶Illud certū est qm̄ dñs ciuiliter possidet ꝛ directum habet dñium: emphiteota vo tm naturaliter: sicut ꝛ fructuarius. ff. de acqui. pos. natura. l. licet q̄dā dicāt eū habere quādā ciuilē: sed ꝛ vtilē habet rei vēdicationē. vt. ff. si ager vec. l. j. ¶Ex predictis ptz q̄ hic Ꝯctus nec est locatio: nec vēditio. vt. j. e. l. j. in p̄in. Nā hic Ꝯctus in rebus tm soli celebrat. Illi autē in rebus oībus. Itē in hoc nō exigit pecunia. vt. ff. diximus. In illis vo exigit. Itē per hūc Ꝯctū nō fit alienatio: qz dñs nō amittit dominiū directum per vēditionem amittit. ¶Itē per locationem non habet quis regulariter ius in re: hinc est quia cōductor non vendit nec vēdicat rem emphiteota vero facit vtrunq̄.

¶Explicit liber quartus.

¶Incipit liber quintus. De sponsalibus ꝛ arris ꝛ sponsalitijs ꝛ p̄osenecticis. Rubrica.

Expediuimus in superiori libro de societate que contrahitur ꝓpter pecunias querēdā. Nūc audiam⁹ de societate cōiugali q̄ celebratur ꝓpter prolem procreandā. Uel aliter. Audiuimus de contractibus rerū. Audiamus ꝛ disseramus de contractibus personarum: quibus persona persone coniungitur mas. femine sociatur. ꝛ qz hoc fit ꝓpter nuptias dicamus de nuptijs: et quia sponsalia velut ꝓparatoria p̄euenīūt nuptias: de sponsalibus videamus: ꝛ de arris q̄ dātur ḡra sponsalioꝝ: ꝛ de ꝓsenecticis quib⁹ interuenientib⁹ ista ꝛtrahunt. vt. ff. e. l. vl. in fi. l. ¶Ti dēdū ergo q̄ dicant sponsalia: ꝛ vnde: ꝛ qualiter ꝛtrahant: ꝛ inter quas psonas. Itē qualiter cōtracta soluant: ꝛ ꝓ quē: ꝛ qñ: cū pena arraū vel sine pena. Et postea dicem⁹ de p̄osenecticis.

a ¶Sunt aūt sponsalia[a] mētio ꝛ repromissio futurarū nuptiarū ꝛ iste ꝛsensus est de futuro matrimonio. Cōsensus vo nuptiaꝝ est de pūti matrimonio. lz ꝑla. dixerit eumdē esse ꝛsensuz sponsalioꝝ ꝛ nuptiarū. ¶Sponsalia aūt dicta sunt a spondendo. nā moris fuit veteribꝰ stipulari ꝛ spondere tibi vxores futuras inde sponsi sponsecq̄ appellatio facta est ꝛ certe stipulatio pōt interuenire sed nō est necessaria qz ꝛ inter absentes cōtrahunt. vt. ff. e. l. sufficit. ꝛ. l. vl. Uel dic esse speciale i ea vt ꝛtrahat inter absentes. Alioquin cōtra. vt insti. de inutili stip. ſ. itē verboꝝ. Ex hac tm stipulatiōe nō reperio agi sicut ꝛ ait. sp. qz matrimonia debēt esse libera in cōtrahendo ꝛ dissolnēdo ꝛ retinēdo adeo etiā vt si fuerit pena ꝓmissa nō teneat ꝓmissio. vt. ff. de ver. ob. l. titia. ꝛ. l. si stipulatio fcta fuerit. ꝛ. j. e. l. vl. i fi. l. nā nec valet stipulatio cā libertatis onerāde facta. vt. ff. quaꝝ re. act. nō dat. l. j. ſ. q̄ onerāde. Secus tm si arre fuerint date vt patebit ex se

6 quētib⁹. ¶Cōtrahunt sponsalia nudo cōsensu ꝛ p se ꝛ cōā. i. inter p̄sentes ꝛ per principales psonas ac per nūciū vel epistolā inter absentes: deniq̄ cōstat ꝛ absentē absenti desponsari posse ꝛ hoc quotidie fieri hec ita. ſ. si sciētibus his q̄ absunt sponsalia fiāt. Aut si postea ratum habuerint. vt. ff. e. l. sufficit. ꝛ. l. hec ita. ꝛ. l. vlti. nec necessaria scriptura est. vt. ff. e. l. in sponsalib⁹. Od aūt dixi solo cōsensu cōtrahi sponsalia verū est inter eos qui sui iuris sunt: filia eīm familias sicut matrimoniū sine ꝛsensu patris nō cōtrahit ita ꝛ sine ei⁹ ꝛsensu nō pōt ꝛtrahere sponsalia. Intelligit tm pater semp filie ꝛsentire ni si euidēter dissentiat. vt. ff. e. l. in sponsalib⁹. ſ. in

a Spōsalia. Uide oīno late ꝓ insignē doctorez. d. Jo. lupū de hispania i suo tractatu de matrimonio q̄ habet in formis. vide feli. i rubrica ꝛ in. c. j. de spon.

BIU Cujas

sponsalibus. sic ꝛ ecōuerso si pater nomine filiefa. contrahat spōsalia oportet filiāfa. ꝺsentire sed que patris voluntate nō repugnat consentire itelligitur: tūc añt solum dissentiendi a patre licentia filie concedit si indignū mozib⁹ vel turpē sponsum ei pater eligat. vt. ff. e. l. spōsalia. ꝛ. l. sed q̄ patris. sic ꝛ filiofa. dissentiente sponsalia eius nomine nou possunt fieri. vt. ff. e. l. filio. ¶ Contrahuntur spōsalia ĩter eas personas q̄ possunt matrimoniuz cōtrahere. vt. ff. e. l. ozatio. sed hoc fallit in ꝑside prouincie: qui lz interim dum administrat non possit vxorem ducere tñ non prohibet sponsare. ff. de ritu nup. si quis officiū. Idē ꝛ in muliere q̄ ifra tps luctus sine pena spondet sed nō sine pena ducit vxor. vt. ff. de his q̄ no. infa. l. solet. ſ. q̄. Itez cōtrahunt inter eos qui nō sunt minozes sepē ānis. a vt. ff. eo. l. sponsalib⁹. ¶ Soluere añt pōt spōsalia spōsus ꝛ sponsa nā alij desponsata renunciare cōditioni aut nubere alij non ꝓhibetur. Item pater sponsi ꝛ sponse qui habet eum vel eā in potestate. nā si emancipatus est sponsus vel emancipata sit sponsa eius soli⁹ requirit consensus ꝛ sufficit sola voluntas. vt. ff. eo. l. si in potestate. Tutoz autē non soluit spōsalia nisi id fiat ex voluntate puelle quandoq; tamen ꝛ si faciat ex voluntate puelle non soluuntur sponsalia scilicet quādo patris ꝓcedente auctozitate fuerāt cōtracta et hūana pater forte cōsumpt⁹ ad vota nō potuerit peruenire. ꝓ iniquū est em̄ ꝺ primā voluntatē redēpti forsitā tutoris vel curatoris admittat arbitriū cū plerūq; etiā ipius femine aduersus ꝓpria cōmoda iueniatur laborare cōsilium. vt. j. e. l. si pr̄. ꝛ. ff. e. l. si puelle. ¶ In spōsalib⁹ tñ dissoluēdis verba exp̄runt talia. s. cōditione tua non vtar. vt. ff. de repudijs. l. ij. ſ. in spōsalibus. Itē exp̄rūtur. vij. testes rogati ꝓter libertū eius. vel parentem ipsius qui diuertit. vt. ff. de diuoz. nullū. Item exquiritur vt sane mentis sit ille qui diuertit. Nam furiosus mittere non potest repudium licet possit ei mitti. vt. ff. de repu. l. inl. Item exquirit q̄ fiat aīo cōstāti nō p calozē iracūdie. Nā ꝛ si peniteat eū qui libellū diuoztij dedit tradēdū ꝛ per ignozātiā mutare voluntatis oblatus est durant sponsalia durat etiā mrimoniū. nisi penitētia cognita his qui accepit libellū voluit matrimoniū vel sponsalia soluere tūc em̄ p eū qui accepit soluit matrimoniū vel soluūtur spōsalia. vt. ff. de repu. l. diuoz. ꝛ. l. si penituit. Liquet ex premissis sponsalia ipune solui si non iteruenerit arrarū datio. Arris añt interuenientibus siq̄s soluerit sponsalia ille q̄ dedit arras amittit eas. Si vo soluit spōsalia. ille q̄ accepit arras restituit eas. ꝛ aliud tñ de suoz ꝛ nō plus nisi spāliter placuerit partibus vt pena arraꝝ extendat ī q̄druplū tūc enim vsq; eo extendet ꝛ nō vltra. vt. j. e. l. mulier. j. rūso. ꝛ. ſ. q̄drupli. ¶ Cessat añt hec pena b arrarū ᵇ qñq; rone tpis. Si em̄ spōsus ī eadē prouincia degēs supsederit ītra biēniū exequi nuptias spacioq; fine decurso in alteri⁹ cōiunctione puenerit puella. nihil fraudis. i. pene ē ei q̄ nuptias maturādo vota sua diuti⁹ lu- di nō est passa. vt. j. e. l. si is. Si vo spōsus degeret alibi: expectaret per trienniū. vt. j. de repudijs. l. liberū. ꝛ b si sponsus impediebatur nulla necessitate exequi nuptias. nā si esset causa necessitatis. deberet spōsa expectare vsq; q̄ cessaret necessitas. vt. ff. e. l. sepe. Itē cessat pena arrarū ꝓpter mozte spōsi vel spōse. nisi causam vt nuptie nō celebrentur defuncta persona iam prebuit. vt. j. e. l. arris. nec distinguo iter illud distinguat. vt. j. de dona. ante nup. si a spōso legibus interdictā. quia de iure non pōt inter eos cōtrahi matrimoniū qui de facto cōtrahere- runt sponsalia. vt. j. e. l. mulier. ſ. quesita. Si autem matrimoniū de iure poterat contrahi: sed vna persona alterius recusauit matrimonium ꝓpter turpe vel impudicam conuersationem: aut religionis vel secte diuersitatem vel quia non possit gīare: vel cōcipere: vel ob aliā iustā excusationis causam. siq̄dē hec nota erunt alteri parti: vel parētib⁹ ei⁹ cū ꝺherent sponsalia sibi debet iputari. si vo hec nota non erāt: vel etiā post datas arras aliq̄ iusta causa pnie iterceserit arris tm̄nō redditis super- ius simpli pena liberabit ille q̄ accepit arras: vt. j. eo. l. mulier. ſ. is quoq;. Item cessat pena ꝓpter minozē etatem accipiētis arras. Pater tñ eius vel mater auus vel auia ꝓauus vel ꝓauia si ꝓ liberis suis vel simul cum eis: vel separatim accepint arras in duplū tenent. 9 vt. j. e. l. vl. ſ. in simplum. ¶ Illud soleat queri an idē sit in pignozibus datis: vt illa ducat ī vxorē. vt. ſ. tanq̄ arre possint retineri: ꝛ puto idem quia arre dicuntur pignoza. vt. j. ti. j. l. j. sed pena promissa pōt peti: vt extra de spon. c. gēma. ꝛ. ſ. dixi. sed cū pñt dari pignoza: ꝛ nō promitti: quia qui tradit pignora se non obligat ꝛ tractant de act. danda: ꝛ plerūq; consulitur alicui per retentionē: sed qui promittit penā se obligat cui nō dat actio. vt. ff. de do. excep. l. paulus. vel dic eandē rōnem quam. ſ. no. in arris. 10 ¶ Proseneta añt ꝺr q̄ exploꝛat voluntates hominū q̄ ꝛ cum q̄bus ꝛ q̄liter velint ꝺhere matrimoniū: ꝛ q̄ sint facultates volētiū ꝺhere. De his añt loq̄tur ꝺstitutio greca. Ex ꝺsistit eoꝝ offiū circa mrimoniū: ꝛ circa amicitias copulandas ꝛ circa assessozes q̄rēdos ordiarijs iudicib⁹ ꝛ circa nota faciēda. s. vt mutua pecunia det: ꝛ circa vēditiones rer⁹ coꝛpaliū estq; eoꝝ operula: vtpote vtilis: nō ꝺtēnenda ī magna ciuitate: nec tenent ꝓpter suasionē: q̄ magis videt mōstrare nomē q̄ pmādare: ꝛ tā ꝛ si laudēt nomē. Idēq; ē ꝛ si aliq̄d philātrophi. i. salarij nois accepit: nec ex locato vl̄ cōducto erit actio pla- ne si dolo ꝛ calliditate creditoꝛē circūuenit. de dolo tenent. vt. ff. de prosenetis. l. ij. ꝛ vlt. 11 ¶ Proseneta autem dicuntur salaria que debentur eis ꝛ pñt peti extra ordinem. vt. ff. de ꝓseneticis. l. j. ꝛ vlt. Quis bibliopole nri tpis nō expectēt: vt petāt ex ordine q̄ libros apud se loco pignoris retinent donec eis satisfiat.

a Septē ānis. Add de an spō salia ꝺ- cta infra septēniū valeāt: ꝛ an ex cohabitatione videant ratificata. vide sozi. ī cōsil. iij. col. iij. v. xj. ꝓbat cum ver. sequē.

b Arrarū. Vide Bart. et doc. in. l.

BIU Cujas

¶Si rector prouincie: vel ad eum pertinentes sponsalia dederint. 2

1

DE spōsalibus et arris spōsalitijs.ē.in genere dictum est. Nunc aūt in specie de spōsalitijs arris.si rector prouincie vel ad eum ptinentes spōsalia dederint.i.spōsalitias arras.sic enim verbū istud exponit.j. si nuptie ex re.pe.l.j. Ad eum autē pertinere intelligūtur nō ḡlibet subiecti sed filij nepotes ppinqui ac ptices.i. cōsilia rij z domestici pro q̄bus tñ administrator dederit operā.hi ergo oēs nuptias ℈here nō pñt cū ea muliere q̄ est oriunda de prouincia vel als habet ibi domiciliū:spōsalia tñ possunt ℈here.vt ff.de ri.nup.l.si q̄s. Nz ergo ꝓmittātur mīmonia initiare nō tñ possunt cōsumare: sicut.z.ē ti.pxi.dixim⁹ de muliere q̄ infra tps luctus nō impune nubit:ſz iuste spondet. Sed lz dixerim spōsalia posse ℈hi si tñ spōsa finito officio velit renūciare conditioni pōt sine pena. ¶Si q̄ras an qō est ei datū lucret.dico ꝙ nō:si spōsalia cōtraxerit sponte. si vero ℈rerit coacte.i.minaci feruore sibi exhibito lucrat arras vel pignora data.vt.j.e.l.j.z.ff.de ri.nup.si q̄s officiū. Illud sciendū est ꝙ si p̄eses aūt p̄sidatū aliquā sibi desponsauerit tandē iuste ducit etiā tpe p̄esidatus.vt.j.e.ti.l.j.in fi. Item z si iuste duxerit aliquam tpe p̄esidat⁹:z postea finito p̄sidatu mulier velit esse vxor extunc incipit esse matrimonium.vt.j.de nup.l.z si cōtra. Itē p̄eses z tpe p̄esidatus pōt habere cōcubinā.vt.ff.de cōcubinis.l.vlt. Item simplices milites possunt dicere vxores ibi vbi militāt.vt.ff.de ri.nup.eos.

¶De donatio.ante nuptias vel ꝓpter nuptias z sponsalitijs.Rubrica 3

QUE nuptijs dictur⁹ quedā pparatoria nuptiarū posuit scilz de spōsalib⁹ z arris spōsalitijs. sed q̄quedā donatōes p̄cedūt nup. supponit de eis.s. de dona. aūt nup.z ppter nuptias:z de sponsalitijs. ¶Videam⁹ ergo de his que sint:z qñ fiunt:z qualiter petatur donatio ppter nuptias. ¶Est aūt donatio aūt nuptias vel ppter nuptias quaz facit spōsus vel aliq̄s sue ei⁹ spōse vel alijs nōie suo.ar.ff.de in.do. l.pfectitie.j.rñso.ſ.siq̄s pñi.z.ſ. ſz z si curator. et.ſ.ſz z si ꝓpono.ſ.si pñi q̄s.s.eodē modo quo dotē dat vxori marito:sicut enī sine mīmonio nulla dos est ita et hec donatio sine mīmonio nulla est:hinc est quod vocāt antiferna quasi cōtraria donatio ab anti qō est contra z ferna qō est donatio. Marit⁹ enī ab vxore accepit dotē: id est donationē ob matrimoniū sic z ecōuerso ipse donat vxori ppter nuptias.vt.j.e.l.vlti.z fit ei donatio tali mō vt iducat mulierē in possessionē non tñ puto ꝙ illa p̄cipiat immo maritus p̄cipit z hz fruct⁹ ad sustentationē sui z vxoris.Si enī diceres vxorē fruct⁹ habere donationis ergo dos nō seruiret oneribꝰ mīmonij vt pote cum maritus tñ daret vxori hoc titulo donationis ꝙtū ad eum q̄uenit nec exigit insinuatio huius donatiōis ꝙtum ad mulierē licet excedat summā quingentorū soldorum exigitur tñ quantū advirū q̄ si nō insinuet eam z casus ille acciderit viro de lucrāda dote ppter tenorem pacti nō lucrabit eaz vltra quingētos soldos sicut nec mulier ispecto iure cōi āplius posset lucrari de dona. ppter nuptias. Naz qō suo spāli iure z fauore mulier lucrat amplⁱ⁹ nō debet pdesse viro.vt.j.eo.aut.eo decursum est. et in aut.vt spō.lar.j.rñso. z vt fratrū filij.ſ.illud quoq;.Et nota ꝙ ibi ip̄oprie appellat dona. ppter nup. spōsalitiā largitatē. ¶Si q̄ras a Dona-
a ad qđ fiat hec donatio⁹ z Respondeo. Ad hoc vt tio. Ad-
mulieri optime sit cōsultū in dotē q̄cunq; sol de gñali
uatur matrimoniū nam de ea poterit satisfieri ter an do
mulieri q: nec eā vllo modo alienare vel obli- natio oīs
gare vtpote alienaz poterit marit⁹ z est soluto q̄ fit rōe
matrimonio reddēda marito z sic z dos mulie ℈cti mri
ri q: equis passib⁹ ambulāt.vt in aut.de equali monij an
2 tate dotis. ¶Hec donatio fiebat olim aūt nup. sit ꝓhibi et ideo sic dicebat donatio ante nup.sed hodie ta.sozi.in
cōceditur fieri etiā post nup. z ne nomen rema cōsi.lxvj.
neret incōueniens: imo fieret ℈ñs rei appella col.ij. cir
tur hodie donatio ppter nup.vt insti.de dona. ca ꝓn-
ſ.est z aliud. ¶Pozro licet aūt nup.z post nup. cipium.
possit cōstitui. hec tñ est differētia q: vbi fit donatio ante nup. pōt excedere quātitatē dotis. z ifra subsistere.vt.j.de pac.quē.sup do.l.ex more.ſz z vbi iam cōtracto mīmonio fit nō debet excedere qn̄tatē dotis.vt.j.e.l.vlt.ſ.si ergo dote iam p̄stita.z est ratio q: sepe in fraudem donationis ꝓhibite inter virum z vxorē excogitaretur exaugmentū donatiōis ppter nup. hoc fm ius codicis. Jure vero aut̄ticoꝝ equalitas in quātitate considerat z in lucris exinde ꝓuenturis.vt in auten.de equalitate dotis.ſ. hoc igitur. Quid ergo si maius pactū de lucrādo fuerit in dote ꝙ in donatiōe fuit appositū vel ecōuerso semp maius reduceret ad minus. vt.j.de pac.do.l.lege. Quid ergo si dos data est z pactū de ea lucrāda ē īter positū donatio quo ꝙ data est.ſz nullū pactū de lucrāda ea ē apposi tū. Nunqđ pactū de lucrādo factū in dote extēdetur ad donationē an etiā cēsebit nullū ex eo qđ dictū est mai⁹ pactū reduci ad min⁹. Minus aut̄ ōz qđ nullū est.vt.ff.de tributoria.l.illud. ſ.minus. Sed certe lex est exp̄ssa q̄ dicit pactū dotis extēdi ad donationē.vt.j.eo.l.vlti.ſ. sin
3 aūt donatio. ¶Dos aūt z donatio ppter nup. augeri q̄cunq; possunt devolūtate:ſz z dñi silter.vt.j.e.l.si ℈tāte. Hodie vo ex necessitate augetur dos vel donatio ppter nup.naz si altera pars p̄stat augmentū necesse est quoq; alterā partē augmentū celebrare. z siquidez maritus nullos habeat creditores:mulier potest augere dotē in rebus quibuscūq;.Si vero habeat:q: creditores viri p̄eiudiciū patiūtur ꝓpter dotem dotem: etiā si anteriozis tēpozis p̄uilegio sint vallati z q: maritus et mulier fraudez excogitando ficte dicerent se fecisse augmentū quod nō fecissent. Ideo dictū est vt mulier do-

BIU Cujas

tem tūc in rebus apparētib⁹ puta īmobilibus si habet augeat. Si seū mulier īmobilis subst̄ tie dōis res mobiles in augmento dederit. i. dicatur dedisse ⁊ creditores suspicant ⁊ dicūt non datū in hac parte dotis nullo vetur aduersus creditores alios priuilegio. vt in auc. de equali. do. §. aliud quoq;. Sed si creditores cōsiterē tur datū cur nō vteret priuilegio mulier. ¶ Peti tur autē donatio ꝓpter nup. q̄ cōsistit in spē si traditio interuenit directa rei vendicatione. si nō interuenit vtili. ⁊ in hoc casu loq̄tur in auc. de equali. do. §. sinaute sub ptāte. vbi aūt est in quātitate ꝓmissa ageret ꝓsonaliter ex pacto.

4 ¶ Quid aūt si nulla donatio data vel promissa fuerit dos tñ data est: ⁊ pactū de ea lucrāda factum est: ⁊ solutū est matrimoniū. Dicūt quidaz posse agi vt detur donatio ꝓpter nup. tanta. s. quāta est dos. ex illa aūt q̄ est. j. e. dos data. sed nos id non credim⁹. qz sicut ipsi dicūt ⁊ scripserunt ⁊ lex dicit. dos nō debet cedere lucro mariti nisi ex quibusdā pactiōibus. vt. j. de rei vxo. auc. §. illo. Nō ergo donatio ꝓpter nup. q̄ eḡs passibus cū dote ābulat pōt peti: vt videt hoc ipso q̄ dos data est tñ pōt agi cōstante mr̄imonio ꝺditiōe ex. l. vel officio iudicis: vt cōstituat donatio ꝓpter nup. si tñ mulier dotez dederit vel obtulerit: ⁊ cū res sit mobilis eā cōsignauit et deposuit ac si p dilationē dos nō detur ⁊ donatio denegat: vt in auc. vt exac. do. ista. §. vlt. si ergo cōstāte mr̄imonio sic egerit mulier sibi cō sulit: ⁊ pactū dotis lucrāde extendet ad dona. ꝓpter nup. siꝝ soluat mr̄imoniū priusq̄ hoc egerit mulier sibi ꝑputabit: nec donationē: lucrabitur q̄ nulla fuit. ¶ Spōsalitia autē dona-

a Donatio. et an donatio fcā spōse de p̄senti adhuc nō ducte ad domū viri per sponsuz valeat. ⁊ q̄d si est fcā in domo spōse. vel in via. vide plene p Sozi. in ꝺsi. cxxiij p totuz.

a tio[a] dicit ea q̄ a spōso spōse vel ecōuerso: lz raro fiat: qz femina⁹ genus auarissimū est. vt. j. e. si a spon. ⁊ de do. inter vi. ⁊ vxo. si stipulata. daf simpliciter. i. nō ꝓpter nup. inest tñ semp cōditio nuptiaꝝ: qz intuitu mr̄imonij fit. ⁊ ideo nō vere pōt dici ꝓpter nup. dona. ꝺditio aūt inest nisi steterit p dantē. vt. j. e. cū veterū. si vo stetерit per casum distinguo vtrū donauerit spōsus sponse: an sponsa sponso. in prio casu rescindit donatio in totū si osculū nō interceserit. Oscu lo aūt interueniēte resoluit donatio pro parte dimidia. in scdo aūt casu nō distinguit interue niat osculū vel nō: ⁊ in vtroq; casu infirmat donatio in totū. vt. j. e. l. si a spōso. Et forte est illa rō differētie: qz spōsa dare spōso osculū non ab eo dicit accipe: ⁊ iteruenit gr̄a spōsi: nō spō se: siquidē vir accipiēdo osculū in nullo grauat immo eius est cōditio melioz cum ad ꝓpria redeat alacrioz: mulier vo grauat: qz incurrit rubozem: ⁊ ideo in reb⁹ viri est cōditio durioz mulieris vo benignioz esse cā censet. Et hoc q̄ñ fit donatio inter spōsum et spōsam aū mr̄imoniū contractū. nam si fieret mr̄imonio iam ꝓtracto ipso iure eēt nulla. vt. j. de dona. inter vi. ⁊ vxo. per totū tit. Quid ergo si in ambiguo veniat: vtrū sit facta in spōsalib⁹: an post matrimoniū contractū. Distingue vtrum donauerit spōsus sponse in domo spōse: ⁊ tunc videt esse facta in sponsalibus ⁊ tenet; aut donauerit sponsus in domo sua ducta iam spōsa: ⁊ tunc donatio non tenet. vt. j. e. l. cum inter. ⁊ forte licet solo cōsensu de p̄senti cōtrahaf matrimoniū tñ quantū ad prohibitionē donatiōis non videt matrimonium perfectū anteq̄ spōsa sit ducta. Tñ et in itinere poterit ei donari: et postq̄ sit ducta: si tñ sit inducta separata a viro. vt. ff. de dona. inter vir. ⁊ vxo. l. pe. §. j. ¶ Hec spōsalitia donatio non solum predictis modis: sed etiā ꝓpter ingratitudinē revocatur sicut ⁊ oēs simplices donatiōes ⁊ ipropriē: ⁊ ꝺtra idonea sermonis spōsalitia donatio eq̄nocē nūcupaf dōatio ꝓpter nuptias. vt in illa auc. eo decursum est: vt. j. eo.

¶ De nuptijs. Rubrica.

4 Remissis prepa-
ratorijs nuptiaꝝ ponit de nuptijs: de quibus videam⁹ quid sint nuptie et vñ dicantur. Qui possint cōtrahere nuptias: ⁊ q̄bus rōnibus prohibent: ⁊ qualiter specificātur. Et quis sit effect⁹. Sunt autez

6 nuptie siue matrimoniū cōiunctio viri ⁊ mulieris eis indiuiduā vite cōsuetudinē continēs ⁊ diuini ⁊ humani iuris cōicatio. vt insti. de. pa. po. ⁊ ff. eo. l. j. Paris ⁊ femine ideo ponitur: qz mas q̄ in eodem sexu pōt esse matrimoniū. Indiuiduam ideo ponit: qz huius debent esse propositi a p̄ncipio: vt si semp in eodē habitu mariti monij essent: ⁊ ideo dicitur consortiū oīs vite. sic et dicitur augustus ab augēdo ꝓpter voluntatē. Et in diffinitiōe iustitie dicitur iustus reddere vnicuiq; ius suum ex proposito animi tantū: vt hoc notauim⁹. s̄. in ꝑfatione huius libri. Certum est eñ quādoq; matrimoniū diuidi in fausto ex quibusdā causis. vt. j. de repu. l. cōsensu. Et certū est p̄nciꝑ non semp augere imperium: ⁊ certū est iustum etiā in die septies cadere. Diuini aūt iuris dicitur cōicatio: qz debent esse eiusdē secte: puta ambo christiani vel ambo iudei. vt. s̄. de iudeis. l. ne quis. Religionis aūt diuersitas nō impedit mr̄imoniū. vt. s̄. de spōsalibus. l. vlt. ⁊. s̄. de epi. au. l. si legibus. Humani aūt iuris cōicatio ideo dicit: qz matrimoniū debet cōtrahi ꝑm leges hūanas vel ꝑm legē diuinā si illa iueniaf cōtraria legi hūane. Et ideo etiā ꝓpter hoc dici pōt cōicatio iuris diuini: in eo etiā habet cōicationē iuris humani: qz si matrimoniū legitime cōtrahaf vxor sequitur forū viri. Non autē sequeret si nō teneret matrimoniū. vt. ff. ad muni. l. de iure. §. viri. Potest etiā dici cōicatio iuris humani qz mulier quodāmodo videt dña rerū mariti ꝓpter promiscuū vsum. vñ etiā quidā sapiētes diffinit eam non cōmittere furtū rerum mariti. vt. ff. de furt. l. q̄uis. ⁊. ff. re. amo. l. j. Pozro q̄ dictum est matrimoniū esse cōiunctionē de ꝺiunctione que fit per aūm vtriusq; ꝓverba de p̄senti nō de cōiunctiōe corꝓzū est intelligendū. vt. ff. de reg. iur. l. nuptias. ⁊ de dona. inter vi. ⁊ vxo. cum sic

b status. §. si mulier. Cōiunctio tñ corꝓzū facit cōsumationē mr̄imonij: ſz ⁊ cōsensus initiat et perficit matrimoniū licet exigatur traditio q̄ tum ad prohibitionē donationū. vt. s̄. ti. ꝓxi.

Distictio

BIU Cujas

sed consensus facit. vide ff. i. ff. xxviij. colū. j. ℣. q̄ uis em̄. a Nupt ie. Ad de q̄ nuptie hūano gñi immortalitatem p̄stāt. vide ff. i. cō si. ix. in ℣ ficu. iiij. ibi. nec mirū. z p eūdez in ff. xxxv colū. iij.

Ideoq̄ potest esse aliqua mulier virgo postea q̄ ducta est in domū mariti: z si interim moriat maritus habet nihilominus mulier actionem de dote. ¶Dicuntur aūt nuptie a nubendo qđ est ꝓprie mulierum z non virorum. Inde est q̄ mulier ōr nupta nō vir nuptus. vel vt ait Isidorus. nuptie dicte sunt a nubendo. i. a velando vel q̄ mulieres velate incedūt vel q̄ iure velātur cum in ecclesijs a sacerdotibus ambo benedicūtur. Et sunt ista quattuor vocabula consignificantia. s. cōnubiū coniugiū nuptie mīmonium. vt. ff. e. l. in eo. §. cap. Pōt addi z quintū scz cōsortiū: sz inter seruos tm̄ ōr cōtuberniū. vt. j. ad. l. iul. de adul. l. serui. z. de incest. nup. cū ancillis. q̄q̄ etiā nomē consortij trahit ad seruos. ¶Possiunt aūt nuptias ℑhere femine maiores. xij. an. masculi maiores. xiiij. an. dūtamē si fuerint filijsfa. vel filiefa. consensum habeant parentū in quoꝝ ptāte sunt. Nā hoc fieri debere z ciuilis z naturalis rō suadet dūtamē parēs sit sane mētis alioquin nō requirit consensus eius q̄ nec pōt interuenire. curator aūt ei⁹ cō stituet dotem z donationē ꝓpter nuptias pro qualitate pſonarum z p facultatibus. vt insti. e. in prin. z. j. c. furiosi. Sed z si parēs absit aut ignoret vbi sit z an sit: z triēnium postea fluxerit possint liberi vtriusq̄ sexus legitimas nuptias ℑhere sz si nondū sit elapsum triēniū possint liberi nuptias ℑhere cū tali cuius ꝯditio nē certū sit patrē nō repudiaturū. Idēq̄ ōr in filijs z filiab⁹ captis ab hostibus. vt. ff. eo. si ita pater. z. l. q̄ filius. Sicut ergo solus consensus filiorūfa. non facit matrimonium ita z solus cōsensus parentum nō facit matrimonium: quia oportet filiūfa. consentire vel sponte vel patre cogente. nam si eo cogente ducat vxorem quaz nō duceret si sui arbitrij esset contrahit tamen matrimoniū quod inter inuitos nō contrahit maluisse em̄ hoc videtur. vt. ff. eo. l. si patre. Filius aūt emancipatus etiam sine consensu patris vxorez ducere potest. vt. ff. e. l. si filius emā
3 cipatus. ¶Illud potest queri si duxerim ī vxorem minorem. xij. an. z ante. xij. annū cognoue rim eā an teneat mīmonium qđ dicūt quidaz quasi felici duplomate sim vsus. vt. ff. de verb. ob. l. cōtinuus. §. cum ita. ego contradico ꝛsicut cognatio īpedit mīmoniū ita z etas z certe īmo deberet puniri de stupro q̄ violauit eā. vt ff. ad. l. iul. de adul. l. inter liberas. j. responso. z §. j. Et qđ ōr in. ff. qñ dies le. ce. l. pe. nō videtur nupta q̄ virū pati nō pōt ī idē recidit q̄ nec ip sa videt posse pati ꝓpter etatē. si aūt minorez ductā nō cognouerim tritū est tunc demū ꝓfici mīmonium cuz maior ceperit esse. vt. ff. eo. ti. l. a minorem. ¶Quod aūt dixi in filio emancipato ad filiam emancipatam minorez. xxv. an. extendendum est. si aūt emācipata filia sit minor xxv. an. consulit ei lex ne infans nuptias sine patris sententia contineat: et si forte mulier voluntas patri repugnat debet pris snīe z prō pinquorum adiūgi auctoritas iudiciaria vt patres sint moribus z genere cōpetitores is potior estimetur quam sibi consulens mulier approbauerit: et ne forte hi q̄ gradu proximo ad viduaꝝ successionē vocātur honestas nuptias impediant: vt in ea occasiōe mulier decedat sine liberis si hui⁹rei fuspitio ꝓcesserit eoꝝ volumus auctoritate iudicij ꝙ succedere. Ad quos etiam si fatalis sors interceſſerit tñ hereditatis cōmodū puenire nō possit. Et qđ dixi in hiusmodi emācipatis minoribus connolātibus ad sēdas nuptias locum habet: z si cōuolant ad primas cum sint virgines. vt. j. eo. l. vidue. Si autē mulier minor nō sit filia fa. vel emācipata: sed sui iuris morte patris facta. Diēdez sit minor. xij. an. z tutorē habeat z queraf de futuris nuptijs cōtrahēdis: dz interuenire auctoritas tutoris matris z ꝓpinquoꝝ vt per eos cōtrahātur spōsalia z vincula futuri matrimonij ꝙ si non cōuenerit inter eos arbitriū ꝓsidis prouincie necessariū est. vt. j. eo. l. j. Si autē mulier minor. xxv. an. fieri adulta matris et ꝓpinquoꝝ ipsius adulte debet requiri iudiciū. Et siquidē adulta exprimat voluntatē suam nihil valet cō tradictio cognatoꝝ vel affinium vel etiaz curatoris qui solam rei familiaris sustinet administrationem. sed spectanda est eius voluntas de cuius coniunctione tractatur. vt. j. e. l. in copulandis. Si autem puella cultu verecundie prōpriam noluerit deprimere voluntatē iudici de liberare permissum est cozā positis ꝓpinquis cui melius adulta societur: cum inter honestos cōpetitores matrimonij oritur certamen. nec propinqui consentiūt cui potissimo puella sit iungenda. Nam si consentirent z sine iudiciali auctoritate perficeret matrimoniū. vt. j. e. l. cōiunctione. ¶Et notandū est q̄ q̄uis teneat matrimoniū post. xij. vel. xiij. annuz vt dictum est. tamen dicit autē. q̄ qui vehemēter citius contrahunt nuptias non minus. xv. annoꝝ ad hoc procedūt. vt in auc. de tpe nō so. pe. §. vlt. Oda ior aūt etas nō ipedit mīmoniū quātacūq̄ sit. nam etiā sexagenarij ℑhunt nuptias. ¶Prohi
b bentur aūt nuptie multis modis. z in primis b ꝓhibitione sanguinis in infinitū inter ascēdentes et descēdentes adeo vt si Adā hodie viueret cum de plene nulla posset ℑhere. vt. j. e. l. nemini. Inter colla terales aūt ꝓhibent vt inter fratrē z sororē. In teria pcr ter cōsobrinos aūt nō ꝓhibent iure fori: sz pro hibentur iure poli vsq̄ ad. vij. gradū. vt insti. e. pū hyspa. inter eas. z. j. eo. l. nemini. Et in decretis cā nū in tra. xxv. q. v. c. ꝓgenie. z. c. de cōsanguinitate. z. c. in ctatu de copulatiōe. z. c. nulli. Item ꝓhibent rōne adoptionis inter ꝑsem adoptiuū z filiaz adoptiuā nio in. vj duret vel nō duret adoptio. sz inter fratrē adoptiuum z sororē adoptiuā ꝓhibent: ita demū si b affini duret adoptio. vt insti. eo. §. hoc ita. z. §. sed z si tas. Uiqua. Item ꝓhibentur rōne affinitatis: vt inter de Johā. me z p̄uignā meā vel nurū meā: vel socrū: vel an. z doc. nouercā meā qđ dixi in nurū z socru seruat: z in in. c. j. de pronuru: z abnuru: et prosocru z filiab⁹. vt insti. cōsan. et eo. §. affinitatis. z. ff. eo. l. adoptiū. §. nunc. Est affi. z la
c autē affinitas regularitas pſonaꝝ ex nuptijs te Ab. ō nobis cōiunctarū omnij carens parētela. vt. ff. rosa. ī di de gradibus cog. l. non facile. §. z qm̄. Est ergo ctiona affinitas cognatio ficticia per matrimoniales rio suo

BIU Cujas

in codez ꝟbo affinitas.

4 pe rſonas contingens. Huiuſmodi affinitatis multa gña cõſtituerũt decretiſte q̃ nihil aliud fuit q̃ holes illaqueari. Licet aũt ſm leges affinitas ⁊hatur tm̃ per nup.tm̃ q̃tũ ad ꝓhibitionem mr̃imonij idē eſt ⁊ ſi ⁊hak p fornicationē. vt.j.e.liberi.⁊.j.ti.j.factis.⁊.l.ly. Itē ꝓhibenk rõne publice honeſtatis. Nã ſi vxor tua poſt diuortiũ de alio filiã ꝓcreauit hec nõ eſt quidem priuigna tua:ſed ab huius nuptijs abſtinēduz eſt.nã ⁊ ſi ſpõſa filij mei nõ eſt mihi nurus: nec ꝑris mei ſpõſa mihi ẽ nouerca: rectiꝰ tm̃ ⁊ iure faciã ſi ab huius nuptijs abſtinuero. nã ſemp in ꝺiuctiõibus nõ ſolũ qõ liceat de iure ſtricto cõſiderandũ eſt.ly q̃d ſit honeſtũ.vt inſti.e.ſ.ſi vxor.⁊.ff.eo.l.ſi qua.ſ.ſi vxor.⁊.l.ſemp.Itē ꝓhibenk rõne voti ſolẽnis:vel ãnexi ordinis: vt in monachis ⁊ ꝑſbyteris ⁊ diaconis:vt dixim⁹ ē.de epi.⁊ cle.Itē ꝓhibẽtur p̃ ſenatuſcõſultũ. vt inter tutorẽ ⁊ pupillã. vt.j.de interdi.mr̃i. Itē ꝓhibẽtur p.l.iul.vt inter ſenatorẽ ⁊ libertam ⁊ libertũ filiã ſenatoris.vt.ff.e.l.iul. ſed nouo iure nulla dignitas ꝓhibet cuz liberta ⁊here nuptias. Et ideo forte etiã inter libertũ ⁊ filiã ſenatoris valebit hodie mr̃imoniuz. Vel dic in liberto remanere incorrectũ. Itē eadẽ.l. ꝓhibenk inter ſenatores ⁊ liberos eorũ maſculos ⁊ ſcenicã mulierẽ ⁊ eã cuius pr̃ mater artẽ ludricã exercuerit.niſi ꝑdicte ꝑſone acta pnia indulgentiã principis mereãtur p quã eorum infamia aboleak.vt.j.e.l.imperiali.Itẽ inter pr̃onã ⁊ libertũ ꝓhibentur nuptie niſi pro na:cũ ignobilis ſit:vt ei honeſte ſint ſaltẽ liberti ſui nuptie.vt.ff.e.l.ſi pr̃ona.Itẽ ꝓhibenk ꝓpter mandata principũ.vt in preſide ⁊ ſibi ſubiecta muliere.vt.j.e.l.⁊ ſi ō.⁊ vt dixim⁹.ē.ſi re. ꝓnũn.Itẽ ꝓhibenk p cõſtitutiones : vt inter te ⁊ eã quã de ſacro fonte leuaueris.Item ꝓhibentur inter te ⁊ eã quã ꝓfitam leuaueris locoꝫ filie eã habueris:⁊ vt filiam ipam educaueris.vt.j.e.l.ſi quis.ſed ⁊ eã quã rapueris:⁊ ſi rapta cõſenſum cõmodauerit vxorẽ ducere ꝓhiberis:qz hocip̃m velle raptaꝝ ab inſidijs eſt ꝺuctũ.vt j.de rap.vir.l.j.ꝓhibenk ꝙ nuptie inter te ⁊ cõmatrẽ tuã:vel etiã monachã.Item ꝓhibenk legibus inter liberũ ⁊ ſeruã:vel inter ſeruũ ⁊ liberã.vt.ē.diximus. Sane iure poli admiſſum eſt tale mr̃imoniuz: ſic ⁊ admiſſum eſt inter ſeruũ ⁊ ſeruã. vñ ⁊ huiles cognatiões ꝓpedimẽto ſunt nuptijs: ⁊ huiles affinitates ſicut ⁊ in liberis ꝑſonis.vt.ff.e.l.adoptiu⁹.ſ.ſeruiles.Itẽ ꝓhibenk rõne fidei alteri ꝺate. Nã qui habet vxorẽ tuã aliã ſuꝑinducere non põt. vt.j.ad.l.iul.de adul.l.eũ.cũ iſte oẽs nuptie interdicte poſſunt ꝺici inutiles.ſed ꝓprie ꝺicũtur nepharie inter aſcẽdẽtes ⁊ deſcendentes. Inceſte aũt inter collaterales.vel affines.vt inſti.e.ſ.ergo nõ omnes.⁊.ff.e.l.quinetiam. ⁊.l. vlt.de adul.ſi adulteriũ.j.rñſo. Si ergo aliquo iſtorũ modorum vel ſimiliũ ꝓhibeatur matrimoniũ nec matrimonium nec dos intelligitur nec filij ſunt in poteſtate patris imo tales ſũt q̃tum ad patriam poteſtatem pertinet quales ſunt quos vulgo mater concepit. Nam nec hi patrem hebere intellguntur cum his ⁊ incert⁹ eſt.Unde ſolent filij ſpurij appellari vel a grẽca voce quaſi vulgo concepti. vel quaſi ſine patre filij: ⁊ ſoluto tali coitu nõ eſt locus exactioni dotis. vt inſti.de nupti.ſ. ſi aduerſus. Si aũt nõ ꝓhibeak matrimoniũ ⁊hitur ⁊ perficit ſolo cõſenſu vt dictũ eſt ſi conſenſus ſit de preſenti. Naz ſi ſit de futuro mr̃imonio neceſſaria eſt ductio ſpõſe ad domũ ſpõſi ſit pntis vl̃ abſentis marit⁹ vo nõ ẽ hocip̃o q̃ ierit ad domũ ſponſe vel qz ducit a ſponſa licet raro.vt.j.ſo. ma.l.ſi ignoraꝫ.qz domus mariti eſt quaſi domiciliũ mr̃imonij ⁊ ad ea que ſepius ⁊tingunt aptantur iura. Pe.tm̃ ꝺicit nõ ⁊trahi matrimoniũ ſm leges ꝙ verba de pñti niſi ductio ſequatur. ⁊ qõ ō: ſolo contrahi ⁊ſenſu non ponit ad remotionẽ ductionis ly ⁊ dotis ⁊ dona. ꝓpter nup.⁊ ſcripture ⁊ põpe que ſunt nuptiarũ accidẽtia. ¶Et eſt notandũ q̃ ly maritus p̃ tumcium ſuuz poſſit ducere vxorẽ:mulier tm̃ p̃ pprium nũcium nõ põt nubere. Ipſam em̃ ꝺuci oportet.vt.ff.e.l.mulierẽ. Nec eſt opus in mr̃imonio contrahendo ſcriptura niſi vt dictũ eſt cum ſenator cõtrahit cũ liberta vel niſi cũ illuſtres ⁊trahũt matrimonia exceptis barbaris, vt in antẽ.vt liceat matri ⁊ anie.ſ.q̃z vo ꝺudũ. Idem etiã ſi cõtrahat quis mr̃imoniũ cum cõcubina ſua.vt inſti e.ſ.vlt.ly forte illud ẽ ablegitimationẽ filiorum precedentiũ. ¶Effectus aũt nuptiarũ maximus eſt qz dos eſt aliqua ⁊ filij ſunt in poteſtate vt inſti.de pa.po.

¶De inceſtis ⁊ inutilibus nuptijs.

DIrimus ſuꝑa ſpecialiter de nuptiaꝝ ꝙmiſſione:⁊ de earũdẽ ꝓhibitione. Sequitur videre de penis ⁊hentiũ ꝓhibitas nuptias que ꝺicuntur nepharie.vel inceſte.vel inutiles.vt.ē.ti. ꝓxi. ꝺixi. Sciendũ eſt aũt q̃ ⁊hentes nuptias ſibi vetitas puniunk in periculo dotis ⁊ donationis ꝓpter nuptias hic em̃ cõfiſcantur.vt.j.eo. qui cõtra legũ. Sed nec filij ſunt legitimi vl̃ in ptãte parẽtis.vt.ē.ti.ꝓxi.diximus. Itẽ de bonis ſuis teſtari nõ põt in ẽneos per codicem tm̃ licet ei teſtari in ꝑſonas que in linea deſcendentiũ cõtinentur vſq̃ ad gradũ tertiũ hoc eſt in filium nepotẽ ⁊ ꝓnepotem. Et in ꝑſonas linee aſcendentis vſq̃ ad gradũ ſcõm.in patrẽ ⁊ matrẽ.auũ ⁊ auiam. Et in ꝑſonas linee collateralis vſq̃ in gradũ tertiũ.i.in fratrẽ ⁊ ſororem patruum ⁊ amitã. Itã tm̃ vt ab hereditate defuncti arceank qui in ⁊hendis inceſtis nuptiis ⁊ſiliũ ꝑbuerint. Et vocank iſte ꝑſone tã ex ſtamẽto q̃ ab inteſta.i bonis maſculis vl̃ femine q̃ vl̃ q̃ ꝺixerit mr̃imoniũ vetitũ.vt.j.eo. ſe. Hec ẽa ſunt vbi ⁊iuges ſciuerũt ⁊ factũ eius. Factm̃ qz ſciebãt talẽ ⁊iunctionẽ a lege ꝓhibitas. Ius qz ſciebãt talẽ ⁊iunctionẽ a lege ꝓhibitas. Si ergo fuit error in facto: ſemp eos excuſat ⁊ matrimonio. Si tm̃ fuerit error acriſſim⁹.⁊ inſtiſſimus vel fortiſſim⁹ ⁊ nõ affectat⁹:qz cũ potuit ſcire noluit ſcire vel nõ iuuek aliqmis etatis

BIU Cujas

lubrico lapsus. ¶Item hic error facti ita demum adiuuat si fuerit continuus a principio matrimonij vsq; ad finem: nec enim excusatur qui errore cōperto cōiunctionē illicitā sine vla 1 crastinatione nō dirimerit. ¶Itē nec minor excusat si fact⁹ maior retineat eādē cōiunctionē illicitā. vt. ff. e. l. q; ptra. Si vo fuerit error in iure quātū ad penā adulterij nō excusat mas vel femina q; quātū ad penam īcestus: mulier i totū releuat. & idem in masculo si errauerit in iure ciuili. q; credebat aliquam posse nubere suo tutori. Sed si errauerit in iure gētiū, i aliquo subleuat a pena. nō tn excusantur i totū. vt. ff. ad. l. iul. de adul. sed si adulteriū. ¶. nōnūq; ē. i fi. ¶. ibi. cū in adulterio ꝛc. & ¶. stupr. i fi. ¶. est ar. forte contra. j. ti. prox. l. j. sed certe ibi clā fuerat cōtractū. vnde presumebat scientia. Secus si palam esset contractū. tūc em̄ psumeretur bonafides. vt. ff. de ritu. nup. l. vlt. Quid ergo si vnus cōiugum sciuit alter ignorauit? vtiq; quātuz ad scientē pdicte pene locū habe būt ignorans vo nō punit. Itē quātū ad inhibendā repetitionē dotis vel dona. ꝓpter nuptias satis est. siue sciuerit vterq; siue solus ille qui dedit & vult repetere. sicut et dixim⁹. ¶. 2 de cōdi. ob. c. da. et de condi. sine causa. ¶Si q; ras an alter coniugum alteri in testamēto possit relinquere. Distingue vtrum is cui relinq;tur sciat prohibitā cōiunctionē: vt tūc nō teneat: an nesciat vt tunc teneat. vt. ff. de ri. nup. 3 l. prefec. & de le. j. l. vlt. Quid aūt erit de filijs ipsoz. & siādē errauerit vterq; filij vtriusq; coniugū ꝑ legitimis reputabātur. hoc tn non est lege expssum. Sic tn scimus & vidim⁹ dnm papam Alexan. ita rescripsisse ait enim certa gra eos haberi ꝑ legitimis: de iure em̄ stricto quia matrimoniū nullū est filij nulli essent reputādi. sic & in adoptiuis cōtingit q; & sine mrimonio legitimi reputātur vel dicūtur. si vo alter sciuit alter ignorauit pōt dici ei q; sciuit nō fore legitimos: q; ei q; ignorauit ꝑ bñficiū aūt domini pape siue gram filij vtriq; sūt legitimi ꝙ tū ad ordines. Hoc iure isto: nā iure autēticoz acrior pena īponit his q; scienter iutiles ꝺxerūt nuptias. nā bona eoz ꝺfiscant tā cetera ꝙ dos et dānantur in exiliū: & priuant cingulo si quo potiantur & verberātur si viles sunt. si tn habeant liberos legitimos & naturales ex ꝓcedēti cōiugio natos eis applicat substātia sua & propter delictū pris fiūt sui iuris: vt tn pr ab eis alat: q; q; sit legū cōtēptor: & ipi⁹ pr tn est: sed his legitimis liberis nō extātib⁹ substātia applicatur fisco repulsis collateralib⁹ & ascēdētibus ꝺxētis īcestas nuptias q̄s. ¶. dixim⁹ posse succedere: vt i auf. de īcest. nup. & nepha. j. rūso. col. iij. videre & tn q̄ dictū ē de ꝺfiscatiōe cōtractū eē ꝑ aliā antē. vbi nulli iud. ¶. vlt. q; dicit bona gñi cōseruari vsq; ad gradū tertiū. sed si nemo eoz supsit q; sunt de tertio gradu: tunc fit cōfiscatio: & in crimine lese maie. ꝓcipi seruari vtera iura: vel dici potest autenticam posteriorē locum haberere in dānatis ad mortē naturalē vel ciuilē: vt q; dānatur in metallum vel deportat in insulā: & ita dicit prescriptus. Ubi vero quis propter delictū nihilominus remanet ciuis iponitur ei pena cōfiscationis bonorum oim vel patris scdm qualitatē delicti: vel spāle est in hoc delicto incestarū nuptiarū ꝺctarum vt fiat cōfiscatio bonorū. In alijs enim 4 posterior aut generaliter est tenenda. Liberi aūt qui nascunt ex damnato coitu vel nephario: vel incestu: nec naturales nolandi sunt omnis[a] paterne substātie indigni: vt nec allantur a parēte. vt in auf. qui. mo. na. ef. sui. col. vij. ¶. vlti. lz em̄ ꝓdicta auten. de incest. & nepha. nup. tn loquatur idē dico tn & de ceteris quocunq; mō prohibitis. sed & illud no. q; de iure sciente non ignorāte loquit q̄ ꝑ ex eo ꝙ loquitur de pena exilij que tn dolo delinquentibus impo nitur. Item q; dicit eo ꝙ dum licuerit nuptias facere legitimas contra leges amauerit.

¶De interdicto matrimonio inter puellā & tutorē seu curatorem liberosq; eorū. 6

Alia non solū iu regentiū propter affinitatē et cognationē nuptie prohibent: vt dictū est: q; etiam iure ciuili ne circūscribat pupilla vel adulta in re familiari: vt. ff. de ri. nup. l. libertus. ¶. senatus. ideo ponit de interdicto matrimonio inter tutorē & pupillā seu curatorē & adultā liberosq; eorū. ¶Videamus ergo qui cōtineant noīe tutoris vel curatoris: & qui cōtineant no 5 mine liberorū ipsorū. Et certe tutor & curator prohibent sine gerant: siue nō gerant tutelaz: vt q; cessant ex negligentia: vel q; hois cā dati sunt: imo & si vere datus fuit tutor: & ipse falsa excusatione excusauit se: q; pertinet ad eū periculum impedit nuptias ꝺxere. Idēq; est in tutore qui desist esse tutor ob hoc ꝙ pupilla capta ē ab hostib⁹. nā & hoc pertinet ad eū periculū principaliter: q; fuit tutor. Ille aūt non cōtinentur noīe tutoris ad quē ꝓpter tutorem secundario respicit periculū: vt q; fideiuss fit aliqs procuratore: vel q; cū esset magistrat⁹ non idoneū dedit tutorem vel nō idoneam accepit satisdationē. Itē nec ille ipeditur nuptias ꝺxere q; excusauit se a tutela bonafide: vel in pupillari etate pupilli vel pupille: vel postea ꝙ adolenerit hic vel illa. Curator aūt est hic accipiēdus: vel pupilli: vel adulti: vel furiosi: vel mentecapti: vel siquis fuerit datus vētri. Ille aūt qui nō est tutor vel curator gerit tn ꝑ tutore vel curatore nō ipeditur nuptias ꝺxere. & pbātur hec. ff. de ri. nu p. siqs tutor. & l. nō solū. 6 ¶. siqs. & j. e. l. vlti. ¶Liberorū aūt noīe cōtinē tur naturales & legitimi: vel etiā legitimi tn: ista maputa adoptiui. ¶Si tn filij⁹ adoptiuus ꝺxerit matrimoniū cum pupilla sui patris & postea quid per emancipē & post emancipationē retineat idē d. Fel. in matrimoniū cōfirmat ex post facto q̄ a prīci pio nō tenuit. Si aūt prīo ꝺxisset titius matri monium cū pupilla tua deinde adoptares titiū maritū eius nō perimunt nuptie q; magis adoptio ipedit q̄ fit durāte tutela tua. nā finita tā

a Dis. Dicit q̄ nec sunt de agnatione vel cognatione ꝑ pris. nec pñt dici nobiles: sed nec etiaz filij eorū q̄uis essent legitimi & naturales. ita anch. consi. ccc xc. incip. visis dilīgēter in ribus. et vide etiā Barb. alla notabi. allegantes in rubrica de fi. instru. in illa. q. an bastard⁹ possit eē notari⁹.

BIU Cujas

tutela ⁊ nupta puella alij vereor ne longū sit adoptionē mariti eius impedire quasi propter hoc interponat vt rō tutele reddēde cohibea tur quā cām prohibitiōis nuptiarū Zhendarū ofo diui Marci cōtinet.vt.ff.de ritu nup.non solū.ſ.ſz videamus. Itē liberorū appellatiōe continent heredes tutoris etiā extranei.vt.ff. de ritu nup.libertū.ſ.j. Nam vt ibi dī exheres heres tutoris rōnē reddere tenet sicut teneba tur tutor. Itē ⁊ cōtinent liberti curatoris.vt
7 ff.de ritu nup.l.nō est.ſ.curatoris. ¶Pupille aūt vel adulte appellatiōe continet quelibet mulier minor.xxv.an.vel etiā maior dumtū an nus olim vtilis vel hodie quadriennū nō trā sierit illa quidē tm̄ secus in qualibet muliere sibi existente herede etiā si filia sit eius.vt.ff. de ritu nup.nō solū.ſ.si puelle. ¶Si queras cur extraneus heres tutoris.vt dictū est.pro hibebitur Zhere matrimoniū cū ea que fuit in tutela vel cura defuncti:⁊ ipse tutor nō prohi betur Zhere cuz herede adulte etiā si sit filia⁊ rñdeo q extraneus heres tutoris eodē mōte netur reddere rōnē sibi quo ⁊ ipse tutor.ideo q, sicut ipse tutor prohibet ita ⁊ ipse. Gz here di adulte non eodē mō.i.cū eodē priuilegio rō redditur.vt.ff.de admi.tu.l.ex plurib⁹.ideo q lz prohibeat pupille matrimoniū non tm̄ here
8 dis eius.Sicut aūt nuptie prohibent iter pdi ctos ita ⁊ sponsalia.vt.ff.de ritu nup.siquis tu tor.ſ.q̄uis.Sed lz inter tutores ⁊ curatores eorūq; liberos ⁊ pupillas vel adultas prohi beatur matrimoniū tm̄ tutoris vel curatoris fi lia cū eius pupillo vel adulto nuptias Zhere pōt.vt.j.e.curatorē.⁊ est rō q adultus exige re rōnem nō timebit propter vxorē atq; adul ta ,pter suum maritū eundēq; tutoris filium
9 nō auderet loqui de rōne petenda.In casibus tm̄ quinq; tutor vel cura.eorūq; liberi cum pu pilla vel adulta recte Zhnt nuptias.ſ.reddita rōne tutele vel cure ⁊ elapso.xxv.anno ⁊ anno vtili olim vel hodie quadriēnio qō daf ad resti tutionē petendā.Itez ⁊ cū pater puelle nupti as fieri postulauit vel etiā anteq; decederet fi liam suā despōsauit tutori vel curatori vel ei⁹ filio.Idem q̄n tutor hic impetrauit a principe.vt j.e.l.si patris.⁊.l.si tutor.⁊.ff.de ritu nup.l.nō est.Idēq; est in alio casu cū auus gerit tutelaz neptis nate ex filio emancipato ⁊ copulat eaz in matrimoniū nepoti ex altero filio emācipa to vel suo.par em̄ affectionis auite cā suspitio nem fraudis amouet ⁊ ideo summe affectiōis intuitu huius nuptie concedunt.vt.ff.de ritu nup.non solū.ſ.de vno. ¶Alias aūt matrimo nium nō tenet imo etiā pena imponitur Zhen ti Z legē:manet em̄ infamia Z eū velut confes sum de tutela.q; huius coniunctione fraudis administrationis tegere laborauit ⁊ dos data p conditionē repetit.Itē tutor vel curator ex tra ordinem punit pro dignitate pupille: ⁊ p l.iul. de adulte.pōt accusari. vt.ff.ad.l.iul.de adul.l.qui pupillā.⁊ si tutor erat libertus pu pille relegandus est.vt.j.eo.si tutor.⁊.ff.de ri tu nup.libertū.j.rūſo.⁊.l.nō est.pro rūſo. vel etiam de adul.accusabitur.vt dictū est.nec ex cusantur isti ,pter rusticitatem:vt.j.e.l.j.nisi forte in pena corporali ⁊ infamie.

¶Si quacūq; preditus ptāte:vel ad,eā pertinentes ad suppositoriū iurisditionis siue aspirare tentauerit nuptias. 7

Qualiter ratiōe priuati officij prohibeant nuptie supradictū est. Nunc aūt ponit qualiter prohibeantur rōne officij qō publicū est au ctoritate ⁊ vtilitate. Nā supe rior titulus. Si rector pronun cie.loquit de sponsalibus:hic aūt loquit de nu ptijs.notemus ergo breuiter casum huius.l.
10 et erit pro summa. ¶Sciendū est aūt q siquis magistratus maior vel minor occasiōe ptātis mittatur Zhere nuptias cū muliere sibi subie cta virgine vel vidua inuita ea vel parentibus eius ⁊ minacē feruorē exhibuerit eis hic lz pro hibitas nuptias nō peregerit attamen pro ta li conamine mulctat in.x.libris auri.⁊ cū ho nore ambierit peractā dignitatē prohibetur vsurpare.qō si fecerit p iuge biennū prohibe tur habitare eam prouinciā quā sibi vsurpare rit. ¶Itē concedit priuilegiū predicte mulieri cū sua suorūq; domo vel cōfestim contestatiōe proposita posit iurisditionē eius enitare:qui eā huius ambitu circuire tentauit. Et siquidē iudex ordinarius fuerit in hoc reatu rō vniuer se domus eius mulieris atq; oīa ciuilia vel cri minalia negocia vicario cōpetunt. ¶Sinautē vicarius vel silis hoc eodē crimine contingat vicissim ordinarius iudex intercessor erit. Sin autem vtriq; fuerint suspecti ad illustrē prefe cturam spāliter taliuz domorū tuitio pertinet quā diu administrauerit ille qui deliquit.

¶Si nuptie ex rescripto petantur. 8

Etuntur ex re/ scripto nuptie: qñq; aūt a iure vetite:qñq; permisse. Et siqui dem sint vetite:vel iure natura li:vel gentiū:vel ciuili:etiā pro pter affinitatē vel cognationē indulte non va lent.nā cuiuslibet rei cuius est denegata peti tio non proficiat indultū:⁊ si p surreptionem fuerit obtentū ne dissimulatione culpabili ne phanda leticia roborēt:vt.j.eo.l.vlti.⁊.ſ.de in ce.nup.l.vlti.⁊ imponit pena amissionis bono rum ⁊ deportationis:vt.j.e.l.j.si vero sint veti te de iure ciuili ,pter pecuniarū damnū iurā dum tenet indultū:vt.ſ.ti.iij.si tutor. ¶Idez dici pōt ⁊ in preside prouincie:qui vult Zhere cū sibi subiecta. ¶Proficiet em̄ ei rescriptum alioquin puniret:vt.ſ.ti.proxi.dixi.nisi desi deret adimpleri sponsionē parentum de nup tijs filiorū:vel sibi reddi spōsalia hoc est da ta noīe arrarū in duplū:⁊ ita pōt intelligi qō dicit.j.e.l.j.in fi.si vero nuptie sint promisse:si quidē impetrant ad remissionē infamie:q; mu lier nimis cito festinauit nubere:puta infra

BIU Cujas

tps luctus tenet rescriptū: vt. j. ad ter. si qua.
¶ Idemq; ⁊ si ipetret nuptias ad retentionez prioris dignitatis: vt. ff. de sena. l. nuptie. si vero ad predicta vel similia non prosit superuacuum rescriptum est.

¶ De secundis nuptijs. 9

DE nuptijs in genere dictum est q̄ valeāt vel nō valeāt. Sequit videre specialiter de secundis quas sepe a quibusdam eis nō sufficiētibus primis ꝺ̄hi cōtingit. Videndū ergo q̄ dicantur nuptie secū de. ⁊ quare. ⁊ qualiter puniant. Dicūtur añt nuptie scōe oēs quecūq; sequunt primas; etiā tertie vel millesime: vt probat. j. e. siquis. ſ. tales. Inde em̄ dicuntur scōe vulgo tm̄ consueuit dici fm̄ qō statim post primū sequitur. ¶ Puniuntur añt scōo nubentes ꝓpter duo. i. ꝓpter nimiam festinationē: ⁊ ꝓpter non seruatā filioꝝ affectionē. nimia em̄ festinatio in vxoribus tantum punit infra annū continuū a morte mariti cōputandus. Ad cuius luctū remissio tristitie habitu annus est statutus: vt. ff. de his q̄ no. infa. l. genero. j. rñso. ⁊ ſ. sed cū tps. ⁊ s̄. de his qui no. infa. l. decreto. si vero matrimoniū solua-
1 natur culpa mulieris statuit ei quiquemniū: vt in eo abstineat a matrimonio. si vero solueretur diuortio sine culpa mulieris statuitur ei annus vt dictū est in morte: vt. j. de repu. dicit. l. cōsensu. ſ. hic nisi. ¶ Marit⁹ vero lugere nō cōpellitur vxore. Unde sua festinantia nō punitur: vt. ff. de his q̄ no. infa. l. vxores. siue morte vxoris: siue diuortio soluat matrimoniū: vt j. de repu. l. cōsensu. ſ. virū etiā. luctus vero cognatorum nulli hoīm infra certū tps est prefixus. vnde nullū prestat ipedimentū nuptijs. vt. ff. de his qui no. infa. l. liberorū. j. rñso. ⁊. l. parentes. ¶ Hec añt festinantia ꝓpter duo pu-
a nitur. ſ. ꝓpter turbationē sanguinis: vt. ff. de his qui no. infa. l. liberorū. ſ. si talis. in fi. ſ. vel ne quis de prole dubitet: vt. j. de repu. l. cōsensu. ſ. q̄ si ꝓpter hoc. Item ne qua presteſ malignē suspitiōis cā: ⁊ ad virū scōm eo q̄ velociter ad nuptias festinauit: vt in autē. de resti. ⁊ ea que parit. ſ. vnum. ibi. eo q̄ forte suspitio ⁊c. Quidā tm̄ vt. ff. ⁊ eius sequaces dixerunt ꝓpter solā sanguinis turbationē puniri festinationē. vnde ⁊ dixerūt eam q̄ parit infra tps luctus statim posse nubere: vt. ff. de his qui no. infa. l. liberorū. ſ. pomp. q̄ nos cōcedimus in eo casu tm̄: cū vir nō erat lugendus: vt dr̄ in eadē l. ſ. si talis. ⁊. ſ. non solent. si em̄ sanguinis turbatio sola esset cā prohibitionis: ergo semper etiā post tres menses posset nubere. Cum em̄ necesse sit vt ex priori marito concepto partu pariat infra menses nouē ⁊ octo dies. si nubat post tres menses: nunq̄ parere potest ex scōo infra. ix. menses: cū scōi mariti partus haberi oporteat in vtero vsq; in septimo mense admi-
3 nus: vt. ff. de sta. ho. l. vlt. ¶ Mulieris añt nimium festinātis multe sunt pene: ⁊ certe ꝯ matrimoniū sit immaturū. i. nimis maturū; tm̄ ite-
net: vt in autē. de resti. ⁊ ea q̄ parit. ſ. vnū. ibi. q̄ lam a se ad legitimas ⁊c. mulier tm̄ punit in ꝓpria p̄ sona q̄ ipso iure est infamis. Item in rebus q̄ scōo maritovltra tertiā partem bonorū nec da-
bit in dotē nec vltima voluntate relinquet. vt. j. e. l. j. ꝓpter rñso. ſ. preterea scōo viro. Alij vero vt puto recte dabit q̄ velit. Item in reb⁹ alienis punit. Sed distingue in psona delinquentis sit prior maritus an alius: ⁊ siquidē fuerit prior maritus oīno excludetur a relicto defertur añt. x. psonis de cognatiōe viri hoc ē filio⁹ ⁊ filie mariti ex alio forte matrimonio habitis scōo nepoti ⁊ nepti ei⁹ tertio matri ⁊ patri eius quarto auo ⁊ auie quīto fratri ⁊ sorori vel forte frater ⁊ soror q̄ eodē gradu sunt cū auo et auia cū eis pariter admittent. vt. j. e. l. j. ſ. his etiā. ibi. quāq; ⁊c. Si añt relinques fuerit agnatus vel cognatus siquidē sit in tertio gradu vel proximioze bene capiet ab eo vltra vero nec ab agnato capiet ſz̄ nec capiet ab extraneo. vt. j. e. l. j. ſ. oīum. ⁊. ſ. eandē quoq; hec in rebus relictis. Inter vinos añt donata a marito dz̄ amittere. vt. j. e. l. ij. ⁊ forte amittet per
4 sñaz. ¶ Sed nūquid ea applicabunt eisdē quibus applicari dixim⁹ relicta lex quidē non exprimit: ⁊ ideo puto suo ordine magis ad quoslibet heredes mariti deuolui. Quid si cognati eius donant ei iter vinos? ⁊ forte capiet cū nō sit prohibita ⁊ hoc siue liberos hz̄ ex prioꝝ matrimonio siue nō. ¶ Porro quo ad remissionez predictarū penarū est differentia. Si em̄ filios non habeat solo rescripto remittitur sibi infamia. si em̄ habeat filios ⁊ solius infamie postulet remissionē idē est vt puto. Si añt postulet remissionē ceterarū penarū vt diximus supplicare quidē hz̄ ei nō tm̄ vtilitatē aliquā rescriptorum habebit: nisi filijs ex prioꝝ matrimonio natis pure ⁊ sine conditione sine retentione vsufruc. medietatem siue substantie dederit. Et diuidit hec medietas inter oēs filios equaliter. Et si aliquis eorū moriatur primū succeduntei liberi si quos habeat: si nō habeat liberos succedūt ei fratres vl̄ sorores excluſa matre. si añt morianť oēs liber hui⁹ mulieris succedet hec mulier vt hñc semissem ꝓsumat vel⁹ preceptionē habeat ab vltimi filij vel filie hereditate. cetera em̄ bona inter hanc matrē defuncti ⁊ alios legitimos successores si qui eēnt diuiderent poterant alij esse legitimi successores puta fratres cōsanguinei ex parte patris tm̄. vt. j. ad tertul. l. siquis. ⁊. l. si quā. ⁊ in autē. de nup. ſ. prime liquide. hz̄ hodie nō essent legitimi q̄ mater preferet fratribus coniunctis ex altero parente tm̄. vt in autē. de here. ab in
5 testa. ſ. si igit defunctus. ¶ Quas añt penas imponi dixim⁹ nubenti infra tps luctus eedē imponunt ⁊ ei que ꝯ sacramentū susceptā liberorum tutela legitima nubat scōo ante q̄ eis tutorē alium fecerit ordinari eisq; qō debeť exrōne tutele geste ꝓsoluerit. si em̄ velit scōo nubere dz̄ adire presidē vt ordinet minori tutorē et ei dz̄ rōnem reddere ⁊ dz̄ reddere qō debetur pupillo occasione gubernationis. vt. j. ad ter-

a Punitur. Nouum in ista materia q̄ isse pene nō haberent locū ꝯ illuz q̄ accepit i vxorez soroz illius quā p fornicationē cognouit: q̄ ꝑ huis nō possit eā in vxorem ducere ⁊ cōmittat i-
3 cestum ⁊ debeat il-

BIU Cujas

tul.l.oẽm.ꝛ in autẽ.de nup.ſ.finaũt tutela.immo ꝛ plus videt iſta puniri qꝛ nec filijs ſuis ſuccedit ex teſtamẽto iure inſtitutionis vel ſubſtitutionis vel ab inteſtato ſi moriat in pupillari etate. ſuperior vero ſuccedit vſq; ad gradũ tertium vt dictũ eſt.vt.j.ad tertul.l.oẽm.ꝛ in autẽ.de nup.ſ.ſi aũt tutelã. ¶Et eedẽ ipoumtur pene ei q̃ parit infra tps luctus ſi indubitatum ſit ſobolẽ hanc ex defuncto nõ exiſtere vt qꝛ pepit inundecimo meſe poſt mortẽ mariti. Et eedẽ pene imponuũt ei q̃ ſtupro cognita eſt infra tps luctus.vt in autẽ.de reſti.ꝛ ea que parit.ſ.vnũ. Cum aũt mulier poſt diuortium culpa ſua factũ nimiũ feſtinat nubere alia ſpecialis impouit pena.ſ.qꝛ matrimoniũ ẽ ipo iure nullũ qđ ꝺ̃bitur infra quĩquẽniũ ꝛ ipſa infamis eſt ꝛ dotẽ amittit.vt.j.de repu.l.cõſenſu.ſ.hoc niſi. ¶Sequitur videre de pena q̃ imponitur ſcõo nubentibus poſt tps luctui ſtatutum ꝓpter non ſeruatã filiorũ affectionẽ. ꝓnitur aũt parens in rebus primi matrimonij. nec eĩ̃ poterit mulier ſcõo viro ex cauſa dotis vel ſimplicis donationis q̃ ſolet morte confirmari amplius dare vel in vltima voluntate relinquere ꝙ vni filiorũ primi matrimonij cui minor portio data vel relicta eſt:ita tñ vt portio iure nature debita liberis nõ minuatur niſi ex cauſis q̃ de officioſo excludũt querelas ꝛ eedẽ cauſe excludũt liberos a ꝓdicto bñficio. Qđ dixi in matre mea:ſerua ꝛ in auia mea cõolante ſcõm matrimoniũ.nã ſi mater mea nõ ſit in medio:mihi ꝓdictũ ꝓeſtat beneficiũ.idem ꝛ in ꝓauia. Itẽ qđ dictũ ẽ in matre ſeruat ꝛ in patre meo cõuolãte ad ſcõm matrimoniũ. Idẽ ꝙ ꝛ in auo ꝛ ꝓauo.ſi vero plus datũ in ſcõe vxoi vel ſcõo marito ipſo iure nõ valet.ꝛ applicatur liberis primi[a] matrimonij ꝓ.l.illã hac edicali.j.e.ſed per.l.vlt.huius tituli applicat neduz primis:ſed etiã liberis ſcõi matrimonij autentica vero ibi poſita redit ad ꝓdictam.l. hac edictali.ꝛ dicit ad ſolos liberos primi matrimonij pertinere quo amplius datũ eſt. Et ſi quis ex eis premoritur relicta ſobole:eius portio ad eam deferet.vt in autẽ.de nup.ſ.optime vero.nec obſtat ꝓdictis qđ legit.ſ.de dona.ante nup.ſi liberis. Nec eĩ̃ dico qđ mulier tenea[b] tur ſeruare[b] dotẽ ſuã filijs primi matrimonij. ſed tñ tenetur dare vt dictũ eſt quantum dat ſcõo viro vndecũq; inueniat. Sz illud queriq̃ñ debeat ſpectari vt dederit tñ vnicuiq; liberorum primi matrimonij quantũ ſcõo viro vel nõ.nunquid eĩ̃ ſpectabit tps oblationis vel donationis an ſpectabit tps in quo ſoluit matrimonium morte huiꝰ mulieris q̃ dedit.ꝛ dicit autẽ.hec ſpectari tps mortis binubi vel binube parentis. Põt tñ eſſe ꝙ hec mulier legauit vel donauit inter viuos amplius ſcõo viro ꝙ vni filiorũ primi matrimonij.ſz illud legatum vel donationem poſtea reuocauit ꝙ potuit qꝛ ambulatoria eſt voluntas deficiẽtis vel donãtis cõingis.vt.ff.de dona.inter vi.ꝛ vxo.cũ hic ſtatus.ſ.aſt oratio.põt etiã eẽ ꝙ dedit dotẽ ſcõo viro ꝛ nihil dedit alicui filiorũ primi matri.ſz ea dos mortua muliere ꝺz redire ad filios primi matrimonij.vñ ibi nulla reuocatio:nula q̃ rela eſt opus.vt in autẽ.de nup.ſ.qꝛ vero hactenus. Sivero poneres mihi mulierẽ ita dotẽ dediſſe ſcõo viro vt lucraret eam ex morte mu lieris.ibi tps donatiõis dotis eſſet cõſideran dum.ꝛ ita fiet reuocatio ꝛ nõ conſideret tps mortis.qꝛ mulier ſola ſimplici voluntate ſine alterius partis cõſenſu nõ poſſet imutare lucrum dotis ſicut imutat legata ꝛ ſimplices donationes:imo ꝛ ſicut alteri[ꝰ] partis cõſenſu vel licet diminuere dotẽ ꝛ dotis pactũ nõ liceret ei in ꝓiudiciũ filiorũ.vt.ſ.de dona.ante nup.l. pe.ſ.vlti.nõ placet ſi dicat aliquis.l.illã cor gi ꝓ ꝓdictã aut.qꝛ in eo.ti.de nup.ꝛ.ſ.de augmentis autẽ.confirmat eadẽ lex. Itẽ in rebus mariti punit mulier ſcõo nubens ꝓpter nõ ſeruatam filiorũ affectionẽ. Oium eĩ̃ q̃ cõſecuta eſt a marito vel iure ſponſaliũ vel iure nuptiarum vel iure mortis vel cã donatiõis vel iure legati vel iure inſtitutiõis hereditatis vel quo cũq; alio titulo dñiũ amittit. Sz tñ hz vſumfr. in die vite ſue.vt in autẽ.de nup.ſ.ſi vero expec. Et idẽ etiã videtur p.l.j.j.e.fere.ꝓ.tñ dicebat ꝙ p.l.illã habebat ſcõo nubens plenã ꝓprietatã fruendi ea in die vite ſue. Tñ ꝛ concedebat ei teſtari de eiſdẽ reb[ꝰ] inter filios:ſz per aut.ꝓdictã hoc expeditũ ẽ ꝙ hz vſumf.ſolũ.ꝙ ꝓprietas deferet liberis ꝓmi matrimonij equiliter ſiue ſint heredes ꝓmi parẽtis ꝛ ſcõi ſiue ꝓmi tñ vl ſcõi tñ vel etiã nentri[ꝰ].ſz oli ſaltẽ poſteri[ꝰ] moriẽti oportebat eẽ heredes ꝛ ita tãꝙ ꝓmi ſi ei ſucceſſerũt vl tãꝙ ſcõi pentes res fuerint.ſi heredes ei[ꝰ] fuerit pñt ea lucrauẽdicare.

7 ¶Ingratitudinis aũt cã repellit eos ab hoc beneficio ſiue ſint liberi ingrati vtriq; parẽti vel ſaltẽ poſteri[ꝰ] moriẽti.vt in autẽ.de nup.ſ.ſolito igit.ibi.ꝛ dabit hic ꝛc.ꝛ.ſ.qñ firmas.ibi.ſu ꝓ his quoq; lucris ꝛc.velſi q̃dã filiorũ ſunt grati alij ingrati gratis ſolũmõ dabit hoc bñficiũ. mobiliũ vo rerũ q̃s mulier lucrata eſt a ꝓprio viro cõcedit ei vſuſt.ſi tñ idoneã fideiuſſionẽ ꝓbuerit ꝙ eaſdẽ res mobiles vel earũ pciũ filijs primi matrimonij vel eorũ liberis reſtituat ꝛ taxabit pciũ ꝓ arbitros electos a matre ꝛ filijs eius ſacramẽto iterpoſito de extimatiõe rerũ iuſte facienda.ſi aũt mulier fideiuſſiones idoneã non dederit ꝓdicte res apud liberos debent manere.ſi tñ fideiuſſionẽ idoneaz matri dederit ꝙ idẽ ſuperſtiti ꝓvſuf.earũdẽ rerũ mobiliũ vel ꝓ ꝓcio quo taxate ſunt vſurarũ nole tertiã ptẽ cẽteſime ſingulis ãnis ꝓſtet vel ſi oẽs liberi aũ mſem moriãtur eidẽ reſtituant oẽs res ꝓdicte.ſi aũt aliq̃ erat in donatione ſcriptũ quã lucrata eſt mulier vſurarũ cautio exponit vt dictũ ẽ.Nõ aũt exigit aurũ niſi forte viri ſubſtãtia ſit habẽs aurũ qđ dixi i auro ſeruat ꝛ in qualibet re mobili ad quã ſolẽdã nõ eſt ſufficiẽs defuncti ſubſtãtia. ſimiliter neutra ps ꝓdicta obtulerit cautionẽ vl fideiuſſionẽ eedẽ res apud mulierẽ manebunt vſq; in diẽ vite ſue.ꝛ ꝓ reſtitutione ꝓdictarũ rerũ ola bona mulieris ſunt obligata ex eo die q̃ eedẽ res ad eã puenerint.vt.j.e.l.hac edicali.ſ.iſ illud.ꝛ in autẽ.de nõ eligẽdo ſcõo nub.ſ.aliud

a Primi. vide Rapha. co.ĩ cõſi. ſuo cir.in ſecũdo dubio. Rapha.ful.ĩ cõſi. ſuo xcvij. in j.dubio.

b Seruare. Vide d. Alb.pano.in cõſi. xlij. ĩ j.vol. vide etiam doc. ĩ auteu. ꝓter ea.C.vnde vir et vxor. et vide ro. in conſi. xlij. ꝛ in cõſi.cccc.

BIU Cujas

ño.z de nup.ſ.q; ño.ſi añt poneres vtrũq; offer re ſatiſdationẽ inter eos fieret diuiſio aut fo; te dirimereſ contẽtio:vel forte pꝛeferreſ mſ ſi
1 cut z dictũ eſt cũ neuter ſatiſdare vult. ¶Quid
a ſi moꝛiatuꝛ vnus[a] filioꝝ pꝛimi mſimonij ſiqui dem reliquat liberos illi ſuccedãt ei.Si ỹ nõ re linquat liberos ſiquidẽ faciat teſtamentũ:lz ei teſtari in frẽs z in matrẽ ſicut teſtari poſſet in extꝛeum. Itẽ nec matrẽ põt pꝛiuare falcidia de bita. Si añt moꝛiatur ab inteſtato ſuccedit hec mulier cũ fratribus z ſoꝛoꝛibus defuncti in vi; rile pꝛtionẽ:vt tñ in rebus que ad defunctuz pꝛuenerũt a pſe mulier habeat tñ vſumfr.vt in auſ.de nup.ſ.hinc nos.z ſ.qñ mſ.niſi in do na.ꝓpter nup.in qua diſtinguiſ:vtrũ ſit pacta de lucrãdo an nõ. Et ſiquidẽ nõ ſit pacta de lu crando ſuaſ id qõ dictũ eſt in reb⁹ alijs pꝛnis. Si añt ſit pacta de lucrãdo aliud eſt. Ponam⁹ eim q pacta erat q lucraꝛeſ tertiã ptẽ donatio nis ſi nõ haberet filios. ¶Si ño haberet q lu cꝛaꝛeſ totã ſi decedat vnus filioꝝ ei⁹ ſuccedet in tertiã ei⁹ ptis q̃ cõtingebat defunctũ ex do natione ꝓpter nup.q̃ſi videaſ eſſe equipollẽs ſiue nõ habeat liberos:ſiue habeat:z aliqs eo rũ moꝛiaſ poſtea:z ſiq̃dem hec mutꝛ de rebus donationis ꝓpter nup.aliq̃d alienauerit ꝓ ꝯ pꝛadicta pꝛtione confirmaẽ alienatio:p alijs añt ꝓtibus in quas ſuccedũt frẽs defuncti alie natio eſt nulla. ¶Si añt fratres defuncti non extiterĩt:z hec extiterit heres inſolidũ ſuo filio ꝯfirmatur alienatio in totũ. Fratres añt defũ cti z a ſucceſſione huius donationis z aliarum repellunt rerũ ſi extiterint defuncto igrati volẽ tes ei pare moꝛtẽ:aut crimiale iſcriptionẽ:aut ſubſtãtie iactura vt in auſ.de nup. ſ. qñ infir mas.z ſ.qñ igratitudinẽ.z ꝓz ex ꝑdicta auſ. de nup.ſ.hinc nos.nõ eſſe diſtinguẽdũ. Nubat mulier añ moꝛtẽ filij an poſtea. Et iõ coꝛrigiſ autẽ illa de nõ eli.ſcõ nub.ſ.cum igiſ. que di cit indiſtincte eã vocari in plenã ꝓpꝛietatem:z ideo illa auſ.coꝛrigebat.l.mater.C.ad tertul.ſz illa pꝛioꝛ autẽ.coꝛrigitur p hanc autẽ. de nup.
2 poſteꝛioꝛẽ. ¶Item quecũq; dicta ſunt de mulie re ſcõ nubente ſeruanda ſunt in maſculo ſcõ accipiente vꝛoꝛẽ pꝛeterq; in cautione vel ſatiſ; dationẽ que non videntur poſſe interponi iter pſem z filiũfa. vt.ff.ad treb.l.impatoꝛ. ſi ño aliqs eoꝛ nõ ꝓuolauit ad mſimoniũ ſcõm vir dotẽ quã lucraꝛ⁹ eſt a pꝛima vꝛoꝛe ſuare teneſ filijs ꝓtias: teneſ ſuare filijs pꝛimi mſimonij.vt in auſ.neq; virũ q ex dote eſt.col.viij.ſed tñ p aliã auſ.vt fratrũ filij.ſ.pe.cõcediſ viroꝛ vꝛoꝛi viri lis poꝛtio ſm numerũ filioꝝ in dote:vel ꝓpter nup.donationem:vt aliq̃d plus habeat qui nõ nubit ſcõ eo vel ea q̃ vel que nubit. Alia añt que lucratus eſt aliquis eoꝛum vel aliqua a p; cedenti coniuge habet; in plena ꝓpꝛietate qui vel que non conuolat ad matrimoniũ ſe; cundum.vt.j.eodẽ.hac edictali.ſ.vlt.ſed tamẽ ſumiſ filijs pmi mſimonij ꝯſeruare hec lucra. Heredẽ ergo extranei inſtituẽdo non videtur filijs adimere.vt in auſ.de nup.ſ. ſoluto ergo. ſed per.l.C.heredẽ extranei inſtituendo vide tur adimere lucra iſte q̃ lucratus eſt: vñ et ſi ei extiterint heredes pꝛo parte tñ pꝛo ea tantũ vendicabũt pꝛo alia vero vendicabunt cohere; des eoꝛum:ſiue ſint fratres alterius matrimo nij: ſiue quicũq;. Pꝛimi autẽ parentis a quo lu cratus eſt iſte poſterius decedẽs nõ eſt neceſſe q exteriterint heredes.vt.j.eo. ſi quis.ſ.j.et.ij. ¶Iſtud noto q ea q̃ ſunt dicta de ſucceſſiõe pa rentum binuboꝝ in bonis filioꝝ non coꝛrigũ per auſ.poſteꝛioꝛez de here.ab inteſta.quia vt ait.y.non fit ibi mentio ſecũdaꝝ nuptiarum. quod ergo ibi dicitur indiſtincte hic determi natur.vt.j.ad tertul.l.vlti.in fi.

¶Si ſecundo nupſerit,mulier cui maritus vſufruc. reliquerit. 10

Qualiter puniatur mulier in rebus ſibi donatis a mari to plene dictũ eſt. Nunc autez ponit qualiter puniatur ſcõo nubens cir; ca vſumfru.a moꝛiente coninge ſibi relictũ. Et eſt ſciendũ q per.C.vbi is q̃ liberos habet con uolat ad mſimoniũ ſcõm illico amittit vſumfr. per auſ.vero non amittit niſi lege eam accepe rit:vt ex ſecũdis nup tijs interierit. ſecus vero in vſufru.l. bñficio cõpetenti coniugi ſcõo nu; benti in rebus quas habuit apud moꝛientẽ cõ iugem. Eſt eim maius beneficiũ.l. q̃ hois.vt in auſ.de nup.ſ.de augmẽtis.ſ.ſed hoc quidẽ.et ſ.qñ oño.ergo ꝓpꝛietas plena relicta ſuper; ſtiti cõiugi a pꝛemoꝛiẽte ex ſcõis nuptijs amit titur.ſz ſecus in vſufr. relicto.z eſt forte diuerſi tatis ratio vt ait.ꝑ.q; vſufru.de facili dederit ſperatur abire.z ideo leges nõ curãt ſi vſufru. toto tpe fruentis binubi penes eum ꝓueueret. quaſi modico tpe duratuꝝ.ſed ſepe añ moꝛtez fructuarij capitis diminutione:et alijs ſolutis modis expiratuꝝ.nam z aliter fructuariꝝ dãni infecti ſatiſdare cogiſ habẽs añt ſeruitutẽ pꝛe dialem q; ſeruitus pꝛedialis perpetuã cauſam non habet dũtaxat repꝛomittit. vt.ff. de dam. infec.hoc amplius.z.l.qui bona.ſ.j.

¶De dotis ꝓmiſſiõe z nuda pollicitatiõe. 11

Quia nuptiaꝝ gra; tia vel pꝛimarij vel ſecũdarij. z pꝛo- b ꝓpter mſimoniũ onera grauia ſepiſſi miſſio.vi me dos diſtribuiſ z dos icipit q̃q; a de plene pactione: z pactio fit aliter per pꝛomiſſionem de hoc q aliter per nudam pollicitationem.dicamus de iaſonem
4 dotis pꝛomiſſionez nuda pollicitatione. ¶Fit may. ire
b autẽ pꝛomiſſio[b] per ſtipulationẽ et q̃q; etiam peti. ruſ promiſſio
ſine pꝛecedenti interrogatiõe.ſed pollicitatio bꝛice. ff. pollicita
nihil aliud eſt q̃ ſolius offerentis pꝛomiſſio.vt deverbo. ff.de polli.l.iij. Abuſiue tamen z equinoce pol ob. z ibi licitatio recipit pꝛomiſſionis nomen. vt.ff. de etiaz ha; edil.edict.l.ſciendum.ſ.j.et vt notauimus.ſ. bes late de edilitio edicto. Ex ſtipulatione autẽ ſi inter quid ſit ceſſit pꝛo dote,et certũ quid pꝛomiſſum eſt agi pollicita tur cõditione certi. Si vero incertũ agitur act. tio.

BIU Cujas

ex stipulatu. vt instī. de ver. ob. in prin. Si vero pollicitatio vel nudū pactū interceſſit de iure cōi nulla datur actio. vt. ꝫ locati. ſi tibiq; ſed in dote ſpāli priuilegio eſt aliud. vt. j. e. l. ad exac. ſicut et alia ſpālia multa ſunt in ea. Et eſt vnū in incertitudine, pmiſſī. Haz ꝛ ſi ita dicat ſocer. promitto dotē. non adiecta ſpecie vel quātitate. tenet, pmiſſio. aliter eſſet nulla promiſſio et nullum legatū. vt. ff. de iure do. l. cū poſt. ſ. gener. ¶Aliud eſt in cōmiſſo arbitrio promittēti tenet eīm promiſſio ſi, pmittat quis ſe daturū dotem arbitrio ſuo. vt. j. eo. l. ſi cum ea. Nec obq̄ legitur. j. eo. l. j. qz ibi nō interuenit, pmiſſio et cōſtabat eā nō interueniſſe ſz in inſtro continebatur de, pmiſſiōe facta. ¶Tertiū eſt priuilegium in tacito pacto p̄ſumpto. nam ſi volūtate dotantis in inſtro dotali plura tibi tradita ſcripſiſti q̄ ſuſceperis p̄ſumit eſſe pactū cōſecutum de his petendis que deſunt. vt. j. eo. ſi voa luntate. ¶Quartū eſt in, pmiſſiōe paterna[a] ſimpliciter facta. ſ. nō adiecto ex cuius bonis ſolutio eēt facienda. p̄ſumit eīm de bonis p̄ſis promiſſio facta. Itē ſi dixerit pater in dotali inſtrumento ex rebus paternis ꝛ maternis vel aduēticijs dotē vel añ nup. donationē dare. ſiquidē pater nō eſt ſoluēdo: ꝛ petit[r] eſt inopia tētus. de his bonis erit ſolutio faciēda q̄ pertinēt ad filios vel filias. Si vero pater idoneā ſubſtātiā poſſideat pater de ſuo pmonio dotē vel ante nup. donationē dediſſe intelligitur. vt. j. e. l. vlt. Secus forte erit in alio extraneo promittente dotē. nam ꝛ in auia habem[r] q̄ ea q̄ impedit de patrimonio poti[r] nepotis vident expediſſe. vt ff. de neg. geſt. l. nēſeni[r]. Et idē eſt in tutore. vt ff. de admi. tu. l. cum poſt mortē. ſ. j. Quantū eſt in tacitis hypothecis q: res promittentis dotem tacite ſunt obligate ſicut res ꝛ ſuſcipiētis dotem: amplius eſt hodie inductū vt oēs oīno dotes actione ex ſtipulatu petātur. vt. j. de rei vxo. ac. l. j. primo reſpōſo. ſ. ꝛ vt plenius.

¶De iure dotium. 12

QE dotis promiſſione: ꝛ de priuilegijs circa pmiſſionem dotis cōpetētib[r] dictū eſt. Sequitur videre de iure dotiū. i. de iure q̄ circa dotes promiſſas ꝛ p̄ſtitas eſt inductum: q̄ quidē variū eſt. Nam quoddaz ſpectat ad actiones q̄ olim habebāt locū in repetitiōe dotis. ꝛ de hoc iure ponitur. j. de rei vxoria act. ¶Aliud ius eſt vt ſciam[r] q̄bus detur actio pro dote repetēda. ꝛ cōtra quos. ꝛ q̄bus denegatur actio. et q̄ habeat būficiū is q̄ dānat[r] eſt noīe dotis. ꝛ de hoc tractaī. j. ſolu. ma. ¶Tertiū ius cōſiſtit in hoc vt ſciam[r] qualiter cōſtitutio dotis fiat. ad q̄ pertineat eius damnū vel lucrū. et de hoc iure ponit in rubrica iſta. Sciēdū eſt tñ q̄ mixtim de oībus ꝛ ſingulis tractaī titulis. licet plenior ꝛ verior ſuper certis capitulis vt dictū eſt cōſiſtat cuiuſq; rubrice doctrina. ¶De preſenti ergo iure dotiū videam[r] quid ſit dos. et qualiter diuidat. Quis cōſtituat dotem. ꝛ in quibus rebus. ꝛ ad que p̄tineat cōmodū. ꝛ in cōmodū aucte vel deterioꝛate dotis. ꝛ ad quē pertineat periculū euictionis eius. Et q̄n fiat exactio dotis. ¶Eſt autē dos q̄ a muliere vel eius parte marito vel eius parti ꝓpter onera matrimonij datur vt perpetuo ſit penes eum. vt. ff. eo. l. j. ꝛ l. p̄fectitia. ꝛ. l. etiā. ꝓpetuo dico id eſt q̄diu duranit mr̄imoniū niſi marit[r] vergat ad inopiā. vt dicem[r]. j. ¶Diciturq; dos fer na. i. donatio q̄ ꝓpter mr̄imoniū cōceditur ꝛ ſi ne eo nō pōt eſſe nec ꝓpter mr̄imoniū, p̄hibet ſicut p̄hibentur ſimplices donationes. vt. ſ. de dona. añ nup. l. cū multe. Et oportet vt dos ſit q̄ mr̄imoniū ſit nedū de facto ſz de iure cōtractum. vt. ff. e. l. iiſ. ¶Quedā alie res dicūtur parafernales q̄ a muliere iuxta dotē inferūtur in domū viri. a para q̄ eſt iuxta. ꝛ ferna q̄ ē dos. et ſiquidē inferanī ea intentiōe vt fiāt viri erūt eius. Alioquin remanebūt mulieris. In dubio tñ niſi aliud appareat nō tranſit dñiū in virū ſz viro tradanī: vel vir ſcribat ſe accepiſſe tradi tur eīm plerūq; vt maritus cuſtodiat eas nō vt fiant eius. ꝛ ideo depoſiti cōueniet marit[r] vel etiā mādati ſi mulier retinuit res. ſz earū cuſtodiam viro cōmiſit. Itez rei vendicatiōe agi pōt vel vbi tranſlatū eſt dñiū agetur cōditione certi vel ſine cā vel ob cām. ꝛ res appellātur apud hyſpanos peculiū. vt. ff. e. l. ſi ego ſcie. ſ. dotis.

9 Diuiditur dos q: alia eſt p̄fectitia alia adue
titia. Eſt autē p̄fectitia q̄ a patre ꝛ tanq̄ a patre vel ab auo vt̄ ꝓauo paterno ꝓfecta eſt. ſ. de bonis eius vel facto eius pro filia vel nepte vel ꝓ nepte in poteſtate cōſtituta vel etiā emancipata. non eīm ius poteſtatis ſed nomen parentis facit dotem p̄fectitiā a parēte: ergo videtur profecta ſi ipſe dedit vel iuſſit aliū dare vel, pro ſes vel curato: dedit de bonis eius cum parēs eſſet prodigus vel furioſus. Idēq; ꝛ ſi dederit geſto: neg. eius ꝛ ipſe ratuz habuit. Si añt parens hereditatē repudiauerit vel legatū, cauſa conſtituēde dotis genero q̄ erat eius ſubſtitutus in hereditate vel erat legitimus heres vel oneratus erat dare legatū. Julian[r] probat nō eſſe profectū id de bonis q: erogauit de ſuo pater ſz non acq̄ſiuit. ꝛ probanī hec. ff. e. l. p̄fectitia. j. rñſo. ꝛ. ſ. j. ꝛ. ſ. vl. ſz ꝛ forte Julian[r] iſte veritatē ſolā ſimpliciter eſt locut[r] fictiōe tñ legis aliud videt q: patris facto dotē cōſtitutā negari nō pōt ꝛ duo actus videtur interueniſſe qua ſi patris ſolutū legatū ꝛ p̄ſ in dotem poſtea de diſſe videaī. vt. ff. de fundo dotali. ſi nuptura. ſ. vlt. ꝛ inſti. p q̄s per. no. ac. ſ. j. Si añt pater non tā q̄ pater dederit ſz vt extraneus nō erit, profectitia: vt ſi pater debebat filie ꝛ eius voluntate dedit in dotē viro: vel ſi extraneus dederit pñ vt dar et in dotē pro filia erūt igitur oēs tales dotes aduēticie, q̄ non p̄ficiſcunt a parēte etiā q̄ a parēte. vt. ff. eo. l. profectitia. ſ. ſed ſi pater. et. ſ. vlt. Ideo ergo bene poſuit de iure do. quia plures ſunt ſpecies ꝛ earum varia ſunt iu
10 ra. vt. j. de reiuxo. ac. ſ. accedit. ꝛ. j. eo. l. ania. Cōſtituitur dos ex voluntate a q̄libet muliere noſue: vel ab alio nomine eius. vt. ff. eo. l. promittendo. j. rñſo. Ex neceſſitate añt cōſtituīt a pa-

BIU Cujas

tre vel auo vel ꝓauo ꝑno sed nō a matre nisi
a Hereti ca. Uide p d. alexā. ⁊ moder. l.l.j.ff.so lu.ma. sit hereticaa.vt.ſ.de dotis ꝓmiſ.l. vlt.ibi.nec eſſe ⁊c.vt.ff.de col.bo.dedit.⁊.j.c.l.mſ.⁊.ſ.de he re.l.cognouimus. Item cōſtituit ex neceſſitate a tutoribus ⁊ curatoribus.ſ.p dignitate natalium ⁊ facultatibus vñ et ſi vltra facultates ꝓmiſſum eſt ipſo iure nō tenet ꝓmiſſio. vt. ſ. de epiſcopali audi.l.tam demētis.⁊.ff.e.l.quero.⁊.l.ſiue gñalis.⁊.l.ſi nō gratis . ⁊ vt dixim⁹ ſ. ſi aduerſus do. hinc eſt q ⁊ ſi pater filie dotē arbitratu tutoris dare iuſſiſſet perinde eſt ac ſi boni viri arbitratu legatū ſit: nec eſt difficile ex dignitate ⁊ ex facultatibus ⁊ ex numero liberorum teſtamentū faciētis extimare. ℭ tita
l tem dotis.vt.ff.de leg.iij.ſi filie pater. ⁊.ff.e.l.
b Conſti tuit.multis mōis cōſtituit dos vt b habes ꝓ do. a.zo. vide plene ꝓ do. Jo. de cā pegio do cto. bo nonieſez ī tractu ſuo d do te. b cū poſ.ſ.nuptus. ℭ Cōſtituit[b] dos ſtipulatione pollicitatiōe.vt.ſ.ti. ꝓi. dixi ⁊ cū adiectione ꝑſone vt ſi mulier ita ꝓmittat.x. tibi aut titio dari. Nā hoc caſu dici pōt vl titio dari poſſe ſz ad dotē virū teneri ꝙuēadmodū ſi titio iuſſiſſet dari nec mirū cum etiā viro ꝓmiſſurā dotem delegāte eo alij ꝓmittere poſſit et ſi dicis ſolet alij ℭ marito dotis noīe mulierē nō poſſe obligari his eñ caſibus viro querit dos.q⁹ titius eſt adiectus ad ſolutionem tñ nonꝛad obligationē ei querendā.nō eñ extimauimus illam ita ꝓmiſiſſe vt de titij nuptijs cogitaret. vt.ff.e.l.ſi mulier ita dotē.⁊ inſti.de inutil.ſtip. ſ.ſi ꝯs alij. ℭ Fieri pōt dotis pactio pure ⁊ ſub cōditione expreſſa ⁊ ſub cōditione tacita. ℭ In eſt eñ hec cōditio ſi nuptie fuerint ſecute queritur ſi nuptie remittātur defeciſſe conditio ſtipulationis videt.licet poſtea eidē nupſerit nō cōualeſcit ſtipulatio q⁹ de ꝓmiſ nuptijs videtur eſſe cogitatū in ꝓmiſſione dotis.vt.ff.e.l. ſtipulationē.⁊.l.etiā li.⁊.l.dotis ꝓmiſſio. Item fit pactio dotis in diem: vel ad certum tēpus. Unde ſi mulier.x.promittat in anno ꝓximo numeratur annus a die nuptiarū.vt.ff.e.l. tali facta.ad tēpus aūt incertum ſit vt ſi mihi mulier dotē ꝓmittat cū morietur nō valet pactio aliter ſtipulatio.q⁹ cōfertur in id tp̄s quo mr̄imonium nō ſit futurū .ſz ſi ſimpliciter dotē ꝓmiſiſſet et poſtea paciſcar cum ea ne ea viuente pe tam vel accipiam dotem ab ea valet vtraq; pactio.vt.ff.e.l.iul.ſcribit mulier. ergo nō pōt ꝓmittere dotē mortis ſue cauſa: q⁹ dos illa oneribus matrimonij nō potuit ſeruire.pater aūt mulieris vel eñeus mortis ſue cā mihi poteſt ꝓmittere dotē.q⁹ pōt eſſe q; moriaf ꝓmiſſo cōſtante mr̄imonio vel ſi peniteat ipm vel cum valuerit cōdicef donatio.vt.ff.e.l.pr̄ mulieris. Item cōſtituit dos traditione ſiue tradaf res marito vel eius noīe alij dūtamē maritus poſtea ratum habeat alioquin ſpectabit periculum ad mulierē: ⁊ ipſa repetet q⁹ dedit.vt.ff. e.l.quēadmodū. ſ.j. Nec diſtinguo tradat mulier rē corꝑalē. Aln in corꝑalem puta vſumf. cōſtituit viro in fundo ſuo dotis cā.⁊ tunc ex ꝑſona mariti erit ꝓpria vſuf.⁊ pōt eum amittere nō vtēdo. q; ſi cōtigerit ⁊ reuertatur ad mulierē cuius eſt ꝓprietas fundi nihil dotis act. poteris cōſequi a viro cui q⁹ nō vtendo amiſit vſumf. iputare nō pōt ex quo ipſa lucrū hz.nā vt culpent alij te me laudare neceſſe eſt. qualr eñ peteret idipm quod ad eadē q̄uenerit. Si aūt mulier alienauerit ꝓprietatē rei que ſine eius emolumento plenior eſt facta dotis actione tenetur ei maritus.nam ſi vſumfr. nō amiſſet nō vtendo quō mulieris cederet eius reſtitutio.q⁹ ⁊ ſi nō protinus ad eā trāſiret.tamē vel precio vel bñficio ſine incōmodo mulieris ad ꝓprietatē reuerteref.ſed ⁊ ſi vir vſumf.nō amiſerit mulieri habēti fundū cederet vſumf. ⁊ ita ex ꝓprietate cōſolidabiſ. Sed ⁊ ſi mulier nō ſit fundi dña habet actionē dotis ꝯ virum vt dimittat a ſe vſumf.q⁹ mulier eius pecium ab alio cōſequi ſperat aut cui ius magis gꝛam preſtare vult q; relinquere apud inimicū ius ad ſe trāſlatū.vt.ff.e.cū ī fundo.ſ.q; ſi mulier.vbi aūt mulier habens vſumf.in fundo viri dimittit eū a ſe vel vir plena ꝓprietate fruatur ſiquidē matrimoniū morte vxoris ſoluaf nihil ei⁹ heredi reſtituetur: q⁹ fructuarie morte extinguef: ⁊ ſi nō remiſiſſet marito vſumfr. Sed ⁊ ſi morte viri ſoluaf reſtituetur mulieri vſumf. Jdeq; ⁊ ſi diuortio ſoluaf matrimoniū. vt.ff.e.cū in fūdo.j.rñſo. Item ꝯſtituit dos acceptilatione cū debitori marito accepto ferat dotis cōſtituēde cā: ⁊ tunc etiam eſt cōditio ſi ſequātur nuptie.vt.ff.e.l.ꝓmittendo.ſ. accepti latione.⁊.l.licet.j.rñſo. nec diſtinguo. Accepto ferat mulier an eñeus. Nā ⁊ tunc non ſecutis nuptijs nō preiudicaf accepto ferēti niſi forte accepto tulit vt velit mulieri in totū donatum tūc eñ credendū eſt breui manu acceptū a muliere ⁊ marito datū alioquin mulieri ꝑ liberam ꝑſonā nō acquiref cōditio. Si vo ſequātur nuptie ſiḋem acceptolata eſt cura obligatio ſo. ma. nō ipſa erit reſtituēda ſed ſoluēda eſt dos ſm ſua tpa. Si vo obligatio fuit in die vel ꝺitionalis ⁊ extāte mr̄imonio venerit dies vel extiterit cōditio idē erit q⁹ dictū eſt: ſed ſi nō venerit dies vel nō extiterit conditio ſo. ma. erit reſtituēda ī priſtinū ſtatū obligatio. ꝓpria eñ obligatio ꝑ acceptilationē ſequentē extingue tur aduenīēte die vel cōditiōe obligatio q̄ ſeq̄ tur acceptilationē nō extinguiſ ꝑ acceptilatione p̄cedētē. ꝫ eñ eſt de natura acceptilationis vt.ff.e.l.hz.ſ.j.⁊ de ſolutio.l. ſicut acceptilatio. Item ꝯſtituit dos remiſſiōe debiti ſimplici iteruenīēte ſine ſolēnitate acceptilationis ⁊ ita id ipſuz q⁹ debebaf erit in dote ⁊ ſiquidē erat q; titas planū eſt. Si aūt erat ſpēs ⁊ illa ſpecies erat viri pōt iterum res ipſa breui manu ad virū pueniſſe. vñ ſi erat ancilla partus eius tāq; dotalis ſol.ma. reſtituef mulieri. Si aūt nō fuerit viri ſpēs magis videtur ad eū liberatio obligationi pueniſſe q; res ipſa. Jdeoq; ſi erat ancilla debita partꝰ eius nō debef mulieri. vt. ff. e.l.ſi ſpōſalibus. ſ.j. Jdeq; eſt ⁊ ſi mulieri nurꝛa filio meo promittat mihi in dotez q; filius meus ſibi debet niſi appareat mulierē ſenſiſſe vt cōuertatur in dotē id q⁹ oporteat me ꝑſtare noīe filij per actionem de peculio vel de in rem verſo.vt.ff.e.l.nuptura.⁊ tunc ſpectabitur

BIU Cujas

quantū sit in peculio vel quantū sit in rem versum tpe ꝓmissionis si facta sit ꝓmissio post nuptias: si facta sit ante spectat ꝯtū sit i peculio vel in rē versum tpe nuptiaꝝ postea secutarū. Idēꝙ est ꝛ vbi mulier alternatiue ꝓmittit mihi ꝙ filius meus debet sibi: vel ꝙ ego sibi debeo. Nam ꝛ nec distinguit fiat ꝓmissio ante nuptias an postea: vt diximus. sed ꝙ secus est hic: qꝛ nō filij debitū erit in dote: sed ꝙ partem dare oportuerit. vt. ff. eo. l. si pater. §. j. ꝛ. l. ꝙ si nuptura. Itē cōstituitur dos de legatione: vt si mulier marito suo sui delegauerit debitorē tūc pōt imputari marito si debitorē illum nō vserit ad solutionē cū erat soluendo si postea factus sit: non soluēdo. ¶ Distingue tamē vtrū mulier delegauerit patrē suum vel auū aut extraneū si patrē. vel auū nullus iudex ꝓpijs auribus audiet mulierē dicentē cur patrē qui de de suo dotē ꝓmisit nōn exerit ad solutionē cū erat soluendo si postea factus sit: non soluēdo. ¶ Distingue tamē vtrū mulier delegauerit patrē suum vel auū aut extraneū si patrē. vel auū nullus iudex ꝓpijs auribus audiet mulierē dicentē cur patrē qui de de suo dotē ꝓmisit nōn exerit ad solutionē mulominus cur ipam nō cōuenerit. ¶ Si autē delegauerit extraneū siquidem ille debitor erat nō ex causa liberalitatis imputatur viro cum eum non compulit soluere. si aūt erat debitor ex causa liberalitatis siquidē delegatus erat in. x. idem est. nec enim donare voluit viro: sed mulieri a qua si cōueniret haberet priuilegiū: vt cōdēnaret inquantū facere posset. huic aūt qꝛ voluit donare si ab eo cōueniatur nō habet predictū priuilegiū. vt. ff. de re iudi. nēsenius. Sed si delegatus debeat mulieri ex causa liberalitatis ꝛ viro ꝓmittit ꝙ debeat mulieri non adiectis. x. videt ꝓmisisse solū ꝙ mulier poterat ab eo exorquere. nā verba cū effectu accipiēda sunt. vt. ff. ne quis eū qui in ius vo. l. pe. sed mulier nō posset ab eo exorquere: nisi seruato eo priuilegio: vt dānet inquātū facere potest. vt. ff. e. l. si extraneus. Illud etiā imputat viro si debitorē sibi delegatū sine voluntate mulieris liberat per acceptilationē. vt. ff. eo. l. vir ab eo. ¶ Si aūt accepto ferat delegatum iussu mulieris ipe quidē pdit dotē ꝛ res mulieri perit si accepto ferat post nup. mulier tamē ea tenetur mādati actione si iste volēs ea sibi obligari ex mādato accepto tulit: ꝛ hocipsum conuertetur in dotē ꝙ mulier iudicio mandati est obligata: ꝛ qđ dicitur rem mulieri perire consequens est. Nā si ceperit velle de dote agere ipa secū debebit cōpensare ius suū. si aūt accepto ferat ante nuptias: ꝛ postea nuptie sequātur nihil videt in dote esse: ꝛ ita res mulieri perit. ¶ Si autē fieret ante nuptias nec sequerētur nuptie ipso iure nihil valeret acceptilatio: vt pote deficiēte cōditione tacita que inerat promissioni dotis: ꝛ ita per consequētiā acceptilationē. vt. ff. eo. l. debitor mulieris. ꝛ. l. non eū. ꝛ. l. sane. Et est notandum ꝙ vbi mulier delegat debitorem suum non potest eum conuenire ante nuptias: quia eo promissio in pendenti esset donec obligatio esset in ea causa. vt. ff. eo. l. si debitor. Itē constituitur dos facta ꝛ nō facta extimatione rerū. Sed si in extimatione decipiat alteruter etiā maior. xxv. an. etiā sine alterius dolo ꝛ nō vltra dimidiā iusti precij spāle sit in dote succurrendū est ei: qꝛ bonoꝛ equo nō conuenit lucrari aliquid cū aliena iactura vt cū dāno alterius aut dānum sentire de alterius cro. vt. ff. e. iure. §. vl. si ergo decepta est mulier qꝛ seruū minoꝛi extimatū nō debuit dare in dotem restitui in integrū. vt vel suppleatur ei iustus preciū vel reddatur ei res data electione mariti ꝛ hoc si seruus viuit alioquin debebit esse mulier contēta extimatione facta nisi dolo mariti fuerit decepta: vel nisi mulier erat minoꝛ q̄ ante moꝛtē serui potuit habere emptoꝛē iusti precij. vt. ff. e. si res. §. j. ¶ Quod tñ dixi de dolo mariti fortē est sm opi. scevole. Sed principis cōstitutio aliud dictione videt. vt. C. solu. ma. si circūscripto. ¶ In casibus etiā habet dos pro
a cōstituta ꝛ ꝓstituta nō sit. dos em̄ q̄ in prius matrimoniū data est conuertitur in posterius matrimoniū nisi aliud ꝓbet cōuenisse: qđ si nō diuoꝛtiū sed iurgiū fuit dos eiusdē matrimonij manebit. vt. ff. e. l. dotē q̄. ꝛ. l. ꝙ si non diuoꝛtiū hoc si mulieris erat actio de dote prima. nā si erat extranei nō cōuertit in scōs matrimoniū dos nisi cōsentiēte stipulatoꝛe dotis. vt. ff. e. l.
2 stipulatio de dote. ¶ Potest autē quelibet res de in dotem dari si tñ erat mulier minoꝛ nō dabit immobilia in dotē nisi in decreto interposito. vt. j. de admi. tu. l. lex. ¶ Itē dabit sm dignitates ꝛ facultates vel oīa vel partē. §. ti. ꝓpter
3 de secū. nup. ꝛ. §. si aduersus do. ¶ Doris autem cuicte periculū partiū ad mulierē distinguēn fuerit dos extimata an inextimata. si extimata etiā ageꝛ ex emptoꝛ: qꝛ maritus summe vt pꝛecij debitoꝛ efficit. ꝛ est vera venditio sed habet hāc cōditionē si nuptie fuerint subsecute. vnde si ante nuptias pereat res mulieris dam nū est. vt. j. e. l. j. §. sinautē. ꝛ. l. quoties. ꝛ. ff. eo. l. plerūq. §. sinaūt. qđ aūt per actionē ex empto cōsequit marit⁹ siue sit simplū siue sit duplū ꝛ cōuertet in dotē qꝛ ꝛ si vera sit vēditio nō tñ est simplex imo dotis cā. vt. ff. e. l. quoties. Si aūt dos sit inextimata siquidē dationē dotis precesserit pollicitatio vel ꝓmissio de dote danda aget vir ꝓtra ꝓmittentē ex stipulatiōe vel pollicitatiōe: qꝛ nō ē datū qđ dari debuit. ꝛ hoc declarat ꝓ euictionē. vt. ff. de ver. ob. l. vbi. §. vl. ꝛ ff. de act. ēp. l. rō. Si aūt donationē nulla precedat pactio nō tenet mulier de euictōe nisi dolo dederit rē alienā vel alij obligatā: tūc eñ in honoꝛē matrimonij nō famosa actio de dolo sed in factū cōpetit. si vo extraneꝰ dotē talē de
4 disset teneret actiōe ō dolo. vt. j. e. l. j. ¶ Si aūt in dotē nō ꝓtingat periculū euictiōis sed deterioꝛatiōis siquidē dos sit extimata ptinet ad maritū oñe periculū nisi res aūt nuptias ceꝛto perierit. vt. ff. e. l. plerūq. §. si aūt. ꝛ de pac. ꝛ cō. rei vē. qđ si pēdēte. Si aūt dos sit inextimata ptinet periculū ꝛ cōmodū ad mulierē. vt. ff. e. l. plerūq. j. rñ. ꝛ. §. j. ꝛ. ij. Idēꝙ ē si dos sit inextimata reseruata tñ electiōe marito vel exꝓssim vel tacite vt aut res aut extimationē rerū ꝓstaret cū em̄ debeat alternatiue ei⁹ est electio nisi in ꝓtiū sit actū. vt. ff. eo. l. plerūq. §. iul. Item si extimata sit dos non vt presse

BIU Cujas

tur extimatio: sed vt appareat ꝑtū sit res deterior so. ma. vt .j.e.l. si inter virū. Et in hoc casu sit extimata ancilla vt maritus susceperit casum deteriorationis cōtingētis culpa vel sine culpa sua non aūt perēptionis rei casum in se susceperit nō retinet ꝓtus ancillaꝝ: idē est ⁊ si casum perēptionis in se susceperit ⁊ nō deteriorationis ⁊ perēptionis retinebit ꝓtus ancillaꝝ. vt.ff.e.l.si mācipia. ⁊.j. so.ma.l.j. ¶Sinaūt doti inextimate cōtingat augmētū siquidē sit cōcretū: puta alluuio vel simile idē est ecōtrario in lucro qđ in dāno. Si vo augmētū sit secretū: vt fructꝰ vel simile: puta si pcipiat cōstāte matrimonio ptinet ad virū si tū sustinuit onera matrimonij: alioquin secus. vt.ff.eo.l.dotis.j. rūso. ⁊.ſ.si fructus. ⁊ so. ma.l.insulā. ſ.vsus. ⁊ de excep.do.l.vlt.j.rūso. Hoc in fetibꝰ ⁊ fructibus aīalium: secus in partibus ancillaꝝ: q⁹ nō sunt in fructu. vt.ff.eo.l.plerūq;. ſ.serui. ⁊.l.cū post. ſ.vlt. ⁊ de insul. in pecudū. Item secus in his q̄ nō ex re vel opera serui dotalis acquirūtur. vt.j.de rei vxo. act. ſ.cūq;. Itē secus in aribꝰ decidētibus que nō fuerūt cedue vel gremiales. Itē secus in lapidicinis inuētis ⁊ cesis si tales sint vt ibi lapis nō renascat. ¶Nā si tales sunt vt ibi renascātur q̄les in gallia et in asia fructus eorū ptinet ad maritū. vt.ff.so. ma.l.diuortio ſ. si fundum. ⁊. ſ. si vir in fundo. ¶Si aūt ān nuptias percipiantꝰ fructꝰ cōuertuntur in dotem. vt.ff.e.l.dotis. ⁊ so ma.l.si ante. ¶Sed et hic posset queri vnde hoc verū sit vbi ante nuptias sustinuit quis onera matrimonij puta nondū nubilē duxit ⁊ aluit eam ⁊ sustentauit ⁊ posset bene de equitate dici fructus non restituēdos. ¶Si vo post nuptias pcipiant ex prędio proportione eius tpis quo mīmonīū stetit in vltimo anno fructus ptinēt ad virū pro alia autem portione qua non stetit matrimonium restituuntur mulieri deductis expensis. Nec enim aliter dicuntur fructꝰ nisi deducta expēsa: ⁊ cōputat pīmꝰ annꝰ matrimonij quātū ad hāc portionē fructuū ab eo tpe quo ista duo cōcurrunt. ſ. qđ matrimoniuz cōtractum est ⁊ prędium datū est in dotem. vt ff.so.ma.l.de diuisione. ⁊.l.si ante. ⁊.l. fructꝰ. et l.diuortio.j.respōso. ⁊.ſ.ipēdi. ⁊.ſ.vlti. Secus autē est in pecunia data in dotē. Nec em̄ eius prestat maritus vsuram nisi post annū. vt.j.de rei vxo.act. ſ.exactio. ¶Cū aūt dos est extimata omne cōmodū[a] ⁊ incōmodū spectat ad maritum quod contingit post matrimonium contractum. vt.j.eo.l.cum dotem. et vt.ſ.dixim[2]. ¶Fit autem exactio dotis per actionem personalem puta ex stipulatu soluto matrimonio vel eo cōstante si maritus sit ad inopiam deductus. vt.j.e.l.vbi. ¶Et dicetur deduci ad inopiam vel vergere ad inopiā[1] erit euidentissimū mariti facultates sufficere non posse ad ex actionē dotis ⁊ aliorū onerū que imminent viro. vt.ff.so.ma.l.si constāte. hodie tamē vī qđ si at exactio statim ex quo maritus inchoat sua substātia male vti. vt in aūt.de equalitate dotis. ſ. aliud ꝯ. ⁊ puto hoc exaudiēdū ꝑm opinionem vel famā cōmunē: q⁹ dicūt hoīes eū male agere factū suū. ar.ff.de fun.istru.le.l.cū delanionis. ſ. asinā. Sed licet dixerim exigi posse dotē ⁊ so.ma. ⁊ quādoq; eo cōstante aliter tñ et aliter fit exactio. nā so.ma. ita fit exactio vt mulier de dote exacta faciat ḡcād velit ſz eo cōstāte si exigat nō hz licētiam aliēnādi eas res viuēte marito ſz fructibꝰ earū rerū potest abuti ad sustentationē sui ⁊ mariti ⁊ filioꝝ cōium. vt.j.eo.l.vbi. Exigit etiā qñq; mulier dotē per reivendicationē quā habet in rebus inextimatis so.ma. vel eo constāte si marītus ad inopiā sit deductus: vt dictū est. vel male īchoauit vti sua substantia. vt.j.e. Idē dicit in rebus extimatis qđ intelligo cū vir non est soluēdo ad extimationē pstandā sicut etiā dz in re empta ex pecunia donata cū vir soluēdo nō est. vt.ff. de dona. inter vi. ⁊ vxo. marito. in his ergo rebus habebit mulier reivēdicationē vtilē. mariti em̄ est dīnium directū de subtilitate legis et de iure naturali. vt insti. de rerū di. ſ. per traditionē. ⁊.j.e.l. in rebus. Nec obstat qđ ibidē dz naturalis res in mulieris dīnio permansisse hic em̄ ad aliād verū est. ſ. q̄ ipsa tanq̄ sit dña de iure naturali rerū dotaliū q⁹ ex eis alitur et sustētat ꝓpter ꝓmiscuū vsumvī dña sicut ⁊ filij quo dāmodo dicunt dñi viuēte patre: vt nihil desit eis ꝓter administrationē. vt.j.ō fructi. l. q̄uis. et.ff.rerū amo. l.j. ⁊ insti. de heredū qualita. ſ. sui. ⁊.ff. de libe. ⁊ posthu. l. in suis. quia ergo ex his rebus ipsa alitur ⁊ sustētat: ⁊ eaꝝ vt dixim⁹ quodāmodo dña est dicitur hāc rei veritatem nō esse delectā vel cōfusam ꝓpter subtilitatē l. qua transit dīnium in maritū. itē nō est cōfusa q⁹ habet vtilē rei vendicationē. vt dictū est. et talis rei ve ritas quātū ad cōmodū vel incōmodū nō ꝑtū ad subtilitatē. l. notari pōt in. ff. ad vell. aliquādo. ¶Et huicvtili rei vendicatiō[1] que cōstante mīmonio dat mulieri in rebus extimatis pōt obīci vsucapio triennij et ꝓscriptio longa ex quo mulier pōt mouere actionē. vt.j.e.l. in rebus. ſ. vlti. ¶Nā in prędio dotali inextimato non potest obīci vsucapio vel prescriptio cōstante matrimonio vel etiam eo so. anteq̄ reddat mulieri q⁹ dotale ꝓdiū non pōt alienari vel ꝓscribi. vt.j. de rei vxo. act. et cum lex. ⁊.ff. de fūdo do. l. etiā. ⁊. l. si fundū. Itē nō ē deleta subtilitas legis: mulier in rebus prędictis hz hypothecariā actionē. vt.j.eo. in rebus. ⁊ ideo patet maritū esse dīnum. nā si ipa esset directo dña res sua sibi obligata eē nō posset nisi alī[3] haberet ius ī ea re. vt.ff. de excep. rei iu. l. pe. ſ.j. ⁊ ad trebel. l. debitor. et de pig. act. si rem alienam. sic ergo vtile dīnium non impedit hypothecariam actionē sicut et alias. j. ad treb. autē. ō rogatus. Itē nō est delecta subtilitas quia nō pōt iubere seruū dotalē adire hereditatem et non mulier nisi restituatur ei matrimonio cōstante. vt.ff. sol. ma. seruus dotalis. ⁊ solus vir vēdicat rē dotalē. vt. ſ. de rei vē. dote. q⁹ tñ marit⁹ obligatus est ad restitutionem rei dotalis tenet de dolo ⁊ culpa et seuitia quasi pro rebus alienis et thesaurū inuen

Vide oīno albe. de roxa. ī d. l. plerū q̄. ⁊ vide et p alexā. ⁊ modernios ī. l. dinortio. ſ. si fundū. et in. ſ. si vir. ff. so. ma.

a Cōmodū. Vide d. Bartholo. ve ronēsem cepollaz in consi. viij. in. ij. colū.

1 a

2

3

Nota ḡliter fiat exactio dotis

BIU Cujas

tum ī alieno restituit ꝑ dimidia.vt.ff.sol. ma. l.diuortio.§.fz si vi tẽpestatis.ꝛ.l.si cõstante. §.si marit⁹.ꝛ ideo etiã restituit quesita ꝑ seruos võ ex re vel ex opera.vt.s.diximus.

¶De rei vxo.act. in stipulatu actione transfusa.ꝛ natura de dotibus prestita.Rubrica. 13

DIsseruimus de dotibus cõstituẽdis ꝛ earum lucris et damnis.Nũc de eo iure.i. actione q̃ dotes petunt ꝛ repetunt ꝛ euicte resartiunt.ꝛ quia hec olim fiebant actione rei vxorie que sublata est ꝛin ei⁹ locũ subrogata est actio ex stipulatu de ea videam⁹ ꝛ de natura dotibus ꝑstita exponam⁹ itaqz de actiõe ex stipulatu cui deb. ꝛ inquãtũ.ꝛ qñ.ꝛ cõtra quẽ. ꝛ q̃liter ī ea forma
4 ri debeat cõdẽnatio.et qualis sit actio. ¶Dab autẽ actio ex stipulatu marito vel eius parti vel ꝑpti vt dos tradat.¶Si em̃ a datiõe dos ĩci peret locũ hec actio nõ haberet: lz q̃dã dicãt cõtrariũ.vt.ꝫ.ti.j.l.j.¶Dab inquã siue vtilis p:ce cesserit stipulatio siue min⁹vtilis siue nulla oĩ no.vt.j.e.l.j.j.rñso.sepe enim lex fingit stipulatiões.vt.ff.de adop.his ꝟbis.ꝛ si cui plusq̃ p.l. fal.l.nisi.§.itẽ sciẽdũ. ¶Cũ ei dicat lex ī hmõi acti.ex vtroqz latere ineſſe hypothecã tacitã ergo patet q̃ hec actio dab vtrinqz.Caue tamen ibi sup inutili.q̃d em̃ si dixi ꝓmittis mihi fundũ ī dotẽ.ꝛ illa resp̃deat.ꝓmitto domũ.certe
v3 nõ videlicet stipulatio q̃ inutilis est rõne dissensus. Secus võ vbi est inutilis rõne inepte cõceptionis.oportet em̃ eos q̃literciqz ꝺsenti re.Si añt dos fuerit tradita ꝛ euicta dixerũt q̃ dam q̃ similiter dab marito ꝑ re euicta cõtra vxorẽ actio ex stipulatu ex eo q̃d legit.j.e.§.ꝛ vtpleni⁹ ibidẽ reb⁹dotalib⁹ euictis:ꝛ ꝓpter b etiã dixerãt correctũ q̃d ẽ.ꝫ.ti.j.l.j.ſz certe hic nõ dicitur q̃ re euicta agab ex stipulatu sed dicit q̃ locũ habet tacita hypotheca.Dab autem ꝺ eũ vel eã.q̃ vel q̃ promisit dotẽ siue faciat aĩo donãdi siue faciat ꝑ se siue sciat se nõ teneri siue putet se teneri.relinquit em̃ pietatis causa ex qua solutũ repeti nõ põt.vt.ff.de cõdi. cãda.si donaturus.§.siqs indebitã.ꝛ de iure do. l.promittẽdo.j.rñso.ꝛ.l. quẽadmodũ.§.pf. et de cõdi.ide.l.cum his.§.si mulier.¶Itẽ datur ꝑdicta actio ex stipulatu mulieri ꝛ eius heredi ꝑ dote si ibi reddẽda siue ipsa dederit dotem si
a Extra- a ue alia ꝑsona extranea[a] que nõ habet ipsam neam. Vi- personam dotãdã ī ptãte nec eã sibi reddi incõde egre- tinẽti paciscit.pf em̃ vel annus pfnus q̃ hz mugie petrũ lierẽ ī ptãte habeat auctoritate.l.actionem ex de ãcha. stipulatu q̃ cõis ẽ eis ꝛ mulieri.¶Sz ꝛ pulsculũ hz pf q̃ hz exercitiũ actionis volũtate tñ si in cõsilio suo. lie sibi cõsentiẽtis ꝛ eo tpe quo lit.ꝺte.q̃ semp cccc xxxv. inci- vf adesse cũ causas ꝺdicẽdi pfi mulier nõ hz. piẽte ex vt.ff.so.ma.l.ij.§.vlt.ꝛ.l.nõ solũ.ꝛ.l.dotẽ.ꝛ.j.e. narratis §.accedit. ¶Q̃nqz tñ agit pf sine filie cõsensu superi⁹. vt si latitet filia ne pfi cogab cõsentire:dab em̃ actio pfi sed causa cognita.Quid em̃ si filia ve recũdie causa ꝑ absentiã pfi ꝺdicat denegatur actio pfi nisi is sit pf cui decet filiã cõsentire ꝺ est vt sit pf vite probate filia leuis mulier vel admodũ imbecillis vel minima circa maritũ non merentẽ acquiesceret ꝓtoz pfi dando ei actionẽ. vt.ff.so.ma.l.si cum dotẽ.§.eo añt tpe. Hec ita nisi pater emãcipauerit vel exheredauerit filiã his em̃ casib⁹ soli filie incipit actio competere vt dos debeat ei cõputari in quartam:vel etiã debeat cõferri si decesserit pf intestatus.vt.j. e.§.videamus.ꝛ.§.ꝛ hoc.¶Et est hoc mirabile ꝙ actio ex stipulatu q̃ est ex ꝺctu nõ trãsit ad
b tur extraneus [b] q̃ nõ habet ꝑsonã dotãdam ꝺ heredẽ etiã lit.cõte.sicut et alias.vt.ff. de op. lib.l.si opaz.qd̃ vix alibi reperit.est alia differẽtia iter patrẽ ꝛ extraneum vt quilibet dicat in ptãte qz pf incõtinẽti fine stipulatione pacti scẽdo,de dote sibi soli reddẽda nõ imutatꝛ nõ innouat actionẽ ex stipulatu pfi ꝛ filie cõperem tẽ ꝑ legẽ.Sec⁹ vo si stipularet icõtinẽti pfi vt incõtinẽti dicat stipulari q̃ncũqz ante mari- moniũ postea nõ nisi fiat nõ iterposito tpe vel actu'exneo.vt.ff.sol.ma.l.quoties.et ẽ ratio stipulationẽ cõsueuerũt nouare:nõ pacta plicia.exneus vo paciscẽdo incõtinẽti sibi actionẽ pscri.ver.ꝛ est rõ qz ei nõ erat ꝺsultũ legẽ sicut dictũ ẽ ī patre ꝛ filia.ꝛ ita actio lieri q̃sita ꝑ.l.fingit em̃ nõ q̃sita ꝓpter pacti cõtinẽti appositũ ab exneo nõ dico q̃ sit nouata vel sublata.vt.ff.de noua.l.cũ em̃. ¶Sed si exne⁹ non paciscat incõtinenti mulieri magis vt ꝺonasse ꝙ sibi aliqd ius seruasse.vt.j.e.§.ac cedit ei.¶Ubi vo ad patrẽ iure potestatis seu pactionis dos redit nõ licet ei filia denuo mubente diminuere ꝓtis dotis mensurã nisi fote sua substãtia aliqua fortuita clade sit diminuta et ꝓbetur a pfe fortuita diminutio substãtie ei⁹.tũc em̃ nõ amplius cogitur dare i dotẽ scdi mrimonij nisi inquãtũ substãtie virtus est.vt ī autẽ.de eq̃li.do.§.q: vo tã.Si añt pfecti uẽte filia nõ nubat siq̃dẽ pf eã instituat heredẽ cũ extraneis ꝓcipiat dotẽ si cũ fratrib⁹ cõferat dotem.vt.ꝫ.communia vtriusqz iudi.l.vlti.
5 ¶Datur hec actio ex stipulatu solu.ma.morte viri vel etiã diuortio.sed culpa viri. secus si culpa vxoris.Et q̃nq̃ nõ solu.ma.puta deportato viro cuius non mutauit affectionẽ vxor. Item cum maritus vergit ad inopiam.vt.ꝫ.ti. ꝓpoꝛi.l.vbi.ꝛ.l.in rebus.§.oĩs autẽ.ꝛ.j.de repu.l.j.ꝛ.l.consensu.§.hic ī fi.alias nõ dab constãte mrimonio lz in quibusdã alijs casib⁹ maritus spõte sua etiã ꝺstãte ma. soluere possit.l. vt vxor se ꝛ suos alat ant fundũ idoneũ emat aut ī exiliũ vl in ĩsulã relegato pareti filie moniã aut egentẽ virum fratrẽ sororẽve sustineat.vt.ff.de iure do.mutuus.§.manẽte.cũ so-
6 lu.ma.l.q̃nis. ¶Datur hec actio ex stipulatu ad id repetẽdũ qd̃ datũ ẽ in dotẽ:ꝛ ad oĩ accessiones.vt notauimus ī summa ꝓpositi.§.sin autem doti inextimate.nec potest obijci huic actioni edictum de alterutro.ſ.vt vxor sit contenta vel relictis a marito vel dote.debet enim vtrãqz cõsecꝙ nisi ei⁹ maritus ꝑ dote reliquerit ea.vt.j.e.§.sciendũ. Item nec obijcium ei mali

BIU Cujas

mozes vxozis nisi sint de illis qui specificati sunt per le.vt per eos mereat amittere dotē. vt.j.e.l.j.taceat. Item non obsicitur ei rerum amotio mariti cum pateat oībus maritis rerum amotarū iudiciū hoc si ab vtraq; pte erat species vel ab vna spēs ab altera quantitas. si autē ab vtraq; sit quātitas dici pōt fieri compensationē. vt.j.e.l.j.j. sed nec.z.ē. de cōpēsa. neq;.z.ff. solu. matri. l. rei iudicate. j. j. ¶Item non obsiciuntur rei res donate cum donator si bi possit consulere pro eis per actionem in rē directam vel vtilem vel per conditionem. vt.j. e.j. taceat. ¶Item nō obsiciuntur ei liberi susceptī: maritus enim nō ratione dotis sz naturali stimulo tenet ad educationē liberoz. vt.j. e.l.j. sileat.z est hoc sm Bar. cum soluit matrimoniū diuortio: si vero soluatur morte mulieris remanet dos penes patrem ex persona liberoz qui in dotem tanq̄ in multis patrimonium filij debent succedere. vt.ff. de mino. l. deniq;. j. sed vtrum. in fi. j. et insti. de here. quali. z dif. j. finaūt. Et est verum b si mulier erat materfa. si autē erat filiafa. idem quidem videbatur Bar. sed. B. contra. et sunt p eo ar.j.so.ma.l.dos a patre. et de bonis liber.
1 l.ij.z.ff. de iure do.l.iure. ¶Item non obsiciuntur huic actioni impense facte. distingue tamē vtrū sint necessarie an volūtarie. si necessarie sunt minuunt ipso iure dotem que cōstitit in pecunia. pone enim in dotem datum est fundū z pecuniā z impensum sit in fundū necessariū. si aūt dos nō cōtineat pecuniā sed fundū solū fiēdē tm̄ est ipensum in fundū saltē p ptes vel pluribus vicibus vel etiā vna vice. nā idēvtrobiq; puto esse quāti est ipse fundus desinit fundus esse dotalis nisi mulier spōte marito intra annū obtulerit impensam. Si autē non est tm̄ impensum q̄ti est fundū: non desinit eē dotalis ex aliq̄ pte sz nisi ipensa reddat aut pars fundi aut tot' retinebit. vt.ff. de iure do.l.si is q̄ stichū. j. vlt.z pe. Si autem vtiles sint impense locū hz p eis actio neg.ge. Si volūtate mulieris facte sint ipē sevtiles vel necessarie locum habet actio mandati. In voluntatibus aūt expēsis [a] licet fiāt volūtate mulieris nulla actio dat ei sz pmittit deductio opis q̄ fecit sine lesione tm̄ priozis speciei. vt.j.ea.l.j. sed nec ob impēsas. ¶Fit aūt exactio dotis vel eius quod pene nosse p dote est exactū. vt.ff. de iure do.l.quotiēs. In reb' imobilib' statim. In rebus autem mobilibus vel se mouētibus vel etiā ēcozporalib' post annū q̄ tm̄ necessariū est ad funus exigitur statim. vt.ff. so.ma. si filia. Littera tamen nō videtur velle q̄ fiat exactio infra annum sed ibi ponitur exactio p solutione. Nā demū finito āno imponit pena. vel fructuū vl' vsuraz sz olim fiebat annua trina bina die. i. vna em̄ pars psoluebatur in pmo anno alia ī scdo alia in tertio: vt sic exponat āno die id est I die vl' I tpe pmi anni z sic ī scdo z sic ī tertio z sic in quarto z sic in q̄nto. vt.ff. de pac. do l. aliud. Si aūt immobilia nō restituant statim so.ma. tenetur vir z heredes eius tenentur ad fructū et pēsiones. Si autē mobilia vel corporalia non restituātur vsq; ad annum petet mulier simili modo pensiones z vecturas nauiū siue iumentoz vel opa seruoz vel questus ciuilium annonaz et alia que sunt eis similia. vel si forte res p̄dicte culpa mariti desierint esse vel fuerint extimate petet vsurā extimationis vsq; ad tertiā cētesime. vt.j.e.j. exactio. forte z sine interpellatione q̄ hoc ipso est in mora quia nō soluit die statuta vt ibidē vī velle.
3 ¶Habet aūt marit' bnficiū ī cōdēnatione faciēda vt dānet inquātū facere pōt: vt ratio sui habeat ne egeat nō tamē deducit es alienum quandoq; tamē marit' cōdēnat in solidū. i. si ī odiū mulieris desijt facere posse vel diminuit substantiā suam: vel si mulier eū cōueniat quia dolo malo diminuit res dotales vel ei' dolo interfissent res dotales. vt.j.e.j. cum autē in actione. et. ff. so.ma.l. etiā. j. licet. z.l. maritus. et de re iudi. l. non tantuz. z.l. sicut. z.l. sed hoc. z.l. inter. in fi. z.l. si cum. z.l. fideiussoz. j. si maritus. z.l. sciendum. et de re iudi. in condēnatione. aliter aūt hz p̄dictū bnficiū nec ipsum amittit ratione pacti si paciscatur vt dānet īsolidū quia ꝫ bonos mozes est. vt.ff. so.ma.l. alia. j. j. Itē nec rōne sñie q̄ z si dānatus sit īsolidū ad huc tm̄ habet bnficiū. vt.ff. de re iu. nēsenius. j. vlt. esset em̄ mulieri indecēs si videat eum mē dicantem quem supza pectus tolerauerat: caere tm̄ dz de residuo soluēdo si peruenerit ad
4 meliozem fortunam. vt.j.eo.j. cum aūt. ¶Est autē notandū q̄ hec actio bonefidei est in hoc casu: sz nō alis. vt.j.e.j.z si nō ignoram'. psonalis est ppetua et heredib' datur et in heredes. vt.j.e.j. maneat. nisi in casu quē.ē. dixīmus. et ita nona natura huic actioni ex stipulatu per hanc legē tribuit sicut liquet ex pmissis. Itē et nouā fortit' naturā q̄ p̄dictū dotale q̄ ppie iestimatū dz alienari vel obligari nō pōt mulier volēte imo vir et eius substātia remanet obligata nō obstāte mulieri suo ꝫsensu vl' ī dote repetenda a viro vel hypothecis viri vel in dote vendicanda contra quemlibet possessozē p̄dīq; quē cōuenit so.ma. vt dicemus. j. de fundo donec ob. mulieri lex anastasij iubem'. ē. ad vell'. q̄ illa loquit' cū vir alienat res suas vel dotes extimatas z mulier in eis renūciat iuri hypothece. vt.j.e.j. vlt. ¶Sed illud nō ptermitto q̄ nedum incerta sed etiā certa hac actiōe petuntur q̄ nō est alis. vt insti. de ver. ob. in pzin. ti. ¶Tractat aūt in hoc ti. de actiōe ex stipulatu in hunc modum. vt primū assignet eius ppria. secundo ea que sunt communia cū actione rei vxozie et sibi soli adiudicantur. tertio denotat ppriā rei vxozie actionem z ea attribuit actioni ex stipulatu. ¶Nec pretermittendum est q̄ actio et stipulatu que datur mulieri magis priuilegiata est q̄ ea q̄ datur viro sz em̄ vtraq; habet hypothecā tacitā vt dictū est. tm̄ hypotheca mulieris pfertur creditozibus tpe priozibus in tacita hypotheca. vt.j. qui po. in pig. l. vlt. quod non reperitur in hypotheca viri circa res promissozis dotis. Item mulier ha

a Expensis. Vide Bar. in. l. qō dz. ff. de impēsis in rebus do. fac. z vide de ea q̄ habent per glo. z docto. ī. l. in fundo. ff. de rei vēdicatio.

2

bet in rebus dotalibus rei vendi. vt diximus in summa superiorꝭ ti. q̄ non reperitur in viro circa res ꝓmissas in dotem.

¶De pactis conuentis tam super dotem q̄ super dona. ꝓpter nuptias: ⁊ de parafernis. Rubrica. 14

QEdotis ⁊ ante nup. donationis ꝓmissione: eiusq̄ constitutione plene diximus. s. de do. ante nup. ⁊ de dotis ꝓmissione: ⁊ de iure do. Nūc videamus de pac. que super eis apponūtur: ⁊ primo de eis que sunt super dote. s. qñ possint apponi: ⁊ a q̄bus apponūtur: ⁊ q̄s effectus eoꝝ sit. postea dicemus de pac. initis super donatione ꝓpter nup. ⁊ de rebus parafernalibus. Est aūt sciēdū q̄ nedū ante nup. licz pacisci super dote sed etiā post nup. vt. ff. e. l. j. j. rñ. nō tñ super dote licz in oñi casu vel oīb⁹ pacisci ante nup. ⁊ post nup. vir eñ cū vxore cōstā. ma. pacisc̄edo super dote siq̄dē donationis cā facit aut cōferꝫ pactū donationis sup dote appositū. in tps matrimonij aut postea. si in tpe matrimonij nō tenet: vt ecce vir cōuenit vxori ꝑ stipulationē vt fructꝰ vel mercedes fundi dotalis annui nole daret vxori nō habet mulier actionē: alioquin cōfirmarenꝫ donationes inter vir. ⁊ vxo. immo ⁊ fructib⁹ datis nō habet exceptionē mulier nisi l. id q̄d datū est vel tātūdē de suo cōsumpserit in sui ipsius tētatione: tūc eñ habet exceptionē ⁊ haberet exceptionē i factū ad petēdū si tātūdē cōsumpserit de suo. ff. e. l. q̄dā. ⁊ l. inter socerū. §. cōuenit. ⁊ de dona. inter vir. ⁊ vxo. l. q̄d aūt. §. j. ⁊. l. si id q̄d. §. vlt. ⁊. l. si stipulatu. Et q̄ p̄dicta ratione nō cōfirmenꝫ donationes ꝓbaꝫ pactū ne agaꝫ ob res donatas vel impēsas necessarias. vt. ff. e. l. cōueniri. ¶Si vero collatū sit pactum post matrimoniū solutū tenet nisi inuiteꝫ q̄s ad furandū vt si paciscātur anteq̄ solueꝫ matrimoniū ne agāt so. ma. rerū amo. vt. ff. e. cōueniri. tūc eñ nascit actio rerū amo. vt. ff. re. amo. l. rerū q̄dē. ¶Post diuortiū aūt fieri pōt pactū de rebus p̄dē donatis vel amotis. vt. ff. e. ob res. vel nisi sic sit interpositū vt mulier cōditio volētis iterū nubere fiat deterior: vt ecce cōuēit vir cū vxore: vel aū ma. vel postea: vt quoq̄ modo so. ma. liberꝫ interuenientibus dos apud virū remaneret. Siquidē soluaꝫ matrimoniū morte mulieris ⁊ liberi interueniant: siue nascanꝫ ante dotē siue postea seruaꝫ pactū. Si aūt soluaꝫ morte mariti non vī q̄dē cōuenisse de pacto seruādo: sed ⁊ si cōuenisset nō seruareꝫ. vt j. e. l. ij. ⁊. l. inter vi. ⁊ vxo. ⁊. j. eo. l. q̄uis pater tuus. ¶Si aūt soluaꝫ ma. diuortio ⁊ liberi interueniāt seruaꝫ cōuentio. vt. ff. de do. prele. l. j. j. rñ so. ⁊ predicta ratione qz mulieris cōditio sit deterior volentis iterū nubere reprobatur illud pactū de dote vel terio re die reddēda: siue fiat ante nup. siue fiat post nup. constā. tamē ma. post diuortiū eñ si iusta causa fiat cōuētionis: pactū debet custodiri. vt ff. eo. l. licet. et. l. de die. ⁊ attilicinius. et hoc est notabile q̄ citius tollatur pactum factū post diuortiū q̄ si fieret ante ma. forte qz ante matrimonium aliqua est amoris pūctis veli futuri q̄ sperat cā q̄ nō est facto diuortio: imo odio ꝓsueuerūt se habere qui diuerterūt: pleriq̄ tñ cū bona gratia discedūt pleriq̄ cū animi offensa. vt. ff. de dona. inter vi. ⁊ vx. l. cū hic status. §. si diuortiū. Et sunt predicta adeo vera vt si vir cū vxore ante nup. cōueniat vt quibus diebus vxor dotē daret viro ijsdē diebus redderet vir vxori so. ma. siquidē vxor dederit longiore tpe puta post quinquēniū a die cōtracti matrimonij q̄ legibus statutū sit in dote reddēda nōva a let cōuētio. a Secus si dederit ꝓiore tpe. vt. ff. e. l. attilicinius. Sed tñ ꝓpter reuerētiā ⁊ auctoritatē patris cuiꝰ ꝓsiliū firmius ⁊ perfectꝰ est et ideo nō est verisimile filiā grauatāvel doris deteriorē esse cām aliud statuitur. s. si pater ꝓ filia dotē ꝓmiserit vt annua bina trina die quadrina quinto anno dotē prestaret genero q̄ cōuenit cōsentiēte filia: vt gener ijsdē diebꝰ dotem redderet so. ma. hoc eñ pactū valet si pater extitisset heres filia vt ita oporteat eā ferre uare pactū paternū ⁊ interueniēte ea pactum fuerit cōuentū vñ nō est verisimile eā decepi. vt. ff. e. l. aliud est. Licet ergo mulieri suā condictionē facere meliorē per pactū in dote reddēda so. ma. ⁊ ita poterit pacisci de dote citra die prestanda. vt. ff. e. l. idē. Itē vt extremi matrimonij fructus nondū percepti mulieris lucro cedāt. vt. ff. e. l. lebius. §. vl. Deteriorē autē nō facit cōditionē suā si paciscaꝫ de dote die prestanda vlteriore vel si paciscaꝫ de dote non reddēda. vt. ff. e. l. si pater. §. ex pac. ⁊. l. vbi aūt. ⁊. l. liberis. j. respōso. vel si pacisc̄aꝫ vt maritus solūmodo dolū prestet in dotē: vt sic remittaꝫ ei culpa. ⁊ hoc est ꝓpter vtilitatē nubentiū al's eñ pōt remitti culpa sed nō dolus. vt. ff. cōmo. si vt certo. §. interdū ⁊ depositi. l. j. §. si cōuenit.

¶Pacisci tñ pōt mulier ne sit periculo viri nomē debitoris qui ei dotē ꝓmisit. nā vt sit dos periculo mulieris q̄ est periculo viri puta q̄ erat res extimata in dotē data cōueniri poterit vir cū muliere vt sit extimata. vt. ff. e. l. papi. ait. ⁊. l. cū maritus. facilius eñ remittit viro culpa circa psonā extraneā exigendā q̄ circa res subiectas in dotē. Si vo iter vi. ⁊ vxo. pactū nō fiat cā donatiōis bene tenet. vñ ⁊ possunt iter se paciscī ostan. ma. vt fiat ꝓmutatio dotis si mulieri est vtile. s. vt ex pecunia in rē aut ex re in pecuniā fiat ꝓmutatio. ⁊ ita fieri poterit de pecunia dotali fundus vel res dotalis cum mulieri ꝓdest. vt. ff. de iu. do. l. ita cōstante. ⁊. l. q̄ si fuerit. ⁊. ff. e. l. si mulier. Sic ⁊ si dos est in pecunia qz maritus extimata prædia accepit in dotē pactꝰ est manēte ma. vt prædia inextimata sint vt sine periculo suo faceret ea deteriora nisi cōuentio si in loco deteriore nō sit dos: si prædia faciat deteriora tenebitur nōie dolꝰ et culpe actione de dote. vt. ff. e. cū maritus. j. rñ so. Possunt ⁊ alia exēpla multa notari de pactis cōiugū, vt valeāt si nō fiant donationis causa. Si eñ pacta sit mulier vt quāto pluris venerit fundus extimatꝰ in dotē id in dotē sit valet pactū

cum ecōtrario possit cōuenire: vt si minoris venierit mulier debeat supplere. Item ⁊ si mulier ita cōueniat cū marito vt fundus sit extimat⁹ in dotē eo precio quo vēderet marit⁹ siue vēdat pluris ꝙ res sit digna siue minoris valet pactum. Sz si culpa mariti minus venierit idipm mulier cōsequitur. Si aūt marit⁹ nō vēderet ꝑstabit mulieri extimationē iustam vel factā si qua facta est. vt. ff. eo. si pr̄. ff. pe. ⁊ vlt. Item si pactus sit maritus vt fructus dotis in dotem cōuerteret ⁊ mulier se suosq; aleret tueretur ve ⁊ vniuersa onera sua expediret conuentio valet. Si aut ē non cōuenerit mulier de se alēda vt dictū est. ⁊ vir cōuenerit vt fruct⁹ in dotē cōuerteret valet ea cōuentio si ob hoc pactū mulier dedit ei maiorē dotē q; fruct⁹ nolebat ē dotis: cōueto marito ea pecunia q̄ exsuris reddituū colligitur. Finge eī quadrigenā annua esse redditus apud eum q̄ non accipiet plus. ccc. nisi hoc cōuenisset vt oneri mr̄imonij cōsuleret tū vbe rem dotez cōsecutus est. vt. ff. eo. l. si cōuenerit. Item si vir paciscat vt de fructib⁹ fundi dotalis dimittat creditorē mulieris valet pactū si fiat ante nup. et ita videtur minor dos constituta. Si vero fiat post nup. nō valet q; pura est donatio iter vi. ⁊ vxo. Jā eī de suo paciscit vir cū fruct⁹ debeāt releuare onera mr̄imonij. vt. ff. eo. l. liberis. ff. vl. Item ⁊ si vxor vir⁹ dederit fundum extimatū. c. deinde cūviro pepigerit vt facto diuortio, eodez ꝓcio vir fundū vxori redderet. vz cōuentio. ⁊ si vir postea volēte vxore vendat. cc. fundum ⁊ diuortiū fiat tenebit vir vt vel ducēta ꝓ fundo habita reddat mulieri vel etiā reddat fundū extimatū. c. ⁊ ita non remittit ei pactū. Sz si sine voluntate mulieris voluisset: oīno teneret so. ma. restituere fundū sm tenorez pacti. vt. ff. e. l. vl. j. rūso. Item vz pactū si paciscatur vir de fructib⁹ dotis vxori dādis vt ipsa de ipsis se alat. Idēq; ⁊ si vir dederit ei tm̄ de suis ꝙ equivalet fructib⁹ dotis. Illā qđ supra vires dotis est revocabit. vt. ff. de dona. iter vi. ⁊ vxo. l. ex annuo. Non eī est ista donatio sz quasi q̄dam cōpensatio cū vir vxorē etiā si nihil perceperit ab ea debeat exhibere. Sibi dz eī imputari ꝙ mulier ē accepit indotatā. vt. ff. de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. si quis ꝓ vxore. et. ff. e. l. inter socerū. ff. si cōuenit. Item ⁊ si non fruct⁹ dotis vir dederit vxori: sed dotē sibi ꝓmissam patiat remanere penes vxorē vt ipsa se alat ex eo valet pactū vtrūq; s. ⁊ ꝙ vir nō petat ab eo dotē constan. ma. ⁊ ꝙ ipse nō teneat eam alere sz ipsa se debeat sustētare. ⁊ si postea dederit certā summam viro vt alatur ab eo: seruabit posteri⁹ pactum. talia eī pacta respiciūt factū nec ptinet ad ius sz vt tedatur mulieris causa in retinenda dote solu. ma. tunc eī nō seruaret vt dictū est. vt dicit. ff. eo. si pater. ff. ex pactis. ¶ Interponūtur aūt pacta super dote reddenda ⁊ ea seruāda sunt si fiant inter oēs q̄ repetere dotē possunt. ⁊ a q̄bus repeti pōt: alioquin ei q̄ non interfuit pactū nō ꝓderit nec nocebit. vt. ff. eo. l. j. ff. pacta. Sed distinguēdū est vtrū extraneus dederit dotez: an pater mulieris q̄ habet eam in potestate. Si extraneus dotez dederit: quicquid vult paciscī. vel etiaz stipulari. incōtinenti tm̄ pōt stipulari vel paciscī. legem eī rei sue dicit. Ex interuallo aut ē post ꝙ dederit paciscī non pōt nisi cōsentiente muliere. vt. ff. eo. l. ob res. ff. si extrane⁹. Est aut ē extraneus oīs qui nō habet personā dotādā in potestate: pater eī q̄ habet eā in ptāte stipulari pōt de dote sibi soli restituēda quādocūq; añ nuptias dā do dotē. post nup. aūt non pōt nisi faciat incōtinenti. vt. ff. so. ma. l. quoties. simplex aūt eius pactio etiā incōtinēti facta nō nouat actionez dotis pr̄is ⁊ filie cōpetentē per legē eam. vt. s. de iure do. l. ama. ⁊ vt diximus. s. de rei vxo. ac. Quid aūt si pater ex interuallo stipuletur sine filie cōsensu sz iam acq̄sita vtriq; eorū actione p legē certi soli pr̄i, pderit ⁊ nocebit pactū: vt ecce pactus est de dote vlteriore die ꝓstanda. nec enim nocet filie nisi cōsenserit. vt. ff. e. l. cū dos. et. l. cum aliū. Dic tm̄ patrē puto posse agere nō noie suo sz noie filie sicut ⁊ in tutore dr̄. vt. j. de bo. q̄ li. l. vlt. ff. sinaute patre. ⁊. ff. filijs aūt. ⁊ de admi. tu. l. cum quidā. ⁊ de bo. ma. l. j. Si aūt pactus est de dote citeriore die ꝓstanda cōmodū eius tpis erit patris. vel si in initio cōuenit de non repetēda dote ⁊ postea cōueniat de repetēda solus ipse aget. Si aut ē experiat filia sola de dote: neq; pderit ei neq; nocebit ei pactū patris. Potest etiā pr̄ sibi cōsulere ⁊ certe ꝓsone puta si postea ꝙ ꝓmiserit dotē genero: generi cōueniat ei ne ab eo viuo petat dotez. ⁊ ne petat dotē a tali filio suo. vel ne petat ab ista filia nupta q̄bus tāq; heredib⁹ pater noluit ꝓuidere. Ab aliis aut ē vt possit peti si pactū est inter eos valet talis cōuentio ꝓsonalis. Idem etiā seruatur in illa pactiōe ꝓsonali si ita cōueniat socer cum genero ne petat dotē viuo socero neue petat cōstan. matri. sic eī pactū est interpretandū quasi adiectū eēt ne dos petat viuo socero cōstan. matri. hoc eī ita est accipiendum contēplatiōe paterne pietatis ⁊ ꝑsentiū volūtatis vt posterior pars cōuentiōis advitā patris videat relata alioquin diuersa sīla fructus dotis ab oneribus mr̄imonij separaret quā doq; indignissimū est inducere scilz vt non habuisset dotem extimaret. Si ergo viuo pr̄e decesserit filius vel sine culpa sua diuerterit dos non petet cōstan. aūt matri. mortuo patre petetur. vt. ff. eo. l. annus. ⁊. l. cū pr̄. ⁊. l. vlt. ff. vlt. Et si maritus nō petat mortuo socero suo tenebitur huius culpe noie. vt. ff. eo. l. ob res. ff. vlti. Item poterit pater stipulari incōtinenti de dote sibi reddēda si viuo eo filia moriatur in matrimonio. Si aūt eo mortuo moriat in ma. viuo tali filio eius vt restituat ei habet filius vtilem actionem. Item ⁊ si pactus sit vt si moriatur si filio mortuo prius illo noīato restituat heredibus eius vtilis erit stipulatio. vt. ff. e. l. si ita cō uenit. ⁊. l. pater eum. Si vero paciscat filia sine dissensu patris cōsensu quo pacto melior conditio patris fieret ꝓderit et patri: qm̄ per filiam patri potest acquiri, per patrē aūt non pōt acquiri iure directo filie sed vtilem habet actionem iudicatū

a Vires. vide bar. ⁊ doc. i. l. pe. ff. so. ma. vi de Ang. in consi. cxxvij. alias. cxxxiij. in ci. q̄dā noīe mathey. ⁊ vide ludo. ro. in consi.

b Pactū Extende hoc vt ꝓcedat et in exneo sm bar. in consi. cxxij. incip. titi⁹ marita uit. vbi vult istō ꝓcedere etiā si sti pulatio interueniss̄et tz ī hoc ꝓtū teneat ⁊ tēt gl. l. l. q̄uis. j. eo. ti. ꝓter quā ita exp̄sse tenuit ludo. ro. in. l. ij. ff. ff. solu. ma. lz ibi ⁊ in. ff. se tur huius culpe noie. vt. ff. eo. l. ob res. ff. vlti. quē. cum bar. tenet areti. at ⁊ cū bar. teneat ēt actionem iudicatū

quãdocꝫ vt dictũ est si ei tanꝯ heredi pater volunt prouidere. Si vero pacta sit filia vt noceat ipi qñcꝫ filie agẽti nocebit pactũ si premortuo patre reperat dotẽ vel emãcipata est ab eo qui casibus deferẽ ei actio dotis: vt diximus. ff. de rei vxo. act. patri vero nõ nocebit pactũ si premortua filia solus ipse repetet dotẽ. Sed si ea viuẽte ⁊ adiecta eius filie persona ⁊ cõsensu repetat dotẽ nocet ei. vt. ff. e. l. cũ dos. videreꝯ tñ esse ℈iũ. vt. ff. sol. ma. l. ij. vbi dicit. nec eã actio nẽ amissam quã habet adiũcta filie psona. sed certe ibi loquit qñ filia pacta erat cum marito ad exceptionẽ ei prestãdã cõtra se filiã ⁊ patrẽ suũ: qz fecerat maritũ ꝓmittere extraneo dotẽ se redditurũ so. ma. ⁊ ita liberareꝯ a filia ⁊ a patre eius. Si aũt hec filia cũ marito suo pacisc atur ad actionẽ ei prestandã: puta ꝓmittẽdo ei penã si ipa vel pater repetet dotẽ non nocet patri nisi adiuncta filia agat: tunc em̃ ex qualibet causa necesse habet filiã defendere ex qua filia posset cõueniri: licz maleficiũ sit: puta furtũ vel iniuria. vt. ff. rerũ amo. l. j. ℈. vlt. ⁊ hic pater nõ recõuenitur ex psona filij ex illo ℈cto ex quo ipe agit ꝓpter filij psonã: tunc em̃ siue cũ illo siue sine eo agat ꝓ filio rñdet. vt. ff. de com pẽ. l. si cũ. ⁊ cõmo. l. pe. ⁊ de pig. act. l. si seruus
2 pig. ¶Super dona. aũt ꝓpter nup. fieri potest pactũ vt mulier eã lucreꝯ ⁊ sine pacto non põt eam lucrari sicut vir lucratur dotẽ sine pacto ⁊ equalia debẽt esse pacta in lucris: alioquin maius pactũ reduceretur ad minus. Itẽ ⁊ equalitas cõsideraꝯ in ꝗtitate sicut ⁊ ista ⁊ alia eius adiacẽtia que hic dicẽda sunt plene ꝓsecutus sum. ff. de dona. ante nup. ℈. hec dona. ⁊. ℈. quid aũt si nulla. Sed licz dos ⁊ donatio equis passibus dicãtur ambulare. Nõ sic intelligiꝯ vt ait Pla. ꝙ alterũ sine altero nõ fiat vel esse nõ possit: sed qz si petaꝯ debet prestari. ¶Res aũt parafernales[a] dicunt que inferũtur in domũ viri iuxta dotẽ: vt plene diximus de eis. ff. de iure do. ℈. est aũt dos. Et de his sciẽdũ est ꝙ mulier ꝓhibẽte vir in parafernis se nõ debet immiscere: ꝙnis em̃ bonũ erat mulierẽ que sciẽs pam viro cõmittit res etiam eius pati arbitrio gubernari: tñ equitas dictat ℈iũ. f. ne ea inuita aliquid de eis faciat maritus. Si autẽ mulier noĩa. i. feneraticias cautiones que extra dotẽ sunt dederit marito vt loco parafernarum manent penes maritũ: ⁊ hoc dotali instrõ fuerit ascriptũ actiones quidẽ cõpetunt mulieri: sed eas poterit monere maritus: nec cauebit rem ratã dñam habiturã: qz certũ est eũ hñe mãdatũ vsuras aũt earũdẽ cautionũ poterit expẽdere circa se ⁊ vxorẽ: sortẽ autẽ debebit ei seruare: ⁊ siquidẽ ꝓ sorte vxori obligauerit vir aliquod speciale pignus eo debebit mulier esse cõtenta. Si aũt nõ habet speciale pignus mulieri sunt obligate tacite res mariti ab ea die qua exegit pecuniam cautionũ. ante em̃ ꝙ vir exigat pecuniã mulier habet licẽtiã repetẽdi cautiones marito datas ⁊ agẽdi ꝓ se siue per quẽuis alium. Itẽ maritus in hmõi exactione faciẽda debet prestare eã diligentiã quã prestat in rebus suis. vt. ℈. e. l. vl. In his autẽ rebus que non parafernales sunt nec dotales vir potest agere etiã si constat eũ nõ habere mandatum. Cauet tñ rem ratã dñam habiturã si tamẽ mulier in vna re cõmittat ei exercitium in alijs repellitur. vt. ℈. de ꝓcu. l. maritus.

a Parafernales 3 a Vide gl. Pau. de cast. ⁊ ibi late laf. may. i. l. marit⁹. C. de pro cu. ⁊ vide alex. i cõsi. lx. incipi. super pmũ. i. ij. vol. Areti. in consi. clx. incipi. longa est disputatio.

¶De dote cauta ⁊ nõ numerata. Rub. 15

4 Dictuz est supra de dote prestita. Sed quia sepe inuenitur dos cauta a marito ꝙ confessus est eã sibi numeratam vel traditã cũ nõ sit: ponit de dote cauta ⁊ non numerata. vel dic de dote cauta a muliere vel eius patre ⁊ nõ prestita vtverbo cautionis cõtineatur omnis obligatio quam lier vel eius pars tenetur ad dotẽ numerandã vel prestandã. dotem em̃ in quãtitatibus facit numeratio: in speciebus aũt facit prestatio nõ promissio vel scriptura quãtũ ad hoc vt mulieri detur repetitio. Sic em̃ repetit nisi reipsa dederit dotẽ. vt. ℈. e. l. j. ⁊. ℈. qui po. in pig. ba. l. vl. ¶Est autẽ hoc seruandũ nisi viro possit imputari silentiũ. vt quia tacuit toto tẽpore matrimonij ⁊ eo soluto per annũ nec durauit matrimoniũ biẽnio. Si aũt ma. durauerit biẽnio vsqꝫ ad annos. x. hz vir ⁊ heres eius exceptionem nõ numerate dotis vsqꝫ ad tres meses. s. a tẽpore soluti matrimonij cõputãdos. vt. ℈. dicti est. Si aũt matrimoniũ durauerit plusꝫ. x. annis denegaꝯ querela marito ⁊ heredi eius si sit minor. xxv. annis: tũc em̃ habet specialem in integ. resti. sicut de ea plene diximus. ℈. de rem. in integ. resti. ℈. nec facit ꝓ eo.

¶De dona. inter vi. ⁊ vxo. et a parentib⁹ in liberos factis ⁊ de ratihabitione. 16

Pa
mate
tibus

Exposuimus supra de dona. licitis ⁊ iure ꝓmissis ꝙ fiunt inter sponsos ⁊ cõiuges ⁊ de donatio quedã est. Nunc audiamus de dona. simplicib⁹ ⁊ vetitis inter cõiuges. ⁊ qz inter parentes ⁊ liberos donatiões ꝯ ꝓhibite sunt de his audiam⁹. ⁊ qz vterꝯ vtiles fiũt ratihabitiõe: de ratiha. dicam⁹. Utideam⁹ ergo ꝟliter ꝓhibite sunt donatiões iter ℈iuges ⁊ quo iure et ab initio valẽt. vt sic ꝓ. ℈naz itelligant oẽs esse inutiles quõ ille ꝙ sunt inutiles cõfirmentur ratihabitiõe. ⁊ eadẽ ꝓsequemur de dona. inter
5 parẽtes ⁊ liberos ꝓhibita. ¶Prohibite autẽ sunt donatiões iter ℈iuges mozib⁹ ne mutuo amoze adimiuicẽ spoliarent̃ donationib⁹ nõ tẽperates sz ꝓfusa erga se facilitate abutẽtes nec eẽt eis studiũ liberos potiꝰ educãdi. Illa ter est rõ: qz sepe futurũ eẽt vt mrimonia differentur. i. separent̃ si nõ donaret his ꝙ posset. atq; ea rõne euenturũ vt mrimonia venalitia eẽnt. maiores em̃ nrĩ inter vi. ⁊ vxo. donatiões ꝓhibuerũt amoze honestũ solis animis estimates fame et ꝟfictoꝝ ꝟsuetes: ne ꝛcordia ꝓcociliari videreꝯ neue meliozi pauptatẽ inciderẽ

BIU Cujas

deterior ditior fieret. vt. ff. e. l. j. ⁊. iij. ⁊. iiij. in pn̄.
¶Si ergo teneat mīmoniū certū est donatio nē nullā esse. Quid aūt si mīmoniū ꝯctū ipo iure nō teneat de stricto iure donatio tz: q; nuptie nō sūt sz phas nō est eas donatiōes esse ratas ne melior ꝺditio sit eoꝝ q̄ deliq̄ūt. vt. ff. e. l. iij. ℣. videamus. ⁊. j. e. l. si ex volūtate. Sic ḡ ꝺbitur repetitio donāti vbi, vterq; putabat mīmoniū tenere. ¶Si ꝺo vterq; vel etiā sol' donator sciret mīmoniū esse nullū fiscus repeteret rē donataz: q; indign' est ille rē habere cui donatū est. vt. ff. e. cū ꝺo. ℣. vlt. ⁊ de leg. j. l. vlt. Inter spōsos aūt ⁊ spōsas tenet etiā si ducta fuerit in domū q̄ p etatē vxor esse nō pōt. vt. ff. e. l. cū hoc. ℣. si ꝺs spōsam. ⁊. l. inter eos. ¶Si ꝺo ꝺubitet fuerit vxor an nō. Distingue sit indncta i domū viri an non vt diximus. ℣. de do. aī nup. ¶Quid de cōcubinarijs. certe ꝺonatio tenet inter eos nisi ꝺcubinari' sit miles. vt. ff. e. l. iij. ℣. sed si aliqꝺ. i fi. ⁊ de do. l. affectiōes. et. j. e. l. si ancillā. ¶Hec solū inter ꝺiuges ꝓhibita est donatio. sz etiā inter eos q̄ cōiuges aliq̄ mō cōtīgūt p ptātem q̄ tribus modis cōtingit. s. q; vn' cōiugz est in ptāte tua. vel q; tu es in ptāte sua. vel q; tu ⁊ ipsa estis in ptāte eiusdē. vel q; tu ⁊ ipse habetis in ptāte cōiuges. ⁊ iō duo cōsocerī sibi ꝺonare nō possūt. Si ergo aliquo istoꝝ modoꝝ alicuius maritū cōtingo ei cuius maritum cōtingo ꝺonare nō possum. Idē est ex pte vxoris. Hā qui eā aliquo ꝓdictoꝝ modoꝝ contingit marito ei' ꝺonare nō pōt. nullo ꝺo istorum modoꝝ interueniēte ꝺonatio nō impedit vt in socru ⁊ nuru inuicez ꝺonātibus sibi ꝺicit. ¶Itē ⁊ que cōtingūt cōiuges p ptātem inuicez sibi ꝺonare nō possūt: ergo fm hoc vxor nō ꝺonabit filiofa. mariti: q; pn̄ querit p' filiū vl' oliz plena ꝓprietas vel hodie saltē vsufr. ⁊ ita occasione illiciti. i. vsuf. q̄ obueniret pn̄ impediat translatio ꝓprietatis in filiū. ¶Vel ꝺic hodie tenere ꝺonationē ꝯtum ad proprietatē nudaz que filio queritur nō tn̄ ꝯtum ad vsumf. si tn̄ filiofa. meo eūti i castra vxor mea ꝺonauerit plena ꝓprietas querit filio. ⁊ iō valet ꝺonatio. sicut ⁊ ecōuerso si ipse ꝺe castrēsi pec. suo ꝺonauerit vxori mee valet ꝺonatio q; in castrēsi peculio habet ꝓ pfecta. ⁊ probāt hec ꝺcta. ff. e. l. iij. ℣. que in eiusdē. vsq; ad illū. ℣. nō tn̄. ⁊. j. e. l. nec inter eas. ⁊ ad mace. l. vsq;. Prohibent aūt ꝺonatiōes oēs ꝺno per quas ꝺonator fit pauperior ⁊ accipiēs fit locupletior aliquo aūt istoꝝ ꝺficiente ꝺonatio tenet. Si ergo maritus nō fit pauperior tenebit vt si marit' heres institutus repudiet hereditatē ꝺonationis cā: vt ita obueniat vxori sibi substitute vel ab intestato vocate. Idēq; ⁊ si repudiet legatū ⁊ ita maneat penes vxorem oneratam p̄ legato prestādo. ¶Sed si ipse rogatus sit restituere hereditatē vxori siue detracta quarta vel etiam nihil ꝺicto ꝺe quarta ꝺetrahenda magis pleniori officio prestante fidei videtur functus maritus ꝯ ꝺonasse nec ꝺe suo putauit proficisci q̄ ꝺe alieno plenius restituit voluntatem defuncti secutus nec immerito sepe credimus aliud voluisse defunctum ⁊ tamē nō rogasse. Si tamen maritus per errorem facti omiserit ꝺetractionez quarte habet indebite soluere quarte repetitionē. vt. ff. eo. l. si sponsus. ℣. si maritus. ⁊. ℣. si quis. ¶Itē ⁊ si rem aliena ꝺonauerit maritus vxori q; ipsa ea ꝺonatione nō fit paupior valz ꝺonatio vt mulier possit vsucapere. vt. ff. eo. l. sed ⁊ si constāte. sed ⁊ si ꝺonator fiat paupior si tamē ille cui ꝺonatum est nō fit locupletior tenet ꝺonatio. Hā sepulture causa locus marito ab vxore vel ꝺonari potest ⁊ siquidē intulerit faciet locū religiosuz si aūt nō intulerit manet locus ꝺonātis. Si ergo locū distraxerit ꝺonatarius manet locus ꝺonātis sz si ꝺonatari' illo fuerit illat' lz morte ei' finitū sit matrimoniū. Tn̄ eo premoriēte videret revocata ꝺonatio tn̄ fauorabilius ꝺicet locū fieri religiosum. ¶Proinde ⁊ si maritus ꝺonauerit vxori ad oblationē ꝺei vel locū in quo opus publicū quod ꝓmiserat faceret vel vt edem publicā ꝺedicaret fiet locus sacer. Sed ⁊ si quid ei ꝺetur vt domū ꝺeo ꝺetur vel cōsecret vel si oleū p̄ eo in ede sacra posuit valz ꝺonatio nec moueat hoc ꝯ quod emisset nisi a marito accepisset. nam ⁊ si pauperior ea fieret nisi maritus ꝺedisset nō tn̄ ideirco fit locupletior. vt. ff. e. l. si spōsus. ℣. con cessa. ¶Item nō est locupletior vxor si ꝺonauerit ei vir pecuniā in vnguēta siue eam expēderit in vnguēta siue nō cū tamen tn̄dem expenderit ꝺe suo in vnguēta. vt. ff. e. l. quid aūt. ℣. si maritus. Item nec locupletior est si ꝺonauerit ei seruū manumissionis cā. vt. j. e. l. maritus. ⁊ ideo tenet ista ꝺonatio sed tūc demū incipit tenere cū libertas imponit antea aūt remanet seruus ꝺonātis. ¶Si aūt nullo mō manumittat cōstitutio ꝺiui marci nō repsentat libertatē serui q; eius ꝺn̄ium nō est trāslatuz in accipientē lz remāsit penes ꝺonatem: ꝺonator aūt nec vult nec pōt sibi legē imponere. ¶Si ꝺo manumissio erat facienda post certum tps antea facta nō tenet ⁊ si erat faciēda infra certū tps postea facta nō valet. ¶Itē ista ꝺonatio resoluat si fiat ꝺiuortiū. ineste em̄ cōditio videt ꝺonationi. vt manēte matri: manumittatur. ¶Itē si talis erat seruus vt non posset manumitti de iure nō tenet ꝺonatio. ⁊ ꝓbant hec ff. e. l. qꝺ aūt. ℣. vlt. ⁊ pe. ⁊. l. si aūt. ¶Sed ⁊ si fiat ꝺonator paupior ⁊ accipiēs locupletior tenet ꝺonatio si tn̄ collata sit in tps mīmonij finiti. vt ecce ꝺonauit vir vxori mortis cā valet ꝺonatio q; in hoc tps excurrit ꝺonationis euētus q̄ vir ⁊ vxor ꝺefunct esse sed interim nō statī fiūt res ei' cui ꝺonate sūt. Sed tūc demū cū mors fuerit insecuta medio igit tpe ꝺn̄ium remanet apud eū q̄ ꝺonauit. vt. ff. e. l. si eū. ℣. vlt. ⁊. l. q;. ⁊ l. sz interim. ⁊ qꝺ ꝺico tenere mortis cā ꝺonationem est intelligenduz gnal'r qualitercūq; ipsa fiat. vt. ff. eo. sed interim. ℣. sed qꝺ videtur. nisi ⁊ vxor ita fieret vt nullo casu revocetur: tunc em̄ causa magis est ꝺonandi ꝯ mortis causa ꝺonatio ideo perinde habet atq; alia queuis ꝺonatio inter viuos vnde nec falcidia ꝺetrahitur ex ea vt. ff. eo. l. vbi ita. ¶Sunt aūt ꝺonationis causa ꝓmissio

a Mors.

Extēde etiā si interuenit iuramentum fm bar. i. l. j. ff. e. tz. secus si de iure canonico. ita fede. ℣. si. xl. ꝺ. anſ. ī. c. cū ꝺotingat. ex ꝺ iureiur. lz cardi. ⁊ bal. ibi tenuerit ℣. nū i. ix. col. alex. in consi. clvij. j. j. colū. i. ij. voln.

BIU Cujas

ne: ꝛ ꝺ̄ ve
rū qñ nō
interue
nit tradi
tio vera
vel ficta.
ita decla
rat bar. i
l. papi. ff
e. viꝺ tñ
paul. de
ca. alex.
et areti.
plene de
ꝺ̄ l. l. j. ff.
si vir. ff.
ꝺ acqui.
poſ.
Vide. p.
de ca. et
moder. i
l. nō oīs.
ff. ſi cer
pe.

mortis tres ſpecies. vna eſt cum quis nullo p̄
ſentis periculi metu tētus ſed ſola cogitatio
ne mortalitatis donat. Alia eſt cū quis donat
imminēte periculo vl̄ vt ſtatim fiat res accipiē
tis. vl̄ vt demū morte inſecuta. vt. ff. e. l. j. ſed ꝛ
ꝓprie poſſent dici due ſpēs: ſed vna earū ſubdi
uiditur. oēs ergo iſte tres ſpēs donatiōis iter
vi. ꝛ vxo. poſſunt celebrari ꝛ quelibet earū mor
te confirmata a p̄ncipio videꝫ valuiſſe. Si et
vbi donatur mortis cauſa vt ſtatim fiat res ac
cipiētis. ꝛ vbi donatur mortis cā ſimpl̄r. vt. ff.
de dona. cā mor. l. ſi mor. cauſa. inter virū ꝛ vxo.
ff. e. l. ſi is ſeruus. Sed fallit ꝺ̄ in tertia ſpē do
nationis cauſa mor. ſ. cum ita donatur vt fiat
res accipientis demū morte inſecuta. illa em̄ ꝛ
ſi morte cōfirmetur nō tamē trahitur retro. q̄
hoc teſtator nō videtur voluiſſe. ꝛ in hac ſpē do
nationis que nō trahitur retro emergūt vitia
id eſt quedā regule videnꝫ vitiari vel forte ve
re vitiant. i. patiuntur exceptiones. vt dicit lex
in qualibet regula. vt. ff. de reg. iur. l. j. Videa
mus ḡ caſus huius ſpēi donatiōis quos aīad
uertit marcellus ꝛ poſtea videbimus regulas
que vitiātur. Eſt aūt p̄mus caſus quādo ma
ritus filiaſa. vxori donauit ꝛ ea viuo marito fa
cta fuit ſui iuris. Ideom̄ eſt ꝛ ſi vxor donaue
rit ſuo marito filiaſa. ꝛ is ſui iuris efficit cum
moritur vxor. his em̄ duob⁹ caſibus acquirit
res pleno iure ei perſone cui donatū eſt q̄ ſui
iuris eſt eo tpe ad qō traditio redigitur. i. cuꝫ
donatur vel donatrix moriebaſ ꝛ per ℞ium di
cam nō acquiri in caſu ℞io ſi vxor donauerit cā
mortis marito p̄ſa. ꝛ ipſe inueniaſ filiaſſa. eo
tpe quo moritur vxor. nam patri erit nūc emo
lumentum queſitum in cuius eſt ptāte eo tpe
quo moritur donatrix: ꝛ ad qō traditio redigit̄
ꝛ ſi ponas econuerſo maritū vxori matriſa. do
naſſēt tempore mortis mariti inueniaſ filiaſa.
idem dicta. Et quod dictū eſt in marito ꝛ vxo
re ſibīſmuicē donātib⁹ ſeruaſ: ꝛ ſi is cui volebat
alter donare interpoſuerit filiū vel ſeruꝫ alienū
vt ei p̄cipaſr donaret ꝛ eius fieret res ſ̄ ipſe
poſtea traderet ei q̄ interpoſuerat ipm. cogita
bat em̄ ille cui erat donādū vt ſ̄ tpe mr̄imonij
ipediret ī eū tranſire dñiū. nō tñ ipediret trāſ
ire ī iterpoſitū: ſ̄ decipiebaſ ī cogitatiōe ſua ī
de. ꝛ dicit lex idē eē diſtiguēdū in iterpoſito. i.
vt ſi ſui iuriſ eſt tpe mortiſ donātis valeat dona
tio quia ſui iuris eſt iſte interpoſitus eo tem
pore ad quod redigitur traditio: vel ſi eſſet in
poteſtate domini vel patris ſui queritur ei fm
predicta. vt. ff. eo. l. ſed interim. ℱ. ſed qō dicit.
ꝛ ℱ. maritus. vſq; ad illum. ℱ. idem marcellus. ꝛ
que regule vitiantur in iſtis. v. vel. vj. caſibus. ꝛ
certe ille que dicunt ſpectari tempus contra
ctus valeat vel non valeat contractus. et ille
que dicunt ſpectari tempus contractus vt acq̄
ratur patri ſi filius contraxit eo tempore quo
erat in patris ptāte: vt. ff. de ob. obl. ſi filius. et
inſtituta de inutilibus ſtipulationibus. ℱ. j. et
vt dicit illud generale initium ſpectandum. In
predictis autē caſibus non ſpectaſ illud tem
pus quo fit donatio cā mortis. vt acquiraſ p̄ri
4 vel ei cui donatū eſt: ſed ſpectaſ tēpus mortis
eius q̄ donauit. ꝛ ideo p̄dicte regule vitiātur.
et quare vitiātur? certe ideo q̄ licet donatio cā
mortis ſit cōtractus vel pactū tñ habet ſi̇tu
dinem legatorū quib⁹ cōparaſ fere per oīa. vt
inſti. de dona. ſ̄ in legatis ſpectaſ tp̄s mortis
teſtātis cōditio p̄ſone legatarij vt acquiraſ ei
ſi ſui iuris eſt. vel p̄ri ſi eſt in aliena ptāte. ſicut
in trāmiſſione legator̄ ſpectaſ dies mortis te
ſtatoris. vñ ꝛ in donatiōe cauſa mortis quantū
ad acquiſitionē eius ꝛ ad trāſmiſſionē eius ſpe
ctari debet tp̄s mortis eius q̄ donauit. Sed ſe
cus in ℣ctibus aliis. vt dictū eſt. vt. ff. de regu.
iur. l. q̄ legata. ꝛ de pignoribus. l. ſi legati. ꝛ ſſi
di. le. ce. l. ſi poſt. ℱ. vlt. ꝛ de do. cā mor. l. vl. Illud
p̄terea dico q̄ ſ̄ nulla varietas ſtatus inter
ueniat: nihilomin⁹ poſſunt dici emergere vitia
q̄ nō ſpectaſ tp̄s cōtractus: ſed mortis: ſed aſſi
gnata varietate euidētius ptz regulas vitiari.
Quid ſi interpoſit⁹ ille de quo dixim⁹ tradidit
rem ſibi donatā interponēti ipſum viuo dona
tore cauſa mortis: ꝛ eodē donatore cā mortis vi
uente deceſſit iſte interpoſit⁹ diſtinguit lex an
fuerit interpoſit⁹ ab eo q̄ donauit cā mortis an
ab eo cui donabaſ. ſi eſt interpoſit⁹ ab eo q̄ do
nauit cā mortis res ipſi⁹ ſtatim facta eſt: ꝛ ſi añ
morte mariti tradidit ꝛ deceſſerit traditio eius
eget aliquid vt tñ nec traditio pendeat donec
mors ſequaſ. Si autē eſt interpoſit⁹ ab eo cui
donabaſ donatio euaneſcit q̄ debebat aliquo
mōēto illi⁹ interpoſiti res fieri ꝛ ſic ad inter
ponentē trāſire ſ̄ eius nullo mōēto res fuit
ſicut non poſſum trāſferre dñium in cōiugem
meam ita nec in interpoſitū ab ea ſ̄ interpoſi
tum a me trāſit dñium qua rōne remanet dñiū
apud me niſi donauit cā mor. vxori ꝛ tradidiſſet
ſtatim res fieret ſua ſicut. ſ̄. dixim⁹. Si aūt iſte
interpoſit⁹ diceret interpoſit⁹ vt procurator nō
vt donatari⁹ nunc̄ in eū tranſit dñium in. v. et
vj. caſibus. ſ̄. notatis. q̄ per eū ſi eſſet interpo
ſitus ab eo cui donabaſ q̄retur dñiū interponē
ti ꝛ nō ipſi. vt. ff. de acqui. do. l. ſi procurator. ſ̄ ſi
interponiſ ab eo qui donat vel impedit in eum
tranſire dñium vt ſtatim dixi. ꝛ p̄cedit iſta pro
xima q̄ſtio in his ſpecieb⁹ donationū quas. ſ̄.
diximus trahi retro. Sed. v. ꝛ vj. ſuperiores ca
ſus notati ſicut dictū eſt aſſignātur in ea ſpecie
donationis q̄ non trahiſ retro. Eſt ꝛ alia dona
tio que cōfertur in tp̄s ſoluti mr̄imonij: ꝛ ideo
tenet ſcz ea q̄ fit diuortij cā. ſepe em̄ euenit vt
propter ſacerdotiū vel ꝓpter ſterilitatē vel ſe
nectutē aut valitudinē aut militiā ſatis cōmo
de retinere mr̄imoniū non poſſit. ꝛ ideo bona
gratia diſſoluiſ matrimoniū. vt. ff. eo. l. victo
cus. ℱ. j. ꝛ. l. ſed interim. ℱ. vlt. ꝛ. l. vel ſenectutē
et. l. ꝛ ideo. Idēq; ꝛ ſi fiat donatio in caſum de
portatiōis vel exilij futuri. vt. ff. e. l. ſ̄ ꝛ ſi mor.
et. l. inter virum. ¶ Qđ autē dictū eſt in dona
tionibus ſimplicib⁹ ꝓhibitis ſeruaſ ꝛ in ſimu
latis venditiōibus. Si aūt venditio fuerit ve
ra ſed tñ de p̄cio repromiſſum eſt donatiōis
cā. Diſtingue vtrū ille q̄ vēdidit erat alīs vendi
tur⁹ vt tunc teneat vēditio ſ̄ renoceſ qđ de p̄e

BIU Cujas

cio remissium ē: aut nō erat alias venditurus ⁊ tūc ē ipo iure nulla vēditio. vt. ff. e. l. si spōsus. ℑ. cura. ¶ Porro in quibusdā casib⁹ inter vi. et vxo. donationes cōcesse sunt: ⁊ si nō sunt collate in tps soluti matrimonij etiā si donator fiat pauperior ⁊ accipiens locupletior. Si enim vir vxori cuius edes incēdio cōsumpte sunt ad refectionem earū pecuniā dederit valet donatio in tantū quātū edificij extructio expostulat. vt ff. eo. l. qō si vir. ¶ Itē si donauerit vxori annuū vel menstruū ⁊ tradidit ad sui sustentationē vsq; ad vires dotis valet donatio. nā qō supra vires est reuocabit. maritus tñ ex promissione annui nō poterit cōueniri. ¶ Item si vir dederit vxori pecuniā eaq; vsurā ex pecunia donata p ceperit lucrabitur. Idēq; ⁊ si donauit p̄dia et ex eis perceperit fructus ex quib⁹ est locupleta. vt. ff. eo. ex anno. j. rūso. ℑ. j. ⁊. l. de fructibus. ⁊. C. eo. sicut. ¶ Itez si vir vxoris aut vxor seruis aut vestimentis vsus vel vsa fuerit vel in edibus ei⁹ gratis habitauerit valet donatio. vt. ff. eo. l. si vir. Idēq; est ⁊ si vir p̄o vxore vectigal qō i itinere p̄stari solet solueret cū ipsa proficisceret ad virū maxime cū viri. Idē aūt videtur fuisse cā viri etiā cum vxore ad virum peruenit: vecturas aūt vxoris ⁊ ministeriorum eius: vir itineris sui cā datas repetere nō pōt: non em̄ donat qui necessarijs onerib⁹ succurrit. vt. ff. eo. l. siquis p̄o vxore. Itē si serui viri operas prestiterint vxori vel circa nō est earū rō habenda imo valet in eis donatio ⁊ sane nō amare nec tanq̄ infestos ius prohibite donationis tractandū est sed inter cōiunctos maximo effectu ⁊ solam inopiā timentes. vt. ff. eo. l. si id qō. ℑ. siquis. ¶ Itē si vir vxori debeat i diē sine metu donatiōis p̄sens soluere pōt. vt. ff. eo. l. sz si vir. ℑ. q̄ vir. ¶ Itē qō adipiscēde dignitatis gratia ab vxore in maritū collatus est eatenus est ratū quatenus dignitatis supplēde est opus. nā ad processum viri de honore ad honorem vxor donare pōt. ¶ Nuper ex indulgentia p̄incipis antonini est recepta alia donationis cā quā dixim⁹ honoris simplicis. i. sine administratiōis cā. vt ecce si vxor viro petēti gratiā clauij qō nomen dignitatis erat donet vel vt equestris ordinis fiat vel gra ludorū scz parandorū auctoritate publica nō dico q̄ donet ei pecuniā vt ludat in alea. vt. ff. e. l. qō adi-
1 a piscēde. ⁊. l. nā. ⁊. l. nup. ¶ Itē valet donatio[a] inter imperatorē ⁊ augustā: q: iperiales ℑctus vicem legis obtinent. vt j. eo. l. pe. ¶ Fit reuoca-
2 tio donatiōis inp̄tū ista duo cōcurrunt. ſ. quatenus donator fit pauperior ⁊ accipiēs factus fit locupletior. vt. ff. eo. si spōsus. ℑ. vlti. si ergo ex pecunia sibi donata vxor cōparauerit prediū: videt esse locupletior intm̄ q̄ti est prediū. Non tñ vltra id qō donatū est. vt. ff. e. l. qō aūt. ℑ. idē diu⁹. ⁊. l. vxor marito. ⁊. l. si id qō. ℑ. ex decem ¶ Secus si maritus soluerit p̄o vxore creditori eius alo donandi: tunc em̄ eatenus videtur eē locupletior quateus ere alieno liberata est. vt. ff. e. l. si cū mulier. ¶ Quid autem si vxor consumpserit qō sibi donatus est siquidē consumpserit in rem vtilē vel necessariā locuplex videt esse facta. Si aūt cōsumpserit nec in rem vtilē nec necessariā non tenet. vt. ff. eo. sed si vir. ℑ. nō videt. ⁊. l. q̄ aūt. ℑ. si maritus. hoc autem dz considerari tpe lit. conte. inp̄tū sit accipiens locupletior. vt. ff. eo. l. q̄ aūt. in p̄in. ⁊. ℑ. idem diuus. ¶ Et erit hic notandū nihilominus teneri heredem donatarij lz heres ipse cōsumpserit donationē in rem neq; vtilem neq; necessariā. Secus tñ si defunctus cui donatum erat cōsumpsisset. vt. ff. ad. l. fal. q̄ de bonis. ℑ. ex donationib⁹. ⁊ hec oīa si vnus cōiugum alteri donauit vel p se vel p aliā p̄sonā. vt. ff. e. l. iij. ℑ. non tñ. Si aūt vterq; eorū alteri donauit si quidē vterq; esset locupletior vtriusq; reuocatur donatio. ¶ Itē si neuter factus sit locupletior neutrius reuocari pōt donatio. Si autem vnus sit factus locupletior alter nō neutrius reuocat donatio admissa hincinde cōpensatione si matrimonium constat. ¶ Idemq; ⁊ si solutū sit per diuortiū. Si aūt sit solutū morte siquidem soluatur morte illius qui nō erat factus locupletior idē est qō. s̄. Si aūt soluatur morte illius qui locupletior factus est reuocata ē donatio in eū collata ipso premoriente: ⁊ ideo repetetur id qō donatus fuerit defuncto. nec em̄ pōt compensari id qō donatū fuit isti superstiti ⁊ consumptū fuit ab eo nō necessario vel vtiliter. q: illa donatio est cōfirmata premoriente donatore q̄ nō est ita vbi soluitur matrimonium diuortio q: ibi vtraq; donatio est reuocata. ⁊ est ipso iure nulla sicut erat matrimonio constan. vt. ff. eo. l. q̄ autē. ℑ. si vir ⁊ vxor. ⁊. l. cuz
3 hic status. ℑ. q̄ ait. ¶ Item reuocat donatio in vxorem collata. siue sit in eam collata directo. siue per obliquū. si em̄ viro obligata erat cum alio in solidū ⁊ vir accepto ferat mulieri: neuter liberatur: q: cū expressium sit inualidum. nec valet q̄ tacite ineſt. Si aūt acceptolatum sit correo mulieris ipse vero liberatur: mulier quidem est obligata ⁊ generaliter tenendū est q̄ inter virum ⁊ vxorē aut etiā pertinentes ad eos aut p interpositas p̄sonas acta donationis cā non valeant. q̄ si aliarū extrinsecus rerum p̄sonarum cā cōmixta sit: si separari nō potest nec donatio ipedit: vt ecce tenebat mihi vxor mea cū alio in solidū ad rem indiuiduam prestandam ex cōi predio. vel in cōi eorū predio erat iam imposita seruitus puta iter vel actus vel via. vt. ff. ad. l. falci. l. j. ℑ. si vsufruc. Si aūt deberēt rē diuiduā pōt separari: ⁊ p̄sona ⁊ res. vnde sm̄ qō dictū est ⁊ distinctū liberari poterit extraneus: ⁊ nō mulier[b]. vt. ff. e. l. b
4 si spōsus. ℑ. si maritus. ⁊. ℑ. g̃aliter. ¶ Fit reuocatio vbi res corpalis est tradita p directā rei vēdicationē. ¶ Si autē acceptilatū nullius momēti est acceptilatio ⁊ agēt p̄stina actione. Si autē fuerit p̄missum ipo iure nulla est p̄missioni. vt. ff. eo. l. iij. ℑ. sciendū. Fructus autem rei donate restituentur donanti si donatarius sciuit donationē esse nullā. Si autem crediderit eaz valere lucrifacit eos. vt. ff. de vsur. l. fructus. ⁊. ff. eo. l. de fructibus. Item nota

a Donatio. Vide per. d. feli. in. c. cū nō liceat colū. iij. de p̄scriptio.

b Muli er. Vide p. d. alex. in consi. j. in vlti. col. i. iij. volu.

BIU Cujas

bile est ꝙ donatio qñꝫ cõcurrit cũ iure cõi:et ideo tenet sz renocaꝫ.nam si donatiõis cã vir vel vxor seruitute nõ vtatur vicẽnio vel decen
a nio[a] quo solet admitti seruitus.amittaꝫ qdez seruitus rerũ post diuortiũ subaudio vel ante vel subaudio marie condicẽ seruitus. Itẽ ⁊ si vxor vel maritus quandam exceptionem in iudicio donationis causa submoueri voluerunt facta a iudice absolutiõe valebit sentẽtia .sed cõdicetur ei cui donatũ est.vt.ff.e.l.si sponsus
b ff.si vxor. ¶Renocaꝫ[b] donatio expressim tacite.expressim puta ꝑ penitentiã. penitentiã ac cipe supremã.nã si vxori donauit deinde eũ penituit mox desijt penitere valebit donatio vt spectemus supremũ iudiciũ eius quẽadmodũ circa fideicõmissa solemus dicere vel in legatis cũ de doli exceptiõe tractamus vt sit ambulatoria voluntas eius vsqꝫ ad vite supreme exitum ⁊ vbi semel donatorẽ penituerit hz heres renocandi ptãtem si appareat euidẽter defunctum renocasse voluntatẽ.ꝙ si in obscuro sit,ꝑ cliniorẽ dz esse iudex ad cõprobandã donationẽ nec datur heredi ptãs vt renocet donationem ex sua psona vt propria sua pnia inducat renocationem .vt.ff.e.l.cũ hic status.ff.ait.⁊.ff.penitentia. Itẽ expressim fit renocatio si marit⁹ ea q̃ donauit pignori dedit vel etiã donauit vt vendidit vel quolibet alio mõ alienauit.vt.j. eo.l.si maritus tuus. Quid tñ si aio hoc fuerit vt velle adhuc donatũ? finge in possessionez precariã mulierẽ remansisse paratã esse satisfacere creditori valebit donatio.Nã ⁊ si ab initio rem obligatã hoc aio dedisset valeret donatio vt parata satisfacere mulier haberet doli exceptionẽ quinimo ⁊ si satisfeciſſet.i.de satisfaciẽdo ꝓmisisset ꝙ doli exceptionẽ cõsequiꝫ vt creditor sibi mandet actiões circa maritũ cõpetẽtes.vt.ff.e.l.cũ hic status.ff.si marit⁹ ea. Tacite aũt fit renocatio ꝑ diuortiũ nisi in diuortio voluerit donationẽ valere.pleriqꝫ eñ cũ bona gꝛa discedunt pleriqꝫ cũ aĩ offensa. Si aũt non fuerit diuortiũ:sed friunsculum valebit donatio si friunsculũ quieuit. Quid tñ si diuortiuz factũ ⁊ deide matrimoniũ restauraꝫ ⁊ in diuortio vel mutata est voluntas vel eadẽ durauit restauratio tñ matrimonij ⁊ voluntas donatoris reconciliata est:an donatio duret si cõstante matrimonio donator decesserit ⁊ põt defendi valere.vt.ff.e.l.si interim.ff.si maritus.⁊.l. cũ hic status.ff.si diuortiũ.⁊.j.eo.l.si a marito. Itẽ fit renocatio tacite cũ socer cõsocero donauit ⁊ alter eorũ vel vterqꝫ copulatos emãcipauerit.vt.ff.e.cũ hic.ff.si socer.lz peruenerit ĩ eũ casum a quo incipere põt.nã ⁊ socrus nurui donat ⁊ econuerso.qz nõ est ibi ius ptãtis.⁊ hac rõne si pr̃ emancipat prio filiam donabit postea marito filie. ¶Itẽ tacite fit renocatio donationis si prius decedat ille cui donatũ est ꝙ is ꝙ donauit.si autẽ pri⁹ decedat is qui donauit ꝙ is cui donatũ est confirmaꝫ donatio.qd aũt si simul morianꝫ naufragio vel ruina vel incẽdio vel simul ab hostibus capianꝫ.⁊ dici põt donationem valere.⁊ idẽ ex verbis oronis defendi-

a Decennio Vide albe.de ro.in l.si inter.ff.eo.ti.

b Renocatur.Vide fu ista materia renocatio.donatio.vnaz singularez ⁊ quotidianaz questionem quã format Jaſ.may in.l.non ois.ff.si cer.pe'.quã ppetuo tenementi.qz pluries vidi de facto.

tur. Ait eñ oratio si prior vita decesserit q̃ donatum acce pit nullius momẽti sit donatio.nõ aũt videtur prior vita decessisse qui donatũ ac cepit cũ simul decesserint.ergo si inuicẽ erant facte donatiões iter eos qui simul decesserint vtrecꝫ donatiões qz valeat neuter alteri superuixerit lz de cõmorientibus ofo nõ sentiat. Et idẽ circa mutuas donationes mortis cã erit dicendũ ⁊ vbi simul capiunt ab hostibus ⁊ nullꝰ eorũ reuertitur simul videnꝫ decessisse ꝙ si vnꝰ redierit ⁊ alter nõ redierit is videꝫ superuixiſſe qui rediit:vt.ff.e.cũ hic status.ff.si ambo.et qđ dixi in premoriente donatore seruaꝫ ⁊ si dã natus sit in metallũ vel in seruilẽ conditionez ex qualitate pene deductus vtrobiqꝫ eñ cõfirmatur donatio si tñ donatio nõ excedat legitimam q̃titatẽ quingentorũ solidorũ vel si excedat fuerit insinuata.Si aũt excedat nec fuerit insinuata nõ confirmaꝫ silentio donãtis ĩ eo ꝙ excedit confirmaret tñ expressa voluntate vt nõ intelligaꝫ a principio voluisse donatio sz ex quo cõfirmata est vbi aũt cõfirmaꝫ silentio ab initio videtur voluisse. vt.j.e.l.donatiões.sed vbi donator nõ fit seruus pene ĩno deportaꝫ est in insulã.⁊ ita retinuit libertatẽ ⁊ amisit ciuitatem donatiõis adhuc manent ipedimenta qz nec matri.hmõi casibus dissoluit ita vt i vsqꝫ ad vite sue tps maritus eas nõ renocauerit ex morte ei⁹ confirmenꝫ.vt.j.e.l.resuxoris. ¶Oia predicta in donationib⁹ inter parentes et liberos pene intelligi debẽt.Ibe eñ iuris i possibilitate prohibite sunt cũ eñ vna ⁊ eadez psona iuris artificio extimenꝫ pater ⁊ filius genitor ⁊ genitus.vt.j.de impu.⁊ alijs sub.l.vlt. si alter alteri donat sibiipsi donare videtur ⁊ ideo nulla est donatio nisi in casibus puta i dote ⁊ donatione ꝓpter nuptias q̃ equis passibꝰ ambulant.vt dixim⁹.ff.de pac.do.⁊ abscedant de bonis patris.vt.ff.de col.do.l.vlti. Itẽ cum donat mobilia filiofa.eunti in castra.vt.ff.fami.her.si filius. Itẽ valet remissio vsuf.in reb⁹ aduenticijs.Itẽ donatio facta in alimẽta:vt.j. de bo.qꝫ lib.l.antepe.als nõ tenet donatio.sz tñ si facta est in filiũ vel tanqꝫ in extraneũ:vel collata,in eũ supremo iudicio cõfirmatur eodẽ mõ morte ⁊ cũ eadẽ determinatiõe qua dixim⁹ cõfirmari donationẽ factã inter cõiuges:⁊ qđ dicit lex donationẽ silentio cõfirmatã trahi retro intelligim⁹ quantũ ad fructuũ perceptionem vt eos intelligaꝫ suos fecisse.vt.ff.de legij.l.cũ pater.ff.pr̃ filie.vel vt teneaꝫ de damno dato nõ quantũ ad hoc vt rei dñium videatur fuisse suũ.hoc eñ non potuit operari expressa voluntas ⁊ multorum⁹ id operabiꝫ tacita.imo remãsit res in bonis vel in familia donãtis tpe mortis.⁊ ideo res donata venit ĩ ac.fami.herpercipienda ab eo cui donata est.vt.ff.de inoffi.do.l.si pater.Si aũt donasset filio vt haberet in peculio nõ veniret donatũ percipiendã sed diuidendũ inter oẽs pro hereditaria portione.vt.j.de col.l.si donatiõe.Si aũt pater donet filio emancipato ab initio tenet donatio nec venit in actiõe fami.her.vt.ff.de inoffi.do.

BIU Cujas

l.si pater. ¶Illud notãdũ puto ꝙ lz dixerim cõ firmari donationes coniugum inter se vel parentũ in liberos vt tñ ꝙ locum habeat ij dona tione cõpleta ꝑ traditionẽ.nã si stipulatio ste terit ĩ finib⁹ suis nec eã ẽ secuta traditio nõ pu tauit ꝑapi. cõueniri posse donatoris heredẽ. lz duráte voluntate donator decesserit nisi vir ꝓmiserit vxori ꝗd annuũ in sui sustentatione. vt.ff.e.l.si stipulata.sed forte opi. ꝑapi corrigi tur ꝑ orationẽ diui seueri ꝗ ait donationes ob ligationem esse ciuilem ꝓemortuo donatore. vt.ff.e.l.cum hic status.

¶De repudijs ⁊ diuortijs et iudicio de moribus sublato. 17

Ualiter matri

monij ꝺiſſ dictũ est.et qr oẽ qđ ligatur soluit.vt ĩ autẽ. de nup.ff.nuptias. itaqꝫ videa mus de repudijs et diuortijs ꝗbus matrimonia ⁊ ſpõſalia diſſoluũtur: vidẽduz ergo ꝗd sit repudiũ:⁊ ꝗd diuortiũ:et vnde dicat:⁊ q̃r ſi ant:⁊ eni possit mitti libel.repudij:vl cũ pena: vel sine pena. De iudicio eñ de moribꝰ nõ re ſtat tractare qr ſublatũ ẽ.vt.j.e.l.vlt.ff.vlt. Si
1 q̃ras qđ fuerit iudiciũ. Ego rñdeo ⁊ puto ta le fuisse ꝙ lz maritꝰ vxori vel ecõtrario ꝓpter vnũ malũ morẽ mittere nõ posset repudiũ tñ pluribꝰ coadunatis ꝺiunctis poterat ſoluere mr̃imonio: puta si singulis diebus erat ebria. ¶Itẽ ĩ lecto ſolita erat ſtertere vl ſtercorare ſicꝫ frequẽtabat vtroqꝫ mõ vel ſiſſia faciebat
2 ꝓpter q̃ ꝺiuncta fieri poterat diuortiũ. ¶Diuor tiũ aũt iter vi.⁊ vxo.,ꝓpe ꝺr fieri.repudiũ vero ſpõſo remitti vr̃.qđ ⁊ ĩ vxoris ꝑsona nõ abſur de cadit nõ recte aũt ſpõſa ꝺr diuertiſſe qđ di uortiũ ex eo dictũ ẽ ꝙ ĩ diuersas ptes eũt ꝗ di ſcedũt.vt.ff.dever.sig.l.iter ſtupr̃.ff.diuortiũ. ⁊.l.iter diuortiũ.⁊ ꝺr diuortiũ vel a diuerſita te mentiũ.vel ſicut dixim⁹:qr ĩ diuersas ptes eũt.i.diſtrahũt mr̃imoniũ. Et ꝓbata ſñt ĩ eo ta lia ꝟba res tuas tibi habeto. Itẽ res tuas tibi agito.ff.e.l.ij.ĩ ſpõſalib⁹ ꝙ diſcutiẽdis placuit renũciatione ĩteruenire oportere. In hec ꝟba cõditione tua nõ vtar. Itẽ neceſſarij ſunt te ſtes.vij.ciues Romani ⁊ puberes ⁊ rogati ꝓte ter libertũ ei⁹ ꝗ diuortiũ facit.libertũ accipi mus etiã eñ ꝗ a ꝑre auo ,auo vel ceteris ſur ſum ꝟſum ſit manumiſſus.vt.ff.e.l.nullũ.⁊ ita ĩtelligo ꝓter vt ille libert⁹ nõ debeat cõnume rari in numero.vij.testiũ nõ vt ipſe ſit neceſſa rius vel vt vitiet diuortiũ de quo agit. Itẽ ne ceſſaria est ſcriptura vel libellus lz eñ ſolo cõ ſenſu ꝺhatur matrimo. Nõ tñ ſolo diſſenſu diſ ſoluitur:ũmo neceſſaria ẽ ſcriptura.fauore eñ liberorũ ĩperat ſolutionẽ matri.difficilioꝛẽ eẽ.
a Volun tas. Ald. de Car. Flo.in cõ ſi.cv.l.v. col.⁊ ibi
a Item neceſſariũ est ꝙ duret volũtas[a] eius qui miſit libellũ repudij.nã ſi penituit eũ ⁊ ꝑ igno rantiã mutate volũtatis oblatus est alteri du it matri.ſoluere.tunc eñ ꝑ eũ qui accepit ſol uitur matri.vt.j.eo.cõſenſu.in ꝓin.⁊.ff.e.l.ſi penituerit. Itẽ neceſſariũ est qđ fiat libelli miſ ſio alo cõſtituendi perpetuã diſſenſionẽ. quic quid eñ caloꝛe iracundie fit vel dr̃ nõ ꝓius ra tum est ꝙ perſeuerãtia declaret aĩ iudiciũ fuiſſe. Ideoqꝫ ꝑ caloꝛem miſſo repudio ſi in breui reuerſa est vxor:nec diuertiſſe videt.vt.ff.e.l. diuortiũ. Item neceſſariũ est qđ mittat ei qui repudiat ⁊ renuncieꝛ ipſi pñti vel etiã abſenti per eũ.q̃ est in ptãte ſua vel eñ in cui⁹ est ptã te.vt.ff.eo.l.ij.ſ.ſiue aũt.videret tñ ꝙ ſi nõ eũ ei renunciatũ ab aliquo nihilominus ſoluatur matri.vt.j.e.l.lz.Sed certe ibi nõ ꝺicit ꝙ nõ ſit neceſſe renũciari:lz ꝺicit ꝙ nõ est neceſſe libel lum tradi ei qui repudiat vel ipſum videre,vel agnoſcere libellũ ſatis est eñ ꝙ miſſus ẽ libel lus ⁊ iſti ꝑ predictas ꝑſonas renunciatuz est de miſſione libelli vel ꝑ ſe inſtructũ eẽ. ¶Hunc aũt libellũ mittere põt ſolus ille qui compos mentis est.furioſus ergo vel eius curator nõ mittet libellũ: pater tñ ei⁹ nũciũ poſſet mitte re:furioſus aũt repudiari põt:qr abſentis lo co habeat.vt.ff.e.l.iul.querit. Diſtigue tñ in fu rioſo an eius furor habeat internallũ vel ſi ꝑ petuus est tñ est ferẽdus his q̃ circa furioſum ſunt ⁊ tũc opz ꝺirimi matri. Alioquĩ culpa mit tentis libellũ nuptie ꝺirupte ſunt.qđ eñ tam humanũ est ꝙ fortuitis caſibus mulieris mari tum vel vxorẽ viri ꝓticipẽ eſſe. ſinaũt furor est tantus:ita ferox ita perniciosus vt ſanitatis nulla ſpes ſuperſit circa miniſtros terribilis lz ꝑſona cõpoti mentis furẽti nunciũ mittere vt nullius culpa videat ma. ꝺireptũ ne in dam num ꝑs altera incidat.vt.ff.ſo.ma.l.ſi cũ dotẽ. ff.ſi maritus. ¶Imponit aũt pena diſſoluenti ſponſalia in amiſſiõe arrarũ.vt plene ꝺiximus ſ.de ſpõſalibus. ¶Diſſoluenti aũt ma.ſine iu ſta cã ſiquidẽ ſit mulier ſuã dotẽ ⁊ ante nupti as donationẽ amittit. Nec ĩtra quinquẽniũ lz nubẽdi ptãtem.ſi aũt fuerit vir dotẽ reſtituit et donationẽ añ nup.amittit. ¶Iuſta aũt cã in teruenieꝛe ſi mulier diuertat dotẽ recuperat et donationẽ inter nuptias lucrat⁊ nubit poſt annũ ⁊ nõ ante ne quis de ꝓole dubitet.ſi aũt vir diuerterit iuſta cã iteruenieꝛe dotẽ ⁊ ante nuptias donationẽ ſibi habebit vel vẽdicabit et vxorẽ ſivelit ſtatim ducet. ¶Que aũt ſint iu
b ſte cauſe [b] quib⁹ vxor virũ vel vir vxorẽ poſſit repudiare nõ ꝺico in ſumma:qr.j.eo.l.cõſenſu. Uiꝺ euidenter in lra ꝺeclaranꝺ.⁊.l.ſi cõſtante.⁊.l.i ĩ cauſis.lz hic nõ pretermitto ꝙ vbi ma.est ſine dote ⁊ vir ſine cã diuertit ab vxore ſiquidẽ lz ccc.libras vel amplius.c.libras mulieri ꝓmit tit.ſi nõ min⁹ habeat ꝓſtabit ei q̃rtã ꝑte ſub ſtantie ſue vſqꝫ ad vltimũ quadrantẽ. Ideoqꝫ ſer uatur in muliere indotata ſi ſine iuſta cã diuer terit a marito ſuo.vt.j.e.l.vlti.hodie tñ ꝑ ca nones fere nil obtinet. predictoꝛũ.lz nec illud pretermitto qr matrimoniũ ꝺirimit nedũ ꝺi uortio ſed etiã morte. Itẽ captiuitate vel ali as cõtingente ſeruitute vtriuſqꝫ eorum.vt.ff. eo.l.j. In captiuo tñ diſtingue vtrũ ſit certũ eñ viuere an incertũ.ſi certũ eſt eñ viuere non li cet vxori ad aliud migrare matrimoniuꝫ niſi ſe.in con

quid ſi vxor ꝺi uertit a viro ⁊ cipit iu ꝺiciũ ſiꝝ redden da dote ſi poſtea reitegra tur ma trimoni um an er tinguat iudicium vel nõ:et quo caſu ibi vide.

Ualiter matri

Uolun tas. Ald. de Car. Flo.in cõ ſi.cv.l.v. col.

Cauſe.

Uiꝺ pau de ca. xxxj.ĩci. reuocat ĩ dubiũ.et in conſi. cxxviij.⁊ in.l.ſoꝛo rez.C. de his q̃.vt ĩndi. per glo.ibiui etiã ꝑ Fede .de

BIU Cujas

sil.clxvij. et consil. clxxvj. et vide etiã ro. in ꝓsi. celxxxvj.

maluerint ipsẽ cãm repudiũ videri prestitisse. si aũt est incertũ ꝛ quinquẽniũ a tpe captiuitatis excesserit ꝫ mulieri migrare ad alias nuptias vt bona gña videat ma. dissolutũ ꝛ vnusquisq; ius suũ habeat ĩminutũ. Idẽq; in marito degẽte in ciuitate ꝛ vxore captiua. vt. ff. e. l. vxores. Nec est hoc opus repudio. vt in auten. de nup. ℈. sed etiã captiuitatis. si aũt maritus nõ fuerit ab hostibus captus ꝫ in militia constitutus quãtiscunq; annis mãserit in expeditione mulier oꝛ sustinere. ꝫ neq; lras ab eo neq; nũsium acceperit: ꝫ si mortuũ audierit nõ prius nubet q; p se vel p alium illũ sub quo militabat adiens iterrogauerit si p veritatẽ mortuus est vt apud gesta deponatur cũ iureiur. si mortuus sit quo subsecuto post annũ nubet. si vero ꝓter hoc nupserit tam ipsa q; qui cũ ea nupserit velut adulteri puniẽt: ꝫ qui iurauerit si falso iurasse cõuincatur militia nudatus ℔. libras auri soluet illi quẽ mortuũ mentitus est eo licentiã habente si voluerit vxorẽ suam accipe. vt in auk. vt li. ma. ꝛ a. ℈. qõ aũt nobis. ꝫ olim licebat ꝓdicte mulieri nubere elapsis q̃tuor annis postq; maritus profectꝰ est in militiam si nullũ sospitatis eiꝰ potuit habere indicium. vt. j. e. l. vxor. ꝛ ita aliud seruabak ĩ marito milite ꝛ aliud in marito captiuo. Et sicut etiã hodie aliud in eis seruak. vt dictũ est. ꝫ alter no tek diuersitas vt liquet ex ꝓmissis. ¶ Itẽ videk hodie q; maritus habeat necesse de vxoris adulterio libellũ inscribere si ex eius adulterio velit lucrari dotẽ. vt in auk. vt liceat ma. et. a. ℈. q; vero plurimas. Item p aliã auk. posteriozem vt nulli iudiciũ ℈. adulterã. videtur q; adultere substantia applicek monasterio in quo ipsa recludik. Sed forte illud in alia substãtia mulieris est intelligendũ. dotẽ em̃ lucrabitur maritus vel ex pacto vt in ea. auk. in fi. ℈. vbi dicik viro seruari pacta illibata dotalibus instrumẽtis. vel ex auctozitate legis propter adulteriũ. vel forte dicit seruari dotalia pacta q; sicut maritus q̃ pepigerat de lucrãda dote ꝓmoꝛtua muliere lucrarek eã, ita ꝛ lucrabik ea incluſa in monasterio ꝓpter adulteriũ. In seruitute alteri coniugũ superueniẽte. Distingue vtrũ fiat seruus hoĩs: ꝛ tunc soluik matrimonium. An pene vt q; dãnatur in metallũ: ꝛ tunc idem est si dãnatus erat libertus vel liberta. Ingenuꝰ aũt natus nõ fit seruus ex supplicio: vt in auk. de nup. ℈. qõ aũt ꝓtius.

¶ Soluto matri. quẽadmodũ dos petak. 18

3. Vrijs modis dictum est. ℟. de dotibus ꝛ earum iure. vt notauimus. ℟. de iu. do. in ꝓin. summe. sequitur videre quemadmodũ so. ma. dos petatur. i. repetak. sic ꝛ ponik. ff. de pig. l. peteti. sic ꝛ ecõtrario verbũ reddẽdi �, significationẽ dãdi p se. vt. ff. de le. ij. l. cũ qdã. ꝛ de ver. sig. l. verbum reddẽdi. Videndũ ergo quemadmodũ repetatur. Vi

a Repetatur.

a petaturª dos so. ma. i. quibꝰ detur actio: ꝛ qñ: et in quẽ: ꝛ qualiter, nã de actionibꝰ cõpetenti bus ꝓo dote so. ma. vel etiã eo cõstante: ꝫ ma de pri rito ad inopiã vergẽte plene dixim⁹. ℟. de rei p bar. vxo. ac. ꝛ de iu. do. ¶ Hic aũt circa pñtem mate oẽs re riam. i. in dote data repetenda. Distingue fuer tentes rit data ab alio an a muliere: vel ab eo qui ꝫ rub. ℈. eã in ptãte. si data est ab alio eñeo mulier ꝫ ti. so. actionẽ ex stipulatu: nisi ille stipulatus fuerit vel pactus incõtinenti de dote sibi reddenda. si aũt data est a muliere certũ est ei competere actionẽ ex stipulatu: ꝛ qd ibi obtineat in reddi tione dotis: ꝛ in tpe: ꝛ in expensis: ꝛ in bñficio vt vir dãnetur inquantũ facere põt plene no. ℟. de rei vxo. ac. Si vero pr̃ dederit ꝓo filiafa. cõis ẽ vtrisq; actio ex stipulatu. ℨ certe ꝛ plusculum ꝫ aliquantulũ pr̃. q; cõpetit ei exerciti nuvolẽte tñ filia. vt. ℟. de rei vxo. ac. ℈. accedit. et. ff. e. l. ij. ℈. voluntatẽ. ꝛ. l. dotẽ. ꝛ. l. si pr̃ sine. et. l. nõ solum aũt. Hec q̃diu pr̃ ꝛ filia viuunt. Illã patre ꝓmoꝛtuo sola filia agit: vt. ℟. de rei vxo. ac. ℈. videamus. Itẽ ꝓmoꝛtua filia agit pr̃. vt. j. e. l. dos a patre. Nec distiguo sicut lex ipsa distinguit interueniãt liberi: an nõ: vt. ℟. de rei vxo. ac. ℈. fileat. ꝫ dñs. ℣. ꝛ Pla. ei cõsonando id distinxerint sicut notauim⁹. ℟. de rei vxo. ac. ar. p se inducẽtes q; filij ꝛ filie dotẽ sue matris cõferunt suis auunculis vel materteris: vt. j. de col. l. illã. videk em̃ q; sit penes eas cũ id solum teneank cõferre q; habeãt. Sed rñ deri põt q; erat filia emancipata: vnde non ad patrẽ: sed ad suos heredes trãsimittit petitionem dotis. Itẽ liquere põt eos male dicere: qꝛ et ſm veteres leges sup quibꝰ cõtendimus et quarũ tpe hec questio fuit agitata filiafa. nõ habebat heredẽ nisi in casibus: si ergo filiaf. decesserit ola occupat pr̃ iure peculij nõ ergo ꝓuenit ad liberos amplius dico pr̃ nõ petit hodie: q; sit heres. Sed agit actione ex stipulatu que sibi datur p legem huic tractatui necessaria ex superioꝛibus lectoꝛ animaduertet.

¶ Si dos cõstante ma. soluta fuerit. 19

4. Soluitur dos ex necessitate in casibus: vt. ℟. diximus de iu. do. ꝛ de repudijs. et cõtingit oĩno liberatio. soluik etiã in pluribus ex voluntate et cõtingit liberatio: vt ibidẽ notauimus p legẽs que est in. ff. de iu. do. l. mutus. ℈. manẽte. ꝛ so. ma. l. q̃uis. alias em̃ si soluak nõ cõtingit liberatio. ĩmo maritus qõ soluit repetit inquãtũ mulier est locupletata. Sed ꝛ ipe ad totius solutionem dotis tenetur. Itẽ muliere defuncta repetit maritus dotẽ solutã: vt. j. e. l. si cõstante. q; exaudio vbi maritus de dote lucrãda pactus est qõ tñ videtur falsum: q; postea veniat alienationẽ rei. sed rñderi põt q; ipse cõuolauit ad ma. scõm. sed ꝛ ideo dotẽ oꝛ restituere ñ liꝫ primi ma. Vel dic q; repetit dotẽ cum fructibus annũ si dos est in rebus mobilibꝰ: post annũ vero dolo faceret qui peteret q; restituturus est. vt. ff. de do. excep. l. dolo.

b ¶ Ne fideiussoresᵇ vel mandatoꝛes ꝓtiũ b
dentur. Rubrica. 20 inf

BIU Cujas

Vide ad l istũ titulũ Alex. in.l. si cõstante. ff. quotiẽs. ĩ. iij. col. ver. ĩ ea. glo. in fi. ff. so. ma.

QUm datur dote: aut a muliere datur marito pro dote sibi prestãda: & tunc tenet datio. vt. ff. de iu. do. l. pmittẽdo. & l. mut⁹. j. rñso. Aut a marito datur mulieri pro dote restituẽda: & tunc si añ mri. vel cõstante mrimonio detur: nõ tenet datio. sicut rubrica videt innuere: vt dicit. j. e. l. j. & ij. sz quidã dicãt marituꝫ nõ cogi dare fideiussorẽ. sz si dederit tenet ad exẽplũ testamẽtarij tutoris. vt insti. de satisda. tuto. sz certe rubrica prohibitoria est. vt. ff. ne quid in loco publico. l. ij. j. rñso. & ff. j. sic & ff. ne xpianum mancipiũ. & ff. ne quis in causa sua. & ex testib⁹ earũ pt̃z. Ilã significatio verborũ rubrice est intuenda & seruãda est. vt. ff. si cer. pe. l. j. prohibet ergo marito ne det. Itẽ tex. prohibet vxori ne petat qõ est vtriusq; cã ne cã pfidie generet: vt in donatiõe q̃ fit inter eos. Si ergo fiat in ꝓtrarium ipso iure nõ valet. vt. ff. de le. & cõsti. nõ dubium. & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. iij. ff. sciendũ. et de fideiuss. cum lex. Itẽ simile. ff. de arbi. l. sed si in seruũ. ff. ij. ergo neuter poterit renunciare huic eãtati. sz quidaz dicant cõtrariũ. Et forte posset distingui. Renũciauerint ex certa sciẽtia contra legẽ. An per ignorantiã: vt in primo casu teneat: in scõo nõ. vt. ff. si quis cautiõibus. l. sed & si quis. ff. pe. sed certe illud nõ est in prohibitis intelligendũ immo in his q̃ non cogitur quis facere. Itẽ dicunt maritũ sponte posse dare. Quid si nõ marito sz alij date sunt: vt principaliter teneat ff. iij videt. sz ar. ff. est in muliere que iuuat senatusc̃õ. velleya. q; nec principaliter nec secũdario põt obligari. ¶ Si autẽ post matri. solutũ dederit fideiussorẽ marit⁹: tenet eius datio. vt. ff. so. ma. l. si cõstante. ff. quotiẽs.

¶ Rerum amotarum. 21

QEdotis petitione plene dictũ est: sed q; in ea sepe rerũ amotarũ obiicit cõpensatio. vt. j. eo. l. j. supponit de rerũ amotiõe & earũ actione q̃ dicit rerum amotarũ. Videam⁹ ergo quãdo locũ habeat hec actio: cui detur: & cõtra

2 quẽ: & in ꝙtum: & qñ intẽdat: & qualis sit. ¶ Est a autẽ sciẽdũ[a] ꝙ quattuor necessaria sunt vt locũ habeat hec actio: sz ꝙ res mariti dolo malo ab vxore amoueat. vt. ff. eo. l. cõtra. ff. itẽ cum. l. mulier. & l. permittendã vxorem accipe & virum et pronurũ si tñ suus vir sit in sui patris potestate. nam si est emãcipatus cõi iure tenebit furti hec nurus socero suo. vt. ff. e. l. cõtra. j. respõso. et. l. nihil. ff. vxor. nec sufficit vxorẽ vel nurũ vel maritũ eẽ de facto nisi & de iure teneat mrimonium. Item & si de iure potuerit contrahi si tñ non est contractũ de facto cessat hec actio vel si cõcubina amouerit res cõcubinarij. vt. ff. eo. l. si cõcubina. & videntur res cõiugis amote siue erant eius siue bonafide emerat eas siue erãt ei pignori obligate siue erant proprie siue dotales siue quolibet iusto modo detẽte. Itẽ videntur amote siue fuerint ꝓtracte siue fuerint celate siue consilium et auxilium datum est vt res amouerẽtur ab alio. vt. ff. eo. l. si cõcubina. ff. res. & ff. vlt. & l. sed & si diuortij. & l. si rem quã. et. l. ob res amotas. Sed & si dolus absit cessat hec actio cum ipsa nascatur ex delicto. i. furto licet quidã extimauerint cõiuges inter se non facere furtum: q; societas vite quodãmodo vicissim eos facere dños sez vnunquisq; rerum alterius. Alij melius dixerunt sez eos facere furtum inter se sicut facit furtum filius patri: sed furti non est actio. vt. ff. eo. l. j. & l. mulier. ff. vlt. In quo ergo casu actio furti daret cõtra extraneum ex furto in eodẽ casu actio rerum amotarum locũ habet si & alia cõcurrãt. i. vt fiat amotio cõstante matrimonio vel vt aliquid fiat qõ ꝓ amotione habeat vt dictum est. In casu tñ non fit furtuz sed tamẽ datur ista actio vt cum seru⁹ mulieris iussu dñe diuortij causa res mariti amouerit nec eñ facit furtũ qñ nihil sui lucri causa tractat nec videt opem ferre facienti furtũ cum mulier furtũ nõ faciat q̃uis seruus in facinoribꝰ dñi dicto audiẽs esse non debeat sed rerũ amotarũ actio erit. vt. ff. e. l. si mulier. ff. si seruus. Si vero post diuortiũ vel solu. maquondã vxor viri res amoueret ꝙuenire ex actione furti. vt. ff. eo. l. ꝙideo. j. rñso. In honorẽ eñ mrimonij turpis actio vel penalis vel furti vel rerum amotarũ nõ datur constãte mrimonio. vt j. eo. l. ij. & ff. e. l. ij. Exigitur ergo ꝙ fiat amotio constãte ma. & causa diuortij & secutũ sit diuortium vel ꝙ fiat causa sperate mortis et sequat mors. vt. ff. eo. l. si mulier. j. rñso. & l. rerum quidem. Si ergo mulier cum de viri vita desperasset res amouerit: & vir decesserit heres eius habet actionez rerum amotarũ & hereditatis pe. et ad exhibẽdũ acti. q; ex iniusta causa res sunt penes mulierẽ. qõ si mortuo viro mulier amouerit res nõ facit furtũ q; hereditarie rei nondum possesse non fit furtũ ideoq; vendicari poterit autveniet in hereditatis pe. vt. ff. eo. l. cõ

3 tra. ff. sed si morte. ¶ Datur hec actio cõiugi cuius res amote sunt ab altero & heredib⁹ eius. vt. ff. e. l. mulier habebit. & l. marcellus. j. respõ

4 so. & l. si mulier. ff. vlti. ¶ Datur cõtra amouentem coniugẽ quondã siue ex persona sua cõueniatur: siue ex persona alterius: puta serui vel alterius cui extitit heres qõ mirabile est: q; sic deberet vxor mea mihi teneri furti: sicut ille cui extitit heres tenebatur mihi. Item & si seruus eius mihi furtum fecerit debet teneri furti non rali actione: sed tñ in vtroq; casu ꝓpter reuerentiam personarũ tñ furtiua cõpetit cõditio non etiã furti actio. vt. ff. eo. l. & ideo. ff. si seru⁹. Itẽ & instituit cõtra patrẽ ex persona filie: que res mariti sui amouit cã diuortij: vt dictum est sezvt dãnetur quatenus ex ea re locupletior factus sit: vel dolo eius malo factum est quominus fieret: sed in casu pater tenetur satisfacere in totum ꝓ rebus amotis sez si adiuncta filia experiatur de dote: nec eñ aliter datur ei actio de dote ꝙ si filiam in rerum amotarum iudicio insolidũ: et cum satisdatiõe defendat. vt. ff. eo. l. et ideo. ff. vlti. & l. dolo. et. l. vina. multa enim

a Sciendũ. adde etiam ꝙ ista actio rez amotarũ dat ꝙ illaz q̃ vxor fuit ita Bar. in consi. cxiij. & vide q̃ ibi etiã scribi. ꝙ super eo.

BIU Cujas

consequimur in defendēdo que non possumus consequi in agendo. vt. ff. de compensa. l. si cum filiofa. ⁊ de redhibitoria. l. si seru⁹ mancipiū. ⁊ si cer. pe. l. cum fundū. ſ. seruū. Qđ autez dixi de filiafa. amouēte seruak in filiofa. amouēte. Itē heredes amouentiū tenētur sicut heredes furis tenētur cōditione furtiua. sed tñ non oīno sic q⁹ heres furis tenetur ⁊ si nihil ad eum pue-
5 nit. vt. ff. e. l. cōtra. ſ. itē heres. ⁊. j. e. l. vlt. ¶Venit autē in hanc actionem restitutio rei. Nec distinguo extet res vel non extet vel casu vel sine casu: puta si mulier res viri diuortij tpe comederit vel vēdiderit: donauerit vel qualibet rōne cōsumpserit. vt. ff. e. l. ocubina. ſ. nō solū. ⁊. l. et ideo. ſ. itē verū est. si autē non restituak res extimari debet quāti in litē actor iurauerit. Non enim est equū inuitū suo precio suas resvēdere. vt. ff. e. l. si cū dos. ſ. si mulier. ⁊. l. nō eñ. Et siquidē pstita sit extimatio rei ab amouēte: et postea desierit possidere haberet in rem actionem: q⁹ emptoris loco est habēdus. vt. ff. eo. l. si propter res. hoc eñ vbi ille q̄ agit rerū amotar̄ probauit res amotas. Si aūt nō pbauerit permittit ei lex deferre sacramentū reovt iuret diuortij causa nihil amotū esse dñtñ actor prius de calūnia iuret. Jurare aūt cogit reus si ipse dicak amouisse. pater eñ amouētis iurare non cogitur: cū sit iniquū de alieno facto aliū iurare. Idcirco nec eius heres q̄ queve dr̄ amouisse iurare cogitur. nec lz reo referre sacramētū: nō magis cp̄ si cōueniret furti. vt. ff. e. l. marcellus.
6 ſ. rerum. ⁊. ſ. vlt. ⁊. l. nō magis. ¶Intēditur hec
a Actio. Vide qđ cōsulnit pe. de an cha. in cō fi. ccccviij ad fi. a actio[a] so. ma. Sz si pendēte iudicio reintegrak matri. soluit iudiciū rerū amotar̄. sed si reintegrato matri. iterū fiat diuortiū manebit actio rerum amotar̄ ob res amotas prioris diuortij causa. Itē ob impēsas ⁊ donatiōes in priori matri. factas. vt. ff. e. l. reintegratū. ⁊. l. vlt.
7 ¶Actio ista personalis est perpetua pretoria. vt. ff. eo. l. rerum amotarū. ⁊. l. si mulier. ſ. hec actio.

¶Ne pro dote mulieri bona quondam mariti abdicentur. Rubrica 22

Valli mulieri bona

viri mortui abdicātur iure dñij: sane si nullo herede relicto decesserit vir maxime si nō idoneus sit ad soluendum fm̄ iuris formā cōsulitur indēnitati mulieris: quaten⁹ successiōis patitur modus. vt. j. eo. l. j. ſ. vt postulet se mitti in possessionē bonorum hereditarior̄ sicut et faceret q̄libet creditor vel intentando personalē actionē vel intentando hypothecariā: cum bona mariti quondā tacite sint ei obligata pro dote.

¶De fundo dotali. Rubrica 23

Jctū est supra ge

neraliter de dotib⁹. ⁊ q⁹ fund⁹ dotalis privilegio munit dicam⁹ de fundo dotali. ſ. quis ipse sit. ⁊ qñ: et quo
8 privilegio gaudeat. ¶Est autez prediū dotale qñ ista duo cōcurrūt. ſ. q̄ mri. cōtractū est. ⁊ traditio predij interuenit: vt dixim⁹. ſ. de rei vxo. ac. ⁊ ita dñium vel quasi dñij est questiū marito nō distinguo sit prediū vrbanū: vel rusticum: vel vtrū sit totū datum in dotez: vel pars. vt. ff. eo. l. dotale prediū. j. rñso. ⁊. ſ. j. ⁊. ſ. dotale. videtur tñ q̄ sine traditiōe fieret fund⁹ dotalis ex eo qđ legit. ff. e. l. si fundū. q⁹ alio possidēte ⁊ vsucapiēte fundū mulieris: mulier dedit ipsum in dotē: ⁊ ita fundus cepit esse dotalis: vt ibidē dicit. Jz certe ibi interuenit traditio mulieris. nam alio possidente virum inducere potuit in possessionē: volēs in eū trāsferre dñiū: ⁊ ita q̄stum est ei dñiū per inductionez in possessionē; licet ei nō sit acq̄sita possessio. simile. ff. de acq. re. do. l. liber hō. ſ. quicqđ tñ. ⁊ de dona. iter vi. et vxo. l. si vxor filio. Regulare tñ est ⁊ frequentius accidere cōsueuit vt per traditionē vacue possessionis trāsferak dñiū in accipientē. vt. j. de distrac. pig. l. q̄ prediū. ⁊. ſ. de pba. l. cū res. Alij dicūt in pdicta. l. cessām fuisse marito rei vendicationē. Jz certe tunc nō esset fundus dotalis sed actio in rem diceret dotalis. nec esset dñium questiū marito. vt. ff. de iure do. l. si spō
salibus. ſ. vl. ⁊ fa. her. l. plane. Item dotalis est
b fundus ille q̄ est extimat⁹. Extimatus[b] eñ nō tus. Qui est dotalis: Jz emptiti⁹. vt. ſ. de rei vxo. ac. ſ. ⁊ ille egregie lex. nisi ita extimat⁹ esset vt appareat quanti alleget esset deterior non vt prestet extimatio vel nisi ita extimat⁹ esset vt mulieris eet electio puta fundū aut preciū. vt. ff. e. l. cp̄ si fundū. ⁊. ſ. de in rem do. si inter virū. ¶Quod dictū est in muliere dante fundū in dotem seruak et in muliere cui debetur a titio fundus et ipsa titio pmisit in dotē id qđ sibi debet titius. Si aūt titius ei de fundū aut. x. erit in eius arbitrio qđ in dote sit. Sz si debeak mulieri stichus aut fundus et ipsa pmisit doti id qđ ille dz stichum mortuo fundus in dote erit. Sinaūt titius fundū comelianum aut sempronianū daret vtrū eorum malit dotalē esse. Dicendū est ergo alienabit virū eorum velit alterū non alienabit si tñ alienatū rursus redimat adhuc in eis ptāte est: an eum quem retinuisset alienare vellet. Erit ergo protestas ābulatoria q⁹ dotalis fuit obligatio plane añq̄ titi⁹ redimat alienatū retentū interim alienare non pōt. Si tñ alienauerit de facto eo interim alienato postea retēto retētus ex post factovidebit recte fuisse alienatus. vt. ff. eo. l. si marit⁹ debitor. ⁊. l. erit. Itē quasi dotalis fundus censet ille q̄ tradit⁹ est spōso nondū secuto mr̄imonio. Itē q̄ legat⁹ est dotali seruo. vt. ff. e. l. iij. ⁊. iiij. Itē quasi dotalis fund⁹ censet so. ma. Nam ⁊ si marit⁹ fuerit in seruitute hois redactus dñs hunc fundū alienare non pōt. Idēq; si fuerit redactus in seruitutē pene ⁊ ita ceperunt eius bona ad fiscum pertinere impedim⁹. Nec enim venditio fundi dotalis cp̄ fiscus
9 per idoneus successor sit ⁊ soluēdo. vt. ff. eo. l. ij. ⁊. iiij. Itē quasi dotalis fund⁹ censet so. ma. Nam ⁊ si marit⁹ fuerit in seruitute hois redactus dñs hunc fundū alienare non pōt. Idēq; si fuerit redactus in seruitutē pene ⁊ ita ceperunt eius bona ad fiscum pertinere impedim⁹. Nec enim venditio fundi dotalis cp̄ fiscus
c et. l. etiam direpto. Est autē privilegiū fundi dotalis maximū quia alienari nō potest. vt patet ex premissis. nisi ex necessitate vt quādo mulier fundi portionem pro indiuiso dedit in dotem ⁊ maritus a socio fundi pronocatur iudi-

BIU Cujas

cio cõmuni diuidũdo. tũc eñ ex necessitate videtur alienare ipe tñ sociũ eo iudicio nõ posset ꝓuocare q; uolũtaria videt alienatio. vt. j. e. l. mariti. ⁊. ff. de cõdi. fur. l. ⁊ iõ. Itẽ necessaria est alienatio si marit⁹ noluit cauere vicino de dã. infec. cui dotale prediu minabat ruinã ⁊ ob hoc vicinus missus sit in possessionẽ deinde iussus sit possidere hoc eñ dñs sit vicinus q; hec alienatio nõ est voluntaria. Sed ⁊ per vniuersitatem transit prediu ꝑm qõ possibile est ad alterum veluti ad heredẽ mariti cũ suo tamẽ iure vt alienari possit. vt. ff. e. l. j. Sed ⁊ singulari titulo quandoq; fit eius alienatio si mulieri expediat vt fundus cõuertat in pecuniã vel vt ꝑ eo fundo aliũ in dotez accipiat marit⁹. vt. ff. de iure do. l. vlt. als nec fundũ nec fundi seruitus alienari vel remitti põt ne per hoc deterior cõditio predij fiat. vt. ff. eo. l. lex. §. iul. ⁊. l. sed nec. Et vbũ alienatiõis large est accipiendũ ꝑ quolibet actu ꝑ quo cõstituitur alteri ius in re. vt §. de rebus ali. nõ alie. l. vlt. Usucapio ergo vel ꝓscriptio cõtinẽtur nõe alienationis. quod tñ sic exaudi vt inchoari nõ possit usucapio fundi postq; cepit esse dotalis. Si aũt fuerat inchoata ꝓius poterit ꝓsci postea. vt. ff. e. l. si fundũ. ⁊ de ver. si. l. alienationis. ¶Ubicũq; aũt ꝓhibet fundi dotalis alienatio ꝛ mulier cõsentiat nõ ideo magis tenet. vt insti. quibus ali. li. j. rñso. licet secus sit in dona. ꝓpter nup. vt in autẽ. vt immobilia ante nup. dona. col. v. ⁊ vt diximus §. ad vell. quid ergo si fuerit alienatũ prediu dotale? certe maritus reuocabit alienationez cõstante mr̃imonio veniens ɔ̃ suum factũ quia nõ processit de iure. vt. j. de agri. ⁊ cẽsi. l. quẽad modũ. matrimonio aũt so. reuocabit alienationem mulier nisi so. ma. paciscat ne petatur vel quid simile obstet ei. puta q; extitit heres marito ⁊ deductis legatis ꝓtitatem dotis in hereditate est habitura. nã quod ex hereditate sibi nõ põt seruare vẽdicabit a possidẽte. vt. ff. e. l. dotale. §. si vxor. Põt etiã prodesse possessori q; fundus dotalis alienatus cessit lucro mariti. vt. ff. e. l. fundũ dotalẽ. Quid si res mobilis est dotalis nũquid alienari põt. in dotali seruo expressium est eum manumitti posse a marito si ipse sit soluẽdo. vt. j. de seruo pi. da. l. j. ⁊ idez forte in alijs: alioquin ꝑ nihilo scripta esset lex iulia in fundo dotali si idem esset in re mobili. nã q; inuno vetat in alijs videt esse permissum. vt. ff. de fun. instru. le. l. quesitum. §. idem. ⁊. ff. de iudi. l. cum prętor. j. responso.

¶De diuortio facto ⁊ apud quẽ liberi morari vel educari debeant. Rubrica. 24

Quia diuortio facto sepe querit de filijs apud quem debeant morari vel educari: ⁊ de hoc ponit. Sciendum est igitur regulariter minores triẽnio apud matrẽ educandos: maiores apd patrem: sed interdum iudex apud quem commodius morentur extimat: vt tamẽ post trimatum etiaz apud matrẽ expensis patris alant. vt. j. eo. l. j. ⁊. j. de pa. po. l. nec filium. Hodie aũt facto diuortio distinguit vtrum pater prestiterit diuortij cãz an mater. si pater prestabit ipe pater expensas mñi filiorum que non venit ad sẽdas nuptias apud quã nutriri debẽt filij. Si aũt pater nõ sit idoneus pauperes filij a locuplete matre sunt alendi. ⁊ apud eam debẽt morari quẽadmodũ eñ filij locupletes coguntur matrem egentẽ alere: ita iustum est a matre locuplete filios pasci. Quod aũt dictũ est de mre ⁊ filijs indigentibus hoc etiã in oĩbus ascẽdẽtibus ⁊ descendẽtibus psonis vtriusq; nature valet. si vo mater prestiterit cãm diuortij: tunc apud patrẽ alendi sunt filij subaudio expensis matris etiã si maiores sint triẽnio. vt in autẽ. vt li. ma. ⁊ auie. §. illud quoq;.

¶De alendis liberis a parentibus 25

3 De liberis apud quem morẽtur ⁊ nutriãtur facto diuortio dictũ est. Unde occasione sumpta gñaliter dicit de liberis alendis a parẽtibus ⁊ ecõuerso. ¶Et certe sicut ex tenore summe supiorꝭ rubrice liquet ⁊ liberi parẽtes ⁊ parentes liberos tenenꝫ alere ⁊ oĩa onera inuicẽ sufferre nõ tamẽ eris alieni. vt. ff. e. l. si quis a liberis. §. nõ tñ. ⁊. §. parẽs. Distingue tñ patrẽ ⁊ ascẽdẽtes linee pñe a matre ascendẽtibus eiusdẽ linee, nam pr̃ cogitur ita demũ si sit iustus: ⁊ idem in eis ꝑ a quib⁹ ipe descendit: mr̃ aũt ꝯpellitur etiã si vulgo cõcepit: ⁊ idẽ in ascẽdẽtibus eius. Est ⁊ alia differẽtia: q; mr̃ nõ cõpellit nisi pater vel ascendẽtes eius desierint esse: vel nisi sint egẽtes. Certũ est eñ id qõ filia parit nõ auo mr̃no: sed patri suo oneri esse. vt. ff. e. l. si quis. §. ytrũ. ⁊. l. nõ quẽadmodũ. Sunt ⁊ alie diuersitates in tempore vel forte in alijs: vt notari põt ex superiori summa. generale tñ est in oĩbus parentibus: vt nõ cõpellantur alere si habeant quid obijciãt filijs. vt ecce q; accusati sunt ab eis: vel q; sibi possunt sufficere in alimentis: vel ex bonis suis: vel artificio suo: ⁊ idẽ puto in liberis circa parentes ⁊ ecõuerso. vt. ff. e. l. si quis. §. ſz si filius. ⁊. §. idẽ iudex extimare. Item eñei heredes liberoꝝ nõ habẽt necesse alere parẽtes liberoꝝ: nisi in summã egestatez sint deducti. vt. ff. e. l. si quis. §. itẽ rescriptum. Nec distinguẽdum est in liberis sint in ptãte: vel nõ: vt. ff. eo. l. si quis. j. rñso. ¶Prestari aũt debẽt alimenta pro modo facultatũ. vt. j. e. l. fi. ⁊. ff. eo. l. si q̃s. §. alimẽta. ⁊ si nõ prestent captis pignoribus ⁊ distractis cogẽt quis satisfacere iñe. vt. ff. e. l. si q̃s ex his. Si aũt de hoc ipso sit dubiũ sit parẽs vel de liberis super ea re summatim iudex debet cognoscere: ⁊ si constiterit filium vel parentem esse: tunc alij iubebit alioquin nõ decernet alimẽta. Sciendũ est tamen ꝙ si pronunciauit iudex alij oportere tamen ea res nõ facit preiudicium veritati: nec eñ ob hoc pronunciatur filium esse: sed alij debere. vt. ff. eo. l. si quis. §. si vl. Forte est ⁊ illa ratio: quia de incidẽti questione filiationis nõ plena: ſz semiplena fit co-

BIU Cujas

gnitio. Nam si fieret plena cognitio fieret p̄z-
iudiciū in incidēti questiōe. vt. j. de o̅z. cog. l. ij.
vel forte est illa rō: q̄z pater cogitur q̄ñq̄ alere
etiā nō suum filiū. Nam si vxore denūciante se
p̄egnātē maritus nō negauerit nō vtiq̄ suus
efficit illi partus: ceterū si esset satis iniurio-
sum esset si quis longo tpe abfuerit & reuersus
vxorem p̄egnantē inuenerit: & idcirco reiece-
rit: cogitur tñ alere filiū donec ꝓstet de filiatio
ne vt dictū est: & vt o̅z. ff. e. l. j. ſ. idē iul. scribit.

¶De concubinis. Rubrica. 26

4 DE nuptijs per quas copulātur nobis vxores di
ctum est & de legitimis filijs na-
tis ex eis. Videamus de cōcubi-
nis ex quib⁹ nascūtur filij bastar
di. Videndū ergo que mulier possit esse in con
binatu: & quis possit cā hr̄e: & qualr̄ ꝯhat con-
a cubinatus[a] nā de filijs eorum dicetur in p̄xi-
ti. ¶Potest aūt quis eas solas mulieres in cō
cubinatu habere sine metu criminis in quas
stuprum nō cōmittitur. Nō ergo habebit in cō
cubinam vel ỹginem vel viduā minorē. xxv. an.
nisi spāliter exp̄imat coā testibus vt habere
velit viduā in cōcubinatum: alioquin p̄esume
tur matrimoniū vel si recusat matri. teneretur
de stupro: q̄z in eas personas stuprū cōmittit.
vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. inter liberas. ſ. lex. Ita
tamen si honesta fuerit vidua. Si aūt est ihone
stā vel obscuro loco nata. vel etiam si questum
corpore fecit. vel si dānata est de adulterio po-
test haberi p̄o cōcubina: sine speciali testatio-
ne. vt. ff. eo. l. j. ſ. & puto. & ſ. qui autem. & ſ. vl.
& l. pe. Dānata autem adulterij nō potest vxor
duci sine pena lenocinij. vt ibidem dicitur. nec
distinguitur an cōcubina sit liber a an ancilla.
vt. j. cōmunia de manumissione. l. vlt. Sic ergo
crīmē stupri impediet concubinatum. Idem et
in crimine incestus quod committitur ratione
affinitatis. nam si qua fuit in cōcubinatu meo
ea nō potest esse in concubinatu filij mei: vel ne
potis. vel econtra. quia p̄opīe nepharia est
huius coniunctio. & ideo huiusmodi facin⁹ ꝓ-
hibendum est. nam quia concubinatus per le-
gem nomen assumpsit extra legis penam est.
vt. ff. eo. l. j. ſ. si qua. & l. pe. & l. in concubinatu.
in fi. l. ¶Et constituitur aliqua concubina sola
animi destinatione etiam ab eo quando q̄ qui
non potest eam vxorem ducere vt ecce p̄eses
mulierem oriundam de p̄ouincia nō ducit vxo
rem. sed tamen potest habere ibi ꝯcubinaz. vt
ff. eo. l. vlti. & de ritu nup. si quis officium. nisi
legitimam habeat vxorē: homines em̄ vxores
habentes nō possunt habere concubinaz. vt. j.
e. l. j. Item nullus potest habere plures cōcubi
nas: sed vnicam. & in domo. & indubitato affe-
ctu ꝯiunctā lz habere. vt in aut. qui. mo. na. filij
effi. sui. ſ. si quis autē. Itē videf hodie q̄ ea de
mum sit legitima concubina que pōt mihi esse
vxor. vt in autē. vt li. ma. vt. j. ſ. ad hoc.

¶De naturalib⁹ liberis & matrib⁹ eoꝝ ex q̄
bus causis iusti efficiantur. Rubrica. 27

a Concu
binatus
Et q̄ di-
cat cōcu
bina et
an aliq̄
casu sit
licitū te
nere cō-
cubinas
vid Jo. d̄
ana. i ru.
de adul.
pa no. &
Are. i. c.
cū sit ge
nerale.
col. pe. d̄
fo. cōpe.

Alia ex concubi
nis filij nascūtur naturales. Et
ideo de naturalibus filijs videa
mus. & de matribus eoꝝ scz qui
dicantur naturales: & ꝑtus pos
sit eis relinqui vel inter vinos vel in vltima vo
luntate quoquo titulo dari: & postea ꝑsequen
tes tenorem rubrice dicemus. Quibus ex cau
sis liberi naturales efficiātur sui. i. redigantur
in potestatem parentū: & de hoc tractatur in fi
lo aut. qui. mo. na. effi. sui. in col. vij. vel fiant le
gitimi successores patri & nō redigantur in po
testatem suam eo viuēte: & de hoc tractatur in
alio aut. qui. mo. fi. na. effi. le. in col. vj. & vocan
5 te percipietur in sequentibus. ¶Sciendū est
b igitur q̄ filiozum alij[b] sunt naturales & legiti
mi: vt qui nascuntur ex legitimo matrimonio.
Alij sunt legitimi tñ: vt adoptiui. Alij natura
les tñ: vt nati ex cōcubina vnica: & in domo et
indubitato affectu cōiuncta. vt in autē. q̄. mo.
na. effi. sui. ſ. palā est. in. j. col. & ſ. si quis autē.
Alij neq̄ naturales neq̄ legitimi: vt qui extra
cito & dānato coitu nati sunt: vt in autē. q̄. mo.
na. effi. sui. ſ. vlt. Et est sciendum q̄ ista distin-
ctio liberoꝝ fit fm iura ciuilia vel imperialia
nō fm iura naturalia neq̄ em̄ a p̄in. quando
la natura sentiebat hoīes anteq̄ scripte quem
rent leges fuit quedā differentia naturalis & le
gitimi: sed antiq̄s parētibus antiqui filij mor
vt p̄ocedebant fiebant legitimi ipsa creatura
et sicut in liberis hoībus natura fecit liberos
omnes bella vo seruitutes aduenerūt sic & na
tura legitimas ꝓduxit soboles at diuersio ad
concupiscentias vel castitatis casus naturales
immiscuit legitimis & sicut in seruitute adinuē
tum est beneficium manumissionis ita necessa
rium est naturalib⁹ vt inueniatur medela qua
fiāt legitimi & sui. vt ī aut. q̄. mo. na. effi. le. ſ. no
6 uim⁹. & q̄. mo. na. effi. sui. in. j. col. ¶Succedunt
aūt isti filij naturales ex testamēto & ab intesta-
to & sciēdē iste pr̄ naturalis habeat filios legiti
mos vel nepotes lz ei dare vel relinq̄re natura
libus eoꝝūq̄ mīi vnciā vnā nō vltra vel soli cō
cubine semūnciā nō vltra. qō aūt vltra datū est
applicatur legitimis filijs vel nepotibus. Si au-
tem nō habeat legitimos filios vl nepotes
descendentes sed habeat ascendētes legitima
parte relicta ascendentibus legitimis reliqua
in naturales distribuere potest. si aūt neq̄ ascē-
dentes neq̄ descendētes habeat legitimos lz
eos instituere insolidū heredes. Ab intestato
aūt succedūt isti naturales vna cū mre sua uti-
liter ī duas vncias p̄ne sube si parēs ipsorum na
turalis defunct⁹ intestat⁹ nō bēat legitimā sobo
lē liberoꝝ neq̄ legitimā ꝯiugē. nā & b lz nō ca-
piat vl succedat tñ facit ne naturales possint
capere vl succedere sicut & faciūt legitimi filij qui
succedūt & repellūt naturales: lz vbi repellant
naturales ꝓpter legitimā sobolē vel legitimā
cōiugē vt dictū est debēt ipi naturales pasci a
succedētib⁹ bonis viri arbitrio. ¶Sicut aūt & in
quātū & q̄ñ succedāt liberi naturales parētib⁹

BIU Cujas

ita ⁊ intantū ⁊ totiēs debēt succedere parentes naturales filijs naturalib⁹ vt par pietas seruetur eis. ¶Et q̄ dixi de naturalib⁹ filijs ⁊ de naturalibus nepotib⁹ ⁊ pnepotibus seruāda sunt si quis nepotis nomē in tam denegeres hoīes extendere voluerit. vt in auk. q. mo. na. effi. sui. ſ. discretis. vsq; ad illū. ſ. quoniam vo. ⁊ j. e. l. vlt. ¶Qui aūt ex dānato est coitu vel nepharios vel incestu nec naturalis noīatur filius nec alē a dus[a] est a parētibus nec habebit ptcipium substantie pne ipse vel ei⁹ mater etiā progati na rescripti iperialis q̄ vel loco vxoris vel loco concubine sit habita: ⁊ qđ eis talis pater dederit p se vel p aliū totū retractū legitime soboli reddēdū est aut fratri aut sorori aut fisco si predicti non existant vel existant et in presentia rerum constituti agere noluerint pacto vel iure iurando excluſi. Idēq; ⁊ si dissimulauerint vel tacuerint infra duos menses ⁊ inuadit fiscus res tales sub pena quadrupli et perquirit res tales cum seua questione tormentorū cōcubine inferendorum vt exprimat veritatem donatorū vel cōmendatorū ei vel alij psone p ea. vt in autē. q. mo. na. effi. sui. ſ. vlt. ⁊ j. e. l. j. ¶Quid si impator indulserit rescriptū vt nō obstātib⁹ predictis legibus possint tales spurij succedere reducēs eos ad iura antiqua ⁊ naturalia de quibus. ē. diximus. puta q̄ possint succedere quia Justinianus sequētib⁹ imperatorib⁹ non potuit legē imponere ijs eis potuit iudicare. vt ē de le. ⁊ cō. l. digna vox. ⁊. ff. de arb. l. nā. Nec p tereūdū est q̄ quidā coitus erāt illiciti ⁊ dānati p. l. j. istius ti. qui hodie non sunt illiciti. Nā senatores seu perfectissimi vel diui iuris vel hi quos sacerdotij vel fenicarsie vel sinarcie or namēta decorāt nō pnt habere filios ex ancilla vel ancille filia vel liberta vel liberte filia vel scenica vel scenice filia vel ex tabernaria: vl ex tabernarie filia: vel humili: vel abiecta: vel leonis: vel arenarij filia: vel q̄ mercimonijs publice pfuit: siue filios habeāt ex eis tāq̄ exoxoribus: siue tāq̄ ex cōcubinis. Hodie aūt ex eis tanq̄ ex vxoribus pnt etiā prediti magnis dignitatibus suscipere filios: ⁊ cū eis ꝺhere matrimoniū: dūtn libere sint mulieres: ⁊ cum q̄b⁹ licet nuptias celebrare: ⁊ necessariū est vt dotalia instrumēta cōfiscanē ab illustrib⁹ reliqui vero citra eos ⁊ q̄ maioribus decorati sunt dignitatib⁹ solo affectu nuptias ꝺhūt cū liberis mulieribus q̄rū nō sunt nuptie interdicte. vt ī auk. vt li. ma. ⁊ anie. col. viij. ſ. cōstantini vo. In cōcubinatu ḡ q̄ illustris haberet cum p̄dictis humilibus feminis vel in ma. q̄ ꝺhere cum ancil
2 la nō corrigitur lex prima huius ti. ¶Superest vt videamus qui. mo. illi q̄ naturales tm̄ sunt ius legitimoꝝ adipiscanē. Et certe si naturalis pr̄ vel iter viuos: vel in vltima volūtate offerat naturales filios seruitio curie ciuitatis ex qua vel cuius vico ipse est oriundus: vel si ē de seniore vel noua roma si offerat eos seruitio curie cuius ius metropolitane ciuitatis cuiuscūq; puincie redigunt tales filij naturales, I ptāte sui parentis: vt insti. de nup. ſ. vlt. ⁊ pōt hos naturales eoꝝ pr̄ insolidū scribere vel nūcupare heredes. vt. j. e. l. iij. nisi habeat alios naturales filios ⁊ legitimos: tūc em̄ nō ī plus vel maiorē q̄titatē instituet naturales tantuꝫ q̄ instituerat naturales ⁊ legitimos: vt in auk. q. mo. na. effi. sui. ſ. ⁊ qm̄. ¶Succedūt ḡ isti naturales cū naturalib⁹ ⁊ legitimis si tm̄ naturales nati sunt ex libera. Nam si nati sunt ex ancilla et manumittantur postea tunc demuꝫ offeruntur cum nō supersunt legitimi: vt in auk. qui. mo. natu. effi. sui. ſ. siquis igitur fuerit. et ſ. ⁊ iste modus. et quod dictum est in filio oblato seruitio curie seruatur etiam si filiam suam naturalem quis copulauerit curiali ciuitatis de qua vel cuius vico ipse est oriundus: vel copulauerit eam curiali ciuitatis metropolitane si ipse ducat originem ex alterutra regalium ciuitatum: quid enim interest vtrū p filios vel p generos cōmoditatibus ciuitatum cōsulat: ⁊ vtrū nouos lex faciat curiales an foueat quos inuenit. vt. j. e. l. iij. Et in his oībus necessariū ē q̄ oblationi patris filij vel filie cōsentiāt: vel a principio: vel postea ratum habēdo. Nam si solueret ius ptātis inuitis filijs nō licet parētibus multo magis sub ptāte redigere inuitū filiū ⁊ nolētem siue p oblationem ad curiā: siue p instrumētorū celebrationē: siue p aliā quālibet machinationē tanq̄ sortē metuētem pr̄nam iustū nō est neq; ꝑpium iperij: neq; ꝑpiū legislatoris: ⁊ si plures sunt naturales: ⁊ q̄dā cōsentiūt alij non volētes tm̄ redigūtur ī ptātem: vt ī auk. q. mo. na. ef. sui. ſ. generaliter. ¶Et siquidē naturales filij a principio nō cōsenserint: ⁊ postea pr̄nam opū vel insolidū: vel ex parte repti fuerint possessores: lz eas alienanerūt oīno ad ꝺditionē in qua pr̄ noluit eos eē amplificatis opib⁹ etiā inuiti cogūtur accedere. vt. j. e. l. iij. ſ. ꝺ. Itē qđ dictū est in patre offerēte eos seruaē: ⁊ si ipsi naturales se metipsos offerūt: nisi legitima subsit, ples: tūc em̄ nō lz naturalib⁹ se offerre. vt ī auk. q. mona. ef. sui. ſ. ⁊ iste modus. licet pater eos cōferre potuisset: vt dictū ē. ¶Item ⁊ isti naturales
b liberi [b] etiā ab itestato succedunt patri naturali si legitimati sunt per oblationē curie facta: lz nō succedūt alijs cognatꝫ pr̄is: nec alij cognati pr̄is succedūt eis: vt ī auk. q. mo. na. ef.
3 sui. ſ. filiū vo per. ¶Itē legitimanē isti naturales si cū eoꝝ mre cōcubina pr̄ naturalis ꝺhat ma. dotalib⁹ instrumētis cōpositis ⁊ redigūtur in ptāte huius pr̄is nascātur vel nō nascantur postea alij liberi ex ꝓcubina vxore facta. vt insti. de nup. ſ. vlt. ⁊. j. e. l. cū qs. ⁊. l. nup. ⁊ hz locū hoc ius etiā si añ b ꝺsortiū cōcubine sit iste pr̄ legitimoꝝ filioꝝ ex alia ꝺiuge a q̄ sepatus sit legitime. Itē nō vr distinguēdū in naturalibus istis liberis nati sunt ex libera an ex ancilla cōcubinaria dūtaxāt ipse ⁊ liberos naturales manumittat ⁊ eorum mrem ⁊ cum ea ꝺhat ma. sic tm̄ dico non esse distinguendū si iste pater naturalis non habeat filios legitimos ex alia coniuge cuius solutum sit matri. Nam si haberet alios legitimos non legitima: ētur

a Alēd⁹. Vide ab. ī ꝺsi. l. vo. ti. ⁊ ī ꝺsi. exv. in. j. di. eo. vo. ⁊ Feli. in c. eccl'ia sctē Maria col. xv ad medium. de cōsti. ⁊ cor. late ī respōsione c. grandi. de sup plē. neg. pre.

b Liberi Amplia q̄ ēt filij natus ex ꝓcubina succedit pr̄i ⁊ matri. ita cō suluit so zi. in cō si. cxlviij. col. iij. v. pterea.

BIU Cujas

isti naturales nati ex ancilla post manumissiõ nẽ eoꝝ ⁊ manumissionẽ matris per subsequẽs ma. cum matre eoꝝ cõtractũ: sed nati post ma. essent legitimi: vt in auk. de trien. ⁊ se. ff. vlti. Quidã tñ dicũt eã auk. corrigi ꝑ aliã inferiorẽ auk. vt liberti decetero. ff. si quis aũt. Sed certe falsum est: qz illa loquit indistincte: ergo superioris autẽtice distinctio nõ est immutãda.

¶ Itẽ legitimãtur isti naturales demũ deficiẽte legitima ꝓle ex quibusdã aliꝭ causis: vt ecce si eoꝝ pater ꝓncipi offerat ꝓeces: vt sibi sint legitimi successores etiam sine matrimonio ⁊ ꝓnceps eius ꝓeces admittit sit mulier iam sit defuncta vel deliquit vel occultet: vel aliꝭ venire ꝓhibeatur vel quoquo modo impediat matrimoniũ: vt sacerdotio. vt in auk. quibus mo. na. effi. sui. ff. illud tamen. ¶ Idẽq; ⁊ si pater nõ supplicauerit ꝓncipi: sed in suo testamento dixerit se velle istos naturales sibi esse legitimos filios ⁊ successores: si tamen filij post mortẽ eius ostẽdãt patris testimõ: ⁊ supplicẽt ꝓncipi fiduciã dat ei lex in hoc vt fiat ꝓncipis ⁊ legis dono heredes eius: si tamẽ voluntatẽ patris amplectat: vt in predicto titu. ff. si vero is qui solũmodo. Itẽ ⁊ si talis pater neq; supplicauerit ꝓncipi: neq; in testõ declarauerit voluntatẽ suã: vt dictũ est. si tamẽ in instrumento publico vel ꝓpria manu eius cõscripto habenti subscriptionẽ triũ testiũ fidedignoꝝ: siue sub gestis monumentoꝝ dixit hos filios esse adiecerit naturales huius filij successores legitimi erunt: ⁊ si vni ex multis filijs testimoniũ quodlibet ex predictis modis prebuit ceteris ex eadem muliere natis a legitima iura sufficiet. vt in auk. vt li. ma. ⁊ auie. ff. ad hoc.

Adde in ista materia ex tu telavl' cura: licz sit deuoluta ad aliquẽ tñ a seipso nõ põt capere administratiõnẽ bonorũ. ita fozi. in consi. ccxiiij. col. ij. versi. prima pars.

De tutela testamentaria. 28

EXposuimus supra de cõtractibus. Nũc de quasi cõtractibus audiamus. Et qz inter quasi contractus dignioꝝ est tutela audiamus de tutelis. Vel aliter. Diximus. s. qualiter parẽtes necesse habeant ꝓuidere filijs in alimoniꝭs: ⁊ quia debet eis ꝓuidere in tutelis vel curatoribus dandis audiamus de tutoribus: ⁊ sic de tutelis. Et qz tutela alia testamentaria: alia legitima: alia datiua. ⁊ qz testamẽtaria dignioꝝ est ceteris: primo de testamentaria dicamus. ¶ Videamus ergo generalia omniũ tutelaꝝ: scilicet quid sit tutela. Et vnde dicatur. Et cui detur tutoꝝ. Postmodũ dicemus specialiter de testamẽtaria quis possit dari tutoꝝ in testamento ⁊ a quoꝝ in quavoluntate: ⁊ qualiter. ¶ Est autẽ tutela vis ⁊ potestas in capite libero ad tuendum eum qui ꝓpter etatem se defendere nequit iure ciuili data ac permissa. vt insti. de tute. ff. j. ⁊. ff. de tute. l. j. Ideo autẽ dicitur vis ⁊ potestas: qz est violenta potestas. Datur etiam inuito vel nõ petenti. vt. ff. de tute. l. ij. Et in hoc differt a cura: quia curator nõ datur nisi volenti siue debeat dari impuberi siue puberi. Distinguetur tamen in aliquo pubes ab impubere: nã puberi nõ dak nisi nõ volẽti pterq; ad litẽ. vt insti. de cura. ff. itẽ inuiti. Impuberi autẽ datur etiã ĩ litẽ ita demũ si impubes aliũ velit cõuenire. Si aũt impubes ab alio cõueniak nõ accipit quidẽ curatorẽ inuitus: sed tñ ꝓtor cogit eũ vt velit. vt. ff. de tutelis. l. ij. ff. si pupillus. Vel forte nõ cogit inuitus accipere hũc puta titiũ. ꝙ cogit aliquẽ noĩare quẽ accipiat. Itẽ ⁊ ideo dr in capite libero: qz tutor nõ põt dari seruo vel ei qui est in aliena potestate puta titio qui est in patris sui potestate datur eñ tñ ei qui sui iuris est. vt insti. de tutelis. in ꝓin. tĩ. In casu tñ etiã impuberi seruo datur tutor puta si questio sit impuberis libertate dabit eñ tutor ei qui de statu suo litigat. ⁊ ita demũ tenebit datio si liber est subaudi vsq; ad pubertatẽ. Nã vsq; ad finẽ cause tenet propter dubitationẽ etiã si liber nõ est. Sed sive re liber est teneret datio tutoris vsq; ad pubertatẽ. vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. ei qui. ⁊ l. curatore. Posset etiã ad ꝑdictã cãm dari curator vt ille ea finita desinat esse tutor alioquin per maneret vsq; ad pubertatẽ si impubes esset liber. vt in predi. l. curatore. ⁊. j. qui da. tu. vel cu. l. j. Tutor autẽ certe rei vel cause nõ datur nisi aliquibus rebus deductis: ⁊ si datus fuerit tutio non tenet sed persone datur eius vniuersio patrimonio administrãdo. vt insti. e. ff. certe ꝛ rei. ⁊ de excusa. tu. ff. dat. ff. e. certarũ. ⁊ l. ſi. et l. qz. sed ⁊ cuidãvniuersitati totius patrimoniũ datur: vt rei affricane. vt. ff. e. si testõ tu. Item ⁊ vero seruo impuberi datur qñq; tutor ꝓpter spem libertatis oĩno ꝓstandã. nã si ei libertas ⁊ hereditas per fideicõmissum data est ⁊ heres institutus adire noluit dabit impuberi tutor qui eũ adire cogat ⁊ tutelã retineat quoad restituak hereditas. vt. ff. de tu. ⁊ cura. da. ab his. l. si impuberi. Itẽ ideo dicit ad tuendũ eũ qz tutoris ptãs nõ est impubere: vt impubes ei acõrat sicut filius patri acqrit vel seruus dño neq; est ĩ impubere vt impubes sit ĩ dñio tutoris sicut seruꝰ est in dñio dñi sed est hec tutio ⁊ potestas ꝓpter vtilitatẽ impuberis. Nã supiores due ptãtes dominoꝝ ⁊ patrũ inducte sunt ꝓpter vtilitatẽ patrũ ⁊ dñorum sicut de effectu patrie potestatis dicemꝰ. j. de pa. po. ⁊ effectu dominice dicetur. insti. de his qui sui vl alieni sunt. Item ideo dicit ꝓpter etatẽ: qz tutor dak masculo minori. xiiij. an. femine vo minori. xij. vt insti. qui. mo. tu. finitur. in ꝓin. ti. ¶ Dak nato sed nascituro nõ. vt. e. l. si nemo. ff. vl. Si aũt datus fuerit puberi tutor ipso iure non tenet datio. vt nec sit opus excusatione. nec ideo tenet quia non gerit. vt. ff. de tu. ⁊ cur. da. ab his. l. scie. Item quod dicit postea iure ciuili data referk ad datiuã tutelã vel ad legitimã melã q. d. insti. vl inducta qđ dicit ac permissa refert ad testamentariã: siquidẽ oĩs tutela aut est testamẽtaria aut legitima aut datiua et bene dico illa verba iure ciuili data ac ꝓmissa est sunt de diffinitione tutele: licet Pla. dixerit illaver ba notare diuisionem tutelarum quod verum est sed non fesiet de diffinitione quod verum

BIU Cujas

non puto. Dicitur autē tutela a tuendo: inde ⁊ tutores qui eam et vim et potestatem habent ꝗsi tuitores ⁊ defensores sicut editui dicūtur ꝗsi edes tuentur. vt. ff. de tutelis. l. j. ⁊ insti. de tutel. §. j. ¶ Datur ipuberi tutor. vt dictuꝫ est. etiā siue furiosus sit nec dabit ei curator vt furiosovt magis etati ꝑ demētie sempꝫ sit cōsulē dū. vt. ff. de tutelis. l. iij. ¶ Dat tutor certus nō incertus. Nā si duo sunt titij pater ⁊ filꝰ et datus est titius nec apparet de quo senserit testator nō deficit ius iꝫ ꝓbatio ergo neuter est tutor. vt. ff. e. duo. ⁊. l. tutor incertꝰ. Itē dat priuatus sed etiā ⁊ magistratꝰ. vt. ff. e. l. tutor icertus. §. j. paterfa. ⁊ filiusfa. vt. insti. eo. in prin. liber ⁊ nō seruus dabit tutor a iudice. vt. j. quidari tu. pos. l. in seruili. Si tñ dñs suꝰ suū sciens dederit in testamēto tutorē filijs impuberibꝰ directā libertatē vl ei dedisse ⁊ pure etiā si seruꝰ erat minor. xxv. an. iꝫ deide post. xxv. an. erit tutorª. vt. ff. e. l. quero. §. lucius. Si autez seruū tuū crederet alienū habere seruꝰ fideicōmissariā libertatē ⁊ postmodū esset tutor qz testator opinabat alienū esse seruū ⁊ itaverisimile est vt tanꝯ alienū voluerit manumitti et tutorem esse. vt. j. de fideicō. lib. l. ⁊ si non ascripta. sed si testator seruū suū crediderit esse liberū non tenet datio tutoris. Idem ⁊ si seruū alienū scit esse alienum quem dat tutorem putasset esse liberum. Si aūt seruū alienum scit esse alienū pure non pōt eum dare tutorē ī testamēto. sed ita cum liber erit prosprius autez seruꝰ inutiliter eo mō dat tutor nec tenebit datio. Si aūt seruū alienū testator credat esse suū habebit fideicōmissariā libertatē ⁊ tūc erit tutor. vt insti. eo. §. j. ⁊. ij. ⁊. ff. de fideicōmiss. lib. l. paulus. ⁊. ff. e. l. qro. §. verbis. ⁊. l. si hereditatis. §. seruus alienꝰ. ⁊. j. e. l. si pupillo. iꝫ legatū rei aliene quā testator putabat esse suaz nō teneat nisi relinquat cōiuncte psone. vt. j. de leg. a. Tutor. Vide ꝺd ꝑ hoc dicat Lud. ro. ī sing. suis ī suo singulari. cclij. ⁊ limita vt ꝑ Barb. xxxij. iiij col. ī. j. li.

1 ga. l. cū alienā. ¶ Dat tutor ille ꝙ nō est mutus vel surdus. tutor em̄ dz loqui ⁊ audire. vt. ff. de tutelis. l. j. §. pe. ⁊ vlt. ⁊. l. vlt. Minus aūt plene audiētes pñt esse tutores. vt. ff. de legit. tu. l. pe. §. vlt. ⁊. l. vlt. Item datur ꝙ compos mentis sue est. furiosus autem nō datur nec minor xxv. an. nisi ita detur cū cōpos erit mentis sue aut maior. xxv. an. vt insti. eo. §. furiosus. ⁊. ff.
2 e. l. si hereditas. §. si furiosus. ¶ Datur ille tutor cū ꝙ testamēti factio est. vt. ff. e. l. testamēto tutores. Dat tutor masculus ⁊ nō femina qz id munus masculoruꝫ est nisi a principe specialiter impetrauit mulier tutelam. Unde etiā pater matri cōium filioꝝ impubeꝝ in testamēto suo frustra demandat tutelā adeo vt etiā pretor tale iudiciū non debeat confirmare. vt. ff. de tutel. l. vlt. ⁊. ff. e. l. iure nō. Hodie tñ iure auc. confirmari pōt tutela matris si ea inter gesta nuptijs alijs et auxilio senatusconsulti renūciauerit. vt in autē. de here. ab intestato. §. ex his. Item datur tutor etiā ille ꝙ nō est ciuis eiusdē ciuitatis cuiꝰ est testator. vt. ff. e. l. quero. iꝫ ptē dere possit excusationē. vt. ff. de excu. tu. l. vlt.
3 §. vlt. ¶ Dare aūt pōt tutorē filijs impuberibꝰ pater qui non habet eos in ptāte nō mater nō patronus si tamē mater dederit filio īpuberi quē instituit heredē tutorem causa cognita fiat cōfirmatio ꝗsi ī rē suā potiusꝯ in psona videatur tutorē dedisse. vt. ff. e. l. pē. ⁊. l. ꝙ tutelā. §. vlt. Tenet aūt datio pris etiā si dederit filio exheredato. Itē tz si dederit filio posthumo: iꝫ ita demū si nascat posthumꝰ. de eo aūt qō gesfit tutor anteꝯ nascatur posthumus tenet vtili actione neg. ge. vt. ff. eo. l. pater. ⁊. l. si nemo. §. vlt. Dare potest pater tutorem filijs et filiabus ⁊ dādo filijs videt dedisse filiabꝰ tā natis ꝯ nascituris iꝫ nō ecōuerso qz in masculino cōtinetur femininū sed nō econuerso. Si autem dederit ꝗs morte posthumus videtur dedisse tam filijs posthumis ꝯ ceteris liberis sez ne-
4 potibus nascituris. ¶ Nati aūt liberi nō continētur posthumoꝝ appella. Itē liberoꝝ appel. cōtinent nepotes sed appel. filioꝝ non continuent nepotes ex interpretatione legis et vsu vulgari que prenualent significationi noīs ⁊ derivationi. videt em̄ filius a filos qō est amor. ⁊ qz nepotes sunt amor aui quo dulciozivocabulo possunt nominari sed tamē ꝙsuetudo loquētium et legis interpretatio sunt cōtraria. et ꝓ bant hec insti. e. §. vlt. ⁊. ff. e. l. siquis filiabus. ⁊ l. qd si. ⁊. l. siqs ita. ⁊ de ver. si. l. nomē filiaꝝ. ⁊. l. liberoꝝ. ⁊ de lega. ij. l. si ita scripsit. Illud certū est ꝙ nemo se potest dare tutorem nō ergo tutor erit qui se tutorē ascripsit. Iudex tamē potest eum dare tutorem si idoneus esse approbetur vt ex decreto non ex testamento sit tutor vel si impubes alios habeat tutores hunc adiūget curatorē nec ipe poterit se excusare quia cōsensisse vl voluntati testatoris. ¶ Item remouet non vt suspectꝰ ꝓpter scripturā suā. vt. ff. e. l. ex sentētia. ⁊ ad. l. cor. ꝺ fal. l. vltī. §. j. ¶ Tenet datio tutoris in psonis filioꝝ quos testator sciebat se habere non in personis eoruꝫ quos credebat decessisse vel natos non esse qz de eis non consensit: licet nomen filioꝝ eos admittit. vt. ff. eo. l. siqs ita. §. siquis est. ¶ Nepotibus autē suis ex filijs natis quos habet in potestate sua dabit auus ita demum tutorem si non sunt recasuri in ptātē sui pris quod acciderit si pater eoꝝ vinit et nō exiuit de potestate sui pris. vt. ff. e. l. j. ⁊ insti. de tutelis. §. pmissum. Filijs aūt emācipatis vel nepotibus emācipatis parēs nō pōt dare tutorē si tñ dederit cōfirmat datio oīmodo. i. sine inq̄sitione nisi causa ꝓpter quā videbatur esse datus ī eo mutata sit: vt ex amico inimicꝰ: vel si ex diuite paupior sit factus. vt. ff. e. l. pē. ⁊ insti. de tutelis.
5 §. vlt. ¶ Dari pōt tutor ī testamēto pure et in diem et sub cōdi. vt insti. e. §. ad certum tēpus. ⁊. ff. eo. l. tutor datus. §. tutorem. ⁊. l. siqs sub. Si autē plures conditiones apponant̄ siquidem copulatiue oēs implende sunt: si alternatiue satis est vnam impleri. Si vero ponantur dissolute vel in diuersis partibus testamenti nouissime parendum. vt. ff. e. l. tutor datus. §. vlt. ⁊. l. si hereditas. §. j. sic aūt dari non potest tutor illi aut illis filijs meis vtri eorum vellet

BIU Cujas

titius tutor esto. quid enī si titius constituere nollit vtri filiorū tutorē eē velit. sic aūt dari potest q̄s: vt sit tutor si velit. vt. ff. e. tutor ita recte. ¶Dari pōt vel in testamēto solēni: vel in codicillis[a] testamēto confirmatis ⁊ semp videnť esse testamēto cōfirmati hodie si testamētū pcedatvel sequať codicillos. vt. ff. e. l. iij. ⁊ ista. de codicillis. Si ergo ab intestatio quis faciat codicillos ipo iure nō tenet datio: q̄ nō pnt dici testamēto confirmati. Itē siquidē dati sunt tutores ī testamēto ⁊ alij dati sunt ī codicillis oēs erūt tutores: nisi posteriorē dando porē reuocauerit testator. vt. j. e. l. ⁊ si a pte. ⁊. ff. eo. l. iul. ¶Et incipit tenere datio tutoris ab adita hereditate saltē ab vno herede adita heditate. si vero nemo adierit hereditatem nihil valet: ex his q̄ testamēto scripta sunt. vt. ff. e. l. si nemo.

a Codicillis. Et tutor an et qñ possit dari ī codicill'. vide sozi. ī. ij. col. v. ij. rñdeo. et an tutor q̄ datus fuit ī testō: an si datur alius in codicillis cēseať revocaťur. vide sozi. in. d. ij. col. v. j. q̄. et ver. ij. respōdeo.

¶De confirmādo tutorē vel curatorē. 29

Quoniaz in testamento sepe cōtingit tutorem inutiliter dari ⁊ ideo opus est confirmatione. Idcirco ponit de cōfirmādo tutorē. Sciēdū est igit datiōnē inutilē esse qñq̄z ꝓpter psonā datis ī testamento: vt pupillū ī ptāte nō habeat: qñq̄ ꝓpter psonā ei⁹ cui datur: vt si deť puberi tanq̄ ipuberi: qñq̄z ppť solēnitatē nō adhibitā: puta si nō in testamēto vel ī codicillis testamēto cōfirmatis. al's detur tutor. vt. ff. e. l. vt neq̄. ¶In primo mō distinguevtrū fuerit pr̄ q̄ nō habebat ī potestate: an mater: an extraneus. Si pater debet oīno cōfirmari. i. sine inquisitione: vt ĩsti. de tutelis. ſ. vlť. nec em̄ satisdabit rem pupilli saluā fore: q̄ sufficit ei paternū testimonium pro satisdatione. vt. s̄. de epi. au. l. de creationib⁹. ſ. j. ⁊. ff. e. l. ij. sed nec inquireť. Sit locuples an nō. Et vtrū sit fidelis: an' non: q̄; fides eius est approbata a testatore: vt ĩsti. de satisda. tu. ſ. sed hoc. nō ē hoc nisi noua causa supueniat. vt. ff. de testa. tu. l. pater. tūc em̄ nō; vr̄ durasse pr̄s voluntas vel nisi vetus causa absconditā ⁊ latēs detegať: vt q̄ male moz̄igeratus erat vel pauper factus q̄ nesciebat testator. Nā in his oībus sequiť ꝓtor vtilitatē pupillor̄ nō scripturā testamēti vl' codicillorū. vt. ff. e. l. ī cōfirmādo. ⁊. l. vtilitatē. Qđ aūt dixi oīmodo quidā sic itellexerūt: vt ēt si legitim⁹ tutor supesset: ⁊ vellet ad tutelā admitti: tñ eo excluso ꝓfirmeť min⁹ legitime datus in testamēto eo q̄ dicūt confirmatū dici tutorē testamētariū. ego puto testamētariū tutorē nō posse dici eū q̄ est cōfirmatus: sed potius datiuū. ar. ff. de ver. sig. l. lege. Et illud ꝯ quod solet allegari de sīla per ap. rescissa: ⁊ per sīlaz confirmata. vt. ff. de his qui no. infa. l. furti. ⁊ qđ ōr de primo testamēto cōfirmato ī scdo. vt ĩsti. q̄. mo. testa. tollir. ſ. posteriore. ficq̄z puto legitimū vel oīno preferendū. Vide. d. alexā. in ꝓsi. cxiiij. i. j.

b Prefer

c se non tenet causa tñ cognita. i. cū inquisitione. vt. j. eo. l. j. ⁊. s̄. ti. proxi. l. mater. Et remittur satisdatio. vt. ff. e. l. j. Et est hoc bene notandum: q̄ cōfirmatio non fit sine inquisitione: licet alias a iudice: et sine inquisitione: ⁊ cum inquisitione possit dari: vt insti. de satisda. tu. ſ. item. nisi dicas: vt. B. solitus erat dicere ex te nore. grece constitutionis hoc emendatum ere insti. de attiliano tu. ſ. nos autem. Si vero mater non instituit eos heredes non habet necesse pretor tutores ab ea desiguatos confirmare: consueuerūt tñ cōfirmari. Et si viderit pretor expedire pupillo poterit cōfirmare tutores. vt. j. e. l. mr̄. si aūt ex̄neus det tutorē mercēdatio: nec ꝓfirmať: nisi pupillū instituit heredē ex̄n eus: tūc em̄ si extra ea bona nil habeat pupillus non maledicetur iudiciū eius sequēdū: q̄ et personā eius que tutorem esse voluit nouerit ⁊ impuberem ita dilexit vt eū heredē instituer et. vt. ff. e. l. si patronus. a forte non remittiť satisdatio. vt. ff. e. tutores.

¶De legitima tutela. 30

Quoniā deficiente tutela testamentaria succedit ea q̄ dr legitima: ea igit videam⁹ q̄bus defer d deferať: ⁊ qñ: ⁊ qđ sit ei⁹ officiū. n. ī

7 d ¶Sciendū ē itaq̄z deferť ea ex verbis ⁊ sīla. l. xij. tab. agnatis. Sūt aūt quidā agnati q̄ p virilis sexus psonas cognatiōe iungunť. Sūt enī quidā qui sunt q̄si a pre cognati veluti frater codē patre natus fratris filius nepos ve ex eo. Item patruus ⁊ patrui filius nepos ve ex eo: atq̄ de ceteris per feminini sexus psonas iungunť cognati. q̄ quidē cognati quidē sunt. ne nō sunt agnati. ſz al's naturali rōne cognati. ¶Itaq̄z amite tue filij nō est tibi agnatus per mulierē sed cognatus: ⁊ inuicē tu illi eodē iure cōiungeris: q̄ q̄ nascūtur pr̄s ⁊ nō mr̄is familiā. i. col. ij. agnatiuā cognationē sequūtur: vt insti. e. l. j. cōferñso. ⁊. ſ. j. ⁊. ff. e. l. si vir. Jō aūt nō deferebať tutela cognatis: q̄ nec succedebant. vt. j. eo. l. ad auūculos. Illud q̄ri posset. An oli cognati vocarenť ad tutelā deficientibus agnatis: cū ad successionē p pretorē eis deficiētibus admitte

BIU Cujas

rentur:vt.ff.quis ordo in bo.pos.l.j.hodie vero cõstat agnatos ⁊ cognatos simul vocari ad tutelã ⁊ ad successionẽ. vt in auẽ.de hered.ab in testa.ſ.ex his. ⁊ siquidẽ sunt eiusdem gradus oẽs pariter vocanẽ. si vero nõ sunt eiusdẽ gradus deferẽ tutela ꝓximioribus tm̃. vt.ff.e.l.si plures.⁊.l.si reliquero.⁊ insti.de capi.di.ſ.vlẽ. vnde ⁊ patre demũ mortuo filij vocãtur ad tutelã agnatoꝝ patris. vt. ff.fa. her. si maritus. Jdẽq; patre capite minuto:nõ em̃ dico excusato eovel remoto:q; tũc succederet datiua tutela:vt iam dicam in filio patroni ⁊ nepote. ¶Ex sentẽtia aũt.l.xij.ta.tm̃ defertur tutela patronis ⁊ parẽtibus emãcipãtibus filios impuberes. Nec em̃ ea.l.aliquid notatim cauẽ de hac tutela: sed iuris prudentes interpretati sunt tutelã deferri patronis ac si verbis.l.esset introducta: ideo q; succedũt libertis ab intestato. Illã ⁊ agnati ideo sunt tutores:q; succedũt ab intestato: plerũq; em̃ vbi ⁊ successionis est emolumentũ ibi ⁊ tutele onus esse debet. plerũq; ideo dixi: q; si a femina impubes manumittat ipa ab hereditate vocaẽ cũ alius est tutor. Jdẽq; ⁊ ĩ minore.xxv.an. patrono vel agnato.vt insti.de le.pa.tu. ⁊.j.e.l.vlẽ.⁊.ff.e.l.j.⁊.ij.j.rñso. ¶Patronũ accipe si manumittit spõte: vel ex causa fideicõmissi: vel q; emit ea lege vt manumitteret. Jdemq; ⁊ si manumittit:sed ex cõstitutione puenit ad libertatẽ.secus vo si here res rogatus nõ manumittat: ⁊ ex textu sena natusco.peruenit ad libertatẽ. Si aũt duo manumiserint omnes sunt tutores si vn⁹ coꝝ deceserit:vel ab hostibus sit captus:vel in seruitutẽ hois redactus cũ patronus erit tutor nõ fili⁹ patroni decedentis: ⁊ si ambo decesserint patroni deferẽ tutela liberis eoꝝ: si tñ vn⁹ reliquerit filiũ alter nepotẽ soli filio deferẽ tutela nõ ad nepotẽ: ⁊ sicut etiã deferẽ hereditas: ⁊ est hoc adeo verũ: vt etiã filio patroni remoto vel excusato a tutela nepoti ex alio nõ deferaẽ. Idcirco em̃ abijt a tutela vt ali⁹ in locũ ei⁹ deẽ nõ vt successio amittaẽ: sec⁹ si fili⁹ patroni decessisset vel capitis diminutionẽ maximã vel mediã esset passus:tũc em̃ sequẽs ꝓximior succederet in tutelã qđ̃gñale est in qualibet legitima tutela: idẽq; est in testamẽtaria. vt.ff.e.l. tutela. vsq; ad vlẽ.ſ.legis. ⁊ de testa.tu.l.si qs sub. Patre aũt mortuo qui emãcipauit filium impuberẽ filij ei⁹ maiores.xxv.an.ſ.frẽs impuberis emãcipati filij fiduciarij sunt tutores sui fratris. vt insti. de fidu.tu. Et quare nõ sunt legitimi sicut ⁊ fili⁹ patroni est legitimus tutor liberti paterni rescribere vẽ lex predicta: q; si seruus nõ esset manumissus eodẽ iure erat futurus seruus penes filiũ dñi iure hereditario quo fuerat futur⁹ penes dñm. Si ergo sit manumissus seru⁹ eodẽ iure debet esse liberatus penes filiũ patroni: q; est heres sui prĩs: sicut erat ergo pẽ legitimus tutor:ita debet eẽ iste: sed predictus filius impubes mortuo pre suo non erat recasurus in potestatem suoꝝ fratrũ etiã si a patre nõ esset emancipatus:si ergo est emancipatus nõ debet recidere in eorũ tutelã legitimã lz parẽs eoꝝ legitim⁹ fuerit tutor. Aĩ instabit aliquis hec ratio nõ valet. pone em̃ q; pater emancipauit nepotẽ ipuberẽ ex filio hic emãcipatus mortuo auo erit in fiduciaria tutela sui patris. ⁊ tñ certũ est q; si emãcipat⁹ non esset recasurus erat in potestatẽ sui patris.vt insti.de fidu.tu.in prin.⁊ de tutelis.ſ.vlti. vel pe. Sed respõdeo si nepos non esset emãcipatus non erat recasurus in potestate sui patris iure hereditario.i.quia hic pater extiterit heres suo patri immo iure paternitatis filiationis:sicut ergo ex persona sui patris nõ erat habiturus impuberes in potestate sua ita ex persona sui patris mortui qui fuerat legitim⁹ tutor non debet habere sui filij impuberis legitimã tutelam. Potest ⁊ alia ratio notarí quare predicta tutela dicatur fiduciaria ⁊ nõ legitima:quia emãcipatione impuberis facta expirabit ius agnationis inter fratres.vt insti.eo. ſ.vl.⁊.ff.de inoffi.testa.l.fratres.⁊ inter patrẽ ⁊ filium nisi emanciparet contracta fiducia lz hodie durat ius agnationis inter fratres ⁊ patrem ⁊ filiũ lz minima capitis diminutio interueniat.vt.j.e.l.iiij.⁊ insti.de leg.agna.suc.ſ.vl. Hodie ergo hoc nomine fiduciaria ex sufflato diceretur legitima tutella tm̃ in predictis personis.vt.j.de excep.l.aduersus. Deferẽ autem hec tutela tunc demũ quando decessit parens intestatus: quod ita accipe siue nullũ oĩno fecerit testamentum siue fecerit sed non euanuerit in eo tamẽ nihil continebatur de tutela.vt ff.e.l.intestato.⁊.j.e.l.quod autẽ. Item defertur agnatis ita demũ si capitis diminutio maxima vel media nõ interuenerit.vt.ff.e.l.legitimos.ſ.vl.⁊.j.e.ſ.vl. Itẽ est si minima nisi iter fratres et parẽtes ⁊ liberos.vt dictũ est. Item deferẽ ꝓximo agnato nisi ꝓximior nasci spere tur.vt.ff.e.l.j.ſ.si apud. Sũt ⁊ alie cões rõnes q̃ repellunt aliquẽ a tutela ⁊ ille locũ habẽt et 1
in ista tutela legi.vt.ff.e l.pe.ſ.vl.⁊.l.vl. ¶Est autẽ legitimi tutoris officiũ in administrando sicut ⁊ ceteroꝝ tutorũ cum sciat se ꝓximiorem agnatũ.nã ipso iure tutor se nõ per datione hois ⁊ habet necesse satisdare rem pupilli saluam fore lz sit patronus vel de liberis patroni eã tm̃ cognita vt si honesta sit persona remittatur eis satisdatio ⁊ maxime si substãtia pupilli sit modica. Si aũt persona patroni sit vulgaris vel min⁹ honesta satisdari debebit ⁊ sic modus tutele aut persona aut causa admittet satisdationẽ. vt.ff.eo.l.legitimos.

¶Qui petant tutores vel curatores. 31

2 DE tutela testamẽtaria ⁊ legitima dictum est: sequitur videre de datiua:lz qꝝ datione tutoris a iudice interponendã precedit petitio tutoris.primo quidẽ videamus de his qui petãt tutores. Sciẽdũ est igiẽ q; quidã petũt ex necessitate vt;oẽs lz ipuberi pñt succedere ẽt mai ipuberis. Illã si isti spõte nõ coacti nõ petierit ipuberis,tutores idoneos vl̃ prioribꝰ excusatis si-

BIU Cujas

ne reiectis tutoribꝫ non cōfestim aliorum noīa ediderint: ius non habent vendicādorū bonorum impuberis ex testamento puta pupillari substitutiōe vel fideicōmissaria vel ab intestato. si moriat in pupillari etate: olim tñ non repellebant si ex testamēto vēdicarēt. secus si ab intestato. Et cōfestim est petitio tutoris faciēda. i. vbi primū potuit quis hoc est pretoris habuit copiā huic rei sedētis. nisi forte infirmitate quis impediat: vel alia magna causa q etiā mādare impediret eū ad petēdos tutores ita tñ vt nullo mō annale tps excedat ad petēdos tutores: si em̄ mortalitate impuberis ds impediatur nihil imputabit ei. Item nec pōt eis imputari si non petierūt tutorē impuberi qr ipse egenus erat. vt. ff. ad tertul. l. ij. §. ꝺ si pater.

a Cā. Et an abns ex iusta cā excusetur: qr non petijt tutorem: z tutoz negligēs in petendo an et qñ teneatur pupilli. vide sozi. in consi. cliij. col. pe. ver. ij. absentia z ver. iij. quia. cuz ver se.

¶Item nec iputat eis si tutorē petitū non accusauerūt suspectū: imputat tñ eis si petierunt sciēter tutoꝛes minus habilē: idone⁹ em̄ debet esse tutor moꝛib⁹ z facultatib⁹ si tñ sit idoneus facultatibus tm̄ excusant q petierūt. Item ops eos q petierūt tutores eos cōpellere ad agendum. z qō dixi in tutoꝛib⁹ z curatoꝛibus impuberum est intelligendū vel furiosum vel vētris. Et imponit predicta pena his q proximi sunt impuberi in succedēdo sequētes em̄ fisco repulso succedunt. vt. ff. ad tertul. l. ij. §. si mater: vsq; ad illū. §. tractari. z. §. vl. z de legi. her e. l. sciāt. et. j. ad tertul. l. matres. z. l. oēm. z. ff. eo. l. j. z. l. diuus. z. l. vlti. j. rūso. §. vl. z. §. pe. z. j. e. l. mfes. et. l. cum matribus. ¶Nec excusat mater a predicta pena: qr non est legitima mater. vel ideo quia dicit se errasse in iure. vt. j. e. l. vl. z multo minus excusabunt agnati vel cognati impuberis. Est em̄ hic error in iure naturali vel quasi naturali. z ideo est puniēdus vt dicit in liberto temere vocante patronū in ius. vt. §. de in ius vo. l. venia. Item nō excusat, mater ideo qr pater impuberis ꝓhibuerit eam petere: volēs eam administrare. debet em̄ vel petere vel administrare legitime tutelā. Item liberti impuberis ex necessitate petunt ei tutores ipsi em̄ de hoc accusati puniūtur vt emendētur si apparuerit vel ꝓpter negligentiā vel ꝓpter malitiā non petijsse tutores. vt. ff. eo. l. greca. §. si minores. Item z ex necessitate petūt sibi curatores adolescētes in lite. vt. j. eo. l. j. z insti. de cura. §. in uiti. Item z impuberes in omni negocio ꝓterq; in lite: nisi forte sit lis agēda cum tutoꝛe. vt. ff. de tutel. l. q habet. §. si pupillus. z. §. idē. Item sunt alij q petunt ex volūtate. vt cognati et affines et familiares parentū z amici eorū z educatores iporū puerorū. vt. ff. e. l. greca. §. si minores.

¶Ubi petātur tutores vel curatores. 22

4

In eo loco petēdi sunt tutores vel curatores minoribꝫ vñ ipsi ducūt originē vel ex ꝑsona sua vel ex persona patris vel si vulgo ꝺcepti essent ex persona matris. Item in eo loco vbi sunt eorum facultates. Si ergo alibi sunt vel moꝛantur nō dico iure domicilij restituēdi sunt vel redire debēt in alterū ꝑdictoꝝ locoꝝ. vt magistratus eorum locoꝝ his minoꝛibus q primū legitimos defensoꝛes ꝺstituāt. vt. j. e. l. j. z. j. de municip. l. j. ¶Quid si isti minoꝛes non ibi vñ ducunt originē vel vbi sunt eorū facultates sed alibi cōstituerint domicilū suum nunq; magistratus domicilij rōne debit eis tutoꝛes sicut et apud eum de iure possent cōtrauenire q statis dici pōt. Vel dic q licet ꝓtū ad alia sortiatur forū domicilij rōne non tñ ꝓtum ad tutele dationē. vt. ff. de tu. z cu. da. ab his. l. pupillo. 65 primū veri⁹ est. vt ꝓbatur. ff. de tu. z cu. l. j. §. qd. clarissimarum personarum.

5

Minoꝛes. xxv. an. 33

si fuerint illustres vel clarissimi. Nō me accipiunt tutoꝛes vel curatoꝛes per decretū quadaz adhibita solēnitate prefectus em̄ vrbis adhibitis. x. senatoꝛib⁹ et pretoꝛe tutoꝛes vel curatoꝛes cuiuslibet ordinis idoneos faciat repꝛesentari vel vnū tñ tutoꝛem vel plures si singuli nō videant esse sufficientes z vni eoꝝ quē cetus ille dignissimū dicauerit ꝓfectus vrbis cōmittēdā administrationem ꝓnunciabit pretoꝛ vero decernet vel dabit administrationē. vt in auc. vt hi qui ordi. res mi. §. vl. ꝓstita satisdatiōe rem pupilli saluam fore. nec tenet iste cetus vel alijs eoꝝ subsidiaria actiōe in factū quasi non idoneū dederit tutorē vel non idoneā acceperit satisdationem: verisile est em̄ q ex deliberatiōe tam prudentium virorū iusta defensio paruulis adultisq; ꝓueniat. Et cōstituunt isti dati ui tutores vel cura. ita demū si deficiāt testamētarij vel legitimi. Si autē minoꝛes illustres vel clarissimi sunt in ꝓximis magꝝ eoꝝ curiales i noīa dis tutoꝛib⁹ vl curatoꝛib⁹ debēt exhibere debitā cautionē z tenent subsidiaria actione i facti z minoꝛib⁹ est obligata eoꝝ suba. vt. j. e. l. j. ¶

¶Qui dare tutoꝛes vel curatoꝛes: z qui dari possint vel non. 34

6 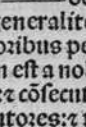

Cum dictū sit de legitima tutela z etiā de petitiōe detiue z de datiua in specie quasi de tutela illustriū personaꝝ: sequit vt generaliter de tutela datiua videam⁹. i. de tutoꝛibus per iudices cōstituendis. Tm̄ videndum est a nobis qui iudices possint dare tutoꝛes: z cōsecutiue videbimus quibus possint dari tutoꝛes: z postea sequētis rubrice tenebimus cemus q iudices non possint dare tutoꝛes. Item qualiter fiat datio. Est autem sciendum q me prefectus vrbis z pretoꝛ ꝓ in iurisdictione suam dant tutoꝛes in prouincijs aut ꝓsides ex inquisitione facultatū z moꝛum creant tutoꝛes z curatoꝛes si magne sunt pupillou facultates: nec possunt presides alij demādare ꝓtestatem istam quia pertinet ad meri imperij et ad iurisditionē z sic mixti imperij censentur nec em̄ est imperij tm̄ nec iurisditionis tm̄

BIU Cujas

vt insti.de attil.tu.ℱ.sed hoc.ꝛ.ff.e.l. nec mandante.ꝛ.ff.de tutel.l.muto.ℱ.tutoris.ꝛ vt diximus.s̄.de iurisdi.om.iudi.Si aūt pupilli facultates nō sunt magne pōt p̄ses ꝓuincie hanc ptātem dandi tutores cōmittere magistratui municipali. vt.ff.e.l.ius dandi. nō cuilibet p̄uate p̄sone ꝛ sine cōmissione p̄sidis defensor ciuitatis vel alia publica p̄sona.i.magistratus vna cum p̄side eiusdē ciuitatis tutores vl̄ curatores possint creare p̄stita satisdatione rem pupilli salua fore a tutore periculo.s.eoꝝ q̄ eā accipiunt.vt insti.de attillia.tu.ℱ.pe.Possint em̄ inueniri subsidiaria actiōe in factū.vt insti. de satisda.tu.ℱ.sciendū. Itē legatus ꝓcōsulis tutorē dare pōt.vt.ff.de offi.procō.l.vlti.ꝛ.ff.e. l.j. Itē dāt tutores vel curatores ille qui p̄sidet defuncto vel etiā absente inuicē eius substi tuitur:cū em̄ merū imperiū possit demādari si contingat p̄sidē abesse:ergo ꝛ hoc multomagis.vt.s̄.de offi.eius qui vi.ali.iu.ob.l.ij.ꝛ.ff.de offi.eius cui mā.est iur.l.j. Itē puto in his oībus priuatis q̄ nō habēt administrationē publicā:sed impetrauerūt a principe priuilegiuꝫ vt tutores vel curatores volētibus ꝛ nolētibꝫ possint dare. Valet em̄ tale priuilegiū cū cōtineat honoris cōcessionē:ꝛ nulli⁹ lesionē. vt. s̄. de p̄ci.impa.of.l.scripta.ꝛ.j.de ꝓpositis sacri. cu.l.vlti. Item decuriones vbi absunt hi qui tutores dare possint.ℱ.p̄sides ꝓuinciarum ꝛ magistratus municipales.vt diximus.dare debent tutores dūmō pars maior conueniat:vbi nō est dubiū q̄nuis ex se dare possint.vt.ff.e.l. vbi. Dāt aūt oēs isti tutores ita si ꝓpotes sint sue mentis.Iꝫ em̄ furiosus vel demēs retineat dignitatē non tm̄ exequit onera dignitatis.vt
1 ff.e.l.nec mandāte.ℱ.si pretor. Pōt aūt quis dare tutorē vel curatorē ei qui est de iurisditione sua.vt diximus.s̄.vbi petātur tutores.ꝛ dr ff.e.l.j.ℱ.q̄ autē.ꝛ.j.e.l.neq̄. Itē dare pōt aliq̄s tutorem p̄senti ꝛ absenti . Itē ignorāti ꝛ inuito.vt.ff.e.l.illud.ꝛ.l.necnon. Itē dat aliquis tutorē ei qui est ipubes.Sed si detur tutor puberi ipso iure datio nō tenet.vt.ff.e.l.scie.Itē pōt quis dare tutorē ei qui nō habet tutorem.
a nā habēti tutorē si tutor detur ipo iure nulla[a] est datio.nam quoquo mō in petitione tutoris si erratū fuerit in facti causa nō valet datio.vt ff.e.l.tutor.ꝛ.j.eo.l.si sororis.nisi in casibus.vt dicemus.j.ex qui.cau.tu.ha.Curatorē autē q̄s pōt dare etiā pupillis.ꝛ ex quacūq̄ cā detur dr perseuerare in die pubertatis in eadem cura. Ergo post pubertatē sibi aliū curatorem debēt petere adultus.vt.ff.e.l.curatorem. Secus puto si curator detur ad causam. tunc em̄ ea finita curator desinit esse.vt insti.de auc.tu. ℱ.vl. Aliud est em̄ dari curatorē simpliciter ex aliqua cā.i.propter aliquam cām incidentem. Aliud dari ip̄m ad certā cām.vt.j.e.l.in vniuersis.ꝛ valz datio ista curatoris in p̄sona ipuberis ita si nō hz tutorē. Sed si habeat curatorē non est ipedimēto regula iuris quomin⁹ dēt alius curator.vt.ff.e.l.curator pupillo.ꝛ.l. curatorē habēti.cā tm̄ cognita.vt.j.e.l.curatorē. Itē dātur curatores adolescētibus ꝛ ab eis q̄ dantur tutores.vt insti.de cura.in p̄in.ti. Itē dant furiosis ꝛ demētibus.vt plane dicemus.j.de cura.furi. Liberis tm̄ p̄sonis dantur tam curatores q̄ tutores.nisi in casibus.puta cū dubitat de statu minoris vel cū certum est ei libertatē p̄standū.vt.j.e.l.j.ꝛ.ff.e.l.si impuberi.ꝛ.l.ei qui.ꝛ vt diximus.s̄.de testa.tu. Itē dari possūt omni die.vt ff.e.l.nec mādante.ℱ. dari etiā feriata.vt.ff.de feriis.l.ij. De his q̄ tutores dari nō possunt satis diximus.s̄.de testamētaria tute. Nā quicūq̄ impedit esse tutor testamētarius p̄ter clericos ꝛ p̄ter matrē ipuberis. vt.j.dicā.ꝛ diximus.s̄.de te.tu.nec pōt esse datiuus tutor vel curator:sed nō ecōtra. Ecce em̄ seruꝰ a iudice nō possunt dari tutores vel curatores.vt.j.e.l.in seruili.sed tm̄ dari pōt in testa
2 mēto tuto.vt insti.qui dari tu.pos.ℱ.j. Item nō pōt a iudice dari tutor vel curator q̄ nō est de iurisditione ei⁹ nisi qm̄ iudex nō habet in ciuitate sua idoneū.tunc em̄ pōt inquirere bonestissimū quēq̄ ex vicinis ciuitatibus ꝛ eū dare poterit.si iste q̄ inquirit sit p̄ses prouincie. Si aūt sit magistratus municipalis vel defensor ciuitat⁊ dz noīe iuestigatoꝝ tutoꝝ vl̄ curatoꝝ mittere sue p̄sidi ꝓuincie nō debet sibi vendicare arbitriū dandi tutores.vt.ff.e.l.ius dādi in fi.ꝛ.l.diuus martinus.ꝛ de tutelis.l.nō etiaꝫ. In testamēto aūt quēlibet quis tutorem dare pōt etiā p̄torē vel cōsulē.vt.ff.de testa.tu.l.tu
b tor incertus.ℱ.quēlibet. Itē mater[b] nec olim nec hodie poterat dari tutrix in testamēto a iudice tm̄ pōt dari.vt dicemus.j.ti.pri. Item creditor vel debitor minoris eius tutor vel curator a iudice constitui nō pōt.sed in testamento puto ℨtium q̄ eius fides est approbata a testatore.ꝛ ideo suspitio fraudis est amota.vt.s̄.de epi.audi.de creatiōibus.et insti.de satisda.tu. ꝛ in aūt.vt hi qui obli.res mi.ℱ.j.col.vj. Miles autem in armata militia ex testamento vl̄ ab intestato vel per iudicem tutor vel curator esse nō potest.vt.j.eo.l.militie. Itē nec maritꝰ vxoris sue potest esse curator.vt.j.e.l.ij. Itez nullus cecus. Itez nec patrimonialis colonus. vt.j.e.l.ij.ꝛ.l.vlt.Itē nullus monachus ꝛ nullus epꝰ.Clerici autez iure cognationis subire possunt tutelam.vt diximus.s̄.de epi.ꝛ cle.Fit datio tutoris vl̄ curatoris a iudice pure vl̄ sim pliciter nō in die vel sub cōditione.Est em̄ hic actus legitimus talis:vt nō recipiat diem vel conditionē expressam.vt.ff.de reg.iur.l.actus. Si ergo expressim apponat dies vl̄ ꝺditio ipo iure nulla est tutoris datio licet alꝫ data sentētia sub conditione teneat.vt.ff.quando ap.l.j. ℱ.biduum. Hanc aūt adiectionez quā p̄sides faciunt tutore dando si satisfecerit nō videtur in se cōditionē habere sed admonitionē nō aliter ei tutelam cōmitti q̄ si satisfecerit hoc est nō aliter ei gerere permittendum q̄ si rem pupilli saluam fore cauerit.vt.ff.de tutelis.l.muto.ℱ.j.tacite autem inest dies : vt si pēdente cōditione testamentarij tutoris vel nondum adueniente die iudex impuberi det tutorem qui

b Bal. Vide. d. Frāc.cu. in consi. xlvj.inci pi.super ꝛtrouer sia.

a Nulla. Vide so zi.i cōsi. exciij. colū.ij. vsi. circa secūdam.ꝛ tutor an ꝛ qn̄ dek habenti tutorem vid pulchre ꝑ so zi.i cōsi. xx. colū. iij.v.vez lz ibi ex qua oliueriꝰ.

BIU Cujas

durabit in tutela vſq; quo veniat dies testamē
taria tutele ⁊ tūc desinet esse tutor. vt. ff. de te-
sta. tu. l. si q̄s sub. idē q; ⁊ si detur tutor in locū
excusati ad tps vl̄ in locū capti ab hostibus. vt
insti. de excusa. tutorum. ſ. item qui reipubli-
ce. ⁊ de attil. tuto.

¶ Oñ mulier tutele officio fungi pōt. 35

3 REgulariter femīa nō pōt eē tu
trix: q̄ hoc officiū virile est. vt. j.
e. l. j. ⁊. ff. de reg. iur. l. ij. nisi a pri
cipe impetrauerit filioꝝ tutelā.
vt. ff. de tutelis. l. vlt. per codicez
tamē impetrare pōt a iudice tutelā legitimoꝝ
filioꝝ ⁊ naturaliū tm̄ si mater fuerit maior et
impuberi nō sit tutor testamētari⁹ vel legiti-
mus vel etiā sit ꝫ excusēt vel vt suspect⁹ remo
ueatur. Itez opz mulierē iurare senatusc̄osulti
velleyani ꝓsidio omniq; alio legitimo auxilio:
⁊ suā substātiā filiis supponere. vt. j. e. l. vl. ⁊ pe.

a Hodie. vid bar. i gl. cxl. in. iiij. dubio. ⁊ vide ma teria bar ba. i gl. xj. in. iij. vol. ⁊ curtis in. d. gl. xlvj.

a ¶ Modie[a] añt p̄ferē oībus tutoribꝫ legitimis
⁊ datiuis: ꝫ nō testamētariis: ⁊ pmittit mīi et
auie subire tutelā fm̄ ordinē vt primo mater:
postea auia; admittat: nec habet necesse iura-
re qđ nō c̄ouolet ad nuptias scdas: ꝫ debet re
nūciare nuptijs scdis simplici verbo ⁊ auxilio
senatusconsulti velleyani ⁊ oī alio auxilio vt si
forte q̄ñq; occasione tutele ꝓ pupillo se obli-
gauerit nō iuuet alioquin nō ꝺherēt hoies cū
ea q̄ impuberi noceret ⁊ ex renūciatiōe facta
iudici vel executoribus habēt postea ꝺhentes
exceptionē. nā ⁊ alias datur actio ex ꝺctu pu-
blice psone. vt. ff. rē pupil. sal. fo. l. ij. ⁊. iij. ⁊. iiij.
⁊. s̄. de litis cō. te. autē. libellū ⁊ de epiſ. ⁊ cle. au
tē. gñal'. nec repellit mater vel auia a tutela.
ꝫ sit debitrix vel creditrix filioꝝ ⁊ manet debi
tum in sua natura. Si tm̄ c̄ouolauerit ad scōm
mīimoniū expellūtur a tutela: salua minoꝝ-
ois iuris cautela. vt in autē. vt sine ꝓhibitiōe
ma. debitrices. col. viij. ⁊ de here. que ab intest.
ſ. ex his. Nam ⁊ res mariti sui ⁊ sue: tacite siit
obligate impuberi. vt. j. e. l. ij. ⁊ in auc. de nup.
ſ. si añt tutelā. Itē in principio tutele mater-
ne vel auie fieri ꝺz inuētariū vel descriptio re-
rū impuberis. Itē debet dare fideiussorē qui ꝓ
mittat rem pupilli saluā fore. vt in predicta au
tē. vt sine ꝓhibitione matres. ſ. vlti.

¶ In quibus causis tutorem habēti tutor
vel curator dari potest. 36

4 TUtor nō potest: dari habēti tutorē fm̄ regulam
v t diximus. s̄. q̄ dare tu. q̄ñq; tm̄
fallit regula. Ecce enim si tutor
ad hostes trāsfugit vel etiā mis-
sus est ad eos quasi legatus vel etiā hostes re
ceperunt eū tanq̄ legatū: cum nō esset ab alio
missus tutor quidē manet. q̄ seruus nō est ef-
fectus. ꝫ desierit esse ciuis cū ad hostes trans-
fugit. sed interim a presidibus alius tutor da
bitur. vt. ff. de tut. l. si q̄s tutor. de cap. ⁊ postli.
re. l. postliminiū. ſ. trāsfuge. Itē si tutor sit ab-
sens reipublice cā in locum ei⁹ iudex pōt dare
alios tutores. vt. ff. de tu. l. q̄situm. ⁊ de suspe. tu.
l. iij. ſ. si q̄s affuerit⁹. Itē in locū muti. ⁊ furdi. ⁊
furiosi tutoris alij tutores danf. vt. ff. de tu. l.
pe. Primus em̄ ⁊ si vere sit tutor: tm̄ q̄ inutilis
est reputaf ꝓ nullo. Itē si pupilli pīmoniū sit
in diuersis ꝓuīcijs ⁊ habeat pupill⁹ vnū tuto
rē poterit iudex dare alīū tutorē ꝓ reb⁹ alte-
rius ꝓuincie in q̄ nō hz b̄ prim⁹ tutor domici-
liū. vt. ff. de excu. tu. l. ꝓpter. ſ. ijz. Itez mī que
suscepit tutelā filioꝝ si velit cōuolare ad mīi-
moniū scōm añq̄ cōuolet ꝺz eis petere alīū tu
torē cui reddat rōnē qđ debet ex tutela. vt i au
tē. de nup. ſ. si añt tutelā. ⁊ ita daf tutor hñti-
bus tutorē. ꝫ est iō q̄ ipsa vult abire a tutela.
Itē in locū suspecti ꝺuicti ⁊ remoti tutoris vel
excusati ad tps. vt dictū est. vl̄ relegati ad tps
alius tutor dari pōt. vt. j. e. l. pe. mero añt iure
q̄ est remot⁹ vt suspect⁹: remanet tutor. Idem
multomagꝫ si excusat⁹ est ad tps. Si añt decef
serit vel dānat⁹ est in metallū q̄ fit seru⁹ pene.
si erat libert⁹. vel si fiat ꝓnus hoīs. q̄ patif se
venūdari ad pciū pticipādū: ipso iure finiſ tute
la. vt. ff. de test. tute. l. si q̄s sub ꝺditiōe. Quid si
decesserit ciuil'r patiēdo penā deportationis q̄
nō facit eū seruū sed adimit ei ciuitatē. vt ibi
de capi. di. pōt dici eū durare tutorē. q̄ seruus
nō est effect⁹ sicut in trāfuga dixi. vt. ff. de ꝓ.
l. si q̄s tutor. Et in hoc casu pōt itelligi qđ ꝺc̄.
e. l. pe. dari tutorē hñti tutorē defuncti. i. in lo
cū defuncti tutoris. vbicūq; añt dixi dari tutorē
hñti tutorē vt ibidē iudex posset dare curato-
rē si viderit esse faciendū. vt. j. eo. l. j. ⁊. ij. q̄ mi-
noris erit auctoritatꝫ q̄ tutor. nec em̄ pōt iube
re ipuberē adire hereditatē. vt. ff. ꝺ appel. l. cū
i vna. ſ. tutor. durabit tm̄ officiū ei⁹ tm̄ vsq; ad
ꝓpubertatē. vt dixim⁹. s̄. q̄ dare tu. Quida tm̄ di-
cūt vt pla. nūq̄ posse dari tutorē hñti tutorē ⁊
correctiue dicūt esse positū qđ est in rubrica vl̄
curatores si alicubi reperiē dari tutorē iproprie
positū dicūt vt ponaf tutor ꝓ curatore ꝓprissime
ꝺz q: ille solet dari puberi tm̄: ꝓprissime
añt appellabiē adiutor. vt. ff. de tutelis. l. solet.
Sed certe isti deo videñ ⁊ lre ⁊ rōni vim face-
re siq̄dē nihil ꝓhibet ipuberi nedū tutorē sed
etiā curatorē dari posse. vt diximus. s̄. q̄ da. tu.
pos. Itē ⁊ est rō q̄re possit dari tutor hñti tuto
rē. ꝓmus em̄ q: plenissime cepit hre ptātē i im
puberē nō recipit ex postfacto ꝺsociū eadē ple
nitudine ptātis hz i principio plures potuerit
insolidū dari tutores. Curator añt nō verā da
ri ex postfacto quia nō hz illaz plenitudinē po
testatis: vt dixi. nec dicat aliquis predictū cu-
ratorem esse adiutorē. Adiutor em̄ est ille q̄ē
tutor impeditus per se gerere cōstituit suo pe
riculo auctoritate iudiciali ei consentiēti ⁊ ap
probanti factū ⁊ iste appellaf actor: vt in pred
cta. l. solet. ⁊ isti. de cura. ſ. vlt. ⁊. s̄. de ꝓcu. q̄ñ.
⁊. j. de appel. si actor. ⁊ vt dicemus. j. de actore
a tutore vel curatore. ordinat. curator autem q̄ñ
constituitur periculo tutoris sed iudex suo de
creto constituit.

¶ De administratiōe tutoꝝ vel curatorum ⁊ de
pecunia pupillari fenerāda vl̄ deponēda. 37

BIU Cujas

QUaliter creentur tutores vel curatores dictum est. ſ. Sed q; parū eſſet tutorē creari niſi et creatus adminiſtret. Ideo ponit de adminiſtra. tutorū vel curatorū ⁊ pecunia pupillari feneranda vel deponenda. ¶Viden dum ergo per quem quis cogatur adminiſtra re: ⁊ qualiter: ⁊ quando debeat adminiſtrare.

1 ¶Cogitur autem quis adminiſtrare per præ ſidem pignoribus captis ſicut ⁊ cogitur quis ad quodlibet mun⁹ publicū auctoritate ⁊ vti litate. vt. j. de ſuſpe. tu. l. iiij. ⁊ inſti. de ſatiſda. tu. ſ. pe. ⁊. ff. de mu. ⁊ ho. l. ſiquis. ⁊ in auten. de
2 defen. ciui. ſ. interim non. ¶Debet aūt q̄s tu tor vel curator adminiſtrare facto prius a ſe publico inuentario ⁊ ꝑm ſolitū morem facta ſibi prius traditione rerū niſi teſtatores q̄ ſub ſtantiā tranſmittūt ſpecialiter inuentariū cō
a Vetaꝰ a ſcribi vetauerint. vt. j. arbi. tu. l. vlti. ſ. vlti. et uerit. An iſta re miſſio cō fectionis inuentarij vale at. Et nū quid in dex ex cā poſſit il lam reuo care. Et q̄d ſi ſit remiſſa heredi. vi 3 de bart. ⁊ poſt eū alexā. in v. col. i. l. nemo po teſt. ff. de le. j. forte fiet hoc inuentariū infra tpa deſignata heredi ꝑ inuentario hereditatis ꝑpter metū creditorū ⁊ legatariorū. ſ. infra tres mēſes ſi res ſunt pñtes: vel infra annū ſi res ſunt abſentes. vt. j. de iure deli. l. vlti. ſ. finaūt dubi⁹. vel forte q̄mīmū videreꝰ prorendi tp̄s dic faciendū in uentarium infra quattuor mēſes. arg. ſ. de epi. et cle. antē. preſbyterorū iur. cognationis. Vel q̄d eſt verius fiet hoc inuentariū mox ꝙ ordina rius fuerit tutor. vt. j. e. l. tutores. ⁊ cū ibi non diſtinguaꝝ tp̄s intelligendū erit de quodā ſpa cio tpis neq; minimo neq; maxīo ꝙ magis in tellectu percipi pōt ꝙ locutione exprimi. vt. ff. de ſolu. l. ratum. i. ꝓprimū potuit. vt. ff. ad ter tul. l. ij. ſ. confeſtim. Et erit inuentariū faciendum ſub ꝓſentia publicarum perſonarū. vt in ꝓdicta. l. tutores. i. tabularionū. vt. ſ. de epi. et cle. l. orphanotrophos. vel vt puto ſufficit hic vnus tabellio ⁊ neceſſarius eſt iudex cōmunis q; cum dicat lex ex inuentario poſſe conueniri debitores ergo patet ꝙ apud iudicē facta fuit inſinuatio inſtrumentorū alioquin exēplo eo rum nō poſſet cōueniri. vt. ff. e. l. chyrography⁹.

¶Itē eſt alia rō: q; lex dicit de certo ei cōcedi curā ⁊ acta inde fieri ⁊ res ei præberi ⁊ iuſturan dum ꝓſtari ab eo. vt. j. de cura. furio. l. vlti. ſ. ſz cum. ⁊. j. arbi. tu. l. vlti. ⁊ in autē. vt hi q̄ ob. res mi. l. vlti. Itē ⁊ fieri pōt inuentariū vno die ⁊ ſi quid poſtea minori obueniat adijciet inuenta rio ⁊ ſcribetur dies. vt. j. de cura. furio. l. vlt. ſ. tali. Et in hac inſinuatiōe facienda cōtineri dz ſeries tota priorū inſtrumētorū ſz ſit ſecus cū plures creditores mittunt in poſſeſſionē rerū debito ris. Ceteri eīm noīe inſtrumētorū debēt facere quaſi q̄dā inuētariū nōvt deſcribāt ipſa corpo ra inſtrumentorū ſz quot ſint ⁊ de qua re ſint ſubnotent. vt. ff. de aucto. iu. poſ. l. vlti. Itez dz adminiſtrare tutor vel curator ꝓſtito ſacramē to de rebus minoris vtiliter agēdis: ⁊ fit ſacra mentū tunc cū celebratur decretū quo tradit ei curā. vt in autē. vt hi qui obli. res mi. ſ. vlti.
b Utilia. Nō ergo dz ꝑmittere q̄ putauerit vtilia[b] mino ri neq; admittere q̄ nōvtilia extimauerit. vt. ſ. de epi. au. l. de creationib⁹. Itē dz tūc ſatiſdare pupillo vel alij ei⁹ noīe rem pupilli ſaluā fore ſi niſi ſit tutor teſtamētari⁹ vl̄ forte cū inquiſitio ne datus. Alioquī nihil ex bonis minoris alie nare vel adminiſtrare pōt. vt. j. de tu. vel cura. qui nō ſatiſde. l. j. ⁊. iij. ⁊ vlti. Aduerſarius aūt minorū ꝺ quos agunt vel a quib⁹ conueniunt nō dz ſatiſda. ratā rem minorē habiturū vel in dicatū ſolui. vt. j. e. l. tutores debita. ⁊. l. vlti. ſ. defenſionē. niſi dubitet an iſte ſit tutor vel an duret tutor vel an geſtus ſit illi cōmiſſus. vt. ff. eo. l. vulgo. Itez dz ſe gerere tutor vel curator q̄n nouit ſe datū. hic tñ diſtingue vtrū datio tutoris ſit ipſo iure nulla ⁊ tūc nō imputaꝝ ei ſi nō gerat. vt. ſ. q̄ da. tu. l. militie. ⁊. l. neq;. An teneat: ⁊ tūc ſiquidē tutor ignorat ſe datū q̄ ſemp preſumit niſi pupillus probet de ſciētia tutoris idē eſt: ſi vo ſe datū ſciat ⁊ nullā ſibi cō petere excuſationē ſtatim teneꝝ. vt. ff. e. l. q̄dā. ſ. ex quo. ⁊. l. tutor vl̄. ⁊. l. tutor q̄ poſt. ſ. tutor. et. j. e. l. ⁊ ſi ſciſſet. ⁊. l. tutor lz. ⁊ de excuſa. tu. l. qui teſtamēto. ⁊ ſi tutor appellet. l. ij. ⁊ de excuſa. tu. l. q̄q̄. Si vero ſciat ſe datū ⁊ ſciat aliquā ſibi competere excuſationē ⁊ nō ꝓſequaꝝ eā tenetur ex quo iuſſus ē gerere. i. vt puto ex quo elapſa ſunt tpa excuſationū. ⁊ probaꝝ p̄cedēs caſus. ff. de excuſa. tu. ſi is q̄ tres. ſ. illa. Si vero credat aliquā ſibi cōpetere nec cōpetat ⁊ nō ꝓponat eā teneꝝ ſtatim ex quo datus eſt. Si vo ꝓponat eā ⁊ proſequaꝝ ſi q̄dē vincat nūq̄ ſpectat periculū ad ipſum ſi ſuccūbat teneꝝ ex quo iuſſus eſt. vt. ff. e. l. qui iuſſus. Quid ſi inuenta rium factū nō eſt remouet tutor vt ſuſpectus vel vinculis detineꝝ ⁊ penis legitimis coherce tur ⁊ infamaꝝ. vt. j. de arb. tu. l. vlt. ⁊. ſ. vlt. ⁊. ff. de ſuſpe. tu. l. iij. ſ. tutores. ⁊ teneꝝ pupillo i id q̄d iterest. ꝙ etiā iureiurādo in litē extimabiꝝ hoc niſi aliqua neceſſaria ⁊ inſtiſſima cā poſſit allegari cur id factū nō ſit. preſumiꝝ eīm dolo ꝓtermiſſum nihil itaq; geret tutor ante inuen tariū niſi id q̄d dilationē nec modicā poſſit ex pectare. vt. ff. e. l. tutor q̄ reperto. Ubi vo tutor nō ſatiſdederit q̄d obtineat ſupradictū eſt. Et hoc quidē ſi vn⁹ ſolus fuerit tutor. Si aūt fue rint plures quis geret ⁊ ſiquidē pater deſtina uerit in teſtamēto quis tutor gerat tutelā ille dz gerere ⁊ hoc ꝓtor dz confirmare. Ceteri igiꝝ tutores nō adminiſtrabūt ſz erūt hij quos vul go onerarios appellamus. Nec putet quis ad eos periculū nō redūdare. Cōſtat eīm eos quo q̄ excuſſis prius facultatib⁹ eius q̄ geſſit cōue niri oportere: dati eīm ſunt quaſi obſeruatores actus ei⁹ ⁊ cuſtodes. ⁊ iputabiꝝ eis q̄q̄ cur nō fecerint eū ſuſpectū ſi male videbant eū cōuer ſari ⁊ cur nō exegerint. abeſt rōnem aſſidue et cur ſollicite nō curauerint qualiter verſeꝝ ille: et ſi pecunia ſit que poſſit deponi curare de bent vt deponaꝝ ad prediorū cōparationem. Aliq̄n tñ ꝓtor diſcedit a cōmiſſiōe adminiſtra tionis quā fecit teſtator, quid eīm ſi commiſe rit teſtator adminiſtrationem minori. xxv. an. vl̄ ei q̄ tūc bonevite vl̄ frugi videbaꝝ: deinde ce

Vlp. bar. de epi. au. l. de creationib⁹. Itē dz tūc ſatiſdare in l. pre pupillo vel alij ei⁹ noīe rem pupilli ſaluā fore toꝝ. ff. de niſi ſit tutor teſtamētari⁹ vl̄ forte cū inquiſitio oper. no. ne datus. Alioquī nihil ex bonis minoris alie nun. ⁊ vi nare vel adminiſtrare pōt. vt. j. de tu. vel cura. de ludo. qui nō ſatiſde. l. j. ⁊. iij. ⁊ vlti. Aduerſarius aūt ro. in cō minorū ꝺ quos agunt vel a quib⁹ conueniunt ſi. cclxxj. nō dz ſatiſda. ratā rem minorē habiturū vel in dicatū ſolui. vt. j. e. l. tutores debita. ⁊. l. vlti. ſ. defenſionē. niſi dubitet an iſte ſit tutor vel an duret tutor vel an geſtus ſit illi cōmiſſus. vt. ff. eo. l. vulgo. Itez dz ſe gerere tutor vel curator q̄n nouit ſe datū. hic tñ diſtingue vtrū datio tutoris ſit ipſo iure nulla ⁊ tūc nō imputaꝝ ei ſi nō gerat. vt. ſ. q̄ da. tu. l. militie. ⁊. l. neq;. An teneat: ⁊ tūc ſiquidē tutor ignorat ſe datū q̄ ſemp preſumit niſi pupillus probet de ſciētia tutoris idē eſt: ſi vo ſe datū ſciat ⁊ nullā ſibi cō petere excuſationē ſtatim teneꝝ. vt. ff. e. l. q̄dā. ſ. ex quo. ⁊. l. tutor vl̄. ⁊. l. tutor q̄ poſt. ſ. tutor. et. j. e. l. ⁊ ſi ſciſſet. ⁊. l. tutor lz. ⁊ de excuſa. tu. l. qui teſtamēto. ⁊ ſi tutor appellet. l. ij. ⁊ de excuſa. tu. l. q̄q̄. Si vero ſciat ſe datū ⁊ ſciat aliquā ſibi competere excuſationē ⁊ nō ꝓſequaꝝ eā tenetur ex quo iuſſus ē gerere. i. vt puto ex quo elapſa ſunt tpa excuſationū. ⁊ probaꝝ p̄cedēs caſus. ff. de excuſa. tu. ſi is q̄ tres. ſ. illa. Si vero credat aliquā ſibi cōpetere nec cōpetat ⁊ nō ꝓponat eā teneꝝ ſtatim ex quo datus eſt. Si vo ꝓponat eā ⁊ proſequaꝝ ſi q̄dē vincat nūq̄ ſpectat periculū ad ipſum ſi ſuccūbat teneꝝ ex quo iuſſus eſt. vt. ff. e. l. qui iuſſus. Quid ſi inuenta rium factū nō eſt remouet tutor vt ſuſpectus vel vinculis detineꝝ ⁊ penis legitimis coherce tur ⁊ infamaꝝ. vt. j. de arb. tu. l. vlt. ⁊. ſ. vlt. ⁊. ff. de ſuſpe. tu. l. iij. ſ. tutores. ⁊ teneꝝ pupillo i id q̄d iterest. ꝙ etiā iureiurādo in litē extimabiꝝ hoc niſi aliqua neceſſaria ⁊ inſtiſſima cā poſſit allegari cur id factū nō ſit. preſumiꝝ eīm dolo ꝓtermiſſum nihil itaq; geret tutor ante inuen tariū niſi id q̄d dilationē nec modicā poſſit ex pectare. vt. ff. e. l. tutor q̄ reperto. Ubi vo tutor nō ſatiſdederit q̄d obtineat ſupradictū eſt. Et hoc quidē ſi vn⁹ ſolus fuerit tutor. Si aūt fue rint plures quis geret ⁊ ſiquidē pater deſtina uerit in teſtamēto quis tutor gerat tutelā ille dz gerere ⁊ hoc ꝓtor dz confirmare. Ceteri igiꝝ tutores nō adminiſtrabūt ſz erūt hij quos vul go onerarios appellamus. Nec putet quis ad eos periculū nō redūdare. Cōſtat eīm eos quo q̄ excuſſis prius facultatib⁹ eius q̄ geſſit cōue niri oportere: dati eīm ſunt quaſi obſeruatores actus ei⁹ ⁊ cuſtodes. ⁊ iputabiꝝ eis q̄q̄ cur nō fecerint eū ſuſpectū ſi male videbant eū cōuer ſari ⁊ cur nō exegerint. abeſt rōnem aſſidue et cur ſollicite nō curauerint qualiter verſeꝝ ille: et ſi pecunia ſit que poſſit deponi curare de bent vt deponaꝝ ad prediorū cōparationem. Aliq̄n tñ ꝓtor diſcedit a cōmiſſiōe adminiſtra tionis quā fecit teſtator, quid eīm ſi commiſe rit teſtator adminiſtrationem minori. xxv. an. vl̄ ei q̄ tūc bonevite vl̄ frugi videbaꝝ: deinde ce

BIU Cujas

pit male cõuersari ignorãte testatore: vel ꝺd si cõmiserit ei q̃ tũc erat diues facultatibꝰ ꝛ eis postea est exutus. Si añt testato: nõ elegerit per quẽ geratur tutela aut electꝰ ab eo nõ gerat tutelã ille debet gerere tutelam cui maior pars tutoꝝ decreuerit. Pretor ergo ꝓuocabit tutores aut si nõ coibũt aut coacti non decernũt aut ẽt dissentiãt aut nõ inueniaꝫ maior ps cõsentiens in vnũ ipse ꝓtor statuat ꝺs tutelã gerat. Fuit em̃ cure ꝓtoris ne ꝑ plures tutele administrarent. Plane si nõ cõsentiant tutores ꝓtoris sed velint oẽs gerere q̃ fidẽ nõ habeãt nec velint succedanei eẽ alieni periculi ꝓmittet eis pretor oĩbus gerere vel simul vel etiam vt diuidaꝫ iter eos tutela et distribuatur iter eos administratio vel in partes vel in regiones: ꝛ si ita fuerit diuisa vnusquisq; exceptione submouebitur ꝓ eo ꝑte vel regione quã nõ administrat. ꝛ qđ dixi ĩ tutoꝛibꝰ etiã in curatoꝛibꝰ erit seruãdũ. vt. ff. e. l. si plures. ff. j. vsq; in fi. l. ꝛ. l. vel in ꝑtes. ꝛ insti. de satisda. tu.

4 ¶ Debet gerere tutor. vt in ꝓmis ũtruat pupillũ bonis moribus. vt. ff. e. l. cũ plures. ff. cũ tutor. Itẽ ꝛ corpus ꝛ salutẽ corpis sui ꝺs tueri. vt. ff. de cura. furio. l. ꝓfilio. j. rñso. Itẽ ꝺs defendere ĩpuberẽ si ab alio cõueniaꝫ. vt. ff. e. l. tutoris ꝓcipuũ. Alioquin remouent tutores vt suspecti. vt. j. e. l. vlt. ꝓmo rñso. ꝛ. s. de ꝑcur. l. eũ. Itẽ debet ꝑ minore ꝓmittere. ꝛ ꝑ eo soluere. ꝛ iudiciũ ꝺ alĩ intẽdere. Nã si debitorẽ minoris nõ cõueniat ꝛ desinat esse interim soluẽdo tenet tutor ad sortẽ ꝛ ad vsurã. vt. ff. e. si tutor cõstitutus. ꝛ j. e. l. debitoribus. Secus si in casu fortuito desierit esse soluẽdo. vt. ff. e. l. si res pupillaris. hoc enim quis idoneus ꝓffa. in rebus suis faceret. eãdẽ ergo diligẽtiã seruabis ĩ rebꝰ pupilli. vt. ff. e. l. gñaliter. ꝛ. l. a tutoribꝰ. in iudicio tñ q̃ agit̃ nolle ĩpuberis satis est. si ne ipse tutor subeat iudicium. siue pupillus tutore auctore. ita tamẽ si pupillus sit presens et maior. vij. an. Idẽq; q̃n curatoribꝰ dico q̃tũ ad adultos. Si autẽ pupillus fuerit minor. vij. an. vel absens tutores debẽt subire iudicium per se nolle pupillorum. ꝛ curator nolle adulti absentis. vt. ff. eo. l. j. ſ. sufficit. Item est tutoris officium alimenta pupillo dare. vt. ff. de suspec. tu. l. iij. ſ. tutor. Item debet patrimoniũ pupilli tueri ꝛ gubernare. vt. ff. de cura. furio. l. cõsilio. j. rñso. ꝛ reficere: ꝛ tũc ipsum opus testificabitur q̃titatẽ expense vt. j. e. l. lex. ſ. sed ꝛ parẽs. Itẽ debet pecuniã[a] pupillarẽ deponere si tanti summa coꝛradi id est colligi possit. vt ager possit comparari. Si autem non est tanta summa cessabit depositio pecunie. nisi tutores videantur esse suspecti. Et vtrum sit tãta summa vel non perfiniri generaliter per legem nõ potest. sed iudex officio suo causa cognita per singulos hoc facilius examinabit. vt. ff. e. l. ita autẽ. Si autẽ post depositionẽ pecunie negleꝛerint cõparare ꝑdia incipiet in vsuris posse cõueniri quãq̃ eos ei a ꝓtore cogi oportet ad cõparandã. tñ si cessent vsure plectẽdi sunt tarditatis gratia. nisi per eos factũ nõ ẽ q̃minus cõpararent. vt. ff. e. l. tutor qui repertoriũ. ſ. si vel post depositionẽ. Itẽ puniunt arbitrio ꝓtidis. vt. j. e. l. nisi. ꝛ. ff. e. l. ob fenus. Itẽ ꝺs fenerare pecuniã pupillarẽ idoneis hoĩbus q̃ si nõ faci qñ at cũ possit nouiter creatus tenet tutor ad vsuras post sex menses. vt. ff. eo. l. si tutor. cõstitutus non nouiter creatus tenet ad vsuras post duos menses q̃ spaciũ seu laxamentũ nõ tribuitur his qui nũmos ĩpuberũ vel adolescentiũ in vsus suos clam cõuerterunt: hi em̃ statiꝫ tenent ad vsuram centesimã. Si añt conuerterunt palam tenent ad pupillarẽ. vt. ff. eo. l. tutor qui reper. ſ. vsure. ꝛ. l. nõ existimo. Presumit añt tutorẽ potuisse pecuniã fenerasse si aliquaꝫ eo tpe suã pecuniã bñ collocasse. vt. ſ. eo. l. tutor scõm. ſ. j. Si vo fenerare nõ potuit nõ tenet. vt. ff. e. l. cũ plures. ſ. vlti. Stipulationẽ añt mutuũ ꝺs celebrare pupillus in psona sua si fari põt vel seruus eiꝰ alioquin stipulabit tutor: vel q̃ est in ptate sua. vt. ff. e. l. quotiẽs. j. rñso. Jure añt autentico rũ cautũ est pecuniã pupillarẽ a curatore nõ esse fenerandũ. q̃ si fecerit mutui subiacebit periculo: nisi mobilis sit eius substãtia cui administrat curaꝝ. Tunc em̃ curator illud solũ mutuare cogat. q̃ ad dispositionẽ sufficiat adolescẽtis eiusq; rebus. q̃ plus est caute recondat. Si vero tñ sit minoris aurũ cuius vsure vix sufficiant eũ pascere et eos qui eiꝰ familie sunt ꝛ vix sufficiãt ei prebere aliã vite dispensationẽ. tunc necessitatis rõ nos etiã vocat ad hoc vt curatores respiciẽtes ad eũ ita faciant gubernationẽ tanq̃ in re b bonis suis. vt liquet ex iureiurãdo qđ ꝓstant curatores cũ creantur. vt in autenti. vt hilj ob. ſo. in. l. b li. ꝑ. res mi. ſ. vlti. Hodie[b] añt ꝛ olim iure diui C. ſo sumno magis autenti. cautũ est veteri ꝛ nouo testamento nullius pecuniã fenerandã. vt plene de cathoꝝ dixi. s. de vsur. ſ. vlti. Itẽ exigere ꝺs tutor ne et vidum nolle debitorũ ſ ꝺ etiã suipsius. vnde si tẽ debitori pretali actione obligat[a] erat pupillo tenebit tutor iudicio tutele. q̃ perpetuũ est si a se nõ exegerit: ꝛ ipse liberatus ẽ generaliter q̃ aduersus eos alios prestare debuit pupillo suo id aduersus se quoq; ꝺs ꝓstare fortassis ꝛ plus aduersus alios eim̃ experiri sine actione nõ potuit aduersus se potuit. Et q̃n tutor ĩpuberi debebat directo. si añt tutor debebat alĩ eũneo ꝛ pf impuberis itercesserat ꝓ eo. vñ isti ĩpuberi tenetur mãdati. ĩputatur tunc tutori si a se non exigat durãte tutela. ita demũ si ceperit labi facultatibꝰ. ꝛ est magnus effectus pupilli si cõuertatur actio mãdati in actiõe tutele: q̃ actio tutele priuilegiata est inter psonales actiões et cõtinet hypothecã. ꝛ ꝓ debito tutele tenetur fideiussores rem pupilli saluã fore q̃ ola ꝛ ficiunt in actione mãdati. vt. ff. e. l. quotiens. ſ si pf. ꝛ ſ. itez si tpali. Sicut soluere ꝺs tutor ꝺs pupillo. ꝛ ita exigere potest a pupillo q̃ sibi debeꝫ si creditor fuit patris pupilli. nã sibi soluere põt. si mõ fuit pecuĩa vnde soluat ꝛ si vsure fuerũt graniores que ei debebanꝫ releuabitur eis pupillus: q̃ tutor se potuit liberare si cut alĩs quoq; soluere ꝛ potuit ꝛ debuit. Dinc

a Pecuniaz. Tutor an et qñ possit pecuniaz pupillarẽ ponere ad aliq̃ exercitiũ. vid̃ sozi. in cõsi. xxiiij. colũ. xiij.

BIU Cujas

est q̄ si minoris prediū amittatur: q̄ tutor nō
soluit vectigal predio emphitheotico ipositū
tenet ad interesse. vt. j. e. l. si tutoris. nec hȝ ne-
cesse soluere vtiq̄. ita demū si conueniat p iu-
dices. Idcirco si mala cā pupillaris est dȝ sibi
i. iudici denunciare uerū. nā si superuacuā insti
tuerit litē cū conueniret a creditore nō dȝ im-
putare oneraria aduocatorū pupillo: nec enim
prohibent tutores bonā fidē agnoscere bonaȝ
aūt cām tutor prosequi dȝ appellare si succum
bat ⁊ prosequi cām appelationis alioquī mi-
nori tenet ad damnū. Æt nedū pōt tutor solue
re pupillo qđ dȝ: uerūetiam credita sibi pecuni
am scribere pōt ⁊ ita se obligabit pupillo se
auctore pro mutua pecunia. vt. ff. e. l. quotiēs.
ℱ. sicut. ⁊. ℱ. non tm̄. ⁊. j. e. l. nō ignotū. ⁊. l. si bo-
nam. pupillū tm̄ se auctorē sibi obligare nō po
test vel emendo. vel vendendo. vel mutuando.
nisi forte faciat palā ⁊ bonafide. presumit em̄
mala fides tutoris ex eo q̄ clam ℌbit. vt. ff. de
auct. tu. l. v. ℱ. pupillus. Amplius ⁊ minoris
res non dȝ alienare ⁊ quidē donare etiā eas cū
decreto nō pōt. vt. j. si ma. fac. alie. ra. ha. l. vlti.
ℱ. cū aūt. ⁊ si alienauerit reuocat alienationē.
vt. j. e. l. non oī. ⁊. j. e. l. tutor ad vtilitatem resti
tuendo precium emptori. vel q̄ ad se peruenit
et sumptus necessarios ⁊ vtiles: sed voluntarij
auferunt sine rei lesione prioris status. vt. ff.
de mino. l. patri. ℱ. j. ⁊. l. intra vtile. ℱ. j. ⁊. ff. e. si
ne. ℱ. iterpositio. Distingui tm̄ pōt: an emptor
sit malefidei vt q̄ emit sine decreto ⁊ cōtra le
gem: an nō. vt alias dixim⁹ circa sumptus ⁊ pos
sessiones. vt. ℌ. de rei ven. ¶ Fit ergo reuocatio
ab oībus nisi a magistris ⁊ p̄ceptoribus quib⁹
mercedes quas nō minimas poterit hȝ pro fa-
cultate patrimonij: ⁊ pro dignitate natalium cō
stituere. vt. ff. e. l. cū plures. ℱ. iij. si aūt fiat ali-
ter donatio reuocaī. vt. j. e. l. nō oī. ⁊. ff. eo. l. tu-
tor ad vtilitatē restituendo precium emptori. vt
q̄ ad se peruenit ⁊ sumptus necessarios ⁊ vti-
les: hȝ voluntarij auferunt si tm̄ lesione rei sta-
tus prioris. vt. ff. de mino. l. pater. ℱ. j. ⁊. l. intra
vtile. ℱ. j. ⁊. ff. eo. sint. ℱ. iterposito. distingui tm̄
potest an emptor sit malefidei: vt q̄ emit sine
decreto ⁊ ℌ legem. an nō vt alias dixim⁹ circa
sumptus ⁊ possessiones. ℌ. de rei ven. ¶ Itē ali
menta dabit seruis libertisq̄ nōnūq̄ externis
⁊ si hoc expediat pupillo prestabit solēnia mu
nera parētib⁹ cognatisq̄ mittet. qđ itelligo si
pupillo expediat. Nā si nō expediat ei etiā ma
tri vel sorori nō mittet nuptiale mun⁹. Aliud
est em̄ prestare matri vel sorori ea q̄ necessaria
sunt ad victū cū semetipsas sustinere nō pos-
sint q̄ quidē hȝ. Aliud aūt mittere ei nuptialia
munera q̄ vetitū est. vt. ff. e. l. cū plures. ℱ. cum
tutor. ⁊. l. tutor serui. ℱ. vlti. ⁊. ff. vbi pupillus
edu. debeat. l. j. ℱ. idē. ⁊. l. qui filiū. vel forte di-
stinguendū erit mittat solēnia munera paren-
tibus ⁊ cognatis masculis an femininis mittat
nuptialia munera: vt primū liceat scōm nō. Itē
dotem dabit sorori eodē patre nate. Naȝ alio
patre nate etiā si aliter ea nubere non potuit
non dabit dotē. Nam ⁊ si honeste fieret ex libe
ralitate tm̄ fit: q̄ seruanda est arbitrio pupilli.
vt. ff. e. l. cū plures. ℱ. cū tutor. ¶ Sed dubitari
pōt: an ex cā dotis vel ante nuptias donatio-
nis pro se dāde minor possit alienare rē im̄obi
lem vel q̄ seruando seruari pōt: ⁊ videret q̄ nō
cū ob es alienū tm̄ fiat alienatio. vt. j. de predi.
mi. l. ob es. hȝ certe etiā ob aliā cām simile que
lege sit expressa fiet alienatio vel obligatio. vt
ecce pro cautela litis iudicio sisti. vt. ff. e. l. vlti.
ℱ. defensionē. Item etiā iure veteri fieri pote-
rat alienatio ⁊ hodie concedit p decretū aliena
tio ex cā dotis ⁊ donationis ꝓpter nup. ⁊ circa
im̄obilia ⁊ circa ea q̄ seruando seruari possiint
etiam ad ipendia nuptiarū. ſ. p dignitate ⁊ fa-
cultatibus. vt. ff. e. l. curator. ⁊ vt diximus. ℌ. de
iure do. ⁊. j. e. si curatorē. Nam ea q̄ seruādo ser
uari non pōt etiā sine decreto alienare pote-
rit tutor. vt. j. e. l. lex. ⁊. l. vlti. ℱ. vlti. imo tenet
si nō alienauerit ⁊ dȝ cōfestim suo officio fungi
in alienādo nō quidē p̄cipiti festinatiōe hȝ nec
monitoria cōtactione. vt. ff. eo. l. tutor qui rep.
ℱ. si tutor. Itē debitores volētes soluere dȝ tu
tor admittere ⁊ cōtingit liberatio facta sibi so
lutione. vt plene dixim⁹. ℌ. si aduersus solu. Itē
iputari pōt tutori si ipse nō petierit cū posset
a cōtutore satisdari sibi rem pupilli saluā fore.
¶ Nā si idoneus cōtutor subito lapsus ē nihil
college imputari pōt. ¶ Idē q̄ est ⁊ si contuto-
rem suum debuit suspectū facere. i. accusare ⁊
nō fecit hȝ em̄ contutor vel cōcurator a socio nō
possit petere rōnem administrationis p actio
nem tutele vel vtilē neg. ge. tm̄ si nō ex fide cu
ram gerat vel non cū eo administrationē cōi-
cet cum suspectū postulare pōt. vt. ff. e. l. cū plu
res. ⁊. l. etiā cōtutoris. ⁊. l. a tu. ⁊. j. eo. l. ij. ⁊. l. rō
nes. Est tm̄ differentia iter tutorē ⁊ curatorez.
tutor em̄ nunq̄ cōuenitur actione tutele, nisi
finita tutela imo actio tutele nō nascitur nisi
ea finita. Si aūt conueniat tutor a minore vel
a cōtutore ex ea cāvel actione q̄ nata erat ante
q̄ inciperet tutela pōt agi iudiciū p contuto-
rem vel curatorē ad hoc ordinatum etiā duran
te tutela. vt insti. de auc. tu. ℱ. vlti. Si vero con
ueniatur ex ea cā q̄ occasiōe tutele durāte tu-
tela nata est ℌ tutorē: vt furtivel vi bo. rap. pro
pter res pupilli subtractas hȝ exceptiōes tu-
tor cōueniatur durāte tutela nata tm̄ est actio
ℌ eū. vt. ff. de tutelis ⁊ ratio. dif. l. si tutor. ℱ. vl-
ti. ⁊. l. hȝ non dant. Cōcuratore vero siue antea
debeāt siue durāte officio ex alia cā teneri inci
piat agi pōt a quocūq̄. Si aūt cōueniatur occa
sione gestionis vt reddat rōnem totius admi-
nistrationis numq̄d pōt sic cōueniri durāte cu
ra: p re tm̄ vnica posset cōueniri ⁊ forte ab alio
nō a cōcuratore. vt. ff. rē pupil. saluā fore. l. nō
quasi. ℱ. hāc. ⁊. ff. e. l. cōcuratore. ⁊. j. eo. rōnes. et
l. ij. Æt est sciendū q̄ in agendo ⁊ rndendo tuto
res datiui ⁊ testamentarij vel legitimi insoli-
dum hnt ptātē agendi. Est em̄ benigne acce-
ptum etiā vni agere permissum q: duo simul
agere non pñt. i. ipediuntur pluribus causis.
vt. ff. e. l. decretū. ℱ. vlti. nisi esset diuisa admini
stratio inter tutores. vt. ℌ. dictū ē. ⁊ vt dicit ea

BIU Cujas

l.si duo. Quid si cōtra tutorē vnum vel p tutore fuerit lata sñia certe dabit pupillo ⁊ in pupillū poti⁹ actio iudicati. vt.ff.e.l.si tutor. Et vt plene dicemus. j. qñ ex facto tu. Itē hec oīa seruāda sunt in tutorib⁹ et curatoribus minorū ⁊ furiosorū ⁊ pdigorū eis em̄ plene cōmittit administratio rei. Curator aūt bon oꝝ ⁊ vē tris solā habet custodiā ⁊ ptātē vendēdi res q̄ deteriores future sunt. vt.ff.eo.l.iter bonorū. Itē exigere pōt a debitoribus q̄ liberant tpe ⁊ petere pōt ab eis q̄ res vsucapiūt. vt.ff.de vē re in posse. mit.l.j.ff.item si periculū est.

¶ De periculo tutoris vel curatoris. 38

Quādo incipiat ad tutorē vel curatorē periculū ptinere plene. ē. ti. p xi. dixi in illo. ff. itē dz gerere. ⁊ ad quos tutores ptineat ibidē dictū est. et hic pōt repeti. nec ptermitto q̄ etiā illi q̄ dati sunt notitie causa sustinēt periculū. vt. j. eo. l.j. ¶ Tenent aūt oēs tutores qui gesserunt. ⁊ insolidū nisi facta fuerit tutele diuisio. vt plene dicemus j. de diuidenda tutela. Itē tenentur oēs q̄ non gesserūt sustinere periculū insolidū circa substitutionis ordinē. vt.ff.e.l. tutores q̄ post. ff. i eūz. Si vo q̄dā gesserūt q̄dā nō q̄d obtineat dicem⁹ j. si tutor nō gesserit. ¶ Pertinēt aūt pericula ad tutores que cōtingūt eorū dolo a culpa lata vel leui interueniēte. vt. j. arbi. tu. quicq̄d. nisi in eo casu qñ cōparuerit p̄dia nō idonea. ¶ In hac em̄ pte solā latā negligētiam debēt p̄stare tutores. vt.ff.e.l. tutor q̄ re. ff. cōpetit. Periculū aūt casus fortuiti nō ptinet ad tutores vt. j. e.l. si res. ⁊ l. tutoribꝫ. Pertinent ad tutores pericula vsqz quo finiatur tutela. Qñq; tñ etiam finita tutela tenet tutori solicitudo vt pupillū puberē factū admoneat sibi curatores petere q̄si hoc cōnexū sit tutele officio. Iz post pubertatē fiat admonitio hec. ⁊ si b nō fecerit tutor tenetur tutele iudicio. Itē ⁊ finita tutela si pseuerauerit tutor in administratione cōnexa tutele actione cogitur p̄stare rōnez toti⁹ tpis. Si aūt post finitā administrationē in ijsdē reb⁹ minime se imiscuerit tpis sequētis periculū ad eū nō ptinet. vt.ff.de admi.tu.l.ita aūt. ff. si tutor. ⁊ l. tutorē q̄ tutelā. ibi. sic ⁊ em̄ ⁊c. et. j. arb. tu. l. tutor. ⁊. j. e.l. vlt. Itē si curator finita cura nonduz reddita rōne īstrumēta ad cām adulti ptinētia nō reddat filio suo cepta litez dz pficere alioq̄n tenebit vtili negge. acti. si tñ hui⁹ rei ratio reddita nō est. vt.ff. de admi. tu. l. ita autē. ff. vlti.

a Dolo. a Tutoris dolus q̄bus casibus ⁊ q̄liter arguat vide iozi. i. si. clix. col. ij. ver si. j. quia non constat.

¶ Quādo ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel cōueniri possint. 39

Gēnia sepe querit an ex facto vl' administratiōe tutoris vel curatoris pupillus vel adultus agere vel conueniri possit ideo hāc post supriores ponit rubricam. Videndū ergo qñ ex facto tutoris pupillus agat: idē intelligendū in adulto ⁊ curatore. Et certe scōm regulā ex pacto alterius alteri nō datur actio. vt.ff. de re. iu. l. quo tutela. ff. vlti. nisi in pecunia mutua ⁊ in aliis quibusdam casib⁹: vt notauimus. ē. de pac. ⁊ si cer. pe. et ad exhibendū. nec est opus prosequi casus illos. Sz de tutorib⁹ sciendū. est circa actiones de cōstituta pecunia qz pōt quis tutori cōstituere se soluturū pupillo ei⁹. vt.ff. de cōsti. pe. l. eū qui. ff. iul. ⁊. ff. si tutori. ⁊. ff. si actori. alias nō reperitur tutor: sic posse pacisci pupillo. Illud tñ verū est qz vtilis actio pupillo cōpetit ex ōctu quolibet inito cōtutore in reb⁹ pupillaribus vel noīe pupilli ad vtilitatē eius ⁊ nō alias: vt ecce credendo pecuniā pupillare stipulatus est eā sibi reddi: vel locauit alicui pupilli prediū. vt. j. eo. l. ij. ⁊. vlti. Itē ⁊ pro re empta a tutore ⁊ tradita noīe pupilli hz pupillus rei ven. vt.ff. eo. l. ij. Idēq̄ dico in actore cōstituto a tutore. vt.ff. eo. l. antepe. Itē ⁊ ex eo qđ fecit tutor cōuenitur pupillus. Sīā finita tutela ipso iure transeūt in pupillū actiones q̄ cōpetebāt in tutorē. vt. j. eo. l. j. ⁊. ē. de admi. tu. l. cū quadam. nisi tutor finito officio nouatiōe facta in se trāstulerit obligationē. vt.ff. e.l. post i morte. vel nisi tutor ex suo dolo vel culpa ceperit obligari. vt.ff. de acti. emp. inl. ff. si venditor. ⁊ pupillus qđ p̄staret a tutore vel fideiussore non posset seruare. Sed ⁊ tutela durāte vtilis datur actio in adultū cū ipse locupletior est factus ex facto tutoris. vt. j. eo. l. si in rem. ⁊. ff. eo. l. dolus. vel cū pupillus rem pōt seruare a tutore vel ei⁹ fideiussore quā p̄stat ex ei⁹ dolo vl' culpa. vt.ff. eo. l. j. ⁊ de admi. tu. l. vlti. ⁊ de euic. illud. ff. j. Itē ⁊ ipse tutor tutela durāte ex ōctu inito pro pupillo pōt conueniri. vt.ff. de pig. act. l. solutū. ff. vlti. ibi. ⁊ ideo ipsi ⁊c. qđ iussu. l. ij. ff. pe. ⁊. l. pe. Sz secus ē vbi iudiciario ordine tutor noīe pupilli cōuentus condemnatur tunc em̄ cōuenitur minor ⁊ non tutor. vt.ff. de re. iu. l. si se. ⁊. ff. de admi. tu. l. ij.

¶ Si ex pluribus tutoribus vel curatorib⁹ oēs vel vn⁹ agere vel cōueniri possint. 40

Iplures sunt tutores etiā vnus solus agit ⁊ cōuenitur noīe pupilli nisi sit diuisa administratio. vt dicem⁹. j. de diuidenda tutela. ⁊ dicit. j. e.l. j. ⁊ ij. Qñq; tñ necesse est oēs tutores cōsentire vt cū pupill⁹ dat in adoptiōe. vt. j. de auc. p̄. l. vlt.

¶ Ne tutor vel curator vectigalia cōducat. 41

Constitutus tutor prohibet vectigalia predia conducere ea rōne: qz oīa bona cōducentis a fisco sunt obligata ei. vt. j. in quib⁹ ca. ius pi. ⁊. l. j. ⁊ prius erāt obligata pupillo. vt. ē. de admi. tu. l. p officio. sicq̄ incurrit tutor crimē stellionatus. vt.ff. de pig. l. tutor. ff. Idē. Item incurrit crimē falsi. vt.ff. ad. l. cor. de fal. l. j. ff. tu-

BIU Cujas

tores.t.ff.idem principes.t.ff. sed t si iure.et j.eo.l.j.t vt notauimus.ff.rem aliena gerentibus non iterdi.rei admi.Hic em̃ titulus est illius exceptio. Vñ ibi dicta hic repeti possunt.

¶De tutore vel curatore q̃ nō satisdedit. 42

INuitos cauetur nedū per administrationē t obligationem tutorū vel curatorū: ſz etiā per satisdationē ipsorū vt diximus ff.de admi.tu.distinctiōe habita inter tutorem testamentariū t datum ex inquisitione t inter legitimū. Testamētarius em̃ tutor vel datus a preside ex inquisitiōe non tenet pupillo satisdare: dat⁹ forte a magistratui municipali etiā ex inquisitione satisdabit: vt notauim⁹.ff.q̃ da.tu.pos.ff.j.Legitimi aūt tutores vel dati ex inquisitione necesse habēt satisdare. Et licet diverim testamētarios[a] t datos ex inquisitione non teneri satisdare minori tñ inter se necesse habent satisdare. Ille enim qui prefert alijs in administratiōe vel ex precepto testatoris vel ex consensu maioris partis tutorū vel ex decreto pretoris debet ꝯtutorib⁹ satisdare de indēnita te pupilli: ſz si aliquo istorū trium non preferat quis suo cōtutori non pōt per se satis petere a contutore suo vel cōcura. ſz offerre debet vt electionem det contutori: vtrū velit satis accipere an satisdare. vt insti.de satisda.tuto.vel cu.t.j. e.l.añpe.t pe.t vt notauim⁹.ff.de admi.tuto.t ibidem dicta in illo.ff.Item debet tunc de impotentia tutoris non satisdantis repetere.

a Testamentarios. Alb. aūt de roga.i.l.nō dubiū. j. e.ti. dicit q̃ si tutor sit dives q̃ in eo tñ nō requiritur satisdatio. itē limita nisi tutor exercuerit actū ipsi minori vtilē t ad eius cōmodū q̃tūc nō requirit satisdatio ſm bart. i.l. legitimos. ad fi. ꝑn. ff. de legi. tu. t Alb ge. insti. de legi. agn. tu. in ꝑnci. capi. iiij. colū.

¶De suspectis tutoribus. 43

QUia tutores fraudulenter versant quādoq; t suspecti sunt in administratiōe. ponit de suspectis tutoribus. Videam⁹ ergo q̃s sit suspectus tutor: t quis possit suspectū tutorem postulare: t qualiter: t apud quem: et quis sit effectus accusatiōis. Suspectū aūt tutorē dicimus qui moribus talis est: vt suspectus sit enim vero tutor vel curator q̃uis pauper est: fidelis tñ t diligēs remouēdus nō est quasi suspectus. vt insti.eo.ff.vlt.t.ff.de suspec.tu.l.suspectum.t.j.eo.l.j. sic ergo tutorē suspectū non facultates ſz fraudulēta vel callida cōuersatio in rebus pupillaribus cōmēdat: heres vero solis facultatibus vel paupertate suspect⁹ habetur creditorib⁹ hereditarijs. vt.ff. de prīui. cre. si creditores. Debet aūt fraus vel negligētia tutoris ꝓbari a pupillo. vt.ff.de ꝓba.l. quotiens.ff.q̃ dolo.t.j.e.l.pietatis. ibi. offensis &c. Ex quibusdā[b] tñ causis tutor ꝑsumitur suspectus nec in eis ops aliquod pupillū ꝓbare vt si iste idem fuit tutor pupilli alia vice: t in ea constat eum male versatū. vel si tutor est inimicus pupillo t parētib⁹ eius. vel si tutor ꝓmēdaciū dicat alimēta non posse decerni impuberi. vel si non faciat inuentariū. vel si tutor non defendat impuberē. vel si tutor datus non cōpareat nec sui copiā faciat q̃ perraro t diligēti habita inquisitiōe faciendū est. vt.ff.eo.l.iij.ff.si autez ipse tutor.t.ff.si tutor inimicus.t.ff. tutor q̃ alimenta.t.ff.tutores q̃ repertoriū.t.l.īpuberib⁹. ff.itez si q̃s tutor.t.j.arbi.tu.l.vl.ff.vlti.t.ff. de admi.tu.l.vl.j.rñso. ¶Est aūt hec accusatio seu postulatio suspecti tutoris quasi publica. hoc est oībus ptz q̃nimmo t mulieres admittūtur. sed hec sole q̃ pietate necessitudinis ducte ad hoc ꝓcedunt. vt puta mr̃.nutrix quoq;.t auia.t sorores.ſz t si qua alia fuerit mulier cuius pretor perpēsam pietatē intellexerit nō sexus verecūdiam egredietis: ſz pietate ꝓducta nō cōtinere iniuriā pupillorū admitteret eam ad accusationem. Impuberes aūtē non possunt suspectos suos postulare tutores sed puberes possunt suos curatores ex cōsilio necessariorum suspectos arguere. vt insti.e.ff.cōsequēs.t.ff. īpuberes.t.ff.e.l.j.ff.cōsequēs. Itē vnus tutor suū cō tutorē pōt accusare suspectū siue accusator hic duret in tutela siue desierit tā esse vel suspectus fuerit remot⁹. vt.ff.e.l.iij. ¶Possunt aūt oēs.i. oīs generis tutores accusari suspecti siue sint testamētarij siue legitimi siue datiui diligētes autē certū est q̃ nō possunt. vt insti.e.ti.ff.j. Q̃d dico in tutorib⁹ t cura. minorū t furiosor̃ t prodigorū t vētris et bonorū seruādū est. vt.ff.e.l. iij.ff. non tñ. Qui aūt nihil gessērūt nō possunt accusari suspecti ſz tñ possunt remoueri vt suspecti si dolo vel ignauia vel negligētia cessauerint. vt.ff.e. hec em̃.ff.q̃ nihil.t insti.e.ff.ſz t añq̃.vel iudex cōpellet eos gerere. vt.j.eo.l.ꝑses vl̃ dic q̃ añq̃ gerat ex dolo tñ accusat⁹ suspect⁹. vt.j.e.l.iij.t q̃ dicit in.l.illa hec.ff. q̃ si ob ignauiam vel negligentiā fecerit. i. administrauerit postq̃ vo cepit gerere t ꝓpter dolū vel ꝓpter culpam pōt accusari suspect⁹. ¶Fieri pōt hec accusatio t remotio tutoris rome apud pretorem in ꝓuincijs aūt apud ꝓsides t legatos proconsulis. vt insti.eo.ff.j. Et descendit hoc crimen. i. huius criminis actio ex.l.xij.ta. vt insti. eo. in prin. t cum crimen sit legitimū sequitur vt accusatio solēniter debeat proponi. i. per libellum inscriptionis sed tñ fauore papillorum est admissum vt etiā sine libello iuscriptionis fieri possit accusatio t remotio. vt.ff. eo.l.iij.ff. preterea. vel forte q̃ ibi dicit aliter est intelligendus. nec em̃ ibi dicit accusationē admitti si ne libelli inscriptiōe sed dicit suspectū tutorez posse repelli sine alter⁹ actiōe vel postulatiōe puta pretor tanq̃ iudex videt eum agere causa pupilli fraudulēter: sicut enim est in lenocinio t in q̃busdā alijs casib⁹ vt quis sine actore possit dānari ita est in crimine suspecti. Si vero alius postulet tutorē remoueri principaliter hoc instituēdo munq̃ sine accusatione admittit. vt.ff. de mune.t ho. rescripto.ff.si quis.t de priuatis delictis.l.vlt. Processus aūtē accusatiōis talis est vt pro tribunali sedēte preside examinetur causa. vt.ff. ad turpil.l.j.ff. suspecti. et ponitur ibi nomen presidis ſsaliter pro oībus quibus deferri diximus cognitionez suspecti. vt.ff.de offi.presi.l.j.t intenditur huius accusatio contra tutorez ita demum si durat tutela. Nam si finita est tutela vel cura extinguitur accusatio

BIU Cujas

criminis suspecti: q3 in eũ casuz peruenit a quo incipere nõ põt. vt. ff. e. l. iij. §. queri poterit. ꝛ §. si quis affuturus. ꝛ l. post finitã. ꝛ insti. e. §. ſz
6 si suspecti. ꝛ. j. e. l. ij. ¶ Est aũt effect⁹ accusatio-nis in principio. q3 lit. cõte. interdicitur tutori administratio. vt insti. e. §. si q̃s aũt suspectus. ꝛ. j. e. l. eũ quẽ. ꝛ. ff. ð sol. l. qð si forte. §. j. In fine aũt est effectus accusationis q3 suspect⁹ tutor debet remoueri a tutela lz paratus sit satisda-re rem pu. sal. fo. q3 satisdatio maliuolũ ꝓposi-tum tutoris non mutat lz diutius crassandi in re familiari facultatẽ prestat. vt insti. e. §. vl. ff. eo. l. suspectus fieri. ꝛ l. qui satisdatio. Si tñ tu-tor sit pupillo cognatus vel affinis vel ꝓnonus
a Adiñgi. Videbar. ī l. si tutor. ff. eo. ꝛ vid Angel. ð aret. īsti. eo. ī pn̄. et Jo. de imo. ī cõ si. lx viij. in. ij. col.
a optimũ factũ est curatorẽ ibi potius adiungi[a] q̃ eũdẽ cũ nota ꝛ extimatione remoueri. vt. ff. e. l. si tutor. quilibet ergo alius tutor suspect⁹ remouebit an tutela. Et siquidẽ remoueat ob dolũ infamis erit si ob culpã nõ eque. vt insti. e. §. suspect⁹. Quid ergo si cã remotionis non est decreto expssa. dicit lex q̃ remanet integra fa-ma. vt. ff. e. l. iij. §. vl. ꝛ. l. iiij. Posset tñ distingui vtrũ accusabaꝫ suspectus ꝓpter dolũ ꝛ tũc pre-sumãeum remotũ ob dolũ q̃ ei obiciebaꝫ: an ob culpam ꝛ tunc dicam in dubio quod rema-neat integre fame. vt dictum est.

¶ De in litem dãdo tutore vel curatore. Rubrica. 44

7 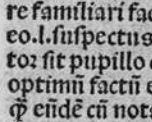

Via litis ocasio-ne cõtingit aliquẽ cõstitui tutorẽ vel cura. ꝛ iõ de ꝫ ponit. Sciendũ est igit tutorẽ nõ posse ad litẽ cõ stitui q3 nõ datur certe rei vl̃ cau se. vt insti. qui dare tu. §. certe. qð ergo ꝺ de in litẽ dãdo tutorem p subsequẽs vel q3 correcti-ue vel subdisiunctiue ponit emẽdato curato3 ergo impuberi cõstituit ad litẽ. vt dirim⁹. s. de testa. tu. ꝛ. s. qui da. tu. olim tñ ad litẽ prętoris cõstituebaꝫ tutor ꝛ ille finita cã desinebat esse ꝛ creabatur iste tutor cuz causa agebatur inter tutorẽ ꝛ pupillũ vel adultum ꝛ curatorẽ hodie ꝺo minori dabit ad litẽ curator ꝛ tutor. ꝛ tutor vel curator cũ quo lis est per se. vel qð melio⁹ est per procuratorem aget causaz. vt insti. de auc. tu. §. vlt. ꝛ. j. eo. l. pe. ꝛ vlt.

¶ Si mater indẽnitatem ꝓmiserit. 45

8

Nonã matres pupillorũ sepe indẽnitatẽ ꝓmit tũt. ideo quid iuris sit sup⁹ eos ponit. Sciẽdũ est igit q3 mater qñq̃ ꝓmittit indẽnitatem pu-pillo de eo qð sibi deberet vl̃ debebũt tutores ꝛ tũc est itercessio3 inuaꝫ mulier p velł. vl̃ sicut ꝺ p totũ ti. ꝛ ī. C. ꝛ ī. ff. ad velł. Si ꝺo ꝓmitteret indẽnitatẽ pupillo de eo qð pupill⁹ debebit tu-tori nõ ẽ itercessio q3 ꝓ eodẽ apud eũdẽ nemo fideiubere põt. vt. ff. de fideiuſ. l. vrãni⁹. Jdẽq̃ ẽ ꝛ si ꝓmittat indẽnitatẽ tutorib⁹ ð eo qð debẽt vel debebũt pupillis. vt. ff. ad velł. l. q̃uis. §. si mulier. ꝛ l. tutor. j. rñso. Si vero tutoribus ꝓ-mittat indẽnitatẽ de eo qð pupillus ꝺz vel de-bebit eis iuuatur mulier per velł. q3 est inter cessio nisi decreto iudicis periculũ ad eam per-tinere sit dictũ. vt. j. eo. l. vlt. Illud certũ est ma-trem vel quãlibet mulierem non iuuari si pro-mittat indemnitatem de eo quod ipsa admini-strauit. vt. j. eo. l. quedam.

¶ Si cõtra mris volũtatẽ tutor datus sit. 46

9

Atur q̃q3 in testamẽto dice tutor cõtra vltimã volũtatẽ ma-tris pupilli in q̃bus casibus potius arbitrio matris vel iudicis q̃ eriam patris qð est mirabile statur. deberet eñ ratio ne potestatis plus habere pater q̃ mater in fi lio. sed hic sicut ꝛ alias potio3 est conditio pro hibentis. vt. ff. cõi di. l. sabinus. ſz ꝛ alias nõ sta tur semper iudicio patris. vt. ff. de confir. tu. l. in cõfirmãdo. ꝛ. l. vtilitatẽ. datus ergo tutor cõ tra voluntatẽ matris sine infamia remouetur nisi causa ꝓcesserit quare deberet infamari. vt j. eo. l. j. sicq̃ dicit in actore ꝛ curatore ne prohi beatur nuptias cõtrahere. Allia tñ ratio potest eum ꝓhibere vt quia monachus est. vt in aut. de monachis. §. quod si facti.

¶ Ut cãe pupilli post pubtatẽ adsit tutor. 47.

10

Jcet tutela pubertate finiat. vt insti. qui. mo. tu. fi. in prin. tñ ratiõe cõtiguitatis ꝛ cõiunctionis post pubertatẽ q̃ ante erant inchoata tenetur cõsumare tutor puta prouocationem exercere. Si tñ in curationes non fit translata gestio. vt. j. eo. l. j. ꝛ. ff. de appel. l. tutoris. Sed admonere debet adultum vt sibi curatorem petat. vt. ff. de admi. tu. l. ita. §. si tutor. ꝛ vt notaui. s. de admini. tuto.

¶ De eo q̃ pro tutore negocia gessit. 48

11

Ecidit vt gerat quis negocia ipuberis tanq̃ tu tor non tñ vere tutor est. ꝛ ideo de eo ponit. Et appellaꝫ hic ꝓ tutore vt sitvna pars vel dictio vt cum dico bonoꝝ possessor. Videndũ ergo quis dicatur gerere ꝓtutore. et q̃ actio detur in eũ. et ad q̃d. ꝛ qualis sit actio. ¶ Protutore aũt ge rit negocia q̃ munere tutoris fungit in re ipu-beris: siue putet se tutorẽ: siue scit se nõ esse tñ fingit esse. solet eñ magni errores intercedere vt discerni facile nõ possit vtrũ q̃s fuerit tutor. ꝛ sic gesserit. an ꝺo fuerit ꝓtutor tñ munere sit functus. vt. ff. e. l. j. j. rñso. ꝛ. §. ꝓtutore. nec ipi cio gesserit spõte an nõ: puta coact⁹ ꝓ prętore dum se putaret tutorẽ. sed vtrũ quasi tutorẽ habuerit in gerẽdo. Jtẽ locũ habet hec actio nevere datus erat tutor cum id ignoraret vel id sciebat se nõ tutorẽ siue nõ erat dat⁹. vt. l. j. §. si q̃s cũ tutor nõ esset. ꝛ. l. q̃ro. Si vero nõ sciret se tutorẽ esse cessabit hec actio. vt. ff. e. l. §. si curator. Est tñ ꝺ ar. ff. e. l. j. j. rñso. Sz certe ibi nõ dicit eũ teneri ꝓtutele eũ q̃ve tutor erat immo est intelligendũ vt teneaꝫ actiõe tutele. Jtem in gerẽte ꝓtutore nõ inspicio possit esse

BIU Cujas

tutor vel nō. Nam ⁊ si seruus quasi tutor egit tutelā locū habet actio ptutele. vt.ff.eo.l.j.ſ. pinde ⁊ si seruus. In eo tñ cuius gerunt negocia inſpicio poſſit habere tutorē de iure vel nō poſſit. nā si tutorē de iure nō pōt hre: vt q; pubes eſt vel seruꝰ nō habet locū hec act. ſed dabitur act. nego. ge. vt. ff. e. l. j. ſ. siquis quasi. huꝰ autē ptutoris nulla eſt ptās in alienando res pupilli. Unde si vsucapte nō sunt petet eas impubes cū ꝑ cautū eſt ei. Nō em̄ eadē huiusc tutoris eſt rerū pupilli administratio. vt. ff. e. l. si is qui. ⁊ de re. eo. qui sub tu. vel cu. l. qui necc. Itē si noīe pupilli agat remouet exceptione. vt. j. e. l. vlt. ergo sñia cōtra eū lata nō preiudicabit pupillo. Datur in ptutore actio ptutele. vt. ff. eo. l. j. in prin. ⁊ vtilis act. neg. ge. q; gerit iſte ptutor neceſſitatis ſuſpitione. Si vero sciret se nō eſſe tutorē tenet directa. vt. ff. de neg. geſt. l. iij. ſ. hac actione. ⁊ de tu. ⁊ ra. di. l. poſthumo. Nec diſtinguitur vtrū pupillus fiat pubes an nō. licz in vera tutela ſit cōtra. vt. ff. e. l. j. ſ. cū eo. ¶ Uenit i actionē iſtā ptutele eadē fides ⁊ diligētia quā preſtat tutor. vt. ff. e. l. pe. ⁊ de fide ⁊ diligētia tutoris plene diximus. ḡ. de admi. tu. ⁊ dicemus. j. ar. tu. Ueniunt ergo vsure in actionē iſtā ⁊ tenet ptutor de geſtis. de gerēdis añt puto q; teneatur si acceſſit quasi oīa geſturꝰ: cū sciret ſe tutorē nō eſſe. vt. ff. de neg. ge. si pupilli. ſ. vlt. Si añt acceſſit quasi oīa geſturus cū crederet ſe tutorē eſſe ⁊ errabat non tenet de gerēdis niſi alius ea fuerit geſturus: vel niſi cognito eo q; non fuerit tutor abſtinuit ſe ab adminiſtratione ⁊ neceſſarios pupilli nō certiorauit vt ei peterēt tutorē. vt. ff. eo. l. j. ſ. in ptutele. ¶ Eſt autē hec actio pretoria ⁊ perpetua: ⁊ ſicūt pupillo in ptutorē ſubuenit pretor: ita ⁊ curatori cōtra pupillum per actionē ſuā ptutele ſubuenitur. vt. ff. e. l. vlti.

¶ Ubi pupilli educentur. 49

1

Diſceptatur q̄nq; inter cognatos vel familiares impuberis vel inter quoſcūq; vbi pupillus morari vel educari[a] debeat. ⁊ ideo neceſſariū eſt pretorē causa cognita id statuere ⁊ in cauſe cognitione eui tādi ſunt ne apud eos moret vel educet pupillus vel pupilla q̄ impudicitie impuberis pñt inſidiari. vt. ff. e. l. pe. Itē ⁊ si teſtator i teſtamēto cauiſet vt filius educet apud ſubſtitutū eidē impuberi. pretor tñ eſtimabit pñtibus propinquis liberorū an id pupillo expediat. hoc em̄ curabit pretor vt ſine vlla maligna ſuſpitione alatur partus ⁊ educet ⁊ ei concedat educationē qui maiori affectione erga pupilli monet: ⁊ ita vel ex pſona vel cōditione vel ex tpe ſtatuet vbi potius ſit alēdus cōſiderando qualitatē ⁊ cōiunctionē pſonaꝝ: ⁊ an eo tpe quo pupillus educat apud te poſſit ei ſuccedere. Et i primis matri educationē pupilloꝝ debet cōcedere si nō vitricū ſuperinduxerit eis. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. ff. e. l. j. j. reſponſo. Quid si ille apud quē pupillus iuſſus eſt a pretore educari recuſet pretor cogit eū q̄nq; si eſt de liberis parentū vel de affinibus vel de cognatis. Itez heredi inſtituto ⁊ legatario denegatur actio si educationē ſibi teſtamento iniunctā recuſet ſi idcirco relictū ſit eis vt educationē ſuſcipiant. Nā si relictur ꝰ erat etiā si educationē recuſaturū sciret nō denegat actio. vt. ff. e. l. j. ſ. q̄uis.

¶ Si querat aliquis quare denegat educatio pupilli matri q; ſuperinduxit vitricū cum ⁊ ipſi vitrico cōcedatur tutela prinigni. vt. j. de cōtrario iudicio tu. l. vl. Rñdeo vitricō cōcedit tutela a patre pupilli: cuius teſtimoniū credendū eſt circa tutelā filij non ita cōcederetur tutela a iudice: vel licet concedatur ei tutela nō tamē conceditur ei educatio.

¶ De alimētis pupillo pſtandis. Rubrica. 50

2

Utores vel curatores ne apud iudicē controuerſiam habeāt quasi amplius dederunt noīe alimentoꝝ ꝙ patiatur pupilli ſubſtantia poſtulant vt arbitrio pretoris alimēta pro modo facultatū pupillis vel iuuenibus ſtituant. vt. j. e. l. vl. j. rñſo. Eſt autē hic attendendū vtrū ſint pupilli egeni an diuites an mediocriter ſe habentes. Si egeni ſunt nō compellitur tutor de ſuo alere eos. Hinc eſt em̄ q; si poſt decreta alimenta ad egeſtatē fuerit pupillus[i] perductus debent diminui alimēta q̄ decreta ſunt quēad modū ſolēt augeri ſi quid patrimonio acceſſit. Si añt pupillus eſt diues vel habet amplum patrimoniū nō cumulis patrimonij ſed qđ exhibitionē frugaliter. i. vtiliter ſufficit modum alimētis dabit. Si autē pupillus mediocriter ſe habeat in bonis debet pretor ſpectare modū patrimonij cū alimenta decernit ⁊ debet tā moderate ſtatuere vt nō vniuerſuz redditū patrimonij i alimēta decernat: ſz ſparſim vt aliqđ ex redditu ſupſit ⁊ añ oculos dz hre iudex i decernēdo ⁊ mācipia q̄ pupillis deſeruiſſt ⁊ veſtē ⁊ tectū pupilli etatē ēt otēplari in q̄ ſtituꝰ eſt ille cui decernunt alimēta. Item mercedes pupilloꝝ ⁊ pupillarū vl adoleſcētiū. Nā ad inſtructionē ipſoꝝ q̄ infra. xx. annos ſtituti ſunt ſolet ptor decernere reſpectu facultatū ⁊ etatis eoꝝ q̄ inſtruunt. Quid añt si pupillus alimēta deſideret ⁊ tutor ſit abſens ſiquidem ſit abſens voluntaria cā ptor cā cognita de negligētia ⁊ nimia ceſſatiōe tutoris vel remouebit eū vel adiūget ei curatorē. Si vo ſit abſens neceſſaria cā ⁊ ſpat redire ⁊ idoneꝰ ē tutor nec expedit aliū adiūgi recte ſtituet curator ad hoc ſolū vt ex re pupilli alimēta expediat. vt. ff. e. l. vlti. Interdū ēt tutor arbitrio ſuo alit pupillum q; videt expedire minori nō diuulgari ſecreta pri monij ſui. ſ. pauptat ⁊ eris alieni detegere vtilitatē ⁊ inuidie patefacere diuitias. vt. j. e. l. vl. ⁊. j. q̄n ⁊ q̄bus ārta ps. l. ij. ſ. ſz vbi. ⁊ tūc ſuenit repetitionē tutori decernere vl reputationē. i. cōpēſationē ſi a pupillo ſueniat admittere. ſ. inquātū vir bonꝰ arbitrabit digne: ⁊ merito ad exhibitionē educationis ⁊ miniſteria ſtudiaq;

a Educa ri. Apud quem debeat pupilꝰ educari alimentari vel morari. vide bal. i con ſil. 437. in. v. pte in nouis ⁊ ē ſingulare cōſiliū.

BIU Cujas

erogatum esse nec ferēdus est iuuenis qui cum ꝑsens esset studiōsq; eruditꝰ atq; alitus si ea ꝑ aliū ꝓsecutū nō ꝓbet sumptusq; recusset q̄si vē to vixerit aut nullo liberi hoīs studio ībui me ruerit.vt.j.e.l.vl. Non ergo ꝓmittēdū est tuto ri tm̄ reputare ꝑtum dedit si plus equo dedit hoc amplius ⁊ si prætoꝛ modū statuit alimēt is verū tm̄ vltra vires facultatū qđ decretū est qꝛ nō suggessit ꝓtoꝛi de statu facultatū nō debet rō haberi alimētoꝝ oīm qꝛ si subiecisset aut di minuenꝫ iam decreta aut nō tanta decerneren tur. Sed si pr̄ statuit alimēta liberis quos he redes scripsit ea prestādo tutoꝛ reputare po terit nisi forte vltra vires facultatū statuit tūc em̄ imputabiꝫ ei cū nō adito prætoꝛe desidera uit minui alimēta.vt.ff.e.l.vlt.ſ.ij. Illud autē nō pōt imputare pupillus tutoꝛi in iudicio tu tele si tutoꝛ maxime ꝑm decretuꝫ ꝓtoris aluit soꝛoꝛem eius ⁊ mercedes vt liberalibus artib⁹ instrueretur pupille nomine præceptoꝛibus dedit.vt.ff.co.l.antepe.

¶ Arbitrium tutele. 51

DE tutoꝝ constitu tione et eoꝝ administratione ⁊ varietate ⁊ satisdatiōe dictū est.sequiꝫ vi dere de arbitrio tutele.i.ō actio ne tutele subaudi directa. ¶ Nā de ℞ia tractaꝫ.j.de ℞io iudicio tutele. Sicq; citra solitū morē imprimiꝫ hec rubrica nō ꝑ ge nitiuū.nec ꝑ ablatiuū. sed ꝑ accusatiuū.⁊ dicit arbitriū tutele subaudi quale sit exponamus.

3 Videndū ergo qñ nascaꝫ hec actio:cui detur:ℴ quē:⁊ quid in ea veniat. Nascit hec actio demū finita tutela qualitercūq; sit finita:ſz quidā di cant eā nasci statim cum tutoꝛ est.sed nō posse exerceri nisi finita tutela qđ falsum est oīno.vt ff.de tu.⁊ ra.di.l.si tu.ſ.vl.⁊.l.ſz nō danᵗ.⁊ vt no tauimus.ſ.de rerū ꝑmu. Daꝫ hec actio pupil lo ⁊ eius heredi.sed tm̄ pupillo daꝫ cum ꝑuile gio vt ꝑferatur alijs creditoꝛibus chyrogra pharijs:heredi datur sine ꝑuilegio.vt.ff.de admi.tu.l.ex pluribus. Datur in tutoꝛē quon dam ⁊ eius heredē.vt.j.e.l.pe.ſz nō eodē mō vt plene dicemus.j.de here.tu. ¶ Veniūt in actio nē istā res mioꝛis. Itē res cōpate pecunia mio ris.vt.j.e.l.cu. Itē⁊ veniūt reliq̄.i.debita ex ad ministratiōe mala vl̄ dicunᵗ reliq̄ q̄ supsūt apd tutoꝛē ex reb⁹ administratiōis.vt.j.e.l.tu.⁊.ff. e.l.lucius.j.rñso. Si aūt dubiū est acq̄sierit vel emerit tutoꝛ ex reb⁹ pupilli an aliūde ꝑsumiᵗ ꝑ tutoꝛe ℴ pupillū etiā si tutoꝛ añ administra tionē parū vl̄ nihil habuit.ſ.q aliūde acq̄sierit nec em̄ pauplb⁹ industria vel augmētū ꝑmo

a ¶ Queri a nisi qđ laborib⁹ ⁊ multis casibus querīᵗ ª inter

4 dicēdū ē.vt.j.e.l.j.ſ.si defūctꝰ. Probat aūt mi noꝛ de dñio rei ꝑ ꝓfessionē tutoꝛ in iuētario publice facta scriptura. Nec em̄ est aliud inspi ciendū nisi qđ scripserit ⁊ ꝑm vires ciusdē scri pture pr̄monitū pupilli vl̄ adulti exigi.nec ei sic hō simplex imo magꝛ stultꝰ iueniᵗ vt in pu blico iuētario ℴ se ascribi aliq̄d patiaᵗ. Sinaūt tutoꝛ alias vl̄ cu.ꝑ subsūtia pupilli vl̄ adulti aliq̄d vbicūq; dixerit ad maioꝛē ꝑtatē eā re ducēs: siue ꝑ vtilitate pupilli vl̄ adulti siue ꝑ sua simplicitate siue ꝑ aliā quācūq; cām nihil ℴ iudicat veritati.ſz b obtinet qđ ipsi⁹ rei iducit natura ⁊ mēsura pupillaris vel adulti ostēdit sube.vt.j.e.l.vlt. Ex̄neoꝝ res nō veniūt in act. ista porro estimatio eaꝝ.i.itereſſe minoris pe titur si acq̄ri iuste potuerūt ⁊ culpa tutoꝛis nō ſūt q̄ste.vt.j.e.l.eū.⁊.l.q̄d. Videret tm̄ lex ſ. dicta eū ℴdicere alie legi q̄d. ꝑma em̄ dicit nō venire ea q̄ gesta ſūt vl̄ geri debuerāt. ſz culpa solūmō ꝑticūq; iterfuit mioꝛis nō fuisse absē tū ab hereditate ꝑsua extimaᵗ. Alia aūt dicit venire ea q̄ tutoꝛes vl̄ cu. q̄rere potuerūt⁊ nō acq̄sierūt vt ait. ꝓ. primā loq; casualr.i. in eo ca su vbi pupill⁹ incōsulte est absēt⁹ qđ qđē ver est ſz nō sufficiēs. Nā vbi incōsulte est absētus nō veniūt gesta vl̄ gerēda.ſ.i. vt rerū desuncti extimatio deᵗ minoꝛi.dz em̄ deduci es alienū⁊ id tm̄ dz ℴputari qđ pupillo supereſſet ducto oī debito ⁊ expēsa. Itē qđ dixi tutoꝛē teneri ꝑ his q̄ potuit q̄rere intelligo si potuit⁊ debuit puta si iā delatū erat pupillo siue erat heredi tas siue legatū siue donatum ⁊ si erat cōditio bis iniecta debuit eā tutoꝛ implere cū pupillo expediret.vt.ſ.de admi.tu.l.pupillorūꝫ. Item illud intelligo cū ex re pupilli fructꝰ vl̄ usuras vel quid simile potuit ꝓcipere. vt.ff.de admi. tu.si ī herede.ſ.modestinus.⁊.ſ.itē respōdet. nec em̄ dico tutoꝛeꝫ teneri vt panem ostiatim querat vt roget testatoꝛem quatenus pupillo aliquid relinquat.⁊ iō expedita puto illā que stionē que in scholis cōsuenit ꝓponi.ſ.vtrū tu toꝛ pupille teneretur. Si forte testatoꝛ volebat pupillo relinquere deīde tutoꝛ persuasit testa toꝛi vt potius sibi relinqueretur. dico em̄ eum nō teneri quia non tenetᵗ pupillo ꝓuidere con tra suam vtilitatem.ar.ff.de in litez in.l. videa mus.ibi.ſz nec tutoꝛ.⁊ de leg.ij.l.lucius.ſ.sem ꝓnia. Item veniunt gesta durāte tutela. Itē⁊ gesta finita ea si em̄ continuata⁊ cōnexa fue rit administratio. nam si postea completaꝫ ad ministrationem vt in ijsdem rebus nō se immi sceat postea temporis sequētis periculū ad eū nō pertinet.vt.j.e.l.tutoꝛ post. ¶ Itez veniunt

b omissa vt in his ⁊ superioꝛibus dolus ᵇ ⁊ lata culpa ⁊ leuis debeat ꝑstari.vt.j.e.l.quicquid nisi in casu.vt.ff.de admi. tu.l.tutoꝛ qui rep competit. Item venit in hanc actionem tutele vt tutoꝛ rationes sui actꝰ efficiat ⁊ pupillo red dat ceterū si non fecerit aut factas nō exhibeᵗ hoc nomine iudicio tutele tenebiᵗ.vt.ff.de ⁊ ra.dis.l.j.ſ.officio. ¶ Est aūt hec actio ꝑ nalis ciuilis ⁊ famosa si quis condēnetur lum non si ob culpam.vt insti.de suspec suspectus. Post hoc sciendum est tutoꝛem⁊ re redes eius pupillo ⁊ heredibus eius teneriꝫ dam alia actione que dꝛ de rōnibus distraben dis.vt.ff.de ℞ia tu.ac.l.ij.que locū habet cū in tutela gerēda rem ex bonis pupilli abstulerit qđ si furādi animo fecit etiā furti teneᵗ.⁊ trac actione obligaᵗ;nec altera alteram tollit furti

BIU Cujas

tñ continet penā tñ dupli vel quadrupli. Hec aũt cõtinet penā dupli tñ ⁊ in duplo cõtinet rei psecutio: ⁊ accipe psecutionẽ rei non interesse pupilli: sed rei extimationẽ. Itẽ tollit hec actio ꝓpter actionẽ tutele: ⁊ ecõuerso. Nam si vna est actio nõ agit altera ⁊ ecõtra. Et est hec actio perpetua: ⁊ tũc demũ intẽditur cum ⁊ p testẽ agi tutele. vt.ff.de tu.⁊ ra. di.l.j.⁊.ſ.de rationibus.⁊.ſ.considerandũ.⁊.ſ.in tutela.⁊.ſ. vlt. ⁊ penul.⁊.l.ij.

¶De diuidẽda tutela: ⁊ p qua parte quisq; tutor conueniatur. 52

1 QOntingit sepe tutele administrationem diuidi inter tutores. Ideoq; ponit de diuisione tutele: ⁊ p qua ꝑte quisq; tutor cõueniatur. Sciendũ est igit diuisionẽ fieri qñq; ab ipsis tutoribus: qñq; a pretore: qñq; a defuncto. Si a tutoribus perinde est ac si a nullo esset facta. vt.j.e.l.pe.in fi. Unde videdũ est q̃d iuris tũc esset vt p hoc expediat hic articulus. Et q̃dẽ nulla facta diuisione siue nullus tutorũ gessit sine oẽs gesserũt tenẽt eor quisq; pupillo insolidũ: ⁊ vnũ eor pupillus eligere põt quẽ excutiat insolidum cõuẽto tñ ⁊ electo tria prestant remedia. ¶Primũ est vt ceteris cõstitutis soluẽdo diuidat actio inter eos q̃ soluendo sunt vel oẽs vel quosdã ꝓportionibus exẽplo fideiussor. vt.ff.de tu.⁊ ra.di.l.j.ſ. nũc.⁊.ſ.si non oẽs. ¶Scõm est vt si insolidũ excutiat vnus possit ⁊ ante snīam ⁊ post snīam impetrare vt ī cõtutores cedat actio si ex fctõ tutoris ꝓprio: vel ex cõi gestu cõdẽnatus prestiterit. vt.ff.de tu.⁊ ra.di.l.j.ſ.plane.⁊.j.e.l.ij. ſ.vlti.⁊.ff.de fideiuſſ.l.ſi fideiussores.ſ.idẽ. Et dico fieri cessionẽ p ꝑte nõ insolidũ.ar.ff.de admi.tu.l.ſi plures.ibi. vnde q̃rẽdũ est ꝛc. ⁊.ff.de tu.⁊ra.di.l.cũ pupillus.ibi.q; p ꝑte ꝛc. ⁊.ff.de pe.l.quesitũ.ſ.sed si velit. Sed q̃dã putãt cedẽdã actionẽ insolidũ. ¶Tertiũ remediũ est vt si nõ fuerit actio cessa vtilis tñ detur aduersus actorẽ facti. vt.ff.de tu.⁊ ra.di.l.j.ſ.et si forte. q̃ nõ habet locũ ī fideiussoribꝰ: q; nõ experit vnus cõtra aliũ non facta cessione actionis. vt ff. de fideiuſ.l. fideiussoribus. ⁊.l.vt fideiussor. Hec eñ remedia adhĩbentur vel ꝓpter dolum cõem vel ꝓpter cõtumaciã cõem si nullus eor voluit agere: ⁊ ideo vnus est cõuẽtus. vt.ff.de admi.tu l.ſi plures.⁊ de tu.⁊ ra.di.l.j.ſ.plane. Si aũt vnꝰ gessit alter nõ: q̃ gessit primo est cõueniẽdus ī eo q̃ gessit. q̃ eñ cõiter neglectũ est: oẽs equaliter obligat: nisi ea que neglecta sunt sint appẽdẽtia gestor ab vno. vt.ff.de admi.tu.l.tu. qui post.ſ.in eum. ⁊.l.tres.ſ.itẽ in eo.⁊.j.si tutor nõ ges.l.vlt.⁊.j.e.l.vlt. Qñq; autem is qui nõ gessit nõ conuenitur scõo loco: vt si minori vel eius heredi obstet sua negligẽtia vel cessatio: q; cum qui gessit cum esset soluendo tempore finiti officij non conuenerit. vt.j.eo.l.j. Ubi autem diuisa est administratio a prefide vel a testatore[a] posset forte distingui ex eo q̃ ōr. ſ. de pericu.tut. l.ij. ⁊.j.eo.l.pe.in prin. vtrũ ita sit diuisa vt vnus gerat in vna ꝓuincia: alius in alia. An in vna ⁊ eadẽ ꝓuincia vel loco isti quedã res: illi autẽ alie assignẽtur gerẽde. In primo casu nũq; cõuenit vnꝰ ꝓpter aliũ. vt.ſ. de peri.tu.l.ad eos. In scõo casu. ſ.qñ in vna ⁊ eadẽ ꝓuincia vel loco administrãt. Diuisim tñ cõuenit vnus ꝓpter aliũ in casib⁹ tñ scz qñ vnus contutorẽ suspectũ dolo vel culpa nõ remouit vel etiã remouit: sed tarde. ⁊ ille nõ soluẽdo sit effect⁹ vel ẽt remouit ⁊ cito. sed suspitiõis spõte agẽdo cãm iura pupilli pdidit. vt.j.e.l.pe. Idẽ est ⁊ si vnus nõ instruat alterũ sup eo q̃ alter nescit ad suã gestionẽ pertinere. vt.ff.ō admi.tu.titiũ.ſ.tutores. ¶Et est notandũ q̃ licz alias post illũ qui gessit cõueniat magistratus ⁊ in initio cõueniat tutor qui non gessit. ⁊ tñ hic.i.vbi cõtutor cõuenit in pdictis casibus scõo loco dat in eũ actio ex quedã extra dicãt. vt.ff.de tu.⁊ ra.di.l.j.ſ.vsq; ⁊ vt dicemus j.de magistra.cõue.⁊ in his duob⁹ casib⁹ facta diuisione tutele põt intelligi quod als ōr.ſ.de transac.l.j.facta remissione vni tutori nõ nocere cõtra aliũ. Idẽq; ⁊ sic gesserunt oẽs tutores sed per dolũ vel oẽs cessauerũt per cõtumaciã solutũ tñ ex transactione cõputabit indebitũ. vt.ff.de tu.⁊ ra.di.l.ſi ex duob⁹. Ex vltra illud nõ preiudicat minori facta remissio nec eñ minor tenẽt cedere actiões electo vel cõuento cũ q̃libet ex sua ꝑsona insolidũ ꝓueniat. vt liquet ex premissis. Si aũt oẽs administrauerũt p culpam facta remissio vni tutori hactenꝰ preiudicat minori ne alterũ cõueniat nisi ex virili ꝑte. ſ. ex sua ꝑsona nõ ex ꝑsona liberati q: extra eũ cedere nõ posset actiões quas de iure cõi cedere ex electo. vt.ff.de admi.tu.l.ſi pupillus. Si autez vnus gesserit alter nõ gessit facta remissio non gerẽti nõ preiudicat extra gerentẽ q: gerẽs nõ cõuenit ex ꝑsona liberati ex suo ꝓprio facto. Si autẽ fiat remissio gerenti nocet contra non gerentẽ quia ei cedi non possent actiones q̃ fieri debet cum ex alterius facto conueniatur.

¶De in litem iurando. 53

3 Alia in actiõe tutele in litẽ iurat de in litem iurãdo ponit. Videam⁹ ergo q̃d sit iurare in litẽ. Et vñ dicat. Et quis deferat hoc iusiurandũ. Et qualiter. Et cui. Et ꝓpter quẽ. Et in quibus actionibus. Et quis sit effect⁹ iusiurãdi. ¶Est autem iurare in litem suo arbitrio prestito sacramento ꝓ quãto nolet re carere rei extimationẽ sm suũ singulare interesse facere: vt ꝑcipitur. ff.e.l.ij.ſ.interdũ.⁊.l.ſi tutor. Res tñ peti ta nõ idcirco estimatur esse pluris de iure cõi. vt.ff.eo.l.j. Unde ⁊ qui tenẽt dare fideiussores iudicio sisti ꝓ qualitate rei. vt.ff.de in ius vo. vt ea.l.j.ſi dederit fideiussorem qui tantũ habet in bonis quãti est res idonee videtur cauisse licet non habeat tantũ quanti extimaret rem actor in litẽ iureiu. imo ⁊ datus fideiussor

toze. Ide pul chre per Johã. de imo. ī cõ ſi. lxxv. ī ij. colũ.

a Testa

nō tenek vltra cōmune ꝑciū rei.vt.ff.de fideiuſ
ſo.l.vlt. ¶Qñq; tñ ꝺr iurare in litē etiā is qui
iurat tāti rem eſſe vel fuiſſevt ex ꝑdicta.l.ij. et
ff.e.l.nūmis.ꝛ.l.cū furti. ꝛ ita eſſe intelligitur
qꝺ eſt in.ff.e.l.ī actionib⁹.ff.plane. ¶Dicit etiā
a iuſiurandū[a] in litē eo q; ꝓpter litem ꝛ in iudi
cio tm̄ ꝑſtak vel ꝓpter rē lite.i. iudicio petitā.
4. ¶Defert hoc ſacramētū iudex:ceterū ſi ali⁹ de
tulerit iuſiurādū vel nō a delato iuratū ſi nul
la erit religio nec vllū iuſiurandū.vt.ff.e.l. vi
deamus.ff.deferre. ¶In delatione añt quā fa
cit iudex taxatione ꝑt iureiurādo adiſcere vt
in certā q̄titatem iuretur. Ne accepta occaſio
ne in infinitū iurek.vt.ff.e.l.videamus.ff.iura
re.ꝛ.ff.ſed an iudex.ꝛ.l.in actionibus.ff.ſed iu
dex. ¶Deferk hoc iuſiurandū domino litis:nec
em̄ ꝑt alius iurare niſi is q̄ ſuo noīe litē con
teſtatus eſt.vt.ff.e.l.vulgo. ¶Quid in cauſa tu
telari? ꝛ certe pupillo non defertur iuſiurādū
adoleſcenti añt ꝑt deferri:matri añt ipſoꝝ nō
defertur forte qꝛ infinitū amore filij iuraret.
¶Tuto.ꝛ cu.minoꝝ deferri ꝑt hoc iuſiuran
dū ſed tñ ipſi non coguñt ſubire.graue em̄ vi
debak ignorantes ꝛ inuitos tutores ſub alie
ni cōpendij emolumēto in ꝓiuriū anceps ſub
ire: ꝛ ex hoc ꝓpꝺit q; ipſi deberēt iurare mino
rē nolle tali re carere ꝓ tāto ſi tñ tantā affectio
nē pupillo ſuo vel adoleſcēti tu.vel cu.nolue
rint ꝑſtare auctoꝛitas iuris non refragabitur
quin iudicium qꝺ inter ipſos ceptum eſt finis
huius poſſit adhiberi. Non enim ad ſuam vti
litatem iuſiurandi referenda eſt extimatio ſed
ad domini cuius nomine tutele ratio poſtula
tur.vt.ff.e.l.videam⁹. ¶Illa ꝛo ſacramēta que
nō reſpiciūt volūtatē ſolā ſed reſpiciūt credu
litatē vel etiā cōtinent veritatē rei cōpellitur
ſubire tu.vel cu.vt ſacramētū calūnie ꝛ ſacra
mētū de q̄titate expēſarum ꝛ ſacramētū qꝺ de
fertur ꝓ lite decidenda.vt.ſ.de iureiur.ꝓ
pter calū.l.ij.ff.qꝺ obſeruari.et de iudi.l.ꝑpe
randum.ff.j.et de re.cre.l.pe.ff.de noxa.l.quo
tiens.ff.in poteſtate. ¶Defertur hoc iuſiuran
b Doluꝫ. Uiꝺ bar. ī.l.ī actio nib⁹.ī vl. col.ff.de ī litē iur. ꝛ vide pa noꝛ.ī ꝺſi. cix. in fi. vol.ij.
b dū ꝓpter dolum[b] ſolū nō etiā ob culpam ſed
extimatio culpe erit a iudice facienda. vt.ff.e.
l.videamus.ff.vlti.ꝛ.l.in actionibus.ff.ſed iu
dex. ¶Quod autem dictum eſt de culpa forte
telligeretur quis de leui vel leuiſſima:ꝓpter
latam autem culpam que equiparatur dolo di
cunt iurari poſſe in litem.vt.ff. de ꝓcario.l.
queſitum.ff.culpa tamē. ꝛ.ff.ex hoc iterdicto.
et.ff.ſi menſoꝝ kal.mo.l.ſed tamen.id ego non
puto. vt enim ꝓpter ſolam contumaciam
quis excōmunicari poteſt.ita et contra aliquē
quis iurare poteſt in litem ꝓpter dolum tā
tum.vt.ff.de dolo.l.arbitrio.ff.j. Comparatur
ergo lata culpa dolo q̄tum ad pecuniariū dā
nū ꝑſequēdum nō q̄tum ad penā copoꝛi infli
gendā.vt.ff.ad.l.coꝛ.de ſic.l.in lege.non quan
tū ad infamiā irrogādā.vt inſti.de ſuſpec.tu.ff.
ſuſpectus.nō quātum ad hoc iuſiurandū ī lit.
qꝺ irrogat penā reo ex ſola volūtate iurantis.
¶Doꝛro in actione tutelevr ſpāle,eſſe vt ſi aga
tur cōtra tutorē tutele ꝛ ipſe dolo vel lata cul
pa vel leui exhibeat res vel inſtrumēta pupil
li iurari pōt cōtra eū in litē. ſ; ō heredem eius
forte nō iurabik niſi ꝓpter doluꝫ ſuū ꝓꝑiū vel
latā culpā.vt.ff.e.l.is q.ꝛ.l.alio iure.et ideo im
perato: hic poſuit rubꝛicā iſtam de in litem iu
rando in tractatu actionis tutele vt oſtende
5 iurādo in litē. ¶Jurari añt pōt ī litē in actioni
bus in rē ꝛ ad exhibendū ꝛ in alijs arbitrarijs
actionib⁹ q̄ numerank iſti.de actio.ff.preterea
quaſdam.et in bonefidei iudicijs directis nō
cōtrarijs.vt.ff.depoſiti.l.j.ff.i depoſiti quoq;
ꝛ.l.ei apud.ꝛ.ff.e.l.in actionibus.ſ; ſpāle puto
eſſe in actione ex empto vt licet ſit bonefidei
non tamen iuretur in ea in litem quia vendi
tor liberari pōt ꝓſtito intereſſe:vt notauimus
de ac.em.ſic igitur in actione bonefidei nō eſt
neq; eſt arbitraria ſed ſimpliciter ſtricti iuris
eſt non iuratur in litem niſi in caſu cū quis in
ius vocatū vi eximit.vt.ff.ne quis eum qui in
ius vo.l.pe.ff.j.et eſt illud ꝓpter contempt
auctoꝛitatem iudicis vel ꝓpter vigoꝛem iu
diciſ ſeruandū. Et idē in fauiana actione ſi nō
restituak res alienata in fraudē patroni.vt.ff.
ſiquis in fraudē pa.l.tenek.ff.in actione. Nam
ꝛ ſi non ſit arbitraria eſt tamē in rem ſcripta.
Jdē eſt in actiōe rerū amotarū.vt.ff.re.amot.
nō eſt. Jdez etiā ꝺr in ꝓmiſſione ſtichi.i. ſi mo
ram fecerit ꝛ ſtichus deceſſerit.naz quia iudex
extimare rē q̄ nō extat nō pōt ſine relatione iu
riſiurādi in litē iurandū eſt a;s ſi ex ſtipulatu
vel ex teſtamēto agak nō ſolet in litē iurari.vt
ff.e.l.in actionibus.ff.plane interdū. Sed cer
te hoc vltimū intelligo nō de iureiu. in litē qꝺ
cuiuſq; arbitrio facit rei extimationē ſed de iu
reiurādo qꝺ ipꝛopꝛie ꝺr in litē et cōtinet verā
id eſt cōmunē rei extimationē.ſicut ꝛ.ſ.dixi.et
hic etiā innuit ratio legis quā dixim⁹:qꝛ iudex
ꝛc.de tali etiā ſacramēto loquik in.ff.eo.l.cum
furti.nā ſiue agak actione furti qꝛ in ea ad rem
duplandam vel quadruplandam habetur re
ſpectus ſiue agatur conditione furtiua defer
tur actoꝛi iuſiurādū ſup q̄titate rei ꝓpter in
opiā ꝓbationū ꝛ ꝓpter maleficiū ꝓuenti vt in
ret tanti rem fuiſſe cū furtū factū ſit nō debet
adiſci res erat digna eo ꝑcio pluriſve
pluris eſt vtiq; tāti eſt.vt.ff.e.l.cū furti.
ferk iuſiurādum in interdicto vnde vi.
c de vi.l.ſi quādo. Defertur[c] iuſiurandū
ſuper ſpeciebus petitis ꝓ quanto quis
eis carere poteſt enim eſſe q̄ maioꝛi affectione
moueoꝛ ad vnam ſpeciem q̄ ad aliā ſed in
mis nō �my locū illa ratio ꝓpter oīmoꝺā
tudinē nūmoꝝ ad alios nūmos ꝛ vtilitatē
dē oīno.vnde nō defertur iuſiurandū
nūmis depoſitis vt iuret quis quod
fuit cum certa ſit nummoꝝ extimatio nam
ſpecies extimatur pecunia:ſ; pecunia nō
matur ſpecies.vt.ff.de fideiuſ.l.ſi ita fideiuſſo
rē.poſſet tamē deponenti deferri iuſiurādū
iuret de eo qꝺ ſua interfuit nummos ſuos
bi ſua die redditos eſſe. Quid enim ſi ſub
na pecunia,debuit aut ſub pignoꝛe quod

BIU Cujas

depositā pecunia abnegata esset ei distractum
1 est.vt.ff.e.nūmis. ¶Est aūt effectus iurisiurā
di vt iudex iusiurandū sequat si viderit esse fa
ciendū vel etiā minoris cōdēnabit hoc ꝯ iura
tū est. Itē ꝛ prorsus poterit absoluere reū ex
magna causa et postea repertis ꝓbationibus
contra actorē. facile eīm nō querit de periurio
iurātis in litē. vt.ff.eo.l.videamus.ſ.itē videꝫ
dū.ꝛ.l.vlti. Sic ꝛ sacramētū qō deferꝛ a iudice
parti de veritate rei retractaꝛ ꝓpter noua in
strumēta.vt.ff.de iureiur.l.admonēdi.

¶De heredibus tutorꝫ vel curatorꝫ. 54

2 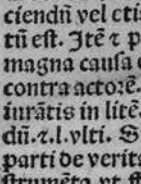

Qualiter tutor tu
tele conueniaꝫ dictū est. Videndū
de heredibus tutorꝫ qualiterꝛ
inquātū teneanꝫ: ꝛ quidē here
des tutorꝫ nō sunt tutores: te
nētur tamē in quibusdam quasi tutores: puta
in inchoatis per defunctū si heredes tutoris
masculi sunt ꝛ legitime etatis in quibus do
lus eoꝝ potest admitti: qꝛ penes tutores fuit.
Item in inchoatis ꝛ perfectis tenentur here
des tutorꝫ sicut ꝛ tenebātur tutores lite nō cō
testata cōtra tutores. Nam tale iudiciū trans
fertur in heredem tutoris quale susceperit de
functus litis eīm contestatione penales actio
nes transmittūtur ab vtraq; parte ꝛ tempora
les perpetuanꝫ. vt.ff.e.l.heres.ſ.pau. Idē for
te est ꝛ si heredes tutoris inchoauerint admi
nistrationē ꝛ peregerint. Vite ꝙ nō cōtestate
nec in inchoatis negocijs a defuncto vel ab he
redibus eius tenenꝫ heredes tutoris ex perso
na defuncti ob dolū ꝛ latā culpam nō leuē: nisi
ex eo ꝙ peruenit ad eos vel ad tutorem: vel ex
eo ꝙ tutor de bonis pupilli gratiā aliam fecit
cōueniātur. vt.ff.e.l.cū ostēdimus.ꝛ.j.e.l.j.ꝛ.l.
vlti. ¶Illud notandū est qō ex suo dolo tenen
tur heredes: licet nō sint tutores. vt.j.eo.l.j.in
fi.ꝛ.l.cum ostendimus.

¶Si tutor vel curator non gesserit 55

3 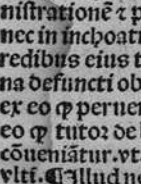

Qualiter is qui gessit tenea
tur dictū est. Videamus qualiter is
qui non gessit cōueniatur: ꝛ qñ sine
quo ordine. ¶Et quidem tutor da
tus qui non gessit aut vtiliter fuit datus: aut
inutiliter: si inutiliter nō tenetur: vt.ſ.qui da
tu.l.necꝙ. si vō datus fuit vtiliter teneꝫ quidē
vtili actione tutele si non gessit nō directa. vt
ff.rem pupil.sal.fo.l.non quasi.ſ.illud.ꝛ de ad
mi. tu.l.tutores qui post.ſ. meum.ꝛ.j.eo.l.j.
¶Ordo tamen considerandus est in cōuenien
do eum qui non gessit. vt notauimus. ſ. de di
uisione tutele.

¶De vsuris pupillaribus. 56

4 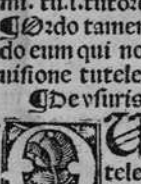

Qlia in actione tu
tele vsurarꝫ fit cōdēnatio de vsuris
pupillaribus supponit. Videndū
ergo que sint pupillares vsure: et
qñ prestētur: vel ille: vel cēteſime: vel alie que
sunt leuiores eis. ¶Est aūt sciendū ꝙ pupillo
prestāturvsure centesime in duobus casibus. i.
si pecuniā pupillarē cōuerterit tutor in suā vti
litatē clanculo. Itē ꝛ si tutor negauit pretogi
se aliquid habere ad alendos pupillos alꝫ aūt
tutor prestabit pupillo vsure ſm morē prouin
cie. aut quincunces. aut triētes. aut alꝫ si que
alie leuiores in prouincia frequētantur. ¶Sed
in casibus quinq; prestat pupillus pupillares
vsuras. i. quas pupillus poterat stipulari ſm
conditionē vel diuersitatē sue persone. vt dixi
ſ. de vsu. l. eos qui. ſ. sup. ¶Primus casus est
si pecuniā pupilli palā conuerterit in vtilitatē
suā. ¶Secūdus est cū negauit apud se pecuniā
pupilli esse ꝛ pretor ꝓnūciauit contra eū. nam
ꝛ si non esset apud eū pecunia teneꝫ tñ ad eam
ꝛ vsurā pupillarē quia decretū ꝓ veritate est.
¶Tertius casus est si moram fecit depositioni
pecunie ꝛ pretor irrogauit ei pupillarē vsuraꝫ
solent ibi pretores cōminari vt si nō fiat depo
sitio vel quāto tardius fiat legitime vsure pre
stentur. Sed ꝛ si tutor dū negaret aliquā quāti
tatē penes se esse pupillus imposuit necessita
tē accipiēdi mutuā pecuniā ad onera sua expe
diēda tenebitꝫ ad pupillarē vsurā in hoc quar
to casu. ¶Quintus casus est cū a debitoribus
pupilli exegit pupillares vsuras. ¶Videt etiā
a posse notari. ¶Sextus casus[a] ſ. qñ obtinuit a Sextꝰ
pecuniā pupillarē deponi ad ꝓdiorꝫ cōparatio casus. vi
nez ꝛ tutor nō deposuit eā necꝙ preceptū est ei de ēt al
a pretore vt deponeret. ꝛ ꝓbatꝫ hec. ff. de admi be. de ro
ni. tuto. l. tutor qui repertorijs. ſ. si deponi vſq; sa. hic q̄
ad illum. ſ. vsure. ꝛ. l. nō existimo. Si aūt tutor etiā alio
vsurarū currentiū cōtra se velit cursum interrū mō com
pere nō pōt pupillū cogere vt agat actione tu memo
tele contra se verū aduersus futuram calūniaꝫ rat aliqs
eius vt cursus vsurarū inhibeaꝫ denunciare dꝫ ex istꝫ ca
frequenter se paratū esse soluere qō dꝫ: ꝛ si pu sibus hic
pillus rem dissimulatione ꝓferat acta apō pre enume
sidem ꝓincie denunciatiōe ꝛ oblatione pecu rat ſ per
nie ꝛ eius consignatione facienda sunt. Nō eīm istum.
sufficit obtulisse nisi ꝛ deponat quis pecuniaꝫ
obsignatā tutiori loco ꝛ eo facto plene succur
ritur tutoribus ꝛ curatoribus eorūq; heredi
bus. vt.j.e.l.vl.ꝛ.ff.de admi.tuto.l.tutor ꝓ pu
pillo. ſ. vlti.

¶De fideiussoribus tutorꝫ vel curatorꝫ. 57

5

Qualiter tuto
res cōueniaꝫ dictū est. videndū qualiter eoꝝ fideiussores
exiganꝫ. ¶Et quidē olim libe
ra facultas dabaꝫ minoribꝰ
vtrū priꝰ tutores an fideius
sores conuenirent: vel etiam
vt conuenirent tutores pro parte et fideiussō
res pro alia parte facta diuisione actionis in
ter eos. vt.j.e.l.j. Hodie vero contrariū est. priꝰ
eīm conueniendi sunt principales debitores ꝙ
fideiussores vel mandatores vel sponsores. vt
in auten. de fideiuss. ſ. j. ¶Illud autem verum
est quia tutore soluente liberatur fideiussor. si
fideiussor simpliciter est acceptus ita puta fi
de sua esse iubes fide mea esse iubeo vel pro

BIU Cujas

misit qđ tutor dzvl debebit si aūt ꝓmiserit qđ a tutore vel curatore fuari nō possit soluēte tutore vel curatore nō dr liberari sz magis nō ici dere in obligationē. vt. ff. de ver. ob. l. decē. Idē qz est si promisit fideiussor rem pupilli sal. fo. ¶ Nā vr ꝓmisisse qđ a tutore nō poterit seruari. vt. j. e. l. vlt. ¶ In tutorib⁹ aūt cōuētis si soluēdo sunt t oēs gesserunt tutelā locū hz beneficiū diuisionis. vt. ff. de tute. t ra. di. l. j. §. nūc tractem⁹. t vt diximus. s. de diui. tu. Quid ī fideiussoribus tutorū. Certe distinguendum est vtrū fideiussores extiterint ꝓ tutorib⁹ pluribus. qđ tutores habebāt bñficium diuisionis[a] an extiterint fideiussores ꝓ tutore vno. ¶ In primo casu si tutores soluēdo sūt t administratio non dispar sz cōmunis fuit est admittēda ratio viriliū portionū iter fideiussores ex persona tutorum. vt. ff. e. l. pupillus. ¶ In scdo aūt casu hz alias fideiussores vni⁹ habeāt bñficiū diuisionis tñ pupillo agēte qđ nō ipse exit sz in tutelā incidit t ignorat oīa bñficiū diuidēde actionis iniuriā habere visum est ne ex vna tutela cause plures varieqz qstiones apud diuersos iudices ostituerent. vt. ff. rem pu. sal. fo. l. vlt. hoc ergo est cū adulto facto iputari sua cōuētio nō pōt. Nā si finita tutela cōuenit cū fideiussorib⁹ tutoris vt añ cōueniat tutores qꝫ eos t ipi ꝓmiserūt adulto se reddituros qđ ab eis seruari nō potuisset inter eos qui soluēdo sunt actio residui erit diuidēda sicut t diuidetur iter eos qui mandauerūt pecuniā credi. vt. ff. e. si fideiussores. vel forte distinguēdū est inter fideiussores tutoris: vtrū simpliciter et insolidū sint accepti. vt. s. diximus. et tūc nō hz bñficium diuisionis. t in hoc casu loquitur. ff. rē pu. sal. fo. l. vl. an sint accepti in eo qđ nō poterit seruari a tutore vel ēt ꝓmiserūt rē pu. sal. fo. ī qb⁹ duobus casibus idē cē. s. diximus. t tūc si pro residuo cōueniātur hñt beneficiū diuisionis. et in hoc casu loquitur. ff. e. si fideiussores.

a Diuisio nis. Videlate p. d. iaſ. ī. l. j. C. d trāſac. t ī locis ibi p eū allegatis.

¶ De contrario iudicio tutele. 58

6. Ojctus est supra de directo iudicio tutele t ne g. ge. Nūc videam⁹ de ōrio iudicio tutele: t neg. ge. vtili: quare sit inductū: qb⁹ cōpetat: t qñ: t ad quid: t qualis sit actio. ¶ Est aūt inducta ōria actio tutele vt facilius tutores accederent ad administrationē sciētes pupillū sibi obligatus fore ex sua gestione: quā qꝫ essi sine tutoris auctoritate pupillus nō obligeꝫ nec in rem suam pupillū tutor obligare posſit. attamē receptū est vt tutori suo pupillus sine tutoris auctoritate ciuiliter obligetur ex administratione sua: eteīm ꝓuocandi fuerant tutores vt protinus aliquid de suo pro pupillo impendant. oīa sciūt se recepturos id quod impendunt. vt. ff. e. l. j. ꝓmo resꝑso. ¶ Daſ hec actio tutoribus et pro tutoribus et curatoribus pupillorum adultorū furiosorum prodigoꝝ et ventrum et consimilium personarum. vt. ff. eo. l. j. §. hec actio. ¶ Datur hec actio tutori demum finito officio vel remoto curatore a tutelis. vt. ff. e. l. a. tutela. t. l. j. §. finito sed ꝓcuratoribus et curatoribus datur hec actio statim etiam nondū finita cura. vt. ff. e. l. j. §. finito. Item datur si diligenter negocium sit ceptū geri licet euentum aduersum habuerit qđ gestū est. vt. ff. e. l. iij. §. sufficit. t de neg. ge. l. sed an. §. is autē. Itē nō attenditur in cōtrario iudicio: vtrū agaſ directo iudicio tutele vel neg. ge. an nō. pupill⁹ eīm quādoqz idcirco non vult agere tutele quia nihil ei debetur immo plus in euz impensum est qꝫ qđ ei abest nec ipediēdus est tutor agere cōtrario iudicio longe magis aget si rationibus distrahēdis actio intendaſ. vt. ff. e. l. j. §. pe. l. ij. Venit in cōtrariū iudiciū qđ in pupillum vel in eius rē impensum est: ea aūt qꝫ debebātur tutori vtputa a pre pupilli cū pro eis integra sit actio non deducuntur in contrarium iudicium nisi tutor ideo cessauit exigere qz tutor erat. nam sicuti quodcūqz aliud gessit pro vtilitate pupilli id cōtrario iudicio cōsequaſ ita cū id qđ si debetur cōsequi debet vel eius securitatē: ergo t si ex causa que tpe finitur obligatio fuit aliqua erit tutele iudiciū contrarium. ff. e. l. j. §. an in hoc. Quid aūt si plus impēderit ī pupillū tutor qꝫ in facultatibus an id contraquatur contrario iudicio? et certe cōsequetur si expedit pupillo tutelā ita administrari: alioqn absoluēt pupill⁹. neqz eīm ī hoc administrātur tutele vt mergant pupilli. Iudex vero vtilitatem pupilli spectabit: t an tutor ex officio fecerit sumptus. vt. ff. e. l. iij. j. resꝑso. ¶ Item intendiť cōtrariū iudiciū vt ꝺs a pupillo exigat liberationē eoꝝ q ꝓpter tutelā alij ꝓmisit vel alij tenetur dare. aut pecuniā si quā de suo consumpsit etiam cum vsuris vel trientibus vel que in regione frequētant. vel in bis ī quibus mutuatus est si necesse habuerit mutuari vt pro pupillo ex iusta causa prorogaret. vl bis a quibus pupillum liberauit. vel qbus caruit tutor si nimiū profuit pupillo pecuniā esse solutā et pstant ei iste vsure et qꝺiu tutor est et postea qꝫ desijt esse tutor. et quoad reddatur ei pecunia. Plane si tutor aliquid pecunie debuit fenerari et aliquid pro pupillo soluit nec ipse consequitur vsuras. nec pupillo prestabit. quaritur t si invsus suos conuerterit deinde aliqđ impēderit vt ī rē pupillarē definit vertisse. et inde vsuras nō pstabit. t si āte impēderit ī rē pupillarem mox in vsus suos conuerterit nō videbiť vertisse quātitatē q cōcurrit cum quantitate sibi debita vt ei⁹ summe nō pstet vsuras. ¶ Illud etiā repellere pōt tutorem ab vsuris si potuit sibi soluere de re pupillari. vt. ff. e. iij. §. cōtrariū. vsqz ad illū. §. sufficit. Itē venit in cōtrariū iudiciū qđ est impēsum sine re officij. Itē post finitum officiū si erat gestio cōnexa. Item qđ est impēsum ante officium si ideo qz tutor erat cessauit exigere. vt. s. dictū est. ff. eo. l. iij. §. ꝺ contrario iudicio. ¶ Est aūt hec actio contraria perpetua t heredibus datur t in heredes ceteroſqz successores. vt. ff. e. l. iij. §. vlt.

BIU Cujas

Preter hoc tutores ⁊ curatores et cõsiles si tutele iudicio cõueniunt reputare possunt id quod in rem pupilli impenderint. vt. j. eo. l. vlt. ⁊ sic erat arbitrij eius: vtrũ cõpensare aut repetere velit sumptꝰ. Quid ergo si iudex cõpensationis eius nõ habuit rationẽ an cõtrario iudicio possit experiri ⁊ vtiq; põt. Sz si reprobata est hec reputatio ⁊ acq̃uit sñie nõ dz iudex ẽrio iudicio id resarcire. vt. ff. e. l. j. ſ. pterea si tutele.

De auctoritate prestanda. 59

QEt tutoriꝰ ⁊ curatoribus dictũ est. ⁊ qz opz eos auctoritatem pstare minoriꝰ in his que agunt vel paciscuntur in preiudiciũ suum ponit de auctoritate prestãda. Videndum ergo quid sit auctoritatẽ prestare. ⁊ quis possit eam pstare. ⁊ qñ. ⁊ qualiter. ⁊ i quibus. ⁊ quis sit eius effectus. Est autẽ auctoritatẽ[a] prestare cum quis dicit se ꝓbare id qđ agitur hoc est auctoritatẽ fieri. vt. ff. eo. l. etiã. Prestare aũt auctoritatẽ põt quilibet tutor ad quez spectat periculũ administratiõis de quo periculo qñ spectet ad tutorem plene dixi. ſ. de admi. tu. Siue ergo dati sint tutores vt gerẽt siue dati sint honoris vel notitie causa poterũt auctores fieri pupillo nisi interdicta fuerit eis administratio. nec distinguitur gerat tutor vel nõ gerat. vt. ff. de acqui. he. l. pupillũ etiã. ⁊ sm hoc est intelligendũ qđ legit. ff. e. ⁊ si pluribus eum tutorẽ nõ posse auctorare cui administratio tutele nõ est ꝺcessa. exponendũ est em̃. i. denegare. Sz nõne videtur ceteris denegata hoc ipso qđ vni est cõmissa administratio? Respondeo põt cõmitti vni gestio ad hoc vt ille solus habeat necesse gerere. alij vero possint ſz non cogũtur: ⁊ tunc oẽs possint esse auctores. vt. ff. de solu. ꝙ si forte. ſ. j. Qñq; omittit vni tm̃ ad hoc vt alij etiã volẽtes repellant. ⁊ in dubio qñ ꝙ vni simpliciter cõmittitur ceteris videt denegata. Dicit ei aliqs si lex illa. ⁊ si pluriꝰ. in fini principio loquitur de tutore cui est denegata gestio. ergo in fine illius eiusdez. l. repetitur principiũ. Respõdeo non est ita. aliud est enim auferre administrationẽ tutori: aliud remouere ipsum a tutella vt suspectũ. Sicut aliud est deponere epm̃ aliud ipsum ab administratiõe priuare. Sed cõtrariũ videt esse valde in. ff. de suspec. tu. l. hec em̃. ſ. si pretor. Illã ibi dicit si pretor sñia sua tutorẽ non remouerit a tutela sed gerere ꝓhibuerit desinit esse tutor: ſz certe ibi apud pretorẽ agebat causa de remouendo tutore suspecto vñ verba sñie intelligunt̃ sm tutorẽ accusatiõis ⁊ aptãtur ad ipsa. ſ. vt videatur ꝓnunciasse super eo de quo agebatur. Dic ꝙ aliquis desinit esse tutor. i. ꝙtum ad administrationẽ gerendã qz est ei denegata ⁊ ita nihil administrabit si denegata est in totũ vel si denegata est in parte in ea parte nihil geret. Plerunq; em̃ inter tutores regiõibus diuidit tutela: putaꝝ alius vrbica negocia alius peregrina administret. nã licet oẽs tutores sint ⁊ tutelam gerant tm̃ cum ꝗs de ea re ꝙ extra suam regionem erit experiri vel ad iudiciũ vocari cepe-
rit nõ cõmittit stipulatio rem pupilli saluã fore cõtra hunc tutorẽ vel fideiussorẽ eius atq; si administratio tutele nõ esset ei ꝓmissa: qtũ em̃ facit in totũ denegata tm̃ valet ⁊ si in ea re de qua agitur denegata sit. ff. de admi. tu. l. si duo.
2 et. ſ. si ex pluribꝰ tu. vel cu. l. vl. Põt tutor auctor fieri etiaz si cecus sit factus necessariũ est tm̃ ꝙ sit sane mentis ⁊ spõte fiat auctor. Nam si inuitus sit retẽtus per vim ꝙ agitur nõ valet neq; em̃ ꝓsentia corpis sufficit ad auctoritatẽ. vt si somno aut morbo comiciali occupatꝰ tacuisset: nulla est em̃ differẽtia non intercedat b auctoritas tutoris an perẽa[b] adhibeat. vt. ff. eo. l. j. ſ. vlt. ⁊ l. ij. Itẽ opz tutorẽ intelligentẽ esse ad id qđ agit. Nã si ꝓsens ignorauerit qua le negociũ esset qđ cõtrahebat perinde est ac si fuerit absens. vt. ff. e. l. nõ multũ. nec necessariũ est in auctoritate pstanda vt tutor interrogef an cõprobet id qđ agitur. vt. ff. eo. l. iij. nec est opus tutorẽ subscribere instro cõtractꝰ. Pupillum vero loqui non est necesse siue mutuũ accipiunt auctore tutore siue soluat eis. vt. ff. eo. l. impuberes. ⁊ l. inter pupillos. Opz em̃ tutorẽ in ipso negocio ꝓsentẽ esse ⁊ auctorẽ fieri si hoc pupillo ꝓdesse extimauerit. Nam si nõ extimauerit pupillo ꝓdesse non cogit a pretore vt fiat auctor primũ qz iniquũ est eum pstare auctoritatem. Si vero expedit pupillo deinde si expedit tutele iudicio pupillus hãc iacturã cõsequitur. vt. ff. e. l. si tutor pu. nisi tutor impeditꝰ fuerit iusta cã tutor esse. vt. ff. eo. l. tutor qui. Post tẽpus vero nõ modicũ aut per eplam interpositam auctoritas nihil agit. vt insti. e. ſ. tutor. ⁊ ff. eo. l. obligari. ſ. tutor. plane vbi tutor incõtinenti auctor sit negocio pfecto prius pro eodẽ est habendũ ac si negocio fuerit ꝓsens. vt. ff. de
3 acqui. here. si quis bona. ſ. iussum. Fieri põt tutor auctor pupillo ⁊ in scriptꝭ ⁊ sine scriptis neq; exigit ꝙ tutor sit in presentia cõtrahẽtis cum pupillo. Sed exigitur presentia tutoris simul pupillo: vt ecce inter absentes nuncio vel epistola vẽdo vel loco pupillo tuo ⁊ ipse in presentia tutoris me absente dicit se emere vel cõducere ⁊ tutor fit ei auctor. vt. ff. eo. l. obligari. ſ. vlt. ⁊ satis est si iterueniat auctoritas vnius tutoris si plures insolidũ sint tutores nisi id agitur qđ facit solutionẽ tutele vt qz impubes datur in arrogationẽ. Tunc em̃ necesse est oẽs tutores auctoritatẽ suam pstare vt qđ oẽs simpliciter tangit ab oĩbus cõprobet. Si autẽ diuisa est tutela ꝗlibet est auctor in eo qđ sibi cõmissum est: ⁊ eadez sunt in curatoribꝰ adultoriꝰ vel similiũ personarũ. vt. j. eo. l. j. Item cõis auctoritas est interponẽda pure licet cõditionalis cõtractus cum pupillo fiat al's em̃ contractus nõ teneret qz hic est actus legitimus qui nõ recepit diẽ vel cõditionẽ. vt. ff. eo. l. ⁊ si cõdi-
4 tionalis. ⁊ de regulis iuris. l. actus. Est autẽ auctoritas tutoris in ꝗbusdã causis necessaria in quibusdam non necessaria est quando pupillus alij promittit vel paciscatur aliquid vnde consuenit oriri obligatio. Idemq; si iudicium

[a] Auctoritatẽ. vi de Job. fabri. et alios insti. eo. de aucto. tu. to. l. ſ. j. huic ꝺsuluit bal. in consi. cclxxvj. v. li. i nouis ꝙ tutor pleni tudinem potestatis hꝫ.

[b] Perperam. Vide pulchre agregata ad istud ꝓpositũ p Jaso. may. i. l. nec ꝗcq;. ſ. vbi de cretũ. in xiij. col. ff de of. ꝓcõ. ⁊ leg.

BIU Cujas

subeat ciuile vel criminale. vt. j. e. l. clarū. Idēq; est ꝛ si cōfiteatur in iudicio cōtra se. vt. ff. de cōfes. certū. ff. in pupillo in casibus tñ stat in iudicio minor sine tutore vel curatore vt in momētanea possessione ꝛ si sui thori violati velit accusationem intēdere ꝛ si impetrauit venīā etatis. vt. j. si per vim vel alio mō. l. j. et. ff. ad. l. iul. de adul. l. si maritus. ff. lex. ꝛ. s. de his qui ve. e. l. j. ꝛ ij. Item in maximis criminib⁹. vt dicemus j. q̄ accu. nō pos. et interdicto de lib. ho. exhi. vt ff. de li. ho. exhi. q; ꝛ lex. ff. pe. nō est aūt necessaria tutoris auctoritas. vt ecce si quid dari stipuletur impubes vel per traditionē accipiat. placuit eīm meliorē suam conditionē licere eis facere etiā sine tutore auctore deteriorē vero nō aliter q; tutore auctore. vñ in his causis ex quibus obligatiōes mutue nascūtur vt in emptionibus venditiōibus locationib⁹ cōductiōibus mandatis depositis si tutoris auctoritas non interueniat ipsi quidē q̄ cum his ꝺtrahūt obligantur adinuicē pupilli nō obligātur. vt insti. eo. j. rñso. vsq; ad illum. ff. neq; tñ. ꝛ ita claudicat cōtractus. vt. ff. de act. emp. et ven. l. iul. ff. si quis a pupillo. ¶ Patet ergo in his quia pupillus alij mutnādo vel seruum manumittēdo vel alij solnēdo sine tutoris auctoritate sibi alium non obligat. seruū nō facit liberū. ipse ab alio non liberatur. q; sine tutoris auctoritate nihil alienare pōt. vt. ff. e. l. obligari. j. rñso. vsq; ad illum. ff. hereditatē. Tria tñ sunt in q̄bus ꝛ si lucrum pupillo vel adulto videat obuenire. non tamen pñt ea agere sine tutoris vel curatoris auctoritate: vt ecce hereditatē adire: vel bonorum possessionē peterevel agnoscere neq; hereditatē ex fideicōmisso suscipere aliter possiunt nisi tutoris vel curatoris auctoritate q̄uis lucrosa sit hereditas. vt insti. e. ff. iij. ꝛ. ff. e. l. obligari. ꝛ. l. si ad pupillū. ꝛ q̄ est ratio? rñdēt quidā quia occasione lucrose hereditatis: vel bonorū possessionis: vel lucrosi fideicōmissi agnosceret onerosum: vel onerosaz successionē: vel melius ideo est hoc: q; pōt esse q; ls lucrosa sit successio tñ multis cōtrouersijs est implicita: vt intersit minoris eam nō habere. vt. ff. de mino. l. minoribus. xxv. annis. ¶ Pōt ergo tutor vt liquet ex predictis auctor esse impuberis in eo q; agitur in p̄iudicio minoris nisi id qđ agitur in p̄eiudicio minoris principaliter ꝛ directo ptineat ad rem tutoris. nec enim pōt tutor se auctore sibi obligare pupillū: vel ei auctor esse: vt ꝓmittat seruo vel filio tutoris: vel vt q̄d eis tradat. hinc est q; si tutor fuit auctor pupillo: vt q̄d det seruo tutoris vel alteri? cōsocio tutoris querit? totum. vt. ff. eo. si seruus cōis. Plane si plures tutores sunt pōt vnus altero auctore sibi obligare pupillū: nisi vnus tutor erat paterfa. alius erat filiusfa. in quo casu neuter alij tutor erit: vel auctor. vt. ff. eo. l. q; dicimus. sed ꝛ si vnus se auctore emerit a pupillo palam ꝛ bonafide p̄stando auctoritatē suam tenet emptio. Itē per consequentiā potest tutor auctor esse in re sua: vt ecce pupillo adeunti hereditatē sui p̄prij debitoris pōt auctoritatez accōmodare q̄uis per hoc debitor eius efficiatur. p̄ima enim ratio auctoritatis est ea vt heres fiat per consequentiā cōtingit vt debitū sibi subeat. ꝛ probatur hec. ff. e. l. j. vsq; ad illum. ff. tutor. ꝛ. l. pupillus. primo respōso. vsq; ad illum. ff. pupillus. ibi. sane si quid. ꝛ. l. q; dñis. ¶ Effectus autē auctoritatis maxim⁹ est: si eīm pupillus sine tutoris auctoritate quid p̄omittat vel paciscatur si quidez sit infans. i. minor. vij. annis. vt. j. desi. deli. si infanti. q; non habet intellectū: nec etiā iure naturali obligatur. ꝛ ita est intelligendū qđ est in. ff. de ꝺdi. inde. l. q; pupill⁹. de ac. ꝛ ob. l. pupillus. si autē. sit maior infante siquidem promittat suo tutori se auctorē: nec etiam iure naturali obligatur. vt. ff. eo. l. v. alij vero ꝓmittendo obligat naturaliter tm̄. vt. ff. de nouā. j. ff. vlt. Si autē p̄omitteret tutoris auctoritate ciuiliter ꝛ naturaliter obligaret: sed tñ haberet beneficiū in inte. resti. vt. ff. e. l. impubes. et vt dixim⁹. s. si tu. vel cu. interue. Si autē minor est adultus: nec habeat curatorē ciuiliter ꝛ naturaliter obligat: sz habet bñficiū in inte. resti. Si aūt habeat curatorē idem est in eo qđ in pupillo. vt. s. de minori. l. si curatorez. vbicumautem dixi pupillum ex pacto naturaliter tantum obligari tenebitur etiā ciuiliter si faciat locupletior. vt. ff. cōmo. l. sed mihi.

¶ Quādo tuto. vel cura. esse desinant.

7 Quia actio tutele demū finita tutela nascitur: ꝛ intentatur: vt dixim⁹. s. arbi. tu. Videam⁹ quādo tutores vel curatores desināt esse. ¶ Est aūt sciendū q; tutela finitur puberta te aduenīente q̄ incipit in masculis post. xiiij. an. impletū: in feminis post. xij. an. impletū: licet in suspectiōe habitudinis corporis ostenderetur in masculis qđ impudicū legi visum est. vt insti. eo. j. respōso. ꝛ. j. eo. l. vlt. Item finitur tutela morte pupillorum vel capitis diminutione maxima: vt si ex ingratitudine rediganturin seruitutē vel ab hostibus capiantur vel serui pene fiant: vel media: vt si deportentur in insulam: vel minima: vt si arrogentur. Item finitur morte tutoris: vel eius capitis diminutione maxima vel media: minima aūt capitis diminutiōe tutoris sola legitima tutela pereit: cetere nō pereūt. vt. ff. de capi. dimi. l. tutelas. Item finitur tutela si ad certam cōditionē datus sit tutor in testamēto: ꝛ ea conditio existat vel datus est ad tēpus certum ꝛ id finitum est. Item finitur ob hoc q; tutor remouet ve⁹ suspectus: vel q; ipse se excusat iusta causa: et omnis administrande tutele deponit. ꝛ probatur per insti. qui. mo. tute. finitur. ¶ Cura etiam adultorum finitur adultis factis maioribus xxv. annis. Cura enim pupillorū eodem tēpore terminatur quo tutela pupillorū. vt. j. eo. l. j. Item finitur cura adultorum finito negocio vel finita causa ad quā dati sunt. vt insti. de auct. tuto. ff. vlti. alij modi quos assignaui in tutela finiti intelligantur repetiti in cura faciendā.

¶ De actore a tutore seu curatore ordinādo.

BIU Cujas

1 Quoniam sepe cõtingit tutorem vel curatorẽ impedi ri gerere minorum negocia: ꝛ equũ est interim ꝓuidere minoribus ponit de actore ordinando a tutore seu curatore. videndũ ergo per quos fiat ordinatio: qualr: ꝛ quando: ꝛ ad que. ¶Fit aũt ordinatio actoris a tutore vel curatore ꝛ suo periculo cum per se nõ potest gerere iudiciali auctoritate ꝓmittẽte. Idẽ dicitur adiutor: ꝛ differt actor vel adiutor a curatore. vt dixi. s. de in litẽ dan. tu. vel cu. ſ. vlt. ¶Constitui põt etiã qñq; ex voluntate quotiens diffusa sunt negocia aut dignitas vel etas id postulat. ꝓcurator a minore constitui potest auctoritate tutoris ꝛ curatoris ꝛ quãdoq; a tutore vel a curatore. vt diximus. s. de ꝓcu. ſ. j. ꝛ ſ. cõstitui. ¶Constituit actor ad gerẽda negocia ꝛ ad litẽ. vt isti. de cura. ſ. q; si. ꝛ j. ꝺ ap. l. si actor. vñ pz q; lit. ꝓte. ꝓstituit actor.

¶De excusationibus ꝛ tpibus earum. 62

2 Qualiter tutores ꝛ curatores ordinent. Item remoneãtur vt suspecti ꝛ reprobi dictũ est. Nunc videamus qualr excusent quasi mi⁹ idonei. Videndũ ergo q̃d sit excusatio: quibus cõpetat: ꝛ infra que tpa: ꝛ ex quibus causis admittit excusatio. ¶Est autẽ excusatio alicuius iuste cause allegatio ob quam non debeat artari ad tutelam vel curam: ꝛ tunc demum locum habet excusatio quando datio tutele vel cure tenet ipo iure. Si autem ipso iure non teneat. vt quia ille qui dedit dare nõ potuit. vel quia dedit eum quem dare nõ potuit. aut quia dedit ei cui dare nõ potuit. aut q; non dedit eo modo quo nõ debuit dare nõ habet ibi locum excusatio cũ datio tutele vl cure nõ teneat. vt. ff. e. l. scire opz. ſ. hoc de his. ꝛ quando ipso iure non teneat ex predictis causis ꝛ similibus plene põt quilibz notare ꝛ percipere ex his que diximus. s. de testa. tu. ꝛ cõfir. tu. ꝛ qui da. tu. vel cu. pos. hinc est ꝙ minores. xxv. an. vel milites dati tutores nõ habẽt necesse se excusare. vt insti. e. ſ. minores aũt. ¶Et ꝓponitur vel contestanda est excusatio infra. l. dies continuos ꝺnumerandos ex quo cognouerit quis se tutorem vel curatorez datum vel ex lege vocatum ad tutelaz amplí⁹: ꝛ si a principio datus est aliquis tutor vtiliter sed tamen nondum venit dies vel nondũ extitit conditio sub qua datus est tutor in testamẽto nõdum cedit dies excusationis quia nõduz cepit ex testamento teneri. Idemq; ꝛ si nonduz adita est hereditas. vt. ff. e. l. penul. ſ. precedit. Item curator testamento datus tunc demum se debet excusare cum cõfirmatur per presidẽ. vt. ff. eo. l. gaius. ¶Et est hec contestatio faciẽda infra predictum tempus si intra centesimũ lapidẽ sit aliqs ab eo loco ꝺputãdovbi tutores dati sunt. Si vo habitet aliqs vltra cẽtesimũ lapidẽ oz habere ꝓ singulis. xx. miliarib⁹ vnã diẽ ꝛ ampli⁹. xxx. dies: ꝛ fiãdẽ ista ꝺputatio facta ꝛ adiectio. xxx. dierum data contineant. l. dies bene est. Si aũt non contineãt semp est ei supplendũ tps quod est vltra centesimũ lapidẽ ne minus habeat eo q̃ habitat intra centesimũ lapidem: sed ꝛ plus posset habere ꝓpter nimiaz distãtiã loci vel ꝓpter prefatã adiectionẽ. xxx. dierũ. Et si qs infra. l. ꝓdictos dies vnã causam vel duos vel aliquot fuerit contestatus alꝰ poterit cõtestari infra eosdẽ dies. vt isti. e. ſ. q̃ aũt a se volunt. ¶Pro peragẽdo aũt negocio[a] excusationis statuti sunt quattuor meses a die nominationis subaudio ꝛ cognitiõis cõputãdos. vt. ff. eo. l. quinquaginta. Causa autez agitata si feratur sñia pro tutore vel curatore bñ est et posset appellare aduersarius. Si aũt fuerit reprobata excusatio tutoris vel cu. poterit tutor vel curator interponere appellationẽ licet nõ possit appellare ab ipsa datiõe tutoris vel curatoris. Aliud em̃ seruatur si noletur quis ad munera q̃ sunt publica vtilitate ꝛ auctoritate: vt si vocet quis ad consulatũ vel presidatũ. vt j. de appel. l. qui ad ciuilia. ꝛ. ff. qñ ap. sit. l. j. ſ. si quis tutor. Tutela autẽ publicũ quidẽ munus est auctoritate sed priuatũ est vtilitate. vt insti. eo. ti. j. rñso. ꝛ. ff. eo. l. athlete. ſ. tutela. In excusatione autẽ proponẽda vel profitẽda oportet aliquẽ esse ante tribunal: ꝛ põt dare libellum: id est scripturã cõtinentẽ excusationẽ. vt. ff. eo. l. scire opz. nec obst. qõ legitur. ff. eo. l. excusare se tutor per libellos non poterit. verũ est enim ꝙ solo libello non excusat sed solo libello profitetur causam excusationis ꝛ postea probabit eam in iudicio ꝛ ea ꝓbata ꝛ causa cognita poterit excusari per sñiam diffinitiuã. submemorationes aũt. i. ꝓductiones vel depositiões testium fieri possiunt vel ante tribunal iudicis cognoscẽtis de excusatiõe vel apud eum cui ipse cõmiserit. vt in predicta. l. scire opz. cõtinetur. ¶Cognitio aũt excusatiõis ꝛ ꝓnunciatio sñie nõ possiunt alteri delegari: qz cuz cã cognita expediatur iudiciũ excusatiõis ꝛ solo iudicis officio non iure actiõis non põt ẽm regulã alij delegari. vt. ff. de reg. iu. l. ofa q̃cunq;. Cause[b] aũt excusatiõis varie sunt ꝛ quelibet earum sua nititur equitate. vt. ff. de va mu. l. j. Nec singulariter ꝓsequor eas in summa: qz euidẽter declarant in lra. isti. e. ti. ꝛ. j. e. ꝛ. ff. e. Sz tñ id notãdũ est ꝙ excusatiões consueuerũt alicui proficere anteq; incipiat ipse gerere tutelã. i. añq; agnoscat eam. nam postea non licet ei pretẽdere excusationem: nisi sit abfuturus vltra mare reipublice causa: vel nisi sit occupatus circa principem cõsilij causa quã approbauerit princeps: vel nisi adipiscatur senatoriã dignitatẽ: vel nisi transtulerit alio domiciliũ. vt. ff. eo. l. idem vlpianus. ſ. vlt. ꝛ. l. spadonẽ. ſ. scire oportet. ꝛ. ff. de mino. l. verum. ſ. ex facto. Ubi autẽ ille qui fuit absens reipublice causa: ꝛ reuersus est vocatur ad nouam tutelam habet anni vocationem. veterem enim sine aliqua vocatione cogitur recipere. vt insti. e. ſ. item qui reipublice.

¶Si ex falsis allegationib⁹ excusat⁹ sit. 63

a Negocio. Vide saly. bene declarantẽ in l. q̃nquagita. j. e. ti. et ibi etiã Ange.

b Cause. Vide late Nico. de nea. rant in lra. isti. e. ti. ꝛ. j. e. ꝛ. ff. e. eas fere oẽs p oz dinẽ enumerantẽ ꝛ examinantẽ in ſ. j. insti. de excu. tutoꝛũ.

BIU Cujas

3 Siquidē vera excusatione quis excusat a tutela: ꝛ iniusta: nō tñ postea ꝓuenitur. Si vō sit excusatio falsa nō ꝓdest sicut ꝛ alʒ lata sñia ex falsis ĩstrumētis vel testimoniꝫ rescindēda est. vt. j. e. l. j. ꝛ. ij. ꝛ. j. si ex fal. instru. iudi. fue. ꝑ totū ti. Jdēq; etiā videt in hoc casu fauore pupilloꝝ si ꝑ ambitionē vel gram ꝙs meruit excusari a tute. vt j. e. l. vl. alʒ eñ lata sñia ꝑ gram tʒ. vt. ff. ad treb. l. seruo inuito. ſ. cū ꝓtor. ¶ Posset forte ꝛ illud attentari vt etiā si vꝫ excusatiōe excusēt tutor si tñ ea non sit iusta nō ꝓsit ei fauore minoris. vt. j. e. l. j. in fi. sed ꝛ ecōtrario lata sñia ꝑ minore ꝓ tutorē: qr iniuste reprobat excusatio tutoris tenet quidem nisi tutor appellet. vt. ꝯ. titu. prox. l. quinquaginta.

¶ Si tutor reipublice causa abfuerit. 64

4 Si tutor vel curatō reipublice cā est abfuturꝰ debet se excusare a tutela vl a cu. ad tps: alioqn medij tpis periculo astringit. Jtē opʒ eū postulare interim ordinari curatorē. vt. ff. de admi. tu. l. tutores. ſ. q; se. ꝛ j. e. l. j. ꝛ insti. e. ſ. itē q reipublice. ¶ Jtē si tutor vl curator nō excusauit se ꝛ interim alꝰ gessit administratiōē ille primo est cōueniēdus: ꝛ hoc reuersus statim recupat tutelā. si añt vocet ad nouā tutelā hʒ āni vacationē. vt insti. e. ſ. itē q reipublice. ꝛ. j. e. l. fi.

¶ De excusatione veteranorum. 65

5 Non soluʒ circa alia: sed etiā circa tutele excusationē veterano subuenit. distingue tñ in veterano an sit a militia dimissus ignominie cā: an honeste: an causarie. Multa etem sumnutur gña missionū. vt dixim⁹. ꝯ. de his q no. ifa. l. ij. Jgnominiose añt missus nō hʒ excusationē tutelaꝝ: nisi vrbicaꝝ: qr igredi eis vrbē nō lʒ. ¶ Dimissus añt de militia post. xx. an. vl postea cū cōpleuit tps militie hʒ ꝓpetuā excusationē: nisi vocetur ad vnā tutelā filioꝝ cōueterani seu militū. illā em solā cōpellit agnoscere. Qui añt dimittit de militia ifra. xx. ānū aliq; iusta cā iterueniēte puta ꝓpter ifirmitatē corꝑis. fiqde solutꝰ est a militia ifra. v. ānos nulla sibi vēdicat īmunitatē. q añt soluit militia post. v. ānos hʒ īmunitatē vniꝰ āni. q añt soluit post. viij. an. hʒ triēnij īmunitatē. q añt soluit post. xij. an. hʒ triēnij īmunitatē. q autē soluit post xvj. an. hʒ q̄driēnij īmunitatē. ꝛ q̄ soluit post. xx. an. hʒ excusatiōez ꝓpetuā. vt dictū est. ꝛ ꝓbant hec. ff. eo. lʒ ꝛ milites. ſ. j. q̄ iij. iiij. ꝛ. v. ꝛ. j. e. l. j. ꝛ. q̄.

¶ Qui numero liberoꝝ se excusant. 66

6 Etiam propter liberos ꝙs merek excusationem: siue sint sui: siue emācipati: siue sint naturales ꝛ legitimi; siue legitimi tm dati in adoptionē naturali ꝑi vꝫ auo mꝛnoꝛ. etiā ꝑ ono: nō ita si dati essent extraneo: tñc em ꝑficerēt ꝑi naturali vel parēti q dedit eos. ꝛ liberoꝝ appellatiōe ꝓtinent b nepotes ex filio: lʒ nō nepotes ex filia: qr illi sequuntur familiā ꝑis nō mris. Jtē ꝓtinent liberi supstites tñ: defuncti em nō ꝓsunt: nisi vbi in acie amittunt hi em q ꝑ republica ceciderint in ꝓpetuū viuere intelligūtur. Jtē cōtinētur nati nō nascituri ꝛ exigitur rome numerus liberoꝝ trium. Jn italia añt. iiij. Jn puincijs. v. ad excusationē. vt j. e. l. j. ꝛ. ij. ꝛ insti. de excu. tu. in ꝑi. ꝛ. ff. e. l. ij.

¶ Qui morbo se excusant. 67

7 Vidam rōne morbo. ruin excusantur: vt luminibus capti: furiosi: ꝛ perpetua valitudine muti: furiosi: ꝛ perpetua valitudine tenti. vt. j. eo. l. j. ꝛ nō tñ excusa a noua tutela: ſ etiā a veteri videt q possint excusare. vt. ff. e. l. post suscepta tutelā. ꝛ forte ꝓbñ excusationis ip ꝓpꝛie hic ponit cū isti etiā si velit nō possint esse. vt. ff. de tutelis. l. j. ſ. pe. ꝛ vl. ꝛ. ꝯ. qui da. tu. l. luminibus.

¶ Qui etate se excusant. 68

8 Etatis ratione quis excusat a tutela vel cura maioꝝ est. lxx.ª an. vt. j. e. l. j. ſ. personali publico mūere videtur statui tempus. lv. annoꝝ. vt. j. qui ve. eta. l. vlti. lib. x.

¶ Qui numero tutelarum. 69

9 Et alia causa excusatiōis si hʒ alʒ tria onera tutele vel cure nō affectate: vt inter ſ. rim q̄dm administrat eas tutelas excusēt in quarta: vt tū plurimi tutela pupillo vel cura corꝛūdē bonoꝝ voluti fratrū ꝑ vna cōputek. vt isti. e. ſ. sunt tria. ꝛ estvis faciēda ī eo qd dictū est tria onera tutele. nō em ōr q tres tutele excusent. Quid em si leues vel leuissime sint. Tres igitur onerose excusabūt aliquē: ꝛ ita demū si nō sunt affectate: vbi añt affectate sunt nō videnk onerose sicut ꝛ ōr in eo q affectauit reipublice cā: vt restituak. vt. ff. ex q. cau. ma. l. q dati. Et ē satis qd videk habere alʒ tria onera tutele sufficiat habeat per se: siue habeat per se ꝛ per patrē siue habeat ꝙs per se ꝛ ꝑ filiū q est in potestate sua ꝛ q volūtate ꝑis administrat secus si administret sine volūtate sua: sic ergo tria onera tutele in domo vna sufficit esse. vt. ff. eo. l. dixim⁹. ſ. vlt. ꝛ. l. tria onera in domo. ¶ Jmpfecte añt nacationum species licet permixte nō prosunt ad excusationē. Qui ergo habet duos filios et duas tutelas non meretur excusationem. vt. j. e. l. j. ꝛ. ff. e. si spadonē. ſ. q multa. lʒ alʒ dicat et ꝓbetur ꝙ que nō ꝓsunt singula multa iuuāt. vt. ff. de ysuris. si stipulatus. ꝛ. ꝯ. de pbationibus. vt. ff. de ysuris. si stipulatus. ꝛ. ꝯ. de pbationibus. strumenta. ꝛ in auk. de si. instru. ſ. si vō nec numerak. ꝛ qd dixi in tribꝰ tutelis vl curis

BIU Cujas

cēdum est: ⁊ si vna fuerit tutela ⁊ due cure vel econuerso: nec distinguo sit q̄s curator minoris an furiosi. vt. ff. e. l. ij. §. vlti.

¶ De curatore furiosi vel prodigi. 70

Dictuz est de curatoribus minoꝝ. Sequit videre de curatore earū psonarum q̄ ꝓpter furorē vel ꝓpter ꝓdigalitatē reb⁹ suis supesse non pñt.

1 Videdum ergo q̄bus furiosis: vel prodigis ex ex lege. xij. ta. dētur curatores. Et a q̄bus dentur: ⁊ q̄liter: ⁊ q̄ dētur curatores: quāta sit eoꝝ ptās: ⁊ q̄liter finiāt. Dātur autē curatores furiosis vel prodigis maioribus tamen. xxv. an.
a vt. j. eo. l. j. Minoribus [a] em̄ dantur tutores vel curatores ratione minoris etatis. vt. ff. de
a Minoribꝰ. Vide per. d. and. bar. ī ꝛ. ff. xlij. col. vij. in j. volu.
2 de tute. l. q̄ hz. j. rñso. ¶ Est aūt ille ꝓdigus q̄ nec tēs: nec finē expēsarum hz: sed bona sua dilacerādo dissipando profundit: ⁊ ei interdicit bonoꝝ suoꝝ administratio a iudice per. l. xij. ta. §. querelā mater vel aliquo cognatoꝝ ꝓponēte de prodigis. qui et si mentis sue compotes ex sermonibus videantur tamē sic tractare bona sua videnē vt nisi eis subueniaē deducantur in egestatem. Nā q̄ ad bona ipsoꝝ pertinet furiosum faciūt exitum. vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. his. §. diuus. ſz ⁊ furioso interdicitur et puto ipso iure non expectata interdictione a iudice facienda. vt. ff. eo. l. j. ⁊ de tu.
3 et cu. da. ab his. l. is q̄. ¶ Dant autem curatores a pside. vt. ff. eo. l. j. §. si solent. Item dātur a patribus. Datus autem a patre debet cōfirmari per psidē: siue pater dederit filio furioso siue filio prodigo. ¶ Sed quid si nō erat prodigus pater tamen extimauit eum prodigum esse: et certe per omnia indicium testatoris sequendum est ne quem pater vero consilio prodigum credidit eum magistratus propter aliquod forte suum vitium idoneum putauerit. vt. ff. e. l. si furioso. in fi. Ubi aūt ille q̄ furiosus est: ē in ptāte sui pfis: idubitate curatorē habere nō pōt: q: sufficit ei ad gubernationē oīum rerum pña verecūdia. q̄s em̄ talis effect⁹ exīneus inueniaē vt vincat pñum vel cui alij credēdū ē liberoꝝ res gubernādas pentib⁹ derelictis ꝓpriis. vt. j. e. l. vlt. j. rñso. Illi ergo furioso vel prodigo tm̄ dz dari curator q̄ sui iuris est. Sciēdū est tm̄ lex ipa furiosis ⁊ ꝓdigis designat quosdā curatores scilicet agnatos eorū. vt insti. de cu. §. furiosi. ⁊ i furiosis puto statim cū in furore sunt agnatos esse curatores. In prodigis autem ita demū si fiat interdictio bonoꝝ a iudice. Nā ante possent alienare: vt innuit. ff. e. l. iul. scribit. vt. §. dictū ē. ¶ Fit aūt curatoris datio cā cognita dicto eo: vtrū pī in testamento suo dederit curatorē furiosis liberis an non. Si dederit curatorem iudicium eius oīno est a ptore sequēdū. vt. §. dixi. ⁊ curator iste non habebit necesse satisdare rē furioso saluā fore: q: pñum testimoniū pro satisdatione sufficit: debebit tm̄ iurare rome apd prętorē: in prouincijs apud pīdes ⁊ eos locoꝝ ⁊ tres primates tactis sacrosan. euā. ⁊ actis interuenientib⁹ oīa se recte ⁊ cū vtilitate furiosi agere nec ꝓtermittere q̄ putauerit esse vtilia nec admittere q̄ putauerit inutilia esse. Itē debebit facere inuentariū publicū ⁊ cū oī ſsub tilitate: ⁊ sic dz res suscipe ⁊ eas disponere, sub hypotheca rerū ad eum pertinētiū ad similitudinem tutoꝝ ⁊ adulti curatoꝝ. Si aūt pī non inueniaē curatorē dedisse filijs furiosis lex aūt curatorē vtpote agnatū vocauerit. vel eo cessante aut nō idoneo existente ex iudiciali electione curatorē ei dare fuerit necesse: tūc scōm predictā diuisionē rome apud prefectū: in prouincijs apud pīdes. vt dictū est. curatoris creatio procedat. diligenter tm̄ obseruabit prętor ne cui temere citra cause cognitionē plenissimam curatorē det: q̄m̄ plerīq̄ vel furorē vel dementiam fingūt quo magis curatōre accepto
4 onera ciuilia detrahāt. vt. e. l. obseruare. ¶ Curator aūt iste ⁊ curabit ⁊ faciet inuentariū. vt dictū est. ⁊ satisdabit rem furiosi saluā fore nisi substantiā idoneā possideat ⁊ sufficienter ad fidem gubernatiōis. vt. j. eo. l. vlti. §. cū antiquitas. ¶ Pōt dari curator etiā filius patri si tm̄ probus sit. vt ⁊. ff. e. l. j. §. vlti. q̄uis em̄ videretur alicui indecorū esse patrē a filio regi: tm̄ si sobrie viuat filius patri curator dabit magisq̄ extraneus. vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. ab his. §. nec dubitabit. Itē ⁊ furiose matris curatio ptineat ad filiū: pietas em̄ perētib⁹ equa debetur a filijs. ⁊ sic nō est equalis ptās eoꝝ. s. filijs erga parentes. vt est parentib⁹ erga filios. vt vt. ff. e. l. furiose. Sunt em̄ liberi in ptāte patrū sed nō ecōuerso. Agnati aūt. vt dictū est. pñt cē curatores nisi saltē minima capitis dimi nutione sublatū sit ius agnatiōis. vt ſsti. de legi. tu. §. vlti. ſz minima capitis diminutio non tollit agnatiōis inter fratres vel iter patres ⁊ liberos. vt. j. e. l. ne lucrū. ⁊ insti. de legi. ag. suc. §. vl
5 ti. ¶ Est aūt curatoris officiū ⁊ opera vt agnoscat legata fideicōmissa furioso derelicta: ⁊ eī⁹ substantie aggreget: ⁊ inuentario scribi faciat hereditatē vel bo. pos. ꝓeter noie furiosi agnoscere: vt interim furiosus reputeē heres ⁊ bo. pos. ⁊ a legatarijs ⁊ creditoribus cōueniatur. si tm̄ decedat furiosus anteq̄ factus sane mentis agnoscat successionē defertur ea successio ad eos qui succederēt si nō in medio eēt furiosus. Et spectabit qui sunt proximiores tūc cū moritur furiosus. ⁊ probaē hec. j. e. l. vlti. §. tali. ⁊. ff. de le. ij. licinius. §. vlti. Itē est curatoris officiū vt tueaē non solū patrimoniū ſz etiam corꝝ ⁊ salutē furiosi. Res ergo furiosi nō pōt pignori obligari nisi ī vtilitatē furiosi. vt ff. e. l. pignus. ⁊ decreto iudicis īterueniente si cut exigit in ōctu de rebus minoꝝ alienādis. vt. j. e. l. ij. rē furiosi nō pōt dedicare: nec em̄ ipsq̄ eo cōpetit ei eī⁹ rerū alienatio: ſz quatenus negociorum exigit administratio. vt. ff. e. l. ab agnato. Itē fuū ei⁹ manumittere nō pōt q: ea res nō ē ex administratiōe. nā in tradēdo ita res furiosi alienat si ad negociorū administratio-

BIU Cujas

nem pertineat. Et ideo si donādi cā alienet ne
q̄ traditio quicq̄ valebit nisi ex magna vtili-
tate furiosi ac cognitiōe iudicis fiat. vt. ff. e. l.
curato: furiosi. Si aūt plures fuerint curato
res sufficit vnius traditio ⁊ vni eoꝝ tm̄ fieri
pōt solutio. Itē vnus eoꝝ ab altero pōt eme
re rem furiosi. ⁊ alteri pōt soluere qō dz furio
so. q: solutio. venditio. traditio. facti sunt ma-
gis q̄ iuris. ideoq̄ sufficit vnius ex curatoribꝫ
persona: q: intelligit alter cōsentire hoc ipso qō
nō contradicit. nā si pñs sit ⁊ vetet solui ⁊ vetet
venire vel tradi neq̄ debito: liberabitur: neq̄
empto: vsucapiet: vt. ff. e. l. cōsilio. ſ. vlti. si aūt
res q̄ ageret non esset facti: imo iuris talis cu
ius interuentu finiret cura: vt arrogatio oīum
curatoꝝ exquiret auctoritas: nec sufficeret
vnꝰ interuenire: vt. s. de legi. tu. l. vlti. si aūt cu
rato: nō sit legitime o:dinatus nihil oīno agere
re pōt de bonis furiosi vel prodigi: vt. ff. e. l. cō
6 silio. ſ. j. ⁊. ij. ¶ Finit aūt curatoris ptās post q̄
furiosus sanitatē vel prodigus sanos recepe-
rit mores: tunc eīm ipso iure desinit ee in ptā-
te curatoꝝ: vt. ff. e. l. j. ſ. ⁊ tādiu. ⁊ hoc si furo:
fuerit cōtinuus. Nā si interpellatus est nō fini
tur curato:. ſz manet donec viuit furiosus: q:
non est fere tps in quo hmōi mo:bus desp̄era
tur. ſz per interualla q̄ perfectissima sunt nihil
aget curato:. ſz furiosus dū sapit hereditatem
adibit: ⁊ oīa alia faciet que sanis hoībus cōpe
tunt. Sinaūt furo: stimulis suis iterū accende
rit eū curato: in ꝑctu furioso cōiungēt vt no-
men quidē curatoris in oē tps habeat' effectuꝫ
quotiēs aūt redierit mo:bꝰ: nec crebra vel qua
si ludibriosa fiat curatoris curatio: ⁊ frequen-
ter tā nascaē q̄ desinere videaē: vt. j. eo. l. pe.

a Bino a rum. Vi de exten se multa requisita ad hoc vt possit bo na mino rum alie nari me li⁹ q̄ ali 7 di
bi p Iob. de imo. i cōsi. lxx. iij. colū. iij.

¶ De p̄dijs vel alijs rebus minoꝝ sine de
creto nō alienandis vel obligandis. 71

Dictū est .s. qualiter prouideat minoribus circa tutores vel curatoreē. Nūc aūt ponit qua liter prouideat eis circa cōseruationē rerum ipsoꝝ sic q̄ imp̄rīmis rubrica de p̄dijs vel alijs rebus minoꝝ sine decreto nō alienan dis. Videam⁹ ergo q̄ res: ⁊ quoꝝ res prohibe antur alienari: ⁊ qñ possit procedere alienatio eoꝝ. ¶ Est aūt sciendū q̄ iure veteri. i. p̄ sena tusc̄on. clementianū. ⁊ p̄ oratione diui seueri p̄ dia rustica q̄ ⁊ dicuntur suburbana prohibent alienari: vt. ff. e. l. j. ſ. pterea. Et qō dixi ī p̄dijs seruaē ⁊ in iure qō hz minor in alieno p̄dio siue sit p̄dialis seruitus: siue personalis: puta vsus vel vsusf. vnde ⁊ in seruitute queriē an minor possit eā amittere nō vtendo qō quidē nō vide retur: q: vbicūq̄ prohibeē alienatio ibi prohi-
betur ⁊ vsucapio: vt. ff. de fun. do. si fundū. sed tñ hoc ꝑtiū est. amittiē eīm seruitus nō vtēdo: sed tñ dz restaurari. Item ⁊ in fundo suo minor vsum vel vsumfru. vl̄ p̄dialē seruitutē nō pōt ponere. Item fundū minoris accipe etiā alie-
num fundū si tñ ipm possideat bonafide. Idē q̄ ⁊ si in alieno fundo habeat lepidicinas vel q̄ alia metalla stiptines vel cuiꝰ materie alterꝰ vel cretifodinas: vel argētifodinas: vl̄ salinas: vel quid aliud huic simile qō tñ priuati possi-
re solent: vt. ff. e. l. iij. ſ. suus. vsq̄ in fi. l. ⁊. l. iij. et. v. j. rñso. ⁊. ſ. j. Quid autē si minor hz sterile p̄dium an poterit vēdere quasi infructuosus: ⁊ dicit lex nō videri sterile eē p̄dium cū vtiq̄ p:o fructuū mō p̄cium inuentū sit: vt. ff. eo. l. si fun. sit. Qō aūt dictū est in p̄dijs rusticis dicem̄ idē et in mancipijs q̄ in p̄dijs mo:anꝫ: q: ptes sīn di sunt. secus vo in p̄dijs vrbanis ⁊ ceteris re-
bus obseruat: vt. s. de admi. tu. l. lex. ⁊. ff. de dio-
b nariꝰ res pupillo:ū tm̄ non adolescentiuꝫ: sīa b
tñ etiā ad adultos p:o:rigitur: vt. ff. e. l. qui nes
q̄. ſ. hz ⁊ si tuto:. ⁊. l. si p̄dia minoris. hz videre
esse ꝺ:iū qō est. s. ti. p:oxi. l. o:onis. ⁊. ff. e. l. j.
pterea. sed ego exaudio de curatoribꝰ impube
rum non adultoꝝ. Jsta necessaria sunt vt
procedat alienatio rusticoꝝ p̄dioꝝ et
rusticoꝝ mancipioꝝ. Decretum enim in-
dicis intercedere op:z: alioquin nulla est ipso
iure alienatio. vt. j. e. l. siquidē. Itē tutoris au
cto:itatē ⁊ aliter est nulla. vt si ꝓpter pub. pē.
l. vlt. ſ. si aūt minoris. Itē es alienū ⁊ aliter di
citur nulla. j. e. l. ob es. Qō tñ dicit in ere alie
no puto seruandū etiā si in cām dotis vel dona
tionis p:opter nuptias velit alienare: vt. s. de
admi. tu. l. lex. j. rñso. secus si alienare veller cō
ferendo simplicē donationē in sponsam suā: vt
j. e. l. p̄dia. Causa aūt cognita ob es alienum fit
alienatio: nec eīm passim tutoribus sub obten
tu eris alieni p̄mitti debuit venditio: nec ē eis
distributa via distractionis: imo p:oui vel p:esi
di datur arbitriū huius rei cuiꝰ officio in p:i-
mis cōuenit hoc exercere: an aliunde pecuniā
ad extenuandū es alienū possit expediri que-
rere dz an pecuniā habeat pupillus: vel in nu-
merato vel in nōbus q̄ conueniri pōt: vel i fru
ctibus cōditis: vel etiā in redditū spe atq̄ ob
uentionū. ¶ Itē requiret an sint alie res ꝓter
p̄dia q̄ distrahi possint ex quarū ꝑcio eri alie
no possit satisfieri. si igit deprehēderit nō pos
se aliunde exolui q̄ ex p̄dioꝝ distractione
tunc permittit distrahi si mō credito: vigeat
aut vsurarū modus parendū eri alieno suade-
at. Itē p:eto: extimare debebit vtrū vēdere p:o
tius an obligare permittat necnō ⁊ illud vigi-
lanter obseruabit ne plus accipiat sub obliga
tione p̄dioꝝ feneris q̄ qō opus sit ad soluē
dum es alienū: aut si distrahendū arbitrabitur
extimare dz ne ꝓpter modicū es alienū possē
sio magna distrahat: sed si sit alia possessio mi-
nor vel minus vtilior pupillo magis iube-
eam distrahi q̄ maiorē vel vtiliorem. ¶ Itē ob
seruabit p̄ses in distractione q̄ desideraē ad
permitti vt requirat eū qui se instruat de iu-
tumis pupilli nec nimiū tutoribus vel curato-
ribus credere qui nōnunq̄ sui lucri cā solēt ad-
ferre p:etori neceſie eē distrahi possessiones
vel obligari. Requirat ergo necessarios pupil-
li vel parētes libertos aliquos fideles vbiq̄
aliū qui habeant notitiā rerū pupillo:ū: aut si

BIU Cujas

nemo inueniat aut suspecti sunt qui inueniun
tur iubere dz edi rones. Itē si inops sit pupil
lus dabit pto: aduocatū pupillo pupillarium
bonoꝝ qui instruere possit religione pretoris
an assentire venditioni vel obligatioī debeat.
Si aūt pupillus eēt dines de sua bursa daret
aduocato salariū. Et debebit pto: ꝓnio: eē ad
alienationē permittendā tutori vel curatori si
ille qui tuto: est vel curato: sit pr̄ vel parens
minoris. vt. ff. e. l. magis. ſ. nō possum. vsq; ad
illū. ſ. illud. ꝛ. l. si pupillorū. ſ. si pr̄. Fide autē
facta pto: de ere alieno iminenti ꝛ ꝙ cōmode
aliunde nō possit solui ꝓmittere poterit vēdi
tionē vel obligationē: ꝛ siquidē permittat vnū
et fiat aliud nō tenet qđ factū est. si aūt permi
serit alternatiue tenet qđ factū est dūmō scia
mus pretorē nō recte partib⁹ suis functū. de
buit em̄ statuere ꝛ eligere vtrū magis obliga
re an vendere ꝓmittat. vt. ff. e. l. si pupillorū. ſ.
si pretor. Postq; aūt pto: permiserit venditio
nem p̄dī vel obligationē eius ne tuto: vel cu
rato: abutat pecunia p̄dī vel pecunia mutua
debebit pto: curare vt pecunia accepta credi
toribus soluatur ꝛ de hoc decernere debeq; via
torē qui renunciet ei pecuniā istā ad hoc cōuer
sam ꝓpter qđ desiderata est alienatio. vt. ff. e. l.
magis. ſ. ne tm̄. vel etiā decernere pretor: vt em
pto: p̄dī vl̄ etiā ille qui credidit minori soluat
pecuniā creditoribus minoris. vt in aut. de ec
clesia. re. immo. ali. ſ. sancimus igit̄. ¶ Liquet
ergo ex alienū debere subesse: vt ꝓmitti debe
at alienatio. Si ergo permittat non allegato
re alieno nulla est ꝓmissio: nulla ē alienatio.
Idēq; ꝛ si allegeat ex alienū sed falso ꝛ ita pto:
obreptū est ꝛ impetratū est ab eo ꝓdecretum et
tunc manet actio pupillo duplex. ſ. in rē pro p̄
dio ꝛ psonalis tutele vel neg. ge. cum tutores vel
curatores. vt. ff. e. l. magis. ſ. si ex. ꝛ ſ. manet.
et. l. q̄uis. Si vo decretū legitime interponat
tenet alienatio ita dari pōt restitutio. vt. j. eo. si
quidem. etiā pro modico damno si a minore ce
pit alienatio. Si vo ceperit a ꝑdecessore mino
ris in duob⁹ casibus fiet restitutio. i. pro frau
dis cōsilio ꝛ enormi dāno. vt notauim⁹. s̄. si ad
a Aliena a tiōis. Vi de late ac cumula ta p̄ Bar. in sua re pe. rubri ce de re b⁹. eccle. non alie.
uer. vendi. pig. ¶ Verbū alienationis a largissi
me est intelligendū. vt. s̄. de rebus ali. vel non
ali. l. vlti. ergo prohibita est alienatio p̄diorum
rusticoꝝ ꝛ permutatio ꝛ donatio ꝛ transactio
sup his. vt. j. e. l. non solū. Fingi enim p̄t lites
de facili. vt. ff. de trās. l. cū hi. ſ. cū lis. ¶ Que
aūt dicta sunt in p̄dīs rusticis ꝛ mancipijs ser
uantur in oībus alijs rebus exceptis his dum
taxat vestibus q̄ decreto vsū aut corrupte ser
uando seruari nō potuerunt alia quoq; super
flua minorū vendi p̄t sine decreto a tutori
bus vel curatoribus. Itē fructus ad minores
pertinentes. i. vinū ꝛ oleum frumentū vel cu
iuscunq; speciei sunt sine decreto p̄t distrahi
iusto precio qđ in his locis in quib⁹ venditio
celebrat tunc tpis obtinet: ꝛ que rediguntur ex
venditione eorum cum alia minorū substantia
administranda sunt. vt. s̄. de admi. tu. l. lex. ſ. vl
ti. ꝛ. l. vlti. ſ. vlti. ꝛ. j. titu. j. l. vlti.

¶ Quando decreto opus nō est. 72

I Primus q̄n̄ de
creto opus sit: mō exponam⁹ ca
sus in quib⁹ nō est opus iudicis
decreto qđ multis rōnibus ꝓtin
git: puta ꝓpter iperialem cōces
sionem si minor spāliter ius venditiōis accepe
rit a p̄rīcipe: ad instar em̄ predialis decreti con
cessio p̄rīcipalis accedit. vt. j. eo. l. ij. debebit er
go iste minor postea apud p̄sidē probare sub
esse es alienū nec alias cōmodius posse distra
hi. vt. s̄. de his qui ve. eta. impe. l. peñ. nam his
probatis nō est opus ſpectare decretū. Item
ꝓpter prodecessoris voluntatē nō est opus de
creto si parens seu testator ex cui⁹ bonis pre
dium puenerit ad minores sine ꝙ alienādo eo ali
quid mādasse deprehendat. vt. j. eo. l. prediū. et
ff. de rebus eo. l. pe. Coniectura aūt predecesso
ris nō sufficit. ¶ Nā si defunctus dum viueret
res venales habuerit testamēto non tm̄ cauē
rit vt distraherent: abstinendū erit a venditio
ne: nō em̄ vtiq; qđ ipse voluerit vendere idem
etiā postea distrahēda putauit. Si aūt defun
ctus promiserit fundū vel vendiderit ꝛ minor
ei successerit minor cetera venditiōis vel pro
missionis: vel cuiuscunq; cōuentionis etiā incō
sulto ꝓtor̄e cū auctoritate tutorū vel curatorū
poterit pficere: vt. ff. e. l. j. ſ. si defunctus. l. ma
gis. ſ. si pupillus. Itē nō est opus decreto pro
pter vtilitatē rerū: vt dixi. s̄. ti. pro xi. ꝛ legit. j.
eo. l. vlti. Itē nō est opus eo decreto ꝓpter ne
cessitatem. Ecce em̄ si pupillus hz cōe prediuz
alium non pōt pronocare ad diuisionē: hz ipe a
maiori socio pōt pronocari: vt. s̄. de predi. mi. l.
inter oēs. ꝛ. ff. e. l. si pupillorū. j. rūso. ¶ Itē ne
cessaria est obligatio vt prediū minoris pigno
ri capiat iussu magistratu vel p̄sidis: vel alteri
us ptātis: ꝛ ei⁹ iussu distrahi pōt. Itē in posses
sionem rerū pupillariuz pōt quis mitti a pto
re: ꝛ ius pignoris hꝫ itur sine legatorū seruan
dorum cā siue dāni infecti vt procedat: iubere
etiā poterit possideri. he em̄ alienatiōes siue
obligationes locū habent: q: nō ex tutoris vel
curatoris voluntate id fit sed ꝛ magistratuum
auctoritate. Itē si tutor petiſt fundū pupilla
rem ꝛ possessor ipm̄ non restituat litis extima
tio oblata tutori alienationē pariet: nec em̄ fit
sponte tutorū. Idēq; est ꝛ si tutor noīe pupil
li ab alio cōueniatur rei vendicatione pro re q̄
pupilli est: ꝛ s̄ pupillū est pronunciatū. Naz si
tutores restituerūt rem valebit alienatio pro
pter rei iudicate auctoritatē. vt. ff. de re. eo. q̄
sub tu. l. iij. vsq; ad illū. ſ. si vis. Itē pro exerci
tio litis, minoris tutor vel curator sine decre
to rem īmobilem poterit obligare: vt. s̄. de ad
mi. tu. l. vlti. ſ. defensionē. alias vo sine decre
to nō tenet: si tm̄ pecunia in res minoris est ꝓ
fecta ꝛ minorē vendicet ꝛ fruc⁹ t perceptos vel
eorū extimationē petat repellitur exceptiōe:
nisi reddat pecuniā in vtilitatem suā cōuersam
et vsuras medij tpis ꝛ sumptus meliorati pre
dij; vt. ff. de re. eo. qui sub tu. l. si pupillorum. ſ.

Vide al
um casuz
ī quo nō
est neces
sariū de
cretū po
situz per
Bal. in l.
neq; per
illuz tex.
C. de con
traben. ꝛ
cōmittē.
stipu. et
vide Ja
so. may. ī
l. non eo
mīnus. ī
iij. not. C.
de ꝓcu.
cuz aliꝭ
cōcor. ꝗs
scripsi su
per Ja
so.

BIU Cujas

vlti.ꝛ.l.si fundū.ſ.p̄p̄.ꝛ.ſ.ti.j.l.ſi predium.

¶Si quis ignorās rem minoris esse sine decreto comparauerit. 73

2 Quoniā res minoris ab aliquib⁹ distrahunt̄ tāq̄ sint eorū ꝓprie ꝛ sine decreto. Ideo q̄d iuris sit si sine decreto ignorās ꝯs rem eē minoris ab extraneo cōparauerit ponit. Æt certe iste emptor vsucapere iterim.i.in minori etate minoris nō poterat.ſ.ꝓpter oratione diui seueri q̄ prohibuit alienationē: ergo p consequentiā vsucapionē.vt.ff.de ver.sig.l.alienationis.nō ergo bona fides prodest: vt ff. de vsucap.l.vbi.ꝛ cōsonat p̄dicte orationi qđ legit.ſ.de admi.tut.l.lex. Item p.l.iustiniani q̄ prohibet currere tpales p̄scriptiones minoribus cessat vsucapio ꝛ p̄scriptio lōga:vt.ſ.qui. cau.i inte.re nō est ne.l.vlti.olim vo sec⁹ erat ni si eēt quis pupillus:vt.ff.de acqui.re.do.l.bonefidei.post minorē vero etatē currit statī:vt j.eo.l.j.ſ.vlti.ꝛ.l.vlti. Si vo emptor sciat rem eē minoris nō vsucapit:q; aut putauit rem minoris sine decreto posse alienari sicq; errauit in iure:ꝛ ita nō vsucapit: aut sciuit non posse alienari:ꝛ ita est malefidei:vt.ff.de vsucap.l.si furē.ꝛ pro emptore.l.j.ſ.si a pupillo.vbicunq; aūt fit renocatio rei:ꝛ fructuū est habenda ratio:nisi agat ꝯ bonefidei possessorem:vt.j.eo.l.ij.ꝛ bonefidei dicetur etiā qui errauit in iure: vt.ff.de here.pe.l.sed ꝛ ſi.ſ.scire.

¶Si maior factus alienationem sine decreto confirmauerit. 74

3 Licet venditio predij minoris sine decreto sit nulla:cōtingit tñ eam aliq̄n confirmari:puta p ratihabitionē:ꝛ ideo ponit de ea. Æst autē sciendū ꝙ si pupillus vel adultus maior ,factꝰ ratū habeat expressim cōfirmat venditio siue res fuerit vendita:vt minoris:siue vt propria eius q̄ vendidit cū esset forte exhenus si tñ ,factus maior nesciēs se deceptū vltra dimidiā iusti precij cōfirmauerit venditionē factā a tutore vel curatore suo:nō preiudicat ei quominus cōueniat cū cui vēdidit tutor vel curator suus vel vt reddito sibi ꝓcio restituat possessionē cū fructibus:vel suppleat iustū preciū:vel etiā qđ est supplendū compenset cū eo ꝙ iste factus maior dz emptori:vt.j.eo.l.j.hz igit̄ iste titulus locū in ratihabitiōe expressa:siue res vt minoris fuerit vendita siue vt extranei.supior vero locū hz in eo casu tantū vbi vendita est res:nō noīe pupilli:sz vt propria venditoris. Ceteruz quantū ad ratihabitionē tacitā pertinet nō hz locū iste ti.nisi cū res vt pupilli est vendita hoc est ab ipso pupillo tñ vel a tutore tantū vel ab vtroq;.Inducitur aūt ratihabitio tacita ex cursu a tpis q̄nq; quinquēnij q̄nq; decēnij q̄nq; vicēnij. Si eīm minor vl tutor vl curator donauerit inter viuos simpliciter rem q̄ sine decreto non pōt alienari fit cōfirmatio post maiorē etatē si factus maior taceat decēnio inter pūtes vicennio inter absentes:ꝛ si factus maior moriat̄ in hꝛ fra p̄dictū tps eiq; succedat minor nō curet illud qđ restabat de p̄dicto tpe heredi minori ni hes si fiat maior.si aūt minor vel tutor vel curator eius alienet vendendo permutādo vel in dotē ficvel in donationē ,ppter nup.cōcedendo vel ex re quocunq; ti.preterq̄ simplicis donationis cōfirmatur alienatio post maiorē etatem si p.v.continuos an.post ipletam minorē etatem.i.xxv. an. cōnumerādos nihil super tali alienatione vel suppositiōe conquestus est is qui eam fecit vel heredes eius:sic ergo tenebit quasi ab initio legitime decreto fuisset res alienata vel suppositā.vt.j.eo.l.vlti.

a Cursu tpis. Vide.d.alexan.l.l.si quis mi

¶De magistratibus cōueniendis. 75

4 Non soluz tutores et curatores occasiōe tutele vel cure cōueniuntur sz etiā magistratus et scribe ꝛ extimatores patrimonij et similes qui rōne publici officij tenent̄ prouidere minoribus. Æt ideo ponit de magistratibus cōueniendis. Videndū ergo q̄ ꝛ qñ magistratus cōueniantur:ꝛ qua actiōe:ꝛ inquantū: et qualis sit actio. ¶Æst aūt sciendū ꝙ quidaz erāt magistratus qui poterāt solūmō dare tutores ꝛ nō exigere satisdationē rem pupilli saluam fore:vt p̄fectus vrbis ꝛ ꝓtor ꝛ p̄ses prouincie:ꝛ isti nō cōueniuntur subsidiaria actione.vt insti.de satisda.tu.ſ.nec aūt.alij erāt q̄ poterant dare tutores ꝛ exigere satisdationē. Alij poterāt exigere satisdationē tm̄ ꝛ isti secundi ꝛ tertij tenent̄.vt.ff.de admi.tu.l.emilio. et iter hos erāt ꝛ sunt magistratus municipales qui iussu p̄sidū dare pōt tutores qñq; ꝛ qñq; sine iussu ꝛ qñq; tm̄ exigūt satisdationē et p̄ses ipse p se dat tutores sicut diximus.ſ. qui da.tu. Si ergo magistrat municipalis dare potuit tutorē ꝛ non dedit tenet̄ si admonitus fuit vt daret ꝛ ideo damnū qđ minor medio tpe est passus ad eū pertinet. Jdeq; si data opera distulit tutelā vt veniret in tps suoruꝫ successorum:vel si satisdationē data opera traxit vt interim aliqui ei succedāt in dignitate. vt.ff.eo.l.j.ſ.magistratib⁹.ꝛ.ſ.sciendū. Jdeq; est ꝛ si dederunt tutorē minus idoneū vel moribus.vt.ff.de p̄i.credi.l.si creditores.vel facultatib⁹. Si tñ tutor tūc erat idoneus sz post ea facultatibus lapsus est nihil est qđ dātio ī putetur. Illā is qui dedit nō dz prestare pupillo fortuitos casus ꝛ fortunā sit aūt idoneus tutor in p̄cipio an nō dz cōstare p probationes magistratus:nō eīm incumbit pupillo probare tutores soluēdo nō fuisse cū darentur.vt.eo.j.ſ.si magistratus. Itē tenent̄ magistratus si non exigerūt satisdationez rem pu.sal.fore exigerunt minus idoneū.vt.ff.eo.l.j.ſ.magistratus.ꝛ insti.de satisda.tu.ſ.sciendū.cessat illa satisdatio p̄stari vl pupillo si fari pōt ꝛ ipsius rum est aut seruo ei⁹ aut seruo publico aut ip si magistratui ꝛ ex stipulatiōe magistratus vt serui pub.dat̄ minori vtilis actio.vt.ff.e.l.j.ſ. exigere. ¶Itē tenēt si p̄sidi īquirēti de facultа

BIU Cujas

tibus renũciauerũt falsa per grãm vel p pecuniã vel si vltro renũciauerũt presidi cõsulẽtes ei vt daret illuz tutorẽ.vt.ff.eo.l.j.§.si preses.

1 ¶Est añt ordo seruãdus in cõuẽtiõe magistratuũ. Nam si plures dati sunt tutores t nil gesserũt ꝓueniũtur ꝓmo tutores eorũq; fideiussores ꝙ magistratus.vt.ff.de admi.tu.si plures.et j.e.l.pe.t antepe.t ita ẽ idẽ ac si gessissent oẽs Si vo vn⁹ eoz gessit alter nil gessit siquidẽ nõ est diuisa administratio vel est diuisa: ꝫ ab eis inter se cõuenit primo gerens: scõo magistratus eiusq; fideiussores:tertio tutor q nõ gessit nisi obijciatur nõ gerẽti qõ ꝓtutorẽ nõ remouit vt suspectũ vel tarde remouit vel cito.sed tamẽ in eo iura pupilli prodidit vel nõ exegit ab eo satisdationẽ pu.sal.fo.cũ videret eũ desinere esse soluẽdo t finita tutela imminit nõ soluendo.vt ff.de admi.tu.l.tres.§.vlt.t.l.etiã. t.l.emilius. in fi.t.j.e.l.pe.t añpe. In his etiã ꝗttuor casibus cõuenit post illũ q gessit tutor q nihil gessit.vt.ff.de tu.t ra.dist.l.j.§.nũc.t.s.de diui. tu. l.ij.Vbi añt vnus gessit t ali⁹ aliqua gessit cõueniturq; ꝓ omnibus ante magistratuz. vt.ff.eo.l.duo.t de administra.tuto.l.lucius.§. penul.Si autem vnus gessit alius non. Et est tutela diuisa,a iudice vel a testatore conueniꝫ tur quilibet pro sua gestione anteq; magistratus t post magistratus conuenitur in predictꝫ quattuor casibus.vt.ff.de administra.tuto.l.lu
2 cius.§.penult.¶Appellatur ergo subsidiaria actio non qõ semper vltimo conueniatur magistratus:sed quia plerunq; vel respicit aptitudinez.vt institu.ad.l.aquil.§.is autem. Ex persona etiam magistratuum conueniuntur here des eorum:sed tamen ex dolo tantum vel lata culpa.licet defunctus teneretur etiam ex leui vt diximus in heredibus tutoris:vt.ff.e.l.nõ si militer.Pater autẽ magistratus vel fideiussor eius nõ tenetur etiam si voluntate eius filius fuerit ĩ officio:nisi de peculio.vt.ff.e.l.j.j.rñso. t.§.vlti.¶Dicitur autem hec subsidiaria actio vtilis actio tutele:vel neg.gest. vnde admittit vsuras.nam eadem actione cõueniuntur magistratus qua tutores vel curatores.vt.ff.e.l.vl. t datur hec actio minoribus:t quandoq; datur vni tutori contra magistratus si non exegit a ꝯtutore satisdationem.nisi t isti tutori possit imputari culpa qõ satis a cõtutore nõ exegit. vt.ff.eo.l.ꝓponebatur.t.l.qõ sic.Magistratus añt conuẽti habent beneficiũ diuisionis si con
3 uenianẽ ex leui culpa:secꝰ,si ex dolo,vel lata cul habet ꝓuilegiũ in bonis magistratꝰ:minoribꝰ pa.vt.ff.e.l.añpe.¶Actio ista ꝑsonalis est: nec datur t eoz heredibꝰ.vt.ff.e.l.j.§.priuilegiũ.t §.nõ tñ.Dat etiã ista actio in eũ q eligit ad exꝫ timandas tutorum satidationes.vt.ff.e.l.j. §. diuus.Item datur in scribã cuius vitio ꝑmo nisi minoris extimatur minori precio ꝙ sit digñũ.vt.j.e.l.vlt.Et dici põt istos duos posse cõueniri etiã añ magistratũ:vel forte in subsidiũ cõueniẽtur post magistratꝰ:vt placuit quibusdã; sed tamen iste ordo nõ reperitur in lege.

¶Explicit liber quinti summa.

¶Incipit sexti libri summa.

¶De seruis fugitiuis t libertis mancipijsq; ciuitatum t artificibus ad diuersa opera deputatis: t ad rem publicam vel priuatam vel dominicam pertinentibus. Rubrica 1

Alia in superiori libro in ti.de admini. tut. in lege lex habuit mẽtionẽ de seruis fugitiuis. Ideo ponit de fugitiuis seruis. vt ait §. Sed hec cõtinuatio nõ placet: q eadem rõne tractaret de dignitatibꝰ: t de multis alijs de quibus in quinto libro habuit mẽtionẽ. Et refutata ola alia tediosa continuatiõe sic continuo:vt quia s. de actio. ex contractibus t quasi contractus subiecit merito hic de actio. que ex maleficijs nascuntur sicq; de furtis esset tradendũ. Sed quia inter cetera furta peius est domesticum: sicq; quidem nulla est efficatior pestis ad nocendum ꝙ familiaris inimicus:ponit de seruis fugitiuis pertinentibus ad priuatos:vel ad ciuitates:vl ad fiscũ.vel ad imperatorẽ.Item de libertis ciuitatũ t artificibus ad diuersa opera
4 deputatis.Videndũ ergo quid sit fugitiuus:t que pena imponatur recipienti fugitiuum seruum:vel colonum:vel artificez: vel consimiles.
a ¶Est autez fugitiuus[a] qui ea mente recedit a dño ne postea reuertatur ad eum: licet postea mutato cõsilio redeat: quia nemo tali peccato penitẽtia delinit esse nocens. ¶Erro autez est qui tẽporibus cõsumptis in rebus nugatorijs tandẽ licet sero redit ad dñm.vt.ff.de edil.edi. l.quis sit fugitiuus.j.respõso.t.§. errorez.hoc tamen no.quia qõ in vno dicitur in altero exaudit̃.vt.ff.eo.l.j.§.vlti.t pe. Prouidetur autẽ dño volenti requirere seruum:quia potest adire presidez vel per se: vel per magistratus : vel p milites stationarios: vel p apparitores dñm adiuuẽt in requirẽdis fugitiuis:t si nõ fecerint multantur in.c.sol.t eadez multa imponitur in eum qui queri apud se ꝓhibuit: debet enim quilibet etiã senator pati in domo sua scrutari cubicula t vestigia occultantis. ¶Item datur potestas cuilibet apprehendendi fugitiuũ seruum vt ipsum diligenter custodiat añq; in pu
5 blicum exhibeat.i.magistratibꝰ tradat. ¶Diligenter autẽ custodire t vincire permittitur.vt ff.eo.l.j.et.ij.t.l.diuus. Item imponitur pena recipienti seruum fugitiuũ:quia multetur in c.sol.t hanc multam sicut t superiorẽ puto'applicari fisco.vt.s.de modo multarũ.l. multarum.hec tñ multa remittitur suscipienti si intra.xx. dies fugitiuum dño suo vel magistratibus tradiderit.vt.ff.eo.l.j.Imponitur etiã alia pena que prestatur domino seruꝰ: nec eam puto penam remitti: quia suscipiens non solum seruũ restituit sed etiã alium eque bonum prestat vel.xx.sol.i.aureos:et hoc si recepit semel.

a Fugitiuus. vide.d. Baptistã de sctõ seuerino ĩ tractatu de debitoribus fugitiuis ĩ.j.q.prin.

BIU Cujas

Si autē receperit eundē seruū bis vel ter multiplicabiſ in eum pena ꝓnt iterauit delictū hoc est vt ꝓeter ipsum duos vel tres restituat vel predictā penam ꝓ vnoquoq; sed vltra ter tiamvicē forte non multiplicabiſ pena.vt.ſ.de modo mulctan.l.vl. vel ius illud in mulcta:hec in pena. ¶Est aūt recipere fugitiuū:abſcōdendi causaz ꝓstare.vt.ff.de seruo cor.l.j.ſ. qō aūt ait ꝓetor.vñ patet recipientē ita demū teneri si dolo recipit volēs ꝓiuare dñm seruo suo.vñ si seruū crediderit ingenuū nō teneb̄ sed nec teneturybi verisimile est rōne etatis suscipientē dolo nō feciſſe:sed exigiſ pena a tutoribus vel a curatoribꝰ eius.vt.ff.de ser.cor.l.doli. ⁊.j.eo. l.quicūq;.ſ.ꝙ si seruus. ¶Inopia plane nō excusat suscipiētes qz luunt in corpore quod non possunt in pecuniā soluere. Excusat tñ eos calliditas dñi si dñs callide cōposuit cū seruovt fugeret apud illū ⁊ ipsum ibidē deprehēderet:qō si maligne factū esse ex serui interrogatiōe patuerit q̄ debet subiſci tormētis in hoc casu contra dñm suum qō speciale est seruo etiā suo eū qui hoc fecerit ꝓuari opz ⁊ ad fiscū pertinere mancipiū.vt.j.eo.l.quicūq;. Hoc in seruis ꝓuatorum. Si aūt fuerit seruus fisci occultatus occultator ipsum restituit ⁊.xij.libras argēti si sco prestet.vt.j.eo.l.si quis. Si aūt erat impatoris prestat libram auri.vt.j. de fugi.colo.l.ij. Si aūt erat ciuitatis alicuiꝰ sollicitator ⁊ occultator ⁊ seruū restituit ⁊ alium eque bonū ꝓstat et dānatur ciuitati in.xij.sol. Et eadē pena imponitur ꝓ liberto ciuitatis sollicitato qō intelligo q̄tum ad penā. Alius em̄ libertus prestari nō pōt cū liber hō sit nec ius patronatus ad alium extraneū trāsire possit nisi cōsensu fiat nec tūc trāsit ad oēm.vt dicemꝰ.j.de bonis libertorū.vel forte in hoc casu ex necessitate fiet alienatio. vt.ff. de fun.do.l.j. Jn liberto autē ꝓuati occultato imponitur pena in sola redhibitiōe operarū.vt.j. de opis libertorū.l. vlti. ¶Ubi aūt aliąs recipit liberū holez artificem ciuitatis vel deputatū vni alicui operi vel seruitio ciuitatis a quo discedere nō poterat ⁊ passus est eū coniūgi ancille sue ꝓpter callidi-
tatem suā ꝓuaē dñio ancille sue ⁊ filioꝝ eius. vt.j.e.l.vl. dñs tñ ignorās nō pateret penā.ar. j.de bonis lib.l.ij. Spāle tñ est in colonis illiricianis vt si receperit ignorās nihilominꝰ teneatur in quadruplū ꝓeter opas et dānū qō locis que deseruerat factū est.⁊ forte hoc ꝯ locū q̄n putabat colonū alienū ſz nesciebat cuius esset. Si autē credebat ingenuū nullaz patiet penā. vt dictū est.Ubi aūt recipit q̄s colonū tracēsem imponiſ pena duarū librarū auri quā ꝓstat terre dño.vt.j.de colo.illi.l.j.⁊ de colo.tracē.l.j. Si autē nō fuerint tracēses vel illirici ſz in qualibet ꝓuincia tributarij vel inq̄lini sunt aliculꝰ ꝓuati prestat fisco.xxij.libras argēti ⁊ do.restituit ipsum ⁊ aliū eque bonū.vt.j. de agri.et cen.l.seruos. Qui aūt suscepit ginetiariū punitur in.v.libris auri. Jtē q̄ receperit testrinū punitur in tres lib.vt.j. de murilegulis. l.v.⁊.vj. Sz nec ipe fugitiuꝰ ipune relinq̄tur.nā vt res furtiua vel vitiosa vsucapi vel ꝓscribi pōt lōgo tēpore.ſz nec ipse sibi ꝓscribet longo tpe liber-
tatē.vt.j. de ꝓscrip. lōg.tpe q̄ ꝓ li.l.j.⁊.ij.nō quid lōgissimo? forte non:qz dñm sui possessiōe nō ꝓuāt ⁊ possideti non currit ꝓscriptio.vt.ff. de acq̄.pos.l. possideti.ſ.si seruꝰ.⁊.l. rēq.⁊.l.q eum.ſ.j.⁊.j.de ꝓscrip.xxx.an.l.male. vnde cum dñs possideat seruū fugitinū nō videt res furtiua.ſz tñ Sz iū est qz seruus iste censeb̄ res dñica nō peculiaris. nemo em̄ est in suis ꝓpsi? peculio.vt.ff.de pecu.l.deposui.ſ.stichus.res autez peculiaris q̄diu possideb̄ a dño per seruū q̄ detinet eā.nō dicit furtiua.vt.ff.de fur.l. iterdū. ſ.cum aūt. Jtē imponiſ pena seruo fugitino in casu vt dānetur in metallū:vel pes amputet.si deprehēdat in itinere dñi trāsiret ad barbaricū solū hoc est hostiū ꝓpli romani.vt immuſ.ſ.de cōmerciis.l.ij.cū dicit extorquendū aurū a barbaris.hodie tñ non amputaret pes sed vna sola manus. Et idem vbicūq; lex exigit mēbri abscisionem. Pro furto aūt non morietur nec aliquod membroꝝ abscidet:sed aliter in latrocinio.vt in aut.vt nulli iudi.ſ.pe.⁊ de man.ꝓin. ſ.coges.ſz tñ lōbarda dicit tabellioni manū deteram amputādā si falsum cōposuerit instm.

¶De furtis ⁊ seruo corrupto. 2

QUia corrūpuntur serui vt fugiāt ⁊ occasiōe fuge committūtur furta:ponit de furtis ⁊ seruo corrupto. Videam? ergo quid sit furtum. Et vñ dicatur:cui detur actio furti: et
6 cōtra quē:⁊ inꝑtū:⁊ qualis sit actio. ¶Est aūt
a furtuz fraudolosa ꝯtatio rei aliene mobilis[a] a Vbi corpalis q̄ fit inuito dño aīo lucrandi.ſ. gſa rei lis. Vide vel possessiōis vel vsus ꝙ etiā iure naturali ꝓ hibitū est.vt.ff.e.l.j.ſ.vl.⁊ illi.de obli.q̄ ex deli luit ecto nas.ſ.j.nā ⁊ diuina testat auctoritas ꝙ tibi nōvis ⁊c. Jtē hoc est vnū de ꝓceptis decalogi.Furtū nō facias. Fraudolosa ideo dixi:qz si existimet credat sibi licere ꝓ vim rem suā surripere nō te cipi-
netur furti.vt insti.vi bo.rap.ſ.qz tñ.Et de hoc tio plenerroze plenꝰ dixi.ſ.de iuris ⁊ facti igno.Jtē et non si credat se facere dño volēte nō tenet furti.qz dicit non facit dolo.vt dicemꝰ.j. Q̄nq; tñ etiam sine furtiva effectu furādi hoc ipsum de quo queriſ cōmittitur furtum.vt si saccū habentē pecuniā surripio ꝙuis nō voluerim saccū surripe teneor:sacci nolle.vt.ff.e.l. qui saccū. Cōtractatio ideo ponitur in diffinitōe.qz sine ea furtū esse nō pōt: licet volūtas vel verbum vel scriptura interueniat.vt.ff.eo.l.j.ſ.j.⁊.l.si quis vxori.ſ.neq;.l. inficiando.⁊.l.falsus.ſ.si quis nihil. Contractatio aūt exigitur vera vel interꝑtatiua.vt si falsus ꝓcurator volens indebitū exigere alij debeb̄ gauerit soluendū se presente. Nam cōtractat propter presentiā videt.vt.ff.e.l. falsus.ſ.fi-
is. Jdē ⁊ si habeaz seruū tuū presentē apulme et dicam ei.vade et vadit.veni ⁊ venit.vt.j.eod. alienum. Item cōtractatio significat oēm abductionem vel baiulationē.vt si equū vel aliud animal abducat.vt.ff.e.l.si quis vxori.ſ.siquis asinum. Aliene ideo ponitur quia rei q̄ plenꝰ

BIU Cujas

sime mea est nō facio furtum. nec teneor furti actione: secus si alius habeat mecū rem cōmunez. vt. ff. e. l. si socius. Si aūt alius in re mea habeat ius vel quia creditor est vel bonefidei emptor nō facio q̄dē furtū sed ꝛ teneor furti actione sed res nō est furtiua nō tamē agit furti. vt ff. e. l. cum es. §. j. ꝛ. l. si is qui rem pignori. i. pri. ꝛ de vsuca. l. sequit. §. si rei. ꝛ p empcore. l. si rē. Sic ꝛ ecōuerso. quandoq; fit furtū ꝛ res est furtiua non tamen agit furti. vt cum filij vel serui nobis furtū faciūt. vt. ff. e. l. serui. ꝛ insti. de obl. que ex de. nas. §. hi aūt. Sed regulare est vt vbi furtum fit ꝛ ibi res fiat furtiua ꝛ agatur furti.

a Aliene. Adde an ei q̄ non pc. sidet possit fieri furtū. bal. i ꝓsi. cvj. in antiquis.

a Itē ideo dicit aliene[a] qz rei que nullius est puta hereditarie furtum fieri nō potest nisi forte ab aliquo detineat iure cōmodati vl̄ pignoris vel vsuf. vt. ff. e. l. hereditarie. Rei tamē ciuitatis nō romane agit furti actione. vt. ff. eo. l. ob pecuniā. Quod dixi i re hereditariu serua etiā in re eius quē puto moztuū. vt. ff. e. l. si quis ex eius. Mobilus aūt ideo ponit qz ūmobiliū furtum nō fit nec em̄ ɔctari possunt ꝓpter sui immēsitatē. vt insti. de vsucap. §. q̄ aūt. Si tamē cretā abstulero de fundo tuo fur sum qz abstulim̄ꝰqz fodi cretam. vt. ff. e. l. si crete. ꝛ. l. verū est q; plerisq; Corporalis iō ꝺz qz incorporalia tradi vel ɔctari vel possideri nō possunt. vt. ff. de acq̄. re. do. l. seruus. §. incorporales. Que fit inuito dño ideo ꝺz qz si credidit oīm cōcessurus non tenet: ꝛ si nō erat concessurus sed in culpa pōt esse extimatio si nō debuit putare oīm ꝓcessurū: vt teneat cōmodati si ꝓcesserat cōmodatū: vel depositi si precessit depositū: vel si valde supine id putabat. vt. ff. e. l. q̄ re. Si aūt puto me facere inuito dño ꝛ facio volēte eo haud furtū quidē fit sed nō possum furti cōueniri. vt. ff. eo. inter. §. pe. Illud cōstat eū dici nō inuitū qui semel mihi cōsensit: vt qz rem habuit ꝓ derelicto vl̄ eā ꝓiecit vl̄ dedit mihi ptātem vēdēdi ꝛ. acciēdi ꝓ debito. vt. ff. e. l. falsus. ꝛ. l. si q̄s. §. si iactū. ꝛ. l. cū creditor. ꝛ. j. de pigno. l. crditores. In casu tn̄ etiā volēte dño facta ɔctatio parit furti actionē. vt. j. e. l. si q̄s. Alio lucrandi rē vel vsū vel possessionē. Jdeo ponit qz si q̄s habeat animū nō lucrādi sed dāni dandi vel libidinē exercendi cū meretrice ꝛ ancilla aliena nō tenet furti. nam secus est in non meretrice: quia mulieris voluntate non videretur fieri. licet ꝛ in ea vsus quidam sit: qz tamē nō est ad aliqd̄ commodū pecuniarium cōsequendū nō agitur furti. vt. ff. eo. l. verū est. ꝛ. l. fullo. ꝛ. l. sarcinator. §. qui ancillam. Item ꝛ eoꝝ tn̄ que quis voluit lucrari tenet furti: vt dicit de eo qui de archa tantum vniones voluit auferre ꝛ de aceruo aliquid portare. vt. ff. e. l. vulgaris. ꝛ. l. si quis fur. j. rūso. §. j. ꝛ. ij. ꝛ. l. verum est. ergo et vbi voluit lucrari vsum rei tantū tenebitur estimato vsu tantum non ꝓprietate rei vt dicunt quidam ꝛ forte bene. Alij dicunt estimari ꝓprietatez plenam quia non potest sic separari vsus rei a re sicut separat frumentū ab aceruo ꝛ cum iure dominij teneatur fur domino furti actione debet estimari ꝓprietas plena. vt. ff. eo. l. qui in mēta. ꝛ. l. si vendidero. §. cum aūt. Solet tamē assignari fieri furtuz nō lucrādi animo. vt si seruum tuū in suspitiōe furti habitū mihi dedisti vt eū in questione haberē. Ego tradidi eū ꝓfecto vigilū q̄s in facinore deprehensum teneor furti nisi dn̄ium serui in me trāstuleris: nec em̄ rei mee furti teneor. vt. §. dixi. vt. ff. de condi. cāda. l. cum seruus. Quod iure naturali ꝓhibitū est ponit in diffinitione ad maiorē cōprobationē ipsius. Oñq; tn̄ nō punitur furtū de iure ciuili: vt si sit ei apud quem ludit in alea. vt. ff. de alea. l. j. Dicitur furtū a furuo. i. nigro qō clam ꝛ obscure ꝛ plerisq; de nocte fiat. vl̄ a fraude vl̄ a ferēdo. i. auferēdo. vt. ff. e. l. j. Dat aūt actio furti ei cuius interest si ex honesta cā interest q̄ regula nimis est larga ꝛ in multis patit exceptiones. nā ꝛ eius interest cui debet ex stipulatione res. Itē emptoris. ex honesta cā interest. Jdeq; in fideiussoribus colonoꝝ ꝛ creditori bus in rebus nō obligatis. ꝛ in mulieribus. et in rebus dotalibꝰ. ꝛ i tutoribꝰ. ꝛ in curatoribꝰ. ꝛ in ꝓcuratoribꝰ. ꝛ gest. neg. q̄ tn̄ nō agūt. vt. ff. e. l. is cui. ꝛ. l. eū. qui. ꝛ. l. inter dū adiecit. ꝛ. l. q̄ in iurie. §. qui alienis. ꝛ. l. is cuius interest nō furripi. ꝛ iō sic regulariter trado. Actio furti dat eius cuius interest ex honesta ꝛ ꝓbabili cā scz rone dn̄ij vel quasi. vel rone possessionis. vl̄ rō ne custodie quā debet dño cuiꝰ volūtate rē detinuit. Jdeo aūt dixi ex honesta cā: qz finis qui dem interest rē nō perire ſz saluā esse. ꝛ tn̄ non agit qz ex improbitate sua nō ꝺz ei actio queri si tamē iuste quis cepit rem detinere vt cōmodatarius vel fullo. ꝛ eiusdē rei postea furtū admittat. §. alij concedēdo vel alr vtēdo nihilominus agere pōt furti ꝓpter iustū initium. Et ꝺ ē casus quo fur furti agere pōt. vt. ff. e. l. itaq;. §. sed furti. ꝛ. l. qui vas. §. si ego. Sed videret ɔ riū quod legit. ff. e. l. eū qui. §. is aūt apud quē. sed forte distinguit. Surripiat res cōmodata rio eidēq; furi: an alij cui cōcessit: vt i primo casu nō agat. in scdo agat. vel forte distinguit cōmittatur furtū vtendo an alij concedendo. vt in primo casu nō agat. in scdo ɔ. Jdeo aūt dixi iure dn̄ij qz dño datur actio furti in re sua. si tn̄ res ab aliquo possideat vel detineat alioquin ɔ vt i re hereditaria. s. dictū est. Jdemq; ꝛ postaditā hereditatē añ apprehensam possessionē. vt. ff. de vsucap. l. si hō. Rone aūt q̄si dn̄ij cōpetit fructuario bonefidei emptori ꝛ pri ratione operuz vel affectionis filio subtracto actio furti nō cōditio furti dat ſz mater nō agit. Itē dat creditori si etiā debitor suus nō sit soluēdo sue res est ei tradita siue speciali pactione est ei obligata. aliud si generalis vt dicunt quidā. vl̄ forte specialis pactio ponitur pro expressa. vt. ff. e. l. si quis vxori. §. sed ꝛ si rez. ꝛ. l. si is qui rem pignori. ꝛ. l. si filius. ꝛ. l. mater. ꝛ insti. de ob. que ex de. na. §. interdum. ꝛ. §. furti aūt. immo ꝛ domini tenētur habentibus ius in re. vel ex iusta causa in rem tenētibus. Si eandē rem surripiant: puta fructuarijs creditoribus commodatarijs. Nam cōmodatarij potest interesse rone vsus vel rone impensarum ob quas pote

1 alea. l. j. Dicitur furtū a furuo. i. nigro qō clam ꝛ obscure ꝛ plerisq; de nocte fiat. vl̄ a fraude vl̄ a

2 Et ad ꝓ missa ad de quan do ɔmit tat furtū ꝛ que sit pena. bal. in cō. si. cccxc. iij. in. j. pte i notis.

rat rē retinere: ⁊ interfuit eius potius per retentionē eas seruare ꝙ vltro cōmodati agere. vt. ff. eo. l. creditoris. ⁊. l. qui iniurie. §. vlt. ⁊. l. si is qui rē cōmodasset. ⁊. ff. de pig. act. l. si pignore. Ubi añt surripitur ab extraneo res in qua dñium ego ⁊ alius habet ius in re vel ratione vsufru. vel pignoris ego ratione dñij ⁊ ipsi ratione pignoris vel vsufru. experiūtur furti. vt ff. e. l. inter oēs. §. si seruus fructuarius. §. hec actio. Itē ideo dixi vel ratione custodie: q⁹ ⁊ coloni qui nūmis colūt furti ⁊ cōditione furtiua agūt. Partiarius vero agit cōtra dñm vt agat cōtra furē vt qđ exegerit reddat forte: q⁹ fructus nondū tenuerat dñi volūtate. Itē ⁊ fullones ⁊ cōmodatarij agere pñt furti actione: q⁹ eor interest: sed nō agūt eor fideiussores vel patres quasi patrū ratione peculij videatur interesse: agūt tñ patres ex pſona filior. Hi añt quibus precario cōcessum est vel res est deposita cū de culpa nō teneātur: nō agūt furti: nisi post lit. cōte. cōtra eos res surripiat. vt. ff. e. eū qui. §. preterea. ⁊. §. an pater. ⁊. §. is qui precario. ⁊. §. nō solum. ⁊. l. si quis vxor. §. si seruus
3 tuus. ¶ Datur añt hec actio furti cōtra furē si pubes vel impubes dñ tamen sit doli capax. vt ff. e. l. impuberē. Itē ⁊ pater agit contra filium qui habet castrēse peculiū ex quo sibi satisfacere potest de furto: q⁹ ꝙtū ad castrēse peculium reputat̄ ꝑ patrefa. alioquin nō est iudicium inter eos. vt. ff. e. l. ne cū filio. Sed ⁊ pater furti tenebitur filio si eius rem ex castrēsi peculio subtraxit. tutius est em̄ vt dicamus eū conueniri actione in factū. Itē vir cōtra vxorē ⁊ econuerso nō agit furti durāte matrimonio: sed de dāno datur actio i factū: qui tamē prestiterint opē vxori in furto faciēdo tenent furti. vt. ff. e. l. si quis vxori. ⁊. §. rerum amo. l. ij. In fure preterea cōsidera liber an seruus. Liber em̄ indubitāter tenet: serui añt siquidē dño suo surripiāt verbis ⁊ verberibus pñt castigari: sed iudicio nō pñt cōueniri nisi rē cōtractēt post manumissionē. vt. §. an ser. ex suo facto. l. vlt. ⁊ de noxa. l. j. ⁊ insti. de obli. que ex de. na. §. hi añt. ⁊. ff. eo. l. serui ⁊ filij. Uidetur tamen ꝙ ꝑ furto ꝙ seruus dñi est in fuga dño facit posse agere dñs actione furti cōtra eū qui ceperit bonafi de possidere. vt. ff. eo. l. serui. §. vlt. Sed potest intelligi vt loquatur de domino vel bonefidei emptore qui dñs est de iure pretorio: qđ patet ex eo ꝙ loquitur de vsucapione serui. Si ergo verus dñs esset nō ageret. vt. §. dictū est. agit ergo bonefidei emptor serui cōtra verum dñm serui: si tamē patiatur furtū eo tempore quo est apud proprietarium vel posteaꝙ bonefidei emptor desist possidere seruū. Si autem seruus surripiat bonefidei emptori interim dñi est apud eū non agit bonefidei emptor noxali actione cōtra dñm: vtpote cū bonefidei emptor teneretur alijs quibus surriperet seruis eo tpe noxali actione. Sic em̄ dicit regula qui tenet alijs noxali actione ipse ea agere nō pōt. vt. j. e. l. pe. Ubi añt seruus extraneus surripit mihi qui nullū ius habeo in seruo certum est teneri noxali actione dñm serui vel bonefidei vel malefidei possessorē serui. vt. ff. de noxa. l. j. ⁊. l. nō solū. Liberi autē nostri ⁊ mercenarij nobis surripientes furtū faciunt ⁊ res in furtiuā causam cadit: sed nō possumus eos conuenire furti actione si forte aliū rerū sunt: nec sunt publice vindicanda talia furta. vt. ff. e. l. si liberi⁹ patrono. ⁊ de penis. l. respiciēdū. §. furta. Sed ⁊ datur actio furti ꝓtra eū qui tulit furti opē ⁊ ꝓ filiū dolo malo nō distiguo sint
a socij vel nō. Cōsilium añt dat qui ꝑsuadet ⁊ instigat pellit ⁊ instruit aliquē ad furtū faciēdū: opem fert qui ministeriū ⁊ adiutoriū prebet ad furtū perpiendū res. Ille ergo qui pannū rubeū ostēdit fugauitq⁹ pecudes vt in fruges incideret tenebitur furti: sed si fugauit per lasciuiā tenebit actione in factū pro dāno dato in pecudib⁹. Inst. e. §. interdū. ⁊. ff. e. l. in furtis. §. vl. ⁊ per l. nā ⁊ si. Tenet̄ tñ quis de opē ⁊ consilio ita demū si furtū secutū fit. vt. ff. e. l. si is qui. §. si. Solū añt cōsiliū nō astringit me furti actione nisi furtū al⁹ nō erat ꝓpetrandū nisi cōsilium meū preceſſisset. Iz secus sit in actione serui corrupti ⁊. l. aquil. vt notaui in summa. Inst. de obli. q̄ ex deli. nasc. Nec distinguit̄ vtrū fur possit cōueniri furti actione vl̄ nō: sed satis est qđ furtū cōmissum est: vt si seruus vel ꝓximus fur
b tū faciētibus quis dederit opē vel consilium. Si tū duo serui inuicē sibi persuaserunt vt furger ēt alter alterius fur nō est: sed quid si inuicē sese celauerint: pōt dici alterū alteri⁹ esse furē. vt. ff. e. l. qui seruo. Itē ⁊ qui ꝑstat opē q̄ tenet quasi qui prestat opē ⁊ cōsiliū: vt si tu scires me velle furari cōmodaueris mihi ferramenta ad ostiū effringendū vel scalas ad ascendendū: Iz nullū principaliter dederis cōsiliū ad furtū faciēdū. vt. ff. e. l. si pignore. §. pe. Et nota ꝙ is qui opē prestiterit tenet furti in duplū tū. ⁊ si furtū sit manifestū nō autē tenetur condicione furtiua. vt. ff. e. l. is qui opē. ⁊. ff. de cōdi. fur.
4 l. proinde. ¶ Cōpetunt autē ex furto due actiones. §. additio furtiua ad rem qua tenet fur ⁊ heres eius de qua spālis est rubrica. §. de condi.
5 fur. ¶ Actio autē furti datur ad duplū vel quadruplū distincto eo in furto sit manifestū vl̄ nō manifestū. Est autē manifestū qñ fur a dño vel ab alio quocūq⁹ anteq⁹ perueniat ad locū destinatum eadē die deprehenditur: vel ciuidatur ad eum cōprehendēdum est occursum nisi fortē pietis mutetur status: vt si in seruitute missus surripuisti ⁊ manumissus deprehēderis in furto teneris furti. nō manifesti. Si autē cū tibi cerē furtum de domo tua abscōdisti te nec te occidā etiā si vidisti furtū fieri. nō tñ est furtum manifestū. vt. ff. e. l. si quis. ⁊. l. pe. aliud autē omne furtū est nō manifestū qđ ex predictis nō probatur manifestum. Ex primo agit in quadruplū: ex secundo in duplum. vt duplum dicatur respectu rei ⁊ vtilitatis extrinsece ⁊ intrinsece. Nā quid enim simplandum est per conditionem duplatur per actionem furti. In conditione autē estimat̄ res quāti plurimi cepit eē postea ⁊ ptmore. Itē estimat̄ qđ lucrari iuste potuit sine

BIU Cujas

terius iniuria vt hereditates vel legata q̄ p ser
uū acquisiuissem si mihi non esset subtractus.
Item estimatur dānum penarū vel cōsiliū i q̄
incidi ꝓpter furtū. hoc tū nō estimat dānū va
let q̄ vsucapionē nō ipleui impedit⁹ furto. vt
ff. de condi. fur. l. in re furtiua. et. ff. eo. l. siquis
vxori. §. vlti. ꝛ l. inficiando. §. j. ꝛ ij. et. l. is cui. §.
vlt. In tabulis autem vel cautionibus amotis
non tantū p̄cium tabularū debet estimari ve
rūetiā summa q̄ cōtinet i eis si tū alie non sint
ꝓbationes debite pecunie. vt. ff. eo. q̄ tabulas.
Et pōt hic subiici regula gñalis q̄ vbi defert
alicui actio furti rōne dominij dūium ꝛ ꝓdicte
vtilitates estimant: vbi aūt defert rōne interes
se, solū interesse debet extimari. vt. ff. e. l. si vē
didero. §. cum aūt. Creditor ergo aget actione
furti creditoten⁹ si sine culpa surripiat ei pi
gn⁹ ab eīneo. Si vo culpa sua q̄ ipe tenet debi
tori ad pign⁹ restituēdū aget ad summā pigno
ris: vbi tamē debitor surripuit creditori aget
creditor ad summā debiti tūm etiā si fuerit i cul
pa: quia debitor cuius p̄ponderat dolus ei
obiicere culpā nō potest. vt. ff. e. l. creditoris. et
l. creditori. ¶ Fullones aūt vel cōsimiles con
ductores agūt furti q̄ eorū interest rōne custo
die quā debēt dño ꝓstare cui tenent si fuerūt
in culpa. Dñs aūt non agit q̄ nihil interest ei⁹
eandem rem non perire cū iudicio locati a ful
lone suā rem ꝓsequi possit hoc si soluendo i to
tū est: alioquin ad dūm actio redit quia ei⁹ pe
riculo nō est qui nihil hꝫ. ꝛ ita eīit in hoc casu
actio furti ambulatoria. vt. ff. e. l. ita q̄. ꝛ. l. eum
q̄. §. idē scrib. ꝛ insti. de ob. que ex de. nas. §. item
si fullo. Furto aūt admisso in re cōmodata dñs
hꝫ electionē cōueniat cōmodatariū cōmodati:
et tunc liberat fur ab ea: ꝫ habet necesse respō
dere cōmodatario: an cōueniat furē furti: ꝛ tūc
liberat cōmodatari⁹ ab eo. ꝛ si dñs nesciēs fur
tū aliquā earum actionū elegerit sibi non p̄e
iudicat ꝓpter ignorantiam. Et nota q̄ fullo
vel cōductor vel cōmodatarius nō restituunt
dño q̄ exegerūt furti actione quia ꝓpter fur
tū senserunt incōmodū vsus. creditor aūt resti
tuit debitori q̄ habuit vltra debitū si furtū pa
tiat ab extraneo q̄ rē vsus gra nō habet: debi
tor ergo habito restituit si q̄d hꝫ vltra nisi debi
tor ei surripuerit tūc eīm nō restituit nec idebi
tū cōputat. vt. j. e. l. vlt. j. rūso. ꝛ. §. j. ꝛ isti. de ob.
q̄ ex de. nas. §. q̄ de fullone. ꝛ. ff. de pig. ac. l. si pi
gnore. ꝛ locati. l. is q̄. Dat ēt ō furē rei vēdica
tio. ꝛ si p̄mo ꝙueniat rei vēdicatione a dño sup
est ei cōditio. Iudex tū q̄ de ꝓprietate cogno
scit nō aliter debet iubere rē restitui quaꝫ sibi
petitor ꝺitionē remitteret q̄ supest ei gra vti
litatum. Si aūt petitor ex cōditione cōsecutus
est litis extimationē furē forte rē nō possiden
te deinde repiat rē possidere fur superit dño
rei vēdicatio si parat⁹ fuerit litis extimationē
restituere. vt. ff. e. l. cum q̄. Pōt etiā ō furē ꝓter
supiores actiones cōpetere actio cōmodati si
furtū admiserit rei cōmodate. ꝛ si cōueniat fur
ti. i. cōditione furtiua extinguit actio cōmoda
ti; q̄ cōditio tantum cōtinet quātum actio cō
modati: imo ꝛ plus. i. extrinsecas vtilitates q̄s
supius noīaui. Si vo cōueniat primo commo
dati actio furti. i. cōditio furtiua non tollitur
ipo iure sed per exceptionem. et est ratio: quia
minus cōtinet i ꝓma q̄ i ſcda. Et ita intelligo
q̄d dr. ff. e. l. si is cui. Actio aūt furti q̄ est ad pe
nā nō tollit ꝓpter eas. vt. ff. ꝓ socio. l. rei cōis.
ampli⁹ etiā ꝓuidetur dño i re furtiua ne ipsa
vsucapi possit anteq̄ ad dūm sciētē ꝙueniat ve
re vel interꝓtatiue: vt q̄ lis est extimata. vt. ff.
e. l. q̄uis. ꝛ. l. si ad dūm. ꝛ de vsucap. l. seq̄tur. §.
2 q̄d aūt. ¶ Quid aūt si ex re furtiua puta ācilla
part⁹ est editus. ꝛ certe partus ancille furtiue
q̄nq̄ est furtiu⁹ ꝛ eius nomine competit actio
furti. vt ibi dicit. vt si ꝓgnantē ancillā surripio
vel non p̄egnantē. Si tamē apud me cōceperit et peperit. Si vo apud me cōceperit pepe
rit aūt penes bonefidei possessorē furtiu⁹ est.
sed ei⁹ nōie nō datur actio furti. Idē dico i vac
ca furtiua nō obstāte eo q̄d dr. in. ff. de vsuca. l.
si aliena. §. j. q̄ illud puto corrigi in. ff. de fur.
l. qui vas. §. si ancilla. Et in istis casibus certū
est partū vel fetū vsucapi non posse obstāte vi
tio rei: nec est furtiuus: nec eius nōie dat actio
furti si concepit et peperit penes bonefidei
possessorem. Et tunc si queras an vsucapi pos
sit a bonefidei possessore furtiue ancille vel nō
attende sciuerit possessor hic bonefidei matrē
alienam anteq̄ conceperit: et tunc non vsu
caperet: aut postq̄ conceperit: et tunc si sciat
simpliciter alienam non furtiuā non impedit
vsucapio. vt. ff. de vsuca. l. sequitur. §. de illo. et
§. si aūt. ꝛ. l. iusto. §. si possessionis. ꝛ. C. de fur.
l. ancille. et p̄o emptore. l. ij. Si vero anteq̄ pa
riat sciat furtiuam impeditur vsucapio. Si ve
ro postea q̄ peperit sciat matrem furtiuā inter
pellatur vsucapio: nisi dominū certificauerit
se habere ancillā et partū eius: ꝛ vt si habeat
ius quod ipse ꝓponat. et ipse respondebit.
alias cōtra. nisi non posset certificare dominū.
et hoc est valde notandum q̄ posterior sciētia
in ptu ipedit hoc vsucapionē: q; i ptu cōmittit
furtū. nec eīm i eo habebā titulū hꝫ haberem in
me. vt. ff. ꝓ suo. l. si ancillā. sec⁹ puto si i eo ha
a berē titulū. Est aūt furti actio ª famosa. vt isti. ª Actio.
de pena temere lititi. §. pe. Et personalis ꝛ ex vi⁹ aug.
legibus datur actio furti non manifesti. Actio de are. in
vo furti manifesti est ex edicto p̄etoris. ꝛ ideo isti. d ob.
nō videtur ānua sed ꝓpetua. i. ysq̄ ad. xxx. an. q̄ ex q̄s
datur cōputādos a tpe furti cōmissi. nec enim deli. in
pluries nascitur actio furti dño ex assidua cō §. j.
tractatione furis nisi ex ꝓma ꝺctatiōe non sit
nata. vt. s. dictū ē. q̄n seruus surripiē dño dein
de manumittit. Itē hoc obtinet q̄n dūium nō
mutat. Nam eo mutato vt nouo dño cōpetere
furti act. ex ea ꝺctatiōe q̄ fit nunc ꝛ ea q̄ dabat
testatori ipsi nihilomin⁹ cōpetit eius succesio
ribus vniuersalibus. vt. ff. e. l. si dūium. ꝛ de ser.
cor. l. si heres. ¶ In heredes non dat hec actio
nisi lit. cōte. cōtra defunctū: nec potest dici he
redē teneri hac actiōe: q; ad eū ꝙuenit: q; cum
hec actio penā tūm ꝺtineat nihil ad eū ex ea po
tuit ꝙuenire: cōditione tū furtiua tenet heres

BIU Cujas

ꝛ si ad eū nihil puenerit. Sz ꝛ illō nota ꝙ actio furti tollit ipo iure ꝙ pactū. vt. ff. de pac. l. si tibi. ꝛ l. si vnus. §. pactus. Sequitur de actione serui corrupti videre cui deꝫ ꝛ cōtra quē ꝛ inq̄-
4 tū ꝛ q̄lis sit actio. ¶ Daꝫ añt directa dño cuius seruus corrupt⁹ est. vtilis añt datur eis q̄ habēt ius in seruo: vt vsuarijs vsufructuarijs creditorib⁹ ꝛ bonefidei ēptorib⁹. nec ob. qđ legit ff. e. l. j. §. j. bonefidei emptorē nō agere: nec eī rōne ꝓprietatis agit sz rōne opaꝝ ꝛ incōmodi ꝙ ipe passus est. Nā rōne ꝓprietatis insolidū non pñt experiri duo. s. bonefidei emptor et ꝓprietari⁹ sz ꝓ pte experiuntur duo socij. vt. ff. e. l. siqs seruū. j. rñso. ꝛ §. j. ¶ Corrumpit autē seru⁹ siue de bono fiat malus siue de malo deterior: ꝛ fit hoc persuasione. Est añt persuadere plusq̄ cōpelli ꝛ cogi sibi parere. vt. ff. e. l. j. §. persuadere. ¶ Extimatur autē in hac actione q̄ti deterioratus est seruus in corpe vel in alio ex psuasione mala. Itē extimātur res q̄s subtraxit incontinēti post corruptionē ꝛ postq̄ cōfugit a dño. Si añt ex interuallo post fugā detānum vel surripiat nō extimatur in hac actione cōtra corruptorē. ¶ Restituitur añt in duplū dānum datū. Nec distinguo viuat vel moriatur seruus vel manumissus. vt. ff. e. l. siqs. §. vlt. et. l. in hoc. ꝛ l. neracius. et. l. doli. §. hec actio. ꝛ §. vlti. ¶ Et est actio hec perpetua forte q̄tum ad rē: tm̄ heredibus datur sed nō in heredes: q̄ penalis. vt. ff. e. l. hec actio. penaliter tm̄ nō datur viro in vxorē ꝺ̄state mīmonio.
5 vt. ff. e. l. vlt. ¶ Illud noto ꝙ patri datur vtilis actio filiovl filia corrupta in eā summā quā ipe extimauerit suo iureiurādo vt tm̄ iudex refrenare possit extimationē: sicut in actione iniuriaꝝ ꝺ̄. vt insti. de iniur. §. pena. ꝛ ff. de iuiur. l. cōstitutionib⁹. vel forte iudex extimabit summam ad quam competat. vt arg. ff. de custodia re. l. siquis.

¶ De operis liberto⁹um. 3

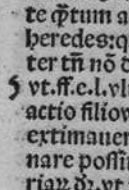

Via occasione operarū liberti fugiūt a nobis. Ideo ſnponit de opis liberto rū. ¶ Videdū ergo q̄d sit opera: q̄s possit opas iponere. Et cui: ꝛ q̄n cedat opaꝝ obligatio: ꝛ q̄liter soluantur.
6 ¶ Est añt opa diurnū officiū. vt. ff. eo. l. j. id est officiū qđ q̄s exhibet alicui p diē. diē dico artificialē nō naturalē sicut dicit. Qui mane iunctū vesperi diē vocari ꝓcipis. Et illud. Factus est vespere ꝛ mane dies vnus. alioq̄n tamē pro breuioris tpis obsequio ponit. libertus em̄ salutādo patronū ꝛ ei assurgendo ꝛ similia faciēdo obsequialē operā ꝺ̄ exhibere. vt probat. ff. de condi. inde. l. si non ſor. §. libertus. talia tm̄ dicunt ꝓprius honor et reuerentia. vt in autē.
7 vt liber. decetero. ¶ Imponit autē operas ille solus q̄ manumittit ex volūtate nisi i casu. i. q̄n pr̄ iussit filium suū manumittere ex eā fidei cō. vt plenum ius patroni haberet: secus i alio fideico. nisi manumitteret ante diem postq̄ ex testamēto tenebat manumittere. vt. j. e. l. ſj. ꝛ l. ſj. ꝛ l. mater. ꝛ l. si titius. ꝛ ff. de bo. lib. l. qui ex causa. Pozro vbi accepit quis pecuniam a seruo vt manumittat eum bene imponit operas q̄ ex pacto inito cum seruo non tenebat. licet iudex hortari debeat dominum vt seruet pactū. vt. §. de transac. l. interpositas. in fi. et. j. de lib. causa. l. cum affirmes. et. l. post certi. ¶ Nec ob. qđ legit i. ff. de acq̄. he. l. si seruū quis. §. si. reꝫ a dño pñtiv⁹ si dedit dño futuro vt redimetatur succurrit ei vt nō agat cōtra dñm ad manumittendum. Sed vt non cogat eius heres et se: ad hoc enim videt spectare ꝓcedēs materia. Si vo ali⁹ ꝓ seruo dederit mihi pecuniā ꝓ manumissione serui mei siqđē cū seruo tm̄ pepigi de manumittēdo ꝛ ali⁹ pro eo mihi dedit pecuniā videt est qđ. §. ꝛ ita exaudio qđ est i. ff. de obligat. vt manumittā. vt. j. e. l. qui nūmis. Item et vbi ex necessitate manumitto ꝛ libertus sciēs se posse recusare oparum ipositioē eas promittit tenet. vt. ff. e. l. j. ꝛ l. cāpanus. Itē ꝛ ipse nit opas q̄ nō manumittit. Seruus em̄ patrono vel simpliciter: sed non sibi. vt. ff. eo. l. ser-
8 uus patroni. ꝛ de stip. ser. l. antepe. ¶ Imponitur autē opere liberto tm̄ nō ingenuo. vt. ff. e. vt iuris. j. rñso. Et incōtinēti post manumissio nē nō ante. vt. ff. e. l. vt iuris. ꝛ de libe. causa. l. vlt. §. adeo. nisi incōtinēti post ipositionē secā tur manumissio [a]. Nā ꝛ al's q̄ fuit incōtināti vi a Gl. denꝫ ieſſe ꝺ̄ctib⁹. vt. §. de pactis. l. petēs. ꝛ ff. si mīs. cer. pe. l. lecta. In ingenuo nec ipositio tz nec pa Ricti ctū de manumittēdo ꝛ pecunia ob id data re- ꝙ bat petit nec fideiuſſo: ꝙ ea datus tenetur. vt. ff. diuor de cōdi. causa da. l. dedi. §. si liber. ꝛ de fideiuſ. ꝛ tibi. l. siqs ꝙ eo. Sed et illud in liberto nō multum refert si pubes an ipubes. Nā ꝛ ipuberis pñt esse opere si nūmi calculator est. vel histrio. vt et pubes vel impubes possit conueniri. vt. ff. de lib. cā. l. vlt. et. ff. de rei ven. l. centū liberto tm̄ maiori. l. annis nō videt posse opas imponi: q̄ ꝛ iposite ante. l. annos extinguunt postea. vt. ff. e. l. liberta. ¶ Imponunt añt ope p iusrādū ꝛ p stipulationē. vt. ff. e. l. vt iure. ꝛ de lib.
b causa. l. vlt. Et ē hoc mirabile [b] ꝙ pactū vim tur sacramento qđ alias nō repitur. ꝛ ex hoc mēto actio in factū dabit. ex stipulatione autē dabit cōditio certi si certa sit opa: vt cū pecunia credita petaꝫ. vt. ff. e. l. a duob⁹. Si añt incerta sit opa ageꝫ actione ex stipulatu. vt inſti. de
9 ver. ob. in princi. ꝛ ff. si cer. pe. l. siquis. ¶ Cedit autē ꝛ venit oparū obligatio eodē die q̄ adderet si stipulatus esset q̄d sibi fieri. i. cum petit facere ꝛ non fecit. vt. ff. de ver. ob. l. cōmunis. §. cum ita. ꝛ §. itē qui insulam. ff. eo. l. quæri. Si autem sit incerta non cedit earum obligatio nisi cum inducuntur liberto. ¶ Venit autem dies earum cum postq̄ fuerint indicte potuerunt ꝓstari. vt. ff. eo. l. si quis. §. iudicū.
10 et. §. ꝓterite. ¶ Soluitur obligatio operarum per beneficium legis iulie de maritādis

BIU Cujas

ordinib⁹.siḡs habuerit duos filios ī ptāte sua etiā diuersis tpibus p̄ter eū q̄ artē ludricā exercuit vel mercede q̄uenit pugnare cū bestijs. Idemq; z si habuit vnū filium quinquēnē.vt.j. eo.l.nec patronus.z.ff.e.l.qui libertin⁹. Item soluitur rōne infirmitatis liberti vel dignitatis eidē supueniētis. vt.ff.e.l.libertus q̄ post. z.l.nec audiēdus.z.l.interdū z diminui. Itē ratione etatis.l.annoz.vt.s.dixi. Itē ꝓpter tacitā z p̄sumptā volūtatē p̄oni de remittendis opis ipsi libere:q; sibi copulat eam in vxorem vel cōcubinā.vt.j.e.liberte.z.ff.e.l.liberta.ſz in cubinatu sufficere ei dz p̄ono q̄ eius corpe z substantia fruīt.vt dz.j.q̄ po.in pig.ha.l. vlti. Itē p̄sumit p̄onus ibi remittere gra siniſtre suspitionis vitande:vt si consentiat liberte vt nubat non ita dico in liberto. Si enim nupta ei exhiberet opas marito posset generari siniſtra suspicio.p̄nt tamē peti ope cum nupta desierit esse. Itē p̄nt peti,p tpe qđ currit ante nuptias.vt.ff.eo.l.siquis hac.ſ.pe.z.l.si libertus ita.z.l.sicut patronus.que autē ope ad quos tanseant.j.e.notabo.

¶Nota distinctionē operarum. 4

1 Ic assignat contrariū.s.de in ius vo.l.venia.ad solutionē añt hui⁹ cōtrarij z alioꝝ multoꝝ q̄ assignātur.ff.e.per totū ti.facienda est distinctio operaꝝ:q; alie sunt obsequiales:alie fabriles: alie artificiales. Obsequialiū alie sunt ī faciēdo:vt de assurgendo ipi p̄ono z eū salutādo z reuerēdo eiusq; negocijs gerēdis.alie sūt ī nō faciēdo:vt de nō testificādo ī p̄onū de nō vocando eū ī ius sine venia de nō accusando.he añt obseq̄ales si in nō faciendo ꝓsistāt etiā ad extraneos heredes p̄onoꝝ trāseūt.vt.ff.de ī ius vo.l.venia.qđ em̄ dicit ibi de ea q̄ est de nō vocādo etiā ad alias q̄ sūt ī nō faciēdo eadē rōne extēdo. Si añt cōsistāt in faciēdo ad heredes extraneos patroni nō trāseunt.vt.j.e.l.liberti liberteq;. Sed ad filios sic.vt.j.e.q̄ manumittuntur. circa p̄in.z.j.de obsequijs.l.v.etiā exheredatos nisi mala mēte sint exheredati.vt.ff. de bo.liber.l.si patronus.ſ.siḡs nō mala mēte. He añt ope z sine ipositione naturali rōne a liberto debētur.vt.ff.de condi.inde.l.si non so:.ſ.libertus. Et siquis velit subtiliter intueri opere quas in nō faciēdo dixi cōsistere prius diceret honoꝝ seu reuerentia:quia qđ legitime posset ī aliū facere directo passu oportet eū facere ℈ patronū cū quadā difficultate que nō est magna nec cū dāno suo:operam em̄ quādā exhibere dici potest patrono cum adit p̄torē z hoc ipetrat ab eo. Obsequium vero est in alijs quas dixi in faciēdo cōsistere vt hoc et naturali ingenio.vt in autē.vt liberti decesserint.ſ.fi. Et ex diffinitione opere notari possunt vt dixim⁹ in summa. Artificiales añt vel fabriles ꝓpie dicunt ope. Et no.q̄ sm diuersitatē operaꝝ vel bonoꝝ z obsequioꝝ varia statuūntur iura. Fabriles añt opas dico ī certas vt stipulat⁹ est p̄onus.xx.opas nō exp̄ssit scriptorias vel pictorias:lex tm̄ fabriliū vbiū nunc ad ī certas nūc ad certas opas extēdit.ego hoc vocabulū tm̄ ad ī certas rōne doctrine accomodo: lz em̄ nobis fingere noīa sensu tm̄ inspecto z retento et cōtrouersia de noīe ptinacib⁹ relicta.vt.s.de consti.pec.l.pe. ſ.sed vt subtilitati eorum. Artificiales voco certas quando ſpecificatio operaꝝ facta est puta.x.operaꝝ scriptoriarum vel pictoriaꝝ similiūq;: he añt sicut et fabriles per stipulationē vel iusiurandū imponūtur.vt.ff.de li.cā.l.vlt. ſ.adeo. Sed ī multis differunt:z ꝓmo in cessiōe diei q̄ certe ope statim cedunt z veniūt cum p̄nt p̄stari. Cedunt tamē a die stipulatiōis ī certe nō nisi idicant.i. nisi a p̄ono petant. Utreq; tm̄ petunt nūc demū quādo tm̄ trāsierit tps quo p̄stari potuerūt.vt.ff.e.l.quoti.certe.z.l.cum p̄onus.j. respōso.z.l.siḡs hac.ſ.iudiciū.z.l.ope in rerū tibi. quia lex illa quoti.primū ī operis certis de inde ī incertis loq̄tur. z de eisdem loq̄tur.l. illa cū pa.z illa siquis hac. ¶Scdo differunt in solutiōe. Certe em̄ alij solui p̄nt ī certe nō. vt ff.e.l.ope,ī rerū.z vocat illa.l. opere officiales opas illas q̄ sūt ī certe fabriles vo certas. Quid añt sit cedere die operaꝝ vel venire.dic.vt.ff.de ver.si.l.cedere. In duob⁹ tm̄ casib⁹ etiā ī certe alijs soluūtur volēte p̄ono vt si p̄onus aliter nō posset vti liberti opis vel cum inops ē p̄onus.vt.ff.e.l.p̄on⁹ q̄ opas.z.l.si libertus arcē. ¶Differunt tertio in adiectiōe p̄sonaꝝ facta in stipulatione:certas em̄ mihi aut titio. Incertas tm̄ mihi stipulor. Item certas potest mihi vel sibi vel simpliciter stipulari seruus me⁹. Incertas mihi vl̄ simpliciter nō sibi.vt.ff. e.l.seru⁹ p̄oni.j.rūſo.z.l. liber⁹.z.l.mihi.z.l. q̄.z.l.he ope.ſ.rūſo. Et caue tibi q̄ in hac.l.he ope vocat fabriles certas. ¶Quarto differunt q̄ certas dz liber⁹ p̄stare.ſ.victu z vestitu patroni Incertas suo victu p̄stat libertus.vt.ff. e.l.suo.z.l.aut certe.z.l.ī poni. z. l.pe.lex enim pe.que dicit victum z vestitū esse p̄standū sup certis tm̄ ītelligitur: quia si de ī certis loquere tur male diceret libertum. aut quēlibet aliū edentē opas q̄ ī certe per alio edi nō p̄nt nec alij.constat em̄ earū p̄oprietas z in p̄sona edē tis et eius cui edūtur.vt.ff.e.l.opere in reum. hec tm̄ differētia posset tolli si dicas q̄ ī l.pe.loquit cū libert⁹ se alere nō poterat.vt in p̄dicta l.suo. ¶Quinto differunt quia in ī certus fide iusso: ex sua mora teneri nō pōt: vtpote cū nō cedēt nisi cū īducunt. Cū añt soli fideiussori liberti inducunt nō pōt teneri q̄ libertus non dū est obligat⁹. In opis añt certis idē ē qđ quālibet credita pecunia : vt.ff.e.l.si libertus mo. et.s.eo.l.a duobus. lex tamen videtur dicere idem in cuiuslibet facti ꝓmissione.vt.ff.de ver. ob.l.cum filij⁹.ſ.j. ¶Sexto notā differētia in trāsmissiōe circa quā ita trado generalia duo: quia nulla opa trāsit ad heredē heredis.vt.ff. de verb sig.l.sciendum. Itē q̄ ad oēm operam scilicet fabrilē vel artificialē agunt liberi si patronus sibi liberisq; suis fuerit stipulat⁹ z p̄o

equalibus portionibus et vtili actione etiã si nõ sint heredes: ⁊ ita intelligit qõ est. ff. eo. l. si quis operas. ⁊. j. e. l. vt iuris. §. si liberti. ⁊. j. de ver. ob. l. quodcũq. §. si quis ita. Si vo sibi tm̃ sit stipulatus patronus ⁊ incertas operas ad heredẽ extraneũ nõ trãsmittit etiam lit. cõte. nisi forte condemnatio fuerit facta ad liberos etiã nõ institutos: nõ tm̃ mala mẽte exheredatos ⁊ nõ lit. cõte. trãsmittit si tm̃ sint preterite future em̃ alij edi nõ possunt. ⁊ hec ꝓbãtur. ff. eo. l. a duobus. ⁊. l. si operaꝝ iudicio. ⁊. l. qui libertinus. §. nõ solũ. ⁊. §. si tam. ⁊. l. opere in rerũ. in prin. ⁊. ff. de bo. li. l. si patronus. §. siquis nõ ma. ⁊ de acqui. here. l. ꝓ herede. §. quid tm̃. Cũ aũt certas sibi stipulat patronus nõ trãsmittit eas nisi ad heredes suos vel extraneos directo tm̃ ⁊ ꝓ se ⁊ nõ per aliũ ad successionẽ venientes ⁊ ꝓ hereditarijs portionibus: q; sicut pecunia credita petitur opera. vt. ff. e. l. a duobus. ⁊. l. cũ patronus. §. cũ libertus.

¶De bonis libertoꝝ ⁊ de iure patronatus. ℌ

2 Quia nõ solũ operas: sed etiã successionẽ ⁊ multa alia iura vẽdicamus in liberos. Ideo ponit de bonis libertorum: et de iure patronatus. Videndũ ergo que sint patronatus iura: ⁊ quibus debeãt prestari: ⁊ qñ. ¶Est aũt primũ ius circa exceptiones turpes. i. que dolive fraudis habẽt mẽtiones: nõ dico famosas: q; nulla exceptio infamat. Sed circa actiones famosas vel etiã turpes nisi in casu quas libertus contra patronũ ꝓponere nõ põt: succurritur tm̃ liberto ꝓ exceptionẽ ⁊ actionẽ in factũ. vt. ff. de obsequijs. l. honori. ⁊. l. parens. ⁊ de excep. do. l. apud. §. aduersus. ⁊ de vi ⁊ vi ar. l. j. §. interdictũ hoc. q; ⁊ de in ius vo. l. quinq. §. pretor. ⁊. l. sed si hac. §. pretor. ⁊ hoc si agat libertus noĩe suo. si alieno põt quidẽ etiã sine venia vocare patronũ in ius. vt. ff. de in ius vo. l. quesitũ. sed turpẽ actionẽ nõ debet intẽdere hoc: tm̃ plenius dicemus. j. de obsequijs. ¶Ter

a Reuerẽtie. Vide ludoro. in singu. suis ĩ singulari. cccxciij. ⁊ vide tex. in. l. siquis. j. eo. ti. tiũ ẽ de reuerẽtie[a] exhibitiõe quã ⁊ sine impositione debet libert⁹. vt dirimus. §. ti. j. vnde libertus nõ debet patronũ vocare ĩ ius sine venia. ¶Quartũ est in alimẽtoꝝ prestatione. vt ff. deli. agno. l. si q̃s. §. solẽt. ¶Quintũ est de revocatione in seruitutẽ ꝓpter ingratitudinẽ: hoc aũt ius nõ debeĩ nisi manumittẽti spõte superiora aũt iura debentur multis alijs vt ei quẽ iudicatũ vel iuratũ est esse patronũ ⁊ detegenti collusionẽ sniẽ late ꝓ ingenuitate ⁊ ei qui manumitit ex cã fideicõmissi: vel q̃ accepit ea lege vt manumitteret. Itẽ ei qui seruũ redimit nũmis suis ⁊ fidẽ seruauit. Itẽ ei q̃ vẽdidit ancillã ne ꝓstituat si ꝓstituta sit ℈ pactũ ⁊ ex lege ad libertatẽ pueniat: q̃b⁹ ⁊ eoꝝ liberis ⁊ parẽtib⁹ prestant hec iura in infinitũ. vt. ff. de in ius vo. l. adoptiuũ. §. patroni. ⁊ §. liberos.

3 ⁊. ff. e. filij. ⁊. l. si iurauero. ¶Est ⁊ aliud ius succedẽdi qõ debetur patrono: ⁊ subijcio hic regulam ꝙ quilibet qui gratis vel non gratis manumittit habet ius succedẽdi; nisi in casibus; vt quãdo alienum seruũ suis nummis redimo vel cũ ab extero accipio pecuniã ꝓ manumittendo. vt. j. eo. l. j. ⁊. j. de bono. possess. contra tabu. liber. ⁊. j. de latina liber. l. j. §. illud etiã sat⁊. ⁊. §. ti. j. qui nũmis. hec ita si fuerit vnus patronus. Si vero plures simul oẽs admittunt vel alter⁹ decedente; superstites tm̃ defuncti alijs reclusis admittunt aut altero decedente superstites. vt. ff. de ope. lib. l. duob⁹. Sz ⁊ filij patroni admittunt legitimi tm̃ lz secus sit in patrona. vt. ff. e. patrone. quidẽ liberi ⁊ simul quidem nisi vni sit assignatus. vt. ff. e. l. etiã. §. si capitis. ⁊ de assigna. li. l. j. §. sed ⁊ sui ⁊ emancipati. Si vero filius emãcipatus nepos vero ex eo sit preteritus vterq; per edictũ de cõiungẽdis cũ emãcipatis liberis admittit: nepos tm̃ de iure ciuili emancipatus solũ de iure ꝓtorio. vt. ff. de cõiun. cũ emã. li. l. j. §. hec. ⁊. ff. e. l. ij. §. vl. ⁊. l. libertinus. §. vl. Hi aũt mortuo patre vel quasi mortuo admittuntur: vtputa deportato eo. vt ff. e. l. si necesse. §. si deportatus. ⁊ plene dirim⁹ j. e. l. j. sed ⁊ liberis deficiẽtib⁹ admittunt agnati suo ordine vsq; ad quintũ gradũ. vt insti. de succes. li. §. multis. ¶Petitur autem bo. pos. in bonis liberti adita locuplete hereditate liberti vel ab vno ex heredibus ⁊ nõ relictis filijs a liberto vel etiã relictis sed ingratis vt nõ põt arguere testamẽta suoꝝ parentũ inofficiosa: ⁊ locupletẽ dico hereditatẽ si est maior. c. aureis. Succedet autem patronus in tertia lz olim in plus succederet q̃ deberet hẽre sine onere vel si minus lz aget conditione ex lege ad supplementũ. vt. ff. e. l. etiã. §. vt patronus. ⁊ insti. de suc. li. §. sed ex nostra. ⁊. §. inautẽ iteſtato. ⁊. §. si vero testa. Repellitur aũt patronus ab hoc iure ꝓpter denegationẽ alimentoꝝ. vt. ff. de in re pa. l. diuus. §. vl. Itẽ ꝓpter adiectionẽ iusiu

b rãdi⁹. vt. ff. de iure pa. l. adigere. ⁊. l. qui extra legẽ. Itẽ ꝓpter premium liberti: vt si vindicauit seruus necem domini filio dñi negligẽte ⁊ ob hoc quenit ad libertatẽ. vt. ff. de iure pat. l. pe. j. responso. ¶Quarto ꝓpter liberti natalium restitutionem. ¶Quinto ꝓpter deportationẽ vel in metallũ dãnationeꝫ vel liberti vel patroni. vt. ff. de iur. pa. siue patronus. j. responso. ⁊ ff. e. l. etiã. j. responso. ⁊. §. planeyna. ¶Sexto ꝓ debite partis concessionẽ: vel si minus reliquerunt agitur ad supplementũ. vt insti. de suc. li. §. si vero. ⁊. ff. e. l. man. §. totiens. ¶Est et alia septima causa. vt. ff. e. l. si libertus meus. ¶Est et alia octaua: puta si patronus exigat mercedem operarũ: ⁊ tunc distinguitur: q; aut facit ad postulationẽ ⁊ rogatũ liberti. forte q; vult libertus magis dare mercedeꝫ q̃ soluere operas vel petit libertus gratia sui amici a patrono quaten⁹ locet ei opas suas: ⁊ tũc nõ delinquit patron⁹: aut exigit patron⁹ mercedẽ extorquendã ab inuito liberto: ⁊ tũc siquidẽ ꝓ preterita opa. i. ea quã non ꝓstitit suo tpe non amittit ius patronatus: q; preciũ ope accipit. Si vero ꝓ futura siquidẽ patron⁹ facit ex necessitate puta gratia alimẽtoꝝ nõ amittit ius patronatus: secus si ex voluntate. Et ꝓbantur

b Iusiurãdi. Vide bal. in. c. ij. de ꝓba. in. ij. colum.

BIU Cujas

hec oīa.ff.de opis li.l.patronus.p totaz legē.ꝛ de agno.lib.l.si quis.ꝛ s̄.de ope.li.l.si quā.ꝛ.l. nec patro. Si vero ꝯs exigat opas non desinit esse patron⁹ ꝑtīū ad alia:ſz ꝑtīū ad ⁊tractū.vt.j. de bo.pos.cōtra ta.l.liberti.ꝛ.l.patron⁹. Exhibebitur ergo rei reuerētia ꝛ cetera iura p̄ono rum alꝫ em̄ nō esset differētia exigat opas an mercedē qđ lex voluit.vt.ff. de opis li.l.p̄on⁹.

1 et q̄ ꝛ a quib⁹ ma.l.vlt.ſ.is. ¶Est ꝛ alia.ix.vt si patronus liberto remittat ius p̄onat⁹ vel in manumissiōe vel postea inter vinos vel postea in vltima volūtate. Ibi tīn duo iura reseruant patrono.i. ḣonoꝛ ꝛ reuerētia ꝛ ius renocādi in seruitutē ꝓpter graue iniuriā.vt.j.e.l.vl.ꝛ ī aut. vt liberti decetero.ſ.illud. Hec aūt cause locum ḣnt et ī patronis ꝛ in filijs eoꝝ ꝛ in oībus q̄ iure patroni veniunt ad successionē puta cognatis p̄oni vsq; ad quintū gradū.vt insti. de iure. lib.ſ.multis. Sunt ꝛ alie q̄ habēt locū in filijs patronoꝝ ꝛ in alijs nō in patronis: puta si liberi patroni accusauerint libertū patronū vel in seruitutē maximā petierint si tn̄ sint maiores xxv.an.ꝛ hoc non ex necessitate fecerint et vsq; ad sniam ꝓsiterint.vt.ff.e.l. q̄ cum maioꝝ vsq; in fi.ꝛ.l.in seruitute. Quidā tn̄ dicūt idem etiā in p̄ono.vt.ar.ff.de iu.pa.l.cū patronū. ſz eos confundit qđ est in.ff. de fideico.li.l. si filius.ſ. erit. ¶Extra noto q: licet predicte p̄sone succedant tn̄ extraneis heredib⁹ quedā iura seruā tur.vt.ff.de nō vocādo in ius.l.venia.ꝛ.j.de lati.li.tol.l.j.ſ.ſz ꝛ si sub ꝯdi.ꝛ ꝑdest hoc scire q: multa cōtraria soluit. Itē aliud noto q: pater liberti p̄fertur patrono.ꝛ in fratre liberti idez videtur dicere lex.vt insti.de seruili cog. sed in fratre liberti dicūt q̄dā ẋiū.arg.eius qđ dr̄ in ff.de suis ꝛ le.l.ītestato. ꝛ de bonis li.l.liberto.

¶Si in fraudem patroni alienatio a liberto facta est. 6

Quia sepe libertus alienat vt patronū debita portione fraudet. Ideo ponit si in fraudē patroni facta sit alienatio. ¶Videndū ergo qñ alienatio liberti sit reuocanda: et qua actione: ꝛ cōtra quē: ꝛ in ꝑtīs: ꝛ qualis sit actio. ¶Reuocat aūt patronus alienationē liberti qua minuitur sibi legitima portio.i.tertia.vt diximus.s̄.ti.proxi.distincto eo alienauerit in vltima voluntate puta relinquēdo.legādo.vel donādo causa mortis.an inter vinos. ¶In primo casu fit reuocatio siue dolo siue sine dolo liberti fiat alienatio. Et est ratio: q: portio debita patrono habeē vt es alienū sicut ꝛ in quarta debita arrogato dicīē. vt.ff.de inoffi.te.l.pap. ſ.siquis ex personis. Relicta aūt legata nonvalent nisi soluto ere alieno.vt.ff.ad tre.l.j.ſ.antepe. Ista aūt q̄ relinquit libert⁹ non valēt nisi soluta debita portiōe patroni. Si aūt aliena uit inter vinos.aut sine dolo. aut dolo. si sine non fit reuocatio.vt.ff. de proba.l. patronus. Si dolo aut in fraudē.l.ꝛ patroni.aut patroni tantū.si in fraudē.l.ꝛ patroni: q: cum plus haberet.c. aut eis alienauit sic vt haberet minus

2 sicq; repellerēt patronus per legem q̄ repellit eum a bonis liberti q̄ min⁹ habet.c.aureis. tūc ipso iure alienatio est nulla perindeq; habetur ac si nō esset facta ꝛ petita bo.pos.cōtra ta.a patrono vel liberto ab intestato decedēte dabīē patrono in bonis oībus vendicatio p;o tertia parte. Si aūt alienauerit in fraudez patroni tantū: q: etiā alienatiōe facta maioꝝ cētenario remansit. et ita patronū non in totū repellere sed partē eius minuere voluit tenebit quidem alienatio sed reuocatur actione fauiana ꝛ caluisiana. ꝛ ꝓbantur hec.ff.de iu.pa.l. si libertus. ꝛ ff.e.l.j.in p;in. ꝛ.ſ.j.ꝛ.l.diuus. Et nota q; ꝓtīū ad reuocationē faciendā cōsidero fraudē liberti tn̄ non eius cui alienauit. Item fraudē accipe si de suo alienauit vel alicui se obligauit vel in lite se vinci passus est non si non acquisiuit. vt.ff.eo.l.j.ſ.dolo.ꝛ.ſ.vtrum. Item fraudē accipe si alienauit gratis vel remisit gratis vel gratis de suo diminuit se obligādo alī. nam in eo q; non facit gratis non fit reuocatio. vñ ꝛ si mutuum accipiēdo se obligauit q: in hoc nil fecit gratis creditori nulla fit reuocatio. Idemq; ꝛ si emit vel vēdidit nisi dicat patronus libertū in fraudē suam minoꝝ precio vēdidisse: ꝛ tunc cōsulitur emptori cōuento a patrono vt aut rece pto precio qđ dedit restituat rem aut suppleat iustum preciū. Idēq; ꝛ si emerit libert⁹ in fraudem patroni maioꝝ precio donatiōis causa: et tunc dabīē electio vēditori cōuento a patrono vtrum malit de precio remittere.ſ. q; plus cōi precio cōuenit libert⁹ an velit rem venditā repetere ꝛ precium qđ accepit reddere.vt.ff.e.l.j.ſ. in mutuā.ꝛ.ſ.siquis. Re aūt vendita iusto precio non fit reuocatio ideo q: patronus dicat in hoc se fraudatū q; interest suā rem nō esse venditam ratione affectionis quā habet vel rōne opportunitatis vel vicinitatis vel celi vel q; illic educatus sit vel parētes eius sepulti. Fraudez aūt accipim⁹ in damno pecuniario. vt.ff.eo.l. j.ſ.ꝛ alꝫ. Sed ꝛ in damno pecuniario qñq; non presumitur fraus vt si libertus filiā suam dotauit.vt.ff.eo.l.j.ſ.si libertus. vel est hoc ideo quia titulus dotis non est lucratiuus.vt.ff.de ac.ꝛ ob.l.ex promissiōe.ꝛ in gratuitis tn̄ fit reuocatio vt dixi. Item non videē alienare libertus in fraudez patroni qui alienat cōsentiente eo.vt.ff.e.l.antepe. Reuocatur aūt alienatio per actionem fauianā q̄ datur soli patrono ꝛ liberis eius eoꝝq; successoꝝ⁹ ꝛ personalis est non in hereditate liberti ſz patroni est vel per caluisianaz que datur patrono similiter forte datur creditori cui soli ꝑm oēs pauliana vel in factū datur.vt.ff.e.l.j.ſ.hec actio.ꝛ.ſ.vlt. Sed quidā dixerūt dari caluisianā soli patrono. Fauianam aūt dari patrono ꝛ creditori.ar. eius qđ dicitur.ff.devsu.l.videam⁹.ſ.in fauiana.sed

3 certe ibi non est lra talis per quas: immo per a quaz. ¶Datur aūt actio fauiana[a] patrono etiā si liberto intestato extiterit heres.vt.j.e.l.ij.ꝛ ff.eo.l.patronus.ſ.si intestat⁹. vel etiā intestato si tn̄ heres extiterit insolidū. et possunt hec intelligi qñ nō erat tn̄ in tota hereditate liber

a Fauia na. Vide per Angē. ō are tio in. ſ. itē fauia na. insti. de acti.

BIU Cujas

ti quantum faciebat debita portio patroni si nihil esset alienatū in fraudē. vt. ff. e. l. si patronus. ℱ. vlt. ⁊ erit hoc mirabile qđ patronus heres liberti rescindit ℨctus eius cū al's dicatur eū repellendū. vt. s. de rei vē. l. cū a matre. Itē plus pōt hic heres ꝯ defunctus: al's cōtra. ff. de reg. iur. l. heredē. ⁊. l. in his. ℱ. ⁊ forte ideo q̄ libertus in fraudē succedentis ita ℨxit: ⁊ q̄ patronus hereditatem illā habet vt es alienū. Si aūt ex testō extiterit patronus liberto heres ꝑ pte. Siquidē sciat alienata a liberto in fraudē suā repellit ꝑpter iuris ignorātiā si velit revocare alienata: credebat em̄ ꝙ licz ꝑ pte esset heres revocaret alienata qđ lex vetuit. voluit em̄ lex vt primo patron⁹ iste institutus petat bo. pos. cōtra ta. cōtra heredes: ⁊ ita priuat eos portione hereditatis ⁊ legata ⁊ donationes causa mortis deducat in irritū ꝙ revocet alienata inter vinos. vt. ff. e. l. si patronus. ℱ. rñso. ⁊ si omissa cau. te. l. q̄ aūt. ℱ. si patron⁹. Secus puto si erret in facto. vt. ff. de inoffi. te. l. mater. vbi aūt plures patroni sunt oēs ad virilē portionē admittunt. vt. ff. e. l. si patron⁹. ℱ.
4 si plures. ¶Dat aūt hec actio cōtra eū cui alienatū est: ⁊ eū cui ipe iussit dare id qđ donabat ⁊ in successores eoꝝ: vel si pluribus donatū est quilibet tenet ꝑ parte nisi res sit talis que nō recipiat diuisionē vt seruitus. Item perpetuo dat hec actio. vt. ff. e. l. tenet. ⁊. l. j. ℱ. si plurib⁹. ⁊. ℱ. Quis. ⁊. ℱ. hec actio. ⁊. l. ij. ℱ. j. Et sicut in arbitrarijs ita ⁊ in hac iurat in lite. vt. ff. e. l. tenē tur. ⁊ fit revocatio solūmodo vt patronus habeat debitā portionē ⁊ nō vltra. vt. j. eo. l. j. Et idem forte in querela inofficiose donationis. Sed secus in querela inofficiosi testamēti. Et secus est forte vbi alienauit libertus in fraudē legis. nā ⁊ ibi quicquid alienatū est nullius momēti dicit esse. vt in predicta. l. si libertus. Forte ⁊ secus est vbi alienat debitor in fraudē creditoꝝ. Itē creditores revocāt alienata nedum ex lucrativo titulo: sed etiam ex non lucrativo si tamē is cui alienatū est fraudē participauit cū debitore. vt. j. de revo. his que in frau. alie. l. pe. ¶Utilis fauiana locū habet cū arrogator in fraudē arrogat cui tenetur relinquere quartam si emancipauit eum sine causa vel exheredauit eum iniuste alienat sua bona. vt. ff. eo. l. vlti. nō autem locū habet fauiana in filio emancipato qui alienat in fraudē patris: iniquum enim visum est ingenuis hominibus non esse liberam rerum suarum administrationem. vt. ff. si quis a parente manumissus fuerit. l. non vsq̄.

¶De obsequijs patrono prestandis. 7

5 Diuimus de iure qđ cōpetit patrono gratia pecuniarij cōmodi: nunc ponit de eo qđ cōpetit ei gr̄a obsequij ⁊ reuerētie sibi exhibēdū a liberto cui semper debet videri sctā ⁊ honesta persona patroni. vt. ff. e. l. antepe. Cōtra patronū ergo nō intentabit famosas vel turpes actiones. vt. s. de bo. li. dictū est. ⁊. j. e. l. j. sed nomine forte alterius intētabit vt tutor vel curator. vt ff. de i ius vo. l. quesitū. Iz quidā dicāt cōtrariū. ar. eius quod dr. s. si tu. nō ges. l. j. sed ibi nō loquitur in actione sed in accusatione suspecti. Vel quod dicit ibi nō potueris intendere verū est noīe tuo sed pōt noīe pupilli vt subiecit. vel nō potueris accusando sed denūciādo sed etiā non turpes actiones nō dr intēdere nisi cū honestate verboꝝ ⁊ precedente admonitione. vt j. e. l. si manumissor. Item nec iusiurandū calūnie a patrono exigere pōt. vt. ff. de iureiur. l. si patronus. ⁊. l. iusiurandū. ℱ. qui iusiurandū. Iz nec expressim de dolo patroni deberet habere mentionem. vt. ff. de dolo. l. non debet.

¶De libertis ⁊ eorum liberis. 8

6 Uibus debeat prestare obsequiū libertus dictū est. s. ti. j. sequitur quis et contra quem possit vindictā postulare de non pstito obsequio: ⁊ quā vindictā: ⁊ quo iure. hic autē opus est distinctione: q̄ cū quis manumittit aut ex volūtate aut ex necessitate. Si ex voluntate siquidem sit libertus inofficiosus ob hoc qđ nō prestat obsequiū non ideo revocatur in seruitutē. vt. j. de li. cā. l. solo. nisi valde necessariū sit obsequiū vt dr qñ suo patrono nō prestat alimēta. vt. ff. de li. agno. l. alimēta. ℱ. imperatoris. cōmunari tū pōt. vt. ff. de iure pa. l. j. ⁊ l. ingratus. Si autē sit inofficiosus: ideo per iniuriā fecit pa-
a trono etiā ꝑpter leuē[a] iniuriā revocat in ser- a Leues; Uid per
uitutē. vt. j. e. l. si manu. misi patronus remiserit patronatū: ⁊ tūc revocabit ex eisdez causis quibus ⁊ revocant donationes. vt in autē. vt liberti dece. ℱ. illud. ¶Cū aūt ex necessitate manumittit eadē sit distinctio sed non eadē pene impositio: q̄ vbi est inofficiosus q̄ nō prestat obsequiū. primū cōminatur ei pretor. secundo extraor. cohertionē imponit. Sed si sit inofficiosus q̄ facit iniuriā siquidē quoad verba tm̄ dānatur in exiliū. Si vero ad factū damnatur in metaliū. vt. ff. de iure pa. l. j. ¶Revocatur autem in seruitutē ipse libertus. Itē eius filij Iz sint ingenui nec pariter cū patre manumissi revocant quidē ꝑpter suā nō patris ingratitudinem sed futuris filijs etiā patris ingratitudo nocet. vt. j. e. l. j. ℱ. filij. qđ pōt resolui in femininū. i. qñ ancilla extitit ingrata sicut ⁊ ponitur equus pro equa. vt. ff. de vsuris. l. equis. alioqn sequerent filij cōditionē matris non obstante ingratitudine patris nisi et murileguleus vel similis. vt. j. de muri. l. qui aut patre. ⁊. s. de rei ven. l. partū. Quidā tm̄ dicunt ingenuos filios liberti nō revocari in seruitutē. ar. eius qđ est in. ff. de obse. ali. pre. l. heres. quos cōfundit qđ dr. j. e. l. vlt. ⁊ in ipsa rubrica. ¶Si em̄ loqueret de filijs pariter cū suis parētibus manumissis pro nihilo poneret ⁊ eoꝝ liberis: q̄ ⁊ liberi liberti vel libertini dicerētur ne ergo nihil operetur adiectio prout diximus respondendum est. arg. eius quod legitur in. ff. de leg. j. l. si qñ

si. cdxxx viij.

quis.ei añt quod legitur de obsequijs? rñdeo ꝙ locũ habet post mortẽ liberti ſz iterũ dũ vi uit etiã eiꝰ filij ingenui debẽt obsequiũ: vt eñ ex ꝑsona ꝓni debeã etiã nõ ꝓno obsequiũ puta filijs ꝓni q̃ reputanꝫ ꝑ ꝓnis ⁊ exneis heredibus ꝓni saltẽ ꝗtũ ad hoc ne reuocentur in ius sine venia. ita ex ꝑsona liberti dz obsequiũ etiã nõ libertus. vel dic ꝙ lex illa de obsequijs loquiꝫ in exneis heredibus liberti non in filijs. ¶Fit añt ista reuocatio ꝓno vel eiꝰ filio postulante q̃ manumiserit ex volũtate non eius vlterioribꝰ liberis vel extraneis heredibꝰ hoc postulantibꝰ. vt. j. e.l. j. ⁊. ff. de ver. si. l. sciendum. ⁊ in autẽ. vt liberti decetero. ſ. illud. licz ꝓla. dixerit etiaz ab extraneo herede patroni libertũ reuocari posse in seruitutẽ forte. ar. eiꝰ qđ legiſ. j. e. l. libertini. Sed certe verbũ illud heredibus restringẽdũ est ad filios tm̃ vt dixi. Fit añt ista reuocatio accusatione ꝓposita ⁊ in ea implorato iudicis officio: vt in seruitutẽ reuocetur libertus: quã accusationẽ etiã ꝑ ꝓcuratorẽ põt intendere ꝓnus. vt. ff. de obsequijs. l. per ꝓcuratorẽ. Alij dicunt per vtilem rei vendicationez. ar. eius quod est. j. de reuo. dona. l. his. ff. de dona. cã mor. l. si mortis cã res. Alij ꝑ actionẽ ingrati. vt. j. e. l. pe.

¶De iure aureozum annulozum ⁊ de natalibus restituendis. 9

1 QVia per ius aureozũ annulozũ ⁊ natalium restitutionẽ eripiunꝫ ⁊ tolluntur prefata iura libertozũ. Ideo ponit de iure aureozũ annulozum ⁊ natalium restitutione. ¶Videndũ ergo ad qđ pertinet ius aureoz annu. ⁊ cui. ⁊ a quo. ¶Aiunt quidã ꝙ olim liberti aureos annulos ferre nõ poterãt qđ qz lege cautũ nõ inueniẽ nõ credo: imo cõcedebaꝫ vt esset imago libertinitatis ⁊ signũ semiplene ingenuitatis. vt. j. e. l. vlt. viuebant eñ vt ingenui ꝗtũ ad mrimonia ꝛhenda ⁊ ꝗtũ ad dignitates. moriuntur añt vt liberti. qz patronus in eoz bonis hz bo. pos. ꝛ ta. vt. ff. de bo. lib. l. etiã. Et qđ dixi eũ reputari ꝑ ingenuo in vita verũ est ꝗtũ ad cõmodũ nõ ad incõmodũ suum. nã si patronus relinquit legata libertis ⁊ hoc cõputabiꝫ inter eos nisi tacite videatur renũciasse priuilegio. vt si ꝑ collusionẽ fecit se ꝓnũciari ingenuũ. vt. ff. e. l. j. ⁊ ij. Concditur añt hoc priuilegiũ a principe ꝓno volẽte nõ alr. Inuito eñ ꝓno datũ non tenet.

a Hodie a Vide nichol. de neapo. ⁊ alios scribẽtes in ſ. j. isti. 2 de ingenuis. vt. ff. e. l. iij. ¶Hodie[a] añt oẽs liberti ꝑ ingenuis reputantur hoc est quod dicitur qđ habẽt ius regenerationis quia renati videntur ingenui hoc respectu ceterozum. ſ. homi vel rerum. puta matrimoniozum vel dignitatum. Patrono autem nihil omnino in iure patronatus preindicatur. vt in autẽ. vt liberti dece. ſ. j. ¶Nunc de natalium restitutione ⁊ effectu. Restituitur autem quis natalibus per solum principem. vt. j. eo. l. j. ⁊ patrono consentiente non inuito. vt. ff. eo. l. penul. loquoz autem de natalibus in quibus initio omnes homines fuerunt; nõ in quibus ipse nascitur cum seruus natus est. vt ff. eo. l. ij. ⁊ ita demũ ꝓficit ei priuilegium si principi veritatem de natiuitate sua affirmauerit. nam si ex ingenua dixit se natum nil ei ꝓficit. 3 vt. ff. e. l. j. ¶Est añt maximus effectus priuilegij huius: qz ꝗtum ad oĩa omnino reputatur ꝓ ingenuo etiã respectu patroni. Nam nec ei debet reuerentiam nec in seruitutez potest ab eo reuocari nec põt petere bo. pos. ꝛ ta. in bonis eius. vt. ꝛ. de bo. li. l. vl. ⁊. ff. e. l. ij. ⁊. j. e. l. vlt. ſ. vl. ⁊. ff. de bonis lib. l. etiam.

¶De bonoz possessiõibus. Et q̃ admitti ad bonoz̃ possessionẽ possunt: ⁊ intra quod tps. 10

QVia ꝓ bonis libertozũ deferunt bonoz possessiones subijcit de bonoz possessionibꝰ ꝓpter libertoz bona ⁊ eoz gra ꝓpter bona cuiuscz ꝑ 4 sone ingenue. ¶Videndũ ergo qđ sit bonoz possessio: ⁊ qualr diuidaf: ⁊ quis possit eã agnoscere: ⁊ qualr: ⁊ intra que tpa. ¶Est añt bonoz possessio ius ꝓsequẽdi retinẽdicz patrimonij: siue rei cuiuscz cũ mortuus fuerit. vt. ff. de bo. pos. l. iij. ſ. bo. pos. Et intelligo de eo iure dictũ esse qđ est pretoriũ ad differẽtiã petitiõis hereditatis. Item de eo iure ꝓpter quod persequimur nõ quo ꝑsequimur ad differentiã vniuersalis actionis. ſ. possessorie hereditatis petitionis. Et ponitur ꝓ vna dictione bonozum possessio. secus si dicam possessio bonozũ. tunc eñ factum significat. habet ergo similitudinẽ bonozum possessio cum hereditate: qz vt hereditas cõmoda ⁊ incommoda habet ita ⁊ bonoz̃ possessio: imo ⁊ si nõ sint soluẽda bona dicitur hereditas vel bonozum possessio ⁊ vtriuscz idẽ est effectus solum differunt in eo ꝙ hereditas auctoritate iuris ciuilis nititur nec desiderat aditio hereditatis auctoritatem iudicis viuẽ- b Bono b tis. Bonozum[b] autẽ possessio nititur auctori- rũ possestate iuris pretorij ⁊ exigit agnitio eius presen sio. Vitiam iudicis. pretor eñ nõ potuit facere here- de Bul- dem qz hoc facit lex vel senatusconsultum: ſz bo ga. ⁊ barnozũ possessio loco heredis cõstituit. vt insti. e. ba. b la- 5 ſ. quos. ¶Diuiditur añt bonoz possessio: quia te ĩ repe alia est ordinaria alia extraordinaria. Ordina- ti. huius rie bonozum possessiones sunt due ex testamẽ- rubrice. q to ſm tabulas ⁊ contra tab. ⁊ quattuor ab inte ⁊ adde ẽt stato. ſ. vnde liberi. vnde agnati. vnde cognati. ꝙ vult + vnde vir ⁊ vxor. que omnes vbi locum habeant ang. i. ſ. j. per singulas rubricas dicemus. ⁊ breuiter no neqꝫ tñ. i tari potest in. ff. si tabule testamẽ. nulle exta. ij. col. in l. j. ¶Extraordinaria bonoz possessio dz duo- sti. ꝛ auc. bus modis. vel quia non est stabilita certa par tu. et ibi te edicti scz testamento tantum vel ab intesta- ẽt dcit ꝙ tantum. Sed vt vaga quandoqꝫ ex testamento forte nõ quandoqꝫ ab intestato defertur ⁊ cõpetit illis ẽ dria in tantum qui vocantur ex nouis legibus: vt ecter bono ce mater alijs in testamẽto instituf filijs post rũ possea in puerperio decessit ⁊ filiuz quem gestabat sionem ⁊ in vtero preterijt. presumitur eñ hic filius in heredita stitutus ⁊ habet bonozum possessionem ſm ta. tẽ vt ibi ⁊ hanc septimam extraordinariam. Et bonum per cuz.

BIU Cujas

est exemplū in l. cor. tam ex testamento ꝙ ab intestato que fingit eū qui morīt in captiuitate decessisse preambula hora captiuitatis. Et iō quilibet posset ei noua l. cor. ex testamento ⁊ ab intestato succedere. vt ISti. de bo. pos. §. sunt ⁊. §. septima. dō etiā extraordinaria q⁹ ius nō tribuit. vt carbo. ⁊ que dat vētri ⁊ que dat gratia agnoscēde litis. vñ ⁊ datur sine cause cognitiōe ꝙ in ordinarijs q⁹ oēs ius tribuīt §rium est. vt ff. de bo. pos. l. iij. §. si cā. ⁊ quis ordo in bo. pos. seruet. l. ij. §. bonoꝝ. ⁊ de carbo. edi. l. iij. §. cause. ⁊ de vētre in pos. mit. l. vbicīq. §. iterdū. ⁊ de

a Edicta a inof. te. pap. §. j. Item alia edictalis[a]. vt que ex edicto ptoris mortui decernīt. alia decretalis que a viuo pretore decernīt. vel hodie q⁹ nō est necessariū eā decerni vel dari dicet iudicialis a iudicis presentia que in eius agnitiōe exigit. vt. ff. de bo. pos. l. iij. §. a municipalib⁹. ⁊ si nulle ta. te. exta. l. j. §. j. ⁊. j. e. l. vlt. ⁊ Instī. de bo. pos. §. vlt. ⁊. s̄. de cu. fu. l. vl. §. j. ¶ Posset ⁊ illud dici esse vnā bo. pos. edictalē ⁊ eandē appellari decretalē vel iudicialē ex eo q⁹ accipit efficaciam ex pñtia iudicis. Nec est differētia inter decretū ⁊ decretalē licet quidā dixerīt §rium. Itē dixerūt decretalē repudiari posse q⁹ falsuz est. vt

6 ff. de suc. edicto. l. j. §. decretalis. ¶ Petit autē bo. pos. ille cui deferī noīe suo si liber est ⁊ pfa. ⁊ maior. xxv. ānis. Seruus eīm nō pōt petere bo. pos. noīe dñi nisi ⁊ pretor certus de eius cōditione eū admisit sz nec impubes petit nisi ⁊ pretor certus de cōditione eius approbauerit eū sz eius tutor ꝓculdubio petit ꝓ eo licet repudiare nō possit q⁹ tutori permissum est petere nō repudiare. vt. ff. e. l. seruus. ⁊. j. e. l. bonorum quidē. In adulto habēte curatorē idem ꝙ in pupillo dicaz. Secꝰ si nō habeat ius. vt. s̄. de in inte. resti. minoꝝ. l. si curatorē. Item filiussa. petere potest bo. pos. ⁊ cedit ei tempus si patrem certiorare potest. cui per filiuz delata est bo. pos. pleno iure secus si certiorare patrez nō potest. vt. ff. quis or. in bo. pos. seruet. l. vlt. Et idem hodie dicam si patris cōtemplatione instituere tur filius cum hereditas ea cōputarē in peculio ꝓfectitio. vt. ff. ō vul. sub. sed ⁊ si plures. §. in arrogato. Si aūt ex linea materna vel prospera fortuna deferatur ei bo. pos. cedit ei tempus etiā si patrem certiorare nō potest. q⁹ potest petere bo. pos. etiā patre inuito. vt. j. de bonis que li. l. vl. ergo multomagis ignorante vt. ff. de reg. iu. l. qui potest. Si tamē pater ratū habuerit acquiritur ei ꝙtuz ad vsumf. vt Instī. per quas perso. no. acqui. §. j. Et ita potest intelligi quod legit. j. e. l. j. Item pater filiosa. infanti petit bo. pos. ⁊ ei queritur ipso iure sicut ⁊ per tutorē. vt. j. de bo. que li. l. si infanti. ⁊. ff. e. l. seruꝰ. §. vl. secꝰ dico in curatore furiosi. ille eīm pōt petere bo. pos. furiosi. sz nō acq̄rit furioso. nisi factꝰ sane mētis eā agnouerit. vt. s̄. ō cu. fu. l. vl. §. vl. ⁊ ꝓpter ꝓ forte dī furioso nō cedere tps bo. pos. vt. ff. ō bo. pos. furioso ꝓpetī. l. j. vl' ꝓpter ꝓ q⁹ si curator nō iudicat furioso. Interī tñ ꝙdiu furiosus est in furore petita ab eius curatore bo. pos. hꝫ ꝙ bonorū possessio

re: quia petūtur ab eo legata. vt. ff. de le. ij. l. lu
ciuius. §. vlt. ⁊ ita ad aliquid cedit dies bonorū
possessionis: ⁊ ad aliquid non cedit. Item petit
actor noīe municipij bo. pos. ⁊ procurator noīe
meo. Item ⁊ gestor sine mādato petit si tñ ra
tum habuero infra tēpus bonorū possessionis
petende. vt. ff. e. l. iij. §. a municipib⁹. ⁊. §. acqui
rere. ⁊. ff. rem ra. ha. l. pe. ¶ Repelluntꝫ aūt a bo
norum possessiōe qui amiserunt libertatez vel
7 ciuitatem. vt. ff. co. l. edicto. ¶ Petitur autē bo.
pos. a liberis intra annum vtilem ab agnatis
autē ⁊ cognatis infra centum vtiles dies. Et si
plures sint in eodem gradu oēs admittuntur.
Si ante repudiauerint vel tpe sint exclusi sta
tim possunt admitti sequētes infra eadem tpa
nec expectabitur sequēs repudiante primo vt
labatur totum tps priori prefinitū sed statim
post repudiationē poterit admitti. vt Instī. eo.
ti. §. liberis itaq⁹. ⁊. j. e. l. vlti. ⁊ ff. co. l. si plures.
Nec illud prætermitto q⁹ in cursu tpis bo. pos.
non licet alicui pretendere ignorantiā si tñ po
b tuit cōsulere[b] peritiores. vt. ff. e. l. in libertorū. b Cōsule
al's in bonorum. ⁊. j. co. l. iuris. re. Vide

¶ Qñ nō petentiū ptes petētib⁹ accrescāt. per. d. fe
li. in. c. de

Sepe contingit vt plurib⁹ deferat bo. pos. ⁊ vnū nō pe quarta.
tere bonorū possessionē: vel q⁹ repu de pscri.
diauit: vel q⁹ repulsus est tpe: ideo ꝙ eius portio accrescit ceteris. vt. ff. co. l. iij. §. vlti. ⁊. l. iiij. ⁊. v. ⁊ hoc si vocētur oēs eodem iure. Nam si is qui repudiauit vno iure poterat admitti alio: puta per bo. pos. cōtra ta. q⁹ erat patronus defuncti. instituti autez si succedūt per fm ta. non obuenit eis portio defecta iure accrescendi. Sed oportet eos pro parte defecta petere aliam bo. pos. §. vñ agnati. vel vno ex institutis repudiante ⁊ altero adeūte portio defecta obuenit coheredi iure accrescendi: patrono autē quia nō vocatur eodē iure obuenit per bo. pos. vnde agnati quā notatim oportet eum petere pro defecta parte. vt. ff. e. l. sed cū patrono. ⁊ vñ agnati. l. iij. ⁊ de bo. li. l. etiā. §. vt patronus. ⁊ Instī. de succes. li. §. sed nostra. Nec distīguo in his bonorū possessoribus potuerint vel nō potuerint succedere de iure ciuili: ⁊ ideo mirum est q⁹ dicitur. j. co. l. cessante legitima successione. sed forte ideo dicit q⁹ in emācipatis et cognatis hoc indubitāter locum habet q⁹ ⁊ tēpore ⁊ repudiatione repelluntur sui autē here des repudiare non poterant. ⁊ ideo nec tēpore repelluntur de iure ciuili sed de iure pretorio cōtrariū obtinet in vtroq⁹. vt Instī. de here. qua. ⁊ dif. §. sinautez. Item ⁊ si anno repellatur a bo. pos. per pretorem: non tñ repellitur de iure ciuili. vt plenius dicemus. j. de iure delibe. ¶ Ac
cresci autem bo. pos. eorumq⁹ heredibus licet
c ex substitutione non vocētur heredes[c] substitu c Here
ti. vt. ff. de suis ⁊ le. l. ex pluribus. Inter cohe des. Ti
redes quoq⁹ de iure ciuili succedentes ex testa de aliq̄d
mento vel ab intestato locus est iuri accrescen p alerā.
di. vt. ff. ad tertul. l. j. §. si nemo. et. j. de caducis tol in. l. testa
lendis. l. j. §. his ita. nec est opus iterū adi mēto. ad

BIU Cujas

fi.C.de i pube. et consil. v. in prin. vol. iij. et cõsi. xxx vj. colũ. j. et vlti. e. volu. iij. roma. cõ si. xvij.

re pro parte iterum aduenientе nisi in casu vt quando seruus meus institutus ex vna parte pure ex altera sub cõditione. Et ex pura statiz iussu meo adiuit. Nã existẽte cõditione alteri us partis oportebit eũ iterũ adire. vt. ff. de ac qui. here. l. si solis. Accrescit aũt oĩbus pro hereditaria portione. vt in ꝓdicto. ℔. his ita. sicut ⁊ in substitutiõe. vt insti. de vul. sub. ℔. si seruũ. nisi in substitutiõe testato: ꝓpria noĩa substituto: exp̃ssit vel parem pecuniã heredes dare dixerit. vt. ff. ad trebel. l. quotiens. ⁊. l. nõ nunq̃. ⁊ de rebus du. l. vtrum. ℔. vlti.

¶ De bonorũ possessione scõm tabulas. 12

1 Jctũ est supra: de bo. pos. in genere. Nũc videamus in specie: ⁊ q̃ ille q̃ sunt ex testamento p̃cedũt eas q̃ sunt ab intestato. nã q̃diu põt valere ex testamẽto tandiu legitim⁹
2 non admittit. vt. ff. de re. iu. l. q̃diu. Videam⁹ de his prius q̃ sunt ex testamẽto que℔sunt due ℔. scõm ta. ⁊ cõtra ta. ¶ Et dicit bo. pos. ℨ ta. eẽ ex testamẽto nõ q̃ nitatur ex volũtate defuncti ꝛ̃ q̃ non hz locũ nisi existẽte testamẽto: ⁊ q̃ videt dignior esse ea q̃ nititur volũtate q̃ ea q̃ est cõtra voluntatẽ. Jdeo ponit prius de scõm ta. in. ff. tñ ponitur prius de ℨ ta. q̃ ex intuitu ordinẽ istarum duarũ bo. pos. decernendarũ extante eñ testamẽto post mortẽ defuncti ꝛ̃ institutus heres adire possit hereditatẽ nõ tamẽ põt petere bo. pos. scõm tab. donec aliq̃s põt petere ℨ ta. Et ideo dicit vt instituti expectẽt preteritos. vt. ff. e. l. j. ℔. equissimũ. ⁊ de ℨ ta. l. illud. ¶ Videam⁹ ergo cui detur hec bo. pos. ⁊ ex cuius tabulis: ⁊ q̃n: ⁊ pro qua parte. ¶ Dat aũt hec bo. pos. scriptis heredibus ⁊ eis deficientibus vocant substituti. Sic deinde substitutis illis deficientibus p̃nt vocari substituti eis. vt. ff. e. l. j. ℔. defert. ⁊. ℔. pro gradu. Nec distinguit institutaz q̃s pure vel sub cõditione. nã ⁊ sub cõditione institutus petit pendẽte cõditione bo. pos. scõm ta. non q̃ facti sit: ꝛ̃ quidã filijs. ꝛ̃ q̃ iuris est illa tñ hz effectũ ita demũ si extiterit cõditio institutiõis. Si aũt defecerit nõ ꝓficit agnitio bo. pos. scõm ta. nisi institutus erat talis q̃ ⁊ ꝓterit⁹ haberet ℨ ta. puta filius emãcipat⁹. vl̃ etiã sin⁹. ⁊ ita scõm ta. cõuertit in ℨ ta. ⁊ ẽ hoc mirabile quasi de albo fiat nigrũ. vt. ff. e. l. equissimũ. ℔. si sub. ⁊. ℔. siquis ita instituerit. Jtẽ nõ distinguo posit vel nõ posit institutus ab intestato succedere ꝛ̃ tñ hoc necessariũ est vt institutus sit vtiliter ⁊ q̃ appareat vij. sigilla saltẽ hz plura sint adhibita que non apparent. vt. ff. e. l. hi demũ. ⁊. l. cum tabule. Jn testamẽto etiã patris ⁊ filij sufficit⁹ paternũ testamentum signatũ. vt. ff. e. l. vt bonorũ. Jtẽ necessarium est q̃ tabule sint suppremenon dico sub tpe mortis facte ꝛ̃ postea q̃ ille facte sint. Et opz q̃ extent mortis tpe tabule apud quẽcunq̃. ⁊ si rase sint tabule in aliqua ꝑte nihilominus vident extare. vt. ff. e. l. j. ℔. si rase. ⁊ opz q̃ heres sciat delatã sibi eẽ bo. pos. qđ ẽ ita demum si testato: habuit ius faciẽdi testamentũ tpe testamẽti ⁊ tpe mortis. Si vo testari poterat de iure tpe mortis ꝛ̃ casu ipediebat: puta infirmitate vl̃ alio simili mõ. nihilomin⁹ dabit bo. pos. si legitime prius fecerat testamentuz. sed etiã si de iure nõ poterat tpe mortis testari: si tñ q̃ nõ deliquit in aliũ: sed q̃ quodãmõ in se delinquere videtur vel in rebus suis vt q̃ prodigus est: cui bonis est interdictũ valebit prius testamentũ. Nec distinguit sint tabule lignee vel enee vel charte vl̃ mẽbrane. vt. ff. e. l. j. in prin. ℔. j. ⁊. ij. ⁊. ℔. exigit. ⁊. ℔. siquis aũt. Q̃nq̃ et si vtroq̃ tpe testato: potuit testari de iure nõ datur scõm ta. vt si minima capitis diminutione ĩterueniente irritatum sit testamentum deinde factus sit sui iuris: hic nisi factus sui iuris declarauerit eodẽ testamento se velle decedere tunc eñ voluntas q̃ defecerat iudicio recenti extimatur edisse sicut est ⁊ in eo casu cũ testato: primas ⁊ secũdas fecerat tabulas incidit tñ vltimas vt priores relinqueret suppremas. Nã ⁊ hoc scõm testamentũ nõ est ipso iure irritatũ: imo per exceptionẽ. nã si agant heredes ex scõo testamẽto repelluntur exceptoli ab heredibus primi testamẽti. non tñ dico q̃ heredes primi testamẽti possint ex eo petere bo. pos. scõm ta. q̃ ipso iure euanuit per scõm. Et ita inter hũc casum ⁊ superiorẽ nõ est oĩmoda similitudo q̃ in superiori dat bo. pos. scõm ta. Et probant hec. ff. e. l. vlti. ℔. testamẽto. ⁊. l. si ita scriptũ. ℔. pe. ⁊. l. j. ℔. si cõsulto. ⁊ insti. qui. mo. infir. te. ℔. nõ tñ. ⁊. ff. de his q̃ in te. de. l. j. ℔. si cõsulto. ⁊. j. de testa. l. sancim⁹. ¶ Sup hoc autẽ. i. q̃ pone testari possint: ⁊ q̃ possint instituí heredes dicem⁹. vt. j. ti. prox. ⁊. j. de he
3 re. insti. ¶ Jn herede tñ cõsidera vt etiã si seruus sit dño deferat per eũ bo. pos. vt ⁊ seruus noĩe dñi possit petere. vt. ff. e. l. j. ℔. vlti. ⁊. l. seruus. Jtẽ petit bo. pos. ex originalib⁹ tabulis tñ nõ exẽplo. Si ergo due sunt originales ex vtriusq̃ peti. vt. ff. e. l. j. ℔. siquis. ℨ nec illud ꝑtermitto q̃si de tabulis testamẽti q̃stio fiat
a ꝛ̃ probari cuius q̃ intentio p. vij. testes[a] nõ p duos tñ hz quidã dicant ℨ ũ ex eo qđ dr. j. e. l. vlti. q: ibi nõ diffinit numer⁹ testiũ. quare eñ lex exigeret numerũ. vij. testiũ nisi opus esset eos inducere. Si aũt testato: nõ facit testamẽtum ĩ scriptis ꝛ̃ in verbis vel in nuncupatiõe rerũ. vel hoĩum dat bo. pos. institutis heredibns ꝓ ea ꝑte qua instituti sunt. ⁊ si vnus deliberat alij pro ꝑte sua nõ pro ꝑte deliberantis p̃nt petere vt. ff. e. l. j. ℔. pro qua. ⁊. ℔. q̃diu.

¶ De bonorum possessione ℨ tabulas quaz pretor liberis pollicetur. 13

4 Uia liberi q̃n q̃ pretereunt a parentib⁹ ⁊ opus est subueniri eis per ꝓtorẽz. Jdeo ponit de ℨ ta. Videamus ergo quib⁹ det hec bonorũ possessio: ⁊ ex q̃ b⁹ ta. ⁊ q̃s sit ei⁹ effect⁹. Defert aũt hec bo. pos. liberis naturalib⁹ ⁊ legitimis: vl̃ legitimis tñ

a Testes Uid per Alexã. in consi. xl vij. incipi. abũde ꝓ celeberrimos. ij. dubio. in. ij. volu. ⁊ in cõ si. ij. colũ. ij. versi. xxvj. in iiij. volũ.

BIU Cujas

puta adoptiuis. Itē natis ⁊ nascituris. Item emancipatis precipue ⁊ etiam his qui erant. in ptāte defuncti. vt. ff. e. l. j. ⁊. j. de lib. prete. l maximū. Dati añt in adoptione a patre naturali nō hñt hāc bo. pos. ꝯ testamētū patris naturalis nisi instituant ab eo heredes ⁊ alius ei cōmittat edictū. vt. ff. e. nō putauit. ℣. in adoptionē datos. ⁊. ℣. vt autē. ⁊. l. si in adoptionē. et. l. si post mortē. ℣. j. Et videt hic illud notandum ꝙ ꝫ iussu patris adoptiui adierit: nihilominus tñ si emancipat⁹ fuerit hz bo. pos. ꝯ ta. vt ipse pot⁹ habeat hereditatē ꝙ pr̄ adoptiuus al's em̄ siquis portionē sibi datā agnouerit repellit a ꝯ ta. vt. ff. e. l. si post. ℣. ij. sed forte est hoc ideo q; hereditatē quā adiuit aquisiuit alij nō sibi. i. patri adoptiuo scōm hec tempora. hodie nō acquireret nisi quantū advsum fru. ⁊ ideo repellenf a ꝯ ta. Illā si seru⁹ filij pteriti sit institutus heres vel ei relictū legatū repelleretur a ꝯ ta. si legatum relictū agnouerit. vt. ff. eo. l. iij. ℣. vlti. Itē in liberis oībus distingue possint institui heredes an nō. si enim nō possunt institui denegatur eis bo. pos. ꝯ ta. q; mortis tps dz expectari. vt. ff. e. l. iij. ℣. libe-
5 ri. Si añt possunt institui siquidē instituti sunt heredes denegatur eis ꝯ ta. Quid em̄ bonum est eis ꝯ tabulas dari cū scōm ta. possint habere hoc nisi alius pteritus cōmittat edictū ꝯ ta. instituto. Alius em̄ pōt ei cōmittere edictū sine ille qui pteritus est sit natus siue nascitur⁹ vt etiā anteꝙ nascatur cōmittat edictū instituto. vt. ff. e. l. iij. ℣. siqs ex liberis. ⁊. l. illud. ℣. vlt. ⁊ adeo proficit pteritus instituto: vt ⁊ si institutus erat in minori parte ꝙ virili p bñficium ꝯ ta hz virilem. Si añt ex maiori ꝙ virili esset heres institutus reducerē ad virilem. vt ff. e. l. nō putauit. ℣. vlti. hec si pteritus petat ꝯ ta. Si añt ipse nō petat ꝯ ta. institutus añt ex eius psona petit ꝙ pōt etiā isto negligente petere habebit institutus ꝯ ta iure scōm tab. bono. possē. Et est hoc mirabile quasi nigrum cōuertatur in albū. vt. ff. e. l. si post. ℣. vlti ⁊ de leg. prē. l. nōnūꝙ. Si añt institutus ex dicto sibi p pteritū cōmisso noluit petere bono. pos. sed ex testamēto maluit hereditatē adire sibi preiudicat in eo q; sola portiōe qua institutus est dz esse cōtentus. ⁊ dixerunt quidā q̄ legata debeat prestare oībus: sed pluriū sñia obtinet in ℣. iiij. vt. ff. e. l. ex duobus. ⁊ de le. prestan. l. is qui. ℣. fz si scriptus. vbi añt liberi exheredati sunt nō habēt bo. pos. vt. j. e. l. ij. ⁊. ff. e. l. j. Et hoc si exheredati sunt ab oībus gradibus testamenti. Illā si exheredati sunt ab vno ⁊ instituti in eo nō extiterint heredes ꝯ gradū alium a quo pteritus est petit bonorū possessio. Itē sunt hec vera qñ exheredatio facta est pure nō sub cōditione nisi in casu cū instituit sub cōditione casuali. ⁊ in defectū eius exheredat. Item dz fieri nō ab re vna vel ab'herede vno lz posset fieri ab vno gradu sed ab hereditate tota. vt. ff. e. l. nō putauit. j. rñso. ⁊. ℣. j. ij. ⁊. iij. ⁊ de lib. ⁊ posth. l. ⁊ si percepit. ℣. pure. ⁊. j. de lib. ꝓte. l. si pater. Qđ añt dictū est in exheredatiōe seruā in preteritis. Si eorū preteritio habeat a Exhe-
a pro exheredatiōe q̄đ ē in eo casu qñ pretereū redatio. tur a matre vel ab ascendentibus ꝓ matrē. vt ne. Adde insti. de exhere. li. ℣. mater. Et ideo dixit lex ad ꝓmissā nō habere locū hanc bo. pos. in testamēto fe- sa ꝓ fūminarū. vt. ff. e. l. illud. ℣. ad testamēta. Itē vo- damētis catur ad hāc bo. pos. pr̄ qui emācipauit filium habēdis. suū ⁊ postea pteritus est in testamēto filij ad si ꝙ ista bomilitudinē patroni: lz in quibusdā sit differen nozū positia iter eos vt facile notari possit sub illo titu sessio cōlo. ff. si a parente quis manu. erit. l. j. ⁊. ij. Vo- tra tabucantur añt liberi ad ꝯ ta. codē iure quo vocanf las daf ad successionē de iure ciuili. vt. ff. e. l. j. ℣. vocan ei qui nō tur. ⁊. l. si in adoptione. ℣. exēplo. de qua succes est institsione iuris ciuilis plene dicemus. j. de legi. he tutus re. Datur añt hec bo. pos. ex illis ta. ex qui- ꝙ exhebus potuit adiri hereditas vel bo. pos. peti de redatus:
b reditate q̄si nullo facto testamēto: vel si huic pmo no. iuri vel priuilegio velit renunciare ideo ꝓ pe- j. eo. et tat bo. pos. ꝯ ta. vt irritet testamentū de iure cuius de pretorio pōt quidē: ⁊ q; ptorio iure tenet te- claratio stamentū ⁊ pretorio iure pōt irritari. vt. ff. e. l. nemvide q̄đ vulgo. ⁊. j. e. l. ij. nō ipso iure ſz per exceptio Bal. in. l. nem vel replicationē. pretor em̄ sicut nō potu si pater. it facere heredē ita ⁊ non pōt facere vt ꝗs de- in. ix. op. sinat eē heres. vt. ff. e. l. cū emancipatus. ⁊ in- C. de insti. de bo. pos. ℣. quos añt. Qui ergo accepit bo sti. ⁊ subno. pos. ꝯ ta. hz possessoriā hereditatis petitio stitu. nem. vt. ff de bo. pos. here. pe. l. j. ⁊. ij. recīso te- b Testastamēto. vt dictū est. ⁊ ex eo nec̄ legata nec̄ fi- mento. deicōmissa prestenf nisi que relicta sunt libe- Adducerte ris ⁊ parentib⁹ defuncti ipsis dico nō eorum hic dili- seruis q; hic nō de lucro sed de honore cōten- gēter q; ditur. Itē seruanf relicta vxoribus ⁊ nuribus do. Alex. causa dotis que data fuit: secus si nō fuerit da in. l. post ta. vt. j. eo. l. j. ⁊. ff. de le. prel. l. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. l. virilis. ℣. vlti. ⁊. l. is qui. ℣. ei que. Hodie tñ pre- e. expresstantur legata oībus ex causa preteritiōis vel se tenet exheredationis enuncuato testamento. vt. j. de ꝙ cū liberis preteritis. aut. ex causa. die prete

De bonorū possessionib⁹ ꝯ tabulas liber- ritio matriti que patronis liberisq; eorū dantur. 14 causa nō

6 Alius tituli sum habeak ꝓ exhere-
mam plene cōprehendimus. ff. datiōe ꝙ de bonis libertorū. vbi ⁊ de succōtra tecessione ab intestato ⁊ de testa- stamenmentaria qualiter prouideatur tum non patronis plene traditum est. Sed illud no. qđ datur cō hec bo. po. datur patrono. ita demum si here- tra tabuditas liberti sit adita saltem ab vno ex heredi las licet bus. Secus autem est in ꝯ ta. que datur libe- d. Alexād. aris: q; in illa satis est ꝙ quis potuit heres esse sibi conlicet non potuerit petere ſm ta. bo pos. vt. ff. trariusi de bonis que li. l. etiam. ℣. vt patronus. ⁊ de ꝯ cōsi. lxxx ta. l. illud. Item hec rescindit testamentum in ix. ff. vol. partem; illa in totum. teneat ꝯ

Unde liberi. ꝫ rium. ⁊ vi

de Alex. 1 & moderniores in l.ī suis.ff. de lib. et posthu.

DIctuz est supra de bo.pos.que sunt ex testamēto. Nūc videamus de his q̄ sunt ab ītestato: q̄rū q3 b̄ pmū obtinet ordinē de ea pmūvideam⁹. Locū hz ista bo.pos.qñ certū ē aliquē decessisse intestatū qđ q̄ttuor modis cōtingit. vt īsti. de heredi.q̄ ab ītesta.def.ī pri.& ff.si ta.te.nulle exta.l.j.pmo rūso.&.ſ.j. Idēq3 est & si testator ta.incideret.vt ītestatus decederet non q3 reputaret heredes īdignos tūc em̄ hereditas applicarē fisco.vt.ff.si ta.te.nulle ex.l.j.ſ.vlt. & de his q̄ in testamēto delē.l.prime.&.l.vlt.&.j. 2 de his q̄.vt.indi.l.hereditas. ¶Admittunt aūt liberi sui et emancipati naturales: & legitimi vel legitimi tm̄ si tm̄ manserint in adoptione. Si autem emācipati sunt nullū ex pristino retinet vestigium.& pōt hic subiici regula.vt qui cuiq3 habent cōtra ta.de quibus.ſ.dictū ē.habeāt hāc bo.pos.vt.ff.si ta.te.nulle ex.l.j.ſ.recte. Liberi ergo in bonis matris vel materne lineē non habent hanc bo. pos.et ita exaudit quod dicit.j. de suis & le. here.l. vlt. Sed et a bonis pris repellunt liberi si sint in potestate patris adoptiui tempore mortis pris naturalis vel etiā si dederūt se in adoptionē post mortē patris naturalis anteq̄ peterēt hāc bo.pos. Secuz si postea q̄ petijssent arrogati essent. vt 3 ff.e.l.j.&.l.vlt. ¶Admittunt aūt liberi ad hanc bo.pos.eo ordine quo succedunt de iure ciuili.vt diximus.ſ.de contra ta. primo ergo admittitur filius q̄ nepos et neptis si auo pmo mortuo deinde patre suo noluit patri. sed auo suo succedere potest quidem sed non nisi per bo.pos.maxime si emācipatus est nepos.vt.j. e.l.q̄ se.& īsti.de exhe.li.ſ.emācipatos. Si autē poneres et nepotē & patrem ei⁹ ī ptāte aui fuisse: nec tūc nepos admitteretur vt suus q3 ꝑcederet eum pater tpe mortis aui nisi in casibus duobus.vt īsti.de he.qua.& dif.ſ.fui.et ff.de cōdi.insti.l.vlt.&.ff.eo.l.scripto.et de suis et le.l.j.ſ.sciendum. sed nec succedet hic nepos vt olim agnatus: q3 edictū successoriū non habebat locū in agnatis sed hodie contra ex beneficio constitutionis. vnde & bonorū possessione hodie succederet vt agnat⁹. vt īsti.de legi.agna.succes.ſ.placebat. Si aūt poneres filiū emancipatū & nepotē in potestate aui retētum videt q̄ nepos et suus admittatur. vt īsti.de he.qua.& dif.ſ.fui. Et potest illud dici vt pater filio emancipato intestato succedat per vnde liberi vtiliter et si non directo vel appellatur bo.pos.vnde parentes. licet enim liberos naturale fedus & cōmune votū parētū iuitet ad successionē eorūdē parētū: q3 oīa ex voto nostra liberis nostris paramus: tamen parentes ad bona liberorum ratio miserationis admittit turbato ordine mortalitatis. vt.ff.e. l.scripto.ſ.vlt.& de bonis li.l.pe.& de inoffi.te. l.nam et si. et de bonis dā.l.cum ratio. et de verb.si.l.liberorum. in fi. Posset tamen succedere etiā p vnde legitimi cū emācipatiōe ēt nō tollatur hodie ius agnationis inter patrē & filium: ſz olim tollebat nisi emanciparet ꝛcta fiducia in īsti.de le.agna.suc.ſ.j.& vlti.

¶Unde legitimi agnati: & vñ cognati. 16

DEficiente bonorum possessione q̄ dicitur vnde liberi vendicat sibi locum scđo ordine hec bo.pos. vñ legitimi agnati & hac deficente vendicat sibi locum tertio ordine illa bo.pos.vnde proximi cognati & ita demū si certū est aliquē decessisse. vt.ff. 4 si ta.te nulle ex.l.j. in pri.&.ff.e.l.ij.ſ.fi&s. Sūt a aūt agnati[a] qui ꝓiuncti sunt p masculinū sexū: et dicunt legitimi q3 succedebant ex.l.xij.ta. Sciendū est tm̄ q̄ quidā cōiuncti p femininum sexum admittunt sicut legitimi vt filij, sororis germane vel vterine & fratres emancipati. Itē vterini & filij eorundē. vt.j. de legi.he.l.pe.& vlti. Itē qui ad hereditatē vocant vel bo.pos.lege vel sc.cō.tertuliano vel orfi. habēt hāc bo. pos. vt.ff.e.l.ij.ſ.vlti.&.l.iij. bonorū aūt possessio vñ cognati datur cōiunctis p femininū sexum legitime cōceptis vel nō legitime. Nam & spurijs datur in bonis matris & inter se succedunt etiā spurij fratres succedūt etiā hi cognati nō de iure.xij.ta. ſz de iure pretorio siue sint nati siue nasciturī: ſz illi soli qui proximiores sunt eo tpe quo deferē bo.pos.& illis repulsis succedunt sequētes: vel si vnus tm̄ sit cognat⁹ et ille succedet sicut proxim⁹ ꝺ ideoma sermonis. vt.ff. vnde cognati.l.j.ſ.proximus.&.ſ.an 5 tepe.& pe.&.l.ij.&.l.si spuri⁹. Et vocant cogna- b ti[b] quasi ex vno nati vt ait labeo quasi cōem nascendi initiū habuerunt. nec distinguo ſsit cognatio naturalis vel ciuilis tm̄ puta per adoptionem. Seruilis tm̄ nō pertinet ad hanc bo. pos.ūo si is qui cū liber eēt seruus factus est deinde manumittatur nō recipit cognationē. vt.ff. vnde cog.l.j.ſ. pertinet.&.ſ.cognationē. c &.l.is qui. Succedūt aūt cognati vſq3[c] ad sextū gradū & ex septimo succedūt nati ex sobrino et ex sobrina. Agnati aūt succedunt vſq3 ad decimum gradū. vt īsti.de suc.cog.ſ.hoc loco. quasi in fi. ¶Et erubescāt qui dicunt hodie nō habere locū bo. possessiones. nam scōm ta. sicut olim, nō fuit necessaria: ita nec hodie nisi in casibus. vt.ff.de iniusto rup.&.l.posthum⁹. & īsti.q̄.mo.te.infir.ſ.nō tm̄.&.ff.de scōm ta.l.j.ſ. si sub cōditiōe. Cōtra ta. aūt bo.pos. ita est hodie necessaria sicut fuit olim & eisdē personis. Unde legitimi neq3 fuit olim necessaria: neq3 hodie est. Unde cognati olim fuit necessaria: ſz hodie non est cū ita cognati sicut & agnati hodie succedūt: vt in aut.de here.ab inte. De his aūt successionibus q̄d in eis obtinuerit olim de iure ciuili. Itē quid hodie per codicē & quid per aut.dicemus.j. de legi.he.& his qui ab intestato succedūr. hic enim breuiter pretoria tantum iura exposita sunt.

¶De successorio edicto. 17

a Agnati. vide Ang. de are.& Ni co.de nea po.in.ſ. j.insti.de legi. agna.suc.

b Cognati Adde q̄ cognatiōis ius & sanguinis nō est separatū a iure succedendi. ista comprobat sozi.ī cōſ. cclij. col. ix.ver. ſz ista.

c Cognati vsq3. vi de sozi.ī cōſi. ciij. col.iiij.in pria sub scriptiōe & ibi quā do appellatiōe cognatorū veniunt plentes & futuri.

BIU Cujas

Dicta in bonorum possessionibus de quib⁹ dictū est locus est⁹ successorio edicto: ideo de eo ponit. videam⁹ ergo cui ꝓuideat ꝑ hoc edictū: & qualiter. Prouidet aūt ꝑ hoc edictum creditoribus ne eis longior mora fieret dum bona hereditaria vacua sine dño diutius iacerent: bñ igit putauit prætor ꝓstituere eis ꝑsonis quib⁹ possessionē bo. detulit & dare successionem inter eos: vt citius possint creditores scire: vtrū habeant cū quo congrediant an ,vero vacātia bona fisco delata sint an potius ad bo. pos. procedāt quasi sine successore defuncti. ¶Fit aūt successio q̄nq̄ de capite in caput: q̄n q̄ de gradu in gradū. ¶Est aūt successio de capite in caput: cū deficiente ꝑsona capite liberor⁹ vocat scōm caput agnatorū: & illo deficiēte vocatur tertiū caput cognatorū & cognatis deficientibus succedet quarto ordine ꝑ vnde vir & vxor. vt. ff. si ta. te. nul. ex. l. j. ¶Et pōt habere locū hec successio in diuersis ꝑsonis. Item in vna tm̄: vt ecce quicūq̄ pōt succedere ꝑ vnde liberi pōt etiā succedere ꝑ vnde agnati cū minima ca. di. non tollat ius agnatiōis inter patrē et liberos: vt insti. de le. agna. suc. §. vlti. Qui ergo exclusus est abvnde liberi. Idem sibi ꝑpsi succedēs admittetur per vnde agnati: ceteris agnatis exclusis: vt. ff. e. l. j §. sed videndū. Ita tñ si ceteri agnati essent in remotioribus gradibus. neq̄ aliquis alius succedat ꝑ vnde liberi. Ille em̄ indubitanter preferet isti cū iste ex eo capite quo est exclusus nō admitti posset. Et illud caput quo succedit alius & quo iste ē exclusus debeat isti ꝓferri: vt. ff. vnde cog. l. legitimis. & l. octaui. & insti. de he. q̄ ab inte. def. §. admonendi. Et hac rōne dicit inferioris gradus cognatū beneficiū edicti, successor⁹ nō habere cū por successerit: & postea restituit vt absteneat: hec em̄ inferior cū ab vnde cognati sit repulsis: ideo q̄ primus successit ꝑ bo. pos. nunq̄ succedet postea ꝑ vnde cognati ex beneficio huius edicti: puto tñ q̄ ꝑ beneficiū in integrū restitutionis inferior cognatus debeat admitti si nō directo tñ vtiliter. nā restitutio nō tm̄ minori: sed etiā maiori ex cōsequentia quadaz subuenit: vt. ō. si aduer. transac. l. j. & ij. vnde et minore q̄ adit restituto: vt abstineat substitutus admittit: vt. ff. de mino. l. si sine. §. q̄ si papinianus. ꝓla. tñ ait inferiorem cognatū non ideo habere beneficiū edicti: q̄ post cognatos nullus succedit nisi vir & vxor ꝑ bo. pos. vñ vir et vxor. & fiscus postea ex quib⁹ capitib⁹ certū est eū nō succedere). ¶Potest & illud notari in bo. pos. scōm ta. vt qui potuit eā petere & non petijt: si is fuit q̄ potuit ab intestato succedere ipse sibi succedat: & bo. pos. ab intestato petat. Item liberi & parentes siue succedāt ꝑ vnde liberi: siue ex quocunq̄ alio capite sibi ꝑpsi succedētes habeant annū in petenda bo. pos. etiā si suo nōie non veniant: ſz q̄ seruus eorum est institutus heres: vt. ff. e. l. §. §. sed videndū. et. §. largi⁹, & §. siquis, & §. non solū. Successio aūt de gradu in gradū est q̄n plures ꝑsone in eodē capite sunt in diuersis gradib⁹ vna prior altera posterior. nam prior repulsa tpe vel repudiatiōe sequēs succedit: vt. ff. e. l. j. §. quib⁹.

a Creditores. Vide de q̄ angel. late cōsuluit in consil. cxcviij. incip. mortuo debitore q̄ varios creditores habebat.

¶De carboniano edicto. 18

Dictus est supra de bo. pos. ab intestato iure cognationis cōpetētibus. ſz q̄ carboniana bo. pos. iure cognatiōis limo q̄ alias est de liberis cōpetit: & ideo de ea ponit. Et differt hec a superioribus: q̄ ille tribuūt ius in ꝓprietate: hec in possessione. vt ex sequentib⁹ liquebit. ¶Videndum ergo q̄ dicatur carbonianū edictū: & cui detur beneficiū ei⁹: & q̄n: & quale sit beneficiū: et infra q̄ tps datur. ¶Dicit aūt carbonianū a carbone auctore etiā datur beneficiū ei⁹ impuberi masculo vel femine ex virili sexu descēdenti nato & nascituro: aliud em̄ edictū de ventre in possessiōe mittendo subuenit nascituro etiā anteq̄ nascat. hic aūt nato demum subuenit & pōt in ꝑuberibus tradi regula: vt cuicunq̄ cōpetat bo. pos. ō ta. cōpetat & huius edicti beneficiū. Item quibus denegat illa denegat et hoc beneficiū: vt. ff. e. l. j. in prin. & §. nō tm̄. & de ven. in pos. mit. l. j. in prin. §. si ea. puberi autē certū est denegari hoc edictū: imo & si pubes tanq̄ impubes esset obrepserit possessionem bo. q̄ acceperit nil videt egisse: q̄ & si ꝑpubes acceperit demū factus est pubes finiret emolumentū bo. pos. vt possessionē decretā nō possit nancisci. vel si eēt decreta & tradita nō fungeretur cōmodo in partib⁹ possessoris nisi satisdaret aduersarijs de restituendis bonis si esset ō eam lata sñia. vt. ff. e. l. iij. §. puberi. & l.
7 de bonis. §. post. & l. antepe. ¶Quibus aūt ꝑsonis detur bo. pos. ō ta. & quibus denegat nō est opus ꝓpter predictā regulā hic dicere: q̄ plene diximus. ō. de ō ta. Sciendū est tm̄ q̄ predicta regula patitur exceptiones & ex testamēto & ab intestato. Ex testamēto patit exceptionem: q̄ ſz filio ꝑuberi nato si institutus est nō detur hoc. s. carbonianū edictum tm̄ si institutus fuerit posthumus & natus denegat filius esse defuncti dat ei ex hoc edicto possessio. s. eius partis tm̄ in qua institutus est. vbi aūt exheredatus est denegatur ei possessio si exheredatio tenet. Secus vo si ipso iure nō tenet. puta est ita facta: ille quē scio ex adulterio natū exheres esto: vel ita quisq̄s est q̄ se filiū meum dicat exheres esto: vt. ff. e. l. j. §. pōpo. & l. iij. j. rm̄. et. l. si ꝑpubes. §. interdū. & l. q̄ labeo. & l. cum sine beneficio. nec obstat q̄d legitur. ff. de li. et posthu. l. & si ꝑpeperit. q̄ q̄ dixi exheredationē nullam. Ita est intelligendū si probetur eū filium esse. ꝑ em̄ ideo exheredauit q̄ credebat eū non cē filiū interim ergo donec probetur filius exheredatio nocet. vt. ff. de li. & posthu. l. si posthumus. §. vlti. deficit quoq̄ q̄ licet nō possit peti scōm ta. donec pōt peti ō ta. vt diximus ō. de ō ta. tamē pōt peti scōm ta. ſz ꝑpubes pe-

Vide de risoriam cōtinuationem quā facit ad istam Rubricā Frāc. cur. in Rub. j. de collatione.

BIU Cujas

tat carboniană bo.pos.non tñ petit contra ta-
puta tẽpore exclusus:vel q̃ non erat filius vel
etiam erat filiusfa.et pteritus a patre.vnde
cum testamentũ sit ipso iure nullus filius ab in
testato vñ liberi ⁊ scripti heredes ꝑm ta. acce-
perunt bo.pos.vt.ff.eo.l.si impubes.ſ.vlt. Ab
intestato quoq; deficit regula:q̃ licet cõtra ta.
non detur si decedat quis intestat⁹ tñ datur hu
ius edicti beneficiũ.vt.ff.eo.l.iij. in prin.⁊.l.de
1 bonis.ſ.huic autẽ. ¶Subuenit aũt hoc edictũ
ita si alicui fiat ꝓtrouersia de filiatiõe vel q̃ dica
tur nõ esse de liberis vel q̃ dicat esse seru⁹ licet
etiã pater id in testamẽto dixit. nam magis cõ
sulendum est his quibus maius periculum in-
tenditur alioquin audacissim⁹ quisq; maiore in
iuria impuberẽ afficiat q̃ plura ⁊ grauiora de
eo mentiatur: sed ⁊ si defunct⁹ dicatur seruus
idem est.vt.ff.eo.l.j.in prin.ſ.si quis.sed ⁊ si re
pellatur impubes arrogatus: q̃ dicatur nõ iu
re arrogat⁹ nõ erit iniquũ sic carboniani edi
ctum imponi. Itẽ si impubes dicatur datus in
adoptiõe:⁊ ideo negẽt naturalis patris he-
reditas ad eũ pertinere: ipse eñ naturalis ꝑis
hereditatẽ vẽdicet:⁊ se non adoptatũ dicat lo-
cus erit huic edicto.vt.ff.eo.l.si impubes.j.re-
spõso.⁊.ſ.j. Itẽ datur vtilis carboniana:⁊ si q̃-
stio est de patria ptãte quã dicit aliquis se ha-
buisse in persona defuncti: puta decessit filius
quẽ in ptãte mea fuisse dico existit ipubes qui
cum patrẽfa.⁊ se ei⁹ heredẽ dicit. Jdẽq; ⁊ si que
stio sit de patria ptãte quã dicit se habere ali-
quis in ꝑsona impuberis nepotis nati ⁊ conce
pti añ emancipationẽ filij: ipubes vero dicit se
conceptũ post emãcipationẽ.vt.ff.e.l. decessit.
¶In oĩbus aũt ꝓdictis casib⁹ quibus impube
ri de statu sit ꝓtrouersia daf carboniani edicti
bñficiũ ita demũ ⁊ si de bonis ꝑnis fiat ei cõ-
trouersia. Si autẽ fiat ei cõtrouersia de bonis
fraternis: vel etiam de maternis:vel de libe-
rorum bonis. Itez ⁊ de statu suo non fit missio
ex car.edicto:sed differtur questio in tẽpus pu
bertatis:vt ex cõstitutiõibus. Jdẽq; est ⁊ si tñ
status patiatur controuersiã. Si aũt patiatur
controuersiã bonorũ tñ: ⁊ non status: neq; fit
missio:neq; vlla datur dilatio.⁊ probãtur hec.ff.
eo.l.iij.ſ.q̃is.⁊.l.j.ſ. siquis filium.⁊.l.de bo-
nis.j.rñso.⁊.ſ.ita demũ.⁊.l.si ipubes.ſ. si pu
pillo. ¶Horro q̃ seruatur in cõione bonor⁹ pa
ternorũ forte seruabitur in legatis relictis ei
2 a patre vt filio.⁊ ita põt intelligi q̃ dicitur.ff.
eo.l.iij.j.rñso.in fi. ¶Est aũt carboniani edicti
pisci possessionẽ bonorum corporaliũ q̃ sunt in
hereditate perinde ac si nullam controuersiaz
patiatur:vel si habet possessionẽ multomagis
retinebit eam:ita tñ si euidenter nõ probetur
eum filium nõ esse. Si aũt ambiguã causam in
uenerit iudex hoc est vel modicũ ꝓ puero fa-
cientẽ:vt non videatur filius euidẽter non esse
dabit iudex hanc car.pos.vt.ff.eo.l.ij.ſ. cause.
Quod ergo dicit.j.eo.l.vlti. probata legitima
successione subaudi semiplene. Quod autẽ di-
cit sub legitimis personis custodito partu ex
indubitato matrimonio ideo dicit q̃ si diuor-
tio facto vir vxori quondã mittat vt ventrem in
spici patiat et custodes admittat in partu nec
ipsa fecerit denegat partui car.bo.pos.vt.ff.de
ven.inspi.l.j.ſ.de inspiciẽdo.⁊.l.ij. prodest er-
go modica ꝑsumptio cõtum ad possessionẽ adi-
piscendam vel retinendã. Si tñ satis viderit de
restituẽdis bonis si apparuerit eum nõ esse fi-
lium.vt.ff.de collo.bo. l.prętor.ſ.j.licet ſpyle⁹
dixerit eum satisdare de fruendo arbitrio boni
viri exemplo fructuarij. Si vero non satisdet
non tantũ impubes sed etiam is qui mouet ei
controuersiã erit in possessione: dissimiliter ta
men vt ibi dicit:quia pupillus ex bonis alitur
et sustentatur ⁊ in eius studia erogatur si non
aliena bona habeat ex quibus possit se susten
tare:sed eius aduersarius ex bonis non alitur
nisi sit de liberis tunc enĩ ⁊ ipse est in possessio
ne licet impubes satisdet ⁊ aletur vt impubes
sed vbi impubes satisdedit diminuit de bonis
vescendi causa ⁊ si aliter se possit tueri. Admi-
nistratio autẽ rerum cõmittitur aduersario im
puberis si satisdederit dũtamen instrumẽta nõ
redigat in possessionẽ suam ne decipiat pupil-
lus dum instruitur aduersari⁹ eius vel etiã in-
tercipere ea põt. Si vero non satisdet aduersa
rius siquidem satisdederint tutores pupilli et
eius administratio cõmittitur noĩe pupilli. Si
autẽ neq; illi neq; isti satisdẽt curator cõstituit
bonis q̃ ⁊ debitores cõuenire q̃ tẽpore liberan
tur potest ⁊ distrahere res que tpe sunt peritu
re vel deteriores future:⁊ hoc idẽ possent tuto
res pupilli vel aduersari⁹ eius si eis vt dictũ est
esset administratio concessa.⁊ probanť hec.ff.e.
l.sed ⁊ si is.j.rñso.⁊.ſ.j.⁊.ſ.quotiẽs.⁊.ſ.an aũt.
vsq; in fi.l.⁊.l.de bonis.ſ. qui a pupillo.⁊.ſ.nõ
solum.⁊.l.pe.⁊.vlt.⁊ de admi.tu.l.inter.Nõ aũt
prodest modica ꝑsumptio vt pupillus vincere
possit in iudicio petitorio si ipsuz instituat pe
ta rei vendicationẽ vel petitionez hereditatis
vel siles actiões ad hoc enĩ vt vincere possit in
eis oporteret eum ꝓbare plenũ heredẽ se esse
vel bo.pos. accepisse ordinariã.i. q̃ ius tribuat
in ꝓprietate.hec enĩ carboniana extraor. non
tribuit ius nisi in possessiõe. Et datur tract⁹ in
tra annũ ⁊ icipit currere ann⁹ ordiarie bo.pos.
ex quo scit sibi delatã bo.pos. huic aũt car. ex-
traordiarie ex quo cognouit sibi fieri ꝓtrouer
siã.et ꝓbanť hec.ff.e.l.iij.ſ.missium.⁊.ſ.vlt.⁊.l.
iiij. Est ⁊ aliud cõmodũ car.edicti q̃ differť q̃-
stio status ⁊ bo.pos.in tẽpus pubertatis:vel si
questio status tantũ sit fit dilatio cause ex con-
stitutionibus ⁊ licet in superiori cõmodo semi
plena adhibeatur cognitio hoc tamen pleniſſi
me est a prętore examinandus expediat pupil-
lo repręsentari cognitionem an differri in tem
pus pubertatis ⁊ maxime inquirere hoc a co
gnatis matre tutoribusq; pupilli debet: finge
esse testes quosdam qui dilata cõtrouersia aut
mutabũt consiliũ aut decedẽt aut propter tem
poris interualliũ fidẽ nõ eandẽ habebit:vel fin
ge esse amnũ obstetricẽ vel ancillaz q̃ ꝓ parte
possint veritatem insinuare vel instrumenta

BIU Cujas

satis idonea ad victoriaz vel quedam alia arg. vt magis damnū patiat pupillus ꝙ differtur cognitio ꝙ compendiū qđ non repzesentat fin ge pupillū satisdare nō posse ⁊ admissos in pos sessionē q̄ de hereditate faciūt ꝺ trouersiā mul ta posse subtrahere nouare:moliri autez stulti aut iniqui pretoris erit rem in tps pubertatis differri cū summo incōmodo eius cui velit con sultum:nec em̄ debet aduersus pupillos serua ri qđ pro ipsis excogitatū est ⁊ pendere status eozum cum iam possit esse indubitat⁹.vt.ff.e. l.iij.§.due. Jn differēda tū causa est ⁊ illud cōsi derandū moueatur impuberi cōtrouersia sta tus ⁊ bonoꝝ an status tm̄ an mater arguatur de subiecto partu vel de adulterio. Jn pzio ca su fit dilatio vt dictū est qz pupillus cōuenitur. Secus autē si pupillus ageret petitorio iudi cio vel alicui status moueret cōtrouersiā tunc enim nō fieret dilatio.vt.ff.eo.l.iij.§.si duo. Jn scđo autē casu nō fit dilatio.vt.ff.e.l.j.§.vl.ꝛ.l. ij.ꝛ.l.si impubes.§.si mater.ꝛ.l.titia. ¶ Preter hoc illud notandū est qđ quādoq̄ pubes petit differri questionē propter etatē ipuberis fra tris ne aliqđ preiudiciū fiat impuberi propter puberis personaz cū vtriusq̄ eoꝝ referat q̄stio. nam ⁊ res inter coheredē meū ⁊ aliū acta mihi semiplene p̄iudicat.vt.ff.eo.l.iij.§.ibidem.ꝛ de appella.ꝛ sentē.vñ mirum videt quare et in su periori casu cū matri ipuberis q̄stio mouet de partu supposito non pōt postulare ipubes vt differat questio cum impuberi nedū semiplenū sed plenum videt generari preiudiciū vt liquet ex p̄dicta.l.Secus aūt qñ de adulterio accusat mater qz illa adultera ⁊ hic ver⁹ filius esse pōt. vt.ff.ad.l.iul.de adul.l.miles.§.defuncto. Re spōderi pōt quod iegit.ff.eo.l.j.§.vlt.post euē tum cognitionis denegādas esse hereditarias actiones subaudi si cognitio habita fuerit con tra puerū. Secus si cōtra matrem:tunc em̄ ⁊ si aliquod preiudiciū possit fieri filio non tm̄ fit di latio:qz integra fide ⁊ maxima cōstātia verisimile est matrē causam defensurā:vt ibidē dicit. non est aūt p̄sumptio in eo q̄ est pubes: ⁊ qz minoꝝ est.xxv.an.ꝛ qz non ita nouit veritatē rei. ¶ Ut autē de adulterio accusat mulier mortuo ma rito anteq̄ ipsa pariat ne preiudiciū fiat na sci turo iussit imperator causaz adulterij differri. vt.ff.de ven.in pos.mit.l.antepe.§z forte rescri pserit male vel personaliter rescripsit: vel aliud in natoꝝ aliud in nascituro.

¶ Unde vir ⁊ vxor. 19

Post tractatuz bo norum possessionū que deferuntur ascendētibus ⁊ descē.et collateralibus adiscit de hac bo.pos. q̄ dicitur vnde vir ⁊ vxor:ꝛ q̄ supiozibus deficiētibus lo
3 cum habet:vt diximus.§.vñ legitimi. Videndū ergo cui viro vel vxori detur. Et quidez datur eis vicissim q̄ iustum inter se cōtraxerūt matri monium:ꝛ ita demū si cōstat mr̄imoniū tēpore mortis eius cui aliter succedere vult. Si ergo vere solutū sit matrimoniū:sed tm̄ lex fingit du rare propter reuerentiā persone:puta liberta diuertit ab inuito patrono nō habebit locum hec bo.pos.vt.ff.eo.l.j. Vir ergo vel vxor p̄ferun tur fisco.vt.j.e.l.j. ¶ In vxore tm̄ si viro pre mortuo velit succedere. Cōsidera an viro mor tuo nupserit ifra ānū:an nō. Jn pzio casu repel litur:qz vltra tertiū gradum non succedit etiaz iure cognatiōis.vt.§.de se.nup.l.j. in scđo ad mittitur nisi forte vir de corpore curialium vel nauicularioꝝ:vel militū: vel fabricensiū sit.vt.j. de he.decu.l.j.§.iij.iiij.ꝛ.v. tūc ergo corpus mu lieris p̄fertur etiā fisco vt ibidez dicit.sed illud certum est ciuitates ab intestato nemini posse succedere.vt.j.de bo.va.l.j. Et hic de successiōe viri ⁊ vxoris adinuicem iure veteri vel de bo. pos. Jure autē autēticoꝝ vterq̄ alteri succedit si matrimoniū sit absq̄ dote aut donatiōe pro
4 pter nuptias. Coniunx autez premoriens aut diuertens si locuplex sit: superstes autez labo
a ret inopia succedit[a] vna cum liberis cōibus alteriusve matrimonij in quartā si tres sint vel pauciores q̄ si plures sint in virilez portionē: vt tm̄ eius matrimonij liberis p̄prietatē seruēt si extant:his[b] vero non extātibus vel si nullos habuerit potiet ⁊ dñio. Jmputat aūt ⁊ legatū in talem portionē:vt in aut.de exhi.et intro.§. qm̄.ꝛ vt lice.ma.ꝛ auie.§.qz vero lege. Nec ob. qđ ibi distinguit maritū ab vxore qđ corrigitur per aut. vt fratrum filij.§.vlti. Preter hoc notā dum est q̄ si vnus sociorū imperialis liberali tatis sine herede decesserit: socius in id qđ do natum non vxor succedit.vt.j.li.x.si libertatis imperialis socius sine herede decesserit.forte illa correctio distinctiōis locum habet in pena diuertētis tm̄; non vt in quartaz succedat vir vxori vel vxor viro. vt in pzioze.auc.de excep.

a Succedit.et an si.cōiunx premoz. tuus ali quid alie nasset in fraudem superue niēs illō possit re uocarevi de Cor neum in auc.p̄ter ea. j. eo. q̄ tz q̄ nō et in ista materia vide late Barb. in consi.lxx iiij. iij. volu.

¶ De repudianda bonoꝝ possessione. 20

Jctuz est supza de bonorum possessionibus admitten dis:sequitur vt videam⁹ de his repu diandis. Videndū ergo quis repu
5 diare possit:ꝛ quādo repudiat eam ille cui dela ta est si maioꝝ.xxv.an.fuerit. Minoꝝ em̄ si fue rit pupillus non poterit repudiare per se: sed nec tutoꝝ solus repudiabit pupillus tm̄ repu diabit tutore auctore. Et in adulto curatores habente idem dico qđ in pupillo. Si naūtē non habeat curatorē repudiare poterit: sed tm̄ re stituef in integ.vt.ff.de suc.edi.l.j.§.vnusquisq̄. et.§.tutoꝝ.ꝛ de bo.pos.l. tutoꝝ.ꝛ.§. de in integ. restitu.minoꝝ.l.si curatorem. Jn maiore ꝛ si delata sit nō distinguo deferatur ei per seruū: quia ꝛ delatam per seruum repudiat dñs.vt.ff. de suc.edi.l.j.§.per seruum.ꝛ delatā per filium repudiabit pater si illa bo.pos.erat futura pe culij profectici:vt quia contemplatiōe patris erat institutus heres. vt.ff.de vul.sub.l. sed et plures.§.in arrogato.§z ꝛ filij negligentia noce ret p̄ri si ifra statuta tpa nō petiit bo.pos. nec patrē certioꝝauit:qz in acquirēdis p̄iudicare pōt patri.vt.ff.quis oꝝ.in bo.pos.seruet.l.vlt.

b Dis.vi de Ra pha.co.l ix. et vid bar ba.in cō si.lxxiiij. in.iiij.vo lu. suoꝝ consi.

BIU Cujas

Si aũt bo.pos. erat futura peculij aduenticij: neq; pater repudiabit in fraudem filij: neq; filius in fraudez pñs repudiare põt quominus cuiuis eoꝝ querat pleno iure succesſiõ altero repudiãte sicut in hereditate dr.vt.j.e.t de bo. que lib.l.vlt. ¶Repudiari põt bo.pos. tunc de muz quãdo nõ est decreta vel agnita.nam nec hereditas repudiatur postea q̃ agnita est. vt j.de repu.heredi.l.sicut.t.ff.de suc. edi.l.j.§. de cretalis.eo saluo qõ diximus. s. de edicto suc. vt repudiatorno capite postea succedat p aliõ.

¶De collationibus. 21

DIctuz est supra de bo. pos.t qz inter bo.possesſores locũ habet collatio ponit de collationibus.Videam⁹ ergo q̃d sit collatio:q̃s t cui debeat ꝓferri:t qñ:t que:t qualr:t inquãtũ:t que sit pena
1 nõ cõferentis.Diffinit aũt sic collatio a quibusdam.Collatio est ius quo res quedã nõ hereditaria fit hereditaria.i.redigit ī cõmune.¶Ohi mirũ videt q̃ collatio dicat ius cuz collatio nihil aliud sit q̃ cõicatio quasi in cõmune latio nã quod erat ꝑpriũ adducit in mediũ t cõferẽt. id est cõioni subijcit nemo em̃ dixerit translationez ꝑprietatis que fit ꝑ parte indiuisa ius esse lz fiat de iure ĩmo facti vel factũ esse cẽsẽt: vt.ff.de cu.furi.l.cum filio.§.vl.t de cõdi.t de.l. in facto.Qñq; ponit p traditionẽ.vt.s. de suf-
Adde in ista materia an collatio sit fieda ei ad quẽ filiꝰ trãsmisit ius adeundi soch̃ ī cõ sili.cxvj. colũ.vj.
2 fragio.¶Fit aũt collatio vt dictũ est inter eos qui bo.pos.acceperunt.vt.ff.e.l.j.§.inter.non tñ inter eos oẽs nec inter eos solos. Ecce em̃ emancipati inter se nõ cõferũt.vt.j.e.l.si emancipati.nisi forte in ꝑfectitio questu.vt.j.e.l.filie.t.ff.de cõiungẽ.cũ emancipa.libe.l.j.§.vlt. vel quod ibi dicit emãcipato nepoti conferẽdũ intellige de eo nepote qui emãcipatus erat a patre suo nõ ab auo vñ debet ei ꝓferri qz nec p auũ nec per hunc nepotẽ factuz est quominus esset in potestate aui.vl dic nepoti emãcipato cõferendũ ex persona sui patris qui remansit in ptãte aui t cui hic emancipatus filius obligatus erat conferre qđ dixi in emãcipatis inter se dici potest t in alijs qui neq; sunt sui neq; emancipati vt nepotes ex filia qz t eadem ratione multomagis inter se nõ conferunt.Emãcipati autem conferunt suis.i.his qui remanserunt in potestate quadã naturali rõne cum hic emancipati iniuria quadam hoc est bñficio bo.pos.ꝓtra ius ciuile velint admitti cum suis ac si non essent emancipati consequens est vt nona sua quasi non essent emãcipati in mediũ deducam quasi t ea patri quesiuissent si emancipati nõ fuisset.vt.ff.e.l.j.in ꝑin.t insti.de exhere.li.§.emancipatos.t.ff.de bo.pos.l.sed cũ patrono.§.j.que iniuria nõ potest assignari in emancipatis inter se. ¶Fit aũt collatio inter suũ t emãcipatũ directo iure si ambo succedũt ꝑ bo.pos.eodẽ iure vtricꝫ delatã puta per vnde liberi vel p contra ta.sed in ℈ ta. distingue vbi suꝰ est institutꝰ t emãcipatꝰ ꝓteritus t beneficio emãcipati etiã suus habet ℈ ta.an per ℈ ta. augeatur portio sua an diminuat.quod qualiter contingat notaui.ē.de ℈ ta. In primo casu cessat collatio qz per emãcipatũ nõ est suus in cõmodo affectus.In scõo aũt casu fit collatio. Si vo nõ petat suus bo.pos.sed ex testamento adeat.Emãcipatꝰ aũt petat ℈ ta.nõ fit collatio inter eos mero iure vel ex edicto prętoris sed ex equitate vel interꝓtatione scevole. vt.ff. de cõtra ta.l.scevole filiũ.j.rñso.t.§.videamus.t ff.e.l.si filius.t ita intelligit quod dr.ff.e.l.j.§. ibidem.nam t ibi qz suus decessit anteq̃ peteret bo.pos.nõ fit collatio heredi suo mero iure vt dictũ est sed equitate erit facienda vt liquet ex p̃missis.qđ aũt dixi.vbi ãbo succedant p vñ liberi.serua etiã si ambo succedant ab intestato per constitutiões vel per autẽ. vel quando emãcipatus ℈ institutum suum heredem ꝓposita querela inofficiosi testamenti succedit. vt j.e.l.filie.t.l.vt liberis.Ubi aũt emancipatꝰ nõ faciat iniuriã suo heredi in succedendo vt quia iudicium patris meruit nec quicq̃ amplius nanciscitur q̃ ei dedit pater non tenetur conferre etiam si legatis meruit semissem vel tñ q̃tũ ℈ ta.bo.possessori occurrat.vt.ff.e.l.j.§.pr̃. olim em̃ ex testamẽto nõ fiebat collatio nisi pr̃ id diceret sed hodie ℈.vt in autẽ.de triẽ.t se.§. illud q̃.Itẽ qđ dixi in emãcipato sua t in eo q̃ datꝰ est alijs in adoptionẽ a pre naturali ipse em̃ ꝓferet vel pr̃ suꝰ adoptiuꝰ. vt.ff.eo.l.j.§.is quoq;.qz t ei qñq; deferẽ ꝓtra ta.bo.pos.vt no tauimꝰ.ē.de ℈ ta.Itẽ puto q̃ suus heres emãcipatis conferat ꝑfecticia tñ.vt.j.e.l.filie.§. nec dubium.Et eadem conferunt hi q̃ neq; sui neq; emancipati sunt.s.profecticia tñ.Itẽ qui neq; sunt sui neq; emancipati suis cõferunt ꝑfecticia tñ.vt.j.e.l.illã.Itẽ sui inter se cõferũt ꝑfecticia t aduenticia.vt.j.eo.l. filie. sed quia circa collationem faciendã suis ab emãcipatis principaliꝝ ꝓsistit huius ti.tractatus in.ff.pleniꝰ circa hunc articulũ videamus que debeãt emancipati conferre suis:t certe tenẽt cõferre ea q̃ sunt in bonis eoꝝ eo tpe quo pater cõmunis decedit deducto ere alieno:sic em̃ intelliguntur bona si tamen es alienum sit purum si aũt sit in diẽ vel sub conditione nõ statim id deducẽt sed conferẽt:sed tamẽ suꝰ cauebit emãcipato:vt existente cõditiõe, vel aduenięte die defendat eũ a creditore ꝑ ea parte quã cõtulit
a ei emãcipatus[a].vt.j.e.l.ea que.t.ff.e.l.ij.§.illd aũt.Itẽ debet deduci castrense vel quasi castrẽse pe.Itẽ q̃ dignitatis noĩe a patre datũ est vt etiã debeãt.nã t si adhuc debeãt hoc sic interpretandum est:vt nõ solus onereꝫ qui dignitatem meruit:sed cõe sit oĩm heredũ onus hoc debitum.vt.ff.eo.l.j.§.nec castrense.t.§. sed aliud. quãdoq; tñ non deducit peculiũ ca.vt si emancipatus habuit filiũ q̃ habebat ca.peculiũ:t ille decesserat tpe mortis cõis pr̃is.hoc em̃ peculiũ nõ acq̃rit emãcipato post mortez cõis patris: sed non admittitur sibi enim fuit quesitum viuente cõmuni patre premortuo filio:et licuit ei ipsum occupare peculiũ iure suo: siue

a Eman cipatus. Vide. d. Aller. in auc.ex te stamẽto §.col.j.e. titu. vbi pulchre ampliat istaz materiam.

fuerit a filio institutus: siue decesserit intestatus: vt. ff. e. l. j. §. si is qui bona. Est ꝛ alia ratio quare cōferat: qꝛ nō est emācipati peculiū iure militie siue: sed iure militie filij. Itē nō ratione militie pñtis: sed preterite vel future. Itē deducit actio iniuriaꝝ: qꝛ magis vindicte ꝙ pecunie habet persecutionē. Sed aliud in actione furti ꝛ in alijs penalibus actionibus que non sunt ꝓdite vindicte causa. vt. ff. e. l. ij. §. emācipatus. Cōferēde ergo sunt actiones penales vel nō penales ex quacūq causa competunt ei tpe mortis cōis pñs siue pure siue in diē siue sub cōditione. Excipit in legato cōditionali relicto emācipato cui⁹ cōditio existit post mortē cōis pñs: ꝛ ideo post mortē cedere videt legati dies ꝛ post mortē videt acquiri: ꝛ ideo nō cōferet sicut nec alia que obuenīūt emācipato post mortē cōis pñs. vt. j. e. l. si donatione. ꝛ. l. nec emācipati. ꝛ. ff. e. l. ij. §. id quoq. ꝛ de re. iur. l. que legata. Itē excipit quarta que sub cōditiōe debet emācipato a suo arrogatore sub illa cōditiōe emācipauerit eū vel exheredauerit eū iniuste. nā si viuit pater adoptiuus q̄ emācipauit arrogatū sine causa prematura est spes collationis cum adhuc viuit is de cuius bonis quarta debetur. Si autē decesserit arrogator quartā tenet conferre hic emācipatus que ad eū puenit vel ei debet de bonis arrogatoris. vt. ff. e. l. j. §. si impubere. Ea tñ que fuerūt alicuius emācipati: sed nō sunt tpe mortis cōis pñs nō cōferunt nisi dolo alienauerit vel diminuerit si tñ dolo cessauit acqrere nō extimat hic dolus in collatione. vt. ff. co. l. j. §. pe. Post mortē autē cōis pñs nedū de dolo: sed etiā de culpa tenetur emācipatus in eo qđ minuit de bonis suis: sed si sine dolo ei⁹ ꝛ culpa qđ perijt vel minutū est nō tenet. vt. ff. e. l. ij. §. de illis. ¶ Notro de quibusdam dubitatur quesita sint emancipato post mortē cōis pñs: an antea: vt ecce legatū est ei relictū cū moriet pater: ꝛ certe tenet cōferre: qꝛ acquirit ei pfe viuēte: moritur eñ pater se viuo. mortuus eñ mori non pōt nec mors ei dñari: si tñ filio emācipato pater cōis ab aliquo institutus heres oneratus fuerit prestare legatū cū ipe pater moriet interpretat lex ꝓinde esse ac si post mortem pñs relictū esset legatū. vt. ff. e. l. j. §. si emācipato. ꝛ §. si ipo. ꝛ est ratio: qꝛ si dies hui⁹ legati diceret cedere patre viuēte in cuius potestate est filius iste nullum esset legatū: qꝛ filio in potestate degenti potest relinqui legatū a patre herede instituto. vt insti. de lega. §. an seruo. Ea aūt que donauerit emancipato filio dicit lex conferenda pro tenore precedentiū legum. vt. j. e. l. vt liberis. in fi. ꝛ qs est iste tenor? ꝛ certe hic: vt ita demū cōferant si donator dixerit de collatione facienda. vt. j. e. l. pe. in fi. sed quidā dixerunt illum esse tenorem seruandū quem seruamus in donatiōe collata a patre filio existēti in ptāte. si eñ pater ei donauerit vt haberet in peculio fieret collatio. vt. j. e. l. si donatiōe. ꝛ de tali donatione loquif. ff. de vsu ꝛ ha. l. fundi. §. vl. sed si donauerit ei cōferendo in eum vltimum arbitrium: vel tanq̄ exneo. i. bñ merito non fit collatio: imo silentio mortis cōfirmat donatio: et ita obtinebit vim relicti: sed si expressim esset cōfirmata vere relictum esset: vt diximus. s. de do. inter vi. ꝛ vxo. ꝛ ea cōfirmata expressim: vel tacite precipua adiudicaret in ac. fa. her. vt. s. fa. her. l. filie. nisi esset donatio imensa: tunc eñ in quēcūq sit collata fiet renocatio: vt alij filij consequerentur debitū bonoꝝ subsidiū. vt diximus. s. de inof. dona. ꝛ inof. test. auten. vnde

3 si parēs. ¶ Fit collatio duobus modis re ꝛ cautione. Re vt si fiat diuisio bonorum conferēdorum: nec est opus cautione si constet inter partes que sint conferenda. Si vero dicantur quedam nō esse in cōmune redacta tunc ꝓpter incertū iserit cautio interponēda. Itē ꝛ re videtur

a fieri collatio[a] si tm̄ tibi remitto quātū teneor a Collacōferre. Idēq̄ ꝛ si nomē pñi debitoris tibi delegauero vel fundū vel rem alienā dedero pro de quaportione bonoꝝ quā debui conferre. vt. ff. e. l. j. §. quis. Cautione aūt fit collatio ꝙ satisdatione fideiussoꝝ vel per dationē pignoꝝ. vt. ff. e. l. j. §. iubet. Stipulatio aūt cōmittitur cū interpellatus cū aliquo spacio quo potuit conferre nō fecit. Et siue quis nō conferat siue dolo fecerit quominus cōferat quanti ea res erit in tantam pecuniam cōdēnabitur. vt. ff. e. l. si quis. §. ro. ff. de

4 vlt. Nolēti aūt cōferre duobus predictis modis denegant hereditarie actiones ꝛ curatores. Et ista eoꝝ constituit apud quē refecta pecunia collo materiacetur vt tūc demū recipiat qđ redactum est cuz aduerte bona ꝓpria cōtulerit. Nam ꝛ si postea acta pediligentnitentia quis velit conferre recipiet ius suum. ad vnum vt. ff. e. l. j. §. si frater. ꝛ §. sed ꝛ si cui. nec eñ pre quia ego tor variantem repellit ꝛ consiliū mutantis nō alias dicet aspernat. vt. ff. e. l. nōnūq̄. Denegātur aūt here bam inq̄ditarie actiones in totū si quis nullo modo cautiōe quā uerit. Si aūt cuis debeat cauere duobus ꝛ cahabuit vni tm̄ siquidem cessauit cauere vterq̄ per facto ꝙ cōtumaciā denegantur ei hereditarie actiones ola iura ꝛ totius triētis sui. si autē cessauerit cauere ꝓ volentia inopiam denegantur ei hereditarie actiones ꝙ inter pro dimidia eius partis. s. trientis qui non cafuccedenuit. Triētis aūt dimidia sextās ē. vt. ff. e. l. j. §. si tres dicū duobus. Itē ad collationē faciendam qs poterso in test cōpelli iudicis officio. vt ꝓbatur. j. e. l. si so re nō habet. ff. de col. do. l. j. rñso. quid eñ si ille qui beat lotenet conferre ꝛ sibi ꝓ nulla re necessarium est cuz collaagere certe nulla esset ei pena si denegarentur tio: non hereditarie actiones cū nec agat nec agere velit corrigūt

5 ¶ Fit collatio ꝓ virilib⁹ portionib⁹ puta duo ꝓ aut. ex sunt filij in ptāte ꝛ vn⁹ est emācipatus habens testō. q̄ trecēta ducēta fratrib⁹ cōferet sibi. c. facit eñ solum dieis partē cuis eis nō soleat conferri ꝙ si duo sponit ꝙ sint filij emācipati singuli habētes trecenta ꝛ in casib⁹ duo sint in ptāte eque dicēdū est singulos emā in qb⁹ hscipatos singulis qui sunt in potestate centena locū colconferre ꝛ centena retinere sed ipsos emācipalatio ab

6 tos nihil conferre inuicē. ¶ Notis qnde collatio testatotio fiet in eundem modum: vt quicūq conferet hēat ēt etiam suam personam numeret in partibus fa locuz erciendis. vt. ff. e. l. j. §. vlt. ꝛ l. pretor. §. iulianus. testamē sed videtur ꝓtradicere qđ est. ff. e. l. j. §. si ex doto ſ iter

BIU Cujas

succedentes ab ĩtestato diuerso iure non ḥz locum collatio. vt ꝓz ĩ. l. filiũ. ff. vi deamus. ff. ō ō ta. ergo ꝛc. Preter ea rō q̄re inter succedentes diuerso iure nō ḥeat locũ collatio quã assignat bart. i. l. pr̄ filiũ. ĩ ij. col. ff. ō colla. dotis. ĩ. ij. q. ꝑncipali maxime ꝑma milit at etiã hodie. vide ẽt circa hec. d. Alex. i. l. si emanci. ĩ glo. fi. in vſi. 1 circa ꝑdicta. C. de col.

drãte. nã ꝓo q̄drãte tm̃ fit collatio: ꝛ redditur rō q: eũ solũ fratri abstulit ergo vbi ab intestato succedit emãcipatus: q: dimidiã aufert fratri videt debere cõferre dimidiã vt sic aliã dimidiã habeat ꝓcipuã: ſz ꝑdicte legi q̄dã rñdẽt exponẽdo illa verba, p quadrãte. i. ꝓpter q̄drãtẽ: vel dic ſp̃ intm̃ fieri collationẽ inquãtũ aufert vbicũq; vero habebat iuuenis emãcipatus trecenta vel cẽtũ vel hmõi subaudi cõferenda alia vero multa hẽbat sibi ꝓcipua adiudicãda. huic eñ solutioni ꝛ̃ñi est q̄ ẽ. ff. e. l. ꝓtor. ſ. iul. nã ibi ſz tm̃ quartã auferat p bo. pos. ō ta. nã ꝛ q̄tuor erãt filij ꝛfert tñ tertiã. Itẽ distiguũt q̄dã vtrũ emãcipatus succedit ab ĩtestato p vñ liberi. vt tunc totũ q̄ ḥz cõfert an ex te. vel ō ta. vt tũc ꝓo ea ꝑte quã aufert ḥferat. sed hec distinctio repr̃obat p eãdẽ. l. ꝓtor. nã et ibi p ō ta. successit ꝛ tm̃ totũ cõfert nō, p ea ꝑte quã aufert il li. plane distinctio videtur ꝓbabilis vtrũ sol⁹ filius sit ḥeres ꝛ null⁹ extraneus ꝛ tũc siue ex testamẽto siue ab ĩtestato successit ſp̃ ĩ totũ fiet collato vbi vo extran⁹ ḥeres ẽ q̄ sine testõ cõtingere nõ põt q: filius emãcipat⁹ nõ facit iniuriã suo heredi: imo potius extraneus emãcipat⁹ nõ cõfert suo heredi nisi ꝓ ea ꝑte quã aufert ei ꝓ ea vero quã aufert extraneo nullomõ sibi cõfert. nã ꝛ si a suo herede nihil aufert nec ei cõferet. vt. ff. e. l. j. ſ. pater filiũ. ¶Et ẽ hoc sciendũ q: bo. pos. ō ta. nõ dat emãcipato si caueri sub ꝺditione sed demõstrat q̄d data bo. pos. fieri ꝓ: teat alioq̃n magna captio erit emãcipati si nõ aliter bo. pos. accipe ꝛtelligeẽ nisi caueret de collatiõe. nã si interi decessisset heredi suo nihil relinq̃ret. Intelligẽdũ est ergo eũ accipe bo. pos. etiã anteq̄ caueãt: sed si nõ caueri tota hereditas remãebit apud eũ q̄ fuit ĩ ptãte. vt. ff. e. l. ꝓtor. j. rñso. denegat⁹ emãcipato hereditarijs actiõib⁹. vt. ō. dictũ ẽ. ¶Faciendã ẽ collatio ex testõ ꝛ ab ĩtestato dot⁹ ꝛ alioq̃ datorũ nisi pr̃ dixerit ĩ ꝛ̃ñi. vt ĩ autẽ. de triẽ. ꝛ se. ſ. illõ. nisi ĩ casu q̃n filia cũ extraneis ĩstituta est. vt. ō. cõia vtriusq; iu. l. vl. solũ fiebat ab intestato tm̃. vt. j. e. l. j. ꝛ. l filie. ꝛ. l. filiã. Datoq̃ autẽ noĩe quidã vt Ⓐ. ꝛ Pla. ꝛ data ob cãm. vt dotes ꝛ donatiões ꝓpter nup. ꝛ dona. simplices putãt otineri ꝛ ita dicũt corrigi. l. veterẽ q̄ dicit simplicẽ dona. nõ cõferri nisi donator id dixerit ḥvel nisi in vnã donatio ꝓpter nuptias: vel in filiũ dotis in aliũ autẽ vel in aliã collata sit donatio simplex: vt. j. e. l. pe. ſz nñi doc. noĩe datoq̃ nõ intellexerũt simplicẽ donationẽ: sed data ob cãs. auf. eñ loq̃tur ĩdistincte: ꝛ iõ veteris legis distinctio: vel quãtũ ad res q̄ cõferũtur nõ est sublata: vt. j. de appel. l. ꝑcipimus. ĩ fi. ꝛ in auf. de admi. offi. ſ. vl. ¶Illud notandũ est ꝙ hodie a ꝛferunt ꝓfectícia tm̃: vt. j. e. l. vl. ¶Itẽ hodie sublata est dr̃ia suorũ ꝛ emancipatorũ filioq̃: vt in auf. de here. ab inte. ſ. nulla. sed forte nõ est dr̃ia quoniñ⁹ sui ꝛ emancipati succedãt per cõstitutiões: ſz olim non ita esset vel quãtũ ad res que conferunt: ẽ tm̃ differentia in expugnatiõe testamẽti inter suos et emãcipatos: vt dicitur ĩsti. de exhere. li. in ꝑn. ꝛ. ſ. emãcipatos. ꝛ. ſ. nostra. ꝛ ꝑtũ ad acquisitionem. nec enim sic queritur patri per emancipatum filius: vt per suum et ꝑtum ad ius vocationem. vt. ō. de in ius vo. l. q̄ in potestate.

a Hodie. a vide sem p Bar. l. l. emancipati. ad fi. j. eo. versi. ad istud op-

po. et ſb i glo. ordi naria po nit ꝙtuor differẽtias. et adde. v. quã ponit etiaz papi. ibi duz alle. no. ĩ. l. si fratres. ſ. de iure delibe.

b Dignio res. de b arg. sint dignio res. vide barba. arguẽtẽ in rubri. eẽ de suc. ab inte.

¶De testamento militis. 22

QIsserum⁹ de successionibus prętorijs: nunc audiamus de ciuilibus: quarum alie sunt ex testamento: alie ab intestato: et b quia ille sunt digniores b que sunt ex testamẽto de eis primo dicamus: et specialiter prius de testamento militis ꝙ ꝓpria et singularia 2 iura sibi vendicat. vt. ff. eo. l. ij. Videndum ergo q̄d sit miles: ꝛ vnde dicatur: et que sint ei⁹ pr̃ilegia: et q̄diu durent: et qualiter amittantur. ¶Est autem miles vt ait Vegetius de re militari. qui iurat se non cuitaturum mortem ꝓpter salutem reipu. nec sufficit si est aliq̃s electus ꝛo et pu. expensis facit iter. debet enim in numero militum referri. vt. ff. e. l. ante pe. ĩ. in matricula vel tabula in qua scribebantur oĩa noĩa militum. Idemq; est si confestim iussus est cingi. vt. ff. e. l. pe. ſ. pe. Item stigma hoc est nota publica brachijs eorum debet ĩ3 fligi. vt. j. de fabricẽsibus. l. stigmata. ¶Dictus est miles a militia. i. duritia quã ꝓ nobis sustinet: vel a multitudine: aut a malo q̄ solent milites arcere. Aut a numero mille hominum forte ꝙ de mille vnus ꝑcipuus eligebatur. et strenuus in militem quasi millesimus dict⁹. 4 vt. ff. e. l. j. ſ. miles. ¶Habent milites ꝑuilegia in testando: sed distinguitur: vtrum sint in militia: vel in expeditione: an in suis edibus: vel in alijs locis si sunt ex expeditioue in sua domo vel alibi iure cõmuni debẽt testari. vt. j. e. l. pe. ꝛ insti. eo. ſ. illis. si añt sunt ĩ expeditione q̄dem sunt in cõflictu belli: et in vite periculo licet eis testari quõ possint et quõ velint ꝓinde siquidem in vagina mucronis: aut in clipeo ſris sanguine rutilantibus annotauerint: aut in puluere scripserint gladio sub ipso tpe quo in ꝓlio vite fortẽ derelinquãt stabilis erit eor⁹ voluntas. vt. j. e. l. milites. si añt non sunt in expeditione: aut in cõflictu belli vel vite periculo saltem debent adhibere duos testes: vt voluntatẽ suam testentur coram eis: et declarent quẽ velint sibi heredẽ esse: et cui libertatẽ tribuãt vel legatum relinquãt: cetera ſ vt plerũq; sermonib⁹ fieri solet dixerũt alicui te heredem facio: aut tibi bona mea reliquo: nõ oportet b ꝓ testamẽto obseruari: nec illoz nõ magis ĩteresse ipsoz quibus hoc ꝓuilegiũ datũ hmõi exẽplum non admitti: alioq̃n non difficulter post mortẽ alicui⁹ militis testes existerẽt qui affirmarent se audisse dicentẽ aliquem relinquere se bona cui visum est: et per hec iudicia ỹa subuertent: vt insti. e. ſ. id ꝑuilegiũ. ꝛ. ff. e. l. diuus. Item habent ꝑuilegium in ĩstitutione que conceditur militi: ideo q: miles est etiam vt facit eaz iure militari q̄ sibi non ꝓmitteret al⁹:

BIU Cujas

vt ecce surdus vel mutus miles ante causariã missionẽ iure militari testari põt. vt. ff. eo. l. iij. Item miles incertus an sit sui iuris: vel an pater eius viuat testari põt. vt. ff. e. l. ex militari. §. si miles. Itẽ ꝛ filiusfa. miles testari põt ꝙ nõ posset: nisi esset miles in armata militia vel inermi ꝙ quibusdã loco priuilegij concessum est. vt insti. e. §. vlt. ꝛ qui. nõ est permis. fa. testa. in prin. ti. Itẽ habent priuilegia circa personã instituti heredis. nam qui aĺs nõ pñt ab aliꝭ instituunturꝰ a milite. ecce eñ deportati fere oẽs hi qui factionẽ testamẽti non habẽt a milite possunt instituiꝰ heredes. sed si seruũ pene heredẽ scribat institutio nõ valet: sed si mortis tpe in ciuitate inueniaꝫ institutio incipit cõualescere quasi nũc hereditate data. Et generaliter in oĩbus id dici poterit quos miles in prin. inutiliter heredes scribit: vt institutio incipiat habere vires si mortis tpe talis inueniatur vt a milite instituiꝰ poterit. vt. ff. e. l. qui nec§. §. j. muler tñ in quã turpis suspitio cadere põt: nec ex testõ militis aliquid capere põt. vt. ff. e. l. miles ita. §. mulier. nisi forte tpe mortis militis inueniatur mulier opinionis bone. vt ꝓme dictũ est. Itẽ habẽt milites priuilegiũ in qualitate instituendi. ecce eñ miles ꝛ ad tps heredẽ facere põt ꝛ aliũ; post tps vel ex cõditione. si ergo instituat te heredẽ quoad viuit titius ꝛ post mortẽ tuã substituat aliquẽ valet, institutio ꝛ substitutio: sed si ita scripserit vsq; ad an. x. heres esto nullo substituto intestati causa post. x. an. locũ habebit. Et qꝫ ex certo tpe ꝛ vsq; ad certũ tps milites pñt instituere heredes cõsequẽs est vt anteq; dies veniat quo vocaꝫ institutus intestati hereditas deferaꝫ: ꝛ qõ licz miliꝫ in tpis spacio modico vel nõ modico: vt quodã tpe decedat testatus: quodã intestatus: licz ei etiam portione bonoꝝ: qꝫ in pte bonoꝝ põt decedere testatus: ꝛ in pte intestatus. vt. ff. e. l. si miles vnũ. §. j. ꝛ l. miles ita. hic tñ distinguẽdũ est vtrũ miles instituat vnũ in paganicis ꝛ aliũ in castrẽsibus: tũc nõ est inter eos ius accrescẽdi: qꝫ quasi duoꝝ hoĩn due hereditates intelliguñ: vt etiã in eo alienum qõ in castris est ℈ctũ solus is teneꝯ qui castrẽsiũ reꝝ institutus est extra castra ℈cto ere alieno solus ille teneꝯ qui certaꝝ reꝝ scriptus est. si autẽ alterutra pars bonoꝝ eri alieno qõ ex ea causa pẽdebit nõ sufficiat: ꝛ ꝓpter hoc instituꝰ in ea nõ adierit alter qui adiuerit cõpelliꝰ totã hereditatẽ defendere: aut totã creditoribus cedere. vt. ff. e. l. si certaꝝ §. inl. Si autẽ instituat vnũ in vna re: aliũ in alia: vel vnũ ex vncia: aliũ ex castrẽsibus est ius accrescendi inter eos. vt. ff. e. l. si certaꝝ. j. rñso. ꝛ j. eo. l. ꝙ. ff. Nec ob. qõ legiꝯ. ff. e. l. si miles vnum ex fundo heredẽ scripserit. creditur ꝙtũ ad residuum patrimoniũ intestatus decessisse. creditur enim esse ita a iure si ꝓbetur militẽ hoc voluisse. si autem miles vnum instituat in paganicis ꝛ in castrensibus neminẽ institutꝰ pertinent castrensia ad heredẽ ab intestato venientem: nisi ꝓbetur voluntas militis contraria: ꝛ eõuerso. Idẽ si vnum instituat in castrẽsibus non distinguo cõmilitonẽ vel alium. ꝛ neminẽ instituat in paganicis: pertinebunt eñ ad heredẽ iuris intestati. vt. j. e. l. j. ꝛ ij. Durat autẽ priuilegiũ militũ vsq; quo sunt in militia. Item si postea ꝙ dimissi sunt de militia moriañ infra annũ nec distinguo an cõditio institutionis extat infra annũ an postea. vt insti. e. §. sed hactenus. ꝛ ff. e. l. qõ cõstitutum. ꝛ l. qõ ꝺ. Est tñ hoc intelligẽdus[a] de his qui dimissi sunt de militia honeste ꝛ causarie. nã coꝝ ꝙ dimissi sunt ignominie cã statim desinũt testamenta iure militari valere. vt. ff. e. l. testamẽta eoꝝ. Amittunt milites hmõi priuilegiũ qui dãnati sunt de crimine capitali. distingue tñ dãnati sunt de crimine cõi an militari. si de crimine cõi nõ ꝯ eis amodo testari. si aũt dãnati sunt de crimine militari: vt qꝫ alienauerit armavel rẽ sibi ꝓhibitã a duce gesserit vel similia ꝙ numerantur. ff. de re mi. l. ij. ꝛ iij. Distingue vtrũ sint dãnati de fide rupta an ex aliꝭ. si de fide rupta nõ ꝯ eis testari. Si autẽ sunt dãnati de alio crimine militari siquidẽ iudex qui dãnauit eũ nõ concessit ei in ipsa sentẽtia testari nullo modo testabiꝫ. si autẽ concesserit ei testari: testari poterit dũtaxat in bonis castrẽsib⁹ ꝛ colligiꝫ hec distinctio. §. e. l. militibus. ꝛ ff. de veteranoꝝ suc. l. j. ꝛ ff. eo. ex militari. ꝛ de iniusto rup. te. l. si quis filio. §. sed ꝛ si quis fuerit capite. ꝛ de dona. inter vi. ꝛ vxo. l. cũ hoc. §. sed miles. ꝛ de le. iij. l. si quis in prin. §. miles. Est autẽ notãdũ ꝙ priuilegiũ qõ habet miles vt testetur qui aliaꝫ nõ poterat testari. durat etiã post missionẽ. vt insti. e. ꝓmo rñso. sed secus in aliꝭ priuilegiꝭ.

a Intelligẽdus. Et adde an miles si est dãnatus ꝛ renuata si bi ptãs testãdi ꝛ telligaꝫ sibi reseruata cuꝫ priuilegio militari. vide pulchre sozi. in .ij. col. v. lr. col. v. vsi. aliqñ ꝛ tertio.

Qui facere testamentũ possiunt vel non. 23

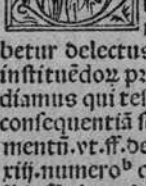

Primo de testamentis iure singulari conficiendis. nunc audiamus de testamẽ tis conficiendis iure cõi: ꝛ quia in testamentis instituendis habetur delectus instituentiũ ꝛ institutoꝝ siue instituẽdoꝝ ꝓinsc̃ est instituere ꝙ instituiaudiamus qui testm̃ facere nõ possunt. et sic per consequentiã sciemus qui possunt facere testamentũ. vt. ff. de test. l. qui queram⁹. Sũt autez quibus nõ ꝯ facere testm̃ vt ecce furiosus. impubes. furiosus. ꝓdigus. cecus. mutus. dãnatus ad mortẽ. obsessus. intestabilis. ꝛ de merat lõ statu incertus cui lege est interdictũ seruus ꝛ monachus. Quod dictũ est de filiofa. obtinet etiã si pater ei cõcedat testari. vt. ff. de testamẽ ꝙ tis. l. qui in ptãte. ꝛ j. e. l. pe. Est eñ testamenti factio pu. non priuati iuris. vt. ff. de testa. l. iij. puberes certum est ꝙ non possunt facere testamentum vel testari quia non habent animi iudicium. vt insti. eo. §. ꝓterea. ꝯ mereantur eum.

b xiij. numero. ad philippꝰ de ꝙ do. de ꝙsio ganti re pe. rubri ce ꝺ test. li. vj. enus. dãnatus ad mortẽ. obsessus. intestabilis. ꝛ de merat lõ statu incertus cui lege est interdictũ seruus ꝛ monachus. Quod dictũ est de filiofa. obtinet etiã si pater ei cõcedat testari. vt. ff. de testamẽ ꝙ tis. l. qui in ptãte. ꝛ j. e. l. pe. Est eñ testamenti factio pu. non priuati iuris. vt. ff. de testa. l. iij. patre tñ consentiente posset dare cã mor. vt. ff. de dona. l. filiusfa. hic in militibus paganis ꝓsonas q̃ tiꝭ eñ fa. milites in armata vel iterata militia ꝓhibẽtur testa si castrensi peculio. vt insti. eo. et. j. eo. l. vlti. et j. de proximis sacrorum scri. l. proximus. Im sint ibi semp recurre ad

BIU Cujas

habere dignitatē tribunatus.vt.ſ. pri.ti.ꝛ di cunt impuberes mares qui non cōpleuerunt. xiiij.an.femine q̄ non cōpleuerunt.xij.an. Cōplexe aūt videnť ex quo tetigerūt aliquā horā vltimi diei. vt.ff.de test.l.ex qua. Itē furiosus testari non potest:quia nō est ſue mentis ſi tamē habuerit interualla dilucida iterim licet ei testari:vt tamē cōpleat testamētū anteq̄ supueniat furor.vt.ſ.e.l.furiosum:ꝛ isti.eo.ſ.furiosi. Nomine furiosi ꝛ mētecaptum accipio.vt.ff. eo.l.iſ.ꝛ l.in aduersa. Itē prodigus cui bonor̄ administratio interdicta est testari nō pōt: vt insti.eo.ſ.itē prodigus.nā nec aliq̄d de bonis ſuis alienare potest:vt plene diximus de eo.ſ. de cura.fu. ¶Item mutus testari nō potest ſi ponamus eū esse mutum et ſurdū ab ipſa natura.ſi autem mutus esset ꝛ ſurdus accidētaliter fiāt ponam⁹ eū sciētē litteras poterit testari ꝛ codicillos facere:ſi tñ manu ſua ſcribat testamētū vel codicillos:vel ſcribat p̄ aliū ſi tamē a p̄ncipe impetrauerit.vt.ff.de testa.l. ſi mutus. Idēq̄ est multomagis ſi ponam⁹ aliquē esse mutū ꝛ nō ſurdū ex accidenti qō tñ raro consueuit accidere. Nā p̄m naturā ſi mutus est debet esse et ſurdus.ſurditas aūt ſola nūq̄ est ipedimēto ne fiat testamētū ſiue ſit ex accidēti:ſiue a natura raro tñ: imo impoſsibile est aliquē esse ſurdū a natura ꝛ nō mutū. Nā ſi mutus non a natura impoſsibile est q̄ non audiat ſi q̄s supra cerebrū ei⁹ clamet.vt.j.e.l. discretis. loquimur aūt de eo muto qui nihil eloqui potest non de eo qui tarde loquit. Ille em̄ q̄ tarde loquit nō habet iuris impedimētū i testamēto faciendo:vt insti.e.ſ.itē mutus. ¶Cecus testari nō pōt niſi quadā ſpāli adhibita ſolēnita[a] te[a]. debet em̄ vocare.vij.testes ꝛ tabulariū:ꝛ cozā eis exprimere ſe velle testari ſine ſciptis et heredum quos instituit noīa ꝛ dignitates:ꝛ indicia debet exprimere ꝛ legata designare: ꝛ hec oīa ſcribēda ſunt a tabulario vel cozam testibus tunc:vel ſi fuerant antea ſcripta cozam testibus debēt recitari:ꝛ cecus debet p̄fiteri illud esse ſuum elogiū:ꝛ ipſum esse diſpoſitū ex ſui animi mēte:ꝛ in fine dz sequi ſubſcriptio testiū. Itē cozūdē ꝛ tabularij ſignacula debēt supponi:q̄ ſi tabularius inueniri nō pōt octauus debet testis adhiberi:vt qō tabulario ſuprādicto mō cōmiſimus p̄ octauū testē capiat effectū.vt.j.e.l.hac.ꝛ insti.e.ſ.pe. Est ꝛ notandū q̄ lex p̄dicta vocat hoc testamētū nūcupatiuū; ſz multā hz ſimilitudinem cum eo qō fit in ſcriptis. ¶Itē dānatus ad mortē testū facere non pōt: ſine ſit dānatus vt moriat:ſine vt fiat ſeru⁹ pene:ſiue deportatus ſit in ſulā. Relegati autē q̄ nō amittūt libertatē vel ciuitatē testamentū facere p̄nt. Si tñ q̄s eoꝝ fuerit dānatus: et appellauerit iterim testari pōt.vt.ff.de testa. leius qui.ſ.is cui.vſq̄ in fi.l.ꝛ.l.q̄ a latronib⁹. ſ.ſiquis. Miles tamen ꝛ ſi dānatus ſit de crimine capitali testari pōt:vt diximus.ſ.ti.pri. Itē non p̄nt testari q̄ dati ſunt loco captiuorum hoſtibus populi romani:ꝛ illi appellant obſides.vt. ff.de testa.l. obſides. Item dānatus ob carmē famoſum inteſtabilis est:vñ non pōt testamentū facere:nec ad testamētū adhiberi ampli⁹ vt q̄dā putāt:nec ei dz testimoniū: forte in testamēto aliquo tm̄:q; ex nullo testamēto capax ē.vt.ff.de testa.l.is cui.ſ.fiḡs.et.l. cū lege. ¶Sz q̄ri pōt nūq̄d q̄libet īfamis p̄hibeat facere testamētū: ꝛ q̄ p̄hibeat.a.ē.ff.eo. l.is cui.ꝛ.l.cū lege.ꝛ de testa.l.ob carmē.ſz certe nō puto q̄ p̄hibeat.ꝛ leges ille loquūtur in eo qui dānatur ob carmē famoſum ꝛ pene potius sunt moliēde q̄ exaſperāde. Per hoc ſoluitur q̄stio mutinēſis vſurarij cui⁹ testamētū dicebat nō valere q; erat infamis p.l.C. de his q̄ no.infa.l īprobū. ¶Itē de statu ſuo dubitātes vel errātes nō p̄nt testari:vt q; neſciunt ſe manumiſſos vel emācipatos vel dubitāt de eo.vt ff.de testa.l.q̄ in dñi.ꝛ.l.de statu. ¶Item is cui lege interdicit bonis vt heretici ꝛ rei pduellionis testari nō p̄nt.vt.ff.e.l.is cui lege.et.ſ. de here.l.manicheos.ꝛ j.ad.l.iul.ma.l. pe. ¶Itē ſeruus testamentū facere nō pōt.vt.ff.e.l.ſi filiuſſa. In monachis aūt ꝛ presbyteris quid obtineat plene dixim⁹.ſ.de ſa.ſan.ec.autē.ſi qua mulier.ꝛ de epi.ꝛ cle.auten. licentiam.ꝛ autē. presbyteros.

¶De testamētis ꝛ quēadmodum testamenta ordinentur. 24

1 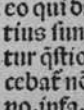 Diuimus ſupra de testamētis. Nūc audiamus de ipis testamētis. Videndū q̄ q̄d ſit testamētū:ꝛ vñ dicatur. Et q̄ ſit diuiſio testamētorū:ꝛ q̄liter cōficiātur. ¶Est autē testamēt[b] vo[b] lūtatis nr̄e iuſta ſnīa de eo qō q̄s post mortē ſuā fieri voluerit vt.ff.eo.l.j. De eo.i.de vniuerſo p̄timonio vt excludat ſingulare relictū vel codicill⁹. Nā ꝛ vbi q̄s aliquē īſtituit ex pte vel ex certa re nec reliquū alicui aſſignauerit totū capiet inſtitutus q; ꝛ in pte cōtinet totū as. vt.j.de here. inſti.l quotiēs. Vel ita diffinias. Testamētū est q̄dā ſolēnis ordinatio ſiue voluntas cū īſtitutione heredis. Porro ex eo qō testamētū or quaſi testatio mētis ſicut ꝛ argumētū quaſi argute inuētum. Etiā codicillus late 2 accepto vocabulo dicek testamētū. ¶Diuiſiones testamētor̄ tres fiebāt olim.erat em̄ quod da pacificū qō appellabak calathis comitiis.ꝛ est a bonis initis vel bonis cōuentibus. Calus em̄ or bonū. Comitia dicūtur q̄uent⁹.ſcōm aūt erat bellicū qō p̄ocinctū appellabak. hec duo p̄orſus.ꝛ iā pridem ablerūt. Acceſſit tertiū genus qō dicebak p̄ es ꝛ libram qui p̄ emācipationem.i.p imaginariā quādam venditionē agebatur.v.teſtibus ꝛ libripēde ciuib⁹ romanis puberibus p̄ſentib⁹ ꝛ eo qui familie dicebak emptor. hoc genus diutius permāſit at ꝛ poſtea in vſu esse deſiit. ¶Hodie vero hec est ſufficiēs diuiſio testamētor̄:q; aliud est nūcupatiū. Aliud est in ſcriptis conditū. ¶Et 3 est nuncupatiū quod cōſiſtit in nūcupatione teſtatoris non in ſolēnitate ſcripture.vij. tamē teſtes neceſſarij ſunt ꝛ heredis nūcupatio.

a Solēni tate. Vide oīno ſozi.i ſi. clxiij.col̄.j.circa p̄inci.

b Teſtamētum. Circa hāc diffini tionē teſtameti. Vide ex tēſe ſcripta p.d. philip pū de perusio in ſua reſponſione rubrice de teſta. lib. vj.in.j.ꝛ ij.char.

BIU Cujas

vt insti.e.ſ.vlt.ꝛ ĩ.e.l.hac consultissima.ſ.per nũcupationez. ¶Item qđ fiat vno cõtextu nullo alieno actu iterposito nisi fiat ex ꝓnecessitate puta superfluꝰ ponderis depositi vel medicaminis datio vel breuis infirmitatis lãguor. vt.ĩ.e.l.cũ antiquitas.ꝛ.ff.e.l. heredes.ſ.vlti. ¶Illud autez qđ in scriptis fit similiter exigit numerũ.vij.testium ꝛ subscriptiones et signacula testium et est inducta solẽnitas scripture a iure pretorio cũ signaculis testium: a iure autem ciuili antiquo inductꝰ est numerus.vij.testiũ: ꝓ ꝯstitutiões añ sunt inducte subscriptiones testiũ. ¶Itẽ necessariũ ẽ ꝙ testator subscribat vel octauꝰ testis ꝓ eo nisi testator totũ testamẽtũ sua manu scripsit ꝛ hoc spãliter expresse sit ꝙ sua manu hoc testamẽtũ ꝯscripsit ꝛ põt solẽne ꝺ testamẽtũ patefieri testibꝰ si testator velit. Si añ nullũ scire velit ea q̃ ĩ eo scripta sunt põt signatã vel ligatã tm̃ hoc est clausam ĩuolutãq; proferre scripturã a quocũq; factã; eisq; rogatis.vij.testibꝰ numero ciuibꝰ romanis puberibus oĩbus simul offerre signãdã ꝛ subscribẽdam dumtm̃ cozã eis testator siũ esse testamẽtũ dixerit. qđ offerẽs. ibiq; ipe cozã eis sua manu in reliqua ꝑte testamenti subscribat. vt dictũ est. ꝛ eo facto testes vno eodẽq; die ꝛ ꝑte debẽt subscribere et cõsignare testamẽtũ. nec ideo infirmabiꝫ qđ testes nesciãt q̃ cõtinenꝫ in eo ꝛ debẽt esse subscriptiões ꝛ signacula testiũ finis testamẽti. Et ꝓbatur hec oĩa. ĩ.e.l. hac cõsultiſ. ꝛ.l.cũ ãtiq̃tas.ſ.vlt.ꝛ.l.iubemꝰ añ sunt.ꝛ nõ obſernato.ꝛ insti.e.ſ.postea vo ex edicto. ¶In subscriptione añ testium debet ꝓtineri quis 4 ꝛ cuiꝰ testamẽtũ signauerit. vt.ff.e.l.pe. ¶Signare añt testes pñt testamẽtũ etiãyno ãnulo. qđ em̃ ſi.vij.ãnuli vna scriptura fuerit: ſz ꝛ alieno ãnulo põt ꝺs signare. vt isti.e.ſ.pñt ãnulo. ergo tm̃ signare pñt testamentũ duꝛtm̃ habeat caractera. vt.ff.e.l.ad testiũ. ſ.signũ añt. Itẽ videnꝫ tabule signate ꝛ si linteo q̃ tabule sunt ĩ uolute signa impſſa sunt. vt.ff.eo.l.ad testium. ſ.vlt. ¶Itẽ necessariũ videt vt ꝺs signet testamẽtũ, ꝓpꝛio lino ꝛ. ꝓpꝛia cera. vt legiꝫ insti.de pupil.sub.ſ.sinañt ꝺs ita. Et qđ ꝺđ sic intelligunt vt testis alieno lino vel cera nõ possit signare sed eo intelligo ꝓpꝛio.i.diuiſo ꝛ sepato ab alijs. Itẽ dicunt quidã ita fieri posse testamentũ inſcriptis vt cũ scriptũ fuerit testamẽtũ supꝛioꝛe ꝑtem testamẽti in q̃ sunt ãi dñi pliceꝫ ꝛ oĩa sigilla apponãt relicto tãto testamẽto, apto ꝑter supꝛioꝛe ꝑtẽ: ſz certe ꝑm hoc tenoꝛ testamẽti nõ celareꝫ testibꝰ qđ fieri posse. ſ.dictũ est. Itẽ nec cõſulereꝫ vite ĩpuberis cuiꝰ substitutũ testatoꝛ noluit scire substitutionẽ suã. vt isti.de pup.sub.ſ.sinañt ita. Itẽ ꝺicit ei lex ꝑdicta q̃ voluit signacula testiũ esse finẽ testamẽti, dicã ergo grãde spaciũ in supꝛioꝛe ꝑte vacuũ relinquẽdũ ꝛ sic in inferiori sic et ab vtroq; latere: in medio añt scripto testamẽto plicabo chartã ꝛ iungã supꝛioꝛe ꝑtẽ cabrte cũ inferiore: vt sic singula spacia cum singulis coniũgantur ne possit legi vel videri ĩ testamentũ quo facto infigã tres chozdulas lineas vel inolos foꝛte ꝛ valebit in inferioꝛi plicatura ꝓ tribus sigillis. Item ab vtroq; latere duas postmodũ cera apposita in primã oꝛbitam annuli: vt qua si circulus appareat demũ erecto ab vna parte annulo in primã caracterem ¶Et autem regulare quod dictum est in ꝛtestamentis.vij.testes[a] exigendos. Quandoq; enim exiguntur a Tes vij. vt in testamẽto ceci diximus. ſ. ti.ꝓxi.ꝛ idem in testamẽto cõdito in scriptis in quo testator manu sua subscripsit: vt dixi. ſ.e. Itẽ q̃n qz etiã sufficiũt duo: ꝛ q̃nq; valet nullo teste adhito: vt in testõ militari: vt diximꝰ. ſ. de testõ militis. Itẽ ratione priuilegij indulti a principe sufficiet si tantum duo interueniant testes. Nam et subscriptionem testium remittere potest imperator. vt.ĩ.eo. sine speciali. Item nec requirit solẽnitatem.vij.testium qđ cõditũ est in presentia dñi imperatoꝛis ꝓcibus eiꝰ porrectis: vt audiat. hoc enim testamẽtũ superare videtur solẽnitatẽ oĩm testamentoꝝ: ꝛ omnia iura videntur in eo testes eẽ. Itẽ hoc testamẽtuz habetur ꝓ publicato: sed et scriptus vel nũcupatus heres non habet necesse petere bonorũ possessionẽ: ꝛ si alꝰ haberet necesse petere. vt.ĩ.e.l omniũ. Item testamentũ rustici non requirit.vij.testes: vbi tot non inueniuntur in locis illis. sed sufficient.v. sed ꝛ tunc si omnes literati non sunt licet sciẽtibus ꝓ ignorantibus litteras subscribere. hoc etiam casu oportet illis scriptura innotescere voluntatem: vt isti tres iurati post mortẽ testatoꝛis deponant talẽ fuisse voluntatem eius. vt.ĩ.e.l.vlt. Item testamentũ parentum inter liberos vtriusq; b sexus non requirit solẽnitatẽ.vij.testium: bnec aliã solẽnitatẽ testamẽtoꝝ. Nam si testamenta vel codicilli nõ dicãtur completa si tm̃ quocũq; mõ scripture vl̃ ꝗbuscũq; ꝓbis: vel idicijs declaret eoꝝ voluntas ꝙuabiꝫ iter liberos nõ vt testamẽtũ: sed vt vltima voluntas: liberi em̃ ab itesta to succedũt ꝯtũ vo ad extraneas psonas nulla habeꝫ hmõi dispositio impfecta. vt. ſ. fa. her. l.vlt.ꝛ.ĩ.e.l.hac ſ.ex imperfecto. Hodie tm̃ per añt.vl̃ ꝙ ita demũ teneat testm̃ parẽtũ iperfectũ iter liberos si subijciañt scripture pentis subscrio ipſi pentis vl̃ oĩm liberoꝝ iter ꝺs fit ptitio. Itẽ sine subscriptiõe tenebit q̃nq; eoꝝ testamẽtũ ĩpfectũ si parẽs lr̃is edoctꝰ manu ꝙ pria nõ signis: ſz lr̃aꝝ ꝓntia declaret tps ꝛ liberoꝝ noĩa. Itẽ vnciarũ nũeꝝ seu signa spãliũ; rerũ. Itẽ oz eũ cozã testibꝰ ad ipm exprimere ꝙ scribit ꝙ ꝓntiã. Itẽ ĩ fine dz apponere gñalẽ; clausulã: vz q̃ dixi ꝛ scripſi volo seruari. ꝛ põt in tali testõ etiã exneis legari ꝛ libertas relinq̃: vt in añt. de testa. impfe. ĩ.rñso. ꝛ ſ.vlt.ꝛ ꝺ triẽ.ꝛ se. ſ.ꝙ sepe.ꝛ ita ꝑm istã dicenꝫ emẽdate leg. cõſtatini ꝛ theodoſij ꝺs. ſ. dixim̃. statuẽtes suare volũtates parẽtũ ꝗbuscũq; declarẽtur indicijs.ꝛ ꝙ emendate sint apte vl̃ dicere autẽ. de testa. imper. in ꝓn. ti. et hoc placuit. ꝺ. ☉. Sed nostri doctoꝛes in testamẽto nũcupatiuo imperfecto nil dicũt imutatũ: ĩ eo añ testamẽto qđ fit in scriptis ꝛ minus pfecte dicimus ꝙ nõ tenet nisi fiat aliquo duoꝝ ꝑdictoꝝ modoꝝ.

b Testamẽtũ nõ de iure barb. cõ ſuleres ĩ pulcro casu i ſſ. txxxiij. in.iiij.vo lu.ſuoꝝ

ꝺ filioꝝ,

BIU Cujas

1 ¶Adhiberi ꝓnt testes in testamentis oēs qui nō vetātur a iure. vt.ff.de testibus.l.j. Uetantur aūt oēs hi cū quibus nō est factio testamēti.qō in passiua significatione est intelligendū de his quibus pōt fieri,testm̄ vt aliquid relinquat eis de q̄bus ꝓsonis dicemus.j.de here. instit.⁊ de legatis. nā de his q̄ hnt factionē testamēti in actiua significatione. s̄.dictū est ti. ꝓri. Et ꝙ actiue ⁊ passiue accipiat factio testamēti legit instit.de here.qua.⁊ diffe.ff.testamēti aūt. Illi autē qui habēt testamēti factionem passiue:vt dictum est.ꝓnt adhiberi testes in testamento: sed nō oēs:qz non mulier[a] licet als possit esse testis. vt.ff.de testi.l.ex eo. neq; impubes: neq; seruus: neq; mutus:neq; surdus: neq; furiosus : nisi tpe intermissionis: vt diximus.s̄.titu.ꝓri.nec is cui bonis est interdictū pōt in numero testium adhiberi.Sed ⁊ seruus qñq; licz adhibeat testis tenebit testamentū ⁊ ipe cōputabit in numero testiū cū tpe testamēti signati cōi opinione liberi loco fuerit habitus:nec quisq; esset qui status questionē moueret.⁊ ꝓbātur hec instit.e.ff.testes.⁊.j.eo.l.testes.Cōditio em̄ testium spectāda est tpe testamēti ⁊ nō mortis.vt.ff.e.l.ad testiū.ff.j.non tm̄ puto ꝙ iste seruus adhibitus in testamēto testis posit in iudicio ꝓduci in testimoniū.vt.s̄. de testi.l. qm̄ liberi. Si dicas q̄d ergo ꝓdest ꝙ valet testm̄?.Rndeo multū:qz pōt probari per scripturā publicā: vel forte cōfitetur aduersarius taliter cōditū esse testamentū. spectatur ergo conditio testium tpe testamenti quantū ad seruitutē vel libertatē veram: vel putatiuā nō tm̄ dico fidem habendā testi qui tempore testamenti erat bone fame:nūc autē cum ꝓducit est infamis. nec em̄ talem quē esse est de hoīs conditione : sed sui vitio.In hermofrodito an posit adhiberi ad testamenta testis qualitas sexus incalescētis indicat in eo.vt.ff.de testi.l. repetendaz.ff.j.de statu.ho.l.queritur. Item possunt in testō esse testes legatarij fideicommissarij:⁊ qui sunt in eoz ptāte.vt instit.e.ff.legatarius.qō intelligo si agat hereditatis causa inter heredē ⁊ aliū.Nā si agatur causa vnius legatarij delegato ille in causa sui legati non poterit esse testis. sed alij legatarij poterūt ei testificari. Ille etiā qui scripsit testamentū numero.vij.testiū habet.vt.ff.eo.l.domitius.heres autē scriptus vel is qui eū habet in ptāte vel is q̄ est in ptāte eiusdem heredis.vel q̄ vna cū herede est in ptāte vnius non ꝓnt adhiberi testes in testō. Item nec ꝓnt adhiberi q̄ sunt in ptāte testatoris. Sed filiusfa. post missionē si de castrensi faciat testm̄: nec pater eius testis adhibetur nec is qui in ptāte eius est. Est em̄ reprobatū in ea re domesticū testimoniū. Secus si faceret testamentum de castrensi peculio ante missionem. Tunc enim pater ⁊ frater poterūt adhiberi. vt instit. eo.ff.in testibus.

2 ⁊.ff.sed si filius.⁊.ff.sed neq;.¶Dic autem ordinatum testamentū.vt.s̄ dictū est.tenebit vsq; quo irritetur vel rumpatur. Irritatur maxima vel media capitis diminutione de qua habebimus.j.de bo.damna.⁊ minima. vt si testator post testm̄ arrogat:si tñ testator post arrogationē iterū ciuis romanus ⁊ sine ptātis fiat et codicillis aut alijs litteris eodē testō sevelle mori declarauerit volūtas q̄ defecerat iudicio recēti estimat rediisse de iure ptorio script⁹ heres hz bonoz possessionē fz ta.vt.ff.de se.ta. l.q̄ ex liberis.ff.j.⁊ isti.qui.mo.te.infir.ff.alio. ⁊.ff.nō tm̄.¶Item rūpunt testamēta per agnationē posthumoz.de quib⁹ dicemus.j.de li.et posthu.vt instit.qui.mo.te.infir.in ꝓin.ti. Item rūpunt per alia testamēta postea cōfecta si tm̄ posteriora testamēta sint postea perfecta:fz qō ex eis adiri possit hereditas nō requiro fit adita vel nō:vel qz heres noluit:vel qz non potuit puta cōditione defectus.Nā si adiri nō pōt qz nō fuit solēne vel qz preteritus fuit in scō qz debuit instituī.⁊ ideo est scōm testamentū ipso iure nullū nō rūpit primū. vt.ff.de vul.sub.l.si quis.ff.vl.⁊ de leg.iij.si iure.ff.itē. Item nec requiro an heres in posteriori testamēto scribat heres ex quota portione an ex reb⁹ certis. Item nec requiro an in vltimo testō cōfirmet primū aut nō.nā ⁊ si in vltimo confirmetur primū ruptū quidē est primū:sed prima institutio conuertitur in cā fideicōmissi.vt instit.qui.mo.test. infir.ff.posteriore.⁊.ff.sed si quis. Sed ⁊ spāle est ꝓpter errorē testatoris vt subueniat heredi instituto in primo quasi videatur institutus in scō:⁊ scōs nihil hz cū dicit testator heredes quos volui habere nō potui qz mortui sunt.et ideo instituo illū legata tm̄ relicta in illo scō testamēto prestanē.vt instit.de here.instituē.ff. vlt.¶Quādoq; etiā nō sufficit posterius testm̄ esse pfectū:nisi ⁊ in eo testator dicat se nolle testamentū prius valere hoc est cū parens inter liberos fuerat testatus per cōsequētiam litterarū vel precedente vel sequēte subscriptione parentis vel oīm liberoz̄. vt.s̄.dictū est.vt in autē.de testamētis imperfectis.ff.nos igitur.

¶Item qñq; prius perfectū rumpitur per posterius imperfectū hoc est cum in primo instituti sunt qui non poterant ab intestato succedere. In secūdo autē instituūtur qui ab intestato vocātur ad hereditatē.ibi em̄ scriptura posterioz hz imperfecta nō quasi testamentū sed quasi voluntas intestati seruabit.In qua quinq; testiū iuratoz̄ depositiones sufficient.quo nō facto valebit primū testementū.hz in eo scripti videātur extranei.vt.j.eo.hac conditione.ff.si quis. sed secundū imperfectum non valeb it iure codicillorum:quia id defunctus noluit:nec testamenti:quia non potuit.vt.ff.de codicil.l.j. Illud certum est ꝙ si scōm imperfectū est militare tanq̄ perfectū rumpit primū. vt.ff. de iniu. rup.te.l.ij.¶Ex eo autē solo nō rumpit primū testm̄ qō postea testator noluit id valere adeo vt si post factū prius testm̄ qs cepit posterius facere ⁊ nō pfecit casu preuētus:aut qz eū penituit nō alias priores tabule firmant nisi scde iure ordinate ⁊ pfecte iure fuerint. nā imperfectū testm̄ sine dubio nullū est.vt instit.qui. mo. test.infir.ff.ex eo aūt.Si tñ a tpe ꝓditi testamē-

Nota glose priora testamenta perfecta ꝙ volutem ꝙriam infirmantur

a Quilibet. Uide de hoc pulchrā glo. in.ff. testes.i gl. i ver. mulier. quā signa. instit. de testa.

ti primi elapsum esset decenniū ⁊ postea testa-
tor dicat se nolle valere coram tribus testibus
expzimēdo id vel inter acta fiet irritū testamē
tum tam ex ꝓtraria volūtate ꝙ ex cursu tēpora
li. vt. j. eo. l. sancim⁹. sed licet per posterius im-
perfectum non infirmet primū vt dictū est: si tñ
testator in scō imperfecto declarauit heredes
primos non mereri voluntatē suam: vel eos in
dignos esse auferetur eis hereditas ⁊ fisco ap-
plicabitur. vt. j. de codicillis. l. hereditas. Item
rumpitur testamentū in scriptis cōditum si te
stator limum vel signacula inciderit vel abstule
rit. Secus si ex alia causa quacūq; sine voluntа
te testatoris hec amota essent. vt. j. eo. l. vlti.

¶ De heredibus instituendis ⁊ que persone
heredes instituī non possunt. 25

Diuimus supra de his q̄ instituunt. Nunc audiamus de his q̄ instituūtur. Vel aliter. Audiuim⁹. s. de testamēto q̄ dam totū. Nunc audiam⁹ de eius partibus. Et quia. s. tractauim⁹ de prima parte. i. de instituē tibus annectam⁹ de heredib⁹ instituēdis. ⁊ que
3 persone heredes instituī nō possunt. Videndū itaq; quid sit heredē instituere. Et vñ dicatur. Quibus verbis fiat. Et in quavolūtate: ⁊ qualiter. Et in quot partes hereditas diuidat. Et qualiter ea distribuat inter heredes. Et quis possit instituī heres. ¶ Heredē instituere nihil aliud est ꝙ sibi aliquē heredē statuere: estq; inde dictū quasi int⁹. i. in loco suo quē statuere. hoc em̄ agit q̄ īstituit vt instituat⁹ loco suo post mortē suam sit dñs bonorū suorū. Nā vna ⁊ ea
a Perso- a dem ꝑsona[a] videt esse heredis ⁊ defuncti. vt in
na. Vide auc. de iureiu. a moriēte. ⁊ vere īstitut⁹ dr̄ nō so
soz. i ꝑsi. lum is q̄ scribit: sz is q̄ nūcupat. vt. ff. e. l. j. ſ. in
ccxciij. co 4 stitutū. ¶ Fit institutio quinq; vbis: vt ecce lu
lū. ij. ver. cius titius mihi heres esto. Et trib⁹ vt dicat lu
quib⁹ p̄ cius heres esto. Nam ⁊ mihi et titius abundat.
missis. Et duobus vt dicat lucius heres: nec adiecerit esto credim⁹ plus nūcupatū ⁊ minus scriptū si fiebat testamentū in scriptis: vel si fiat sine scriptis credim⁹ plus nūcupatū ꝙ sit. Jdeq; est ⁊ si ita dicat lucius esto. Quid si dicat luci⁹ tantū modo. Marcellus nō insubtiliter nō putat hodie hoc ꝓcedere: vt. ff. eo. l. j. ſ. q̄ neq;. ⁊. ſ. si aūt. sic vba male quidaz exposuerūt dicētes institutionem valere ⁊ vnovbo posse fieri. Nā due prime negatiōes. s. nō ⁊ in: cōtinent affirmationē quasi dicat subtiliter: ⁊ remanet tertia negatio scz nō quasi dicat subtiliter nō putet hoc ꝓcedere. Nec ob. q̄d dicit. s. ti. pri. l. errore. ꝙ recte facto testamento ꝙuis desijt heres esto ꝑstari debent legata. nam ibi testator bñ dixit heres esto. Sz tabellio nō scripserat: vt in prin. illius
5 l. dicit. ¶ Fit īstitutio vbis directis vt esto mihi heres vel inflexis vt illū heredē facio vel instituo: vel volo: vel mādo: vel cupio vel est: vl' erit. vt. s. ti. pri. l. q̄m. Inflexa dicunt nōia in oībus casibus suis ꝓterq; innolatis. Satis est em̄ liquere intentionē volūtatis quolibet loquendi genere formate: nec nocet nō seruasse momēta verboꝝ que forte seminecis ⁊ balbutiētis lingua ꝓfundit. vt in predicta. l. q̄m. Jdeq; si dicat testator toti⁹ hereditatis mee dñs esto. vt. ff. eo. l. his verbis. Jdemq; ⁊ si dicat habeas bona meavl' tibi relinquo bona mea. vt. s. de se. nup. l. hac edictali. j. rñso. ⁊ insti. de mili. te. ſ. cetez.
6 et. ſ. id ꝓuilegiū. ¶ Fit institutio in testamēto tm̄ vel añ legata vel post legata: vel añ exhere dationē: vel post: ꝙ olim fiebat ante legata tm̄: quia institutio caput est ⁊ fundamentū totius testamēti. vt. ff. e. l. j. rñso. ⁊ īsti. de lega. ſ. añ.
In codicillis ergo hereditas directo: neq; dari;
b neq; adimi[b] pōt. Nam per fideicōmissum here- b Adimi
ditas codicillis iure relinquit. Item cōditio he- vid oino
redi instituto codicillis adjci non pōt: nec sub hal. pul-
stitutio directo fieri pōt. vt isti. de codicillis. ſ. pe. ⁊ vlti. dicit tm̄ lex ꝙ in defectū conditiōis in codicillis posite testator cogitasse intelligit de adimenda hereditate. vt. ff. de condi. insti. l. qui dam. ſ. vl. Sed forte in vanū cogitauit: vt dictū est. Illa vero hereditas non videt dari in codicillis: cum ita dicit testator ī testamēto. Illum heredē instituo quem heredē codicillis fecero. Jteq; est: ⁊ si dicat ita titium instituo si eum in codicillis instituero. Est em̄ cōditionalis institutio ⁊ valet quouis herede instituto ꝓter filium. Jteq; ⁊ illa valet si dicat ita illum instituo cuius nomen in codicillis declarauero. vt. ff. de
7 condi. insti. l. insti. talis. ⁊. ff. eo. l. asse. ¶ In institutione facienda certū heredē demōstrari opz: quotiēs em̄ non apparet quis sit institut⁹ heres institutio nō valet: vt ecce testator cum plures amicos eodē noīe habet. Et ad designationem noīs singulari noīe vtitur: nec em̄ valet institutio nisi ex alijs apertissimis ꝓbationibus fuerit reuelatū ꝓ qua ꝑsona testator senserit. vt. ff. e. l. quotiēs. ſ. heres. ⁊. l. i tpe. ſ. quotiēs. et satis est heredē demonstrari. nedū noīe ꝓprio sed etiā signo indubitabili q̄d pene nihil a noīe distat: non tñ cum eo q̄d cōtumelie causa solet addi specificata cōtumelia: nam ⁊ legata turpia q̄ denotādi magis legatarij gr̄a subscribuntur odio scribētis ꝓ nō scriptis habent. Secus si testator sit testat⁹ in genere vt dicat filius meus īpiissim⁹ male demerit⁹ heres esto. pure em̄ instituit cum maledicto. ⁊ oēs ⁊ hmōi institutiones recepte sunt. vt. ff. e. l. quotiēs. ſ. si quis nomē. ⁊. l. his verbis. ſ. j. ⁊ de le. j. l. turpia. Jteq; demōstratio vel declaratio heredis a testatore est faciēda nō alieno arbitrio nec eniz tenet illa institutio: videlicet instituo q̄s titi⁹ voluerit q: cōmissa est alieno arbitrio. Nam satis constanter veteres voluerūt testamentoꝝ iura per seipsa firma esse oportere: non ex alieno arbitrio pendere. vt. ff. e. l. illa institutio. Et dicitur predicta institutio captatoria: nō ante illa que mutua affectiōe iudiciū prouocaret vt ff. eo. l. captatorias. Jtē sufficit heredē demonstrari vel ab initio vel postea per conditionis euentū: vt ecce vter eoꝝ dixerit illam heres esto. vt. ff. eo. l. quotiēs. ſ. si quis ita. Item ⁊ demonstratio ad oculum facta ꝓ noīe ꝓprio accipitur: vt si dicat hic mihi heres esto cum sit

BIU Cujas

eoꝝ am qui ostenditur. vt. ff. eo. l. nemo dubitat. Si autē est erratū in eoꝝpe nulla est institutio vt si volens alium scribere aliū scripserit velu ti frater meus. patronus meus. Nam neq; scri ptus erit heres. qm̄ volūtate deficitur. neq; is quē voluit qm̄ scriptus vel nūcupatus nō est si tamen testator sciat illū nō esse fratrē quē no minat fratrē. recte eū noīe fratris instituit cuꝫ heredē. vt. ff. eo. l. quotiēs. j. rñso. ⁊. l. nemo. ℱ. q̄ sicut. ⁊. j. e. l. si filium. ⁊. l. nec apud. ꝑ ꝓ ꝓ autem noīs error nō vitiat institutionē. vt. s. ti. ꝓxi. l. si in noīe. Vbi aūt testator nō in persona ꝫ in cōditione persone errauit nihilominus tenet institutio nisi instituero, eū quē credo libeꝫ cū
1 sit seruus. vt. j. e. l. cū ꝑponas. ¶ Potest etiā fie ri institutio in re certa. ꝫ non possit ꝺs exheredari a re certa. vt. ff. de lib. ⁊ post. l. cū quidā. vel instituī nō possit quis heres excepta illa re vel excepto vsufructu illi⁹ fūdi. ⁊ pinde habeī ac si
a nō sit facta fundi mentio. vt. ff. e. l. j. ℱ. si ex fū do. ⁊. l. si ita quis heres institutus. ⁊ si duo insti tuanī vn⁹ in vno alius in alio fundo: quasi sine partibus scripti heredes videnī ⁊ equal'r sunt heredes. Si aūt vnus in vna re duo in alia īsti tuanī. vnus habebit semissem. duo aliū semis sem nisi testator subīceret eque heredes sunto sicut ⁊ cū instituit titiū ⁊ filios fratris. titi⁹ ha bet semissem. ⁊ filij fratris aliuꝫ semissem. Ni si dicat testator eque heredes sunto. vt. ff. eo. l. si alterius. ⁊. l. titius fundi. ⁊. l. interdū. Idēq; si testator titiū in dimidiā. Seium in dimidiā īsti tuit. Te aūt instituit ex ea parte qua instituit titiū. duo eī videnī in semisse ꝺiuncti. vt. ff. e. e. l. iul. Dubitari eī posset an esset relatio sim plex an ꝑsonalis. Nec ē ꝓtermittēdū qꝺ vbi plu res instituunī in rebus certis: ꝫ virīl'r sint he redes tamē res in quibus instituti sunt velut prelegate debent vnicuiq; assignari in iudicio fa. her. ⁊ ꝺ eis pōt detrahi falcidia sicut de quo libet legato: sed si tm̄ sit ex alienum vt nihil de tracto eo possit supesse nihil valebūt iste prece ptiones q: ex nullo testamēto prestanī legata m̄ hec iura nisi detracto ere alieno. vt. ff. e. l. ex postfacto. ⁊ ad treb. l. j. ℱ. is qui. Et locū habēt oīa predicta cuꝫ vnus vel plures instituunī in rebus certis. ⁊ alij nō instituunī simpl'r vel in quotis portionib⁹. Nam si alī⁹ vel alij instituā tur simpl'r vl' in quotis portionib⁹ instituti ex re certa habenī loco legatarioꝝ. vt. j. eo. l. quo tiens. ¶ Itē ñeri pōt institutio vl' sine parte vl' in quota portione. Dūtm̄ portionis assignatio pēdeat ex arbitrio testatoris. nā si ꝺferatur in arbitrio alterius siquidem conferatur tacite. puta si titius ascenderit capitoliuꝫ tenet insti tutio. Secus si conferatur expressim. puta in stituo te ex dimidia si titius volet. vel si titius instituet me in dimidia restituo te in dimidia. Secus si in preteritum tempus conferaī con ditio. vt instituo te ꝑ ea parte qua meus in stituit me. hec eī institutio tenet quia non est in alienum arbitrium collata sed in preterituꝫ tempus. ⁊ ideo statim tenet vel nō tenet. vt. ff. eo. l. ille aūt. Oratione ⁊ illa institutio tenet titius ⁊ seius quanta ⁊ quisq; eoꝝ ex parte in stitutum me habuit heres esto: si tm̄ vterq; eo rum scriptū habet testatorem q: hoc articulo quisq; oēs significanī sed de equitate nisi mēs testatoris repugnet ille heres erit qui īstituit testatorē alius nō qui nō instituit. vt. ff. e. l. hoc articulo. ¶ Sororo arbitrio testatoris designaī portio vbi ita dicit. īstituo vos heredes de par tibus q̄s ascripsero. Nam si postea testator par tes describat ex eis sunt heredes si nō describat quasi sine ꝑtib⁹ videnī institui. vt. ff. e. l. ij. ⁊. l. si quis ita scripserit. Nec ob. qꝺ legiī. ff. e. l. clemēs. ℱ. vl. s. nullo recitato testamēto inanis videbaī institutio. Nā ꝫ ita videbaī tm̄ ℨtium est. vel inanis est vna institutio. s. ꝺditionalis.
Sed alia pura ⁊ tacita quā lex fingit factā vali
2 da est. Itē fieri pōt īstitutio pure ⁊ sub cōditio ne: de ꝺditionali aūt institutiōe in q̄b⁹ psonis fiat vl' nō fiat ꝺ nō dico ꝫ dicaī in. ff. e. l. q: plē ne dicem⁹. j. ti. ꝓxi. Ex certo aūt tpe vel ad cer tū tps ꝺs heres institui nō pōt īmo vitio tpis sublato de medio valet institutio. vt insti. eo. ℱ. heres. ⁊. ℱ. pure. ⁊. ff. eo. hereditas ex die. ¶ Jn
b die aūt incertū ꝺs pōt institui heres⁵ puta cū b Heres ipse heres poterit ex testamēto capere vel cuꝫ Vlꝺ late ipse morieī vl' cū morieī titius. vt. ff. e. l. q̄ filio. Jaso. i. l. ⁊. l. in tps. j. rñso. ⁊ de liberis ⁊ posthumis. l. filiꝰ exneū. j. a pre. j. rñso. ⁊. j. e. l. exneum. Oīles aūt ex tpe e. ti. mul ⁊ ad tps certuꝫ est ꝙ instituit heredē. vt dixim⁹ ta allegā
3 s. de mili. te. ¶ Itē institutiōe facieda expⁱmi⁹ tē et di posiunt q̄titates portionū hereditariarū, put sputāteꝫ testatori placuerit. Nā tot vncie assem efficiūt hic, quot testator voluerit. Sed nisi aliud appeat solēnis fiet distributio hereditat⁹ i. xij. vncias. Deniq; si minus distribuerit potestate iuris as reuoluiī puta duos heredes ex quadrāte scri pſit. nam residua eiꝰ hereditas accedit vt ex se missibus videanī scripti: sed si alter ex ꝫquadrā te alter ex semisse sit scriptus q̄ accedit q̄drās ꝑ partib⁹ hereditarijs accedit. Sed ⁊ si excesserit in diuisione. xij. vncias eque ꝑ rata decre scet puta me ex. xij. te aūt ex. vj. vncijs scripse rit heredē. Eius hereditatis habeo bessem tu ꝺo triētem. xij. aūt vncie assis appellatione cō tineniī. vel vt puto libre siue pondo siue ponde ris. Hec eī quattuor noīa sinonyma sunt. Ha bent aūt he partes ꝓpria noīa ab vncijs. s. si perius vsq; ad assem vt vsq; sit exclusiuū. Nam quelibet eaꝝ portionū maior est vncia ⁊ q̄libet eaꝝ minor est asse q: nulla eaꝝ ꝺtinet. xij. vncias. Sunt aūt hec nomina partiū sescunx. sextans. quadrās. triens. quincūs. semis. septūs. bes. ꝺodrans. ꝺextās. ꝺeunx. as. vt insti. eo. ℱ. hereditas. ⁊. ff. e. l. seruū. ℱ. vl. Sexcūs continet vnciam ⁊ dimidiā. vt. ff. de inof. te. l. pāp. ℱ. q̄m. Inde eī dicit sexcūs quasi semivncia ⁊ vncia ⁊ est tertia lra eius. s. nō. x. Sextans ꝺr q: sextā partē significat. i. duas vncias. Quadrās dicit q: q̄rtā. ⁊ ita tres vncias signficat. Triēs q: ter tiā. ⁊ ita q̄ttuor vncias significat. Et ita ista q̄t tuor nomina sumunt interpretationem ex eo quod quotam portion ēhereditatis designāt. Sequentia ꝺo nomina habent ethymologiam

a Ꝺen tio. Vlꝺ ꝺ. Alex. i ꝺsi. clxij. in. ij. du bio. i. ij. vol. Fe de. de se. in consi. cxxxj. et bar. i cō si. clj.

BIU Cujas

ex eo quod certum numerum vnciarum significant. dicitur enim quincunx nō quia quintam partem hereditatis: sed qz .v. denotat vncias. Semis qz ꝯtinet dimidiā hereditatis id est .vj. vncias. ⁊ sic de reliquis per ordinem. Item attende ꝙnō oēs vncie que significantur per ista nōia continētur in asse licet lege videaℓ innuisse eā ꝯtineret as quinquagintaduas vncias ⁊ dimidiam. Ideo aūt ponit has ptes qz quelibet earum pōt in asse cōtineri hac rōne ⁊ hōrabilis ⁊ actio. l. aquilie penalis dicitur: nec prętermitto ꝙ as qñq ponitur ꝑ nūmo minore. vnde ⁊ dr. Nōne duo passeres asse veneūt. Sed ⁊ pondus dicit large omne qđ in statera positū pendet. Sed hic stricte accipit ꝑ pondere .xij. vnciarū. Inde etiā dicit dipondius pro pōdere .xxiij. vncias. Unde ⁊ tripōdius dr .xxxvj. vncia rum. Si in tot vncias hereditatē suā distribui voluerit testator. Nam ⁊ in pauciores pōt eaz velle distribui. nam si duos ex asse instituit heredes tertiū autem instituit ex dimidia ⁊ sexta pte assis in .xx. vncias as diuidet. ⁊ viij. vncias feret ille qui scriptus est ex dimidia et sexta. Scripti aūt ex asse ferent .xij. vncias. vt .ff. e.l. interdum. ℈. sed ⁊ si duos. Hodie tamē videtur istud correctum per. l. que est in. C. de leg. l. cum questio. cum enī ibi dicat tm̄ videri esse ademptum primo vel primis quantum relinquitur secūdo: ergo scripti in dimidia ⁊ sexta haberēt viij. vncias. Et qui primo fuerant instituti ex asse haberent. iiij. vncias. vel si poneres secūdo institutū scdo loco esse institutum in .vj. vncias haberet ipse .vj. ⁊ primo institutus in asse vel in .xij. vncias haberet semissem: ⁊ ita erit correctum quod diximus. ℈. e. ℈. sed si excesserit. Vel distingue vtrum certum sit testatorem voluisse excedere assem: an certum sit cum noluisse aut dubitatur. ¶ In primo casu locum habet quod dicitur. ff. e.l. interdum. ℈. sed si excesserit. ⁊. ℈. sed si duos. voluit aūt ad dipondiū transire et eo diuidi hereditatē suam ꝙ potuit. vt. ℈. dictū est. Si aūt noluit excedere locum habet qđ dicitur in. C. de leg. l. cum questio. ſ. vt tantum videatur minuisse primo ꝙtum contulit ; secūdo si minus asse contulit secundo. Alioquin si contulit pro assem ⁊ scdo asses ocurrit. vt. ff. de le. j. l. si plurib⁹ assem. sicut ⁊ si ꝑmo ꝯtulit asses ⁊ secūdo ⁊ tertio assem: habet em̄ quilibet trientem. ⁊ si primo contulit assem ⁊ secūdo ⁊ tertio contulit aliū assem: primus solus habet semissem ⁊ alij duo habent aliū semissem. ¶ Ubi aūt asse expleto[a] aliquem instituit ex reliqua parte: ille nihil habet quia cum nihil reliquum est ex nulla parte est institutus heres. vt. ff. e.l. itē ꝙ sabinus. ℈. sed si asse. vsq; in fi. l. Sed si ex reliqua parte me instituat quam capere non pōt institutus ex asse ⁊ ille nihil capere possit totū capio. vt. j. eo. l. ij. Si ꝙ testator primo contulit minus asse. scdm autem instituit sine aliqua portiōe ille habebit quod deest assi. siue sit vn⁹ siue sint plures. vt instī. eo. ℈. si plures instituā tur. ⁊ ff. eo. l. item qđ. Sed si primo contulit minus asse ⁊ secundo conferat assem tantū plus habet secundus ꝙtum apparet ei amplius datum. Et eadem distributio fiet in qualibet vacante portione. vt in predicta. l. dicitur ⁊ liquet ex superioribus ⁊ ad idem facit quod legitur ff. ad trebel. l. marcel. ⁊. l. qui quadraginta. naz ibi plus dederat secundo: ⁊ est diuersitatis ratio qz vbi instituit me in .xij. te autem in .vj. intelligitur minuisse sex vncias de primis .xij. et ita non videtur diuisisse hereditatem in .xviij. vncias. Ut vbi primo instituit me in .vj. vncijs te aūt in .xij. nō pōt dici ꝙ .xij. vncias minuit de vj. qz impossibile est vt plus videatur ademisse ꝙ dedisse. ⁊ ita in his casibus patet defunctum voluisse excedere asse. vbi aūt noluit excedere assem ⁊ mihi plures ꝙ tibi reliqrit vncias. Tm̄ plus habeo quando qđ in omisso casu ex presupta volūtate testatoris ꝙtum plus mihi datū est. vt notari potest. ff. de li. ⁊ posth. l. si ita. ⁊. ff. e.l. si ita scriptū. ℈. quidā. Si aūt dubitaret presumit ꝙ testator noluit excedere assem. vt in ꝑ dicta. l. C. de leg. l. cū questio. ⁊. ar. ff. e.l. qui non militabat. ℈. pe. Licet aūt dictū sit assis prima portionem esse setūcem tm̄ si testator titium ex prima seium ex scda aliū ex tertia instituit viriles portiones hereditatis fiunt inter eos qz testator appellatione numeri scripture magis ordinē ꝙ modū partibus imposuisse videt. vt
4 ff. e. siqs ita heredes. ¶ Nunc videamus de personis que possunt istitui heredes: ⁊ certe quelibet persona potest heres institui: ⁊ habet testamenti factionē in passiua significatione que non vetatur a iure capere. Poterit ergo institui homo liber. Item seruus si sit eius seruus qui potest instituī heres. vt. ff. e.l. nō min⁹. ⁊. j. e.l. neq; Sed ⁊ si seruus eius qui capere nō potest instituatur ⁊ anteq; adeat iussu dñi manumittat poterit suo arbitrio adire. vt. ff. de acq̄. here. l. si seruus eius qui. Idēq; est ⁊ si alienetur capaci nouus em̄ dominus iubere poterit adire seruum vt ibidem probatur. Item pater fa. ⁊ filiussa. mutus: ⁊ surdus: furiosus: prodig⁹ priuatus miles honoratus laicus clericus monachus ciuitas imperator: imperatrix fiscus ecclesia locus quilibet venerabilis. vt instī. de here. quali. ⁊ dif. ℈. testamenti autē factione. ⁊. ℈. qui te. fa. pos. l. cuz heredes. ⁊. j. e.l. hereditatis.

b Sed ⁊ incerte persone[b] instituuntur heredes diuini numinis intuitu. vt. ℈. de epi. ⁊ cle. l. id quod. ⁊. l. nulli. ⁊. l. si quis ad declinandam. alias em̄ certus heres debet demonstrari vt dictum est. Item seruum nedū alienum sed etiam eum qui nullus est instituere possum puta hereditarium: hereditas em̄ sustinet vicem defuncte p sone nō heredis futuri. opz ergo ꝙ talis fuerit defunct⁹ vt possit institui heres. vt instī. e. ℈. seruus alien⁹. ⁊. ff. e.l. seruus hereditari⁹. Sed et seruū meū ꝑ priū instituere possum heredem ⁊ semp video: eū instituisse cū libertate. vt instī. e. j. rūso. ⁊ de hac institutiōe ꝑ priū serui pleni⁹ dicem⁹. j. de necessarijs heredib⁹. ¶ Nō tm̄ illud prętermitto qz qñq etiā cū libertate nō pōt instituī heres seruus a dño suo scz cum ipe est de adulterio accusatus commis. cum dña sua que

a Expleto. Vide Nico. de neapo. ⁊ Ang. de de aret. ī ℈. ex asse instī. eo. ti. de here. instī.

b Perso ne. Vide p ludo. in re peti. aute. simili ter. j. ad l. falci.

rea fuerat eiusdē criminis postulata.vt.ff.e.l. his verbis.ſ.interdū.z instī.e.ſ.est añt. Item nullo mō possiunt istitui illi qui deportati sunt peregrini em̄ sunt.i.sine ciuitate z hereditas est in ea cā in qua eēt si scripti nō fuissent.j.e. l.ſ. Idē multomagis dico in his qui damnati sunt in metallū.vt.ff.de his que pro nō scrip. ha.l.si in metallū. Possit añt vel nō possit quis heres extraneus institui vel ipse vel qui est in eius ptāte spectaſ tribus tpibus.ſ.tpe facti testamēti vt cōstiterit institutio z mortis testa toris vt effectum habeat z tpe adite hereditatis. Hoc em̄ tps maxime est inspiciēdū quo ac quiritur hereditas. Medio añt tpe iter factū testamentū z mortē testatoris vel conditionē institutiōis existentē mutatio iuris heredis nō nocet: q vt dixi tria tpa spectanē.vt.ff.e.l. sed si in conditione.ſ.solemus.z.l.si alienū.ſ. in eñeis.z instī.de here.qua.z dif.ſ.in eñeis. in suis añt z necessarijs heredibus tps mortis tm̄ videtur spectari.vt instī.de here.qua.z dif. ſ.sui. In necessarijs tm̄ heredibus etiā tria tē pora videnē spectari.vt.ff.e.l.si alienū.j.rñso. Itē institui nō pñt heretici baptisinatis itera tores apostate. Collegia illicita nō habentes spāle p̄uilegiū. Incerte psone pro quib⁹ non protendiē fauor pietatis.vt dictū est z diuini numinis.vt.j.e.collegiū.z vt diximus.ē.de he redi. Itez non pñt institui nati ex dānato coi tu. Secus in his qui nati sunt ex concubina: vt de eis plene diximus.ē.de incestuosis nu ptijs.z de naturalibus liberis. Itē nō insti tuuntur sine deletu mulieres scdo nubentes. vt plene diximus.ē.de secundis nuptijs.

De institutionibus vel substitutionibus seu restitutionib⁹ sub cōditione factis. 26

Dictum est su- pra de heredibus instī. Sed q heredis institutio fit sub cōditione: ideo de institutio ne cōditionali videndū: z sic generalius est attendendū de cōditione in restitutiōe vel substitutiōe ap posita. Sed pro restat querere ad sit institu tio vel substitutio vel fideicōmissaria substitu tio. Et postea dicemus de varietate cōditionū et effectu ipsarū. Est añt institutio primⁱ gra dus oīum institutorū z si mille essent. Substi tutio[a] vero dī scds gradus vel tertius oīum eo rum qui in locū institutorū deficientiū vel non adeuntiū instituuntur. Dicit añt scds gradus oīs quicūq sequitur post primū.vt.ff.de vul. sub.l.j.i p̄l.z de bo.pos.scōm ta.l.j.ſ.pro gradu. Cōditio añt qñq ponit expresse qñq ta cite. Itē expresse qñq apponit de pñti vel pre terito qñq de futuro. Si de pñti vel preterito apponaſ statim valet institutio si ita est vt in nuitur cōditione: vel statim nō valet si ita non est vt innuitur conditione vt hoc de iniu. rup. test.l.cū in scdo.z tunc nō proprie dī cōditio vt pote cū nō suspendant institutionē.vt instī.de ver.ob.ſ.cōditiones.z.ff.si cer.pe.l,itaq.z de condi.instī.l.institutio.ſ.vlti.de futuro añt ap ponitur cōditio z qñq possibilis qñq impossi bilis. Siquidē cōditio sit impossibilis vel de iu re vt q turpis erat: vel de facto q natura resi stebat ei oīno pro nō scripta habeb.vt instī. de here.instī.ſ.impossibilis.z.ff.de cōdi.instī.l.j.et l.cōditiones q ē.z.l.siquis institutus.z.l.cōdi tiones ē edicta. Nec distinguit apponatur in faciēdo an in nō faciendo.vt.j.e.l.reprehēden da.z.ff.de here.instī.l.seruū meū.ſ.vlti. Nec est pretermittendū qđ pretor reputauit quandaz cōditionē turpem q alias nō videreb esse tur pis: vt ecce instituit q̄s heres vel legaſ ei vl̄ do natur ei cā mortis sub cōditiōe si iurauerit ad daturū se vel facturū. Hāc em̄ cōditionē nōnul li hoīum faciles cito adimplerēt cōtemptu re ligionis. Alij vo perq timidi diuini numinis vsq ad superstitionē nullo mō adimplerent. et ideo pretor consultissime interuenit rem itten do conditionē iuramenti z interpretando con ditionem esse appositaz si detur vel fiat qđ in sacramento continebaſ: nō ergo capit quis re lictum nisi det vel faciat qđ dare vel fieri iura re voluit eum testator.vt.ff.eo.l.qui sub cōdi tione.j.rñso.z.ſ.quotiens. nec est necesse pro remissione talis sacramenti pretorem viuentē adire.vt.ff.eo.l.que sub cōditione.ſ.vlti. spe ciale tñ est in libertate relicta sub conditione iurisiurandi z spāle est in municipibus quib⁹ est aliquid relictum sub cōditione iurisiuran di nec remittaſ eis iurisiurandi remissio.vt.ff. de manu.testamēto.l.siquis.z de cōdi.z demō. l.municipibus. Sic z quasi turpem pretor re mittit aliam conditionem.ſ.si reliquias testa toris heres in mari abiciat.vt.ff.eo.l. quidaz. Item z aliam quasi inconuenientem vt si ser uum meū heredem instituam cum liber erit in alieno vero tenet.vt.ff.eo.l.seruus alienus. li quet ergo conditionē impossibilem vel turpez vel inconuenientē pro non scripta haberi. et hoc ita si expedit ei cui relinquit dicere condi tionem esse pro non scripta. Nā si magis expe diat ei dicere institutionem esse nullam pote rit hoc allegare q qđ suo vel testatoris fauo re est inductū non debet retorqueri in lesionē suam.vt.ē.de leg.z consti.l.quod fauore. puta filiusfa. est institutus a patre sub conditione a iure improbata. posset enim dicere institutio nem tenere z conditionem haberi pro non scri pta. vel si malit dicet institutionē esse nullā: q nō est institutus sub ptātiua cōditione. Naz q facta ledunt pietatē extimationē verecundiā nostrā. z vt generaliter dixerim q ē bonos mo res fuerint nec facere nos posse credendū est. vt.ff.de cōdi.instī.l.filius. Qđ dixi cōditionem impossibilē haberi, p nō scripta locū hz in instī tutionibus. In legatis z fideicō. si apponatur ei cui relinquit. Secus si apponat ei a quo re linquit vel qui iubet restituere hereditatē. vt ptistā de instī. de leg. ſ. vlti. Itē vab sunt hec in cōditio ne impossibili de iure vel de natura. Nā si impossi bilis est cōditio, ppter pplexitatē vboz nō di hoc in. l. eo q nō habeaſ, p nō scripta imo reddit inuti- li. j. eo. ti.

a Substitutio. Circa hāc diffinitionem vide areti. et moderniores in rubrica. ff. de vul. z pu. sub.

b Vera. Vide la. d. ba. et 2

BIU Cujas

lem institutionem. vt. ff. eo. l. si titi⁹ heres erit. Nam cum ita dicit testator seius esto heres si titi⁹ heres erit. oportet ad hoc vt seius sit heres q primo titius sit heres. vt. ff. de here. instit. l. iij. §. siqs. Itē cū subiecit titi⁹ heres esto si seius heres erit. ad hoc vt titius sit heres oportet primo q seius sit heres. hoc autē est impossibile q libet eoꝝ primo sit heres q alter. ¶ Possibilium eñ conditionū quedam sunt ptātiue. quedam casuales. quedaꝫ mixte. vt. j. de cadu. tol. §. finaūt aliquid sub cōditiōe. r. j. de neces. here. l. vlt. r spāliter diffiniri non pōt que cōditio sit potestatiua. nam r que est in dādo pōt ptātiua non esse: r que est in faciendo vel non faciendo similiter pōt esse et non esse potestatiua. Sed recurramus ad generalitatē vel ad exēpla dicentes aliquā esse ptātiuam ex eo q plerūq; et gñaliter accidere solet vt sit ptātiua. vnde si instituam te pñte si exieris de scholis q̄uis accidere possit q non exibis ptātiua: tamē hoc qz plerūq; solet adimpleri et possibile et facile videt hoīum arbitrio eā impleri. vt. ff. de here. instit. l. suus q. §. puto. Illa autem est casualis conditio que pēdet ex insidijs fortune. Mixta autē est q̄ pendet ex insidijs fortune r de alicui⁹ facto siue potestate: vt si te trāsmare agentē instituo sub cōditiōe si in patriam que est puincia mauritanie regressus esses. vt. j. e. l. si pater. r. ff. e. l. suus. §. puto. Itez casualiū conditionū. Alia habet se ad alterū casuum: r tūc pro pura habet si sol oriet. vt. ff. de noua. l. si pupill⁹. §. qui sub cōditio. Aut alter utrum casum r tūc institutus heres nō nisi existente conditione adire pōt. vt. ff. de acqui. here. l. si is qui. lz petet bo. pos. fm tab. vt. ff. de se cū. ta. l. j. §. si sub conditione. Si potuit ab intestato succedere fm oēs: vel fm nos etiā si non potuit excipit fili⁹ qui sub potestatiua tm̄ cōditione potuit instituī: r q̄dē sub ea istitut⁹ patrem non facit intestatū si coheredē vel substitutū habeat: r tunc coheres statim adire pōt. substitutus vero non: nisi post mortē filij si ea ptātiua conditio fuit que etiā vltimo momēto vite filij pōt adimpleri puta si decē titio dederis heres esto. Si aūt ptātiua conditio fuit talis vt vltimo momēto vite filij non possit adīpleri: veluti si alexādriā queneris heres esto. etiā viuo filio non impleta cōditione admittetur substitutus scz cū certū ceperit eē in rez natura conditionē non posse adipleri. Vel si i cōditione ptātiua dies sit adiectus. puta si capitolium intra. xxx. dies ascenderit tm̄dem dici pōt vt si nō paruerit conditioni substitut⁹ possit admitti filio repulso. vt. ff. ō here. istit. l. su². vsqz ad illū. §. puto. r. §. sed r si filio. vsq; i fi. l. r. l. sed si i conditione. j. rñso. r. ff. eo. l. vlt. neqz necessariū est in potestatiua cōditione filiū exheredari in defectū conditionis. Nam ipse sua volūtate vt se priuare hereditate sicut r si instituerek sub illa cōditiōe: vt si voluerit heres sit: huic enim nō posset repiri cōtraria conditio sub qua exheredaret: vel si reperiret eēt inepta. Huic eñ cōditioni si volet heres esto. q alia verba contraria pñt cōcipi q̄ hec si volet heres e ecce heres esto. q q̄ sit ridiculū nulli nō patet. Si aūt filius pareat cōditioni potestatiue statim heres erit nec ius abstinēdi asse quetur. vt. ff. de here. instit. l. iā dubitari. Si mō paruerit cōditioni ea mēte vt eēt heres. ¶ Nā si non paruerit vt eēt heres sed vt purificaret conditionalē institutionē liceret q sibi deliberare de adeundo nō erit heres statim impleta cōditione: imo posset repudiare hereditatez vel abstinere ab ea. vt. ff. de cōdi. instit. l. siquis ita hereditatē. r. l. si pupillus. r. ff. de cōdi. causa da. l. j. §. si parendi. r de cōdi. r demon. l. cōditionibus. Si vō sub casuali instituat heres in eius defectū dz exheredari. Et est hoc notabile q hic fit exheredatio sub cōditione vt ex dicta. l. iam dubitari: alias eñ pure tm̄ facienda est exheredatio. vt. ff. de lib. r posthu. l. iij. §. pure. Quid aūt si instituat filiū sa. sub cōditione mixta. Distinguebat. B. vtrum impediatur casu iplere cōditionē an ipse spōte sua nō vult parere si casu impediat ab itestato ē heres cū nō sit exheredatus in defectū cōditionis si spōte sua nō adimpleat cōditionē repellit ab hereditate vt dictū est in ptātiua. Sed Johāni videbatur ab initio nullā esse institutionē q: ab initio dz certū esse valeat vel nō valeat testamentū. r facit p nobis qō legit. j. e. l. si pr̄ filiū. Ibi eñ loquit in mixta cōditione r dicit filiuz nō prohiberi adire hereditatē subaudi ab intestato cū testamentū ipso iure nullū sit: vel forte etiā ex testamento adire poterit si velit qz suo fauore dr nullū. ar. ff. de iure do. l. si res. §. j. r simile notaui. s. de bo. pos. s. ta. q̄ datur filiofa. pterito. Sed querit an qō dictū est i filiofa. debeat obseruari in nepotib⁹. Et tñdent q̄dam idē esse qō in filiofa. lex tñ dicit aperte s. rium. vt. ff. de here. istit. l. suus. j. rñso. r. l. fz si in cōditione. §. nepotes. Distinguendū est tm̄ circa nepotes. An cū instituunt iam obtineāt locum filij: r tūc idē est in eis qō in filijs: an tpe institutionis nō obtinebant locū filij filio p̄cedēte eos r pr̄ instituit eos ne filio mortuo añ se nepotes irritent testamētū tāq̄ posthumi: tūc eñ instituti sub qualibet cōditione nō irritabunt testamentū. Porro si substitutū nō hz filius sub ptātiua cōditione cōstitutus quilibet etiā hō bos videre pōt q patrē facere pōt intestatum. Quid mirī. nā r ois q̄ proximior est ab intestato si fuerit istitutus adire pōt ab intestato. vt. j. si omis. te. l. vlti. Sz hodie pure dz institui fili⁹ quantū ad debitam portionē iure nature: r si cōditio vel grauamē imponat p:o 4 apposito habet. vt. s. de inof. testa. l. qm̄. ¶ Itē a cōditionū[a] alie apponunt copulatiue: alie alternatiue. Si copulatiue oibus parendū est. Si alternatiue cuilibet earū parere satis est. Vide la. vt. ff. e. l. si heredi. Vbi aūt colligunt plures pte iasonē soue in vna cōditione satis est in vna q̄tū ad illam impletā esse cōditionē: vt ecce instituo du et decla. os seruos si mei erunt cū moriar. nā r si i vno rat q cōpleta sit conditio ille erit liber r heres atq; si ditionuz singulos separati sub eadē cōditiōe instituis tres sunt

BIU Cujas

spēs pri-
cipales i
l.j.ſ. eo.
titu. i. j.
colum.in
prin.

set.vt.ff.eo.l.ij. ¶Itē cōditionū quedā ſunt in dando:quedā in faciēdo. De his aliqua breuiter videndū. Et ſi in dādo cōſiſtat adimpleri dz a ſciēte ⁊ poſt mortē.qđ dic vt.ff.de cōdi.⁊ demon.l.ij. Si vo facile ⁊ frequēter fieri pōt poſt mortē tm̄ ſicut ⁊ ꝑdicta adimpleri dz.qđ dic vt ff.de condi.⁊demon.l.ij. Si vero nec frequēter nec facile fieri pōt vt ſi ille nupſerit ſi ille conſul factus fuerit qñcunq; adimpleri pōt.vt.ff. de cōdi.⁊ demon.l.hec conditio.⁊.l.ſi ita facta. ſ.itē ſciendū.eſt.⁊.j.e.l.antepe. Conditione autem non impleta nihil conſequit quis nec erit heres niſi impediatur ꝑ caſum cū conditio fuerit talis vt pendeat ex facto inſtituti heredis tm̄ vel niſi impediat per eū in cuius ꝑſona iuſ ſus eſt iplere conditionē.vt.ff.e.l.q̄ ſub conditione. ſ.quotiēs.⁊.l.ſiquis teſtamēto.⁊.l.vter. et.j.eo.l.j.⁊.j.de cōdi.inſer.l.legatū. Sed circa materiā iſtā quid obtineat plenius dicemus.j. de condi.inſer.⁊ tetigimus.ē.ad.l.aquil. Tacita añt ineſt conditio in fideicōmiſſaria ſubſtitutione:cū filius rogat reſtituere hereditatez poſt mortē ſuā ineſt cōditio ſi decedat ſine liberis.vt.j.e.l.generaliter. ſ.vlti. Hec de cōditionibus ſufficiāt:qz.j.de eis ita aliquid tractabitur de condi.inſer.⁊.j.ti.proxi. Et que de condi.apposita in inſtitutiōe dixi eadē ⁊ in ſubſtitutione vel reſtitutione intelligañ. Sed illud extra ſummā noto qz ſeruus ſub cōditione inſtitutus heres ſine iuſſu dñi cōditioni parere non pōt. Sed pupillus etiā ſine tutoris auctoritate parere pōt.vt.ff.eo.l.ſub cōditione.⁊.l. ſi pupillus. ¶Item notandū eſt illud qđ ſufficit qñq; parere conditioni de facto tm̄ lz de iure nō teneat quod factū eſt[a] vt ecce ſcriptus eſt aliquis heres ſi ſeruū hereditariū manumiſerit:qđuis em̄ ſi manumiſerit nihil agat tm̄ heres erit verū eſt eum manumiſiſſe. Dz poſt additionem ſeruo libertas data ſcōm voluntatem teſtatoris cōualeſcit.vt.ff.e.l.mulier. ſ.ſiquis. alias neceſſe eſt parere de iure. vt.ff.quando dies lega.cedat.l.penul.

a Factū
ē.de hoc
vide pul
chre do.
Baptiſtā
de ſctō ſe
uerino in
.cōditio
ni.j.e.ti.

a re

¶De impuberū ⁊ aliꝫ ſubſtitutionibꝫ. 27

Quid ſit inſtitutio vel ſubſtitutio ſuperiori tidictū eſt. Dz ſciendū eſt q̄ ſicut ſcōe nuptie dicunt quecunq; ꝯiunguntur poſt primas:ita ⁊ ſubſtitutio dr̄ ſecūda inſtitutio.i.oīs inſtitutio q̄ ſit poſt primā ⁊ in locum prie deficietis. ¶De ſubſtitutionibus ergo plenevidendū eſt q̄ ſit earū diuiſio:⁊ quis faciat eas: ⁊ cui:⁊ qđs admittat ex eis:⁊ qñ expirent. ¶Eſt añt ſubſtitutio alia directa alia obliqua. Directa dicitur cū nullo mediāte quis capit hereditatē deficientis. Obliqua dicit ſubſtitutio precaria vel fcatiua vel fideicōmiſſaria. De obliqua nihil ad nos mō qz plene.j.tractabit de ea ad treb.de directa dicē dum eſt. ¶Directa alia vulgaris alia pupillaris alia exemplaria ⁊ ſub exēplaria vel ſub primis duabus queuis alia cōtineri poſſet. Sed ne longa expectatiōe vos trahamꝫ⁊ qz oīs res melius per diuiſionē aperitur addo. Alia eſt cōpendioſa.alia breuiloqua.de ſingulis videndum eſt. Et primo de vulgari vnde dicaf.⁊ quidē ideo qz cuilibet de vulgo:⁊ a quolibet fieri poteſt dumtm̄ hic teſtamentū facere:⁊ ille ex teſtamento capere poſſit.de quib⁹.ſ.dixim⁹ qui te.fa.poſ.⁊ de here.inſti. ¶Vulgaris diuidit qz alia eſt expreſſa vt q̄ ſit verbis negatiuis. ſi ille mihi heres nō erit ille alius ſit heres.vt inſti.de vulg.ſub.in prin.ti. Alia tacita q̄ ſit verbis affirmatiuis:vt hec vos inuicē ſubſtituo. vel ita quiſquis mihi heres erit ſit heres filio meo.vel ita.Titi⁹ eſto heres plocij cū inſtituiſſem plociū.vt.ſ.de here.inſti.l.vlti.⁊.ff.de here.inſti.l.cū in teſtamēto.ſ.hec verba.⁊.ff.e.l.q̄ liberis.ſ.vlti. Satis tm̄ dici pōt q⁹ oēs iſte expreſſe ſint ſubſtitutiones vulgares. De tacita vulgari ponit lex exemplū cū ita dicit teſtator titius ⁊ ſeius vterve eorum viuet heres mihi eſto. Illa ⁊ ſi vterq; eorū viuat ambo poſſint eē heredes altero mortuo his qui ſuperit ex aſſe erit heres.qz tacita ſubſtitutio ineſſe videtur ſubſtitutiōi.vt.ff.de here.inſti.l.titius ⁊ ſeius.

b Directa. De his oīb⁹ vide late Bar.⁊ ſcriben tes. in.l. ſ.ff.e. ti. de vulga.

Item ſub expreſſa pupillari ꝓtinet tacita vulgaris.vt.ff.eo.l.nā b iure.vt liquebit.j. ¶Eſt añt effect⁹ vulgaris exp̄ſſe ⁊ tacite vt q̄s directo ſit heres ipſi teſtatori.vt inſti.de pupil.ſubſti.ibi. quo caſu ⁊c.vñ ⁊ bōa tm̄ teſtatoris nō heredis inſtituti capti. Et ſiquidē ponamus extraneū ſubſtitutū certum eſt q̄ capit pro ea parte qua voluit teſtator eos ſubſtituere. Si vero ipſi idem inſtituti heredes inuicem ſubſtituti ſunt vel quidem ſubſtituti ſunt vni:ſiquidem:ſubſtituti ſunt proprijs nominibus expreſſis.ſub ſtituti videntur in viriles portiones partis deficientis. Si añt ſubſtituti ſunt appellatiuis expreſſis.puta quiſquis mihi heres eēt ſit heres filio meo.vel heredes meos inuicem ſubſtituo.ſubſtituti videnf pro hereditarijs portionibus quales habuerūt in prin.ex voluntate teſtatoris expreſſa vel ex poſtfacto iure ſubſtitutionis vendicauerunt:hec tm̄ appellatiua verba nō referuntur ad heredes heredū ſcriptorum.nec referunf niſi ad eos qui aſcripti fuerūt heredes ⁊ extiterūt heredes. Si añt aliquis extiterit heres ꝑ aliū puta pater ꝑ filiuz vel dñs ꝑ ſeruum nō vocatur ex ſubſtitutiōe. et probantur hec.ff.eo.l.cū filio.⁊.l.ſi in teſtamento heredes.⁊.l.qui liberis. ſ.vlti.⁊.l.qui plures.⁊.l.coheredi.ſ.exhis.⁊.l.q̄ cū plures. et.l.ſi titius coheredi.⁊ inſti.de vulg.ſub.ſ.ſz et ſi diſparibus.⁊.ff.ad treb.l.quotiens.⁊.l.nō

5 numq⁹. ¶Expirat hec ſubſtitutio vulgaris ab hereditate adita.vt.j.eo.l.poſt aditā. Et patet hoc lippis ⁊ tonſoribus. Cum enim ita fiat ſi titius nō erit heres ſeius heres eſto.⁊ titius extitit heres.ergo ſeius nō pōt eſſe heres.ſ.cōditione deficiente. Sed quidā dicunt ꝑ autē. de here.⁊ fal.ſ.ſi vero inſtitutio.hoc correctuz eſſe:ſed iſti cecidſunt qz ibi non vocatur ſubſtitutus ex ſubſtitutione ſed ex legis beneficio.

c Pupillaris inſtitutio alia eſt expreſſa.vt hec. ſi filius me⁹ mihi heres erit ⁊ in pupillari eta

c Pupillaris.

BIU Cujas

de fozinū ī consi. ccxlix. col. vj. v. Sed fmiſſis nō obſtātib⁹. ⁊ ibi q̄ ſubſtitutio pupillaris tanq̄ directa non pōt fieri taciteſz verbis expſſis. ſecus ſi ī fideicōmiſſaria.

te decesserit ille sit ei heres. vt isti. ō pup. sub. j. respōso. alia tacita vt illa quisquis mihi heres erit sit heres filio meo. vt isti. de pup. sub. ſ. substituitur. vel cum pater filio ipuberi substituit in vulgarē casum intelligitur substituisse etiam in pupillarem. vt. j. eo. q̄uis. Quando qz etiam ratio equalitatis facit vt sub vulgari non contineatur tacita pupillaris. puta q̄ vnus filius erat pubes. alius impubes. vel vn⁹ in potestate. alter emācipatus. vt. ff. eo. l. iam. ⁊. j. eo. l. hereditatem. ⁊. l. q̄uis. Et dicitur pupillaris quia soli pupillo et impuberi fit: ⁊ ita si fit ī potestate non distinguo. Sit ī stitutus a patre an exheredatus. vel vtrum erat natus an posthumus nasciturus in potestate testatoris. vel vtrum sit filius an nepos ex filio. ¶ Ne poti tamen ex filio ita pupillariter substituto si non sit recasurus in potestatem sui patris sz ⁊ si pater precedat nepotem ita demū substitui pōt ei si heres institutus est vel exheredat⁹ ita etiā post. l. velleya. succedendo nō rūpet testamentū. Nā si principale testamētū sit ruptū pupillare euanescit. Pupillū accipe masculum minorē. xiij. an. feminaz minorem. xij. vt. ff. e. l. j. ſ. pe. ⁊. l. ij. j. respōso. ⁊ insti. e. ſ. masculo. et ſ. non solum. Si tamē pater impuberi voluit substituere pupillariter nō in toto tpe pupillaris etatis sz ī mīn⁹ tps: puta si filī⁹ moriatur īfra decimū annū vel octauū vel aliqō mīn⁹ tē pus valebit substitutio. vt. ff. eo. si ita q̄s substituerit. Si aūt voluerit substituere in longi⁹ tps pupillari etate finiet pupillaris substitutio aduenīēte pubertate. vt. ff. e. l. ī pupillari.

6 ¶ Hoc ordīe faciēda ē substitutio pupillar⁊ vt pus q̄s sibi scribat heredē deinde eadē hora vl alia q̄cūqz filio substituat: nec dz cōuertere ordinē scripture. Si vo nō sibi sz filio faciat nōvalet. Ceterū si ante filio deinde sibi testamētū faciat siq̄dē pr̄ exheredauerit filiū ipuberē nō valet testū. Si aūt īstituerit eū valebit testū. vt ff. e. l. j. ſ. vlt. ⁊. l. ij. ſ. pus. ⁊. ſ. sz ⁊ siq̄s. ⁊. l. siq̄s eū. ſ. si quo. Admittit aūt ex pupillari substitutione ille quē notatim substituit testatoꝛ: vel si testatoꝛ gñaliter substituit ita q̄sq̄s mihi heres erit admittent illi q̄ scripti sunt heredes pr̄i ⁊ extiterūt heredes de quoꝝ vbor ītrpretatione plene dixim⁹. ū. e. ſ. ē aūt effect⁹. Et b adīcio q̄ ex illis vbis vocant scripti heredes lz postmodū desierūt eē heredes reciso testamēto p q̄relā inofficiosi testamēti vl̄ herede īstitute redacto ⁊ postea libertati donato: idē qz ⁊ si eis vt ab indignis portio hereditatis ē ablata. vt. ff. e. l. ī substitutiōe. ⁊. l. ex fctō. ſ. iul. Hoc tñ est necessariū intuerī an substitutus capere possit ex testamēto tūc an nō. Nam si tūc nō capiat repellet lz capere potuerit tpe mortis patris. Nec ī eis bonis pena sit passus. Si vo tūc possit capere admittet. lz in bonis pr̄is pena sit passus. vt. ff. eo. l. si is q̄ heres. Porro si substitutus ipuberi sit talis vt ex bonis patris non possit solidū capere: ex bonis autem pupilli possit bona q̄dem pupilli alīūde q̄sita ī totū capiet: a pr̄e aūt obuenīētia nō capiet nisi sicut poterat a patre capere directo. vt. ff. e. l. 7 si is q̄ ex bonis. ¶ Effectus pupillaris substitutionis hic est. vt q̄s directo fiat heres ipuberi tanq̄ si ille pupillus heredem sibi fecisset substitutū. vnde ⁊ duo testamēta videntur vnū patris. alterū filī. Aut certe vnū est testamētū ppter vnum ordinatorē patrem. ſ. sed duarum hereditatū. Unde ⁊ sufficit patris tabulas eē signatas ⁊ resignate. i. aperte sint tabule filī. et. vij. signa in testamēto patris sufficiūt. Si tñ pater sibi p scripturā filio aūt fecerit testamētum p nuncupationē vel ō valebit. vt. ff. e. l. pa 8 tris ⁊ filī. ⁊ insti. e. ſ. igit. ¶ Et pertinēt ad substitutos pupillares bona q̄ pupillis postea ob a uenerunt. nec q̄ eīs suis bonis[a] tīn testatoꝛ substituit sed ipuberis cū ⁊ exheredato substituere quis possit nisi mihi proponas militē esse q̄ substituit heredē hac mente: vt ea sola velit ad substitutū pertinere q̄ a se ad substitutū peruenerunt. vt. ff. e. l. sz ⁊ si plures. ſ. ad substitutos. ⁊ insti. e. ſ. nō solū. Pater tñ adoptiuus filio arrogato ipuberi substituere non pōt nisi ad quartā solam ⁊ ad ea q̄ intuitu arrogatoris ab amico eius arrogatus est cōsecutus. vt. ff. e. l. sz ⁊ si plures. ſ. in arrogato. in ceteris enim bonis legitimi heredes ipuberis vel substituti sibi a patre naturali ⁊ legitimo hīt vinculū cautionis ⁊ ex ea hīt vtiles actiones. vt. ff. e. l. cā cognita. de qua cautiōe plene dicemus. j. de 9 adoptionibus. ¶ Expirat pupillaris substitutio maxima vel media vel etiā minima capitis diminutiōe pupilli puta si ipse est arrogatus. vt. ff. de adop. l. nec ei. ſ. eoꝝ. Substitutis tñ succurritur p vtiles actiōes: vt dictū est. Itē expirat pupillare testamentū si nō est adita hereditas patris. ¶ Plane si omissa causa principalis testamēti ab intestato possideat hereditas consulitur substituto sicut ⁊ legatariis in quoꝝ fraudem institutus nō ex testamēto sed ab intestato possidet hereditatem. Sed ⁊ q̄ institutus compellit adire ex testamēto hereditatem cū substitutus in pupillari substitutione rogatus est hereditatē restituere ex trebel. senatusconsulto ⁊ ipubes iam decessit. nā si vixit ipr̄obus est fideicōmissarius qui sollicitus est de hereditate viuentis. licet autez dixerim non adita hereditate paterna expirare pupillarem substitutionem si tamen is qui repudiauit minor erat ⁊ in integrum restitutus est. vt liceat sibi adire: proficet pupillari substitutioni vt teneat. ff. eo. l. ij. ſ. adeo autem. An autem institutus a patre ⁊ substitutus impuberi repudiare possit hereditatem paternam et adire pupillarem. vel econtrario queritur. Et siquidem hoc institutus vna cum impubere. idemq̄ substitutus impuberi adiuit paternaz hereditatem: pupillarē cogitur admittere. vt j. de iure deli. l. quidem. etiam si iste substitutus erat suus heres frater. ſ. impuberis q̄, immiscuit se paterne hereditati. Nam si non immiscuerit se licet ipso iure sit heres non cogitur adire ex pupil. substitu. vt. ff. eo. l. si filius qui patri. Nec ob. quod legitur. ff. de acqui.

a Suis bonis. vi de fozi. in consi. cxl iij. col. ij. in princi. et ibi an substitutio pupillaris facta filio trahitur etiam ad oīa bona ipsius si ij. ⁊ sic p eam gratiam in legitima

BIU Cujas

here.l.iul.ibi.ceterū vtiq; ꝛc. Existit eñ frater fratri necessarius heres. ſz abstinere pōt vt dictum est. Si aūt substitut⁹ repudiauit paternā et vult habere pupillarē: siquidē pupill⁹ similiter repudiauit paternā hereditatē iste substitutus repudiando paternā hereditatē habere poterit pupillarē. vt. ff. de p̄mi. cre. l. pater. Est enim ibi lꝫa pisana ꝛ bona seruandū est ꝛc. hoc ita si impubes habuit coheredem ex cuius adi tione cōfirmate sint pupillares tabule vt dictū est. Nam si ex nullius aditiōe cōfirmate sint pupillares tabule frustra q̄ritur an substitut⁹ adire posset pupillarē hereditatē cū pupillare testamētū euanuerit. Si aūt impubes adiuerat hereditatē paternā nō poterit iste substitutus paternā hereditatē sibi ex ꝑsona delatā repudiare si vult habere pupillares. vt. ff. de acq. he. l. q̄situ. ꝛ. l. iulia. ꝛ de p̄mi. cre. l. p̄. Si autēvelit in inte. restitui vt repudiet portiones hereditatis paterne delate sibi ex ꝑsona impuberū forte restituet sicut et pupillus poterat restitui. vt. ff. de in ite. resti. l. nō solū. ¶ Itē expirat pupillaris substitutio expugnato paterno testamento in totū per querelā inofficiosi testamenti. Si aūt eēt expugnatū p̄o partevaleret pupillare testamētū. Sz aliud est in ꝛcōtra tabbo. pos. pe. cōtra paternū testm̄ in totū. Nā nihilominusvalet pupillare. vt. ff. e. l. ex duob⁹. ꝛ l. fz ꝛ si cōtra ta. Et est rō: q; per querelā ipso iure rescindit testm̄ q; de iure ciuili est q̄rela ꝛ testamentū per cōtra ta. aūt bo. pos. nō rescindit testamentū ipso iure q; illa est de iure p̄torio et p̄etor nō potuit aliquē facere heredē. vt in sti. de bo. pos. §. quos autē. Multo ergo minus potuit facere vt quis desinat esse heres. Itē expirat pupillaris substitutio rupto paterno testamēto p aliud scōm in quo pater fecit vel non fecit pupil. substitutio. q̄ tenet de iure: alioq̄n cōtra. vt. ff. e. l. si quis eñ. §. si suo. ¶ Itē expirat pupillare testamētū p aguationē posthumi. vt ff. e. l. si pater filiū. sicut ꝛ ecōtra cōfirmat pupillare testamētū quēadmodū ꝛ paternū. si pater ab hostib⁹ captus decesserit in capti. filiusvero remāserit in ciuitate post captiuitatē p̄is. Si vero pater captus sit simul cū filio ꝛ ibi ambo decedant q̄uis pater p̄ior decedat lex coꝛ. ad pup. substi. non pertinet nisi ꝑpubes reuersus in ciuitate decedat. Sed si viuo patre filius capiatur ab hostib⁹ ibiq; decedat nō erit locus legi coꝛ. q; nō efficit per eā: vt is q̄ nulla bona in ciuitate reliquit heredes habeat. vt. ff. eo. l. lex coꝛ. ꝛ. l. si pater captus. ¶ Exēplaria substitutio fieri pōt a parētibus vtriuſq; sexus in ꝑsonis liberoꝝ cuiuſcūq; sexus furiosis vl' mēte captis et cū tali determinatiōe substitutio est faciēda vt si quidē iste mēte captus habeat descēdētes ex se illi oēs vel quidā vel vnus substituant⁹ ei. Si nō habeat substituant⁹ ei fratres eius oēs vel quidaz vel vnus si nec eos habeat substituti potest ei q̄libet extran⁹: ꝛ ideo dicit exēplaria quia fit ad exemplū pupillaris vt eñ dicit p̄ si filius decedat in pupillari etate ille sit heres ꝛ ita hic dicit si filius decedat antequeniat ad sanitatē mentis vel cerebri ille sit heres. ꝛ sicut illa expirat adueniēte pubertate: ita ꝛ hec expirat adueniēte sanitate vel nato postea filio ex co. vt. ff. e. l. ex facto. ꝛ. j. e. l. hñanitatis. in mul⁹ tis tm̄ differūt. Illa eñ fit pup. tm̄ hic maiori⁹ bus. Itē fit illa a patre q̄ habet ꝑpuberē in potestate hec autē fit a quolibet parentū habeat vel nō habeat liberos in potestate. Mirabile ſ, col. in tm̄; videt q̄ dictū ē. ꝛ vnū tm̄ de liberis furiosis ve r. q̄ posse substitui. q; p̄m hoc alij liberi furiosi videt q̄s sit ei⁹ tur ab eius successiōe repelli. Rursus substitutionē esse nullam dici non pōt q; lex approbat eam: ſz illud dicendum verū cum p̄ vnū vel quosdam substituit aliosvo exheredauit ꝛ isti postea per querelā rescindunt testamentū. Si vero ab initio p̄tereāt nulla erit substitutio sicut et si ipse furiosus factus sane mētis testamentum fecisset. ¶ Cōpēdiosa substitutio fieri pōt a a milite[a] ita. ſ. si filiꝰ me⁹ q̄ncūq; decesserit ille sit ei heres ꝛ hoc sub tali cōpendio verboꝝ cōtinet exp̄essam pupillarez si filius decedat in pupillari etate. Si aūt decedat pubesverba directa illius substitutiōis trahūtur ad fideicō- b missariam substitutionē. vt. j. e. l. p̄cibus. q̄ mi rabile est cū al's miles habeat p̄uilegiū substituēdi directo puberi ſz iam extiterit heres. vt. ſ. de te. mili. l. in te. ꝛ. ff. de mili. te. l. in fraudem. §. miles. ꝛ. l. miles ita heredē. §. j. ſz forte b fauore matris[b] q̄ erat in medio directa trahit ad fideicōmissariaz post pubertatē: ꝛ satis habet lex q̄ vsq; ad pubertatē valuit illa substitutio directo at vbi miles hoī extraneo puberi postea q̄ extitit heres substituit directo nō habetur illa cōsideratio habeatvel nō habeat mater eius. Quid si pagan⁹ faciat cōpēdiosam substitutionē p verba superi⁹ dicta certe si pupillus decedat i pu. etate substitut⁹ succedet iure directo ꝛ mater ꝑpuberis repellit oīno. Si aūt pupillus fiat pubes ꝛ postea decedat substitutus oīno repellit ꝛ venientes ꝑpuberi ab intestato c Directa succedūt in totū. vt. ff. eo. l. vbis. ꝛ. l. cēturio. Si autē testator ita substituat si filius meus q̄n- cunq; decesserit illū substituo hāc reputo semp fideicōmissariā: q; verbū substituo aptat ad fideicōmissum. vt. ſ. titu. p̄ri. l. gñaliter. §. vl. ꝛ q; talis interp̄tatio rem oī tpe valere suadet. vt c ff. de re. du. l. quotiēs. sed supra verba directa[c] hoc interp̄tari nō permittūt ꝛ hic mater semp admittitur ab intestato heres ſz restituit bona detracta falcidia. vt. ff. eo. l. coheredi. §. cū filie. Si vero quis ita substituat si filiꝰ meus q̄ncūq; decesserit sine liberis ille sit heres vel illū substituo hāc semp interp̄tor fideicōmissariā quia p̄eteritio cōsuevit ꝛ de iure et de facto fieri: ꝛ nisi verba directa traherentur ad fideicōmissum nullo tēpore valeret magis q̄ alio. q; ꝛ illud verbum sine liberis tnuit q̄ etiā in pupillari etate substituerit per fideicōmissum q; tunc liberos habere non pōt. ꝛ q̄ directa verba trahūtur ad fideicōmissariā probatur. vt. ff. ad trebel. l. sceuo la. et his casib⁹ succedit mater vel quilibet ab intestato

[a] Militis. Vide Bar. ī. l. testate hec autē fit a quolibet parentū habeat p̄cib⁹ in vel nō habeat liberos in potestate. Mirabile ſ, col. in tm̄; videt q̄ dictū ē. ꝛ vnū tm̄ de liberis furiosis ve r. q̄ posse substitui. q; p̄m hoc alij liberi furiosi videt q̄s sit ei⁹ tur ab eius successiōe repelli. Rursus substitutionē esse nullam dici non pōt q; lex approbat eam: ſz illud dicendum verū cum p̄ vnū vel quosdam substituit aliosvo exheredauit ꝛ isti postea per querelā rescindunt testamentū. Si vero ab initio p̄tereāt nulla erit substitutio sicut et si ipse furiosus factus sane mētis testamentum fecisset. ¶ Cōpēdiosa substitutio fieri pōt a a milite[a] ita. ſ. si filiꝰ me⁹ q̄ncūq; decesserit ille sit ei heres ꝛ hoc sub tali cōpendio verboꝝ cōtinet exp̄essam pupillarez si filius decedat in pupillari etate. Si aūt decedat pubes verba directa illius substitutiōis trahūtur ad fideicō- b missariam substitutionē. vt. j. e. l. p̄cibus. q̄ mirabile est cū al's miles habeat p̄uilegiū substituēdi directo puberi ſz iam extiterit heres. vt. ſ. de te. mili. l. in te. ꝛ. ff. de mili. te. l. in fraudem. §. miles. ꝛ. l. miles ita heredē. §. j. ſz forte b fauore matris[b] q̄ erat in medio directa trahit ad fideicōmissariaz post pubertatē: ꝛ satis habet lex q̄ vsq; ad pubertatē valuit illa substitutio directo at vbi miles hoī extraneo puberi postea q̄ extitit heres substituit directo nō habetur illa cōsideratio habeatvel nō habeat mater eius. Quid si pagan⁹ faciat cōpēdiosam substitutionē p verba superi⁹ dicta certe si pupillus decedat i pu. etate substitut⁹ succedet iure directo ꝛ mater ꝑpuberis repellit oīno. Si aūt pupillus fiat pubes ꝛ postea decedat substitutus oīno repellit ꝛ venientes ꝑpuberi ab intestato c Directa succedūt in totū. vt. ff. eo. l. vbis. ꝛ. l. cēturio. Si autē testator ita substituat si filius meus q̄ncūq; decesserit illū substituo hāc reputo semp fideicōmissariā: q; verbū substituo aptat ad fideicōmissum. vt. ſ. titu. p̄ri. l. gñaliter. §. vl. ꝛ q; talis interp̄tatio rem oī tpe valere suadet. vt c ff. de re. du. l. quotiēs. sed supra verba directa[c] hoc interp̄tari nō permittūt ꝛ hic mater semp admittitur ab intestato heres ſz restituit bona detracta falcidia. vt. ff. eo. l. coheredi. §. cū filie. Si vero quis ita substituat si filiꝰ meus q̄ncūq; decesserit sine liberis ille sit heres vel illū substituo hāc semp interp̄tor fideicōmissariā quia p̄eteritio cōsuevit ꝛ de iure et de facto fieri: ꝛ nisi verba directa traherentur ad fideicōmissum nullo tēpore valeret magis q̄ alio. q; ꝛ illud verbum sine liberis tnuit q̄ etiā in pupillari etate substituerit per fideicōmissum q; tunc liberos habere non pōt. ꝛ q̄ directa verba trahūtur ad fideicōmissariā probatur. vt. ff. ad trebel. l. sceuo la. et his casib⁹ succedit mater vel quilibet ab intestato

BIU Cujas

intestato heres ⁊ restituit bona detracta fal. vt dictū est. Si vo q⁹ ita dicat si filius meus decesserit in pupillari etate vel postea sine liberis illum substituo: due sunt substōnes pupillaris expressa ⁊ fideicōmissaria ꝓpter distinctiones ⁊ alternationē ipsoꝝ ad que singula ꝙ bū substituo aptaꝫ diuersis modis: ⁊ hoc euidenti⁹ apparebit si testator substituat pupillariter ⁊ p fideicōmissum substitutio. ¶ Breuiloqua substitutio est que cōtinet duas vulgares substitutiones ⁊ duas pupillares substitutiōes vt cū duo impuberes instituti a parente q̄ hz eos in potestate iuicē substituūt ⁊ hāc substitutionē lex appellat recip⁹cam. vt. ff. e. l. iam hoc iure. ⁊ dicendus est qō oēs iste quattuor substitutiones expresse sint nec em̄ magis pōt dici de vna q̄ de alia ꝙ sit expressa. vnde contingit ꝙ ꝓpter has pu. substitutiōes mater repellit oīnor substitutus succedit. vt. ff. eo. l. lucius. Si em̄ esset pupillaris tacita non repelleret mater etiā in testamēto milit. vt. j. e. l. precib⁹. Siue ponerem⁹ matrē vna cū impubere institutā. vt. s. ti. ꝓxi l. vlt. siue nō esset instituta cū eo. vt. s. de te. mil. in testamēto. lz. ꝑ. dixerit tacitā pupillarem admitti ꝫ matrē nisi vbi ipsa vna cū impubere filio est instituta. Vel distingue an exneus vulgariter substituaꝫ impuberi ⁊ tunc tacita pupillaris nō admittit ꝫ matrē an substituat impuberi frater ei⁹ vt tunc repellaꝫ mr̄ q: nō est vsimile ꝙ testator vxorē suā b̄ est mrem ipuberis voluerit ꝓferre alij filio suo. vt. j. e. l. cū q̄dā.

¶ De seruis necessarijs heredib⁹ instituendis vel substituendis. 28

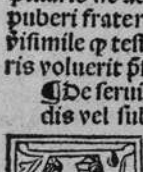

Adiuim⁹ supra de varietate institutionū. Nunc dicam⁹ de diuersitate heredū. vl aliter. Diximus de heredib⁹ instituēdis hoībus liberis. Nūc loq̄mur de seruis necessarijs heredib⁹ instituendis. 4 ¶ Videdū ergo q̄s dicaꝫ necessarius heres: et q̄s possit seruū necessariū heredē instituere: ⁊ quē seruum: ⁊ qualr possit instituere: ⁊ de effectu institutionis. ¶ Est aūt necessarius heres seruus a dño institutus. Ideo sic appellat⁹ q: siue velit siue nolit omnimodo post mortē testatoris ꝓtinus liber ⁊ necessarius etiam ignorās fit heres. vt isti. de he. q̄. in pri. ti. ⁊. ff. si cerpe. l. ei⁹ q̄. siue istituaꝫ in totū siue ꝑ pte q: nō a coherede sz a semetipso accepit libertatē nisi a instituaꝫ sic cū q̄s mihi heres erit statuli. ⁊ heres esto. vt. ff. de acq̄. he. ex pte. Alij sunt heredes sui ⁊ necessarij. s. q̄ sunt in ptāte testatoris tpe mortis. Alij aūt sunt exnei. vt insti. de here. qua. ⁊ dif. in prin. ff. sinaūt. 5 ¶ Pōt aūt instituere necessariū seruū heredē quilibet dñs ei⁹ dū modo liceat ei testari ⁊ maxime si soluendo est. Si autem nō est solnēdo licet ei ⁊ in fraudem creditorum instituere seruum necessarium heredem vnum ⁊ non plures si alius ei nullo modo heres ex eo testamento extiterit. Erat em̄ valde prospiciendum hominibus egentibus quibus alius heres non erat extiturus vt vel seruum suum necessariū heredem habeant qui satisfacturus erat creditoribus: aut hoc eo non faciēte creditores res hereditarias serui nolle vendant ne iniuria defuncti⁹ afficiatur: ⁊ erit hic seruus ⁊ heres et liber etiā si nolaīm dñs non reliquerit libertatē ei cū non est verisimile eum quez sibi elegerit heredē si prętermiserit libertatis donationē seruū remanere voluisse. vt isti. q̄. ex. cau. ma. nō pos. ff. lz aūt dño. ⁊. j. e. l. j. nec ipeditur serui libertas vel hereditas ob hoc ꝙ seruus pignori obligat⁹ erat: si tñ seru⁹ paratus sit creditori satisfacere. vt. ff. de here. insti. l. pignori. ⁊. j. e. l. j. ⁊ hoc est notabile q: inter vīuos debitor in fraudem creditorū manumittendo seruū nihil agit sz magis succurrit ei in vltima volūtate vt dictū est. Si aūt iste q̄ nō est solūēdo instituit plures siquidē primo instituat vnum ꝫ alterū. primo nolatus erit liber et heres ⁊ nō is q̄ nolatus est scdo nisi qñ maioris precij sit is q̄ nolatus est. nec sufficit creditoribus posteriores retrahi in seruitutē prior autē sufficiat. Naz hoc casu sequēti loco institutus erit seruus liber ⁊ heres. Si aūt simul ordine non seruato quis instituat duos heredes seruos: puta duos apollonios nulla erit institutio si vtriusq⁹ seru⁹: tunc cū pōt adiri hereditas. i. olim post apertura. hodie post mortem testatoris. Si aūt vnus eorū decesserit aūꝫ possit hereditas adiri: ille q̄ supest erit liber ⁊ heres. vt. ff. de here. insti. l. q̄ solūēdo. ⁊ q̄ ⁊ a quibus ma. fi. nō fi. l. si quis habēs. Aliqñ tñ etiā ei q̄ non est solūēdo seruus cum alio est heres: veluti si seruo cū libertate instituto heredē ita adiectū sit si mihi stichus heres erit tunc titius quoq⁹ heres esto. Nā titius aūꝫ stichus sit heres heres esse non pōt: cū aūt extiterit semel heres seru⁹ non pōt adiect⁹ efficere vt q̄ semel extiterit heres desinat esse heres. vt. ff. de here insti. l. ei q̄ solūēdo. Ubi aūt instituit quis seruū oīno alienū heredē ⁊ liberū lz ille seruus postea fiat testantis: neutrū valet nec libertatis datio nec hereditatis. vt. ff. de here. insti. l. si alienū. qñ in libertate promptū est: q: alieno seruo nō potuit dari directo. vt. C. de te. manu. l. seruo tuo. sz hereditatis datio bñ potuit fieri sine libertate: est em̄ factio testamenti seruo alieno ex psona dñi. vt. ff. de here insti. l. nō minus. vñ non deberet vitiari hereditatis institutio propter inutilē adiectionē libertatis. vt. ff. de le. j. l. si seruus. ff. si seruus. Si aūt quis instituat seruum quē habet cum alio cōem: siquidē instituat eū cum libertate cōpellitur soci⁹ accipere preciū partis sue. ⁊ sic iste institutus dño erit necessarius heres. vt. j. de cōi seruo ma. l. j. ibi. licet ipse cōis seruus ꝛc. ⁊. l. vlt. Si aūt instituat eum heredē simpliciter videt ꝙ socio testatoris per seruū cōem queraꝫ hereditas. vt. ff. pro socio. l. verum. ff. si seruo cōi. nisi ꝓbetur ꝙ testator habuit aūm libertatis dāde vtriq⁹ aūt dñorū non pōt seruus cōis existere necessarius heres nisi in duobus casibus. Nam si duo socij quondā seruum cōmunē testamēto facto heredem ⁊ liberū esse iusserāt ⁊ ruina simul oppres-

a Instituaꝫ. vid Jo. fab. ⁊ subtiliter nico. de neapo. alr ꝓpliā tem i. ff. j. insti. de here. q̄. ⁊ diffe.

si perierūt. Et hoc casu duobus ocinus heres existit. Et si sub eadē cōditione seruum cōmunem vterq; socius liberū. Et heredē esse iusserit eaq; extitisset idē iuris erit. vt. ff. e. l. duo socij. forte idem erit: t si sub diuersis cōditionibus instituerint seruū cōem: t ille cōditiones simul extiterint. Q̄ñq; tū seruus nō est heres necessarius dñe sue: vt cū ipe de adulterio cōmaculatus est in eā cōmissō. vt. ff. de here. insti. l. his verbis. ſ. interdū. ¶ Fit aūt heres necessarius seruus dño. Itē t filio impuberi cui pupillariter substitutus est. vt. ff. de vul. sub. l. sed t si plures. ſ. quos. Siue in vno gradu libertas et hereditas: siue in vno libertas et in alio hereditas relinquat: vel in vno testō: vel in codicillis libertas: t in testō hereditas. vt. j. e. l. iij. t. v. ſ. sed cū vtriq; tū ita demū ē necessarius heres si mānserit in eadē causa. si vo a viuo testatore manumissus fuerit suo arbitrio adire hereditatē potest: q; nō fit necessarij cū vtrūq; ex dñi testō nō cōsequat q; si alienatus fuerit iussu noui dñi adire hereditatē debet t ea ratione p eū dñs fit heres. nā ipe alienatus neq; liber neq; heres esse pōt etiā si cū libertate fuerit institutus heres: destitisse enim a libertatis datione videt dñs qui eū alienauit.

1 vt insti. de here. insti. ſ. seruus aūt. ¶ Fieri pōt institutio serui a dño pure t sub cōditione potestatiua quā si nō impleuerit fraudat heredē tate t libertate culpa sua. Itē fieri pōt sub casuali: t siquidē illa defecerit siquidē hereditas nō sit soluendo humanitatis intuitu seruus est liber t necessarius heres. Si autem est soluendo seruus quidē erit liber: hereditates aūt veniēt ad alios quos leges vocāt. vt. j. e. l. vlti. Nec eī curauit lex seruū cōpellere vt sit heres cū hereditas sit soluēdo cum verisimile est q; alij multi velint eam hre. Sic aūt nō pōt instituī cum liber erit. secus in alieno seruo. vt ff. de cōdi. insti. l. seruꝰ alienus. Que aūt dicta sunt ī institutione repetita intelligant in substitutione si seruus a dño substituat alij. Sed nūquid seruꝰ vel liber hō sibi ipsi substituī pōt t certe cā instōnis mutata liber hō sibi substituī poterit: sed cā nō mutata nihil valebit substitutio. igit si titiꝰ sit heres scriptꝰ: t si heres nō sit idē heres esse iussus sit substō nulliꝰ erit momēti. i. nullā afferret cōmoditatē aliqua tñ est. vt. ff. si omiſ. cā te l. j. ſ. si ꝓponat. vel forte qō dī ibi est intelligēdū qñ substitutus est alij non sibi. Sed si sub cōditione ḡs heres scriptꝰ sit pure aūt substitutꝰ est cā mutat: qm̄ pōt ex instōne deficī cōditio t substō aliquid afferre. Sed si extiterit conditio one pure sunt: t ideo nulliꝰ momēti erit substō cōtra si pure ḡs instituat deinde sub cōditione sibi substituat nihil facit substō cōditionalis nec mutata intelligit quippe cū t si extiterit cōditio one pure sunt substōnes t vnꝰ idēq; videt esse gradus. Et qō dictū est in hole libero sibi substituto dici pōt t in seruo sibi substituto sine libertate t instituto sine libertate. Quid autem si titium hominē liberū instituo heredem stichū alij lego et eundē stichum heredē instituo. Et si stichus heres nō erit ita subiicio stichus liber t heres esto. t certe cū in eodē testō t legat stichus t libertatē accipit prevalet libertas: t si ꝑualet libertas nō debet legatū: t ideo iussu legatarij nō pōt adiri hereditas: t per hoc verū est stichū heredē nō esse quātū ad cōmodū legatarij et exsequētibus verbis libertas cōpetat ei cūnus videat gradus alij vero substituī pōt seruus vt cū cause vel sine cause mutatione. t ꝑbant hec ff. de vulg. sub. l. sed t si plures. ſ. vl. t. l. seruus cōem. ſ. titius. t. j. e. l. pe. ſ. vlti.

¶ De liberis preteritis vel exheredatis. 29

Exposuimus supra de here. insti. vel sub. t qz liberos ꝑpios cōtingit qñq; preteriri: vel et inique exheredari dicam de liberis ꝑteritis vel exheredat. ſ. quid sit ꝑteritio: quid exheredatio: t quis possit exheredare: t quis exheredari: et quis sit effectus cōmisse vel facte exheredationis. Est autē preterire omittere aliquē eo non instituto vel exheredato. vt insti. de here. q̄ ab intesta. defe. ſ. eadē hoc. hinc est q; si dicat testator filiū meum neq; heredē instituo neq; exheredo: q; ipias manus iniecit ī me exheredasse[a] eū videbit. ¶ Exheredare aūt est filiū cōstitue re alienū a substātia vel hereditate sua siue dicat exheredo siue dicat alienus a mea substantia esto. vt. j. e. l. si quis. ¶ Potest exheredare il le solus: t ille ois qui facit et facere pōt testm̄. vt. s̄. de testa. l. nō codicillos adeo vt si testm̄ sit nullū a principio vel destitutū: q; nō adit ex eo hereditas exheredatio sit nulla. vt. ff. ō bo. pos. cōtra ta. l. filiū. ¶ Q̄d dixi in testō: idē forte diceret quis t si fiat exheredatio in codicillis tametō cōfirmatis: q; adeptiōe hereditatis vī cogitasse testator. vt. ff. de cōdi. insti. l. quidam. ſ. vl. Sed forte in vanū cogitauit. ¶ Exheredare aūt possum eos qui possunt mihi ab intesta to succedere: q; sunt de liberis vel quia sunt de ascēdentibꝰ: extraneū em̄ nō possum exheredare. Est em̄ res inepta in extraneo exheredatio. vt. ff. de ver. ob. l. quidā cū filiū. ſ. in eo autem. ¶ Fieri autē debet exheredatio in filijs t filiabus t nepotibus t neptibus suis t emācipatis ceteris descēdentibus siam natis vel nascituris nominatim: lz olim distinguerent masculi a feminis. vt insti. e. ſ. sed non ita. t. ſ. nostra vero constitutio. Quid est nominatim exheredare. Et certe nomen t prenomē t cognomen dicendum est t sufficit vel vnum ex his. Item nominatim videtur exheredari t si nomē eius nō exprimatur si modo vnicus sit t dicat filius meꝰ exheres esto. Nam si plures sint filij benigna est interpretatio: vt nullus sit exheredatus et si pepercit filium dicere ex seia autem natum dicit recte exheredat et si cum conuincio dixerit non nominandus nō filius meus latro gladiator tenet exheredatio. Item tenet si dixerit eum non esse natum ex adulterio. vt. ff. eo. l. j. t. ij. t. iij. j. responso. non tamē ideo exhereda

[a] Exheredasse. vid pulchre bal. in prohemio de cretalius. vij. col. vbi et dicit q; si pr ī testō maledicat filius nō vī eū exheredare. vt ibi elegāter ꝓ eū.

BIU Cujas

nit eum quod crederet eum natũ ex adulterio nam si ideo exheredasset eũ qđ crederet eũ natum ex adulterio ꝓbato eo ꝙ vere filius est declaratur exheredatio nulla qz ꝓbatur patrem errasse circa cãm exheredationis. vt. ff. de libe. z posth. l. si posthumus. §. vlt. Itẽ debet filius exheredari pure z nõ sub cõditione nisi in casu vt cũ filius instituit heres sub casuali cõditiõe z in defectu eius exheredat. vt diximus. §. de insti. sub cõdi. fa. vñ hec exheredatio vitiosa est quisquis mihi filius heres erit filius exheres esto. Exheredari eñ videt filius sub conditiõe si adita erit hereditas. vt. ff. de vul. sub. l. q̃ liberis. §. vl. z. ff. e. l. iij. §. filius. Itẽ debet fieri exheredatio ab hereditate nõ a re vna licet institutio hereditatis posit fieri in re vna. vt. ff. e. l. cũ quidam. vñ etiã quidã dicũt filiam instituí posse in dote cũ cõtẽplatione dotis filia possit exheredari. vt. §. de rei vxo. ac. §. videamus. Sz nõ ita puto hodie qz necesse est vt habeat aliqđ saltẽ modicũ iure institutiõis. vt in autẽ. vt cũ de appella. co. §. aliud. Dotem aũt nõ potest dici habere a patre iure institutionis nec legati qz nec ei adimere põt nec in bonis pris est. vt ff. ad. l. fal. pater. Item fieri dz ab oĩbus heredibus nõ ab vnius psona tm̃. vt. ff. e. l. iij. §. filius. Itẽ fieri põt ab oĩbus gradibus heredũ qđ est si fiat exheredatio añ gradus oĩs vel post gradus oẽs vel intra gradus. Et est tunc inter gradus qñ psona precedens exheredationẽ est in alio gradu ꝙ psona q̃ sequit exheredationẽ. vt ff. e. l. iij. §. filius. z. §. añ. z. §. in eo. z. j. e. l. j. Gradus autem accipe vt nota. §. de insti. z de impu. z alijs substi. Itez fieri põt exheredatio ab vno gradu tm̃. vt. ff. e. l. iij. §. vlti. ꝙ intellexerũt doctores cũ testator exprimit se ab vno gradu tm̃ velle exheredare. Ego puto idem ɔtingere etiã si testator id nõ adiciat. s. in eo casu qñ exheredauit testator intra gradus z ɔtingit hoc cũ persona precedẽs exheredationẽ z psona sequẽs exheredationẽ sunt in eodẽ gradu institutionis vel substi. z est iste casus inuentus a Jo. alr eñ nõ videbat ꝙ bñ posset poni casus illi⁹ legis. Itẽ fieri dz exheredatio vel preteritio cã inserta exheredationis vel preteritiõis. Et sunt xiij. casus quib⁹ exheredant descẽdẽtes z. viij. quib⁹ exheredant ascẽdẽtes. Nec ẽ op⁹ eos notare in summa qz euidẽter notant in auten. vt cum de appel. co. §. aliud vo. z. §. hoc quidem de parẽtũ. ¶ Est aũt effectus omisse exheredationis quia si is qui in potestate testatoris fuerit ꝓterit⁹ nõ inserta cã ꝓteritionis vel etiã fuerit exheredat⁹ nõ rite z ita habet ꝙ preterito ipo iure nõ valet testamẽtum ꝓtũ ad institutiões heredũ sed in legatis ꝓmũ pseuerat. vt liquet ex predicta autẽ. z insti. e. j. rñso. qđ est ɔ regulã que est. j. de fideicõ. l. eã. lz dixerit. §. in summa insti. e. ti. ꝙ ita etiã erat iure veteri per. l. q̃ est j. de iniu. rup. te. l. filio. Sed certe ibi tenebat testamentũ quia filius approbauerat testamẽtum. Et est illa autẽ. signata ab. y. j. e. l. nõ licet ꝛc. male tñ qz nõ est ita in corpe autẽ. nec eñ dicit ꝙ ex sola ꝓteritiõis cã irritũ sit testamẽtum sed ita nõ inserak cã preteritionis vel exheredationis. Sic ergo filius iste ab intestato erit heres. Si aũt filius emãcipatus preteritus est nõ inserta cã. vt dictũ est. similr dico testamẽtũ ipso iure nullũ. Et hic emãcipatus olim bono rum possessor sed hodie succedit ꝙ cõstitutiões vt heres ab intestato. vt in autẽ. de here. ab inte. §. j. z. §. si vo neq; fratres. Si vero exheredatus fuerit filius rite prout. §. dictum est. tenebit testamẽtum nisi expugnet ꝙ querelam inofficiosi testamenti siue erat emãcipatus siue erat suus z hoc forte non prestabunt relicta qz pendet ex institutiõe q̃ cassak. Sed supra nõ pẽdent ex ea qz nulla erat ipso iure. vt. ff. de iniu. rup. te. l. nam z si. §. fi. Si aũt preteritus fuerit filius rite. i. inserta cã exheredatiõis. vt dictuz est. tenet testamẽtũ sed hz filius emancipat⁹ ɔ ta. bo. pos. z eandẽ hz filius suus. j. e. l. vl. §. sancim⁹. Nec alr videt hodie posse succedere nisi ꝙ ɔ ta. bo. pos. ¶ Preteriti aũt a milite sciente se liberos habere vel a mre vel linea mrna inserta cã preteritionis; vt diximus: solã habẽt que relã inofficiosi testamẽti qz ꝙ exheredat⁹ habẽtur. vt insti. co. §. vlti. z pe. Idẽ ꝙ est econuerso in ascendẽtibus linee materne si ptereank a liberis eiusdem linee. Ascendẽtes autẽ linee paterne preteriti a liberis inserta causa preteritionis habẽt bo. pos. ɔ ta. Aut si nõ inserak cã ipso iure testamentũ nõ tenebit. Exheredati aũt ascendentes eiusdẽ linee habent querelaz inofficiosi testamẽti inserta causa exheredatio nis vt dictum est: alioquin esset testamentum ipso iure nullum. et de his auctoritatibus plene dixi mus. §. de inofficioso testamento.

a Grad⁹ An exheredat⁹ i. a ter gradus istitutiõis z substitutiõis itelligit exheredat⁹ ab omni gradu: z an ipius exheredati sup existẽtia faciat deficere fideicõmissũ si sint filijs ꝛc. z an exheredatus circa causa expssa q̃ pena nõ credit vã faciat exheredationẽ nullã cẽseri videmulta

b ipso iure testamentũ nõ tenebit. Exheredati aũt ascendentes eiusdẽ linee habent querelaz inofficiosi testamẽti inserta causa exheredatio nis vt dictum est: alioquin esset testamentum ipso iure nullum. et de his auctoritatibus plene dixi mus. §. de inofficioso testamento.

b Ipso iure Qñ ipso iure sit nullũ ꝓbat i. §. j. insti. ɔ exhere. li. in tex. ibi iutili ter testabik põde dero⁹ bñ testabik.

¶ De posthumis heredibus instituẽdis vel exheredandis vel preteritis.

7 Dixim⁹ supra de liberis natis. Nunc de nascitur⁹: id est de posthumis heredib⁹ instituẽdis vl exheredãdis vl ꝓteritis. Videndũ ergo qđ sit posthumus. Et qs possit z debeat ipm instituere z q̃ liter. Itẽ qualr debeat exheredari. Et qđ iuris futuri tẽ sit eo ꝓterito. Et postea videbim⁹ de his q̃ loco ponis. et posthumozũ sunt. ¶ Est aũt posthumus q̃ nascitur post mortẽ pris. Inde eñ ɔ posthumus ꝙ vba fu qz postꝙ pater datus est humo nascit. Sz z im turi tpis propie quilibet dicit posthumus q̃ nascit post iportant 8 testm̃. vt. ff. de iniu. rup. te. l. iij. ¶ Põt aũt z ɔz ipso iure instituere posthumũ oĩs mascul⁹ in cui⁹ ptãte vt ẽ tex. posthumus esset nascitur⁹ si nat⁹ esset in vita cũ testatoris. vt. j. e. l. qđ certarũ est. sine ꝰ mascu lus erat iã marit⁹ siue nõdũ duxerit vxorẽ. nã z maritus vxorẽ repudiare põt. Et q̃ nõ duxerit vxorẽ põt marit⁹ effici. Nã z cũ marit⁹ post ir. z videbunum scribat heredẽ non vtiq; is solus scriptus videtur posthumus qđ ea vxore quam hz z oẽs i. l. nat⁹ est ei vl is q̃ tũc in vtero est verũ is ꝙ q̃ ex inbem⁹. quacũq; vxore nascit. Jõq; qui posthumũ here §. sane. dẽ instituit si post eũ testamẽtũ factũ mutauit ꝛc. de sa. mrimoniũ. is videt istitut⁹ q̃ ex posteriori mri san. ec.

BIU Cujas

monio natus est. Nec distinguitur in masculo instituēte vtrū sit spadatus an nō. Nā ꝛ spado instituit posthumū: qm̄ nec etas: nec sterilitas eius rei est impedimēto. Secus in castrato: qa naturali vitio impeditur gīnare. Hermofroditus posthumū instituit heredē dicit lex maxime si in eo virilia prevaleāt. vt. ff. e. l. placet. ꝛ. l ideo ¶. ꝛ. l. sed est quesitū. Et videtur illud maxime adūdare. nā si prevaleāt in eo muliebria nō habet necesse instituere posthumū: sicut nec necesse habet mulier cū ei⁹ pterito habeaī ꝑ exheredatione. vt. ff. e. l. gallus. ſ. nūc. ꝛ de iniu. rup. te. l. iij. in prin. ꝛ vt diximus. ſ. ti. pxi. Itē nec considerat in masculo instituēte sit san⁹ an infirmus vel iuuenis an senex: qa natura magꝫ in hoīem generādū ꝛ cōsuetudo spectāda est q̄ tale vitiū aut valitudo ꝓpter quā abdicatur hō a generādi facultate. vt. ff. e. l. siquis posthumos. si tū ꝺs instituat posthumū ex ea que alij sit nupta vel ex ea quā nephas sit ducere institutio nō tenet nec supius testū rup. est. Iure em̄ naturali vel lege dei impediebat matrimoniū: secus si impediret matrimoniū de iure ciuili. vt si instituo mihi eū heredē q̄ mihi nasceī ex titia ancilla vel minore. xxv. an. ea cuius tu telā vel curā ego vel pr̄ meus administrauim⁹ ꝛ ancilla postmodū fiat iusta mea vxor liberta tem cōsecuta vel pupilla vel adulta fiat maior xxv. an. ꝛ rationib⁹ redditis ꝛ vtili anno trāsacto iuste nubat mihi. vt. ff. eo. l. signis posthumos. ſ. sed si ex ea. ꝛ. l. filio⁹ a pre. ſ. vlt. ¶ Pōt aūt instituī posthumus pure ꝛ sub cōdī. sicut dixi plene circa filios iam natos. ſ. de insti. sub cōdi. factis. Itē instituī pōt si nascaī in vita testatoris: ꝛ tūc natus post mortē rumpit testū. Itē ecōuerso pōt instituī si nascaī post mortē: ꝛ tūc natus in vita rūpit testū: qa in hūc casum nascit qui nō est testō cōprehēsus: ꝛ in talē casum omissum: nec sub cōditione videī script⁹. Itē pōt instituī siue nascaī in vita siue nascaī post mortē. vt. ff. e. l. cōmodissime. sed in duob⁹ casib⁹ olim videbat institutus i alterū casum. Sed hodie lex interpretat posthumū institutū in vtrūq; Primus est cū ita dicit testator si lius vel filia q̄ intra. x. mēsiū spaciū post mortē meā fuerint editi heredes sunto. Secūs est cū ita dicit filius vel filia q̄ intra. x. mēses primos mortis mee nascerenī heredes sunto. vt. ī. e. l. vlt. lex em̄ interpretat q̄ testator sicut voluit eū heredē esse si nascet post mortē: ita ꝛ eadē ratione ꝛ si in vita nisi Priū appareat. vt. ff. de heredi. instit. l. ij. ꝛ. ff. eo. l. si ita. j. rūso. ꝛ. ſ. de in offi. testa. l. iij. Sed de morte ideo posuit: quia credebat eū nasciturū post mortē. ar. ff. ad trebel. l. mulier. ¶ Exheredari debent isti posthumi vel posthume facta mentione siue ita dicat quicunq; mihi nascitur siue ita quicunq; nascetur ex seia siue ita neuter exheres esto siue ita posthumus exheres esto. vt. ſ. titu. prox. l. vlti. ſ. vlti. et. ff. de iniusto rupto testamē. l. iij. ſ. nominatim ¶ Hodie autem posthumi nō possunt nota exheredationis damnari quam necessariū est subijcere in exheredatione faciē da. vt diximus. ſ. ti. pxi. cum certū sit eos nullam ingratitudinis causam posse vel potuisse cōmittere nec possunt propter alienū odiū vel delictū exheredari. vt. ſ. de inoffi. test. l. si quis
2 suo. ſ. vl ¶ Est ergo nobis videndū quid iuris
a sit posthumo preterito[a]. Et quidē si ponā eum preteritū esse ab hereditate tota vel etiā a gradibus vniuersis: ꝛ ipse natus est viuus emissa voce vel non emissa: dū tamē constet eum viuū natū vel ex secto vētre editū integrum vel non integrū aīal cū spiritu tū testū rumpet. vt. ī. e. l. quod certarū. ꝛ. ff. e. l. qō dr. nisi declinet ad monstrū vel pdigiū. vt. ff. de sta. ho. l. non sunt. videreī tū esse contrariū qō legit. ff. de ver. sig. l. queret. ſ. parētibus debere pdesse si qualiter potuerunt statutis obtēperauerunt: lz postuosum vel mōstruosum aut debilē mulier edi derit vel qualē visu vel vagitu nouū nō humane figure: sed alteri⁹ magis aīalis ꝑ hoīs. Et certe tūc distingui pōt. An id acciderit ꝓpter delictū mulieris: vt qa rē habuit cū aliquo aīali irrationabili: vt tūc nati non debeant reputari liberi. An ideo qa cū ipsa cognoscereī a masculo de aliquo aīali cogitauerit. Nā ex cogitatione concipiētis talia accidūt: vt dicunt phisici: ꝛ tunc nati posthumi habentur pro liberis.
¶ Sed lz natiuitate posthumi rūpatur testū tū si viuo testatore natus decesserit script⁹ vel nuncupatus heres de iure prorio habebit bo. pos. fm ta. vel fm nuncupationē. vt. ff. de iniu. rup. te. l. posthumus. Qui autē nascitur mortuus nec natus nec cōceptus videī. ff. de verb. sig. l. qui mortui. ¶ Rumpit ergo totum testū
b posthumi natiuitate si posthumus est a toto[b] testō preteritus. ſ. Nā si ponamus eū preteritū ab vno gradu tū ꝛ ab alio exheredatū rumpitur ille solus gradus a quo preteritus est. Sz nec patit valere gradus sequētes: qa pendēt a primo qui a principio tenuit: lz postea rumpatur. Sed filio⁹ tā natus si preteream ab vno valent alij sequētes vel pcedētes gradus a quibus est exheredat⁹. Nō em̄ pēdet ex eo qui nullus est. vt. ff. de iniu. rup. te. l. iij. ſ. vl. ꝛ. l. nam ꝛ si sub cōditione. hodie tū qa nō pōt posthum⁹ exheredari vel a toto testō vel a parte eius vel a gradu aliquo. vnde ꝛ talis exheredatio habeī ꝓ preritione: ꝛ ideo testū qō a principio tenuit. ex postfacto rūpitur ꝛ fit ipso iure nullū siue posthumus nascaī in vita testatoris siue post mortem. vt. ff. de iniu. rup. test. l. iij. Sed aliud est in his qui sunt loco posthumoꝝ. Nam illi ita demū rumpunt si agnoscantur in vita testatoris. vt. ff. e. l. siquis posthumos. ſ. si filiū. vt liquebit ex sequentibus. Sunt autem loco posthumorum hi qui in sui heredis locum succedendo quasi agnoscendi fiunt parentibus suis heredes. vt ecce si filium ꝛ ex eo nepotē neptēve in ptāte habeā: qa filio⁹ gradu pcedit is solus iura sui heredis hz q̄nis nepos q̄ ꝛ neptis ex eo in eadē ptāte sint. Sz si filio⁹ meus me vino moriaī naturaliter vel ciuiliter. ſ. per capitis diminutionē magnā vel mediā vl et si emācipat⁹ fuerit: aut q̄libz alia rōne exeat de ptāte icipit

a Prete-rito. Uid late de ista materia scripta p. d. alex. are ti. iaſo. ꝛ soz. ꝛ modern. in l. gall⁹. ff. de lib. et posthu. l princi.

b Toto. Uide an ge. d. are. ꝛ scriben tes in. ſ. pe. insti. de exhere. lib.

BIU Cujas

nepos neptisve in eiꝰ loco succedere et eo mō iura suoꝝ heredū q̄st agnatiōe nāciscunt ne ergo eo mō rūpat mihi testamētū sicut ipsum filiū heredē instituere vel exheredare notatim debeo necnō iure faciā testamētū ita ꝛ in nepote nepteve ex eo necesse est mihi vel heredem instituere vel exheredare ne forte me viuo moꝛtuō filio succedēdo ī eiꝰ locum nepos neptisve q̄si agnatiōe rūpat testamētū idq; l. velleyana puisum est. vt. ff. de iuiust. rup. te. l. posthumoꝝ. ꝛ ISti. de exhereda. li. §. posthumoꝝ. ꝛ ad pui sionē. l. velleyane ꝑseruādā: gallus aḋlius cōcepit v̄ba substitutiōis in psona nepotis vel neptis. Et adiecit de ꝓnepote ꝛ de ꝓnepte ꝛ ceteris descēdētibꝰ si ꝑsone ꝑcedētes eos moriant viuo testatoꝛe naturaliꝛ vl̄ ciuiliter vl̄ exeāt de ptāte vt dictū ē. Jdēq; ꝛ si ꝓmoꝛtuo nepote viuo filio substituto ꝓnoneptem si filius moꝛiat me viuo: ꝛ sunt hec v̄ba substitutiōis si filiꝰ me viuo moꝛiet tūc si q̄s mihi ex eo nepos vel neptis post moꝛtē meā vel ī vita mea ī. x. mēsibus ꝓximis q̄bus filius meus moꝛiet nat⁹ natave erit heredes sunto: ꝛ qđ dictū est si substituatur filio est intelligēdū eē factū ꝛ si pariter cū filio instituat vt videat eē substitutus in eū casum q̄ ex ꝑdictis verbis cōcipi pōt. Jtē ꝛ p̄nt cōcipi verba substitutiōis si moꝛiat filius ꝛ nepos viuēte testatoꝛe. vt. ff. e. l. gallus. v sq; ad illū. §. si eius. et est hoc dictū a gallo et a velleyo consiliꝰ causa a principio enim si instituo filium ꝛ nepotē ꝑtereo tenet testamētū ex casu possit postea rumpi. vt. ff. e. l. gallus. §. fortitā. ꝛ. §. in oībus his. Mar. tñ videbatur a principio nullū esse testamētū. Secꝰ si ISti. nepotē ꝛ ꝑtereo filiū vel IStituo ꝓnepotē ꝛ ꝑtereo nepotē.
3 Et idē ī sikibꝰ. vt ī ꝑdicta. l. oꝛ. ¶Circa materiā istā substitutiōis a gallo aḋlio antiq̄tꝰ introducta lex velleya volēs ꝓuidere testamētis auoꝝ ꝛ ꝓauoꝝ ne rūpant ꝑ nepotes velꝛ. ꝓneptes vel sequentes liberos induxit duo capita vel capꝛa sup institutionibꝰ nepotū ꝛ ꝓnepotū ꝛ ceteroꝝ liberoꝝ. Et hꝫ locū ꝓmū. c. l. velꝛ. cū ia moꝛtuo filio nepotē ex eo nascituꝝ ISTituo: vel si ꝑtereā rumpiꝫ testamētū eo nato. ꝛ hoc idē capitulū locū hꝫ quātū ad sñiam nō ꝯtum ad verba cū ISTituo nepotē nascituꝝ viuo filio tē poze testaměti ꝛ ISTituto herede vel exheredato ne alioq̄n testamētū sit nullū. ¶Sꝫ moꝛiꝫ hic filiꝰ anteq̄ nascat nepos. vt. ff. e. l. gallꝰ. §. nūc. Secm̄ capitulū locū hꝫ cū instituo nepotē iam natū viuēte filio et instituto herede vel exheredato ne alioq̄n testamentū nō teneret. vt. §. dictū ē. ꝛ tūc nepos ex ISTitutiōe admittiꝫ tūc demū q̄n admissus rūperet nō cum pte suo simul. vt. ff. e. l. gallus. §. ISTituēs. ꝛ. §. q̄dā. Qđ aūt distinguant capitula ꝑ nepotes natos ꝛ nascituros ꝛ filios viuentes ꝛ moꝛtuos probat. vt. ff. e. l. gallus. ꝛ. §. nūc. ꝛ. §. vidēdum. Quartus casus ꝛ difficilis. i. valde difficilis dicitur: non q̄ pōt adaptari magis verbis primi cap. ꝯ scdi. Aliquid em̄ habet ex ꝓmo quia ponitur ī nepote nascituro: aliq̄d hꝫ scdo q̄ ponit ī nepote ex filio viuēte tpe testamēti ꝛ viuēte tpe illo q̄ nascitur postḣum⁹ ꝛ ideo ī hoc casu dicunt duo capitula coadunata nec ꝙ videt ꝙ ISTitutio talis nepotis teneat q̄ cū is nascit nō ē suus heres ipm̄ ꝑcedente ꝑe suo. Est aūt alienꝰ postḣum⁹ q̄ de iure nō pōt ISTitui heres iure antiquo. vī g̃ ꝙ rūpat testamētum natiuitate sua. Juliano tñ vī quasi duobꝰ capitibus lege coadunatis in hoc quoq; inducere legē ne rumpat testamentū. vt. ff. e. l. gallus. §. ille casus. Jtē hodie tenet institutio alieni posthumi. vt ISti. de bo. poss. j. respōso. Jtē hodie q̄ emāciparet filius non ideo ꝑfertur ei nepos in succedēdo. sicut. §. diximus eum preferri. Jtem nec admittitur pariter nepos cum filio ꝑ edictū de coinungēdis cū emācipatis liberis: q̄ illud hodie sublatum est. vt diximus. §. de inoffi. test.

¶De iure deliberādi ꝛ de adeūda vel acquirenda hereditate. 31

Qoniā instituti heredes de q̄bꝰ dixim⁹ et legitimi de q̄bꝰ dicem⁹ sepe deliberāt an expediat eis hereditatem admittere vel repudiare ponit de iure deliberādi: ꝛ qr deliberatiōe habita q̃nq; adiꝫ hereditas ponit de ea acq̄rēda vel adeū-
4 da. Videndū q̄ qđ sit deliberare. Et q̄s petat tēpus ad deliberādū. Et a q̄. Et q̄tū tps. Et q̄s sit effectus deliberationis. Et qđ sit ius eius. Et postea dicem⁹ de ꝙfectiōe inuētarij ꝛ ei⁹ beneficio ꝑ qđ hodie sublata deliberatione plene cōsulit heredibꝰ. Postea dicem⁹ de acq̄rēda hereditate. ¶Deliberare aūt nihil aliud ē q̄m̄ se cū diligēter cogitare vel in mente sua reuolnere vel cū amicis exploꝛare an expediat sibi admittere id de quo queriť. Subuenitur etiā heredibus per pretoꝛem vt habeāt copiā instrumētoꝝ iſpiciēdoꝝ vt ꝓinde īstruere se possint expediat necne agnoscere hereditatem. vt. ff.
5 eo. l. ari. ꝛ. ff. de acqui. he. l. arist. ¶Datur tēpus deliberandi heredi instituto vel si plures sunt singulis debet dari. Si tamē liberi sunt seruo enim instituto herede dať tps dño suo nō ipsi qr ꝑ nullo habeť apō ꝓtoꝛe. vt. ff. e. l. j. ꝛ. l. si plures. Jtē dať tutoꝛibꝰ ꝛ cura. heredū institutoꝝ. vt. ff. e. l. ait ꝓtoꝛ. Jtem datur heredibꝰ ab in-
6 testato venientibus. ¶Datur hoc tps ab ipeatoꝛe vsq; ad annū. Ab aliꝭ aūt iudicibꝰ dať vsq; ad nouē menses: vltra enim dari non potest sed nec minꝰ dari debet cētum diebꝰ. Ve diū ergo tps ē in ptāte iudicantis. Sic q̄ daťť tps q̃nq; semel tm̄: vt cnz a p̄ncipio daťť nouē mēses. Q̃nq; dari poterit sepius vt cū a principio dedit minꝰ nouē mēsibus. vt. j. eo. l. vlť.
7 §. sꝫ qr q̄dā. ꝛ. ff. e. l. j. §. vlť. ¶Est aūt effectꝰ deliberationis qr interim bona nō debent diminui nisi causa cognita ꝛ his verbis non tm̄ alienatio prohibita est verumetiā exercitiū actionū. Est enim absurdū eū cui alienatio interdicit a ꝓtoꝛe pmitti actiones exercere. Sed ex iusta causa pretoꝛ permittit diminuere puta cā funeris. Jtē cā eoꝝ q̄ sine piculo nō possunt

BIU Cujas

preteriti:putavescẽdi gratia:vel vt edificia sar
tiãtur:vel ne agri inculti sint:vel vt siqua pecu
nia sub pena debeãt restituat:vel ne pigno
ra preciosa distrahant. Idẽq; est ꝛ si res sint in
hereditate que ex tractu tpis deteriores fiunt
põt is q̃ deliberat sine preiudicio eas iustis
precijs vẽdere q̃ põt etiã ea q̃ nimis sumptuo
sa sunt:veluti iumẽta autvenalitia. Itẽ ea que
mora deteriora fiãt vẽdere. Igitur si in heredi
tate sit vinũ oleũ frumẽtũ numerata pecunia:
inde fieri debent impẽdia si minus a debitori
bus hereditatis,est exigẽda pecunia:ꝙ si nul
li sint debitores aut iudicẽ puocẽt vẽdere de
bẽt res superuacuas. Habet ꝛ filius qui deli
berat super hereditate paterna bñficiũ vt ali
menta denẽ ei ex hereditate.ꝛ pbãtur hec oĩa
vt.ff.e.l.ait pretor. ꝛ.l.aristo.ſ.vlt. ꝛ.l.igit.ꝛ.l.
filius. ¶Hmõi aũt deliberatio hodie nõ est ne
cessaria siquis inuẽtariũ fm legẽ facere volue
rit. Nam si velit quis spe certissima hereditatẽ
adire vel se immiscere vt postea non repudiet
eã nullo indiget inuẽtario[a] cũ oĩbus creditori
bus suppositus est: vtpote hereditate ei ex
sua voluntate infixa.vt.j.e.l.vlt.ſ.j. ¶Itẽ ꝛ lega
tarijs tenẽt insolidũ per aut.de here.ꝛ fal.ſ.si
vero nõ fecerit inuẽtariũ. Sed antiquo iure de
trahebat falcidiã quo nihil erat cautũ de inuẽ
tario. Si vero quis nõ titubãti aĩo respuendã
vel abstinendã crediderit esse hereditatẽ: dice
bat eũ se repudiaturũ vel abstenturũ:non tñ
abstinebat aut respuebat expectatur eius re
nũciatio vsq; ad tres mẽses ex quo cognitum
fuerit.ei delatã esse hereditatẽ nullo nec inuẽ
tario faciẽdo nec alio circuitu expectando ꝛ sit
alienus ab hmõi hereditate onerosa vel lucro
sa.vt.j.e.l.vlt.ſ.similiq; modo. Si aũt dubius
est vtrũ ne admittẽda sit defuncti hereditas
nõ putet sibi necessariam deliberationem: sed
adeat hereditatẽ vel sese immiscеat oĩ tamẽ
modo inuentariũ cõficiatur ab ipo vt exordiũ
capiat inuẽtariũ infra.xxx.dies postq̃ cogno
uerit hereditatẽ sibi ab intestato vel ex testõ
delatã:ꝛ hoc inuentariũ infra alios.lx. dies si
per rebus quas habuit defunctus tpe mortis
impleatur: vel si res defuncti oẽs vel maxima
pars non sunt in his locis in quibus sunt he
res habebit heredes anni spaciũ ad hmõi in
uentarij cõsummationẽ. Et in eius confectio
ne[b] debet interesse tabellarius vnus qui scri
bat inuentariũ. Sed quidã dicũt ꝙ duo debẽt
esse:q; pluraliter loquitur lex:sed certe plura
le est in singulare resoluẽdũ. vt in actio. vi bo.
rap.ꝛ nego.gest. Q̃nq; exigitur alius tabellio
in subscriptione heredis.vt dicetur.j. Itẽ de
bent interesse testes: tabularijs eĩ solis non
credimus. vt.j.eo.l.vlt.ſ.sinaũt dubius,ꝛ in
aut.de heredi.ꝛ fal.ſ.sancimus.ꝛ.ſ.si vero ab
sunt. Itẽ debẽt interesse oẽs legatarij vel pro
eis agentes si personaꝝ ratio sit habenda:sci
licet eius ciuitatis in qua fit inuentarium:vel
si quis ex his abfuerit vel interesse noluerit
succedet presentia trium testium locupletum
et bone opinionis de eadem ciuitate; ꝛ qui he
redem cognoscant absq; preiudicio veritatis
inquirende per seruorum hereditariorũ que
stionẽ vel per sacramentũ testiũ vel per sacra
mentũ heredis si alie defecerint ꝓbatiões. vt
in autẽ.de here.ꝛ fal.ſ.vero expressim. Item dz
heres supponere subscriptionẽ significantẽ.ꝛ
quantitatẽ rerum. ꝛ ꝙ nulla malignitate circa
eas facta vel ab eo faciẽda res remaneãt apud
eũ:vel si ignarus sit litteraꝝ:vel subscribere ꝓ
pedit spãlis tabularius ad hoc solũ adhiben
dus est ꝛ mãdatũ ei iniungi in presentia testiũ
vt ꝓ eo litteras supponat venerabili signo cru
cis antea manu heredis ꝓposito.vt.j.e.l.vlt.ſ.
sinaũt dubius est. Effect[y] aũt inuẽtarij hmõi
magnus est ꝛ interim dũ conficit ꝛ posteaq̃ cõ
fectus est. Nã interim heredes a creditoribus
vel legatarijs nõ possunt cõueniri. Unde ꝛ ta
le tẽpus nõ preiudicat creditoribus nec lega
tarijs circa tẽpora lẽ pscriptionẽ. vt.j.e.l.vl.ſ.
donec tñ. Itẽ cõfecto inuẽtario nõ tenẽt heres
creditoribus nisi inquãtũ res substãtie deuo
lute ad eos valẽt:sed nec legatarijs tenẽt ni
si deducto ere alieno:de reliquo aũt qõ supest
lz heredi detrahere fal. Si vero heres ꝓ igno
rantiã satisfecerit primo legatarijs a creditori
bus quidẽ ipse nõ inquietabit postea. Sed cre
ditores possunt aduersus legatarios venire
agendo hypothecaria vel cõditione indebiti.
Est eĩ absurdũ creditoribus suũ ius psequẽti
bus,legitimũ auxiliũ denegari:legatarijs vero
qui pro lucro certãt suas partes legẽ accõmo
dare. Sed ꝛ si creditoribus posterioribꝫ heres
satisfecerit per errorẽ priores creditores hypo
thecaria actione vel cõditione ex.l.ſi res desie
runt esse sibi potuerũt cõsulere contra credito
res posteriores.vt.j.e.l.vl.ſ. ꝛ si prefatã. Itez
in cõputatione patrimonij lz heredi excipere
et retinere quicquid in funus expendit vel in
testamẽti insinuatiõe vel in inuẽtarij cõfectiõe
vel in alias necessarias causas hereditatis in
quas approbauerit sese expẽdisse. Itẽ ꝛ si ipse
cõtra defunctũ aliquas habebat actiones non
he ꝛfundunt quãtũ ad efficaciã solutiõis indu
cẽdã. Impossibile est eĩ ipm sibi obligatũ esse
sed simile cũ alijs creditoribꝫ per oĩa lz fortu
nã. Et in hypothecaria prerogatiua tpis habe
tur inter creditores.vt.j.e.l.vl.ſ.in cõputatio
ne. Priuilegia aũt psonaliũ actionũ nõ extimã
tur ex tpe.vt.ff.de priuil.cre.l.priuilegia,nisi in
casu.vt.ff.de re.iu.l.inter eos. Illud tñ nõ ꝓter
mitto ꝙ si heredes aliquid surripuerint vel ce
lauerint vel amouendũ curauerint postq̃ fue
rint cõuicti in duplũ hoc restituẽt vel heredita
tis quãtitati cõputabũt.vt.j.e.l.vlti.ſ.illo. vz.
Si aũt heres posteaq̃ adierit vl sese immiscue
rit presens vel absens inuentariũ facere distu
lerit:ꝛ datũ tẽpus ad inuẽtariũ cõficiẽdũ efflu
xerit debitis hereditarijs insolidũ tenẽt. Itez
nec detrahit fal.de legatis immo pstat ea soli
da ẽt si fines hereditarios excedãt. Dz olim ẽt
ex testõ militis legata nõ pstabant nisi dedu
cto ere alieno. lites aũt vel q̃stiones hmõi lega
tariũ vel rerũ subtractarũ nõ trãscẽdũt annũ ab

per pa
nor.in,cõ
si. lxxiij.
col. iiij. ĩ
ij.du.vo
lu.ij.ꝛ ali
quid per
bart.ꝓsi.
cxlix.vbi
mkta po
nit ĩ hac
materia.

a Inuen
tario. ad
de tamẽ
vnã cau
telã excu
sandi he
redẽ non
conficiẽ
tẽ iuẽta
riũ p ce
polã cau
tela inci.
heres si
ue.

b Confe
ctiõe. ad
de.ix.re
q̃sita ad
hoc vt dz
inuẽta
riũ pfe
ctũ q̃ po
nit Jaſ.ĩ
l.ſi.j.e.et
de forma
conficien
di inuen
tariũ.vi
de aliq̃d

BIU Cujas

admonitione iudicis cõputandũ:vt in auc. de here.ꝛ fal. §.si vo expressim.ꝛ j.e.l.vlt. §.si vero postꝙ.ff.ad tre.l.j.§.pe. Vbi autem aliqs petijt tps ad deliberandũ:ꝛ eo habito postea fecit inuẽtariũ creditorib⁹ quidẽ tenet insolidũ:sz de legatis detrahit falcidiã siue adiuerit hereditatẽ ifra tps deliberatiõis:siue nõ recusauerit eã.Siqs aũt deliberationẽ petierit et inuẽtariũ nõ cõscripserit creditorib⁹ tenet insolidũ:nec de legatis detrahit falci.siue adiuerit hereditatẽ:siue nõ recusauerit eã.vt.j.e.l. vlt. §.finaũt hoc aliqs.ꝛ §.siqs aũt. Nec obstat qõ legit.ff.de acqrẽ.he.l. q̃diu ĩstitutus.i fi.l. Illa em̃ corrigit p̃dictã.l. vel obtinet p̃dicta l.cũ ĩ ipsa deliberatiõis datiõe dr:vt si nõ recusauerit videbit adiuisse. Si vo qs petita deliberatiõe et inuẽtario nõ facto hereditatẽ recusauerit:tũc heres creditorib⁹ heditarijs vel his q̃ ad hereditatẽ vocantur res reddere cõpellet: vel si nollit reddere iurabit ꝺ eũ in litẽ cũ taxatione iudicis:ꝛ ita manifestabit q̃titas rez sacramẽto accipiẽtiũ res.vt.j.e.l.vlt. §.q si post.

2 ¶ Preter hoc sciẽdũ est ius deliberãdi ab ipsa l.nõ ex ptoris viuẽt3 bñficio cõpetere cuilibet a ex testamẽto vel ab itestato viuẽti q̃ scit[a] sibi delatã esse hereditatẽ. Et tale ius deliberãdi trãmittet ad heredẽ suũ itra annũ postq̃ sciuit hereditatẽ sibi esse delatã. Si vo decedat post annũ nihil transimittit ad heredẽ suũ.vt.j.eo. l.cum antiquioribus. Ille vo si viueret cui delata erat hereditas ppetuo posset adire si non repudiauerit vel si certũ tps a iudice ĩ adeundo non fuerit statutũ.vt.ff.de acqui.he.l. q̃diu ĩstitutus.ꝛ j.e.l.si curatoris.q; aditio de iure ciuili est nõ g̃ terminat ãno.vt ĩsti.de perpe. ꝛ temp.act. in prin. licet Pla.dixerit ifra annũ tãtũ hereditatẽ adeũdã:ꝛ hoc ĩ extraneo here rede sciente sibi delatã hereditatem:mã si ignoraret ad heredẽ nihil transmittit.vt.j.e.l. quoniã. Hereditatem aũt suoꝝ parẽtũ ex paterna vel materna linea quilibet de liberis ppetuo põt adire:ꝛ ppetuo põt trãsmittere etiã ignorãs delatam sibi hereditatẽ.vt.j.eo.l.lz.ꝛ j.de his qui ante aper.ta.l.j. hoc ita si nõ repudiauerit vel certũ tps a iudice pro adeũda hereditate nõ pterierit.vt.§.dictũ est de his q̃ nõ fuit

3 de liberis. ¶ Supest vt videam⁹ q̃liter acquiratur vel adeatur hereditas. Quis possit eam adire. Et quãdo. Et q̃liter. ¶ Adire aũt hereditatẽ nihil aliud est q̃ velle eã habere. Nã adire nõ tã facti ẽ q̃ animi. Immo ĩ nuda ꝛ sola volũtate cõsistit. Nã hoc aio debet esse vt velit heres esse. Letez si qd pietatis causa fecit vel si qd custodie causa fecit vel si qd aliud nõ quasi heres fecit:sz q̃si alio iure dñs apparet eũ nõ pro herede gessisse:ꝛ ideo solent testari liberi qui necessarij existũt nõ aio heredis se gerere q̃ gerunt:sed aut pietatis:aut custodie causa: aut pro suo vtputa patrẽ sepeliuit vel busta fecit ei si aio heredis p herede gesserit. Eẽnero

4 si pietatis causa fecit cõtrarium est. Pro here-
b Gere- b de autez dicitur qs gerere pro dño gerere b: re teres enim heredes pro dñis appellabãt.vt in

sti.de he.qua.ꝛ dif. §.pe.ꝛ antepe.ꝛ ff.e.l.p he rede.ꝛ l.gerit. Si ergo aliqd fecerit nõ vt heres p herede nõ gerit:puta egit sepulchri violati vel a statulibero accepit pecuniã causa implẽde cõditionis cũ haberet coheredẽ. Nam si non haberet coheredem pro herede videt gessisse:quia aliter nõ posset valere libertas pro cuius implẽda cõditione accepit pecuniã:nisi aliquis esset heres:videtur g̃ voluisse se heredem esse accipiendo pecuniam. vt.ff.de acqui. he.l. pro herede. §.pap.ꝛ §.vlt. Itẽ nõ quasi heres videt gerere si a liberto parẽt3 petierit alimẽta:vel opas q̃ nõ trãsiẽt ad exneũ heredẽ:vtqz defunctus stipulat⁹ erat operas liberis suis. Has em̃ opas petunt quasi heredes sui vt domestici non quasi extranei. Et petitio illarum oparum etiã filiorũ creditoribus cõpetit ꝛ maxime futurarũ.i.quarũ dies cessit postea quã creditores missi sunt in possessionẽ. ¶ Idẽqz et si aliquis de liberis mortuũ intulit in sepulchrũ hereditariũ.vt.ff.de acqui. he.l.pro here. §.sed quid tñ.l.siqs non quasi. Si aũt gesserit quis ea q̃ ptinent ad solos heredes etiã extraneos: vt vẽdẽdo res hereditarias creditoribꝰ soluendo prędia colendo vel in habitando vel locando ꝛ dubium sit fecerit vt heres an vt extraneus vel inquilinus vel aio gerendi negociũ alterius heredis presumitur q̃ fecerit aio adeũdi nisi phibeat cõtrariũ.vt.j.ti.proxi.l.j.et ff.de acqui.he.l.iul.scribit.§.si seruum.ꝛ l.siqs extraneꝰ.§.iterdũ.ꝛ insti.de here.qua.ꝛ dif.§. pe.ꝛ j.eo.l.ij. Sic et psumitur q̃ qs velit eẽ heres ex sua ĩstitutione si ipe cũ filio erat institutus heres ꝛ iussit filiũ adire si tñ pr̃ prius adiuit necesse ẽ:vt postea iubeat filiũ adire.vt. ff. de acquir.here l.si ego.ꝛ l.seruus.ꝛ l.si ex sua. Item q̃ bonis patris abstinuit si per suppositã emptoris psonã patris bona mercatus pro bet psumitur p simulationẽ repudiasse:ꝛ ideo a creditoribꝰ cõuenitur atq; si bonis patris se immiscuisset.vt.ff.de acqui.here.l.si is qui bonis. ¶ Surripiẽdo aũt rẽ hereditariã vel expilãdo non obligat extraneus heres hereditatis. nã admissum ꝺiam voluntatẽ declarat.vt. ff. e.l. siqs exneus. sicut ꝛ si ĩstitutꝰ heres obmittende hereditatis causa pcium accepit: necesse pro herede gerit qui accepit ne sit heres incidit tamẽ in edictũ ptoris si omissa causa testamenti siue pecuniã accepit siue promissionem pecunie.vt.ff.de acq.he.l.fuit qstionis. Sui autẽ ꝛ necessarij heredes pulegium seu bñficiuz abstinẽdi amittunt si ãteq̃ se imisceant aliqd de hereditate amouerint celauerint interleuerint consumpserint aut curauerint dolo malo quid eorum fieri sed si primo abstinuisset ex posteriori delicto hereditati nõ obligant.vt.ff. de acqui.here.l.si seruũ quis. §.ptor ait vsq; in fi.l. ¶ Liquet ergo aditionem hereditatis ĩ sola ꝛ nuda voluntate consistere:sed per extrinsecos actus declarari secretavoluntatis hic ita si is cui deleta est hereditatis talis erat qui de iure ciuili poterat succedere. Nã si erat emãcipatus qui p bonorum possessionem tantum

a Scit. Et an istud pcedat ĩ bo. pos. vide p.d.alex. ĩ l. emãcipatis. §. qui ad mitti ad bo. pos. possiunt.

BIU Cujas

de iure pretorio admittit sola volūtate nō po-
tuit fieri heres. Dz necesse ē vt cōā ptore agno
scat bo. pos. t ita gerit pro herede de iure pre-
torio. vt. j. eo. l. j. t. l. puberē. t. l. suum heredez.

1 ¶ Potest hereditatē adire hō liber paterfa. cō
pos siue mentis maior. xxv. an. qui scit mortuū
esse testatorē t sibi delataz hereditatē. De hoīe
libero ideo dixi q; seruus non pōt adire here-
ditatem nisi speciali iussu dñi precedēte nec suffi
cit interuenire iussum bo. fi. possessoris vel fru
ctuarij. vt. ff. de acq. he. l. si quis bona. j. rūso.
et. ſ. iussum. Si tñ homo liber bonafide alicui
seruiat t contēplatiōe possessoris instituatur
heres t eius iussū adeat hereditatē spōte eūvo
lens heredez facere acq̄ret ei hereditatē. vt. ff.
de acq. here. l. aditio. t vt no. s. p quas pso. no.
ac. Filius etiā fa. iussū patris precedēte adire de
bet pfecticiā hereditatē. i. q̄ delata est ei contē
platione pris quotiens pater tñ mandat filio
adire cert⁹ esse debet an pro parte an ex asse et
an ex institutiōe t an ex testamēto an ab inte-
stato fili⁹ sius existat heres. vt. ff. e. l. quotiēs. t
patri vel dño hereditas vel q̄d aliud queritur
per filiū vel seruū vt nullo momēto substituisse
videt in persona filij vel serui. vt. ff. de acq. he.
l. placet. Jn aduēticia aūt hereditate t fili⁹ sine
patre t pr̄ sine filio ius habēt adeundi. vt. ff. de
acq. he. q̄ in aliena. t. j. de bonisq; li. l. vl. nec fili⁹
sine pr̄e nec pater sine filio in alteri⁹ preiudiciū
repudiare pōt: vtriq; aūt repudiare possunt. vt
ff. de acq. here. l. is q̄ heres. ſ. vl. ¶ Cōpotes sue
mentis adeūt etiā muti t surdi vel q̄bus bonis
lege est interdictū nō tñ furiosi vel demētes. vt
ff. de acq. he. l. mutū. j. rūso. t. ſ. j. ¶ De maiori-
bus ideo dixi q; minores. xxv. an. siquidez sint
impuberes t infantes. i. minores. vij. an. nunq̄
possunt adire p se. ſz tutor eoꝝ nolle pōt p eis
adire t eis hereditatē acq̄rere qđ si non fecerit
hereditas deuoluit ad eos qui sunt in sequēti
gradu post infantes. Si aūt infans sit in ptāte
sui pris licet patri eius nolle adire qđ si non fe
cerit t infans in infantili etate decesserit pater
oīa ad ifantē deuoluta iure paterno quasi iam
a Impu- a infanti q̄sita capiet. Si aūt impubes[a] excesse-
bes. Vi- rit pdictos. vij. an. nō aliter poterit adiri here-
de subti ditas nisi tutoris vel pris auctoritate interue
liter scri niente t impuberis actu t volūtate vel sola vo
pta circa luntate sine actu cōsentiēte. Vel si ipubes nō
ista p. d. habeat tutorē vel patrē ipse poterit adire pre
frā. aret. toris auctoritate t decreto. vt. j. e. l. potuit. t l.
in sua so si infanti. si aūt impubes non adierit cū predi-
lenni re ctorum auctoritate vel solēnitate ipso iure nul
pe. l. si in la reputat aditio t ideo abstinere vel repudia
fanti. j. e. re hereditatē pōt. ¶ Puberes autez minores
in. j. col. xxv. an. adire debēt hereditatē curatoris aucto
et cuz ibi ritate. si aūt adierint sine eis habēt bñficiū in
scriptis inte. resti. vt. ff. de acq. here. l. impuberibus. t. l.
potest so ei q̄ se. t. l. necessarijs. Jdeo dixi de eo q̄ scit mor
ciare oīa tuum esse testatorē: q; siquis sciat eum viuere
scripta b vel si dubitet viuat testatorꝝ necne adire here-
per Azo. ditatem non pōt. Naz is q̄ adit cert⁹ esse debet
defunctū esse testatorē. vt. ff. de acq. here. si is q̄
heres. ſ. si quis dubitet. t. l. qui hereditatē. t. l.
neminē pro herede. t. l. qui supstitis. Jtez scire
debet hereditatē sibi delatā esse hoc est eā esse in
ea causa vt possit adiri. Naz institut⁹ heres sub
cōditione si añ ꝺditionē adeat: vel repudiet ni
hil agit qualiscūq; fuerit cōditio etiā si in arbi
triū collata est. vt. ff. de acq. he. l. is qui heres. j.
respōso. Jtē certus dz esse ille q̄ adit heredita-
tem de conditione testatoris fuerit pr̄fa. vel si
liusfa. vt ita sciat testū valere vel nō valere. Nā
si scit valere testamentū poterit adire. Secus si
dubitet de viri⁹ eius. Hinc est q; si falsum dica
tur testamētū ab herede cōpositū ipse poterit
adire si sciat se non cōposuisse. si autē dicat ab
alio cōpositū non poterit adire: q; de facto al-
terius est incert⁹: t ita dubitat de viri⁹ testa-
menti: si vero heres dubitat de cōditione sua. s.
sit pr̄fa. an filiusfa. pōt adire hereditatē. vt. ff.
de acqui. he. ſz t si de sua. Jdēq; t si putet se pu
pillum cū iam sit pubes: vel si putet se seruum
cum sit liber: t adiit spōte volens sibi heredita
tem querere si vere eēt liber. vt. ff. de acq. he. l.
qui putat. ſ. vl. t l. qui se pupillū. Jtē de viri⁹
testamēti vel hereditatis iure dubitare videt
is q̄ scit vel credit aliū esse: vel futurū esse in pre
cedenti gradu successiōis. Vñ dicit q; primus
a filio posthumo heres dū mulier pgnans est: t
aut putatur esse pgnans adire hereditatē non
pōt. sed si scit nō esse pgnantē adire pōt heredi
tatē. Alle aūt q̄ est in eodez gradu quo t ille qui
dicitur nascitur⁹ si filius est in ptāte iterim est
heres insolidū si mulier nō sit pregnans: vel si
pregnās est ex vno filio erit heres iam natus si
lius pro dimidia. vt. ff. de acqui. here. l. cum qui
dam. ſ. q; dicit. si autē filius est emācipat⁹ non
aliter est heres q; si sciat nō esse pgnantē. vt. ff.
de acqui. here. l. vētre. Qui aūt certus est testa
mentū nō esse falsum: vel ruptū: vel irritū: licet
dicatur esse pōt hereditatē adire. vt. ff. de acq.
here. cum quidā. ſ. vlti. Jtē is qui adit heredita
tem scire debet qua ex causa hereditas ad eum
pertineat. naz si adeat quasi ex testamēto cum
sibi deferat ab intestato vel ecōuerso sibi non
preiudicat: vel si putauit defunctū esse seruum
suum cū esset eius agnat⁹ vel si putauit se here
dem ex vno testamēto cū eēt ex alio et audiuit
cum nō sciret pro certo: ex quo deferet heredi-
tas sibi nō pīndicat in adeūdo. vt. ff. e. l. si is ad
2 quē. t. l. eum q̄ duob⁹. ¶ Jtē scire debet ille qui
adit vtrū pure an sub cōditione sit institutus.
nam si dubitet de hoc nō poterit adire: ſz pu-
re sit instituꝝ: t licet sit institut⁹ sub cōditione
et fato paruit cōditioni quā cert⁹ nō erat esse
appositā vel credebat se esse pure institutū nō
poterit adire: secus si putabat conditionē ap-
positam: cum esset pure institut⁹: t impleta est
cōditio quā putabat iniectā. vt. ff. de acqui. he
re. l. heres institutus. t. l. sed et si de sua. Illud
autē non videt nocere heredi quomin⁹ adeat
si partez nesciat in qua institut⁹ est. Si tñ erat
eius pro positi: vt si sciret maiorē vel minorem
portionem hereditatis nihilominus adiret. vt
ff. de acqui. here. l. si quis extraneus. ſ. sciendū.
et. l. ex semisse. t arg. ff. de mili. testa. l. qui iur.

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

BIU Cujas

Jtez nec illud nocet si ex vna parte institutus sim pure ꝛ ex alia sub cōditione: cuius partis conditionē nescio impletaz: quemadmodū ꝛ si ignorarem an coheredi meo sim substitutus. ꝛ ita est intelligendū qđ in predicta.l. cōtinētur. ſ. sciendū. ¶Adire debet quis pure hereditatē hic em̄ est actus legitimus q̄ non recipit cōditionem. vt. ff. de re. iu. l. actus. Nā si dicat aliqs adeo si soluendo est hereditas nulla est aditio. vt. ff. de acqui. here. l. cū qui. ſ. vlt. ¶Jtez debet adire ſpōte. nam siquis adeat per metū fiet here: sed dabit ei abstinēdi potestas. Sed vbi fallens adiuit metu verboz̄ vel aliquo timore coactus nō sit heres. vt. ff. de acq̄. here. l. vj. ſ. vlt. et. l. si metus causa. et. ff. q̄ me. cā. l. si mulier. ſ. si metu. qđ est intelligendū qñ p̄missa denunciatione, ptestatus est sciatis me nolle adire: et si dixero me velle adire. sed illud notandū est: quia quis qñcq̄ adit coactus per iudicē: vt si dicat testator titium seruū meum ſtituo: ꝛ titius non vult adire negās se seruū meum. vt. j. e. l. cū aliquis. Adire debet quis hereditatē: vel in totum: vel in nihilū[a] si pōt eam adire in totum: vt plene dixi. ſ. de impub. ꝛ alijs substi. ꝛ dicit ff. de acq̄. he. l. j. ꝛ. ij. Jtē adire debet aliquis semel tm̄ si per se deferat ei hereditas. Nā si per seruū meum deferat mihi pars hereditatis pure ꝛ alia sub cōditione si semel iussero eum adire portionē puram iterum potero eum iubere adire portionē aliam cōditionalē. s. iam existente cōditione. vt. ff. de acq̄. he. l. si solus. Jtē adire pōt quis hereditatē p se nō per ꝓcuratorē nisi sit ꝓcurator cesar ſ. Sz sec⁹ est in bonoꝝ possessione. vt. ff. de acq̄. he. l. si quis alicui. ꝛ. l. per procuratorē. ꝛ de offi. procur. ce. l. j. et de bo. pos. l. iij. ſ. acq̄rere. ꝛ est ratio differentie quia bonoꝝ possessionis acquisitio non consistit in solo aīo vt hereditatis aditio: statim em̄ vt ego mandarem ꝓcuratori de adeundo per me video: adiuisse. Quecūq; aūt diximus de aditiōe hereditatis q̄tum ad extraneos heredes dicēda sunt de immixtiōe q̄tū ad suos heredes. Adire em̄ proprie est extraneoꝝ: immiscere aūt suoꝝ heredum. vt. ff. de acq̄. he. l. cū bonis. nam sui heredes ipso ꝙ iure infingit eis hereditas nec est eis aditio necessaria permittit tamen eis a pretore abstinere. vt insti. de he. qua. ꝛ dif. ſ. sui. ꝛ de he. q̄ ab intest. defe. ſ. sui aūt. ꝛ. ff. de legiti. he. l. in suis.

a Nihilū Vide late barb. in rūsiōe rubrice. ff. de acq̄. here. i iij. colū.

¶De repudiāda vel abstinēda hereditate. 32

3 Qualiter adeatur hereditas dictum est. s. Nunc videamus de ea repudiāda vel abstinēda. Videndum ergo quid sit repudiare hereditatē: vel quis dicatur abstinere ab ea: ꝛ quis possit eam repudiare vel ab ea abstinere. ¶Est autē repudiare hereditatē nolle eam habere sicut adire est velle eam habere. vt. s. tit. proxi. diximus. Hinc est ꝙ ille demū repudiat qui pōt eam adire. vt. ff. de re. iu. l. eius est nolle. ꝛ. ff. e. l. ij. ꝛ. l. is qui heres. ꝛ. l. is pōt. ¶Quis autē possit adire vel nō plene. s. tit. proxi. dixi. ¶Item repudiat ille qui scit se posse repudiare. Nam si putet se non posse repudiare q̄ credit se necessariū heredē cum sit volūtarius non poterit repudiare. nam plus est in opinione ꝙ in veritate: ꝛ sicut non pōt repudiare ita ꝛ ecōuerso nec pōt adire vel volūtarius heres existere. Item ꝛ is qui non valere testamentū aut falsum esse putat repudiare non pōt: sed si certum sit falsum non esse qđ falsum dicitur sicut adeūdo acquirit ita ꝛ repudiādo amittit hereditatem. vt. ff. e. l. is q̄ putat. ꝛ. l. ecōtrario. ꝛ. l. nec is. Repudiat hereditatē institut⁹ heres et ab intestato veniens. Si tñ quis repudianerit hereditatē quasi institut⁹ nō admittit hereditatem quasi legitim⁹. Sed si quasi legitim⁹ repudianerit siquidem scit se heredē institutū credendum est vtrūq; repudiasse si ignorat ad neutrum ei repudiatio nocebit nec; ad testamētariam qm̄ hanc nō repudiabit nec; ad legitimā

4 quia nōdū fuerat ei delata. vt. ff. eo. l. nec is. ſ. b vlti. Fit repudiatio[b] non tm̄ verbis sed etiā re. Reputa rem abijciēdo ꝛ aliquod ius iudicio volū diatoris. vt. ff. e. l. recusari. Nuda em̄ volūtate adire est ꝛ repudiat hereditas. vt insti. de he. qua. et dif. ſ. pe. ꝛ semel adita non repudiat postea: et semel repudiata nō adit postea. vt. j. eo. l. sicut. nisi iuuet quis rōne minoris etatis. vt. s. si se iij. volu. ab here. absti. ꝛ. s. si omis. here. vel bo. pos. acq̄. vel nisi iuuetur quis rōne oneris superuenti filiorū in tis ex persona coheredis. Quid em̄ si adiui he reditatē p̄ portiōe mea. Coheres autē meus abstinet se a portiōe sua datur mihi electio vt aut totā hereditatē agnoscā aut a tota recedā et ita abstineo ꝓpter alium q̄ propter personā meam nō poterā abstinere: si tñ creditores dicant se contētos portiōe mea ꝛ alteri⁹ parte. se debēt creditores abstinere vt eius partis actiones mihi dentur ꝛ ita emolumētū habeā in totum sed p̄ parte adita a me sentiā onus nec enim possum exonerari deferat mihi conditio vel electio p̄dicta. vt. ff. eo. l. cū hereditate. Jnuatur[c] etiā quis qñcq; rōne patrie ptātis vt li[c] Jnuat. ceat ei adire hereditatē paternā quā recusauit. Adde et Distingue tñ vtrum iste suus heres erat minor cautelaz an maior. Si minor ē poterit adhuc adire infra quaz p quadriēniū qđ incipit post. xxv. an. p̄ restitu- nit Cetionibus in inte. dādis. ꝛ post quadri. hz trien- po. c. xxvj nium si res hereditarie nō sunt alienate. Si aūt col. iiij. p alienate sunt: siquidez alienate sunt in maiori illo q̄ adi etate oīno repellit suus heres. Sed si alienate uit here- sunt in minori etate sufficit heredi minor etas ditatē re ꝛ quadriēniū ad in inte. resti. pe. Si aūt suus he pudiādā res maior. xxv. an est q̄ repudianit hereditatē vel illi re paternā ꝛ res hereditarie iam venundate sunt nūcian oīno repellet postea. Si autē res alienate non dam. sunt adhuc poterit adire infra triēniū. vt. j. eo.

5 l. vlt. ¶Illud sciendū est ꝙ repudiare p̄priū est extraneoꝝ. Jmmiscere aūt est suoꝝ heredum: q̄ autē dicūtur in vno ꝛ in reliquo. vt. ff. de leg. j. l. nam nec. Jtē in omni repudiatiōe vel abstentiōe legati vel hereditatis cert⁹ dz esse de suo iure is q̄ repudiat. vt. ff. e. l. in repudianda.

BIU Cujas

¶Quēadmodum testamēta aperiātur ⁊ inspiciātur ⁊ describantur. 33

RAtia deliberatio
nis vel vt sciat quis q̄d et q̄tum de-
beat;petere postulaſ.vt;ape.testa.in
1 spicianſ ⁊ describanſ. ¶Videndū er
go quo iure fiat exhibitio nedū testatoꝝ ſꝫ oīz
instrumētoꝝ.Et q̄s petat sibi exhiberi vl̄ ape-
riri vel describi testamētū.Et quid appellatio
ne testamēti ꝓtineat. Qualr fiat aptura vl̄ ex
2 hibitio.Et qñ eēt. ¶Fit añt exhibitio testamē
torū ⁊ ıſtrumētoꝝ interdictis⁊ actiōib⁹ multis
3 vt plene no.ſ.de edēdo.ſ.nūc de editiōe.¶So
test petere q̄libet vel̄ noīe suo: vel noīe alieno
testamētū aperiri vt ıſpiciat ⁊ describat. Nec
eīm sine iudice transigi:nec apud iudicē exāri
veritas de his cōtrouerſijs q̄ ex testamēto ꝓfi
ciscerenſ alr pōt q̄ ıſpectis cognitiſq; v̄bis te
stamēti.vt.ff.e.l.j.⁊.j.e.l.ij.nec eīm testamentuz
est vni⁹ hoīs.i.heredis:ſꝫ vniuersoꝝ q̄bus ille
ascriptū est:qm̄ potius est publicū instrumētū
4 Et est illud,ꝓpie testamētū qđ iure ꝓfectū est
sed abusiue ea q̄ testamēta appellam⁹ q̄ falsa
sunt vl̄ iniusta vel irrita vl̄ rupta. Jtē q̄ impfe
cta solem⁹ testamēta dicere ⁊ videnſ ad cām te
stamēti ꝓtinere qđcūq; q̄si ad testamētū factuz
sit qđ cotineat suprēmā volūtatē:⁊ tā principa
les q̄ scđe tabule cōtinenſ ⁊ codicilli.vt.ff.e.l.
ij.⁊.l.sicut.⁊.j.e.l.vl.Et si plura testamēta sint
oīa exhibenda sunt:⁊ si vnum sit autenticum:⁊
aliud exēplum nō sufficit exhiberi exēplum: ſꝫ
necessariū est exhibere autēticū.vt.ff.e.l.ij.ſ.si
plura.⁊.l.vl.¶Debet is q̄ postulat exhibitionē
vel descriptionē iurare q̄ nō calūnie causa hoc
petat.vt.j.eo.l.eius sicut.⁊.ſ.diximus in autē.
ad exhibendū.⁊.ff.ad exhi.l.thesaurus.Facien
da est exhibitio coram ꝓtore;vt ipse cogat si
gnatores ꝑuenire ⁊ sigilla sua recognoscere vl̄
negare se signasse: publice eīm expedit supre-
ma hominū iudicia exitum habere. Sed si ma
ior pars signatoꝝ inuēta fuerit poterit ipis
interueniētibus resignari testamentum ⁊ reci-
tari. Sed si quis ex signatoribus aberit mitti
debēt tabule testamenti nisi ipse sit vti agno-
scat.nam reuocari eum agnoscendi causa one-
rosum est quippe sepe cum magna cautione a
rebus nostris auocamur:⁊ sic iniquū dānosum
cuiq; esset officium suum: nec ad rem pertinet
vnus absit an omnes. immo ⁊ si vnus neget si
gillum suum agnoscere nō ideo minus quidez
aperiuntur tabule:et alias suspecte sunt.⁊ ita
vox vnius testis inducit ꝓsumptionez Quid
si forte omnibus absentibus aliqua causa iu-
beat tabulas aperiri debet ꝓconsul curare:
vt interuenientibus optime : opinionis viris
aperiantur ⁊ post descriptum ⁊ cognituz factū
ab hiſdē quibus interueniētib⁹ aperte sunt ob
signenſ:tūc demū eo mittanſ:vbi ipsi signato-
res sicut ad inspiciēda sigilla sua.vt.ff.e.l.cum
ab initio.⁊.l.sed si maior.⁊.l.si quis.⁊.l.j.ſ.vlt.
5 ⁊.j.e.l.ij.¶Fieri debet exhibitio sine die ⁊ cōsu
le ne quid falsi fiat. Nec ⁊ inspectio materiam
falso fabricādo instruere pōt inspectio tabula
rum ⁊ lectionē earū indicat ⁊ dari ꝺz tp̄s ad ex-
hibitionē faciendā ſm locoꝝ ⁊ gustias.vt.ff.e.
l.v.ſ.inspectio.⁊.ſ.die.⁊.ſ.vtrū. ¶Aperiūtur
tabule ꝓcer eam partē quā aperiri vetuit de
functus:vel q̄ ad ignominiā alicuⁱ dicit ꝓtine-
re.vt.j.e.l.iij.⁊ qñq; ꝑsumitur testatoꝝ ēvoluisse
ne aperiātur ta.vt qz testatoꝝ seoꝝsuz eas signa In ista
tas dereliquit: ⁊ ideo nō inspiciūtur nisi causa rubrica
cognita.vt.ff.e.l.pupillares. Itemvino testato adita he
re non aperiuntur.vt.ff.eo.l.iij.ſ.si dubitetur. reditate

¶De edicto diui adriani tollendo:⁊ quēad- et stante
modū scripti heredes in pos. mittātur. 34 heres in

ADita hereditate stitutus
mittit in
que solo aīo fit: restat vt heres mit pos.ſ.re-
tatur in pos. rerum hereditariarū. rū here-
6 ¶Videndū ergo qñ: et quo ordine ditariaꝝ
mittātur heredes in possessionē:⁊ sup tali mis-
sione tractabat edictū diui adriani: iniq; tñ.vñ li immis-
ponit nō de eo seruādo ſꝫ tollēdo. dicebat eīm sione tra
q̄ si scriptus heres postularet se in possessionē etat edi-
mitti nō aliter missio fieret nisi reip. dareſuige ctuz diui
sima pars hereditatis:⁊ multe erāt interpreta adri.tol.
tiones ⁊ distinctiōes circa edictū facte. Modie impator
ergo sublato edicto fit missio in possessionē re-nō ponit
rum hereditariarū.Distinguetñ vtrum heres de reser-
sit institutus in testamēto nuncupatiuo: an in uando ſꝫ
scriptis. Siquidē sit institutus in nūcupatiuo de tollen
agetur gratia adipiscende possessionis rerum do. quia
hereditariarū per interdictū quoꝝ bonoꝝ. olim ta-
vt.ff.quoꝝ bo.l.j.Si autē sit institutus in scri le edictū
ptis fiet missio per.l.iustinianivltimā istius ti. dispone-
vel p edictū diui adriani sublatis iniq̄tatibus batq; scri
eius.ita tñ si testamentū sit non cancellatū nō ptus he-
abolitum nec ex quacunq; sue forme parte vi-res po
tiatū:sed quod prima figura sine vituperatio-stulare se
ne appareat ⁊ depositionib⁹ testium legitimo mitti in
rumvallatū sit.⁊ ita vitium qđ subiacet oculis pos. non
corporalibus impedit missionē vt dictū est.Vi aliter fie
tium autē incorporale qđ non subiacet visui vt ret: nisi
si dicatur filius defuncti in testamēto ꝓteteri-reip. da-
tus ⁊ ita dicatur testamentū ipso iure nullum. ref. xx.
vel si dicatur falsum:vel si dicatur inofficiosum pars he-
vel alio vitio visibili subiectū. vel si dicatur de reditat⁹.
functus esse seruus nō impedit missionē.vt.j. et multe
eo.l.q̄uis. Jste tñ questiōes si ageretur heredi erāt iter
tatis peti.vel petitorio iudicio nō ꝓtermit-ꝓtatio
terentur: immo añ alia principaliter cognosce nes ⁊ di-
rentur.vt.ſ. de pe.here.l.liber. Sꝫ secus est in ſtictiōes
hoc iudicio possessorio nisi possessor ꝓbaret in ī hoc edi
continenti ⁊ euidēter inuisibiliavitia testamē cto ꝑ fa-
ti vel aliquas ratiōes quibus repellit heredē. cio hodie
vt.ff.ad exhi.l.iij.ſ.ibideꝫ. ⁊ de carbo.edi.l.iij. ergo sub
ſ.cause cognitio. et vt in pos.leg.l. si is a quo. lato hoc
7 ¶Ordine fit predicta missio vt primo mittaſ edicto ft
institutus q̄ substi. ⁊ sic per ordinē de singulis missio in
qui gradu precedunt.vt.j.e.l.j. Quādoq; tñ in pos.rerū
stitutus simul cum substituto mittet. vt.ff.de heredita
here.instī.si pater. Quid si duo inter se contro riaꝝ sub
uersiam faciant here.⁊ quilibet dicat se heredē distin.ta
institutum insolidū ⁊ posterius certe ei possēs-men l.si.
sio acquiritur q̄ potiora iura ex legitimis mo-j.eo.

BIU Cujas

dis ostenderit: siue ei qui petit se mitti: siue ei qui cum detineret cōtradixit. vt. j. e. l. vlti. §. si aūt aliquis. Quid si neuter ostenderit potiora iura vel posterius testamētum sed quilibet testamētum eodē die ⁊ tempore factum. ⁊ vnum dicit sempronium. alterum dicit titium instituisse in soliduz mittet vterq; an neuter an ꝯs questio sabbatina est. Et est argu. q; vterq; debeat mitti. ff. de re. du. l. qui duos. Sed euidentior ratio videt qd neuter sit mittendus. vt. ff. 8 ad treb. l. si eñ. ⁊ de rei ven. l. pōpo. §. vl. ¶ Fiet missio in possessionē rerū earum que testatoris fuerūt tpe mortis. vl' etiam ab eo detinebātur vt q; cōmodate erāt vel deposite vel pignorate cū ⁊ he veniant in here. pe. vt. ff. de pe. here. l. ⁊ nō tm̄. Q̄nq; tamē res testatoris nō veniūt vt si viuēte testatore aliqui ti. emptiōis vel do
a Res il las. Uid Bal. i cō sil. cxliij. iij. vol. et ibi quod possit obsci heredi petēti se īmitti in possessionez ex. l. si. §. eo.
nationis vel cōsimili possiderent res illas[a]. vt 9 j. e. l. vlt. ¶ Fit missio infra annū ⁊ post annum donec eñ durat questio principalis de ꝓprietate durabit ⁊ questio possessiōis adipiscēde. finita aūt questiōe ꝓprietatis ⁊ parta possessori securitate decēnij vel vicēnij. s. cum fauore sui ti. ⁊ bo. fidei ⁊ odio nō petētis. vel parta ei securitate ex latere nō petentis tm̄. i. ꝓpter odium negligentie eius qui nō petijt cū possessor destitueret ti. ⁊ bo. fi. ⁊ ita detinuit. xxx. an. nō durabit questio ꝓprietatis vel possessionis. vt. j. e. l. vlti. in fi. nam nedū rei vendicatio tollit. x. vel. xx. vel. xxx. annoꝝ sed hereditatis petitio si intenditur ꝺ possidentē ti. nam cum excedat terminos suos merito exceditur a nō suis terminis. Quando aūt detur ꝺ ti. possidentē notaui. §. de pe. her. Sed vbi datur ꝺ eum qui caret ti. s. ꝺ possidentē ꝓ o here de vel ꝓ o possessore non tollitur nisi spacio. xxx. anno. vt. §. de pe. here. l. hereditatis.

¶ Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit. 35

10 De cause videt notari sub hac rubrica ꝓpter ꝯs quis debeat repelli ab hereditate defuncti. ¶ Prima est si prohibuerit testari eū qui volebat testari vel vim sibi inferendo vel testes vel testamētariū vl' tabellionē ꝓhibendo ingredi cum ipse ꝓ fozib' staret vel obstructis fozib' nō dedit testibus ingrediēdi licentiā. Scda est si coegerit quē testari al'r q; vellet facere. Et in his duobus casibus denegant alicui actiones hereditarie ⁊ fisco locus est. vt. ff. e. l. j. j. rūlso. ⁊ j. e. l. j. ⁊ ij. ¶ Amplius etiā videt q; alij debeāt hereditarie actiones denegari q; nō deliquit. vt eo ꝺns ꝓhibuit testamētū mutaret in quo seru' eius erat institut' ⁊ seruus manumissus a dist arbitrio suo denegātur ei hereditarie actiones. Idēq; est in pte ⁊ i filio vnius tm̄ heredis factū nō nocet alteri nec vnius fratris alteri nec factū eius q; restituere rogatus est nocet fideicōmissario. vt. ff. e. l. j. §. si dūs. ⁊. §. si plures. ⁊. l. ij. §. fratris. ⁊. §. sed fidei. Pozro prohibitio vel coactio que fit blanditijs sine vi ⁊ sine dolo nō incidit in crimē. vt. ff. e. l. vlt. ⁊ j. eo. l. vl. Nec pte termittendū est q; si vi vel dolo prohibueris te statorē mihi relinquere vel legare qō volebat relinquere vel legare teneberis mihi in duplū. vt in aute. nulli iudi. §. ⁊ hec pueni t.

¶ De his quibus vt indi. hereditates auferunt ⁊ ad se. cō. sil. 36

11 Non soluz ex predictis duabus causis alicui auferetur hereditas tanq; ab idigno sed etiā ex alijs multis. Et iō ponit hāc ꝯialē rubricā de his ꝙb' vt indi. auferē hereditas. Et adijcit de se. cō. sil. q; vna causa cōtinet in eo ꝓpter quam auferē alicui hereditas. s. si non vindicauerit heres necem testatoris. Est aūt sciendū q; multe ⁊ varie cause sunt ex quibus auferē hereditas: nec est op' eas singulariter ꝓsequi. Sed si ꝯs oēs diligenter velit scire legat totus ti. ff. de his q. vt indi. au. ⁊ j. de iu. fis. Pozro generalis est regula q; ea que indi. au. fisco applicant. vt. ff. de inof. test. l. pap. §. meminisse. Sed illi regule derogatur in casibus. Unus est autem cum legatum relictum est alicui qui iussus est esse tutor in testamēto ⁊ ipse excusauit se. Secundus est in legatario qui surripuit testamentuz in quo relictum erat sibi legatū. remanent eñ ista legata apud heredem vel apud pupillum cuius noluit esse tutor. vt. j. de le. l. pe. ⁊ ff. e. l. post legatum. §. amittere. Tertius est vbi quis est institutus quasi filius nō esset nō eñ applicat fisco: sed cognati testatoris succedūt. vt. j. de heredi. instī. l. si pater tuus. ⁊ l. nec apud. Nec obstat qō legitur. ff. de iu. fis. l. auferē. naz licz ibi dicat q; auferat nō tamen dicit fisco applicandam hereditatē vel si quis ꝓpter tractatū q; est de his q; applicātur fisco velit insistere dico fisco applicat cū defunct' alios cognatos nō habebat sic ergo regule derogat. Sed q; quedam sunt dignioꝛes cause ex q̄bus fisco defert here
12 ditas. Idcirco ꝓsequamur eas. Et sunt tres. s. b si ꝯs nec' defuncti nō vindicauerit. Cū dixit testamētū falsuz. Cū accōmodauit fidē vt restitueret nō capaci. In primo igit sciēdū est differentiā esse occidat dūs a familia an ab extraneo. Si a familia locum hz edictum in quo continetur q; nec adire hereditatem. nec bo. pos. petere here dz nisi vindicauerit nec' defuncti: ⁊ questiō nē habuerit de familia ⁊ supplicium ex ea sumperit. i. penam ꝯapitalem postulauerit iponi cum dūo potuerit succurrere nec eñ heres per compendium suū familie facinus debet occultare. Et idē statuit in suis ⁊ necessarijs heredibus: vt nō aūt se misceāt hereditati. vt. ff. ad. sil. l. iij. §. nō tm̄. ⁊ l. necessarios. j. rūlso. ⁊ §. j. Item succurritur manumissis testamēto necati testatoris: vt interim nō adita hereditate ꝓpter nō vindicatā nec' ancille q̄bus est relicta libertas liberos filios pariāt ⁊ serui sibi libertatē acq̄rant ⁊ liberi talibus parētibus: ⁊ parētes talibus liberis succedāt. vt. j. e. l. pe. Et eadē etiā locū videt hꝛe pena etiam heres nō adiuit vel

b Nec'. Uid bar. i. ꝙs. xv. vol. s. lvij. col.

BIU Cujas

bo.pos.nō petijt:sed tabulas testamenti dolo malo aperuit vel recitauit: vel describendas curauit:vt noīe tabularum codicilli etiam contineātur cū sciret occisum fuisse testatorem:secus si ignoraret:ꝛ secus si aperuit p imperitiā vel rusticitatē ignarus edicti ptoris vel se.consil.Item secus si tabulas non aperuit: sed lī nū incidit.Illud aūt nō refert vtrū apiat totū testamētū an ptem ei⁹.vt.ff.ad sil.l.iij.ſ.q ad cām.ꝛ ſ.siqs ignorans.ꝛ ſ.siqs tabulas.ꝛ ſ.si qs codicillos.ꝛ j.si alius.ꝛ j.eo.l.si ea.Nec est hic pretermittendum q lex que ipediuit he redē interim hereditatem adire vel bo.pos.petere dedit quoddā beneficiū heredibus:vt si ip si interim decesserint transmittāt ius adeūde hereditatis ad successores suos:ꝛ si ideo nō paruerunt conditioni:q ignorabant tenorem testamenti succurrit similiter eorū successorib⁹ pro implenda ꝺditione.Secus si aliūde heres ipediebatur adire hereditatem:vt q⁹ vxor defuncti erat pregnans vel credebatur esse pregnans.vt.ff.ad sil.l.iij.ſ.vlt.ꝛ ſ.qui posthumos.Debet autem ista vindicta fieri accusatione solēniter proposita otra cedis actores:ꝛ de tali vindicta loquitur.s.de p̄ci.impe.offe.l.j.ꝛ cum non sit determinatum tēpus forte iudex suo arbitrio statuet.vt.ff.de iu.deli.l.j.ſ.vlt. vel forte interit tēpus quo quis potuit accusare.ar.ff.de verb.ob.l.ita stipulat⁹.vel dicīn esse tp̄s q̄nquēnij.vt.ff.ad sil.l.in cognitiōe.Si ergo heres b̄ non seruauerit auferetur ei hereditas quasi ab indigno ꝛ fisco locus est.vt.j.e.l.si ea questio.Multomagis auferetur heredi tas heredi si ipsemet occiderit testatorem. ¶Nam et auferetur ei si eius negligentia ꝛ culpa testator decesserit.vt.ff.eodem.l.indiguus. forte idem ꝛ si grauissimam iniuriam ignoranti testatori fecerit.puta cum vxore sua concubuit.Nam et tunc adimeretur ei legatum et forte adimetur ei hereditas.vt.ff.de adimē.lega.l.iij.ſ.vlt.Sed ar.contra est in hereditate in eo.titu.l.ex parte.Preter hoc sciendum est cū qui testamentū aperuit vel recitauit vel dolo malo describendum curauit teneri actione in factū in centū aureos:et ex eis dimidia portio p̄stabitur accusatori cuius opera cōuictus est alia dimidia p̄stabitur fisco.vt.ff.ad sil.l.lege ſ.ex b̄.Si autē testator occisus sit ab extraneo.Nō distinguo clādestinis insidijs vel p venenū an per vim heres statim adire potest hereditatem vel petere bo.pos.Sed tamē post ea infra p̄dicta tpa dz.vt dictū ē.vindicare necē testatoris:q̄ si nō fecerit veluti malefidei possessor cū omiserit officiū pietatis tenet fisco restituere hereditatem ꝛ fructū⁹ perceptos ꝛ percipiēdos ꝛ usuras semisses p̄cij rerum ex hereditate distractarū.itē pecunie hereditarie.vt.ff.ad sil.l.propter veneni.ꝛ j.eo.l.j.ꝛ.l.si cum fratrem.Subuenitur aūt heredibus si p̄sidis ign̄ate rei absoluti sunt.Itē si nō ꝓcurauerunt heredes q̄nis si ꝓcurauerint necē habeāt causam exercere.Itē subuenit eis si fuerūt minores.Itē si cedis auctores repiri nō potuerūt. vt.ff.ad sil.l.ꝓpter veneni.ſ.vlti.ꝛ j.e.l.mino care.Ul-
1 ribus.ſ.si ideo.¶Et q⁹ dño a quocunq occiso de Joh. locū hz senatusconsilleianū.Modo videam⁹ an.in ad de eo plene vbi locū habeat ꝛ q̄ imponat pe- di.specu. na ex eo hz de eo ponat in vltima pte rubrice. in Rub. Et certe locū hz senatusco.sil.dño occiso a quo de suc.ab cunq vel a familia vel ab exneis ꝛ quocunq.ſ. inte.vbi p vim vt seruī pro eruēda veritate torqueant tenet q hoc est vt questio habeat de eis dñi appella- nō p.l fictione cōtinet proprietarius nō fructuari⁹ nō lius. ff. bonefidei possessor.itē ꝛ continent filij eorū si de condi. ue sint emācipati siue in ptāte sint.Hz secus.ē insti. in seruis matris tue q̄ est notabile. forsitan ideo q⁹ filij⁹ nō est de matris hz de patris familia.vt.ff.ad sil.l.j.ſ.j.ij.iij.ꝛ.iiij.Itē patre occiso questio habeat de seruis filij.Hz viro vl̄ vxore mortua q̄stio habeat de seruis eorū:ꝛ de seruis soceri hz nec̄ serui viri proprie dicant vxoris nec̄ serui vxoris proprie dicant viri.vt.ff. ad sil.l.j.ſ.si p̄.ꝛ.ſ.si vir. ¶Torquentur autē serui qui cū ipso qui occisus dr̄ fuerūt si suspitione cedis aut cōscientia contingant.Est em̄ iniquū si forte late hz diffusa predia de oībus q̄ in ea regione fuerūt questionē habere.vt.ff.
2 ad sil.l.j.ſ.siquis.¶Occisorū appellatiōe] continentur p vim aut cedem interfecti.puta iugulati.strangulati.p̄cipitati.vel alio mō necati.Si tñ quis veneno vl̄ etiā alio mō quo clam quis necari soleat iteremptus sit:cessat se.cō. q⁹ totiens puniūtur serui qui auxiliū dño nō tulerūt quotiēs potuerūt ei aduersus vim opē ferre ꝛ nō tulerunt.ceterū qui potuerūt facere aduersus eos q̄ veneno vel quo alio more insidiant cessat ergo se.con.sil.nec questio habetur de seruis nec suppliciū sumitur ex eis.si q̄ tñ conscij vel fautores sceleris fuerūt supplicio afficiunt ꝛ adiri hereditas apeririq̄ tabule etiā ante questionē habitam p̄ñ fm ea q̄.s. distinximus.vt.ff.ad sil.l.j.ſ.occisorū. Ubi autem dñs sibi intulit manus cessat se.con.Sed vindicat mos eius.ſ.si in cōspectu suorū fecit et potuerunt eū in se seuientē prohibere pena capitali afficiantur si nō potuerunt liberātur.vt.ff.ad sil.l.j.ſ.si sibi.¶Questionē] aūt se natusconsulti accipimus nō tormēta tñ hz oēm in
3 quisitionē ꝛ defensionē mortis.¶Afficiuntur serui pena capitali si sub eodē tecto fuerunt ꝛ auxilium dño ferre potuerunt ꝛ nō tulerunt. Qui vero nō fuerunt sub eodē tecto hz in eadem regione nō aliter puniunt nisi conscij fuerunt.vt.ff.eo.l.j.j.rūs.o.ꝛ.ſ.hoc.aūt se.cō. Eodem aūt tecto ita est acceptū ꝛ iudicatū vt qui cunq eo loco fuerūt vnde vocem exaudire potuerunt:siue in domo siue in via siue in agro hi puniantur quasi sub eodē tecto fuerint.licet alij validioris vocis alij exiguioris sunt.Nā vbicunq senserint dñm periclitantem debent concurrere ad prohibendas insidias:nec debent saluti dominorum suam anteponere.vt vt.ff.ad sil.l.j.ſ.eo et j.eo.l.vlti.Nec distinguitur quomodo serui vel ancille potuerunt opem ferre siue corpore suo aut certe vocē ploꝛando vt vicini vel qui fuerunt in do-

ꝛ ij

Adde in ista materia nū casuz q̄d si mortaliter vulnerat a fratre filios fratris vulnerātis i stituo an tenebuntur necē testatoris vindi

BIU Cujas

mo potuerūt exaudire. vt. ff. ad fil. l. j. ℱ. potuis
4 se. Impuberi aūt seruo vel ancille parcitur: ⁊ in pena capitali. ⁊ vt questio nō habeak de eis terreri aūt solent: ⁊ abena ⁊ ferula cedi ad inquisitionē veritatis. vt. ff. ad fil. l. j. ℱ. impubes. et. ℱ. ipuberi. Si tñ impubes nō multū a pubertate distat patitur capitalē penā: siue potuit opem ferre siue nō potuit. Si tñ cedem dñi post ea nō prodidit. vt. ff. ad fil. l. excipiunk. Itē excusantur serui qui auxiliū dño tulerunt tale ⁊ tñ quantū potuerunt. ¶Quid em̄ si cū posset manu a dño depellere periculū clamorē inanem elegit plectendus erit. Quid si vulnerati sunt serui cū protegerent dñm parcik eis nisi sibi vulnera ista fecerunt data opera ne punirē tur aut alia vulnera serui acceperunt vt possent nihilominus opē ferre si voluissent. vt. ff. ad fil. l. j. ℱ. excusank. Itez serui excusank ex eo qđ dñs mortifere vulneratus superuixit nec de quoꝝ seruorū suorū sit cōquestus etiam si sub eodē tecto fuerunt. Multomagis excusantur vbi grani infirmitate detinebantur vt nō potuerūt dño subuenire. Jdēꝙ ⁊ si clausi erāt vt non potuerūt erumpere succurrendi causa. Itē excusantur etate defecti ⁊ surdi ⁊ imbecilles ⁊ muti vbi tm̄ vocis auxiliū superfuit ⁊ furiosi euidentior est excusationis cā. Si dñs in testamēto excusauerit seruos ſz ecōuerso si dixit a seruo vim mortis sibi illatā nō est ei credendum nisi potuerit probari. vt. ff. ad fil. l. j. ℱ. vlti. ⁊ l. ij. ⁊. iij. j. rñso. ⁊. ℱ. j. ⁊. ℱ. subuenik. Itē excusank serui viri ⁊ vxoris si vir vxorē in adulterio deprehensam occidat: nec em̄ debuerunt resistere exequēti iustū dolorem. vt. ff. ad fil. l. iij. ℱ. si maritus. Jtē excusak seruus pluriū dominorū si cum oēs dñi aggressurā paterentur et seruus vni elegit opē ferre cū non posset oi
5 bus subuēire. vt. ff. ad fil. l. iij. ℱ. si cū oēs. ¶Est
a Causa. vide alias causas pos. p Bar. in ꝓsi. cxvj. ⁊ aliquid p barb. i cō sil. xxvij. col. x. volu. j. ⁊ in cōsil. xlvj. eo. vol.
a sed a causa[a] priuandi aliquē hereditate vel eiꝰ qđ in testamēto sibi relictū est si ipse cū maior sit. xxv. an. accusauerit testamentū falsum ⁊ in ea accusatiōe persistat vsqꝫ ad diffinitiuā sn̄tiaz nō desistēdo etiā pen. ap. ſz Jriam sn̄tiam repor tauit. De maiore ideo dixi qz etati eiꝰ qui accusauit ignoscik ⁊ maxime si tutor vel curator dicere velit testamentū inofficiosum. vt. ff. eo. l. post legatū. ℱ. etati. Hero aūt iure ꝓpter accusationē tutoris vel curatoris pupillus amittit sibi relicta in testamēto. vt. j. e. l. polla. nisi a principe cōseruentur relicta pupillo. vt. ff. e. l. tutorē. sed vbi ipse minor accusauit falsum nō est opus aditione principali. vt. ar. j. e. l. minoribus. ⁊. ff. de bo. lib. l. qui cū maior. testamēti nomine ⁊ codicilli cōtinenk. Si tñ quis accusasset codicillos falsos nō amittit sibi relicta in testamento sed nō econuerso. nā si accusasset testamentū falsum amittit sibi relicta in codicillis. vt. ff. e. l. heredi. Sed si accusasset quis falsum testamentū paternū repellitur ⁊ a secundis tabulis pupillaribus: nō idē est si secūdas tabulas coarguit qz non vtrūꝙ hoc casu ꝓbasse videk. vt. ff. e. post legatū. ℱ. que principale. Hereditatis vel relicti nole continenk oīa emolumenta que alicui proueniūt ex testamento vel codicillis. Un̄ ⁊ libertas cōtinek ⁊ dak cā iplende cōditionis ab oneriby tñ iniunctis testamēto quis nō liberak pretextu accusationis: vt si datus erat tutor: vt. ff. e. l. post. ℱ. an liberis. et ℱ. ei qui tutor. ⁊. ℱ. qui mortis. ¶Itez mortis cā donationes nō continenk nole relictorū: ꝫ si militudinē habeant cū legatis: vt. ff. e. l. post. ℱ. qui mortis. Itē priuatur qs relictis ne petat ea ex psona sua. nā ex persona alteriy ꝫ ei agere: vt. ff. e. l. post legatū. ℱ. qui accusauit. ⁊. l. si tiy. Jdeo dixi de eo q̄ persistit vsqꝫ ad diffinitiuam sn̄tiam: nec destitit etiā pendente ap. qz si aliqs pendente iudicio principali vel appellationis desistat nō punitur nec priuak relicto: vt. j. e. l. alia. ⁊. ff. de bo. lib. l. qui cū maior. ℱ. accusasse. Accusatoris nole testes continenk qui testimonio suo intentionē accusatoris adiuerunt. Itē continenk aduocati vel qui fideiusserunt pro eo. Itē ⁊ cōtinek iudex q̄ pronunciauit testamentū falsum si appellatione intercedente scriptus heres obtinuit. Aduocatus tñ fisci qui intentionē delatoris exequik in oībus officij necessitate excusak. vt. ff. e. l. post legatū ℱ. hi vero. ⁊. ℱ. sunt. ⁊. ℱ. aduocatū. ⁊ no. q̄ q̄ accepit legatū nihilominus dicit falsum postea sed nō inofficiosum: vt. ff. e. l. post legatū. Et ē rō: qz qui pōt dicere inofficiosum in ptāte sua hz an infringat testamentū q̄ infringere velle non videk accipiendo legatū q̄ aliter valere nō pōt: nisi teneat testamentū: ſz qui pōt falsum dicere non hz in ptāte sua vt teneat: qz ⁊ semp tacet verū est nullū eē testamentū. Est alia cauta tertia qua auferk alicui quarte beneficiū. ſ. si accōmodauerit quis tacite fidē testatori de restituēda hereditate vel legato: vel fideicommisso ei qui capere nō pōt tpe testamenti tm̄ vel tpe mortis. Si vero poterat capere tpe testamenti tm̄: vel tpe mortis non hz locū ista pena. Nā si tpe testamenti poterat capere nō pecauit heres si fidē suā constrinxerit sup relicto pstando: nisi in futurū casum fidē accōmodauit i. vt ⁊ si legibus caperet prohiberi ceperit restituat. vt. ff. e. l. in fraudē. ℱ. siquis ei. Si autez non poterat capere tpe testamenti: sed tñ capere pōt tpe mortis de benignitate ceſſet pena. Et ita spectatur exitus. vt. ff. de iu. fi. l. non intelligik. ℱ. qñ aūt. Tacite aūt quis in fraudē legis dicik fidem accōmodare qñ nec in testamentis: nec in codicillis rogarek aperte ⁊ clare ſz domestica cautione ⁊ chyrographo ad prestandū relictū ei qui capere nō pōt. Si aūt i testamento rogetur obscure vel ambigue: similiter videk tacite rogatus: vt ecce dicit rogo vos p dñi mei heredes vt faciatis qđ a vobis petij re nulla demonstrata vel demōstrata ſz obscure. Ut ecce dicit rogo fundū titio des de quote rogauit q̄nis em̄ fundū nominauerit nō tñ cognosci pōt de quo sit rogatus heres cū diuersitas rerū obscurū faciat legatū qui ergo palā fidem suā accōmodat nō punik. Quid ergo si palam ⁊ tacite accōmodauerit quis fidē suā dicit imperator nō esse extimandū fidē in fraudē le

BIU Cujas

gis accõmodatam. Et ita prevalet qđ palaz factum est.vt.ff.de iure fil.l.nõ intelligit.j.rñso.t §.j.t.§.tacite añt.t.l.ita fidei.t.ff.e.l.ī fraudē. Est añt hec pena vt heres debeat priuari falcidia:t is qui poterat capere priuat dodrante. vt.ff.e.l.heres ḡ.t.j.ad.l.fal.l.etiã. Accidit tñ qñq vt excusef is qui accõmodauerit fidem tacitam.vt si erat in ptãte rogantis.vt.ff.eo.l.in fraudem.§.vlti. Jtẽ t excusat qui ex eo ꝙ quis vltro:se defert profitendo se nõ posse capere qđ relictũ est:t tũc ex eo dimidia pars sibi restitui
1 tur.vt.ff.de iure fis.l.senatus.§.senatus. ¶Et est sciendũ ꝙ vbicũq bona fisco applicantur cũ suo onere applicant.vt.ff.e.l.cũ tabulis.§.vlti.in.fi.t.l.eũ qui.§.bonis.t de iure fisci.l.dici-
2 tur. ¶Illud notandũ est ꝙ marito auferf dos si nõ defendat vel vindicet necẽ vxoris.vt.ff.e.l.ei qui.multomagis si eã strangulauerit vel occidi fecerit.vt.ff.so.ma.l.si ab hostibus.§.si vir. ¶Jtẽ illud notandũ est ꝙ cũ heres cãm interfectionis prosequif res hereditarias vrgentes saluis probationũ iudicijs ordinarie nõ ꝓ
3 hibenf.vt.ff.ad fil.l.heres. ¶Preter hec ad ma
a iorem noticiã[a] huius ti.vt sciatur cui debeant applicari bona nõ capientis distingue cũ institutus heres capere nõ põt:aut ipeditur capere propter delictum testatoris aut ꝓpter suum aut ideo quia alias deficit testamentuz. ¶In primo casu non est statim fisco locus q: quidã cognati testatoris preferunt t illi notantur.§. de se.mup.l.ij.§.pterea.t.§.oĩum.t de natura. libe.l.j.t de inceituo.nup.l.siquis. ¶In scõo si fisco locus est statim.vt.ff.e.l.claudi⁹.§.j.t.l.mu lierem.t de le.iij.si deportati vel in totũ vel in partẽ si pars tñ deferebaf delinquenti.vt.ff. siquis aliquẽ te.prohi.l.j.in prin.t.l.ij.§.scis.t j.e.hereditas. Hec tñ regula fallit in alimẽtis relictis dãnato in metallũ t in alijs quibusdaz casibus in quib⁹ aliqui preferunf fisco.vt.ff.de his q ꝓ nõ scrip.l.iij.t.j.de leg.l.pe.t.ff.eo.l. post.§.amittere.t.§.de se.mup.l.j.§.his.t de here.t ma.autẽ idem.t de epi.t cle.autẽ si captiui.t de epis.audi.autẽ liberi.t.j.de fideicõ. auf.ampli⁹. ¶In tertio casu siquidẽ deficiat testamentũ propter errorẽ testatoris:vt q: credebat eũ esse filiũ qui nõ erat locus est cognatis. vt.§.de here.instl.si pater.t.l.nec apud. Nec ob.qđ dr.ff.de iure fis.l.aufertur.q: ibi nõ extabant cognati. Si añt deficiat ideo q: testator nõ obseruauit solẽnitatem testamẽti succedũt hi qui veniũt ab intestato.vt instl.de here.que ab inte.defe.in prin. Si vo solenniter hereditatẽ in testamẽto prio datã admit postea ī codicillis succedũt prio instituti.vt.j.e.l.hereditas.t.ff.de adimẽ.leg.l.ex parte. Si vo solennia seruauit ꝫ postea dixit vnũ vel oẽs nõ mereri voluntatẽ suã locus est fisco.vt.j.e.l.hereditas.vt sic presumã heredẽ suo delicto nõ succedere.vbi añt tabulas incidit testator siquidẽ ideo incidit q: voluit intestatus decedere succedunt cognati.vt.ff.si ta.te.nul.ex.l.j.§.pe.t de his q in testamẽto delen.l.vlti.t sic nõ prestantur legata. Si vo incidit q: heredes reputabat indignos locus ẽ fisco.vt.ff.de his q ī testamẽto delẽ.l.proxime.t hoc forte erat in dubio presumendũ vt sic valeant legata:t in hoc casu t ī superiore nõ rumpif testamentũ ipso iure.vt nota.§.de testa.l.nostrã.t hoc cũ testator alꝫ poterat testari. Si vo inter nullos poterat testari cognati succedunt nisi impediatur testator ꝓpter delictũ suũ:tunc em fisco locus est.vt.ff. de suis.t le.l.j.t de testa.l.ei⁹.§.j.vsq in fi.l. Si vero testatus solẽniter dicat se nolle valere testamentũ t labaf decenniũ rumpif testamẽtũ et succedũt cognati.vt.§.de testa.l.sancimus.

¶De codicillis. Rubrica. 37

Habito tractatu maiorũ vt ita dixerim vltimarũ voluntatũ que testamẽta dicuntur t codices. Nũc annectemus de minorib⁹ vltimis voluntatibus q codicilli nuncupanf. Videamus itaq qs possit facere codicillos:t qñ:in quo cõueniant vel differant cũ testamẽto:t qualiter infirmen
4 tur codicilli. Põt añt is solus t ille oĩs facere
b codicillos qui[b] t testa.facere põt de iure.si em de iure impediaf facere testamẽtũ:vt q: nõ est certus sui status.vel q: furiosus est.vel alijs rõnibus quas notauimus.§.q testa.fa.pos.sine dubio:nec faciet codicillos.furiosus em ꝓ oĩa t in oĩbus absentis vel quiescẽtis seu dormientis loco habeẽ.vt.ff.e.l.ij.§.furiosus.t.l. dini.§.codicillos is demũ.t.l.aristo.t j.e.l.nec
c codicillos. De iure[c] añt ideo dixi q: siqs de facto ipediatur facere testamentũ vt q: nõ habuit pñtiã septez testiũ hz tñ quinq qui sufficiũt in codicillis:poterit vt ita dixerim codicillari.
5 vt.ff.e.l.cõficiuntur.§.codicilli quotiẽs. ¶Fieri pñt codicilli t facto testamẽto t ab intestato aliquo decedente. Et siquidẽ codicilli precedant testamentũ ait Pap.nõ aliter eos valere nisi cõfirmentur in sequẽti testamento. Sz vbi testamentũ pcedit codicillos semp videnf codicilli esse in testamẽto precedenti cõfirmati. ¶Hodie añt siue codicilli pcedãt testamẽtũ siue testamẽtũ pcedat codicillos semp videnf codicilli eẽ cõfirmati in testamẽto. vt.ff. e.l.ante tabu.t isti.e.§.nõ tñ.t j.e.siue ab initio. ¶Ab intestato añt factis codicillis ideo pro legatis vel fideicõmissis onerari pñt vel legitimi heredes qñ credif patremfa.spõte sua his relinquere legitimã hereditatẽ. ¶Expressim autez cõficiunf codicilli.i.cõfecti confirmanf a precedenti testamẽto aut in sequẽti. Et ita dr confici.i.confecti cõfirmari in futurũ vel preteritum. ¶Jtẽ t expressim confirmanf facto testamento nõ iure ꝓ fideicõmissum:vt ecce testator cora sex testibus instituit heredẽ:relict legatar:t ita subiecit. Si nõ valet testamentũ iure codicillorũ.t probãtur hec.ff.e.l.cõficiunf.t j.de fideicõ.l.ex testamento.t j.e.siue in initio.t j.de manu.testa.l. si iure.t.ff.de vulga.sub.l.coheredi.§.cũ filiefiũt codicilli in scriptis t sine scriptis sicut et testamentũ. vt.§.de bo.lib.l.ij. ¶Codicillus

t ij

a Noticiam. Vide.d.Jaso.i.l.nõ solum.§. morte.in clxj. col. ff.de op. no. nũ.vide etiam p.d.Alexan.in.l. ita stipulatus.de ver.ob.t i.l.ea de mum. C. de colla. et ludoro. cõsil. cxxiij.

b Qui.vide.d.alexan.t doct.i.l.ij. ff.de le.j.

c Jure. Vide Ange.in.l.ij. ff.e.titu. de iure codi.

BIU Cujas

tñ nō scriptus abusiue ꝺr codicillus. Et. v. testes in eo necessarij sunt rogati vel nō rogati.
6 vt. j. e. l. vlt. ff. vlti. ¶ Differūt codicilli a testamento. Nā si idem possent codicilli qō testamentū cur diuersum his instrumētis vocabulū māda retur: q̄ vis hac ptās vna sociasset. ¶ Igit in codicillis hereditas neq; dari neq; adimi pōt directo ne cōfundant ius testamentoꝝ ꝛ ius codicilloꝝ. Nec in eis pōt exheredatio scribi nec cōditio heredi istituto pōt adijci nec substitui in eis directo pōt sed p fideicōmissum hereditas in eis recte relinquit. vt insti. e. ff. codicill⁹. et. ff. directo. ꝛ j. e. l. fz si idē. ¶ Videt tñ ꝙ ista patiant exceptiones. Ecce em̄ qui in codicillis ascripsit cōditionē in defectū cōditionis cogitasset itelligi de adimēda hereditate. vt. ff. de cōdi. insti. l. quidā. ff. vlti. qō qualiter itelligat notauim⁹. s̄. de insti. sub ꝺitione factis. Itē miles codicillis ad testamētū factis recte instituit heredē. vt. ff. de mi. te. l. militis codicillis. Itē fz nō possit fieri directa istitutio vl substitutio in codicillis trahit tñ ad fideicōmissariā. vt. ff. ad trebel. l. scevola. rñdeo est hoc verū q̄n aliquis volebat codicillari. Nā si volebat q̄s testari ꝛ nō perfecit testamentū nō tenet qō factuz esse iure testamēti iure prohibēte. nec tenet iure codicilloꝝ q̄ id noluit testator. vt. ff. e. l. j. secus si subsiciat testator si nō valet iure testamēti valeat iure codicilloꝝ. vt. s̄. dixi. ff. expressiz. et ita qō potuit noluit ꝛ qō voluit non potuit sic est in similib⁹ casibus. nā si cā cōmittat duobus adiecta illa clausula ꝙ si ambo ꝛ alter eorum desinat esse iudex puta qō noluit interesse. Itē fz in codicillis hereditas nō adimat directo tñ si defunctus in eis vnū ex heredibus declarauerit nō mereri voluntatē suaz auferē ei hereditas vt ab indigno. vt. s̄. ti. proxi. l. hereditas. Itē i alio differūt codicilli a testamēto. ecce em̄ siquis dū eēt filiusfa. vel seruus in codicillis reliquerit fideicōmissum ꝛ postmoduz decesserit paterfa. eadē volūtate durante valebunt codicilli hoc itaq; nemo credat in testamētis q̄a a principio testamentū fuit nullū. vt. ff. de le. iij. l. j. ff. si filiꝰ. Itē codicillos etiā plures q̄s facere pōt ꝛ nullā ordinatiōis solennitatē desiderāt. vt insti. e. ff. vlti. nec rumpit primus p scōm nisi scōs ꝺicat. vt. j. e. l. cū proponas. Nec est necesse eos signari vel in eis testes subscribere. vt. ff. e. l. diui. ff. codicillos etiā. Testamenta aūt duo vt vtrūq; teneat simul nemo facere pōt q̄a primū semp rumpitur p posterius nisi fierent a milite duo testamēta vtrūq; valeret ꝛ teneret simul cū alio. vt. ff. de mi. te. l. querebat. Itē in testamentis septē exigunt testes ꝛ rogati ꝛ exigit i testamēto qō si i scriptis subscriptio testiū ꝛ eorundē signacula exquirunt. Sz in codicillis quinq; sufficiūt testes etiā nō roga
7 ti: nec exigunt signacula vel subscriptiones: vt
a Eo mō vide pro declaratione. d. Alexan. a dictū est. ¶ Infirmant codicilli eo mō quo ꝛ infirmantur testamēta si fiant ab eo q̄ cōdidit testamētū. Si vō fiant ab eo q̄ vult decedere intestatus nō infirmant agnatiōe posthumi: vt. ff. e. l. siquis cū. j. rūso. ꝛ. ff. fz ꝛ si post. ꝛ. l. q̄ gradu. et. l. pe. ꝛ. j. e. l. j. Capitis aūt diminutiōe eodez in consil. mō irritabunt quo ꝛ irritaret testamētū. Qua clxj. in. ij. liter aūt irritet testamētū dixim⁹. s̄. de testa. ff. col. in. iij. sic. ¶ Illud notādū est ꝙ si ego p̄tio petij here- dubio in ditatē directo ex quadā vltia voluntate quā di ij. volu- cebam testamētū eē ꝛ postea ex fideicōmissi cā peto eandē hereditatē mihi restitui ,ppter idē testamētū reducēdo illud ad codicillos: vt illud reputando p̄to codicillis: q̄a id expressit testator nō possiuz: i principio em̄ litis necesse habeo eligere agā iure directo ex testamēto ne agā iure fideicōmissi nitēs ex eo ꝛ vno electo repellor ab altero: sum em̄ ipse mihi ꝺrius q̄a ex eadez scriptura peto tā ꝺrijs modis. Si tñ sim de parentib⁹ defuncti ex linea paterna vsq; ad quartū gradū: vel de materna vsq; ad tertiū nō repellar iure electiōis nitens ex eo testamēto ꝙ testator vicē codicilloꝝ voluit obtinere. In p̄n cipio tñ litis quilibet etiā de parentib⁹ necesse hz eligere. In collateralib⁹ aūt defuncti nō reperit tale p̄stitū bñficiū: vt. j. e. l. vlti. hz ꝓla. scripsit ꝺrijs. Si aūt petij hereditatē directo ex testamēto ꝛ succubui: ꝛ postea ab intestato sit velim petere nō repello: vt. s̄. de pe. he. l. heredi. ꝛ de inof. te. l. eū. Itē si petij ex testamēto iure directo hereditatē: ꝛ succubui: ꝛ postea peto ex codicillis mihi p̄ductis vel ostensis nō repello: q̄a tūc ex alia vltima voluntate experior ꝙ primo expertus sum. ꝓla. tñ in oībus supradictis dicit me repellendum.

¶ De legatis. Rubrica. 38

Explicito tractatu vniuersaliū relicto. Seq̄t vt enodem⁹ articulos legatoꝝ q̄ singularia ꝺicunt relicta. ¶ Videam⁹ ita-
8 ꝙ q̄d sit legatū. Qui possit legare. Et cui. Et a quo p̄standū relinquat legatū. Et q̄ possint legari. Et quat legeat. Et quib⁹ actionibus petat legatū. ¶ Legatū ē donatio q̄dā a defuncto relicta: vt ff. e. in pri. ꝛ. ff. e. l. ij. legatum ē. s. ab herede p̄standū vt ob hoc differat a donatiōe cā mortis q̄ plerūq; traditur a defuncto. legatū tñ q̄nq; tradit a defuncto: vt. ff. e. l. ij. ꝛ. l. luci⁹. Et bñ ꝺicit q̄dā. Tres em̄ sūt dōationes. vna iter viuos: alia cā mortis: alia legatū. et hec ē vna ,p qua, q̄ sic donat nō obligat legatario. In alijs aūt duab⁹ ꝺrijs est. vt ff. de donatione. in pri. ff. alie. ꝛ. ff. de le. ij. l. vt heredib⁹. Nisi incipiāt a traditiōe: vt. s̄. de in. do. l. j. Sūt ꝛ alie differētie iter donationē hāc q̄ legatū dr ꝛ donationē cā mortis: vt ꝺicem⁹ donāte dño. j. de dona. cā mor. Ab ea aūt q̄ fit iter viuos sine dubio differt legatū: vt quilz p se notare pōt. Vel sic diffinit legatū. ¶ Legatū est deliberatio hereditatis qua testator ex eo ꝙ vniuersitz foret heredis alicui q̄d collatū velit. vt. ff. de le. j. l. le-
9 gatū est. ¶ Legare pōt is solus q̄ pōt facere testamētū: vt. ff. e. l. ij. ¶ Itē ei soli pōt legari qui pōt istitui: fz ꝛ habet, mixta cōsideratio legātium ꝛ legatarioꝝ sicut ꝛ heredū ꝛ testantiū: Vide Jason vt dixim⁹. s̄. de here. insti. ꝛ q̄ te. fac. pos. Nec tñ so. may. i ptermitto ꝙ seruo deportati legatū relictum l. ij. ff. eo. pertinet ad fiscū: nisi deportatus seruum viuo ti. de le. j.

BIU Cujas

testatore alienauerit: vl̃ ipe deportatus fuerit restitutus: tunc eĩ legatũ ptinet ad restituti vel ad nouum dñm: quia tpe mortis quo cedit dies legati dñs serui capere põt ex testamẽto. vt. ff. de leg. iij. si deportati. j. rñso. si añt tũc capere nõ posset dñs serui nõ acquireret ei legatum per seruũ. vt. ff. de re. du. l. si cognatis. ⁊ de le. j. l. si mihi ⁊ tibi. ℣. regula. ⁊ de acqui. he. l. seruus eius. Nec sufficit si quis capere possit tpe testamẽti tm̃. vt. ꝫ. dictuz est de here. instit. licet lex illa si cognatis videat inuere ℞rium. sic eĩ dicit cognati eĩ testamẽti tpe fuerũt: sed subaudi ⁊ mortis tpe. In legatis tamẽ ⁊ donationibus cã mortis satis est si capere possit quis tpe mortis tm̃. vt. ff. de dona. causa mort. l. in mortis. ⁊ de cõdi. ⁊ de. l. cũ ꝯ post. ⁊ de fideicõ. liber. l. generaliter. ℣. si homini. ⁊ de iure fi. nõ intelligit. ℣. quando. Nec ob. cathoniana regu que tradit instit. e. ℣. an seruo. qz illa intelligit cum deficit legatũ ex persona relinquẽtis legatarij simul. ⁊ in predicto. ℣. an seruo. ⁊. j. e. l. seruus. vel propter psonam relinquẽtis tm̃ vl̃ p pter rem relictã tm̃. Secus si deficiat ppter psonam legatarij tm̃: lz Rog. ꝺdicat. Itez habet mixta cõsideratio eoz a q̃bus legatur ⁊ q̃bus legat. nã heredi a semetipso legatũ dari nõ potest a coherede põt: ⁊ ita tenet plegatio adeo. vt si ille cui prelegatũ est repudiauerit hereditatẽ nihilominus possit petere legatũ totũ q̃ uis nõ tenuerit ꝓ ea parte qua ipe heres erat vt. ff. e. l. q̃ filiabus. ℣. vlt. ⁊. l. siquidẽ. nisi testato re ꝓbet ℞rium voluisse: ⁊ q̃nq̃ presumit voluisse: vt si põ verbis legatorũ inter filios diuisit. vt. ff. e. l. filio pater. ⁊. l. lz ⁊ si. ⁊. l. nã nec. ⁊. l. quid ergo. ¶ Quid ergo si testator duob⁹ heredib⁹ institutis vni eoz cũ alijs duob⁹ exneis prelegauit certe illi duo exnei petẽt vnam dimidiã partez legati ab herede cui prelegatũ est. Aliã vero dimidiam petent duo extranei cũ eo here de cui prelegatum est a coherede eius: ⁊ sic ille cui prelegatũ est habebit tm̃ sextam partẽ legati. vt. ff. eo. l. legatuz est deliberatio. ℣. j. ¶ Relinquere possum legatuz ab omni herede meo ex testamẽto vel ab intestato venienti. vt. ff. de leg. iij. l. si ita fuerit. Itẽ ab omni eo ad quẽ aliquid venturũ est operis morte mea: vel dum ei do: vel dum ei non adimo. vt. ff. de leg. iij. l. j. ℣. sciens. Itẽ ab herede heredis mei: ⁊ ab herede legatarij mei. vt. ff. de leg. iij. l. si ita fuerit. ℣. vl. nisi in casu quãdo filium impuberẽ exheredauit ⁊ eidẽ substituit. Itez ei legatum relinqui. nã lz exheredatum cui relinqui legatum possim onerare non tamen onero substitutum eius. vt. j. e. l. cum quidã. al's ergo sicut legatarium: ita ⁊ heredem eius possum onerare. Itẽ si heredem meũ rogauero: vt ab herede suo petat dari me uio. x. valet fideicõmissum hoc est si noĩe ꝓpio non nominauit heredẽ mei heredis: tunc eĩ fideicõmissum est nullum q̃m qui fortuito nõ indicio testatoris cõsequit hereditatẽ vl̃ legatuz nõ debet onerari: nec recipiẽdum est: vt cui nihil dederis eum rogãdo obliges. vt. ff. de le. iij. l. sed ⁊ si sic. Licet añt dixerim legatũ posse relinqui ab herede legitimo tñ si intestat⁹ decedens onerauit legitimũ heredez nolando eum noĩe ꝓpio q̃ erat ei in ꝓximiori gradu: deinde illo repudiãte devoluta sit successio ad sequentem gradũ[a] nõ debebit fideicõmissum sequẽs gradus sic ⁊ si libert⁹ a patrono reliq̃t legatũ: ⁊ aliquis ex liberis eius mortuo eo admissus est ad bonoꝝ possessionẽ nõ debebit legatũ. vt. ff. de le. iij. l. j. ℣. vl̃. secus si non devoluat heredi tas ad sequentẽ gradum: sed ad aliquez qui est de ordine gradus notate persone. Hinc est q̃ legatum relictum ab vno ex heredib⁹ institutis: vel etiã ex legitimis si eo repudiãte pertineat successio ad coheredẽ eiusdẽ gradus debebit legatũ. Itẽ ⁊ seruo instituto relictũ legatũ a dño petitur vtili actiõe a manumisso si suo arbitrio adierit hereditatẽ: vel a nouo dño si nouus dominus postea iussit eum adire. vt. ff. de le. j. l. si titio et mevio. ⁊. l. si alienus. Item relinquere possum legatũ ab omni eo quẽ honoraui commodo pecuniario vel legãdo vel donãdo causa mortis. Si tñ seruũ tibi legauero eumq̃ te manumittere pure iussero alio onere te grauare non possum. Nam si rogassem teve manumitte res sub cõditione vel in diem ꝓpter fructum medij tẽporis te onerare possem: sed ⁊ dñs qui ꝓpter libertatẽ nihil reliquit seruo nullo onere vel fideicõmisso potest eum grauare etiã si vice operarũ rogauerit eum quid p̃stare. vt. ff. de le. j. l. plane si filiũ. ℣. vlt. ⁊. l. videndũ. ⁊. ff. de le. iij. l. si mulier. ℣. iul. Itez ⁊ si tibi debeo rem ex stipulatu eamq̃ tibi lego te onerare fideicommisso nõ possum: licet cõmodũ videaris sentire q̃ dñium nancisceris statim nec expectas ex stipulatu actionẽ. Sic ⁊ si creditor liberauit pignus debitoris mortis causa non põt eum fideicõmisso onerare: sed et si debitor legauerit creditori suo qõ debet non põt eũ fideicõmissõ onerare nisi creditor cõmodũ legati cõsequat forte exceptiõis timore vel siquidẽ in diem debitũ: vel sub cõditione fuit. vt. ff. de le. iij. si mulier. ℣. si rem quis. ⁊. l. si deportati. ℣. vl. tũc eĩ eatenus onerabit creditor quatenꝰ oneratus est in repsentatiõis cõmodo vel emolumẽto legati: legatũ tñ quãdoq̃ vtile est ⁊ si neutro illorum modoꝝ videat creditori ꝓficere⁹. vt ecce q̃ debeo de iure pretorio tibi lego valet legatum: qz civilis actio mihi datur pro oneraria. vt. ff. de le. j. l. si creditori. ℣. id qõ. nõ tñ puto q̃ propter hoc possis onerari fideicõmisso cũ emolumentũ pecunie ad te nõ perueniat. Sed ecõuerso si creditor debitorẽ suum oneret fideicõmisso de eo prestãdo qõ sibi debetur valet fidei cõmissum quia debitor liberat a creditore quasi videatur heres remittere rogatus debitori debitũ. vt. ff. de lega. j. l. si pecunia fuerit. Sed et quilibet quem onero cõmodo pecuniario ea tenus potest onerari quatenus oneratus est ⁊ non vltra nisi in casu vt quando aliquid tibi relinquo pro seruo tuo manumittendo et agnouisti legatum. nam cogeris manumittere quasi tanti tuum videaris extimasse. Secus tamen si de alieno manumittẽdo te rogassem. vt

⁊ iiij

a Br. dñ. Vide Bar. i cõ de raph. co. in l. j. de ordine gradus notate persone. Hinc est q̃ le ℣. si. hic all. ff. eo. ti. ꝺ le. j.

b Profi cere. Vide de tex. in l. si cui. ℣. si titio. ff e. ti. ꝺ le. j. vbi vide de modernos.

ff.ad.l.fal.l. sed si nō seruus. ⁊ de fideicōmiſ.li. l.gñaliter. ⁊.j.de fideicōmiſ.li.l.deberi. Et qō dictum est in legatario rogato manumittere seruum suum seruaſ ⁊ in legatario rogato ꝑstare rem suam q̄ maioris p̄cij est ꝙ pecunia sibi legata. Enimuero si legatar⁹ centū sibi legatis rogetur p̄stare ducēta vsꝙ ad summaz legati tenebiſ fideicōmissium ꝑstare nō vltra niſi centum legata essent pure ⁊ fideicōmissium sit relictum ab eo post tp̄s: tunc em̄ vsurarū duntaxat additamentū admittet. Qō dictū est in pecunia seruaſ ⁊ in hereditatib⁹: vt ecce instituo te heredē in dimidia cū filio meo ⁊ rogo te vt eum instituas heredē cū filijs tuis p̄ virili portione. Nā si virilis portio ꝓtineat minus dimidia tenet fideicōmissium. Si aūt cōtineat amplius cōputatis in dimidiā partē fructib⁹ p̄ceptis ⁊ percipiēdis nō teneberis ꝑstare vltra q̄ faciat emolumentū qō percepis ex mea dimidia. vt ff.e.de le.ij.l.impator. ſ.si cētū. ⁊.ſ.cum quidā. nec licet hmōi legatarijs detrahere falcidiā. vt ff.ad.l.fal.l.lex falcidia. ſ.nunc ꝙ. Et de hoc plene dicem⁹.j.ad.l.fal.l.lex falcidia. Si aūt iſte legatarius onerat⁹ p̄stare fideicōmissium legatum petierit id tm̄ quod per iudicē exegit p̄stare cogeſ fideicōmissario: vel si non exegerit actionem cedet fideicōmissario. Ad legatariū em̄ pertinere periculū iniquū est si nō culpa legatarij perierit lis. vt.ff.de le.ij.l.impator. ⁊.ff.de le.iij.l.si legatari⁹. ⁊.ff.de le.j.l.fideicōmissiz. ⁊ hoc si legatari⁹ p̄ter fideicōmissium aliq̄d perceperit. Alioquin de dolo tm̄ teneſ.vt.ff. de le.j.l.si seruus le.ſ. cum quid. Illū aūt onerare non possum q̄ nihil perceperit iudicio meo exp̄essim vel tacite qō etiaz ex p̄missis liquet.vt j.ti.pri.l.ab eo.ſz ⁊ habeſ mixta ꝺsideratio eorum a q̄bus legatur ⁊ eoz̄ quib⁹ legaſ. Nam licet ille legare ⁊ ab hoc legari possit huic tm̄ ab hoc heredē frustra legaſ vt ecce seruo heredis mei pure inutiliter lego nec quicq̄ ꝑficit si me viuo exierit seruus de ptāte mei heredis quia quod inutile forte legatū si statim post factū testamentū decessisset testator hoc nō debet ideo valere q⁹ testator vixerit diuti⁹: sub ꝺditiōe vero recte lego seruo heredis mei vt tm̄ requiramus an quo tp̄e cedit dies legati in potestate heredis nō sit ex diuerso herede instituto seruo dño recte possum legare pure. Nā ⁊ si statim post factum testamentū decederē non tm̄ apud eum q̄ heres sit dies legati cedere intelligiē cū hereditas a legato sit separata ⁊ possit per eū seruū ali⁹ effici heres si p̄iusq̄ iussu dñi adeat in alterius ptātē trāslatus sit vel manumissus seruus ipse heres efficitur quibus casib⁹ vtile est legatū ꝙ si in eadē causa permāserit ⁊ iussu legatarij. i. dñi sui adierit euanescit legatuz. vt
2 instī.e.ſ.an seruo. Ducusq̄ satis de personis nunc de his rebus q̄ possunt legari videamus: et certe nō solū res testatoris sed etiā heredis legari pōt nec distinguo. Sciuerit testator rem esse heredis an crediderit esse suaz. vt.ff.de le. ij.l.vnū. ſ.rem tuam. Itē extranei rem possum
a Sciat. a legare ⁊ debebitur res legatario si sciat⁹ rem alienam esse. Et si dñs nonvēdat vel in modico declara⁊ p̄cio heres ꝺz legatario iustaz estimationē. vt intelligas ff.de le.iij.l.non dubiū. ſ.vlt. ⁊ hoc legatari⁹ de vt ꝙ Vubet ꝓbare me sciuisse rē alienā eē. Si aūt igno rabam rem alienā esse nō tenet legatū niſi relicturus ⁊ si scirē rem alienā esse. vt.ff.eo.l.cū alienā. vel niſi seruo alieno legauerit libertatē. vt.ff.de fideicō.liber.l.paulus.j.rūſo. Idēq̄ et si relinquo rē quā alij pignori obligauī: necesse eſt ḥz heres luere si testator sciebat rez pigno
b ri obligatā esse. Vel si relict⁹ legatū cōiuncte⁵ persone vel si tm̄ debitū est ꝙ quo res est obligata ꝙti est res ipsa. vt sicut legatario inutile esset legatū si legatari⁹ ḥz necesse luere al⁹ aūt luere ꝺz legatari⁹ si tm̄ legatari⁹ cōueniaſ hypothecaria a creditore habebit doli exceptionez vt actiōes sibi cedātur qō quāq̄ suo nō fecerit tp̄e. i. aūt sniam tm̄ per iurisditionē ꝑsidis ꝓuincie id ei post sniam p̄stabiſ. vt.ff.e.l. si res est
3 obligata. vt instī.e.ſ.qō aūt dixim⁹. Itē legari pōt res illa q̄ non est in rerū natura si mō futura est veluti fruct⁹ q̄ in illo fundo nati erunt aut qō ex illa ancilla natū erit. vt instī.eo.ſ. ea quoq̄ res. Sic ergo legari possunt ea q̄ fuerūt et futura sunt. Sed q̄ nec sunt nec fuerunt nec erunt legari nō possunt: vt hypocēthaur⁹ ⁊ chy mera. vt instī.de inuti.stip.in p̄in. Itē nec legā tur ea q̄ fuerunt sed desierunt esse: si vero dubium est nunc ⁊ erat tp̄e testamēti an res legata sit in rerū natura: puta an hō legatus viuat agi quidē pōt ex testamēto: ſz officio iudicis cō tinetur: vt cautio interponaſ. cauet em̄ heres eam rem se ꝓsecutur⁹ esse: ⁊ si nactus fuerit legatario restituturū. vt.ff.eo.l.seruo lega.ſ.vl. Idē q̄ ⁊ si tp̄e testamēti seruus legat⁹ esset in fuga vel lōginquo absens heres em̄ ḥz operā ꝑstare: vt reqrat ⁊ p̄eciū ⁊ sumptū in eā rem ḥz impēdere. Si aūt seruus legat⁹ post testm̄ factū fugerit viuo testatore ipensa ⁊ piculū legatario debet reddi: q⁹ rem legatā eo loco ḥz ꝑstare heres in quo a testatore sit relicta. vt.ff. de le.j.l. cum seruus legat⁹. ⁊.l.apud iul. ⁊.l.si seru⁹ legatus.j.rūſo. Licet aūt dixerim ea q̄ sunt legari posse: tm̄ si talis res sit cui⁹ nō sit cōmertiū: nec ipsa debeſ: nec eius extimatio: vt si legauit q̄s campū martiū vel basilicas: vel tēpla: vel q̄ publico vsui destinata sunt: vel oztos salustianos qui sunt augusti: vel fundū albanū qui p̄ncipalibus vsibus deseruit: aut foꝝ romanū: aut p̄edia cesaris q̄ in formaz patrimonij redacta sub ꝓcuratore patrimonij sunt quoz̄ non est cōmertiū: nisi iussu p̄ncipis: nec solēt ea distrahi ⁊ furiosi est talia legata describere. vt.ff.de leg.j.l.apud iul.ſ.constat. ⁊ instī.eo.sed si talis res. Item nec possunt legari ea q̄ edibus iuncta sunt. Dic enim legari non senatus censuit auiola ⁊ pansa cōsulibus. Tractari tm̄ poterit si quādo marmora vel colūne fuerint separate ab edibus: an legatum cōualescat: ⁊ siquidem ab initio non constitit legatum ex postfacto non cōualescit: quemadmodū nec res mee legata mihi si post testamentū factum fuerit

BIU Cujas

alienata:q; vires ab initio legatus nō habuit: sed si sub conditione legeꝫ poterit legatū vale re si exīstētis conditionis tpe mea nō sit vl' edi bus iuncta nō sit fin eos qui ꝛ emi rē meaꝫ sub cōditione ꝛ ꝓmitti mihi stipulāti ꝛ legari aiūt purū igitur legatum cathoniana regula impe diet cōditionale nō q; ad ꝺditionalia cathonia na nō ptinet. vt. ff. ꝺ le. j. l. cetera. ꝛ sūt hec adeo ꝑa vt si res a principio nō fuerat talis vt ei' im pediret legatū tn si in aliqua ꝑdictarū causarū res deueniat extinguaꝫ legatū. vt. ff. de ꝟ. ob. l. inter. §. sacrā. ꝛ. ff. de leg. j. l. cetera. §. vlti. ¶Et est hic notanda bona ꝛ subtilis distinctio. quia vbi legaꝫ res cuius nulli homini est cōmertiū: vel est quidē: ſz cū grandi difficultate: vt in prę diis cesaris que sine eius assensu nō possunt di strahi: nec ipsa res debeꝫ: nec eius extimatio ni si volūtas testatoris ꝟria appareat sicut ꝛ cum lego inquilinos sine prędijs. vt. ff. e. j. l. si ꝙs in quilinos. Excipiꝫ i libero hoīe. q; aliqñ sibijpsi legari pōt. vt si redemi eu; ab hostibus ꝓficiet eñ legatus ad liberationē vinculi pignoris qō in eo habui tacite: q; redemi. vt. ff. e. j. l. senat'. §. vlt. Si aūt in cōi sit rei cōmertiū: sed huic nō sit siquidē nō sit ei qui dānatus est ꝑstare ꝑsta bit nihilominus legatum. vt. ff. eo. ij. l. mortuo. §. labeo. Si ꝟo sit ei qui prestare debet: ſz ei cui debet prestari nō est: aut est; hoc ꝓpter delictū suū: vel secte diuersitatē: vel q; hereticus est: vl' iudeus q; xpianum mancipiū possidere nō pos sunt. vt. §. ne iudeus christia. man. ha. l. j. ꝛ tunc res neq; debeꝫ neq; extimatio. vt. ff. e. ij. l. mor tuo. §. labeo. ꝛ de ꝟ. ob. l. multū. aut est ꝓpter cōditionē status: vt q; seruus est is cui militia legatur: vel ꝓpter vitium corporis: vt q; muto legata est militia curatoris: vel ei qui non pōt ire legata est militia curatoris: ꝛ in his distīgue vtrū testator sciebat hmōi qualitates persona rum: an ignorabat. si sciebat debeꝫ extimatio militie. si ignorabat nō debetur. vt. ff. e. ij. l. fi deicōmissū seruo alieno. ꝛ. l. filiussa. §. si quid ali cui. Sed habeꝫ mixta cōsideratio rerū: quia ſz hec res mihi legari nō poterit: vt in re mea contingit. vt insti. e. §. sed si rem legatarij. nec cōualescit le gatus re alienata obstante regula catho. vt. ff. de reg. catho. l. j. §. vlt. sed ibi loquiꝫ cum testa tor legauit mihi rem meā sub ea conditione si alienarem ipsam eo viuente. ꝛ ideo nō habet locum regula catho. sicut nec habet locum in cōditionali institutione purum igitur legatus cathonis regula impedit. vt. ff. e. j. l. cetera. ꝛ ꝫ etiam liquet ex premissis. Seruo aūt meo etiā pure potest legari res mea. vt. ff. e. ij. l. debitor. §. seruo. ꝛ hoc intellige de re mea in qua legās nō habet aliquod ius. Si aūt habeat ius in ea siquidē sit ius psonale: puta vsuf. vel vsus: vel seruitus ꝑdialis nullū erit legatum. Idēq; ꝛ si habeat ius pignoris in re mea. vt. ff. e. ij. l. meum. §. vl. ſz in ꝫ casu dixit Pla. ꝟ. ꝛ forte nō valz di recto: ſz vtiliter: sed ꝟ creditori meo legare possuz pignus: vt nec iō repelliꝫ a credito. vt. ff. e. ij. l. creditorem. ꝛ. j. e. l. creditor. Si aūt tale ius ha beat in re mea ꝓpter qō habet rei vēdicationē vtilē vt q; est emphiteota vel conduxit ad non modicū tps valz legatū. Idēq; ꝛ si h aberetius in re vt q; vēdiderā ei ꝛ ita tenebar ei rem ꝑsta re si legauit mihi rē me liberasse videꝫ ab actio ne ex empto sed ego ꝑcium ꝙsequor actione ex vēdito: ꝛ si ignorans eā mihi esse legatam tradi dero heredi emptoris vēdicabo eam ex cā lega ti vl' actiōe ex testamēto peto eā mihi restitui. vt. ff. e. j. l. apud iul. §. si titius. ꝛ. l. si domus. §. vlt. Itē leganꝫ nō solū corpalia sed etiā incor. vt iura ꝛ seruitutes. Si ergo testator legauerit mihi qō sibi ali' ꝺz heres debebit mihi cedere a actiones[a] suas: imo ꝛ sine cessiōe ei' habeo vti lē actionē nisi testator vnius exegerit pecuniā. Illā ꝫ casu legatum extinguiꝫ. vt. ff. e. j. l. cetera igitur. ꝛ insti. e. §. tam aūt. Cū tamē quidā no men debitoris exegisset qō mihi reliquerat et ꝑ depositū pecuniā habuisset responsuz est pe titionē esse fideicōmissi maxime quia testator nō exegerat sed debitor pecuniā vltro obtule rat quā offerente ipso nō potuit non accipere paulatim igitur admittem' ꝛ si ex pecunia hāc rem cōparauerit ꝙ nō exegit eo aīo vt legata rius ꝑuaret legato: posse adhuc legati esse peti tionem. vt. ff. de leg. iij. fideicōmissa. §. si rē. pos sunt ergo legari. x. in gñe. Sed si dixero. x. que sunt in archa siqdē sint in archa valz legatū aliꝫ nō. vt. ff. e. j. l. si seruus legatus. §. q; quinq;. Cur ergo secꝫ vbi legaui. x. q; tibi debeo. vt. ff. e. j. l. si sic. §. si mihi. nā ibi falsa demōstratio nō peri mit legatū. Rñdeo euidēs est ratio q; vbi lego x. que sunt in archa volui certū corpus demon strare ꝛ legare: vt sicut si legasseꝫ fundū botria nū q; in rebus hūanis nō inueniret nullū esset legatū ita vt hic. ſz vbi legaui. x. que debeo nul lum certū corpus volui designare ꝛ vt merito si corpus nō appareat tenet legatum. Sed se cus est vbi legaui. x. q; ille debet mihi vt plene dicemus. j. de fal. causa adiecta. ꝛ vt legiꝫ. ff. de lib. le. l. legaui. ¶Et ad noticiam omniū casuū sciendū est in relicto legato in gñe quod quan doq; suis certis finibus cōtineꝫ ꝓut ei assigna ti sunt a natura puta hō equus bos: ꝛ tūc olim tenet legatū siue cōsistat in spē ꝛ tunc dicik in diuiduū vt socrates siue consistat in gñe. Sed dubitari pōt ꝙs habeat electionē. Et dixit. R. in prin. heredis esse electionē ſz si differat elige re trāsferꝫ in legatariū electio. vt. ff. de seruit. si cui ꝛ. j. de sol. l. j. §. si cui. sed. B. ait semp legata rij esse electionē. Sed hoc pleni' distīgue vtrū testator reliquerit seruos in hereditate sua an b non. si reliquit ex illis ꝺz legatarius eligere vt tñ nō eligat actorē. vt. ff. e. j. l. legato. ꝛ. l. si seru' legatus. §. cū hō ꝛ fa. her. heredes. §. si i certo. si nō reliquit heres habeat electionē. vt. ff. de tri. vi. ꝛ ole. le. l. iij. j. rñso. ꝛ. l. iij. Vbi aūt testa tor de certis seruis reliquit incertū aut sensit de certo quod ptz q; ꝓpio noīe in legando ex pressit ꝛ tunc heres habet electionē quia cū sit vniuersalis successor ei magis ꝙcedit interpta ri volūtatē testatorꝭ. Aut nō sensit de certo pu ta legauit vnū de suis et tūc legatarij est

a Lede re actio nes. vid Pet. de anch. in consi. ccc lxix. īci. dubium ꝓncipa le est.

BIU Cujas

electio.vt.ff.e.j.l.qui ꝺuos.⁊.l.si quis plures. ⁊.l.si domus.j.rñso.⁊.l.legato.ff.j. Jn ꝓmissio ne añt hoīs debitor videt habere electionē.vt ff.de pac.l.veteribus.⁊ de solu.qui.x.ff.stichū. Si vo suis naturalibus finibus nō cōtinet: vt puta fundus:tūc nō tenet oīno legatū nec stipulatio. vt.ff.de iure do. cū post.ff.gener.⁊ est ratio:q; fundus cuiuscꝫ sola destinatione cōstituitur. vt.ff.e.j.l.qō in rerū.ff.qō si q̄s.sic ergo si deberet legatū esse aliqō ꝓstaret ei heres fundū vnius palmi vel digiti vel vnguis qō deberet.Si añt constitutio sit necessaria ⁊ factū sit opus interuenire: vt in domo.nec em̄ de vna domo pñt fieri due: vel de duabus vna nisi adiecto vel ꝺeiecto pariete. vt.ff.cōia ꝓpe.l.si quis duas. Tñ distingue:an is qui legauit domū in gñe reliquerit aliquas domos an nullas. Si reliquerit coget heres quā velit,domū ex his quas testator habebat legatario dare. Si nullas reliquerit deberi ꝺicit est legatum magis q̄ vtile. vt.ff.e.j.l.si domus. Si añt legatū cōsistat in gñe gñalissimo sine dubio nullū est: vt ecce legauit quis substantiā:aut rē vel ens. Idēcꝫ si cōstat in gñe subalterno:vt ecce legauit aīal.nā heres dādo picā vel mustelā,vel musca posset liberari eadē ratione que assignata est in fundo:oportet ergo legatū certā cōtinere spēm vel q̄titatē vel factum:alioquin nullū est:nisi in casu cum alicui annuū relictū est sine adiectione summe.nam legatarius ꝓcipiet qō solitus erat testator ꝓstare vel ex ꝺignitate ꝓsone certū quid statuet.vt.ff.e.l.iij.⁊.l.si cui. ⁊ de iure do.cū post.ff.gener. sic ⁊ non tenet legatū si legatarij persona nō sit certa:si tñ titio sit legatū,vt duo eiusdē nois amici testatoris legatū petant heres debet eligere cui prestet vt ab eo defendat.vt.ff.e.si quis.ff.si inter.sed forte debet ꝓ potest ponit. Nā ꝺicit q̄ heres soluere paratus erat: alioquin cōtra. vt.ff.de testa.tu.l.duo. Itē legat optio seruor:⁊ tūc le
a gatarius semel[a] tm̄ debet optare.vt.ff.e.l.v.j. rñso. Si añt optio relinquat pluribus vel etiā vni: ⁊ ille decedat antēq̄ optet pluribus heredibus relictis: ⁊ iter eos est ꝺissensio de optione sorte ꝺirimit inter eos questio:⁊ quem sors prætulerit ceteris ꝓstabit extimationē contingētiū eis portionū. Si añt legaueris mihi seruū quē titi⁹ optauerit: ⁊ ille infra annū nō optet:vel q; nolit vel q; nō pōt post annū videtur mihi optio relicta:vt.j.cōia de leg.l.vlt. Itē legari pōt res hostiū. Itē id qō hostes ceperūt de nīis bonis. vt.ff.eo.j.l.id qō. ⁊.l.seruus ab hostibus.⁊.l.ab oībus.ff.etiā. Itē legari pōt vt mihi liceat cedere lapidē in solo testatoris hoc tm̄ legatū nō trāsibit ad heredē meū nisi eius nomē sit adiectū.vt.ff.e.j.l.apud iul.ff.si quis. Item legare potest testator rem quā habet cū alio cōem: ⁊ tunc legatarius habet portionem testatoris tm̄.vt.ff.eo.j.l.v.ff.vlt. Item legare pōt quis in suo testamēto mihi vt heres eius vēdat mihi rem illā: ⁊ tūc heres tenebitur vendere non gratis : sed vero precio:scz q̄ si certo precio heres dānatus sit facere necesse habebit tanti vendere quāti dānatus est.vt.ff.e.j.l. si fideiusso:.ff.vl. Eadē sunt ⁊ si legaueris fundum mihi dignū.c.si.c.heredi vel cuilibet alij darē. Nā alias interest mea fundū habere potius q̄.c. Sepe em̄ cōfines fundos etiā supra iustā extimationē interest nostra acquirere.vt ff.e.h.l.si cui fundū. Sed ⁊ si testator heredem iusserit a me rem emere iusto precio tenet legatū.quid em̄ si ego cū ex necessitate vendere nul
1 lum inuenirē emptorē.vt.ff.e.j.l.si equo. ¶ Relinqui pōt legatum quibuscunq; verbis aptis tm̄;⁊ idoneis.quid em̄ si quis putat auri appellatione electrū vel auricalcū cōtineri vel qō est stultius vestis appellatiōe argentū contineri nō tenet legatū:rerū em̄ vocabula appellationa immutabilia sunt:hoīm vero vel rerū ꝓpria noīa mutabilia sunt.⁊ ideo error noīs vel ꝓnominis vel cognominis vel agnominis nō nocet legato.vt.ff.e.j.l.iiij.⁊ insti.eo.ff.si quis in nomine. Olim autē erāt.iiij.genera legator̄ per vēditionē per dānationē finendi modo per preceptionē ⁊ certa quedā verba cuiscꝫ generi legatorū assignata erāt per que singula genera legatorū significabant:sed hec solēnitas verbor̄ sublata est ⁊ voluntas testatoris ⁊ nō verba dur tm̄ sint apta:vt ꝺictū est intuēda sunt.vt instit. eo.ff.j.sic ergo recte legabit si ꝺicat do lego dari iubeo impero mādo precipio exigo posco peto flagito volo rogo deprecor exoro gliscо cupio ꝺesocto vt ꝺes credo te daturum. vt .j. communia de lega.l.ij.⁊.ff.eo.j.l.⁊ hoc modo. ⁊
2 l.eo modo. ¶ Relinquit legatū pure ⁊ in ꝺiē et ex ꝺie ⁊ sub cōꝺitiōe.vt.j.e.l.vl. Et censet illud conꝺitionale legatū si cui leget legatū cū.xiij.
b an.erit. Jnest em̄ ꝺitio si ꝺeplebit.xiij annū[b]. vt.ff.e.j.l.si cui legat. Jn libertate tm̄ spāle est vt videatur esse relicta potius in ꝺiē:vt si ꝺicat testator illū seruū liberū esse iubeo ⁊ cū filius meus erit.xxv.an.vt.j.de fideicō.liber.l.fideicōmissaria.⁊.ff.de manumiss.te.l.si ita scriptum fueris. De his tm̄ cōditionalibus legatis plene ꝺicemus.j.de cōꝺi.inser. Relinquit nō expressa turpitudine legatarij.nā turpia legata q̄ ꝺenotandi magis legatarij gratia scribunt odio scribētis ꝓ nō scriptis habent.vt.ff.eo.j.l.turpia. Illud nō pōt caueri in legato vel testō ne leges locū habeant in eo:q; nec tpe aut loco aut cōꝺitione finiri obligatio heredis legator̄ noīe pōt.vt.ff.e.j.l.nemo potest.vel vt aliquid fiat inepte circa sepulturā vel vestes vel fumus vel vt iuretur de aliquo faciēdo cōtra leges: vel vt edes destruant.vt.ff.e.j.l.si quis inquilinus.ff. vlt.⁊.l.seruo alieno.ff.vlti.⁊.l.filiusfa.ff.edes. Itē legari pōt si extimauerit heres si compro bauerit si iustū putauerit si fuerit arbitrat⁹ si vtile fuerit visum:nec em̄ plenū arbitriū voluntatis heredi ꝺedit vel in merā voluntatē heredis contulit:sed quasi viro bono cōmisit:secus em̄ est si ꝺiceret ita si heres meus voluerit. Illud tamen legatum tenet vbi heres meus voluerit illi.x.ꝺari volo ⁊ quasi cōꝺitionale est legatum ⁊ primaz voluntatē exigit. Ideoq; post primā voluntatē non erit arbitriū heredis ꝺi-

a Semel. Vide tm̄ tex. i.l.j. ff.de operis leg.q̄ videt facere ī oppositū.ff ibi vide Bar.

b Anmil. Adde bonū text. i.l.si ita scriptū.⁊ in.l.aristo.ff.de ma. test.

BIU Cujas

cēdi se noluisse. Itē ꝛ hoc legatum tenet cū voluerit heres me? ꝛ tractū habet q̄diu viuat; heres: ꝛ si decesserit heres anteq̄ dederit. i. dare voluerit heres ipsius p̄stat. vt. ff. co. j. l. et si sic. et. ff. e. iij. l. fideicōmissa. ℣. sic. sed in stipulatione aliud est. Nam si mihi ꝓmittas cū volueris et anteq̄ moriaris non constituas te velle non tenebitur heres tuus. vt. ff. de ver. ob. censimis. ℣. vlt. Si aūt tibi relinquo legatū si volueris tenet legatū nec tranſit ad heredē tuū nisi ꝓus cōstituas te velle. vt. ff. de. cōdi. ꝛ de. l. ꝛ si ita exp̄ssum. Si aūt tibi relinquo si titi? voluerit nullū est legatū ꝛ captatoria scriptura. Secus si dicerē tibi lego si titius ascēderit capitoliū q̄d. i. aliq̄d em̄ interest si titi? ī capitoliū ascēderit mihi legeſ an si voluerit. vt. ff. e. j. l. captatoria. ꝛ. l. senat?. ℣. legatū. ꝛ. ff. e. iij. l. j. et de condi. et de. l. nunq̄. ¶ Itē legari potest vni et legari potest pluribus; et tunc quilibet debet habere portionē siue legeſ eis coniunctim siue legetur eis separatim nisi euidentissime apparuerit adēptione ꝓmo legatario facta ad scōm legatariū testatorē cōuolasse tūc em̄ sol? posterior legatū habebit: alioq̄n ābo ꝓcurrūt ꝓ virili portiōe nisi scriptura testatoꝛ manifestauerit quēlibet legatarioꝝ insolidū legatuꝫ accipere voluisse: tunc em̄ vni p̄ciū alij res ipsa assignaſ electiōe rei vel p̄cij seruāda ei qui primo de legato vel fideicōmisso litem cōtestatus est: ita tñ vt nō habeat licētiā altero electo ad alterū trāsire plane vbi trāsferre voluit legatū in nouissimū ꝓni non debeſ tñ si nouissim? sit talis in cui? persona legatū non cōsistit. vt ff. e. j. l. si pluri?. ꝛ. l. plane. Illud fideicommissum nō pōt cōprehendi vt q̄s aliquē heredem instituat p̄inde tñ habeſ ac si rogasset heredi tatem suam restitui. Quid ergo si heres post mortē suā rogatus fuerit hereditatis siue partis q̄rtā restituere certe p̄inde habeſ ac si ō hereditate sua restituēda rogat? cēt: ꝛ eaten? est restituēda q̄ten? hereditas testatoꝛis patiſ. vt ff. e. l. filiuſſa. ℣. vt q̄s. Legari pōt in testō pfecto vel ī codicillis pfect?. Nā ex īperfecta volū tate nec etiā impatorē aliq̄d vēdicare velle credēdū est. decet enim maiestati eas seruare leges quib? ipe solutus est. vt. ff. e. iij. l. ex imperfecto. Legato in testamento relicto. itē mortuo testatoꝛe si postea moriatur legatari? ante hereditatē aditam trāsmittit illud ius ꝙ erat habituꝛus adita hereditate ad heredē suum si tñ legatū erat purū vel in diē certū relictū: hic tñ ꝓseqūmur pleni?. j. de cad. tol. ¶ Adita aūt hereditate legatario vīnēte etiā si legatarius nesciat sibi relictū legatū acquiritur ei emolumētū legati. vt. ff. e. iij. l. cū pater. ℣. surdo. et de ac. ꝛ ob. l. si a furioso. ꝛ quēad. ser. amit. l. si partē. sed tamē lz acq̄raſ legatario ignoꝛāti nō acq̄riſ ei incōmutabiliter. Est em̄ ī legatarij ptāte ex quo scierit legatū relictū an repudiet legatū an agnoscat[a]. Si repudiauerit p̄inde est habēdum quasi nec legatū relictū sit. vt. ff. e. l. legatari?. ℣. si legatū. ꝛ. l. seruum filij. ℣. siquis. ꝛ. l. si tibi ꝓ. ℣. cū seru?. hoc tñ est necessarium vt legatari? legatum repudiet ī totū vel agnoscat in totū: si tamē legatario extiterint plures heredes vnus eoꝝ potest repudiare: ꝛ alter agnoscere partē si ibi cōpetētes. hoc si vnū legatū erat. nā ex duob? legatis relictis vnum pōt repudiari ꝛ alterꝫ pplecti ꝛ videnſ esse plura legata q̄tiēs plures res in legato exp̄munſ si exp̄imanſ copulatiue. Si aūt exp̄imanſ alternatiue vnū legatū ō; ꝓpter vni? rei solutionē faciendā. vere tñ duo p̄nt legata dici ꝓpter obligationē duaꝝ rerū. Si aūt sub vno nōie cōtineātur plura vnū censeſ legatū puta legauit suppellectilē aut aurū aut argētū aut peculiū instrumētū aut gregē aut vestē vñ nō pōt q̄dā res sperni q̄dā admitti q? vnū legatū est. Gz et vbi plura legata sunt ꝛ vnū ex legatis on? habet ꝛ hic repellik nō pōt alterū admitti. vt. ff. e. j. l. legatari?. ꝛ. ff. e. iij. l. ij. ꝛ. l. iiij. v. ꝛ. vj. ¶ Petitur legatū relictū rei vēdicatione si res erat testatoris ꝛ cōsistit legatū in spē. Itē petik actione ex testamēto: si aūt res erat aliena daſ actio ex testamēto ꝛ nō rei vēdicatio. publiciana aūt posset hr̄e locū vbi testatoꝛ ꝓ re aliena habebat publicianā. Itē ꝛ vbi nō habebat si tñ legatari? apprehēderit possessionē. Nā amissa possessiōe dabik ei publiciana. vt. ff. de pub. l. j. ꝛ. ij. Si aūt relinquaſ aliq̄d in gñe datur legatario actio ex testamēto tm̄: lz ꝛ hypothecaria daſ legatario ꝓ rebus alijs que puenerint ad heredē vel ad eū qui rogatus est dare legatū. vt. j. cōia de lega. l. j. ꝛ. instī. e. ℣. j. ¶ Q̄nq̄ tñ nō datur legatario hypothecaria: vt si legata est ei liberatio satis enim est q̄ habet doli exceptionē. Item actionem ex testamēto ad hoc vt liberetur. vt. ff. de lib. legata. l. q̄ mihi. ꝛ vt in posse. l. j. ℣. si debitori. ꝛ q̄uis p̄dicte actiōes cōpetant legatario non tñ eis oībus pōt simul vti q? legatū datū in ptes diuidi nō potest: nō em̄ ea mente datū est legatarijs pluribus actionibus vti sed vt laxioꝛ his agēdi facultas sit ꝛ ex vna interim q̄ fuerit electa legatū petere. vt ff. e. iij. l. cū filius. ℣. varijs. ¶ Prestari debet legatū cū accessionib? p̄ncipalib? q̄ partes rei cēsent vt ecce testatoꝛ fundo legato aliq̄d adiecit vel aliquid accreuit fundo legato per alluuionem vel testatoꝛ in area legata edificauit domum. Item cū accessionibus fructuum ꝛ vsurarum a tēpoꝛe moꝛe. vt. ff. eo. j. l. si ex toto. j. respōso. ꝛ. l. q̄ in rerū. ℣. siquis. ꝛ. l. seruum. ℣. si aree. De his tñ accessionib? pleni?. j. de vsur. et fruc. le. Ubi autem debeat legatū p̄stari ꝛ vbi debeat peti diximus. ℟. vbi fideicōmissum peti oportet. Et ē hoc notādū q? q̄nq̄ succurrik heredi si p̄stat legati extimationē. vt si patrem vel fratrē ꝛ suū seruū sit rogat? dare alias daſ heredi modicū tps ad soluēdū q̄ pōt: vl si nō pōt expectaſ q̄usq̄ pōt. vt. ff. e. si dom?. ℣. i pecunia. Nā ꝛ vbi pecunia legata ē q̄ nō est in bonis legātis heres pecuniā dare cōpellit: siue de suo siue ō vēditiōe rer̄ siue eyñ voluerit. vt. ff. e. ij. l. si pecūia. Hec oīa q̄ diximus ꝓbanda sūt nisi legatū ademptū sit a legatario: vel nisi a legato liberetur heres quod multis modis cōtingit.

[a] Agnoscat. Vide de textū l. cui fū

BIU Cujas

5 ¶Et pō adimi legatū pure ⁊ sub conditione. vt. j. e. l. datū. ⁊ in eodē testamēto ⁊ alio ⁊ siquidē fiat in codē videt nec datū. Si aūt fiat i alio et solēni datū fuit sed adimit ipso iure. Sed si adēptio fiat in nō solēni adimit per exceptionē. Si autē fiat adēptio ꝑ inductionē siquidē fiat inductio ante consummationē testamenti ipso iure adimit alioquin ꝑ exceptionē. vt. ff. e. j. l. si ita sit ascriptū. ⁊ de his q̄ in testō delē. l. j. §. fi ⁊ si legi. ⁊. §. sed ⁊ sumpto. ⁊. l. pri. Item adimit testator legatū si rez alienat ex sua spōtanea volūtate liberalitatis. s. cā: puta donando. nec distinguim⁹ vtrū ꝓpter necessitatē rei fami liaris donauerit an mera voluntate vt in primo casu legatū debeat in scō nō. hec enim distinctio in donātis munificentia nō cadit cuz nemo in necessitatibus liberalis existat. vt. ff. de adimē. le. l. rem legatam. vbi ỹo testator nō donādo rē ex necessitate alienauerit legatum debetur nisi probetur testatorem adimere voluisse legatū. probatio autem mutata volūtatis ab herede exigitur. vt. ff. e. iij. l. fideicōmissa. §. si rem. Idēq; ⁊ si testator rem legatam pignori det. vt insti. e. §. si rem suā. Donatio[a] autem iter virū et vxorē q: a principio nō tenuit sola pignoris obligatiōe vel alienatiōe ꝺ: aduocari ne posset postea silētio mortis cōfirmari. vt. ff. de do. iter vi. ⁊ vx. l. cū hoc. §. si marit⁹. ⁊ ſ. de do. iter vi. ⁊ vxo. l. si marit⁹. ¶Itē liberatur heres a legato si res legata perierit vl nō cōpareat: si tñ heres careat culpa tūc enim stim dānand⁹ ē ꝛvbi nō cōpareat sine culpa sua cauebit vt si rē appheēderit ipaz pstet aut extimationē. Culpa aūt extimāda ē nō tm̄ dolo. proxima sz etiā leuis ⁊ vt nō ptermittat qđ ꝺz facere ⁊ sit diligēs i faciēdo qđ ptinet ad rei custodiā. vt. ff. e. j. l. si cū res. §. pe. ⁊ añpe. sed et si heres fuerit i mora rei pstāde nō liberat ab ite ritu. Etiam si res eodē mō erat peritura penes legatariū. vt. ff. e. j. l. cū res. §. vlt. multomagis tenet heres si ipemet occidit rē legatam. vt. ff. de ver. ob. l. si ex legati. nisi iusta causa occidat. vt q: in adulterio vxoris eū deprehendit. vt. ff. e. l. quid ergo. Itē liberatur heres ꝓpter trāsformationē rei. vt. ff. de le. iij. l. lana. Nam si domus legata est licet aliā in eodē loco edificauerit testator legatum interit nisi voluerit testator contrarium. vt. ff. e. j. l. si ita legatum. §. vltimo. Idēq; est si testator legauerit quadrigā ꝛvnus ex equis q̄ demōstrabat quadrigā. i. destinatus erat quadrige decesserit extinguitur em̄ legatū nisi aliū eodem loco testator sub stituerit. vt. ff. e. iij. l. peculiū. §. quadrige. Item succurritur heredi rei legate si legatarius dominiū fuerit cōsecutus ex causa lucratiua. nam traditū est duas lucratiuas causas in eūdē hominē ⁊ in eandē rē cōcurrere nō posse directe. Si tñ qđ mihi legatū est alius seruo meo donauerit mihi nō piudicat. vt. ff. e. j. l. si seruus legatus. §. id quod. Si aūt ex causa emptionis rem legatam fuero cōsecutus nō impedior pcium cōsequi ex causa legati quasi videat res mihi abesse cū pciū mihi absit. vt insti. e. §. si res aliena. res tñ legata vl petēda. vt institu. e. §. si cui fundum. ⁊ vt notaui in summa insti. e. ti. in pn. Sed et vbi res mihi legata est in duoꝝ testamētis et ex vnius testamento consecutus sum extimationē rei non impedior ex altero rē petere. Secus si ex vnius testamento rem pleno iure cōsecutus essem ita vt auelli res mihi non possit. vt in predicto. §. ⁊. ff. e. j. l. non quocūq;. Item succurrit heredi si eadē res sepius in eodem testamento fuerit legata: satis est em̄ eaz semel pstari quasi testator sepius fuerit locut⁹ nō sepius legauerit. vt. ff. e. iij. l. meui⁹. §. eum. Si aūt eadē q̄titas in eodē testō sepi⁹ legef deberi poterit sepi⁹ si legatari⁹ euidētissimis ꝓbationib⁹ oñderit testatorē mltiplicare legatū voluisse: sz vbi in diuersis volūtatib⁹. i. testamētis vel codicillis vel vno testamēto ⁊ alio codicillo eadē q̄titas sepius legat sepi⁹ debet nisi heres ꝓbauerit testatorē voluisse legatariū eē cōtentū vna eaz q̄titatū. vt. ff. e. j. l. plane. §. si eadē. et de ꝓbatio. l. quinquaginta. et. ff. e. iij. l. sempronio⁹. ¶Illud notādū est q: si testator dixerit scorpiū seruū meū sempronie seruire volo nō ꝓprietatē serui sz vsumfructū vl ei reliquisse. vt. ff. de vsuf. le. l. vxori fruc. §. vlt. Itē notādū ē si testator reliqrit chyrographū sui debitoris actiones sibi cōpetētes vl legasse. idē et si legauerit nomē. vt. ff. e. j. l. seruū. §. eū. Item notādū est q̄ si. x. tibi legauero vt ea creditori meo pstes creditori agere non pōt ex tali fidei cōmisso sed heres agere pōt cū legatario: quia ipsius ītereſt ne a creditore cōueniat. Secus vero si rogauero te vt pstes ea ei qui nō erat creditor me⁹ vel si tibi. x. legauero vt ea ꝓ titio creditori tuo soluas. nā hoc casu titi⁹ agere potest ⁊ nō creditor nisi ⁊ ei⁹ cōtēplatiōe testator legauit. vt. ff. e. j. l. si cui. §. titio. ⁊. l. seruo legato. §. si testator. ⁊. ff. e. iij. l. fideicommissi. §. interdum.

a Donatio. Vid Ange. et areti. et alios scribētes in. §. si rem. isti. de lega.

6

7

¶De verborū ⁊ rerū significatione.

39 Adde ꝓ ornamēto huius rubri. q verbi potas q̄ modo et a quibus cognoscatur. Vide §. i. ff. j. col. ij. v. cū ergo iste.

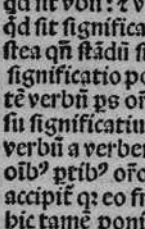

Dictuz est supra plene de psonis ⁊ de reb⁹ et de act. in q̄bus ius nostrū maxime cōsistit: sz q: circa verboꝝ expositiones et iterꝓtatiōes oriunt multe dubitationes in pdictis tractatibus: iō ponit de vboꝝ ⁊ reꝝ significatione. Videdū q̄ q̄d sit vbū: ⁊ vñ dicat: ⁊ qualr hic accipiat. Itē q̄d sit significare: ⁊ qualr hic ponat: viſuri posstea qñ stādū sit significationi vboꝝ. Et quādo significatio possit artarivl prozogari. ¶Est autē verbū ps oronis cū tpibus ⁊ modis sine casu significatiuū actiōis vel passionis. Et dicit verbū a verberatu aeris qđ cōmune ē accidens oīb⁹ ptib⁹ oronis tm̄ ꝓpriū in hac diffinitione accipit q: eo frequēti⁹ in oī oratione vtimur. hic tamē ponitur verbū in larga significatione. s. fm denotationē ꝓ q̄libet pte oronis vt dicit Prisc. ianus in pn. tractat⁹ de vbo in fi. Rei etiā verbū vt gñale est hic accipiēdum. vt. ff. de re. cre. l. j §. vlt. Significatio aūt proprie nihil aliud ē q̄ demōstratio facta ꝓpno noie rei de

8

9

BIU Cujas

qua ꝝrīr attributo: hic aūt large ponīr vt etiā
si ꝓpriū nomē nō iterueniat si tñ res ꝑ aliud
verbū ꝙ aliquo mō accedere possit ad rei ostē
sionē notificēr dicar significari. Sed illud scien
dum est quia illud verbū significatione actiue
ponitur ꝙtum ad verba passiue aūt ꝙtum ad
res. Nā ÿba habēt significare: res aūt ñt signi
ficari. De significatione aūt verboꝝ plenissime
et perfectissime tradere nō possumus. Sunt
aūt q̄dā q̄ nō accipiunt perfectā doctrinā vl̄ ꝓ
pter infinitatē vt in oībus exordinarijs crimi
nibus puniēdis: et idē in ꝑsenti materia dici po
test vel ꝓpter cōfusionē rei vt cū querīr qñ mo
ra sit facta. vt. ff. de vsuris. l. mora. vel ꝓpter in
fidelitatē hoīum vel varietatē ꝑsonarū vt cum
ꝝritur quāta fides sit adhibenda testibus. Et
ideo dicit lex nō posse oēs casus q̄ q̄hēp incide
a Lege a rāt lege cōprehendi[a] vt. ff. de le. et se. cō. l. neqz.
cōprehē et. l. nō ꝑt. Nos autem sicut et ait Prisc̄ianus
di. Vide aliqua gñalia pstringemus nec oportet nos di
pulchra cere quedam specialia q̄ cōtinētur in isto tl. s.
moralia quid cōtineatur nomine fundi instructi vel no
accumu mine cautionis vel noīe familie vel cū dico illi
lata ad 1 aut illi. Illa em̄ apte explicabunt in lra. Scie
ista per dum est igitur ꝙ significationi verboꝝ est inhe
alb. de ro rendū nisi testatorem aliud sensisse appareat.
xa. in ru vt. ff. de le. iij. nō aliter. Si igitur legauerit mi
brica. ff. hi seruū sub appellatione stichi cū tñ vocarer
eo. ti. de pāphilus nō stichus q̄ ex verbis significar sed
ver. si. et i pāphilus debet. noīa em̄ significādoꝝ hoīum
dictiona gra recepta sunt q: si quolibet alio mō intelligā
rio suo i tur nil refert. vt insti. de le. §. sicḡs i noīe. Si vo
eodē ver per appellationē aliud testator voluit significa
bo. re siquidē diminuere voluit significationē ver
bi vt si plures significabat et voluit pauciores
significari stabit testatoris voluntati: vt ecce le
gauit suppellectilē et enumerauit ꝯsdā spēs de
suppellectili vt Leis restrigeret legatū: vl̄ lega
uit argētū factū et voluit illis verbis cōprehen
di nūmos qui cōprehenderent nisi aliud appa
reat euidenter testatorē sensisse. vt. ff. de fun.
instruc. et instru. lega. l. cum donationis. §. a
sñia. et §. quidā cum. et de suppellectili legata. l.
legata. et de au. et ar. le. l. quintus mutius. §. itē
ar. Si vo voluit augere significationem verbi
sentio cū seruio: vt siquidē voluit augere ꝑ ea
q̄ prima facie eisdē verbis cōtineri videt vel ꝑ
ea de quibus dubitari potest an sint in alio ge
nere vel non stabit testatoris voluntati. vt ec
ce dubitatur an argenti appellatione cōtineat
lectum argenteū vel siqua alia suppellex ar
gentea est vel candelabra vel sigilla argentea
vel lucerne argentee vel imagines argētee vel
speculum: et certe non continentur ea argen
ti appellatione ni testator habeat ea argenti
numero. vt. ff. de au. et ar. le. l. si non sunt. §. an
autē. Si vero certū est ea in alio genere esse ꝙ
que voluit testator augere significationē vbi
non stabitur eius voluntati vt ecce certum est
escariū argenteū non contineri suppellectilis
appellatione: et idem in pennula vel toga: non
em̄ ex opinionib⁹ singulor sz cōi vsu noīa ex
audiunt nec videri quē ꝙ dixisse cui⁹ nō suo no
nine sit vsus. Est ergo tā mēs dicētis ꝙ vox ꝓ
prijs noīs necessaria. nam si ꝑ atq; potētior
est ꝙ vox mens dicentis tamen nemo sine voce
dixisse extimat nisi forte ex eis qui loq̄ nō ꝑt
conatu ipso et sono quodā et inarticulata voce
dicere extimem⁹. vt. ff. de suppellec. le. l. labeo.
§. sed de his. si non diminuere vel augere signi
ficationē sicut dictū ē testator noluit sz appel
tiuū nomē cōgruēs ei de quo sensit nō appo
suit et incōgruēs nomen exp̄ssit siquidē est oī
no remota et extranea significatio appositi ab
eo qđ voluit: vt si sensit de auro et exp̄ssit de la
pide nihilomin⁹ debet. vt. ff. de le. j. l. iiij. Si ve
ro pōt coaptari nec est oīno dissimilis qđ sepe
ꝑ cōsuetudinē apparet vel ꝑ vnicā essentiā, vel
materiam stabit volūtati eius. vt ecce testator
suos seruos iuuenes mihi legauit. Nā his ver
bis demonstratur illi qui adolescētis etatē ex
cesserunt donec incipiāt inter seniores nume
rari nisi testator aliud senserit nō em̄ in causa
testamētoꝝ ad diffinitionē vtiqz descēdendum
est cū plerūqz abusiue loquant nec ꝓprijs no
minib⁹ ac vocabulis semp vtant. vt. ff. de le. iij.
2 l. non aliter. §. titius. Itē chartarū appella
tione nō cōtinent libri neq; librorū appellatio
ne cōtinent charte nisi volūtas testatoris fue
rit ꝯraria: vtputa si ḡs chartas sic reliḡrit char
tas meas vniuersas q̄ nihil aliud ꝙ libros ha
bebat studiosus. Nā in vsu pleriqz libros char
tas appellāt. vt. ff. de le. iij. l. librorum. §. ꝙ ta
3 men. Cū aūt in verbis testatoris est obscuri
tas ꝓpter gñalitatem: nam obscuritas ex ge
neralitate contingit. vt. ff. de iure fisci. l. ita fi
b dei. §. non est. tūc in primis sequor b voluntā
tem defuncti q̄ si non appareat sequor regulā
sz vt potiꝰ id accipiat vt res de qua agit vale
at ꝙ pereat. vt. ff. de re. du. quotiēs. nisi i liber
tate. vt. ff. de manu. te. cū ex pluribus. aliasve
ro secus. vt. ff. de le. j. l. sicḡs a filio. §. sicḡs. Si ve
rō pōt valere ꝑm significationē vtrinqz vtpu
ta legauit nūmos et nescit de quib⁹ sensit tūc
sumit coniectura ex pluribus. Spectat enim
cōsuetudo prisca. in primis deinde regionis in
q̄ testator versatus est sed et mēs prisca. et lega
tarij dignitas vl̄ charitas et necessitas. Itē eoꝝ
q̄ ꝓcedunt vel sequūtur summarū scripta sint
scrutāda. vt. ff. de le. j. l. si seru⁹ pluriū. §. vlt. ꝙ
si nec ex illis cōiectura capi possit tunc locū ha
beat qđ dicit nūmis indistincte legatis exiguo
res legati videntur. Si neqz ex consuetudine
prisca. neqz ex regione vñ fuit neqz ex cōtextu
testamenti possit apparere. vt. ff. de leg. iij. nū
mis. Que aūt dicta sunt in vltimis volūtatib⁹
ambiguis aptare plerūqz licebit etiā in cōtra
ctibus. ar. j. c. l. pe. in fi.

b Secū. Tlō tex. notabi lē l. iij. §. de li be. ꝓte. cū mul tis ibi ag gregatis per iaso. may.

Si omissa sit causa testamenti. 40

Eonia sepe omittitur causa testamenti qñ legata debent ꝓstari: et qñ nō omissa causa testa
mēti videam⁹. Et ita videamus
qñ locū habeat hoc edictū ꝓto
4 ris si omissa sit cā testi. Habeat aūt locū edictū

BIU Cujas

in primis si quis institutus dolo malo.i.vt defraudaret legatarios ⁊ fideicōmissarios ab intestato adiuit repudiās successionē ex testamēto. Idēq; est si psonā sibi subiectā institutā iubere potuit adire ⁊ nō fecit: q; si seruus dicto non fuit audiens nihilominus incidit dñs in edictū. Cōpellēdus est eīm seruus adire. Si vo dñs nō est certior⁹atus a seruo: q; seruus sit institutus heres ⁊ dñs adiuit ab intestato nō incidit in edictū prętoris. vt.ff.e.j.l.j.j.rñso.⁊.ſ. prętermittere. nec distinguēdū est in eo qui ab intestato possidet vtrum iure legitimo possideat an nō. Nā quo iure possideat hereditatē vel partē eius cōuenīri poterit ex hoc edicto vtiq; si nō ex alia causa possideat hereditatem puta p emptor̄e vel p dote vel pro donato vel rei seruāde cā vel fideicōmissi cā: puta siqs omiserit q̄dē hereditatē sex ex cā fideicōmissi possidet missus in pos. nec enim rndebit legatarijs tenebit igit̄ totiens quotiēs possidet quasi legatarius heres vel bonor̄ possessor aut si forte quasi p̄do possideat fingēs sibi aliquē titulū ab intestato successionis: ⁊ sic possidet p heredē vel p possess. sed ⁊ si nō possideat dolo aut fecit quominus possideat ī aliū trāsferēdo possessionē dolo malo vel etiā dolo faciēdo quominus incipiat possidere tenebit legatarijs prestare legata interueniēte cautione euicta hereditate legata reddi. vt.ff.eo.l.j.ſ. non querimus. vsq; ad vlt. ſ. legis. ¶Itē locū habet edictū vbi institutus repudiauit ex testō vt alius adeat ab intestato. vt.ff.e.l.j.ſ.vlt. Itē locū habet vbi institutus repudiauit vt ad substitutū ueniat hereditas. vt.j.e.l.j. ⁊ idē dr̄ in patre instituto q; filiā sibi substitutā iussit adire hereditatē: sed ⁊ cōtra si filia instituta p̄f̄ sit ei substitutus nil videt dolo fieri si repudiet heredi tas ex institutione q: nemo filie p̄fem cōtra vo tū parētū substituere videt sed vt arbitriū eligēdi relinquat p̄ri iubeat filiā adire ex institutione an ipe adeat ex substitutione. vt.ff.e.l.iu

5 lia. ¶Cessat hoc edictū ratione pmissiōis facte a testatore vt si notatim permisit heredi adire ab intestato si vellet. vt.ff.e.l.qui aūt.j.rñso. ⁊ ſ.j. Itē cessat ex eo q̄ institutus voluit repel-

a Fraudem. De ista materia vide elegāter p do. Frāci. de are. in cōsi. clx. colū. ante pe. a lere fraudem[a] testatoris: vt ecce patronus vel eius seru⁹ erat institutus ī legitima portione sed tū onerat⁹ erat legatis multis. vnde patronus ab intestato maluit adire vt haberet integrā legitimā portionē. vt.ff.e.l. excusat⁹. ⁊.l.q; aūt. ſ. si patron⁹. hodie tū hec cā nō est iniusta ⁊ q; si patron⁹ oneratus sit legatis relaxat̄ ne oneret in debita portione. vt insti.e.de li. suc. ſ. si vo testm̄. Itē excusat̄ qs ratione cōis doli. Si eīm qs titiū vel meuiū instituit heredes: et titio aliquid preleganit ⁊ vterq; eorū omisso testō ab intestato possideat hereditatē non habebit titius legator̄ actionē. vt.ff.e.l. quidē. Idemq; ⁊ si substitutis ab institutis legata relicta sunt: ⁊ tā instituti q̄ substituti ab intestato possideāt hereditatē. vt.ff.e.l.si nō sol. ſ. cum substitutis. Item excusatur quis propter onus inestimabile sibi iniunctū. Si eīm frater tuus instituit filiū suū impuberē ⁊ eidē substituat filiū tuū sub cōditione si eū emācipares ⁊ tu noluisti eū emācipare: sed ab itestato bona possidere nō incidis in hoc edictū. vt.ff.e.l.matrē. ſ. in fnia. est eīm patria ptās iextimabilis. vt.ff.de le.j.filiusfa. ſ. fm vulgarē. Itē videtur quis excusari si ab intestato possedit aliqñ: sed postea desijt possidere sine dolo suo possideat autē quis necne tpe litis cōtest. est intuendū. vt.ff.e.l.qui autē. ſ. si aūt is cui auferri. Itē excusat̄ quis rōne deficientis solēnitatis. vt q; ex testō nō poterat adiri hereditas. vt.j.e.l.h. ſ. q

6 si quis. ¶Subuenit̄ per hoc edictū legatarijs ⁊ fideicōmissarijs ⁊ libertate donatis: ⁊ vt generalius ⁊ breuius dicā oībus oīno quibus deberi potuit si ex testō adita esset hereditas. vt.ff. e.l.pe. ſ. institut⁹. ⁊.l.j.j.rñso. Fideicōmissarij vero vniuersitatis habēt aliud beneficiū: quia possunt cōpellere heredē institutū adire. vt.ff. e. si quis omissa. Si aūt alicui nō potuit deberi etiā adita hereditate ex testō nō subuenit̄ ei p hoc edictū: vt ecce legatū erat tibi relictum si mihi dares. x. ¶Nec eīm ego legatarius sum in cuius psona implēda erat cōditio. vt.ff.eo.l.si quis sub cōdi. Si tū legatari⁹ cā cōditionis implēde iussus sit dare heredi instituto: ⁊ institutus ab intestato possideat hereditatē nō aliter aget legatarius cū effectu nisi offerat pecuniā.

b vt.ff.e.l.qui autē. ſ.vl. Itē subuenit̄[b] heredib⁹ oīm quibus potuit deberi. vt.j.e.l.vl. ¶Subuenitur aūt p̄dictis psonis cōtra institutos qui omissā cā testamēti ab intestato possidēt hereditatē: vt teneanf legator̄ actiōe q̄ est rei pse-cutoria nō pene: ⁊ iō ppetua est ꝺ aūt ita ē: nisi ppf̄ dolū defuncti hr̄dis quēiaf̄ heres ei⁹. tūc eīm in id qđ ad eū puenit teneret: ⁊ si nō totam hereditatē aliquis partēve ei⁹ ex qua heres instituit⁹ est ab intestato possideāt. sed vel minimā partiūculā: vel ēt vnā aliquā rem tenet̄ hoc edicto quāuis nō p̄prie pars hereditat̄ in vna re intelligaf̄ cū eīm hereditas ab eo quoq; posset peti quiynā aliquā rē hereditariā possideat dubitari nō opz quinverū sit qđ dixim⁹. vt.ff.e. l.de libertatib⁹. ſ. heredē. ⁊ in legib⁹ subsequē

7 tibus vsq; ad illā. l. si quis. Pupillus tū videt excusari q̄ omisit cām testamenti dolo tutoris ⁊ ab intestato possidet hereditatē legitimā: datur eīm actio in cū quateu⁹ hereditas est ei acq̄sita. ⁊ idē in adulto ⁊ eius curatore. vt.ff.e.l.si dolo. Itē subuenit̄ fideicōmissarijs extra legatarios vt si sit fideicōmissari⁹ a quo fideicōmiss. relictū est ⁊ hec id egisse vt cōmittat̄ hereditas doloq; id fecit cōueniri debeat. vt.ff.e.l. si qs. ſ. quāq;. ¶Itē subuenit̄ cōtra institutos qui repudiauerūt hereditatē vt pueniret ad substitutū vel legitimū. Distingue tū vtrū institut⁹ repudiauerit gratis aut accepta pecunia si gratis conuenit̄ possessor tm̄: ⁊ nō ille qui repudiauit. Si aūt pecunia primo cōuenitur possessor in subsidiū vero seruatur repudians. vt.ff.e.l. si quis pecuniā. ⁊.l.ls. ꝓponitur autē cōtra p̄dictas psonas vtilis actio ex testō in qua veniūt oīa q̄cunq; venirēt si ex testō adita fuisset here-

b Subuenitur. Et adde ēt an ad ista legata q̄ seruāntur p istud edictū cūi cōpetat actio hypothecaria et actio in in rē. Vide late d. alex. ī l.j. in vl. char. ff. de leg.j.

BIU Cujas

ditas: ⁊ ideo detrahit falcidia: ⁊ patrono reseruatur cōmodū partis debite. vt. ff. e. l. j. in prīn. et. l. duo heredes. ℱ. vl. ⁊. l. preterea. ⁊. l. si filius. hoc tñ videtur fallere in quibusdā sc̄z qñ legata relicta sunt ab institutis ⁊ substitutis. ⁊ ambo ab intestato possident hereditatē. Nam vter⁊ respondebit legatarijs suis. licet si institut⁹ ex testamēto adiuisset ea tm̄ prestarētur q̄ ab ipso relicta essent. vt. ff. eo. l. si non solus. ℱ. vlti.

¶De indicta viduitate: ⁊ de lege iulia miscella tollenda. 41

1 Dictū est supra de legatis. sed q̄ in legādo sepe indicit viduitas. Ideo de indicta viduitate ponit. Et q̄ circa eā vel ea loq̄batur l. iul. miscella. Ideo de ea ponit non corroborā da: sed tollēda: q̄ iniquitatē cōtinebat. De his ergo singulis videndū. Et siquidez mulieri vel masculo relinquo ne nubat: nō adiecta p̄sona: vel ne nubat alicui: vel ne nubat nisi arbitratu illius remittit ꝺditio: vtpote publice vtilitati cōtraria. vt. ff. de cōdi. ⁊ de. l. cū ita legatū. ℱ. si arbitratu. ⁊ ℱ. meuio. Excipit in casu ꝓpter cō trarietatē duarū cōditionū. vt ecce legaui mulieri. cc. si non nupserit. ⁊ legauit. c. si nupserit. Mulier aūt nupsit: petet. cc. et non. c. residua. Ridiculū est em̄ ⁊ vt viduā ⁊ vt nupta admitti. vt. ff. de cōdi. ⁊ de. l. titie. Si vō lego mulieri ne nubat certe p̄sone. vel si nō nupserit certe p̄sone. vel certis p̄sonis. vel in certo loco. vel infra certū tp̄s nō remittit cōditio. imo vt habeat legatum op̄z adimpleri cōditionē. nisi talia sint adiecta in fraudē legis. Si em̄ ea esset mulier que alibi facile nuptias nō posset inuenire interptandū est iure ipso rescindi q̄ in fraudē legis scriptū est. vt. ff. de cōdi. ⁊ de. l. cū ita legatū sit. ⁊ l. hoc modo. Si vō lego mulieri si nupserit ista nūq̄ remittit. vtpote vtilitate rei publice. Si vero ita relinq̄ro si nupserit titio ⁊ honeste pōt nubere titio repellit a legato. nisi impleta cōditiōe. Si vō indign⁹ sit nuptijs eius iste titius poterit mulier cuilibet nubere q̄ em̄ titio nubere iubet ceteris olbus; nubere p̄hibet Si ergo titi⁹ sit indign⁹ tale est ac si dixisset si nō nupserit. ⁊ naz ceteris olb⁹ nubere ꝓhibet cum titio cui inhoneste nuptura sit: nubere iubetur. vt. ff. de cōdi. ⁊ demon. l. cū ita legatū sit. ℱ. videam⁹. Et hec ola sunt cū relinq̄tur mulieri. s. ita si nō nupserit siue ita ne nubat. Nec in his pōt habere locū mutiana cautio. vtpote cū licet ꝺditio sit in nō faciēdo nō tm̄ exigat adimpleri. Si vō adimplere exigeret locū haberet sicut ⁊ in olbus q̄ sunt in nō faciēdo. nec possunt adimplere viuo legatario: vel si adimpleret cū malo hoīe ei⁹ adipleret. vt. ff. de ꝺdi. ⁊ de. l. mutiane. ⁊. l. cū ita legatū cēt. j. rñso. ⁊. ℱ. j. si vō alij non mulieri relinquat ita si nō nupserit nō remittitur ꝺditio sz expectat vt adipleat. vt. j. e. l. j. nisi ipse rogat⁹ esset mulieri idipm̄ p̄stare. vt
2 ff. de ꝺdi. ⁊ de. l. auia. ℱ. titio. ¶Et hec quidē ola iure merito⁊ obtinuerūt. Julius aūt quidam miscellus aliter statuit sup his. s. vt mulier cui sub cōditione relictū erat: si nō vel ne nuberet. non aliter admitteret infra annū ad legatū. nisi iuraret se nō nupturā aut si nuberet ꝑpetuis nō causa libidinis nuberet. Si autē mulier post annum peteret legatum oportebat eam cauere q̄ decetero nō nuberet sicut est in olbus cōditiōibus que sunt in non faciēdo. vt in aut. de nup. ℱ. q̄ vero. que cautio pariter cum ipsa lege tollit tam in masculis q̄ in femininis. quia occasiōe sacramēti sepe periuriū cōmittebatur. vt. j. e. l. ij. Pleno igitur iure cap. relictū si fuerit sibi relictum ab extraneis. Siue relinquatur ita si vidua vel quotiens vidua siue ita cū vidua erit. vt. j. e. l. iij. Si aūt reliquat mulieri a marito ꝓmortuo. siquidē mulier nō habeat ex eo liberos idē est. Si aūt habeat capit legatum q̄tum ad vsumfr. non q̄tum ad proprietatem q̄ reseruat liberis prioris matrimonij. vt j. eo. l. j. sic ergo predicta cōditio habet pro nulla. Secus est autēvbi relinq̄tur mulieri si vidua erit vel quotiens vidua vel cum vidua erit. vel masculo si amiserit vxorē vel quādo ad celibatum peruenerit: hic enim exigitur cōditionis euentus vt valeat relictū. vt. j. eo. l. iij. ¶Hodie vero si relictū a quocūq⁹ fuerit mulieri ne secūdas ineat nuptias infra annū quidē non petit relictum: nisi spes nuptiarū desinat vt q̄ monachata est: vel solēne emisit votum cōtinētie. Post annū vero capit relictū prestita cautione de re cum fructibus restituēda si cōtra fecerit. Et pro īmobili re iuratoria fit cautio cū hypotheca. Pro mobili si p̄sona est idonea eadez fit cautio: alioq̄n ⁊ fideiusso: exigit si p̄stari pōt. ⁊ ꝓtractis nuptijs res data vēdicari pōt. ⁊ q̄ sic admittitur sic est ac si relictū nō esset. vñ ⁊ fructus preteriti temporis restituūtur. vel si erat pecunia relicta ⁊ eam fenerauerit alicui restituet vsuram quā habuit. Si autē cōuerterit in vtilitatē suam pecuniā relictam restituet vsuram vsq̄ ad tertiā centesime. Si aūt relicta res fiat deterior: penes eam cui relicta est sustinebit medietatē periculi. Et q̄ dictū est in muliere ne secūdas ineat nuptias seruatur ⁊ in viro cui relictū est similiter ne secūdas ineat nuptias. vt in aut. de nup. ℱ. que vero non. Quid enim si relinquatur virgini vel cuicūq⁹ mulieri ne primas ineat nuptias certe indubitanter puto q̄ debeant seruari veteres leges.

¶De his q̄ pene noīe in testamētis vel codicillis scribunt vel relinquūtur. 42

3 Cum si pene nomine legabatur vel adimebat: vel trāsferebatur nō tenebat legatū: vel adēptio: vel trāslatio. vt. ff. eo. l. j. ⁊ insti-
a de lega. ℱ. pene. Pena[a] autē a cōditione distinguebatur ex voluntate testatoris tm̄. Nā si dicebat testator si ille ita nō fecerit: pene causa dāno eū in. x. vel adimo ei legatū vel trāsfero legatum nullū erat relictū pene cā. Cōditionale aūt erat relictū si ita diceret reliquo illi. x. sub illa cōditiōe si heres me⁹ illō nō fecerit vt si illud fe-

a Pena. Vid per d. alexā. in consil. col. j. in. ij. volumi.

cerit.vt.ff.co.l.ij. Hodie vero pene causa vel cō
ditionis causa legatum relinqui pōt ⁊ adimi ⁊
trāsferri si cōditio vel factū sit possibile ⁊ hone
stū. Nam si sit impossibile vel turpe ⁊ imposita
est cōditio talis facti ei cui relinquitur ꝑ non
apposita habeꝫ conditio: ⁊ nihilominus capit
relictū. Sed si apponaꝫ ei a quo relinquiꝫ nul
lū est relictū. vt insti. de lega. ℣. vlt. ⁊. j. e. l. j.

¶ De fideicōmissis. 43

4 Quis possit fideicommis
sum relinque
re: ⁊ a quo succedere: ⁊ q̄ possint re
linqui: ⁊ quaꝫr: itē de mixta conside
ratione eoꝝ plenissime. s̄. diximus
de lega. ⁊ illa hic repetita videātur. nec em̄ est
hodie differētia inter ea licz olim multe eēnt.
Nā fideicōmissa ab intestato poterāt relinqui
legata nō. vt insti. de fideicō. hc. ℣. preterea. Itē
fideicōmissa olim nō petebanꝫ actione legata
vticz. vt insti. de fideicō. here. in ꝓn. Itē fideicō
missum ex inutili voluntate vēdicabaꝫ legata mi
nime. vt ait Pla. sed tm̄ hoc nō ꝓbaꝫ lege. Itē
fideicōmissum relinqui poterat ab herede vel
legatario: sed legatū nō poterat relinqui a le
gatario. vt insti. de singu. re. per fideicō. reli. in
ꝓn. ti. ¶ Itē legare nō poterat q̄s post mortē
heredis vel legatarij: sed secus erat in fideicō
missis. vt insti. de lega. post mortē. Hodie aūt
q̄d statuiꝫ in vno statuiꝫ in reliquo: immo oē
legatū est fideicōmissum ⁊ ecōuerso. vt insti. de
leg. ℣. j. ⁊. j. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. ff. de le. j. l. j. hec de fidei
a cō. singularibus. Nā fideicōmissum[a] vniuersita
tis quādā spālem habet naturā. vt dicemus. j.
ad treb. ⁊ appellata sunt fideicōmissa a fide si
cut ⁊ feuda. ¶ Et pōt fideicōmissum diuidi: q
aliud est tacitum: aliud expressum. de expresso
non dubiū est. Tacitum est vt si dicat testato.
Sciant heredes mei me donasse tacitū em̄ in
terpretamur fideicōmissum: licz nō sit donatū.
vt. ff. de dona. l. ex hac. ⁊. ff. e. iij. l. lucius. simile si
deicōmissum est. j. eo. q̄uis. ⁊. j. ad treb. l. non.
Jdeoq̄ ⁊ si pater filio ⁊ filia institutis heredib⁹
adiecerit: mādo tibi filia non testari: presumiꝫ
em̄ rogasse filiā vt hereditatē fratri restituat.
vt. ff. ad trebel. l. qui filiū. Itē fideicōmissum ta
citū est si mater epistolā donationis ignoāte
filio verbis fideicōmissi non subnixā in ede sa
cra posuit ⁊ lras tales ad edituū misit. Institu
volūtatis mee post mortē filio meo tradi volo
cū pluribꝫ heredibus institutis diē suā obijs
fideicō. videꝫ relictū filio: non em̄ querimus cū
quo de suprēmis quis loquaꝫ: sed in quē volū
tatis intētio dirigaꝫ. vt. ff. e. ij. l. cū pter. ℣. do
nationis. ¶ Itē tacitū fideicōmissum est si ma
ritus vxore ⁊ matre heredibus institutis ita
cauerit a te vxor charissima peto ne quid post
mortē tuā fratribꝫ tuis relinquas habes filios
sororū tuaꝝ quibus relinquas scis vnum fra
trem filiū nostrū occidisse dum rapinā faceret
ei: sed ⁊ alia deteriora mihi fecit. nam sororis
filij fideicōmissum possunt vēdicare. vt. ff. de le
ga. ij. l. lucius. ℣. penul. Item fideicōmissum ta
citum est: et si ita quis dicat predia que ad te
perueniūt ꝓ tua diligētia dirigas ⁊ curā eoꝝ
agas: vt possint ad filios tuos peruenire lz nō
satis exprimat fideicōmissum sed magis cōsi
liū q̄ necessitatē relinquēdi tm̄ ea predia ih ne
potib⁹ post mortē patris eoꝝ vim fideicōmissi
videnť obtinere. vt. ff. de le. iij. l. fideicōmissa. ℣.
6 hec verba. ¶ Debēt aūt heredes vel hi qui pos
sunt onerari legatj vel fideicōmissis parere vo
luntati testatoris soluendo relicta q̄ si heres
iudiciū testatoris lege nō rep̄sentatū monitus
a iudice infra annū non implet excludiť eo q̄
preter debitū naturale ꝓcepit ex eodē iudicio
hoc ergo cū onere suo dādo sup hoc cautiones
deferť primo substitutis mox ordine seruato
coheredibus adeūtibus vel generali fideicom
missario soli vel ex pluribus in parte portioi
vel spāli fideicōmissario soli vel legatario ma
ioris emolumēti vel oībus vel volentibus vel
libertatē in testō donatis ꝑut quis eoꝝ prior
nolatus est exheredatis: nec hoc quidez respe
ctu postremo defertur extraneo vel fisco. vt in
autē. de here. ⁊ fal. ℣. is igiť. Illud notandū est
q̄ vbi fidei heredis aliquid nolatim cōmittiť
ita demū valebit fideicōmissum si ille extiterit
heres nisi ab alio repeteť. vt. ff. de leg. ij. l. cel
sus. ℣. vl. ¶ Itē notādū est ꝙ si is qui sola. xxx.
reliquerat titio legauit. xxx. seio. xx. meuio. x.
titius. xv. seius. x. meuius. v. cōsequetur. vt. ff.
de leg. j. l. si quis testō titio. ¶ Itē notandū est
ꝙ si quis habēs tres lances maioē ⁊ minoꝛes
et minimā legādo dixerit. lego minoē medie
extimationis lancē legasse videť. vt. ff. de au. ⁊
ar. leg. l. qui lancē. Res em̄ q̄ minor est nō vtiq̄
minima est. sed oīs minima minor est. Sz secꝰ
est cū quis duos fundos eiusdē nois habēs le
gauit fundū cornelianū ⁊ esset alter maioris ꝓ
4 cij alter minoris. minor em̄ videť legatus si ma
ioē non potuit docere legatarius. vt. ff. de le.
j. l. apud iul. ℣. seio.

¶ Cōmunia de legatis ⁊ fideicōmissis: ⁊ de
in rem missione tollenda. 44

Lim quidē mul
te erāt differētie inter legata et
fideicōmissa. Nā aliud erat lega
b tū: aliud fideicōmissum. Hodie[b] autē fraterni cauerunt vt quic
quid in vna minus otinebatur in alia supplea
tur. Ampliꝰ et in noīe cōionez fecerūt: vt oīe
legatū possit fideicōmissum appellari ⁊ ecōuer
so. certe ⁊ substātia eadē est hodie. nā oīe lega
tum est fideicōmissum ⁊ ecōuerso. Sed tm̄ in q̄
busdā nō vtimur verbis legati: sz fideicōmissi.
dicť em̄ fideicōmissaria libertas ⁊ fideicōmis
saria hereditas nō legataria: sed hoc est ꝓpter
vsum: nihilominus tm̄ verū est fideicōmissum li
bertatis esse legatū. hodie ergo eoꝝ cōia sunt
cuiusq̄ ꝓpria. Nā ꝓpriū vnius ꝓprij est alteri⁹
et petunť eiscť actionib⁹: de quib⁹ plene dixi
mus. s̄. de le. Itē l amboꝝ illō seruať q̄ res q̄
subiacet restitutioni ꝓhibeť alienariꝰ obliga
ri: sz liberis si portio legitima nō sufficit ad do
tis seu ꝓpter nup. donatiōis oblatione ꝓmit

b Hodie Vide ia so. may. in rubri. ca. ff. ad sena. cō. trebel. ⁊ applicat hic illud nonū du bium qō ibi tāgit.

a Fidei commis sum. Vi de Sozi. in consi. cxlix. co lū. x. ver. postrēo. ⁊ ibi per que ver ba induc aī fidei commis sum. ⁊ in consil. cc xxvij. q̄si ꝓ totū. ⁊ in consi. cclj. colū. v. ver. cō firmatur ista con clusio. et ꝙ hui⁹ cūq̄ ver bis ensi ciatuis: q̄bus cō strui pōt de men te.

BIU Cujas

titur res predictas alienare vl obligare ꝑ mō
ꝑsonarū honestati cōgruo. Itē ⁊ si liberi teneā
tur restituere ex cā fideicō. res quas decerūt in
a dotez[a] vl donatiō ꝓpter nup. nō videt ꝙ fidei
cōmissum a liberis relictus ꝓferat exactioni
dotis vel donatiōis ꝓpter nuptias quā liberi
tenētur soluere. vt in aut. de restitu. col. iiij. j.
rīsō. ¶De in rem missione ⁊ ei⁹ duplici tracta-
tu nō dico qz sublata est oīno. naz is cui relictū
est pure ⁊ in specie si fuerit legātis ab adita he
reditate rem poterit vēdicare si fuerit res alie
na personaliter poterit agere.

a Dotē. Uiō ꝙ.d. alex. ī cō si. lvj. ī. ij dub. ī. j. vol. ⁊ cō si. iij. ī. iij vol. ⁊ l. i. si filiuss. ī. ſ. diui. 2 in. ij. que stiōe. barba. ff. de leg. j.

¶De falsa cā adiecta ī legato vl fideicōmis. 45

Dicit in legatis quandoq; cā falsa: qñq; falsa
demōstratio: quādoq; mod⁹: quā doq; cōditio. Et quedā cōditio
adiicitur ꝑ si vel ꝑ cum. vt. ff. de
cōdi. inde. l. qui ꝓmissi. ⁊ de ver. ob. l. hmōi. in
fi. l. ⁊ l. si hui⁹. ī fi. l. ⁊ l. quodcūq; ſ. nō ita. Quā
doq; tñ fallit predicta regula ex illis verbis nō
conditio: sed admonitio quedā videt cōtineri.
vt. ff. de tutelis. l. muto. ſ. sub conditione. ⁊ de
verb. obl. si decē cum petiero similia sunt. j. qñ
dies leg. ce. l. pe. ⁊. ff. quando dies le. ce. l. qō pu
3 to. ¶Mod⁹ apponit ꝑ vt: cā apponit ꝑ quia.
Et siquidē adiiciat falsa cā nō nocet legato. Ista
ratio legādi legato nō coheret: nisi testator ꝓ-
betur alꝫ legatur⁹ nō fuisse. veluti cū ita quis
dixerit titio. qz absente me negocia mea cura-
uit. sticho do lego. vel ita titio qz patrocinio
eius capitali crimine liberat⁹ sum sticho lego.
licet em̄ neq; negocia testatoris vnq; gessit ti-
tius. neq; patrocinio eius liberat⁹ est legatus
tamē valet: ꝛ si cōditionaliter enunciata fuerit cā
aliud est veluti hoc mō. titio, si negocia mea cu
4 rauerit fundū lego. ¶Itē falsa demōstratio le
gatū nō ꝓmit. veluti si ꝗs ita legauerit sticho
seruū meū vernā tibi lego. ꝛ em̄ non verna. sed
emptus sit de seruo tñ vtile legatū est. Et con
uenienter si ita demōstrauerit sticho seruū meū
quē a seio emi. sitq; ab alio empt⁹. vel etiā a nul
lo emptus vtile legatū. si cōstat de seruo. vt in
sti. de leg. ſ. huic ꝓria. ⁊ de odi. ⁊ demō. l. cū ita
legatū esse. ſ. falsam cām. ¶Ꝛ aūt falsa demō
stratio nō vitiet legatū tñ ea nō facit legatum
veluti cuz ꝗs titio nihil negasset ita scripsit ex
centū q̄ titio legaui ānquaḡita heres me⁹ scio
dato. ¶Idēq; dicēdum est ex defuncti volūtate
qz nō aio legādi sed diminuēdi legatū qō falso
datū extimaret ita scriberet ꝓpter falsam tñ
demōstrationē legati nō plus habebit sei⁹ q̄
si vere demōstratū fuisset. vt. ff. de condi. ⁊ de-
mon. l. cū ita legatum esset. ſ. vl. Et cōferē de-
5 mōstratio in presens tps ⁊ pleriq; factā rē oste
dit. Causa vo ofertur in preteritū tps cōditio
vo tm̄ conferē in futurū sicut ⁊ modus. vt. ff. de
le. j. l. stichus. ⁊ de cōdi. ⁊ de. l. nolatim. ſ. vlt. ⁊ si
cer. pe. l. itaq; ⁊. j. ti. j. l. ij. Quod aūt dictum est
in falsa demōstratione patere potest in exēplo
illo si lego tibi decem que tibi debeo: tenet em̄
hoc legatum. ⁊ si nihil debeatur. Si aūt debeo
ea pure ⁊ efficaciter nullū legatum est. ⁊ si sine
effectu vel nō pure tenet legatus. vt. ff. de libe.
lega. l. si creditor. ⁊. l. legaui. et de legatis. j. l. si
autē. ⁊. j. e. l. h. Et hec in prima ꝑsona. Nunc de
tertia ⁊ scōa que vicē tertie obtinēt. si. ꝛ. que mi
hi debes lego illi vel. ꝛ. que mihi ille debet le-
go tibi si debentur in vtroq; casu actionē cede
re tenetur heres. vt. ff. de libera. lega. l. si dānā-
tus. ⁊ de leg. j. l. non quocūq;. ſ. qui ergo. ⁊. l. si
sic. ſ. si mihi. in fi. si nō deberent nihil est in lega
to. Et est rō differētie inter primū casū ⁊ duos
sequētes: qz in ꝓmo casu est intelligēdus testa
tor obligare heredē ad dādū apponēdo id ꝙd tū
sc̄z debeo qō si verū est heredi necessitas dandi
incūbit. In alijs vo duobus nō est intelligēd⁹
iungere heredi vt det qz ⁊ si verus sit qō debet
nō ad dādum sed ad faciendum tenet heres ad
cedendū actionē quā habet. si ergo actionē hz
efficacem vel inefficacez eā cedit si nullā habet
nullā cedit: qz nec pōt. Et est alius casus a pau
lo nō omissus. Si lego tibi. ꝛ. que mihi debes ⁊
primū. Rndet paulus ꝙ si debentur mihi. ꝛ. li-
berari debes ab eis si nō debentur. ꝛ. sunt in le
gato sed tñ postea corrigit istud vt si nil debea
tur nec aliqd sit in legato. vt. ff. de libe. le. l. lega
ui. Ubi vo ꝯtas nō exprimit in oī casu q̄ vel
quod ꝑ conditione habet. vt. ff. de au. ⁊ ar. le. l.
quint⁹. ⁊. j. e. l. vl. ⁊ pe. ⁊ añpe. nisi verba prete-
riti tpis ⁊ nō presentis in legato ponātur: vt si
dicā quod debuisti vel quod debuit. vt. ff. de li-
be. le. l. creditor. Itē qō dictū est de falsa demō-
stratione ptz verū esse in illo exēplo cū testator
in testamēto dicit sibi esse solutam pecuniam a
debitore. Illa em̄ verba aut solutam pecuniaz
debitam testatori declarāt aut voluntatē eius
volentis liberare debitorē manifeste ostendūt
⁊ ideo aut peti qō solutū est non potest aut ex
cā fideicōmissi vt debitor liberet agendū est ni
si liquide possit ꝓbari testatorē nō voluisse li-
berare debitorem. Sed errore lapsum solutaz
esse sibi hanc pecuniā estimasse. vt. j. e. l. j. Item
nisi ꝓbetur solutio vā presumit fideicōmissuz.
vt. j. de dona. l. si donatio. Nec obstat quod legi
tur. ff. de leg. iij. l. titia. ſ. gaius. Ibi em̄ testator
nō dixerat vxorem sibi soluisse aliquod debitū
vnde nō erāt verba liberationis immo dixerat
nullam esse pecuniā penes vxorē suā nec aliud
quicq; ⁊ ideo nō volebat eam inquietare. Si er
go aliqua appareāt esse coā vxore tenebit he-
redibus testatoris qz ptz testatorē fuisse decep-
tū in assertiōe sua. De mō ⁊ conditiōe inserta
legat⁊ dicet in sequētib⁹ duabus Rubricis.

¶De his que sub modo legata vel fidei
commissa relinquuntur. 46

Odus ⁊ condi-
tio inseruntur quandoq; in lega
tis. vt. ē. ti. pri. dictum est. ⁊ cō-
feruntur in futurū tempus ⁊ ha
betur modus pro conditione qz
vtrobiq; non impleto eo quod voluit testator
impleri putatur legatarius legato nisi nō ste
terit per legatariuz sz per alium in cuius per-

BIU Cujas

sona testatoꝛ voluit modum vel conditionē impleri. vt. j. eo. l. j. ꝛ dicemus. j. ti. pꝛi. Est quedā differentia[a] inter modū ꝛ conditionē: quia vbi legatus est sub modo legatarius statim potest petere legatum pꝛestita cautione de modo implendo: sed in conditionali legato nō agit legatarius nisi impleta cōditione. vt. ff. de condi. et de. l. qui heredi. ſ. vlt. ꝛ de annuis le. liber. ſ. lucius. ꝛ de fideicōmiſ. liber. l. cum in testamēto. ꝛ de lega. iij. ſit tibi legatum.

a Differē tia. Uiō etiā iſtaꝫ dꝛiam p glo. i. l. j. C. ō insti. ꝛ ſubſti. als. ff. de ꝓdi. ꝛ de. vbi ſubtiliter p ſozi.

¶ De conditionibus inſertis tam in legatis ꝙ fideicōmiſſis ꝛ libertatibus. 47

Uia cōditiōes plerūq; apponuntur legatis de eis videamus. Quid ſit cōditio: ꝛ qliter diuidaſ: ꝛ de effectu ipa rum. ¶ Eſt aūt cōditio quedam legati ſuſpenſio cui[9] defectus ſiue cōſumatio pendet de futuro et apponiſ per ſi vel p cum. vt dixim⁹. ſ. de fal. cā. verbū aūt vt nō denotat cōditionē ſed cām. vt. ff. de ꝛhen. emp. l. cuz
7 ab eo. Diſtinguūtur cōditiōes: qꝛ alie ſunt expꝛeſſe: alie tacite. Ineſt aūt cōditio legati cum ita legamus qđ ex aretuſa natuꝫ erit heres dato aut fundo fructus qui ex eo fundo pꝛcepti fuerint: aut ſeruum quem aliꝰ non legauero. vt ff. eo. l. j. ſ. vlt. Item de tacita conditione habuimus exemplum. ſ. de insti. ſub conditione. l. generaliter. ſ. de eo qui rogauit filium ſuum reſtituere hereditatē poſt mozꝛtem ſuā ineſt conditio ſi mozꝛiaſ ſine liberis. Itē cōditionum quedam ſunt poteſtatiue: quedā mixte: quedā casuales. vt diximus. ſ. de insti.
8 ¶ Item quedam ſunt in dando: quedā in faciēdo. Et ſiquidē conditio cōſiſtat in dādo debet eam legatarius de mū poſt mozꝛtē teſtatoꝛis ꝛ ſcienter adimplere. Nam ſi facto fecerit nō videſ obtēperaſſe volūtati. Si ꝙ in faciēdo cōſiſtat ꝛ ꝓmiſcua ſit conditio. i. que facile ꝛ frequenter adimpleri contingit idē eſt in ea qđ eſt in ſuperiozꝛe que eſt in dādo vt ecce legauit mihi ſi aſcēdero capitoliū. Si ꝙ conditio nō facile vel frequēter impleaſ ſatis; eſt eā impleri mozꝛtuo vel viuo teſtatoꝛe vt ecce legauit mihi ſi fierem conſul ſi illam ac ciperem; in vxoꝛez ſi nauis venerit ex aſia. vt. ff. eo. l. iij. ꝛ. l. ſi iam facta. ſ. itē ſciendū. ꝛ. l. conditio. ꝛ. ſ. de insti. ꝛ ſubſti. l. ſi quis. Sed quidam ꝓmiſcuam appellant conditionē eam que poteſt reiterari nō ꝓmiſcuam eam que nō reiteratur pꝛedictis tamen regulis derogatur pꝛopter neceſſitatē factoꝝ ꝛ voluntatem teſtatoꝛis que in ꝓditionib⁹ pꝛimū locum obtinet ea que regit ꝓditiones. vt. ff. e. l. in cōditionibus. nā cōditionum que in futurū conferuntur triplex natura eſt: vt q̄daz ad id tꝑs quo teſtatoꝛ viuat. Quedā ad id qđ poſt mozꝛtē eius futurū ſit: quedā ad alterutruz pertineant tꝑs aūt vl certum vel infinitū cōpꝛehendaſ. Illa hec conditio titie ſi nupſerit mihi niſi inuente teſtatoꝛe impleri non poteſt. Illa aūt conditio ſi ad exequias funeris mei venerit niſi poſt mozꝛtē ipleri nō pōt. Illa ꝙ ſi filio meo nupſerit vel viuo teſtatoꝛe vel mozꝛtuo impleri pōt. ꝛ pꝛima ꝛ tertia cōditio infinitū habet tꝑs: qñcunq; eā nupſerit impleꝛ cōditio. ſ. pꝛima qñcunq; nubat in vita vel poſt mozꝛtē; ſeda ad certū tēpus aſcripta eſt: qꝛ nō qñcunq; poſt mozꝛtē ſed cum teſta
9 toꝛ funeraſ impletur. vt. ff. e. l. cōditionū. ¶ Itē conditionū: quedā conſiſtūt in faciēdo: quedam in non faciēdo. Et ſiqdem adiſciatur in faciendo aut eſt impoſſibile aut turpe ꝛ tunc remittitur oīno ſi ſit adiecta ei cui relinquiſ. vt. ff. eo. l. obtinuit. ꝛ. l. nou dubitamus. Secus ſi adiſcia tur ei a quo relinquiſ. vt inſti. de leg. ſ. vlt. aut eſt poſſibile nec turpe: ꝛ tunc aut erat iam factum tēpoꝛe teſtamenti quod fieri teſtatoꝛ voluit: aut nō: ſi factum erat aut ignoꝛante teſtatoꝛe: ꝛ tunc pꝛo puro habetur legatū aut ſciente ꝛ tunc exigiſ vt iterum fiat qđ voluit teſtatoꝛ. vt. ff. e. l. ſi iam facta. Si vero factū nō erat aut pēdebat hec cōditio ex facto meo tm̄. i. legatarij. vt ſi manumiſero ſeruū ſi aſcēdero capitoliū. Aut ex facto meo ꝛ alieno vt ſi contra ham cū illa ſi mozꝛer cum illa ſi dem illi. x. ¶ In pꝛimo caſu ſi caſu impediar totū ꝙſequoꝛ legatum. vt. ff. de cōdi. insti. l. q̄ ſub cōdi. ſ. quotiēs. Si impedioꝛ per aliū nihil cōſequoꝛ: niſi libertatem. ſed impediēs tenetur ꝑm qualitatē delicti. vel. l. aquil. vel cōdi. fur. vel actio. in factum. vt. ſ. ad. l. aquil. l. inde nerati[9]. ſ. idē iul. ꝛ de cōdi. fur. l. iij. ꝛ de condi. cauſa da. l. iij. ſ. vl. i. ꝛ. ff. eo. l. quibus diebus. j. rñſo. ꝛ. l. queſitū. ſed illo non exiſtēte ſoluēdo fozte equū erit me admitti ad legatū. vt. ff. de eo per quez fac. erit. l. vlti. In ſcōo caſu ſi caſu fozt⁹ ipedioꝛ nihil cōſequoꝛ niſi libertatē. vt tm̄ poſt libertatē eadē pecunia detuꝛ: vel niſi ſint alimēta. vt. ff. e. l. in teſtamento. ꝛ. l. cū ita datur. ꝛ. l. titio centū. ſ. añ nup. l. illis. ꝛ de cōdi. cauſa da. l. iij. ſ. vlt. ꝛ. j. e. l. vlti. Item qñq; partē cōſequoꝛ: ſi pꝛo parte impletur cōditio q̄ in duos erat collata. vt. ff. e. l. pe. ꝛ. l. itē ſi. ſi aūt ipediar per aliū in cui[9] perſona poſita eſt cōditio totū ꝙſequoꝛ. vt. ff. eo. l. in teſtamento. Illud no. ꝙ in nullo caſu ꝛ in nulla conditiōe quid ꝙſequoꝛ ſi ſtet per me. vt. ff. eo. in teſtō. de condi. ꝛ insti. l. vtrū. In caſuali aut conditiōe ſi caſu deficiat certū eſt me nō admit
b ti. In mixta[b] illud dico ſiue caſu ſiue per aliū deficiat: qꝛ non pēdet ex facto meo tm̄. vt colli gitur. ſ. de insti. ꝛ ſubſti. l. ſi pater. Si ꝙ nullo modo ipedioꝛ implere ꝓditionē adimplere eā nō debeo ſicut diſtinctū eſt ſciens ꝛ poſt mozꝛtē nec aliter admittar ad legatū niſi nihil poſſit alicui imputari qꝛ impediuit me. vt diximus. ſ. ff. eo. qui heredi. ſ. vl. ꝛ. l. q̄ſitū. ꝛ. l. in teſtamēto q̄dez. Et ſiquidē tꝑs non ſit adiectū. parebo q̄ voluero ꝛ videaſ ꝓtradicere in. ff. e. l hec cōditio. Sed qđ ibi dicit ſic recipiendā cōditionē. Si cū pꝛimū potuerit capitoliū aſcenderit ſic eſt intelligendū cum pꝛimū. i. poſt mozꝛtē teſtatoꝛis non añ vt ptz ex pꝛemiſſis. Si vero tꝑs ſit adiectum infra illud tꝑs debeo parere cōditioni: et cōputatur tēpus ab adita hereditate nō a mozꝛte teſtatoꝛis. vt. ff. eo. ſi in diem. Itē non videſ ꝙ mihi cedant dies illi quibus impedioꝛ a vi-

b Mixta illud dico ſiue caſu ſiue per aliū vide p. d. gitur. ſ. de insti. ꝛ ſubſti. l. ſi pater. Si ꝙ nullo modo ipedioꝛ implere ꝓditionē adimplere eā nō. in cō debeo ſicut diſtinctū eſt ſciens ꝛ poſt mozꝛtē nec ſi. lxxviij. aliter admittar ad legatū niſi nihil poſſit alicui col. ſi. vo imputari qꝛ impediuit me. vt diximus. ſ. ff. eo. lu. ij. qui heredi. ſ. vl. ꝛ. l. q̄ſitū. ꝛ. l. in teſtamēto q̄dez. Et ſiquidē tꝑs non ſit adiectū. parebo q̄ voluero ꝛ videaſ ꝓtradicere in. ff. e. l hec cōditio. Sed qđ ibi dicit ſic recipiendā cōditionē. Si cū pꝛimū potuerit capitoliū aſcenderit ſic eſt intelligendū cum pꝛimū. i. poſt mozꝛtē teſtatoꝛis non añ vt ptz ex pꝛemiſſis. Si vero tꝑs ſit adiectum infra illud tꝑs debeo parere cōditioni: et cōputatur tēpus ab adita hereditate nō a mozꝛte teſtatoꝛis. vt. ff. eo. ſi in diem. Itē non videſ ꝙ mihi cedant dies illi quibus impedioꝛ a vi-

BIU Cujas

cino iplere cõditionẽ:cũ ad parendũ cõditioni
re vellem.vt.ff.eo.l.quib⁹ diebus . Igit reli
quo sequenti tpe necesse est ipleri cõditionẽ.ꝛ
siquidẽ vna sit cõditio:q̃d obtineat in ea dictũ
est Si aũt plures sunt cõditiones distinguẽdũ
est.vtrũ sint disiunctiue nõ ascripte.an copu
latiue. In pmo casu satis est vnã ipleri. In scõo
vtraq; iplenda est.vt.ff.e.l.cũ pupillus.ſ.disiũ
ctiuo.ꝛ de cõdi.insti.l.si heredi. Postro vbi iuſ
sus est aliquis eẽ liber si rõnes reddiderit. Q̃
dam spãle obseruat:vt siquidẽ nihil sit inſreli
quis.puta videat oĩo esse datio libertatis.vt
ff.de euic.l.q̃ libertatis.ſ.seruus. Si vero ali
quid est in reliquis nõ solũ datio pecunie ẽ in
cõditione:ſz etiã factũ.ſ.qõ instruat dõm in rõ
nibus.ꝛ ita cõditio ista ex quadã mixtura cõſi
stit.nã non vtiq; si ille ipsemet ꝛ reliqua obtu
lerit liber erit nõ em testator hoc sensit.sed il
lud:vt rõnes reddat qũo seruus reddere solet
i.legãdas offerre rõnes primã.deinde cõputã
das vt explorari possit iputationes probe an
iprobe referant accepta recte relata:an nõ;re
cte.ita em incipit quidã res a facto puenit aũt
ad pecuniã in istis vbis etiã heredes noticia
instrui rõnũ:vt sciã q̃d in quacũq; rõne scriptũ
sit.nã qõ ipse vinus facturus erat ab heredib⁹
suis fieri iussisse intelligit. Ille aũt nõ sic sole
bat seruo ostẽdenti reliquas rõnes subscribe
re ſz ita vt legeret examinaret exciperet nõ er
go hanc solã hz significationẽ si cautiones in
strumentaq; oĩa actus sui exhibuerit heredi.
a ſz ꝛ si reliqua soluerit[a].vt.ff.e.l.cũ seruus. Ad
hoc aũt vt reddant rõnes.ꝛ qual'r debeãt red
di arbiter delegari dz quiꝫexcussis rõnibus de
clarabit ea q̃ reliqua sunt.ꝛ quas rõnes.ꝛ q̃ in
strumẽta tradere aut exhibere dñis suis debe
at seruus.ꝛ sic nõ impedit serui libertas siue
reddite sint rõnes siue stet p heredẽ quomin⁹
reddant.vt.ff.e.si cui libertas. Impleri debẽt
cõditiones q̃ cõsistunt in dando ab eo quẽ vo
luit testator dare cã cõditionis iplende si ma
ior est. Sz ꝛ si pupillus est parere põt sine tuto
ris auctoritate.nec ob.qõ expleta cõditiõe ne
cessarius heres aliqñ esse põt.nã hoc iure ptã
tis fit nõ cõditionis explete. Itẽ seruus vel fi
liuſſa.sine iussu patris vel dñi cõditionẽ iple
re pñt.qz eo facto nemo fraudat.vt.ff.e.l.condi
tionibus. Itẽ dz iplere conditiones in eius p
sona cui voluit testator dari cã conditionis im
plẽde si maior est. Si aũt pupillus est vel adul
tus eorũ tutoribus vel curatorib⁹ vtiliter da
ri põt vt videat impleta conditio. Ipsi aũt pu
pillo vel adulto nõ;recte soluitur nisi postmo
dum'in eorũ vtilitatẽ conuertat pecunia.tunc
em confirmat datio.alioquin nulla eẽt.ne da
tio ex minorũ imbecillitate pereat.nec em id
egit testator vt quoquo mõ esset datũ expleta
videret esse cõditio.vt.ff.de so.si seruus daret
x.ꝛ.l.stichũ aut pamphilũ.ſ.vſuf. Illud nõ vi
detur inquirẽdũ in psona illius cui dari dz pe
cunia cã implende cõditionis possit ex testamẽ
to capere an nõ.vtrobiq; em est ei numeranda
pecunia;hz non fiat accipiẽtis. Quid em inter
est.an tali psone dari iubeatur an aliquo loco
ponere vl' in mari descere:neq; em illud qõ ad
talẽ personã peruenturũ est testamẽti noie ſz
mortis cã capit.vt.ff.e.l.meui⁹ cui. Debeo aũt
pecuniã dare cã iplende cõditionis totã si to
tum possum capere legatũ vel si duo sumus le
gatarij iussi dare pecuniã cã iplende cõditiõis
quilibet dz dare pro portiõe sua:ꝛ hz vnus no
strum moriat ꝛ plures ei succedant nullus eo
rum dãdo pecuniã pro pte hereditaria conſe
quitur legatũ. Sed opz tm dari ẽtũ debeat da
re legatari⁹ defunctus.vt.ff.e.cũ fundũ. Cũ ve
ro legatari⁹ capit pro pte legatũ pro ea parte
dz dare pecuniã.vt.ff.e.l.plautius.ſ.itẽ scindi
2 ditur. ¶Ubi aũt plures psone aliq̃d facere iuſ
si sunt siquidẽ sit diuiduũ puta si ascẽderit ca
pitoliũ quiſq; ascendẽdo admittet ad legatuꝫ
qz pluraliter verbũ prolatũ diuisiue geminat
significationẽ singularis.vt.ff.e.l.falsa demon
stratio.ſ.q̃d ergo.ꝛ.j.e.l.si plures. Si vo sit in
diuiduũ sufficit p vnum ipleri nisi testator sa
tis nõ habuit p aliquẽ solum ipleri cõditionẽ.
vt.ff.de manu.test.l.si ita fuerit.ꝛ.ff.e.l.tales.
Si aũt cõditio est in nõ faciendo qz non põt in
psenti ex;toto ipleri cõditio.succedit mutiana
cautio qua pstita soluitur relictũ.vt.ff.e.l.mu
tiane.nisi p aliã conditionẽ deferat legatũ.vt
ff.e.qz.ſ.mutiana hoc ita si cõditio nõ põt exi
stere viuente legatario:aut si põt existere cum
pessimo tñ hoie:vt ecce legatũ est titie si a li
beris nõ discesserit.hz em viua titia mortuis li
beris eius cõditio legati possit existere nihilo
minus tñ titia cõsequet legatũ pstita cautio
ne:neq; em dz opponi matri tã criminosa inter
pretatio nõ interponende cautionis pessimo
ideo dixi qz secus est si relinquat vxori alicui⁹
si nõ miserit libellũ repudij. Nã ꝛ plerecq; gau
dent de morte maritorũ.vt.ff.eo.l.pater.ſ.so
crus. Postro quedã cõditio puta si nõ nupſe
rit oĩo remittit quasi ꝑ vtilitatem reipu. Se
cus si dictũ est si nupserit illi.vt diximus.ſ.de
indicta viduita. Interposita aũt mutiana cau
tione agit ex ea si legatarius aliquid fecerit
ꝑ cautionẽ. Nã ꝛ res ꝛ fructus restituit.vt.ff.e.
3 l.heres.ſ.qui post. ¶Itẽ illud notandũ est q̃
quotienscũq; stat p heredẽ cuius interest con
b ditionẽ nõ impleri;p impleta⁹ habet. Item il
lud notandũ est vbi cõditiones sunt tacite nõ
fiunt legata conditionalia.vt.ff.e.l.cõditiones
que alias dicunt agentẽ protinus repellere.
vt.ff.eo.l.eas. Si vero fuerit expressa conditio
secus est:nisi fuerit legatũ sub eadẽ conditio
ne sub qua heres quis futurus est.vt.ff.eo.l.
in conditionibus.ſ.hec scriptura.

a Reli
qua sol
uerit. Vi
de sozi. i
consil.xx
iiij.in.xj.
colum.in
fi.ꝛ pau. I
de ca. et
eundẽ so
zi.in.l. cũ
seru⁹.hic
alle.

b Imple
ta. Vide
p.d.alex.
in consi.
x.l.j.col.
in prin.
ij.volu.

¶De vsuris ꝛ fructib⁹ legatorũ;ꝛ fideicõ. 48

TIcet alias in actiõe q̃
stricti iu
ris est vsure nõ veniunt,etiã lit.con
te.scõm nos.vt.ſ.de condi.inde.l.j.
hz Rogleri⁹ dixerit ẽrium. Tamẽ in
actiõe ex testamẽto ꝛ fructus ꝛ etiã vsure veni
unt. Cõparat em idicijs bonefidei. vt.ſ. ex q̃b⁹
cau.in inte.resti.nõ est ne.l.in minorũ.vñ sicut

BIU Cujas

in bonefidei iudicijs ex qualibet mora veniũt vsure ita ꝛ hic.i.a tpe interpellationis cũ hęres nullã iustam cãm ptendit nõ faciẽde solutiõis. Quid eñ si incertũ sit q̃tũ noĩe falcidie debeat detrahi quo casu subueniri põt legatario p cautionẽ vt capiat legatũ totũ pstita satisdatione de restituẽdo eo qõ accepit vltra q̃ licet capere p.l.fal.q̃ si legatarius satisdare nõ põt remittitur ei satisdatio ꝛ arbiter delegat qui agnoscat an ꝛ q̃tũ debeat detrahi noĩe falcidie.vt.j.e.l.ij.ꝛ.ff.si cui plusq̃ p.l.fal.l.cũ nõ facile.ſꝫ forte videret alicui q̃ tm̃ a lit.cõte.cõcurrent vsure: q; leges oẽs hmõi ti.loquuntur de lit.cõte.ſꝫ nõ est ita.vt.ff.de le.ij.siquis seruo.ꝛ.l.titia seio.ſ.vsuras.ꝛ vt legatorũ nomine ca.l.j.ſ.bellissime. ¶Fructus quoq̃ post moꝛã veniũt ꝛ fetus aquarũ si eque fuerit aliene. Nã si fuerint testatoris ab adita hereditate trãsit dñium in legatariũ nõ a die mortis.vt ff.de fur.l.a titio herede.et.j.eo.l.vlti.ꝛ.ff. de vsur.l.equis.ergo ab adita hereditate fructus pertinẽt ad legatariũ.vt.ff.de vsur.l.hereni⁹ modestinus. Rñdeo fructus ſꝫ tñ hęres posset excusari a fructib⁹ si nesciret rem legatã ꝛ perciperet eos ante moꝛã ꝛ cõsumeret.vt.ff.de acqui.re.do.l.quesitũ.de fructibus ergo rei legate qui percipiunt post lit.conte.quinimo et post diffinitiuã sniam a qua est vel nõ est appellatum indubitanter tenet hęres. Nã etiã quadrimestris tpis intercapedo vel pendentis appellationis iudicantis dilationẽ dare nõ lucraꝺ afferre.de fructibus etiã pcipiendis in quadrimestri tpe tenet hęres si añ lit.conte.fuerit in mora: ꝛ difficile est q̃ mora nõ pcedẽte perueniatur ad iudicẽ.sed tñ põt eẽ ꝺñũ ꝑpter dubitationẽ rõnis.l.fal.vt.ff.de vsu.l.ĩ fideicom.

¶Ad senatusconsultum trebellianum ꝛ de incertis personis. 49

4 Ictus est de fideicõmissis singularib⁹: nũc audiam⁹ de vniuersalibus. vl' sic. Dictũ est de relictis ꝛ eorũ augumẽtis. Nũc audiamus de diminutionibus ipsorũ.ꝛ q; relicta vniuersalia q̃ sunt digniora diminuunt̃ p treb. singularia defalcant̃ p.l.fal.prio de treb.loquamur ꝛ de incertis psonis. Est tñ pretermittendum q̃ sup fideicõmissis vniuersalibus q̃plura se.con.olim fuerũt facta.ſ.trebellianũ ꝛ pegasianũ ꝛ cuiusq̃ eorũ proprία satis facile ẽ videre in lra insti.de fideicõ.here.ſ.is vo.ꝛ.ſ.ſꝫ q;.ꝛ.ſ.ex singulis. Sꝫ q; oẽ ius hodie in trebellianũ translatũ est.vt in ꝓdicto ti.ſ.ſꝫ q;.ideo a de trebelliano videndũ q̃ sint eius remedia[a] ꝛ ꝙ quib⁹ ea proficiant ꝛ q̃n ꝛ qualiter. ¶Sũt añt eius remedia.v.Primũ est vt ꝯs cogatur adire. Secõm vt restituere. Tertiũ vt trãseant actiones in fideicõmissarium. Quartũ de quarte deductione. Quintũ vt hęres q̃ restituit ꝛ habeat exceptionẽ si conueniat̃ ꝛ remoueat̃ exceptione si agat.ꝛ de his remedijs suo ordine videndum est.ſ.eo diligẽter precognito ꝯs possit a testatore rogari adire hereditatẽ ꝛ restituere. ꝛ qualr̃ possit rogari. Rogari põt hęres etiam in quasi a filiofa.in castrẽsi peculio vel quasi castrẽsi in legibus stitutus. Itẽ ab intestato venientes ꝛ bonorũ tractent possessores.nec distinguit̃ in institutis sint sin gulares psone an municipes vel collegiũ: imo nem et si ad fiscũ bona vacãtia deferantur tenet̃ adi re idẽ ꝛ in quibuslibet ꝓditis magnis dignitatibus.vt.ff.e.l.j.ſ.hoc añt.ꝛ.ſ.in filij.ꝛ.ſ.ſꝫ et qui magna.ꝛ.l.recusare.ſ.meminisse.ꝛ.ſ.fisco. et.ſ.si municipes. Itẽ rogari pñt heredes instituti q̃uis solidũ capere nõ possint. Nam ex hac cã rogati restituere cõpellerentur cũ nihil b oneris[b] apud eos remansurũ sit.vt.ff.e.l.cogi. 6 ſ.hi qui solidũ. Quid si institutus nihil oino poterat capere.videt scõm rõnem prędicte.l. idẽ cum nihil oneris: ꝛ est ꝑter ea exẽplum singularium relictorũ. Nã si nihil capere posset legatarius q̃ alij restituere rogatus est: tñ totũ petit ꝛ restituit.vt.ff. siquis aliquẽ te.prohi.l. j.ſ.ſꝫſi legatarius.ꝛ.ff.de le.ij.l.cũ ei.ꝛ.ff.de excu.tu.l.legatarius. Ecõtrario occurrit q; vbi nõ tenet testamentũ adhuc pendente cõditiõe nõ cogitur adire ꝛ restituere nec si velit põt. vt.ff.ad treb.l.ſꝫ si alio.ſ.vlti.ꝛ.l.ſꝫ si ante. cur nõ idem ꝛ si nullũ sit testamentũ ꝑpter conditionẽ instituti. Jo.putat aliud eẽ in hereditate q̃ in relictis singularibus. Et est rõ: q; si hic capere nõ põt: tenet tñ testamentũ ꝑpter institutionẽ q̃ rite facta ẽ ꝛ tenet nõ eñ testamẽtum pẽdet ex legatis: ſꝫ legata ex testamẽto. vnde cũ testamẽtũ teneat recte ꝑ tali legato ꝛ a tali psona petetur: q; nõ sui cõmodo id cedit ſꝫ heredis institutio caput est testamẽti ꝛ testamentũ pendet ex ea.vt insti.de leg.ſ.ante. Ea añt nulla existẽte: nullus ex testamẽto sibi aliquid vẽdicare põt. Sꝫ secus vbi institutus partem capit. Nã tũc ne defunctus pro pte testatus pro pte intestatus decessisse dicat̃.totũ capere dicendũ est.ſꝫ restituere tenet̃.de capiẽte partẽ ponitur exẽplũ.ē.de se.nup.l.j.ꝛ est etiam ar.pro hac opi.q; lex dicit institutionẽ ei⁹ qui capere nõ põt haberi pro nõ scripta ꝛ in ea cã esse ac si institutus ille nõ eẽt.vt.ē.de he.inst.l.j.ꝛ.ff.de his q̃ pro nõ scrip.l.si in metallũ. vel dic habeꝯ pro nõ scripta q̃tũ ad cõmodum suũ sed q̃tũ ad onus suũ.i.ad cõmodũ fideicõ- 7 missarij tenet.vt.ff.de his q̃ ꝑ nõ scrip.l.j. ¶Rogari põt quis adire quibuscũq̃ verbis: siue eñ dicat hereditatẽ meã vel familiã vel pecuniam vel vniuersam rem suã vel oĩa sua vel patrimonium vel facultates.vel si dicat ꝯs.quicq̃d habeo.vel si cẽsum: vel si fortunas suas.vel substantiã suaꝫ.vel si dixerit peculiũ q; plerisq̃ patrimonium peculiũ dicũt recte rogatus ẽ. Sꝫ et si dicat q̃cq̃d ad te vel ex hereditate bonis ve meis puenerit.rogo restitnas.cogi poterit adire. Et generaliter dici põt quẽ nõ posse cogi adire ꝛ restituere. si de re vel q̃titate fuerit rogatus. Ceterũ si de vniuersitate tota vel quota pte senserit testator hꝫ locũ trebel.vt.ff. eo.l.nã ꝙ.ſ.vlti.ꝛ.l.vel oĩa.ꝛ.l.cogi.vsq̃ ad illũ ſ.inde queritur. Itẽ rogari põt hęres: non tm̃ de hereditate testatoris tota vel eius portiõe;

a Remedia. Adde tex.in l. ex facto. ff.eti.ꝛ ibi vide bar. ĩ prin.illi⁹ l. qui bñ declarat

BIU Cujas

sed etiamvt restituat hereditatem seianam totam vel partem que ad eum peruenerat. Sed ⁊ si miles rogauerit quē res italicas restituere vel ꝓuinciales cogi debebit adire ⁊ restituere q̄ rōue miles ex certa re instituit heredē ⁊ trāsibūt actiones.vt.ff.e.l.cogi.ſ.ſ3 ⁊ siqs non hereditatis.ſ.sed ⁊ si miles. Item rogari potest quis vt aliquē heredē faciat non vt teneat directo.sed vt videatur rogat⁹ restituēdo q̄d habuit ex hereditate defuncti retenta q̄rta.vt ff.e.l.ex facto.Itē rogari pōt quis pure ⁊ sub cōditione. vt instī.e.ſ.pōt.⁊ ex certo tēpore:vl etiā ex incerto.puta post mortē suā et in certo loco.vt.ff.e.l.recusare.ſ. vlt.⁊.l.ſ3 sciendū.⁊.ē. de fideicō.l.post mortē suā. Nūc videam⁹ p quē rogatus cōpellatur adire ⁊ restituere.hoc em̄ req̄rere tēpestiuum est veluti si ꝓtor aut cōsul fuerit institut⁹ heres ⁊ suspectā hereditatē dicat an cogi possit a ꝓtore adire ⁊ restituere. Dicēdū ē ꝓtorē q̄dē ī ꝓtorē:vel cōsulē ī cōsulē nullū impiū hre.ſ3 si sue iurisditioni se subiiciāt solet ꝓtor ī eos ius dicere. Sz si ipse ꝓtor īstitut⁹ suspectā dicat ipse se nō poterit cogere. quia triplici officio fungi nō pōt suspectā dicētis ⁊ coacti et cogentis. Sed in his oībus casibus ⁊ silib⁹ principale auxiliū implorādū est. sed illud nō impedit coactionē si īstitutus heres sit pr̄ ⁊ filius gerat magistratū ⁊ ipm̄ habeat pr̄ in ptāte sua. Nam quod ad ius publicū ptinet nō seq̄tur ius ptātis.vt.ff.e.l.ille a quo.ſ. tempe
1 stiuū.et.ſ.vlt.⁊.l.nā q̄d. ¶ Cōpellit institutus adire postulāte eo cui tota hereditas est relicta vel ps ei⁹ quota vel tertia dimidia vel vncia. Nec⁹ si de re vel de reb⁹ aliq̄b⁹ vel de libertate quis rogeſ. Et ē rō: q̄ nō dz q̄s cōpelli hereditatē adire vt emolumētū hereditatis qui dē refundat ipe ꝙ onerib⁹ hereditarijs obstrictus relinquat q̄d fieret ꝙ fideicōmisso singulari cogeretur. Cessat g̃ cōpulsio ſ3 indēnitatis cautio offerat.vt.ff.e.l.nā q̄d.ſ.nō oēs. Habeſ etiam mixta consideratio eoꝝ qui rogati sunt ⁊ a quib⁹ restituēda est hereditas. Filius em̄ fa.patrē suū in cui⁹ ptāte est nō pōt cōpelere adire ⁊ restituere nisi pater multa in fraudē fideicō. facere ꝓbetur. tūc em̄ etiā a filio exigi stēti ī ptāte sua cogit restituere hereditatē ne q̄d ī ea cp̄diu filio⁹ ei⁹ viueret iuris haberet pr̄ ⁊ obtinet. Ō ēt si pr̄ filio suo restituere rogeſ hereditatē sub illa cōditione si desierit eē ī ptāte eius.vt.ff.e.l.impator. Si aūt filius est emācipatus patrē suū poterit cogere adire dñs tñ īstitut⁹ heres ab aliquo rogat⁹ restituere hereditatē cū libertate seruo suo ꝓprio non cōpellit adire cp̄uis si spōte adiuisset cogeretur p̄stare sibi fideicōmissariā libertatē ⁊ hereditatē q̄nimo ⁊ si paratus sit quis dño cauere de indēnitate maxime sit pcium serui offerat nō oportet sub incerto cautionis cōmittere se aditioni hereditatis. Sz sec⁹ est vbi seruo testatoris
a Heres a Vlō bar. ⁊ scribentes in l. tatē ⁊ hereditatē: tūc em̄ nō debet aspnari heres psonā cogentis.vt.ff.e.l.cogi.ſ.si pr̄ filio. et.ſ.si seruum.et.ſ.idem querit.⁊.ſ.sed ego. ⁊ l.mulier.ſ.nō est dubitandū. Plane si duo sunt heredes instituti ⁊ vnū rogauit libertatē seruo prestare:alīū aūt rogauit de restituēda sua parte hereditatis nec⁹ iste compellit adire ꝓpter solā libertatē nec⁹ ille ꝓpter solam hereditatem. Sz si forte vnus eoꝝ repudiauerit ⁊ ita ad alterū cepit tota hereditas pertinere si mulc⁹ cepit teneri ad libertatē ⁊ ad hereditatis portionē locus erit trebel.ac si a principio relicta eēt libertas ⁊ hereditas ab vno vel per inde ac si plures instituti heredes rogati eēnt oēs de hereditate ⁊ libertate restituēda.vt.ff.
2 e.l.si res.ſ.seruus. Itē cōpellit institutus adire postulāte procuratore fideicōmissarij si constat eū verum eē procuratorē. Si aūt nō cōstat non pōt cōpellere institutū heredē ſ3 velit satisdare ratā rem dñm habiturū. Fragilis enim res est cautio ⁊ sub ei⁹ incertitudine non compellitur se subiicere tanto oneri. Si tñ heres spontanea voluntate sua adierit ⁊ ille qui dicit se procuratorē esse fideicōmissarij ꝓpter incertitudinem mādati velit satisdare ratā rē dñm habiturū cōpellet heres restituere hereditatem.vt.ff.e.apud iul.ſ.vtrū.⁊.l. quesita.ſ.etiam.⁊ valebit restitutio hereditatis facta procuratori vt eius mediāte psona trāseant actiones in fideicōmissariū ac si sibi restituta eēt hereditas siue procurator erat verus vel nūcius siue fideicōmissarij ratā habuerit restitutionē. vt.ff.e.apud.ſ.vtrū.⁊.l.restituta.ſ.sed si voluntate tua.⁊.l.q̄is.ſ.vlti.⁊.l.mulier.⁊.l.q̄ perinde.nec pōt restitui hereditas procuratori vl alicui psone cui vellet donare fideicōmissarius vel in eū trāsferantur actiōes:hoc em̄ est de nimia subtilitate.vt.ff.de iure do.l.si mulier.ſ. ex asse. Si aūt fideicōmissarius decesserit post eaꝫ heres adiuit ad instantiā sui ꝓcuratoris et anteꝫ heres restitueret hereditatē procuratori succurrit heredi adeunti ne teneat rūdere creditoribus hereditarijs perinde boua venient hereditaria ac si hereditas adita nō eēt. vt.ff.e.l.apud iul.ſ.vtrū.⁊.l.postulāte.j.rñso. Idēꝫ ⁊ si heres qui adiuit alij restituerit hereditatem sine mādato fideicōmissarij:⁊ fideicōmissarius decesserit anteꝫ ratū haberet extinguitur ergo fideicōmissum morte fideicōmissarij nec trāsit ad heredē eius habeſ em̄ fideicō-
3 missarius loco heredis ac hereditas nondū adita translimittit ad heredē. Sic ergo idē est in fideicōmisso. Ius plane deliberādi sup hereditate infra annū trāsit ad heredē.vt.ē.de iure deli.l.cū antiquioribus. Et idē forte dici posset ī fideicōmissario:⁊ habēt hec locū in herede pure instituto vt ipse cōpellat adire scōm ea q̄ diximus. Quid aūt si institutus ē sub cōditione distingne vtrū cōditio sit in dādo an in faciendo. si ē in dādo fideicōmissarius dz offerre heredi id'q̄ heres dare iussus ē vt heres ipleat cōditionē vt sic ea ipleta heres possit hereditatem adire ⁊ restituere. Si aūt cōditio est in faciendo siquidē facile ē adimplere nec⁹ hz vllaz turpitudinē cōditio nec vllum ipedimentū inbendus est heres parere cōditioni ⁊ adire he

cuz filio ff. de lega.j.

BIU Cujas

redi.ꝛ restituere. Quid em̃ si nois ferendi con
ditio ē quā ꝓtor exigit adimpleri tā ꝑ honesta
puta vt eodē noīe nuncupet quo ꝛ testator vel
denominet vt dicit recte quidē facturus videt
si eā cōditionē impleuerit: nil em̃ mali est hone
sti hois nomē assumere nec em̃ infamois ꝛ tur
pibus noibus hāc cōditionē ꝓtor exigit. q̄d em̃
si testator voluit ei vocari vispilionē. i. virum
spoliantē latrones. si recusat heres nomē fer
re remittēda est ei cōditio ꝛ remittēdesunt ei
vtiles actiōes heredi ne habeat trāsferre in fi
deicōmissariū. vtiq; em̃ testator nisi expleta cō
ditione neq; scriptū heredē ad hereditatē vo
cauit neq; ꝓ hunc voluit hereditatē illi restitui
plus em̃ tribui a ꝓtore ei qui fideicōmissum pe
tit q̄ testator voluit absurdū ē. Jn hoc ergo ca
su de equitate ꝓtoria subuenit fideicōmissario
vt intendat vtiles actiones ac si sibi restituta
eēt hereditas: sicut ꝛ in quibusdā alijs casibus
cōtingit. vt patebit. vel etiā institutus heres ſz
non impleuerit ꝺditionē poterit petere bo. pos.
scōm ta. vti nactus actiōes trāsferat eas ex se
na. cō. vt. ff. e. l. si cui. §. si sub cōditiōe. ꝛ. l. facta.
§. si sub cōditione. Nā ꝛ institutus sub cōdito
ne: iterim pendēte cōditione petit bo. pos. fm
ta. qō verius est. vt dixim⁹. ē. de bo. pos. fm ta.
Qō dictū est in cōditione nois turpis seruādū
est ꝛ in qualibet cōditiōe turpis facti vel ipos
sibilis in facto honesto ꝛ possibili. ſz tm̃ difficul
tatē hz puta in ipensis ꝛ labore siquidē tale fa
ctum ē vt possit ꝑ aliū adimpleri id adimple
bit fideicōmissarius. vt. ff. e. l. si cui. §. si sub cō
ditione. Si aūt nō pōt ab alio ipleri ꝓut di
stinguit lex iter facta. j. de cadu. tol. §. ne autē.
tūc illud factū adimplebit heres ſz ipendia re
præsentabit ei fideicōmissarius. nam ꝛ si heres
alio loco iussus sit restituere hereditatē ipen
diorum q̄ adit explicādū necessaria eēnt rō ha
bebitur scōm dignitatē heredis. Nā si ita eēt
institutus si titio. x. det fideicōmissarius dz of
ferre heredi pecuniā. ſz ꝛ salutis heredis ꝛ eta
tis rō habebit. Quid em̃ si morbo applicitus
a alexandrie fuerit iussus adire[a] de iure etiam. i.
an liceat ei adire necne extimabit. vt. ff. eo. re
cusare. §. vlti. ꝛ. l. ſz sciendū. ꝛ. l. de etate. Patet
ergo ex his institutū heredē sub honesta cōdi
tione nō nisi ipleta cōditiōe posse adire ꝛ resti
tui. Jdeoq; ꝛ si institutus est in diē qō fieri nō pōt
nisi a milite. vt diximus. ē. de mili. test. ꝛ vult
adire hereditatē ꝛ restitui ante diē. nec em̃ va
let restitutio hereditatis nec trāsferunt actio
nes. q; nō ita restituit hereditas vbi testator
rogauit. si tm̃ postea q̄ extiterit cōditio: vel di
es aduenerit ratā hz heres restitutionē here
ditatis quā fecerat ꝓtius. benigni⁹ est itelligi
tunc trāslatas videri actiōes cū ratuz hz. vt. ff.
eo. ſz si alio. §. vlti. ꝛ. l. ſz si ante diē. vt sic retro
factū trahat ante diē ad pñs tps sicut ē alias
ff. de serui. rusti. pdi. l. ꝑ fundū. ꝛ de offi. procō
su. l. obseruare. §. vlti. ¶ Si ꝙ heres sit institu
tus pure ꝛ rogatus sub cōditione hereditatez
restituere pōt fideicōmissarius conditionalis
pendente cōditione cogere heredē adire. ſz nō
restituit nisi in casu. s. cū heres rogatus est re
stituere duob⁹ hereditatē alteri pure vel in di
em: alteri sub cōditione ꝛ suspectā dicit heres
nā ei cui rogatus est pure vel in diē restituere
interi vniuersam hereditatē restituet. Cū aūt
extiterit cōditio si velit alius fideicōmissarius
partē suam suscipere trāseunt ad eū ipso iure
actiones nō ꝑ restitutionē eius fideicōmissarij
cui heres restituit heredi hereditatē. nec enim
pōt restituere. vtpote cum nō fuerit rogatus.
¶ Fieri pōt hereditatis restitutio fideicōmis
sario vel alij cuicūq; noīe suo. nec distinguo sit
ille masculus an femina. paterfa. an in aliena
ptāte. filius vel seruus. imo ꝛ si eis restituat vo
lente fideicōmissario vel ratū habēte perinde
est ac si fideicōmissario restituta eēt hereditas:
vt. ff. e. l. q̄uis. §. vlti. ꝛ. l. mulier. ꝛ. l. q; perinde.
Si aūt seruo sit ex treb. sena. con. hereditas re
stitui poterit dño eius ꝛ inuito seruo. nec in ea
re cōsensu aut opera serui ē opus: ſz ipsi seruo
restitui nō pōt: nisi dño volente vel ratū haben
te: vt. ff. e. l. seruo inuito. j. ñiso. Ubi aūt est re
stituēda hereditas pupillo infanti indubitan
ter pōt restitui ei⁹ tutori. Jtē ꝛ ifanti tutoris
auctoritate iterueniente. Nā ꝛ tutor auctore
posset adire hereditatē ꝛ cogere institutū here
dem adire hereditatē. Si aūt maior ifante est
nō dz restitui hereditas soli tutori. ſz op⁹ est cō
sensu pupilli. neq; soli pupillo: q; opus ē aucto
ritate tutoris. sicut ꝛ i adeūda hereditate dī. ꝛ
eadē tractari pñt circa restitutionē hereditā
tis faciendā a pupillo ifante vel maiore ifante
si ipse rogatus ē alij restituere hereditatē: vt
ff. e. l. restituta. §. pupill⁹. ꝛ. l. non em̃. ꝛ. l. ſz nec.
4 et. l. seruo iuito. §. si pupillo. ¶ Cōpellit adire
et restituere istitutus heres. nō distīguo sit ex
neus an suꝰ ꝛ necessariꝰ: vel necessariꝰ tm̃. Jtē
heredes heredis quilz ꝑ portiōe iua. vt. ff. e. l.
si ei⁹. §. si necessariū. ꝛ. §. ſcs tu. ꝛ. l. q̄uis. §. p
sona aūt. Jtē cōpellit adire heres etiā si dicat
se fungi officio legationis: q; hic nō multū ab
officio occupat: ſz nō cōpellit restituere stati:
ſz vt reuersus domū si putauerit sibi expedire
cōmodo falcidie vl testamēto vtak: vel si nō pu
tauerit restituat totā hereditatē ne onera pa
tiatur: vt. ff. e. l. si legat⁹. Illud nō ꝓdest allega
re heredi ne cōpellak adire: q; dicit seuereri ne
afficiak damno. Est em̃ prospectū fideicōmissa
rio vt si dicat suo periculo adire ꝛ restitui sibi
velle cogak istitutus heres a ꝓtore adire ꝛ resti
tuere hereditatē: nec refert soluēdo sit heredi
tas necne. ¶ Jtē nec dz pscribi heredi cū metu
at hereditatē adire vel cū nolit cum varie sint
hoīum volūtates quorundā negocia timentiū
quorundā cumulū eris alieni quorūdā vexatio
nem tā ꝛ si locuplex videt hereditas quorūdā
offensas vel inuidiā quorūdā gratificari volen
tium his quib⁹ relicta est hereditas sine one
re tm̃ suo. Jtē nec distinguit ī herede renūciet
pñs an absens. Nam etiā aduersus absentes
postulak decretū siue certior sit quorūdā volū
tas recusantiū adire ꝛ restituere hereditatē si
ne ĩcerta ad qō pñtia eorū nō est necessaria: vt

a Adire. Vide tex tū. et ibi Rapha. com. be ne declarat ll. ſz ꝛ si ante. ff. eo. ti.

BIU Cujas

1 ff.eo.l.q; poterat.z.l.recusare. ¶Restituit here
a Re z vñ bo. Vide practicã papi. in forma libelli qñ agitur ex substi. in glo. ī verbo. ac p fideicõ. a ditas re et verbo[a]. Re. si forte passus est heres possideri res hereditarias vel totas: vel aliqs earum ac mẽte vt vellet restituere z ille suscipere. nã si ex alia causa putauit te possidere. Verbo autẽ restituit hereditas si dicat se restituere inter pñtes vel inter absentes per nunciũ vel per epistolã. Et quocũq; istorũ modorũ fiat restitutio hereditatis in fideicõmissariũ: vel in alium vt dixim⁹ eius noie statim fiũt res in bonis eius: z si nondũ earum possessionem sit natus. vt ff.e.l.facta. ly eñ quidã dixerint gñalez fideicõmissariũ posse habere rei vendicationez et habere dñiũ etiã nõ restituta hereditate. vt ff.cõ.de le.l.vl. Falsus est tñ qd ex eo pt; q; ipe heres alienat res hereditarias añq restituat hereditatem z manumittit seruũ hereditariũ: sed tñ alienata ĩputet in quartã. vt. ff.e.l.marcellus. ff.res.z.l. si heres institutus. ff. si heres. ¶Qd ergo dicit in.l.illa cõia de le. dari reivẽdi cationem fideicõmissario generali est intelligẽ dum restituta hereditate vel ipale est in rebus alienatis: vt añ restitutã hereditatẽ detur fidei cõmissario vtilis rei vẽdicatio. quid eñ in alienatis posset operari restitutio hereditatis cũ in eis nihil iuris remãserit apõ heredẽ. Et hoc
2 apertius dicem⁹ in sequẽtibus. ¶Itẽ facta restitutione transeũt oẽs actiões in fideicõmissarium z ciuiles et pretorie. vt. ff.e.l. quis. Item oẽs obligatiões etiaz naturales: puta quibus seruus vel pupillus tenebaẽ testatori. vt. ff.e. l. si eius pupilli. z durant iste actiones z obligationes penes fideicõmissariũ: licet heres post restitutionez hereditatis de hereditate passus controuersiã victus sit aut liti cesserit. vt. ff.eo. l.facta. ff. si heres. Sed siañ restitutionẽ heredi tatis de hereditate heres passus sit cõtrouersiam: z lis sit cõte. cõtra eum: z iudicio pendẽte restituit hereditatẽ fideicõmissario deinde lata sñia cõtra eum sit victus actiones ex treb. translate in fideicõmissariũ tẽpozarie. i. ad tẽpus fuerunt penes eum desinit eñ ei cõpetere victo herede. Potestas eñ euictionis tollit intellectũ restitutionis in debito fideicõmisso constituto. ¶Plane si fideicõmissum ab eo quo q; qui posteavicit relictum est: q; possesso⁹ in ratione reddende hereditatis partem quã fideicõmissario restituit heredi qui nil repudiat defendi põt actiones trebelliani durare. vt. ff.eo. l. si patroni. ff. vlt. Tu plane quedã sunt q̃ transire non possiunt in fideicõmissariũ scilz operarũ actiones q̃ cõpetunt heredi filio. s. patroni nec
b Extra neũ. Vide alex. ofi. xxiij. col. iij. vol. j. z in cõsi. clxxxix. ī pe. z añpe. col. in fj. vo. z in cõsi. xj. in b transeunt ad extraneũ heredẽ vel ad fideicõmissariũ. Itẽ iure sepulchrorũ remanẽt penes heredẽ. vt. ff.e.l.q; perinde. ff. restituta. z.l. si patroni. j. rñso. Quedã vero non transeũt eo ipso quod restitutio facta est. sed opz actiões noiatim cedi sicut est in his actionib⁹ z obligationibus quas ipse heres q̃siuit ex persona sua. puta credẽdo pecuniã hereditariã. z pignora accipiendo pro eo qd debitũ fuerat defuncto vel his similia faciẽdo.
3 vt. ff.eo.l. si heres pecuniã. ¶Quarte retẽtio locum habet vt heres quartã retineat de vniuersitate quã rogatus est restituere in quã quartã imputãtur fructus ex voluntate defuncti percepti. vt si post tps restituere cogeꝛ. Ex z si qd supza quartã sit in fructib⁹ nõ restituit. Si vo heres percipiat fruct⁹ negligẽtia non petẽtis in quartã nõ imputat nec restituit hoc est qd lucrifacit. Si vero percipiat post mozã suam imputat z restituit qd hz supza quartã. vt. ff.eo.l. in fideicõmissaria. z.l. mulier. ff. si heres. z.l. ita tñ. ff. heres ex asse. Hodie tñ spale est in filijs primi grad⁹ rogatis restituere hereditatez vel suis filijs vel suis fratrib⁹. si decesserint sine liberis vt quartã[c] retineãt: nõ p ĩputationẽ reddituum licet hic testator rogauerit vel iusserit sed in ipsis rebus hereditarijs quarta retinebitur z dodrãs restituet. In nepotib⁹ aũt z oĩbus alijs psonis obtinent superiora de imputatiõe fructuũ in quartã. vt. j. eo. iubem⁹. Itẽ imputatur in quartã legata z fideicõmissa. Item data causa cõditionis implẽde ab extraneo. si vero a coherede percipiat siquidẽ pecuniã idẽ est: q; tam iure meo. i. hereditario pcipere videor: vt coheredes in ea nihil iuris videant habuisse. vt ff.de le.ij.l. cũ pater. in prin. Si vo corpus non hereditariũ idẽ est si hereditariũ cor⁹ percipiã a coherede meo pro mea parte idẽ est: q; totaz hereditariã partẽ imputo si detraho fal. cõtra voluntatẽ defuncti. alioquin ĩputo in quartã hereditariã. vt. ff.ad.l.fal. titia. p ea vo parte quã percipio a coherede extra quartã. i. qd a coherede pcipitur. vt. ff.ad.l.fal.l. in quartã. ff. sed in fideicõmissaria. z. ff.eo.l. deducta. ff. nũmis. Si queras vtrũ prelegata veniãt in restitutionẽ. dico q; si heres rogat⁹ sit restituere portiones hereditatis nonveniũt legata. si aũt rogat⁹ sit restituere portionẽ simpliciter vel q̃quid ad eã ex hereditate puenit veniũt plegata. vt. ff.eo. marcellus. ff. quidã. z.l. in fideicõmissaria. ff. vlt. et pe. z. ff. de le. ij. l. si titi⁹. z. ſ. de fideicõ. l. cũvirum. sed ei qd dixi in prio mẽbro videꝛ obstare qd est. ſ. fa. her. filiũ. Rñde tñ vt. ſ. ibidẽ notani hoc in trebellianica q̃rta. secus in quarta debita iure institutiõis. vt dicem⁹. j. ad. l. fal. z est ratio: q; hic heres rogat⁹ restituere hereditatẽ sentit onera hereditaria. p pte illa tñ quã retinuit. vñ plura ĩputanꝫ in quartã suã q̃ in quar
d Quar tam heredis onerati ad singularia legata. q; il
d le sentit onera in totũ. ¶Fit aũt eius quarte[d] retẽtio ab herede nunqd a fideicõmissario. z q̃ pap. i fo dem nõ si legata sunt a se relicta. Si vo ab herema libel de vel etiam simpl'r. siquidẽ heres nõ sit vsus li q̃ agit fal. vel q; cõpulsus adijt vel q; liberalitatẽ suã ex substi voluit exercere in me quartã detineat, hoc adtutis in uersus ceteros pozo aduersus fideicõmissariũ gl. ac p fi l.fal. nõ voz. vt. ff.e.l.j. ff. inde nerati⁹. z.l. ex asdeicõmis
4 se. z.l. facta. ff. si cũ suspecta. Cessat hic q̃rta: q; suz. z ibi heres coact⁹ adiuit. vt. ff.e.l. nam qd. ſ. q cõpul an heres sus. Itẽ ppter p̃uilegiũ testãtis. q; miles erat. possit de vt. ff.e.l. marcellus. ff. q aũt in suspecta. Itẽ direrũt quidã q cessat vbi p̃nceps est institut⁹ qd quartam trahere quidẽ lex nõ dicit. ly dicit q; solueuerũt p̃ncipes de vna so
5 quartã remittere. vt. ff.e.l. si legat⁹. ff. vlt. ¶Ex la re.

BIU Cujas

ceptiones aũt patitur heres restituta hereditate insolidũ si agat: ⁊ exceptionẽ habet si cõueniatur. vt. ff. e. l. j. §. quãq;. Porro extra summam illud notandũ puto q; in tribus casib⁹ fit restitutio ipso iure: ⁊ trãsferuntur actiões in fideicõmissariũ. ¶ Primus est qñ ille q̃ grauat⁹ est restitutiõe añ lit. cõte. vel post li. cõte. dolo malo cõtumaciter se absentat ne restituat hereditatem cũ ipse fit vocat⁹ per iudicẽ. ¶ Secõs est qñ grauat⁹ est p̃o restitutiõe faciẽda añq; restitueret hereditatẽ decessit sine vllo successore. ¶ Tert⁹ est qñ fideicõmissari⁹ prius grauatus in restitutiõe faciẽda in secũdũ fideicõmissariũ vt. j. e. l. pe. §. vl. Idẽ puto ⁊ in quarto casu vbi rogatus in alienatis nullaz habet actionẽ. Nã in alienatis nõ puto necessariã esse restitutionem: q; rogatus nihil iuris hz in rebus illis qõ cõcedere posset. ⁊ hoc videt dicere. §. cõia dele. l. vlt. ⁊. §. e. aut. Otra rogat⁹. Itẽ si a primo fidei cõmissario nõ exigitur cessio in secõ: q; non habet directas. vt. §. dictũ est. ergo cum rogat⁹ in alienatis nullã habet actionẽ multomagis nõ exigitur cessio: cum ibi primus fideicõmissari⁹ habeat vtiles actiões. ¶ Item põt dici ⁊ in alio casu cũ heres rogat⁹ est restituere hereditatez vni pure vel in diem. alteri sub cõditione ⁊ heres restituat vniuersam hereditatẽ ei cui rogatus erat restituere pure pendẽte. §. cõditiõe alterius. vt. ff. e. l. j. §. hz ⁊ quotiẽs. ⁊ vt. §. dixim⁹.

6 ¶ Illud notandũ est q; hz p̃o rata creditoz diuidantur actiões inter heredẽ q̃ retinuit quartam ⁊ fideicõmissariũ. legata tñ ⁊ fideicõmissa a solo fideicõmissario petũtur nisi heres plus habeat quarta sua: nec pars fideicõmissarij sufficiat ad legata. vt. j. eo. l. vl. ⁊. ff. e. l. j. §. is q̃ quadringẽta. ⁊. §. vlt. nisi in eo casu qñ heres deductis legatis iussus est hereditatẽ restituere. tũc enim heredi datur electio: vt aut nulla legata deducat ⁊ caueat sibi a fideicõmissario q; defendatur aduersus legatarios: aut etiã deducet legata de hereditate. ¶ Item hec fortevera sunt nisi testator iniunxerit heredi onus legatoz̃ nolatim. vt. ff. e. l. marcellus. nã his casib⁹ ab herede añq; restituat vel a fideicõmissario post restitutionẽ peti p̃nt legata al's ab herede etiaz anteq; restituat non videtur peti posse legata.

7 ¶ Cõsuenit peti qũo possit cogi heres adire: et dixerũt q̃dã q; p actionẽ ex testamẽto mec mirũ quia ⁊ otra nõ heredes sepe dantur actiões ex testamẽto sicut ℈ enim q̃ cõfessus est se heredẽ. vt ff. de inter. act. l. de etate. §. j. Puto tñ esse melius iudicis officio eũ cogendũ vt ⁊ le vidit vel le. vt. ff. eo. l. ille a quo. §. tẽpestiuũ. ¶ Itẽ queritur si forte pcepta vna re q̃ minus quarta cõtineri q̃s rogat restituere hereditatez ⁊ petat qđ deest ad quartã sibi suppleri põt enim. vt. ff. e. l. j. §. si heres. pcepta an teneat creditoz̃ib⁹ legatariis enim cõstat q; nõ. vt. ff. e. l. j. in fi. Et posset distingui vtrũ ex volũtate defuncti retineat quartam: vt tunc teneatur legatarijs an nõ: vt tunc non teneat. Puto tñ idem esse ⁊ magis est subueniendũ ei q̃ ex volũtate defuncti hz quartã. vt. ff. ad. l. fal. l. titia. Nã ibi de trebellianica loquit q̃rta. posset ⁊ illd dici q; p parte quã petit sibi suppleri teneat creditoribu⁹ p̃o alia nõ: q; quasi ex legato hz eã. vt isti. e. §. hz illud interest.

¶ Ad legem falcidiam. 50

Qualiter minuant

vniuersalia relicta dictũ est. Nũc subiiciamus de diminutione singulariũ relictoz̃ q̃ fit per. l. fal. ¶ Videndũ ergo vñ dicatur falcidia. Qñ locum habeat. Et in q̃bus. Et quibus detur legis falci. bñficiz. Et qualiter legis fal. ratio sit ineunda. Et que imputentur in fal. Et quãdo fal. cesset. ¶ Dicitur autẽ falcidia[a] a falce. i. a diminutiõe quam imponit singularibus relictis. resecat enim de leg. vt falce putantur vites vel resecãtur segetes: vel a falcidio auctore quem puto consulẽ non p̃etorẽ fuisse cum diminutio hec fiat ipso iure. Sic ⁊ dicitur publiciana a publicio p̃etore. vt instit. de act. §. alie aũt sunt. ¶ Locũ habet fal. tunc demũ quando supra dodrantẽ aliquid est relictum. Sicut em̃ ait lex eius potestas q; le gandi esto quantũcunq; volet dum ita detur vt quartã habeat hereditat⁹. vt. ff. e. l. j. §. scõo capite. Si ergo dodrantẽ solũ vel minus dodrante reliquit locũ non habet falci. Alioquin con

a Falcidia ad q̃d inducta fit falcidia. vide d. Ohari. sozi. i cõ. fil. xiiij. in col. fi.

10 travt patebit. j. ¶ Locuz habet fal. in legatis. Item fideicõmissis. Item in mortis causa donationibus. vt. j. eo. l. si quis quadringentoz. ibi. si em̃ ⁊c. Item in donationibus factis inter viuos. Ita tñ si morte cõfirmãtur: vt si donat pater filio existẽti in potestate. Item vxor marito vel ecõuerso. vt. j. e. in donatiõib⁹. ⁊. §. de donat. inter virũ. ⁊ vxo. l. antepe. Ceterũ si ab initio teneat donatio secus est. In mortis quoq; causa capionibus locũ habet fal. vt aperte dicitur. j. eo. siquis quadringentoz̃. licet quidã cõtradicant ⁊ p̃o se inducũt qđ est. ff. e. acceptis. Sed ego ex eadem dico contrariũ. Nec enim illic que rebatur an heres posset de mortis causa capione detrahere fal. q; ex eo patet q; ipse non p̃estabat eam: immo p̃estabatur ei. vnde respondetur eum qui mortis causa heredi p̃estat detrahere fal. nõ posse. Item p̃o se inducunt qđ est. ff. eo. l. j. §. item si ita. Sed ego respondeo ibi heres non detrahit fal. quia est qđ suo vitio imputetur. Potuit em̃ fenus quod erat hereditarium soluere. ⁊ ita fal. detrahere anteq; esset in mora. ⁊ ita est ad hanc respõsionẽ quod est. ff. eo. l. cum pater. §. j. ⁊. l. alienus. ⁊. l. si heres. et de eo qui vendidit male res hereditarias. Est autẽ mortis causa capionis nomen generale sed hic pono p̃o his tantũmodo que ab ipsius testatoris liberalitate p̃ficiscunt. ¶ Itẽ que vt debita peti non possunt. vt. ff. de donat. causa mor. l. qui precio. ⁊. l. si mulier. et l. causa mortis capitur. ¶ Proditũ est beneficiũ. l. fal. heredi instituto. item heredi heredis. item heredi ab intestato venienti. vt. j. qñ di. le. ce. l. vl. et. ff. eo. filiuſſa. ¶ Item fideicõmissario generali ita demũ si heredem adire coegerit. tunc enim detrahit fal. q; absurdũ est plus legatarius p̃estari q; p̃staretur si heres spõte adiuis-

BIU Cujas

set nisi in casu cũ heres sponte adiuit ⁊ sponte
falc.nõ detraxit volẽs liberalitatẽ exercere in
fideicõmissarium: sed hoc ita si ab ipso herede
relicta sint legata. Ceterũ si ab ipso fideicõmis-
sario nunc̃ detrahit fal. Item nunc̃ detrahit
a suo fideicõmiss.vt.ff.ad trebel. l.j.§.is q̃ qua-
dringenta.⁊ l.marcellus.§.q̃ si suspecta.⁊.l.ex
asse.in fi.⁊.l.facta.§.si cũ suspecta. Et p hoc ꝓz
a Legis falcidie. vid̃ sozi. in consi. xciij.col. v.v̄.lij.tñ nõ obstã exprẽsse q̃ legatarius vl̃ fideicõmissarius spã-
a lis nõ ꝫ bñficium legis falcidie[a] qđ ⁊ lex dixit
vt.ff.e.l.lex fal. si interueniat. §.nũc. Sed ipsi
intelligũt nõ esse ꝓditũ ꝓncipaliꝫ.⁊ p se in-
cunt quod est.ff.e.l.penales.§.si titio.⁊ muta-
uerũt ſram legis in qua debet esse.xxx.⁊ est ca
sus qđ quidã titio reliquerat xxx.vt prestaret
ex his alicui.xv. Et rñdetur q̃ si.xxx.diminuta
sunt:ponamus in.x.p fal.tñ minus prestabit
fideicõmissario sumpta presumptione ex volũ
tate testatoris.voluit em̃ q̃ vna medietas resi
deret penes legatariũ:cum ipm̃ de.xv.tñ pre-
standis rogaret. vñ de his que supsunt ei me-
dietatẽ fideicõmissario prestat. ⁊ ita patet q̃ b̃
nõ fit iure fal.quã ipse posset detrahere:ꝫ quia
1 ipe passus est fal. ¶ Est rõ.l.fal.ponenda in sin
gulis heredibus. Si ergo duo sunt instituti he
redes titius⁊ seius:⁊ titi pars aut tota exhau
sta sit legatis que notatim ab eo data sunt:aut
supra modũ onerata:a seio ỹo aut nulla relicta
sunt legata.aut que partẽ eius diminuunt dñ
taxat in partẽ dimidiã.nihilominus poterit ti
tius quartam partẽ de legatis relictis a se re-
tinere:vt quartã partẽ sue partiꝫ habeat saluã.
vt instit.e.§.⁊ cum quesitũ.⁊.ff.eo.l.in singulis.
2 ¶ Sic aũt ponit vt primo deducatur omne es
alienũ:⁊ nõ solum qđ aliis debetur:sed etiã qđ
ipsis debebat̃ tpe mortis:ꝫ per ꝯfusionẽ factũ
sit indebitũ.vt.ff.e.l.qui fundũ.§.siquis here-
dem.⁊ j.e.l.irritũ.hoc ita nisi testator vetuerit
eũ debitũ petere:quasi cũ falcidia ex legatiꝫ de-
trahenda cõpensẽt. Et est b̃ notandũ:qz sic fie-
ri põt fraus legi cum alis dicat̃ ꝺ defuncti volũ
tatem falcidiã inducendaꝫ.vt.ff.eo.l.si debitor
creditore.⁊.l.quod de bonis.§.vlt. Itẽ deducit̃
funeris impensa dño.qz necessaria est expẽsa.
Nam illud qđ in extructione monumẽti eroga
tum est diuersam esse cãm nec em̃ est ita neces-
saria edificatio mo numẽti. vt sit fun⁹ ac sepul
tura. Idcirco is cui pecunia legata est ad monu
mentũ faciendũ falci. patiet̃ nec amplius erit
concedendũ q̃ quod sufficiat ad modicam spe-
ciẽ monumenti.vt.ff.e.l.j.§.vl.⁊.l.ij.⁊ instit.e.§.
cum aũt. ¶ Item deducunt̃ precia seruorũ ma-
numissorũ. Distigue tamẽ vtrũ testator reliquе-
rit mihi pecuniã vt seruũ alienũ redimã ⁊ ma-
numittã.an vt manumittã meũ.si alienũ nõ de
bet detrahi falcidia de legato meo.nisi forte de
tracta falcidia qđ supereſt bene sufficit adqlie
num seruũ redimendũ si meũ bene patior fal.
vt.ff.de fideicõ. liber.l.generaliꝫ.§.si q̃s alienũ
⁊.§.si cui.⁊.l.decem.⁊.ff.e.l.sed si nõ seruꝰ. Sed
vbi testator legat mihi seruũ tuũ vt manumit-
tam em̃:nõ detrahit̃ fal. Si tamẽ ꝑter tuũ aliq̃d
mihi vl̃ seruo legato legauerit; in eo est admit
tenda fal.vt tñ⁊ qđ ꝑ tuo prestaudiũ est suma
tur.vt.ff.e.l.si seruus tibi.⁊.l.iul.⁊.l.plane.⁊.l.
sed si nõ seruꝰ. Et ita notabile est q̃ ꝑ duobus
legatis detrahit̃ ex vno vtriusq̃ fal.sic.ff.eo.si
fundũ mihi le. Item ꝺ detrahi prius qđ extra
bonoꝝ extimationẽ est verbi gr̃a centũ sunt in
bonis.cc.legata sunt. cõputant̃ vna.c.quasi nec
b legata essent.vt isti.e.§.vl. Itẽ hodie[b] ꝺz detra b Hodie
hi qđ est ad inuẽtarij cõfectionẽ expensum. vt vid̃ p. d.
ff.de iure delib.l.sancimus. §.in cõputatione. alexã.in
Itẽ deducit̃ quod explicandarum vẽditionũ cã ꝺsi.lxvij.
impendit̃.vt.ff.e.l.q̃ritas. His ita deductꝫ fal. iiij.volu.
de relictis detrahit̃.vt nomẽ relicti sit gñale.[b] col.j. vid̃
ita si sit diuiduum. tunc em̃ ipso iure fit sectio Bar.ꝺsi.
adeo vt heredi ꝑ quarta dcẽ vendicatio si res xx.⁊ Ol
reperiat̃ penes legatariũ.vt.ff.e.l.lineam.⁊.l. dra.ꝺsi.
plautius.⁊.j.e.l.ij.⁊.l.error.⁊.l.vl. Secus em̃ in cxxxiiij.
idiuiduis vt ī via itinere actu.ī balneo.vl̃ thea ⁊ Bar.in
tro.vel stadio faciẽdo.ista em̃ legata que diui- ꝺsi.l.⁊ in
duit atẽ nõ recipiunt tota ad legatariũ ptinẽt: consilio.
sed põt heredi hoc remedio succurri vt extima ccxxvij.
tione facta legati denũciet legatario:vt partẽ
estimatiõis inferat:si nõ inferat vtaꝫ aduersus
eũ doli exceptiõe.qđ dixi in prędialibus serui-
tutibꝰ seruaꝝ:⁊ in ꝓsonalibus vt vsu⁊ habita-
tione⁊ opibus seruoꝝ.sed vsufructus diuidua
seruitus censet̃.vñ ex eo quarta ꝑs sicut ex
corꝑibus põt retineri.vt.ff.e.l.j.§.si vsufructꝰ
3 ⁊.l.si is qui.§.vlt. ¶ Fit tali modo sectio vt si te
stator nihil oĩno penes heredẽ reliquerit quar
ta de singulis legatis detrahatur. Siꝺ penes
heredem aliquid sit vel remaneat tñ detrahet
q̃tum sufficiet sibi ad quartã computato eo q̃
penes se est.lex em̃ fal. quãdoq̃ quintã: quãdo
sextã: quãdoq̃ millesimã millesime resecat.put
res inciderit.§.p modo legatorum singlorum.
vt.j.e.l.h.⁊.ff.e.l.ī q̃ritate.§.vlt. Et p hoc sol-
uitur q̃stio quã ꝓla.reliquit aliis inuestigandã
scz an heres iuitis legatariis in vna re posset de
trahere fal.⁊ certe nõ põt vt ꝓbatur.ff.e.l.plau
tius. Licet secus sit vbi testator legauit partẽ
bonorũ.tũc em̃ succurrit heredi.vt ipse eligat
siue rerum partes.siue extimationẽ dare ma-
luerit. In his tñ reb⁹ dare heres ptem ꝺcedit
que sine dãno diuidi possunt. Si aũt vel natu-
raliter indiuidue sint vel sine dãno diuisio eaꝝ
fieri nõ põt extimatio omnimõ ab herede pre-
stãda est. Itẽ põt heres vel in paucioribus: vel
in vna re relictã ptẽ legatario dare in quã vl̃ le
gatarius consenserit:vel iudex estimauerit ne
haberet necesse legatariꝰ in oĩbus rebus por-
tionẽ vendicare.vt.ff.de le.j l.non amplius.§.
j. Item facit p̃o aliis quod legit.s̃. fa.her.filiũ.
sed qualr illud intelligaꝫ ibidem notauimus.
Itez facit p̃o eis qđ dicit̃.ff.e.l.si ex pluribus.
Sed illud est remedio exceptionis quã habet
heres in re illa quã nondũ tradidit diligenter
ergo cõsiderabit heres quid in hereditate fue
rit tpe mortis. Et quid a principio remanserit
penes eum vl̃ ex postfacto deficientibus lega-
tis.vñ ꝺ q̃ ī falcidia ꝑputant̃ retẽtiões ois tẽ-
poris.vt.ff.e.l.in rõne. Quid est retẽtiões ois
tꝑis.i.id qđ nunc̃ alicui fuit relictum:⁊ ita re-

BIU Cujas

manſit in hereditate: ſiue fuit relictum: ſiue in utiliter: ſiue vtiliter: ſz poſtea factū eſt quacūq; rōne inutile. vt. ff. e. l. nō eſt dubiū. ⁊. l. nec inter eſt. ⁊. j. ti., pri. ſ. ⁊ cū triplici. eoꝝ ergo que remā ſerunt vt dictū eſt in bonis ꝓtas ſpectaꝫ tpe mortis. Itaq; ſi verbi gra is quis centū aureorum pſimoniū habebat in bonis centū aureos legauerit nihil prodeſt legatarijs ſi ante aditā hereditatē per ſuos hereditarios: aut ex partu ancillarum hereditariarū: aut ex fetu pecoꝝ tm̄ acceſſerit hereditati: vt centum aureis legatis noīe erogatis heres quartā partem hereditatis ſit habiturus. ſed neceſſe eſt vt nihilominus quarta pars legatꝝ detrahaꝫ. Ex diuerſo ſi quis. lxv. legauerit: ⁊ ante aditā hereditatem in tm̄ decreuerūt bona incēdijs forte: aut naufragijs: aut morte ſeruorum: vt nō amplꝰ. ꝙ. lxv. aureoꝝ ſubſtantia vel etiā minus relinquatur ſolida legata debenē: nec ea res dānoſa eſt heredi: cui liberū eſt nō adire hereditatē q̄ res efficit vt neceſſe ſit legatarijs cū herede in portiōe paciſci ne deſtituto teſtamēto nihil cōſequaſ. vt. j. e. ſ. ꝓtas. ¶ Hec eſt de dānis cōtingētibus in rebus hereditarijs que nō ſunt alicui legate. Si vō in rebus legatis cōtingat dānum vel periculū. Diſtinguе vtrū legatū conſiſtat in his que ſunt pōdere numero vel menſura an i ſpecie. ¶ In ꝓmo caſu nō ſpectat periculum ad legatariū. ¶ In ſecūdo ſiquidē teſtator reliquit incertū de incertis ptinet piculū ad heredē. Si aūt reliq̄t incertū de incertꝫ: puta vnū ex ſeruis certis ſuis: ⁊ oēs ſerui mortui ſunt p tinet periculū ad legatariū. vt. ff. e. l. in rōne. ſ. prorſus. Et habet hec diſtinctio etiā ſi nō ſit locus fal. q: quartā vl amplius quarta hz heres.

4 ¶ Fit aūt extimatio rerū que erāt in bonis tēpore mortis nō ex affectu vel vtilitate ſingulorū: ſed cōiter. nec eīm qui filiū naturalem poſſidet tanto locupletior eſt qō eum ſi alius poſſideret plurimo redēpturus fuiſſet: ſed nec ille qui filiuꝫ alienū poſſidet tm̄ habet quāti eum patri vendere pōt: nec expectandū dum vēdat ſed in preſentia nō q: filius alicui⁹: ſed q: hō extimatur. vt. ff. e. l. precia. ⁊ adeo ſpectaꝫ cōmune preciuꝫ rerum qō eſt tpe mortis: vt ſi heres inſtitutus eā hereditatem que ſoluendo nō eſt vendiderit vir quidē poterit pſuaderi eam hereditatē: non fuiſſe ſoluendo que emptorem inuenerit. Vera aūt emptione nihil debebitur legatarijs. quia magis ex ſtultitia emptoris habere videt inſtitutus heres q̄ ex bonis defuncti. Nam ⁊ econuerſo ſi male vendiderit res hereditarias nō erit legatarioꝝ detrimentū. Ita ergo cōmodum debet eſſe heredis ſi bñ res administrauerit. vt. ff. e. l. iij. Item fit cōis extimatio ſm̄ ſitū loci in q̄ heres inhabitat. forte eīm

a Cari⁹. vide feli. in. c. ā. meū. eſt de teſti. ⁊ vide panor. cōſi. a alibi carius[a] venderet. vt. ff eo. in falcidia eſtimatio. ⁊. ē. de admi. tu. l. vlt. ſ. vlti. Ea aūt que debentur heredi ſiquidē naturaliter tm̄ ex eūtu computabiē fuiſſe in bonis tpe mortis. i. ſi fuerit ſolutum. vt. ff. eo. l. j. ſ. qō idem eſt. Et ſi debeatur aliquid ſub conditione. Idēq; eſt ⁊ ſi q̄d debeaꝫ p actionē de peculio ab aliq̄ exneo. Idēq; ⁊ vbi exneus qui nō eſt ſoluendo aliquid lxxv. hz hereditati. Si vō heres debitor erat defuncti ex perſona ſua ꝓtas debiti tota cōputaꝫ fuiſſe in bonis tpe mortis hz heres nō erat ſoluēdo. ¶ Nam in hoc caſu pauper ſibi diues eſt. Si vō heres tenebaꝫ defuncto actione de peculio ex perſona ſerui ſui nō conſideraē euentus poſterior: ſed quāti fuit in peculio vel tpe mortis vel additionis hereditatis. vel poſtea cōputabitur in falcidia. q: dñs idēq; heres ſibi potuit ⁊ debuit ſoluere ſed in debitore non ita: q: nō ſtatim cū habeat pōt ab eo heres extorqueре. vt. ff. e. l. cuꝫ quo de peculio. ⁊. l. nēſenius. ſ. ſi debitori. ⁊. l. querebaꝫ. ¶ Quod aūt ſub cōditione debeē heredi interim pendente cōditiōe ſic cōputabitur, put heres voluerit. ſ. ⁊ quanti ea ſpes obligationis venire poſſit in tm̄ quidē ſtipulatoris bonis accedere videaē, pmiſſori vero decedere aut cautionibus res pōt explicari vt duoꝝ alterū fiat aut ita ratio habeaē tanq̄ debeatur pure. ſ. ſtatim pure extimata ſpe obligatiōis aut ita tanq̄ nihil debeaē deinde heres ⁊ legatarij cauēt inter ſe: vt exiſtente cōditione aut heres reddat quātuminus ſoluerit. aut legatarij reſtituāt quātoplus ꝙſecuti ſunt. vt. ff. eo l. in ꝓtitate. ſ. magna. Si vō debeaē in diē. expeditum eſt vt heres tm̄ minus de eo qō debetur in diē videaē habere quātum facit interuſurium medij tpis. Vbi aūt pure debeē et ibi expeditū eſt: cōputaē eīm oīno. vt. ff. e. l. penales. Quid eīm ſi defunctus cum alio coreus erat ſtipulādi. ſiquidē erant ſocij expeditū eſt. q: p parte accedit cuiuſcūq; bonis. Si vō non ſint ſocij idē eſt qō in cōditionali diximus. Nā ex euentu auget hereditatē non aliter vt videbatur Johā. Et eadē diſtinctiōe vteaē in duobus reis, pmittēdi vt ſi ſocij ſint pro parte decedat. alioquin ex euētu. vt. ff. e. l. in. l. fal. Ego puto quēlibet ex coreis debendi videri fideiubere pro altero in tm̄ inq̄tum eſt etiam in eius

6 vtilitatem conuerſum. vt not. ff. ad velley. l. vir b vxori. ſ. vl. ¶ Locum habet falcidia in legatis[b] puris. vt dictum eſt. vbi aūt in diem vel ſub cō ditione legatum eſt medij tpis cōmodum imputatur heredi vt tāto minus videatur eſſe legatum quantū eſt medij temporis cōmodū. De alio vō falcidia detrahitur. vt. ff. e. l. in. l. fal. nō habetur. Pendente autem cōditione ſi vult heres pōt extimare legatum quāt venire poteſt: aut ſi velit preſtare legatū totum pōt ⁊ ſibi cauebitur de reſtituendo: eo q̄ amplius accepit legatari⁹ q̄ liceat capere per. l. fal. que cautio vbiciq; de falcidia dubitaē interponitur. vt. ff. eo. l. titio cum. ⁊. l. in ꝓtitate. ſ. ſed ⁊ ſi legata. ⁊. ſ. in diem. ¶ Si autē vni pure alteri ſub conditione legatū eſt: puta legata ſunt mihi centum pure. tibi centum ſub cōditione. ⁊ poſt ali quantulū tpis extitit cōditio ⁊ interim eſt dilatatus euēt⁹ ꝙditionis vt ex redditu ei⁹ ſumme q̄ tibi relicta eſt ſub cōditione nā amplius q̄. xxv. reciperet heres inſtitutus leg. fal. rō ita eſt habēdavt ſingli nīm. xxv. ꝙferre debeam⁹ heredi. i. pmittere vt remaneat penes eū ex ſū-

b Lega tis. vide ſozi. i cō ſili. xxij. col. v. ⁊ ꝙſ. lxxvij ⁊ ibi ant qñ detra hiē de re lictis ad pias cauſas.

BIU Cujas

ma cuilibet nr̄m legata.ꝛ amplius fructꝰ.i.q̄r te quinquaginta medij tpis.q̄ vbi gr̄a efficient q̄nq; ī cuiuscūq; legatarij psona.ista.v.ita dn̄r cōferri vt heredi nō auferant si lucratus ē.alio quin imputaret si cū habeat pecuniā suā lucrū nō q̄rat ex ea.cū igit̄.xxx.a singulis cōferenda sunt quidā putāt quina dena.i.trigīta ab vtro q; nostrū esse cōferēda.i.numeranda de bursa cuiusq; vel remittēda de cuiusq; legato.qđ minime verū est.licet eandē quantitatē accepe rimus manifestum est aliquando vberius esse meum legatum quare statuendum erit tanto min⁹ in tuo esse quāto ex fructibus eius heres accepit.vnus ℊ cōfert.xxv.sol. vt dictū est. alij cōfert.xvij.sol.ꝛ nouē denarios quasi legata sint ei.lxxv. ¶Imputādo ꝛ cōpēsando heredi qđ medio tpe pcepit fm qđ in proposita spē coputationē ita inīri oportet vt ex septē partibus ei⁹ qđ nōie falcidie deberet p̄stari quasi legata sint.lxxv.tibi id ē ex.xlij.ſ. ſoldis ꝛ ix.denarijs.Nam.xxv.soldi vnij⁹.et.xvij.et nouē denarij alterius hanc summā efficiunt que debent; diuidi in.vij.partes. ego quattuor. tu tres ꝓferamus.qm̄ quidē quarta pars ampli⁹ in meo q̄ ī tuo legato est.Nā.xxv.sunt quarta pars ampli⁹ in meo q̄ in tuo legato ē.Nā.xxv. sunt quarta ꝑs centuꝫ.ꝓterea.lxxv. soldi diuidūtur in quatuor partes:quarū quelibet continet.xvij.ſoldos et nouem denarij.ꝛ.xlij.ſoldi et nouē denarij.diuidunt in sex partes.quarū quelibet continet.vj.ſoldos.ꝛ.iij.denarios. Sicut enim tuū legatum excedit meū in quarta quātū ad cōmodum:ita debet excedere quā tū ad onus falc.ꝛ recte dixisset apertius idē ꝑ hec verba. ego debeo centū.et tu debes.lxxv. dabimus falcidiam.vt.ff.e.l.qui quadringēta. 1 ſ.qui ducenta. ¶Quid dices de ꝓtributionib⁹ portionū.Nūquid ille augēt legata.de illis dico:q; siquis fuerit institutus ex pluribus portionibus cōfundunt:ꝛ cōtribuuntur oēs: ꝛ augent legata.Si aūt iure accrescēdi portio coheredis mei pueniat.Distinguo an grauata portio deueniat ad nō grauatā meā.ſ.quo casu nihil prodest legatarijs quominus patiant falcidiā a me vt paterentur ab eo in cuius locum succesſi.Si vero non grauata deueniat ad non a Gra- a grauatam[a] prodest legatarijs.vt.ff.eo.l.j. ſ. uatā. In id quod.et.ſ.si coheredis mei.ꝛ.l.in singulis. telligeta ꝛ.l.q̄ si alteruter. ¶Ubi autem ex substitutio 2 mē istā ꝑ ne pupillari ad me peruenit hereditas dicitur cedere di in bonis patris et filij vnam falci.seruari.vt.ff. spositio- eo.l.in ratione.ſ.q̄ vulgo.cuius exemplum re nē tex. gule bene est vt videamus. pone titius instiin l. q̄ si al- tuit filium suū heredē ꝛ legata vltra dodrātez terutro. reliquit ꝛ filio pupillariter substituit filiꝰ adiff.e. ti.et uit hereditatē p̄is: deīde decesſit substitutus ibi decla extitit pupillo heres cōuenit a legatarijs ipse rāt paul. vnā falcidiaꝫ de legatis ex pupilli psona detra de ca,an- here debere se cōtēdit:vt ita assis habeat quagel. ímo. drantē:ꝛ ex sui psona dodrātis residui vult de ꝛ moder. trahere falcidiā:qꝛ vident duo esse testamēta vnū p̄nū aliud pupillare. Sz hec rō nō admittit qꝛ nō duo testamēta sz vnū tm̄ est: et ꝓpter vnā solēnitatē.vij.testiū:et ꝑ vnū dispositorem tantum: nec em̄.xiij.testes, exiguntur:et pater solus de sua et pupilli hereditate dispo nit duo tm̄ vident esse:qꝛ sunt duaꝝ hereditatū.vt insti.de pupil.substi.ſ.igitur.ꝛ.ſ.de vul. substi.l.patris.ꝛ ideo tanꝙ ex vno testamento vna detrahit fal. Idēq; est ꝛ vbi pater legauit tantū a pupillo:vt semisſem exhauriret a substituto legando alium semisſem exhauriuit. Nam et tūc vna detrahitur.Sic ergo conuenit ur pupillus ꝓstat legata:qꝛ eo viuēte nō pōt habere falcidiā sz ei cauet ꝓpter substitutū si bi de restituēdo q̄ lege falcidia ei resecādū est. vt.j.ti.j.l.j.j.rn̄so.ꝛ.ſ.si legata quedā.ꝛ.ſ.iul. deniq;.ꝛ.j.e.l.ī q̄titate.ꝛ.ſ.sz ꝛ si legata. ¶Ꝙ testas aūt regule p̄ma ē vt sicut ī vno testamēto fit oīz legatoꝝ ꝛtributio: vt pateat excedāt dodrātē necne:ita ꝛ ī hoc duplici testamēto.i. duarū hereditatū fit oīm legatoꝝ cumulatio vel cōtributio vt si pateat totū assem exhauriri detrahatur fal.Si aut̄ nō excedāt dodrātez ꝑstet a substituto es alienū. vt hic.ꝛ. C.de bo. auc.iu.pos.l.j.ꝛ nihil de legatis retinebit̄ nomine fal.vtpote cū ea vl̄ multoplus remāserit penes heredē facta cōputatione ꝛ oīum legatoꝝ cōtributiōe:ꝛ b̄ est qđ dicit:sz que ꝛc. ¶Est alia potestas regule:vt in hoc duplici testamēto vnicū tps cōsideret locū habeat vl̄ nō habeat:ꝛ inquātū hz locū falcidia hic tpe mort̄ patris.vñ si tūc cōsideratꝰ legatis p̄ni ꝛ pupillaris testamēti nō poterat detrahi falcidia:qꝛ illi bata remāserat ī hereditate:licet postea casib⁹ minuat̄ vel peāt bona ī vita pupilli:vt substitutus nō habeat q̄rtaz tm̄ nihil detrahet. ¶Et hoc ē qđ dicit de suo nimirū sine dubio quadrāte.i.de eo qđ tpe mortis videbat̄ habitur⁹:vt ī vno dicit̄ simplici testamēto.vt.j.eo.l.in q̄titate.j.rn̄so.ꝛ hoc ē qđ dicit q̄d ergo si nō ꝛc. Nā ꝛ si tpe mortis p̄is locū fal.nō augeꝫ ꝓpter pupilli hereditatē quā multis casibus dici oportet eē p̄nā.vt.j.eo.l.in duplicib⁹. Itē qđ dicit vltra vires.i.vltra dodrātem:aliter.j.de treb. l.j.ſ.is q̄. Imputant̄ aūt in hac quarta ea sōlūmodo que iure hereditario capiunt̄.i.que q̄s habet quia est heres:ꝛ ideo data cā cōditionis ipsplende vl̄ a coherede:vel a q̄cūq; iputari non debēt ī falcidiā: nisi a statulibero accipiat heres qđ est: qꝛ pecuniam hereditariā dat statuliber.Secus si aliūde daret.vt.ff.eo.l.iid aūt qđ. j.respōso.ꝛ.ſ.sane.ꝛ de dona.cā mor.l. statuliber. ¶Item legata a coherede sibi relicta non imputat ī falcidiam:sicut nec data causa condi b tionis [b] implēde vel ab eo vel ab alio.vt.ff.e.l. b Condi in quartā. Porro legatū quādoq; iputatur in tionis primis si hocipso est a coherede relictum ne Uid tex. falcidiam inducat.vt.ff.e.l.q̄ autē.j.rn̄so.ꝛ.ſ. in.l.sube sed si ꝛ ideo. ¶Itē etiā iputant̄ qñ cōtra here- m⁹.C.ad dē vult falcidiā vti cui a se legatū est.Si em̄ tm̄ trebel. ꝛ sit legatum qđ accipitur a coherede q̄tum est intellige quod desiderat detrahere ab eo de legato sibi et declaviceuersa relicto obstat doli exceptio.a ceteris autem legatarijs quasi nihil cupiat ab Bartho. eo detrahit falcidiam. vt. ff.eo. l. nensenius. in. l. in

BIU Cujas

quartã. ī versi. vj. op. ⁊ videſ ꝙ legata ⁊c. ff. eo.

¶Si vero ego heres iuſſus ſim percipere de hereditate ſiquidē pecuniã totã imputo in falcidiã quaſi totã iure hereditario capiam. vt. ff. ad trebel. l. deducta. ſ. nūmis. ⁊ de leg. ij. cū pater. j. rñſo. Si vero fundū percipiã ꝓ ea parte quam habeo iure hereditario imputo in falci. ꝓ ea pte vero quã a coherede pcipio non imputo. Nã extra quartã. i. qđ a coherede pcipiť. Et q̄tū ad hūc caſum qđ eſt mirabile. Itē eſt in trebellianica quarta q̄uis in ea imputētur oīa legata. ſed forte illa eſt ratio: q; cādē rē tā diuerſis iuribus: vt ita dixerim habere nō debet: id eſt legati ⁊ hereditario iure. Sed data cã cōditionis implēde quodāmodo imputanť in fal. Si eñ iuſſus fuero tibi dare fundum ſi mihi centū dederis cū quarta falcidie q̄nq; tm̄ cētū que mihi das ſic imputātur in fal. ne a te poſſim fal. detrahere. Ceterū nō ſic imputanť vt ob hoc q̄ſi. c. ſint in hereditate minus ex ſingulis legatarijs detrahaꝫ: nō eñ ꝓdeſt eis totū qđ a te capio: q; nil aliud ꝓeter fal. a te video: eoꝝ reſpectu habere. Et dico hoc eſſe verū ſiue a meo coherede capiã cã cōditionis implende ſiue a quocūq; hoīe: licz q̄dā aliud dixerūt. ⁊ facit ꝓ eis qđ eſt. ff. e. l. ſi fundus legat⁹. dicit eñ vtile eſſe legatū fundi: ⁊ eū poſſe pati falci. ⁊ certe falcidiã patiť remedio exceptio-
3 nis vel cōpēſationis. ¶Ceſſat falcidia ratione teſtantis: vt ſi miles erat: ſecus in veterano. vt ff. e. l. ſi poſt miſſionē. ⁊. l. ad veterani. ⁊. l ſi mi-
a les[a]. ⁊. j. e. in teſtō. Itē ratione rei: vt ſi legať inſtſa. vt. j. e. l. ſi prediꝰ. qđ eſt ideo: q; inutile eſſet heredi quartã inſtſi habere: licz poſſet dici inſtſoꝝ eſtimationis falcidiã detrahi: ſed id nō puto. Itē ſi ꝓ dotevel dos ipa legeť mulier ceſſat falcidia. ſ. q; ſuã rē mulier recipe videť. Sed ⁊ de his quoq; rebus q̄ mulieris cã empte parate cēnt noīatim ipa. l. falcidia expreſſum eſt vt he quoq; res extra modū legis eēnt. plane incōmoda repñtationis legate dotis forte poſſet habere locū falcidia. vt. ff. e. l. j. ſ. ſiquis creditoꝝ. ⁊. l. cū dotē. ⁊. l. ſi vſuſfruc. ſ. dos. ⁊ de do. prele. l. j. ſ. idē iuť. Itē ceſſat falci. in libertatibus. vt. ff. de inoffi. te. l. paꝑ ſ. ſed an libertas. Itē ceſſat ſi relictū eſt aliquid filio ꝓ debito bonoꝝ ſubſidio. vt. ſ. de inoffi. teſta. l. ſancimus. Itē ceſſat ex delicto heredis: vt ſi accommodauit fidē vt aliquid reſtituat nō capaci. vt ff. e. l. j. ſ. ſi quis creditoꝝ. niſi fecerit ex neceſſitate vel iuſſu dñi vel pñs inſtituētis eñ. Idēq; eſt ⁊ ſi heres id exegerit vt fideicōmiſſum intercidat cāellando teſtñ: nec eñ detrahit falci. Sic eſt ⁊ ſi rē legatã ſubtraxerit de hereditate. vel negauit eam rem hereditariã eſſe contendendo rem eſſe ſuam ꝓpriã: ⁊ de mendacio cōuincitur. vt. ff. e. l. ſi tacitum. ⁊. l. beneficium. ⁊. l. hereditatum. ſ. vlti. iſte cauſe ſunt de iure veteri. Iure autenticoꝝ ſunt et alie: vt ſiquid
b relinquatur ad pias cauſas[b] puta ad redēptionem captiuoꝝ. vt in auten. de eccle. titu. ſ. ſi autem heredes. Sed olim erat cōtrariū. vt. ff. eo. l. j. ſ. ad municipium. licet poſſet diſtingui vtrū relinquatur eccleſie ſimpliciter. i. deo. tūc locū habet falc. an relinquatur eccleſie ⁊ ad pīã cām: puta vt redimat captiuos: ſed melius eſt fauore clericoꝝ: vt dicamus cōtrectū. Itē ceſſat falc. in ea re que ita relicta eſt ne alienet: ſz per maneat apud ſucceſſoꝛes eorum. vt in autē. vt ſpō. lar. ſ. vlti. Sed cū ⁊ teſtatoꝛ expreſſim vetuit detrahi falcidiã non ignarus quis ſit modus ſui patrimonij falci. ceſſat: ⁊ ſi heres in hoc nō pareat defuncto defertur hereditas perſonis enumeratis. in autent. de heredi. ⁊ falci. ſ. his igitur a nobis. ⁊. ſ. ſi vero expreſſim. Item ceſſat falcidia ex eo qđ veriſimile eſt heredē voluiſſe remittere eã. Nã ſi quedã legata prestat inſolidū agnoſcēs ſubtiliter menſurã ſubſtantie: nec ex his repetitio nec ex alijs datur eis retētio niſi inopinatū quid emergat his ceſſantibus locus eſt falc. ſi fiat inuētariū ſm̄ modum tēpuſq; ſtatutum in aditione hac quoq; habita obſeruatione. i. preſentia olim ipſius ciuitatis in qua fiet legatarioꝝ aut ꝓ eis agentiū ſi perſone ratio ſit habēda. vel ſi quis ex his affuerit aut intereſſe voluerit ſuccedat pſentia triū teſtiū locupletū ⁊ bone opinionis de eadē ciuitate abſq; iudicio veritatis inquirēde ꝓ ſeruoꝝ nōnē ⁊ heredis teſtiūq; iuſiurādū q̄ nō obſeruato ſolida legata pſtet ⁊ ſi fines hēditarios excedāt: nulla aūt taliū q̄ſtiouū vel litiū tranſcēdet annū ab admonitione iudicis cōputandus. vt in autē. de here. ⁊ falci. ſ. ſi vero expreſſim.

¶De caducis tollendis. 51

Dictum eſt ſupra de legatis q̄ defalcanť ꝓ. l. falc. ⁊ ꝓ pte irrita ꝓſtituuntur. Et q; oliz ſepe fiebāt in totū nulla: iō ponit de caducis: ſed quoniã quibuſdam modis et iniquis ratiōibus olim q̄nq; fiebāt caduca. Ideo ponit de legatis cadu. tollen. Videndum itaq; quot modis legatuz ſit caducum. Et ad quos deueniāt caduca. Et ꝓ quibus portionibus
4 bus. Et q̄n cū onere vel ſine onere. ¶Eſt autē ſciēdū ꝙ legatū multſ mōis fit caducū ⁊ inutile ſicut dixim⁹ cū tractarem⁹ de legatis. ſz hic nō ꝓſequiť niſi tres modos. ſ. q; legatū ē a ꝓncipio ꝓ nō ſcriptū vl̄ poſtea eſt in cā cadu. Ivita teſtatoꝛis vel poſt mortē ei⁹ aliqua rōne defi-
5 ciebat ⁊ apta voce dicebať caducū. ¶Pro non ſcriptū eſt qđ reliquiť ei q̄ nō eſt in rerū natura tpe teſti. In cā caduci eſt qđ relinquiť ei qui eſt in rerū natura tpe teſti: ſz poſtea deceſſerit viuēte teſtatoꝛe vl̄ deficit legati ꝺditio viuēte teſtatoꝛe. Caducū eſt qđ deficit poſt mortē teſtatoꝛis quacūq; rōne. vt. j. eo. l. j. ſ. ⁊ cum triplici. Olī tm̄ deficiebat q̄buſdā rōnib⁹ poſt mortē teſtatoꝛis q̄b⁹ nō deficit hodie. Nã ſi heres inſtitutus vl̄ legatari⁹ decederet añ apturā tabulaꝝ deficiebat hēditas vl̄ legatū: nec eñ cedebat dies legativl̄ hēditatis niſi ab aptura tabularū nec ātea poterat adiri hēditas niſi q̄s cēt ſuus heres vl̄ inſtitut⁹ ſolidū vt. ſ. de iu. deli. l. ſi fratris. ⁊. ff. ō iur. ⁊ fa. igno. l. j. ſ. vl. Hodie vō q̄ncū q; poſt mortē teſtatoꝛis adiri ꝓt hēditas ſint vl̄ non ſint aperte ta. Tm̄ ⁊ dies legatoꝛū cedit a

a Oli. Declara ⁊ intelligevt ꝓ Jo. de imo. ī cōſi. lix. ⁊ ī oſi. lxxiij col. iij. ⁊ ī cōſi. cxij. col. ſi.

b Pias cās. vide late. Lu. ⁊ profunde ꝓ Lu. ro. in ſua eleganti repe. auten. ſi r. j. eo. ti. ⁊ vide Bozi. ī cōſi. lxxvij. colū. iij. in fi.

BIU Cujas

morte testatoris nō ab adita hereditate. vt.ĵ. e.l.j.ſ.cū igit̄.et verbum quidem cedēdi p̄o prie nō ponit̄ hic.nā al's dicitur cedere dies obligatiōis:q̄ tā aliq̄s cepit esse obligatus.vt.ff. de v̄b.sig.l.cedere.ſ̄ hic diximus cedere diem nō quātum ad obligationē:q̄ nullo mō añ adita hereditatē:ſ̄ q̄tū ad trāſmiſſionē Si eñ decedat legatarius post mortē testatoris legatū trāſmittit ad ſuū heredē ſi legatū erat purum vel relictū ī diē certū.vt.ĵ.eo.l.j.ſ.cū igit̄. niſi in casibus.legatū eñ libertatis.itē legatū relictū ſeruo ī testamēto manumiſſo vl̄ alij legato.itē legatū vſuſſ.vl̄ vſus ⁊ habitatiōis nō cedit niſi ab hereditate adita.vt.ĵ.e.l.j.ſ.i nouiſſimo.⁊.ff.q̄ñ dī.le.ce.l.ij.Itē hereditaſ dies ēt pure relicte nullo modo cedit quātū ad trāſmiſſionē niſi relicta eſſet liberis a parentib⁹: vel niſi heres decedat infra annū deliberationis:tūc eñ transmittit ad heredē ſuū ius deliberādi.vt.ĵ.e.l.j.ſ. in nouiſſimo. Et vt diximꝰ ẽ.de iu.deli.Cedit tamē hereditatis dies mortuo testatore:quia non expectata aptura tab. adiri pōt hereditas vt dictū est. Si añt relinquaſ legatū ī diē icertū:puta cū morieſ legatarius tale legatū ad heredem ſuū trāſmittit̄:cedit eñ eo viuēte q̄ ipſe moriſ ſe viuēte:mortuus eñ mori nō pōt. Sed ſi relinquit̄ tibi cū heres morieſ legatū conditionale est: vnde legatarius non transmittit legatum ad heredē ſuū ſi moriaſ viuo herede:ſecus ſi postea.vt.ff. quādo dī.le.ce.l.ſi cum heres. Si autē aliquid relinquatur ſub conditione vt potestatiua vel caſuali vel mixta expectari oportet cōditiōis euētū ſub q̄ relictū est:vt tūc cedat cū conditio ſpleaſ vel dies ĩcertꝰ extiterit.Si añt ī medio moriaſ legatarius: vel eo ſuppſtite conditio defecerit legatum deficit ⁊ remanet apud eos a q̄bus derelictū est niſi legatarius habuerit cōiunctum vel ſubſtitutū.vt.ĵ.eo.l.j.ſ. ſinautem aliquid. ¶Quod dictū est ſi legatarius moriaſ pendente cōditione ſeruaſ:⁊ ſi dānetur in metallū. Sed ſi deportetur in inſulam non ideo extinguitur legatū quia legatarius poteſt in ciuitatem reſtituī.vt.ff.de condi.⁊ de.l. interdict.Itē ſpeciale est in quibuſdā conditionib⁹: vt nō faciāt legata cōditionalia q̄tū ad inhibēdam transmiſſionem ſcilicet conditiones ille q̄ ſunt tacite. ¶Itē conditiones q̄ omnino extiture ſunt ab adita hereditate. vt.ff.de condi. et de.l. conditiones extrinſecus. et de le.j.l.ij.

a Substituti. Vide ꝙ do. Alex. in ſi. xcij.ī iij.col.circa mediū ī. iij. vol. 2

¶Peruenīūt legata ;caduca ad ſubſtitutū[a] q̄ ſi nemo ſit ſubſtitutus accreſcit coniuncto: vt dictum est.diſtinctione facta coniunctorum:q̄ alij ſunt coniuncti re et verbis. Alij re tantum. Alij verbis tantū. Re et verbis quia ita titio meuio ſtichū lego vtriq̄ eñ legatū est ſolidū ⁊ eadē oſone verbor:ſ̄ cōcurſu fiunt ptes. vt ff.de le.iij.l.cōiunctim. ¶Re tñ cōiuncti ſunt: vt cū titio primo lego ſtichū deinde eundem lego meuio. Et iſti dicunt verbis diſiuncti ī hoc ti. vt inſti.de leg.ſi eadē.⁊.ſ.coniunctim. Et est hoc notandū: quia ſemp videt non habuiſſe animū adimēdi primo niſi cōtrariū probet. vt.ff.de leg.j.l.ſi pluribus. Item ſemper preſumitur ꝙ viriles partes eos voluerit habere niſi cōtrarium probet. vt.ff.de lega.j.l.ſi pluribus. Verbis tñ coniuncti ſunt:vt cum dico titio ⁊ meuio ſtichum p̄o equis portionibus lego.vt.ff.de here.inſti.l. ſiquis heres. Quid ſi teſtator dicat titio fundi dimidiam portionē. Meuio alteram dimidiā lego: videtur ꝙ ſint coniuncti.vt.ff.leg.ij.l. meuio fundi.ſed tamen puto cōtrariū.vt.ff.de le.ij.l.⁊ proculo.l. enim illa est intelligenda quādo eandē dimidiam legauit vtriq̄.Qui ergo re ⁊ verbis cōiunctꝰ est p̄eferet ceteris.vt.ff.de le.ij.l.re diſiuncti.⁊.ĵ.e.l. ſ.ſi vero quidā ex heredibus. Si vero vnus re

b alter verbis coniunctus est. Quidā[b] dixerūt re coniunctū p̄ferendū.quidā cōiunctū verbis. ar.ſumētes vtriq̄ ex p̄dicta.l. de leg.iij.re coniuncti.ego vtriq̄ admitto.vt.ff.de here. inſti. l.ſi ita quis heres. Hec regularia ſunt:in casibus enim pars collegatarij non accreſcit coniuncto.et ita legatarius deficiens dicitur alteri partem facere ſcilicet cum legatur tibi ⁊ nō capaci.vel cuꝫ legatur tibi ⁊ alij res tua.vel cū teſtator legat tibi ⁊ ſuo ſuo.vel cū legaſ capaci ⁊ nō capaci.vt.ff.de le.j.l.plane.ſ.ſi coniunctū.⁊.l.hmōi.ſ.titio.⁊ de le.ij.l.ſi titio.Remanet legatū deficiens apud heredes p̄o portionibus hereditarijs cū ab ipſis ſimili mō ſi cōualuiſſet p̄ſtareſ.niſi noīatim ab vno vel a ceteris heredib⁹ fuerit relictum:tūc eñ quēadmodū ſolus vel ſoli p̄ſtabāt. Itē ⁊ lucrū ſentiunt. vt.ĵ.e.ſ.ſed vt manifeſtet. ¶Itē ⁊ ſi heredes propijs noībus exp̄ſſis nō appellatus onerati ſunt p̄ſtare legatū tenerētur ꝑ virilibus portionibus.vt.ff.ad treb.l.quotiens.⁊.l.non nunq̄.p̄o virilibus portionibus debet legatū remanere apud eos.Si autem nō heredes.ſed legatarij.vel fideicōmiſſarij vel mortis cā donatarij.vel ſimiles p̄ſone onerati ſint p̄ſtare fideicōmiſſum.et fideicommiſſum deficiat. remanebit apud oneratos p̄o virili portione.q̄ et p̄o ea tenebant. vt.ĵ.e.ſ. ſinaūt legatarij. Si añt legatū deficiēs remaneat apud cōiunctos dz remanere p̄o virili portione.ſicut viriles portiōes hūerunt ī legato.Nam ⁊ ita dz in ſubſtitutione coheredē iter ſe vt ꝑ ptibus hereditarijs admittaneſ.vt.ſ̄.de īpu.ſubſt.l.j.⁊ inſti.de vul.ſub.ſ.ſi ex diſpib⁹. ¶On⁹ ipoſitū legato comitaſ legatū. Diſtingue tñ ſit legatū ꝑ nō ſcriptū:an ī cauſa caduci vel caducū.In p̄o nō ſcripto nō comitatur on⁹ legatū etiā veteri iure.vt.ĵ.e.ſ.ī p̄mo.niſi libertatis fauore.vt ec ce legat⁹ ẽ ſeru⁹ ei q̄ nō est ī rer̄ natura.⁊ rogatus ẽ eū mānumittere. Heres eñ apō quē remanet ꝓuus dz ipm manumittere.vt.ff. de fideic. liber.l.cū ꝙ.ſ.ſi p̄o non ſcript. Idē dicunt et de impēſa funeris quā legatarius q̄ nō erat in rer̄ natura rogatus erat facere.ſ.vt cōiunctus vel ſubſtitutus vel heres apud quē remanet legatum teneatur expenſam agnoſcere. ſed ego lege id non reperio.⁊ idcirco nec dico. Est q̄dam legatū q̄ q̄ſi p̄o nō ſcriptum ẽ:vt cū aliq̄s ſibi aſcripſit ī teſtamēto legatū ⁊ onus

b Quidā. Vide hoc late per Jaſ.ī cōmento.l. re cōiuncti. in .ĵ. char. ff. de le. iij.

vt ibi onus comitat legatū. ⁊ apud heredē remanet. vt. ff. de his q̄ p̄o nō scriptis ha. l. vlt. Si aūt legatū sit ī causa caducivel caducū legatū remanet apd p̄dictas psonas ⁊ cū onere suo: lz cōtrariū veteri iure diceret. siue sit onus in dādo. siue ī q̄buscūq; faciēdis q̄ tm̄ p̄nt adimpleri p aliū. vel in modo. vel in cōditionis ip̄lēde gra. vel alia q̄cūq; via excogitata. neq; em̄ ferē dus est q̄ lucrū quidā amplectit onus aūt anne xū ei cōtēnit. vt. j. e. ſ. p̄o seruo. Si aūt on⁹ in faciēte ip̄sitū sit tale qđ testato⁹ noluit adipleri p aliū. vl̄ etiā si p̄t adipleri p aliū. tunc ⁊ si lucrū ad quē p̄ueniat nō tm̄ granamē sequitur. q; hoc nec ipa natura p̄cedit. neq; testato⁹ voluit. Quid ei si iusserit eū ī locū certū abire. vl̄ liberalib⁹ studijs ībui. vel domū suis manib⁹ extruere. vl̄ pingere. vel vxorē ducere. q̄ oīa testatoris volūtas ī ipius soli⁹ psonā itelligit cōclusisse. cui ⁊ suam munificētiā relinquebat.

¶ Onera aūt dādi p quēuis aliū p̄nt adipleri. ⁊ ideo subeūda sūt ab oībus apd q̄s remanet vel q̄b⁹ accrescit legatū. vt. j. e. ſ. ne aūt. ¶ Si q̄ras cur aliud sit ī p̄o nō scripto. Rñdeo quia a legatū p nō scriptū[a] ab initio nō tz. ergo oneris adiectio ē nulla at in alijs: q; legatū ab initio tenet lz ex postfacto deficiat. on⁹ tm̄ qđ ex eo sumpsit vires nō ideo ifirmat. ar. ff. de v. obli. l. i. illa stipulatiōe. ⁊ de iniusto rupto testamento. l. nā ⁊ si. ſ. rumpēdo. ¶ Qđ aūt dictū ē on⁹ esse adimplēdū a cōiunctis ī legato. est intelligē dū indistincte verā esse. q̄n on⁹ erat ip̄sitū cōmuniter oībus legatarijs. Si aūt erat ip̄sitū deficiēte legatario tm̄ distinguit vtrū alij q̄bus accrescit legatū erāt coniuncti re tm̄. ⁊ ita verbis erāt disiūcti. An erant cōiūcti re ⁊ verbis vel verbis tm̄. Si erāt cōiuncti re tm̄ ⁊ isti in. l. appellantur disiuncti. ideo tenet subire onus ip̄sitū deficienti cum ideo testato⁹ disiunctim videt reliquisse legatū. vt vnusq̄sq; suus onus non alienū agnoscat. Nā si cōtrariū volebat: nulla erat difficultas coniunctim ea disponere. Si autem alij cōiuncti sunt re ⁊ verbis vel verbis tm̄ tenent subire onus impositus deficiēti. vt j. e. ſ. sinaūt a deficiētis psona. ⁊. ſ. si vo nemo.

4 ¶ His aūt collegatarijs volentibus demū acquirit. vt. j. e. ſ. vbi antē. Secus in coheredib⁹ in q̄bus separatim dico q̄ pars deficientis ad coheredes etiā inuitos p̄uenit: ⁊ ad coheredū heredes. lz secus sit in substitutiōe q̄ ad hereb dem⁹ nō trāsit. vt. ff. de su. ⁊ leg. here. l. si ex pluribus. Item accresit cui⁹ onere suo siue pars deficiens erat in causa caduci vel caduca vel p̄o non scripta. licet aliud sit in legato. vt. ē. diximus. Sed et inter coheredes idem erit dicendū: vt pars deficiens p̄imus accresc̄at coniunctis re et verbis. Illis non existentibus accrescit coniunctis re tantū vel verbis tantū. vt. j. co. ſ. his ita diffinitis. Item illud in coheredibus et collegatarijs seruatur vt substitutus p̄referatur coniuncto.

¶ De his qui ante apertas tabulas hereditatem trasmittunt. 52

5 Caliter legata do. ⁊ in ſi. hij. vel hereditates fiāt caduca. ē. in genere dictū est. Nūc aūt spāliter ponit de q̄buscūq; psonis in q̄bus relicta nō fiūt caduca. s. i psonis liberoꝝ. nā hereditas vel legatū relictū alicui de liberis vel forte de parētibus. vt. j. de su. ⁊ le. l. apud. etiā si is decedat añ apertura tabulaꝝ: vel añ aditā hereditatē sciens vel nesciens cā sibi delatā nihilomin⁹ trāsmittit ad successores suos. vt. ē. ti. p̄oxi. ſ. in nouissimo. Lacue. vi c ne⁊ tm̄ tibi: q; nō transmittit ad quēlibet: sed c tit sit de liberis. vt. j. e. l. j. forte: vel de parētib⁹ materia vt. j. de suis ⁊ legi. l. apud. Nō distinguo sit sui⁹ p. d. alex. an emancipatus lz argumētū sit in cōtrariū. ē. in. l. emā de iu. deli. l. cum antiq̄oribus. Naz ⁊ hic loquitur de nepotibus ex filia quos certū ē nō esse in ptāte. ¶ Qđ oꝝ hereditatē cuius dies non cessit trāsmitti. Male est a quibusdā itellectū ⁊ vputa in casu tali. Instituo filios meos heredes ⁊ siquis eoꝝ sine liberis decesserit substituo ei alios deinde vnus decesserit relicto filio it postea decesserit alius sine liberis. Quero an filius p̄imo decedētis q̄si ex psona sui patris ad fideicōmissariā hereditatem possit admitti cū patruis suis: vel sine patruis suis: et ego dico q̄ nō. Et est rō: q; non extitit ꝺditio legati ī psona p̄is hui⁹. his em̄ tm̄ relict testato⁹ q̄ supuixerint: cū q̄ p̄ hmōi nō supuixerit ei q̄ sine liberꝭ decedit: nec p̄t dici ei relictū. vt. ē. de fideicō. l. si in psona. ⁊. ff. de leg. ij. l. vnum. ſ. j. rogo. ⁊. l. cum pater. ſ. hereditatem. Sed queri p̄t sit distinguendu⁹ ex testamento an ab intestato delata sit hereditas. Nec enim ibi loquitur nisi in relicta portione.

¶ Quando dies legati vel fideicōmissi. 53

De cessione di ri plenio⁹ habeat notīcia. Scien dū ē quedā pure. i. sine diei vel cōditionis appositiōe relīqui: q̄ dā in diē: q̄dā sub ꝺditione. Et si q̄dē pure fuerit legatū cedit dies ei⁹ a morte testatoris. ſ. p̄tū ad transmissionē non p̄tū ad hoc vt debeatur hoc ita nisi in casibus quibusdam vt notauimus. ē. titu. p̄oxi. Que autem sit ratio in casibus illis si placet sic attende libertatis: ideo non cedit dies ante aditam hereditatem quia si diceretur cedere dies quā tum ad trausmissionem legate libertatis hoc nihil esset. Heres enim eius mortui libertatez petere non posset cum mortuus manumitti non possit. Sed nec suam p̄opriam libertatez heres serui petere posset quia sibi non fuit, legata quia ergo nullum cōmodum esset dicitur ante aditam heditatem dies non cedere. Ceterum post cedit ⁊ quia debetur et peti potest.

¶ Item et in legato relicto seruo in testamēto manumisso eadē ratio est: q; si hoc diceret antecedere dies ergo nullum esset legatū vtpote cum ante aditā hereditatē sit seruus et cede-

a ſ. p̄o nō scripto. vide per cep. char. viij colū. iiij. ⁊. ibi vide differētiā inter legatū nō scriptū ⁊ caducum.

b Here. dē. Vide aliquid p Alex. i. l. testō. ad fin. C. de ipu. ⁊ in cōſ. v. in p̄in. vol. iij. ⁊ ī cōſ. xxxvj. colū. j. et vl. e. vol. iij. et Lu

re tunc dies relicti ergo acquiretur hereditati. vel qđ est verius nullū esset legatū: qz hereditas sibi a se debere aliquid nō pōt. vt. ff. e. l. heredis. ℱ. vlti. ꝛ. l. nā cū. Et eadē ratio est vbi aliqđ est legatū seruo testatoris qui alij legatus est. nam ꝛ tūc si diceret cedere dies magis hereditati diceretur acquiri cuius interim est seruus: vel qz nulli: qz sibi deberi nō posset hereditas. In vsufr. aūt ꝛ habitatione aperta ratio est: qz ad heredes ei⁹ cui relicta sunt transmitti nō pñt cū sint pſonales seruitutes. vt. ff. e. l. ij. ꝛ. l. si habitatio. Et sunt predictavera nisi tacite insit cōditio. Hic tñ distinguēdū est vtrū insit ex rei legate natura: vt qz legat ptū ancille futurū vel fructus fundi futuros. vt. ff. de cōdi. ꝛ de. l. j. vt tūc cedat dies statim vt in pure legato. vt. ff. de cōdi. ꝛ de. l. conditiones. An ex verbis defuncti in testō positis sumaē cōditio puta primo legauit pure: postea in inferiore pte testamēti cōditionē adiecit. vel primo tibi pure postea idem sub cōditione mihi legauit. vel primo tibi legauit pure: deinde ademit tibi sub cōditione. Et in his casib⁹ cedet dies legati ab eūctu cōditionis. vt. ff. de adimē. leg. l. si legatū pure. ꝛ. ff. e. l. qđ pure. Et qđ dictū est in tacita cōditione que inest ex natura rei: seruatur: ꝛ si extrinsecus suspēdaē legatū: non ex ipso testō: veluti si rē dotalē legauit marit⁹ alicui extraneo ꝛ vxori aliquā pecuniā, p re dotali legauit: deinde deliberāte vxore de electione dotis vel legate pecunie decessit legatari⁹: postea mulier legatū elegit: trāsibit legatū dotis ad heredē legatarij. magis eīm mora cōditio legato videtur iniecta. vt. ff. e. l. qđ pure.

1 Ubi aūt dies est in legato apposita: aut certa: ꝛ tūc cedit dies legati: vt in puro: aut in certa: puta cū moriet titius. nā licz titiꝰ moriturū sit certū: incertū est tñ qñ: ꝛ tūc distingue vtrū legē tibi cū morieris: an cū moriet heres vel extraneus. in primo casu cedit dies legati statim sed in alijs nō. nisi exīte conditione. Unde hic dies incerta, p cōditione habeē: nec cedit dies interim. vt. ff. e. l. si cū heres. ꝛ de cōdi. ꝛ demō. l. heres me⁹. ꝛ. l. dies incertus. vt no. ℊ. ti. pri.

2 Ubi autē sub cōditione aliquid est relictū: ibi nō cedit dies: nisi exīte cōditione: etiā si ita lego tibi si volueris. vt. ff. de cōdi. ꝛ demō. l. si ita expreſſim. hoc ita si cederet dies nulla apposita cōditione. ceterū in quibus nō cedit dies in puris: in eisdē nō cedet si fuerit purificata per euentum cōditionis: qz tunc perinde habetur ac si purum esset. vt. ff. de fideicōmiſ. si ab eo. ℱ. sub diuersis. nō tamē oēs conditiones expreſſe faciunt legatum conditionalē: vt ecce si sub eadem conditione qua te heredē instituī titio legaui: pure eīm videtur legatum: qñ certum est herede adeūte debitū iri legatū. Idē est ꝛ si titio legaui sub conditione illa. Si heres ille quem instituī hereditatem meam adierit. Si tamen duos heredes instituā: ꝛ si alter ex his adeat hereditatē alicui legē ab oībus heredibus: nō erit quidē superuacua ea cōditio. Sed in portione quidē coheredis, valebit; in ipsius autē in cuius persona ꝺditio cōprehēsa est superuacua erit perinde ac si solo coherede instituto eo mō legatū esset. vt. ff. eo. l. si dies. ℱ. sub cōditiōe. ꝛ. l. si titio. ℱ. quedā. Caue tñ tibi qz in superiori casu cū legaui tibi sub eadē ꝺditiōe qua heredē īstituī posset cauillari. Nā ꝛ si eadē sit legati ꝛ hereditatis ꝺditio: pōt tñ esse ꝙ in hmōi pſona cedit dies: in illius vo nō est. ergo qđ dixi intelligendū qñ ꝺditiōis substātia pari
3 ter in vtroq; existit. ¶ De existentia autē condi
a tionū[a] breuiter aliqđ videam⁹. Et siquidē vna tñ apponit ꝺditio: ꝛ tūc est ei oīno parendū. aut plures: ꝛ tūc siquidē disiunctiue. i. per disiunctiuā ꝺditionē: tūc alteri parere sufficit. vt ff. de cōdi. ꝛ demō. cū pupillus. ℱ. disiūctio. hoc ita si sit disiūctio in diuersis ꝺditionib⁹: secus in cōtrarijs: puta si nauis ex asia venerit lego. Aut si nō venerit lego. ꝛ in his distingue vtruz testato: duas ꝺditiōes facere voluerit: vt tunc nō cedat dies nisi certū sit aliquā extitisse: aut vnā habentē duo mēbra: ꝛ tūc purū habeē legatū. vt. ff. e. l. huius. ꝛ de periculo et cōmodo rei vēdite. l. ꝙ si pēdente. ℱ. si ita. Si vo cōiunctiue ponaē vtraq; est adimplēda. vt. ff. de ꝺdi. inst. l. si herede. Ubi vero in diuersis ptib⁹ testamēti ꝺditiones eidē legato apposite sunt in legatis: vltime in libertatibus leuiori obtēperasse satis est. vt. ff. de ꝺdi. ꝛ demō. qđ traditū. ꝛ. l. nō
b ad ea. ¶ Sciēdū est aūt qđ verbū cedēdi⁹ nō pro pprie hic ponit. vt diximus. ℊ. ti. pri. Itē illo. no. ꝙ cōditio non solū de facto: sed etiā de iure est adimplēda. vt si lego puelle si nupserit. nā puber debet nubere: nec eīm videtur nupta que virum pati non potest. vt. ff. e. l. pe.

¶ Ut in possessiōe legatoꝝ vl fideicōmiſſoꝝ seruandoꝝ cāpmittatur: ꝛ qñ satisdari debeat. ℌ 4

Ꝺonīā pro legatis satisdandū est. Videndū qñ possit ce satisdatio debeat interponi. Et dere qđ pro quibus legatis. Et quibus est extin debeat satisdari. Et qui debeāt ctū. ꝛ ibi satisdare. Et qualiter fit satisdandū. Et quid quid hoc veniat in satisdatione. Itē quid iuris sit si he- ipoꝛtet. res noluit satisdare. Uel si ab aliquo nō sit sa-
4 tisdatum. ¶ Est autem satisdatio prestāda de mum adita hereditate vel agnita bonoꝝ possessione: si enim certum est hereditatē repudiatam vel omissam vel abstentos necessarios heredes frustra imploratur satisdari cum certuz sit legatum vel fideicommissum non deberi. ¶ Idemq; est et si certum sit hereditatez nondum aditam. ¶ Si autem dubium est sit adita hereditas vel non satisdandum est delegatis. vt. ff. vt in possess. leg. l. j. ℱ. vlti. ꝛ. l. ij. Itez cessat satisdatio quotiens heres a quo satisdatio petitur offert cognitionē. et dicit hodie cōstat de fideicōmiſſo hodie agamus. potest eīm anteq̄ de fideicōmiſſo ꝙ de satisdatione constare. vt. ff. vt in possess. leg. l. si is a quo. Itē cessat si legatarius nō iuret se non calūnie cā postulare satisdationē ꝛ sup hoc summatim cognoscēdū est si

a Condi tionum. Uide supra. xi. in ℊ. ti. xcij. col. iij. versi. circa secūdā dubitationē. ꝛ l cōsi. cxxj. col. iij. et ibi q̄ sit natura condi tionis.

b Ceden di. Uide in materia sozi. l cōsi. viij. col. ij. in versi. q̄re ꝺdicta. ꝛ in vſi. sequēti. et ibi an ꝺs possit ce dere qđ est extinctū. ꝛ ibi quid hoc ipoꝛtet.

BIU Cujas

per calūniā petatur satisdare: an nō. vt. ff. vt in pos. le. l. iij. ℣. necnō. ℟. j. eo. l. j. Itē cessat satisdatio vbi añ diem vel cōditionē legati petit sibi satisdari legatarij: heres eīm per calumniā hoc postulari cōtēdit: ℟ relictū negat. nec eīm satisdatur nisi legatarij scripturā exhibeat qua relictum affirmat. vt. ff. vt lega. no. ca. l. post cℏ. ℣. si dies. Itē debet satisdari semel tm̄: plane si noua causa allegē veluti cℏ fideiussor decesserit: aut etiam rem familiarē inopinate fortune impetu amisit: equum erit prestari cautionē. vt. ff. vt in pos. le. l. iij. ℣. vlti ℟. l. plane. ℣t adeo verū est semel satisdandū: vt si testator relinq̄rit mihi decē ℟ si ea perderē iterum legauit decē mihi: semel tm̄ mihi debeat satisdari: ℔ eadē decē possim petere si semel amiserim ea. vñ si hoc inspexerit aliq̄s cℏ sub cōditione iterū est relictū: dicere dz satisdationē pstandā. vt. ff. vt le. no. ca. l. j. ℣. siquidē. ℟ de le. iij. l. fideicōmisso. ℣. si q̄s decē.

5 ¶Satisdaī pro legatis cōditionalib⁹: vt ꝑ relictis in diem: ℟ pro relictis pure: qm̄ nōnullas habet moras dilatio iudicior. vt. ff. vt le. no. ca.

6 l. hec stipulatio. j. rñso. ℟. l. etiā. j. rñso. ¶Satisdari dz legatarijs ℟ eorū successorib⁹. Itē eorū procuratorib⁹ si certū sit eos habere mādatū vel si dubitē dz satisdare rem ratam dñm habiturum. ¶Itē debet satisdari ei q̄ habet legatarium in ptāte sua. vt. ff. vt le. no. ca. l. j. ℣. nō solū. et vt in pos. le. l. iij. ℣. si ꝑcurator. Sub cōditiōe tm̄ cauet pfibus ℟ dñis. ſ. si cesserit dies legati cum legatarij sit in ptāte pfis vel dñi. ℭeterū si sui iuris inueniat iniquū est pfi cautū esse cū alij legatū debeat: quāc℞ ℟ si nō hac adiectione caueret pater vel dñs summoneret exceptiōe si nō haberet legatariū in ptāte tpe existentis cōditionis: ℔ ℟ ipsis q̄ sunt in ptāte cauēdū est quēadmodū solet caueri si eadē res duob⁹ sub diuersis vel ꝺtrarijs additionib⁹ relicta sit. duobus eīm satisdat. vt. ff. vt leg. no. ca. l. j. ℣. vl. ℟. l. iij. Item ℟ si legata sit res vni: puta titio: ℟ duo sunt titij quorū q̄libet cōtendit de legato eiusdem noīe: vtriq̄ satisdādum. nec onerat heres cum possit eosdē fideiussores ad vtrāc℞ stipulationem adhibere: q̄ ℟ ipsi fideiussores non onerantur cum futurū sit ℟ vni teneantur. vt. ff. vt le. no. ca. l. si duo. ¶Debitor autē cui legata est liberatio nō est satisdādū: q̄ iam habet penes se legatū: quippe si cōueniat exceptiōe doli mali tuet. vt. ff. vt in pos. leg. l. j. ℣. si debitor.

7 ¶Satisdare debēt heredes ℟ eorū successores et bonorū possessores ℟ q̄ per alios extiterint heredes: vel in totū vel pro parte: vel instituti: vel substituti: et q̄bus restituta est hereditas ex trebelliano. ¶Itē qui omis. causa testa. ab inte. possident hereditatē. vt. ff. vt le. no. ca. l. j. ℣. non solū añt. ℟. ℣. certe siue. ℟. l. si ex cā. ℟. l. ei quo c℞. Fisco autē remittit satisdatio ista q̄ non solet satisdare cum semp sit idone⁹ ℟ soluendo. vt ff. vt le. no. ca. l. j. ℣. si ad fiscum. ℟ de fun. do. l. iij.

8 ¶Satisdatio fieri debet cū fideiussorib⁹. vt. ff. qui satisda. cog. l. j. nec eīm ptorie satisdationes exigūt dispositionē pignor⁹: vt pecunie: vel auri: vel argēti: sed psonas pro se interuenientiū.

9 vt. ff. de preto. stip. l. ptorie stipulatiōes. ¶℣t est in satisdatiōe ponendū de legato prestādo aduenīente die vel cōditione: vel vt fiat q̄d voluit testator. Itē debet stipulari legatarius dolum malū heredis abfuturū. ſ. c℞ nihil faciat dolo in traditione rei: vt q̄ traderet seruum venenatum vel fundo legato imponeret seruitutes vel similia faceret: vel dolo malo ageret ne existeret cōditio. vt. ff. vt leg. no. ca. l. j. j. rñso. ℟. l. iij. in fi. ℟. ff. de dolo. l. elegāter. ℣. j. Quādoc℞ tm̄ heredes non habēt necesse satisdare. sed sufficit repromissio voluntati defuncti statum in rebus eīm publicis ciuitatū que extiterunt heredes fit relatio. vt. ff. vt leg. no. caue. l. si quādo. ℣. j. Item si patre vel dño instituto herede relictum est legatū filio vel seruo sub cōditione et ea pendente filius est emancipatus vel seruus manumissus ℟ petant sibi satisdari a patre vel dño de legato audiendi sunt vt tm̄ cautioni tm̄ cum hypotheca suarū rerum cōmittant partes

10 vel dñi. vt. ff. vt legator⁹ noīe caue. l. filio. ¶Leniunt in hanc stipulationē res legate ℟ earum fructus vel earundē estimatio: qđ eīm veniret in actione ex testamēto venit in actiōe ex stipulatu: ℟ si heres haberet doli exceptionē i actione ex testamēto eandē habebit in actiōe ex stipulatu. vt. ff. vt lega. nomi. caue. l. j. ℣. bellissimo. ℟. ℣. siquis. ℟. ℣. item querit. ℣t respondent heredes ex ista stipulatiōe cōuenti pro ea parte ꝑ qua sunt heredes: ℟ si alicuius portio augeatur ex iure accrescēdi pro ea parte tenebit vel si diminuatur ipso iure vt q̄ ex trebelliano alij restituit partē siue partis ꝑ ea parte quā restituit releuabit. vt. ff. vt lega. no. ca. l. j. ℣. si mi

11 norem. ℟. l. q̄ abvno. ¶Si añt heredes vel hi de quibus dixim⁹ non caueāt prout debēt cauere mitti debēt legatarij in possessionē rerum hereditariarū etiaz si coupletes sint heredes. vt ff. vt le. no. ca. l. j. j. respōso. Nec exigitur vt stet per heredē quominꝰ caueat: sed satis est c℞ non stat per legatariū quominus ei caueatur quare ℟ si non fuerit qui interpelleī noīe cautiōis hoc est is a quo legatū est oīmodo poterit legatarius in possessionē mitti. Non tm̄ satisdatio debet offerri legatario sed sufficit si nō desideraverit legatarij sibi caueri ℟ non caueatur siue nō habeat a quo satis desideret. vt. ff. vt in pos. lega. l. j. ℣. non exigit. Mittuntur ergo in possessiones oēs illi quibus diximus cauendū vnus ℟ plures. Naz ℟ plures possint venire. is enim q̄ ex causa legatorū possidet sibi possidet et nō alij. ¶Alia causa est cū creditores rei seruande causa mittūtur in possessionē. nam is q̄ possidet non tm̄ sibi subaudi sed oībus possidet: vñ ℟ alij creditores participes sunt eiusdē cōmoditatis si pſentes veniant infra biennium vel absentes veniant infra quadriennium hic autem cum legatarij mittunt in possessionē quisc℞ possidet sibi ℟ licet in possessionē mittantur diuersis tēporibus equalis est oīm causa. Sed secus est in his q̄ non sunt eiusdē tituli. vñ creditor prius missus in possessionē prefertur legatarijs posteri⁹ missis. ℣t econuerso legatarij

BIU Cujas

prius missi preferuntur creditoribus qui posteriusmittuntur in possessionez. vt.ff.vt in pos. leg.l.is cui.§.si plures.ꝛ.§.qui prior.ꝛ.§. post q̄.ꝛ.j.de bo.auc. iudi possi.l.vlt.ꝛ qui po.in pigno.ha.l.fi. ¶Fieri potest hec missio etiā pro re minima legata. vt.ff.vt ī pos.le.l.q̄uis.ꝛ vt ibi dem dicitur sit in oīa bona testatoris. Item et in ea que dolo malo desierūt esse hereditaria. Itē ꝛ si lata culpa admissa in necem legatarii rum quod dico de dolo nō fit semp nisi cā cognita.vt.ff.vt in pos.lega.l.is cui.§.qui ī pos.ꝛ.§. qui dolum. ¶Bonor[a] appellatio continet res quarū pprietas pertinet ad heredez. ¶Itē ꝛ si vectigales sunt agri vel pignori dati testatori vel partus ancillar vel fetus pecorū vel fructꝰ predior vel res aliena bona fide empta a testatore. Si aūt res fuerit deposita apud defunctū vel cōmodata ei nō fit missio in eas res q̄ non sunt hereditarie. Itē si ex duobus heredib⁹ alter sit paratus satisdare alter nō in partez fiat missio quare suadēdū est ei vt in assem satisdet nec eiꝰ impediat administratio. vt.ff.vt in pos. lega.l.is cui.§.bonor.ꝛ.§.si deposita.ꝛ.§.si ex duobus. Itē bona hereditaria vident que īpubes acquisiuit in pupillari etate. vt in eaꝫ possessionez mittant legatarij quibus relicta sunt legata a substituto īpuberi. vt.ff.vt ī pos.le.l. is cui.§.si ab impuberis. Itē quādoq̄ fit missio etiā in bona heredū. si elapsis sex mēsibus continuis postq̄ petitū est ab eo legatū: vel vt satisdetur p eo.vt.j.eo.l.certa est. ꝛ.ff. vt in pos. leg.l.is cui.§.imperator.ꝛ.§.sex. ¶Cessat missio legatorū seruandorum cā cum venter est in possessione. vt.ff.vt in pos.le.l.cū venter. ¶Effectus missionis hic est. vt missus sit in possessione. nūq̄ tū incipit esse pro dño. nec tam possessio rerū ei q̄ custodia dat: neq̄ eīs expellēdi heredez hz ius. sed simul cū eo possidere iubet. vt saltē tedio ppetue custodie extorqueat ab herede cautionē. vt.ff.vt in pos.leg.is cui.j. rūso. Dissimilis est tū possessio heredis ꝛ legatarij heres eīm ve possidet sed legatarius est in possessione iure pignoris. vt.ff.de acqui.pos.l.possidere.§ vl. Itē legatari⁹ fruct⁹ custodire ꝛ cetera debet. Et rō q̄dē est heredis colere agros ac posse fructus redigere sed custodire legatarii fruct⁹ oportebit ne ab herede cōsumant quod si heres fructus nolit cogere permittendum erit legatario cogere fructus ꝛ coactos seruare. Quinimo si tales sint fructus quos primo quoq̄ tpe venire expediat vēdere q̄ legatario pmittendū est ꝛ preciū seruare. In ceteris q̄ rebus hereditarijs missi in possessione b̄ erit officium vt vniuersas res hereditarias colligat et ibi custodiat vbi domicilium habuit defunct⁹. ꝛ si nulla sit domus hereditaria habitationez conducat vel horreum quoddam in quo res collecte custodiantur deniq̄ ita custodiet legatarius res: vt neq̄ heredi auferantur: neq̄ depereant deteriorez ne fiant. vt.ff.vt in pos. legato.l.is cui.§.qui legatorum. Item legatarius iste fructus primum in vsuras residuum in sorte imputabit. Nec ante decedet de possessione

a Bono rū. Vide foz.i.o.si. cj.ij. col. v. restat. ꝛ ibi an ꝛ qñ veniant iura ꝛactiões

q̄ ei pro lite fuerit cautum. Si autē iussus mitti in possessionem non admittatur debet p via torem: vel per officiales: vl magistratus introduci in possessionē. vt.ff.vt in pos.leg. l. is cui. §.queri.ꝛ §.in possessione.ꝛ.§.missus. Itē missa mulier in possessionem cā vescendi diminuet sez si filia est neptis vel proneptis: vel vxor defuncti esset: nec nupta sit: nec q̄cq̄ suū habeat. vt.ff.vt in pos. le.l.que legatorum. ¶Illud est notanduz q̄ si inutiles sunt res hereditarie in quas legatarij vel cōmissarij mittunt in res quidem heredis mitti nō possunt ante sex menses sed per pretorem denegant heredi hereditarie actiōes ꝛ legatarij eas possunt prosequi. vt.ff. vt in pos.leg.l.si inutiles. Itē notādū est q̄ illa satisdatio que voluntatis defunctorum tuende cā interponit a testatore remitti[b] pōt non ita in satisdatione de vtendo fruendo arbitrio boni viri que pstatur ab vsufructuario gratia heredis. vt.j.eo.l.fi.ꝛ.l.scire debetis. Itē illud notandum est q̄ satisdare debet heres nedum p pōt. i. vij singularibus rebus: sed etiaz pro fideicōmisso vniuersitatis relicto post mortē suam nisi fratribus ꝛ filijs suis qui restituere rogant. vt .j. ibi alex. eo.cū archimedoza.ꝛ in aut de resti.ꝛ ea q̄ pit ī post bar. xj.mēse colla.viij.§.vl.ꝛ.§.ad treb.l.iubemus.

b Remit ti. vide ō b p Jaſ. i.l. nemo col.ff. de lega.j. et ibi alex. ī.iiij.col. v. tāgit. et bar.et vīd sozi.ī 25 cxxxj. col.vj. v.

¶De suis ꝛ legitimis heredibus: ꝛ ex filia nepotibus ab intestato venientibus.

Transfretauim[1] pfundū pelagus testamētarium accidit. ꝛ successionum: nūc laxatis ventis ī col.fi. anchorisq̄ pstratis flumē subeamus dulciū aquarū ꝛ applicem⁹ ꝛ veniamus ad portum legitimar hereditatū. Videamus ergo de suis ꝛ legitimis liberis: ꝛ ex filia nepotibus. §. qui dicant sui ꝛ legitimi heredes. Et quādoꝛ qualr succedāt cum nepotib⁹ ex filia vel sine eis. ¶Appellant aūt sui ꝛ legitimi heredes q̄ in ptāte moriēt⁹ fuerūt veluti filius filia nepos neptisve ex filio pnepos pneptisve ex nepote nato ex filio pnatus pronata ve legitimi ꝛ naturales vl etiā legitim tū: vt ado ptiui de quib⁹ plene dicemus. j. de adop. Itē nati ꝛ nasciturі vt posthumi. Hz ita demū nepos est suus heres si precedens psona exierit de potestate morte vel emancipatione. vt isti. de here.que ab intest.de.§.j.ꝛ.§.ita demū.ꝛ.§. posthumi. Aliquādo tamē filius nō est in potestate patris tempore mortis ꝛ tamē suus est heres: vt si tpe mortis patris erat in captiuitate hostium ꝛ ecōuerso: licet fuerit in potestate tpe pris mortis tū desinit esse heres vel nullo modo fuit heres: vt si post mortem patris pater ipse iudicatus fuerit reus perduellionis at p hec memoria eius dānata fuerit suus eīm heredem habere non potest cum fiscus ei succedit. sed dici potest ipso iure suum heredem esse: sed desinere. vt inst. de here. que ab intest. def. §. interdum. ¶Succedunt autē isti sui ꝛ legitimi heredes quādo decessit quis intestatus. ¶In testatus autem quis dicitur quattuor[c] modis

c Quat-

BIU Cujas

tuoꝝ modis. vide Jaſ. maynuz in. l. pōt. ff. de vul. ⁊ pu. ſubſti. et vīd Bal. ī multis cōſilijs p me relatis in re collectis dñi legerē prīcipiū iſti. de here. q̄ ab ītē. defc. vbi extēſe ꝺ hoc.

quia aut oīno nō fecit teſtamentū: aut nō iure fecit: aut id qꝺ fecerat ruptū eſt poſthumi agnatione: vel irritū factū eſt capitis diminutiōe teſtatoris: aut qꝝ nemo heres ex eo teſtamēto extitit. vt inſti. de he. que ab inte. de. in prīn. ti. et ff. de ẏ. ſig. l. inteſtatus. ¶ Poſſunt adſci ⁊ alij duo modi quib⁹ ꝺs decedit inteſtatus ex poſtfacto. ſ. per q̄relā expugnato teſtamēto: vl̄ per bo. poſ. ꝯ ta. vt. ſ. de col. l. vt liberis. ¶ Iſti ergo legitime ſucceſſionis: ita locus eſt ſi nemo ex teſtamēto ſuccedit. vt. ff. de re. iu. l. quādiu. Sz videt̄ q̄ iſtud fallit in caſu cū ita heredem inſti tuo ſi legitimus heres vēdicare voluerit ſucceſſionē meā: ſed forte dici poſſet illud cōtingere ꝓpter teſtatoris volūtatē. vt. ff. de he. inſti. l. ſi quis ita heres. Sic aūt ſuccedūt ſui heredes: vt filij admittant̄ in ſtirpes. Et ſi fuerīt nepotes ex filia admittunt̄ cum diminutione tertie partis. vt inſti. de he. que ab inte. de. ſ. cuz filius. ⁊ ſ. vlt. Sed hodie nepotes ex filia admittunt̄ ſine diminutione partis tertie eodē modo quo ⁊ nepotes ex filio. vt in aut. de triē. ⁊ ſe. ſ. nec̄ illo. De emācipatis liberis hoc nō dico: quia qualiter ipſi ex teſtamēto vel ab inteſtato ſuccedāt dixim⁹. ſ. vnde liberi. ⁊ ꝺ bo. poſ. ſm ta. ⁊ cōtra ta. ¶ Item de baſtardis vel de inceſtuoſis plene diximus. ſ. de natu. lib. ¶ Item de hereticis liberis qualiter ſuccedant plene diximus. ſ. de hereticis ⁊ manicheis. qualiter autē ſuccedant ⁊ quando ⁊ in quibus parentes vel conſanguinei notatur in auten. de ſan. epiſ.

¶ Ad ſenatuſcōſultum tertullianum. 56

5 Sicut liberi parē tibus ita ⁊ mater per tertullianū ſuccedit liberis. Sed tamē videamus que mater ſuccedat. Et que non: ⁊ qualiter ſuccedat. Et certe ſuccedit mater ingenua ⁊ libertina. vt. ff. e. l ij. in prīn. Itē maior ⁊ minor ſerua tm̄ nō ſuccedit niſi in caſu cū facta eſt ei mora in fideicōmiſſaria libertate preſtāda ⁊ poſtea peperit: deinde deceſſit filius. vt. ff. eo. l. j. ſ. interdum. Idem̄ ⁊ vbi ante aditam hereditatem in mora ſit iudicandi necis teſtatoris. ⁊ ante ille quibus eſt relicta liberas interim pariunt. Nā ſi moriant̄ filij vel ſi moriant̄ ancille viciſſim ſibi ſuccedere poſſunt. vt. ſ. de his qui. vt indig. l. pe. Itē ſuccedit mater que cōcepit ⁊ peperit in libertate. vel etiā cōcepit in ſeruitute ⁊ peperit in libertate. ſed ſi libera concepit in ſeruitute redacta edidit mox manumiſſa eſt ſuccedit liberis. Idē ⁊ ſi ſerua pene cōcepit ⁊ reſtituta edidit. Hoc idē ⁊ ſi libera cōcepit ⁊ edidit ſerua pene mox reſtituta eſt. vt. ff. e. l. ij. ſ. ſz ſi in ſeruitutem. ho die aūt ſuccedit mater filio. etiā ſi ſerua cepit ⁊ peperit. ſi tm̄ poſtea manumiſſa eſt ipſa ⁊ libe
6 ri eius. vt inſtituta de ſeruili cognatiōe. ¶ Ob ſtāt aūt matri multa. vt ecce liberi defuncti naturales ⁊ legitimi: vel etiam adoptiui. dūtamē adoptiui nō ſint emācipati. Adoptiui em̄ emācipati non obſtant matri niſi ipſi adoptiui erāt de naturalibus ⁊ legitimis. puta nepotes adoptati ab auo. vt. ff. e. l. ij. ſ. liberi. ⁊ ſ. adoptiui. Item ⁊ iſti liberi oēs ita demum obſtant matri ſi patri ſuo defuncto ſuccedant. vt. ff. eo. l. ij. ſ. ita demū. Item obſtat matri pater defuncti: nō etiam auus vel proauus. ſ. cum inter matrem ⁊ auū ſolūmodo cōtenditur. vt inſtituta eo. ſ. pater quoq;. Secus vero ſi auus emancipauit ne potem contracta fiducia: hic quoq; patre ⁊ auo ſuperſtitibus decedat. Nā ⁊ tunc licet pater nō admittat facit tamē vt mater excludat. vt. ff. e. equiſſimū. ſ. ſi ex filio. ⁊. l. ij. ſ. obſtat. Item obſtat matri delictū ſuū ſi mater eſt maior. xxv. annis ⁊ filio impuberi nō petit tutorem ⁊ iſte impubes deceſſit in pupillari etate. vt. ſ. ſi aduerſus ſolutio. l. ij. ⁊. j. e. l. matre. Et debet hec mater petere tutorem filio impuberi confeſtim vt primū potuit. i. ꝺtoris copiā habuerit huic rei ſedentis niſi forte infirmitate vel alia magna cauſa eſt impedita: ita tamē vt nullo mō annale tp̄s excedat. vt. ff. e. l. ij. ſ. ſi mater. ⁊. ſ. confeſtim. Et q̄ diligens debeat eſſe mater circa ptē iſtā plene diximus. ſ. qui petāt tutores. ⁊ eadē poſſunt hic repeti. Item obſt. mri ſi ſuſcepit tutelā filioꝝ ⁊ poſtea nupſit ante q̄ peteret aliū tutorez: ⁊ aū q̄ reddet debita ex tutela. vt. j. eo.

¶ Per leges aſſt. C. ſuccedit mater filio cū fratribus conſanguineis vl̄ uterinis defuncti ſol. vl̄ cum fratribus vl̄ ſororibus ſimul in virilē portionē. Si aūt ſuccedat cum ſororibus defuncti tm̄ ſuccedit ipſa in dimidiam ⁊ ſorores in alias dimidiam. ⁊ ſi filius nō habeat patrē. ſi em̄ habet patrē pri competit vſuf. totius hereditat̄ ſiue habeat defunctū in poteſtate ſua ſiue nō. vt. j. de legi. he. l. de emancipatis. Vñ corrigit̄ qꝺ ꝺr. j. e. l. vl. ſ. pri ⁊ mri viſur. ꝓbaſſe cōpetere ⁊ per ꝺ reprobat̄ opi. ſpla. q̄ ſcripſit in ſumma. C. de vſufr. vſufr. quē hz pater in bonis filij finirt morte filij. Mater aūt defuncti ſuccedit vna cū fratribus defūcti ⁊ ſororibus in ꝓprietate ſm ꝓdictam diuiſionez. vt. j. e. l. vl. ⁊. j. de legi. he. l. añpe. Per auten. ẏo aliquo defuncto ſine liberis parētes ſi ſoli ſunt ſuccedunt ſalua gradus prerogatiua ſi pari gradu ſunt pariter vocant̄ paternis quidē dimidia maternis quoq; dimidia delata lz diſpar ſit eoꝝ numerus. Si cū parentibus ⁊ fratres etiā ſororesve vtriq; coniuncti defuncto ſupſint: vocant̄ cum aſcendentib⁹ in gradu primis vt viriles fiant portiones excluſa prorſus differētia ſexus ⁊ patrie poteſtatis. vt in autē. de here. ab ītē. ve. ſ. igit̄ defunctis. Adiecit aūt. y. vbi nulla ſcḋa nuptia fit mentio. i. in predicto auten. ⁊ ideo nō dico corrigi quod ſtatuit autē. de nup. vel alic. ſup ſcḋo nubētibus qualiter ſuccedāt liberis primi matrimonij. plene diximus. ſ. de ſecun. nup. ſ. itez in rebus. ibi. porro ꝛc. ⁊ ſ. quid ſi moriat̄. ⁊ eadem poſſunt hic repeti.

¶ Ad ſenatuſcōſultum orficianum. 57

7 Sicut per tertullianuz ſuccedūt matres liberis: ita per orficianū ſuccedūt liberi matribus etiam ſi alieno iuri ſubiecti ſint: et

BIU Cujas

preferuntur etiã consanguineis ⁊ agnatis defuncte matris.⁊ eadẽ rõne succedunt nepotes et neptes:ceteriq descẽdẽtes auie vel pauie materne:nec repellunt ideo: q vulgo quesiti sunt vel q nimiã passi sunt capitis diminutionem.vt insti.c.j.rñso.⁊.ff.j.⁊.ij.ergo vulgo quesiti succedũt matri etiã cũ legitimis filijs nisi a matera illustris erat: tũc em cũ legitimis ex testamẽto vel ab intestato nõ succedũt isti spurij. Secus si eẽnt naturales ex licita cõsuetudine ab hoie libero procreati.vt.j.e.l.pe.Capitis tñ diminutio maxima vel media repelleret eos:sz nõ minima.vt dictũ est.sz per minimã repellun tur agnati a legitima successiõe.⁊ est rõ:q: desinunt eẽ agnati.sz hoc senatusco.deferet hereditas filio eius noiẽ naturaliter designato.q qm nõ desinit eẽ filius nõ amittit ius succedẽdi:⁊ idẽ in matre ⁊ in oĩbus psonis q nouis legibus vocant ad hereditatẽ ⁊ quoru noĩa naturaliter designant.vt.ff.e.l.j.⁊.capitis diminutio.⁊ de capi.di.l.tutelas. Quid in cõceptis post mortẽ auie materne? videt q nõ possint ei succedere.nec em fuit proximus cognatus auie vel auo in cui? vita nondũ fuerit aĩalis.vt ff.vñ cog.l.j.⁊.siquis. Placẽ.tñ viũm est eum admittendũ naturali cã inspecta p aut.de here.ab intest.⁊ p eo est ar.ff.de gradi.cog.l.si filium.⁊.si filio. Sz ꝛ eũ est q ptor in bo.pos.vñ cog.respiciebat solã naturalez cãm.vt.ff.vnde cog.l.j.i pri.⁊.l.ij.⁊ tñ repellebat eũ.vt dictũ ẽ. Illud i matre nõ refert sit ingenua an libertina:imo ⁊ si sit serua:cũ tñ ei sit mora facta in fideicõmissaria libertate filij? succedet ei.vt.j.e.l.vlt.⁊.ff.e.l.j.in pri.plus ẽ:q: ⁊ si de matris statu dubitet.vt q: pr ei? est in captiuitate hostiũ nihilominus succedent ei filij.vt.ff.eo.l.j.⁊.j.

De legitimis heredibus. 58

Exposuimus .s. qliter succedant ab intestato:⁊ descẽdente s ⁊ ascendentes. Nũc dicamus de alijs legitimis heredib?.i.ex lateribus siue ex
1 trãsuerso ab intestato succedentib?. Videamus ergo q olim iure antiquo succedebãt:⁊ q iure medio.i qui p interpretationẽ prudentũ:⁊ qui iure nouo p leges iustiniani.in.C.vel isti. et qui iure nouissimo auten. Et certe iure antiquo.l.xij.tab.succedebãt agnati proximi. Sũt aũt agnati cognati p viriles sexus psonas cognatione cõiuncti quasi a patre cognati:puta fratres eodẽ patre nati q ⁊ cõsanguinei vocantur:etiã si nõ eandẽ matrẽ habuerũt. Item fratres patrueles qui ex duobus fratribus nati sunt. Itẽ patruus ⁊ fratris fili? ⁊ idẽ in similibus. Itẽ ⁊ adoptiui quasi cõsanguinei admittuntur ad bona fratrũ legitimoru ⁊ naturaliũ et ceteroru quib? per patrẽ adoptiuũ agnascũtur. Itẽ succedũt agnati nati ⁊ nascituri:concepti tñ eo viuo de cui? agit hereditate.vt isti.e. in prin.⁊.j.⁊.ij.⁊.iij.⁊.ff.e.l.j.⁊.vlti.⁊ de gradibus cog.si filiũ.⁊.j.⁊ de adop.l.q in adoptionẽ. Et nota q soli fratres iter se dicunt cõsanguinei. Ceteri aũt p sexũ masculinũ eis coniuncti dicunt agnati.vt colligit.ff.e.l.post consanguineos.j.rñso.⁊ insti.e.⁊.nos vo.in fi.⁊.et de suc.cog.⁊.vulgo. Itẽ agnat? est pr lz emancipauerit filiũ suum si tñ emãcipauit eũ Secta fiducia.s.hoc adiciẽdo in emancipatiõe:q sibi iura legitima seruare volebat.hodie aũt semp videt emancipare Secta fiducia.vt insti.e.⁊.vlt. Itẽ vocabunt agnati non oẽs:sz proximi.⁊ proximus aũt siquidẽ nullo facto testamẽto quisq decesserit per hoc tps mortuus est is de cui? agit hereditate q si facto testamẽto quisq decesserit p hoc tps requirit quo certũ esse ceperit nullũ ex testamẽto heredẽ extiturũ tunc em proprie quisq intelligit ab intestato decessisse qõ quidẽ aliqn longo tpe declarat in quo spacio tpis sepe accidit vt proximior mortuo,proximus eẽ icipiat qui moriẽte testatore nõ erat proxim?.⁊ lz lex in singulari numero vnũ proximum vocet tñ dubiũ nõ est quin ⁊ si plures sint eiusdẽ gradus oẽs admittantur. Nã ⁊ proximus b proprie ex plurib? gradibus intelligit b Proxi et tñ dubiũ nõ est quin lz sit vnus gradus agna mus. Uitorũ:pertineat ad eos hereditas.vt insti.eo.⁊. de bal.in proxim?.⁊.⁊.si plures.⁊.ff.eodẽ.l.ij.⁊.heredi cõsi.cccctas.⁊.l.legitima. Itẽ succedũt isti agnati si nõ lxix.i pri sint passi minimã capitis diminutionẽ.vt.s.di ma parximus ti.proxi.⁊ dicit.ff.eo.l.capitis diminute.et ibi tio. Nec distinguit in his agnatis sint masculi quis dian femine dũtamẽ essent agnate. vt. ff.e.⁊.et catur p hec quidẽ lex. Itẽ vocantur agnati ita demũ proximus asi nõ sunt vltra decimũ gradum sz in decimo et gnatus. ifra vocant.⁊ p.l.xij.ta.⁊ p pretorẽ ⁊ p bonoru possessionẽ vnde agnati.vt insti.de succes.co Uiõ bal.
c gna.⁊.vlti.Cognati aũt vel cognate icogniti in consil. vel incognite erãt legi.xij.ta.nec admitteban ccccl xix.i tur.vt insti.ad tertul.in prin.ti.ampli? nec erat pma pte. locus successoro edicto vel successioni in hac.l. et ibi dixij.ta.i.vt quis proximus q scõm ea q diximus cit idẽ q vocatur ad hereditatẽ aut s preuerit hereditaiste hic p tem aut anteq adeat decesserit tñ sequẽtes re agnatis. pelluntur.vt iusti.e.⁊.placebat. Itẽ admitte dicuntur bantur isti agnati collaterales ita demũ si ne vsq ad mo suus heres succedit vel his qui est loco sui decimus heredis p pretorẽ vel per cõstitutionem.vt in gradu se
2 sti.e.in prin.ti. Iure aũt medio id est p inter cũdũ ius pretationem prudentũ in feminis placebat vt ciuile. ipse cõsanguinitatis iure tñ capiant hereditac Cognatem si sorores sint vlterius aũt nõ capiãt.ma ti .Uide sculi vero ad earũ hereditatem etiã si longissimo d. signo mo gradu sint admittunt qua de causa aut fra roluz de tris tui aut patris tui filie vel amite tue here homodes ditas ad te pertinebat tua vero ad illas nou is de me pertinebat q ideo constitutũ erat q: comodi? diolano i videbatur ita iura cõstitui vt plerũq ad ma cõsil.suo sculos hereditates cõfluerent. Pretor aũt si .j.et ibi ꝙ cut oẽs cognatos p bonoru pos.vnde cognati re dicak iuuabat ita⁊ feminas sz nõ perfecte iuuabat cognat? eas q: ita demũ admittebant si neq agnatus aliter de vllus neq proximior cognatus interueniat. clarat et
3 vt insti.e.⁊.q ad feminas.⁊.⁊.sz q: sane. Iure exponit. aũt nouo p.l.C.succedũt femine agnate sicut et agnati. Amplius ⁊ quidã lz cognati sint et nõ agnati,tñ succedunt sicut agnati si sint in

a Da'o ter. Uide notabiliter p domatthen matheslanum.in tractatu suo d successionibus ab intestato. i iiij. colũ.

BIU Cujas

gradu tertio vel primiore: puta si filij sororis cōsanguinee vel uterine. vt insti. e. ſ. nos vo. et ſ. hic etiā. Itē filij emācipatus subtili iure ciuili desinit esse agnat⁹. Sed tm̄ p ptorē nedum pr̄i sed etiā fratribus succedit sicut agnatis. Idemq; est t in fratre vel sorore uterina. Idēq; est t in filijs filij emancipati qui una cū patruis admittunt ad successionē. vt. j. e. l. vlt. Item et pater qui emācipauit cōtracta vel nō ꝺcta fiducia succedit sicut agnat⁹. vt insti. e. ſ. vlt. Itē et mater t filius inuicē per tertullianū et ꝺficianū sibi succedūt tanq̄ agnati. vt. ff. vnde agnati. l. ij. ſ. ſ. vlt. t. l. iij. admittebant añt filij fratrū vel filij sororū defuncti ita demū si fratres vel sorores defuncti nō erant supstites. nam propter patruos vel auūculos suos non excludun tur. Itē admittunt hi fratrū filij in capita. vt insti. e. ſ. hoc etiā. ¶ Iure vo nouissimo autēticorū aliter est in hmōi successionibus cautū: cessante em̄ successione linee ascendentis t descēdētis vocat pmo frater fratrisq; p̄mortui filij in stirpē. s. dico añt de fratre eiusq; p̄mortui filijs qui ex vtroq; parēte cōtingūt eū de cuius agit hereditate que persone veniūt t si nō defuncte cū psone parētibus et cū proximi gradus ascendentibus t q̄dē p̄dicti fratris filius: t si tertio gradu sit p̄fert fratribus defuncti qui ex vno tm̄ parēte coniuncti erant. In hac successione cessat ois differētia sexus t emancipationis. Post fratres ex vtroq; parēte t eorum filios admittūtur ex vno latere fratres sorores ve cum q̄bus t filij eorū si qui ex eis ante decesserint. Hi añt fratrū filij cū pares sint defuncti fratrib⁹ p̄ferunt pterea ꝑculdubio eiusdē patruis t alijs filijb⁹. ¶ In hac successione cessat ois sexus agnationis ratio. Post fratres fratrūq; filios vocant quicūq; gradu sunt proximiores vt pares gradu pariter admittant sublata differētia masculorū t feminarū: sola nāq; cognatio spectatur in talibus t succedit in capita. vt in autē. de here. q̄ ab intesta. ſ. si igitur defunctus. t. ſ. si vo neq; fratres. et in autē. vt fratrū filij. j. resp̄so. ¶ Illud dubitari p̄t an filij fratris mei cū filijs alterius fratris mei deberent succedere mihi in capita vel in stirpes t puto magis in capita: secus si succederēt cum patruis suis: vt dictū est. ¶ Item dubitari p̄t vtrum frater defuncti debeat simul succedere cum auo defuncti an eum repellere. Et dicunt q̄dā auū repellēdū ꝑpter fratrē. Cū em̄ frater simul cum patre defuncti succedat q̄ primus est in gradu ascēdētium t p̄ repellit auū ergo et fratres. vt. j. e. l. in successione. t in autē. ō here. q̄ ab in testa. defe. l. iij. ibi. t si mater ꝛc. t. ff. de diuer. t temp. p̄s. l. quod accessionib⁹. vel q̄ verius est primiores in gradu ascendentiū dicit etiā auus et pauus si nullus eos precedat. vt ff. de ver. si. l. primus. Item si relinquat aliqs fratres quosdam vterinos tm̄: quosdam cōsanguineos tm̄: in rebus maternis p̄ferunt uterini: in rebus paternis p̄ferunt consanguinei. vt j. eo. l. emācipatis. Si vero relinquat quosdam ex eodem patre et matre et alios ex patre tm̄ etiam in rebus paternis preferuntur fratres eiusdē matrimonij. i. vtrinq; cōiuncti. t ideo in matre. Pone si quosdā ex patre t matre t alios ex matre tm̄ relinquit t querak de reb⁹ maternis. vt. j. cōia de succes. l. vlti. autē. itaq;. Itē dubitari p̄t an ex eo q̄ dicit solā cognationē spectare agnati t cognati admittunt vsq; ad gradum decimū cū nō distinguant agnati a cognatis. lz olim agnati vsq; ad decimū cognati vsq; ad sextū admitterent t ex septimo admittebantur nati ex sobrino t sobrina. vt insti. de succes. cog. ſ. vlti. An etiā agnati t cognati in infinitū debeant succedere q̄ admisit pla. vel dic oēs vsq; ad decimū succedere. Itē dubitari p̄t an filij naturales nati ex vnica concubina sint agnati t ius habeant succedēdi suo fratri naturali t legitimo ex alia vxore. t est ar. q̄ sic insti. de seruili cog. j. rñso. ī fi. Sz ar. ō est in auk. qui. mo. na. effi. sui. ſ. filiū vero. de successione añt istorū plene dixim⁹. s. de natu. libe. t forte eodē nō succedit naturalis pater filio sicut et naturalis filius patri vt ita sit eadē vel par rō pietatis. vt. ff. de inoffi. te. l. nā t si parentibus. lz. ꝑ. dixerit patrē insolidū succedere filio naturali etiā si fil⁹ erat spurius. Itē hoc de successinge. nā de successionibus libertorū plene dixi mus. s. de bo. liber. t insti. de succes. liber.

¶ Cōia de successionibus. 59

Post tractatū ordinē successionū ab intestato t ex testamento venientiū ponit quedaz cōia earū successionū q̄ sunt ab intestato: t assignant quedā regule qualis est illa. j. e. l. seruus successores habere nō p̄t. q̄ regula fallit q̄ntū: vt cū quis est in captiuitate hostiū: t iste vere est seruus sed tm̄ hz successores si moriak in captiuitate. quia fingik decessisse liber. i. ipsa hora captiuitatis. vt. s. de su. t leg. l. apud hostes. Item falit cum mora facta ē fideicōmissarie liberis. vt. s. ad or. ſ. l. vlti. Item fallit cū fit mora vindicāde necis testatoris: t aucille quib⁹ est relicta libertas interim moriunk. vt. s. ad sille. l. pe. Itē imponik alia regula affinitatis iure nulla successio permittit. vñ vitricus nō succedit priuigno t econuerso. vt. j. e. l. vitricus. t. l. affinitatis. Saccipiūt quidā in viro t in vxore q̄ vltimo loco sibi succedunt. vt. s. vñ vir t vxor. l. j. alij dicūt q: illud nō est iure affinitatis. nec em̄ est affinitas iter vi. et vxo. qō ex eo p̄obak: q: vt affinitas ꝺhatur semp opz mediā personā interuenire p quam ꝺhatur affinitas. lz nulla interuenit inter vi. t vxo. p quā velut media cōiunganк vsq; adeo vt vir t vxor vnū corpus t vna p̄sona videantur: t ideo nō videk inter eos ee affinitas. lex tm̄ inter sponsum t spōsam videk affinitatē inducere. vt. ff. de condi. cā da. l. q̄ seruus. t preterea si nō est iter eos affinitas nec iure affinitatis succedit quo iure succedik. vel dic q̄ nō derogat in aliquo vel aliqua. l. huic regule t q̄ ibi dicitur venire. nā t hic quēadmodū videtur succedere ex testamento. ¶ Assignak ex alia regula q̄ an

teq̄ scriptus heres repudiet hereditatē vl̄ aliqua ratione amittat facultatē querendi eā in testamēto nemo succedit. vt.ff.de re.iur.l.q̄diu.t.j.e.l.anteq̄.cui regule videt derogari ex voluntate testatoris si ita dicat instituo te si legatarius heres noluerit hereditatē meā vendicare.vt.ff.de here.instit.siquis ita heres. Assignatur t alia regula.j.e.nutritoribus hic nomine nec ciuili nec honorario iure defert here ditas.si ergo bononiēsis pauperes receperit velut hospes nō ideo si apud eū decedat pōt ei succedere:licq̄ quidā inducāt ꝺriam cōsuetudinem vt vidi de facto cū socij moriētis peterent res mortui q̄ ad parentes eius deferre volebant. Itē est alia regula qui prior est in gradu prior est in successiōe.vt.j.e.l.auunculo.t quia hec regula in multis fallit.vt instit.de seruili agna.ſ.repetitis.ideo bonū est vt dicamus in vltimo ti.de successionib⁹ q̄d hodie obtineat.

¶Sciendū est igit q̄ siquis decesserit siquidez sint ei aliqui descendentium illi oībus prelati succedūt ita.ſ.vt si ex vno filio aliquis etiā gradu cōstitutus supersit tñ cum filio defuncti admittantur:t erit successio in stirpes.vt in auth. de here.ab intest.ſ.siquis igit.t.ſ.si tñ. Si vero nulli descendentiū relinquat vocantur primo ascendentes t primo pater t mater cū quibus t fratres defuncti vocant qui ex vtroq̄ parente coniuncti erant illi. Item vocant cōsimilium fratrū filij in stirpem. Si vero pater t mater nō supersint sed auus t auia paterni t materni dixim⁹ q̄ cū eis admittant predicti fratres t consimiliū fratrū filij in stirpē licq̄ alij dicant ꝺrium.vt diximus.ſ.de legi.here. Si autē sint fratres cōiuncti ex altero parente tm̄ t nō supersint coniuncti ex vtroq̄ nō succedunt cū ascendentib⁹ imo repellunt ꝓpter eos. Si vo ascendentes nō supersint vocant prio fratres vtriq̄ cōiuncti defuncti t consimiliū fratrū filij in stirpē:eis aūt deficientibus vocantur fratres ex altero tm̄ parente cōiuncti t consimilium fratrū filij:quibus deficientib⁹ obtinet regula qui prior est gradu prior est in successione sublata differentia sexus patrie ptātis t cognationis t succeditur in capita.vt in auten. de here.ab inte.vt fratrum filij.

¶De bonis maternis t materni generis. 60

2 Diligenter .ſ.expositum est q̄d iuris habeam⁹ in bonis defunctorum. Nūc aūt incipit tractare de iure q̄ nobis competit in bonis viuētiū: t ita ponit de bonis maternis t materni generis q̄ filijsfa. vel etiā emancipatis deferunt:vel etiā deferuntur his qui neq̄ sunt sui neq̄ emācipati vt nepotibus ex filia mea deferunt res auie ipsorū q̄ fuit vxor mea. Videam⁹ ergo quid iuris habeat pater vel auus in p̄dictis rebus.t siquidē filius sit in ptāte vsuf. in oībus reb⁹ maternis t materni generis cōpetit a ei vt administrationem gerat legitimā oēm em̄ tuende rei ꝺz diligentiam adhibere t q̄ ꝺ iure filijs debet i extima

a Cōpetit. Vide pulchre

tione p se vel p procuratorē poscere t sumpt⁹ ex fructib⁹ impigre facere t litē inferentibus resistere atq̄ oīa agere tāq̄ solidū pfectiq̄ssūm ei fuisset quesitū rē nō ꝺz t alij alienare:t si alienauerit ipso iure nulla ē alienatio.nec obstat filijs aliq̄ pscriptio nisi sit tricēnalis qua possessor fit dns t incipit illa filijs currere ex quo facti sunt sui iuris nisi sint i pupillari ęta te t cuicta re emptor age t de euictiōe ꝺ patrē vel fideiussorē cū p̄ rem vendiderit vt ꝓpriam aliter em̄ nō inuenisset emptorē.vt.j.e.l.j.t.ij. et in autē.de nup.ſ.si vero sit soboles. Si vo filius sit emācipatus cui defert hereditas materna ꝺz pater virilē portionem vsuf.cum alio emācipato vel cū filijs emancipatis.t idē dico in nepotibus vel pronepotib⁹ emancipatis. Itē t si nepotes sint ex filia ꝺz virilem portionem auus vsuf.in rebus que deferunt nepoti ex filia ab auia sua:hoc est in vxore huius auie. vt.j.eo.l.si auia.nec distinguit vtrum pater cō uolet ad secunda vota an nō.vt.j.eo.l.vlti.

¶De bonisq̄ liberis in ptāte patris constitutis ex matrimonio:vel alias acquiruntur et eorū administratione. 61

Superiori ti. mo dicum qd dictū est de bonis filijsfa.obuenientib⁹. Nunc aūt generaliter ponit de oībus bonis eis ex quacunq̄ causa obuenientib⁹ t administratiōe patri in talibus cōpetenti. ¶Circa hec aūt ita distinguendū est:q̄ peculiū aliud ē profectitiū:aliud est aduentitiū:aliud castrense vel quasi. ¶Profectitiū est qd ex reb⁹ patris vel earū occasione obuenit:puta fruct⁹ rei:vel usura forte pecunie. Et in ea plenā ꝺz proprietatem pater vt nihil iuris oīno habeat in eo filius.vt instit.p quas p.no.ac.ſ.j.t.ff.de usur.l. cū fideicōmissi.ſ.cum pollicitus.t de vulg.sub. ſz t si plures.ſ.in arrogato.videt tñ de usura ꝺ q̄ nō est in fructu.vt.ff.de ver.sig.l.ij. ¶Aduentitium aūt est quod ex quacunq̄ causa filio obuenit vel a matre vel linea materna vel exnei liberalitate vel laboribus suis:nō tñ ex castrensi vel quasi castrensi peculio.t in hoc tali peculio solū ꝺz pater usumf.ꝓterq̄ in casibus: vt q̄ ipse pater remisit filio usufr.videt em̄ in hoc casu q̄ teneat donatio a principio vel saltem cōfirmatur morte patris ac si quid diurnū filio cōcessisset.vt.j.eo.l.antepe.ſ.finaūt res. vel ac si em̄ eunti ad castra res mobiles dedisset.vt.ſ.fa.her.l.si filius.vel ac si dotē vel ꝓpter nup.donatio ꝓ filio vel filia fecisset.In q̄bus casibus videt q̄ teneat donatio: t hoc si renunciet pater usufr.nā si taceat nō nocet ei. vt.j.eo.l.antepe.ſ.hoc obtinente.t.j.de emanci.l.vlti.Itē alias etiā ꝺ voluntatē patris i quibusdam casib⁹ statuit lex ne pater habeat usufru.id est in hereditate fratris vel sororis:ad quā vna cū patre admittitur in qua nec usufr. ꝺz pater.vt in autē.de here.ab inte.ſ.si vo cū. Idem t si ab aliquo parentū ea lege quid sibi bal. cōsulentez in consi. ccc vij. scdo li.circa si nez.t ibi an pater possit sibi quib⁹ ꝺz vsumfructum. b Litez. Adde hic do. lafrā chum de oriano in tractatu de arbitris charta.xij. q̄stione.ij. et ibi an p̄ filio possit compromittere de bonis materuis.

BIU Cujas

datur vel relinquitur ne ad patrem perueniat vsufru. Idemq; dico si forsan licet quidam scri pserunt cõtrariũ in oĩ eo qđ ab aliqua psona p̃ dicta lege sibi datur. vt in autẽ. vt liceat ma. et auie. col. viij. Idem etiam dico alias vbicunq; seruus donatur filiofa. sub ea conditione vt statim eum ad libertatem perducat. nec enim aliquod impedimẽtum paterna faciet auctori tas qualis enim vsufru. potest acquiri qui momentarius esse ostendit cum ipso momento ne cesse habet eũ possidere ⁊ libertati donare. vt j̃. e. l. vlt. in fi. Idẽq; etiam dico vbicũq; delata est hereditas filiofa. in cuius acquisitione noluit pater filio consentire. vt. j̃. eo. l. vlt. §. j. iij. ⁊. iij. b̃ dixi in oĩbus aduentitijs. Et hec habẽt locũ in lucro dotis si dotẽ lucrat? est filiu sfa. ab vxore sua et ĩ donatione p̃opter nuptias quã lucrata est filia mea a marito suo vel sponso. vt j̃. eo. non sine. Secus si dedi dotem ,p filia mea et ea moritur in matrimonio filijs existentib? vel non existentibus vel etiã diuertit filia mea a marito suo pleno enim iure dos ad me reuertitur ne hac iniecta formidine parentũ circa ,liberos munificẽtia retardetur. Idẽq; in donationibus p̃opter nuptias si eam cõstituit p̃o filio meo ⁊ postea solutum sit matrimoniũ. vt j̃. e. l. cõstitutionis. Quod si filiofa. relinquatur vsufru. in hoc q̃dẽ nõ põt esse patris vsufru. q; seruit? seruitutis eẽ nõ põt. vt. ff. de vsufru. lega. l. j. ⁊ satis ĩ hoc casu ſm veteres leges vĩ statui. s̃. de vsufru. l. vlt. ſz hodie in modio rẽdi nõ est vola'plena sciẽdi puto solũ filiũ fructuariũ pr̃ aũt reb? ex vsufru. pueniẽtib? vtek ⁊ fruek. Quid si dubitek vtrũ ex profectitia an ex aduentitia causa fili? q̃sierit. Dicũt q̃dã ex ,pfecti tia p̃esumi ad similitudinem vxoris. vt. ff. de dona. iter vi. ⁊ vxo. l. q̃ntus. Sed ego puto diligẽter eẽ attẽdendum vtrũ pr̃ inops erat filius vo studiosus vel curiosus ⁊ in arte sua attent? vt bene laboraret ĩ quo casu ,p filio p̃sumerẽ. An vo filius sit piger nec alicui? artifici? doct? pater vo diues sit ex quib? ⁊ similib? ɔtra filiũ cõiectura caperem per. l. s̃. ar. tu. si defunctus.

4 Castrense aũt peculiũ est qđ a parentib? vel cognatis in militia degenti donatũ est: vel qđ filiusfa. in militia acquisiuit qđ nisi militaret acquisiturus non fuisset. Nam quod erat etiã sine militia acquisiturus id peculiũ eius nõ est castrense etiã si ille qui donauit vel legauit cognat? vel forte vxor non ex castris not? expres sit nolatim. Habeat in castrẽsi peculio veritatẽ enim spectam?. An vere castrẽsis vel noticia vel affectio fuit nõ qđ quis finxit. vt. ff. de ca-

5 strẽ. pecu. l. si forte. ⁊. l. castrense. Quasi castrẽse autem peculium est qđ aduocati ex aduocatione percipiũt de publico vel iudices pcipiũt salariꝫ causa: vel qđ obuenit p̃esbyteris vl̃ clericis omnibus. vt. s̃. de aduo. diuer. iudi. fori tui. et de epis. ⁊ cle. l. sacrosan. l. cũ. ⁊. l. in his. nihil oĩno etiã ſm veteres leges hz pr̃. vt. j̃. eo. l. aũpe. ibi. except? ⁊c. §. eodẽ obseruãdo. ⁊. ff. de colla. bo. l. j. §. nec castrense. Hodie tamen si deferak hereditas filiofa. ex castrẽsi causa nec

a eam ipse velit habere pater[a] poterit eã adire ⁊ a Pater eam habebit pleno iure. vt. j̃. e. l. vlti. ibi. simili q̃ mõ ⁊c. Et hec oĩa donec filij sunt in ptãte. Si vero pater velit eos emãcipare ⁊ filius cõsen tiat p̃emiũ emancipatiõis pater retinebit. s. dimidiã vsuf. rerum aduentitiarũ nisi pr̃ renun ciaret expressim. nã si taceat nõ noceret ei. vt j̃. eo. l. antepe. §. cũ aũt. ⁊. j̃. de emanci. l. vlti. Sz olim poterat retinere tertiã partẽ p̃oprietatis plene. vt. j̃. eo. l. antepe. §. cũ autem. De his aũt que post emancipationẽ obueniũt eis pater nihil hz. vt insti. p quas pso. no. ac. §. ex his itaq; nisi in hereditate materna ⁊ materni ge-

6 neris. vt notauimus. s̃. tit. p̃oxi. Hz aũt pater legitimã administrationẽ ĩ rebus filij. s. aduentitijs. nã in alijs nihil hz; vel totũ hz. Et est parentũ officiũ tueri res predictas ⁊ defendere. vt dixim?. s̃. de bo. maternis. ⁊ materni generis. Et abstinere debent ab alienatione vel obligatione rerũ. vt ibidẽ diximus. nisi ,pter es alienũ filij. Et ponit exemplũ in hereditate filiofa. delata ⁊ adita cõcurrente voluntate patris ⁊ filij: tunc eĩ permittit patri vendere ex rebus mobilib? hereditarijs vt soluat es alienum. Si aũt non sufficiunt mobilia poterit ex ĩmobilibus patrẽ sufficientem noie filij venun dare: vt illico reddak es alienũ. ⁊ non vsuraruz onere p̃egrauek. q; si hec facere supsederit: ip se vsuras vel ex redditibus vel ex substantia sua oĩmodo dare cõpelletur. Itẽ ⁊ si necesse habeat legata soluere: siquidem tales redditus sint in hereditate qui sufficiunt ad annalia legata: pater ex huiusmodi redditibus satisfaciet. Alioquin satisfaciet de rebus ĩmobilibus que steriles sunt: vel si illa deficiũt extenderet manũ ad reliqua. ergo extra memoratas causas nõ hz patri alienare vel pignorare: alioquĩ incidet in laqueos legum. nisi vendat mobilia vel ĩmobilia que onerosa vel damnosa sunt hereditati. que sine periculo patri cum paterna pietate vendere hz vt p̃eciũ earum vel in res vel in causas hereditarias p̃ocedat vl̃ filio seruetur. vt. j̃. eo. l. vlti. §. vbi autẽ. vsq; ad illum §. filius autem fa. Et p̃o conseruatione istarum rerum aduentitiarum vel consimiliũ vel

b p̃ecium ipsaruz hz filius tacitã hypothecam[b] sed non hz hypothecam q; male pater sit fruitus vel guberuauit res nisi in casu quem notauimus. s̃. s. cum pater non vendidit ob es alienum soluendum. vt. j̃. eo. l. antepe. §. nõ autem hypotheca. ⁊. §. sed cum tantas. nec puto q; exigatur a patre decretum cum ipse alienat hz exigatur a tutore: nec eĩ est absurdum si patria ptãs que naturalis est et p̃imitiua plus possit q; tutoria: tutoria autem est inuenta ad imitationem patrie ptãtis. vt. j̃. de sen. pas. et

7 re. l. vlti. Item in acquirendo consistit arbitrium patris vt si delata est filiofa. hereditas aliqua distinctiõe habita vtrũ fili? erat maior. xxv. an. an erat adolescẽs ⁊ sic erat in sẽda etate: an erat puer ⁊ ita erat in p̃ia. Si maior est ⁊ ipse velit eam habere pater nolit põt eam adire ⁊ pater in ea nihil iuris habet ⁊ filius p̃o here-

a Uid infra nez mutiat in. l. j. col. pe. in fi. cũ sequẽ ti. C. q ad mit. vbi habes hoc extẽ se.

b Hypothecam. Uid per pe. de ancha. in cõsil. cvj. s. vbi consuluit in pulchro casu

ditate aget ⁊ cõueniet sed necessitas imponet patri cõsentire filio agẽti vel respõdenti in iudicio videat consistere sine patris voluntate et ecõuerso si pater velit eaz habere ⁊ filius nolit pater pleno iure habebit eam ⁊ ad eundẽ pertinet emolumẽtũ ⁊ damnũ. Si aũt filius est in adulta etate simili mõ licet patri repudiare et adire filio vt ad eũ oẽ cõmodũ ⁊ incõmodũ pertineat ⁊ in agendo ⁊ respõdendo dabit curatoz bonis nõ dico persone qz ei q̃ est in alteri⁹ potestate curatoz dari nõ põt. vt. s̃. de cu. fu. l. vl. j. respõso. nisi in casu. vt. j. de sentẽ pas. l. vlti. ⁊ econuerso repudiãte aũt filio licet pñ adire ⁊ ad eũ pertinebit oẽ cõmodũ ⁊ incõmodũ licet filiosa. delata esset hereditas ex castrẽsib⁹ occasiõibus sed tñ inuitoq; casu si decept⁹ sit minoz in adeũ dovel repudiãdo poterit in integrũ restitui. vt j. e. l. vlt. j. rñso. ⁊ ff. singulez in scda etate. Vbi autẽ fili⁹ est in puerilitate ⁊ infantili patet etiã sine eius cõsensu põt hereditatẽ adire. Sed tñ si fact⁹ pubes ratã nõ habet aditionez poterit in integrũ restitui: pater aũt onerib⁹ hereditarijs alligat. Si aũt filius in inte. resti. petijt vt liceat ei respuere hereditatẽ non licebit ei interim in integrũ restitutionẽ postulare vt liceat sibi adire ne leges ludibrio fiant ei sepi⁹ cupienti ⁊ amplecti ⁊ respuere eandez hereditatẽ. Si autẽ pater repudiauit hereditatẽ infante filio cõstituto: ipse aũt filius postea in sacris cõstitutus vel patria ptãte liberat⁹ voluerit adire hereditatẽ licet ei hoc facere: vel tutoribus⁹ vel curatoribus eius implorãdo in integrũ restitutionem contra repudcationẽ paternã: ⁊ si semel in integrũ restituat vt liceat sibi adire. nõ potest postea in integrũ restitui vt liceat sibi repudiare. ¶Que aũt dicta sunt in hereditate delata filiosa. seruanda sunt in legatis ⁊ fideicõmissis specialibus ⁊ vniuersalib⁹ ⁊ in his q̃ sunt eis similia. vt. j. eo. l. vlt. ff. vbi aũt puerilis. Vbi aũt filiussa. est maioz infante ⁊ minoz. xiij. an. possunt eadẽ seruari que. s̃. dixim⁹ in adolescentibus. Sed ⁊ illud non est pretermittendũ q̃ filiussa. non habẽt potestatẽ alienandi[a] aduentitias res donec parẽtes viuunt q̃ habẽt vsumfru. in rebus illis nisi alienarẽt ex ꝯsensu parentũ. Cum enim parentes alere liberos cõpellãtur ẽm leges ⁊ naturã quare ad venditionẽ rerum suarum prosiliũt. vt. j. eo. l. vlti. ff. filijs autẽ fa.

[a] Alienã a di. Vide ẽt an filiussa. possit aliena re aduẽtitia q̃ seruãdo seruari non pñt. glo. est q̃ no. i in. l. si filius. i gl. j. ff. si cer. pe. et ibi oino vid lãcelotũ q̃ gl. etiã relata ad tex. ꝑbat

¶De hereditatibus decurionũ nauicularioꝝ coartaliũ militum ⁊ fabricensiũ. 62

¶Ertractato iure omniũ successionũ iure cõi obuenientiũ de hereditatibus quoꝝũdam ponit in q̃bus spãliter quoddã statuit. est aũt hoc: qz licet iure cõi deficiẽte omni cognatiõe. primũ cõsanguin⁹ deinde fiscus succedat nisi in casu. vt. s̃. vñ vir ⁊ vxor. l. j. ⁊ de secũ. nup. l. j. hoc tñ post conjugem non venit fiscus: sed hi tñ de quoꝝũ corpore vel collegio fuerat is q̃ decessit. siue erat nauicularius. vt. j. eo. l. j. siue erat miles. vt. j. e. l. ij. siue erat coartalis. vt. j. e. l. iij. siue erat curialis. vt. j. eo. l. iiij. siue erat fabricẽsis. vt. j. eo. l. vlti. ¶Et dicebãtur fabricẽses q̃ erant deputati armis faciendis ⁊ reparãdis et vendẽdis. Et isti etiã deputati dicebãtur. vt in auk. de armis. ¶Et locũ habẽt leges huius tit. qñ inter fiscum ⁊ corpus erat cõtrouersia non habẽte locum cõiunge. vel qz non superat. vel qz repudiauerat. Si enim supereesset: oĩbus preferetur: sicut ⁊ in alio casu fiscus excludetur. vt. j. si libertatis imperialis socius sine herede decesserit. l. j. als enĩz semper vltimo loco admittitur fiscus in quacunq; ciuitate quis decedat. vt. j. de bonis vacan. l. j.

¶Explicit liber sextus Summe azonis.

¶Incipit liber septimus eiusdem summe.

¶De vindicta libertate ⁊ apud conciliũ manumissione. 1

Explicitis et summatim pertractat⁊ sex libris librũ septimũ Justinianus ordiẽ. ⁊ a libertatib⁹ incipit. Nec hoc ineptе nec perperaz immo prudẽter ⁊ mirabili quodam artificio actũ esse dinoscit. Siquidẽ in hoc septimo li. de libertate. i. de hoĩs conditione tractat: quem ex septenario. i. ex triplici animi ꝓprietate de quattuoz elemẽtis constat esse formatũ. Quẽ ex alijs. vij. partibus coꝝporaliter cõstat esse cõpositũ ex pedib⁹: tibijs: coxis: inguine: vẽtre cõstituto in medio: collo: capite: qd̃ est imago. vñ cognoscit quodq; vij. cellulas habere nõnulli nõ leues auctoꝝes posteris tradidere. Ad hoc post tractatũ de libertatibus nõ incõpetẽter adijcim⁹ de vsucapionib⁹ que in ipso ordine nullaten⁹ possunt ꝓcedere nisi he illis astiterãt circũstãtie rei traditio vel quasi bonafides in initio titulus iustus vel id qd̃ habeat ꝓ titulo vt res nõ subiaceat vitio possessio ꝓ suo. possessio interrupta. i. cõtinuata tps quoq; lege prefixũ. Amplis⁹ quoq; de sententijs in hoc. vij. libro tractat quas certuz est nullius eẽ momẽti nisi ⁊ ipse reb⁹. vij. i. formis quibusdã ꝓcedẽtibus eas atq; ꝓsequẽtib⁹ inueniãtur esse vallate q̃ sunt he libelli oblatio cautionis expositio lit. ꝓte. iusiurãdi calũnie. i. ꝓpter calũniã pstatio cause cũ crebris interrogationibus examinatio snie in scriptis ꝓnunciatio executio nisi snia restitutiõis impediat auxilio cõisve remedij. i. appellatiõis suspẽdatur articulo. Cũq; dictũ sit in libro supioꝝ. vj. de relictis oĩbus pecuniarijs generalib⁹ ⁊ specialibus. Cõsequens est vt dicam⁹ de relictis nõ pecuniarijs. i. de relictis libertatib⁹. Et qz libertatũ relictaꝝ alie sunt fideicõmissarie: alie sunt directe. Constatq; qz directe digniozes sunt de his primũ audiam⁹. Verũ a libertatib⁹ relictis occasione sumpta de libertatib⁹ illis q̃ inter v

[b] pater ẽ dñs pecunie ad uentitie filij ⁊c.

BIU Cujas

nos dañ aliqua dicamus. Et q̃ inter vinos libertas cõpetit vindicta ꝛ sine vindicta: estq̃ excellẽtior ea que dañ vindicta. Audiamus de vindicta libertate. Et q̃ libertas vindicta datur ꝛ apud cõciliũ ꝛ alꝫ cõstat qđ q̃ dignior est ea q̃ datur apud cõcilum. Audiamus de vindicta libertate ꝛ apud cõciliũ manumissione. ¶Videamus itaq̃ qđ sit cõciliũ: ꝛ vñ dicañ: que libertas dicañ vindicta. Vel dari vindicta: q̃s possit vindicta manumittere: ꝛ quis nõ: ꝛ quis valeat manumitti. ¶Est añt cõcilium[a] locus ille quo iurisditio celebrañ vel exercer iurisditio ꝙ voluntaria vt adoptio. emãcipatio. manumiss. porro in in dicio cõtentiosa exercer vel expeditur iurisditio. Estq̃ dictũ cõcilum: q̃ volũtates duorũ cõciliant. i. cõcordant ꝛ consonant. ¶Dicir autẽ libertas vindicta vel dari vindictã q̃ dañ apud iudicem caput hois qui manumittebañ virga quadã leuiter percutiente. quippe apud Boetium in cõmentis legir. vindictã fuisse virgam pretoriã qua pretor serui caput tãgebat ꝛ dicebat abi aio te liberũ more quiritũ. vñ ꝙsius. vindictam postq̃ meus a pretore recessi. vel sicut in pãdectis legir de origine iuris. l. ij. ff. initiũ. libertas que apud iudices datur ỏ vindicta a quodã vitelliorum seruoꝝ vindice qui vindicauit ciuitatem romanã in libertatem. vel vindicauit illã factionis cõiurationẽ. Ideoq̃ a populo libertatem accepit. ꝛ inde postmodũ obtentum est vt oĩs illa libertas dicañ vindicta q̃ datur a populo vel a magistratu qui gerat vicem populi. Põt ꝛ illud dici vt concilium hic ponañ pro presidentibus in concilio. ¶Potest quis vindicta manumittere si maior est. xx. annis. vl etiã nõ minor. Naz qui natus est klẽdis Januarijs post horam sextã noctis. xx. an. prãdie kalẽ darũ Januariaꝝ. quasi ipleuerit. xx. an. poterit manumittere. nõ em̃ minor. xx. annoꝝ pmittir manumittere. ſz minores manumittere vetariã añt minor nõ est q̃ agit diẽ suminũ. xx. anni. vt. ff. de manumiss. l. j. ¶Manumittet[b] q̃dem iste seruũ suũ vl q̃ videt fuisse seruꝰ. Si em̃ heres seruũ legatũ manumittat mox legatari[9] repudiet retro cõpetit libertas. vt. ff. e. l. iij. Itẽ manumittet q̃s p se nõ p aliũ vel ꝓcuratorẽ. vt. j. e. l. vlt. qđ sic exaudi. s. tanq̃ p ꝓcuratorẽ. ỏ est vt dñium apud se retineat: excipitur tamen in patre ꝛ filio ꝛ in quolibet ascendẽte masculo vl femina qui per liberos suos vl in potestate cõstitutos vel emãcipatos mandato eius iniũcto possunt manumittere vel vindicta vel quolibz alio modo. vt. j. cõmunia de manumiss. l. j. ff. vlt. ꝛ ff. eo. l. surdi. ꝛ l. pater. hoc ita nisi renocatus sit a patre expressim mãdatum p nuncium vel p lras licet filius nondum sit certiorat[9]. Tacita añt renocatio nõ impedit manumissionem vt si pater filio pmiserit manumittere ꝛ interim discesserit re integra. deinde ignorans fili[9] pfem mortuum libertatem imposuerit. Nã libertas seruo contingit fauore libertatis cũ nõ appareat mutata dñi volũtas. vt. ff. e. l. si pr̃ filio. Si vero dñium in aliquem velim trãsferre ꝛ rogo eum de manumittendo possũ ỏ facere q̃cũq̃ sit ille. vt. ẽ. de dolo. cũ pponas. Nec est in huius manumissione serui opinio attendẽda. Nam si dñs manumittit seruũ ꝛ seruus putaret se nõ esse manumittẽtis nihilomin[9] erit liber. Plus em̃ est in re q̃ in extimatione: sic est ꝛ si dñs credat seruũ esse alienũ vel si vterq̃ erret idez est. vt. ff. e. l. si pater. ſ. quotiẽs. Si vero ille q̃ vult manumittere minor est. xx. an. locum habet lex elieſcẽtia q̃ non nisi ex iusta causa pmittit minori manumittere. ¶Juste autez cause manumissionis he sunt veluti siquis patrẽve l mrem aut filiũ filiãve vel eum qui sanguine cõtingit ipsum aut fratrẽ sororẽve aut pedagogũ nutricem educatorẽ aut alumnũ alũnãve aut collectaneũ aut capsariũ. i. qui portat libros manumittat aut seruum ꝓcuratoris habẽdi gratia dum non sit minor. xvij. an. aut manumittit ancillaz aut seruũ matri. causa exacto prius iureiurãdo. vt ifra. vj. mẽses vxorez eam ducere oporteat. Itẽ ꝛ iusta causa est si periculo ire vel infamie dñs liberauit seruus. vt. ff. eo. l. iusta causa. Possunt ꝛ alie iuste cause ex ꝓterito esse veluti q̃ dñm in prelio iuerit: contra latrones tutatus sit eũ q̃ eum sanauerit: q̃ insidias detexerit: ꝛ lõgũ est si exequi volueris hoc q̃ multa merita incidere possunt quibus honestũ sit libertatẽ cum decreto prestare quas extimare debebit is apud quẽ agit de ea. vt. ff. eo. l. etiã. ſ. j. Itẽ matrimonij causa manumittere potest etiã spado nõ ita in castrato. vt. j. e. l. alũnos. ſ. vlti. Porro in oĩbus est quedã gñalis adhibenda discretio vt non vtiq̃ vnũ habeat seruũ qui manumittit. vt. ff. e. l. si collectaneus. ſ. ꝓterea. Itez oẽs predicte cause nõ ex luxuria ſz affectu debẽt approbari. non em̃ delitijs ſz iustis affectionib[9] datur libertas per legẽ. Ex his ergo causis ꝛ sikibus procedit manumissio per decretum. ita tñ si tutoris vel curatoris auctoritas intercedat in manumissiõe minoris. xx. an. qui tñ maior est infante. Infans em̃ vindictaz non põt manumittere. vt. ff. e. l. pe. Nec est ꝓtermittendũ q̃ pupillis gratia tutoris habẽdi manumittere non põt. Est em̃ absurdũ in eligendo tutore firmũ videri esse iudiciũ pupilli cuius in oĩbus rebus vt infirmũ iudiciũ auctore tutore regitur. vt. ff. e. l. vlt. Itẽ gñale est vt si vere nulla sit causa si tñ tanq̃ esset vera fuerit approbata teneat manumissio vt dicũt quidã. vt. j. eo. l. ita. ꝛ insti. qui. ex cau. ma. nõ pos. ſ. semel. sed id ego nõ puto q̃ falsam causaz nullã puto. vt. ff. de ver. sig. l. paulus. vñ sicut nulla causa ꝑposita irrita esset manumissio ita ꝛ nunc. Qđ añt dicitur vera expone. i. iusta. ꝛ falsam expone pro iniusta. vt. ff. de in inte. resti. l. oẽs. ꝛ Horati[9] ait metiri se quẽq̃ suo modulo ac pede verum est id est iustũ. Licet autẽ minor nõ posset manumittere sine causa ꝓprium seruũ vel cõem tñ si seruũ sibi pignori obligatũ minor cõsentiat debitori manumittere: tenet manumissio. q̃ non tam manumittere q̃ non impedire manumittentẽ intelligitur. vt. ff. e. l. ij. ꝛ l. si pater. ſ. vlt. et pe. Qui autẽ serui possint manumitti ꝛ qui nõ: non curo hic dicere. q̃. j. q̃ nõ possint ad li-

[a] Cõciliũ vide late p brixiẽsem ꝛ albericũ in eodẽ verbo i eoꝝ reperto rijs seu dictionarijs.

[b] Manumittet. Adde tñ q̃ ista manumissio ad tuos tñ spectat. l. j. ff. q̃ ac. de pec. ẽ anna. alioq̃ emãcipatõe sumit. vt ff. de adop. l. libzum.

BIU Cujas

bertatē peruenire. specialiter tractatus habetur. ¶Procedit hec manumissio apud iudicem ordinariū vel etiam extraor. Itē etiā apud collegā manumittētis. vt. ff. eo. l. etiam. §. vlt. z. l. apud pcōsulē. z. l. apud filiū. amplī etiā apud seipsum quilibet minor manumittit dūtamen apud collegā causa manumissionis ꝓbetur. vt ff. de offi. pcō. l. j. z. ff. e. si rogatus. §. vlti.

¶De testamentaria manumissione. 2

Expōsito tractatu vindicte libertatis que iudicis mu nitur auctoritate: sequit de ea vide re que habet p̄cipuū fauorē. i. que relinquit in vltima volūtate. Et q̄ directa libertas dignior est ea q̄ ꝑ fideicō. p̄stat. ꝑmo de directa videam; z sic de testamentaria manumissiōe. nec est tū ꝓtermittēdū: q̄ testamētaria manumissio pōt dici oīs quecūq; ex causa testi p̄stat vel ꝓpter testm̄ cōtingit: ergo z fideicōmissaria ꝺr testamētaria: sed hic spāl vocat eam testamētariā q̄ directo relinquit in testō hec fideicō. tū libertate aliquid in hoc ti. tractat. sed plenī z spāli. j. de ea ponit tracta
1 tus. Uidēdū ergo q̄s videt directo libertatē relinquere: z q̄s possit directo manumittere: z q̄s possit manumitti directo: z in qua volūtate: z qualr: z q̄s sit eī effect. Directo aūt q̄s videt relinquere libertatē cū nō ab alio seruū manumitti rogat: sed velut ex suo testō ei libertatē cōpetere vult. Et ꝺr talis libert. ꝛcinus. vt insti. de singu. re. ꝑ fideicō. reli. §. pe. z antepe. sic dict; q̄ manumissus est ab eo q̄ tēdit ad ꝛcū vbi q̄dā cōstituta erat sedes oī viuēti donecvelit salus z redēptio nr̄a. vel ꝺr ꝛcin. ab ꝛchos q̄ est rectū q̄si directo manumissus. q̄ est melius. sed i ꝓma deriuatione infern. ꝺr ꝛcus ab ꝛce q̄ est capio. inde z ꝛceus ꝺr. ꝛcus em̄
2 oīa capit. ¶Directo pōt manumittere ille solus: z ille oīs q̄ pōt inter viuos manumittere: ergo q̄ crimine ꝓduellionis tenet manumittere nō pñt: z si manumiserint z post eoꝝ mortē inchoata accusatione fuerit eoꝝ dānata memoria nulla est manumissio. vt. j. eo. l. ij. z ad. l. iul. ma. l. vlt. z pe. Idē est in furiosis z talib; q̄ consentire nō pñt. Itē manumittere nō pñt q̄ dānati sunt vt fierēt seruī pene: immo z si accusatus est aliq̄s z cū i futurū ꝓspiceret se dānādū manumisit nulla ē manumissio. Idēq; z i eo qui ideo seruū alicui; criminis reū manumisit vt crimini subtraherē. vt. ff. de manumiss. l. qui
3 pene. ¶Quis aūt possit vel non possit manu
a Manu mittere. z an manumissio ꝓ vidictā possit fieri ꝓ aliū. no. in. l. pe. §. ti. j. de manumiss. vin.
a mittere[a] īter viuos dictū ē. §. ti. ꝓri. sed de regula ꝑdicta excipit minor. xx. an. Maior. xvij. an. vt insti. qui. ex cau. ma. nō pos. §. vlt. ꝓ aut. aut ex quo testari pōt z libertates relinquere pōt. vt ī aut. vt spō. lar. §. z hoc quoq; pñti. In ea vō manumissione q̄ fit inter viuos nihil credo immutatū: siquidē verbū reliquere hoc indicat. vt. ff. de tabu. exhi. l. j. §. vlt. Sed z aut exꝓuenit ex vltima voluntate: licz quidā dicant contrariū. Itē excipitur in eo qui cum non sit solūendo inter viuos nullū in fraudē creditoꝝ manumittit: sed tm̄ vnū heredē instituit. et ita eī directa libertate donat. vt insti. qui. ex cau. ma. nō pos. j. respōso. z. §. Iz autē. Aliter autem vllo modo pōt directā libertatē relinquere ille qui nō est solūdo etiam si locuplex ꝓperis existat ei. vt. j. e. l. in fraudē. Si tm̄ ille qui non est solūdo ita relinquat directā libertatē cum eius alienū solutū erat nō videt in fraudē creditoꝝ eā relinquere cū apertissime curare videat ne creditores sui fraudent. vt. ff. eo. l. si quis locuplex. Et ideo valet libertas: q̄ ad hoc vt directa libertas nō valeat opꝰ precedere ꝓsiliū manumittētis: vt fraudet creditores z euentū dāni creditoꝝ suū nō recipere valentiū. vt insti.
4 qui. ex cau. ma. nō pos. in ꝓin. ti. ¶Potest directo manumitti ille seruus qui vtroq; tpe fuit testatoris. i. z quo testm̄ fit z quo moꝝ testatoꝝ. vt. ff. e. l. si seruus. z insti. de singulis rebus per fideicō. re. §. at is qui fuerit. dicovere vel interpretatiue: vt ecce seru; testatoris erat apud hostes tpe mortis eius z postea reuersus est. vt. ff. e. l. si seruus q̄ apud seruo. ergo extranei etiā si sit seruus heredis mei nō possiz directā libertatē relinquere. vt. j. e. l. seruo. adeo vt nec dicā eā detrahi ad fideicō. vt. ff. de leg. j. l. si seruus legatus. §. si seruus. Iz aliud sit in eo q̄ seruo pignori obligato reliquit libertatē directo. vt. ff. de fideicō. li. l. generaliter. §. si quis tutorē. z. §. si quis seruī. Pla. tm̄ putauit heredem esse exceptiōe repellendū cuius seruo libertatē relinquerat testator: vt sic nō cōpellat̄ heredi seruire. vt. j. de li. cā. l. si ab eo. hoc ita in ꝓtio nisi ꝓhibeat seruus aliqua certa rōne ad libertatē peruenire. Nā ꝓhibetur q̄nq; defuncti iudicio. vt. j. e. l. cōtra volūtatē. z. ff. e. l. si quis ita sit legatus. §. quod. z. j. qui nō po. ad li. perue. l. ij. Itē q̄nq; ꝓhibet cōtrahētis pacto vel ꝓtestatiōe ꝓpter vel delicti rōne. vt. ff. de manumiss. l. seruus hac lege. z. j. qui nō pos. ad li. perue. l. j.
5 ¶Pōt relinqui directa libertas in testō. Itē in codicillis testō cōfirmatis: Iz fideicōmissarie et in codicillis ab itestato factis pñt relinq. vt. ff. eo. l. libertates directe. Sed dubitari pōt an ex ꝓfessim eas cōfirmari oporteat in testō aut sufficiat tacita ꝺfirmatio. z puto tacitā sufficere. ar. eius q̄ dicit. ff. de codicillis. l. ab intestato. et insti. de codicillis. §. sed cum autem. Ubi autem nullum factum est testamentū non potest
b relinqui libertas[b] directa in codicillis quia ex testamento quod nullum est non pēdent. vt in
6 predicta. l. libertates. ¶Relinquitur libertas pure z nominatim seruo expressō nominatim videtur esse manumiss. siue nomen contineatur in codicillis siue in testamento. Item siue nomine ꝓprio demonstretur: siue artificio vel officio vel quolibet alio modo euidenter vocetur veluti dispensator meus z socius meus pāphili seruī mei filius. Si autez ex pluribus eodem nomine seruus vnus liber iussus non appareat quis sit nullus liber est. vt. ff. eo. l. nominatim. z. l. cum ex pluribus. simile et in filio exheredato. vt de libe. ꝓ. §. fieri debet. et. §.

b Liber tas. Uide spe. in ti. de acto. ver. item q̄ē liber tas. z ibi an libertas si sub conditio ne relicta sit pēdente cō ditiōe ꝓ

eruo habetur legatari.

quid est. & idem in tutela notaui. ff. de testa. tu. ff. datur. Sed secus in legatis. vt. ff. de leg. iij. l. si quis. ff. si inter plures quosdã. vel dic idem in oibus: donec est incertus ꝛ heres possit eligere cui det. Nõ aũt cogit. vt. ff. de cõdi. & de. l. falsa. & debet poni ꝓ põt. Itẽ relinquit libertas post tps: hinc est ꝙ si. xij. ãno post mortẽ testatoris seruus iussus est liber. prin. xij. anni liber erit. Nam inter hos sermones. xij. anno. & post. xij. annos: multum interest: & ita loqui solemus. Annus. xij. est cũ ꝑtum libet de. xij. ãno venisset aut pterisset. & ꝺ. xij. ãno liber eẽ iubet oĩb⁹ diebus anni liber esse iussus est. Sed si nõ solũ tps est adiectum sed cõditio pecunie dãde. ops pecuniam ꝓmo dari: vt ecce ita scripsit seruus meus si heredi meo mille nũmos anno biẽnio triẽnio post mortẽ meã soluerit satisve fecerit liber esto ꝙ ponẽda est eĩ heredib⁹ libertas ꝙ celeritas prematurę pecuniarũ solutioni. vt. ff. e. l. si ita fuerit libertas. & de statu liber. l. si triẽnio. Pure aũt videt seruus esse manumissus et si ita dicat stichus infra annũ post mortẽ meaꝫ liber esto. vt in predicta. l. si ita. ff. vlt. ſꝫ vbi iubetur esse liber post annos: elapsis duobus annis liber est. vt. ff. e. l. libertas que in vltimũ. ff. vl. Vbi aũt in libertate dãda adiicit tps in quo seruus & libertas desinit esse nulla est libertas vt ecce seruus iussus est esse liber cũ moriet. vt ff. e. libertas que in vltimũ. Vbi aũt datur libertas ad tps supernacua est adiectio tpis. vt. ff. e. l. libertas ad tps. & l. ideoq. Itẽ relinquit directa libertas sub condi. Et siquidẽ potestatiua fuerit ꝺditio parẽdum ei est. vt ecce si rationes reddiderit q̃ cõditio nulla est si nihil est in reliquis. Si aũt aliquid est in reliquis duplex est cõditio. l. & de reliquis restituẽdis. & de dño instruẽdo. vt. j. e. l. iiij. & ff. de cõdi. & de le. l. Fu⁹. de qua condi. plene diximus. ff. de condi. inser. Vbi aũt ita dictũ est. stichus si rationes tractas se diligenter videbit liber esto. diligentia desiderãda est que dño nõ que seruo vtilis fuerit. & tota ea res ad boni viri arbitriũ redigit. Idẽq; & si stat per heredẽ quo minus id cognoscat: et poterit ascribi seruo culpa lata forte & leuis. ſꝫ nõ leuissima. vt. ff. e. l. si ita scriptũ. & l. q̃ filiũ. ff. itẽ quesitũ. & de statu liber. l. labeo. & ff. de peculio. nõ solũ. ff. vlt. Si ꝺo ita scripserit testator nesiphone nisi rõnes diligẽter exactus ſꝫ liber ne esto. libertas talib⁹ ꝓbis vendicari non põt. quia illis verbis libertas potius adimi ꝙ dari videt. vt. ff. e. l. antepe. ff. vlti. Porro nisi in huiusmodi seruus iussus est esse liber puta vt rationes reddat pure quidem liber est. sed tamẽ postea cogitur reddere rationes. vt. ff. e. l. libertas que in vltimũ. ff. ij. Si vero libertas pluribus ꝓis relinquit sub cõditione. siquidẽ cõditio diuidua est. quis tenet eã adimplere. & qui libet qui nõ paret libertate carebit. Si aũt est indiuidua satis est per vnũ paritũ esse cõditioni: nisi testatoris fuerit ꝺria voluntas. vt. ff. e. l. si ita fuerit seruus. Quid ergo si plures cõdi

a Copulatiue. a tiones sint appositę. Siquidẽ copulatiue[a] omnes implẽde sunt. Si disiunctiue satis est vni paritũ esse. vt. ff. de ꝺdi. insti. l. si heredi. Si aũt vis Pau. apposite sint in diuersis partibus testamẽti le. de ca. et uissima cõditio spectãda est. i. que manumissio Rapha. sit facilior. Sꝫ in fideicõmiss. liberta. nouissima cõ. ſ. l. qõ scriptura spectatur. vt. ff. e. libertatibus. & l. ꝙ traditus vulgo. Si aũt in nõ faciendo consistat conditio est. ff. de ea videt defuncti volũtas vt si ille potuit face- condi. et re nec fecit videatur paruisse nec eĩ est inu- demon. tiane cautiõe locus. vt. ff. e. l. libertas que. ff. j. & l. vlt. Porro in casu nõ est in libertate conditio q̃ aliis intelligit esse vt ecce stich⁹ liber esto cũ titius erit. xxx. anno. Nam & si titius ante decesserit ꝙ esset. xxx. annoꝝ libertas cõpetit sticho. Sed legatũ pecuniarium sicut relictũ non deberetur: qz videret ineſe conditio. vt. ff. e. l. si ita scriptũ fuerit. Vbi aũt est iuꝑsibilis cõditio sicut in ceterꝭ ita & in libertate ꝓ nulla habetur. vt instituta de here. insti. ff. impossibile.

¶ Idem est & si admodũ sit difficilis cõditio veluti si heredi mille dedisset. vt. ff. de statu liber.

7 l. cũ heres. ff. j. ¶ Est aũt effectus directe libertatis relicte: qz adita hereditate ab vno de heredibus saltẽ: seruus statim liber est si pure relicta est ei libertas. Si aũt relicta est ei ex die vel sub conditione erit liber cũ dies venerit vl conditio extiterit. Et qõ dixi in vno adeũte seruatur & si vnus omissa cã testamẽti ab intestato possideat hereditatem. vt. ff. e. l. testamento manumissus. Quid aũt si nullus ex testamento vl ab intestato adeat hereditatẽ deficit quidez libertas mero & cõi iure. sed tñ libertatis fauore si aliquis manumissorũz vl etiã exheres ĩmo & ille cui nõ est relicta libertas postulauerit sibi adiici bona cã libertatũ ꝺ seruãdaꝝ est audiẽdus alijs absentibus q̃ libertatẽ acceperũt qz & eis inuitis admittet. vt. ff. de fideicõ. li. l. iiij. ff. illud. distingue tñ in hoc postulatore vtrũ veniat postea ꝙ creditores herede minime inuẽto vẽdiderũt bona. An aũt si postea audiet vsq; ad annũ sicut & si vendita nõ essent bona vt statim dicem⁹. Sed vltra annũ nõ audit. Si autẽ veniat anteq̃ creditores vendãt bona siquidez libertatibus insolidũ & creditoribus insolidũz satisfacere polliceat admittenda est eius postulatio. Sinaũt libertatibus quidẽ insolidũ satisfacere pollicet creditoribus aũt nõ insolidũ si quidẽ creditores cõsentiãt eius postulatio admittitur. Alioquin respuit sed vbi creditores consentiunt oẽs serui si volũt possunt ad libertatẽ peruenire. Inuiti eĩ nõ fiunt liberi ꝓ tale bñficiũ adiecitionis bonoꝝ qz fauore seruoꝝ est ĩductũ: & ẽ simile ĩ fideicõ. libertate quam aliquis ꝓ seruo ipo inuito petere nõ põt. fidei cõ. tñ dño relictũ vt manumittat seruũ repetet dñs seruo inuito. Itẽ & dñs seruũ suũ inuitum posset manumittere: qz nemini ꝓfuit ſꝫ recusat ciuitatem romanã. vt. j. e. l. vl. j. rñso. & ff. j. & ff. de fideicõ. li. l. si alienare. Sed aliud est i patre & filio qz pr̃ filiũ inuitũ nõ põt emãcipare. vt in autẽ. q̃ mo. na. effi. sui. ff. gñal'r. Si ꝺo ille qui postulat sibi adiici bona polliceatur se satisfacere creditoribꝰ in totũ seruos aũt nõ velit ad libertatẽ ꝓducere. siquidẽ res hereditarie sufficiũt

ciũt eri alieno oẽs ſeruos tenetur manumitte re: ⁊ ſi hoc nõ eſt pollicitus. Si aũt nõ ſufficiũt eri alieno humanius eſtvt ſaltẽ pauci queniãt ad libertatẽ. Quid ſi nõvnus ſed plures petãt ſibi adiici bona cã libertat ĩ conſeruanda. Si quidẽ veniãt ſimul oĩb⁹ licꝫ cõiter hereditatẽ adire præſtita tñ ſatiſdatione qõ libertatib⁹ ⁊ creditoribus ſatiſfaciãt. Si aũt veniũt p inter ualla tẽpoꝝ: qui prim⁹ venit habet p̃rogatiuã: ſi tñ ſatiſdationẽ prædictã p̃ſtare põt. Illo eñ ceſſante alij gradatim ſuccedũt intra annum. Quid autẽ ſi primus ſatiſdationẽ obtulit: ſed pauciora ꝓmiſit q̃ hodie ꝓmittat ſcõs: vt qꝫ primus libertatib⁹ nõ ĩ totũ vel eri alieno nõ in totũ ſatiſfacere ꝓmittit. Hic aũt ĩ totũ oĩb⁹ ſatiſfacere ꝓmittit: certe admittẽt ſcõs infra annũ tm̃: ⁊ reb⁹ a priore abſtrahent. Sed prior petitor remanebit in libertate: ſiue erat ei relicta libertas ſiue nõ: ⁊ geſta per eũ medio tpe debẽt hĩ rata. vt. j. e. l. vlt. ⁊. ff. de mino. l. in in
1 ter. vo. ¶ Iſte aũt cui adiiciunt bona cõueniet a creditoribus ex cã cautiõe expoſita oĩb⁹ vel vni noĩe oĩm: ⁊ opꝫ in cautione cõtineri pign⁹ vel fideiuſſore: niſi creditores cõtenti ſint ſola ſtipulatione. Sed vbi nulla interceſſit cautio forte cõueniet vtilibus act. hereditarijs: ac ſi heres eſſet: ⁊ legatarij agunt vtili actione ex teſtõ. vt ff. de fideicõ. lib. l. j. ĥ. iij. ⁊. iiij. ſ. adiici. ⁊ ſ. pe. ⁊ ſit hec adiectio poſt ſatiſdationẽ vel ante: ſed tñ ſub cõditione ſi oĩa facta ſint ex cõſtitutione diui marci. vt. ff. de fideicõ. lib. l. iij. ſ. illud. Et habet locũ hec adiectio: nõ tm̃ in libertatibus directis: ſed etiã fideicõmiſſarijs: ⁊ in bona. cau. mor. ⁊ ĩ bona. inter viuos ſi dicant eſſe data ĩ frau. cre. ⁊ alioqs ideo ſibi poſtulet adiici bona. vt inſti. de eo cui li. cã bo. adiici. ſ. vlt. Et erũt orcini liberti q̃ directo iuſſi ſunt eẽ liberi niſi ille q̃ petit ſibi adiici bona non aliter velit ſibi adiici bona niſi ſint eius liberti qõ in ipſa aditione erat cõprehẽdendũ. vt. ff. eo. l. iij. ſ. hi
2 qui. ¶ Illud notandũ eſt q̃ ſi quis in teſtõ ſuo reliquerit ſeruo directã ⁊ fideicõmiſſariã libertatẽ in ptãte ſerui eſt vtrũ directo an ex fideicõmiſſo ad libertatẽ queniat. Itẽ ſi ſepius ſeruo daꝫ libertas placet eã fauorẽ hr̃e ex quo le uius vel maturi⁹ ad libertatẽ puenit. vt. ff. eo. l. j. ⁊. l. ſi qs ſeruũ. ¶ De ſunt differẽtie inter directã ⁊ fideicõmiſſariã libertatem directa vtiliter non datur: niſi ſeruo ꝓprio: fideicõmiſſaria alieno. ¶ Item directa relicta pure mox competit ab hereditate adita: fideicõmiſſaria non niſi præſtita ſit arrogato. vel niſi eius cõtumacia pronunciauerit iudex ab eo deberi libertatem fideicõmiſ. Item directa non datur niſi teſtamẽto vel codicillis teſtamento confirmatis. Fideicõmiſſaria etiam ab intestato. Item directa non renocatur a creditoribus niſi conſilio ⁊ euentu fraudati ſint a debitore: ſed in fideicõmiſſaria libertate ſpectatur ſolus euentus. vt. j. qui manumit. non poſſunt. l. j. et. l. vlti. Item directa non petitur: ſed præter petitionem competit ipſo iure. Item directo manumiſſus libertus vocaꝫ orcinus ⁊ per mediã perſonã defuncti libertus erit heredis. Sꝫ per fideicõmiſſum manumiſſus eſt libertus manumittentis: nec ita facile amittit patronatũ. vt ſ. ſiam amitteret ſi libertũ accuſaret de capitalĩ crimine: vel eũ peteret in ſeruitutẽ qõ hic nõ eſt. vt. ff. de fideicõ. li. l. ſi filius. ſ. erit.

¶ De lege fuſia canina tollenda. 3

3 a Uia lex fuſia caninaa directas impediebat libertates de quibus dictum eſt. ⁊ fideicõmiſſarias de quibus dicemus. de lege fuſia inter vtraſq; libertates loquamur. Lege iſta cautus fuerat neminẽ ĩ teſtõ ſuo totã familiã vltra certũ numerũ manumittere poſſe: ſed inter viuos bene poterat manumittere oẽs ſeruos: hodie quod concedebatur inter viuos cõceditur multo magis in vltima voluntate. vt. j. e. ⁊ inſti. e.

a Canina Quare ſic nominata ſit vide per glo. ⁊ do. inſt. e. ti. in glo. in ver. quã ſed lege.

¶ De fideicõmiſſarijs libertatibus. 4

4 Xpediuimus ſupra de libertatibus directis. Nunc dicamus de fideicõmiſſarijs. Videndũ itaq; que libertas dicaꝫ fideicõmiſſaria: quis poſſit eã relinquere: ⁊ qualiter. Itẽ qualiter ſubueniatur libertatibus fideicõmiſſarijs. Eſt autẽ
b illa libertas b fideicõmiſſaria quã teſtator directo nõ voluit cõpetere: ſꝫ per factũ. i. manumiſſionẽ alteri⁹ vel heredis vel legatarij vel donatarij cã mortis cui⁹ fidei hoc cõmiſit. ſ. vt manumitteret. Tñ ⁊ manumiſſus nõ fit libert⁹ teſtatoris: ſꝫ ei⁹ q̃ manumiſit. vt inſt. de ſingulis re. p fideicõ. re. ſ. libertas q̃. ⁊. ſ. q̃ autẽ ex cã. põt aũt hãc libertatẽ relinq̃re ille ſol⁹ ⁊ ille oĩs q̃ fideicõmiſſus pecuniarũ põt reliquere. vt. ff. e. l. gñaliter. in pn. de quo plene dixim⁹. ſ. de legatis. porro oliz minor. xx. an. vl p legẽ inſtitutio nũſis q̃ nõ tetigit. xviij. an. nõ relinq̃t libertatẽ niſi is q̃ cãm poterat ꝓbare: lꝫ alia ꝓ ſuo velle poſt. xiiij. annũ poſſet relinq̃re. vt inſti. e. qui. ex cau. ma. nõ poſ. ſ. cũ ergo. ⁊. j. e. l. minor annis. Hodie aũt ex quo teſtari põt ⁊ libertates relinquit. vt ĩ aut̃. vt ſpõ. lar. ſ. ⁊ hec q̃. Poſſuꝫ relinq̃re hãc libertatẽ ſuo meo ꝓprio. Itẽ ſeruo heredis mei. Itẽ legatarij. Itẽ ſeruo ꝓncipis ⁊ municipij ⁊ ſuo cuiuſuis extranei vt heres eum redimat. vt. ff. e. generaliter. ſ. j. qõ ſi dñs eũ non vẽdat vel nõ iuſto pcio vẽdat ſiquidẽ ad eũ nihil puenit ex iudicio defuncti nõ tenet vẽdere nõ tm̃ ſtatĩ extinguit fideicõmiſſaria libertas ſꝫ differt q: poſſit tpe mortis ꝓcedẽte vbicũq; c fuerit occaſio redimẽdi ſerui ꝓſtari libertas. vt inſti. de ſingulis re. p fideicõ. re. ſ. libertas. ⁊. ff. eo. alieno. ſ. vl. Si aũt ad dñm ſerui aliqd puenerit ex iudicio defũcti cogit vẽdere ſeruũ ſuũ. vt. j. l. deberi. Vbi aũt qs rogat⁹ ẽ de ſeruo ſuo
c manumittẽdo c ex iudicio defuncti ſtatim aliqd acceperat vel agnouit legatũ etiã modicũ cogi tur ſeruum manumittere niſi minor ſit. xxv. an. vel niſi legatum ſit relictum rogatus eſt ſeruo ſuo manumiſſo præſtare. vt. ff. ad. l. fal. l.

b Libertas. Vide late de iſtꝫ oĩb⁹ p alberi. de roxa. in rubrica. ff. de fideicõ. li. eo. tit.

c Manumittẽdo. Vide ter. in. l. ſi ſeruus. ff. ad. l. fal. declara ⁊ ibi p pau. de ca. ⁊ ſcribentes.

BIU Cujas

ſ3 si nō seruus. j. rñso. ꝛ de mino. xxv. an. minor xxv. an. ꝛ ff. e. generaliter. ℑ. si cui. ꝛ ℑ. siqs alienum. Si vero legatarius de seruo alieno rogatur non als erit cogendus q̄ si tanti possit redimere q̄tū ex iudicio testatoris cōsecutus sit a principio vel ex postfacto vel iure accrescendi vel ex vsuris vel fructibus: et ita dico cōsecutus qō remāserit penes eū nō imminutū aliquo casu supuenienti certū est tñ q̄ falcidia minui non pōt legatū si totus necessarium est ad redēptionē serui. Nam si spectauit se legatum vberius habiturū et paratus est refundere legatum quod habet nō cogit redimere vbi residuū legati qō apud eū est sufficit ad pcium serui. Quid si plures rogatus est manumittere ꝛ ad quorūdā nō oīum pciū sufficit legatū: certe coget eos quor pciū patitur legatum redimere et manumittere. Sed nūquid est in arbitrio legatarij quos manumittat an heredis et fortassis quis recte dixerit ordinē scripture sequē dū. Aut sortiri eos oportebit. Ne aliquā ambitionis vel gre suspitionē pto: subeat: aut meritis cuiusq allegat arbitrarijeos oportet. vt ff. e. l. x. ꝛ generaliter. ℑ. q̄ si alienū. ꝛ. l. si cui legata. Quid aūt si dñs serui paratus est seruū vendere quē heres rogatus est manumittere: et seruꝰ velit manumitti. certe cogēdus est heres ꝛ redimere ꝛ manumittere. aut dño sui datur actio pcij i heredē. Jdēq ꝛ si heres latitet. ſ3 et si dñs sui alienare paratꝰ ē nō tñ añ id velit facere q̄ sibi satisfaciat in pcium: nō erit manumittere cōpellendus. ne seruū manumittat et interdum minus aut nihil cōsequatur. si forte his qui rogatus est manumittere non fuerit soluēdo. vt ff. e. l. alieno. ꝛ. l. si alienare. ¶ Relinquit libertas nato et nascituro. ꝛ licet relinquatur nascituro. Si tamen plures fuerint nati oēs ad libertatē pueniūt. vt. j. e. l. cū iter. Itē relinquitur is q̄ nō ꝓhibent ad libertatē puenire de quib⁹ dixim⁹. s. de manu. testa. Item relinquit hostium seruo. ſ. cū noster ceperit eē. Itē relinquit nato ex dānato i metallū. Itē relinquit poī libero si iueniat seruꝰ tpe mortis vt tpe ꝺditiōis existētis apposite i libertate relicta. vt. ff. e. l. ḡnaliter. ℑ. hostiū. ꝛ. ℑ. si oī. ꝛ ℑ. ex
6 dānata. ¶ Relinquitur hec libertas pure: si tamē seruus dicatur rationes administrasse mora libertati non fit ex cōtinenti tñ arbiter dātus ē q̄ cōputationē ieat. vt. ff. e. l. si pure. Itē relinquit sub ꝺditiōe ꝛ tūc existēte cōditiōe deb⁹ libertas. Jdēq ꝛ si p heredē stet quomin⁹ impleatur. vt. ff. de statu li. l. ij. ℑ. vlt. Illa autē vba. illū manumittas sil pbaueris si nō reprobaueris si dignū putaueris si te meruerit. si tibi placuerit. si tibi videbitur. ita debēt accipi. si tibi tanq̄ bono videri poterit. si tibi displicere vt bono viro nō debuerit. vt. ff. e. l. tuis. ℑ. soror. et de statu li. l. labor. et de ma. te. l. seruus leg. Item post tempus relinquitur: siue post diem sed non ad tempus. vt. j. eo. l. fideicom. et vt diximus. s. de testa. manu. Item relinquitur libertas verbis expressis. Item tacitis. vt ecce dixit testator ne stichus seruiret vel ne stichus vlterius seruitutem experiatur. vt. ff. e. l. rogo. ꝛ. l. ḡnaliter. ℑ. si petitum. Idem est et si testator reliquerit seruū suum vel etiā
7 alienū tutorē. hic tñ opus est distinctione quā
a no. s. de testa. tu. ℑ. datur. ¶ Subuenitur a au a Subue
tē libertatib⁹ si nolit manumittere ille q̄ roga nif. Ubi
tus ē. ꝛ q: hoc fit p se. cōsul. Videam⁹ vbi ipa lo ertēe p
cū habeāt. Et q̄dez ruberanū se. cō. locū hz vbi Albe. de
testator de seruo suo manumittendo roganit de roga
heredē. ꝛ heres hoc facere nō vult quo cauet vt te in ma
sint orcini liberti cū heres legitime vocatus brica. ff.
fuerit in mora ꝛ pnūciatū ē ab eo deberi fidei eo. ti. in.
cōmissariā libertatē. Qō dictū est in herede ser tij. col.
uatur i legatario ꝛ similibus. vt. ff. e. l. cum vo.
ℑ. subuentum. ꝛ. ℑ. pe. ꝛ vlt. Uicianū vo se. cō. lo
cū hz i suo heredis vl cuiuslibet q̄ dz manumittere. Et sīliter punit mora heredis q̄tū ad effectū. i. vt pinde habeat ac si ab eo herede manumissus eēt. nec tñ heres hz ius patronatus. vt. ff. e. l. siquis seruū. ꝛ. l. nō tm̄. ℑ. sed si nō heres ditarium. Transilianum vo locū habet cum infans vel furiosus partē hz in seruo quem illi q̄ pariter dñi rogati sunt manumittere. nec em̄ impediet libertas ꝓpter infantē vl furiosū: vt tñ iustū pciū ptis quā hz infans vl furiosus i seruo sibi debeāt a coheredib⁹. Immo etiā hij cohere des q̄ manumiserūt pcij nolle tenent infantib⁹ ac si cōdēnati essent. vt. ff. e. cū q̄si. ℑ. si infans. ꝛ ℑ. si plures. Artificulianū vo se. con. statuit vt i puinctis ꝑsides puincie cognoscāt de libertate fideicōmissaria iz heres nō sit ei⁹ puincie iz sorte de ea puincia fuerat testator. vt. ff. e. non tm̄. Uel artificulianū Damsianū vo se. cō. oīb⁹ ex iusta causa absentib⁹ subuenit. vt si hoc pnūciatum sit pinde libertas cōpetat atq̄ si vt oporteret ex causa fideicōmissi seruꝰ esset manumissus. ꝛ ita cōseruatur ꝓfonatus ei qui debuit manumittere. Ex iusta aūt cā abesse ōr q̄ nō habet iniustā causaz absentie cū sufficiat q̄ nō i fraudē libertatis abfit q̄ magis videatur ex iusta causa abesse. vt. ff. e. l. non tantum. ℑ. senatus. ꝛ. l. neq. ꝛ. l. si eum. ℑ. eorum. ꝛ. ℑ. ex
8 sta. ¶ Partubus quoq ancillarum subuenitur distinctione adhibita. vtrū fiat mora ante aditam hereditatem: an postea. si ante aditam hereditatem fiat mora: fideicōmissarie libertatis relicte ancille ꝓgnāti siquidē fiat dolo heredis serui nascunt iz matri tradunt ad manumittē dū. Jdēq est ꝛ si piat ācilla cū heres deliberet de adeūda hereditate. Si vero pariat cū heres ignoraret se institutum serui nascuntur ꝛ heres manumittit. Si vero post aditam hereditatem fiat mora siquidem fieret studio heredis vel post moram suam ingenui nascuntur. Si vero sine eius mora et dolo serui nascuntur et matri traduntur vt manumittat: nec ipsa in hoc casu vel superioribus poterit aliquas operas imponere manumissis. Et hec omnia cum differtur libertas non ex voluntate testatoris: vt quia relicta est sub ꝺditione tūc em̄ qui nascunt ante cōditionē certū ē ad heredes ptinere iure dñij. vt. ff. e. l. si pregnās cum ancilla. ꝛ. l. cum vo. ℑ. apparet. ꝛ. l. siquis ro. ꝛ. l. si ma-

BIU Cujas

ter.ꝛ.l.sed ꝛ si nō data.ꝛ.j.e.l.cum libertatem.

¶De deditícia libertate tollenda. 5

1 Quia manumissio nibus de quibus explicuimus seruí fiunt liberti ꝛ libertoꝝ olim fuerat triplex conditio: deditícia:latina: ciuitasq; romana. Ponit primū de deditícia conditione: ꝛ subiscit postea de latina:quę q; sublate sunt ponit de eis tollēdis nō sernā dis. hodie eñ sola ciuitas ro. sibi locū vēdicat. Ne tñ aliq̄d antiquitatis ignorēt videamus q̄ fuerit deditícia cōditio: ꝛ vnde diceret. Et certe illa dicebaꝫ deditícia quā q̄s sic cōsequebaꝫ vt toto tpevite sue seruili iugo detineret: post mortē vo reperiret in libertatē: vt innuit.j.ti. pri.j.rñso. ꝛ insti.de suc.lib.ff.vlt. Unde mirabile est q̄ dicebanꝫ liberi: sed forte dicebātur ꝓpter spē libertatis oīno cōpetiture.nā simul in mortē ꝛ in libertatē eripiebanꝫ. Uel verius liberti dicebanꝫ: q; vere liberti erāt: licz seruire cogerentur sicut ꝛ al's cōtingit hodie.j.cōia de manu.l.j.ff.sinautē ꝓprie. Deditití autē vt puto dicebanꝫ: q; hi qui romanis se dedebant timore destructionis sue hāc talē libertatē cōsequebātur. hec aūt libertas:licz ita inuenireꝫ scripta in libris antiquoꝝ:nusq̄ tñ frequētata est hodie nihil omīno significat hoc nomen deditícia vel per se vel cū adiuncto: vt hoc nomen chymera.

¶De latina libertate tollēda:ꝛ p certos modos in ciuitatē romanā transfusa. 6

2 Hanc ponit de seciūda cōditione libertinoꝝ qui dicebātur latini. Dicebaꝫ autē latina libertas cū q̄s toto tpe vite sue liberat: sed post mortē:ꝛ in ipsa morte eripiebaꝫ in seruitutē:ꝛ ita mortis ꝛ seruitutis subiscierat periculū duplex:ꝛ dicebaꝫ latina per similitudinē. vt eñ latini.i.romani nūcupati sunt qui romanis se subiciebāt ꝛ in colonias mitte bantur locis ꝓpriis ꝛ ciuitatibus ꝛ castris eis adēptis: licz vere latini siue romani nō essent ita.ꝛ hec libertas dicebaꝫ latina[a] cū tñ vere nō esset libertas videbanꝫ eñ liberti: sed nō erāt sicut ꝛ is qui larnā.i.barbā fictā habet de lana vel de aliquo simili vt videaꝫ senex qui nō est. ꝛ hoc est q̄d dicit p satyrā inductū.i.velamētū quoddā. Erant autē colonie quelibet ꝓuincie p se cōstitute:vt frācia.burgūdia.sicilia.vt no. ff.de cēsi.l.j. ꝛ sic de ceteris in quas mittebanꝫ predicti: puta si se subiscereꝫ burgūdia expelebātur de locis suis ꝛ mittebātur in sicilīā:vt ibi viuerēt ex qua missione ciuilia oriebantur bella. Sepe enim extere nationis hoēs:puta burgūdiones contra indigenas siculos in rixā cōmouebātur: sed ꝛ sepe indigene ꝛ hi q̄ missi fuerant ad eos de se ꝓpter multitudinē sperātes cōtra rēpu. romanoꝝ calcaneū erigebant. Hec autē missio in colonias:q; occasionē mali continebat abolita est. Unde ꝛ p cōsequētiā libertas latina ad eius similitudinē inducta ab aula remittitur in totū.vt.j.e.l.j.j. rñso. Et licz olim in numerabilibus locis cōtingeret: vnde ꝛ ea rōne dici potuit per satyrā inducta a saturitate vel a satietate oīb⁹ illis modis sumptis quidā digniores eligunt nō vt eis latina ꝓtin gat libertas:sed romana q̄ sola hodie frequentatur:nec alterius in aliquo libro intelligatur mētio fieri. Sunt autē hi modi.xij. quoꝝ tres sunt in volūtate:ꝛ totidē cōtra volūtatē:sex ex quasi volūtate. Primus est si quis cozā.v. testibus per epistolā seruū inter viuos ꝛ inter absentes voluerit manumittere debet eñ ipe totā epistolā scribere vel i ea subscribere ꝛ testes debēt in eadē subscribere:vt sic fidē perpetuā ꝓbeāt chartule. Tūc eñ ōsi ex vltima volūtate codicillozū seruꝰ erit libertꝰ ꝛ ciuis romanꝰ et dño seruaꝫ patronatus: ꝛ ei peculiū nō videt cōcessum cū nō inter viuos:sed in vltima volūtate videaꝫ manumissus.vt.j.de pecu.eius qui liber.meruit.l.vna. Eadē sunt ꝛ si inter pñtes amicos ꝛ pñti seruo cū predicta solēnitate non distinguo fiat in pñtia iudicis vel nō dñs donare voluerit libertatē.vt.j.e.ff.sancimus. ꝛ.ff. ſz ꝛ si quis. Itē ꝛ ex volūtate dñi seruus peruenit ad libertatē plenā si in liberali iudicio dñs superauerit seruū posteaq; ab eo vel ab alio ꝓ eo ꝓciū serui sibi solutū est.vt.j.e.ff.illō etiā.

b ¶Cōtra voluntatē dñi similiter seruꝰ[b] puenit ad libertatē olim lati.nā hodie romanā in tribus casib⁹. Primꝰ est si seruū suū egrotantē domo eiecerit neq; eū ꝓcurādo neq; alīs cōmēdando neq; in scenonē mittēdo neq; mō quo potest iuuādo.vt.j.e.ff.sed scimus. Secūdus est ꝛ suc.liber. si dñs ancillā suā alienauerit ne ꝓstituat ꝛ nouus dñs eā ꝓstituit. Uel dedit quis ancillā ne ꝓstituat ꝛ si ꝓstituereꝫ q̄ sibi liceret manū inīcere:deinde ipse eā ꝓstituit. Et in his duobus casibus nō ḥz patronatū. Est ꝛ tertius modus cōtra voluntatē siquis inter viuos vel in vltima voluntate manumiserit seruū:ſz dixerit q̄d vellet eū esse latinū tñ fiet ciuis romanꝰ. Nec eñ ineptis volūtatibus hoīm ꝛ stultitijs cōuenientiā cōmodamꝰ. ¶Ex quasi volūtate nonvt olim latini:sed ciues romani sunt qui dñi sumꝰ pileati antecedñt ex volūtate testatoris vl̄ heredis cū populus crederet eos esse liberos cuz quasi liberi pileos deferrēt.vt.j.e.ff.ſz ꝛ q̄ dñi. Idē ꝛ si sub cōditiōe quidā libertatē seruo suo reliquit ꝛ adhuc pendēte ꝺditione extraneꝰ heres eū manumiserit. Iste oliz latinus fiebat hodie ciuis erit romanus ꝛ siquidē defecerit conditio libertꝰ erit heredis si fuerit impleta erit libertus liberoꝝ defuncti vel cognatoꝝ eius. vt.j.e.ff.sed ꝛ si sub cōditione. Itē si quis homini conscio vel insciо ancillā suā in matrimonio collocauerit ꝛ dotē ꝓ ea cōscripserit illa ancilla olim latina hodie ciuis erit romana.vt.j.eo. ff.sed ꝛ si quis. Similiq; modo si dñs nominauerit seruum suum filiuz inter acta ꝛ quasi in dicī figura.hec nomiatio ḥz nō ꝓsit ei ad ius filij accipiendū efficiet tñ eū ciuē romanū non latinū:vt olim. Est ꝛ duodecimus modus si dominus instīa:ꝛ quib⁹ seruus oñdebaꝫ vl̄ dede

a Latina libertas latina ꝺr q; latini dicuntur romāi. i. xp̄iani q̄ dictū est ad differētiā grecoꝝ. vnde xp̄iani dicuntur latini:ꝛ iō dicebaꝫ libertas latina: q; latini da

BIU Cujas

rit seruo vel corrupit corã ḧnqz testib⁹: seruus oli latin⁹ libert⁹ hodie ciuis erit roman⁹. Pre ter hec iure autẽticoꝝ qui suã ancillã credenti liberã tradidit ī mrimoniũ vt liberam: aut sciens eam duci taceat ex studio dñium ei⁹ amittit: eaqz rapitur in ingenuitatẽ. Si vo nec domini voluntas: nec dñi taciturnitas studiosa interueniat. ⁊ ḧs cogitauerit se libere coniungi per se: illa vero sit famula matrimoniũ non tenet. Et eadẽ sunt in seruo. vt in auc. de nup. ℔. si vero ab initio. ¶ Preter hos ſiunt alij modi quibus serui fiunt liberi. vt decemus. j. pro quibus causis serui propriam accipiunt libertatem.

¶ De seruo cõmuni manumisso. 7

3 QE serui et proprij manumissione dictum est. Nunc de cõium seruoꝝ manumissione ꝓponit ꝙliter possit procedere. Et certe olim nõ poterat vn⁹ ex dñis seruũ cõem manumittere: imo ꝑs manumittẽtis accrescebat socio: vt ifti. de dona. ℔. erat. Hodie aũt hzni dño rũ manumittere seruũ cõez ⁊ iter vnos ⁊ ī vlc. volũtate. ⁊ directo ⁊ ꝑ fideicõmissum. Ita tñ si manumissus vel manumittẽs vel heres manumittẽtis soluat vel offerat ꝑ publicas ꝑsonas pciũ ptis aliozũ dñoꝝ vel eis nolentibus accipere sigillo ipressõ ī edẽ sacrã deponat. Hic est ꝙ vn⁹ dñoꝝ ifstituit seruũ cõem heredẽ nõ vt ꝑ eum q̄rat hereditas alijs cõdñis: sed vt ipse sit liber et heres: licet ipsi seruo pciũ sui offerre. et sic necesse hñt alij partes suas vẽdere. vt. j. c. l. j. primo rñso. ℔. finaũt socius. ⁊. ff. de here. i-

a Preciũ a In ℟riuz vr obstare tex. in l. alieno. ℔. si bis cui⁹. ff. ꝺ fideicõ. lib. sti. l. pignori. Preciũ[a] aũt serui statuit in lege xx. soldoꝝ si seru⁹ erat sine arte nisi esset minor xx. annis: tũc eñ extimatur in. x. sol. vel ni si eẽt eunuchus: tũc eñ maior. x. ãnis extimatur quinquaginta sol. Iz sit sine arte: si autẽ sit cũ arte extimat. lxx. Si aũt eunuch⁹ sit minor x. annis estimat. xxx. sol. Seruus aũt q̄ nõ ē eunuchus estimat. xx. sol. si artifex ē nisi sit notarius: tũc eñ extimat in. l. sol. nisi sit medicus. vt. j. c. l. j. ℔. ne aũt. ⁊ tũc extimat vsqz ad. lx. sol. ¶ Porro libertati ꝑstande vt quedã dilatio de iure posse opponi. Nã si seru⁹ ratiociniꝝ erat suppositus ne ratiocinia pereãt vel ipediãt libertatẽ ꝑses statuet tps ifra quod ratiocinia fiãt: ⁊ debita ex ea reddant: ⁊ sic ipse ad libertatẽ perueniat. vt. j. c. ℔. finaũt seruus ¶ Peculiũ aũt diuiditur inter omnes ꝓm portionem dñij. vt. j. c. l. j. ℔. vlc. Quid si vnus primo petit manumittere seruũ cõem: ⁊ postea alius idẽ postulat prior est eñ ꝓferendus. vel si oẽs ad idẽ officium pietatis simul prosiliũt ⁊ ex postfacto ꝓsiliũt tũc oẽs cõpellunt manumittere sine ꝓcio. vt. j. eo. l. j. ℔. vlc. Que aũt dicta sunt in vno ex socijs manumittente seruũ cõem seruã tur ⁊ in eo ꝙ seruo cõmuni partẽ quã habebat in eo sibi legauit. licet eñ dubius sit iste sermo: voluerit eũ liberũ esse. an socio ꝑ eum partẽ suam acq̄ri. tñ in benigniorẽ ptem interpretatur: vt voluerit eũ liberũ esse. et heredes testatoꝝ ts teneũt socijs eius dare precium. vt. j. c. l. vlc. Illud ergo circa ꝓdicta puto ꝙ ꝙlibet seruꝰ ꝓdicto ꝓcio nõ debet extimari. Quid eñ si seruus sit adeo inutilis vt ipm poti⁹ nõ habere ꝙ habere expediat: vel vilissimi ꝓcij ẽ fiat extimatio cõmuni opinione. Ideo eñ facta est extimatio a. l. ne vltra eam aliqñ ꝓducak nomẽ infra qõ possit substere. Itẽ notabile circa predicta qõ ḧs cogiḳ vendere qõ est cõtra regulã. vt. ℟. de cõtrahẽ. emp. l. inuitũ. Itẽ notabile est ꝙ quis seruũ cõem manumittit vt ꝓprium. Illud extra hoc notandũ est ꝙ seruus cõmunis qñqz vtriqz dñoꝝ existit necessarius heres. vt si ambo instituerant eũ heredem sub ea conditione vel si ambo simul ruina oppressi perierũt. vt. ff. de here. instit. l. duo socij.

¶ De seruo pignori dato manumisso. 8

4 QE quis putaret obligationẽ serui sicut et cõionẽ nõ ipedire manumissionem: ponit de seruo pignori dato manumisso. Videndum ergo qñ possit manumitti. Est autẽ distinguẽdũ vtrũ ē obligatus gñaliter puta obligauit oĩa sua bona: an specialiter. Si generaliter siue expssim sit obligatus: siue tacite põt manumitti nisi sit a creditore precluſus loco pignoris vel nisi debitor manumitat in fraudẽ creditoris cũ sciat se nõ esse soluẽdo. vt. j. c. l. ij. ⁊. iij. deriſus est eñ nerua ꝙ ꝑ fenestras putabat seruos ꝓclusos ob pẽsionẽ manumitti posse. vt. ff. in q. cau. pig. ℑpitur. l. pe. ꝙ quidã intelligũt de fenestra incorporali. q. d. ꝑ quasdã suas excogitatas subtilitates ḧs ignoram⁹. Ego puto ꝙ de fenestra corporali loquaḳ sicut ponit casus in. ff. de pig. ac. si quasi. In casu aũt sciẽdũ est ꝙ ꝓpter ꝓuilegiũ pupilli ꝙ mai⁹ est ꝙ fisci ꝙtũ ad hanc partẽ ꝙ res vel serui tutoris sibi pignori obligati vel ẽpti de pecunia pupilli manumitti vel alienari nõ pñt in ꝓiudiciũ pupilli. vt. j. eo. l. si tutor. vbi aũt spāliter ē seruꝰ obligat⁹ nõ põt manumitti nisi volẽte creditore. Iz tñ ipse manumissor reuocare manumissionẽ nõ põt. vt. j. c. l. ij. ⁊. l. iiij. ⁊ notabile ē ꝙ creditor põt cõsentire Iz sit minor. vt. ff. de manu. vin. l. si patre. ℔. vlc. Itẽ cõfirmari põt libertas ex eo ꝙ postea creditori solutum est debitũ. vt. j. c. si creditorib⁹. Itẽ notabile est ꝙ libertas directa relicta seruo pignorato trahit ad fideicõ. liber. vt. ff. de fideicõ. lib. generaliter. ℔. siquis seruo.

¶ De seruis reipublice manumittẽdis romanoꝝ vel cuiuslibet ciuitatis. 9

5 QE serui singuloꝝ dictũ est. Hic aũt tractat de seruis vniuersitatis cuiusqz. i. reipu. romanoꝝ vel cuiuslibet ciuitatis. Unde videndum est qualiter talium seruoꝝ fiat manumissio: ⁊ certe vectibilibus quidam in ciuitate romanorum specialiter legem tulit de seruis eis manumittẽdis scilicet vt decuriões vrbis rome debeãt ꝙ sentire. ⁊ dñr decuriones

BIU Cujas

ſm qu oſdā cōſiliarij ciuitatis.i.q̄ vocātur ad cō
ſilium.ſic dicti:q̄ de curia ſunt.Itez debet aliū
ſeruū loco vel vice ſui dare reipu.Sic añt facta
manumiſſio non irritat licet his fugerit quem
pro ſe dederat.Et quid ampli⁹ dicā hoc ſufficit
dicere q̄ non irritat niſi titulus interueniat iu
re cōi.i. cauſa ꝓpter quā reuocet i ſeruitutē ſo
litis modis.Q̄d autē in ciuitate romana dictū
eſt etiā ad ꝓuincias porrigit̄ ſi tñ decretū de
curionū ꝓtes eiuſdem prouincie cōprobauit.

a Idem. a vt.j.eo.l.j.z.l.ij.z.iij. z idez intelligo[a] in ſeruis
Adde tñ cuiuſlibet vniuerſitatis vel collegij.vt.ff.de ma
q̄ eis ma nu.que ſcōm adi.partis imponit̄ur.l.j.
numiſſis
ſi peculiū i
ñ ſit adē
ptū itel
ligit̄ con
ceſſus. vt
ff.de ma.
ſer.adqui
uer.pt.l.
iij.ſm ſa
li.hic.i.l.
j.j.e.i vl.
verbis.

De his q̄ a non dño manumiſſi ſunt. 10

Licet aliq̄n z ſepe
verus dñs impediat manumittere
vt dictū eſt.z dicem⁹.j.ti.prī.qui tñ
non eſt dñs non pōt manumittere
adeo⁹ vt nec tutor nec curator vel etiā pater ei⁹
qui dñs eſt ſerui manumittere poſſint.vt.ff.de
manumiſ.l.ſeruus.z j.e.l.ſi pater.Ita nec ꝓcu
rator dñi manumittit niſi in caſu.vt.j. cōia de
manumiſ.l.j.§.vlti.z vt dixim⁹.ſ.de manu.vin.
procurator dico ſimpleꝛ.ſec⁹ in eo in quē trāſ
fertur dñiū.vt.ſ.de dolo.cum ꝓponas.q̄nq̄ tñ
vt dicūt quidā etiā a nō dño facta manumiſſio
tenet.ſ.cum manumiſſor viuebat tanq̄ liber:z
poſtea ſeruus pronūciatus eſt.vt.ff.q̄ z a quib⁹
ma.li.non fi.l.cōpetit. ſed ego intelligo legem
illam cum manumiſſor vere dñs erat ſed poſt
ea ex aliqua cauſa ſeruus fact⁹ eſt.Itē z qui ſpe
ratur amiſſurus dñium vt ſi ab eo legatus eſt
ſeruus ſub cōditiōe interim non manumittit.
vt.ff.de manumiſ.z.l. ſeruū qui ſub.z q̄ et a qui
bus ma.li.nō fi.l.iij.z.l.heres ſeruū.Porro ma
numiſſiōe a non dño facta quoddā ſpeciale ſer
uatur vt verus dñs ſerui vel reuocet manu
miſſionē vindicādo ſeruū ſuum.vel a manumit
tente petat preciū.vel intereſſe ſi velit.vt.j.e.
l.j.licet alꝰ non agat verus dñs cōtra vendito
rem rei ſue niſi in ſubſidiū.vt notauimus.ſ.de
reb.alie.nō alie.z de ne.ge. Sz ī caſu maior im
ponit pena manumittēti alienū ſeruū.i. cuz eū
manumittit in ſpectu ꝓncipis:tūc em̄ reſtitu
to ſeruo domino cogitur manumiſſor alia duo
mancipia ſimilia eiuſdem ſexus z etatis et ar
tis dare ꝑdicto dño:z alia tria fiſco eadez rōne
ſimilia preſtabit. hec tñ pena vel mulcta ceſſa
bit ſi hec manumiſſio confirmet poſtea ſilentio
dñi decēnij vel vicēnij.tunc em̄ a principio vide
tur tenuiſſe manumiſſio z ſicut dñs circa ſeruū
ſibi preiudicat ita z in pena.vt.j.eo.l.vlt.Et ſic
erat ſpeciale q̄ cōditio ex.l. pro pena compe
tens tollatur.x.vel.xx.vel a principio videatur
competiſſe quaſi tenuerit manumiſſio.

Qui manumittere non poſſunt et ne in
fraudem creditorū manumittatur. 11

b Vul- b
ti. Vide z
glo. or.z
i toto ti
tulo iſti.

Multi ſunt qui ma
numittere nō poſſunt variis ratio
nibus alij:q̄ non ſunt dñi vt proxi
me dixim⁹; alij q̄ ſunt minores.xx.
annis.de quibus dixim⁹.ſ.de manumiſ.z de te q̄ manu.
ſta.ma.z de fideicō.li. Alij non manumittūt ra nō poſ.z
tione delicti:vt q̄ cōmiſerūt crimen leſe ma.et ibi dock.
ſimile.vt.j.ad.l.iul.ma.l.vlti.z.ff. de manumiſ.
qui pene. Itē alij rōne ipſorū ſeruorū impediū
tur manumittere.vt diceimus.j.titu. proximo.
Item alij manumitterere non poſſunt ratione
cauſe:vt quia ſeruus eſt pignori obligatus.vt
diximus.ſ.de ſeruo pignori dato manumiſ.vel
q̄ in ſpectaculo fit manumiſſio.vt.j.eo.l.diuo.
Itē alij non manumittūt cū nō ſint ſoluendo
ſi in fraudem creditorū manumittāt. Videndū
ergo quis preſumat in fraudē manumittere: z
quis nō:z quid impediat manumiſſionē factaz
in fraudē:z q̄n. Preſumit̄ añt in fraudē credi
torum manumittere vel alienare qui oīa bona
habet in mācipijs z ea oīa manumittit.vt.ff.de
his q̄ in frau. cre.l.oēs.ſ.lucius. Idē z ſi habet
in bonis tm̄ ſtichū z pamphilū et eos ſtipulāti
ſpopondit copulatiue vel alternatiue deinde
vnum manumittit cuius em̄ fuerit in poteſta
te ſua alterū dare tñ q̄diu eum non dederit q̄
interim mori poſſit nō ſine fraude ſtipulatoris
manumittit. Q̄d ſi vnum ſolū ſeruū ꝓmiſiſſet
cuz haberet duos poſſet alterū manumittere:
multū em̄ intereſt cōtineat in ipſa ſtipulatiōe
is qui manumittit̄ an extra obligationē ſit. Si
autē ille manumiſſor de quo dictū eſt aliud ha
beat in ſubſtātia preter ſeruos valebit manu
miſſio:q̄uno manumiſſo vel mortuo ſoluendo
eſt nec aduēticij caſus cōputādi ſunt. Alioquin
et q̄ vnum incertū ex ſeruis ſuis promiſit nemi
nem manumittet.vt.ff.q̄ z a q̄bus ma.li.nō fi.
l.v.§.ſi titius.z.l.vj. In ea autē libertate q̄ da
tur.in vltima volūtate per fideicō.vel etiā dire
cto ſpectat ſoluendo ſit hereditas vel non tpe
adite hereditatis.vt.ff.q̄ z a qui. ma.li.nō fi.l.ſi
mortis.z q̄nq̄ in ea non p̄ſumit̄ fraus.vt ſi di
cat teſtator liber eſto ſi creditoribꝰ meis ſatiſ
fiat.vt.ff. q̄ et a qui.ma.li.non fi.l.v.j.rñſo. Et
q̄nq̄ tenet hec libertas data in fraudē credito
rum in teſtamēto:vt cum is q̄ non eſt ſolnēdo
inſtituit ſeruū neceſſariū heredē:de qua inſtitu
tione plene diximus.ſ.de neceſ.ſer.he.inſti. Si
vero debitor nō inſtituat ſeruū heredē ſed ei li
bertatē relinquat per fideicō. ſolo euētu ſit re
uocatio.ſ.q̄ creditoribꝰ ſatisfieri non pōt in to
tum. Si añt relinquat libertatē directā non ſit
reuocatio niſi illa duo cōcurrant.ſ. cōciliū frau
dis z euētus dāni creditorū nō reciperevalētiū.
vt.j.eo.l.j.z.l.vlt. Idēq̄ eſt z in ea manumiſſiōe
que fit inter viuos. Nec em̄ illa tenet ſi ꝑdicta
duo interueniāt. Alioquin tenebit q̄ ſe in fa
cultatib⁹ ſuis plus ſperāt hoies eſſe q̄ ſit. Itē
debitor in fraudē interviuos videt manumitte
re q̄ iaz eo tpe quo manumittit ſoluēdo nō eſt:
vel q̄ datis libertatibus deſiturus eſt eſſe ſol
uendo cum ſciat ſe habere creditores. vt inſti.
quibus ex cauſis manumittere nō poſſunt. in
principio titu.z.§.in fraudē.vt.ff.de his que in
frau.cre.l.oēs.§. lucius. Et no. q̄ licet alꝰ de
bitor in fraudem credi. alienare non poſſit res
ſuas;licet fiat reuocatio.vt.ff.de ꝓtrahē.emp.l.

BIU Cujas

a Fraudem. Adde q̄ ratio est: q̄ si teneret eiꝰ fauore reuocari ñ posset. vt C. si aduer. lib. l. j. sed alienatiões ideo valent ipso iure. q̄ p̄ creditores reuocare p̄nt vt. ff. itez sicꝫ. ifti. de actio.

a si sciens. tñ manumissio in fraudē creditoꝝ facta nullius momēti est: sed tñ ipse manumissor turpitudinē suam allegādo non poterit eam irritare. vt. ff. de ser. pi. da. ma. l. iiij. Item notabile est q̄ in fraudē fisci ab eius debitore manumissus non reuocatur in seruitutē si diu fuerit in libertate. i. non minus. x. an. vt. ff. qui ꝛ a quibus ma. l. si cum fideicō. ff. arist.

¶Qui non possunt ad libertatē puenire. 12

3 Qualiter impediatur manumissio ratione manumittētis. s. dictū est. Nunc aūt ponit qualiter impediaꝫ ratione manumissi. Est autē sciendū q̄ quidā nō possunt manumitti imperpetuū: vel ad tps: q̄nq̄ propter sniam: vt ecce dānati in perpetua vincula. Nā si essent damnati ad tps eo cōpleto ꝛ libertatē ꝛ oīa capiunt ex testamētis dnoꝝ. vt. j. e. l. j. Q̄nq̄ propter testamentū dñi: sed tūc distinguiꝫ an dñs eum quasi male meritū voluerit punire: ꝛ tunc non ad libertatē peruenit: nisi forte ꝛ mortem dñi arguerit. An etiā vetuerit eum manumitti ꝓpter familiare ministeriū: ꝛ vsum filioꝝ: et tunc mortuis filijs pōt manumitti. vt. j. e. l. vl. ꝛ ff. ad sil. si quis graui. ff. vlt. Q̄nq̄ ꝓpter contrahentis pactū. vt. s. si manci. ita fue. aliena. nema. l. ea quidē. ꝛ. ff. de manumiss. l. seruus. Q̄nq̄ propter questionē habendā: vt ecce diuortio facto prohibeꝫ mulier manumittere mācipia infra. lx. dies: ne subducātur q̄stioni adulterij. vt ff. qui ꝛ a q̄bus ma. l. pspexit. Et ꝛ lege p̄hibetur manumissio intra. x. an. ꝓpter plagiū serui pro quo dñs penaz intulit. vt. ff. de manu. l. lege fauia. Sunt ꝛ quidā q̄ certo mō prohibent liberi fieri: puta p̄ coactionē vel acclamationē ppli vt si seruꝰ coegerit dñm se manumittere. vt. ff. qui ꝛ a q̄. ma. li. non fiunt. l. ille. ꝛ. l. si priuatus.

¶Ex quibus causis serui premio libertatez accipiunt. 13

4 Prim⁹ supra quādo serui fiūt liberi per manumissionem. Nūc ponit q̄n fiunt liberi per beneficiū. l. ꝛ iudicis snīam: ꝛ suam strenuitatē. Nam ecce serui q̄ detulerunt virginū raptores: monete falsatores: militie desertores: dnoꝝ proprioꝝ interfectores: snīa presidis libertati donandi sunt: vt tñ istoꝝ seruorum dñi preciū a fisco percipiant: ne inde ociatur occasio: vñ iura nascuntur. vt in. ff. eo. l. j. ij. iij. ꝛ. iiij. ꝛ. j. vnde vi. l. meminerint. nisi in eo casu quando vindicant necem dñi sui: tunc enim non puto q̄ dño debeat dari precium a fisco: cum et dicatur ocinus libertus. vt. ff. qui sine manu. ad liber. perue. l. qui necem.

¶De ingenuis manumissis. 14

5 De seruorum manumissione dictū est: sed q̄ ingenui hoīes de facto q̄nq̄ manumittūtur: ponit quid iuris sit de ingenuis manumissis. Et certe il le qui est ingenuꝰ propter manumissionē non amittit suam ingenuitatē: nec em̄ officit ingenuis natalibus manumissio de facto. vt insti. de inge. s. vl. Nec em̄ rei veritas errore gestoꝝ vitiatur. vt. ff. de of. pre. l. illicitas. lz fm grāmaticam a libertate detoꝝ nomē cōparatiue dicatur liber liberioꝝ liberrimꝰ. ¶Olim tñ ingenuus manumissus infra quinquēniū poterat se in ingenuitatē repetere: sed hodie ppetuoꝫ in finē seculi. vt. s. vbi cause sta. a de. l. vl. Etiam notādū est: q̄ sicut manumissio imposita de facto hoī ingenuo illi non obest: ita nec ei debet conferre: vel ne prosit vel obsit quid obuenit ergo donata vel legata ei tanq̄ liberto a patrono debebit dimittere in domo manu. vt. j. eo. l. j. ff. de liberali causa. l. de bonis.

¶Cōmunia de manumissionibus. 15

6 Exposuimus in superioribꝰ singularia de manumissionibus. Nunc audiam⁹ cōia. Est autē cōmune: q̄ oīs manumissio est datio libertatis. vt insti. de libertinis. in prin. Item per quēcunq̄ modū ꝓcesserit eadē competit libertas. Itē in etate manumissi nulla est differentia: nec in etate manumittētis. vt. insti. de libertinis. ff. vl. ꝛ. j. eo. l. ij. dūmodo sit maior. xx. an. vt. s. dixim⁹ de manu. vin. Itē oīs manumissio pōt fieri a dño vel dña: vel eius liberis cuiuscunq̄ gradus vel sexus: va suis b vel emāci patis. vt. j. e. l. j. ff. vl. hoc si dñs habebat ꝓprietatem plenā. Nam si erat ꝓprietatis nude dñs et alius erat fructuariꝰ: fiquidē vterq̄ consentiat de manumittēdo bñ et. si autē ꝓprietariꝰ solꝰ velit manumittere manumissio tenet. ipse tñ libertus quasi seruus apud fructuariū permanebit donec finiatur vsufr. ꝛ eo finito deget quotiēs voluerit. Si aūt fructuariꝰ eū sine ꝓprietario manumittat: fiquidē ideo manumittit: vt cedat vsuf. ꝓprietario pleno iure seruus erit ꝓprietarij. Si vo manumittat vt agat gratiam ipsi seruo: hec manumissio tantū de facto procedit: manet em̄ seruꝰ sed tñ donec fructuarius viuit ꝛ vsufr. ꝓstare potuerit non debebit seruus cōpelli seruire ꝓprietario vel eius ministeria adiplere. sicut seruꝰ remaneat in quadā laxitate ꝛ exoneratiōe. vt. j. e. l. j. Est q̄ hec manumissio anomala. i. manumissio irregularis.

b Suis. videtur. in. l. nec mulierē. cū ibi no. plene p̄ Sal. doc. s. de mancipi.

¶De liberali causa. 16

7 Qualiter obtineat libertas. s. dictum est. Nunc autē q̄o libertas prestita petatur vel defendaꝫ ponit. ꝛ ita tractat de liberali causa. Videndū ergo q̄ causa dicatur liberalis: ꝛ quibus actionibus exerceaꝫ liberale iudiciū: quibus detur: et cōtra quos: ꝛ q̄n possit moueri: ꝛ quis in agēdo pro bonis onus subeat: ꝛ q̄d fit iudicis officium in cognoscēdo vel pronunciando. Causa autē hic accipitur pro iudicio. ꝛ dicitur tunc liberalis: q̄n principaliter mota questiōe ab aliquo dicitur alius suus esse seruus. ipse vero cū

c Causa. Alias modis in iure accipi

BIU Cujas

tur. vt p doc. in. l. cās. C. de trāsac. ꝛ p alb. de ros. ī suo dictionario in eo dez ꝑbo.

tendit se liberū. Si ꝙo cōfiteat se seruum non actoris: sed alterius nō est cā liberalis: ſz est cā dñi. Itē ꝛ causa liberalis est: siue sit de seruitute ꝛ ingenuitate: siue sit de seruitute ꝛ libertinitate: siue sit de libertinitate et ingenuitate: vt notari pōt. j. eo. l. iusta. ꝛ. ff. e. l. igit. §. si opa. Idē ꝛ tunc forte p similitudinē dici pōt: vbi agitur de ascriptitia cōdi. vel qz est censitus: vel colonus: vel similis: ipse añt liberū se cōtēdit: seruis em̄ similes sunt. vt. j. de agr. ꝛ cen. l. ne diutius. ꝛ est arg. qđ ꝺ cognitione liberali cā dari fructuario. vt. ff. e. l. cognitio. ergo ꝛ istis dabit cū habeat ius in re. Sed ꝛ cā status dici pōt. vt j. de ꝺ. cog. si status. hoc ita si agat de libertate iam cōpetēte: secus si agit de libertate iā cōpetitura: puta ex cā fideicōmissi dicebat eā prestandā. ¶ Exercetur liberale iudiciū p actionez in rem preiudicialē que qñq; directa est: vt vbi seruus meus est quē peto in seruitutē. dak em̄ mihi rei vendicatio perinde ac si bonē meū peterem: vtilis ꝙo datur ei q liber est ꝛ sibi vendicat libertatē directā em̄ habere nō pōt: qz nemo sui ipsius vel mēbroꝝ suoꝝ est dñs. vt. ff. ad l. aquil. liber homo suo noīe. vtrobiq; tamē est preiudicialis. Preiudiciales autē dicuntur ꝑm quosdaz: ideo quia in modū exceptionis opponūtur a conuentis qđ falsum est: quia tunc non actiones sed exceptiones sunt. Alij dixerūt iō quia prius cognoscitur de eis et pronunciatur si principaliter mouentur q̄ de alia principali questione: sed certe hac ratione ꝑm Jo. quelibet exceptio diceret preiudicialis. s. quia prius semper cognoscitur de ea q̄ de principali questione sed sentētia in principali questione fert. vt. j. de ꝺ. cog. l. j. §. ꝛ. iij. ꝛ. l. cū status. hoc tamē non valet: qz reprobat. §. de proba. l. excep. ꝛ. j. de excep. siquidem. Placet ergo illud vt dicant preiudiciales: ideo quia sic preiudicant vt inter rim alie questiones differātur donec de libertate iudicetur. Differantur dico quantuz ad diffinitionem: nō quantum ad litis contest. Nam interim causa liberali pendente ille qui dicitur seruus ab extraneis poterit conueniri ꝛ extraneos poterit conuenire. vt. ff. e. l. ordinata. ibi. nam ordinato liberali iudicio ꝛc. Item ille qui dicit se dominū eundem conuenire: ꝛ ab eo poterit conueniri nisi pro calūnia vel iniuria liberalis cause. vt. j. e. si tibi. §. que expectant finem liberalis cause. vt ibi forte idem et in his que sunt actiōes perpetue ꝛ trāsitorie ad heredes ordinata em̄ liberali cā liberi loco est ille q̄ dicitur seruꝰ fere p oīa ꝓtuz ad liberalem cām: vñ ſaz ſnī a donec ꝺ libertate iudicet. vt. j. e. l. lite. ꝛ. ff e. l. ordinata. Fere ideo dixi qz in liberali cā qñq; dat ꝑcuratorem: vt cū est in possessione libertatis: qñq; nō: vt cum est in possessione seruitutis. sed in aliis causis indistincte: ſz ei ꝑcuratorem dare. vt. j. de asser. tol. l. j. ꝛ. ff. de procu. l. seruum. §. eum. ꝛ. §. qui da. tu. pos. l. j. sed interim ad militiam aspirare non potest si est i possessione libertatis dolo malo. Qui ꝙo per calūniam penitus est in seruitutē cum sit in possessiōe libertatis bona fide retinebit in militia. vt. ff. eo. l. q̄ de libertate. Itē cā liberali pendēte si vere seruus est interim acq̄rit dño ꝛ actiōes et obligatiōes ac si nō esset q̄stio de libertate. Nunq̄d dño acquirit possessionē? ꝛ certe si dñs possidebat cū ante lit. cōte. desinit cū possidere naturaliter lite cōte. ꝛ retinet ciuilē possessionē: vñ ꝛ p seruum acq̄rit possessionē. Sed si añ litē cōte. non possidebat eū, certū est qđ nō acq̄rit ei possessionem. vt. ff. eo. l. si cui. §. ſz. ꝛ de acq̄. pos. l. j. §.
2 sed q̄per eū ꝛ. l. possideri. §. si seruus. ¶ Dantur autē iste ꝓiudiciales actiones his q̄ liberi sunt et in possessiōe seruitutis cōstituti in libertatē proclamant cōtra eos q̄ se dicūt dños eoꝝ. Ita tamen si prius reddiderint rationē administrationis quā gesserunt in seruitutē. vt. ff. e. l. imperator. Quibus autē ꝓclamare cōcedatur hic non dico: qz specialē ti. habebim̄. j. ¶ Item et dantur iste ꝓiudiciales alijs multis personis. ergo liberi q̄ detinētur vt seruꝰ eo. s. volēte simo ꝛ eo inuito quasi intersit eoꝝ alijs dabitur actio. Quid em̄ si ille sibi suoq; generi iniuriaz aliquā fieri velit equū est quibusdā psonis dare licentiā litigādi pro eo: puta parētib⁹ vtriusq; sexus ꝛ legitimis ꝛ naturalib⁹ vel naturalib⁹ tm̄. Itē liberis vel sororib⁹ ceteriscq; cognatis. licet milites sint ꝛ vxorib⁹ ꝛ libertis et libertatibus. seruitus em̄ talium doloꝛē ꝛ iniuriā cognatoꝝ cōtingit. ſz est tm̄ ordo seruādus vt do nec masculi litigāt femine nō admittātur. Itē si plures masculi cōcurrent potior' est a pretore eligēdus. Itē pro furioso ꝛ infante q̄ trahi̇tur in seruitutē nedū cognatis sed etiā extraneis ꝑmittitur litigare: sed patrono cōceditur pro libertate liberti litigare si eo ignorante libertum venire se passus est. Interest em̄ nostra libertos ꝛ libertas habere. vt. ff. e. l. j. ꝛ. §. ꝛ. iij. ꝛ iij. ꝛ. v. et. vj. Nec obstat p̄dictis personis factū suum: puta qz patervēdidit filiū pro filiū. vt. j. c. l. j. et est hoc vt dicunt fauoꝛe libertatis: vel dic agit nō suo noīe sed eius quē vēdicat in libertatem sicut ꝛ in prelato vendēte ꝛ volēte reuocare dico. Itē ꝛ illi qui vendicāt se in libertatē nō obstat sua cōuentio vel scriptura vel confessio etiā facta inter acta non tm̄ in iudicio liberalis cause q̄bus se seruū vel libertū ostēdere vel facere voluit. vt. ff. eo. l. cōuentio. ꝛ. j. eo. l. nec sivo lens. ꝛ. l. interrogatā. ꝛ. l. liberos. ꝛ. l. parentes. nisi hoc faceret cū esset maioꝛ. xx. an. vt particeps paret preciū ꝛ precium particeꝑat? est ꝛ ille qui dedit preciū credidit esse eū seruū. vt. j. eo. l. nō ideo. ꝛ. l. si ministeriū. ꝛ. ff. e. l. liberis. §. si quis. et quibus ad libertatē proclama. nō li. l. j. ¶ Et est quintū necessariū q̄ iste q̄ venditur sciat cō a Condi-
a ditione² suam. vt. ff. quibus ad libertatez proclama. non li. l. vlti. Et q̄ dixi in seruo vendito de gl. no. vt seruo seruꝰ ꝛ in eo qui se donari vel in dotez bñ declarat

alium iudicez esset cõfessius preiudiciũ esset ei licet nõ plenũ.vt.j.e.l.pe. Item nõ obstat ꝓcla
3 mãti tps.vt.ē.vbi causa status.l.vlti. ¶Dãtur añt iste preiudiciales his q̃ se dños dicũt ⁊tra eos q̃ sunt in libertatis possessione nõ obstãtibus missis eptis quibus vocauerũt eos decuriones vel principales viros.vt.j.e.l.iubem⁹. Itẽ nec ob.tps nisi sit longũ.vt.j. de prescri. q̃ ꝓ liber.l.ij.Sed nec obstat qõ is qui dicit seruum tutelã eius gessit.vt.j.e.l.nõ idcirco. licet ecõuerso sit secus puta si tutozes quondam pupillum suũ velint dicere seruũ.vt.j.e.l.cui.ſ.tutozes. Item reipu.mouẽti questiones de statu non obstat quod cũ ille crearet luminarcha nemo ꝺixit nomĩe reipu.vt.j.e.l. nõ idcirco. In alio forte priuato secus esset sicut dicit cum dño sciente seruus incipit militare.vt.j.vbi mili.nõ pos.l.super seruus. Idẽ ⁊ si dño sciente seruus fiat clericus.vt j autẽ.de san.epi.ſ.si seru⁹ sciẽte. Itẽ nõ ob.q̃ ipse extitit heres manumittẽ
4 tis.vt.j.e.si ab eo. ¶Apud quos debeat ꝓponi causa liberalis dixim⁹.ē.de pedaneis iudi.⁊ est in ea cã notandũ q̃ si plures sunt qui dicũt se dños stichi vel vnus se dñm alter fructuariũ vel pignoris obligationem se habere dicit i eo ille añt contendat se liberuz esse oẽs mittendi sunt ad eũdem iudicem nisi quis eozum instam causam afferat quare ad eũdem iudicem mitti nõ debeat.forte si eundẽ iudicem inimicũ sibi esse affirmet. Si añt duo sunt quoz vnusquisq̃ se dñm dicit insolidum apud diuersos iudices possint agere: neq̃ em timoz est ne vario iudicio vnusquisq̃ insolidũ dñium sibi vendicet.vt ff.e.l.cognitio.ſ.j.⁊.l.si pariter. ¶Potest moueri cã liberalis viuo eo qui ꝺz seru⁹. ſz eo moztuo nõ agit̃ principaliter de statu vt petant̃ caro ⁊ ossa.sed agi põt ratione peculij serui. ex cui⁹ persona dñs res vendicat. vt.j. eo.l.principaliter de statu. Item põt agi post pubertatẽ eius qui dicitur seruus nam si agat in pupillari etate eius tutozes possint petere cãm differri in tps pubertatis eius nisi expediat pupillo causam repzesentari.vt.ff.e.l.diui. Quis autez in agendo probationis onus debeat subire plene dixi.ē.vbi causa status debeat agi.sed tamẽ sciendũ est q̃ etiã ille q̃ non cogit̃ probare põt in se onus probationis assumere.vt.ff.eo.l.cui. Unde est qõ si ille qui est in libertatis possessione dño nihil probante transferat in se proba
5 tionem: vt habeat sniam ꝓ ingenuitate admittẽdus est.vt.ff.de ꝓba.l.circa. ¶Itẽ cognitio[a] liberalis cause fieri põt vtroq̃ presente vel altero absente: vt in alijs causis diximus.ē.de iudi. Sed hoc spãle est qõ si ille qui ꝺz seruus legitime citatus fuerit absens per annũ oĩno seruituti erit obnoxius: ⁊ dño inferẽs litem assignabit̃. Item spãle est q̃ si ille q̃ te seruũ suum dicit apud vnũ iudicẽ te inuenit ⁊ postea te conuenit apud aliũ: te in hoc prestante sibi occasionẽ. ⁊ si dñs sit iure suo priuabit̃.vt.j.tit. ꝓxi.l.
6 j.ſ.vlti. ¶In pronunciando añt hoc erit iudi. of.vt siquidem ꝓbauero illum esse seruũ meuz ꝓnũciet eũ esse meũ: ⁊ mihi restituendũ si nõ ꝓ

a Cognitio. Uid Ang. bñ declarãtẽ in. l. j. j. eo. ti.

bauero cũ ille si in libertatis possessione: absoluet eum nisi trãstulerit in se ꝓbationem ingenuitatis: ⁊ ꝓbauit se ingenuũ: ⁊ tunc eũ ꝓnunciabit̃ ingenuus vt dictum est. Et hoc illo ⁊ me presente in iudicio. Nam altero nostrũ absente ꝺd obtineat ꝺz.ē. de iudi. ꝓperandũ. Nec em me absente ꝓnũciabitur ille ingenuus: q̃ penuria mei ingenuitatẽ nõ debet fieri retribuere. neq̃ illo absente sup pronũciabit̃ seruus.vt ff.e.l.diuidi.ſ.j.⁊ vt diximus.ē.de iudi. Si añt ꝓuocat quis de serui. ingennitatẽ: ⁊ eaz probauit eo q̃ aduersario presente ꝓnũciabit index ingenuũ esse ⁊ ea snia preiudicabit oĩbus: q̃ lata est in cã seruitutis ⁊ ingennitatis. Secus si esset lata in cã libertinitatis ⁊ ingenuitatis.vt ff.de sta.ho.l.ingenuũ.⁊.ff.eo.l.diui.⁊ si libertus ingenuus esse di.l.j.⁊ ne de sta.defun.post quinquenniũ querat̃.l.j.ſ.sed interdum.proclamãte añt in libertatẽ vel eius aduersario absente melius facient iudices si cognitionẽ circũduxerint vel distulerint nisi magna sit ea cã. ⁊ euidentes probationes suggerãt ſm libertatem pronunciãdi.vt.ff.e.l.diui.ſ.vlt. Sed ⁊ illud notandũ est q̃ si duo sepatim petierint hominẽ ꝓ parte dimidia: ⁊ ille vno iudicio liber altero seruus, pnũciatus sit fauoze quidẽ liber
7 tatis liber erit. ¶Cõpellitur añt serui precium ꝓ parte boni viri arbitratu victori prebere.vt ff.eo.l.duob⁹. Si vo q̃s ꝓclamet in libertatem apud duos iudices. Ille añt q̃ detinet eũ resistat ei ⁊ vnus iudicũ ꝓnunciauerit eũ liberum alter seruũ prevalet ei⁹ snia qui pronunciauit ꝓ libertate.vt.ff.de reg.iu.l.si vni. Est em libertas res inextimabilis ⁊ rebus omnib⁹ fauozabilioz.vt insti.quib.ex cau.ma.nõ possunt.ſ.vl. ⁊ de re.iur.l.libertas.

¶De assertione tollenda. 17

8 QE liberali causa dictum est: ⁊ q̃ ipsa olim per quosdaz qui assertozes dicebant̃ eo q̃ asserebant eũ liberũ q̃ dicebat̃ seruus exercebat̃. Ideo ponit de assertione tollenda. Et quia vanũ ⁊ friuolũ quoddã erat inductum per assertionem illã tractat de ea nõ ponenda sed tollẽda. Et statuit vt liberalez cãm quis per se vel ꝓ procuratoze agat cũ distinctione quã notauimus superioꝛi ti. ⁊ lata snia per appellationem quidẽ poterit rescindi solitis modis nõ ꝓ integ.re.vt.ff.de appel.l.illud sciendus est. nec tractabit̃ prima ⁊ secda ⁊ tertia vice occasione legum que sup assertozijs litibus posite sunt.vt j.eo.l.j. Quid añt obtineat absente eo q̃ ꝺz seruus vel eo q̃ dicit seruũ suũ plene superioꝛi ti. dixit. ¶Sed illud notandũ est q̃ si ille quẽ emi vt seruum proclamauit in libertatem: ⁊ iudicio pendente moziatur si vẽditoꝛ nõ potuerit ostẽdere seruum vendidisse tenebitur mihi de euictione respõdere. Si vero decessisset anteli.cõte. nullo modo tenet̃ mihi.vt.j.eo.l.vlti.⁊.ff.de eui.l.si seruus. De rebus añt eozũ de quoꝝ libertate cõtentio est. hoc non dico: quia de eis specialiter tractatur in sequenti titulo.

BIU Cujas

¶Quibus ad libertatē proclamare non licz: z de rebus eoꝝ q̄ ad libertatē ꝓclamare non prohibentur. 18

1 EXplicuimus de ꝓclamātibus i libertatē: ſz qm̄ quidā prohibent i eā ꝓclamare: videam⁹ q̄ ſūt illi: poſtea dicem⁹ de reb. e. q̄ nō ꝓhibent ꝓclamare. ¶Eſt aūt ſciendū ꝙ deſcendentes de familijs latronū ad libertatē proclamare prohibent: ſz dominus ĩperator vel procurator fiſci fecerit eos ſeruos ꝑ ſuū decretū ita ſtatuendo vt quicūqz de latronū familia caperet dñs eſſet capti. vt. j. e. l. j. Itē ad libertatē ꝓhibent proclamare q̄ cum maiores ſint. xx. annis paſſi ſunt ſe venūdari emptori ignoranti eos liberos eſſe ad preciū participandū z p̄cium participati ſunt cū z ipſi ſcirent libertatē ſuā. de q̄bus plene dixim⁹. ſ. ti. pri. ¶Quid aūt ſi duo emerint hoīem liberū et vn⁹ ignorabat liberū alter ſciebat? certe ꝓpter eū q̄ ſcit nō ꝑmittit ei proclamare in libertatē ſz ꝓpter eū q̄ ignorat ſeru⁹ efficiet nō ei⁹ q̄ ſcit: ſz tm̄ alterius. vt. ff. e. l. vlt. Nec ob. qđ dr. ff. de libe. cauſa. l. liberis. ſ. ſi duo. qz ibi ponit q̄ſtionē ſz nō ſoluit eā. Illa em̄ verba euenit igit vt ei prosit legēda ſunt interrogatiue. Et ĩ fi. rñdebit nō eueniet vt ꝓ ſit ſciēti qđ alius ignorauit. Si ergo ille quinqz ĩterueuerint in emptione vel ſimili ꝯctu q̄ diximus i ſupiori ti. denegat in libertate ꝓclamatio qz vere fact⁹ eſt ſeruus. vt. j. e. l. ij. Sz a interdū de libertate contendet ſi p̄cium a ſui reddidiſſet emptori ſponte recipienti. vt. ff. ſi liber tus ingenuus eſſe dicatur. l. ij. vel forte ſicut q̄dam volunt verbum illud ſi preciū reddidiſſet libertatis fauore ſic debet intelligi ſi reddere paratus fuiſſet. Si autem illa quinqz non interuenerint non denegatur proclamatio in libertatē. Sed tm̄ ei qui ignorauit liberū hoīez eſſe conſulitur per duas actiones in factū. vna ꝓſulit ei cōtra eū qui doloſe venundari paſſus eſt vt teneat ad preciū z acceſſionē eius z ad dāna q̄ intulit dolo vel culpa vel in reb⁹ ſuis vel alienis q̄ erāt ſuo piculo z in duplū hec oīa reſtituit. altera cōſulit ei contra eū qui ſciens vendidit vt teneat in duplum p̄cij z acceſſionū nec vn⁹ liberatur ꝑ alterū. ¶Et ē hec actio annalis. vt. ff. de lib. cā. l. rectiſſime. z. l. ſiue. z. l. ĩmo. z. l. in ſeruo. z. l. in tm̄. z. l. vel obligatus. et l. vtiqz. z. l. non ſolum. z. l. illud. ¶Sunt et alij q̄ vere ſerui ſunt ſed tamen in libertatem ſz eis proclamare. vt ecce filius venditus eſt a pr̄e ꝓpter famis neceſſitatē ſz pr̄i vel filio vendito vel etiā cuiuſlibet extraneo ad ingenuitatem proprią eū repetere modo ſi p̄cium offerat qđ poteſt valere: aut mancipiū prohibet ſtare. vt. ſ. de pa. qui filios di. l. vlt. Item ſeruus noxe deditus ſi q̄ſita pecunia dānum a ſe datū poſtea reſartierit pretoris auxilio manumittti debebit. vt inſti. de noxa. ſ. dñs. Ille aūt vere liber eſt qui eſt ab hoſtibus redemptus: ſed quacūm neceſſitate ſeruiendi tenet donec reddat p̄cium redemptionis vel ſeruiat quinquēnio. vt aliquo iſtoꝝ facto in libertatē proclamare ſibi cōceditur. vt. j. de cap. z poſtli. re. l. ij. z. l. vlti.

2 ¶Superest vt videamus de rebus eoꝝ qui ad libertatē proclamare nō prohibent. Eſt aūt diſtinguendū vtrum quis de poſſeſſione ſeruitutis proclamet in libertatē an de poſſeſſione libertatis petat in ſeruitutē. in p̄io caſu id qđ cōfitetur eē eius qui poſſidet eū qm̄ de eo non dubitatur reddi z referri pronunciabit iudex. Alia vero q̄ dubia ſunt negatiōe remanebunt penes proclamantē in libertate z ipſe cauebit et reſtitutione earū rerū ſi apparuerint eē dñi. a dño ipſi cōceſſa vel ex conceſſu empta: vel ſi apparuerit ſubtracta dño vl̄ ex ſubtractis empta. Itē reddet rōnem adminiſtrationis vel ſi nō apparuerint eē dñi remanebunt penes eū. Lata aūt ſnīa p̄o libertate hoc eſt qđ dicit lex exacto libertatis iudicio res ille de quib⁹ cautio p̄ſtita eſt in ſequeſtro debēt eē z in toto ꝓ depoſitione iudicis collocari vt his ab vtroqz deductis z in medio iure collocatis eoꝝ proprietatem vterqz cōtendat. vt. j. e. l. vlti. z. ſ. ti. j. l. j. ſ. ſup. Quid ſi predicto hoi in libertatez proclamāte aliquid abſtulerit pendente iudicio ille q̄ poſſidet eū certe ante decidi ſtat⁹ cōuenit cām atqz ita prebebit audientia directorum negociorū. vt. j ti. proxi. l. vlti. In ſcōo autem caſu. i. cū quis de libertate petitur in ſeruitutē ſup rebus quas hz reſtituēdis ſi ſuccubuerit in cā dr dare fideiuſſorē ſi pōt: alioquin cōmittet iuratorie cautioni. vt. ſ. ti. j. ſ. oēs. Si aūt iudicio pendente actor aliquid ei abſtulerit ſtatim ea tenet reddere. Si tm̄ reus ſatisderit de rebus reſtituēdis ſi cōdemnatus erit in cā liberali. Sz ſi nō ſatisfet debēt res ſequeſtrari vt tm̄ ex eis ſubminiſtrent ei alimonie et litis ſumptus. vbi aūt ante litē cōte. libertatis aliquis diripit z poſtea cū p̄o ſubtractis conuenit obijcit queſtionē de ſeruit. z ſine fideiuſſore fiet reſtitutio rerū: maxime ſi iam fuerat p̄o eis damnatus. vt. j. ti. j. l. vlti.

¶De ordine cognitionū. 19

3 ¶E liberali cā quaſliter agat. ſ. plene dictū eſt. Sed qz liberalē queſtionē cū aliis ſepe contingit moueri: z querit de qua p̄i⁹ ſit cognoſcendū vel pronūciandū. Ideo ponit b de ordine cognitionū. ſ. liberaliū tantū. Porro. ſ. de or. iudi. generalior tradit doctrina de ordine cauſarū oīum liberaliū z non liberaliū. Hic aūt ti. ſpālis ē ꝓpter libertatis q̄relas inductus. Sciēdū ē igit in his: qz ſi vn⁹ ꝑ aliquē mouit q̄ſtionē libertatis: z aliā ciuilē q̄ſtionez de hereditate: vel de quanis alia: vel etiā accuſatione criminis alicui⁹: z de libertate: ſemp p̄io de libertate cognoſcēdū eſt z pronunciādum cū hec q̄ſtio ſit p̄iudicialis: vt dixim⁹. ſ. de li. cā. Idē eſt z ſi ab vno alicui moueat de libertate cōtrouerſia. Ab alio vero moueat q̄ſtio ciuilis vel etiā criminalis. Naz z tūc p̄ius erit pronunciandus de libertate z cognoſcendum vt dictū eſt: vt. j. eo. l. ſi her. z. l. ſi crimen. z. l. ſi

a Preciū De iſtis q̄nq; q̄ re q̄runt ne ceſſario. vide per glo. or. in l. z ſeruo rū. ſ. j. ff. ō ſta. ho. z ibi alb. de roſ. et docto.

b Cognitionum. Uid gof. et Barb. multa ꝓ cognitione iſtius rubrice ĩ Ru. eē. e. ti. de or. cog.

BIU Cujas

res.ꝛ.l.cū status.hoc ita nisi libertas ex testamento petaꝛ cui⁹ testamēti cognitio pendet vel futura sperat propter cōtrouersiā heredi. Tuncēm de hereditate prius cognoscet:vt.ff. de pe.here.l.siquis libertatē.Vbi aūt me conuenis ciuiliter vel etiā accusas criminaliter.ꝛ ego in modū exceptiōis te repello:qꝛ seruus meus vel etiā seruus cuiusdā tertij de libertate sicut de qualibet exceptiōe prius cognoscēdum est.Sz nunq̄ pronunciandū est sicut nec de qualibet exceptiōe vel incidēti q̄stione:sed pronunciabit de principali:ꝛ ita p cōsequentiā pleriq̄ de incidēti pronunciat:vt.j.e.l.j.ꝛ.ij.ꝛ l.si status.Alij dicūt semp pronunciandū de incidenti questione nisi cōditio psone:puta impuberis vel pedanei iudicis aliud iducat.Ego distinguo inter emergentes ꝛ incidentes questiones:vt notauimus.ē.de ordine ipsorum.

¶De collusione detegenda. 20

4 Oniā in iudicio liberalis cause sepe fit collusio.Ideo de collusione detegenda videamus.s.p quos fiat collusio:ꝛ quare:ꝛ q̄n permissuz sit collusionē detegere:ꝛ q̄ sit pena colludētis. ¶Fit aūt collusio[a] per procuratores ꝛ aduocatos causarū q̄ se superari in lite patiunt:Sz ꝛ p principales psonas similiter fit in criminib⁹ de qua collusiōe vel p̄uaricatione tractaꝛ ꝛ imponit pena in.ff.de p̄uaricatoribus.In ciuilib⁹ aūt causis collusio fit ipune nisi in hoc casu:puta si me agente cū alio tanq̄ ipse eēt seruus me⁹ vel libertus paſſus sum eū pronunciari ingenuū confitendo ꝺ me in iudicio q̄ eēt ingenuus.Tūc em̄ ne p tales ita degeneres inquinaret amplissim⁹ ordo senatorū vel cōsimiliū in dignitate positorū ad quā isti iudicati ingenui eligerent statutū est in se.con.domiciani tēporibus:vt siquis probasset p collusionē hunc hoiem iudicatū ingenuum si iste hō erat seruus fiet eius q̄ detexit collusionē:vt.ff.e.l.j. Si aūt erat libertus fiet eius q̄ detexit collusionē:vt.ff.de in ius vo.l. adoptiuū.ſ.patroni.Et est hec detectio facienda intra quinquenniū si tū ille viuat qui ingenuus pronunciatus est.Nā eo mortuo non lz ammodo querere de statu ei⁹:ꝛ lz cepta invita eius.vt.ff.eo.l.ij.in pri.ꝛ ne de sta.defun. post quinquenniū queraꝛ.l.j.ſ.lz interdū.Quinquēnium cōtinuū numerandū est:nisi ipubes sit ille cuius status retractaꝛ.Tunc em̄ qꝛ in pupilari etate nō pōt de eius statu queri nō curret quinquēniū interim:vt.ff.eo.l.ij.ſ.j.hec ita si dño vel patrono colludente exneus velit detegere collusionē.Nā si per collusionē exnei seruus meus vel libertus pronunciet ingenuus imperpetuū possum admitti ad retractandaz eam sn̄iam:vt.ff.e.l.cū nō iusto.nō iustum em̄ ꝺdictorem dico oēm preter eū cuius est seruus vel libertus. Et nota q̄ medio tpe anteq̄ detegatur collusio post sn̄iam de ingenuitate latam vtiq̄ quasi ingenuus accipiet.sed detecta collusione accipiet vt libertinus velut seruus; vt.ff.e.l.pe.Vbi aūt dño vel patrono colludente plures exnei volunt detegere collusionē iudex causa cognita cōparatis oībus moribus et etatibus ꝛ cōsiderato eo cuius interſit magis vnum eoꝝ eligit si tū sit talis cui per edictum postulare lz:vt.ff.eo.l.vlti.ꝛ.l.ij.ſ.vlti.

a Collusio. vide multa in rep. Brixie.ꝛ Firmiani in eodē verbo.ꝛ Panor.in.c.j.eē.e.ti. de collu. deteg.

¶Vle de statu defunctorum post quinquennium queratur. 21

5 Ufficienter de causa statꝰ diſ seruimus.Et qꝛ statū persone viuentis ꝛ mortue tuet̄ ꝓscriptio tpis:ponamus prius de ea ꝓscriptione q̄ tuetur statuz defuncti. Sciēdū est igit de statu defuncti agi posse ifra quinquenniū a die mortis sue cōputandū non postea distinctiōe adhibita vtrū in deteriorem conditionē q̄ erat ipse defunctus tpe mortis velit quis retractare statū defuncti an in melio rem.Si in deteriorē aut ideo qꝛ dicit eū fuisse in ptāte patris cū vixit tanq̄ emācipatus aut qꝛ dicat eū fuisse seruū vel libertū cū vixit tpe mortis tanq̄ ingenuus.In prio etiā post quinquenniū pōt fieri questio de emancipatiōe facta fuerit vel nō:vel iure ꝓcesserit an nō.vt.j. eo.l.qō est.nisi questionē de emācipatione sua deat differri etas filij ipuberis eius qui dicit emancipatus.vt.ff.de carbo. edic.l.decessit.ergo quinquēnij non tollit questio emancipationis ſz alia rōne tolli pōt.vt qꝛ emācipatus diu tanq̄ emācipatus patre viuēte vixit ꝛ nō ꝺdicente:tūc em̄ ipse pater aduersus factū suum cui cooperaꝛ tpis; cursus venire prohibet.vt ff.de adoptio.l.post mortem. In scō aūt casu nulli priuato vel maiori vel minori:itē nec reipu.lz post quinquenniū questionē mouere.vt j.eo.l.si is.ꝛ.l.si mater tua.ꝛ.ff.e.l.j.ſ.vlti.ꝛ.l. nō esse.Et hoc ita si bona fide erat in possessione ingenuitatis tpe mortis. Nec hz locum hic quinquenniū si defunctus in fuga cōstitutus vel cōuersatus ꝛ latitans decessit.vt.j.e.l.vlti. Si aūt ante quinquenniū fuerit lis contesta.ꝛ legitime bene pōt perfici post quinquēniū nō legitime aūt facta cōtestatio pro nulla habet. vt.j.e.l.pe.Sz ꝛ si cōtestatio fuerit facta in vita defuncti ꝛ destitit ille q̄ mouit litem vt longo silentio videat cā finita triennio.s.perinde est ac si nihil factū sit:ꝛ ita nihilominus curret quinquenniū:vt.ff.e.l.ij.ſ.ꝓscriptio.Intra quinquenniū aūt semp admittitur actor nisi cū defunctus vixit vt ingenuus:ꝛ pronunciatus est ingenuus vt dixi in superiori ti. Ide est cū nō pōt queri de statu eius q̄ decessit ifra quinquēnium nisi ꝛ queraꝛ de statu ei⁹ qui decessit ante quinquēniū.vt.j.e.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.ff.e.l.j.ſ.lz nec eius.ꝛ.ſ.lz interdū.Et hoc cū ꝓpter nummariam questionē de bonis disceptaꝛ.vt.j.e.l.q̄uis.p̄cipaliter em̄ ꝓpter corpus mortuū agi nō pōt.vt.j.e.l. q̄uis.ꝛ.ff.e.l.vlti.ꝛ.ē.de libe. cā.principaliter. ¶Si vero in meliorē cōditionem quis velit retractare statū defuncti velut pro seruo dicaꝛ libertus.vel pro libertino ingenu⁹; lz hoc ifra quinquēniū ꝛ postea.vt.ff.e.

BIU Cujas

l.j.ſ.vlti.ꝛ pe. Illud notandum ꝙ hec preſcriptio ſine poſſeſſione procedit.

¶De longi tpis preſcriptiõe que pro libertate ꝛ nõ aduerſus libertatẽ opponit. 22

1

Equitur videre de preſcriptiõe que ſtatũ libertatẽ viui tuetur. Sciendũ eſt igitur ꝙ ſiquis fuerit in poſſeſſione libertatis p.xx.an.ꝛ ſine iterpellatiõe ammodo cõueniri non põt. Nec exigitur in hac tali preſcriptiõe titulus: ſꝫ tm̃ bona fides. ſ.ꝙ putet ſe eẽ liberũ vndecũq; ꝛ quaſi poſſeſſor. ſ. fuerit in poſſeſſiõe libertatis. nec em̃ eſt vere poſſeſſor: ꝙ nemo ſeipſum poſſidet.

a Dixi. Vide latiſſime ꝛ in repe. Bal. que habetur infozmis ab extra lectura i l. fi. in. j. char. j. e. ti. vbi mꝛta ſcribit iſta materia.

a vt. j. e. l. preſtat. ¶Quod aũt de. xx. annis dixi[a] exandiunt quidã inter abſentes. Nã inter preſentes dicunt ſufficere. x. an. ne ſit deterior cõditio libertatis ꝙ aliarum rerum qõ ſi placet dicatis. Videtur tm̃ ꝛium: ꝙ hic nõ exigit ti. ꝛ ideo prolixius tps ꝙ alias eſt exigendũ. Quid ergo ſi mala fides aſſit: ꝛ fuerit ꝗs in poſſeſſione libertatis. xx. an. certe defendet ſe in libertatem ſpacio. xxx. an. ſi tm̃ erat aſcriptiꝰ videtur ꝙ exigat ſpaciũ. xl. an. vt. j. de pſcrip. xl. an. l. oẽs. ꝛ de annali excep. l. j. ꝛ de agri. ꝛ cenſi. l. cũ ſcimus. ꝛ l. cũ ſatis. Porro ſ libertatem nulla pſcriptio obijcit. vt. j. e. l. vlti. liber enim hõ ex poſtfacto fit ſeruus p hoſtium capturã: ſinaꝙ auaritia: nunꝙ autem tempore.

¶De peculio eius qui libertatẽ meruit. 23

2

Abito tractatu de hoꝛs manumiſſi ſtatu. de eiꝰ peculio loquamur. ¶Eſt aũt diſtinguendũ vtrũ quis manumittatur inter viuos: an in vltima voluntate. Si iter viuos videt ei eſſe cõceſſum omne peculiũ hocipſo ꝙ nõ adimit: niſi in quibus caſib⁹ facta eſt manumiſſio iter viuos perinde habeꝛ ac ſi facta ſit in codicillis. vt. ſ. de lati. liber. tol. ſ. ſancimus. ꝛ. ſ. ſiquis. Si aũt quis manumittat in vltima volũtate remanere peculiũ penes ſucceſſores manumitẽtis niſi ſpãliter fuerit datũ manumiſſor ꝛ eſt rõ ſcõm quoſdã: ꝙ in prio caſu manumiſſor eſt habiturus operas. vñ benignius cũ eo agere preſumitur. In ſcõo aũt caſu nihil oĩno eſt habiturus ab eo. vel ea eſt rõ: ꝙ cũ is qui manumittit inter viuos largam ꝛ amplã lnĩam habeat anferendi peculiũ: nec aufert tacite videꝛ cõcedere: ſed is qui libertatẽ relinquit poſt teſtamentũ vel codicillũ cõpoſitũ. ideo nõ videꝛ tacite concedere: ꝙ ſepiſſime cõtingit vt poſtea: nec vel le poſſit: nec nolle. ꝛ eſt ar. ſ. qui teſta. fac. poſſ. l. hac con. ſ. at cũ. ꝛ in auk. de trien. ꝛ ſemiſſ. ſ. illud quoq; ibi. aut pro tumulto moꝛtis ꝛc.

¶De ſenatuſcõſulto claudiano tollẽdo. 24

3

Uia ſena. cõ. claudianum loquebaꝛ ſ libertatẽ: dicamus de eo tollẽdo. Erat olim p vniuerſitatẽ miſerabilis acquiſitio; et miſerabilio: libertatis amiſſio ex ſenatuſconſulto claudiano: mulier em̃ libera ſeruili amore capta. vel bachata: ſi ei denũciatũ eẽt a dño ne cõmiſceꝛet ſeruo ſuo: ꝛ iudex ſup eo admoniſſet eã: nec ipſa acquieſceret ſuã ſubſtantiã perdebat ꝛ libertatẽ amittebat. fiebat em̃ ancilla dñi denunciantis qõ qꝛ viſum eſt indigniſſimum ſublatũ eſt: vt. j. eo. l. j. nihil eſt em̃ furore amoꝛis vehementius. vt in auk. qui. mo. naſſi. legi. ſ. illud quoq; ꝛ hꝫ ſua tela cupido. ꝛ in ſpicula figit amoꝛ. Item amoꝛ trahit ſuperos ꝛc. Item oĩa vincit amoꝛ.

¶De nudo iure quiritum tollendo. 25

4

Icut in libertis trina diſtinctio erat vti dixim⁹ de dediticia libertate. ꝛ de lati. liber. ita ꝛ in ſeruis. vt in quibuſdã ſeruis plenũ. Inquibuſdã ſemiplenũ. In quibuſdã nudum et ſiccũ dñium. i. ſine vtilitate aliqua haberẽt. qõ totũ tollendũ eſt. ꝛ ideo dicit de nudo. ſ. dominio tollẽdo ex iure quiritũ. i. romanoꝛũ. Eſt em̃ vna in ſeruis oĩbus hodie conſonantia: vt in oĩbus plene potiamur dñio: ꝛ ſeruoꝝ ꝛ alia rum rerũ: vt. j. e. l. vna. ꝛ inſti. de iu. per. in fi. ti.

¶De vſucapiõe p emptoꝛe: vel trãſactione. 26

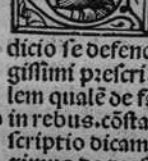

Xplicuimus in ſuperioribus de iure agendi: qõ proditum eſt ad ipugnandũ. Nũc audiamus de eo iure qõ competit ad defendendũ. Et qꝛ reus in iudicio ſe defendit p excep. ſiue lon. tpis: vel longiſſimi preſcri. perꝙ vſucapionẽ: q̃ ꝛ ipſa qualem qualẽ de facto parit excep. vt. ſ. de in. do.

b in rebus. cõſtatꝙ: qꝛ vſucapio dignioꝛ[b] eſt ꝙ p ſcriptio dicamus primũ de vſuca. Vel aliter. Dixim⁹ de preſcrip. gemina q̃ minuit ſtatũ. Nũc audiamus de preſcriptiõe q̃ tuetur patrimoniũ. Et qꝛ titulo pro emptoꝛe frequẽtius vſucapitur: dicam⁹ de vſuca. pro emp. ꝛ qꝛ emptio ni ſiꝛis eſt trãſactio: quippe ſicut in emptione abeſt preciũ: ita in tranſactiõe abeſt actio ꝓpter rem datã promiſſamve. Ideo annectam⁹

b Digni oꝛ. Vide y. d. Fel. i Rubꝛi. eꝛ de pſcri.

5 de vſucapione pro trãſactione. Tractaturi ita ꝙ de vſucapione videam⁹ quare vſucapio ſit introducta. Et quid ipſa ſit. Et quis poſſit vſucapere: ꝛ qui nõ. Et quas res poſſit vel non poſſit. Et q̃ ſint neceſſaria in vſucapione. Et quis ſit effectus eius. ¶Eſt aũt inductavſucapio bo

c noꝝ pub. i. vtilitate pub. ſ̃ equitatẽ naturalem ſicut ꝛ ſeruitutes: ꝛ in vſucap. rõne. ſ. quarundam rerum dñia diu ꝛ fere ſemp incerta eſſent ꝙ ſufficeret dñis ad acquirendas ſuas res ſtatuti tpis ſpaciũ: vt. ff. e. l. j. ꝛ inſti. de vſuca. in prin. ti. ꝛ maxime in. l. illa furtũ. ꝛ in. l. ꝙ te net. Vel inducta eſt: vt aliquis eſſet litiũ finis.

c Bono publi. vide bal. in cõſi. eccl. iiij. vlti. colũ. j. li. et ibi an

6 vt. ff. pro ſuo. l. vlti. ¶Eſt aũt vſuca. adiecto, vt acquiſitio dñij per continuationẽ poſſeſſionis tpis lege diffiniti. vt. ff. de vſuc. l. iij. Et ponit in diffinitione nomen vſuca. tã pro vſucapiõe rerum mobiliũ ꝙ pro preſcriptiõe imobilium. nempe olim rerũ imobilium pſcriptio dicebaꝛ bonũ prevaleat equo.

BIU Cujas

vsuca. sicut ꝛ mobiliū acquisitio. hoc eñ lz attẽdere in. ff. ꝓ totū ti. de vsuc. ꝛ maxime in. l. illa furtū. ꝛ. l. quam rem. qđ dicit tpe lege diffiniti. ideo dicit qz hodie aliud spaciū diffinitū est q̄ fuerat olim. Nã invsucapione rerū mobiliū diffinitū est triennium. in vsuca. ĩmobiliū statuit de cenniū inter pñtes. xx. inter absentes. vt insti. de vsuc. j. rñso. ꝛ est vtrūq; tps continuū: vt. ff. de vsuca. l. nūq̄. ff. j. ¶Vsucapere pōt paterfamiliasfa. ꝛ maxime miles in castris questitū vsuca. ꝛ pupillus si tutore auctore ceperit possidere: vsucapit sine tutore: aut si habeat aliũ possidendi poterit vsucape. Furiosus aũt nō pōt incipere possidere ꝓ se. ꝛ ita nō incipit vsucapere. Qđ aũt ante furorẽ cepit possidere: pōt vsucapere: vt. ff. de vsuca. l. sequitur. ff. j. ij. ꝛ iij. ¶Illud certũ ẽ qđ cũ seruꝰ nihil possit possidere: ergo nihil pōt vsucape. vt. ff. de vsucapio. l. sequiſ. ff. seruus. Dñs aũt ea q̄ serui peculiariter nacti sunt ꝛ ignorans vsucapit. ꝛ est specialis in peculiaribꝰ rebus. vt in eis procedat vsucap. dño ignorante. etiã si dñs fuerit furiosus vel infans. vt. ff. de vsucap. l. labeo. ꝛ ꝓ soluto. l. ij. ꝛ de acquiren. pos. l. j. ff. si acquirimus. Itẽ ꝛ hereditas cõplet vsucap. a defuncto ceptam: nõ aũt pōt vsucapio inchoari iacente hereditate. lz demum adita ea. vt. ff. de vsucapi. l. nunq̄. ff. vacuũ. ꝛ. l. iusto. ꝛ ff. nondũ. ꝛ. l. vlti. ff. vlti. ¶Vsucapi pñt regulariter ea q̄ corporalia sunt. Nã incorporalia nõ vsucapiunt. vt. ff. de acqui. re. do. l. seruus. ff. incorporales. ergo aduerbiũ maxie abũdat in. ff. de vsucap. l. vsuc. Veldicit ĩcorporalia accipere vsucapionẽ q̄ntũq; vt dixim⁹ in seruitutibus q̄ habent continuã cãm. vt notauimus. ſ. de seruitutibus ꝛ aqua. ¶Itẽ lz non vsucapiant seruitutes ꝓ se tñ vsucapiuntur cũ re cui accidunt. Nã qui vsucapit domũ vel agrũ vsucapit etiã seruitutes debitas domui vel agro. vt. ff. de vsuca. l. si aliena. ff. j. Itẽ libertates olim seruitutũ vsucapiunt. vt. j. de prescrip. lon. tem. l. vlti. ¶Vsucapi ꝓpie dicunt mobilia vel se mouẽtia. Nã ĩmobilia dicunt ꝑscribi. vt. j. in quib⁹ cau. cessat ꝓlongum. ꝑscri. l. ij. neq̄ distinguunt res italice a ꝓuincialib⁹ vt ecõuerso. vt. j. devsucap. trãsfor. l. vna. ¶Vz aũt dixerim vsuca. posse corporalia[a]. fallit tñ in quibusdã ꝓptervitiũ rei. vt qz res furtiua est vel vi expulsiua. vel ablatiua possessa. vt insti. de vsuc. ff. furtiue. ꝛ. ff. qđ aũt. Naz aliud ẽ ĩ re vi cõpulsiua possessa. vt qđ me. cau. l. si vi. hoc ita nisi res furtiua in ptãte mei sciẽtis reuersa fuerit. vt quasi fuerit reuersa. ꝛ ita q̄ non possit a me auelli possessio vel quasi reuersa qđ est si acceperim eiꝰ extimationẽ ꝛ necesse est reuerti eã in ptãtem dñi vel quasi dñi: vt tutoris vel curatoris. non tñ si ipse tutor vt curator surripuerit ꝛ vendiderit videf eẽ purgatum vitiũ. vt. ff. de vsuca. l. sequiſ. ff. si pupilli. ꝛ ff. tunc. Si aũt surripiat creditori dz reuerti in ptãtem debitoris qui dñs est rei. Nã si obligauerit rem alienã sufficit venire eã in ptãtẽ creditoris. vt. ff. de vsucap. l. sequiſ. ff. q̄ aũt. et ꝓ soluto. l. vlti. Sz vbi debitor creditori surripuit rem suã quã pignori obligauit nõ est ea res furtiua lz debitor teneat creditori actione furti. Est eñ res in dñi ptãtem reuersa. Sz si debitor obligasset rem alienã ꝛ eandẽ surripuret creditori oporteret eã redire in ptãtem creditoris vt purgatũ fit vitiũ. vt. ff. de vsuca. l. sequitur. ff. si rem. ꝛ ꝓ emptore. l. si rẽ. Quid autem si seruo meo surripiant res peculiares. distinguiſ vtrũ me sciẽte: an ignoraãte. Si me sciẽte opz vt me sciẽte recuperet seruus: nec sufficit si me ignoraãte recuperet. Si vero me ignorante siue me sciẽte seruus. siue ignoraãte recuperat possessionẽ: purgatur vitiũ nisi in peculio eẽ volui tunc eñ oporteret vt sciã. Ubi vero ab extraneo res mihi surripiat aliqua peculiaris opz vt me sciẽte redeat in ptãtem meam nisi in peculio eẽ volui. Tũc eñ etiã si ignorante me ad seruũ perueniat purgat vitiũ. ꝛ ꝓbantur hec in. ff. de vsuca. l. sequitur. ff. labeo. ¶Quid aũt si seruus meus surripiat mihi. Distingue vtrũ rem dñicam: an peculiarẽ. si dñicã statim est furtiua nõ tñ dñs amittit possessionem q̄diu apud seruũ res est. ꝛ hec rõ quare videamur fugitiuũ possidere q̄ is quẽadmodũ aliarũ rerum possessionẽ interuertere nõ pōt. vt. ff. de acqui. pos. l. rem q̄. ꝛ de furtis. l. serui ꝛ filij. ꝛ instit. de ob. q̄ ex deli. na. ff. hi. Est ergo exigendũ vt purgef vitiũ qđ ita ceperim habetur re quemadmodũ habui anteq̄ surripef ni si cũ rem scirem in peculiũ sibi habef concessi. vt. ff. de vsuca. l. sequitur. ff. itẽ si eã rem. Si autem seruus surripiat mihi rem peculiarẽ quã diu eam retinet cõditio rei nõ mutatur. Sed si alij tradiderit furtũ faciet ꝛ ea res erit furtiua. vt. ff. de fur. l. interdũ. ff. cum aũt. Et purgatur hoc vitiũ ita sicut. ſ. dictum est in re dñica. ¶Qđ aũt dictũ est in rebus furtiuis seruaf et in his q̄ nata sunt ex eis: vt in partu ancille furtiue de quo plene dixi. ſ. in summa de fur. ꝛ. ff. amplius. ibi. q̄d si ex re furtiua. circa quẽ notãdum est qz q̄nq̄ est furtiuus ꝛ eius noie cõpetit actio furti: vt si. ꝓegnantẽ ancillã surripio. vel nõ ꝓegnantẽ. si tñ apud me cõcepit ꝛ peperit. Si vero apud me cõcepit ꝛ peperit apud bonefi. pos. furtiuꝰ est. lz eiꝰ noie nõ daf actio furti. Idẽ dico in vacca furtiua nõ obstante eo qđ dicitur. ff. de vsuca. si aliena. ff. j. qz illud puto corrigi in. ff. de fur. qđ vas. ff. si ancilla. ꝛ in istis casibus certũ est partum vel fetũ vsucapi nõ posse obstante vitio rei nec est furtiuus: nec eius noie datur actio furti: si cõceperit et peperit penes bone fi. pos. Et tunc si queras vsucapi possit bonefidei pos. furtiue ancille partus: vel non: attendenduz est. Sciuerit hic bo. fi. pos. matrem alienam anteq̄ conceperit: et tunc si vsucaperet: an postq̄ conceperit: et tunc si sciat simpliciter alienam non furtiuaz non impedit vsuca. vt. ff. de vsuca. sequitur. ff. de illo. ꝛ ff. si anteq̄. ꝛ. l. iusto. ff. si possessionis. ꝛ ſ. de fur. l. ancille. ꝛ. j. eo. l. iij. Si vero, anteq̄ pariat sciat furtiuam impeditur vsuca. si postea ꝓ peperit sciat matrem furtiuam interpellatur vsuca. nisi dominum certificauerit

[a] Corpalia. Videlate Jo. fa. ꝛ Ande are. in ff. j. iusti. de vsuc. vbi multe allegant ad hoc.

BIU Cujas

se habere ancillam ⁊ partꝰ eius: ⁊ vt si hꝫ ius qđ ipse ꝓponat: ⁊ ipse respondebit: aliꝰ ꝯ. nisi cū non posset certificare dñm. Et hoc est valde notandū: qꝛ posterioꝛ scīa in partu impedit vsu capionē b. qꝛ in partu cōmittit furtū: nec em̄ in eo habebā. t. licet habere ē in matre. vt. ff. ꝓ suo. si ancilla. secꝰ puto si in eo habere ē ti tulū. ¶ Impediunt etiā qñq; coꝛporalia vsucapi. ꝓpter de licta ꝑsonarum: vt est in re presidi data ꝯ. l. iuliam rep. Nec em̄ vsucapit priusq; ꝑ tāte ei a quo extorta sit res heredisve eius veniat. vt ff. ad. l. iul. repe. l. pe. ¶ Dicunt quidā ⁊ illa esse vitia rerū. s. clādestinitas precariū. Sed ⁊ id nō ꝓbatur lege. Nā precaria iusta quidē est: qꝛ est cū domini voluntate. vt. ff. cōi diui. ℔. inter ꝑdones. Itē subtiliter ꝓspiciēti: hꝫ clandestina dicatur possessio. Nō tamē dicit clandestina res. vt ff. de acqui. pos. l. clā. Litigiosa aūt res non est a vitiosa. vt. ℔. de precr. lō. tēp. l. j. ¶ Impeditur etiā vsucap. ꝓpter naturā rei que non pōt esse in alicuius dominio. vt in libero hoīe. Itē ꝓpter fauoꝛē religionis: vt in rebus sacris: ⁊ religiosis. vt insti. de vsuca. ℔. j. Item ꝓpter publi cum vsum: vt in cāpo martio. ⁊ theatro. ⁊ arena ciuitatis veronēsium: vel alterius. vt. ff. de vsu ca. l. vsucapio. ¶ Impeditur etiā quandoq; vsu ca. rei qꝛ ꝓhibitū est rem alienari priuilegio p sone: vt in minoꝛe. xxv. an. Ubicūq; em̄ prohibe tur alienatio ⁊ vsucapio. vt. ff. de fun. do. l. si fi dum. ⁊. ℔. de admi. tu. l. lex. et in quib⁹ casibus in inte. resti. nō est ne. l. vlt. idē dici potest in fi scalibus rebus nec em̄ res fisci vsucapi potest. Si tamē bona vacantia delata erāt fiscoꝛ: ⁊ non dum sibi erant nūciata: ⁊ tūc aliquis emerit ex bonis illis bona fide. vsucapit rem mobilem triēnio. īmobilem decennio. vel. xx. an. vt insti. de vsuca. ℔. res fisci. Ubi aūt quis nō hꝫ in bonis vacantibus. ⁊. pōt se tueri ꝯ fiscum prescri. xx. an. ab eo tpe cōputandoꝛ quo cepit possidere ⁊ bona ceperint esse vacātia. nā si velit cōputare prescriptionem ab eo tpe quo fisco denūciatum est bona esse vacātia sufficiet quadrien nium. vt. j. de q̄dri. pre. l. j. ⁊. ff. de iu. fi. l. j. ℔. diuus. ⁊. ℔. prescriptio. ⁊. ff. de diuer. ⁊ tē. ꝑscr. l. in ter. ¶ Qđ aūt dictū est in rebus fiscalib⁹: forte ⁊ in rebus ciuitatum seruabitur hꝫ nō sint ī vsu publico. Naꝫ que sunt in vsu publico nullo tpe ꝑscribunt etiam. xl. an. vt. ff. de via pub. l. via publica. que aūt nō sunt in vsu publico nō vsucapiūtur. x. vel. xx. an. sed. xl. an. vel centū. vt. j. de ꝑscr. xl. an. oēs. vt. ℔. de sa. san. eccle. l. vl. ¶ Itez in rebus ecclesiasticis licet interdicta sit alienatio: ⁊ ita vsucapio decēnij vel vicēnij: nō tamē est interdicta vsucapio triennij. vt. ℔. de sa. san. eccle. aut̄e. quas actiōes. Itē ꝓpter publicā vtilitatez ꝓhibēt alienatio rei: ⁊ ita vsucapio rei: vt in fundo dotali. vt. ff. de fun. do. si fundū. Et idem est vbicūq; curiosus lector inueniet aliq̄ 1 ratione ꝓhibitam alienationez a lege. ¶ Sunt aūt in vsucapiōe hec tria necessaria. s. q̄ res in se nō habeat vitiū vel q̄si vitiū de qb⁹. ℔. plene dē. Itē q̄ habeat instū ti. vt isti. ō vsuca. ℔. nouissime. Quid est bona fides. i. q̄ credat tradentē esse dñm vel habere ius distrahēdi. vt. ff. de verb. sig. l. bone fi. Et hec bona fides semp presumit nisi probetur contrariū. cum lex dicat presumi ignorantiā nisi probetur scientia. vt. ff. de proba. l. verius. Quādoq; tñ ꝓsumitur ꝓtrariū ꝓ b pter denūciationis vigoꝛē: vt qꝛ denunciatū est alicui ne emeret: vt. ℔. de rei ven. si fundum. vel quia aliquis mercatur cōtra interdicta. l. vt j. de agr. ⁊ cen. quemadmodū. vel qꝛ emit quis a procuratoꝛe meo per collusionē: vel qꝛ emisti a me luxurioso cum sciret me protinus daturum scoꝛto pecuniaz. vt. ff. de vsucap. pro emp. l. qui fundū. ℔. qui sciens. ⁊. l. si quis. Juris autē ignorantia non prodest: vt quis videatur in bona fi 2 de. vt. ff. e. l. ij. ℔. si a pu. ⁊ de vsuca. l. nunq̄. ¶ Exigitur hec bona fides in principio traditionis: non exigitur tēpoꝛe cōtractus: nisi in emptiōe vbi ⁊ tempoꝛe emptionis: ⁊ tēpoꝛe traditiōis exigitur bona fides. vt. ff. pro soluto. l. penul. ⁊ pro empto. l. ij. j. reiꝑsō. Et semel habita bona fides in prin. non interrūpitur ex posterioꝛe aliene rei sciētia. vt. j. de vsuca. trāsitoꝛ. l. vna. sez vsucapientis vel vniuersalis successoꝛis: secus in singulari. vt. j. e. ℔. diutina. ⁊. ff. e. l. ij. ℔. si eam. nec dico fieri furtum: vel fieri rem furtiuā ex posterioꝛe mēa propter iustum initiū. Nam nec executoꝛ furti tenet q̄ rem vendit cōtra dñi voluntatē saluo eo qđ. ℔. in partu dixi. Bona fides exigitur ementis noīe suo. Nam si emerit quis noīe alieno: vt qꝛ procurato⁹ erat vel seruꝰ ⁊ emit noīe suo vel noīe peculiari in cuius ꝑsona considerari debeat scientia vel ignorātia. Distingue vt notauim⁹. ℔. de edil. edic. ℔. si autē q̄ras. Itē exigitur bona fides vendētis cū distinctione tñ. vt in auc. vt spon. lar. ℔. rursus. Qñq; tñ speciale est vt licet quis habeat scientiā rei alie ne in principio nihilomin⁹ vsucapiat. et hoc est propter decretū iudicis: vt si te conueni noxali actiōe ꝓ seruo alieno quē possides ⁊ eū mihi pro noxa dediſti cum scirez alienū esse. vt. ff. de noxa. l. g̃naliter. Itē exigitur in vsucapiōe titulus vt dictum est. ff. de vsuca. l. celsus. ti. accipe oēm quo solet acquiri dñiū. vt pro soluto. pro emptoꝛe. pro transacto. pro donato. ꝓ derelicto. pro legato. pro dote. pro suo. de quib⁹ speciales sunt tituli. j. ⁊ in. ff. Et idem ex quacunq; causa acq̄ritur dñium si fiat traditio a dño. naꝫ si fiat a non dño paratur iusta causa vsucapiendi. vt. ff. de publi. l. j. ⁊ insti. de ac. ℔. alie. Quādo q; tamen ⁊ si non subsit ti. sufficit iustus erroꝛ ad vsuca. Nam si forte seruꝰ vel procurato⁹ cui vt quādaz rem emeret mandasset quis persuaserit ei se emisse atq; ita tradiderit vsucapio sequitur vel pro suo. vt dicit quidam. vel pro emptoꝛe vtputo vt africani responsio conueniat titulo. vt. ff. eo. l. quod vulgo. Idem est ⁊ si emerit quis a furioso quem putabat sane mentis esse. vel a pupillo quem putabat puberez esse. vt. ff. eo. l. ij. ℔. si a pupillo. et de vsucapio. l. pignoꝛi. ℔. ¶ Idem est in vsupione pro legato. Nam si mihi legatum est et idem ademptum est in codicillis quod tamen nescio pro lega-

a Vitiosa. Vide plene p d. Fel. in c. illō. col. ij. ex de ꝑscri.

b Denūciatū. Vide p. d. Fel. in c. nihil. col. fi. ver. fallit vsq; ⁊ ī. c. illō. col. v. ī prin. et col. fi. ad fi. de prescrip.

BIU Cujas

to vsuca. Idē ꝛ si in nōe erit dubitatioveluti si titio legatū sit cū duo sint titij et alter eorū de se cogitatū extimauerit falso. Idēq; est ꝛ si errando in facto credidit testamētū solēne qō nō erat:namvsucapiā p̄o legato.vt.ff.p̄o legato. l.p̄o legato.ꝛ.l.vl.hoc idē etiā assignari pōt in vsucapione p̄o herede. Nam si quis iustā causam habuerit extimandi se heredē vel bo. pos. extitisse dño fundum p̄o herede possidebit ꝛ vsuca.vt.ff.de vsuca.l. non solū.§.qō vulgo. Et idem assignatur in vsuca.p̄o soluto.nam si credam me tibi debere tradā vsucapies p̄o soluto ita tū si putabas tibi debitā esse. Hoc tū fallit in emptiōe.nam si putē me tibi ex causa venditi teneri ꝛ tradam nō vsucapies. Et est ratio quia in ceteris cōtractib⁹ solutiōis tp̄s inspicitur. In emptiōe autē tp̄s ℞ctus ꝛ tēpus traditionis spectat.si ergo vtroq; illorū tpe non fuerit bonefi. nō vsucapit p̄o emptore.vel p̄o soluto.vt.ff.p̄o soluto.l.j.ꝛ.l.iij. bonā autē nō dicitur habere fidē vel malā tpe cōtract⁹ qui nullo modo cōtraxerit. Que aūt dicta sunt in spālibus casib⁹ ꝑpter iustam ignorantiā voluerūt quidā extēdere ad oēm ti.vbicūq; iustus error interuenit. Etiā si id nō reperiat lege:sz id non puto q; superior regula dicit cōtrariū cui non derogo nisi in casib⁹ p̄dictis ꝛ alijs q̄ in lege reperiuntur.nec eīm specialia trahēda sunt ad cōsequētiā.vt.ff.de re.iu.l.qua ꝑpter.ꝛ.l.qō vero.

3 cōtra. Itē necessariū est quartū in vsuca. hoc est rei traditio. Nā cum vsucapio nō ꝓcedat sine possessiōe.vt.ff.de vsuca.l. sine possessione.ꝛ possessionē quis nō habeat sine traditōe.vt.ſ. de pactis.l.traditiōibus.ꝛ.ſ.de reiven.l.seruū emptū.ꝛ instī.de re.di.ſ.p traditionē. ergo traditio est necessaria. Traditionē accipies vl qua si traditionē vt q̄ p̄sumit ꝑpter patientiā et scientiā vel silia.vt.ff.p̄o legato.l.peñ. Idez ꝛ vbi aliquis sine vitio suo nanciscit possessiones

4 vt in p̄o derelicto. Itē exigit quintū in vsuca. id est vt possessio sit cōtinua a p̄in.vsq; ad finē. si enim interrūpatur naturaliter vt q: aliquis desīt possidere:vel ciuiliter q: facta est li.cōte. non possunt cōtinuari tp̄a p̄ima cum sequētibus tēporibus:hinc est q; si postea nanciscatur possessionē req̄ritur spaciū.xxx.an. vel post lit. conte.req̄ritur spaciū.xl.an. si tū ex eo tēpore quo recuperat quis possessionē amissam sit bonefi. forte vsucapit statuto tpe:alioq̄n.xxx.an. vt.ff.de vsuca.si is q̄ p̄o emptore.§. si quis bona.ꝛ.l.naturaliter.et.j.de p̄scrip.xxx.an.l.vlti.

a Continua. a Quādoq; tū etiā si possessio non sit continua[a] nihilomin⁹ ꝑficitur vsuca.vt ecce vsuca. inchoata a defuncto perficit iacente hereditate.vt.ff. de vsuca.l.nunq̄.§.vacuū.ꝛ.l.iusto.§.nondū.licet possessor nō sit in hereditate.vt.ff.si quis.t. liber esse iuſ.l.j.§.scenola. Idē est in vsucapio. tegularū vel columnarū si cum.x. dies superessent ad eam cōplendā aliquis in edificiū eas cōgessisset nihilominus vsucapiet si edificium possederit.vt.ff.de vsuca.l.verū. nec enim possidetur tegula vel colūna in edificio posita.vt.ff. de acqui. pos.l.qui vniuersas. ꝛ de vsuca.l.eum qui edes. ¶Idem potest assignari in debitore no. ff. de
qui rem quaz cepit vsucapere pignori tradidit vulga. et
creditori vsuca. licet eīm non possideat: immo pu. sub.
creditor.vt.ff.de acq̄. pos.l.j.§.p seruū.ꝛ.l.q̄ pi-
5 gnoris. ¶Fit autē continuatio possessionis inter heredem ꝛ testatorē. ꝛ heredem ꝛ hereditatem. Item inter venditorē ꝛ emptorem. ꝛ inter testatorem ꝛ legatariū. Item inter heredem et legatariū ꝛ cōsimilibus personis. Ita demū si nullus medio tēpore cedit:vt.ff.de acqui. pos.l. pōt.§.quesitū. ꝛ de vsuca.l.possessio.ꝛ.l.id tempus.in p̄in.§.vlt. ¶Et nota q̄ tp̄s venditoris p̄odest emptori quo possedit venditor anteq̄ venderet ꝛ traderet nō quo possedit postea.vt ff.de vsuca.l.id tp̄s.et de diuer.ꝛ tēp. p̄scri.l. pe. Itē fit continuatio istarū possessionū:ita demum si non sunt vitiose. nam ei que est vitiosa non accedit:ꝛ que vitiosa non est: ꝛ ei q̄ non est vitiosa non accedit vitiosa.vt.ff. de acqui.pos.

6 l.pompo.§.vlti. ¶Fit autē cōputatio tēporis in vsuca.nō de momēto ad momentū: sed cum peruenerit ad aliquā horā vltimi diei perfecta est vsucapio: ideoq; q̄ hora.vj. die kalē. Janua. possidere ceperit hora.vj. noctis p̄idie kalen. Januar.implet vsuca.vt.ff. de vsuca.l. in vsuca. ¶Illud notandū est q̄ in vsuca. p̄o emp.quia duob⁹.vt dictū est. tēporibus inspicitur bona fides. Item oportet q̄ emptio sit pura.vt.ff.e. l.ij.§.ij. Item non vsucapitur p̄o emptore res illa quā dederis mihi insolutū p̄o ea quā emi. vt.ff.eo.l.ij.§.cum stich. ¶Quādoq; tū vsucapitur p̄o emptore qō non est emptū: vt ecce fundus est empt⁹ ꝛ ampliores fines possessi sunt. Totū enim longo tēpore capitur:quia vniuersitas eius possidetur non singule partes.vt.ff. eo.l.ij.§.sed si fundus. hoc si possessor sit in bona fide cum crederet esse vendētis:secus si ipse adijceret partem alterius fundi empto fundo scien⁹ non cōiunctū empto.vt.ff.eo.l. cum fundum.§.j. Item in emptione non transit dominium nisi p̄cio soluto vel aliter satisfacto:sed aliter contrariū est.vt instī.de re.di.§.vendite. In re tū immobili aduocato p̄opter suffragiū tradita exigitur scriptura tam publica q̄ p̄uata:vt diximus.ſ. de suffragio. ¶Titulo p̄o transacto vsucapitur id qō deserenti actiones transactionis causa a non dño putante se dñm esse traditur. Nec eīm isto titulo vsucapitur id super quo trāsigitur. Sed id p̄opter qō transigitur.vt.j.eo.l.cum ex causa.ꝛ.ſ.de transac.l.si

7 p̄o fundo. ¶Effectus autē vsuca. triennij hic est:quia scīm omnes queritur dominiū.vt.ſ.de pac.tradi. Idem scīm. ℣. in vsuca.r.vel.xx.anar. est p̄o eo in instī.de vsuca.j. respōso.ꝛ.ff.de vsuca.l.euz qui edes. ibi.ꝛ vniuersitas earū ꝛc. sed.B. ait decennio:vel.xx. principaliter queri

b Hypo- exceptionem:secūdario autē vtile dominiū. Vñ thecaria. et hec est ratio quare vsucapione triennij non Vide ple

b tollitur hypothecaria[b]: sed tollitur p̄scri.x. ne ꝛ pul vel.xx.an.vt.j.de pig.vsuca. Et de p̄scri.xxx.an. ehze p.d. l.si quis emptiōis.ꝛ si aduer.credi.l. diuturnū. Allex.i.l. si aliena.

¶De vsucapione p̄o donato. 27 ff.so.ma.

BIU Cujas

1

Ro donato vsu capit ille cui donationis causa a nō dño res tradita est: nec sufficit opinari: sed donatuz esse opz. Itē exigit ꝙ donatio teneat de iure. si eñ pater filio suo fa. donauerit deinde decedat pr̄ filius ꝓ donato nō vsucapiet: qz rō ne ptātis patrie donatio nulla fuit. vt. ff. e. l. j. j. rūso. ſ. j. z. ff. pro herede. l. hj. ſ. filiū. nisi heres ratam habeat donationē illā. vt. ff. e. l. si pr̄. sed z vbi heres ratum nō habet filius forte vsucapiet pro quasi legato tacite cōfirmata donatione. vt diximus. s̄. de dona. inter vi. z vxo. ¶ Plane inter vi. z vxo. donatio nō tenet: si tñ donauerit vir vxori rem alienā ex cuius donatione nō est factus pauperior: z mulier credidit donationē valere vsucapit ꝓ donato. vt. ff. e. l. si vir vxori. z de dona. inter vi. z vxo. l. sed z si cōstante. nisi ante vsucapionē completam fiat diuortium. vt. ff. e. l. j. ſ. itē si vir. Aliquet ergo ex premissis donationē rei aliene tenere: vt sit iustus. t. vsucapiendi. nec obstat qđ dicit. ff. de dona. l. in edi bus. ſ. vlt. qz donari nō potest: nisi ꝙ cuius sit cui datur subaudi saltem quo ad propositū donantis. vt. ff. de pub. quecūq; ſ. j. in fi. Alioquin nō haberet locum hec vsucapio.

¶ De vsucapione pro dote. 28

2 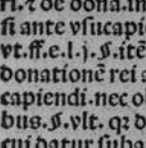

Irca vsucapionem pro dote distinguendū est: vtrū dos fuit extimata: an inextimata. Si extimata est vsucapitur ꝓ emptore ex quo matrimonium secutū est de iure z de facto. nā si de facto nō est secutū matrimonium nec pro empto re nec ꝓ suo vsucapit res. Idem z si sequat de facto sed tamē de iure nō tenebat cū vir z vxor errarent in iure. Secus si errarent in facto puta cōditione seruili. Nam tunc posset ꝓcedere vsuca. ꝓ suo. vt. ff. e. l. j. ſ. vlt. z. l. ij. z de iure do. l. pcul. Si aūt dos est inextimata tradita a nō dño vsucapit eam vir secuto postea matrimonio de iur. z ō facto. t. ꝓ dote. ſz ante mīmoniū re tradita ea intētione vt statim fiat accipiētis quod semp credendū est nisi agat in ꝛrium vsucapitur res ꝓ suo nō ꝓ dote. vt. ff. e. l. j.

¶ De vsucapione pro herede. 29

3 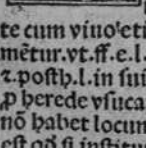

Videamus quādo ceſſet vsuca. pro herede: z quando locum habeat. Et quidē locū nō habet in suis heredibus[a] qz sui heredes titulū habere nō videtur: vtpote cum viuo etiā pfe domini quodāmodo extimētur. vt. ff. e. l. hj. ſ. filiū. z. j. e. l. nihil. z. ff. de lib. z. posth. l. in suis. licet si pr̄ inchoasset aliquā rē ꝓ herede vsucapere etiā ipsi pficere posſit. Itē nō habet locum nisi vbi quis vere est heres: hic est qđ si institutus heres nō habet factionē testamēti nō vsuca. pro herede. vt. ff. e. ti. l. vl. Inde etiā cōtingit qđ si is qui vere est heres alteri quē putabat coheredē nec erat ꝓ parte indiuisa tradidit res hereditarias quas habet nō ꝓcedit vsucapio ꝓ herede vel alia nisi traditio fiat ex causa trāsactionis. vt. ff. de vsuca. cū solus. Si vō tradat pro parte diuisa ꝓcedet forsan vsucapio ꝓ ea pte quā transferre vult in coheredē nō ꝓ ea quā putabat esse coheredis. vt ff. fa. herc. cū putarez. z de cōdi. ob cau. da. l. iſſ. ſ. subtilius. nā veruz titulum denoto cū queritur de vsuca. vt. ff. e. l. pe. licet in peti. here. pro 4 ponēda sit secus. Iustꝰ tamē error hic sufficiet pro ti. vt diximus. s̄. de vsuca. Item nō pōt inchoari nisi vbi quis decessit qui me instituit et hoc est quod dicit. ff. e. l. j. pro herede ex bonis viui nihil posse vsucapi ꝓ herede. Si eñ sic generaliter diceres ex bonis viui nō posse vsucapi ꝓ herede. i. viuentis hoīs res falsum esset. Si aūt defunctus malā fidem vel sciam rei alie ne habebat: heres aūt bonā questum est vtrū pro herede vsucapere possit: quod quidā cōcesserūt si vellet incipere tps vsucapionis ex persona sua. Secus si vteretur accessione tpis quo possedit defunctus. vt. j. de pre. lō. tē. l. j. z. ff. de acqui. pos. l. pōpo. sed nostri doc. id reprobāt illud cōsiderātes ꝙ lex interpretat heredē succedere in sciam defuncti. vt. j. de fru. z li. exp. l. ij. z. ff. de di. tē. pre. l. heres. nō ergo ꝓcedit argumētatio rerū b̄ heres hz. t. nec est res vitiosa: z heres bonefidei: ergo vsucapit. Soluit eñ per interēptionē tertie qz lex fingit eum malefidei z certe vna in psona spectat bona fides in pri. possessionis. vt diximus. s̄. de vsuca. ergo idem debet esse in defuncto z in herede cum ipsi duo pro vna persona reputentur. vt in auten. de iu reiuran. a moriente. Et satis videtur lex super hoc expressa. j. eo. l. vlti. Facit etiam pro nobis argu. Iuliani necessarium a consequēti destructo. ait enim ex quacunq; causa quis vsucaperet ancillam si nō esset furtiua. Ex eadem causa vsucaperet partum ancille etiā furtiue apud se conceptum z editum si furtiuam esse matrē ignoret. Sed heres furis nō vsucapit partum ancille furtiue nec eius nomine habet publiciana m: etiam si pretendat ignorantiam ex persona sua: quia vitiozum defuncti succesſor est. vt ff. de publi. l. publiciana. ſ. idem iul. z. ſ. part⁹. ergo non vsucapere matrem etiam si non esset furtiua: sed tunc nullum aliud vitium obstaret nisi scientia rei aliene. z ita patet eam impedire vsucap. Item est argumen. pro nobis a contrario sensu quod dicit lex vitium rei non personale si purgatum est: non impediret vsucap. vt ff. de vsucap. l. vbi. ſ. j. ergo vitium personale z purgatum impedit eam. Si queras vbi ergo habet locum vsucapi. pro herede. Respondeo vbi defunctus bonam fidem habebat z res nō erat vitiosa sed destituebatur titulo: quem titulum scilicz pro herede: quia heres habet res vsucapit pro herede si est heres extraneus: nō ita in suo herede. vt. s̄. diximus. Nec ob. quod dicit in. ff. ꝓ suo. l. pe. loquit eñ cum emācipati erāt filij vel cū vsuca. cepta erat a patre.

¶ Cōmunia de vsucapionibus. 30

a Heredib⁹. Vi mita istō a vt limitat z itel ligit do. ias. i. l. j. i x. colū. C. q̄ admitti ad bo. pos. possunt.

BIU Cujas

5

Ertractatis vsucapionū ſpālibus ſupopnit de cōibus. Sciendū eſt igit hic eſſe vſucapionū cōia. ſ. q̄ quis ꝓ ſuo poſſi deat. Nam qui ex cōducto poſſidet q̄uis cōrpaliter teneat: nō tñ ſibi: ſed dño rei creditur poſſidere: neq̄ eñ colono vel conductori prediorū lōge poſſeſſionis prēſcriptio querit. vt. j. e. l. j. Itē vt bonafides adſit in initio: alioquin nō ꝓcedit. vt. j. eo. l. vlt. Itē vt res nō ſit vitioſa vel quaſi vitioſa. vt. j. e. l. penul. Item t alia cōmunia ſunt que diligenter tradidi. ſ. de vſuca. ꝓ emp.

¶ De vſucapio transformanda t de ſublata rerū differētia mācipi t nec mancipi. 31

6 Ex diuerſitate locorū diuerſa iura in vſucapione ſtatuebātur: vtpote cū res immobiles in pecunia nō poterāt vſucapi: ideo dicebant nec mācipi. ideo forte q̄ nō videbantur puinciales prediorū dñi cū, ꝓ illis prēſtarēt annua tributa. In italia vero prēſcribebātur res ſolo biēnio: t ideo dicebātur mācipi. nam nec prēſtabāt ꝓ predīs tributa. ¶ Mācipes añt dicūtur ab cōductores ſalis. vt. ſ. de vec. t cōi. l. ſiquis. Res añt mobiles anno vbicūq̄ vſucapiebant. Hodie añt viſum eſt nouā vſucapionī formā tribuere: vt ſi dicamus de vſuca. trāſlo. t de ſublata differētia rerum mācipi t nec mācipi. i. italicarū t puincialiū q̄tū ad vſuca. t q̄tū ad dñij trāſlationē. vt. j. e. huius. l. in prin. t in ſi. t inſti. de re. di. ſ. ꝓ traditionē. Hodie ergo in qualibet terra res mobiles vſucapiūtur triēnio: immobiles decēnio: vel. xx. iuſto ti. bona fide: cū res nō ſit vitioſa: vel quaſi. Et ſit cōtinuatio tēporū ſuccedētiū t eorū q̄b⁹ ſuccedit de q̄b⁹ oībus plene dixim⁹. ſ. de vſuca. ꝓ emp.

¶ De acquirēda t retinēda poſſeſſione[a]. 32

a poſſeſſione. ad de ꝓ ornamēto quō ꝓpe capiatur poſſeſſio Bart. i. l. ſtipulatio iſta ſi hi quoq̄. ff. deverbo. oblig.

Oſt tractatū de vſucapio. conſequēs eſt vt audiamus de prēſcriptionibus: ſed q̄ poſſeſſionis cauſa eiuſq̄ notitia ptinet ad vſucapiones de q̄bus dixim⁹ t ad prēſcriptiones de quibus erit dicendū nō incōpetēter in medio tractatus inſerē de acq̄. t reti. poſ. Porro verſa vice vel eōuerſo in. ff. t. imprimīt de acq̄. t de amit. poſ. verū in codice cōueniētius inſcribit de retinēda poſſeſſione: q̄ vſucapiones et prēſcriptiones de quibus hic agitur poſſeſſionis retentionem inducunt amiſſio ſecludit vel certe licet diuerſa ſint verba ſenſus: tamē idē eſt. Cum enim intitulatur de amittenda poſſeſſione: ergo de retinenda vel quouſq̄ retineatur: tandiu eñ retinetur q̄diu non amitti
7 tur. ¶ Videamus itaq̄ quid ſi poſſeſſio: a quibus modis: t p quos acquirat: t qualiter retineat t amittat. ¶ Et añt poſſeſſio[b] corporalis rei detentio: corporis t animi. Itē iuris adminiculo concurrente. De re corporali ideo dixi: q̄ incorporalia nō p̄nt poſſideri: neq̄ vſucapi: neq̄ tradi ſed tñ dicuntur quaſi poſſideri t quaſi tradi per patientiā t per vſum t pro ea quaſi ſtraliter poſſeſſione datur interdictū de iti. actuq̄ pri. bar. in. l. forte t vti poſſidetis: vel ſimilia. vt. ff. e. l. poſſi j. ff. de acderi. ꝓmo rñſo. t de acqui. re. do. ſeru⁹. ſ. incorporales. t de act. emp. l. ratio. ſ. ſi iter. t de ſer. t tol. reui. l. quotiēs via. t de vſuca. l. ſequif. ſ. ſi viā. et fert etiā de ſeruī. vr. predi. ſi edes. ſ. libertas. t ſi ſeruꝰ diffinitus vēdi. ſicuti. ſ. ariſto. t vt diximus. ſ. de ſer. onē amo. ui. Sic ergo vbi dr via poſſideri ſubaudi quaſi. Sed adē Itē ideo dr poſſeſſio detētio: q̄ naturaliter te uertere ſo netur ab eo q̄ inſiſtit ei. Eſt eñ appellata poſſeſſio. vt ait labeo. pedū quaſi poſitio. vt. ff. e. l. diffinitō j. in princ. ¶ Itē cō dixi corpis t animi admini azo. pōt culo cōcurrente: q̄ aliter nō acquirit poſſeſſio et intelliniſi corpe t aīo neq̄ p ſe aīo: aut per ſe corpe. ſi dr poſ. vt. ff. e. l. poſſideri. in prin. t. l. quēadmodū. Sed put eſt i qd dixi de corpe nō eſt intelligendū: vt ſemper eſſe, ꝓdu corpe ſit neceſſariū vel pedib⁹ rei inſiſtere. ſuf cta: q̄ cō ficit eñ viſus oculoꝝ t animi affectus cū tradē di. eſt corpis volūtate ad acquirendā poſſeſſionē. vt. ff. e. porālis l. qd in eo. t. l. j. ſ. pe. t vt patebit ex ſequētib⁹ repetitō
8 diligēter. ¶ Hec talis poſſeſſio quā q̄s corpore nō intelſuo vel oculis t animi affectu adipiſcitur matu ligo de ilralis eſt. vt. ff. e. l. j. in prin. i. de iure naturali qd la detergentiū appellat. Nō dico de iure naturali oīm tiōe que aīalium. vt inſti. de re. di. ſ. per traditionē. Naz fiet in a. irrationalia aīalia affectū poſſidendi hre non etu apꝓ poſſunt. Sic nec furioſi vel dormiētes. vt. ff. eo. hēdendi. l. j. ſ. furioſus. t. ſ. pe. t hec eadē poſſeſſio natu ſ de illa ralis ciuilis dici pōt approbatiōe iuris ciuilis. detētiōe ar. ff. de verb. ſig. l. lege. t de orig. iu. l. fi. in prin. q̄ fiet ex ibi. iſq̄ liber ꝛc. t. ſ. poſtea cū apius. Nec dico poſſeſſiō q̄ due ſunt poſſeſſiones vel ꝓprietates duarū inquāti poſſeſſionū: imo eſt nuda inducta iuregē. t apꝓ poſſeſſio probata iure ciuili. Ubi añt quis de pdio egre ſemel acditur nec eſt in cōſpectu lex dicit retineri poſ ꝗſita deſſeſſionē. vt. j. e. l. ſ. Et intelligunt quidā ciuiles tiefſaltē ego naturalē quā habebat exiſtēs in predio. nā aīo. nā ꝑ ciuilē nō habebat niſi naturalē appelles ciuilē nomē de q̄ cōprobat a iure ciuili. Illā tñ naturalē quaz tētio veretineo aīo firmiter dico poſſe dici t vere dr ci rificat in ullis: q̄ iuris ciuilis auctoritate retinetur: t ſic dētōe q̄ dicitur actio ciuilis ꝓtoria auctoritate extēſio fiet ſolonis. vt. ff. de nora. l. electio. ſ. ſi is quē. Si autē aīo. ps. q̄me abſente quis ingredīt meū predīū q̄ poſſi poſſeſſio deo ciuilis iuris auctoritate: vt dictū eſt ingreſ ciuilis dr ſius habet naturalē de iure naturali ꝛz clande detineri ſtinā ſi putauit vel debuit putare ſeſe, ꝓhiben vt eſt gldum. vt. ff. e. l. clā. ſ. qui ad nūdinas. cū t contra no. in. l. eū t contra extraneos habeat interdictum vti ſſ. ſ. ex poſſidetis. vt. ff. vti poſſi. l. j. in fi. t. l. ij. t illā na ꝓtio. ff. e. turalē etiā de iure naturali interꝓetaf lex re de acquitineri ſolo aīo ſicut in fructuario dicitur: quia poſ. t ibi ei reuertenti ſi nō admittatur datur interdi no. imol. ctū vnde vi. vt. ff. de vi t vi ar. l. iij. ſ. vnde vi. er t moder. go cū repellebatur poſſidebat: nā aliter non da inquārū retur ei interdictū. vt. ff. de vi t vi ar. l. j. ſ. inter poſtea dictū autē hoc. Nec mirū ſi dicā hic naturalem dicit de poſſeſſionē retineri aīo: q̄ plurimū mutuatur operis t a iure poſſeſſio. vt. ff. e. l. poſſeſſio. De iuris ad no. ꝛc. itē miniculo ideo ponitur in diffinitione quia poſ lege ſi ab ſeſſio q̄ñq̄ hz plurimū iuris: vt in ea quam per initio. et

b Poſſeſſio. alias diffinitiones po

BIU Cujas

sic deſcribit ḡmō poſſeſſio iaz ḡſita fuit in eē deducta.

seruū ī reb⁹ peculiaribus habeo. nam illa ſine actu meo mihi ḡrīt̄ z vſucapio ex ea etiam me ignorāte procedit poſtliminiū quoq; porrigit̄ ad eā. vt. ff. de acq. poſ. l. j. ſ. item acquirimus. z l. poſſeſſio. z. l. ſi me ī vacuā. ſ. ſeru⁹. z pro ſoluto. l. ij. z de vſuca. iuſto. ſ. vlt. ¶Eſt z alia poſſeſſio que multū iuris habet: vt ea que mihi p procuratorem ex ea me ignorante. vt. j. eo. l. j.

a Poſſeſſio. Vide d. andre. barb. ī cō ſi. lj. in colū. xxv. in fi. in. j. volu.

¶Eſt et alia poſſeſſio[a] que plurimum habet facti ī acquirēdo et parū iuris in retinēdo: qz ſolo aīo retinet. vt. j. e. l. lz. ſed in acquirēdo neceſſarius eſt animus z act⁹ corpalis: vt dixim⁹. et ita exaudit̄ quod eſt. j. eo. nemo. hec eadem poſſeſſio plurimum iuris habet in quibus caſibus ſine apprehenſione dñium ḡrim⁹. ¶Primus caſus eſt ſi venditorem iuſſerim ponere in preſentia mea rē vel ſi procuratori meo tradi iuſſerim cum ea res ſit in preſentia: vel ſi cuſtodem poſuerim in rem. Alius eſt cum claues celle vinarie emptori tradent coā horreis. naz vina vl' merces tradite vident. vt. ff. e. l. j. ſ. pe. z. l. quarūdā. z de ꝺhē. emp. l. clauib⁹. Alius[b] eſt cū illud qđ meo noīe poſſideo cōſtituo me poſſidere nomine alieno: nec eī muto mihi cauſam poſſeſſionis ſed deſino poſſidere et alium poſſeſſorem miniſterio meo facio: nec idem eſt poſſidere z alieno nomine poſſidere. naz is poſſidet cuius nomine poſſidetur. vt. ff. e. l. meo. z de rei ven. l. quedā mulier. Alius caſus eſt cum donationis cauſa trado alicui inſtrumentū pre dij. vt. j. de dona. l. j. Alius caſus eſt cum in donatione vel venditione vel ſimili contractu cuiuſcūqz rei eiuſdē rei retineo vſumf. vt. j. de dona. l. quiſquis. Et eſt hoc vnū mirabile mūdi qđ in aliū trāſeat dñium ſine poſſeſſione vel īductiōe ī poſſeſſiōe. fructuari⁹ eī iſte ſibi tm̄ naturaliter poſſidet: vñ z hz interdictuz vñ vi. Hz rīderi pōt huj⁹ rei cām eē neceſſariā cōſequētiā. nā cū receptū ſit me huius rei retinere poſſe vſumf. qz dñium z poſſeſſionem habeo et ideo alterius non exigit̄ traditio p cōſequentiā trāſit dñium qz donec habeo dñium vſufructuarius eſſe nō poſſum: nec pōt dici p pro derelicto dñium habere voluerim. Alius caſus eſt cū fideicō. hereditas reſtituit̄ ſtatim eī oīs res ſit in bonis eius cui reſtituit̄ hereditas et ſi nondum ipſaruz nactus ſit poſſeſſionē. vt. ff. ad trebel. l. factū. j. reſpōſo. Alius caſus ē in he
2 rede. vt. ff. de reiven. l. ſi ager. ¶Ad hanc poſſeſſionem que per me mihi ḡrīt̄ nō porrigit̄ fictio poſtliminiū quia facti eſt non tm̄ iuris. vt. ff. q. ex cau. ma. l. deniqz. z. ff. eo. l. cum heredes. ſ. in his. z. l. poſſeſſio. ſ. qui in aliena. et. l. j. in prin. Sed et verbo adminiculi iuris in diffinitione poſito videtur cōtrariū eſſe qđ dicitur furem z raptorē poſſidere. vt. ff. e. l. rem. Sed dic furem poſſidere iure pmittēte ſed non approbāte ac ḡſitionē. Item ideo ponitur ī diffinitiōe de adminiculo iuris: qz ſi adminiculum iuris obuiet vel nō adſit non dicet̄ quis poſſidere licet corpore z aīo inſiſtat rei. hoc aūt cōtingit qñqz p
ter rē. qñqz ꝓpter cauſaz. Propter rē vt qz ſacra eſt res vel religioſa que nec ab ignorante poſſidetur nec a ſciēte licet cōtēnat religionē. vt. ff. e. l. qui vniuerſas. ſ. j. Homo liber a ſciente ipſum eſſe liberum: licet mētiatur nullo modo poſſidetur. vt. ff. e. l. cum heredes. ſ. vlt. Ab eo autem qui credidit eum ſeruum poteſt poſſideri ſed z mala fide liberum hominem poſſideo ſiue liberum ſiue alienum ſeruū eſt mo. vt ff. e. l. j. ſ. ſed et per eum. Propter cauſam impeditur poſſeſſio vt quia alius poſſidet ciuiliter vel naturaliter quod ego eodem iure poſſidere volo. duo enim inſolidū ciuiliter vel naturaliter non pñt poſſidere. vt. ff. de preca. l. duo. et
3 ff. cōmo. ſi vt certo. ¶Unus ciuiliter inſolidum et alter naturaliter inſolidum poſſidere poteſt. vt. ff. vti poſſi. l. ſi duo. Et appellat ibi iniuſtaz poſſeſſionem naturalem falſa eorum reprobata ſententia qui dicunt plures inſolidum poſſidere ciuiliter nō autē naturaliter. Item z eorū reprobata opinione q̄ dixerunt plures nedum ciuiliter ſz ēt naturaliter inſolidū poſſidere. Nā qz naturaliter ipediris ī eo loco ſtarevt' ſedere ī q̄ ego ſto vt' ſedeo. ideo ciuilē poſſeſſionē quā habeo ali⁹ nō pōt habere. vt. ff. e. l. poſſideri. ſ. ex ꝺrio. Item cū certū ſit dñiū apud duos inſolidū eē nō poſſe. vt. ff. ꝺ caſtrē. pecu. l. hereditate. ſ. pr. z. ff. cōmoda. l. ſi vō certo. ſ. vlt. g̃ poſſeſſio ciuilis que cauſa eſt acquirēdi dñij: vt ex diffinitione patet duoz inſolidū nō pōt eſſe. p ꝺ eī ſeq̄ret q̄ duo fierent inſolidū dñi. Nā ſi duo poſſiderēt ciuiliter et eodē momento inciperent poſſidere. z ſi vſucaperēt finito tpe vſucapionis ſtatim fieret q̄libet' ꝺñs inſolidū. Uterqz eī rem vſucepit. ſic ergo vterqz ꝺñs factus eſt per vſucapionē. Sed pōt dici q̄ inuicē ſe impediūt. Et rōne impoſſibilitatis hoc cōtingit: vt vſucapio nō tribuat inſolidū dñiū: imo hac rōne iſti vſucaptores ſint ꝺñi p ipedimēta ſicut per hoīem eſſet eis ambob⁹ tradita res z traditus dñium et ex diffinitione vſucapionis pz. vt. ff. de vſuca. l. ij. z inſti. p quas perſonas acqui. no. ſ. de his. nā quotiens aliq̄d ꝓhibet' z id ꝓhibitum eſt per qđ puenitur ad illud. vt. ff. ꝺ ſpō. l. oratio. Preterea ſi me abſente q̄s ingreditur fundū meū nōne hz naturalē poſſeſſionē cū eo aīo itroierit ſi exeat ide habeat ciuilē fm eos. ſequit̄ ergo vt vſucapiat. qđ ſic ꝓbat̄ poſſidet ciuiliter z naturaliter z ſibi z iuſto. t. poſito q̄ ab alio emerit. Item nec res ē vitioſa: imo nec iā clandeſtina poſſeſſio. Pone q̄ tradens z accipiens ſe non prohibēdos putēt iuſta opinione ductī: alioquin eēt clādeſtina poſſeſſio. vt. ff. e. l. clā. ſ. q̄ ad nūdinas. z quod vi aut clam. l. iij. ſ. vlt. z. l. iiij. vſucap. ergo iſte. vt inſti. de vſuca. ſ. nouiſſime quod ſi eſt. querit ſibi dominiū rei mee cum ego poſſideam ciuiliter q̄ eſt contra. l. vt. ff. de re. iu. id quod noſtrum. et de preſcrip. xxx. an. l. male. et eadem ratione cōtingeret q̄ mille faciant fructus ſuos z inſolidum: cum ſinguli haberent poſſeſſionē ciuilem z naturalem vl' ciuilē tm̄ nec eēt curādū a q̄ fructū capierent. vt. ff. de vſuc. l. q̄ ſcit. ſ. ꝺtereq. Et idē ī plurib⁹ emētib⁹ a diuerſis pōt aſſignari: qua enim rōne primus poſſidet ciuiliter z natura-

b Alius. Uid p. d. Alex. de imol. ī cō ſi. xl. col. pe. volu. iij.

liter: eadem rõne ⁊ tertius ⁊ millesimus. ſꝓ-
terea ſi is cui res mea me abſente, traditur me
reuertentem non admittit nõ haberem inter-
dictum vnde vi. vt. ff. de vi et vi arma. l. j. ſ. vi
poſſidere. nec qõ vi aut clã. q; clã nihil factũ ẽ.
nec vti poſſidetis: q; nõ vi. aut clã: nec ꝓcario
poſſidet a me: ⁊ ita ꝑm eos falſum ẽ qõ dicit lex
reuertẽti nõ admiſſo dari interdictũ. cũ ingre-
diens ciuiliter ⁊ naturaliter poſſideat ſicq; re
tinere ſuam nõ alijs auferre poſſeſſionẽ velit.
vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ſ. vlt. Itẽ ſtatim illo igreſ
ſo nõ dat̃ dño interdictũ: q; adhuc poſſidebat.
4 vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ſ. eñ. ¶Si q̃ras q̃liter q̃ plu
res poſſidẽt inſolidũ. Rñdeo vnus ciuiliter et
alter naturaliter. Sic em̃ diſtinguunt iura poſſeſ
ſionis. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ſ. deſcit. ⁊ vti poſ.
l. ſi duo. et de ꝓcario. l. et hꝫ. ſ. eñ. Et no. ꝙ ſi
ue aliqs ſit in re: ſiue non ſit in re: rem tamen
videat nihilomin⁹ ꝺ: poſſidere naturaliter. ñ
et naturalẽ acquirit ꝓpter viſum. vt. ff. e. quod
meo. ſ. ſi vẽditorẽ. ergo multo magis retinet.
Ciuiliter añt ꝺ: poſſidere q̃s cũ nec eſt i re: nec
res eſt in cõſpectu. ⁊ ita ꝑm hoc nõ vr ꝙ eodez
tpe poſſideat quis ciuiliter ⁊ naturaliter qõ ⁊
Aldericus dicebat. et ciuilẽ poſſeſſionẽ imꝓ-
prie poni dicebat. q; nõ eſt vera poſſeſſio: ſed
ficta vel iterꝑtatiua. vel dic naturalẽ eſſe poſ-
ſeſſionẽ in partib⁹ in quib⁹ inſiſto vel video. ci
uilẽ in quibus non inſiſto nec video. ſ. añt di-
cebat nõ ideo admitti naturalẽ: q; res nõ eſt in
cõſpectu: hꝫ certe ſcꝫ hoc nõ eẽt ciuilis ſine na
turali. Itẽ plures haberẽt naturalẽ ſcm̃ hoc:
q; ingreſſus fundũ habet naturalẽ ſcm̃ eũ: et
dñs nihilomin⁹: ſic ergo plures: qõ tñ ipſe ne-
gauit Aldericus alꝫ dicens naturaliter duos
inſolidũ poſſidere nõ poſſe ſed ciuiliter. ¶Sũt
a Ꝓtope tari⁹. Vi de ꝙ do. iaſ. ⁊ mo dernio res i. l. j. ſ. itẽ ac q̃rim⁹. ff. e. t. de ac qui. poſ. a autẽ iſti qui hñt ciuilẽ poſ. ſ. ꝓprietarius[a] q̃
rem alij cõceſſit fruendi cauſa. vel qui rem con-
ceſſit in feudũ. vel in emphiteoſim. nã ꝓprie
tari⁹ ſibi querit poſſeſſionẽ per ſeruũ fructua
riũ qõ nõ faceret ſi nõ poſſideret. vt. ff. eo. l. j. ſ.
ſed ⁊ ꝙ eũ. Fructuarius vo vel emphiteota aut
vaſallus naturalẽ hꝫ poſ. vt. ff. e. l. naturaliter.
et. l. poſſeſſor. j. reſponſo. Sibi enim poſſideret
ratione iuris qõ hñt in re. Et idẽ dico in colo-
no ſi conduxit ad non modicũ tẽpus cum ⁊ ha
beat vtilem rei vend. ſicut ⁊ emphiteota. vt. ff.
ſi ager vec. vel emphi. l. j. et de ſuperficiebus.
l. j. ſ. qõ autẽ. ¶Quid ſi alij locarent vel in em-
phiteoſim concederent? et certe nullam habẽt
poſſeſſionẽ. Si autẽ cõduxerit ad modicum tẽ
pus alieno nomine poſſidet et ideo nullam ha
bet poſſeſſionẽ. vt. j. de preſcrip. xxx. an. l. ij. et
eſt hoc liquidum. Cum enim per me poſſideat.
vt iſti. de inter. ſ. poſſidere. q̃ aliquã per me hꝫ
poſſeſſionem ciuilem: non quia eã meo animo
retineo: ergo naturalẽ: quia nulla eſt alia poſ-
ſeſſio. Cum igitur per me habeat naturalem:
ergo ipſam habeo per eum. nec obſtat qõ dici-
tur. ff. cõmuni di. l. cõmuni di. ſ. neq;. Naturali
ter enim alij non ſibi poſſident. vt. ſ. cõmunia
de vſuc. l. qui ex conducto. Item cum naturalẽ
b Per co b habeam per ſeruum ergo per colonũ⁹. vt. ff. e.
l. ſi id. ſ. per colonos. ¶Et eſt notandum ꝙ iſti lonũ. Vi
coloni et cõmodatarij et depoſitarij ⁊ ſimiles de ꝓ. d.
ſolo animo dño retinẽt naturalẽ poſſeſſionẽ ⁊ feli. in.
ſi non ſint in re dum tamen non exeant de re cũ bart.
animo poſſeſſionis deſerende. vt. ff. eo. ſi colo- col. 1. cur
nus. Nam ſi de re exierint animo deſerẽde poſ ſequẽ. ee
ſeſſionis et forte ideo vt alij pateret locus ap de reiu.
prehendẽdi poſſeſſionẽ eandem dñs amiſit na
turalem per factum coloni ſed retinuerat ciui
lẽ et in ea malignitas vel ꝓditio coloni nihil
oĩno ꝓiudicat dño. vt. j. e. l. vlt. Secus dico ſi co
lonus alij traderet vel ab alio expelleret: tunc
eñ amittã poſſeſſionẽ omnẽ. vt. ff. e. l. poſſide-
ri. ſ. ꝙ ſeruus. ⁊. l. peregre. ſ. vlt. ⁊. l. hꝫ. ſ. ꝙuis.
Eſt tñ cõtrariũ qõ dicit. ſ. ꝙ cũ eo q̃ eſt in alie
na ptãte. l. ſi ſeruus. Sꝫ ibi forte erat dñica nõ
peculiaris: vel ibi ſeruus non voluit dñm ꝑua
re oĩno poſſeſſione: q; conceſſit domum tm̃ ad
inhabitandũ. Et eſt hoc mirabile magnum ꝙ
amitto poſſeſſionem omnẽ per eum qui nullo
modo poſſidet ſiue alij tradat ſiue ab alio ex-
pellatur. Ego autem ꝓprietarius ſolo ani
mo meo retineo ciuilem et nõ naturalem. Sa-
tis em̃ mihi operatur anim⁹ ſi retineã ciuilez.
Colonus autem cum non poſſit retinere ciui
lem ſolam retinet naturalem domino ſuo: fru
ctuarij vo et emphiteote ⁊ ſimiles ſibi retinẽt
naturalẽ. vt dictũ eſt. Inſuꝑ etiã dicũt q̃dã eos
hr̃e quãdã ciuilẽ reſpectu naturalis. ſꝫ q̃ vel q̃-
lis ſit iſta q̃dã ciuilis lex nõ dicit nec nos intel
ligere poſſumus. hec ſufficiãt ad diffinitionem
poſ. Et ſcio ꝙ aliter q̃q; diffiniui. ⁊ aliter au-
diui diffiniri a dño meo. ſꝫ ꝑdicta diffinitio de
riuationi ⁊ cõpoſitioni poſſeſſionis et legib⁹
magis accedit. Diffinitio dñi mei hec erat. Poſ
ſeſſio eſt ius quoddã rem detinendi ſibi. mea
ꝓpꝛ eſt hec. ¶Poſſeſſio eſt ius quoddã quo
quis corꝑaliter rẽ vere vel interꝑtatiue ſibi ha
6 beat. ¶Acquirit añt poſſeſſio vt ab antiquiſſi
mo mõ incipiam⁹ ꝑ apprehẽſionẽ eaꝝ rerũ que
c nullius ſiunt. vt. ff. e. l. j. in ꝓin. ⁊. l. poſſideri. ſ. c Nullius.
itẽ feras. ⁊ de acqui. re. do. l. j. ⁊ eſt ſpeciale vt Vid pul
dñium nõ acq̃rat ſine poſſeſſiõe. Sꝫ ſecꝰ i amiſ chram. q.
ſione poſſeſſionis. Quid em̃ ſi fera mea mihi quã fo
ſurripiat dñium retineo: ſed poſſeſſionẽ amit- mãt are
to. vt. ff. e. l. rem. licet quidã dicãt in amiſſione. ti. Jaſ. ⁊
Item querit ꝑ quẽcũq; q̃ meo noĩe ſit in poſſeſ ſozi. in. l.
ſione. vt. ff. e. l. ꝙ meo. Itẽ traditione. vt. ff. e. l. j. ff. e. de
poſſideri. ſ. genera. Itẽ furto querit poſſeſſio acq̃. poſ.
furti cuj⁹ ciuilis iciuilis dici põt poſſeſſio. nec
em̃ ad ſummã poſſeſſionis fert' iuſte an iniuſte
q̃s poſſideat. vt. ff. e. l. poſſideri. ſ. ex ẽdicto. et. l.
rẽ. Itẽ acquirit poſſeſſio ex decreto ſecũdo in eã
dãni infecti: vel alꝫ vbi res adiudicatur ꝓ de
bito. ꝓmũ em̃ decretũ non ꝟſtituit poſſeſſionẽ
ſiq̃s rei ſuãde eã vel dãni infecti vl̃ mulier cau
ſa vẽtris mittat̃ i poſſeſſionẽ: ſed magis cuſto-
dia rerũ ⁊ obſeruatio cõcedit. vt. ff. e. l. poſſide-
ri. ſ. vlt. ⁊. l. iuſte. et de dã. infe. l. ſi finita. j. reſpõ
ſo. ſ. iul. Item acquirit ꝑ patientiã vt ſi eo ſcie
nte ⁊ patiente qui mihi vendidit vel alio mo
do alienare conuenerit fuerim in poſſeſſione
oĩaq; vt dñs geſſi. vt. j. eo. l. ij. et. ff. ſi ſer. ven. l.

BIU Cujas

si a te. Itē acquiritur possessio alio solo. vt. ff. de di-
1 ri in diffinitiōe possessiōis. Itē acq̄ritur possessio p traditionē pignoris ciuilis et naturalis. Nam debitor oīno nō possidet ꝛ tamē ꝑtū ad vsucap. ꝛ ad euitandū satisdationē debitor possidere vr̄. vt. ff. eo. l. j. §. per seruum. ꝛ. l. qui pignoris. ꝛ qui satisd. cog. l. sciēdum. §. creditor. sicq; quis non possidet vsucap. vt ꝛ alias notauī. ff. de vsucap. Quidam tamen dicunt creditorem non possidere quia alieno nōe possidet. vt. ff. de vsucap. pignori. et de p̄scrip. xxx. an. cum notissimi. §. sed cum illud. Sed certe lex nō dicit eum possidere nomine alieno sed p̄o alieno. i. vt alienū nō vt p̄oprium sibi non tamē possidet alij. Nam ꝛ vasallus et fructuarius ꝛ similes vt alienū possident et tamē possident sibi. vt. ff. eo. l. naturaliter. ꝛ quēad. ser. amit. l. fructuarius. qō em̄ dr̄ isti. p q̄s p. no. acquir. §. sed bone. ꝛ. ff. eo. l. j. §. per eum. intelligo non possidet ciuiliter vl̄ nō possidet ad vsu. Preterea si debitor possideret cur sibi possessio non acquiretur per seruum pignori obligatum sicut et fructuario. sed ꝺ dicit. ff. e. l. j. §. per seruum. et l. possessio. sed in creditore cessat p̄dicta ratio quia licet possideat habet tñ sciam rei alienę. Heli⁹ querit an post. xxx. an. possit intendi rei
2 vē. ꝺ creditorē. ¶ Querit possessio p filiūfa. patri q̄ habet eum in potestate ex peculio p̄ofectitio quāuis ignoret pr̄ filium esse in potestate sua. Ampli⁹ etiā si fili⁹ ab alio tāq̄ ser⁹ possideat idē erit. pbādū. vt. ff. e. l. q̄cquid. Sec⁹ in eo quē iusto errore ductus puto esse filiū meū et ī ptāte mea cū arrogatio nō iuste interuenisset. vt. ff. de vsuca. l. iusto. Licet enim mihi acquiratur per hominem liberum qui seruit mihi bona fide. Non tñ est ita ī putatiuo filio. nā ibi ꝓpter assiduā ꝛ quotidianā cōparationem seruor̄ ita cōstituī publice interfuit. nā frequēter ignorantia liberos enim⁹ ꝓ seruis. non au
3 tē tā facilis ꝛ frequēs adoptio filior̄ est. ¶ Itē a Acquiritur⁹ acquiritur⁹ pos. mihi p seruū meum ꝓpriuz si ipse a nullo alio possideat: alioq̄n cōtra. vt. ff. e. l. j. §. sed ꝛ per cū. Nec distinguo acquirat pos. ex causa peculiari an aliūde tñ iusta cā. vt. ff. e. l. q̄ ser⁹. vsucapio ꝺ eū nō currit dño ignorāte nisi in peculiarib⁹. vt. ff. de solu. l. ij. Quidam tñ dicūt dño ignoranti non acquiri pos. p seruū nisi ex peculiaribus. ar. ff. eo. peregre. §. q̄situm. ꝛ. l. possideri. §. saltus. ꝛ. l. j. §. item acquirimus. sed ad vsucapionis causam restringenda sunt. vt dixim⁹. Itē possessio acq̄rit p seruū fugitiuū nisi diu fuerit in possessiōe libertat⁹ bonafide parat⁹ suscipere liberale iudiciuz. vt ff. e. l. possideri. §. si ser⁹. ꝛ. l. p eū. §. vlt. Et ponit diu ꝓ decēnio. vt. ff. q̄ ꝛ a qui. ma. li. nō fi. l. si cū. §. aristo. ¶ Per seruū autem corporaliter pignori datū possessionē nō acquirimus nec creditor acquirit. vt. ff. eo. l. j. §. per seruū. et de acqui. re. do. l. per seruū. quia sicut iā dixim⁹ eum nullo mō possidem⁹. ¶ Per seruū quoq; hereditariū heredi quoq; hereditariaꝝ rer̄ possessio nō p̄ot queri: ꝛ si plures sint legati vel donati vel empti p vnum ceterorū queratur pos. Sed q̄ sit ratio diuersitatis q̄rit. ꝛ Jo. scripsit huius rei rome esse vrgentē disputationez: alij dixerunt quia res hereditaria p cōparē sibi q̄ri dedignatur. Nā ꝛ asinus aurib⁹ intentis intumesceret si p parē sibi dignosceret se apprehendi: sicq; ratio est indignatio coequaliū. Sz fm hoc res legata p legatū q̄ri nō debet. Sed in his oīb⁹ aliter vr̄ eē dicēdū: imo diligēter ꝓnotato qō lex nō dixit simpliciter possessionez nō q̄ri p hereditariū seruū ꝙ dixit nihil q̄ri. ex quo verbo tria notari voluit. s. qō neq; dñium neq; ipa hereditas neq; possessio queri possit. Aliud quoq; notādū est qō hereditarius ser⁹ dicit qui est ipsius hereditatis. Sicq; nomē illud adiectiuū hereditari⁹ dñam magis vel hereditatē significat q̄ aliquē titulū. cū aūt dicit ser⁹ legatus vel donat⁹ vel empt⁹: nō dñs vel dñam: licet titulus q̄dā significat. Ad materiā ergo redeamus. si heres ustitutus nō adijt per seruū hereditariū nō p̄ot ei aliquid acquiri. i. nec dñium rerum hereditariarū neq; pos. neq; ipsa hereditas. qz per aliū q̄ri nō p̄ot mihi. vt ff. de acqui. her. l. paul. ꝛ. l. heres p seruū. ꝛ de acqui. re. do. l. p hereditariū. Queritur tamē mihi per seruum hereditariū cū ipe seruus ustitutus ē heres ꝛ adijt me iubēte. Et q̄re nō p̄ot q̄ri heredi ustituto aliq̄d p suū hereditariū? certe ratio euidēs est: qz nō ē ei⁹ dñs. secus ꝛo in legatis: qz serui legati mei sunt: ideoq; p vnuz possum adipisci possessionez alterius. ꝛ licz sit factus me⁹: nihilominus tñ dici p̄ot legatus. hereditari⁹ aūt seruus dici non p̄ot qui iam factus est heredis per additionē. imo dicitur p̄oprius. hoc em̄ adiectiuū hereditarius significat dñam. s. ipsam hereditatē. quā hereditando nō hz dñam adita ea ab herede. ¶ Licet autem dixerim p seruos q̄ri possessionē. hoc tñ ver̄ ē ita si habeāt intellectū possidēdi ꝛ mihi acq̄rēdi possessionē. vt. ff. e. l. j. §. ceterū. ꝛ. §. hic q̄. Et hoc est; ultimū verū. cū ille q̄ tradidit meo nōe non tradidit: alioquin nihil mihi malignitas serui nocebit. vt. ff. de acqui. re. do. l. per seruū. §. vlt.
4 ꝛ de dona. qui mihi. ¶ Per procuratorem quoq; et tutorē curatorem municipibus quoq; p eos qui tuent vniuersitatē possessio queritur. vt. ff. e. l. j. §. p procuratorē quoq; ꝛ. §. vlt. et de cōdi. et de. l. municipibus. ꝛ ad muni. l. municipes. ¶ Quod aūt de procuratore dictū est cum distinctione recipitur a quibusdaz. distinguūt em̄ inter specialem ꝛ generalē procuratorē. nā si fuerit generalis non querat mihi possessio. nisi cum fuerit mihi tradita. vt. ff. de acqui. re. do. l. res. Si autem fuerit specialis siquidem hoc agat vteraz vel tradens solus vel etiam solus accipiens: acquiritur etiā ignorāti possessio. dñium quoq; si dñs fuit qui tradidit. vt. ff. de dona. que mihi. ꝛ. j. eo. per procuratorem. nam et accipientis solus animus id operatur siue animo donantis: vt mihi acquiratur possessio et dñium. vt. ꝺ. diximus. ꝛ probatur. ff. eo. l. j. §. ceterū. et. §. hic que. ¶ Nec distinguim⁹ ī ter generalē ꝛ spālem procuratorē: qz qō facit in totū cōcessa ꝑtū ad totum administratio facit

a Acquirit possessio. Vide et doctrinā bart. ī l. j. vj. col. v. iiij. ꝑticipaliter q̄ro. ff. de acq. pos. ꝛ vid̄ do. Alexā. in cōsi. xcv. colum. ij. vol. v. in fi. quō venditor teneat. ꝛ bal. cōsi. ccxx. cuz seq. ꝛ sequēti vo l. iij.

BIU Cujas

concessa ad partē ꝑtū ad partē.vt.ff.de admi.tu.l.si duo. ⁊ ideo qđ in solo spāli ꝓcuratore dī stinguūt nos ī oīm admittimus. Nec ob. ei qđ dicimus.s. dñium ꝑ ꝓcuratorē queri qđ est.s. ꝑ quas ꝑso.no.ac.l.j. Nec em̄ ibi dicit excepta possessione: sed excepta cā possessionis. Cā aūt possessionis est dñium. nā ratione dñij rē vēdicamus ⁊ possessio nobis restituit: sed ⁊ possessio dñij cā est: qz ꝑ eā plerūq; dñium querit vt ꝑ traditionē ⁊ alios modos quos notauim⁹.s.

5 ¶Retinet aūt possessio corpe ⁊ aīo: quinimmo solo aīo. vt.j.e.licz. ⁊.ff.e.l.clā.ſ.q ad nūdinas. naturalis etiā retineri pōt nedū ꝑ me: sed per quēcūq; q̄ nolle nō sit in possessione. vt.ff.e.l. ḡaliter. Porro q precario possidet: licz ab alio habeat: tamē qnq; oēm habet possessionē: vt si hoc rogauerit: qnq; solā naturalē si ⁊ illud rogauit: qnq; nullā si impetrauit vt esset in possessione nō vt possideret. Cum aūt ꝙs precario rogauit ⁊ cōduxit ꝙ posteri⁹ factū est tenebit. vt.ff.de precario.l.in reb⁹.ſ.j.⁊.l. ⁊ habet.⁊ ſ.

6 eum qui.⁊.l.certe.ſ.is qui. ⁊.ff.e.l.si quis aūt.

a Amittat. vide do.andr. barba.in cōſi.lj.colū. xxv. ī fi.volu.j. a ¶Sequit vt videamus qualr amittatur[a] possessio qđ accidit multis modis: vt ecce inundatione amittit possessio rei immobilis. Itē ⁊ si res mobilis demergat in mare vel in flumine. vt.ff.de bo.auc.iudi pos.cū vn⁹.ſ.vlt.⁊.ff.eo.l. pōpo.⁊.l.qui vinū.ſ.itē ꝙ mari. Item amitto possessionē si mortuū in tumulo in locū causa perpetue sepulture. Nā locū religiosum vel sacrū nō possumus possidere ⁊ si cōtēnamus etiā religionē ⁊ ꝑ priuato eū teneam⁹ sicut volentem liberū. Itē possessionē amitto si ideo qz nolui cauere de dā. infec. vicinus ex scō decreto mittatur in possessionē. Itē desino possidere si in alterius ptātem peruenia. vt.ff.e.l.qui vniuersas.ſ.j.⁊.ij.⁊.iij.longo quoq; tpe amittit possessio. vt.ff.de vsuca.l.furtū.ſ.fundi. ꝙ qualiter intelligat a nobis vel ab alijs plene nota-

7 ui.s. de vsuca. ꝑ emp. Itē in amissione possessionis est differētia inter res mobiles ⁊ immobiles. Rei em̄ nobis possessio etiā me ignorante amittit: vt si fuit surrepta. vt.ff.e.l.rem. Immobilis aūt ita demū si fuero deiect⁹ vel suspicatus me posse repelli. vt.ff.e.l.si denicq.ſ.vlt. Sed ⁊ vbi rē mobilē ita pdidi vt inuenire non possim distinguit: an sit sub custodia mea: an nō. In primo casu retineo possessionē. nā si diligēter inquirere vellē eius naturalē possessio-

b Diligens. ad de etiam ad oēs istos casus hic enūerat. os per Azo. qui bus possessio pdit aliuz casum videlicet ꝙ oblitio ē b nē possem nāciſci. Cessat ergo interim diligēs inquisitio nō rei possessio cū res in mea custodia sit. In scō casu desij possidere vbi illa res mobilis sit homo seruus meus. s. eius em̄ licz non sit in mea custodia non amitto possessionem: nisi vel ab alio possideatur vel bona fide putans se liberū diu moratus fuerit in possessione libertatis. vt.ff.e.l.possideri.ſ.nerua. ⁊.ſ.si seruus.⁊.l.per eum.ſ.j.⁊.l.si idem quod. et est in homine ratio ne suo animo possit interuertere possessionem domini sui. Nam nec interuertit possessionem aliarum rerum. vt.ff. eo.l.pompo. in fi. primo respōſo. ⁊.l.rem que. Itē feraꝝ alialium possessionē amittimus statim vt in naturalē laxitatem se receperint: alioquin si viuarijs incluse fuerint a nobis possidētur. vt.ff.e.l.possideri.ſ.itē feras. Qđ aūt immobile vel mobile ꝑ colonos vel similes possidemus ēt nobis ignorātibus amittit. vt.ff.e.per egre.ſ.pe.qđ quidā dicūt esse ita correctū ꝑ.l. vlt. huiꝰ ti. vl̄ vt ait. B. vere est amissa possessio. Sz iō dr dño nō ꝓiudicari: qz ad possessionē recuperandā hz cōdi. ex lege vel interdictū vñ vi. et iō rē hre vl̄. vt.ff.de in integ. resti.l.nemo. et de re.in.l.qui actionē. Vel distingue vtrū colonus tradat rē an perdat vel derelinquat possessionē. vt.s. dixim⁹. Itē amittit possessio corpe ⁊ aīo vel ēt aīo solo si ab aīo incipias: solo eniz corpe nō amittit possessio. vt.ff.e.l.possideri.ſ. in amittēda.⁊.l.quēadmodū. Qnq; em̄ duo exigunt quoꝝ vnū sufficit si ab eo incipias: vt notari pōt.s. de iur. delibe.l.potuit. ⁊ insti. de iure natura.ſ.pe.⁊.s. de inofficio. donatio.l.si totas.⁊.l.si liqueat. ¶Que autez sint diuisiones possessionū nō est in corpe necessariū videre. s. que clādestina: q precaria sit. Jdeoq; his omissis hec ad presens sufficiant.

¶De longi temporis prescriptione. x. vel. xx. annorum. 33

QE vsucapionibus

in genere maxime rerū mobiliuz. s. dictū est. Sequit vt videam⁹ de prescriptionib⁹ rerū īmobiliū maxime et incorporaliū: sed qz in eis nedū lōgissima ꝛz etiā lōga ꝓscriptio sibi vendicat locū. de ea videamus. ſ. qđ ipsa sit: ⁊ q̄ inducāt: ⁊ q̄ faciant eā

8 cessare: ⁊ quis eius sit effectus. Est aūt prescriptio ſm quosdā exceptio ex tpe cām trahēs qđ satis dici pōt. Vel forte ita diffinit ꝓscriptio lōgi tpis sicut ⁊ vsucap. triēnij. Nā ꝑ vtrāq; acquirit dñiū hz ꝑ pmā directū: ꝑ istāvtile. ¶Et ē idu cta ꝓscriptio lōga vtriq; ꝓsiderata cā. i. ex ꝑte possidētis fauore ⁊ ex ꝑte ei⁹ q nō petijt odio. vt habuim⁹.s. de edic. diui adria. tol. l. vlt. in fi. Locū hz ista ꝓscriptio lōga in reb⁹ īmobilibus nō in rebus mobilib⁹: nisi in seruo rustico q cū sit glebe portio cū gleba. vt ait. ꝓ. vel vtputa etiā sine gleba lōgo tpe ꝓscribetur. vt.ff. de diuer. tē. pre. l. lōge. Itē locū hz in quibusdā rebus incorporalibus: puta seruitutib⁹ q habēt cōtinuā cām: ⁊ iō acquirunt longo tpe. vt.s. de seruit. l.ij. ¶Itē in seruitutib⁹ oīb⁹ locū habet quātū ad hoc vt lōgo tpe nō vtēdo amittātur. vt.j.e.l.vl. in fi. quāto aūt tpe acquirat dr.s. de seruit. ſ. itē cōstituit. Itē locū hz in libertate hominis. vt.s. de ꝓscrip. lon. tē. que ꝑ lib. l.ij. pōt ⁊ illud dici ꝙ locū habeat in actionibus ꝑsonalibus q̄ scripte sunt in rē: vt actio ꝙ metus cā. vt dixim⁹.s. ꝙ me. cau. ¶Itē ⁊ locū hz in actione mixta in rem ⁊ in personā: puta in here. peti. cū intendit cōtra titulo possidentē. vt dixi. s. de here. peti. In actionibus autem personalibus que retinent naturā personalium actionum non habet locum ista prescriptio lōga cū ille extendantur vsq; ad spaciū. xxx. an. vt.s. de consti. pe. l. pe. ¶Inducunt autē hāc ꝓscriptio-

cū ꝑte possessio nis. glo. est quam ibi nor. bart. et oēs in. l. si idq;. ff. e. et z bart. ibi aliter vī dicere. Ego in ꝓncto iuris teneo rē ꝛtium z bar. ꝙ ūmo ꝑso laz obligationē et negligētiaz sine curſu de cēntū per dat possessio mo ueor ꝓ mo: qz si ꝑ lapsū decēntū dit pos. ca rone qz ꝓscribit obligatio ergo vbi sum⁹ cā qđ stet de obligatiōe frustra expectare debēmus. ar. l. aliqñ. ff. ad vel. ley. scdo mouet: ꝑ tex. in l. furti. ſ. fundū. ff. de vsuca. in vbor ex negligētia domini vaceret materia ibi loquit de negligentia expressa postea duz dicit de lōgo

tpe ab
fuerit vt
dicit gl.
ibi loqui
tur de ne
gligẽtia
psumpta
propter
amissum
decennij
ergo suf
ficit ali
qñ de q
se vsica
ri. l. si be
redi plu
res. ff. de
cõdi. isti.
illũ tex.
ita indu
xit. d. ale
xã. in. l. si
is q mõ.
ff. eo. vbi
videt te
nere istã
opi. ter
tio istam
opini. tz
bart. sibi
Zius in
l. natura
liter. ff.
nihil cõe
in tertia
lec. i fi. ff.
e. tenẽdo
istaz opi.
nõ obli
gat gl. in
d. l. si id
qđ. qz nõ
loquit in
casu in q
clare con
stet ꝺ ob
liuiõe: qz
tũc nõ re
quireret
spaciũ de
cẽnij. itez
non obli
gat qđ ꝺz
de ꝺoz
miẽte: qz
ieo pt ca
dere obli
uio q fit
cũ negli
gẽtia im
mo nec
existima
rem illaz

nem bona fides z iustus titulus z continuata
possessio sine vitio rei. Bona fides exigit emen
tis vel ex quolibet iusto titulo accipiẽtis. vt. j.
eo. l. pe. z. l. si fraudẽ. quã bonã fidez lex ꝑdicta
dicit possessoꝛẽ debere ꝓbare: z intelligo eam
hocipso ꝓbari qđ non ꝓbatur in contrariũ.
Cum em̃ bona fides dicat ex eo q aliquis igno
rat aliũ esse dñm rei: z ignoratia presumit nisi
probet sciẽtia. vt. j. e. q mili. non pos. l. pe. ergo
presumit bona fides: nisi ꝓbetur mala: nec no
cet emẽti mala fides tradentis. vt. ff. de diuer.
tẽ. pze. l. an vitiũ. z insti. de vsuca. §. qđ autẽ. nisi
vtatur accessiõe malefidei pos. quõdã. vt. j. e. l.
j. z. ff. de acqui. pos. l. põpo. §. cũ quis. ¶ Modie
tñ malefidei pos. alienãte cessat lõ. tẽp. ꝑscri. si
verus dñs ignoraꝛ ius suum z alienationẽ fa
ctam: z ita spectat ꝑscrip. xxx. an. Si vero is qui
putat easdẽ res sibi cõpetere hoc agnoscẽs in
fra. x. an. inter ꝑsentes. z. xx. inter absentes nõ
fuerit cõtestatus possessoꝛ prescriptione mu
nitus firmiter res habebit. vt in auk. vt spon.
lar. §. rursus. De titulo ideo dictũ est: qz sine eo
non currit ꝑscriptio. vt. j. e. l. diutina. z. l. nec pe
tente. z. l. si is. nisi in casibus ꝓpter iustã igno
rantiam: vt notauimus. s̃. de vsuca. pro emp. l.
quãdoq tñ. Item exigẽda est continuatio tẽpo
ris longi. i. vt quis continuo possiderit. x. inter
ꝑsentes vicẽnio inter absentes. Et ꝑsentes
dicũtur actoꝛ z reus si sint in eadem prouincia
absentes si sunt in diuersis: nõ distiguo de pre
sentia rerum aliquid cum ius vendicatiõis in
corporale est et diuino motu quoddã institutũ
sicut z qlibet actio psonalis corporalẽ effectũ z
ius suum vbiq possit ostẽdere vt per actiones
in rem dñium rei vel vinculũ pignoris ad dñm
vel creditoꝛẽ possit reuerti. vt. j. eo. l. vl. ¶ Quid
autẽ si te ꝑsente cepi rem tuã ꝑscribere decen
nio z possedi te ꝑsente. v. annis: aliis aũt. v. fue
ris absens certe non est cõpleta ꝑscriptio. Si
cut em̃ duplicatur decennũ z exigitur vicẽnũ
quãdo actoꝛ nullo tpe ꝓscriptiõis fuit ꝑsens
ita si ponam⁹ eum aliquo tpe ex decẽnio fuisse
absentẽ id tẽpus ꝓscriptionis qđ deerat cum
cepit abesse debet duplicari. vt in auk. vt spõ.
lar. §. descripti. Et est hoc notandũ q predicta
auk. non loq̃tur nisi de absentia domicilij. Nam
de absentia personeꝛ probabili z necessaria. vel
probabili tm̃. vel necessaria tantũ. q indulget
in inte. resti. plene habuimus et tractauim⁹. s̃.
de re mili. z. s̃. q. ex. cau. ma. in inte. resti. ¶ Ubi
autẽ pos. non est cõtinuata sed interrupta pre
scriptio impedit siue sit interruptio naturalis
siue ciuilis vt diximus. s̃. de vsuca. pro emp. §.
item exigitur. Et plenius dicemus. j. de an. ex
cep. ¶ Impeditur autẽ ista prescriptio longa
ꝓpter vitia vel quasi vitia rerum de quibus
plene diximus. s̃. de vsuca. pro empt. ¶ Effectꝰ
autẽ longe prescriptionis hic est quia per eam
principaliter acquiritur exceptio contra dñm
rei vel creditoꝛẽ cui res sit obligata. vt. j. de pre
scrip. xxx. an. l. si quis. in prin. z cum exceptio sit
actiõis exclusio. vt. ff. de excep. l. ij. ergo patet
veteri dño remanere dñiũ qđ habuerat prius.

vnde z rem vẽdicaret ab omni possidẽte ꝓpter eſſe obli
a ꝑscriptoꝛe vel q ab eo possidet. Itẽ z iste pre- uionẽ vl
scriptoꝛ habet vtilem rei vendicationẽ. vt. j. de tra ꝑdi.
prescrip. xxx. an. l. si quis. etiã cõtra veterẽ dñm pro ista
cum lex dicat mutari dñium ꝑscriptiõe longa. opi. ad
vt. ff. de vsuca. l. eum q edes. nec moueat q vsu- de facere
capione triennij dicimus acquiri dñiũ directũ. qz rõ gre
facilius em̃ acquirũtur mobilia q̃ immobilia. possessio
Sicut ex ipso noie patet z faciliꝰ amittit re- perdat
rum mobiliũ possessio. vt. ff. de acqui. pos. l. si in obliuio
rem mobilẽ. Et vt diximus. s̃. de acqui. pos. Vñ nẽ ẽ ꝺpo
et hec est ratio quare vsucapione triennij non sitio aut
tollatur hypothecaria qz vsucapiõe solum do- dicit bar.
minium acquiritur. sed hoc non est contrarium i. l. natu
hypothecarie actioni scilz dñium esse in alium raliter. §
translatũ per vsuca. z creditoꝛi remanere hypo- nihil cõe
thecariaz. vt. ff. de pigno. l. j. §. cum prediũ. z de in. iij. q.
vsuca. l. iusto. §. non mutat. z. j. de pigno. l. vsuca post cõ
pio. sed prescriptione longa queritur principa binatio
liter exceptio vt dictũ est. Hoc autez procedere nes. ivsti.
non potest vt possessoꝛ habeat exceptionẽ legi ij. ꝓbaꝫ.
timam z efficaceꝫ et actoꝛ habeat efficacẽ actio ff. de acq.
nem quia impossibile est vtrũq eoꝝ alterũ pos. ergo
a vincere. Martino autẽ visum est directum² do nõ est cu
minium queri per prescriptionẽ longam sicut randũ de
per vsucapionẽ triennij sicut ista duo cõiungun spacio de
tur. i. vsuca. et ꝑscri. vt insti. de vsuca. in prin. ti. cẽnij qñ

¶ In qbus casib⁹ cessat lõgi tpis ꝑscriptio. 34 cõstat de

3 Quando locum ha- obliuiõe
beat ꝑscrip. lõ. tẽ. vidim⁹: sz z quasdã omia bñ
causas ꝓter quas cessat assignaui- signa i a
mus. Nunc generaliter videam⁹ qñ ctu pra
cesset. ¶ Et quidez cessat ꝓpter personã eius ctico tã
cuius est res: vt olim si fuerat pupillus vel ho- alibi nõ
die etiaz si fuerat adultus. minoꝛ tñ. xxv. an. vt ita bñ re
ff. de acq. re. do. l. boneſi. z. s̃. in q. cau. in inte. re. ducta pa
non est ne. l. vlt. ¶ Prescripto aũt. xxx. an. bene rona.
currit minoꝛi nisi sit impubes licet possit resti- a Dire
tui. vt. j. de ꝑscrip. xxx. an. l. sicut. Sed z prescri ctũ. Vid
ptio quinquẽnalis q̃ tuetur statũ defuncti cur per Jas.
rit minoꝛi nec restituit. vt. s̃. ne de sta. defun. si de may. i
mater. Item in dote cauta z nõ numerata quã- l. iij. §. ex
doq currit minoꝛi z restituit. Qñq nõ: vt nota Zio. in
uimus. s̃. de tẽ. in inte. resti. autẽ. si minoꝛ. Itez iij. col. ff
cessat hec prescriptio ꝓpter qualitatẽ rei: vt si ꝺ acqui.
fuerit sacra. sancta. publica. popu. ro. et ciuita- pos. z la
tis. vt. ff. de vsuca. l. vsucapio. Itẽ in oĩbus re- te. d. feli.
bus vitiosis vel quasivitiosis. Idemq est in re in rubri
bus mobilibus. vt. j. eo. l. ij. Item cessat prescri ca extra
ptio ꝓpter causam. vt si quis nõ possideat vel de ꝑscri.
mala fide possideat. Itẽ cessat in oĩbus perso- in. iij. co
nalibus actionibus. vt. j. ti. proxi. l. nec q. Et in lum. vbi
omnibus mixtis actionibus. vt. j. eo. vnus. nisi ml⁹tas cõ
in hereditatis petitiõe cum excedit terminos. cordates
vt diximus. s̃. de vsucapione pro emptoꝛe. adducit.

¶ Quibus nõ obijcit lõgi tpis ꝑscriptio. 35

4 Dictus est supra
qñ ipso iure non currat prescri
ptio. Nũc videam⁹ qñ z si vere cu
currerit effectu careat. Hoc aũt
accidit ꝓpter iustã z ꝓbabilẽ et

BIU Cujas

necessariā absentiā persone que petit restitutionē eius tpis ꝙ in vsucap. cucurrit se absente. Et seruat hoc in militibus ⁊ vxoribus militū expeditione occupatis: ⁊ in medicis: ⁊ in absentibus reipu. causa: ⁊ in captis ab hostibus postliminio reuersis: vel in absentibus fortuito casu. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. iiij. ⁊. l. ab hostibus. ⁊. l. fi. Idemq; ⁊ in alijs quos diximus restituēdos plene. ff. de resti. mili.

¶ Aduersus creditorem. 36

5 Qualiter prescribat rei vendicationi gra dominij cōpetēti dictū est. Nūc qualiter prescribat actioni, in rē cōpetēti gra iuris qd quis habet in re: puta creditor habet hypothecariā actionē: distinguitur an̄ hic vtrū debitor vel eius vniuersalis successor possideat ⁊ prescribat cōtra creditorē eius: vel etiā vnus creditor viuēte cōi debitore prescribit cōtra aliū. s. prim⁹ cōtra secū dū vel ecōuerso vtēs tpe quo possedit in vita debitoris cōmunis quibus casibus. xl. an. prescriptio locū habet. vt de prescrip. xxx. an. l. cū notissimi. ff. in ipos. ⁊. ff. sed cū. Si vo aq̄s singularitatis titulo habeat cām a debitore vel eius
a herede: tuebit se contra creditorē decēnio[a] inter pntes vicēnio inter absentes. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. si bonā fidem habeat ⁊ iustum titulū: alioquin xxx. an. exigunt. vt. j. de prescrip. xxx. an. cū notissimi. in prin. Nec ob. quod dicit. ff. de acquir. vel. l. fi. q̄s fundū. in fi. vsucapit em̄ aq̄s licz sciat aliū fructuariū vel creditorē in preiudiciū dñi: sed nō in preiudiciū creditoris. Itē non ob. qd dicit in. ff. de dā. infec. l. cū postulassem. ff. vlt. q̄ ibi fit q̄stio sed nō soluit. Illud solet q̄ri an hec prescrip. lō. tē. cōtra creditorē locū habeat in rebus mobilib⁹. ⁊ fert dñs Guarnerius id negasse. ego ꝛriū puto nec enim nocere debet possidenti ꝙ breuior tpe ꝙ. x. an. factus sit dominus. vt. ff. de capti. ⁊ postli. reuer. l. in bello. ff. si quis seruum.

a Decennio. vide practicaz papiē. in summa libelli rñsionis in act. hypothecaria in glo. in ver. exceptionez. vbi bene declarat.

¶ De quadriēnij prescriptione. 37

6 Docū habet quadriennij pscriptio in bonis vacātibus facta cōputatione quadriēnij ex quo ceperūt eē bona vacātia: ⁊ denunciatū est fisco bona esse vacātia: nec exigit in eo titulus vel bona fides. Si vo possessor velit cōputare pscriptionē ex quo ceperint bona eē vacātia: ⁊ ipe possedit: siquidē nō habeat titulū prescribet ꝛ fiscū xx. an. si titulū habet vsucapit rē mobilē triennio: immobilē. x. inter pntes. xx. inter abntes. vt. ff. de iure fi. l. j. ff. diu⁹. ⁊ insti. de vsuca. ff. res. Itē locū habet prescriptio vbi fisc⁹ vendidit rē alienā singularē vt suam vel quocūq; ti. alienauit: dñs em̄ rei nō eū cui res est alienata: sed fiscū ꝓ extimatiōe rei infra q̄driēniū cōueniet. Idēq; est ⁊ si impator vel augusta alienauerit. vt dictū est. vel etiā ꝓcurator principis ex epi
b Imperiali. Vide extēse
b stalinare imperialib⁹. i. subscriptione impatoris vel appositō signo: qd in chartis cōsueuit poni. ff. j. e. l. j. ff. aditū. ⁊. l. ij. ⁊. l. vl. Secus vero si vniuersitatē vēderet: puta hereditatē: tūc em̄ ⁊ distēe empto: cōuenit a creditoribus hereditarijs et i ista no a vero herede vtili hereditatis petitione. vt. s. teria no de here. vel ac. ven. l. j. ⁊ de he. pe. l. etiā. ff. item ta allega si quis a fisco. itē secus si nō tanq̄ suā: sz tanq̄ ta per. d. alienā vēdidit: vt q̄ nō soluebātur tributa: tūc Andreā em̄ solēnitas quedā est necessaria. vt diximꝰ. s. barba. in si ꝓpter publicas pēsitatiōes ven. fu. ecce oliz cōsil. fino vero qui emebat a fisco vendēte rem alienā vt xxvij. in suā erat securꝰ demū post quinquēniū nisi res iij. volu. esset minoris. vt. s. si aduersus fi. l. edicto. ⁊ in- sunoꝝ oſ sti. de vsuca. ff. vlt. Itē locū hz hec prescriptio in lio. et ibi petendis in inte. re. mi. et maioꝝ. vt. s. qui. ex hēs pul cau. ma. in inte. re. ⁊. l. superuacuam. chre an

¶ Alle rei dñice vel tēporis vendicatio tēporis em̄ emēs exceptione submoueatur. ēt rē a fi

38 sco vl ab

7 Don solū in prē impato dictis causis cessat lon. tē. pre. rea alienā Sed etiā in alijs: puta si res sit vel alte dñica. i. principis. vel etiā reipu. ri obliga vel tēploꝝ: talium em̄ res mobi tā sit ser les vel immobiles nulla alienationis spē obstā uus. te nulla lōgi tpis prescrip. officiente ⁊ omni tē poris diffinitione submota principi vel tēplo vel reipub. debent restitui: ita vt nec precium iniquis comparatoribus liceat reposcere. hz de euictione sint pacti q̄ emerūt cōtra. l. alioquin agerēt: vt. j. de euic. fi fundū. Nec potuerunt se defendere, rescripti. obreptionib⁹ impetratis. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. ij. Sed nunquid possessor se potuerit tueri pscripti. lōgissima q̄ tpe legū istaꝝ nō erat inuēta. ⁊ videt ꝙ sic. vt. j. ti. pri. l. oēs. sed. l. iustiniani q̄ est in. C. de sa. san. ec. vt inter diuinā exigit pscriptio. c. an. Absurdū em̄ esset ciuitatē maioris esse priuilegij ꝙ principē. Iure tñ autēticoꝝ in rebus ecclesiarū coartat prescrip. in. xl. an. Et idē multomagis in ciuitate ⁊ vsuca. triēnij ⁊ quadriēnij pscripti. manēte in suo statu: vt plene diximꝰ. s. de sa. san. ec. sz forte ecclesia tanq̄ minor immo tāq̄ pupilla sicut ⁊ alias respu. in inte. re. reipu. tñ rome non currunt iste pscriptiones minores. vt. ff. de diuer. ⁊ tē. pre. l in oibus. Minor aūt qñq; restituitur in pscriptionib⁹ ⁊ qñq; ipso iure cōseruat ille sius. vt notauimus. s. si aduersus vsucapionez. ⁊ in quibus can. in inte. resti. nō est necesse.

¶ De prescriptiōe. xxx. vel xl. anno. 39

8 De prescriptione longi tpis dictū est. Sequit videre de lōgissima. s. qñ locū habeat pscriptio. xxx. an. ⁊ quando locuz habeat prescriptio. xl. an. ⁊ quis c Prescri
c sit effectus earum. ¶ Locū habet prescriptio ptio. Ti
xxx. an. cum prescrip. longi temporis cessat qd de exten accidit propter multa et varia. vt. s. diximus ser subti in quibus casibus cessat lon. tem. pres. ⁊ deyso liter per ca. pro emp. hec enim prescriptio non respuit bal. i sua vitia rerum vel personarum. ¶ Hinc est quia l. fi. q̄ hō rem furtiuam vel vi possessam fur vel inuasor ī formis tanto tempore prescribet. et est ratio: quia hec extra leprescriptio odio tm̄ non petentium est inuēta cturam.

BIU Cujas

in.vij.col. C. de pscri. lō. temp.

non fauore possidentiu: longa aūt prescriptio
z fauore possidentium z odio nou petentiū est
inducta. vt. ē. de edicto di. adri. tol. l. vl. in fi. Si
ue ergo actio sit in rem siue in psonā siue pro
vniuersitate siue p re singulari competat hac
prescriptione. xxx. an. tolletur. Idēq; in psecu
tione q̄ fit iudicis officio z hypothecaria actio
nexita tamen si iste actiones vel persecutiones
tales erant vt olim ppetuo competerent. i. sine
finitione temporis p omnia secula. Si em̄ ta
les erant que z antiquitus limitabant breuio
ri spacio vt redhibitoria vel q̄to minoris nō ex
tenduntur in spacium. xxx. an. vt. j. eo. l. sicut. j.
rūso. ff. sed si qua. z. ff. he aūt. z insti. de perpe. z
tē. ac. in prin. ti. ¶ Porro vbi quis. xxx. an. pre
scribit actioni in rem: opz ipsum possedisse rez
xxx. an. nec cōuenit eos appellari possessores
qui ita tenent vt ob ipm solitam debeant psta
re mercedem. Alioquin male ageret dñis pre
diorum si tanta precario possidentibus proga
tiua preferetur vt eos post. xl. an. spacia quali
bet ratione decursa inquietare nō liceat. ¶ Itē
cogerentur dñi amittere quod locauerunt aut
conductores vtiles excludere aut annis omni
bus super dñio suo publice ptestari. vt. j. e. l. ij.
Item opz q̄ quis possederit sine interruptiōe
naturali vel ciuili. Alioquin tpa precedētia in
terruptionem nō psunt in prescriptione. vt. ē.
de prescri. lon. tē. l. j. z. j. eo. ti. cum notis. j. rūso.
Si quis vo actioni in psonam vel iuri persona
li prescribat nō est possessio necessaria que vere
nō potest esse in iure: est tamē quasi possessio z
cum ea pcedit. vt. ff. de pe. he. regulariter. z. l.
etiam. ff. vl. Itē vt incipiat hec prescriptio opz
in actione in rem vel in psonam q̄ is cuius est
res potuerit actionem mouere. Aliter em̄ sibi
nō currit prescriptio. vnde filiofa. nō currit pre
scri. in rebus aduētitijs nisi ex quo liberatus
fuerit pria potestate. Nec mulieri currit in do
te nisi soluto matrimonio vel marito vergente
ad inopiaz nec creditori nisi existente conditio
ne debiti vel aduenīente die. vt. j. ti. pri. l. j. ff.
vlt. z. ē. de iure do. l. in rebus. ff. oīs. z. j. e. cū no
1 tissimi. ff. illud aūt. ¶ Quid ergo dices in ānuis
debitis vel menstruis vel alterius singularis
tpis. Et certe dicit lex currere prescri. nō ab ex
ordio obligationis sed ab initio cuiuslibet āni
vel mensis vel alterius singularis tpis. vt. j. e.
l. cum notissimi. ff. in his. quod quidā interpre
tantur ita vt tot oporteat currere pscriptiōes
quot debent esse solutiones. vt sic semp rema
neant. xxix. an. preteriti ex quibus possit agi
z semper p futuro tpe quibus lex ista prima fa
cie videt absentire. B. vo dicit transactis. xxx.
annis cōputandis ab initio cuiuscūq; tpis quo
facienda erat solutio. z cessatum est in solutiōe
nō posse postea p alio tpe agi. vt. ē. de vsuris.
l. eos. j. rūso. Sed ipsi respondent quod ibi loq̄
tur in accessoria obligatione vsurarum que re
sponsio nulla est. Nam z soluta sorte z sic extin
cta obligatione principali nihilominus potest
peti vsura debita p stipulationem. vt. ff. de co.
q̄ cer. lo. l. ij. ff. itez iul. z. l. centuz. z bñ adapto
solutioni pscriptionem: quia qui prescripsit si
milis est soluēti. vt. ff. de admi. tu. si pupillus.
Et pōt reddi rō sicut z dñs. B. reddebat: q: vbi
in singulos annos est aliquid pmissum vna est
actio. vt. ff. de dona. cā mor. l. senatus. ff. vlt. Nec
obstat quod dr. ff. de ÿ. ob. l. plurib⁹. ff. j. ibi re
citat opinī. Pauli z Vari. que nō est approban
da. vt dictū est. vel distingue nolent anni. vt cuz
dr annua bina trina die. z tunc erūt tot stipula
tiones quot anni. an dicat gñal'r singulis ānis:
et tunc erit vna stipulatio. ar. ff. de ver. ob. l. q̄
dicit. ¶ Hac aūt actione semel prescriptione eli
sa pre nimia verecūdia sue frōtis iam nō audet
erigere telum. quam rōnē multum cōprobat
R. Si queras que ergo erat legis dubitatio?
Respō. magna. Nam q: debitor agnouerat de
bitum putabatur eum decetero contra credi
torem prescribere nō posse quod falsum est. mi
hi autem quod ait. B. equum videtur eo addi
to vt in legatis aliud q̄ in pmissionibus dica
mus. nā q: tot sunt legata q̄t anni. Et tot sunt
actiones quot debita tot eadem ratione occur
rere prescriptiones. vt. ff. de mor. c. do. l. senat⁹.
ff. vlt. z de annuis le. l. cum in annos. vnde tale
legatum nō potest amitti nō vtendo. vt. ff. qui.
mo. vsuf. amit. l. si fructus. Si mihi opponas q̄
lex ista cū notissimi videt equiparare illa duo?
respōdeo ad hoc paria sunt qō non ab exordio
obligationis vt dictum est. sed ex eo tempore
quo cessatum est currit prescriptio. Si ergo, sic
ut dictum est habuit quis potestatē agēdi cur
ret prescri. z actione personali z in actiōe in rē.
2 ¶ Videtur tamē q̄ confessoria currat prescrip.
etiam si quis nō potuit seruitute vti vel agere
vt q: fons siccatus erat nō potuit aquā duce
re. vt. ff. de serui. ru. pre. l. attilicinus. Sed forte
ideo est q: in seruitutibus rusticis vt amittan
tur satis est qō quis nō vtit eis. Nec distinguo:
Poterit vel nō poterit vti. vt. ff. de sui. vz. pre.
l. hic aūt. ¶ Vbi aūt quis potest agere sed cum
difficultate prescri. currit. Sed si iustum sit im
pedimentum datur in inte. resti. vt. ff. de offi. p̄
si. l. senatusco. Fragilitas aūt sexus mulieris
cui datur actio vel absentie cuius ius vel mili
tia nō prodest actori quominus currat ei pre
scri. xxx. an. Pupillaris tamē etas accipit siue
a predecessore impuberis incipiat prescriptio
siue ab impubere sit inchoanda. Nam in pupil
lari etate nō currit pscri. sed aduenīente puber
tate statim insurget z excitabit prescri. z prio
ri possessioni vel pscriptioni fiet cōtinuatio. vt
j. e. l. sicut. z. ē. si maior factus ratā habeat alie.
l. vlt. ff. vlt. ¶ Et differt hec interruptio que fit
per pupillarem etatem ab alijs interruptio
nibus. Nam si alias contingat interruptio ni
hil cōfert prior possessio. vt. ē. de prescri. lō. tē.
l. j. Sed hic cōtrariū est. z sic vt alludāvocabulo
ppie dr interruptio hic. i. interim ruptio. sed
3 alias in medio prorsus rumpit. ¶ Porro quod
dictum est absenti currere prescri. non sic est in
telligendum vt quidam dixerunt quod licz ab
sens adhuc possideatis tamen qui non p suo
corporaliter tenetur prescribat: ſ sic est intel-

BIU Cujas

ligendum cū absens amisit possessionē: vel qz
suspicatus esset se posse repelli vl qz lon. tē. ab
fuit vel alijs solitis modis quos diximus. ſ. de
acqui. pos. possessionē amisit añ absentiam vel
4 postea. Sup q̄busdā actionib⁹ dubitatū est pu
ta de negatoria ⁊ pignoraticia ⁊ fami. herc. ⁊ cō
muni di. p̄to tpe tollantur. Et in negatoria q̄d
obtineat plene notaui. ſ. de vſuf. In actiōe añt
fa. her. vel cōi di. dixerūt quidā vt. ꝑ. nō curre
re p̄scrip. interim cū ambo dñi simul vtunt ⁊
fructus p̄cipiūt ⁊ possidēt. Sed ⁊ dñs. ⁊⁊. ait
actiones p̄dictas nasci ex volūtate. i. tūc demū
cū a cōione volūt recedere. ar. ff. fami. her. l. j. ſ̄
certe lex dicit eā nasci ex quasi ⁊ctu. vt insti. de
oblig. que ex quasi ⁊ctu nascunt. potuit ergo
intentari a tpe cōionis ⁊ cum effectu nō obstā
te excep. igitur ab eo tempore debet currere p̄
scrip. vt. j. de anna. p̄scri. l. j. ſ. ad hec. Nec ob.
quod dicūt socios possidere ⁊ fructus p̄cipere
nec eīm p̄scri. dñio vel possessioni sed diuisio
ni ne fiat. Et idez cōmodati actione cui p̄scri.
ex quo potuit illa intentari sed non ita in rei
vend. que datur contra cōmodatarium cui non
p̄scri. interim dum dñs retinet per se ciuilez
⁊ p commodatarium naturalem pos. sicut ⁊ di
citur in colonis. vt. j. e. male. Idēq̄ dicam in lo
cati actione ⁊ in rei vendi. Quod dixi in actiōe
cōmodati ⁊ rei vendi. licet ꝑla. dixerit nō curre
a Perso nali. Uid Bart. in l. sequit. ſ. si vina. ff. de vſu cap. pul chre de claratē. ⁊ ibi vide paul. de ca. q̄ dicit se consuluisse flo rē vidisse p valen tes viros pro illa opi. bar. ⁊ ipaz se quit: licz idē pau. de ca. te nuerit cō riū i ꝑsi. ecc. sed vide ale xan. ꝑsi. lj. vol. v.
a re p̄scri. personali[a] actione cum nō curreret
rei vendi. In pignoraticia autē dico eam tolli
xxx. an. computandis ex quo ipsa nata est ⁊ po
tuit intentari quod tūc demū est cum soluta est
pecunia ⁊ oblata ⁊ consignata ⁊ deposita. vt. ff.
de pig. ac. si rem alienam. ſ. omnis. Quid añt si
debitor. xxx. an. nec̄ soluit nec̄ obtulit. Nūq̄d
p̄scribitur iuri offerendi. Aiunt quidaz q̄ nō
sicut nec p̄scriberet ius eūdi ad eccl'iaz: vel p
viam publicā: vel ad sanctum Jacobum. qō eīm
dz. j. e. l. omnes. tolli omne ius p̄scri. xl. an. de
iure agendi est intelligendū non de iure exci
piendi. vel sicut ait Bul. ius offerendi tollitur
quia qui potest facere vt possit agere pignora
ticia actione soluendo. ſ. iam intelligitur posse
agere. vt. ff. de re. iu. l. qui potest. ⁊ ideo debet ei
p̄scri. ⁊ sicut ꝑscribitur creditori scdo ꝺ̄ pmū
vel primo ꝺ̄ scdm. vt. j. e. l. cum notissimi. ſ. ſ̄ cū
5 illud. ¶ Effectus añt huj⁹ p̄scriptiōis hic est
vt qui p̄scribit. xxx. an. bona fide habet vtilez
rei vendi. contra quēlibet possidentem p̄ter
q̄ contra dominum licet ꝑla. dixerit contra. et
hoc est quod dicit tnr. j. eo. l. vlt. ita tamen ⁊c. Si
autē p̄scribit. xxx. an. mala fide habet excep.
tiñ ⁊ non actionem nisi contra eum qui sibi ab
stulit vel surripuit vel nisi contra eum qui p̄
pter contumaciā eius p̄scriptionis eiusdēq̄
possessoris volētis se rep̄sentare iudici missus
sit in possessionez tunc eīm p̄scriptor infra an
num se offerendo et satisdando iudicio sisti
possessionem recuperabit ⁊ rem vendicabit. vt
6 j. eo. l. siquis. ¶ P̄scriptio autem. xl. annorum
locum habet in hypothecaria. vt. j. eo. cum no
tissimi. et vt diximus. ſ. si aduer. credito. Item
locum habet in his actionibus quarum p̄scri
b ptio est interrupta sine lit⁹. ⁊te. vt. j. e. l. vl. secus
si alio mō esset interrupta. Nullū denicz ius pu
blicum vel p̄uatū vltra. xl. annos extenditur.
vt. j. eo. l. oēs. Nec tamen dico q̄ ius publicum
extendatur vsq̄ ad. xl. annos. immo dum vltra
xx. vt. ff. de diuer. ⁊ tēp. p̄scri. l. in oībus. sed ⁊
quandoq̄ in centū extenditur. vt diximus. ſ. de
sa. san. ec. Si eīm contrariū diceretur: ergo ⁊ ius
p̄uatum vsq̄ ad. xl. an. extenderetur. de quo
similiter loquitur lex sicut de publico excipi
tur curialiū conditio et tributorū exactio. De
quibus etiā post. xl. annos contēditur. vt. j. e. l.
p̄scri. ⁊. l. comperit. nisi impetrauerit quis vt
dempto canone possideat. ⁊ per. xl. annos non
soluerit. vt. j. de fun. p̄mo. l. vlt. Itē in rebus
ecclesiasticis locū habēt p̄scri. xl. an. per auk.
licet per codicē extēdatur vsq̄ in. c. an. vt dixi
mus. ſ. de sa. san. eccle. ¶ Hec summotenus de
hac p̄scri. longissima q̄ nouissime per p̄inci
pem tm̄ est inducta tetigisse sufficiat. qō enim
a ꝑla. factū est. vt singuli casus enumerētur in
quibus, locuz habeat p̄scriptio vnius diei vel
duoz dieꝝ ⁊ sicvsq̄ in infinitū nō putovtiliter p
sec̄ nec subtile laboriosuz est eīm potiusq̄ vtile.
¶ De annali exceptione italici contractus tol
lenda ⁊ de diuersis tpibus ⁊ exceptiōibus et
p̄scriptionib⁹ ⁊ interruptiōibus earum.

Quia olim in itali
co cōtractu ⁊ actionibus ex eo cōpe
tentibus annalis quedam exceptio
obseruabat: ideo de ea ponit. Et qz
circa eam nimie difficultates erāt ponit de ea
tollēda. Utilis eīm annus erat: ⁊ quidam ipsum
extēdebāt in decēniū. Alij in. v. vt. j. e. l. j. j. rñso.
Ponit etiā de diuersis tpibus ⁊ exceptiōibus
et p̄scriptionib⁹ super q̄bus non ꝓsequar sin
gularum p̄scriptionū dies vel annos vt fecit
ꝑla. in supioris ti. summa. ſ̄ summatim quedā
7 ggalia notabo. ¶ Est ergo sciendū q̄ oīm p̄scri.
tpa aut sunt cōtinua aut vtilia. Continua sunt
in q̄bus feriati dies ⁊ non feriati cōputant nul
la dierū habita discretiōe. Utilia sunt in q̄bus
actor ꝓ se vel per ꝓcuratorē nō impedit agere.
Itē nec per iudicē cuius habuit copiā. Nec per
reū quēvl actor vel alī⁹ eius noīe poterit cōue
nire. vt. ff. de diuer. ⁊ tē. p̄scri. l. j. Est ⁊ tps quod
dam q̄ nec̄ pōt dici ꝯtinuū oīno nec̄ vtile oī
no: vt quadriēniū q̄ datur minori facto maio
ri ⁊ absenti post reuersionē suā. vt diximus. ſ. de
tēp. in inte. resti. Item q̄nq̄ dies cōtinui ad ali
quid esse vtiles dicūtur: vt qz non incipiūt cur
rere añq̄ quis habeat copiā experiūdi sed cum
ceperit habere copiā agēdi. Sed postq̄ ceperit
habere copiam agendi cōtinui numerātur oēs
dies. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. quinquēniū. item
et quādoq̄ dies ad aliud vtiles sunt qz nō cur
runt si actor impediat per iudicem vel hoze vel
cause conditionē: vt in biduo statuto ad appel
landū. vt. ff. qñ ap. l. j. ſ. dies. Porro oīs p̄scri
ptio tēpore cōtinuo finitur nisi lex adiiciat vti
8 le numerari. ¶ Sequitur videre de interruptio
c nibus[c] p̄scriptionū. quot modis fiant: et cer- c Inter

b Lit. vt de p̄ de.

BIU Cujas

ruptionibus. Vide bar. in l. fi. et ibi plene moder. ff. de eo p quē fa. erit. ꝛ ibi plene declarat.

te fit naturaliter quotiēs quis amittit possessionem. ꝙ modis multis accidere pōt. vt diximus. s̄. de acqui. pos. ꝛ hec iterruptio prodest olbus in quorū preiudiciū currebat prescri. vt ff. de vsu. naturaliter. Itē fit iterruptio ciuiliter ꝛ p litē conte. vt. s̄. de prescri. lon. tem. l. nec bona. ꝛ. s̄. ti. proxi. cū notis. ſ. īmo. in fi. ꝛ tūc extenditur act. in. xl. an. Itē p quasi contestationem. vt. s̄. vbi in rē ac. ſ. siquis. Itē fit p executores solā conuentionē. vt. s̄. ti. proxi. cū notissimi. in pr̄i. q̄ quasi cōtestatio dr. vt. ff. de actio. ꝛ obli. l. constitutionib⁹. Itē ꝑpter debiti agnationem[a]: vel fenoris vel ptis debiti solutionē. vt. s̄. ti. proxi. cū notis. ſ. sed siquis. Itē in casibus fit p solam libelli oblationē ꝛ rescriptionē principis habitā ad eā: puta in annalib⁹ actionibus. vt dixim⁹. s̄. qñ libel. pr̄. datus li. cō. fa. Sed ꝛ qñq; prescrip. q̄ currit perpetue actioni mee interrumpitur sola libelli oblatiōe facta apud quēlibet iudicem ordinariū maiorez. vel apud eṕm. vel si iudicis non sit copia facta ad domū aduersarij mei. Cū eum cōuenire īpedior aliquo de his quattuor modis. ſ. qz ē infans vel furiosus. vel in dignitate positus. vel absens. vt. ſ. e. l. vt perfectius. Itē fit interruptio p detentationē rei: si ille cuius erat res. vel cui erat obligata nanciscatur possessionē rei. ꝛ hec detentio imitat lit. cōt. vt. s̄. de prescri. xl. an. cū notissi. ſ. īmo. ¶Et illud est notādū ꝙ lit. cōt. interrumpit ꝓscriptio ipso iure. Secus in vsu ca. triēn. vt. ff. p emptore. l. ij. ſ. vlti. Illa enim mero iure currit ꝺ actorē. ſz iudicis officio restituitur ei res. vt. ff. de rei vē. l. si post acceptā. ſz in casib⁹ quatuor etiā vsucapio interrumpit ipso iure sola libelli oblatiōe. ſ. cū reus est infans. vel furiosus. vel absens. vel ī dignitate. vt ſ. e. l. pe. ¶Item notandum est ꝙ ciuilis īterruptio nō prodest nisi facienti eā. vt probat. ff. de diuer. ꝛ tem. ꝓscri. l. inter. ꝛ ne de statu defunc. post quinquenniū queraf. l. ij. ſ. prescriptio.

a Agnitionē. Vide vnum pulchrum casum super quo cōsuluit ange. de perusio ī cōsi. suo. xxxij. inci. quidā andreas

¶De alluuionibus pascuis: ꝛ paludib⁹: ad alium statū ꝛ vsum translatis. 41

QVærimus qualiter alterius res alteri applicet ꝙ prescriptiones. Nūc videam⁹ qualiter adiiciatur ꝙ alluuiones. vel sic. Auditimus qualr res acquirat ciuiliter. Nūc quē admodū naturaliter vt ꝙ alluuionē. Videndū ergo qd sit alluuio: ꝛ in quib⁹ locū habeat. Et quis sit effectus. Et postea dicem⁹ de palludibus ꝛ pascuis ad aliū statum trāslatis i. ad frugum fertilitatē. vt. ſ. e. l. vlti. ſ. si mulier. ¶Est aūt alluuio accrescio vl decretio latens. Nā ita paulatim addit vel detrahit vt intelligere nō possis quantū quoquo momēto tpis adiiciat vel detrahat. vt insti. de re. di. ſ. pterea. flumina eīm vice censitarū habent vt ex priuato ī publicum adducāt ꝛ ex publico in priuatū. vt. ff. de acqui. re. do. l. ergo. ſ. alluuio. ¶Itē locuz hz ius alluuiōis in agris q̄ nō sunt limitati. Ager eīm manu captus ab hostibus ꝛ militibus assignatus vt ei⁹ terminarent fines: ꝛ sic sciretur quid cuiꝙ datū eēt quid veniſſet ꝛ qd in publico relictū esset nō hz ius alluuionis. vt. ff. de acqui. re. do. l. in agris. Item rōne vicinitatis illi agro nō accrescit insula. vt. ff. de flu. ꝛ ne qd in flu. publi. l. j. ſ. si insula. Hoc aūt qō per alluuionem quesitū est separatim nō censebit vel eius noīe seorsum publica functio non exigit ne alluuionum ignorare vitia. i. priuilegia vel ptātes vel rem noxiā videamur possessoribus inducere. vt. j. e. l. vlti. Exigetur tm census totius patrimonij vel predij facta cōputatione. et ita augebit tributū vel census angaria ꝛ perangaria sicut ꝛ ecōtra diminuit in psona eius cuius res alluuione diminuta est. vt. j. eo. l. ij. ¶Si queras qd ergo prodest si separatim nō censeatur qō accreuerit ꝛ rñdeo ad hoc: qz si separatim censeri deberet nec offerret chartulā professionis ius omne amitteret. vt. s̄. de vec. et cō. l. nec. ꝙ. hic aūt nō ideo amittit. ¶De palludibus quoꝙ ꝛ pascuis ad meliorem statum translatis idē dicitur. ſ. vt separatim nō debeant censeri ne doleāt diligentes operam suam agri dedisse culture. vt. j. eo. l. vlti. ſ. similiter.

¶De sententijs prefectorū pretorio. 42

EXpediuimus qualiter res querant ꝙ prescriptiones: nunc quēadmodū alio mō ciuiliter. i. p iudiciuz finias q̄ videam⁹. Vel aliter. Diximus in pr̄o libro de legib⁹ q̄si de sentētijs imperatorū: nunc videamus de aliorū magistratuum sentētijs. Vel aliter. Dixim⁹ de officio actoris intendentis ꝛ rei ꝓscribentis: nunc dicam⁹ de officio iudicū. ꝛ qz precipuum iudicū officium cōsistit in pronunciandis sentētijs loquamur de sentētijs. ꝛ qz prefecti ꝓtorio maiores sunt ceteris magistratibus ꝛ iudicibus: de sententijs eorum dicamus que sint eorū priuilegia in sententijs ꝛ alijs. Et certe triplici videntur gaudere priuilegio ꝛ terna specialitate letari. Ecce enim ab eorum sententia appellare non licet: qz appellatio iniquitatis sententia continet querelam. vt. ff. de mi. l. prefecti. Sed prefectos pretorio non est verisimile inique iudicasse: credidit enim princeps eos qui ob singularem industriam explorata eorum fide et grauitate ad huius officij magnitudinem adhibentur non aliter iudicaturos pro sapientia et luce dignitatis ꝙ ipse foret iudicaturus sibi. vt. ff. de offi. pre. l. j. Sed tm hz supplicare ab eorum sentētijs qz supplicatio cōtinet petitionem venie proprij erroris vel allegationē circumuentiōis aduersarij. vt. ff. de mi. l. prefecti. Hec aūt supplicatio fieri pōt eisdem prefectis vel eorum consiliarijs vel causas introducentibus intra. x. dies. Et siquidē fiat infra. x. dies nihilominus mandat executioni sñia. Sed victor tenet satisdare de restituendo eo qō obtinuit si retractabitur pria sñia. Si aūt non supplicetur infra. x. dies hz infra biennīū supplicare principi post successionē iudicis numerandū qō passiue intelligo. i. postꝙ prefecto pretorio iudici successit princeps p inuocationem sup-

BIU Cujas

plicantis. vt in autē. vt spon. lar. ℣. aliud. ℟. j. c. l. vna. vel sic. Postea ꝯ iudici ꝓfecto cepit posse succedi hoc est a tpe late sñie a prefecto. Habent etiā ꝓiuilegiū ne minores ℈ eorum sñias ab alijs restituant nisi a prefectis. vt. ff. de offi. pre. pto. l. j. Itē hñt ꝓiuilegiū q̄ legē cōdunt. vt. ℈. de offi. prefe. preto. l. nomā al's formam.

¶Quō ℟ qñ iudex sñiam proferre ꝺ̄ ꝑsentibus partibus vel vna absente. 43

Hanc de sententijs generaliter tractaturi explicem⁹. Quot modis sñia dicat̄. quot modis distinguat̄: et qualr diffiniat̄: qualis sñia debeat ferri: ℟ qñ: ℟ qđ remediū detur cōdemnato. ¶ Pōt aūt dici sñia cuiusꝯ oratiōnis significatio. Itē quicqđ cuiꝯ de quacūꝯ re placet sñia ꝺ̄ de generibus ℟ speciebus de dispositione bonorū. vt. ℈. qui fa. te. pos. l. hac cōsultissima. ℣. at cū humana. Itē absolute dicit̄ sñia deportatio. vt. j. de sent. pas. l. vlti. Excōicatio quoꝯ inde increbuit vt dicat̄ iste subiacet sñie. i. excōicatus est. Itē sñia vocat̄ qđcunꝯ iudicantis preceptū nō nature nō iuri nonbonis moribus ℈rū: scōm hanc significationē a tripharia distinguit̄. Est em sñia[a] alia diffinitiua. vt. j. de sent. ex peri. reci. l. ſ. Alia ꝺ̄ cōuentionalis vt cōpositio amicabilis. vt. j. de do. l. donatio. siue directa. Alia ꝺ̄ admonitio q̄ fit vt reus veniat ad cām. vt. ℈. de epi. ℟ cle. l. iubemus. ℣. oēs. ℟. l. cū cle. ℟. l. oēs. ℟. ff. de arbi. l. q̄lē. et ibi ponit̄ sñia ꝓ magistri opiniōe ℟ ibidez ponit̄ ꝓ sñia diffinitiua: ℟ qñqꝯ ponit̄ ꝑ qualibet interlocutoria sñia vel de dilatiōe danda vel de teste producēdo vel nō producendo ℟ similibus q̄ tales sñie mutari pñt. vt. ff. de re iudi. l. qđ iussit. Et qñqꝯ feruntur cā plene cognita. vt in dilatiōe dāda. vt. ℈. de dila. l. a procedēte. Qñqꝯ causa cognita semiplena: vt in decernenda bo. pos. q̄ nō tribuit ius. vt. ff. quis ordo in bo. pos. ser. l. ſ. ℣. dies. Est aūt diffinitiua sñia vel res iudicata[b] q̄ finē cōtrouersiarū pronunciatione iudicis accipit qđ vel absolutione vel cōdemnatiōe cōtingit. vt. ff. de re. iud. l. j. ¶Fertur diffinitiua sñia plenissime habita negocij inquisitione nisi in casibus: vt notatur⁹. ℈. de iu. ℣. in cognitiōe aūt. ¶Habita aūt plene causē cognitiōe siquidē vterꝯ. i. actor ℟ reus fuerit pñs ℟ qñcunꝯ infra triennīū scōm oēs poterit ferri sñia p. l. properandū vel ꝑ autē. de litig. ℣. oēm. fertur qñqꝯ infra biennīū ℟. vj. mens̄. Si vō neuter cor fuerit ꝑsens. i. neꝯ actor neꝯ reus nullo tpe scōm oēs fertur diffinitiua sñia. Si vero alter eorū fuerit ꝑsens altero vero absens. siquidē reus tm̄ est absens ℈hēt hermodicīū etiā scōm veteres leges: actore aūt absente ℟ reo ꝑsente ℈hītur hermodicīū per. l. properandū. vel ꝑ autē. de litig. Et fiant citationes reo vel actore absente ante litē conte. vel post litē conte. vel ꝑ edicta vel ꝑ executores vel ꝑ preconū voces prout iudici sederit. iudex sit ordinarius ℟ maior. Nā si pedaneus est vel delegatus nō pōt citare ꝑ edicta ſ̄ per se vel ꝑ executores. vt. j. e. l. iij. ℟. l. res. ℟. ℈. de iudi. sancimus. in fi. ¶Quid aūt iudici sit faciendum reo absente ante litē cōte. vel postea vel actore absente ante lit. cōte. vel postea. vel in reali actione vel ꝑsonali plene dixim⁹. ℈. de iudi. ℣. in cōstructione. vsꝯ ad illū. ℣. in sñia. ¶De huiusmodi aūt citationib⁹ sciendū est q̄ nō fiunt plures alia rōne nisi vt presumant̄ vocati cōtumacia. vt. ff. de reg. iu. l. cōtumacia. ℣. cōtumax. Si vero certū ē hoc. vt si dicat iudici aperte nō veniaz nō est opus cōiectura. vt. ff. de ver. ob. l. cōtinu⁹. ℣. cū ita. ℣ in autē. de resti. ℟ ea q̄ parit. ℣. vnū. in fi. nec obstat qđ ꝺ̄ in aut. vt cuz de ap. cogno. ℣. ſ̄ hic pñti. q̄ ibi nō cōstabat de ei⁹ cōtumacia. Si ḡras an ℟ qñ sit absenti ℈ sententiā succurrēdū. Distigues cām absentie. vt plene dixim⁹. ℈. q̄. ex cau. ma. in ite. resti. ℣. pe.

¶De sentētijs ex periculo recitandis. 44

Dictuz est supra de sentētijs qualr debeant ferri. Sed q̄ sñie sicut ℟ medicine cū periculo danē ℟ recipiuntur: ideo ponit de sen. ex peri. reci. videndū ergo quot modis dicat̄ sñia nulla. Et quidē nulla est si sñiam sedēdo nō recitauit iudex. iudicis em̄ est sedere cū res q̄ agitur desiderat cognitionē plenam: aduocatorū aūt stare est. vt. ff. quis ordo in bo. possessiōe serue. l. ij. ℣. dies. ℟. ℣. in bonorū. ℟ autē. vt ab illustrib⁹ ℟ q̄ supra eos sunt. col. v. ℣. sancim⁹. ibi. nec cogantur ℟c. ¶Quid si dederit in alta turri ℟ litigatores erāt inferius forte valet sñia. Itē nulla est sñia si dedit eā sedendo ſ̄ nō recitauit. vt j. eo. l. j. Idē est si recitauit ſ̄ nō in scriptis: vel si recitauit in scriptis ſ̄ per aliū nō ꝑ se. vt. j. e. l. vlti. j. rñso. ℟. ℣. ſ̄ ne. ppter qđ etiā dicunt quidam ꝙ laici nō pñt esse ptātes. qđ falsum dicātum q̄ delegare pōt causas ciuiles. tum q̄ criminales poterit diffinire dicēdo te cōdemno vel absoluo. quilibet em̄ laicus hoc dicere posset. tum q̄ talis poterit eē laicus qui ꝑ alium pronunciare pōt. puta est ꝓfectus pretorio vl alius illustris qui ꝑ officiales suos recitauerit diffinitiuas sñias. Tamen quedā sñie sine scriptis ferunt̄: puta breuiū litium ℟ maxime vilium personarū. vt in autē. de man. pri. ℣. si tibi. et. j. de priuil. fis. l. quotiēs. ℣. ſ̄ si talis. Sed q̄ dicunt breues ℟ rñdeo olim vsꝯ ad quīquaginta aureos. vt. ℈. de defen. ciui. l. j. hodie vsꝯ ad trecentos. vt in autē. de defen. ciui. ℣. ex prouinciali. ℟. ℣. iudicare. Itē in sñia epi cum iudicat iter clericos suos. vt ī autē. vt clerici apud ꝓprios epi. cōueni. in prin. ti. Idē est ℟ alibi cū preses cōuenitur finito officio vt reddat rationem administratiōis. vt in autē. vt iudices sine quoquo suf. ℣. necessitate. Sic aūt vt dictū est lata sñia non poterit ab eodē iudice postea corrigi vel mutari. vt. j. e. l. vlti. ℣. sed nec sit. ℟. ff. de re. iu. l. inder. Sed excipiūt quidā de principe ℟ prefecto ꝓtorio ℟ senatu quos dicūt posse corrigere suas sñias ex. l. vlti. huius ti. ℈. ita intelligo ꝙ excipiat eas in recitatiōe quā

a Sentē tia. Vide multa al legata ꝑ do. Felī. i rubrica eē de sen. ℟ re iud. in. j. col.

b Res iudicata. vide elegāter ꝑ Iuro. in cō si. cccxxxiij. ℟ vide. d. de sctō ge. i c. nō solū in fi. ꝑiper glo. ibi de appel. in fi.

BIU Cujas

faciat per alium vt dictum est.non in correctione.Illud certum est ꝙ ea que desunt sententie ꝑfit a iudice suppleri eodem die.s. que ptinēt ad cōsequētiā ꝓxū statutoꝝ vt de fructib⁹ vel sumptibus et similib⁹.vt.ff.de re iudi.paulus respō.Itē mulcta indicta rōne pauptatis remitti pōt postea ab eodē iudice.vt.ff.de offi. ꝓcōs.l.illicitas.ſ.vlt.ꝛ.s̄.de mō mulctarū.l.eos. in fi.Itē si iudex absentē solēniter citatū cōdē nauerit ꝛ absens ille adhuc ꝑseuerāte figura iudicij remeauerit ꝛ ad ꝓtorium venerit ex dispēsatione iustissima ꝛ eātate benignissima debebit audiri.vt.ff.de in integ.resti.l.oīnus.

¶De sentētijs ꝛ interlocutionib⁹ oīum iudicum.Rubrica. 45

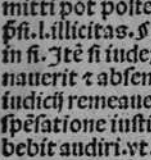

Ualiter sententia sit nulla rōne vitij in ipa recitatione cōmissi dictū est. Nūc ꝯaliter vidēdū qualiter: ꝛ quot modis sētētia possit dici nulla.

1 Sciēdū est igitur sniam eē nullā rōne litigantiū; de q̄b⁹.s̄.dixim⁹ plene ꝙ legi.ꝑsonā in iudicio habeant.Itē rōne iudicis: puta si is qui sniam tulit iudex esse non poterat.vt qz seru⁹ erat vel mulier vel infamis.vt.ff.de iudi.cū ꝓtor.ſ.nō autē.de quo plene dixim⁹.s̄.de iudi. Seruus tamē qñq; iudicat ꝓpter ignorātiā.vt j.e.l.si arbiter.ꝛ.ff.de offi.ꝓto.Barbarius.Itē rōne cause ꝛ iudicis vt qz iudex erat pedaneus et non poterat iudicare de causa ingenuitatis et seruitutis.vt.s̄.de peda.in.ī.l.ij.ꝛ.ff.de arbi. l.nō distinguemus.ſ.de liberali. vel erat cā ecclesiastica:et debebat habere iudicē ecclīasticū.vt in autē.vt cleri apud ꝓtorios epis.ſ.si vo ecclesiastico. Item rōne auctoritatis alterius snie si ꝑ appellationē susꝑ.cōtra quā ista fertur.vt.j.quādo ꝓcono.non est ne.l.j. Itez rōne tpis:qz lata est tpe feriato.vt.ff.de fe.l.j.et.l. si feriatis.ꝛ.s̄.ti.j.si vt ꝓponis.Item rōne loci:vt qz lata est ī lupanari.vel popina.vel in loco mīn⁹ honesto.nō obseruato loco cōsueto.vt j.e.l.cū snia.Itē rōne ordinis nō seruati: vt qz debuit quis condēnare ꝓcuratorem et cōdemnauit dn̄m litis.vt.j.eo.l.j.de quo plene diximus.s̄.de ꝓcur.In criminibus tamē nō ꝓcuratorem:ſz dn̄m cōdemnare debet.vt.j.de iniurijs.l.vlt.Idē est ꝛ si alia ordinaria vel cōsueta nō seruauerit iudex.q̄d em̄ si ꝓmo iudicauit et postea examinat causaz vel similia fecit:certe nulla est snia.vt.j.e.l.platā.Quedā tñ omissa ī snia nō nocēt.Quid em̄ si ꝓnunciauerit sub cōdi.cū deberet ꝓnūciare pure.ꝛ certe nō est dicēda snia sub condione:sed tñ lata tenet.vt.ff. qñ ap.sit.l.j.ſ.q̄d ꝙ. Itē ferri dz snia fm leges romanas vel lōgenas nō tñ prauas cōsuetudines. Non em̄ exēplis[a]. ſz legib⁹ iudicādū ē nisi ꝓnceps iudicasset. Principis em̄ snie leges sunt.vt.s̄.de leg.et con.l.vlt. Nepe em̄ non taz spectandū est q̄d rome fiat ꝙ ꝙ fieri debeat.vt ff.de offi.ꝓs.l.sed et licet.sed ꝛ nō est laudabile hierosolymis fuisse:ſz bene vixisse. Sz ꝛ celū nō animū mutāt q̄ trāsinare currūt. Itē nulla est snia si nō cōtineat absolutionē vel condemnationem.vt.j.eo.l.preses. Itē nulla est snia si nulli iurisditioni ꝓsit ille q̄ iudicat.vt.j.eo.l.

2 nulli. ¶De interlocutionibus aūt sciendū est:qz vicem rei iudicate nō obtinent.nec em̄ oīs vox iudicis iudicati cōtinet auctoritatē.vt j.e.l.ex stipulatione.ꝛ.l.post snīam. ¶Est aūt snia interlocutoria semiplena snia q̄ ꝓfertur inter principiū cause ꝛ finē;sup emergentibus negocijs.vel ꝓfertur loquēdo inter ptes sine scripture solēnitate.puta si iudex iusserit vt is q̄ testes ꝓducēdi sunt in alia ꝓuincia illuc pergat.procurato:ē ve mittat.vt.s̄.de fi.instru.iudices. ¶Quod hec interlocutio non sit plena diffinitio ꝓbatur in.ff.de arbi.l. qualem.ꝛ.s̄.de rebus credi.ꝛ iureiu.l.pe.

¶De sentencia que sine certa quantitate ꝓlata est.Rubrica. 46

3 Ulia fertur snia qñq; sed tñ super incerta quantitate:ideo ponit de ea.Sciēdū est itaq; ꝙ aut est actū de incerta quātitate vl̄ specie apud iudicē:aut de certa. Si de incerta quantitate vel spē curare tñ dz ꝓnt possibile est vt certa rei ferat snīam. vt instī.de ac.ſ. curare aūt.Quid em̄ si debeat q̄s hoīem in genere vel stichū aut pamphilū necesse est certe ferri snīam ꝓut exigit natura obligationis.Nā etiā in noxali iudicio si ꝓnunciet iudex.x.aut noxe debere condemno valet snia.vt instī.de offi.iu.in ꝓin.Itē in vniuersalibus actionib⁹.vt he.pe.ꝛ fami.her.sicut;in li bello satis ēuniuersaliter res designari.vt plene.s̄.dixim⁹ de edendo.Itē ꝛ in snia hoc idem sufficiat.Superiora ita locū habēt vbi incertū petit a patre actoris certificari.puta petijt in tereſe:ꝛ ꝓbauit in iudicio ex diuersis causis iuris.Si vero a nullo petitur certificari.puta hic tm̄ querebat vtrū ꝓmisisset ei indemnitatē:ꝛ pronunciatū est eā ꝓmissam tenet snia. vt.j.e.l.q̄ꝑ.Si vero de certa spē vl̄ quātitate apud eū actū ē nō tenet snia:nisi de certa quātitate vel spē de qua litigatū erat ꝓnunciet excipit vbi parte aliqua actoꝝ continetur species vel quantitas.vt.j.eo.l.hec snia.

¶De sentētijs q̄ ꝓ eo qđ ītereſt ꝓferunt. 47

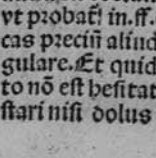

Actū est supra de snia q̄ sine certa quātitate ꝓferri:ſz qz incerta sepe ferri snia circa iter esse cū nō sit iudici expeditū inquātum possit vel debeat extendi interesse:vtpote cū etiā hodie multi dubitēt:ideo ponit de

4 sentētijs q̄ ꝓ eo qđ ītereſt ꝓferunt. ¶Videamus ergo generaliter de oī ītereſſe inquātum ꝓtendat. Sciendū est igit ꝙ interesse aliud est cōe:aliud conuentuz:aliud singulare. vt probat in.ff.de ac.em.l.j. Ad idē tendit si dicas preciū aliud cōe:aliud conuentū:aliud singulare. Et quidē in precio vel ītereſſe cōuento nō est hesitatio:qz id sicut conuentū est dz ꝓstari nisi dolus alterius partis intercessisset.

a Exemplis. Vide cepolā ꝑs.viij. col.iij.et ꝑs.xviij. col.iij. ī

prio dubio. d.fe li.in.c.in cāis.col. iij.ꝛ seq. de re iu. Alibi dicit gl.no. quam ibi multum no.bal. ī l.cum clericis. C. de epis.ꝛ cle. ꝙ oē verbū iudicis faciens ad cām pōt dici sententia interlocutoria. Vide mō dernos ī rubri. C. de in ius vocan. ꝛ maxime per Jaſ. et.d. baptistā de sancto seuerino.

BIU Cujas

5 vt dixim⁹.ſ.de dolo.⁊ de reſcin.ven. Sz et cõe
itereſſe ſine dubio inſolidũ ẽ pſtandũ.in ℑctib⁹
⁊ delictis regulare ẽ vt extimek:⁊ i delictis ſem
p i ℑctib⁹ plerũq extimak.vt.ff.ad.l.fal.l. ꝓcia.
⁊ad.l.aqui.l.ſi ſeruũ meũ. Plerũq ideo dixi:q⁹
hoc fallit ivenditiõe.vt.ff.de ac.em.⁊ ven.l.j.⁊
ſi alias paciſcunk ptes de ſingulari itereſſe. ⁊
ita ptz q⁹ſingulare itereſſe nõ petik niſi vbi cõ
uentũ eſt.itẽ vbi res vẽdita nõ tradik.itẽ vbi
cũq iuratur in lite veruntn tũc cũ iurak in lite
nõ dico ſingulare itereſſe extendi vel nõ exten
di vltra duplũ.cum illud moderari ad officium
iudicis pertineat.vt.ff.de rei ven.l.qui re.ſi ve
re extimak inquã regulariter in dãno.vt.ff.de
dam.ife.l.procul.⁊ de ac.emp.⁊ ven.ſi ſterilis.
ſ.cũ per venditorẽ.⁊ de peri.⁊ cõ.rei ven.l.vlt.
Sed ⁊ qñq extimak in lucro.ſ.in caſibns his
l.notatis.puta ſi agik arbitraria actiõe pro eo
q⁹ loco certo promiſſum eſt.vel agik locati vel
cõducti.vel agik ex ſtipulatiõe ratã rẽ haberi.
vel agik actiõe tutele.vel agik.l.aq̃lia.vel agik
interdicto ne q̃d in loco pub.fiat.vt.ff.de eo q⁹
cer.lo.dari opor.l.ij.ſ.vlti.⁊ locat i ⁊ cõducti. ſi
in lege.ſ.colonus.⁊.l.i quo.⁊.l.ſi fundus quẽ.
in fi.⁊ rez ratã haberi.l.ſi cõmiſſam.⁊ad.l.aq̃l.
ſi ſeruũ meum ⁊ ne q̃d in loco⁹ publico fiat.l.j.
ſ.merito.⁊.ſ.arbitriũ tutele.l.quicquid.lex tn
huius tituli quaſi regulã videtur tradere q⁹ in
tereſſe debeat cõſiderari ⁊ in lucro ⁊ i damno.

6 ¶Singulare añt itereſſe ſic vbi pꝛeſtandũ ſit
non ſemp pꝛeſtak inſolidũ. Diſtinguik em vtrũ
quis debeat mihi ex ℑctu certo.i.ex eo q⁹ cõti
net certã quantitatẽ vt quantitatis appella-
tione quelibet res ſingularis contineak ſicut
dicik.ff.de le.iij.quiſquis.vel naturã.i.ſpeciem
puta hoiem in genere promiſſum tradi.aut ex
incerto.i.ex eo q̃d conſiſtit in facto vt facti no-
mine etiã eſſe quis non facturũ promiſit cõti-
neatur.vt.ff.de ver.obli.vbi non.ſ.qui id.⁊ de
re iudi.l.qui nõ facit. Si ex ℑctu certo mihi q̃d
debeat tradi ⁊ lex dicat itereſſe meũ ſingula
re pꝛeſtandũ ſicut dꝛ in venditiõe.vt.ff.de act.
emp.l.j.⁊ ſi rei traditio nõ fiat itereſſe meuz
ſingulare pꝛeſtabik mihi ab aduerſario ⁊ qui-
dem totũ ſi duplũ continet vel minus duplo.
vltra vero nõ porrigitur. vt.j.co.l.vna.ſ.ſanci
mus.j.rñſo. ¶Opponik a quibuſdã q̃d ẽ in.ff.
de act.emp.⁊ven.ratio.ſ.ſi per venditorẽ.⁊ rñ
de ſcõm.B.aliquot annis q⁹ pſtari dꝛ q̃ti plu-
res viſum fuerit ſi nõ excedat duplũ pꝛeciſ da
ti. Eidẽ opponitur q̃d eſt in.ff.de act.emp.l.iu
li.inter eũ.ſ.ſi vero ſciens.⁊.ſ.itẽ qui furẽ.cui
rñdebat q⁹ eſt itereſſe q̃d eſt ex rez. Illud em
quantumcunq ſit pꝛeſtak aliud in eo q̃d eſt cir
ca rem q̃d nõ dꝛ excedere duplũ pꝛeciſ dati que
diſtinctio nõ placet magis em dicendũ eſſe to
tum itereſſe pꝛeſtandũ q̃d eſt circa rem quaſi
de eo cogitauerũt ℑpetes q⁹ illud q̃d eſt ex rẽ:
q⁹ de eo nõ videntur ſenſiſſe ℑpentes. Huic au
tem legi neutra illarum eſt contraria:ſiquidez
a Singu a lex iſta tractat de ſingulari[a] itereſſe vt nõ ex-
lari. Vi- cedat duplum cõis itereſſe:ille añt due leges
de.d.ale- loquũtur ſuꝛ cõe itereſſe vt totũ debeat pꝛe
ſtari q̃d verũ eſt: ⁊ certe ꝓſtatur itereſſe circa ran.in ci
eam rẽ tm̃ vbivenditoꝛ nullo mõ tradit rẽ ven ſi.cꝛvii.
ditam. Si vero tradat rem venditã ſz vitioſam in.ſj. col.
tenetur ad itereſſe etiã q̃d eſt extra rez.vt.ff.de in princ.
ac.emp.⁊ ven.l. ſterilis.ſ.cum ſi, venditoꝛem. vol.ti.et
Item in actione que ex maleficio habek ratio aliq̃d q
eius itereſſe q̃d eſt ex rem.vt in.l.aqui.⁊ cõdi ɔ. andr.
tione furti ⁊ ſimilibus.vt.ff.ad.l.aqui.l.proin barb. in
de.⁊.l.inde neratius.⁊ de fur.l.inficiando.ſ.j. conſi.xli.
⁊ de cõdi.fur.l.iij.⁊ idem in acti.ad exhibendũ. col. xiij.
vt.ff.ad exhibendum.l.optio.⁊.l.ſed ⁊ ſi. Sed volu.j.
et nedum cõe ſed etiã ſingulare itereſſe venit
in actio.ex emp.q̃n venditoꝛ nullo mõ tradit.
vt.ff.de act.emp.l.j. Vbi añt rem dari eſt in ob
ligatione nũq̃ petitur itereſſe niſi in ℑctibus
innotatis.vt notauimus.ſ.de rerũ permu. in
ſumma.ſ.venit.ſz oino quoquo mõ opz rez ſie
ri eius cui debek.vt.ff.de ver.ob.l. vbi añt non
apparet.ſ.vlti.⁊ hoc ſiue ex ℑctu ſiue ex quaſi
ℑctu vel ex delicto vel quaſi delicto rez dari ſit
in obligationẽ: ſz ⁊ ſi ex eis rem tradi vel iter-
eſſe ſit in obligatione eadẽ erunt ſeruãda q̃ ſu
perius dixim⁹. Nec em dicit lex iſta in oibus ℑ
ctibus ſz in oibus caſibus. Quid em erit ſi pꝛo
miſi alicui rem dare q̃ aliena erat nec eã habe
re poſſum:q⁹ ille cuius eſt eã vendere nõ vult.
Quid em hoc caſu dicendũ eſſet certũ eſt q⁹ ad
itereſſe agi nõ poterit? Rñdeo agi poſſe ad
extimationẽ.vt.ff.de lega.iij.non dubiũ.ſ.ſi.⁊
l.qui concubinã.ff.de leg.ſi.mortuo boue.ſ.ſi.
et.ſ.ij Quidã tñ dicere voluerũt q⁹ ſtipulato-
tandiu dꝛ expectare q̃diu ille poſſit habere: ſz
hoc nõ placet: q⁹ difficultas ſiue ipoſſibilitas
promiſſionis nõ dꝛ eẽ ipedimẽto ſtipulationi.
vt.ff.de ver.ob.ſ.illud inſpiciendũ. Si vero ex
incerto ℑctu petatur itereſſe ſingulare pꝛeſta
bitur inſolidũ oino quantuncũq ſit.vt.j.ea.l.
ſ.in alijs. Nec ob.q̃d ſubijcik ⁊ nõ ex quibuſdaz
machinationibus ꝛc.ſi em diceret quis mea in
terfuit in.c.q⁹ veriſimile eſt q⁹ ſi equũ mihi ven
ditum habuiſſez multa in bello per vires me-
as queſtuiſſem conſul deſignatus eſſem, ꝓpter
bonam pugnam vel ſimilia pretendit que non
ſunt curanda. Ex predictis patet diſtinguen-
dum eſſe q⁹ vbi factum eſt in obligatiõe poteſt
agi ad factum vel ad itereſſe.vt.ff.de ver.ob.
l.quotiens.⁊.ff.de re iu.l.ſiquis ab alio. Et ha
bet plerunq actor electionem ſicut ⁊ in ſtipu-
latione de opere demoliendo ſi apparuerit in
iuria edificatum.vt.ff.de ope.no.nun.l.ante-
pe.⁊ in cautione procuratoꝛis acto.qui cauit
de defendendo.vt.ff.de procu.l.ſed ⁊ he.ſ.vl-
ti. Et quandoq reus habet electionem vt in
cautione procu.rei.vt.ff.de procu.l.mutus.ſ.
vlti. Vbi autem ſpeciem tradi eſt in obligatio
ne non poteſt preciſe reus compelli ad inter-
eſſe liberatur enim rem pꝛeſtando:ſed tamen
ſiue agatur ad itereſſe principaliter ſiue aga
tur ad rem:⁊ q⁹ ea non pꝛeſtatur petitur inter
eſſe non exce det duplum vt dictum eſt. Licet
quidam dixerint in primo caſu cum principa-
liter petitur itereſſe:quia non traditur res
totum itereſſe pꝛeſtandum licet excedat du-

BIU Cujas

plum. In scō autē casu cū agitur ad rem: ⁊ qz non ꝓstatur petitur interesse: dixerūt q̄ interesse nō debeat excedere duplū. ¶De pena sicut et de interesse dubitaf vsq; quo porrigatur. Et dicunt quidā vsq; ad duplū. ar. huius legis ibi cum scim⁹. ⁊ cum his obuiat qđ dicit. ff. de spon. l. mulier. in fi. ⁊. ff. de euic. l. si dictū. Harum duarum legū argumētis quidā tuti dixerūt vsq; ad quadruplū posse extendi. ar. insti. de acf. §. oēs autē. Alij eñ distinxerunt vtrū ille qui ꝓmittit sciat se non posse ꝓmittere vltra quadruplū an non. Si sciat valet ex cōsensu eius qz suo iuri renūciare pōt: sed si ignorat non valet vltra quadruplū. ar. ff. si quis cautio. l. ſz et si quis. §. vlti. ¶Ego puto ad penā cōuentionalē quātacunq; sit posse agi. Illud enim cōpetens moderamen est qđ sic inter eos conuenit. ar. insti. de inuti. stipu. §. alteri. nō eñ dicit spectandū quāta sit pecunia vt ſm hoc ꝓstaref tota vel non ꝓstaretur. Sed q̄ sit quantitas vt ea tota spectetur quippe hec notā quis ⁊ que nō quātitatis vel qualitatis ſz substātie sunt designatiua. Nec ob. qđ dicit in insti. de acf. §. oēs. qz ibi loquitur de pena legali non conuentionali. Sed nec ob. qđ dicitur. ff. de spon. l. mulier. qz ibi speciale est sicut ⁊ dicit alꝫ ne matrimonia astringantur vinculo penarum. vt. ff. de ver. ob. titia. primo respōso. sed quod dixi in conuentionali pena verum est nisi opponatur in fraudem vsurarum. vt. ē. de vsuris. l. cum allegas ꝛc.

¶Si a non competenti iudice iudicatū esse dicatur. 48

Quib⁹ modis[a] efficax vel nulla dicaf sīa a cōpetēti iudice lata. ē. dictū est. Sequitur videamus de ea q̄ nulla est: ideo qz a non competēti iudice est ꝓlata. Sciendū igitur est q̄ iudex incōpetens est. ſz in eū cōsenserim pluribus modis. vel qz ipse nullam iurisdictionē habebat. vt. ē. de iu. om. iu. l. ꝓuator. ¶sensus. ⁊. ff. de iudi. l. j. Vel qz interuenit error in adeundo ipsum: vel cōpulsus sum in eū ¶sentire. vt. ff. de iu. l. ij. ⁊ de iurisd. om. iu. l. si ꝑ errorē. ⁊. ē. de epali an. l. si q̄. Itē ⁊ incōpetēs est ꝓpter diuersitatem rerū. vt si dat⁹ est ad certā: ⁊ de aliis ꝓnunciauerit q̄ ꝓ ad eā rem ꝓtinet. vt. j. e. l. j. Ad rez illam videf ꝓtinere ⁊ q̄ post lit. cōte. in eadē re accidit puta dānū datū fructꝰ q̄ percipiē. vt. ff. de edil. edi. l. ediles. §. item sciendū est. Itē epūs excōicare parochianū alterius q̄ in sua ꝓuincia deliquit. vt. vij. q. iij. c. placuit. sicut notauim⁹. ē. vbi de crimine agi opz. Itē ⁊ ad rem illā ꝓtinet incidēs qō vel cā reconuentiōis. vt. ē. de or. iu. l. j. ⁊. ē. de sen. ⁊ interlo. om. iu. l. pe. ⁊ auk. ⁊ ¶nter. Sz quid si delegat⁹ sit sup possessiōe nunq̄d de ꝓprietate poterit cognoscere? respōdeo nō quia indignū videf vt rōne possessiōis accedat ⁊ ꝓprietatis cā an posset esse. vt. ff. de edil. edi. Iustissime. in prin. ꝛc. Itē ⁊ alia extranea oīno cōsensu partiū fieri pōt prorogatio iurisditionis. vt. ff. de iudi. de qua re. §. j. Ex his ergo causis vel similibus delegat⁹ extēdit officiū ad alia. Alioquin delegatus super ꝓprietate super ea debet cognoscere ⁊ pronunciare. Si autē ea prętermissa iudicet de possessiōe nō videf q̄ teneat sīa. vt. j. e. l. pe. licet. ſp. dixerit contrariū.

¶De pena iudicis q̄ male iudicauit: vel eius q̄ iudicē vl̄ aduersariū corrūpere curauit. 49

Habeo in hac rubrica Ange. tractatum quē ꝓpositui sup hac rub. ⁊ non hꝫ formis ⁊ formatrix. q. in materia sindicat⁹ ⁊ plurib⁹ medijs ornat hanc rubricaz: sed qz in breui est mediū afferā imꝓssoribus non refero ꝫ ei⁹ sc̄pta ne possiz redargui de impti nentia.

Quid iuris sit vbi nō cōpetens iudex iudicat dictū est. Videam⁹ q̄ sit pena cōpetēt⁊ iudicis male iudicāt⁊: ⁊ eius qui ipsum vel aduersariū corrūpere curauit. ¶Pena autē iudicis varia est ſm qualitatez delicti. si eñ iudex iudicauerit dolo malo videf ex maleficio obligat⁹ vel ac. in factū vel acf. de dolo. ⁊ ad expensas. ⁊ ad extimationē litis: ⁊ ita ꝓstat oē interesse ei quē lesit. Itē fit infamis. vt. j. e. l. vl. ⁊. ff. de iudi. si filius. Sed si pecunia iudici nō est data vel ꝓmissa: tunc eñ dati triplū ꝓmissi duplū a comite ꝓuinciaz exigitur iudex dignitate vel cingulo amisso. hoc in ciuili causa: in criminali eñ bonis ꝓfugatis cōfiscatis mittef in exiliū. vt in auk. vt litigantes iurent. §. q̄ vero accepit. ⁊. §. si autē. Sed ⁊ iure veteri iudex tenef. l. iul. repetūdarū. q̄ pena extraordinaria⁊ imponit. vt. ff. ad. l. iul. rep. l. lex iul. §. hodie. Itē ⁊ tenef crimine falsi: qđ penaz deportatiōis vel vltimi supplicij cōtinet. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. j. §. q̄ inducē. ⁊. §. vl. ⁊. ff. de iud. l. si filius. Itez ⁊ tenetur crimine ¶cussionis. vt j. de cōcussionib⁹. l. vlt. Itē ciuiliter pōt cōueniri ex edicto de calūniatoribꝰ in quadruplū ab eo qđ debebat damnare per pecuniā. vt. ff. de calū. l. j. ⁊. l. iij. §. illud. Sed nūquid ille qui dedit pecuniā poterit eaz repetere a iudice? ⁊ certe si dederit ei vt male iudicaret nō repetet. vt ff. de cōdi. ob tur. cau. l. iij. Idē q̄ puto ⁊ si dederit ei vt non iudicet. Si aūt dederit ei ne male iudicet: vel vt bñ iudicet forte locum habet repetitio. qz turpitudo est ex parte iudicis tm̄. Si autē dederit simpliciter vt iudicet dixerūt quidam dari repetitionē. sed tm̄ litigator amittit principalē causam. vt. ff. de cōdi. ob tur. cau. l. ij. §. vlt. Sed ⁊ eadē lege magis puto denegari repetitionē pecunie sicut et ibi dedit vt ꝓ se iudicaret. fiscus tm̄ forte repetet q̄ successor est eorum q̄ scelere q̄sita sunt. vt. ff. de iure fis. l. lucius. ¶Si vero sine dolo hoc est qđ dicitur q̄ per imperitiā iudicauit iudex tenetur ex quasi maleficio actiōe in factū in ¶ptū bonū ⁊ equum religioni iudicātis videf. vt. ff. de extraor. cog. l. vlti. Sive iudex erat paterfa. sive filiusfa. sed vbi filiusfa. est pater de peculio tenetur non solito modo sed in ¶ptuz est in peculio cum filius suam litem fecerit vt ita sint duo specialia: ⁊ qz datur hec actio de peculio: ſz sit ex quasi maleficio: ⁊ qz non inspicit in ea tps rei iudicāde. vt ff. de iud. l. filiusfa. ⁊ de peculio. l. quesitū. j. responso. nec datur hec actio in heredē nisi daretur ex maleficio: ⁊ aliquid ad heredē puenisset. vt. ff. de iudi. l. iul. aūt. ¶Pena autē litigatoris qui iudicē corrupit vel in ciuili: vel in criminali cā est ea: qz amittit actionē ⁊ de crimine videf cō

a Odōis a Vide alii quos modos enumeratos p. d. Marianū et do. and. bar. in rubri. eē de fo. cōpe.

BIU Cujas

siteri. nam diffidētia iuste sñie spem negocij re-
posuit in corruptelā pecunie. vt. j. e. l. j. Itē ꝛ in
ciuili cā dat triplū ꝓmissi duplū a comite prīua
torum exigit ꝛ dignitatē amittit: ꝛ si causa erat
criminalis in qua corrupit iudicē bonis spolia
tur ꝛ in exiliū dānatur. vt. s̄. dictū est in iudice: ꝛ
est hoc propter periuriū: qz in sacramēto calū-
nie hec fit adiectio: vt iuret se nō dedisse vel pro
misisse alicui pro causa pecuniaria nisi q̄bus di
sponūt leges: parcit tñ litigatori q̄ spōte cōfite
tur facinus suū. si persona declarauerit cui de-
dit vel ꝓmisit: ꝛ eā cōuincerit. Si aūt eam non
potuit cōuincere ꝛ cā erat ciuilis: punit a comi
te rerū prīnatarū in extimatiōe litis: ꝛ lis iusti
net propriū euentū: in criminali aūt cā ꝓfiscan
tur oīa eius bona: ꝛ cā criminalis legitime ter
minatur: ꝛ q̄ non potuit ꝓuinci iuret se nō acce
pisse: ꝛ sic liberat: vt in auc. vt liti. iurēt. ſ. si qs
autē. Si vero detur principali psone pecunia.
puta reus dat actori vel accusatori vt desistat:
quid obtineat in ciuili vel criminali cā plene
dixim⁹. s̄. de trāsac. Si ꝓ aduersario meo prin
cipali demū vt desistat a cā: immo vt veniat ad
causam ꝛ patiat se superari omittēdo rōnes et
defensiones sibi cōpetentes dici pōt vt amittā
causaz: vt si intelligat q̄d dicit. j. e. l. j. Vel etiaz
pōt intelligi sicut ꝛ dixerūt oēs antiqui cū de-
di aduersario. i. aduersarij ꝓcuratori: vel tutori
vel curatori: vel aduocato: vt patiant se supa-
ri: idē q̄ ꝛ si delatorē nolle fisci corrupi. vt. ff. de
iu. fis. l. eius q̄. ꝛ. l. in fisci. In his em̄ casibus oī-
bus iussit impator litē perire. vt. ff. de calū. l. j.
q̄ cōiter locum hz in reo corrūpente ꝓcurato-
rem actoris vel delatorē fisci: ꝛ in actore corrū
pente procuratorē rei. et de eo tm̄ loquitur in
l. j. huius ti. q̄ de amittēda actiōe loquit. Itē et
cōtra me q̄ corrupi datur actio de dolo nisi pa-
ratus sim subire iudiciū sub hac exceptione si
collusum est. vt. ff. de dolo. l. eleganter. ſ. si do-
lo. Ibi tñ nō dicit q̄ data fuerit pecunia. ꝛ ideo
tenuit sñia. alioquin ipso iure esset nulla: sicut
in iudice corrupto. vt. ff. ad trebel. seruo. ſ. cum
pretor. vel q̄ verius est aliud in iudice corru-
pto: aliud in procuratore corrupto: qz ibi tenet
sñia: sed opz eā rescindi ꝛ de crimine ꝓnūciari.
vt. ff. de iu. fis. l. ei⁹. ꝛ. s̄. de aduo. diuer. iudi. l. j.

¶Sententiam rescindi non posse. 50

6 Nulla in sententie prolatione sicut diximus. s̄. sunt cu
stodienda q̄ si diligenter fuerint ob
seruata: vt in hac ru. cōtinetur. sñia
rescindi nō poterit: vel ab eo qui iudicauit: vel
a successore eius. vt. j. eo. l. j. nisi solitis modis:
vt per appellationē. vt. ff. ad turp. l. j. ſ. vlt. vel
per in integ. resti. vt. ff. de mino. l. in cause. ſ. vlti.
et. l. prefecti. vel supplicationez: vt diximus. s̄.
de sentē. prefec. preto. vel ꝓpter querelaz falsi.
vt. ff. de re iu. l. diuus. ꝛ. j. si ex fal. instru. l. j. ꝛ vl
ti. Occasione autē omisse exceptionis non re-
scinditur. vt. j. eo. l. pe. nisi in quibus casibus li
cet opponere perēptoriā exceptionē post diffi
nitam sententiā; sicut notauimus. s̄. de in. ꝛ fa.
igno. ꝛ de ꝓba. Itē nō rescindit occasiōe rescri
pti: imo q̄ ipetrauit rescriptū vt rescinderet sen
a tētiā et a limine iudicio⁹ expellit[a]: vt. e. j. l. vl. a Expel
litur. vi
de alex. i
ofi. tritī
in. ij. vol.
in. j. col. ꝛ
do. Jaſo.
vbi etiaz
alij doct.
in. l. cau-
sas vel li
tes. C. de
trāſact.

¶De fructibus ꝛ litis expensis. 51

7 Quoniā in sententie prolatione fructuū ꝛ expensarū pre
standarū vel non prestandarū facien
da est mētio: ideo de eis supponit.
Videndū ergo quid sit fructuū diuisio. Et qui
fructus debeāt prestari: ꝛ a q̄bus: ꝛ q̄n: que oīa
plenissime cōprehendi. s̄. de rei ven. Et ideo nō
est opus hic repetere. hic tñ specialiter dico il
lud q̄d lit. cōte. fructuū ratio semp regulariter
est habenda: ꝛ dicit fruct⁹ q̄d superest deductis
iustis sumptibus. Itē prestātur fructus perce
pti ꝛ percipiēdi heredis quoq; succedētis in vi
tium par est habenda fortuna. vt. j. eo. l. j. et. ij.
¶Item lata sentētia infra quadrimestre tēpus
de fructibus tm̄ perceptis ꝛ de non percipien
dis tenetur possesso⁹ nisi ante litem ceptaz fue
rit in mora: tunc em̄ tenetur de percipiendis.
vt. ff. de vsu. l. in fideicō. ¶Sequitur videre de li
tis expensis que dicātur litium expense: ꝛ qui
bus: ꝛ a quibus sint prestāde: ꝛ q̄n earuz presta
tio fiat per iudicē plene notauimus. s̄. de spor
tul. hoc addito q̄d olim non damnabatur quis
suo aduersario in expen. nisi temere vocasset
eum in ius. vt. ff. de iudi. cum. hodie aūt regula
re est vt victus victori damnetur in expēsis ni
si in casibus vt notauimus. s̄. de iudicijs.

¶De re iudicata. 52

8 Superest vt videa
mus q̄n dicatur res iudicata[b]: ꝛ quā b Res iu
dicata. vi
de y. do.
Felī. i ru
brica ex
tra. e. tit.
in. j. col.
et p fe.
de se. in
consi. cxc
viij. in. ij.
colum.
ta sit eius auctoritas. Est autez res
iudicata que finem controuersiarū de
pronūciatione iud. accipit q̄d vel condēnatiōe
vel absolutiōe cōtingit. vt. ff. e. l. j. Sed adijciūt
quidam si nullo remedio posīt retractari sen-
tentia. argu. ff. de cōdi. inde. eleganter. ſ. si post.
Sed certe q̄d ibi dicitur nō obtinet nisi q̄tum
ad inhibendā transactionē super re iudi. Alio-
quin contrariū est. j. de appel. litigatoribꝰ. Itē
et in predicta. l. de cōdi. inde. inhibet transactio
nem cum dubiū non est an sit iudicatū. Sed si
dubium est nunquid aliquis sani capitis dicet.
Ideo minus obtinet in rerum natura rem iudi
catam esse. ¶Est aūt auctoritas rei iu. maxima
inter eos inter quos lata est: qz cum nō sit ap
pellatū standum est ei oīno. i. parendū. Sed et
si appellatū sit presumitur tm̄ condēnati volun
tas q̄d velit sententie parere standū est ei. vt. j.
e. l. j. in prīn. ꝛ. l. ad solutionē. In casib⁹ tm̄ rece
ditur a sentētia propter equitatē superuenien
tis casus. Quid enim si cōmodatarius vel ful-
lo cōmodati vel locati actione conuenti quia
sua culpa amiserunt res sibi cōmissas et ideo
damnati sunt in extimationem rerum: deinde
res amisse peruenerunt in potestatez domino
rum certe agetur contraria cōmodati vel actio
ne ex conducto vel vt restituatur extimatio vel

BIU Cujas

prestetur res.vt.ff. de conditio. sine causa.l. ij. ⁊ cõmo.l.in cõmodato.§.vlti.vel si cõmodatarius vel cõductor nõdum prestitit habebit exceptionem.si ꝓueniat ex sñia. vt. j.e.l.j.§.qõ si ꝓbare. Item est auctoritas rei iu.maxima vt nõ rescindatur ꝓtextu cõputationis vel calculi.vt.j.e.l. ij.nisi error calculi exprimat in sñia vt si iudex ita ꝓnunciauerit cum cõstet titium scio ex illa spẽ quinquaginta itẽ ex illa spẽ.xxv.debere id circo titiũ scio in.c.condẽno.vt.ff.que sñia sine appellatione.l.j. ¶Itẽ nõ rescinditur res iudicata ꝓtextu nouoꝝ instrumẽtorum.vt.j.eo.l. sub spẽ.In negocio tamẽ publico ex cã ꝓmittitur hmõi instrumentis vti in fratriciniũ ⁊ post id tps quãdocꝫ si ꝓuaricatio arguatur vel manifesta fraus ꝓhibetur.vt.j.de sentẽtijs ꝙaduersus fiscum la.l.vnica. Sed ⁊ nõ rescinditur res iudicata morte cognitoris.Item gesta que trãslata sunt in publica monumẽta nõ ideo minus habent firmitatem.vt.j.e.l.vlt ¶Est aũt ⁊ auc. rei iu.magna qz ex ea indulgetur actori[a] actio rei iudi.vel in factum.vt.ff.de re iu.l.miles.§. vlt.⁊.§.de re.credi.l.actori.Succũbẽti aũt actori.i.absoluto reo non ipo iure tollitur actio qz postea solutum nõ repetitur.vt.ff. de condi.in de.l.iul.quod est mirabile qz forti⁹ tolli debet actio q̃ dari.vt.ff.de act.⁊ ob.arrianus. Sz forte est ideo quia actori alio modo nõ potuit lex subuenire:nisi indulgendo actionẽ.reo aũt bñ potuit subuenire.⁊ si ipo iure nõ extinguatur actio vel obligatio hoc est per remedium exceptionis.vt ar.op.ff.de eo per quẽ factum erit. l.j.§.si rẽ.⁊.ff.vt in pos.le.l.ij. §.si debitori. Inter alios aũt regulariter nõ est aliqua auc. rei iu.sed in casibus preiudicat alijs.vt dicemus.j. quibus res iudicata non nocet.

a Actori a viõ pau. de ca.in rub.j. ti. ꝓri. ponẽtẽ etiã ꝙb⁹ remedijs sit ꝓsultũ ꝓ executione rei iudi.

¶De executione rei iudicate.Rubrica. 53

1 Quoniam paruz esset sñiam ferri nisi ⁊ lata mãdaretur executioni:iõ ponit de executiõe rei iudicate. ¶Videdũ ergo qñ debeat sñia mãdari executioni:⁊ a quib⁹:⁊ ꝓ quos:⁊ in quib⁹ reb⁹:⁊ post quod tps. ¶Mãdatur aũt executioni sñia qñ obseruato ordine iudiciario ⁊ causa cognita cõuicto debitore vel confesso lata est sñia ab eo q̃ habebat ptãtem iudicandi.hoc est a iudice cõpetẽti.nõ ab officialibus vel executoribus ei⁹ nisi ipsi tanq̃ arbitri ⁊ re vigente in rebus vilibus fuerit delegati.vt.j.e.l.j.⁊.l.si vt ꝓponis. ⁊.l.vl.⁊.ff.de re.iu.l.si cũ nulla.⁊.ff.de iudi.l.vl. Nec ita sunt nisi lata sñia legitima fuerit post ea cã iudicati nouata.tunc eñ cessat ordo executionis.Ceterũ si nõ nouãdi causa pignora vl̃ fideiussores accepti sunt non cessabit executio quippe cũ acceserit aliq̃d rei iu.nõ est a re iudicata recessum.vt.ff.de re iu.l.si se.§.si ex cõuen
2 tione.⁊.j.e.l.si cãm. ¶Fit executio ab ordinarijs iudicibus siue ipsi iudicauerint: siue delegati ab eis siue etiã arbitri cõpromissarij cõfirmata sñia voluntate ptiũ expressim vel tacite. cum nulla pena vallatũ sit arbitrium. Et fit executio in ꝓuincia per presides.Rome aũt per magistratus populi romani.Item ⁊ rome lata sñia mandat executioni in ꝓuincia ⁊ ecõuerso sz facta relatione ad eũ iudicem in cuius territorio sit res de quib⁹ lata est sñia.vt. ff.de re iu.l.a diuo pio.j.rñso.⁊.§.sñiam.⁊.§, de arbi.l. pe.⁊.de iud.l.ꝓperandũ.§.sinaũt reus. ¶Per executores fieri dz executio. Est aũt executor qui post sñiam inter partes audita oi⁹ discussa lite ꝓlatum iudicate rei vigorem ad effectum
3 videt adducere.vt.j.e.l.pe. ¶Debet fieri executio in rebus condẽnati:vt tamẽ stipendia non capiant pignori:donec alijs rõnibus possit rei iu.satisfieri.vt.j.e.l.stipendia. Sed ⁊ in rebus alijs habet discretio.Primo eñ capiunt mobilia.Sedo ũmobilia.Tertio ꝓuenitur ad nola siue iura:vt tñ confessi debitoris ⁊ nõ diffitẽtis ⁊ nomen pignori capiãt. vt.ff.de re iu.l.a diuo. §.in venditione.⁊.§.vl.⁊ pe.⁊.§.sed vtrum. Si vo sup rebus corpalibus captis fiat cõtrouersia ab alio iudex q̃ exequit sñiam debet summatim de proprietate rei cognoscere:⁊ si viderit rem esse condẽnati exequat sñiam alioquin dimittet eã.vt tamẽ hec sñia nõ faciat ꝓiudicium debitori si res dimittat in alijs si res capiatur sic euenit:vt oĩbus integris tñ vsucapioni in choande res iudicata ꝓficiat. ¶Põt ⁊ illud dici qõ vbi controuersia est de pignore id dimittatur ⁊ aliud capiat si qõ est sine controuersia.
4 vt.ff.de re iu.a diuo.§.si sup rebus. ¶Mandatur executioni sñia regulariter post.iij.mẽses. Qñq̃ tamẽ iudex artat predictum spaciũ qñq̃ prorogat ꝓ cause qualitate ⁊ quãtitate vel personarũ obsequio vl̃ ꝓtumacia:sz perraro intra statutũ tps sñiam exequit: veluti si alimenta constituantur vl̃ minori. xxv.an. subueniatur. vt.ff.de re iu.l.ij. ¶Prorogatio ergo tpis fieri põt plerũq̃ abbreuiatio aũt fit perraro.i.in casibus predictis vel similibus.Si ergo nõ in casib⁹ illis fiat abbreuiatio suppletur cõdẽnatio tpis p.l.qõ sñia sibi diminuit.vt.ff.de re iudi.l. ij.§.si quis. ¶Queret aliqs qñ rerum pignori captarũ fiat venditio.Et respondẽt quidã fieri post.iiij.mẽses sicut ⁊ olim fiebat post duos.vt ff.de re iu. debitoribus. §. vlti.quod satis dici põt cum pignus vendat ex diffinitiua sñia.Alã si venderet ex interlocutoria: forte expectaret ꝓ annum.vt.§.de preseri.xxx.an.siquis.§.vlti. Vel ꝓ biẽniũ.vt in ꝙuẽtionali pignore fit.vt.j. de iure dominij impe.l.vlt.Vel forte diffinitur est tps in greca constitutione. vt inuitur. j. de bo.auc.iudi.pos.l.vlt.Vel forte iudex diffiniet tps sicut recurritur ad eius arbitrium in his q̃ nõ diffiniti sunt per legem.vt.ff. de iure deli. l. j.§.vl.hoc in simplici ꝑsonali actione. naz in rei ven.vel reali fit executio sñe statim si res stati restitui põt.Alioquin dat tps ad restitutionẽ. ⁊ satisdat de ꝓstanda extimatione:si non restituatur res.vt insti de offi.iudi.§.⁊ si in rẽ actus sit.Nec ob.quod legit.ff.de vsuris.l.in fideicõmissi.quia ibi agebatur actiõe ex testamẽto nõ rei vẽ.Nec ob. quod legitur.ff.qõ me.cau.l.si cũ exceptione.§.qõ si homo.qz ibi agebat actiõe

BIU Cujas

quod metus causa. que personalis est. vt no. ff. quod metus causa.

¶De vsuris rei iudicate. 54

5 QUoniaz sepe cō tingit pecuniā in sniā deductam elapso legitimo tpe nō soluī: videamus que pena: z quādo ipōnatur nō soluētibus. Et quidem pene loco statutū est vt maximis vsuris subiaciantur. i. centesimis que currere incipiunt: de mū post. iiij. menses a tpe snie cōputandos si nō fuerit appellatum: aut si appellet currunt a die confirmationis prime snie. vt. j. eo. l. j. z. l. a Quadrime stri. Uidoīno do. Alexan. imol. in consilio xxxvj. in j. col. volu. iiij. et vide etiā d. Jaso. i. l. si arrogator. xxj. col. cuz se. ff. d adop. a eos. Interim aūt. i. in quadrimestri[a] tpe nulla oīno currit vsura. etiā si pus currebat. sed nec interim cōuenit fideiussor sicut nec principalis debitor: ali oquin p mediam psonā fideiussoris compelleretur reus satisfacere. Et caue tibi: qz nō dico interim cessare vsurā: qz prior actio in re nouatiōis sit extincta lz hic dicāt quidaz arg eius qđ dr. j. eo. l. vlt. ibi. si em nouat z. Sed est alia rō: qz expectātur maiores vsure post qdrimestre tps. Itē quia lex ex humanitate voluit subuenire dānatis. vt. ff. de cōpensatio. si cum mulieri. ff. j. Item qz noua quedā forma veteri actioni tribuit ppetuat em in. xl. an. z fit trāsitoria i heredes tm adhuc durat actio pma post snīam. vt. ff. de pig. l. gre. ff. etiā. z de fideiuss. l. fideiuss. z. l. z ita. z. ff. z post. z. ff. an. z de iu. l. argētariū. ff. notc. Predicte aūt vsure centesime de sorte tm pstande sunt nō de prima vsura etiā si in cōdēnatione sit deducta. vt. j. e. l. vlt. als non inuenitur vsura legitima centesima nisi in casibus. vt diximus. ff. de vsuris.

¶Si plures vna snīa sint condēnati. 55

6 AIquantum debeat snīa mādari executioni vbi vn tm est cōdēnatus nō est dubiū. vt. ff. diximus. Si vo plures vna snīa condēnant dubitari pōt. Sed sciendū est eos p parte debere soluere et exigi: z ff eos snīa mandari p parte virili executioni. Siue aūt p parte tenebant siue etiā in solidum qđ est mirabile: qz snīa ff aliquē lata nō deberet ei parere exceptionem. vt. ff. de excep. rei iu. l. euidenter. Sed certe hoc est ideo: quia in reliqua parte p iudicē tacite absolutus videtur. z ideo snīa pro eo tacite lata prodest ei nō ea que expresse contra eum lata est.

¶Quibus res iudicata nō nocet. 56

7 DIctum est supra cui noceat snīa: z ff quē mādetur executiōi. Modo videam qbus nō noceat. Et quidē regulariter[b] tradit in ciuilit in crimiali causa snīam inter alios latam alijs nō nocere: vel in eodem negocio vel simili. siue hi q experti sunt ciuiliter suo nolle contēdebant siue etiā nostro sed tamē nō pcedēte vel sequente voluntate nra etiā si tales erāt qbus liceat agere sine māda- b Regulariter. Uide ad istā regulā mltas occurrentes alle- to. vt. j. e. l. j. z. ij. z. iij. z. iiij. z. ff. de pcu. l. sed he gatas pone. j. rnso. z. ff. iudi. solui. l. iij. z. j. j. Sed z in criminali cā hoc idē statuit si fuerit inter alios eos nolle acta alieno em nolle nō potest agi. vt ff. de pub. iu. l. pe. j. j. nisi in casu. i. in crimine in quo iuriarum cū illustris eo crimine accusatur vel ipse alium accusat. vt. j. de iniur. l. vl. Sed lz. vt dictum est. nō noceat ad amissionē cause ciuil. nocet tamē ptum ad quale quale prejudiciuz: vnde z coheredi lz appellare dānato cohered. vt. ff. de ap. l. a snīa. j. amplius. Et qñq lz oīno in ciuili causa lata snīa vt si is cui primuz actio vel defensio cōpetit sequentē agere patiat? veluti si debitor experiri passus sit creditorez de pprietate pignoris aut maritus socerū vl vxorem de proprietate rei in dotē accepte: aut possessor idemq emptor venditorē de proprietate rei empte. vel emphiteota proprietarium. Et dici potest q verbū experiri, ppie ponat in psona creditoris z debitoris cum vni rei vendicatio z alteri hypothecaria cōpetat at in socero z in vxore z vēditore ponit experiri, p defendere cū eis, nō detur actio. vt. ff. de rei vē. l. dote. z probat ex sequēti lra illius. l. ff. de re. iu. sepe. j. cur aūt. Sic z ecōtrario defendere ponit quā doq p agere. vt. ff. de testi. l. j. z. ff. de ali. iu. mu. cau. l. pe. vel etiam si in oībus predictis psonis experiri ponitur proprie potest bene admitti. Nam z si agere non potuerint pīudicat tamen mihi lata snīa contra eos: quia ego potui, phibere eos quominus agant: z quia ex voluntate mea iudicatum videt de iure quod habui ex psona agentis at vnus heres nō potest, phibere coheredē quominus agat vel conueniat p hereditaria portione z multominus, phibere posset extraneum quominus ageret vel conueniretur ex psona sua. vt in ea. l. sepe. ff. cur autez.

8 ¶Lata aūt snīa cōtra debitorem pīudicat creditori in pignore sibi obligato si lata est anteq creditori pignus obligaretur. Si aūt lata est postea aut lata est ignorāte creditore aut scienter. si ignorante nō pīudicat: secus si sciente. vt ff. de excep. rei iu. l. si mater. ff. vlt. z de pig. si superatus. ¶Itē z nocet alijs snīa in ciuili causa vbicūq fit ius ex ea vt in querela inofficiosi testamēti z in cā filiatiōis. vt. ff. de inoffi. te. pap. ff. si ex cā. z de libe. agno. l. j. ff. vlti. z. l. ij. z. iij. in prin. ¶Itez in causa ingenuitatis nisi detecta fuerit collusio. vt diximus. ff. de libe. cā. z de collusione detegēda. Sed z in criminali cā ad aliquid nocet res iudicata inter alios. Si em de aliquo crimine es a titio accusat? z absolutus non poteris de eo crimine ab alio accusari nisi iste nouus accusator doceat de preuaricatione primi accusatoris. vt. ff. de preuarica. l. preuaricationis. Et idem in populari actione si bona fide agente actore reus est absolut? non conuenitur ab alio postea. vt. ff. de iureiuran. l. euz qui. ff. in populari[b]. Itez speciale est in crimine adulterij vt absoluto reo adultero proficiat res iudi. adultere sed econuerso generale est in omni crimine qđ aliquo condēnato de crimine quocunq non preiudicat alij ea sententia. vt. ff.

BIU Cujas

ad.l.iul.de adul.l.denunciasse.ſ.q̄rit. Item et illud notabile est qđ vnius ex appellatorib⁹ victoria prodest alijs q̄nq; vt.j.ſi vnus ex pluribus appel.l.j.t.ij. Item t in seruitutibus p̄dialib⁹ vno dñor cōis predij cui seruitus debetur vincente in causa seruitutis res iu.proficit alij dño.vt.ff.ſi seruitus vē.l.loci.ſ.ſi fundus. Item et reciſo testamento p q̄relā ēinco agēte proficit alijs victoria. vt.ff.de inoffi.test. posthumus.ſ.ſi⁹s. Aliter añt nō nocet res iu. iter alios niſi illi alij fungātur idē nobiſcū. Puta ſi eis ſucceſſimus ſingulari vel vniuerſali titulo: vel ſiquid ſimile interuenit. vt.ff.de excep. rei iu.ſi a te.ſ.vlt.t.l.et an eadem.j.reſponſo.t.l. excep.rei iudi.nocebit.

¶Cōminationes epl'as pgrāmata ſubſcriptiōes rei iudicate auctoritate nō hr̄e. 57

1 IUdimus q̄ñ ſtatutū iudicis alijs nō noceat. Vt deamus q̄ñ nō noceat illis eiſdē ꝺ q̄s platū eſt. Sciendū ē igitur effectū nō hr̄e ſnīe qđ p epiſtolam p̄ſes iuſſit aliquā pecuniā ſoluere. vt.j. e.l.j. Itē ſubſcriptio ſnīam cauſa cognita lataz nō reuocat vel reſcindit. vt.ff.de re.iu. q̄ iuſſit. t.j.e.l.ea q̄.t.l.iudex. Item p̄ſidis interlocutio apud acta ſignata de duplo vel quadruplo p̄ſtando niſi debitor ſatiſfaciat voluntas eſt potius cōminantis q̄ ſnīa iudicātis. Nec em̄ vox oīs iudicis iudicati cōtinet auctoritatē. vt.j.e. l.ſi interlocutio.t.ſ.de ſen.t inter.l.ex ſtipulatione. In vſuris tñ cōminatio opaſ vt debeantur pupillis a tutoribus. vt.ff.de admi.tu.l.tutor.q̄.ſ.ſi deponi. Item pgrāma nō habet vim rei iu. vt.j.eo.l.pgrāma. Eſt autē pgrāma p̄cedēs ſcripturā vt dicunt. i. que p plures p uincias vel loca deſtinatur: t ſm hoc caderet i noīe epiſtole deſtinate puincijs vel ciuitatib⁹. vel dic eſſe pgrāma ſcripturā publice propoſitā. p̄dicta em̄ ideo ſtatuunt: qr cauſa cognita p̄ſentib⁹ partib⁹ cōgruo loco t magno cōflictu ſentētia in ſcriptis eſt ferenda. vt.ſ.de ſen.t interlo.l.cū ſnīa. t de ſen.ex peri.reci.l.hac.t quō q̄ndo iu.l.ea q̄.t ideo paucis litteris p̄dicta explicari nequeūt. vt.j.e.l.vlt.

¶Si ex falſis inſtrumētis vel teſtimonijs iudicatum ſit. 58

2 IUctū eſt qualiter deficit vigor ſnīe vel ſtatuti a iudice etiā inter eos iter q̄s eſt p̄latū rōne nō adhibite ſolēnitat⁹. Nūc videdū eſt q̄r deficiat etiā adhibita ſolēnitate q cōtingit pter falſa inſtrumēta ¶Eſt añt ſciēta retractari pōt ſnīa p beneficiū in inte.reſti. l.z non ſit appellatū. vt.j.e.l.j.t.ij. imo et ſoluti in p̄ma cauſa mota fuerit q̄ſtio falſi: vt tunc ſit opus appellare. vt.ſ.de fi.inſtru.l.vlt. an non. vt tunc n on ſit opus appel. Quid ergo ſi plures fuerūt adhibite p̄probationes: quedaz teſtium: quedam inſtrumētorū veraciū: quedā falſorum: nūqd reſcindetur ſnīa ob hoc qđ vnū inſtrumētū p̄obat falſum. Reſpōdeo qđ nō. niſi p̄obet q iudex ob id inſtrumētū qđ credebat verū deſerit ſentētia: vt innuit. vt.j.e.l.j.t.ij. et idem dicit i atteſtationib⁹. vt.j.e.l.falſa. Si autē falſa fuerint teſtimonia. i. ea q̄ dicta ſunt a teſtibus: ait. p. nō reſcindi ſnīam niſi pecunia corrupti fuerint. ar. eius quod eſt in. ff. de re iu. l. b diuus. Ego puto idē in teſtibus⁹ qđ in inſtrumētis: vt ſiue ſuperueniat pecunia: ſiue nō: retractet ſnīa. Eſt em̄ eadē vis inſtrumētoz t teſtiū. vt.ſ.de fi.inſtru.i exercēdis. Et teſtes inſtrumēta dñr. vt.ff.de fi.inſtru.l.j. Pterea rubrica gīa lis ē in teſtimonijs et inſtrumētis. Itē p̄o hoc cē qđ oz tutorē excuſatū falſa excuſatiōe nō libe rari ab onere tutele. vt.ſ.ſi ex fal.alle. excu. t ī diſcurſit.l.j. Et eſt ſciendū in his q etiā pter falſa ī ſtrumēta vel teſtimonia lata ſnīa tenet q̄dē me ro iure: ſed retractat p in inte.reſti. vt.ff.de re. iu. diuus. eſt tñ pupillorum fauorē vt ipſo iure nulla ſentētia ſit quātū ad p̄iudiciū minoris. vt ſ.ſi ex fal.al'.excu.ſit.l.j.t.ij.

b Teſtibus. Victe de in materia fel. ī. c. licet cām. col. v.l.ix. notari ab onere tutele. ſi ex fal.alle. excu. t ī diſcurſit.l.j. Et eſt ſciendū in his q etiā pter falſa ī ſtrumēta vel teſtimonia lata ſnīa tenet q̄dē me ro iure: ſed retractat p in inte.reſti. vt.ff.de re. iu. diuus. eſt tñ pupillorum fauorē vt ipſo iure nulla ſentētia ſit quātū ad p̄iudiciū minoris. vt ſ.ſi ex fal.al'.excu.ſit.l.j.t.ij. Cep.i ꝺſ. xxxij.col. viij.t Feli. in. c.ſ. col.vj.de re iu. et barba.cō ſi.lxx.col. x.volu.j.

¶De confeſſis. 59

3 DEvere cōdēnatis dictū eſt. Seq̄tur vt videam⁹ de q̄ſi cōdēnatis. i. de confeſſis. Videndum ergo q̄ñ locū habeat iſte ti.t q̄ñ alicui p̄iudicet ex cō feſſione ſua. ¶Hz añt locū iſta Ru. poſt li.cōte. Hz edictū de iterrogatorijs actionib⁹ locū hz ante li.conte.tñ. Unde ex eo edicto fiūt interrogationes ante lit.cōte. p̄ncipalis cauſe: ſz tñ expoſito libello ſup eā in caſib⁹. xj. hoc eſt cum querit an aliq̄s ſit heres: vl qualiter ſit heres. vt.ff.de iter.actio. l.ſi defenſor.ſ.illud. Itē cū queriturjan q̄s ſeruū noxium poſſideat. vt.ff.de interro.acti.l.q̄ ī ter. Itez cū q̄rit an poſſideat edes quarū noīe petitur cautio dā. infec.t p̄o qua pte poſſideat. vt.ff.de interro.actio.l.nō alienū. t.l.q̄ ſeruū.ſ.vlt. Itē cū q̄rit an ſua ſit quadruplex. vel vtrum penes ſe habeat peculiū. vel an ſit jmaior vel minor. vt.ff.de interro.actio.l.ſiquis in iure. t.l.ſi defenſor.ſ.vlt.t.l.de etate.j. rñſo. Itē in reali actione cū querit an q̄s poſſideat et p qua pte. t in.xij. gīali. vbicūq; eq̄tas mouerit iudicē. vt.ff.de inter.actio.q̄ ſeruū.ſ.vlt. t.l.pe. Et fiūt etiā in illis caſibus interrogationes in iure. i. apud iudicē lz in itinere vel ī domo hoc agat: nō obſeruato etiā loco ī quo diffinitiua ſnīa ſolet ferri. qr res iſta nō exigit plenā cognitionē. vt.ff.de iter.actio.l.voluit.ſ.qđ ait.t.l.ſi defenſor.ſ.illud. alioq̄n cōtrariū eēt. 4 vt.ff.de inſti.t iure.l.pe. ¶Titulus añt iſte loc cū hz poſt lit.conte. t bene eſt vt huius rubrice ſnīaz breuiter cōprehēdam⁹ ſub regula. Eſt añt regula talis. cōfeſſus d in iure ꝺ ſe qđ ius t ꝺſi. v. co. natura non reſpuit vel certā ſpēm vel q̄titatē ij. in fi. in ſe debere vel factum cui⁹ nomine cū alio poſſit eē actio vel rē eſſe meā. p̄o iudicato habeb. Cōfeſſus. Uide in materia p.d. alex.t.d. iaſ. l.l. ſi ex falſis. C.ꝺ trāſactio. a Falſa. Uide in materia late p.d. alex.t.d. iaſ. l.l. ſi ex falſis. C.ꝺ trāſactio. c Cōfeſſus. Uide in materia late p.d. alex.t.d. iaſ. l.l. ſi ex falſis. C.ꝺ trāſactio. d Panor. ī c. natura. v. co. j. dubio. l.ij. volu.

BIU Cujas

Et notandū q̄ singula verba regule in se pondus habēt. nā ideo dictū est de cōfessio in iure: q̄ facta cōfessio extra iudiciū nō plene p̄eiudicat alicui. licz Jaco. dixerit ꝛ̄riū. vt. ff. de inter. act. l. j. ℣. vlti. ⁊ vt diximus. ℟. de pba. ℣. pbari debet. ⁊. ℟. de nō nu. pec. nisi fctā cōfessio extra iudiciū vim pacti in se habeat: vt si ꝙs cōfiteat se debere ex certa cā: vt dixim⁹. ℟. de nō nu. pe. Itē ideo d̄z cōtra se: q̄ alicui⁹ cōfessio dici pōt p̄eiudicare: sed nō ꝓdesse. vt. ff. de inter. act. l. de etate. ℣. j. Item ideo d̄z q̄d ius ⁊ natura respuit: q̄ si confessio fuerit iuri vel nature ꝓria nō p̄eiudicat alicui. Nā false cōfessiones naturalibus debēt cōuenire. Si ergo cōfitear illum esse filium meū qui maioris est etatis quā ego mihi nō p̄eiudicat. vel si cōfitear illū eē seruū meū q̄ vere est liber. vt. ff. de inter. act. l. cōfessionibus. ⁊. l. si is cui⁹. Vel si cōfiteor eū eē seruū meū q̄ est in captiuitate hostiū: nec est i nfa ptāte: q̄uis iura postliminio⁹ possint: in interim reficere nos. vel si cōfitear esse eum seruū meū q̄ nō pōt esse seru⁹ meus: vt q̄ ꝓhibitus est mihi alienari: vel seruus est xp̄ianus ⁊ ego sum iudeus. vt. ff. de inter. act. l. si seru⁹. Quod aūt d̄z se debere certā spēm vel q̄titatē: ideo d̄z q̄⁹ vbi ꝙs cōfiteē incertū non habeē ꝓ iudicato vrgeri tñ debet vt certū cōfiteat vt sic habeat ꝓ iudicato. Idēq̄ ⁊ si is q̄ cōueniat rei vē. confitetur rem esse meā. vt. ff. e. l. certū. Itē ideo d̄z vel factū cuius noīe ⁊c. q̄ si cōfitear me fecisse id cuius noīe facti cum alio nō est actio: nō teneor: vt ecce si impubes vel genitalibus carēs cōfiteatur se adulteriū cōmisisse: nō trucidabitur. Idē ⁊ si cōfitear me occidisse[a] hoīem vinū: vel naturaliter defunctū: vel hoīem nō vulneratū confiteor me vulnerasse. Si eñ a quocūq̄ vulneratus esset actio que in illū cōpeteret: cōfessione mea in me trāsferē. vt. ff. de inter. act. l. si is cuius. ⁊ ad. l. aquil. l. inde neratius. ℣. vlt. ⁊. l. hic apertius. ⁊. l. ꝓinde. ⁊. j. e. l. qui stichus. ⁊ vt diximus. ℟. ad. l. aquil. Q̄ aūt d̄z in fine ꝓ iudicato habeē verū est si fiat cōfessio p̄nte aduersario. nā eo absente facta cōfessio nō p̄eiudicat cōfitēti: q̄ nō solet quis absenti condēnari: nec qui iurat de operis obligatur. s. sacramēto sibi a iudice delato vt iuret sibi operas deberi absente liberto. Si tñ ꝓcurator vel tutor vel curator aduersarij interfit: perinde est ac si interfit aduersarius. vt. ff. eo. l. certū. ℣. siquis. ⁊ de interroga. actio. l. vlti. Tutores tamen vel curatores vel ꝓcuratores non sufficit fateri in p̄eiudiciū dn̄o⁹. vt. ff. eo. l. certum. ℣. sed an et ipsos. q̄d quidā intelligūt si ꝓbetur a dño contrarium: alioquin stabitur confessioni ꝑm consuetudinem generalem: vel forte minor implorabit beneficiū in integ. resti. ne alioquin p̄eiudicet ei confessio tutoris. vel non p̄eiudicet si minore ignorante vel absente fiat. Secus si
6 eo sciente ⁊ non contradicente fiat. Item confessus habetur ꝓ iudicato: nisi errauerit in facto. vt. ff. eo. l. non fatetur. Cuius probationem inducere posset vsq̄ ad sententiam. vt. ff. de iuris ⁊ fac. ignoran. l. error. Ante litem vero contestatā si quis cōfiteatur in iure. i. apud magistratū in p̄eiudiciū suū ⁊ velit penitere facti eius consequitur veniā. Distingue tñ vtrū cōfiteatur q̄d scit esse falsū: an q̄d ignorat. si sciat reuocat cōfessionē anteq̄ lis sit contestata contra eū p̄o eo q̄d confessus est non autē postea nisi actori obsciatur scientia sua: ⁊ tunc reuocat reus etiā post litē contestatā. Quādoq̄ tñ etiā āte litē cōtestatā nō reuocat reus cōfessionē: vt si a certa ꝑsona petere volebat actor vel si vsucapione cōpleta a possidēte reus vult ante litē contest. penitere cū captione actoris. vt. ff. de rei. vendi. l. his qui. ⁊. l. si nautē. ⁊ de dolo. l. pe. Si autē ignorat falsum siquidem iusta sit ignorantia succurritur ei p̄obanti rem aliter esse q̄ dixit: vt si aduersarius replicet de scientia p̄obet. Si autē ignorantia culpa dolo ꝓxima interueniat nō succurritur ei: vt si credidit se institutū rite ab eo qui detinebat furore. vt. ff. de interro. actio. de etate. ℣. qui iusto. Itē habetur cōfessus p̄o iudicato si pubes est: ⁊ si ponamus esse minorē. xxv. an. possit in integ. resti. pupillo autē ipso iure nō p̄eiudicat confessio. vt. ff. e. l. certū. ℣. pe. Itē q̄d dixi cōfessum haberi ꝓ iudicato sic intellexerunt plerique vt iaz per iudicis sententiā nō debeat dānari. siquidem nulle sunt partes iudicis in confitentē. vt ff. ad. l. aquil. ꝓinde. ℣. vl. vnde ⁊ confessio interim currunt tpa. iiij. mensiū. vt. ff. e. l. certus. ℣. vlt. ⁊ de re iudi. l. debitoribus. Sed certe ⁊ non sunt alique partes in cognoscēdo vel ꝓinterrogando: sunt tñ alique in ꝓnunciādo vel in exti mādo quātitatē dānī: vt ex eadē. l. p̄oinde. et ff. e. l. iulia. In criminali tñ causa certū est confessum esse dānandū ꝑm oēs. vt. ff. de custo. et exhi. re. l. si cōfessus. In ciuili aūt cā puto distinguendū an actor ceperit agere cām iudiciario ordine per libellū ⁊ similia. vt tūc cōfessionē debeat sequi sentētia extra ordinē: vl ex arrupto fecerit quis rerū p̄ sacramentū a p̄side interrogari. vt tūc nulla debeat sequi sentētia: ⁊ ꝑ piat a ꝑside pecunia infra legitima tpa solui sicut quotidie seruare videmus. Itē habetur cōfessus p̄o iudicato nedū in ciuili causa: sed in criminali si tñ cōfiteat spōte nō formidine tormentor⁹. Nā si formidine tormētor⁹ cōfiteatur sibi nō p̄eiudicat nisi postmodū liberato eo a tormentis perseueratū sit in falsa demonstratione cōfessionis. vt. ff. de q̄stionib⁹. l. j. ℣. diu⁹. ⁊. ℣. si quis vltro. Itē habeē cōfessus p̄o iudicato ⁊ iam in liberali cā. vt. C. de liberali cā. l. iubemus. Nec obstat quod dicit in eo. ti. l. interrogatā. quia ibi nō fuit facta confessio in iudicio sed apud iudices cū nulla esset de libertate q̄. vt diximus. ℟. de lib. cā. Hoc de cōfitentib⁹ precedente vel non precedente interrogatiōe iudicicis vel alterius partis. vt. ff. de inter. ac. l. fine. Sed quid si interrogatus a iudice noluit respōdere. Perinde est ac si aliquid sit⁹ confessus contra se q̄d aduersarius asserebat. Idēq̄ est et si quis obscure respondeat vt incertū dimittat interrogantem. vt. ff. de inter. ac. l. de etate. ℣. si cum. et. ℣. qui tacuit. ⁊. ℣. nihil interest. Q̄ Nec

a Occidisse. Vide per cepo. in repet. auc. seruo iure. C. de ser. fugi. vbi mlta allegat.

BIU Cujas

est ꝓtermittendū ꝙ quidā sup̄ istū titulū scripserunt autē fallam sic. Si debitor fuerit confessus de debito vel de rebus alijs cōā vicinis vl̄ amicis ꝓ codē habeā ac si cōā iudicevl̄ apō magistratū cōfessus fuisset. nec eīm est ī corpe autēticoꝝ. Est aūt autētica de testib⁹ q̄ loq̄tur de cōfessione creditoris dicētis sibi pecuniā eē solutā: vt notauim⁹. ē. de testi. ꝓz ex p̄dictis ꝙ illa verba confessiones in iure pro iudicatis haberi placet plene sunt ministerijs ⁊ subiacēt in fidijs: ⁊ multiplices admittunt distinctiones.

Ad istuz titulū. vide per. d. Alex. in cōsi. xxj. col. j. volu. j.

¶Nes inter alios acta vel iudicata alijs non nocere. Rubrica. 60

Iudicata plerūq; nō nocēt alijs: ⁊ qūq; nocent: ⁊ qūq; proficiūt alijs: vt plene diximus. ē. quib. res iud. nō no. Et hic illa ītelligant repetita. Acta similiter inter alios non nocēt neq; proficiūt alijs regulariter. sicut patet in solutione si vnus ex heredib⁹ debitoris soluerit creditori. Nā ceteri nō aliter cōpellūtur soluere nec probato debito. vt. j. eo. l. j. Itē in diuisione si q̄dā de coheredibus diuiserunt alijs ignorantibus. vt. ē. fa. her. l. coheredibus. Itē in iurein. vt. iff. de iureiur. l. iij. ſ. ſz an ius. Q̄q; tñ etiā inter alios acta nocent: puta imperatore vendente rem alienā vt suā: vel vēdente rem cōmunē rōne partis. vt. ē. de quadr. p̄scri. l. bene. ⁊ de cōiun rerū ali. l. j. Sed ⁊ q̄q; p̄sunt: vt ecce libellus de cōmuni eā dedim⁹: sed vni respōsum est ꝓficit tamē vtriq; rñsum. vt. ē. de diuer. rescri. l. si libellū. Item si reus dilationez impetret etiā actori proderit. vt. ē. de tem. in inte. resti. l. pe. Item si maior seruitutē habeat cuz pupillo: licet neuter vtatur rōne tñ cōsortij nec maior dānificatur. vt. ff. quēad. seruamit. l. si cōem. Item ⁊ iusiur. alterius prodest mihi: vt ecce detuli iusiurandum tibi: vt iures me tibi vendidisse hanc rem p̄o decem ⁊ tibi ex empto ⁊ mihi ex vēdito datur actio rōne pplexitatis: ⁊ idē in similib⁹. vt. ff. de iureiurā. si duo. ſ. is qui. j. respōso. ⁊. ſ. marcellus.

¶De relationibus. 61

An credaē relationi sine iuramēto. vel an possit ꝓbari ꝺ. riū. vide bal. ī ꝺ. si. iij. icip. statuto papie.

Qualiter iudex in causa ꝓcedere ⁊ ipam diffinire debeat plene dictū ē. Sz q̄ causam ipam āte sñiam vel post sñiam cōtingit referri ad p̄cipē vel ad alium consilij causa: ideo de relationib⁹ supponit. In his autem distinguendū aut iudex refert negociū ad superiorem vel ad imp̄atorē vt instruaē q̄liter in tali causa debeat iudicare: aut q̄ vult euitare onus iudicandi. Si ideo refert vt instruatur: aut petit instrui super facti qualitate scilicet vt ea principi notificata rescribat quid sup̄ ea debeat pronūciari: et tunc est improbata relatio: aut sup̄ iure ⁊ tūc approbaē relatio. vt. ff. de iudi. eū quē. ſ. iudicibus. ⁊ aūtē. de iudicibus. ſ. vlt. ita tñ si āte sñiam ⁊ nō postea oībus plene notificatis principi fiat. Itē ⁊ oportet partibus ꝺsultationis exēplū illico edi apud acta: vt si cui forte relatio minus plena vel ꝺria videaē is resultatorias p̄ces. i. appellationē apud acta si nō dilatione frustratoria faciat. vt. j. e. l. j. Appellare ergo pōt tūc ⁊ illico a ꝺsultatiōe semiplena vl̄ ꝺria q̄ si nō fecerit nō appellabit postea a consultatione sed a sñia ꝓpter iniq̄tatē iudicis. vt ff. qñ appel. sit. l j. ꝓmo rñso. In delictis aūt cognoscēdis vel puniēdis eodem mō admittitur relatio q̄ppe tūc demū relationib⁹ plena veritas est cū vel allegationib⁹ repelluntur vel reprobantur partes vel ꝓbaē assensu. vt. j. e. l. ij. Adeo aūt plene ī relatiōe oēs oīno cause cō prehēdende sunt vt prope modū actoꝝ recēsione nō sit opus actu tñ necessaria sunt sociāda. vt. j. eo. l. vlt. Et habent ista locum cum index refert negociū cōsulendo de iure bona fide. nā si nō dubitet sed simulat vel fingat se dubitare pumiē in xxx. libris auri. ⁊ maxime in criminalib⁹ in q̄bus si iudex certus ē q̄d sibi faciendū sit ad p̄ncipē nō crimina sz vindicta referenda est. vt. ff. de offi. prefec. ꝓto. l. antepe. Q̄q; tñ speciale est vt ī crimine ꝓmo ferāē sñia sic de inde p̄ncipi scribatur vt extimet an sequēda sit sñia puta si p̄ses prouincie deportauit aliquem ī insulā. vt. ff. de inter. ⁊ relega. l. inter penas. ⁊ de iniu. rup. te. l. siquis filio. ſ. q̄d tamē. Si ꝺ fiat relatio vt remittatur onus iudicandi ī probaē ea relatio. vt ī aūtē. vt iudices nō expec. sacras iussiones. ſ. iubemus. nisi relatio fiat ideo q̄ is q̄ refert nō hz ptātem iudicādi ꝓpter semiplenā iurisditionem suā: vt quia erat legatus p̄cōsul. vel q̄ tm̄ cognitio erat ei mandata. vt. ff. de offi. procōsul. l. solet. ⁊ l. si q̄d. ⁊. j. ad. l. coz. de fal. l. vbi.

¶De appellationib⁹ ⁊ cōsultationibus. 62

Esentētijs plene dictū est: sed q̄ prolata sñia ⁊ appellationes ⁊ cōsultationes fieri contingit: ideo videam⁹ de eis. sed de cōsultationib⁹ plene ē. ti. proxi. dixim⁹. ⁊ q̄n etiā fiat post sñiam ibidē notauimus. Illa ergo parte omissa dicam⁹ 3 de appellationib⁹ quare sint inducte. Quid sit appellatio: ⁊ quis possit appellare ⁊ a quo: ⁊ a cui⁹ sñia: ⁊ ad quē: ⁊ qualiter fiat appellatio: ⁊ inter q̄ tpa. ¶Est aūt iducta appellatio vt iniquitas vel īperitia iudicātiū corrigaē. l. nōnun q̄ bñ latas sñias in peius reformet: neq; enim 4 vtiq; in melius pnunciat q̄ nouissimus sñiam a laturus est. vt. ff. eo. l. j. ¶Est autē appellatio a Appel sñie a minore iudice late p innocationē maio- latio Apris iudicis ꝓtextu iniquitat⁹ pme sñie rescisio. pellatio vt. ff. de. mi. perfe. ⁊ ad turpila. l. j. ſ. vlt. in hunc aūt ē remodū puto. Ego azo sentiens me grauatum a medium sñia tua dñe Rector quā tulisti pro Johāne ī q̄ oppssoz: stione domus appello ad cōsules. ⁊ apostolos vt īquit peto. et cum instātia peto. Sic enim cōcipiendi sunt libelli vt habeāt scrip. ⁊ a quo dati sunt sultus in hoc est quis appellat. ⁊ aduersus quē. et a qua l. j. ff. e. ti. sententia. nec tamen ꝑscribitur appellanti: q; ¶Et reme non addiderit personam aduersarij: immo ⁊ si dium ap

BIU Cujas

pellatio nis dat a iure tā q̄ turia cha ꝯ ve nenū pri mi iudi cis. dixit no. bal. ī l. j. ī fi. C. ꝯ si de mo men. pos sess. fue. appella.

plures habui aduersarios quoꝝdam nomina expressi in apellatione et aliorum non: non ꝓscribitur mihi quasi acquieuerim sententie aduersus eos quorum nomina non expressi: ⁊mo et si appellando vnam causam dixerim licet mihi ab ea discedere ⁊ aliam allegare. ⁊ sic prosequar appellationem meam quibus modis poterim. Sed econtrario si vnus de pluribus cōdēnatis appellauerit nō ideo alij videntur appellasse. vt. ff. e. l. j. ℌ. vlt. ⁊. l. iij. ¶ Appellare autem potest ille qui est damnatus. sit vnus vel plures. et quandoqꝫ vnius appellatio prodest aliis. vt dicemus. j. si vnus ex pluribus appellauerit. Sed ita demum tenet appellatio alicuius si sentētia valet. vt. ff. e. l. si expressim. et. l. ex consensu. ℌ. cum procurator. Quādoqꝫ tñ qō notabile est. appellatio facit vt sentētia teneat et eadē infirmet per appellationē. hoc est cum procurator falsus egit: ⁊ dominus appellat a sentētia lata cōtra procuratorē. vt. ff. rē ra. ha. l. iij. ℌ. vlt. appellat dānatus ita demū si liber est. Serui aūt nō pñt appellare: sed ⁊ in criminali cā lata sñia ꝯ fuū dñs appellare pōt ⁊ alī noīe dñi. Si vo nec dñs nec alī ꝓ dño appellauerit ipsi seruo qui etiam passus ē stricte auxilium sibi imploꝝare non denegamus. Ex ecōtrario lata sñia ꝯ dñm nō lꝫ seruo appellare. vt. ff. e. l. serui. ⁊. l. lucius. ⁊. l. creditor. j. rñso. Secus est aūt in filiofa. ille em lata sñia cōtra pfem ī bonis q̄ ꝓ filiū pñt acq̄ri pōt appellare. vt. ff. eo. l. ex cōsensu. ℌ. filium. Jn cōdēnato non distinguo. sit cōdēnatus nomine suo an alieno: vt q⁊ tutor erat: vel curator: vel ꝓcurator. Nā ⁊ ꝓcurator per se ⁊ ꝓ ꝓcuratorē potest appellare: q⁊ lꝫ procurator li. cōte. aliū ordinare procuratorē. vt. ff. e. l. tutor si. ⁊. l. ab executore. ℌ. vlt. Item appellat is qui non est dānatus si eius interest qualis est is qui per procuratorem expertus est victus si procurator eius noīe non appellet. Item emptore et de ꝓ prietate victo ⁊ nō appellāte appellabit vēditor: aut si venditor egit et victus est appellare potest emptor: ⁊mo ⁊ si venditor appellauit et in cause defensione suspectus visus est perinde defensio cause cōmittēda est emptori atq̄ si ipe appellasset. Idemq⁊ seruatur in persona creditoris cum debitor victus appellasset. nec ex fide causam defenderet: ꝙ ita est accipiēdū si creditore interueniente vel sciēte debitor de pignore victus ꝓuocauit. Nā absenti creditori nihil ꝓiudicat debitor. vt. ff. e. l. ab executore. ℌ. alio. ¶ Sūt ⁊ alij qui appellare pñt per q̄le quale ꝓiudiciuꝫ qō generatur eis: vt ecce si ī prejudicium coheredis quis patitur se dānari vel similem huic causam q̄uis ⁊ sine appellatione tutus est coheres. Itē fideiussores debitore victo ꝓ quo iteruenerūt appellare poterūt. Itez emptore victo appellabit fideiussor vēditoris: licet emptor et venditor acquiescāt sñie. Item ⁊ rōne hūanitatis lꝫ nedū cōdēnato ī criminali cā: ſ etiā ciuilib⁹ alij ei⁹ cognato vel extraneo appellare. Immo ⁊ si resistat dānat⁹ ne appellet differt eius suppliciū. vt. ff. eo. l. nō tm. ⁊ qñ appellandum sit. l. iij. ℌ. vlt. Item et pater victo filio in causa libertinitatis appellare pōt maxime si filius erat ī potestate: sed et mater pietatis causa appellare pōt filio cōdēnato ex q̄ cunq̄ causa. Item pōt exercere appellationē: lꝫ ab initio non posset defendere in causa ꝑma vel ꝓncipali. vt. ff. qñ ap. sit. l. iij. ℌ. pe. ⁊. ff. de ap. re. l. j. nisi in cā qñ parētes vl liberi morbo aut etate impediūtur agere. vt. ff. de procu. si femi
6 nas. ¶ Itez pōt q̄libet extraneus appellare ꝓ dānato: lꝫ non habeat mādatū si tñ dānatus rata habeat appellationē mox. vt. ff. ō ap. re. l. j. j. rñso. lꝫ olim ifra biduū: hodie ifra dies. x. ar. ff. rē ra. ha. l. vlt. ¶ Preter hoc notādū est ꝙ lata sñia inter alios oīno ꝓiudicat aliis: vt ī q̄rela inoffi. testa. ⁊ ideo cōdēnato herede lꝫ legatarijs appellare ⁊ exercere appellationē si queratur ꝓ collusionē pronūciatū. Item ⁊ permittit eis agere cām apud ipm iudicē q̄ de testō cognoscit si suspicant heredē nō ex fide cām agere. vt. ff. e. l. a sñia. ℌ. si heres. ⁊. l. si plusquio. j. rñso. Item qui vincit appellat si non sufficientem putat sñiam: nisi fuerit contumax. vt. ō. de iudi. ꝓperandū. ℌ. si vero aliqua. Sic ergo ⁊ reus ⁊ cōtumax non appellabit: hoc ita si contumaces sunt in non veniendo. secus si rei cōtumaces sunt in nō exhibendo: vel non restituendo: tūc em si ꝑsentes codēnati sunt in litē iurauerit actor: q⁊ nō exhibēt vel nō restituūt: appellare pñt. vt. ff. e. l. creditor. ℌ. j. Item appelre possunt nominatim ad munera publica auctoritate ⁊ vtilitate vt decurionatū vel magistratū vel honores si tamen nominatio fuerit acta cōsilio publico. Alioquin nō tenet: nec appellare necesse est. vt. j. e. l. si ad. ⁊. l. q̄ ad ciuilia. ⁊. l. nominationes. Notatus aūt ad tutelā vel curā q̄ munera sunt publica auctoritate ⁊ non vtilitate appellare nō pōt: sed excusare se debet ifra q̄nquaginta dies. Et siquidē reprobata fuerit excusatio: appellare poterit a sñia reprobatorie excusationis. vt. ff. qñ ap. sit. l. j. ℌ. si
7 quis tutor. ¶ Appellare q̄s pōt a diffinitiua sñia: nō ab interlocutoria: nisi in casu cū iudex q̄stionē ī ciuili negocio: vel ī criminali habēdā ꝯ leges interlocut⁹ ē. vt. ff. de ap. re. l. aū sñiaꝫ. ⁊ hoc est intelligēdū de q̄stione q̄ fit ꝓ tormenta: non de q̄stione ꝓncipali quā iudex interlocutoria sñia diffiniti. lꝫ quidā hic intellexerint. ¶ Forte ⁊ ab interlocutoria appellatur cum fideiussores approbātur a delegato: ſtanq̄ idonei ꝑ iudicio sistendi causa: vel alias: q̄uis in hoc casu quidam putent sententiam delegati posse corrigi a delegante etiam sine appel. vt. ff. qui satisda. co. l. ab arbitro. et a quibus appel
8 lare non licet. l. vlt. ¶ De momentanea autem cōsi. cccc a possessione[a] lata sñia nō appellatur ſm quos[a] dam quia est interlocutoria sententia. ego puto ⁊ diffinitiuam esse. nec tñ ab ea appellat: iij. j. li. et eque diffinitiuam esse. nec tñ ab ea appellat: quia de ꝓprietate eiusdem rei plenius ⁊ ꝓncipali iudiciū expectat. vt. j. si de momē. pos. dē Bal. ī fue. appel. l. vna. Itē pōt appellari ab iniuria ru. eī de iudi. vt. j. eo. l. siquis prouocatione. quod ſpla. cau. pos. intellexit de iniuria que est de facto. vt si iu et ꝓpri.

BIU Cujas

dex post latam sententiã percusserit aliquẽ de litigatoribus: sicut eñ is qui pronouocat nõ debet conuiciarilei a quo appellat: ita ꝛ ecõuerso iudex appellãti iniuriã inferre nõ debet. vt. ff. eo. l. illud. ꝛ. j. e. ꝛ in maioribus. sed ego intelligo ꝙ loquat de iniuriosa executione cũ infra tps quadrimestre precepit executioni mãdari sñiam: sicut eñ appellat ab executione cũ executor excedit modũ sñie. vnde res mobilis sequestrat ꝛ fructus rei immobilis in deposito collocanꝫ. vt. j. quoꝝ ap. nõ re. l. ab executione. Ita ꝛ si titꝰ exequat sñiam aliter ꝙ oporteat

1 vt dictũ est. ¶ Itẽ põt appellari a tota sñia ꝛ a certo capꝛo eius. si appellet ab vno capꝛo tñ: nõ rescindunt ideo alia: nisi sint connexa. vt. ff. de mino. etiã. §. ex cã. Ubi antẽ ꝗs dãnatus est ex pluribꝰ facinoribus ꝓpter ꝗdã appellauit: ꝓpter ꝗdã nõ. siquidẽ appellauit etiã ob grauiora differt pena in leuioribꝰ. Si vo appellauit ob leuiora grauioꝝ pena est oĩno imponẽda. vt. ff. nil no. ap. pẽ. l. j. §. vlt. Itẽ a cõsultatione appellat. vt diximꝰ. s̃. de rela. ꝛ. j. dicet. Itẽ põt appellari ab iniqua interpꝛetatione sñie. si tñ bis habuit ptãtem interpꝛetãdi: velut ꝓcuratoꝛ cesaris: aut pꝛeses ꝓuincie. ita tñ vt in cã appellationis reddende hoc solũ queraꝫ an iure interpꝛetatum sit. vt. ff. e. l. ab executoꝛe.

2 ¶ Põt quis appellare a sñia iudicis ordinarij. Itẽ a sñia iudicis delegati: licꝫ ꝛ delegatꝰ sit a pꝛincipe nisi pꝛinceps ita legauerit eñ ne appellet ab eo quã formã ipe solus impatoꝛ pꝛescribere põt nõ aliꝰ ꝗ delegat. vt. j. e. etiã eos. ꝛ. ff. a qui. ap. nõ licꝫ. l. j. §. vlt. Ubi añt pꝛincipi relatũ est negociũ vt cõsulaꝫ qualiter in cã debeat iudicari lata sñia a iudice consulẽte poterit appellari: ꝙuis ex auctoꝛitate rescripti imperialis sit lata. vt. j. e. l. nouñ. ꝛ. ff. e. l. j. §. quesitũ. Itẽ ꝛ appellari posset a cõsultatione mala vel minus plenaria: licꝫ nõ sit necesse. vt in pꝛedicto. §. quesitũ. ꝛ. ff. ꝗn ap. nõ sit. l. j. rñso. ꝛ. l.

3 vlt. ¶ Quoꝝ ꝗdã sunt a quoꝝ sententijs ap. nõ licꝫ. Et ꝗdẽ stultũ est illud admouere a pꝛincipe appellare fas nõ esse cũ ipe sit qui ꝓuocaꝫ. Itẽ a senatu non põt appellari etiã pꝛinceps. vt. ff. a qui. ap. nõ licꝫ. l. j. Itẽ nõ appellaꝫ a sententia pꝛefec. pꝛe. vt diximus. s̃. de sen. pꝛefec. pꝛeto. Ab arbitro añt nõ appellaꝫ qꝛ nullam iurisdictionẽ habet: ideoq; ipso iure non teneat sñia. nec dicaꝫ tenere ipso iure nisi metu pene nõ põt appellari. ꝗd eñ nõ tenet rescindi non põt. vt. s̃. de arbi. l. j. Est tñ ꝗdã spes appellandi. i. recusandi arbitrũ vt recusans habeat exceptionẽ cũ arbiter manifeste inimicus apparuerit: ꝛ testato cõuentus ne sñiam ferret pꝛonunciauit. vt. ff. de arbi. l. nõ distinguemus. §.

4 cũ quidã. ¶ Appellatio debet fieri ad superiorem. i. ad eũ qui est ĩ gradu pꝛimo superiori eo qui tulit sententiam. Si eñ appellatio fiat ad pꝛincipẽ omissis his ad quos debuerit fieri ad pꝛesidem remittitur. vt. ff. eo. l. imperatoꝛes. secus in papa. nam ad ipsum omissis medijs potest appellari. vt. ij. q. vj. si quis putauerit. Talis autem oꝛdo videtur statui per codicẽ in appellationibus faciendis: vt si a spectabili iudice in appellationibus qui tulit sententiã in causa pꝛima vel in cã appellationis ad eũ facte ad imperatoꝛẽ appelletur non ipse imperatoꝛ qui alijs est intentus: sed alij duo. s. pꝛefectus pꝛeto. ꝛ questoꝛ sacri palatij de causa appellationis cognoscẽt ꝛ iudicabũt: ita tñ si litis extimatione. x. libꝛarũ auri quãtitatẽ ex ipsa sentẽtia discernẽda excedat subsistat tñ in. xx. libꝛas auri. Si añt subsistat infra. x. vni eoꝝ tñ deputatur cognitio: vbi tñ excedat. xx. lib. introducitur appellatio in cõe auditoꝛiũ flozẽtissimoꝝ ꝓcerũ sacri palatij pꝛincipis. vt. j. e. l. ꝓcipimꝰ. ꝛ. l. in efferẽdis. Speciale tñ videt inducere que spectabili vel illustri dignitate decoꝛat: vt si appellet ab eo cognoscẽte vt ordinario vel delegato qõ fiat cognitio appellatiõis a magistro officioꝝ ꝛ ꝗstoꝛe sacri palatij. vt. j. eo. l. si ꝗn. Si vero a sñia iudicis clarissimi ad ipeatoꝛẽ ꝓuocet vnꝰ solus. s. pfectus pꝛetoꝛio vice pꝛincipis iudicabit: ꝛ ꝑ vbi est ꝓuocatũ ab eo ꝗ vt ordinarius iudicauit: alioquin si iudicauit: vt delegatus appellatio ad eũ qui delegauit referatur. Sꝫ vbi imperatoꝛ delegauit nõ illustri ꝛ ab eo ꝓuocatur pꝛefectus ꝑto. cũ questoꝛe: vt iam diximus iudicabunt. Si añt illustri delegauerit imperatoꝛ vel etiã nõ illustri qui tñ postea anteq̃ iudicaret illustri decoꝛat ꝰ est dignitate de cã appellatiõis ab eo facte pꝛinceps solus cognoscet. Idẽ est ꝛ si pꝛinceps illustri ꝛ non illustri delegauit. In oĩbus añt casibus ꝑdictis iudicũ cognoscentiũ epistolares ꝛ libellẽses apostolos: ꝛ gesta apud iudices pꝛiozes ab appellatoꝛibus suscipiẽt: ꝛ cognoscẽdas apud pꝛedictos pꝛiozes viros illustres inducẽt: ꝛ que gerũtur excipiẽt ꝛ scripta litigatoꝛibus edẽt: ꝛ sententias executioni tradẽt. vt. j. e. l. pꝛecipimus. Ante antẽ hũc oꝛdinẽ videt seruare vt a ꝑside vel quolibet clarissimo appellet ad spectabilẽ. A spectabili añt ad pꝛefectũ ꝛ questoꝛẽ appellet. Si autez impatoꝛ delegauerit cãm illustri vel spectabili appellet ad cõpetentes antiquos rome iudices. Si añt delegauerit ꝓnato appellet ad spectabiles. vt in auth. de ap. §. vl. ꝛ pe. Quid añt si ꝓ errozẽ aliꝰ ꝓ alio appellet. et certe si ꝗs appellauerit maiozẽ vl ẽt parẽ aliũ tñ ꝓ alio nõ nocebit ei error. Si añt appellauerit minozẽ nocebit. vt. ff. e. l. j. §. si quis. Et est illud notandũ ꝙ si delegatus alij delegauerit nõ appellabit ad delegatũ de delegante: sꝫ primũ oꝛdinariũ qui delegauerat nisi vbi delegatus a pꝛincipe delegat: tunc eñ appellabit ad

5 delegatuz pꝛincipis. vt. ff. quis et a quo appel. l. j. §. vlt. ꝛ. s̃. qui ꝓ sua iurisd. da. pos. l. vna. in fi.

b ¶ Fit appellatio apd acta sola voceᵇ vel dicto. si dicat appello. Si autem nõ apud acta quis appellat libellus appellatiõis offerendus est ei a quo appellatum est. si est eius copia alioquin ei quem appellat. vt. ff. eo. l. j. et. l. ij. ꝛ. j. eo. l. litigatoꝛibus. et. l. eos. §. finautem. et. ff. quando appellandum sit. l. j. §. dies. et. §. si quis. et qualiter concipiatur libellus. s̃. dictũ est. ¶ Libello autem appellationis pozre-

b Sola voce. Ui de nota. bil' pau lũ de ca. in. l. con tractus. C. de fide instru.

a Superioꝛẽ. Ui de Ang. de peruſio bene ꝛ late de darãtem

FACULTÉ DE DROIT DE PARIS BIBLIOTHÈQUE

BIU Cujas

cto iudici: siquidē recipiat bene est. tunc eīm et ipse iudex dare debebit libellos siue apl'os infra. xxx. dies etiā non petente appellatore. sed et appellator cum instantia debet petere. vt. ff. de libellis dimisso. l. j. qō si non fecerit imputatur ei. licet iudex malefecerit q̄ nō dedit ei. vt j. eo. l. eos. §. apostolos. z. l. iudicibus. Sensus autē apostolorū talis est. Appellasse lucium titium a sīa mea notū sit vobis: z ideo dimitto eum a iudicio meo: z ad vestrum examē dirigo. vt. ff. de libel. di. l. j. si vero iudex nō recipiat appellationē: siquidē debuit recipere pro eodem est q̄tum ad cōmodū litigatoris ac si recepta esset. Et siquidez appellabat princeps: ei erit supplicandū: si alius ille erit adeūdus. et illud z aliud impedimentū esset ei exponendū. Plane si alium pro alio adierit nō principē nihil ei hic error pderit. licet non videat cessare. vt. ff. eo. l. cum quidā. z de re. iu. l. in oībus. z. j. de his qui per metū iudicis nō appellauerūt. l. ij. z. ff. de appel. re. l. si cum ius. z. l. sciendū. Itē iudici imponitur pena. xxx. pon. auri. si nō receperit appellationē. z officiales eius eadem pena puniuntur. nisi ei ptinaciter restiterint atq̄ actis cōtradixerint z ād sit iuris ōstitutū oīderint. vt. j. e. l. q̄n iudices. Si verō nō debuit eam recipere qō ex multis causis ōtingere pōt. vt. ff. de ap. re. l. vl. z dicem⁹. j. quozū ap. nō reci. nihil sibi pīudicat immo q̄ temere appellauit punit in quinquaginta libras argēti. z infamat. z mediocrem penā corporalē subibit: z notatur infamia. vt. j. eo. l. eos. §. super his. z. l. a procōsulibus. z. j. quozū appel. non reci. l. ab executore.

7 §. vlt. ¶ Fiebat olim appel. infra biduū in propria causa. qō cōputabatur a die late sīe siue esset lata pure siue sub cōditione. licet sub conditione nō sit ferēda. In aliena aūt causa cōputabatur triduū. vt biduū z triduū sit vtile. nec eīm currit nisi habeat quis in publico potestatem adeūdi eum quez appellat. Et est propria causa cuius emolumentū vel damnū ad aliquē suo nolē pertineat. vt. ff. q̄n ap. sit. l. j. §. biduū. z. §. dies. z. §. in ppria. z. j. e. l. eos. §. finaūt. Do die vero decēniū est indultū ad appellationē faciendā a recitatiōe sīe numerandū. vt in auc. de ap. z. j. q̄ tpa. j. rūso. qō tēpus ad aliquid puto esse vtile: sicut et de biduo dictū est. nō ergo currit nisi a tpe sīe z sciētie: puta si absens nō per cōtumaciā fuerit dānatus. Si aūt per procuratorem esset defensus difficile est vt audiatur nisi procurator appellauerit. vt. §. q̄o z q̄n iudex. l. ab eo. z q̄n ap. sit. l. j. §. vl. ¶ Illud sciendū est q̄ libellos appellatorios oblatos appellator penitētia[a] ducē poterit recuperare. vt. j. eo. l. si quis libellos. Itez sciendū est q̄ si iudex non recipiat appellationē vel suscepta appellatione denegauerit copiam apostolorum. Si quidā appellatio fiat ad prefectū ptorio vel ad prefectū vbis super hac inquietate querimonia deponi pōt vsq̄ ad annū. Si vero fiat appellatio ad inferiores eis deponit q̄rela infra sex menses. Contra delegatum vero qui non curauit predicta facere quatuor mensium tempora statuuntur. vt. j. eo. l. si appellationem.

¶ De tēpoz⁹ z reparatiōibus appellationum siue consultationū. 63

8 DE appellationibus q̄n z qualiter fiant dictū est. Nunc videam⁹ infra quantū tps debeant exerceri. Et quidēvaria tēpora statuta erāt olim ī appellatione exercēda. distinguebat enim vtrū quis appellauerit a sīa clarissimi vl' spectabilis: an delegati. in primo casu primi fatal. dies tpa. vj. mensiū sunt. scdi. xxx. vnius dierū. tertij z quarti similiter totidē. Q̄d si predictis quattuor fatalibus diebus appellator exciderit permitti tur appellatori petere reparationē a principe infra spacium aliozū, triūm mensiū qua reparatione petita nec est necessariū aduersariū admoneri ideo q̄ appellatiōis repatio sit petita nec cōputantur tres mēses reparatiōis a petita reparatiōe sz ex quo quart⁹ fatalis dies est elapsus. Si aūt appellatū sit a delegato principis post priorem fatalez lapsum tres alij tm̄ fatales dies similiter vt dictū est seruabuntur nec aliqua petitur repatio z sic nonaginta tribus diebus elapsis res iudicata mādatur executioni. Si vero fiat appellatio a delegato prefecti ptorio vel alterius illustris primus fatalis duozū mensiū est. tres alij numerabūtur vt diximus. Idēq̄ videtur z si fiat appellatio a delegato spectabilis z clarissimi. Et cōputantur in istis fatalib⁹ diebus feriati z nō feriati dies.

Item ista prescriptio fataliū dierū pōt opponi vel ab eo cōtra quem appellatū est vel a iudice eo absente. vt. j. eo. l. ij. C. videt per iustinianū aliquid de eis immutatū in. E. nec eīm videt q̄ hodie locū habeat petitio repationis. vt. j. e. l. nemo. nisi dicatur lex ista corrigi per vltimā legem. j. rūso. in fi. Itē primus fatalis est. vj. mensium si fiat appellatio de egypto vel libia vel orientali tractu vel armenijs gētibus vel illyrico. Si autē fiat ex alijs partib⁹ imperij primus fatalis est trium mensiū. Sed reparatiōis tempus sz vltimū iubetur in suo roboze durare. Item non nocet alicui siue veniat ante vltimū fatalem siue postea per. v. dies. vt. j. e. l. vlti. j. responso. z. §. j. licet per. l. illā nemo. in fine. statutum erat vt gesta aut statim per appellationē aut ante dimidiā partē tpis appellatiōis tra-
9 derentur. Et forte dicebātur fatales dies quia cis fatū. i. termin⁹ iponit cause. vt. j. e. l. nemo. vel quibus fatum. i. mors accidit cause. vt. §. de iudi. l. pperandū. §. diuus. dicuntur enim facta causarū. vt. §. de aduoca. diuer. iudi. l. aduocati. Hodie autez ex ordine vnus tm̄ fatalis est dies id est annus vnic⁹ infra quē appellator exequi debet appellationē fm se. i. cū ipse solus est in iudicio cōiterve. i. cum est in iudicio cum altera parte aut si iusta interceserit cā alius ann⁹ indulgetur z ita erit scōs fatalis quo trāsacto lite nō cōpleta rata manet sīa. Appellatiōe autem cessante cū vnus mēsis supest de biēnio licet victori ingredi vt querat reus quo fiue in-

a Pnīa. vide per do. Alex. in consi. xxxvj. als. xxvj in vl. col. vol. iiij.

uento siue non suas offerat allegationes ꝛ:vel cõfirmet vel rescindat sñia omni casu absentes in expẽsis cõdẽnando neutro cõcurrẽte post se cũdum fatale ꝓmanet sñia firma.vt in autẽ. de his qui ingredi.ad appel.in col. v .vbi añt non stetit ꝙ appellatores sed ꝙ iudicem quominus agatur cã appellationis ipo iure nõ currit tps appellanti ꝙ autẽ.vt spon.lar.ff.hoc ch.lz ꝟiuꝰ videat velle illa autẽ.de his qui ingrediunt ad appellationem.vbi añt lis sperat in cõfistorio principis inferri absq; dãno more manet intacta vt non possit aliquid appellatori imputari qđ nõ solicitat impatorem vel ꝓceres curie do nec princeps faciat eam introduci ꝛ a ꝓceribꝰ sm morẽ dirimi.vt in autẽ.de appel.ff. ad hoc.

1 ¶In appellationis añt causa lz vtrisq; parti nouis assertionibus vel exceptiõibus vti que nõ ad nouũ capitulum ꝓtineant sed ex illis oriuntur ꝛ illis coniuncta sunt que apud priorem iudicem noscunt esse ꝓposite. Item ꝛ lz ꝓbationibus vti que nũc possunt ꝓstari sup instrumẽto vel allegatione facta in prima causa cũ tunc

2 nõ esset copia ꝓbandi.vt.j.eo.l.ꝙ hanc. ¶Quid si ꝓstite fuerint prime ꝓbationes ꝛ lecte fuerunt testificationes an ꝑmittetur in hac causa appellationis vti ꝓductione testiũ quod quidã negãt ꝙ autẽ.de testi.ff.qꝛ vo. sed puto ꝟium qꝛ hic est alia cã.i.alia ordinatio iudicij et sic ex consuetudine in pluribus locis obtinet.Illud speciale est in cã appellationis ꝙ iudex eiꝰ añ lit.cõte.coram se possit ꝓnunciare.vt.j.e.l. vlt. ff.illud.Item aliud notabile est:qꝛ si appellator nõ exequat appellationẽ intra statuta tpa pinde est ac si nõ appellauerit. vt in eo.ff.dicitur.

¶Quando ꝓuocare nõ est necesse. 64

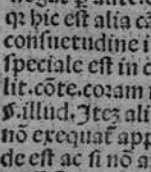

Aliter senten

3 tia ꝙ appellationẽ irritetur dictum est:nũc videamus quando sit nulla etiã si nõ fuerit ꝓuocatus. Quod quidẽ multis modis cõtingit:puta rõne ꝑme sñie ꝺ quam hec ferẽt: cum de prima sententia cõstet:nec fuerit ab ea ꝓuocatum:si eiꝰ queratur iudicatum sit:nec ne:ꝛ huius questionis iudex nõ esse iudicatum ꝓnunciauerit.licet fuerit iudicatum rescindi quãuis ꝓuocatum nõ fuerit.vt.j.eo.l.j.ꝛ. ff. que sñie sine ap.re.l.j.in prin.Itẽ nulla est sententia si expꝛessim lata est ꝺ leges.secus si lata esset ꝺ ius litigatoris.vt ecce iudicauit minorem.xiiij.an.posse testari vel iudicauit neminẽ se posse excusare a tutela vel cura bñficio liberorum vel etatis ꝓuilegio. Quod si cũ de eta te quereret : ꝓnunciauit defunctum implesse xiiij.an.ac ꝙ hoc iure factũ testamentum tenet sñia:nisi appelletur. Idemq; si admiserit ꝓbantem de iure suo in excusatione tutele: sed idcirco ꝺ eum ꝓnunciauit ꝙ negauit eũ de eta te sua aut de numero liberorum ꝓbasse.vt.j.e. l.ij.ꝛ.ff.quando sñia sine ap.rescin.l.j.ff.itez cũ cõtra.Fuerũt tamẽ qui distinxerũt in superiori casu cum iudex ꝓnunciauit contra leges. an putet cãm legibꝰ iuuari:vt tũc teneat sñia: aut nõ putat:vt tũc non teneat.vt.ff.de re iu.l. ꝓses.ꝛ.l.cũ ꝓlatis.sed certe ibi nõ fuit lata

a contra leges expꝛessimꝰ: imo tacite hoc est cõtra ius litigatoris.vt dictum est.ꝛ in.l.illa cum ꝓlatis rñdetur tacite obiectioni que fieret sic quis esset iudex ita fatuus vt ꝓnunciaret ꝺ leges etiam tacite ꝛ rñdetur ꝙ põt hoc esse ꝙ iudex nõ credebat leges illas facere ad cãm. Itez nulla est sñia rõe expꝛessi erroris calculi i sñia. vt diximus.s.de re.iu.ꝛ.s.de erro.cal.Itẽ nulla est sñia cum nõ iudicauerint oẽs qui debuerunt iudicare.vt ecce delegati erant duo: ꝛ iudicauit vnus sine alio.vt.j.e.l. cum magistratꝰ. ꝛ in auc.vt iudices nõ expec.sacras iussi.ff.si autem duo.ꝛ.ff.de arbi.l.sicuti. Item est nulla sententia rõne excesse mete in mulctãdo. vt.j.e. l. certa.ꝛ vt diximus.s.de modo mulctarũ.vel rõne excessi tpis in iudicando:vt si erat delegatꝰ vt ꝓnunciaret ad certũ diem.vt.j.e.l. cũ nõ eo

b die. Item nulla est rõne ꝓcijb si lata est ꝙ pecuniam.vt.j.e.l.venales. Item nulla est condẽnatio cũ sit ex edicto pemptorio qđ nec ꝓpositum est:nec in noticiam ꝓuenit absentis.vt.ff. que sñie sine ap.rescin.l.j.ff.vlti.Item nulla est sñia qua cõdẽnat mortuus:nec aliqua est iudicis delegatio in tã mortui:nec tenet sñia que cõtinet impossibile ꝓceptum:vel cui parere rerũ natura non potuit quis.vt.ff.que sñie sine ap. rescī. l.vlt.ꝛ pe.Itẽ decretũ notationis est ipso iure nullũ ꝓpter ꝓuilegiũ minoris etatis.vt veteranoꝝ.vt.j.e.l.pe.ꝛ añpe.Sunt ꝛ alij multi modi quibus nulla est sñia ipso iure:sicut diximus s.de sen.quõ ꝛ quando iudex.

¶Quorum appellationes nõ recipiant. 65

Diximus quãdo

appellatio sit necessaria ꝛ admittenda ꝛ quãdo non sit necessaria. Nũc videamus qñ est respuẽda: lz sit necessaria. vel sic. Diximus

4 qualr puniat iudex q̃ nõ recipit appellationẽ. Nũc videamus qualr debeat ꝺdẽnari qui non recipit. Et certe rõne tpis elapsi decẽũ. s.respuitur ap.vt in auc.de ap.col.iiij.ff.scimus.ni si rõ etatis vel alicuius cause ꝓtinẽtis ad titulum interuenerint.vt.ff.de in inte.resti.l.vlti.ꝛ de mino.l.ait ꝓtor. Item nõ appellatur in iudicio momẽtanee possessionis.vt.j.si de momen. pos.l.j.Itez nõ appellat ab interlocutoria sñia nisi in casibus.vt.ff.de ap.re.l.ante.ꝛ vt diximꝰ s.de ap.ff.appellare. Nec appellatur ab executore sñie:nisi in casu quando excedit modus indicationis:vel quãdo nimis cito exequit sñiaz. vt.ff.de ap.l.ab executione.ꝛ.j.e.l.ab executione.ꝛ vt diximꝰ.s.de ap.Itẽ non appellat a nominatione muneris publici vtilitate ꝓuata vt tutele vel cure:nisi quãdo reꝓbatur excusatio.vt.ff.quando ap.l.j.ff.si quis.ꝛ insti.de ex cu.tu.ff.qui añt.Item nõ appellatur a sñia cõdẽnatoria criminis:cuꝰ publice interfit statim puniri dãnatos:vt sunt insignes latrones: vel seditionum concitatores:vl duces factionum. vt.ff.de appel.l.constitutiones. Idem est et in

a Expꝛessiz.ꝙ maiori ꝺclaratiõe vide Alexã.in.l.q̃ rome.ff. duo frẽs i.v j. op. Bar.ff.ꝺ v̄.ob. dñi allegat imo.i.c.j ꝺ of. ꝺel. ꝛ eũdem alex.ꝺ.ff. lxxix. ij. vol.ꝛ are ti.in. l.si sad quẽ ff.ꝺ acq. pe.ꝛ vi ꝺ plene ꝙ ꝺ.Fel.in c.j. ex ꝺe re iudi.

b Pꝛecij. ꝺ est vex q̃ ꝑcius esset magnũ dat̃ iudicial's secꝝ. gl.i.c.sta tutũ.ff.i sup. ꝺ rescri. i.vj. spe. i ti. de arbi. ff.iiij. in pric. ꝛ hz locũ sine pecunia ꝺeꝰ sine alia res sm bal. no.i.l. j. C.de pe. iudi. qui male iudi.

BIU Cujas

Quid si ferak sententia in fauorem ei⁹ q̄ reputabak mortu⁹: anvaleat talis sententia.vid̄ p.d. Alexan.post Paul.de ca.i.l.ei⁹ q̄ in pupilla.i.vſ. col.v̄.ij. voto. ff. ſi cer. p.

Caſus in q̄b⁹ non admittitur appellatio vide plenius q̄ p ſpe. in ti.de ap. §. ij. vbi enūerat xxxvij.caſus i q̄b⁹ non admittitur appellatio.

raptu feminarum.vt.j̄de rap.virg.l.j.§.ſinañt poſſet.tamen lex iſta de ſolis raptoribus: ⁊ nō coadiutoribus intelligi debet.Itē reſpuit appellatio cū res nō recipit dilationem:veluti ne teſtamentū aperiatur:vel ne ſcriptus heres in poſſeſſionem mittatur:vel ne frumentū in vſuz militis in ānone ſubſidia ꝓtrahatur.Item ſi ex edicto ꝓpetuo aliquid decernatur id quo minus fiat nō permittit appellare.Item quominus pignus vēdere liceat appellari nō poteſt. vt.ff.de ap.reci.l.vlt.⁊.j̄.e.l.quiſq̄s.Itē nō appellant quidā criminoſi q: eoꝝ crimina valde deteſtabilia ſunt vt homicide.venefici.maleficiadulteri.Item ⁊ qui manifeſtā violentiam cōmiſerunt.argumentis cōuicti.teſtibus ſuperati.voce etiam ꝓpria vitium ſceluſq̄ confeſſi. ſi autem facinus ſuum quis nō fuerit cōfeſſus vel etiam fuerit cōfeſſus:ſed formidine tormētorum nō ꝓhibetur appellare.vt.j̄.e.l.ij.⁊ forte ea que in his.v.criminibus dicta ſunt in ceteꝛ quoq̄ pari equitate dicētur.Item nō appellat is quem cōſtiterit eſſe publicum debitorem eo aperte manifeſteq̄ cōuicto.vt.j̄.e.l.vlt.Itē nec conuictus appellat is a quo fiſcalis calculi ſatisfactio poſtulaſ aut tributorie functiōes ſolēne munus expoſcitur.vel a quo euidentis vl conuicti debiti publicivel etiā priuati redhibitio flagitatur.vt.j̄.e.abſtinendū. ¶Et forte locum habet lex iſta cum debitum priuatū poſtulatur reddi.nō ita ſi per ſe petatur dari ne contradicat legibus alijs:vel eſt intelligēda in priuato debito imperatoris.Itē nō appellat contumax;vt.ſ.de iudi.ꝓperandum.§.cum aūt.et j̄.e.l.j.niſi in caſu cum reddit cōtumax adhuc ſedente iudice ꝓ tribunali.vt.ff.de in integ.l. diuus.Et iō quis condēnatus ex perēptorio qđ in eius notitiam puenit nō appellat niſi iuſta cauſa eum venire ꝓhibuerit.vt.ff.de ap.l.ex cō ſenſu.§.eū qui.⁊ de re.iu. l. cōtumacia. Itē nō appellat q̄ añ ſniam dixit ſe nō appellaturū. vt.ff.qui ⁊ a quibus ap.nō ꝯz.l.j.§.ſi q̄s.qđ videtur intelligendū ſi hoc fecerit coꝝ iudice.aliquin nō videk debere nocere niſi partes inter ſe hoc paciſcank.vt.ſ.de tē.⁊ repara.l.vlt.§.vlt. Item non appellak a delegato ſi delegans appellationē ꝓhibuerit quod ſolus princeps facere pōt.vt.ff.a quibus ap.nō licet.l.j.in fi.ergo ⁊ dñs papa ita poterit delegare. Item non appellak a principe nec a ſenatu.i.a cetu ſenatorum:non dico ab vno ſenatore.vt.ff. quibus ap.nō ꝯz.l.j.Itē nō appellak a prefecto pretore. vt.ff.de offi.ꝑfe.preto.l.j.Item nō appellat q̄s tertio in eadē cauſa ſcđo vero regulariter appellat.vt.j̄.e.l.ne liceat in vna eadēq̄ cā.tertio pauo.l.j.Interdū ſemel tm̄ appellak.vt in autē.de ſan.epi.§.ſi q̄s.⁊.ſ̄.de ap.l. in offerēdis. Itē in ciuili cā ⁊ pecuniaria in cā aliena nō appellat q̄s niſi interſit ſua ⁊ tūcoidek ſua ꝓpria. vt.ff.de ap.l. ab executore.§.alio.⁊ q̄ſi ap. non ſit.ſi ꝓcurator.vel niſi ſit tutor vel curator vel ꝓcurator vel geſtor vel mater vel ſi⁹ ꝑſona. vt.ff.de ap.l.j.Itē appellat quandoq̄ coheres. vt.ff de appel.re.l.a ſententia. ſed ⁊ huius intereſſe videtur ſicut ⁊ legatarius appellat ſcripto herede ſuperato.vt. ff.de ap .l. a ſnia . §.ſi heres.Filius quoq̄ noīe pſis appellat.vt.ff.de ap.ex conſenſu.§.filium.Sed in cā criminali q̄ ſi tua interſit humanitatis rōne quolibet condēnato etiaz eo inuito appellabis:vt.ff.de ap. nō tantuz. Sed in cā libertatis ⁊ ingenuitatis pater inuito filio prouocabit.vt.ff.quando ap. ſit.ſi procurator.§.ſi is qui.puto etiam quod filio inuito.Et quod de patre dicitur in natura li quoq̄ eſt intelligendū.Idemq̄ ⁊ in patrono ⁊ in cognatis eius etiam ſi femine ſint.Extraneus quoq̄ ꝓ furioſo poterit appellare. vt.ff. de libe.cauſa.l.j.⁊.h.⁊.vj. ¶Item nō recipit appellatio vbicūq̄ nulla eſt ſententia ipo iure.qđ plene diximus in ſuperioꝛi ti.

Nota q̄ remota appellatione nō tollit remota nullitas vide quomē.cōſil. xvij.inci. hier onymus.i ſi añ diceret remota appellatione ⁊ ꝛdi ctiōe nō tollit remota nullitas vide cum dē com. ꝑſi.lx.in ci.in ꝑſi noīe.nō Ald.inc. iter cetera.cara ꝓi.dere iudi.

¶Si pēdēte appellatiōe moꝛs iteruenerit. 66

6 Aduimus quā do nō recipiatur appellatio ab initio. Nunc videam⁹ q̄n appellatio ꝓrecta ⁊ ſuſcepta extinguitur ex poſtfacto. ¶Sciēduz eſt igitur mortе rerum interueniente poſtea: cauſam nihilominus agi poſſe ſi fuerit res talis que mortua poſſit eſſe in vſu hominis .puta,ꝓcus vl q̄d ſimile:maxime cum q̄s fuerit i mora.vt.ff.de condi.fur.l.ſi ſeruus furti.§.boue.Si vero nō poſſit eſſe in vſu hominis.vt q: homo eſt vel q̄d ſimile quod mihi tenebaris reſtituere.⁊ deſint eſſe in rerū natura ad rem q̄dē vel ꝓpter rem ipam principaliter ꝑſtandaz agi nō poteſt ſed tamē agi poteſt ,ꝓpter peculiuz. ¶Item poteſt agere ad ꝓcium rei ſi mora preceſſerit mortez rei.vt.ff.de ver.ob.l. inter ſtipulantē.§.ſi ſtichus qui deceſſerit.⁊.ſ̄.de libe. cā.

7 l.principaliter.⁊.j̄.eo.l.q̄uis. Si vo contigerit moꝛs ipis litigatoribus:ſi quidem ciuilis erat cauſa appellatio facta durabit etiā poſt mortē appellatoris vt habeat neceſſe vel ꝓuocationē exercere vel ſtatutis acquieſcere.vt.j̄.eo.l.j.Si vo fuerat cā criminalis: ſiue reus ſiue accuſator moꝛiak extinguitur cā.ſi tamen bonoꝝ nō expreſſe ſed tacite fuerit facta ademptio: tunc eīm q: expreſſum eſt innalidis.nec valet quod tacite ineſt.vt ff.de ſerui.ruſti.prędi.l.item.§. qui habet.Ubi vo fit expreſſe ademptio bonoꝝ quaſi due ſint ſnie. q: duo ſunt capitula.vñ vno irritato nihilominus valz ⁊ reliquuz,vt.j̄. e.l.ſi is.⁊.j̄.ſi reus vel accuſator moꝛtuus fuc. l.vl.Idem eſt ⁊ in ea cā q̄ eſt de honoꝛib⁹ vl mu neribus qđ eſt in criminali.vt.j̄.e.l.ſi pater.niſi ꝓterito tpe quod fluxit ante mortē noīati tenebitur eīm heres nomīati ſi ceſſauit gerere vel appellauit ꝓ malitiaz.vt.ſ̄.de excu.tu.q̄ſ̄. ff.de excu.tuto.q̄ teſtamento tutoꝛ.⁊ ſi tutoꝛ accu.vel cura.datus appel.l.j. Pozro illud notāduz q̄d ibi eſt q̄ vbicūq̄ heres cauſam appellationis debet exercere admin⁹ quattuoꝛ mēſes hz ad ex q: ercendam appellationē nō ad deliberādū etiā q̄ vnā.q. ſi minus ſuperat defūcto:ſi vo pl⁹ ſuperat ei ⁊ illō hz.vt.j̄.e.l.vl.⁊.ſ̄.ō iure deli.l.cū ātiq̄oꝛib⁹. nō repe ries.

8

¶De his q̄ metu iudicis nō appellauerūt. 67

BIU Cujas

Et qualiter iustus metus prohibetur ponit Bar. i.l.de pupillo.ff.si quis ibi. ff.de op.no.nun.& ibi etiaz vide.ff.d. Jaso.i fi. xiij.col. 2 iu distin. raph.cō.

Ad intellectuz totius huius tituli.vid.d. Alex.i.l. minoribus. in pri. C.de bis q. vt indi.post Fulg.

Ad istuz titulū q a sententia lata i3 possessorio ñ potest appellari tres limitationes ꝯs egregie pōit. d. Jac.in l.j. C.de bo.pos.

1 Adiuim⁹ supra qñ appellatio facta nō examinatur. Nūc videam⁹ qñ appellatio nō facta velut facta tractet. Puta siquis p metū nō appellauerit in quo distinguit vtrū iustus fuerit timor: an nō. Siquidē fuerit iustus ille erit adeūdus qui appellabat & cōtestatione publice ꝓposita intra dies videlicet legitimos quib⁹ appellare ly. Cause appellatiōis euidenti affirmatiōe distinguende sunt: vt hoc facto tanq̄ interposita appellatiōe equitatis adminicula nō detur. vt. j. e. l. vlti. & ff. de re. iu. in oibus. & de appel. l. cū ꝺdā. & de appel. re. l. antepe. Quis aūt sit iustus timor. plene dixim⁹. s. qō me. cā. Si aūt fuerit timor vanus nō prodest alicui vt videat appellasse. vt. ff. de reg. iu. vanū. Quid em̄ si timuit in comitatu p̄cipis appellare in quo nihil oportuit eū timere. vt. j. e. l. j. Idēq̄ & si timuit infamiā vel aliq̄d qō nō cadit in hoiez constantē. vt. ff. quod metus causa. nec timorē.

¶Si vnus ex plurib⁹ appellauerit. 68

2 Docuim⁹ supra qñ appellatio appellāti nō prosit. Nūc exponam⁹ qño ꝓ appellationē etiā alij nō appellāti appellatio facta proficiat. Sciēdū est igit distinguēdū cē vtz res fuerit corpalis & cōis plurīū sup qua appellatū ē: an nō. Si res fuerit cōis & corpalis: & alter appellauerit aut p bñficiū restitutiōis: & tūc nō ꝓdest: aut iure cōi: & tūc ꝓdest. vt. j. e. l. si ī vna. Si vō fuerit in corpalis res & cōis. puta fuit⁹ siq̄dē sit diuidua alteri nō ꝓdest. Si idiuidua alteri ꝓdest. vt. ff. quēad. ser. amit. l. si cōem. Est aūt oīs fuit⁹ idiuidua: ꝑter vsumf. vt. ff. ad. l. fal. l. j. ff. si vsuf. Si vero res incorporalis vel corporalis nō fuerit cōis i3 est eadē cā ex qua duo tenent puta tutele. Distingue vtrū vna & eadē fuerit defensiōis causa: an diuersa. si em̄ vna est & eadē alterius victoria prodest ei qui nō appellauit. si diuersa est nō prodest vt in duob⁹ tutoribus procedit. si alter tutelā gesserat & alter nō attigerat et his qui nō gesserat ꝓuocauit: iniquū est em̄ eū qui idcirco cognouit sniam qm̄ scit se gessisse ꝓpter appellationē ei⁹ q̄ nō gesserit obtinere. vt. ff. de appel. siq̄dē separati. ff. vlt. & j. e. l. j.

¶Si de momentanea possessione appellatum fuerit. 69

3 Vādo appellatio reiiciatur ꝓpter iudi. auctoritatem dictū est. Audi qñ reiiciatur ꝓpter vtilitatem ipsius rei de qua lis ē. puta si ferat sup momentanea possessiōe vel forte reiiciat appellatio: q: est literlocutoria sniā vt dicunt. Velut puto. q: expectat plenius examinari negocium in cā proprietatis. ¶Est aūt possessio momentanea si agat de possessiōe retinēda p interdictū vti possidetis vel vtrobi: vel adipiscenda vt p interdictū quorum bonorūvel quorum legatorū vel recuperandap interdictū vnde vi. Est em̄ apta durare per momētū penes eū qui vicit. Si em̄ ille qui succubuit incontinēti probat de ꝓprietate statim eā recuperabit qsniam nisi est interdicto vnde vi. Hodie p cōstitutionem siquis instantā que ꝑdoni aufert dñium. Hoc ergo speciale est in questione momentanee possessiōis q ab eius sniā nō appellatur: i3 quidā hoc restringunt ad questionē retinende possessionis tantū. Secus si agatur de recuperanda vel adipiscēda possessione: i3 certe generalia verba faciūt ꝺ eos q̄ sunt in lege hmōi ti. Sic em̄ dicit ita tñ possessionis reformationem &c. Itē pro nobis' est qō ꝺr. s. quorū appellatio. nō rec. l. quisquis. appellationē in hiberivbi agebat de adipiscenda possessiōe est tñ contra. s. de appel. l. j. Sz forte illud est speciale qr ordo in cognoscēdo erat pretermissus. Sed secus si queratur de iniuria sue.

¶Ne liceat in vna eadēq̄ cā tertio prouocare vel post duas sniās iudiciū quas diffinitio ꝑfectorū roborauit eas retractare. 70

4 Regulare est vt post primaz sententiā appellari possit semel et sedor: i3 interdū appellatur semel tm̄. vt. s. de appel. l. in offerendis. & l. iubemus. & in auc. de appel. j. illud. de san. epi. j. siquis ꝺ. Tertia aūt appellatio reprobatur. nimis em̄ esset durum quartā expectare sniam. Item qñq̄ nec etiā semel appellat propter dignitatē iudicis puta prefec. ꝓto. hoc ita si cognouerit prefectus de causa p̄cipali idē: & si cognouerit de causa p̄me appellatiōis. si aūt cognouerit de causa secunde appellatiōis siquidē confirmauerit duas ꝑcedentes sniās amodo nō liceat ab eo supplicare. Et est rō qr nec ab alio liceret appellare. secus eē puto si infirmasset sniās precedentes. sed illud certū est q̄ recusatio iudicis non reputabatur pro appellatione.

¶Qui bonis cedere possunt. 71

5 Qualiter cōdemnato subueniatur p appellationē dictū est. Videamus qualr et subueniat per cessionem bonorum. Videndum est ergo q̄d sit cedere: & q̄s possit cedere: & qñ: & cui: & q̄s sit effect⁹ cessionis: & qō sit remediū cessionis. ¶Est aūt cedere bonis bona dimittere & deserere creditorum improbitati & instantie. ¶Cedere aūt pōt paterfa. & filiusfa. habeat vel non habeat peculium castrense vel quasi vel aduenticium vel profectitiū. Nam & patrisfa. q̄ nihil habet admittit cessiōne patiat iniuriā: quia poterit habere bona. vt. j. e. l. cū filij. Nā & actio de peculio tenet i3 nihil in peculio sit. vt. ff. de pecu. l. que situm. i3 & Petrus ꝺr. oīa reliquisse qui nō reliquit nisi nauiculā & rethe. Item cedit bonis q̄ debitū agnoscit vel qui cōdemnatus est. si aūt debitū non agnoscit audiri non ꝺz inuito creditore qui probationes h3 in promptu illo ne

Ad istū titulum vide vnā bonā remissionē Feli. i.c. cū super. colum. s. de re iu. & ibi. d. car. Flo. dicit qō iste titulus non h3 locum respectu tertij

Qui possint cedere bonis

BIU Cujas

gãte cum vero creditor dicit cede bonis ego p
babo debitũ qñcunq; voluero audiri debet de
6 bitoris cessio. vt. ff. e. l. pe. ¶ Fit cessio ĩ iure ⁊ ex
tra iter pñtes ⁊ absentes p nuncii vel p epistolã. vt. ff. e. l. vlt. Sufficit em̃ sola volũtatis pfessio. vt. j. e. l. in oi. Item fit cessio creditoribꝫ nõ
bis quivocant alios honores. vt. j. e. l. propter.
7 ¶ Effectus aũt cessionis hic est vt creditores
vẽditionis remedio cõsulant indẽnitati sue q̃
tenus patiẽ substantia excussio debitore vsq;
ad vltimum quadrãtẽ etiã vsq; ad subligar ni
si sit de psonis que dãnant inquãtũ facere pñt.
vt. ff. de re iu. l. simt. nõ tñ lz eis retinere iure
dñij bona vel inter se diuidere. vnde ⁊ debitor
Nõ bar. in. l. is q̃ bonis. ff. d cessiõe bonorũ. vbi assignat rõnem. ⁊ eũ dẽ ĩ. l. ij. C. q̃ bo. ce. pos.
postea soluẽdũ debitũ posset recuperare res.
vt. j. e. l. legis. Itẽ ⁊ debitor facta cessiõe posset
mutare volũtatẽ suã ãtevẽditionẽ bonor si pa
8 ratus fuerit se defendere. vt. ff. e. l. iij. ¶ Et aũt
remediũ cessionis maximũ: q; si postea ꝓuenia
tur a creditoribꝫ inquãtũ facere põt solũmodo
dãnatur: habeẽ em̃ rõ sui ne egeat. Itẽ postea
cõueniri nõ põt nisi tm̃ ãsierit ꝓpter qõ ꝓtor
posit moueri: nec em̃ fraudãdus ẽ alimẽtis q̃
tidianis. vt. ff. e. l. iiij. ⁊. l. q̃ bonis. ⁊. l. si debito
ris. Itẽ est aliud remediũ q; iudicat nõ detru
dik in carcerẽ si cedat bonis sẽ post. xl. dies de
tur creditoribꝫ dilacerãdus sicut refert Au. gel
lius cõtineri in. l. xij. tabu. cui? duritiã sextus
cecilius ꝑ quẽdã philosophũ mirabiliter defen
9 dit. ¶ Quid aũt si debitor dicat creditoribꝫ ce
dã bonis vel date mihi dilationẽ q̃nquẽnij. Si
quidẽ creditores consentiẽdo eligant vnũ bene
est. Si aũt dissenserint inter se stat iudicio ma
ioris ptis: vt maior pars ꝑmo intelligat ꝑm cu
mulũ debiti. scõo ꝑm nũerũ psonaꝝ. tertio hu
manior sñia est preferenda eorũ qui dãt indu
cias quinquẽnij et cessionẽ respuũt neq; distin
guunt hypothecarij creditores a chyrographa
rijs ꝓtum ad hanc electionem. Secus si tracte
tur inter creditores vt contenti sint certa de
biti portione: tunc em̃ chyrographarios licet
ꝓponderent in cumulo debiti vel numero per
sonarum non ꝓiudicatur hypothecarijs. ¶ Nec
est pretermittendum q; si creditores dederint
dilationem quinquẽnij nõ ꝓiudicat eis in pre
scriptione tẽporali. Et probantur hec. j. eo. l.
vlt. et. ff. de pactis. l. rescriptum.

¶ De bonis auctoritate iudicis possiden. seu venundandis et de separationibus bonorum. 72

Acta bonorũ

cessione a debitore vel etiã de
bitore vocato et non veniente
ad iudiciũ postulãt creditores
se mitti in possessionẽ bonorũ
eius: ⁊ postea petunt vt liceat
eis venundare bona. Et ideo ponit de bonis
auc. iud. pos. seu ve. ⁊ adiec. de sepatiõibꝫ: q; cre
ditores hereditarij q̃nq; postulãt separi bona
defuncti a bõis heredis: vt ea sibi soli fuerẽt: ⁊ ex
eis satisfaciẽt: bona aũt heredis fuerẽt credito
10 ribꝫ ei?. Videam? ergo q̃s possit petere se mit
ti in possessionẽ: ⁊ q̃s petat licentiã vendẽdi: ⁊
ex qua causa: ⁊ qñ. Et postea dicem? de separa
tionibus q̃s eas petat: ⁊ qñ: ⁊ earum missionũ
et separationũ effectu. ¶ Possint aũt petere Qui po
se mitti in possessionẽ oẽs creditores quibus tam mis
aliquid debeat pure. Si aũt debeat in diem vel sione
sub cõditione: siquidẽ postulant se mitti i pos possessio
sessionẽ ad hoc vt liceat eis vendere nõ mittũ nem.
tur. Idẽq; ⁊ si postulẽt se mittiv tibi soluatur.
Si vero postulet creditor sibi caueri de debi- Multas
to soluẽdo suo die vel existente cõditiõe q; põt causas p
facere si debebat ei ex ẽctu bonefidei vel ex cã pter q̃s
legati vel fideicõ. vt. ff. de iudi. l. in oib?. vt. s. debitor i
dixim? vt in possessiõe legatorũ mittitur ĩ pos diem vel
sessionem. vt. ff. e. in possessione. j. rñso. ⁊. l. ful- sub cõdi
cinius. ¶ si in diẽ. ⁊. l. pe. j. rñso. ¶. vlti. ¶ Credi- tione co
torum noĩe etiã legatarios hic accipe. vt. ff. de gatur sa
acti. ⁊ ob. l. hereditariorũ. ⁊ si seruo sit relictus tisdare.
legatum dñs habeat legatarius vt legatũ pos vide per
sit admittere vel repudiare. vt. ff. de le. l. lega- alex. in. l.
tum. ⁊. l. si fundũ sub condi. ¶. j. Relicto aũt le- ij. in pri.
gato filiofa. tam pater q̃ filius q; ambo spẽ ha in. v. col.
bent cõmodi mittunt in possessionẽ. vt. ff. e. l. ff. so. ma.
si filio. ⁊ de pigno. l. si legati. Invocato aũt ⁊ sui Et quod
copiã non faciente distinguo vtrũ conueniat istud est
actione in personã an in rẽ. Si in personã aut am habe
est maior. xxv. an. ⁊ cõpos mẽtis aut nõ. Si ma at locum
ior est ⁊ cõpos mentis ⁊ nõ veniat aut latitat in cõtra
cã fraudãdi creditores aut nõ. si latitat cã fran ctib? siri
dandi creditores illi soli poterũt possidere et cti iuris
vendere aduersus quos latitauerit. Et est illati vide ibi
tare turpiter se occultare vt euitet cursus cre per alo
ditorum. Et lz aliã possit ꝓtendere cãm latitã- xan. l. iij.
di si tñ ⁊ hec cã insit poterũt etiã illi vendere colum. ⁊
quos ipse voluit fraudare ⁊ nõ alij. vt. ff. eo. l. per Jac
fulcinius. ¶. j. ⁊. ij. ⁊. iij. Si aũt vocatus nõ latitat. in. v.
tat vt fraudet creditores lz absens est ex qua
cunq; cã probabili vel nõ probabili necessaria
vel volũtaria creditores mittunt ĩ pos. bo. oĩum hoc iure ⁊ habẽt custodiã rerũ ⁊ observationem nõ possidẽt: tñ neq; permittit eis bona vendere. vt. ff. ex qui. cau. ma. in inte. resti. l. itẽ ait. ¶. hec aũt. ⁊ de acqui. pos. l. possideri. ¶. vlti. ⁊. ff. e. l. cũ legati. ⁊ ideo mirũ est q; lex qua si spãle notat in absente reipublice cã fine dolo ⁊ in captiuo hostiũ ⁊ in pupillo q; eorũ bona nõ vendantur. vt. ff. e. l. in pos. ¶. j. pupillus tñ, posset latitare si pubertati proxim? esset ideo spãle est ĩ eo. Itẽ creditor missus nõ dimi
nuit vesceudi cã. hoc tñ fallit in filia q̃ mittit ĩ
pos. cã legati cũ aliunde nõ habeat sustẽtationem. vt. ff. vt in pos. le. l. qui legatorũ. Itẽ fallit in eo qui agit hereditatis petitiõe si, ppter
nimiã contumaciã possidentis heredis mittit
in pos. vt lucrifaciat fructus. vt. ff. e. l. fulcini?.
¶. vlti. Alius autẽ missus in pos. fructus tenet
restituere debitori vel cõpensare. Itẽ ⁊ repetit ea q̃ impendit in rẽ sine dolo. Itẽ si eius do
lo vel lata culpa fiat res deterior tenet sed nõ
tenet de leui culpa lz teneatur creditor qui ꝫ
11 cõuentionale pignus. Et sup his proponitur
actio in factũ q̃ pro ĩpensis ⁊ fructibus quos
perceperit vel ꝓcipere potuit cũ esset in pos.

BIU Cujas

que ꝛ ꝓpetua est ꝛ heredibus ꝛ in heredes datur ꝓ dño. Est aũt annalis ꝛ nõ datur in heredes nisi ꝓ eo qđ peruenit ad eos. vt. ff. de bo. auc. iudi. possi. l. ꝓtor aũt. ꝛ l. creditores. ſ.
1 datur ꝛ l. in venditione. ſ. siquis. ¶Fit aũt ꝑ dicta missio in possessionẽ. item venditio. qñq; vt. ſ. distinxi. ita demũ si vocatus absens a nul
2 lo boni viri arbitratu defendatur. Defendi aũt nõ is videt tantũ ꝓ quo se defensor ingerit sz qui requisitus ab actore nõ est defensioni defuturus. debent eñ amici eius interrogari an defendãt ꝛ si actor vltro interpellat nec quisq; se defensioni offerat aut si nemo est qui interrogari põt ille nõ videtur defendi. Sed tñ prędicta opz cõtestatione cõpleri. vt si dicat actor coram testibus. Audite qũo iterpello si aliquis est qui velit defendere titiũ: vel qũo interrogo amicos eius ꝛ cognatos. Siquis aũt offerat se defensioni dz iudi ciũ suscipere ꝛ in eo vsq; in finem perseuerare ꝛ satisdare iudicatũ solui vt sic nõ fiat missio in possessionẽ vel venditio: vel si facta fuerit missio poterit dici de possessione missus oblata defensiõe ꝛ reddito iterdicto vti possidetis ne inquietet absentis possessio. vt. ff. qui. ex cau. ma. in iute. resti. l. itẽ ait. ſ. vlt. et. l. ergo. ꝛ de iudi. l. recte. ꝛ. ff. e. l. hic aũt. ſ. vlti. ꝛ. l. ij. ſ. vlti. ꝛ. l. fulcinius. ſ. j. Quid aũt si iudex cõcesserit venditionẽ rei cũ non dz eã cõcedere forte qz absens defendebaꝯ certe venditione habita ꝓ nulla recuperabit absens rem suã ꝛ ꝓ eo nõ est ei opus supplicare principi. Si ergo experitur rei ven. ꝓiudiciali subaudi quasi qz ꝓeiudicat ei qđ factuz est vel de facto fit rescisio venditiõis q̃ nõ tenuerit de iure. vt ff. de ꝓinil. cre. l. imperatores. Idẽ forte si absens nõ latitabat vel forte tũc posset beneficiũ in inte. resti. habere vt teneat venditio. qz a ne minime defendebaꝯ sz restituebaꝯ ꝺ eam. vt. ff. de dam. infec. si finita. ſ. si forte. Et forte satis erit ad hanc restitutionẽ qz ipse nõ latitabat
3 dolo malo. ¶Fiebat olim missio in possessionẽ bonorum oĩum causa rei seruãde vel causa legatorum. Itẽ ꝛ causa ventris. damni eñ infecti noĩe si nõ caueatur nõ vniuersorum noĩe fit missio sed rei tñ de qua damnũ timeꝯ. vt. ff. eo. l. j. ¶Hodie aũt in dam. infec. ꝛ in muliere causa ventris nihil ĩmutatur sed in creditore vel legatario si debitor vocatus sit ꝛ nõ venit: vel etiã si venerit ꝛ ad iudicẽ se venturũ iurauit ꝛ postea se subtraxit iudex ille qui vocauit eum si administrator est vel etiã is qui iudicẽ dedit iubet eũ exhiberi. si oĩno absit examinet iudex vbi sit iducẽs datis ĩtra quas si non occurrat scđm vnam partẽ examinato negocio. i. audita propositiõe actoris ꝛ eius rõne ꝛ ꝑstito sacra. calum. ꝛ sic summatim cognito negocio mittet actorẽ in possessionẽ rerum absentis iuxta mẽsuram debiti declarati summatim. vt si ille. x. debeat mitteꝯ in possessionẽ rerum valentiuz x. vel etiã. xij. qz plus aliquant ulũ dz valere pignus q̃ debitum. Quod si redierit absens omne damnũ resarciat actori anteq; ꝓsequatur cãm ꝓestabitq; fideiussorẽ q̃ in iudicio perma
neat. vt ĩ autẽ. de exhi. ꝛ intro. re. ſ. sivero etiã quidã. Hec aũt missio in possessionẽ facta ꝓ dest nedũ missio si ipse verus creditor erat. Sz etiã aliꝯ creditoriꝫ oĩꝫ: si tñ alij creditores pñtes veniẽt vsq; ad biennĩũ. absentes aũt veniant vsq; ad quadriennĩũ. ꝛ missio in possessionem restituant expẽsas quas adipiscẽde possessiõis grã sustinuit eius sacramẽto declarãdas ꝓ rata portione eoꝝ que debenꝯ. qz ꝛ scđm debita eis satisfaciendũ est. Elapso aũt ꝑdicto tpe nullo mõ pñt inquietare missum in possessionẽ. vt. j. eo. l. vlti. j. rñso. ꝛ. ſ. j. ꝛ. ff. de bo. auc. iu. poss. l. cũ vnus. Si aũt missus in possessionem verus creditor nõ erat missio nõ prodest ei nec aliꝯ. vt ĩ ꝑdicta
4 l. cũ vnus. ¶Missis aũt creditoriꝫ ĩ possessionem si q̃dã actiones periture sunt tpe. vel si diu ẽ incertũ. an heres sit extiturus necne debitor bonũ istud erit cõcedendũ vt curator cõstituatur vnus ex creditoriꝫ ꝛ in eũ deꝯ actio in factũ de eo q̃ ad eũ de bonis debitoris peruenit Si aũt nõdũ sit aliq̃d cõsecutus actiões suas prestabit. ꝛ oẽ qđ veniet ĩ act. neg. gest. si posset agi: ei restituendũ erit a creditore. vt. ff. eo. si diu. ꝛ de bo. auc. iudi. pos. l. creditore. j. rñ so. ꝛ. ſ. j. Itẽ permittit creditoribus oĩbus vel vni electo a maiore ꝑte ne corrumpant rõnes descriptiõe instrumẽtorũ facte nõ vt describãt ipsa instrumẽtorũ corpa. sq; quot sint. ꝛ de qua re subnotẽt sibi. ꝛ quasi ĩuẽtariũ faciãt. q̃ etiam in vniuersis reb' erit permittẽdũ. Preter ea nõnunq; cã cognita etiã alq̃d ex instrumentis permittit eis describere ꝛ nedũ semel: sed etiã scđo. Si tñ iurauerit q̃s nõ calumnie cã se postulare neq; habere se q̃ disponxit. vt. ff. de
5 bo. auc. iudi. pos. l. vlti. ¶Est aũt dispongere in scriptura conferre accepta ꝛ data. vt. ff. de ver.
6 sig. l. cognoscere. ¶Post missionẽ aũt in possessionem creditores postulant a iudice cõcedi sibi venditionẽ bonorũ debitoris latitantis. Et q̃to tpe elapso debeat cõcedi venditio dubitatur. Et videt ĩnuere lex hui' ti. vlti. ſ. sinaũt hi q̃. q; in lege forte greca diffinitũ sit tps. vel
7 dic vt notauim'. ſ. de execu. rei iud. ¶Inter creditores aũt potiores sunt illi q̃ acceperũt pignora eis qui habẽt psonales actiones tantũ. vt. j. q̃ poti. in pig. l. eos. Inter hypothecarios aũt obtinet regula q; q̃ prior est tpe potior est iure. nisi in casib' quos plene ꝑsequemur donante dño. j. q̃ po. in pig. ha. Inter eos aũt qui hñt psonales actiones tñ exp̃i manẽt priuilegia ex cã: nõ ex tpe. vt. ff. de priui. credi. l. ꝓuilegia. Sic ergo prius erit ei satisfaciẽdũ q̃ hz priuilegiũ q; ei qui nõ hz. vt. ff. qđ cũ eo q̃ in aliena ptãte. l. titia. ꝛ de peculio. l. ex facto. ſ. vlti. vel sivter q; sit priuilegiat' ꝛ paria sunt priuilegia ꝛ pares tituli. vt qz ambo depositores sunt debent cõcurrere. vt. ff. de bo. auc. iud. pos. l. si ventri. ſ. ĩ bonis. ꝛ. ſ. rõ. Idẽ dici forte põt. ꝛ si vn' agat tutele: alter depositi. ꝛ idẽ in talib'. titulis q̃ vident paria. Iz nõ sint eiusdẽ cause nisi lege noĩatim probetur alterũ actionis ipersona ꝓuilegio preferendũ: vt dz in fisco. vt. ff. de priui. cre. l. qđ quis. vel forte dicetur potẽtius

De hoc vi de bal. plene in auk. ei q̃. in. iij. col. i ĩstomet ti. vbi eti am no. q̃ rit an car ceratio facta per vnũ aliꝯ ꝓsit creditoriꝫ. et per eũ dem bal. in. l. ſ. j. eo. titu.

Sz an ꝓ babit nõ iuste facta ven ditionẽ ꝛ certe sic ista glo. ĩ d. l. imperatores. j. allegata. quam reꝓbat bar. in. l. fi. ff. ꝺ bo. sepa. vid 3 ibi bart.

BIU Cujas

priuilegiū tutele ꝑ depositi: vel q3 ineſt tacita hypotheca. Q3 dixi i fiſco ſeruādū ē etiā i mulíere dotē ſuā repetēte. Cū em ipa p3i tacite hypothece ꝓſerat ⁊ ita habeat priuilegiū potēti3 alio priuilegio ꝑtum ad hypothecariā actionē. Idē videt ⁊ i hoc priuilegio ꝓſonaliū actionum. Idē ⁊ in eo q̄ credidit i rē reficiēdā. vt. ff. q̄ po. i pig. ha. l. iterdum. Idē forte in funeraria. vt. ff. de reli. l. pe. Sed ſi cōtentio eſt inter eos adeo priuilegiatos: nunq̄d vn3 eoꝝ alteri ꝓferatur? ⁊ forte cōcurrēt niſi lege de aliquo eoꝝ ꝓbetur q̄ ſit ꝓferendus. ¶ Inter creditores aūt priuilegiatos occupātis eſt melio3 conditio: hoc eſt ſi quis vigilauerit vt ſibi ſatisfiat a debitore qui ſoluendo nō erat antеq̄ bona debitoris poſſi deantur. nam poſteaq̄ bona ceperūt poſſideri: omniū creditorū et iura paria facta ſunt. Jus em ciuile vigilātib3 ſcriptum eſt. ¶ Itē ſi vtro q3 creditore inſtante: debito3 vni voluit grati ſi care: debet illud oībus cōmunicari: vel eadē portio ſingulis q̄ri. vt. ff. de bo. auc. iu. poſ. l. ſi nō expedierat. ſ. j. ⁊ de his q̄ in frau. cre. l. qui nō aūt. ſ. ſciēdū. ⁊. l. pupil. Ubi autem maio3 xxv. an. ſane mentis conuenitur in rē actione. ſi q̄dē latitet bona ei3 pñt poſſideri ⁊ venūdari. ſicut dictū ē i ꝓſonali actiōe. Si vo nō latitat ſz abſis ē tātūmō ſiq̄dē dolo deſijt poſſidere idē eſt q̄d. ſ. Si vo nō dolo deſijt poſſidere mittit acto3 in poſ. rei petite tantū ⁊ ſtatim poſſidet ſicut et videbatur mihi. Sed Bu. videbat acto rem non poſſidere: ſed eſſe in poſ. ſicut etiā dictū eſt in perſonali actione. Anno aūt elapſo quaſi ſcdo decreto interpoſitio plenā hz acto3 poſ. fm oēs. vt. ſ. de ꝓſcri. xxx. an. ſiquis. ſ. vlt. Q3 dictū eſt in reali ſimplici actione dicit ⁊ in mixta. vt. ff. q̄. ex cau. in poſ. eatur. l. fulcini?. ſ. item videam?. ⁊. ſ. celſus. ⁊. ſ. idem celſus. ſ. ſi mixta actio ꝓponat? pro re principali. Naz ſi ꝓponatur ꝑ perſonalib? ꝓſtationib?. idem fo3 te erit i ea q3 in q̄libet ꝓſonali actione. vt. ſ. di ximus. Item hec oīa q̄n agit? reali actione ꝑ eo
8 q3 corporale ē. ¶ Si aūt agit ꝑ eo q3 eſt icor porale. puta vēdico a te ſeruitutē nec te defen dis. cōpellet te iudex cauere ꝙ nō ipedias me vti ſeruitute donec ꝓbaueris mihi ius nō eſſe vtendi. et ſi in loco ſeruiēte edificatum ē cōtra tenorē ſeruitutis mittar i poſ. edificij. nō vt ꝑ tin? opus deſtruat. ſz vt fiat niſi ifra certū tp̄s egeris ius tibi eē edificatū hꝫe. vt. ff. de op. no. nū. l. ſi pri?. ⁊ de dā. ifec. l. ago ius tibi vel a⁹ a quo fundus. ⁊ ſic itelligit q3 eſt i. ff. ſi ſeruitus ven. is cui?. Itē hec oīa q̄n nō agit de libertate hoīs: tūc em qui vēdicat i ſerui. āno elapſo fit ſeru?. vt. ſ. de aſſer. tol. l. j. ſ. vlt. Si aūt eis q̄ cō uenit actiōe i rē vl in ꝓſonā nō plenū hz animi indiciū. aut ē pupill?. aut maio3 pupillo. Si pu pill?. aut cōuenit ex facto ſuo. aut ill? cui exti tit hꝫs. Si ex ſuo vt q3 ꝛit vel q̄ſi ꝛit. vt quia adiuit hereditatē ⁊ cōuenit ꝑ legatis. nam ſe cus ſi cōueniat ex his q̄ ꝛit defunct? vt dictū eſt. vel deliąt vel quaſi deliquit mittit in poſ. acto3 bonorum pupilli vt tamen pupillo vſq3 ad pubertatē alimēta decernant. vt. ff. de pri. cre. l. vlt. vel ſi malit acto3 eligat ſe mitti i poſ. bo. defuncti cui? adinit hereditatē pupillus.
9 vt etiā bona poſſet vendere. ¶ Fit aūt miſſio ita demuz ſi pupillus a nullo defendatur. hoc autem debet conſtare prętori. ⁊ ideo vocabit tutores pupilli vt defendant. Si aūt non ha buerit tutores requirēdi ſunt cognati vel affi nes vel liberti vel idonei vel alij quos veriſimi le eſt defenſionē pupilli nō obmiſſuros ꝓpter neceſſitudinē vel charitatē vel alia rōne. Si au tem negēt ſicut taceāt ꝓtor dabit poſ. tandiu quoad nō defendat. ſi ceperit defendi deſinit poſſideri. Quid aūt ſi recte defendi. ſ. dictū ē. neq̄ ſufficit defendiſſe ſi non duret defenſio n q̄ neq̄ obeſt nō eſſe defenſum ſi nō offerat de fenſio. vt. ff. e. l. ij. ſ. vl. ⁊. l. apud iul. ſ. ſi vo nihil. et. ſ. Hrij. ⁊. ſ. vlti. ⁊. l. hic aūt. j. rñſo. ⁊. ſ. j. Si queras an fiat venditio bonorū pupilli. dic aut expedit pupillo ea vendi ⁊ tūc fiat vēditio. aut nō expedit ⁊ tūc differtur in tp̄s pubertatis. vt. ff. e. l. in poſſeſſionē. ſ. j. ⁊ de bonis auc. iudi. poſſidē. l. ſi nō expedierit. j. rñſo. Si vo ipubes cōuenitur ex facto maioris cui ſucceſſit ⁊ a ne mine defendat mittitur acto3 in poſſeſſionē et patitur ipubes venditionē rerū. Eſſet em iniquum actorē expectare pubertatē eius cū quo
a nihil Hrit?. vt. ff. e. l. apud iulianū. Si aūt q̄ con uenitur maio3 eſt pupillo ſiquidē ſit furioſus a vel prodigus mittunt creditores in poſſeſſio nem ſi a nemine defendatur. Venditionē autē non patit niſi vigeat es alienū ⁊ dilatio dānuz ſit allatura creditorib? ⁊ ex precio rei vendite ſupererit a debito furioſo dabit?: q3 huius ho minis ſtatus ⁊ habitus a pupilli cōditione nō multū abhoꝛret. Unde prętor ſolet eis curato res dare ſi nō defendant. Sed ⁊ ſi curator dat? non eū defendat remouēdus eſt ⁊ dabit prętor curatorē aliquem ex creditoribus: vt nō ampli us ꝙ neceſſe eſt ex bonis furioſi veneat. vt. ff. e. l. fulcinius. ſ. adeo. Si aūt adultus nō eſt fu rioſus vel prodigus venditionē patit in etate adulta ſi a curatoribus nō defendat nec aliuz defenſorē inueniat: ⁊ ſi nō latitat hz fraudatiōis cauſa latitare nō videatur qui ſui nō eſt idone us defenſor. vt. ff. de bo. auc. iu. poſ. l. ſi minor.
10 ¶ Superest vt videam? de ſeparationibus qui bus debet beneficiū ſeparationis ⁊ q̄n. ¶ Eſt aūt ſciendū ꝙ creditores hereditarij. itē ⁊ illi q̄ bus legauit teſtator pñt poſtulare bona de functi ſepari a bonis heredis: vt tñ primo ſa tisfiat creditoribꝫ hereditarijs ꝙ legatarijs niſi erāt legatarij quib? obligatus erat defun ctus: nō quibus ipe legauerat: heredis aūt bo na reſeruent creditoribus eius adeo vt ſi cre ditores vel legatarij decepti ſint in poſtulatio ne ſeparationis: vel heres poſtea multa lucra tus eſt nō tñ admittant? ad bōa heredis: q3 pe tēdo ſepationē ab eius ꝓſona receſſerūt. nec di ſtinguit? i creditoribꝫ defuncti debeat eis pure vl in diē. vl ſub cōditiōe q̄n ⁊ ipſis cōi cautiōe ſ. ſeparatiōis vel miſſionis in poſſeſſionē cōſu lendū eſt. nec diſtinguit? vtrū ſint litē cōteſtati vel non: q3 ex neceſſitate faciunt cōteſtationē.

Separa ratio bo norū cū petitur. q̄n petit q̄o' for metur li bellus vi de ī ſpe. in. j. ⁊. ij. decreto. ſ. ij. i pri.

a Cōtra xit. Vide glo. in. l. heres ab ſens. i pri ci. in ver bo exe ſatur ſ. de iudi.

BIU Cujas

vt.ff.de sepa.l.vlti.ꝛ pe.j.rñso.l.antepe.ꝛ.l.creditoribus.ꝛ.j.eo.l.j.Distinguit tñ vtrũ isti creditores ꝛ legatarij petant separationẽ vendita iam hereditate ab herede ꝛ traditis rebus hereditarijs ꝛ precio soluto heredi:an añ venda tur.Si vẽdita iam hereditate frustra desiderat separatio itaq; si nulla fraudis creditorũ incurrat suspitio. Nam q̃ bona fide medio tempore per heredem gesta sunt.vt qꝛ pecuniã cuicunq; soluit rata solent seruari.vt.ff.de separati.l.ab
1 herede. ¶Preiudicat etiã predictis creditoribus ꝛ legatarijs in postulãda separatione si tacuerunt quinquẽnio.vel si ab herede pign⁹ vel fideiussorẽ acceperunt.vel stipulati sunt nouandi animo.vl si bona hereditaria bonis heredis mixta sunt.confusis em̃ bonis ꝛ cõmixtis separatio non poterit impetrari.predia tñ vel mancipia vel pecora vel similia tribui vel confundi non possunt nisi ita cõiuncte possessiones propꝛijs predijs heredis impossibilẽ separationẽ effecerint qđ quidẽ perraro cõtingere potest. ¶De his autẽ oĩbus admittenda sit separatio necne pretoris vel presidis erit notio nullius alterius:hoc est eius q̃ separationẽ indulturus est. vt.ff.de separati.l.j.ſ.illud sciẽdũ. ꝛ.ſ.item queritur. ꝛ.ſ.preterea. ꝛ.ſ.qđ dictũ est. et.ſ.si quis pignus.Si autẽ creditorũ hereditariorũ quidam petierũt separationẽ alij non.qui non petierunt cõnumerãtur cum creditoribus heredis.vt.ff.de separa.l.j.ſ.q̃situm. ¶Heredi autẽ adeunti nõ datur separatiõis bñficiũ: nisi in casu cum quis adiuit hereditatẽ ex treb.coactus et non est fideicõmissarius cui restituat. Idem et in alio casu cum seruus extitit dño necessarius heres:ꝛ bona patroni non attingit: postulabit enim separari quicquid acquisierit post mortem dñi: et qđ ei a testatore debebat.vt.ff. de separa.l.j.ſ.vl. Sed si attigerit bona cessat separatio.si tñ esset minor.xxv.an.posset in integ.resti.vt.ff.de mi.l.ait pretor.ſ. non solum. Itez ꝛ patronus qui ex ingratitudine reuocat libertam in seruitutẽ.si liberta adierit heredi tatem eius qui non erat soluendo petat separari bona liberte a bonis defuncti per beneficium in inte.resti.qꝛ non adipiscende hereditatis gratia legum beneficio est vsus. sed vindicte gratia.vt.ff.de separa.l.pe.ſ.vlti.ꝛ de in integ.resti.non solum. ¶Heredis autez creditores non possunt petere separationẽ nisi vt diximus cum heres adiit coactus.vt in eadez.l. dicitur.
2 Quid autez si heres in suorum creditorũ fraudem adiuit hereditatẽ que non erat soluendo. Sed certe nullum remediũ est. Sibi em̃ imputent q̃ cum tali cõtraxerũt:nisi extra ordinẽ putamus pretorẽ aduersus callliditatẽ ei⁹ subuenire qui talem fraudẽ cõmentus al's cõuentus est qꝛ non facile est admissum.i.aliter q̃ dolo cõmisso.vt.ff.eo.l.quesitũ est autẽ. Possunt tñ creditores heredis postulare se admitti ad bona defuncti si ex eis aliquid supersit creditoribus defuncti dimissis.vt.ff.eo.l.j.ſ.pe.

¶De priuilegio fisci.

3 Uoniã inter creditores fisc⁹ priuilegio gaudet: lia fiscivi de priuilegio fisci loquamur: im de plenemo de priuilegijs. Ecce priuilegio fisci oĩa bona ꝓtrahẽtis cum l. ij.ſ. de fisco:vel delinquẽtis in fiscũ tacite fisco reddantur. vel obnoxia.vt.j.qui.cau.pi.taci.ꝓtra.l.j.ꝛ.j.e. act. vendit. l.j. Itẽ apud fiscũ coherede⁹ vtpote digniorẽ:in strumẽta cõia deponũtur.vt.ſ. de edẽ.l.pcuratores. Et intelligẽ q̃ ꝓtor. Itẽ rem fibi cũ alio cõem insolidũ põt vendere vt tñ partis precium prestet socio.vt.ſ.de ꝛ fisc⁹ ꝛ cõiũ rerũ alij. l.ij. Itẽ si bona mariti debẽtis ex solũ compromissi non sufficiũt etiã dotalia ex priuilegio capiũtur. Sed secus in non dotalibus.vt.j. tos suos qui.ex cau.pig.ta.cõtra.l.satis.ꝛ.j.eo.l.j. Item et nõ cõfiscus debitorez sui debitoris añ diem exigere tra alios põt.vt.ſ.de cõdi.ex lege.l.j. Item filius debitoris ex priuilegio ꝑtre mortuo ꝛ si fibi nõ successerit cõueniẽt.vt.j.de primipillo.l.vlt. Itẽ do clesiarũ.i natio facta a primipillario in vxorẽ etiam sine fi. col. de fraudis cõsilio reuocat.vt.j.de bonis dãnatoꝝ. consti. l.pe. Itẽ si fiscus vẽdiderit rem alienaz vt suam transfert dñium.vt habuim⁹.ſ.de quadriẽ.prescri. Itẽ si fiscus vẽdat aĩal morbosum nõ tenetur redhibitoria. vt.ff.de edil.edict.l.j.ſ. illud. Item qui pecuniã fisci surripit peculat⁹ crimine tenetur: nõ ita in pecunia ciuitatis alteri⁹. vt.ff.de fur.l.ob pecuniã. ꝛ ad.l.iul.pecu.l.sacrilegij.ſ.j.ꝛ.l.ij.ꝛ.iij.ſ.vlt. Item fiscus ab oĩbus vectigaliũ prestatiõibus immunis est. vt.ff.de publicanis.l.locatio.ſ.fisc⁹. Itẽ si quis in alia ciuitate sine oĩ successore decessit nõ ciuitas:sz fiscus eius bona occupabit.vt.j. de bo.vacan.l. j. Item cõmissorũ ꝛ illicite transportatorũ persecutio etiã heredes afficit. naz id qđ cõmissum est desinit statim esse eius q̃ crimen cõtraxit do miniũq; rei vectigalis acquiritur fisco.propter ea cõmissi persecutio sicut aduersus quẽlibet possessorẽ sic ꝛ aduersus heredez cõpetit.vt.ff. de publicanis.l.cõmissa. Itẽ qui in locũ fisci thesaurum inuentũ suppsit suam partẽ amittit.ꝛ totũ cum altero tãto fisco dependit.vt.ff. de iure fisci.non intelligit.ſ.vlt. Itẽ in causis fiscalibus pactus cum delatoribꝰ pro ꝺ fesso habet.si modo precii vel modicũ dederũt. vt.ff.de iure fisci.l.in fisci. Item si ꝓcurator cesaris rem vẽdiderit simplũ pro cuictiõe ꝑstabit:sz lõge amplius promisserit.vt.ff.de inre fis.l.si procurator. Itẽ si a fisco rem.emeris etiam si fidem tibi habuit de precio nõ sibi soluto precio dñs efficieris.vt.ff.de iure fis.l.si ꝓcurator.ſ.j. Item si fiscus successerit,ei cui nullevel minoresvsure semissibus debebant post q̃ ad fiscũ trãsierint semisses ꝑstant vsure.vt.ff.de vsur.l.cũ quidã.ſ.si debitores. Itẽ sñia lata cõtra fiscũ absente fisci patrono nulla est.vt.ff. de iure fisci.l. si fiscus. ¶Itẽ si priuat⁹ creditor a debitore accipiat pecuniam sibi debitã cũ ille etiã fisci esset debitor pecuniã solutã fisco tenet restituere sine vsura tamen:qꝛ nõ fen⁹ ꝓtractũ:sz suũ recuperatũ ex traordinario iure ꝓsequit.vt.j.e.l.pecuniã. Sz tñ qñq; restituit cũ pena alteri⁹ tãti si tuncvel

BIU Cujas

postea anteq̃ cõsumeret sciebat eum fisci debitorem. vt. ff. de iure fi. auferr. ſ. j. creditori priuato tamen resuscitat actio antiqua directa contra debitorem ⁊ fideiussorẽ ⁊ in pignora. vt ff. de iure fi. l. deferre. ſ. vlt. ⁊. l. denicq̃. ⁊. l. sed renocata. ⁊. l. titius. Itẽ si ille qui mihi obligauerat bona p̃sentia ⁊ futura cũ fisco postea cõtraxit in rebus postea quesitis potior est fiscus. vt. ff. de iure fis. l. si is qui. Itẽ fisc⁹ etiã p̃ pretorito tpe conuenit emptorem tributarij prediſ. vt. ff. de publicanis. l. impatores. ⁊ de iure fis. l. prediſs. Item p̃ tacito fideicommisso habet rei ven. directam. vt. ff. de iure fi. l. imperator. Itez qui aliquid sciẽs in fraudem fisci acceperit ⁊ illud ⁊ tantũdem restituit. vt. ff. de iure fi. l. auferr. ſ. j. Item qui fisco vult compensare infra duos menses sibi debitũ debet docere. vt. ff. de iure fisci. l. aufertur. ſ. qui compensant. Itez si precium debetur fisco nõ fit compensatio. ⁊ ita demum compẽsatur ei si eadem statio quid debeat que petit. vt. s̃. de compensa. l. j. ⁊. ij. ⁊ de b̃ plene diximus. s̃. de compen. Item si multi fisco fraudem fecerint p̃ nõ idoneis conueniuntur idonei ⁊ omnes simul quadrupli pena pro virili portione prestant. vt. ff. de iure fis. l. aufertur. ſ. vlti. Non tamen fiscus p̃rorsus asperna-
tur iura communia. vt. ff. de iure fis. l. quod placuit. Ecce eñ ex inutili testamento non succedit nec rem quam vendidit euincit ⁊ alijs priꝰ pignoratam rem non distrahit. ¶ Item litis vl̃ calũnie donationem non admittit. vt. ff. de iure fis. l. res. ſ. j. ⁊. ij. ⁊. s̃. de test. l. ex imperfecto. ⁊. j. ne fiscus rem quã vendidit euincat. l. j. ⁊. ij. Itẽ fiscus indebitum sibi solutus restituit. vt. ff. de pub l. l. vlt. ſ. vlti.

De rõne quare dãtur duo menses. habes p̃ bart. ī loco b̃ allegato per eum. Et ad hic dicta et ad ibi dicta p̃ eũ vid̃ alex. ꝓſi. xciij. ⁊ seq̃. vol. iiij. vbi dicit dictũ Bar. cõiter teneri. vid̃ ẽt roma. cõſi. lxxvij. colũ. ij.

¶ De priuilegio dotis. 74

4 Non solum fisco sed etiam mulieribus et alijs in dotem priuilegia competunt et certe de eis priuilegijs que competunt marito p̃ petenda dote diximus. s̃. de dotis promissione. Item de priuilegijs competentibus pro petitione vel repetione dotis multa diximus. s̃. de iure do. et rei vxo. ⁊ ac. ſo. ma. Nunc añt ponit de do. priuile. ſ. quod habet mulier inter personales actiones. Et de hoc plene diximus. s̃. in titu. de bo. auc. iudi. poſ. ſ. inter eos autem qui habẽt. Est ⁊ aliud priuilegium quod mulier habet inter hypothecarios creditores. ſ. vt ipsa preferatur creditoribus qui antiquioris temporis priuilegio vallati sunt. vt. j. qui po. in pi. ha. l. vlt. qõ ☉. ita intellexit vt indistincte preferatur omnibus etiam prioribus habentibus expressas. Sed ſm nos prefertur prioribus habentibus tacitas. vt dicemus. j. qui po. in pig. ha. ⁊ alia p̃ tinentia ad materiaz istam ibidem subijciem⁹. Hoc autem priuilegium non transit ad extraneum heredem mulieris sed ad filios eius vel nepotes. vt. j. q̃ po. in pi. ha. l. vl. ⁊. j. e. l. v.

Priuilegia dotj nõ extenduñt ad bona paraphernalia. vide Jo. de firmo ī suo reportorio in verbo bona paraphernalia.

¶ De reuocandis his que in fraudem creditorum alienata sunt. 75

Nũquid añt mulier in re extimata data ī dotem p̃

¶ Dalia creditoribus non solum per missionẽ in bona sed etiã per reuocationez eorum que in anterioꝛ fraudẽ creditorũ alienata sunt prꝛ uidetur. Jdeo de his ponit. Videamus ergo q̃ hñtiones actiones cõpetunt ad reuocationẽ faciendã: et exp̃ssam quãdo detur: ⁊ q̃bus: et ad quid: ⁊ quales sint. hypothe competit actio calusiana: q̃ ⁊ patronis datur do. fran. et creditoribus ſm nos. Fauiana vero soli patrono cõpetit. vt notauim⁹. s̃. si in frau. pa. a libertis ali. sit facta. Item ⁊ creditoribus datur actio pauliana ad reuocãda corꝛpora q̃ in fraudem suã alienata sunt. si añt alienata esſent in ra daretur actio in factũ. vt. ff. de vsur. l. videamus. ſ. in fauiana. ī. ff. e. l. hac in factũ. vel qõ verius est sicut in predicta. l. innuitur actio in factum cõpetit ad reuocãda corꝛoralia ⁊ incorꝛoralia: ⁊ eadẽ dicit pauliana adiectiue. ſ. q̃. a pauꝛlo est inducta nõ q̃ sit pꝛopꝛiũ nomẽ actionis.

ſi. xxvij. ī. iij. ⁊. iiij. co. ⁊ are. in. l. j. i. r. col. ff. so lu. mſi.

6 ¶ Datur autẽ ista actio cum debitor in fraudez creditorũ aliquid alienauit de bonis suis non ignorãti fraudẽ. Et ideo creditores intra annũ vtilem possint intẽdere hanc actionẽ. vt. ff. e. l. j. j. rñſo. Hoc añt verbũ alienatiõis gñale est et late pꝛ siue ergo rem alienauit vel acceptilatione vel pacto debitorẽ vel pignora liberauit licet remissio pignoris nõ sit donatio. vt. ff. eo. l. ſi pignus. vel quẽ alium in fraudẽ creditorum preponat vel debitori prebuit excep. vel se obligauit fraudandoꝛũ creditoꝛũ causa siue numerauit pecuniã vel quodcũq̃ aliud fecit in fraudem creditoꝛ. locũ habet hoc edictũ amplius: ⁊ si data opera nõ affuerit ad iudiciũ vel litẽ mori pariatur vel a debitore nõ petiſt vel tpe libe retur aut vſufru. vel serui. amittit. vel oĩno aliquid fecit: vt si desinat habere qõ habet loc⁹ est edicto. Si ergo non vtatur seruitutib⁹ vel rem suaz habeat p̃ derelicto datur, hec actio. Si añt cum possit acq̃rere nõ agit vt acq̃rat cessat hoc edictũ. Si ergo q̃s repudiauit legatũ vl̃ heredi tatem cõditioni testõ nõ paruit vel seruũ institutũ heredẽ nõ iusserit adire cessat hoc edictũ. vt. ff. e. l. j. ſ. j. ⁊. l. ij. ⁊. iij. ⁊. v. ⁊. vj. Jdẽq̃ ⁊ si heredi ex trebel. restituit nõ detracta falcidia vel si eam a patre filio post mortez restituere rogat⁹ restituit añ ei emãcipato. Jn alio tñ debito in diem q̃ citi⁹ soluiſ locũ habet hec actio q̃ pretor ⁊ impator fraudẽ fieri intelligũt. vt. ff. eo. l. ait. ſ. si cũ. ⁊. l. patrẽ. ⁊. l. debitore. ¶ De fraude autẽ ideo dictũ est q̃ duo opz interuenire vt locum habet hec actio. i. q̃ in veritate fraudẽtur creditores ⁊ ipe hec voluit. i. vt creditores fraudentur. vt. ff. eo. l. ait pretor. ſ. ita demũ. ⁊. s̃. de seruo pigno. da. l. ij. ¶ Jn casu tamen presumitur fraus debitoris id est cũ ipse scit se habere creditores ⁊ omnia bona sua alienat. vt. ff. eo. l. omnes. ſ. lucius. Si ergo partem bonoꝛũ vel rem vnam alienaret cessat hec presumptio. Et oportet creditoꝛez manifeste probare in fraudem suam esse alienatum. vt. ff. de proba. l. patronus. ⁊. l. quotiens. et. ſ. qui dolo. Dec in alie

Annus alius cõtinuꝰ alꝰ vtilis. gl. habes in l. ſi. C. de tẽ. in ire. resti. ite alꝰ cõs alꝰ emerges. hꝫ p̃ alex. in l. de quisione. ff. ſolu. ma.

BIU Cujas

nationibus que fiunt in vinos. nam in legatis vel mortis causa donationibus reuocādis solus spectatur euētus: vtpote cum legata nō debeantur nisi deducto ere alieno. vt. s. de in re deli. l. scimus. ff. si vo creditores. t. ff. e. l. qui aūt. ff. penul. t ad treb. l. j. is qui quadraginta.

¶ Idēq; est t in fideicōmissarijs libertatibus: sed in directis exigitur fraus debitoris t euētus creditoꝝ suoꝝ non recipe valētiū: vt. s. qui manu. nō pos. l. j. t vlt. Si tñ testatoꝛ voluit creditoꝛē titiū fraudare relinquēdo libertatē directā: t illo creditoꝛe dimisso sortitus est aliū qui nō ꝓpositurꝰ fraudare: neq; ꝓpter primū creditoꝛē dicit nulla libertas: q; illi satisfactū est: neq; ꝓpter scōm: q; ꝑ eū consiliū initū non est. libertates itaq; rate sunt nisi priores pecunia posteriorꝝ dimissi ꝓbent. vt. ff. e. l. si ꝙs cū. t l. nisi. ¶ Itē vt locū habeat edictū necesse est ꝙ qui accipit a debitoꝛe ptícipet cum eo fraudis cōsiliū. Distingue tñ habeat lucratiuū titulum an non. Si habet lucratiuū titulū nō requirit fraus eiꝰ: sed debitoris tm. t ꝙ vere fraudētur creditores. vt j. e. l. pe. t. ff. eo. l. q aūt. ff. si li. Si aūt nō habet lucratiuū ti. ita demū tenet si ipe fraudē pticipauerit. vt. ff. e. l. q aūt. ff. hoc edicti. t. j. e. l. pe. ¶ Mariꝰ aūt nō habet lucratiuū ti. Uxoꝛ plane si aliꝰ ꝓ ea in fraudē creditoꝛū dotē det lucratiuū habet ti. Ideoq; tenet etiā si fraudē ignoret: sed mariꝰ nō tenet nisi sciat cauebit se ergo restituturā qđ fuerit cōsecuta. vt ff. e. l. vlt. ff. j. neq; ꝑsumit fraus ꝫ accipiētē hoc ipo ꝙ scit debitoꝛē hre creditores: si tñ creditores denūciarēt ei ne accipet a debitoꝛe in fraudē videt dolo versari. vt. ff. e. l. ait. ff. ꝙ ait. t. ff. si quis ptíceps. Illud certū est eū nō videri in fraudē accipe a debitoꝛe q̄ cōsentiētibꝰ creditoꝛibus accepit vel stipulatꝰ est vel aliter ꝫxit. Nemo em̄ videt fraudare eos q̄ sciūt t cōsentiūt. vt. ff. e. l. q aūt. ff. preterea. ¶ Itē t excusat accipiens a debitoꝛe si ille q̄ accepit erat creditoꝛ t anteq; bona debitoris possideant vigilauit vt debitoꝛ sibi satisfaceret: sed t debitoꝛ impune soluit cū eū ꝑses inuitū soluere cogeret. Postea aūt cū bona possessa sunt quilibet creditoꝛ in portionē vocādus est t ceteris exequādus. Nec debet ꝙs ꝓcipere ceteris cū conditio creditoꝛ iā sit purificata. Idēq; ē t si vtroq; creditoꝛe instante debitoꝛ vni voluit gratificare. Illā t ibi acceptū debet cōicari oībus. vt. ff. eo. l. q aūt. ff. apud. t. ff. sciendū est. t de bo. auc. iudi. pos. l. si nō. ff. j. Sic t quasi idem est cū creditoꝛ vnus anteq; alij mittantur in possessionē bonoꝝ debitoris debitoꝛem cōem fugientē et secum pecuniā ferentem consecutus abstulerit qđ sibi debet. Nec em̄ tenet ex hoc edicto. vt. ff. e. l. ait. ff. si debitoꝛem. Item non requiritur fraus in accipiente ratione etatis: vt si pupillus a debitoꝛe vendente in fraudem creditoꝛum emerit. vt. ff. eo. l. qui autem. ff. si quid. ¶ Si autem tutoꝛ pupilli emerit in fraudem tenetur pupillus quatenus ad eum peruenit. Sic t ex fraude filij vel serui euentis tenetur dñs quatenus ad eum peruenit vel de pecu-

Et an ille. ff. probet ꝙ licitum sit cape debitoꝛē fugiētē. vide. d. Andre. sicu

lio vel in remverso. Sed si dñs in fraudē emerit suo noīe cōuenit. vt. ff. e. l. ait. ff. ait prętoꝛ. t

1 l. qui aūt. ff. similimodo queritꝰ. ¶ Datur autez hec actio creditoꝛibus fraudatis t re ipsa t ꝓpositio. ¶ Quid ergo si debitoꝛ vnū t non alios fraudare ꝓposuerit t satisfactū est ei quē ꝓpofuerat fraudare certe deficit actio. q; qui super sunt fraudati nō sunt. Non tñ si dicat aliquis offero qđ debetur ei quē scio fraudatū. erit audiendus vt elidat actionē fraudati t volentis reuocare quicquid est alienatū: lz sit vltra debitum q; ꝑficiet creditoꝛibꝰ alijs. vt. ff. e. l. ait. ff. illud certe. Item quid si debitoꝛ in fraudē vniꝰ creditoris alienauit: t illo dimisso alij sortitꝰ est quē voluit fraudare debitoꝛ: certe non reuocabit posterior alienationē nisi prior dimissus est eius pecunia. vt. ff. e. l. ait. ff. j. ¶ Itē dat hec actio heredibus creditoꝛ. vt. ff. e. l. ait. ff. vl. Datur in eos qui acceperunt a fraudatoꝛe ꝑm qđ distinxerꝰ: sed nō in successoꝛes eoꝝ nisi inquātum ad eos peruenerit. vt. ff. e. l. ait. ff. vl. t. l. cassius. ¶ Quid autē si debitoꝛ in fraudē creditoꝛū vendiderit t creditores rem aduocēt ab em

a ptoꝛe. Nūquid ei debēt restituere ꝑciū? t certe nō. Illud tñ cōsiderabit prętoꝛ: vt si nūmi soluti extent in bonis debitoris iubeat eos reddi: q; ea ratione nemo fraudatur. vt. ff. e. l. si debitoꝛ. t. l. ex his. Itē quid si ille qui emerit aliquid a debitoꝛe in fraudē alij vēdiderit accipiēti bona fide: certe scōs nō tenet qui caret fraude: sed primus emptoꝛ qui ex sua vēditione hz preciū insolidū rei qđ accepit tenebitur. vt. ff. eo. l. ꝙ a debitoꝛe. Cōtra eū autē qui alienauit in fraudē creditoꝛ hec actio non datur: q; nulla actio in eū ex ante gesto post venditionē bonoꝝ daretur t iniquū esset actionē dari in euz cui bona ablata essent: t nudus extulat t ostia tim mēdicet nisi ita disperdidit res in fraudez creditoꝛū: vt nulla ratione recuperari possint a creditoꝛibus. tunc em̄ nihilominus dabitur actio in euz t quicquid habet ab eo auferatur vsq; ad baculum t peram forte t in carcerē detrudetur. vt ait. ꝑ. Nam prętoꝛ non tantū emolumentū actionis interuenire in eo videtur qui exutus est bonis ꝙ penā. vt. ff. e. l. vl. ff. vlt. Itē datur contra eum qui ex acceptilatione alij facta liberatus est: vt ecce debitoꝛ meus in fraudem meam t ceteroꝝ accepto tulerit fideiussoꝛi sibi obligato: tenetur em̄ fideiussoꝛ si sciat fraudem. Item t reus si fraudē sciuit vel si alter tm̄ sciuit fraudē tenebitur ille: t si ille non sit soluendo tenebitur alter. Si autem reo acceptum tulit tenebit t fideiussoꝛ si ipse fraudem sciat. si aūt nesciat nō videt teneri: q; magis detrimentū nō patit ꝙ lucrū faciat. Quid autē si debitoꝛ iste cū esset creditoꝛ duoꝝ coꝛreoꝝ debendi vni accepto tulit: certe sicut ille tenetur cui accepto latū est vel non tenetur ꝑm distinctionē scientie: t lucratiue cause. Ita t alter q; par vtriusq; causa est. vt. ff. e. l. vlti. j. responso.

2 ¶ Uenit in hanc actionem coꝛporalis rei restitutio in fraudem creditoꝛum alienate. Item t fructus q̄ alienationis tēpoꝛe terre coherēt.

lū in. c. cū nō ab homine. de iudi. vbi dicit ꝙ il le tex. decepit oēs legistas t canonistas q; ñ ꝓbat id ad qđ ille allegant.

a Empto re. Vide ad istam q̄stionez cy. i. l. pe. ad fi. C. ad. l. iul. ma. quā sequitur Imo. i. l. post contractum ff. de donat.

BIU Cujas

Itē qui post litē conte. percepti sunt vel ꝓcipi potuerunt:medio añt tpe fructus sati ⁊ ꝓcepti nō veniūt. Sic ⁊ in ācilla alienata a debitore distinguendū est.erat tūc ꝑgnans an ceperit esse medio tpe ⁊ peperit añ lit ē ⁊ test.an cepit esse pregnans postea.vt.ff.e.l.ait ꝓtor.ſ.p hanc.et l.vlt.ſ.pcul⁹. ¶Impensarū añt necessariarū nō nē habet reus.vt in ꝓdicta.l.ait pretor. sed vtiles aufert sine lesione rei cuz sit malefidei possessor.vt.s̄.de rei ven.domū². hoc ita si fiant expense in rē.i.ad perpetuā rei vtilitatem.vt.ff. de impē.l.iij.ſ.nos. ¶Si ꝙ fiant expense gra fructuum:indistincte seruat eos quilibet possessor.ff.fa.herc.l.fundus. Vbi autē debitor in fraudē creditorum rem incorporalem alienauit qz accepto fert debitori siquidem pura obligatio restituēda est ei pecunia nō obligatio. Si añt erat in diem vel sub cōditione restituit obligatio in eandē diem ⁊ in eandē cōditionez. vel si obligatio erat talis cuius dies finitur. i. finitus est fiat restitutio tanti tēporis ꝗti supererat obligationi tempore acceptilationis nō vtiq; infra annū sed vel infra spaciuz hec vl vltra,put superat vt dictū ē. Itē ⁊ veniūt vsure si ceperant currere vl venire i pria actiōe iure actiōis vl iudicis officio ex mora.alioqn ⁊tra. vt.ff.eo.l.ait pretor.ſ.preterea.⁊ de iure do.l licet.ſ.quotiens. ¶Datur hec actio intra annū vtilem si conueniatur quis qui nō fecit dolo sz habebat titulum lucratiuum. vel donator lucratus erat a donatario.vt notaui.s̄.e.l.vl. Isti em̄ etiam de eo quod peruenit nō tenentur ni si infra annum. Sed dolosus de eo quod ad se peruenit tenetur semper cum de eo tm̄ quod peruenit ad eum qui conuenitur et qui fecit dolo datur perpetuo. Idemq; ⁊ in eo qui fecit dolo ve eius factum est quominus peruenireꝫ.vt.ff. eo.l.ait pretor.ſ.hec actio. ¶Et no.ꝙ rei alienate transit dominium in accipientez.vt.ff. de contrahē emp.l.si sciens.sed tamen creditores recissa alienatione possunt eam repetere.i. dicere rem traditam nō esse.⁊ ob id in bonis debitoris mansisse.vt insti.de ac.ſ.item siquis in fraudem.quod sic intelligunt quidam vt pmittatur creditoribus in hoc casu mentiri.sicut publiciana ⁊ recissoria diximus.s̄.de resti.mili.vl sicut puto intelligendum est quod creditores petant restitutionem per hanc actionem ac si nō esset alienata ⁊ in bonis suis māsisset. ¶Itē nota ꝙ licet libertus in fraudem patroni dotē constituat.vt.ff.si quid in frau.pa.l.j.ſ.si transegit non fit renocatio. Jn fraudem tamen creditorum dotem constituī non posse certo certi⁹ est.vt.ff.eo.l.ait pretor.ſ.si cum mulier. ¶Itez per has actiones fit renocatio in totum ꝙ eam que dat patrono fit renocatio ad legitimā portionem.i.tertiā.vt notauim⁹.s̄.si infra pa. Itē pretorie sunt iste actiones vel adiectiones. vt insti.de actio.ſ.alie.⁊.ſ. itē si quis in fraudez.

¶Explicit liber septimus.

¶Incipit liber octauus.
¶De interdictis. 1

a Domū ꝙcordat l.apō in li.ſ.fructus.ff.ō le. iij. et als concor. habeo' per glo.in .l. is q̄.ff.ō leg.iij.

In libris superioribus explicuimus qualr de iure ciuili agatur. Nunc docemus quēadmodū de iure pretorio contendatur. Vel aliter disseruimus de ꝓprietate disputetur. Nūc inseramus qualiter de possessiōe certetur.⁊ quia de possessione vel quasi possessione precipue ꝑ interdicta confligitur.vt insti.e.in prin.⁊ de interdictis dicam⁹ ꝑcipue ideo dixi:qz agitur quandoq; de possessione ꝙditionem indebiti:vel triticariā: vl ex lege vel iudicis officio.vt.ff.de ꝙdi.inde.l.inde biti.ſ.ſz si nūmos.⁊ de triticaria.l.j.in fi.⁊.l.ij. ⁊ de rei ven.l.vlt.⁊.s̄. locati. ⁊ cōdu.l.si quis.et 6 de acqui.pos.l.vlt. ¶Videndū ergo quid olim erat interdictū:⁊ vnde dicatur:⁊ que sint diuisiones interdictorum:⁊ que sunt eorum cōmunia. ¶Interdictum añt nihil aliud erat ꝙ q̄dā formata ⁊ solēnis verborū conceptio. quibus pretor aliq̄d fieri iubebat aut ꝓhibebat quod tunc maxime faciebat cū de possessione aut q̄si possessione inter aliquos contēdebat. vt insti.e.in prin. ¶Si queras nōne idem erat actio vt diximus.s̄.de eden.⁊ de formulis actionuz. Responderi potest nō quia solēnitas actionuz erat inducta a iure ciuili.solēuitas vero interdictorum a iure pretorio.Sed ego magis credo aliā differentiam.s.quia verborum solēnitas que attendebat in actionibus nō formabatur in singulorū personis.Sed erāt generaliter in omniū personis solēniter formata.Verba añt in interdictis quot erāt homines qui volebāt cam ꝓponere tot eis desiderantibus ⁊ petentibus formantur conceptiones verborum quibus in causis contra suos aduersarios vteretur:quas interdicta vocabant.et hoc potest lector curiosus attendere quia in interdictis plerūq; specificant nomina personarum vel conditiuntur eorum verba:facta semper demonstratione personarum:licet non specificentur nisi ꝑ nomina eorum.vt.ff.de ta.exhi.l.ſ. ⁊ ne quid in loco publico.l.j.⁊.ff. de vi ⁊ vi ar.l.j. in prin. 7 Unde et dicuntur interdicta: quia inter duos redduntur: licet quidam dixerit appellari ab interdicendo.i.prohibendo.vt insti.eo.ſ.sunt. Hodie vo inter interdicta et actiones nullam puto esse differentiam. Est ergo iuterdictum 8 actio pretoria. ¶Interdictoꝝ autem alia sunt ꝓdita gratia iuris diuini: alia gratia iuris humani. Gratia iuris diuini quattuor sunt interdicta.vt de mortuo inferendo .Item de sepulchro edificando.Item ne quid fiat in loco sacro vel immittatur.Item vt id quod factum est:vl īmissuz tollatur.vt.ff.e.l.ij.ſ.j.⁊ ne quid in loco pu.fi.l.ij.ſ.locorū. Itē habet locū primū interdictū vt quis nō ꝓhibeat mortuuz inferre ⁊ sepelire quo licet euz inferre ⁊ sepelire. Scōm locum hz.vt qs nō ꝓhibeat edificare sepulchrum

Quotuplicia sit interdicta ex quibus fontibus oriantur. Interdicta ex quibus fontibus oriantur. Interdictoꝝ alia gratia iuris diuini. alia gratia iuris humani. Interdicta gratia iuris diuini inducta.

Et in isto interdicto quō formet libellus

vide spe. in ti. de sepk. ver. porro. et in ver. verum hēs de scdo. 1 & de tertio hēs ī specu. de cā pos. et ppie. ſ. iij. et de relig. do. ver. porro.

Interdicta q̄ causa iuris hūani p dita sūt: scz quedā ppter publicā: q̄dā ppt̄ priuatas vtilitatem.

quo licet ei mortuū inferre. vt. ff. de mor. infe. l. j. in prin. & ſ. prętor ait. Tertiū & quartū vbi locum habeat ſignificatio noīs ipſoꝝ denotat. Pōt & quintū addi ne quid fiat in loco ſacro. vt ff. ne q̄d in loco ſacro fiat. l. vlt. & ne quid in loco publico fiat. l. prętor ait. j. rūſo. & ſ. locoꝝ. & ſ. prętor ait q̄ in via. ¶ Humani vo iuris cauſa quedā cōpetūt ppter priuatā vtilitatē. quedā ppter publicā: vt de locis publicis & vijs & fluminibus publicis. vt. ff. e. l. j. ſ. que ſunt ppter priuatā vtilitatē inducta ſunt interdicta quedā gratia iuris ſui tuēdi: vt interdictū de liberis exhibē. vel vxore exhibenda. vel de liberto exhibēdo. Quedā gra officij tuēdi. & eſt officiū q̄ homo debet hoi ex natura. vt interdictū de li. ho. exhi. Quedā gra rei familiaris. vt. ff. e. l. 2 ij. ſ. hoīm cauſa. ¶ Hoꝝ autē interdictoꝝ que gra rei familiaris dant. Fit alia diuiſio: q̄ alia dātur cā adipiſcēde poſ. & quoꝝ leg. & ſaluianū q̄ de rebus coloni dño dat quas pignoꝝauit p mercedibus fundi. alia cā retinende poſ. vt vti poſ. & vtrobi. alia cā recuperande poſ. vt interdictū vnde vi directū. & vtile. vt. ff. eo. l. ij. ſ. hic aūt. & inſti. e. ſ. ſequēs. de quibus ſingulis dicemus. j. per ſpāles rubricas. ¶ Sūt & interdicta quedā duplicia tam recuperāde q̄ adipiſcēde poſ. ne vis fiat ei qui miſſus eſt in poſ. vt vt. ff. ne vis fiat ei. l. pe. ſ. cū prętor. ¶ Fit & alia diuiſio: q̄ quedā cōtinēt cām vere ppriętatis: vt ſcōm interdictū de iti. actuq̄ pri. q̄ datur volēti reficere iter. vnde ꝓbat dñm ſeruitutis inuiſe hic an. xxx. diebus. vt. ff. de iti. actuq̄ prima. l. inde ſ. ait prętor. & ff. e. l. ij. ſ. quedā. & idē in interdicto q̄ dat de aqua ex caſtello ducenda. vt. ff. de aqua quoti. & eſti. l. j. ſ. ait prętor. Quedā vero interdicta obtinēt cām quaſi pro ppriętatis, vt interdicta que diximus cōpetere de locis ſacris & religioſis: & de liberis exhi. vt ff. e. l. ij. ſ. ſed & illa eſt ratio. q̄ liberi vel res ſacre vel religioſe non ſunt in dñio nro. & ideo dicitur quaſi q̄ vt interdicta prodita in eas cās poſſim ꝓponere: oportet me ꝓbare rem ſacrā vel religioſam: vel illū eſſe meū filiū. non ergo id facio ratione ppriętatis quā habeā in eis: 3 ſed q̄ ius eſt mihi ita interdicere. ¶ Itē interdictorum alia dantur reſpectu vere poſſeſſionis: vt interdictum vnde vi & vti poſſidetis et vtrobi cum hec duo competant ppter poſſeſſionē rei corporalis. Ubi vero dat interdictū vti poſſidetis ſeruitutis gratia pro quaſi poſſeſſione intenditur. vt. ff. de ſerui. l. quotiens via. & ſi ſerui. ven. l. ſicuti. ſ. idemq̄ ait. Idem & in interdicto de itinere actuq̄ pri. q̄ mihi datur: q̄ itinere vel actu vel via priuata vſus ſum hoc anno. xxx. diebus nō vi. nō clā. nō precario a te. & ideo a te non debeo ꝓhiberi quominus vtar interim vel tantiſper quoad de ſeruitute cōſtet. vt. ff. de itine. actuq̄ pri. l. j. j. reſponſo. 4 & ſ. j. & l. iij. ſ. hoc aūt. ¶ Fit alia diuiſio interdictoꝝ quedā aūt ſimplicia aut duplicia ſunt. Simplicia ſunt in quibus alter actor: & alter reus eſt. qualia ſunt oīa reſtitutoria aut exhibitoria: & q̄dā ꝓhibitoria: vt de arboribus cedē dis: & de itinere actuq̄: & ne quid fiat in loco ſacro vel in flu. pu. ripave eius. nam actor eſt qui deſiderat exhiberi aut reſtitui vel ne quid fiat. Reus autem eſt a quo deſideratur vt reſtituat vel exhibeat vel quid aliud facere conetur. Duplicia ſunt quedam interdicta prohibitoria: vt vti poſſidetis & vtrobi & interdictum de ſupficiebus & interdictū de aqua quoti. & eſti. q̄ntū ꝓponitur inter heredes & emptores & bonorū poſſeſſores. Ideo autē duplicia appellātur quia vtriuſq̄ litigatoris in eis eſt par cōditio nec quiſq̄ ꝓcipue reus vel actor intelligitur ſed vnuſquiſq̄ tam rei q̄ actoris partē ſuſtinet & ille vincit in eis qui tpe lit. conte. non vi non clam nō precario poſſidet ab aduerſario. Et hz locū interdictū vti poſſidetis in rebꝰ ſoli. Utrobi in rebus mobilibus. vt inſti. e. ſ. retinēde. et ſ. tertia. & ff. e. l. ij. j. rūſo. & de ſupfi. l. j. ſ. ꝓponitur. & de aqua quoti. & eſti. l. j. ſ. ait prętor. et inter heredes ſi tñ vnus prouocat ad iudicium ille ſuſtinet partes actoris: vel ſi ambo prouocant ſorte res dirimitur ſicut in act. fa. hercif. & 5 cōi di. vt. ff. de iudi. l. in tribus. ¶ Fit & alia diuiſio interdictoꝝ q̄ quedā ꝓhibitoria ſunt ſicut ſ. ꝓxime poſui exēpla: quedā reſtitutoria ſunt: quedā exhibitoria ſunt. Prohibitoria ſunt quibus vetatur aliquid fieri veluti vim ſine vitio poſſideti vel mortuū inferenti quo ius erat ei inferendi vel in ſacro loco edificari vel in flumine ripave eius aliquid quo fieri peius nauigetur. ¶ Reſtitutoria dicūtur dupliciter: vel q̄ reſtituitur poſſeſſio ei qui aliq̄n poſſedit: vt in interdicto vnde vi: vel quia reſtituitur. i. datur poſſeſſio ei qui nunq̄ poſſedit: vt in quorum bonorum & in quorum lega. & ſimilibus. Nā & verbum reddendi habet per ſe ſignificationē dandi. vt. ff. de ver. ſig. l. verbū. ¶ Exhibitoria ſunt per que iubet exhiberi prętor veluti eū de cuiꝰ libertate agitur: aut libertum cui patronꝰ operas indicere velit: aut cum parenti liberos eiꝰ qui in eius poteſtate ſunt iubet exhiberi. vt in 6 ſtitu. eo. ſ. j. ¶ Sunt & quedā interdicta mixta i. prohibitoria & reſtitutoria: vt interdictum ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt. Nam prętor prohibet vim fieri poſſidenti & amiſſam poſſeſſionē iubet reſtitui. & idem notari poteſt in interdicto de lib. exhi. & de li. ho. exhi. Nam & illa alia & alia ratione ſunt mixta. i. phibitoria & exhibitoria. Exhibitio eñ fit per ea. Itē phibet prętor inuitū hoīem liberum detineri. Itē prohibet vim fieri patri quominus deducat filium. vt. ff. eo. l. j. ſ. interdictoꝝ autē. & de li. exhi. l. j. & l. deinde. & de libe. ho. exhi. l. j. 7 ¶ Interdictorū autē quedā in preſens: quedā in preteritū referūtur. In preſens vt vti poſſidetis. In preteritum vt de itinere actuq̄ pri. & de aqua quoti. & eſti. vt. ff. eo. l. j. ſ. antepe. Itē alia ſunt annalia: alia perpetua. vt de ta. exhi. vt. ff. eo. l. j. ſ. vlti. de tab. exhi. l. iij. ſ. vlt. Regulare tamen videtur eſſe & plerūq̄ contingere: vt anno terminentur. Nam ipſius prętoris imperium annū erat. vt inſti. de perpe. & tem. act. ſ. eas vero. Sed et poteſt in eis diſtingi: vt ſi conti-

BIU Cujas

neāt rei ꝓsecutionem aut non dentur ex maleficio dentur perpetuo. Si autez sint ex maleficio aut non contineant rei persecutionē terminent anno. Si tamen ad malefactorē aliqđ ꝑuenit vel ad heredem eius de eo tenetur perpetuo. vt. ff. de ac. ⁊ ob. l. in honorarijs. et de vi
8 et vi ar. l. j. j. responso. ¶ Item interdictorum alia sunt publica id est cuilibet de populo competentia. alia ꝓuata. Publica sunt. viij. vt de li. ho. ex. ne quid fiat in loco sacro. ne quid fiat in religioso. ne quid fiat in publico. non dico ciuitatis romane: sed alterius. vt in theatro vel campo marcio vel area vel insula vel agro vel via publi. vel itinere publico. Si enim de rebus fiscalibus sit controuersia cessat interdictum et prefecti sunt iudices id est procuratores cesaris. vt. ff. ne quid fiat in loco pu. l. ij. §. publici. ⁊ §. hoc interdictum. ⁊ §. interdictū hoc perpetuum. ⁊ de li. ho. exhi. l. quod ⁊ lex. §. hoc interdictum. et de sepul. vi. l. iij. ⁊. §. vbi causa fi. l. ad fiscum. Item populare est interdictū ne quid fiat in flumine vel in mari quo peius nauigetur. Item ne quid fiat in flumine vel in ripa vt aliter aqua flnat q̄ ꝓtiori estate fluxit id est vt aqua fiat altior vel deppessior rapidiori cum incōmodo accolentium. vt. ff. de flumi. l. j. et ne quid fiat in flu. pu. l. j. Item interdictū
1 vt ī flu. publico. vel lacu vel fossa. vel stagno publico liceat nauigare. vt. ff. in flu. pu. li. naui. l. j. Et in istis oībus iterdictis nō pōt assignari ratio q̄re magis isti q̄ illi cōpetāt. ⁊ ideo dicunt popularia. Forte ⁊ octauū populare est interdictū vt liceat reficere cloacas publicas. lz earū rectio principaliter ad magistatū ptineat. vt
9 ff. de cloacis. l. j. §. hoc aūt. ⁊. §. vlt. ¶ Viginti et octo sunt ꝓuata interdicta. vnum ē de mortuo inferendo. alia sunt vt quorū bonoꝝ quoꝝ legatorū vnde vi[a] vti possidetis vtrobiq; de tabulis exhi. de li. exhi. de liberis deducēdis. salua
a Vnde a vi. Ad declarationē horꝝ ⁊ ꝓdictorū interdictoꝝ vid̄ glos. magnā in. l. extat. ff. q̄ me. cā ⁊ g. magnā ī verbo interdictū. i. c. cū ad sedē. de resti. spo. ⁊ bar. i. d. l. extat. et practicū papiēsez pleni[9] in forma libelli i cā spoliate uianū. de pcario[re] ne vis fiat ei q̄ in pos. missus est. de loco publico fruendo de supficiebus de itinere actuq; ꝓ. de aqua quot. ⁊ esti. de riuis reficiēdis. de fōte qđ ei daf qui aquā duxit; hoc anno. nec vi nec clā nec precario de alteri[9] fonte lacu puteo. piscina fossa stagno. nō de cisterna. vt. ff. de fonte. Idē de cloacis ꝓuatis reficiēdis. Itē quod vi aut clam. Itē de arboribꝰ cedēdis q̄ ipendēt ī alteri[9] domū vel agrū vl̄ si radices īmiserint vt inferāt periculū domui alterius. In primo casu non stirpitus arbor succidif̄ ꝛ a. xv. diebus supra a terra altius coherce tur. Ubi domui ipēdet prorsus dz succidi. Idē qz est ⁊ si ꝑ radices minaf̄ periculū. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. de ar. ce. l. j. Item est interdictū de glāde legēda. qđ daf ei cuius glās vel alius fructꝰ i fundū alienū ceciderit vt quoquo. i. singulo tertio die legere ⁊ exportare liceat. vt. ff. de glāde legēda. l. j. Itē interdictum de migrādo qđ daf inquilino vt ipse libere cum rebus suis de habitatione possit migrare. si tn̄ locatori satisfaciat de pēsione et de dāno: siquidem in domo cōducta dederit sed et gratuito inquilino daf. Colono aūt nō datur; ꝛ alias ei ex ordine iudicis officio subuenitur si velit. non dico migrare. sed colonariā post tps cōstitutū exactū vbi velit derelinquere. vt. ff. de migrādo. l. j. Itē in de terdictū vtrobi qđ datur his q̄ de pos. mobiliū rerum cōtendunt. vt. ff. vtrobi. l. j. Interdictum de ope. no. nun. quod datur his qui prohibentur edificare post q̄ satisdederint. ⁊ in eum qui satisdedit ne edificet. vt. ff. de op. no. nū. l. prētor. Item interdictum fraudatorium quo pupillo tutoris creditor tenef̄ si eoꝝ consiliū fraudis participasse constabit vt fraudaretur pupillus qui conuentus erat tutorē. vt. ff. de solu. habenti. l. pupilli. j. responso. potest et dici fraudatorio interdicto teneri eum qui fraudis particip̄ando emit a creditore qui non sit soluendo. mū ē vt. j. si vendito pignore agatur. l. vlt. Huius interdicti specialis tractatus vel titulus non reperitur. Et notandum est q̄ licet dixerim. viij. daf vel. viij. fore interdicta popularia. et. xxviij. ꝓ spoliata de rectis ⁊ principalibus interdictis debet intelligi. fere enim semper sub directis et principalibus plura vtilia et accessoria inueniuntur. Interdum duo. Interdum tria. vt soli ff. de no. oper. nū. l. j. ⁊. l. prētor. j. responso. ⁊. §. deinde. ⁊ ne quid in loco publico. l. ij. j. responso. ⁊. §. ait prētor. ⁊. §. deinde. ⁊. §. prētor ait. et de flu. pu. l. ij. j. responso. ⁊. §. deinde. et de aq̄ quot. et esti. l. j. primo respōso. et. §. ait prētor dū. C. inter heredes. ⁊. §. ait prētor quo ex castello. l. iul. de
10 ¶ Extra notāda sunt quatuor negatiua de in vi pos. terdictis. Primum est quia nullum interdictū cūdiēre infamat. vt. ff. de vi et vi ar. l. neq;. Secundum medii. est quia nullum ꝓponitur solēniter sicut nec sepe. de aliqua actio. i. cum solēnitate verborum. vnde sti. spol. omnia iudicia sunt extraordinaria. vt instī. eo. q̄ pos. §. vlt. Tertiū est quia in nullo interdicto habe tur ratio fructuum ante litem conte. nisi in rei terdicto vnde vi. vt. ff. eo. l. in interdictis. et de tio q̄ vi ⁊ vi ar. l. j. §. ex die. Quartum est quia nulli spoliati
11 redditur inter non subiectos. vt. j. e. l. ij. ¶ Itez ſ sciēter tria possunt notari affirmatiua: quia omnia im successit personalia sunt. et tamen scripta sunt in rem. spoliato quia dātur contra quēlibet possidentem. vt. ff. ri. tertiū e. l. j. §. pe. Item in omni interdicto habetur ratio fructuū post lit. conte. vt. ff. e. l. antepe. Itē diū. c. rei loco cuiuslibet interdicti redditur actio in factū. vt instī. eo. in prin. ⁊. §. vlt. ⁊. §. de act. emp. iij. q. j. qđ l. vlt. ¶ Potest et adijci quartus vt per interdicta pignus prius cognoscatur de possessione q̄ de pro ꝓpriete. vt. j. eo. l. incerti. ⁊. j. quorum bonoꝝ q̄ daf nō l. vlt. et quorum legatorum. l. j. Adijciunt alij soli otra et quintum. q̄ omnia interdicta redduntur nō spoliatiue xaliter. qđ falsuz est cum enim certum sit ea tm̄ ⁊ ō succedari noxaliter que ex maleficio oriuntur. vt. ff. dēt scie. l. vlt. et quedam non oriantur ex maleficijs ter spo constat falsum esse qđ dixerunt. ¶ Sed ⁊ illud liatori: ſ quintū generale est ī interdictis q̄ illa que an ō quēcūnalia sunt dantur perpetuo ex eo q̄ peruenit q̄ tertiū ad eum cum quo agitur. vt. ff. e. l. pe. Itez illud q̄ ēt bōa sextum generale dici potest q̄ illa que annua fide possī sunt ad agendum perpetua sint ad excipiēdū. deret. vt. j. de excepti. l. licet.

¶ Quorum bonorum. 2 Videa

mus de interdi/cto quo/rū bono/rū. vide spe. in ti. de teste. §. ij. ⁊ de libel. con cep. §. x. v. xxviij. bar. in. l. fi. C. de edic. diui adri. tol. Istud in terdictū nō habet locū ꝺo natio. cā mor. qñ defunct⁹ tradidit pos. bar. in. l. j. §. si ꝺs ex mort⁹. ff. quoꝝ le.

PRimus de in/terdictis in genere: nunc videa mus in specie. Et q; interdicto/rum quedā ꝓ vniuersitate: que dam ꝓo rebus singulis compe tūt ⁊ digniora sunt ea que cōpetūt ꝓ vniuersi tate: ideo de eis primo videamus. ¶Est autē sciendū ꝙ interdictū quoꝝ bonoꝝ directum ⁊ vtile inter alia oīa interdicta solum vniuersale est: ⁊ daf directū ei qui est bonoꝝ possessor: vti le vo daf ei qui succedit iure ciuili ex testō vel ab intestato. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. ⁊ sic ⁊ directa he reditatis petitio daf heredi. vtilis aūt daf bo noꝝ possessori. vt. ff. de pos. he. pe. l. j. ¶Intēdi tur hoc interdictū cōtra eū qui possidet ꝓ he rede vel ꝓ possessore sicut ⁊ hereditatis petitio. Et ꝓponif cā adipiscēde possessionis oīm corporaliū rerū. Nā incorporalia nō veniūt in hoc interdicto. vt. ff. eo. l. j. ⁊. ij. ⁊ mirū est qđ dicit lex eū qui possidet ꝓ herede vel ꝓ possessore nō esse rem nō sunt vsucapte: nō eīm potuerant vsucapi sine ti. Sed forte ꝓbabilis error fuit: ⁊ ideo potuit vsucapio procedere. vt diximus. §. de vsuca. ꝓ emptore. Quis autē possideat ꝓ herede vel ꝓ possessore plene diximus §. de he. pe. Et licz in hereditatis peti. veniant incorporalia. vt ibi diximus. hoc tñ secus est. vt §. est notatū. ¶Perpetuū est hoc interdictū: et sic notaf a primis verbis interdicti. Et idē dico in aliis interdictis: licz aūt dixerim corpora lia venire i interdicto que defunctus habebat tpe mortis. si tñ possessionē incōtinenti paratus sit ꝓbare res ad se pertinere nō restituet eas. vt diximus. §. de edi. di. adria. tol.

¶Quorum legatorum. 3

2 SIcut superius dictū est inductū causa adipiscende possessiōis: ita ⁊ hoc. Videamus ergo cui detur: ⁊ cōtra quē: ⁊ qñ det: ⁊ ad quid. ¶Datur hoc interdictū heredi ⁊ bonoꝝ possessori ⁊ cuilibet vniuersali successori ⁊ heredibus heredū. Et daf ō legatarios q̄ nō ex voluntate heredis occupauerūt legata: nec eīm debēt sibi ius dicere occupatis legatis: sed ab herede petere. vt. ff. e. l. j. j. rūso. ⁊ §. j. Qđ dixi in legatarijs seruaf i his q̄b⁹ donatū ē cā mortis. ¶Idēq; ⁊ dz in heredib⁹ eoꝝ ampli⁹ est: q; ⁊ si legatari⁹ auctoritate ꝓtoris missus est in possessionē cā legatoꝝ reseruādoꝝ cū heres nō satisdaret: deinde heres satisdet: vel parat⁹ sit satisdare tenef lagatari⁹ hoc interdicto. vt. ff. e. l. j. §. qsitū. ⁊ §. legatoꝝ. Heredi aūt nocet si accōmodauerit voluntatē legatario post aditā hereditatē: vel in ipa appreheōne: vel postea: vel ante. Si aūt ante aditā hereditatē accōmo dauerit voluntatē nō nocet heredi: ⁊ si plures sunt heredes ⁊ vnus cōsentiat legatario alter nō: q̄ nō cōsentit habebit interdictū. vt. ff. eo. l. j. §. ꝙ ait ꝓtor. ⁊. §. pdest. Itē nocet heredi si nō satisdederit legatario de restituēdo legato quatenus patiaf falcidia vel ꝓcuratori legatarij: vt legatario: vel ipo iure acquisita sit idonea cautio: vel per mādati actionē possit acquiri. Si ergo heres satisdederit hz interdictū: vt tñ si legatarius reprōmissione vel pignoribus fuerit cōuentus interdicto sit locus. Idēq; est et si heres paratus fuerit satisdare: sed legatarius noluit satisdationē accipere hoc tñ tēpore spectari debet editi interdicti stet per heredē an per legatariū ꝓponderat eīm posterior mora: ⁊ si aliqñ steterit per aliū. vt. ff. e. l. iij. §. qđ ait prētor. ⁊. l. vl. §. si legatarius. ⁊. §. vlt. nec exigit vt heres offerat satisdationē: sed legatario petente nō dz morā facere. vt. ff. e. l. vl. §. j.

3 ¶Veniūt in hoc interdicto res legate corporales vel incorpales vt seruitutes. vt. ff. e. l. j. §. respōso. §. qđ ait prētor. lz superi⁹ interdictū cōprehēdat corpalia tm. Itē ⁊ veniunt fructus a tpe lit. cōtest. vt. ff. de interdic. l. antepe. venit

4 etiā interesse. vt. ff. e. l. vlt. §. ex hoc. ¶Itē notādum est hoc interdictū dari cōtra titulū possidentē. s. ꝓ legato: sed ille qui possidet. s. ꝓ herede vel ꝓ possessore cōuenit hereditatis petitione vel quoꝝ bonoꝝ. ¶Quid autē si possessor nō vult respōdere ⁊ certificare actorē possit deat ꝓ legato an ꝙ herede vel ꝓ possessore qđ tenef facere. vt diximus. §. de cōfes. tunc actor ꝓponat actiones duas. i. interdictū quoꝝ legatoꝝ ⁊ hereditatis petitionē vel quoꝝ bonoꝝ tali iure vtēdo ꝓtra reū nō certifico te in actione quā exequar: qz nec tu certificas me in qua litate possessionis tue: ⁊ idē in similibus. vt. ff. eo. l. j. §. qđ autē nonunq̄. Nā vulgare est a tale mōtone tale bocone al's vo cū plures alicui cōpetunt cogit⁹ quis eligere. vt. ff. de tribu. l. ꝙ in herede. §. eligere. ⁊. ff. de leg. ij. cū filius. §. varijs. Itē notandū est ꝙ quidā dixerūt hoc interdictū locū nō habere: nisi cū heres rōne falci-a dievultvti retētione[a] legatoꝝ: ⁊ hoc videtur in a Reten nuere. vt. j. eo. l. vna. in prin. ⁊ in fi. qđ satis dici tiōe. Qz pōt. ¶Itē notādū est ꝙ si legatarius post adi/dispositā hereditatē occuparet legatū denegaret sibi tio hui⁹ actio legati. vt. §. de legi. l. nō dubiū. ⁊ sic in ꝓ tituli nō prietate ⁊ in possessione sibi preindicaret: sed hz locum ante aditā hereditatē occupādo sibi in actione qñ cessat vel in ꝓprietate nō preiudicat possessionem tñ falcidia: restituit. vt. ff. eo. l. j. ꝓmo rūso. ⁊. j. eo. l. j. puta qz

¶Unde vi. 4 phibita

5 QUē interdictis que ꝓ estvl'alio ponun mō: quia tur cā adipiscēde possessionis dictū tunc ēt si est. Videamus de his que ꝓponun legatari tur ad recuperādā possessionē: sic er us ꝓpria go videamus de interdicto vnde vi: qñ locū ha auctori/beat: cui detur: ⁊ cōtra quez: ⁊ ad quid: ⁊ quale tate acci sit interdictum. ¶Habet autem locum hoc in piat non terdictum cum quis possessionem soli per vim cogef re amisit vim dico expulsuam nō compulsuam. stituere. Si eīm compulsus possessionē rerum tibi tradi vide codero cessat hoc interdictū ⁊ datur actio qđ me/mē. cōsi. tus cā. vt. ff. e. l. si metu rerū. Itē dico vim nō le lxj. Icip. gitime admissam. qui eīm expulsus est si incōti petr⁹ habenti velit recuperare possessionē suā pōt qđē bes. i ter incōtinēti auctoritate sua nō ex interuallo. vt tio du-

bio. vbi etiã limitat: nisi testõr dicisset li. a cẽtiã appẽdẽdi ꝓpria autoritate et sic habes duas limitationes ad totum istũ titulum.

a Heredes. Adde gl. i. c. nihil omin. iij. q. ix. bar. in l. quereba. ff. de test. mil. ꝙ aliq̃d dicak ĩcõtinẽti fieri quãdo vnum fit post aliud in cõtinẽti.

ff. eo. l. iij. ſ. cũ igit. Incõtinẽti sic accipe. i. ante ꝙ ad alia extranea diuertat negocia. vt. ff. de ver. ob. continuus. j. respõso. et de duob⁹ reis. l. duos. ſ. vlt. ⁊ ad. l. iuliã. de adulte. l. ꝙ ait. ſ. ꝙ ait. et de testamentis. l. heredes[a]. ſ. vlt. Sz et ille qui non est adhuc expulsus sed quem, ꝗs vult iniuste expellere potest resistere vim inferenti et ꝓpulsare vim illatam ad defendendam possessionem: cum moderamine tamẽ inculpate tutele: id est defensionis. vt. j. eo. l. j. Quod inculpata sit defensio vel cum moderatione facta attẽditur circa duo. Si eñ vim iferat sine armis ꝓpulsare vĩ debeo sine armis. Si añt vim iferat cũ armis possum eñdẽ armis repellere. vt. ff. e. l. ij. ſ. cum igitur. Arma autez sunt oĩa tela: hoc ẽ fustes ⁊ lapides: nõ solũ gladij haste framee. i. rõphee. vt. ff. e. l. iij. ſ. armis. i. gladij vtrinqz incidentes: etiam solet dici mi 6 sericordia framea. Quid si pugnus illius durior sit ꝙ percussoris alterius: forte ꝓpter debilitatẽ nature debilibus vtetur armis. Illud quidã dixerunt simplicitate nimia seruandũ vt possessor debeat pati primo se percuti ꝙ ipse ꝓcutiat. sed certe forte nisi ꝙ peuteret postea. Satis ẽ ꝗ ꝙ alius petit possessorem inuadere armis. vel armis terreat ipsum vt sic possessor ꝺ eũ vtatur armis. vt. ff. e. l. iij. ſ. ꝗ armati. ⁊ ad. l. aq̃l. l. ſz ⁊ si quẽcũqz. ⁊ ad. l. cor. de sic. l. his qui. Itẽ moderamẽ adhibẽ ĩ alio. vt ꝗs propulset ad sui defensionem: non ad vindictã. vt. ff. ad. l. aq̃l. l. sciam. ſ. qui cũ aliter. Sed nunquid videtur semper fieri ad defensionem si fiat incõtinenti. ⁊ ait Ja. ꝙ sic. Ego puto ita ꝓsumenduz esse. sed tamẽ posset probari cõtrarium. ſ. ꝙ data opa possessor oculũ effodit vĩ inferẽti nõ ad sui defensionez. vt. ff. ad. l. aq̃l. l. si ex plagijs. ſ. tabernarius. Itẽ vim dico admissam sine iudicis arbitrio. vt. j. e. l. siquis in tantã. ibi añ euẽ tũ iudicialis arbitrij: vel etiã admissam cũ iudicis arbitrio. vel qõ maius ẽ dñi impatoris arbitrio. sed minus legitime iterposito arbitrio vel decreto. Quid eñ si iudex vel impator mãdauerit rescripserit vĩ ꝓscripserit vt res ille mihi restituank. vel ꝙ ego mittar in pos. rez. vel qõ ingrediar in pos. auctoritate mea. certe ꝓpter hoc nõ innouatur status possessionis eo absente ꝗ rẽ tenet. qz negociorũ merita ptium assertione panduntur. vt. j. ti. prori. l. vlt. tale enim rescriptum nimia narratione est extortum. vt diximus. s. si contra ius vel vti. pu. debeo igitur possessorem vel eius actores vel ꝓcuratores querere ad insinuandas sententias interlocutorias de re restituenda. vt dictũ. est. ne inde nascatur iniuriarum occasio vnde iura nascũtur. vt. j. e. l. meminerit. j. rñso. deinde debeo cõtrouersiã legitime inchoare: ⁊ iudiciario ordine procedere. vt. s. si extra ius vel vti. pu. l. et si non cognitio. Si autem iudiciario ordine pretermisso occasione rescripti rem inuadam. siquidẽ res ad me pertinebat primo negocio de ꝗ iurgari ceperã. Si autem pertinebat ad pupillũ vel ad adultum cuius tutor vel curator sum minori quidem non ꝓiudicatur. ſz ego si colludio habito rẽ inuasi: vt minorem dãnificarẽ debeo deportari ⁊ bõa mea debẽt publicari. vt. j. eo. l. meminerint. Si vo nõ habito colludio rem inuadã teneor cõstitutione siqs in tantã etiã si nolẽ minoris feceri credẽs mihi licere sz non ista: qz hic dolosum tm̃ punit. Idẽ dico vim interpositam dolo ma. ptinet eñ hoc interdictũ ad solam vim atrocẽ. vt. ff. e. l. j. ſ. ad solã. ⁊. ſ. interdictũ hoc. qz atrocitatẽ hoc etiã ex eo patet. qz cũ advim spectet interdictũ ergo sine dõlo ma. nõ põt eẽ. vt. ff. vi bo. rap. l. ij. ſ. doli. Doli autẽ ideo ponit quia ad mobilia ꝓncipaliter nõ ptinet interdictũ ꝓ eis eñ agit furti. vel vi bo. rap. Si tm̃ quis expulsus sit de fundo in quo erant mobilia. Et mobilia veniũt in interdictũ siue res cẽnt expulsi siue ei cõmodate vel apud eum deposite vel sibi pignorate. Idẽqz ⁊ si ĩ eis habebat vsuz vel vsum fructum vel custodiam vel si apud eum tanq̃ sequestrum res erãt collocate: cum eñ dicat ꝓtor habuit omnia hec habendi verbo cõtinentur. vt. ff. e. l. j. ſ. ꝙ ait. Sz ⁊ siquis rõne soli agere, velit interdicto gratia añt mobiliũ velit agere furti. vel vi bo. rap. põt. vt. ff. e. l. j. ſ. Ꝑ interdictum. ⁊. ſ. illud. ⁊. ſ. siqs. ⁊. ſ. si fund⁹ a quo. ⁊ ſ. ꝙ añt ait. Qđ añt de amissione possessionis ꝓponit duo denotat exigẽda hoc ẽ vt vere possiderit ille ꝗ ẽ expulsus tpe deiectiõis siue corpore suo siue alio. Idcirco siquis, de agro vl̃ de domo, pcessisset nemine suorũ relicto mox reuertẽs, phibitus sit ingredi in ipm̃ ꝓdium: vel siqs eũ in medio itinere detinuerit ⁊ ipse possiderit vi deiect⁹ videt. ademisti eñ ei possessionẽ quã alio detinebat ⁊ si nõ corpe. vt. ff. e. l. j. ſ. interdictũ añt hoc. vñ ⁊ dr̃ nemo videt rẽ amittere nisi qz eã habuit. vt. ff. de re. iu. l. nõ vr̃ rem 7 amittere. Illud etiam necessarium est ꝙ vẽ possessio sit amissa alioquin nõ dat interdictũ. Inde est ꝙ siquis me deiecerit meos autem nõ deiecerit non dat mihi interdictum: qz per eos retineo possessionem. vt. ff. eo. l. j. ſ. pe. Cuz eñ ciuilis possessio sit socia naturalis nequit ciuilis ab altera separi. Jõ dño solo expulso vtraqz retinet. Colono vo expulso ql̃ibet amittit quasi ciuilis cõmittet naturalem amissam vt pote digniorem: vel qz in coloni persona repzesentatur dñs. vt. ff. c. l. j. ſ. ꝙ seruus. et est hoc bonũ arg. ad illud quod dico in possessione quã retineo per colonũ vel inquilinũ licet eam nolim habere nõ tm̃ amittã eaz nisi alio ingresso. plus eñ in amittẽdo possessionẽ nõ dz opari 8 animus me⁹ ꝙ extranei expulsio. Qui autem amittit possessio siue quis corpore expellat siue reuertẽs nõ admittat. vt. ff. de acq. pos. l. si id quod. ſ. vlt. ⁊. l. ꝙis salt⁹. ⁊. l. peregre. ſ. vlt. et. l. licet. ⁊. ff. eod. l. j. ſ. idem labeo ait. ibi. sed pomponius ꝛc. Nec enim verbum vis adeo large est accipiendum. vt in edicto diui marci. qui ait totiens vim fieri quotiẽs quis id qõ sibi debetur nõ ꝓ iudicez reposcit. vt. ff. ꝙ me. causa. l. extat. Nã fm̃ hoc in interdicto vñ vi teneretur qui rẽ ꝓpriã quã alius possidet volens sibi possidere clã ingredit ꝙ cuiqz pz esse falsum.

BIU Cujas

Item ⁊ cōstitutio si quis in tantā q̄ vim punit etiā eum astringeret ꝙ rem p̄priā surriperet vel equū alicui accōmodatū de pascuo nō reḍsi to cōmodatario acciperet ꝙ non credim⁹: qz to tius ꝓstitutiōis verba refragari videtur. ⁊ ideo magis putarē actionē in factum ex interdicto agendū sicut ⁊ agitur cōtra patronū vel paren tes. vt. ff. e. l. j. §. añpe. vel cōditione sine causa: quia possessio sine cā penes eū est. vel qō est ve rius. in primo casu datur interdictum ꝙ vi aut clam. In scdo cōmodato: tenet cōtraria cōmo dati. vt. ff. cōmo. in cōmodato. §. sicut. et qō vi aut clam. l. j. ¶Quid añt si forte te absente in gressus sum pos̄. et tu absens suspicatus es te posse repelli. nūquid habebit locum interdictū vñ vi: dñs. y. negauit ⁊ ait in hoc casu p̄ditū esse auxiliū. l. q̄ est. j. eo. cum querebar. ℙ. vero exigebat vt is qui suspicat⁹ est se posse repel li ad locū iret: vt sic reuertēs nō admitteretur ab ingressus: sed certe tunc cum non admittit ab ingressis: sed desiderat possidere qz suspica tus fuerat se posse repelli. non ergo tunc darc tur interdictū quia tunc non possidebat. vt. §. diximus. Ego puto vtile interdictū locum ha bere ad exemplū eius qō dicitur de familia et mercenario ꝙ alium expulerat de p̄dio ⁊ p̄e dij possessio peruenit ad dūm ex delicto eorum tenetur enim dñs vtili interdicto rōne peruen tionis. multo ergo magis debet teneri iste qui deliquit cum ad eum p̄propter suspitionē meaz peruenerit possessio. vt. ff. e. l. j. §. si filius. ⁊. §. si quis tñ exiget. licet añt exigā vt amissa sit pos sessio non tñ exigo vt sit violēto ingressoꝛi q̄si ta possessio. ⁊ de eo qō ad eum nō peruenit te
1 netur vsq; ad annū. vt. ff. e. l. j. j. rñso. ¶Quicqd autē sit de edictis ⁊ interdictis hoc semp verū est qō sit quis visis armatis vel audito ꝙ arma ti venirēt metu discesserit de possessiōe: ꝙtum ad amittendā possessionē deiect⁹ videtur. vt. ff. de vsucap. non solū. §. si dñs. Porro si vere illo tendebāt habebit locū interdictū vñ vi. vt. ff. e. l. j. §. idē labeo ait. si añt alio nō. vt. ff. e. l. iij. §. si quis. et hoc siue verū erat eos esse paratos ad eundū alio: siue non vt ibidē dicitur in fine nisi postmodū me expellerent. vt. ff. ꝙ me. cā. l. me tum. ⁊ in p̄dicto. §. ⁊. ff. e. l. iij. ⁊ in his casib⁹ nō est res vitiosa ꝙtum advsucapionē nisi occupa ta fuerit possessio. Occupata añt possessiōe cer tum est eā esse amissam ⁊ res est vitiosa ⁊ datur interdictū vñ vi. Edictū vero ꝙ me. causa ha bet locū re tradita per metū: vel q̄si armati in gressi sunt ⁊ ego patior eos possidere ⁊ solā vi tam spreta possessiōe ⁊ eis relicta ab eis flagi to. Ita ⁊ patiētia inducit actionē ꝙ me. cā. vt. ff.
2 ꝙ me. causa. l. metū. §. deniq;. ¶Datur hoc iter dictum deiecto siue ciuiliter ⁊ naturaliter pos sideat vt cum est in re ipsa vel in cōspectu: siue ciuiliter tñ possideat qō est cum reuertēs non admittit. vt. ff. e. l. j. §. deiicitur. ⁊. §. siue añt. Si ne naturaliter tñ possideat. puta vsufructua rio vel vsuario. vt. ff. eo. l. iij. §. vñ vi interdictū. non tñ dico colonis vel inquilinis dari qz nec ciuilem nec naturalē habēt possessionē. vt ple ne diximus. §. de acq̄. pos̄. nec obstat qō dicitur ff. e. l. colon⁹. ⁊. l. cum fundū. qz ibi colon⁹ inter uerterat possessionē. ⁊ ideo tā ꝙ p̄do nō tan ꝙ colon⁹ hz interdictū. Datur ergo hoc interdictū deiecto si suo nōie possidebat. alioq̄n ei cuius nōie possidet. hinc est ꝙ si colonus coloni mei vel inq̄linus inquilini mei deiiciat mihi dño da
a tur interdictū. vt. ff. e. l. j. §. ꝙ seru⁹ ꝑ. ⁊. l. vlt. cui cunq; añt deiecto datur interdictū ⁊ eidē dabi tur si reuertēs nō admittat non admissa diffe rentia in expulso possideat iuste vel iniuste. Ita et p̄doni datur interdictū sicut ⁊ de colono di ctum est. vt. ff. e. l. j. §. q̄ a me. ⁊. l. fulcini⁹. ⁊. l. colo nus. ⁊. l. cum fundū. ita tñ si p̄do ab alio vim patiatur iniuste. Vbi añt vim patitur iuste ab eo quē expulit. i. incōtinenti ⁊ eodē mō ⁊ nō ad tē pus. ⁊ p vltionē. vt. §. dictum. est nō datur ei interdictū. Dñs enim non vi possidet a p̄done sed in suam
3 causam dicit reuerti possessio. vt. ff. e. l. iij. §. vñ vi. ⁊. l. q̄ possessionē. ¶Datur hoc interdictū cō tra eum q̄ deiecit vel eum q̄ mandauit vel iussit vt alius deiiceret. Itē cōtra eum q̄ ratā hz deie ctionem ab alio factā nōie suo. Nam in malefi cio ratihabitio cōparatur mādato: sz ⁊ ille qui deiecit suo vel alteri⁹ nōie vel cum mādato vel sine mādato tenet⁹ sed conuēto ⁊ exacto dño procurato: liberat ⁊ econuerso. vt. ff. e. l. j. §. deie cisse. ⁊. §. quotiēs. ⁊. §. cū autē. ¶Itē datur con tra eum cuius familia vel mercenarij deiecerint in id qō ad eum peruenit: aut si nō peruenerit no xaliter tenebit respōdere p̄o familia cuz seru⁹ ad sui p̄eiudiciū dñi cōditionē possit facere de teriozem. vt. ff. e. l. j. §. quid igit. ⁊. §. familie. et §. si filius. ⁊. l. in interdicto vñ vi. Sic ⁊ munici pes tenētur interdicto vñ vi de eo qō ad eos p uenit exviolētia quā alius fecit eorum nōie. vt ff. eo. l. si vi me deiecerit. sed ꝓpter reuerentiaz quarūdam personarū q̄ñq; denegat interdictū vt ecce liberis cōtra parētes vel libertis cōtra patronos ⁊ in locū interdicti dabit eis actio in factum. Si tñ vi armata vtāt̄r patroni vel pa rentes cōtra liberos vel libertos cōueniūtur ab eis interdicto vñ vi. vt. ff. e. l. j. §. interdictū
4 hoc qz atrocitatē. ¶Cōpetit hoc interdictū. vt restituat res ipsa ⁊ ea q̄ continebātur in ea. vt dictū est. nec liberat p̄edo interitu rei qz a tē pore delicti est plusq̄ frustrato: ⁊ in mora fuit. vt. ff. e. l. j. §. qō añt. ⁊. §. rectissime. ⁊. §. ibi autē. et. §. ex interdicto. ⁊. l. si vi me deiecerīs. ⁊. l. me rito. Itē ⁊ veniūt fruct⁹ percepti ⁊ p̄cipiendi ⁊ omne interesse deiecti quod haberet si vi deiec tus non esset. vt. ff. eo. l. j. §. ex die. et. j. eo. l. si de possess. ¶Fructuarius quoq; deiectus in eam dem causam restituendus est: id est in qua futu rus esset si deiectus non esset. Si ergo tempo re vsusfectus fuerit finitum postq̄ deiectus est a domino cogendus erit dñs vsumfructū re stituere: id est constituere. vt. ff. eo. si plures. §.
5 deiectū. Qō autē si deiect⁹ vi in iudicio patefa cta deinde super rebus arreptis vel inuasis vel de dāno tp̄e inuasiōis dato questione ꝓposita non posit que perdidit singula cōprobare cer te deferetur ei sacramentū a iudice vt manife-

Utile interdictū ⁊ directū cui detur ⁊ contra quē ⁊ q̄ñ ⁊ vsq; quo cōpetat habes in spec. de resti. spolia. §. j. et ij.

a Seru⁹. Vide pa nor. in. c. rentia in ecclia et p̄doni datur iterdictū sicut ⁊ de colono di sutria. si ctum est. vt. ff. e. l. j. §. q̄ a me. ⁊. l. fulcini⁹. ⁊. l. colo p. iij. glo. nus. ⁊. l. cum fundū. ita tñ si p̄do ab alio vim i. iiij. col. patiatur iniuste. Ubi añt vim patitur iuste ab de causa eo quē expulit. i. incōtinenti ⁊ eodē mō ⁊ nō ad pos. ⁊ p tē pus. ⁊ p vltionē. vt. §. dictum. est nō datur ei interdictū. p̄ie. vbi Dñs enim non vi possidet a p̄done sed in suam dicit istū causam dicit reuerti possessio. vt. ff. e. l. iij. §. vñ tex. alle vi. ⁊. l. q̄ possessionē. ¶Datur hoc interdictū cō gari per tra eum q̄ deiecit vel eum q̄ mandauit vel iussit Inno. in vt alius deiiceret. Itē cōtra eum q̄ ratā hz deie c. quali ctionem ab alio factā nōie suo. Nam in malefi ter ⁊ q̄ñ. cio ratihabitio cōparatur mādato: sz ⁊ ille qui deiecit suo vel alteri⁹ nōie vel cum mādato vel sine mādato tenet⁹ sed conuēto ⁊ exacto dño p̄curato: liberat ⁊ econuerso. vt. ff. e. l. j. §. deie cisse. ⁊. §. quotiēs. ⁊. §. cū autē. ¶Itē datur con tra eum cuius familia vel mercenarij deiecerint in id qō ad eum peruenit: aut si nō peruenerit no xaliter tenebit respōdere p̄o familia cuz seru⁹ ad sui p̄eiudiciū dñi cōditionē possit facere de teriozem. vt. ff. e. l. j. §. quid igit. ⁊. §. familie. et §. si filius. ⁊. l. in interdicto vñ vi. Sic ⁊ munici pes tenētur interdicto vñ vi de eo qō ad eos p uenit exviolētia quā alius fecit eorum nōie. vt ff. eo. l. si vi me deiecerit. sed ꝓpter reuerentiaz quarūdam personarū q̄ñq; denegat interdictū vt ecce liberis cōtra parētes vel libertis cōtra patronos ⁊ in locū interdicti dabit eis actio in factum. Si tñ vi armata vtāt̄r patroni vel pa rentes cōtra liberos vel libertos cōueniūtur ab eis interdicto vñ vi. vt. ff. e. l. j. §. interdictū

BIU Cujas

stet extimationē rerum quas perdidit taxatione a iudice facta p̄o p̄sonarū atq; negocij qualitate: nec liceat eis vltra taxatiōem a iudice facta iurare et q̄ huiusmodi iureiurando dato fuerit declaratū iudicē cōdēnare oportet. vt. j. eo. si qñ. ¶ Personale est hoc interdictū sicut ꝛc. vt. ff. de inter. l. j. ſ. pe. ¶ Non est famosum sicut et alia. vt. ff. eo. l. j. neq; vñ vi. ¶ Annale est de eo quod non peruenit ad violentū. Et cōputatur annus vtilis sed de eo qū̄ peruenit est perpetuū. vt. ff. eo. l. j. j. rñso. ꝛ. ſ. annus. Heredibus autē datur ꝛ in heredes datur in id demū qđ ad eos peruenit dolove eorū malo factū est quominꝰ peruenirꝫ. vt. ff. e. l. j. ſ. hoc interdictū ꝛ heredi. ſ. vlt. ꝛ. l. hj. ꝛ. l. iij. j. resp̄so. Sic equidē punitur violētia per interdictū ſz et punit̄ p cōstōnes ciuiliter. Jtē punitur p. l. iul. criminaliter. vt. ff. eo. l. j. ſ. ne quid. De accusatione autē criminali p̄o violētia non est hic dicendū qz plene dicemus. j. de vi pu. ꝛ p̄i. ¶ Sed ꝛ de cōstitutionibus q̄ pecuniariter puniunt violēter bꝛeuiter videam⁹. ꝛ certe q̄dam cōstitutio facta est ad securitatem indeorū ꝛ paganoꝝ vt xp̄iani q̄ eorum bona diripuerint ablata teneant̄ restituere in duplū. vt. ſ. de paga. l. xp̄ianis[a]. ¶ Est et alia q̄ facta est vt maior sit auctoritas actionis finium regundorū in iudiciū delate. ¶ Qui em̄ detulit eam si ante sn̄iam vsurpauerit rem alienam q̄ male petebat amittit: et tm̄ agri modū q̄tum adimere tētauit vicino restituit. vt. ſ. fi. regun. l. si cōstiterit[b]. ¶ Est ꝛ alia que punit ad uocatum q̄ auctoritate sua rem p̄o salario cōuentam occupauit. Nam eam restituit ꝛ a petitione excludit̄. vt. ſ. de vsufru. l. vna. ¶ Est et alia q̄ punit quēlibe ꝛ ex noīe alieno rem detinentem si eam dñs recuperare volētibus non restituerit: sed litem vsq; ad diffinitiuaꝫ sn̄iam expectauerit: tunc em̄ rem locatā et extimationem eius dño p̄stare cōpellerent̄. vt. ſ. locati et cōducti. l. cōductores. ꝛ. j. e. l. non ab re. ¶ Est et edictum diui marci q̄ creditorē punit si rem vllam debitoris vel pecuniā debitam non a debitore sibi datam sine vllo iudice temere posse derit vel acceperit ꝛ sibi ius in eaꝫ rem dixerit. Punitur em̄ iure crediti. vt. ff. q̄ me. cā. l. extat. ¶ Est ꝛ ostitutio iustiniani si quis in tantā queum punit q̄ ac si furiosus esset possessionē rerum apud quēcunq; constitutarū ante euentū iudicialis arbitrij violēter inuaserit: tunc em̄ si dñs erat expulsor possessionē restituit expulso et dominiū eiusdē rei amittit. Si vero alienarum rerum possessionē inuaserit nō solum eam possidētibus reddit verumetiam extimationē earundē rerum restituere cōpelletur. vt. j. eo. l. siquis in tantā. ex qua cōstitutione plura ꝓpnuntur in dubiū. Jn p̄imis em̄ occurrit quere de furioso an teneatur ex ea cōstitutione de violentia admissa. ꝛ certe non. qz caret sensu satisq; ipso furore punitur. vt. ff. de offi. p̄c. l. diuus. ꝛ ad. l. pōp. de paricidis. l. pe. ꝛ de reiven. q̄ infans. ꝛ de admi. tu. l. vl. in fi. nec obstat qđ dicitur in. l. in tantā furoris ꝛc. Loq̄tur em̄ nō q̄ vere sit furiosus immo erat sane mentis sed ac si furiosus esset violentiaꝫ admisit. ¶ Quid si advere furiosum peruenerit possessio quia serui sui eam appꝛehēderunt p̄opter violentiā furiosi tenebitur in actione in factū adeo q̄ ad se peruenit. vt. ſ. dictū est de mercenario ꝛ familia. ¶ Illud certū est hanc ostitutionē locum habere tam circa mobilia q̄ circa immobilia. Sed interdictū vnde vi circa res soli tm̄ actio vi bo. rap. circa mobilia tm̄ est prodita. vt insti. vi bo. rap. ſ. q̄ non solum. ¶ Sed de illo dubiuꝫ est an hec cōstitutio locum habeat vbi quis rem inuadit vel occupat credēs sibi nō licere q̄ quidam negauerūt: qz tunc specialiter erat cōsultū antiquit⁹ per interdictū vñ vi ꝛ actione vi bo. rap. sed est addita ista cōstitutio in defectū interdicti actionis vi bo. rap. vbi quis putat sibi licere rem suā pvim auferre. vt insti. vi bo. rap. ſ. quia tm̄. sed certe fm̄ hoc melioris esset cōditionis q̄ sciens facit contra legem quā qui facit ex ignoꝛātia q̄ esse non debet qz dolus debet pꝛeponderare culpe vt dixim⁹. ſ. ad. l. aquil. ꝛ p̄obatur. ff. de noxa. non solū. q̄ vi aut clam. l. seruius. Qđ autē sequit̄ ante euentū declarat cōstitutionē locū habere añ lit. cōte. et postea hoc est ante sn̄iam. immo ꝛ idem puto post sentētiā subaudit̄ ergo maxīe añ euentū ꝛc. Uel ideo dꝛ ante qz excutores exequūtur sn̄iam non tenentur per constitutionē qz iuris executio non habet iniuriā. vt. ff. de iniur. l. iniuriam. ſ. j. nec magistratus tenentur qui aduersus resistentē aliquid violentius fecerit nec cōtra bonos mores sed iure honoris quē sustinent. vt. ff. q̄ me. cā. l. iij. ꝛ ad. l. aquil. l. quēadmo. ſ. pe. Qđ autē dicitur dñiuꝫ postea ipso iure eiusdē rei amittit. dixerunt quidā amitti dominiū ipso iure ꝛ applicari vel acq̄ri expulso. sicut ꝛ alias quis ex delicto suo ipso iure infamat̄ ꝛ amittit militiaꝫ. vt ſ. loca. l. vl. ꝛ vt dixim⁹. ſ. de his qui no. infami. Et sicut actor qui denuo litē desererit ab omni cadit actiōe ipso iure. vt. in aut. de litig. ſ. oēm. in fi. Et sicut in crimine lese maie. quis amittit dominiū rerū suaꝝ ipso iure ꝛ applicabit̄ fisco. vt. j. ad. l. iul. ma. l. vlt. Et idem in transferentes merces illicitas. vt. ff. de pub. l. cōmissa. Jdemq; in muliere q̄ p̄o p̄imo raptori nubit vt amittat dñium rerum raptoris. vt in aut. de muli. q̄ p̄o rap. nu. Sic est ꝛ cum quis pignoꝛauit aliū p̄o alio vel liberū hoīem cepit p̄o debito. vt in aut. vt non fiant pignoꝛatiōes. in. v. col et vt nulli iudicū. ſ. quia añt ꝛ hmōi. vel dic amittit dñiuꝫ per sn̄iaꝫ qđ tuti⁹ est. nec em̄ dicit amittit: sed amittat quasi diceret p̄cipio vt iudex eum puniat in amissiōe rei plerunq; em̄ demū lata sentētia ꝓtingit amissio rei. vt. ſ. de pere. ꝛ ma. l. quicūq;. ſ. qđ si fecerint. ꝛ de apostа. l. j. ꝛ. ff. ad fil. l. necessarios. ſ. non alias. ꝛ de iure fi. l. eius qui. ꝛ in aut. vt litigātes iurent. ſ. illo. Qđ autē dicitur postea extimationē earūdem rerum nō tandum est aliud esse p̄ciuꝫ rei: aliud possessionis rei. Rei em̄ p̄recium cōp̄hendit p̄ecium p̄p̄rietatis plene: sed possessionis p̄ecium non cōtinet extimationē p̄p̄rietatis in conditione ergo huius constitutionis extima

Et nō datur ꝓtra heredes nisi quatenus ad eos pueniꝫt. l. impulsos. ꝛ ibi bart. hic. c. ti.

a Xp̄iani. Jstā l. cōmendat rof. in suis libellis in ti. cōstitutiones q̄ ligāt violētos al's q̄ puniūt violētos

b Constiterit. Vide gl. magnā in. l. extat. ff. q̄ me. cā. l qua ponitur materia interdictorum.

BIU Cujas

Jstū tex. in.§. vlt. habes al legatum p alex. in l. stipulatio ista.§ qđ si forte. ī pri. ff. ꝺ ver. ob. vide ēt iaſ. in l. naturalit. §. nihil cōe. ī xj. colū. 2 ꝑm ꝑmā lecturaz ff. ꝺ acq. poſ.

tur res ipſa: ſed in interdicto vti poſſidetis extimaſ poſſeſſio. vt. ff. vti poſſi. l. pen. §. vlti. ꝛ qđ me. cā. l. ſi mulier. §. q̄ poſſeſſionē. Hec oīa locū habent in re que ꝓzſus eſt expulſi. vel ꝓſus eſt aliena. ¶Quid autē ſi res ꝑtim eſt expulſi. partim eſt aliena. vt ecce fructuarius deiicit de poſſeſſione in q̄ hz vſumfr. vel deiicit dñs nude ꝓprietatis ꝛ certe ſi res erat īmobilis fructuarius deiectus a quocūq; reſtituet in naturalez poſſeſſionē rei. ꝛ ꝑterea habebit extimationez vſufructus: ꝓzprietarius aūt deiectus a quocūq; reſtituet in ciuilē poſſeſſionē rei. ꝛ ꝑterea habebit extimationē nude ꝓprietatis. ſ. ei⁹ qđ ſuū erat: ſicut em̄ ꝓprietatem plenam extimo in totū quando in totum eſt expulſi. ita ꝛ ſi habeat eam nudā. vel ius quodcūq; illud extimādum eſt. ¶Jtez fructuario deiecto de poſſeſſione rei īmobilis nō ꝓziuatur poſſeſſione ꝓprietarius ꝛ econuerſo. Jdem ergo vno eozum deiecto nō iō experitur alter. Plane ſi res mobilis eſt illius poſſeſſionē quilibet eozuz amittit etiā ignorans aliquo ſurripiēte ꝛ vel rapiente fructuario vel ꝓprietario. vt. §. dixim⁹ de acq. poſ. ꝛ ideo furti actio vel conditio ex hac. l. diuiditur inter fructuarium ꝛ dñm ꝓprietatis vt fructuarius experiaſ de fructibus quāti interfuit eius furtum vel rapinam nō eſſe factam: ꝓprietarius aūt agit quod interfuit eius ꝓprietatem non eſſe ſubtractam. vt. ff. de fur. l. inter 3 oēs. §. ſi ſeruus. ¶Eſt ꝛ alia cōſtitutio iuſtiniani cū querebatur que locū habēt ꝺ eos qui vacuam poſſeſſionē abſentium ſine iudiciali ſnīa detinuerunt violentia in ablatā poſſeſſionem minime precedente: ꝛ dicebat. ꝺ. M. vacuam eſſe poſſeſſionē cum alio ingreſſo me abſente ī poſſionem ſuſpicatus ſum me poſſe repelli et ita amiſi poſſeſſionē nō ex ꝓzioꝛi facto ſed ex volūtate mea qm̄ habui animū ꝛelinquēde poſſeſſionis. vt. ff. de acqui. poſ. l. ſz ꝛ ſi nolit. ꝛ ſic dicetur vacua poſſeſſio corꝑe nō aīo nec habet locum directum interdictū vñ vi. q: nō ſolum expulſus vel reuertēs nō fuī ꝓhibitus ꝛ vis ſine corꝑe fieri nō poteſt. vt. ff. eo. l. j. §. idem labeo ait eī. ꝛ hoc eſt quod ꝺz in. l. hac. ibi. violētia in ablatā ꝛc. ꝛ argumēto. ff. q̄ metus cauſa. l. metum. §. deniq;. vtile tamē haberet locum interdictum vñ vi ſicut notauimus. §. in. §. quod ergo, vel forte vocat vacuā a poſſeſſionem que a nemine detinetur corꝑore vel aīo. ſ. longo tpe amiſſam ꝓpter abſentiam vel negligentiā dñi aut q: ſine ſucceſſore deceſſerit ꝛ hic ꝓpri⁹ appellaſ vacās poſſeſſio: nec pōt ī ea vis fieri cū nulli⁹ ſit poſſeſſio. vt iſti. de vſuca. §. qđ aūt. ꝛ j. de oī agro deſer. l. q̄ agros. alicui⁹ tñ eſt ꝓpetatis lz ingrediēs ignoret cui⁹ ſit. cū em̄ ſciat nō eſſe ſuū ſcire ꝺz ad aliū ꝑtinere. niſi res erat talis q̄ ꝓcedebaſ occupāti ſicut ꝛ ī furti actiōe q̄ dño iuito ꝺctat furti tenet. ꝺ ꝙ temerari⁹ occupator tenet vt ꝑdo lz violētiā nō admiſerit ſed eadem pena que ſtatuit ꝑ. l. illam ſi quis in tantā cōtra violentos inuaſores. nō dico q̄ teneaſ ex illa. l. q: illa punit violentos tm̄ ſed hac. l. impo nitur eadē pena ꝛ hmōi temerariū occupatorē

a Vacuā a Vacua poſſeſſio i. nō poſſeſſa le gatoꝛ vl fideicommiſſoꝛuz cā vl nomine vēdis. glo. ī. l. cū res C. de ꝓbo. ī ꝓbo vacuā. ꝺ quo, vide

4 ꝛ detentatoꝛem. vt. j. e. l. vlt. ¶Quid aūt ſi res no. ī. l. §. erat hereditaria an habeat locuz hmōi. l. pena. vacua. ff. R. nō: q: hic loquiſ in poſſeſſiōe abſentis: ꝛ in de acquire aliena. vt ꝓz per illa verba qui in vacuā poſſeſſionē. Vbi. ſeſſionē abſentiū ꝛc. ꝛ ꝑ illa quod ꝑ ignorantiā in. c. cum aliena rem ꝛc. ¶Res aūt hereditaria nō eſt alicuius. Joh. cocuius ꝛ poſſeſſoꝛ nullus eſt. vt. ff. de re. di. l. j. et lū. v. de ſi quis te. liber eſſe iuſſus. l. j. §. ſecuola. ꝛ vt diſi. inſtr. ꝛ rim⁹. §. quoz legatoꝛū. Quid ſi hereditas erat ibi imoladita ſed poſſeſſio non appꝛehenſa. pōt dici q̄ ꝙ ponit locum habeat conſtitutio ꝑm poſitionē caſus vnā pulvltimā. Jtem ꝑm eandē poſitionē talis inuaſoꝛ chrā que rem non afficit vitio. vt ob hoc impediaſ vſucapionē. l. capi res. vt inſti. de vſuca. §. qđ autē. ſed aliud an dicaſ eſſet ꝑm poſitionē primā. ¶Jtem iſta conſtitutio videſ qđ locum habeat in eo tm̄ qui facit do cua poſſeſſo per illa verba. oēs em̄ ſcire ꝛc. et per exēplū feſſio rei quod ponit de furto. Sed nūquid habet locum vēdite ſi lex iſta in re mea vacāte ab alio ſi eam occupo. tradatur Et forte nō per ꝑdicta oēs em̄ ſcire ꝛc. ¶Eſſet res q̄ ꝺz alia cōſtitutio in corꝑore autēticoꝛū de credi- alteri alitoꝛe qui pignoꝛauit vel exigit alium ꝓ alio qđ ſerui qui cadit ab actiōe ſibi cōpetenti: ꝛ in quadru tm̄. ꝺ qua plum damnatur. vt in auf. vt non ſi. pi. in. v. col. qōne viꝺ Eſt ꝛ alia cōſtitutio que punit creditoꝛē ſi libe bart. terum hoīem ceperit ꝓ debito. cadit em̄ a debi nentē qđ to ꝛ aliud tm̄dem ꝓeſtat retento vel parenti- ſic ī. ꝺ. §. bus eius: vt in auf. vt nul. iu. §. quia autem. vacua. et

¶Si per vim vel alio modo abſentis turba ibi etiaz ta fuerit poſſeſſio. ꝙ Alexan.

5

Dictuz eſt ſupza de turbata poſſeſſiōe preſentis. Nūc dicamus de turbata poſſeſſiōe abſentis. Eſt autē ſciendū q̄ poſſeſſio abſentis qñq; turbatur per vim: qñq; turbaſ per reſcriptū principis: ꝛ ſiquidē turbatur per vim expulſis his q̄ detinebat noīe abſentis datur cōditio ex. l. iſta ad recuperandā poſſeſſionē detinenti noīe abſentis etiā ſi ſeruus erat qđ eſt cōtra regulā gīalem. ¶Jtē cuilibet amico noīe abſentis: lz cōſtat eū nō habere mandatū: licet extrane⁹ ſit qđ eſt cōtra regulā generalē. Et datur iſta cōditio nō vſq; ad annū tm̄: ſed perpetuo ſic ergo nō īmmittaſ naturaz interdicti vñ vi. Judiciū aūt ꝓprietatis vel rei vēdicatiōis reſeruatur abſentis. vt. j. e. l. j. Si aūt turbatur b j. e. l. j. b per reſcriptū imperatoꝛis vel interlocutione⁹ Ad intel iudicis non fit ideo īmouatio poſſeſſiōis: q: ne ligētiam gocioꝛū merita partiū aſſertiōe pāduntſ: ꝛ qz ꝑ huius. l. nimiā inſtantiā lr̄e impetrate ſunt. vt. j. e. l. vlt. prime q̄ et vt diximꝰ. §. ſi otra ius vel vtilitatē publicā. ē mirabi

¶Uti poſſidetis. 6 lis ꝛ no.

6

Dictuz eſt ſupza de interdictis ꝛ cōditionib⁹ recuperande poſſeſſiōis. Nunc videa §. ſi ego. īmus de iterdictis retinēde poſſeſſiōis. i. de iterdictoꝛ uti poſſide colū. ꝑm tis: ꝛ eius gra de iterdictoꝛ utrobi. Superi⁹ em̄ primam interdictū vnde vi ꝛ conditiones reſtituunt vi leck. ff. de amiſſam poſſeſſionē ꝛ oppugnāt poſſeſſoꝛē. vt ope. no. ff. e. l. j. §. eſt igit. Hec aūt duo interdicta tueu- nuncia.

l. viꝺ iaſ. in. l. in p

BIU Cujas

tur possessionē ⁊ possessorē sicut ⁊ exceptiones actio vo nūq̄ vltro possessori dar q̄ppe sufficit ei qđ possidet.vt.ff.e.l.j.§.restituēde.⁊.§.interdictum aūt. ¶ Videam⁹ ergo in q̄bus rebus habeat locū interdictū vti possidetis:⁊ in q̄bus interdictū vtrobi:cui detur:⁊ ꝓtra quē:⁊ ad quid: et quis vincat in eis interdictis:⁊ inq̄tū fiat cō
6 demnatio. ¶ Habet aūt locū iterdictū vti possidetis in rebus īmobilib⁹ oībus ⁊ soli: dūtamē talia sint q̄ possint possideri.vt.ff.e.l.j.§.pe.nō a utē possident forū ⁊ basilica ⁊ res sacre. vt.ff. de acq̄.pos.l.j.§.vlt.⁊.l.q̄ vniuersas.§.j. p̄terq̄ in cloacis.⁊ fortasis ideo:q: cloacis specialiter prouidit pretor per tria edicta. Primū est prohibitoriū ne ꝓhibeatur quis reficere p̄uatas cloacas. Aliud scōm est prohibitoriū ne qđ fiat vel immittat in cloacas publicā. Tertium est restitutoriū vt factū vel immissum quo vsus cloace deterior fiat restituat.vt.ff. de cloacis.l.j. primo respōso.§.vlti.⁊ pe.vel q: cloaca nō per se continetur:sed ipsi solo adheret:vñ satis est si de ipso solo ꝓponatur:vt ita ⁊ si nō principaliter per cōsequētiā tñ agatur de omni inquietatione quā circa solū sustinet vel circa cloacas vel similia. ¶ Item locum habet hoc interdictū in incorporalibus:vt in quasi possessionibus fr. vel vsus.vt.ff.e.l.vlt.vel aliarū seruitutū.vt.ff.e.l.
a Utrobi. Ad intelligētiā hui⁹ interdicti vide plene p practicū papi. in forma libelli in cā expoliate possessi. i p̄i.
7 quotiēs.⁊ si ser.ven.l.si cum.§.aristo.⁊ vt dixi
a mus.s. de interdictis. ¶ Utrobi[a] vero interdictum locū habet cum q̄stio est de retinēda possessione rerum mobiliū.vt.ff.de vtrobi.l.j.⁊ in fi.de interdi.§. retinende.⁊ cōponitur vtrobi ex vtrum ⁊ vbi:vt vbi ponatur pro ad vtrū ponatur pro quem: quasi diceret apud quem res est mobilis:nec vi:nec clam: nec precario ab aduersario tēpore lit.cōte.ei vim fieri veto: quominus eam rem ducat:sed olim vincebat ꝓinterdictovtrobi.ita demū si maiore parte anni rem habuisset.vt.ff.de vtrobi.l.j.⁊ insti.de interdic. §.retinende. ¶ Si queras quare diuersa introducta sunt interdicta ex diuersitate rerum mobilium et immobiliū.satis eñ suffecisset vnum istorum interdictorū. Respōdeo lex ꝓsiderauit proprietatē vocabulorū. Immobilia enim proprie dicūtur possideri eo q̄ eis quis pedib⁹ insistit. Inde eñ appellata est pos.vt.ff.de acq̄. pos.l.j.vñ ad immobilia bene ⁊ proprie accommodatū est hoc nomen vti possidetis :mobilia vero dicuntur apud vel penes nos esse vnde et mobilis rite est attributus hoc nomen vtrobi. tota die tamen dicimus indifferenter tam mobilia q̄ īmobilia possideri. Improprie tamē di
8 ctum est. ¶ Dantur hec interdicta possidentib⁹ ciuiliter ⁊ naturaliter.vel etiā naturaliter tñ. Ut ecce fructuarius ⁊ vsuarius naturaliter possidēt rem in quā habēt vsum ⁊ eius noie habēt interdictum vñ vi vt diximus.s.vnde vi.multo magis habēt interdictū vti possidetis ꝓtinenda possessione.vt.ff.e.l.vlt.q: cui damus impugnationē multo fortius defensionē.vt.ff.de superfi.l.j.in fi. ¶ Interdictū vti possidetis qua si possidenti illius naturalis seruitutis predialis vel personalis.vt dictum est. Nec eñ est vere possessio vel traditio rerū incorpaliū.vt.ff. de vsuca.sequit.§. itē si uiā.⁊ de acqui.re. do.l. seruus.§.incorpales. sed quasi possessio.vt.ff. de serui.vrba. prē.l.si edes.§.libertas. Quando q̄ tamē possessio simplr dr.vt.ff.de iti.actuq̄ prī.l.vlt.⁊ cōia prē.l.§.j.⁊ de pe.he.regulariter. Ceterū si seruitus nō sit iure soli cōstituta licet quis in ea re ius aliq̄d hz nō tamē sibi datur d interdictū:vt ecce creditores missi sunt in possionē cā rei seruande habēt quidā ius pignoris ex ea missione nō tñ possidēt:⁊ ideo nō habent hoc iterdictū. Idēq̄ est i ceteris oībus q̄ custodie cā missi sunt i possessionē. vt.ff. eo.l. si duo. §.creditores. ꝓponitur hoc interdictū quotiēs inter litigatores cōtentio est vtrum possideat his qui alterutter se magis possidere affirmat ⁊ sepe ꝓponit causa vel occasione rei vēdicationis. Separata eñ debet esse possessio a ꝓprietate in iudicio rei vēdicātionis. fieri eñ potest vt alter sit possessor ⁊ dñs nō sit alter quidē sit dñs possessor aūt nō sit fieri etiā pōt vt idē sit possessor vt dñs ⁊ idem sit dominus sed nō possessor.vt.ff.eo.§.hoc. Inter litigatores q̄ quotiens est ꝓprietatis controuersia aut cōuenit iter litigatores vti possessor sit vti petitor aut nō conuenit.si cōuenit absolutum est.nam ille possessoris cōmodo quez cōuenit possidere ille petitoris onere funget. ¶ Si aut̄ inter eos nō cōuenerit ⁊ contētio est de possessione ad d interdictum remitteret quod vulgo appellatur vti possidetis retinende possessionis.vt.ff.e.l. j.§.hmōi aut̄. Sed ⁊ si nō vterq̄ sed alter tñ possidere cōtendat dicatq̄ se ab altero inquietari datur ei hoc iterdictū: vt statim patebit ꝓ
9 exempla. ¶ Proponitur hoc interdictū ex his causis.ecce eñ competit mihi si me edificare i meo prohibeas.et eñ videris mihi ꝓtrouersiā possessionis facere quia prohibes me vti mea possessione. Idēq̄ ⁊ si locauerim tibi domum et velim eam reficere ⁊ tu me prohibeas testificari eñ possim qđ nō ꝓhibeam te inhabitare ꝛ possidere.vt.ff.e.l.si duo.§.hoc interdictū.⁊.§. cū inquilinus. Idē etiaz dicitur ⁊ si tu velactor tuus ex fundo meo vites in arbores tuas trās duxeris possim eñ tibi denūciare vt vites precidas aut vtar interdicto vti possidetis de eo loco quo radices cōtinēt initium. Nam si mihi vim feceris quominus eas vites vel precidam vel transducam vim mihi videris facere quominus possideam.et eñ qui fundum colere prohibetur possidere vi prohibetur. vt.ff.e.l. si duo. §.item videamus si actor. Si ergo prohibitio edificationis refectionis transductionis preciōis ⁊ culture īducit d iterdictū. Itē ⁊ īducit d iterdictū inq̄etatio alteri⁹ quā fecit ꝓhibēdo aliq̄d nō iure supra solū vicini in hūc modū. puta qđ ei possideti solū d ꝓhibētē vel ꝓtegētē. q: solū cuiusq̄ dz esse libez vsq̄ ad celū.vt.ff.e.l. si duo.§.si vicin⁹.⁊ qđ vi aut clā.l.vlt.§.pe. Cassius tamē scripsit vtriq̄ inutile esse interdictū vti possidetis:q:alter solū possidet alter cū edibus superficiē.vt.ff.e.l.si duo. §. itē videam⁹ si ꝓiectū.sed certe illud ꝑbū vtriq̄ ponit collecti

BIU Cujas

ne.quasi diceret.isti ⁊ illi non diuisiue.vt.ff.de cõtrahẽ.emp.sed celsus.ſ.j.Nam nec rõne pro tecti dak vtriq; simul:q; protectum aļ possiden te domum possidetur.nec rõne soli:q; illud ab altero non ab alterutro possidetur.Item rõne inquietatiõis que fit p̃ immissionẽvel ꝓiectio nem de domo vnius in domũ alterius dak hoc interdictũ in hunc modũ:puta hoc tñ subtili ter est inquirẽdũ. an solũ sup quod fit ĩmissio soleniter cõmuniter possideatur a nobis am bobus an ab altero.Si ab ambobꝰ vnus alte ro inuito nõ potest aliquid immittere vel pro tegere nisi id expediat vel cõmuni:alioquin p̃ hibẽt hoc interdicto vel iudicio cõi di.vt.ff.cõi diuidũdo.sabinus.⁊.l.si edes.Si autẽ possidet ab altero:ille potest experiri contra aliuꝫ hoc interdicto.vt.ſ.proxime dixi. Plane vbi ille q̃ a Immiſ a immisitvel protexit immissum[a] ꝫ iure seruitu sum. Im tis dare ei iterdictũ vti poſſ.pro tali quasi poſ missũ qñ sessione.vt.ſ.dictũ est.vt.ff.e.l. si duo.ſ. labeo. dicak.vi Itẽ datur hoc interdictũ ꝓpter inquietationẽ de in.l.j. que fit edificando cenaculum supra edes alte ſ. pe. ff. rius ita q̃ sustẽtatur cenaculũ ab edibus ĩ hũc ne; q̃d in modũ.puta dñs eiꝰ ediũ ꝫ hoc interdictum. fl u.pu.⁊ Semp eiꝰ superficies solo cedit.nõ aũt ille q̃ ĩ ce l.l.ij.ſ. p̃ naculo morak nisi cenaculũ ex publicovl ex pri toꝛ ait.ff. uato habeat aditum nõ ex iferioꝛe domo. vel ne q̃d in nisi q̃ habeat cenaculũ superiarius est:q; dñi lo.pu.itẽ edium voluntate imposuit superficiem. Ihis differũt enim casibus cenaculum videk possidere nõ ab ĩmissum eo q̃ possidet inferioꝛẽ partẽ ꝫ ab eo cui⁹ edes ⁊ ꝓiectũ supra essent.vel ab eo q̃ superiarius est.vñ sup l.mãli.ſ riarius hoc interdicto et actionibus a ꝓtore iter ꝓiec vtek.dñs aũt soli tã aduersus aliũ q̃ aduersus tũ.ff. de superiariũ potioꝛ erit ĩ interdicto vti possi ver.sig. dentis.sed ꝓtoꝛ superiariũ tuebik ꝑm legẽ locatio nis in interdicto vti possidetis.Sed et dat ꝓtoꝛ superiario vtilẽ rei vẽdicationẽ vel actionẽ in factũ.vt.ff.e.l.si duo.ſ.sed ⁊ si.⁊.ſ.de dã.in
1 fe.l.pe.ſ.vlt.⁊ de supſi.l.j.ſ.j.⁊.ij. ¶Vincit in hoc iterdicto ⁊ ĩ interdicto vtrobiq; q̃ possessio nem nec vi nec clã nec ꝓcario ab aduersario tempoꝛe lit.cõte.cõtinet.vt insti.de iterdictis. ſ.hodie tamen. Secundum hoc ergo si neuter ab altero vi vel clã vel ꝓcario possideat vterq; debẽt vincere:ꝫ lex ꝺicit.dicit eiꝰ q̃ neutervi cit.nã ⁊ iste possidet ⁊ ille.vt.ff.eo.l.si duo.j.re spõso.sed certe neuter vincit in eo quod vterq; est actoꝛ. Actoꝛem enim vincere nihil aliud est q̃ reum sibi cõdẽnari.hic autem neuter alteri condemnatur.nam vterq; possidebit vti possi det. ¶Cum ergo sit vterq; actoꝛ neuter vin cit.in eo ꝙ q̃ vterq; ẽ reus:vterq; vincit. reũ eiꝰ vincere ẽ nõ auferri q̃ apud se ꝫ hoc est soluꝫ.duplicia ergo sunt ista interdicta.vt isti. de interdi.ſ.pe.⁊.ff.e.l.si duo.ſ. licet. Sed il lud queritur qualiter a me vi vel clam vel pre cario quis possideat vt ob hoc cõtra eum possim intẽdere hoc interdictum ⁊ vincere. Item quõ possideat quis ab alio vi vel clam vel precario. ⁊ ita a me nõ vincak.hec eiꝰ ponere difficiliaꝫvi dent nobis qui dicimus ingredientẽ possessio nẽ nõ ꝓre ciuilẽ possessionẽ cũ adhuc dñm non expulerit.Reꝓbata aũt eoꝝ opinione q̃ di xerunt plures insolidũ ciuiliter vel naturali ter possidere posse.vt dixim⁹.ſ. de acquiren.
2 possel. ¶ Põt aũt quis dici a me vti possidere cum me possessioꝛẽ ꝓhibet colere vel edifica re vel reficere vel similia facere q̃.ſ.dixim⁹.vt ff. de vi ⁊ vi ar.l.vim facit.⁊ ita ponit primus casus illius. l.ff.e.si duo.qua eiꝰ rõne vim mi hi facere videtur quominus possideã eadeꝫ ꝫvt ipse possidere videak vim facit ⁊ violentia que mihi possessionẽ auferre, videtur illi attribue re possessionẽ diceuda est.⁊ ꝑ ex legibus pre missis hoc indubitanter locũ habere q̃n ille q̃ infestat me refert controuerſiaꝫ possessionis. Quid aũt si nõ referat possessionis cõtroueꝛ siam:ꝫ seruitutis quã dicit se habere vel cuius possessoꝛem se dicit esse. Rñdeo si seruitutem non debeã mihi datur negatoria. Itẽ si ille nõ est in possessione seruitutis mihi datur inter dictum vti possidetis.Si vero eẽt in possessio ne seruitutis interdictum vti possidetis vtile esset ei. Quid si possessiõis neq; seruitutis re ferat controuersiã ꝫ temeritate sua iniuriatur mihi.certũ est enim eũ teneri iniuriaruꝫ.vt.ff. de ac.emp.l.ſz qui pendentẽ.⁊ de iniur.l.iniu riarum.ſ.vlti. Forte ⁊ hoc interdicto tenebik: q; nõ est necessariũ in hoc interdicto q̃ vterq; se possidere contendat.ſz satis est q̃ ille q̃ pos sidet iniuriek ab altero.vt.ff.e.l.si duo.ſ.si vi cinus.⁊ vt ptz ex superioꝛibus.hic ergo loquik nõ de vi expulsiua vel cõpulsiua:sed inquieta tiua.ipse eiꝰ vi.i.me prohibente verbo vel ia ctu lapilli aliquid facit in meo.vel me prohi bet facere in meo.vt.ff.q̃ vi aut clam.l.j.ſ.q̃d
De iſtis habes, p practicũ pap.ĩ foꝛ ma libel li in cau sa expo. poſ. ſu pra in. j. apo. huiꝰ titu.
sit vi. Plures eiꝰ sunt spẽs vis.vt plene dixi mus.ſ.q̃ me.causa.vel aliter põt quis dici vi a me possidere.vt ecce ille qui vlumfr.dicit se habere sua auctoꝛitate ingreditur possessionẽ dñi expellendo eum ꝫ protestando se nõ velle auferre ciuilem possessionẽ dñũ:ꝫ vt sua habe
3 at naturalẽ. ¶Datur ꝫ eum hoc interdictũ cuꝫ vterq; possideat nec enim dñs amisit ciuilẽ pos sessionem. Sed opponitur. Imo dño datur in terdictum vnde vi rõne naturalis possessionis dño ablate. Rñdeo non est ita. Tunc eiꝰ illud datur interdictũ cum quis nullo modo possi det. hic aũt possidet vterq;.vel si vis dicas dari interdictũ vnde vi rõne naturalis possessionis amisse.⁊ datur interdictum vti possidetis pro fert ciuilem possessionem quã inquietat. A me aũt clam dicik quis possidere cuꝫ clanculo me absente sibi possidere volens ingreditur fun dum meũ quã ego possideo. nec inde suspicoꝛ me posse repelli.⁊ ita me absente inuito sepis sime facit.vt.ff.q̃ vi aut clam.l.iij.ſ.vlti. iste talis ingressus ꝫ naturalem possessionẽ pro pter introitũ suum ⁊ tenek interdicto vti possi detis. Sed opponik.quo põt hoc esse cũ ille q̃ est ingressus in iudicio nullã ꝫ ciuilem posses sionem vel naturalẽ.ciuilem nõ:q; eam habeo. naturalẽ nõ:q; nõ est in fundo.ad hoc rñderũt quidaꝫ interdictum posse intentari in fundo. Ego dupliciter rñdeo.pro sic.sicut eiꝰ vi pos

BIU Cujas

sidere a me videtur qs cũ me prohibet quiete
vti possessiõe mea: ita ꝛ clam videk a me possi-
dere cũ clanculo ipediat me ꝛ inquietat meã ci
nilem possessionẽ ꝛ clam facit quomiꝰ quiete
possideã. vnde sicut ꝛ. s. dictũ est cũ nõ sit neces
sarium vterꝙ possidere dak hoc interdictũ cũ a
me videak clam possidere. vel dicas ꝙ cũ est in
iudicio mecũ hꝫ naturalẽ possessionẽ ꝛ solo aio
retinet eã lꝫ sit iniusta. fructuarius em ꝛ simi-
les solo aio retinẽt possessionẽ. vt probauimꝰ
s. de acqui. pos. ¶ Obponik si dicas clãdestinũ
possessorẽ solo aio retinere naturalẽ possessio
nẽ. ergo si dñs redeat i pdiũ nullo iuento natu
raliter non possidebit: qz naturaliter possidet
aliꝰ. ℞ndeo esto. Si qras nunqd ergo dño pdij
dak iterdictũ vñ vi rõne naturalis possessiõis
amisse. ℞ndeo nõ põt: qz ciuilẽ retinet posses-
sionẽ q̃ auferri nõ põt nisi expellak de pdio vl
reuertens nõ admittak vl suspicek se posse re
pelli vl forte alia rõne nõ dak: qz nõ dak volẽti
adipisci possessionẽ. vt. ff. de acq. pos. l. pegre.
s. q̃bꝰ. ꝛ. l. ꝙis. ꝛ. l. si id qõ. s. vl. ꝛ de vi ꝛ vi ar.
4 l. j. s. eũ qui. ¶ Qualiter aũt possideat a me p̃-
cario nõ est hesitatio sciendũ tm naturalem et
ciuilẽ possessionẽ ꝛ naturalẽ tm posse precario
cõcedi: sꝫ ꝛ q̃nꝙ neutra cõceditur precario sed
duntaxat vt quis mozek in pdio. vt plene dixi-
5 mus. s. de acqui. pos. ¶ Hoc tm diligenter attẽ
de ꝙ vbi nullo mõ possideo vt qz expulsus suz
ab oi possessiõe vel qz oẽm precario cõcessi inter-
dictum vti possidetis intendere nõ possim: qz
hoc interdictũ tuetur possessorẽ. vt. ff. e. l. j. ꝛ. s.
j. ꝛ. ij. nec em possides a me vi inquietatiua sꝫ
expulsiua ꝛ ego nullo mõ possideo. In his aũt
casibꝰ tribus in quibus dictũ est me vincere te
interdicto qz possides a me vi aut clam aut p̃-
cario pronunciabit iudex me ita possidere vti
possideo ꝛ te cõdemnabit ad extimationẽ pos-
sessionis. vt. ff. eo. l. j. in princi. ꝛ. l. pe. singulari
vtendo sermõe. Hodie tm honoris cã cũ hoies
vni tm loquunk plurali sermone vtuntur dicẽ
tes bñ veniatis ꝛ bñ stetis ꝛ sil'ia. Et ceperũt
iste honorabiles voces a iulio cesare. vñ ꝛ illud
dicik nos duo turba sumus. sed ꝛ si ꝙ pluralibꝰ
qui possideant ꝛ inquietank a nõ possidẽte vel
nõ possidentibꝰ pronunciare iudex necesse ha-
bebit plurali sermõe vti possidetis. ¶ Itẽ pos-
sidentibus vel possidenti prohibebit ptor vim
6 fieri. vt. j. e. l. j. ꝛ. ff. e. l. j. in prin. ¶ Sequik qualr
quis ab alio possideat vi vel clam vel p̃cario: et
certe si fructuarꝰ qui hꝫ naturalez possessionẽ
deficiak ab alio qui se fructuariuz dicebat dñs
proprietatis s deficientẽ nõ põt intendere in-
terdictũ vnde vi: qz sibi nulla possessio est abla
ta. Itẽ si intendat interdictũ vti possidetis nõ
vincet qz hic violentus possessor vi ab eo non
possidet: pronunciabit ergo iudex vti posside-
tis ita possideatis. Itẽ claz possideri põt a fru
ctuario si eo absente et clanculo ingrediak posses
sionem: vt infestet eũ vel vt ipm priuaret pos
sessione ꝙ tm fieri non potuit nisi expulso fru
ctuario: fructuarius ergo vinceret eũ in inter-
dicto: sꝫ non proprietarius cũ a fructuario tm
possideat clam. viderek tm ꝙ etiaz proprietari
us vinceret eũ hoc interdicto cũ proprietarꝰ
habeat ciuilẽ possessionẽ: ꝛ iste clandestinus in
quietator nullã. nã nec hꝫ dñi ciuilem: nec hꝫ
fructuarij naturalẽ: vt dictũ est. sꝫ ℞ndeo pone
posteaq̃ ita clanculo remãsit in fundo fructua
rium decessisse: ꝛ clandestinũ in possessiõe remã
sisse mortuo fructuario clandestinus hꝫ natu-
ralem: vtpote finito vsufructu ꝛ fructuarij pos
sessione. Nec em possessio est in hereditate: vt
ff. siquis test. lib. eẽ ius. l. j. s. fceuola. ¶ Hortuo
tm colono nõ interpellak stati dñi possessio quã
habebat p colonũ. Sed tũc demũ cũ dñs posses
sionez adipisci neglexerit. vt. ff. de acquir. pos. a Sup.
si de eo. s. j. nec possidet iste clandestinꝰ a dño Et ansen
clam: qz eũ nullo mõ priuare vel celare voluit. tentia la
non em ratio obtinende possessionis. sꝫ origo ta super
nanciscende possessionis est exquirenda. vt. ff. icerto ya
7 de acqui. poss. l. clam. ¶ Qualr aũt ab vsufru- leat. vide
ctuario precario quis possideat nulla dubita- bartb. in
tio est sicut etiã liquet ex superioribꝰ. ¶ In his l. ait pre
aũt casibus in quibꝰ neuter possidet ab alio vi tor. s. si
vel clam: vel precario. ꝛ vterꝙ hꝫ possessionem iudex in
rei vnus vno iure ꝛ alius alio ꝛ insolidũ eodez j. q. ibi. q̃
em iure cõtingere nõ posset. vt notauimus. s. ro iudex
de acqui. pos. pnunciabit iudex vti possidetis: dixit con
ita possideatis distinguẽdo in snia quis ꝛ quo dño te
iure habeat possessionẽ. alioquin ipso iure nul ꝛc. ff. de
a la esset snia: qz supa incerto lata est. Sed tm qui re iu. vi-
dam dicũt eam valere adeo vt si vterꝙ ciuilem de etiam
et naturalẽ se cõtendat habere possessionẽ ꝛ in de b cor-
solidum ꝛ inducank pro vtroꝙ testes nec appa setum in
reat q̃ sint potiores: ꝛ ideo pronunciauerit iu singula-
dex vti possidetis: ita possideatis teneat snia ribus si
quasi sit iste teno: snie qõ vterꝙ possideat di- is i litte
midiam pro indiuiso: sꝫ certe hic neuter assere ra sniam
bat. ꝛ videk ꝙ iudex in talibus casibus magis et incipit.
debeat abstinere a iudicando: qz sup incerto iu iudex di-
8 dicare nõ põt. ¶ Itẽ vbicũq̃ pronunciat iudex cit. fel. i
vti possidetis debet prohibere vim inter eos comu ve
fieri. postea aũt si vnus eorũ velit ad proprie- nerabi.
tatis iudiciũ venire intendẽdo rei vendicatio lis. i. riff.
nem cõpellebatur possessor satisdare iudicatũ col. ꝛ seq.
solui. alioquin transferebat ab eo in alium pos de exce.
sessio. vt. j. e. l. j. sed hodie non satisdatur iudi- et ꝙ sen
catum solui. vt insti. de satisda. j. ℞nso. nec iudi tẽtia am
cio sisti ab eo qui possidet imobilia. vt. ff. q̃ fa. bigua p
cog. l. sciendũ. Item vbicũq̃ vnus vincit alium relatio-
in hoc iterdicto dz victus cõdemnari vincenti nẽ ad ali
infra annũ vtilẽ ad extimationẽ possessionis. ud sustio
vt. ff. e. l. j. j. ℞nso ꝛ. l. pe. s. vlti. Post ãnũ aũt nõ neak. vi-
põt agi ad extimationẽ possessionis: sed agek de comẽ.
ad retinendã possessionem: ꝛ ad vim prohiben cõsil. vi.
dam perpetuo vtputo. ¶ Quid si vocatus ad inci. viris
iudiciũ in hoc interdicto nõ veniat? ℞ndeo pro compro
nunciabit iudex actorẽ non eẽ inquietanduz a misso. i. v
reo donec probet reus possessionẽ esse suã. for col. vbi d
te cõpellet eũ ita cauere se seruaturũ sicut ꝛ in declarat
seruitute fit. vt. ff. de op. no. nun. l. si prius. ꝛ vt subtili-
9 notauimꝰ. s. de bo. auc. iu. pos. s. vbi aũt. ¶ Dif ter qño
finitiua aũt sniа de nõ inquietando imperpe- veniat b
tuum ferri non põt cũ non sit lis cõtestata. Du intelligẽ
plex est interdictũ: vt dictũ est ꝛ prohibitoriũ. dum.

BIU Cujas

¶De tabulis exhibendis. 7

Formam libellādi in isto in terdicto ⁊ faciēdi positiones hēs per spec. in tit. de fi. inst. et an iste titul⁹ differat ab actiōe ad exhibendum ⁊ in factum. ⁊ ab illo quemad. test. apeponit gl. hic ⁊ i. l. iij. i. ff. fi. ff. ad exhiben. in glo. penul.

Expediuimus de interdictis quibusdā prohibitoriis ⁊ quibusdā restitutoriis. Nūc prosequamur tertiū membrum diuisionis i. de exhibitoriis. Et q̄ exhibitoria quedā dantur de reb⁹ pecuniariis. vt pro tabulis exhibēdis. quedā pro personis exhibēdis. audiamus pro de tabulis exhibendis. ¶Videamus itaq; q̄d sint tabule: ⁊ ad 1
que extendat appellatio tabularū[a]. Itē quid 2
sit exhibere: cui detur hoc interdictū: ⁊ cū quē: ⁊ inquantū: ⁊ quale sit interdictū: ⁊ q̄n cessat. ¶Tabule aūt proprie sunt testamētum conditū in scriptis signatū ⁊ perfectū: sed abusiue etiā illa testamenta appellamus vel tabulas q̄ falsa sunt vel iniusta vel irrita vel rupta vel īperfecta: vel suprema: vel nō suprema: ita tñ si signata sint. Si eñ signata non sint cessat hoc interdictum: sicut ⁊ cessat lex cor. si aliquis in tali testamēto non obsignato sibi ascripserit: vt. ff. eo. l. j. §. hoc interdictū. ⁊ ad. l. cor. de fal. siquis. et. ff. quēad. testa. aper. l. iij. §. j. defectus ergo signorum facit deficere hoc interdictū ⁊ legē cor. secus si in alia īperfectione testamēti etiam si propter statū defuncti dicatur testamentū nullum. vt q: seruus fuerat vel filiusfa. vt. ff. e. l. j. §. pen quidā tū dixerunt q̄ pro falso ⁊ imperfecto testamēto: nec hoc interdictuz datur: nec agitur ex illo edicto. quemad. testa. ape. nec hz locū lex cor. Pro falso vero ⁊ ꝑfecto: vel pro vero ⁊ imꝑfecto oīa hoc locū habent vt videt innuere lex illa siquis. ad. l. cor. de fal. ¶Item ⁊ si delerum sit testamentū totum vel pars eius: locum hz interdictū. Item si tabule in pluribus codicibus sint scripte oēs in interdicto isto cōtinentur: q: vnum testamentū est: vt. ff. e. l. j. §. vlti. ⁊. l. ij. ⁊. iij. j. rūso. ⁊. §. j. Ad testamenta aūt pertinent codicilli. Itē libellus vel epla: vel si quid aliud relictū dicetur: vt. ff. e. l. j. §. j. ⁊. §. ij. Videtur gl. in. d. l. j. §. pe. in verbo im ꝑfectam. 2
¶Exhibere aūt est materie apprehēdende copiam facere. Et est exhibitio facienda apud p̄torem vel ex auctoritate eius signatores conuenti venient ad recognoscēda signa: si forte nō obtemperēt testes cohercendi sunt a ptore. vt ff. e. l. iij. §. hoc interdictū. ⁊. §. exhibere. ¶Et ē facienda exhibitio statim si tabule sunt in presentia: alioquin tps dandū est pro exhibitiōe facienda: vt. ff. e. l. j. §. siquis. ⁊ insti. de offi. iudi. §. si ad exhibendū. de diffinitione tñ exhibitionis ⁊ eius qualitate. i. qualr fiat plenius diximus. ē. ad exhib. ⁊ quēad. testa. ape. ¶Datur 3
hoc interdictū oībus quibus est ascriptū aliquid in tabulis vel pure: vel in diē: vel sub conditione: siue sint heredes: siue legatarij: siue fideicōmissarij. vt. ff. e. l. iij. §. solent. ⁊ fit agentibus cōdemnatio ad interesse q̄ extimatur relictum etiā si cōditionale relictū erat ⁊ agatur hoc interdicto pendente cōditione relicti. ¶Si queras an interim existēte cōditione relicti permittendū est actori existente cōditione legati agere pro relicto: distingue condemnatus fuerit interdicto ille qui tenebatur ꝑstare relictū: an alius. in pro hz exceptionē ille qui tenebat prestare relictū. in scdo nō: vt. ff. e. l. iij. §. condē natio. ¶Cessat hoc interdictū in tabulis viuentis: q: verba ꝑtoris q̄ reliquit fecerunt mētionem. vnde ⁊ testatoris vnius pro tabulis suis nō hz hoc interdictum: sed agit actiōe ad exhibēdum ⁊ rei vendicatiōe: vt. ff. e. l. j. §. pe. ⁊. l. iij. §. si ipse. Itē cessat interdictū si hereditatis controuersia pendeat ex tabulis: aut si ad publicam questionē ptinet cōtrouersia tabularū: puta si is qui agit interdicto: dicat sibi in illis tabulis ascripsisse relictū: q: lege cor. vetitū est: et fisco hz applicari relictū: vt dicem⁹. j. de his qui sibi ascribūt in testamēto. In his ergo duobus casib⁹ in ede sacra deponēde sunt tabule: 5
aut apud virum idoneū: vt. ff. e. l. vlti. ¶Proponitur interdictū hz eū qui hz tabulas vel dolo fecit quomin⁹ haberet si tñ negat ipse se posse vel oportere exhibere: vt. ff. e. l. j. §. j. Nā si nihil eorū pretendat: locū hz superius edictū quēad modū testamenta aperiant. vt notat. ē. quēad. testa aper. Si ergo deposite sint tabule penes aliquē pōt agi cū eo qui deposuit ⁊ cū eo apud quem deposite sunt tabule: vel si deposite sint apud fiscū dns tenet. Si aūt tabule dolo tutoris apud pupillū desierunt esse tenet tutor et nō pupillus. vt. ff. eo. l. iij. §. si tabule. ⁊. §. si 6
penes. ⁊. l. pe. ¶Est hoc interdictū perpetuū. Itē heredibus datur: vt. ff. eo. l. iij. §. vlti. ¶In heredes aūt datur sicut in quolibet q̄ haberēt facultatē rei exhibende. vt diximus. ē. in actione ad exhibendū. ⁊ in rei vendicatione.

¶De liberis exhibendis seu deducendis. et de lib. ho. exhi. 8

Qualiter in istis interdictis fortuna bellus: ⁊ positiones fieri debeant.

Post interdictū de tabulis exhibēdis supponit de tribus interdictis: quoz sunt duo gratia iuris tuendi: aliud aūt tertiū est inductū gratia officij tuendi. vt notauimus. ē. de interdictis. ¶Videam⁹ ergo de pro ⁊ scdo ⁊ vide per 7
tertio interdicto: quib⁹ dentur. ⁊ cū quos: ⁊ ad spe. in ti. quid: ⁊ qualia sint interdicta. ¶Datur primū in de cōuer terdictū de liberis exhibēdis patri qui hz filiū sione insi in ptāte: ⁊ idē in auo paterno ⁊ similib⁹ cū quē delium. libet detinentē eū eamve q̄ est in ptāte agētis nisi rō persone vel rei iudicate suadeāt in cōtrariū. Adde q̄ rīderi. vt ecce ⁊ agit marītus cū matrem pueri minoris triennio apud quā cōsueuerūt pueri educari habebit exceptionē. Itē ⁊ hz exceptio terdictū nem q̄ semel cōuentus est interdicto ⁊ absolutus est ab actore iuste vel iniuste. ¶Itē ⁊ hz ex nasteriū. ceptionē maritus qui cōuenit a socero suo ex tex. est hoc interdicto ꝓ vxore sua eiusdē q̄ agentis si quem ibi lia: si forte pater cōcordans matrimoniū forte no. Bal. ⁊ liberis subtrahi velit dissoluere: nō eñ bona ad hoc in cōcordantia matrimonia iure patrie ptātis debent turbari: imo etiā marito de vxore sua si- bis. §. j. bi exhibenda datur interdictū cū patrē eius. §. C. de epi. vtile de liberis exhibendis: alias ergo nisi ob- ⁊ cle. vbi stent rōnes predicte patri cōpetit interdictū etiā dicit vt tñ persuadeat ei ne acerbe patriā ptātem per illuz

Contra

Vide gl. in. d. l. j. §. pe. in verbo im

Quid sit exhibere

Quibus cōpetat interdictū de tabu. exhi.

BIU Cujas

ter. ꝙ nō hz manū iectionez in filium 8 mōachū: qđ dicit esse notādum.

Cōtra q̄s 7 ad quid detur interdictū de liberis dedu cēdis eti am ī isto qño formetur libellus et positiones fieri debeant. vid spec. in tit. de cōuer. in fide.

exerceat. vt. ff. e. l. j. vsq̄ in fi. l. 7. l. iij. 7. j. e. l. vlti. ¶ Proponit hoc interdictū pro exhibitiōe faciēda. Et q̄d sit exhibere dixim9 in ti. proxi. 7 s. ad exhibēdū. ¶ Hz nota ꝙ interdictū dat eis 7 in eos quib9 7 in quos dat superi9: sed dat ad aliud. s. vt q̄s possit ducere eos in quos hz iurisditionē. i. qui sunt in ptāte sua nō tñ datur patri ꝛ filiū quē vult ducere sz vtiq̄ dz esse is q̄ eū interdicto defendit alias cessat interdictū et succedit notio ptoria vt apud eū disceptet vtrū quis sit in ptāte: an nō. vt. ff. e. l. deinde. j. rñso. 7 in pncio 7 in scō. §. dz. 7 mater q̄ cōuenit a marito ex hoc interdicto cā cognita hz exceptionē. obtinuit em̄ ob nequitiā patris vt sine diminutiōe patrie ptātis apud eā morek filiꝰ. 9 vt. ff. e. l. deinde. §. etiā. ¶ Itē notandū est ī hoc interdicto 7 ī notiōe ptoria quā ꝓtor hz ꝙ si pater agit pro filio īpubere ducēdo alias differt res in tps pubertatis alias repsentat. Idēq̄ ex psona eoꝝ inter quos erit cōtrouersia: 7 ex genere cause cōstituendū est. Nā si is qui se patrē dicit auctoritatis prudentie fidei explorate esset vsq̄ in diē litis. i. īpuberem apud se habebit. Is vō qui controuersiā facit si humilis calumniator notēq̄ nequitie sit repsentāda cognitio est. ¶ Itē 7 si is qui impuberē negat in aliena ptāte esse vir oībus moꝛib9 probatus tutor vel testamēto vel a pretore datus pupillū quē apud se habuit in diem litis tuet. Is vero qui se patrē dicit si suspectus est quasi calumniator differri litem nō oportebit. Si vero vtraq̄ psona suspecta est: aut tanq̄ infirma: aut tāq̄ turpis disponet iudex apud quē puer interim educet 7 controuersiā in tps puberta tis differret ne p collusionē vel p imperitiā alterutrius cōtendentiū aut aliene ptāti paterfa. addicat: aut filius alienus loco patrisfamilias cōstituatur. ¶ Illud etiā in hoc iterdicto statuitur: vt donec res iudicet femina pretextata vel masculus ptextatus isq̄ q̄ proxime ptexta ti etatē accedit iterim apud matrēfamilias deponatur: proxime aūt etatē pretextati accedere dz qui puberē etatem nūc est ingressus. Pretestatus ergo dz qui adhuc est impubes a pretexta q̄ erat spēs vestis qua vtebant īpuberes tūc. dz aūt materfamilias note auctoritatis femina. vt. ff. e. l. deinde. §. vlti. 7 pe. Quō aūt patri detur hoc interdictū 7 q̄n iplozare permittatur iudicis officiū: 7 q̄n detur ei rei vēdicatio preiudicialis vel adiecta cā de iure quiritū plene dixi. ē. de reiven. 7 dz. ff. e. l. vlti. 7 pe. 7 de reiven. l. j. §. p hanc. ¶ Est aūt primū interdictum priuatū 7 perpetuū sui iuris tuendi cā cōparatum vt filius exhibeat. ¶ Scōm similiter perpetuū 7 priuatū est 7 iuris tuendi cā inductus est tñ prohibitoriū q̄ prohibet ꝓtor vim fieri volenti ducere filiū. ¶ Nunc videamus de ter 10 tio interdicto. s. de libero hoīe exhibēdo: 7 certe illud hz locū cum q̄s detinet hoīem liberum dolo malo puberē vel īpuberem masculū vel feminam vnū vel plures sui iuris vel alieni: hoc em̄ tñ spectamus an liber sit. Ideo aūt dixi dolo malo q̄ excusat ille qui detinet eum quē hz in ptāte sua vel eū quē redemit ab hostibus cū aliter ei nō sit preciū solutū nec ei offerat nec ipse remiserit vel eū qui est libertus suus vel aliunꝰ vel noxe deditus 7 generaliter q̄ iustaz hz cām hoīs liberi apud se retinēdi nō videt dolo malo facere q̄ vtitur iure suo. Itē nec facit dolo q̄ retinet volentem nisi retineat volentē calliditate circumuentū vel seductū vel sollicitatū neq̄ bona vel probabili rōne facit idē recte dz dolo malo retinere. Itē nec facere presumit dolo pr̄ qui retinet filiū emancipatū pietas em̄ gemina efficit q: hō est 7 pr̄ sine dolo malo retinet nisi euidens dolus itercedat. Item caret dolo qui nescit apud se hoīem liberū esse sed vbi certior: tus retinet dolo nō caret. Itē 7 si dubitat vtrū sit liber an seruus vel si facit controuersiā status recedendū erat ab hoc interdicto 7 agēda est cā libertatis: tunc em̄ demū locum hz interdictū quotiens q̄s pro certo liber est. Ceterū si querit de statu nō opz preiudicium fieri alienē cōditioni. 7 probant hec. ff. de libe. ho. exhi. l. ꝙ 11 7 lex. §. j. vsq̄ ad illū. §. ait ꝓtor. ¶ Proponitur hoc interdictū pro exhibitiōe faciēda. i. vt hō perducat in publicū vt videndi 7 tangēdi hoīs facultas prebeatur. ¶ Proprie aūt est, exhibere extra secreta habere. vt. ff. e. l. iij. §. exhibere. 12 ¶ Cōpetit hoc interdictū oībus: non tñ seruis neq̄ eis qui suspecti sunt calumniari vel colludere. Mulier aūt vel pupillus admittunt pro cognato vel parente vel affine sollicitato. Hz et publico iudicio reos faciunt si suas suoꝝq̄ iniurias exequunt. ¶ Vbi aūt sunt plures qui experiri volūt hoc interdicto eligēdus est a pretore is ad quē maxime res pertinet vel is qui idoneior est: 7 est optimū ex cōiunctione ex fide ex dignitate actorē hoc interdicto eligendum. ¶ Quid aūt si reus cōuentus ē absolutus siqui a Statu. eidem ab alio postea cōueniat hz exceptionē nisi actor doceat de preuaricatione primi accusatoris 7 eū faciat cōdemnari. Si aūt reus cōdemnatus ē ad hoc vt exhibeat statim dz exhibere: nec modicū tps dandū est ad eū exhibendū qñ pteriti facti pena pstanda est. Si vō reus cōdemnatus maluit litis extimationē sufferre q̄ hoīem exhibere iterū poterit cōueniri ab eodē actore vt ab alio nō obstante exceptiōe. vt. ff. eo. l. q̄ 7 lex. §. hoc interdictū. 7. l. vlti. §. ij. 13 ¶ Reddit hoc iterdictū in psentē 7 in absentem: 7 si absens nō defendat in bona eius est eundū. ¶ Itē perpetuū est hoc interdictū. vt. ff. eo. l. iij. §. vlti. ¶ Illud sciendū est creditori nō dari hoc interdictū vt debitor exhibeat: sed in hōa ei9 ex edicto mitti se postulabit. vt. ff. e. l. vl.

Et sic stricte hic accipit vt p glo. in. l. pronunciatuz. ff. de v. sig. q̄ dicit ꝙ large stricte 7 largissime capitur. item dicit quando mulier hone ste viuēs. §. matrē. in. d. l. pnuncia tum. Itē

Et quomodo fortior metur libellus 7 positiones in interdicto posse. §. l. j. apostilla huius ti tuli.

¶ Sequitur rubrica de precario 7 saluiano interdicto.

9

¶ Exhibitoriis interdictis dictum est. Nunc videamus de hoc restitutorio interdicto qđ naturalem hz in se equitatem. vt. ff. eo. l. ij. §. j.

14 Videndū ergo q̄d sit precariū: 7 in quibus rebus cōstat; 7 qualiter cōstituatur; 7 quatenꝰ du

BIU Cujas

ret:ꝛ cui detur hoc interdictū:ꝛ quibus actionibus renouet precariū:ꝫ quē detur:ꝛ q̄d veniat in interdicto:ꝛ infra qō tps cōpetat. postea dicemus de saluiano interdicto:cui det:ꝛ ꝫ quē:ꝛ p quod differat a seruiana actiōe. ¶Est aūt p̄cariū quod p̄cibus petēti vtendū cōcedit:tādiu quādiu is qui cōcesserit patitur quod genus liberalitatis ex iure gentiū descēdit. ¶Et distat a donatiōe eo quod q̄ donat sic dat ne recipiat: qui precario cōcedit sic dat quasi tūc receptur⁹ cū sibi libuerit precarium soluere. Et est simile cōmodato. Illā ꝛ qui cōmodat rem suā sic cōmodat:vt nō faciat rem suā accipiētis:sed vt ei vti re cōmodata p̄mittat.vt.ff.e.l.j. Est tamē differētia inter cōmodatū ꝛ precariū:vt notauimus ſ. cōmo. ſ.ad aliquē. ¶Cōſiſtit precariū in reb⁹ mobilibus ꝛ īmobilib⁹ ꝛ in seruitutib⁹ veluti si me precario rogaueris vt p fundū meū īre vl agere tibi liceat.vel vt in tectū vel in areā ediū mearū stillicidiū vel tignū īmissum in parietez habeas.vt.ff.e.l.ij.ſ.vlt.ꝛ.l.iij.ꝛ.iiij.in p̄in. In re aūt rogātis nō consistit precariū nisi cū debitor pignus rogat precario possidere a creditore rogat enī precariū possessionis respectu nō ꝓprietatis sic enī ꝛ vbicūq; ꝓprietarius caret possessione:ꝛ rogat rem precario ab eo q̄ possidet.vt.ff.e.l.certe.ſ.vlt.ꝛ.l.sed si eam. Sed ꝛ ꝓprietarius qui nō possidet si rogat ab eo q̄ possidet pro possessore. maxime vt sibi liceat rem precario retinere tenet quidē precariū:ꝛ incipit possessor precario possidere. nec mutat sibi cām possessionis is cui a dño cōceditur precario possessio.sed voluntate sua desinit possidere ex prima causa.ꝛ īcipit ex precario rē detinere. vt.ff. eo.vnusq̄sq;.ꝛ.l.si is qui possessore.j.rñso. ¶Cōstituitur precariū inter p̄sentes ꝛ inter absentes p nūcium vel per epistolā.vt.ff.eo.l.precario. ¶Effectus ꝛstitutiōis precarij varius est quādoq; ꝙs rogat precario possessionem oēm.q̄q; naturalē tm̄.ꝛ in hoc casu vtitur interdicto vti possidetis ꝫ oēm p̄eter eum qui rogauit.q̄q; rogat solūmō detētationē.vt.ff. de acqui. pos. pōponius.ſ.si is q̄.ꝛ.ff.e.l.habet.ꝛ.ſ.eum qui. ꝛ.l.certe.ſ.is qui.ꝛ.l.qui precario. l. in rebus. ſ.j.ꝛ vt notauimus.ſ.de acqui.pos. ¶Durat p̄carium in tps illud quo rogatū est. sed ꝛ durat vlterius si dñs patiatur eū qui precario rogauit possidere videtur enī hoc nouū precarium. si tamen dñs esset in furore nō videretur precario concedere.vt.ff.eo.l.iij.ſ.vlt.ꝛ.l.v.ꝛ.l.vj.in p̄in. ¶Sed si is qui ꝑcario rogauit nōdum finito tpe concessionis impetrauit sibi prorogari precarium manet idem precarium ꝛ in longius tempus ꝓfertur:nō constituitur precarium nouum:nec mutatur causa possessionis. Si vō finito tpe rogas precarium:hoc nouum precarium est nō reiteratiō vet⁹. Itē soluit precariū pignoris debitore soluēte pecuniā creditori.vt.ff.e.l. debitor. Itē ꝛ si ꝑcario ꝙcedat in diē puta vsq; ad kal. Iul. etiā añ kalēdas pōt auferri possessio nulla est vis hui⁹ cōuentionis vt rē aliena domino inuito liceat possidere.vt.ff.e.l.cū precario. Item soluit precarium morte rogātis precarium. quippe ipsi dūtaxat non heredi eius concessa est possessio nō aūt soluit morte eius q̄ cō a n mortecessit.vt.ff.e.l.cū precario.ſ.vlti. Si aūt concedens rem alienauit.finitur precariū. nisi noui dñi volūtate vel patiētia res eadez maneat penes eundē.vt.ff.eo.l.quesitū.ſ.qō a titio.ꝛ.ſ.illud. ¶Datur hoc interdictū ei qui cōcessit precariū volēti reuocare precariū.est enī natura equū tan diu te liberalitate mea vti q̄diu ego velim ꝛvt possim reuocare cū mutauero voluntatē. Itaq; cum quid precario rogatū est non solum hoc interdictū datur sed actio ꝓscriptis verbis.vt.ff. eo.l.ij. hoc tñ est ita si concessione ꝛ traditione specialiter actū est vt q̄cunq; liceat reuocare precariū. Si autē simpliciter facta est cōcessio: nulla ciuilis cōpetit actio. Magis enī ad donationem et bñficij causam q̄ ad negocij cōtracti spectat ꝑcarij cōditio. Ideo necessariū est ꝓponere hoc interdictū. ꝛ pōt agi ex stipulatiōe si stipulatus est de restituēda re.ꝛ ibi cessat interdictum de ꝑcario.vt.ff.e.l.ꝛ habet.ſ.cum quis. ¶Illud non distinguit in cōcedēte precariū sit dñs rei an nō.vt.ff.e.l.quesitū.j. rñso. ¶Datur hoc interdictū cōtra eum q̄ precario rogauit et precariū habet.precariū autē videor rogare et habere si rogarē pro me et habeo pro me.vel si rogauit procurator meus vel gestor negotiorū et ego ratum habeo ꝛ ipsi habēt pro me. Idēq; est ꝛ si seruus meus precariū rogauit noīe meo nam si rogauit noīe suo nō videor ꝑcario habere sed concedēti erit actio vel de peculio vel de in rem verso.vt.ff.e.l.in rebus.ſ.j.ꝛ.l.certe.ſ.j.ꝛ.l.si seruus tuus. Si aūt a te rogauero vt illi cōcedas:siquidē illi ꝙcesseris dum ius mihi p̄stiterit teneor de ꝑcario. Si aūt cōcesseris quasi mandato meo teneor mandati ꝛ ille tenet de precario. Aut si dixeris nō mādato meo:ſ magis me intercedēte.i.suadente.et instigāte hoc fecisse teneor actiōe in factū vel p̄scriptis verbis.vt.ff.eo.l.quesitū.j.rñso. q̄ datur forte propter pactū in tradendo appositū de reddendo. ¶Nam qz tradit alij me volēte vestit pactū rei traditione vel si interueniat stipulatio agetur ex ea. Itē datur interdictū cōtra eū q̄ dolo fecit vt desineret habere. Itē tenet heres eī q̄ ꝑcario rogauit quēadmodū defunct⁹:vt siue habeat siue dolo fecit quomin⁹ haberet vel ad se peruenīret teneat:ex dolo autē defuncti tenetur quaten⁹ ad eū peruenit.vt.ff.e.l.q̄sitū.ſ.eū quoq;.ꝛ.ſ.vl. Licet enī precariū finiatur morte rogātis ꝛ non morte ꝙcedētis.vt.ſ.dictū est.tñ sicut datur heredi precarij: ita ꝛ in heredē fit q̄ dictū est.vt.ff.de diuer.ꝛ temp. p̄scri.l.cū heres. Itē dat hoc interdictū:ꝛ in pupillū q̄ rogauit ꝑcariū sine tutoris auctoritate. habet enī naturalē possessionē.ꝛ in ea adipiscēda non est necessaria tutoris auctoritas. Rectēq; dicitur q̄ ꝑcario habet.q̄ ergo possidet ex causa precarij officio iudicis tenet restituere si nō habet non tenet.vt.ff.e.l.vl. ¶Venit in hoc interdictū res precario rogata et partus.vt.ff.eo.l.q̄uis. ¶Item venit dolus ꝛ lata culpa non leuis: nisi post lit.conte. Item venit interesse si non resti

Quid sit ꝑcarium 1

Precarium ꝛ ꝑcaria differūt. nā ꝑcaria ē similis emphiteosi pōt ꝙcedit impetrū 2 renouat ō q̄nquēnio ī quēniū. ſz ꝑcariū pōt quā docunq; reuocari glo. est i c.ꝑcarie. x.q.ij. ꝛ i c.ꝑcarie. ō ꝑcario.

In q̄bus ꝙsistat ꝑcarium.

Quō cōstituat ꝑcariū ꝛ ō eius effectu.

3

4

Quanto tpe durat ꝑcarium. 5

Contra quez dat hoc interdictum.

6

7

8

BIU Cujas

tuatur res in pristinaz causam. s. quāti interest actoris tpe editi interdicti rem restitui: ergo ꝛ veniunt fructꝰa lite cōte. Sed ꝛ si is q̄ precario rogauit nō vtatur seruitute debita rei cōcesse et hoc fecit dolo teneꝫ si amissa sit seruitus. vt ff. e. l. quesitū. §. sed ꝛ illud. ꝛ §. ex hoc. ꝛ §. si ser

Infra qō tēpus cō petat. 9 uitute. ¶Datur hoc interdictū etiam post annum: cum eīm nōnunqꝫ in longū tēpus precariū concedaꝫ absurdū est dicere interdictū non habere locū post annū. vt. ff. e. l. quesitū. §. pe. ꝛ potest dici actiōe pre. ver. que datur pro precario bonefidei esse. vt. ff. e. l. iij. sicut ꝛ illa q̄ est de extimato vel pmutato. vt insti. de act. §. actionē. ¶Illud notandū est qō cum quis rogat vt ei liceat morari in fundo superuacuū est adiici ipsi

a Per ip sum. Facit text. no. l. l. eū q̄ ita. §. te ꝛ titiū. ff. de ver. obli. vbi Jaso. a suisqꝫ: nam per ipsum[a] suis quoqꝫ pmissuz vtivi 10 detur. vt. ff. e. l. pe. ¶Saluianū aūt interdictū datur locatori fundi rustici cōtra colonū ꝛ eius heredē. Utile vero datur eis cōtra extraneum possessorē pro adipiscenda possessiōe eorū que tacite locatori sunt obligata. vt. j. eo. l. j. ꝛ. ff. de sal. interdicto. l. j. j. rūso. ꝛ. §. j. ꝛ. ff. de interdi. l.

b Interdicto. Vide. dy. ī. § item seruiana. in fi. de ac. et Bald. ibi ffert opi. Bri as. Dy et Cy. vide etiā glo. in. l. rem alienā. ff. d pi. act. q̄ est contra glo. istam hic in. l. j. 11 ij. §. hoc autē. Et differt saluianū interdictū ab b actiōe seruiana: qz in īterdicto[b] saluiano satis est si probet colonum possedisse: at in seruiana oportet eum pbare colonū dñm fuisse. vt. ff. de pig. l. ꝛ que nōdum. ꝛ. ff. de saluiano interdi. l. j. in prin. Porro vbi colonꝰ cōducit fundū a duobus ꝛ res infert in fundū siquidē actū est vtriqꝫ sint insolidū obligate singulis cōpetit vtile interdictū saluianū cōtra extraneos. Inter ipsos vero ꝓpter parem causaz possidētis melior est cōditio. Si autē id actum est vt pro partibꝰ res obligarenꝫ vtilis actio aduersus eīneos ꝛ iter ipsos dari nō debebit ꝓ quaz dimidias partes possessiōis singuli apprehēdant. vt. ff. de salui. inter. l. j. §. j. ꝛ de pigno. l. si debitor.

¶De edificijs priuatis. 10

PRimus de interdictis: et quia per ea priuata edificia cōstructa defendūtur ꝛ tuētur et cōstruēda fieri spectātur ꝛ impetrā 12 tur. Ideo de priuatis edificijs supponit. ¶Est autē sciendū ꝙ quidā priuata edificia tenentur edificare ꝛ reficere. vt ecce curiales singularūvz bium quarū nūmis tenētur inseruire ꝛ earūdē frequentiā augere. possessores vero q̄ nō sunt curiales domus de nouo edificare nō cōpellun tur sed domos quas possidēt si dirute sunt vel neglecte iudicis officio vel ꝑcepto cōpellūtur reparare: dūtamē quis nō officiat vicino in quo ius nō habet. vt. ff. de re iud. l. domū. ꝛ de offi. ꝓ cō. l. ꝑses. ꝛ. j. eo. l. singularū. Judei tñ edificare de nouo synagogā nō possunt: sz veterē possunt

c De iudeis. Cōcordat text. ī. c. indei. extra de iude. ꝛ. c. cōsuluit. e. reparare. vt. §. de iudeis[c]. l. vlti. Itē permittit cuilibet murali ambitu fundos ꝓprios seu loca sui dñij vallare. vt. j. e. l. per prouinciā. ꝓterꝙ si materiā seditiōis prebeat vel ad emulationē alterius ciuitatis ptineat. vt. ff. de op. pu. l. iij. Itē in edificatiōe q̄ fit a priuato iuxta priuatū debet spaciū. ix. pedum liberi aeris relinqui. si autē fiat iuxta horrea publica debēt seruari in terualla. x. pedū. Alioquin non solū est demolienda fabrica: sed etiā domus fisco est adscriben ia so. in da. vt. j. eo. l. meniana. ꝛ ita corrigit qō in greca ius ciuile. vl. statuitur. vt. ff. fi. re. vel hoc in menianis si le. in. iij. ue salarijs. Illud in ceteris edificationibus vel col. ff. cōstructionibus. Item in edificatiōe nō debet primo quis excedere vsitatū modū altitudinis. vt. j. e. liter. ſ. l. j. si forte in ciuitate statutꝰ sit modus: sed ꝛ si inst. ꝛ forte ꝙ suetudo sit de ruina domus eadē facies fel. ī. c. in ciuitate restituat sed in ortum cōuertat ꝓ accessibus causa cognita seruabit q̄ frequēter in eodē sent. i gl. genere cōtrouersiaꝫ obtinuerūt. vt. j. e. l. an in fi. ī pe. co totum. Destructio autē domus ꝓhibetur a iu lij. extra liano senatusco. ꝛ detractio marmorū causa ne de osti. ꝛ 13 gociādi. Ceterū de alia domo in aliam transfer vide ale re: vt tñ integris depositis edificijs publicus ran. cōsi. non deformet aspectus ꝓmissum est. vt. j. e. l. ne cix. in. iij. gociandi. Cōia autē edificia si nolit quis re volu. fa ficere nolē cōi potest quidē etiā invitis socijs: ꝛ an tunc socij tenētur restituere expēsam cum centū lōgis tesimavsura. ꝙ si cessauerint intra quattuor mē in facien ses ille q̄ reficit ius dñij ꝓ solido vēdicare vel te habe obtinere pōt. vt. j. eo. l. si vt. Si aūt quis domū at locum cōmunē reficiat nolē suo tñ. i. vt totꝰ loci do in referē minij vsurparet cedit edificiū solo nec impēsa te. ꝛ vide est restituenda. vt. j. e. l. si is cōtra. Illud notan tex. in. l. dum est ꝙ qñqꝫ per legem fit destructio domus j. §. sicꝫ aut imponit ei salariū hoc est cum quis nemi edificiū. ne prohibēte in publico edificauit. Nam si ob ff. d ope. stet hoc edificium publico vsui deponendū est: no. nū. cū aut si non obstat salarium est ei imponendū: ve ibi no. ctigal enim hoc sic appellatur salariū ex eo qō pro solo pendatur. ¶Si autē edificium non fit perfectū officio iudicis caueri debet ne fiat. vt ff. ne quid fi. in loco pub. l. ij. §. si quis nemine. Item quādoqꝫ fit destructio operis ꝓpter nouum operis nunciationez: super qua illud notādū est quod ille cui nunciatū est opus nouū vsqꝫ ad tres menses non pōt in opere procedere etiaz si paratus sit satisfdare de opere demoliendo si appareret non de iure edificatū qui menses deputati sunt ad decisionē cause si index potuerit inuestigare qualitatē negocij. Si vero ad decisionem apparuerit impedimentū licet ei qui vult edificare dare fideiussoreꝫ elapsis tribus mensibus de opere demoliendo vt dictum est: et sic licebit ei in opere procedere. vt. j. e. l. vlti. De intel lectu illius. l. vide do. Jaso. may. i. l.

¶De operibus publicis. 11

DE instructione et restauratione pontiū ꝛ aque j. in pn. ī ductuum ꝛ murorū oīes certa x. col. ff. ō tim facta operum ꝛ pecuniarū ope. no. collatione cōcurrere debēt: nec nū. vbi ō 14 aliquis ab hmōi cōsortio dignitatis vel religionis ꝓuilegio se excusare debebit. vt. j. e. l. vnū itel ad portus. ꝛ de pri. auguste domus. l. abſit. et lectuz ad in auc. de ec. ti. §. ad hoc. et est hoc onus rei ꝛ nō illam le persone. vt. ff. de mu. et ho. l. honoz. §. viarum. gem. Nam et alis pro tributis res cōuenitur ꝛ non persona. vt. ff. de publicia. l. imperatores. ¶In talibus ad captandā immunitatē rescriptū nō

BIU Cujas

valebit nec tpis prescriptio ōtra vrbis ornatū ⁊ cōmodū ac decorē ciuitatis faciē ꝓdesse poterit.vt.j.e.l.j.⁊.v. Immo ne splēdidissime vrbes vel oppida vetustate labātur de redditibus fiscorum iuris reipublice tertiam partem reparationi publicorum menium nemorum ⁊ termarum substitutioni deputamus.vt.j.e.nec splendidissime.sed ⁊ singulārū vrbium ⁊ castellorum habitatores pro facultatum suarū viribus sūt extimandi ⁊ operibus publicis extruēdis ⁊ restaurandis debebūt ascribi.vt.j.e.l.oēs. Item nemo iudicū inconsulto principe aliquid noui opis debet inchoare priusq̄ ea q̄ cepta inuenerit a predecessoribꝰ suis vetustate dirupta aut desidia derelicta diligenti studio ⁊ instantia cōpleuerint cum ex hoc plurimum laudis acquirat si ea sculptaꝝ perfecta reddiderit que vetusta sunt.vt.j.eo.l.vlti.

¶De ratociniis operum publicorum et de patribus ciuitatum. 12

1 Rocōsulibus ⁊ presidibus ꝓuinciarū olim fuerat permissum ꝓ discussionibus rōcinioꝝ publicorum ⁊ ciuiliū reddituum siliquā vnā ex singulis erogandis solidis vendicare. Verum hodie patribus ciuitatū ⁊ eorū necessitatibus hec siliqua deputat si cōtrafactū fuerit predicti pro cōsules ⁊ presides.l.libris auri puniūtur:⁊ officiales qui non restiterint bonis oībus nudati perpetuo exulabūt.vt.j.e.l.vna ꝑsides. Ciuitatum aūt pres dici possiunt defensores ciuitatū siquidem plebi ⁊ rusticitati parētis vicem exhibent neq̄ tenuiores.i.suburbanos agricolas ve iniquis descriptionibus patiuntur affligi. vt.s.de defen.ci.l.in defensoribus.

¶De pignoribus. 13

Entionē habuimus.s.de salui.inter.q̄ ꝓ pignoribus intenditur. Inde occasione sumpta de pignoribus loquamur:sed q: pignora alia sunt cōuētionalia:alia iudicialia. Et conuētionalia sepius celebrātur a cōuentionalibus ordiamur. Videamus itaq̄ quot modis dicatur pignus: ⁊ qualiter obligatio pignoris contrahat:⁊ qui bus pactis accedat obligatio pignoris:q̄s possit pignori obligare:⁊ quas res:⁊ que actio nascatur ex obligatione pignoris:cui detur: et ꝯ quē:⁊ quo ordine:⁊ ad quid:⁊ q̄n efficaciter intendat:⁊ quo ordine:⁊ inquantū fiat ꝯdēnatio.

Quot modis dicatur pignus.

¶Dicit aūt pignꝰ ꝓprie res mobilis q̄ pignori ē obligata ⁊ tradita a pugno.s.q: pugno.vel mānu tradit res.vt.ff.de v.sig.l.plebs.ff.pignꝰ. Improprie tn etiā in re ūmobili tradita pignoris obligatio ōhitur ⁊ pignoratitia actio nascitur. Ubi aūt nō trāsit possessio ī creditorē dicit hypotheca.vt.ff.de pi.ac.l.si rem.ff.ꝓprie. sed quantū ad hypothecariā actio.nihil refert iter pignus ⁊ hypothecā:⁊ ita in sono tn nois dria est.vt.ff.e.l.res.ff.iter pignꝰ.⁊ insti.de act.ff.in 3 ter pignus. ¶Contrahitur obligatio pignoris cōuentionalis sola conuētione vn sibi tale nomen imponit.vt.ff.de pi.act.l.j.in prin. Nec in ea cōuentione est necessaria scriptura vel presentia psonarū:q: ⁊ inter presentes ⁊ inter absentes p nūcium vel p epl̄am ōhitur obligatio pignoris ⁊ fiunt scripture de his:vt quod actuꝫ est p eas facilius possit ꝓbari:⁊ sine his valet quod factū est si habeat ꝓbationem sicut ⁊ nuptie sunt lz testationes in scriptis habite non sint.vt.ff.e.l.ōhitur.⁊.l.creditor.ff.j. ¶Item in cōuētione pignoris vel hypothece pōt fieri pactū:vt si intra certum tps nō sit soluta pecunia iure emptionis possideat rem iusto precio tūc extimandā.hoc em casu videt quodāmō esse cōditionalis venditio.vt.ff.e.l.si fundus.ff.vlti.⁊ in incertā psonā videt ferri preciū rei qō alꝰ vetitū est.vt.ff.loc.l.si merces.j.rūso. Secus si dicat debitor creditori:vt non soluta pecunia ad diem sit ei res empta ꝓ illa pecunia quam mutuauit.hec em cōuentio vel lex cōmissoria īprobata ē ī pignoribꝰ.vt.j. de pac.pi.⁊ de.l. cōmi. 4 l.j.⁊.ff. ¶Pignus aūt ptorium vel iudiciale nō ōhitur sola conuētione:sed necessariū est vt q̄s veniat in possessionē.vt.ff.de pi.ac.l. nō est mirū.ff.j. ¶Accedit ergo pignoris obligatio oīb⁹ oīno pactis que nō sunt improbata.siue pactū sit purū:siue in diē:siue sub cōditione:sed in cōditionali obligatione nō alꝰ obligat nisi exiterit cōditio.Item nec distinguēdū est:sit ciuilis obligatio:an ptoria:an naturalis tm. vt.ff. eo.l.res.⁊.l.quesitū.ff.vlti.In casu forte ⁊ si nō teneat obligatio p̄ncipalis tenet obligatio pignoris.vt cū tutor vendit prediū minoris sine decreto ⁊ pignꝰ ⁊ fideiussorē prestat ꝓ euictiōe. vt.s.de predi.mino.l.⁊ si is. sed forte eavendi tio tenet in preiudiciū tutoris nō in iudicium 5 minoris. ¶Pōt quis pignori obligare rē suaz. Item rē alienā in qua habet publicianā. vt.ff. e.l.res.ff.vl.⁊.l.si ab eo.⁊.l.si inter.vl hypo. act. vel vtilem rei vēdicationem.vt.ff.e.l.grege. ff. ⁊.ff.in supficiarijs.Et idē etiaz in emphiteota dicit:vt tn dñi conditioni nō preiudicet si vectigali nō satisfiat.vt.ff.e.l. lex. Si aūt in eā nō habeat publicianā siquidē erat ei debita tenet pignoris obligatio eo postea nacto dñium.vt ff.qui potio.in pig.ha.l.iij.ff.eñ. Si aūt nō erat sibi debita res aliena nec ius habeat in ea:siq̄dem sic obligauit cum mea erit:tenet eo nacto postea dñium:vt.ff.eo.l.si fundus.ff.aliena. Si aūt pure obligauerit rem alienā. Siquidē obligauit sciēti rem alienā nō datur creditori actio etiā debitori postea quesito dñio:sed dari pōt creditori retētio.vt.ff.e.l.j.ff.rūso. Si aūt creditor nesciebat rez alienaz:hz vtilē hypothecariā. vt.ff.e.l.si titio. ¶Obligari possiunt res presentes ⁊ future:vt fructus pēdentes:partus ancille:⁊ fetus pecorū:⁊ ea que nascunt.vt.ff.eo.⁊ q̄ nōdum.Item res corporales ⁊ incorporales:vt cautiones ⁊ nomina debitorū.vt.ff.e.l.cum cōuenitur.⁊.s.de here.vel act.ven.l.post. ⁊ pro his nominibus habet creditor vtilem personalem actionem que competit creditori directo.

Qualiꝫ pignꝰ cō trahitur

De intellectu istius.ff.vid Alex.i.l. sciēdū.ff. de v.obl. ⁊ ibi are ti.i.fi. colum.

Quibus pactꝫ accedat obligatio pignorꝫ.

Ad istuz tex.vide Alex.ꝑ.lxvj.ī fi. vol. iiij.

Quis possit pignori obligare,

Que res pignori obligari possunt.

BIU Cujas

vt.ff.de pig.act.si conuenit. Itēpossunt pigno
ri obligari psonales seruitutes: vt vsus ⁊ usu
fruc. tam a ꝓprietario ꝙ ab eo cui cōpetit ista
seruitus. vt.ff.e.l.si his.ſ.pe. Itē ⁊ prediales
seruitutes rustice pignori obligari pñt. si ta
lis pactio fiat ꝙdiu pecunia soluta non sit his
seruitutibus creditor vtaf si vicinū fundū ha
beat.⁊ si inter diē certū pecunia nō sit reddita
liceat ei vēdere eas vicino. vt.ff.e. sed ⁊ an vic.
Urbane aūt seruitutes sic nō pūt pignori ob
ligari. vt.ff.e.l.si ea.ſ.vlt. forte q; ex varietate
vsus creditoris vel eius cui eandē seruitutem
vēderet edificiū debēs seruitutē: vel id cui pre
staretur seruitus mutaret ꝓpter que edificia
inutilia fierēt vel destruerent ꝙ fieri noluerūt
iura. Quia vbs deformaret ruinis qđ est ꝓhi
bitū. vt.ff.ne quid in lo.pu.l.ij.ſ.si q̄s nemine.

Que actio nascatur ex obligatione pignoris.⁊ cui dek.

6 ¶Nascitur actio hypothecaria ex obligatione
pignoris que est in rē.⁊ eadē dicit quasi seruia
na. vt.ff.de pac.l.si tibi.ſ.de pignore.⁊ insti.de
act.ſ.itē seruiana. et.ff.e.l.pignoris psecutio.
7 ¶Datur actio hypothecaria creditori ⁊ ei⁹ he
redi.⁊ dak cōtra quēlibet possessorē pignoris
cū ipa sit in rem.⁊ pignus cū sua causa trāseat
ad emptorē. vt.ff.eo.l.pignoris.⁊.j.e.l.pigno
ris.⁊.l.debitorē.⁊.j.de distra.pi.l.si debitor.⁊
ff.de pig.act.l.si cōuenerit.ſ.si fundū.⁊ nudā
adnocat possessionē hec actio. vt.ff.de euict.l.si
cū vendito. Quod tñ dictū est dari cōtra quē
libet possidentē ſm ius codicis indistincte re
cipitur: q; creditor habet electionem: agat pri
mo psonaliter cōtra debitorē: an hypotheca
ria[a] contra quēlibet possessorem. vt.j.eo.l. di
stractis.⁊.l.persecutionē. ꝑ aut.ꝙ de fideiusso
ribus debet creditor primo quidē excutere de
bitore ꝙ cōueniat extraneū possessorē pigno
ris: quā tamē aut. dixerūt quidā correctā per
aut. de litig. ſ. ad hec.⁊ ita ſm eos creditor ha
bet electionē sicut habuerat per ius. C. Allij di
stinxerūt vtrū possessor habeat cām a debitore
vt tūc creditor habeat electionē sicut haberet
de debitore possidēte an habeat cām ab extra
neo: vt tunc primo sit excutiēdus debitor: que
distinctio nō placet. q; ⁊ si habeat q̄s cām a de
bitore nō tñ ei debeat nocere factū debitoris
sicut nec ei⁹ dolus noceret ei cui alienauit de
bitor cū non habeat lucratiuā cām. vt.ff.de do.
excep.l.apud celsum.ſ.si q̄s aūt. Vel dic ꝙ an
tē.de litig.est intelligēda seruato ordine supe
riori aut. vel qđ veri⁹ est aut.de lit.locū habet
cū debitor lit. ꝺ se cōte. in hypothecaria rē alie
nat. licz cm nō fiat res litigiosa ꝑ hypotheca
riā act. creditor tñ eaten⁹ fecit meliorē cōditio
nē suā litē cōtestādo: vt re post litē alienata ha
beat creditor electionē agat psonali an hypo
thecaria. ¶Intenditur hypothecaria ꝑ rebus
obligatis: licet earū forma sit mutata: vt ecce
domus pignori obligata redacta est in vineam
vel ortū: vel aream: vel econuerso: datur hypo
thecaria actio. vt tñ bo.fi.pos. non aliter cogak
edificiū restituere ꝙ sumptus in constructione
erogatos q̄tenus pcios⁹ res facta est recu
peret. vt.ff.e.l.si fund⁹.ſ.si res.⁊.l.paulus.ſ.

a Hypothecaria. Differē tiam pignoris ⁊ hypothece. vide ꝑ alex. q̄ ad ducit cō cordātes in.l.si rē. ff. ꝺ pig. act. Bar. post glo. ī ꝓhe. di gestorū. ſ.iij.

si domus. Idēq; i eo qđ accrenit per alluuionē.
vt.ff.e.l.si fundus.j.rñso. ¶Itē intēditur actio
hypothecaria pro accessionibus fructuū ⁊ par
tuū. In partu tñ distinguit cōceperit apud de
bitorē: an apud aliū dñm. si apud debitorē dak
creditori hypothecaria actio pro partu secus si
cōceperit apud aliū dñm. vt.ff.e.l. paulus.ſ.j.
⁊ de pig.act.si cōuenit.ſ.si fundus.⁊ idem dici
pōt in fructibus si sati erāt eo tpe quo dñium
predij obligati mihi erant debitoris. Secus si
serātur postq̄ dñium predij trāslatū est i aliū.
Dicūtur em fructus etiā anteq̄ percipiant dñi
b esse: q; pars[b] fundi sunt non ꝙ pro se cēseatur
⁊ ideo dicūtur res future ante perceptionē. vt
ff.e.l.⁊ q̄ nōdū. ergo ſm hoc si debitor nō trāstu
lit dñium predij mihi obligati in aliū peruenit
tñ prediū ad bo.fi.pos.⁊ ille sciit fruct⁹ ⁊ eos
percepit dabit mihi hypothecaria pro fructi
bus nisi cōsumpti sint. vt.ff.e.l.j.ſ.cum ꝑdiuꝫ
⁊ in qui.ca.pi.ta.cōtra.l.in predijs. Itē agit hy
pothecaria pro vniuersitate obligata puta gre
ge:⁊ tūc et ea q̄ postea nascunt tenent. Sz et si
priorib⁹ capitibus decedētibus tot⁹ grex fue
rit renouat⁹ pignori tenebit. vt.ff.e.l.grege.j.
rñso. Illud certū est ꝙ seruo pignori obligato
nō est obligatū ideo peculiū eius. vt.ff.e.l.j.ſ.
8 seruo. ¶Intenditur hypothecaria efficaciter
monito debitore vt soluat. vt.j.e.l.debitores
s. id debitū cui⁹ dies venit⁊ cessit. Nā si dies de
biti nō venit nec cessit vel etiā cessit: sed nonve
nit repellit creditor ab hypothecaria nisi erat
iusta cā agēdi: vt q; recessurus putabat posses
sor sed vbi creditor repellitur q; egit citius rur
sus agere poterit existētе cōditione debiti. Si
aut debitū purū est hypotheca vero sub cōdi
tione est obligata nō pōt agi hypothecaria an
te conditionē sed arbitrio iudicis agitur vt ca
ueatur de re restituēda existētе ꝺditione. vt.ff.
eo.l.grege.ſ.pe.⁊.l.quesitū. debet q̄dē debitor
soluere totū debitū vt extinguat hypotheca
ria. nā quādiu pars etiā existat minima pign⁹
insolidū remanet obligatū. vt.ff.e.l. q̄ plures.
⁊.j.de distra.pi.l.quādiu. qđ dixi in debitore sol
uēte totū seruatur⁊ in quolibet possessore sive
lit repellere creditorem ab hypothecaria. vt.ff.
qui.mo.pi.vel hypothe.sol.l.paulus.ſ.pignoris.
¶Item vt creditor efficaciter intendat hy
pothecariam actionē necesse habet vt probet
rem fuisse obligantis eo tempore quo obliga
bat nisi ex generali nitatur hypotheca. vt.ff.e.
l.⁊ que nondum sunt.ſ.qđ dicitur. Quid tamē
si reuere fuerat debitoris?⁊ hoc probat credi
tor. debitor autem cum de dominio ageret cau
sam amisit. Distingue vt notauimus.ſ. quibus
res iudi. non no. in.ſ. lata. Intenditur ergo hy
pothecaria actio quotiens pecunia non est so
luta quāuis debitor vel fideiussor creditori sit
cōdēnatus habet em hypothecaria actio suas
conditiones. i. si soluta sit pecunia aut alias sa
tisfactum quibus cessantibus tenet. vt.ff.eo.l.
grege.ſ.etiam.et.ſ.si cum defensore. vnde pa
tet ꝑ sententiā nō fieri nouationē: vt extingua
tur actio ꝓma sicut⁊ diximus.ſ. de vsu.rei iu.

b Pars fūdi. Fructus pendentes sūt pars fundi. l. fructꝰ pendentes. vbi doc. ff. de rei vē. i spe de fruc. iter. j. ver. ſi po ne.⁊ vi. de deci. ad fi. hoc tho. in. lege fi. cidia cuit. ī. ad. l. fide.

BIU Cujas

1 ¶Illud notandū est ꝙ cū creditor ꝓ q̄busdam rebus repellit ad tps in hypothecaria actione hoc est cum debitor obligauit quedā spāliter ⁊ alia generaliter et pure. nam q̄diu potest ei satisfieri de speciali pignore non extēdat ma-
a ¶Item nū[a] ad alia. vt. j. eo. l. q̄uis. Itē notabile est qz
qñqz creditor auctoritate sua occupare pōt pignus sibi obligatū licet vbanius faciat si prefore auctore hoc postulet ⁊ possessionem adipiscat. hoc est cū debitor pmisit creditori vt id faceret auctoritate sua. vt. j. eo. l. creditores. ⁊. s.
2 de pi. ac. l. pignoris. Sed vbi iudiciario ordine intēdit hypo. acti. Distingue cōueniat ēne an debitorem. Illā aduersus debitorē lis extimatur vsqz ad q̄titatem debiti: sz ō extraneus fieri potest cōdēnatio quāti ī litē iurauerit creditor. De stricto tñ iure ēt ōtra debitorē lz iurare in litē. q̄d em̄ ei prodesset in rē actio cū ī persona agendo idē cōsequerē. hoc si possessor dolo desijt possidere. Si vo desijt possidere culpa debitor tenet ad debitū extraneus vero tenet ad interesse. Si vo possessor ꝓ cōtumaciā non restituat rem siq̄dē creditor eligat iusturandus in litē idē est qđ dixi in eo q̄ dolo desijt possidere. Si autem eligat manu militari rem auferri res oīno est auferenda. et si forte res abest vel longe est vel in prouincijs solet cautionib⁹ res explicari. nā si cauit se restituturum possessor ab
3 soluit. vt. ff. e. l. si fundus. ſ. in vendicatione. et l. si iter. ſ. vlt. Est aūt hec actio ī rē. vt. j. eo. l. pignoris. ⁊ arbitraria. vt insti. de act. ſ. ꝑterea. si cut ⁊ rei vēdicatio. vt diximꝰ. s. de rei vē. Itē qñ qz tollit decēnio qñqz. xx. qñqz. xxx. qñqz. xl. annis. sz nō tollit triennio. vt diximus. s. si aduersus cred. ⁊ de pscrip. xxx. vel. xl. an.

¶In q̄bus causis pignus tacite ℈hitur. 14

Ualiter per cō
uētionē exp̄ssam cōtrahit obligatio pignoris dictū est. Sed
4 tur ℈hatur tacite ex vi ⁊ ptāte legis. ⁊ hoc q̄dem ī multis ⁊ variis casibus cōtingit. nec ē opus oēs singulariter enumerare sz dignioza exēpla proferamꝰ in mediū. Ecce em̄ marito obligata sunt oīa bona eiꝰ q̄ sibi ꝓmittit dotē ꝓ muliere. Sic ⁊ mulieri oīa bona obligata sunt mariti pro restituēda sibi dote. vt. s. de rei vxo. ac. l. j. ſ. ⁊ vt plenius. Itē locatori fundi fructꝰ ex eo pcepti obligati sunt tacite. Itē oīa inuecta ⁊ illata dño sciente. vt ibi sint ppetuo dño obligata sunt. Secus in his q̄ inferunt ad tps: ēpta tñ ex fructu pcio nō sunt dño obnoxia tacite. vt. ff. eo. l. in predijs. ⁊ de pig. debitor. ⁊. j. e. q̄uis. Illata aūt ī pdiū vbanū locatū obligata sunt dño etiā si nesciat res esse illatas[b]. vt. s. loca. certi. scilz pro pensione vel deteriozatione domꝰ. vt ff. eo. l. ij. Item bona tutorū et curatorum tacite obligata sunt minorib⁹ pro tutele vel cure officio. vt. s. de admi. tu. l. pro officio. Sed ⁊ bona patris tacite obligata sunt filijs ad cōseruationē rerū aduenticia vel pcia ipsarū. nō tamē vt imputetur pri ꝙ male sit fruitus, rebus: vel cata sint male rexerit eas. vt. s. ō bo. ꝙ lib. l. aūpe. ⁊. l. pe. ⁊. j. vlt. ⁊ l. vlt. ſ. non iter. Itē matris que conuolat ad matri. scōm: bona tacite sūt obligata filijs ꝓ oīs matri. vt restituat mr̄. q̄ lucrata ē a ri proce prioze marito. vt. s. de secū. nup. hac edictali. ſ. pe. Item tacite obligata sunt bona mariti pro parafernalibus rebus restituēdis. vt. s. de pac. cōuen. tā super dotē. l. vlt. Itē tacite obligata sunt bona defūcti pro legatis ⁊ fideicōmissis. vt. s. cōia de le. l. j. Item creditori ex cui⁹ pecunia militiā emit debitor obligata, sunt oīa bona debitoris: ⁊ ipa militia empta. vt. s. de pi. l. vlt. Item tacite dico cōtrahi pignus vt si credidi pecuniā ad nauē armandā vel rem reficiēdā vel cōseruandā. sicut probatur apte in. ff. q̄ soluēdā. po. in pig. ha. l. interdum. ⁊. l. huius. ⁊. l. idēq;. spec. ī ti. Cum enim dicat duos pupillos ex quorū pecunia res fuerit empta in pignore pariter cōcurrere: ⁊ dicat idem esse qđ est vbi ad rē conseruā dā est impēsum ⁊ creditū patet ꝙ in supiori casu. dicit si pignoris obligatiōe ℈cta ꝑ etiā idē apte cō ꝙ nō. sed tinet. vt. ff. e. l. j. aliter em̄ nō ptineret lex illa ad solū loq̄ titulū: nisi diceres tacite pignoris obligationē cōtractā: secus dicem⁹ vbi ex mea pecunia res est empta; nec ē em̄ obligata: nisi id cōuenerim ē in pecunia debitoris. vt. s. de pig. l. q̄uis ex. ⁊. j. q̄. pro. in pig. hab. l. licet. sz cōtrariū videat aperte in nouel: quia nui in autē. de equa. do. ſ. his oīs. potest tñ dici ꝙ ibi loquit qñ est empta de pecunia pupilli: vel qñ cōuenit vt res empta esset obligata. l. j. ſ. si
5 vt. s. dictū est. ¶Quid siqs crediderit ad rē de seruū. ff. nouo fabricādā? videt ꝙ tacite sit res obligata. vt. ff. e. l. j. Sz tñ pōt dici ℈tiū. loq̄tur em̄ tm̄ ꝓ eum. sup re reficiēda. Itē tacite obligata sunt ꝓ tributis vniuersa bona eorum q̄ censent. vt. j. eo. l. j. Item cōtrahentis cū fisco bona tacite fisco obligata sunt. vt. j. eo. l. ij. Itē fisco tacita obligata sunt bona ꝑmipillarij. ⁊ si ea nō sufficiāt bona que accepit in dotez ab vxore tenent. vt j. eo. l. satis. Item bona matris tacite obligata sunt filijs si liberoꝝ tutela suscepta ad scōas nuptias aspirauit anteq̄ eis tutorē aliū ordinari fecerit eisq̄ qđ debet ex rōne tutele gesta psoluerit. Mariti etiā eius bona tutele rationibus sunt obnoxia. vt. j. eo. l. si mater. ⁊. s. ad tertullia. l. omnes.

¶Si aliena res pignori data sit. 15

6 Ideamus quā
do rei aliene teneat obligatio. ⁊ certe hoc est distiguēdū: vt notauim⁹. s. de pig. ſ. potest. Quandoq̄ etiaz qđ est notandum: licz rei aliene non teneat obligatio vt ea detur actio: tenet tamen vt detur retentio. Nam si procurator citra domini voluntatem rem obligat non tenet obligatio. si tamen pecuniam creditoris in rem domini conuersam constabit: vtilis erit exceptio creditori desideranti si bi exolui duntaxat qđ numerauit. vt. j. eo. l. j. Hoc aūt tenēdū ē siue dñi pcedat voluntas: siue

a Manū Et sic nota ꝙ non est bonū hñe q̄daz dam bona spāl' obligata seu hypothecata. nā spālis hypotheca facit cessare gñalem. ita ꝙ nō est ī ptāte nra ad alia bona q̄ ad ipam rez speciali ter hypothecataz agere ibi alius est g̃ habere gñalem hypothecā vt per cremen sem sing. suo. diij. inci. obligauit. vide ēt in spe. ti. de pi. ſ. j. v. sz ipone.

b Illatas Nūquid aūt illud qđ dr ꝙ illata ⁊ inuecta in domū lo

BIU Cujas

sequaℓ tenet obligatio ad actionē ⁊ exceptionem. vt. ff. de pig. actℓ. alienares. j. rūso. ℱ. sed si ignozo. ⁊ de pig. l. si fundus. ℱ. si nesciente. Ampliꝰ est si non ꝓcedat neqꝫ sequaℓ voluntas expſſim: tz tñ ꝓpter patiētia: vt si me tacēte ⁊ patiēte obligares rē meā. vt. ff. ad velle. si sine. ⁊. j. e. si ꝓbaueris. Cū tñ debitoꝛ patiente debitoꝛe rē ei obligatā vendit vel obligat distingui tur vtrū creditoꝛ sciat ius suum vbiqꝫ durare an non. Si sciat nō ꝑiudicaℓ ei: alioquin ȝtra. si tñ subscribat vt instrumēto ꝑiudicaℓ ei. vt. ff. q̄. mo. pig. vel hyp. sol. l. sicut. ℱ. non videℓ. Quid si dubiū ē sciat an nesciat: puto q̄ nesciat nisi subscribat: vt dictū est. vt. ff. q̄. mo. pig. vel hyp. sol. l. lucius. ℱ. vlt. Et est ratio qꝛ remanere potest creditoꝛi hypothecaria actio ⁊ fieri trāslatio ꝓprietatis rei in aliū: vel alij res obligari: sic ⁊ cū potioꝛ rē meā vendi. nec eī ꝑsumit me consentire: nisi ratio cognationis vel affinitatis interueniat. vt. ff. ꝺ dona. īter vi. ⁊ vxoꝛ. si seruus cōis. Itē ⁊ rōne officij tenet obligatio rei aliene: vt si tutoꝛ rē pupilli obligauerit: vt si stat in iudicio. vt. ℊ. de admi. tu. l. vlt. ℱ. defensionē. Im pato: aūt cū posſit alienare ⁊ vēdere. vt. ℊ. de quadri. ꝑscri. l. bñ. multomagis poterit obligare: quia cui qꝺplus est licet nō debet qꝺminus est nōlicere: vt. ff. de re. iu. l. cui.

Illā. l. bñ a zeno. limita q̄n modis vt refert d. Fel. in c. q̄ in ecclesiarū. col. xiij. ꝺ cōsti. ⁊ vide deciū q̄ ēt allegat feli. vbi. ℊ. i. l. heres ab sēs. i pn. ff. ꝺ iudi. vide etiā d. martī. lau. i suo trac. ꝺ pn cipib⁹. vide iaſ. in l. j. co. iiij ff. so. madum allegat Bal.

Que res pignoꝛi obligari pñt: vel nō: ⁊ qualiter pignus cōtrahatur. 16

7 Sicut ipsa rubrica dicit videndū est q̄ res possint obligari: de qb⁹ satis diximꝰ. ℊ. de pig. ℱ. obligari. Et ꝛ dixerimus coꝛpoꝛa: alia posse obligari. tamē secus est in quibusdā fauoꝛe religionis. Ecce eī monumētū nō pōt pignoꝛi obligari. vt. j. eo. l. iij. Secus foꝛte est in iure inferendi. vt. ℊ. de. le. l. monumēta. sic ⁊ nō pñt obligari ecclesie. vt in autē. de ali. ⁊ emphi. ℱ. ⁊ qñ. Idem qꝫ ⁊ in sacris vasis: vel oꝛnamentis eccℓie. vt. ℊ. de sa. san. ec. l. sancimꝰ nemini. nisi illa supflua sint ī eccℓia. ⁊ debitū imineat eccℓie. vt in autē. supᵉ eadē. l. signata ꝓterea quoqꝫ ⁊c. Itē liberi hoīs obligatio nulla est: qꝛ cōtraria est libertati ⁊ nature. adeo vt si filiū tuum obliges nulla sit obligatio: imo a debito creditoꝛ cadit ⁊ tāmdē dat retēto vel parētib⁹ eius. vt ī autē. vt nulli iu. ℱ. qꝛ autē et huius. ⁊. j. c. q̄ filios. In casibus tñ tz obligatio: vt in redēpto ab hostib⁹ et cū pater ob necessitatē famis filiū obligat. Nā cū ei liceat vendere multofoꝛti⁹ poterit obligare. vt. ff. de le. j. l. senat⁹. ℱ. vlt. ⁊. ℊ. de pñb⁹ q̄ fil. dis. l. j. ⁊. j. de capti. l. vlt. Itē impendit obligatio ꝓpter pu. vtilitatem. vt in seruis aratoriꝰ ⁊ bobus aratoriꝰ ⁊ instrumētis aratoriꝰ. ex hac eī cā tributoꝛ illatio retardareℓ. vt. j. e. l. vlt. ⁊ antepe. cū ergo tributoꝛū illatio non fiat ī italia: vt diximus. ℊ. si sine censu vel reli. fun. cōpa. non posse. ergo in ea nō habet locuꝫ lex ista: sed ⁊ in ꝓuincia non poterit capi si aliud non habet. Itē nulla est obligatio si fiat pacto priuati spe premioꝝ que ꝓ colonis athletis pensitāda sunt: in cā tñ iudicati posset capi pn⁹ium si aliunde non posset mandari executioni sibia. vt. j. e. l. spē. ⁊. ℊ. de execu. rei iudi.

8 l. stipendia. Nūc accedamus ad sequētē partem rubrice qualiter cōtrahaℓ pignoris obligatio. ⁊ certe cōtrahitur tacite ⁊ expſſim. vt. ℊ. dictū ē. ⁊ ī vna re. ⁊ in vniuersis. ex generali tñ obligatiōe q̄dā excipiunt. s. que nō ē verisimile quēq⁹ spāliter obligaturum fuisse. vtputa supᵉpellex. Item vestis reliquēda est debitoꝛi et ancillā cōcubinā et filios eius naturales. Itez alūnos constat generali obligatione non contineri: ⁊ si q̄ sunt alia[a] huius ministeria. Alie ergo res eius oēs cōtinentur generali obligatione nedū res presentes sꝫ future etiā si dicat obligo res meas vel res ad me ptinentes. vt. j. eo. l. vlt. ⁊. ff. de pig. l. obligatione generali. ⁊. l. 9 deniqꝫ. Contrahitur pignoris obligatio sola cōuentione. vnde ⁊ q̄ emptiones agroꝝ suo vī obligasse. vt. j. e. l. ij. Nec obstat qꝺ legit. ff. de pig. actℓ. l. j. oꝛ eī pign⁹ ibi re ℏbi. i. re interueniēte. hoc in pignoꝛe cōuentionali. secus ī pretorio. vt. ff. de pig. ac. l. nō est mirū. ℱ. j. Itē hoc quātum ad hypothecariā actionē: pignoratitia aūt non nascit nisi re tradita creditoꝛi. vt insti. qui. mo. re contrahit obligatio. ℱ. pen.

a Sunt alia. Itē nō veniunt res alienari. ff. de si. xo. ⁊ ꝺ. xvi. l. post ītē nō niūt feudales vī alie cōsti. ca xxi. i pn. Et vide ꝺ pāct et de b mis epl teoticis Alex. i. l. si cōstum. te. i pn. i. col. ff. soluto matri. b Rubri ca. Circa banc ma teriā. vide oīno cep. cautela. exxxij.

Qui potioꝛes in pignoꝛe habeantur. Rubrica[b]. 17

10 Quoniā super pignoꝛe inter creditoꝛes ꝙs sit in eo potioꝛ plerūqꝫ cōtendit ideo ponit q̄ potioꝛes in pignoꝛe habeantur. Sciendū est igitur aliquē esse potioꝛē ī pignoꝛe pluribus modis: puta rōne cause. si eī secūdus creditoꝛ credidit pecuniā ad cōseruationē pignoris ⁊ in ea causa pecunia est cōsumpta ꝓferetur scōs primo: veluti si nauis fuerit obligata vel ad armandā eam ⁊ reficiēdā credidi: nea eī pecunia salua fecit totius pignoris causam. Idem et si credidi in cibaria nautaruꝫ sine quibus nauis nō poterat salua peruenire. Idemqꝫ ⁊ si merces erant alij pignoꝛate prius et mihi posterius ⁊ ego credidi vt merces salue fiant. vel vt nauluꝫ exoluatur: potioꝛ est enim causa nauli licet fiat posterioꝛ. Tantumdē est ⁊ si credidi vt soluaℓ merces hoꝛreoꝛum vel aree in quibus re posite erant res alij obligate prius. vel si credidi vt soluantur vecture iumētoꝝ que portauerunt res alij obligatas prius. Item ⁊ vbi obligasti alia bona tua prius et postea ex nummis pupilli rē aliquā cōparas duplici gaudet priuilegio pupillus: quia res tacite est ei obligata hocipso quod est empta de pecunia sua: et quia ꝓfertur alij prioꝛi creditoꝛi cui res erat

BIU Cujas

prius expressim obligata: ergo si duoꝝ pupillorū nūmis cōparata ē ambo in pignus cōcurrēt pro his portionib⁹ q̄ in pcīū rei fuerūt expēse. Si aūt res nō ī totū cōparata ē nummis pupilli vel pupillorū erit cōcursus vtriusq; creditoris. i. ꝛ antiq̄oris ꝛ ei⁹ cui⁹ nūmis cōparata est vt in nūmis a pupillo datis. vt ipe sit potior ī supfluo antiq̄or. vt. ff. e. l. iterdū. et. l. hui⁹. et. l. idēq;. Quod tamē dictū est posteriorē causam pferri priori est intelligendū nisi prior habeat hypothecariā et puilegiuz. q̄d enim si res p̄mo erat mulieri obligata pro dote non pfereret ei scōs q̄ credidit in rem illā reficiendā. vt. in auc. de equa. do. §. his. Immo mulier pfertur ei propter pign⁹ et pruilegium. alias em̄ potentior est mulier iste q̄ credidit pecuniā ad reficiendū cū ipse pferatur priori creditori habenti exp̄ssam vt dictū est. nō aūt mulier. vt. j. dicemus. Itē ꝛ rōne cause pfertur scōs primo. vt si expendit in funerādo testatorē funeraria[a] em̄ sup̄at oē es alienū cū bona soluēdo non sunt adeo vt pferatur prior habēti tacitā hypothecā. vt. ff. de reli. l. pe. ꝛ. l. ac siqs. §. j. forte non idē est in eo qui hz exp̄ssam hypothecā. Itē hic rōne tpis pferet creditor primus secūdo vbi secūdus nō pōt pretendere aliquā p̄dictarum causarum vel pruilegium vel aliquid simile. vt dicem⁹. j. Est em̄ hec regula ī pignoribus q̄ prior est tempore potior est iure. vt. j. e. l. si fundum. Hoc tñ est intelligēdū de primo creditore cui erat pignus obligatuz ita q̄ debitor obligationē non poterat resoluere in uito creditore. vel si poterat non poterat commode. si enim poterat resoluere cōmode vt q̄ primo obligauerat rez pro ea pecunia quā mutuo acceptur⁹ erat poterat em̄ si vellet nō accipere pecuniam et ita non esset obligatus creditori perinde est interim ac si pignus non sit obligatum p̄mo: et ideo secūdi creditoris q̄ primo numeranit pecuniā vel efficaciter accepit pignus potior est cōditio. Commode ideo dixi q̄ si pign⁹ obligasti mulieri p dote quā eras accepturus licet in potestate tua sit nō accipere dotem. et ita non esset obligatuz pignus: q̄ tñ non cōmode posses retinere matrimonium sine emolumento dotis perinde habetur ac si cū effectu obligatū sit pign⁹ mulieri: ideo ipsa pferetur secundo qui accepit pignus ꝛ numeranit pecuniā ātēq̄ ipsa daret dotē. vt. ff. e. l. j. ꝛ. l. potior. j. rñso. et que res pi. vel hypo. l. pe. Illud tamen non distinguo in primo creditore accipiat pignus pure vel in diem vel sub conditione dū tamen conditio non pendeat de potestate debitoris ipleaf vel nō. vt. ff. e. l. qui balneū. j. respōso. ꝛ. l. potior. §. videam⁹. ꝛ. l. creditor. §. si primus. Nec est pretermittenduz q̄ hz q̄nq; aliquis vere sit creditor scōs fingiſ tñ esse primus quasi successerit in locū suū: vt ecce credidi titio. x. et pignus accepi. tu autem postea sub eodē pignore credis. xv. et ego tertio loco credo. xx. ꝛ nouandi animo stipulor primam pecuniam et secundam pferar em̄: hz ī ea pecunia tñ q̄ primo credidi. vt. ff. eo. l. creditor. j. rñso. ꝛ. l. prior. j. rñso. Obtinet em̄ predicta regula q̄ por ē tpe nedū ītēr puatos hz etiā ītēr fiscum ꝛ priuatuz vt etiā puatus pferaf fisco si por ē pignore siue pign⁹ sit spāle siue generaliter in oīb⁹ bonis cōtractū hz q̄dā aliter di

b cāt. vt. ff. e. l. si pign⁹. ꝛ j. de remiſ. pig. l. si igno b Si pirāte. ꝛ. j. e. si generaliter. Itē obtinet regula si gnus. Cō ne res obligetur a dño si a nō dño. Si aūt obligatra b argareſ diuersis nō dñis potior ē possessor. vt. ff. qui pōt e. l. si non dñs. sed vbi idē dñs vel nō dñs obligat duobus distinguiſ vtrum obligauerit vtri et dos a qz insolidū an p pte. vt notauim⁹. §. de salui. in pari. pcet. §. vlt. Sed si obligareſ ab vno dño ꝛ ab alio tero nō dño potior esset ei⁹ causa cui obligata est a dño sicut ꝛ dixim⁹ in re vēdita ꝛ tradita a fisc. bar. ī duobus vt in illa distinctione distrahatur ea dem res. Itē superficiario vel emphiteota pigno rante potior est causa dñi q̄ p pensione eius tri. hz mutuo acceptur⁹ erat poterat em̄ si vellet nō accipere pecuniam et ita non esset obligatus creditori perinde est interim ac si pignus non sit obligatum p̄mo: et ideo secūdi creditoris q̄ primo numeranit pecuniā vel efficaciter accepit pignus potior est cōditio. Commode ideo dixi q̄ si pign⁹ obligasti mulieri p dote quā eras accepturus licet in potestate tua sit nō accipere dotem. et ita non esset obligatuz pignus: q̄ tñ non cōmode posses retinere matrimonium sine emolumento dotis perinde habetur ac si cū effectu obligatū sit pign⁹ mulieri: ideo ipsa pferetur secundo qui accepit pignus ꝛ numeranit pecuniā ātēq̄ ipsa daret dotē. vt. ff. e. l. j. ꝛ. l. potior. j. rñso. et que res pi. vel hypo. l. pe. Illud tamen non distinguo in primo creditore accipiat pignus pure vel in diem vel sub conditione dū tamen conditio non pendeat de potestate debitoris ipleaf vel nō. vt. ff. e. l. qui balneū. j. respōso. ꝛ. l. potior. §. videam⁹. ꝛ. l. creditor. §. si primus. Nec est pretermittenduz q̄ hz q̄nq; aliquis vere sit creditor scōs fingiſ tñ esse primus quasi successerit in locū suū: vt ecce credidi titio. x. et pignus accepi. tu autem postea sub eodē pignore credis. xv. et ego tertio loco credo. xx. ꝛ nouandi animo stipulor primam pecuniam et secundam pferar em̄: hz ī ea pecunia tñ q̄ primo credidi. vt. ff. eo. l. creditor. j. rñso. ꝛ. l. prior. j. rñso. Obtinet em̄ predicta regula q̄ por ē tpe nedū ītēr puatos hz etiā ītēr fiscum ꝛ priuatuz vt etiā puatus pferaf fisco si por ē pignore siue pign⁹ sit spāle siue generaliter in oīb⁹ bonis cōtractū hz q̄dā aliter di

b cāt. vt. ff. e. l. si pign⁹. ꝛ j. de remiſ. pig. l. si igno b Si pirāte. ꝛ. j. e. si generaliter. Itē obtinet regula si gnus. Cō ne res obligetur a dño si a nō dño. Si aūt obligatra b argareſ diuersis nō dñis potior ē possessor. vt. ff. qui pōt e. l. si non dñs. sed vbi idē dñs vel nō dñs obligat duobus distinguiſ vtrum obligauerit vtri et dos a qz insolidū an p pte. vt notauim⁹. §. de salui. in pari. pcet. §. vlt. Sed si obligareſ ab vno dño ꝛ ab alio tero nō dño potior esset ei⁹ causa cui obligata est a dño sicut ꝛ dixim⁹ in re vēdita ꝛ tradita a fisc. bar. ī duobus vt in illa distinctione distrahatur ea dem res. Itē superficiario vel emphiteota pigno rante potior est causa dñi q̄ p pensione eius tri. hz mutuo acceptur⁹ erat poterat em̄ si vellet nō accipere pecuniam et ita non esset obligatus creditori perinde est interim ac si pignus non sit obligatum p̄mo: et ideo secūdi creditoris q̄ primo numeranit pecuniā vel efficaciter accepit pignus potior est cōditio. Commode ideo dixi q̄ si pign⁹ obligasti mulieri p dote quā eras accepturus licet in potestate tua sit nō accipere dotem. et ita non esset obligatuz pignus: q̄ tñ non cōmode posses retinere matrimonium sine emolumento dotis perinde habetur ac si cū effectu obligatū sit pign⁹ mulieri: ideo ipsa pferetur secundo qui accepit pignus ꝛ numeranit pecuniā ātēq̄ ipsa daret dotē. vt. ff. e. l. j. ꝛ. l. potior. j. rñso. et que res pi. vel hypo. l. pe. Illud tamen non distinguo in primo creditore accipiat pignus pure vel in diem vel sub conditione dū tamen conditio non pendeat de potestate debitoris ipleaf vel nō. vt. ff. e. l. qui balneū. j. respōso. ꝛ. l. potior. §. videam⁹. ꝛ. l. creditor. §. si primus. Nec est pretermittenduz q̄ hz q̄nq; aliquis vere sit creditor scōs fingiſ tñ esse primus quasi successerit in locū suū: vt ecce credidi titio. x. et pignus accepi. tu autem postea sub eodē pignore credis. xv. et ego tertio loco credo. xx. ꝛ nouandi animo stipulor primam pecuniam et secundam pferar em̄: hz ī ea pecunia tñ q̄ primo credidi. vt. ff. eo. l. creditor. j. rñso. ꝛ. l. prior. j. rñso. Obtinet em̄ predicta regula q̄ por ē tpe nedū ītēr puatos hz etiā ītēr fiscum ꝛ priuatuz vt etiā puatus pferaf fisco si por ē pignore siue pign⁹ sit spāle siue generaliter in oīb⁹ bonis cōtractū hz q̄dā aliter di

b cāt. vt. ff. e. l. si pign⁹. ꝛ j. de remiſ. pig. l. si igno b Si pirāte. ꝛ. j. e. si generaliter. Itē obtinet regula si gnus. Cō ne res obligetur a dño si a nō dño. Si aūt obligatra b argareſ diuersis nō dñis potior ē possessor. vt. ff. qui pōt e. l. si non dñs. sed vbi idē dñs vel nō dñs obligat duobus distinguiſ vtrum obligauerit vtri et dos a qz insolidū an p pte. vt notauim⁹. §. de salui. in pari. pcet. §. vlt. Sed si obligareſ ab vno dño ꝛ ab alio tero nō dño potior esset ei⁹ causa cui obligata est a dño sicut ꝛ dixim⁹ in re vēdita ꝛ tradita a fisc. bar. ī duobus vt in illa distinctione distrahatur ea dem res. Itē superficiario vel emphiteota pigno rante potior est causa dñi q̄ p pensione eius tri. hz mutuo

a Funcraria. Vide bar. ī l. j. in. v. col. v. iiij. op. ff. soma. itē vide ange. ī. l. j. ff. de p̄ui. cre. dicit ēt q̄ ista p̄uilegia nō sūt attributa actioni funerarie hz ipsi cause vt dicit hic azo. hinc est q̄ intētaf q̄uis actio sed illa actio cōtra naturā suā est ita p̄uilegiata. l. ñ. §. pui. ff. de p̄ui. credi.

BIU Cujas

a Haben tib⁹. sed q̄d si etiā ipsa mulier hēat expressaz an prefe rak anteriori expresse. vide p iaſ. in. l. j. ff. sol. ma.

feratur priorib⁹ etiā habentib⁹ expressas hypothecas huic ꝺicit lex q̄ dicit eā cū condi tione admittēdā. vt. s. de iure do. ver. z preterea cū videā q̄ filie q̄ pari passu ambulat cū muliere. vt. s. de pri. fi. l. q̄uis nō pferak prioribus hñtibus expressas. vt dictū ē. ergo nec mulier. Alij dixerūt mulierē pferēdā in prioꝛib⁹ hypothecis expressis vel tacitis q̄ nuda cōuentione obligate erāt: sed nō ita in prioꝛib⁹ pignoꝛib⁹ q̄ tradita erāt creditoꝛibus. z pōt. p his inducī ar. in. ff. in q̄. cau. pig. ta. cōtra. l. pe. hoꝛ opinio nō valet: q̄ pōtū ad hypothecariā actionē nō refert inter pign⁹ z hypothecā. vt insti. de act. ſ. inter pign⁹. Vulgaris aūt opinio estvera vt distinguamus an prioꝛ creditoꝛ habeat hypothecā ex pacto suo an ex auctoꝛitate: vel priui. legis. in primo casu preferk creditoꝛ mulieri: nō mulier ei. sed in scdo preferk mulier creditoꝛi. z hoc est qđ dicit lex a. licz anterioris tpis priuilegio sint vallati. vt. j. e. l. assiduus. ſ. ad hec. lex em̄ mihi ius meū noluit adimere: sed bñficiū suū qđ mihi dat q̄ adimit alteri⁹ gra b: nisi prioꝛ tacita hypotheca nitatur eadē equitate qua z dos. nec em̄ dos scdi matri. preferk doti primi matri. duab⁹ em̄ dotib⁹ ab eadē subsātia debitis ex tpe prerogatiuā manere volumus. vt. j. e. l. vlt. vt tñ sicut apparet ex rebus dotis scde mulieri seruet vel filijs eius cui z in rē actio cōpetit: alioquin siue supsint ambe dotes mulieris so. ma. p diuoꝛtiū siue altera dōtaxat extet siue ambe defecerīt prioꝛ oīno siue q̄libet soboles eius supioꝛ habek qđ licz contrak in. l. vlt. isti⁹ ti. noua tñ. l. clari⁹ sancitū est. vt in autē. vbi ex actione instāte dotis prime. col. vij. ¶ Hoc priuilegiū dotis non habet locū in dona. ppter nup. in illa em̄ mulier pferk posterioꝛib⁹ z nō prioꝛib⁹. vt. j. e. l. vlt. ¶ Itē fallit predicta regula ppter priuilegium militie qđ potētius est priuilegio dotis. si em̄ crediderit q̄s alij pecuniā in scriptis ad hoc vt ipe emeret militiā z ex ea pecunia ematur postea militia pferk iste creditoꝛ talis alijs creditoꝛib⁹ prioꝛib⁹: immo etiā pferk mulieri: z ē aliud spāle: q̄ hoc ipso qđ debitoꝛ inuenik post mutuū militiā emisse presumitur qđ ex pecunia mutuo accepta: vt inde emerek militia. Amplius nec est necessariū creditoꝛi vt ꝓbet se cōuenisse militiā sibi obligatā ē: q̄ ex auctoꝛitate legis inducik tacite hypotheca in militia. vel qđ est verius loquitur lex q̄n debitoꝛ obliganit oīa bona. z ita q̄rebak an militia postea empta caderet in cām pignoꝛis qđ verū est. vbi aūt nō apparet creditoꝛē ad hoc dedisse mutū inde ematur militia: sed credidit pecuniam simpliciter: debitoꝛ vero postea inuenitur militiā emisse. vnde presumik empta ex pecunia mutuata. vt

b Creditoꝛ. secūdus seu posteriꝛ nō ꝓscribit cōtra prioꝛ

b dictū est. preferk quidē iste creditoꝛ b prioꝛibus creditoꝛibus oībus nisi mulieri aut filijs eius. vt. s. de pig. l. vlti. z in auk. de exhiben. reis. ſ. optimū. z in auten. de equali. dotis. ſ. quia vero z huius. Magna est potestas eius creditoꝛis: quia alijs prefertur in pignoꝛe. habet em̄ exceptionē si cōueniatur ab alijs. z si alij possideāt potest ab eis auocare rem. Creditoꝛ aūt rem scōs ab oī possessoꝛe pōt auocare rem preterq̄ spacio a prioꝛe vel qui ab eo hꝫ cām. vt. ff. e. l. creditoꝛ. j. rūso. z. l. si prioꝛ. ſ. si simpliciter. z rōne iniq̄ annoꝛ tatis snie ꝓtingit q̄nq̄ rem dedisse in angustiā et anxietatē quādam. Quid em̄ si creditoꝛ tertius egit hypothecaria contra primū z rē obtinuit scōs certe creditoꝛ rez ab eo iuste poterit auocare. qđ si acciderit prius creditoꝛ poterit excitari z ab eo per snīam rem obtinere: q̄ res iudicata inter eū z tertiū sibi nō debet nocere cōtra scōm qđ si acciderit iterū insurget tertiꝰ cōtra primū auctoꝛitate ꝓme snie iniuste: et sic erit res in circulo. vt notari pōt. ff. e. l. claudi⁹. nec em̄ necessariū est ar. ego vinco te z tu vincis illū ergo debeo vincere illū. ꝓbabile tñ est. vt. j. de diuer. tē. ꝓscrip. l. de accessionibus. fal. c Accesſit lit em̄ ppter auctoꝛitatē snie cuius vigoꝛ non omnibus extēditur ad alios nisi inter quos iudicatū est. Concoꝛ. Itē fallit in naturalibus liberis qui repellunt dat. ad agnatos z agnati repellunt vxoꝛē defuncti: nō istā regu tñ ipsi repellūt vxoꝛē defuncti immo vxoꝛ tacit lā ter. in vt ipsi repellantur. vt diximus. s. de naturali. c. auctoꝛi bus liberis. Itē si ego vasallus tuus sum z titi⁹ tate. de bi debeo seruire: tu aūt vasallus es alteri⁹ nō cōtē. ſ. ideo teneoꝛ illi seruire. Itez z si diligo te. tu di bē. in. vñ. ligis illum. non ideo diligo illum. z prēdic.

¶ De his q̄ in prioꝛ creditoꝛ loco succedūt 18 ista regula fi vide vincent

1 DE his qui suo iure potioꝛes sunt alijs dictuꝫ est: te videamus de his qui alteri⁹ beneficio potioꝛes censentur. i. de his qui in prioꝛū creditoꝛ locuꝫ succedūt. Sciendū est itaq̄ prioꝛi creditoꝛi solutis ad nī pecuniam q̄nq̄ a debitoꝛe q̄nq̄ ab extraneo q̄nq̄ a scdo creditoꝛe. Si a debitoꝛe soluak z de sua pecunia. s. quā nō accepit ab alio mutuo nō est ppter talē solutionē successio in pignoꝛe: ipso iure liberatū est pign⁹ ab illo creditoꝛe. Si vt per aūt soluat debitoꝛ creditoꝛi pecuniā quā ab alio: puta titio mutuo accepit z velit titi⁹ cedere in pign⁹ qđ fuerat obligatū ei cui solutū est tria exigunk vt succedat. i. q̄ ad hoc det tuto mutuo: vt libereꝛ pign⁹. Itē q̄ paciscak de successione cedēdo in ius prioꝛis. Itē q̄ pecunia pueniat ad p̄mū: tūc em̄ succedit iste titi⁹ in ius p̄mi. i. in. c. ptātē vēdēdi pignoꝛis. Iz titi⁹ nō cōuenerit de pignoꝛe vēdendo: imo forte cōuenit ne vēdet. vt. ff. q̄ res pig. vel hypo. l. aristo. Itē succedit in oꝛdinē tpis. i. vt pferak eis q̄bus pfereb oꝛdi. tur ille. vt. ff. q̄ po. i pi. l. si prioꝛ. ſ. a titio. z. ſ. si terti⁹. Itē succedit in priuilegiū psonaliū actionū. vt. j. de cess. bo. l. fi. et est hoc mirabile qđ ex pacto debitoꝛis succedik in ius sui creditoꝛis si tñ ad creditoꝛē. primū titij pueniat pecunia. vt ꝓbak. ff. qui po. in pig. ba. l. si prioꝛ. ſ. a titio. Iz forte hoc est: q̄ creditoꝛ accipiēdo pecuniā eidē pacto cōsensit. Illud tñ nō audeo dicere qđ hypothecaria q̄ dabak p̄mo detur scdo. q̄ ista est extincta cū extinctū sit principale debitū: Iz oꝛdines z prerogatiue ptātes q̄s habebat p̄m⁹ creditoꝛ in pignoꝛe: trāseūt ad istū: q̄ idē est pi

BIU Cujas

gnus ⁊ idem debitor: quia debitū primū cuius ratione cōperebant iste prerogatiue primo creditori solutū est a sequēti quasi videat idē durare debitū qđ fuerat prius. Si vero extraneus soluerit primo creditori necesse est vt numeret pecuniā ⁊ vt paciscat de succedēdo. vt. j. e. l. j. et s. de priuil. fis. l. si cū. Si vero secūdus creditor soluat primo creditori vel eo non accipiēte cō signet ⁊ deponat etiā nullo pacto apposito succedit in ius primi. vt. s. q̄ po. in pi. ha. l. j. ⁊. j. co. l. vlti. ⁊. ff. qui po. in pi. ha. l. potior. ff. vlti.

¶Si antiquior creditor pignꝰ vēdiderit. 19

1 QUaliter in ius prioris creditoris vel per pactum vel solutionem aliqs succedat dictus est. Nunc autē supponit qualiter succedat per venditionē. Sciendū est igitur antiquiorē creditorē vendēte pignus sequētes creditores vel debitorē pignus auocare nō posse[a]. vt. j. e. l. j. in prin. Nisi primus creditor vēdiderit fideiussori qui tenebat ei. vel nisi vēdiderit scō creditori. vt. ff. de distra. pi. l. fi. ⁊. l. cū scōs. ff. j. vel nisi creditor primus vendiderit sub eo pacto vt liceat debitori pignus recupare tunc em debitor habet actionē in factum pro pignore recuperando. vt. ff. de pi. act. l. si cum vēderet. Si aūt debitor priori creditori dederit insolutū pignus nō admittur scō creditori hypothecaria actio sicut ⁊ si debitor eandē rem alij vēdidisset: sed ita demū auocabit rem a priore creditore si qđ ei debitum est propter auctoritatē precedētis cōtractus obtulerit. vt. j. eo. l. j. ff. cum autem.

¶Si cōis res pignori data sit. 20

2 EMem quem habet aliquis cum aliquo cōem non potest obligare nisi pro portiōe[b] sua socio inuito eius em cōsensu pcedente vel sequēte si maior est ⁊ compos sue mentis ⁊ nō prodig⁹ obligatio tenet insolidū. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. pro socio. l. nemo. fiscus tñ rōne partis rem cōmunem pōt insolidū alienare. vt. s. de cōiun re rum alie. l. fi. ergo ⁊ obligare multomagis.

¶De ptorio pignore vt in actionib⁹ etiā debitorum missio pretorij pignoris pcedat. 21

3 QUaliter per conuentionē pignus cōstituatur dictū est. Videam⁹ qualiter constituatur per emptorē siue per iudicem: ⁊ quo ordine: ⁊ quis sit effectus. ¶Cōstituitur autem per missionē in possessionē. vt. ff. de pigno. non est mirum. ff. sciēdum. Et erit pretorium pignus si fiat missio ex ea causa quaz pretor iubet fieri puta vt caueatur pro legatis vel dāno infecto 4 vel p ope. no. nū. de opere demoliēdo. ¶Judiciale[c] autē est cum iudex iubet mitti in possessionem ex officio suo vt mandetur executioni diffinitiua sentētia et primo capiūtur mobilia secūdo immobilia tertio peruenitur ad noiavt diximus. s. de execu. rei iu. Effectus autez oīs pignoris hic est vt creditor in eo habeat retentionem ⁊ actionem hypothecariā si ecciderit a possessione culpa vel sine culpa sua. vt. j. e. l. vlt. forte cōueniet a debitore pignoratitia actione vel in factū si quid habuit ex pignore vltra debitum. vt. ff. vt in pos. le. is cui. ff. queri.

¶Si in causa iudicati pignus factū sit. 22

5 QUic specialiter tractat de eo pignore qđ capitur in causa iudicati. i. pro iudicato exequēdo: et certe olim post duos mēses pignꝰ in causam iudicati captū distrahere licebat. vt ff. de reg. iu. l. debitorib⁹. sed hodie nō nisi post quattuor menses. vt. s. de vsu. rei iud. l. vlt. Et vt diximus. s. de execu. rei iu. capta ergo ab executore res debitoris pignori poterit distrahi non iure dñij regulariter victori adhici. Si tamē emptor nō extiterit vl extiterit ſz nō dignū pciū obtulerit victor cuilibet alterivice ex officio poterit emere. vt. j. eo. l. fi. vel potuerunt adhici pignora victori pro ea quātitate que sibi debetur non pro mino. vt. ff. de re iudi. l. a diuo. ff. si pignori. ¶Itez ⁊ si calliditate condēnati victor non inueniat emptorē poterit adire pretorem vt ex eius auctoritate dominiū habeat. vt. j. e. l. vl. ⁊. j. de iure do. impe. l. vlti. Itē illud notandum est q̄ licet creditor non cogatur distrahere pignus sibi obligatū tamen in iudicati executione seruatur: vt si victor inuenerit emptorē qui dimisso priore creditore conuentionali superfluum sit soluere paratus creditori victori compellatur creditor conuentionalis consentire distractioni nec videtur eius conditio fieri deterior cum suū cōsequatur nec alterius pignoris dimittat q̄ si ei fuerit satisfactū. vt. ff. de re iu. l. a diuo pio. ff. q̄ si res sit pignorata.

¶Si pignus pignori datū sit. Rubrica 23

6 QUon soluz dominis sed etiam a non dominis res obligantur puta ab his quibus sunt obligate. Et ideo de eis ponit. Sciendū est ergo pignus pignori dari posse ⁊ datur actio ⁊ exceptio secundo creditori qnatenus id est quādiu vtraq; pecunia debetur. Si ergo vtraq; pecunia non fuerit debita q̄ contingit vtraq; soluta vel etiam altera pignus permittitur. vt. ff. de pigno. grege. ff. cum pignori.

¶De partu pignoris ⁊ omni causa. 24

7 SIcut locum habet hypothecaria actio pro ancilla obligata: ita etiam locum habet pro partu ⁊ pro omni causa ⁊ accessione id est pro partu secundo vel tertio. In ancilla tamen distinguitur. Cōcipiat apud debitorem vel apud extraneū. vt distinximus. s. de pigno. ff. intenditur.

¶De remissione pignoris. 25

a Nō posse. Quid si multa corpa data sūt primo creditori solutū secūdus creditor in r. putavult reuocare vnū ex illis corporib⁹ offerēdo precium illius an audiref scdm l. j. hic videtur q̄ nō nisi oferantur tota centum pro q̄bus facta sunt vnica isolutuz datio multorū corporuz. vide are. in l. si ex toto. ff. si. ff de le. j. et in l. scire debem⁹. ff. p. ff. de cver. obli.

b Pro portiōe, Etiam si esset socius oīm bonoz. l. nemo ex socijs. in p. char. ff si cer. pe. limitādo tñ ibi p barth. in mercib⁹ cōibus. ⁊ p alexā. consi. lxxviij. i. iij. volu.

c Judiciale. Differentiā inter pretorium ⁊ iudiciale habes p gl. rub. hic. ⁊ istā differētiaz gl. cōmēdat bar. in. l. fi. in fi. s. que po. in pi. ha. sed differentiā inter ptorium pign⁹ ⁊ cōuentionale ⁊ q̄ sint effect⁹ habes p feli. in. c. cū alijs. in j. colū. ex de re iudi.

BIU Cujas

8 Adiuimus qualiter pignus cōstituatur. Nunc audiamus qualr dissoluatur. Et certe dissoluit qñq; inuito creditore: qñq; eo volente. Inuito eo dissoluit: sed tñ ꝓpter factū suū: vt si in tantū vel in amplr pignus reddiderit deterius qꝫ tū debitū fuerit. vt. ff. de pig. act. l. vlt. Idē ꝛ si ꝓstituitur a ancillā vel aliud improbatū facere coegit. vt. ff. de pig. act. l. eleganter. §. vlt. Idē etiā contingit quādoq; ꝓpter factum debitoris: vt si debitor q̄ est solutus seruū gñaliter obligatū manumiserit. vt. §. de ser. pig. da. l. iij. vel si debitor creditori soluerit debitum vel soluere paratus est cōsignādo pecuniā. vt. ff. e. l. itē liberat. §. j. ꝛ §. de vsur. acceptā. Secus si satisfacere paratus cēt ꝛ nō soluere. vt. ff. e. l. itē. §. iij. Idē cōtingit si extinguat aliquo casu pignus. vt. ff. e. ne ꝓstitu. sicut. j. rñso. vel si fingat: nam fuisse debitoris: vel pinde habeat ac si nō fuerit vt debitor obligauerat qđ emerat sub adiectione in diē ꝛ postea est allata cōditio melior: secus si debitor velit redhibere pign? nec em̄ ꝓiudicaret creditori ꝓpter. ff. eo. si cui?. ꝛ. l. si debitor. Idē etiā contingit ꝓpter factū tertie ꝑsone. vt si impator rē mihi obligatam vēdiderit vt suā. vt. §. de quadri. ꝓscri. l. vlt. vel executor vel creditor prior rē mihi obligatā vēdiderit. vt. §. si antiquior credi. pig. vēdi. ¶ Volūtate aūt creditoris dissoluit pign? qñq; expressa qñq; tacita. Expressa: vt si creditor remittat pignoris obligationē: vt em̄ cōtrahit solo consensu ita cōtrario consensu debet dissolui ipso iure. vt. ff. de reg. iur. l. nihil tam naturale. ꝛ de pac. l. si tibi. §. de pignore. licz enim qꝫ tū ad pignoratitiā necessariū sit rē interuenire: tñ qꝫ tū ad hypothecariā sufficit solus cōsensus: ꝛ ideo tollet pignus ipso iure etiā si traditū erat creditori. Idē est ꝛ si creditor remittat debitū vel in perpetuū vel ad tps. Nam si infra tps obstabit exceptio. vt. ff. e. l. soluit. j. rñso. §. j. ꝛ videt remisisse debitū reddendo chyrographū. vt. §. de pac. l. labeo. ꝛ j. e. creditor. secus si redderē rē obligatā,: tūc em̄ nō ꝓiudicaret mihi. Unde versus. Cautio si fuerit cui redditā liberat ipm. Si tibi reddātur pignora secus erit. vt. ff. de pac. l. iij. ꝛ iij. Porro qđ dictū est in remissione debiti est intelligendū si remissio teneat de iure. Si em̄ remissio sit inutilis: vt qꝫ facta est ꝓ dolū vel metū sicut ea nō valet in debito: ita nec valet i pignore remittēdo. vt. j. e. l. debitū. ¶ Pōt tñ eē q̄dā ratio q̄ cassat remissionē debiti. ideo qꝫ cōtinet donationē. vt inter vi. ꝛ vxo. ꝛ inter cōsocios: nō tñ cassat remissionē pignoris: qꝫ ea nō est donatio. vt. ff. eo. l. j. §. cū vēditor. ꝛ de his q̄ in frau. cre. l. si pignus. Qđ dixi in creditore seruat in eius filiofa. vel seruo si remittāt peculiare debitum vel pignus cū heres habet liberā peculij administrationē ꝛ remittunt nō donandi aīo immo precij cau. vt. ff. eo. l. sicut. §. an paciſci. Item qđ dixi in creditore ꝛ debitore seruat in eo ꝓcuratore quē fecerunt in rem suā. vt. ff. e. l. sicut. §. qui ꝓcurator. no. Itē remittit creditor pignus si consentiat expressim debitori vendere pignus. ꝛ creditor sit maior. Nam si pupillus est tutoris auctoritas pi. est necessaria: sed si creditoris procurator. Alsen nomine tiat nō pindicat creditori nisi spāliter erat cō missum ꝓcuratori hoc facere: vl nisi habebat li berā administrationē ꝛ remittit nō donādi aīo vo. 10 vt dixi. vt. ff. e. l. si cōsentit. ¶ Cōsensus aūt vēdendi ita demū repellit creditorē si vēditio sit secuta de facto ꝛ de iure nō autē exigitur traditio ei. Nā ꝛ si facta sit ꝛ de iure nō teneat nō repellit creditor. vt. ff. e. l. si debitor. §. vl. ꝛ. l. sicut. §. si debitor. presumit autē nō esse facta si debitor adhuc rē possidet. si tñ ꝓbaret ꝛtrariū i. qđ debitor vere vēdidit. sed tñ eādē rē postea redemit repellet creditor in hypothecaria. vt j. e. l. vl. ꝛ. ff. e. l. sicut. §. si volūtate. ꝛ. §. superua cuū. Secus vero est si debitor vēdiderit: sed tñ postea a venditione volūtate emptoris discesserit vel rei ꝓhibitio est facta vel iudicio est absolutus vel ad interesse dānatus. His em̄ tabulis casibus restituit pristinū ius creditori. vt. ff. e. l. voluntate. Qđ dixi si creditor permiserit vēdere accipe. vt ꝛ si legare permisit valeat qđ concessit: qđ ita intellige vt si legatū repudiatū sit cōualescat pignus. Si aūt permiserit debitori vendere debitor donauit repellitur creditor nisi ideo consensit vendere vt precio accepto ipse quo res expediat. Hoc tñ magis est q̄stio facti. Si autē debitor cui cōcessum erat vēdere dederit in dotē vēdidisse. in hoc casu recte videtur ꝓpter onera matrimonii. in contrarium.

Ide ibi alexā. qñ instrm reperiatur penes debitorē cācellatum vel īcisum vide etiā alex. consi. lix. in pe. col. in fi. volu. pbal. cōsicciij. inci. in christi nomine i quodā libro siue quinter

Volente creditore qualr dissoluat pignus.

11 ¶ Si creditor consensit donare ꝛ vendiderit debitor repellitur creditor: nisi quis dicat ideo cōsensisse donari: quia amicus erat creditoris cui donabatur qđ si cōsenserit. ꝛ. vēdere ille. v. vendidit non repellitur creditor. ¶ Illud certū est repellendū esse creditorē si vēdiderit pluris ꝫ consenserit creditor. vt. ff. e. l. sicut. §. vēditōis. ꝛ. §. si debitor. In permissa venditione illud sciēdum est qđ ille cui permittitur ꝛ heres eius vēdere pōt nisi in cōtrariū ꝓbetur: pōt tñ, questio facti esse quid itellexit creditor: sed tñ iste subtilitates a iudicibus nō admittūtur vt perpendamus, intellexerit creditor de debitore tñ an de herede eius. Si tñ creditor cōsenserit debitori vendere ꝛ debitor desierit ꝓsidere ꝛ nouus possessor vendiderit nō ꝓiudicatur creditori: sed ꝛ si nouo possessori consensit non debitori nocet ei exceptio ita si nouus possessor vēdat. Item et si permiserit creditori infra annū tñ: aut biennium tñ vendere potest hoc tempus facta vēditione nō ꝓiudicat creditori. vt. ff. e. l. sicut. ꝛ pe. ꝛ antepe. Itē nullo modo ꝛ nullo tpe ꝓiudicat ipsi creditori si cōsentiat debitori vēdere vel alienare salua cā pignoris sui ſ ꝛ si ipe vēdiderit sic tñ ne discederet a pignore nisi ei satisfiat non nocet ei exceptio. vt. ff. 12 e. si debitor. §. j. ¶ Ubi aūt debitor vēdit vl obligat creditorē sciēte ꝛ nō ꝺicēte. Distinguitur vtrū creditor sciat ius suū vbiq; durare: an nō. ¶ In ꝓmo casu ꝓiudicat sibi: i ſcdo nō si tñ sub-

BIU Cujas

scripserit in tabulis emptiõis cõsensisse videt nisi manifeste appareat eũ deceptũ esse. vt. ff. e. l. sicut. §. nõ videt. Itẽ videt consensisse si cũ pignus distrahebat pgrãmate est admonitus vt exequat ius suũ nec fecit. vt. j. e. l. si eo. ¶Quid si dubiũ est sciat vel nesciat ius suũ vbiq; dura re? Respõdeo verisimile est qõ sciat nisi in duobus casibus in vno libertatis fauore vt cuz debitor manumittit sciente creditore. ¶In altero priuilegio fisci vt cũ fiscus vendidit rem alij obligatam creditore tacente. Nam fiscalis vel aste fides facile nõ debet cõuelli. vt. j. e. l. j. t. l. si hypothecas. Itẽ tollitur pignus quacũq; rõne extincto debito principali vl ipso iure vel p solutionẽ vl acceptilationẽ vel aquilianã stipulationẽ vel similia. vel p exceptionẽ vt iureiurando. vel re iudicata. Secus si debitũ tollat pscri. xxx. an. vt. ff. eo. l. soluitur. §. vl. t. l. itẽ liberat. j. rũso. t. j. de euic. pi. l. ij.

Circa istã rubricaz videz q nigrũ sit rub. ipsa gñalior. vide abbatẽ panor. i rub. de restitu. t ibi modernio resi. iij. colum.

¶Etiam ob chyrographariam pecuniã pignus teneri. 26

Dictuz est supra soluta pecunia dissolui obligationẽ. Ideoq; cessare hypothecariam actionem sed lz cesset hypothecaria nõ tamẽ cessat retẽtio pignoris sicut ps̃ens rubrica indicat. Alit enim etiã ob chyrographariã pecuniã pign? retinere quasi diceret nõ solũ retinet ,pter eam pro qua ẽ obligatũ lz etiã ob chyrographariã. i. eã que debet sine pignoris obligatione. Cuius p batio chyrographario ostenditur. Quid si nõ cõtineatur idẽ tñ dico qz in textu gñaliter fit responsio pignus posse retineri ob eã pecuniam que sine pignore debet. Si eñ initiũ legis generale est lex tota gñalis est. vt. ff. de iur. t fac. i gno. l. regula. t vlti. t qñq; finis generalior est principio vt ibidẽ innuit b ita in debito chyrographario preterq; in vsura. vt. ẽ. de vsuris. l. p retentionẽ. vel ibi in vsuris tñ erat naturalis obligatio hoc tñ chyrographariuz debitũ ciuili t naturali iure erat debitũ. Item b in debitore t creditore emptor eñ rei obligate. item secundus creditor eã solã tenet afferre pecuniaz que sub pignore debet. pozro vbi debitor deleganit emptorẽ pignoris creditori nouandi animo pignus intercidit sublata psonali actione nisi repetitum est pignus in aquilianã stipulationem. In aquilianam añt stipulationem certum est illud solum venire qõ in ea cõprehensum est. vt. j. e. l. vna. Illud nõ distinguo q quidam iudicantes distinxerunt in pecunia ,p qua est obligatũ pign? sit debita cã mutui an aliũde. Nã exẽpli cã ponit i. l. de mutua. immo noñe pecunie ois res itelliget. vt. ff. de ver. sig. l. iij. t l. pecunie noñe. t. l. pecunie verbum.

¶De distractione pignorum. 27

On celebrata solutione nec eo interueniẽte q̃ habeatur ,p solutiõe pign? expedit distrahere. Videam? q̃ qs possit distrahere

2 t quãdo: t q̃r: t qs sit effect?. ¶Distrahit creditor pignora sibi obligata. vel oĩa. vel que velit. Itẽ heres ei?. vt. ff. e. l. creditoris nõ soluta pecunia in totũ. nã si modicũ quid restet creditor nõ amittit facultatẽ distrahẽdi. vt. ff. e. l. q̃diu. t videt solutuz esse creditori si ex fructibus rei debitũ psecutus est. vt j. e. l. j. Itẽ si stat p eum quominus ei soluat debitore sibi offerẽte pecuniam t eo nõ accipiẽte cõsignante t deponẽ te vel forte sola oblatio sufficiet sine consignatione ad impediendam distractionẽ. vt. j. e. l. si prius. Si añt questio est de debito inter creditorẽ t debitorẽ t debitor dicat se paratum esse soluere qõ debet: interi impedit distractio rei iudice cognoscente de questione debiti. vt. j. e. 3 l. si residuũ. ¶In venditione faciẽda creditor dz notificare debitori t qñciũq; lz testato dicere debet. ¶Facit añt vẽditionẽ creditor ex pacto obseruatis que cõuenit. siue in tpe. siue in loco. si ue in certa ps̃ona cui voluit distrahi vel i alijs. Si tamẽ conuenerit creditor cũ debitore ne distrahat nihilominus creditor vendere potest si a tamen[a] ter denũciauerit debitori vt soluat et cessauit. Alioquin furti tenet. vt. ff. de pigno. l. si conuenerit. Est autem illa tertia denuncia tio facienda t postea necessarium est labi biennium sicut multomagis vbi creditor non conuenit de distrahendo vel non distrahendo: sed vbi nihil conuenit sufficit vna denunciatio et postea elapso biennio fieri poterit venditio. 4 vt. j. de iure do. impe. l. vlti. §. j. t. ij. ¶Venditionis ,effectus maxim? est: qz si fiat vẽditio de in re t nõ p dissimulationẽ postea nõ rescindet vt ab eo creditore lz nõ teneatur de euictione. vt ff. e. l. si is. vel a debitore qz translatũ est dñiuz in emptorẽ p venditionẽ creditoris t traditionem. vt instit. quibus alie. lz vel non. Traditio ẽ necessaria vacue possessionis. vt. j. e. q̃ prediũ. et ff. eo. l. penulti. in fine. Vbi autem creditor per suppositam personam rem illam emit: perinde est ac si non vendiderit. vt. j. eo. l. et qui sub imagine. Item hic quando vendidit creditor ex voluntate. si enim ex necessitate fideiussori cõuento vendat pignora nihilominus facultas est debitori t secundo creditori recuperandi pignus reddito fideiussori quod soluit pro debito. vt. ff. eo. l. ij. Item et vbi creditor secundus emit a priore quia non tam acquirendi dominij causa q̃ causa seruandi sui pignoris intelligitur pecuniam dedisse. offerri enim a debitore potest. vt. ff. eo. l. cum posterior. In casibus etiam speciale est: vt rescindatur venditio ratione pacti: vt si pactus est creditor cuz emptore vt reddita ei pecunia a debitore recipiat hypothecam. habet enim debitor actionem in factum contra emptorem ex eo pacto. Item t ratione etatis debitoris vel iuste absentie restituitur in integr. debitor vt rescindat venditionem. vt. ff. eo. l. si creditor. §. illud et de pigno. b actio. l. si cum venderet[b].

a Tamẽ. Dz ista i terpellatio trina non põt fieri vno tpe dicẽdo solue solue solue qz isto mõ non esset tria iterpellatio lz vnica. p quã vide qõ dicit bal. i rub. p hemỹ codicis ivl. colũ. nouissimos in. c. fi. in prin. de offi. de leg.

b Vẽderet. Ista lex si cuz

¶Debitorem venditionem pignorum vẽderet impedire non posse. 28 est singu

BIU Cujas

laris ad vnum ad quod cā pōderat excellēs d. Jas. in l. stipulatio ista. §. si stipuler in ānta falletia bar to. ff. de ꝓb. obli.

5 Quod traditur in rubrica tex. duarū legū tex. declaratur. nam neq; inter vinos denūciando alicui ne emat: neq; in vltima voluntate dicendo ꝙ alicui nō obligauit prędia debitor pōt impedire venditionē pignoris cuz creditor habet distrahēdi ptātem. vel ex pacto. vl' ex lege. neq; emptor sit malefidei ꝓpter denūciationem. Oblatio plane pecunie debite cū vsuris z creditore nō accipiēte: facta cōsignatione: impedit venditionē. vt. j. eo. l. j. z. ij.

¶Si vendito pignore agatur 29

6 Contingit sepe vendito pignore agi. Idcoq; ponit si vēdito pignore agat. Sciēdum itaq; est: ꝙ vēdito pignore nō iure rei vē. cū effectu intētat cōtra emptorē: vt tamen debitor q̄ agit remoueat doli exceptione ab emptore: nisi restituat ei pecuniā quā soluit eius creditori z vsuras cōsumptis fructibus cū vsuris vsq; ad cōcurrētē ꝑtitatem. vt. ff. de rei ven. emptor. Si aūt vēditor vsuceperit debitor cōueniat creditorem ad preciū pigno. acti. vt. j. e. l. ij. Si ꝙ iure fit facta venditio: sed minori precio gra vel dolo dz debitor primo conuenire creditorē pignoraticia acti. Si aūt ipse nō sit soluēdo cōueniet emptorem: vel vtili rei ven. vel interdicto fraudatorio vel iudicis officio impetrata in integ. re. vt necesse habeat restituere rē emptā. si tamen ipse participauerit cū creditore fraudem. Alioquin nō esset conueniēdus. Et in restitutione rei sacienda opz debitorē offerre pecuniā cuz vsuris. z fructuz z dāni ratio est habēda. vt. j. e. l. j. z. l. iij. z. l. iiij. z. l. vlt. z ar. ff. de solu. l. pupilli. Queret aliquis nūqd malefidei emptor repellet debitorē si velit supplere iustū precij. Dicūt quidaz qd sic. ar. ff. mā. l. si diligenter. sz puto ꝺ̄riū. tum q: ille qui vēdidit nō erat dñs. tū q: vtercq; laborauit in dolo. superioribus tñ videret cōtrarium quod ꝺ̄r. §. de pres. xxx. an. l. j. malefidei emptoribus ꝑcij nō oportere restitui. Sed certe illud obtinet cū dolus emptoris dedit cām cōtractui. vel cōuentio ipso iure fuit nulla erat enim prohibita per legem.

¶De luitione pignoris. 30

7 Pignoris distractio impeditur ꝓ eius luitionem vel liberationē. Et ideo ponit de ea. Videndū est em̄ qualr' luitio pignor̄ fiat: z certe fit ꝓ solutionē vl' ꝓ satisfactionē totī debiti. vt. j. e. l. j. z vl. Jdē est z si quoqno mō tollatur psonalis z principalis obligatio: si tñ tollat ipso iure z cū effectu vt ꝓ ofusionē: vl' successionē. Nam vbi tollit ipso iure sz nō cū effectu nō ꝓiudicat ī hypothecaria. vt. ff. ad treb. debitor. z ꝺ̄ excep. rei iudi. l. penulti. §. latinus. Ubi vero actio principalis tollitur per exceptionem. xxx. annorum nihilomin̄ durat hypothecaria[a] vsq; ad. xl. ānos. vt. j. eo. l. ij. De dissolutiōe aūt pignoris obligationis pleni̊ dixim⁹. s̄. de remissiōe pignoris. ¶Si vnus ex pluribus heredibus creditoris: vel debitoris partem suam debiti solue l. ij. ꝙ ar. rit vel acceperit. 31 ctio ꝓ. potbēria ꝛ ꝛ. ria ꝛ ꝛ. accesso. ris quominus quilibet heredū pignus possit insolidū vendicare licet em̄ personalis actio inter eos diuidat ꝓ hereditaria portione. non tñ est ita in hypothecaria. vt. j. eo. l. j. z. ij. Idem est in heredib⁹ debitoris vt nō ꝓsit ceteris vno soluente quomin̄ creditor ij. vide in pignus distrahat z insolidū. vt. ff. fa. hercis. l. he redes. §. idem iuris. z. §. idem obseruatur. 8 Licet vnus ex heredibus creditoris partem debiti accipiat non tamen ꝓiudicat cete ris quominus quilibet heredū pignus possit insolidū vendicare licet em̄ personalis actio inter eos diuidat ꝓ hereditaria portione. non tñ est ita in hypothecaria. vt. j. eo. l. j. z. ij. Idem est in heredib⁹ debitoris vt nō ꝓsit ceteris vno soluente quomin̄ creditor ij. vide in pignus distrahat z insolidū. vt. ff. fa. hercis. l. he redes. §. idem iuris. z. §. idem obseruatur. ¶Si pignoris cōuentionez numeratio secuta non sit. fulg. relatū ꝓ alexan. in. l. edita. cōlū. aūpe. ver. item inctum bar. s̄. de edē. em̄. 32

9 Decūq; diximus in exceptione non numerate pecunie vbi agitur personali actione ad id petendū qd̄ non est numeratū ea dem: z hic repete si agatur hypothecaria. ¶De iure dominij impetrando. de domi num lam cel. decij in. l. debi tori. i pn C. ꝺ pac. 33

10 Primus supra licet creditori pignus vendere vel ex pacto vel ex lege elapso biēnio: sed quia fieri pōt qd̄ nemo velit rem cō parare z necessariū est creditori saltez iure dñij eam possidere cōsulitur creditori ex quadā benignitate vt denunciet debitori post biennīū si presens est debitor vel si absens est adeat creditor iudicē z exponat ei denūciationē factā. ipse etiā iudex per apparitores debet manifestare debitori si pōt ꝙ creditor vult iure dñij pignus possidere z ei dz statuere tps intra qd̄ soluat pecuniaz creditori. Itē z eo nō inuēto nihilomin̄ diffiniat tps intra qd̄ pecunia soluat z pignus liberetur: nō soluta aūt pecunia ad tps pōt creditor adire principē vt ei ꝓcedat rem eandē iure dñij possidere sicq; habebit cā in suo dñio. debitori tñ pietatis intuitu ꝓmittit postea intra biēnīū ex die sacri oraculi nūerandū regressus in rem suaz z licet ei offerre creditori iam facto dño debitū cūvsuris z dānis vitio eius creditori illatis quorū ꝑtitatē creditor cū suo iuramēto dz manifestare. Si aūt biēnīū est elapsuz plenissime habeat rem creditor idcq; dñs iam irrevocabilē factā: et siquidē min̄ in pignore plus autē in debito inueniat remanet actio creditori integra in hoc qd̄ noscit abundare. sec⁹ est in pignore qd̄ a iudice in cā iudicati capit. vt. ff. de re iudi. l. a diuo pio. §. si pignora. sz idē videtur etiā in eo pignore. vt. C. si in causa iudi. l. vl. Si autē ex vtraq; parte debita ꝑtitas equa inueniatur indubitāter creditor retinebit rem. Si vero minus est in debito ꝙ in ꝑcio rei debitori remanet actio pro eo qd̄ excedit z ne ex cōione sit inter eos discordia licet creditori extimationez supflui debitori offerre. Si aūt sup ꝑcio

[a] Hypothecaria

BIU Cujas

rei fuerit dubitatio iudex suo arbitrio dz hāc questionē diffinire. vt. j. e. l. vlti. ¶Illud notandum est q̄ lz creditor permittat ipetrare vt iure dñij possideat rem vnā sibi obligatā non tñ permittit ei generaliter hoc ipetrare de oīb̄ bonis debitoris. vt. j. e. l. j. ¶Itē notandū est q̄ si creditor postq̄ ipetrauit rē iure dñij possidere vsuras accepit a debitore priuilegio suo videtur renunciasse. vt. j. e. l. ij. ¶Itē notandū est q̄ si res quā iure dñij possidere ipetrauit post ea euincat vtili actiōe ex empto experiar ꝯ debitorem. vt. ff. de pigno. actio. l. eleganter.

¶De pactis pignorū ⁊ lege cōmissoria in pignoribus rescindenda. Rubrica. 34

Jstam. l. j. nota. facit bar. ꝯ illos qui faciūt cōmitti per iudicē nūcio de citādo oēs a suos debitores. q̄ si valet q̄ debent nomina debitorum exprimi. Cod. tex. in. c. ij. de reseri. in vj. vide Ange. in l. fi. in le. florē. C. de edi. diui adria. tollen. et ibi domi 2 nus ias. a Rubrica. Pactū. l. cōmissorie positū in cōtractu pignoris nō valet sed ex interuallo. sic bart. in l. contra ius. ff. de solu. ⁊ in l. ij. l. iiij. col. ver. vlterius. C. de pigno. bal. in. c. j. de feu. dato in aut. l. com. et bar. in l. fi ex cautione. C. de nō nu. pec. ſz bene vali-

Quia in pignorum datione ⁊ distractiōe pacta apponūtur. Jdeo de eis intendit tractare. Sciendū est itaq̄ q̄ eorū pactorum quedā vtilia sunt. quedā inutilia. Utilia quidē sunt multa: puta q̄ adhibēbitur vt creditori certo mō vel loco vel tpe distrahere liceat. vt diximus. ff. ti. proxi. ⁊ de distra. pig. vel vt pignore maiore pcio distracto siquid ex eo fuerit cōparatum sit debitoris vel sit ei obligatum vt pignus. vt. ff. de distra. pig. l. vlti. Itē ⁊ illud pactum tenet vt nō soluta pecunia ad diē pro iusto pcio tunc extimādo credito rē possideat. vt ff. de pigno. si fundū. ff. vlti. Sz si cōuenerit vt amissio pignorū liberet debitorē valet pactū. vt. ff. de pignoribus. l. q̄ fortuitis. ¶Sūt ⁊ alia pacta q̄ apponunt a creditore in distractiōe ⁊ valent. vt diximus. ff. de distra. pig. ¶Inutilia sunt pacta legis cōmissorie in pignoribus que est vt nō soluta pecunia ad diē res fiat creditoris: quasi sibi vendita. vt. j. e. l. j. Itē ⁊ si debitor promisit se daturū insolutū. vt. ff. de sol. l. cali podius als q̄dius. vel si conuenit debitor vt nō liceat ei pignus luere vel imperpetuū vl ante diē solutioni infixā. nec em̄ est aliquavis huius modi cōuentiōis q̄ silia sunt ista pacta pacto legis cōmissorie. vt. ff. de precario. l. cū precario. Jn fideiussore tñ reperio q̄ si debitor ei promisit se eū liberaturū infra triennū: ⁊ si nō fecerit et fideiussor soluerit creditori habeat ea ꝓdia empta q̄ creditori erant obligata pro ea pecunia quā soluit pactū tenet. vt. ff. de contrahen. emp. l. vlti. ¶Illud idem pactum non tenet vt debitori non liceat vendere. vt. ff. de distrac. pigno. l. si creditor. ff. vltimo.

¶De exceptionib̄ siue ꝓscriptionibus. 35

Dictum est in superioribus de actionib̄ quibus actores armant. Nunc dicamus de exceptionibus quib̄ rei vallantur. Vel aliter. ff. de actio. q̄ bus rei ipugnantur. Nūc de exceptionib̄ qui bus actores repellunt. vel aliter. ff. de excep. in quadā specie. i. de temporalibus prescriptionibus. Nūc generaliter dicam̄ de prescrip. ⁊ excep. ⁊ maxīe q̄ exceptiones loco actionū sunt. Nā qui excipit agere q̄tū ad onus probatiōis videtur. vt. ff. e. l. j. Itē q̄ eis defendimur ⁊ iu- datur ſm
3 uamur vt p actiones. vt insti. eo. in prin. Viden- ramentō
dum ergo q̄d sit exceptio: ⁊ q̄ sit exceptionū di bal. in. l.
uisio: ⁊ q̄n: ⁊ qualiter: ⁊ a q̄b̄ opponunt. ¶Est seius. ff.
aūt sciendū q̄ exceptio q̄nq̄ ponit large: q̄nq̄ ad. l. falci
ponitur stricte. Large ponit pro oī defensione que reo cōpetit etiā si nulla actori cōpetat actio: ⁊ tūc quidā vocant eam exceptionē facti. vt si dicat quis solue. x. q̄ tibi credidi. ego dico nō credidisti. vel dico me soluisse. ſz ego cōmodioribus verbis dico eam exceptionē intentionis. Itē large dr exceptio etiā replicatio q̄ datur creditori. vt. ff. e. l. ij. ſ. j. Stricte vero ponitur ⁊ ꝓprie pro ea defensione q̄ cōpetit reo ꝯ actionē competētē in eū. Sic ergo dicet exceptio actionis exclusio. ⁊ sumit vtraq̄ except. vt
4 ff. e. l. ij. j. rūſo. ⁊ ſ. replicatiōes. ¶Diuiduntur
b aūt exceptiones. q̄ alie sunt perpetue b ⁊ peremptorie. Allie tpales ⁊ dilatorie. ꝓpetue sunt et peremptorie q̄ semp agentibus obstant: et semp rem de qua agit perimunt. qualis est exceptio doli mali. ⁊ q̄ metus causa ⁊ pacti cū cō uenerit ne oīno pecunia petatur. Nā si cōuenerit ne petat infra tps: tēporalis erit exceptio et dilatoria: q̄ finito tpe nō impedit actor rez exequi. vt insti. e. ſ. appellant. ¶De quibusdaz tñ exceptionibus dubitat. Sint tēporales an perpetue. q̄ quidā dicunt in exceptione nō numerate pecunie: quā dicunt anormalā esse. sed ego nō dico eā anormalā esse ob hoc q̄ sit incertum vtrū sit perpetua an tpalis. certus enim sum eā eē tpalem. extendit em̄ i. xxx. dies ⁊ q̄n q̄ in biennū. Similiter etiā dico in exceptiōe nō numerate dotis cuius varia sunt tpa. vt no tauimus. ff. de nō nu. pe. ⁊ de dote cau. non nume. ob hoc tñ dici pōt anormala eē: q̄ lz alias qui excipit probet. vt. ff. de proba. l. in exceptione. hic tñ probat ille qui petit. vt. ff. de non nu. pecu. l. ij. Item dubitari potest de exceptione quadā rōne futuri facti. vel accidētie. vt. ff. de cōdi. inde. l. sufficit. sed ⁊ rōne iuris dubitari pōt de illa exceptiōe quā q̄s hz vt cōdemnet inq̄tum facere pōt. ſz mihi videtur magis eam esse tēporalem. nā si soluatur repeti nō pōt. vt ff. de cōdi. inde. nā maritus. q̄ fieret si eēt perpetua cū sit fauorabilis. vt. ff. de cōdi. inde. qui exceptionē. ⁊ bene pōt eē q̄ peruenient ipse ad meliorē fortunā vel heres eius. vel heres here dis. ⁊ sic in infinitū. nō em̄ oēs successores semper erunt egentes: nec est hoc verisimile plerū q̄ em̄ si accidit. vt. ff. arbi. tutel. si defunctus.
5 ¶Item exceptionū alie unt odiose vt macedoniani. Allie fauorabiles vt velleyani. Allie inducte ad rigorem iuris conseruandū vt rei iudicate. vt notauimus. ff. de condi. inde. vel propter causam a naturali equitate nō abhorrentem: vt non numerate pecunie. ⁊ metus ⁊ doli. et rei litigiose ⁊ transactionis ⁊ pactionis expresse vel tacite ⁊ erroris vel ignorantie ⁊ prescriptionis temporalis ⁊ etatis ⁊ militie ⁊ similibus sicut quilibet in suis tractatibus potest cōsiderare. ¶Item exceptionum alie sunt in rem: vt que competunt alicui ⁊ his quī cōue

b Per e tue. Nō opt ima gl. ō istis in. c. excep. ō excep. ⁊ gl. iij. q. vj. c. sicis epi scoporū. ſ. excep. aūt. ⁊ bo nam cau telam excludendi istas declinatorias habes p pauor. in. c. j. in iiij. nota bili de iu di.

BIU Cujas

niuntur ex ꝑsona sua. Alie sunt in ꝑsonā: vt q̄ nō transeunt ad aliū vt ea quam ꝯ quis vt cōdemnetur inquantū facere pōt ⁊ pacti ꝑsonalis. vt. ff. e. l. exceptiones. ¶ Opponunt exceptiones dilatorie[a] in prin. litis probant vō postea q̄ actor monstrauerit q̄ asserit. vt. ff. de probat. l. exceptionē. hoc in dilatoriis exceptionibus que sunt dilatorie solutionis. nā exceptio fori q̄ declinatoria est iudicij siquidē nesciat aliās eam sibi cōpetere q̄cūq; pōt opponi etiā post litem: q̄ litā a non suo iudice dicta neminē tenet. vt habuimus. ē. sitja nō compe. iud. Si vero quis sciat eam sibi cōpetere ꝺz eā opponere in prin. ⁊ probare. vt. j. e. l. vlti. ¶ Aduocatus aūt qui pretermissam dilatoriā exceptionē postea instat opponere mulctaf in vnam librā auri. vt. j. e. l. pe. Quod dixi in exceptiōe fori preter misse ab ignorante seruaf in exceptiōe falsi ꝓ curatoris q̄ ꝓ eam ꝺz iudiciū retro nullū fuisse. vnde ⁊ dici pōt q̄ ante litem opponaf. vt. ē. de procu. l. ꝛ. Perpetue aūt ⁊ peremptorie exceptiones opponunf a reo q̄cūq; ipse cōueniatur etiam si ꝓ mille annos steterit actor q̄ non conuenit eū. nec eī. est de ptāte rei q̄ cōueniatur. vt. ff. de doli ex. l. pure. ſ. vlti. Et opponuntur a reo q̄cūq; ante litem ꝙ nō post ea nisi in casibus spāliter. vt habuim⁹ ⁊ notauimus. ē. litā rescin. nō pos. Opponunf exceptiones a reis ⁊ eorū heredibus ⁊ fideiussoribus nisi sint psonales. vt dictū ē. Nō aūt trāsit abyno fideiussore ī aliū. vt. ff. de fideiuss. amissi. ſ. vlti. ¶ Preter hec notandum est q̄ oīs exceptio suamittitur equitate. vt notari pōt instit. e. ti. dicitur eī in qualibet exceptione: sed q̄ inquum est eū condemnari ⁊c. ⁊ sic dicif in vacationibus munerū. vt. ff. de va. mu l. j.

¶ De litigiosis. Rubrica[b]. 36

Ictū est supra de exceptionib⁹ in genere. Nūc aūt ponit in spē de ea exceptiōe q̄ ꝓpter ꝺctum sup re litigiosa initum cōpetit. Videamus ergo q̄ res dicaf litigiosa: ⁊ q̄ sit pena ementis: vel ex alio titulo accipientis rē litigiosam: ⁊ q̄ sit pena tradētis. ¶ Est aūt res litigiosa mobilis vel īmobilis vel se mouens de cuius dñio causa mouef inter petitorem et possessorē aut ꝓ iudiciariā conuentionē aut ꝓ preces principali oblatas ⁊ iudici insinuatas ac per eū aduersario iterpellatoris cognitas. vt in autē. de litigio. j. rñso. ¶ Quod ꝺz in dñio subaudio in quasi dñio: vt si agat ꝺs publiciana actione. Nā ipse dñs est de iure ꝓtorio vnde permittif ei rē vendicare. vt insti. de act. ſ. alie. Itē q̄ dicit cām moueri nō est intelligendum q̄ necessaria sit li. cōte. vt dicaf res litigiosa. statim eī restrin. verbū cū dicit iudiciaria cōuentione ⁊ cū subsicit de insinuatiōe precū. ¶ Est ergo necessariū reum dari libellū ⁊ insinuari petitionē ſz non exigif lit. cōte. ꝛ multi dixerūt ꝺctum. Itē q̄ dicit inter petitorē ⁊ possessorem notat hunc titulū ⁊ penā litigiosi locum habere in reb⁹ corporalib⁹ tm̄ sicut ⁊ verba autenticorū dicunt in pri. res mobilis ⁊c. Pe. tm̄ idem intellexit in' incorporalib⁹ q̄ satis dici posset ꝙ vetera iura. vt innuif. j. e. l. ij. ⁊ vlti. ſz tm̄ per autē. videf hodie ꝺctum: mihi tm̄ tius videtur non seruari vetera iura cum non sint correcta. Ubi vō agif sup re corporali hypothecaria actione nō est ideo res litigiosa. vt in autē. eo. ſ. ab hoc. Itē ⁊ simplex interdictio rei nō facit rem litigiosam. vt. j. e. l. j. ⁊. ff. e. l. j. in prin. ¶ Pena aūt ementis rē litigiosaꝫ hec erat iure veteri: q̄ si petat eā rem ab eo q̄ monuit litē datur ꝺ eū ⁊ eius heredē exceptio si tm̄ emptor sciebat litigiū cuz emit ꝙ se. nā si emit per aliū eius scientia ꝺz cōsiderari distinctiōe tm̄ adhibita q̄ adhibetur cū quis emit ꝙ aliuz rem morbosam vel vitiosam: vt notauimus. ē. de edi. act. ¶ Itē ⁊ nisi aliquis emit ab eo q̄ nō patiebaf litem subueniē emptori. vt. ff. eo. l. j. ſ. j. Si tm̄ cū tutore vel curatore vel procuratore alicuius iudiciū ceptum sit ꝺns est dicere quasi cū ipso litigeē ita ad exceptionē pertinere. vt in eo. ſ. cōtinef. ¶ In casu tm̄ iure veteri ꝓponitur pena alienanti rē litigiosam. vt ecce si ille cui fiebat cōtrouersia rem de qua' controuersia est in sacrū dedicauerit: punif eī dū plici pena qō ꝓstat aduersario vt id veluti solatiuz habeat ꝙ eo q̄ potētiori aduersario tradītum est. vt. ff. e. l. vlti. Hodie vō ⁊ danti ⁊ accipienti alie ꝓponuntur pene: ille eī qui accepit emptionis vel donatiōis titulo vel ex quolibz alio ꝺctu rem litigiosam siquidē sciebat rem litigiosam non tm̄ cogitur rē redhibere: sed etiam priuatur precio q̄ necesse habet dare fisco: nec enim cedit lucro alienantis īmmo ipse tantundem de suo necesse habet fisco prestare. Si aūt ille q̄ accepit ignorat rez litigiosam redhibitio quidē rei fit oīnor ei preciū restituitur vel ipse ab eo liberaf. Item tertiā partem eius ꝑch recipere ꝺz a venditore q̄ decepit eū. debuit eī ei manifestare rem in litē eē venditor: alias duas ptes necesse habebit fisco prestare. Et habebit locū hec pena etiā in donationibus vera extimatiōe facta cū ꝑch datio non est rem ad aliū trāsferens mulctef. ¶ In casib⁹ tm̄ reo permittit lex alienare rē litigiosam hoc est titulo dotis vl' donatiōis ante nup. vl' trās actionis. vel ꝓ diuisionem rerū hereditariaꝝ. vel ꝓ legatū. vt. j. e. l. vlti. autentica tm̄ corrigit *Illa. l. vl* in legato ⁊ ꝑcipit vt heres legantis perficiat ti *non* litē: ⁊ siquidē vicerit rē ipsam cui' dñs eē appa *pcedit si* ret legatario prestet. Si aūt succubuerit nihil *res fuis-* habebit legatarius cū litis euentus ei videaf set *set liti-* relictus ergo ⁊ liti poterit adesse ne colludaf. *giosa fa-* vt in autē. de litig. ſ. j. ſz ꝓ legē iustiniani. j. e. l. *cta pe-* vlti. legatarius peragebat litē per legē aūt ve *nes arbi* terem ante Justinianū heres tm̄ peragebat *li* trum: vt tem. sed si legatarius habebit litis extimatio per balnem quicquid acciderit de cā. vt. j. e. l. quicunq; ⁊ post eī nec distinguif in ꝑdicta autē. leganerint actor alexan. i vel reus rem litigiosam. ¶ Quid aūt ius erit l. filiussa actore aliquo titulo, alienante rē litigiosam in ſ. dini. inter vinos ⁊ certerei redibitio indistincte faciē vj. col. v. da est ⁊ lis est peragenda quasi nihil actuz sit. item que

a Dilatorie. Videbar. in. l. j. in pri. ff. de edē.

b Rubrica. Quid differt b titulus a l. ij. C. ne li. poten. vide ibi bar. circa tm̄ istam materiā vid' Ang. i. l. din⁹. ff. de peher. cep. caute. incip. res litigiosa. ī char. xxxv. qui refert ⁊ sequif Ange. in loco prealle. Item vide cepo. ī cautela īcip.

BIU Cujas

fuit hic bar. an p ſniam. ff. de leg. j. ꝛ ibi iaſ. col. ij. vſi. q̃nto q̃rit Bar.

vt. j. e. l. ij. ꝛ puto q̃ eadē pena locū habet actore alienāte que locū habet reo alienāte de quo ſ. plene dictū eſt. ¶Illud certum eſt q̃ cum ꝑſme locū habeat iſte titulus in rebus corporalibus tm̃ nō pōt opponi qđ habuim⁹. ſ. ne liceat potētiori⁹. l. vl. ſ. actionē amitti q̃ cedit potētiori. Ille em̃ titul⁹ locū hz in incorpalib⁹ tm̃.

¶De contrahenda et committenda ſtipulatione. 37

Expediuimus de

excep. q̃ adinuāt reos. reſtat vt loquamur de ſolutionib⁹ q̃ priꝰ ſius liberāt. Et quia ſoluit duobus modis. naturaliter. ſ. p numerationē: ꝛ nō naturaliter vt p nouationē dicam⁹ de nouationib⁹. Et qz nouatio ꝛ delegatio fiūt per ſtipulationē: ponam⁹ de ꝺhē. ſtip. Et quia ſtipulatio q̃nqz ſimul ꝺhiť ꝛ cōmittit: q̃nq; ꝺhiť tm̃. hz cōmittit dubiū poſtea: ꝛ q̃nqz et nunq̃ cōmittit: puta deficiente cōditione. Audiam⁹ de cōtrahē. ꝛ cōmit ſtip. ¶Videam⁹ ita qz quid ſit ſtipulatio: ꝛ vnde dicat: ꝛ q̃liter ꝺhatur: ꝛ iter q̃s pſonas. Et q̃liter diſtinguat: ꝛ q̃n cōmittat: ꝛ q̃liter cōmiſſa purget: ꝛ que actiones proficiſcantur ex ſtipulatione. ¶Stipulatio eſt verboꝝ cōceptio q̃bus is q̃ interrogatur daturū facturūve ſe id qđ iterrogat⁹ ē ſpōdet. vt. ff. e. l. v. ſ. ſtipulatio. ¶Et dicta eſt ſtipulatio a ſtipulo qđ eſt firmū. ꝛ deriuat a ſtipite. vt iſti. e. in pn. ti. Et no. q̃ ipa verboꝝ cōcep. ſumit nomē a digniore parte ſui: hoc ē a ſtipulatione q̃ ponitur ꝑ interrogatione. vt inſti. ꝺ. mo. ob. tol. ſ. adeo. ꝛ hec eſt eius ꝓpria ſignificatio. q̃nqz tm̃ dz ſtipulatus ille q̃ ꝑmittit ſtipulationē paſſiue. ſ. vt. ff. de cōdi. inde. ſi nō ſortē. ſ. vlē. ¶Et nota q̃ ſtipulatio ꝺhiť ꝑ vba futuri tēporis tm̃. ſicut em̃ dz daturū facturū. ſi ergo verba pñtis tēporis ponant nulla erit ſtipulatio: vt ſi dicat ꝑmittis qđ das. vl ꝑmittis qđ do. ſed excipitur i quibuſdā ſtipulationib⁹ vt i ſtipulationib⁹ iudicio ſiſti. lex em̃ interpretatur eū ꝑmittere ſe daturū intereſſe ſi id non egerit. vt ille ſtet. vt. ff. e. l. quotiēs quis. ¶Et idē in edilitia ſtipulatione cū ꝑmitto aīal eſſe. bibere vt oporteat. vt. ff. de euic. l. ſi ita q̃s. ꝛ forte eſt hoc quia verba infinitiui modi nedū preſens ſed etiā futurū reſpiciūt tp̃s. vnde dicunt indiffinitiua quia ola indiffinite reſpiciūt tpa. nā et cōpetēter diceret volui comederere. volo comedere. volam comedere. ſic ergo diffinitur ſtipulatio. ¶Quid aūt eſt verboꝝ obligatio. dicunt qđā idē vel qđ verius eſt. obligatio non eſt ipa verboꝝ cōceptio ſz ex tali verborum cōceptione naſcitur. ¶Contrahebatur olim ſtipulatio p talia vba. ſpōdes ſpōdeo. ꝑmittis ꝑmitto. dabis dabo. facies faciā. fideiubes fideiubeo. Hodie aūt ꝛ ſine ſolēnibus vel directis verbis. Sed quibuſcūqz cōſenſu ꝺhentiū compoſite ſunt: vtriuſqz cōſonante intellectū ſuū hñt legibus cognite ſtipulationes firmitatē. vt inſti. eo. ſ. in hac re. ꝛ C. e. ol. oēs. ¶Cōtrahitur ſtipulatio in greca lingua, et in latina, et affricana. ꝛ aſſiria. ꝛ qualibet alia. ūno ꝛ ſi in latino fiat interrogatio. ꝛ rñdeatur in greco. vel econuerſo. tenet ſtipulatio. ita tm̃ vt vterq; linguam alterius intelligat ſiue p ſe: ſiue per verum interpretē. vt. ff. eo. l. j. ſ. vlti. ꝛ inſti. eo. ſ. vtrū aūt. ¶Illud certū eſt q̃ in ſtipulatiōe neceſſaria eſt interrogatio ꝛ rñſio: ꝛ ideo nec̃ mutus. nec̃ ſurdus. nec̃ infans ſtipulationē ꝺhere pñt. nec abſens quidē: qm̃ exaudire ſe inuicē debēt q̃ ꝺhiť. vt. ff. e. l. j. rñſo. Si ergo ille q̃ debuit rñdere nō rñdeat vbis: ſed ſine vbis annuit capite vel humeris. nec ciuiliter nec naturaliter obligat. nec fideiuſſor ꝑ eo tenetur niſi forte hoc actū ſit vt vel ſaltē pactionis iure obligeť. ſed ſi rñdeat quidni. i. cur nō. valet ſtipulatio. vt. ff. e. l. j. ſ. ſiquis ita. ꝛ de acceptilatione. l. an inutilis. j. rñſo. Item rñſio facienda eſt incontinenti nullo actu alieno interueniente. modicum em̃ interuallum vel aliq̃d momentū nature pōt interuenire q̃d ꝺrium obligationi non ſit. vt. ff. e. l. j. ꝛ ſ. qui pñs. ꝛ l. cōtinuus. j. rñſo. ꝛ de duobus reis ſti. l. duos. ſ. vl. Itē nec vitiat rñſionem appoſitio inutilium. Quid enim ſi ita rñdeas ſtipulāti ſtichum. arma virūq; cano ſpondeo. valet ſtipulatio. vt. ff. eo. l. j. que extrinſecus. ¶Item rñſio fieri dz pciſe ſine ſuſpenſione voluntatis. ¶Si enim ita rñderit promitto ſi voluero nulla eſt ſtipulatio. ¶Idemq; puto ꝛ ſi dicat ꝑmitto cū volā. hoc em̃ verbū volam hz tractū ꝛ variandi dat ptātē. Secus ſi dicat voluero. Tunc em̃ ſtipulatio tenet ſi tm̃ añ⁹ moriať cōſtituit ſe velle dare. vt. ff. e. l. centeſimis. ſ. vlti. ꝛ l. ſiquis ſtipulatus. ꝛ de ac. ꝛ ob. l. ſub hac cōditione. futurū em̃ ſubiūctiui modi formať a preterito qđ eſt certū. vnde ꝛ cōditiones de pterito non ſuſpēdunt obligationes. vt inſti. e. ſ. cōditiones. Futurum aūt indicatiui formať a tpe pūti. i. volo q̃ cōſtituam tp̃s eſt ꝛ hz ſe ad futurū ꝛ reſpicit ꝑteritum. vnde hz ei vitiare q̃nq; ante li. cōte. vt in predicta. l. ſiquis. ¶Contrahiť ſtipulatio inter eas pſonas q̃ alias pñt obligari de quibus pſonis dixim⁹. ſ. de pactis. Sed ꝛ dicem⁹ ſ. de inuti. ſti. qualr rōne perſonarū dicať inutilis ſtipulatio. ¶Stipulatio aūt diuidiť pluribus modis. Nā alia eſt pura. alia in diē. alia cōditionalis. Pura eſt in qua nulla dies vel cōditio apponiť. In diem cū dies apponiť certa vl incerta. dūtamē certū eſt eāuentūrā. vel ſi in diem, mortis mee tibi promitto me daturū vel facturum vel pridie q̃ moriar: vel poſtea q̃ mortuus ero. vt. j. e. l. ſcrupuloſam. ꝛ j. e. l. vlti. Oli tm̃ q̃ erat i facto nō poterat cōferri in tp̃s mortis. vt. ff. e. l. centeſimis. ſ. id aūt hz hodie ꝺriū eſt. vt dixi. Vel illud eſt intelligendū. ſ. in eo facto q̃ nō poterat adimpleri p aliū: vt vtroz ducere. ꝛ idē in ſimilibus. ar. ſ. de ca. tol. ſ. ne aūt. ¶Cōditionalis eſt cū conditio apponitur de futuro q̃ habeat ſe ad vtrūlibet. Illa enim ꝓpriē cōditio eſt. vt. ff. ſi cer. pe. l. ita q̃. ¶Committitur aūt pura ſtipulatio ſtatim cū ꝺcta ē. vnde dicitur ſtatim cedere ꝛ venire dies ei⁹. vt. ff. de ver. ſig. l. cedere. ꝛ. ff. e. l. eū qui. ſ. vlti. Alli

Quid ſit ſtipulatio.

a Stipulatio. Quātū ad preſentē materiā no. q̃ in iure habem⁹ ſex terminos. ſ. cōuētiones ꝑmiſſionē pactū pollicitationē cōſtitutū ꝛ ſtipulationē de q̃bus oīb⁹ hēs pulcre p. d. iaſ. may. i rub. ff. de verb. obli.

1

2

3

4

5

Inter quas pſonas cōtrahatur ſtipulatio.

Qualiter ſtipulatio diſtinguatur.

Quando ſtipulatio cōmittat.

BIU Cujas

quo tñ inter uallo dz creditor expectare ne ve
niat cũ sacco paratus: ĩmo dz tñ tẽporis pre-
terire quo traditio fieri possit. vt insti. e. §. ois.
et de inuti. stip. §. vlt. ꝛ. ff. de sol. l. qõ dicimus.
Sed ꝛ spãle est in cõstituta pecunia vt insit mo
dicum tps. s. x. dierũ vt differat petitionẽ credi
tor. vt. ff. de cõsti. pecu. l. promissor. §. vlti. hoc ni
si re ipsa insit dilatio vel tps vel locus: veluti
si promiseris qõ in vtero est. aut fructus futu-
ros. aut domũ edificari: tunc em̃ incipit actio
cũ ea p rerum natura possint prestari. Ita ꝛ si
operas a liberto stipuler: nõ aũt dies earũ ce-
dit qñ indicte fuerũt nec sint pstite. Sic qui car
thagine dari stipulatur cũ rome sit tacite com
plecti videt tps quo carthaginẽ peruenire po
test. vt. ff. e. l. interdũ. ꝛ magis est vt tota ea res
adiudicẽ. i. ad virum bonũ remittatur qui erti
met q̃to tpe quilibet paterfa. conficere possit
q̃ se facturũ promisit his qui epheſi se daturũ
promisit: neq; duplomate diebus ac noctibus
et omni tempestate cõtempta ita cõtinuare co
gatur: neq; tam delicate progredi debeat vt re
prehensione dignus appareat ſz habita rõne
tpis etatis sexus valitudinis cum id agat vt
et mature perueniat. i. codez tpe quo plerisq;
eiusdẽ cõditionis hoĩes solẽt peruenire. Ideo
q; transacto q̃uis rome remanserit nec possit
epheſi pecuniã dari nihilominus ei recte con-
dicetur. vt q: p ipsum steterit quominus ephe
ſi daret. vel qñ per aliũ epheſi dare põt. vt q:
vbiq; põt soluere. nã ꝛ qõ in diem debeũ ante
diem solui põt lz nõ põt peti. ¶ Quod si duplo
mate vsus aut felici nauigatione maturius q̃
quisq; peruenerit epheſim: cõfestim est obliga
tus: q: in eo quidẽ tpe ꝛ facto quod finitum est
nullius est cõiecture locus. vt. ff. e. l. cõtinuus.

a §. cũ ita[a]. Item cũ promiserit aliquis se factu
rum puta insulã non vtiq; cõquisitis vndiq; fa
bris ꝛ plurimis operarijs adhibitis dz festina
re. nec rursus vno aut altero contentus esse dz
sed modus est adhibendus scõm rõnem diligẽ
tis edificatoris. Itẽ hoc intelligo cũ id expreſ-
sum est ne p se solum faceret. Itẽ si nõ inchoet
opus id tñ extimetur q̃ nullo interuallo effici
possit transacto q; tpe quo insulam consumare
potuerit si postea efficitur liberet reus sicut
liberatur qui se daturũ spopondit si qñq; tra-
diderit. vt. ff. eo. l. continuus. §. item qui insu-
lam. ꝛ. l. stipulationes. §. vlti. ꝛ. l. si ita stipulat⁹
essem. Hinc est q̃ si aliqua pars insule sit facta
deinde incendio culpa promissoris cõsumpta
sit integrũ tps dz dari ad insulã iterum facien
dam. vt. ff. e. l. ꝛ ideo. hoc si faciat ante lit. cõte.
et anteq; intersit actoris. vt. ff. e. l. si insulã. Si
vero in diem sit promissum anteq; dies veniat
nõ dicitur venire dies: q: ante diẽ non põt pe-
ti sz dz cedere q: statiz est obligatio ẽcta. vt. ff.
de ver. si. l. cedere. Immo nec eodem die in quo
stipulatio concepta est põt peti q: totus dies
arbitrio soluentis dz tribui: neq; em̃ certus est
eo die in quẽ promissum est datũ nõ esse priusq̃
is pretereat. vt insti. eo. §. id aũt. hoc nisi pre
sens dies sit apposita. nã etiã eo die põt peti
pecunia. nec em̃ dies cause differẽde actionis
videt incerta sed vt pñs ostendat esse rñsum.
6 vt. ff. e. l. liber hõ. §. x. ¶ Quid aũt si adiiciat in
stipulatione dies kalendarũ vel anni vel nona
rum. Siquidẽ distinguat aliquis de primis vt
scõis vel tertijs nulla est dubitatio. Alioquin
adproximas kalendas relatio erit faciẽda. vt
ff. e. l. eũ qui kalẽdis. nec poterit peti nisi ela-
psis kalendis. ¶ Illa ꝛ qui stipulatur certarũ nũ
dinariũ diebus nõ nisi pteritis nũdinis agere
põt. vt. ff. e. l. eũ q certarũ. Nec videt distinguẽ
dum ꝑmittat qs in kalẽdis vel añ kal. in fo-
rum vl añ forũ: vt. ff. e. q añ kal. ꝛ. l. eũ q. §. q ita. ꝛ. l.
q hoc ãno. Et ẽ differẽtia vtrũ hoc ãno promit
tatur: tũc em̃ nõ nisi pterito ãno cõmittit. vt. di
ctũ est. An annũ q: tũc cõmittit in initio cuius
cunq; anni. vt. §. qñ dies le. ce. l. j. ꝛ. ff. qñ dies
le. ce. l. nec semel. Quidã tñ dicunt aliud in le
gatis. aliud in stipulationibus: sed certe etiaz
in legatis cũ in aliqõ tps est relictũ legatũ nõ
potest agi nisi eo pterito. vt. ff. de cõdi. ꝛ de.
l. si in annos. Sed secus vbi relinquitur annuũ
vel singulis annis: vt dictum est. Idem est ergo
in stipulatione ꝛ primi anni stipulatio est. pu-
ra. sequentium vero in diem. Idem est ꝛ si pro-
misero tibi quoad vixeris. Nec obstat qõ dicit
eam pro pura haberi. vt insti. eo. §. at si ita. po
nitur enim abnegatiue. i. non sub conditione
vel pura est respectu primi anni vt dictum est.

7 ¶ An autem plures sint stipulationes vbi sin Quid si
gulis annis promissum est queritur: sed certe promit-
stipulatio est vna sed legata videntur eẽ plu- to tibi da
ra. vt. ff. de dona. can. mor. l. senatus. §. vlti. ꝛ di re centũ
cunt quidam stipulationem esse vnam ꝑpter in trib⁹
vnam conceptionem verborũ: plures vero sunt termi-
propter plures solutiones ꝛ propter plures nec dio
actiones ex ea competentes. vt. ff. de ver. ob. l. in quib⁹
pluribus. §. j. Sed certe ꝛ in legatis est vna cõ qõo de-
ceptio verborum: ĩmo alia rõne dicitur vna sti beat titel
pulatio q: vna tñ actio nascitur ex ea. Nec ob ligi isti
stat qõ dicitur in. l. illa plurib⁹. q: ibi refertur tres ĩmi
opinio Pauli ꝛ Vari: non autem pro certo sic ni. Bar.
asserit esse: vel ibi facta fuit annorum connu- singula-
meratio ita. s. annua bina trina die. vnde plu- riter i. l.
res sunt stipulationes sicut ꝛ cum plures res iij. ad fi.
exprimuntur in ea. vt. ff. eo. l. q dicitur. ¶ Põt pri. ff. de
et alia ratione dici vna stipulatio q: semel tñ annu. le.
inspicitur conditio stipulantis. i. tempore sti- determi-
pulationis an sibi possit acquiri: vnde si filius- nat q de
fa. sit nihil omnino qñq; est habiturus si tem- beat titel
pore stipulationis sit in potestate. vt. ff. e. l. si ligi tri-
filius. Sed in legatis singulis annis cedit di- bus an-
es. legati ꝛ inspicitur conditio legatarij ꝛ plu nis sz de
res sunt actiones. vt. ff. quando dies le. ce. cum veritate
in annos. ꝛ alia. l. cum in annos. ꝛ de an. le. l. cũ hui⁹ que
in annos. Si vero sub conditione promissum stionis vi
est siquidem sit de futuro ꝛ que habet se ad dete. d.
vtrunlibet neq; cedit neq; venit dies eius ni Jas. may.
si ea existente. vt. ff. de ver. si. cedere. ꝛ ex ea in. l. cum
tñ spes est debitum in eamq; spem ipsam qui kalẽ
transmittimus si priusq̃ conditio existat mo- dis. i pn.
riamur. vt insti. eo. §. ex conditionali. hec si ff. de ver.
pendebat conditio ex insidijs fortune. Idem obli.

a Cũ ita. De du-
plomate etiã no-
tatur p
oẽs in. c.
cupien-
tes. de
elec. ꝛ. ff.
de fal. l.
eos q̃ di-
uersa. §.
fin. alibi
glo. ap-
pellat fe
li. duplo
ma. insti.
de nup. ĩ
pñn.

BIU Cujas

et si pendebat ex facto alicuius:sed tñ cõditio
1 est in faciẽdovel in dãdo. ¶Si añt ꝓmiseris mi
hi sub cõditione q̃ est in nõ faciendo vel in non
dando aliquo a te:distingue vtrũ hanc stipula
tionem ꝯditionalẽ precedat alia pactio:an nõ.
Si ꝑcedat eam alia pactio ⁊ efficax ex qua põt
agi ſcõa cõditionalis cõmittit cum potuit face
re ⁊ nõ fecit. Si añt prima pactio non erat effi
cax immo inducebat naturalẽ obligationẽ tñ
ſcõa stipulatio cõditionalis cõmittit a li. cõte.
tantũ. vt. j. e. l. nuda. ⁊. ff. e. ita stipulat⁹. Si añt
hanc stipulationẽ conditionalẽ nulla oĩno pre
cedat pactio ipſa nõ cõmittitur niſi cũ ꝓmiſſor
deſierit poſſe facere vel dare. vt. ff. eo. l. ita stipu
latus. Sed excipit in caſu ꝓpter perplexitatez
ſtipulatiõis quã duo fecerũt ſeparatim ſtipulã
tes ab vno. vt. ff. e. l. ſi titi⁹. In implicitis regu
le legiſta⁹ ſicut ⁊ dialecticoꝝ deficiũt. Itẽ ⁊ ex
cipitur in fideiuſſore q̃ ita promiſit ſi reus non
ſoluerit teneꝫ eĩ cum reus appellat⁹ nõ ſolue
rit:nec expectaꝫ qõ reus deſinat poſſe ſoluere.
vt. ff. de fideiuſ. l. fideiuſſor. ff. vlti. ſed forte illud
eſt q̃ promiſſionez fideiuſſoris preceſſit pactio
rei quam lex habet pro eodem ac ſi facta eſſet
cum fideiuſſore. Itẽ in teſtamẽtis cõtrariũ eſt.
Nam ſi dicat teſtator ſi penũ nõ dederit heres
centũ dato ſtatim tenetur ad. c. cum potuit da
re penũ ⁊ non dedit. ſiue legaꝫ penus ſiue non.
vt. ff. eo. l. ita. ⁊ ad. l. falci. l. j. ff. itẽ ſi. ¶Itẽ ⁊ cum
legatur alicui libertas ſi non aſcẽderit capito
lium competit liberas ſi cum primũ potuerit
aſcendere ⁊ non aſcẽdit. vt. ff. de manu. te. liber
tas. ff. j. ¶Ubi añt in ſtipulatione non ſolũ con
ditio ſz dies apponit licet ex euẽtu cõditionis
ante diem videatur cõmitti. obſtat tñ exceptio
ſi agatur ante diem:vt ecce ſtipulor a te. x. ſi ka
lendis ſtichũ nõ dederis. et moritur ſtichus añ
kalẽdas cõmittit ſtatim ſtipulatio. q̃ certũ eſt
ſtichũ non poſſe dare kalẽdis. ſed tñ obſtat ex
ceptio: q̃ nondũ venit dies in quẽ collata erat
ſtipulatio. vt. ff. e. l. in illa. Nec ob. qõ dicitur. ff.
eo. l. hoc iure. non añ peti quicq̃ poſſe q̃ explo
ratum ſit añ eum diem in italiaz titium venire
non poſſe. Uerũ eſt eĩ q̃ antea nõ petitur ſz ⁊
non petit tunc. immo opz expectare diem. Uel
dic qõ ſtatim cum, exploratũ eſt titiũ venire nõ
poſſe põt peti mero iure in eo qõ ſtatim eſt ex
ploratũ cõditionalis eĩ erat ſtipulatio. ſz ob.
excep. de equitate q̃ ſtipulatio cõtinebat diẽ.
2 ¶In purgatiõe autẽ more adhibita in ꝓmiſſio
ne q̃ fit per obligationẽ tres opiniones ferun
tur. Sed ⁊ in cõmiſſiõe tres alie. vt notauimus
ſ. de pactis ſup. l. illam ſi pacto. Sed in cõmiſ
ſione illa ꝑcipua eſt et melior quã. ſ. notauim⁹.
¶Ubi autẽ ſtipulor ſub ꝯditione q̃ eſt oĩno ex
tritura ſtipulatio habetur pro pura. vt. ff. de no
va. ſi pupillus. ff. ſi ſub cõditione. qõ tñ intelli
go dictũ per abnegationez. i. non ſub cõditiõe.
Conſtat eĩ q̃ puta non eſt vtpote cum differa
tur exactio. Niaz ⁊ cum ſtipulor ſi morieris dif
fertur exactio. vt. ff. de iure dotiũ. l. nihil. hoc ſi
certum eſt conditionẽ extiturã ſed ignoraꝫ quã
do. Si autẽ a principio certũ eſt cõditionẽ deſi
cere non poſſe ipſa natura declarãte ſtatim añ
euentũ cõditionis agi põt ex ſtipulatione:vt ſi
promiſeris mihi. c. ſi celũ digito nõ tetigero. vt
ff. eo. l. nulla. ¶Ubi autẽ cõditio apponaꝫ in ſti
pulatione de preſenti vel de ꝓterito aut ſtatim
obligatio eſt nulla ⁊ infirma. Aut oĩno non dif
fertur veluti ſi titius cõſul fuit. vel ſi mevius
viuit dare ſpõdes. Nã ſi ea ita nõ ſunt nihil va
let ſtipulatio. Sinañt ita ſe habet ſtatim valet.
que eĩ per rerũ naturã certa ſunt nõ moratur
obligatiões licz apud nos incerta ſint. vt inſti.
3 e. ff. ꝯditiones. ¶Fit alia diuiſio ſtipulationũ:
q̃ alie ſunt iudiciales:alie prozie:alie cõuẽtio
nales: alie cões. vt. ff. eo. l. ſtipulationũ. ⁊ inſti.
de diui. ſtipu. ¶Judiciales ſunt q̃ iudicis offi
cio interponũtur: qõ intelligo cũ ob hoc ipſum
principaliter nõ eſt aditus ſz ex incidẽti iubet
cautionẽ prestari vt ecce agebaꝫ apud eum rei
ven. ⁊ re vſucapta poſt li. cõte. ſ. reo iubet cave
ri qõ non pignozauerit vel non manumiſerit.
vt. ff. de rei ven. ſi poſt. Uel agebaꝫ apud eum
pignoratitia actione ⁊ creditoꝝ iubet cavere
de dolo. vt. ff. de pig. ac. l. creditor. his tñ caſi
bus principaliter agebatur ad reſtitutionẽ rei
per rei vendicationẽ vel per pignoratitiaz ⁊ ex
conſequentia. Quadã iudicis officium ad inter
4 ponendã cautionẽ intercedit. ¶Pretorie autẽ
ſunt quãdo ob hoc ipſum iudex aditur princi
paliter vt caveatur:vt ecce petit legatari⁹ ſibi
caveri de legato prestando: vel petit vicin⁹ ſibi
caveri de dãno infecto ab eo cuius domus mi
natur ſibi ruinã. vt. ſ. vt in poſ. le. l. j. ⁊. ff. de dã.
infec. l. pretor ait. ff. eum. ⁊ l. dies. ff. hoc autem.
Sic ⁊ in edilitijs actionibus que pretorie ſunt
agit emptor cõtra venditorẽ vt caveat de vitijs
5 ex morbis. vt. ff. de edil. edic. l. itaq̃. ¶Conuen
tionales autẽ ſunt q̃ quãdocunq̃ ex conuẽtio
ne alicuius interponũtur. vbicũq̃ eĩ ⁊ in qua
cunq̃ re contractus tenere põt ⁊ ſtipulatio in
poſita tenebit regulariter. vt inſti. de diui.
ſtipu. ff. cõuentionales. regulariter ideo dixi:
quia liberi hoĩs ⁊ rei ſacre emptio tenet inter
ignoratos non ita in ſtipulatiõe. vt inſti. de in
6 uti. ſtip. in prin. ti. ¶Cões autẽ dicũtur cautio
nes q̃ q̃nq̃ ꝓſtantur adito iudice ob hoc ipſum
principaliter q̃nq̃ ex cõſequẽtia ſicut in ſtipu
latione rem pu. ſal. fo. reperitur. Si eĩ tutorẽ le
gitimũ habeãt ob hoc ipm aditur pretor vt iu
beat caveri. vt inſti. de ſatiſda. tu. in pn. q̃ ſi tu
torẽ non habeo peto tutorẽ. Iſq̃ iudicis officio
ſatiſdabit ſi ſine inquiſitiõe ſit datus. Idẽ acci
dit ⁊ cum plures ſint tutores teſtamẽtarij:nec
enim vnus preciſe ſibi caveri poſtulare poteſt.
Unde in his duobus vltimis caſibus ex conſe
quentia. in primo vero principaliter interponi
tur. vt inſti. de ſatiſ. tu. ff. item ex inquiſitione.
et. ff. ſed ſi ex teſtamẽto. Similiter ⁊ cautio de
rato dicitur cõis qõ quidã intelligũt vt ideo di
catur cõis:quia plerũq̃ a ꝓcuratore actoris. ſz
et q̃nq̃ a ꝓcuratore rei interponitur. vt nota
uimus. ſ. de ꝓcu. vel dicas q̃ ideo dicitur cõis:
quia q̃nq̃ cõuẽtionalis eſt: ſicut dicit lex. vt. ff.
rem ra. ha. l. interdũ. q̃nq̃ etiaz iudicialis eſt: q̃

BIU Cujas

iudicis officio interponitur ꝓcuratoꝛe actoꝛis agẽte: qz alr res ꝓ expediri nõ põt. Illud notãdũ est qõ ꝓtoꝛias stipulatiões induxit prætoꝛ moꝛ tuus ſz iudiciales inuẽte sunt ab aliꝭ viris ꝓu
7 dentibus. ¶Fit ꝛ alia diuiſio stipulationũ. qz alie sunt in dãdo. alie sunt in faciẽdo. ꝛ certe ge nerale est in stipulatiõibus q̃ sunt in dãdo: vt ẽm naturã earum recipiãt diuiſionẽ. i. vt quis ꝓ parte dando liberet ꝓ parte. et heredes ꝓmiſſoꝛis teneãtur ꝓ hereditarijs poꝛtio nibus. ſz tñ vbi est in dãdo aliquid qõ est in ge nere niſi totũ detur nõ cõtingit liberatio: vt ec ce debes mihi hoĩem in genere. et dediſti mihi partẽ ſticheꝭ. nõ est ſatiſfactũ ſtipulationi. ꝛ ideo vel repeti qõ ſolutũ est põt. aut in pendenti est qõ factũ est. vt ſi in eodẽ hoĩe ſoluatur reliqua pars ꝛ prima videat ſoluta debita. Secus ſi in alio hoĩe fieret ſolutio ptis. Idẽ ꝛ vbi ꝓmiſ ſti ſtichũ aut pãphilũ ꝛ in vnã partẽ ſoluiſti. Si quis tñ vellet dicere parte ſoluta liberationez cõtingere ꝓ parte ꝑtũ ad ꝑſens tẽs. ſatis di ci põt ar. ff. de accepti. l. q̃ hoĩem. Dicit tñ lex in pendẽti eſſe ꝓpter fictionẽ futuri tpis. Nam ſi poſtea alius hõ ſolueret pars in ſticho ſoluta repetetur vt indebita. qz fingeret nec fuiſſe de bita ſoluta. Secus ſi in eodẽ ſticho relique par tis fieret ſolutio. hec eñ poſterioꝛ ſolutio cõ ꝓbaret ꝛ cõfirmaret primaz ꝛ declararet eam legitime factã. vt. ff. e. ti. l. ij. ꝛ de condi. inde. l. ſi non ſorte. ſ. vl. Aut ecõuerſo ſtipulatiões que ſunt in faciẽdo ea est natura vt diuiſionẽ nõ re cipiant. ꝛ ideo ꝓmiſſoꝛ ꝓ parte faciẽdo nõ li beratur ꝓ parte. ꝛ heredes ꝓmiſſoꝛis oẽs vel ſinguli tenẽtur inſolidũ. ꝛ põt dari exemplũ in oĩbus ſeruitutib⁹ ꝓterq̃ inviſuſructu q̃ ſolus re cipit diuiſionẽ inter oẽs alias ſeruitutes. vt. ff. ad. l. fal. l. j. ſ. ſi vſufr. ꝛ. l. ſi is q̃ quadraginta. ſ. quedã. ¶Qõ dixi ĩ aliꝭ ſeruitutib⁹ ſeruãdũ est et vbĩ aliq̃d faciẽdũ ſtipulat⁹ ſum. puta fundũ tradi. vl fodi. vel inſulaz fabꝛicari. vel opas. vel aliquid ſiḱ. horum eñ diuiſio coꝛrũpit ſtipula tionem: ſi tñ qz non est factũ in totũ qõ debuit fierivelit quis agere ex ſtipulatiõe ad intereſſe hec actio q̃ ꝓponiḱ ad intereſſe recipit diui ſionem. vt. ff. e. l. ij. ꝛ. l. ſtipulatiões nõ diuidun tur. Nec est ꝓtermittendũ ꝙ quedaz talia facta ſunt q̃ recipiũt diuiſionẽ: vt ſi quis ꝓmiſerit ſe ampliꝰ nõ acturũ vel petiturũ vel ſi ꝓmiſerit ti tium heredẽq̃ eius ratũ habituꝝ. vt. ff. eo. l. ea dem. ſ. catho. Itẽ ꝛ ſtipulatio oparũ dicit eſſe diuidua: qz inter heredes ꝓmiſſoꝛis fit diuiſio ꝓ numero nõ ꝓ partib⁹ ſingularũ operarũ. vt. ff. e. l. in ſtipulatõibus. ſ. operarũ. ꝛ de ope. li. l. libertus q̃ poſt. Nec obſtat qõ dicit in eadẽ l. ſi q̃ñ. partẽ opere poſſe peti ſic eñ est intelli gendũ partẽ extimatiõis opere. vt in prædi. l. ſti
8 pulationes non diuid ũtur. ¶Ex ſtipulatione autẽ he naſcũtur actiones ſz conditio certi. et actio ex ſtipulatu diſtinctione illa ſubiecta qõ ſtipulationũ alie certe. alie incerte. quod dic vt notaui. ĩ. ſi certũ peta. in prin. vſq̃ ad illum. ſ. et est conditio triticaria.

Que actiones ꝓficiſcantur ex ſtipulatione.

¶De inutilibus ſtipulationibus. 38

¶Icvtputo alia in
nuit diuiſio ſtipulationũ: qz alie ſunt vtiles. Alie inutiles. ꝛ. ĩ. de vtilibus dictũ est. Nũc autẽ ponit de inutilib⁹. Vel põt dici qõ etiaz hic tract at de vtilib⁹ ponit etiã de inutilibus tantũ: vt per hoc appareat ceteras eſſe vtiles. hec aũt dicũtur inutiles nõ vt q̃ñ ḉ. i. nullã affe rentes vtilitatẽ. ſz qrvitioſe ſunt ꝛ cõtra ius in
9 terpoſite. Tñ videndũ quot modis dicãtur in utiles. Et in primis rõne perſonaꝝ. ſ. ſtipulan tium. Itẽ ꝓmittentiũ. Itẽ ratiõe rerũ vt noĩe rei intelligas oẽ qõ deducit in ſtipulatiõe. Itez ratiõe abſentie. ꝛ rõne diſſẽſus. ꝛ rõne inepte cõceptiõis. De ſingulis videndũ ꝛ de mixta cõſi deratione perſonaꝝ adinuicẽ. Itẽ rerum ꝛ pſo narum. ¶Est ergo ſciendũ qõ furioſus ſtipula ri non põt. ſic nec aliquẽ ẽctũ aliũ celebrare. vt ff. de re. iu. l. in negociis. Idẽ est ꝛ in infante. vt ff. de ver. obli. l. mulier. Si autẽ alĩs est maioꝛ infante etiã ſi eius etatis ſit vt non intelligat tñ ꝓpter vtilitatẽ rece ptũ est eum ſtipulari. vt. ff. rem pu. ſal fo. l. ſeruũ pupilli. ꝛ inſti. eo. ſ. pupillus. ¶Itẽ mut⁹ ꝛ ſurdus nõ ſtipulabunt.
10 quia ſtipulantẽ loqui ꝛ audire opz. ¶Rõne pro mittentiũ ĩſdẽ modis eo ſaluo vt pupillus ma ioꝛ infante ſiquidẽ cũ tutoꝛis auctoꝛitate ꝓmit tat ciuiliter ꝛ naturaliter obligatur. Si autez ꝓmittat ſine tutoꝛe. Siquidẽ ꝓmittit ſuo tu toꝛi nec naturaliter obligat ſi alĩ naturaliter tantũ erit obligat⁹ ſemper tñ cum quocũq̃ cõ trahat ciuiliter ꝛ naturaliter obligatur inquã tum erit locupletioꝛ. vt. ff. de auc. præ. l. j. ꝛ. l. im puberes. et de noua. l. j. in fi. Quod dixi in pu
a pillo etiã de adulto[a] ſerua ſi curatoꝛez habeat. alioquin tenet ſtipulatio. licet poſſet peti reſti tutio. vt. ſ. de in integ. reſti. l. ſi curatorẽ. Sur dus quoq̃ ꝛ mutus ꝓmittere non poſſunt. vt inſti. eo. ſ. mutum. quod est intelligendũ de eo qui omnino nõ exaudit non de eo qui tardius
11 exaudit vt ibidẽ dicitur. ¶Item nulla est ſtipu latio ratione rerum q̃ nec fuerunt nec ſunt nec erunt: vt ſi ſtipuler hypocentaurũ vel hircocer vum q̃ eſſe nõ poſſunt. vt inſti. e. in prin. nunq̃ enim aĩal viſum est de equa ꝛ tauro vel de tau ra ꝛ equo naſci. Item ſi fuerũt ꝛ ſunt res ſz ĩm poſſibile est eas dari. vt ſiquis ſolem vel lunam ſtipuletur. Vel etiam difficile est omnino quod repꝛeſentaĩ impoſſibilitatez: vt ſi ſtipulor au reos montes. vt. ff. de re iudi. l. impoſſibilium. et de ſtatu libe. l. cum heres. ſ. j. ¶Itez ꝛ ſi fue runt res ſi tamen non ſunt ſtipulatio est nulla niſi moꝛtez præceſſerit moꝛa. vt. ff. eo. l. inter ſti pulantem. ſ. pe. ¶Item ꝛ ſi res ſunt ſed tamẽ a cõmercio hominũ ſunt exempte nulla est ſti pulatio. vt ſtipulor rem ſacram vel religioſam liberum hominẽ adeo vt ſi ſtipuler rem ſacram vel religioſam cum erit prophana liberum ho minem cum erit ſeruus nulla ſit ſtipulatio nec enim fas est huiuſmodi caſus expectare. immo ꝛ ſi ſtipuler rem prophanã ꝛ fiat poſtea religio ſa diſſoluiḱ ſtipulatio. Idẽ ꝛ ſi ſtipuler ſeruũ et

a Adde. Ioãn. ꝙ etiam talis adultus eã parafrni neritati vt notat do. ber tholo. ſo zi. in. l. j. ff. ad tre bel. vide alex. in. l. certi ꝛdi tio. ſ. qñ ff. ſi cer peta.

BIU Cujas

postea fiat liber: nec renocanꝫ iste res ī obligationē nisi rursus lege aliqua res sacra ceperit esse ꝓphana ⁊ liber effectus sit seruꝰ qm̄ quidē vna ⁊ eadē causa liberādi ⁊ obligādi esset ꝙ autē dari nō possit aut dari possit. vt. ff. e. l. inter stipulātē. ff. sacrā. ⁊ insti. e. j. rūso. ⁊. ff. de ēpen. emp. l. si in emptionē. ff. liberū. Ubi vero rei cōmerciū est in cōmuni sed mihi nō est siquidē sit rei cōmerciū stipulāti: sed nō ꝓmittenti tenet stipulatio. Si aūt sit ꝓmittēti ⁊ nō stipulāti stipulatio est nulla. vt. ff. e. l. multum interest. Si vō stipuler rem que non est nec fuit sed futura sperat. vt partus ⁊ fructꝰ futuros stipulatio tenet. vt tamē debeā expectare donec nascanꝫ. et si natū sine culpa ꝓmissoris cōsumptum sit rursus debeā expectare donec iterū nascatur ⁊ dari posset ⁊ ꝙ has vices aut valiturā aut cessaturā stipulationē. vt. ff. eo. l. inter. ff. sacrā. ibi. ꝓ

1 quo ⁊ illud ⁊c. ¶Item nulla est stipulatio rōne absentie. vt insti. e. ff. itē ꝝ. ⁊ dicūtur hij absentes qui vocem suam inuicē exaudire nō possunt. Aliter dicūtur qm̄ abſentes in prescriptionē vicēnali q̄ nō habēt in eadē ꝓuincia do

2 micilij. vt diximus. ī. de prescrip. lon. tē. ¶Itē nulla est stipulatio rōne dissensus qđ est itelligendū si cōstat stipulātem ⁊ ꝓmittentē dissensisse. Si vō dubitaf de quo senserint siquidē stipulatio pōt valere ſm vtriuſq intellectuz daf electio ꝓmittēti. vt. ff. de ꝟ. ob. l. inter. ff. stichij. ⁊. l. stipulatio ista. ⁊. ff. in stipulationibus. ⁊. l. q̄ ex pluribus. ⁊ de rebus dub. l. vbi. quod em̄ ꝺr in. ff. de le. j. apud iulianū. ff. scio debere minorē prestari. ad idē intedit. nam minorem exaudio quē dare vult. vt insti. de ac. ff. huic autē. Si vō ſm vtriuſq valere itellectū nō pōt valebit ſm intellectū illius ſm quē pōt. vt ecce stipulator bononie hodie mihi dari. x. si intelligaf de hac vicina Bononia valet stipulatio qz ī ea pōt mihi hodie dari: secus si intelligatur de ea que est vltra mare in qua hodie dare impossibile est. vt. ff. de ver. ob. l. quotiens in stipulationibus.

3 ¶Itē nulla est stipulatio rōne inepte cōceptionis: inſpiciunt em̄ verba si fuerūt apta sicut et in legatis diximus. vt. ff. de le. j. l. iij. Sed ⁊ si dixit habebo rem ⁊ responsum est habebis bene erit inutilis est ꝺceptio his vł similibus ꝟbis. Itē ⁊ inutilis est ꝺceptio ratione interualli nō modici interpositi anteq̄ respondeaf. vt. ff. de ver. ob. l. j. ff. q̄ presens. ⁊. l. cōtinuus. ⁊ dixi. ī. de

4 ēpen. insti. ¶Itē nulla est stipulatio rōne ꝑsone apposite: vt si stipulor alteri cui⁹ iuri subiectꝰ nō sum lz ꝑsonā adiicere possim ad solutionez.

5 Inuente em̄ sunt stipulationes vt vnusquisq̄ sibi acq̄rat qđ sua interest. ceterū alij dari vł qđ fieri nō interest eius vñ stipulatio est nulla. Si aūt adiiciat penā si alteri nō fuerit datū stipulatio pene tenet. nā in penali stipulatione non spectaf qđ alicuius interſit lz que sit q̄titas in cōditione stipulationis. vt insti. e. ff. alteri. ⁊. ff. de ꝟ. obl. stipulatio ista. ff. si stipu. ⁊. ff. si q̄s alij. Si tñ stipuler alteri dari cui dari mea interest stipulatio tenet ad ꝺ vt agere possim ex ea: nō vt agere possit ille cui erat dādū vł faciendum. vt. j. de dona. l. cū res. vt ecce cum stipulor dari creditori meo. x. vel ꝓcuratori vel curatori vel similibus ꝑsonis. vt. ff. de verb. ob. l. stipulatio ista. ⁊. ff. si stipuler. ⁊ ff. siquis illā. vel loco opꝰ faciendū q̄ ego cōduxi ⁊ experior ex ea stipulatione lz ꝓtineat donationē ⁊ nō factū ad iteref se. vt. ff. de. ꝟ. ob. l. liber hō. ff. vl. qđ est notabile In casu tamē ex mea stipulatione experiť ille cui dari pactus sum. vt si tutor pupillo suo vel curator furioso vel actor vniuersitati sit pactꝰ. vt. ff. de cōsti. pe. l. eum. ff. pe. Et secus dico in ꝓcuratoribus si paciscanꝫ dño. vt ī ea. l. ff. iul. Ex stipulatione tñ mei ꝓcuratoris ꝑsentis cōcepta in ꝑsonā suam datur mihi vtilis actio. vt

a ff. de ꝟ. ob. l. si ꝓcuratoriª presentis. Si autem esset cōcepta in persona dñi nulla esset stipulatio oīno: vt si ita dicat ꝓmittis domino meo decem vel promittis ꝓcuratori meo decē. Secus si cōcipiam in ꝑsonam meā: puta ita ꝓmittis mihi quod dabis illi rem tunc agam ex ea ⁊ ad interesse si mea interſit illud dari. Item ⁊ ex stipulatione mei procuratoris absentis daf mihi vtilis actio illo nō existente soluēdo. vt. ff. de insti. l. j. forte ⁊ in pretoriis vel iudicialibus stipulationibus daf etiā illo existente soluēdo. vt. ff. de ꝓto. stip. l. in ōibus. Itē qđ dictum est stipulationē penalē valere etiā si inutilis sit stipulatio ꝓma recipit bonā distinctionē: qz qñq̄ ꝓmittiť aliq̄d ſm legē ⁊ tūc agiť oīno ad penaz: quādoq̄ ꝺ legem: vt si ꝓmittaf turpe vel ꝺ bonos mores vt de futura successione: ⁊ tūc nullo modo agiť ad penā. vt. ff. de ꝟb. ob. gñaliť. ⁊. l. veluti. ⁊. l. stipulatio hoc modo. ⁊. l. si stipuler vt id fiat. ⁊. j. e. l. ex eo. Secꝰ si ꝓmisiſſet aliq̄d turpe puta ꝙ metū vel dolū: tūc em̄ dareť actio: qz ꝓmissum est nō turpe: sed remouereť exceptione qz turpiter factū est. vt. j. e. l. dolo. Idem est ⁊ si nullꝰ dolꝰ interceſſerit: sed ipa res ī se dolū hz. Cum em̄ q̄s petat ex ea stipulatione ꝺ ipso dolo facit qđ petit. vt. ff. de ꝟb. ob. l. siquis alť. Si vō stipuler qđ est ꝓter legē ꝺ est quod nec lex approbat nec improbat iutilis quidē est stipulatio. Sed petitio pene locū hz. vt dictū est. cū stipulor alteri q̄ñq̄ tñ si etiā honestum sit ꝙ stipulor: vt si stipulor bertam mihi nupturam: nō tamen ago ad penam quaz mihi promisit si mihi nō nuberet ratione reddita qz inhonestum visum est vincula pene matrimonio obstringi: vel vt contrahanf: vel ne dissoluanf. vt. ff. de ꝟ. ob. l. si stipulatio facta fuerit. ⁊. l. titia. Vel forte ea est rō. qz nō iteresť mea pecuniariter. Itē inutilis est stipulatio rōne apposite ꝺditionis si ipsa est impossibilis de natura vel de iure: veluti si celum digito tetigero dare spondes: vel si homicidium fecero dare spondes. Sed si ita stipuler si celum digito nō tetigero: dare spondes pure facta obligatio intelligitur. ⁊ statim ex ea potest agi. vt insti. e. ff. si ipossibilis. ⁊. ff. ꝙ turpi. ⁊. ff. de verb. obli. l. si plagij. Sed si mulier stipuletur a marito penam si tpe mrimonij consuetudinē cōcubine repetiſſem valet stipulatio. vt. ff. de ver. ob. l. ex ea. ff. j. Item inutilis est stipulatio rōne inutilis adiectiōis vł detra

a Procuratori. vide quid ꝙ ista. l. dicit bal. in. l. ij. C. quō ⁊ qñ iudex. et Barba. ī c. pastoralis. de iudi. vīo etiaz ad qđ istum tex. idu cat Bar. s. ad questionem notarij ī singula ria ī pe. col. vsi. ſz ḡro notarius. ⁊. ff. si cer. pe.

BIU Cujas

a Illico. Istud limitat iohan.fab. .ff. pterea. insti. de inuti. stipu. q istud nō procedit qñ respōsio fieret super repenit⁹ diuersa tūc nō valet stipulatio etiaz secuta cōplacētia.

a ctionis: nisi stipulatori illico[a] placuerit diuersitas rūsionis: tūc em alia stipulatio ꝺcta videtur. vt. ff. de v. ob. l. j. ff. cū adiecit: hoc tñ intelligo cū diuersitas rñsionis ꝺstat in ql̄itate: veluti stipulor pure ⁊ rñdeas sub ꝺditiōe vel stipulor sub ꝺditiōe ⁊ respōdeas pure. Si aūt diuersitas est in reb⁹ q̄ cōtinent in stipulatiōe. Distigue. Sit pecunia. an spēs. Si pecunia est: ⁊ rñsio cōtinet detractionē valet indistincte in eo qđ rñdet. Si vo respōsio cōtinet actionē valet indistincte in eo qđ sonat rñsio cū interrogatione. Jn adiecto nō nisi diuersitas placuerit. Ubi aūt in stipulatiōe cōtinent plures sūme alternatiue: ⁊ respōdeat pcise ad minor: ē vel etiā ad maior: ē valz stipulatio. Si vo in stipulatione cōtineatur spēs. siquidē sit vna tm̄: ⁊ respondeat in alia nihil valet stipulatio. Si aūt cōtineant plures spēs copulatiue: ⁊ respōdeat de vna valet stipulatio in ea in qua respōsuz est. Jn alijs nō. Si aūt cōtineant plures spēs alternatiue: ⁊ respōdeat in vna nihil valet stipulatio. pbant hec. ff. de ver. ob. l. j. ff. siquis. ⁊. ff. cū adiecit. ⁊. ff. si stipulāti. ⁊. l. inter stipulātē. ff. si stipulāte. et
6 insti. e. ff. pterea. ¶Et est illud notādū q̄ si p missor: respōdeat simplr̄ ꝓmitto videbat oīa ꝓmisisse que cōtinebant in interrogatione. vt in sti. e. ff. pterea. hec tñ materia fm Johā. cōfuse fuit ꝓposita et descripta. Habet quoq; mixta cōsideratio ꝓsonarum adinuicē: vt si, stipuleris ab eo q̄ iuri tuo subiectus est. vel si is a te stipuletur. sed seruus quidē nō solū dño suo obligari nō potest: sed nec alij quidē vlli homini: nisi naturaliter. ¶Filij vo fa. alijs ponsunt obligari. vt insti. e. ff. itē inutilis. ⁊ de fideius. ff. hac ne. ¶Itē rerū ⁊ ꝓsonar⁹ habet cōsideratio mixta: rē em meā mihi dari pure stipulari nō possum verbis expressis. Tacitis aūt ⁊ velatis possum vt si stipulor a fure: q eū oportet mihi dare ex conditione furtiua vt. ff. de ver. ob. scire als si re. ff. si a fure. ¶Itē sub conditione possum stipulari vt teneat stipulatio si tpe existentis cōditionis res nō sit mea. vt. ff. de le. j. l. cetera. et de ver. ob. l. nemo rem suā futurā. ⁊. l. si rē meā. hoc si stipulor rē meā mihi dari rem aūt meam mihi restitui bene stipulor. vt de v̄b. ob. l. nemo rem suā vtiliter. nec obstat predictis qđ dicitur ff. de ver. ob. l. si filius. Jn stipulationib⁹ spectatur ꝓsens tps: spectat em quātum ad acquisitionē nō quantū ad valitudinē stipulationis.

¶De duobus reis stipulandi ⁊ de duobus promittendi. 39

Circa istā materiā correorū debendi an si vn⁹ correy cōuēiat cesset indiciū ff. alios. vide alexā. late. post bar. l. l. ꝺ ampli⁹.

Eoniaz in stipulationibus ⁊ alijs ff. ctibus de q̄ bus dictuz est fiunt plures rei: loquamur de duobus reis stipulādi ⁊ ꝓmittēdi. Jn noīe duorū tres pluresve debēt intelligi. vt insti. e. in princ. ⁊. ff. duo. ¶Videam⁹ ergo q̄s dicat reus ꝓmittēdi: ⁊ vñ: ⁊ qual⁹ obligatio duor⁹ reor⁹ con
7 stituat: ⁊ qual⁹ experiunt ⁊ oueniantur. ¶Est aūt rei stipulādi ille qui stipulat: ⁊ reus ꝓmittendi ille qui ꝓmittit. vt. ff. e. l. j. ⁊ dicitur reus nō a reatu sed a re: q̄ eandē rem promittit vel stipulat. vel dicebat reus q̄ firmiter ⁊ oīno vellet. ff. de rē erat eū obligatū vl̄ stipulatū. Nā verbū re⁹ significat firmitatē. vñ ⁊ sic posuit virgil⁹. Uolo ifec. Frā. cur. reus ⁊ est in ꝓcedētibus ꝓbis porticiā. lz q̄dā alij grāmatici dicant ibi debere esse ꝓphiciam. comito. emptiōe. vēditione. locatiōe. cōductione. depo ij. col. sito. cōmodato. ⁊ testamēto. vtputa si plurib⁹ heredibus institutis testator dixit. titius ⁊ me uius semp ronio. x. dato ꝺ acto in oībus ꝺdict⁹ vt q̄libet teneat insolidū. vt. ff. e. l. eandē. Alio quin q̄libet teneret ꝓ hereditarijs portiōib⁹. vt. ff. e. sine a ceteris. ⁊ nihil refert in ꝓmissione simul spōdeant an separatim ꝓmittāt cū actū hoc sit inter eos vt duo rei ꝺstituātur nec vlla fiet nouatio. Nam lz aūt prior rñderit post posterior ⁊ si ex interuallo cōcipiat interrogatio vel etiā fiat ex interuallo rñsio. Cōsequēs est dicere pristinā obligationē durare ⁊ sequentē ei accedere si mō incōtinenti fiat rñsio alr nonīmo ⁊ si alter nullo mō respōderit verius est illuz q̄ rñderit obligari. Nec em sub ꝺditiōe interrogatio in vtriusq; ꝑsona fit vt ita demū obligek si alter q̄ respōdit. Idēq; seruak in duob⁹ reis stipulādi si interrogatus a duob⁹ respondisset vni se spondere. Nā ei soli tenek. vt. ff. e. l. iij. et l. duos reos. ⁊. l. si ex duobus. Licet aūt dixeri longū interuallū ipedire ꝺstitutionē duor⁹ reorū: tamē modicū interuallū tpis nihil impedit quominus sint duo rei. Itē ⁊ interpositio exnei actus impedit quominus sint duo rei. Secus aūt est in actu q̄ nō ē obligationi cōtrari⁹. vñ ⁊ si fideiusso: interrogatus inter duorū reorum responsa. si responderit nō impedit obligationem reorum q̄ nō longum spacium interponitur: nec is est actus q̄ cōtrari⁹ est obligationi. vt. ff. eo. l. duo. ff. duo. Itē nil refert in duobus ꝓmittendi sine ita interrogati spondetis. Respondeant respōdeo aut spōdemus. sine ita interrogati spondes. Respōdissent spondem⁹. vt
9 ff. e. l. duo rei. ¶Itē duo rei promittēdi sic fieri possunt vt vnus pure: alius in diē vel sub cōditione obligek. Nec erit impedimento dies aut ꝺditio quominus ab eo q̄ pure obligat⁹ est petatur. vt insti. e. ff. vlt. ⁊. ff. e. l. ex duobus. Nō tñ sic fiūt duo rei vt vn⁹ teneat de dolo ⁊ culpa. Alter aūt de dolo tm̄ si tamen vterq; ceperit teneri de dolo ⁊ culpa ⁊ vni postea remittatur culpa nihilominus vt duo rei conueniunt: quia posterior cōuentio que in alterius persona intercessit statū ⁊ naturaz obligationis que duos reos in initio fecit mutare nō potest. quare sic socij sint ⁊ cōis culpa interceserit etiā alteri pactum cū altero factū, pderit. vt. ff. e. l. eādē. ff. lz ⁊ fidē. Ergo superior diuersitas in die vel conditiōe: quia est in qualitate nō impedit cōstitutiones. hec autē diuersitas doli ⁊ culpe est in qualitate potē. naturale est em obligatiōis vt fiat sub
10 cōditione vel pure vel in diem. ¶Itē fiūt duo rei debendi nedū vbi datio est in obligatiōe: sz etiā vbi factū veluti opa. Nam nemo est q̄ sciat alienas opas posse ꝓmitti ⁊ fideiussorem adhi

BIU Cujas

beri ī ea obligatiõe:ideo nihil p̃hibet duos reos stipulãdi vel p̃mittẽdi cõstitui sicuti si ab eodẽ fabro duo rei stipulãdi eadem opas stipulẽtur ⁊ ecõtrario duo fabri eiusdem operas p̃mittere intelliguntur.vt.ff. eo.l.nemo est.licet enim vere nõ sint eedẽ ope ,ꝑpter aliquã dissimilitudinẽ. vt.ff.de ꝓdi.indebiti.si nõ sortem.ſ.libertus.tñ q̃ ī pleriſq; sunt similes eedem opere videntur.vt.ẽ de ℨhen.stip.l.veteres.⁊.ff.eo.l.nemo.quia actum est vt ab alio soluatur alioquin non posset ab alio solui.vt ff.de sol.l. inter.⁊ est hec ratio optima: quia et vbi indebite solute sunt siue certas siue incertas putauerit se debere non possunt eedem re peti:nec enim hoc egit soluens vt ab alio solue
1 rentur.¶Effectus p̃missionis aut stipulationis hic est:quia cum duo eandem pecuniã p̃mittunt aut stipulati sunt ipso iure et singulis insolidum debetur ⁊ singuli debẽt. Põt ergo ab vno insolidũ peti quia vnusquisq; est ī solidũ obligat⁹ partẽ aũt a singulis peti posse nequaq̃ dubiũ est quẽadmodũ ⁊a reo ⁊a fideiussore possimus petere.vtiq; eñ cũvna sit obligatiovna ⁊ summa est.vt siue vnus solvat oẽs liberanť siuevni soluať ab altero liberatio cõtingat. Itẽ petitione et acceptilatione vni⁹ tota soluitur obligatio.vt.ff.e.l.ij.⁊.iij.ſ. vbi. Porro q̃ dr vna obligatio nõ dr nisi ꝓpter idẽ titatẽ solutionis q̃ semel tñ est facienda : sed tamẽ vere due sunt:⁊ quia due sunt stipulationes et duo q̃ debent vel etiã plures.vt.ff.eo.l. eadẽ.ſ.vlť.Item q̃d dicit̃ de petitione est ītelligendum de ea q̃ inducit effectum nouatiõis vel etiã exactionis.vt si ab alio petat nouandi aũo litẽ contestãdo vel petit et exigit. vt.ff. de noua.l.si rem.ſ.si duo.ſz vbi simpliciter litẽ cõtestať creditor cõtra vnũ ex reis ſz ipso iure alter nõ liberet tñ interī iudicio pẽdẽte forte nõ cõueniet alter.vt.ff.de pe.l.quotiens.ſ.si creditor.vel si duo sunt rei stipulãdi ⁊ vnus p̃ueniet alterũ litẽ cõtestando cõtra cõem debitorẽ amodo nõ põt alteri solui.vt.ff.e.l.ex duobus.nisi forte ĩsti rei stipulandi erant socij. vt
2 ff.de pac.l.si vnus.j.rñso. ¶Hodie aũt sciendũ est q̃ duo rei debẽdi fieri nõ p̃nt nisi hoc agatur notatim:si ergo hoc nõ agať notatim q̃dq; tenet ꝑ pte.Itẽ vbi agit̃ notatim strãbo sunt p̃sentes ⁊ idonei simul coguntur hic ad solutionẽ. Si aũt vnus est p̃ns alter absens cõpellit̃ ad solutionẽ solus p̃ns. Itẽ si nõ est vterq; soluendo q̃d nõ põt ab vno exigi ab altero exigi⁹ queatur. vt in autẽ.de duo.reis pro.hoc ita.
3 ¶Illud notãdũ est ī duob⁹ reis p̃mittẽdi q̃ li.cõte.ℨ vnum interrũpit̃. p̃scriptio ℨ vtrũq;. Item in duobus reis stipulãdi,si vnus litẽ cõtestatur prodest alteri interruptio p̃scriptionis.vt.j.e.l.vlť.Item si vnus reor debendi alteri succedat ille qui supest duobus principalibus obligationibus teneť:et si duo sunt rei stipulãdi ⁊ vnus alteri succedat duas hz principales obligationes.,Sed in vtroq; casu facta solutione vel exactione per vnam tollit̃ actio vel obligatio.vt.ff.e.l.si reus. Si autẽ duo sũt rei debẽdi:⁊ creditor vni eorum succedat illius tm̃ extinguit̃ obligatio ⁊ fideiussores ab eo dati liberãtur nisi defunctus erat socius cũ alio: tunc enim supstes cõuenitur ī partẽ tm̃. vt.ff. de fideiuſ.l.vranius. Illud ꝓterea sciendũ est in duobus reis debẽdi ⁊ credẽdi q̃nius pactum vni⁹ cõp̃missio aut vnius ſnia prodest alteri si socij sunt:alioq̃n cõtra.vt.ff.de arbi.l.si duo.
4 ¶Consuevit queri si vnus ex duobus reis debendi soluerit an habeant ℨ aliũ mãdati actionẽ: q̃d quidã admiserunt quasi tacite inuicem videãtur fideiubere.vt in autẽ.de duo.re.ibi.si q̃s eñ altera fideiuſſione.⁊.j.e.l.j.ſz Jo. hic, ne ganit nisi essent socij.ar.de fideiuſ.l. vranius. Ego puto distinguẽdũ vtrũ pecunia puenerit ad,vtrũq; p̃ro ꝑte:an ad vnũ tm̃. Si ad vtrũ q̃s q̃ vr̃ p̃ro altero fideiuſſiſſe p̃ro eo q̃d ad se nõ puenit:vel si ad vnũ tm̃ puenit alter solus videtur ,p eo fideiuſſiſſe.vt.ff.ad velť.vir vxori.ſ. vlť.⁊ de ĩ rẽ verſo.si p̃ro ꝑte.ſ.vlť.⁊ ad mace. item si filius.ſ.j.

¶De fideiussoribus ⁊ mãdatoribus. 40

Limita totũ titulũ de fideiuſſorib⁹ q̃ fideiuſſor sol uẽs p̃ro debitore posſit re petere . vt ꝑ ro. sing. clr vſſ. inci. viſ. inci. exꝑneus.

Primus supra de his q̃ per stipulationẽ p̃incipaliter obligant. Nunc videam⁹ de fideiussoribus ⁊ mãdatorib⁹ qui p̃incipalibus obligationibus applicãtur. ¶Videam⁹ ergo q̃s dicatur fideiussor:⁊ quis mãdator:et p̃ quo: ⁊ q̃s posſit fideiubere. Item qualiter fiat fideiussio: et
5 quis sit effectus fideiussionis. ¶Est autem nomen fideiussoris generale vt contineat etiam mandatorem et cõstitutorem ⁊ eũ qui ex toto trãsfert in se obligationẽ:qui ⁊ vocatur expromissor:⁊ sic ponitur in.ff.ad velť.q̃uis.ſ.si mulier.sed hic specialiter ponitur p̃ro eo qui vel ꝑ stipulationẽ p̃ro alio obligatur illo remanẽ
6 te obligatio. Mãdator aũt obligať solo cõsensu et precedit p̃incipalis debitoris obligationẽ nisi ī casu cũ tibi mãdauerit ne vrgeres debitorem tuũ ad solutionem ꝓiculoq̃ suo forte pecuniã dixit.vt.ff.mã.si vo non remunerandi.ſ.
7 si post. ¶Potest quis fideiubere p̃ eo ꝑsona que ciuiliter et naturaliter est obligata. Hinc est p̃ pupillo ⁊ furioso etiam sine tutorũ et curatorũ auctoritate obligatis quis posſit fideiubere.vt.ff.e.l.marcellus.ſ. siquis procu. q̃d p̃rompte verũ est vbi ex re descendit obligatio.vt si in rem cõmunẽ quã hẽo cum eis aliq̃d impendero:vel si pupillus dederit dãnũ in rez cõem.vt.ff.de ac.⁊ obli.l.furiosus.alias non.vt ff.eo.l.ſi,a reo.ſ.si a furioso.Item ⁊,p eo,q̃d dr hereditas iacens fideiubere posſim. vt.ff.eo. mortuo.Itẽ nõ solũ p̃ro reo p̃incipali sed etiã p̃ro fideiussore fideiussor accipi põt.vt.ff.e.l.si plures.ſ.vlť.⁊.l.ix.ĩ fi.Sed ⁊ p̃ro eo q̃ tm̃ naturaliter obligat⁹ ẽ q̃s fideiubere põt.vt.ff.e.l.fideiuſſor obligari ſ. fideiuſſor accipi põt. Et fm oẽs efficaciter põt exigi fideiuſſor.vt.ar.ff.e.l. vbicũq;.q̃uis nõ posſit exigi reus:q̃ tm̃ naturaliter ẽ obligat⁹.nec obstat q̃d dicitur insti.e.

p̃ro quo q̃s posſit fideiubere.

BIU Cujas

¶.si fideiussores ob.plus eñ tñ quattuor modis ꝺr:vt insti.de ac.¶.plus. quoꝝ nullus in casu ꝓpositꝰ pōt aptari: ⁊ ſpectat hoc ad effectū fideiusſiōis. Itē qꝺ ꝺixi ē adeo verū vt etiā ꝓ ſeruo ꝺño ſuo naturaliꝝ obligato ꝯs poſſit ſi ꝺeiubere. vt insti.eo.¶.hac ne. Sed ecōtra ꝓo ꝺño obligato ſuo ſeruo non pōt ꝯs fideiubere apud ꝺñm.vt.ff.e.l.ſi ꝯs ꝓ eo.¶.itē ſi filiꝰ.⁊ eſt in ꝓpoſitaratio:qꝝ nemo ꝓ eo apud eumꝺē pōt eſſe obligatꝰ: vt.ff.e.ad vel.l.tutor. Nā ꝓ ꝺño eſſet obligatꝰ ⁊ ipſi ꝺño: qꝝ ſi ſtipulareſ ſeruus a fideiuſſore obligato ꝺño acquireret per ſeruū. Et ſi inſiſtas ⁊ opponas vt multi faciūt: qꝝ hoc ꝺicit regula iuris.rñꝺe qꝝ fideiuſſor cōuentus ſemper ꝺiceret quare me cōuenis:nōne ꝓ te ītercesſi: nōne reſtitueres poſtea mihi ſi ſolueꝝ ꝺolo facis:qꝝ petis qꝺ reſtituturus es.vt ff.de re.iu. in cōꝺēnatione.¶.vlt. ꝓpter hoc leges nō voluerūt cōmitti ſtipulationes q̄ nullū oīno haberēt effectū.Sed ſecus in alio caſu:qꝝ cū pater vel ꝺñs ſtipulaꝰ a fideiuſſore hec obligatio nō acquiriꝰ filio ꝓ patrē.vt.ff.de pac.ꝺo. l.cū ꝺo. Vel pōt eſſe ꝯ nulla exceptio ex perſona ſerui obijciaꝰ ꝺño: vtputa ſi mihi ſit in peculio. Si vero eſſet tantum ꝺē obſtaret ꝺño exceptio: ſic ergo hic in aliquo caſu valere pōt. Itē ſideiubere pōt aliquis ꝓ eo qui tñ ciuiliꝝ obligatus eſt: licz qꝺā ꝺixerūt.ar. ꝓ eis.ff.de cōſti.pecu.l.ꝯ ſi maritus.¶.j.ſed ei cōpetit eaꝺē exceptio que ⁊ reo. vt.¶.ꝺe non nu.pecu.l.ſi cui. Si vō reus nullo modo eſt obligatus:vel ꝺe facto:vel etiā ꝺe ꝺicto ⁊ facto ꝓmiſit ſi promiſſio eſt cōtra.l.nulla eſt obligatio vel fideiuſſio.vt.ff.e.l.qui cōtra.⁊.l.cū lex.⁊.l.ſi ꝯs poſtꝯ.

Qui poſſint fideiubere.

8 ¶Obligaꝝ autē iſti fideiuſſores ei cui ꝺebeꝰ: nō añt adiecto in ſtipulatione ſolutionis cauſa pñt obligari.vt.ff.e.l.ſi mihi aut titio.¶Itē ſideiubere pñt oēs q̄ aꝝs pñt obligari.ꝺe quibus plene ꝺiximus.¶.ꝺe inuti.ſti.ſed excipiuntur milites ⁊ clerici.vt.¶.lo.⁊ cōꝺuc.milites.et in aut.ꝺe ſan. epi.¶.aliud.⁊ mulieres:vt.¶.ad vell.ꝓ totū ti. ⁊ niſi forte hi oēs ſuo renūciauerint priuilegio expreſſim:⁊ ꝺe muliere ꝺr.¶.ad vell.l.ſi mulier pfecte etatis. Sed mulier licet a nō renūciet expreſſimª qñq̄ tñ ſibi preiudicat. vt ꝺiximus. ¶.ad vell. ¶Itē ſeruus ſideiubet agēꝺo negociū peculiare: puta ꝓ ſuo peculiari creditori. Alioquin nec naturaliter obligaꝝ ſeruus:ſed nec ꝺñs ex illa ſideiuſſione cōueniꝝ ꝺe peculio. Filius vō fa. inꝺiſtincte ſideiubet ſicut ⁊ paterfa. vt.ff.ꝺe pecu.l.licz. ¶.ſi filius.⁊ ff.eo.l. ſeruus inſcio. ⁊.l.ſi ſerui ꝺñs. Fit ſideiuſſio vt interrogeꝝ ſideiuſſor: ſic ſide tua eſſe iubes ꝯ illi credaꝝ: et ille reſpondet ſide mea eſſe iubeo. intelligiꝰ ſolēniter acta: vt insti.eo.¶.in ſ.ſtipulationibus.ſed ⁊ vbi res nō factū cōtineꝝ i ſtipulatione rei eāꝺē rē poſſum ſtipulari a fideiuſſore: vt tñ in duriorē cāu numꝯ accipiā ſideiuſſorē.in leuiorē vō poſſum vt duriꝰ videaꝝ cauſa illius quattuor modis cauſa re.loco.tpe.vt.ff.e.l.iiij.¶.ſi quis ſtichū.⁊.¶.iꝺē iul.⁊.¶.cōtra añt.⁊.¶.ſed ⁊ ſi reū.⁊ insti.ꝺe actio.¶.plus autem. Iꝺem videtur ⁊ ſi opere cōtineantur in ꝓmiſſione puta pictorie.x.ꝺierū.vt ꝺiximus.¶.ꝺe ꝺuo.re. que ⁊ numero recipiūt ꝺiuiſionē.vt ꝺixi. ¶.ꝺe cōtrahē. ſti. Si vero factum aliuꝺ inꝺiuiꝺuum cōtineatur: puta ꝓmiſit reus per ſe non fieri quominus mihi ire agere liceat qualiter accipieꝝ non audes ꝺicere ꝯ fideiuſſor ꝓmittat ſe illū nō impeꝺiturū: qꝝ ſic ꝓmitteret factū alienū: vñ inutilis eē ſtipulatio.vt.ff.e.l.ſi cuius res. ⁊ ꝺe ver.obl.ſtipulatio iſta.¶.ſed ⁊ ſi ꝯs ꝓmittat.l. rñſo.⁊ insti.ꝺe inutil.ſtip.¶.verſa vice. Rurſus nō audes ꝺicere ꝯ fideiuſſor ꝓmittat ſeipm nō impeꝺiturū:qꝝ lex ꝺicit eū nō teneri nec cōmitti ſtipulationē ſi ipſe fideiuſſor ꝓhibeat. vt.ff. ꝺe ver.obli.l.cū filius.¶.ſi ſtipulatus. Ꝺicā ergo ꝯ ita interceſſit ⁊ ꝺebeat intercedere ſicut ⁊.¶.ꝺiximus ꝓ illo fide mea eſſe iubeo:⁊ ita vi ꝺetur ꝓmiſiſſe ſtipulatori intereſſe.reus eñ ⁊ ad factū teneꝝ ⁊ ad intereſſe:qꝝ vbicunq̄ factuꝝ eſt in obligatiōe,⁊ intereſſe.vt.ff.ꝺe re.iu.¶.ſi ꝯs ab alio.¶.vl.⁊ ꝺe ver.obli.l.quotiēs quis aliū. Itē accipiꝰ fideiuſſor ⁊ ante obligationē rei et poſtea.vt.ff.eo.l.vij.¶.aꝺhiberi.⁊ ꝓ hoc ꝺiffert a ceteris qui alienas obligationes ſuſcipiunt vt a māꝺatore.ꝺe quo ꝺiximus.¶.e.⁊ a conſtitutore qui ſemp ſequiꝰ obligationē rei.vt ꝺixim ꝺe cōſti.pecu. Itē qꝺ ꝺixi fideiuſſorez accipi in leuiorē nō in duriorē cām adeo verū eſt vt putē fideiuſſorē in plus acceptū ipſo iure in nihilū teneri.vt.ff.ꝺe fideiuſ.l.grege. Iz quiꝺā ꝺicant cōtrariū ꝓ quibus poſſent inꝺuci argumēta multa ex illo generali vtile per inutile non vitiatur.ſicut ⁊ in ꝺonatione ꝺr in.C. ꝺe ꝺona.l. ſancimus.¶.ſi quis autē. Item fideiubere pōt aliquis vt teneaꝝ ad tēpus:puta ī ꝺiē vite ſue.

9 vt.ff.e.l.pe. ¶Effectꝰ autē fideiuſſionis hic eſt quia quotquot ſint numero ſinguli inſolidū teneneꝝ ad ſortē ⁊ vſuras.vt notaui.¶.loca.⁊ con ꝺuc.¶.vl.niſi creditor ꝺiuiꝺat petitionē ſuā nō nisita ſi eligat vnū.vt.j.e.l.reos.⁊.l.liberū. ſed et ex epiſtola ꝺiui aꝺriani cōpelliꝰ creditor a ſingulis qui mō ſoluēꝺo ſunt tpe litis cōte. partes petere hoc ſi ſint fideiuſſores vnius:ſecus ſi pluriū:licz eiuſꝺē ſūme.vt.ff.e.ſi a titio. Ꝺeo ꝯ ſi quis ex fideiuſſoriꝬ eo tpe nō ſit ſoluēꝺo hic ceteros onerat.vt insti.e.¶.ſi plures. Sz vbi vni fideiuſſorū ſuccurriꝰ rōne etatis nō teneꝰ alius ſoluere niſi ꝓ parte. Secus ſi mulieri cōſideiubēti ſubueniaꝰ per vell. Nā alii teneꝰ inſolidū.vt.ff.e.ſi titius. Cū añt ꝺubitaꝰ ꝺe fideiuſſore ſit ſoluēꝺo vel nō ⁊ cōuētus paratus eſt ſatiſꝺare creditori vt ſuo periculo cōueniat fideiuſſorē pñtē audiꝰ:qꝝ nō ſemp eſt facilis ꝺominis emptio cū numeratio totiꝰ ꝺebiti nō ſit in expeꝺito.vt.ff.e.ſi ꝺubitet.ſed ꝓ aut.ꝺe ꝺuobus re. pmittēꝺi vꝬ eſſe neceſſariū expreſſim hoc agi vt q̄libet teneaꝰ inſolidū:ſz hec actio locū hꝫ ꝓ bñficiū epiſte ꝺiui iuſtiniani.vt ꝺixi ¶.ꝺe ꝺuobus reis tñ ſicut ēt iure veteri vꝬ eē cautū. vt ff.ꝺe ꝺuobꝰ reis.l.reos.¶.vl. Nō añt loquiꝰ i fideiuſſoriꝬ quoꝝ quilz ꝺz teneri inſolidū ſicut

11 ⁊ reus ꝓ quo itercedit. Cōuētus añt fideiuſſor etiā ſi fuerit dānatꝰ, ipetret ceſſionē perſonaliū

BIU Cujas

actionū cōtra reū principalē ⁊ in re:⁊ in pigno
rib⁹: nec tū habeꝫ loco emptoris extranei: im
mo mādati cōuēt⁹ pignora restituet debitori
et fructuū ⁊ usurarū rō ē hñda: vt. ff. e. l. si māda
a) Respō a to meo. ⁊. l. si paul⁹ rñdit². ⁊ C. de dolo. l. j. ⁊. ff.
det. Qñ e. mādati. l. si mādato titij. §. paulus. Itē impe
petiꝫ exe rat fieri cessionē actionū cōtra fideiussores. p
cutio in parte dico nō insolidū. vt. ff. e. l. si fideiussores.
strumēti §. idē rñdet. ⁊. l. fideiussorib⁹. ⁊ de peculio. l. q̄si
ꝫ fidei tum. §. j. sed si velit p:o ꝓte ⁊c. ⁊ de admi. tu. si
iussorem plures. ibi. ī alterū ꝑ ꝓte ⁊c. et ꝺ tutel. ⁊ rō. dis.
nō oꝫ oñ l. cū pupill⁹. ⁊ ad. l. rhodiā de iac. l. j. ⁊. l. ij. §. eq̄s
dere in simū. ⁊ de cēs. l. cū possessor. Nulla aūt facta ces
strumen sione nō agit fideiussor cōtra fideiussorē. vt. ff.
tū debiti e. l. vt fideiussor. secus in curatoribus. vt dixi. ē.
ꝓncipa de diuidēda tu. §. tertiū. Uno aūt fideiussorum
lis. dum absoluto per iudicē nō liberantur alij. sed vno
mō fiat, soluēte ceteri liberātur. vt. ff. e. l. amissi. §. vl. sic
de eo cla et liberantur ꝑ cōfusionem. vt nota. j. ti. ij. §. vi
ra mētio deamus. hoc ita si fiat cessio aī solutionez vel
īstrō fi etiā postea. Cū aūt prius cōuenisset de actioni
deiussio bus cedendis. vt. ff. de solu. l. modestinus. Uel
nis: alꝫ distinguas ī fideiussore soluat noīe suo: vt tūc
sec⁹. ita qñcūqꝫ pñt ei cedi. vt. ff. mā. l. pōp. an noīe debi
singula toris ⁊ tūc nūꝫ cedāt ei. Aī soluit simpliciter
riter ife et tūc siquidē creditor cedat incōtinēti p:esu
rūt Bal. mitur q̄ fideiussor solverit nomine suo ⁊ debi
⁊ Ange. ī toris si ex interuallo cōtrarium est. vt dixi. Et
l. sciēdū. erit hic notādū qꝫ lz actio q̄ cedit inutilis esset
ff. de ver. penes cedētē ē tñ vtilis penes eū cui cedit. Et
ob. et ibi est forte ratio: qꝫ fideiussor aliaꝝ posset exige
alex. ī gl. re reū cū de incessa actiōe nō subueniat reo. et ē
j. refert ⁊ ar. ff. de solu. l. stichū. §. adjicio. et est ꝺ de api
sequit. ⁊ cibus iuris. Sic aūt fideiussor acceptus habet
ibi. d. iaf. actionem mādati cōtra reū. si reo mādante vel
ita ēt tz patiēte fideiussit. forte eo etiā ratū habēte: et
Bal. ꝫ au sic erat hic spāle. Si ꝙ ꝑ absente dat ei nego
tē. siqs ī cioꝝ gestorum actio: nisi in casibus qñ fideius
aliq̄. i. ff. sit ꝑ vetāte vel in rē suā vel aīo donandi. vt. ff.
col. C. de mā. l. q̄ fide. ⁊. l. ex mandato. §. fideiussori. ⁊. l. si
edē. ang. remunerādi. §. si passius. sed ⁊ alꝫ repellit fide
ī. §. et ꝺ iussor si omisit exceptionē cōpetētem. vt ple
ifup. ī au ne dixi. ē. mādati. vbi ⁊ notaui quādo agat fide
tē. vt spō 1 iussor ante solutionē. ¶ Itē notandū est. qꝫ licet
sa. larg. olim creditor haberet electionē cōueniēdi pri
Flo. in. l. mo fideiussorē vel reū principalē vel etiā vnuꝫ
idē nera eligere de fideiussoribus. vt. j. e. liberū. ⁊. l. re
cius. §. fi. os. hodie tñ si p:esens sit debitor et fideiussor
p gl. ibi. nō ꝑmittit creditori cōuenire ī terces sionē prius
ff. ad. l. a quī. ⁊. i. l. q̄m reus inuentus est min⁹ idoneus ī totū siue ī
ab ea p ꝓte. Absente vero reo pñs ī terces sor conueni
te. ff. de tur ipse tñ desiderāte iudex diffiniat tps intra
pba. qđ deducat reū ꝓmo cōueniēdum ipm in subsi
dium reseruādo. Nam trāsacto tpe cōpellit in
terces sor satisfacere cessis sibi a creditore actio
nibus q̄si iste fideiussor nomē videat emisse. i.
actionē psonalē ⁊ ius pignoꝝ. Neqꝫ distinguē
dum est in quo ꝛctu fideiusserit vel fuerit fide
iussor an mādator. vt ī autē. de fideius. j. col. et
2 j. e. l. ij. ff. e. l. cū his qui. ¶ Est ⁊ aliud notādum
q̄ vbi aliquis fideiubet sub pena q̄ reū intra
certū tēpus tradat vel exhibeat in iudicio nec
exhibuit intra tēpus cōuentū siqđē tps con
uentum erat sex mensium vel minus tantūdē
spacium datur fideiussori vt liberet a pena si
possit personā exhibere et eam tradere. Si au
tē tēpus cōuentū erat amplius q̄ sex mēsium
nō tū habebit fideiussor vltra q̄ sex mēses ad
morā purgandā ⁊ psonā repsentādam: qđ si nō
fecerit olim tenet ad penā. Si tñ elapso statuto
tpe velit fideiussor defendere reū anteq̄ labat
tps post adiectū poterit hoc facere ⁊ necesse ha
bebit vsq̄ ad finē defensionē ꝓplere nec libera
bit exhibēdo vel tradendo psonam. Elapso au
tē scdo adiecto tpe nō lz fideiussori venire ad
ꝑsidium defensionis: imo soluet penam nisi re
us in cōuēto tpe ꝓmo decesserit. Nam si re⁹ de
cesserit ī scdo tpe pena iā cōmissa a fideiussore
exiget. vt. j. e. l. antepe. Alias aūt non lz alicui
ita purgare morā in pena. vt diximus. ē. de cō
trahē. ⁊ cōmit. stip. ¶ Itē illud spāle est in hac
promissione iudicio sisti: vt siqđē fiat sine scri
ptis ⁊ nō in causa publica nec ītra certū tps fi
deiussor liberet elapsis duob⁹ mēsibus q̄bus
actor nō est psecutus actionē suā ꝑsumitur em̄
qđ voluit desistere cū ⁊ ipe promittat se litem
cōtestaturꝫ ītra duos mēses. vt in auc. de excu.
⁊ is qui conueni. Ubi autem facta est fidetus
sio in cā publica vel in scriptis forte tenet fide
iussor perpetuo vel saltē vsq̄ ad triēnii q̄ du
rat istātia cāe. vt. ē. de iudic. ꝓperādū. §. j. Ubi
aūt facta est in tps certū ī tātū extenditur in
quātū attestatio fuerit expssa. vt. j. e. l. pe. Itez
notandū est q̄ fideiussor qñq̄ habet exceptio
nē qz mandauit creditori ne aliter crederet pe
cuniā nisi acciperet pignora. vt. j. eo. l. si credito
ri. Illud porro nō excusat fideiussorē q̄ ipe de
nūciauit creditori vt debitorē cōpelleret ad pe
cuniā soluēdam vel pignus distrahere ⁊ credi
tor cessauit. vt. ff. e. l. si fideiussor creditori.

¶ De nouationibus ⁊ delegationib⁹. 4ī

PRimus de ob/
ligationib⁹ q̄ nascuntur ex stipu
lationib⁹: sz quia obligationes ē trip lex
sic soluūtur ꝑ stipulatiōes sicut scilz ple
⁊ cōtrahuntur: ideo ponit de no na qñ fit
3 nationibus ⁊ delegationibus. Uidendum er
ope exce go quid sit nouatio. Et vnde dicatur. Que ob
ceptōis. ligatio nouetur. Quis possit nouare. Quali
pleniꝰ ter fit nouatio: ⁊ quādo. Que sit nouationū di
quādo fit uisio ⁊ ptās. Et postea dicemus q̄d sit delega
ipso iure. re. Et quis possit delegare. Et qñ: et quib⁹ mo
pleniſſi dis fiat delegatio. ¶ Nouatio est prioris debi
ma. vt in ti in aliā obligationem ᵇ vel ciuilem vel natu
vltimis ralē trāslusio atqz trāslatio: hoc est cum ex pce volūtati
denti causa ita noua cōstituatur vt prior peri
bus. bal. mat. ¶ Nouatio em̄ a nouo nomen accepit ⁊ a in. l. j. co
noua obligatiōe. Illud nō refert in priori obli lū. ⁊. C. ꝺ
gatione fuerit ciuilis ⁊ naturalis vel pretoria. his q̄pe.
An naturalis tñ puta ꝓtracta cū seruo vel pu nomine.
pillo sine tutoris auctoritate. Sed nec refert ᵇ Obli
contracta fuerit prior obligatio re an verbis gatiōez.
vel alio quocūqꝫ mō. vt. ff. e. l. j. In secunda aūt Ita q̄ fa
obligatione necessarium est q̄ teneat ciuiliter ciens no

BIU Cujas

nationē dicit nouus debitor scōm Alexā. in rub. ff. e. in col. fi. in fi.

r naturaliter vel naturaliter tm̄. vt ecce qō debes mihi stipulor a pupillo nouādi aīo sine tutoris auctoritate. ¶Fit em̄ nouatio p hoc qō pupillus obligat saltē naturaliter. Sed secus vbi stipulor a seruo nouādi aīo qō debes mihi. seruus em̄ nullo modo obligat ex fideiussione etiā naturaliter nec dn̄s ei⁹ persona de peculio r ideo nō fit nouatio. Sed in pupillo cōtrariū est vt dixi. vñ et prior obligatio tollit r posterior nō est efficax ad agendū sed esset efficax ad excipiendum. vt instit. q. mo. ob. tol. ſ. adeo.

4 et. ff. de fideiuſ. l. sed r si seruus dn̄s. ¶Nouari potest omnis obligatio qualitercūq; fuerit cōtracta forte et si litteris tm̄ siue sit pura siue in diem siue sub ꝺditione. Et illa que est pura vel in diem statim nouatur quia certum est diem quādoq; venturū. Illa autē que conditionalis est nouatur ita demū si existat cōditio r existēte cōditione eo tpe implet stipulationis cōditio r nascit actio r tollit p nouationē. vt. ff. e. l. oēs. r. l. i diē. r. l. si stichū. ſ. j. sicq; trāsfert p ma. i scōam si tn̄ existente cōditiōe sit psona debitoris que possit obligari. Nam si tunc depositus esset non fit nouatio. vt. ff. e. l. quotiens.

5 ¶Nouare pōt ille cui cōpetit actio si maior est xxv. annis et cōpos sue mēntis. Item eius tutor et curator si hoc minoribus et furiosis et prodigis expediat. Itē et procurator qui habet liberā et generalem administrationē siue sit hō liber siue seru⁹ siue filiusfa. si filius vel seruus non habet peculiū administrationem liberā solui quidem potest ei sicut r adiecto in stipulatione: non tamen ius hz nouādi. si tamē faciat aīo nouandi. vt. ff. e. l. cui recte. r. l. seru⁹. r. l. nouare. r. l. si debitorē. r. l. sicḥ absente. r. l. si filius. r l. vlt. j. resp̄so. r. j. ſ. r de procura. l. ꝓ

6 curator cui libera. ¶Fit nouatio pure et in diē r sub cōditione: r vbi fit sub conditione nō stat im fit nouatio: sed tunc demū conditio extiterit: sed et si existat conditio oportet rem promissam esse in rebus humanis tēpore illo quo exist conditio: alioq; nō fit nouatio: quia nō subest res eo tpe quo ꝺditio implet: fit tamen purgatio superioris more nisi forte debitor rē promissam occiderit. vt. ff. e. l. quotiens. j. resp̄o

a Rñso. alex. in. l. singula ria in. vſ. col. v. veniam⁹ ad tertium passū. ff. si cer. pe. allegat istū tex. q; lex nō fingit su p re q; nō extat.

so⁹. r. l. si rem. Fit nouatio tūc fm̄ vetera iura quādo agit expressim vel tacite vt ea fiat: aliquin ꝺtra: vt ecce pecuniā tibi mutuaui sine stipulatione: r exhortanti stipulatus sum vel primo stipulatus sum: r postea numerauī vn⁹ est cōtractus tm̄ stipulationis vt nullus numerationis: vt si dicatur vnū cōtractū p aliū nouari: q; id agit vt sola stipulatio teneat: r magis i plēde stipulationis gra numeratio psumit fieri q; vt agatur ex ea. vt. ff. e. l. si ita fuero. ſ. j. et l. cum enim. ¶Porro vbi ab eadē psona stipulor nouādi aīo q; mihi debebat presumebatur apud veteres fieri nouatio: ita demū si aliquid nouī sit in posteriori obligatione: forte si conditio aut dies aut fideiussor adiiciatur vel detrahatur: sed vbi stipulor ab alio ex quibusdaz cōiecturis similiter psumebāt veteres fieri nouationē quā ignoramus. Sed hodie ita demū fit nouatio si hoc agat expressim. Si vero ageretur tacite dici pōt habere locuz exceptionē. vt. C. e. l. vlt. r. ff. de pto. stip. l. pe. r isti. qui. mo.

7 ob. tol. ſ. preterea. ¶Nouationum fit diuisio: quia alia volūtaria vt ea de qua dictū est. Alia necessaria vt que fit per li. conte. In voluntaria parit priuilegium dotis et tutele: si post dotiū dos i stipulationē deducatur vl post puertatē tutele actio nouat q; nemo dixerit li. cōte. neq; em̄ deteriorē cām nr̄am facim⁹ actionem exercētes: sed meliorē vt solet dici in his actionibus que tempore vel morte pitur sūt. vt. ff. eo. l. aliā. Fit etiā necessaria p̄ñiam. vt. ſ.

8 de iudi. ¶Delegare est vice sua aliū reū creditori dare vel cui iusserit creditor. vt. ff. e. l. delegare. Dare aūt possim vel voce vel scripto vel nutu: satis est em̄ q; qualitercūq; consentiam. hinc est quia debitorē et nō debitorē delego: r si is q; nō erat debitor p ignorātiā delegat⁹ est creditori nulla tuē se exceptione ꝺ creditorē. sed cōtra delegātem poterit agere si nondum soluit cōdi. incerti vt liberet: vel si soluit cōdi. certi vt reddatur sibi pecunia. vt. ff. e. l. siquis. ¶In casu tamē delegatus habet exceptionē: ꝺ est cū delegatus est ei cui delegat⁹ volebat donare vel quez putabat esse suum creditorē. vt

9 ff. de do. excep. l. iul. ¶Inter delegatū autem r eū cui fit delegatio oportet ireuenire stipulationē vel litis contestationē. his em̄ modis fit delegatio. vt. ff. e. l. delegare. ſ. fi. Secus si tibi mādo actiōes vel cedo: nam ibi nulla exigitur solēnitas: nec consensus req̄rit debitoris: nec actio mihi perit: nisi ille cui cessi vel mandani actiones prius litē fuerit contestatus: vel aliquid ex debito accepit vel debitori denūciauit ne solueret. vt. j. e. l. j. r. iij. r p hoc patet difficilius incorporalia separari q; corporalia. vt. ff. de peculio quis ergo. et pro socio. l. j. in. fi. r. l. ij. r. l. iij.

¶De solutionibus r liberationibus. 42

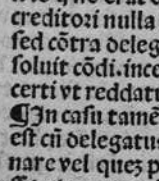

Uoniā stipulatio de qua dictū ē tollit p solutionē: ideo ponit de solutionib⁹ scz rerū r liberatiōibus obligationū: large tm̄ ponit solutio p q̄libet liberatione: vt. ff. e. solutiōis. nā de ea liberatione q̄ ita fiat in persona: vt nō perimat obligatio hic nō tractat. licet quidam scripserūt ꝺ ium. ar. ff. de duo. re. l. vlt. sed certe hic nō

b Sulst. Circa intellectum illi⁹ tituli ibi scribā alij.

lo tractat de talib⁹ liberationibus: sed ponet. j. b de sententiā b passis: et de bo. dā. Videamus ergo quibus modis liberetur quis ab obligatione: vt extinguat ipso iure: r quidē p nouatī. r per delegationē: r per cōpensationē de q̄bus habuimus. ſ. per acceptilationem de qua sequitur. j. r per cōfusionē: r de his tangitur j. eo. si obligatum. et. l. eius cū titatis. et de confusione plenius dico. Nam si fideiussor fideiussori succedat nulla tollitur. vt. ff. de fideiusso. l. heres. ſ. non est. Sed si fideiussor stipulanti vel ecōtra accessoria tm̄ tollitur. vt. j. e. l. heres. et. ſ. q; si idem stipu. et. l. lucius. r. l. vrāius.

BIU Cujas

ſ. q̄ ſi creditor. Si ideiuſſor reo tm̄ naturaliter obligato ſuccedit neutra tollitur: ſi ciuiliter ⁊ naturaliter acceſſoria tm̄ tollit. vt. ff. de fide iuſ. l. heres. ſ. q̄ ſi hic ſeruus. Si reus ſtipulāti vel ecōuerſo oīs obligatio tollit. vt. ff. ad. l. fal. l. j. ſ. ſi debitor. ⁊. ff. de fideiuſ. l. ſi ſtichū. ſ. a titio. ⁊. l. vrāius. ⁊. ff. de ſo. l. ſtichū. ſ. adiicio. ¶Itē p oblationē ⁊ depoſitionē ⁊ cōſignationē. vt. j. eo. l. obligationē. ⁊ ipſo iure nō per exceptionē dico reū liberari. vt. ff. depoſi. l. j. ſ. ſi pecunia. in fi.[a] niſi depoſitor recipiat nūmos tūc em̄ nō depoſuiſſe videtur. vt. ſ. de vſur. acceptū. ſi aūt obligatio tm̄ fiat trāſmiſſa daf exceptio. vt. ff. e. qui. ⁊. ⁊. l. ſi debitor. Itē p interi tm̄ ſpēi que erat in obligatione nec p̄ceſſerit mora nec debitor occidit. vt. ff. e. l. verbor. ⁊ de ver. ob. ſi ex legati. ⁊. l. nemo rē ſuā. ſ. j. Tollit em̄ ipſo iure naturalis obligatio p pactū ſimplex: ⁊ p iuſiurandū: ⁊ p chyrographi redditionē. Ciuilis aūt tollit p exceptionē. vt. ff. eo. ſtichū. ſ. naturali. ⁊ inſtitu. de excep. ſ. p̄tereaſed in caſibus ipſo iure tollitur ciuilis. vt. ff. de pac. ſi cui. ſ. j. Itē maleficio ſuo creditor amittit actionē. vel p. l. ſi quis in tantā. vel p edictū diui marci. vt. ff. q̄d me. cau. extat. vel p auc. vt nō fiāt pig. in. v. col. vel p auc. vt nul. iudi. col. ix. ſ. q; aūt. ⁊ hmōi. vel p cōſtitutionē diui claudij cū cō ceſſā eſt actio potētiori. vt. ſ. ne li. po.

a In ſi. et ibi gl. ſi. in ver. oī exponit. in ipo in re. et illā glo. dicit ſingulariter Bal. ⁊ ſequitur Ro. i ſingu. ſuo. j. vide aliā quā allegat Are. in. c. j. de accuſa.

1 Itē tollit ipo iure p ſolutionē. ¶Unde videndū eſt quis ſoluat: ⁊ cui: ⁊ qualiter. Et ſiquidē ſoluat is qui debet: ⁊ pōt ipo iure tollit obligatio: puta maior. xxv. an. cōpos mētis q̄ obligatus eſt: licz ſit accuſatus. vt. ff. e. ſed nec. Si autē ſit minor vt pupillus cōtra eſt. In adulto habēte curatorē idem: ſecus in eo qui non habet curatorē: vt. ff. eo. l. q̄ ſi forte. ſ. vlt. ⁊. ſ. de mino. l. curatorē. Sūt ⁊ quidā qui tenētur ſoluere: ſed nō ſunt obligati creditori: vt tu. ⁊ cu. ⁊ oēs legitimā adminiſtrationē habētes. vt. ff. de admi. tu. l. quotiēs. ſ. ſicut aūt. ⁊ de cōdi. inde. l. ſi p̄curator. Sūt alij qui ſua ſpōte p alio ſoluūt debitorē. volēte noīe debitoris nō ſuo: alioquin nō cōtingeret liberatio. vt. ff. e. l. qui mandat. ⁊. l. caſſius. vel ignorāte: ⁊ tūc tenetur habere ratū: q; eſt eius negocium ipſo geſtu. vt. ff. de pigno. actio. l. ſolu. ſ. ſolu. vel inuito. vt. ff. eo. l. ſoluere. hoc ſi ſpēs vel quātitas erat in obligatione quā alius inuito creditore offerre poteſt: ſecus ſi factū. vt. ff. e. l. inter. Cui ⁊ quidē creditori maiori ⁊ accuſato. vt. ff. eo. reo non pupillo. ſed ſi habeat pecuniā ſalnā repelitur. Item tutori ⁊ curatori: ſed datur reſtitutio niſi in caſibus. q̄d dic vt no. ſ. ſi aduer. ſol. ⁊ dicit. ff. eo. l. q̄ ſi forte. ſ. j. ⁊. l. debitores. ⁊. l. in pupillo. Item alij volente creditore vel ratum habēte: niſi in caſu ſi cum ſeruus fugitiuus gerit ſe p̄ libero ⁊ ei ſolvit debitor: ⁊ forte ibi habet doli exceptionem. vt. ff. ſi certum petatur. l. cum fundum. ſ. j. ⁊ vt. ff. eo. l. ſolutum. et l. fugitiuus. Sed ſi ſciam tacite vel expreſſim revocatū mādatū nō liberor: alioquin contra. vt. ff. e. l. vero. ⁊. l. ratum. ⁊. l. cum quis. ſ. j. Itē ſoluit adiecto in ſtipulatione quicunq; ſit ille etiā nolēte creditore niſi litē conteſtet: ⁊ hoc ſi adiecti ſtatus nō mutet in deteriorē cōditionē: vt q; aliene ptāti ſubijciat cū ſit iuris: alioquin cōtra. vt. ff. e. ſi ſtipulat⁹ fuero. ⁊. l. cū ꝙs. j. rñſo. ⁊. l. ſtichū. ſ. vſuſſr. ⁊. l. aliud. ⁊. l. ſi ꝙs ſtipula. ſ. j. Itē ſoluit ſeruis ex cōtractu dñico pecunia etiā poſt manumiſſionē ſi tm̄ ignoret manumiſſum: ſed ex peculiari etiā ſi ſciet manumiſſum ſi tm̄ putet peculiū cōceſſum. vt. ff. e. ſi quis ſeruo. ⁊. l. ſi ſeruus pecu. ⁊. l. q̄d ſeruus. Illud no. q̄ litis p̄curatori nō ſoluitur. vt. ff. e. l. hoc iure. ¶Quid ſoluat ⁊ quidē q̄d eſt in obligatione ſi erat corporale: nā incorporalia nō recipiūt ſolutionē vel traditionē. vt notaui. ſ. de vſufr. et de ſerui. ⁊ de ac. emp. Et ſiquidē ſit quātitas ⁊ adiſcia in quā ſoluā cū debeā ex pluribus certū eſt q̄ in eā cedit. Si nō exprimā ⁊ oēs p̄ncipales cauſe ex quib⁹ debeo daf creditori electio in quā accepto ferat dūtm̄ incōtinēti eligat: ⁊ ſi eligat incōtinēti pōt in eā cām cōputare i quā ſoluet ipſe ſi deberet: ⁊ veriſimile eſt q̄ potius ſoluat id q̄d nō eſt in cōtrouerſia q̄ illd q̄d eſt ⁊ p̄ſe potius q̄ p̄ alio. Si tm̄ cōſtat per confeſſiones partiū cōtrariū ſemp in eā cām acceptō ferē in quā ſolueret: et in hoc pdeſt facta electio incōtinēti in alio quoq; prodeſt inconti nēti electio facta: q; ſi plures eſſent pares cauſe in vnā eligit ſolutionē q̄d pōt pdeſſe ei ſi forte in electa cā nō hz pbationes in euidenti. Si autē nunq̄ eligit vel ex iteruallo ⁊ plures ſunt cauſe pares decedit de oībus p̄rata. Si autez vna appareat grauior vel durior cā ſemp in eaz cām accepto ferē vt grauior dicaf ex eo q̄ vna pura: altera in diē: vel vna cū pena pecunie vel infamie: altera nō: vel vna cū fideiuſſore: altera ſine fideiuſſore repit. Itē q̄d de electione dicit intellige cū creditor eligit ⁊ debitor tacet: alioquin ſi cōſentiat incōtinenti repetit. vt. ff. eo. l. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. iiij. ⁊. v. j. rñſo. Si vna principalis ⁊ alia acceſſoria in vſura accepto feret. vt. j. e. l. j. hoc ſi ſint vſure debite per ſtipulationē vel pignoris retentionē: ſecus ſi nudo pacto: ſz aliud cū creditor diſtrahit pignus: q; etiā in vſurā pacto debitā accepto feret. vt. ff. e. in his. ſ. imperator. ⁊. l. paulus. ſ. paulus. ⁊. C. d vſuris. l. per retentionē. Si vero corpus ſiquidē in ſpē certa: ita demū liberatur ſi ita ſoluat vt nō euincatur ex aliqua cā. vt. ff. e. l. qui ſibi aut titio. et. l. ſi rem forte. niſi cā p̄ceſſerit obligationē: vt in eo qui p̄uenit ad libertatē. vt. ff. de verb. obli. ſi ſeruum. ⁊. ſ. ſed ſi ſit quidam. Si autem in genere neceſſe eſt corpus ſic ſolui vt auferri aliquo modo non poſſit. vt. ff. e. l. cum quis. ſ. qui

2 Tutor pōt ſibi ipſi ꝓpa auctoritate ſoluere q̄n pupill⁹ ē tutori debitor: ſz hereditatis reſtitutōez ſibi facere non pōt. rōnē hēs per iaſ. i l. j. ſ. fuit q̄ſitū. in fi. no. ver. ſi. diſſidētas. ff. ad tre. vide etiam alex. i. d. l. j. ſ. fuit q̄ſitū. l. j. no.

3 hominē. ⁊. l. qui. x. ſ. vlti. In omni autem debito regulare eſt vt plene ⁊ in totum debeat fieri ſolutio. vt. ff. eo. l. etiam circa. ⁊. l. qui ſibi aut titio. ſed fallit in debito non liquido et in libertate et cum aliter conueniunt. vt. ff. ſi certa. cum quidam. et de ſtatu libe. cum heres. et de vſu. tutor. ſ. lucius. ¶Item omnis ſatiſfactio p̄ ſolutione cedit. vt. ff. eod. ſatiſfactio. hic vtpote cum creditor eam ad-

BIU Cujas

mittat: non em̃ cogitur. vt. ff. de pig. ac. si rem alienam. ſ. omnis. ſed in casibus cogitur. vt. j. eo. aut. nisi. ꝛ. ff. de le. j. si domus. ſ. in pecu. ꝛ de au. ꝛ argẽ. le. l. j. in fi.

Circa illi. ſ. itez per acceptilationem. Vide Alrek. in. l. ſz si heredem in. j. col. ff. de ver. obli.

¶ De acceptilationibus. 43

¶ Seuera ꝛ naturali ſolutione. s. dictũ est. Nunc autẽ ponit de imaginaria q̃ dicitur acceptilatio. vt instit. qui. mo. obli. tol. ſ. j.

4 ¶ Videndũ ergo qualiter diffiniat acceptilatio. Et qualiter fiat: ꝛ a quo: ꝛ quis sit eius effectus. ¶ Est autẽ acceptilatio liberatio per mutuam interrogationẽ qua vtriuſq; cõtingit ab eodez nexu absolutio. vt. ff. e. l. j. qõ dicitur per mutua intellige dictũ per causam precedentez et originalẽ: quia pleriq; ipsam acceptilationẽ non precedit stipulatio: ꝛ ideo creditor necesse habet stipulari nouandi animo primũ debitũ: et ita est ibi interrogatio creditoris. postea sequitur acceptilatio ꝛ interrogat debitor credito rem acceptuz habes: ꝛ respõ. acceptũ habeo. vt. ff. eo. l. sane. ꝛ. l. an. ſ. acceptũ. et ita proprie dicitur liberari vterq;. ¶ Si vero acceptilationem precedat stipulatio vnius tantũ interuenit interrogatio ꝛ sic acceptilatio: vt ibidem dicitur. et dicitur absolui debitor proprie creditor minus proprie: qz non fuit obligat⁹ sed tñ et ipse dicitur liberari: quia desijt ei cõpetere actio. vt. ff. de exer. l. j. ſ. nõ autẽ. ꝛ de admi. tu. l. quotiens. ſ. sicut. ¶ Qualiter fiat et quidem non in diem vel conditionẽ expreſſam: sed tacitam. Ineſt enim illa que erat in prima obligatione. vt. ff. eo. l. iiij. ꝛ. v. ꝛ. l. q̃ in diem. ꝛ de re. iu. l. qõ in diem. licet aliud fit in ſolutione natura li. vt. ff. de ſol. ſub cõdi. ꝛ de acqui. poſ. qui absenti. ſ. j. ¶ Fit acceptilatio ſuper ea obligatione tantũ que verbis erat contracta. Si vero alio modo erat contracta deducitur primo in aquilianam ſtipulationẽ poſtea ſequitur acceptilatio. vt. ff. eo. an. ſ. j. ¶ Est tamẽ notandũ q̃ quãdoq; fit in ea que fuerat iureiurando contracta pro operis liberti. vt. ff. eo. l. ꝛ per iuſiurandũ. Item ꝛ in ea que ſolo conſenſu erat cõtracta et valet potius iure conſenſus q̃ acceptilationis. vt. ff. eo. l. vlti. ꝛ de reſcin. vendi. l. cum emptor. Si vero inutiliter fiat acceptilatio: vt quia ſuper ea obligatione fuit interpoſita quare erat contracta habet pacti exceptionẽ. vt. j. e. si accepti. Si autẽ inutiliter id est quia ſolẽnitas non fuit ſeruata cõtra est: vt. j. eo. l. an inutilis. ꝛ. l. in

a In diẽ. Faciunt contra q̃ habẽtur in. l. j. ſ. si tñ hominen. ff. de verb. obli.

a diem[a] et. l. acceptilatio. ¶ A quo fiat ꝛ quidem per ſpecialem procuratorez creditoris forte et per generalẽ si tamen habeat liberam: vt ſtipuletur nouandi animo: hoc tamen fallit in ſeruo creditoris qui nec iuſſu dñi acceptũ fert. vt. ff. eo. l. pe. vel per ſpecialẽ procuratorẽ debitoris si promittat nouandi animo q̃ debeo: vt in curatore dicitur. vt. ff. eo. l. an. ſ. tutor. ꝛ ita videor ego liberari. Si vero non eſſet procurator ꝛ promittat nouãdi animo me liberat hoc ipso et ipſe poſtea per acceptila. dicitur liberari.

¶ De euictionibus. 44

¶ Qonia ĩ vẽditionibus ꝛ permutationib⁹ ꝛ diuiſionibus de quibus dictũ est contingũt euictiones[b] de eis ideo ſupponit.

b Euictiones. Euictio an ſit de ſubſtãtia vendi. nis et de natura vendi. tionis. Ob tia venditionis. Ob cit Bar. in. l. Pla taz in. ii. col. Cor ſen. ꝛ in ter. om. iud. et or promitti ꝙ ſtipula tionẽ. vt Pan. de ta. oſt. Ruff.

5 ¶ Videndũ ergo quid ſit euictio: quã ita diffiniunt quidam. Euictio est empte rei vel ex alia iuſta causa accepte perſtudicis ſniam abductio: vel vtputo alio euincẽte cauſe amiſſio. Nec enim neceſſariũ est ſemp rem abduci vt videatur euicta. vt. ff. eo. l. euicta. ſ. j. Quis agat de

6 euictione ꝛ ſiquidẽ ſciens alienũ emã non agã nisi fuerit mihi cautũ. vt. j. eo. l. ſi fundũ. excipitur in caſu. ſ. cum non alienã nunc ſed eam q̃ poterit eſſe aliena in euentũ cõditiõis legati ſcietem emo. vt. C. cõia de le. l. vl. ſ. vlt. Duo em̃ ſunt ibi ſpãlia. vnũ pro emptore. aliud cõtra. Vel dic ibi eſſe vnum ſpeciale tm̃ q̃ emptor ſciens qui ſtipulatus erat penã dupli. nõ agit niſi in ſimplam. Si aũt ignorãs agam ad intereſſe nõ ad duplum niſi cautio dimittat per errorez. vt. ff. eo. l. emptori. ſ. si ſimplã. et. l. si in venditione. Agit autẽ emptor ꝛ si ſibi nõ fuerit cautũ dum non fit actũ in cõtrariũ: ꝛ tunc ad intereſſe ſed ad precĩũ agit niſi cauerit ne etiã de ꝑcio agat. vt. ff. de act. emp. ex ẽpto. ſ. vl. ꝛ. C. e. l. non dubitatur. Agit permutator diuidẽs ꝛ accipiẽs inſolutum ſpeciẽ pro q̃ptitate. vt. j. eo. l. ſi prediũ. et. l. ante pe. et. C. cõia vtriuſq; iudi. l. ſi fratres.

7 ¶ In donatario diſtinguit. Ceperit a traditione ꝛ tũc nõ agit niſi fuerit cautũ: an a pactiõe tũc agit nõ ꝓprie de euictiõe ſz ad itereſſe ſz qz qõ ꝓmiſit nõ ipleuit. vt. ff. de iure do. l. j. ꝛ. j. e. q̃m̃ anus. ꝛ. ff. de ver. obli. vbi autẽ nõ. ſ. vl. ꝛ vt generaliter dicã ex qualibet iuſta cauſa vel contractu duplex ſtipulatio cõmittat. Nec est contrariũ qõ dicit de le. j. si a ſubſtituto. et. l. q̃ de legato. Nam ibi ponitur dari pro tradi. nam si traditio cõtineatur in precedẽti pactiõe idẽ est in obligatiõe vt potior: ſit in poſſeſſiõe non vt iure dñij nõ poſſit res aduocari. vt. ff. de ac. ẽpt. l. idem. ꝛ. l. ex empto. ſ. idẽ neracius. In legatario si legatũ ſit in ꝛgenere relictũ agitur vt ſtatim dixi donatiõe. ſecus si in ſpecie. vt. ff. e. l. is qui ſatiſ. ꝛ. l. heres. ꝛ de leg. j. si a ſubſtituto. ꝛ. l. si legati ſerui. ꝛ. l. ſeruus titij. ꝛ. l. si domus. ſ. j. In marito q̃ accepit dotem: diſtingue. vt. s. de iure de. l. j. ¶ Quid ĩ noxe deditio videt qõ agatur eius nõie. vt. ff. de noxa. ac. si noxali. ſ. vlt. ſi cut ꝛ dixi in ſpecie data in ſolutũ pro q̃ptitate hec ergo cauſa nõ est proprie lucratiua. vt. ff. de doli exce. apud. ſ. siquis. nec imitatur naturaz cauſe lucratiue. Illud certũ est qz nec cõmodatarius nec depoſitari⁹ agunt de euictione nec creditor ſed agit cõtraria pig. act. vt. ff. de pig. ac. l. tutor. ſ. contrariã. In cõductore non quia euicta ſed qz non fruitur: vel ad intereſſe vel ad mercedis exonerationẽ dicit cum agere poſſe quãq; ꝛ ei poſſit euinci cum cõueniat reiven. vt ff. lo. ꝛ condu. l. ꝛ hec diſtinctio. ꝛ. l. si fundus. et de rei ven. officij. ¶ Emphiteota ſuperficiarij

8 vaſallum agere poſſe dico: quia loco emptorũ ſunt ꝛ habẽt ius in re: ꝛ vt generaliter dicam ex

BIU Cujas

qualibet iusta causa vel cõtractu duple stipulatio interposita committitur. vt. ff. eo. sciendum.

1 ¶ Pro quibus rebus agat de euictiõe & quidem si vẽdita sit vniuersitas iuris vt hereditas vel peculium siquidẽ ipa hereditas qz nõ ptinuit ad venditorẽ euincatur agit ex duple stipulatu vt ex empto: secus si res singulas. vt. j. eo. l. j. & ff. de her. ven. l. ij. j. rñso. & ff. e. l. si serui. ven. Si vo sit vendita vniuersitas corporea que ex pluribus inter se distantibus ꝯstat vt grex: etiã vna oue euicta agẽ de euictione actiõe ex empto non est duple stipula. Idẽ dico in quolibet toto integrali qđ ex pluribus inter se coherentib⁹ cõstat vt in armario domo naue et partu ancille. vt. ff. e. l. naue. & l. vẽdito: bonis. & l. vacce. & de vsuca. eum qui. & de leg. j. nõ quocũq; modo. ſ. fundus. Idẽq; in re qualibet que accedat tacite vl̃ exp̃esse. vt. ff. e. euicta. j. rñso. & de ac. emp. l. ex ẽpto. ſ. si qs rẽ. Sinaũt vẽdita sit res q̃no spũ. i. vna elemẽtatiõe cõtineat siue euincatur pars ꝑ idiuiso siue ꝑ diuiso agitur de euictione. vt. j. e. l. j. & l. bonitatis. sed in hoc spãle est vt emptor necesse habeat exprimere qđ agat ꝑ parte. vt. ff. e. l. si dictam. ſ. in stipula. Sed si nõ rei pars sed in re seruitus euincat siquidẽ psonalis certũ est agi etiã ex duple stipu. vt. j. e. ſ̃ si quid. ſ. vsu. & l. si rẽ. ſ. vlt. si predialis agit ex ẽpto. ſ. ad interesse ꝯ scientẽ nõ ꝯ ignorãtẽ quã to minoris esset emptur⁹. vt. ff. de edi. edic. quotiẽs. nisi dictũ eẽt ꝯ. & nõ ex dusti. qz nõ res vl̃ rei pars est euic. ſ̃ vsufr. portionis obtinet in star. vt. ff. e. l. ꝑ seruitutes. & de leg. ij. cũ fil⁹. ſ. dñs. Si tamẽ vẽditor dicat in vẽdẽdo. vẽdo vti optim⁹ maximusq; est tenet vẽditor etiã ignorãs ad interesse noĩe predialiũ seruitutũ. vt. ff. de ꝯhen. emp. cũ vẽderes. & ff. e. quod ad seruitutes. videt aũt semp esse dictũ vti optim⁹ est. nisi dicat ꝯtium. vt. ff. de ꝯhen. emp. in vẽdẽdo. & ar. ff. de iure do. l. dotẽ. & l. dotis fructus. ſ. vl. & l. sed nisi. Quidã tamẽ dicũt cõtra. & est ꝑ eis ff. de ꝯhen. emp. cũ venderes. Cum aũt vendit res singularis & incorporalis agi potest de euic. vt. ff. e. l. antepe. ſ. vlt. & de here. ven. vel acti. si

2 nomẽ. & l. si quis ꝑ fundũ. ¶ Que remedia pro euict. ꝯ vendentẽ vel accipiẽtẽ habeat emptor. & quidem agere potest cõtra venditorẽ ad cautionem duple absq; fideiussore prebendaz: nisi aliter cõuenerit. quem si prestiterit vẽditor in duplũ debet fieri cõdẽnatio vt placuit Jr. vsq; quo euincat res. vt. ff. e. l. ij. & l. emptor. Sed si in limine contractus immineat euictio habeat emptor exceptionẽ: nisi prestetur fideiussor. vt ff. de peri. & cõ. l. pe. ſ. vl. & j. e. si post per. Est et remediũ quandoq; cedendarum actionum. vt. j. e. l. in creditore. Est & remediũ actionis ꝑ cautione competẽti s vt exceptio prescriptis ꝑ ex stip. duple. certi conditionis de quib⁹ videndũ quãdo competãt. & quidẽ si sciẽs alienum vendideris etiam anteq; euincatur ex ẽpto mihi teneris. vt. ff. de acti. empt. l. seruus. ſ. vlt. Nõ ex stipulatione duple quia non est euicta. vt. j. eo. qui rem. Idemq; & si heres extitit ꝺo domino. vt. ff. eo. si vẽdideris. & l. nõ tamẽ ei. & l. si ei cui. ſ. j. & t. mãdati. l. fun̄ titi. Nec obstat qđ legit ff. e. l. si emptori. qz ibi nõ agebat ex duple stip. ꝯ qz res eẽt euicta: nec eñ erat: ſ̃ qz ꝓmissuz erat cũ noxis solutũ qđ falsum erat. vnde ſ̃ no

Vantelo tũ decũ iõ qz res eẽt euicta: nec eñ erat: ſ̃ qz ꝓmissuz erat cũ noxis solutũ qđ falsum erat. vnde ſ̃ no uo noxali nõ cõueniat emptor agit tamẽ. vt. ff. ꝺ edi. edic. l. si qđ. Sed ibi videt obstare agẽti: qz nũq; ff. de re cõuenit noxali: sublata est eñ ꝓ confusionẽ ſ̃ iu. ex mẽ ꝺ est. Si aũt ageret ex noxali cã ꝺ emptorẽ & dãte natus est in dãni extimatiõe qđ est in centum. Pone seruus valz duo dedit ipm ꝑ noxa. agit q̃ si ex euicto. & ex hac cã. i. ꝓpter euictionem non agit nisi lata sñia. vt. ſ̃. de acti. emp. l. si seruum

3 mihi sci. ¶ Cõmittit aũt stipulatio duple cõdẽnato emptore in rẽ emptã vel in litis extimationẽ vel absoluto possessore ab agẽte emptore. vt. ff. eo. euicto. ſ. j. Dicũt etiã necessariũ esse rem abduci vel litis extimationẽ prestari. vt. ff. e. l. habere. & l. si seruus ven. ſ. inde iul. & ex predicta. l. euicta. ſ. j. Mihi tamẽ videt distinguẽdũ; ꝓmittat vẽditor duplũ si res fuerit euicta: an ꝓmittat duplũ si emptori habere nõ liceat. In primo casu cõmittit statim lata sñia: hic eñ cuilibet ex tenore significationis ꝓborũ attendere ſ̃. Tũc eñ dicimus euictã cum cã est amissa alio euincente. & ꝑaĩ hoc idẽ. ff. eo. euictus. Ibi eñ nõ fuerãt res ablata: tunc eñ nũq; resolueretur stipulatio. vt in ꝓdicta. l. habere. & tamẽ ꝺ cõmissa stipulatio. Item adiuuat nos qđ ꝺ. ff. e. si fun̄. & l. si mãcipiũ. j. rñso. & ſ. j. & qđ ditur in fideiussore qz agit condẽnatus. vt. ff. e. man. l. lucius. ſ. fideiussor. & ſ̃. man. l. si ꝑ ea. In secũdo agit re demũ ablata: qz videtur talr ꝑ mittere penaz si illi nõ liceat habere: qz ablata sit per sententiã. Vel aliter respõde. nã si emptor dãnatus est cõmittit stipulatio. Si nõ est dãnatus ſ̃ conuẽtus: & qz manifestũ erat rem petentis nõ defendit: qz salua conscia de calũ-

4 nia iurare non poterat. ¶ Agitur de euictione re demũ abducta. quia debuit bonã fidẽ agnoscere. vt ar. ſ̃. man. quint⁹. & j. de admi. tu. l. quotiẽs. ſ. sicut. Quod aũt dicit vicerit expone. qz emptor cause cessit & defẽdere noluit nõ qđ eẽt dãnatus. & ꝑ hoc est ar. ff. de ac. emp. ex ẽpto. ſ. idẽq; putat. quãq; posset rñderi sicut dixi in. l. illa si emptori. & ꝑ me facit qđ legit. ff. e. l. si ser. ven. ſ. vl. Nã ibi nõ erat cõdẽnatus ĩmo absolutus. quia sine culpa amiserat pos. tamẽ erat manifestuz rem petentis esse ꝑ ꝓbationes. vñ re demum restituta cõmittitur. Nec ob. quod dicitur in eadem. l. ſ. j. ibi. cum agitur neq; & c. nam videtur abesse sententia. vt. ff. de ne. ge. si

5 quis ne. ¶ Quod dixi ĩ dupla. & tripla. & quadrupla. & quintupla. est seruãdũ. vt. j. e. l. si dictum. & l. si plus. Nam ſ̃ sit pretoria stipulatio. vt. ff. de preto. sti. l. j. ſ. stipulatio. ꝓmittit tamẽ lex hoc addi & traditas nõ. vt. j. de ver. ob. l. in conuẽtiõalibus. vel nil addit in aliqua nisi vtraq; parte volente. hoc tamen fallit in casu. vt. ff. de iure fi. l. si procurator. ¶ Duplum autem referendum est ad precium conuentum non ad rei bonitatem que pluris est q̃ precium. vt. ff. eo. l. si fundo vendito tradito. & l. cum fundus. non ergo ex sequenti casu minuitur vel augeꝺ. sed

Ad istaz l. si post ꝓfectã. q̃ est nota bilis lex. vi ꝺ ang. ꝑ. cxiij. inci. Iupon⁹ vẽdidit. et eaz limita vt per

BIU Cujas

Sed appręhēdēdo possessionē intelligit ēt appręhendisse totū illō qō p alluuionez accreuit ita bart. 6 no. i tracta. tiberiadis in vbo acq̄rit. bal. i ru. ff. de re. diui. Alng. de are. in. ſ. inſulam. inſti. ō rerū di. z ō b̄ est tex. l. ſi ego ſ. idē ait ff. ō pub. iuncta. l. cū ſponſus. e. ti. facit. l. q̄ in reruz. ſ. fi. ff. de le. j.

secus in actione ex empto. vt. ff. eo. ſicut ven. ſ. vlt. z. l. euicta re ex empto. z. l. ex mille. ff. e. Ex prędictis colligi pōt q̄ vbicūq; agitur ex ſtipulatu: z ex empto: vel prę. ver. ad intereſſe: ſz non ecōtra. z oīm cōmiſſio pēdere ō: ex vi conditionis exiſtētis euictionis cōtingētis in eo quod est venditū: nō in eo qō accreuit per alluuionē. vt. ff. eo. l. ex mille. ſ. qō ſi modo. z. ſ. ſi pinde. z ſ. que ſint. vel p alluuionē est diminutuz. Si tñ poſt euictionē aliq̄d remaneat penes emptorē alioquin etiā p eo qō abſtulit alluuio agit. vt j. e. ex mille. j. rñſo. z. ſ. ſi totus. ¶ Cōpetit autē directa actio emptori. ſz vtilis dat quandoq; ō aliū qui videt vēdidiſſe vl rōne pſentie z acceptionis pcij. vt. ff. e. illud. ſ. j. z. l. quidā z ſi plus. ſ. z ſi iuſſu. z de pig. acti. elegāter. Cōtra euincē tem aūt b̄z emptor remediū exceptionis īpenſarū ſi poſſidet at. vt. ff. de act. emp. l. idemq; iul. Itē b̄z exceptionē rei vēdite z tradite. vt. ff. eo. vendicantē. quē eīm de euictiōe tenet actio b̄ñc euincētem repellit exceptio. niſi in herede fide iuſſoris. z in aliis fauore libertatis. vt. ō. dixi. z vt. j. e. l. vl. z. l. exceptione. z. ff. e. q: pupillo. z. l. ſed z ſi. ſ. j. Propter q̄ expellit agēs de euictione z quidē repellit ſi nō denunciauit tēpeſtiue actori vt defēdat rem cū potuit niſi per pactū ſit remiſſa denūciandi neceſſitas. vt. ff. e. ſi rem quam. ſ. vl. z. l. ſi dictū. ſ. ſi pſente. z. l. herēnius. Idem ſi cōpromiſerit. vel culpa ſua poſſeſſionē amiſerit. vel rem p derelicto habuit. vel mancipium manumiſerit. vl prostituerit: z ideo ad libertatem peruenit. vel tpe ſententie preſens nō fuerit. vel ſi vſuceperit. vel ſi venditore abſente nō appellauit. vel ſi a ſedēte in alea emerit. vel locum dedicatū fieri paſſus fuerit. vel iniuria ō eum lata ſnīa fuerit. vt. ff. e. l. ſi dictū. ſ. ſi cōpromiſero. z. l. ſi rē. quā. ſ. ſi duple. z. l. vl. z. l. ſi ſeruū cuius. z. l. ſi mancipiū ita. z. l. ſi iō ō. z. l. qui alienā. z. l. herēnius. ſ. j. z manda. ſi procurator: ſ. ſi ignorantes. z. ff. e. l. ſi p imprudentiam. in. j. rñſo. et. ſ. ſi quis lo. z in quarum re. ac. non da. l. vlt. ſ. j.

¶ Creditorē euictionē pignoris nō debere. 45

7 Dictuz est ſupra de euictionibus in genere. Nūc aūt ponit de creditore ſpecialr qui differt ab aliis alienantibus: attendenduz tamen vtrum vendat vt dñs: vt tunc teneatur de euictione: an vt creditor: z tūc non tenetur niſi ſpecialiter p̄mittat quod facere nō debet: niſi ex conſuetudine: vel quia maiori precio vēdat: alioquin non habet ō̄iam pignoraticiam actionem: vel niſi ſciat alienam nō debitoris. z p̄batur hec. j. e. l. j. z. ij. z. ff. de pig. ac. l. ſi pignore. ſ. vl. z man. l. ſi mandato. ſ. creditor. z loca. z cōduc. l. ſiquis domū. Licet aūt non agat ēptor tamen agit vt creditor cedat contrariam pig. ac. vt. ff. de euic. l. in creditore. Item ipſe idem creditor vicere nō pōt. vt. C. e. l. j. z. ff. de diſtra. pi. z ſi is. z. C. ne fiſcus rē quā ren. e. l. j. z. ij. Itez tenetur debitor de euic. vt. ff. de pi. ac. l. elegan ter. j. rñſo. z. ō. t. j. l. ſi ob cauſam.

¶ De patria poteſtate. 46

Dictuz est ſupra de iure quod b̄z aliqs in rebus ſuis vel alienis vel in pſonis idem qō in pſona alterius mihi obligata ſit. Nunc de iure quod habet aliqs in pſonis filioz de iu 8 re ciuili. ¶ Videndum ergo q̄d ſit patria ptās. Et quidē patria ptās est ius quoddā qō habēt qui ſunt de imperio romano in liberos naturales z legitimos. nulli eīm ſunt tales b̄oies qui tale ius habeāt. inſti. e. ſ. ius aūt ptātis. Naturales aūt tm̄ filij z multomagis inceſtuoſi non ſunt in ptāte nſa. vt inſti. de nup. ſ. vlti. Immo inceſtuoſi filij nolandi nō ſunt. vt in auf. q̄. mo. na. effi. ſui. ſ. vlti. Matres aūt vel aui materni nō habēt liberos ſuos in ptāte. vt inſti. e. ſ. vl. et inſti. de adop. ſ. femine. Verbū aūt poteſtatis in dñis circa ſeruos dñiū z q̄ſq; facultatem appręhēdēdi ſeruos circa magſtat⁹ imperiū circa abbates z monachos obedientiaz ſignificat inter pręm z filium vinculū de iure ciuili reuerentie z caſtigationis z ſubiectionis item pietatis ſignificat. vt dictū est. z dicit. j. e. ſi filius. z ō. de bo. q; li. l. aūpc. j. rñſo. ibi. quoz in ſacris. Circa. l. ſi filius. vide do. Felā. col. q̄rta. xiiij. vi. fallit ſi cūdo. de pſcrip. 9 Qualr cōſtituat patria poteſtas? z quidē miſ monio legitime ō̄cto. vt dictū est. Item p diffinitiuā ſnīam ſi pnunciatū est illum eſſe filium meū z hoc est ſpāle vt ſnīa etiā alijs agnatis et cognatis meis preiudicet. vt. ff. de li. agno. l. j. in ſi. z. l. ij. z. l. iij. Itē p ingratitudinē emācipato filio reuocato in ptātem. vt. j. de ingrati. li. l. j. Item p adoptionem. vt inſti. de adop. in pri. 10 ti. ¶ Quis ſit effectus. Et quidem vnus est in acquirendo. vt inſti. per quas. per. no. acq̄ni. ſ. j. Et ſcōs est in adminiſtrando aduēticia z agere z rñdere pro eis. vt. ō. de bo. ma. l. j. z de bo. q; li. l. vlt. z aūpc. Tertius est q: nō pōt inter patrem z filium iudicium eſſe niſi ex caſtrenſi vel quaſi caſtrēſi peculio. vt. ff. ō in ius vo. adoptiuum. z de iudi. l. iis. Alimenta aūt prestari dico liberis a parētibus z ecōuerſo nō iure patrie poteſtatis: ſed rōne filiationis vel paternitatis. vt. ff. de lib. agno. l. ſiquis a liberis. Incidēter tñ tractat in iſto ti. de alimētoz pſtatione. z illud notari pōt: q: filiū minorē trienio nō pt ſed mt cogit alere. vt j. e. nec forte. ita demū ſi lac habeat z ſi ipam lactare filiū nō dedeceat.

¶ De adoptionibus. 47

Dia patria poteſtas etiā adoptiōe cōſtituit. Ideo ponit de adoptionibus. Videamus q̄ ād ſit adoptio: quā quidā diffiniūt ita. ¶ Adoptio est legalis actio ad ſolatium eoz̄ qui liberos non habent inducta pene naturam imitans. vt j. eo. l. 11 cuz eīm. z. ff. e. l. adoptio eīm. Vel ſic. Adoptio est ars imilegitimus actus per quem qui filius non est p tatur na filio habet. prima eīm diffinitio nō ita placz: q: turas ipſo z liberos habētes adoptare poſſūt. Iz facili? cō tum pot cedat liberos nō habētib⁹. vt. ff. e. l. nec eīm. ſ. vid bar.

BIU Cujas

in.l.eius qui ī pro uincia.in prin.ver. ḡro cir ca istam partē.ff. si cer.pe. vbi tra dit nota bile doc.

eorum. ¶Diuidit aūt adoptio:q; vna ōr arro gatio q; arrogat.i.interrogat quis an velit il lum habere in filiū: t ille an istū in patrē. Alia stat in nole;generali t; supponit hic pro spē si cut ī hoc nole credito;.vt.ff.e.l.j.t.ij.t.ff.si cer. pe.l.j.t.ij.ff.inutui.t ad mace.l.q;.t.ff.si aduer sus credi. ¶Habēt aūt adoptio t arrogatio cō muniones,multas t fere in oībus cōueniunt. fere ideo dixi:q; arrogatio hz in se quedā spā lia q̄ notabo vt p hoc intelligas cetera cōia.et est vna q; adoptant filiſfa.arrogantur pa tresfa. ¶Itē adoptio,fit cuiuslibet magistratus cō petentis auctoritate dumtn apud eū plena sit auctoritas.vt.j.e.l.j.ff.q;z hz merū iperiū t mix tum t iurisditionē.Unde videt fieri non posse apud delegatū:vt.ff.de of.procon.t le.l.ij. Ar rogatio aūt auctoritate pncipis tm. Itē in ar rogatione exquirit vtriusq; verbū expressium. vnde;t infans nō pōt, arrogari:ſz adoptari.vt ff.e.l.j.ff in duas.t ff.adoptant.t.l.ij.vsq; ad il lum.ff.illud.t.l.in adoptionibus.t.l.etiam in fante.Itē arrogato aliquo statim t res sue t li beri qui erāt in ptāte sua subiciunt ptāti ar
2 rogatoris:vt.ff.e.l.ij.ff.vlt.t.l.si paterfa. ¶Est et quintū spāle in arrogatione cuiusdā: hoc est qn̄ arrogatur ipubes auctoritate pncipis:q; vt ea permittat multa cōsiderant:t in primis. An arrogator sit maior.lx.an.t an velit arro gare plures vel libertū alienum vel maiorē se: vel eū qui fuit in tutela sua:vl eū qui dines sit cū arrogator sit pauper vl honeste vite:vt ita in his nō permittat.t est illa generalis cōside ratio:vt ita demū permittat si arrogator na turali cognatiōe vel sanctissima affectione ad
3 hoc videat procedere. ¶Est t sextū adhibēdū consiliū vt t si videat permittenda arrogatio teneat satisdare arrogatus seruo publico de restituendis bonis illis psonis ad quas bona eēnt ventura si arrogatus permansisset in sta tu suo:t p hec verba substitutis ipuberi arro gato t legitimis heredibus t legatarijs t fidei cō.qui potuissent agere si moreretur, hic ipu bes in pupillari etate prospicitur.t hac omissa cautione agi pōt actiōe ex stip.vt ita heredi tas vel legata petant ex stipulatione tacita vl expressa:vt.ff.eo.l.nec ei.ff.vlti.t.l.nō eim.t.l. his verbis.t.l.hoc aūt.Nā actione ex testamē to agi nō pōt ex pupillari substitutione vel pe titione hereditatis:cū pupillari testamētum euanuit minima capitis diminutiōe pupilli q̄ contingit p arrogationē cū pupillus decesse rit ī ptāte aliena.Secus si decessisset sui iuris. vt.ff.e.l.nec ei.ff.eorū.t instī.qui.mo.testa.in fir.ff.alio.t ff.non tm.Est t septia;prouisio.q; si arrogator emācipauerit eū sine cā vel exhe redauerit eū tenetur ei relinquere quartā par tem suorū bonorum q̄ peti pōt cōditione ex.l. vt instī.e.ff.cū;aūt ipubes.t.ff. de iof.te.l.ado
4 ptare.ff.siquis ex his. ¶Qui pñt adoptare,t quidē spadones:ſz nō castrati.masculi nō femi
5 ne:vt instī.e.ff.ſz illud.t.ff.femine. ¶Quis sit effectus adoptionis.nā de effectu arrogatio nis plene.ff.dictū est.t breuiter dici pōt q; per oīa reputatur arrogator p;patre:vt.j.eo.l.pe. ff.vlti.Et quidē si detur aliquis ex̄nee psone ī adoptionē non trāsit in ptātem suā hodie;sed olim ff.vt.ff.e.l.j.Prodest tn vt succedere pos sit ab itestato hic filius adoptiu; huic patri: nō eius familie.Si vero cōiuncte psone hoc ē auo materno:vel si emācipatus post emancipa tionem suā genuit filiū t auo paterno dederit
4in adoptionē a quo ducit natiuitatē.Nā secus si darek fratri vel sibi plenissime q̄tum ad oīa iura respicit hic fili; patrē t q̄tum ad īstī tutionē t alimentorū prestationē t oīa q̄ debē tur alicui filio a patre.vt.j.e.l.cū in adoptiuis.

¶De emancipationibus. 48

Ualiter consti
tuatur patria ptās dictū est:sed q; illa soluitur p emancipatio
6 nem:ideo ponit de emācipatio nibus. Videdū ergo q̄d sit ;emā cipatio:t vnde dicat. ¶Est aūt emācipatio re laxatio patrie ptātis coram iudice dicta ex eo q; ex manum.i.ex ptātem patris ponit filius. Qualiter fiat.Et quidē apud iudicē competen tem ordinariū forte t extraordinariū:vt.ff.de ma.vin.l.etiā.ff.vlti .t adop.l.emancipare.vel apud eū cui ex cōsuetudine hoc cōpetit:vt.j.e. l.j.t.l.vlti.volūtate patris t voluntate filij con currente:t vtriusq; presentia.nec locū habent iniuriosa rapissimata vel figurate vendi tiones. Et premiū dimidij vsusfructus pōt pater retinere in reb; aduentitijs nō in castrensi vel qua si castrēsi peculio.t semp videt retinere nisi no minatim remittat.vt.j.e.l.vlti.t.ff. de bo.q; li. l.antepe.ff.vlti.t in.j.ff.l. ¶Si vero quis filiū absentē velit emācipare.aut infantē.aut maio rem.si infantē:t si non consentit infans:q; nec pōt.pōt tn eū emancipare pcibus pncipi po rectis vt cōcedat emancipationē vt tn̄ pncipis auctoritas intimet apud cōpetentē alium iudicē.Si tn̄ erat maior infante pdicta necessa ria sunt.Item exigit filij cōsensus pcedens vel subsequēs.vt.j.e.l.iubemus.t.l.nec auus.t in auk.qui.mo.na.effi.sui.ff.generaliter. ¶Item pater pōt quidē emancipare filiū suum:ſz non cogitur sicut t filius nō patrē emancipat inuitus.vt dictū est.vn talis actus emācipationis vl ado ptionis or cōsistere in iurisditiōe volūtaria nō cōtentiosa.t fieri, or concilio.i.apud iudicem apud quē filij voluntas cōcilia t patris volūta te;t econuerso. ¶Et videt q; necessaria sit scri
7 ptura ī emācipatiōe.vt.ff.ti.j.l.vlti.t.j.e.l.nō nudo. ¶In casib; aūt notādū ē;q; pñ tenet emā cipare filiū hoc est;vbi male afficit filiū verberi bus ꝛpietatē.vel qn̄ cōpellit eū peccare ī corpus suū.vel qn̄ filius est arrogatus t probat;si bi nō expedire arrogatū cē.Itē qn̄ pater agno uit legatū relictum sibi vt emanciparet ;filiū. vt.ff. siquis a parē.fue.ma.l.diuus. t de condi.t de.l.si cui.t de adop.nonnunq̄.t.ff.de epi. au.l.si lenones.Sunt t alij modi quibus libe rātur filij a potestate patria. vt dicemus instī. qui.mo.ius pa.po.sol.sed de illis nihil ad ti-

Emancipatio fit de filio ñ de extraneo.Bal. in.l.vt liberis.C. de collano.ī.l.q̄dam cū filiū.ff. de ver.obli. manumissio fit de seruo. instī.quib; mo. ius pa.potest.etiaz p ingressum religiōis.gl. in.l.si ex causa.ff. pap.ait. ff.de mino.gl. in c.q; ingredientib;. xix.q.iij. Bald. in l. patre. ff.ō adul. Item per dignitatez. vide bar.in.l. etiam.ff. de his q̄ sunt sui vel al.in.

BIU Cujas

tu. istū: qz hic nō tractat nisi de emācipatione.

¶De ingratis liberis. 49

8

Sicut serui manumissi ex īgratitudine reuocātur i suitutē. vt i auc. vt liberti ꝛcetero. ff. illud. ꝛ sicut alie reuocanc liberalitates. vt. j. de reuo. do. l. vlt. ita ꝛ hec liber alitas emācipatiōis q̄ oneratus est filꝰ nō meritis suis. Nā ex bꝰ facto cōuicio eū non meruisse ꝛ potuerit ꝺ eē: ꝛ hec secus, q̄ in ꝓdictis: qz hec liberalitas ꝓ leui culpa nō reuocatur vt libertas. vt. s. de liber. ꝛ e. li. l. si manumissus. ꝛ ꝓ atroci vt hic dz. ꝛ donatio ex ſpecialibꝰ reuocatur causis. vt. j. de reuo. do. l. vlt. Sed si pr accepit pecuniam vt emācipet forte non reuocabit emancipationem. vt s. de liber. ꝛ eorum li. l. j. ¶Est ꝛ alius modus reuocandi filium in poteſtatem: vt si dedi eum in adoptionem auo materno et ille eum emāci pet reuertitur in poteſtatē meā. vt. s. de adop. l. pe. ff. sed hoc manere.

¶De captiuis per poſtliminiū reuerſis et ab hoſtibus redemptis. 50

Sicut per ingratitudinē reſtituit prīa ptās ita ꝛ ꝙ poſtliminiū. ꝛ ideo ea occaſiōe tractat nō tm̄ de filijs ſed de ſeruis ꝛ liberis hoſtibus captis. et qz hi redimunt q̄nq̄ ſupponit etiā de redemptis

9 ab hoſtibus. ¶Videndum est ergo quid ſit poſtliminium: et vnde dicatur. ¶Est autem poſtliminium ius amiſſe rei recuperande ab extraneo et in ſtatū prīstinū reſtituende inter nos ꝛ liberos populos regesq̄ moribus conſtitutū.

10 vt. ff. eo. l. poſtliminium est ius. ¶Dicitur autem a limine ꝛ poſt: qz captus ab hoſtibus et vltra limina noſtri imperij deductus poſt īfra limina reducatur vel reuertatur. Nam limina ſicut in domibus finem quedam faciunt: ita et īperij limē eſſe veteres voluerūt. dz ergo poſtliminiū qz poſt eodē limine reuertebatur quo

11 amiſſus erat. ¶Quando cōpetat: ꝛ quidē q̄nq̄ in pace: q̄nq̄ in bello. In pace vt si cum gente aliqua amicitiā vel hoſpitiū vel fedus amicitie cauſa ꝓfectū non habemus. Hi hoſtes quidem

a Eos. a non ſunt. Qd autem ex noſtro ad eos[a] peruenerit eorū fit. Et idē ecōtrario in bello cum hi q̄ nobis hoſtes ſunt aliq̄d ex nr̄is bonis ceperūt vel aliquē de noſtris ꝛ idē ecōuerſo. vt. ff. e.

12 l. poſtliminij ius cōpetit. ¶Sūt aūt hoſtes q̄ bus populus romanus vel dñs imperator publice bellū indixit: ceteri ꝑdones vel latrones appellanc. vt. ff. eo. l. hoſtes. ¶Inter nos autem ꝛ federatos nō est poſtliminiū. i. cum quibꝰ fecimus treugas. vt. ff. eo. nō dubito. ꝛ l. poſtliminiū est. Sunt autē due ſpēs poſtliminij. i. vt reuertamur vel aliquem ſeu aliqua recipiamus.

13 Et de prīma videndum qui reuertentes habeant poſtliminiū. ꝛ regulare est vt q̄libet reuertens habeat poſtliminiū ſit liber vl̄ ſeruus maſculꝰ vl̄ femīa pugnare potēs vl̄ nō potēs. vt. ff. eo. l. poſtliminium est. ſ. vlti. ſ fallit in libero vaſ. q̄ detrāſfuga. ſerui em̄ factū non nocet dño. In ſta tulibero diſtinguit extiterit conditio ſtatulibertatis ante reditū vt tunc nō habeat ſtatuliber libertatē vel poſtliminiū: nec etiā heres q̄ non pōt queri cū nullū damnū patiatur libertate iam obtingente ſi nō īpediret ꝙ trāſfuga factus est an poſtea vt tūc poſtliminium habeat dominus: ꝛ ipſe conditione exiſtente ſit poſtmodum liber. vt. ff. eo. l. poliminium est. ſ. trāſfuge. ꝛ ſ. ſi ſtatuliber. ꝛ ſ. filius quo q. ꝛ. j. e. l. pe. Quid si dubitet fuerit captus an trāſfugerit. attende ꝓcedentē cōuerſationē. vt ſiquidē fuerit bona: ꝓpe est vt affirmatio ni eius credatur. ſ. cū ſacramēto: vt puto: alioquin non credit ei. vt. ff. de re mil. nō oēs. ſ. a barbaris. Itē fallit ſup ior regula in his q̄ armis victi hoſtibus ſe dederūt. vt. ff. e. l. poſtliminio caret. Itē fallit in eo q̄ hoſtibus dedit[ꝰ] est vt eſſet eorū ſeruus forte qz legatū hoſtiuz

14 pulſauit nec ipſi receperūt eū. ꝛ ita ipſe reuerſus ē. vt. ff. e. l. eos. ſ. an qui. ꝛ de legationib[ꝰ]. l. vlti. Reuerti aūt quis videtur ſi ad amicos noſtros perueniat. vel intra ꝑſidia noſtra eſſe ceperit. vel vi. vel fallacia. Nā ꝛ ſi iurauerit ſe redditurū: ſi tn̄ aūm redeundi nō habeat dak ei poſtliminiū. Si aūt habeat aūm reuertēdi videt reuerſus. nec em̄ ſatis est corpe quē redḋiſſe ſi mente est alienus. Itē captus q̄ victis hoſtibus recuperat reuerſus poſtliminiū videtur. vt. ff. eo. poſtliminij ius. ſ. tūc. ꝛ ſ. vlti. ꝛ. l. nihil hoc in liberis. Nā ſeruus ꝛ ſi ea mēte reuertatur vt redeat ad hoſtes dñs tn̄ hꝫ in eum poſtliminiū. vt. ff. e. l. i bello. ſ. manumittēdo.

15 In quibus poſtliminiū prōſit: ꝛ quidē in oīb[ꝰ] que mihi cōpetebāt vel mea erāt ſiue ſint res mee vel iura mea amiſſa ꝑſcriptione vel vſucapione. Nā ꝛ fingo: nō fuiſſe captus. ſi aūt amiſſa ſunt ſubuenit mihi ꝙ in inte. reſti. data in rē reciſſoria. vt. ff. quib. ex cau. ma. l. j. ꝛ. j. e. ab hoſtibus captus. Fallit tn̄ hoc in poſſeſſiōe quā ꝙ me detinebā. naz qz facti res est poſſeſſio amittitur: qz infectū fieri nō pōt ꝛ vſucapio iterrumpitur aliud in poſſeſſiōe ꝙ retineo ꝙ ſeruū ex peculiari cā. vt. ff. e. i bello. ſ. facti aūt de vſu. ſi is q̄ ꝙ emptore. ꝛ l. iuſto. ſ. vl. ꝛ q̄. ex cau. ma. l. deniq̄.

16 Itē fallit i cōiuge. vt. ff. e. nō vt. ꝛ l. cum dne. ſ. j. ¶Nūc de ſcda ſpē q̄ res habeāt poſtli. ꝛ quidē immobilia. vt. ff. e. l. ſi captiuis. ſ. expulſis. Itē mobilia que tn̄ ſine dedecore non amittunt: ſed ꝛ naues piſcatorie vel alias ad volūtatē nō ad vſum belli parate carēt poſtli. vt. ff. e. l. nauibus ꝛ l. itē. Filij aūt concepti ante captiuitatē matris poſtli. habēt. vt. ff. qui. ex cau. ma. in integ. reſti. ab hoſtibus. ſecus ſi poſt niſi redeat cum vtroq̄ parēte ſi cū matre tn̄ ꝙ ſpurio reputat ꝛ liber est: ſi cū patre tn̄ idē puto. vt. ff. e. diuus. ꝛ. j. e. l. j. ꝛ ita filius ſine matre erit vt adoptatus: non tn̄ hūc legitimū

17 dico. ¶Nūc de redēptis ab hoſtibus. Est aūt hoc tenaciter obſeruandū vt oīs redēptus habeat poſtliminium vt haberet reuerſus ſine redemptione: nec em̄ redemptio ius poſtliminij

BIU Cujas

mutat.vt.ff.eo.si captiuus.ſ.vlti.Nã ꝛ redempta parit ingenuũ ꝛ alteri succedit ꝛ alius ei. vt.j.e.pſes pro.ꝛ.l.cõmercio.ꝛ.l.is qui.Nec obstat qđ dr.j.eo.l.liber captus.statũ em̃ hz post li.pter ꝙ in vinculo pignoris qđ tenet:vt ergo p oĩa pristinũ statum recipiat necesse est solui pecuniã redemptionis.Attendendũ tñ redemptus sit is qui erat liber ante captiuitatẽ:an seruus alienus.si liber idẽ qđ dictũ est.Si seruus dño suo postli.beneficiũ porrigitur vt ſsoluendi pecuniã tm̃ infra triennũ habeat.Interim aũt seruus est redimẽtis ꝛ eũ manumittere põt si nesciens alienũ redemit.Alioquĩ forte nõ manumittet.Et perpetuo offerẽdi dabitur ptãs.vt.ff.e.l.in bello.ſ.siquis ꝛ manumittendo.ꝛ de acqui.hę.siquis seruũ alienũ.Sinaũt redemptus statuliber erat ante captiuitatem vl pignori obligatus redit in pristinã cãm soluta pecunia redẽptori.vt.ff.e.l.i bello.ſ.si statuliber.ꝛ.ſ.pignori.vbi seruus nõ redimit ſz reuertitur dño suo restituitur si in ptãtem suã redeat ꝛ ei seruiat:alioquĩ ℈.vt.j.e.l.ficut. et.ff.eo.l.vlti.Preciũ aũt redemptionis semp est soluendũ ꝛ seruire dr redẽptus p.v.annos. vt.j.eo.l.vlti.nisi remittat expressim vel tacite intelligat remissum vel ex pietate materna.vl qz redemptã sibi copulauit in vxorẽ.vel qz redempto viuente nõ exigitur pecunia.vt.j.e.l. si is qui.ꝛ.l.liber cap.ꝛ.ff.e.si patre.vel nisi ex delicto suo repellat redimẽs.vt.j.e.fediſſime.

¶Illud sciendũ est ꝙ in reuertẽdo nulli dr prestari impedimentũ.Item alimẽta eis prestita ob pietatem non possunt repeti.vt.j.eo.l.vlti.

¶De infantibus expositis liberis ꝛ seruis: et de his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt. 51

1 Exercetur pietas in redemptione:ita ꝛ in expositorũ susceptiõe.vnde de expositis tractat.Distinguendus est aũt an dño vel patre seu patrono ignorãte exponatur infans:an sciente. Si ignorante vel inuito non iudicat ei in iure suo.vnde repetit infantẽ si restituat expensam nisi a fure repetat.vt.j.eo.l.j.hz pietas videatur inhibere repetitionẽ.Duplex tm̃ assignari põt misericordie motus.vt.ff.de reli.et sum.fu.at siquis.ſ.hz interdũ.Si sciẽte ꝛ nõ ℈ dicente vel ratũ habente liberti ingenuitatez serui vel coloni in libertatẽ filĩ sui iuris effici untur:ſz ꝛ videt ꝙ capitalẽ patiatur penã: qz videt eos necauisse.vt.ff.de li.agno.l.necare. Unde ꝛ expositi dicunt sanguinolenti:qz sanguinis pena puniendũ est tm̃ scelus hoc in infante exposito q̃ ꝛ puer paruulus dr.vt.j.eo. l.vlt.Secus in eo q̃ nõ est infans.nec em̃ fieret ideo liber nisi lãguidus eẽt.vt.ũ.de lat.lib.tol. l.j.ſ.hz sancimus.Ubi aũt infans vel maior nõ exponitur:ſz denegant ei alimenta nõ eripit in libertatẽ:ſz pro derelicto habere videt.vt ff.pro derelicto.l.vlti.ꝛ ideo occupãti cõcedit. vel forte ideo ei cõceditur occupãti:qz dixit dominus patri ancillã esse restituendã. In superiori aũt casu vbi exponitur infans nõ est ideo liber:qz habuit eũ pro derelicto.Nã ꝛ si vellet ℈ium idẽ esset ꝓpter delictũ suũ:ꝛ libertatis fauorẽ.Suscipientes aũt nullũ ius põt vẽdicare in eos quos aluerunt:vt.j.eo.l.vlti. Fauet nec̃ hiis. tñ eis in quodam:vt ꝛ si volens donare expensas qui aluit expositã a patre ꝛ pater re vtat sunt libe de facto.de iure em̃ non põt nec copuletur in ri ꝛ inge matrimonium filio alentis teneatur reddere nui appa expensas:vt.ũ.de nup.l.patre. reant.vt

¶Que sit longa consuetudo. 52 dicit ibi

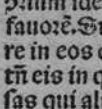

Dictum est .ũ.de iu- re scripto quid p il tex. Et videamus de iure nõ scripto.et lĩ tex.di ideo ponit q̃ sit longa cõsuetu- cat Anado. ¶Videamus ergo qđ sit cõ- nia vide suetudo:ꝛ vnde dicat. Et quidẽ euz in.c. cõsuetudo est ius non scriptũ moribus popu- cũ depuli diuturnus inductũ.vt insti.de iu.na.ſ.con- tati.ũ iu stat.Dicitur cõsuetudo quasi cõis assuetudo. di. quem et alias dr consuetudo:ꝛ in alia significatione tm̃ repre 3 altera natura. ¶Que sit longa cõsuetudo:ꝛ ita hendunt lz contineat in rubrica tm̃ leges sub ea posite nouissi obscure questionẽ istam prosequunt.Et quidẽ me ibi. longa cõsuetudo dici põt illa q̃.x.vel.xx.an.in ducitur. Quitomagis longissimo tpe.i.xxx. Cõsuetu vel longeuo.i.xl.ꝛ põt hoc aperte probari p.l. do vsus Cum em̃ dicatur longã consuetudinẽ vicem le et stilus gis obtinere.vt.C.q̃ sit lon.consue.l.j.Ea autẽ an ꝛ qño prescriptio censet eẽ longa q̃ est.x.an.vt insti. differãt. de vsuca.ſ.cũ hoc placitum.Qñs est:vt hoc cum viõ Bal. res tm̃ inter psentes agatur frequenter longã in.l.de q̃ consuetudinẽ etiã.x.an.intelligi.Quidã tm̃ di bus. ff.õ cunt eã esse longã cuius nõ extat memoria.ar. legi. ad j.e.consuetudinis.ꝛ de aqua plu.ar.l.ij.ꝙ non fin.inno. placet.Illud queret aliquis.nunquid sufficiat et iohã. semel infra.x.vel.xx.an.ita eẽ iudicatũ? rñdeo an.l.c. di uon:qz duabus vicibus adminus cõsuetudo lecto. de dici põt.vt.C.de epi.au.l.iij.in fin.Iterũ oppo of.archi. nes.ergo duobus exẽplis iudicat ꝙ esse nõ dr: itẽ cõsue vt.C.de sen.ꝛ inter.om.iu.l.nemo.rñdeo ꝙ di- tudo ꝛ v- ctum est saltim duas vices per longũ tps indu sus ꝛ mocere consuetudinẽ exaudiendũ est si populo vl res diffe presidi placuerit ita iudicari in futurũ.i.vt sic runt. qz decetero semp fieret:ꝛ sic fiet cõsuetudo aliter vsus et 4 non.Ex quibus dinoscat esse inducta.Et qui- mozes so dem ex tribus precipue.Primũ est qz sic ẽ ob- nant fa tentum sine ℈dictione.Scõm qz libelli queri- ctum ex moniarũ de re tali non recipiebant.Tertiz si quo decum ℈diceretur nõ esse cõsuetudinẽ reprobata scendunt ℈dictione iudicatũ est eẽ consuetudinẽ.Quan cõsuetusit cõsuetudinis auctoritas.Et quidẽ videt do ius ꝙ cõsuetudo sit cõditrix legis abrogatrix ẽ in- Bart. in terpretatrix.vt.ff.de leg.ꝛ ſena.cõ.de quib.ſ. d.l.de q̃ vlti.ꝛ.l.nã.ꝛ insti.de iu.na.ſ.ex nõ scripto.Sed bus. quidã dicũt ꝙ ille leges antique sunt hodie ℈. vt.j.e.l.cõsuetudinis.His em̃ legibus trãsla- ta erat pis ptãs in principẽ. Uel ibi loquit de eo ꝙ ciuitas sibi cõstituit p consuetudinẽ.nã ꝙ ea vel lege scripta vel ℈ria cõsuetudine tollitur.lex aũt scripta tm̃ lege scripta:vel ibi loquitur de generali cõsuetudine.i.quã prĩceps

BIU Cujas

patitur q̄ ex certa sciētia inducta videt. hoc de
spāli alicuius loci que. l. nō abrogat. etiā si ex
certa scia sit inducta. Iz ī eo loco seruent. vt. ff.
cō. p. l. vēditor. ℑ. si cōstat. Sed ℑ videt. vt. ff. de
sepul. vio. l. iij. ℑ. diuus. Sed distingue vtrū lex
sequat cōsuetudinē cui ipa est ℑria: an p̄cedat.
si lex sequat q̄ posterior est derogat cōsuetu-
dini que p̄cessit: alioq̄n legi consuetudo dero-
gat: nisi lex consuetudinē prohibet admitti: vt
in vsuris habemus. Si vero p errorem indu-
cta esset: nec ī eo loco legi derogaret. licet q̄dā
ōdicāt q̄ aliter q̄ nos casum illi⁹. l. ff. de legib⁹
z sena. cō. l. qō nō rōne. ponūt. sicut ibi notaui-
mus. ¶Alij distinguūt an lex sit talis cui dero-
gari possit p pactū. vt ē in oībus q̄ fauore ali-
cui⁹ sunt inducta. vel vt nō agat ad residuū si pi
gnus sit minoris p̄cij q̄ debitū: z tūc tali legi p
consuetudinē derogari ī eo loco dicūt. alioq̄n si
p pactū legi nō pōt derogari secus dicūt. Qō
accidit in casibus quos. ff. de pac. l. siquis in cō
scribēdo. notauit Jo. z merito cōsuetudinē pa
cto parificāt. q̄ ipsa cōsuetudo cōsensus ꝺr ta
citus. vt. ff. de legi. z sena. cō. l. de q̄b⁹. in fi. Sed
hoc nō videt verū. q̄ sm hoc furiosis vel filiꝫ
qui expſſim cōsentire nō pōt ℑsuetudo nō obij
ceret. vt. ff. loca. q̄ ad certū tp̄s. Nisi resp̄ōdeas.
īmo obijceret q̄ maior pars vniuersitatis cō
sentit. vnde pinde est ac si oēs consensissent. vt
ff. ad muni. qō maior. sm Jo. rnde illa regula
va ē in electionib⁹. Itē vera est vt vniuersitas
possit cōuenirī: ideo q̄ maior ps aliq̄d dicat se
cisse nō vt aliās ignorās cōueniatur. hec aūt cō
suetudo pīmonior singulor detrahit z indu-
cit vt singuli cōueniātur qō esse nō pōt. Nam si
millies ipi paciscant qō ego tenerer mihi nō p
iudicaret. Alij distinguūt an lex sit sola et ℑsue
tudo ℑria vt tunc legi abroget. Aln vō lex lata
post cōsuetudinē sit roborata. vt sit ℑria cōsue
tudo p̄ma inducta lege vincat. ar. probet quod
de venditione dicitur quod solo dissensu dissol
uitur si traditione roborata non fuerit. alioq̄n
contra. vt. ff. qn̄ li. ab em. dis. l. j.

Adde an
cōsuetu-
do sit fo-
tior lege
vide. pa-
nor. in. c.
clerici. in
fi. ex de
iud. z eū
dē ī. c. fi.
ī vl. no. ō
dona. in
ter vir. z
vxo. z. l. c.
ex parte
astēsis. ō
ꝺcef. p̄e-
bē. Ang.
ꝺsi. liij. ī
cip. ī dei
noie ī q̄-
stōe. ꝑpo
sita du-
biū facit
quē seq̄-
tur alex.
ꝺsi. lij. in
cip. visis
his q̄ in
themate
in. v. vol.
vid̄ et eū
dem pa-
nor. in. c.
cū. in. fer
rarien. ī
vj. col. de
ꝺsti. z idē
Pañ. po
suit aliā
opinio-
nē in. c. j.
de ꝺsue.
quā puto
verio-
rem.

In mate
ria dona
tionū vi-
de vnum
singula-
re qō di-
cit ro. in
ꝺsi. ccxcv.
quem re
fert cacia
lupus in
tractatu

¶De donationibus. 53

Quoniam dona
tio stipulatiōe demum interue
niente de q̄. ff. dictū ē pficiebat
olim. vt. ff. e. l. siquis argē. ℑ. vlt.
ideo ponit de donationibus.

5 ¶Videam⁹ ergo quid sit donatio. Et quidē do
natio est quedā mera liberalitas que nullo iu
re cogēte cōcedit. vt. j. e. l. donari. z de reg. iur.
donari. i. neq̄z ciuili neq̄z naturali. Ciuilē autez
obligationē solam que inefficax est excep. ope
nō puto impedire donationē cū illa neq̄z agen
di neq̄z retinendi inducat effectum: sed in sola
naturali contra. vt. ff. de consti. pec. l. j. ℑ. pe. et
l. iij. ℑ. j. et. ff. de dona. l. hoc iure. ℑ. siquis ser
uo. Vera autem ideo dicitur quia si fiat ex ne
cessitate non est donatio. vt. ff. de adi. leg. l. rē
legatam. quādoq̄z tū improprie ꝺr donatio. i.
irrenocabilis datio. vt. ff. ad. l. aquil. l. si seru⁹.

6 ℑ. inlianus. ¶Unde dicak. Et quidē quasi dont de pact.
datio. vt. ff. de dona. cā mor. l. senatus. ℑ. j. Sed in. vij. c.
de donatione ita est itelligendū vt habeat p̄. etiā ide
positū transferendi p̄prietatē. nā aliter trāf temit se
re dñium non pōt. vt. ff. e. l. in edibus. ℑ. vlti. z de. de
de publi. l. quecūq̄. ℑ. j. in fi. nō q̄ habeat necessīs in si
se transferre dñium ad hoc vt aliter nō⁹ possit si. ccl. vij.
7 eē donatio. ¶Que sit donationū diuisio. Et q̄
dem alia simplex. Alia ob cām. Simplex est cū
nullo casu velit ad se reuerti qō ꝺeditvel qō se
daturū p̄misit siue fiat pure siue in diē siue
sub cōditione. ¶Ob cām est q̄ interponit vt
aliquid fiat vel nō fiat in quam specie dico ca-
dere donationē p̄propter nuptias z cā mortis z
dotis. Sz secus forte in donatiōe sponsalitia:
q̄ illa fit pure z simplr Iz cōditio insit tacite p
legē. vt. ff. e. l. j. z. l. hoc iure. ℑ. vlti. z inſti. eo. in
p̄in. z ℑ. alie. ¶De donatiōe aūt cā mor. nil ad
ti. istū q̄ spālis de ea j. ponit rubrica. z spālis
ponit. j. de ea q̄ fit ob cām. vel sub mō. z. ff. de cō
8 di. ob cām datorū. z de dona. ꝑpter nu. ¶Quis
possit donare z quidē maior. xxv. an. nō minor.
vt. ff. si maior factus ali. l. vlti. Itē compos mē
tis etiā senet: nō p̄rodigus vel furiosus. vt. ff.
eo. l. modestinus. ℑ. vlti. z de ver. obl. is cui bo
nis est interdictū. z de cura. furio. l. iul. z. j. e. l.
senectus. Idē est z in eo cui est iterdicta aliena
tio p. l. vt si cōmisit crimē lese maie. vel si est he
reticus. vt. C. ad. l. iul. ma. l. vlti. z de hereti. et
ma. l. manicheos. Si aūt aliud crimen publicū
et capitale cōmisit z donet post sn̄tiam nulla ē
donatio. Secus si aū. vt. ff. eo. l. post ℑctum. z. l.
donatiōes. ℑ. vlt. Iz in ea quā facit marit⁹ vxo
ri distinguit. fiat donator seruus penetan nō.
vt. C. de dona. iter vi. z vxo. l. res. z hoc ideo: q̄
Iz donatio sit simplex tñ tenet a p̄cipio. vnde
in p̄imo casu confirmatur. in scdo est impedi-
menti. Item donat paterfa. nō filiusfa. nisi ha
beat castrense peculium vel quasi castrense.
vel nisi pater ei concesserit vel cōcessisse videa
tur ratione dignitatis senatorie: puta vel si
iusta rōne motus daret alias nō etiā si liberā
habeat administratiōnē peculij z cuiuscūq̄ di
scretionis sit ipse. Spāle tñ est in donatiōe cā
mortis vt si spāliter permi erit p̄ filio dona
re. nō tñ possit donare nisi spāliter dicat. vt. ff.
9 eo. filiusfa. ¶Cui possit donari. Et quidē p̄nti
et absenti noto z mihi cognito. vt. ff. e. l. absen
ti. z. j. e. l. nec ambigi. z. l. in extraneos. amicos
amico vel amice etiā meretrici nisi sit miles il
le qui donat amice doctori vel nō docenti. vt
ff. eo. l. affectionis. et. ff. de dona. iter vi. z vxo.
l. iij. z de admi. tu. cū plures. ℑ. cū tutor. Item
donari pōt patrifa. z filiofa. nisi eidem filiofa.
donem qui est in ptāte mea. vt. j. eo. l. siue emā
cipatus. Uxori autem mee donare nō possum.
10 vt. ff. de dona. inter vi. z vxo. ¶Qualiter fiat
donatio? z quidem fit stipulatione tantuz sm
vetera iura. Hodie autem solo pacto. Et ideo
fit inter p̄sentes z absentes per nuncium
vel per epistolaz in scriptis: nec brevitas char
tule nocet. vt. ff. eo. l. interpositam. z. j. eo. l. nec
ambigi. et. l. si aliquid. et. l. donatio siue. et. ff.

BIU Cujas

de actio.ꝛ obli.l.consensu. Est ergo vtriusq; ne cessarius consensus. Nam nec nuda ratio facit aliquē debitorē nec pactio causa donādi facta.vt.ff.e l.nuda.ꝛ de ac.ꝛ obli.l. obligationū substātia. Itē fit si dicat aliquis dabo vel dono bo cū ꝛ veteri iureꝝ celebrarē stipulatiōe q̄ tm̄ inverbis futuri tpis cōcipitur.vt.ff.de ver.ob. stipulationū. Quid si dicat dono siquidē fieret traditio ꝛ ab ea incipiat donatio sine dubio tenet. Et in hoc casu qđ est notabile pactū fuit valida non tm̄ aliquo tpe obligatoriū q; donator nullo tpe fuit obligat⁹. Si aūt nō tradidit sed de tradendo se obligare voluit videreē qđ non teneat ad exemplū stipulatiōis.ſ.vt dictū est. tm̄ aliud esse puto tunc q; id agit inter eos vt in futurū cōtrahaē obligatio ꝛ vt in q̄busdaꝫ stipulatiōib⁹.ſ.iudicio sisti aīal esse direvt opz. ff.de ver.ob.quotiēs quis aliū.ꝛ de euic.l. si ita quis.et q; aliud in pacto q̄ in stipulatione dici pōt qđ fit etiā per verba p̄sentis tpis.vt.ff. de
1 pac.l.j. ſ.j.ꝛ.l. tale pactū. ¶Licet aūt dixerim donationē sine scriptis fieri posse tm̄ fallit cum donatio excedit quingentos aureos. In casib⁹ autē etiā vltra q̄ngētos aureos tenet sine scriptis vt si fiat causa pietatis vel ab impatore in p̄riuatū vel econuerso vel a magistro militū in milites vel a p̄riuato in p̄riuatū in repationeꝫ domoꝝ vel a p̄riuato in p̄riuatū vt si fiat donatio ꝓpter nuptias.vt.j.c.l.pe.ꝛ in aut.vt non fi.pig.ſ.aliud quoq;.ꝛ de nō alie.aut pmu.ſ.si minus.ꝛ de dona.ꝓpter nup.aut. decursuꝫ.vel si remittātur vsure futuri tpis.vt.ff.e.l. modestinus. aīs ergo exigit insinuatio donationis apud magistrat⁹ cōpetētes: hoc ergo est qđ donator apud eos exp̄imat volūtatē suam qđ velit donare ꝛ scriptura inde fiat adhibitis publicis personis nec exigātur p̄rinati.vt.j.c.l.in donationibus. Vbi aūt nō excedit quingētos aureos non exigit scriptura nisi conueniat inter eos vt fieret in scriptis forte idē ꝛ si fiat a patre in filiū suum infantē emācipatū vel si fiat in cō iunctas psonas.vt.j.e.l.siquis in emancipatū. et.l.data iam pridē. Quid si dubitetur excedat quingētos aureos an non puta qđ facta est in singulos annos eius quātitatis q̄ non excedit quigētos aureos. Dz si oēs cumulent excedit. respōde. Si psonalis esset p̄missio ab vtraq; parte plures dicūtur donatiōes vt non exigatur scriptura vere tm̄ est vna.vt.ff. de dona. cā mor.l.senat⁹.ſ.vlt.vbi autē p̄missio est in rem ab vtraq; parte vel altera tm̄ exigitur scriptu
2 ra.vt.j.eo.l.sancimus. ¶Qualiter ex donatiōe agatur. Et quidez ex stipulatiōe vel cōditione certi vel ex stipulatu si incertū cōtineat in stipulatione vel si stipulatio nō interceſſit agitur eadem cōditione ex.l.que actiones stricti iuris sunt vt donatio.vt.j.eo. siquis argentū.ſ.vlt. et.ff.e.l.eum q̄ donationis.ꝛ necesse habet donator tradere oīa.vt.ff.de ver.ob.l.vbi non apparet.ſ.vlti.ꝛ insti.e.ſ.perficiuntur. Et in casibus fingitur tradidisse: vt si instrumētū rei tradat vel vsufru. retineat vel clauos horreoꝝ tradat in quibus sunt res donate vel q; res donata erat in p̄sentia.vt.j.eo.l.j.ꝛ.l.quisquis.ꝛ.ff. de cōtraben.emp.l.clauib⁹.ꝛ.ff.de acqui.pos.l. j.ſ.pe. Tradere aūt debet qđ p̄miſit vel equipollens vt si certū pondus donauerit argenti p̄stet eiusdez extimationē argenteā vel si certum redditū p̄miſit ꝛ p̄stat fundos tm̄ redditum inferre valētes vel si seruos ꝓmisit p̄stet p̄o singulis.xv.solidos.vt.j.e. siquis argentum. redditus tm̄ videē statui in.xv. annos qđ iuris angustiā videtur cōtinere sed tm̄ intelligi potest.vt notani.j.eo.l.siquis argentū. vel hoc ideo q; benigni⁹ debet agi cum eo q̄ ex liberali
3 tate cōuenitur vt statim dicam in condēnatione. Condēnatur eiī donator ei cui donauit in q̄ntum facere pōt sed insolidū ei cui delegatus est.vt.ff.de re.iu.sunt.ꝛ.l.inter eos. et.l.nemo nius.ſ.fi.ꝛ.l.ne liberalitatis.

¶De donationibus q̄ sub modo vel conditione vel certo tempore conficiuntur. 54

4 Dictū est supra de dona.in genere. Nunc ponit in spē. Sciendū est aūt qđ sub modo vel cā do. possiunt:ꝛ siquidē impleta fuerit causa cessat repe. Alioquin repetitio locū habet si causa fuerit finalis nō impulsiua.vt.ſ.de cōdi.cā da si repetēdi.ꝛ.ff.de cōdi.cā da.l.dedi. ſ.siquis quasi.ꝛ de dona.l.ſ).ſ.vlt.ꝛ.iſ).ꝛ de do. inter vi.ꝛ vxo.l. sed si mors.ſ.vl.ꝛ.ſ.ti.j.l.pe.ſ. vlti. Reperitur autē per conditionē ob causam vel per actionem p̄e.ver. agitur ad interesse. vt.ſ.de condi.causa da.l.ea.ꝛ de re.permu.l.rebus. Rei vendicatio non datur nisi in casibus. vt.j.eo.l.j.ꝛ in alio cum donauit vt post certum tēpus redeat ad me res vbi ꝛ cōditio ꝛ rei vendetur cōpetere.vt.j.e.l.ſ). ꝛ cōpetūt he actiones paciscenti directe: vtiles autē ei cui resti
5 tui pactus sum.vt.j.e.l.quotiēs. ¶Illud certū est quia donare possum ex certo tēpore ꝛ ex incerto puto post, mortē meam.vt.ſ.vt ac. ab here.ꝛ cōtra heredes incipiant.l.j. vt si me daturum p̄mittā post mortem meam. Secus si vt tanq̄ heres habeas omnia mea bona pepigi. vt.ſ.de pac. conuentis tam super do.l. heredi tas. Item ad certum ꝛ incertum tempus.vt.j. eo.l.ij. Item sub cōditione quam necesse est vel equipollentem impleri.vt.j.eo.l.vlti.

¶De reuocandis donationibus. 55

6 Donia semel perfecta donatio iustis causis reuocat. Et de his causis hic tractare intendit. Assignem⁹ ergo iustas causas: vt per hoc pateat oēs alias eē reprobatas. donator to reuocatur donatio sola ratiōe obsequij non p̄stiti. licet secus sit in libertate. Item quod mirabile est reuocantur empta ex pecunia dona.vt.j.e.l.j.ꝛ.ſ.de liber.causa. solo. Reuocatur etiaꝫ donatio facta ꝓpter liberos susceptos postea a patrono.vt.j.eo.l.ſi vnq̄. Alius autē totum non reuocat.vt.ſ. de inofficiosa donatione. ſi totas. ¶Vbi autē ex ingratitudine vo

Nota differentiā inter donationeꝫ sō ꝓditione et donationeꝫ sub modo donatio enim sub cōditione facta nō tenet nisi aduenīē te conditione si ne ea impleta.l.q̄ heredi.ſ vlti.ff.de cōdi.ꝛ de mō.ꝛ.l.q̄ sub cōditione. sic ꝛvēditō. l.hec venditio. ff. de ℈hen. emp.l. si tibi lega. ff. de le. iij. donatio vero sub modo statiz tenet et nō reuocat q̄diu mod⁹ ser naī mō il lo si exigētē pōt reuocari ista pōit glo. not. in.c.verū in glo. in verbo cō ditiōe.de condi.ap po.

BIU Cujas

lo reuocare donationē quā contuli in eum qui nō erat libert⁹. siquidem erat fili⁹ emācipatus vel aliquis de liberis nō potesta te mea cōstitu tus reuoco ex ingratitudine cuius certe designantur cause: vt si donatarius iniuriā maximā donatori faciat. vl' manus inferat. vel dānū nō leue irroget. vel eius vite insidiet. vel conditionē appositā nō adimpleat. vt. j. e. l. vl. nisi cō uolauit ad scōm mrimonium. vt. j. e. l. his tunc tamen p autē. ex tribus causis reuocat. vt. j. e. autē he ☞. ſz si donauī ēneo nō reuocat nisi ex predictis causis q̄ enumerātur. vt. j. e. l. vlt. al's
7 nō. vt instī. e. ſ. alie. ¶Fiūt aūt he reuocatiōes vel p cōditionē ex. l. vel vtili rei vēdi. vt. j. e. his. t. ē. de ☉pen. emp. cū res. t. ff. de dona. cā mor.
8 l. si mortis causa res donata. ¶Hoc aūt ius reuocandi psonale est ab vtraq; pte vt heredibus vel in heredes primordium talium causaꝝ non possit incipere sed pfici. vt. j. e. l. vlti.

Donatio cā mor quid sit.

¶De donationibus causa mortis. 56

QUE donationibus que fiunt inter viros. ē. dictum est. sequitur vt videamus de his q̄ fiunt causa mortis. ¶Videndū ergo quid
9 sit donatio cā mortis. Et quidē donatio causa mortis est cuz quis magis vult se habere p̄ eū cui donat subaudio tradendo: vel se obligando: ne hec diffinitio contineat legatū: magisq;
10 eum cui donat p̄ heredē suū. vt. ff. e. l. j. ¶Qualiter fiat vl' q̄t sint spēs eius. Et q̄dē fit q̄nq; ab hoīe sano. q; cogitat quādocūq; se moriturū vl' ab infirmo.. ſ. vt statī fiat accipiētis. vel tūc demū cū mors fuerit insecuta. vt. ff. eo. l. ij. Et q̄d dico de morte est intelligēdū de quolibet periculo q̄d periculū vel quā mortē timeo mihi vel alij īminere. vt. ff. e. l. iij. t. iiij. t. v. t. vj. t. l. mortz cā filij. t. j. e. l. pe. mortis tamē cā vel periculi cā debet exprimi vt videat donatio causa mortz. Nec eīm hoc̄ p̄ mortēs donat videt cā mortz
11 donare. vt. j. e. l. seia. ſ. vlt. Qualr fiat. Et q̄dez p postulationē vel pollicitationē vel sola traditione quinq; testib⁹ psentibus. vt. j. e. l. vlt. Nec est codicillus vel testamētū. t differt cā mor. dona. a mortis cā capione. q; in mortis cā donatione obligatur q̄ donat t testator plerūq; qui tradit. sed mortis cā capio est cum post mortez alicuius aliquid datur alicui causa conditionis implende vel aliquid peruenerit ad aliquē occasiōe mortis. vt. ff. eo. l. mortis causa capitur.
12 t. l. qui precio. t. l. si mulier. ¶Quis donat causa mortis. Et quidem is qui testamentum facere potest: licet non faciat. sed fallit in filiosamilias. vt. ff. eo. tam is qui. De his autem plene diximus. ē. qui testa. fa. pos. et iam cui. Et quidem ei solui cui legatur. vt. j. eo. l. omnibus. et l. senatus. in princi. q̄ tempore mortis inspici-
13 tur. vt. ff. eo. in mortis causa. ¶Ex quibus causis reuocetur. Et quidem reuocatur si prius decedat donatarius serui t filij considerata persona t nō dñi vel pris. vt. ff. e. l. filiofamilias. et l. si. t. l. vlti. Vel si peniteat donatorē vel si conualuerit de eo periculo. vt. ff. si cer. pe. non' olis. hoc nisi aliter a donatore sit dictū. vt. ff. e. sena tus. ſ. mor. cā do. et. l. si alienam. ſ. marcellus. j. ff. e. ad treb.
14 ¶Qua actione t quidē vtilis rei ven. vel directa cōpetere pōt non obstāte vsucapiōe vel impensis factis. vt. ff. e. l. sena. ſ. j. t. l. si mor. causa. et. l. si alienā. j. rūſo. t. l. qui alienā. t. l. si mor. cā
15 do. ¶Ex p̄dictis colligitur q̄d in plerisq; cōuenit hec donatio cum legatis t in quibusdā discrepat. Ecce eīm si donat in annos singulos donatio est vna. Secus in legatis. vt. ff. eo. l. sena. ſ. vlt. Item legatū ab herede semp traditur donatio vel ab hoc vel ab illo. ¶Item in do. obli. donans secus in legato. Item aliter substituit in legatis. vt. ff. eo. ei cui mor. et de le. ij. vt habetur. ¶Item si accuſo testamentū vt falsum amitto legatum non donationē. vt. ff. de his qui. vt indi. pos. le. ſ. qui mor. al's aūt si ex aliqua causa rescinditur testamentū t donatio. vt. ff. e. l. siquis mor. t. l. si debitor. Quidā t aliam differētiā non tant q̄d in legato locum habet interdictū quorum le. nō in do. ſz littera pisana cōtradicit. vt ff. quoꝝ le. l. j. ſ. ſiqs. in alijs aūt oīb⁹ queniſt.

¶De infirmādis penis celibatus orbitatis et de decimarijs sublatis. 57

16 QUm non poterat causa mor. do. ei qui celebs erat. i. nolebat contrahere matrimoniū: et hoc forte orbis dicebatur: quia sine matrimonio erat quod hodie corrigitur: vel orbis dicebatur: quia sine liberis erat. Hodie autem promiscue relinquitur oībus. ¶Item decima pars que ex relictis a cōiuge detrahebatur qui vel que erat sine liberis hodie sublata est.

¶De iure liberorum. 58

17 SUpra de iure patrum in liberos. Nūc de iure matrū quod habent in hereditate filiorum hodie non est opus: vt pater vel mater impetret vt succedat quod olim erat necesse. Nam t sine impetratione mater succedit. licet ingenua tres: libertina quattuor non pepererit. vt. j. e. l. vl. t instī. de legi. agna. succes. ſ. vlti.

¶Explicit liber octauus.

¶Incipit liber nonus.

¶De his qui accusare non possunt. 1

SUpra de ciuilibus questionibus. Nunc de criminalibus tractare intendit. Et quia in eis necessarij sunt accusatores. ideo ponit de his q̄ accusare nō
18 possunt. ¶Videndum ergo q̄d sit accusare. Et quidē nihil aliud est q̄ reum criminis alius per libellū deferre vel facere ad vindictā. t colligitur hoc. j. eo. cum rationibus. t. l. non ignorat. t. l. siquis ex familiaribus. ibi. eius estimatio &c. et. ff. de accusa. l. libellorum. ibi reum de-

Quid sit accusare.

Quero an poterit testari de aduēticijs: de q̄bus in. l. cum opz. C. ō bonis q̄ lib. vide glo. in. l.

BIU Cujas

ferre. ꝛ de p̄ua. delic. l. vlt. ꝛ ad. l. iul. de adul. l. j. ſ. ſi publico. Nā ibi nō fuit accuſator: vt ibi dicit. q; nō fuit datus libellus. Et ad idē indu ci p̄ōt qđ eſt in. ff. de ſuſpe. tu. l. iij. ſ. preterea. qñq; aliter eſt. vt. j. de abige. l. j. ¶Qñ accuſa tor ſit neceſſarius. Et q̄dē vbicūq; criminis vel delicti accuſatio eſt admiſſa in publico vel p̄ uato crimine. vt. j. e. l. vlt. ꝛ de p̄i. de. l. vlt. ꝛ ff. de accu. l. ſi cui. ꝛ vbicūq; de honore adimendo tractat. vt. ff. de mu. ꝛ ho. l. reſcripto. ſ. ſi q̄s ac cuſatorē. In caſibus tñ ſine accuſatore ꝓcedit criminis cognitio ꝛ pene impoſitio: vt in leno cinio qđ mulier obiecit marito. Secus in extra neo obiciēte lenociniū marito accuſanti. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. ij. ſ. ſi publico. ꝛ in charta ſu ſpecta apud iudicē ꝓducta. Idemq; in teſte. vt ff. de ꝓba. l. pe. ꝛ de teſt. l. nullū. Idē forte in ſu ſpecto tu. vt. ff. de ſuſpe. tu. l. iij. ſ. preterea. Et in calūniatore idē. Nā eūdē puniri tpe ſñie de ſiderare poſſum ꝛ ſine accuſatione poſtea non ſine accuſatione. vt. j. de calū. l. j. ℞ de bo. li. qui cū ma. ſ. ſi libertus. Idē in notorio crimine. vt j. de accu. l. ea q̄dē. Idē in falſo ſm. B. vt. C. ad l. cor̄ne. de fal. vbi ſm nos intelligimus q̄ ibi p̄incipaliter de falſo fuit accuſatio inſtituta.

Pl⁹ peccat leno q̄ adulter a: q; adulter peccat i ſe ſolo: leno peccat in ſe ꝛ i alio l. athletas. ſ. ait ꝓtor. vbi glo. ff. de bñs qui no. infa.

1 ¶Quis poſſit accuſare vel nō. Et quilibet qui nō ꝓhibet: vt in teſtibus ꝛ in ꝓcuratoribus di citur. vt. ff. de teſti. l. j. ꝛ de ꝓcu. l. mutus. ſ. cū querit. ¶Videndū ergo q̄ ꝓhibeant. Et quidē mulieres ꝓhibent. ¶Sed fallit in. l. iul. de annona. ꝛ maieſtatis. ꝛ cor̄ne. teſta. ꝛ ſuſpecti cri mine. vt. ff. ad. l. iul. de annona. l. vlt. ꝛ ad. l. iul. ma. in queſtionibus. ꝛ de accu. l. ij. ꝛ inſti. de ſuſpe. tu. ſ. j. Si añt ꝓſequant iniuriā ſuā vel ſuo rū ſemper admittunt. vt. C. qui accu. nō poſ. de

2 crimine. ¶Qui añt ſuo⁹ appellatione cōtinea tur ō⁹. vt. ff. de accu. ꝛ inſcrip. l. j. ꝛ ij. j. rñſo. Ser ui etiā ꝓhiberi videntur niſi in caſibus. vt. ff. de fal. l. nullo. ꝛ ad. l. iul. de annona. l. j. Itē ꝓhi bētur impuberes. Nā pupillus oīno repellit niſi i caſib⁹ in q̄b⁹ tutore auctore ꝓmittit accu ſare. vt. ff. de accu. l. j. ſ. j. Adultus añt pōt cu ratoris tñ auctoritate intercedēte. Nam cū pu pillus tñ ꝓhibeat ꝛ in accuſatione ꝛ in pupil lari actione. vt. ff. de accuſa. l. qui accuſare. ꝛ de popula. actio. l. mulieri patet. Secus in adul to ſi curatore auctore facit. vt. ſ. de auct. ꝓre. l. clarum. Fallit tamē in adulterij accuſatione niſi minor de ſuo adulterio velit queri. vt. ff. ad legē iul. de adul. ſi maritus ſit in magiſtra tu. ſ. lex. Item ſecus in teſtimonio minoris. vt ff. de teſti. l. in teſtimoniū. Item repellūtur mi lites. vt. j. eo. l. ſi ꝓhibentur. ꝛ. l. ſi crimen. Sed ꝛ qui merū imperiū ꝛ poteſtatem habent non accuſant interim. nā nec ipſi interim ſine frau de conueniri poſſunt. vt. ff. ad legem iul. de adul. l. ſi maritus ſit in ma. ꝛ de iniur. l. nec ma giſtratibus. ꝛ de accuſationibus. l. qui accuſa re. ¶Item repelluntur qui duo iudicia habēt ſubſcripta: vt ſi accuſationem contra duos in ſtituit nō permittatur ei tertia accuſatio. At tende tamē accuſat duos eodem tpe qđ ꝓce dit ſi in eodē libello duos accuſat: vt ſtricte ꝛ ac cipiamus eodē tēpore: an in diuerſis. Si in eo dem non pōt: q; vna ꝓpter alterā accuſationē impediretur. Excipit ſi ſuarū iniuriarū cauſa id faciat: ſi in diuerſis pōt duos tres non niſi ſuarū iniuriarū cā. vt. j. e. cū rationibus. ꝛ ff. ad l. iul. de adul. inter. ſ. vl. ſi aliquid acceperūt ob accuſandū vel nō accuſandū repellunt ab accu ſatione ſicut ꝛ a teſtimonio: q; incidūt in. l. iul. re. vt. ff. ad. l. iul. re. l. eodē. ſ. j. ꝛ ij. Alij ꝓpter ſuſpitionē calūnie. Alij ꝓpter paupertatē. vt ff. de accu. l. alij. ꝛ l. nōnulli. ꝛ l. ſi cui. ſ. iiſdē. ibi ſi tñ alij: q; ſocij ſunt in eodē crimine. vt. ſ. de li be. cā. l. ſi filiū. Idē forte ꝛ ſi par vel ſimile cōmi ſerūt crimē. ꝛ ideo repellitur maritus ꝓpter le nociniū. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. j. ſ. j. Alij quia ſemel deſtiterūt. vt. ff. ad tur pil. l. ij. Alij ꝓpter reuerentiā quā debēt: vt q; ſunt liberti: vel q; de liberis vel beneficiatis vel ſeruis vel fami liaribus: ſed ꝛ imponunt eis pene varie tñ ꝓ pter varietatē perſonarū. vt. ff. de accu. qui ac cuſare. in fi. ꝛ l. hi tñ. ſ. j. ꝛ j. e. l. iniquū. ꝛ l. ſi q̄s ex. ſ. vl. Itē rōne cognationis quis repellitur ſi grāde intētet crimē: aliud ſi leue. Sed ſi per ſequatur iniuriā ſuā etiā grandē poterit. vt in matre dicitur. j. e. l. ſi magnū. ꝛ l. ꝓpter. ꝛ l. ſi ſoror̄ē. ꝛ videtur hoc generale in oībus qui ꝓ hibētur. vt. ff. e. hi. ſed in liberis fallit ꝛ in ſimi libus ſi q̄ reperiātur. vt. j. e. l. j. ſ. j. Sed ꝛ mixta cōſideratio ꝓſonarū habet: accuſatus em̄ accu ſatorē ſuū interim de pari vel minori crimine niſi perſequat iniuriā ſuā accuſare non pōt qđ ītelligo cū accuſator nō ꝓſequebat iniuriā ſuā: alioquin qđ ſcđo daret p̄iori denegaret qđ eēt abſurdū. vt. j. e. l. negāda. ꝛ. ſ. qui po. in pigno. l. vl. de maiori autē pōt. vt. j. e. l. j. poſtponitur eū minus maiori. vt. j. ad. l. iul. de adul. l. adul

3 teri. In minori tamen interim poteſt depone

4 re inſcriptionem. vt. j. eo. l. negāda. ¶Quid au tem ſi condēnatus velit accuſare nō poteſt. eſt enim infamis niſi perſequatur iniuriam ſuam. vt. ff. de accu. qui iudicio hoc. ſi poſt dānationē inchoet accuſationē in extraneum non in accu ſatorem ſuum. Nam ſi accuſatorē ſuum velit ac cuſare. ſiquidem ciuitatem vel libertatem ami ſerit per ſententiā non poteſt: alioquin poteſt vt ſi ſit relegatus. vt. ff. de public. iu. is qui. hoc tamē mirabile videtur: quia hic lz ſit infamis admittitur condēnatus: fuit em̄ publico iudi cio. vt. ff. de publi. l. infamē. ſed forte hoc ideo quia debet ei remitti ſi ꝓnocatus voluit ſe vl ciſci. vt. ff. de bo. li. l. qui per eum. ſ. ſi liber. nec videtur calūniari: quia ſuccubuit in cauſa ꝓma quia iniuſte potuit dānari. ꝛ quia debuit ei per mitti quoquo modo ſe defendere. Secus in ac cuſante dico qui non obtinuit. vt. ff. de accuſa. ſi cui. ſ. j. et de bonis eorum qui ante ſententiā l. j. quod autem dicitur. j. eo. l. ex euentu. expo ne vt cū te de furto ſerui mei ſubtracti tali die accuſabam: tu autem me accuſas quod ꝓcece denti tempore ipſum interfeci. hic enim appa ret ꝙ ſecunda derogat ꝓme accuſationi.

Pauper tas quo modo ꝓ beat. Vi de bar. in l. ſi ꝓſtan te. in ꝓn. in. ij. q. ff. ſo. ma. ꝛ in. l. vbi adhuc. C. de iure do. ꝛ l. ſi vo. ſ. q̄ ꝙ rei. q̄ ſatiſdare cog. ꝛ l. ij. C. qñ fi ſc⁹ vel ꝓ ua. ꝛ l. in fundo de reiu. auct. pre terea. C. vñ vir et vxor. vid aliū mo dū ꝓban di pau pertatē per ro. conſi. ccxlv. i fi. ꝛ q̄s dica tur pau per. vide alexā. in aut. ꝓ tereaubi iaſ. i pe. co. ſ. alt.

¶De accuſationibus ꝛ inſcriptionibus. 2

BIU Cujas

Accusas
pusq̄ p
cedat ad
accusatō
nē puide
re dz pri
mo vt ha
beat p-
batiões
paratas
itē an cri
men sit
publicuz
vel pua-
tū: z alia
req̄sita q̄
hēs per
spec. i ti.
de accu.
§. j. vsq̄
ad versi.
cū autē.

Dictuz est de his qui ad accusationē admittūtur. Nūc de accusationibus gñal'r videamus. q̄d sit accusatio ex superiori ptz. nā ibi diximus q̄d sit accusare. ex qua diffinitione ptz q̄d sit accusatio.

5 ¶ Aduersus quē instituī possit z quidē accusari possunt masculus z femina psentes tm̄ non absentes: vt tm̄ ō absentes conferri possit libellus. vt. j. e. absentē. z. j. ti. j. l. fj. Uiui nō mortui nisi in casibus. vt. ff. e. l. ex iudiciorū. vt. ff. ad. l. iul. pec. l. vlt. Sed z accusanē pubes z ipubes. qui tamen capax sit intellectus. vt. ff. de reg. iu. pupillū. Nā ex ingratitudine pōt in seruitutez reuocari. vt insti. qui. mo. testa. infir. itē si in seruitutē. sed vt referē Augustinū dixisse omne delictū cadit in impuberē pter delictū carnis. Et ei lex cōsentire videē. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. si minor. z. j. de penis. impunitas. Seruus etiā accusari pōt nō tamen qualibet lege. Nam ea lex que imponit pecuniariā penā. vt. l. iul. de vi priuata accusari nō potest. Idē si imponat penam amissionis ciuitatis seruus eñ ciuis nō est nec caput habet de iure ciuili: sed z. l. pō. de parici. accusari nō potest de ciuili iure q̄ patrē nō intelligitur habere superius eñ putatur. vt. ō. de suis z legi. ex libera. de iure tamē naturali pōt q̄ natura est oīm cōmunis. Itē lex cor. de iniurijs forte q̄ solet plerūq̄ imponi arbitrio iudicis pena amissionis ciuitatis. Unde cornelius silla fuit auctor ne ea lege accusareē seruꝰ. In hac tamē lege z oībus supradictis quibus accusari seruū nō posse diximus accusatio seruierit recipiendus vt duriozē patiaē penam corporalem lz effugiat vnam nō tamē alterā. Illud certū est q̄d pena metalli z naturalis mortis cōuenit seruis. z pbātur hec. ff. e. l. hos oībus. Dominus aūt p seruo suo suscipere defensionem pōt. vt. ff. e. si seruū. z de pub. iu. l. sciendū. Porro libello aūt accusato alius nō suscipit defensionē principalis cause vt alleget cām absentie lz secus diceret. Ō. j. e. l. reos. ff. de publi. in. l.
6 pe. §. j. de filiosa. certū est q̄ accusari pōt. ¶ Excipiunē tamē quidam ne accuseñ ad tps si habeant publicum bonozē z administrationē. vt ff. e. l. hos. j. rūso. z ad. l. iul. de adul. si adulterij. §. vlt. ¶ Itē ne accuseñ imperpetuū vt siquis absolutus eo crimine fuerit quo accusaē nunc nisi doceatur de preuaricatione primi accusatoris. vt. ff. e. si quis ho. sed hoc fallit in casu. vt ff. e. l. si cui. §. j. sed interiz donec accusaē ab vno ab alio sup eodē crimine accusari nō possium: z est hic inferenda bona distinctio. Quando eñ vnus accusat vnum z tunc si de vno crimine et vna lege potest diuersis legibus nō potest. vt ff. e. l. senat. Si diuersis criminib' descēdentibus ex diuersis factis pōt. vt. ff. e. l. libellor. §. sed z si aliud. Aut descendūt ex vno facto nō videtur q̄ liceat a contrario sensu. vt. j. e. q̄ de crimine. Quādoq̄ plures accusatur ab vno. z tūc si de eodez crimine licet. vt. j. reus vel accusator mor. l. j. z. ff. ad. l. iul. de adul. l. vim passiam. §. inceſti. Sed fallit in adulterij accusatione. vt. j. ad l. iul. si maritus. §. vl. z. l. nihil. §. vlt. Si vo diuersis criminib' accusanē z vno libello nō possunt accusari duo. nisi accusator persequaē iuriam suā. Si vo diuersis libellis possunt duo accusari z nō tres nisi accusator persequaē iuriam suā. vt. ō. ti. j. l. cū rōnibus. z. ff. e. l. hos. §. lege. Quādoq̄ plures accusant vnū: z tunc si de eodez crimine simul accusant eligendus est vnus. vt. ff. e. si plures. Si aūt de diuersis criminibus descendentibus ex diuersis factis vl' ex vno possiunt. vt. j. eo. qui de crimine. interim tamē cū habeat necesse respondere p vno nō accusarentur pro altero. vt. ff. de custo. re. l. fj. §. vlti.
7 ¶ Qual'r cōcipiaē libellus accusatiōis. Et quidem sicut cōtineat nomen accusantis z accusati de crimine z mēsis quo cōmissum est crimen nō aūt diem vel horam cōmissi criminis quis uiuitus cōprehendet. Locus aūt quo crimen est admissum debet designari z cōsules sub quib' est admissum. Dies aūt dati libelli dz inseri. vt
a ff. e. l. libellorum. in. prin. z in autē. de exhi. reis susceptō. z seruaē hec conceptio in publico vel priuato crimine. vt. ff. de priua. del. l. vlt. Sed z dicūt p accusator debet subscribere p velit pati eandē penā si nō pbauerit. ar. ō. de fide istru. l. ij. z. j. ti. j. l. fj. ibi. solēni lege. vt. ff. e. l. liberor. §. itē subscribere. Potest tamen dici p hoc semper intelligatur ineſe ex natura accusationis quia non probat. vt. j. eo. l. vlti. quandoq̄ tamē hec conceptio non est accusanti necessaria. vt in leui crimine z notorio et vbi executores nunciant. vt. j. eo. ea. z. ff. eo. l. leuia. z in casib' quos
8 notaui. ō. in summa. ¶ Oblato autem libello dabitur dilatio ad deliberandum forte. xx. dierū vt in pecuniaria causa. Nam ad compositionem rei familiaris tm̄ aliud spacium triginta dierum videtur datum non ad deliberandum. vt. j. titu. j. l. fj. z deliberatione facta venire debet accusatus z accusator z causam z lis debet cōtestari. tunc debent oppoi exceptiones accusanti si que reo cōpetant. p si nō fiat z ex interuallo post litem eas opponere nō potest. li. con. recipitur nomē accusati inter reos vel stātim vl' postea incōtinēti. vt. C. ad. l. iul. de adul. l. adulteram. z. ff. ad. l. iul. de adul. si maritus. §. prescri. qō exaudio si erant dilatorie exceptiones. vt que repellebant accusantem tm̄: nō alās vel similes. In pemptorijs potest dici idē quod in ciuili causa. vt. ō. sniam rescin. non pos. l. vlt. videē tm̄ ōrium in lenocinij exceptiōe que pemptoria est. nec tamē opponiē nisi anteq̄ nomen alicuius inter reos recipiē. vt. j. de adul. l. q̄m. z l. ita. z. ff. ad. l. iul. l. j. §. si pu. in fi. §. sed in. c. §. su
9 per hoc debi. solutionem. Postmodum probationem apertam debet accusator in causa producere. vt non mēdicatis suffragijs decretorū vl' relationū credat iudex. vt. ō. de proba. sciāt. z. j. eo. singulis accusator nomen tenetur probare nisi in casib'. vt. j. de aboli. fallacie. §. q. z d. l. cor. de fal. l. vbi semp tm̄ obtiniet regla q̄ est ō. de edē. l. qui accusare. Item alia vt accusator nō pbans calūniator videaē. vt. ō. de aduo. di.

a Liber
lorū. Ita
aūt sicut
accusās
tenetur
specifica
re q̄stā
tē crimi
num fm
formā le
gis libel
lorum ꝺ
allegata
idē fiat
excipiēte
vide. sup
pta per
fel. in ru
ō excep.

BIU Cujas

iudi.l.j.nisi ꝓbetur contra.sed hoc fallit in marito: qz non est verisimile calūniari.z in similibus.vt.ff.ad turpil.l.j.§.calū.z j.ad leg.iul.de adul.§.q̄nis. Si autē accusatus nō veniat ad cām citari debet p interualla .xxx. dierū: vt in ciuili causa nō ter per singulos tres dies licet id dicant.ar.eius qō est in.ff.de pu.iudi.inter. Nec em̄ ponit ita faciendum. sed qō ita fuerit factum: immo innuit nō faciēdū. Nec pōt ferri sñia: sed annotātur bona.vt.ff.de bonis.absentē.z j.de acqui.re.l.j.accusatore quoq; nō veniente ꝓdicto modo fiet citatio: sed imponit pena.vt.§.ti.j.l.qui crimē.z j.vt intra certū tēpus.l.ij.z ad turpil.l.ij.hoc de ordine antiquis legib⁹ vel nouis accusationibus seruādo ꝓut breuius potuī expediui.

¶De exhibēdis reis vel trāsmittēdis. 3

2 ACcusatione facta necesse est exhiberi reū: z qñq; trāsmitti. Sciēdū est aūt reum exhiberi: si tñ id ꝓficiat iudex. vt.j.e.l.vlt.ꝑ hoc fallit a in falso[a] monetario.vt.j.de fal.mo.l.j. in prin. z desertore militie z latrone pu. z raptore virginis. Nā cū illos liceat occidere: multomagis representare inuitos. vt.§.qñ li.vni.se si.iudi. vin.l.j.z.ij.z.j. de rap.vir.l.j.z idē forte in fure. vt.ff.de fur.l.interdū.§.qui fu. Cū aūt exhibēdus est p iudicē dat ei dilatio .xxx. dierū ad cō-
3 ponēdos mestos penates.vt.j. eo.l.ij. ¶Trāsmissiones aūt fiūt cū quis accusat ibi vbi deliquit z ipse est alibi. vt in auc.vt nulli iudi.§.si vo. ¶Miles aūt z si alibi deliquit transmittit ad magistrū militū. Distingue tñ cōmiserit militare delictū: an cōe. Si militare: vt qz aliena uit arma: magister militum solus cognoscit: z fert sñiam. Et idem in ciuili causa.vt.§.de iur. om iudi.l.magisterie.z.§.de offi. ma.mi.l.j.in fi. z j. de re mi.l. vlt.j.rū. Si aūt fuerit cōe: si quidē enorme is cognoscit apud quē cōmissum est.vt.§.vbi se. vel cla.cō.l.j. z.ff de accu.l.vlti. Alioquin ꝓses habet cognitionē tm̄. refert aūt ad magistratū militū vt imponat penā. vt j.eo.l.j. z.ff.e.l.de militibus.z.l.nō est. z de re mili.l.iij.j.rūso. Nec distinguo inter caligatū z nō caligatū: qz z caligatū dicit lex remittēdū.

¶De custodia reorum. 4

4 ACta accusatione z rei exhibitiōe qñq; necessariū est vt re⁹ custodiat ī carcere. Videamus ergo qñ reus carceri mācipādus sit: z qualr carceri mācipatus sit custodiēdus: z q̄ pena immineat custodibus eoꝝ: z cōmētariēsibus eoꝝ si incarcerati aufugerint: z q̄ pena immineat accusatis si fracto carcere euaserint. ¶In accusato aūt distinguendū vtrū sit de crimine cōfessus: an nō. Si est de crimine cōfessus in vincula publica cōiciēdus est donec de eo ꝓnūciet. vt.ff. eo.l.si cōfessus. z eo cōfesso velociter est impone̅da pena. vt.j.e.l.vlt.vt tñ cū modico tpe steterint in carcere postmodū educātur z iterum apud acta audiātur: vt ita appareat persistat in confessione an velit eā corrigere: ita em̄ qua si sub publico testimonio cōmemoratio admissi criminis fiet: vt iudicibus immodice seuientibus freni quedā; tēperies adhibita videat. vt j.e.l.si quis in ea. ¶Si aūt accusatus nō est de crimine cōfessus. Distingue vtrū accuset de crimine valde graui: an nō. Siquidem de crimine valde graui est accusatus debet detrudi in carcerē.vt.ff.e.l.diuus. Et inquisito criminis statim dz fieri vt noxius puniat z innocēs absoluatur. Si vero inquisitio differat ꝓpter absentiā accusatoris vel socioꝝ accusati. Accusatus quidē interim dz esse in custodia: vt tñ ferreas manicbas z inhērētes ossibus nō patiatur: sed plixiores cathenas si criminis q̄litas et cathenarū acerbitatē postulauerit. Si em̄ deerit cruciatio z ipse permanebit sub fida custodia. Carcer em̄ ad custodiendū nō ad puniēdū est inuē-
b tus.vt.ff.de penis.l.aut dāna.§.solēt[b]. Dic est q̄ sedis intime tenebras pati nō debebit inclusus: immo in vsurpata luce vsui hois debebit vegetari.i.sublenari. In nocte autē geminari debet custodia z inuestibulis carceris z salubribus locis recipi: z est vestibulū locus ante carcerē: vt porticus ante domū ab aue: qz ibi salutabantur antiqui: z iteruz reuertēte die ad primū solis ortū illico ad publicū lumē reduci debet incarceratus: ne penis carceris perimatur qō innocētius miserū noxijs nō satis seuerū eē dignoscit.vt.j.e.l.j. Et possunt plures recipi in eodē claustro sexu tñ pares: dispares em̄ sexu diuersa claustrozū debēt habere tutamina.vt
5 j.e.l.qñ. hoc tñ corrigit in muliere. Naz bodie nulla mulier pro fiscali vel pro priuato debito aut crimine aliquo in monasteriū vel aliū locū includitur. Sed si pro fiscali vel priuato debito pulset per se: aut per virum suū: aut quēuis aliū legitime in rebus eius ꝓcedāt. Si vero tale sit crimē qō necesse est eā custodiri siquidē fideiussorē dare pōt ipsi credat. Si vero iurauerit se nō posse fideiussorē dare iuratoriā cautionē ꝑstet de iudici obseruatiōe. Sed si crimē sit grauissimū de quo accusat in monasteriū vel assisteriū mittatur vel mulieribus tradatur per quas custodiatur.vt in aut.vt nulli iudi.§.necessariū.

¶Masculi ergo tm̄ recipiunt in carcere z recepti diligēter custodiēdi sunt a stratoribus qui eis sternunt lectos z ministris eoꝝ z a cōmētariensibus qui cōmittātur captiuos z eoꝝ habent custodiā z obseruationē z cū humanitate quadā isti oēs debeant tractare incarceratos nec debent accusatoribus crudelitatē suā vendere precio vel gratia affligendi incarceratos fame vel angustia vel siti vel lōga tabe subtrahēdo eos audiētie: qz neminē audiūt z a nemi-
6 ne audiunt clamātes. Si autē extra hoc fecerint iudex dz ꝓponere eis capitalē penā: alioq̄n infamat iudex z periculū subibit ꝑ motu suprioris iudicis. Itē cōmētariēsis singulis triginta diebus dz ingerere vel suggerere iudici nūerū ꝓsonaꝝ varietatē delictoꝝ clausoꝝ ordinē eta-

a In falso. nā qñ eēt dāmū irreparabile tunc licet sine iudice facere fm ius l.l.vt vim. ī. v. col. ī ver. tertio li mita. ff. de iusti. z iure.

b Solēt. Bar. in. l. imperiū. in. iij. col. ff. de inrisd. om. iudi.

BIU Cujas

tēq; vinctoꝝ: alioq̄n erario ifert. xx. libras auri. Judex etiā deses ⁊ negligēs q̄ hoc nō procurat fieri ꝑuabit dignitate ⁊ mulctabit in. x. libras auri. vt. j. e. l. vlt. Si aūt icarcerat⁹ euasit de custodia patit custos eādē penā quā patere tur icarceratus. vt. j. e. l. ad cōmentariēses. nisi custos ꝓbauerit icarceratū euasisse casu fortuito. vt. ff. e. l. vlt. Tironi aūt nō est facile custodia credēda. Nā ea ꝑdita his culpe reus ē q̄ eā ei cōmisit: necvni sed duobus custodia cōmittē da est. Alꝫ q̄ si negligētiā cōmiserūt ꝑ mō culpe vel castigantur vel militiā mutant quod si leuis ꝑsona custodie fuerit castigati restituuntur. Nā ⁊ si miseratione custodiā dimiserūt q̄s militiā mutat. Fraudulēter aūt versat⁹ in dimittenda custodia vel capite punit vel in extremū gradū militie dat interdū venia dat ei. Nā custodia cū altero custodū simul fugisset alteri venia data est. Sed si custodia se interfecerit vel ꝑcipitauerit militis culpe ascribit. ꝙ si custos ipe custodiā iterfeceritvel ꝑcipitauerit homicidij reus est: q̄ si casu custodia defuncta dicat testimonijs id ꝓbandū est ⁊ clemenia dabit. vt. ff. eo. l. vlt. ¶ Remanet aūt incarceratus in custodia donec finē accipiat cā. vt. s. ti. j. l. ij. ī fi. Sed nec tunc patit statim ꝑnā imo de carcere extrahitur vt audiat qualiter sit cōuictus: ⁊ iterū redit in carcerē: postmodū educetur ⁊ audietur si q̄d obijcere possit. vt. j. eo. siq̄s. vel hoc est cū accusatus est de crimine cōfessus ⁊ nō cōuictus. vt. ff. de questionibus. l. j. ℣. diuus. ⁊. ℣. siq̄s. Sed cū cōuincitur nihil expecto. vt. j. eo. l. vlti. in ꝓin. ⁊. l. j. in ꝓin. nisi in casu q̄n seuerior est ipōsita pena. vt. j. de penis. si vendicari. Si aūt crimē graue nō sit admissum pōt accusat⁹ tradi custodiendum vel militi vel sibi vel fideiussoribus. hic aūt procōsul extimat ꝓ qualitate crimīis vel ꝓpter honorē vl ꝓpter ꝑplissimas facultates vel ꝓpter inocētiā ꝑsone vel dignitate ei⁹ q̄ accusat. vt. ff. e. l. j. Dānat aūt fideiussor in quātitate certa si eā ꝓmisi. vel si nō sit certa quantitas promissa ipe ꝓtor extimabit quātitatē nisi cōsuetudo super quantitate sit īducta: tūc em eā ꝑuabit iudex. Itē ⁊ extraordinariā penā imponit fideiussori si dolo nō exhibeat reū. vt. ff. e. siq̄s reū. sed ⁊ dñs ꝑ suo seruo accusato pōt fideiubere ⁊ anteq̄ recipiant in vincula ⁊ postea. nisi post longum tp̄s hoc de sideret dñs facere. vt. ff. e. l. si seruus.

¶ Sequitur rub. De ꝓuatis carceribus ⁊c. 5

10 DIximus supra de pu. carceribus obseruandis. Nunc audiamus de ꝓuatis carceribꝰ inhibendis. ¶ Et q̄dē nemini lz ꝓuatū carcerē habere vel exercere ꝓterq̄ magistratui. quid ergo si cōtra hoc factū fuerit. vel q̄d si iudices qui semp debent esse in speculo non vindicauerint. vel quid si officioꝝ primates non intimauerint: certe tanq̄ imperialis maiestatis violatores vltimo supplicio plectentur. nam et illud certū est eos qui ꝓuatum carcerē exercuerint: vt pote crimē maiestatis cōmittētes vltimo sub iugandos esse supplicio. vt. j. e. l. vna.

¶ Si reus vel accusator mortuus fuerit. 6

11 CEpto criminali iudicio sepe morit accusator et reus: q̄nq̄ etiā morit alteruter eoꝝ. Et ideo q̄d iuris sit si hoc cōtingat videam⁹: ⁊ certe si accusator solus decesserit et accusatio cepta expirat: nec em heredes accusatorū coguntur exeq̄ crimina. vt. ff. de accusatio. diui. verū ab alio re⁹ poterit accusari. Si vo decesserit accusat⁹ ois criminatio est extincta nisi ī crimine lese maiestatis. ⁊ repetūdar. ⁊ apostatat⁹. ⁊ hereseos. vt ff. de accu. l. ex iudicioꝝ. ⁊. ℣. de apostatis. l. apo statarū. hoc si accusat⁹ naturaliter moriat pena dēte cā criminali. secus si cōsciuerint sibi mortē vel post lit. cōte. vel postq̄ fuerint in scelere deꝓhensi: tūc em heredib⁹ bona sunt auferenda. est em duri⁹ seipsum occidere q̄ principez trucidare. vt. ff. de bonis eo. q̄ ante sn̄iam mor. cuiꝰ sibi cōsci. l. iij. ⁊. j. e. l. defunctis. Si autem pendēte appellatione moriat accusatus idē ē quā si tū ad crimē. ſz quantū ad bona: siquidē fuerint rei. adēpta exp̄ssim: audiēda erit appellatio. Si autē fuerint adēpta tacite extincta cā principali crimine extinguit q̄ltio bonoꝝ. vt. j. e. l. vlt.

¶ Si quis imperatori maledixerit. 7

12 SUpra de accusationibus in genere dixim⁹. Nūc aūt ponit ꝓ ipēs: ⁊ ita incipit a maximo crimine lese ma. ¶ Que offendit q̄nq̄ facto de quo dicetur. j. ti. ꝓi. ⁊ q̄nq̄ dicto ī q̄ ꝛersat huiꝰ ti. tenoꝝ: ⁊ certe siq̄s imperatorē dixit pfidū atrocē rusum vel q̄d silꝫ ꝓfudit si ex leuitatte processit cōtēnendus ē. lubricus em lingue facile ad penā trahi nō debet. vt. ff. ad. l. iul. ma. l. famo. si. si ex ifamia furoꝝ vel rabie vini miseratione dignissimū. Si autem ex deliberatione remittēdus est. i. trāsmittēdus ad principē ⁊ ipse perpēdet ex qualitate personaꝝ vtrū crimē ꝓtermittī: an exq̄ri et puniri debeat.

¶ Ad legem iuliam maiestatis. 8

13 FFeditur imperatoꝝ facto aliquo cōmittēte crimē in eū. Sicq̄ audiamus constitutiōes ad. l. iul. maiestatis lese interpretandā et exponēdā. Unēpe istud crimē excellit inter oīa crimina. Videam⁹ itaq̄ q̄d sit crimē lese ma. ⁊ q̄ admittant ad huiꝰ accusa. ⁊ quāte sint pene huiꝰ criminis. ⁊ q̄ten⁹ duret. ¶ Et aūt crimē lese ma. vbiq̄ quis cōtra vbē aliquid molit. vel ꝙ profugit ad hostes. vel ꝙ hostes qualitercūq̄ iuuat. vel armis. vel pecunia. vel cōsilio. vel ꝙ subiectas prouincias nititur facere rebelles. vel ꝙ seditionem mouet in ciuitate. vel ꝙ magistatus occidantur. vel ꝑceps. vel qui circa latus eius

BIU Cujas

militant: vel qui arma sumit: vel occupat loca cōtra rēpu. vnde appellāt hoc crimē perduellionis ea ratione: vt dicunt quidā. qz hec ꝓbatio per duellū admittebatur. z nō in alio casu. sed est alia melior ratio: qz perduelles dicūtur hostes. vt. ff. de ver. signi. l. si quos nos hostes. Dicitur ergo crimē pduellionis. i. hostile: vt ex ꝓdictis patet. z dicit. ff. eo. l. j. z. ij. z. iij. z. iiij. sed z al's cōmittit etiā nō contra rēpu. vel eius securitatē. Et ideo nō dicit tūc crimē pduellionis: sed simplr lese maie. ¶Et sunt hec intelligenda de vbe ro. Verbū em vbis simplr ꝓ latū romā significat. vt insti. de iure na. §. sed ius. Cōmittit añt al's: vt cū quis statuas ꝓncipis: aut imagines iam cōsecratas conflauit. Secus si nōdū cosecrate essent: vel si reꝓbate essent. Itē secus in eo qui statuas ꝓncipis vetustate corruptas reficit. Et in eo qui lapide iactato in certo fortuitu statuā attigerit. vt. ff. eo. l. qui statuas. z. l. nō cōtrahit. z. l. cuiuscūq; in fi. Itē hac. l. tenetur qui crimine accusatū de custodia fecit exire. vt. ff. e. l. iiij. in fi. Item qui obsides sine iussu ꝓncipis occidit. Itē qui de ꝓuincia nō discessit cū ei successum sit. vt. ff. e. l. j. z. ij. ¶Est z aliud crimen quasi lese maie. vt in ꝓuati carceris exercitio z in falsa moneta.

1 vt. §. de ꝓua. car. z. j. de fal. mo. l. vlt. ¶Sunt añt in hoc crimine multa spālia. Nam oēs qui alias repellūtur ab accusatione hic admittuntur: puta milites minores infames pauperes familiares parentes cōtra liberos z econtra liberti cōtra patronos z mulieres. Nā cōiuratione Sergij Catheline iulia mulier detexit: z Marcū Tullij consulē iudiciū eius instruxit. vt. ff. e. l. famosi. z. l. in questionibus. Serui torquentur in dño fidicularum tormenta spreta omni ꝓrerogatiua accusanti z eius instigatori accusato infligūtur. vt. j. e. l. nullus. z. l. vlt. §. in hoc. ¶Filij añt delinquentū: z si nō capitalē alias tamē patiūtur penas: z qz sunt infames z qz nulli succedunt. Filij antem de bonis maternis habent falcidiam. vt. j. eo. l. pe. et. ff. de pe. l. crimē. ¶Item crimine cōmisso nihil exinde alienari potest. Nulla fieri potest emancipatio vel manumissio. vt. j. eo. l. penul. §. emancipatio. al's contrariū est. vt. ff. de dona. l. post cōtractū. ¶Item accusatio inchoari potest post mortem. vt. j. eo. l. vlti. Sed hoc est intelligendum tm in eo crimine quod. s. appellaui per-

2 duellionis. vt. j. eo. l. vlti. ¶Illud notandū qui rem patefecit antequ essetvsus cōiuratione vel nō ꝓcessisset ad actū veniā meretur z premiū. Si autem ꝓcessisset ad actū veniā meretur z non premium. vt. j. eo. l. penulti. in fi. Sed si aliquo istorum non excusetur qui reus est crimine siue perfecerit crimen: sine voluit perficere ꝓcedendo ad aliquem actum dando vel recipiendo sacramentum super facinore committendo vel quid simile faciēdo gladio debet feri z eius oīa bona debent publicari. Eadē em seueritate voluntas sceleris qua z effectus punitur. vt. j. eo. l. penul.

¶Ad legē iuliā de adulterio z stupro. 9

3 Inter alia crimina est excellentius adulteriū et stuprū z incestus z lenociniū. oīne em peccatū quodcūq; fecerit homo extra corpus est. qui autē fornicat in corpus suū peccat. Itē ex adulterio oīa fere crimina ꝓficiscuntur violentia iniuria homicidiū periurium falsa testimonia: sine colloquio em adulterium nō cōmittit: hoc est qđ ꝓpter enormitatē adulterij nō lz de eo transigere: lz fiat transactio de alijs criminibus que ingerūt penā sanguinis. vt. §. de transac. trāsigere. z qz lex iulia de adulterio z stupro z incestu lenocinio loquitur ponit de eo. Dirū est tm ꝙ vocatur iulia cum lata sit ab Octauiano augusto. vt. ff. e. l. j. quē nō reperi vocari iuliū. sed auūculus eius dictus est gaius iulius cesar qui auctoritate sua non populi cōuenientia habuit imperiū: sed forte in reuerentiā auūculi eius noie voluit eā nuncupari: vel forte recepta fuit hec lex ab auunculo

4 sed hic nepos eā ꝓfecit. ¶Videamus ergo qđ sit adulteriū: z vnde dicatur: z qui admittātur: z intra que tēpora ad huius criminis accusatiō nē. Et qn possit institui accusatio: z qui possit accusari de adulterio. Et qualiter in accusatione sit ꝓcedendū. Et que pena imponatur cōuicto z cōuicte. Et inter hec dicemus de lenocinio. Postea autē dicemus de stupro: z qn cōmittatur: z infra qđ tēpus: z qualiter puniatur: deinde subiciamus de incestu qn cōmittat: z qualiter puniatur. ¶Est autē adulterium illicitus coitus cū vxore sponsave aliena perpetratus. Dicitur adulteriū quasi transitus ad alterī thorū vel ad alterū. Illud certe nō est adulteriū qđ maritꝰ alicui ꝰ aliā solutā cognouit. idez z si cōiugatā: nā z tūc nō iudicatur adulterium qz ab vxore discedit: sed qz cognita est vxor alterius. nā hoc dicimus maritū corrūpi in feminā z ideo mulier maritū de adulterio nō pōt accusare quia suū dicat thorū violatū: nec alienū qz in publico iudicio nō admittitur mulier. vt. j. e. l. j. z. §. qui accusare non possunt. l. de crimine.

Quid sit adulterium z vñ dicatur.

5 ¶Admittitur ad huius criminis accusationē in primis maritus z oīb ꝰ alijs: ꝓfertur etiā patri mulieris: nisi pater mulieris doceat generū infamē aut arguat colludere magis cum vxore ꝙ ex aīo accusare al's ergo ꝓferet maritus ꝓpensiore iure z maiore dolore executurus accusationē adeo etiā vt si pater ꝓuenerit z libellos inscriptionū deposuerint marito nō negligēte ꝓbationibus insistente atq; immīnēte vt facilius iudicātibus de adulterio ꝓbetur nihilominus ꝓferatur marit ꝰ. Nec distinguitur iustū sit matrimoniū an nō: siue sit vxor vulgaris siue nō: nec em soli atrides amāt suas vxores. vt. ff. e. si vxor. §. plane. nec obstat qđ dr. j. eo. si ea q. z. l. q adulteriū. qz ibi nō erat

6 vxor. Et ponit adulteriū ꝑ stupro ꝓmiscue em his plerūq; vtimur: sed ꝓprie adulteriū in nupta cōmittit ꝓpter partū ex altero ꝺceptū cōposito noie: stupri vo i vgine viduāq; cōmittit. vt. ff. e. l. iter. §. lex. Itē sponsus admittit ad accu

sationem adulterij quia neq; mrimonium qua lecuq; neq; spē matrimonij violare pmittit: ni si spōsus accuset eū q̄ primo cōtraxit mrimoniū. vt. ff. e. l. si vxor. ff. diuus. & ff. si minor. & l. miles. ff. q̄rebat. & j. e. l. ppterviolatū. Nec attēdo spō sa vel maritus sit paterfa. vl̄ filiusfa. an nō. Nā etiā sine volūtate patris adulterium poterit arguere et vindictā ppzij dolozis p̄sequi. vt. ff. e. l. inter. ff. filius. & l. filiusfa. Attēde tn̄ in mari to sit liber an seruus. nam serui ob violatū cō tubernīū adulterij accusari non p̄nt. vt. j. eo. l. serui. sed nec etas cōsiderat mariti. nam et mi nor. xxv. annis recipit auctore curatore suo ꝓ suo nō alieno thoro vindicādo. vt. ff. e. l. si mari tus. ff. lex. & j. e. l. ppter. ff. sed si ipsa. & aiūt q̄dā maritū sine libello accusationis admitti. ar. j. e. l. q̄uis. sed certe ipse nō tenet vinculo īscri ptionis: q; ls nō probet: non tn̄ pēiumit calūnia tor: inscribere tn̄ dz. Item et hodie videt ꝙ hoc ipso ꝙ non probat p̄sumitur calūniator. vt in auc. vt liceat ma. & auie. ff. quia vero plurimas. et. ff casus. & ff. si vir de adulterio. post maritus admittit pater mulieris iure mariti. i. vt p̄ferat ceteris infra. lx. dies. & mirabiliter pstan tur vtriq;. Hi. lx. dies q; dū pueter eoz accusat vtriq; cedūt: sed cii infra. lx. dies occupat marit⁹ accusationē tm̄ residuū qđ restabat d. lx. dieb⁹ cum maritus cepit accusare non cedit pri do nec ceperit accusare posse. vt. ff. e. l. si maritus preuenerit. et. l. si maritus sit. in prin. Prefer tur autē maritus infra. lx. dies ceteris etiam prius inchoantibus accusationē sed post hoc cōcurrētibus & nō puenientibus pferet. sed pri cōcurrēti tūc forte nō pfertur ſz post maritum pr̄ eodē modo ceteris pferet. vt. ff. e. l. j. ff. vlt. & l.

7 ij. ¶ Itē pr̄ & maritus infra. lx. dies ls nō probēt accusationē nō dānant de calūnia nisi euidens sit eū calūniari. vt. ff. eo. l. q̄uis. & l. is cuius. ff. vlt. nisi forte p pdictā autē. hoc dicatur muta tū: desistentes tn̄ ab accusatiōe sine abolitione incidūt re turpillianū. vt. j. e. l. abolitionē. & ff. e. l. j. ff. j. & l. quesitū. nec obstat qđ dz. ff. ad tur pil. l. in senatus. ff. eos q; illud ī pōnis ē intel ligēdū. at de calūnia mariti agit si sit apta. Itē post hoc tps & q̄nqz infra: vt si infra. xl. dies nega uerint se acturos de adulterio iure. ¶ Extra nei admittūtur ītra q̄tuor mēses vtiles. vt. j. e. l. iure mariti. & ff. e. l. iij. ff. hoc ī marit. & l. si ma ritus. ff. si se negauerit. Forte & iure mariti ad mittunt enumerate pſone. vt. j. e. q̄uis. ff. pater frater & auūculus post eos extranei admittun tur. Est em̄ crimen publicū vt dicit lex pdicta q̄uis & cōputant sex menses a die diuortij ī ea q̄ nupta est. a tpe aūt cōmissi criminis ī vidua cōputat ququēniū cōtinuū q̄ libet repellit ni si ipediat p pueniētis vel perseuerātis accusa tionē. ſz videbat dño meo ququēnium vtile ad sui pncipiū. vt. ff. e. mariti. ff. sex. & ff. pterea. et

8 ff. quiquēniū. & l. ququenniū. ¶ Illud dubitari pōt an extranei habeāt. vj. mēses ī nupta: an q̄tuor. & lex vr̄ inuere de quatuor. ī. ff. eo. l. iij. ff. hic. ¶ Instituitur accusatio de adulterio solu to demum matrimonio: nisi prius quis de leno cinio marit̄ accusauerit. Hodie aut̄ etiā ma trimonio cōstāte pōt cōstitui. & si accusatio ve ra oñdit tūc repudiū poterit mitti. vt in aut̄.

9 vt lic. ma. & auie. ff. q; vo plurimas. ¶ Accusari pōt de adulterio ille demū qui cum cōscientia maritalis thori adulteriū cōmisit dūtamē libe ra sit mulier q̄ passa est adulteriū. nā quo ad ser uas attinet locū habet actio iniuriarū. & de ser uo corrupto. & l. aquilie. vt. ff. e. l. pe. & l. miles. ff. pe. & l. inter. & ff. de diuor. l. vxor. Quandoq; tn̄ etiā nō cōiugata velut cōiugata accusat de adulterio hoc est cū coniugata misit libellū re pudij marito sine causa vt postea cōmaculare viduitatem stupri procacitate. vt. j. eo. l. penul. idem et ī masculo vel femina qui vel q̄ domum suam prebuerit vt stuprum adulterijve cum aliena matrefa. vel cum masculo fieret sciens vel questū ex adulterio sue vxoris fecerit cuius cūq; cōditionis sit q̄si adulter punit: appella tiōe dom⁹ habitationē significo. vt. ff. e. l. q̄ do mū. Sz & tutor q̄ pupillā suā ducit vxorē cōtra senatusc̄. quasi adulter punitur Multomā gis si sine matrimonio stuprauerit eam. vt. j. ti. j. l. vna. & ff. eo. l. quod pupillam. Sed & magi strat⁹ vl̄ q̄ ē in honore ministeriove publico re⁹ postulari pōt si deferat accusatio ei⁹ & cautione iudicio sistendi causa ꝓmittit in finē honoris.

10 vt. ff. e. l. si adulterij. ff. vlt. ¶ Sic ꝓcedēdū est in accusatione adulterij quia accusatore, & reo vel rea pñte dz fieri cōtestatio & iurgia ciuilia vel criminalia q̄ sunt de minori crimine debēt postponi. vt. j. eo. l. adulterij accusatione. & pñt in prin. opponi dilatorie exceptionees. i. ante q̄ quis inter reos pñs nō abñs ꝓbabili & ne cessaria causa recipiat. vt. ff. e. l. si maritus. ff. p̄ scriptiones. & ff. j. & vt notaui. s. de accusa. vt si dicat nupta a se nō esse inchoandā accusationē nisi nuptias pcesserit nūciatio. s. q̄ nō nuberet quia de crimine adulterij volebat eam accusa re: neq; distinguitur per quē fiat nūciatio libe rum vel seruū vel qualiter. i. ī iudicio vel extra. nā in ea que diuertit nec adhuc nupta est accu satori vel a vidua vel ab adultero pōt incipere accusationem. vel si dicat iure mariti post. lx. dies accusari non posse: vel si dicat plures de adulterio accusare non posse. licet sec⁹ sit in cri mine incestus. vt. ff. eo. l. si magistrat⁹. ff. pe. et vl. & l. q̄ vxori. & l. denūciasse. & l. vim passa. ff. duos. et. ff. incesti. et. l. nihil. ff. vlti. peremptoria vo quandoq; opponit: vt ī pscri. v. an. et. vj. mē sium. vt. j. c. l adulter post. Idem et si dicatur maritus destitisse. vt. j. eo. l. j. ff. j. & l. abolitio nem. vel si dicat mulier absolutum esse adul terum: & tūc hz mulier semper exceptionē nisi p collusionez sit adulter absolut⁹: tūc em̄ mulier interim dū nupta ē defendit non posteaq̄ de

11 sierit esse nupta. ¶ Cōdēnato aūt adultero nō p̄iudicat adultere. vt. ff. e. l. denunciasse. ff. que

12 ritur. & l. adulter. ff. pe. & vlt. ¶ Item habet mu lier perēptoriā exceptionem si dicat maritum auctore malorū meor. fuisse: iudex em̄ adulte rij crimē ante oculos debet hr̄e & inquirere an maritus pudice viuens mulieriq; bonos mo-

BIU Cujas

res colendi auctor fuerit: periniquū ēm videt vt pudicitiā vir exigat ab vxore quā ipse nō habet q̄ res pōt ⁊ virum dānare non rem ob compensationē mutui criminis in vtroq; cōicare. vt ff. eo. l. si vxor. ℱ. iudex. ¶ Itē repellit vxor maritum ex eo qđ approbauerit maritus mores eius: vt si repudiauit eam mox reduxit eam et ex delicto qđ in priore matrimonio vel añ admisit puta adulterio vel stupro vult eam accusare aboleuit ēm prioris matrimonij delictū reducendo eam ⁊ sero accusat mores quos vxorē ducendo, pbauit. vt. ff. eo. l. si vxor. ℱ. vl. Itē repellit maritū si dicat eum lenonē fuisse: hac ēm exceptione mulier ⁊ extraneꝰ repellūt accusantes de adulterio. ⁊ p̄terea maritū pene subsciūt. ⁊ hec est ratio quare eam nō possit obiicere seruꝰ dño qz videt obtinere speciē accusatiōis. nam et ex ea imponit pena. vt. j. e. q̄n. ⁊ l. ita. hoc si obiciant exceptionē istam añ q̄ nomē suū recipiatur inter reos postea añt nō repellēt. sed tn̄ et mulier viro obiciēs ipsum onerat se non releuat. Extraneꝰ nec se releuat nec maritū pene subiecit. vt. ff. e. l. j. ℱ. si publico. ⁊ est hoc ar. violentum qđ perēptoria exceptio nō opponat in criminali cā q̄ncunq; ante īam: vel forte speciale est in crimine lenocinij sicut notauiꝰ. ℟. de accusa. ¶ Illam. l. q̄n. vide ad qđ in ducat ex mēte ho sti. ⁊ pa nor. in. c. nouit. in vij. colū. sup glo. in vbo iu dicare. eē de iudi.

1 ¶ Est autē leno q̄ adulterū subiecit. vel preciū pro cōperto stupro accepit. vel dānatum de adulterio duxit. vel questum ex adulterio vxoris fecerit. vel q̄ deprehēsaꝰ in adulterio vxorem in matrimonio detinuit. secus si eam suspectā habuit vt obūbrare possit patientiam suam pretextu incredibilitatis. Itē ⁊ lenocinij pena tenetur is cuius ope cōsilio dolo malo factum est vt vir feminave in adulterio deprehēsi pecunia aliave qua pactione se redimeret. vt. j. eo. l. ij. ⁊ l. castrati. ⁊ ff. eo. is cuius. j. rūso. ⁊ ℱ. si vir. ⁊ l. mariti. j. rūso. ℱ. j. ⁊ ij. ⁊ iij. Allie añt exceptiones q̄ olim habebant locum in solēnitate verboꝝ īvt si caderet aliquis a syllaba in accusatione ꝓponenda hodie nō habet locum: est ēm indignū vt prestigiaversuti iuris excludāt vltionem pudoris. i. castitatis violate q̄ retinentur

2 pudore. vt. j. eo. l. ita. Et est prestigiū qđ pstringit aciem oculoꝝ. s. obūbratio quedā cum videtur alicui se videre aliud q̄ videat. vt mimis ⁊ in cantatoribꝰ pt̄z. Dicebāt ergo prestigia captiones verboꝝ quibus obūbrantur delicta. ⁊ ideo dicebaꝫ ius versutū qz per quasdā versutias. i. machinatiōes verboꝝ quis repellebaꝫ ab accusatiōe. vel fm. ☉. dicit versutū ad exemplum vestimēti q̄n illud est intus qđ debet esse extra ⁊ ecōuerso. Sic et erat versutū ius. qz qđ erat puniēdū absolnebaꝫ: ⁊ qđ erat absolnēdū puniebaꝫ. ¶ His añt vel sil'ib' nō obstantib' exceptiōib' admittit accusatio si lege nō reprobet accusatoris pson̄a. vt notaui. ℟. q̄ accu. non pos. ⁊ afferunt ꝓbationes p testes extraneos. Sed et domestici quoq; spāliter in hoc crimine cum q̄stione recipiūtur. vt. j. eo. in adulteriis. ⁊ ℟. de repu. ℑsensu. ℱ. vir. ⁊. ff. e. l. vim passa. ℱ. vl. et pbetur manum issio seruoꝝ vxoris: etiā si eos nō habuit in vsu suo infra. lx. dies ⁊ postea quādoq; vt si tam breui tpe cōgruo adulteriis nō potuit terminari: siꝫ pris seruꝰ ⁊ extranei ita demū pbidenē manumitti si habuit invsū eos mulier. vt. ff. q̄ a qui. ma. li. nō fi. l. pspexit. ⁊ j. eo. l. iij. ⁊ l. vlt. ⁊ publicanē serui accusate vel accusati ⁊ accusantis ⁊ patris mulieris nō extranei. vt. ff. e. l. si postulauerit. ℱ. iubet. ⁊ ℱ. ratio. et. ℱ. haberi. ⁊ ℱ. de eo. pꝛouidet. tn̄ dño seruorum per cautionez q̄ exponitur in simplū. vt si moriatur seruꝰ in q̄stione: seruus accusati pro se cōputet vnam medietatē: qz ⁊ eius gra torquetur seruus aliam medietatē petat ab accusatore p cōditionē ex. l. vel si fiat deterior predicto mō petat extimationē deteriorationis. ⁊ seruꝰ sic deteriorati preciū habeāt a fisco. vt. ℟. pro quibꝰ. c. serui. ppi. acc. liber. l. pe. Siꝫ vbi seruꝰ accusatꝰ torq̄tur prestat duplū: ita demū si fuerit absolutꝰ. vt. j. e. l. iij. ⁊ ff. e. si postulauerit. j. rūso. ℱ. pe. ⁊ vl. ⁊ l. qđ añt. Siꝫ p̄ pscriptiōes legis quicq; adulteriū. Ecce ēm si q̄ adulteri fiat accusati ⁊ obtētu ꝓximitatis intētate depulerint p cōmemorationē necessitudinis fidem criminis derogādo dū extimat nō debere credi qđ allegat nō potuisse cōmitti: vel si postmodū in nuptias suas cōsortiūq; cōuenerint facinꝰ illud in quo fuerint ⁊ accusati manifesta fide ⁊ indicijs

3 euidentibꝰ publicabūt: ⁊ velut cōfessi facinꝰ se uerissime sunt puniēdi. ¶ Itē iure nouo siquis ei q̄ suspectū de sua vxore hꝫ ter in scriptis denūciauerit sub p̄sentia testiū fide dignoꝝ post ea inuenerit eum quenientē vxori sue in domo sua. vel vxoris. vel adulteri. aut in popina. aut sub vrbanis. sine periculo perimat eū. si alicubi inuenit tribus testibꝰ cōuocatis tradat eū iudici: q̄ nulla alia ꝓbatione q̄sita hꝫ puniēdi licentiam. Si tn̄ in sacro oratorio loqui inueniātur post tres. vt dictū est. denunciatiōes licet marito vtrasq; psonas defensori eccl'ie tradere aut alijs clericis ad eorū periculū isti diuisi seruentur. donec iudex hoc cognoscēs mittat ad eām ciuitatis quaten' ei isti tradātur vt debeāt sustinere tormentū. vt in auf. vt li. ma. et auie. ℱ.

4 his quoq; ⁊. ℱ. q̄uero. ¶ Cōuicto añt crimine ferenda est sīa vtraq; parte p̄sente. nisi accusator patefacto crimine absit iusta cā. vt. j. eo. q̄uis. Et imponit pena mortis mari quasi p sacrilegio. Illā sacrilegos nuptiarū gladio puniri opz. vt. j. e. l. q̄uis adulterū. femina añt adultera ꝓberata iure auētico in monasteriū mittitur quā infra biennij recipere vir o hꝫ. Biēnio trāsacto vel viro priusq; reduceret mortuo adultera tonsa monastico habitu suscepto ibi dū viuit pmaneat duab' partibus ppie substātie liberis applicādis tertia monasterio si liberos nō habeat parētib' hui' extātib' iniq̄tati nō cōsentientib' tertia pars applicat due mōasterio q̄ bus p̄dictis nō extantib' oīs eius substātia monasterio q̄ritur pactis dotaliū instrumētoꝝ in omni casu seruādis. vt in auf. vt nulli iudi. ℱ. si q̄n. sic ergo per publicā psonā imponit pena pro adulterio per priuatā etiā imponit. l. pmitte. naz pt̄ q̄ hꝫ filiā in ptāte occidere pōt oēm adulterū filie sue ⁊ in domo sua. ⁊ gn̄i et vtrūq;

BIU Cujas

Amplia vt pater posit ꝺ facere. ſ. occidere vtrũq; p ſe: ſꝫ pōt etiaꝫ per filios ſuos hoc facere eis mādādo ⁊ cedēdo vide iaſi. l. j. §. fi. ī iſi. col. ff. de ope. no. nũ. ſꝫ iſte tex. ⁊ ſil'es ñ p cederent ī foro cō ſciētie iuxta tex. iūcta gl. ī c. iter hec xxxiij. q. ij.

Quid ſit ſtupꝛũ et cũ q̄bus cōmittatur.

non alterũ tm̃ debet incōtinēti occidere. vt. ff. eo. l. patri. ⁊ l. nec. ⁊. l. qō ait. et. l. nihil intereſt.

5 Marit⁹ aũt adulterũ deph̃enſum in domo ſua tantũ ⁊ humilē cui nō debet reuerentiā occidere pōt. vt. ff. e. l. marito. j. rñſo. ⁊. l. ſi adulterũ. §. liberto. vel retinere p. xx. horas: vt teſtes inducat teſtimonio futuros accuſatori deprehenſum reum in adulterio: qō genus teſtimonij nō approbat multum placet niſi adulterũ ſociatũ detineat cuꝫ adultera vt teſtes accuſative veniāt. et eſt ar. pro eo. §. q̄ me. cā. l. metũ non. Hodie autē etiā in alijs locis videt poſſe occidi adulter. vt. §. notauim⁹ per aut. illāvt lic. ma. ⁊ auie. §. his. Si autez alius vel in alio loco q̄ debeat fuerit occiſus imponit pena ſed minor ratiōe temporis vt q̄ nox erat. ⁊ doloris cauſa q̄ difficile eſt iuſtum dolorē tēperare. vt. j. e. gracch⁹. ⁊. ff. e. ſi adulterij. §. ſi marit⁹. vxorē aũt deph̃ēſam in adulterio nō licet occidere non tñ patitur penā. l. cornelie. ſꝫ ſi humilis eſt in opus perpetuum dānatur ſi honeſtior in inſulā relegat.

6 vt. ff. eo. ſi adulterij. §. ſi marit⁹. Q Nūc de ſtupro dicamus. Et eſt ſtupꝛũ ſocietas turpis vel conſortiũ turpe ⁊ cōmittitur in virginē vel viduam niſi meretrix ſit vel licita cōcubina. Item cōmittitur in puerũ. vt. ff. eo. l. inter. §. j. ⁊. l. ſtupꝛum. j. rñſo. ⁊. j. §. Q Et poteſt accuſatio de ſtupro inſtitui infra quinquēniũ. Si tñ ſtupꝛũ admittatur p vim in maſculo vel femina ſine prefinitione tpis accuſatio pōt inſtitui. vt. ff. eo. l. mariti. §. per quinquēniũ. ⁊. §. vlti. Et imponit pena ſtupri vt ſi honeſti ſunt q̄ deliquerunt publicetur pars dimidia ſuorum bonorũ. Si humiles ſunt relegātur ⁊ in corpore cohercētur. vt inſti. de pub. iu. §. j. Sz in caſu acrior imponitur pena. ſ. q̄ cōmittitur in puerũ tunc em̃ gladio vltore imponit pena capitis. vt. j. eo. l. cum iur. Item ⁊ q̄ tutor ſtupꝛauit eā cuius fuerit tutor deportat ⁊ eius bona publicātur. vt. j. e. ti. l. vna. Mulier etiā q̄ cuꝫ ſeruo ſuo occulte rem habere detegit capitali ſubiugat ſine tradēdo

Q ño cōmittatur inceſtus.

7 ignibus verberibuſve. vt. j. e. ti. ij. l. vna. Q Nūc de inceſtu q̄ cōmittat. Et certe cōmittit cum cognata vel affini ⁊ cum matrimonio ⁊ ſine matrimonio. vt. ff. e. ſi adulterij. j. reſpōſo. ⁊ ſiquidem cōmittatur cōtra. l. ſcienter eadē pena imponitur q̄ pro adulterio ſi per ignorantiā iuris a marito cōmittatur pena mitigatur: ⁊ ita exaudio qō dicitur puniēdi correctiōe inceſtū excuſari. vt. ff. e. ſi adulterij. §. nōnunq̄. ⁊. §. inceſtum. Si cōmittat a femina per ignorantiā iuris naturalis vel gentiū punitur vt maſ. ſi per ignorantiā iuris ciuilis excuſatur in totum. et idē in minore. vt. ff. e. ſi adulterij. §. j. ⁊. §. idem imperatores. ⁊. §. inceſtū. Q Itē eſt aliud in hoc crimine ſpeciale q: ſi anteq̄ quis accuſet diſtrahit illicitaz coniunctionē tenetur poſtea. vt. ff. eo. ſi adulterij. §. idē polioni. Et eſt hic preſtitum quinquenniū vt in lenocinio. vt. ff. e. l. ma-

8 riti. §. hoc. Et eſt eadem pena lenocinij que et adulterij. vt. ff. de mino. l. auxilium. qualiter lenocinium cōmittatur. §. plene dixi.

Q Si q̄s eam cuius tutor fuerit corrupit. 10

9 **Supra de ſtupro** in genere. Nunc in ſpecie ponit de tutore qui corrupit eaz cuius fuit tutor: multomagis idem dico ſi corrumpat conſtāte tutela: idemq̄ in curatore dico. vt. ff. eo. l. qui pupil. et patitur maiorem penā q̄ al's imponit pro ſtupꝛo: minorē vero q̄ raptor cuius ⁊ tantā debuerit pati. vt. j. eo. l. j. quod intelligo aduerſatiue non correctiue dictum.

Q De mulieribꝰ q̄ ſe pprijs ſeruis iūxerūt. 11

10 **Hoc ſtupꝛuz** acri⁹ punitur q̄ al's: ſeruus em̃ comburitur: mulier ſubit penam capitalez: bona eius perueniūt ad cognatos mulieris. vt. j. eo. l. vna. licet ⁊ al's applicentur fiſco. vt. j. de bo. dam. l. vlti. ſeruus manumitti non poteſt. vt. §. de collu. dete. l. j. ⁊. ff. de here. inſti. l. his verbis. §. j.

Q Ad legē iuliam de vi publica vel pꝛiuata. 12

11 **Quia pleruq̄z adul**teria ⁊ ſtupꝛa vi cōmittuntur ponit ad. l. iul. de vi publica vel pꝛiuata. Habet autē locum lex iul. de vi publica q̄ cum armis facta eſt violētia vel aliq̄d quod pro violētia reputet. puta q̄ arma domi habuerit vel in publico cum telo fuerit vel homines in armis habuerit cauſa ſeditionis. vt ff. eo. l. j. ⁊. §. et. iij. primo reſponſo. ⁊. §. j. Item quando q̄ ſi fiat violentia non punitur: vt ſi fiat ad defenſionē ⁊ incontinenti ⁊ cum moderamine inculpate tutele. vt notaui. §. vnde vi. aliquin ille qui eſt expulſus cum aliquid fecerit ad vindictam vel cum ex interuallo poſſeſſionē ſuam recuperauerit predonem expellendo de ea ciuiliter ⁊ criminaliter punitur. vt. j. eo. l. ſi quis. ⁊ inſti. de pub. iudi. §. item lex iulia. Cum autem incontinēti quis legitime reſiſtit in aggrediētē redūdat culpa oīm delictoꝝ cōmiſſorum tpe violentie: ſiue ex parte aggredientis ſiue aggreſſi aliquis occidatur. vt. j. eo. l. ſi crimen. nec proſequor ſingulos caſus in quibus habeat locum hec lex: q: euidēter enumerātur ff. eo. per totum. Eſt huius pena in liberos deportatio. Serui vero occiduntur ſi inſcio domino vim cōmiſerunt. Si autē eo inbente damnantur in metallū. vt. j. eo. l. ſeruos. Q Vis autem pꝛiuata eſt quando cōmittitur ſine armis: nec ideo dicitur pꝛiuata quia pꝛiuatum ſit crimen imo publicū eſt ſemper. vt. ff. de pub. iudi. l. j. Et eſt eius pena adēptio tertie partis bonorum. vt. j. eo. tutozis. ⁊ amiſſio dignitatis et infamie. vt. ff. e. l. j. ſed ⁊ poteſt dici relegationē imponi argumēto. vt. ff. de termino āmoto. l. ij. et. j. eo. l. quoniā. quandoq̄ capitis pena imponitur ſi homicidium perpetratum ſit ratione violentie. vt j. eo. l. quoniam.

Q De raptu virginum ſeuviduarum: necnon ſanctimonialium. 13

BIU Cujas

1 Tapra de rapina

in gñe. Nñe añt ponit in spē. Vi dendū ergo qñ imponat pena p mulicre rapta: ⁊ quāta. ¶Impo nitur autez pena raptori, ita de mū si rapuit honestā mulierē. aliud si ihonestā vt meretricē. vt. j. e. l. j. in prin. ⁊ ff. de fur. l. vex. Nec distinguit volente muliere id faciat: an in uita: ⁊ vtrū spōsam suā: an aliā. Et vtrum cōiugatā: an nō cōiugatā acerbius etiā debet puni rī p crimen ex adulterij adiectiōe. vt. j. e. l. lege. ſ. que multo magis. ⁊. ſ. ceteros. ¶Insurgit añt cōstitutio dupl'r ⁊ vindicando ⁊ dando vidi cādi potestatē vindicat lex mortis penā infligē do raptori: nec patitur substantie diminutio nem si rapuit ancillā vel libertinam. Si inge nuam subit capitalē penā ⁊ eius substantia ap plicatur rapte quā tamē amittit si raptoris eli gat cōsortiū. vt in autē. de raptis mulie. q̄ pro prijs rap. nubunt. ſ. sancimus. col. ix. Hec eadē pena imponit oībus q̄ in rapina imitati sunt raptorē si qui al's prestiterūt opem subeūt ca pitalē penā tñmodo. Serui añt vel ancille in talibus deprehensi patiūtur penā ignis nec da tur oībus his conuictis ⁊ confessis appellandi potestas. vt. j. e. l. j. ſ. finañt post. ⁊. ſ. siquides. ⁊. ſ. finañt. ⁊. ſ. vlt. ⁊. s. quorū appel. non reci. l. obseruare. Vindicandi añt potestatē dat parē tibus rapte ⁊ consanguineis tutoribus ⁊ cura toribus forte ⁊ comitibus earūdem. Idē forte ⁊ si femina rapuit virum q̄uis hoc raro contin gat. ¶Illud notandū q̄ pater talē iniuriam re mittere nō potest. vt. j. e. l. j. ſ. parētibus. Sed forte nō remittit ꝓcio: sed gra. vt. ff. ad. l. iul. de vi publica. l. q̄ cetu. ſ. qui vocante.

¶De emendatione seruorum. 14

2 Tapra de vi iniu-

sta. Hic tractat de iusta. Sciendū est añt q̄ dñs olim impune pote rat occidere seruū suū: sed hodie distinguitur. Occidat iusta cā: vt tñc nō teneatur. vt. ff. de ver. obli. qui seruum. ⁊ de leg. j. l. quid ergo. ſ. si heres. an sine causa: ⁊ tunc aut voluntate sua: aut casu: aut culpa. ¶In primo casu tenetur tanq̄ si liberum occidisset. ¶In secundo nullo modo. vt. j. e. l. j. Ubi autez verberibus ⁊ fame ipm affligit si id fieret mo derate impunitū erit: lz. p. dixerit cōtrariū. Si añt immoderate fiat confugere potest seruus ad statuas vel presides vt cōpellatur dñs ven dere seruum bonis conditionibus. i. ne reuer tatur in domini potestatē. vt institu. de his qui sui vel alie. iur. sunt. ſ. vlt.

¶De emendatione propinquorum. 15

3 Uia emendatio

ppinquoꝝ adhibita quoꝝ q̄dā illi cita celebrat de emēdatiōe ꝓpinquo rū annectit ⁊ tribuit ptātem senio ribus propinquis corrigendi minorum delicta

a Quali a pro qualitate delicti[a] cū moderamine tñ quo dā ⁊ iure q̄si patrio: vt in īmēsum nō extēdatur tate deli hec licētia. Ilā si atrocitas facti ius domestice cti. Dic emendationis excedit placet enormis delicti q̄ etiā si reos dedi iudicium notioni. ne deli

¶Ad legem corneliam de sicarijs. 16 cto cā di

4 Adium de vi il

licita: et q̄ ea intercedente se in. l. sed ⁊ pissime perpetrat homicidiū. vt si quecū s. ad. l. iul. de vi publi. l. q̄n mul q̄. ſ. j. ff. ta. ⁊ de rap. vir. l. ij. in prin. Au ad. l. aql. diamus cōstitutiones; ad. l. cor. de sicarijs. ¶Vi dendū ergo vñ dicantur sicarij: quis teneatur lege de sicarijs: ⁊ q̄ sit huius pena. Dicūtur au Sicarij tem sicarij a fica qđ est ferreū cultrum vtrinq̄ vnde di incidens: ꝫ eius interpretatio larga est vt cōti cantur. neat ⁊ telum ⁊ lapidē ⁊ lignum ⁊ quodlibet fer

5 reum. vt insti. de pub. iudi. ſ. item lex. ¶Tenet hac. l. qui hoīem occidit cuiusq̄ dolo malo incē dium factū erit. quive hoīs occidēdi furtiue fa ciendi causa cum telo ambulauerit: quive cum magistratibus esset publicove iudicio preesset operā dedisset quo quis falsum iudiciū profite retur vt quis cōtineretur condēnaretur. Itē te netur qui hoīs necandi causa venenū cōfecerit dederit habuerit vēdiderit quive falsum testi monium dolo malo dixerit quo quis pub. iudi cio rei capitalis damnar et quive magistrat' iu dexve q̄stionis sub capitalē causam pecuniā ac ceperit vt publica lege reus fieret et q̄ hoīem occidit punit nō habita differētia cui' cōditio

6 nis hoīem occidit. vt. ff. e. l. j. j. rūso. ⁊. j. ſ. ¶Est autē necesse dolū intercedere vt locum habeat lex cornelia: nec in ea lata culpa accipit pro do lo quare si quis ex alto se ꝓcipitauerit et super alium venerit eūq̄ occiderit: aut putator ex ar bore cum ramū deiecerit non ꝓclamauerit et pretereuntē occiderit ad huius. l. cohertionem non pertinet. ait em̄ imperator in maleficijs spe ctatur voluntas nō exitus. vt. ff. eo. l. in lege. ⁊. l. diuus: hinc est qđ infans vel furiosus si hoīem occiderint. l. cor. nō tenent cum alterū innocen tia ꝺsilij tuetur alterū facti infelicitas excusat. vt. ff. eo. l. infans. ⁊ ita excusat iudex. l. cor. ⁊ exe cutores eius parētes ei q̄ non faciūt dolo ma lo. ⁊ idē est cum occido desertorē militie vel pu blicum latronē. vt. s. q̄n li. vnicuiq̄ si. iu. se vin. l. j. ⁊ ij. vel trāsfugas. vt. ff. eo. l. iij. ſ. vlti. si ergo ad mei corporis defensionē occiderim non te neor. Idem ⁊ si fecerim ad opinionē meam ser uandam. vt si occidi illum qui stuprum mihi vel liberis meis volebat inferre. vt. ff. eo. l. j. ſ. idez diuus. Idē si occiderim ad tuitionē rerum mea rum vt furem nocturnū. Si autē diurn' esset te neor nisi ad tuitionē corporis mei occidam: ⁊ f s enim aggrauat vel attenuat delictū. vt. s. ad. l. iul. de adul. gracchus. ⁊. ff. ad. l. aql. l. itaq̄. ſ. j. ⁊ l. ſz ⁊ si quēcunq̄. ⁊. ff. e. l. furē. ⁊. j. e. is q̄. ⁊. l. sivt. in casib' tñ etiā si non faciā dolo sed lasciuia vel malo exēplo teneor ſz patior minorē penā. vt ec ce mulier medicamentū dedit ad cōceptionē ex quo ea q̄ accepit decessit: dz em̄ relegari in q̄n quēniū sicut ⁊ q̄ per lasciuiā causam mortis pre

Nota q̄ ēt ꝺ: rapt' committi cū spōsa de futuro: ſz an hodie istud sit correctū et sublatū p. c. cū causaz ꝺ rap. vide p bar. in ꝺsi. vlti. ħ. volu.

Facit ēt l. capitis j. de fide ius. finuz quē. ⁊. s. de pig. l. elegan ter. i fi. ⁊ s. ꝺ pig. act. l. q̄ si ꝺi. ſ. fi. j. ⁊ de fol. l. grac chus. C. de adul.

BIU Cujas

dnit.vt.ff.e.l.iij.§.sed ex senatusco.t.l.iij.§.j.
¶Qui aũt castrauerit hoiem hac.l.tenet. Et si
seruus hoc fecerit vltimo supplicio dãnat. Pla
ne si ipsi qui hãc iniurã passi sunt ꝓclamauerit
audire eos preses ꝓuincie debet qui virilitatẽ
amiserũt. Nemo em liberũ seruũve inuitũ sine
tẽve castrare debet neue quis spõte castrandũ
se prebere debet. Et si ãs ꝟfecerit medico qui-
dem q̃ exciderit capitale erit. Item ipse qui se
sponte occidendus prebuerit hi ꝯ qui tilibias
faciunt.i.instrumenta quibus quis leuiter ca-
stratur in eadem cã habent qua t qui castrãt.vt
ff.e.l.iij.§.ij.t.l.hi ꝯ. ¶Occidere aũt videt et q̃
cãm mortis prebet.vt.ff.e.l.nihil. Itẽ qui nõ oc
cidit sed vulnerauerit vt occidat vl cũ telo am-
bulauerit hois occidẽdi cã ꝓ homicida dãnat t
ex re constituendũ est hoc.nã si gladium restrin
xerit t in eo percusserit ĩdubitate occidẽdi ani
mũ idem eum cõmisisse.sed si claua percusserit
a cucuma[a] aut cucuma[a] in rixa ꝯuis ferro percusserit tñ
si nõ occidendi aĩo leniendã penã eius q̃ in rixa
casu magis ꝯ voluntate homicidiũ commisit.
7 vt.ff.e.l.§.diuus.t.j.e.l.is qui. ¶Est aũt pena
l.cornelie.qz altiores deportantur:humiliores
bestijs subijciunt.vt.ff.e.l.iij.§.vl.t pe. ¶Illud
notãdum est ꝙ si in rixa fuerit homo ꝑcussus t
inde perierit ictus vnius cuiusq; in ꝺ collectoꝝ
cõtem plar i opꝫ.vt.ff.e.l.vlti.
¶De his q̃ parẽtes vl liberos occiderũt. 17

a Cucu-
ma ẽ ge-
nus va-
sis a quo
fit cucu-
mella q̃
vtitur in
risco̅sul-
tus ĩ.l.si
qñ.ff.si
ser.vẽdi.

8 Supra de homici-
dio ĩ genere. Nũc in specie ponit de
quodã nefando homicidio quod pro
prio nole parricidiũ vocat:t ideo in
ff.ponit ad.l. põp. de parricidis. ¶Videndum
ergo vbi habeat locũ. Et que sit eius pena. Et
quidem locũ habet vbi quis aliquẽ parentũ oc
cidit vel aliãs ascendẽtium occidit aliquem de
descendentibus. In infinitũ liberi vocant.vt t
illi parentes.vt.ff.de in ius voc.l.quicq. ꝫ.vlti.
t.l.sed si hac.§.liberos. Sed t in collateralib⁹
quibusdã habet locum vt in fratre patrueli vl
consobrino t in proximioribus eis t in affini-
bus quibusdã.vt in vxore viro nuru genero vi-
tricо priuigno t socero pkono.vt.ff.e.l.j.t.l. ꝫ
sciendum. ¶Sed t qui ꝑstiterũt opẽ eadẽ lege
tenent. Et ita durius punitur ꝯ si ipsimet id
cõmisissent quod est notandũ.vt.ff.eo.vtrum.t
l.si sciente. ¶Itẽ qui emit venenum vt pri da-
ret ꝯuis nõ potuerit dare eadem.l.tenet. Fra
ter autẽ eius qui cognouerat tñ nec patri in-
dicauerat relegandus est. Et medicus est sup-
plicio afficiendus. ¶Itẽ eadem.l.tenet pater
qui in venenatione filium suum necauerat qui
nouercã adulterabat vt tamẽ deportatiõis pe
nam tñ patiat quia latronis magis ꝯ patris
iure eus interfecisset. Nam patria potestas in
pietate debet nõ in atrocitate consistere.vt.ff.
co.l.j.in fi.t.l.ij.t.l.diuus.nec obstat predictis
quod dicit.ff.e.l.pe.qui alias psonas occiderit
preter patrem t matrem:t auum:t auiam capi
tis pena:aut vltimo supplicio plectant.qõ em
dicit preter patrem t matrem;t auum;t auiaz
Sed an
ĩtelligak
ꝺ vno le-
gitio seu
et ꝺ spu-
rio. vide
bal.ĩ.c.j.
§. natu-
rales .co
lũ.fi. vſi.
q̃ro vtrũ
pr.fi de
feu. fue.
otro.int
domi. et
agna.
subaudi vel similes:vel dic illi soli verbis t sen
tentia legis potestate continentur:sed alij mul
ti continentur sententia:vt in predicta.l.ꝫ scie
dum. ¶Pena parricidij est instituta ea vt parri
cida virgis sanguineis verberatus deinde i cu
leo insuatur cum cane t gallo gallinaceo t vi-
pera t simia deinde in mare ꝓfundum culeus
iactetur vel i amnẽ ꝓximum:vel si hec non sint
proxima bestijs subijciat.vt.ff.eo.l.pe. ¶Et est
notandum ꝙ nulla alia pena debet imponi.vt
j.eo.l.j.vnde mirabile est qõ dicitur.ff.co.l.j.ꝙ
lex cornelia de sicarijs locum habet:sed respon
deo locũ habet:qz reus ea tenet non tñ accusa
tur:vel dic illud ĩmutatũ esse:vel dic locũ habet
qz vtrobiq; imponit capitis pena: ꝫ hic aĩr t ꝑ
petuo admittit hec accusatio.vt.ff.e.l.vlt.
¶De maleficijs et matematicis et ce-
teris similibus. 18

9

Ictus est supra
de homicidijs:sed qz homicidia:
quãdoq; cõmittunt veneno t ar
te magica:ideo de his apponit.
¶Sciẽdũ est aũt ꝙ oẽs illi quos
vulgus maleficos vocat.Et q̃ dicit se scire ali-
quã artem diuinãdi:vnde appellãtur matema-
tici a mateſis quod est diuinatio patiunt capi
tali penã.vt.j.e.l.nemo. t ꝓfertur penultima
syllaba producta sine aspiratione:sed cum pro
fertur penulti.correpta cum aspiratione signi-
ficat quadriuiũ. Nam scire facit matheſis ꝫ di
10 uinare mateſis. ¶Diuinant aũt vel circa somnia:vel ĩ garritu:vel ĩ volatu:t ita dicunt augu
res. Sz nec ꝓmittunt tales ad limẽ alteri[a] acce
dere alioquin concremantur:nec aliquis debet
eos suscipere vel cõsulere alioquin deportant
in insulã t oĩa bona publicantur. ¶Item nemi
ni ꝓmittitur diuinare: alioquin supplicium ca
pitis gladio vltore feret ꝓstratus.vt.j.e.l.nul
lus.t.l.nemo.t.l.culpa. Sed t vocantur quidez
auriſpices ab aure inſpectione eo ꝙ in aura at
tendunt diuinationes suas. Sunt t alij qui ar
te magica vite innocentiũ insidiantur animos
mulierũ ad libidinẽ flectũt t hi bestijs subijciũ
tur.vt.j.e.l.multi. Idẽ forte t si veneno:pl⁹ em
est hoiem veneno extinguere ꝙ occidere gladio.
vt.j.e.l.j.ꝫ hi videantur teneri cornelia tñ.vt
ff.ad.l.cor.de fic.l.j.§.j. ¶Ad hanc accusatiõẽ
quilibet admittit quasi in crimine leſe ma.ipaz
em ꝓpemodum pulsant maiestatẽ. ¶Et quili
bet nulla ꝺignitate obstãte ꝗstiõi subijcit etiã
qui cõuincitur si denegat suum facinus sit ecu-
leo deditus vngulisq; sulcantibus latera perfe
rat penas dignas suo facinore.vt.j.eo.l.si ex.
¶Dominẽ aũt maleficum nullus perimat sua
auctoritate: alioquin gemina suspitio facit cõ
tra eũ quod aut publicus reũve facinoris reos
socios publicaret seueritati leguz t debite sub
traxerit ꝗstiõẽ aut propriũ fortassis inimicũ
sub hmõi vidicte nole ꝺ filio atrocioꝛe ꝺfecerit.
vt.j.e.l.vl. Alij aũt q̃ faciũt id ne laboꝛes hoim
ventoꝝ grandinisq; lapidatione sternant non
pena:sed ꝓmio digni sunt.vt.j.e.l.eoꝝm.

BIU Cujas

¶De sepulchro violato. Rubrica. 19

Adregulā illi⁹.l. sepkchri violati actio.vide q̄ dicit p̄ stantissimus. d. iaſ. in. l. exigēdi. in.ij. col. ver.ij.fallit.de ꝓcura.

Idimus de viis violatis. Nunc de mortuis vel mortuoꝝ domib⁹ violat⁹ videdū ē:ꝛ ita ponit de sepul.vio.
1 Sciēdum ē igit̄ q̄ ꝑ sepulchro violato ꝛ actio ꝛ accusatio intēdit̄.ꝛ de accusatiōe ꝓmo dicam⁹ q̄n locū habeat.ꝛ certe locuz hz violato sepulchro ciuiū nr̄oꝝ nō hostiū.i. q̄ quo mō facta deterioze ei⁹ cōditione.puta dirupto sepulchro corrupto vel lapso vel statua de monumēto euulsa siue sit applūbata siue affixa monumēto siue nō.ꝛ dak actio ī factū ꝛ iter dictū qō vi aut clā ꝛ cessat actio.l.aq̄lie q̄ illa cōpetit hero.sepulchri añt dñs nemo ē.vt.ff.e. l.ij.ꝛ.l.sepulchra.ꝛ.l.sepulchri.ꝛ de rei vē.l.ī rē. ſ.j. ¶Dak añt actio ī factū ei ꝓmo ad quē res ptiet ad itereſſe:vt si ad plures ptieat olb⁹ dabit ad itereſſe suū ꝟsiderato itereſſe ex iniuria que facta est.Jtē ex lucro eius q̄ violauit vel ex dāno quod contingit vel ex temeritate eius q̄ fecit:qō tn̄ sic intelligit lex ne minus.c.aureis consequak postea q̄libet admittik in.c. aureos si nolit agere ꝭs ad quē res ptinet vt tn̄ possit penitere ante litem ab alio cōtestatā: vt si plures agere volūt prætor eū cui⁹ cā iustissima eē videbik admitti. ¶Jnhabitanti añt sepulchrū imponik pena.cc.aureoꝝ ad quam petendam quilibet sine delectu ꝓmisso admittitur.vt.ff. e.l.iij.j.responso.ꝛ.ſ.j.ꝛ.ſ.ij.ꝛ.iij.ꝛ.ſ.quidē sepulchri.ꝛ.ſ.si ad plures.ꝛ.ſ.pen.ꝛ.l.sepulchri vio. ¶Et illud notādū q̄ exheredatus vel qui bonis abstinuit paternis agit actiōe de sepul. vio.quia est in bonū ꝛ equum cōceptā:nec tn̄ si exegerit creditoꝛes hereditarios timebit cum et si per hereditatē obtigerit hec actio nihil tamen ex defuncti capiatur voluntate:neq̄ id capiatur quod in rei persecutione est: sed in sola vindicta sit constitutū.vt.ff.co.l.pe. ¶Et prestantur iste pene agenti sed fisco prestantur.x. pondo auri.vt.j.e.l.qui sepulchri.preter criminalis accusatiōis penā. vt in ea dicitur ibi que pena ꝛc.Pla. tn̄ dicit speciale esse ibi q̄n de materia sepulchri quis edificat velvēdit:pōt tn̄ dici ex ea.l.semper hoc seruandum est cum quis
2 de sepulchro vio.tenetur. ¶Hec autem actio infamat.vt.ff.eo.l.j. ¶Est ꝛ criminalis accusatio instituta contra violatoꝛes sepulchroꝝ. Nam si coꝛpoꝛa ipsa extraxerint vel ossa exuerint humiliozis quidem fortune summo supplicio afficiuntur honestiozes in insulam deporꝛtantur alꝫ autem relegantur:aut in metallū dānantur.vt.ff.eo.l.vlt.Seruus autem qui violauit sine dñi scia:dānatur in metallū.Si añt fecerit dñi voluntate relegak ꝛ si detractū de sepulchro ad domū ei⁹ villāq̄ ꝓuectū repiek villa siue domus aut edificiū fisco vendicatur. vt j.e.l.si seruus.ꝛ cessat actio noxalis si seru⁹ inhabitat sepulchrum:q̄ publicum delictum est ꝛ potest intētari accusatio cōtra serū.Nam ꝓ priuato crimīe tn̄ solet actio noxalis intētari. Si tn̄ seru⁹ nō inhabitat ibi ſz domūculā hz noxale indiciū erit dandū:si tn̄ posse habitare videtur Sūt em̄ quedā sepulchra adeo parua vt in eis domiciliū quis habere nō possit. Etem̄ hic minus delictū.vt.ff.e.l.iij.ſ.pe.Bz ꝛ iudex qui statuta pena in violatoꝛes nō vindicat hoc crimen punitur in .xx.lib.auri. ¶Jtē qui delinquunt circa eos q̄ mortis articulo vel egritudine laboꝛant patiūtur penā in tertia parte bonoꝝ ꝛ debiti amissiōe ꝛ alterius tanti ꝓstandi heredibus iniuriati. ¶Jtē infamia notank puta si ascendāt domū moꝛibundi ipm̄ aliosve qui ei⁹ sunt molestantes aut rebus eius nō seruato legali officio signacula ꝑponunt ꝛ subiacent eisdē penis q̄n eo moziente circa funus peccant q̄ exequias prohibeant. Jtē religiōis causa vel humanitatis statutuz est vt ante.ix. dies ab obitu numerandos nulla prorsus fiat molestia aduersus quemlibet ex personis defuncti:si qua em̄ cautio:siq̄d simile fiat inutile erit.vt.j.e.l.vlt.ꝛ in autē.vt defuncti seu funeꝝ rum.ſ.j.ꝛ vt cū de ap.cog.ſ.meminimus.

¶Ad legem faniam de plagiarijs. 20

3 Supra de plagio i. de homicidio qō parentibus ꝛ liberis infertur. Nunc de oī plagio.i.plaga:vel doloze qō parentibus vel dñis a quolibet inferꝛ tractat. Generalius em̄ tractare intendit q̄n cōmittatur plagiū:ꝛ q̄ sup hoc lata est lex fauia de plagiarijs:videamus q̄n ipsa locū habeat:ꝛ q̄ sit eius pena Et certe ipsa locū hz cum quis liberū hoīem vel seruū alienū sciens vendit vel ex alia causa alienat. Jtē siquis vinctū habuit vel celauerit. Jtē qui seruo alieno suasit vt a dño fugiat. vt.ff.e.l.j.ꝛ.l.lex fauia.ꝛ.l. eū.ꝛ.l.pe.ꝛ.ſ.vlti. Multomagis ille tenek qui seruū alienum vel filiū vel quēlibet hoīem liberum exportauerit de ciuitate in ciuitatē vel quē alium locū.vt.j.eo.q̄n. Jdeo añt dz de sciēte:q̄ secus in eo q̄ putauit suū seruū vel filium eū quē vendidit vel exportauit vel q̄ putat se dñi voluntate id agere.vt.ff.e.l.legis fauie.Distinguit tn̄.P.an probabiliter erret:an nō.ar. j.eo.l.plagii criminis.Bz subaudi maxīe. Jdez est ꝛ si nō iusta cā. Satis est em̄ q̄ non cōmisit dolū.nam etiā lata culpa nō dz cōparari dolo. vt in.l.coꝛ.de sic.vt.ff.ad.l.coꝛ.de sic.l.in lege.ꝛ in.l.coꝛ.de fal.vt.j.de his qui sibi ascribūt ī te. l.senatusc̄ōsul. Jdē ꝛ si putat alienū ꝛ suus erat vt magis consideretur veritas q̄ opinio.vt.ff. a Fuga. ad.l.coꝛ.de fal.l.ꝑuberes.ſ.ꝛ si ei seruo.sed ꝛ Vide ad dñs tenetur etiā ꝓ seruo suo in fuga cōstitu quid il toſsi eū vendat pure vt statiz perficiak emptio: lā alleg. vt emptio teneat si fuerit emptoꝛ eū pſecut⁹. liber hō. Jtē secus in absente seruo qui nō est fugitiu⁹. ff.de ver. Jtē secus in coheredibus ꝛ socijs.vt.j.eo.l.in ob. in fi.
a fuga[a].ꝛ.ff.e.l.iij.vsq̄ in fi.l.ſ.Pro hoc añt delicto ꝛ vide eū et criminalis ꝛ ciuilis ꝑponik pena.criminalis dez Bar. vt seru⁹ vel libertus bestijs subiciak.ingenu⁹ in.l.fi. ff. añt ignobilis gladio feriek:nobilis dānatur in de ac.em metallū.ꝛ ita semꝑ ꝑponik capitalis pena.vt.j. ptio.

BIU Cujas

eo.l.vlti.ꝛ.ff.e.l.vlti.in fi. Et ideo mentiti sunt qui dixerūt hoc crimen extraordinarium esse nisi vbi ordinatur pater filio.nā.ꝯ.eo.l.qm̄.generaliter loquit in libero ꝛ seruo: ꝛ publica est accusatio.vt.ꝯ.e.l.plagij. Et ideo miror ꝙ Pla.dixit eam priuatā esse in seruo vel filio exportato. Ciuilis aūt pena pecuniaria erat olim statuta ꝫ hodie cessat:vt.ff.e.l.vlti.datur aūt actio de seruo corrupto ꝛ furti:si malo aīo ꝺs alienos seruos susceperit vt ꝓstet refugium fugiēdi.vt ff.de ser.cor.l.ꝯ.in pr̄i.ꝯ.persuadere.ꝛ.l.vt tm̄. ꝯ.de filio.ꝛ.ff.eo.l.pe.ꝯ.idē.in princi. Et id no tandum ꝙ furti actio datur ꝛ serui corrupti: etiā non cōmissō plagio.vt qz non corrupit vt fugeret:nec surripuit vt exportaret. Sed si tenetur de plagio etiā predictis tenetur accusationibus:vt.ff.eo.l.pe.ꝯ.rñ.ꝛ.ij.

¶Ad legem iuliam viscelliam. 21

4

Adiuim⁹ de.l. fauia.videamus de.l.cor.de falsis. Sed qz quoddā falsum committitur a liberto asserēte se ingenuum eē:ideo ponit ad.l.viscelliam:q̄ sup hec est posita. Videdū ergo qñ locum hz hec lex. Et q̄ sit eius pena. ¶Et certe locus hz qñ libertus appetit ea q̄ ingenuis tm̄ cōueniūt:puta aspirat ad honores ꝛ dignitates asserendo se ingenuū esse. Si aūt se libertum cōfiteatur ꝛ penuria sit honum poterit eligi:vt.ff.de decu.l.eos q̄ vten.in fi.ꝫ exigit impetrato iure annulloꝝ aureoꝝ:qz tunc quo adiuit obtinet imaginē ingenui mozit̄ tñ qua si libertus:vt.ff.de bo.li.etiā si ingꝝ.ꝛ no.ā.de in.annu.au.multomagis idē si restituat natalibus:vt.ff.de natalibus re.l.queris.filij aūt libertozum vt ingenui eligunt:vt.ꝯ.de digni.l.libertozum. Vbi aūt libertus ꝺ.l.viscelliā appetit honores:eē ordinem pro qualitate admissi patitur penā:vt.ff.ad.l.cor.de fal.eos qui.ꝯ.q̄ se.ꝫ vbi fecit se creari decurionē damnū patit forte:qz pecuniaria multa est ei indicēda.ꝛ notatur infamia ꝛ repellit ab ordine:vt.ꝯ.eo.l.ꝯ. Munera aūt personalia q̄ non honorē:ꝫ onus cōtinent indistincte suscipit vt tutelam ꝛ curam:vt in fine huius.l.ꝛ.ā.de excu.tu.l.libertos.ꝛ.l.nec senatozū. Hodie aūt non videt locū habere lex ista viscellia cū liberti hodie in genui reputentur quātum ad oīa iure tñ patronatus illeso:vt in auten. vt liberti decetero.col.vj.primo responso.

¶Ad legem corneliam de falsis. 22

Jstum titulum restrige vt non procedat in eo q̄ non sit vē falsarius. Iz statutuz ꝺ ceret illum puniendu

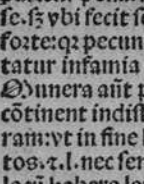

Dosuit supra ad l.viscelliā q̄ de quodā mendacio loquit specialiter. Hūc ponitur generalit:r de oī falso super quo ē exposita.l.cor.de falsis. ¶Videam⁹ ergo q̄d sit falsum:qñ locū habeat.l.cor.ꝛ qualr in ea fiat cognitio:ꝛ qualis sit accusatio:ꝛ q̄ sit eius pena. ¶Est aūt falsum imutatio veritatis:vt in aut. de instru.cau.in princ.col.vj.ꝛ ozimutatio eo ꝙ falsatozes studēt mutare ea q̄ vera sunt:vt fal tanq̄ 6 sa videantur verisimilia. ¶Locus hz lex cor.de falsis.cōmisso dolo nō aliter:vt.ꝯ.e.nec exemplū. ¶Et cōmittitur falsum pluribus modis:puta li.col. scriptura:siue quis scribat falsum:siue deleat reseri verū:vt res.i.rei veritas nō appareat.ꝛ ita fe Jas. cit intelligibile instrumentū.non distinguo sit testamentū vel aliud instrumentū publicū vel priuatū:vel vtrum sint tabule ceree vel lignee vel rones:vt.ff.e.l.ꝯ.ꝯ.qui in rōnibus.ꝛ.l.pau lus.ꝯ.paulus. Jtē cōmittitur dicto:vt in teste falsum scienter asserēte vel varium testimoniū ferente ꝛ iudice sciēter ꝺ cōstitutiones falsum iudicante.ꝛ q̄ ad predicta cōsiliū ꝛ opē prestite runt:vt si iudicē vel testem corruperūt. Jtē ꝛ q̄ accepit ne ferat testimoniū vel vt instruat testes:ꝛ ita nō aperiatur veritas vel qui falsis legibus vtitur in allegādo:vt.ff.eo.l.ꝯ.ꝯ.item.ꝛ ꝯ.sed ꝛ siquis.ꝛ.ꝯ.qui iudicē.ꝛ.ꝯ.ꝫ ꝛ si index. et.l.vlti.ꝛ.l.eos qui diuersa. Non aūt quilibet qui mētitur hac.l.tenetur:vt.ff.e.l.quis sit. Si aūt quis mentitur principi vel presidi vel per obreptionē aliquid obtinuerit hac.l.tenetur. vt.ff.e.l.siquis obrep.ꝛ.ā.si ꝺ ius vel vti. pub. l.ꝛ si le.ꝛ.ꝯ.de diuer.ap.l.ij. Jtē cōmittitur falsum facto:vt in moneta ꝛ mēsura: vt.ff.e.l.qui cunq̄.ꝛ.l.pe.ꝯ.j.ꝛ ponitur exemplū in moneta de his qui nūmos aureos partim raserūt partim tinxerūt vel finxerunt:ꝛ tūc liberi subiciūtur bestijs serui damnantur vltimo supplicio. Jtē ponitur exemplū ꝛ de eo qui in aurū vitij quid addiderit:vel argēteos nummos adulterinos cōflauerit:vel eoꝝ tale quid nō prohibuerit:vel nūmos stanneos seu plūbeos emerit vendiderit dolo malo qui tñ falsam monetam percusserit si in totū formare noluerit suffragio iuste penitentie absoluit.vt.ff.eo.q̄ falsam.ꝛ.l.pe.ꝛ.l.quicūq̄. Pro mensura aūt falsa ponitur pena delinquēti in duplū. Jnsuper ꝛ relegatur vt ibidē ozdo. Sed ꝛ facto cōmittit falsum in supposito partu de quo priuata ꝛ perpetua est accusatio. Nā de eo soli accusant parentes vel hi ad quos ea res pertinet nō quilibet ex populo vt publicā accusationem intendat.vt.ff.e.qui falsam.ꝯ.j.ꝛ.l.lege cor.ꝯ.j. Jtez cōmittitur falsum vsu:ꝛ differt his ab alijs:qz hic se liberat abstinēdo se ab vsu falsi scripture. Secus in alijs.vt.ꝯ.e.l.ꝫ falso. Milites etiā vsu incidunt in falsum. Nā qui se pro milite gessit vel illicitis insignibus vsus est de falso diplomate.i.interdicto certo loco itinere breuiori via cōmeauit pro admissi qualitate grauissime puniendus est.vt.ff.e.l.eos.ꝯ.vlti. Sunt ꝛ alij qui incidūt in.l.cor.de fal.vt qui testamentum celauerint amouerint vel rapuerint deleuerint interleuerint subiecerint resignauerit scripserūt falsum testimoniū signauerūt recitauerunt dolo malo:vel dolo malo curauerūt ea fieri.vt.ff.e.qui testamētū. Idē in eis q̄ corruperunt edicta tenentur hac.l.vt.ff.e.l.pe.in prin. Idē ꝛ in eis qui duobus rem insolidū vendiderunt.vt.ff.eo.l.qui duobꝰ.ꝛ vt ibi dicit ad tps relegantur nec bona illis auferunt. Sicut

BIU Cujas

et in eis qui iudicē corruperūt. Ille añt qui obliganit rem duob⁹ insolidū nō tenetur hac speciali accusatione: sz crimine stellionatus. vt. ff. de crimine stel. l. iij. Itē hac. l. tenet qui instrumenta apud se depositē pstiterit aduersarijs a deponētis. vt. ff. e. l. j. §. is qui⁹. ⁊ de penis. l. si quis aliquis. §. si quis. Itē est quasi falsum qñq ⁊ punit vt si tutor vel curator vel qui officio depositō nō restituerūt tutelam vel curatores cū fisco ꝺxerunt. ita tñ si ꝺxerunt viuo eo de cuius tutela vel cura agitur. Nam si decesserit sz rōnem nondū heredi eius reddiderint iure ꝺhunt: sed ⁊ si iure hereditario successerint in fiscalem ꝺctū tutor vel curator sz ante rōnez reddita nō hz locū pena sz adhuc viuat is cui⁹ tutela vel cura est administrata. Ubi añt quis primo ꝺxerit cū fisco ⁊ postea suscipit tutelā vl curam certū est eū non teneri hac. l. q: nihil videf in fraudē pupillorū feciſſe cū prius eēt fiscalis debitor. sz se potuerit excusare ⁊ nō excusauit. vt. ff. e. l. j. §. tutores. Itē ⁊ quasi falsum est siqs sibi ascribat i testamēto. vt dicem⁹. j. ti. j. ¶ Cognoscitur añt de falso acerrime facta indignatione si criminalis questio proponaf ⁊ accusanti ⁊ accusato incumbit ꝓbatio. vt. j. e. l. iij. ⁊ questio de scripture auctore habef nulla obstāte ꝓrogatiua decurionatus vel alia. vt. j. e. l. siqs. ¶ Similiter añt leuius procedit examinatio. vt j. eo. l. vlti. ¶ Et vtrūq; iudicium agi pōt qcūq; velit prio. vt. j. eo. damus. sz quidā dixerunt prio criminalē debere institui. ar. §. de fide instru. l. vlti. ⁊. l. iij. Similiter añt cognoscif de falso per exceptionē vel replicationē ⁊ qñq; per acti. in factū. Nā qui nōie pretoris litteras falsas reddidiſſet edictumve falsum diceref proposuiſſe ex hac causa tenef acti. in factū penali q̄nis lex cornelia sit reus. ⁊ forte pena hic accipitur pro itereſſe agentis. vel pro pena. l. aureorū que statuitur in eū qui corrupit albū ꝓtoris. vt. j. eo. l. qui nōie. ⁊. ff. de in ius vo. l. pe.

2 ¶ Est añt accusatio de falso priuata fm pe. ni si vbi cōtingit cōiter oēs in falsa moneta ⁊ mēsura ⁊ in testamēto celato vel delegato. vt. ff. e. l. paulus. pōt tñ dici ꝺxium: q: inter alia publica iudicia numeratur. vt instit. de pub. iudi. §. itē lex. ⁊. ff. de pub. l. j. ⁊ daf vsq; ad. xx. annos

3 querela. ¶ Est añt pena falsi ⁊ quasi falsi deportatio nisi in quibusdā casibus. §. dixi minorem penam ꝺponi: ⁊ cōtinet deportatio publicationem bonorū: in seruos añt est eius pena vltimum supplicīū. vt. ff. e. l. j. §. vlti. ⁊ instī. de pub. iudi. §. item lex cornelia.

¶ De his q̄ sibi ascribunt in testamēto. 23

Ad materiā istius ti. vide Are. ī cōsi. lxxx 4. viij.

Doniambi qui ascribūt in testamēto. l. cornelia tenenf. de qua. §. dictum est. Ideo de his apponit. ¶ Videndum ergo qñ quis videaf sibi ī testamēto ascribere: ⁊ quib⁹ modis quis excusetur a. l. cornelia. ¶ Et quidez si mihi ascribo aliqd cōmodum ex testamēto incido in. l. cornelia. Itē ⁊ si ascribo seruo meo nisi in fideicommissaria libertate prestanda morā fecerim: tūc em̄ q: ipm sequitur cōmodum nō incido in penam. vt. ff. e. l. puberem. §. itē si seruo. Si añt ascribā ei qui bona fide mihi seruit vel in quo habeā vsumfr. nō incido. vt. ff. e. l impuberē. et §. si ei. ⁊. §. si dñs. sz quo ad animi mei cogitationē in primo casu videar incidisse: q: credebam meū qui mihi bona fide seruit. magis tñ ꝺsideratur veritas simile. ff. de furtis. l. inter. §. penul. sicut ⁊ ecōtra tradif generale magis considerando opinionē q̄ veritatē. vt in casib⁹ pleriſq; notari pōt. vt. ff. de vsuca. siquis id. ⁊ de acqui. here. l. is qui putat. ⁊ de le. iij. l. j. in princi. Quid añt si seruo bona fide seruienti vel fructuario legabaf mei contemplatiōe videf idē qō in ꝓprio seruo dicēdū: q: legatū mihi quere tur alias. vt. ff. de vsufr. l. ⁊ siquid. Sz ⁊ si ascribam eū in cui⁹ ptāte sum: vel ei qui in eadē ptāte est incido in. l. cornelia. vt. ff. e. l. de eo. qō est mirabile: q: mihi seruo vel filio nihil querif. et sic queratur patri dñove ⁊ in filio quoquo mō pōt tolerari: q: viuēte patre quodāmodo videtur dñs rerū paternarū. ⁊ in seruo pōt rō assignari q: a dño hz sustentamentū sui ⁊ q: ab eo expectat premiū: non tñ est idē cū quis ascribit vxori siue. vt. ff. e. vxori. q̄q̄ lex ꝺdicta posſet intelligi vt pf dñsue incidant in cor. cū eorum volūtate seruus vel filius patri dñove vl eorū subiectis ascribit legatū. vt ⁊ ꝺ. ff. e. diu⁹. §. scribere añt. nō vt seruus vel fili⁹ ob hoc incidant in corne. Ubi añt seruo meo non ascribo aliqd de rebus testatoris sz libertatē videf q̄ sit eī penam qñ nullū meum cōmodū est: non ideo ascripsit vt seruus magno precio redimaf a me ⁊ manumittaf. ille añt qui cū fundus titio legaref adiecta sua manu in cōditione pecunie sibi dande incidit in volūntatē senatusconsulti. vt. ff. e. ipuberem. §. pe. Quod añt dixi vbi ascribo seruo meo seruaf ⁊ si ascribā filio q̄ est in ptāte mea. q: p eū querif mihi nō a comilitone suo differaf hoc legatū filio meo. vt ff. e. si pf filio. vel nisi filius sit apud hostes: tūc em̄ reuerso filio incidit pater in cor. Si vo decesſerit in captiuitate filius pf extimatur innocens. Emācipato añt filio vel in adoptionē ꝺato recte ascribo. vt. ff. e. ipuberem. §. j. nec em̄ mihi querif p eos: sz nōe hodie idem videtur etiā in eo qui est in ptāte cū ex oī aduentitia cā sibi ⁊ nō patri queraf. Rñdeo nō. q: ⁊ hodie patri saltē vsuf. querif: vnde ꝓpter hoc saltem videtur incidere in penā. Ex his pz q̄ si ascribaz exneo sine dubio nō incidā in cor. Et si seruo exnei ascribā idem sz postea subijciaf mihi. vt ff. e. de eo. §. vl. Et ita plene vidimus qñ quis

5 dicaf sibi ascribere. ¶ Nūc dicamus qñ quis dicatur sibi in tastamēto ascribere. Et certe ita demū si signatū sit ⁊ oīa impleta que sunt necessaria in cōfectione testamēti. Nam nec ꝺdictum de tabulis exhibēdis aliter cōpetit nō añt exigitur vt sit perfectū quantū ad exhere dationes vel preteritiones vel irritationes. vt

6 ff. de tabu. exhi. l. j. ¶ Nunc videamus qualiter hoc verbū cōmodum interpretef. Et quidem

a Js qui. Jstū tex. inducit pstantissimus do. Zancel. decius in l. ij. in. iij. col. ver. ī eadē gl. in fi. C. de eden. vide. p eum.

large vt sine legatū sine hereditatē sine fideicōmissum sine libertatē sine exheredationem eorū qui nō exheredati irritarent testamentū: et ita mihi heredi vel legatario nocerent sine ademptionē legatorū a me relictorū ascribaz incidā in cor. vt. ff. e. l. siquis legatū. §. si instit. Itē cōmoduz intelligo quoquo mō sal tem pria facie deferendū z apud me non erat remansurū: puta qō alij erat restituendū. vt. ff. eo. filius. §. vlti. ꝛ. l. cum quidā. In casu tñ mihi ascribo fideicōmissum nec incido in penā ꝛ tenet fideicōmissum. vt ecce aliqs duobus heredibus institutis adiecit: vt si alteruter heres sine liberis decessisset ei ꝙ supereſſet ꝛ liberos haberet hereditas redderetur: vel sine liberis vterq; decessisset hereditas deinde alia manu scriptoi testamēti restitueret testatoi eñ. i. scribenti testamentū remittit pena. l. cornelie. et de benignitate cōsequitur fideicōmissum. vt. ff. eo. diuus. §. vlti. ꝛ est forte ideo: qz p aliū cōsequitur fideicōmissum: vel ideo qz nō pure z sub pluribus cōditionibus est ei restituendum. Bz ꝛ filius hereditatē patris sibi ascribit de equitate nō de iure stricto. vt. j. eo. l. j. ꝛ. ff. e. l. filius emancī. j. rñso. ¶Secus in patrono. nā ipse caret legato ꝛ venia pōt a cornelia excusari ꝛ amittit bonoꝝ possessionem ꝛ tabulas. vt ff. e. l. siquis le. §. vlti. Nā hereditas patris magis debet filio ꝙ liberti patrono. sic ꝛ alias filius p ꝛ tabulas bonoꝝ possessionem irritat testamentū patris in totū patronus pro pte. vt isti. de succes. liber. §. si vero. ꝛ. ff. de legatis pstan. l. j. hinc est qō exequamus filiū cuilibet creditoi. vt in
7 predicta. l. cōtinetur. ¶Excusak quis a cornelie pena vel senatusconsulti liboniani propter ignoratiā iuris si profiteak se a legato discedere. vt. j. eo. senatusc̄ consulto. Et hoc de equitate. Nā secus est de iure stricto. vt. ff. eo. l. diuus. in prin. ꝛ presumik ignorantia propter militiā. vt j. eo. l. qō adhibitus. forte ꝛ propter rusticitatem. ar. ff. de probatio. cū de indebito. §. sinaūt is qui. Itē propter dñi vel patris testātis iussum excusak seruus eius vel filius sibi ascribētes vel etiā adimētes legata a se relicta: vt. ff. eo. l. senatus. ꝛ. l. siquis. §. j. in alio secus: qz lz volente testatoze ascribat vel adimat tenetur cor. ꝛ nō valet legatū sibi ascriptū: nec valet ad emptio: praestak etiā tantūdem fisco. vt in predicta. l. senatus. in. ff. ꝛ. l. impuberē. §. qui codicillos. ꝛ. l. siquis eñ. §. j. ꝛ. j. e. l. senatusc̄ consulto. Bz et iussus matris excusat filiū ꝛ filij volūtas excusat matrem ꝙ sibi ascribit in testamēto filij. Idem ꝛ si seruus eiusdē matris ascriberet eidem. Et hi oēs excusanꝫ a pena: sed legato carent qō est notandū: qz iuris iguoratia excusat a pena de qua plenius dixi in summa de iu. et fac. igno. legatū etiā consequitur quadā medicina. Si eñ testatoz spāli subscriptione sua dicat se agnoscere legatum qō quis sibi ascripsit valet legatum. Si aūt generali subscriptione dicat se recognoscere oīa legata que quis sibi ascripserit in testamēto vel generaliter oīa legata non nominando personā ascribentis. hoc valet quantum ad filios vel seruos testantis: non quātum ad extraneos: vt. ff. e. l. j. §. inter. et. l. diuus. §. plane. ꝛ. §. item senatus. ꝛ. §. que ri. ꝛ. j. eo. l. vlti. ¶Ubi autem onus quis tñ sibi ascribit tenet in preiudicium suum: vt. ff. eo. l. vxori. §. j. ¶Ubi aūt dico legatum mihi relictū non incido in cor. ꝛ valet legatū: vt. §. de testamentis. l. dictantibus.

¶De falsa moneta. Rubrica. 24 Adde ca ibi ma

8 Falsum nō solū predictis modis cōmittitur et ꝛ vide la ponitur: lz etiā i moneta. ꝛ ideo te alexā. ponit de ea: qz grauioz imponik cōsi. eiis. pena ꝙ sup alio falso. ¶Videndum ergo qñ locū habeat hec accusatio: ꝛ quis nat? de tenetur de eo crimine: que sit eius pena: ꝛ que falsa mo sint spālia in hac accusatione. ¶Et certe locuz neta pos lz hec accusatio cū quis fabricauit: falsam mo sit appel netam: vel fabricari fecit: vel sup ea dedit consi lari. de S lium ꝛ auxiliū: vel nō prohibuit eam fabricari: vid Bar. qui tñ in totuz formare nolueritiusta pna ex in consil. cusatur: vt. ff. eo. qui falsam mo. ¶Sed ꝛ siquis suo. clv. aureos nummos tingat vel fingat vel radat patitur capitalem penā. vt. ff. e. l. ꝙ nūmos. Quid si non essent aurei forte nō tantā patietur penam: pro fabricata eñ imponik pena combustionis: vt. j. eo. l. pe. Distinguunt tñ quidā an in solidis aureis quis reperiak adulter: vt tūc cōburatur. An in alia moneta: vt tunc patiak capitalem penā: vt. j. eo. l. j. §. actoze. ꝛ capitalē penā interpretantur mortē. i. deportationem.

9 ¶Sunt aūt in hoc crimine multa specialia: qz etiā infames: vt in crimine lese maiestatis pñt accusare: vt. j. eo. l. pe. ꝛ. l. j. in prin. Et qz quilibet falsariuꝫ capere pōt: vt. j. eo. l. j. alias ꝛ: vt §. de exhi. re. l. neminē. Et qz hoc nō appellat
a dānatus: vt. j. eo. l. j. alias ꝛ. vt. ff. de appel. a. l. non tñ. Et qz de accusatoris calumnia nō queritur: vt. j. eo. l. j. ꝛ. §. de accu. l. vlti. Et qz sola negligentia quis punitur etiam ignorans si dñs erat in proximo cōstitutus. Nam publicak predium in quo cōmissum est scelus nisi dñs ante ignorans: vt primū reperit scelus prodiderit perpetratum. Si vero dñs longissime a pdio abfuerit nullā patitur penā: sed eius auctores qui ministeriū in hoc prebuerunt capitaliter puniuntur. Uidue aūt ꝛ si sunt in proximo nō puniuntur de negligentia vel ignorantia: sed puniuntur de scientia impuberes: nec etiā de scientia puniuntur: qz etas eoꝝ quid videat ignorat. Tutoꝛes aūt eorū si in proximo sunt: qz nō debent ignorare quidā re pupilli agatur in tñ puniuntur in quantum a pupillo fuerat inferendum: vt. j. eo. l. j.

a De ap pel. vide circa hoc cōsilium Bar. allegatuz in precedē ti apo.

¶De mutatione nominis cognominis ꝛ pronominis. 25 Circa materiā hu

10 Si ingenuus nomē: vel ius tit. ꝛ pronomē: ō ista mu vel agnomen mutet: siquidē in fraudatione dem tenetur cornelia: alioquī ꝛ. ser nois. vi no autem mutare non licet. vt. j. c. de alen. l. j. ꝛ. ff. ad. l. cor. de falsis. l. falsi. ru. ff. fo.

BIU Cujas

matri.in
h. col. v.
i eadem
glo. ibi
vbi bar.
alleg.l.j.
hui⁹ tit. ⁊
Alex.i.l.
si qs i fi
di voca
bulo.l.ij.
col. ff. de
leg.j vbi
d. Jas. ⁊ i
materia
vide fel.
i gregoriano. in
viij. col.

¶Ad legem iuliam de ambitu. 26

¶Superior lex coꝛnelia punit falsarios cupidos ī pecunia. Ita hec lex ambitiosos. i. cupidos in honoꝛe. Videamus ergo qñ locū habeat hec lex: ⁊ q̄ sit eius pena. ¶Et certe locū habet qñ quis pecunia facit se eligi ad aliquā administrationē nō in ciuitate romana: in ea em̄ eligit pꝛinceps magistratum: sed in municipio vel in ciuitate alia qua nō pꝛinceps: sed ppls habet electionē. vt. ff. e. l. j. rūso. ⁊. j. ti. j. l. vl. hoc tamen intelligo si clā culo pecuniā alicui p̄uato det. vnde videt ideo aspirare vt pecuniam cōmunem surripiat. Secus si in publico cōcilio vel cōcione offerat vel p̄mittat ciuitati vel municipio vt velit pdesse ciuitati nō pꝛeesse tm̄. vt. ff. de polli. l. j. §. sed si quidem. ⁊ de admi. tu. nō existimo. Sic ⁊ barbarius Philippus petijt pꝛeturam ⁊ pꝛetoꝛ desiꝛgnatus est. vt. ff. de of pꝛe. l. barbarius. Sed et beatus Augustinus dicit qui ep̄atum desideꝛat bonū opus desideꝛat. Si añt clanculo poꝛrigat pꝛeces ⁊ exaudiatur incidat in hanc legē aliud si foꝛte alius supplicauerit pꝛo eo inscio hz secus dicaꝛ in symonia. ¶Tē locum habet p nouo vectigali instituto ⁊ in eo qui ingreditur domū cognoscētis de criminali causa siue sit accusatoꝛ: siue accusatus ⁊ pena. c. soldoꝝ imponitur ⁊ infamie. Sed siquis alīū cōuincit in iure. restituit nō tm̄ recipit pecunia. hz ⁊ data pecunia in quadruplū repetit. vt. ff. e. l. vnica. ⁊. j. ti. j. l. vl. in fi. ¶In alio etiā casu locū hz hec. l. j. cū quis secūdo suscepit dignitatē ⁊ officiū in q̄ semel fuit ⁊ imponit pena deposꝛtationis. vt. j. e. l. j hz fallit in assesoꝛe. vt. ō. de assess. liceat. ⁊ in pꝛocōsule hq̄. vj. vicibus pōt creari. vt. ff. de of. p cō. l. antepe. vel dic. vj. fascibus. i. vj. mensibus ⁊ nō amplius durat eius officium.

¶Ad legem iuliam repetundarum. 27

2 Si aliquis eligit per pecuniā: ita electus sine pecunia: posmoduz pecunia facit aliq̄d: vñ hec lex est inducta. ⁊ dꝛ repetundarū pecuniarū fm antiquos hodie repetundarum. ¶Habet locum hec lex cum is qui habet publicum officium pecunia data vel pꝛomissa sibi facit aliquid qđ facere nō debet vel omittit quod facere debet: et de hoc supponūtur multa exempla: vt ecce accipit pecuniam ob iudicandū vel nō iudicandum decernendūve vel ob sententiam in senatu consiliove pu. dicendam ob accusandum vel nō accusandum: vel ob iudicem arbitrumve p̄anduz vel mutandum: vel iubendum vt iudicet: vl̄ ob non donandum: vel nō mutandum: vel nō iubēdum vt iudicet: vel ob hominem in vincula publica conjiciendum: vinciendum vinciriue iubēdum: vel ob hominē ex vinculis dimittendū: vl̄ ob hominem necandū: vel absoluenduz: vel ob litez estimandā: vel ob iudicium capitis pecuniaue faciendū: vel nō faciendū: vl̄ ob militē legendum mittendūve: vel ob denunciandū testimoniū: vel non denunciandū: vel vt accepto feꝛatur opus publicū faciendū frumētūve publice dandū p̄bendū appꝛehēdēdū: vel vt accepto feꝛantur sarta tecta tuenda añq̄ pꝛefecta pꝛo bata pꝛestita lege erunt. Et generalis subijcit clausula vt vbani magistraꝰ ab omni soꝛde abstineant neue doni muneriue plus in anno accipiant q̄ qđ sit. c. aureoꝝ: nisi ab exceptis pſonis a q̄bus lex iubet accipere: puta cōsobrinis et his q̄ sunt in pꝛioꝛe gradu: ⁊ ab vxoꝛe. vt. ff. eo. l. j. ij. iij. iiij. v. vj. ⁊. vij. Esculēta tm̄ ⁊ poculenta recipit ab oībus pſonis que tm̄ non excedant edulīū vsum ⁊ intra dies pꝛoximos pꝛodigantur. vt. ff. de of. pꝛocō. l. solent. §. vlt. ⁊ de of. pꝛesi. l. si foꝛte. Et habet locū eadez lex etiā in comitibus iudicū. vt. ff. e. l. in comites. Pꝛo hoc delicto locum habet duplex querela. i. ciuilis actio in factū vel cōditio ex. l. ⁊ publica accusatio. Actio datur in quadruplū cōtra iudicē pꝛo eo qđ ipse vel eius domesticus: vel eius manipularius: vel ministeꝛ accepit: vel rapuit: vel ablatulit. vt. j. c. l. j. Et debet istud quadruplū totū fisci esse cū danti obstat turpitudo sua ne possit aliquid repetere. vt. ff. de iu. fis. l. lucius. ⁊ vt diximus. ō. de ꝓcū. ob turp. cau. ¶Et dat hec actio in heredē accipiētis: vel extoꝛquētis intra annum etiaz si nihil peruenerit ad heredē. vt. ff. e. l. ij. ⁊. j. e. l. sciant. Vel dic datur in heredez si ad eum peruenerit: sed intra annū: ⁊ ita erit speciale vtroq̄ modo: q̄ fm regulā de eo qđ peruenit heres deberet teneri ꝓpetuo: vt diximꝰ. ō. ne ex deli. defun. hz scōz speciale tolerabiliꝰ est. multomagis debet dari hec actio vbi quis dicit se expoliatū ⁊ cōcussum a iudice: ⁊ tunc spoliatus habet actiōez in duplū. vt. ō. de assess. l. cōsiliarijs. ⁊. j. e. l. vnusquisq̄. ¶Est ⁊ publica accusatio inducta pꝛo crimine q̄uis duret officium magistraꝰ. vt. j. e. iubemꝰ. q̄ dicit deliquisse in officio vel oppꝛimere subiectos: alꝫ nō pōt cōueniri durante officio magistraꝰ maioꝝ nisi de furto: sed magistraꝰ minoꝝ etiā durāte officio cōuenitur pꝛo quolibet crimine. vt. ff. de in ius vo. l. ij. ⁊ de iniur. l. nā ⁊ magistratiꝰ. ⁊ in aut. vt dif. iud. col. ix. §. si vero. ⁊ vt iud. sine quoquo suf. §. illud videlicet. ¶Huiꝰ. l. pena extraoꝛdinaria est cōtra delinquētes. nam plerūq̄ exilio puniūtur vel etiā duriꝰ pꝛout admiseꝛūt. Quid enim si ob hoīem necandū pecuniā acceperant vel licet nō acceperint caloꝛe: tm̄ inducti interfecerunt innocentē vel q̄ punire non debuerant: capite plecti debent: vel certe in insulam deposꝛtari: vt plerīq̄ puniti sint. vt. ff. eo. l. ante pe. §. vlti. ¶Illud notandū qđ mirabiliter tenetur quis hac lege cum dederit pꝛo honoꝛe pecuniam. ⁊ tunc agēti pecuniā restituit in quadruplum quā alij dedit. vt. j. eo. l. vlt. in fi. ⁊ erit hec actio popularis vt ⁊ accusatio. ¶Item notandum ꝙ donatū pꝛesidi cōtra hanc. l. non potest vsucapi pꝛiusq̄ in potestate eius a quo res pꝛo facta sit heredisve eius veniat ⁊ eadem lex venditiones locatiōes eius rei causa pluris minoriue factas irritas facit. vt. ff. eo. l. penul.

Aduerte ꝙ Bald. alibi alle gat istuz textuz in l. j. in pn. ff. ⁊ q̄sq̄ iur. ꝙ in dex q̄ in iuste occidit alium ꝙ donatū pꝛesidi cōtra hanc. l. non potest quē pati tur talio nē. ⁊ are. in. c. sup his. ō acc.

BIU Cujas

¶ De crimine peculatus. 28

Qonia magistratus electi in pecunia publica auferēda sepe relinquūt: ideo ponit de crimine peculat⁹: et q⁹ iulius super eo
3 legē suā tradidit de eavideam⁹. ¶ Videndū ergo quādo locū habeat lex iulia peculat⁹: ⁊ que sit eius pena. ¶ Et certe locū habet p⁹o pecunia publica interceptavel quoquo modo cōtaminata: vt si in aurum vel argentūvel es publicū aliquis dat aliq̄d. i. adhīciat ferrū vel silē. Idē in sacra vt in vasis ecclesie. Idē in religiosa vt in ornamētis sepulchri nec sepanē ab itercipiētib⁹ vel cōtaminātib⁹ q̄ dolo malo curauerint vt ab alio itercipiatur̄ ⁊taminet vel q̄ in rem suāverterant nisi sunt tales q̄bus vtiq̄ liceat p.l. vertere in rem suaz. Sed si donatū deo immortali quis abstulerit vel interceperit peculat⁹ pena tenetur. vt. ff. eo. l. j. ⁊. l. iiij. j. rūso. secus est vbi aliquis inuenit thesaurū in aliquo loco: nec eñ sit locus religiosus ꝓpter thesaurū. Nam ⁊ si in monumēto fuerit inuētus non quasi religiosus tollitur: q̄d eñ sepelire quis ꝓhibeā id religiosum facere non potest at pecuniā sepelire quis non p̄ot forte nisi causa cāstodie sit. vt. ff. e. l. iiij. §. vlt̄. ⁊ de acq̄. pos. l. pegre. Itē sec⁹ in pecunia p̄uativel ciuitat⁹ alteri⁹ q̄ rome. In his enim cōmittitur furtū: ꝛ in re ciuitatis romane cōmittitur peculatus. vt. ff. de fur. l. ob pecuniam. ⁊. ff. eo. l. iiij. §. vlt̄. In casu tñ etiā in p̄iuata pecunia cōmittitur peculat⁹. vt si a debitore fisci extorserim pecuniā simulādo me creditorem fisci cum non essem: secus tñ si creditor essem in soluta pecunia ⁊ exegi ab eo q̄ mihi et fisco debebat. vt. ff. e. l. sacrileg. §. eo. ⁊. l. añpe. sed ⁊ alias crimine peculat⁹ tenetur qui tabulam eneam continentē leges formāve agrorum aut quid aliud reficit vel quid inde mutauerit vel in tabulis publicis aliquem deleuit vel induxit vel qui in tabulis publicis minorē pecuniam scripserit q̄ quod rendiderit vel locauerit aliudve quid simile cōmisit vel qui perforauit muros ciuitatis vel aliquid inde abstulerit. vt ff. eo. l. qui tabulaz. ⁊. l. hac lege. ⁊. l. qui perforauit. Idē ⁊ in eo q̄ in predā ab hostibus raptam surripuerit: ⁊ preterea condēnatur in quadruplum. vt. ff. e. l. pe. ¶ Est añt pena peculat⁹ capitalis aīaduersio contra iudices qui tēpore sue administratiōis publicas pecunias subtraxerunt ⁊ cōtra eos q̄ ministerū eis ad hoc adhibuerunt vel q̄ subtractas pecunias scienter ab his susceperūt. cōtra aliosvero q̄ tenentur hac l. statuitur pena deportatiōis ⁊ publica est hec accusatio ⁊ sopitur quinquēnio. vt insti. de publi. iudi. §. lex iulia peculat⁹. ⁊. ff. e. l. peculatus crimen. ⁊ speciale est in ea q⁹ inchoatur contra heredes. vt. ff. eo. l. vlt̄. ¶ Tractatur ⁊ de alia lege q̄ dicitur de residuis. vt. in. ff. e. ti. sed in hoc ti. non tractat ⁊ locum habet lex ūlla iulia contra eum apud quem ex locatione emptiōe alimentaria ratione aliave qua causa tota pecunia pu. vel pars pecunie publice quā accepit re sedit. Item ⁊ eadem. l. tenetur q̄ pecuniā pu. in vsū aliquo acceptaz retinuit nec erogauit ea. l. damnatus amplius tertia parte q̄ debet punitur. vt. ff. e. l. ij. ⁊. l. iij. §. lege. quā penā ex iterpretatione sua dixit. ꝑ. in quadruplū extendi q̄d contra significationē verborū est aperte. dic ergo amplius tertia parte quā debeat. ⁊ vt q̄d debet soluat: ⁊ tertiam partem eiusdem sicut et. §. de inoffi. testa. l. siquis in suo.

Qñ locū hēat lex iulia peculiatus.

¶ De crimine sacrilegij. 29

Qonia lex iulia
4 de sacrilegijs tractat: ideo de eo crimine ponit. ¶ Videndū ergo qñ sacrilegiū cōmittat: et que sit eius pena: et postea dicemus de quasi sacrilegio. ¶ Est autē sacrilegiū quando sacrum de sacro auferatur at si non sacrum de sacro vel sacrū de nō sacro quis intercipiat cōtra morium est quicq̄d dicāt decretiste. nā si res p̄ciuatorum anferanē de re sacra furti actio locū habet nec sacrilegiū est. Itez ⁊ si sacra surripiātur de loco p̄ophano furtū erit nō sacrilegiū. Secus si surripianē de sacro: hoc est q̄d dicit lex locum facere: vt idē crimē sit furtū vel sacrilegiū. et capite luendū vel minore supplicio. vt. ff. ad l. iul. pecu. l. diui. et de penis. l. aut facta. §. locus. Sacrū dico q̄d rite ⁊ publice per pōtifices consecratū est non per p̄matū auctoritate alicuius sacerdotis vel laici: ſ̄ edicule vel res sacerdotū incustodite si ab aliquo attentētur vel surripiantur amplius q̄ p⁹o furto ⁊ minus q̄ p⁹o sacrilegio imponit pena. vt. ff. e. l. sacrileg. capite. ⁊ insti. de re. di. §. nullius. Sacrilegij pena imponit p⁹o qualitate persone p⁹o qua condītione rei ⁊ tp̄is: ⁊ etatis: ⁊ sexus: ⁊ seueri⁹ vel clemētius vindicat crimē. plerīq̄ eñ iudices sacrilegos dānāt ad bestias: plerīq̄ viuos eximūt alij in furcā suspēdunt: sed moderanda est pena vsq̄ ad bestiarū dānationez eorū q̄ manufactū templū effregerūt ⁊ dei dona tulerūt noctu. ceterum siquis interdū modicū aliquid de tēplo tulit pena metalli cohercēdus est. aut si honestiore loco sit natus deportādus est in insulam. ¶ Illud notādū est q̄d de sacrilegijs nihil in hoc ti. C. dicit: sed de quasi sacrilegijs tm̄. Ecce eñ in p̄ima lege cauet sacrilegiū admittere eum qui diuine legis sanctitatē obmittit per ignorantiam aut violat p negligentiā vel contēptū. In scda dicit nō aperte disputari de principali iudicio sacrilegij: est enīz instar disputare an is dign⁹ sit quē elegerit impator. In tertia dī ne q̄s sacrilegij sine crimine expetat honorē i sua pulcia: nisi cū dñs impator vltro ocesserit: nec eñ honores dñt offerri nisi raro. i. ob penuriā holm. vt. ff. de decu. l. eos. sane p̄tores rome fieri nō debēt: nisi larē rome foueret. vt. ff. de of. p to. l. ij. Itē ꝓcuratori cesaris q̄libet p̄t assidere in sua ꝓuincia: q⁹ publico salario non fungitur. vt. ff. de assess. l. vlti. Secus in assessoribus aliorum iudicum. vt. ff. quib. ex cau. ma. l. si cui.

Que sit pena legis iulie peculat⁹

Qñ sacri legiū cō mittat.

Dic bar. in. l. diuꝰ. ff. ad. l. iu liā pecu. et in. l. si nō dū. et ibi Bal. C. fur. ⁊ fal. ī rub. C. de crimi. sacrileg.

Que sit sacrileg pena.

Scda dī cū ūlla. l. ij. q̄ incipit disputari. occurrat tex. i c. sicās. §. si autem. xvij. q. iiij

De seditiosis ⁊ his qui plebem audent cōtra rempublicam colligere. 30

BIU Cujas

circa istã Nu. vide Cep. cautela. xlii. Et quid ecõtra. ĩ cau. xlv.

1 Editionẽ facere est quasi sacrilegiũ cõmittere. de quo habuimus. s. vnde ⁊ crimen leſe maie. qõ primum sacrilegio est cõmittit si fiat seditio rome. vt. ff. ad. l. iul. maie. l. j. Si aũt fiat in alijs locis patit q̃s capitalẽ penã. i. mortem. vt. j. e. l. j. ⁊. ij. ¶Quando ciuilis actio criminali ꝓiudicet ⁊ an vtraq; ab eodem exerceri poterit. 31

2 Am plures alicui vel diuersis competunt que stiones dubitat que tamen pre iudicet: an vtraq; ab eodem pos sit vẽtilari: ⁊ ideo de his ponit. ¶Sciendũ est aũt qõ preiudicari q̃q; õr ad tẽpus. i. ꝯtum ad ordinẽ vt vna primum: deinde alia cognoscatur. ⁊ fm hanc significationẽ dicũ tur quedaz actiones ꝓiudiciales. vt insti. de ac. §. preiudiciales. ⁊ ita etiaz ponit in. ff. de pub. iu. l. iiij. Quãdoq; õr ꝓiudicari imperpetuũ. vt ac. iniu. ⁊ cri. accu. vt. j. liquebit. ¶Notandũ ergo est q̃ q̃q; criminalis criminali ꝓiudicat. vt no. s. q accu. nõ pos. Quandoq; ꝓiudicat ciuilis ciuili. vt no. s. de or. iu. ⁊ de or. cog. Q̃q; preiudicat ciuilis criminali que mouet ab altero. vt s. ad. l. iul. de adul. l. q̃m. Q̃q; preiudicat ciuili criminalis quaz alius mouet. vt. s. de or. cog. l. q̃m. Si vero ciuilis ⁊ criminalis questio deferã tur eidẽ ⁊ vnã intentet locũ habet presens rubrica vt distinguamus cõpetãt mihi de re familiari an nõ. Si de re familiari. i. ꝓpter rem familiarẽ: hoc est q; mihi abest vel abfuit aliquid de ꝓmonio meo. nam actio furti nõ est de re familiari: quia ad penã tm̃ ꝓdita est: sed ꝓpter rem fa. lz vnã intentẽ nõ tamen ꝓhibeor intendere aliã. vt in. l. j. huius ti. multa declarãt exẽpla. Nec obstat qõ dicit. s. de appel. l. j. q; ibi nõ erat questio hic preiudicaret ciuili ꝙ criminalem: an nõ. Sed vtrũ debeat primo cognosci de possessione ꝙ interdictũ vti pos. cp̃ de violentia quod est verũ. Sed cũ ago de violentia possum vel primo ciuil'r vel primo crimiał'r. nec obstat qõ dicit. s. ad. l. iul. de vi. si quis ibi ante oĩa exponei. i. anteq̃ de dñio rei cognoscat agam vel ciuil'r de violẽtia vel criminał'r ⁊ obtinet predicta regula in publico crimine ⁊ priuato. nam ⁊ in fi. l. dicit furti actio ⁊ le. fa. Est aũt certũ furtum esse priuatũ delictũ. vt. ff. de fur. l. vlt. sed ꝑ. dicit regulã locum nõ habere in priuato crimine: ⁊ ꝙ se inducit arg. s. ne tu. vel cu. l. j. Et. j. de crimie stel. l. j. ⁊. ff. de crimine exhere. diuus. sed certe lex illa ne tutor nõ loquit in priuato crimine: imo in publico. i. in. l. cor. de fal. ⁊ alijs dicimus esse spãle tã in publicis cp̃ in priuatis criminib⁹. vt si satisfaciat q̃s ciuil'r añ cp̃ accusetur qõ deinde accusari nõ possit. vt. ff. ad. l. iul. de adul. si adulteriũ. §. idẽ põp. Vbi aũt de re fa. non cõpetunt due questiones sed vtraq; ad vindictam. vt in actio. iniuriaꝝ vbi preiudicat vni per alterã. vt. ff. de iniur. l. pretor. §. j. et. l. q̃ senatusc. vt nisi cp̃ altera moueatur postea. sz 4 s. preiudicatur interim tantum donec vna tractatur non postea. vt. ff. de vi bo. rap. l. ij. §. j. et ff. de pub. iudi. l. iiij.

¶De crimine expillate hereditatis. 32

3 Upra de ordinarijs ⁊ publicis criminib⁹ tractauit. Nunc ponit de priuato ⁊ eẽ ordinario crimine. ¶Videndum ergo q̃ locũ habeat: ⁊ q̃bus: ⁊ cõ q̃s sit ꝓditũ. Et q̃ sit ei⁹ pena. ¶Et certe locũ habet istud crimẽ cũ q̃s aliena hereditatẽ expillat si hereditas nondũ sit adita: vel etiã adita: sed res ab herede nõdũ sunt apprehense. vt. ff. e. l. ij. subaudi. vl' ab alio: ꝓpter id qõ notaui. s. de fur. §. dar. ibi. ideo aũt dixi. ⁊ ita dar in locũ deficiẽtis actionis furti ⁊ in locũ deficiẽtis accusationis spãlis ꝙ crimine cõpetẽtis: nec em̃ rei vendicatio vel hereditatis petitio vel ad exhibendũ que intẽtatur gra possessionis vl' gra facultat⁹ exhibẽde rei cõ expillatorẽ excludũt hmõi criminis accusationẽ. vt. ff. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. j. e. l. vl. Secus est si alia competat actio ꝙ crimine. puta fami. her. cõ heredẽ. vt. s. fami. her. l. aduersus. ¶Et denegat hmõi criminis accusatio cõ eos qui furti conuenirt non possunt. ⁊ iõ a nec vxor que socia rei humane[a] ⁊ diuine dom⁹ suscipiatur ab heredibus mariti de eo crimine accusari põt: sed conuenietur rei vendicatione vl' ad exhibendum ⁊ tenebitur de fructibus perceptis ⁊ ꝓsumptis mala fide. vt. j. e. l. aduersus. Nec obstat qõ legit. j. e. si auri. q; ibi nõ dicit accusari posse de eo crimine vxorẽ aut cui⁹ est res accusatoꝝ. sz loquit de nouerca vel de vxore ꝓis accusatoris. ¶Est aũt hmõi criminis pena extraordinaria. Nam expillatores in opus publicum vel perpetuum vel tpale dari solent: honestiores aũt ordine ad tempus moueri vl' patriam iuberi excedere. ⁊ ita prout commissum suggerit imponit pena dũmodo ne quis in plebeio excedat penã operis publici vel in honestiorem excedat penaz relegationis. ⁊ idẽ dicit in effractoribus ⁊ sarcularijs ⁊ detractarijs. vt ff. de effra. ⁊ expi. l. j. Et est notandũ in b crimie ꝙ ex eo nõ est ꝓdita actio ciuilis in casu qõ in alio crimine vix reperit. ¶Posset tm̃ dici cõpetere ex eo actionẽ in factũ ad restituendã possessionẽ: q; equitas suadet eã dari. vt. ff. de prescri. ver. quotiẽs. ⁊ ar. ff. si quis testa. liber. esse iusſ. l. j. Itẽ lex ideo negat crimen expillate hereditatis. q; datur actio fami. herc. vt. s. fami. her. l. si aduersus. ergo ptz ꝙ crimen expillate hereditatis vl' ex eo crimine actio proponeba tur ad res. alioquin alia redderetur ratio. s. q; proponitur criminaliter tm̃.

a Hñane Alibi hr̃ ꝙ vir et vxor cen sef vna ⁊ eadẽ ca ro i. c. ad aplicã. ꝺ ꝙuer. cõiuga.

¶De vi bonorum raptorum. 33

4 Ero mõ actiõis vi bonorum rap. titulus et eius practicẽ tractatus hic inter crimina inse ritur cum nihil de rapine accusatore hic dicatur. Sed forte hoc libelli in ideo est: quia. s. de accusatione violentie plene cã spolia

Vide ad ltellectũ hui⁹ tit.

BIU Cujas

te possessionis. in princi. et glo. vbi bar. in. l. extat. ff. qō metꝰ cā. Item iste ti. loquitur ī violētia ablati. ua.

ponit ad. l. iul. de vi. Nūc autē ponitur de accusatione que nascit ex violētia. Sciendū est aūt ꝙ ꝑ rapina locū habet actio vi bo. rap. Item ꝑ dāno dato si collectis hoībus quis dederit dānū agit contra eū ꝙ collegit hoīes si collecti vel collector dederit damnū ex primo edicto ⁊ intra annū in quadruplū postea in simplū: nō tñ puto excusari collectos quin teneat de iure cōi si dederint dānū. Ex scō aūt edicto agitur cōtra eū ꝙ non collegit hoīes: sed cōtra eū qui collectis hoībus a quocunq; vel turba collecta quacūq; occasione dedit alicui dānū in ea ⁊ agit contra eū qui dedit dānū in duplū intra annū: post annū agit in simplū. Turba aūt nō ꝑprie dicit duoꝝ vel triū vel quattuor: sed .x. aut .xv. Rixa aūt duoꝝ est. Itē ⁊ sic scō edicto tenet ille cuius dolo malo dānū datū est in tur
5 ba. vt. ff. eo. l. ij. ꝛ. Riso. ⁊. l. prētor ait. ¶ Qua de causa de actione vi bo. rap. que locū habet pro rapina videamus qñ locū habeat: cui detur: ⁊ contra quē: ⁊ infra ꝑtū tps: ⁊ inquantū: ⁊ qualis sit actio. Nam de actione vi bo. rap. que cōpetit ꝑ dāno satis dictū est: q; nec de ea tractatur in hoc ti. vel in li. insti. ¶ Locum habet hec actio in rebus mobilibus tm̄ vel se mouentibus. vt. j. e. l. j. ⁊ insti. eo. ti. ¶ qō nō solū. vbi autem res immobilis per vim est occupata locū non habet nisi in casu qñ expellor de predio in quo sunt mobilia. nam gratia mobiliū etiā vi bo. rap. agi pōt ⁊ interdicto vnde vi. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. j. ¶. si fundus. ⁊ dicūtur immobilia ꝑ ꝑprie inuadi: mobilia vō occupari vel rapi. vt insti. e. ¶. que nō solū. sed impropꝛie etiā domus dicit occupari. vt. ē. de rei ven. domū. Itē locū habet hec actio si ꝛ interuenerit: scz ablatiua vis non copulsiua: nullo em̄ modo etiam tacite debet interuenire patiētis volūtas: alioquin cessaret hec actio. Nā plures sunt spēs violētiaꝝ. vt notauimus. ē. qō me. cau. Itē oportet vim fieri dolo malo. Siquis igit rem suā rapuerit credēs sibi licere vi bo. rap. nō tenet. sed aliter multabit. ſ. ex cōstitutione si qs in tantā. vis em̄ cōtinet in se dolū: nō tm̄ qui dolo facit vt qui; vim facit. vt. ff. e. l. ij. ¶. do. ⁊. ¶. hac actione. sed licz ex suo noīe in pluribus tm̄ rebus locū videatur habere: in re tamen vna etiā modica lo
6 cū habet. vt. ff. e. l. ij. ⁊ ¶. ꝙ ait prētor. ¶ Datur hec actio ei ex cuius bonis res est rapta: nec spectamus vtrum fuerit res in bonis actoris: an nō. satis est enim qō sit ex bonis ⁊ interest actoris eā non esse raptam. Si ergo res rapta erat cōmodata rapinam falso vel locata vel pignorata vel vsufructus nomine concessa vel alterius iuris quod haberet in re vel etiam apud eum deposita maxime vt interfit sua eā non rapi habebit hanc actionem: vt non accipiat dominij extimationē: sed illud solum qō ex bonis eius: hoc est ex eius substātia res dicitur ablata cū pena: scilicet tripli. ⁊ generale est vt cui datur actio furti in re clam facta ex eisdem detur ei actio. hec aūt ꝓ re deposita datur actio furti depositario si in rē depositā culpā promisit: vel preciū depositionis quasi

Istū text. hēs etiā allega. ꝙ eūdēmet Azo. ē. in ti. de reuo. his q̄ per frau. reuo. sūt in vlt. colū.

mercedē accepit: vel si se quis obtulerit deposito vtilius tamē dicendū est: ⁊ sic cesset actio furti ob rem depositā tm̄ detur actio vi bo. rapt. q; non nimia differentia est inter eū qui clam facit; ⁊ eum qui rapit cū ille celet delictū suū hic publicet ⁊ crimē etiā publicū cōmittat. vt. ff. e.
7 l. ij. ¶. in hac actione. ¶ Datur hec actio cōtra raptorē ⁊ contra eū qui prebuit ei opē ⁊ cōsiliū. vt ⁊ diximus in act. furti. ē. de fur. non tm̄ videt teneri furti q̄ ꝑstitit opē rapine. vt. ff. de furt. si vendidero. ¶. cū raptor. ¶ In heredes autē nō datur ēt ī eo qō puenit ad eos: q; ꝓ putauit sufficere dari cōtra eos conditionē furtiuā: vel forte prētor nō est pollicitus eā in heredes: sed tamē datur in heredes ꝫm regulā aliarū actionū que sunt ex maleficio. Heredibus autē rapinā passi ⁊ successoribus eius datur hec actio. vt ff. e. l. ij. ¶. vl. Nec prētermittendū est ꝙ raptor nedū hac actiōe: sed etiā rei vēdicatione ⁊ actione furti pōt cōueniri. ſ. nō manifesti nisi in casu. ſ. quādo quis ex domo in qua nemo erat rapuit: tūc em̄ tenet hac actioue de bonis raptis in quadruplū ⁊ furti nō manifesti actio tollit. vt. ff. de fur. l. siquis ex domo. ⁊ hic ꝫm Pla. sed forte tollitur actio furti nō manifesti facta ex act. vi bo. rap. nō dico ꝙ impediat natiuitas vnius per alterā. sed si ꝓmo agat furti nō denegatur actio ista in id qō amplius est in ea. vt. ff. e. l. j. Potest etiā illud dici raptorē teneri furti manifesti si deprehendat in rapina: ls Pla. dixerit cōtra sicut innuerevidet lex predicta siquis ex domo. ⁊ ita etiā pōt intelligi quod dicit lex cū raptor oīmodo furtū faciat manifestus fur extimādus est. ſ. ex sua publicatiōe ⁊ ex dñi de
8 prehēsione. ⁊ ideo tenet vtraq; actione: sed ille cuiꝰ dolo raptū est nō tenet furti. ſ. manifesti: quia nec est deprehēsus: sed tenet vi bo. rap. et cur nō teneat furti manifesti cū illud a principio sit cōmissum non video: ls lex videat dicere cōtrariū. vt ō de furtis. l. si vēdidero. ¶. cum raptor. ¶ Datur hec actio infra annū vtilē in quadruplū ⁊ in quadruplo inest rei persecutio. Iudex tm̄ experiūtur in duplū ⁊tra xpianos raptores. vt. ē. de paganis. l. xpianis. post annū aūt dat in simplū. vt. j. e. l. j. ⁊. l. ij. ⁊. l. pe. vtilē annuz accipe. cccl xv. dies in quibus ls quis potestatē agēdi cōtra raptorē ⁊ cōtra dñm raptoris. naz cū quocūq; fuerit experiundi ptās excluditur actor: ⁊ si cū dño actū sit intra annū ⁊ exactū, ab eo: deinde agat cū manumisso obstat exceptio
9 rei iudicate. vt. ff. eo. l. iij. ¶ Personalis est hec actio ⁊ ex maleficio ⁊ cōtinet rei psecutionē et pene: sed ⁊ actio furti ⁊tinet penā tm̄. vt insti. e. ¶. quadruplū. Itē ⁊ actio furti semp est ꝑpetua. vt insti. de ꝑpe. act. in ꝑn. ti. Itē furti actio qñq; datur etiā furti. vt. ē. dixim⁹ de furtis. ſ; de hac non reperitur ꝙ detur raptori. Itē furto facto alij quandoq; alius agit furti non ita est in rapina alij facta vt alius agat ex ea. Itē; filio rapto licet rapina committatur tamē pater non vi bo. rapto. agit quia filius non est in bonis vel ex bonis: sed furti experietur. vrinstitu. de obli. que ex delic. nascun. ¶. interdum.

BIU Cujas

Potest et illud dici vt per rapinam etiã modicã creditor cadat iure crediti: non ita forte cadet etiam per furtũ magnum.

¶De crimine stellionatus. Rubrica. 34

EDit ad propositã materiam accusationum proponendo accusationem quandã ꝯsalem et subsidiariã que ob crimẽ stellionat⁹ proponit. ¶Videdũ ergo vnde dicat crimẽ stellionatus: ⁊ quãdo locum habeat accusatio ex hoc crimine. Et q̃ sit ei⁹ pena. ¶Dr̃ aũt crimẽ stellionat⁹ ab aãli quodã reptili qđ est serpẽti sike. ⁊ ẽ stellionatũ. i. variũ diuersi coloꝛib⁹ pictũ: vt celũ stellis appet esse distinctũ. Est ergo accusandus crimine stellionat⁹ q̃ veritatis vel varietatis ⁊ mẽdacij re⁹ est. ¶Nota hic habet hec accusatio ex hoc crimine q̃n deficiẽte alia spãli accusatiõe equũ ẽ alicui subueniri ꝛ delinquẽtẽ. sicut em̃ i pecuniaria cã dat actio de dolo in subsidiũ: ita ⁊ i criminib⁹ vbi cũq; titul⁹ deficit criminis: hoc crimine stellionat⁹ obsicit ⁊ dolo interposito locũ tm̃ hꝫ huiꝰ criminis accusatio. Et pñt ꝓpõi exẽpla: vt si rẽ obligatã q̃si nõ obligatã vẽdo vel ꝓmutuo: ⁊ i solutũ do vel etiã obligo: nisi erat ꝓmo obligata ad modicũ eris ⁊ ex ea põt vtriq; satisfieri. ¶Itẽ siqs ipostera fecerit. i. bonis viris mendacia ꝓposuit: vel si fecerit collusionẽ in necem alterius hoc crimine postulabit. et probantur hec. ff. eo. l. iij. ⁊. ff. de pig. l. tutoꝛ. §. ꝛium. ⁊. l. si qs in pignoꝛe. Secus vbi rẽ eãdem diuersis vẽdo: tũc em̃ hꝫ locũ spãlis accusatio. l. coꝛ. de fal. et ideo deficit hic gñalis: vt. ff. ad. l. coꝛ. de fal. l. q̃ duobus. ¶Pena aũt stellionat⁹ nulla legitima est cũ nec crimẽ legitimũ sit. Solẽt aũt ex hoc crimine ex oꝛdinẽ plecti dũmõ non debeat hec pena in plebeis egredi opus metalli. ¶In his aũt q̃ i aliq̃ honoꝛe sunt positi ad tps relegatio vel ab oꝛdine motio remittẽda est. vt. ff. e. l. iij. §. pena. ¶Infamia aũt irrogat̃ si descẽdat hoc crimẽ ex ea causa q̃ puto iudicio ꝓfamat: vt ab actione de dolo cũ qua cõcurrit ꝓhoc crimẽ. vt. ff. eo. l. de dolo. ⁊. l. si legatarij. Secus si ex ea causa descendat q̃ inducit ꝛziam pignoratitiam actionem: vt cum qs obligat rẽ alienam: vel rem alij obligatam. vt. s. dictũ est. tũc enim nõ infamat. vt. ff. de pu. iudi. l. infamia. et ff. e. l. iij. ⁊ de his qui no. infa. l. quid ergo. §. vlt.

1 Crimen stellionatus vñ dicatur. Et qñ locuꝫ hꝫ hec accusatio ex ꝯ crimine. vide panoꝛmi. l. c. fi. ad fi. de rescrip.

¶De iniurijs. 35

PRim⁹ de actione vi bo. rap. ⁊ qꝫ rapiẽdo fiunt i iurie: audiamus de iniurijs. Videamus ergo quot modis dicat iniuria: ⁊ quis possit iniuriam facere: ⁊ quis sentire. Et quot modis fiat: et cui deb̃ hec actio: ⁊ ꝛ quos: ⁊ inquãtuꝫ: ⁊ qualis sit.

Quot modis dicatur iniuria.

2 ¶Dicitur iniuria generaliter oẽ id qđ nõ fit iure quasi non iuria. Specialiter dicit iniuria iniquitas vel iniusticia indicantis quasi ius iniquũ ex eo dicat q̃ iure et iusticia caret. Dicitur et iniuria culpa: vt in. l. aquil. Dicitur ⁊ iniuria cõtumelia in hac actione a contendo. s. ꝛ contumelia. vt instit. eo. in ꝓin. ⁊. ff. e. l. j. Pñt autẽ oẽs facere iniuriam q̃uis pñt pati ⁊ econuerso. sed tñ fallit hoc in furiosis: et in puerib⁹ q̃ doli capaces non sunt. Nam isti iniuriam solent pati ⁊ non facere. cum em̃ iniuria ex affectu facientis consistat ꝓñs est hos siue pulsent siue conuitium dicant iniuriam fecisse nõ videri. Ergo quis patitur iniuriã ⁊ si non consentiat: nemo autem facit nisi qui scit se iniuriam facere etiam siue sciat cui faciat: quare si q̃s ꝓ iocũ pcutiat aut dũ certat iniuriarius non

3 Qui iniuriã facere possunt et quis consentire.

Concoꝛdat. c. illud. xv. q. j.

4 teneret. vt. ff. e. illõ. ¶Fit aũt iniuria trib⁹ modis: re: verbis: ⁊ litteris. Re q̃tiẽs man⁹ inferũ tur. verbis: vt cum fit cõuitiũ. Et ꝛ cõuitium vel a cõcitatione vel a conuentu: hoc est a collectione vocũ. Cũ em̃ in vnũ plures voces conferantur cõuitiũ dicit quasi cõuocium. Et fit cõuitium non tm̃ ꝓpti verũetiã absenti. nã siqs ad domũ tuã vel tabernã vel stationem venerit te absente cõuitiũ dicitur fecisse si vociferatus est: vel etiam concitauit alios ad vociferandũ contra certam personam. Nam si certe persone conuitium non fiat nulla executio est. vt. ff. eo. l. j. §. iniuriam. ⁊. l. item. §. conuitiũ. ⁊. §. fecisse. ⁊. §. cui. ¶Litteris fit iniuria cum quis libꝛum vel carmẽ vel hystoriã ad infamiã alicuiꝰ ptinẽtẽ scripsit vel cõposuit vel edidit vel dolo malo quo q̃d eoꝛum fieret. Nec distinguitur ediderit nomine suo vel nomine alterius: vel ediderit adiecto nomine eius in quez fecit: an non adiecto. Nam et si nomẽ adiectũ non est, quia ꝓbatio difficilis est nihilominus publica q̃stione p criminalẽ accusationẽ reꝰ iudicat vel iudicatur. Si aũt nomẽ adiectũ ẽ etiã iure cõi põt agi actiõe iniuriarũ forte ⁊ agek ciuiliter de iniuria vbi nomẽ nõ ẽ adiectũ si ꝓbetur in cuiꝰ ifamiã scripsit qđ difficile est ꝓbare. Et eodẽ mõ tenek ille q̃ libellũ famosum vel sikem scripturã curauit emẽdũ vel vẽdẽdum. Itẽ eodẽ mõ tenek qui sine scriptura in notã aliquoꝛ aliq̃d ꝓduxit: putaꝛ este lugubꝛia: vel squalida vtitur ad iniuriã alicuius: vel barbã dimittit vel capillos submittit. vt. ff. eo. item ait pretoꝛ. §. ne quid forte. vl̃ fideiussoꝛes idoneos reꝓbat: vel fideiussoꝛes in iniuriã debitoꝛis interpellat: vel domũ absentis signat: vel liberũ ꝓ fugitiuo capit: vel stupꝛum etiam in seruã cõmittit: vel aliquẽ hꝫ ludibꝛio: vel in ꝛferio rẽ vicinum aliquid ꝓiicit: vel in superioꝛem fumũ ẽmittit. vt. ff. e. l. si creditoꝛ. ⁊. l. si iniuria. ⁊. l. si liber. ⁊. l. si stupꝛũ. ⁊. l. si quis. ⁊. l. pe. ⁊ qui sa. cog. l. si vero. §. vlt. vel qđ estverius ꝛ. his septem casibus agetur iniuriarũ: sed non quasi ꝓ famoso libello vel facto famoso: immo debet ostendi q̃ illa de quibus agitur facta sint aũ iniuriãdi. ¶Et est notandũ q̃ in ꝓdictis casibus ꝓ iniuria q̃ fit scriptura vel nota: ⁊ inte stabilis quis eẽ iubek publica ẽ accusatio ⁊ pena ẽ capitalis. Et eadẽ pena ꝓponit ei q̃ reperit libellũ famosum ⁊ non statim coꝛrupit vel igne consumpserit: sed vim eius manifestauit

Nota

accusatori. Et ꝑcium constituitur arbitrio iudicis ꝓ modo substãtie accusate ꝑsone: vel si erat seruꝰ pducit ad libertatem. Quid eñ si publica vtilitas ex hoc emergat. Et probant hec ff.e.l.lex.ſ.vl.t.l.ſe.cõ.t.j.ti.j.l.j. alꝫ añt crimẽ iniuriarum non publici iudicij: sed priuati cõtinet querelam. vt.j.eo.l.iniuriarum. ¶Item sciẽdũ est ꝙ oĩs iniuria aut iferꝛ i coꝛpꝰ: aut ad dignitatẽ: aut ad infamiã ꝓtinet. ¶In coꝛpus fit cum quis pulsat verberatur vel domus alicuius vi est introita. t in his tribus casib⁹ agitur iniuriaꝝ. t.l.cornelia. Et ẽ pulsatio sine doloꝛe cedere verberare est cũ doloꝛe cedere: t dicit verberare abusiue q̃ pugnis cedit. vt.ff.e. itẽ.ſ. verberasse. Domus ẽ accipiẽda nõ ꝑ plenaria ꝓprietate domus: ſz ꝓ domicilio cõducto vel gratis cõcesso. ad meritoriã tamẽ vel stabula non pertinet hoc. vt.ff.eo.l.j.ſ. oẽq. et l.lex.j. responso. t.ſ.j.ĥ. t.iij. Forte et in his casibus ageꝛ iniuriarũ de iure ꝓtorio cũ filiofa. pulsato datur patri pretoria actio iniuriarũ: si filio ꝙ detur ex.l.cornelia. vt.ff.e.l.lex.ſ. illud. ¶Ad dignitatem minuẽdã fit iniuria cum comes matrone abducit: comes est qui comitat et sequit siue liber: siue seruꝰ: siue masculus: siue femina qui destinatꝰ est vt sequeretur etiã si pedagogus sit. Abducit nõ q̃ cepit abducere: sed qui pfecit: vt comes non esset cũ ea: siue fecit vi: siue persuasit comiti vt desereret eam. vt.ff.eo.l.j.ſ. omnẽq. t.l. idem apud. ſ. comitẽ. et. ſ. abduxisse. ¶Fit etiam iniuria ad infamiã cum pudicitia alicuius attẽtatur nisi femina ancillari vel meretricia veste erat induta qõ fit per appellationem vel affectationem. Est autem appellare blanda oratione alterius pudicitiã scilicet cum agitur vt ex pudico impudicus fiat: hoc eñ nõ est cõuitiũ facere sed aduersus bonos moꝛes vbis rome nõ eius q̃ fecit attẽtare. Qui turpibus verbis vtitur nõ tentat pudicitiam: sed iniuriarum tenetur. Affectare est cum quis taciturnus frequẽter sequitur õ bonos moꝛes nõ gra colludendi vel officij honeste faciẽdi. assidua eñ frequẽtia quasi ꝑbet nõ nullã infamiã. vt.ff.e.l.j. ſ. oẽq. t.l. itẽ. ſ. teneꝛ. et. ſ. siquis. t. ſ. item aduersus. t.l. attentari.

Cui deꝭ actio iniuriaꝝ.

¶Datur actio iniuriarum passo iniuria: vnde necesse est vt sciamus ꝙ quos quis patiatur in iuriã. patit quis iniuriã nedũ ꝑ se: sed etiã ꝑ liberos suos q̃s hꝫ in ptãte. vt isti. eo. ſ. patitur vsq; adeo. vt etiã si volẽtem filium q̃s vendiderit: vel cõsentiẽtẽ ludibꝛio habuerit: tamẽ ego iniuriã videoꝛ accipere veluti si ĩ popinam deduxerit eũ vel illũ si luserit ad aleã. Filij ꝙ no inime non cõpetit actio iniuriarũ: q̃ nulla iniuria est que fit in violentem. hoc ita si sciebat eum esse filiũfa. lz ignoraret cuius. nam si credebat eum esse patremfa. non datur mihi patri actio iniuriarum. vt.ff.e.l.j. ſ. vsq; adeo. t.l. eum. ſ. cum aliquis. et.l. siquis seruum. satis enim est quod cuicũq; patri voluit facere iniuriam: sed aliud est cum quis facit mihi iniuriã et putat me lucium cum ego sim caius. preualet enim quod principalem est ‚iniuriam‘ eum mihi facere velle: nam certus sum ego: licet putet me aliuꝫ esse q̃ sim: t ideo iniuriarũ habeo xxx. actionem. vt.ff.e.eum. ſ. si iniuria. Al's añt vbi filiofa. inuito fit iniuria datur ei actio iniuria bes rñ t suo nole. vt.ff. de actio. t obli.l. filiuſſa. Exercitiũ autẽ actionis pri cõpetit adeo vt non tãtũ ipſe pr̃ verũetiã procuratoꝛ eius generalis vel etiã spãlis ꝓferat filio ĩ exercẽda actione iniuriaꝝ. si tamẽ pr̃ vel procuratoꝛ sint pñtes et cõpotes mẽtis t diligenter exequãtur actionẽ iniuriarum. nam si furiosi sunt vel absentes vel differũt vel remittũt vel donant actionem iniuriarũ cõpetit filio exercitium: puta si pñs persona sit vilis t abiecta filij honesta neq; eñ debet pr̃ villissimus filijs contumeliã ad vtilitatẽ sui metiri. Quid eñ si prodigus est: t ei ꝑ curatoꝛ a pretoꝛe datus est vbi vo pr̃ pñs est honestus t discretus: t actionem differt vel remittit vel donat denegatur actio filio. nam et patre absente ideo datur actio filio quia verisimile est patrem acturum fuisse. Hodie vo forte remittere non posset. vt.C. de bo.ma.l.j. et de bonisq; lib.l.vlt. Sed si pater vilis lite conteꝛ. ceperit abesse vel negligere executionẽ transferꝛ iudiciũ in filiũfa. idem si lite. cõte. a pre filius sit emãcipatus: vbi tñ pr̃ absens est vertitur ĩ cause cognitionẽ q̃ longe pr̃ absit: t qñ vẽturus est. et nũquid filius sit segnioꝛ. vel inutilis admodum qui non sufficit ad alicuius rei administrationẽ. ac per hoc nec ad hanc actionem. t ita causa cognita daf vel denegaf actio filio. Itẽ auo absente ꝓpter iniuriã nepoti factã datur actio iniuriaꝝ pri ei⁹ ad cuius officiũ ptinet etiã viuẽte auo filiũ suũ tueri ĩ olꝭ bus. Item dare poterit procuratoꝛẽ. q̃d eñ si i pediaf agere ꝑ se. nec est permittendũ quia si filius egerit denegaf actio patri ꝓpter iniuriã filio factã et ecõuerso. t probant hec. ff.e.ſz 6 si vnus. ſ. ait ꝓtoꝛ. vsq; i fi. ¶Item patimur iniuriã per seruos nr̃os ĩ duob⁹ casibus. i. si fiat eis iniuria etiã leuis ad sugillationẽ nr̃am ſz atroꝛ fuit iniuria maxime si verberibus vel q̃stionibus fieret. hoc eñ t seruiũ sentire palam est. Si vo aliam iniuriã fit passus nõ daf actio nisi causa cognita. nã si leuiter sit percussus vel maledictum sit ei leuiter non datur actio. at si infamatus sit vel facto aliquo vel crimine vel scripto cõsiderabit ꝓtoꝛ q̃litatẽ serui sit bone frugi ordinarius dispensatoꝛ. an vero vulgaris vel mediastinus an qualis vel ꝓcompeditus vel male notus vel note extremi: et sic habebit ꝓtoꝛ rationem tã iniurie q̃ dicit admissa q̃ persone seruiꝛ: t sic aut denegabit aut ꝓmittet dño actionem iniuriaruꝝ lz iniuriatoꝛ crediderit seruũ eẽ liberũ: t hoc est quod dꝛ iniuria facta seruo inulta non relinquitur a pretoꝛe. vt instituta. ſ. seruis autẽ ipsis. t.ff.e.l. item apud. ſ ꝓtoꝛ ait. t. ſ. siquis. t. ſ. pretoꝛ ait si q̃d. t. ſ. iterdũ. Sed q̃dã mirabiliter intellexerũt pdictũ verbũ vt ipse seruus posset agere iniuriarũ vbi est atroꝛ iniuria. Obsceret forte aliq̃s nõ dari dño actionẽ iniuriarũ vbi nõ est facta ad

Quid si ĩ iuriat⁹ ꝑ curat iniuriantẽ criminaliter puniri an poterit postea agere actione iniuriaruꝝ criminaliter. vid

Actio in iuriaꝝ cõ pete filio nõ po test re patrẽ q̃ iniurias ꝑsona l. cuius. t ibi bar. ff. sol. ma trimo. Cura ꝙ vide an. de imo. nul. j. ff. n. fi. t prin. ff. col. ff. de ope. no. vnica.

BIU Cujas

sigillatione eius sicut nec datur patri verberato filio si credidit aliquis filiumfamilias esse patremfa. sed certe ibi aliud est: quia satis habet iex si datur ⁊ si nō patri. Idem et in ea quā puto viduā. nec eī datur marito quē offendere nolui: sed datur mulieri: hec aūt dño huius quē liberū credebat nō dak nulli darek q3 seruo nulla dak actio: sic ergo maleficiū esset ipunitū qđ eēt ūiquī. hoc ita nisi seruū illū putauerim meū eē ,ppriū q3 tūc nulli volui facere iniuriaz vel nisi credebā esse vnius ⁊ erat alteri⁹ cui⁹ si scirē esse nō cederē. vt. ff. e. itē. ſ. interdū. Si vero sit seruus cōis ille quē verbero non teneor cū iure dñi⁹ fecerim. vt. ff. e. l. itē. ſ. si cōem. Sed ⁊ si alienus erat in totū distinguit vtrū verberauerim aduersus bonos mores vel de eo sine iussu dñi q̄stionē habuerim. vel etiā cū iussu sed modū excesserim an nō. Nā si corrigēdi aīo verberauerit q̄s nō teneb. Idē et i magīatu si verberauerit seruū regrek eī q̄d facientem seruū meū verberauerit. nā si honorē ornamētaq3 petulanter attērantē ceciderit absoluek magīatus: q̄stio aūt cōtinet tormēta ⁊ corpis dolorē ⁊ malā māsionē. Nuda ergo interrogatio vl' leuis territio nō ptinet ad hoc edictū. vt. ff. eo. l. itē. ſ. ptor ait q̄ seruū. ⁊. ſ. adiicit. ⁊. ſ. q̄stionē. ⁊ ſ. q̄uis. Si vo seruus nō sit me⁹ in totū vel ,p pte: sed ego bona fide eum possideo: vel vsumfru. i eo habeo non competit mihi actio nisi in meam contumeliā facta sit ei iniuria: et in hoc differt a proprio. licet quidam nesciuerint assignare differentiā inter eos. vt. ff. e. itē. ſ. pe. et
1 antepe. Item patimur iniuriam per vxores nostras: nō aūt patiunk vxores p maritos. defendi eī vxores viris nōviri ab vxorib⁹ equū est. sed ⁊ socer murus noīe cuius vir in ptāte est iniuriarū agere pōt. et ita poterit esse quod ex vna iniuria datur trib⁹ actio iniuriarū: nec alicuius actio per aliū cōsumik puta vxori mee si lieka. iniuria facta est ⁊ mihi ⁊ pri eius ⁊ ipsi datur actio iniuriarū. vt insti. e. ſ. patik. ⁊. ff. eo. l. j. ſ. vlk. ⁊. l. ij. Itē si fiat iniuria cadaueri defuncti cui sumus heredes iniuriaz actionem habemus: spectat enim ad extimationē nostram si qua fiat ei iniuria. Idēq3 si fame eius cui heredes extitim⁹ lacesseak. vt. ff. e. l. j. ſ. ⁊ si forte.
2 Datur actio iniuriarum in eum q̄ fecit iniuriam. i. q̄ percussit: et in eum qui dolo fecit vel curauit vl' cui mala pugno peuterek: ⁊ in illum q̄ mādauit iniuriā fieri et in illū q̄ aliū cōduxit vt iniuriā faceret: ⁊ in illū qui persuasit alī⁹ alias nolenti vt sibi obediret ad iniuriā faciēdam. vt insti. e. ſ non solū. ⁊. ff. e. l. non solū. j. responso. ⁊. ſ. si mādatū. ⁊. ſ. procul. Est notandū q̄ hec accio quodam mirbili modo datur noxaliter. Nam in arbitrio dñi est an velit verberandum eum exhibere vt ita satisfaciat ei qui iniuriam passus est neq3 erit necesse dño vtiq3 eum prestare verberandum sed eliget an prestet seruū verberādum vel noxe dederat eum vel sufferat litis extimationē. vt. ff. e. sed ⁊ si vnus. ſ. cū seruus. Item et illud notandū quod ab iniuria q̄s
3 excusak rōne delicti qđ vere cōmiserat is cui contumeliādi aīo delictū obiecit alius: peccata enī nocentium nota esse oportet ⁊ expedit. vt. ff. e. l. eum q̄. j. rūso. sed nisi iniuriato⁹ excusetur delicto iniuriati tenek iniuriaz. vt. j. e. si non es nūciato⁹. Item excusak iniuriato⁹ q̄ fecit iniuriā causa venerāde reipublice: vt si scutū alicui⁹ pfo⁹auit magīstratus q3 male se habuerit in bello. fecit enī ad vindictā maiestatis publice. vt. ff. e. l. qđ reipublice. Item ⁊ ex creatione dignitatis presumitur pro aliquo q̄ nō fecerit aīo iniuriandi: vt si ille q̄ vtik iure publico iudicat vel pronunciat vel aliquid facit puta iubet aliquez duci. quia decreto ptoris nō obtēperat. non agik iniuriaz: q3 iuris executio nō hz iuriā. hz ⁊ si cū aliū cōtingeret locatio dñi⁹ viri induxerunt alī⁹ non tenentur iniuriarū. Idē q3 in ceteris muneribus ⁊ honorib⁹ vel i sententia de iniuria lata. Item et rōne artis: vt si astrologus vel si diuinato⁹ consultus dixerit aliquē esse furem punietur tñ p. l. vt. ff. e. l. itē. ſ. siquis astrologus. Item nec ille tenetur iniuriarū q̄ nō patik mihi honores decerni. si tñ p iniuriā ad tribunal alicui⁹ me iterpellaueris vexandi me causa teneris mihi iniuriarū. vt. ff. e. l. iniuriarū. ſ. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. iiij. ⁊. v. ⁊. vj. Idemq3 ⁊ in eo qui de libertate petit aliquē i seruitutē quē sciat liberum esse vel aliquo proclamante de seruitute in libertatem ipsi ei resistit scienter. vel p calūniā: neq3 id facit ,pter euictionē vt eā sibi cōseruet. vt. ff. e. o. l. nō solū. ſ. vlt. ⁊. l. si
4 q̄s de libertate. Dak actio iniuriarū in tātū inquātum passus iniuriarū ad aīum reuocauerit. vt si dicat fm quosdā ego iuro q̄ prius nolē lucrari centū q̄ pati hanc iniuriam. ego puto q̄ debeat dicere prius ego vellē tantā summā amittere q̄ pati talē iniuriam. Nā in penis molliēdis nō exasperādis debemus eē pōpti taxatione tñ a iudice facta: ne q̄s iuret in infinitū siue ex. l. cornelia. siue ex edicto ptoris q̄s agat. vt. ff. e. l. cōstitutioni b⁹. ſ. j. ⁊ insti. e. ſ. pena. ⁊. ff. de penis. l. pe. ⁊ certū ē q̄ grauius quis sentit si amittat de suo q̄ si non lucrek. vel si iudex sit timidus stet i gīalibus verbis legis vt dicat solūmodo ,p q̄to nolles hanc iniuriaz te passum fuisse: nec dz dicere pro quanto nolles hanc iniuriā pati. semp eī faciēda est relatio ad tps facte iniurie. Nā ⁊ si postea sit grandis dignitatis factus: non augetur extimatio iniurie. vt. ff. e. l. iniuriarū extimatio. Augetur autem extimatio iniurie ,pter multa. ſ. ex persona ⁊ ex tpe ⁊ re ipa. Persona cum magīstratui vel parēti vl' pfono fit iniuria ab humili homine vel a liberis vel a libertis: aliter eī senatoris ⁊ parētis ⁊ patroni aliter eīnei ⁊ hūilis psone iniuria extimak. Tpe vt si in ludis ⁊ in cōspectu fiat. nā multū iteresk fiat i cōspectu ptoris: an i solitudine. nā atrocior ē que fit i cōspectu. Re habek atrox iniuria: vt si vuln⁹ est illatū vel alicui os percussum vulneris etiā magnitudo atrocitatem facit ⁊ nōnunq̄ locus vulneris veluti oculo percussō. Et nota q̄ atrocitas iniurie extimabitur ne dñi si corpori inferatur iniuria: sz ēt si nō corpi puta vestimētis scissis

Inquātū hec actio iniuriaz detur.

BIU Cujas

comite abducto vel cõuitio dicto: sed si in theatro vel in foro cedit & vulnerat quis aliũ: ꝙuis nõ atrociter atrocẽ iniuriã facit. ¶Item & quedam iniurie a liberis ꝓbus facte leues nullius momẽti videtur: eedẽ tñ a seruis facte graues sunt. crescit ergo iniuria ex persona eius qui cõtumeliã fecit. vt. ff. eo. l. pretor. ſ. vlt. & l. vulneris. & l. si est questionis. & l. sed si in ius. ſ. q̃dã. & insti. eo. ſ. atrox. & ſ. pena. ¶Est añt hec actio iniuriaꝝ pretoria nisi in quibus casibus diximus eã ex. l. cozne. cõpetere: & cauek eadẽ. l. cozne. ne iniuriato sit iudex in actione iniuriarũ ille qui est eius sobrinus vel ꝓprio sobrino: vel patronus eius: vel parentũ: vel socer eius: vel gener: vel vitricus: vel priuignus: vel forte ne ipi ratione affectionis vel affinitatis ꝓnimis extimarẽt iniuriã. vt. ff. e. l. lex coz. Cuilis ergo erit actio iniuriaꝝ in illis tribꝰ casibus: & ideo dicebat Odar. eã in illis casibus perpetuã esse q: actiones descẽdẽtes ex. l. perpetue sunt. vt insti. de perpe. act. in prin. alij añt dicebãt eam annalẽ ad exẽplũ aliaꝝ pretoriã. vt in predicta l. cõtinet. de perpe. act. vt annũ cõputemus cõtinuũ nisi vbi facta est iniuria ꝓ metũ. tũc em exquirit vtilis annus ad abolẽdã iniuriã. vt. ff. qõ me. cã. l. si cũ. ſ. satis. ſed nr̃i doctozes dixerũt eã semper annalẽ eẽ & anni cõtinui: nisi vbi fit ꝓ metũ. vt dixi. ꝙ. e. l. si nõ cõuitij. lex em illa spãliter loquit in act. iniuriaꝝ. ergo derogat regule gñali q̃ dicit actiones esse perpetuas si descendũt ex lege. Itẽ heredi nõ dat hec actio nec in heredẽ nisi lite cõte. nã ad solã vindictã est ꝓdita. vt insti. de perpe. act. ſ. nos oẽs. & ſ. penales. & ff. e. l. iniuriaꝝ actio in bonis. Famosa est etiã ex ꝓsona serui. vt. ſ. de his qui no. in ra. iniuriaꝝ. Illud speciale est in ea vt ipo iure tollat ꝓ pactũ. vt. ff. de pac. si tibi. ſ. q̃dã sunt. Itẽ vt tollat siue aboleat dissimulatione. vt insti. e ſ. vlti. Illud pozro fabulosum est vt dicatur nõ esse natam: nisi q̃s dicat ad animũ reuoco. licz quidã dicãt oñm Bul. id dixisse: sed certe verũ põt esse ꝙ gra exẽpli dixit ad animũ reuoco: aliquo scholariũ sibi dicẽte ꝙ cõtra legẽ sibi rñderat: nõ tamẽ dixit aliter agi nõ posse. Nã & natã esse actionẽ statim patet ex eo ꝙ lex dicit aboletur: siue tollit: ergo patet ꝙ nata erat: aliter em quõ aboleret seu toleret certe nullo modo. vt. ff. de ver. ob. l. decẽ. & de iniusto
6 rup. testa. l. nã & si. ſ. post defectũ. ¶Illud etiã noto qõd omni iniuria põt quis ciuiliter vel criminaliter agere: & tollitur ciuile iudicium per criminale & econuerso. vt. ff. e. qõ senatus. & l. pretor. ſ. j. qõ est ideo: q: vterq; ꝓponitur ad vindictam: si tamẽ de iniuria atroci actum est iniuriarum nihilominus potest agi. l. aquilia ad damnũ & econuerso. vt. ff. eo. item apud. ſ. si quis verberato. nec enim in actione iniuriarum habetur ratio damni vt damni: sed vt contumelie: id est vt maior videatur contume
7 lia. vt. ſ. diximus. & ꝙ. eo. l. dominũ. ¶Item speciale est in hoc crimine vt illustres accusati vel accusantes de iniuria possint per se vel per ꝓcuratorẽ accusare vel respõdere. Et fertur sententia cõtra illustrem: et si nõ affuit iudicijs nõ contra ꝓcuratorẽ. vt. ꝙ. e. l. vlti.

Qualis sit hec actio in iuriarũ an ciuilis an ꝓtoria.

¶De famosis libellis. 36

8 Qui libellũ famosum inuentũ nõ corrupit: sed alij manifestauit. Sic & imponit auctori famosi libelli. Laudẽ vero maximã & premiũ cõsequit a principe qui iudiciario ordine ꝓponit libellũ famosum & accusationis sup his de quibus putauit aliqz infamandũ per famosum libellum si verum esse & ostenderit quod asseruit. Si vero nõ probauerit de calũnia capitaliter punietur. vt. ꝙ. e. l. j.

Quis ꝓcedat ad libellũ famosum.

¶De abigeis. 37

9 Qui fures de li bellis. ff. de iniu rijs.

Quis fin & abigei.

Abigei extra ordinẽ puniunt: vt & qui cõmittunt stellionatũ: ideo de eis ponit. Videndũ ergo qui dicant abigei: et que pena imponat eis. ¶Et certe abigei sunt hi quibꝰ & cura dolo malo alienis insidiari aliquibꝰ: vt iumẽtis & ea trãsponere alibi. vt i auk. de nup. col. iiij. ſ. mitiores. & ff. eo. l. j. ſ. abigei añt. & ſ. qui pecora. ¶Et est illud notãdum ꝙ vbi aliquis exercet hoc vt artẽ etiã si vnũ subtrahat vt abigeus dãnetur: sed vbi nõ exercet vt artẽ nõ tenek vt abigeus nisi decem oues ad minus surripuit que necesse sunt in grege constituẽdo. sed grex pozcoꝝ etiã ex quinq; vel ẽtuoz cõstituitur. In equis idẽ forte. vt ꝓbatur ff. e. l. oues. j. rñso. & ſ. equũ. & ſ. qui sepius. nec distinguitur abigat quis de domo vel de agro.

¶Puniũtur abigei plerũq; in opus tẽpoz aliqz. Quo. ꝓ sed vbi frequẽtius est id genus maleficij puniũ tur durissime. i. ad gladiũ. vt. ff. e. l. j. rñso. & pu niũtur etiã receptatozes abigeozũ: q: relegan tur decẽ annis extra terrã italicã vel extra pzo uinciã suã. vt. ff. e. l. vl. ſ. vlt. ¶Est autẽ hoc iudicium ꝓuatũ: quia furtuz magis est: sed quia plerũq; abigei ferro vtuntur si deprehendant ideo grauiter puniuntur. vt. ff. e. l. abigeatus. Et sine inscriptione recipitur huiusmodi criminis accusatio. vt. ꝙ. e. l. vnica.

¶De nili ageribus non rumpendis. 38

10 Egypto: sed nilus certis vicibꝰ egreditur: inundat agros & aggeres ibi fiunt vt aquã cõtineant. Ideo de nili aggeribus nõ rũpẽdis dicamus. ¶Nili aggeres rũpere vel nili fluminis valla fluẽtis de ꝓpzijs & vetustis vsibꝰ intra. xij. cubitũ vsurpare nephas & dãnosissimũ est in egypto: & iõ flãmis tradit q̃ ꝓter fas ꝓterq; naturalẽ antiquitatez Fas et vsurpat. Et est hoc crimẽ q̃si crimẽ lese maiestatis differtis. & publica ẽ hmõi criminis dlatio. ¶Pena ẽ runt nas vt eodẽ loco vbi ruperit nili aggeres vl vsurpa fas ẽ lex uerit valla vt dictũ ẽ: flãma cõburat: & ꝙ loch & ꝙ dimna q̃ ticipes sceler̃ deportãt: & bona eoꝝ publicant. hoc nole

BIU Cujas

¶De his q̄ latrones vel in alijs criminibus reos occultauerint. 39

Occultantes no centem patiūtur eandē penam quā patitur nocēs. Iz t in subsidia pumitur q̄ offerre nocentē q̄ moratur in predio suo iudici su per sedit cū presens sit. si aūt sit absens ꝓcura tores dñi debēt eos offerre: alioq̄n corpalis pena aut pecuniaria pro qualitate psone t iudicis extimatiōe imponit. dñs em̄ possessiōis dominio priuat: ꝓcuratores vo seu primates exilio subiacebūt. ¶Item iniūgitur rectori ꝓuincie vt ad capiendos et detinendos latrones t alios delinquētes oīa ciuilia ab eo dirigant auxilia: et si nō sufficiēt ciuilia postulet rector a tribuno seu primatib⁹ militū q̄ in locis sunt auxiliū militare qō si tribuni nō tribuerint auxiliū vel etiā tribuerint sed damna ꝓuincialib⁹ inflexerint acerrima condēnatiōe feriūtur t dāna et lesiones restituēt. ¶Item in preside ꝓuincie si non postulauit auxiliū vel etiā postulauit. sed aduersus innocentē vel etiā aduersus nocentē: sed ob aliā causam ꝓter latronū vel aliorū nocentum inuestigationē vel etiaz diſpēdijs affici prouinciales cōcesserit. Sivero illi qui dicebantur nocētes post exhibitionez eorum eos nihil criminis admisisse patuerit accusatores de calumnia puniuntur. vt. j eo. l. j. t. ij.

¶De requirendis reis. 40

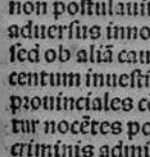

Ictuz est supra de accusatiōe instituēda: sed qz accusati sunt requirendi: iō ponit de requirendis reis. ¶Videdū ergo q̄ debeant requiri: t qualiter. ¶Et certe requiri debēt illi tm̄ q̄ possunt accusari de q̄bus plene dixim⁹. s̄. de accu. t iscrip. Absentes etiā requirunt: Iz accusari nō ꝑnt. Ego tm̄ puto etiā absentē accusari nō vt procedat in accusatiōe sz vt offerat libellus accusatiōis t requirat. vt. s̄. de accu. l. absentē. t de exhi. re. l. ij. ¶Requiritur aūt absens ꝑ edicta vt in pecuniaria cā. t aī lit. cōte. t post lit. cōte. requisitione facta si nō veniat q̄s ad cām annotat absens t in scriptis redigit qō est accusat⁹ t nō venit t ideo eius bona in publicū vel cōe deducunt: vt vide mus quotidie facere potestatē sic dicētē pono oīa bona eis in banno cōis t ita obsignant vt denoluātur bona eius. i. a publicis psonis designantur vt denoluātur in publicis nisi ille veniat. vt. ff. e. l. vl. Annotatiōe facta iterū dz vocari per edicta: vt si non fuerit ei notū de annotatione. Nūc sciat de ea vel per edictū vel per litteras magistrat⁹ vbi degit. Et a tēpore sciētie computatur annus: si non venerit infra annū tunc demū occupātur bona: sed t infra annum occupantur q̄ mora deteriora fiunt: vt tm̄ seruetur eorū precium. vt. ff. e. l. vl. Si vero fiscus stetterit per. xx. an. qō non occupauit bona repellit postea. Si aūt infra annum moriatur annotatus infra annum bona seruātur eius successori bus sed postea nequaq̄. vt. ff. e. l. j. s. presides. t. s. sed t pōpo. ¶Et est notandū qō ipsa annotatione grauat opinio annotati non dico eum infamē fieri qz nō est dānatus de crimine publico vel priuato famoso qō lex exigit in infamia. vt. ff. de his q̄ no. infa. l. j. s. j. t. l athletas. s. calūniatoz. Iz in pecuniaria causa nullo mō grauat eius opi. vt. j. e. l. vl. Diffinitiua aūt sīa ante litem contestatā non est ferēda in absentē nec si quid postea grauius erat ꝓponendū sed vsq̄ ad relegationē poterit procedere. vt. ff. e. l. j. t de penis. l. absentē. Iz fallit in casu. l. cum apparitores de prāua admodū venalicz pdidia accusant. Nā etiā abnītes puniūt. vt. j. de penis. l. ne diu.

¶De questionibus Rubrica 41

Onia in accusatione necessarie sunt qōnes. Videndū ergo q̄d sit q̄stio: quis posit torqueri: t in qua causa: t qualiter debeat inq̄sitio vel q̄stio fieri: t quis sit eius effect⁹. ¶Est aūt quēstio inq̄sitio veritatis per tormēta. nuda em̄ interrogatio vel leuis territio nō ptinet ad hūc tractatū. vt notauim⁹. s̄. de iniur. et vt dicit. ff. ad sil. l. j. s. q̄stionē. Sed nec dicā tormēta in immensum adhibēda. Nec em̄ adhibent ip̄a accusator postulat: sed vt moderate rationis tēperamenta desiderāt. vt. ff. e. l. de minore. s. tormēta. ¶Torqueri pōt liber homo ita demū si facta dicātur interuenisse t in suo testimonio videatur vacillare. vt. ff. e. l. ex libero. j. respōso. t l. vnius. s. in causa. t ita si maior sit. xiiij. annis nisi in crimine lese maie. t. ff. e. l. de minore. j. respōso. t. l. ex libero. s. j. Sed t quidā alij excipiuntur ne torqueant ꝓter q̄ in predicto crimine: vt decuriones t milites non inopia non ignominia missi: t ꝓnepotes etiā decurionū nisi precedentē personaz aliqua macula pudoris aspergit. vt. j. e. l. milites. t. l. diuo. t. l. decuriones. Torquet etiā decuriōes in alio casu q̄n aī decurionatū gesserūt officiū tabellionis t queritur de fide scripture eorū. Nā ipsi possunt torqueri vt aperiāt veritatē. vt. s̄. ad. l. cor. de falsis. l. siquis. Serui etiā torquētur sed tm̄ habet mixta cōsideratio torti t in eū in quē torquet. Seruus em̄ meus vel pupilli mei nisi agat tutele. item libert⁹ meus vel matern⁹ in me torq̄ri non debet. Item si mihi seruiat bonafide. vt. ff. e. l. j. s. si seruus. t. l. ex libero. s. vl. t. j. eo. prīde. l. ij. Sed t si meus fuerit quōdā in memoriā prioris dñi non torquet. vt. ff. e. vnius. s. seruus. secus forte si aliq̄n bona fide mihi seruiuit. Sed et seruus cōis non debet torqueri in me nisi dicat occidisse socii. vt. j. eo. l. hoc qō. in fi. t. ff. e. l. cōstitutiōe. aliud in seruo vniuersitatis qz non est singulorū ciuium t ideo in singulis torquea tur. vt. ff. eo. l. j. s. seruū[a] cōem aut em̄ etiā meum appello qui t tēpore cepte cognitiōis t tormēti meus est vel aliq̄n ante cognitionē alioquin contra. vt. ff. eo. l. j. s. sed t eum. Item eum de quo refertur mihi cōtrouersia: alioquin distinguit fiat cōtrouersia de ipso se ruo mihi per reiven-

Absens an t quā do ꝑt cō demnari bī ꝑ glo. et doc. in auf. qui semel. C. qño t q̄n iudex. ab bas in. c. j. in. v. notabili. de cā pos. et proprie.

Quid sit questio.

Quis possit torq̄ri t ex qua causa.

a Seruū facit tex. in. c. eps. s. q̄ mā numittit xij. q. ij.

BIU Cujas

dicationē: ⁊ tūc nihilominus etiā torquetur in hac cadē controuersia cōionis. vt. ĵ. e. quotiēs. an per hereditatis petitionē: ⁊ tūc torquek̄ super oī re hereditaria nō super aliīs. vt. ff. eo. hereditati. ⁊. l. extraneo. §. vlt̄. ⁊. ĵ. e. l. vlt̄. ⁊. l. cum testiū. vel dic ꝙ lex illa ex libero. §. vlt̄. est correcta p. l. vlt̄. huius ti. ⁊ ꝓbatur p aliā. ĵ. e. quotiēs. sed habek̄ mixta cōsideratio inter liberū tortū ⁊ eū in quē torquek̄. Nam in quē ḡs nō dicat testimoniū inuitus nec debet torqueri. vt ff. e. l. ĵ. §. impator. sed ⁊ si tortus sit inimicus eius ō quē torquek̄ nō habek̄ ei fides: qz inimici facile mētiunt. nec tū sub prętextu inimicitiaꝝ detrahēda erit fides questionis: sed causa cognita habēda fides questionis: an nō habenda. vt. ff. e. l. ĵ. §. preterea. Itē inter tortū ⁊ accusatorē habek̄ mixta cōsideratio predictis rationibus: sicut ⁊ dixi in accusato. Itē ⁊ alia ratio mixta debet cōsiderari: qz ad q̄stionē nō prouocātur illi quos accusator de domo sua ꝓduxit. vt. ff. e. l. ĵ. §. ad questionē. ⁊ sunt ista regularia. Q̄nꝯ em̄ seruus torquek̄ in dōm suū: licz nulla precedāt iudicia: vt in crimine lese maiestatis qđ ad salutē principis ptinet. vel forte ppter romani. vt. ff. ad. l. iul. ma. ⁊ fraudati cēsus: ⁊ adulterij: ⁊ homicidij in casu. §. q̄n maritus ō occidisse vxorē suā vel ecōuerso. alꝫ aūt seruus nō torquek̄ in dōm suū in criminali cā nisi precedāt iudicia. vt. ĵ. e. l. ĵ. ⁊. ff. e. l. ĵ. j. rūso. ⁊. ō. ad. l. cor. de sica. l. vlt̄.

Circa istā legēvide spe. in ti. de teste. quam refert alex. in. l. j. in si. ij. col. ff. de no. ope. nū.

5 ¶Indiciū aūt etiā ꝓ vnū testē fieri dico. licz quidā dicāt contrariū. ⁊ inducunt ꝓ se arg. ff. eo. l. maritus. sed ibi nō fuit reprobata questio: qz non precederet indiciū: sed qz contra socrū considerabat actor torqueri ancillam eiusdem socri in pecuniaria causa qđ nō est faciendū. Nam in pecuniaria causa etiam si precedāt indicia nō torquetur seruus in dōm. vt. ĵ. e. l. j. nisi vbi agit̄ de facto suo: veluti quādo per eum seruū depositi vel cōmodati nole vel simili causa res prestite sunt aliīs: vt ĵ. eo. interrogari. ¶Torquetur quis liber ⁊ seruus in criminali causa ⁊ ciuili si veritas aliter inue

Qualiter debeat q̄stio vel inquisitio fieri.

6 stigari nō potest. vt. ff. eo. diuus. ¶Juquisitio vel questio nō sic est facienda: vt querat iudex an lucius titius fecerit homicidiū: sed gñaliter quis id fecerit: alterū eū magis suggerētis q̄ requirētis videk̄. vt. ff. e. l. ĵ. §. qui questionem.

7 ¶Questioni aūt habite fides non semper nec tū dicā ꝙ nunq̄ habek̄: eteū res fragilis est et piculosa ⁊ que veritatē fallat. Nā plerꝯ patiētia siue duritia tormētoꝝ ita tormēta cōtēnūt vt exprimi ab eis veritas nullo modo possit: alij tāta sunt impatiētia: vt potius in quouis mētiri q̄ pati tormenta velint fit vt etiam vario modo fateāt̄ vt nō tū se verūetiā alios crimineāt̄: nō tamē sunt contēnende questiones: immo cum capitalia ⁊ atrocioza maleficia aliter explorari ⁊ inuestigari non possunt q̄ p seruoꝝ questiones efficaciſſimas eas esse ad requirēdā veritatē existimat imperator ⁊ censet eas habēdas verberibus tormenta igni fatigari que dicunt veritas ipa videt dicere: vt di-

8 cit Tullius in topicis. ¶Cōfessiones aūt reoꝝ non habentur pro exploratis factoribus nisi perseuerēt in eis: ⁊ si pseuerēt ⁊ dānent si tū postea appareat de innocentia liberātur a pena. vt. ff. e. l. j. §. diuus. ⁊ §. si quis vltro.

¶De abolitionibus Rubrica. 42

Dictus est supra de accusationibus: videamus de abolitione accusationis. s. quid sit abolitio: ⁊ qualiter fiat. Est autem abolitio peremptio accu-

9 sationis. Et fit abolitio tribus modis. vno per principē spōte sua id facientē: puta ꝓpter diē insignē aut publicā gratulationez aut obrem ꝓspere gestā. Altero modo fit per accusatorez postulantē. Tertio modo fit p mortē accusantis vel accusati vel bienio transacto sine culpa accusatoris. vt. ff. e. l. abolitio. ⁊. l. vel ob rem. ⁊. l. aut priuatim. ⁊. ō. si reus vel accusator mortuꝰ fuerit. l. ij. ⁊. l. defunctus. ⁊. l. si vt proponis. Et nota ꝙ illa abolitio q̄ nullo postulāte concedit̄ a solo principe indulgetur: ⁊ illa inducit ferias repetinas: alia autē que fit accusatore postulāte a quolibet ordinario qui de crimine cognoscebat tribui pōt: nō a delegato. Et pro tribunali dz cognoscere preses de ea nō de plano nec alteri demādat hanc cognitionē. vt. ff. e. l. j. §. abolitio. vtrāq̄ ergo pñte pte cā cognita debet indulgeri. Et in causę cognitione versatur vt si per calūniā accusationē ꝓposuit nō detur ei abolitio. Si per errorē siquidē reus carceris vel verberū sustinuit iniuriā nō nisi eius cōsensu petit accusator abolitionē si nō sustinuit petitur abolitio infra. xxx. dies nisi liberoꝝ hominū corpora cā testimonij fuerit̄ lacessita tormentis: tūc em̄ vtroq̄ volente nō cōcedit̄: post xxx. autē dies nō datur: sed in quibusdā criminibus nullo modo ⁊ nullo honore cōcedit̄ abolitio. i. in quibus nō tū accusator: sed etiā accusatori incūbit ꝓbatio: vt nō violata maiestate aut patria oppugnata vel tradita: aut peculato admisso: aut sacramentis desertis: aut in crimine falsi. vt. ĵ. e. fallaciter. ⁊. l. pe. ⁊. ō. ad. l. cor. ne. de falsis. l. vbi. ¶Itē illud sciendū est ꝙ vbi

a cūq̄ accusator petit abolitionē[a] ꝓpterea ꝙ ab accusato accepit pecuniā vt desisteret nō est ei abolitio dāda nisi accusator accusauerit cognatos suos vel accusauerit perseq̄dēo iniuriam suā vel suoꝝ. vt. ĵ. e. l. pe. Nā quāto facilius admittit̄ pseq̄dēo iniuriā suā vel suoꝝ tanto tā q̄n magis est venia dignus. Sed in alio casu ob reuerentiā amoꝛ ꝓpinquoꝝ id ei concedit̄ impune dicto. s. casu cum destitit per pecuniā nec accusauerat per fallaciam: sed quidam eis cōcedūt id etiā si per fallaciā accusauerūt: nec in his dicit̄ stinguam erat tale crimen super quo poterat transigi: an non. Nam posse vel non posse transigi respectu accusati dicitur: accusator em̄ semper est illicitū ꝓpter pecuniā desistere. vt. ff. ad turpil. l. ab accusatione. ⁊. ĵ. ad turpillianum

10 l. si femina. nisi in predictis duobus. ¶Abolitione autem a principe indulta: licet accusatori repetere reum infra. xxx. dies vtiles com-

Abolitio ē triplex publica legalis ⁊ priuata. vide plene ꝙ bar. in. l. aut priuatim. §. tria. Sinta. ff. eo. ti. ad turpil. et abolitio nibus.

a Abolitionem. An inuestigator possit officio suo seguendo accusatos ne ichoata remittat̄ iniuria. bar. in. l. sauerat. libelloꝝ. ff. de accu. i cessit̄ ꝙ per illicitū ꝓpter pecuniā desistere. vt. ff. ad turpil. l. ab accusatione. ⁊. ĵ. ad turpillianum in. l. pe. l. princi. ff. de publ. iudi.

BIU Cujas

putandos ex eo die quo ferie finite sunt. vt. ff. ti.j.l.j.& ff.e.l.aut.ff.triginta.Sed vbi aliqs impetrat abolitionē nō admittit postea nisi princeps id ei indulgeat.& ita impetrat abolitionē abolitiōis.vt.ff.e.l.j.& ff.e.l.mulier.ff.vl. Et nota q abolitio principis nō habet locū in illis criminibus in quibus phibetur spālis abolitio.i. in quibus accusanti & accusato incūbit probatio.vt.ff.e.l.pe.In his ergo q̄ pretextu abolitionis desistunt incidit in turpillianum.

De generali abolitione.Rubrica. 43

1 Quasi supra tractauit de abolitione tm̄ qua vna extinguitur accusatio: ponit hic de ea qua oēs perimūtur accusationes:& ideo dicit de abolitiōe gñali. Est aūt certū q̄ a principe solo idulgetur:vel ob letitiā aliquā:vel ob honorē domus diuine:vel ex aliqua cā:vel ex qua senat⁹ cēsuit abolitionē reor̄ fieri:& ea iterueniēte si accusator intra prestitutos.xxx. dies non repetierit reū nō icidit i turpillianū:nec em̄ videt desistere qō exemptum reū nō defert: eximitur autez reus abolitione publica interueniēte.vt.ff.e.l. si interueniēte. Supponit etiā in isto titulo de abolitione pene quādo ex indulgentia princeps remittit penā corpalē nō infamie & iō dānatus notat id est notatū relinquit.vt.j.e.l.vl.

Ut infra certum tempus criminalis questio terminetur. 44

2 In accusatione perficienda certū tps.i. biēnius statutū est.vt j.e.l.vlt.sed in casu fallit.vt notaui.s.de iudi. Intra hoc aūt tps necessarie vtriq; parti dilatiōes nō debēt denegari vbi accusato tres:accusanti aūt due tribuunt.vt.ff.de feriis.l.vl.Si aūt q̄s culpa vl otumacia se absentauerit ciuilr cōueniet in quartā ptē bonorū & in sumpt⁹ dānat aduersario & notat infamia.i. vt p edictū pemptoriū grauet opinio p sniam fiet infamis.vt notaui.s.de requirē.re. & ex ordinē punit criminaliter & si psona fuerit vilis cui dānum fame nō fit iniuriā etiā in exiliū poterit dari.vt.s.qui accu.nō pos.l.iij.& j.e.l.j.& ij.

Ad senatusc̄sul. turpillianū. Rubrica. 45

3 Quoniam pleriq; accusatores tergiuersantur.i.ab accusatione in vniuersum desistunt.vt ff.e.l.j.ff.tergiuersari.ideo ponit ad senatusconsultū turpillianū. Videndū ergo q̄n locum habeat:& que sit eius pena. Habet locus hoc senatusc̄sultum quādo quis ab accusatiōe publici criminis cā ordinata desistit.vt.j.eo.l.j. Ideo dixi publici: q̄ secus in priuato crimine puta stellionat⁹ vl expillate hereditatis vl furti vel iniuriarū tūc cessat turpillianū. Et tamē iudicis officio culpa accusatoris cohercebitur. vt.ff.eo.l.si quis.ff.si stellionatus. Itē causa ordinata ideo dixi quia si lis nō erat contestata, licet libellum obtulerim: vel crimen minatus fuerim nō teneor hoc senatusc̄sulto. vt.ff.e.l. quesitum.nec em̄ accuso:sed accusare volui. vt ff.rem ra.ha.l.amplius.Domino tamen meo.i. iohāni videbatur locum habere turpillianum etiam si ante litis cōte.post libellum oblatum quis desistat.vt.ff.e.l.in senatus.ff.qui post.& j. de calū.l.pe.Item desistit is qui in totum accusandi deposuit animū nō impetrata abolitiōe vl nō habita licentia a principe. Secus si distulit vel ob iminentes necessitates exequi nō potuit accusationē. Impedimento itaq; cessante poterit preferre accusationem & vindictam fm leges postulare.qui aūt infra prefinitū tempus a preside reum suum nō pegerit destitisse videtur.vt.j.e.l.vl.& ff.e.l.ab accusatione.ff.destitit se.& l.destitisse.& l.in senatus.ff.qui post.& s. accu.nō pos.l.si ea.Sed & qui transigit cum aduersario desistit.vt.ff.e.l.ab accusatiōe. Nec distinguo sit tale crimē sup q̄ liceat trāsigi:an nō: licere;em̄ vl nō licere respectu rei dicim⁹.vt q̄ quo mō redimat sanguinē suum vel habeat p confessō.vt.ff.de bonis eorum qui ante snīam.l.j. & de priuari.l.in omnibus. Accusator aūt incidit i turpil.vt.j.e. si femia.& l.quis.& s.de abolitio.l.abolitio.& ad.l.iul.de adul.l.vel serui.ff. j. Tutor vero vel mortuo pupillo in cuius causa ceperat accusare nō tenet eam perficere. vt ff.e.l.diuus. Item accusare videtur & qui accusatorē submittit vel subiecit vel inuestigauit vel mandat alicui & instituat eū ad accusationē capitalem faciendā dando pbationes.allegando accusatores.& merito est hoc.nam diffidendo de crimine q̄ mouet eximendo se a periculo calūnie vel desertoris merito calumniantis et desistentis pena subiici debuit nisi subordinatus accusator probauerit crimen quod intendere suscepit. Nec interest per se an per alium quis mandat accusationem. hic tamen qui ministerio vtitur alieno non ex verbis sed ex sententia senatusconsulti punitur. submissus autem accusator punitur ex verbis & sententia p pter hoc solum q̄ ministerium alieni timoris suscepit.vt.ff.eo.l.j.ff.antepe.& l.in senat.ff.responso. Sed non is accusat qui dicit aliquem in hoc senatusconsul. incidisse.vt.ff.eo.l.j.ff.antepe. Minor autem.xxv.annis impune desistit. Item mulier.vt.ff.eo.l.j.ff.accusationem. Sed est contra.j.eo.si feminam.sed forte distinguitur vtrum mulier admittatur de iure. Puta p sequendo iniuriam suam vel suorum vt tunc incidat an non:& tunc nō incidet. hec tamen distinctio in alio accusatore reprobatur in predicto ff.accusationem. Vel attende desistat pacto vt tunc incidat alioquin contra. Sed & impune desistent omnes hi de quorum calūnia non permittitur agi.vt.ff.eo.l.in senatus.ff.eos. De pena huius senatusconsulti est infamia & quinq; libre auri:& extraordinaria pena. Et ptitas p missa pro exhibitione exigitur.vt.ff.de prevaricatio.l.iij.ff.fi. et de exhibendis reis.l.iiij. et j.eo.l.ij.

Que sit pena senatusconsulti turpilliani.

De calumniatoribus.Rubrica. 46

Ista.l.ij. vide allegata per Jo.and. ad vnam q̄nez in regla ne mo pōt: in prici. in.ff.q. & reg.in. i mercu ria.

Q̄n locū habeat turpillianū

Accusatorum temeritas tribus modis punit: vt per turpillia. si desistant: & si non desistat: sz diuersaz ptē adiuuāt ꝓdita cā sua punit ex ordine: qz sunt preuaricatores. vt. ff. de preuarica. l. ij. & l. accusator. & l. ab impatore. Itē si nō desistant: sz
4 calūniētur puniūtur. l. remia. ¶ Videndū ergo ꝺ̄ sit calūniari: & qñ debeat ꝺ̄s de calūnia puniri: & que sit calūniatoris pena: & quā imponaf. ¶ Calūniari est falsa crimina intēdere sub audi scienter. vt. ff. ad turpil. l. j. ſ. calumniari.
5 ¶ Punit quis de calūnia qñ nō ꝓbauit crimē. Nā hocipso videf calūniatus. vt. ꝯ. de aduo. diudi. l. j. & ff. de testi. l. iij. ſ. itē diuus. & ꝯ. de famosis libellis. l. j. in fi. & ꝯ. ad. l. iul. de vi publica. l. si quis fundum. & de fruc. & lit. expen. l. nō ignorat. & de pena iudi. qui male iudi. autē. nouo iure. Nā aliud presumere suadeat mihi officij necessitas. vt. ꝯ. qui accu. non pos. l. ij. &. ff. de his quibus vt indignis. l. tutorem. Personarū nimia proximitas. vt. j. e. mf. & l. calūnie. Eius cui successit auctoritas. vt. j. eo. mater. ſ. sed ex neus. & ff. de bonis lib. qui cum maior. ſ. vl. Dā num rei familiaris. vt. ff. de bonis liber. qui cū maior. ſ. si patris. Intimus dolor admisi criminis: vt in marito & ei⁹ cognato de adulterio accusantib⁹. vt. ꝯ. ad. l. iul. de adul. l. ꝙuis adulterij. Et quandoq; enormitas delicti vt quis facilius ad eius accusationē ꝓsiliat. vt. ꝯ. de falsa mone. l. j. ibi. accusatoribus etiā. Et in his casibus & similibus pōt exaudiri qō dicif. ff. ad turpil. l. j. ſ. calūniatoribus. sed nec em vtiq; q̄ nō ꝓbat statim calūniari videf quod ꝺ̄. j. e. qui nō ꝓbasse. vel ita intellige sed nō vtiq; qui nō probat quasi deberet nō est necessarium argumentum. non probat ergo calūniator potest em esse contrarium licet sit probabile ar. Judex em reo absoluto incipit querere de cōsilio accusatoris qua mēte ductus ad accusationē ꝓcesit. & siquidē iustū errorez eius reperit absoluit eū. Si vero in euidēti calūnia reprehenderit eū legitimā penam ei irrogat. vt in predicta. l. j. ad turpil. cōtinetur. Quidā tñ dicūt nullum videri calūniari hoc ipso qō nō ꝓbat quibus aperte obuiāt oīa argumen. que dixim⁹. Sed vbi ꝓ nū ciauit iudex calūniatū fuisse condēnat eu & q̄uis nihil de pena subsciat tamen legis ptās exercebiē aduersus eū qz facti questio est in arbitrio iudicātis. Pene vero persecutio nō eius voluntati māda tur sed legis auctoritate reseruatur. Si aūt pronunciauerit iudex non probasti pepercit accusatori. vt. ff. ad turpil. l. j. ſ. calūniatoribus. ¶ Calumnie pena est eadem vel
6 similis que imponeretur accusato si conuictus fuisset de crimine & hoc est apertū si crimē erat ordinarium. Sed si erat extraordinarius imponitur eadem. i. quanta pro eo crimine solet imponi. vt. j. e. l. vl. & ff. de preuarica. l. ab impatore. vt. ff. ad turpil. l. & in quatis. ¶ Punit aūt calūnia solo iudicis officio cum crimen intentatū nō esse cōmissum in snia declarat sz postea ex interuallo non pōt. vt. j. e. l. j. sed incōtinēti videtur posse. vt. ff. ad turpil. l. j. ſ. calūniatoribus. ibi reo absoluto. nam que incontinenti fiunt videntur inesse. vt. ꝯ. de pactis petens. & ff. si certe. l. lecta. vel absoluto quo ad animi cognitionem. arg. ff. de ver. sig. fugitiuus.

Quid sit calūniari et qñ debeat calūniator puniri.

Aliquos casus exceptos ī q̄b⁹ quis sine ꝺ̄metu calumnie pōt accusare hēs enumeratos ꝑ panor. i. c. ij. de calūniato.

Que sit calūniatoris pena.

Qualit

¶ De penis. Rubrica 47

Primus supra de priuatis delictis & publicis: nunc de penis dicuz. Videndū ergo quid sit pena: & propter q̄ imponaf: & que: et
8 quādo. ¶ Pena est delicti vel pro delicto satisfactio que a lege vel ministro legis imponitur.
9 Et certū est qō imponif propter delicta: sed in pter hīs attēde vtrum delictum ꝓueniat ex aio: an impon non. Si em ex aio non ꝓueniat plerunq; nullo modo punitur maxime si casu vt venando committatur vel impetu vel per furorem forte vel ebrietatē. vt. ff. ad. l. pompe. de parici. l. pe. & de offi. presi. l. diuus. ff. e. l. respiciendū. ſ. vlti. Et aliq̄n punitur leuius. vt cum lasciuia vel malo exēplo cōmittitur ad. l. cor. de sica. l. iij. ſ. si ex. et. l. iiij. ſ. j. & ff. e. l. absentē. ſ. vlt. & l. respicientem. ſ. vlti. & l. si quis aliq̄d. ſ. qz aborsiōis. Sz si pretendat quis ignorantiā iuris: qz sibi licere id cōmittere credebat si ignorantia erat iuris ciuilis facile subuenitur vt in incestu & in se natusc̄osulto liboniano de eo qui sibi ascribit. Secus si erat iuris naturalis ignorantia: vt si credebat sibi licere occidere vel furari qō veteri testamēto prohibitū est. vel quasi naturalis vt dicit ī liberto temere vocāte patronū in ius. vt. ꝯ. de his q̄ sibi as. in te. l. senatus. & ff. ad. l. iuliam de adul. l. si adulteriū. & ꝯ. de in ius vocā. l. venia. & vt notaui. ꝯ. ad. l. iuliā de adul. & de iur. et fac. igno. Si aūt prouenit delictū ex aio si quidez stetit in finibus sole nude cogitationis nullo casu punitur. vt. ff. e. cogitatiōis. Vbi aūt progreditur vltra: siquidē perficiaf delictū punitur alioquin cōtra. vt. ff. ad. l. cor. de fal. l. q̄ falsum. nisi in excellētioribus criminibus q̄ continent enormitatē. vt. ꝯ. ad. l. iul. maie. l. penul. in prin. & ff. ad. l. cor. de sica. l. j. in prin. & ꝯ. si quacunq; predi. po. l. j. & de epi. & cle. l. siquis non dicam. & ff. de extraordi. cri. l. j. in prin. ¶ Admittuntur aūt delicta quattuor modis factovt furta cedesq; dicto vt cōuitia: & in fide aduocationes. ¶ Scripto vt falsa & famosi libelli. Consilio vt cōiurātiōes & latronū ꝺ̄sciētia quosq; alios
11 suadēdo immisisse sceleris est instar. ¶ Et septē modis aggrauaf vel attenuaf pena. i. cā psona tpe loco qualitate quātitate & euentu. ¶ Causa vt in verberib⁹ q̄ impunita sunt a magistro illata vel a parente q̄ emēdationis nō iniurie gra videtur adhiberi puniūtur cum quis per iram ab extraneo pulsaf est. ¶ Persona dupliciter spectatur: & eius q̄ fecit: & eius q̄ passus est. aliter em puniūtur ex his facinorib⁹ serui q̄ liberi et aliter quicūd in dñm parentēve ausus est q̄ qui in extraneū vel priuatum. In huiusmodi rei cōsideratione etatis quoq; ratio habetur. ¶ Locus facit vt idē furtū vel sacrilegiū sit & sa

BIU Cujas

pite luendū vel minore supplicio. ¶Tps discernit emensore a furtiuo ⁊ effractore: vel furem diurnū a nocturno. ¶Qualitate aūt factū vel atrocius ⁊ leuius est. vt furta manifesta a non manifestis discerni solēt rixa. a crassatijs expillationes. a furtis petulantia. ¶Quātitas discernit furem ab abigeo. Nā qui vnā ouem surripuerit vt fur coercebit qui gregē vt abigeus. ¶Euentus spectat vt a demētissimo quoq; facta q̄q; lex nō minus eū qui occidendi hominis cā ambulauerit cū telo q̄ eū qui occiderit puniat. ⁊ ideo apud grecos exiliovolūtario fortuiti casus luebant. ¶Sciendū est etiā q̄ q̄dam delicta pagano: aut leuiore culpā aut nullam irrogant militi grauiore: aut leuiore. Nā si miles artem ludicrā facit vel in seruitutem se venire passus est capite punit. Itē furta domestica si leuiora sunt publice iudicanda nō sunt. Nunc admittēda est huius accusatio cū seruus a dño vel libertus a patrono in cui⁹ domo moratur vel mercenarius ab eo q̄ operas suas locauit offerat q̄stioni. Nā domestica furta vocātur q̄ serui dñis vel liberti patronis vel mercenarij apud quos degunt surripuerint nec pro his vilioribus furtis etiā ciuiliter agi pōt. vt ff. e. l. aut facta. ⁊. l. quedā. ⁊ de furtis. l. si libertus patrono. ¶Illud etiā euenit q̄q; vt eadē scelera in quibusdā prouincijs grauius pūnītur: vt in affrica messium incēsores. Euenit etiam vt aliquorū maleficiorū supplicia exacerbētur quoties nimiū multis psonis crassantibus exemplo opus est. vt. ff. eo. l. facta. ſ. vlti. ⁊ pe. ¶Perpensa aūt qualitate delicti iponunt pene quarū septē genera tria sunt capitalia. quatuor nō capitalia. ¶Capitalia vt si caput gladio amputet nō securi vl falce vel furcis suspēdatur vel viu⁹ concremet vel vngulis bestiarū ferarū latera sulcent vel bestijs obiciatur non vt lapidet vel crucifigatur vel de ponte vel de monte iactet. vt. ff. e. l. aut damnū. ſ. vita. ⁊. l. si diuortio. ſ. nō. ⁊. l. capitaliū. in prin. ⁊. ſ. famosos. ⁊. l. siquis aliquid. ſ. j. ⁊. ħ. ⁊. s. de malefi. et mathema. l. ⁊ si excepta. Est ⁊ proxima cā mortis pena metalli cohertio q̄ admit libertatē ⁊ ciuitatē. ¶Sz illud notandū est q̄ quidā damnantur in metallū ⁊ hi grauioribus vinculis puniuntur. Alij in opus metalli ⁊ hi leuioribus. alij in ministeriū metallicorū. i. vt seruiant dānatis in metallū: ⁊ siquidem dānati sunt vt seruiant in perpetuū masculi ſ femine quasi serui pene fiunt. Si vero dānantur ad tps ciuitatem amittūt: damnati aūt in metallū vel in op⁹ metalli amittunt libertatē ⁊ ciuitatē si erant liberi. Serui etiā sic damnari pñt ⁊ dānati serui pene efficiunt nec ad eū ptinebunt cui⁹ fuissent anteq̄ damnarent adeo vt etiā si iperator liberauerit eos a pena nō tñ restituantur dño quondā cuius semel desierint eē secus si fuerit dānati in perpetua vel tpalia vincula tunc em̄ remanent prioris dñi. vt. ff. eo. l. aut damnū. ſ. est pena. ⁊. ſ. iter eos. ⁊. ſ. in ministeriū. ⁊. ſ. seruos. Est ⁊ alia pena capitalis: vt deportato et in opus publicū nō dico metalli dānatio ⁊ hec libertatē cōseruat ciuitatem admit. vt. ff. eo. l. quidā. nec psides prouincie pōt hanc ponere. Sed pōt a principe cōfirmari sīa. Sublimiores aūt potestates vt pfectus pretorio. pfect⁹ vrbis ponunt hanc penā ⁊ dicunt isti damnati amonee hoc est sine ciuitate vel apoloides: vt ibidē dr ab a qō est sine ⁊ polis qō est ciuitas. Nō capitalis pena est vt relegatio ad tps et sin
1 perpetuū facta nec admit bona. ¶Infamia ē dignitatis amissio vel ad dignitatē seu officiū vel forū interdicta aspiratio verborū experi-
a mentus. vt. ff. e. l. siquis forte. ſ. vltimo². ⁊. l. veluti. ⁊. l. aut damnū. ⁊ de iterdic. ⁊ re. l. relegatorum. ſ. ad tps. Et nota q̄ plus est foro q̄ aduocationibus iterdicere. Nā ille cui interdicit foro in forensibus negocijs se cōmodare non permittit. sed ille aūt cui interdicit aduocationibus dr abstinere ab eis in foro. ſz alijs in foro nō prohibetur operā dare. vt. ff. eo. l. moris. ¶Et notari pñt quedā genera penarū a q̄
2 bus debēt abstinere iudices. s. ne in facie alicui⁹ scribatur pena cū in manibus ⁊ in suris. i. cruribus possit pena dānationis vna subscriptione cōprehendi: nec em̄ dr facies maculari q̄ ad similitudinē pulchritudinis celestis est figurata. vt. j. e. j. siquis in. Itē pro cohertiōe delicti nō dr quis adijci pistoribus vel cuicūq; alteri corpori non cōposito intuitu religionis. vt. j. e. l. ne quis. vel etiā debent abstinere in ceteris psonis. Ecce em̄ veterani ⁊ liberi eorum vsq; ad primū duntaxat gradū pena metalli et operis publici nō afficiuntur. Itē decuriones
b et eorū liberi b ante decurionatū vel postea susc̄epti ⁊ parentes decurionū in quocunq; sunt gradu nō pñt damnari in metallū vel in opus metalli. vel vt furcis subijcianf vel viui exurā-tur: ⁊ si fuerint dānati liberandi erunt. Sz hoc nō pōt efficere qui sīam dixit. verū dr referre ad principē: vt ex auctoritate eius pena p̄mutaretur aut liberaretur. vt. j. eo. l. honor. et ff. eo. l. moris. ſ. vlti. Item liber hō non pōt sic dānari: vt in perpetuis vinculis cōtineat. hoc em̄ q̄ dixi in seruili additiōe procedere potest. vt. j. eo. l. incredibile. Item in oī supplicio seu pena puniuntur serui q̄ liberi ⁊ famosi q̄ in gre fame hoīes. vt. ff. e. l. capitaliū. ſ. vlti. ¶Et notandū q̄ q̄q; seruus tanq̄ liber: ⁊ liber tāq̄ seruus punit vel patitur penā. Nam si crimen seruus cōmisit deinde fit manumissus sustinebit eā penā quā sustineret si tpe delicti damnatus esset ⁊ ecōuerso si liber fiat seruus sustinebit eam penā quā sustineret si in priori cōditione duraſſet. vt. j. eo. l. j. Hoc in priuatis criminibus. nā in publicis ⁊ in crimine iniuriarum pñs status dr considerari. vt. ff. si ex no. causa
3 agatur. l. pe. ¶Causa aūt diligēter examinata fertur sua in conuictū vel cōfessum: in pñtem nō absentē ante litē contestatā. Si aūt fuerit quis cōtumax ante litē contestatā pecuniaria pena pōt plecti vel ea q̄ contingit extimationem ⁊ poterit procedi vsq; ad relegationes verū si quid grauius est irrogandū: puta in metallum vel capitis pena; non est absentibus

a Ultio. Per illū ſ. vltimū nouissimi in. c. ij. col. xv. extra de consti. no tāt quod ciuitatis amissio non ē pena corporalis.

b Libe ri. Lege decurionum. j. e. ad quā. l. vlt. Bar. i. l. de minore. ſ. pluriuz. i. iij. col. in ver. et ista est prie. ⁊. ff. de q̄stionibus.

BIU Cujas

4 irrogãda. ¶In accusatorẽ aũt absentẽ nõnun ꝙ grauius statuit ꝙ senatusc̃ sulti turpilliani pena. Sz nec de suspitionib⁹ aliquis dãnatur. sanctius est em̃ impunitũ relinqui facinus nocentis ꝙ innocentem cõdemnare. vt. ff. eo. l. a absentẽ[a]. Nam in criminali cã probationes etiam luce clariores exigunt. vt. s. de proba. l. vlti. ¶Presumptiones tñ sufficiunt in criminali causa qñq. vt notauimus. s. ad. l. iul. de adulte. 5 ¶Fertur sñia in delinquentẽ non in heredẽ ei⁹ vel in notos vel in propinquos: q; peccata suos debent tenere auctores. In crimine tñ lese maiestatis in multis grauantur filij ex delicto patris. vt. ff. e. l. si pena. ꝛ. l. crimẽ. ꝛ. j. eo. l. sancimus. ꝛ. s. ad. l. iuliã maiestatis. l. pe. Et siquidem certũ sit iudici quã debeat ip̃onere penã imponet illã: sz cã cognita in ipsa sñia põt eam minuere. vt. s. de his q̃ no. infa. l. ꝛ si seueriores. et. l. si posidoneum. ꝛ. ff. eo. l. hodie. ꝛ ad. l. cor. de falsis. l. antepe. nõ aũt lata sñia aliquid facere põt postea vel eã rescindere. vt. ff. ad turpil. l. j. ff. calumniantibus. ꝛ. ff. e. l. diui. ꝛ. j. eo. l. penã. ꝛ. ff. de questionibus. l. j. ff. vlti. Vbi autẽ res est dubia ꝓcliuior in leuitate dz eẽ iudex. Nã interpretatione legũ pene moliende sunt potius ꝙ exasperãde. hic est ꝙ si preses in terlocutus est. vim fecisti. siquidẽ ex interdicto nõ erit notatus nec pena. l. iulie sequet. Si vero ex crimine aliud est qđ si nõ distinxerit preses vtrum iulia publicorũ aut iulia priuatorũ tũc ex crimine ꝓpositi vl obiecto erit estimandũ: sz ꝛ si vtriusq; legis crimina obiecta sunt maior lex. i. priuatorũ erit sequenda. vt. ff. e. l. pe. et. l. si pses. Est ergo respiciendũ iudicãti ne qd aut durius aut remissius constituat ꝙ causa deposcit. nec em̃ aut seueritatis aut clemẽtie gloria affectãda est sz perpenso iudicio prout quecq; res postulat statuendũ est plane i leuioribus causis procliuiore ad leuitatẽ debent eẽ iudices. In grauioribus penis seueritatẽ legũ cũ aliquo temperamẽto benignitatis subseq. b vt. ff. e. l. respiciendũ[b]. Nec audiẽde sunt varie voces populi aut vocibus eorum credi opz q̃n aut obnoxiũ criminũ absoluit: aut innocentem 6 cõdemnari desiderant. vt. j. e. decurionũ. ¶Nata aũt sñia statim sortit quosdã effectus: dãnatus em̃ statim libertatẽ ꝛ ciuitatẽ perdit. ita ꝙ preoccupat iste casus mortẽ nonnũq; longũ tps occupat qđ accidit in psonis eorũ q̃ ad feras damnantur. sepe etiã ideo solẽt obseruari post damnationẽ vt ex his habeat questio i alios. Nec in istis effectibus cõsiderat iudicium fuerit publicũ necne. nam sola sñia nõ genus criminis spectat. Itaq; hi in quos aliaduerti iubetur quiue ad bestias dant cõfestim serui pene fiũt. vt. ff. e. l. qui vlti. ꝛ. l. qui ad statũ. ¶Itez dãnatus statim dz in carcerẽ recipi ꝛ ibi breui tpe esse: postmodũ dz educi ꝛ nõ expectari. etiã si dicat dãnatus se habere quid principi referat ne dãnatis detur licẽtia supplicãdi vel quibusdam malignis artibus presidũ ꝛ officiorũ penam euitandi. vt. ff. e. l. siquis forte. ꝛ. j. e. l. cum reis. ꝛ. s. de custo. re. l. siquis in ea. ¶Vbi tñ se nerius ꝓ cause intuitu vindicari crimẽ iusserit ip̃erator nõ dz dãnatus statim subire penã aut excipere sñiam sz p dies. xxx. sors ꝛ fortuna dãnati sup eius statu dz eẽ suspensa ꝛ interim damnatũ excipiat vinciatq; custodia ꝛ excubijs solertibus vigilãter obseruet. vt. j. eo. si 7 vindicari. ¶Imposita aũt pena dãnatus dz eã subire: aut si fugerit duplicat ei pena. s. ei⁹ tẽporis qđ ei superfuerit cũ fugit. Et si in. x. annos dãnatus sit in opus pu. aut perpetuari dz ei pena aut in opus metalli transinitti. plane si decẽnio dãnat⁹ fuit ꝛ ĩ imitio statim fugit trãsferetur in opus metalli vl perpetuabit pena. generale est em̃ quotiens decennium excessum est duplicatio nõ est tpe pena tanta dãda. Itẽ ꝛ in relegato ad tps si fugiat vel iterdictis locis nõ abstineat perpetuũ exiliũ relegationis ip̃onitur. In insulã relegato ĩ perpetuũ ip̃oni tur ei pena deportatiõis. In insulã deportato ip̃onitur pena capitis. Nã contumacia dãnati cumulat penã. vt. ff. eo. l. relegati. ꝛ. l. aut damnum. ff. quisquis.

¶Ne fine iussu principis certis iudicibus liceat confiscare. 48

8 ¶Inter alias penas est hec pena cõfiscationis: vñ supponit quibus lz facere. Sciẽdũ est aũt ꝙ cõfiscatio q̃nq; fit ex oña pene: vt cũ quis deportat vel damnat in metallũ. vt. j. eo. ti. j. l. ij. ꝛ. iij. Et illud nõ concedit nisi his q̃ habẽt merum ip̃eriũ. vt. ff. de iurisdi. om. iudi. l. iij. ꝛ de offi. pre. l. illicitas. ff. qui vniuer. sz preses lz habeat merum ip̃eriũ non tñ deportat nisi a principe fuerit cõfirmata eius sñia. vt. ff. de pe. l. rei capitalis. ff. j. ¶Magistratib⁹ aũt municipalibus nõ concedit dãnare de capitali crimine nisi eis hoc princeps cõcedat. vt. ff. de iurisdi. om. iu. l. magistratibus. ꝛ vt hic. Qñq; fit cõfiscatio principaliter vt ꝓpter incestas nuptias: ꝛ tũc q; est ordinaria pena statuta p. l. q̃libet magistratus cognoscere põt de ea etiam municipalis q; cã talis pecuniariter ꝓponi põt. Vbi aũt nõ est statuta in. l spãliter cõfiscationis pena sz iudex ꝓ aliquo delicto ex arbitrio suo vult eã statuere nõ lz ei nisi in summa administratione sit: puta qđ est illustris vl spectabilis vel nisi concedat ei a principe: ꝛ ita põt intelligi lex ista. sic ꝛ cõmeatus remeatum ve nemo põt exuli dare nisi imperator ex aliqua causa. vt. ff. de pe. l. relegati. ff. vlti.

¶De bonis ꝓscriptorũ seu damnatorũ. 49

9 ¶De pena corporali infligenda plene dixim⁹. s. de penis. Nũc de bonis dãnatorum siue ꝓscriptorũ. ¶Videamus quibus applicent: ꝛ qualiter: ꝛ quo ordine. ¶Ad euidentiaz aũt horum capitulorũ distingue vtrũ dãnatus est aliquis ad mortẽ vel vt amittat ciuitatẽ ꝛ libertatem vel ciuitatẽ tñ an nõ. In primis tribus casib⁹ fit publicatio bonorũ. vt. j. e. in metallũ. ꝛ. l. de

a Absentem dic in. ff. sanctius. cõ cordat. l. reo. ff. de sol. ꝛ tex. in. c. dño guerraz. ff. ad hoc. in ti. hic finiẽ lex corradi. deide in cip. consue. ꝛ ad hoc facit qđ dicit d. iaso. i. l. j. ff. si. in iij. col. vj. tj. notabiliter limita. ff. de ope. no. nũ. facit pro limita. illud qđ dicit alexã. in. l. ỏ die. ff. qui satisdare cog.

b Respiciendus. Allegat illa lex ꝙ pena est cõmensuranda delicto. panor. in. c. at si clerici. in vlt. not. de iudi.

BIU Cujas

portati.sed fallit in casibus.vt.ſ̃.de mulieribus que seruis proprijs se misc.l.j.et de rap. vir.l.j.ff.siquidem ancille.Amittūt autem libertatē et ciuitatē q̄ dānantur in metallū vel in opus metalli vel in ministeriū metallicoꝝ. Amittunt ciuitatē tm̃ illi q̄ deportant.vt isti. de capi.dimi.ff.j.t.ij.Nec obstat qđ dr.ff.de variis et extraordina.cogni.l.pe.ff.consumit.Nā ibi verbū veluti nō est exemplificatiuū amissionis libertatis sed prime ꝓpositionis.i.magne capitis diminutionis cuius ibi duo ſupponuntur exempla.vel dic amittit libertatē de iure ciuili nō gētiū.nec obstat qđ dicit.ſ̃.vt nemo p̄uatis p̄dijs.l.ij.quia ibi nō i insulā ſ̄ in metallum dr deportādus vt sic duas dicamus ſpēs deportatiōis vna in metallū alia in insulā plerunq̄ tm̃ vtimur eo verbo vt denotet mediam vel maximā ca.di.hodie aūt nemo bene natus a principio fit seruus ex ſupplicio.vt in autē. de nup.ff.q̄ aūt prius.Ubi aūt nō patit q̄s mediam vel maximā ca.di.sed aliter cohercet puta relegat non amittit bona.Reprehēseq̄ ſūt eoꝝ sentētie qui ademerūt vt tm̃ non infirmarent q̄ ita ,plate ſunt.vt.ff.de inter.t re.l.relegatoꝝ.ff.ad tp̄s.t.l.j.t ſūt hec vera in oī ſpē relegationis. Tres eñ ſunt.vt.ff de inter.t re.l. exiliū. t.l.relegatoꝝ.j.rñſo. ¶Et nota q̄ exiliū q̄q̄ deportatione denotat.q̄q̄ relegatione.vt i p̄dicta.l.exiliū.t de pub.iudi.l.ij. Itē relegati q̄q̄ dicunt deportati.vt.ff. de capi. di. amissione.ff.deficere.¶Ubicūq̄ autē dixi dānati bona publicari distingue dānatus sit ſeru? an liber.Si seruus nō publicatur peculiū:imo ſerui potestas est dño faciēda vt reddant ei rationes et disponant.sed meminisse dām oportebit instare vt id velociꝰ fiat vt pene sue reddi possit.vt.j.e.l.j.si liber. Siquidē sit filiusfa. non aufertur patri peculiū etiam si erat castrē se.vt.j.e.l.ſi filius.Si aūt erat p̄fa.aut curialis aut nō. Si curialis t habeat filios masculos et non filias filij oīa habēt si filias tm̃ ipse habent dimidiā t curia reliquā dimidiā. Si filios et filias habet filij ſoli habent vnā dimidiā:t cū ſororibus ſuis aliā partiant dimidā p virili portiōe. Ubi aūt nō ē curialis publicant oīa bona:ſ̃ ꝓnceps ex eātate cōcedit dimidiā liberis dānati.t q̄q̄ oīa ſi magn? ſit numer? liberoꝝ.Sz vbi dimidia tm̃ publicat nihil cōcedit liberis.vt.ff.e.l.j.in fi.t.l.vlt.ff.ſi plures. Patrono aūt nō diminuit ſua portio dānato liberto.vt.ff.e.l.vlt.ff.ſi in libertū. Mater aūt deportata nihil debet filijs. vt.j.e.l.de bonis. vel dic q̄ hec lex corrigit per vlt. Uxore autem deportata vel dānata nō publicat dos niſi i q̄n
1 q̄ legib?.vt.ff.e.l.q̄q̄. ¶Fit aūt hec publicatio cū ſumma t diligētia inq̄ſitione oīum rerū q̄ oēs i inuētario dñt cōprehēdi.vt.j.e.l.ſiq̄s ,intra.Pānicularia aūt.i.vilia indumēta vel res viles nō excedētes estimationē.v.aureoꝝ non
2 ſunt eis auferēda.vt.ff.e.l.diu?.¶Quid i renuciatione rerū alienatarū a dānato?rñdeo ſi donatio fuerit causa mortis illa est renocata: vt rescindat testm̃.vt.ff.de dona.cā mor.ſiq̄s. Si inter viros fiat donatio aī tp̄s criminis collata in vxorē nō infirmatur imo confirmat q̄q̄ ſ.dānato marito ad mortē vel in ſeruilē conditionē ex pene qualitate deducto.Si aūt maritus fuerit deportatus manet in pēdenti donatio:ita vt ſi vx̄ ad vite ſue tp̄s maritus nō revocabit eas morte ei? confirmant.vt.ſ̃.de donā.inter vi.t vxo.l.res.Si in eūdem fuit collata ante dānationē tenet vt quelibet alienatio.Secus ſi post dānationē.vt.ff.de dona.post ſ̃.hoc in ceteris:ſ̄ in his qui fisco ex officio ſuo tenent reddere rōnem ita ſtatuit:vt facte alienationes aīq̄ incipiāt ex dolo vel culpa teneri nō revocant niſi catholicianus erat iſte quē putat Ro.primipillarē dici.tunc eñ etiā aī facta alienatio revocat.q̄ res dotales ob hoc in quietantur:t filij etiā exheredati conueniunt. vt.ſ̃.in q̄b? cau.pig,ta.ſ̃.l.ſatis.t.ſ̃.de primi pil.l.j.¶Facte aūt alienationes poſteaq̄ ceperit ex dolo vel culpa teneri revocant.vt.j.eo.l.pe.Et hoc est notandū q̄ alias inſpecto tp̄s cepti officij:non doli vel culpe.vt.ſ̃.de bo.q̄ lib. l.antepe.ff.vlti.In crimine aūt leſe maie.fiunt revocatiōes a tpe cōmiſſi criminis.vt.ſ̃.ad.l. iul.maieſtatis.l.pe.¶In publicatione aūt bonorum hodie est ſciendū q̄ nō fit:ſi damnatus habeat cognatos vſq̄ ad tertiū gradum qđ intelligo inclusiū. In crimine ma. nil innouat. nec obstat qđ dr in auten.de incestis t inutil. nup.q̄ illa corrigitur:vl illud fit cū damnatus nec libertatē nec ciuitatē amittit.vnde ē ei pena carere bonis.nō aūt est ei pena cū mortē ciuiliter vel naturaliter ſm Albericuz.p̄ia tm̃ ſolutio videt verior:q̄ ita ſubalternatiōe dicit ante in quib? leges mortē aut proſcriptionē.

¶De bonis conſcientiū ſibi mortem. 50

3 Supra de bōis dānatorum.Nūc de bonis quaſi dānatoruz.i.eoꝝ qui mortē ſibi infligūt. Sup hoc aūt distingue vtrū cōſcientia delicti aliq̄s infligat ſibi mortē:aut alia causa:vt ipatientia doloris vel ob pudorem eris alieni:t in his certū est nō auferēda bona. Sz in p̄io caſu distinguit.Erat tale crimen ob qđ nō erant publicāda bona puta furtū t tunc nō auferunt bona heredibus:an erāt publicāda. ¶Itē ſi erat crimē cuius accuſatio poterat inchoari post mortē vt repetundarū peculatus et leſe ma.auferunt heredibus bona.¶Si aūt nō poterat accuſatio inchoari post mortē non auferunt bona niſi cōſciuerit ſibi mortē post litem cōte.vel poſtq̄ fuerit in ſcelere deprehenſus.vt.ff.de iure fiſ.in fraudē.ſ.ij.t.iſſ.t de inru.rup. teſt.l.ſiquis exheredato ſ.pinde ſi autem.t de bonis eoꝝ qui ante ſiam.l.vlti.vſq̄ ad.ſ.vlti.t.j.eo.l.j.t.ij.Quid ſi dubitet quare conſciuerit ſibi mortē rñdeo dz p̄obari q̄ ſibi ob crimē mortē conſciuerit.vt.ff.eo.l.vlti.ſ.vlti.nec ob.qđ dicit.ſ̃.qui teſt.fa.nō poſ.l.ij.pro batur etiā innocentia hocipſo qđ non p̄obatur p̄ium.vt in p̄dicta.l.arguitur.

Relegatus poteſt teſtari.bar.in l.ſicut.ſ. ſiq̄s ob carmē.ff. de teſta. ſ̄ deportat? non pōt heres inſtitui t q̄ cō ſequens non pōt teſtari.ō b habeſ q̄ bar.et alios ll. j.C.ō here. inſti.

BIU Cujas

Pro declaratõe huius tituli vide bar. in. l. gall⁹. ff. t quid si tã tũ. in. iiij. colũ. v. ex quo no. ff. de lib. et post hu. q̃ aperit quomõ debeant itelligi iste leges isti⁹ tituli. vide etiaz eundem azo. s. in ti. de solu. in pn.

¶De sententiam passis t restitutis. Ti

4 Quia sentẽtiaz passi qñ q̃ restituunt: ideo t de his supponit. Sciendum est añt q̃ qñq̃ quis indulgentia liberat a pena et tunc neq̃ famã recuperat neq̃ bona neq̃ recidit in ptãtem patris fili⁹: nec seruus in dñi. vt. s. de generali abo. indulgentia. t. j. e. l. frustra. t. l. si pr̃. t. l. gñalis. t. l. cũ patrem. t. l. tutor. t. l. si ademptis. t. l. si in insulã. nisi princeps aliud dicat. Nã si rem singularez reddi ꝑcipiat nõ tñ ideo tenet creditoribus. Si añt quotam portionẽ pro ea tenet. vt. j. e. l. si debitor. sic. t insti. de fideicõmiss. here. §. siqs vna. Si añt restituit in integrũ oĩno recuperat t dignitates t honores t famã. vt. j. e. l. j. et ad cõmodũ t ad incõmodũ puta vt creditorib⁹ teneat recidit in patris ptãtem filius iste dãnatus: t si in integrũ restitutus sit libertus restituit patrono. vt. j. eo. l. ante pe. t de cõmiss. li. etiam suus. vt insti. qui. mo. ius pa. po. sol. §. si lex. Sic t si deportatus pr̃ fuerit in inte. restitutus. Nã filij recidũt in ptãtem suã t administratio rerũ filiorũ concedit patri. Si pr̃ sit integre fame alioquin §. Nã si patria ptãte ad corrumpendi t effundẽdi patrimonij licẽtia abutetur vt luxurioso ac dementi. Itẽ prodigo libidinum oĩum vitiorũq̃ seruo nõ est filiorũ pecunia cõmittenda ab administratiõe fugiat ne q̃ tutor datus medio tpe desinat esse imo periculum administratiõis rerũ pertinet ad eũ cũ teneatur actiõe tutele. t est hoc mirabile qõ qui est in ptãte patris habeat tutorẽ. vt. j. e. l. vlti. nec distinguo restituat in integrũ vel restituatur ad oĩa an simplr. vt. j. e. l. vlti. t. ff. de in ius vo. §. t si hac. §. liberos. t de bonis lib. l. etiã. §. si deportatus. q: verbũ restituere plenam habet significationẽ. vt. ff. de vsur. l. videamus. §. in faniana. hec nisi princeps determinet restitutionẽ suã adiciendo se restituere vt ad rem singularẽ vel ad quotã portionẽ bonorum: tũc em̃ prout determinauit erit sequẽda eius auctoritas. vt. s. dicti est in indulgẽtia. In his em̃ que medio tpe. i. anteq̃ pr̃ restituatur vel liberet a pena gesta sunt p filiũ dubitatur an restituto deportato patre debeat habere rata: t rñdetur rata habẽda. vt. j. e. l. vlt. Si tñ gesta probauerat legitima etas vt ibidẽ dicit. In testamẽto tñ qõ fecit deportati filius an teneat remeante patre post testamentũ querit aut irritetur lz in. l. aperte nõ subsiciatur? Rñdeo q̃uis em̃ dicat gesta rata habẽda non tñ l testamẽto videtur rñsum q: verba gesserũt §. xerunt nõ pertinent ad ius testamẽti. vt. ff. de ver. si. l. verba gesserũt. Jr. tñ §rium videt sensisse t scripsisse. §z mihi videt distinguendum an filius decesserit cõdito testamẽto anteq̃ restituatur pr̃ hoc est eo existẽte in pena deportationis vt tũc teneat testamẽtũ: an decesserit post reditũ patris: t sic postea q̃ recidit in ptãtem patris in integrũ restitutio. hic teneat testamẽtũ q: filij mi. ca. di. est irritatũ. vt insti. q. mo. te. infr. §. alio. Si vero filius nõ reciderat in ptãtem patris: vt q: indulgẽtia principis tñ pr̃ liberatus ẽ a pena certũ ẽ nõ irritari testiñ: q: interuenit capitis diminutio hoc in filio deportati. Secus puto in filio captiui. filius em̃ patre reuerso semp videt in ptãte patris fuisse: t ideo medio tpe nõ accepit tutorẽ. vt. ff. de tutel. l. muto. §. vlti. t gesta p filiũ irritabunt: q: in preiudiciũ patris in cui⁹ fingit fuisse ptãte nihil potuit filius agere lz in deportato cessat fictio: q: t si restituat pater vere tñ fuit et credit filius sui iuris fuisse: vnde nõ irritantur gesta p filiũ. vt. ff. ad se. con. ma. l. j. §. si pendeat. ibi. certe ꝛc. §z beneficio in inte. resti. recidit in patriã ptãtem vt sic filius nõ habeat libertatem. i. relationẽ a patria ptãte testem dãnationis: lz habeat eam testem lenitatis paterne: q: cũ officijs dz eã petere a pr̃e. vt. j. e. l. vlt.

¶Domini Azonis summa super nouem libris codicis explicit.

¶Domini Azonis prohemium ad summam Institutionum incipit feliciter.

Vasi modo geniti pueri vel adulti lac iuris cõcupiscite. Institutionũ dogmata sumite primum nutrimentũ vt doctrina preambula informati Justinia- V. leg. vinc. de leg. ni mereamini sãctioni securi⁹ inherere q̃ a xpianissimo iperatore Justinião regulariter derinata oĩum iperatorum auctoritate iubet: vetat: iudicat: punit atq̃ permittit. Hec siquidem velut alimifica dominatrix nobilitat adiscentes: exhibet magistratus: t honores cõduplicat t profectus: t vt vera p oĩa fatear iuris professores p orbem terrarũ fecit: soleniter principari t sedere in iperiali aula tribus t nationes actores t reos ordine dñabili iudicantes. Per ipsa nãq̃ vniuersi reges regnant: iusticia cõseruatur in terris: t lz romanus princeps sit legibus absolutus: tñ digna vox ex maiestate regnantis legibus alligatũ se principem profiteri. vt. C. de leg. t con. prin. i. digna' vox. ¶Ad noticiã ergo legũ habendã q̃ constringit vitas hoiũm dz quilibet anhelare ne p iuris ignoriam a rectitudinis tramite deuiare cogat. §z lz quelibet scientia principia t radices super quibus regulare constituitur fundamentum. Unde fideliter consulo his qui causarum patroni esse peroptant vt sine institutionum doctrinis ad legum sublimitates conscendere nõ presumant: qñ ex alto irremediabili corruit qui volare satagit anteq̃ pẽnas assumat. Ego autem Azo cupiens iuxta promissum perficere qõ incepi hanc institutionum summam rudibus offero t pfectis: vt ex ea quisq̃ pro ingenij sui capacitate subsidiuz recipiat t iuuamẽ.

BIU Cujas

¶In noīe dñi nostri Jesu christi Imperator cesar flauius Justinianus:almanicus:gothicus:francus:germanicus:guādalicus:affricanus:pius:felix:inclytus:victor ac triūphator semp augustus:iuuētuti cupide legū. 1

1 Gaius prohemij

dñi iustiniani sniam aperte comprehendam⁹. Facta igitur codicis pria cōpositione. vt. C. de ve. in. enu. l. ij. §. oia igitur. t. §. ij cū prosperim⁹. añ. cuius emēdationē t scdam editionem. Nā cum pcipit fieri editionē scdam habuit mentionē institutionū iam cōpositarū. vt C. de emē. iusti. co. ibi. vt vndiq; non solū ꝛc. t digestorū seu pādectar. l. libris pfectis t cōsumatis videbat plerisq; nihil amodo sup iuris cōpositiōe tractandū immo iustiniano imputandum q armorū vsu relicto legibus t scholasticis disciplinis operā dabat cum impator Gordianus dicat milites arma scire debere non leges. vt. C. de iu. deli. l. vl. in prin. t imperator sit miles t alios appellet cōmilitones. vt. ff. de mi. te. l. j. t appellatiōe familie princeps familie cōtineatur. vt. ff. de ver. sig. familie appellatione. Impator añt ad hanc sui defensionē t excusationem t excusaticis rationē assignādo sufficētissime respōdet t assignat duo tpa: vnū bellorum: t alterum pacis. In tpe bellorū necessaria sunt ad summe reipublice tuitionez ista quattuor arma vsus armorū victoria triūphus. In tēpore pacis necessaria sunt quattuor sīlia leges. s. vsus legū calūnie pulso iure religio: pnceps em̄ hostib⁹ victis sit triūphator: vel triumphatur t expellēdo iniq̄tates calūniantiū p legitimos tramites vt p iusiurādū calūnie p infamiam p penā pecuniariā. vt j. de pe. temere li.
2 sit iuris religiosissim⁹. Jsta ergo duo arma t leges pariter debēt esse in pncipe t alterū semp eguit alteri⁹ auxilio t tā militaris res legib⁹ est in tuto collocato q̄ ipse leges armoꝝ podio seruate sunt. vt. C. de iusti. co. cōfir. et tāta gaudēt similitudine pariter t splēdētvtilitate vt nomē armorū t noīa eorū q̄ exercētur in armis accōmodetur legib⁹ vel legistis. Leges ergo dicuntur arma t impator legib⁹ dō armari. vt in prin cipio hui⁹ phemij. t milites dicunt aduocati. nec em̄ solos nō impio militare credim⁹ illos qui gladijs t thoracib⁹ nitūtur sed etiā milites cōmilitāt nāq; patroni causarū q̄ gloriosevocis cōfisi munimine laborantiū spēvitā t posteros defendunt. vt. C. de aduo. diuer. iudi. l. aduocati. ¶Est ergo militia alia armata: alia inermis: alia litterata. vt. C. de pri. sacro. scri. l. primos. bella etiā t si nō iura dicātur de iure tñ gentiū fiunt pcepto impatoris vel pplī romani. Dicet quis si ista duo dz habere imperator: t tu iustiniane qualiter te habuisti in eis. Jnquit iustinianus prima cōium rerū sustētationē. i. vsum armorū nō omisi: imo ad eam intētionē t laborem meū retuli et militaria agmina cum omni prouidētia multiplicib⁹ t cōgruis modis coarxi vetera ad meliorē statum deducēdo vt noua constituēdo sine nouis expēsis publicis. vt. C. de iusti. co. cōfir. Jstā ergo viā cum summis vigilijs t summa ꝓuidētia annuēte deo perfici. hoc enim ptestātur barbarice gētes t alie innumerose ꝓuincie sub ditione romani imperij subiecte vel deducte. ¶Affrica etiā t sub ea cōtente prouincie ptestant quā guādali occupauerūt t vt captiuā detinuerūt centū t. v. ānis. t per dei mīam iterū subieci eas ro. īperio: vt in principio huius phemij. t. C. de offi. pfe. pre. affri. l. j. Secundāvero viā iusticie t legum oēs pplī protestātur nedū in verbis sed etiā rebus ipsis et factis cum legib⁹ a me cōpositis t ꝓmulgatis regātur. ecce em̄ extēdi curā meaz ad imperiales cōstitutiōes easq; in luculētā reduxi cōsonantiam. postea extēdi curā meā in immēsavolumi naveteris digestorū prudētie seu pādectarū: vt in hoc primo. §. oēs. t his cōpletis deliberaui an esset aliq̄d promulgandū vt rudis anim⁹ studiosi simplicib⁹ enutritus facilius ad altioris prudētie redigatur scientiā. vt. C. de veteri iure enuc. l. j. §. romani añt. tandē habita deliberatione pspexi q̄ ad portandā tāte sapiētie molem nō sunt idonei hoīes rudes t q̄ in primis legū vestibulis stant t intrare ad archana eorum pperant t aliam mediocrē eruditionē censui pperandū vt sub ea colorati t quasi principijs oīm imbuti possint ad penetralia eorū intrare t formā legum pulcherrimā non cōniuentibus oculis accipere. iura em̄ pplī romani ita cōmodissime pnīt tradi. si primo leui ac simplici via post deinde diligētissima atq; exactissima interpretatiōe singula tradantur. Alioquin si statim ab initio rudis adhuc t infirm⁹ animus studiorum multitudine ac varietate oneretur duorū alterū fiet: quia aut deseret studium: aut cum magno labore eius sepe t cum diffidentia que plerūq; iuuenes auertit seri⁹ ad id perducetur ad q̄ leuiore via ductus sine magno labore eius t sine magna diffidētia maturi⁹ perduci potuisset. Cōuocatis ergo viris illustrib⁹ et facūdissimis añcessorib⁹ Tribuniano Theophilo t Dorotheo mādaui vt cōponerent institutiones t in quattuor libros iussi partiri vt sint totius legitime scientie fundamēta pria t elementa q̄bus iuuenes suffulti grauiora possint et pfectiora legū sita sustētare. vt. C. de ve. iure enu. l. ij. §. sed cū. t in hoc phemio. §. cūq;. t. j. de iusti. t iur. §. his. Et in eo mādato prefati facundissimi viri oportune paruerunt t eas cōpositas mihi obtulerunt quas cum legi t cognoui plenissimū nostrarum constitutionū eis robur accōmodaui. Liquet igitur q̄ imperator a nemine reprehēdi immo vt christianissim⁹ t sanctissimus ab oīb⁹ hoīb⁹ tam in ope ꝑsentis libri q̄ in ceteris debet cōmendari t venerari. ¶Videamus ergo quare dicat liber institutionum vel elemētorū: q̄ fuerit occasio cōdēdi ei⁹ vel ceterorū librorū iuris. Que intētio: quis finis siue vtilitas: t cui parti philosophie suppo
3 natur. ¶Dicit autē liber institutionū quasi instructionū: q: in his prius legū ꝓceptis instruimur vt possimus percipere maiora iura t ad in

Et. l. fori eo. ti. Vi de bal. in l. cū opz. col. pe. C. de bonis q̄ li. t spe cu. tit. de aduo. §. j.

BIU Cujas

ris archana valeam? cōscendere ꝛ ingredi ad legum penetralia. Vel dicit institutionū quasi in statum romani iuris nos erigit. cum enim tres sint positiones corporis statio sessio cubatio plurimū hō pōt cū stat ꝙ cūsedeat iaceatve tūc enim debilior est. Vnde est ꝙ in liberalib? disciplinis in grāmatica dialetica iacem? atq; sedemus. i. debiles sum? easq; disciplinas non discedere ſz didicisse debem?. Per hanc añt disciplinam stātes efficimur. i. fortiores reddimur qz moribus informamur. Potuit ꝛ iste liber introductorius sicut ꝛ ceteri introductorū appellari liber introductionūſsiue ysagogarū: ſz visum est iuri ciuili cōgruētius nomē institutionū. Elementorū autē dicit liber per similitudinē quattuor elemētor. sicut em̄ quattuor elemētis totus mūdus cōfectus est sic ex hoc volumine in quattuor libros distinctos oīa iuris archana reuelātur ꝛ totius romani iuris sciētia ꝓlibatur. vel dicit elemētorū ꝙ ſil'itudinē primarū ſrarū que vocātur elemēta. sicut em̄ prima illa elemēta primo pueris legēda tradūtur: sic ꝛ hec legū initia primo iuuenib? vel legū tironib? exponuntur. ꝛ dicūtur elementa quasi eleuamēta: qz in is quasi legū p̄mitijs suffulti iuuenes eleuātur ad altissima legum scita. vel dicunt elemēta quasi eli mamēta qz in his elimatur quicq̄d fuerat in veteri iure rubiginosum: elimat quicq̄d fuerat hirsutū ꝛ hispidū: cōplanat quicq̄d fuerat mōtuosum: fabricat equitati argenteū patium: erigit iusticie soliū. ¶Dicit ꝛ iustiniani liber vt sciat nomē auctoris ad differentiā aliarum institutionū antiquarū. Huic? libri cōdēdi occasio fuit talis. placuit romanis q̄rēdē muris fundauerāt fundare eā ꝛ legib? siquidē leges q̄ daz ꝛ pauce quas romani reges tulerāt ꝓpter eorū ſupbiaz iam exoleuerāt electi itaq; x. viri missi sunt ad grecas ciuitates q̄rū vna vocabat Athene vtebat iure scripto altera lacedemon et vtebat iure nō scripto perrexerūt puenerūt petierunt acceperunt et attulerunt. x. tabulas eburneas de iure scripto ꝛ iure nō scripto easq; rome pro rostris posuerūt vt ab oībus apertius legi ꝛ itelligi possent quarū. x. tabularū interpretatio cū visa sit obscura ꝓpter data est. x. viris summa ptās in eo annouti hoīes ab eorum sentētijs non appellarēt: ꝛ vt. x. tabulaꝝ leges exponerēt corrigerēt ꝛ adderēt et detraherēt si quid esset detrahendū vel addendū. vñ factū est vt adderēt duas tabulas ꝛ sic ex accidēti vocata est lex. xij. tabulaꝝ. Deinde cū. x. viri sequēti anno magistratū sibi injuriose prorogarēt ꝛ populū violēta dñatione premerēt deiecti sunt a populo ꝛ in carcere quidē eorum necati sunt sicq; ſules facti sunt ꝛ senatusc̄ōsulta cōposuerunt postea cōstituti sunt p̄tores et ipsi edicta fecerunt emerserūt ꝛ alij multi iurisconsulti et ipsi multa respōsa cōdiderūt ꝛ ex senatusc̄ōsultis ꝛ p̄toris edictis ꝛ prudētiū respōsis cōdita sunt duo milia pene librorū tricies cētena milia versuū. Post hec creati sunt imperatores et ipsi innumerabiles cōstitutiones cōposuerūt et ex illis cōstitutiōibus cōfecti sunt tres codices Gregorian? Hermogenian? Theodosianus ꝛ alie cōstitutiones extrauagātes sicq; ventum est vsq; ad iustinianū. Videns iustinian? tam legū multitudinē tantāq; cōfusionē ꝛ qō lites pot? decidere nt̄ iudicis arbitrio ꝙ legum podio statuit in mēte sua leges emēdare et vie dilucide tradere. ¶Erexit itaq; primū animū suum ad impiales ſtitutiones: ꝛ ex tribus codicibus ꝛ cōstitutionib? extrauagātib? vnū codicem cōfici iussit suo felici noīe nūcupandū. Erexit postea animū suum ad immēſa volumina veteris prudētie ꝛ opus desperatū quasi per medium profundū vadēs celesti fauore adimpleuit ꝛ ex duob? pene milib? librorū ꝛ ex tricies centenis milib? versuū vnicū librum cōposuit quē digestū appellauit ipsumq; in quinquaginta libros distinxit. Ad hoc videns iustinian? qō ad portandā tante sapiētie molez animi rudes non sufficerēt statuit eis ꝓparare quādam eruditionē mediocrē quasi quēdam pontē ad iura maiora ꝛ altissima legum scita. ¶Huiusmodi libri sicut ꝛ ceterorū librorum iuris dici possunt materia tria. ſ. negocia vel duo vitia error ꝛ cōtumacia vel ius ꝛ iusticia sicut ꝛ nota. in materia. C. Intentio cōis est omniū conditorū iuris quēadmodū lites decidātur doceantur errantes puniātur cōtumaces. Itē est cōis intētio de iure rescribere ꝛ ad id rescribēdo operā dare vt hoīes mali efficiātur boni ꝛ boni efficiant meliores tum metu penarū tum exhortatiōe premiorum. ¶Ad hunc finem referūtur oēs condītores vt iurgia sint sopita ꝛ expulsa sint vitia. ¶Materia singular? dñi iustiniani in hoc opere sunt leges late vel duo codices cōstitutionū et digestorum. ¶Singularis est intentio tradere quandā mediocrē eruditionē quasi quēdā pontem per quē iuuenes gradiantur. ¶Specialis est vtilitas ea vt perlecto ꝛ cognito institutionum libro spes pulcherrima foueat iuuenes a singulis in singulis suis partib? suam rem publicam posse gubernari. ¶Ethice supponitur liber iste quia tractat de moribus.

¶De iusticia ꝛ iure. 2

Operator iustinianus expositur? iura populi romani p̄mittit de iusticia ꝛ iure. ꝛa iusticia em̄ velut a materia et q̄ſi fonte quodā oīa iura emanant. qō em̄ iusticia vult idem ius ꝓsequitur. Videam? ergo quid sit iusticia: ꝛ vñ dicatur: ꝛ q̄ sint eius p̄cepta: ꝛ quot sint eius positiones.

6 Est autē iusticia cōstans ꝛ ꝑpetua volūtas ius suum cuiq; tribuēs. vt. ff. co. l. iusticia. q̄ diffinitio pōt intelligi duob? modis. vno prout est in creatore. altero prout est in creatura. ꝛ si intelligatur prout est in creatore. i. in deo oīa verba proprie posita sunt ꝛ plana sunt ꝛ oīa quasi diceret. Justicia est dei dispositio q̄ in oībus recte cōstituit ꝛ iuste disponit: ipse retribuit vnicuiq; ſm opera sua: ipse non est variabilis: ipse iusticie non est tēporalis in dispositionibus vel voluntatibus suis. Immo eius volūtas est constans auten. vt

Quid sit iusticia.

Alia diffinitionē

BIU Cujas

oēs obe
di.iudici
col. v. in
pn̄. Itez
et alr̄ dif
finit Ci
cero i p̄
mo offi
ciorū.et
idē in re
thoricis
ad herē
nium.

Judeis
iuris se
ueritas
sine ri
gor ser
uādus ē:
nō autez
aliq̄ eq̄
tas.glo.
pēs de ꝓ
in.c.ſi.eꝛ
ō iudeis

Ifi dica
tur iusti
cia.

ꝑ perpetua:ipse eſt nec habuit principium nec habet vel habebit finem. Altero modo intelligitur ,put est in creatura.i. in hoīe iusto. homo eſt iustus hꝫ volūtatem tribuēdi vnicuiq; ius suū:ꝛ ita illa volūtas dr iusticia.ꝛ dr volūtas tribuere ius suum nō ꝙtum ad actū sed ꝙtum ad affectionē. Sicut ꝛ dr imperator Augustus nō ꝙ semper augeat imperiū sed qr eius ꝓpositi est vt augeat. Sed ꝛ materia dr indiuidua coniunctio qr eius sunt animi vt nūq̄ diuidantur postea hꝫ interdum diuidātur infausto. vt.j. de pa.po.ꝛ.C.de repudijs.l.cōsensu. Illa autē duo ꝟba cōstans ꝛ perpetua nō sunt de diffinitione eiꝰ scriptū sit qđ iustus septies cadit in die sed ponūtur ad remouēdaz quoꝝdā prauā opinionem q̄ credebant iusticiā esse mutabilē ideo qr quādoq; cōcedit alicui p̄uilegiū ꝛ postea denegat vt possit assignari ī iudeis.vt.C. de iudeis l.iussio.ꝛ.l.iudeos. Et idem in quolibet q̄ abutitur p̄uilegio vel iure sibi dato.vt.ff. qđ metus cā.l.ex tat.ꝛ.C.vñ vi.si quis. Sed certe hoc nō est ex varietate iusticie imo ex varietate subiectoꝝ vel negociorū. Judei eñ añq̄ crucifigerent creatorē suum dñm nostrū meruerunt habere p̄uilegiū. Postea aūt ex delicto suo meruerūt amittere ꝛ puniri. Pōt aūt alio mō intelligi diffinitio ,put iusticia est in creatura vt dicatur data diffinitio per antiphr:asim.i. p certam locutionē.vt p hoc qđ dicit volūtas intelligatur mens:p hoc qđ dicit cōstans intelligatur bonū. Cōstantia eñ semper accipit in bono.vñ ꝛ sancti dicūtur fuisse constātes:p hoc qđ dicit perpetua intellgat habitus quasi diceret. Justicia est habitus mētis bonus vl̄ bñ cōstitute. vel iusticia est voluntariū bonū nec eñ pōt dici bonū,p̄ꝛie nisi ītercedēte volūtate tolle volūtatē oīs actꝰ idifferēs ē ąppe affectio tua nomē ponit opi tuo ꝛ alibi crimē,nō Ihēſ nisi intercedat volūtas nocēdi ꝛ alibi volūtas ꝛ,ꝓpositum destinguit maleficia. vt.C.ad.l.cor. de sic. l.j.ꝛ.ff.ō fur.l.qui iniurie.ergo distinguit factū bonū a nō bono.ꝛ ita iusticie que spēs est virtutis sui gēris attribuit diffinitio. Ut aūt ostendat ꝙ hec virtꝰ a ceteris spēbus virtutis differat.i.p̄udētia:tēperātia:fortitudine addit ius suū cuiq; tribuens que verba exponunt. vt dictum est. Vel dic suū ius.i.hoīs meritū. Nam ꝛ de iure ,ꝓpter delictū vel pactū nō seruatū vel similis quis p̄uat iure suo.vt.ff. ꝙ me.cā. extat.ꝛ.C.de iur.emphi.l.vlt. Vel dic cuiq;.i. sibi vt honeste viuat ꝛ deo vt deum diligat ꝛ,primo vt euz nō ledat. Vel dic suum ius.j. iusticie. Et dicit iusticia quia in ea stāt oīa iura. Jus ergo deriuatur a iusticia.ꝛ habet varias significationes. Ponit eñ qñq; ,p ipsa arte vel ,p eo qđ scriptum habemus de iure et dicit ars boni et equi cuius merito quis nos sacerdotes appellat iusticiā nāq; colim⁹ sacra iura ministram⁹. Unde ꝛ leges dicunt sacratissime boni ꝛ equi notitiā ,pfitent equū ab iniquo separātes licitum ab illicito discernētes bonos nō solū metu penaꝝ verūetiā ꝓmioꝝ exhortatiōe efficere cupientes verā nisi fallor philosophiā nō simu-

2 latam affectantes.vt.ff.e.l.j. Est aūt ars ſm porphiriū de infinitis finita doctrina ab artando dicta.ꝛ bene potest hec iuris notitia ars appellari qr finē habet mirabilē licet alie oēs artes fere infinite sint.vt in ꝓhemio digestoꝝ.ſ. sed qr. Vel dicitur ars.i.artificiuz. Nam auctor iuris est homo auctor iusticie est deus ꝛ fm hoc ius ꝛ lex idē significant. hꝫ aūt largissime dicat lex oē qđ legitur tñ ſpāliter significat sanctiones iustā iubentē honesta ,phibentē ꝟia. Q̄ñq; etiā ponitur ius ,p legis significato ꝛ lex accipitur vtpote oratio que legit ꝛ iuris est significatiua nomē rōnis latius ꝙ ista patet.nā ꝛ argumentū est rō:non tamē ius dr quod rō qr affirmatur vel fit ratū. Jus etiā q̄ñq; supponit ,p iure naturali tm̄ qđ semp bonū ꝛ equū est.q̄ñq; ,p iure ciuili tm̄.q̄ñq; ,p iure pretorio tm̄. q̄ñq; ,p eo tm̄ qđ comperit ex sn̄ia .pretor em̄ ius dr reddere etiam cū iniq; decernit relatione facta nō ad id quod pretor fecit sed ad illud qđ ꝓtor facere cōuenit. Nisi nō haberetur respectus ad id quod debuit fieri nō iniquū ius sed equū dr reddidisse. Quādoq; supponit pro loco in quo redditur ius appellatione tracta ab eo quod fit in eo vbi fit.i. fieri solitum est.salua maiestate imperij.ꝛ salua iure maioꝝ iudicantis. Supponit etiā quandoq; ,p necessitudine veluti est mihi ius cognationis vel affinitatis.vt.ff.eo.l. vlt.ꝛ pe.sed ꝛ Johā. dicit necessarij mei veniūt ad me. Supponit etiā: quādoq; ius ,p actione: q̄ñq; ,p obligatione qualibet: q̄ñq; ,p hereditate: quādoq; ,p bonoꝝ possessione sicut ex diffinitione cuiuslibet istoꝝ hꝫ considerare in suis rescriptis. Sed ꝛ ius etiā in vulgari ponit ,p quodam cibo delicato. q̄ñq; ponit pro potestate vt dr iuste sui iuris est.ꝛ quādoq; ponit ,p iuris rigore vt cū dr inter ius ꝛ equitatem ꝛc.vt.C. de
3 leg.ꝛ cō.l.j. Juris aūt p̄udētia est diuinaruz atq; hūanarū rerū notitia iusti atq; iniusti scia. vt.ff.e.l.iusticia.ſ.vl. Equitas aūt est rerū cōuenientia q̄ in paribus causis paria iura desiderat ꝛ oīa bona coequiparat. Et dr eq̄tas quasi equalitas ꝛ vertit in rebus.i. in dictis ꝛ in factis hoīm. Justicia in mētibus q̄sit iustoꝝ. In de.est ꝙ si velimus loqui dicim⁹ iudiciū equum nō iustū ꝛ hoīem iustū nō equū abutētes tamē his appellationib⁹ dicimus iudicē equū ꝛ iudi
4 ciū iustū. Differt ergo multū iuris p̄udētia a iusticia siquidez iuris p̄udentia dignoscit iusticia aūt tribuit cuiq; ius suum. Itez iusticia virtus est iuris p̄udentia scientia. Itē iusticia est quoddā summinū bonum iuris p̄udentia medium. Juris p̄cepta sunt tria honeste viuere:alterum nō ledere:suum cuiq; tribuere.vt.j. e.ſ.iuris.ꝛ.ff.eo.l.iusticia. Et est notandum ꝙ istud vltimū aliter accipit ꝙ in diffinitione iusticie siquidem ibi cōplectitur hec tria. Dic autem illud solum qđ extra duo p̄ima p̄cepta reliquitur. Item ponitur nomen iuris pro ipsa arte nō pro quolibet iure quod inuenitur in arte. nec em̄ omne ius p̄cipit imo quoddam p mittitur.vt.ff.de leg.ꝛ sc.cō.l legis. Vel ponitur pro omni iure quod p̄cipit. Nam omne qđ

Que sint iuris p̄cepta de q̄b⁹ vide in prohemio gregoriano vbi tex. hoc idē.

Quot sint ei⁹ positiones.

precipit: vel precipit honeste viuere vel alterū nō ledere vel suū cuiq; tribuere. ¶Huius studij due sunt positiones publicus ⁊ priuatū qđ quidam sic exponunt. i. huius iuris p studiū discēdi vel adipiscendi due sunt spēs. Species em̄ dicunt positiones q; sub genere ponūtur ⁊ assignātur. Uel quia posita specie ponitur ⁊ gen⁹. sed nō ecōuerso. Uel sic. Due sunt positiōes. i. super duobus ponitur ars ista studio discenda. i. super iure publico ⁊ priuato. Nec em̄ prima ex positio placet q; ex diuersitate rerū vel psonarum super quibus ius ponatur diuerse ei⁹ species ponātur vel videatur. Hac em̄ rōne infinite essent spēs iuris quia infiniti sunt hoīes et infinite sunt res. ¶Nam ⁊ sic dicerek ius aliud equinum: aliud asininū: aliud vinee: aliud agri:
5 aliud Petri: aliud Johānis. ¶Est autē ius publicū quod ad statum rei romane ptinet. Et cōsistit ī sacris in sacerdotibus ⁊ magistratibus. vt. j. c. ff. vlt. ⁊. ff. eo. l. j. ff. huius studij. Interest em̄ reipublice vt habeat ecclesias in quib⁹ homines petant veniā suorum peccatoꝝ. vt in au tē. vt lic. ma. ⁊ a. ff. q; vero ita. Expedit etiā rei publice magistratus cōstitui q; per eos q̄ iuri dicēdo psunt effectus rei accipitur: parū est em̄ ius in ciuitate esse nisi sint qui possint iura regere. vt. ff. de ori. iur. l. ij. ff. post originē. Expedit ⁊ ecce sacerdotes a quib⁹ de peccatis nostri accipiamus pniam ⁊ qui orent pro nobis ⁊
6 dei nobis acquirant ꝓuidentiam. vt. C. de sum. tri. l. vlt. ¶Jus aūt priuatū est quod ad singulorum ptinet vtilitatē subaudi principaliter/secundario tamē ⁊ ad rempu. pertinet. vnde ⁊ dr. Expedit reipublice ne quis re sua male vtatur. vt j. de his qui sui vel ali. iu. sunt. ff. vlti. sic q; rei pub. principaliter interest. secundario puto q; respiciat vtilitatē singulorū. ¶Est aūt ius maxime priuatum tripartite collectū. Est em̄ ex generalibus preceptis aut gentiū aut ciuilib⁹ maxime ideo dixi q; ⁊ ius publicum iure gentium est stabilitū. Nam erga deum vel ecclesiaz vel sacerdotem religio est de iure gentiū. vt. ff. eo. l. j. ff. vlt. ⁊. l. ij. quod ⁊ publicū. s. appellaui. ⁊ ex hoc ptz etiam qđ publicū ⁊ priuatū non sunt spēs iuris sed assignenk res vel psone sup quibus posita sunt iura. Quid aūt sit ius naturale vl̄ gentiū vl̄ ciuile: et cui: ⁊ qñ p ꝺsuetudinē vel constitutionem principis derogetur in sequenti ti. assignatur.

¶De iure naturali gentium ⁊ ciuili. 3

7

Jus aūt naturale plurib⁹ mōis dr. Prim⁹ est vt dicak a natura aīati motus q̄dā instinctu nature proueniēs quo singula aīalia ad aliq̄d faciendū inducūtur. Jus naturale est qđ natura. i. ipse de⁹ docuit oīa aīalia: ⁊ ita istō nomē qđ erit accusatiui casus: ⁊ hoc nomē natura erit casus nominatiui. Uel dic q; nomē istud quod sit casus nominatiui: vt sic dicat quod docuit oīa aīalia natura. i. p instinctū nature. ⁊ ita p̄ nomē natura erit casus ablti. vt. j. c. ī pri. ⁊ p̄ est qđ dr pmi motus non sunt in nka ptāte. Scdi vo sunt: ⁊ iō si res pcedat in oblectamētū. i. delectationē venial tm̄ Jpitur pctm̄ nisi pgrediak ad aliq̄d cō ponendū vt exerceat quod turpiter cogitauit:
a ⁊ tunc dicek tertius mot⁹ mortales. Jpere/pec catū. Et est illud notandū q; qua rōne iustitia est voluntas ⁊c. habito respectu ad rōnalia tm̄ eadē dicik ius naturale mot⁹ vt dixi habito respectu ad oēm creaturā rōnalem vel irrōnales. Dicūt aūt quidā q; nec; volūtas nec; mot⁹ ius naturale vl̄ gentiū dici possiunt q; facti sunt voluntas tm̄ vel motus sunt instrumēta p que ius naturale vel iusticia aperiūt vel ostenduūt suus effectū: in aīa em̄ sunt virtutes ⁊ iura. ¶Illud apertius forte dicek ius naturale esse debitus quoddā quod natura cuilibet repsentat. ¶Dicitur etiā qñq; ius naturale ius cōmune hoīm in dustria statutū ⁊ ita iusgentiū pōt dici ius naturale. vt. j. de re. di. §. fingulozū. Jtē dicik ius naturale quo in lege mosayca vel in euangelio cōtinetur vt legik in decretis. Jtē dicik ius naturale inequissimū vt cū dicik lapsos minores fm equitatē restitui. vt. ff. de mi. l. j. in pri. ¶Est
8 eti⁹ ius naturale quod tuek pacta. vt. ff. de pac. l. j. in prin. ⁊ in hac significatione ius naturale pōt dici ciuile. Prima aūt diffinitio data ē fm motū sensualitatis. Alie aūt assignate sūt fm motū rōnis. ¶Jus aūt ciuile pluribus modis dicitur. vno modo ponik p statuto cuiuslibet ciuitatis sed vbi nō addik nomen ciuitatis ius ciuium romanoꝝ significamus sicut cū poetam dicimus nec addimus nomen subauditur apud grecos egregi⁹ Homerus: apud latinos Virgilius. vt. j. eodem. §. sed ius. ¶Alio modo dicit ius ciuile lex. xij. tab. vt pbak. ff. de iusti. ⁊ iu. l. ius ciuile. §. hoc igik. ¶Altero mō dicitur disputatio prudentiū. ff. de orig. iur. l. ij. §. hec disputatio. ¶Quarto modo dicik ius ciuile id quod nō est ꝓtoriū ⁊ detrahit vel addit iuri naturali vl̄ gentiū vt liquet in ptāte seruoꝝ restricta ⁊ tutela inuēta. vt. ff. de iusti. ⁊ iu. l. ius ciuile. ⁊. j. de his qui sui vel ali. iu. sunt. ⁊ de tute. in prin. ⁊ sic dicitur iste succedit de iure ciuili ille de iure pretorio. vt. j. de exhere. lib. §. emancipatus. Jus aūt ciuile iunatur: supplek ⁊ corigik p ꝓtoriū. vt. ff. de iusti. iu. l. ius aūt ciuile. §. j. ⁊ ita recipit ī se qđ fecit alij. ¶Quinto modo ius ciuile pōt appellari omne ius quo vtik ciuitas siue sit naturale siue ciuile siue gētiū: ⁊ sic accipik cū dicitur lex est em̄ res sanctissima ciuilis sapientia. vt. ff. de va. ⁊ extraor. co. l. j. §. p inde. ¶Sexto modo dicik ciuile quod ex legib⁹ plebiscitis senatusconsultis principū decretis auctoritate prudentū venit. vt. ff. de iusti. ⁊ iu.
9 l. ius aūt. ¶Jus aūt gentiū est quo gentes humane vtūtur qđ a naturali recedere facile intelligere lz qz illud oīb⁹ a aīalibus cōe sit que ī terra que in mari que ī aere nascunk ab eo descendit maris ⁊ femine cōiunctio ⁊ fit p mutuā vtriusq; volūtatē quā nos mrimoniū appellamus. Corporalis em̄ ꝺiūctio nō pōt dici ius cū ipsius sit corporale ⁊ videatur iura autez omnia sunt incorporalia. Ab eo etiā iure descēdit liberoꝝ

a Quod tale. Jus pcedens monstrat an licitum aliqđ ius uenientes legi positiue. vbi ab. i. cupiditate. vbi ꝺ ponit an ois rei. Glosius ꝺ uenientes obligat ad mortale. de pnitē. di. i. bonum. ⁊ ca. ij. ⁊ ca. ij. ⁊ ca. ij

a Iusgē tiū. ḡttus plex sit iusgēti um bēs p bar. In men iuri staz in. l. neqz. §. j. ff. de testa. mili. z l. si id qđ. ff. de odi. ide. iaſ. in. l. j. in pn. ī vj. et. vij. col. ff. de acq. pos.

a creatio z educatio. Hoc autē iusgētiū solis hoibus cōe est veluti erga deum religio vt parentibus et patrie pareamus vt vim atqz iniuriam propulsemus. nam iure hoc cuenit vt qđ quisqz ob tutelam sui corporis fecerit iure fecisse estimetur: et cum inter nos cognationem quandam natura constituit consequens est hominem homini insidiari nephas esse. Manumissiones etiam iuris gentiū sunt. Est aūt manumissio datio libertatis. i. detectio vt dicunt ḡdaz: qz libertas que est de iure naturali nō potuit auferri licz fuerit offuscata p iuſs ciuile vel gentiū. Jura eñ naturalia sunt īmutabilia. vt j. e. §. pe. z. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. cū quis. Vel dic vere dat libertatē ille qui manumittit: licz nō sua vl aliena. dat eñ qđ nō hz sicut ī credito re z ī eo q̄ ꝓstituit vsumf. ī re sua. vt. ff. de vsufru. l. qđ nostrū. z. j. q. ali. li. ī pn. iura eñ naturalia dñr īmutabilia: qz nec pñt ex toto abrogari vl auferri: sz tñ pōt eis derogari vl detrahi ī specie. vt. ff. de iu. z iu. l. ius ciuile. Ceperūt aūt iste manumissiones a iuregētiū. nā cū iure naturali oēs hoes liberi nascerētur: nec erat nota manumissio cū seruit⁹ eēt īcognita: sz postea q̄ iuregētiū seruit⁹ īuasit secutū ē bñficiū manumissiōis: z cū vno naturali noie hoes appellarent iuregentiū tria gña hoīum ceperūt esse liberi. et ex his Triū serui. et tertium gen⁹ liberti. i. qui desierāt esse serui. Itē ex hoc iure gentium introducta sunt bella: vt cū īducunt a principe vel a populo romano vel propulsat violētia discrete sunt gentes: regna cōdita: dominia distincta. s. directa ab vtilibus z ecōuerso. nō dico q̄ dñis sint inuēta de iuregētiuz de nouo: qz z veteri testamēto aliqđ erat meū ali qđ tuū: vñ et ꝓhibebat fieri furtū z ꝓcipiebat ne retineret mercedē mercenarij sui. Ex hoc iure agris termini sunt positi edificia sunt collata vel vicinata ex qua collatione fit ciuitas cōmercium est inductū qđ generale est nomē ad oēs Jctus obligatiōes sunt inducte q̄ al's dñr naturales. i. iuregētiū. nā vt. §. dixim⁹ iusgētiū qñqz ōz naturale: qđā tñ Jctus induti sunt a iure ciuili. vt. ff. e. l. ex hoc. vt obligationes lr̄az z stipulationis z emphiteosis. vt. j. de lit. obli. et de loca. §. adeo. z de act. §. de pecunia. ¶ Cui autem iuri et quādo p cōstitutionē ꝓncipis vl cōsuetudinē derogef: qz de hoc tāgit. j. e. §. sed qđ ꝓncipi. z. §. ex nō scripto. dic breuiter vt no. in C. si ō ius vel vtili. pub. r. sit in pe. z C. que sit longa cōsuetudo.

Hic tractaf ō seruitute p sonali. nam tria sunt gña seruitutiū. q̄dam psonalis de q̄ hic.

¶ De iure personarum. 4

Jctuz est supra de iu. na. gen. z ciui. sed quia oēs ius quo vtimur ptinet ad personas: vel ad res: vel actiones: digniozes aūt sunt pſone quaruz 2 causa statuta sunt ola iura. De pſonis ꝓmo videam⁹. vt. §. ti. proxi. §. vlt. i. de iure qđ vertitur circa pſonas vel de statu pſonaz q̄uis sit vari⁹ z discretus. Est ḡ notāda summa diuisio pſonarum. Qđ oēs homines aut liberi sunt: aut ſer uī. i. oīs homo aut est liber: aut seruus: vt ita pluralis oratio resoluatur in singularem: vt ff. de condi. z de. l. falsa demonstratio. §. vlt. vt ita vitef oppositio de duobus assignatis quorū vnus ē liber: alter seruus. nec est oppositio de ascriptitio: quia vere liber est certe: imo videtur q̄ vere sit seruus cum inter ascriptitios et seruos nulla sit differentia. vt. C. de agri. et censi. l. ne diutius. §. si quia. sed certe verum est q̄ nulla sit differentia quātum ad hoc: vt si nascaf ꝺs ex libero vel serno z ascriptitio sit ascriptitius sicut si nasceretur ex libero vel ascriptitio: z an eēt seru⁹ vt ibidem dicif. est eñ differentia quantum ad alia multa: quia serui nihil proprium habere possunt. nam quicqđ per seruum acquiritur id dño acquiritur. vt. j. de his qui sunt sui vel ali. iu. §. in potestate. ascriptitij aūt bene habere possunt proprium. vt C. de agri. z censi. l. hi penes. licet quodam seruitio sit astrictus. vt. C. de epi. z de. l. iubem⁹. et aūt. ascriptitios. nec est oppositio de statuliberis. vt. ff. de statuli. l. statuliberum. et. l. 3 de statuliberi. ¶ Videndum ergo q̄t sit libertas: quid sit seruitus: z qualiter contingat seruitus. nā de ingenuitate qualiter cōtingat dicetur in proximo ti. Est autem libertas naturalis facultas eius quod cui facere libet nisi quod vi aut iure prohibetur vt. ff. de sta. ho. l. iij. z ꝑm hanc diffinitionē videtur q̄ serui sint liberi. nā et ipsi liberam habēt facultatem nisi vi aut iure prohibeantur: z hoc Guarneri admisit. aut enim diffinit libertas eo iure quo ꝓdita est. alij dicunt in diffinitione addendū qđ legitur. j. e. sez ex qua liberi vocantur. licet eñ serui sint liberi non tamen liberi vocantur ex ea libertate. Vel melius ita exponē vi. i. iuregētium: quia per violentias z necessitates est inductum. vt. §. titu. proxi. §. ius autem. z ex eo inducta est a principio seruitus aut iure scilicet ciuili cum homo liber patitur se vendi vt liquebit. nec enim placet prima expositio vel secunda q̄ serui sint liberi vel nascantur liberi de iure naturali cum in hac parte ius ciuile vel gentiū detraxerit iuri naturali: z sic etiam 4 liquebit ex diffinitione seruitutis. Est autem seruitus constitutio iuregentium qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur. ¶ Appellati sunt a seruādo non a seruiēdo: vt dicūt grāmatici. ꝓncipes enim captiuos vendere iubēt ac per hoc seruare non occidere soleunt: ipsi etiā mancipia dicti sunt quod ab hostib⁹ manu capiuntur. vt. j. eo. §. seruitus. z. ff. eo. l. iij. §. seruitus. tabellio autē q̄ dicif seru⁹ public⁹ 5 a seruiendo deriuari pōt. Igitur captiuitate liberi hoes fiunt serui de iuregētiū. vt dictum est. ¶ Fit etiam hō liber seruus de iure ciuili si de seruitute maior est. xx. an. z patif se vendi vel aliquo ti. in aliquem transferri ad. precium vel quodlibet lucrū participandum ignorāti oditionem suā. Est z quartū necessariū qđ ꝓcium vere ꝓticipet. vt. ff. de sta. ho. l. v. z C. de liberali causa. l. non ideo. z. l. si ministerium. et. ff. de li. causa li

Quid sit libertas.

Quid sit seruit⁹.

Vide do. Bart. vero. ī. c. j. de seruit. pso. in. ff. col. in fi.

BIU Cujas

beris ℣.siquis sciens.ꝛ.l.si vsufru.℣.j.ꝛ.ff.quibus ad lib.pela.nō li.l.j. ℣ōt ꝛ quintū addi ꝙ is qui vēdit sciat cōditionē suā. vt ff.qui.ad li.pela.nō li.l.vlt. ¶Iste aūt factus seruus repetit ingenuitatē suam si precium reddiderit et empto: ſpōte recipiat. nec eī cogit.vt.ff.si li.inge. esse di.l.ij. Alij dicunt satis esse si iste voluit reddere. Itē de iure ciuili fit seruus qui ex ingratitudine reuocat in seruitutē: ꝛ qui a patre vēdit ob famē: ꝛ ꝙ est de familia latronū ex rescripto principis fit seruus: ꝛ ꝙ erat seruus deinde fit monachus vel clericus: ꝛ postea redit ad secularem vitā restituit dño suo.vt.C.de lib.ꝛ eoꝝ lib. si manumissus.ꝛ de pa.qui fi.di.l.j.ꝛ.C.qui.ad lib.pela.non li.l.j.ꝛ de episco.ꝛ cleri. aut.si seruus. Et est omniū seruoꝝ vna cōditio subſtātia.quicūq; eī seruus est:ita est seruus sicut alius:nec plus nec minus;sed licꝫ seruitutis vna sit cōditio:tñ honestatis ꝛ pbitatis ꝛ malitie ꝛ nequitie seruoꝝ multe pñt esse conditiones. vt.ff.de edi.edic.l.vlt.℣.vlt.ꝛ ff.de vsufruc.l.sed ꝛ si quid.℣.sufficiēter.vnde ꝛ quidā ꝓpter delictū suū.quidā ꝓpter arbitriū dñoꝝ nō pñt manumitti alij possunt. ¶In liberis autē multe differētie sunt: aut eī ingenui sunt:aut libertini.ꝛ ita duo vicunt multa.ꝛ est arg.contra.ff vi bo. rap.l.iiij.℣.ij. Vel adḋcere alios:q; alij erant latini:alij dediticij. Sic ergo libertas predicatur cū magis ꝛ cū minus. Nā alia est maior: alia minor.

¶De ingenuis. 5

Quid sit ingenuꝰ. 6

Est autem ingenuus qui statim vt natus est liber est:siue ex duobꝰ ingenuis: siue ex duobus libertinis: siue ex altero ingenuo ꝛ altero libertino natus est.sed ꝛ si nascat ex matre libera ꝛ patre seruo vel incerto ingenuus nascitur: nisi forte in casu. vt.C.de murile.l.qui aut patre.ꝛ satis est matrē liberā fuisse:vel tpe illo quo cōcepit:vel tpe quo parit:vel in medio illoꝝ tempoꝝ: licꝫ ancilla postea fuerit facta:q; non debet calamitas matris ei nocere ꝙ in vtero est. vt.j.e.ꝛ.ff.e.l.v.℣.j. In fideicōmissaria tñ libertate ancille relicta aliqñ reperio negligentiā matris nocere partui. vt no.in summa.C.de fideicō.li.nec illud inspicio vtrū ex persona matris cōpetat libertas directa nasciturō: an ex volūtate patris. vt. C. de fideicō.li.l.cū inter.ꝛ ita qō est mirū de ancilla nascit liber.qō eī dicitur nasciturū haberi ꝓ iam nato verū est cū tractat de cōmodo nasciturī. vt.ff.de sta. ho.l. qui in vtero.sed hoc esset incōmodū ei ꝙ esset libertus.Dicam igitur eū esse potius ingenuū. ¶Ex gñali tñ cōsuetudine regni est vt qui nascitur ex patre seruo ꝛ matre libera sit seruus. ¶Inducit etiā ingenuitas ꝓ snīam si ꝓnuncia tū est aliquē esse ingenuū in causa seruitutis ꝛ ingenuitatis:preiudicat eī ea snīa inter oēs. vt.ff.de sta. ho.ingenuū.ꝛ de lib.cau.dini.Illa eī distinguit ꝓnūcietur seruū illius nō videri an ipsum esse ingenuū:vt prima sentētia nō preiudicet oībus sēḋ preiudicet nisi esset collusum.vt per totū ti.C.de collusione deteg. In causa vero libertinitatis ꝛ ingenuitatis sentētia nō preiudicat iter alios.vt.ff.si liber. inge. esse di.l.j.ꝛ.l.patronum.ꝛ ne de statu de.l.j.℣. sed interdictū. ¶Inducitur etiam ingenuitas per natalitū principis restitutionē.vt notant in summa.C.de natalibus re. ¶Est et semiplena ingenuitas per ius annuloꝝ aureoꝝ.vt not. in.C.eo.ti. Sed ꝛ per legē inducitur libertas. vt nota.in.C.pro quibus cau.serui pro premio acci.libertatē.vel plena.i.ingenuitas vel semiplena.i.libertinitas.vt.ff.qui sine manu.ad liberta.per.l.qui ob nec est. Sed forte in casu illo non datur precium dño:sed vbi datur domino ingenuus est.vt.C.pro quibus causis serui pro premio libertatem accipiunt.l.ij.

Qualis ꝛ quota cā ingenuitatis.

¶De libertinis Rubrica. 6

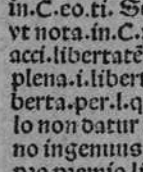

Hanc videamus quis sit libertinus: vnde dicat: ꝛ quot modis contigat libertinitas:ꝛ que sit diuisio libertinoꝝ. 7

Quis sint libertini.

¶Sunt autē libertini qui ex iusta seruitute manumissi sunt. vt.j.e.in prin. vt iusta seruitus dicatur:q; est de iure gentiū:vel de iure ciuili. vt ꝛ diximus.ℨ.ti.pri. Iꝫ sit cōtra ius naturale:vel iusta.i. vera. Vel iusta quia a deo:ꝛ ita iuste seruierunt dño suo:vt merētur ab eo manumitti. Quid autē sit manumissio diximus.ℨ.de iusti.ꝛ in. ¶Nec distinguo inter libertum ꝛ libertinū:vt grammatici:vt libertus dicatur manumissus libertinus dicatur filius manumissi. Nā ꝛ qui manumittitur libertinus vt dictū est. Dicitur ꝙ libertinus quasi liberatus a seruitute. 8 ¶Procedit autez manumissio vel libertinitas:ꝛ inter viuos ꝛ in vltimis voluntatibus. Inter viuos pluribus modis. vt ecce per vindictam manumittit quis.vt no.in.C.de manu.vin. Item ꝛ inter amicos aut per epistolam solēt eī serui a dominis manumitti adeo vt vel in transitu manumittātur veluti cū pretor vel preses in balneū vel in theatruz vadit. Item ex constitutionibus fiunt manumissiones.vt no.in.C.si māci.ita ve.vt ma. vel cōtra. ¶Et notandū est in omni manumissiōe quā procedit nolente vel inuito seruo:sed tamē inuito serno non petit alius bona sibi adḋci causa libertatū conseruandarū vel seruū redimi ꝛ manumitti ex cā fideicō.vt.C.de testa.ma.l.vlt.℣. sin vero quidā.ꝛ.ff.de fideicō.li.l. sed si aliena 9 re. ¶Libertinoꝝ autē diuisio antea triparti ta erat.nam quidā dicebātur latini:alij dediticij:alij ciues romani. Qui autē essent latini vel dediticij:ꝛ quare dicerētur liberti: ꝛ de sublata cōditiōe eoꝝ nota.in.C.de la.lib.tol. ꝛ de edicia lib.tol. Hodie ergo sola ciuitas obtinet romana.i.plenissima libertas quā habēt oēs romani ciues. Nec distinguitur super etate manumissi vel manumittentis:dūmodo sit maior xx.an. nec manumissionis modo .quicunq; enim manumittitur plenissimā habet libertatē.vt.j.e.℣.vl. Hodie ergo eadem possunt manumissi

BIU Cujas

que ꝛ manumitẽtes. Jure tñ patronatus illeso. vt in auc. vt liberi decetero. Fieri põt alia diuisio hominũ: q3 alij sunt legitimi vt qui nascuntur de legitimo matrimo. alij nõ legitimi vt qui nascunt vel cõcipiũtur ex non legitima cõiunctione. Ilã qui ignorante patre de matrimo. filie concipit licet post mortẽ pris nascat
1 nõ erit legitimus. ¶Et sequũtur liberi cõditionẽ patris in honorib9 ꝛ in curiali conditione. matris aũt sequũtur cõditionẽ ī libertate. vt. ff. õ sta. ho. l. cũ legitime. ꝛ. l. paul9. ꝛ. l. ꝛ huorũ. ff. ingenui. ꝛ. C. de decu. eos. ꝛ. l. exẽplo. ꝛ. l. null9. nec est ptermittẽdũ q̃ quidã liberi habẽ tur pro nõ liberis: vt q̃ nascũtur ex dãnato coitu: vt in auc. q̃. mo. na. ef. sui. ff. discretis. ¶Itẽ qui cõtra formã humani generis cõuerso more, pcreant: veluti si mulier monstruosum aut prodigiosum sit enixa: partus aũt q̃ mẽbrorũ officia ampliauit: puta q3 sex digitos habet vl̃ infi. tñ aliquatenus videt esse effectus. i. creatus vt hõ: ꝛ ideo cõnumerabit inter liberos. vt ff. de sta. ho. l. non sunt. Qõ aũt dixi monstruosos vel prodigiosos liberos nõ cõputari p liberis verum est quãtũ ad institutionem vel ex
2 heredationem si tamen matri esset relictum sub illa conditione si peperit et talẽ partũ ediderit ꝯditionẽ vr̃ ipleſſe. vt. ff. de ver. sig. l. q̃ret aliꝯs. ¶Fit ꝛ alia diuisio hoiũz: q3 alij sunt masculi: alij femine: alij hermofroditi. Et differũt
a femine a masculis in multis a: q3 femina9 est cõditio deterior q̃ masculor9. vt. ff. e. l. ī multis. vt in iurisditiõe arbitrio tutele vl̃ cure fusce ptiõe postulatiõe in iudicio, pcuratiõe tabularũ dispositione intercessiõe adoptiõe testamẽtaria testificatiõe: ī ptãte pria vl̃ materna quã nõ hz: ꝛ ī officio argẽtarie. vt. ff. de iudi. cũ pretor. ff. nõ. autẽ. ꝛ. C. de recep. arbi. sancim9. ꝛ. ff. de fi. istru. si de tabulis. ꝛ. ff. de tutelis: l. vltẽ. et de re. in. l. ij. ꝛ. C. ad velle. l. j. et. C. de accu. l. qui accusare. ꝛ. ff. de in. fi. l. deferre. ꝛ. C. de. eden. l. pe. ꝛ insti. de adop. ff. sed illud. ꝛ de testamẽtis. ff. testes. ꝛ idẽ in populari actiõe. vt. ff. de pop. actiõe. mulieri. ¶Hermofrodit9 cõparat̃ masculo tñ vel femine tñ ꝑm ꝓportiõẽ sexus incalescentis. vt. ff. de sta. ho. l. queritur.

a Vult' de materia illius legis in multis. vide spe. de pcu. §. j. vbi late.

¶Quibus ex causis manumittere non possunt. 7

QE quis ex superioꝛib9 ti. vl̃. ff. crederet cuilibet licere manumitere: supponit in hoc titulo causas ex quibus homines manumitere nõ pñt. que cause certe multe sunt ex quibus manumitti aliquis prohibetur: vel pignoꝛi est seruus datus: vel q3 manumissoꝛ nõ est dñs: vel q3 seru9 ad libertatẽ puenire, phibitus est: ꝛ alie cõnumerant cause: vt notauimus in summa. C. qui manumit. non pos. ꝛ in titu. qui non pos. ad libertatem peruenire. ꝛ in titu. qui a non do. ma. sunt. ꝛ de seruo pigno. da. manumissio. sed in hoc ti. nõ prosequitur nisi duas causas. s. q3 quis manumittit in fraudẽ credi. vel q3 est minoꝛ. xx. an. ꝛ de prima cãt scda quõ ꝛ q̃liter p eas impediat manumissio. dic vt nota. ī summa C. q̃ ma. nõ pos. Itẽ alij non manumittunt. vt in summa. C. de vendi. lib. ff. pe. ꝛ in summa. C. de fideicõmissa. liber. ff. potest.

¶De lege fusia canina tollenda. 8

3 EX fusia non permittebat ī testamẽto manumissiones nisi vsq3 ad certũ numerũ seruorũ: ꝫ inter viuos poterat q̃s manumittere seruos quotcũq3 volebat hodie: hz ī testamẽto q̃ licebat iter viuos: sic ꝛ Jtio q̃ hz in testõ hz p pactũ. vt. ff. de pactis. l. pactũ.

¶De his qui sui vel alieni iuris sunt. 9

SUper statu personaꝝ pfectã traditurus doctrinã aliã ab his q̃s supioꝛi ti. pfecyti sum9: supponit diuisionem vt facilioꝛ p diuisiões tradatur
4 doctrina. partitio eñ sine diuisio aũm legentis incitat: mentẽ intelligẽtie ꝓparat: memoriã artificiose refoꝛmat. ¶Est aũt hec diuisio talis: q3 oĩs hõ aut est sui iuris: aut alieni: aut dubij ꝑm q̃sdã q̃ dicũt statũ alicui9 q̃nq3 eẽ ī suspenso. s. filijfa. cuius pr̃ captus est ab hostib9. vt isti. q̃. mo. ius pa. po. sol. ff. ab hostib9. nos ꝺicimus. esset eñ absurdũ eodẽ tpe nec ī patris nec in sua quẽq3 fuisse ptãte. vt. C. de sentẽtiam pas. l. vltẽ. qõ eñ oꝛ pendere stat9 verum est rõne future fictionis postliminij qõ olim sperat a iure vtpote benign9. vt. ff. de ho. liber. si necẽ. ff. si deportatus. Si eñ reuertat fingit non fuisse captũ. vt in ꝺicto. ff. si ab hostibus. Sed inspecto presenti statu nunq3 pendet cuz lex dicat captum ab hostibus esse seruum. vt ff. de iure pso narũ. ergo impossibile est q̃ filiũ habeat ī ptãte sua. vt. ff. ad. l. iul. de adul. l. sic
6 eueniet. Et gñaliter dico nulla pñtia, nulla ptb rita pẽdẽt: ꝛ, ppter hoc multũ difficiles, modi sol unt. ¶Sui aũt iuris b sũt oĩs q̃ nõ sunt ī alie b Juris.
na potestate. Cognitis ergo personis que sunt alicui iuris per cõsequentiam datur intelligi oĩs alias esse sui iuris. ¶In ptãte aliena sunt
7 serui. Itẽ filij que quidẽ potestas dñoꝝ cepit a iure gẽtiũ. Ilã apud oĩs gentes erat dñis potestas in seruos vite ꝛ necis. Sz postea iure ciuili coartata est dñoꝝ ptãs: nec hz alicui supza modũ ꝛ sine cã legibus cognita in seruos suos Jtioꝝ exseuire: alioq̃n nõ puniret min9 q̃ si occideret seruum alienũ. vt. ff. eo. l. j. si criminaliter agatur lege eñ aquilia nõ tenetur: q3 illa nõ ꝺo minũ hz dño datur. vt. ff. ad. l. aq̃l. itẽ mela. ꝛ. l. ob id. ꝛ de hac castigatione plenius notaui q̃d xã. ꝛ obtineat in C. de emẽda. seruoꝝ. Sed ꝛ subue nitur seruis cõtra dñoꝝ seuiciã vel factũ: vel ī tollerabilẽ iniuriã vt possint adire presidem ꝛ ipse si vel durius habitos seruos q̃ equũ ẽ cognouerit vl̃ ifami iniuria affectos venire iube at eos bonis cõditionib9. i. ne ī potestate dño rũ itez reuertantur. expedit eñ respublice ne

Juris. l. j. in pn. §. videa facit. c. hospitio xxxij. di. in fi. plina. vide de in ma teria ale ob id. ꝛ de hac castigatione plenius notaui q̃d xã. ꝛ me obtineat in C. de emẽda. seruoꝝ. Sed ꝛ subue nitur seruis cõtra dñoꝝ seuiciã vel factũ: vel ī tollerabilẽ iniuriã vt possint adire presidem ꝛ rub. ff. õ ipse si vel durius habitos seruos q̃ equũ ẽ cognouerit vl̃ ifami iniuria affectos venire iube at eos bonis cõditionib9. i. ne ī potestate dño rũ itez reuertantur. expedit eñ respublice ne possessi.

BIU Cujas

ḡs re ſua male vtat. vt. j. e. ſ. ij. r. ff. e. l. ij. ¶Eſt r alij effectꝰ hmōi dñee ptātis: qꝛ ḡcād p ſeruū iuſte acquirīt dño' acḡrīt vl ḡſi dño vt bōefidei poſſeſſori vel vſuario vel fructuario acquiritur dico principaliter vel ſecundario vt cū ſeruus ſtipulatus eſt ſibi licere ire agere: ipſe eñ tm̄ ire poteſt nō dñs eiꝰ. vt. j. de ſtip. ſer. ſ. ſed cū factū. et. j. e. r. ff. e. l. j. r de acqui. poſſ. l. quod ſeruus. ¶Qualiter añt acquiratur bonefidei poſſeſſoribus vel fructuarijs vel vſuarijs. Dic vt notauī in. C. per quas perſo. no. acqui. ¶Eſt et r tertius effectus quia ſeruus non torquetur in dñm ſuū preſentem vel pteritum. vt. C. 8 de queſtionibus. l. ſeruos non. In poteſtate autem patrū ſunt filij ḡ naſcūtur ex iuſto r legitimo matrimonio. vt. ff. e. l. iij. r. iiij. r. v. Idē in nepotibus r pronepotibus ꝯtum ad auos et proauos paternos vt ibidem dicit. Et pſumit eſſe filius hoc quod naſcitur ex vxore: quia nuptie probāt filium. vt. ff. de in ius vo. qꝛ ſemp. niſi probetur ōtrīum. vt ecce maritus probatur non concubuiſſe aliquādiu cū vxore ītirmitate vel alia cauſa vel erat in ea valitudine vt generare nō poſſit: vel probat ꝙ fuerit abſens per decēnium et reuerſus inuenit annicūlū ḡ in domo mariti natus eſt. licet vicinis[a] ſcientibus non eſt filius mariti. vt. ff. e. l. filium. de hac añt patria ptāte plenius dicetur in ſequēti titulo.

[a] Vicinis. Regulā que hz ꝙ vicinꝰ pſumitur ſcire 9 facta vicinis limitavt p Pau. de ca. in. l. j. in vlt. co. ff. ſi certe petatur.

¶De patria poteſtate. 10

Quia de patria poteſtate ſuperiori titulo habuit mētionem ponit hic de ea. Videndū ergo qualiter patria poteſtas cōſtituat. Et ḡs ſit eiꝰ effectus. qđ dic vt notauimus in ſumma. C. eo. ti.

¶De nuptijs Rubrica. 11

Quia patria poteſtas per nuptias conſtituitur ponit de nuptijs. Videdum ergo quid ſint nuptie r vnde dicantur: r ḡ poſſunt ōhere nuptias: r ḡbus rōnibus ḡs prohibeaſ cum alia pſona ōhere matrimoniū: r quoru cōſenſus in ōhendo exigaſ: r qñ perficiatur matrimoniuz. Et quis ſit effectus: et ḡ ſit pena contrahentis inceſtas nuptias. Quod dic vt notauimus in ſumma. C. e. ti. r de inceſtis nup.

¶De adoptionibus Rubrica. 12

In materia hēs gl. no. ꝙ adoptio ē duplex 11 glo. ē canoniſtaz in. c. ſ. in gl. vnica de cognatione legali quā vide.

Quia patria poteſtas per adoptionē cōſtituit ponit de adoptionib⁹. ¶Videdū ergo qđ ſit adoptio. Et ḡliter diſtinguaſ: r ḡs ſit eius effectꝰ. quod dic vt notauimꝰ in ſumma. C. e. ti. eo qꝛ attēto qđ dicit lex adoptatuz ab auo materno tranſire in poteſtatem ſuam: quia in eius perſonam concurrūt naturalia et adoptionis iura. naturalia eñ iura intelligo natalia. hoc eſt quia ab eo ducit originem. nam ſecus eſt ſi daref fratri vel ſimilibus in adoptionem. ¶Item qđ dicitur. j. eo. ſi adopto aliquē loco nepotis ḡſi natū ex filio: filius debet conſentire ne ei inuito ſuus heres agnaſcatur ita pōt itelligi ac ſi diceret hoc enim cōtinget licet ei moleſtum ſit futurum. r ſiquidē conſentiet filius poſt mortē ſui patris in ſuam recidit hic nepos poteſtatē nec agnaſcitur auo ſuus heres. ſi autē filius non conſenſerit mortuo patre non recidit hic nepos in poteſtatem filij r agnaſcetur auo ſuus heres vt dictū eſt. vel tanq̄ filius vel tanq̄ nepos licet in filium non adoptauerit ipſum vt tanq̄ nepos. quia eum ſibi heredē fieri videf auus voluiſſe. lz Plac. dixerit contra. Vel licet iſte nepos mortuo auo recidat in poteſtatē ſui patris nihilomin⁹ tamē eſt eius filius. vt. ff. e. l. cūnepos. r. l. ſiquis. r. l. ſi is qui. Itē no. ꝙ adoptio nō iure facta poteſt confirmari a principe. non tamē ſolet fieri niſi adhibitis: his qui lederentur confirmatio ne adoptionis. vt. ff. eo. l. arrogatio non iure. r l. nam ita.

¶Quibus modis ius patrie poteſtatis ſoluitur. 13

Xpoſuim⁹ quē admodū ōnica r pria ptās cōſtituaſ: r quēadmodū ōnica tollaſ. Nūc audiam⁹ quēadmodū ptās pria diſſoluaſ. Et certe diſſoluitur tribus modis. ſ. morte naturali: r morte ciuili: r dignitate: itē emācipatiōe. Morte naturali: vt ſi pr ḡ hz filiū i ptāte moritf. nā eiꝰ filij icipiūt eſſe ſui iuris. Mortuo vō auo pfno nepotes eiꝰ nō fiūt ſui iuris imo recidūt in poteſtatē ſui pris. ſi tñ pf eoꝝ viuit tunc cū moritur auus r nullo tpe exiuit de eiꝰ ptāte p emācipationē vel aliū modū niſi exierit p eſalē dignitatē. tunc. eñ pinde eſt ac ſi remanſiſſet in ptāte ſui patris. vt. j. eo. ſ. pin. r. ff. de adop. ſi pr. r in autē. cōſtitutio q̄ de dignitatib⁹. ¶Itē morte ciuili. vt cū pater dānaf i metallū vl i opus metalli vel deportaf in ılsulā. ılā ſi releget nihilominus retinet liberos in ptāte ſua. vt. j. eo. ſ. cū autē. ſ. pene. Itē qñqz ꝓpter delictū etiā ſi ne amiſſione ciuitatis. vt ſi ōrerit inceſtas nu 13 ptias. vt in autē. de inceſt. nup. ſ. ſancim⁹. ¶Dignitate añt oīmō ſoluiſ patria poteſtas q̄ liberaret aliquem curialem a curiali cōditione. vt ſi fieret patricꝰ. cōſul. pfectus ptorio. pfectus vrbis. pfectus orientis q̄ auguſtalis forte dr queſtor. magiſter militū. patronus fiſci. principeps agentium in rebus. magiſter ſacri ſcrinij libelloꝝ. magiſter ſacri ſcrinij memorie principis. magiſter ſacrarum epiſtolaꝝ r ſacrarū cognitionū r diſpoſitionū vel ſi fiat epiſcop⁹. vt in. C. de decur. l. vlt. r in autē. ōſtitutio q̄ de dignita. ſ. pe. ¶Emācipatiōe ſoluitur patria poteſtas. vt ſi pater coram cōpetenti iudice relaxat filium a poteſtate ſua. de qua quid ipſa ſit. Solutꝛ Et vñ dicaf: r ḡliter fiat: dic vt notauī in ſumma. C. de emācipatione. De adop. non dico: qꝛ tria poetiā pa ibi non tollif ſed magis tamē ferf ptās. Item teſtas ꝙ nec de ſnia qꝛ lz cōtra me detur nihilominus igreſſum

BIU Cujas

monasterij habetis glo. i l.si ex cā. ff. papi. ff. de mi l no. ꝛ glo. in.c.qꝛ in gredietibus. xix. q.iij.imo la in cle. si religiosus.l. iij. colū. ver si. an religiosus.ō pcura.

tamen in potestate mea remanet. vt. ff. de condi. inde. iuli. licet quantum ad me pro emancipato habeatur.

¶De tutelis. 14

QRima diuisio personaruꝫ fuit illa. Oēs hoīes aut sunt ,liberi: aut sunt serui. Secūda fuit alia. quedā pſone sui iuris sunt: quedā alieno iuri subiecte. Nūc aūt primi mēbri scde diuisionis assignat diuisionē talē ꝙ eaꝫ persoꝛ que nō sunt in ptāte aliena quedā in tutela vel in curatione sunt: quedā neutro iure tenētur. Videamus itaq; quid sit tutela: ꝛ vnde dicatur: ꝛ cui detur tutoꝛ. quod dic vt notauimus in summa. C. de testamē. tute. vsq; ad illū ſ. datur tutoꝛ.

¶De his qui dari tutoꝛes in testō pñt. 15

2 VIa testamēta ria tutela dignioꝛ est ceteris. s. legitima vel datiua: premittit hic de testamētaria tutela. s. qui pñt dari tutoꝛes in testamēto. Videamus ergo quis possit dari: ꝛ a quo: ꝛ in qua volūtate: ꝛ qualiter. qō dic vt nota. in summa. C. de testamen. tute. ſ. datur tutoꝛ. vsq; in fi. summe.

¶De legitima agnatoꝛ tutela. 16

3 VoniĀ deficiēte tutela testamētaria succedit ea que dicitur legitima de ea videamus quibus deferatur iure agnationis directo: et qñ: ꝛ qō sit eius officium. qō dic vt notauimus in summa. C. de legi. tu. vsq; ad illū. ſ. ex sentētia. ꝛ ſ. defertur. ꝛ ſ. est autem.

¶De capitis diminutione. Rubꝛca. 17

DAbita mētione capitis diminutionis incidēter de ipa facta quadā disgressione ponit rubꝛicā. Videamus ergo q̄d sit capitis diminutio: ꝛ quaQuid sit capitꝭ diminutio. 4 liter distinguaf: ꝛ q̄s sit eius effectus. Est aūt capitis diminutio prioꝛis status pmutatio: vt ff. c. l. j. ꝛ j. e. in prin. ꝛ ita caput ponif p statu. Status aūt a quibusdā dicif hoīs conditio in qua plurimū pōt. vt ait Pla. vel apertius dico statum appellat ciuitatē ꝛ libertatē: vel ciuitatē solam: vel patriā potestatē: vel suā proQuō capitis diminutio distigua tur. 5 priam potestatē siue ius. Tria em̄ sunt precipua que habemus ciuitatē ꝛ libertatē ꝛ familiam. Unde distinguitur capitis diminutio: qꝛ alia est maxima: alia est media: alia minima. Maxima est cū quis amittit libertatē ꝛ ciuitatē: vt si dānef in metallū vel in opus metalli: vel si maioꝛ. xx. annis patif se venūdari ad precij participādū: vel si manumissus renocaf in seruitutē ex ingratitudine. vt. j. e. ſ. j. Minoꝛ autem siue media capitis diminutio est cum libertas retinuef ꝛ ciuitas amittif: vt in his qui deporꝛtantur in insulā. Minima capitis diminutio est cū libertas ꝛ ciuitas retinenf: sed status hoīs circa familiā cōmutatur: siue qꝛ primo erat in aliena potestate ꝛ emancipatur: siue qꝛ primo erat sui iuris ꝛ postea adoptaf. vel arrogatur. vt. j. eo. ſ. ij. ꝛ iij. seruus tñ manumissus nō oꝛ capite diminui: qꝛ ante manumissionē p nullo vel pro mortuo reputabaf hodie em̄ incipit statū habere. vt. j. e. ſ. seruus aūt. ꝛ ff. e. l. liberos. ꝛ l. hodie. Uideretur tñ ꝙ ista diffinitio nō esset cōuertibilis cū suo diffinito: patre em̄ alicuius mortuo permutaf status filij: qꝛ incipit esse sui iuris ꝛ sine capitis diminutione. vt ff. ad mace. l. si filius. ſ. vlt. Sed rñdeo. Diffinitio sic est intelligēda cū permutatur status facto hoīs interueniēte vel in condēnado vel in emācipando vel arrogādo vel adoptādo vel in se venūdando vel in renocādo ex ingratitudine vel in dignitatis collatione: vt si dignitate aliQuis sit effectus capitꝭ diminutionis. 6 quis mutet statū. ¶Effectus aūt capitis diminutionis maximus est. Nā siquidē fuerit capitis diminutio maxima vel media certū est taliter capite minutū haberi pro mortuo ergo nō cōuenitur a creditoꝛibus nec aget contra debitoꝛes nisi pro relicto legato in alimēta vel pro habitatione legata que legata potius cōsistūt in facto ꝙ in iure eiꝰ em̄ bona publicata sunt vel in alium deuoluta datur tñ actio in eos ad quos bona eoꝝ peruenerūt. Itē nonvocabitur ad tutelā vel curā. vt. ff. e. l. ij. ꝛ l. tutelas. ſ. vlti. Si autē fuerit capitis diminutio minima p eā nō expirant' pu. iura. remanent em̄ taliter capite minutus magistratus ꝛ senatoꝛ ꝛ iudex et in quolibet officio pristino. ¶Itē nec etiaꝫ per eam expirāt tutele nisi sit legitima: illa em̄ expirat quia defertur agnatis. ¶Agnationis autem ius tollitur minima capitis diminutione et in emolumēto succedēdi ꝛ in onere tutelarū nisi inter patrē ꝛ filiū ꝛ inter fratres. vt. ſ. tit. pri. ſ. vlt. ꝛ C. de legitima tutela. l. iij. ꝛ de legitima ag. suc. ſ. vlt. Tutela ergo datiua vel testamētaria nō expirat minima capitis diminutione. Quid de actionibus cōpetentibus taliQuia pꝛ emācipates ei nō expirāt si cōpetāt de iure naturali vel gentiū. Secus si cōpetāt de iure ciuili: vt. i obligatiōe operarū ꝛ in iure agnationis. vt. ff. co. l. eas. ꝛ j. de acquisiti. per arro. Actiones aūt refuatoꝛ cōpetētes in eū siquidē cōpetāt ex maleficio vl quasi nō expirāt. Si autem cōpetant ex cōtractu vel quasi expirant quidē mero iure: quia videtur esse alius homo post capitis diminutionem: sed tamē pretoꝛ restituit easdē actiones ciles tales q̄les fuerāt prius ꝛ eiusdē nature sic igitur erant temporales vel perpetue cōsiderata prima natura vel trāsitoria ad heredes vel in heredes. vt. ff. e. l. ij. ſ. ait pretoꝛ. ꝛ ſ. nemo. ꝛ ſ. vlt. ꝛ qñ de peculio actio est annalis. l. cū post. ꝛ ff. de mino. l. vlt. qō ergo oꝛ hoc iudicij ꝓpetuū est expone. i. pōt esse cōsiderata pri ma natura sicut oꝛ in actione aq̄ pluuie ar. aq̄ succesſio pluuia nocet. i. nocere pōt. vt. ff. ō sta. li. labeo. ne cōserꝛ aūt dixerim resuscitari actiones extictas tñ uanda. vide bar. in l. fi. in. j. co tra gloſ. C. ō pac. vbi q̄rit anvaleat pactū de futura

modificatur earum teneor vt quis debeat damnari in ꝓtum facere pōt. hoc est in casu illo qñ quis est emācipatus. Idēq; dicitur ꝛ si sui iuris morte patris sit effect⁹ sine capitis diminutione. vt. ff. qō cum eo. l. ij. ꝛ iij. Si vero aliter contingat minima capitis diminutio quā per emācipationē non habet locū ꝺdicta modificatio.

¶De legitima patronorū tutela ꝛ de legitima parentū tu. ꝛ de fiduciaria tu. 18

Ad clarū intellectū huius tituli de fiduciaria tutela. vide q̄ ponit Bal. in. l. frater. C. de legi. tu. Cōtra totū istū titulum opponit de dictis Bart. i. l. nemo. ff. de testa. tut. ꝑ solutiōe vide sal. in l. j. C. de testa. tu. ꝛ Bal. ibi in. ij. q.

7 REdit ad propositum tractatū tutelarū. s. eā tractauit de legitima tutela que defertur agnatis exverbis ꝛ sentētia. l. xij. ta. Nunc autē tractat de tutela patronorū que defertur patronis circa psonas impuberū libertorum ex sīa legis tm̄. Differt tū hec ab illa: quia agnati satisdant: patroni non semp. Item hec tutela cōpetit patrono ꝛ eo viuēte non defertur liberis mortui cōpatroni. Secus in legitima agnatorū. Sic etiaz ex sentētia recipitur parentū tutela. si pater emācipauit prolem impuberem sic ꝛ recipit vt patre mortuo fratres emācipati impuberis fiduciarij vel legitimi sint tutores. ꝛ de his tribus tutelis dic plene vt notaui in summa. C. de legi. tūr. ff. j. vsq; in finem.

¶De attiliano tutore vel de eo qui lege iulia vel titia dabatur. 19

8 IJctū est de tutela testamētaria legitima. Sed deficiētibus eis datur tutor per iudicem bene est videam⁹ de datiua tutela: ꝛ qr datiua tutela cōmittebat ꝑ legē attiliā ꝛ iuliā ꝛ titiā ideo ponit de attiliano tutore: vel de eo qui dabat ex lege iulia ꝛ titia. olim em̄ ex lege attilia rome cōmittebat datio tutoris ꝓtori vrbano et maiori parti tribunorū plebis. in prouinciis autē presidibus earum cōmittebatur ex lege iulia et titia: postea autē desierunt dari tutores ex legibus illis: qr ꝛ semiplene tractabāt de huiusmodi tutele cōmissione. nihil enim dicebatur in eis de cautiōe rem pupi. salfore. vel de cōpellēdis tutoribus ad tutele administrationē vel inquisitiōe morum: vel facultatis tutorū que oīa postea ceperunt cōsules ex officio suo inquirere: ꝛ facere pretores etiaz ex auctoritate cōstitutionū idem fecerunt. sed hodie videamus qui iudices possint dare tutores: ꝛ cōsecutiue videbimus quibus possint dari: ꝛ quos nō possint dare: ꝛ qualiter fiat datio: quod plene dic vt notaui in summa. C. qui dari tutores possint.

¶De auctoritate tutorum. Rubrica 20

9 DE tutoribꝰ et curato. dictū est. et qr oportet eos auctoritatē prestare minoribus in his q̄ agunt vel paciscūtur in preiudiciū suum ponit de auctoritate prestāda. Videndū ergo quid sit prestare auctoritatē: ꝛ quis possit eam prestare: ꝛ qñ: et qualiter: ꝛ in quibus: ꝛ quis sit eius effectus. que oīa dicvt notaui in summa. C. in eo. titu.

¶Quibus modis tutela finiatur. 21

DIuersa tutela

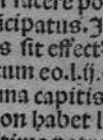 Dēmū finita tutela nascitur. vt. s. de pupillo attiliano tutore. ff. vl. ponit quibus modo. tute. fini. Qō dic vt notauimus effe in summa. C. quando tutores desinunt esse.

¶De curatoribus. 22

10 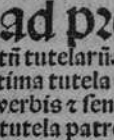 Sicut prouidetur impuberibus per tutores: ita prouidetur puberib⁹ per curatores. vt cedere ff. eo. in prin. ꝛ per eosdem etiā prouidetur impuberibus. vt. s. de auct. tu. ff. vlti. vñ ponit de curatoribus. ꝛ certe quis iudex possit dare curatores: ꝛ quibus: ꝛ quādo: ꝛ quos non possit dare plene notaui in summa. C. q̄ da. tu. rat sed in hoc ti. notātur quedā differētie inter tutores ꝛ curatores. Tutor enim datur impuberi de quātū: curator puberi regulariter: ꝛ aliqñ impuberi: vt dictū est. ꝛ alī etiā casus tres notantur vt. j. e. ff. interdū. ꝛ ff. itē si testamēto. ꝛ ff. itē in locum. Itez tutor qñq; datur a iudice: quādoq; a testatore: qñq; vocatur per legē. Curator aūt datur a iudice nō a testatore. datus tū de facto confirmatur decreto pretoris vel iudicis: ſz nec vocat curator per legē nisi furiosus vel prodigus: hodie tū pretores vel presides solent eis dare curatores ex inquisitione. Idem faciunt etiam mentecaptis ꝛ surdis et mutis ꝛ q̄ morbo perpetuo laborant: quia rebus suis superesse non possunt. vt. j. eo. ff. dātur. ꝛ ff. furiosi. Itē tutor datur etiā inuito qō non est ita in curatore: preterq; ad litem. vt no. in summa. C. de testa. tut. ff. ideo. ꝛ dicetur. j eo. ff. item inuiti. Itez tutor datur certe rei vel cause. vt. s. qui da. tu. in testamēto pos. ff. certe autē quod nō est ita in curatore: prouidet etiā in pluribꝰ per actores de quib⁹ tangit. j. e. ff. vl. Et de eis dic plene vt no. in sum. C. de actore a tutore vel cura. dando.

¶De satisdatione tutorū vel curatorū. 23

11 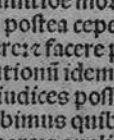 Minoribus prouidetur nedum per administrationē et obligationē tutorum vel curatorum: sed etiā per satisdationē ipsorum. Qui autem tutor satisdet necessario vel spontanea voluntate suo pupillo: vel magistratui: vel seruo publico eius noīe: vel contutori. Dic vt no. in sum. C. de tu. ꝛ cu. qui satis. non dedit. ꝛ de admini. tuto. ff. item debet tūc. ꝛ ff. vbi vero tutor. Est ꝛ quedā satisdatio quaz prestat tutor magistratui nominati ipsum: vt in. C. de magi. conue. ꝛ l. j. De actionibus autē competentibus minoribus contra tuto. vel cura. vel cōtra magistratus: ꝛ quo ordine cōpetant non dico: quia non spectat ad rubricam. licet ponatur in nigro. Si tamen vis dicere dic vt nota. in sum. C. de magistra. conue.

¶De excusationibus tutorum vel curatorū.

¶De his dic vt notaui in summa. C. eodem ti.

¶Explicit liber primus.

BIU Cujas

¶Incipit liber secundus.

¶De rerum diuisione ⁊ acquisitione. 1

¶Ose impe
rator facit continua
tionē sic dicēs. Supe
riori libro de iure p
sonarū exposuimus.
Modo videamus de
rerū iuxta premissaz
noticiā. ſ. de iu. na. ſ.
vl. Et q; oīs res per
diuisionē meli⁹ ape
ritur: rerū diuisiones ⁊ acquisitiones subiicia
1 mus. Innuitur aūt prima diuisio talis. ꝙ rerū
alie sunt in primo. alie extra. Que sint in patri
mo. ptz cuilibet. Extra patrimoniū aūt dicunt
res sacre ⁊ cōmunes de q̄bus dicem⁹. j. Adiicio
tertiū mēbruz huius diuisionis. Quia res alie
sunt nec in primonio nec extra. vt vsufr. Item
actus via ⁊ aqueductus. vt. ff. de vsuf. le. l. j. Et
forte iō nō dicūtur iste seruitutes in bonis: q;
p se sine fundo nō possunt alienari. vt. ff. de cu
fur. l. iul. scribit. ⁊. j. de vsuf. ſ. itē finiſ. ⁊ de ser
ui. ſ. ideo aūt. Itē prediales seruites p se non
censent: ⁊ ideo videtur nō esse vel extincte esse.
nā ⁊ manica videt extincta cū accedit vestimēto.
vt. j. e. ſ. si tñ. ⁊ tignū videt nō possideri cū ac
cedit edificio. vt. ff. de vsuca. l. rerū mixtura. nō
tamē dicūtur iste fuitutes esse ex bona cū pos
sidentes exceptiones: ⁊ nō possidentes habea
mus actionē. vt. ff. de acqui. re. do. l. rez ī bonis.
Fit alia scōa diuisio ꝙ rerū alie sunt corpales:
alie incorporales. vt. j. ti. j. Fit tertia diuisio ite
rū quod alie sunt cōmunes: alie publice: alie
vniuersitatis: alie nullius: alie singulorū: que
variis causis cuiq; acquiruntur: sicut ex subie
ctis apparebit. Naturali autē iure communia
sunt omniū hic. aer ⁊ aqua profluens: ⁊ mare: ⁊
per hec littora maris. nemo igitur ad litt⁹ ma
ris accedere prohibetur. dūtamen villis ⁊ mo
numentis ⁊ edificiis abstineat. quia nō sunt iu
re gentium cōmunia: sicut ⁊ mare: imo edificia
in mari vel in littore posita edificantium sunt.
⁊ ita in hoc casu solum cedit edificio. licet aliud
sit ſm regulam. vt. j. e. ſ. ⁊ naturali. ⁊. ſ. cum in
2 suo. vt. ff. e. l. in tantum. ¶Est autem littus ma
ris quatenus yberinus fluctus maximus ex
currit: ⁊ in eo licet rhetia siccare: ⁊ ex mari dedu
cere. vt. j. e. ſ. est aūt littus. ⁊. ſ. littorū. ¶Publi
ca autem sunt omnia flumina ⁊ portus. Ideoq;
ius piscandi oībus est cōmune in portu flumi
nibusq;. ¶Riparum quoq; vsus publicus est iu
re gētium sicut ⁊ ipsius fluminis. Itaq; naues
ad eas applicare funes arboribus ibi natis
religare on⁹ aliquod in his reponere cuilibet
liberū est. sicuti p ipm flumen nauigare. Sed p
prietas eaz ē illoz quoz pdīs adherēt: que de
causa arbores in ysdē nate eozūdē sunt. vt. j. e.
ſ. flumia. Quare aūt littora nō cedāt sicut ⁊ ri
pe his qui ppe possident pōt queri. Sūt autez
hec intelligenda de fluminib⁹ pēnibus: ⁊ talia
eīn possunt esse priuata. vt. ff. de flu. l. j. ſ. item
fluminū. Liquet igit ſm predictas diuisiones
ꝙ nulla cōmunia sunt publica vel ecōuerso cuz
sub hoc genere res assignent velut spēs pares
⁊ coequeve. Et iō mirū est qđ dicitur vsus litto
rū publicus. vt. j. eo. ſ. littoz. debuit eīn dicere
cōis: sicut ⁊ littus cōmune est. vt. ſ. dictum est.
¶Itē publicū ꝺ: ipm mare. vt. ff. eo. l. sicut. Ad
hoc rñdet. p. ꝙ oīa cōia sunt publica ⁊ ecōuer
so: sed rōne quoruñdaz vsuū que sunt publica nō
sunt cōia: ⁊ ecōuerso. vt ecce aer mare: ⁊ littora
maris. fluminua etiā cōia ⁊ eozūdē ripe cōia sunt
oīm aialium: quia oīa aialia rōnalia ⁊ irrōna
lia his vescunt ⁊ vtuntur: abluēdo: bibēdo: ⁊ in
eis cōmorādo ⁊ similia que natura exigit faciē
do eadē etiā ista oīa possunt dici publica rōne
quoruñdam vsuū q; solis hoibus cōpetunt puta
piscādi. nauigādi. ⁊ rhetia siccādi. ⁊ in volucra
reponendi. Portus tamē ait. p. esse publicos
3 nō cōmunes. ¶Publica aūt ita accipiunt que
sunt oīm populoz. i. qđ spectat ad vsum hoīm
tm̄: al's publicuz appellat quod est in primo hu
ius vel illi⁹ ppli tm̄. vt. C. de sa. san. ec. vt iter. vt
ager ⁊ vinea. ⁊ eiusdē ppli dicit publicū ꝙtum
ad vsum: vt ecce via publica cāpusmarcius. dño
aūt meo visum est ꝙ nulla publica sint cōia vel
ecōuerso. Nam ea demū dicunt cōia: que cū sint
oīm aiantium cōcedunt occupanti: sicut patet
in littore maris ⁊ lapillis ⁊ in gēmis ⁊ ceteris
que in littore cōueniūtur. vt. ff. eo. l. lapilli. non
dicat aliquis hac rōne pro derelicto habita cō
munia esse q; licet concedantur occupanti non
tamen sunt in vsu oīm animantiū. Publica aūt
nedum nō concedūtur occupanti: sed etiā inter
dicta ꝓponuntur cōtra eū qui aliquid fecit in
eis in lesionem publicaz. vt. ff. ne quid in lo. pu.
⁊ de flumi. ne quid in flu. pu. nec obstat his que
dicta sunt: quia a l's dicuntur littora populi ro
mani esse. vt. ff. ne quid in lo. pu. l. littora. sunt
tamen po puli romani ꝙtum ad iurisditionem
vere cōmunia sunt oīm animaliū vt dictum est.
nō tamē licet in littore edificare si vnus publi
cus impediatur ex eo. vt. ff. ne quid in lo. pu. l.
4 respondendi. Vniuersitatis sunt nō singulorū
veluti que ī ciuitatibus sunt vt theatra a theo
rando. i. inspiciendo: vt in arena veronēsi ⁊ sta
dia ⁊ his similia. Et si qua alia sunt cōmunia ci
5 uitatū. ¶Dicitur aūt stadiū octaua pars milia
rii: quod vt hystoriace fertur hercules vno an
a helitu currebat ⁊ postea stabat[a]. Dicuntur ista
vniuersitatis dominio ⁊ vsu. vt. ff. ne quid in lo.
pu. l. ſ. ſ. ait pretor in via. licet Pla. dixerit esse
vniuersitatis vsu tantum. ⁊ non dominio. Alia
aūt dicūtur esse vniuersitatis nō vsu: sed domi
nio ⁊ fructu. vt fundi ⁊ seruī ciuitatum q; ita sit
omniū ciuium qđ nullius. vt. ff. de in ius vo. l. ſi
si hac lege. ſ. qui manumittitur. ⁊. ff. de ver. sig.
6 inter publica. ¶Nullius autem sunt res sacre
⁊ religiose ⁊ sancte: quod enim diuini iuris est
id nullius hominis in bonis est: imo est in bo
nis dei hominum censura. Sunt autem sacra
que rite et per pontifices deo consecrata sunt
veluti edes sacre et dona que rite ad ministe
rium dei dedicata sunt. vt cruces et thuribula

Vide io. fab. in. ſ. oīm. isti. de act. et ibi. d. ias.

a Stabat. ſm Isidoz ⁊ plinīū ꝺ naturali hystoria. libro primo latīe curricu
lū. quid herculez pmū sta
tuisse fe
rūt hysto
rici. vt. ſ.

BIU Cujas

que etiam alienari prohibentur excepta causa redemptionis captiuor. ¶Si quis vero auctoritate sua quasi sacrum sibi cōstituerit sacrum non est: sed ꝓphanū. Sacer aūt locus remanet sacer etiā diruto edificio. vt. j. e. ſ. nullius. desinere tñ pōt esse sacer si capiatur ab hostib⁹. vt ff. de reli. l. eñ loca. Et differt sacrū a sacrario. est eñ sacrariū locus in quo sacra reponunt ꝛ solent qui liberare eum locum religione volūt sacra inde euocare. Licet aūt priuatorū res fieri possint sacre: locus tamē publicus fit sacer tūc demū cum princeps eū dedicauit vel dedicādi dedit ptātem. vt. ff. eo. l. loca sacra. Impatores eñ antiquitus erāt sacerdotes vt ferē in canonibus ꝛ iō poterāt dedicare. vl̄ dic dedicauit cū prius hoc fieri postulauit ꝛ ideo dr fecisse qđ fecit ꝙ alium dedicandi dedit ptātem requisitus ab alio cui hoc facere pmisit. ¶Religiosus aūt locus quis fit. dic vt notaui in ſſima. C. de reli.

7 ſ. est aūt locus. vsq; ad illū. ſ. ꝙ mortuo. ¶Sācte aūt res sunt veluti muri ꝛ portę. ꝛ iō dicuntur sancti ꝙ pena capitis cōstituta sit in eos q̄ aliquid in muros sctōs deliquerant violando aliquid in his īmittendo vel transcēdendo scalis amotis vel qualibet alia rōne. Nā ciues romanos al's ꝙ ꝙ portas egredi non lz cū illud hostile ꝛ abhominandū sit. Nā ꝛ Remus frater Romuli occisus tradit ob id quod murū trāscēdere voluerit. Vñ Lucanus. Fraterno ꝑmi maduerunt sanguine muri. Dicitur ergo sanctum

8 qđ defensum est ꝛ munitū ab iniuria hoīm. Lex eñ illa spāt̄r dicit sanctio q̄ īponit penā. vt. j. e. ſ. sancte. ꝛ ff. e. l. sanctū est. in prin. ꝛ ſ. vlti. ꝛ. l. vlt. Dicit etiā q̄ sanctio quelibet imperialis cōstitutio: q̄ etiā dr collectio totius iuris. vt in ꝓhemio digestorum. in prin. ꝛ C. de nouo co. fa. ibi. colligentes vo ꝛc. Muros etiā municipales nō lz reficere sine principis vel presidis auctoritate nec aliq̄d eis coniungere vel supponere. vt. ff. e. l. sacra. ſ. muros. ꝛ forte nō licet priuata. licet aūt vniuersitati. vt. C. de edifi. priuoēs. vel nō lz priuato ad cōmodū suū: licet autē

9 ad pu. vtilitatem. ¶Legati etiā dicuntur sancti a sanguinibus. Sūt aūt sanguina herbe q̄dam quas legati populi roma. ferre solent ne quis eos violaret sicut legati grecorum ea que vocantur circa. vt. ff. eo. l. sanctū. homines etiaz dicunt sancti a sanctitate. Et aūt quod dictum est nullius esse res sacras ꝛ religiosas videtur esse ꝺria regula que est. j. e. ti. ſ. fere. sic eñ dicit quod aūt est nullius occupanti conceditur ad

10 quod ita rñdeo. Res dicuntur nullius pluribus modis. natura vt fere bestie ꝛ volucres et pisces ꝛ in illis locuz habet regula. Censura vt res sacre ꝛ religiose ꝛ sancte que nō sunt hominis priuati vel vniuersitatis vel publice lz sūt in bonis dei hominū censura. vt dictuz est. ꝛ in illis deficit regula. Casu etiam dicūtur res nullius vt ecce aliquo mortuo res hereditarie ante aditā hereditatez in nullius bonis sunt ꝛ in illis deficit regula vl̄ q: hereditas sustinet vicē persone defuncti vel quia sperantur future heredis qui adibit. Dicuntur etiam res nulli⁹: vt que ꝓ derelicto habite sunt ꝛ in illis locū habet regula. vt. ff. ꝙ derelicto. l. j. Tempore etiā dicunt res nullius vt thesaurus. est eñ thesaurus vetus quedā depositio pecunie cuius memoria nō extat vt iam nō habeat dñm. vt. ff. de acqui. re. do. l. nūc ꝙ. ſ. j. ꝛ in eo locū habet regula q: concedit occupanti vel inuētori lz de equita te teneat dño soli dare dimidiū. vt. j. eo. ſ. thesauros. ¶Preter hoc sciendū est qđ deficit regula in his adeo que natura sunt nulli⁹ vt etiā natura nō patiatur qđ possint esse alicuius vt sunt liberi hoīes. Sunt eñ exempti ab alicuius dñio ꝛ cōmertio. vt. ff. de ver. ob. inter stipulantē. ſ. sacrā. Itē deficit regula in seruo egrotante quē dñs obiecit. Nex eñ fauet ei vt sit

11 liber. ¶Supereſt vt videamus de acquisitione dñij rerum. Acquirunt aūt dñia rerum nō iure naturali sed gentiū vel ciuili. Ciuili multis modis: vt vsucapione prescriptione arrogatione monachatione deportatione testamēto successione bonor possessione aditione. de q̄bus modis licet nō oībus tractabit. j. cōmodius. Est aūt a vetustiore incipere. i. a naturali quod dicitur gentiū qđ cū ipso gñe humano rerū natura ꝓdidit. Ciuilia eñ iura tūc ceperunt cū ꝛ ciuitates cōdi. magistratus creari. ꝛ leges scribi ceperunt. vt. j. e. ſ. singulorū. Jure igit gentiū dominia acquirūtur nobis multis modis: vt ecce in primis ꝙ occupationem eor que nō sunt in bonis alicuius: vt sunt fere bestie ꝛ volucres et pisces. i. ola animalia que in terra mari ꝛ celo: id est in aere nascunt siue capiat quis in suo siue in alieno dñs tamen fundi si viderit poterit prohibere ingredientem venandi aut aucupādi gratia: ꝛ si ꝓhibitus fueris teneris iniuriarum nisi ingrediaris glandis legende causa tertio quoq; die vel nisi ingrediaris causa pecunie tue in alieno absconditę vbi tamē iures primū te nō calūniandi aīo effodere tollere exportare. vt. ff. de glande le. l. j. ꝛ ad exhibendū. l. thesaurū. ꝛ de actio. empt. qui pendentē. ꝛ qua rōne captū incipit esse meū q: mea custodia coheretur eadē rōne nisi euaserit custodiā meā ꝛ in naturalē libertatē se recepit definit esse meū ꝛ rursus fit occupantis. Recipit aūt naturalē libertatē cū vl̄ oculos meos effugerit in aere libero nō sub cappa mea vel ita sit ī cōspectu vt difficilis. i. ꝓsibilis sit ei⁹ ꝓsecutio. vt. j. e. ſ.

12 fere igit. Cnotinet igit occupatio piscationē ꝛ venationē ꝛ apprehēsionē. Sola ei ꝓsecutio nō facit rē esse meā. Nā ꝛ si ferā bestiā ita vulnerauerim vt capi possit nō tñ est mea: nisi eo: immo erit posterius occupātis: q: multa accidere solēt ne capiā. vt. j. e. ſ. illud quesitū. ꝛ ꝺ ē adeo verū vt si in laqueū quē venādi causa posuerā aper incidit ꝛ cū coheret exemptum eū abstuli fit meus si in potestatē meaz puenerit. vt. ff. de acqui. re. do. l. in laqueū. Consuetudo tñ gñalis in eo repugnat. Cōtinet etiam occupatio inclusionē: vt in apib⁹ quarū est fera natura. Nā et si in arboze mea cōsederint nō tamē sunt mee antequā a me alueo includantur q̄ volucres q̄ in arboze mea fecerūt nidū; iōq; si ali⁹ īcluserit eas

Circa istud vide ias. i. l. ex hoc iure in prima ꝛ maxie i. xij. col. ff. de iu. ꝛ iur.

Sacrum a sacrario differt

Imperatores antiquitus sacerdotes

ꝙ. Religiosa

ꝙ. Sancta

Lucanus

Lex imponens pena sanctio

BIU Cujas

earū dñs erit. Sauos etiã si quos effecerint q̃libet eximere põt: lz integra re si p̃uenidero ingrediẽtẽ, phibere possim. Exame q̃ ex alueo meo euolauerit eo vsq̃ meũ esse intelligit donec est in cõspectu meo: nec est difficilis ei⁹ pse cutio: alioquin occupãtis fit. ergo siqs alius interim ceperit suũ nõ facit: imo si sciuit alienũ furtũ facit nisi ad̃o restituendi ceperit: vt. j. eo. 1 §. apiũ. ⁊ §. examen. Hec q̃ dicta sunt locũ habent i alialibus q̃ natura sunt fera. Si aũt alia fera facta fuerint mãsueta ⁊ ex cõsuetudine eunt ⁊ redeũt volãt ⁊ reuolãt: vt sunt cerui paones ⁊ columbe alia regula cõprobata est: vt eo vsq̃ nostra itelligant donec habẽt animũ reuertendi. nã si reuertẽdi animũ habere desierũt nostra desinũt eẽ. Reuertendi aũt animũ vident desinere habere cũ reuertendi cõsuetudinẽ deseruerunt. Idẽq̃ dr in gallinis ⁊ anseribꝰ feris factis mãsuetis. In domesticis em̃ tertia regula cõprobata est: vt lz cõspectũ meũ effugerint quocũq̃ tñ loco sint mei anseres vl galline itelligant: ⁊ qui lucrãdi aĩo aialia retinet furtum cõmittit: vt insti. e. §. pauonũ. ⁊. §. gallinarũ. lz em̃ actio de dolo nõ habeat locũ in re modica: qr̃ odiosa ⁊ subsidiaria: vt. ff. de dolo. si oleũ. §. vlti. actio tñ furti dat̃ pro qualibet gallina. Huius aũt tertij gñis aialia amittunt modis cõsuetis: si dñs alienauerit: vel in testamento reliquerit. Habet etiã locũ ista spes occupationis in his q̃ ab hostibꝰ capimus adeo quidẽ vt et liberi hoies in seruitutẽ nostrã deducant: q̃ tñ si euaserint nostrã ptãtem ⁊ ad suos fuerit reuersi pristinũ statũ recipiũt: vt. j. e. §. itẽ ea. Itẽ eadem spes locũ hz in his q̃ cõia sunt: vt in mari: ⁊ littore maris: ⁊ lapillis: ⁊ gẽmis: ⁊ ceteris q̃ littore iueniunt: vt. j. e. §. itẽ lapilli. Idẽ in insula nata in mari. vt. j. e. §. itẽ insula. ⁊ idez in sibus: ⁊ in rebus habitis p̃ derelicto: vt. j. 2 eo. §. vlti. ¶ Iuregentiũ acquiritur etiã dominium p̃ accessionem discretam vel secretam aut concretam seu continuam. Nam que ex animalibus dominio tuo subiectis nata sunt tibi acquiruntur. 3 Preterea qđ p̃ alluuionẽ agro tuo flumen adiecit iuregentiũ tibi acquiritur. ¶ Est aũt alluuio incrementũ latens. ¶ Per alluuionẽ aũt adiici videt qđ ita paulatim adiicitur: vt intelligere nõ possis quãtũ quoquo momento tpis adũciatur. Nã ⁊ si tota dies figas intuitũ imbecillitas visus tã subtilia incremẽta perpendere nõ põt: vt in cucurbita ⁊ similibus ostendi põt. Si aũt non sit latens incremẽtum: imo apparens ꝺ̃ciũ est. vt ecce vis fluminis partẽ alicuã ex tuo ꝺdio detraxit ⁊ vicini ꝺdio appullit certũ est eaz tuã permanere. Plane si longiori tpe fundo vicini heserit arbores quoq̃ quas secũ traxerit in eũ fundũ radices egerint ex eo tpe vident vicini fundo acquisite esse: vt. j. e. §. pterea. Utilis tñ rei vendicatio dat̃ priori dño fm Bar. vt. ff. de rei vendi. si frumentũ. §. de arbore. Sz dicimus nos dari actionẽ in factũ: vt in specificatis dicit: vt. ff. de rei ven. l. in rem. §. itẽ quecũq̃. Cessat aũt rei vendicatio: qr alteri⁹ est facta crustra. ⁊ alia dicenda est arbor alio terre alimẽto. vt. ff. de dã. inf. e. l. hoc amplius. §. alphenus. ⁊ de acqui. re. do. l. sed in eis. §. arbor. Habet etiã locum eadẽ spes accessiõis in insula nata in flumine. nã si quid est q̃ mediã partẽ fluminis teneat cõis ẽ eorũ pro diuiso q̃ ab vtraq̃ pte fluminis prope ripaz predia possident pro mõ latitudinis cuiuscũq̃ fundi: q̃ latitudo prope ripã est. Qđ si proximiori sit eorũ est tm̃ qui ab ea pte pro 4 pe ripã possident ꝺdia. Si aũt insula nata eẽt in mari qđ raro accidit occupantis fit: nullius em̃ esse credit. vt. j. eo. §. insulã. Non tñ credas prop̃riũ aliud cuius agrũ in formã insule redactum insulã esse. vt ecce flumẽ diuidit in superiori pte ⁊ circuit agrũ alicui⁹ deide ifra vnit. nam eiusdẽ pmanet ager cui⁹ ⁊ fuerat. vt. j. e. §. insula. ⁊. ff. de acqui. re. do. l. ergo. §. trib⁹. Laue tñ tibi in metiẽda vicinitate ꝺdicte ĩsule q̃ facile põt aliquis decipi in ea. Si em̃ punctus sit vel huius tm̃ vel illius tm̃ erit. Si aũt sit et citra punctũ ⁊ in ipso puncto ⁊ vltra tũc pro diuiso cõis erit vt tñ mihi tãtũ de ĩsula cedat q̃tum cõtinet a medietate puncti vsq̃ ad agrũ meũ sic ⁊ in pson̄a tua. ⁊ põt hoc colligi in. ff. de acqui. re. do. l. maritus. ⁊ videt q̃ vicinitas vel remotio insule cõsideretur fm̃ principiũ nativitatis insule. vt. ff. de acqui. re. do. l. insula. Inde est q̃ si inter insulã q̃ mihi proximior est ⁊ ripam vicini q̃ est vltra flumẽ alia sit nata insula mẽsura fiet a mea insula ⁊ nõ ab agro meo. Itẽ hec oĩa in insula q̃ alueo solo adheret nõ q̃ virgultis sustentat̃ ab aqua. vt. ff. de acqui. re. do. l. pe. ⁊ antepe. Sz vbi insula rotunda inuenitur difficile est eã metiri: lz hanc regulã serua vt oẽ qđ mihi propinquius est mihi cedat ⁊ ita illi cedat qđ ei vicinius est. Nec vnq̃ fallet. preterea hec locũ habẽt in agris nõ limitatis. Nam in limitatis non hz locũ ius alluuionis. Sunt aũt limitati qui auferunt̃ hostibus ⁊ militibus assignant̃ vt sciatur quid cuiq̃ datuz si quid veniſſet qđ in publico relictũ esset. vt. ff. de acqui. re. do. l. in agris. pterea agris limitatis nõ cedit insula rõne vicinitatis: imo cõcedi 5 tur occupanti. vt. ff. de flumi. ⁊ ne qđ in flu. pu. l. j. §. si insula. Habet etiã locuz eadem spes accessionis in alueo fluminis a flumine derelicto. cedit em̃ eis qui prope ripam fluminis predia possident pro mõ. s. latitudinis cuiuscunq̃ agri q̃ latitudo prope ripam sit. Nouus aũt alueus eius turis incipit eẽ cuius ⁊ ipm̃ flumen i. publicũ flumen alueum sibi cõstituendo agrũ priuati facit publicũ ⁊ publicum facit priuatũ vt dictũ est: ⁊ ideo dicunt̃ flumina vice censitorum. i. iudicũ vel principũ vti vel fungi. iudex em̃ vel iperator sepe qđ vnius est alteri adiudicat vel iuste vel iniuste vel bona vel mala fide. vt. ff. e. l. ergo. §. alluuio. Sz vbi flumẽ mihi abstulit meũ ꝺdiũ p̃ aluei cõstitutionẽ deidere dit ad antiquũ alueũ de iure stricto ĩ ꝺdio quõdam meo nihil possum vẽdicare. cedit em̃ his q̃ ppe ripã habẽt ꝺdia. de eq̃tate tñ vir bic obtinet. i. nullo mõ obtinet. vt. ff. de acqui. re. do. l. adeo. §. insula. vbi aũt flumẽ alueũ sibi nõ cõsti

Ista iduxit Bal. ad statutum in. l. j. ff. iij. col. C. de ser. fugi.

Alluuio acq̃rit vẽditori q̃ vendidit ad mensurã si ante traditionẽ superuẽit. vt no. in l. iul. §. si tit⁹. Et ibi Bar. et doc. ff. ꝺ act. ẽp. et Bal. in l. j. in. iij. op. C. de peti. ⁊ cõ

mo. rei ven.

Ad regulam. l. in agris. vide late feli. i. c. cuz ordinez. de reseri. do. iaſ. i l. age. cũ geminiano. C. de trãsac.

BIU Cujas

tuit in agrum meū sed inundat agrum meū nō
īmutat spēs eius ꝙtum ad proprietatē. vt. j.
eo. ſ. alia ſane. poſſeſſio tū agri amittit. vt. ff.
de acqui. poſ. poſſideri. ſ. labeo. ⁊. ſ. pōp. j. re-
6 ſponſo. ¶ Hec de acceſſione que fit diuina natu
ra tm̄ opante. Supereſt vt videam⁹ ⁊ de accel-
ſione que fit hūana natura tātum opante. hoc
autē fit p adiunctionē q̄ adiunctio fit p applū-
baturam aut p ferrumination̄em. Fit autē ad
iunctio per applūbaturam cum aliquo mediā
te diuerſa corpora eiuſdem vel nō eiuſdē ſpe-
ciei iūgunt: ſine iūgant plūbo ſiue aliq̄ ſili. ſed
de plumbo dr qr eo plerūq; fiūt hmōi iunctu-
re. vt ecce ſi cum plumbo quis argētū argento
vel argentū ferro vel ſimilia adiūxerit. Per fer
rumination̄em aūt fit iunctura cum argentū ar-
gento vel ferrū ferro vel corpora diuerſaꝝ ſpe
ciez iungunt p cōfuſionē ipaꝝ. vt. ff. de rei vē.
l. in rem. ſ. itē q̄ñq;. Si igitur materie tue iſe
cte aliena materiā factā vel infectā adiunxeris
quocūq; modo quacūq; rōne q̄ aliena fuerat
priorꝭ dñi manet nec fit hec cōio. Si vo tue fa
cte ſpeciei aliene ſpēi mēbrum adieceris p ap-
plūbaturam vel ferrumination̄em totū corpus
tuū erit. i. hoc tale corp⁹ alij rei nō accedēs. nō
dico totū. i. quelibet pars eius. Diſtinguit enī
vtrū p applūbaturā adieceris an p ferrumina
tionē. ſi per applumbaturā ⁊ feceris bonafide
prior tamen dñs deſinit eſſe dñs ⁊ ad exhiben
dū agit vt ſeparet⁹ ⁊ ſeparatū vēdicabit dñs.
Si autē malafide adieceris teneris vtili rei vē
dicatione etiā cum adiunctum eſt. vt. ff. de acq̄.
re. do. l. quicūd. ⁊ de rei ven. i rem actio. ſ. item
q̄cunq;. Si autē adieceris p ferrumination̄e ⁊
bona fide teneris act. in factū: dño aūt ad ꝑciū
materie ſue non rei ven. neq; ad exhibendū qr
iperpetuū receſſit dñiuꝫ ab eo dñiū: vt i ꝑdicta
l. de rei vē. ſi aūt malafide adieceriꝭ vtputo dñs
manet ille q̄ dñs fuit licz totū. i. totale corpus
dicat tuū. hec ola ita itelligo ſi qđ adiunctum
eſt ps rei efficiat cui adiūgit: vt ſi brachiū ſta-
tueyl anſam cipho adiūxeris tūc em̄ poris dñi
non manet ſi bona fide ferruminaueris. ¶ Si
aūt tua infectā aliene facte malafide adiunxe
ris ita vt ps eius fieret: tunc ꝓſumo te donaſ-
ſe. vt. j. e. ſ. ſiqs in aliena. Si aūt bonafide adie
ceris ages vt dictū eſt in applumbatis ⁊ ferru
minatis. Si autem tue facte materie vel ſpe-
ciei ſpeciem alienam factam nō dico membꝝ
eius. vt. ē. adiungeris. Siquidem per applum
baturaꝫ vtputo minor cedit maiori. Vel ſi nul
la ſit maior cedat altera alteri preciosiori: vel
ſi neutra ſit ꝑciosior: neutra cedat alteri. hec q̄
libet ſuū vēdicabit circa ſi dei diſtinctionē ⁊ in
duobus ꝑdictis caſibus rei vēdicatione vel ad
exhibendū agitur vel donatū preſumit. vt. ē.
diſtinctū ē. Idē eſtſolno ⁊ ſi ferruminaueris. vt
ff. de acqui. re. do. l. quicquid. ſ. vlt. niſi ꝙ cum
altera cedit alteri agi in factum act. ad ꝑciū ni
ſi ferruminaueris mala fide: tūc enim teneris
rei vē. vt. ē. dictum eſt. Vēdicat etiā ſibi locum
ius acceſſionis in edificijs per hūane nature la
borem. Ecce em̄ cū i ſuo ſolo q̄s aliena māteriā
edificauerit: ipe dñs intelligit edificij: qr oē q̄d
inedificatur ſolo cedit. nec tū in his q̄ materie
dñs fuerat deſinit dñs eē: ſz tantū per: neq; vē-
dicare pōt eā: neq; de ea re agere ad exhiben-
dum p. l. xij. ta. qua cauet. ne quis tignū alienū
edibus ſuis iniunctū eximere cogatur: ſz du-
plum pſtet pro eo p actionem q̄ dr de tigno in
iuncto. tigni aūt appellatiōe ſignificat oīs ma
teria ex qua fiunt edificia. ſi tū aliqua eā diru-
ptu m̄ ſit edificiū poterit materie dñs eā ven-
dicare ſi nō fuerit duplū cōſecutus. Et ecōtra
rio q̄ edificat i alieno ſolo de ſua materia: ſi q̄dē
malafide preſumit donaſſe. licz. O. diſtinxerit
habuit aſum donādi an non. Si vero bonafide
hz doli exceptionē ne aliter teneat reſtituere
niſi dñs ſoli preciū materie ſoluat ⁊ mercedes
fabrorū: vt. j. eo. ſ. cū in ſuo. ⁊. ſ. ex diuerſo. et
hunc articulū plenius explicui in ſumma. C. de
rei ven. ſ. q̄d ergo. ⁊. ſ. impenſarū. Vbi aūt qō
edificat mobile eſt, vt ecce horreū frumentariū
nouū ex tabulis ligneis factū in ꝑdio ſeij ſeu
poſitū nō erit ſeij. vt. ff. de acqui. re. do. l. titi⁹.
7 ¶ Hec eadē ſpēs acceſſionis p humane nature
ſolicitudinem pōt aſſignari in lris. Littere em̄
hz ſint auree peride chartis mēbranisve cedūt
at⁹ ſolo cedere ſolēt ea q̄ inedificant aut infe-
runt. Ideoq; ſi in chartis mēbranisve tuis car
men: vel hyſtoriā: vel oratiōe titius ſcripſerit
huius corporis nō titius: ſz tu dñs eē videris.
Sed ſi a titio petas libros tuos tuaſve mēbra
nas: nec ipeuſam ſcripture ſoluere patus ſis
poterit ſe titius defendere p exceptionē doli
mali. vtiq; ſi bona fide earū chartarū poſſeſſio
8 nem eſt nactus: vt. j. e. ſ. littere. Qō aūt dictuꝫ
eſt in litteris nō hz locū i picturis. ridiculū em̄
eſſet ꝑciosam picturā acceſſione vilisſime tabu
le cedere: imo tabula cedit picture. nō oīno tm̄
qr dñs tabule hz rei vendicationē vtilez. pictor
aūt directā. Quid ergo ſi vnus eorū ab altero
petat? ⁊ certe ⁊ pictor petat a dño tabule ima
ginem poſſidēte poterit per exceptiones doli
mali ſubmoueri: niſi ſoluat preciū tabule. Si
vero pictor poſſideat dño tabule datur vtilis
in rem actio. ſz ſubmouet doli exceptione niſi
ſoluat preciū picture. vtiq; ſi bona fide poſſeſ-
ſor fuit ille qui picturā iposuit. Illud certū eſt
q̄ ſine pictor furripiat dño tabule poſſidenti
tabulas ſiue alius cōpetit dño tabularū furti
actio. vt. j. e. ſ. ſiquis in aliena. Sed ⁊ pictori ꝺ
furē exneum daret actio furti. Sz ꝺ dñm tabu
le ſibi furripientē ſilr poſſet dari; ſz vbi pictor
nō furripuit dño tabule vel ecōuerſo quilibet
eorū vt dictū eſt agit ꝺ aliū poſſidentē ⁊ aduo-
catur res poſſeſſorij: ⁊ mirabile videt cōtingere
qđ deterior ſit cōditio poſſeſſoris: qđ quidā ad
miſerunt ſicut vbi ſeruus ex pluribus noxis
diuerſis perſonis dñm obligat ⁊ dñs vni eorū
dedit. poterit em̄ ille cōueniri ab aliis noxa: vt
ff. ſi ex noxa. cā ag. l. j. ⁊. l. ij. ⁊ de he. pe. l. cū ide.
ſz certe in noxa. actiōe lz cui deditus ē teneat
aliis melior eſt tm̄ cōditio eius, vt. ff. de noxa. ſi
quis a multis. qr forte poſterior nō poterit ꝓ-
bare intentionē ſuā: vel ſi ꝓbauerit ipe ⁊ prior

BIU Cujas

bauerit reus ꝺñiū ⁊ obscura essent vtriusq; iura ꝓ possessore pronunciarek. ꝓterea in ista tabula picta pōt ꝺici melior cōditio possidentis ꝓpter duplex beneficiū. hꝫ enim doli exceptionē pictor: nisi soluak ei preciū picture. vel si malit offerat ꝺño tabule preciū tabule. et si nolit accipere retinebit tabulā. Quid si tabula fuerit abrasa. Dico idez qꝺ in ferruminatis. Quid si ambo agant ꝺ cꝛneum: forte prefereꝯ pictor qui hꝫ directā. Quid si pinxerit mala fide: etiā ibi dixit. ꝑ. tabulā picture cedere. Sed non puto verū: qꝛ cum ei denegetur exceptio. vt. ē. dictum est. ergo multomagis ꝺicit denegari actio. ¶ Queritur cur aliud sit in scriptis ꝙ in pictis. rñdeo qꝛ olim fere semꝑ erat preciosior charta ꝙ scriptura et econuerso. picturat erat preciosior tabula. Unde tabula cedebat picture. nec obstat qꝺ legitur. ff. de rei ven. l. i rem. ſ. hꝫ ⁊ id qꝺ charta. corrigit enim p. l. in stitutionū. Uel ꝺistingue sit preciosior pictura ꝙ tabula vel ecōuerso. ⁊ ad hoc tendere videk ꝑ. qui ait locū habere qꝺ ꝺicit lex tabulam picture cedere. ita ꝺemū si pingatur hō nō vrsus et ita si pictura sit de bonis coloribꝫ nō ꝺe calce vel encaustro ⁊ alia multa fabulatus est de pictura. Uel qꝺ ibi ꝺicit referendū est ad scripturaz ⁊ ad chartā. hodie aūt scriptores nostri tpis facti sunt pictores ⁊ fere semꝑ inuenitur ꝓciosior scriptura ꝙ charta. Unde ꝓpter alteratum cursum nature vel cōsuetudinis posset hodie ꝺiuin rñderi. Potest hec eadē spēs accessionis assignari in textis. vel insertis. vel in clusis. Illā si alienam purpurā ꝺs intexuit vestimento suo hꝫ ꝓciosior est purpura ꝙ vestis accessionis vice cedit vestimēto suo: ⁊ qui ꝺñs fuit purpure aduersus eū qui surripuit hꝫ furti actionē ⁊ cōditionē siue ipse est qui vestimētuz fecit siue alius. Nam extincte res hꝫ nō possint vendicari cōdici tñ a furibꝫ ⁊ a quibuscūq; alijs possessoribus pñt. vt. ī. e. ſ. si tñ alienā. Sed potest agi ꝓ eis ad exhibendū. vt no. in summa. C. de rei ven. ſ. sic ergo res. Itē eadem spēs accessionis pōt assignari in his qui nō sunt ꝺñi hꝫ quasi ꝺñi rōne tituli vel rōne possessionis bonefidei vel rōne iuris qꝺ habēt in re: vt qꝛ sint fructuarij vel vsuarij. ſ. circa fructuū obuentionem vel perceptionē. vt. ī. e. ſ. siquis a nō ꝺño. Fructuū tñ fit varia distinctio. vt no. in summa
2 C. de rei ven. ſ. fructus quoq;. ¶ Fit etiā accessio diuina natura ⁊ humana cooperante ⁊ queritur ex ea ꝺñium: vt ecce titius alienā plantaz in suo solo posuit ipsius est planta ⁊ ex diuerso si titius suam plantā in meuꝫ solo posuerit meuꝫ planta erit si modo vtroq; casu radices egerit: ante autem ꝙ radices egerit eius permanet cuius ⁊ fuerat. Et est hoc adeo verum: vt si vicini arbor ita terram vicini presserit vt in eius fundo radices egerit titꝫ effici arborē ꝺicim⁹. rōnez eiꝰ nō permittere vt alterius arbores esse intelligaꝯ cuius in fundo radices egissent: ⁊ ideo prope cōfinium arbor posita si etiā in fundo vicini radices egerit cōis fit non tñ hꝫ eas recidere nisi forte premissa denuncia-

tione. Agere aūt licebit nō esse ei ius sicuti ti- ī iudicio
gnum aut protectū imissum habere. vt. ī. eo. ſ. cōi ꝺiui-
si titius. ⁊ ff. de arb. ce. l. ī. ⁊ ar. fur. ce. l. si plu- ꝺūdo: ni
res. ſ. ī. Uel distingue. In radicibus sint tales si fuerit
sine quibus nō poterat viuere: an poterat: vt ī icisa. l. ar
prio casu arbor sit cōis: in ſcꝺo nō hꝫ agi possit bor. ī pri.
3 ius nō esse ita radices imissas habere. ¶ Qua ff. cōi ꝺi.
aūt rōne plante q̄ terra coalescunt solo cedunt nā arbor
eadē rōne frumenta quoq; q̄ sata sunt solo ce- presumi-
dere intelliguṅ. Et sicut his qui in alieno so- tur extē-
lo edificauit si ab eo ꝺñs petat edificiū pōt per dere radi
exceptionē doli mali defendi: hꝫ ea q̄ ꝺixim⁹ ita ces ꝙ spa
eiusdē exceptionis auxilio pōt esse tutus is q̄ cium. xv.
in alienū fundū sua ipensa bonafide cōsuenit. pedū. l. ī.
vt. ī. e. qua rōne. ¶ Quod aūt ꝺixi in satis ⁊ plā ⁊ ibi Bar
tatis ꝺicere ⁊ si sola ꝺiuina natura. plante vel to. C. de
frumēta solo coaluerūt: vt si fortuito casu ceci aque du
derint in terrā. vt. ī. e. ſ. ꝓterea ꝙ ꝑ alluuionē. ctu. li. xj.
ibi. plane si longiore ꝛc. ¶ Illud notandū vide
tur ex ꝓdictis ꝙ iure accessionis q̄nq; res vide
tur extingui eo qꝺ per se nō censek nec in numero ponit vt in rota ⁊ manica ⁊ gemma: ⁊ hec
accessio non admit ꝺñium rei. Et idē in tigno
iuncto: in applumbatis. Secus ⁊ in ferrumi
natis ⁊ plantatis ⁊ in satis ⁊ in cōfusis ⁊ ī specificatis. ¶ Iste eiꝰ accessiones trāsferunt ꝺñiū
rei. Et idē videk in nummis mixtis cū alienis.
4 ¶ Acquirit etiā nobis ꝺñiū ꝑ specificationē. q̄
eiꝰ spēm aliquā de aliena materia facit ꝺñs ē
speciei si bonafide id fecit nō si mala. vt. ff. ad
exhibendū. l. de eo. ſ. siquis. ⁊ si fecit nolē suo.
vt. ff. de acqui. re. do. l. quicqd. ſ. vbi. Et si spēs
nō possit reduci ad priorē materiā vt ecce siqs
ex alienis vnis vel oliuis aut spicis vinū aut
oleum aut frumentū fecerit vel ex alieno mel
le ⁊ vino mulsum miscuerit vel ex alienis medicamentis emplastrū vel collirium cōposuerit
vel ex aliena lana vestimēta fecerit vel ex alienis tabulis nauem vel armarium vel subsellium fabricauerit. Secus aūt vbi pōt reduci: vt
ecce si ex alieno auro vel argēto vel ere vas aliquod feceris vas conflatū pōt ad rudem massam auri vel argenti vel eris reduci. vt. ī. eo. ſ.
5 cū ex aliena materia. In frumēto etiā facto de spicis quidā ꝺixerunt ꝺiuin ei qꝺ ꝺiximus. ē. ſ. vt sit eius cuius ⁊ spice fuerūt. Cum eiꝰ grana q̄ spicis cōtinentur pfectam habeant suā spēm qui excussit spicas nō nouam spēm facit hꝫ eam q̄ est detegit. vt. ff. de acqui. re. do. l. adeo. ſ. cuz quis. hꝫ forte eorum suā corrigit p. l. institutionum. q̄ posterior est. Fecisse aliquē ītelligo speciem si per se fecit vel per eū cui mādauī vel q̄ ab alio suo nolē factum ratū habuit. vt. ff. de vi ⁊ vi ar. l. ī. ſ. fecisse. Alias in oī casu ꝺñs materie ꝺñs est speciei: multomagis ergo si ipe fecit vel alius nolē suo si ipse mādauit vel ratuz habuit. Speciē factam intelligo etiā īperfectā ex quo rudis materie nomen exuerit. vt. ff. de au. ⁊ ar. le. l. ī. si nō sunt. ſ. argento. ⁊ videtur qꝺ in specificationis mō deficiat regula. meuz est qꝺ ex re mea supest cuius vendicādi ius habeo. vt. ff. de rei ven. solū. ſ. ī. forte: ⁊ qꝛ videk res extincta cum nouam formā receperit: qꝛ forma

Pictor pingens cū coloribus ad ulterinis tenek ad interesse vt p. Bar. in. l. ī. ī fi. C. de mutile. li. xj.

Arbor q̄ fuerit in confinio duorum fundorū nata est cōis. sed nō venit

BIU Cujas

rei est esse rei. vt. ff. ad exhibendum. l. iulianus.

6 §. siquis. ¶Est alius modus acquirendi dñium vt p cõfusionẽ: cõfundũtur aũt liquida vt mel ⁊ vinum. Item species vt argentum et aurum et plumbum et ferrum. licet fiat cum difficultate magna. Si igitur materie aliquorum his volentibus confundantur corpus quod ex his redigitur erit cõmune possint vel nõ possint separari. q̃ si fortuito casu fiat cõfusio idem est: si tamen separari non possint. vt insti. de re. di. §. si duoꝝ. ⁊. ff. de rei ven. l. q̃ grege. §. vl. ⁊. l. qõ quidẽ. Idẽ est ⁊ si aliter cõfundit cui nõ cõcedi tur iure specificationis. vt. ff. de rei ven. l. si frumẽtũ. §. si ex melle. Concederetur autem alteri iure specificationis si bonafide fecerit spẽm ex materijs duoꝝ et suo nomine: et quod factum est ad priorem materiam non possit reuerti. vt. §. dictũ est. Si vero sine volũtate dñoꝝ fiat cõfusio ⁊ separari ꝓñt materie: vt si plũbũ cũ argẽto mixtũ sit nõ fit cõicatio. agit aũt in rẽ actiõe: ſz vbi separatio fieri nõ põt. vt si es ⁊ aurum mixtũ sit vnusquisq̃ partẽ ponderis sui ⁊ mẽsure habebit quã habuit in rudi materia: et eã partem a quolibet possidente vendicabit. Plus tamen feret ille cuius materia ꝓciosior fuit. vt. ff. de rei vẽ. l. q̃ gregẽ. §. vlt. ⁊. l. quod q̃dẽ. Ubi aũt volũtate q̃oꝝ cõmixte sunt spẽs vt frumentũ: fit cõicatio: aliter nõ. Sed siquis de aceruo pro mõ sui frumẽti vendicabit partẽ ⁊ arbitrio iudicis cõtinet vt is extimet quale cuiusq̃ fuerit frumẽtũ: nõ tñ fit cõicatio frumenti: quia singula corpora manẽt in sua substãtia. Sicut est enim si pecora titij cũ pecoribꝰ tuis fuerint mixta nõ intelligit grex esse cõis. vt. j. e. §. q̃ si frumẽtum. Quid aũt si valde difficile est ⁊ quasi ipossibile separare frumẽtum meũ a frumẽto tuo. satis poterit dici ꝓ pte idi uisa dari vendicationẽ q̃si aceruus frumẽti sit cõis vtvẽdicet tm̃ de aceruo quãtũ fuerat suũ. vt. ff. de vsuf. l. vsufructuariũ. §. si ĩ vinarijs. forte ⁊ in hoc casu locũ hz qđ dr. vt extimet iudex q̃le frumẽtũ fuerat cuiusq̃. ergo differt ꝓfusio a mixtione ĩ tribꝰ. spes eñ dicũtur misceri. materie ꝓfundi. licz pla. dixerit ℈. Itẽ spes mixte remanẽt in eadẽ substãtia et specie. cõfuse aũt

7 transferunt in aliã materiã. Itẽ ꝓfusa fiunt cõmunia oia etiã sine volũtate dñoꝝ mixta. sed mixta demũ cũvolũtate. ¶Illud notãdũ est q̃ cõfundere dicit̃ quis licet abusiue qui frumẽta miscet. vt. ff. loca. ⁊ cõduc. l. in naue saufeli. Speciale preterea reperitur in pecunia: vt licet quis a debitore alienos nũmos recipiat et cũ suis misceat suos facit. vt. ff. de solu. l. si alieni. Idẽ euenit forte ꝓpter prerogatiuã solutionis: vel qz ipossibile esset dinosci alienos nũ-

8 mos a suis. ¶Acquiritur etiã nobis dñium p inuẽtionẽ. Ista si thesaurũ inuenerit quis in loco suo etiã data opa non tñ arte magica totus

a Esset si a est eius. Si aũt arte magica totus esset fisci. sci. glo. ⁊ bar. ĩ. l. j. C. de the sau. li. x.

Qđ aũt dictũ est. si inueniat q̃s in suo seruaꝝ. et si inueniat ĩ loco sacro vel religioso casu fortuito et non data opa. vt. j. e. §. thesauros. Est tñ cõtrariũ qđ legit. ff. de iure fi. l. iij. §. si in locis. vbi dicit dimidiã thesauri in loco religioso vel publico vel fiscali inuenti fisco vẽdicari. Sz forte qđ ibi dr p. l. institutionũ cozrigit: vel forte de equitate naturali totus est innẽtoris si inueniaꝝ in loco sacro vel religioso: qz res talis in nullius bonis sunt. ¶Simili aũt rõne in cui specta res sacre in bonis dei sunt holum cẽsu-ra. ⁊ ita p cõsequentiã videnꝫ esse ĩperatoris. Unde diui principes fisco dimidiã cõcesserunt. Si aũt inueniat q̃s in alieno loco nõ data ope sira sz fortuito casu dimidiũ dño soli cõcedit vel p actionẽ in rem vel p conditionẽ ex lege qua aget ℈ inuentorẽ. Idemq̃ dr ⁊ siquis in cesaris loco inuenerit vel publico vel fiscali. est eñ dimidium inuentoris. ⁊ dimidiũ cesaris vel fisci vt ci uitatis. Sz vbi q̃s inuenit data opera totũ cõpellitur restituere dño soli. vt. j. eo §. thesauros. ⁊. C. de thesaur. li. x. l. vna. dñs aũt soli acci pietur ille q̃ vere dñs est directo vel vtiliter. lz ꝑ. aliud dixerit in eo q̃ vtiliter dñs est. vt ĩ feudatario ⁊ emphiteota ⁊ silibus. Quid si creditor in pignore inuenerit forte dimidiũ habebit nec debitũ cõputabit. ¶Quid si mercenarius in locũ in quo operaꝫ inuenerit sibi forte retinebit dimidiũ. ¶Quid si seruus cõis ĩ locovnius ex dñis inuenerit? Rñde illi totũ acquirit. lz forte videꝫ q̃ dimidia q̃ inuentionis iure cõceditur alijs dñis pro dñicis partibꝰ queraꝫ. ¶Illud cõstat si seruus fructuarius in locũ ꝓprietarij inuenerit in totũ ꝓprietario acquiritur ⁊ quilz mee ptãti subiectus si ĩueniat ĩ loco meo mihi totũ acquirit: vt qz seruus est vel filiusfa. ſz vbi seruus cõis inuenit in alieno solo acquirit dñis pro dñicis portionibꝰ. ⁊ probantur hec. ff. de acqui. re. do. l. si is q̃. j. rñso. ⁊

9 §. §. ¶Acquirit etiã nobis dñium de iure naturali per traditionẽ ex cã donationis aut dotis aut ex qualibet alia cã. vendite eñ res ⁊ si tradaꝫ nõ aliter emptor acquirunt q̃ si is venditor soluerit preciũ vel alio mõ ei satisfecerit veluti expromissore vel pignore dato vel fide habita ei de precio. vt. j. e. §. p traditionẽ. ⁊. §. vendite. ¶Sed spãle videꝫ in procuratore fisci ne trãsferat dñium nisi soluto ꝑcio etiã si fidez habuit. vt. ff. de iu. fis. l. si procurator. ¶Q̃ñq̃ etiam ꝑcio soluto nõ transit dñium: qz incertum est vtrum soluerit ex nummis proprietarij vel fructuarij. vt. ff. de vsuf. l. ſz ⁊ siquis. ¶Illã ⁊ alias q̃ si minus soluit non soluit: tita ⁊ hic q̃ plus soluit nõ soluit. Quid si tradat nec appareat q̃ eius fidem sit secutus? puto q̃ ꝓsumẽdũ sit eum secutũ esse fidẽ eius maxime si dedit diẽ ad solutionem faciendã nisi probetur q̃ tradiderit vt statim sibi soluereꝫ pecunia ⁊ emptor secũ portat rez inuito debitore: vt. ff. de pigno. l. si quasi. ¶Qđ aũt dictũ est traditiõe acquiri possessionem plerq̃ intellexerũt: ita si emptor induc atur ĩ vacuã possessionẽ: vt. C. de ꝓbatio. l. cũ res. ⁊ sine possessiõe dixerũt nõ queri dñiũ: sed eos cõfundit qđ legit. ff. de fun. do. l. si fundus. Ibi eñ marito nõ est q̃sita possessio: qz nec tradens mulier habebat. dicit tñ fundũ ĩ dotẽ datũ eẽ ⁊ dotalẽ eẽ; nõ tñ iterpellaꝫ vsucapio: qz

Quia non est tradita ex causa emptionis non trãsferit dñium vt in hoc text. in. §. ven dite. ff. de rei ven. l. tra ditioni bus. C. de pac.

BIU Cujas

ceptа erat añcꝫ fundus fieret dotalis: ⁊ idē p̄o
bari pōt. vt. ff. de acqui. re. do. l. hō liber. ℱ. quic
quid tñ. ⁊ de peculio. l. eo tpe. ℱ. vlt. ⁊ idem dici
potest in pacto. l. cōmissorie. ⁊ adiectiōis in diē.
vt no. in sum. C. de pac. inter emp. ⁊ ven. Dicim⁹
ergo regulare esse: vt ex his q̄ agūtur inter vi
uos nō acquiraī dñium sine inductiōe in pos
sionem: sed tñ bene acquirit sine possessiōe. Jl
la em̄ verba in vacuā possessionē ponūtur demō
stratiue nō causatiue. ¶ Jmpator em̄ in rñden
do se refert ad id qđ ꝓponebat in qōne: qz dice
bat vēditor vel donator vacuā se habere posses
sionem sicut ⁊ si poneret q̄stionē de vinea ⁊ im
perator diceret si nō es inductꝰ in possessionē vi
nec nō habes dñium. Jdē em̄ esset in qualibet
1 alia re. Regulare aūt ideo dixi qz qñcꝫ sine tra
ditione trāsit dñiuz ⁊ sufficit patiētia: vt si tibi
vēdo qđ tibi cōmodauī vel apud te deposui: hoc
enim ipso qđ patior tuū esse vel apud te essevi
deor tibi tradere. Jtē si q̄s merces in horreo, de
positas vendiderit sil̄ atcꝫ claues horrei apud
horrea tradiderit emptori trāsferet dñium et
possessionē in emptorē etiā si emptor non ape
ruerit horrea ⁊ si venditoris nō fuerint merces
cōfestim inchoaī vsucapio. vt. j. eo. ℱ. inter dñ.
et. ℱ. item siquis merces. ⁊. ff. de acq̄. re. domi. l.
qua rōne. ℱ. interdū. ⁊ de cōtrahen. emp. l. clau
bus. Jdez etiā pōt assignari q̄n res vendita vel
donata est in cōspectu quā vēditor vel donator
dicit se tradere. vt. ff. de acq̄. pos. l. j. ℱ. pe. ⁊. l. qđ
meo. ℱ. si venditorē. ⁊. l. quarūdam. sciētia enim
⁊ patiētia p̄o traditiōe est: vt si emptor sciēte
⁊ patiēte vēditore oīa agit vt dñs. vt. C. de acq̄.
pos. l. minus. Jtem retentio vsusfruc. ⁊ traditio
instrumēti rei p̄o traditione reputātur: vt. C.
de dona. l. j. ⁊. l. quisquis. societate etiā contra
cta oīm bonorum cōtinuo cōicantur oīa corpo
ralia quasi facta traditiōe eo qđ quisq̄ videtur
velle incipere possidere partim noīe suo par
tim noīe socij. vt. ff. de acqui. pos. l. qđ meo. ⁊ idē
potest assignari cum rem illam quā tibi dona
ui ⁊ non tradidi a te cōduco. videor em̄ trade
re. vt. ff. de rei ven. quedā. Jtē si rei petite acce
perim p̄eciū transfero p̄oprietatē in reum si
res petita sit in p̄esentia vel reus postea nan
ciscatur possessionez voluntate actoris. vt. ff. de
rei ven. l. eius rei. Horro qđ dictum est de tradi
tione est intelligendū de ea q̄ non sit nuda sed
vestita. i. quā p̄ecesserit causa vera vel putati
ua qua transeat dñium. vt. ff. de acqui. re. do. l.
nunc. Jllud non refert tradat dñs an eius vo
2 luntate alius. Nam ⁊ si liberā vniuersorū nego
ciorum alicui permiserit administrationez is q̄
ex his negocijs rem vendiderit ⁊ tradiderit fa
cit rem accipientis. vt. j. eo. ℱ. nihil autē interest.
Secus in procuratore generali q̄ non habet li
beram. vt. ff. de procu. l. pcu. cui libera. ⁊. l. p̄o
curator totorū. lz. Q. distingueret inter ꝑcura
torem totorū bonorū ⁊ vniuersorū bonorū que
3 distinctio nō p̄obatur. l. vel rōne. ¶ Sed ⁊ per
non dñm quādoq̄ trāsfertur dominiū ⁊ etiam
cōtra dñi voluntatē vt per tutorē vel curatorē.
et per iudicē. ⁊ per quasi cēsitorē. vt per flumē.
et per. l. ⁊ per creditorē. ⁊ p̄ principē si rem alie
nam vt suaz traderet. de q̄bus plene dicem⁹. j.
quib⁹ ali. li. vel nō. lz ⁊ nedū sit hoc intervīuos
sed etiā invltima volūtate qua trāsferr dñium
ab aditiōe hereditatis sicut solet trāsferri per
traditionē intervīuos. nā ⁊ q̄dam cū vniuersita
te trāseunt q̄ specialiter alienari nō possunt: vt
fundus dotalis ⁊ purpura. vt. ff. de fundo do. l.
4 j. ⁊ de acq̄. pos. l. cū heredes. ⁊ de fur. l. a titio. Jl
lud etiā involūtate dñi videt notandū qđ in in
certam personā trāsfert p̄oprietatē rei. vt ecce
p̄etores vel cōsules q̄ missilia iactāt in vulgus
ignorant quid eorū quisq̄ exceptur⁹ sit ⁊ tñ qz
volūt qđ quisq̄ exceperit eius esse statim eum
dñm efficiūt. Et eadē rōne si rem p̄o derelicto
habitā q̄s occupauerit statim fit eius dñs. Habe
tur aūt p̄o derelicto res mobilis si abiciat q̄s
eam vt nolit suā esse: vel īmobilis si eadē inten
tione exeat de ea. ideoq̄ statim desinit dñs ei⁹
esse. Sola aūt volūtate nisi abiciat vel exeat vt
dictū est non amittit dñiū. Alia est causa earū
rerum q̄ in tēpestate maris causa leuāde nauis
ejiciuntur. Hec em̄ permanēt dñi qz non ejcit
ea mēte qđ nolit esse dñs: lz quo magis cum ea
naui periculū maris effugiat. q̄ ergo res tales
ex fluctibus expulsas vel etiā in ipso mari na
ctus lucrādi animo abstulerit furtum cōmittit
nec multū discedunt iste res ab his que de reda
currente et non intelligētibus dñis cadunt. vt
j. eo. ℱ. vlti. ¶ Sed nec illud p̄etermitto qđ p̄o
jciendo in mari videt quis habuisse p̄o dere
licto ex ipsa qualitate p̄ojectionis. vt si libū
apertum p̄ojciat. Secus si bene clausum ⁊ in
uolutum. vt. ff. de fur. l. falsus. ℱ. si iactum. ⁊ arg.
ff. de dam. infec. l. si finita. ℱ. si quis metu.

¶ De rebus corporalib⁹ seu incorporalib⁹. 2

VT plenius rerū
doctrina intelligaī quasi in su
periori ti. assignauit quasdā di
uisiones rerum quibus subiecit
etiā acquisitiones rerum quarū
species diligēter ꝑsecuti sumus: adhuc in pre
5 senti ti. aliā subjcit diuisionē talem. ¶ Qđ rerū
alie sunt corporales: alie incorporales. Corpo
rales sunt he q̄ sui natura possunt tāgi: velut
fundus: hō: vestis: aurū: argētū: ⁊ alie res innu
merabiles. i. q̄ facile enumerari nō possunt p̄o
pter multitudinē sui. Jō aūt dixi sui natura: qz
secus est si res non possunt tangi ꝑpter casum
vel difficultatē accidentē. vt si res cecidit in p̄o
fundū maris vl fluminis ergo ea q̄ sunt in abys
so vel infixa celo corpalia sunt. lz em̄ eas nullus
tāgere possit: tñ tāgi possunt. i. tāgibilia sunt.
Quid dicemus de fumo de aere. Et certe res
sunt corpales. nā ⁊ aer vnū est ex quattuor ele
mētis ex q̄bus oīa corpa q̄ creanī cōstāt. Et idē
est i eo qđ sumit ⁊ remittit a corpore. i. flatu vel
anhelitu. Jncorpales aūt sunt q̄ tangi nō p̄nt
nec alijs corpeis sensib⁹ subiacēt q̄lia sunt ea q̄
in iure cōsistūt vt hereditas vsusfruct⁹ obliga
tio actio. Quid sit vnūquodq̄ istorū in speciali
bus subjciet rubricis. Nec ob. qđ in hereditate

BIU Cujas

corpoꝛales res cõtinentur. nam ⁊ quod ex aliqua obligatione nobis debet plerũq; corpale est veluti fundꝰ hõ pecunia: iz ipm ius hereditatis. i. ipm ius qđ est hereditas. vt ītrãsitiue ponãtur illa vba ius hereditatis incoꝛpale est: et ita dico ⁊ expono in iure vtendi ⁊ fruẽdi ⁊ in iure obligationis. Eodẽ numero cõtinẽtur etiaz iura prediorꝫ vel rusticorꝫ. vt. j. e. forte. ⁊ res incoꝛporales sunt que in iure nõ cõsistunt: vt genera ⁊ spẽs. ⁊ calodemones ⁊ cacodemones. et aĩe hoĩm ⁊ aĩa mundi. Sed de his iõ exempluz nõ datur qꝛ ad leges nõ pertinent.

¶De seruitutibus. 3

6 Uia seruitutes inter alias icoꝛporales res connumerãtur: vt dictũ est in superioꝛi. t. ponit de seruitutibꝰ. Et est sciendũ q̃ p̃ nõ tractat de seruitute q̃ hõ sit suus hois de ea eñ spãliꝛ posuit ſ. de iure psonaꝝ. Sed tractat de ea qua subiicitur p̃diũ prediõ. ⁊ illa põt dici habitꝰ prediꝰ. Uel forte diffinit ad similitudinẽ seruitutis superioris qꝛ hõ sit seruus hois vt sicut illa dicit ꝓstitutio iurisgentiũ qua q̃s dñio alieno ꝯ naturam subiicit. vt. ſ. de iure pſo. ſ. seruitus. ita ⁊ ista dicatur cõstitutio qua domus domui vel rus ruri subiũgatur ⁊ ita dicantur seruitutes vrbane vel rustice. Que autez iste sint. Et quis constituat. Et cui: ⁊ qualiter admittantur. dic vt notaui in summa. C. eo. ti.

¶De vsufructu. 4

Dictuz est supꝛa de predialibꝰ seruitutibꝰ. Sequit vt videam de psonalibꝰ. Et qꝛ iter alias psonales seruitutes hz prerogatiuã vsufructꝰ. primo ponit de vsufructu. Quid autẽ sit vsufructus: ⁊ qualiꝛ cõstituat: ⁊ in quibus rebus singulis sit emolumentũ vel onus vsuf. et q̃bus actionibꝰ de eo agat: ⁊ quibus modis amittat: dic vt notauimus in summa. C. eo. ti.

7 Et videt illõ notãdũ q̃ vsuf. qñq; est formalis: qñq; causalis vt ibidẽ dixim⁹: qñq; oꝛ vsuf. ipsa fructuũ pceptio vt cuz oꝛ fructuariꝰ alij locare posse vel vẽdere vsumf. etiã inuito ꝓprietario lz aliud sit in vasallo ⁊ emphiteota. vt. ff. e. l. nõ vtitur. ⁊. l. cũ vsufr. ⁊. j. ti. j. ſ. j. ¶Item notabile est qđ dñs nude ꝓprietatis cõstituit vsũfr. ex cã legati vt tñ valeat cũ vsuf. accesserit ꝓprietati spẽ eñ habet ꝓprietariꝰ qđ intereat vsuf. ⁊ nisi intereat nõ reuertit ⁊ cũ interierit aliꝰ reuertit ⁊ aliꝰ moꝛit. Moꝛit eñ formalis ⁊ reuertit causalis. Nã ⁊ frumẽti granum vt dñs ait nõ alꝫ affert fructũ nisi fuerit moꝛtuũ. Itẽ homo iustus tũc oꝛitur cũ moꝛitur seculo.

¶De vsu ⁊ habitatione. 5

8 De vna psonali seruitute. ſ. dictũ est. Hic ponit de alijs duabus. i. de vsu ⁊ habitatione. Uidendum ergo q̃d sit vsus: ⁊ qualiꝛ cõstituat: ⁊ i q̃bus rebus: ⁊ qđ sit eius emolumentũ: ⁊ qualiter finiatur. Et postea dicem⁹ de habitatiõe eodem stillo ꝓsequẽtes eius materiã. ¶Est añt vsus ius vtendi rebus alienis salua rerũ substantia vsus. fruendi eñ verbũ non ponit in diffinitiõe vsus licet ponat in diffinitiõe vsufructꝰ. Usuarius enim vtitur nõ fruit. vt. ff. e. l. ij. ⁊ de vsuf. l. j. q̃ verba exponant vt dictũ est in diffinitiõe vsufru. ⁊ ex ea diffinitiõe ptz qđ vsus non põt esse in rebus q̃ solovsu cõsumunt cũ in eis nõ possit esse salua substãtia licet videat cõtrariũ qđ dicitur in illa rubrica devsufru. earũ rerum q̃ vsu cõ. videt eñ qđ vsus sit in eis ſz certe ibi nõ loquitur devsu q̃ sit ius vel seruitꝰ: sed devsu q̃ est factũ vel in facto cõsistit: vt bibẽdo ⁊ comedendo. ¶Cõstituit añt iste vsus nudus eisdẽ modis quibus cõstituitur vsufru. ⁊ eisdez etiã modis ter finitur. vt. ff. de vsufr. l. iij. ſ. vl. ⁊. ff. e. l. j. de qua tua constitutiõe plene dixim⁹ superioꝛi ti. excepto ⁊ i eo qđ vsus pars legari non põt. Nã frui quidez rebus, p̃o parte posſum⁹ vti añt p̃o parte non possumus. Nec obstat si dicas pone qđ duo habent vsum quoꝝ nulli fructus sufficeret nonne p̃o parte certa. i. dimidia diuidũtur ⁊ rñdeo hic potius occasiõe q̃ rõne cõtingit. vt ar. ff. de riuis. l. labeo. ⁊ sic est etiã qđ dicim⁹ qñq; tñ habere vsuariũ q̃tuz hz fructuariꝰ: vt si vsus pecunie legatus est vel fructꝰ. vt. ff. de vsufr. earũ re. q̃vsu. cõ. l. añpe. ſ. j. ⁊ qñ vsus legatꝰ est i silua ex qua vsuariꝰ nil esset habiturꝰ nisi liceret ei cedere et vẽdere quẽadmodũ fructuariꝰ hz. vt. ff. e. l. diuꝰ. Quid si dicat testaꝛ lego tibi tertiaz partem vsus tui nõ adiecta re in qua habet seruitutẽ. Respõdeo tunc pars rerũ coꝛporaliũ ad sui sustentationez necessariũ est ei legata non seruitus vsus iuris. Item predio adiecto: vt lego tibi tertiã partẽ vsus in hoc predio. i. vtaris hoc predio in tertia parte p̃o indiuiso ad tui sustẽtationem non valet. vt in prediali seruitute. vt ff. de seruit. l. ij. ⁊. l. p̃o parte. ⁊. l. ad certam. quia est indiuidua seruitus vel in totum debet predium affici seruitute vel i nihilũ. arg. ff. de li. cã. duobus. vel videt certa pars vsus predij legari nõ posse qꝛ cum qñq; tñ minus qñq; plus est ei necessariũ q̃ percipiat de predio: ergo incerta pars nõ legatur qꝛ plus nõ debet habere q̃ est ei necessariũ. sed primũ verius est qꝛ eadem ratione nec in toto predio posset legari vsus in vsufructu vero cõtrariũ est. vt. ff. ad. l. fal. l. j ſ. si vsusfru. est eñ diuiduus ratiõe iuris quia ius hoc a singulis p̃o parte petitur. ⁊ qꝛ p̃o parte diuisa et indiuisa cõstituitur. vt. ſ. de vsufru. l. v. ſz alie oẽs seruitutes sunt indiuidue ⁊ ratione iuris ⁊ ratiõe rei in qua ꝓstituũtur. ¶Emolumentũ autẽ vsus attẽditur ſm diuersitatẽ rerum in quibus est cõstitutus. Nam si constitutus est in domo homini masculo põt illic habitare ⁊ solus et cum familia sua ⁊ cũ libertis et cum vxoꝛe hospitẽ etiam recipere põt ⁊ cohabitatoꝛẽ ⁊ gratis ⁊ p̃o pensiõe: nec est p̃opie inquilinus qui cum eo inhabitat seoꝛsum autẽ alij a se locare non posset recipit etiã eos quos hz loco seruoꝝ siue sint liberi siue serui alieni.

An autẽ fuit⁹ vie dicaf ſp rustica. vide per bar. vero. i trac. ſuo ō seruit. vba. p̃e. in. c. xj. ad fi.

Quid sit vſuſſructus formalis et q̃re sic dicaf ⁊ causalis hẽs pulchre p. d. iaſ. in. ſ. eq̃. i p̃i. iſti. de act.

Qđ fit emolumẽ tuz vsus.

BIU Cujas

Si aūt cōstituatur mulier pōt inhabitare cum marito pñti vel eo quē habebit ⁊ cū liberis ⁊ libertis ⁊ parentibus:⁊ eosdē recipiet femina quos ⁊ masculi pñt recipe:vt tñ nō recipiat hospitē nisi honeste sit habitaturus cū ea ⁊ adeo mulier recipiet virū:vt si legaretur ei vsus sub ea cōditione si a viro diuerterit remittat cōdi
1 tio quasi inhonesta. Ceteraꝝ etiā reꝝ vsū lega to in ꝑmixto vsu habebit eas vxor cum viro ⁊ ecōuerso. masculus etiā recipiet nurū suā cū ⁊ filius.i.ei⁹ maritus cū eo debeat esse.⁊ ꝑbant hec.ff.eo.l.ij.§.j vsq; ad.l.illā si habitatio. Ubi aūt in domo cōstituit vsus filiosa.vel seruo acquirit dño vel pri vsus forte vt vtat simul cū filio vel seruo nō cū oī familia sua. vt.ff.eo.l.ple
2 nū.§.si vsus.⁊.l.si filiosa. ¶Si vo vsus sit cōstitutus in fundo rustico emolumētū habet vsuarius vt possit inhabitare in fundo ⁊ vti cella vinaria ⁊ villa ⁊ ꝓtorio ⁊ poterit ꝓhibere ꝓprietario illo venire ⁊ eius vrbanā familiā nisi veniāt agrisolēdi cā:tūc em nō pñt ꝓhiberi:⁊ eadē ratiōe nō pñt ꝓhiberi coloni dñi:sed ⁊ qñq; licz nō pereat ꝓprietarius collēdi cā nō potest ꝓhiberi ab vsuario:vt si tpe fructuū colligēdo rū veniat ad fructus ꝑcipiēdos ⁊ interim velit illic habitare al's nō pōt:sed vsuari⁹ inhabitat vt dictū est:nisi ei⁹ habitatio vel mora fit molesta dño colēti vel alijs ꝑ quos opa rustica fiūt. vt.ff.e.l.si habitatio.§.vlt.⁊.l.meo quoq;.Sed ⁊ ꝓprietari⁹ inuito vsuario vel fructuario fundi vel edes ꝑtinentes vel insulariū custodire pōt. vt.j.eo.si ita.§.j. Itē ⁊ habet emolumētū vsuari⁹ deambulādi ⁊ gestādi lignis etiā vtek ad vsuz quotidianū ⁊ orto ⁊ pomis ⁊ oleribus ⁊ floribus ⁊ aqua ⁊ stramētis ⁊ foliis ⁊ oleo ⁊ frumēto ⁊ frugibus ⁊ alijs que nascūtur in fundo.s.q; ad victū sibi suisq; sufficiat suomet contuitas ⁊ etiā hospites qñq; recipiēdo.his tamē oibus pōt vti in villa prędij tm̄.i.in domuncula que gra fructuū reponēdoꝝ est parata ⁊ appellatur rusticū prędiū.vt.ff.dever.sig.l.fundi appellatione. sed tñ poma ⁊ olera ⁊ flores ⁊ ligna videtur separari ab alijs fructibus fundi: qz hec pñt deferri in oppidū: vt ibi eis vtak si tamē abūdēt in fundo:vnde nō est grāde onus ꝓprietario. Alijs ergo vtek in villa prędij tm̄ vt dictū est.vt.ff.eo.l.plenū.§.preter.qō tm̄ intelligo si cōmode ibi morari pōt ratione vicinitatis oppidi ⁊ puteoꝝ ⁊ ecclesie:alioquin ⁊ illa erūt in oppidū vel in ciuitatē deferēda cūvsuarius aliter cōmode vsum habere nō posset: sicut video invsu fuisse legato qua qz nō poterat vti vsuarius nisi liceat ei cedere ⁊ vēdere quēadmodū fructuarijs liceret. videk em vsufru-
3 ctus esse legatus.vt.ff.e.l.diuus. ¶Idēq; est legato vsu pecunie.vt.ff.de vsu.ea.re.que vsu cō.qm̄. Si vo cōstituit vsus in grege vsuarius eū dū taxat vtetur ad stercorandum agrum. Non autē vtetur lana vel lacte vel agnis eū hec sint in fructu: vt Labeo ait.sed eius sententia videk reprehendi ⁊ dicitur vsuariū modico lacte vsurū cū rei relictus est vsus. neq; em tam stricte interpretande sunt voluntates defunctoꝝ. vt ff.eo.l. plenū.§.sed si pecoris. Modico autē intelligo vsq; ad vsum suū ⁊ suoꝝ.vt.s. dictū est in prędio rustico.⁊ dicek statim in seruis:⁊ idez in ceteris fructibus:lz alij dicāt q; ei liceat vti modico lacte qñq; raro sumēdo in mane:sed nō video quare debeat separari fructus gregis a fructu prędij cū eis oibus vtatur vsuarius ad
4 sustentationē sui:vt dictū est. Ubi autē relinq;tur vsus boum armēti oēm vsum habebit vsuarius ⁊ ad arandū et ad cetera ad q̄ boues apti sunt. Itē hic equitij vsu legato forte ⁊ domare poterit ⁊ ad vehendū subiugo vti nō tñ eis vtetur in curribus circēsibus quānis erat auriga. currui em̄ aureo ꝓponebat certandiz cum equis suis:qz quasi locare videk eos. Sed si testatoꝝ sciēs eū esse huius istituti ⁊ vite reliquit vsum videk.⁊ de hoc vsu sensisse.vt.ff.e.l.plenū.§.sed bouū.⁊.§.equitij.⁊.j.e.§.itē ad quē.in fi. sic em̄ dicit idē.s.iuris est ⁊ in iumēto. Si autez vsus relinquatur vel cōstituat in seruis vtetur vsuarius ad suū ministerū ⁊ liberoꝝ et ꝺiugis. neq; videk alijs consensisse sed si simul cū ipsis vtatur alij em̄ extraneo vt dictū est concedere nō posset operas:ergo serui vsuarij operas nō locabit neq; alijs vtēdas cōcedet si tñ vsuarius fundū cōduxerit vel lanā expediendā velvestimenta texenda vel insulā vel nauē fabricandā poterit in his omibus operis vti serui vsuarij. Quid em̄ interest in qua re operis eius vtatur nec ex operis videk mercedē capere:sed ibi operari eū cogere qui eius operas nō locauit sed opus qđ conduxit expedit:ipsi tñ seruo ꝓ operis mercedē imponit vsuarius. Itē acquiritur vsuario per seruū vsuariū ex re sua:non autem acquirit ex opera.vt.ff.e.l.plene.§.vlt.⁊.l. sed ipsi.⁊.l.per seruū.⁊.l.seru⁹.⁊.l. si ita.§. seruos. Sed vbi in seruo relinquit vsus filio vel seruo acquiritur quidē patri vel dño:⁊ solus patervt dñs pōt vti forte cū filio vel ꝓuo per quē est ei quesitus.vt.ff.e.l.plenū.§.si vsus.dñs tñ Ro. hoc videk scripsisse vt vbi acquiritur per filium vel seruū acquirak ius quidē patri vel dño:sed emolumentū vtendi de facto habeat filius vel seruus sicut ⁊ cū factū cōtinetur in stipulatione eundi vel agēdi.vt.j.de stipu.ser.§.sed cum facto. Et hoc cū reliquit patris vel dñi contemplatiōe alioquin cōtra ꝑm.R. sed cōtra.R. pro me induco qđ dicit lex vsus legati filio vel seruo cōpetere patri vel dño ⁊ ipsum inhabitare posse vel filio vel seruo ꝓsente vel absente.vt
5 ff.e.l. filiosa. Onus autē vsuarij est vt debeat satisdare de vtēdo boni viri arbitrio:⁊ de restituēdo eo qđ inde extabit finito vsu.vt.ff.vsufr. quēadmo.ca.l.j.⁊.l.huic.§.sed si vsus. Item est eius onus in reficiendo nisi ꝓprietarius fructū percipiat.s.id quod vsuario necessariū non est.vt.ff.eo.l.si domus.tunc em̄ reficit ꝓprietarius cum vsuario:vt tamen ꝓprietarius vsuarie rei speciē nullo modo possit commutare:qz deteriorē casum vsuarij facere non potest:facit autem deteriorē etiā in meliorē statū cōmutan
6 do.vt.ff.e.l.vl. ¶Illud videk notādū ꝙ si dom⁹ vsus legatus est:lz vsuarius non possit occupa

BIU Cujas

re totius domus vsuz tñ ea parte que vacabit ꝓprietarius nō vtet: lz em̄ vsuario aliꝫ ꝛ aliꝫ tribus tota domo vti sicut etiā ꝓprietario nō aūt ita est in ꝑdio rustico qđ em̄ ex eo ꝯcipitur vltra ꝙ̄ sit vsuario necessariū ꝓprietarij est ꝛ si vsuarius ꝯcipiat tenet ex cautione. Qđ aūt dictū est in domo: ꝛ in seruis pōt habere locū. vt ff. e. l. diuus. ſ. vlt. ꝛ pe. ꝛ. l. fundi. j. rñso. ¶Illud etiā sciēduz est ꝙ lz vsuario interdicta sit locatio vel alienatio. vt. j. e. ſ. j. necessaria tñ alienatio nō est interdicta inter vinos vsuarios in iudicio cōi diuidūdo. vt. ff. cōi diui. l. itē ꝙ̄uis. ſ. j. ¶Illud etiā ptz ex predictis ꝙ quicūq; hz vsuf. habet vsum vsq; adeo: vt si legēt vsufr. deducto vsu nihil valet legatū. qz repugnātia ꝓbatur reperiūtur in legato. Sed secus vbi simplr legauit vsumfr. ꝛ postea ademit vsum. valet em̄ legatū ꝙ donū habuit initiuz ꝛ ademptio dicit nulla. sed nō ecōuerso q̄ habet vsum hz etiā vsumf. vt
7 ff. e. l. qđ ꝓ seruū. ſ. vl. ꝛ. l. sed si de fructu. ¶Super est videre de habitatione. i. de seruitute habitandi. ¶Est aūt habitatio seruitutis personalis in habitādo consistēs ꝛ constituitur in domo tm̄ pactionibus ꝛ stipulationibus vel ī vltima voluntate sicut in aliꝫ seruitutibus dicit. vt. ſ. de seruī. ſ. vl. ꝛ pe. ꝛ de vſuf. ſ. j. ij. nō tamen habitatio est vsus vel vsuf. sed est ius ꝓprium ſpāle separatū ab eis. vt. j. e. ſ. sed si cui. Nam lz illa iura amittant nō vtendo vel capitis diminutione nō tamē sic amittit habitatio. sed amittitur morte sicut ꝛ illa duo vt videant esse constituta in vitā hominis. ꝛ si dicat testator illi vsumfr. vel vsum domus concedo habitādi cā habitatio tm̄ videtur esse legata. vt. ff. e. l. si habitatio. Item habitator pōt aliꝫ locare vel vēdere ius qđ hz sicut ꝛ fructuari⁹ pōt qđ nō licet vsuario secꝫsum a se. vt. j. eo. ſ. antepe. ꝛ. C. de vsufr. l. cum antiquitas.

Quid sit habitatio.

Nota ꝙ vsucapio q̄ inducit ꝓfuetudinē contra ius cōe dr ſpe malefidei. bal. i. c. j. in. j. col. q̄r feu. alienari pōt.

¶De vsucapionibus ꝛ longi temporis prescriptionibus. Rubrica. 6

EXposuim⁹ summatim quibus modis iuregentium res acquirātur. ¶Modo videamus quibus modis legitimo ꝛ ꝓ. i. ciuili iure acquirunt. vt. ſ. ti. ꝓri. ſ. vlt. ꝛ iō ponit de vsucapionibus ꝛ longi tꝑis prescrip. que a iure ciuili sunt inducte. ¶Ut deamus ergo q̄d sit vsucapio ꝛ prescriptio: ꝛ quare sit inducta: ꝛ quis possit vsucapere. Et quis nō. Et quas res possit vel nō possit: ꝛ que sint necessaria in vsucapione vel ꝓscriptione: ꝛ quis sit ei⁹ effectus. de quibus omnibus tradidi plenā doctrinam in ſūma. C. de vsu cap. ꝛ lon. tē. pre. ¶Sed illud notandū ꝙ vacās possessio dicit tribus modis. ſ. qz dñs decessit ſine successore: aut qz fuit absens: aut qz fuit negligens. vt. j. e. ſ. quod aut. ¶In primo modo nō ē hesitatio. In scō aūt videt ꝙ possessio nō amittatur ꝓpter absentiā sicut dicitur de ꝓfecto ad nūdinas vel. ꝓfecto vltra mare. vt. ff. de acqui. pos. l. clā. ſ. vlt. ꝛ quibus modis vsufr. amit. l. si mulieri. Sed quod dr de absentia est intelligendū si fuerit longa. vt. ff. e. l. furtum. ſ. vlt. ꝛ forte hoc est dictū per cām qz longa absentia potest esse cā obliuionis vt ita ꝓ obliuionē que inducit ex longa absentia amittatur possessio. In tertio mō simil⁹ dicā amitti qñ ꝑa dñi negligētia ī teruenit qz possessionē rei respuit.

¶De donationibus.

9 7 Instructionis

DE iure ciuili est alia spēs acq̄sitionis ꝓ donatiōnem: de qua plene dixi in ſūma singulis. C. de dona. quid ipsa sit: ꝛ vñ dicatur: ꝛ que sit donationis diuisio. Et quis possit donare. Et cui: ꝛ qualr ex dono ꝓficere nationatione agat. ¶Illud notādū qz curialis quem remdonat lz nō valeat vēdere. vt. C. de predijs curi. fert ōnel. vlt. lib. x. nam ꝛ mulier donat licet nō interce- iohā. dedat. ¶Item vbi fit donatio ꝛ remittitur qđ est ptista de vltra quingētos soldos fm̄ Pla. nō exigitur in sctō sine insinuatio quasi nō videat donare ille qui remittit rino in tit. ꝛ induxit ar. C. ad vell. l. etiā. sed ꝓbdet inter vi. ꝛ vxo. vt. ff. de do. inter vi. ꝛ vxo. l. ih. ſ. vl. de pac. ꝛ pe. Sed aliud est in remissiōe pignoris. vt. ff. vł. q. de his que in frau. cre. l. si pignus. qz principale debitum remanet in sua natura. Illud satis dici potest vt ille qui donat cā mortis nō possit inuitus cōueniri ad tradendū vtpote cū reuocetur ꝓ pniam. Secus aūt in herede suo qz plenam hz cōfirmationē ex morte donantis.

¶Quibus alienare lz vel non. 8

CIrca donationes ꝛ alias alienatiōes explicita sunt generalia. Nūc autē assignat quedā specialia contra regulas generales sic ponēdo rubricam, quibus alienare licet. subaudi lz nō sint dñi vel non licet subaudi lz sint domini: qđ em̄ rubrū ita intelligaf nigredo text⁹ aperte edo-
10 cet. Sunt ergo assignandi q̄bus lz alienare: q̄uis nō sint domini in primis occurrit creditor cui licet alienare res pignori obligatā vel ex pacto vel ex lege. vt. j. e. ſ. 5 aūtē. vt diximus in ſūma. C. de iure do. impetrā. Idem ꝛ in iudice est eius diffinitiua sñia vel decreto ꝑcedēte vł circa diffinitiones vel circa adiudicationes ꝛ condēnationes exequēdo sñiam quā tulit de dando vel exequēdo decretū primū in dāno infecto vel in similib⁹. vt. j. de of. iu. ſ. vl. ꝛ. C. de rebus ali. nō alie. l. nemo. ꝛ de dā. infec. si finita. ſ. vl. ꝛ si ex noxa. cā aga. l. ij. ſ. vlti. ¶Idē in fluminib⁹ que vice censitor vel iudicium habent. vt. ff. de acqui. re. do. l. ergo. ſ. alluuio. Idē est in imperatore ꝛ augusta ꝛ fisco si rem alienā vt suam alienant. vt. C. de quadr. pre. l. vlt. ꝛ pe. Sed si alienam vt alienā velit alienare nō potest: nisi rōne ptis vel iure pignoris de iure cōi vel ꝓpter publicas pensitationes. vt. C. de cōmu. re. ali. l. ij. ꝛ. C. si ꝓpter pu. pensi. vendi. fuerit cele. l. j. ꝛ. ij. Idem etiam potest assignari in tutoribus ꝛ curatoribus qui locum obtinent dominoruz etiam ad alienādū quandoq; ꝛ donandū q̄ñq. vt. ff. de fur. interdū. ſ. q̄ in tutelā. ꝛ vt dixi ī ſū-

BIU Cujas

ma C.de admi.tu.§.amplius.vsq; ad illum.§. itē debitores. ¶Idem etiā notari pōt in prelatis ecclesiaꝝ. vt no.in summa.C.de sac.san.ec. §. in amittēdo. Et sunt hec notabilia ⁊ contra
1 regulā. Regulare est em̄ vt traditio nihil amplius trāsferat ad eū q̄ accipit q̄m sit apud eū q̄ tradit.vt.ff.de acqui.re.do.l.traditio. ¶Ecōtrario q̄ dñs ē vere alienare q̄q; nō pōt. Et ī primis patet hoc in marito q̄ vere dñs est fundi dotalis:sed tm̄ nō pōt ipsum alienare.vt no.in summa.C.de iure do. in vlti.§. ⁊ de fundo do. Idem etiā pōt assignari in minoribus.xxv.an. q̄bus est alienatio vetita q̄diu minores sunt. vt.j.e.§.nūc admonēdi. nā vt ait apl's. Nō differt minor a seruo q̄diu sub tutoribus ⁊ curatoribus est vsq; ad diffinitum tp̄s a p̄fe:⁊ sicut vetat alienatio ꝓprietatis pupillo: ita ⁊ vetatur alienatio possessionis. vt.ff.de acqui.pos.l.
2 possessionē. ¶Adultus aūt nō habēs curatorē alienare poterit que seruādo seruari nō p̄nt. Si aūt habet curatorē similis est ꝓdigo. vt.C. de in integ. resti.mi.l.si curatorē. ¶De furioso supueniente est admonere cū nō possit cōsentire. Sūt ⁊ alij de quibus in hoc ti. nō tractatur quibus alienare nō licz etiā si dñi sint. vt ecce curiales p̄nt donare ⁊ nō vēdere.vt no.in superiori ti. Itē manichei.vt.C.de here.⁊ ma.l.manicheos.§.preterea. Itē in his qui cōmiserūt crimē le.ma.⁊ in dānatis de pub.cri.vt.C.ad.l. iul.ma.l.vlti. ⁊ vt nota in summa.C.de bo.dā. §.quid in renocatione. ¶Licet autē minores q̄uis sint dñi alienare nō possint.tm̄ si ipsi creditores sunt debitor potest eis recte dare vel soluere ad hoc vt res fiāt pupilli: nō ad hoc vt debitor liberetur semper. Liberatur em̄ q̄q; ipso iure: ita q̄ denegat minori restitutio: q̄q; ⁊ si liberet ipse nō tm̄ denegat minori restitutio: q̄q; aūt nō liberatur ipso iure:sed si minor habeat pecuniā suā saluā:⁊ repellit minor per exceptionē. vt.j.e.§.vlt.⁊ vt nota.in summa.C.si aduersus solutionem.

¶Per quas psonas nobis acquiratur. 9

Dictum est.s qualiter acquiratur nobis rerum dominiū. Nunc autem subijcit per quos acquiratur. quod plene dicit vt notaui in summa.C.eo.ti.

¶De testamentis ordinādis. Rubrica. 10

Qualiter acquiratur nobis dominia singulari titu.inter viuos.s. dictum est. Nunc ponit qualiter acquiratur dominiū vniuersitatis titu. sed q: hoc contingit delata heredi tate ex testamento vel ab intestato: dignior est autem ea que defertur ex testamento q̄m ea que defertur ab intestato. Et ideo ponit de testamentis ordinandis. Videndum ergo quid sit testamentum:⁊ vnde dicatur:⁊ que sit diuisio testamēto⁊:⁊ qualiter conficiantur. De quibus plene diximus in summa C. eo. titu. vsq;
3 ad illū.§.sic autem ordinatū testamentū. Sed illud adiicio q̄ quidā dicunt testamentū nuncupatiuū posse probari per publicū instrumentum tabellionis q̄d continet.vij.testiū p̄sentiam ⁊ cōtinet testatorē condidisse testamentū coꝝ testibus.ar.in.C.arbi.tu.l.vlt.⁊ de edi.diui adria.tol.l.vl.⁊ de do.l.in donatiōe.q̄d satis pōt admitti per cōsuetudinē ciuitatū. ¶De iure vero cōtrariū est.Cū em̄ nō possit probari testamentū per duos testes ergo nō ꝓbabit per instrumentū pub.q: paris auctoritatis sunt instrumentū et duo testes.vt.C. de fide instru.l. in exercendis.nisi in casibus in quibus magis creditur instrumento publico.vt.C.si minor se maior di.l.vl.⁊ de nō nu.pe.l. generaliter. exigūtur igitur de iure.vij.testes ad ꝓbationē nūcupatiui testamēti.vt.C.de fideicōmiss.l.vl. ibi cum em̄ ⁊c. ¶Itē sciendū est q̄ testm̄ fieri pōt sine legatis ⁊ fideicōmissis.vt.ff.de here. instit.
4 l.j.§.qui nec;. ¶Illud etiā notādum est q̄ ante perfectionē testamēti ꝛz testator mutare q̄d fecerat ⁊ si ademerat videt nec datum fuisse q̄d adēptum est. Si vero ꝓfecto testamēto postea adimat vel immutet datum fuit sed adimitur. vt.ff.de leg.j.si ita sit ascriptum. Et de his q̄ in testamēto delent.l.j. Et in adoptione vel mutatione dicit q̄d ōia sint ex integro faciendā.vt ff.e.l.heredes palā.§.si qui.q̄d forte restringendi est circa istitutiōes heredū q̄s voluit postea cessare vel in aliū trāsferre. Legata ēt sola nuda volūtate adimunt forte ēt coā duob' testibus.vt.ff.de adim̄e.le.l.ij. Sed quidā dixerūt adimi nō posse nisi in alio testō ꝓfecto vel codicillis testō ꝓfirmatis. Sz ar. ꝓtra in autē. de resti.fideico.§.manifestū igit facio.in col.ix.et de alim̄e.⁊ ciba.le.l.libertis.j. rūso. ⁊ instit.de adēp.le.sed ⁊ in hereditate. q̄d notabile est immutat testator in codicillis vel in ep'la q̄d statuerat in testō vt si dicat vnū ex heredib' non mereri volūtatē suā in alijs tm̄ heredib' facta institutio ꝛz.vt.C.de his q̄bus vt indi.l. heredi tas.⁊.ff.de his q̄ in te.de.l.ij. Si aūt testator nō immutat vl' nō adimit sed exponit ea q̄ fuerāt obscura poterit hoc facere:vtputo sine aliqua solēnitate:nec em̄ nō dat sed datū significat vl' voce vel litteris. Nā ⁊ si hoc nō fecisset fiet cōiectura ei' q̄d reliquit vel ex vicinis scripturis vl' ꝓsuetudine patrissa.vel regiōis.vt.ff. de testa.
5 l.heredes.§.q̄d vero q̄s. ¶Itē notandū est q̄ ꝓditionē testiū inspicim': put est tpe testamēti nō ꝓput ē cū testator moriē.vt.ff.e.l.ad testiū. §.j.ꝓditioue dico.i.seruitutē vel libertatē siue verā siue putatiuā.vt.j.e.§.testes.si tm̄ ponas q̄ testis erat tūc ꝓbate vite:nūc vero cū queritur de testō ⁊ī iudicio ꝓducit est vite reproba te nō puto q̄ debeat admitti:nec em̄ talē quē esse est de hoīs conditione immo de suo vitio.

Vide q̄d dicat andre. in. d. l. heredi tas ad q̄d vid alex. in.l.vbis ciuilib'.l ij.col.vlt.

¶De militari testamento. 11

Deo ponit singulariter de militari testamento:quia in eo quedam ꝑcialia seruantur: de quo dic plene vt no.in summa.C.eo.titu.
6

Ad intel ligētiam totius ti tuli vide q̄d dicat bar.l.l j. §. subla ta.ff. ad sena.cō. trebel.

BIU Cujas

¶Quibus non est permissum facere testamentum. 12

7

Deputaret aliqs licere olb⁹ facere testm̃: assignat q̃bus nõ ẽ pmissum facere testamẽtũ. de q̃b⁹ dic vt notaui ī summa. C. eo. ti. eo adiecto q̃ ille q̃ est in pena deportatiõis si ibidẽ fecerit codicillos ⁊ restituatur indulgẽtia principis valẽt codicilli: nõ ita esset ī testamẽto ibidẽ condito. vt. ff. de le. j. l. j. §. hi quibus. ¶Itẽ lz deportat⁹ nõ possit testamẽtũ facere: filius tñ ei⁹ põt facere iterim dñ pater est ī deportatione. vt plene dixi in summa. C. de senten. passis ⁊ restitutis.

¶De exheredatione liberorum. 13

8

In hoc ti. fallaz notaz assignauit dñs. p. s. q̃ pr̃ iutiliter testet si filiũ suũ vl̃ emãcipatũ nolatim nõ instituat vel exheredet: nisi sit miles q̃ sciat se filiũ hre cui⁹ filẽtiũ habeat p exheredatiõe: sicut ẽ ⁊ ī matre ⁊ in ascẽdẽtib⁹ q̃ matrẽ. vt. j. e. §. nfa vero cõstitutio. ⁊ ideo dixit autẽticã illã eẽ supuacuã ex causa pteritionis. Sed certe in p̃dicto. §. non dixit ipo iure non tenere testm̃: si nolatim nõ fiat istitutio vel exheredatio ī filiis ⁊ filab⁹ natis ⁊ nascituris suis vel emãcipatis: imo videt loq̃ de infirmãdo testamẽto ⁊ hereditate auferẽda heredib⁹ istitutis: qõ itelligo ẽm vetera iura. i. vt filij vel filie sue pterite dicãt ipso iure nullũ. Et idẽ in arrogatis a quocũq; vl̃ adoptatis ab auo p̃novel materno vl̃ etiã habeant bonor̃ possessionẽ õ ta. Si autez sint emãcipati vel emãcipate habeãt õ tab. tñ. Exheredati aũt oẽs habeãt q̃relam. Preterea aũt nõ est supuacua q: nõ sufficit nolatim exheredari imo necessariũ est vt adiciat cã: alioq̃n ipso iure nõ tenebit testamẽtũ hodie quoli libet liberor̃ pterito vel exheredato a quocũq; parẽtũ. ait etiã. P. illã sequẽtẽ ptẽ autẽ. q̃ dicit in ceteris pseuerat supflũa eẽ q: ⁊ iure veteri legata pstabant. vt. ff. de iniusto rupto testa. l. filio. lz certe ibi loq̃tur q̃n testamẽtũ agnitũ erat a filio pterito cui⁹ gra dicebat nullũ: alioquin nihil pstaret ex eo. Cetera que ad plenaz notitiã huius ti. pertinent: plene comprehendi in summa. C. e. ti.

¶De heredibus instituendis. 14

9

Talius tituli summã plene cõprehẽdi ī. C. ī eo. ti. in eo notato q̃ si alios istituat seruũ alienũ liberũ et heredem neutrũ valet: neq; hereditatis datio: neq; libertatis. vt. ff. e. l. si alienũ. qõ mirabile videt: q: sola istitutio teneret sine datione libertatis: neq; deberet vitiari vtile p inutile. vt. ff. si cer. pe. l. certi. §. qñ nõ tñ est ita. Itẽ notabile ẽ q̃ si seru⁹ nõ capacis istituat heres ⁊ anteq̃ adeat iussa dñi manumissus alienatus ve sit adire poterit hereditatẽ vel sibi vel pñti dño capaci ex testamẽto. vt. ff. de acq. heredi. si seruus eius qui.

¶De vulgari substitutione. 15

10

Dictum ẽ supra de institutionibus primis vt ita dixerim. Nunc ponit de scõis: id est de substitutionib⁹: ⁊ q: vulgaris substitutio latiꝰ pz. fit eñ cuilibet: ⁊ a q̃libet de vulgo: ⁊ ideo appellat vulgaris. p̃mũ ponit de vulgari q̃ q̃liter fiat: ⁊ qualr̃ distinguat: ⁊ qs sit ei⁹ effect⁹: ⁊ qñ expiret plene dixi ī summa. C. de impu. ⁊ alijs sub. vsq; ad illuz. §. pupillaris. eo. ad iecto q̃ illa verba negatiua que apponuntur in vulgari substitutiõe si titi⁹ nõ erit heres meus: heres esto: in eo quem testator scit esse liberum illud significant si hereditatẽ sibi vel ei cuius iuri postea subiectus esse ceperit nõ acquisierit. Si ergo aliquod istorum acciderit. i. hereditas acq̃sita fuerit substitut⁹ repellit in totũ: si neutrũ acciderit substitut⁹ admittit in totũ. In eo vo quẽ testator scit esse seruũ ita accipiunt verba si hereditatẽ nõ q̃sierit pñti dño vel ei cuius iuri cepit esse subiectus vel sibi postea facto libero si ergo cuicũq; istorum acquirat hereditas p euz substitut⁹ repellit ī totũ. Si vo nulli/eor̃ acq̃rat hereditas põt eñ et iubente dño nolle adire. vt. C. heredi. insti. cum proponas. vel etiam ipse manumissus potest nolle adire substitutus admittitur in totum. ¶In eo vero quem testator credit esse liberum sed tamen est seruus magna est alteratio inter substitutum et instituti serui dominum. quilibet enim eorum dicit se alteri referendum. Ecce enim substitutus dicit se preferendũ facta interpretatione illorum verborum. Si vero non erit heres prout fieret in eo instituto qui vere esset liber. ibi enim ita fit id est si hereditatẽ non quesierit sibi vel futuro dño. hoc aũt testator opinabat eñ liberũ cum sit seru⁹ ad ei⁹ ergo opinionẽ facta interpretatiõe cũ hereditatẽ nõ q̃rat sibi seru⁹ eñ est nec futuro dño imo pseuti vellet q̃rere q̃ substitut⁹ admittit ī totũ sic q̃ inducit p se aliud gñale opinionẽ speciãlẽ. Instituti aũt serui dñs dicit se preferendũ facta interptatione illor̃ verbor̃ id est si nõ erit heres put fieret in eo quẽ testator scit esse seruũ. i. hereditatẽ nõ q̃sierit pseuti dño vel futuro vl̃ sibi postea facto libero. si q̃ hic adeat dño pseute iubẽte substitut⁹ repellit in totũ. alioq̃n vocat ī totũ. ⁊ ita allegat p se illud gñale veritatẽ inspiciẽdã. Vñ ppter repugnãtiam istor̃ duor̃ gñaliũ vel pdictar̃ duar̃ regularũ distinguit vtrũ testator p eñ quẽ putauit liberũ cũ esset seru⁹ voluit aliũ fieri heredẽ et hoc expssit si detegeret sua cõditio seruitutis aut noluit aut dubitat. si noluit substitus repellitur in totũ. si tamẽ paruit dño in adeundo põt eñ etiã iubente domino nolle adire. Si non paruit substitutus vocat in totũ. Si noluit et ita vba retulit ad ius. i. ita itellexit vt itelligã

BIU Cujas

tur in vero seruo vocatur substitutus in totū. Si vo dubitaf substitutus admittif in partē id est in dimidiā dimidie vel semissem vnū. fiūt eī duo semisses: hoc est in quartā: dñs vo seruū admittif in tres partes cōsiderata potius veritate q̄ opinione. ꝛ hoc cōstituit imperator qui in. ff. dicif tiberius: in insti. aūt dicif titius ꝛ ita fuit binominis in psona serui sui partheniij qui tanq̄ ingenuus qb aliquo fuit institutus heres. vt. j. eo. §. si seruū. ꝛ. ff. de here. insti. paterfa. ꝛ C. de here. insti. l. cū pponas. Voluit eī impator suā portionē facere minorē vel deteriorē: immo sibi retinuit vnū semissem preciputi ꝛ alterum diuisit inter se ꝛ substitutū: sed tñ q̄dā voluerūt quodā alio modo prauo intelligere vt substitutus habet vnū semissem precipuū ꝛ alter semis diuidaf inter se ꝛ dñm seruū instituti: magis tñ placet veritatē spectari q̄ opinionē. vt. §. dictum est.

Circa istā rn. moue 1 difficultatē quā mouet. d Ja. may. in rub. ff. e. in prin in. ff. et lectura.

¶De pupillari substitutione. Rubrica. 16

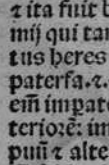

Jso tractatu vulgaris substitutionis: supereſt vt videamus de pupillari. i. pueri li vel impuberū substitutione. pupillus ꝓprie eī dicif qui caret patre: vel si habet non est in eius ptāte. vt ff. de verbo. sig. l. pupillus. Que sit pupillaris substitutio: ꝛ qualiter diuidaf: ꝛ vnde dicaf: ꝛ quo ordine sit faciēda: ꝛ qui sint eius effectus: ꝛ qñ expiret. dic vt nota. in summa. C. de' impube. substi. §. exēplaria. ꝛ. §. breuiloqua.

¶Quibus modis testamēta infirmātur. 17

2 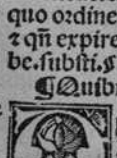

Eordinatione testamētoꝝ dictū est. Sequitur vt videamus de eoꝝ infirmatione. Est aūt sciēdū q̄ testamēta qñq̄ sic infirmanf vt dicanf rūpi: vt p posthumi agnationē: vel scōi testamēti cōfectionē qō iure pfectū est: ꝛ q̄tū ad solēnitatē iuris: ꝛ quia sunt in eo illi instituti q̄ preteriti dicerēt testm̄ ipso iure nullū. nā si in scōo testō preteriti sunt filij qui erāt in ptāte defuncti cum ipso iure nō teneat scōm nō rūpif primū. vt. j. e. j. rūso. ꝛ. j. §. ꝛ. ff. de vulg. sub. siquis. §. vlt. Qñq̄ etiā dicūtur infirmari p capitis dimi. cōem. de q̄bus oībus plene dic vt nota. in summa. C. de testa. §. sic autē ordinatū testm̄. vsq̄ in finē. Preterea sciendū est testm̄ subuerti: q; defunctus consciuit sibi mortē: vel quia eius memoria dānata est post mortē. de quibus q̄d obtineat notaui in summa. C. de bo. eo. qui mor. sibi cōsci. Subuertuntur etiā qñq̄ p bo. pos. cōtra ta. vel p querelā inofficiosi testamenti: sicut preuotaui in summa. C. in eiusdē specialibus rubricis.

¶De inofficioso testamento. 18

3

Uia testamēta de quibus dictū est: infirmātur p querelam inofficiosi testamēti: ideo ponit de inofficioso testō. ¶Videndū qō dicaf testm̄ inofficiosum: ꝛ quare: ꝛ que cause inducant hanc querelam: et que faciant eam cessare: et quibus detur querela: et ꝓtra quos: et quis sit eius effectus de veteri vel nouo iure. quod dic vt notaui in summa. C. eo. tit.

¶De heredum qualitate ꝛ differentia. 19

E heredū institutione. §. dictū est. Sequif vt videamus de eoꝝ qualitate ꝛ differentia. i. de differēti eoꝝ qualitate vel quales sint ꝛ in quo differant. s. quid sit ꝓpriū cuiusq̄. Nā ꝛ incoꝓralia dicunf qualitatē habere. vt diri in summa. C. de act. ꝛ ob. circa finē. Est igif sciendū q̄ heredū alij sunt necessarij tantū: alij sunt sui ꝛ ne 4 cessarij: alij nec sui nec necessarij. i. extranei. Ille cessarius est heres seruus a dño suo institutus heres: ita tñ si hereditatē ꝛ libertatē ex dñi testamēto cōsequaf qō est si remāserit seruus et eiusdē dñi tpe illo quo morif dñs. Fiet enim ꝛ ignorās ꝛ inuitus liber ꝛ heres. Et tñ ꝺr necessarius. vt. j. eo. in prin. ꝛ a semetipso accipit libertatē. vt. ff. de here. insti. l. sed si in cōditiōe. §. vlt. ꝛ de acqui. here. l. ex parte. hoc nisi dñs instituat eū heredē si volet. hec eī verba i necessario cōditionē faciūt. vt si noluit heres nō extet: nā in volūtario herede frustra addūtur cuz ꝛ si nō fuerint addita inuitus nō sit heres. Itē hoc nisi dñs dicat instituo seruū meū cū liber erit alienus autē sic pōt instituī. vt. ff. de' condi. insti. l. verba. ꝛ. l. seruus alienus. pro hoc tñ incōmodo. s. qō inuitus fit heres ꝛ obligaf credi toribus dñi illud cōmodū ꝓstatur. vt ea q̄ post mortē patroni sui sibi acquisierit ipsi reseruentur: ꝛ quānis nō sufficerēt bona defuncti creditoribus interim ex ea cā res eius quas sibi acquisierit ipsi nōvenerint. vt. j. eo. §. pro hoc tñ. Ita tñ si iste liber factus nō attigerit bona patroni sui se miscēdo in eis ꝛ administrando: impetrabit eī separationē bonoꝝ postea questoꝝ; ꝛ eoꝝ q̄ sibi a testatore naturaliter debentur. Si vero attigerit bona predicta separatio ei nō dabif nisi sit minor. xxv. an. tūc eī imprabit beneficiū restitutiōis vt liceat ei separare bona. vt. ff. de separationib⁹. l. j. §. vl. ꝛ de minoribus. l. ait pretor. §. nō solū. Fit aūt iste seruus necessari⁹ heres dño suo si vnū tm̄ habeat dñm. Si aūt ꝫ plures pōt ee necessari⁹ vni et nō oib⁹ nisi in casib⁹. vt nota. in sum. C. de fuis 5 ne. here. insti. §. si aūt q̄s instituat. ¶Sinaūt ꝛ necessarij sūt heres veluti filij filia nepos neptis q̄ ex filio ꝛ deiceps ceteri liberi q̄ mō in ptāte morientis fuerīt: sed vt nepos neptisve sui sint heredes nō sufficit eū vel eā in ptāte aui mortis tpe fuisse: ꝫ op⁹ est vt pater ei⁹ viuo patre suo desierit suus heres ee aut morte interceptus aut q̄libet alia rōne liberat⁹ ptāte veluti emācipatiōe aut deportatiōe: tūc eī nepos neptisve in locū patris sui succedat. Quid aūt si instituo nepotē ex filio quē filij⁹ ꝓcedit tpe mortis aui hui⁹ nepotis hic nepos nō est suus heres ꝛ necessari⁹: vt dictū est. ꝫ nec est necessarius tm̄: q; nō ē suus: sed nec est extrane⁹: q; est ī ptāte.

BIU Cujas

vt ait. ꝑ. eū eē anormalū: sed dño me ovidebat eū esse suū ⁊ necessariū. suū dicebat qz domesticus est. necessariū qz erat in potestate. quod autē. s. dictū est intelligebat i successione que defert ab intestato. Itē hocipsum dicebat qñ nepos nō erat in ptāte suī patris alioqn auo suo nō eēt suus ⁊ necessarius heres: imo extraneꝰ ⁊ olim suo patri acquirebat hereditatē. vt. ff. de acqui. here. l. qui in aliena. ſ. iterdū. ¶Appellantur autē sui heredes qz domestici sunt ⁊ vino quoq; pfe quodāmodo dñi extimant. Unde etiā siquis intestatꝰ sit mortuꝰ. ꝓma causa est in successione liberoꝝ. necessarij vo dicunt q̄ oīmodo siue velint siue nolint tā ab intestato ꝙ ex testamēto siūt heredes. ſz tm̄ ꝓtor permittit his volētibus abstinere se ab hereditate et ꝓto abstentatione tali nō est necesse eos adire ꝓtorē. Sufficit enim si se nō immisceāt. vt. ff. de acqui. here. l. ei q̄ se. vt potius parētū ꝙ ipsoꝝ bona similiter a creditoribꝰ possideant. ¶Ceterī autē q̄ testatoris iuri subiecti nō sunt extranei heredes appellant. Itaq; liberi quoq; nr̄i q̄ in ptāte nr̄a sunt heredes a nobis ītituti ex nei heredes videnť. vñ etiā liberi a matre instituti heredes eodē numero sunt: qz femine nō hñt liberos in ptāte: seruus etiā a dño ītitutꝰ heres ⁊ post testamētū factū ab eo manumissus eodē numero habeť. Differūt aūt necessarij heredes a ceteris heredibus: quia cū q̄libet heres ex quo se īmiscuit oībꝰ creditoribꝰ etiā de suo soluere teneať. vt. C. de iure deli. l. sancimus. ſ. si non intra datū tēpus. ⁊ ad. l. fal. aut. sed cum testatoꝝ. huic tamē aliter subuenitur. vt notaui. s. eo. ſ. ꝓo hoc. ¶Itē et necessarius heres quodam mirabili modo definit esse heres. Ecce enim si heres rogatus erat a testatore sub conditione seruum hereditarium manumittere potest interim seruum hereditarium sibi instituere heredem et erit interim pendente conditione necessarius: existente autem conditione voluntarius heres efficietur vt non desinat esse heres. sed vt ius muteturin eo successiōis. vt. ff. de here. instī. l. iij. ſ. q̄ fideicōmissam. qđ tamen ita intelligo vt remaneat quidem heres et nudum nomen heredis habeat: non tamen si velit cogatur onera ⁊ cōmoda hereditaria agnoscere. Sic eñ fit voluntarius vt liceat ei repudiare si velit nec mirū. nā sepe q̄s hz nomē heredis nō tm̄ sustinet onera sicut est vbi suꝰ ⁊ necessariꝰ abstinet. vt. s. dictū est. Itē vbi minor eñei hereditatē adiuit ⁊ restitutus ē. vt. ff. de mino l. ſz si sine. ſ. sed ꝙ pap. Itē vbi q̄s hereditatē ex trebelliano restituit hec ⁊ silia me inducūt ad rescōdēdū ꝙ heres ꝙtū ad nomē heredis remaneat nō ꝙtū ad onera. ¶Itē differt suus ⁊ necessarius heres ab extraneo quia extraneus cum factus fuerit heres amplius hereditatem repudiare non pōt nisi in casibus. ecce enim si duo sunt coheredes et vnus eoꝝ ꝓmo adiuit portionez suā. Alter autē postea repudiet ſz ei qui ꝓmo adiuit abstinere se etiā a portione sua ꝓpter portionē coheredis accrescētē: et ita abstinet ꝓpter alterius

Istū tex. dicit singularem in. d. ſ. iterdū. ſz alex. dat cōcordātē in. l. si q̄s posthumos. ſ. si filius ī secūdo not. s. de liberis ⁊ posthu.

6

personā q̄ ꝓpter suam nō poterat nisi creditores dicant se contentos portione eius q̄ primo adiuit. vt. ff. de acqui. here. l. cum heredita te. suus añt ⁊ necessarius qñcūq; abstinet an-
7 teꝙ se immisceat. vt. j. e. ſ. extranei. ¶Itē ⁊ minores. xxv. an. sine sint sui et necessarij sive extranei tm̄ ꝓ beneficiū in inte. resti. abstinēt ab hereditate. vt. j. e. ſ. extraneis. Cōe pōt assignari in oībus extraneis heredibꝰ. vt ita demū acquiratur eis hereditas si habeāt testamēti factionē qđ pōt intelligi actiue ⁊ passiue. i. vt possint facere testm̄ alīs vel alīj possint eis facere hoc ē ꝙ possint capere ex alioꝝ testamēt. vt. j. e. ſ. testi. ſz hoqpassiue ē itelligēdū. Multi eñ capiūt q̄ nō faciūt testm̄ vt muti furiosi serui ⁊ filij vt ibidē dr. Possint añt vel nō possint capere eñei heredes spectať tribꝰ tpibꝰ. i. tpe testi ⁊ mortis ⁊ adite hereditatis. vt. j. e. ſ. in extraneis. Que añt psone capiāt vel nō notaui in summa. C. de here. instī. ſ. nūc videamus. ¶In necessario herede tm̄ nō dico ad capiendum sed vtrum sit necessarius heres vel non spectatur tēpore testamenti ⁊ tpe mortis. ¶Illā si alienū seruum liberum ⁊ heredē instituo ⁊ is postea fiat meus neutrum valet: quia libertas alieno seruo inutiliter data est. vt. ff. de here. instī. si alienum. sit autem aliquis suus ⁊ necessarius heres vel non videtur considerandum tempore mortis tm̄. vt. s. dictum est. ⁊ dicit. j. e. ſ. sui. Itē cōmunia quedā possunt assignari in extraneis heredibus et suis ⁊ necessarijs quia vterq; ꝓ heredē gerēdo sibi acquirit hereditatē: vterq; repudiando repellatur imperpetuum: licet quandoq; de equalitate vel equitate succurrať suo necessario heredi. l. īfra trienniū: de qua aditione vel institutione vel repudiatione vel abstentione qualiter fiat et quando plene notaui i summa. C. de iure deli. ſ. superest. ⁊ de repu. vel absti. hereditate.

¶De legatis. 20

Explicito tractatu vniuersaliuz relictorū: sequitur vt videamus articulos legatorū que singularia dñr relicta. ¶Videamꝰ itaq; qđ sit legatū: q̄s possit legare: ⁊ cui: ⁊ a quo ꝓstandū relinquatur legatum: et que possint legari: ⁊ q̄liter legetur: et quibus actionibus petatur legatum. Quod dicvt plene notaui in summa. C. e. ti. Nō tamē ꝓtermittam exꝓsitionē quorūdā paragraphoꝝ q̄ subnciuntur. j. in. e. ti. ecce eñ dicit si cui fund⁹ alien⁹ fuerit legat⁹ ⁊ emerit ꝓprietatē detracto vsu ⁊ vsuff. ad eū quem erit forte qz est extinctus vel peruenit ex causa lucratiua recte agit ⁊ fundū petit licet enim vsufr. al's habeať loco dñi: vt notaui in summa C. de vsuf. vnde hic videreť repellendus q̄si habeat qđ petit nō tm̄ ē ita qz vsuf. hic obtinet locū seruitutis ⁊ nō dñij petit: nō ergo fundū sed officio iudicis cōtineť vt deducto vsufructu quem habet nullo a se dato iubeat extimatiō nē nude ꝓprietatis prestari. vt. j. eo. ſ. si cui

Ad intelligēdum hui⁹ titu. li ꝓmitto vt ꝙ alibi. xā. l. j. ff. et. ſ. et ītl. eod. ff. de le. vbi et ponit vnde habuerint origines legata ⁊ fideicommissa. ītē quō cognoscantur.

BIU Cujas

fundū. Sed est miruz qđ dicit posse fundū peti cum is q̄ petit fundū habeat. sed certe nō videretur alicui mirū si considerasset rubricā illam et leges sub ea cōtētas rem peto ⁊ rem habeo: et est sub illo gñali de iudicijs ⁊ q̄ circa ea versantur. Ecce em̄ plerūq; creditor vel is cui aliquid debet petit id qđ sibi solutū est ⁊ qñq; petit dāni extimationē tm̄. Vñ ad maiorē euidentiam huius rei longius aliquantulū extēsa materia videam⁹ qñ quis petat qđ sibi solutuz est vel qđ ipse habet. Et certe cum quis rem mihi debitā soluit ⁊ ego propter id qđ fecit debitor ante solutionē dādo afficior. Siquidē res auferatur mihi vt qz alij obligauerat eā vel emphiteosim alij cōstituit vel silia fecerat rem eandē postea ex eadez stipulatiōe peto qz nec soluisse videtur q̄ sic soluit vt apud me nō remaneat. vt ff. de sol. l. si rem. ⁊. l. q̄ res. j. rñso. ⁊. l. si hoiez in quo. ⁊. l. cū quis. ſ. si hoiez. ⁊ de act. emp. l. ēpto rem. ſ. inde nerati⁹. et de leg. j. l. nō quocūq;. Si autē res mihi nō possit auferri facto tamē suo iure facta est mea cōditio deterior siquidez debeat ex cōtractu bonefidei vel ex his q̄ pariscantur eis vt ex eā legati vel fideicōmissi. vt no tani in summa. C. in q̄bus causis in integ. resti. non est ne. agek ex eo. vt. ff. cōmo. l. iij. ſ. si reddita. ⁊ depositi l. j. ſ. si res. ⁊ ꝓbatur hec distinctio ff. de so. q̄. ⁊. ſ. si hoiem. Sz si ex cōtractu stricti iuris fuit ꝓio debita nec mihi possit soluta auferri. Siquidez obiicio ꝑmissoꝛi qđ non fecit id qđ facere ꝑmisit puta cautionē promissam vel ascriptitiū gña fundi ꝑmissum nō ꝓestat tenetur ex ꝓcedēti cā. vt. ff. de solu. etiā. ⁊ de ver. ob. inl. Si vero debitor quicqđ ꝑmisit soluit sed in re soluta anteq̄ solueret dolū adhibuit vel culpam vt pereat penes eundez debitorē ꝓpetuauit actionē qua tenebaꝯ ꝓius ⁊ eadē cōueniētur. vt. ff. de verb. obli. si seruū stipulat⁹. ⁊. l. si ex legati. Si vero soluerit rem dolo suo deteriorā tam vel viliozis precij factā liberaꝯ quidē a veteri actiōe: sed tm̄ tenetur actiōe de dolo. vt. ff. de dolo. l. elegāter. ſ. nō solū. ⁊. C. ad exhibēdū. l. exhibitiōis. vel si velis breuiter transire dicas semp agi posse ꝓima actione si facto suo debitor rem deteriorē vel viliozis precij fecit ⁊ eandem soluit. tenetur em̄ ꝓima vt deteriorationis ꝑstet extimationē vel rei deteriorate vel viliozis precij facte ꝓestet extimationez. Eterū ad alia dāna. ſ. rerum suarū distracta⁊ vel penarum cōmissarū ideo qz rem expeditā ⁊ liberā et non deterioratā habuit agetur actiōe de dolo. vt. ff. de dolo cū quis. ⁊. l. elegāter. ſ. non solum. Nec obstat qđ dicit in. C. ad exhibendū. l. exhibitionis. qz ibi nō erat obligat⁹ dare sz exhibere vt habeaꝯ experiūdi copia. vt. ff. ad exhiben dum. l. ij. si ergo exhibet rem licet deriorē qz facit experiūdi copiā per exhibitionē nō tenetur actiōe ad exhibendū. sed tenek in factum aquilie subsidiaria ꝓpter damnū. hec tm̄ actio in factum locū habet in re mea vel in qua ius habeo dominij vel quasi non habet locum in re mihi promissa quia tēpore deterioratiōis nullū ius habebā in ea. Alij dicunt promissoꝛē teneri ꝓima actiōe si post moꝛā suam rem facit deteriorem vel interimit. Sinaūt tenek de dolo. vt. ff. de triticaria. l. pe. Sed ibi ab alio eluscat⁹ erat seruus. Si vero ipse ꝑmissoꝛ interemerit etiaz ante moꝛā tenetur ꝓima actiōe. vt. ff. de verb. obli. si ex legati. et. l. si seruū ita. j. rñso. Liquet igitur ex ꝑmissis me posse petere qđ habeo q̄ñ ea rōne: qz qđ habeo pōt mihi auferri ⁊ eum cui de iure: vel qz qđ habeo deteri⁹ est vel vilifica tum vel qz in eo qđ habeo aliqđ restat cauendū vel faciendū vel peto qñq; alia rōne. ſ. qđ nō habeo rem ex ea cā ex qua mihi erat debita vt est ꝓsenti. ſ. Huic em̄ legatario debit⁹ erat fundus ex cā legati lucratiue. sz ipse nō hz ex ea iusmo mercimonio vel ꝑcio. agit ergo cōtra heredem ad fundū legatū sz ipse heres euz ꝓestare non pōt qz nō hz vñ iudicis officio dānatur ad preciū nude ꝓpꝛietatis vel agit ad fundū quia licet ipm̄ habeat videk ei abesse cū absit ei precium. ¶ Illud etiā videk notandū qđ si is q̄ debet in diē vel sub cōditione legauerit creditori suo qđ dz vtile est legatū sz viuo testatoꝛe dies venerit vel cōditio legati extiterit. vt. j. e. ſ. ex cōtrario. Videtur tm̄ ꝯtrariū qđ legit. ff. de leg. ij. l. debitor. ibi em̄ dicit inutile effici legatum. Sed forte illud vetus ius hoc nouū vel inutile est sine inspecto ⁊ vtile est considerato ꝓncipio vel inutile est. i. non vtile. i. nullam vtilitatem affert vt in accipiaꝯ nō ꝓiuatiue sz negatiue sed est vtile. i. valet ⁊ actionē parit. nam et q̄ bis ꝑmisit non amplius ꝙ semel tenek. vt. ff. de verb. obli. l. q̄ bis. ſ. ꝙtū ad vtilitatē stipulationis actio tm̄ nascitur ex stipulatione sc̄da sicut ex ꝓma. vt. ff. de fideiuss. l. heres. ſ. j. ¶ Illud etiā videk notandū qđ si serui ordinarij cumvicarijs fuerint legati sz mortui sint ordinarij vicarij tm̄ cedūt legato qz duo legata sunt nō ita si seru⁹ fuerit legat⁹ cum peculio tunc em̄ moꝛtuo seruo vel manumisso vel alienato peculij legatuz extinguik. Idēq; dicitur si fundus instruct⁹ vel cum instrumēto sit legatus. nam fundo alienato ⁊ instrumēti legatum extinguik. vt. j. eo. ſ. si quis ancillas. ⁊ est hoc verū etiā si in peculio nō fuerint nisi vicarij. nam expressa nocent: non expressa non nocēt: vt pater per exēpla huius regule. vt. ff. de cōditio. ⁊ demon. l. si in diem. ⁊ de heredi. instit. sed quis semꝓniū. Ei autē qđ dictum est in fundo instructo vel instrumēto legato. Si fundus fuerit alienatus extinguik legatum instrumēti videk cōtradicere. ff. de fun. instruc. ⁊ instru. le. l. si cui. Ibi em̄ dicit paulus hoc verū esse si legek fund⁹ cū instrumēto. ¶ Si aūt legetur fundus instruct⁹ vel fundus ⁊ instrm̄ sz alienetur fundus non tm̄ extinguik legatū instrumēti. ¶ Sed dic q̄. l. illa corrigik per istam. vel qđ hic dicit idē esse verū est ꝙtū ad instrumētum fundi. legatū em̄ instrumenti fundi extinguitur siue legek fundus instruct⁹ siue fundus et instrm̄ siue fundus cū instro: sz legatū instrī ꝑissa. qđ ꝺtinek in legato vt fund⁹ instructus est legat⁹. vt. ff. de fun. instru. ⁊ instru. le. l. q̄situ. ſ. sz ⁊ si fund⁹. ⁊. ſ. instructo nō extinguik. Alij dixerunt qđ in hoc libello simpl'r locut⁹ est impa-

BIU Cujas

tor causa rudiñ: ſꝫ non placet qđ eorũ cã falſum dicat vel ponat. Alij dicũt idẽ eſſe facta relatione ad duos priores caſus vt vbi legauit fundũ inſtructũ idẽ ſit qđ eſt vbi legauit ſeruũ ordinarium cum vicarijs: vbi añt legauit fundũ cũ inſtrumẽto idem eſt qđ dictũ eſt .ſ. vbi legauit ſeruum cum peculio. Habita mixta cõſideratiõe perſonarũ adinuicez dicit legatũ eſſe nullum ſi ſeruos heredis mei pure lego. me eñ mortuo delatũ eſt vtrũq; heredi pure. i. legatũ ⁊ hereditas at hoc eſt impoſſibile qđ ei legeꝫ a ſe. vt. ff. de leg. j. l. legatũ eſt deliberatio. ſ. j. ꝫ hic legatur ab ipſo ⁊ legari videꝫ ei qz legaꝫ ſeruo. ergo legatũ eſt nullũ qz dies eius inutiliter cedit qđ tpe mortis dz cõſiderari cũ legatũ ſit purũ. vt. C. de cadu. tol. ſ. j. ⁊. iij. ſic ergo tunc cũ inutiliter cedat dies non ſuſpendit eius cõfirmatio ex eo qđ ſeruꝰ mortuo teſtatore alienet vel etiã alienet in vita. Nec eñ ita ſuſpẽdunt actus deficientiũ ſicut viuentiũ. vt. ff. cõia pre. l. vlti. ⁊ ad hec ſuccurrit etiã regula cathonis q̃ dicit qđ ſi inutile foret legatũ ſi ſtatim poſt factũ teſtamẽtum deceſſiſſet teſtator hoc nõ dz ideo valere qz teſtator diuti⁹ vixerit. Si vo ſeruo heredis mei lego ſub ꝺditione ſiquidẽ tpe exiſtẽtis cõditionis erat in ptãte mei heredis nil valet legatum quia dies eius inutiliter cedit. Inuenit eñ tẽpus tũc quo vtrũq; delatũ eſt heredi ⁊ pure purificatõ. ſ. legato cõditiõali. Si añt tũc nõ eſſet in ptãte ſua valeret legatũ qz in ꝺditionalib⁹ legatis ꝓtũ ad diei ceſſionẽ cõſideraꝫ tps exiſtẽtis cõditionis cõis. vt. C. de caduc. tol. ſ. in nouiſſimo. Ex diuerſo añt herede inſtituto ſeruo dño eius recte lego nec eniz ſtatim me mortuo deferꝫ dño pure legatũ ⁊ hereditas imo defertur legatũ tm̃: ipſa eñ hereditaſ aditio nõ pẽdet ex ptãte dñi tm̃ imo ⁊ ſerui põt eñ iubẽte dño nolle adire. vt. C. de here. inſti. l. cũ pponas. ita ⁊ dicit hereditas a legato ſeparata. Si ergo adeat dño iubẽte legatũ ſit nullũ qz heredi a ſe legari nõ põt nec iam ſit aliqua ſuſpẽſio in legato cũ iam adierit ſꝫ interim cum nõ adierit ſuſpẽditur legatũ ꝓpter hereditatẽ q̃ põt alij acquiri ſeruo. ſ. alienato adeunte iuſſu noui dñi vel ipſo manumiſſo adeunte arbitrio ſuo ſicut ſ. ſuſpẽditur legatũ ꝓpter cõditionẽ eidem legato iniectã. vt. j. e. ſ. an ſeruo. ¶Et qz de regula cathonis habuim⁹ mẽtionẽ ⁊ eius quedã exẽpla ⁊ quoſdã notauim⁹ effectus. Videam⁹ plenius in q̃bus ipſa locũ habeat ⁊ in quib⁹ ſit falſa. i. deficiat vel locũ non habeat. Et certe locũ habet in legatis puris quoꝝ dies cedit a morte teſtatoris nõ poſt aditã hereditatẽ. vt. ff. de regula. ca. l. iij. ⁊ de legatis. j. cetera. ¶Que añt legata cedãt a morte teſtatoris ⁊ q̃ deinde poſt aditam hereditatẽ. vt notaui in ſumma. C. de caduc. tol. ⁊ qñ di. leg. ce. Videtur tm̃ qđ iſtud fallat in caſu. vt. ff. de opt. leg. l. ſi optio. vbi dies legati relicti ſeruo ſine libertate nõ cedit niſi ab adita hereditate. vt. C. de caduc. tol. ſ. in nouiſſimo. ⁊ tm̃ ibi dicit regulaꝫ cathonis habere locũ ſi neceſſari⁹ heres ſit inſtitut⁹. ¶In legatis añt cõditionalib⁹ non habet locũ regula cathonis vt patet ex predicta. l. de le. j. cetera ergo nõ habent hic locũ ſiquis ita legauerit ſi poſt kalendas mortuus fuero titio dato: immo hic cauillatio quedã. i. argumẽtũ cõtra regulã cathonis ſcõm quid quale. In hoc eñ caſu ſi ſtatim mortuus fuerit teſtator põtius verũ eſt nõ eſſe datum legatũ ꝯ inutiliter datũ: ſed ⁊ ſi ſic legauerit ſi filia mea titio nupta erit ſatis eſt ſi mortis tẽpore nupta inueniaꝫ: licet teſtamẽti facti tẽpore fuerit impubes. vt. ff. de regula ca. l. j. et ſ. Idẽ ⁊ ſi poſt mortẽ ſit nupta. Hec eñ cõditio quãdocunq; põt impleri. vt. ff. de cõdi. ⁊ demõ. l. ſi ita legatũ. Itẽ non videꝫ quibuſdã qđ locũ habeat regula cathonis qñ res mea legaꝫ mihi et eandem alienovino teſtatore. debetur eñ legatum quod nõ deberetur ſi teſtator ſtatim de ceſſiſſet. vt. ff. de regula ca. l. j. ſ. vlti. ſed tamen id non putoverũ. vt ꝓbatur. j. eo. ſ. ꝫ ſi rem legatarij. ⁊ de leg. j. l. cetera. ſ. tractari. Qđ autẽ dicit in. l. j. de regula ca. locũ habet qñcunq; teſtator legauit mihi rem meã ſub ꝺditiõe ſi alienarem eã in vita ſua. Nã ſi alienaui debeꝫ legẽtum qđ non deberek ſi ſtatim deceſſiſſet teſtator. Itẽ nõ habet locũ regula cathonis in cõditionali inſtitutiõe. vt. ff. de rẽ. ca. l. pe. forte nec in pura locũ habet ꝓtum adverba ſic eñ prouita eſt qđ legatũ ⁊c. non q̃ hereditas. vt. ff. de regula ca. l. añpe. ꝫ forte locũ habet ꝓtũ ad ſententiã quia inſtitutis extraneis heredib⁹ ꝓtũ ad capienda tria tpa cõſideranꝫ. vt notaui. ſ. de here. qua. ⁊ dif. dicit. Fuerunt tm̃ nõnulli q̃ dixerunt regulã nõ habere locũ in heredis inſtitutione. ⁊ qđ dicit lex tria tpa cõſiderari verũ eſt de regulari iure vel cõſiderãtur tria ſi a principio poterat capere ⁊ poſtea deſinat poſſe capere tpe mortis vel tẽpore adite hereditatis. Si añt primo nõ poterat capere tpe teſtamẽti et poſtea inueniaꝫ capax tẽpore adite hereditatis nihilomin⁹ admittẽ. vt. ff. de acqui. here. l. ſi ſeruus eius qui. Sed prima ſnia verior eſt.

¶Item regula cathonis non ptinet ad nouas leges. vt. ff. de regula ca. l. vl. qđ quidã ita exponunt vt nõ pertineat ad ſenatuſcõ. tertul. ⁊ orficianũ q̃ matres ⁊ filios inuicem ad ſucceſſionem vocant q̃ ſucceſſio legitima dicit: nõ qz ſit ex. l. xij. ta. ſed qz deferꝫ ex nouis legibus q̃ etiã non perimit capitis diminutiõe. vt. ff. de capi. di. l. tutelas. ⁊ ideo ſi mater tẽpore mortis filij erat in ptãte patris ſibi hereditatẽ non querebat ſꝫ patri iure veteri. Sꝫ ſi hodie antẽ heredi tatem aditaꝫ ſini iuris efficiaꝫ querit ſibi licet tẽpore mortis filij ſibi non q̃reret. Itẽ ex parte filij dicendũ eſt. Vel non pertinẽt ad nouas leges. i. ad noua priuilegia indulta inſtitutis naturalibus filijs heredib⁹ qui tpe teſtamẽti nõ erant capaces inſolidũ. ſꝫ poſtea incipiũt poſſe capere totũ propter priuilegiũ a principe viue te indultũ vel a lege. vt qz poſtea oblati fuerũt curie. ¶Illud videtur notandũ qđ licet tutele datio vel libertatis ver hereditatis nõ teneat propter incertitudinẽ: videtur tm̃ aliud in legato pecuniario. vt. ff. de teſta. tu. l. duo ſunt tirij. et de ma. te. l. cum ex plurib⁹. et de here. inſti. l.

Ad itelle ctuz iſti⁹ ſ. an ſeruo. Vide do. Alexã. i. l. cũ filio. i. iij. col. ff. de lega. j.

Vide ad illud dicta Rapi. cõ. i. ff. de le. j. ꝛ ibi alia. ꝛ ſi ſta tutũ pot beat mortẽ. xxv annis te ſtari non phibeat codicilla ri. qđ dicit ꝓba curie. ri p illũ l. vl. ff. de re. ca. Vide etiã conſi. xxx. i. vo. col. 3. volu.

BIU Cujas

in tempore.ff.quotiens.& de le.j.si quis.ff.non inter duos.vel si vis dicas idē in oībus.& quod dicit de leg.ij.eligere debet expone.i.pōt:non aūt cogitur anteqū vnus eoꝝ ꝓbet intētionem suā.vt.ff.de cōdi.& demō.l.falsa.Secus vero est vbi testator mihi legauit sticb.& plures hȝ sticbos nec apparet de quo ipse senserit.vt.ff.de le.j.si quis filio.ff.si q̄s.vt diximus ī summa.C.de testa.tu.ff.datur tutor.& de testamētaria ma.ff. relinq̄tur.& de lega.ff.itē legātur.Illud est notandū q̄ lana legata vel materia non debet vestis vel nauis postea facta ex ea.vt.ff.de le.iij.l. lana.facit em̄ hec transformatio rei facta nōdū credente dīe legati.vt.ff.de leg.j.l.si ita.ff.si domus.& de leg.ij.l.peculiū.ff.quadrige.vt notaui in summa.C.c.ti.ff.itē liberat heres.

¶De ademptione legatoꝝ & trāslatione. 21

Sicut dare vel relinquere legatū est de potestate testantis vel codicillātis:ita adimere vel trāsferre legatum est de eiusdē arbitrio. Est em̄ eiꝰ volūtas ambulatoria vsq̄ ad suprem̄ vite exitū.vt ff.c.l.iij.& de dona.inter vi.& vxo.l.cum hic status.ff.ofo. ¶Videndū ergo in qua voluntate fiat ademptio vel translatio: & qualr. Et certe fit ademptio legatoꝝ in testamento eodē vel alio vel in codicillis testamēto cōfirmatis:sicut notauim⁹.ē.de testamētis ordinādis.ff.illud etiā notandū est. ¶Fit ademptio verbis ꝺiuis: vt si testator dixerit titio lego: et postea dicit titio nō lego:vl equipollēcia ȳba dicit:vt si dicat titio adimo:vel q̄ titio legam ad meum transfero.vt.j.c.t.ff.eo.sicut.adimi em̄ prohibet prior em scripturā posteriorez corrigere cōmutare rescindere.vt.ff.e.l.nihil. Idemq̄ est siue nō adimat sine legatū inducat vel cancellet. vt.ff.e.l. nihil interest.de qua inductione notaui in summa.C.de leg.ff.si vo fiat ademptio. Videret tn̄ alicui ꝺrium quod legit.ff.de reg.iu.& ff. vbi repugnantia:sed certe ibi loquitur quādo nescit quod prius quod posterius sit factū.vt notaui in summa.C.de edic.diui adri.ff.quid si duo.vl est etiā intelligendū quādo repugnantia est in testamēto ꝓpter perplexitatē verborum: vt si dicat testator titius heres esto si meus heres erit:meus heres esto si titius heres erit.vt ff.de condi.insti.l.si titius. & vt notaui in sūma C.de insti.sub cō. fa.ff.item vera sunt hec. non em̄ loquitur illa regula in contrarietate verborum sed in repugnantia sicut etiam notaui super.l.illam de regulis iuris. ¶Fit ademptio in re tota quā legauit:& si pl⁹ adimo q̄ legaui totū est ademptum: vt ecce legaui.xx.& adimo.xl.vt ff.eo.l.iij.ff.si quis plus. Item fit ademptio in parte rei quā legaui.vt si legaui fundū totum & postea adimo dimidiam:vel si legaui.x.& adimo .v.prōptius tn̄ & aperti⁹ ꝺ: fieri adēptio in legato quādo in eo ꝓtinebat pecunia. Si vo cōtinebant res corpales scriptura difficilior sit & obscurior portio.vt.ff.e.l.vlt.& l.ij.in fi. Nec em̄ ita inueniunt ꝓpria nomina partiū ī spēb⁹ sicut in pecunia cum dicim⁹.iij.vel.iij.vel.x.sol.& sic de singulis. ¶In speciebꝰ tn̄ inueniunt nomina partium quotarū vt dimidia tertia quarta & sic de singulis. Extenuat etiā qñq̄ testator legatū:vt ecce legauit homines in genere & postea adimit sticbū: nec em̄ primit legatū sz extenuat vt sticbū legatarius eligere nō possit.vt.ff.e.l.q̄ homem.vñ patet q̄ legati in genere relicti est electio legatarij.vt notaui in summa.C.de le.ff.itē legātur. Licet aūt dixerim legatū ꝓ parte diminui posse tn̄ est hoc intelligendū qñ legatū recipit diuisionē partiū. Nā si legaui alicui viā & eadem ꝓ parte adimā nihil valet adēptio:vel si seruū iussi esse liberū & postea ꝓ parte eundē liberū esse dico. Nā nec a prin. potui legare viā ꝓ parte vel libertatē ꝓ parte. Est aūt regula vt ex q̄bus causis datio legati inutilis est & ex ijsdē etiā adēptio ineffica⁊ habeb̄.vt.ff.e.l.legata.ff.vl.& de serui.l.ꝓ parte.ff.ꝓ parte.& de excep.rei iudi.l.iudicare. Idēq̄ est et si legauit actū & postea adimit iter: neq̄ em̄ pōt esse act⁹ sine itinere:vl si legauit ꝓprietatē & postea adimit iter nihil valet adēptio necvitiat superius legatū:vel q̄ non pōt esse sine eo qđ adimit:vel quia aliud adimit q̄ datū est.vt.ff.e.l.ij.& iij.ff. si loci. Si tn̄ quis legauerit mihi fundū adimere pōt vel nudā ꝓprietatē vel vsumfr.tn̄.vt.ff. eo.l.ij. ¶Si aūt duo sunt legata quoꝝvnū non potest esse sine alio adēpto vno sine quo alterū non pōt esse vtriq̄ videt adēptū:vt si dns legauit seruo cū libertate postea reuocat libertatē in vltima volūtate nec manumittit interuios: nam si manumitteret vana adēptio nocet.vt.ff.e.si seruo.& l.vl.ff.vl.& l.si seru⁹.ff.seruo. Sicut autē minuit legatū in sui substātia ita pōt minui in ipsa q̄litate legādi:vt si erat legatū pure & postea relinq̄tur sub ꝺdition e cū tn̄.c.relicta sunt pure & postea relinquit sub cōditiōe in eodem testamēto fiāt testator sensit de eisdē.c. legatū purum fit ꝺditionale si de alijs debetur vtriq̄ legatū.vt.ff.e.l.cū centū.qđ nō est verisimile si in eodē testamēto hoc facit. Sec⁹ si in diuersis dispositoib⁹ vel codicillis.vt.ff.de leg.j.l. plane.ff.j.& de proba quinquaginta. Sz & si legatum erat cōditionale & testator admisit cōditionem purificat legatū cōditionale sz videret cōditionē adimi nō posse. ¶Nec em̄ datur cōditio sed ascribit.qđ enim ascribit nō pōt adimi sed qđ datur.melius est tn̄ sensum magis q̄ verba ap̄lecti & cōditiōes sicut ascribi ita etiaz adimi posse.vt.ff.e.l.iij.cōditio. ¶Itez pōt legatū adimi ei soli cui datū est adeo vt si legatū sit filio vel seruo dño aut patri legatum adimi non potest.vt.ff.e.l.legatū nulli. ¶Quid aūt si legauit testator separatim duob⁹ titijs & vni ademerit nec apparet cui ademptū sit nulla est ademptio:vñ debet vtriq̄ legatū prius quēadmodū et in dādo si nō apparet cui datum sit dicimus neutri legatū.vt.ff.eo.l.iij.ff.si duob⁹. ¶Et est hoc ex superiori regula q̄ dicit ex q̄bus causis datio legati est inutilis ex ijsdem etiā adēptio ineffica⁊ habeb̄. Videretur tn̄ esse contrariū qđ legitur.ff.de re.du.l.si fuerit.vbi dicit adēptio

Adēptio legatorū vl trāslatio fiqua volūtate fiat.

Qualr si at ademptio legatoruz.

BIU Cujas

nem valere inutriusq; personā. Sed forte qđ. s. dictū est locum habet quādo duob⁹ titijs legatum est separatim: puta resvna vni res alia alteri: z ita ademptio erat incerta ꝓpter incertitudinē ꝓsonaꝝ: quia nesciebat cui esset adēptū et ꝓpter incertitudinē rerum qꝝ nesciebat cui esset ademptū. vñ ademptio dicit nulla. vt ecce titio albo legauit. x. titio nigro legauit funduꝫ z postea dicit ꝙ titio dedi adimo. nec em̄ res vt ꝓsona appareat cui voluit adimere. Si aūt adēptio incerta dicat ꝓpter ꝓsonas tm̄ z nō ꝓpter res ademptio ōr valere in vtroq;. vt ecce titio albo z nigro lego domū postea adimo titio domū. Ubi aūt adēptio est incerta ꝓpter res tm̄ nō tenet in minori legato sed in alijs. vt ecce legaui titio duos fundos eiusdē nois cū esset alter maioris ꝑcij alter minoris z postea ademit fundū: si nō apparet de quo adēptio fiat tenet
5 in maiori. vt. ff. de leg. j. l. apud iul. ſ. seio. ¶Itē fit adēptio qñq; pure: qñq; sub cōditione. z vbi fit sub cōditione ea deficiente conditione remanet legatū penes legatarium z perinde habet ac si relictū sit eis sub conditione ōria. vñ si decesserit pendēte cōditione nil trāsmittit ad heredē suū. vt. ff. e. l. legatū pure. ſz tamē est ꝺ verū quādo legatū purū relictū erat utiliꝫ. ¶Haz si legatū erat inutiliꝫ nō ꝓfirmatur ꝓ adēptionem: qꝝ ademptio fit quominus nō magis legatū debeatur. vt ecce instituo titiū heredē z eiusdem seruo pure lego. nec em̄ tenet legatū quia fuerat purū secus si esset conditionale. vt. s. de leg. ſ. an seruo. Si ergo tale purū legatum adimā sub cōditione nō video⁹ legare vel cōfirmare sub cōditione ōria. vt. ff. e. legata.
6 ¶Item fit adēptio qñq; expresse. vt ptz ex premissis. qñq; tacite: z de tacita adēptione possunt poni plura exempla. vt ecce inimicitie inter testatorem z legatarium interceſſerūt nō distinguo hoc facientе testatore vel legatario. Siquidez fuerūt capitales inimicitie vel grauissime videt ademptum legatum nō ipso iure sicut expressa adēptione sed per doli exceptionē apponendaz legatario. Si autem fuit leuis offensa manebit relictum. Quod si iterum redierunt in amicitia z penituit testatorem prioris offense legatum reintegratur. ambulatoria est em̄ voluntas defuncti vt dictum est. z dicitur. ff. eo. l. iij. ſ. vlt. z. l. iiij. z. l. pe. ¶Hereditas autez data ex huiusmodi inimicitijs nō adimitur z si testator alibi incipiat facere testamentū si tamen nō ꝓficiat. vt. ff. e. l. ex parte. z de his que ab intestato defe. l. j. ſ. consulto. z de iniusto rupto testamēto l. ij. Item admittitur legatum tacite si testator in aliqua scriptura legatarium sibi dixit ingratum vel dixit eum pessimum. vt. ff. e. l. diui. z. l. libertus. Item tacite adimit legatū si testator rem legatam alienat voluntate sua sponte. ſ. donādo adeo vt si eandē rem postea redimat testator nō debeat legatario dari nisi ꝓ bet voluntatem nouam testatoris. Sic z dicit cum dominus seruum suum legat alij z eidem seruo aliquid aliud. Nam manumittendo interuinos videtur omnino ademisse legatum serui vt tamen manumissus sibi legatum capiat: sed ipe seruus legatus ꝓ manumissionē adeo videtur reuocatus vt lz fieret postea seruus nō tamē ex legato peteret libertatē. vt. ff. e. l. seruꝰ. ſ. j. Secus si faciat vendēdo vel ꝓmutando vel similia faciēdo necessitate rei familiaris. tunc unus est em̄ nō ꝑsumit qđ voluit adimere nisi heres ꝓbet ōrīū. vt. ff. e. l. rē legatā. z. l. cū seruꝰ legat⁹. eē vt z de leg. iij. fideicōmissa. ſ. si rem. z de le. ij. luci⁹. dicit. j. m̄so. z. s. de leg. ſ. si rem suā. z vt no. in summa facit. C. de le. ſ. item adimit. Si aūt nomē legatū est vj. diſſ. z testator nomē exigit z ꝓ depositō pecuniam ca. vnius. habuit vel ex ea rem cōparauit vel pecuniā in vtilitatem suā conuertit ſupererit fideicōmissi petitio. si tamē exegit nō eo aīo quasi vellet fideicōmissum extinguere. Quid igit in dubio ꝑsumetur: munqđ idē dicet ꝙ in revendita dictū est. videt magis ōrium. ſ. quod aīo extinguēdi exegerit legatū ibi em̄ durat res z si alienata sit. hic aūt ipsa constantia debiti extinguit. vt ff. de le. iij. l. fideicōmissa. ſ. si rē. Itē ꝙ in dubio videret extinguere voluisse fideicōmissum probatur. vt. ff. e. t. l. pe. ſ. vlti. Preterea z vbi meo debitori lego liberationē exacta pecunia ab eo postea extinguit legatū. vt. ff. de libe. legata. l. nō solum. ſ. liberatio. z de le. j. l. nō qñcq;. ſ. qui gaiū. sed aliud est vbi legat alicui kalendarium. illud em̄ etiā exacta pecunia continetur kalendarij appellatione. kalendarium em̄ continet nedum nomina sed etiam pecuniam adꝺ destinatam vt mutuet. vt. ff. de leg. iij. l. ꝙ filius. nō autē ita est in nomine legatorꝫ vt dixi. nisi forte cum pater nomen prelegauit filio vel filie ac postea de pecunia prediuꝫ comparauit. fratres enim z coheredes fideicommissum prestabunt quia non videtur absumptum qđ in corpus patrimonij versum est. vt. ff. eo. l. pater. ¶Item tacite adimitur legatum rupto eo testamento in quo legatum relictum est per aliud testamentum in quo nulla mentio habetur prioris legati. Secus si post testamentum fierent codicilli in quibus nō repeteretur legatū: nec ideo em̄ videretur ademptum. vt. ff. eo. l. si tibi. z. l. alij ne. ſ. qui filias. nec enim rumpitur testamentum per codicillos vel codicillis vel per codicillum. vt. C. de codicil. cum proponas. tacita tamen fideicommissa relicta in primo testamento videntur esse repetita tacite in secundo testamento: non ergo videntur adempta cum secreti suscepti ratio plerunq; dominis rerum ꝑsuadeat eos ita scribere heredes quoꝝm fidez elegerunt sicut scripserant prius. vt. ff. de probat. l. cum tacitum. Si testamentum non rumpitur per aliud testamentuꝫ sed per posthumi agnationem vel liberorum preteritionem vel exheredationem olim similiter videbāt adēpta legata sed hodie contrarium. vt notaui in summa. C. de lib. pre. exhereda. Et est regula generalis et in cofirmato testamento non valeant legata nisi in casu: vt notauit Johannes super illa. l. C. de fideicommissis. eam quam. ¶Item videtur tacite legatum ademptum esse si onus vel fideicōmissum est eidē annexū qđ

Dicꝺ paulꝰ de ca. l. si mihi z tibi. ſ. fi. ff. de leg. j. ij. ſ. colū.

Pro intellectu istius. l. vide l. l. re cōsiſti. i. ij. opp. ff. ꝺ leg. iij.

BIU Cujas

fideicommissum revocauit testator postea vel onus vel ab alio curauit testatoꝛ impleri.vt.ff. eo.l.alūne.§.seia.et.l.filio.§.matri. Videtur tamen ꝙ possit distingui vtrum legatarius eligatur vt ministerꝛ an sui emolumēti causa: vt ī primo casu obtineat quod dictum est.in secundo remaneat legatum apud legatarium.vt.ff. de leg.ij.l.siquis titio. Vel forte quod dictum est obtinet cum onus vel fideicommissum revocatur ex voluntate testatoꝛis. Secus si deficiat fideicōmissum ex postfacto mortuo eo cui erat restituendū. Quādo autē legatū remanet penes legatariū deficiente fideicōmisso ex postfacto vel principio hic nō dico quia non pertinet ad ti.istū. Sed tñ notaui.vt.ff. de le.ij.l.ī
1 codicillis.in ꝓmo casu. ¶Supereſt vt videam⁹ de trāslatione legati que fit quattuoꝛ modis. Fit enim de persona legatarij in alium legatariū. Item de persona eius qui dare iussus est: putavt aliud det ꝙ que dare iussus est. Fit etiā de re ad rem: vt cum res datur ꝓ re: puta ꝓ fundo.ꝛ.aurei. Fit etiā de tēpoꝛe ꝓsenti in cōditionis euentū: vt cū id quod pure datum est transfertur sub conditione.vt.ff.e.l. trāslatio. nam si id qđ legatum est sub conditione trāsferatur simpliciter sub eadem conditione videtur trāsferri nisi conditione persone ꝓsenti cohereat. Nā si legetur vxoꝛis ablatis.i.suscep tis liberis non videbitur repetita cōditio q̄ fuit necessaria in persona mulieris.vt.ff.e.l. legatū sub cō. Et in primo modo trāslationis,est illud notādum ꝙ licet trāslatio sit nulla ꝓpter scōm legatariū q̄ non pōt ex testamēto capere: nihilominus tñ ꝓsenti legatū est adēptum.vt.ff. e.l.ꝛ si transferā.qñ nō est simplici adēptione. vt.ꝫ dixi. Item in hoc eodem ꝓmo modo translationis sciendum est ꝙ vel fit pure vel sub cō ditione quauis: sed tamē vbi ita dicit testatoꝛ titio dato si non dederit seio dato ita est intelligendū si non dederit.i.si non tenebatur dare tenetur tamen titio dare cū titius decedit cedente die legati. Idēq; est si ita dicit titio dato si titius decesserit seio dato.nā et tunc si titius decesserit cedēte die legati debet eius heredi legatum:alioquin seio.vt.ff.eo.l.iij.§.j.et §.sed cum quis. Ubi autez dicit ita testatoꝛ heres meus titio dato fundum:et si titius eum alienauerit eundē fundū seio dato onerat⁹ est heres: nō enim a titio fideicommissum relictū est sed ab herede legatum est ei vnde exceptio ne doli opposita non aliter tenetur dare fundum legatario si caueat de fundo non alienando.vt.ff.eo.l.iij.§ siquis ita. In secundo autem modo translationis quando id quod a titio dedi a meuio lego videtur esse ademptū legatuz ꝙtum ad titium q̄uis soleant esse duo eiusdē rei debitoꝛes. Item et si ꝓ fundo.ꝛ.legentur ademptum est ꝓius legatum:nouissima enim scriptura debet spectari. ꝙ si alij legetur sub cōditione qđ alij pure datum est non plene recessum videtur a ꝓmo legatoꝛ:sed ita demum si conditio sequentis extiterit: nisi alio aīo fuerit testatoꝛ.vnde si testatoꝛe viuo mortuus sit ille in quem translatum est legatum ꝓioꝛ tamen repellendus est.vt.ff.eo.l.translatio.ꝛ.l. quod si alij.ꝛ.l.ꝛ ideo.

¶De lege falcidia. 22

2 DE singularibus relictis ſ̄.dictum est.Sequitur vt videamus de eoꝝ diminutione que fit per.l.fal. quando legatur vltra ꝺodrantem: ꝛ est inducta non tm̄ gratia heredum:ſ̄ etiam testatoꝝ ne eoꝝ hereditates repudiarent ab heredibus ꝙ nullum sperarent lucrū se habituros exinanita hereditate per legata.vt.ſ. eo.in ꝓin. Videndū ergo que dicatur falcidia: quando locum habeat:ꝛ in quibus:ꝛ quib⁹ detur legis falcidie beneficium:ꝛ qualiter legis falcidie ratio sit ineunda:ꝛ que imputantur in falcidia:ꝛ quando falcidia cessat. que oīa dic vt notaui plene in summa.C.in eo.ti.

Add ꝙ grauamē de restituēda relegata tertio ꝺz poti⁹ factū ī odium grauati ꝙ in fauoꝛem tertij ꝙ l.filio.§. matri.ff. ꝺ adi.le.

Add declarationez huius tituli premitte q̄ ꝓmittit. ꝺ.alex. ꝛ alij in.l.j.ff. ꝺ le.j. vbi de verbo legato. Item qūo cognoscat legatum a fideicōmisso.itē vīd vnde habuerīt originem legata et fideicommissa.

¶De fideicōmissarijs hereditatibus. 23

3 DE diminutione singularium relictoꝝ dictum est. Nunc videamus de diminutione vniuersalium fideicōmissoꝝ circa quam olim fuerunt facta plura senatusconsulta:ꝛ pegasianum:ꝛ cuiusq; eoꝝ ꝓpria satis facile est notare ex textu huius ti. Sed qꝛ ius omne hodie translatum est in trebellianum.vt.ſ.eo.ti. ſ.§.sed qꝛ.ideo de trebelliano videndum q̄ sint eius remedia:ꝛ quibus ea proficiant:ꝛ quando:ꝛ qualiter.qđ dic vt notaui in summa.C.ad trebellia.se.con.

¶De singulis rebus per fideicommissum relictis. 24

DE vniuersalib⁹ fideicommissis dictum est. Nunc autem ponit de singularibus q̄ fideicommissa singularia legata sunt hodie ꝛre et nomine.vnde summa legatoꝝ quam diximus hec intelligatur repetita:ꝛ reliqua si qua sunt sup̄ fideicommissis notabilia adijcias:vt no. in sum.C. de fideicom.

Ois qui pōt testari pōt codicillari. sed q̄ nō pōt testari: puta minoꝛ viginti annis p̄ tutū ꝓbitur testari non ꝓhibet codicilla ri.de quo articulo vide per alex.post Rapha. co.in.l.ij. ff.de le.j.

¶De codicillis. 25

4 DEbito tractatu maioꝝ:vt dixerim vltimarum voluntatū: que et testamenta dicuntur ꝛ codices. Nunc videamus de minoribus vltimis voluntatibus que codicilli nuncupant. Videndū ergo q̄s possit facere codicillos:ꝛ q̄n:ꝛ in quo cōueniāt vel differant cū testamento:ꝛ qualr cōfirmantur. Quod dic vt no.in sum.C.eo.titu.

¶Explicit liber secundus.

¶Incipit liber tertius.

¶De hereditatibus que ab intestato deferuntur. Rubrica. 1 ff.de le.j.

BIU Cujas

Ictum est ff. de testa. succes. sequitur vt videamus de ea q̃ deferꝛ ab intestato. ꝛ lz generalia sint ista verba rubrice de here. q̃ ab inte. defe. tractatus tñ q̃ habetur in tex. nõ extenditur nisi ad successionem q̃ deferꝛ liberis in bonis linee paterne. nã ꝛ de succeſſ. agna. Itẽ matris ꝛ liberoꝝ adiuuicẽ ſpãles ſubiiciet. j. rubricas. ¶ Uidẽdũ ergo qui liberi de iure ciuili ſuccedãt patri vel alicui de linea pña. Et qñ: ꝛ qualr: vel ꝑ qua portione. qõ dic vt no. plene in ſum. C de ſu. et le. l. liberis. Supereſt vt videam⁹ qui ſuccedãt de iure ꝓtorio. ¶ Et certe liberi emãcipati de iure ciuili nihil habent: neq; enim ſui heredes ſunt: q; in ptãte deſierunt eẽ parentis: neq; vllo alio iure p. l. xij. tab. vocanꝛ: ſed prætor naturali equitate motus dat eis bo. poſ. vnde liberi. Perinde ac ſi in ptãte parentis mortis tpe fuiſſent: ſiue ſoli: ſiue cũ ſuis heredibus cõcurrant: duob⁹ ergo liberis extantibus. vno emãcipato: altero q̃ fuerat in ptãte: is quidẽ qui in ptãte fuerit ſolus iure ciuili eſt heres. i. ſolus ſuus eſt heres: lz cũ emancipatus bñficio prætoris in partẽ admittatur eueniet: vt ſuus heres pro pte fiat heres: hoc ita in emãcipatis q̃ nõ ſunt ab alio arrogati viuo patre naturali ꝛ legitimo. nã ſi arrogati ſunt ab alio ſiq̃dẽ ſint in eius familia in tpe illo quo moꝛiꝛ naturalis pater oĩno repellunꝛ a bõis naturalis patris. Si vero nõ ſint in familia eius: vt q; ſint emancipati ab adoptiuo patre perinde ſuccedũt patri naturali ac ſi nunq̃ fuiſſent arrogati. Poſt mortẽ vero naturalis patris ſi emancipenꝛ ab arrogatore quantũ ad vtrũq; definunt obtinere gradũ liberoꝝ. Et quidẽ ꝙtum ad bona patris arrogatoris oĩno exnei ſunt. Jus eñ ꝛ nomen filij amiſerunt: lz ꝙtũ ad bona naturalis patris nõ oĩno ſunt exnei: q; pñt ſuccedere ꝑ vnde cognati. vt ſi nõ ꝓcederet eos ſuus heres vel emãcipatus: vel agnatus: vt. j. e. ti. ff. emancipati. ꝛ. ff. at hi. ꝛ. ff. admonendi. De iſtoꝝ etiam emancipatoꝝ ſucceſſione qualr ſuccedant ab inteſtato per vnde liberi vel per ff tabulas bono. poſ. plene notaui in ſumma. C. vnde liberi. ꝛ de bo. poſ. contrata.

¶ De legitima agnatoꝝ ſucceſſione. 2

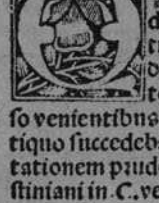

Ualiter ſuccedant deſcẽdentes liberi aſcẽdentibus. ſ. dictũ eſt. Nunc videam⁹ de legitimis hereditatib⁹ agnatoꝝ ex latere ſiue ex trãſuerſo venientibus. Uidẽdũ ergo qui olim iure antiquo ſuccedebãt: ꝛ qui iure medio. i. ꝑ interpretationem prudentiũ: ꝛ qui iure nouo. per. l. iuſtiniani in. C. vel inſti. de quibus oĩbus plene tractauimus in ſumma. C. de legi. here.

Legitia ꝓprie appellatur illa q̃ defertur a l. xij. ta. vt ff. ꝛ. l. ff. vnde legi. Et tñ accipitur pro quacũq;

¶ De ſenatuſconſulto tertulliano.

7 Ualiter liberi ce- 3 que
dant patribus: ꝛ qualr agnati inter ſe. ſ. dictũ eſt. Nunc aũt ponit de ſucceſſione matris in bonis filiorũ: qõ quidẽ nõ erat ex l. xij. tab. illa cñ adeo ſtricto vtebaꝛ iure ꝛ ꝓponebat maſculoꝝ ꝓgenie ꝛ feminas adeo expellebat: vt nec matrẽ admitteret ad ſucceſſionem filij: ſed eſt ꝑ hoc ſena. con. tertu. ſublata. Uidendũ ergo que mater ſuccedat liberis: et que non: ꝛ qualiter ſuccedat. qõ dic vt notaui in ſumma. C. eo. ti.

¶ De ſenatuſconſulto oꝛficiano. 4

8 Icut per tertullianum ſuccedũt matres liberis ita ꝑ oꝛficianum ſuccedũt liberi matribus. de quo dic vt notaui in ſumma. C. eo. tit.

¶ De ſucceſſione cognatoꝝ. 5

9 Eficientibus ſuis heredibus: ꝛ emancipatis: et agnatis: ꝛ qui bus dã cognatis q̃ loco agnatoꝝ habentur per ſe natuſcon. tertul. ꝛ oꝛſi. ꝑ conſtitutiones: vt notaui in ſumma. C. de legitimis heredibus. ꝛ in ſumma. C. vñ legitimi. ꝛ vnde cogna. ff. ſciendũ. ſuccedebãt ordine tertio cognati: vt in ꝓin huius ti. Uidendũ ergo q̃ admittuntur appellatiõe cognatoꝝ: ꝛ qualiter: et vſq; ad quẽ gradũ. qõ dic vt notaui i ſumma C. vnde legitimi. ꝛ vnde cognati. ff. bonoꝝ añt. vſq; ad illũ. ff. erubeſcãt. ꝛ in ſumma. C. de legi. here. ff. itẽ dubitare poteſt an ex eo. Et ſi velimus breuiter notare q̃d hodie obtineat de ſucceſſionibus: ꝛ ꝑ regulas: ꝛ ꝑ ius nouũ. dic vt notaui in ſumma. C. cõia de manumiſſionib⁹. ¶ Illud fortaſſe quereret q̃s an hodie debeat ſuccedere is q̃ liber fuit ꝛ ſeruus factus poſtea manumiſſus eſt. Dicit enĩ ꝙ naturalis cauſa tñ debeat ſpectari. vt. C. de ſuis ꝛ legi. here. auf. l ſucceſſione. dño tñ meo videbatur ꝙ nõ debeat ſuccedere: nam ꝛ prætor naturalem cãm tñ ſpectabat. vt. ff. e. l. ñ. ꝛ. ſ. de here. que ab inte. ff. emancipati. nec tñ eum vocabat nec ego eũ vocabo. Sed nõ admittet ſicut ille qui ſemper fuit ſeruus ꝛ poſtea manumiſſus ẽ. vt. j. de ſeruili cogna. rñdeo libero hoi facto ſeruo ꝛ poſt ea manumiſſo non ſubueniet q̃ eſt quod ei imputetur: ſeruitus enim ſuo vitio contigit: aut ſi ſine vitio eius contigit venia dignus eſt vt puta ſi capiatur ab hoſtibus: ceterum is qui nunq̃ fuerunt liberi nihil poteſt imputari vnde ſubueniet eis ꝑ conſtitutionẽ. Et id etiam queritur ſi frater ſerui mei decedat inteſtatus an ego ex ꝑſona ſerui mei tanq̃ cognatus poſſim ſuccedere quaſi naturali cauſa inſpecta qõ nõ credo. Illa nec per prætorẽ ſuccederet q̃ naturalem cãm tñ intuebatur. Illud etiã queriꝛ quare dicat ex ſeptimo gradu vocari natum ex

que
re
deferꝛ
mi. ff. q
qs
ſa ci
ſta. ita
ꝓprie
cipit
ea q̃ de
fertur ab
inteſta
to vt hic
ꝛ l. iij. ff.
de illo. ff.
ꝑ ſocio.
ted cõtra
de legi.
obuenie
re. ff. de
ver. ſig.
vbi ꝓ
ꝓprie dicit
eriaꝝ illa
q̃ ex te
ſtamẽto
deferꝛ.
vide tur
to. ti. ff.
de illo. ff
tex. i. l. ff.
ff. ſiquis
ali. reli.
probi.

BIU Cujas

sobrino vel sobrina: ⁊ certe possunt si cōputes gradus ex parte ascendentium.

¶De gradibus cognatorum. 6

Quoniā successiones deferunt ꝫm gradus prioritatē vel prerogatiuam: nuptie eīm prohibent gradibus inter psonas distinctis. Ideo videamus de gradibus cognationū rōne successiōis vel quacūq; alia simili rōne: ⁊ de gradibus affinitatis rōne prohibitarū nuptiarū vel testificationū vel similiū. ¶Videndū ergo q̄d sit gradus: ⁊ qualiter distinguant. Al quibusdā aūt ita diffinit. Gradus est interuallū sine distantia psonarū cognatione vel affinitate sibi cōiunctarū. vel sic vtputo. Gradus est enumeratio singularū psonarum cognatiōe vel affinitate sibi cōiunctarū quoto gradu vna psona distat ab altera optīe indicans. vt. j. eo. J. hactenus. Subdiuidi pōt. Quia alia est naturalis tm̄ vt p femīas. Alia legitima ⁊ naturalis vt p matrimoniū. vt. ff. e. l. ij. J. cognationis. Dicitur q̄ gradus in psonis ad instar locorū prolixiū ⁊ scalarum quos ita ingredimur vt a proximo in proximum. i. in eū qui quasi ex eo nascit. vt. ff. eo. l. iuris. J. gradus. Gradus aūt cognationis sic trifarie distinguunt: q: alii sunt superiorīs ordinis vt ascendentiū. Alii inferiorīs vt descendētiū. Alii collateralis vt eorū q̄ veniūt ex trāsuerso. vt. ff. e. l. j. Et isti gradꝰ dicunt stemata. vt. ff. eo. stemata. Uel dr stema nobilitas sanguinis. vnde dr stema coquit stema petit cū stema decoret. ¶Dz de singulis videndū est. Quot et quibꝰ psonis ⁊ qualr constituant. Et quidē vnus gradus cōstituitur p te ⁊ filiū tuū. estis eīm in vno eodēq; gradu. Et filius dicet in prio gradu respectū habito ad descēdentes pater similiter in prio respectu ascendētiū. Licet eīm quidā dixerunt patrē vnum gradū cōstituere respectu ascendentiū. Itē filiū alium gradū respectu descendentiū falsum est oīno sicut etiā in fenestris aperte lz videre. Nā si fenestrā facere volueris ⁊ constituere nō aliter facies nisi duabus columnis separatim positis ⁊ erectis et ita habebis vnā fenestrā. ¶Si vero velis aliam rursus facere vnica apposita aliā ꝯstitues. Et vt aliā cōstituas non habes necesse plures apponere sicut cuilibet pz. ¶Sic ergo pr̄ ⁊ filius vnicū gradū cōstituere dicendi sunt. Et pr̄ est in prio gradu respectu ascēdentiū: filius in prio eodē respectu descendentiū: vt. ff. e. l. j. J. et superior. ¶Dz sine ex pte superiorīs ordinis vnicā addas personā sine ex pte inferiorīs alium gradū cōstitues sicut ⁊ in columnis dixi mus. Ergo pr̄ a filio nō distat aliquo gradu: q: in eodē gradu est vterq;: lz pater filio ⁊ econuerso adinuicē sibi sunt in prio gradu: vt. ff. e. l. j. J. ⁊ superior. pr̄ respectu ascendentiū; filius respectu descendentiū. ¶Nepos vero est ano in scō: pronepos in tertio ⁊ sic deinceps: quotcūq; psonas enumeres tot gradꝰ cōstitues. ¶Nec poterit hec regla falli dūtamē excipias semp vnicā personā. i. ipm stipitē que p se solā sicut cetere gradū non cōstituit: lz cū filio: vt. ff. eo. l. iurisco sultus. J. sunt ex alterius. ⁊. J. ⁊ si ex inferioribus. Et sic poterit peruenire vsq; ad decimum gradū successio agnatorū. ¶Plerūq; tn̄ natura vltra septimū gradum cognatorū vitaz cōsistere non patit. ⁊ dicuntur cognati q̄ quasi vna cōi terue nati vel ab eodē orti progenitive sunt. vt. ff. e. l. nō facile. qui pater filium filij trinepotis suū vidit. ¶Ultra decimū aūt gradum nunq̄ procedimus: lz eīm decretiste dicāt nos cōputare vsq; ad. xiiij. gradū falsum est tn̄ imo non cōputamus vltra decimū. s. ad cōmoditatem. nec vltra decimū aliq̄d mihi vendicare iure cognatiōis possum cōputare tn̄ posses mille si velles mille psonas enumerādo: vt. j. e. J. hactenus. Eodē mō ⁊ in superiori linea fit cōputatio. cū eīm pater sit mihi ⁊ mecū in primo gradu auus erat mihi in scō: pauus ī tertio: abauus in quarto: attauus in quinto: tritauꝰ in sexto. Ultra vero nota nō habemus. Est eīm per rerū naturam inductū vt plures sint res q̄ vocabula. vt. ff. de pscri. ver. l. iiij. et. j. e. J. hactenus. in fi. nihilominus tn̄ gradus enumerare quis pōt: ⁊ dicunt isti tales ascendentes parentes: superiores aūt dicunt maiores. Sicet habemus spālia nota descendentiū. Filius eīm mihi est ī prio gradu: nepos in scō: pronepos in tertio: abnepos ī quarto: atnepos in quīto: et trinepos in sexto. ¶Et isti dicunt liberi: qui aūt ex his nascuntur dicunt posteriores: vt. ff. eo. l. iuris. J. parentes. Collateralis aūt linea incipit a scō gradu. nec eīm reperiri pōt primus sicut in duobꝰ predictis diximus: ⁊ est hoc ipa natura impossibile: q: propagationis ⁊ originis fons nō descendit ab eis. Itē non pōt collateralis linea in prio gradu reperiri cū superiori sicut ⁊ in predictis duabus diximus. ⁊ hoc est q̄d dicit. ff. e. l. j. ibi. ex trāsuerso vero nunq̄ ꝛc. q̄d ptz q: si sunt duo fratres: ⁊ habent patrē lz quisq; eorū sit patri in primo gradu vt diximꝰ hoc tn̄ id est eorū respectu habito inter se non est: q: fratres sibi sunt collaterales: ⁊ q: patre medio cōiunguntur isti duo faciunt duos gradus stipite nō cōputato. Sed licet in prio gradu non cōcurrat collateralis cū superiori vl̄ inferiori: cōcurrit tn̄ in scō gradu cū superiori ⁊ inferiori. Ecce eīm auus ⁊ auia nepos ⁊ neptis sunt in scō gradu. Sic ⁊ filius fratris est ī tertio sicut ⁊ collateralis linee superiorīs est ī tertio. s. patruus ⁊ amita ⁊ similes. Idēq; notari pōt in alijs collateralibus inferiorīs ⁊ superiorīs linee. vt. ff. eo. l. j. Si ergo fuerint duo fratres sibi erunt in scō gradu. Idēq; est in mille. Nā que rō est in duobus eadēq; seruatur in pluribꝰ. Et est illa rō: q: p stipitem. i. patrē medium duabus psonis. i. seipsis ī terueniētibꝰ cōiunguntur. Fratres aūt duo gradus duos constituunt: pr̄ vero. i. stipes respectu eorum id est

Quid sit gradus.

Qualiter distinguat gradus.

BIU Cujas

respectu collateralis linee nullū cōstituit: sed respectu descendentis linee: vt dictū est cōstituit cum filio. sic ꝛ mille fratres vnus alteri ꝑ stipitem in nichil cōiungunt nō ꝑ alios. Fratres scdo gradu distāt. Filij aūt duorū fratrū sunt in quarto: qz appellantur fratres patrueles: sicut ꝛ cōsobrini dicūtur filij duarū sororū. vt. j. e. ſ. cōsobrini. Horū aūt consobrinorū filij q dicūtur propiores sobrini sunt in. vj. Priorū autē sobrinorū filij sunt in. viij. q alio spāli nōie nō vocant: sed dicunt sobrini simpliciter. vt. j. e. ſ. item fratris. ꝛ ſ. itē sobrini. ꝛ C. cōia de succes. l. ij. sic ꝛ de ceteris collateralibus ꝛ ponere et videre. Itē ego sum filio fratris mei in tertio gradu nepoti in gradu q̄rto ꝛ sic de ceteris. vt j. eo. ſ. iij. ꝛ ſ. iiij. ꝛ v. ¶ Est aūt illa regula tenēda: vt semp tot gradus numerent quot psone intercedūt precedētes eū vel eos qui volunt succedere excepto stipite qui ꝑ se non cōstituit gradū vt dixi. Itē illa regula tenēda est vt quotiens querit quoto gradu sit aliquis semp est ab eo incipiendū de cuius cognatione querit. vt. ff. e. l. iuris. ſ. sunt ex lateribus. ꝛ ſ. patruꝰ maior. ibi. ideo aūt ꝛc. Eodem mō cōputabitur trāsuersalis linea ex pte ascendentiū per obliquū. Nā auunculus ꝛ matertera mea sibi sunt in gradu scdo eadem rōne qua ꝛ quilibet duo fratres, ꝛ mihi quisq; eorū est in tertio: vt. C. cō munia de suc. l. auunculo. Item ꝛ in patruis et amitis. Matertera aūt magna ꝛ auunculꝰ magnus mihi sunt in. iiij. Nā auia est mihi in scdo: proauia in tertio: ergo ꝛ eius filius vl filia qui est frater vel soror auie ꝛ ꝺr matertera magna vel auunculus magnus est in quarto: qz ipsa ꝓauia stipes cū tractatur de successiōe collateralium gradū nō cōstituit. Idē in patruo magno vel amita magna. Et est notandū q̄ patruꝰ magnus dici pōt siue sit frater aui materni siue paterni. Idēq; dico in amita magna sine sit soror aui paterni siue materni. vt. ff. e. l. iuris. ſ. patruus magnꝰ. Licet quidā scripserūt ꝺrium in. C. de edicto suc. l. j. Frater aūt proaui pōt dici patruus eadē nota adiecta eius sorori. Idez proauie fratri vel sorori vt dicak auūculus maior vel matertera maior: ſz illa nota detracta cō mode appellabunt simplici vocabulo adiecta propositiōe pro q̄ auo vel alie adijcit: sic ꝛ dicik abauunculus frater abaui sicut ꝛ abauus ꝛ sic de ceteris cognoscere quoto gradu sint: ꝛ quibus nobus debeāt vocari facile itelligere potes. vt ꝛ dicek. ff. e l. j. ſ. iij. ꝛ. ſ. v. ꝛ l. vj. ꝛ l. iuris con. ſ. abauunculus maxim⁹. ꝛ. ſ. amita maxima. ꝛ. ſ. matertera maxia. ¶ Superest vt videamus de affinitate q̄d ipsa sit: ꝛ qui dicank affines: ꝛ qualr ꝺbatur affinitas. Diffinik aūt a q̄busdam affinitas in hunc modū. Affinitas est regularitas psonarum nuptijs nobis cōiunctarum oī carens parētela. de nuptijs ideo dictuz est qz sine eis nō ꝺbitur affinitas ꝑm leges alꝫ secus ꝑm canones. ſz tñ etiam ꝑm vtraq; iura ꝺbitur affinitas etiā per fornicationē q̄tuz ad prohibitionē nuptiarū. Et dicuntur affines q̄ due cognationes q̄ diuerse sunt inter se ꝑ nuptias licitas copulank ꝛ altera ad alterius cognationis finē accedit. nāq; cōiungende affinitatis causa fit ex nuptijs. ꝛ probank hec. ff. e. l. nō facile. ꝛ. ſ. ꝛ q̄n. ꝛ. ſ. affines. ꝛ. ſ. sciendū et l. priuignus. j. rūso. ꝛ de cōcubinis. l. j. ſ. si qua. Vel sic. Affinitas est vinculū genealogie inter eūneos legitima cognatiōe maris ꝛ femine ꝑ quenientes vtrūlibet coniugū cognatis alterius artificiali cōe rōne coniungens. ¶ Cōsanguini tas aūt est vinculū psonarum ab eodē stipite descendentiū infra septimā generationē carnalj propagatione ꝺctū. ¶ Linea est series originis psonarum ab eodē stipite descendentiū posteriores ab anteriorib⁹ ordinate inuens descendere ꝛ descēsum septimi nō trāscendēs. ¶ Gradus est ꝑm quosdā regularis psonaruz adinuicē in sua cognatione distantia ꝑm q̄na magis vel minus recedit a stipite q̄ altera. vel aliter vt notaui. ſ. co. ti. in prin. ¶ Gradus aūt affinitatis nulli sunt. vt. ff. eo. l. iiij. ſ. gradus. qđ intelligo proprie. ¶ Nā gradus rōne cognationis naturalis ꝺr. hic aūt nulla est naturalis cognatio: ꝛ proprie tñ pñt gradus vocari. vt. ff. eo. l. iuris. in pri. De illis gradibus affinitatis sciendū est q̄ quoto gradu quis est vxori mee iure cognationis toto erit ꝛ mihi iure affinitatis ꝛ ecōuerso. ꝛ idem in psona mea meiscq; cognatis q̄tum ad vxorē meam. ¶ Affiniū autez trimōio. noia sunt hec. Socer socrus. gener nurus. nouercavitricus. priuignus priuigna. Et certe vi tatꝭ. iiij. ri pater vxoris q̄ socer ꝺr: mater aūt eorum socrus. Item filij vxor vel sponsa nurus ꝺr. Vir Et habet aūt filie gener appellatur. Itē vxor liberis ex principia alia vxore natis nouerca dicitur: sed matris vir um a vidicik vitricus a liberis natis ex alio viro. Itez ro ꝛ vxor vtricq; eoꝝ natos aliunde priuignos priuignas re. licet i q̄ vocant. Socer aūt magnus dicik vxori mee ter eos auus ꝛ ego illius sum progener. Et eodez mō nulla sit pōt assignari prosocrus. ꝛ idē in alijs personis affinitas quibus pñt adhici prepositiones sicut. ſ. dixim⁹ gl. est in in veris cognatis. Et pñt huiusmodi affinium l. non fuisse vere ꝛ proprie proferri etiā propter sola cile. i verisimilia. vt. ff. eo. l. seruus. ꝛ. l. labeo. Viri fratres et leuir est. sic etem̄ helena ad hectorem dicit. ptijs. ff. Viri sororū glos dicitur. Vxores duorum fratrum inter se ianitrices dicuntur. vt. ff. e. l. iiij. hitur etiā ſ. ꝛ quidē viri pater. ¶ Prodest aūt hec cōputatio q̄ sit iure cognationis cū tractatur de suc licito ei cessione alicuius ꝛ querit quis sit potior. defertur em̄ prior in gradu. vel si plures sunt i vno in. d. l. nō gradu oēs vocantur simul. Idēq; ꝛ cum querit facile. itē de tutela. vt. ff. eo. l. j. ſ. ſz admonendi. ꝛ. l. iuris. ex vitio j. rūso. ¶ Affinitatis aūt iure nō defertur successio. vt. C. cōia de suc. l. affinitatis. Itē prodest tico. glo. cōputatio vtraq; ſ. affinitatis ꝛ cognatiōis ꝑ in. c. non propter nuptias impediendas: vt. ff. eo. l. iiij. ſ. ꝺ. de cōsanguineos itaq; ꝛ vt diximus. ſ. de nup. Item cū que sanꝛ aperitur de testificationibus: vt. ff. e. l. iuris. ſ. j. et ſi. intelligi de testibus. l. lege. vt diximus in summa. C. de gendo vt testibus. Item prodest cum queritur de mulie ibi ꝑ dote que nupsit infra tempus luctus an ꝛ quibus possit succedere. ꝛ dicitur q̄ vltra tertium non succedit gradum, vt. C. de secun. nup. l. j.

Quid sit affinitas

Qui dicank affines

in fi. Preter hoc sciendum est q̄ Justinianus gradus p̄dictarum p̄sonarum put. ꝯ. distincti sunt in hoc p̄senti libro iussit inscribi quatenꝰ possint ꝛ ex auribus ꝛ ex oculoꝝ inspectione adolescentes pfectissimā graduum doctrinam adipisci. nam veritas magis oculata fide q̄ per aures animis hoīm infigitur. vt. j. e. ſ. agnationis. vñ dicit. Segnius irritant aīos demissa per aures. q̄ que sunt oculis subdita fidelibus. Itē illud nō pretermitto q̄ inter leges ꝛ canones nulla est differentia circa computationem graduū linee ascēdētis vel descēdentis. Sed secus in collateralibꝰ: q: p̄m eos duo frēs sunt i p̄mo gradu ꝛ eoꝝ liberi in ſcō: ꝛ sic de ceteris.

¶De seruili cognatione. 7

1 Vidam nō habēt hic rubricam: nec ego ab initio habui. nec. ſ. q: nec separatim de hoc titu. sicut de alijs tractauit. sed nūc habeo sicut ꝛ quidā alij. Est ergo videndum de seruili cognatione q̄d in succedēdo operetur. ¶De agnatoꝝ eīm ꝛ cognatoꝝ liberoꝝ successione satis. ſ. diximus. Est aūt sciendū q̄ seruilis cognatio de iure ciuili vel etiā de iure p̄torio naturalem equitatē sequebaꝫ nunq̄ computaꝫ q̄tum ad successionē interim dū imminet ei vinculuꝫ seruitutis. vt. C. cōmunia de manu. l. seruus. ꝛ de finis ꝛ legi. l. ex libera. nisi in casibus in quibus ꝛ si vere sit aliquis seruus: quia tamen eīno ei competitura est libertas habet cōmodum succedendi alij vel alicui ei potest succedere. vel alia ratio est: q: seruus fingitur decessisse liber. vt no. in summa. C. cōmunia de manu. Si vo seruilis cognatio perueniat ad libertatem bene possunt illi qui manumissi sunt inter se iure cognationis succedere. ſ. liberi ꝛ parentes inter se: vel etiā liberi inter se ad similitudinem eoꝝ qui ex iustis nuptijs procreati sunt patronatus iure in hac parte sopito ꝛ censentur paris iuris nati post libertatē cuꝫ his q̄ nati sunt in seruitute. Si tamē postea sunt manumissi. vt. j. e. ti. Sed dubitatur de quibusdaꝫ p̄sonis vtrum debeant p̄referri p̄sono. ſ. de fratre ꝛ patre liberti. quod dic vt no. in sum. C. de bo. lib. in fi. Illud certum est q̄ seruiles cognationes cōputant q̄tum ad ꝓhibitionē nuptiarū. vt. ff. de ritu nup. l. adoptiuus. ſ. seruiles.

¶De successione libertoꝝ. 8

2 Edū rōne cognatiōis deferē hereditas: vt dictum est. sed etiā rōne manumissionis in bonis liberti. de qua successione plene dixi in summa. C. de bo. lib.

¶De assignatione libertoꝝ. 9

Voniaꝫ liberti hereditas q̄nq̄ deferē patronis ꝛ eoꝝ liberis. vt. ꝯ. dictū est. Ex liberis aūt pōt esse q̄ vnus p̄ferat alijs rōne assignationis.

3 Ideo ponitur de assignatiōe libertoꝝ. Videndum ergo q̄d sit assignare libertū: ꝛ quis possit assignare: ꝛ cui: et qualiter dissoluatur assignatio: ꝛ quis sit eius effectus. ¶Est aūt assignare libertum testificari cuius ex liberis libertū 4 esse velit. ¶Et pōt is ois assignare qui libertū habet: siue inter vinos: siue in vltima voluntate manumiserit. vt. ff. eo. l. vlt. j. rūso. Item assignat ille q̄ solus est patronus. nam si cum alio non statim capit effectū assignatio: q: alter patronus solidū ius habet vt p̄feratur filijs patroni. vt. ff. e. l. si ex duob⁹. licet eo mortuo q̄nq̄ possit habere effectū: vt si ad filios duoꝝ patronoꝝ deferat hereditas liberti. Nam ille cui assignatus est habebit in hereditate liberti nedum portionē q̄ sibi deferebaꝫ ex persona sua: sed etiaꝫ q̄ deferebat alteri fratri suo cui nō est assignatus liberꝰ: et ideo si ex altero patrono erat filius vnus ex isto aūt erāt duo. iste cui est assignatꝰ habebit bessem in hereditate liberti alius vero trientē: q: in capita diuidebaꝫ hereditas liberti inter liberos patronoꝝ. vt. ff. eo. l. ſ. ſi sit ex patrono. ꝛ. ꝯ. de suc. li. ſ. multis. itē assignauit ipse manumissor: vt dictū est. nō aūt assignat ille qui est assignatꝰ. vt. ff. e. l. liberi. Itē 5 nec iudex assignat. vt. ff. de iure pa. l. vl. ¶Assignantur aūt ei filio q̄ est in ptāte si mō plures sint liberi. Nā si vnicꝰ est filius nō est opus assignatiōe: q: sine ea solus ē habiturꝰ eū libertū. Cui fiat assignatio.

¶Quid aūt si fuerit assignatꝰ filio emācipato ait. ſ. eā tenere: vt. ff. eo. l. vtitur. Sed tū videt mihi cōtrariū: q: ꝛ si fieret assignatio ei q̄ est in potestate ꝛ postea emācipet euanescit assignatio. vt. j. e. ſ. datur. Iz quidā tollerēt istud quodam fitti inducto in. ff. de recep. l. nō distinguemus. ſ. cōpromisso. iz certe ibi nō soluit cōpromissum aduenīēte sacerdotio immo excusatur arbiter ne cōpellatur pronūciare. Item q̄d dicitur in. l. illa vtrū ꝛ magis est posse subaudi ei soli assignari q̄ est in ptāte. Itē pōt assignari filio nato ꝛ nascituro. vt. ff. eo. l. vl. ſ. j. Item pōt assignari filio instituto vel nō instituto immo etiā exheredato pōt assignari nec q̄ nocet ei nota exheredationis q̄tū ad ius patronatꝰ: immo ꝛ si post assignationē fuerit exheredatꝰ nō semper exheredatio adimet assignationē nisi hoc animo facta sit. vt. ff. e. l. j. ſ. sed si exheredato. ꝛ. ſ. sed ꝛ si post. Itē pōt assignari libertus ꝛ vni et pluribus sicut ꝛ vnus libertꝰ ꝛ plures possunt assignari: immo etiā ille assignatur qui est apud hostes. vt. ff. e. l. j. ſ. q̄uis. ꝛ ſ. is quoq̄. Itē pōt assignari libertus nepoti. Vñ queritur si filiuꝫ quis habeat ꝛ ex eo nepotē an possit tali nepoti assignare cū vterq̄ sit in potestate sua? ꝛ certe pōt. Et cum multi sint casus in q̄bus illi qui sunt in potestate habeāt libertū puta ex castrē si vel quasi castrensi peculio vel etiā ex aduentitio isto casu iste nepos admittetur ad legitimam hereditatē liberti. vt. ff. e. l. idem. ſ. posse. Assignatio.

6 ¶Fieri potest assignatio quibuscunq̄ verbis vbis vel nutu vel testamento vel codicillis et ex die certa sed vsq̄ ad diem centum vix potest. nam ipse senatus huic negocio finem proposuit. vt

Quid sit assignare libertuꝫ: ꝛ q̄s possit assignare. Quibus fieri assignatio.

BIU Cujas

ff.e.l.j.ſ.aſſignare.ꝛ.l.vlt.ſ.vl.ꝛ.j.e.l.ſ.vl. Itē fieri pōt expreſſim ꝛ tacite. Nam ſi ſeruus liber eſſe iuſſus fuerit ꝛ filio legat⁹ eſt. Deinde teſtatorꝫ eū manumiſit ad filiū libert⁹ quaſi aſſignatus pertinebit ſiue expreſſim dictū ſit ſiue tacite intellexerit: non quaſi ſeruū eum legaſſe ſed quaſi libertū aſſignaſſe. vt.ff.eo.l.ſi ſeruus. Item pōt aſſignatio fieri pure ꝛ ſub cōditione et per epl'am vel teſtificationē vel chyrographū quia aſſignatio liberti neq; quaſi legatum neq; quaſi fideicōmiſſum ꝓcipitur deniq; neq; fideicōmiſſo onerari pōt. vt.ff.e.l.aſſignare. ¶Diſſoluitur autē aſſignatio pluribꝫ modis. ecce enim aſſignator pōt adimere aſſignationē etiā nuda voluntate. Item ꝛ ſi is cui eſt aſſignatus repudiauerit eam redit ius patronatus ad fratres eius. vt.ff.e.l.j.ſ.aſſignare.ꝛ.ſ. ſed ſi is cui.itē ꝛ ſoluitur ſi is cui aſſignat⁹ eſt patiat maximā capitis diminutionē vel mediā: immo ꝛ ſi patiatur minimā vt qꝛ emācipat⁹ eſt redꝺt patronatus ad familiā vel in fratres eiꝰ cui eſt aſſignatus. vt.ff.e.l.j.j.rñſo.ꝛ.l.vl.ſ.qđ inquit.ꝛ.j.e.ſ. vnde querebat. Itez ſoluit̄ ſi ille cui eſt aſſignatus deceſſerit ſine liberis. vt.j.e.ſ.ſz ita demū. et.ff.e.l.j.ſ.vtiq; ſi ex liberis. Effect⁹ autē aſſignationis varius eſt inſpecta eius qualitate. Nam ſi fiat ſub conditione vel in diem interim pendēte; die vel cōditione perinde eſt ac ſi aſſignatus non eſſet. Interim ergo mortuo liberto hereditas eius ptinebit ad oēs liberos patroni. vt.ff.eo.l.ſub cōditione. Si vero fiat aſſignatio pure ꝛ ab eo q̄ ſolus erat patronus per oīa habetur pro patrono ille cui eſt aſſignat⁹. vt.ff.e.l.j.ſ.ꝑtū ad cōmodū. ſuccedēdi ꝛ habēdi iura patronat⁹: non tñ licet ei aſſignare pront dictum eſt. Itez ꝛ ſoluitur in eius perſona ius aſſignatiōis quibuſdā modis q̄bus non ſolueretur ſi ipſemet manumiſiſſet: vt liquet ex premiſſis ꝛ ex eo qđ notaui in ſumma. C. de bo. liber. ſ. repellitur. Item nedū ille cui eſt aſſignatus admittitur vt patronus ſed etiā eius liberi ſui vel emācipati. nam emācipati licet de iure ciuili non admittātur ad hereditatē. De iure tñ pretorio preferūtur familie aſſignatoris. Et accipiuntur liberi nedū filij ſed etiā nepotes ꝛ neptes ꝛ deinceps deſcēdentes. vt.ff.eo.l. idez. ſ. emācipatos. Ubi autē ille qui ſolus eſt patronus libertū aſſignat duobus ꝛ in perſona vnius eorum euaneſcit aſſignatio vel ab initio vel ex poſtfacto accreſcit alteri aſſignatio potiuſq; redeat in familiā. vt.ff.e.l.idē. ſ. vlt. ꝛ.l.is cuius. ꝛ l.vtrū. qđ notabile eſt. al's em̄ ex quo ius ſemel queſitū eſt nō ſolet accreſcere ſocio niſi in vſufru. vt.ff.de vſufr.ac.l.j.ſ.interdū. Quid autē ſi vnus eorꝫ q̄bus aſſignat⁹ erat deceſſit nō ſine liberis an liberi defuncti admittātur cū viuo. Et certe nō admittūtur: ſz eo defuncto liberi alterius ſuccedūt: ꝛ ſi vterq; deceſſerit ꝛ alter filios ꝛ alter nepotes reliquerit filij vni⁹ ꝑferūtur nepotibus alterius. vt.ff.eo.l.vtrū. Si aūt ille cui erat cum alio patron⁹ cum habeat filios duos vni eorum aſſignauerit libertum ꝛ alter moritur relicto vnico filio iſte cui libertus eſt aſſignatus a patre ſuo habebit in hereditate liberti iure aſſignatiōis partem ſuam ꝛ partem fratris ſui: nulla em̄ facta aſſignatiōe haberet quilibet tertiā. vt.ſ.dictum eſt. ergo iſte cui eſt aſſignatus debet habere beſſem. i. ſuam tertiā et tertiā fratris ſui. ſz ſui fratris tertiā non pōt habere niſi frater viuat ꝛ ad legitimā hereditatem liberti potuit admitti niſi eſſet facta aſſignatio. Nā ſi ponam⁹ eum capite minutū equales partes habebūt ꝛ iſte cui eſt aſſignat⁹ a patre ſuo ꝛ alteri⁹ patroni filius. Si aūt deceſſerit ille cui ego aſſignaui relicto filio ſuo. ſ. nepote meo ꝛ relicto fratre ſuo patrueli. ſ. alterius patroni filio: ſemiſſem habebit iſte nepos meus quē eſſet habitur⁹ filius meus. ſ. q̄ viui ſi ego libertum nō aſſignaſſem. Nā ſi nō viueret iſte filius alterius patroni filius preponeret nepoti meo. Idēq; eſt ꝛ ſi filiū ꝛ nepotē habebā ex altero filio ꝛ nepoti libertū aſſignaui: admittit⁹ nepos meus ad legitimā hereditatē cum alteri⁹ patroni filio. ſ. interim dum viuit patruus eius id eſt filius meus ceterū ſi ille nō eſſet nihil proeſſet ei aſſignatio: ꝓponeretur em̄ ei alterius patroni filius. vt.ff.eo.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.iij.

Qualiter aſſignatio diſſoluatur. 7

Quis ſit effectus aſſignationis.

¶De bonorum poſſeſſione. 10

8

Ualiter ex teſtamento vel ab inteſtato quis ſuccedat de iure ciuili in iusvniuerſum. ſ. dictū eſt. Nunc videamus qualiter quis ſuccedat de iure pretorio: ꝛ qꝛ hoc fit per bonorum poſſeſſionē. De ea videamus quid ſit ipſa: ꝛ qualiter diuidatur: quis poſſit eam agnoſcere: ꝛ qualiter: ꝛ intra q̄ tpa. qđ dic vt notaui. ſ. in ſumma. C. q̄ admitti ad bo. poſ. ſ. tertio. ¶Quis ſit extraneus manumiſſor multi diuinauerunt et ignota per ignotiora expoſuerūt. Sed ego dico extraneꝰ manumiſſor eſt pater q̄ emancipauit nō cōtracta fiducia: hoc aūt apte ꝓbat nec aliter intelligi pōt. vt.j.e.ſ. que aūt. Sed ipſi opponūt qđo ergo iſte pater quem dicit manumiſſorē ſibi ipſi preferet? reſpōdeo nūq; ſibi ipſi ꝑfertur: ſz licet ibi cōfuſe oīa ponātur diſtinguēda ſunt tñ vbi enim auus emācipauit nepotē non cōtracta fiducia ꝑfertur ſibi pater ꝛ ceteri ibi enumerati. Itē vbi emācipauit pater non cōtracta fiducia prefertur ſibi auus cū illis pſonis. Nam ꝛ ſz ibi coniugatur aliquē tñ ordinē fuiſſe credit vt primo liberi: deinde ceteri admittant. Et nota q̄ illa bo. poſ. cū qua ex familia. ſic em̄ dicebat. patrono decedēte liberto inteſtato. ſexta aūt dabatur patrono facto teſtamēto ꝛ eo preterito. hoc tñ nō videret eſſe verū: qꝛ hic nō eas q̄ exteſtamēto ſz q̄ ab inteſtato ſunt aſſignare ſe dixit in ſuperiori littera hui⁹. ſ. ꝛ caue tibi qꝛ qđ dixit primo. Itē ſcđo loco. Item tertio nō denotat niſi numerū ꝛ ordinem bonorū poſſeſſionū. non etiā vt in ſucceſſione huius primo hec. deinde illa locum habeat ſicut et ipſe ponit licet in quibuſdā hocipſum ſit verum. Si em̄ hoc diceret littera ſibi ipſi eſſet contraria. cum dicat primo loco dari vnde liberi ꝛ poſtea tertio loco

Quis ſit extraneꝰ manumiſſor.

BIU Cujas

competere eisdem per vnde decem persone.

¶De acquisitione per arrogationem. 11

1 Eduz de iure ci/uili vel pretorio succedimus in ius vniuersum defuncti.sed etiã de iure ciuili succedimus in ius vniuersum viuẽtis:vt p arrogationem que consensu duorũ fit.s.arrogantis et arrogati.olim tamẽ sic concedebaẽ vt oĩa oĩno que habebat arrogatus arrogatori quererentẽ sed excipiebaẽ quedã vt operarũ obligatiões qõ de his tm̃ intelligẽdum est que debenẽ nobis a nostris libertis:nec transeũt ad eẽneũ he redem vt sunt obsequiales ope que o sistunt in faciẽdo.Itẽ fabriles.vt notaui in summa.C.de opis liber.Secus aũt esset in operis cõductis. Itez excipiebaẽ ius agnationis quod peribat facta arrogatione:z hoc hodie p hunc ti.excipitur.forte secus est iure autenticorũ qõ nõ distinguit agnationẽ a cognatione vt sic ei agnatio adsciatur sed prima q̃tũ ad cõmodum succedẽdi non pereat.Item excipiaẽ vsus vel vsuf. hec duo minima capitis diminutione nõ pereunt. vt.j.e.dicitur.z.s.de vsuf.l.corruptionẽ.sz z peribat ius bonorũ possessionis petẽde si ante bonorũ possessionẽ dederit se filius ad arrogãdũ. Nam si primo petijt z postea arrogaẽ nihil nocet ei.vt.ff.de bo.pos.ꝺ ta.l.iij.ſ.si emancipaẽ z vnde liberi.l.vlti.Hodie aũt sicut circa naturales z legitimos parentes acquisitio coarctata est ad vsum tm̃ in rebus aduẽtitijs ita z in huiusmodi arrogationibus erit seruandũ donec viuat arrogatus. Nam eo mortuo dñium pleno iure transit ad arrogatorem nisi superfint alie psone que arrogatorẽ antecedunt in hmõi aduẽtitijs que ei acquiri nõ possunt: pfectitia eñ sine dubio remanẽt apud eum.possunt aũt eũ precedere filij arrogati: vl qz ex stipulatiõe tacita vel expressa agere possimt impubere arrogato.vt no.in sum.C.de adop. Si ergo acq̃ritur arrogatori.vt dictũ est.nõ tamen ipse obligatur creditoribus arrogati:sed nec teneẽ eis de peculio.si tamen voluerit eum defendere p mittitur creditoribus arrogati per competentes iudices bona eorum possidere et legitimo modo disponere que eorum futura fuissent cuz vsuf.si se alieno iuri subiecissent.vt.j.eo.ſ.vlt. Si aũt arrogatus cõtraheret post arrogationem vel quasi ꝺheret arrogator teneẽ de peculio:z si nõ defendat arrogatum etiã in eius bona poterit mitti actor.vt.ff.de pecu.l.in arrogationẽ.z q̃ꝺ ex causis i pos.ea.l.fulcini.ſ.si q̃s.

¶De eo cui libertatis cã bona adsciunt. 12

2 Onitur et alius per vniuersitatem succedẽdi modus:z iure quodam speciali.cum enim certum sit non adita hereditate ex testamẽto que in eo relicta sunt non valere.vt.C.de fideicommiss.l.ea. z.l.ex testamento.constitutio tamen diui marci quodam speciali iure subuenit libertatibus scz per adiectionẽ bonorũ. Unde videndum est Adiscere quid sit adjcere bona. Et certe nihil aliud est bona q̃d q̃ bona alicui applicare vl dare eo pacto vt creditoribus z libertatibus satisfiat. Quibus aũt fiat ista adiectio vel aditio:z quãdo:z qualr:et quis sit eius effect. dic vt no.in sum. C.de mann.testa.ſ.quid aũt si nullus.vsq̃ ad illũ.ſ.illꝺ notandũ.nec est pretermittendum q̃ illi qui directe iussi sunt esse liberi in testamento directã habebũt libertatẽ:nisi ille qui petit sibi adjci bona nõ alr vult sibi adjci:nisi sint eius liberti.tunc eñ in ipsa adiectione hoc cõprehenditur erit:vt sint eius liberti. Illud etiã notandũ est q̃ iste talis successor nõ est bonorum possessor.nullam eñ agnouit bonorũ possessionem: neq̃ est heres:qz nõ est ex testamento vel ab intestato. Est ergo ista successio noua z mirãda z simul ẽ illa que deferẽ eẽneo herede scripto nõ implente iudiciũ defuncti cñ lege fit representatum.vt.C.de fideicõ.anten.amplius.

¶De successionibus sublatis bonoz que fiebant ex senatusco.claudiano. 13

3 On soluz predictis.iiij.modis:sed etiã duobus alijs in vniuersum succedebaẽ:et ideo ponit de se.cõ.claudiano nõ seruãdo:sed tollẽdo:z locũ habebat in duobus.i.cũ debitor in solutione cessabat z solẽniter ꝺ cum proponebaẽ actio:z ipse neq̃ veniebat:neq̃ soluebat: succedebat eñ ei creditor in oĩbus tanq̃ mortuo:etiã si debitor reliquisset heredẽ:z licebat ei oĩa vẽdere forte: nec erat opus iudiciali auctoritate: sed hodie solẽnitates actionũ expirauerunt.vñ z ipsa successio expirauit:nec venditio locũ habet: z tm̃ modo datur licẽtia creditoribus sine solẽnitate verboz ꝓposita actione si nõ veniat debitor per iudicis officium postulare se mitti in pos.z iudex debebit eis pmittere bona detinere:vel possidere.z prout eis vtile visum fuerit ea disponere:sicut z ptz ex latioribꝰ digestoz libris. vt.j.e.z vt no.in summa.C.de bo.auc.iudi.pos. Erat z.vj.successio qñ mulier seruili amore capta miscuit se alieno seruo ꝺ denũciationẽ dñi fiebat eñ ipsa ancilla dñi z eius tanq̃ mortue substantiam capiebat dominus serui. vt nota. in summa.C.ad se.cõ.clau.

¶De obligationibus. 14 Circa istã rub.poses alle-

4 Xplicuimus ius illud quo quid fit no strum:nunc gare illꝺ prosequamur illud quo quid fit silr qꝺ sa nobis debitum.vel alr.ſ.in pri.cit gl.ru primi libri dixim omne ius quo vtimur ptinet ad personas vel ad res.z de istis iusti. et dictum est.vel ad actiones:z de his videamus. iu.q̃n loquamur. Uidendũ ergo quid sit obligatio:que sit eius natura:qualiter diuidatur: re eius fi et que sint genera obligationũ qõ dic vt no. in lio.

BIU Cujas

summa.C.de actio.⁊ obli.vsq; ad illū.ff.circa.

¶Quibus modis re ℨhitur obligatio. 15

Prosequitur materiam superioris diuisionis:scz qꝫ obligationū alie ℨhūtur re:alie verbis:alie litteris:alie cōsensu. Hic ergo assignat. v. modos quibus re ℨhak obligatio.ſ.mutuū: indebitū:cōmodatū:depositū:pignus. Sūt ⁊ alij modi quibus ℨhiſ obligatio interuētu rei: vt in pmutatione ⁊ in alijs contractibus innoiatis. Inter quos ⁊ superiores nota differētia: qꝫ in superioribus a principio statim vt sunt nasciſ actio:sed in istis nasciſ ex postfacto. vt no. in summa.C.de pac.ff.si autē nō fuerit nudum. ⁊.ff.rei interuētu. De primo igiſ.i.de mutuo breuiter videamus: sicut ⁊ de alijs. summatores em̄ nimis ꝓsecuti sunt hic de mutuo. Nā eadē ratione de singulis plene oia dicerem que cōtinenſ alis in pluribus quaternis. de mutuo añt sic videamus:vnde ipm dicatur:⁊ qualr recōcilietur ex postfacto:⁊ qñ ℨhak.qđ dic breuiter vt no.in sum.C.si cer.pe.ff. est ⁊ certi cōditio spālis. vsq; ad illū.ff.diuiditur añt. ¶De indebito videamus quot modis dicak qđ sit indebitū:⁊ qñ locū habeat conditio indebiti. qđ dic breuiter vt no. in summa C.de cōdi.inde.ff.dicik añt indebitū.vsq; ad illū.ff.cessat. ¶De cōmodato videamus qđ sit cōmodatū:⁊ qualr ℨhak:⁊ quid veniat in actione cōmodati. qđ dic breuiter vt no. in summa.C. de cōmo.in prin.⁊.ff.j.vsq; ad illū.ff.consistit.⁊ ff.itē venit dolus.vsq; ad illū.ff.itē agik de deposito. ¶Videndū qđ sit depositū:⁊ vnde dicak: ⁊ quid veniat in depositi actione. quod dic vt no.in summa.C.depo. in prin. vsq; ad illum.ff. consistit.⁊.ff.venit.vsq; ad illum.ff.item venit. ¶De pignoratitia añt que dak debitori ꝓ restituēdo pignore sibi soluta pecunia creditori sciēdū est qꝫ re ℨhitur obligatio tam gra debitoris.i.vt ei pecunia credatur q̄ creditoris.ſ. vt in tuto sit creditū: ⁊ ideo venit in ea dolus ⁊ lata culpa ⁊ lenis:nō leuissima:nec casus fortuitus: vt no. in summa.C.de pig.act.in prin. vsq; ad illū.ff.habet.⁊.ff.itē venit in pignoratitia dolus.vsq; ad illū.ff.cōtraria.

¶De verborum obligatione. 16

Circa istā Rubricā 6 quero an tante potentie sit pactū nudū de iure canonico q̄ste est stipulatio de iure ciuili. dic qđ tm̄ opak pactū nudū de iure canonico

Edum re sed etiā verbis cōtrahitur obligatio:⁊ ideo ponit de ver. obli. que obligatio qꝫ ℨhitur ꝓ stipulationē. Videndū quid sit stipulatio:⁊ vnde dicak:⁊ qualr ℨhatur:⁊ inter quas personas: ⁊ quādo cōmittatur:⁊ qualiter cōmissa purgetur:⁊ que actiones proficiscantur ex stipulatione. quod dic vt notaui in C.de cōtrahen. stipu.vsq; ad.illū.ff.fit alia diuisio.⁊.C.si cer.pe.in prin.vsq; ad illū.ff.est ⁊ conditio triticaria. Quidam tm̄ voluerūt dicere q̄ verboꝝ obligatio sit idē qđ stipulatio: sed verius est q̄ ipa obligatio nō est ꝟboꝝ cōceptio: sed ex tali cōceptione verboꝝ nascitur obligatio. Itē notandū est q̄ qñq; ex stipulatione in certa agitur cōditione certi ⁊ non ex stipulatu vt in dote.vt no.in summa.C.de rei vxo. act.ff. hec est añt actio. Itē notandū est q̄ stipulatio sola nouat nō añt pactio etiā incōtinēti facta. vt.C.de iure do.auia. Illud etiā not.q̄ qñq; ex vtili stipulatiōe nō agiſ nec obligatio nascitur sed excipiſ:vt si mulier ꝓmittat debitori suo in dotē qđ ipe sibi dꝫ.vt.ff.de iure do.l.si pr.ff.j.

¶De duobus reis stipulandi ⁊ promittēdi. 17

7 Quoniā stipulationibus ⁊ alijs ℨtractibus de quibus dictū est si sunt plures rei loquamur de duobus reis stipulā di ⁊ promittendi.ſ.quis dicatur bā reus stipulādi ⁊ ꝓmittendi:⁊ vnde:et qualiter stā obligatio duoꝝ reoꝝ constituatur:⁊ qualiter stā experiantur:⁊ qualiter conueniātur. quod dic vt notaui in summa.C.eo.ti.

¶De stipulatione seruorum. 18

8 Edum ex nostra stipulatione acquirik nobis:sed etiā ex stipulatiōe seruoꝝ nostroꝝ proꝓrioꝝ vel etiā cōmuniū. Videndū ergo de stipulatiōe seruoꝝ qñ per seruos nobis querak obligatio vel stipulatio:⁊ inquātuꝫ vel pro quibus portionibus. Est añt hec diuisio seruoꝝ faciēda:qꝫ alij sunt ꝓpij:alij sunt cōmunes:alij bonafide possessi:alij cōcessi in vsuf. alij in nudū vsum.⁊ siquidē fuerit ꝓprius stipulatio querik dño siue sibi siue cōseruo siue ꝑsonaliter siue dño stipulek. vt.ff.e.l.j. et.l.siue mihi.⁊.j.e.ff.siue añt. Fallit añt hoc in stipulatione operarū.vt.ff.e.l.antepe.⁊ vt diximus in summa.C.de operis liber. Sz q̄ est ratio? rñdeo quia illa stipulatio operarū cōsistit in facto.nā si seruus meus stipuletur mihi licere ire agere acquirik mihi stipulatio sicut in operis dictuꝫ est. Si vero stipulek sibi licere ire agere nō acq̄ritur mihi re ipsa stipulatiō:vt ego ire possim ceterū ibit seruus meus: ⁊ ita quātū ad cōmodum mihi querik at ꝑdicta operarū stipulatio nec mihi querik:vt mihi ꝑstenk operaꝝ mea ꝑsona nō ꝓtinek in stipulatiōe:sed nec ꝑstenk suo: vtpote cū ipe nō sit patronus:⁊ ita dꝫ inutilis talis stipulatio.vt.j.e.ff.sed cū factū.ceteruꝫ si stipularet seruus meus viā iter actū vel vsumf. mihi oīno q̄rik stipulatio. Idē est ⁊ si seruus meus stipulek sibi licere vti fruiſz ei legari nō posset iter vel actus.vt.ff.de seruit.le.l.si maxi.⁊ est in legatis ratio:qꝫ id demū pōt legari suo qđ possem ei legari si liber esset.nā ⁊ ecōtra res ꝓpria dñi legatur seruo:ſz nō posset legari dño.vt.ff. de leg.ij.debitor.ff.sed seruo. Est ergo magna differētia si stipulek sibi licere ire agere an vti fruiſz nō sit differētia stipuletur iter vel actus vel vsumf. Sed q̄ sit rō puto satis esse in promptu:sed eā mō nō ꝓsequor. Si vero seruus cōis pluriū stipuletur vl etiā stipulek qui bonafide possidek abvno vl pluribꝰ vel stipulek ille ꝑ quo vnꝰ vel plures habeāt vsumf. vl vsuꝫ. dic vt no.

in summa.C.p qs p.no.acq.S.qđ aũt dictũ est. ꝛ.S.p seruũ autẽ.vsq illuc.Si ergo hõ liber ꝛc. ꝛ.S.qđ aũt dictũ est i seruo bonafide possesso. vsq illuc.Sũt ꝛ alij p quos.

¶Extra videt notãdũ q seruus hereditarius notatim stipulari nõ põt heredi futuro.i.eius prop̃rio nõe expresso.Secus si exp̃rimat nomen appellatiuũ puta heredi futuro dare spondes.heres tamẽ videt fuisse heres a tpe mortis.vt.ff.e.l.seru⁹ hereditari⁹.ꝛ.l.si ex re.S.vlt.ꝛ mirũ est:q si stipulat notatim dño suo capto ab hostib⁹ lz tũc ve nõ sit eius tñ q fingit nec fuisse capt⁹ acquirit sibi.vt.ff.e.l.si seru⁹ cõis.S.seru⁹ capto.

¶De diuisione stipulationum. 19

1

Uia stipulationũ doctrina aptius p diuisiões accipit ponit de diui.stipu.et lz alie plures fiant diuisiones hic nõ psequitur nisi vnã.s. q stipulationũ alie sunt iudiciales:alie p̃torie:alie cõuentionales: alie cõmunes.qđ dic vt no.i.summo.C.de ꝟbẽ.sti.S.fit alia,diuisio.

¶De inutilibus stipulationibus. 20

2

Uasi dixerit supra de vtilibus stipulationibus tantũ: modo ponit rubricã de iutilib⁹.Est tñ iposs̃ibile ꝓpter materiã cõtextã q̃n ꝛ.ff.tractauerit de quibusdã inutilib⁹;ꝛ hic tractat de quibusdã vtilibus.Est aũt sciẽdũ q multis modis dñr inutiles stipulatiões.qđ dic vt no.plene i sũma.C.e.ti.nec est ptermittẽdũ q ex stipulationib⁹ illoꝝ q̃ nobis subiecti sunt ita nobis directo q̃ritur actio sicut et p nos.vt not.in summa.C.p quas p.no.acq.Ex stipulationibus aũt extraneoꝝ nobis nõ q̃rit actio. nisi in casibus.vt no.i sum.C.de pac.S.superest. vel nisi ex pactis publicarũ psonaꝝ. vt.ff.rem pu.sal.fo.l.non quasi.Et idem notari; potest i C.de litis conte.aut libellum,ꝛ q̃n mu. tu.of. fun.debet.autẽ matri et auie.

¶De fideiussoribus. 21

Ebis qui suo nomine obligant dictũ est:nũc videamus de fideiussoꝛib⁹ q̃ principalib⁹ obligationibus applicant. Videndus ergo q̃s dicat fideiussor: et p̃o quo: ꝛ quis possit fideiubere.Itẽ qualiter fiat fideiussio:ꝛ q̃s sit effectus fideiussionis.quod dic vt nota.i summa.C.eo.ti.Si queras vtrum fideiussor teneatur ad vsuras vel nõ.dic vt no.in summa.C. loca.ꝛ con.S.vlt.

¶Itẽ notandũ est q si vnus ex fideiussoꝛibus accept⁹ pure fuerit:alius sub conditione vel in diem.succurritur ei qui pure est acceptus vt pendente conditione alterius interim in virilem partem conueniatur. Sed si extiterit cõditio et non est soluendo q̃ sub cõditione acceptus restituetur actio in pure acceptum.vt.ff.e.l.si plures.

¶Item not.q beneficium diuisionis dat exceptionẽ fideiussori non autẽ ipso iure fit liberatio.vnde si vnus soluat totũ non repetit.vt.ff.e.l.si testamento.S.j. nec tamẽ dico q habeat eã necesse ipetrare a iudice viuente.sed.l.scripta cõpetit oĩbus exceptio talis.vt.ff.e.l.inter fideiussoꝛes.ꝛ.l.si contendat.preterea beneficiũ diuisionis admittur fideiussoꝛibus si inficientur se fideiussisse.nam inficiãtibus auxilium diuisionis nõ est indulgendũ.vt.ff.e.l.si dubitet.S.ita demũ.Item diuisa actione inter fideiussoꝛes siquidem desierit eẽ soluẽdo non oneratur ille q̃ est soluẽdo:nec auxilio etatis defenditur actoꝛ.nec em̃ vt esse decept⁹ iure cõi vsus nisi iuuet ex eo q actio fuerit diuisa inter eos q̃ non erãt soluendo tpe litis ꝓte.vt.ff.e.l.iter.S. cũ iter ꝛ.l.amissi.S.j.Illud quoq; mirabile est ꝛ ꝟ ea videtur eẽ q̃ dicta sunt q si duo fideiussoꝛes obligati fuerint in xx.apud te et alter ne peteres ab eo.v.tibi dederit vel promiserit alter non liberatur. ĩmo ad.xv.nulla exceptione obstãte tenet.vt.ff.e.l. stipulatus esse.S.vlt.videt tamẽ qđ debeat repelli exceptione creditoꝛ:quia cõtra fideiussorem nõ actionẽ mandare.vt.ff.de solu.l.stichũ. S.pe.ꝛ.ff.eo.l.de fideiussoꝛibus.nec em̃ potest creditoꝛ vnum fideiussoꝛum liberare in p̃iudicium alterius:vt dictũ est.licet debitoꝛ possit ita soluere vt vnum fideiussoꝛũ suoꝛũ liberet.vt.ff.de solu.l.in his.S.j.q exaudies quando duo erãt fideiussoꝛes q̃ habebãt epkẽ beneficiũ et debitoꝛ vnius nõe soluit p̃o parte ĩplorando beneficiũ diuisionis cũ alter sit soluẽdo. Potest autem intellig qđ.S.dictũ est q̃n creditoꝛ remisit vni accipiendo.v.ab eo qui vtiliter fideiusserat vl̃ exceptione tutus erat.ar. ff.ad velle.cuis.S.marcel.ꝛ.S.si mulier.vel forte cũ fideiussoꝛ transactioni cõsensit vel creditoꝛ remisit non imperpetuum: sed ad tps.vel dic q ille cui creditoꝛ remisit erat fideiussoꝛ alterius fideiussoꝛis.

¶De litterarum obligatione. 22

4

On solum pertoti⁹ verba dictũ est cõtrahit obligatio:sed etiam lr̃is:qđ q̃dã intelligit vt littere q̃dẽ ipse vel fi-gura lr̃a; nullo mõ obliget:sed vide. d. obligat oratio quã exp̃rimũt lr̃e.vt.ff.de act.Jo. bap. et ob.l.nõ figura.sed ego intelligo vtrũq coo de sctõ se perari ad obligationẽ id est significatiuam oratiõe.i.l. sintionẽ ꝛ ipas lr̃as:vt etiã ex ipis lr̃is nascat ob gularia.i ligatio.ꝛ subaudio ibi.sola.ꝛ ẽ rõ:q p̃m eos j.col. per eadẽ rõne verbis non obligaret vel vocabuli tex. in. l. oone:sed intellectuali:vt em̃ est scriptura ita veter⁹ iu et vocabulis oratio.tamen vbiq dicitur veris. C.arbis quem obligari. Litteris cõtrahitur obligatio in mutuo ita si cõcipiantur vba i futuro si certe tpe:vt puta scribo me soluturũ illi.x.ex cã mutui.vt.C.de postul.l.si sub spẽ.ꝛ hoc p̃m nos. dicimus em̃ hoc ad similitudinẽ stipulationis q̃ i futuro tpe ꝓtrahit.vt p̃z ex eius diffinitione. vt.ff.de ver.ob.l.stipulationũ.S.stipulatio. Si autẽ dicat ꝓmitto qđ accepi nõ obligat scõm omnes. ergo ꝛ si dicat. Ego scribo me solue-

Ad limitationez

re idē est: cur em̄ hic aliud q̄ in stipulatione ob seruare. Dicim⁹ tñ q̄ p verba p̄tis vel p̄teriti tpis p̄sumit obligatus: vt si scribat se debere: & ita ponit lex plerūq; vt. j. e. in. p̄n. & C. de nō nu. pe. in 3ctib⁹. in p̄n. etiā de epi. au. l. si p̄sens. Ut aūt hoc aptius itelligat distīguendū q̄s p̄o se profiteat in instrumēto: an 3 se. Et si 3 se vtrū cōfiteat idiscrete. i. cā non adiecta: an adiecta cā. Et si adiiciat cā distingue que sit illa. Iterū & in cōfessione quā facio 3 me distingue fiat ad obligādum me an ad aliū liberādū a me. que oīa plene no. in summa. C. de non nu. pe. j. vt autē. vsq; in finē summe. ¶ Extra posset dubitari an q̄s teneatur ex tali scriptura: ego accepi ab illo. x. mutuo? & certe videt q̄ nō: q̄ vt dictū est verba futuri tpis debēt ītercipere. Itē posset dubitari an hec obligatio lris 3cta posset tolli alīs cōtrariis lris q̄ puto verū p̄m regulā iuris. vt. ff. de re. in. nihil tā. Sed que erunt littere cōtrarie? respondeo he si scribat creditor illum nō promisisse se soluturum vel illum soluisse.

¶ De obligatione q̄ 3hitur ex cōsensu. 23

5

On solū rebus et verbis & lris cōtrahītur obligatiōes: sz etiā ɔsensu: vt ī emptionibus: vēditionibus: locationib⁹? & cōductionib⁹?: societatibus: & mandatis. Et ideo dīr obligationes 3trahi cōsensu: q̄ nec scriptura est hic necessaria sicut exigit ī superiori ti. nec p̄nia exigitur: lz exigat ī stipulatione: vt dixi. §. de ÿ. ob. nec est hic necessariū q̄d dari v̄ subst̄ātiā acciat obligatio sicut exigit q̄n 3hitur obligatio re. vt no. §. qui. mo. re cō. ob. sed sufficit hic eos q̄ negocia gerunt consentire p se vel per nunciū: vel per epistolā: vel inter p̄sentes vel inter absentes. Est aūt alia dīa scōa: q̄ in istis 3tractibus vterq; obligatur alteri: sz in mutuo vel in stipulatiōe: vel litteraꝝ obligatiōe: vel alīs plerisq; vnus tm̄ obligatur alteri: & hec oīa dicit series tex. huius ti. plerisq; ideo q̄ commodato & in depposito: & si non a p̄cipio tñ postea potest incipere vterq; alteri teneri ratione expensarum vel similium.

¶ De 3henda emptione & vēditione. 24

6

Remisso tractatu obligationū que cōtrahītur cōsensu: subiicit de cōtrahē. emp. & vēdi. Videndum ergo q̄n: et qualiter emptio et vēditio cōtrahat vel pficiatur p̄tuz ad obligationē: et inter quas psonas mixtim cōsiderātes et tractātes: q̄ fiāt v̄l apponantur in his oībus ex necessitate legis: & q̄ ex voluntate cōtrahētiū: demū dicemus qualiter ipleatur vēditio per traditionem. q̄ oīa plene comprehendi in summa. C. eo. ti. Sed quia de act. emp. et vē. & de periculo rerū venditaꝝ aliquid tangitur. j. in. e. ti. §. precium. et de periculo rerū. j. eo. §. cum autē. breuissime tāgamus quibus denī ille actiones: et 3 quos: & ad q̄d: & ad quē ptineat periculū vel cōmodū rei vendite. q̄ oīa lz aptissi me colligere ex his q̄ scripsi ī summa. C. de act. em. & de periculo & cōmo. rei ven.

¶ Illud etiā oīno ptermitto q̄d in. ff. e. ti. adhibetur in ru. de pactis inter emptorē et venditorē: & illā ptē rubrice, psecut⁹ sum. vt. ī. C. de pac. inter emptorē et venditorem. nec expedit de ea hic aliq̄d dicere: q̄ nec de ea tractatur hic vel ī eo. ti. Subiiciam tamē q̄dam notabilia q̄ sub il la summa de pac. inter em. & ven. nō cōtinētur. Ecce em̄ siquis ancillā sub pacto manus iniectionis si ꝓstituatur vel vēdiderit, ꝓstituta ab emptore etiā millesimo p eum q̄ primo vēdidit poterit abduci. vt. ff. eo. siqs. Item notandum est quia licet heres legatario fundi debeat seruitutē nō tñ ita est in venditore nisi venditor spāliter promiserit vel nisi forte p fundū retentū vendito: solebat ire ad fundum venditum. vt. ff. e. l. ī vendendo. & si seruitus vē. l. testatrix. et de serui. vr. p̄e. l. vlt. qui tamen vendidit aq̄ductum etiā ita teneturꝑstare. vt. ff. e. que fundū. §. ī lege. Itē notandū est q̄ si manu sata excipiunt nō q̄ ꝓpetuo sata sunt sed q̄ annuatim serunt excepta itelliguntur: alioquin vites et arbores oēs videbunt excepte. vt. ff. e. l. cū manu. Itē & cū manu sata excipiūtur nō v̄ eē exceptū q̄d ex stipu. nascerē aut q̄d nascerē ex eo q̄d aūibus ex ore cecidisset vel quod cecidisset ex sacco sacarij. vt. ff. e. l. qui fundū. §. fundi. Illud etiam noto q̄d siquis promiserit de fundo suo mille modios frumenti p̄stare p̄dijs casij seij posteaq; promissor fundū vēdidit hoc acto vt eo iure et ea conditione p̄dium sit penes emptorē quo erat penes venditorem: non tamē emptor obligatus est eaīo ad p̄stationē frumēti. vt. ff. e. l. vlt. p̄edium tamen forte obligatus est ei. vt. ff. de vsuf. l. hactenus. Itē no. q̄ vendere possum tibi alternatiue rē illā aut illā. Et nisi aliter dictū est ego venditor debeo habere electionē. vt. ff. e. l. si ita distrahit. Item cū vēditor obligat se ad fortuitū casum nō vidē se obligare ad q̄ cōsiteuerūt facille vel frequēter euenire. vt. ff. e. l. fistulas. §. vlt.

¶ De locatione & cōductione. 25

7

Talia locatio cōtra hit ad similitudinē emptionis ponit de locato & cōducto videndū q̄d sit locatio et conductio: & q̄s dicat locator: q̄ scōductor: & q̄liter 3hatur locatio: et in quibus rebus: que actiones nascuntur ex locatione: quibus dentur: et in quos: & ad quid: & quales sint. que oīa plene dicit nota. in summa. C. e. titu. Nota tamen q̄ licet in venditione et locatione necessarium sit conuenire de certo precio vel mercede tamen si ita locauerim vestimenta mea sartienda vel ita conduxerim equum tuū: vt post ea daretur q̄tum inter nos conueniet vel q̄tum esset iusticia: vel q̄tum videretur bono viro vel similia dicta sunt datur actio p̄scriptver. vt. j. eo. §. qua de causa, quod itelligo expleto vsuv̄ ipleto facto ꝓpter q̄d cōuenit dari. cū

Bart. in l. seio. §. medio. ff. de an. le. bal. in l. fallitis. ī vlt. co. C. de furt. & l. l. ī. fi. in fi. C. de act. emp.

BIU Cujas

essi cõtractus sit inolatus oportet q̃ p̃mo vestiaꝫ ex pte agẽtis:q; ex solo consensu nascitur actio.vt no.in summa.C.de rerum permu. Et idem dico in venditiõe si vendidi ⁊ tradidi pro eo q̃ videretur iustum.lz.p.aliud dixerit i venditione q̃ locatione.Dotis tñ promissio tenet: et si nõ exprimatur quantitas:⁊ agi põt ad eã dãdam arbitrio boni viri.vt.C.de dotis pro.l.j.Et societas ꝺ̃bitur:lz nõ exprimãtur partes. ⁊ aduocato datur salariũ.lz nõ fuerit quãtitas expressa: non tamẽ est ita in procuratore.vt dicimus.j.mãdati.preterea etiam vbi de precio videtur conuenire p̃nt oriri quedã dubitatiões. quid eñ si dicã volo tibi locare rẽ pro.x.et tu dicas volo conducere pro.x.nũquid ꝓtrahitur locatio? rñdeo ita.nã i his verbis fideicõmissũ relinq̃tur ⁊ mãdatũ ꝺ̃bit.vt ũlti.de singulis re. per fideicõ.re.f.vl.⁊.ff.mandati.l.j.videret tñ cõtrariũ.q; aliud est aliquid velle facere.aliud et id ipm facere.nam qui vult occidere nõ hoc ipso occidit:⁊ qui vult ascẽdere arborẽ nõ hoc ipso ascendit. ¶Quid si dicã vellem tibi locare rem istam pro.x.et tu dicas ego vellẽ cõducere pro decẽ certe nõ videt q̃ sit locatio ꝺcta:quia verbũ ꝓteriti iperfecti rẽ iperfectã significat. Item q̃d si ita dicã.ita volo tibi locare pro.x.si tu vis cõducere pro.x.⁊ tu ita dicas volo conducere pro.x.si tu vis locare pro.x.non videtur q̃ teneat locatio.vt.C.de contrahen.emp.l.in vendentis.et eedem q̃stiones ⁊ resp̃ones fieri p̃nt in venditiõe. ¶Preter hoc sciẽdum est q̃ q̃dã est ꝺctus q̃ neq; est locatio:neq; venditio:neq; alienationis titulis adq̃situr:sed qua si medius est inter illos:et dicit ꝺctus emphiteoticus.vt.j.e.f.adeo añt.⁊ in eo quid obtineat plene no.in sum.C.de iure emphi. ¶Illud etiã no.q̃ siquis dederit agrũ fruendũ agricole vt fructus cũ eo partiatur:neq; ẽ vera societas:neq; vera locatio:⁊ ideo agẽt actione vtili pro socio.vel p̃script.verb.vt.ff.lo.l.si merces.f.vis maior.

¶De societatibus. 26

1 Sicut superiores contractus cõsensu cõtrahũtur:ita et societas de qua videamus q̃d ipsa sit:⁊ qualiter cõtrahat:⁊ inter q̃s personas:et in q̃bus rebus:⁊ quis modus vel q̃ pactũ apponi possit in societate cõtrahenda:que actio nascatur ex ea:⁊ quãdo:⁊ ad q̃d:⁊ quibus detur:⁊ in quos:⁊ qualis sit.quod dic vt no.in sum.C.e.titu.

¶De mandatis. 27

2 Dosequitur imperator ordinẽ earũ obligationũ que ꝺ̃buntur solo cõsensu:sic ergo subiecit de mandatis.videdũ ergo quid sit mandatũ:⁊ vnde ꝺ̃dicatur:⁊ qualiter cõtrahatur:⁊ inter quas psonas:⁊ i quibus reb?:⁊ quot modis:⁊ q̃n nascatur actio mandati directa vel contraria:⁊ q̃n competant:⁊ inquantum:et quales sint.quod dic vt notant in summa.C.eo.ti.

¶De obli q̃ ex quasi cõtractu nascũtur. 28

3 Dost tractatum earũ obligationũ q̃ sunt ex cõtractib? veris:ponit de his que sunt ex q̃si cõtractib? p̃m illam diuisionẽ obligationũ quã posuit.ẽ.de ob.i pe.f.nec solũ ponit de obligationibus:sed etiã de ipsis actionibus ⁊ merito: obligationes eñ quasi mẽs sunt actionũ tradit añt de his doctrinã non ingẽ:q; nec poterat:sed p spẽs ponẽdo exẽpla. Sunt añt.vj.vtputa actio neg.ge.tutele:cõi diuidũdo:fa.her. Itẽ actio ex testamẽto:⁊ cõdictio idebiti.De his singulis vidẽdum.nec enim dicẽda sunt oĩa in singulis actionibus:vtpote cũ qualibet earũ actionũ lectiones faceret grã
4 des si singulas prosequeremur. ¶Actio igit neg.ge.repit directa ⁊ cõtraria. Directa datur dño negocij et eius heredi si sine mandato gesta sunt negocia:nec ipsa gestio cadit in speciale nomẽ actionis:vt in tutoris gestione cõtingit.Secus in curatore q; tenetur vtili negociorũ. Si ergo spõte gessit tenet directa directo. ¶Si vo ex necessitate tenet directa vtiliter.lz quidã dicãt q̃ datur directa directo et vtilis vtiliter. Cõtraria vo detur ipsi gestori et eius heredi ad recuperanda ea que ipendit vel directo si gessit spõte vt dictũ ẽ.vel vtiliter si gessit ex necessitate:q; curator erat.vt.j.e.i pn.hui?
5 ti.⁊ vt plene no.i sum.C.de neg.ge. ¶Actio tutele dat quõdã pupillo ⁊ ei? heredi demum finita tutela pro gestis ⁊ pro gerẽdis.vt.C.arb. tu.q̃quid ꝺ̃ tutorem quõdã ⁊ ei? heredẽ.Idẽq; in actione pro tutele:q; et ipsam dico ex quasi cõtractu nasci.⁊ veniunt i ea etiã gerẽda:nisi quis aliũ substitui petierit.vt.ff.de admi.tu.l. tutores q̃ post.f.qui se.Cõtraria añt tutele ⁊ protutele datur tutori et protutori ꝺ̃ pupilli quõdã ⁊ ei? heredẽ:siue q̃d ipẽderit in rẽ pupilli siue pro eo fuerit obligatus:aut rem suã creditori eius obligauit.vt.j.eo.f. tutores.et
6 f.sed cõtrario. ¶Cõmuni diuidũdo actio cõpetit pro reb? singularib? diuidẽdis:vel p his q̃ expẽsa sunt in rẽ cõem:vel pro his q̃ pcepta sunt de re cõi.nã si iter aliquos cõis est res sine societate:veluti q̃ pariter ei est donata vel legata ⁊ alteri eoꝝ alter ideo tenetur cõi dicio q̃ ille solus fructus ex ea re pcipiat:aut q̃ socius solus i ea re necessarias fecerit impẽsas non intelligit proprie ex cõtractu obligatus eẽ q̃ppe nihil iter se ꝺxerũt.lz q; nõ ex maleficio tenet subaudio nec ex q̃si maleficio ne videat argumẽtari ab insufficiẽti partiũ enumeratione quasi ex ꝺctu teneri vr.vt.j.e.f.itẽ si inter aliquos.Et ꝺ illa actio mixta tñ quia in ea vterq; est actor ⁊ vterq; reus: tum q; est in rem et in personaz.vt.j.de act.f.q̃dam.⁊.ff. fa.her.inter.f.qui familie.et de iudi.l.in re-
7 bus.Itẽ p̃rius ẽ in act.fa.herc.vt.j.eo.f.idẽ

BIU Cujas

turis.eo excepto ꝙ illa ꝓ re singulari: hec ꝓ vniuersitate diuidēda intenditur. Idē forte in act̄.fi.reg. Nā ꝛ ipa eadē ratione videt ex quasi ☞ctu esse. Idē etiā dico in hereditatis petitione. ¶Actio aūt ex testō competit legatarijs ꝛ eoꝝ heredibus ꝓ legatis ☞ heredes grauatos ꝛ heredes eoꝝ: cū essi nō sit ex ☞ctu vel ex maleficio vel q̄si ex maleficio ꝓbat a ꝓtib⁹ remotis qō sit ex q̄si ☞ctu.vt.j.e.ſ.heres quoq; heres em̄ adeūdo vel immiscēdo se q̄si ☞ herevidetur.vt.ff.ex qui.cau.in pos.ea. apud iul.ſ.vlt. ꝛ.l.sed ꝛ si. ¶Apponit etiā in textu hui⁹ ti.de q̄busdā legat⁹ solutis locis venerabilib⁹ qō nō multū facit ad rē:sed ponit cā vberioris doctri
9 ne. Itē cōditio indebiti quasi ex ☞ctu est.nam sepe extra id qō agit tacita obligatio nascit:si tñ certioꝛē rationē sequamur magis ex distractu ꝙ ex ☞ctu pōt dici obligatus ille cui soluitur indebitū.nā qui soluēdi ālo dat pecuniā in hoc dare videt vt potius distrahat negociū ꝙ contrahat: sed tñ prevalet equitas benignior stricto iure vt dicat quasi ex ☞ctu eē obligatio: qz nemo debet locupletari cū aliena iactura. vt.j.e.ſ.itē is cui. ꝛ.ff.de cōdi.inde.l.nā hoc na
10 tura. ¶Extra illud puto querendū an vtiles actiones q̄ plerūq; dant dicant ex quasi ☞ctu esse:? ꝛ ego puto non oēs ex quasi ☞ctu esse:sed quasdā: vtputa si iurauī me emisse.nā eas que sic dātur vtiles ex sacris:sicut dicit in.ff.de iureiurā.si duo.ſ.is qui.puto ex quasi ☞ctu esse. ar.ff.de inter. actio.l.de etate.ſ.qui inter. Se cus vō si detur mihi vtilis ex ☞ctu ꝓcuratoris mei. Itē si mihi det ex legato noīs vel ex vēditione noīs:vel qz datū est insolidū. In illis aūt in quibus constat vere ☞ctū interceſſisse nō ex quasi ☞ctu:sed potius ex vero ☞ctu datur mihi actio vel etiā ex maleficio si ipe qui nomē mihi vēdidit ex maleficio habebat actionem.

¶Per quas personas nobis acquiritur obligatio. 29

Quero nunquid hec ꝑsone q̄ nobis acq̄runt faciant nobis cōpetere directam vel vtilē act̄. vide bar. in. l. j. ſ. sublata. in fi.ff.ad trebel. ꝛ ibidē do. ber. sozi. ꝛ idem in l.j.ſ. si filio. ff. ad trebel.

11 Upra per quas personas nobis acquirit plene ostēdimus de dñio ꝙ quas ꝑsonas nobis acquirat. Item diximus de obligatione q̄ nobis acquiritur per seruos.ſ.de stipu.ſer.nūc de oīni obligatione ꝛ de oīni ꝑsona per quā acquirat obligatio. ꝛ certe non dubitat de nobis quin nobis ꝙ nos acquirat obligatio:sed ꝛ certū debet eſſe qō acquirit ꝙ eos q̄ sunt in nr̄a ꝓtāte: vt ꝙ filios olim q̄dē ex oīni causa: sed hodie ex ꝓfectitia tñ: ex aduentitia aūt acquirit vsusfru.tñ:sed in castrēsi peculio vel quasi castrēsi nihil nobis acquirit.vt no.plene in summa.C. de bonis que liberis. Item acquiritur nobis obligatio per eos in quibus vsumfruc. habemus:vel quos bonafide possidemus:scilicet ex re nostra vel ex opera sua per eos in quibus habemus solum vsum acquiritur ex re nostra. vt.j.eo.ſ.item per liberos. ꝛ ſ per eū quodcq; Cōmunis autem seruus querit vnicuiq; dñoꝝ ꝓ dñica portione. vt no.ſ. per quas ꝑsonas nobis acquiritur. als aūt per aliquē nō queritur mihi obligatio.vt.ff.de acquir.re. do.l.ea q̄ ciuiliter. Excipit in numerata pecunia in qua singularia quedā sunt ꝓcepta.vt.ff.de re.credi. l.certe.ſ.si nūmos. als nō querit obligatio ꝓ liberā ꝑsonā: datur tñ mihi vtilis actio ex pacto extranee persone in casibus quibusdam.vt notaui in summa.C.de pactis.ſ.superest.

¶Quibus modis tollitur obligatio. 30

12 Duo sunt modi in genere quib⁹ tollit obligatio.i.per exceptionē ꝛ ipo iure q̄ exceptio competit ex plurib⁹ causis:vt rōne pacti. Itē doli vl metus. Itē rei iudicate ꝛ iurisiurādi.vt.ff.de excep.l.iij.ꝛ.l.exceptiones. Itē rōne tpis. vt.xxx.annoꝝ vel.xl.vt in hypothecaria. Oñq; tñ ipa tollit citioꝛi tpe. vt no.in sum.C.de ꝑscrip.xl.an. Itē ꝛ in fundis patrimonialib⁹ locū hz exceptio.xl.an.vt.C.de fun.patri.l.vl.lib.xj.nec sunt hec extra rem:qz hic generaliter tractat de oī modo quo tollit obligatio. ☞ exceptionē aūt tō dr tolli nō ꝙ oīno ei⁹ nulle remaneāt reliquie: sed qz remanent quedā:vtpote ciuilis tñ obligatio.ꝛ illa de iure quidē est efficax:qz iuris hz auctoritatē et substantiā.vt.j.de except.ſ.preterea. sed de facto est inefficax cū repellatur creditor ꝛ nihil valeat extorquere a debitoꝛe:qz naturalis obligatio ipso iure extincta est.vt.ff.de solu.ſtichū. ſ.naturalis.sed ciuilis i aliquo casu posset sortiri effectū:puta si iterū fieret pactū de petendo:vel in quibus casibus dicimus repetitionē indebiti per exceptionē cessare.vt not.in sum.
13 C.de cōdi.inde. Ipso vero iure tollit obligatio cū oīno est extincta:nec vlle remanēt eius reliquie:puta per solutionem ꝛ per acceptilatiōnē ꝛ per nouationē ꝛ per cōfusionē:ꝛ per interitū ſpeciei:ꝛ per alios ſimiles modos:de quibus breuiter notare potes.vt no.in sum.C. de nō pecun. solu.ꝛ de noua. In solutiōē tñ illū nota ꝑdicta ita dis vera esse si coꝛpale erat in obligatiōe. nā si erat incoꝛpale: puta seruitus nō pōt in ea fieri solutio cū res nō recipiat traditionē.vt.ff.de acqui. re.do.l.seruus.ſ. incoꝛpales. quasi traditio videat fieri per quotidianā patientiā. vt nota.in ex hoc in sum.C.de vsuf.ꝛ de serui. ꝓter hoc queri pōt an acceptilatio fit stipulatio cū in ea fiat interrogatio ꝛ rñsio. sed certe nō est:qz non est de aliquo dādo vel faciēdo forte ꝛ eadē rōne nec pactū nudū. Item dī est: qz nō est de dādo vel faciēdo in futurū vestitū nō videt esse: qz nō vestit̄ re vel verbis vel litteris vel cōsensu. Dicet ergo quidā solennis actus verboꝝ iure ciuili inductus quo ipso iure extinguit obligatio:ꝛ dr imaginaria solutio. ☞ pactis aūt nudis tollunt obligationes plerūq; per exceptionē ꝛ q̄nq; ipso iure.vt nota.in summa.C.de pac. ☞.tñ dixit acceptilationē eē pactū nudū ꝛ nō nudū quodāmodo ꝓpter solēnitatē ꝝboꝝ:ꝛ largo mō pōt dici exceptio:licet liberet ipso iure.nā ꝛ qui vsucepit dr hꝫ exceptionē.vt.C.de iure do.in reb⁹. Itē not.ꝙ vbi

Idē etiā licito quis tollit ꝙ exceptio ff. de iudādo

BIU Cujas

stipulor a pupillo sine tutore qd tu mihi debes et nouādi aīo: non est recursus ad veterē debitorem. Sed secus vbi stipulor a pupillo tutore auctore nouādi aīo: ⁊ ipse pupillus restituitur in integrū. tunc em ⁊ ego restituor cōtra veterem debitorē: vt no. in summa. C. de reputationibus que fi. in iudi. in integ. resti. ¶Sed queri pōt an turpis actio mortis causa intervenos a minore cum curatore remissa restitui debeat ſz renouata donatione causa mor. presentiavel similimodo qd̄ non videt. q: turpis actio nō nascitur ex pacto: sed ex maleficio. vt. ff. de pactis. l. si vnus. ff. pacto. quia pōt dici sine causa perseuerante eum liberatum tenebitur cōditione ob causaz vel sine cā ad id qd̄ tenebatur prius.

¶Explicit liber institutionum tertius.

¶Incipit liber quartus.

¶De obligatiōibus q̄ ex delicto nascūtur. 1

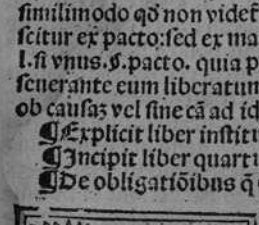

Ec quidez rubrica generalis: vt pote cū tractare intēdat gñaliter de omnibus obligationibus maleficior. In hoc tñ titulo nō tractat nisi de obligatiōe q̄ nascitur ex furto. Videamus ergo qd̄ sit furtū: cui det actio furtiua: ⁊ cōtra quē: ⁊ in q̄tū: ⁊ qualis sit actio. qd̄ dic vt plene notaui in summa. C. de fur. Sed tñ quedā notabilia non prętermittā. ſz em furtū naturali iure prohibitum sit: laudabile tñ furtū fuit qd̄ fecerūt pharaonī hebreī: ſz impunitū furtū est qd̄ fit aleatori. vt. ff. de aleato. l. j. Et in furtis reprobatis pōt assignari q̄ aliud est improbū: vt id qd̄ clanculo fit alicui persone. Aliud est improbius: vt cum expillatur hereditas. vt. C. de his q̄ not. infa. l. si testator. Aliud est improbissimū: vt rapina. vt insti. vi bo. rap. ſ. quadruplū autē. q̄nq̄ tamē raptor fure improbior appellat. vt. ff. qd̄ me. causa. l. sicut exceptione. ſ. q̄ autē. Itē licet ille qui dat consiliū ad furtū si non auxiliū non teneatur furti nisi fur alias nō erat factur⁹. vt notaui in summa. C. de fur. ſ. sed ⁊ datur actio. Et idem etiā no. in actiōe mādati in summa. C. manda. ſ. mixta etiā. tñ aliud videt in actione l. aquilie ⁊ seruī corrupti. Nam si persuasi seruo alieno vt arborē ascēderet vel in puteū descenderet ⁊ ascendēdo vel descēdendo lesus est: teneor vtili actione. l. aquilie. Itez ⁊ si sollicitaui seruum alienū ad aliquid faciendū vel cogitandum improbe teneor: seruī corrupti etiā si seruus nō erat fugiturus vel furtum facturus et ego fui laudator huius propositi: nec enim oportet laudādo augeri malitiā. vt. ſ. ad. l. aquiliam. ſ. ceterū. ⁊ de actio. ſ. in duplū. ⁊ ff. de seruo cor. l. j. ſ. persuadere. Si querat⁹ ratio diuersitatis satis potest perpēdi. nam illa distinctio erat alias facturus vel non facturus locum habet cum exterior cōtra persuadentē ex delicto vel facto seu contractu inito vel ꝑpetrato post persuasionē: ſz hic experior hocipso qd̄ seruus cui dederit alius consiliū factus est vitiosus vel de malo peior non attēto delicto secuto postea licet postea patiar in rebus damnū ꝓpter proximum ꝓcedens consiliū per cōsequētiā habeatur ratio. Secus si ex interuallo patiar dānū. vt. ff. de ser. cor. l. in hoc. ⁊. l. neratius. ⁊ hac rōne preassignata videt q̄ ita sit in. l. aquilia sicut ⁊ in ceteris si experiar ꝓpter damnū postea secutum vt ita demū teneatur consiliator: si seruus alias nō erat ascēsurus vel descēsur⁹. Secus si experiar cōtra cōsiliatorē: q: seruū corrupit cui 2 dedit malignū consiliū vt dictū est. Preter hoc sciendū est qd̄ consiliū dicit multis modis. dicitur em consiliū hoīs intētio vel ꝓpositū. vt. ff. de fur. l. si quid fur. ſ. j. Dicitur etiā consiliū q̄ alī tribuit bonū vel malū persuadēdo ex motu proprio. vt. ff. e. l. in furti. ſ. vlt. Dicit ⁊ consilium qd̄ capit cum multis. Dicit etiā ⁊ consiliū dari licet nullū interueniat verbū quādo sciens presto opem maleficio cōmittēdo: vt ecce cōmodaui ferramēta ad effringendū ostiū vel scalas sciens cōmodaui ad ascendendū. vt. ff. de fur. l. si pignore. ſ. pe. Itē notabile est qd̄ ille q̄ dedit opem rapine nō tenetur furti sed vi bo. rap. vt 3 ff. de fur. fivendidero. ſ. cum raptor. Item licet coniunx a cōiuge non possit furti cōueniri nōe suo. Conuenitur tñ hereditario nōe vel noxali causa. vt. ff. eo. l. si quis vxori. nec infamabit⁹ q: non damnatur nōe suo sicut ⁊ in tutoribus et curatoribus ⁊ procuratoribus diximus. vt no. in sum. C. quibus ex cau. infa. irro. nec obstat quod dicit. ff. de fur. l. nō poterit preses prouincie efficere vt furti damnatū non sequatur infamia. verum est em in his qui ex suo maleficio et suo nōe conueniūtur et patet ex premissis. ¶Itē licet fur furti nō agat nisi in casu vt dixi in summa. C. de fur. tñ si seruus quem surripui mihi surripiat nōe serui surrepti vel surripiētis conueniā dñm. vt. ff. de fur. l. inficiādo. ſ. qd̄ furti. ¶Item notandū est q̄ si fulloni surripiā turvestimēta q̄ locaui ei pollienda ipsum fullonem conueniā locati quadaz mirabili equitate habet exceptionē. i. vt si ego facile possim conuenire furem reivendicatione furtiua et fullo mihi offerat sumptus quos oportet me facere in causa absoluatur a me. Sed si furez facile cōuenire non possum fullo mihi condemnabitur sed iudex me cōpellet ei prestare actionē meaz. vt. ff. locati. l. cum in plures. ſ. vestimenta. Qd̄ dictum est in locati actione forte ⁊ in consimilibus contractibus est seruandum.

¶De vi bonorum raptorum. 2

4 Rosecuto tractatu obligatiōis que nascitur ex furto: tractat de obligatione que nascitur ex rapina ꝓm ordinem quem assignaui in superiori titu. in prin. Videam⁹ ergo de actiōe vi bo. rap. cui detur: ⁊ cōtra quē: ⁊ infra q̄tū tps: ⁊ in q̄tū: ⁊ qualis sit actio. qd̄ dic vt not. in sum. C. eo. ti. de act. vi bo. rap. locū habet etiā q̄nq̄ pro

Vide ad qd̄ istā. l. inducat Bal. i. l. j. circa fi. ij. col. C. de ser. uil. fugi.

Limita etiaz i eo nō procedere q̄ ē dānat⁹: iz de crimine ciuiliter ſz gl. in. c. at si clerici. circa fin. de iudi.

BIU Cujas

dāno dato si collectis hoibus quis dederit dā nū: ⁊ super hoc factū est vnū edictū: est ⁊ aliud edictū factū cōtra eū qui nō collegit hoies: sed collectis hoibus a quocūq; vel turba collecta quacunq; occasione dedit alicui dānū in eo. qđ dic vt no. in summa. C. eo. ti. in prin.

¶De lege aquilia. 3

1 SIcut superiores obligationes ex maleficio sunt: ita ⁊ obligatio damni iniurie vel legis aquilie ex maleficio est. vt. ff. ti. ij. in prin. De ea ergo videamus vnde dicat actio. l. aquilie: ⁊ qñ locū habeat: quibus detur: ⁊ contra quos: ⁊ inquantū: ⁊ qualis sit. qđ dic vt notaui in summa. C. eo. ti.

¶De iniurijs. 4

6 VIa rapiēdo vel dāmnū dando fiunt iniurie: videamus de iniurijs: quaq; ex maleficio nascit actio vel obligatio. vt. ff. ti. iij. in prin. Videndū ergo quot modis dicat iniuria: ⁊ quis possit iniuriā facere: ⁊ ꝙs sentire: quot modis fiat: ⁊ cui det hec actio: ⁊ cōtra quos: ⁊ inquantū: ⁊ qualis sit. qđ dic vt no. ꝙ in summa. C. eo. ti.

An ista obligatō q̄ ex q̄si delic. nascit sit de iure ciuili vel gētiū. vide p. d. iaſ. i Lex b iure. in col. ij. in fi. ff. de iusti. ⁊ iure.

¶De obligationibus que ex quasi delicto nascuntur. 5

EOst tractatū obligationū que sunt ex ꝺcto vel quasi. Itē ex maleficio ꝓsequendo diuisionem suā quā fecit. ff. de obligationibus: ponit de his obligationibus que sunt ex quasi maleficio siue de actionibus. nec eīm curo quodcūq; eoq; dicas: qz nec curauit auctor: licz eīm diuersa sint: valde tū sunt cōnexa: vt vnguis cū digito. posuit aūt de quattuor actionibus in factū que oēs pñt dici vna in gñe. i. de ea que ꝺ iudice cōpetit. Itē de ea q̄ ꝓ deiecto ⁊ effuso dat. Itē de ea q̄ cōpetit ob hoc qđ aliquid appēsum est: qđ pōt si ceciderit alicui nocere. ¶Itē de ea q̄ cōtra caupones vel stabularios vel nautas vel ꝓ amissis eoq; quoq; oparti-
7 tur cōpetit. De his ergo suo ordine aliquid est pstringēdū. Judex igit si male iudicat liquidē dolo tenet ex maleficio. Si vo ꝓ imperitiā tenetur ex quasi maleficio: ⁊ hoī rei tractatū plene cōprehēdi in summa. C. de pe. iudi. qui male iudi. vsq; ad illū. ff. pena autē. nec distinguo sit iudex ordinarius: an delegatus: an arbiter cōpromissarius. nā ⁊ arbiter facit litē suā si male arbitrat: licz in arbitro q̄dā dixerunt cōtra. sed facit cōtra eos aperte qđ est in. C. de pac. si ꝙs in cōscribendo. in fi. sed excipio casum vnū. boc est cū arbiter sine pena est electus dato sacramento in eo casu nihil ei. i. vt arbitro erit ꝓpter sacm. vt in auc. de iudi. ff. quia cognouimus.

8 ¶Sequit de actione in factū que ꝓ deiectis ⁊ effusis datur. ⁊ certe illa locū habet cum ex alicuius cenaculo vel ipsius ꝓpio vel conductore vel gratis concesso: vel deiectū vel effusum est aliquid vt alicui noceretur. obligatur enim ꝓdictus inhabitator quasi ex maleficio non heres ei? nisi lite cōte. cōtra defunctū ⁊ nō ꝓpie ex maleficio obligatus intelligit: qz plerūq; ob alterius culpā tenetur: aut serui aut liberi ⁊ ei similis est is qui ea parte qua vulgo iter fieri solet id positū aut suspēsum ꝺ quod pōt facile si ceciderit alicui nocere quo ꝓmo casu pena. x. aureoꝝ cōstituta est. ⁊ est hec actio annalis in factū ⁊ popularis. In heredē aūt non datur: qz penalis est. vt. j. eo. ff. j. ⁊. ff. de his qui de. vel effu. l. si vero. ff. ꝓtor ait. ⁊. ff. ait ꝓtor. ⁊. ff. vl. ⁊ de popula. act. l. iul. ¶De eo vero qđ deiectū vel effusum est dupli quātū dānū datū sit cōstituta est actio dānū passo ⁊ heredibus eiꝰ imperpetuū. ¶Ob hoiem vero liberū occisum quinquaginta aureoꝝ cōstituitur pena nō pōt dici vt extimet dānū: qz liberū corpus non recipit extimationē. ⁊ est hec actio in factum annalis ⁊ popularis ⁊ penalis dūmodo sciamus ex pluribus desiderātibus hāc actionē ei potissimū dari debere cuius interest: vel qui affinitate cognatiōe ve defunctū cōtingit. ¶Si vero libero homini nocitū dicetur esse quātū ob eam rem equū iudici videt actio datur: iudex eīm cōputare ꝺ mercedes medicis ꝓstitas ceteraq; impēdia que in curatiōe facta sunt ꝓtereaq; operas quibus caruit vel caritur? est ob id qđ inutilis est factus cicatricū aut deformitatis nulla fit extimatio: qz liberū corpus nō recipit extimationē. Et est hec actio ꝓpetua ei cui nocitū est. Si aūt ali? velit experiri annua erit ei hec actio. nec eīm heredi? iure hereditario cōpetit quippe qđ in corpore libero dānum datū est transire ad successores non debet quasi non sit dānum pecuniarium. Nam ex bono et equo nascitur. vt. j. c. ff. de eo vero. ⁊ ff. ob hoiem. ⁊. ff. si vero. et. ff. de his qui deiece. l. si vero. ⁊. ff. hec autem actio. ⁊ ff. que autē de eo. ⁊. l. vlti. ⁊. l. j. ff.
9 sed cum homo. In quarto etiā casu nascit obligatio ex quasi maleficio. Nā si aliquis est exercitor nauis an cauponis: aut stabuli ⁊ de dolo vel culpa eoꝝ quoꝝ operā nauē aut caupones aut stabulū exercet factū fuerit furtū aut dānū datū vel simile delictū est admissum in eo qđ sit illatū in nauem vel cauponē vel stabulum: tenetur eīm ipse exercitor nauis vel cauponis vt stabuli in duplū si modo ipsius nullum est maleficium: cū neq; ex contractu vel quasi sit obligatus: neq; ex maleficio et aliquatenus culpe reus est q; opera malorum hominū vtitur: ideo quasi ex maleficio teneri videtur actione in factum que datur heredi sed nō in heredem: nec datur post annum: nec datur de peculio filij vel serui exercētis nauē sine domini vel patris voluntate. Nam si cum voluntate eoꝝ exercerēt patres vel domini tenerētur insolidū. vt. j. eo. ff. vlti. ⁊. ff. naute caupones sta. l. vl. ff. vl. ¶Datur tamen hec actio noxaliter nomine seruoꝝ quorum opera vtebatur in nauī: nomine autē alienorum vel liberorum hominū tenetur exercitor ex quasi maleficio insolidum. Nam in suis venia dign? est si quales habeat adhibuit: sed cum alienos adhibet explorari oportet cuius

BIU Cujas

fidei ⁊ innocētie sint. vt.ff.nau.cau.sta.l.vlti.§. hac aūt actione.⁊ §.seruoꝝ aūt.neq̄ distinguo in hac actione que est ex quasi maleficio vtrum exercitor receperit sal. foze an non puta q̄ eo ignozāte res illate sunt: vel etiā q̄ prędixit vt vnusquisq̄ vectoꝝ res suas seruet neq̄ dānum se prestaturus cōsenserūt vectozes perditioni vel q̄ dānum datū est ex̄ nauem vel cauponam vel stabulū.vt.ff.nau.cau.sta.l.vlt.§.⁊. §.rūso. Preter hoc sciendū est exercitozē nauis vl̄ cauponę vl̄ stabuli teneri alia actione in factū que prozsus est alterius nature.est em̄ ex ꝯtu.i.de recepto vel pro eo qđ nauta recepit sal. foze.recepisse aūt videt hocipso q̄ res illate sunt in nauem vel cauponā vel stabulum subaudi sciente exercitoze.dux em̄ esset ignozantē teneri.vt.ff. de act.⁊ ob.l.iiij.§.j.ibi. lōge min⁹ ⁊c. Sciēs ergo tenet ad restitutionē rerum receptaꝝ q̄uis cuiuscūq̄ facto etiā viatozis vel ex̄nei perierit vel amisse sint vel lese:nisi casu foztuito ꝓbauerit exercitor amissionē vel lesionem rerū contigisse.vñ differt hec actio ab actione depositi in qua venit dolus ⁊ lata culpa a leuis tm̄. Nec in rebus receptis attēdo sint inferentis vel non. Magis em̄ inferētib⁹ debent restitui q̄ is quorum sunt nisi inferētes erāt fures ⁊ dñi veniāt res vēdicātes ⁊ illozū repetitionē inhibētes.vt ff.nau.cau.sta.l.j.§.idem pomp.⁊. §.recepit.l. sicut.⁊.l.itē.⁊.l.idē ait.vsq̄ ad illū.§. sed si filiꝰ. ¶Datur ista actio heredibus ⁊ in heredes ⁊ ꝓpetuo ⁊ in simplū ⁊ de peculio filij vel serui exercētis nauē vel cauponā vel stabulum sine dñi vel pris volūtate.Sed cū eoꝝ voluntate exerceant tenent pres vel dñi insoliduꝫ.vt.ff.nau. cau.sta.l.idem.§.si filiꝰ.⁊.§.hec aūt actio.liquet igit ex p̄missis exercitozes posse cōueniri quadā spāli prerogatiua ex duob⁹ edictis.s. ex q̄ maleficio ex illo edicto furti aduersus nautas.

1 ¶Itē ex ꝯtu ex illo edicto nau.cau.sta.Possūt etiā ⁊ tertio modo ꝯuenīri iure cōi ꝓpter suuꝫ maleficiū si dicant furtū vel dānum dedisse:⁊ si quidē actoꝝ eliga⁹ hanc viaꝫ cōem repellit doli exceptione vel iudicis officio ab alijs actionibus que spāli prerogatiua sunt ei indulta ⁊ ecōuerso.Si eligat illas repellit a iure cōmuni.vt ff.nau.cau.sta.l.idē.§.vlt.⁊ simile est.ff.de sepa. l.j.§.illud sciendū.Ubi aūt plures actiones penales cōpetūt de iure cōi ꝯ eundē siquidē cōpetāt ex diuersis factis neutra alterā ꝓdiet.vt ff.de ꝓua.delic.l.nūq̄.Si vo dētur ex vno facto ētenus cōcurrūt ⁊ nō est in plus seinuicē impediūt.vt.ff.vi bo.rap.l.j.⁊ de actio.⁊ ob.qui fuñ. j.rūso.Si vo iste actiones de iure cōi ꝓpetēte ⁊ ex vno facto sint oēs p̄secutozie rei facta exercutione p alterā altera remittēda est vl̄ tollit. vt.ff.locati. si merces.§.culpe.s. contra eundē. Nam in diuersis personis potest esse contra vt si vnus ex legato alter de tabulis exhiben.pro eodem legato teneatur.vt.ff.de tabu.exhi.l.locum.§.condēnatione.Si vero vna sit persecutozia rei altera pene ⁊ sui natura ⁊ in principio neutra per alterā tollit̄r.vt.ff.de fur. si pignore.§.cum furti.nisi forte in casu.vt.ff. de fur. si is cui.vel illud in cōditione furtiua est intelligendū.vt no.in sum.C.de furtis.Casus aūt iste de nautis spālis est vt dixi.qz vna competebat de iure cōi altera de iure spāli. Si aūt actio nō est a principio penalis sed ex postfacto ꝓpter cōtumaciā vel inficiationē tollitur ꝓ eā que est p̄secutozia rei ⁊ ecōuerso.vt.ff.qđ me.cā.l. metū.§.ij. ¶Illud mirandū videt quare actiones que dantur contra dominum ex maleficio serui nō dicuntur esse quasi ex maleficio sicut ⁊ ea q̄ datur contra exercitozes cū vtroq̄ ex alterius facto quis conueniat: ⁊ puto hanc esse rationē qz quādo cōuenio exercitozem nō teneoꝝ certi hominis factū arguere ex posſem si vellē.vt. ff. nau.cau.sta.l.licet.§.possum⁹.sufficit em̄ ꝓbare q̄ illozum facto quoꝝ opera vtebatur furtū est factum vel dānū datum. Idēq̄ in actione in factū que datur ꝓ deiectis ⁊ effusis si ꝓbet eiectū esse ex eo cenaculo qđ ihabitabas. Ät in nostrali actione certi serui arguit factuꝫ vnde vere

2 est ex maleficio. ¶Item queri potest cur nō teneatur iudex ex maleficio vere.si imperite iudicat sicut medicus qđ imperite secat vel saltem vt mulio qui imperite regit mulas. vt.ff. ad.l. aquiliam.l.qua actione.§.vl.⁊.l.idem.§. mulionem.Sed certe iudicare nō assignatur inter genera maleficiozū nisi fiat dolo: imo potius deberet assignari inter genera bñficiozꝝ secare autem vel scindere vel rem deteriozem cōstituere vel dare actionē his faciendis per culpā vel imperitiā inter maleficia sine dubio reputat vnde aliud est in illis q̄ in iudice. ¶Preterea q̄ supra eo quod dictū est futuras opas extimari queritur quō possit fieri extimatio cū nesciamus q̄ diu viuere debeat ⁊ rñdeo fieri extiationē put fit in.l.fal.circa vsufr.vt si ille cui nocitū est minoꝝ sit.xxv.an. extimabo q̄ vsq̄ ad.xxx. annos coplēdos detractis festiuis ⁊ solēnib⁹ diebus in q̄bus opari nō ly cōstituā quādam sūmā inspecto quid in die solit⁹ erat accipe. q̄ si varietas interueniat frequentioza spectabo.⁊ fm ea dānabo delinquentē ⁊ siue.xxx.an. siue pluribus viuat nec pl⁹ nec min⁹ habebit.Si vo sit maioꝝ xxx.an.extimabo q̄ vsq̄ ad.xl.an.sit victur⁹. vt ff.ad.l.fal.hereditatū.§.⁊ certa.vel dic q̄ iudex in sñia ita dicat. Cōdēno te in opis quibus hic cariturus est:⁊ dirimitur hec sñia oīs iniq̄tas. Nec obstat si dicas nō est de certo lata sententia: excusatur em̄ iudex cū alr facere non pōt. vt.j.de actionibus.§.curare.

¶De actionibus.

6 An de iure canonico habeāt locū vide q̄ abbates panoꝝ.in c.dilecti. de iudi. i prin.

Explicuimus de obligatiōib⁹:⁊ que ex his oriuntur actiones tāq̄ ex mñib⁹:audiamus de actiōib⁹. Vel alr. Expediuim⁹.ā.de psonis ⁊ reb⁹.sequitur vt videamus de actionibus fm ordinē assignatū.ā.de iure naturali.§.vlt. Videndū ergo

3 quid sit actio.Et qualiter distinguat.Est aūt actio nihil aliud q̄ ius persequendi in iudicio quod sibi debetur.vt.j.eo.in prin. Jus autem ponitur ad differentiam eoꝝ que nō sunt ius

BIU Cujas

vt omniū corporaliū: sicut dicunt quidā: ergo ꝓ hoc ponit ad differentiā asinorū ⁊ pecudum. Vel melius. ius dicit ad differentiā officij iudicis quod nō est actio. vt. ff. de mino. quod si minor. §. vlt. ꝛ quidā dicāt ꝓrium. ¶ Nō em̄ ius est ipm̄ officiū sicut cuilibet ptz: imo potius potest appellari factū. Et ita dicim⁹ per illud verbum ius excludi oēm extraordinariam cognitionē siue ꝑ salario aduocatoꝝ vel ꝓcuratorum vel similibus interponat: dicetur ergo officiū. i. cura vel solicitudo debita rōne iurisditionis ad aliquid agendum vel prohibendum. In clericis vero debita est rōne ordinis: ⁊ sic appellat causa in. C. de epa. au. ⁊ dedi. c. ad ius ⁊ curam. ⁊ repom. p. Et habet hec cura quasi pedissequa q̄
4 dā deseruire iurisditioni quasi dñe sue. ¶ Que ret alijs. Cur ergo dicar ꝓsequi ꝑ actionē cū ꝑ pono actionē iniuriarū cū ibi officio iudicis fiīma cōstituatur? rñdeo bene potest dici actio cū ago ex iniuria. ⁊ est ratio: q̄ ius petēdi habeo ⁊ aliquid mihi debet. si queras q̄d? rñdeo quod ego extimauero. Nā ⁊ autē ꝯ in iudicio cōquerar extimare possiꝫ iniuriā mihi factā ꝛ iudici ꝑmittatur minuere summā quā extimaui. Persequēdi aūt ponit ad differentiā exceptionis q̄ nō ꝓsequimur aliud: sed magis ab alio ꝓsecuti nos defendimus ꝛ in exceptione partes actoris sustineamus. In iudicio aūt ponit ad differentiā eoꝝ que nō in iudicio sed ex ꝓsequimur vt furē nocturnū vel diurnū vel agroꝝ depopulatorē vt desertorē militie. v. ff. ad. l. aquil. l. iij. ⁊ C. quādo ꝛ vnicuiq; se sine iudice vin. l. j. ⁊ ij. Quod sibi debet ponit ad differentiā criminaliū actionū quib⁹ nō mihi debitū ſ cuilibet de populo ꝓsequor. ⁊ ꝓ hoc etiā actionē in rē diffiniri dicemus ꝛ em̄ possessor nō sit obligatus. vt. j. c. §. j. attamē regulariter nō ꝓsonaliter dicitur mihi deberi. hoc em̄ verū est ꝙ res ista dr mihi restitui ⁊ ipse tenet mihi ad restitutionē rei act. in rem ꝓposita ꝺ eum. Vel dicas ꝙ vbū debendi excludat realē actionē que ꝓprie dicit petitio: largissime tamē ſuppoūt actio nedum ꝑ reali actione sed etiā ꝑ iudicis officio. vt. ff. de act. ⁊ ob. l. actio in ꝓsonaꝝ. ⁊. l. actionū gña. l. actionis verbo. nec admitto opinionē ꝑe. vt cā debendi dicat actio. Sed dr ius vt dictū est quo nō ꝓpter quod ꝓsequimur vt hic ⁊ ꝓsimilia notaui ad maiorē euidentiā diffinitionis in ſima C. de edē. in prin. vsq; ad illum. §. Sed dicet. ⁊ in illo. §. dicet. Differētia etiā quedē modicissima olim poterat notari inter actiones ⁊ interdicta que erat in solēnitate verborum. Sed illa hodie non habet locum. vt notaui in sum. C. de interdictis. §. si q̄ras. Diuisiones aūt actionū plures sūt. vt patebit ex sequētib⁹. ſ incipiam⁹ ab
5 vna antiquiore. ¶ Actionū igit oīm que sub celo sunt alie sunt ꝓtorie: alie sunt ciuiles. vt ff. eo. l. actionum. §. vlti. et licet ciuiles ratione originis deberent ꝓponi ego tamen postpono eas: quia multo pauciores sunt ciuiles q̄ ꝓtorie. Prætorie autem dicimus omnes omnino que a pretore sunt inducte. Itē oēs edilitias: vt redhibitoria: ⁊ q̄to minoris: ⁊ in factuꝫ

Exceptō q̄n̄ opponit in iudicio dr fieri belluꝫ ciuile q̄d fortⁱ obtīebit ⁊ isto casu dr actionis exclusio ad similitudinē belli naturalis. ita not. dixit bart. in l. j. C. de litis contest.

Prima diuisio actionum: alie: ꝓtorie: alie ciuiles.

que locū habēt in rebus vēditis occasiōe vitiorum ⁊ morboꝝ ⁊ similiū. vt. §. de iure naturali. §. pretorii. ⁊ de diuisiōe sti. §. pretorie. ⁊ vt notaui in summa. C. de edi. act. ¶ Item oēs in factū actiones q̄ loco cuiuslibet interdicti redduntur sicut ⁊ ipsa interdicta. vt. j. de interdic. in prin. ti. ⁊. §. vlt. Alie autē actiones oēs que in mundo sunt dicuntur ciuiles: siue ex. l. xij. ta. descendant siue ex senatusconsultis: siue ex prudentiū disputatione: siue principū constitutione: siue quacūq; alia lege. vt. ff. de iusti. ⁊ iu. l. ius autez
6 ciuile. Dubitari autē potest de quibus an sint ꝓtorie: an ciuiles: vtputa de act. cōmodati. Ait enim lex transire in obligationez ciuilem. vt. ff. cōmo. l. in cōmodato. §. sicut. ⁊ in. l. j. eiusdē tit. dicitur. ait pretor q̄ quis cōmodasse dicet vñ videt innuere ꝙ sit pretoria puto tñ eam esse ciuilem. Nec obstat ꝙ pretor super eam tractauit quid miri: q̄ nihil intentatū reliquit. Nam ⁊ super hereditatis petitione tractauit q̄ datur heredi quā constat esse ciuilē. vt notaui in summa. C. de here. pe. §. est autē. Si quis tñ vellet cōtrariū dicere posset exponere in ciuiles obligationes. i. non naturales tm̄. Similiter queri potest de rei vendicatione que datur contra eum q̄ dolo desijt possidere. lex em̄ videtur dicere ipsaꝫ esse pretoriā. vt. ff. de nox. l. electio. §. si ex pluribꝰ. sed ego eam puto esse ciuilem cōsiderata ꝓsona actoris q̄ de iure ciuili admittit ad agendū. Cōsiderata aūt persona rei q̄ de iure ciuili non tenebat non dicetur ciuilis ſ dicetur pretoria: q̄ pretor dolū reputauit pro possessione: ⁊ ita eadē actio dicitur ciuilis inuētione respectu actoris: ⁊ eadē dicitur respectu rei pretoria extēsiōe: q̄ extēdit ꝑsona rei ⁊ certe cū q̄rit de actione vtrū sit ciuilis an ꝓtoria ꝑcipue dr cōsiderari ꝓsona agētis. Nam ⁊ hereditatis petitionē dico pretoriā q̄n datur bonorum possessori vel fideicōmissario vel ciuilem q̄n da-
7 tur heredi. ¶ Fit scda diuisio actionū oīm que sub celo sunt. Alie sunt in rem. Alie in personam. Alie sunt mixte in rem ⁊ in personā. Sūt autē ille in rem q̄ dantur cōtra aliquē ratione alicuius rei: dicatio directa ⁊ vtilis ⁊ publiciana et cōfessoria ⁊ negatoria q̄ locū habet in seruitutib⁹ ⁊ hypothecaria ⁊ similes. ¶ In personā q̄ cōpetunt mixte in ex contractu vel quasi ex maleficio vel quasi ad rem et in aliquid damnū vel faciendū et semp aduersus personā.
8 eundē vel heredes eius locū habēt. Mixte aūt sunt. i. in rem rōne rei principalis ⁊ in personā. Dic ergo personaliū prestationū. vt fa. her. cōi diui. vt per. diuisionem re. ⁊ hereditatis petitio. vt. ff. e. l. actio. Iasō. ex nuz genera. ⁊. j. e. §. j. ⁊. §. quedā actiones mixte. mēte dyet vt notaui in sum. C. de vsufr. §. inautē. Prescriptoriaꝝ siquidē actionū multe sunt in rē; vt puta publiciana rescissoria seruiana q̄si seruiana siue sint mere hypothecaria. vt. j. eo. §. alie. ⁊. §. si rursus. et §. re ꝓsona item seruiana. Item vtilis in rem q̄ datur superficiario ⁊ q̄ datur metū passo. vt. ff. de rei ven. ⁊. l. mere superficiario ⁊ l. pretor. ⁊ q̄ dō me, cā, l. j. ⁊. l. metū. leges: q̄daz §. volēti. Itē hereditatis petitio q̄ datur bonis mixte: q̄ nozū possessoriꝰ fideicōmissario. vt. ff. de here. dam ꝙ

Secūda diuisio actionum

BIU Cujas

nales ab origine īrem scripte. Et vñq; ista declaratur per eundem ī. §. oīum. in princi. in hocti.

pe.l.j.ꝛ de fideicom.here.pe. l. que actio. Datur autem publiciana in rem ei qui emit ꝛ per traditionem accepit rem corporalem vel incorporalem vel ex alio ti.quo solet dominium transferri possessionem nactus est a non domino bonafide:nec adhuc compleuit vsucapionem rei ℈ quemlibet possidentem preter q̄m ℈ dñm rei. vt.ff.de publi.l.j.ꝛ.l. publiciana. §. j.ꝛ.l.pe.ꝛ.l.vlti.ꝛ.l.quecūq;.ꝛ.j.eo.§.alie. Sed et ℈ dñm datur in casibus:vt ecce si ille q̄ a non dño emit bonafide petente dño est absolutus ſ postea eadē possessio peruenit ad dñm. Si postea dño possidente petat ꝛ ille excipiat q̄ res sit sua iste replicabit q̄ eo q̄nq; agente fuit absolutus.vt.ff.de excep.rei iudi l.siquis rez. Jdēq; est ꝛ si rem emi ꝛ p traditionē accepi eo tpe quo nō erat dñs postea dñium rei ad te peruenit si eam a te possidēte petam nō obstabit mihi exceptio dñij ꝓpter eām quā habui a te. vt.ff.de rei ven.l.si a titio.ꝛ de excep.rei vendi. et tradi.l.pe.ꝛ de excep.do.apud celsum.§.si a titio. Jdēq; est ꝛ si a bonefidei possessore serui noxali iudicio cōuentus a me noxe dederit mihi seruū cuius noxe agebā hic eñ si verus dñs serui me cōueniat reivendicatione directa repellam eū exceptione nisi satisfiat ꝓ maleficio serui:vel si eo dño nacto possessionē serui īpin publiciana q̄eniā ꝛ ipe excipiat de dominio:ego replicabo de noxe deditiōe ꝛ de auctoritate ſnie cuius est auctoritas tanta vt seruū noxe mihi dediti vsucapiam ſ sciam alienum esse.vt.ff.de noxa.l.si noxa.§.vlti.ꝛ.l.generaliter. Jdē etiam assignari pōt q̄n ex causa damni infecti missus sum in possessionē possessore nō cauente ꝛ ex scō decreto cepi vsucapere. nā si postea deiciar vi a possessione cadā datur mihi interdictū vnde vi vel publiciana etiaz ℈ dñm.vt.ff.de dam.infec.l.dāni.§.pe. Jdē assignauerunt quidā cū reus cōuentus reivendicatione culpa desijt possidere:ꝛ ideo actori prestitis litis extimationē:auditur eñ reus si desideret vt actor ei cedat actionē cum tñ etiā ꝓ tor sine cessione latурus sit ei auxiliū quolibet alio possidente etiā eo cui dedit litis extimanem.ſ.dando ei publicianā vt dicit.vel vt puto habebit vtilē actionem quā actor haberet directā quasi videat nomen eiisse. Bona aūt fides exigit in ℈ctibus oībus tpe traditionis nō tpe ℈ctus preter q̄m in venditiōe vbi vtroq; tpe exigit bonafides.vt.ff.ꝓ solu.l.pe.ꝛ pro emptore.l.ij.ꝛ de publi.eū.§.pe.ꝛ vlti.ꝛ.l.traditionē. hoc in singularib⁹ successoribꝰ. Jn vniuersalibus eñ successoribꝰ considerat bona vel mala fides defuncti nō aūt succedentis:q; succedere videt in vitium psonale defuncti.ſ singulari successori nō obstat vitium psonale sui auctoris.vt.ff.de publi.l.eum.§.pretor.ꝛ.§.in hac.ꝛ de doli excep.l.an vitiū.nisi forte iure auten.vt in autē.vt spon.lar.§.rursus. Jtē vniuersales successores hñt publicianā que cōpetebat defuncto:etiā si tm̄ fuerint nacti possessionem.vt.ff.de pu.l.cū spōsus.§.is cui. Illud nō querit in publiciana preciū sit solutū;an non. vt.ff.de publiciana.l.de ꝑcio.requirit tñ ſsit res furtiua vel vitiosa:ve quā lex aut constitutio alienari ꝓhibeat:vt tunc cesset publiciana: an nō tunc locū habeat.vt.ff.de pu.vt siquidē.§. hec actio.ꝛ.l.cū sponsus.§.si res.nec obstat qđ in eadē lege dr in vectigalibus ꝛ aliis q̄ vsucapi non p̄nt dari publicianā.loquit eñ de his q̄ non p̄nt vsucapi in preiudiciū fisci ſz p̄nt in ꝓiudicium priuatorū qui cōduxerint.vl qđ dicit vsucapi nō p̄nt subadi a sciente ea esse aliena. Sed ab ignorāte p̄nt vt dicit.ꝛ ita vsucapio ꝓ hibeatur rōne psonalis vitij nō realis:vel non prohibeat generaliter ℈ oēs ꝓpter priuilegiū psone vel cause. ¶ Qđ dictū est in re principali seruat ꝛ in eo q̄ accessit p alluuionē vel ferrumnationem. Si tñ emi a vero dño domū in qua tigna aliena erāt iniuncta domo diruta datur mihi publiciana pro tignis:ſz pro domo habeam directā vendicationē.vt.ff.de pu.l.pu.§.pe. ꝛ vlti. ¶ Jn publiciana autē proponenda dicit actor se quasi vsucepisse.vt.j.eo.§.alie. Et dixerunt quidā q̄ in hoc casu p̄mittat pretor mētiri q̄ falsum est. Illud eñ quasi denotat īpro prietatem ꝛ similitudinē nō veritatē. Dicit eñ ibi rem restituendā rōne tituli ꝛ iuste traditionis ac si vsucepisset.nā si vere vsucepisset non haberet publicianā.vt.ℨ dictū est. ¶ Est eñ in publiciana necessariū q̄ ille qui agit ea hodie credat se nō esse dñm. Jtē q̄ crediderit se dñm esse tpe traditionis:q; suum auctorē credebat dñm. Quid aūt si hodie cū vult agere dubitat de auctore fuerit dñs vel nō salua fide ꝛ sacramēto suo eligat qđ sibi videt verius. in dubio tñ proponere publicianā tutius est vt credam eū non dñm:nisi aliud appareat ℈ ſ reus probet eū dñm fuisse repellet me a publiciana et superet mihi rei vendicatio.vt.ff.de euic.l.si minor.§.si seruus.ꝛ cōi di.l.cōi diui.§.itē si duo sint. Utrāq; aūt proponere nō possum:q; non p̄nt simul cōcurrere.vt.C.si seruus emi se mā. l.j.ꝛ de reg.iur.l.nemo.ꝛ.§.quot.ꝛ liquet ex vbis ꝓtoris qui dicit dari publicianā si nonduz vsucaptū est. Quidā tñ iudices ex consuetudine admittūt actionem vtranq; :vt si dicaz rōne dñij vel quasi peto fundum mihi restitui. Jtez et dixerūt quidā venditorē eū presumi dñm cū possideret fundū tpe traditionis.ar.C.de pro ba.l.ij. Ego puto ℈riuz:q; etiā in hypothecaria opz me probare dñm cuz fuisse qui pignori obligauit.vt.ff.de pig.l.ꝛ q̄ nondū.§.q̄ dr. ¶ Illud nota q̄ ſz plures nō p̄nt habere dñiū eiusdem rei directū.vt.ff.cōmo.l.si vt certo.§.vlt. tñ vtile dñium qđ cōtingit ꝓpter publicianā pōt esse duorū insolidū. ¶ Unde ad pleniorem euidentiā huius rei ꝛ directi dñij ꝛ vtilis subtilio distinctionē. Distrahitur eadē res duobus insolidū.q̄nq; ab vno q̄ fuit dñs:ꝛ tunc q̄ prius traditionē nactus est potior est si tñ solueret precium.vt.C.de rei ven.quot.ꝛ ℈.de re.di.§. vēdite.nisi prior sit priuilegiatus:vt ecclesia. vt.C.de sac.san.eccle.l.vlti. Quandoq; ab vno non domino ꝛ tunc idem est vt tamen non distinguatur sit preciuz solutū an nō.vt.ff.de pu

Sic etiaz q̄ appre dit partē possessio nis totā apprehē disse vi detur et etiam illud qđ accreuit p alluuio nē.ter.ē l.l.si ego. §.idē ait. ff.de publi.ium cta.l.cuz sponsus. c.ti.bar. in trac.tiberiades in verbo acquirit. bal.i ru. de re.di ui.in.ix. col.aret. in.§.in sula.isti. de rerum di. Limi ta istō ni si qs apprehen deret q̄s ptē possessionis debilio rē: q; nō totā apprehēdis se intelligitur.ita bal.no. ī dicta ru bri.ō re. diui.i.vij col.cepe. in trac.ō seruis.in c.de insu la.in.vij. q.vijō eti am feli.ī c.cum alias quibus.ī colū.ō re iudi.

BIU Cujas

bli.l.de ꝓcio.ꝛ.l.fine.ℊ.vlt.ꝛ.l.vt ſiquidē. ¶Qñ ꝙ ab vno nō dño vni ꝛ eodē poſtea dño alteri: ꝛ tūc idē eſt. Vbi ꝛ illud notaꝫ ꝙ publiciana nō repellit exceptiōe iuſti dñij.vt.ſ.dictū eſt. Qñ ꝙ a diuerſis nō dñis: ꝛ tunc ſi ꝯ tertiū experiā tur idē eſt. ſi aūt inter ſe cōfligāt potior ē poſſeſſor.vt.ff.de publi.l.vt ſiquidē.ꝛ de act.emp. ſi ea.ℊ.vlti.ꝛ de pig. ſi debitor.hoc niſi diuerſi non dñi ꝓ vno tm̄ cōputantur:vt ſi ego emi a titio ꝛ ꝓ traditionē accepi:tu poſtea emis ꝛ ac cipis ab eodē.deinde rem alij vēdis ꝛ tradis.ſi cut tu vinceris a me ita ꝛ ille cui vēdidiſti.qꝛ ni hil ꝑplus ꝙ haberes in eū potuiſti trāſferre.naz et alias heres heredis teſtatoris eſt heres.vt ff.de reg.iu.l.in his.ℊ.nō debeo.ꝛ.l.ꝙ ipſis.et C.de heredi.inſti.l.vlti. Qñ ꝙ ab vno dño ꝛ al tero nō dño: ꝛ tunc q̄ a dño cām hz potior ē.vt ff.de ac.emp.ſi ea.ℊ.vlti.niſi nonduz dñs a do mino ius diſtrahēdi haberet: vt ſi debitor vni creditorū alteri diſtraxit.vt.ff.de diuer.ꝛ tpa. ꝓe.l.de acceſſionib⁹. Dicitur aūt publiciana a publicio ꝓtore.vt.j.e.ℊ.alie. ¶Dic ita de publi ciana plene proſecutus ſum qꝛ de ea nō tracta tur in.C.nec in hoc libro niſi hic. Siquis tñ bre uius velit pertranſire pōt.facile eſt em̄ reme
De reſciſ ſoria a ◦ ctione. 3 dium vbertati. ¶Reſciſſoria aūt datur ei cui⁹ res in abſentia probabili ꝛ neceſſaria eſt vſuca pta. Et datur ita demū ſi reuerſus a ꝓtore vi no fuerit reſtitut⁹. de quo plene nota.in ſum
4 ma.C.de reſti.mili.ℊ.predictis aūt. Seruiana aūt pro rebus coloni vel etiā inquilini dño do mus vel fundi tacite obligatis datur hz diuer ſo mō qꝛ in domo nō exigitur ſciētia. In fundo nō exigitur.vt.j.eo.ℊ.ſeruiana.ꝛ.ℊ.loca.ꝛ.l.cer ti. Itē pro deteriorata habitatione.vt.ff.qui.
5 cauſis pi.ta.ℊ.l.iſ. ¶Quaſi ſeruiana vo hec eſt hypothecaria cuilibet alij cui res eſt obligata cōpetit.ſiue ſit pignus.ſiue hypotheca.ꝛ eſt ꝑ toria.vt.j.eo.ℊ. quaſi ſeruiana.ꝛ.ff.de pac.l.ſi
6 tibi.ℊ.de pignor. Superficiario aūt.i.ei qui in alieno ſolo ſuperficiē ita hz vt penſionē dño ꝑ ſtet datur in rē actio cā tm̄ cognita.i.ſi cōduxit ad nō modicuz tps.vt.ff.de ſuperfi.l.j.ℊ.ꝙ ait. Itē metū paſſo datur in rē actio ꝯ quemlibet poſſidentē.vt.ff.ꝙ me.cauſa.l.metū.ℊ. volēti. et.l.ſi cū.ℊ.aliqñ. Poſſeſſoria aūt hereditatis petitio daꝫ his qui ſuccedūt per bo.poſ.ꝛ fidei cōmiſſaria datur his quib⁹ reſtituta eſt heredi tas ex trebelliano ſenatuſcōſulto.vt.ff.de poſ ſeſ.he.pe.l.j.ꝛ.ij.ꝛ de fideicōmiſ.here.pe.l.j.et
7 ij. ¶Preiudiciales quoꝙ actiones ꝓtorie ſunt et in rē in quib⁹ queritur vtrū aliquis ſit inge nuus an libertin⁹:ꝛ vtrū ſit filius an nō. ¶Rei vendicatio vo que daꝫ adiecta cauſa de iure q̄ ritū intendiꝫ rone ptātis quā hz pater in filiū. vt notaui in ſumma.C.de rei ven. ℊ.itē filij.et ℊ.vt aūt.ꝛ quare dicaꝫ preiudiciales notaui i
8 ſum.C.de lib.cauſa.ℊ.preiudiciale. ¶In ꝑſonā quoꝙ actiones ꝓtorie reperiunꝫ vt pauliana. itē fauiana.vt.ff.de vſur.l.videam⁹.ℊ.in fauia na.nā ibi vt in initio legis dixi ponit exempla de actionib⁹ in perſonā. Et ꝙ ſint ꝓtorie ꝓo batur.j.eo.ℊ.itē ſiquis. Ponit enim exēpla ꝓ toriarum vt dixit in illo.ℊ.alie aūt.hz videatur innuere ꝙ ſit in rem ꝙ id qđ dicit in ꝑſonaz quo ꝙ ꝛc.ſz nō eſt ita. ¶Cui aūt detur pauliana vel caluiſiana:ꝛ ℊ quē:ꝛ ad qđ: ꝛ quales ſunt nota ui plene in ſumma.C.ſi in frau. pa. ali.a liber. ſit facta.ℊ.reuocaꝫ.ꝛ de reuocādis his q̄ i frau. alie.ſunt. ¶Itē edilitias oēs quas.ſ.diximus ꝓtorias cōſtat eſſe ꝑſonales.vt no.in ſum.C. de edi.act. Itē ꝛ ꝓtorie ſunt ꝛ ꝑſonales exer citoria inſtitutoria tributoria ꝙ iuſſu de in rez ver.de pecu.quas dicim⁹ eſſe adiectiones:non ꝓprias nota actionum .vt nota.in ſumma.C. ꝙ cū eo qui i ali.po.ℊ.eſt aūt actio de peculio. Licet em̄ actio ex ēpto origine ſit ciuilis:tñ ſi datur ei qui nō poterat admitti de iure ciuili dicet ꝓtoria:vt ꝛ dixi in hereditatis petitio. ¶Itē ꝑſonalis eſt ꝛ ꝓtoria actio de conſtitu ta pecunia que daꝫ ex nudo pacto.vt.j.e.ℊ.de pecunia.ꝛ vt notaui in ſum.C.de conſti.pecu. Item ꝑſonalis eſt ꝛ ꝓtoria ea q̄ datur ex con feſſione tua ꝯ te quaſi ex ea cauſa ex qua ꝯ te cōfeſſus es.vt.ff.de inter.act.l.edictū.ꝛ.l.qꝛ.ꝛ l.nolui.ꝛ.l.de etate.ℊ.interrogatus. Itez ꝑſona lis eſt ꝛ ꝓtoria ea que daꝫ ex ſacramēto ſine nō adiecta cauſa:ꝛ tūc dr actio in factū ſiue ad iecta cauſa:ꝛ tūc nuncupabitur ꝑm qualitatez et diuerſitatē ℈ctus ex quo iuratū eſt vtrobiꝙ tñ eſt ꝓtoria.vt.C.de rebus cre.l.actori.ꝛ.ff. de iureiur.ſi duo.ℊ.his qui.ꝛ.j.eo.ℊ.itē ſiquis po. ¶Itē ꝓtoria eſt ꝛ ꝑſonalis actio neg.ge. vt.ff.de neg.ge.l.ait ꝓtor.ꝛ.C.de neg.ge.l.ne gocijs. ¶Itē perſonalis eſt ꝛ ꝓtoria actio pro tutele.vt.ff.de eo q̄ pro tu.l.j.in prin. Itē actio ℈ria tutele.vt.ff.de ℈ria ac.tu.l.j. Item depoſi ti actio i ꝯtuor caſib⁹.vt j.e.ℊ.plane ſi depoſi ti. Itē actio vie reiecte ꝑſonalis eſt ꝛ ꝓtoria.vt ff.de via pu.l.j.ꝛ.l.vlti. ¶Sunt ꝛ alie quedā ꝑ ſonales ꝛ ꝓtorie ꝛ penales actiones non qꝛ ab initio cōtineant penā hz qꝛ ex poſtfacto ꝑñt cō tinere vt actio qđ metus cā.vt notaui in ſum. C.ꝙ me.cā. ¶Actio aūt de dolo ꝑſonalis eſt et ꝓtoria ꝛ penalis in alio ſenſu:qꝛ in ea iurat in litē.vt.ff.de dolo.l.j.ꝛ.l.arbitrio.ℊ.j.ꝛ ꝑm hec rei vendicatio dicet penalis qꝛ in ea iuratur in litē. ¶Itē ꝓtoria ꝛ ꝑſonalis eſt actio furti ma niſeſti.vt.j.de perpe.ac.ℊ.furti. Itē actio in fa ctum q̄ daꝫ ex quaſi maleficio.vt.ff.furti aduer ſus nautas.l.j.ℊ.in duplū. Itē actio ſerui corru pti.vt.ff.de ſeruo cor.l.j.j.rñſo. Item vi bono rum raptorū.vt.ſ.vi bo.rap.in pri.ti. Itē actio iniuriarū preterꝙ in trib⁹ caſibus.i.vbi q̄s di cit ſe pulſatū verberatū vel domū ſuam aliū ꝑ vim introitū:tunc em̄ eſt ex.l.cor.vt.ff.de iniu.
l.lex.ꝛ.l.itē apud.ℊ.ait ꝓtor.ꝛ.ℊ.prętor ait ne Ponitur quid.ꝛ.ſ.de iniu.ℊ.pena. ¶Itē actio in factuz de iſta a aquilia ſubſidiaria. Itē actio in factū q̄ datur ctione in in locū cuiuſlibet interdicti:multa em̄ ſunt in- fctm̄ ſbſi terdicta ꝛ breuiter pñt cōprehendi: vt de mor diaria le tuo inferē. Item de ſepulchro edificando.vt.ff gis aquil de mor.infe.l.j.ℊ.rñſo.ꝛ.ℊ.prętor. Itē ne quid lie i ſpec. in loco ſacro fiat.vt.ff.ne quid in loco ſacro fi. ti.ō actio l.j. Itē vt qđ factū eſt vel immiſſum tollaꝫ.vt ne ꝛ peti ff.de inter.l.ij.ℊ.interdicto. Itē ne quid fiat in tione.ℊ.

BIU Cujas

ſ. ſ. ⁊ no
ta q̄ iudi
ciū. ⁊ ſ. ſe
quen. Et
q̄n ſurro
gat loco
interdicto
rū in eo-
dē ſ. ti. de
eā poſſ. ⁊
de reſti.
ſpo.

loco ſancto. vt. ff. ne q̄d in lo. ſa. l. in iuris. Item ne q̄d ī via publica vl̄ itinere publi. fiat q̄ deteri⁹ fiat. Item vt q̄ factū ē vel īmiſſum tollat. Et hec duo dicunt interdicta de locis et itinerib⁹ publicis. vt. ff. ne quid in loco pu. ſi. l. j. §. ait p̄tor. ⁊. §. p̄tor ait quod in via. ¶ Eſt aliud interdictum ꝑ oī loco pu. vt. ff. ne quid ī loco pu. fiat. l. j. p̄mo rñſo. ¶ Reſtāt ⁊ alia interdicta. Puta ne quid fiat vel īmittat ī flumine vel īmmittatur ei quo ſtatio iterve nauigij deteri⁹ fiat. vt. ff. ne quid in flu. pu. l. j. Item vt id quod factū eſt vel īmiſſum tollat. vt. ff. de flu. ⁊ ne quid in flu. pu. l. j. p̄mo rñſo. ⁊. §. deinde ait p̄tor. Item ne quid in flu. pu. ripave eius fiat quo aliter aqua fluat quā fluxit p̄ioze eſtate. Item vt id quod factum eſt vel immiſſum tollat. vt. ff. ne quid in flu. pu. l. j. p̄mo rñſo. §. deinde ait p̄tor. Item vt liceat frui loco pu. ei, q̄ cōduxit ſociove eius. vt. ff. de loco pu. fru. l. j. Item vt liceat reficere viam pu. vel iter pu. vt. ff. de via pu. ⁊ ſi quid in. ea. l. j. Item vt liceat ire agere via pu. vel itinere pu. vt. ff. ne q̄d in loco pu. l. j. §. vlti. Item vt liceat nauigare in flu. pu. lacu. foſſa. ſtagno. et in ripa onerare et exonerare. vt. ff. vt in flu pu. l. j. Item vt liceat ripam flu. pub. munire. vt. ff. de ripa munienda. l. j. Item ne vis fiat ei qui in poſſ. miſſus eſt. vt. ff. ne vis fiat ei q̄ in poſ. miſ. eſt. l. j. p̄mo reſponſo. Item quorum bonorum. vt. ff. quorum bonorum. l. j. p̄mo reſponſo. Item quorum le. vt. ff. quorum legatorū. l. j. §. hoc interdictum. ⁊. §. quod ait p̄tor. Item de libe. homi. exhi. vt. ff. de libe. homi. exhi. l. j. Item de tabulis exhi. vt. ff. de tabulis exhi. l. j. p̄mo reſponſo. Item de libertis exhi. vel dedu. vt. ff. de liber. exhi. vel dedu. l. j. primo reſpō ſo. ⁊. l. deinde ait. primo reſponſo. Item vnde vi. vt. ff. de vi et vi ar. l. j. primo reſponſo. Item quod vi aut clā. vt. ff. quod vi aut clam. l. j. primo reſponſo. Item vti poſſidetis. vt. ff. vti poſ. l. j. j. rñſo. Item vtrobi. vt. ff. vtrobi. l. j. p̄mo reſponſo. Item de itinere actuq; priua. vt. ff. de itine. actuq; pri. l. j. primo reſponſo. Item de ſuperficiebus. vt. ff. de ſuperfi. l. j. p̄mo reſpōſo. Item de aqua quotidiana vti hoc anno aquaz nō vi nō clā non precario ab illo duxiſti quominus ita ducas vim fieri veto. Item de aqua eſtiua. ſ. vti p̄ioze eſtate aquā nec vi nec clā nec p̄cario ab illo loco conduxiſti vim fieri veto. Item de aqua ex caſtello ducenda ſcilicet quo caſtello illi aquam ducere ab eo cuius rei vſus fuit permiſſum eſt quominus ita vti permiſſum eſt ducat vim fieri veto. et dantur iſta interdicta nedum ducentibus aquam ſed etiam herebus eorum et bonorū poſſeſſoribꝫ et emptoribus. vt. ff. de aqua quoti. ⁊ eſti. l. j. p̄mo. reſpō ſo. ⁊. §. deinde ait p̄tor. ⁊. §. ait p̄tor. Item de riuis. vt. ff. de riuis. l. j primo reſponſo. Item de fonte vt liceat eo vti. Item de fonte reficiendo. vt. ff. de fonte. l. j. p̄mo reſponſo. ⁊. §. deinde ait p̄e. Item de cloacis purgandis et reficiendis. Item ne quid in cloca fiat īmittatur ve. Item vt immiſſum tollatur ⁊ reſtituatur. vt. ff. de cloacis. l. j. primo reſpōſo. §. deinde ait p̄tor. ⁊. §. item ne quid fiat. Item de ꝑcario. vt. ff. de p̄eca. l. ij. j. rñſo. Item de arboribus cedendis. ⁊ cōtinet hec duo capita. vt. ff. de arbo. ce. l. j. j. rñſo. ⁊. §. deinde ait p̄tor. ⁊. §. differētia. Item de glande legēda. vt. ff. de glan. le. l. j. j. rñſo. Item de migrādo. vt. ff. de migran. l. j. j. rñſo. Item ſaluianū. vt. ff. de ſalui. inter. l. j. Item de opere demoliendo q̄ factum eſt poſt operis noui nunciationē ante remiſſionē. Item vt liceat edificare ei qui ſatiſdedit nunciantī vel paratus eſt ſatiſdare. vt. ff. de noui ope. nun. l. p̄tor ait. j. rñſo. ⁊. §. deinde ait p̄tor. Item interdictū fraudatoriū. vt. ff. de ſolu. l. pupilli.

¶ Sic omnibus diſcretis interdictis ſciendus eſt oīa oīno interdicta vi ipſa eſſe ꝓſonalia. vt ff. de interdi. l. j. §. interdicta. concepta tñ videntur in rem: q; ꝫ poſſidētes quoſlibet dantur. Item oīa fere interdicta ⁊ directa ⁊ vtilia reperiuntur. Item perſonales ⁊ ꝓtorie ſunt actiones in factū non ſolū que loco ſingulorū interdictorū ſingulariter a nobis enumeratorū proponantur. Sed etiā oēs que loco ſingulorū edictoruꝫ cōpetunt. vnde ꝫ̄ns eſt vt noīa edictorū enumeremus ſicut in interdictis fecimus. Sunt eñ multa. In ꝑmis occurrit de albo corrupto ex quo datur in factū actio in. l. aureos. vel quī gentos vt quidā libri habent. vt. ff. de iur. om. Item tex. in. l. ſiquis id. j. rñſo. Item datur actio in factū ex īn. d. l. in edicto ſi ꝫs ius dicēti nō obtem. ꝓti ea res eſt. cum alle vt. ff. ſiquis iuſdi. nō obtem. l. j. §. vlt. Item ⁊ dat gat imol. ſiquis in ius vocauerit quem ex edicto non lz in rub. ff. ſine venia vocare ⁊ eſt. l. aureorum. vt. ff. de in de publ. iuſ. vo. l. pe. Item ex edicto ſiquis in ius voca iudi. quātus non ierit. vt. ff. ſiquis in ius vo. non ie. l. refert. d. vlti. ⁊. l. pe. in fi. vbi p̄toris habuit mentionem vnde videtur q̄ fuerit edictū. Item cum eius īn. l. nō accepit quis fideiubere volentē p̄o alio p̄ī ſ. in fi. C. cipali reo cōiunctam ꝑſonam ſciens neceſſitu- lancel. de eo. q̄ pe dinē illā ⁊ ē. l. aureorū: vt. ff. de ī ius vo. vt eant. na īn du l. ij. Item ſiquis in ius vocatū exemerit vbi iurabio apud ⁊ ſi maleficio ī duplū. vt. ff. nau. cau. ſta. l. idē §. ait p̄tor. ⁊. §. ex hoc edicto. ⁊. §. hec añt actio. et. l. vlti ⁊. §. hec actio in factū. Item ⁊ ea que p̄o deiectis ⁊ effuſis competit damnū paſſo ⁊ eſtim duplū. Item q̄ ꝑ eo datur q̄ ita poſitū eſt vt ſi caderet damnū daret. Item que datur inha

BIU Cujas

bitanti aduersus deiectorē.vt.ff.de his qui de ie.l.j.j.rñso.z.l.si vero plu.§.eum añt.z.§.pre tor ait ne.Itē aduersus mensorem.vt.ff.si mē sor fal.mo.di.l.j.rñso.Item que datur aduer sus eum qui in locū purum alienū mortuū in tulit.Itē que datur ad repetendū sumptus fa ctum in funus:hoc tñ subsitantiue recte funera ria nominat.vt.ff.de reli.z sum.fu.l.his qui in tulit.z.l.at siquis.§.hec actio.Itē que dat vbi locus religiosus pro puro venierit.vt.ff.de re li.l.ossa.§.si locus.Item ex iureiu.cum infor miter est iuratum.vt.ff.de rebus cre.l.actori. Item si mulier in possessionē missa est ventris nōie vel is qui eam hz in potestate dolo malo eam possessionē transtulit ad aliū:vt.ff.si mu. ventris no.mu.in pos.miss.l.j.j.rñso.Itē si mu lier p calum.in pos.missa dicat.vt.ff.si mu.ven tris no.l.j.§.z hoc edictum.Itē que datur con 2 tra tutorē falsum contrahenti bona fide cū tu tore ipso qui se iactabat eē tutorē.vt.ff.si ven tris no.mu.in possessio.mit.l.j.j.rñso.z.l.nouis sime.Itē que datur minori ob hoc passo dam num.vt.ff.qō fal.tu.l.falsus tutor.j.rñso.Itez que datur aduersus eū qui dolo fecit:vt quis insciis quasi tutor auctor fieret.vt.ff.qō fal. tu.auc.l.huius act.j.rñso.Item ex edicto siqs omissa causa testamēti.vt.ff.siquis.o.causa te. l.qz añt.§.hoc añt edictuz.in prin.l.j.posset tñ hec vtilis ex testamēto nōiari.nam z alias qui dolo desijt possidere cōuenitur p pretorē qua si possideat:nō tñ dico q ideo pretoria conue niatur nisi qñ cōtra ipsum vere possidentē da retur ptoria est em agentis precipue conside randa conditio nō rei.vt.ē.diximus.sic nō ab surde dicā q cum legata prestantur plōnis ex ceptis petita cōtra tab.bo.pos.non agat pre toria.Idē dicimus de actionibus que dantur bonorū possessoribus.Itē cum agitur ex stipu latione ptoria z erit tunc ex stipulatu pretoria vel certi conditio qō est grauius.Item in factū que datur cōtra publicanum ex eo qō ipse ade mit vel familia sua:nā si id non erit restitutuz datur actio in duplū vsq; ad annum:post annū in simplum.vt.ff.de publica.l.j.z.l.hoc edicto. Item que datur aduersus eū qui sciens se libe rum passus est nescienti emptori venūdari et in eū qui sciens vendidit.vt.ff.de liberali cau sa.l.rectissime.z.l.vel obligatus.§.vlti. Item in eū qui cū esset in pos.bo.fructus perceperit nec eos restituit vel etiā rem deteriorem fecit. Itē datur in eum qui vocatus venire noluit rō ne sumptuū quos fecit missus in possessionez. vt.ff.de bo.auc.iudi.pos.l.pretor. Itē que da tur missō in possessionē causa retinende vel re cuperande possessionis vel etiā adipiscende si erat iussus mitti.vt.ff.ne vis fi.ei.qui in pos. miss.l.j.z.l.siquis.z.l.vlti. Itē ex edicto siquis testamento liber esse iussus post mortē domi ni ante aditā hereditatem surripuisse vel dam num dedisse dicet tenetur liber factus vsq; ad annū in duplū.vt.ff.siquis in testamēto liber esse iuss.l.j.Itē in factū que datur ō eū cuius do lo damnū datum sit in turba.vt no.in sum.C. vi bo.rap.Itē que datur in eū qui ex incendio. ruina.naufragio rate naue expugnata.qd ra puisse vel recepisse dolo malo dānive quid in his rebus dedisse dicet intra annū in quadru plum post annum in simplū.vt.ff.de incendio rui.nau.l.j.Itē in factum que datur pro sepul. vio.vt.ff.de sepul.vio.l.iij.z vt notaui in sum ma.C.de sepul.vio.Preter has etiā has stipu lationes ptorie actiones lz improprie z quidē pretorie nōiantur. ¶His ita pro sui vtilitate nōiatis.nec em esset necessarium summā dicē ti singula nominare. ¶Notandū est.x.actiones in rem esse ptorias.Itez.xxiij.esse personales. Item interdicta ptoria.xlviij.Itē edicta.xxxv. Quota añt sunt edicta vel interdicta totidem ex eisdem nascunt actiones in factum vt dictū est.si bene cuncta computes.cxxvij.pretorie re periuntur actiōes. ¶Generalis quoq; est hec nostra scda diuisio in qua prosequenda multuz nos detinuit pretoris imperiū etiā in actioni bus iure ciuili inductis. Illaruz etenim quedā sunt in rem:quedā in personā. In rez veluti rei vendicatio que dat rōne dominij vel quasi:vel possessionis vel quasi.vt notaui in summa.C. de rei ven.Itē veluti confessoria z negatoria q similiter dantur rōne dñij vel quasi.vt notaui in sum.C.de vsuf.§.sunt añt pro vsuf.Itē veluti in rē preiudicialis q intendit pro seruitute et ingenuitate z illa dz fere legitimā cām habe re:qz alias in ciuilibus questionibus illa tria cōsiderant.i.iudex.actor.z reus.Itē res de qua querit.sed hic idē est qui cōuenit:z res de qua querit.vt.j.eo.§.iudiciales. Itē petitio here ditatis que mixta est.vt.j.eo.§.quedā pōt dici preiudicialis.qz postq; mota cōtrouersia est in ea:differt causa libertatis directe vel fideicō missarie ex testamēto debite donec iudiciū he reditatis inducat per absolutionē ab obserua tione iudicij vel finem accipiat per diffinitiuaz sinam.vt.ff.de peti.here.l.siquis.Itē z preiu dicialis pōt dici hereditatis petitio:qz iudi cat actioni fami.her.is em q iron possidet agit fa.her.nisi primo agat hereditatis peti.vt.ff. fa.her.l.j. 3 ¶Personales quoq; reperiunt mul te ciuiles z certi cōditio generalis. Itē spālis de mutuo que a quibusdā appellatur si cer.pe. Itē conditio triticaria. Itez conditio ob cām. Itez conditio ob turpē cām vel inhonestā. Itē conditio sine cā. Itē conditio indebiti. Itē con dictio furtiua. Itē cōditio ex.l.que oēs ciuiles sunt.vt notaui in summa in rubricis summe.C. Et idez dico in conditione certi:que locum hz pro incerto qō est in obligatione:lz quidā dicāt eam esse conditionē sine causa.vt notaui i sum ma.C.de condi.inde.§.pro eo.z de condi.sine 4 causa. Itē ciuilis est z personalis actio ad exhi bendum. Itē actio cōducti z locati. Item actio ex empto z actio ex vendito oneris em aduer si actio olim forte erat actio sz hodie non est. vt.ff.loca.z condu.l.in naue. Item actio pro so cio ciuilis est et personalis z mandati et depo siti preterq; in quattuor casibus et tutele et commoda. z pigno. de quibus singulis spe-

De actionibus q̄ sunt in rē.

Ista actō est in rē. z cōpetit dño pro seruitu te. z sic p iure i cō pozali.l. j.in pri.z ibi bart. ff.si ser. ui.ven.

De personalibus actionibus.

BIU Cujas

ciales posui rubricas in summa.C. Et no. q superiores.v. actiones directe ⁊ contrarie ciuiles sunt preter actionem tutele que directa est ⁊ ciuilis.cõtraria aũt est ⁊ ptoria.vt.ff.de cõtra.acti.tu.l.j.⁊ vt notaui in summa.C.arbi.tu. et de cõtrario iu.tu.l.j. Est ⁊ ciuilis ⁊ psonalis actio prescriptis verbis extimatoria.vt.ff. de esti.actio.l.j. ⁊ prescriptis verbis que nascitur ex permutatiõe. Item prescriptis verbis cuius tenor in multis ⁊ varijs articulis iuris sepe est admissus.vt notaui in summa.C.de re.permu. item in factum de re iudicata. Jsta tñ posset dici pretoria.vt.ff.de re.iu.l. si se non obtu.§. ait pretor.⁊ l.miles.§.vlti. Cuius eñ legis auctoritate vocatur in factum nisi q; dari videtur ex edicto pretoris.vel dic eam dari ex.l. que est in C.de rebus credi.l.actori. Item ciuilis est ⁊ personalis actio ex stipulatu pro dote. ⁊ est in hoc solo casu bonefidei.vt.j.eo.§.fuerat. Itẽ actio aque plu.arcẽ.ciuilis est et personalis.vt.ff. de aqua plu.arcen.l.j.in prin.⁊.l.si titius.§.aque. Item actio de pastu pecoris que ciuilis est.i.ex l.xij.ta. Et locum habet vbi in tuo fructus cadentes in eo pecore immisso de pasco.vt.ff. de pre.ver.l.qui seruandarũ.§.vlti. Item actio ex testamẽto.vt.§.de le.§.nostra autẽ. Item actio ex stipulatu q̃ nascitur ex ver.ob.vt.j.eo. de pecu.⁊.§.de ver.ob. Itẽ furti non manifesti. Actio enim furti manifesti pretoria est.vt.j.de noxa. §.sunt aũt.⁊ de perpe.⁊ tẽp.actio.§.furti. Item actio de tigno iuncto ciuilis est ⁊ psonalis licet sit in rem scriptã.nã ⁊ eum q̃ iunctũ habet persequi licet nõ iunxerit. vt.ff.de tigno iuncto.l.j.⁊ ar.ff.de fluuni.⁊ ne qd in flu.pu.l.j.§.vl. Itẽ actio arborũ furtim cesarũ.vt.ff.ar.fur.ce. l.j. Idem etiaz videbaẽ dño meo in actiõe rerũ amotarũ:sed videẽ qõ illa sit ptoria cum ab edicto sit inducta.vt.C. rerũ amo.l.ij.vel forte ibi non loq̃tur de edicto ptoris sed principis:q; cõstitutio principis edictũ vocaẽ.vt.ff. de le.⁊ cõ. l.iij. Itẽ ciuilis est ⁊ psonalis actio de rõnibus distrahẽdis.vt.C. de rõnibus dis.l.j.§. pe.⁊.l.ij. in prin. Et vt no.in sum.C.arbi.tu.§.pter hoc. Itẽ actio.l.aqui. siue dãni iniurie. siue de dãno dato.vt.ff.ad.l.acqui.l.j.⁊ vt no.in sum.C. ad.l. aquiliã. Item actio in factũ de pauperie vel etiã si simpliciter dicaẽ sine adiectiõe actio de pauperie ciuilis est.i.ex.l.xij.ta. Licet pretor super eam fecerit tractatũ.vt.ff. si qua.pau.fe.di.l.j. prio rñso.⁊.§.ait pretor. Itẽ actio iniuriarũ ex l.cornelia in tribus casib⁹.vt no.in sum.C.de iurijs. Item actio in factũ q̃ datur contra magistratus q̃ non egerunt idoneã cautionẽ ⁊ cõtra notatores ⁊ estimatores patrimonij ⁊ scribas. vt insti.de satisda.§.sciẽdũ.⁊vt no.in sum.C.de magistra.cõue. Sequitur tertiũ membrũ nostre diuisionis q; alie sunt mixte.i. in rem et in personã:vt actio fa.her.cõi di.⁊ finium re. Intentatur eñ rõne dominij vel quasi:⁊ possessionis vel quasi. Nam actio fa.here.datur heredibus ⁊ quasi heredibus ꝯcõi di.⁊ finium re.datur dñis ⁊ quasi dominis scz vt si emerũt a non dñis bona fi.vt no.in sum.C.⁊ cõ. di.⁊ fa.her.⁊ finium re. Jn personã dicuntur quia personales recipiunt prestatiões: vt ibidem no.vt.ff.fami. her.l.itez labeo. §.fa.⁊ cõi di.l.per hoc iudiciũ. §.sicut.⁊ finiũ re.l.sed ⁊ loci.§.in iudicio. Itẽ et mixta est alia actio:vt hereditatis petitio eisdem rõnibus assignatis.vt.ff.de here.pe.l.sed ⁊ si lege.§.petitio hereditatis. Et est notandum qõ ois personalis actio in larga significatione põt dici cõditio.vt.C.de dona.q̃ sub mo.l.j.⁊.ff. re.amo.l.rerũ amotarũ. Stricte vero ponitur conditio solũmõ pro illa personali actione qua quis sibi dicit alium obligatũ precise ad dãnũ aliquid omni ergo modo dari:non autẽ q; non datur agitur ad interesse sicut agiẽ in rem tradi vel factũ est in obligatiõe.vt.ff. de ver.obli. vbi non appa.§.qui id.⁊.§.vl.⁊ de re.iu.si quis ab.§.vltẽ. Actiões vero in rem dicũtur vendicationes.vt.j.eo.§.appellam⁹. Hec autẽ quattuor mixta iudicia sicut ⁊ alia.xliij.que.s. proxime numerauim⁹ sunt ciuilia. qõ ex eo patet quia non inueniũtur per pretorẽ inducta. Sed et specialiter de multis leges ⁊ pbationes posuimus. Nam sicut diximus ois actio dicitur ciuilis q̃ non est per pretorez inducta. 2 Sequitur videre de diuisiõe tertia scz ea q actionũ oĩm quedam sunt cõparate sola gratia persequẽde rei:quedã pene persequẽde:quedã mixte sunt. Rei persequẽde gra cõparate sunt oes in rem actiões. Itẽ personales oes fere q̃ sunt ex contractu:vt illa q̃ dat de mutuo vel stipulatiõe. lũ cõpa. Item cõmodati depositi ⁊ mãdati pro socio ex empto vẽdito locato cõducto fere dixi propter actionẽ depositi q̃ intẽditur pro eo qõd tumultu incẽdij ruine naufragij causa depositũ sit: quẽde: q̃ tunc empto: reddidit actionẽ in duplum si mo dolo ipsi⁹ agatur quo casu mixta est actio q; persequar rem ⁊ penã. 3 Personales vero actiões q̃ nascũtur ex maleficijs alie psequũtur penaz tm̃.vt actio furti manifesti vel nõ manifesti.nã preter penã rei vẽdicatio est ꝺ quẽlibet possidẽtem,et cõditio furtiua cõtra furẽ ⁊ heredẽ eius. Alie persequũtur rem ⁊ penã.vt vi bo.rap. Nã ibi pena triplex est. Aliud vero simplũ cõtinet persecutionẽ rei. Item actio.l.aquilie continet rem ⁊ penã:non solum aduersus inficiantẽ quo casu agitur in duplũ:sed interdũ ⁊ in simplum quisquis agit:vt tñ simplũ cõtinere dicatur penam consideratavtilitate in preteritũ:veluti si quis hoiem claudum aut luscum occiderit qui in eo anno integer et plurimi precij et magis fuerit. tanti enim damnatur ꝑti his homo in eo anno plurimi fuerit. vt diximus in sum.C. ad.l.aquil.⁊ ita simplũ continet rem ⁊ penam. 4 Item actio ex testamẽto. Dixta est q; persequitur rem ⁊ penam. Item actio ex testamento cum cõpetit pro legato relicto venerabili loco contra eum q̃ est inficiat⁹ vel etiã distulit solvere vsq; adeo vt etiã in iudicio vocaret:tunc eñ et ipsaz rem dare cõpellit ⁊ aliud tm̃ pro pena et ideo in duplũ fit cõdẽnatio.vt.j.e.§.sequẽs. et.§.sed illa q̃. Sed hic est inserendũ quia quãdoq; dicit pena respectu actoris ⁊ rei qñ

Tertia diuisio actionũ

de actionib⁹ mixtis q̃ sunt in rẽ:⁊ in personã.

BIU Cujas

actoris tñ. qñq; rei tñ. actoris ⁊ rei. vt in furti actione dicti est. q; reus pstat qđ nunq; ad se peruenit ⁊ actor psequit qđ nunq; amisit. Rei tñ: vt cum ego meū interesse ꝓpter tuum delictum a te peto. vt. ff. de eo per quē fa. e. l. ex hoc edicto. ⁊. l. j. ſ. si plures. i. qđ mihi abest ex patrimonio. vt. ff. eo. in honorarijs. ſ. ille aūt. Scōm hoc ⁊ rei vēdicatio dicet penalis ⁊ q̄libet in rem actio: vel q; pōt agi ad interesse vel q; pōt iurari in litē. ¶Quid de actiōe ex ēpto. Nā ⁊ ipsa ad interesse ꝓponit: ſz ⁊ hec est ex natura contractus nō ex delicto: ⁊ ideo forte non est penalis. Actoris em̄ respectu ꝺ; penalis: vt cū dedisti tritio vt mihi negociū faceret p calūniā. ego em̄ repeto ly hoc nō sit meū interesse nec agā: q; mihi aliq̄d absit de patrimonio. Itē tu prestas qđ ad te puenit vñ tibi nō est pena. vt. ff. de cal. l. ⁊ generaliter. ſ. illud erit notādū. ¶Sequit ⁊ quarta diuisio ꝙ actionū oīm alie sunt concepte in simplū: alie in duplū: alie in triplū: alie quadruplum. Ulteri⁹ aūt nulla extendit actio. ſ. respectu ciuſdē pſone. Pōt em̄ esse ꝙ quis teneatur vel dānetur plurib⁹ ꝓpter idē delictū. ⁊ ita excedet pena quadruplū vt ꝺ; de eo q̄ mācipiū alienum manumisit in ꝓſpectu pncipis. duo em̄ prestat dño eque bona mācipiat⁹ ⁊ alia tria fiſcus. vt. C. de his q̄ a nō do. ma. l. vl. Itē est intelligendū de pena q̄ imponit habita relatiōe ad rem ipsam qđ est cū ꝺ; duplū vel triplū vel quadruplū. Si vero nō fiat ad rem relatio pōt esse qđ pena excedat q̄druplū vt ꝺ; de eo q̄ occultauit seruū fiſcalē: dānatur em̄ in. xij. libris argēti ⁊ vt restituat seruū: cū forte ſeru⁹ nec vnā libram̄ valeat. vt. C. de ſer. fugi. si quis seruū. ¶In simplum agit ex ſtipulatiōe ex mutuo. ⁊ ēpto. venditito. locato. cōducto. mādato. ⁊ alijs plurib⁹. ¶In duplū agim⁹ veluti furti nec manifesti. dāni iniurie ex. l. aq̄lia. depositi in q̄busdā casib⁹. vt. ſ. in ꝓma diuisiōe notaui. Itē ſerui corrupti que cōpetit in eum cuius ꝺ;tatu cōſilioq; ſeruus alien⁹ fugerit aut contumax aduersus dñm fact⁹ est aut luxurioſe viuere cepit aut quolibet mō deterior sit fact⁹. vt notaui. ſ. de obli. que ex deli. nas. ſ. itē ly. in qua actiōe etiā earum rerū quas fugiēdo ſer⁹ abſtulit eſtimatio deducitur. Itē ex legato qđvenerabilib⁹ locis relictum est fm qđ dixi in ſuperiori diuiſiōe. ¶Tripli vero cū quidā maiorē vere eſtimatiōis quātitatem in libello cōuētionis inſeruit vt ex hac causa viatores litiū ampliorē ſummā ſportularum exigerēt. Tunc em̄ qđ ꝓpter eorū causaz damnū fuerit paſſus reus triplū conſequit ab actore: vt in hoc triplo ⁊ ſimplū in quo damnū paſſus est cōtineatur qđ greca cōſtitutione inducitur ex qua naſcitur conditio ex. l. ad tripli penam. ¶Si vero actori nihil doli pōt imputari: ſed executor vltra quātitatē lege conceſſam aliquid acceperit ratiōe ſportularū tenetur cōditione ex lege in quadruplū vt ſimplum detur damnū paſſo triplū vero fiſco. vt in aūt. vt liti. iu. ſ. ⁊ hoc quoq;. Quādo aūt reperiatur diffinitiua vel non. notaui in ſumma. C. de ſportu. ſ. vlt. ſed olim forte plen⁹ erat diffinitū. ¶Itē imponitur pena quadrupli ꝓ furto manifeſto. Item ꝓ eo qđ dictū est vt alij fiat vel non fiat negociū per calumniā. Item ꝓ eo qđ metus cauſa factus ſit. hec tñ actio ſui natura hoc tacite cōtinet: vt q̄ iudicis iuſſu ipſaz rem actori reſtituat abſoluatur qđ in ceteris non est ita ſed oīmodo quiſq; in quadruplū cōdemnatur. Item actio furti non manifeſti ⁊ ſerui corrupti a pncipio sunt in duplū. Sed actio. l. aquilie ⁊ depoſiti in quattuor caſibus. vt. ſ. eo. ſ. ſequitur de diuiſione videre. tertia duplicatur in ſiciatione. ⁊ idem in actione ex teſtamēto ꝓ legato relicto venerabili loco. hoc tñ nedum inſiciatione ſed etiā mora duplicatur ſcz ſi differat aliqs ſoluere vſq; qđ iuſſu magiſtratuū cōuenitur. ⁊ probantur hec oīa que dixi in hac diuiſione. j. eo. ſ. oēs aūt actiones. vſq; ad illum. ſ.

6 actionē aūt. ¶Sequitur. v. diuiſio: q; actionū omniū quedam sunt bonefidei: quedā ſtricti iuris. bonefidei sunt he ex empto. vēdito. locato. conducto. ne. ge. mādati. depoſiti. ꝓ ſocio. tutele. pig. fa. her. cōi di. preſcri. ver. que de extimato ꝓponitur. ⁊ ea q̄ ea permutatione competit. ⁊ hereditatis petitio. ⁊ actio ex ſtipulatu ꝓ dote. vt. j. eo. ſ. actionū aūt. forte idem est in actione finium regū. quia valde ſimilis illis duabus est. ſ. fa. her. cōi. di. nō tamē meo vide ꝺatur contrariū. ſatis est enim qđ lex non dicit eam bonefidei esse: et potest inde aliqua ratio reddi. quare ſecus ſit in ea ꝙ in predictis duabus. quia in ea quod conſtat esse meum ꝓprium adiudicari potest vicino me inuito: ſed in actiōe cōi di. vel fami. her. adiudicare potest cōmune ⁊ non ꝓprium. ¶Item queri potest de actione preſ. ver. que ꝺatur ꝓ precario: videre tur em̄ esse bonefidei. vt. ff. de preca. l. ij. ſ. hoc interdictū. ſed non ita esse credim⁹. oēs ergo intelligim⁹ esse actiones ſtricti iuris quas. ſ. non nominim⁹. vt. ff. de his q̄ ſui vel ali. iu. ſunt. l. j. ſ. videamus. ¶Sed illud q̄rendū est quare ſupiores magis dicūtur bonefi. ꝙ alie oēs q̄ ſunt ſtricti iuris. Nūquid em̄ ille dicūtur magis bonefidei ꝙ alie: q; in alijs impune cōmittatur dolus ſed non cōmittat impune in his q̄ ſunt bonefidei. Reſpō. nō in nullo em̄ oīno cōtractu impune cōmittit dolus immo purgatur in actione bonefidei ⁊ ſtricti iuris. vt no. in ſum. C. de dolo. ſ. nunc aūt. Nā etiā dicit ꝓtor generaliter pacta ſeruabo q̄ non erūt inita dolo ma. vt ff. de pac. l. iuris. ſ. ꝓtor. dicit em̄ gñaliter bonā fidem in cōtractib⁹ ꝺ;siderari equū esse. vt. C. de act. ⁊ ob. l. bonā fidē. Sed dicūtur quidā ſtricti iuris esse q; ſtricti id ſolūmō venit i eis qđ pncipaliter est in obligatiōe vel pncipaliter exigitur actiōis natura. Nā nec venit vſura ex mora. vt. no. in ſum. C. de vſuris. ſ. prestat aūt. ſed nec veniūt fruct⁹ ſi petā qđ aliqñ non fuit meū niſi a tēpore lit. cōte. Sz ſi petā ꝙ aliqñ fuit meū venium fruct⁹ ex mora vel etiā ante moram̄ qñq; ne quis locupletet cū aliena iactura. vt. ff. de vſuca. l. ij. ⁊. l. videam⁹. ſ. ſi actionē. et vt no. in ſum. C. de cōdi. inde. ſ. venit etiā in conditionē. ⁊ de conditiōe ob cauſam ꝺatorū. ſ. vlt. ſed nec venit

Materia act. ex ēpto ad q̄ et ad q̄ dec tradit in ff. ⁊. C. de Jhē. ēpt. ⁊ vēdi. et de actōibus ēpt. p ſpec. in ti. ō ēp. ⁊ vē. ⁊ ibi p Jo. and. in rub.

Quarta diuiſio actionū: alie ſunt concepte in ſimpluz: alie i duplū: alie in triplū: alie i quadrupluz.

Quinta diuiſio actionum q̄dā ſunt bonefi. q̄dā ſtricti iuris.

BIU Cujas

interesse si rem dari erat in obligatione.nam si rem tradi vel factū est in obligatione veniet interesse.vt dixi.ē.e.l.ſ.t est no.t vt no.in sum.C. si cer.pe.in prin. ¶Ista ergo oīa que locū obtinēt accessionū nō veniūt in actionib⁹ stricti iuris.Nec ob.q̄ ista veniūt in actionibus arbitrarijs que sunt stricti iuris:vt patebit ex sequētibus.nec veniūt in his actionis vel obligatiōis iure sed iudicis officio.vt no.in sum.C. de eo q̄ certo loco da.o.in prin.t de rei ven.ſ. fructus t dicemus.j.eo. ¶In actionibus aūt bonefidei hic oīa veniūt actionis t obligationis iure preter vsuras que veniūt iudicis officio ꝓpter moram.vt no.in sum.C.de vsu.t de act.emp.t ven. Item veniūt multa de quib⁹ nec est actū nec cogitatū inter ēhentes.vt ruta cesa t similia q̄ occasione actionis alis emptionis exportata sunt ab emptore.vt liquet ex eadē sūma de ac. emp.Dicūtur eñ bonefi.vel exuberantis quia in eis plenior ē iudex habet ptātem ad oīa exequenda que suadet equitas vel bonafides lz de eis nō conenerint vel cogitauerint ēhentes.t idem in his que equiparantur iudicijs bonefi. vt legatis t fideicō.vt no.in sum.C.de vsuca. legatorū.Videtur etiā in hoc ti.t alia notari differentia inter istas actiones q̄ in bonefi. actionibus fiebat cōpensatio ipso iure vel ꝓ iudicis officiū.In actiōibus aūt stricti iuris fiebat opposita doli exceptione sed hodie fit ipso iure in vtrisq̄ preterq̄ in depositi actione t in alijs q̄busdā.vt.j.e.ſ.in bonefi.t vt no.in sū. C.de cōpen. ¶Potest t in scdo mēbro huius distinctionis vel diuisionis illa subici diuisio q̄ actionū que stricti iuris sunt.Alie sunt arbitrarie alie nō.Assignande ergo sunt arbitrarie vt per consequentiam intelligatur oēs alias nō esse arbitrarias. Et certe iste arbitrarie reperiunt quedam in rem:quedā in personam. In rem veluti publiciana seruiana de rebus coloni quasi seruiana que etiam hypothecaria vocatur. In personam veluti q̄ metus causa.de dolo.t ad exhi. t conditio certi ꝓ eo q̄ certo loco ꝓmissum vel legatum est t actio noxalis que competit contra dñm ex maleficio serui.vt.j.eo.ſ. preterea. Et videtur lex rōnem notare quare dicant arbitrarie. pendent eñ ex arbitrio iudicantis vt q̄ permittit iudici ex bono et equo ꝑm cuiusq̄ rei naturam de qua actum est extimare quēad modum actori satisfieri oportet. Sunt eñ iste actiones varie nature q̄ in pleriscq̄ arbitratur iudex de restituēdo primū.scdo vt dānet q̄ti in litem iurauerit actori vel ad interesse vel ad pcium.vt no.in sum.C.de rei ven.t quod metus causa.t de dolo.sed in vna nō arbitrat nisi in interesse.i.in ea que datur ꝓ eo q̄ certo loco debetur vt dixi in alia .quedā nō arbitrat nisi an liceat dño noxe dedere suū q̄ q̄ñ debeat ꝓmitti vl denegari not.in sum.C.de noxa. Quidam tñ voluerūt dicere q̄ iste arbitrarie sint ꝓprie spēs actionū nec bonefidei nec stricti iuris et hoc notauerūt.ff.de in litē iu.l.in actionib⁹.ſ. plane.t.ff.de vsu.l.in fideicō.ſ.in his. qđ falsum reputo: quia perfectissima t immediata est illa superior diuisio. Actionum alie sunt bonefidei:alie sunt stricti iuris. ¶Nunc est subijcienda. Sexta diuisio actionū q̄ alie ꝑpetue alie tpales.
vj.diuisio q̄ actionū olim alie sunt ꝑpetue:alie tpales qđ qđ alr inuestigari nō potest nisi ꝑmo sciatur vtrū actio sit ciuilis an ꝓtoria. Que aūt sit ciuilis t que pretoria plene no.ē.e.in prima diuisione actionū.ſ.diuisiones aūt. Et siquidē actio sit ciuilis aut psonalis. Est aūt in rē si est psonalis.olim quidez erat ꝑpetua q̄ durabat sine prefinitione tpis sed hodie extenditur ad spaciū. xxx.an.vt.j.de perpe.t tē.ac.in pri.Et videf q̄ istud fallat in actione que descendit ex l.iulia repetūdarū.Datur eñ in heredes intra annuz dūtaxat a morte ei⁹ qui arguebat.vt. ff. ad.l.iul.repe.l.ij. Item fallit ꝑm nos in acti.iniuriarū que descendit ex.l.cor.vt not.in sum.C. de iniur.ſ.est aūt actio. Si aūt actio ciuilis sit in rem puta rei ven.vel hypothecaria.hypothecaria quidē tollit varijs tpibus.vt not.in sum. C.aduersus cre.rei vē.Similr varijs tpib⁹ tollitur.vt no.in sum.C.de rei vē.ſ.vl. De q̄busdā aūt ciuilibus actionib⁹ dubitat: an t q̄to tpe tollant puta ac.fa.her.cōi.di.t pigno.t negatoria de q̄bus q̄d obtineat no.in sum.C.de ꝓscri. xxx.an.ſ.sup quibusdā. Si aūt actio sit pretoria aut cōtinet ꝓsecutionē rei.aut penā. Si cōtinet ꝓsecutionē rei datur ꝑpetuo.nisi detur ēius ciuile.vt ōr in rescissoria que rescindit vsucque iuris ciuilis est.vel nisi detur ad rescissionē contractus.vel ad eius reformationē cōtra ea vel vltra ea que conuenerūt partes vt patet in redhibitoria t q̄to minoris et similibus . vt in acti.in factū que q̄to tpe tollatur no. in sum. C.de edil.acti.vel nisi detur ex delicto.Ex quibusdā tamē delictis datur perpetuo ꝓpter immanitatē eorum.vel q̄ aliquid ad delinquētez peruenit vt interdicto vñ vi.t actione q̄ōnet⁹ causa.t vi bo.rap.t actione de dolo vel in factū noīe doli vel nisi ex cōtractu vnius quē hodie nō habet in potestate sua detur ēalterī in cuius rē nō est versum vel cuius nō interceſſit voluntas.vt patet in actiōe de peculio seruo alienato vel manumisso vel mortuo si vero ōtineat penam tollit āno.sed fallit in actione furti manifesti ꝓpter cuius criminis immanitatē pretor estimauit absurdū eā terminari anno.t idez in alijs q̄busdā criminib⁹ ꝓpter immanitatē eor. vt dixi.ē.ibi.Ex q̄busdā aūt ꝛc. Penā accipe siue sit pena respectu actoris t rei.siue rei tñ. siue actoris tñ. vt no.ē.e.ſ.ſz hic ē interserēdū. t ꝓbantur hec oīa.ff.de actio.t ob.l.in honorarijs.t.j.de ppe.t tē.acti.t.ff.de edil.edic. sciendū.ſ.vl.t.l.sui nō.t.l.q̄ si nolit.ſ.in factū.vsq̄ in fi.legis.t.l.si vēditor de his.t de alie.iu.mu. causa fa.nō solū.ſ.vl.t de eo q̄ fal.tu.auc.l. huius.ſ.hac.t de his que in frau.cre.l.ait.ſ.ānus. 3 t de eo per quem fac.e.l. j.ſ.vltimo. ¶Nec est pretermittenda quedam regula: q̄ actiones ille maxime que sunt temporales perpetuantur li.con.in.xl.annos vel exceptionis conuentione vel similibus modis in.xxx annos.vt nota.in sum C.de an.excep. de prescriptio. xl.an. sed fallit in acti.de dolo.que non perpetuatur

Actionū 1 que sunt stricti iuris: alie sunt arbitrarie: alie non

BIU Cujas

Septia diuisio actionuz: alie trãsitozie: alie non.

li con. vt. C. de dolo. l. vlt. ꝛ idem dicũt quidã in rescissoria ꝙ nõ concedo. vt no. in sum. C. de typ bus in integ. resti. ℱ. vl. ¶ Sequit. vij. diuisio ꝙ actionũ oĩm alie sũt trãsitozie ad heredes: alie nõ: quam diuisionem plene ꝓsecutus sum in sũma. C. de here. ac. a principio vsq; ad illũ. ℱ. pozro quedam. ¶ Nunc dicamus de. viij. diuisione. Est ergo sciendũ ꝙ actionum oĩm alie sunt famose: alie nõ. Que aũt infament vl̃ non plene no. in sum. C. de his qui no. in fa. ℱ. p sniam. vsq; ad illum. ℱ. ex genere aũt. ¶ Sequit. ix. diuisio ꝙ actionum oũm alie sunt directe: alie sunt vtiles. ꝛ hanc diuisionem ꝓsecutus sum plene in sum. C. de act. ꝛ ob. ℱ. potest ꝛ circa. vsq; ad illũ

Octaua diuisio: alie famose: alie nõ.

Nona diuisio: alie directe: alie vtiles.

6 versiculum sicut ꝛ in octibus. ¶ Sequitur. x. diuisio. ꝙ actionum oĩm alie sunt directe: alie ℑ rie. Et hic appello directas respectu ℑriarum nõ respectu vtilium de quibus. ℑ. dictũ est. Et dicit hec directa que datur ei a quo res vel contractus sumit originẽ. vt in mandato ꝛ deposito ꝛ tutela ꝛ cõmodato. a cõmodante eñ sumit res initiũ. vñ ꝛ ei sicut et alijs supiozib⁹ datur directa ꝛ ei qui suscepit dat̃ contraria sic dicta. qz ℑ commodantes vel similes intendentes directas moueri consueuit: sed tamen et sine eis potest moueri. vt. ff. cõmoda. l. in cõmodato. ℱ. j. ꝓ socio vero ab vtraq; parte est directa: eo ꝙ varietas officiozũ vel factozum nõ interuenit sicut ꝛ in superiozibus. nam aliud est factũ deponentis aliud depositarij. Ceterum hic magis nõ est socius meus ꝙ ego sius. ¶ Sequit ꝛ xj. diui. ꝙ actionum omniũ alie sunt vniuersales: alie sunt singulares. Potest adijci ꝛ tertiuz mẽbrũ ꝙ alie sunt generales. que aũt sint vniuersales singulares vel generales ꝛ ꝙ varia iura sint in eis et circa editionem actionis ꝛ circa sententiaz plene no. in summa. C. de edendo. ℱ. sed dicit. ibi. cõsidera tantum ꝛc. vsq; ad illũ

Decia diuisio: alie directe: alie ℑ rie.

Undecia diuisio: alie vniuersales: alie singulares: alie gñales.

8 ℱ. dicit. ¶ Sequitur. xij. diuisio actionum oĩm alie sunt simplices: alie sũt duplices. Duplices sunt ille tres actiões. fa. her. cõi di. finium regũ quia in eis vterq; est actoz ꝛ vterq; est reus. Et idem in duobus interdictis. vt vti possidetis ꝛ utrobiq;. ꝛ est hec ꝑm naturã actionis interdictozum. Ex accidenti tamen imponitur alicui onus probationis ex eo ꝙ primo ꝓuocat ad iudicium vel eo ꝙ vincitur in iudicio sortis. Verũtamen ab initio ꝛ ex postfacto quis est actoz et reus. Omnes alie dicuntur simplices actiones ꝛ omnia alia dicuntur simplicia interdicta. vt. ff. de iudi. in tribus. ꝛ insti. de interdic. ℱ. tertia diuisio. nisi forte alia tria interdicta vt de superfi. ꝛ de aqua quo. ꝛ est. Illud de superfi. datur supficiario ne fiat ei vis quominus ita fruatur vti fruitur ex. l. locatiõis vi nec clam nec ꝑ cario ab aduersario. vt. ff. ℴ superfi. l. j. alia duo interdicta de aqua quot. ꝛ esti. vbi competant notaui. ℑ. eo. specificando nomina interdictoꝝ omnium. ¶ Fieri possunt ꝛ alie tres diuisiones actionum ꝙ actionum omniũ alie sunt datiue: alie natiue. Quedam eñ dantur ex legibus vl̃ his que vicem legum obtinent. alie nascuntur ex contractu vel quasi contractu vel ex maleficio vel ex quasi maleficio. vt. ℑ. eo. notatum est. natiue a rie solidi: alie nõ. vt ille quibus aliquis conuenitur de peculio vel quibus dãnetur inquantũ facere potest. vt in autẽ. ꝓ socio. ꝛ pro dote q̃ Decembusdam personis ꝛ causis quibus fit condẽnatio inquãtũ facere potest quia habẽt ratio reorum ne egeant. vt. j. eo. ℱ. sunt preterea. ꝛ ff. de lie re. iu. ꝛ in condẽnatione personaꝝ. ꝛ no. in sum

Decima tertia diuisio: alie datiue; alie

9

10 ma. C. ꝓ socio. ℱ. vl. ¶ Item actionum omniũ rie: alie quedam sunt ex contractu: quedam ex facto. i. non. ex maleficio: quedam ex lege vel edicto pretoris: quedam voluntarie: quedam necessarie. vt Decimus ff. de act. ꝛ ob. l. obligamus. sed iste tres diuisiones non sunt adeo vtiles ꝛ necessarie. vt supiozes. xij. ꝛ ideo nõ tam ita plene vel diligẽter lie ex ℑ fuit necessarium eas prosequi. ¶ Preter hoc no ctu: alitandum est ꝙ predicte diuisiones omnes ꝛ sin ex factogule generalissime sunt omniũ oĩno actionum alie ex le vt. ℑ. notatum est. Ad quod ostendendum dñs ge vl̃ edimeus singulas diuisiones nominibus litterarum ꝓpoꝝ designauit. Et primã diuisionem vocauit ris: alie a. scdam. b. ꝛ sic vsq; ad. m. Et has. xij. figuras lit voluntateraꝝ vnicuiq; actioni ĩ circuitu cuiusq; circuli rie: alie in quo scriptum est nomẽ actionis posuit: ꝛ quia necessa videret adhuc ꝙ arborẽ nõ posse sciri qualis sit rie. vnaquecq; actio super primo mẽbro diuisionis cuiuslibet fecit vnum punctũ encausti. In scdo membro. ij. puncta vnum super aliud. In tertio tria. In quarto quattuoz hoc facto cuz videret singulas diuisiones per figuras litterarũ ꝑ singulos circuitus positarũ designari si actio cõtineatur in primo mẽbro prime diuisiõis fecit punctum vnũ sup primã figuram. Item si cõtineatur in primo mẽbro secũde diuisionis fecit punctũ vnũ sup scdam figuram. Si ꝙ continetur in scdo mẽbro scde diuisiõis posuit duo puncta sup scdam figurã. Et si ꝯtineat in tertio posuit tria. ꝛ sic de oĩb⁹. Nec eñ est op⁹ cõnumerari singula. Quid dicã ampli⁹ certe sicut ipse suis figuris significauit si velles vniuscuiusq; actiõis ꝓpria ꝑ legẽ ꝓsequi multo longioꝝ tractatu esset op⁹ vtpote cũ singularũ diuisionuz mẽbra vnicuiq; actiõi cõpetẽtia necesse esset ꝑbare. ¶ Et nota ꝙ pretozie primo ponũtur ex pte dextra dñe actiõis que ĩ figura mulier⁹ est depicta ꝛ significat iuris prudẽtiam: ꝛ velut regĩna brachijs paulisper extẽsis lilium tenet in manibus sub cui⁹ sinistro brachio ciuiles quie scũt actiones. ¶ Illud notandũ est ꝙ quidã sup singulis circulis nõ habẽt nisi. x. figuras lr̃arũ. ij. xij. debẽt esse sicut. xij. sunt diuisiones.

¶ Quod cum eo qui in aliena potestate est negociũ gestum esse dicetur. 7

Dictuz est supra de ob. q̃ oriunt̃ ex nr̃is octib⁹ ꝛ scdo loco de ob. q̃ oriunt̃ ex nostris delictis ꝛ qz obligationes ℑ nos oriuntur: nõ solum ex psona nostra: sed etiã seruoꝝ ꝛ filiozum ideo generaliter ponit de omni negocio quod gestum est cum eo qui in potestate aliena est: ꝛ ita sicut

BIU Cujas

t.ꝫ.primo ponit de cõtractib⁹ seruoꝝ t filioꝝ. Postea de maleficijs eoꝝ.de qb⁹ oĩb⁹ plene no.i sum. C.in eo. ti. ff. spectat illud ius. vsq; in fi. ti.

¶De noxalibus actionibus. 8

1 QValiter obligemur ex cõtractib⁹ seruoꝝ.ꝫ.dictũ est. Nũc ponit qliter obligemur ex delictis eoꝝ:qꝝ ex delictꝫ eoꝝ oriunt noxales actiones: ideo ponit de noxa.act. ¶Unde videduꝫ quare dicant noxales:qbus dent:t ex quoꝝ delictis: t in quos:t qualiter dant: et quales sint. de qbus oĩbus plene diximus in sum. C. in. e. ti.

¶Si quadrupes pauperiẽ fecisse dicat. 9

QVictũ est supra de maleficijs cõmissis a liberis vel seruilib⁹ psonis: sequit vt videam⁹ de dãno dato ab irrationali aĩali:t ita ponit quid iuris sit si quadruples dicet pauperiẽ fecisse. Videndum ergo qd sit pauperies:et q̃ actio nascat de pauperie:t qñ locũ habeat:cui
Quid sit pauperies 2 det:t cõtra quẽ:t qlis sit actio. Et aũt pauperies dãnũ sine iniuria faciẽtꝫ datũ.nec eĩ põt dici aĩal iniuriã fecisse qđ sensũ caret. Impropriẽ tñ dr qñq; iniuriã sine culpa cõmittere res inaĩata.vt.ff.cõmo.l.si vt certo.ꝫ.plane si commodaui. ¶Nascitur aũt de pauperie actio in factũ. Sed t dici põt sine adiectione aliqua actio
Que actio de pauperie nascat. 3 4 de pauperie. ¶Datur ista actio de pauperie ita demũ si nullius hois instinctu vel culpa interuenierẽ aĩal cõtra naturã sui generis dederit dãnũ nõ cura:lz a ĩal scõm suã naturã dederit dãnũ. Ceterũ si q̃ istoꝝ defuerit cessat hec actio. puta si equus etiã calcitrosus cõmota feritate calce pcusserit. ¶Aut etiã bos cornu petere solitus petierit. Aut mule ꝓpter nimiã ferociã. q̃ si ꝓpter loci iniq̃tatẽ.i.asperitatẽ vel duriciã: aut ꝓpter culpam mulionis:aut si plus iusto onerata fuerit qdrupes:t in aliqđ onus euerterit hec actio cessabit dãniq; iniurie agẽt ex l.aquilia. vel i factũ cõtra mulionẽ:vel eũ cui⁹ culpa dãnum datũ est:lz t si canis cũ duceretur ab aliquo asperitate sua euaserit t alicui dãnũ dederit si cõtineri firmius ab aliquo potuerit: vel si p.eũ locũ duci nõ debuit hec actio cessabit.et tenebit ille cuius infirmitas interuenit vel cuius ꝓuisio cessabit. Itẽ t si instigatu alterius fera dãnũ dederit hec actio cessabit:t generaliter locũ habet quot ỹ naturã sui gñis fera mota pauperiẽ dederit. Ideoq; si equus dolore cõcitatus calce petierit cessat hec actio. Sz ille q̃ equũ pcussit vel vulnerauit in factũ magis q̃.l.aquilia tenet:quia non ipso suo corpe dãnũ dedit. Ar si cum equũ quis permulsisset vel palpatus est calce eum percussit erit huic actioni locus. Et si alia quadrupes aliaz concitauit vt dãnum daret eius quadrupedis q̃ cõcitauit noĩe erit agendũ. Nec distinguo dederit quadrupes pauperiez corpore suo an ꝑ aliã rẽ q̃ tetigit: puta si plaustro bos obtriuit aliquẽ vel vlla alia re deiecta. vt.ff.e.l.j.ꝫ.ait prox. vsq; ad illum.ꝫ.in bestijs. ¶In feris autem bestijs non habet locum hec actio quia non videtur dare dãnum cõtra naturam gñis sui.est eĩ eoꝝ feritas gñalis:aĩs genitalis. vt.j.e.ꝫ. hec autẽ.lz lz locũ nõ habeat directa locũ habet vtilis.lz dederit dãnũ ẽm naturã generis sui.si tñ nulli hoi põt ascribi culpa i eo qđ dãnum datũ est:lz forte fuerit culpa in eo qđ habuit aĩalvbi non debuit habere. vt.j.eo.ꝫ.vltt.t.ff.eo.l.j.ꝫ.i bestijs. Datur hec actio directa ita demũ si quadrupes dederit dãnum. Nam si fuerit bipes datur vtilis.vt.ff.e.l.pe. ¶Preterea hñc sciendũ est q̃ ille qui tenetur de pauperie etiam ex edicto edilium qñq; cõueniri põt. phibet eĩ edictũ edilitũ ne qs canẽ.verrẽ.aprũ.vrsum. leonẽ. pantheram.et generaliter aliudve qđ noceret. siue soluta sint:siue alligata vt contineri vinculis quominus dãna ferant non possint. qua vulgo iter fiet habeat vt vnicuiq; nocere vel damnum dari possit.si aduersus ea factũ sit et homo liber ex ea reperierit solidi ducenti prestabuntur. Si autẽ nocitum homini libero esse dicetur quanti bonum t equũ iudici videbitur condẽnatur vt ĩde tamen deformitatis ratio non habeatur cum liberum corpus non recipiat extimationẽ. sed impensarũ curatione facta rũ et operarum amissarum et quas qs q̃ amissurus esset:esset inutilis factus.vt.ff.e.l.ex hac. t si l.e.ꝫ.de ob.q̃ ex qua.delic.nas.ꝫ. ob hoicm. ceterarũ rerũ dãnũ datũ vel factũ i duplũ resarcitur t nihilominus potest agi de pauperie si ne erat animal ferum siue non sic enim dicit generaliter aliudve qđ noceret actiones eĩ presertim penales de eadem re cõcurrentes:alia non consumit aliam.vt.j.eo.ꝫ.vlti.t penul. et ff.de edil.edic.l.hij eĩ.t.l.gñaliter. t.l.qua vulgo. Super his tamen penalibus vel non penalibus actionibus quando in vnam preiudicetur per alterã plene no.ꝫ.de ob.que ex de.nas.
5 ꝫ.possint etiam tertio. Datur hec actio ei cui dãnum datũ est et heredib⁹ ei⁹ siue sit dñs rei ista actio in qua dãnum datũ est siue quoquo modo rem de pauperie. detinebat:vt quia cõmodatarius est vel cõductor vel fullo:taliũ eĩ videt interesse qđ tenentur dño vel cõmodanti vel locanti.vt.ff.e.
6 l.hec actio. Item datur i dñm quadrupedis. s. ꝑsentẽ nõ i eũ cui⁹ sit qdrupes cũ noceret. Si q̃ ante litẽ cõte.decessit aĩal extincta est actio de pauperie:secus videt si decedat post lit.cõte. vt.ff.e.l.j.ꝫ.t cũ in qdrupedib⁹.t.ff.de noxa.si plerũq;.ꝫ.vltt.in fi.ibi.t mortuo seruo &c. Idemq; multomagis si post litẽ cõte.ab alio occidatur animal:quia ibi dño actio legis aquilie competit cõtra occisorẽ t liberat abjeo cui pauperies facta est ꝑ cessionẽ actionis legis aq̃lie.vt.ff.e.l.j.ꝫ.si post litez cõte. ¶Si vo aĩal qđ nocuit plurium est singuli insolidum tenẽtur actione noxali.vt.ff.eo.l.j.ꝫ.si commune.excusari tñ potest domin⁹ quadrupedis si quadrupes sua ab alio concitata vel aggressa dedit dannum. Nam cum arietes vel boues cõmiscẽt cornua t

BIU Cujas

alter alterum occidit siquidē is pereat qui est aggressus alterum cessat hec actio si is pereat qui nō ꝓuocauit dak hec actio in eū qui cōfessus est quadrupedē esse suam: ꝛ si nō sit sua. vt ff. de inter. act. l. si quis in iure. Itē dak in heredes ceteroscꝫ successores nō quasi in heredes sed quasi in quoslibet dños. vt. ff. e. l. j. §. vlt. ad similitudinē noxaliū actionū que dātur ex delictis seruoꝝ. vt nota. in sum. C. de noxa. §. vlt.

Qualis sit actio ista de paupertie.

7 ¶Hec actio noxalis est. cōpetit eīm cōtra oīm ad extimationē noxie. et est noxia ipm delictū aut si nolit prestare extimationē noxie libera tur dādo alal qđ nocuit: ꝛ ipm alal dicit noxa. sicut ꝛ noxis seruoꝝ diximus. vt. §. de noxa. in prin. Et satis dici potest in hac actione noxali que cōpetit ꝓ noxia irrationalis vel bruti animalis: vt damni restitutio sit in obligatione. noxe autē deditio sit in permissione sicut ꝛ in noxia cōmissa a rationali alali. i. a seruo. vt. ff. de reg. iur. l. miles. §. j. ꝛ. ij. Interdum tñ nō liberat dñs ꝓ deditionē noxe hoc est ꝓpter mēdacīū suū: puta si in iure interrogatus an sua esset quadrupes rñderit nō esse suā. Nā si cōsti terit esse eius insolidū cōdēnabit. vt. ff. e. l. j. §. interdū. Ciuilis est hec actio. pficiscitur eīm lex xij. ta. vt. ff. e. l. ait pretor. tamen super ea fecit tractatū. vt. ff. eo. l. j. §. ait pretor. qꝫ nihil reliquit intētatū. sicut ꝛ in alijs quibuscūq actionibus no. §. in sum. C. de act. ꝛ ita dicam eam esse perpetuā. Illud nō puto esse verū qđ quidam dixerūt eā dari in duplū ex inficiatione: sicut ꝛ actio. l. aquil. qđ nō puto verū: qꝫ pene potius sunt molliende ꝙ exasperāde. vt. ff. de penis. l. ex interpretatione.

Hāc legē intelligeꝙ debet eligi mino: pena nō minima q̄ eēt contēptibilis ꝑm Inno. in c. de causis. et ibi bal. in. v. col. de offi. deleg.

¶De his ꝙ quos agere possumus. Rub. 10

8 Actum est. §. de act. Hic autē ponit ꝙ quos exercētur actiones: ꝛ certe olim alieno nomine ꝗs nō poterat ciuiliter agere: nisi ꝓ populo: ꝓ libertate: ꝓ tutela: ꝓ absente reipu. causa: ꝓ captiuis: ꝛ ꝓ his qui essent in eoꝝ tutela: qđ lege hostilia cēsebak. sed modernis hic magnā incōmoditatem cōtinere visum est: vtputa cū morbus vel etas ꝛ necessaria peregrinatio. Itēcꝫ alie iuste cause sepe sint impedimēto quominus hoīes ꝓ se litē exequank. Ideocꝫ ceperunt litigare in ciuili iudicio ꝓ alias psonas: puta ꝓ ꝓcuratores ꝛ curatores. de qb⁹ plene diximꝰ in sum. §. de ꝓcu. Itē ꝓ tu. ꝛ cu. de qb⁹ diximꝰ. §. de tu. ꝛ cu. in sum. C. de tutel. lega. ꝛ de testa. ꝛ de his qui da. tu. ꝛ de admi. tu. vel ꝓ syndicos aut iconomos vel actores. vt. ff. qđ cuiuscꝫ vni. l. j. §. quibus. ꝛ l. nulli. ꝛ l. itē. §. j. ꝛ C. de sac. san. ec. l. iubemus. in princi. ibi. nulli iconomo ꝛc. ꝛ §. predia autem. ꝛ l. sancimus. ibi. sed ab his ꝛc. ꝛ de episco. ꝛ cleri. l. omnes. §. nihilominus. ꝛ l. cum clericis. auk. sed hodie. ibi. actiones cōtra ecclesiā ꝛc. vel per apocrisarios. vt in auk. qđ opor. episco. §. ꝛ illud etiā. ¶Item per eos qui eoꝝ vicē representant vt sunt orphanotrophi. vt. C. de episco. ꝛ cle. orphanotrophos. vel patres in bonis filiorū quos habēt l ptāte. vt. C. de bo. mater. l. j. ꝛ de bonis q̄ li. l. vlt. §. vbi añ. Causa añ criminalis agitur ꝓ principales personas tm̄: nisi sit causa iniuriarū que mouetur ab illustri vel contra illustrē. vt not. in sum. C. de ꝓcura. §. constituitur autē. ꝛ §. item finitur finita causa. ꝛ de iniurijs. §. vlti.

¶De satisdatione Rubrica.

9 De satisdatione rē pupilli vel adulti sal. fo. diximus. §. de satisdatione tu. vel cu. Hic autē tractat de satisdationibus q̄ exponūtur in iudicio vel ab actore vel a reo nole suo vel alieno. In quib⁹ lz olim aliter obtineret. vt dicit in prin. huj⁹ tit. Hodie aliud obseruatur. vt no. in summa. C. de satisdando. 11 Satisdatio ꝛ ea tio dic. rūt. glo. rub. ff. de ꝓcu. ꝛ de tho. l ru. bri. ff. in tius voc. vt ean.

¶De perpetuis ꝛ temporalibus actionibus et que in heredes ꝛ ad heredes transeunt. 12

10 Dictū est supra de satisda. modo añ quasi ibi in textu omiserit duas diuisiones, actionū nō ꝓmittit assignare eas in pñti tit. sz vt sciamus q̄ actiones sint ꝓpetue vel tpales ꝛ que trāseunt ad heredes vel in heredes quas quidē diuisiones: lz superioris ti. tex. nō cōprehendat. nos tñ plene cōprehēdimus ad perfectam notitiā actionū cōsiderātes rubrice sententiā. vt. §. de act. §. nūc est subsiciēda sexta. et §. sequit. vij. vbi etiā illud dixi adsciendū ꝓ qua parte trāseāt actiones ad heredē vel in heredes. Preter hoc sciendū ꝙ cū de ipsis agentibus ꝛ respōdentibus. ꝛ de act. plene dixerit: qꝫ ea nō sufficiūt ad iudicij sententiam. ꝛ de iudice vel iudicis officio in corde suo cōcepit. ꝛ cum vellet generalia oīm tradere actionū de officio iudicis tenere nō potuit. cōceptū eīm sermonē retinere quis pōt: ꝛ sic regulā generalē de iudicis officio sup omni actiōe tradit ita. §. qđ officio iudicis in oī actione est absolutio facienda subaudi a iudicij obseruatione. siquis ante sen Satisfa tentiā satisfaciat. ꝛ hoc est qđ vulgo dicebatur ante oīa iudicia sunt absolutoria. vt. j. c. §. vlt. ꝗs debita principali eīm actiōe nō pōt absolui cū ea iaz tot ꝛ no sit nulla sublata de iure per solutionē. ꝛ de facto cū nullāz amplius actor moueat litem. cere dis creditoꝛ

¶De exceptionibus Rubrica. 13

De actionibus sup pra dictū est: sed qꝫ exceptiones abbatiales ꝛ dilatorie ꝗ excipit agere quātū ad onus ꝓbationis vel ꝛ def. vt. ff. e. l. j. ideo ponit de exceptionibus. maxime ideo: qꝫ respectu actionis ex alia. l. si. Vel sic. Vidimꝰ de act. quibus actores armank muni. et et accingūtur quasi gladijs. Nunc videamus de clesiarū. exceptionibus quibus rei muniri videntur et 11 defenduntur quasi clipeis. Videndum est ergo quid sit exceptio. Et q̄ sit exceptionū diuisio: et quādo: ꝛ qualiter: ꝛ a quibus opponank. qđ dic vt not. in sum. C. eo. titu. Preter hoc scien-

BIU Cujas

dñ est ꝙ vbi talis est exceptio si ago ante diē vt mihi soluat ante diē repello: exceptiōe. mirū est tñ qđ dr. ī. eo. ti. ſ. ꝓterea mihi efficacē cō petere actionē. ¶Sed ita intellige ꝙ efficax sit actio in sui substantia. est enim debitor de iure ciuili et naturali obligatus ꝛ pure: et in ꝓsenti datur actio. non tamen est efficax quātum ad actionis opē. vt ibidem dicitur. vel dic efficax est actio inspecto genere. nam si dicat promisit mihi semp prima facie vī reus ꝺēnādus. vt. ī. e. ti. ꝓpor. i ꝓn. ꝛ ſ. rursus. ꝛ ſ. ꝫ si rursus. Sed si ad qualitatē descēdas: qr sic ꝓmisit. ſ. metu vel dolo: vel in diē: non est efficax. Quid si dico ꝛ. te mihi singulis annis debere ꝛ tu negas: nō ne possum cōtra te statim agere: vt suis tēporibus soluas qđ puto posse. vt. C. de fideicō. l. ſ. licet contrarium sit ar. ff. de iudi. non quēadmodū. ¶Itē notandum ꝙ a procuratione olim quis repellebatur ꝓpter infamiā: qđ hodie nō est. vt. ī. e. l. vlt. ꝫ aliud est in reuocato. vt. ff. de postu. l. ī. ſ. pe. ꝛ vt no. ſ. de postul. Aduocatus enim fungitur honore procurator vero onere a quo ꝓpter pecuniam suam non debet repelli. vt. ff. de inter. ꝛ releg. l. relegatorum. ſ. vlti. Item si vis plene scire de efficacia pacti perpetui et peremptorij. dic vt no. in sum. C. de pac. ſ. item sunt alia pacta.

¶De replicationibus. Rubrica. 14

1 SIcut reus excepti one defenditur cōtra actionē agentis: ita actor cōtra exceptionē respōdentis auxilio protegit replicationis. ꝛ sicut licet etiam attendere ī reo: vt ipe duplicatione iuuet ꝓtra replicationē actorȝ: sic ꝛ si duplicatio ꝓma facie videbat iusta: ꝫ actori noceat iniqȝ rursus actori opus est alia allegatione que dr triplicatio ꝛc. in infinitū ꝫ extēdere. vt. ī. e. in prin. vſ qȝ ad illū. ſ. exceptiones. ¶Iste aūt replicationes vel duplicationes vel triplicationes illis ꝛ in illos cōpetunt quibus et in quos cōpetunt exceptiones: ꝛ tūc opponūtur qñ ille. Et ideo q̄ in illis diximus hic repetita videantur.

¶De interdictis Rubrica. 15

2 DE actionib⁹ dictū est ꝙ quas exercenc iudicia: sed qr interdicta vice actionū in iudicijs proponūtur supponit de interdictis. Videdū ergo qđ oī erat interdictū: vnde dicat: ꝛ qđ sit hodie: ꝛ que sint diuisiones interdictorū: ꝛ q̄ sint ipsor cōmunia. qđ dic vt no. in sum. C. e. ti.

¶De pena temere litigantiū. Rubrica. 16

3 DE actionibus ꝛ de his ꝙ quos actiones intētantur. ſ. dictū est. Sz quia temere eas qñqȝ proponi cōtingit ponit de pena temere litigātiū. Vide ergo q̄ sint pene temere litigantiū. Et certe plures sunt in spē. Sed tres pñt tradi in genere. ſ. corporalis: et pecuniaria: et fame. Corporalis pena imponitur calūniatoribus vel similitudine supplicij vel extra ordinem: pro arbitrio iudicis si crimen intentatum non fuerit ordinariū. Item imponitur tergiuersatoribus et preuaricatoribus. vt no. in sum. C. ad turpil. ꝛ de calūniatoribus. Religione quoqȝ sacri punit calūnia: ꝛ si nō ī hoc seculo saltē in futuro. ecce em actor ꝛ reus sacramēta calūnie subeūt. vt plene no. ī sūma. C. de iureiur. ꝓpter ca. Itē ꝛ vtriusqȝ ptis aduocati iusiurādū subeūt post litē ꝛte. qđ oī qđē vtute sua oīqȝ ope qđ iustū et verū extimauerūt cliē tulis suis inferre procurent nihil studij relinquētes quod sibi possibile est: nō autē credita sibi cā cognita qđ improba sit vel penitus desperata ꝛ ex mēdacib⁹ allegationib⁹ posita ip si prudētes ꝛ scientes cum mala cōsciētia liti procinant: ꝫ si certamine procedēte tale quod fuerit cognitū a causa recedāt ab hmōi cōione se penitus sepabūt hoc quoqȝ subsecuto non datur licentia spreto litigatore ad alterius aduocati vlterius procinū conuolare ne melioribus ꝓboba aduocatio surroget a cōemptis clientibus. vt. C. de iudi. rē nō nouā. ¶Itē teme re litigāti vel p calūniam ponit pena infamie lata diffinitiua sñia in actione furti et vi bo. rap. ꝛ iiu. ꝛ de do. ꝛ sepul. vi. ꝛ crimine expil. he re. ꝛ in actione in factū cōtra mulierē calūnie cā missam in pos. ꝛ in actione directa et mādati et depositi et pro socio q̄ ab vtraqȝ parte est directa. vt no. ſ. de his q̄ no. infa. ¶Item temere litiganti imponitur pena pecuniaria. Ecce em si liberi parentes vel liberi patronos in iusvo cauerint sine venia petita et impetrata puniū tur in q̄nquaginta sol. i. aureos. Vel si non sint soluēdo quasi inofficiosi castigantur. vt. ī. e. ſ. vlt. ꝛ. ff. de ī ius vo. l. vlt. ꝛ pe. Itē ꝛ ī acti. l. aq̄lie temere litigāti ponit pena dupli: et idē in legatis relictis venerabilibus locis. vt. ī. e. ſ. aduersus. Item temere litiganti imponitur pena super amissione possessionis si per mendacium negauit se possidere. vt. ff. de rei vē. l. pe. Et in noxali actione amittit potestatem noxe deditionis si negauit se seruū habere in potestate sua. vt. ff. de noxa. l. si seruꝰ depositus. ſ. si negauit. Itē temere litigāti ꝺ proprīā scripturā vel circa numerationē sibi factam si cōuincatur de mēdacio p testes vel īstrumenta punit in duplū. Si tamē illato sacramēto cōfiteat nō punit nisi ī expēsis circa probationē factis. vt ī autē. de triē. ꝛ se. ſ. studiū. Itē temere litiganti vel vocāti aduersarij suū ponit pena circauatica ꝛ litis sumptus vt ea cogatur dare aduersario suo. vt. ff. de iudi. is q̄. vt no. in sum. C. de fruc. et litis expē. Item propter temeritatē vel calūniaȝ litigandi seu negandi transfert onus probationis ab initio in aliū circa conditionē indebiti. Nā si is qui accepit rē vel pecuniū indebitā negauit se accepisse ꝛ de eo conuincat. Compellitur postea probare ꝙ res vel pecunia fuerit sibi debita cum si ab initio fuerit cōfessus se accepisse ille q̄ soluit tenet probare

Vide gl. ī. l. ij. ī gl. j. C. de ius vocā. ꝛ ī. c. si religiosus. de elect. in. vj.

BIU Cujas

Qz capiē da ē ois ꝓsūptio ꝙ donatiōis. qz nemo ꝓsumitur velle iactare suum. Uiō ꝺd dicat domi. lācello. dec circa hoc in. l. postꝙ liti. i. ij. co. C. ō pac. vide ēt ꝓ stantissimū. d. Jaso. i. l. ex hoc iure. i. xv. col. ver. ānt effectus. ff. de iusti. t iur.

fuisse idebitū ꝓsumptione habita cōtra eū qō facile pecuniā suā nō iactaret vl indebitā effunderet. vt. ff. de proba. cum de indebito. Preterhec notādū est ꝙ olim actoz qui temere litigabat puniebat in decima pte litis qō in isto titulo emēdatū est. vt. j. eo. ſ. hec autē oīa. hodie tñ vſ ꝙ illa decima debeat ꝓstari iure autētico rū. vt nota. i sum. C. de satisdando. Iste itaq; pene que imponuntur temere litigantibus sunt legitimi tramites q̄bus expelluntur iniquitates calūniantiū. vt. s. i. ꝓhemio huius libri ꝺz i ꝑn. t vt notaui. s. in summa ꝓhemij.

De officio iudicis. Rubrica. 17

Cum de actionibus ipsis t de actoribꝰ diligenter. s. dictū sit nihil aliud superest: nisi vt sciamꝰ ꝺd sit iudicis officiū i iudicio: vel in quibus

4 iudicis officiū locū habeat in iudicio. Et certe locū habet iudicis officiū in iudicio circa multa t varia. ecce em̄ locū hz iudicis officiū i ꝑn. iudicij circa receptionē libelloz. vt no. in sum. C. de assess. ſ. ē aūt officiū. Itē t i edictis t decretis iterponēdis t epīis mittēdis: vt ibidē notaui. Itē t circa audiēdā narrationē actoris t rēſpōſionem rei q̄ fit lit. cōte. vt. C. de lit. cōtest. l. vna. t circa sacramēti de calūnia receptionē: vt dictū ē in supiori ti. Item in satisdationibꝰ exhibendis ab actore vel reo. vt no. in summa. C. de satisd. Itē in citationibus faciendis actore vel reo absente t earū interuallis. vt no. i sum. C. de iudi. l. i cōstitutione. Itē i dilationibꝰ dādis gra testiū vel instroz: t q̄: t qn̄: t q̄liter sint dāde no. i sum. C. de dila. Itē in interrogationibus faciēdis cā inqrēdi rē vel factū de quo vel ꝑ q̄ vl ꝑpter qō q̄stio nō ē facta: vt no. in sū. C. de ꝓfes. hz aūt locū vsq; ad illū. ſ. titul. t sepi debent interrogari ptes nūquid aliud noui addere velint. vt. C. de iudi. l. iudices. Item in causę cognitione plene faciēda a principio vsq; ad finē: licet in casibus fiat semiplena cognitio: vt no. in sum. C. ſ. in cognitione aūt. Item in supplationibus de iure faciēdis: quando etiā de facto qō notū est ei vt iudici in defectum aduocatoz vel ꝓncipaliū ꝓsonaꝝ: vt no. i sum. C. vt q̄ deſunt aduo. ptiū iudex suppleat. Itē in sñtę ꝓplatione quā debet ferre certā, put possibile e i est. vt. ff. de iudi. de qua re. t. s. de act. ſ. curare. vt no. i sum C. de sen. q̄ si. cer. quā. ꝓla. est. t debet eā ferre ꝑm leges t cōstitutiōes aut cōsuetudines. vt. j. e. in ꝑn. vnde si no rali iudicio additus est: ita debet cōdēnare publiū lucio in. x. aureis. t de precio aut noxā debere subaudi ꝓmitto. noxę em̄ deditio nō est in obligatiōe vel cōdēnatione sed i permissione. vt. j. e. i ꝑn. t. ff. de re. iu. l. miles. ſ. j. t. ij. Item in ꝓnūciādo potiꝰ debet seruare equitatem ꝙ ius scriptum. qō est intelligēdum de equitate scripta: non de ea quā quis ex corde suo inueniat. vt t maiori reuerentia vel timore seruentur oīa equitatis seu iusticie precepta. ꝑntia euāgelioꝝ debet eē apud iudicem a principio iudicij vsq; ad finem. vt no. in sum. C. de iudi. ſ. presentiā. Item i rei vend. si contra petitorem iudicauerit absolutore debet possessorem si contra possessorem debet ei iubere: vt rem restituat cum fructibꝰ. vt j. e. ſ. t si in rem actū sit. vt no. in sum. C. de rei ven. t dicitur. ff. de rei ven. l. ex diuerso. ſ. j. ver. autē. Si vero possessor neget in presentia sere stituere posse t sine frustratiōe videbitur tps restituendi cā petere indulgēdū est ei: vt tñ cā ueat cum fideiussione de extimatione litis ꝓstanda si intra tempus qō datum est ei non restituisset. vt. j. e. ſ. fi in presenti. In ꝓsonali autē actione debet ꝓnunciare absoluendo vel cōdēnando. vt. C. de sen. et interlo. l. ꝑns. nec refert quibus vtatur verbis. Nam siue dicat absoluo: siue dicat nihil sibi videri titium debere scio. Item siue dicat condēno in. x. siue dicat ꝓcipio te illi dare. x. vel equipollentia verba hec ferat valet sententia. vt. ff. de reg. iu. l. in summa. de arbi. l. quid tamē. ſ. si arbiter. Item in ꝓsonali fit executio sententie elapsis quatuoz mēsibus. Et qñq; fit citius: t qñq; fit tardius: vt nota. in sum. C. de execu. rei iu. Itē locū hz iudicis officium in duplicibus iudicijs circa diuisionem vel adiudicationem faciendam. vt in act. fa. her. vel cōi di. vel fi. reg. vt no. in sum. C. fa. her. ſ. est autē iudicis. t cōi di. ſ. in ceteris. et fini. reg. ſ. veniunt. t dicitur. j. eo. ſ. si famil. t. ſ. ſz si cōmuni di. t. ſ. si fini. reg. Amplius et in act̄ finium regū. iudex ex officio suo cognoscit etiā de malitia vicini: puta si circa finē malitiose aliquid commisit: vt quia lapides finales furatus est: vel arboꝝ finales cecidit. et ꝓ ea iubet resarciri damnum. cōtumacie quo q̄ nomine in eo iudicio quis damnatur scilicet ad interesse vel iudex differt iusiurādū i litē veluti si quis iubēte iudice metiri agros nō fuerit passus: vel si non pareat in succidēda arboꝛe vel edificio in fine posito deponēdo. vt. j. eo. ſ. eo q̄ nō le. t. ff. finium reg. l. ius. ſ. j. Et est effectus adiudicatiōis magnus: quia quod alicui fuerit adiudicatum illis tribus iudicijs id stari fit eius cui ad iudicatum est. vt. j. eo. ſ. vlt. qō intellige cum is cui adiudicatum est auctoritate iudicis apprehendat possessionem: vt ff. de acqui. pos. possideri. ſ. vlt. i fi. t. l. iuste. et Intelliet si nora causa aga. quēad. ca. l. ij. ſ. sed t si ser gelsme uus presens. ibi enim loquitur de euic. seruj. dilte ra

5 Item locum habet iudicis officium in omni ditiōe vl act̄. arbitraria vel bonefidei si non fiat exhibitio q̄sq; ētio vel restitutio rei vel tarde fiat exhibitio cir in ctiꝰ ca dilationem iurisiurandi in litem faciendam nō trāsfert oīs fine taxatione vel cum taxatione vel circa re frenationem iurisiurandi. Posteaq; iuratum um sine est. vt no. in sum. C. de i litē iu. Itē i eisdē ꝺside traditio raꝝ interesse vel ꝑciū rei ob hoc qō iudici nō pa ne. l. tra ret̄ vel tardi ꝰ paret̄. vt no. i sum. C. de l litē iu. ditioni Itē in eisdē ꝺsideratur interesse vel ꝑciū rei ob bꝰ. C. de hoc qō iudici nō paret̄ vel tardi ꝰ paret̄. vt no. pac. l. si in sum. C. de rei vē. ſ. t est notandū ꝙ vbi. nam ager. cuz t in act̄. ad exhibendū si nō fiat exhibitio put glo. ff. de debuit fieri. i. vt actor habeat eandem causam rei ven. quā haberet si tēpore iudicij accepti exhibita vide do.

BIU Cujas

res fuisset: ideoq; si inter moras res sit vsucapta a possessore nihilominus cõdẽnat sicut etiam in rei vẽdicatione si possessor vsucapiat post lit. cõte. ante sñiam iudi. offi. debet cõdẽnari & de dolo cauere. piculũ est eñ ne pignora uerit vel manumiserit. vt. j. e. §. sed & si ad exhibẽdũ. l. iul. §. q̃tũ & de rei vẽ. l. si post acceptũ. Itẽ & vbi arbitraria ,pponit ,p eo qõ certo loco ,pmissum est vel legatũ iudex cõsiderat ex officio suo interesse nedũ actoris: sed etiã rei: & nedũ in dãno: sed etiã in lucro. vt nota. in summa C. vbi cõueniat qui certo loco ,pmisit. Itẽ locũ habet iudicis officiũ in oĩbus q̃ cõtingũt post litem cõtesta. circa rẽ petitã siue fructus ex ea ,cipiãt siue dãnũ in ea dec siue ,ceiũ ex vẽditione rei petite ad possessorẽ ꝓuenit vel aliq̃d loco ꝓcis: q; q̃ post lit. cõte. accidũt valde ptinẽt ad iudicis officiũ. vt. ff. de rei vẽ. l. nõ solũ. & l. itẽ si verberatũ. §. j. & C. de rei vẽ. l. certũ est. & j. e. §. post inchoatã autem petitionẽ. & §. eo quoq; noie. & ff. de edil. edic. l. ediles etiã. §. itẽ sciẽdũ. & de aqua plu. ar. l. si tertius §. officiũ. & de vsur. l. ij. Jdeq; est in dolũ vel culpa vel negligẽtia admissa post litẽ cõte. sicut multis ,patur exẽplis. vt. ff. de reiven. que petitorio. §. j. Itẽ iudicis fit delatio iurisiurãdi circa q̃titatẽ expẽsar. vt in auc. de iudi. §. oportet. Itẽ locũ habet iudicis officiũ ,p vsuris soluendis ratione mozevel quasi moze. & in auc. bonefi. i. in auc. ex testõ. vt no. in sum. C. de vsu.. Item ,p fructibus ,cipiẽdis a malefidei possessore. vt. j. e. §. si hereditas. & ff. de rei ven. l. si nauis. §. vlt. Itẽ ,p fructibus perceptis a bonefi. possessore ante litem contesta. cum existeret tempore litis contesta. vt. C. de rei ven. certũ est. & no. in sum. C. de rei ven. Itẽ locũ habet iudicis officiũ etiã in cõdi. quibus tenet q̃s ad dãdũ qõ est in numero vel põdere vel mẽsura: vt nedũ iure cõditionis ad id qõ est in obligatione quis debeat cõdẽnari: sed etiã ,p officiũ iudicis ad id quanti pluris est vel fuerit res a tpe moze. vt. ff. de rec. cre. l. iuriũ. ¶ Itẽ in ,spẽbus extima quãti plurimi fuit a tempore moze sit extincta siue deterior facta vt id sñia cõprehendat & in condẽnationẽ deducet postulãte actore. In his igitur vel similibus iudicis succedit officiũ actionis deseruiendo nature vice cuiusdam ministri vel mercenarij ad exequẽda ea que dictat ratio cõ
2 uenire actionis nature. ¶ Preter hoc sciendũ q̃ in quibusdã casibus omnino deficiẽte actione ,pponatur iudicis officiũ loco actionis: licet nõ sit actio. vt no. §. de actio. §. j. puta circa restitutionẽ in integ. minoꝝ & maioꝝ. vt. ff. de mino. l. qõ si minor. §. vlti. & vt no. in sum. C. de resti. mi. §. predictis. & vt caueat de dam. infe. & ,legatis soluẽdis & similibus. vt. ff. de actio. & ob. l. actionis. vt no. in sum. C. de ẽpten. stip. §. fit alia diuisio. vel si nõ caueatur fiat missio in possessionẽ. vt no. in sum. C. vt in pos. le. Itẽ ,p salario aduocati: licz nõ sit ei cõuentũ. & idẽ in casibus multis de salariis notari potest. vt. ff. de variis & extraordi. cog. l. j. Itẽ idem in pena iudici infligenda ,pter imperitiã. vt. ff. de variis & extraor. cog. l. vlt. ꝓ hoc ,salario ,curatoris ei conuẽto sine stipulatione & ex intervallo. vt no. in sum. C. mãdati. §. j. Implorat etiã ,p filio qui de sui ptãte refert cõtrouersiã patri. vt. ff. de li. exhi. l. deinde. §. hoc autẽ. Item implorat qñ questio est de iurisditione incolarũ. vt. ff. ad muni. l. de iure. Itẽ implorat ꝓ alimẽtis & liberis parentibus & patronis & libertis ptãtis inter se. vt. ff. de lib. agno. l. si quis a liberis §. si vel parens. & §. solent. Item implorat ꝓ revocando liberto in seruitutẽ rõne ingratitudinis. vt no. in sum. C. de liber. & eorũ li. Jdeq; est in liberis emãcipatis. vt no. in sum. de ingratis li. Itẽ implorat ur vt arbiter vel iudex cogatur ,pnũciare. vt. ff. de arbi. l. iij. §. j. & de iudi. l. de qua re. Item & tu. & cu. cõpellũtur admittere tutelã vel curã administrare vel reducant ab administratione si perperã sunt excusati. vt. ff. de mino. l. verũ. §. ex facto. & §. de satisda. tu. vl cu. §. pe. & ff. de tu. vel cu. da. ab his. l. illud sup. vel si tu. vel cu. nõ defendãt minores remouentur iudicis officio vt suspecti. vt. C. de admini. tu. l. vl. j. rñso. ¶ Vocationes etiã q̃ fiunt ad honores vel munera publica & eoꝝ executiões iudicis expediunt officio. de quibus tractatur in ff. de mu. & ho. & vocа. mu. ¶ Itẽ executores nauiũ extra ordinẽ q̃q; iuuãtur ex contractibus eorũ quos ꝓposuerũt nauibus. vt. ff. de exercil. j §. est autẽ. ¶ Hec & similia ad iudicis officiũ pertinent circa ciuiles questiones. nec eñ possunt enumerari singula. vñ & dr latissimũ. vt. ff. de iurisdi. om. iu. nõ longissimũ. vel q: denotaret diuturnitatẽ tẽporis in hmõi sollicitudinibus quãuis res & persona dicatur q̃q; longa vel q: longitudine nõ notatur sapiẽtia. vnde & salomon. Si videris longuz sapientem &c. Nec tamẽ pretermittendũ est qõ in accusationibus priuatorũ criminũ implorat iudicis officiũ ꝓ impositione pene. Unde & dicunt extraordinaria crimina. de quibus tractatur in. ff. de extraordi. cri. & de priua. deli. & de publi. cri. plene tractauimus in summis. ix. libroꝝ codicis. Item & ad hec spectare videtur quod dicitur. j. e. §. pe.

¶ De publicis iudiciis. 18

DE ciuilibus iudiciis. ꝑ. dictũ est. Item & de priuatis criminibus pertinẽtibus ad extraordinariã cognitionẽ & animaduersionẽ pretoris tetigi in summa superioris titu. Item et de eis: vt de furto et iniuria & alijs similib⁹ posite sunt speciales rubr. sed non respiciunt principaliter & directo materiam accusationis: sed ciuilis questionis. Nunc autem tractat generaliter de publicis iudiciis. Quãdoq; tamen dicitur publicum iudicium omne iudiciuz quod intenditur etiam de crimine priuato ad impositionem pene criminaliter inferende. vt. ff. de iniu. l. quod
3 senatusconsultũ. Videndum est ergo que hic dicantur publica iudicia. Et vnde. Et que sit diuisio pub. criminum. ¶ Publica autem iudicia dicta sũt quoꝝ executio cuilibet de ppl'o pluri

Quero q̃d de iure canonico an omnia iudicia sint publica. dic q̃ sic vt p glo. in. c. j. in vbo gratiaz circa mediũ ꝺ collusiõe dete.

BIU Cujas

mum datur. Et inde dicãtur publica .vt.j.eo.ff. j.t.s. de suspec.tu. ff. cõsequẽs est. nisi certa ratione ꝓhibeat ab accusando de q̃bus rõnibus plene notaui doctrinã in sum.C.q̃ accu.nõ pos. §.si quis possit. Sed tñ videt ꝙ predicta regula fallat in crimine part⁹ suppositi de quo soli accusant parẽtes aut hij ad quos ea res pertinet non q̃libet ex pp̃lo vt publicã accusationẽ intendat. vt.ff.ad.l.cor.de fal.l. cornelia testamentaria. §.j. Itẽ potest excipi in crimine adulterij: qz cum delicto certis ꝑsonis primo defertur eius accusatio. vt in.C.ad.l.iul.de adul.l.q̃uis.t vt no.in sum.C.ad.l.iul.de adul. §.admittitur. ¶Fit añt diuisio publicoꝝ criminũ: quia quedã sunt capitalia: quedã non. vt.ff.e.l.ij.t.j.eo. §. publicoꝝ. Capitalia añt dicũtur duobus modis. i. large oĩa crimina ex q̃bus pena corpori imponit. Strictevero dicunt capitalia q̃ adimunt vitã. Adimit autẽ vita plurib⁹ modis. vt no.in sum.C.de penis. §. ꝓpensa añt qualitate. ibi. capitalis vt si ꝛc. vsq; ad illumversiculũ non capitalis pena ꝛc. Alia vero publica crimina q̃ non operãtur aliquod predictoꝝ trium sed pecuniariã penam vel aliquã cohertionẽ corporis continẽt vel filia q̃ numerãtur in predicto ti. de penis. t in ꝓdicto. §. t sequẽt materia nõ dicuntur capitalia sz relegationes plerũq; dicunt. vt ff.e.l.ij. ¶Vbi añt singula publica iudicia locũ habent ꝓsequi nõ curo in summa: qz hoc euidẽter explicat in littera. t qz de singulis speciales notaui summas in.ix.li.C. hic generaliter trado de publicis iudicijs notando q̃ sint ea vt dictum est. Item qz in oĩbus necessaria est inscriptio ꝓterq; in quibusdã criminibus. vt no. in sum.C.q̃ accu.non pos. §.j. ¶Qualiter autẽ libellus accusationis vel inscriptio vel subscriptio fieri debeat nota. in summa C. de accu. §. qualiter. Et est hoc obseruandũ nedũ in publico crimine sed etiã priuato. vt.ff. de priua. deli. l.vl. Item cõe est in eis qz non possiunt exerceri per procuratores nisi crimen sit tale ex quo imponatur pena relegatiõis vel minor. vt not.in sum.C.de procu. §. cõstituitur añt ꝓcurator in lite. Item cõe est in eis: qz nulla antiqua solẽnitas verborũ in eis locũ habet immo durãte pena legum extra ordinẽ crimina probãtur. vt.ff. eo.l.ordo. Illã t ciuilia iudicia oĩa sunt hodie extraordinaria. vt.s̃. de inter. §.vl. Itẽ in omni iudicio criminali fit citatio per interualla. x. dierum vel hodie. xxx. vt no.in sum.C.de iudi. licet quidã dicant de tribus. Sed ego ibi subaudio etiã vt maior rei iniquitas ostendat. Illaz t si tibi per singulos tres dies fiat citatio si tñ pro absente excusatio iusta ꝓponat nõ debet condemnari vel eius aduersari⁹ absolui t accusato
6 ris calũnia puniri. ¶Item in omni publico crimine soli accusatori incũbit necessitas probandi nisi in crimine falsi t violata maiestate t peculatu admisso t sacramentis desertis t prodita patria. vt.C.ad.l.iul.de adul.l.vbi. t de aboli.l.vlti. ¶Item oẽs cause criminales biennio limitãde sunt. vt.C.vt ifra cer.tem.cri. questio
7 agitetur.l.vlti. Item ex omni publico crimine si quis damnatur infamak nulla facta criminis exceptione. persone tñ quãdoq; fit exceptio: vt si socer generi seruos accusauerit de bñficio filie demũ cognitione habita pronũciabit iudex patrẽ calũniatũ nõ est tñ ifamis: qz pñ sine periculo calũnie postulat vindictã de morte filie. vt ff.eo. infamẽ. t.l.vlt. Qd autẽ a quibusdã dicit non esse in publicis criminibus de calũnia iurãdum falsum reputo per.l.j. q̃ est in.C. de iureiur. ꝓpter ca.dam. t per.l.vlti. q̃ est in.C.de fi.instru. Sz ipsi moti sunt ex eo qd dicit. j. in prin. huius ti. qd publica iudicia per actiões non ordinantur qd et verũ est neq; oĩno quicq; habẽt simile cum ceteris iudicijs de quibus locuti sumus: magnaq; diuersitas est ipsoꝝ in instituẽdis: t in exercendis. sed certe nunq; pñt esse ita verum vt prima facie sonat lra. Nõne enz simile habẽt qz in vtrisq; offertur libellus. in vtrisq; litis fit cõtestatio. Item cause cognitio citatio absentiũ prolatio sentẽtie in scriptis iudice sedente. Item in vtrisq; nullus pñt esse iudex in causa sua. Dicit ergo mihi habẽt simile cum ceteris ciuilibus iudicijs: qz in ciuilibus instituũtur actiones ad aliquid damnũ vel faciendum actori: sed hic nulla instituitur actio: nec ad hoc intendit actor vt aliquid sibi detur vel fiat: sed vt reus puniak pro crimine cõmisso. Et ita considerata petitione cõquerentis omnino quicq; simile non habent in iure etiã maxima diuersitas est eorum. i. ciuilium iudicioꝝ t criminaliũ actionum t institutione iudicij t eius exercitatione. ¶Nam in instituẽdo ibi ꝓponitur actio vt dictũ est: hic non. In exercẽdo ibi incumbit probatio actori tm̃: hic accusatori t reo vt dictũ est. Item alio tẽpore illa limitantur q̃ ista. vt no.in sum.C. de iudi. §. vtroq; autẽ presente. vt s̃. dictũ est. Cum ergo in tot videak deficere qd̃ hic dicitur non mirum si ex generali lege dicamus de calũnia iurandũ esse in criminali accusatione. ¶Post finem huius tit. de pu.iu. nil in nostri operis cõpositione restat soluere aut soluendo narrare qm̃ iuri operã datur⁹ q̃libet vtilia ad rubricas. ix. li. C. t insti. seu elemẽtoꝝ pertinentia publicaui t publicata in lucẽ produxi vitans prolixitatẽ que auertit quãdoq; boies a studio aut inducit diffidentiã t implicat laborem. vt.s̃. de iusti. t iu. §. t amplectens breuitatez in qua nullũ nisi necessariũ assumituruerbum: nec sum transgressus terminos dicendorum simulatã philosophiã in aliquibus affectãdo. Sed exhibens operam ad soluendũ intricatos nodos iuris t pactaꝝ seruani sicut in prologo summe. C. promisi absq; inuidia cõmunicãs vniuersis que per meditationẽ sedulam in legibus t constitutionibus didici quibus imperialis clementia cunctos populos noscitur gubernare. Ceterum t si aliqui mihi sine iure et non sine iniuria inuidentes dicant me prolixe vel nimiũ breuiter in summis factis tractasse hi qui habent consilij spiritum saniozis non minus studeant in pactis considerantes qualiter ambiguos casus legum nodosas questiones et actionũ ꝓfunditates in quibus plurimi ober-

Publicorum criminũ q̃dam sunt capitalia q̃dam nõ.

BIU Cujas

rabant in lucem erexerint ⁊ in consonantiam inculentam.

¶Explicit domini Azonis summa sup nouē libris.C.⁊ quattuor institutionum.

¶Sequit̄ summa ad pādectas ⁊ tres libros C.ac sup libro nouellarū seu autenticorum.

Quisquis ad auratas diuini muneris artes.
Cesarei intrepido currere calce cupis.
Impiger excussis loculis preciosa magistri
Azonis legum iam tibi scripta cape.
Hic caput est iuris fons hic rutilantior omni.
Flumine ab iniths optime quecq̄ suis.
Eia age seruata quicquid iacet aeris in archa.
Excute si sacri munera turis aues.

¶Incipit materia ad pandectam fm Joh.

In nomine patris ⁊ filij ⁊ spūsc̄ti Amē. ¶Principiū oīm rerū est deus. vt in euāgelio Johānis. In principio erat v̄bū ⁊c. Ab hoc em̄ principio ⁊ cūcta (vt ait Justinianus) ꝓcesserūt elemēta ⁊ in orbē terrarū. vt. C. de ve. in enu. l. j. circa principiū sunt ꝓducta. A capite ergo summamus exordiuz in hoc ti. habeam⁹ initiū ex h̄ principio accipiam⁹ materiam ⁊ huius scientie fundamentū principiū hoc sine quo sapia nō valet esse principium
1 nostrum verum perducat ad esse. In principio igitur huius artis que vocatur ius in elemētis huius ciulis scientie ponamus fundamentum quid sit iuris fundamentum sive materia ⁊ principium. timor est dñi initiuz. In psalmo dicitur em̄. Initium sapientie timor dñi. timor dñi nō seruilis de quo h̄ puilis timor est quo nihil nisi pena timet: sed filialis qui est mixta cū timore dilectio qui ⁊ supplicium euitat ⁊ premium meretur. ¶Hoc ergo posito fundamento in timore ⁊ dilectione domini. Timor em̄ filialis amplectitur: vt diximus. s. proxima distinctione filialis vtrumq̄ nostrum erit cura fideli perdocere nostrū. Nihilominus summo niti labore vt hāc vt sanctam assequamini que non solum dicitur scientia: sed gloriosa vocabulo ciuilis vt dictuz est. i. elegans ⁊ vbana. Est em̄ vt ait lex res sanctissima ciuilis scientia: ciuilis vt dictuz est elegans ⁊ vbana: aut potius vt notetur maxim⁹ huius effectus per quē primo ciuitas est condita sine qua humane societatis nullum est vinculum: sed nec ciuitatis cōsistit vocabulum. Est em̄ ciuitas multitudo hominū collecta ad iure viuendum. laborare ergo debetis summa ope animi ⁊ corporis. Labor enim omnia vincit im probus studio fallente laborem ꝓpter summā studentis voluntatem. est em̄ studium vehemēs et assidua ad aliquam rem agendam cum summa voluntate occupatio ex qua voluntate labor in voluptatem vertitur ⁊ ipsum perdit laboris sensum versus in oblectamentuz. de quo studio ⁊ labore nostro dicit Justinianus in prologo institutionū. summa igitur opere ⁊ alacri studio has nostras leges suscipite. ¶Nō sit ergo vobis vanū surgere nō solum ante lucē: sed etiā ante campanā beati proculi surgere inq̄ ⁊ legere. vigilare em̄ ⁊ nō legere dormire est: immo minus seu deterius. i. corpus frustra vigi-
2 lijs macerare. ¶Hijs de principio huius scientie ꝓpositis qm̄ ad cōmunē oīm vtilitatem pertinere credimus volumus breuiter ⁊ sine inuidia ꝓpalare in mediū qualiter eligēdus sit magister ⁊ quē modum in legendo obseruare cōsueuimus ⁊ quē discendi modū seu viam tenere debeatis tam in scholis q̄ extra scholas in domo. ¶Eligendus est magister arte ⁊ nō sorte vt sorde. eligendus em̄ est aut ꝓprio scholaris iudicio aut iudicio prudentiū virorum nō iudicio cauponis aut iudicio vilissimi mercatoꝛ. ¶Electus igit inspecto potissimū merito scientie deligēdus est paterno amore q̄to em̄ carior docētis psona tanto citius ⁊ firmius acceptio: eius
3 dem ⁊ cap̄. in auditore ⁊ capit doctrina. ¶Modus in legendo quē obseruare ⁊ sueuimus quadripartito ꝓgressu quasi q̄busdā quattuor metis ⁊ terminis distinguit primo casum simpliciter ⁊ nude ponimus. scōo ꝛia assignamus ⁊ solutiones adhibemus. tertio argumēta ad causas de facto ānotamus que loci generales vel gñalia: vel vulgariter brocarda appellant. Ad vltimū questiones mouere ⁊ discutere consulimus vel statim in lectione: vel in vesperis pro sui difficultate ꝓlixiori disputatiōi reseruādo differendo habet itaq̄ fm hunc modū in lectione nostra sicut de diuina scriptura dicit. Agn⁹ vbi pascatur vel pascat elephās vbi possit natare pascitur em̄ agnus. i. rudis auditor ⁊ nouellus in simplici casus positione: exercet ꝓuect⁹ ⁊ quasi natat laborans in questionū difficultate ⁊ discutione ſz ⁊ singuli pro capacitate ingenij sui ad vnaz vel plures vel oēs metas seu terminos nostre lectionis suā ꝓrigunt intelligentiam. ¶Ex modo lectionis modus discendi cōsequēter sumēd⁹ vt sicut ⁊ queūt accipiūt ⁊ intelligitur a magistro ita firmet in sacris scholasticis. s. in domo. in scholis aūt debetis magistrum reuerēter ⁊ tacite audire socioū querētē pati cū benignitate nō cōclamādo ei sed cū suā expleuerit voluntatē alter rūdeat ⁊ rōnem aut legem inducat honore inuicē vt ait ap̄s preueniētes nūc q̄ ꝓtendētes cōtentio em̄ nō est vitatis inc̄fitio ſz eā ipedit. Est em̄ cōtentio ipugnatio veritat⁹ ꝓ fidē̄tiā clamoris. Eritq̄ suma laboris nr̄i tam in scholis q̄ in sacris domesticoꝛ pariet̄ū ꝓ posse legere lecta intelligere intellecta memorie cōmēdare. legere em̄ ⁊ nō intelligere negligere est. q̄ vero intellecta memorie nō cōmendat se ipm̄ decipit. nā cum inter alios socios videri i scholis appetit ipe de se ridiculum facit. Erit ergo scholaris nostri quē in fide nr̄a eruciendū suscipimus lecta retinere illa vt abūdet firmare. tribuli em̄ contrariorum ⁊ spine repu

oppido: vt ciuitati. Inn. ⁊ Jo. an. i c. cum ab eccl̄iarū. de of. oꝛ. bart. in exuagā. ad repi. in ver. ciuitas. et bald. in marga. sua i v̄bo castrum.

Quar a scholaribus magister et q̄lis sit eligēd⁹: et q̄s ei⁹ mod⁹ in legendo esse debeat.

Ciuitas efficit si papa vl' impator tribat ca ro vel

BIU Cujas

gnantium diuersitatuz in prato Justiniani nō
nascuntur. vt: C. de ve. in. enu. l. ij. ℣. ℟ium. Sed
si quis subtilius cōsideret cū apparet ℟rietas
aliud: hic: z aliud ibi dictū intelligit. quod gene
rale aliud hic: z aliud ibi pōt in tres modos ge
nerales: soluēdi cōtrarietates legū subdiuidi.
primus aliud simpliciter. scōs alter. tertius ſz
aliud. primus. vt. ff. de sta. ho. l. vlt. vbi dicit q li
bertus a pfono adoptatus nō fit ingenuus. vt
ff. de ritu nup. l. sciendū. dicit q iura cōsequitur
ingenui z revera aliud hic: aliud ibi simpliciter.
Consequi eñ quedam iura ingenui. nō est inge
nuū fieri. Aliter dr in ꝟbo exhibere. dicit eñ lex
ff. de edil. edic. l. q si nolit. q mortuꝰ pōt redhi
beri. alia dicit q opz mortuū exhibere. ergo ex
hibere accipitur. i. mortuū ꝓbare: nō aūt ipsum
repzesentare z tradere. Et ita exhibere aliter
z aliter acceptū nō facit ℟ium. Exemplum ter
tij naturalr equidē equum est neminē cū alte
rius iactura locupletari. cui ℟ium videtur q ꝑ
scriptione breuis etiam tpis. ſ. vſucapionis. i.
triēnio res aliena fit tua. sed nō est ℣. primum
eñ dictū est ſm naturalē equitatē. scōm aūt ex
ciuili equitate itroductū est ne dñia rerū essent
in incerto. Erit ergo studij nostri similia retine
re cū nullum occurrat vere ℣m in prato Ju
stiniani in quo nil nascitur spinosum: quod eñ
positum est vt tollat nec positus intelligit: ℟ iō
licet abzogatū ponit vt nihil antiqtatis igno
retur. vt insti. de testa. ℣. j. His ita de principio
quod ponendū est fundamentū huius scientie
de electiōe magistri de modo legēdi premissis
restat vt inuocemus sctām z indiuiduam trini
tatē in hunc modum videlz vt cōcedat nobis ea
cogitare inuenire ita cōgrue vobis ꝓponere q̄
vos instruant: vobis autem cōcedat dñs noster
iesus xp̄s bene legere lecta intelligere intelle
cta thesauro fidelis memorie cōmendare z te
nacissime custodire: concedat nobis idē dñs no
ster iesus xp̄s fidelis principij ingressum ꝓgres
sum felicem z optimum z gloziosum cōsumma
tionis finem. Ad vltimū de gloziosis fructibus
scientie vos sublimet z ditet: vt sitis ciuibꝰ vti
les gloria z presidium amicis z posteris z post
dissolutionem huius corporis post collatam sa
pientie gratiam ad meritū conferat z repēdat
nobis vite z beatitudinis eterne premiū idem
dñs noster iesus xp̄s qui viuit z regnat z impe
rat vna cum patre z spiritusancto per infinita
secula seculoruz amen. Jo. Hec aūt adeo diligē
ter prosecuti sumus: quia ad cōmunem omniū
vtilitatem pertinere credimus. Superest no
bis in initio huius philosophici operis de tri
bus inquiramus ſm Aristotelē qui in suis ait
analeticis esse inquirendum de quo et circa q̄d
versatur intētio. Ex quibus verbis tria exigū
tur. ſ. que sit materia que intentio que cā fina
lis. que autē sit materia. item que intentio dic
plene vt. C. de iure vete. enucle. l. j. ℣. iubemus
igitur vobis. z. l. ij. ℣. sed cū oīa per. z. l. j. ℣. cūcꝫ
hec materia. Item que causa finalis. dic vt. j. e.
in prohemio digestoruz. l. omnē rei. ℣. nos vero
tm pe. z. ℣. ꝓ responsis prudentū. ibi, multo
maiores ꝛc. et ibi. z quod iam ꝛc. z ibi. nihil eis
ꝛc. ℣. vlti. Inquirendum est z quartum ſm Boe
tium qui ait requirendum esse q̄ cui seruat pos
sibilitas facultati: z per hoc dicimus sciendum
esse cui parti pbie supponatur z quidez suppo
nitur ethice q̄ tractat de moribus. qō dic vt. j.
de iusti. iur. l. j. ibi. Justiciam cꝫ ꝛc. His itaq̄ pre
notatis accedamus ad litterā. Imperator Ju
stinianus ꝛc. hic dominus imperator Justinia
nus mittit salutem quibusdā doctoribus legū
q̄ erantei speciales amici z subditi in hec ꝟba.
Imperator Justinianus ꝛc. vſq̄ ad ꝓstitutionē
lecta salute postea diligenter expone. vt nota
ui in littera quare singula fuerit imperator sor
titus noīa postmodū incipe cōstitutionem z cā
prosequere sicut statim notatur: et sicut in tex
tu eam notauimus.

¶ De origine iuris ciuilis z omnium magi
stratuum. Rubrica. 1

4 Ictum est in supe
riori titulo quid sit ius z vnde deri
uetur. Sequit videre que fuerit hu
ius iuris origo. ſ. vel quod premani
bus; habemus vel quod in ciuitate romana aū
compositionem huius operis frequentabatur
z merito de origine apponit. nec eñ alr perfe
ctam traderet doctrinam: nisi origine traderet
medium z finem optime ꝓsequeretur vtpote cū
id dicatur esse pfectum qō ex oībus suis parti
bus. i. principio medio z fine cōstat. vt. j. e. l. j. Et
q̄ effectꝰ iuris accipit ꝑ eos q̄ iuridicē do pſunt
ꝯtū eñ ꝛc. vt. j. e. l. ij. ℣. post origine. apponit et
de origine. o. ma. videamꝰ ergo de origine iuris
ciuilis. z iuris appellatione oīa iura ꝯtinent. i.
naturalia gentiū z ciuilia. vt heri vobis dixi ꝑ
l. de var. z extraor. cog. l. j. ℣. proinde nec. Et quidē
que sit origo iuris. i. materia huius iurꝭ q̄ pre
manibꝰ habemꝰ diximus. ℣. in prin. huius libri z
adiecimus de intētione: z de cā finali: z cui par
ti phi. sup. mō aūt dicamus de origine iuris qō
in ciuitate romana ante huius iuris composi
tionē frequētabat. i. de primordialt cā nō oīm
rerū. hoc eñ difficile esset modo tradere sed iu
ris. Et quidē primordialis cā eius fuit ab insti
tutis duaꝝ ciuitatū grecarū. ſ. athenarū z lace
demoniorū quaꝝ prima iure scripto. altera nō
scripto vtebat. vt insti. de iu. na. ℣. z. nō intelli
gi. placuit eñ romanis q̄ ciuitatē muris fūda
uerāt: vt cā legibꝰ munirēt: sicꝫ. x. viros ꝑ iure
scripto z nō scripto destinauerunt in greciā. qō
dic vt. j. e. l. ij. ℣. postea ne diutius. z. ℣. datūcꝫ. z
℣. q̄ ipsi. Ex his. xij. ta. orta est disputatio pru
dētiū q̄ ius ciuile nūcupat. vt. j. e. l. ij. ℣. his legi
bus. z. ℣. hec disputatio. Tertio composite sunt
actiones z ex. l. xij. ta. z ex dispo. prudentiū. qō
dic vt. j. eo. l. ij. ℣. deide ex his legibus. z. ℣. olim.
Quarto composita sunt plebiscita occasiōe cu
iusdam discordie. quod dic vt. j. eo. l. ij. ℣. deinde
cum esset. Quinto senatusconsulta. quod dic vt
j. eo. l. ij. ℣. deinde quia difficile. Sexto pretorū
edicta. quod dic vt. j. eo. l. ij. ℣. eo tempore. z. ℣.
z vt scirent. Septimo z nouissimo vt oīa cōple

De his q̄
ſūt i pri
cipijs li
berorꝫ di
cē da. vid
Jo. i ſū
ma ſua i
pri. Ale
xā. remiſ
ſiue i ru
bri. ff. de
ꝟb. obli.

BIU Cujas

rentur ventū est ad dñm.i.ad principē sicq; facte sunt cōstitutiones.qđ dic vt.j.e.l.ij.ſ.nouissimo.Hec quidē est origo iuris. Cōsequens est videre de ordine magistratuū.t quidē in initio ciuitatis rex habuit oēm ptātem:vt.j.e.l.ij.ſ. q; ad magistratus.vt in Romulo qui ōr occidit se fratrē suum Remū ob hoc ꝛc.vt.j.de re.di.l. vlti.ſ.vlti. Postmodū regis ptās exoleuit de ciuitate ,ppter Tarquiniū regem quē suo cōsilio Junius brut⁹ ejecit.t ita cōstituti sunt duo cōsules.qđ dic vt.j.e.l.ij.ſ.exactis deīde. ¶Tertio cōstituti sunt censores.qđ dic vt.j.eo.l.ij.ſ. post deinde. Quarto ,ppter crebram bellorum anxietatē cōstituti sunt dictatores.qđ dic vt.j. eo.l.ij.ſ.ppl'o deīde. Itē electi sunt a plebe tribuni.qđ dic vt.j.e.l.ij.ſ.hisdē tpibus.ſz t creati sunt questores.qđ dic vt j.e.l.ij.ſ.deinde cuz essent. Ultimo loco voluerunt creare leges t regem:t ideo latū est ad ppl'm vt magistratus se abdicarēt.qđ dic vt.j.e.l.ij.ſ.t cū placuissēt.t ſ.initiū. Post hoc ,pponūt de auctorū.i.doctorum successiōe vel substitutione.parum est eīm ius in ciuitate esse vel etiā nullo mō cōstare potest nisi sit aliq̄s iuris doctor p quē possit quotidie in mediū produci.vt.ff.e.l.ij.ſ.post deinde aūt.t est hoc pro nobis notādū circa monachas ſz ipsi dicāt nos toti mūdo possumus sufficere nō attēdentes illud qđ ōr. oīs status non ster sub perpetuo motu consistit:vt.j.autē.de non alie.re.ec.ſ.alienationis. De successione aūt veterum doctorū non dico in summa:q; litera hoc explanat euidenter.

¶De legibus t sena.con.t longa consuetudine.Rubrica. 2

Ista iuris t legū origine non sine eā supponit de ipsis legibus t his q̄ vicem legū obtinēt.i.senatusconsultis t longa consuetudine.t ſz alias vbiq; tractet de legib⁹.ſ.qualiter decidant negocia. hoc tñ spāliter ponit rubricā de legi.t se.con.

1 Et q; pauciora de se.con.q̄ de legibus dñr de eis prio videam⁹.ſ.que pars iuris dicat se.con. et quāta sit eius ptās.qđ dic vt insti.de iu.na. ſ.se.con. Constituit quidē volens in cōi generalem condere legē:non ita si constituat se emturum agrū vel q; interſint celebratiōi alicuius misse singulis mensibus.hec eīm legem nō inducūt t appellatione senatusconsulti nō cōprehenduntur. Itē de senatu dixi t nō.ſ.de senatoribus.senatus eīm.i.cetus ille honestissimus senatorū qui centū erant numero.vt innuitur in.C.de peti.heredi.l.vlti.in pri.ita pōt vt dictū est cōstituere.vt.j.e.l.nō ambigit.qui et principi cōparatur.qđ dic vt.j.de flu.t ne q̄d in flu.pu.l.ij.t.j.a qui.ap.nō li.l.j.ſ.sciēdū. Ceterum senator aliq̄s istis nō gaudet ꝓuilegijs

2 gaudet tñ aliq̄s.vt dicemus.j.de sena.Illud q̄ret aliq̄s an hodie ꝑdicta possit facere senat⁹? videt q; nō.ar.ei⁹ qđ est in.C.de legi.t se.cō.l. vlti.ibi.Si eīm in pñti. Sz illud expone vt ibi

Que sit 3 diximus. ¶Sequit de longa cōsuetudine:q̄ sit longa cōsuetudo videamus.ſz eīm sit ita i eo'in longa cō signita rubrica.ſ.q̄ sit longa cōsuetudo:tñ le- suetud o. ges sub ea t sub isto titulo obscure questione; prosequunt. Et quidē lōga cōsuetudo dici pōt Cōsuetu illa que.x.vel.xx.annis inducitur multomagis do dī eē longissimo tpe.i.xxx.vel longeuo.i.xl. Et pōt stricti in hoc aperte ꝓbari p legē.cum eīm dicatur lon ris t tergam cōsuetudinē vicē legis obtinere.vt C.que mīos nō sit lon.cōsue.l.j.ea aūt ꝑscriptio censetur esse excedit. longa q̄ est etiā.x.annorū.vt insti.de vsucap.ſ. c.ad conet cū hoc placitum.ꝓns est vt hic cū res tñ insultatioter pñtes agatur frequēter longā cōsuetudinē nez.t ibi etiā.x.annorū intelligi. Quidā tñ dicunt eā di panor.in ci longā cuius nō extat memoria.vt.j.e.l.con- vl. no.de suetudinis.t de aqua plu.ar.l.ij.ſ.cassius.qđ offi. del.

4 nō placuit. ¶Illud queret aliq̄s nūquid suffi- Bar.in.l. ciat semel infra.xv.vel.xx.annos ita esse iudica post dotum.t rñdeo nō:q; duabus vicibus adminus cō tē.in ansuetudo dici pōt.vt C.de epis.au.l.ij.in fi.Itez tepe.col. oppones ergo duob⁹ exemplis iudicat q; esse ff.so.ma. nō dz.vt.C.de sen.t interlo.om.iu.l.nemo. Rñ Et an cō de qđ dictū est saltē duas vices per longū tps suetudo inducere cōsuetudinem exaudiendū est si pp'o sit forti vel ꝑsidi placuerit ita iudicari in futurum.i.vt oz lege.vi sic decetero semp fieret:t sic fiet cōsuetudo ali de Pater nō. ¶Ex quib⁹ dignoscatur eē inducta:t q̄- nor. in.c. dem'ex tribus ꝓcipue.primū est q; sic est obten clerici.de tum sine ꝺdictiōe.scōm q; libelli querimoniar⁹ iudi.i fi. de re tali nō respuebant.tertiū si ꝺdiceret nō eē consuetudinē reprobata ꝺdictiōe iudicatur est esse consuetudinē quanta sit aūt cōsuetudinis auctoritas. qđ dic vt notaui in.C.q̄ sit lon. consue.l.pe. ¶Nouissimo de legibus videam⁹ ſ.quid sit lex:a quo debeat condi:t qualiter:et q̄n quis interpretet leges:t qualiter quis debeat obseruare:t que sit pena non obseruanti um.dic plene vt alias diximus.

¶De statu hoīum Rubrica. 3

Et legibus t senatusconsul. supra ceteris legib⁹ t tractantibus qualiter t a quib⁹ sint tradē- de dictū est.sequit iam videre de legibus tractantib⁹ sup his q̄ quotidie vertunt in cōtrouersiā. Et q; omne ius quo vtimur vl ad psonas ptinet: vel ad res: vel ad actiones. et digniores sunt psone quarū gratia oīa sunt iura statuta de psonis.i.de statu personarū vel hominū prius videamus.vt insti.de iure natu.

5 ſ.vlti.ſ.q̄s t q̄ varius sit status hoīum. ¶Et quidē distinguit q; alius est status primeuus t dicit libertas.alius scōs t ōr seruitus. alius tertius t dicit libertinitas:t ideo sit diuisio. qđ dic vt.j.e.l.ij. Nā videndū est quid sit seruitus:t quot modis cōtingat.qđ dic vt notaui.j. eo.l.libertas.ſ.seruitus.t.l.t seruorū.ſ.serui. t.ſ.iure ciuili.t.ſ.iuregentiū. Et hoc de seruitute priuati aliter in seruitute pene.qđ dic vt j.de penis.l.aut damnū.ſ.est pena. t.ſ.inter cos aūt t.ſ.in ministeriū. ¶Seruorum autez vna est conditio. qđ dic vt.j.eo.l.t seruorum.

6 in prin. ¶Nunc videamus de libertate.ſ.quid

BIU Cujas

ipa sit.qđ dic vt.ĵ.eo.l.z seruoꝝ.liberoꝝ autē quis sit ingenu⁹.quod dic vt ĩstitu.de ingenu. in principio.nec illud inspicio vtrum ex psona matris libertas cōpetat nascituro an ēt ex voluntate hominis. qđ dic vt.C.de fideicō.liber. l.cum inter.quod eñ dicitur nascituꝝ haberi p iā nato.vñ vī qđ dici debeat libertus sicut si iam esset natus nō est hoc verū in tali casu quia nō tractaretur de nascituri cōmodo ſz potius incōmodo sic p nat iuitatē inducīt ingenuitas amplius z inducīt ꝓpter sniam.qđ dic vt.ĵ.e.l. ingenuū.Et ꝑbat hoc idē apte p legē de libe. cā.l.diui.facit etiā lex illa differētiā vtrū iudicet seruū illi⁹ nō videri an ipm esse ingenuū ad nihil aliud pōt ista distinctio aptari nisi ꝙ prima sentētia soli victo scđa oībus prudicat hec ita nisi sit collusum vt p totū titulū de collu.de te.Itē inducitur ingenuitas p indulgētiam siue p restitutionē natalib⁹ factā.quod dic vt.ĵ. de nata.restitu.l.queris.est et semiplena ingenuitas.qđ dic vt.ĵ.de bo.liber.l.etiā si hijs.Sz et per legem quandoqz plena inducitur.vt.C. ꝓ quibus causis seruꝝ pre.acq.li. superioris tamē ti.nō videtur bonū exemplū qz liberti videnť vt ille ꝙ necē dñi detegit.vt.ĵ.e.titu.l.ĵ.z ff.ꝙ sine manumiſ.ad liber.pā.qui ob necem. vel dicas esse secus hic vbi accipit ꝑcium. vt.ĵ. eo.l.iſ.z de lati.liber.tol.l.ĵ.ſ.illud.et vt distinguimus.C.si man.ita ve.vt ma. ¶Sequīť videre de libertinitate scilicet ꝙs sit libertinus vel libertus.qđ dic vt.ĵ.e.l.libertini sunt.nec distinguemus inter libertū z libertinū.vt grammatici dicentes libertū eum ꝙ est manumissus:libertinū vero eū ꝙ est filius eius.quot modis cōtingat.qđ dic vt insti.de liber.ſ.multis autē.z ſ.serui vero.Itē que sit diuisio libertoꝝ. et qñ hodie possint.qđ dic vt insti.de liberti.ſ. libertinorum.z in autē.vt liberti decetero.ſ.ĵ.z.ſ. quapropter. ¶Fit et alia diuisio hominū quia alij sunt legitimi.quod dic vt.ĵ.e.l. cum legitime. Alij non.quod dic vt.ĵ.eo.l.paulus respondit.z.l.vij.z.l. non sunt.z.l. vulgo. ¶Fit et alia diuisio status hominum: quia alij sunt masculi:alij sunt femine:alij hermofroditi.Et quidē in multis differunt masculi a feminis.quod dic vt no.ĵ.e.titu.l.in multis. Jn hermofrodito distingue.vt.ĵ.e.l.queritur.

Concordat cū illa.l. ingenuū.c.5 iter.de re iu. et. l. res iudi. ō re.iur. ꝙ,snia facit ius intelligetñ vt p Jo. fa.in ſ. furioſi.circa fi. insti. de cu.

¶De senatoribus. 4

8 DE statu personarū z diuisione rerū est dictū. Sequīť vt de actionib⁹ tertio loco despiciamus.sed quia circa actiones dādas ꝑpetrabať tpe antiquo apud collegiū pontificum.vt.ĩ.de ozi.iur.l.iſ.ſ.dein de ex his legibus.z.ſ. oīum tñ. et circa res et circa personas magistratuum erat maximū officium.Jdeo de officio singuloꝝ magistratuuz tractaturus premittit de senatorib⁹ tanꝯ maioribus qui pars corporis principis esse dicīťur.vt.C.ad.l.iul.maie.l.penul.circa prin. ¶Videndum est ante omnia que sit magistratuum distinctor z gradus maiores vel minores.Et q̄ dem alij sunt maiores:alij minores:alij medij. vt in auť.de appel.col.iiij.ſ.illud etiā tantundem est.z si dicā magistratuū alij sunt clarissimi.i.minores puta rectores prouinciarū:alij spectabiles vt ꝑfectus augustalis z proconsul. vt in autē.de nō alie.colla.ij.ſ.vlti.z. C.de raptu virgi.alij sunt illustres vt ꝑfectus vrbis ꝑfectus pretorio.vt in autentico de colla.colla. iiij.ſ.illo videlicet.alij sunt supillustres.vt i autentico vt ab illustri.z qui sup eā di.col.v.consti.xvj.puta patriciatus dignitas q̄ summa dicitur.Item cōsulatus q̄ sicut z alia solis codicillis sicut extollentiores liberāt filiū a patria ptāte.vt in autētico.cōstitutio q̄ de dignitate. j.rūso.z.ſ.nunc añt clemētius.Itē qui possunt esse senatores.quod dic vt.C.de dignita.l.nec⁹ famosis. Itē in titulo de reis posthu.l.j.Quid de relegatis vel ordine motis distingue in eis oībus:qz aut de dānatione perpetuā subit infamiam aut tpalem.si perpetuā ad nullū aspirat honorē.vt.ff.de re.mil.l.qui cū.ſ.ad tps.si tpalem iterim qz est infamis nō aspirat ſz trāſacto tpe ad nouū non aspirat nisi tanto ꝛc.vt ff.ad munici.l.ordine.Si vero veterē velit recuperare.siquidē nōvacat nō recuperat z hec oīa in relegato z ab ordine moto.si vo vacat relegatus nouā electiōe admittiť ab ordine mo.ipso iure.vt.ff. de decurio.l.iſ.Sunt z alij qui impediunť.qđ dic vt.ff.de iudi.l.cū pretor.ſ.nō autem.z.ſ.morib⁹.z.ĵ. de offi.presi.l.barbarius.

9 et.C.negociatores ne militent.l.j.li.xij. ¶Que sint eoꝝ ꝓuilegia.z qđē multa.qđ dic vt.C.de dignita.l.senatori.z.l. nemo ꝑ.Itē.C.de dignita.li.xij.z.C.de questio.l.diuo.Item in prohibitione nuptiarū.qđ dic vt.ff.de ritu nup.l.lege iulia.Itē in cōuentiōe pecuniaria. qđ dic vt.C. vbi senato.vel clarissi.l.vlti.Itē in criminali.vt C.de sena.l.quotiēs.j.rūso.z.ſ.sedendi quoq;. et.ſ.adeo autē.Ad quos trāseat. z quidē ad filios.qđ dic vt.ĵ.e.l.senatoris filiū.vsq; in fi.l.z.l. emancipatū vsq; in fi.l.Itē z ad nepotes z pro nepotes q̄ ex masculino sexu descendūt z non ad alios nec vltra.vt.C.de q̄stio.l.diuo.z.ff.de ritu nup.l.lege.j.rūso.ſz ꝺvideatur.ĵ.e.l.liberos rei.Itē ad vxores transeunt.qđ dic vt notauimus.ĵ.e.l.femie. ¶Hec pleniſſime de senato.dicta sufficiant. ¶Extra notandū ꝙ senatus.i.cetus ille honestissimus senatoꝝ qui erant centum numero.vt nota.in.C.de peti.heredi.l.vl. in prin.multo maius habebant priuilegiū q̄ aliquis senatoꝝ:vtpote cū principi comparentur.vt.ff.de flumini.l.iij.z aj quibus appellare non licet.l.j.ſ.j.

¶De officio consulis.Rubrica. 5

10 DRemissisgene Quot modis diralibus oīum magistratuū rucatur officis spāliter de eis traditu- ficium.virus doctrinā preponit de offi- de Bartcio cōsulis. ¶Videndum ergo in.l.j.ĩ.iij quot modis dicatur officium: colum.ff. quod dic vt diximus in summa.C.de neg.ge.l. de.iur.d.

BIU Cujas

iudi. vbi etiam an officiū iudicis pro ut cōpetit parti sit idē q̄ actio. vide etiam fel. in. c. post cessionez. in princi. de prob.

item. hic añt pro imperio ponitur. Item quis sit consul. ⁊ quidē cōsul est is qui ob hoc principaliter electus est vt plurimū rei ptāte alias publice cōsulat. vt. ff. de origine iuris. l. ij. ff. exactis. ¶ Qđ sit eorū iperiū vel ptās. qđ dic vt. ff. de orig. iu. l. ij. ff. exactis. deinde regib⁹ cōsules q̄ hodie vero nō in gladij ptāte vel contentiosa iurisditione videt cōsistere: iz potius voluntaria de qua in hoc titulo tractat solūmō ⁊ nō in alio. hoc etiā innuit autē. de cōsul. ff. seqūs vero. ⁊ in autē. consti. q̄ de dignitatibus. ff. nūc añt. ibi. ⁊ solis cōsulibus ⁊c. iz videt ꝺ. j. de arbi. l. iij. ff. vlti. sed expone vt ibidem dixit Jo. Itē ⁊ cōsistit in voluntate. i. in celebratiōe triū ludorū in quibus vna cū vxore ⁊ matre poterit adesse ⁊ cū nulla alia muliere. Itē ⁊ in missiliū iactatione q̄ olim olīno prohibebat. vt. C. de cōsul. l. ordinē. hodie vero permittit q̄ tm̄ in solo argento restringit. soli eī principi licet aurū cōtenere ⁊c. qđ dic vt in autē. de consul. ff. quāta. ⁊. ff. post. ⁊. ff. finaũt etiā. ⁊. ff. si vero necessario. ⁊. ff. spargere. ¶ Quis sit effectus. qđ dic vt in aut. ostī. que de dignita. j. rīnso. ⁊. C. de decur. l. vlti. ¶ De illo nō est dubiū quin sit superillustris: vtpote cū comparet summe dignitati patriciat⁹: ⁊ solo honore aliquē ptāte liberet. Reliqua añt. ſ. de his qui pñt esse vel non pñt esse senatores: ⁊ de consulibus dicta intelligant.

¶ De officio procuratoris cesaris. 6

1 REmisso tractatu oīum magistratuū qui ad vniuersorum creant vtilitatē vltīo loco postposito principis cōmodo de of. procu. cesa. insignit rubrica. Hoc añt sit ideo: qr vt ipse dicit singulorum cōmoda ppria sibi reputat. vt. C. de cad. tol. ff. vlt. Videndū ergo est q̄d sit eius officiū. et quidē officiū eius cōsistit in administrando vt procuratoris cuiuslibet priuati: iz in aliquo differat. qđ dic vt no. j. e. l. j. ff. si rē. ⁊. ff. vlti. ⁊. l. ij. Sz ⁊ cōsistit eius officiū in iudicādo. qđ dicvt C. si aduer. fis. l. ij. ff. q̄ si aduersus. nō añt cōsistit in penarū impositionib⁹. qđ dic vt. j. e. l. vl. vel mulctarū: ⁊ est hoc cōe non solum in procuratore cesaris qui rationabilis nuncupat: sed etiā in procuratore fisci q̄ lonogista nuncupat. Et cognoscit inter procuratorē cesaris ⁊ priuatum. qđ dic vt. C. si aduer. fis. l. j. ⁊ de mō mul. l. ij. ⁊. iij. Et ex his videt q̄ hic non sit procurator de clarissimis. vt pfides prouinciarū q̄ clarissimi sunt ⁊ mulctas iponunt. vt. C de modo mul. l. vlti. Si quer as q̄s ergo dicet magistratus cū nō sit nullus inferior clarissim⁹. vt diximus. ff. de sena. Rīdeo nō dicaz ipm vocari magistratū. j. sicut hic dicit procurator cesaris. Nō eī quicunq̄ hz iurisditionē pōt dici magistratus vel doctor artium quarūlibet. vel dic eum illustrez dignitate ⁊ sine mero imperio: vt dixi in sum. C. de officio comitis rerum priuata.

¶ De officio iudicis alexandrie. Rubrica. 7

Quale sit officiū procuratoris cesaris.

2 SIcut ad procuratorez cesaris rerū tm̄ pertinet administratio: ita ⁊ ad iudicez. ſ. alexādrie iuris tm̄ ⁊ nō rerū spectat solicitudo. expediunt enim apud eū actus legitimi. qđ dic vt. j. eo. l. j. et. C. eo. titu. in fi. j. l.

¶ De officio eius cui mandata est iurisditio. Rubrica. 8

Ad materiam huius titu. adde q̄ iurisditio delegata dicitur exordinaria iurisditō tex. est et ibi Bal. pōderat l. l. si qñ. C. ō dila.

3 DE officio eoz qui ordinariā hñt ptātē plene. ſ. dictuz est. Nunc añt sequitur videre de eo qui alieno beneficio iurisditionem hz qui dicit delegatus. Videamus ergo q̄ possint pelegari. ⁊ quidē oīa q̄ semiplenā cognitionē desiderant. Itē que plenam si tm̄ iure actionis expediant nō officio iudicis. qđ dic plene vt diximus. j. de re iu. l. oīa q̄ cunq̄. Et hoc si cognoscat delegatus vt delegatus nō vt ordinarius. tūc eī sicut ordinarius p oīa censetur: vt. C. de of. eius qui vicē alterius gerit. l. ij. Itē q̄ non possint mandari. qđ dic vt no. ff. eo. l. j. rīnso. Quid ergo in datione tutoris. ⁊ quidē cū causa cognita dent ⁊ officio iudicis: vt insti. de satisda. tu. ſ. itē ex inquisitiōe iudicis. hec questio videt. ſ. decisa: iz tm̄ quoddam spāle est in ea ⁊ legato procōsulis. qđ dic vt. ff. de suspe. tu. ſ. dant. ⁊. j. e. l. cognitio. hodie videt posse dēmādari: qr cuilibet magistratui cōpetit. vt insti. de attiliano tu. ſ. nos. ¶ Itē quis demandare posset. quod dic vt notauimus. ſ. de iur. om. iudi. l. more. ¶ Item quid iure delegationis alicui competat: ⁊ quidem ex varietate facti distinguitur effectus. qđ dic vt no. j. de iur. om. iu. l. solet. ⁊. C. si a nō compe. iudi. l. j. ¶ Oulta añt sunt in vtroq̄ cōia. qđ dic vt. j. eo. l. j. ſ. vlti. ⁊. l. mandata. j. rīnso ⁊ scō. ⁊. l. et si pretor.

¶ Quod quisq̄ iuris in alterum statuerit: ipse eodem iure vtatur. 9

4 SIcut supra dictum est iurisditio est ptās iuris ⁊ equitatis statuē de: quā quis de publico hz: eo qr ptātem hz ⁊ non solū equa: iz etiam plerūq̄ iniqua p̄cepta constitutiones q̄. p iuris ministros. i. iudices emanāt ideoq̄ ponit in hoc edicto quid iuris sit siquis iniquū ius statuerit. ¶ Videamus ergo qñ locum habeat hoc edictū. ⁊ quidē locū hz cū magistratus: quis ius nouū statuit dolo malo: vt j. eo. l. j. ſ. q̄ magistratus. Et verbū quidē magistratus nō solum eos q̄ sunt in summis ordinibus magistratuū: putavt sunt illustres: spectabiles: clarissimi. sed etiā infimos: puta magistratus municipales cōprehendit: qr ⁊ hī i suo municipio ius dicere pñt: vt. C. que sit long. cōsue. al's de emancipatione liberorū. l. j. Nouuz añt ius dicimus id ius qđ nō est lege insertuz sed est iuri scripto ꝺriuz. nec est consuetudinis

Quando locum hz edictum qđ quisq̄ iur. in alterū ⁊c.

BIU Cujas

auctoritate firmatū: tunc eē ius inueteratuz dici posset: sicut ꝛ cōsuetudo inueterata dicit. vt. ff. de legi. ꝛ se. con. l. de quib⁹. ff. inueterata. ¶Itez statui intelligimus siue cōstituat volēs esse ius cōe decetero: ꝛ obseruari in oībus psonis habito tractatu cū proceribus totius ciuitatis: siue etiā ī cā duoꝝ vel vni⁹ vel pluriū sētiā ferat dolo. Et hoc eē verbū sñie positū ī fine prime. l. huius tituli apte indicat hoc: ita si statutū mero iure teneat alioquin si ipso iure sit nullū: secus est. qđ dic vt. j. eo. l. j. ff. vlt. Amplⁱ⁹ et locū hz hoc edictū: lz ꝗs nō statuat: lz cu retvt alius statuat. vt. j. e. l. j. ff. siquis apud. Et hoc duos cōplectitur. i. assessoze: et eū ꝙ ipetrauit. i. litigatorem etiā si sine dolo curauerit. et est ratio cur aliud sit in assessore ꝙ in iudice. qđ dic vt no. j. e. l. ij. Itē et aliud in litigatore: quia ad impetrātem aliꝙd peruenit ad iudicē vero
5 nō. ¶Quid sit huius edicti bñficium. et quidē maximū: quia is quidē qui per nouū ius et iniquū est lesus: ex hoc edicto hz potestatē implorādi in alia causa cōsimili tamē apud eundē iudicē vel eius successorē. idē ius iniquū seruari cōtra eum qui statuit. ꝛ eos qui statui curauerint et merito. qđ dic vt. j. e. l. j. ꝓmo responso. Nec distinguit cōpetebat tibi actio in qua contra te eodē iure volo vti eo tpe quo statuisti. an postea ceperit cōpetere. quod dic vt. j. eo. l. pe. ff. pe. ¶Repetitio. plane soluti ex hui⁹ edicti beneficio nō datur: licet darek exceptio. qđ
6 dic vt. j. e. l. pe. ff. vlt. ¶Quibus detur. et quidē lesis: vt dictū est. sed et potest dici ꝙ quilibet etiā de ppⁿo ꝛ statuentē vel curantē statui idē ius sibi seruari possit postulare. qđ dic vt. j. e. l. ij. ff. hec pena. Et erit hoc mirabile. vt res inter alios iudicata alijs prosit aⁱs non. vt. C. res iter alios acta. per totū titulū. nisi ī casib⁹. vt no. j. ad. l. iul. de adul. l. denūciasse. ff. queritur. vel vt verius loquar: nō est hoc speciale: cū res nō videak iter alios acta quādo statuit. vt sic ī cōmuni decetero seruarek et dolo: lz eē vni tm efficaciter noceat tm ꝛ alij: quia in eoz prudiciū statuit hñt edicti beneficiū: qz nō spectatur sit vsus aduersus oēs: an nō cum vti potuerit. vt j. e. l. ij. ff. sed si impe. sed secus si in vna tm statuisset causa. ¶Contra quos et quidē cōtra statuētes vel qui curauerint statui: sed et contra alios. quod dic vt. j. eo. l. ij. ff. si procura. ꝛ ff. si tamen tutor. ꝛ ff. si is pro. ꝛ ff. sed ꝛ si. ꝛ ff. si filius. ꝛ ff. quod autem.

¶De in ius vocando Rubrica. 10

Circa istū titulū de in ius vo. vide do. Lācel. de ciū ī rub. C. dē edē.

Jcet vocare in ius ad
7 multa et varia sint ꝑbeat administicula. hic tamē hoc solūmodo tractare intendit quibus modis facta vocatio irrita censeatur. ¶Videamus ergo modos et causas quibus vocatio nulla dicatur. ¶Est autem vocatio nulla ratione iudicis. vt si talis iudex me vocauit qui iure iudicare nō potuit. quod dr. j. de iud. l. cū pretor. ff. nō añt. Itē rōne domicilij. vt si ex territoriū iudicis sit. vt ē. de iurisdi. om. iu. l. ff. alioquin venire debet. vt. j. de iudi. l. siquis. ꝛ subiunge qualiter constituatur domicilium: quod alibi scriptum est. vt. C. ne de statu defunctorum. l. penulti. Item ratione vocantis. vt si is qui agit vocare non possit. vt qz est seruus vel miles est ꝛ alterius nomine agere desiderat. vt. C. de procur. l. milite. vel qz mulier vt in casibus. vt. C. de procura. l. alienā. ꝛ ff. de procur. l. feminas. Itez rōne tpis. vt. C. de ferijs. l. oēs. ꝛ subiunge qđ est. j. de ferijs. l. ij. ꝛ iij. ꝛ iiij. Itez rōne mozbi. vt. j. de re iudi. l. quesitū. ꝛ j. siquis cau. l. ij. ff. iij. Itē ratione rei de qua est cōtrouersia. quid eē si de sole ꝛ luna litigare velit. Itē quid si de his que nō sunt in lucez cōtrouersiam faciūt. vt. j. de iudi. l. non quēadmodum. Item rōne loci in quez vocatur. vt. j. de arbi. l. si cuz dies. ff. si arbiter. Item rōne cause que aut rōne diuini iuris cōtingit aut humani. diuini vt si pontificem dum sacra facit quis vocet. humani dupliciter cōis aut priuati. Cōis vt siquis magistratum vocet Priuati vt siquis eum qui cadauer familiare sequitur vocet. vt. j. eo. l. ij. Itē rōne necessitatis. vt. l. quicq. Item rōne officij non dignitatis vt legatus. vt. j. de iudi. l. ij. ff. legati. Habeꝯ etiam mixta consideratio psonarum. i. rei ꝛ iudicis. hic eē iudex eum reum vocare non pōt. vt. C. si quacūq predictus po. l. j. ff. illo. Itē rōne actoris ꝛ iudicis. vt. j. de iureiu. l. lex cornelia. ff. j. ꝛ de iurisdi. om. iudi. l. qui iurisditioni. Itē rōne vocantis ꝛ vocati vt si patrem filius vel econtra ius vocet. vt. j. de iudi. l. lis nulla. Item ratione cause ꝛ iudicis vt si iudex in ea causa in qua fuit aduocatus velit ius dicere. vt. ff. de iurisdi. om. iu. l. pretor. sicut ꝛ in autentico de sanctissimis epis. ff. sinañt ecclesiastici. Item ratione etatis. vt in hoc ti. l. nec ꝙ.

¶Si quis iusdicenti non obtemperauerit. Rubrica. 11

Jctū est supra de iurisdi. om. iu. sed qz sepe cōtingit iudicibus in sua iurisditione nō pareri ꝓpetextu iniquitatis sñie late sue ferende ideo ponit generaliter quid iuris sit siquis iusdicēti nō obtemperauerit. Videamus ergo qualiter cuiusꝙ puniak contumacia inobedientis: ꝛ quidē punitur ꝓpter quoddam edictū ptoris spāliter super hoc expositū cui⁹ verba ī hoc ti. nō habem⁹. scimus tm qz edictū erat qđ. j. nominak edictū. ff. non solū. Itē scimus eius sñiam: qz ex eo due oziunk actiones
8 vnaquēq tm dr actio in factū. De his ergo videamus quib⁹ dentur: ꝛ ad quid: ꝛ qñ. Et quidem vna datur administratori ciuitatis vel rei publice ad petendā mulctam impositā inobedienti: impositā quidē ab eo qui potuit imponere: nec eē oēs possunt imponere puta duūuiri sed hi tm qui in sublimioribus ozdinibus sunt. vt. j. ea. l. j. rñso. ꝛ j. de ver. si. l. si qua. ff. at vni ecce. ibi. nec ante ꝛc. ibi. nec aliter ꝛc. ꝛ C. de mō mulctarū. l. pe. ꝛ vl. hāc añt actionē pōt dici cōpetere vbicūq alicui nō pareꝯ in eo qđ rōne in factū.

Qualiter cuius ꝙ inobedietis cō tumacia puniat.

De quibus datus a mō mulctarū. l. pe. ꝛ vl. hāc añt actionē pōt dici ctionib⁹

BIU Cujas

sue iurisditiõis ipse iubet et ꝓcipit: sic em̃ dicit defendere suã iurisditionẽ dic per. est. o. pe. i. de hac nõ est quere ndũ detur heredib⁹ q: semp da tur noie reipublice rectorib⁹ reipublice in he redes nõ dat. qđ dic vt. j. ea. l. §. vlt. ¶Est ꝛ alia actio in factũ q̃ datur alteri partiũ que affecta est dãno expensarũ circa iudiciũ factarũ, ppter contumaciã non parẽtis ad quas sola actio ista datur non autẽ ad omne aliud interesse qđ esse potest in rebus suis amissis vel deperditis. qđ dic vt. j. eo. l. hoc iudiciũ. datur aũt tunc qñ iudi ci non parek saltẽ in extremis. i. in minimis vel vilissimis. Et ſm hoc qñ datur supio: et ista. vt j. ea. l. §. is videk. vel extremũ dicas primũ vlti mum sicut ꝛ extremitas dicitur apud dialeti cos primus ꝛ vltimus termin⁹ puta q: vocatus non venit vel venit sed in extensiõe sñe est in obediens. Et ita bene põt habere locũ ꝛ in reo et in actore. vt. j. ea. l. §. non solum. quidã tñ di cunt dici extremũ id solum qđ est vltimũ ꝛ non aliud q̃bus ipsa littera opz cõtradicit datur et ista actio sicut ꝛ superior cõtra eos tm̃ qui fue runt cõtumaces non cõtra oẽs quos defendit. quod dic vt. j. eo. §. si procurator. ¶Est autẽ hec actio pretoria sicut ꝛ oĩs alia q̃ datur ex edicto. Item potest dici hanc esse perpetuã: q: rei per secutoria est. vt. j. de ac. ꝛ ob. l. in honorarijs. he redibus eadem rõne dabitur sed nõ in heredes quia est ex delicto. qđ dic vt. j. de alie. iudi. mut. causa fac. l. non solum. §. vlti.

¶Si quis in ius voca. nõ ierit: aut si quis eũ in ius vocauit quẽ ex edicto nõ lz. Rub. 12

Oniã facta vo catione sepe contingit vocatos non venire. Jdeo ponit quid su perueniat hoc iuris sit. ꝛ quidez si quis nõ veniat aut promisit se venturũ: ꝛ tunc ex stipulatione agitur ad penã vel ad interesse si pena non sit adiecta. vt. j. eo. l. vl. si vero non est cautũ etiã sine cautiõe agit presens pars ad dãna que alꝭ perpẽsa est in li te ex supiori edicto. si quis iuscli. Sed ꝛ in oĩ ca su mulcta pecuniaria a iudice indici põt. vt. j. e. l. ij. §. si quis ſm ius ptãtis. siue qđ taxatur in C. de modo mul. l. vlt. ¶Hec autẽ pena q̃ñ re mittit. qđ dic vt. j. e. l. ij. §. vl. est ꝛ alia pena mis sionis in bona. de qua tractatur. j. qui. ex cau. in pos. catur. ꝛ j. de bo. auc. iudi. post.

¶De eo qui vocari nõ debuit. Sciendũ est ꝙ licet vocari nõ debuerit venire tñ debet. vt j. eo. l. ij. j. rñso. ꝛ j. de iudi. l. si quis ex.

¶In ius vocati aut eant: aut satisdẽt. Rub. 13

2

Ex hoc edicto im ponitur vocatis necessitas vt va dant ad causam aut satisdẽt. s. iu dicio sisti. de hac em̃ fideiussiõe per totũ istum titulũ tractat. cõ iunctio aut q̃ ponitur in lra pro ꝛ accipit vt et sepe. sic dicit. C. de ver. sig. l. pe. nec em̃ sufficit vo catum venire nisi satisdet: vt in. C. de lit. conte. auk. offerak ꝛc. videndũ ergo qualẽ debeat dare fideiussionẽ. qđ dic vt no. j. eo. l. j. §. ij. ꝛ. iij. ¶Qua liter, a tali fideiussiõe quis liberetur. Et quidẽ in totum facto eo qđ ipse promisit non aliter. quod dic vt dixi. j. eo. l. vlti. ꝛ. §. de in ius vocã. l. iij. §. qui in ius vocatus.

¶Ne quis eum qui in ius vocatus est vi eximat. Rubrica 14

3

Ontingit voca tos ad iudiciũ q̃ñ non venire: non solũ spontanea eorum volũ tate: ſz etiã inuitis eis: puta cũ inuiti eximũtur. ꝛ ideo pretoris edictũ proponitur: ne quis eum q̃ in ius vo. vi exi. Videndũ ergo est quid sit vi eximere. qđ dic vt no. j. e. l. iij. §. vl. ꝛ. l. sed eximẽdi. vsq̃ ad illum §. itẽ si quis. ꝛ. §. vlti. Item qñ locum habeat. ꝛ quidẽ tunc qñ tenuit vocatio ceterũ si impedia tur reuerẽtia personarũ vel rei q̃ non est de iu risditione vocãtis. vel cõditione persone: secus est. qđ dic vt. j. e. l. j. l. vlk. ꝛ. l. §. ꝛ. iij. vsq̃ ad. §. vl. ¶Que actio detur ex hoc edicto. ꝛ cui detur. et in quẽ. ꝛ qñ. ꝛ inꝑtum. ꝛ quidẽ datur actio in fa ctum ei qui vocauit. nec distinguik sit calũnia tor an non. Tunc quidẽ quando cum effectu est exemptus. ꝛ datur in eximentẽ ꝛ in mandato rem. ꝛ datur quanti in litem iuratum est. quod dic vt. j. eo. si per. vsq̃ in. §. pe.

¶Qui satisdare cogunk: vel iurato ꝓmittãt vel sue ꝓmissioni cõmittatur. Rubrica 15

Oniã non suffi cit venire ad iudiciũ nisi ꝛ satisde tur iudicio sisti ꝛ iudicatũ solui: vel ratã rem dñm habitur⁹ vel ali ter prout ius postulat caueatur. ideo generalez ponit rubricã q̃ satisf. cog. de sa tisdatiõe ꝛ cautiõe q̃ in iudicio ꝓstank. s. em̃ in illo ti. in ius vocati vt eant. posuit ita indeter minate vt eant aut satisdent in iudicio sisti: hic determinat q̃ cogãtur satisdare. Nã de illa iudi catum solui tractat ex cõsequẽtia quadã: q: illa cõtinet defensionẽ ꝛ ita iudicio sisti. videndum 4 est ergo de satisda. iudicio sisti. Et primo quid sit satisdare. ꝛvñ dicatur. Et quidẽ satisdare est alicuius implere voluntatẽ. idẽq̃ videk per si militudinẽ. qđ dic vt. j. e. l. j. Qui cogatur satis dare iudicio sisti. ꝛ quidez gñaliter oĩs persona que agit vel cõuenitur non solum ꝓpter leges veteres: ſz etiã ꝑ nouas. qđ dic vt in aut. de liti gio. §. ad excludẽdas. colla. viij. ꝛ de exhi. ꝛ itro du. reis. §. susceptovero libello. colla. v. ꝛ proba tur per. l. j. huius titu. ꝛ per. ij. §. si quis ex his. ¶Et qualiter. qđ dic vt. j. de preto. stipu. l. pre torie satisdatio. ꝛ. j. eo. l. ij. Si ergo non sit ido neus ex cõueniendi facultate pro non dato ha betur. qđ dic vt. j. eo. l. de die. §. qui mul. vsq̃ ad illum. §. fideiussor iudi. et. l. si fideiussor. primo responso. Sed ꝛ si idoneus sit ex conueniendi facultate extimatur tñ an sit idoneus faculta tibus scilz pro qualitate rei. vt. j. de verbo. sig. l. quos nos hostes. §. locuples. hoc tñ propter reuerentiã personarũ q̃ñ non inspicit. lz pri

Interpretationes huius rubrice habes per Bar. quẽ vide in. l. sciẽdũ. in prin. j. col. circa fi. j. eo. et Bart. i. l. j. in fin. j. eod.

Quid sit satisdare ꝛ vñ dica tur ꝛ qui cogãtur satisdare

BIU Cujas

mũ inſpiciatur. qđ dic vt. ĩ. e. l. iĵ. ſ. ꝓtoz. vſq; ad illñ. ſ. in fideiuſſoꝛe. ¶Quid ſi renocet in queſtione ſint locupletes ⁊ idonei: an nõ dat arbiter. qđ dic vt. ĩ. e. l. arbiter. ⁊. l. ſi arbitro. ĩ. rñſo. Sed ⁊ illud eſt notandũ ꝙ his qui recuſat fide iuſſoꝛes quãdo ob hoc ſpm cõuenit. quod dic vt ĩ. eo. l. ſi vo pro. ſ. qui ꝓ rei. ¶Vbi ſatiſdet. qđ dic vt. ĩ. e. l. ſi fideiuſſoꝛ. ſ. ſi neceſſaria. ⁊. l. de die ſ. tutoꝛ. vſq; in fi. legis. ¶Item quotiẽs. qđ dic vt. ĩ. e. l. quotiens. ⁊. l. de die. ſ. ſi fideiuſſoꝛ. ⁊. l. ſi ab arbitro. ſ. qui ex cauſa. ¶Que actio ⁊ ad ꝗd ⁊ quãdo detur in fideiuſſoꝛe. qđ dic vt. ĩ. e. l. iĵ. ſ. vlt. ⁊. l. iĵ. ⁊. iiĵ. ⁊. v. ĩ. rñſo. poteſt tamen dici vt nõ ſolum ex edicto prętoris cõueniat hic fideiuſſoꝛ: ſed ex ſua ſtipulatione conditione certi. ¶Sunt alĳ qui iurãt. quod dic vt in autentico de litig. ſ. ſi añt dixerit. alĳ vero ꝙnude cauẽt. vt C. de epiſc. ⁊ cler. l. omnes in hac autẽ. ⁊. C. de digni. l. quotiens. ⁊ de proxi. ſacro. ſcri. l. in ſacris. ⁊ de his duabus cautionibus nihil in nigro huius tituli ponitur ſed aliquid de vna tãgitur. vt. ĩ. e. l. vl. ¶Nunc de ſatiſdatione iudicatum ſolui qui debeãt ſatiſdare iudicatũ ſolui. quod vt dic vt inſti. de ſatiſda. in prin. ⁊. ſ. b̃ ita. ⁊. ſ. ĩz hoc hodie. ⁊. ſ. ſi añt per. ⁊. ſ. ſi vo aliãs. ⁊. ſ. ſi vo reus. ⁊. ĩ. eo. l. ſciendum vſq; in finem. l. ¶Nunc de ſatiſdatione ratam rem dominũ habeat. quod dic vt. C. de procura. l. j.

¶Si ex noxali cauſa agatur quemadmoduz caueatur. Rubrica. 16

'Noxales actiones q̃ ſint vel ſide dicã tur ⁊ q̃r

DE ſatiſdatiõibꝫ generaliꝫ dictũ eſt. s̃. nunc añt videamus ĩ ſpecie. ſ. qualiꝫ debeat caueri ſi ex noxali cauſa vel actione agatur. Et vt que de cautiõe dictur i ſummus euidentius intelligãtur breuiter di camus que ſint noxales actiones: ⁊ vnde dicañ: ⁊ qualiter circa dños ꝓponantur. quod dic vt inſti. de noxa. actio. j. rñſo. ⁊. ſ. noxa. ⁊. ſ. ſunt añt. quãdoq; tñ nõ poteſt ſe liberare dñs dedere volens quod cõtingit quandoq; ꝓpter dolum eius. quod dic vt. ĩ. e. l. iĵ. ſ. ſi vero falſo. quandoq; propter officij neceſſitatez. quod dic vt. ff. de fur. l. ſi ſeruus communis. ſ. quod vero ad man. Pro ſeruo autem debebit cauere dominus qđ ipſum in eadem cauſa ſiſtat. quod dic vt. ĩ eo. l. j. vſq; in fi. ⁊. l. iĵ. primo reſponſo. ⁊. l. pe. ⁊ antepenul. ⁊ vlti. Quid ergo ſi abſens ſit ſeruus alterum duorum debet facere dñs. quod dic vt. ĩ. e. l. tĵ. ſ. ſi abſens ſit. ⁊ ad alterum cõpelletur captis forte pignoribus. vt inſti. de ſatiſda. ſ. quibus. Si vero econtrario cõtingat. dic vt. ĩ. e. l. iĵ. ſ. vlti. ĩz ⁊ puniunt hĳ qui ius habẽt in re. quod dic vt. ĩ. e. l. iĵ.

¶De eo per quem factũ eſt quominus quis in iudicio ſiſtat. Rubrica. 17

VONIAZ fideiuſſoꝛes ⁊ reos principales ſepe impediri ꝯtingit alioꝛ dolis ne veniant ad cãm. Ideo ſĩgnalẽ ponit rubricã de eo ꝙ quẽ factũ ẽ quo-

6 minus quis in iudi. ſiſtat. ¶Videndũ ergo vbi locũ habeat hoc edictũ. ⁊ quidẽ tunc cum dolo malo alteriꝫ quis impedit: qđ ipedimentũ multis modis machinat. qđ dic vt. ĩ. e. l. j. ſ. feciſſe. ⁊ ſ. dolũ. Circa impedientẽ tñ diſtinguit: an fuerit ille idem q̃ ſtipulatꝫ eſt: vt tunc locũ non habeat: an alius: ⁊ tũc ſubdiuide. ſit ille alius priuatus: an magiſtratꝫ. ĩ primo caſu locũ hz̃. in ſecundo non. qđ dic vt. ĩ. eo. l. j. ſ. ſi reus. ⁊. ĩ. ti. j. l. tĵ. ſ. vlt. ⁊. l. iĵ. ⁊. l. de. ĩ. e. l. vl. ſ. ſi ſtipulatoꝛ. ¶Cui detur hec actio ex hoc edicto: ⁊ quidaz tam reo q̃ actoꝛi. qđ dic vt. ĩ. eo. l. vlti. ſ. ſi ſtipulatoꝛ. ¶Et in quẽ detur. qđ dic vt. ĩ. eo. l. vlt. j. rñſo. ⁊. ſ. plane. ⁊. l. j. ſ. ſerui. ⁊. l. iĵ. ¶Ad quid detur. ⁊ quidez ad intereſſe. qđ dic vt. ĩ. eo. l. vlt. j. rñſo. ⁊. l. j. ſ. ſi plures. ¶An añt pene petitio ꝙritur hãc actionem impediat. qđ dic vt. ĩ. eo. l. vlti. ¶Qualiter ſit. ⁊ quidẽ prętoria eſt. vt. ĩ. eo. l. j. primo reſpõſo. ¶Annalis eſt qz ex delicto datur hz̃ rei perſecutionẽ cõtineat alioquin ſi vno ex delicto eſſet ſecus. vt. ĩ. de actio. ⁊ obli. l. in honorarĳs. heredibus datur: ſed non in heredes niſi inq̃tũ ad eos puenit. vt. ĩ. eo. l. j. ſ. vlti. ¶Ex his q̃ dicta ſunt perpẽdere licet in tribus differre hoc edictum a ſuperioze ne quis eum ꝛc. qđ dic vt dixi in rubrica huius ti. Põt ⁊ addi quartũ qz iſtud edictum locũ habet poſt ſatiſdationez ⁊ in ius vocationem: illud vero poſt inuocatiões tantũ non etiã ſatiſdant: ⁊ probari põt ⁊ perpendi ex tractatuũ ordine in iſta poſitione.

¶Si quis cautionibꝫ iudicio ſiſtẽdi cã factis non obtẽperauerit. Rubrica 18

QVid iuris ſit vbi quis non venit ad iudiciũ impeditus per alterius factũ pleniſſime cõprehẽſum eſt. s̃. ti. ne quis eum. ⁊ titu. de eo per quez factũ eſt. ¶Nunc autẽ ſequitur videre gñaliter quid ſtatui debeat ſi quis propter quãcunq; cauſam impeditus cautionibꝫ ſiſtendi in iudicio cauſa

7 factis non obtẽperauerit. ¶Videamus ergo quis dicatur non obtemperare. ⁊ quidẽ is qui ſciens non paret vocationi ⁊ cõuentioni facte ſemel etiã ꝙ ſiſtẽdo hz̃ in ꝺtumacia ſecus ſit. qđ dic vt. ff. de re iudi. l. q̃ nõ facit. ſ. q̃ facit. ⁊ de cõdi. ⁊ de. l. tĵ. ⁊ de re iudi. l. cõtumacia. ſ. j. Non paret q̃ ita cito vt debet vel nõ in totũ. qđ dic vt ĩ. eo. l. et ſi poſt. ⁊. l. ſi ſernus. ſ. ſi plurium. ⁊. l. ſi quis quedã. ⁊. l. qui autẽ. prio reſpõſo. ¶Quis debeat puniri ſi non pareat: ⁊ quidem quilibet oĩo cui iſta ſuperueniẽs non opitulatur exceptio ex equitate quã plurimũ ſpectamꝫ in iudiciis. vt. C. de iudi. l. placuit. hoc añt per quaſdã cõpendioſas diuiſiones dicitur poſſe tradi in hunc modum diſtinguit cum quis non obtẽperat. an ideo non paret quia alio modo eſt actoꝛ: an ideo non paret quia alio modo eſt actoꝛ: an rem proſequutꝫ hoc eſt ex alia cauſa vel ex eadẽ imo. ſed ab alia perſona ⁊ tunc non cõmittit. qđ dic vt dixi. ĩ. eo. l. iĵ. prio reſpõſo. ⁊. l. ſi duo. ſ. item. vſq; in fi. l. aut ꝓpter alia. Et tunc ſubdiuide: qz aut ideo qđ actoꝛ vel reus talis erat conditio

Quis dicatur nõ obtẽperare.

Vide de alexã. de ſ. ĩmo. ĩ. l. tionum ff. de ver.

BIU Cujas

ob. cõcor
dat tex. ĩ
.ff. eẽ de
trãsact.

nis vt agere vel reſpõdere nõ poſſit: ⁊ tũc non cõmittit ſtipulatio. qõ dic vt no. j. e. l. ij. j. rñſo. ⁊ l. quoties ſeruus. ⁊ l. ſi quis ſeruũ. ⁊ ſ. qui ſatisda. cog. l. ij. ff. ſi quis. ſecus ſi agi non poſſet: q; actio ſibi nõ cõpetit. qõ dic vt. j. e. l. ſi eum. j. rñſo. Aut q; actio eſt extincta mortua principali ꝑſona. qõ dic vt. j. e. l. ſi eũ. in prin. ⁊ ff. iniuria. vſq; in fi. legis. Extincta quidẽ vel ꝯtũ ad oẽs. vt dictũ eſt. vel ꝯtũ ad ꝑſonã ꝓmittẽtis. qõ dic vt. j eo. l. vlt. Itẽ ſi ſit extinguẽda: puta ꝙ per errorẽ eſt facta. qõ dic vt. j. eo. l. ſed ⁊ ſi quis. ff. pe. ⁊ vlt. vel nõ ſtetit publica vtilitate romane ciuitatis vel alicui⁹ municipij⁹ impeditus: vel etiã priuati hoĩs dũmodo id fuerit ex neceſſitate. qõ dic vt. j. e. l. ſi is á fideiuſſorẽ. ⁊ l. ij. ff. ſi ꝗs muni. ⁊ ff. ſi nulli modo vel officio. ꝙ homo hoĩ debet. quod dic vt. j. e. l. ſed ⁊ ſi. ff. preterea. Sed ⁊ ſi nõ ſtetit ꝓpter caſum fortui tũ idẽ eſt. qõ dic vt. j. e. l. ij. ff. ſi ꝗs ſe. ⁊. ff. ꝙ dixi mus. vſq; ad illũ. ff. ſilꝫ modo. Idẽq; ẽ ⁊ ſi ꝓpter cõdẽnationẽ ante diẽ exhibitionis factã nõ ſtetit: ſecus in accuſatione. niſi ꝗs cõiect⁹ invincula fuerit. qõ dic vt. j. e. l. ſed ⁊. j. rñſo. ⁊ ff. rei. ⁊ ff. dixi. ⁊. ff. illud. ⁊. ff. plane. ¶Itẽ qualr ꝗs puniri poſſit qui nõ paret cũ ei iuſta exceptio nõ opituleꝫ: ⁊ ꝗdẽ puniri põt ꝙ officiũ ⁊ ptãtem vocãtis ex illo edicto ſupra dicto. ſi quis iuſdi. nõ obtẽpe. ⁊ p illud. ſi quis in ius vo. nõ ierit. Itẽ vt poſſit ĩ ptãtem iudicãtis inuitus trahi niſi in domo fuerit. vt pbaui in ſum. ſ. de ĩ ius vo. Itẽ ꝙ miſſionẽ ĩ bona ⁊ ꝙ vẽditionẽ vt duo ꝓteſtanꝫ edicta. vt. j. de bo. auc. iudi. poſ. l. prẽtor. ⁊ l. fulcinius. ff. prętor. eo. ti. ex qui. cau. in poſ. ea. l. prętor. Itẽ ꝙ denegationẽ iuriſditionis. qõ dic vt. j. qui. ex cau. ma. l. ſed ⁊ ſi. ff. ſed ⁊ ſi dũ decreto. Itẽ ꝙ ipam cautionẽ manu militari põt cogi vt veniat ſicut ⁊ alꝫ que preciſe diximus teneri ad factũ. vt. j. de ope. no. nũ. l. antepe. ff. fine. ¶Inquãtũ ⁊ qõ ad intereſſe. qõ dic vt. j. e. l. ſi actor. ⁊. l. ſi ꝓcurator. ⁊. l. qui aũt. ff. illud per actionẽ ex ſtipulatu. vt. ſ. ſi quis in ius vo. nõ ierit. l. vlti.

¶Quod cuiuſcũ vniuerſitatis noĩe vel contra eam ageret. Rubrica. 19

Dictũ eſt ſupra de negociis cuiuſlibet ſingularis ꝑſone que exequiť ꝓcurator: ſequiť videre de negocio cuiuſcũ vniuerſitatis: ſcz an per aliũ ⁊ per quẽ expediatur. ¶Ut aũt hic apertius deſignẽtur primo videamus
1 quid ſit vniuerſitas. Et quidẽ vniuerſitas eſt pluriũ corpoꝝ collectio inter ſe diſtantiũ vno nomine ſpecialiter eis deputato collectio. plurium ideo dixi vt notetur differre vniuerſitatem ab indiuiduis vel ſpeciebus: vt boue ⁊ ſocrate. fm legiſtas que non plura corpora: ſed cuiuſlibet rei partes colligiť inter ſe. diſtantium ideo apponitur: vt diſcernatur totum integrale qõ non diſtantia: ſed coniuncta plura continet ab vniuerſitate: vt eſt in armario et caruca. ſpăliter eis deputato ideo ponitur: vt per hoc appareat hoc no men homo: licꝫ plura corpora ſignificet nõ eſſe vniuerſitatẽ: q; nulli vel nullus ſpecialiter eſt deputat⁹. Et poſſunt hic colligi. j. de vſucap. l. rerũ mixtura. illud tñ notandũ ꝙ lz dicatur rubrica qõ cuiuſcũ vniuerſitatis nõ tñ de qualibet vniuerſitate: puta de grege. ſed rationabili tñ tractať. vt de populo
2 collegio ſocietate. ¶Que vniuerſitas poſſit ꝙ aliũ ſua negocia explicare. Et quidẽ oĩs oĩno q̃ eſt licita: vt populus vel collegiũ qõ eſt cã pietatis inſtitutũ: vt plures ſimul cohabitent vel ſocietas: vt cũ nõ cauſa religiõis plures coeũt nec vt ſimul inhabitẽt. vt in publicoꝝ vectigaliũ: ſecus ⁊ ſuper his vniuerſitatib⁹ generalis traditur regula. vt oĩa dicãtur illicita que non pbãtur permiſſa legis auctoritate. qõ dic vt. j. eo. l. j. ꝓmo rñſo. ⁊. ff. item collegia. ⁊. j. de collegiis illicitis. l. j. ff. ſed religionis. l. iij. ff. in ſum. ⁊. C. de ſa. ſan. eccle. l. j. ⁊. l. q̃ ſub ꝓtextu. ¶Per
3 miſſe quoq; videtur oẽs ſocietates ꝓfeſſionũ. Itẽ negociationũ. vt pbatur. C. de iuriſdi. om. iudi. l. vl. Itẽ ciuitatũ ⁊ vicorum. vt. j. de leg. l. ſi heres iuſſus. ff. vicis. Itẽ oĩm decurionũ in ſingulis ciuitatibus conſiſtentiũ. vt. C. de natu. li. l. ſi quis ſeu liber. ⁊. l. qm̃ deſideria. Et vt generaliꝰ loquar oĩs congregatio poteſt dici licita que fit ꝓ cõſeruanda cuiq; ſua iuſticia: cũ eñ iuris iuſticieq; diffinitioni ſeu precepto deſeruiatur. vt inſti. de iuſti. ⁊ iu. j. rñſo. ⁊ ff. iuris precepta. recte iuſta ⁊ licita appellabiť. ¶Per quẽ. qõ dic vt no. j. e. l. j ff. quibus autẽ. ⁊. l. nulla. ⁊. l. plane. ⁊. l. illud no. ⁊. l. item eoꝝ. j. reſponſo. ¶Quid ſit actoris vel ſindici officiuꝫ. dic vt j. eo. l. vl. ⁊. l. itẽ ff. actoꝝ. ⁊ ff. nõ autẽ. ⁊. ff. actoꝝ ita q̃. ⁊. l. ſicut. j. rñſo. ¶Quid obſeruetur deficiente actore vel ſindico. qõ dic vt. j. eo. l. j. ff. ꝙ ſi nemo. ⁊ ff. ⁊ quidẽ non eſſe. ⁊. ff. ſi extraneus. ⁊. l. ciuitates ampliꝰ. ⁊ aufertur ei adminiſtratio. vt. C. de procurato. l. eum.

¶De calũniatoribus. Rubrica. 20

Dictuꝫ eſt ſupra de negociis ⁊ ĩ iudicio ⁊ extra iudicium bona fide geſtis: ſed quia plerũq; in iudiciis aguntur negocia per calũniam. Ideo ponitur
4 edictum prętoris de calũniatoribus. ¶Viden dum ergo eſt vbi locũ habeat hoc edictum. Et quidẽ locũ habet vbi actor vel accuſator accepit pecuniam vt me calũnioſe vexaret vt pecunie appellatio ſit larga. qõ dic vt. j. eo. l. j. ff. vlt. ⁊. l. ij. ⁊. iij. j. rñſo. ⁊ tẽpus nõ reſtringať. vt. j. e. l. j. ff. qui autẽ. ⁊ eã nõ diſtinguať. vt. j. e. l. j. ff. hoc autẽ. j. rñſo. nec rez tñ intueamur. vt. j. e. l. ⁊ generaliter. ff. ſi igitur accepit. j rñſo. ⁊. ff. hoc edicto. ¶Itẽ locũ hꝫ vbi accepiſti pecuniã ne aliuꝫ calũnioſe vexares. vt. j. eo. l. j. ꝓmo rñſo. ¶Cui detur ⁊ in quẽ ex hoc edicto actio: ⁊ quidem in ꝓmo caſu nõ is qui dedit agit circa accipientẽ quia turpiter dedit: ſed is cui calũnia erat mouenda. quod dic vt. j. e. l. ⁊ generaliter. ff. vlt. in ſcõo dic vt. j. e. l. ſi quis ab alio. j. rñſo. ⁊ ff. ſi aũt actio. ⁊. l. in heredẽ. j. reſpõſo. ⁊. ff. ſed etiã. et ad quid. qõ dic vt. j. eo. l. j. j. rñſo. ¶Intra quantũ

Que vniuerſitas poſſit ꝙ aliuꝫ ſua negocia explicare.

Itẽ adde ꝙ collegiuꝫ põt facere cõtract⁹ q̃ decretuꝫ ſuũ ⁊ cuꝫ eo põte põt ꝓtrahi eſto ꝙ ad ꝺ̃ non faciat ſin dicñ. Itẽ vn⁹ ꝺ̃ collegio põt cũ colleגio ꝓtrahere. ĩ. l. j. ff. ſinaũ tẽ. ff. ad treb. Et de materia actuum collegiatoꝝ ſi ue ꝺ̃ actibus celebratis ꝙ collegiatas ꝙſonas videnas Feli. nes in. c. nitas poteſt ꝙſtio cũ oẽs. ex tra de cõ ſtitu.

BIU Cujas

tempus. quod dic vt. ĩ. e. l. annus. hec ꝯtum' ad hoc edictũ. sunt ꝛ alĳ modi quibus punĭt calũniator: quod dic vt. ĩ. e. l. ĵ. hic añt.

¶Naute caupones stabularĳ recepta restituant. Rubrica. 21

5 In nauta q̃ rem ꝺferẽdaz accepit ẽ hoc spãle vt periculũ sit suũ. l. idẽ ait. ꝺ eo. tit. In alio ꝺo qui capit rez deferẽdã nõ tenek ꝺ leui cl̃pa nisi ĩ duob' casibus. p̃mus ẽ si recepit ĩ se custodiã eius 6 rei. Secũdus si mercedẽ recepit p̃ dilatõne. Vide Ang. ĩ. l. eũ q̃. ff. si epka. ff. de furtĳ.

DIctuz est supza de his qui recipiunt lites suo arbitrio diffiniẽdas: sequĭt videre de his qui recipiũt res saluãdas quoꝛũ officiũ sicut ꝛ supioꝛ publicã respicit vtilitatem. Et tõ etiã in ru. edicti sñia' exprimitur ĩ hec verba. Naute caupones ꝛc.

¶Videamus ergo q̃n habeat locũ ꝺ edictũ. Et quidẽ tũc cum nauta. vel caupo. vel stabularĳ recipit res saluãdas. ¶Quis añt naute nomie cõtineak. dic vt. ĩ. e. l. ĵ. ff. caupones. Nec distinguitur inter res p̃cipales receptas ꝛ accessoꝛias. qꝺ dic vt. ĩ. e. l. ĵ. ff. ait p̃etoꝛ' q̃ cuiuscũq; sal. ꝛ. ff. idem põ. ¶Item qualr̃ videak recepisse. qꝺ dic vt. ĩ. e. l. ĵ. ff. recepisse. ꝛ. l. sicut. ꝛ. l. ita. ꝛ. l. idẽ. ĵ. respõso. ¶Que actiones denk ex hoc edicto. ꝛ quidẽ ꝺue. vna est actio in factũ que ꝺak ex 5 ctu receptionis rerũ ꝛ ex locatione vel cõcessione nauis stabularĳ seu caupones. vñ videnduz de ea q̃d in illã veniat ꝛ q̃lis sĭt. quod dic vt. ĩ. e. l. ille. ꝛ. ff. ait p̃toꝛ. ꝛ. ff. ex hoc. ꝛ. ff. ꝺ an. ꝛ. ff. ꝺ si gratis. ꝛ. ff. e. ꝛ. ff. sed si filius. ꝛ. ff. itẽ si seruus. ꝛ ff. hec añt actio. ¶Est ꝛ alia actio que ex quasi maleficio: vnde videndũ q̃d in ea veniat ꝛ qualis sit. vt insti. de obli. que ex quasi delicto. ff. vl. ꝛ. ĩ. eo. l. ꝺ. ff. in factũ. ꝛ. ff. possimus. ꝛ. ff. si absolutus. ꝛ. l. vlt. vsq; in fi. legis.

¶Si ps hereditatis petak. Rubrica. 22

6 QIctũ ẽ supza quiꝺ iuris sit si tota petak hereditas. Nũc añt ponit q̃d iurĳ sit si ps hereditatĳ petak. vbi attendẽdũ an his q̃ ptẽ hereditatis petit oĩno sit de ea certꝰ: an nõ. si est certꝰ aut possessoꝛ ius hz: puta q: ẽ coheres: aut nõ hz. quod dic vt. ĩ. eo. l. ĵ. ff. q̃ partẽ. ꝛ. ff. quĭnimo. ꝛ. ff. pinde. ꝛ. ff. si ego ex parte. ꝛ. ff. item si eum. Itẽ ꝛ si nõ habet aut cõfitetur se habere: aut nõ. quod dic vt. ĩ. e. l. pe. ꝛ vl. ꝛ. s. ti. ĵ. l. etiaz. ff. vlt. ꝛ. l. sed vtrum. ꝛ. ĩ. e. l. ĵ. ff. vlt. ꝛ. l. antiqua. ꝛ l. si pancioꝛes. ꝛ. l. illud.

¶De possessoꝛia hereditatis petitione. Rubrica. 23

7 QEꝺirecta hereꝺitatis petitiõe dictũ est. sequĭt videre de vtili. Et qꝛ dignioꝛ est ea q̃ ꝺak directo succedẽti q̃ ea q̃ cõpetit succedenti p̃ obliquuz: ideo de ea que ꝺak bo. pos. p̃ius q̃ de ea q̃ tribuĭt trebellianico successoꝛi videndũ cui ꝺetur. quod dic vt. ĩ. e. l. ĵ. hodie forte nõ est necesse alicui ꝺari bo. pos. qꝺ dic vt. ĩ. de cura. furio. l. vlt. ꝺixĭn'. ꝛ. C. q̃ admit. ad bo. pos. po. ꝛ. ĩ. de bo. pos. Et ideo hic nõ est opus ꝺicere. quid veniat in hãc actionẽ. qꝺ dic vt. ĩ. e. l. vl. ¶Qualis sit. ꝛ quidem p̃etoꝛia. vt. ĩ. l. ĵ. huius tituli colligĭt. ¶Perpetua est. vt. ĩ. ꝺ actio. ꝛ obli. l. in honoꝛarĳs. ĵ. rñso. ꝛ. ff. illo autem.

¶De fideicommissaria hereditatis petitione. Rubrica. 24

QUi ꝺetur. quod dic vt. ĩ. e. l. ĵ. in quem ꝺetur: ꝛ ad q̃d: ꝛ q̃lis sit. ꝺic vt. ĩ. e. l. ĵ. ĵ. ĵ. ꝛ. ĵĳ.

¶De publiciana in rem actione. Rubrica. 25

8 EXposito tracta: tu ciuilis in rem actionis proponit de p̃etoꝛia in rem actione q̃ ꝺicitur publiciana. Videndum est ergo vbi locum habeat. Et q̃ ꝺem locum habet vbicũq; ex iusta causa quis traditam sibi nanciscitur possessionem. quod dic vt. ĩ. e. l. sunt. ff. ait. ꝛ. l. vlti. ꝛ. l. item. ꝛ. l. sed ꝛ si res. ĵ. respõnso. ff. si lix. si tamen ꝺe transferendo ꝺominio agatur. quod dic vt. ĩ. e. l. quecũq; ĵ. respõso. ff. interdum. Traditionem autẽ veram vt iterꝫ tatiuam ꝛ bonam fiꝺez in teruenire oportet et tempoꝛe emptionis ꝛ tpe traditionis. quod dic vt. ĩ. e. l. eum. ff. pe. ꝛ vl. ꝛ. l. tradi. ꝛ. l. sine. ĵ. rñso. ꝛ. ff. ĵ. possiet tamen distingui emptio a ceteris contractibus. vt. ĩ. e. p̃o solu. l. iĳ. ꝛ p̃ empto. l. ĵĳ. ĵ. respõnso. bonam fiꝺem ꝺico ementis nõ ꝺentis. quod dic vt. ĩ. e. l. eum. ff. si ego. ꝛ. ff. sed enim si seruus meus. ꝛ. ff. p̃roinde. ꝛ. ĩ. ꝺe cõtra hen. emp. l. in huiusmoꝺi. Item non vniuersalis successoꝛis. quod dic vt. ĩ. e. l. eum. ff. in hac actione. Bonefiꝺei autem ꝺupliciter ꝺicitur. quod dic vt. ĩ. ꝺe verb. sig. l. bonefiꝺei. hec autem bonafides p̃obanda est: et fere semper. quod dic vt. ĩ. eo. l. quecũq; ff. vlt. ꝛ. C. qui mili. non pos. l. super. ꝛ. ĩ. ꝺe p̃oba. l. verius. In casibus tamen ꝛ sine possessione ꝺatur publiciana. quod dic vt ꝺixi. ĩ. eo. l. iĳ. ff. ait. ¶De p̃recio autem nihil exquiritur. vt. ĩ. eo. ꝺe p̃recio. Exquiritur tamen possit vel non possit res vsucapi. quod dic vt ꝺixi. ĩ. eo. l. si quis. ff. hec actio. ꝛ. l. eum. ff. in vectigalibus. ꝛ. ff. si res. Item exquiritur sit vsucaptum vel non. Si enim est vsucaptuz nõ ꝺatur publiciana. vt ex verbis p̃toris apparet. Iꝺemq; et non alia ratione quesitum sit ꝺominium: vel cum possessione vel sine possessione. vt nota. ĩ. eo. l. iĳ. ff. ait. ¶Cui ꝺetur ex p̃ꝺictis patet. et ꝺicetur. ĩ. eo. eum ff. hec actio. ¶Contra quem ꝺetur: ꝛ quiꝺem contra possessoꝛem. vt insti. ꝺe actio. ff. alie autem. Excipitur tamen ꝺominus quod ꝺic vt. ĩ. eo. l. penul. ꝛ vlt. Sed ꝛ circa eum ꝺatur in casibus. vt notaui. ĩ. e. l. ĵ. In alĳs vero non ꝺistinguitur: nisi ꝺuo in eaꝺem re publicianam ꝺicant se habere. Et tunc ꝺistinguitur. vt ꝺixi. ĩ. eo. l. sine. ff. si ꝺuobus. ꝛ. l. vt siquiꝺem. ꝛ. ĩ. ꝺe act. emp. l. si ea res. ff. vtraq;. ¶Quiꝺ i eã veniat. qꝺ ꝺic vt. ĩ. eo. l. eum q̃. ff. in publiciana. ¶Qualiter intentatur. ꝺic vt notaui in secunꝺa ꝺiuisione actionum insti. ꝺe actio. ¶Qualis sit: ꝛ quiꝺem p̃etoꝛia est. vt ex p̃emissis apparet. Perpetua est. vt. ĩ. ꝺe actio. ꝛ obliga. l. in honoꝛarĳs. ¶Ꝺicitur autez a publicio p̃etoꝛe. vt insti. ꝺe actio. ff. alie autem.

¶Si ager vectigalis vl' emphiteoticarius petatur. Rubrica. 26

BIU Cujas

1 DE directa in rē actione ciuili vel prętoria. s. dictū est: sequitur de vtilibus: cui det. ⁊ quidē datur emphiteote. Itē superficiario. qđ dic vt. j. e. l. j. §. vlt. ⁊. l. ij. ⁊. iij. s. ti. j. l. superficiario. ⁊. j. de superfi. l. j. §. qđ ait.

¶ De vsufructu accrescēdo. Rubrica. 27

2 QUando locū habeat ius accrescēdi: et quibus accrescat vsusfructus. ⁊ quidē tunc qñ duos vel plures cōtingit in vsu fructu esse cōiūctos re ⁊ verbis: vel re tm̄. qđ dic vt insti. de leg. §. si eadē. ⁊. j. e. l. si mulieri cum liberis. ⁊. l. siquis titio. §. ꝙ si ita. Et inter hos oēs sine dubio est ius accrescēdi. Et tm̄ is q̄ re ⁊ verbis est cōiūctus prefferat ei qui re tm̄ cōi ūgit. qđ dic vt. j. e. l. j. §. deinde. ⁊ §. idē ait. ⁊. §. si cōi. Nec distinguit vtrū iam sit admissus vsusfructus: an non. licet secus sit in ꝓprietate. vt. j. e. l. j. §. interdū. Tm̄ si vero sint cōiūncti verbis tm̄: posset dici ad exēplū ꝓprietatis esse ius accrescēdi. vt. j. de leg. iij. l. re coniūncti. videt tm̄ cōtra. vt. j. e. l. pe. ⁊. l. j. ibi. ceterū si separatim ⁊c. Et est ratio: q: tūc demū accrescit qđ insolidū est habēt⁹ ⁊ ꝓ cōcursum diuidit⁹. vt. j. e. l. idē nerati⁹. Illa forte posset adhiberi distinctio. An in certa parte ꝓ diuiso assignata cuiꝫ duobus constituat vsusfructus an ꝓ indiuiso. vt in primo casu nō sit ius accrescēdi. In secdo sic. Et est ratio: q: in primo nō sunt re vel verbis: vel re ⁊ verbis cōiūncti sicut est in cōsimilibus. quod dic vt. j. e. l. j. §. idē scribit si duobus. ⁊. l. ideoꝫ. ⁊. l. idem neratius. j. rñso. ⁊ §. vnde celsus. ⁊. l. idem ⁊ si apud. §. sed ⁊ si cui ꝓprietas. accrescit aūt nō tm̄ habentibus seruitutē verū habētibus plenā ꝓprietatē. quod dic vt. j. eo. l. inde neratius. §. vlti. Idē ⁊ in his qui amiserūt vsumfructum. qđ dic vt. j. eo. l. interdum. Item inquantum. quod dic vt dictum est. j. eo. l. si tibi.

¶ Quando dies legati vsusfructus cedat. Rubrica. 28

3 QVot modis dicatur cedere dies legatorū. dic vt dixi. C. de cadu. tol. Item qñ dies vsusfruc. le. ce. Et quidē distinguit sic. sit pure relictus: an nō. si pure cedit ab adita hereditate legātis ⁊ eius cui legat ante vō nec actio cedit nec vsusfructus: q: ipso iure nulla est petitio sicut ⁊ si ex die sit legatus: al's vō est petitio: sed elidit per exceptionē. vbi vō in annos singulos vel si milia tpa relinquit pluries cedit dies. qđ dic vt. j. e. per totū titulum. Si aūt nō sit legatus sed inter viuos constitutus semel tm̄ sine distinctione cedit dies. vt. j. de dona. cau. mor. l. senatus. §. vlti. de cessione aūt ceteroꝝ legatorum hic non dico: q: spālis habetur rubrica. j. quādo dies legati cedat.

¶ Quibus modis vsusfructus vel vsus amittatur. Rubrica. 29

4 QVaLiter vsusfructus substantiaꝫ capiat et cōstituat dictū est. s. de vsufr. sequit videre qualiter amittatur quod cū scierimus etiā de vsu certificati erimus: q: si milis est vsusfructui. vt instit. de vsu⁹ ⁊ habi. in ꝓin. ti. ¶ Sciendū est ꝙ vsusfructus multis modis amittitur. ⁊ in ꝓmis capitis diminutiōe nō tm̄ qualibet. eius em̄ tria sunt genera. Idēꝙ et in actione ꝓ vsufructu cōpetenti. quod dic vt no. j. eo. l. j. in ꝓin. ⁊. l. si vsusfructus ciuitati. ⁊. s. de cap. diminu. l. vlt. ⁊ insti. de acqui. per arro. j. rñso. ¶ Itē morte. qđ dic vt. j. l. sicut. §. vl. illius. s. qui suo iure hȝ commoditatē vtēdi. quod dic vt. j. e. l. si legēt. ⁊. l. an tepe. ⁊. j. de vsufr. ⁊. l. si quis vsusfruct⁹. vt. C. de vsufr. l. vl. ¶ Queri pōt an finiat quasi morte si quis ingrediat monasteriū. ar. est. C. de epis. ⁊ cle. l. deo nobis. §. spōsa. puto tm̄ cōtra: q: hȝ ꝓ mortuo nō tm̄ hoc est verū nisi quātū ad seculares actus nec capite minutus dici pōt: q: videt hodie poti⁹ auctus ꝓpter religionē sicꝫ poti⁹ arrogato assimilatur. vt in autē. de san. epis. §. sed hoc. ꝓnī alienatione autē rei nō amittitur seruitus. quod dic vt. j. eo. l. repeti. §. siqs vsusfruct. ⁊. l. si seruo. ⁊. l. iij. ⁊. C. de vsufr. l. inter antiquā. et. j. de serui. rusti. prę. l. via. §. si fundū. hȝ extinguat rei mutatione que fit multȝ modis vt depositione vel appositiōe edificij. quod dic vt. j. eo. l. repeti. §. pe. ⁊ vlt. ⁊. l. sed ⁊ mater. et. l. nisi. ⁊. l. fundi. ⁊. l. sed ⁊ eo. ⁊. l. quid tm̄. j. rñso. et §. nō tm̄. Itē forme appositione vel depositione. quod dic vt diximus. s. de vsufru. l. qui vsusfructus. §. idēꝙ erit. ⁊ fi. ⁊. j. e. l. quid tm̄. §. si in asse. Itē dissolutione. vt. j. e. l. quid tm̄. §. inanis. Itē inundatione distinguit tm̄. quod dic vt. j. e. l. si ager. ⁊. l. tm̄ vsuf. Itē cōfusione. quod dic vt diximus. j. e. l. si seruus. Jn quo vsusfructus. et l. si tibi fundi. ⁊ de vsuf. l. dñs fructuario. Item artifici mutatiōe. quod dic vt. j. eo. l. si cui balnei. Itē nō vtendo per. x. vel. xx. an. vt insti. e. ti. §. finitur aūt. ⁊. C. de prescrip. x. vel. xx. an. l. vl. in fi. hoc autē attende ꝙ quidā vident vti: hȝ nō vtantur. quod dic vt. j. e. l. pomponius que. ⁊. l. nō vtitur. ⁊. l. q:. §. oēs aūt. he amissiones preparate et insolidū fieri possunt ꝓter vnā. qđ dic vt. j. eo. l. excepta. Idēꝙ ⁊ in manumissione quod in morte: q: et ea finiri pōt non tm̄ sit ꝓ parte. quod dic vt. j. e. l. interdum. et. C. cōia de manu. l. j. §. si vero gratias agendo. ⁊. j. de libe. cā. l. duobus pe. Itē qualitercūꝙ amittit vsusfructus potest amissus repeti in personā eiusdem. hec aūt repetitio qñꝙ expressim qñꝙ tacite fit pleno iure tamē fit semp. qđ dic vt. j. e. l. sicut. j. rñso. et. §. vnde. ⁊. §. hic autē. et. l. ij. §. si non mors. hoc ita si totus sit repetitus. Aliquin ꝓ ea parte quā assumpsisti habes ius accrescendi in portione quam postea amittit socius. quod dic vt. j. eo. l. sicut. §. idem.

¶ De vsufructu earum rerum que vsu cōsumūtur vel minuuntur. Rubrica. 30

Quot modis vsusfructus amittat.

Quero an vsusfructus possit in testō reli qui alicui ita ꝙ nō finiat morte vsufructuarij: sed trāseat i ei⁹ heredē vigore testamēti qđ factū est invita. de ista qōne vid alex. in consi. xiij. i pe. ⁊ vlt. col. volu. iij.

de mate ria q̄ di sātur cō iunctiver bis tm̄ q̄ sint con iuncti re q̄ re ⁊ ver bis ha bes late ꝙ docto. maxime dar. in. l. r cōiun ti. ff. de leg. iij.

BIU Cujas

6 Ē vsufructu vere in genere dictū ē. ⁊ sequit videre in spē de earū rerū vsufructu q̄ vsu cōsu. vel mi. videdū ergo est q̄ solo vsu cōsum unt. Et quidē ea q̄ ad sustentationē cor-poris sumim⁹: ⁊ q̄ ipa assumptione desunt esse: vel q̄ ad victū ꝓpter cōtinuū vsum: vel q̄ ad nihilū ꝓpter cōtinuū vsum perueniunt in bre ue tp̄s: alioquin secus est vt senicis vestib⁹. vt ⁊. de vsufru. l. sed si quid. in. ℔. sed si vestimento rū. Idē in pecunia q̄ sola imixtiōe ꝓsumit. vt. j. de solu. l. si alieni. I his aūt reb⁹ nō pōt vsusfructꝰ cōstitui vel ciuili vl naturali rōne. qđ dic vt diximus insti. de vsufru. ℔. cōstituit. ¶ Itē qualiter ꝓstituat. Et quidē p cautionē in qua duo tm̄ casus exp̄imuntur. quod dic vt insti. de vsufru. ℔. cōstituit. in fi. ℔. ⁊. j. e. l. I stipulatione. hec aūt cautio potest cōmitti ne ab aliquo p̄stetur. vt. C. de vsufru. l. ij. potest tamē eius onus alij legatario iniungi. Et ita erunt duo legata. qđ dic vt. j. eo. l. tribus heredibus. Si vero cautio nullo modo p̄stetur dic vt dixi. j. eo. l. hoc. ℔. si pecunie.

¶ Si vsusfructꝰ petatur vel ad alium pertinere negetur. Rubrica. 31

Que sint res q̄ vsu consumū tur.

7 Ē quis possit petere vsumfructū vel allegare qđ ad se ptinet. ⁊ quidē is q̄ hz vsumfru. nō in forma nō cum cā. qđ dic vt. j. eo. l. vlt. j. rñso. distingue tm̄ an I vltima volūtate vl inter viuos sit relictꝰ. si I vltima volūtate etiā sine traditiōe facta petit: qz ipso iure ptinet ad legatariū vel mor. cā donatariū. vt. j. quēad. ser. amit. l. si ptē. ℔. si p fundū. Si vero I ter viuos nō nisi facta traditione. vt. C. de pac. l. traditionib⁹. ⁊. C. de rei ven. l. seruū emptor. ¶ Qualiter petat: ⁊ qđē p actionē cōfessoriā. vñ videdū ē ad qđ spectat ⁊ cōpetat. Et qđē ad ipsius vsusfru. istitutionē. Itē ⁊ eoꝝ sine q̄bus vsusfru. esse nō pōt licet ⁊ p eis actio ex testamēto possit intētari. qđ dic vt. j. e. l. j. ꝑmo rñso. ⁊. ℔. vsusfru. legatus. vsqz I fi. legis. Itē deteriorationis. vt. j. e. l. si ab herede. Et ℨ quē. qđ dic vt. j. e. l. vl. ℔. vtz. ifra. cꝑtū tp̄s. qđ dic vt. j. e. l. q̄ vsusfr. sicut aūt iure actiōis pertiꝫ vsusfru. ita ⁊ iure actionis negat. s. allegat ad nullū ptinere vel ad aliū. nō tm̄ eo q̄ cōtēdit suū esse. Et ideo negatoria iducta actio negāti vsumfru. deberi. Cui aūt incūbat onꝰ pbādi seruitutē deberi. dic vt nota. j. si ser. vē. l. sicuti. ℔. ℨ si q̄rat. ⁊. j. e. l. vlti. ℔. ꝓ si forte. ¶ Quāto tpe durat. qđ dic vt dixi I fi. C. de vsufr. ¶ Qualis sit: et qđē in rē ē vterq; fructꝰ veniūt in vtraqz. Illud cꝫ ex re notādū est qđ possidēti dat vtraqz: licet Pla. ꝓtradixerit. vt no. j. e. l. pe. ℔. vlt. ⁊ insti. de actio. ℔. iste quoqz actiones.

¶ De opis seruoꝝ a. Rubrica. 32

a De opere seruorum que aūt differentia sit

8 Ꝟoniā inter ceteras psonales seruitutes ēt opa cōputant: iō de eis supponit. qualr aūt cōstituant ex his q̄ de vsufr. dixi mus dictū itelligat. Et est sciēdū ꝙ in libertis aliter sit ꝓpositio opaꝝ sicut a⁹ dixim⁹. ¶ In q̄bus opa cōstituat. Et qđē I seruis tm̄: vt iure tituli iurādo ꝓstituat. Si aūt I liberis legat tenet le gatū: nō tm̄ iureiurādo cōstituit. vt. ff. de vsuc. le. l. iij. q̄n dicta opaꝝ cedat. qđ distinguit. vt. j. de op. lib. l. q̄tiēs. ¶ Qualiter fiat earū restitutio. qđ dic vt dixi. j. e. l. fructꝰ. ⁊. l. vlt. j. rñso. ⁊. ℔. si minor. ¶ Itē qualiter amittatur ⁊ per hoc q̄d differāt ab vsu ⁊ vsufructu. qđ dic vt not. j. eo. l. pe. ⁊. j. ad. l. fal. l. j. ℔. sed opis. ⁊. j. de vsufru. l. ij. ¶ Vsufructuarius quēadmodum caueat. Rubrica. 33

Circa istū titulū vi de alij p Bart. l. l. in. l. j. ff. de verb. ob.

9 Ō est in iuris corpe cura minor ius cuiq; suum tribui. vt isti. de iusti. ⁊ iur. ℔. iuris. Et iō put de iustitie mente pcibit oībus modis nitiꝫ ēt⁹ ꝓprietario ⁊ fructuario vel vsuario ius suū sit saluū. sicqz remediū cautionis iducit. ¶ Videdū est igiꝫ qñ fructuarius caueat. ⁊ quidē semp etiā si ꝓhibuit testator nisi in casib⁹. qđ dic vt dixi. C. de vsuf. l. j. ⁊. ij. ⁊ vt in pos. le. l. scire. ⁊. ℨ. de vsufru. l. j. ⁊. j. e. l. si vsusfructus mihi legat⁹. ℔. illud. ⁊. ℔. plane si ex. ⁊. l. j. ℔. hoc. ⁊. ℔. illud. et ℔. plane. ¶ Qualiter ⁊ quidē vbi nō est vsusfructꝰ de duob⁹ tm̄ cauet. qđ dic vt. j. e. l. j. j. rñso. ⁊. ℨ. sciue. ⁊. ℔. hz autē. ⁊. l. huic. nō autē cauet de extimatione qz hoc fit in quasi vsufructu tm̄. vt isti. de vsufru. ℔. cōstituit. ⁊. j. e. l. vlt. ⁊. l. si vsusfructꝰ noīe. ℔. vlt. hoc ex necessitate fiūt. fit et tertiū ex legis cōsilio. qđ dic vt. j. e. l. j. ℔. recte. ¶ Quib⁹ debeat caueri. qđ dic vt. j. eo. l. si vsusfructꝰ mihi. j. respōso. ⁊. ℔. vlt. ⁊. l. si tibi vsumfructū. j. rñso. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. ℔. qđ si duobus. ¶ Qñ cōmittat: ⁊ quidē qñ remāsit ei⁹ ꝓprietas q̄ est stipulat⁹ alioqn nō. quod dic vt. j. eo. l. oēs. ℔. si heres. ⁊. l. si fructuari⁹. sed ⁊ si remāserit cōmittit ꝑma stipulationis clausula sepi⁹. al's demū finito vsufructu. qđ dic vt. j. e. l. j. ℔. quarū ꝓz. qñqz tamē cōmittit ieffic̄iter. s. qñ ineffic̄iter amittit vsusfructus qđ est ꝓpter repetitionē vel relegationē tacitā vel expssam. ¶ Ilō em̄ ē actio ꝓpter cōmissionē ⁊ obstat exceptio nisi id actū fuerit inter eos vt tūc demū cōmittat. Ita qñ amittet vt nō habeat locū repetitio. qđ dic vt. j. e. l. iij. ℔. si vsufructus. ⁊. ℨ. quib⁹ modis vsusfru. amit. l. sicut hoc. ⁊ si nō amittit cōmitti tur tamē. vt. j. e. l. iij. ℔. desinere. ¶ Ad qđ committat. quod dic vt. j. eo. l. j. ℔. vlt. ⁊. l. nā. Quod autē in vsufructu dixi. ⁊ invsu ⁊ in habitatione et opa dicta itelligātur. vt. j. e. l. huic. ℔. si vsus. et. ℔. si habitationi.

¶ De seruitutibus vrbanorum prediorum. Rubrica. 34

10 Ꝟe sint seruitutes vrbanoꝝ prediorꝫ. qđ dic vt ff. in. j. j. e. l. j. ⁊. ij. vt aūt hec euidēti⁹ appareat videdū ē p⁹ us q̄ dicā⁹ rōba p̄dia. qđ dic vt. C. ō p. mi. l. si p⁹ de verbo.

BIU Cujas

diū rusticū. ⁊ de ver. sig. l. vrbana prędia. ⁊. j. in quibus cau. pig. taci. cōtraha. l. eo iure. ℣. stabula. ¶Et est notandū ꝙ fm qualitatem eius cui debetur seruitus censeē rustica vel vrbana: vt si illud fuerit prędiū rusticū cui seruitus debetur censeatur rustica: licz ab vrbano debeatur. sic ⁊ ecōtrario si fuerit vrbanū. vt diligēter no. vt. j. l. j. cum dicit stillicidium aduertēdi in tectū vel in aream vicini. ⁊ sic. j. ti. j. l. ij. j. rñso. Nam ⁊ al's sacrm fm intellectū eius cui iurat dicimus eē interpretādū: ⁊ licz in stipulatione sit aliter. vt. j. de ver. obli. l. stipulatio ista. ℣. in stipulationibus. Illud añt querit quare dicat esse seruitus si tibi cōcedat vt altius tollas vel vt nō aduertas stillicidiū. si añt nō fuit altius tollendi vel stillicidiū aduertēdi cōstituta: tuo iure habes qđ cōcedit. vt. C. de serui. l. altius. nō ergo est seruit⁹: sed potius libertas si fuit sine dubio est libertas. Rñderē: al's rñdeo idē. vt dixi. j. eo. l. j. ¶Quis cōstituat. qđ dic vt. j. l. in uitū. Et quibus: ⁊ cui: ⁊ in quibus. qđ dic vt. j. eo. l. si seruitus. ℣. vlt. ⁊. l. in rem. ⁊. l. si edes. ⁊. l. ratio. eñ. ⁊. j. cōia prędio. l. in tradēdis. ℣. interpositis. ¶Est tñ notādū ꝙ licz in quibusdā casibus seruitus imponi nō possit: tñ cōmoditatē quasi seruitutis quis sentit. vt. j. e. l. olimpico. j. rñso. ⁊ vlt. ⁊. j. e. l. iure cōmuni. ⁊. l. fistulā. j. rñso. ⁊. ℣. j. ⁊. ℣. vlt. ⁊. l. quidā a pariete. ¶Qualiter acquirātur. Et quidē sicut ⁊ cetere seruitutes. Illud tñ est sciendū ꝙ quedā tpe querūtur. i. ille que habēt perpetuā cām: vt stillicidij ⁊ tigni immittēdi: ⁊ altius nō tollēdi. qđ dic vt no. j. e. l. qui luminibus. ⁊. l. sed si inter me. ⁊. l. fozamē. ¶De amissione añt seruitutis ideo nō dico: qz spālem habebimus. j. rubricā. ¶Sed ⁊ illud extra summā noto qđ est cōtra seruitutū regulā in quibusdā vt seruitus. qđ dic vt. j. e. l. quotiens. ℣. serui. ⁊. j. e. l. cū debere.

¶De seruitutibus rusticorum prędiorum. Rubrica. 35

1

Dictum est. ℣. de seruitutibus vrbanis. Sequitur de rusticis. que sint rustice seruitutes. qđ dic vt no. j. e. l. j. j. rñso. ⁊. ℣. iter. ⁊. ℣. actus. ⁊. ℣. via. ⁊. ℣. aqueductus. ⁊. ℣. in prędijs. ¶Dis tñ diffinitionib⁹ inspectis nihil plus invia ꝙ in actu esse videt: nō est tñ ita vt ibidē dixi. ¶Itē q̄ sit ptās hñtis iter vel actū. qđ dic vt. j. e. l. qui sella. j. rñso. ⁊. l. iter. vel aqueduct⁹. qđ dic vt. j. e. l. impatores. ⁊ l. quint⁹. ¶Sūt ⁊ alie rustice seruitutes. qđ dic vt. j. e. l. ij. j. rñso. ⁊. l. iij. j. rñso. ℣. idē ait vicino. ¶Quare dicanť rustice. qđ dic vt dixi. j. e. l. j. j. rñso. ¶Quis cōstituat. qđ dic vt. j. e. l. per fundum. ⁊. l. ex meo. ⁊. l. cū essent. ℣. vlt. j. rñso. ⁊. l. fundus mihi te. Cui, vel quibus. qđ dic vt. j. eo. si serui. vēdi. l. ij. ⁊. ℣. hec sunt. Nam in rusticis prędijs ⁊c. qđ dic vt. j. e. l. qui sella. ℣. vlt. ⁊. l. vlt. Itē pluribus cōstituit. qđ dic vt. j. eo. l. si vnus ex. ⁊. l. itinere. ⁊ quatenus extēdatur potestas habentis seruitutē. qđ dic vt. j. eo. l. ergo. ℣. neratius. ⁊. l. veluti. ¶In q̄bus rebus imponat: ⁊ quibus acquirātur. qđ dic vt. j. eo. l. labeo ait. ⁊ sti. et ibi l. certo. j. rñso. ¶Ad quos transeāt seruitutes. alij maxi quod dic vt. j. eo. l. via. ℣. quecunq;. ⁊. l. si partez me fel. in fundi mei. ⁊. l. cum fundum. xvj. colū.

¶Cōmunia prędiorum tam vrbanorū ver. iiij. ꝙ rusticorum Rubrica. 36 declaratio. ⁊ gl. in. c. j. in

2

De seruitutib⁹ rusticorū ⁊ vrbanorū singulariter vbo traest. ℣. dictū. Nunc videam⁹ simul etat. ō redevtriusq;. ſ. q̄ sint eius cōia. Et eccle. nō quidē hoc est eis cōe: qz nō possint deberi nisi ab hābētibus prędia. qđ dic vt dixi. j. eo. l. j. in fi. l. item qz in traditione imponūtur. qđ dic vt. j. e. l. duobus. ⁊. l. si quis duas. primo rñso. ⁊. l. si in vēditiōe. ⁊. l. in tradēdis. j. rñso. ⁊. l. si in duas. ⁊. l. quicquid. Itē qz cōis prędia sequit. vt. j. e. cū fundus. ⁊ vt dixi. ℣. ti. j. l. j. in prin. Itē qz cōsuetudo iure fruitutis reputatur. Et qz lz nō teneat seruitutis impositio nō tñ ꝓtra pactū venit. qđ dic vt. j. e. l. vēditor. ℣. j. j. rñso. ⁊. ℣. vlt. Itē qz ad certas horas fieri pōt designatio vsus seruitutz. vt. j. e. l. itē nihil. ⁊. l. qui per certū. Itē qz ad diuisam nō ad indiuisam partē cōstituūtur. vt. j. e. l. si quis duas. ℣. si quis partē. Itē qz vnus ex dñis neq; acquirere neq; imponere solus pōt. qđ dic vt. j. e. l. prōpriū. ⁊. l. vlt. Itē qz in vicino ⁊ retēto mihi prędio acquirere possum seruitutē. qđ dic vt. j. e. l. in tradendis. ℣. inter. illud autē queri pōt quare hic ponat generalē titulū cōia prędiorū cuz ⁊. ℣. aliū generalē de seruitutibus posuerit: ⁊ respōdeo qz ille titulus ad psonales ⁊ ad pdiales seruitutes est generalis: hic ad prediales tātū.

¶Quēadmodū fuitutes amittāt. Rubrica. 37

3 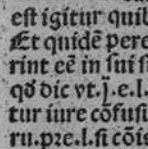

De seruitutis institutione ⁊ earū venditione plene. ℣. dictuz est. sequitur vt videamus de earū amissione et morte. videndum est igitur quibus modis amittantur ⁊ pereāt. Et quidē pereūt ⁊ amittunť ita demū si ſceperint eē in sui substātia: nec sufficit eas ſdeberi. qđ dic vt. j. e. l. si partē. j. rñso. cepte añt amittūtur iure cōfusiōis. qđ dic vt dī. j. e. l. j. ⁊. ℣. de seruitutib⁹. prę. l. si cōis. ⁊. l. tria. ⁊. j. e. l. si cū. Itē amittūtur nō vtēdo: puta decēnio vel. xx. qđ dic vt. j. e. l. sic nec distinguit scieris an ignozaueris viā tuā esse. qđ dic vt. j. e. l. si pte. ℣. si partē. vnde pz ꝙ amittunť et si nō possit alicui negligētia imputari. qđ dic vt. ℣. de ser. ru. prę. l. ⁊ attilicinus. ⁊. j. de edil. edi. l. cū sex mēses. qđ aliter in ꝓscriptione rerū. vt. j. e. de annali ex. l. vl. in fi. l. j. ℣. vlt. hic tñ sufficit nō esse vsuz. vt tñ vbice seruitutes a rusticis separenť. vt. ℣. de ser. vrb. prę. l. hec añt. ⁊. j. e. l. si ąs. ℣. si cūvsum cū seruitute eē opz ita vt seruit⁹ cōstituta ⁊ seruitutis erat eo dē tñ genere. qđ dic vt. j. e. l. si stillicidiū. ℣. vlt. ⁊ l. si in parte. ⁊. l. cōem. ℣. si is. ⁊. l. is cui. ⁊. l. quis aq̄. ⁊. l. ij. ⁊. ℣. qui. mo. vsufr. amit. l. is qui vsufr. nec distinguit quis fuerit vsus dñi tñ vel nole dñi vel cām a dño habeat. qđ dic vt. j. e. l. v. et. l. nam satis. j. respōso. ⁊. l. vsu. ⁊. l. fructuari⁹. ⁊. l.

Circa istā l. per fundi. vide glo. j. in fi. in. c. cū oēs. ⁊ ibi pnor. in fi. col. ⁊ seq. de cō

BIU Cujas

deniqz.ꝛ.l.fine.ꝛ hz.ꝛ.l.q̄ fundū.nō tñ q̄libet socius retinet.vt.j.e.l.aquā q̄. Itē in his secus q̄ eādē oīno hñt seruitutē distinguit diuiserint annū hoc si pluribꝰ ab vno seruitus debeat. si vero vni a pluribus debeat fit multiplex distinctio.vt.no.j.e.l.nā satis.ℊ.si ego.quādoqz tñ ꝓpter ꝓuilegiuz qđ ex se vel ab alio quis habet non amittit seruitutē.vt.j.eo.item sepul.ꝛ.l.si cōmunem.amplius amittuntur per missionez. quod dic vt.j.eo.l.si stillicidium.j.respōso.ꝛ.s. de ser.vr.prę.l.si domus.ꝛ.s.cōia ꝑdiorum.l.si precario.morte aut etiā capitis dimi.nō amittuntur.vt.j.e.l.iura prediorum.

¶De his qui deiecerunt vel effuderunt.Rubrica. 38

4 Actio in factū qñ habeat locum.

Ictuz ē supza de lege aq̄lia q̄ est ex maleficio:seq̄turvidere de actiōe i factū q̄ est ex q̄si maleficio. videdū ē ḡ qñ locū habeat: cui def:ꝛ cōtra quē:ꝛ qđ veniat i ea:ꝛ q̄lis sit. ¶hz aūt locū qñ facto alicui⁹ eoz quoz opa vtebaf dānū ē, datū defficiēdo:vel q̄si effudēdo: vel q̄si de domo:vel q̄si in eū locū ꝓ quē publice hoies vādūt:vel cōsistūt. vt.j.de act.ꝛ ob.l.ex maleficio.ℊ.is cℊ.j.respōso.ꝛ.j.eo.l.j.ℊ.fūma.ꝛ.ℊ.qđ cū suspēderef.ꝛ.l. si vo.ℊ.si ozeari⁹.ꝛ.ℊ.pe.ꝛ.vlt.j.respōso.i fi. de domo dico ꝓpria vel cōducta.vel gratuita. vt j.e.l.j.ℊ.pe. Secus tñ si gratuito:tamē cū dño habitat.forte vt amic⁹ vel libert⁹ exhibēs seruitia vel hospitalitaſ cā recipiat.vt.j.e.l.si vo. ℊ.j. Si autē plures inhabitāt domū aut diuisrit iter se:aut nō.quod dic vt.j.e.l.j.ℊ.vlt.ꝛ.l.si vo.j.respōso.ꝛ.ℊ.iterdū.¶Daf dānū passo ℈ in habitātem in duplū.vt.j.e.l.j.ℊ.hoc i factū. vt tamē si facto serui ei⁹ q̄ inhabitat ꝛ cuius opa vtebaf dānum daf noxaliter agaf.vt.j.e.l.j.ℊ. si seru⁹.ꝛ.s.nau.caupo.stabu.l.vlt.ℊ. seruoꝝ. Sed vbi seruus ihabitat ex ei⁹ quasi delicto cōuenīf dñs.dic vt.j.e.l.j.ℊ.hz tamē liber.ꝛ.ℊ.hoc aūt.l.vlt. ¶Qualis sit dr̄.j.eo.l.si vo.ℊ.b autē. ¶Est et alia i factū actio ex secūdo edicto i solidis.ꝛ.ꝓ eo qđ q̄s habuit appensum.ꝛ facile potuit dānū dare.de qua qualis sit: et quis videaf dānum dare.dic vt.j.e.si vero.ℊ.ꝓtor.vſ q̄ in finē legis.

¶De interrogationib⁹ in iure faciēdis:ꝛ de interrogatoriis actionibus.Rubrica. 39

Ictū ē de actione ad exhibēdū.q̄ ꝓparatoria est alia⁹ actionū: videam⁹ de interrogatoriis q̄ ꝓparatorie fi⁹iter actionū sunt: quādo locū hz hoc edictū:et in q̄bus casibus faciende sint interrogationes:ꝛ vbi:ꝛ qđ sit huius edicti beneficiū:

Qñ hz locū edictū de interrogatoriis actionib⁹.

q̄ sit pena ex edicto inducta.¶hz aūt locum hoc edictū ex ante litē contestatā in principali lite cui⁹ gfa facit interrogationē. Edictū aūt de confessis locū hz post litē cōtestatā. Hec em ē iter ea differētia. Et pz istud ēt naturali ingenio. cū em ꝓ interrogationē ꝛ respōsionē ego istruar a q̄liter,pcedā i cā pncipali quō supza ea ꝓmū cō rogatus testaretur litē vtpote nōdū instructus. Itē cessnē, dum saret rō.l.j.ꝓmo respōso.ne interdū ꝛc.Sed et terrogo similitudo actionis ad exhibēdū idē ꝓbat. Nā tīe quā ꝓmo ipsa ꝓponitur quā actio cuius est ipsa ꝓ paratoria.vt.s.ti.j.l.ij.ℊ.est satis.Illud etiam dex cōcedo ꝙ fiāt post litē contestatā sup hocipso vt post li fieri vel nō fieri debeat interrogatio. Nam de tē hocipso iudiciū est. Illud tamen voluerūt qui de p dā et forte bene:vt ꝓmo cōcipiatur libellus in quo actione quam sum ꝓpositurus.hz fiat cōtesta tio.Et facit pro eis qđ dicit.j.e.l.j.in prin.ꝛ.l. de etate.ℊ.ij.ꝛ.ℊ.qui tacuit.sed ponit ibi insti tuit.i.instituēda dicit ꝛ instituta ꝓ instituēda. Illud querit an interrogāti sit necesse ponere libellum ꝓ interrogatione qđ nō puto:qz cum solo iudicis officio res expediat:nec condēnatio fiat de plano.i.semiplena habita agnitione res expediatur. vt.j.e.l.si defensoz.ℊ.illud. interrogantē autem puto de calūnia iurare.vt s.ti.j.l.thesaurus.vt ita; iudice admittēte sequaf responsio.illud certum est qđ ex interrogatoria actione nullus cogit hodie respōdere

6 hz solo iudicis officio.vt.j.e.l.j ℊ.vlt. ¶In q̄b⁹ casib⁹ ꝛ q̄dē.ſ.in eū q̄ritur an q̄s sit heres:ꝓ q̄ pte:ꝛ qualr.vt.j.e.si defensoz.ℊ.illud. prīa fit vbi cūq̄z te vt heredē cōuēturus sū.s.personali actiōe. Sec⁹ ḡ in reali vel psonali.si tñ sit in rē scripta:vt ad exhibēdū:qz nō vt in heredē instituuntur.vt.j.eo.l.de eo.ℊ.pe.ꝛ.vlt.scda fit vbi cūq̄z ꝓ parte pñt cōueniri heredes.secus ergo si actus vel iter vel via petaf cū hec etiam ab eo,q̄ ex minima pte est heres petātur.vt.s.faher.l.heredē.ℊ.an ea. Tertia fit vbicūq̄z itereſt interrogantis vno mō magis iterrogatū esse heredē ꝙ alio.vt probatur ꝓ legata q̄ ab intestato nō petūtur. Itē ꝓ substitutiones que nō trāseūt ad scōm heredēv̄ sikia.vt.C.de fideicō. l.eam quā.ꝛ.j.de leg.prę.l.iij.ℊ. hoc autē.ꝛ.j. de vul.substi.l.qui liberis.ℊ.vlt.et.j.de ver.si. l.sciendum.ꝛ.j.ad treb.l.quia perinde.ℊ.j.et.l. si patroni. ꝓmo responso.Item ꝛ quarto fit in terrogatio an quis seruum noxium possideat.vt.j.eo.ℊ.q̄ inter. Itē quinto an possideat edes et pro qua parte et fit sexto.vt.j.eo. non alienum.et.l. qui seruum. ℊ. vltimo. et septimo an sua sit quadrupes.vt.j.eo.l.siquis in iure. Octauo si penes se habeat peculium. vt.j. eo.si fideiussor.ℊ.vlti. Nono an sit maior.vt.j. de etate.ꝓmo responso.Item.x.in rei vendicatione an possideat.et.xj.pro qua parte.In.xij.

7 generali.vt.j.eo.l. pennl. ¶Fiunt autem omnes in iure.i.apud iudicem licet in itinere vel domo hoc agat:nō obseruato etiā loco diffinitiua fertur sñia.qz res ista nō exigit plenā causę cognitionē:alioq̄n cōtra.vt.ff.eo l.noluit.ℊ. q̄ ait.l.si defectus.ℊ.illud.ꝛ.s. de iusti.ꝛ iur.l.

8 pe. ¶Est autē huius edicti bñficiū grāde qz ꝙ ꝓ testes q̄s neq̄t ꝓbare ꝓ aduersarij cōfessionē anteq̄ aperiē ꝓbabit. vt.j.e.l.ij.ꝛ.iij.ꝛ.iiij. Est etiā circa ptinentiā bñficium.vt attēdas vtrū q̄s in suum ꝓiudiciū cōfiteatur qđ scit esse fal-

BIU Cujas

sum:an ignorat esse falsum. vt si sciat reuocat cõfessionẽ añ̃ꝑ sit lis cõte. cõtra eũ ꝓ quo est confessus non añt postea: nisi actori obsciatur sua scientia: ⁊ tunc reuocat reus etiaz post lit. cõte. Itẽ qñ̃ añ li. cõte. nõ reuocat cõfessionẽ vt si a ꝑsona peteret evolebat actor velsucapiõe cõpleta a possidẽte retro vult añ litẽ penitere qđ eis in his casib⁹ non lꝛ. vt. ꝫ. de rei vẽ. l. is q̃. et. l. si añt. ⁊ de do. l. pe. si añt ignorat falsum. si quidẽ iusta sit ignorantia succurrit ei ꝓbanti rem aliter esse ꝙ̃ respõdit. vt si aduersari⁹ repli cet de sciẽtia ꝓbet. Si autẽ in ignorãtia culpa dolo ꝓxima interueniat succurrat ei vt si credidit se institutũ rite ab eo q̃ furore detinebat. vt. j. eo. de etate. ℔ qui iustã. hec si confiteat qđ ius ⁊ natura non respuit alioquin cõtra. qđ dic vt. j. e. cõfessionib⁹. ⁊. l. si is cuius. ⁊. l. si seruus ab. ¶Et sunt ista notanda: qz per hoc ꝓbatur hoc edictũ ante litẽ rei principalis habere locum. postea eñ nulli penitere licet: nisi erranti in facto. nisi sit minor. vt. j. de confes. l. certum. ℔. vlti. ⁊. l. non fatetur.

Circa istũ ti. de quib⁹ re. ibi ad eũ dez ec. fa cit. c. j. vbi dñs abbas in iñ. no. de can. pos. ⁊ ꝓprie.

¶De quibus rebus ad eundem iudicem ea tur. Rubrica 40

Qualiter iudicis officio expediãtur interrogatiões dictũ est: nũc qualiter ordinent vel expediantur iudicia per quasdã actiones q̃ continẽt societatẽ veraz: vt actio ꝓ socio vel cõionez rerum ꝓ diuiso vt indiuiso. vt actio fini. regũ. fami. her. cõmuni di. vel cõionẽ actuum: vt tutele in quibus dicitur vt oẽs persone quas cõuenire vel ꝓuenire alios his actionibus contingit eundẽ iudicez petant vt apud eundẽ respõdeant. vt. j. eo. l. j. ⁊. ij.

¶Si messor falsum modũ dixerit. Rubrica. 41

2 Dictũ est de actione finium regun. fa. her. cõi di. Sed qr in diuisione rerum: ⁊ in emptiõe plerũq̃ messor adhibet: ⁊ renũciat falsum modũ apponit si messor falsuz modũ dixerit. Nã si vez dicat certũ est eũ nõ teneri. vt. j. e. l. j. ij. rñso. ¶Quare sit inducta actio ĩ factũ ℈ messorẽ. qđ dic vt. j. e. l. j. ℔. iõ. Et qñ: et quidez in subsidiũ. vt. j. eo. l. iij. ℔. competit. Et ꝓpter que: ⁊ quidez ob dolum ⁊ latam culpam facta renunciatione interueniat merces an non: quia non agitur tanq̃ ex locato vti q̃ enim ꝛc. vt. j. e. l. j. ℔. hec actio. ⁊. l. ij. Et est hoc speciale quia alꝭ etiam lenis prestatur alꝭ punitur vt in do vt facias. vt. j. de prescri. ver. l. j. ℔. sed si facio. et depositi. l. j. ℔. si quis seruum. Si autem nullo modo renũciet dolo agitur de dolo. quod dic vt. j. eo. l. si messor. Datur etiam vtilis actio quandoq̃. vt. j. eo. l. antepe. et vlti. ¶Et sunt hec duo specialia. alꝭ enim ex cõtractu actio datur in heredez ⁊ de peculio. vt. j. de actio. ⁊ obli. l. ex cõtractibus. ⁊. ꝫ. de his qui de ie. vel effu. l. j. ℔. cum autem.

¶De cõditione triticaria. Rubrica 42

3 Prosecuto tractatu irregularitũ conditionũ suppo nit de condi. triti. q̃ ⁊ ipsa irregularis est: vtpote cũ sicut cetere nõ in ℭctibus tm̃ vel q̃si: seu maleficijs vl̃ q̃si locũ habeat. ℨz nũc circa hoc nũc circa illa suã exhibet potestatẽ. Videndũ est igitur vñ dicatur: ⁊ quãdo locum habeat: ⁊ qualiter ex ea fiat condẽnatio. Et quidẽ in nullo iuris corpore cõtinetur vnde ipsa assumat appellationẽ. põt tñ probabiliter dici eam sic vocari a tritico: cuius primũ gratia est inducta. vel dicit a tritico auctore ad exemplũ publiciane. vt insti. de ac. ℔. sed ⁊ qr sane. ¶Habet autẽ locũ ista conditio vbicũq̃ res aliqua: petitur vt nomẽ rei sicut est eius ꝓpria et larga significatio corporalia ⁊ incorporalia oĩa cõtinet excipiat̃ sola pecunia numerata. vt ff. c. l. j. rñso. ℔. ⁊ gñaliter. ⁊ insti. de rebus incor. j. rñso. igitur si vera sunt q̃ dixim⁹ in omni casu vendicabit ista cõditio sibi locum vbicũq̃ et certi cõditio generalissima q̃ in omni et sola re certa ꝓponitur. vt. ꝫ. si cer. pe. l. certũ. ⁊. l. certi cõditio. excipitur sola pecunia vt dictũ est numerata in qua hic cum generali cõditione non currit. Pecunia autẽ numerate appellatiõe ea tantũ q̃ consistũt in numero non in mẽsura vel pondere excipio quia ea licet sub nõe pecunie non tñ sub appellatione numera. cõprehẽdun tur. sunt eñ species coeque. vt hec bene ꝓbantur. ꝫ. si cer. pe. l. ℔. ℭ. mutui. ⁊ de ver. sig. l. pecunie. vlterius etiã ꝓgreditur hec conditio quasi generalissima: qr per generalissimaz solas spẽs et ℭtitates vt dictũ est petũtur. per hanc etiaz seruitutes vt diximus q̃ res incerte dicũtur. vt ff. de ver. ob. l. vbi añt non. ℔. q̃ id qđ. ⁊. l. iiij. ℔. catho. lꝛ autẽ dixerim oẽs res peti posse quo ad quid. tñ distinguit inter corporalia ⁊ incorporalia. corporalia eñ ita demũ petim⁹ si non sint nostra nisi in casib⁹. vt. j. e. l. j. ℔. vl. ⁊. l. ij. incorporalia etiã si nostra sint non solum si nobis debita. vt ꝓbatur. j. eo. l. j. ℔. et generaliter. in fi. qđ etiã denotat sequentis. ℔. aduersatiua coniunctio añt ait eñ rem autẽ suam ꝛc. Et supponũtur exẽpla de rebus corpalib⁹ tm̃. vt ex fine legis. j. ptz. Fit añt in hac actiõe condẽnatio variis modis ℈m opi. quoz̃dã. distinguit eñ qui dam petat ℭtitas an spẽs ℈ ℭtitas id obserue tur quod est. j. cõmodati. l. sed mihi. ℔. in hac ſ fiat in spẽs tps moze q̃ snĩa displiceet duob⁹ modis. vno qr ⁊ lex ista ⁊ illa loquitur in spẽ hec eñ in seruo loquitur: ⁊ illa loquit in cõmodato qđ nõ cõtrahit nisi in spẽ: vt cuilibet apparet. vñ ⁊ in eodẽ tit. cõmodati. l. ℈ mihi. ℔. vl. dicit ea cõmodari non posse q̃ vsu cõmittit. scdo reprobat qr in ℭtitate tps precedẽs spectat. vt ꝓbatur. j. eo. l. vlti. ⁊ ꝫ. si cer. pe. l. vinũ. Nam tps diei quo debuit fieri solutio spectat. sed verior est sentẽtia Johã. distinguentis. an res tantũ vel interesse tm̃ petatur. puta si factum erat in obligatione an res ⁊ accessio. in primo casu indistincte siue ex contractu bonefidei vel stricti iuris agatur spectat tps moze. vt hic. ⁊. j. de ver. ob.

Vñ siuz nomẽ trahit tricaria.

Qñ habeat locum triticaria conditio.

Qualiter condenatio

BIU Cujas

l.si fundus.si res ⁊ acceſſio ſpectatur tp̃s more in cõtractu bonefidei qđ appellatur rei iudicande:qz eo tẽpore potuit res iudicari. Jn ſtrictis iudiciis ſpectatur tẽpus litis cõteſtate in naturali acceſſiõe ſi petam qđ aliq̃n non fuit meum alioquin etiã precedẽs tp̃s ſpectari poterit.vt ff.de vſur.l.videamus.§.ſi actionẽ. Jn ciuili accẽſſione nullũ tp̃s ſpectatur qz nunq̃ currit in actione ſtricti iuris.vt.C. de condi.inde.l.j.eſt autẽ talis iſta cõditio quales ſunt oẽs cõditiones.vt diximus.ſ.in ſumma.C.ſi cer.pe.

¶Ad legẽ rhodiã de iactu. Rubrica 43

4 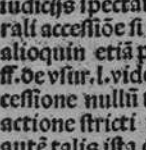

Jctus eſt ſupra

de exercitoria actione q̃ ſubuenit cõtrahẽtibus cum magiſtro. Nunc audiam⁹ de lege rhodia q̃ his oĩbus ſuum indulget auxilium: q̃ cauſa cõis periculi euitãdi aliquod detrimentũ ſunt paſſi. ¶Vñ dicatur rhodia:⁊ qui dem ab inſula rhodo cognominaf in qua antiquit⁹ mercatorũ plurimũ fuit⁹ quorũ cauſa non tñ in rhodo inſula ſed gñaliter in oĩbus terris lex eſt ꝓmulgata. cui prevalere ꝺ̃nia conſuetudo non põt.qđ dic vt.j.eo.q̃ leuãde.ſ.nouiſſimus. ¶Vbi locũ habeat qđ dic vt.j.eo.l.j. hoc ita ſi nauis erat in periculo ⁊ ꝓpter iactũ ſalua eſt facta.qđ dic vt.j.eo.l. amiſſe.ibi.nam huius ⁊c. Jdẽ in quaſi iactu q̃ duo cõtinet.i.et aſperginẽ ⁊ redẽptionẽ ⁊ rerum trãſlationẽ. et dic vt.j.e.l.nauis.j.rñſo.⁊.ſ. cõtra ſi ſcapha.et ſ.ſed ſi nauis.⁊.ſ.vl.⁊.l.ij.ſ.ſi nauis.⁊.l.cum arbor. Sed ⁊ idẽ in quaſi mercib⁹. qđ dic vt.j.e.l. ij.ſ.ſi cõſeruatis. ¶Que actio detur:⁊ cui: ⁊ in quem:⁊ quidẽ ex cõducto ſi cõduxerũt nauẽ vel operã hi quorũ merces ſunt amiſſe cõtra magiſtrum nauis vel ſublato circuitu de equitate cõtra eos quorũ merces ſalue ſunt. qđ dic vt.j.e. l.ij.j.rñſo.⁊.ſ. plane cõmodius.et.ſ. de eo per quẽ fa.⁊.l.vl.ſ.plane.⁊.ſ. de cõdi.inde.l. dñs teſtamẽto. Victores autẽ dici poſſunt q̃ habẽt vel non habẽt merces exhibẽt tñ operas ſuas magiſtro nauis ad nauigãdum: vel ſemp vel qñq̃ vt permittãt eos habere ⁊ eſſe naui. ¶A quib⁹ ⁊ pro quibus rebus ⁊ qualiter debeat fieri collatio.qđ dic vt.j.e.l.ij.ſ. cum in eodẽ.⁊.ſ. portio.⁊.l.nauis.ſ. cum autẽ.

Rhodia ex vñ dicaf ⁊ vbi locũ hz.

¶Oñ actio de peculio eſt ãnalis. Rubrica 44

5

Epeculio in gene

re.ſ. dictũ eſt: ſequitur videre in ſpẽ de vita actionis de peculio.ſ.vſq̃ ad qđ tp̃s porrigaf. Oñ ſit annalis. ⁊ quidam ſi ſeru⁹ vel filius in ptãte dñi: vel pñs remaneat ꝓpetuo datur: ceterũ ſi exeãt de ptãte ſit tpalis.vt.j.e.l.j.ſ.q̃diu. Remanere autẽ dicuntur etiaz ſi eoz̃ ſtatus ſit in ſuſpẽſo.qđ dic vt.j.e.l.cũ poſt.ſ.vl. Nec diſtinguit ſeruus fructuarius ab eo q̃ eſt ꝓprius.vt.j.e.l.j.ſ.vl. Itẽ exire dicunt plurib⁹ modis.qđ dic vt.j e.l.j.ſ. alienatio.⁊.ſ. emãcipatio.⁊.ſ. ſed ⁊ ſi alio.nec ſufficit opinari mortuũ.ſ mortuũ eſſe oꝓz.vt.j e.l.q̃ ſint. ¶Alienatio aũt qñq̃ fit ex cã vẽditionis.⁊ tunc dic vt.ſ. de pecu.l.ſi ex duob⁹.ſ.vl. et.l. ſẽ ⁊ ſi q̃s.⁊.l.nõ penes. Oñq̃ ex alia ⁊ tunc ſiq̃dẽ fiat in vlt.volũtate.dic vt notaui.ſ.de tribu.l.qđ in heredẽ.ſ.ſi ſeruo.⁊.j.e.l.j.ſ. item beres.⁊.ſ.an ergo.⁊.ſ.pegaſus.⁊.j.de dote ꝑle.l. j.ſ.per ẽuiũ. Si vero fiat inviuos ⁊ q̃ alienat retineat peculiũ conueniẽf infra annũ ex quo quis potuit experiri. qđ dic vt.j.e.l.j.ſ.annus. ſi vero nõ retinuit nullo tp̃e tenetur alienator vel heres eius:ſz his ad quẽ ꝓuenit.vt.j.e.l.j.ſ. ſi precepto. ¶Qđ autẽ dictũ eſt actionẽ perpetuam vel tẽporalẽ eſſe. intelligendũ eſt ſm variam ſignificationẽ contractuũ ⁊ actionũ.quod dic vt.j.eo.l.cum poſt.primo reſpõſo.

Uſq̃ ad q̃tũ tp̃s actio de peculio durat.

¶De exceptiõe reivẽdite ⁊ tradite. Rub. 45

6

Ontra euincen

tem datur alicui remediũ exceptionis rei iudicate. ⁊ traditiõis. ⁊ ideo de ea ſupponit. Videndũ ergo eſt qñ locũ habeat.⁊ quidẽ tunc qñ vẽditio lege nõ renitẽte ꝺ̃cta eſt: aliquin cõtra.vt.C. de agri.⁊ cẽſi.l. quẽadmodũ.ni ſi ex poſt facto cõfirmeſ.vt.ff. de vſuca.l.cũ vir prediũ. Itẽ cũ traditio vel quaſi traditio vt patientia vẽditoris ſecuta eſt venditionẽ. Jdẽ⁊ſi emptor ſine ſuovitio eſt eam nact⁹.vt.j.e.l.j.ſ. vlt.⁊.ſ. de publicia.l.ſine autẽ.ſ.ſi quis. nec intereſt ego vẽdã.an alius mãdato meo.ſiue dñs poſt venditionẽ vel traditionẽ an nõ. qđ dic vt j.eo.l.j.ſ.ſi quis.⁊.ſ.celſus. ¶Illud nota qđ in ſubſidiũ huius exceptionis datur exceptio infactũ:vel doli.qđ dic vt.j.e.l.j.ſ.ſi ſeru⁹.⁊.C.de euicti.l.exceptionẽ. ¶Cui detur.datur aũt emptori et eius ſucceſſori vniuerſali vel ſingulari. vt.j.e.l.vl.⁊.ſ.de pac.l.ſi tibi.ſ.pactum.

¶De in integrũ reſtitutiõib⁹. Et ſcias q̃ hec rubrica aliquali errore omiſſa: nõ cadit hoc in ſi.ſed.ſ.poſt titulũ de calũniatoribus. ſed melius fuit eam hic collocare q̃ penitus omittere:parcas ergo. 46

7 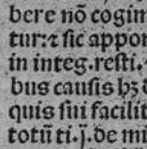

Ractatum eſt ſu-

pra de ꝓcuratoribus et neg.geſt.ſ.de negociis nris ab alio geſtis.q̃ tñ rata habere cogimur.vt.ſ. de neg.ge. l.põni⁹. Jtem nunc intẽdit tractare de his q̃ non ab alijs:ſz a nobiſpſis gerunt.⁊ tñ rata habere nõ cogimur. ũo nobis in integ. reſti.datur:⁊ ſic apponit de in iteg.reſti.⁊ bñ poſuit de in integ.reſti.⁊ nõ de in integ.reſti.qz ex pluribus cauſis hz dari in integ.reſti.vel qz leſus eſt quis ſui facilitate.vt cũ datur rõne etatis vt p totũ ti.j.de mino.vel dolo aduerſarij vel metu vt p totũ tit.j.qđ me.cã.⁊.j. de dolo. vel ꝓpter abñtiã ꝑabilẽ:vel alias plures cauſas ꝑabiles.vt p totũ ti.j.ex q̃.cau.ma. Itẽ põt fieri reſtitutio iure actiõis:vt p actionẽ qđ me.cã.⁊ p actionẽ de dolo.vt.j.qđ met⁹ cã.p totũ.⁊ de dolo p totũ. Itẽ iudicis officio.vt.j.de minoꝛi.⁊.j. q̃.ex cau.ma.⁊ iõ ꝓmittit hic gñales titulũ. poſt iſtũ ſupponit ſpãles.vt.j.e.l.j.ſic.j.ſi cer.pe.ſic j.qđ cum eo.ſic.j. de interdictis. Ponit ergo in

BIU Cujas

isto titulo regulas ḡnales sup ḡlibet in integ. resti. ꝓmā dic. vt. j. e. l. oēs. tibi dicit cā cognita. Scdam. vt. j. eo. l. scio. Tertiā. vt. j. e. l. nemo. Quartā. vt. j. e. l. nō solū. in pri. Quito assignat differētiā quādā in integ. resti. q̄ dak rōne etatꝫ ꝛ eā que dak rōne absentie. vt. j. eo. l. fi. ꝛ supple distinctionē quā ibi ⁊ sueuim⁹ notare que alibi scripta est. ¶Si aūt ḡras q̄d fit in iteg. restitue re. Est in ꝑtinū ꝛ primeuū statū oia reducere. vt ꝓbak. C. si aduersus trāsac. ꝓ totū ti. ꝛ C. de reputa. ꝛ j. de minoꝛib⁹. l. qd si minoꝛ. ff. restitutio. ꝛ j. de vsuris. l. ꝓideamus. ff. in fauiana. et C. de sen. paſ. l. ij.

¶Finis rubꝛicarum. ff. veteris.

¶Sequuntur rubꝛice Inforciati.

¶De impēsis in reb⁹ dotalib⁹ factis. Rubꝛi. 1

1

Ixit supra soluto mr̄imonio quē admoduꝫ dos petak. Et q̄ sepe contingit expēsas fieri a marito in dote quare non totā vult reddere im mo impensam deducere: ꝛ quandoq; ipso iure dos ꝓpter impensas minuitur. Ideo hic intitulat generaliter de impensis in rebus dotalibus factis. Ad quod sciendum quia impensa est triplex. vel necessaria: vel vtilis: vel voluptaria siue voluntaria. vt. j. de verb. sig. l. impense. ꝛ j. eo. l. j. in pri. ¶Et que dicātur necessaria impensa. dicitur in lege ꝓdicta. de verb. signi. ꝛ j. eo. l. j. ff. j. ꝛ. l. iij. in prin. ꝛ l. ipense. ¶Itē no. hic dici dupliciter necessariam impensam. vt. j. per totum. ꝛ ꝓut ibi bene nota. Que sit vtilis. dicitur in. l. illa impense. j. de verbo. signi. ꝛ j. eo. l. quod dicitur ff. fi. ꝛ d. l. impense. ꝛ l. vtiles. ¶Que volū taria habetur. j. de verb. sig. l. impense. ꝛ j. eo. l. voluptarie impense. ff. fi. ¶Item no. q̄ impensa alia dicitur fieri ad perpetuam agri vtilitatem. alia causa tēporalis vtilitatis. i. causa fructuum percipiendoꝝ quasi ad ꝓsentis āni siue tpis fructus ꝓcipiēdos. vt. j. e. l. iij. ff. nos. ꝛ l. pe. ꝛ fi. ꝛ in hac nō dak repetitio marito ſz cō pēsat cū fructib⁹. vt. j. e. l. iij. ff. nos. ꝛ l. pe. ꝛ fi. et ibi ad b̄ plures induxi leges. si aūt ad ꝓpetuaz agri vtilitatē illā repetit maritus nisi sit īmoderata. vt. j. e. l. oīno. ꝛ l. pe. ꝛ fi. Et siq̄dē est necessaria. dic de ea vt. j. eo. l. j. in fi. ꝓmi rñsi. ꝛ ibi notaui. ꝛ l. qd dꝛ in pri. ꝛ ff. j. ꝛ ibi no. ꝛ ff. de iure do. l. si is. ff. qd dꝛ ꝛ ff. fi. ꝛ j. e. l. qd dꝛ. ff. si dos. Si aūt vtilis dic vt. j. e. l. vtiliuz. ꝛ C. de rei vxo. ac. ff. sed nec. ꝛ j. e. l. ꝓ voluptarijs. ꝛ l. qd si. et j. eo. l. in voluptarijs. ¶Item vbi non minuitur dos ipso iure ꝓ impensis repetuntur. vt dictum est. nō tamen datur ideo dotis retentio. vt. C. de rei vxo. ac. ff. fileat. ¶Adde tamen secū dum quod ibi nota. et ff. so. ma. l. diuoꝛtio. ff. ob donationes. Hyr.

¶De liberis agnoscendis. Rubꝛica. 2

2

Ictus est supra de rerum amotarū actione q̄ ita demū habet locum si secutus sit diuoꝛtiū. vt. ff. ti. j. l. rerū amotarum actio. transit cōsequēter ad ad plautianū senatusc̄ōsult ū qd factū est de liberis agnoscendis: ꝛ ad eos tm̄ pertinet q̄ post diuoꝛtiū eduntur. vt. j. eo. l. iij. ff. j. ꝛ l. j. in prin. Et sic apponit ḡnaliter de agnoscendis tam de his q̄ ante diuoꝛtiū q̄ de his q̄ post. ꝛ de eis alēdis a parētibus: vel parētibus a liberis. Et q̄ simile ius sepe obseruak inter patronos ꝛ liberos q̄ inter parētes ꝛ liberos. vt insti. qui. mo. ius pa. po. sol. ff. nostra autē. ꝛ insti. de legi. patro. tute. ꝛ insti. de legi. parē. tu. Ideo ꝛ de alendis patronis a libertis ꝛ ecōuerso ponit. Et q̄ dem sup agnoscēdis liberis duo sunt facta senatusc̄ōsulta plautianū ꝛ aliud sub diuo adriano. vt. j. e. l. j. in prin. ꝛ l. iij. ff. j. ¶Ō autē contineatur in plautiano senatusc̄ōsulto habes. j. e. l. j. vsq; ad illū. ff. pena aūt mariti. ꝛ sunt illi dies xxx. nō vtiles ſz cōtinui. vt. j. eo. l. j. ff. si mulier esse. Si aūt maritus bñ obseruauerit q̄ in sena tucōsulto ⁊tinent: nō ḥz necesse agnoscere partum nisi vere filiꝰ fuerit. si aūt nō obseruauit pena extraoꝛdinaꝛia arbitrio iudicis sibi imponitur. vt. j. e. l. j. ff. pena aūt. vel q̄ filiꝰ ḥz sit in sua potestate exit de eius ptāte. ar. C. de la. lib. tol. ff. ſz scimus etiā. ar. ff. C. de mup. l. pen q̄ filiam. Item cogit eum agnoscere ꝛ alere vt filiū q̄us ex alio forte cōceptus sit. vt. j. e. l. j. ff. pena. ꝛ ff. pe. ꝛ vl. non tñ intelligas ꝓ hoc sic sibi ꝓiudicari vt habeat eum suū heredez q̄ non ḥz necesse nisi vere filius sit. vt. j. e. l. j. ff. pe. ꝛ vlti. Itē si mi fit custodes marit⁹ nullū ꝓiudiciū sibi generat ob hoc. vt. j. e. l. j. ff. ſi mulier eē vbi dicit quē admodū per cōtrariū. vsq; in fi. Sed nec partui fit aliquod ꝓiudiciū cum possit ꝓbare se filium. vt ꝑdicto. ff. pe. ꝛ vlt. Sed ꝛ mulieri si non obseruauerit q̄ sena. cōsul. cōprehēduntur pena imponit q̄ cum al's maioꝛi termino alimenta ꝓstare nō cogatur. vt. C. de pa. po. l. penul. hic tñ cogetur. vt ꝓbatur. j. eo. l. j. ff. illud. ꝛ ff. pe. vbi dicit sed ad id tm̄ vt pater ita alere ꝛc. Sed si his nō sit contētus marit⁹ remedijs ꝓtoꝛis cogeꝫ mulier. vt. j. titu. j. l. j. ff. ex hoc. Sed quādoq; mulier causa cognita excusak. vt. j. eo. l. j. ff. si mulier esse. ꝛ sic apparet q̄d si vteroq; obseruauit que cōtinentur senatusconsultis tam vir q̄m vxoꝛ nō cogitur marit⁹ agnoscere partum vel alere: nisi cōstet eum vere filium esse. Idem est ꝛ si neuter obseruauit q̄ denunciatio a marito non incipit: sed a muliere. vt. j. eo. l. j. ff. illud. ꝛ ff. pe. vbi dicit idem. Per contrariū quoq; ait. si autē mulier obseruauit ꝛ marit⁹ non cogitur agnoscere ꝛ si non cōstet eum vere filium si autē mulier non obseruauit maritus autē sic non cogitur agnoscere. vt. j. e. l. j. ff. illud. Item non habet locum hoc plautianū senatusc̄ō. nisi in partu qui editur. xxx. diebus elapsis post diuoꝛtiū. ꝛ mulier dicit se ex eo ꝓegnantē. vt. j. e. l. j. ff. lege ex eo. ꝛ j. e. l. j. ff. si mulier eē. ꝛ l. iij.

Dic bar. in l. cū fil dus. ff. j. ꝑ. oppo. ar. b si qd mihi. ff. si cer. pe.

BIU Cujas

ſ.j. Sed aliud ſena. cõſul. tpe diui adriani latũ
3 habet locũ in. v. caſibus. vt. j. e. l. iij. ſ. j. ¶ Itẽ no
ta ꝙ in cã filiationis ſnia lata facit ius: ꝛ prein
dicat nõ ſolũ illi cũ quo eſt actũ ſz ceteris agna
tis. vt. j. e. l. j. ſ. fi. ꝛ. l. iij. ꝛ. iij. in pri. ſicut in cã in
genuitatis. vt. ſ. de ſta. ho. l. ingenuũ. ꝛ in que
relã inofficio. teſt. vt. ſ. de inofficio teſt. l. papi.
ſ. de. ſ. fi. ꝛ. l. q̃ re. ſ. fi. ꝛ. j. de leg. j. l. ſi ſeruus plu
4 rib̃ ſ. j. ¶ Tranſeũdũ eſt ad ſequentẽ partẽ ru
brice. ſ. de alendis liberis vl̃ parẽtib̃. Et q̃dez
liberos cogũtur alere parẽtes tam in ptãte cõ
ſtitutos ꝙ emãcipatos vel alio modo ſui iuris
effectos ꝛ tã maſculos ꝙ feminas. et hoc ſi illi
nõ habẽt vnde ſe alere poſſint. Parentes intel
lige tã maſculos ꝙ feminas ꝛ oẽs aſcendentes
tam p maſculinũ ſexũ ꝙ per femininũ. Illud tñ
teneas: ꝙ aũ aſcendẽs p femininũ ſexũ ita de
mũ alere cogitur: ſi aſcendẽs per maſculinum
inops ſit vel mortuus q̃ alere nõ poſſit. vt. j. e.
l. pe. Item liberos intellige oẽs deſcẽdẽtes: et
tam legitimos ꝙ naturales ex cõcubina: q̃ ſe
cus ſi ex inceſto coitu. Et naturales non ſolũ a
parente ſz etiã a filijs legitimis poſt mortẽ pa
tris ſunt alendi. vt in autẽtico q̃bus modis na
tu. effi. ſui. ſ. ſi quis aũt defunct⁹. ꝛ. ſ. opz. ꝛ. ſ. in
q̃b⁹. ꝛ. ſ. fi. colla. viij. Sic ꝛ ecõuerſo egẽtes parẽ
tes alendi ſunt a liberis. Et ꝙ hec predicta vã
ſint ꝓbatur. j. e. l. ſi quis alij. in prin. ꝛ. ſ. ſi ipu
bes. ꝛ in autẽ. vt li. ma. ꝛ aui. ſ. illud ch̃. Si aũt q̃
alere debet hoc facere detractet. dic vt. j. e. l. ſi
quis. ſ. ſi quis ex his. niſi iuſta cã ſit quare hoc
detractet. vt. j. e. ſiq̃s. ſ. idem iudex. Sed ſi pa
rens neget filium ꝛc. vt. j. e. l. ſiquis. ſ. ſi vel pa
rens. Item nõ tñ alimẽta ꝛc. vt. j. e. l. ſiq̃s. ſ. nõ
tñ. Et adde quod eſt. j. e. l. ſiquis. ſ. parens ꝙ
5 nis. ¶ Sequit de vltima parte Rubrice de alen
dis libertis vel pfonis. Et quidem alẽdi ſunt
patroni vel ecõuerſo egẽtes ꝛ eor⁹ filij a liber
tis vel libertabus. quod dic vt. j. eo. l. ſiq̃s. ſ. ſo
lẽt. ꝛ. ſ. alimẽta autẽ. ꝛ. l. ſi. Item pater ꝛ mr̃ pa
troni cõpfonus cõpfoni ꝛ filij eius minime ſu
perſunt. vt. j. eo. l. ſi quis. ſ. fi. Sed ſi a liberti li
berto ali ſe deſiderent pfonus vel ab eo ꝛc. vt
continef. j. e. l. ſi quis. ſ. ſiquis a liberti. Sz nũ
quid filij liberti cogef ſaltẽ viuo liberto. cuz li
bertus hoc facere nõ poſſit alere pfonũ. que pe
na imponaf liberto nõ preſtãti alimẽta pfono
habes. j. e. l. alimẽta. ſ. j. Sic ecõuerſo pfonus
debet alere libertũ egentẽ. q̃d ſi nõ faciat pena
iponif. q̃ qualis ſit habes. j. e. l. alimẽt a in pri.

¶ De ventre inſpiciendo et cuſtodien
do partu. Rubrica. 3

6 Dictuz eſt ſupra de liberis agnoſcendis vbi caue
tur aliq̃d: lz ſummoten⁹ de mit
tendis cuſtodibus a marito ad
partũ cuſtodiendũ. vt. ſ. tit. j. l. j.
Ideo hic generaliꝛ apponit de cuſtodiẽdo par
tu. ꝛ addit de eo inſpiciendo. Eſt igif ſcienduz:
q̃ aut diuortio ſeparatũ eſt matrimoniũ: ꝛ ita
vterq; adhuc viuit aut morte viri. ſi diuortio:
aut mulier ꝓfitef ſe pgnãtẽ; ꝛ tũc recurrẽdũ eſt
ad ſena. con. plautia. ꝛ ſic ad ſuperiorem titulũ.
a vt. j. e. l. j. ſ. ex hoc. ꝛ. ſ. igif. aut diffitef[a] ꝛ tunc [a] Aut de
facta eſt ꝓſtitutio duor⁹ fim. q̃d dic fm q̃d legif fiteat. vl
j. e. l. j. in pri. ꝛ. ſ. notandũ. ꝛ. ſ. itẽ. ꝛ. ſ. ſi oẽs. et de bal. in
ſ. q̃d meminiſſe. Si aũt morte viri ſolutũ ſit ma l. vinũ. in
trimoniũ hz locũ edictũ pt̃oris. q̃d dic vt. j. e. l. pe. colũ.
j. ſ. de inſpiciẽdo. ꝛ. ſ. quis. ꝛ. ſ. fi. ꝛ. l. pe. ꝛ. fi. et ff. ſi cer
adde q̃d eſt. j. e. l. q̃d natũ erit. ꝛ. ſ is apud quẽ. tũ pe. ve
Si aũt mulier nõ patiaf obſeruari q̃ ſupra di fert do
cta ſunt hz locũ q̃d eſt. j. e. l. ſ. ſi cui. Et eſt b̃ edi ias. l. ſ.
ctũ derogatoriũ carboniani ſiue illius de vẽ. in ex legati
poſ. mit. vt. j e. l. edictũ. Sed nunq̃d et cõſtante cã. in. iij.
mr̃imonio habebũt iſta locũ de cuſto. partu et no. ff. de
inſpiciendo vẽtre ꝛc. forte lz nõ ex. ꝙbis cõſtitu ꝙb. obli.
tionis vel edicti pt̃oris: ſed ex mente.

¶ Si vẽtris nomine muliere in poſſeſſione miſ
ſa eadem poſſeſſio dolo malo ad alium transla
ta eſſe dicatur. Rubrica. 4

7 Dictuz eſt ſupra de
inſpiciendo vẽtre ꝛ cuſto. partu. Sz
cõtingit interdũ mulierẽ pregnãtez
mitti in poſſeſſionẽ cã ventris ꝛc. ſup
que pretor pſpexit. vt. j. eo. l. i. Eſt ergo viden
dum quando habeat locũ actio in factũ ex hoc
edicto: ꝛ cui detur: ꝛ õ quẽ: et ad quid: ꝛ qualis
ipſa ſit. Quãdo habeat locũ. dic vt. j. e. l. in pri.
et. l. iij. in primc. Competit autem hec actio ei cu
ius intereſt aliũ non eſſe miſſum in poſſeſſionẽ.
Cuius aũt videat intereſſe. habes. j. tit. j. l. j. ſ.
cõpetit. ꝛ. ſ. tit. j. l. j. ſ. pe. ꝛ. l. pe. ꝛ fi. Et õ quem
detur. dic vt. j. e. l. j. ſ. nõ ſolum. ꝛ. ſ. fi. in fi. et ad
intereſſe datur. vt. j. eo. l. j. ſ. et ideo ſi id ꝛc. vt
j. l. iij. ſ. fi. Perpetua eſt hec actio ꝛ pretoria ꝛ rei
perſecutoria. vt. j. e. l. j. in prin. ꝛ. ſ. fi. Nõ infamat
q̃ lege nõ cauetur eã famoſaz. In heredẽ nõ da
tur niſi ꝙtenus ad eũ puenit vt lite cõte. inſoli
dũ. q̃ ex dolo ſiue ex maleficio: vel quaſi ꝓfici
ſcitur q̃d apparet q̃ ex ea nõ daf de peculio in
patrẽ: ſed quatenus ad eũ puenit. vt. j. l. j. in fi.
Et iõ lite nõdũ ꝓteſtata nõ daf in heredẽ inſo
lidũ. vt. C. ne ex deli. defun. l. j. Itẽ adiecit pret
vt q̃ per dolũ ꝛc. vt. j. e. l. j. ſ. neceſſario. Hyene.

¶ Si mulier ventris noĩe in poſſeſſione ca
lũnie cauſa eſſe dicatur. Rubrica. 5

8 Dictuz eſt ſupra
ſi vẽtris noĩe muliere ꝛc. ſequif
videre ſi mulier noĩe vẽtris i poſ
ſeſſiõe calũnie cã eſſe dicaf. ¶ Vi
dendũ eſt igitur quãdo videatur
eſſe in poſſeſſione cauſa calũnie: ꝛ ſi inueniaf eſſe
in poſſeſſione cã calũnie qua actione teneaf: et
cui competat: et in quem: et quid in ea veniat:
et qualis ipſa ſit. Per calũniã in poſſeſſione vi
detur fuiſſe illa mulier que ſciens prudẽſq; ſe
pgnantẽ nõ eſſe: vel ex alio pgnantẽ eſſe voluit i
poſſeſſionẽ venire. vt. j. l. j. circa prin. ꝛ. ſ. de his
q̃ no. infa. no. in. l. ea q̃. ſz ſi falſa eſtimatione de
cepta eſt vl̃ deferente herede iuraui ſe pgnãtẽ
eſſe: nõ videbif calũnie cã eſſe i poſ. vt. ſ. de his
qui no. infa. l. ea que. ꝛ. j. eo. l. j. ꝛ ſi peperit poſt
ea q̃ref veritas ꝛc. vſq; ibi. ꝛ hoc edictũ ex eadẽ

BIU Cujas

causa. Dak aũt in mulierẽ q̃ calũnie cã vr̃ fuisse in possessione actio in factũ. vt. j̃. e. l. j. in pn. q̃ dak ei cui? interest eã nõ fuisse missam in possessionẽ. vt. j̃. e. l. j. ſ. cõpetit ꝛ ei? heredi. vt. j̃. e. l. j. ſ. nõ augebit. ꝛ. ſ. idẽ iul. Jtẽ legatarijs. vt. j̃. e. l. si substitut?. ſ. ſ3 an decedãt legata. Jtẽ i mulierẽ ꝛ in eũ qui hz eã in ptãte si dolũ adhibuit tenebitur insolidum: si dolum non adhibuit inq̃tũ ad eũ quenit. vt. j. l. j. ſ. in parẽtẽ. ꝛ. ſ. fi. In heredẽ non dabit nisi sicut de supioze diximus. ar. etiam. j. e. l. j. ſ. et hoc edictũ ex eadem causa. Venit autẽ interesse in hac actione: qõ q̃liter sit attẽdẽdũ dic; vt. j̃. e. l. j. ſ. interesse. et ſ. idẽ iul. vsq3 ibi. sed an decedãt. ꝛ vsq̃ ad vltimũ. ſ. Prezoria est. vt. j̃. l. j. in prin. Annalis et quasi penalis est. vt. j. e. l. j. hanc autẽ actionem prezor quod est intelligendũ respectu mulieris. Famosa est cum pronunciatũ est eam fuisse in pos. causa calũnie: et cum erat sui iuris. et idẽ in parẽte si dolũ adhibuit sñia lata. ſ. aduersus eũ. ꝛ eo hñte filiã in ptãte. vt. ſ. de his q̃ noſa. l. ea que. ꝛ. l. seq. Hyene.

¶De his que in testamento delentur. Rubrica 6

1 Dixit supza de testamentis q̃liter fiãt. Sz qz in testamẽtis q̃libz cõtingit inductionẽ fieri: vel cancellari: vel deleri; vel aliq̃d ibi inconsulto scribi: vel ab alio ĩ iussu testatoris. Jdeo apponit de his q̃ in testamẽto ꝛc. ¶Illud quidẽ est ꝑnotãdum q̃ ꝑprie tunc dr̃ induci qõ scriptũ est in testamẽto qñ indirecte de loco ad locum pena ꝓducit. sicut dicitur in arte geometrie in positionibus siue petitionibus eius linea de puncto ad punctũ directũ duci. sic ponitur. ſ. de lib. cã. l. ix. ſ. de pe. here. l. siquis libertatẽ. ꝛ. ff. de iudi. l. ꝛ post perẽptoriũ. Cancellari tunc proprie dicit cum admodũ crucis pena ducitur. sic dicitur cancellari edicta ꝑposita: sic et in diuina pagina cãcellatis manibus. Deleri dicit cũ aq̃ vel aliquo liquore vel abrasione tollitur qõ scriptũ ẽ. hec q̃tũ ad ꝑpriã verboz signification. sed nihil interest taliter vel taliter fiat. ꝛ sepe vnũ ꝑ altero ponit. sed etiã põt dici q̃ delere est genus ad cetera. ¶Sciendũ ẽ igitur q̃ si quid ẽ deletũ vel cãcellatũ vel inductũ in testamẽto aut ab ipso testatore aut ab alio. si ab ipso testatore aut cõsulto: aut incõsulto. si incõsulto. i. casu fortuito casu cõtingẽte non eo ꝑposito q̃ vellet aliq̃d ĩmutare vel delere aut ante testamẽtũ pfectũ aut postea. si añ siq̃dẽ ita deletũ ẽ q̃ amplr̃ legi nõ põt nõ debetur id legatarijs qz ꝓsumẽdũ est testatorẽ itez illõ refecisse si vellet deberi: si aũt adhuc legi põt nihilomin? debebit. Si aũt post testamẽtũ cõsumatũ nihilominus debebit siue legi possit siue nõ. Si aũt cõsulto aut ante cõsumatum testamentum aut post: si ante ipso iure non debebit: si postea debebit ipso iure. ſ3 obstat doli exceptio. vt ꝑbat. ſ. j. e. l. j. in pn. ꝛ. ſ. j. ꝛ. ij. ꝛ. l. iij. et. j̃. de leg. j. l. si ita sit. ꝛ. j̃. de secun. tabu. l. si. ſ. testamẽto. siquidẽ ab alio testatore volente idẽ est ac si ab eo si eo ĩuito ꝛ incõsulto: nihil obestꝫ nisi sit ille cui illud legatum erat relictũ vel portio hereditatis: qz erat substitutus: qz tunc illud amittit. vt. j̃. eo. l. j. ſ. pe. ꝛ. j̃. ad treb. l. si certa. ꝛ C. de leg. l. non est dubiũ. ꝛ. l. pe. Si aũt deleuerit nomẽ heredis eodẽ modo distinguendũ cõsulto vel ĩconsulto ante testamẽtũ consumatũ an post. Si aũt plures erãt scripti heredes ꝛ nomen vnius deleuit vel oĩum. dic vt. j̃. e. l. ij. ꝛ. iij. Si aũt incidit tabulas testator si incõsulto non auferr̃ hereditas scripto heredi sz nõ poterit adire de iure ꝓtorio: sz de iure ciuili tm̃. vt. j̃. de secũ. tab. l. j. ſ. semel. ꝛ. ſ. si linum. Si aũt plures erant tabule vnã incidit. dic vt. j̃. e. l. fi. ꝛ j̃. de secũ. tab. l. j. ſ. sz si vnũ. ꝛ. l. fi. ſ. j. Si aũt cõsulto. aut hz venientes ab intestato: ꝛ tũc eis applicabit hereditas. aut nõ: et tunc fisco ꝛ sic tũc legata prestabunt. in prio casu nil refert voluerit decedere ab itestato an nõ. vt. j̃. e. l. fi. cũ oĩbus suis cõzordantijs ꝛ contentis q̃ ibi signaui. Et hec vera sunt qñ; in testamento deletũ est qõ legi poterat: alioquin nõ hz; locũ. vt. j̃. eo. l. j. in prin. ſ. j. Jtẽ hec hñt locũ in testamẽto in scriptis cõdito ꝛ in codicillis. vt. j̃. e. l. j ſ. fi. ꝛ sic nõ obstat instituta quib. modo testa. infr. ſ. ex eo. ¶Sed q̃d si in testamẽto qõ hodie frequenter fit aliq̃d deleatur qz põt dici ibi loqui in testamẽto sine scriptis. Jtẽ si inueniantur in vna ꝑte littere al's litterature in testamento vel in aliquo instrumẽto. dic vt notaui. C. de testa. l. si vnus. ꝛ faciũt ad hoc iste leges. C. de trãsac. l. pe. ꝛ. ff. de mino. l. etiã. ſ. j. ꝛ C. de iureiu. l. vlti ſ. pe. ꝛ. ff. fa. her. l. in hoc iudicio. ꝛ quẽadmodũ testa. ape. l. j. in fi. ꝛ. ſ. de fide instru. l. ij. ꝛ. j̃. de fur. l. vulgaris.

¶De acquirenda vel; amittenda ;heredi tate. Rubrica. 7

Cãcellatio facta in aliquo testõ vel instro q̃modo debeat ĩ dubio intelligi: ꝛ q̃d opetur. vide Bar. l. l. si vn? C. dei testamẽ.

Jctum est supza de iure deliberãdi qõ est prezparatorium aditiõis hereditatis vel repudiationis. Nam prio q̃s deliberat de adeunda vel repudiãda hereditate: postea sequit vt adeatvl repudiet. vt. C. de iure delib. l. scimus. ꝛ. l. cũ anteriozibus. ꝛ ꝑ totũ titulũ. ꝛ ſ. de iure deli. ꝑ totũ. Jdeo oñter ponit de acq̃. 2 vel amit. here. ¶Videndũ igit̃ est quis possit acquirere e: ꝛ cui: ꝛ cuius hereditatẽ: ꝛ qñ: ꝛ qualiter: ꝛ infra quantũ tp̃s: ꝛ qñ siue qualiter dicatur q̃s acquirere. que oĩa ꝛ de amittẽda sunt. Similiter videnda sunt vltimo q̃s effectus sequatur acquisita vel omissa hereditate. Et quidem põt acquirere hereditatẽ sibi is qui adire põt. Potest adire ꝛ sibi acquirere maior. xx an. sui iuris cõstitutus. vt. C. eo. l. sicut. ꝛ. C. de iure delib. l. si te bonis. ꝛ. l. non est dubiũ. Minor. xxv. an. siquidez sit pupillus non põt sine tutoris auc. nisi sit necessarius heres. vt. j̃. eo. l. more. ꝛ instit. de aucto. tuto. ſ. pe. ꝛ. ſ. de auc. tuto. l. obligari. ſ. hereditatẽ. etiã si lucrosa sit hereditas. vt ibi habes. ꝛ ea rõne qñ occasiõe lu-

Quis possit ac quirere hereditatẽ.

BIU Cujas

crose adiret dãnosam: vel q; ꝛ lucrosa possit sibi eẽ damnosa: puta q; intrincata eẽt debitis ꝛ creditis. ꝛ interest pupilli laborib⁹ litibus et sumptibus nõvexari. vt. s. de mino. xxv. an. l. mi noribus. est ꝛ alia rõ: q; minor nõ põt se obliga re alij. lz aliuz possit sibi obligare sine auc. tut. vt. s. de auc. tu. l. obligari. ꝛ iste. de aucto. tu. in prin. sz adeundo hereditatẽ obligaret creditoribus hereditarijs. vt. ff. ad treb. l. nõ eim. ꝛ j. ex qui. cau. in pos. ea. l. iiij. Bonozũ aũt possessio sine tutoris auc. cũ nõ habeat tutorẽ ꝛ hoc sciat prętor petere põt. Et forte eodẽ casu dici põt ꝛ hereditatẽ de iure ciuili adire possit. vt. C. de iure delib. l. si infanti. in fi. ꝛ l. j. C. qui admitti ad bo. pos. l. bonozũ. Et hec intelligas cũ pupillus excessit infantiã: q; infans constat ꝙ adire nõ põt nec acquirere cũ nullum intellectũ habeat. vt. j. e. pupillus si fari. ꝛ C. de iure delib. l. si infanti. ff. j. ꝛ ij. poterit ergo pupillus adire auc. tut. vt. j. e. l. pupillus si fari. ꝛ de iure delib. l. potuit. etiã si tutor sit talis qui nõ administrat. vt. j. e. l. pupillũ. dumtã nõ sit ei denegata administratio. vt. s. de auc. tu. l. ꝛ si pluriby. solus aũt tutor pupillo hereditatez acquirere nõ põt vel eius noie adire. vt. C. de iure delib. l. potuit. nisi infanti. vt. C. de iure deli. l. si ifanti. ff. parente. lz bonozũ possessio ei petere solus possit lz nõ sit infans. vt. j. de bo. pos. l. j. ff. acquirere. ꝛ l. si pupillus. ꝛ l. tutor. ¶ Si aũt sit adultus siquidẽ hz curatorem põt adire ei⁹ auctoꝛ. vt. C. de admi. tu. l. cũ quedã. lz aliasvideat dici ꝙ auctoritas curatoris ad hoc sit insufficiens. vt. j. de appella. l. cũ in vna. ff. fi. sz dic vt ibi no. Si aũt nõ habeat curatorẽ adire potest pubes. vt. C. de iure deli. l. puberẽ. ꝛ ar. C. de in integ. re. l. si curatorẽ hñs. si tñ põt in inte. re. vt. j. eo. l. si minor. ꝛ l. necessarijs. In filio aũt familias q̃d iuris sit habes. C. de iure deli. l. filiofa. et l. si infanti. ꝛ C. de bo. ꝙ lib. l. cũ non solũ. qđ est intelligendũ ꝑm hodierna iura. nã olim obseruabatur in filio qđ in seruo eẽ castrense ꝛ quasi castrense peculiũ. Quid aũt in seruo obseruet dicã. j. Itẽ furiosus adire nõ põt: q; non sentit nec ĩtelligit q̃d agat. vt. j. e. l. si pupillus si fari. et. l. qui seruũ. nec acquirere nisi in casu. vt. j. e. antistius. ff. vlti. ¶ Itẽ nec eius curator sibi acquirere põt. vt. j. de suc. edi. l. j. ff. furiosi. ꝛ j. de bo. pos. furio. muto. surdo. ceco. competẽ. l. j. in prin. nec ob. s. de auc. pre. si ad pupillũ. q; verũ est ꝙ sibi queri põt ꝙtũ ad fructus interim percipiendos ꝛ ad cõmoduz tale. Et ita intelligit j. de le. ij. l. lucius. ff. bonozũ. ꝛ probat hoc esse verũ. C. de cura. fu. l. fi. ff. tali. itaq; mutus surdus cecus acquirere ꝛ adire pñt si intelligant q̃d agatur. q; ꝛ bo. pos. pñt. vt. j. de bo. pos. mu. to. surdo. ceco. cõpetẽ. vt j. e. l. v. ꝛ insti. de here. qua. ꝛ dif. ff. fi. Itẽ acquirere põt sibi quis hereditatẽ p se vt apparet ex ꝓdictis. Itẽ per aliũ vt p eos quos hz ĩ ptãte vt p filiũ p seruũ. vt. j. eo. l. antistius. ff. fi. dz tñ iussus ꝓcedere. qđ dic vt. j. e. l. siquis mihi bona. ff. iussum. vsq; in fi. legis. ꝛ l. si ex suo. ꝛ l. moze. ff. ipubes. ꝛ l. qui seruum. ꝛ l. siquis alicui. ꝛ l. si p epistolã. ꝛ l. cũ. ff. filiusfa. ꝛ l. heres. ꝛ l. cũ heres institutus. l. antistius. ff. si seruus. ꝛ l. seruus duozũ. ꝛ l. si seruus cõis. ꝛ l. cũ solus. ꝛ l. si solus. ff. itẽ si seruy. et. l. si seruus eius. ꝛ l. pupillus. ff. idez rñdit si iussu. ꝛ l. filiusfa. duxit. ꝛ l. pater quoties. p totam legẽ. ¶ Itẽ adde qđ legit. j. e. l. siquis mihi bona. ff. si fisci seruus. ꝛ ff. siquis plane. Et qđ dz. j. e. l. placet. ¶ Et no. ꝙ in acquisitiõe hereditatis q̃ fit per seruũ precedere dz iussus dñi. vt dictũ est. q; secus est in bo. pos. ꝛ in resti. hereditatis. q; sufficit sequi ratihabitationẽ. Itẽ in bo. pos. ꝛ here. acqui. p seruũ ẽ necessaria serui voluntas qđ nõ exigitur in restitutiõe hereditatis. vt. j. ad tre. l. seruo. ff. j. põt eim seruus nolle adire. vt. C. de here. insti. l. iij. in fi. ꝛ j. e. l. qui in aliena. ff. fi. ꝛ l. seq. Itẽ per seruũ alienũ q̃ bona fide possidet vel p cũ in quo vsumfru. habemus nobis hereditas nõ acquiritur etiã si interueniat vsus noster. sz interueniente iussu veri dñi sibi acquirit si cõtemplatione nostra fuerit institutus p cõditionẽ sine causa nobis verus dñs restituere tenet. vt. j. e. l. siquis bona. in prin. ꝛ l. aditio. ꝛ j. de stip. ser. l. pe. ꝛ s. de vulg. ꝛ pup. l. fz ꝛ si plures. ff. i arrogato. In seruo dotali dico ꝙ p eũ hereditas viro acquirit et eius iussu interueniente debet adire cũ ipse sit dñs de iure ciuili ꝛ naturali ꝑm sñiam nostram. sed cũ contemplatiõe mulieris fuerit institutus: mulieri restituere tenet hereditatẽ.

3 vt. j. e. l. aditio. ¶ Quid aũt iuris sit cum liber hõ instituitur qui nobis bona fide seruit. dic plene vt habes in gl. illa. Jo. ignarus nulli. nã sibi nõ. vt. j. e. de acqui. re. do. l. homo liber. ꝛ l. liber hõ. ꝛ s. de here. insti. l. liber homo. in prin. p seruum hereditariũ. cõstat ꝙ nobis hereditas acquiri nõ põt. vt. j. e. l. p seruũ hereditat. ꝛ de acqui. re. do. l. per seruũ hereditarium. ꝛ j. de acqui. posl. j. ff. veteres. que autẽ sit ratio. dic vt ibi notandũ duxi. Item nec ipsi hereditati per seruum eiusdẽ hereditatis poterit queri hereditas: q; in acquirẽ. here. factũ persone desideratur. i. nisi sit ꝓsona dñi cuius iussu ꝓcedat serui aditionẽ. vt. j. de acquiren. re. do. l. hereditatis in multis. Itẽ nec per procuratorẽ acquiri põt hereditas lz secus sit in bonozũ possessione. vt. j. e. l. paulus rñdit. ꝛ j. de bono. pos. l. iij. ff. acquirit. que aũt sit rõ. dic vt ibi no. ꝛ appa-

4 ret ex predictis quis: ꝛ cui. ¶ Sequitur videre cuius: ꝛ q; hereditas viuẽtis acquiri vel adiri nõ põt: sic nec repudiari: q; hereditas viuentis nulla est. vt. j. e. l. quisquis heres. ff. siquis. et. l. siquis mihi bona. ff. iussum. vbi dicit an nominatim de viui hereditate. ꝛ l. q̃ superstitis. et. l. siquis exheres. ff. ceteruz. ex qui. cau. ꝛ j. de vsuca. pro herede. l. j. ꝛ j. eo. l. nomine. idẽ est si dubitet an heres viuat an mortuus sit is de cuius hereditate agitur. vt. j. e. l. is qui heres. ff. siquis. ꝛ l. heres institutus. ꝛ l. qui hereditatẽ. Idem est si de cõditione testatoris incertus sit sz paterfamilias vel filiusfa. fuerit cum decesserit. secus tñ si dubitet cuiꝰ romanus an apud hostes decesserit. vt. j. eo. l. heres institutus. in fi. ꝛ l. ꝙ si dubitet. Itẽ filijfamilias hereditas

Cuius hereditatez quis possit acquirere.

BIU Cujas

queri nō pōt: nisi ex castrensi peculio vel quasi. vt. j. de castrē. pec. l. j. z. ij. z. j. e. l. si pupillus. ℔. idē rndit si iussu. hodie tn̄ pōt habere bn̄ he redem filiusfamilias ab itestato. s. in his q̄ parentibus nō acquirunt. vt in autē. de here. q̄ ab intesta. circa principiū. Itē serui hereditas acquiri nō pōt. qz nihil hz nec successorē habere pōt. vt. C. cōia de successi. l. seruus. sed excipio quosdā casus vt ibi notaui. ¶ Sequit qn̄ z q̄dē cū hereditas est delata inde est cp ante cōditionem existentē sub qua fuit institutus cp adire nō pōt. vt. j. e. l. is q̄ heres. z. j. e. l. q̄ putat. in fine primi rn̄si. ¶ Itē adde ad hoc. j. eo. l. iij. z. l. q̄diu institut⁹ amittit. ℔. siquis heres ita. z. C. cōia de succes. l. ante cp̄. z. j. de reg. iuris. l. q̄diu est. z. j. e. l. q̄diu pōt. z. l. i plurīū. qō verū ē nisi i casu. vt. ff. de here. isti. l. sic̄s ita heres istituat. Nec obstat. j. vn̄ li. l. pe. qz dico cp ibi fuit institutus filius sub cōditione emancipatiōis si emancipabitur infra certū tps: z iam erat elapsum tps cum adiuit ab intestato: z sic ex testamēto succedere nō poterat. ¶ Itē adde qō legit. j. e. l. qui in alieno. ℔. si his. z. l. fz si his qui. vbi dicit certū sit falsum. z. l. siquis eī. ℔. sciendū. z. ℔. si cōditioni. z. l. sequēti. z. l. cū quidā. ℔. qō dicit. vsq; in fi. l. z. j. de ven. in pos. mit. l. fz z si de sua. vsq; in fi. l. z. l. cū falsum. z. l. cū duobus. in prin. et. l. filiū emancipatū. z. l. qui putat. ℔. q̄ bona. et. ℔. de eo. z. l. seq. z. l. qui se pupillū. ¶ Sequit qualiter z quidē nō sub conditione nō ad tps nec ex tpe adire vel a equirere pōt hereditatē. vt. j. de reg. iur. l. actus legitimi. Itē sola z nuda voluntate. vt insti. de here. quali. z dif. ℔. fi. z. j. eo. l. gerit. ¶ Porro factū ipm̄ siue gestio non exigit quasi aliter heres eē nō possit. fz ad probationē voluntatis qz nuda voluntate adit. vt dictū est. nō enim tn̄ facti quantū animi est. vt j. eo. l. pro herede. ℔. p herede. sicut z alias dr̄. qō arra sit argumentū venditionis. vt insti. de ℔hen. emp. in prin. ¶ Qualiter aūt z qn̄ quis videatur gerere pro herede. dic vt insti. de here. quali. z dif. ℔. fi. z. j. e. l. pro hereditate. Item z nisi in suo herede: vt. C. eo. l. fi. Et adde qō dixi in glo. illa. ℔. hec. quā ibi signaui. Itē repudiari seu recusari pōt heredi tas nō solum verbis: sed etiā re: vt. j. eo. l. recusari. Item fz quis repudiet bonorum. pos. nō ideo repudiat legitimā hereditatem. i. quin possit adire de iure ciuili: vt. C. de iure delib. l. fi. z. Et nota cp non tractat in titulo isto de acqui. vel repu. here. de iure prętorio. i. de acqui. vel repu. bo. pos. qz illud tractat. j. de bo. pos. fz tractat hic de acqui. siue adeundave l repu. here. de iure ciuili. ¶ Defertur eīn nobis hereditas ex veteri lege. i. lege. xij. tab. vel ex nouis legibus senatusconsultis vel constitutionibus principū ex testamēto vel ab intestato: vt. ff. de pe. he. l. j. ff. et. iij. vsq; in fi. legis. Qn̄q; per prętorē. i. p bo. pos. de qua hic nō tractat: sed. j. de bo. pos. vt dictum est. ¶ Itē ex summā no. qō quo facto eīneus dicit adire z suus se imiscere: vt. j. e. l. cum. z quo facto eīneus dicitur repudiare z suus abstinere: z hoc ppie: sepe tn̄ vnū pro altero ponitur: vt de legitimis heredib⁹. l. defuncto. z. j.

hoc tn̄ nota. qō hoc hodie in aliquo ꝫmutatur. qō dic ꝫm qō notaui. C. de iure delib. l. scimus. ℔. 4 sinaūt aliquis. ¶ Effectus aūt adita hereditate hic est qō tenet onerib⁹ hereditarijs creditorib⁹ legatarijs: z agere pōt ꝰ debitores hereditarios. z adde qō notaui. C. de iure delibe. in glo. illa. ℔. fz neutrū fecerit. Item hereditatem aditā transmittit quis ad heredes: nō aditam nō trāsmittit. Fallit in suis heredibus. vt C. de cadu. tol. ℔. in nouissimo. z. C. de iure delibe. l. qn̄. z. C. de his q̄ ante apertas tabulas. in princi. z in alio casu. j. ad fille. l. siquis in graui. ℔. fi. Extraneus aūt heres si sciebat sibi delatā nec adiuit nec repudiauit: z decessit infra annale tps reliquū transmittit ad heredes sed post nihil transmittit. vt. C. de iure delib. l. cū antiquorib⁹. Itē post adiuit nō pōt repudiare. vt. C. eo. l. sicut. nisi p in integrū resti. vt. j. eo. l. si minor. z. l. ipuberibus. z. l. necessarijs. Item adita hereditate ex parte nō potest repudiari alia portio que defertur. fz secus sit in legatis. vt. j. eo. l. j. ꝫm qō ibi notaui. fz super hoc distingue vt alias distinximus aut plures portiones 5 hereditatis ꝛc. ¶ Sequit videre de hereditate repudianda. z quidē his repudiare pōt qui acquirere pōt. Tūc z eius. vt. j. eo. l. his pōt. et. l. nolle. z. l. is q̄ heres. in prin. z ℔. j. z. l. si is q̄. per totam legem. et. l. in repudiāda. z. l. in plurīū. z l. illud. z. l. met⁹. z. l. q̄ superstitis. z. l. plodius. ¶ De filio dic vt. j. e. l. si his qui heres. ℔. fi. z. C. de bo. cp lib. l. fi. z. C. de iure delib. l. rem. ¶ De minore dic vt. j. e. l. ipuberibus. z. l. necessarijs. z. C. eo. l. pupillorū. ¶ Et de seruo dic vt. j. e. l. predicta necessarijs. z. C. vt se ab he. absti. l. iij. in fi. ¶ De suo herede dic. vt. j. e. l. ei q̄ se. z isti. de he. quali. z dif. ℔. fz his prętor. Item nec tutor repudiare pōt: vt. j. de bo. pos. l. tutor. lz Pla. dixerit ꝰ. Item amittit quis qn̄cp beneficiū abstinēdi. qō dic vt. j. eo. l. si seruū. ℔. prętor. vsq; in fi. legis. Itē hereditatē aditam nō pōt quis postea repudiare: vt. C. e. l. sicut. nisi in casu: vt. j. eo. l. cū hereditate. Item z nisi in suo herede: vt. C. eo. l. fi. Et adde qō dixi in glo. illa. ℔. hec. quā ibi signaui. Itē repudiari seu recusari pōt heredi tas nō solum verbis: sed etiā re: vt. j. eo. l. recusari. Item lz quis repudiet bono. pos. nō ideo repudiat legitimā hereditatem. i. quin possit adire de iure ciuili: vt. C. de iure delib. l. fi. z. Et nota cp non tractat in titulo isto de acqui. vel repu. here. de iure prętorio. i. de acqui. vel repu. bo. pos. qz illud tractat. j. de bo. pos. fz tractat hic de acqui. siue adeundave l repu. here. de iure ciuili. ¶ Defertur eīn nobis hereditas ex veteri lege. i. lege. xij. tab. vel ex nouis legibus senatusconsultis vel constitutionibus principū ex testamēto vel ab intestato: vt. ff. de pe. he. l. j. ff. et. iij. vsq; in fi. legis. Qn̄q; per prętorē. i. p bo. pos. de qua hic nō tractat: sed. j. de bo. pos. vt dictum est. ¶ Itē ex summā no. qō quo facto eīneus dicit adire z suus se imiscere: vt. j. e. l. cum. z quo facto eīneus dicitur repudiare z suus abstinere: z hoc ppie: sepe tn̄ vnū pro altero ponitur: vt de legitimis heredib⁹. l. defuncto. z. j.

Qui here ditas potest acq̄ri. 1

Qualiter here ditas acquiratur 2

Infra cp̄tum tempus possit adire heredita tem. 3

Qui effectus adita hereditate relictus.

Qui repudiare pn̄t here ditatem.

BIU Cujas

ad tertul. l. ij. ff. si bo. pos. Hyr.

¶De annuis legatis. Rubrica. 8

Dictuz ē supra de legatis in genere: ꝑnter in ſpecie. ⁊ bñ dicit de annuis legatis ⁊ non de annuo: qz cū lego alicui in ſingulos annos non vnum ſed plura ſunt legata: vt. j. e. l. ſi in ſin-
6 gulos. ⁊. l. cū in annos. Videndū igit qñ dicat legatū in ſingulos annos: ⁊ vbi peti poſſit: et vbi preſtari debeat: ⁊ qñ: ⁊ qualiter finiatur: ⁊ q̄ ſint eius ꝓpria. Et quidē legatum in ſingulos annos eſt cū alicui relinquo certam quantitatem in ſingulos annos: vt. j. eo. ſi in ſingulos. vel etiā non deſignādo certam quātitatem: ſed ſimpliciter annuū. qđ dic vt. j. eo. l. ſicut. ⁊ etiā ſi non adiſciā in ſingulos etiam qñq: vt. j. e. l. legatum. in ꝓin. ⁊. l. vna. ff. j. in fi. ff. ⁊. l. antepe. et pe. vel ſi ita lego annua ꝓꝛina die do tibi. crl. vt. j. eo. l. iij. vel ſi ita dixi heres meus ſinas illū frui fundo meo ſingulis annis: vt. j. e. l. ij. vel dixi ex redditu fundi mei dato illi tm etiā nō adiecto ſingulis annis: vt. j. l. annū. ff. j. vel ſi ita dixi ꝑdis illis ex prediis iſtis detur ſingulis annis tm: vt. j. e. l. gaius. Vbi peti debeat preſtarive. dic vt dixi ⁊ diſtinxi. ſ. de iudi. l. id qđ ſi deicōmiſſum. ⁊. l. ꝙ legatuz. ⁊. l. ſe. ⁊ ſ. de tranſac. cū hi. ff. in cā. ⁊ j. e. l. j. Item qñ. qđ dic vt dixi C. qñ di. le. ce. l. j. ⁊. j. qñ dies le. ce. l. nec ſemel. ⁊. j. e. l. iij. ⁊. l. cū qui rogatus. ⁊. ſ. de le. ij. l. ſi ita. ff. pegaſus. Item qñ cedat huius legati dies. ⁊ quidē non vnū: ſed plura legata ſunt. qđ dic vt. j. e. l. in ſingulos. ⁊. l. cū in annos. ⁊. j. qñ di. le. ce. l. cū in annos. qđ verum eſt niſi exonerandi heredis gratia ꝛc. vt dixi. j. eo. l. iiij. ſecus añt in ſtipulatione in ſingulos annos facta: vt j. de dona. cauſa mor. l. ſenatus. ff. ſi. ⁊. j. de ver.
Quando 7 ob. l. ⁊ ideo heſitak. ff. ſi. ¶Finitur añt morte nō
legatū fa- añt capitis diminutiōe: vt. j. eo. l. in ſingulos
ctum in annos. in qua lege tres notabis differētias in
ſingulos ter legatū vſusfructus ⁊ legatū in ſingulos an
annos fi- nos: ſecus añt qñq vt dixi. j. e. l. iiij. Itē ſecus
niatur. in ſtipulatiōe: vt. j. de ver. ob. l. ⁊ ideo heſitak. ff. ſi. Itē ſecus vbi relinquit ⁊ heredibus tuis ad ſingulos annos: vt. C. de leg. l. in annalib⁹. Itē finitur ⁊ ſi p caſum fortuitū ipediatur ḡs adimplere conditionē ſub qua ſibi relictuz eſt legatum in ſingulos annos cōtingere ſin perſona eius in cuius ꝑſona iuſſus eſt conditionem adimplere: ſecus ſi alio modo: puta qz per illū ſtat: vt. j. eo. l. ſeio amico. in ꝓin. ⁊. l. annua. in ꝓi. ⁊. l. menia. i ꝓi. ⁊. C. de leg. l. ſ. ⁊. j. de ali. ⁊ ci. leg. l. gaio. ff. j. ⁊. l. ſtichus. ff. ſi. Secus añt videt dicendum in alijs legatis: vt C. de condi. inſer. l. legatum. ⁊ diſtinxi plene. C. de inſti. ⁊ ſubſti. l. j. ⁊ j. de condi. ⁊ demon. l. in teſtamēto. ⁊. l. cum ita datur. ſed diſtinguit ſ in caſu fortuito impeditur adimplere conditionē cuius gratia fuerit conditionē adimplere iuſſus legatarius: vt j. de condi. ⁊ demon. l. illis libertis. ⁊ dixi. C. de le. l. j. Ex predictis igitur apparet q̄ ſunt eius

Qñ dicatur legatum i ſingulos annos ⁊ vbi peti ⁊ ꝓſtari debeat.

ꝓpria ſiue que ſit eius natura. D.

¶De vſu ⁊ vſufructu ⁊ redditu ⁊ habitatione ⁊ operis per legatum vel fideicommiſ. relictis. 9

De vſu et vſufructu ⁊ redditu alꝫ deest ⁊ redditu ⁊ habitatione ⁊ operis ꝓ legatum ⁊ alꝫ vel fideicōmiſſum relictis. Dictū eſt. ſ. generaliter de lega. ⁊ fideicōmiſ. nunc añt in ſpecie tractat de vſufructu ⁊ vſu ⁊ redditu legato ⁊ de habita
8 tione ⁊ operis legatis. ¶Et quidem de vſufructu: qđ ſit vſusfructus: ⁊ qualr cōſtituatur: ⁊ in quib⁹ rebus: quibus modis finiꝫ: ⁊ quis ſit eius effectus: ⁊ quib⁹ actionibus petak: ⁊ vſus ⁊ habitatio ſimiliter plene dr. ſ. de vſufructu. ⁊ vſu et habitatione: ⁊ in ſummis ibi plene collegi. Hic añt ſpāliter tractat qualiter in vltima voluntate: ⁊ in quib⁹ rebus cōſtituatur: ⁊ de eius effectu: ⁊ in quibus rebus dr. j. eo. l. j. ⁊ idē erit fructꝰ inter viuos. vt. j. e. l. ſi ſeruū. ⁊. l. is qui fundū. ⁊ vltia vol. generali. ff. vxori ſumfructū. ⁊. ff. vſumfructū ⁊ tertie partis q̄ videtur hodie corrigi. qđ dic vt ibi notaui. vñ ibi inter viuos forte aliud dicit ⁊ in ſtitutak. poterit ⁊ in oībus illis rebus in quib⁹ dixi inter viuos conſtitui poſſe vſumfructū. ſ. de vſufructu. ¶In ſumma qualiter. dic vt. j. e. l. vſumfructū cum moriar. ⁊ idē erit inter viuos. vt ibi no. j. e. l. ij teſtatoꝛi. ⁊. l. vſusfructus. ⁊. l. codicillis. in ꝓin. ⁊. l. filios heredes. ⁊. l. cū vſusfructꝰ alternis. ⁊ ſimiliter dic qualr vt dixi. ſ. de vſufru. ¶In ſumma de eius effectu dic vt j. eo. l. j.
9 in fi. ⁊. l. ſi vſusfructus municipib⁹. ⁊. l. heres in fundo. ⁊. l. generali. ff. lucius titius. ⁊. l. pe. ⁊ fi. et. l. cū vſusfructus alternis. ſecus ſi iter viuos cōſtituatur. Alternis añt qñ dicatur vnus vſusfructus. dic vt. j. de dona. cā mor. l. ſenatus. ff. ſi. et dixi. ſ. qui. mo. vſufr. amit. in. l. j. ff. ſi. ⁊ aliam differentiā dic vt no. inter legatū vſumfructū et conſtitutū inter viuos. ſ. de vſufr. l. iij. i ꝓi. et aliam. ſ. quemadmo. ſeruꝰ. ami. l. ſi partem. ff. ſi. et. ſ. de vſufructu. l. iij. in princi. et aliam C. de preſcriptio. xxx. an. l. cum notiſſimi. ff. pe. ⁊ ſ. qui. mo. vſufru. amit. l. ſi vſusfructus alternis annis. Itē de effectu eſt etiā qđ dr. j. e. l. damnas. ff. j. ⁊. l. ſi alij fundū. ⁊. l. quero ſiquis vſumfr. ⁊. l. cuiuſuſſ. ff. colono. ⁊. l. vxori mee. Et nota ꝙ idē videtur legare fundi redditū vl fundi vſumfructū vel fundi fructus. vt. j. eo. l. cum ita patrimoniū. ⁊. l. legatū ciuitati. ⁊. l. quidam predia. Sz certe nō eſt idē oīno: vt apparet. j. eo. l. patrimoniū. ⁊. l. fundi trebatiani. ⁊ ꝓut ibi plene no. ⁊ ſ. de vſufruc. l. ſiquis ita. ⁊ j. eo. l. cum ita legatum. ⁊ ea hic repete. ¶De vſu dic vt dixi. ſ. de vſu ⁊ habitatio. ⁊ de habitatione vt ibidem dixi hic repete. Item adde de habitatione quod dicitur. j. eo. l. habitationis. ⁊. l. damnas. in princi. ⁊. l. qui plures ſemꝛonio. ff. j. ff. et. iij. ¶De operis dic vt dixi. ſ. de operis ſeruo. in ſum. ad quod eſt. j. eo. l. iij. ⁊. iij. ⁊. l. opere. Hyneruius.

Qualr vſusfructus

De effectu vſusfructus

BIU Cujas

¶De seruitute legata. 10

Dictuz est supra de legatis in genere: cõsequẽter in specie tractat de seruitute legata. Et quidẽ q̃d sit seruitus: t qualr diuidatur: t in quibus rebus ꝓstituatur: t q̃bus modis: t de eius effectu plene dixi in sum. de serui. s̃. t in cõsequẽtibus respõdeat hic sub ista rubrica spãliter no. t tractare, intendit t ponere qualiter in vltima voluntate cõstituatur: t notat quosdã: t ponit casus in quibus discrepat legatũ seruitutis a cõstitutione seruitutis que fit inter viuos: t vnã differentiã ponit. vt. j. e. l. j. vt ibi no. aliam. j. e. l. t si maxime. t. s̃. l. ij. per. l. s̃. cõia prediox. l. fi. t. j. e. l. iij. aliam. j eo. l. t si maxime. t. s̃. de serui. rusti. predi. l. si vn⁹ ex socijs. in prin. Item illud nõ pretermittas q̃d no. j. e. l. iij. in eo quod dixi ibi. ex hoc videtur ꝛc. nec id q̃d dicit. j. e. l. fi. vbi dicit vno ex heredibus adeũte. Hyene.

¶De dote prelegata[a]. Rubrica. 11

Dictũ est supra de legatis in genere. s̃. de leg. j. ij. t. iij. Sequitur videre in specie de dote p̃ legata: t quidẽ quid sit dos: t qualr cõstituatur: t in quibus rebus: t qualiter petatur: et qualiter repetat̃: t qualiter diuidatur: t de iure quod sup ea reuertitur satis dicit. s̃. de iure do. t solu. ma. t. C. de do. promissio. t de iure do. t de rei vxo. acti. Et ideo hic videndum de dote prelegata. i. legata. istud em̃ pre nil operatur sicat et cum ꝺr prelecto. vt. C. de emen. iusti. co. vel dicitur prelegatum dotis: dotis relictum quasi ante ipsius suum dotis ius capiatur: sicuti coheredi relictum q̃d ante vel extra suam partem habeat prelegatum appellatur. In dote añt prelegata siue legata: puta cũ vir vxori siue dotem legat vel prelegat: aut certa p̃ titate expressã aut nõ. In primo casu tenet legatum etiam si nullam ab vxore habuit dotem quasi falsa demõstratio nõ vitiat legatũ. vt. C. de falsa cã adicta legata. l. j. ij. t. iij. t. iiij. t. j. e. l. cũ scriptũ est. t tũc cõstat heredi illud legatuz sic posse defalcari p falcidiã: vt quodlibet aliꝰ. et idem est si nõ dos: sed aliud pro dote legef. vt. j. eo. l. cum scriptum. in fi. et. l. vir vxori. hinc etiam est q̃ petita bo. pos. cõtra tab. tale legatum nõ valet. vt. j. de le. pre. s̃ tab. bo. pos. pe. l. si is qui. s̃. ei. q̃ ipa tũc tanq̃ ad es alienũ agit cum nulla fuerit dos tale legatũ ei nõ ꝺseruaf. vt. j. de le. pre. l. iul. s̃. pe. Si autem nõ adiecerit certam q̃titatem: sed simpliciter dixerit maritus vxori mee lego dotem suã tũc id solũ videf ei legare quod in actione de dote veniret. vt. j. eo. l. j. in prin. Igitur si dos erat diminuta per necessarias ympensas que ipso iure dotem minuũt tm̃ minus erit in actiõe dotis t in actiõe ex testamẽto. vt. j. e. l. j. s̃. j. t. l. cũ q̃s. in pri. sec⁹ in aliys impẽsis vel ob donatiões in mulieres factas. vt. j. eo. l. j. s̃. j. et. l. dote prelegata. tamẽ hoc legatũ ꝺ cõmodũ hz. s̃. q̃d est in repsentatio ne sm̃ q̃d olim ãnua bina trina die erat dos restituenda: licet hodie secus sit. vt. C. de rei vxo. act. s̃. exactio. sz legatũ sic relictũ poterit actione ex testamento statim peti. vt insti. de lega. s̃. econtrario. Ideo est q̃d de eo cõmodo representationis poterit falcidia detrahi. Item poterit in eo in q̃tum est vxor legataria onerari vt aliꝰ restituat. vt. j. e. l. ij. s̃. idẽ querit si dos. t. s̃. idez iul. querit si mulieri dos. et. j. ad. l. falci. l. j. s̃. si quis creditori. t. l. cum dotem. l. sed non, vsusfructus. s̃. j. t. j. e. l. cum quis. in prin. t. s̃. j. t hoc si legatur dos ipsi vxori. Si autẽ aliꝰ puta filio legat pater dotem nurus de toto legato detrahetur falcidia agendo actione ex testamẽto. secus si agat familie herciscunde ꝫ coheredes. vt j. e. l. ij. s̃. pe. t. l. pater. ¶Ad q̃d etiã no. q̃d si socer dotem nurus legat filio cautio est interponenda prout dicitur. j. eo. l. ij. in prin. t. l. pater. Et adde prout ibi dicit q̃d iuris sit vbi heres omittit cautionẽ. Itẽ t illud adde is q̃d dicitur j. eo. l. vulgari. t. l. vxori mee fundũ. t. l. si seie. t l. eũ qui dotẽ. t. l. licet. t. l. vxor ita. in principio.

a Prele gata. q̃d nihil operetur dictio pre. phaf p optimuz textũ in l. vir vsituas. ff. de dona. inter vir ũx vxo. vbi dicit de dote ꝑlegata. et postea dicit legato dotis Et q̃d dictio pre hic nihil opef tenet Joh. an. l. c. iij. de ꝓsue.

b De optiõe vel electione legata[b]. Rub. 12

Dictuz est supra de legatis in genere. hic ponit ca istũ tispecialiter de optione lega. t de tulũ adelectione facta. i. faciẽda legata. uerte: q̃ Ad q̃d sciendũ est q̃ aut optio optio ꝓ serui est legata. aut seruoꝝ. si seruꝰ vnum põt prie calegatarius eligere de seruis testatoris vel de dit in legaliys rebus. Nam t aliarum rerum optio legari gato gepotest. vt. j. e. l. ciphi. t. l. illud. t. l. apud. t. l. ij. s̃. neris ele fi. dico eligere põt quem velit mediocrez tm̃. vt ctio in le j. eo. l. ij. licet quidã aliter dixerint: q̃d dic vt ibi gato alno. t est ad hoc vt. j. e. l. si optio. l. si cum optio. ternati Si autez seruoꝝ legata sit optio. dic vt. j. eo. l. uo sc̃m s̃. et ibi dixi plene soluendo illud contrariũ de bar. t do testibus. l. vbi numerus. t nota q̃d de hac optio cto. in. l. ne sciendũ est ꝛc. quod dic vt no. j. eo. l. j. et siulia. ff. per ipsa rubrica. ¶Item nota q̃d huiusmodi de leg. j. optio faciẽda est de numero adita hereditate. vt. j. eo. l. optione. t. s̃. de lega. j. l. iul. Nec et in omnibus mancipijs exhibitis ex quibus debetur fieri optio. vt. j. eo. l. ciphi. aliter facta non valet: vt probant leges dicte. Item si optetur seruus alienus vel liber homo. vt. j. eo. l. ij. Itez deber statui certum tẽpus a iudice ipsi legatario ad hoc vt optet: vt postea non audiatur. q̃d dic vt. j. eo. l. mancipioꝝ. t. l. sequẽ. t. l. si optio. s̃. fi. Si ergo optauit minus legitime iterum optare ꝓterit: quia non consumpsit optionẽ: alioquin secus vt legibus predictis probatur. et. s̃. de lega. j. l. serui. in prin. t. j. eo. l. apud. inde sequitur quod dicitur. j. eo. l. si heres. Si autem seruo tuo legani seruoꝝ meoꝝ optionem vel seruũ gñaliter dic q̃d iuris sit. vt. j. e. l. si pãphilo. t. s̃. de le. j. l. iulian⁹. nec si añt tibi legani serui mei optionẽ: t stichꝰ seruo meo legani libertatẽ habet locũ q̃d dicit. j. eo. l. cũ ita. s̃. j. Si autẽ cum stichum alicui legani: t tibi mei serui optionẽ. dicet dr̃. j. e. l. si heres. vel si eidez heredi legani fundũ: vt ibi dicit. Si autẽ seruo meo

BIU Cujas

legaui aliq̃d sine libertate: ⁊ tibi seruoꝝ meorum optionē. dic vt. j. e. t. l. si optio. Itē adde qđ dicitur. j. e. l. si cum optio serui. itē ⁊ qđ dicitur j. e. l. si tibi. in pn̄. t. l. cum optio duoꝝ. Hyzne.

a De vino. Ad id qđ dr̄ hic de vino ⁊ aceto. ad de dñi facere tex. in. l. fi. s̄. de optio. lega.

¶ De tritico vino[a] oleoꝫ legato. Rubrica 13

4 Dictuz est supza de legatis in genere: subiungitur hic in specie de vino ⁊ oleo tritico oꝫ legato. De vino dic vt. j. e. l. j. t. l. si q̃s vinū. t. l. si cui. ℣. j. t. l. vino. t. l. vinū. t. l. fi. in pn̄. t. l. fi. in pn̄. ⁊ ℣. j. Itē q̃ fit vetus qđ nouū dicitur. vt. j. eo. l. si quis vinū. ℣. fi. t. ll. sequentibus. ¶ De oleo dic vt. j. eo. cum certū. ¶ De tritico. vt. j. e. l. quidaz. ℣. fi. de his tribus dic vt. j. eo. l. quidam. in pn̄.

¶ De fundo instructo instroꝫ legato. Rub. 14

Dictuz est supza de lega. in genere. s̄. iij. ij. et de le. j. hic ponit in specie de fundo ⁊c. Ad qđ sciendū est q̃d sit instrumentū: ⁊ qualiter diuidatur: ⁊ que cōtineantur eius appel-
3 latione. Instrumentū autē dicitur apparatus rerum diutius mansurarū sine quibus exerceri nequiret possessio. vt. j. e. l. quesitū. in pn̄. dicitur aūt instrumentū: q̃ aliud p̄sone: aliud rei dicit. vt. j. e. l. quesitū. ℣. sed si fundus. ⁊ subdiuidit̃: quia fundi aliud domus: aliud ville: aliud taberne: aliud caupone: aliō vinee. ¶ Itē instrumentū fundi subdiuidit: q̃ aliud queren dozum: aliud conseruandoꝝ: aliud reponēdorum fructuū cā est: vt. j. e. l. instrumēto. in pn̄. et. ℣. cogēdi. ⁊ ℣. cōseruādi. t. l. si reddit. ⁊ t. l. eadem. ℣. quesitū. in pn̄. ⁊ ℣. cōseruādi. ⁊ ℣. alfenus. ⁊ ℣. salenariū. ⁊ p̄ totā vsq̃ ad illū. ℣. si domus. ⁊ dic dñi qđ ꝺtinetur in illo. ℣. ea vo. ⁊ in il
6 lo. ℣. suppellex. ¶ Itē multū interest legare alicui fundū instructū vel sicut ĩstruct' est: vel fundum cum instrumēto. vt. j. e. l. si cui. t. l. quesitū. ℣. sed si fundus. ⁊ dixi. C. de ver. sig. l. ij. Itē que contineātur in legato cū legaui fundū cum instrumēto: vel instructū: vel vt instructus: habes etiā. j. e. l. pe. t. l. quesitū. ℣. ĩstructa. ⁊ ℣. nerati'. et ℣. pōpom'. ⁊ ℣. idem respōdit p̄dis instructis. t. l. cū delanionis. ℣. cū devilico. vsq̃ ad illū ℣. itē cum fund'. ⁊ ℣. asinā. vsq̃ ibi. optimū ⁊c. illud omitte. Itē ad idē est. j. e. l. dolia. ℣. fi. t. l. fundi instka. in pn̄. Itē q̃ cū simpliciter legaui fudū: habes. j. e. l. ij. ⁊ ℣. fi. t. l. cū fund' sine. t. l. do
7 lia. in pn̄. ¶ Que aūt cōtineātur instrumēto domus dicit. j. e. l. quesitū. ℣. si dom'. vsq̃ ad illum. ℣. sed si fund'. ⁊ ℣. idē respōdit. domo per fideicōmissium. ⁊ ℣. idē rñdit domo ĩstructa. t. l. si ita. ℣. domo. t. l. scie. ℣. pe. ¶ Que aūt ville in strumēto cōtineātur habes. j. e. l. ville. in pn̄. et. l. si mācipia. ℣. pe. ⁊ fi. ¶ Que taberne. itez que caupone; in instrumēto cōtineanť habes. j. eo. l. taberne. in' pn̄. t. l. si ita. in pn̄. t. l. cōquerat. ¶ Que vinee instrumēto cōtineanť habes
8 j. e. l. ville. ℣. vnica. ¶ Instrumentū autē persone aliud dicit patrisfamilias dñi fundi vel domus: in quo q̃ contineātur habes. j. e. l. quesitū. ℣. sed fundus. ⁊ ℣. instructo. ⁊ ℣. neratius. Item aliud pictoris. de quo dic vt. j. eo. l. item pictoris. in pn̄. item aliud pistoris. de quo dic vt. j. eo. l. cum delanionis. ℣. j. Item aliud lanionis de quo dic vt. j. e. l. cū delanionis. in pn̄. aliud medici. de quo dic vt. j. eo. l. cum dela. ℣. instrumento. ℣. medici. aliud balneatoris: aliud piscatoris. de quibus; dic vt. j. eo. l. taberne. ℣. fi. t. l. idem. ℣. j. ⁊ fi. Item nota generaliter: qđ alteri' debet esse generis instrumentū q̃ res cuius est instrumentū qđ dicitur nisi in hoīe. qđ dic vt. j. eo. l. fi. et ibi no. item adde qđ dicitur. j. eo. l. fundo instructo ad pecus ⁊c. in pn̄. l. Item si legaui pr̄ius fundum instructū vel instructo: ⁊ post ea expressi me legare certas res illius instrumenti: an videar diminuere legatum vel non. habes. j. eo. l. quesitū. ℣. pe. ⁊ fi. que ois dic ⁊ distingue p̄out ibi plene no. t. l. cum delanionis. ℣. cum fundus. ⁊ ℣. quidam. et. l. scie. in pn̄. Item que contineātur cum legaui vti optimus maximusq̃ est fundus: dicitur. j. eo. l. fundo legato. in pn̄. et. l. cum delanionis. ℣. item cum fundus. Item que cōtineantur cum dixi ita vti pos. habes. j. eo. l. scie. ℣. fina. Item que cum dixi lego que ibi erunt cum moriar. dicitur. j. eo. l. p̄edia. ℣. pe. et. l. cum delanionis ℣. pe. Item in omnibus optimū est ⁊c. vt dicitur. j. eo. cum delanionis. ℣. asinam. in fi. ℣. Hyzne.

¶ De peculio legato. Rubrica 15

9 Dixit supza generaliter de legatis sc̃z primo de le. ij. ⁊ iij. hic specialiter tractare intendit de peculio legato. Sed quid sit peculium: ⁊ quot modis accipitur: ⁊ in quibus rebus consistat: ⁊ qualiter cōuenitur dñs de peculio: et ibi summauimus. Sed hic sciendū est qđ cum legatur seruus cum peculio duo legata dicuntur. vnum p̄incipale sc̃z serui: et aliud
b accessoziū peculij. ℣. ⁊ ideo seruo ⁊c. vt. j. e. l. j. [b] ⁊ b Vti. ij. t. l. item inutile. t. l. se. secus si ancilla cū suis l. j. Vitinatis legetur. vel seruus cum suis vicarijs. vt. j. Bar. fin. eo. l. ij. et. iiij. Item tenebitur heres detrahere ij. ff. ti. de peculio legato qđ tenebatur testatoꝛi ⁊ qđ col. ff. de sibi ⁊ quod his qui erāt in dñi potestate. quod lega. j. dic vt. j. eo. l. vj. circa pn̄. t. l. si sticho. t. l. dominus seruum. in pn̄. t. l. vj. ℣. sicut in pn̄. t. ℣. non soluz. t. l. si quis creditoꝛi. t. l. nec. in pn̄. et. ℣. qui sticho. ⁊ s̄. item queritur. ⁊ ℣. is consequēter. t. l. id quod. in pn̄. ⁊ ℣. j. t. l. sticho. in pn̄. t. ℣. quesitū. Item debet fieri deductio in singulis reb' nisi in casu. vt. j. e. l. vj. in pn̄. et. l. si peculiū seruo. sed non econuerso id quod dominus debuit seruo augebit peculium: nisi casualiter hoc contingat. vt. j. eo. l. vj. ℣. sicut. ⁊ ℣. etiā. t. l. fi. t. l. dñs sticho. ℣. testamēto. Item legato seruo simpliciter non accedit peculium. vt. j. eo. l. antepe. vt in venditione. vt. C. de contrahen. emp. l. quotiēs. ⁊ vt in manumissiōe. vt C. de peculio eius q̃ liber. mernit. nisi in casu. vt. j. e. l. deniq̃. ℣. iterdū. sec' si cū interuuos manumittat dñs. vt. C. de pecu. ei' q̃ lib. me. ⁊ assigna rōnē diuersitatis. vt ibi no. Itē dicia est au

BIU Cujas

legetur ipi seruo suũ peculium cum libertate: an extero legetur. qđ dic vt. j. e.l. deniq. ff. et C. de peculio. l. pe. Itẽ cum suo legat peculium vel alicui alij: dz legatarius cauere se defendere heredẽ ꝫ creditores peculiares q̃ heredẽ cõueniẽt nõ legatariũ. ⁊ hoc cũ relicta est seruo si deicõmissaria libertas. secus si directa. qđ dic vt. j. e.l. qui peculiũ. ⁊. l. si seruo manumisso. ⁊. C. an seru⁹ ex suo fac. l. ij. ⁊ s. qñ de pecu. ac. est an. l. j. ⁊. ff. itẽ. ⁊ s. de tribu. l. q̃ in heredez. ff. ⁊. s. de pecu. l. at cum heres. ⁊ s. de dote prele. l. ij. ff. p̃ suũ. Itẽ ⁊ actiones peculiares debẽt ab herede cedi legatario. vt. s. de pecu. l. si sticho manumisso. ⁊. s. eo. l. v. ¶Itẽ no. q̃ lz dñs legando seruo libertatem dixerit eum sine inquisitione esse volo vel reddere rõnẽ veto non ideo videt ei legare peculium. vt. j. e. l. dñs sticho. ff. Itẽ nihil interest seruo primo legauerit libertatez ⁊ postea peculium. an ecõuerso. vt. j. e. l. quidaz in testamento. ¶Item nota ⁊ peculium legari posse seruo ⁊ si nihil sit in peculio. vt. j. eo. l. ei quoq. Hyzne.

¶De penu legata. Rubrica. 16

1 Ontinua vt dixi in superioꝛib⁹ titulis ⁊ in summis. Dic ergo in primis notabis q̃d sit penus: ⁊ que cõtineant penoris appellatiõe. qđ dic vt. j. e. l. iij. in prin. ⁊ ibi no. ⁊. ff. penori. ff. lz qđ dixim⁹. ⁊. ff. seruius. ⁊. ff. vasa. ⁊. l. nõ esse. ⁊. l. pe. Itẽ penu legata cũ vasis. dic vt. j. e. l. ij. ⁊. l. nã quod. in prin. Item si dixi lego titio penum: ⁊ si heres nõ dederit penũ dato. x. q̃d iuris sit. dic vt. j. eo. l. ij. ⁊ ibi plene no. ¶Item nota q̃ nomen penoris ꝛc. vt. j. e. l. nãq. ff. nomẽ. ¶Item que dicant esculenta penus. Itez que poculenta. habes. j. e. l. iij. ff. esculenta ⁊ poculẽta. Itẽ que vrbana. dic vt. j. e. l. nã quod. ff. si ita. j. titulo. j. l. quemadmodum. Hyznerius.

¶De suppellectili legata. Rubrica. 17

2 Ontinua vt dixi in superioꝛibus titulis ⁊ summis. Videdũ igitur q̃d sit suppellex: ⁊ que contineantur suppellectilis appellatione. quod dic vt. j. eo. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. labeo. ff. tubero. hoc modo demõstrat. ⁊ per totam. l. ⁊ j. e. l. iij. ⁊. iiij. ⁊. v. ⁊. vj. ⁊. l. legata. ff. ⁊. l. qui vestem. ⁊. l. vasa. ⁊. l. pe. Itez que dicatur vrbana suppellex. habes. j. e. l. quẽ admodum. Item legata domo non videtur legata suppellex. vt. j. eo. l. fina. Item legata suppellectili non videtur legata habitatio siue domus que continetur. vt. j. eo. l. penul. Item legata suppellectili: si postea a testatore species quedaz de suppellectili numeret. quid iuris sit habes. j. e. l. legata. in prin. Hyzne.

Quid sit suppellex.

3 ¶De alimẽt⁹ ⁊ cibariis ligat⁹. Ru. 18

Iri supra de leg. i. ij. ⁊. iij. de legatis in gñe. hic aute ponit in specie de ali. ⁊ ci. le. Videndum igitur que contineantur appellatione alimen tineãtur torum ⁊ cibariorum. quod dic vt. j. e. l. legatis. appella- ⁊. l. diarijs. ⁊. l. penul. ⁊ ff. ⁊. j. co. l. mella. ff. ff. ⁊. j. tione ali de verb. signifi. l. verbo victus. et. l. instructum mẽtorũ. quos nos. ff. verbum. ⁊. s. de transac. l. cuz hi. ff. qui transigit. ⁊ ibi dixi quibus possint relinqui alimenta: ⁊ quidem liberis hominibus: ⁊ suis: vt. j. eo. l. seruos. Ex hoc sequitur qđ dicitur. j. eo. l. his cui. ⁊. j. de his que pro non scrip. l. iij. secus in alijs legatis. vt. C. de leg. l. seruis. Ā quibus ⁊ quidem vel ab vno heredum: vel ab omnibus. si ab vno. dic vt. j. eo. l. cumvnus. in prin. ⁊. l. alimenta. in prin. Si ab omnibus. dic vt. j. e. l. solet. in prin. ⁊. ff. j. ⁊. l. pecunie. Item qualiter ⁊ quidem si certam pecuniam relinquit pro prestatione alimentorum illa erit prestanda: vt. j. eo. l. lucius. ⁊ ad idẽ tamen dic. j. e. l. cũ vnus. ff. si nõ est expressa certa q̃titas. dic vt dicitur j. eo. l. cum alimenta. in prin. Si autem dixit q̃ viuus prestabam. dic vt. j. eo. l. mella. ff. sed si alimenta. ⁊. l. a filio. ff. fina. ⁊. l. alimenta. ff. si. ⁊. l. testamento. ¶Quando finiantur: ⁊ quidem constat cuz vita alimentarij finiri. vt. s. de transac. l. cum hi. ff. constat: nisi alia appareat mens defuncti. qđ dic vt. j. e. l. mella. in prin. ⁊. l. stichus. ff. titia. ⁊. l. gaio. ff. si. ⁊. l. libertatis. ff. si. et. l. stichus. ff. si. Item nulla capitis diminutione finiuntur. vt. s. de cap. di. l. eas. et. l. penul. nec obstat. j. eo. l. solent. j. vt ibi dixi. Item si legauit tibi alimenta prestandã ex illo fundo: puta corneliano videtur quod hocipso tibi predium sit obligatum ob alimenta: ⁊ q̃ quilibet possessor fundi teneatur ea tibi prestare. ad quod. j. e. l. ij. ⁊. l. lucius. et. s. de transac. l. cum hi. ff. si vni. Itez si dixi illa predia tibi lego: vt inde debeas ali. videor magis legare plenam proprietatem q̃ alimenta vel vsumfructum. vt. j. eo. l. solent. ff. quero. ⁊. l. cũ alimẽta. ff. si. ⁊ dixi. s. de trãsac. l. cum hi. ff. si vni. Hyz.

¶De auro ⁊ argẽto mũdo ornamentis vestib⁹ vel vestimentis ⁊ statuis legatis. 19

Iri supra gene- raliter de le. j. ⁊. ij. ⁊. iij. nũc spãliter de auro ꝛc. Et quid auro et argento cõtineatur. dic vt. j. e. l. j. ff. si. ⁊. l. cum certũ. ⁊. l. cũ aurũ. in prin. ⁊. l. quintus esñ. ff. an cui. ⁊ ff. argento. ⁊ ff. cui legatum est. et. l. titie mee. ⁊. l scribit quintus. in prin. ⁊. l. si vxori. ff. j. Item aurum siue argentum aliud factum: ⁊ aliud infectum. quod dic vt. j. e. l. ⁊ si non sunt. a. argento facto. ⁊. l. quintus. ij. in prin. ⁊ ff. item argento legato. ⁊. ff. cui argentũ. ⁊. ff. si factum. ⁊. ff. argentum factum. l. si quãdo alteri pediculis. in prin. ⁊. ff. scie. dulcissime. ⁊. l. cuz aurũ. ff. plane si cui. ⁊. l. se. in prin. ⁊. l. species. ⁊. l. ⁊ fine. ff. queniamus. ⁊. l. se. et. l. q̃ lancẽ. Item aliud dicitur escharij: aliud ponderium. de quibus dic vt. j. eo. l. et si non sunt. ff. si cui escharium in argento. in prin. ⁊ in fi. et. l. pe diculis. ff. argẽto. ⁊. ff. qui clã. Aliud signatũ siue signatorium. de quo dic vt. j. eo. l. quintus. ij. ff. pe. Item aliud viatorium. de quo dic vt. j. e. l.

Quid ve niat a pellatio ne auri ⁊ argẽti.

Que cõ-

BIU Cujas

medicoꝝ.ſ.rñſo. Itē aliud balneare. de quo dic vt.ſ.e.l.fi.ſ.ſ. ¶De mūdo dic vt.ſ.e.l.argumēto.ſ.mūdus pediculis.ſ.fi.t.l.ſ.circa prin.t.l. ſi vxori mūdus.in prin. ¶De ornamētis dic vt ſ.e.l.argumēto.ſ.ornamēta. t.ſ.mūdus. t.l.ſi pediculis.ſ.fi.t.l.ornamentoꝝ. ¶De vnguentis dic vt.ſ.e.l.veſtis. in prin. t.l.veſtimentū.t l.veſtis.ſ.veſtimēto. t.l.cū t tunica.t.l.arg.in prin.ſ.ſ.t.ſi.t.fi. t.l.ſeq. t.l.ornamentoꝝ.t.l.in ter veſtē.t.l.ſi quis ita legauerit. ¶De ſtatuis dic vt.ſ.eo.l.ſi,ſtatuā.t.l.ſ.in prin.t.l.imaginē. et.l.lucius titius. t.l.titia.ſ.ſeia. ¶De gēmis aut margaritis t lapidibus dic t eoꝝ differentiam:vt.ſ.e.l.t ſi nō ſunt.ſ.fi. Itē adde generaliter qđ dicit.ſ.e.l.ħ.iij.iiij.t.v.t.l.quintus.t.l. ſi quis ita legauerit. t.l.ſcribit quintus. ſ. fi. Itē adde qđ dicitur.ſ.eo.l.qui vxori.ſ.fi. t.l.titia. in.ſ.reſpōſo. t.ſ.ſ. Myrne.

¶De rebus dubijs. Rubrica. 20

Varis preceptoꝝ ſeu cōditoꝝ de relictis.ſ.locutus fuit copioſiſſime:ſed qꝝ contingit ꝙ in his obſcure teſtatoꝝ loquit. Ideoꝙ nō immerito de rebus interpretādis dubijs.ſ. annectit. ¶Videamus itaꝙ de omni dubietate que circa hoc colligi pōt t intelligi: et qđ vtilitatis cōtineat hic tractare: ſed vt fidelius memorie cōmēdare poſſimus expedit oſtēdere ſuper quibus dubietas oriat: t qualiter diuidatur. Vertitur quidem dubietas aℓs in facto: aℓs in verbis: aℓs in iure: aut in eo qđ de iure eſſe nō dubitatur. vt.ſ.de te.l.cum duo. habet enim:id eſt habere fingit imperatoꝝ omnia iura parata in ſcrinio ſuo.vt.C.de teſta.l.omniū. De verbis vertitur dubietas multipliciter:aut in cōtractibus: aut in iudicijs: aut in ſententijs: aut in vltimis voluntatibus: ſepe quoꝙ in ipſis legibus de ſingulis eſt videndum. Et quidē cum dubitatur quid ſcripſerit cōtrahentes ſtatim intuendū eſt an cōtractus poſſit valere ſm intellectū alterius tm̄:t tūc debemus interpretari vt res de qua agitur in tuto ſit:vt puta promiſit quis debīnc ad biduū.x.ſe daturum carthagine. due ſunt carthagines. vna vicina.altera remota in loginquis partibus:interpretari debemus de proxima actum fuiſſe.

a arg.ſ.eo.l.quotiens[a]. t vbi. t vt no.ſ.de ſn dīē adiec.l.cum duo. an autem ſm vtriuſq; intellectum verbis in propria ſua ſignificatione retentis tunc in primis inſpicitur id de quo veriſimilius eſt. vt ecce verbi gratia. Emiſti rem aliquam pro.x. venditoꝝ dicit ſe ſenſiſſe de imperialibus. emptoꝝ de bononienſibus.videndū eſt an res ſit digna.x.imperialibus t vltra: t tūc ſm vēditorē interpretamur.an aūt vix valeat.x.bononienſū. tūc ſm emptorē:ſed dicet aliquis. quid ſi infra.x.imperiales valeat pluris tamē ſit.x.bonoñ. tūc certe inſpiciendū eſt qđ plerūq; fieri ſolet. Si eīm cōſueuerunt venditores cum intelligunt imperiales dicere denarios ꝙ venditorꝰ.ſi bonoñ.pro emptorꝰ.vel interpretabimur cōtra eū qui pactum apposuit. Sed ſi nō apparet tūc cōtra illū cui pactū fuerat ꝙfuturū.vt.ſ.e.l.cū querit. t de verb. obli. l.ſtipulatio iſta.ſ.in ſtipulationibus.t.ſ.de cōtrahē.emp.l.ſi in emptiōe.antiqui tm̄ in principalibus cōtra venditorē t locatorē in acceſſoriis cōtra emptorē t cōtra cōductorē verba interpretabant.quoꝝ opi.reprobat Jo.per illā l.cū in lege.nā ibi ambiguitas fuit in acceſſoriis.t tm̄ venditori nō emptori nocet: aℓs vero imitat opi.Ro.qui lz obſcure t ſub nube verba ſua poſuerit.dixit tm̄ verbū dubiū appoſitū in his q̄ abſcōſa ſunt t inuiſibilia:vt dicat venditor equi hoc vitiū ħz:qz nō aſcēdit arborē.i pontem:vel qz nimis rodit.i.mordet:vel opus eſt vt retineas habenas.i.ſcapuzlat t cōſimilia nimis obſcure loquit. Idē eſt t ſi inſidioſe diſſimilaret.vt.ſ.de act.empt.l.iul.ſ.idē iul.t quidem in oībus ſupradictis cōtravenditorē interpretatur. Si vero apponat in his q̄ taz emptori q̄ vēditori ſunt cognita viſui: audituiq; patentia vt ſi dixi ſeruū accedere vel vaſa:tunc cōtra emptorē interpretat. t ideo demētie aſcribatur quare ſtatim nō queſiuit t non fecit ſibi oſtēdi q̄ eſſent illa vaſa vel ille ſeruus quē dicebat accedere.vt.ſ.de cōtrahē.empt.l. ſi in emptiōe.t.l.cōprehēſum erat. Si aūt nō pōt valere ſm neutrā partē: t tūc vt inemptū nō valet. ¶Illud aūt cōſtat qđ in pretorū ꝰtractibus.i. in pretorijs ſtipulationibus vel in iudicialibꝰ ſi ambiguus ſermo inciderit ꝓtorū fit interpretatio.vt.ſ.de preto.ſtipu.l.in pretoꝝ.t.l.ſ.in fi. ſ.de iudi. Si ambiguus ſermo inciderit circa litis initia ſtatur interpretatiōi actoris:qz reus ſemp negaret.vt.ff. de iudi.l. ſi quis intētione ambigua.t.l.ſolemus. Et nota q̄ ibi nocēt. t in C.de anna.excep.l.vlti.hec ita ſi ipſe poſſet explanare:ſecus ſi nō:puta qz per aliū litē eſt conteſtatus:vel qz eſt heres eius qui incepit:tunc eīm qz hoīs t legis deficit expoſitio ꝓpter rei incertitudinē nullū eſt iudiciū.vt.ſ. de rei vend.idē pōponius.in fi. ¶Circa mediū:puta ſi confitendo quis obſcure loquat:tuncv;geri debet vt certū cōfiteat.vt.ſ.de cōfeſ.l.certū.qđ ſi non faciat id accipiemus qđ magis expedit aduerſario.vt.ſ.de interro.actio.l.de etate.ſ.qui tacuit.t.ſ.qui nihil. ¶Circa ſnīam ſepe dubitat vnde eius eſt interpretatio qui eā ꝓtulit.ſic et prin.t beneficque cōceſſit.vt.ſ.de reg.iu.l.actoris.t.ſ.de vulgari ſubſtitutione.l. ex facto. qđ locū ħz tm̄.eadem dic vt.ſ.de re iudi.l. paulus. ¶Sequitur de vltimis volūtatibus que pro in re t lege ſeruāt̄ur.vt in autē.de nup.ſ.ſ.t.ſ.de captiuis t poſtli. reuer.l.pe.in fi.t.C.de teſtamenti.l.ſ.in fi.niſi ſint inepte.vt.ſ.e.l.iiij.vel niſi contineant aliquod ꝓbatū.vt.ſ.de condi. inſti.l.filius.t quidem hec cum de volūtate cōſtat. ¶Si autem dubitetur ſi adhuc viuit teſtator ſicut totum immutare t tollere: ita t declarare poteſt. Eſt enim ambulatoria defuncti voluntas vſq; ad ſupremum vite exitum.vt.ſ. de adīmē.leg.l. iij.in fi. ¶Sed illud eſt notabile quia eodē teſtō durante poteſt. declarare q̄ di-

a Z. quotiēs. Add de ſimilē tex. in.c. abbate. dever. ſigni. et in c. in his. de priui.

BIU Cujas

cit.ratio est in expedito:qz tūc nō dat ꝫ datum significat.vt.ē.de testa.l.heredes.ff.j. ¶Sz q̄d si non fecit vel nō p̄ōt quia iam mortuus est. cū ergo nō constet quid ipse voluerit vel verisimile sit eū voluisse.distinguendū est vtrū dubietas vertatur circa nomina propria quo casu cū de corpore non cōstat: alioquin nihil faceret error nominis. vt.j.eo.l.iij. deficit institutio.vt.ē.de here.insti.l.in tempus legat.ꝛ.j.e. l.si fuerit libertatis datio.ꝛ eo.l.siquis de plurib⁹.ꝛ.l.datio tutoris.ꝛ.ē. de testa.tute.l. duo p̄eter.ꝛ.ē.de lega.j.l.apud iul.ff.seio. Si vero circa appellatiua adhuc videdum est dubiteꝫ extra testamētū de mēte ꝛ volūtate testatoris: et tūc est ī arbitrio iudicis ex bono ꝛ equo interp̄tatione sumere.vt.ē.de an.leg.l.meuia.ff. vlt.ꝛ de le.iij.l.stichus.ꝛ de lib.leg.l. aurelius. ff.filias.ꝛ.C.de fideicō.l.volūtas.nisi lex interp̄tetur vt est cū dubitaꝫ de quātitate relicti,p̄ pter gñalitatē.vt.ē.de le.iij.l.nūmis. Si vo ex ꝓp̄ijs verbis testamēti oriaꝫ ambiguitas:tūc stricte agiꝫ vt non aliter ab eoꝝ significatione magis vsitata recedaꝫ ꝛ ꝓueniatur ad mi⁹ vsitatā q̄ si cōstiterit testatorem manifeste illud voluisse.vt.ē.de le.iij.l.nō aliter. ꝛ.l.ille aut il le.ff.vlt.ꝛ.j.de ōdi.ꝛ de.l.in his.ꝛ.ē.de exer.l.j. ff.si is qui licet.ꝛ.ē.de vsufru.le.l.si alij.Sed si constiterit testatorem voluisse si illius verbi significatio cōmode ad id exponi non potest nihil debebitur oīno.vt.j.e.l.iij.ff.interdum. tamē fit vt ꝑm minus vsitatum loquendi modū: sicut est in appellatione filij. vt.ē.de in. deli.l. vlt.ꝛ.j.ad treb.l.ex facto. ff.iij. ¶Interp̄retatio autem verboꝝ in lege ipsius p̄ncipis est solius.vt. C.de legi.ꝛ se.con.l.vlt.ꝛ antepe.ꝛ pe. colligiꝫ:vt interp̄etaꝫ multotiēs id esse qđ nō fuit:vt matrē q̄ in puerperio decessit instituisse filium q̄ vere nō instituit.vt.C.de inof.test.l. iij.Itē in filio qui rogatus est post mortē hereditatem alij restituere subintelligiꝫ si non habuit filios. vt.C.de insti.ꝛ substi.l.gñaliter.ff. cū aut̄.Itē in imp⁹bere cui substitutus est meus ī vnū casū.ff.si heres nō erit interp̄tamur si heres erit ꝛ ifra pubertatē decesserit. vt.ē.de vul.ꝛ pu.substi.l.iiij.Itē si creditores agūt aduersus hereditatis emptorē ꝛ tacite pacti ītel ligūtur ne petant a vēditore.vt. C.de pac.l.ij. ¶Item ꝛ econtrario nō esse qđ vere fuit.ff.non fore institutus qui vt quasi filius institut⁹ fuit cū nō esset.vt.C.de heredi.insti.l.si pater.

¶De regula cathoniana.Rubrica. 21

Athoniana igi tur r̄ſz obscure nobis tradita ne res exēplis egeat:put possibile est aperiam⁹.j.de regu.catho.l.j. ¶Cathoniana q̄ regula diffinit ꝙ legatum inutile esset si statim testator decessisset id non conualescit:licet diutius testator vixerit. vt.j.de leg.iij.l.si legatum.ff. seruo.Ecce si legatum sit seruo instituti heredis si statim testator decederet legatum inutile foret:cuius ratio redditur:quoniam ipsi heredi legarivideꝫ.qđ certe nō valeret.Et ideo si viuo testatore de dñi exeat ptāte.nec hoc cōualescit q̄dē.q̄ diffinitio in quibusdā falsa est. vbi gra.siqs quid legauerit si post Kalendas decesserit. Nam testatore mortuo ante Kalēdas legatū nullū erit:si vero postea sortieꝫ effectū. cuius ea est ratio:qz est cōditionalis.vt. j.de regu.catho.l.ij. Itē si filie sue qs legauerit ita si titio nupta erit centū do lego:sicut em̄ in superiori non testamenti facti.vt.j.de condi. inser. l.in conditionibus.sed mortis sufficit tempus spectari:ita et hic vt ꝫ testamēti cōdēdi fuerit tpe ipubes:si tñ vl̄ tpe mortis:vel postea nupta inueniaꝫ valebit legatū:cū ꝛ hoc sit ꝺditionale falsa ē.et hic res mea legaꝫ mihi pure si statim testator decedat legatū inutile erit. Si aūt tādiu vixerit:vt eo viuente res alieneꝫ vti le quidem erit.si vero post mortem alienetur: nec hoc ꝓfecto legatū valere dicetur. ¶Itē cathoniana regula ad hereditatē nō ptinet: sed ad legata vel fideicōmissa singularium rerum: quia ꝛ ipsa sic ꝓdita est ꝙ le.ꝛc.non que hereditas.et ideo siquis institutus sit q̄ capere nō p̄ōt si tñ ante aditā hereditatē manumissus vel ut ꝑegrin⁹ vel filj⁹ naturalis:ꝛ tpe mortis vel āte aditā hereditatē forte inueniaꝫ ī ptāte vel curie emācipat⁹ valebit īstitutio.vt.j.de le. j.l.cetera.ꝛ.l.igitur.ꝛ.j.de reg.catho.l.iij.ꝛ j.de acq̄.here.l.si seru⁹.ꝛ.j.de reb.du.l.si cognatis. vt habem⁹ ī seruo ei⁹ īstituto: qz capē ex testō nō p̄ōt:si tñ añ aditā hereditatē manumissus vel alienat⁹ ī fraudē fuerit ꝺualescit īstitutio. Et qđ dicit tria spectāda eē intelligendum est de regulari iure:vel nō ex necessitate vt in possessione de alo ꝛ corpore vel nō pertinet ad hereditatē datā sub cōditione.i.ad cōditionales institutiones:vt sic inferior lex sit determinatio superioris. ¶Item regula cathoniana nō ptinet ad legata quoꝝ dies non mortis tpe:sed post aditā hereditatē cedit:vel ea adita:vt si legatū sit sub cōditione ex certa die cōditōe em̄ exīte vel die legatū tenebit ea adita: vt si legatū fuerit dño serui īstituti heredis. dies em̄ legati hui⁹ apud eū q̄ heres ē nō cedit añ aditā hereditatē:cū hereditas a legato sepata sit: et possit vel ipse vel alius p eū heres fieri si interim manumittaꝫ vel alieneꝫ.placet catho.regulā ad ꝺditionales īstitutiōes nō ptinere de terminatione supioris.vel dicem⁹ nō ptinere ad ꝺditionales īstitutiōes.i.ad legata pura q̄ vim sumūt ex cōditionalib⁹ īstitutionib⁹:vel q̄ relicta sunt ī testamēto ꝺditionaliū institutionū. ¶Itē regula cathoniana nō ptinet ad nouas leges.vbi gra senatusc̄.tertu.ꝛ orfi.q̄ matres et filios iuicē ad successionē vocāt:q̄ successio legitima ōr.nō qz ex.l.xij.tabularū ꝫ ex nouis legibus deferꝫ.q̄ etiā capitis diminutione nō perimiꝫ.Et ideo sciēdū ē qz si mater tpe mortis filij erat ī ptāte sibi hereditatem non q̄rebat ꝫ p̄ri iure veteri.ꝛ ideo si ante aditā hereditatē sui iuris efficiaꝫ tenet tpe mort⁹ filij sibi non quereret:quereret tamen postea.Idē ex parte filij dicendum est;ꝛ sic ea regula non

pertinet ad nouas leges. Et hec omnia testatur Bulgarus.

¶Sequitur alia rubrica de regula cathoniana. 22

DIctuz ẽ supra de adimẽdis legatis qualiter inutilia sint. i. nulla. nec ẽt videant legata rõne; adẽptionis. Itẽ qualiter inutilia sint cũ relicta sint pene cã. vt. ſ. proxi. ti. ly hodie vt ibidẽ dicit. ⁊ isti. de lega. teneãt relicta pene cã nisi adiecta sit cõditio ipossibilis vel ꝓbrosa vt turpis. ſz qz qñq inutilia sunt alia rõne vbi sibi vẽdicat locũ cathoniana apponit de regula cathoniana. Tñ videndũ est vñ dicaf: ꝯs sit eiꝰ teno: vel snia vel diffinitio sine ꝺ̃ significet: tertio vbi habeat locum ⁊ vbi nõ. Dicif añt cathoniana a cathone auctore q̃ eã adinuenit vt falcidia a falcidio auctore. Teno: sine eiꝰ snia sine diffinitio hec est ꝙ legatũ qꝺ inutile eẽt si statim decederet testato: ly diutiꝰ vixerit nõ cõualescit. Ad cuiꝰ euidẽtiã sciẽdũ est ꝙ legatuz qñq est inutile rõne legãtis. vt si nõ capax leget. i. qui nõ põt facere testamẽtũ. Qñq rõne rei legate. vt lego tibi rem sacrã vel religiosaz. Quãdoq rõne legatarij. vt cum lego ei q̃ capere nõ põt. Quãdoq mixta cõsideratione habita legantis ⁊ legatarij. vt cum lego seruo meo. Quandoqꝫ rei legate et legatarij. vt cum lego tibi rem tuam. Item quãdoqz legatur pure vel in diem certũ vel sub cõditione vel in diem incertã. ⁊ sic quandoq cedit dies legati a morte testatoris Quandoq ab adita hereditate: quãdoqz a die existentis conditionis. his ita satis collige regulas generales. Primo vbi ly locuz cathoniana. et quidẽ in ꝑmis habet locuz dico vbi legatũ est inutile rõne legãtis. ly quidã dixerint Sriũ. ar. ſ. de le. iij. l. j. ſ. j. ſz ex eadẽ lege dico cõtrariũ. qz dicit ibi vt valeat exnĩc nõ vt extũc. Itẽ ly locũ cũ e ſt inutile rei legate nisi in casu fauore libertatis. qui est. j. de fideicõ. liber. l. generaliter. ſ. libero homini. Item fallit vt quidã dicũt in re mea legata mihi vbi distinguunt an alienata sit vino testatore. an eo mor tuo. vt primo casu valeat legatũ. non obstante regula cathonis. In scõo non valeat. ar. j. l. j. ſ. vlti. ⁊ insti. de lega. ſ. sed si rem meã. ⁊ ſ. de le. j. l. cetera igitur. ⁊. l. huius. ſ. titio. quoz snĩam reprobamus distinguentes sit mihi legata pure; ⁊ tunc habet locũ cathoniana. an sub condi tione: ⁊ tũc nõ: qz legata cõditionalia: vt inferius clarebit aptius nõ aptaf. vt. ſ. de lega. j. l. cetera. ⁊ qꝺ. j. dicit si cum vino ⁊c. verba sunt testatoris quia reliquit sub conditione. ſ. vt. j. de condi. ⁊ demõ. l. mea res. ⁊. ſ. de leg. ij. l. heredem. Item ibi nõ est inutile rõne rei: ſz mixta consideratione habita rei ad legatarium. Et si posset dicere Rogle. non habet ibi locum. vel diceret Jo. ly ibi locũ. eodẽ modo põt rñdi illi huiꝰ. qz vel est inutile mixta cõsideratione. vel illud est vnũ de. v. specialibꝰ qꝺ alꝫ notauimꝰ. vel meliꝰ ibi ab initio est inutile nec postea cõualescit. ¶Itẽ nõ obstat. ſ. de le. j. l. ꝙ in rerũ. in prin. qz dico ꝙ ibi ab initio tenet legatũ ẽt si statim decederet testator. ¶Item nõ obstat eiusdẽ. l. j. ſ. qz legatũ vsusfructus cedit ab adita hereditate. vt. C. de cad. tol. ſ. in nouissimo. et in illis non aptatur cathoniana. ar. j. e. l. cathoniana. Si autem sit inutile ratione legatarij. dicũt quidã eũ habere locũ. ar. j. e. l. j. qz ita ĝaliter prodita est. vt. ſ. de re. du. l. si cognatis. ⁊. ff. de his q̃. vt indi. l. in fraudẽ. ſ. j. ⁊. l. vlt. ſ. j. Sed si hoc dixeris obiicitur qꝺ legif. ff. de iure fisci. l. non intelligif. ſ. quãdo autẽ. ⁊. ff. de le. ij. l. si deportati. ⁊. ff. de le. ij. l. non oportet. ⁊. ff. de dona. cã mor. l. in mortis. ⁊. ff. de le. prelegatis. ⁊. ff. de contrata. l. iij. ſ. liberi. et. ff. de cõdi. et demõ. l. eum qui post. dicimus ergo non habere ibi locum: quia dicimus ꝙ vnum soluz tẽpus inspicitur sit capax legatarius vel non. i. mortis tpe. ar. ꝑdictaꝫ legũ. alij vt. R. dicũt duo tpa spectari ⁊ mort⁹ ⁊ cõditi testamẽti. ar. ꝗrũdã ꝑdictaꝫ legũ: ⁊ sic ꝑm eum dz ibi habere locum: nõ ergo obstat nobis. j. e. l. j. qz nõ habet ibi locũ cathoniana qñ est inutile rõne ꝑsone legatarij: ⁊ sic nõ obstat illa. l. si cognatis. ⁊ hn. nõ obstat qz ibi loquif de ciuili cognatiõe q̃ fit ꝑ adoptionẽ. in scõo rñso. Tñ ob. qz loquif ibi de legato qꝺ ẽ inutile rõne ꝑsone legatarij. itẽ posset dici vt q̃dã voluerunt rñdere ꝙ ibi aliq erãt cognati tpe testamẽti cõditi. sed hec ratio nõ placet multũ: alie due de his q̃. vt idi. nõ obstãt: ũmo pro nobis faciũt. Itẽ obiicif nobis in sti. de leg. ſ. an seruo. in ꝓma ꝓte. ſ. nã illud legatũ est inutile rõne legatarij. ⁊ tñ impedif ꝙ cathonianã. respõ. qꝺ est inutile mixta cõsideratione habita legatarij ⁊ legãtis. ⁊ si attẽdas ꝙ sonã legatarij nõ deberet ipediri ꝙ cathonianã si ꝑsona legãtis deberet ipediri. Attẽdit ergo ibi lec. ꝙ obest magis q̃ ꝑfit. ſ. vt impediaf legatũ per cathonianã sic. ff. ad mace. l. sed nil. ſ. nõ solum. ⁊. ff. ad sil. l. iij. ſ. fi. ⁊ de optio. leg. l. si optio. in fi. j. respõ. quia ibi magis spectaf tps mort⁹ qꝺ obest q̃ aditio hereditatis qꝺ ꝑdest: verũ ibi idem tẽpus est ⁊ adite hereditatis et mortis testatoris. Item obiicitur. ſ. de le. ij. ſ. seruo. et. l. debitor: ad quod respondent q̃dam ꝙ nõ ẽ inutile ab initio si statim decederet testator: licet obstet exceptio: qz nõ põt peti nisi seruus alienꝰ vel manumissus: sed certe ego dico ꝙ ab initio est vtile ⁊ bñ põt peti. licet seruus nunq̃ alienef vel manumittaf ⁊ petet dominus. vt. j. de cõdi. ⁊ demõ. l. filio. et hoc videf dicere lra illa. vl aliter illꝺ inutile ẽ rõne mixte rei legate ⁊ legatarij: ⁊ ita magis inspicif qꝺ ꝑdest. ſ. qꝺ nõ ipediaf ꝑ regulã cathonianã. i. inspicif qꝺ ẽ inutile ex ꝑsona legatarij nõ qꝺ ẽ inutile rõne rei legate ꝙ deberet facere vt haberet locũ sic. ff. de lib. cau. l. liberꝰ. ſ. j. i fi. ſ. si certe. ibi nõ põt dici inutile. illa mixta cõsideratione: vt dixi: qz bñ seruus capere põt talẽ rẽ: ⁊ bñ ea ei põt legari nisi vellet admiscere ꝑsonã domini: tali mixte ꝓsiderationi. Itẽ obiicif. ff. de

Tñ nomẽ sumpsit regula cathoniana: et ꝯs sit eiꝰ teno: vel snia. 2 3

In ꝗbus casibꝰ ly locum regula cathoniana: ⁊ in ꝗbus nõ.

BIU Cujas

op.le.l.si optio.respō.cū est institutus volūta rius statī ab initio si decederet testator valet legatū:q; ante aditā hereditatē pōt tota fami lia redire ad stichū solū cui legatū est relictū.et ita videbitur pure legatū seruo legato alij.i.il li cui optio serui legata sit.ꝛ ita cedet dies ei⁹ legati ab adita hereditate.vt.C.de ca.tol.ſ.in nouissimo.ꝛ.ſ.j.ꝛ.ff.quādo di.le.ce.ſ.heredis. ꝛ.ſ.ſ nonnūq̄.ꝛ.l.cum legato.ergo non debet impediri p cathoniānā.vt.j.de reg.catho.l.ca thoniana.Si autem sit institutus necessarius īpedīt per cathoniānā:ꝛ statim est vtile si mox testamēto facto decederet testator:q; statī ē il le heres velit nolit:ꝛ ita nō cōualescit postea: vt dilucide dicit lex illa.ꝛ est ibidē tps mortis et adite hereditatis:similis optio ꝛ rūsio ē.ff. de cōdi.ꝛ demō.l.iulia.Itē hz locū cathoniana in puro legato tm̄:vel in diē certū non in cōdi tionali:sed obiecit.vt dixi j.eo.l.j.in glosella il la.puta in legatis ꝛc.Sed respō.ibi facta non placet:q; verū est q̄ seruus videt legatus sub cōditione si legatū sibi relictū non:imo purus est.ꝛ ī eo q̄nq; hz locū:quādoq; nō.vt in.l.illa;si optio distinguit.Et est rō:q; q̄nq; cedit ab adi ta hereditate:quandoq; a morte testatoris:vt ibi plene dicitur nisi in relicto in die certa.ex hoc apparet q̄ nō habet locū in his legatis q̄ cedūt ab adita hereditate:vel a die exītis con ditionis vel diei incerti.igitur nō habet locū ī vsufructu:vsu habitatiōe legato relicto seruo cui libertas est relicta sub cōditiōe:nisi cū est ī stitutus necessari⁹ heres:vel legato relicto ser no:seruo dico legato alij.vt. C.de cad.tol.ſ.in nouissimo.ꝛ.ff.ō ōdi.ꝛ demō.l.iulia.ꝛ.ff.q̄n di.le.ce.l.ſ.ꝛ.l.heredis.ſ.fi.ꝛ.l.seq.ꝛ.l.nōnūq̄.ꝛ l.cū legato.ꝛ.j.c.l.cathoniana. Itē non hz locū in hereditatib⁹.q̄ dic recitādo oīum opinio nes.vt no.j.e.l.cathoniana.ꝛ.l.placet.et alibi pleni⁹.Itē non ptinet ad nouas leges. q̄ dic recitādo.vj.opiniones p̄m varias expositiōes. vt no.j.e.l.ſi.ꝛ alibi plenius.Dixne.

¶Si cui plusq̄ per.l.fal. licuerit lega tum esse dicatur.Rubrica. 23

1 IActus ē supra gn̄aliter de.l.falcidia:sed q; quādoq; contingit plus le gari q̄ patiat lex falcidia et plus esse legatum certum q̄ incertū:ideo a principio sup ponit gn̄aliter quid iuris sit si cui plus sit legatū q̄ liceat eum capere p.l. falcidiā. Et q̄dē nō capere nō posse ex testamē to a ōr plurib⁹ modis.puta ꝓpter delictū suū. vt q; deportat⁹ est vel rōne rei legate.quia sa cra est liber hō vel religiosa mixta cōsideratio ne habita rei relegate ꝛ legatarij:vt q; res est sua vel militia seruo legata.vel mixta cōsidera tione habita testatoris ꝛ legatarij:q; filius ei⁹ naturalis est.vñ vltra duas vncias capere non pōt.Itē alia quadā ītrinseca rōne.vt q; lex fal cidia hec nō patit.Et de hoc vltimo mō hic re stat videndū.nā de alijs q̄tum ad hūc titulum nil ad rūbū. Igit videam⁹ q̄d sit legare plusq̄ q̄s possit capere p legē falcidiā.ꝛ q̄s pl⁹ possit legare.ꝛ qn̄.ꝛ q̄d iuris si certū sit plus cē lega tū.ꝛ q̄d si icertū.ꝛ qn̄ sit certū.qn̄ īcertū. ¶Le gare aūt alicui plusq̄ liceat eū capere p.l.falci diā nil aliud ē q̄ legare vltra dodrātē suor⁹ bo nor:ita vt heres institutus quartā.i.falcidiam nō habeat saluā. Et nota q̄d dicit hic de falci dia debita iure institutiōis q̄ proprie appella tur falcidia generaliter aūt verū est neminem plusq̄ per.l falcidiā capere liceat legare posse. sed fallit hic in milite.vt.C.de testa.mi.l.in te stamento.ꝛ. C.ad.l.falci.l.in testamento. Sec⁹ in veterano.vt.ff.ad.l.falci.l.veterani.ꝛ.s̄.ad.l. falci.l.si miles.ꝛ.l.miles.ꝛ.s̄.ad trebellianū.l. j.ſ.si is q̄ quattuor:cēta. Nec obstat.s̄.ad treb. l.j.ſ.in filij.vt ibi notaui.ꝛ.s̄.dicitur ad legem falci.l.quod de bonis.ſ.j.ꝛ.l titia.Item et p̄ uatus quandoq; istud idem facere potest.vt.s̄. ti.j.l.si credito:.Item in duobus alijs casibus. vt.C.ad.l.falcidiam.autē.sed et in ea re.ꝛc.dic p̄m q̄ ibi notaui.hoc aūt semp teneas q̄ nullus vltra q̄ habeat in patrimonio legare po test. vt.s̄.titu.j.l.in ratione.ꝛ.j.ad treb.l.ij.nec etiā miles.vt.C.de testa.mi.l.in testamēto.imo semp in īponēda rōne legis falcidie:es alie nū p̄mo deducēdū est ꝛ funeris impensa ꝛ p̄cia seruor⁹ manumissor⁹.vt.C.ad legē falcidiā.l. in imponēda.ꝛ insti.ad.l.falci.ꝛ.j.eo.ti.l.j. Si au tē certū sit locū habere falcidiā vel de leui cer tū esse pōt detrahēda falcidia est de singulis le gatis.ꝛ a iudice dandus est arbiter qui videat patrimonij modū ꝛ qualitatē ꝛ quātitatem et debent.i.solent vocari tunc oēs creditores vt probent credita sua et oēs legatarij. Si tamē non fuerint ibi oēs absentibus q̄ actū fuerit inter presentes nō licebit.vt.j.eo.l.j.ꝛ.l.iij. ſ.si nō plures.Si autē sit incertū q̄ iuris sit videa mus.ꝛ quidē pōt esse incertū pluribus de cau sis.vel q; q̄dā legata sunt relicta sub cōditiōe. vel q; quidā sunt creditores sub cōditione.vel q; debita a debitoribus hereditarijs debent sub cōditione.Et siquidem iuste dubitari pōt habeat locū lex falcidia an nō heres solut⁹ pu re relicta pōt desiderare sibi caueri a legata rijs vel extimatio faciēda est:ſz primū magis q̄ releuet heredi q̄tū apparuerit q̄ plus acce perit q̄ eis cape liceret p.l.falcidiā. vel ipse he res legatarijs vel extimatio faciēda ē:ſz primū magis in vsu est.vt.s̄.ad.l.falci.l.in quātitate. ſ.magna. Et nota q̄ non est simplex cautio ī mo satisdatio.vt.j.e.l.j.ſ.hec stipulatio. aliud aūt ōr cautio.aliud satisdatio. vt.C.de v̄.sig.l. sancimus.Et est ptoria hec satisdatio.i.a pto re inducta.et ptorie stipulationes psonas desi derāt.vt.j.de pto.stip.l.ptorie.ſz videt nō fuis se necessaria hec cautio:q; si p facti ignorātiam solus repetere pōt cōditione indebiti cōi iure si per iuris ignorantiā non repeteret.et tunc quidē cautio locū hic habere nō pōt q; certum est tunc non habere locū lex falcidia.ergo non est hec cautio interponēda.ſz ratio q̄re fuerit ducta tibi reddet.j.e.ſ.hec stipulatio. Et qui

Ex te a
tamēto.
Intelli
se etiam
ñ titu
ī alijs
strumē
s q̄ he
dita
s p̄m.

BIU Cujas

dem in testamēto militis locum habet hec cautio ꝓpter aliā cām. vt. j. e. l. j. ff. in quibusdā. Itē in testō liberti in quo patronus est heres instituendus. vt. j. e. l. j. ff. interdum. sed nō ratione. l. falcidie: sed eiꝰ legis que vocat patronū ad liberti hereditatē. ¶Itē cauēdū est heredi. Itē legatario a quo relictū est fideicōmissum. vt. j. eo. l. iij. Itē a legatario siue fideicōmissario est cauēdū. sed fallit in fisco: qz semper intelligit idoneꝰ z soluēdo. vt. j. e. l. iij. ff. itē. z. j. vt leg. vel fideicō. seruā. cau. l. j. ff. si ad fiscū. Itē in alio casu. l. iij. ff. cuius. Itē dico hāc cautionē nō posse remitti a testatore: licz secus sit in illa quā ꝓstat heres legatario. vt. C. vt in pos. leg. l. iij. z. l. pe. z fi. z. C. de vsufruc. l. j. Itē hac stipulatione qñq agit is qui interposuit eā. qñq ipe agere nō pōt: sed heres eius aget. z qñq vnus heredū tm. qñq oēs. vt. j. e. l. j. Actio aūt ex ea stipulatione datur heredi z in heredes z perpetuo cū cōtineat interesse z rei sit persecutoria. vt. j. de actio. z obliga. l. in honorarijs.

¶Quando dies legati vel fideicommissi cedat. Rubrica. 24

3 liberti hereditatē.

4 gati petitionē: qñq nō. Videdū est ergo ād sit cedere diē legati vel fideicōmissi: z qñ cedat: et quis sit effectus sine vtilitas diei cessionis. Et quidē duobus modis dicit cedere diē. vno modo diē cedere est incipere deberi pecuniā ꝛc. vt ff. de ver. sig. l. cedere. Et ꝓtū ad hunc tractatū est fieri transmissibile ad heredes: z sic distinguendū est an relinquat sub conditione vel in diem vel pure: vt si sub cōditione cedit dies a die existētis conditionis nisi in casibus. vt no. C. de cadu. tol. ff. finaliter. qñ habeat legatū cōditionale ꝓ puro. excipiūt quidē z alii casum qꝰ nobis nō placet. vt no. C. de his qui ante apertabu. et hic si conditio est possibilis: alioquin distingue. vt insti. de leg. ff. i. z insti. de here. insti. ff. pe. Item nisi ab alia ratione habeat ꝓ impleta: qz nō stat per legatariū. Si aūt in diē siquidē ī diē incertā idē est qd cū sub cōditione. Si aūt certā idē est qd cū pure: attēde tm qualiter dicat dies incerta: siquidē ideo qz incertū est an sit extitura: verū est qd dixi. si aūt certū est eā extiturā: sed incertū est an ante mortē legatarij: an postea distingue: an sit apposita in persona legatarij: puta lego titio cum morietur ꝛc. dic vt. j. e. l. si cum. z ff. de cōdi. z demon. l. j. ff. j. Si autem pure relinquatur: z sub modo. vt dixi. C. de his que sub modo. l. j. distingue inter hereditatem z vsumfructum: z aliud relictum: z in hereditate distinguebat olim an aperte essent tabule: an nō. vt. ff. de iuris z facto ignō. l. j. ff. fi. z. C. de iure delibe. l. iij. z C. de cadu. tollen. l. j. z. ff. in nouissimo. Sed hodie nō fit hec differentia; z generaliter nullus transmittit ad heredes hereditatē nisi adita nisi sit de liberis: z illi nō ad extraneos: sed ad suā posteritatē tm trāsmittūt: lz quidā dixerūt cōtra. vt. C. de cad. tol. ff. in nouissimo. z C. de his qui ante ap. ta. z in vsufructu legato dies nō cedit quātū ad hanc vltimā significationē diei cessionis: quia morte finitur nisi fuerit relictus tibi z heredibus tuis: z tunc tm primi heredes ad vsumfructū admittunt. Et idē est in legato relicto in singulos annos: vt finiatur morte legatarij nisi relictū sit imperpetuū. vt. ff. de verb. obli. l. z ideo hesitatur. ff. fi. sed in hoc est aliud quia admittunt primi heredes. z deinceps. vt C. de leg. l. in annalibus. ¶Itē hoc notāduz q: primi anni legatīoꝝ purū sequentiū conditionale. z sic primi legati dies cedit z trāsmittitur ad heredes sequentiū nō: secus autē est in stipulatione in singulos annos: si aūt sit aliud legatū z purū cedit dies eius legati a morte testatoris. vt. C. de cad. tol. ff. j. z. ff. in nouissimo. nisi sit seruis cū libertate aliquid relictū qm̄ cedit dies ab adita hereditate nō a morte testatoris. vt. C. de cad. tol. ff. in nouissimo. Effectus autē talis cessionis quis sit ex supradictis apparet: qm̄ trāsmittit legatū legatarius ad heredē. z sic heres poterit petere legatū sicut defunctus cui relictū fuerat poterat. z cū eodem onere transit: nisi tale sit onus quod ab herede explicari non possit. ar. C. de cadu. tollen. l. vnica. ff. cum em̄ iam statuimus.

Quis sit effectus cessionis diei.

Quid sit cedere diem legati vel fideicommissi: et quādo cedat.

6

¶Ut legatorū seu fideicōmissorum seruandorum causa caueatur. 25

7 Tractauit supra si cui pluscꝰ per. l. falcidiā quāliter caueatur a legatario vel fideicōmissario. vel. ff. ti. j. dixit de legatis relictis in diē vel sub cōditione. qd eoꝝ dies cedit non statim a morte testatoris: nec statim qñq ab adita hereditate peti possint. Sequit videre de cautiōe q̄ ꝓstat ab herede de soluēdo legato vl fideicōmissario aduenīēte die vel ꝺditiōe exñte. z sic apponit vt legatorꝝ vel fideicōmissariorꝝ seruādorꝝ cā. in sequēti tractatu ponit qd iuris sit si non caueat. Sz videam̄ qñ interponit hec cautio. vel a quo: vl a qbus: et cui: vel quibꝰ: z in quo loco. Et quis sit huiꝰ cautionis effectus. Et siquidē relictū est legatū in diē vel sub cōditiōe cauendū est interim legatario de ꝓstādo legato aduenīēte cōditione. vt. j. e. l. hec stipulatio. ꝓ puro legato nō videt habere locū. vt. j. e. l. j. ff. si. r. qz statim vēdicare pōt: sed tm dicendū est qꝰ habeat locū. vt. j. eo. ctiā. qm̄ nōnullas moras dilatio iudicij habet: quādoq tamē nō habet locum hec cautio. vt. j. e. l. j. ff. rescripto. vt cū manifestum est non deberi legatū. vt. j. e. l. hec stipulatio ff. diuus. Idē est si incōtinēti paratus est ꝓbare heres non deberi legatū. Idem est si euidens sit calūnia postulantis cautionē. vt. j. eo. ti. l. si his a quo. Idez est si testator in testamēto suo vetuit hāc cautionē exigit. vt. j. e. l. lz. Sed secus est in cautiōe quā ꝓstat fructuarijꝰ.

8

BIU Cujas

et est ratio q3 illa prestatur non in fauorem vel vtilitatez testatoris sed heredis. hec autē in fauorem testatoris:vt adimpleat eius voluntas et vnicuiq3 licet renūciare his q̄ pro se introducta sunt.vt.C.de pacti.l.liquis.z.C.e.l.j. et fi. z pe. Et no.qđ hec cautio exigit fideiussores cū sit pretoria.vt.j.eo.l.j.z.j.de preto.stip.l.preto rie.sic z illa.si cui.plusq̄ per.l.falci.l.j.z.ij.z.iij. fisco autē remittitur q3 semper intelligit idoneus z soluēdo.vt.j.eo. l.j.ſ. si ad fiscum.z.ſ. si cui plusq̄ per.l.fal.l.j. Ciuitatibus autē remittitur datio fideiussoris sed nuda promissio non remittitur.vt.j.e.si qñ.ſ.fi. Ceteri autē cuiuscunq3 dignitatis sint tenentur eam prestare.vt j.eo.l.j.in prin.z quidē prestat eam heres.item heredis heres.itez fideicōmissari9 vniuersalis. item singularis cum ab eo relictū est legatum. item institutus substitut9 z generaliter vt breuiter dicam oīs ille qui tenetur soluere legatū vel fideicōmissum. item dñs vel pater heredis
1 instituti.vt.j.eo.l.j.ſ.non solum. Itē prestatur hec cautio legatario z fideicōmissario singulari vel vniuersali.nam habet locum tam in legato vniuersalis q̄ singularis rei.vt.j.eo.l.hec stipulatio. Item successoribus eorum.¶Item dño vel patri cauetur.vt.j.eo.l.j.in fi.primi respōsi. et sub hac conditione si cum eius legati dies cedit in potestate sit. Item z ipsis filio z seruo quibus legatum est cauendū est sub cōditione scilz ac si sui iuris erūt cum legati dies cesserit. et sic habes hic qđ duobus satisdatur. Intellige sicut fit cum duobus sub diuersis cōditionibus vel cōtrarijs legata est eadem res nec quaratur heres:q3 idem fideiussores sufficit intercedere vtraq3 satisdatiōe. Itez fideiussores non onerantur:cum futurū sit vt vni tantū tenean tur sicut est cum duo eiusdē noīs de legato contendunt qñ similiter vtriq3 satisdatur.vt.j.eo. si duo.z.j.e.l.j.ſ.si ei.z.l.sed z ipsis. Itez dic qđ dicitur.j.eo.l.filio vel seruo. Item ꝓcuratori legatarij vel fideicōmissarij absentis debet cauе
2 ri.vt.j.eo.l.j.ſ.procuratori. ¶Cautio autē ista prestatur vbi hereditas vel maior pars hereditatis est ꝓstāda.vt.j.e.l.postq̄.ſ.vl.z.ff. de iudi. l.si fideicōmissum.vel vbi testator voluit vel vbi legatarij cum herede cōsensit.vt predicta.l.de
3 iudici.dicitur. Effectū autē eundē sortitur hec stipulatio:quem sortiretur actio ex testamēto. igitur veniunt in ea tractus z vsure a tempore more. Item res ipsa si extat vel eius precium si non extet.vt.j.eo.l.j.ſ.procuratori. Et huic stipulationi easdē causas z cōditiones z dilationes inesse sciendū est que insunt in actiōe ex testamento.vt.j.e.l.j.ſ.bellissime.z.ſ.si quis sub conditione.z.ſ.fi. Si autē noluit satisdare heres mittēdus erit in possessione bonorum legatarius.z de hac missione bonoruz in possess. plenius tractabitur in sequenti responso. ¶Istud tamē hic noto q3 z si missus fuerit in possessionem legatarius qñq3 tñ heres parat9 est cauere opz legatarij recedere de possessione. Itē si alius caueat nolē ei9.vt j.l.si legatarij. Hyene.

¶De bonorū possess.cōtra tabulas.Rub. 26.

Dictuz est supra generaliter de bonorū possessionibus.sed q3 quedā cōpetunt ex testamēto quedā ab intestato z digniozes sunt que cōpetunt ex testamēto q̄ que ab intestato. Et donec illevel aliqua illarum peti pōt nulla ab intestato sibi locum vendicat.vt.j. si tabule testa.nulle exta.
4 l.j. in prin.z.ſ.j. ¶Primo occurrit videndū de illis q̄ ex testamēto.z q3 earū quedā sunt cōtra voluntatē.quedā fm voluntatē.vt.ſ. de bo.pos. l.sed eū.ſ.j. Et donec pōt peti ea q̄ est cōtra voluntatē:vt ꝺtra tabulas non pōt peti fm tabulas:q3 illa prio defertur.vt.j.e.l. illud.ſ. fi.z.j. de secū. tab.l.j.ſ. equissimū.primo apponit de cōtrabu. Videam9 igitur quibus detur.i.q̄ ad eam petendā admittant. Et quidē liberis legitimis z naturalib9 preteritis tam suis q̄ emancipatis.vt.j.e.l.j.in prin.z.C.de lib. prete.l.fi.z j.ti.j.l. his q̄ in potestate. Itē z suis z emācipatis.quod dic vt.j.eo.l.iij.in prin.z.ſ. si pater alicuius. Item posthumi.quod dic vt.j.eo. l.iij.ſ. hec autē. Item sicut posthumo datur capto ab hostibus vt interim partē faciat alijs z reuersus eam petat.vt.j.e.l.j.ſ.si ex tribus. Itez datur filio deportato vel in metallū dato:vel alia pena seruo facto.ſz istis aliter q̄ captо ab hostibus:q3 isti interim partē non faciunt. Et ita de mū admittūtur si fuerint restituti.vt.j.e.l.j.ſ. qui habebat filium.z.ſ. fi.z.l.iij. Et est ratio diuersitatis:q3 in capto ab hostib9 spes est vt redeat iure postliminij:sed in deportato nō.vt.j. de bo.q̄ lib.l. si necesse.ſ. si deportatus.z.j.de assigna.lib.l.j.ſ.fi.z.ſ.pe. Itē datur adoptiuis non solū legitimis z naturalib9:z hoc dum sunt in adoptiōe eis emācipatis non datur:q3 desinunt esse ex liberis non solum amittūt nomen liberoruū.vt.j.e.l.j.ſ.et sui iuris.in fi.ſ.nisi ponas qđ aliquis de liberis fuit adoptat9:z postea emācipatus.nam tunc q3 non desinit esse ex liberis admittitur ad cōtratabulas.vt.j.eo.l.j. ſ.qui habebat.z.j.ad tertu.l.iij.ſ. adoptiui. Et hec que dixi in adoptiuis: intelligas cum tractatur de bono.possess. adoptātis: sed si ponas tractari de bo.pos. eius qui eum dedit in adoptione.i.patris naturalis siquidez adoptatus est ab extraneo donec est in adoptione preteritus a patre naturali non habet cōtratabulas: sed institutus habet alio ei cōmittente edictū. vt.j.e.l. si post mortē. z.l.iij.ſ. si emācipatus filius. Si autē emācipatus fuerit ab adoptāte: habet ꝺtratabulas pinde ac si nō fuisset datus alicui in adoptionez: et hec fm iura ista.hodie autē aliud est.vt.C.de adop.l.fi.z instit. de here. que ab inte.ſ.sed ea oīa. an siqđē datus fuerit in adoptiōe cōiūcte psone:vt erat olim est hodie:vt in ꝑdicto.ſ. dicit.ſz ō videt.C. de adop. l.pe. Itē non solū descēdentib9 vt dixi datur cō tratabulas:ſz etiā ascēdentib9:z siquidē filius in prāte cōstitutus in peculio quasi castrēsi faciens testamentū patrē pretereat dabit patri fm iura ista ꝺtabulas.vt.j.e.l.iij.ſ.si pr̄ alicui9.

hodie secus est. vt. C. de inoffi. te. l. vlt. ꝓ ꝓ predictus. ff. aliter intelligi possit. Si aũt emancipatus p̃tereat patrẽ: cõstat pñs dari ℨtabulas. vt. C. de inoffi. te. l. pater. ꝛ. j. si a pa. quis
5 fue. ma. ¶ Qualr admittãtur liberi ad ℨtabulas? ꝛ q̃dẽ eo iure eoꝝ ordine quo ad hereditatẽ de iure ciuili. vt. j. eo. l. j. ff. vocanť. qđ qualr intelligẽdũ sit. dic plene vt ibi plene no. ꝛ. j. c.
6 l. iij. ff. j. ¶ Itẽ qui ꝛ qñ repellanť a ℨtabulas: ꝛ q̃dẽ si aliqs predictoꝝ est exheredatus nõ habet ℨtabulas: sed habet q̃relã inoffi. te. vt. j. e. l. si post. ff. exheredatus. vel ꝑ exheredato habitus. qđ dic vt. j. e. l. illud. ff. ad testamẽta. ꝛ insti. de exhe. li. ff. si. ꝛ hoc si rite sint exheredati. vt. j. e. l. nõ putauit. ff. nõ queuis. ꝛ dic vt ibi. j. eo. l. sub cõditione. ꝛ. l. nõ putauit. ff. si ab vno. ꝓ si a primo gradu p̃teritus est. dic vt. j. l. nõ
7 putauit. ff. j. ¶ Ad qđ nota ꝓ exheredatio quã doꝝ sit ante gradum: qñꝝ inter gradus: qñꝝ post gradus ꝛc. vt. C. de libe. prete. l. j. notaui. Itẽ si aliquis predictoꝝ est institutꝰ nõ habet ℨtabulas directo. i. ex ꝑsona sua. i. eo cõmittẽte edictũ si alio cõmittẽte habet: licz si eẽt p̃teritus hẽ ex sua ꝑsona nõ posset vt datus in adoptionẽ p̃terit? a pñe naturali. vt. j. eo. l. si post mortẽ. ꝛ. l. iij. ꝛ. l. nõ putauit. Item cũ alio cõmittẽte edictũ institutus petit: est sciẽdũ ꝓ põt eã petere: licz ille q̃ debet cõmittere edictũ eã non petat: vel ſm alios licz nõ agnoscat dũtamẽ petierit. vt. j. eo. l. si post. ff. ti. ꝛ. j. ti. j. l. nõnunꝗ. licz ꝓtũ ad legata oĩb? prestanda vel tm̃ certis ꝑsonis interfit petat ille vel non. vt j. ti. j. l. his qui in possessione. ff. si nõ solus. Itẽ ita demũ põt petere institutꝰ alio cõmittente edictũ si nõ adiuit ex institutione. vt. j. eo. l. ex duob?. ff. sed illud. fallit in casu. vt. j. e. l. si post. ff. in adoptiuis. Itẽ hec vera sunt vbi ipe est institutus: sec? si ei? seru?. vt. j. e. l. nõ putauit. ff. sed si ipe. Itẽ hec vera sunt vbi est institutus pure: si aũt sub cõditione siquidẽ est filius emãcipatus pẽdente cõditione nõ habet ℨtabu. vt ipe cõmittat edictũ. vt. j. e. l. iij. ff. sed ꝛ si sub conditione. ꝛ ff. seq. sed alio cõmittẽte habet. vt. j. e. l. si in adoptione. sed ea deficiẽte habet ℨtabu. si talis sit qui p̃teritus habere possit: alioquin eam nõ habebit: vt in predictis legibus habetur. Si aũt sit in ptãte cõstitutus: siquidẽ sit institutus sub conditione casuali etiã ea pẽdẽte põt petere ℨtabu. Itẽ põt ipo iure dicere nullũ. si aũt sub ptãtiua nõ nec deficiente. vt. ℨ. de here. insti. l. suus. Item repellit filius a cõtratabulas: qñ ante eã petitã cum ei delata esset ad arrogandum se dedit. vt. j. eo. l. iij. ff. si emãcipatus filius. Item si agnoscat legatum vel fideicõmissum sibi vel seruo suo relictum: vel si inbeat seruum suum institutum adire hereditatem repellitur a contratabulas. vt. j. e. l. iij. ff. fi. Idem est si opposuit doli exceptionem heredi petenti. quod distingue vt. j. e. l. si p̃teritus filius. Item repellitur si nõ extiterint tabule tẽpore mortis. qđ dic vt. j. e. l. illud. ꝛ. l. ꝓ vulgo. ꝛ. ℨ. si tabule testa. nulle exta. Itẽ liberi qui instituti ꝛc. vt. j. e. l. iij. ff. liberi. Itẽ ex cuius tabulis vel ex quibus vl ex quo testõ. qđ plene diximus in summa. ℨ. si tab. testa. nulle exta. ꝛ in illa de scẽis tabulis. Effectus aũt cõtra tabulas bonoꝝ possessionis petite quis sit dicit. j. e. l. si ex duobus. ff. cũ emãcipatus. l. non putauit. ff. fi. ꝛ. l. ex duobus. ff. sed illud. ꝛ. j. tit. j. l. is qui in ptãte. ff. fi. Est ꝛ alius effectus de quo plene tractat titulus sequẽs. ꝛ ideo ad pñs ꝑtermitto. ¶ Illud aũt extra summã quero. an hodie locũ habeat cõtra tabulas. qđ dic vt no. C. de li. prete. super anten. ibi posita. Itẽ queritur quare conuerso ordine ponantur isti tituli de cõtra tab. ꝛ de secundis tabulis. in. C. et in. ff. quod dic vt in. C. ꝛ in. ff. super ipsa Rubrica plene notauimus. Hyzne.

¶ De dotis collatione. Rubrica. 27

8 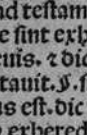 T plene sciatur quãdo locũ habeat dotis collatio sic distingue: q? aut illa que dotẽ accepit non vult succedere et tunc nullo modo cogit. quod dic vt. j. e. l. pe. ꝛ vlt. ꝛ. C. e. l. filiam. ꝛ. l. a patre. aut vult: ꝛ tunc aut nullũ est factũ testm̃ oĩo? et tũc cogeť cõferre. vt. C. e. l. si pater. ꝛ. l. dotis quidẽ. aut factum est solẽniter testm̃: aut nullo modo est irritatũ vel expugnatũ. siquidẽ est expugnatũ si ꝓ parte tm̃ nõ habet locũ collatio. vt. d. l. pater filiũ. Si vero est insolidũ expugnatũ siquidẽ per querelã inofficiosi testamẽti locum habet collatio. si vero per cõtratabulas aut hec filia nullo mõ fuit ĩstituta: ꝛ tũc ꝺfert. vt. C. e. l. filio dotẽ. ꝛ. l. vt liberis. aut fuit instituta: ꝛ tũc aut nullo modo petijt cõtratabu. et ita nõ debet fieri collatio per edictum: �is fieri possit per interpretationẽ prudẽtiũ. vt. ℨ. e. l. si filius: aut etiã petijt ꝛ tũc distingue. vt. j. e. l. si fuerit. Vbi aũt factũ est testm̃ nõ �is locũ collatio nisi pater hoc dicat expressim. vt. C. e. l. filiã. sed hodie cõtra. qđ dic vt in autẽ. de triẽ. ꝛ semis
9 se. ff. illũ quoꝝ. ¶ Itẽ que cõferat: ꝛ quibus: et quidẽ conferũt emãcipate suis. Itẽ in ptãte cõstitute suis: sed ꝛ cõferũt his qui nõ sunt in potestate: sed nõ oẽm dotẽ: sed tm̃ ꝑfectitiã emãcipate aũt emãcipatis nõ cõferunt. vt. C. e. l. filie. ꝛ. l. filie dotẽ. ff. nec dubi. ꝛ. l. emancipati. itẽ dic vt. j. e. l. j. ff. in stipulatiõe. Si vero de neptibus ꝛ de nepotibus ex vno filio sit controuersia. i. debeat cõferre neptis dotata suo patruo dotẽ: an nõ. dic vt. j. e. l. j. ff. si sit. ¶ His aũt de heredibus eoꝝ fieri ꝺz collatio. item ab his ꝛ eorũ heredibus. vt. ℨ. ti. j. l. j. ff. ibidẽ. ꝛ. l. ſto:
10 ꝓmo rñso. ¶ Itẽ qualiter debeat fieri. ꝛ siquidẽ non sit cõtractũ adhuc matrimoniũ ꝓ quo dos est ꝓmissa. dic vt. j. e. l. j. ff. consequens. Si vero fuerit soluta siquidem spes est de contrahendo matrimonio idem dico quod dicerem si contractum esset matrimonium: et adhuc constaret. quod dic vt. C. eo. l. dotis quidem. et. ff.

BIU Cujas

de condi.can.da.l.quod seruius. Si vero nō sit spēs: vt qz repudiū missum est cōferret actionē sicut ꝛ si solutum esset mrimoniuꝫ.quod dic vt j.e.l.j.ff.quod si iam factū est.di.hodie cū distinguitur.quod dic vt in autē.de equa.do.ff. illud quoq; Que autem sit pena non conferentis.s. titu.j.plene diximus.

¶De ventre in possessionem mittendo cum curatore eius. 28

Dictuꝫ est supra de ꝺtab. qua subuenit his q̄ iam nati sunt:sed qz nascituris etiaꝫ anteq̄ nascant pari vl maiori rōne subuenīdum erat:vtpote cū nascituris vt in lucē ꝓducant petatur auxiliū: natis vero vt inducantur in familiam.i. in paternā substantiā.vt.j.eo.l.j.ff. generaliter. Jdeo 1 ponit de ventre in possessionē mittendo. Unde videndū qualiter ventri subueniatur. ꝛ qz hoc fit qz mulier que prægnās est mittit in possessio. Jdeo que mulier mittatur est videndum.qd dic vt.j.eo.l.j.ff.prægnantem.nec distinguo fuerit vxor an nō tpe mortis.vt.j.eo.l.j.ff.rectissime. porro vxorem fuisse est necessariū.nec dico legitime: ꝛ quidam dixerint: dūtameu legitimam fuisse quoquo mō possit presumi etiam modica presumptione.vt.j.e.l.j.ff.si ea. quod em̄ dicit j.e.l.j.ff.totiens mulierē mittendaꝫ que suum heredem paritura est. intelligo q̄tum ad presumptionē.sic em̄ presumimus. Item cuius vētris nomine ꝛ quidem eius q̄ suus nascet:vtputa si ex eo qui sui iuris est ꝛ eius vxore cōcipit. vt.j.e.l.j.ff.totiens.ꝛ institu.de pa.pote.ff.qui igit.idem est ꝛ si loco sui heredis sit: vtputa si sit filius qui ꝺtab.accipere posset. qd dic vt.j. ea.l.ff.ꝛ ex emancipatis.ꝛ.s.de ꝺtab.l. si retentus. Jdem ꝛ si nō possit accipere per se et iure suo:vel nullo modo:vtputa datus in adoptionē:si tamen fuerit institutus.quod dic vt.j.e.l. j.ff.sed an etiaꝫ in eius.nisi sit datus suo pri in adoptionem:tūc em̄ ꝺtab.haberet. vt diximꝰ s.de ꝺtab.l.iij.ff.siquis filio suo.his etiā datur qui ꝛ si nō oīno aliquo tamen casu sui nascituri sunt.qd dic vt.j.e.l.j.ff.sed ꝛ si quis in vētre. Nā casu omisso natus suꝰ exit.vt.s.de li.ꝛ posth.l. cōmodissime.hi aūt ita demū admittunt si non sint exheredati.vt.j.e.l.j.ff.totiēs.ꝛ subaudi rite.vt.s.de ꝺtab.l.nō putauit.ff.nō que vis.ꝛ hoc si ab oībus gradibꝰ sit facta qd est siue fiat ante gradus siue post gradus siue inter gradꝰ. vt dixi insti.de exhere.libe. Si vo fiat inter gradum.dic vt.j.eo.l.j.ff.si venter.ꝛ.ff.perꝺiū.sic ergo noīe predictoꝝ mulier mittet in possessionem.i.eoꝝ qui sui sunt:vel loco suoꝝ:als nō vt dicunt. Sed ego puto eā ex omni parte edicti i possmit.vt.j.ad tertul.l.j.ff.sed ꝛ si mfis.ꝛ.j.e. l.vlt.siue natus possit succedere vt agnatus siue cognatꝰ etiā i quarto gradu ꝺstitutꝰ vel in quouis alio:dūtn̄ alꝰ eū nō p̄cedat.ff ipi dicit ex oī pte.i.vel ex testamētovl ab itestato:dūtn̄ fit futurꝰ suꝰ vel loco sui. Sz certe fm b illō oī nō comprehēdit oēm ptē. Porro hāc puto esse differentiā q̄ vbi suꝰ est vel loco sui erit i possessione vsq; ad tpa pubertatis: ꝛ cū cause cognitione fiet hec missio vētris si fiat statꝰ ꝺtrouersia:ff in iā nato summnati discutere. Ubi vo est futurus agnatus vel cognatꝰ nō fit plene cause cognitio:qz nec in possessiōe erit nisi quousq; nascatur ff semp in tps pubertatis q̄stio statꝰ differe. vt.j.e.l.vbicūq;.ff.interdum.ꝛ.j.ad carbo.l.carboniānū.ff.cause.hoc tamē ita si conceptus sit viuo eo in cuius bona se vult mitti. vt j.vnde cogna.l.j.ff.siquis primi. ¶Item qualiter fiat missio:ꝛ q̄diu.qd dic vt.j.e.l.j.ff.si ea.ꝛ ff.tandiu.ꝛ.l.ij.ꝛ iij.ꝛ.l.j.ff.vl. Jtē quis cōstituatur curatoꝝ.qd dic vt.j.e.l.j.ff.eligit.pōt autem vnus ꝛ vētri ꝛ bonis cōstitui.qd plerūq; facien dū est nisi creditores instent.vt.j.e.l.j.ff.b aūt. 2 tūc ꝛ plures possunt.vt.j.e.l.quotiēs. ¶Quod sit officiū eius q̄ vētri datur curatoꝝ. qd dic vt j.e.l.j.ff.mulier.ꝛ.l.habitatio quoq;.j.rnſo.ꝛ.ff. seruus.ꝛ.l.curatoꝝ.j.rnſo.ꝛ.l.j.ff.diminutio. Jn casu tn̄ si dotē habeat nō fit ex bonis defuncti vt si nō suꝰ heres ff exneꝰ posth. sit ītitutꝰ.vt si filius filij emancipati cōceptus post emancipationē.vt.j.eo.l.exneo. ¶Itez qd fit officiū eius qui bonis constituit.quod dic vt.s.de admi.tu. l.inter bo.ꝛ.j.b.l.j.ff.item si periculū.ꝛ.l.curatoꝝ.ff.curatoꝝ. ¶Porro illud in summa sciendū est q̄ nunq̄ tractatur hic de bo. pos. que iuris sit:ff poti ꝺbe bo.pos. que facti est. Si queras cur ergo nō tractat post tractatum de ꝺtab. statim de secūdis tabulis ꝛ de his que iuris sunt? respondeo quia primum datur ista: sicut ꝛ contratabu. q̄ fm tabulas. Nam hec datur his qui sui futuri sunt etiam si sint in testamento preteriti.nō tn̄ exheredati vnde ꝛ iterim cessat fm tab.ꝛ his poterit ꝺtra tabulas habere.vt.j. de secūdis tabulis.l.j.ff.equissimum.

a ¶De coniungendis[a] cum emancipato liberis.Rubrica. 29

a De cōiūgēdis. q̄ declaratiōe et itellectu totiꝰ huius titu. viō pau. de ca.i.l. q̄ se prīs in.ff. col. in.iij. lectu.C.vñ libe.

3 Jncipit concordia discordantium legum. dictum est em̄.s.de lib.ꝛ posthu.l. in suis.ꝛ de iiusto.ru.te.posthumorum suos heredes vocari in totū ad hereditatē. i.eos qui i potestate remā serunt.vt insti.de here.que ab inte.defe.ff. finaūt. Jtē dictū est p pretorē vocari emācipatos quasi in ptāte fuissent.s.de ꝺtab.p totū. ¶Ex his oriebaꝫ questio inter filiū emancipatum et suos filios qui in aui ptāte remāserūt filio emācipato ius pretorium nepotibus legē antiquā xij.tab.innuocātibus.vt insti.de he.que ab inte. defe.ff.intestatoꝝ.In hac aūt discordia tēperāda pretor in hoc sīo edicto iudicē se facit:ꝛ tali modo cōtrouersiā diffinit sicut ex ipsa ru. ptz. vt emācipato filio coniungantur nepotes. tractat autem nō de qualibet coniunctione:sed de ea que fit per contratabu.in qua vtriq; coniunguntur. ¶Unde videndum est qui nepotes cōiungantur.ꝛ quidem coniunguntur hi qui retenti sunt in potestate patre emancipato. Si enim:pater non sit emancipatus nepos omnis

BIU Cujas

omnino excluditur. vt. ĩ. e. l. j. ff. si pater in pote state. sed nec dico sufficere si retineantur quo tempore: sed oportet vt tẽpore mortis aui sint in eius potestate. vt insti. de here. quali. & dif. ff. sin aũt. item oportet ꝙ nõ sint exheredati: tunc em̃ in ℨ tabulas cõiungerẽtur: qz oĩno eis denegaretur & suo & alieno iure. vt. s̃. de cõtrata. l. si posse. ff. exheredati. Item admittunt̃ q̃ iam nati erant tpe emãcipationis. Itẽ qui nascunt̃ postea: si tamen antea fuerint cõcepti. vt. ĩ. e. l. j. ff. sed si posthu. sed & opz qđ sint naturales et legitimi: nec sufficit eos legitimos tm̃. vt. ĩ. e. l. siquis filiũ. Itẽ opz ꝙ hereditas. s. auita ad eos pertineat: & suo nole pertineat. dico iure institutionis vel ab intestato successiõis. est em̃ largum hoc verbum. vt. ĩ. de ỹb. sig. l. verbũ. Illud suo nole ideo dixi: qz secus est in alieno. qđ dic vt. ĩ. e. l. si nepos exheredatus. & s̃. de contrata. l. nõ putauit. ff. sed et si ipse. fit autẽ hec nepotum vocatio gradatim. quod dic vt. ĩ. e. l. j. ff. li-
4 beros. & ff. si postliminio. ¶Itez cui emancipato patri iungãtur: iungũtur aũt emancipato sz nõ semp. aut em̃ est datus in adoptionem hic emancipatus: aut nõ. si est datus: nõ al's ei iungitur nisi fuerit institutus & alio cõmittẽte edictum: al's em̃ datus in adoptionem nõ admittitur in cõtratab. vt. s̃. de ℨtab. l. non putauit. ff. in adoptionem. nisi suo proprio patri dat⁹ esset in adoptionem: puta ab auo. vt. s̃. de ℨtab. l. iij. ff. idem. lz alij illud al'r intelligant. vt ibi not. si vero nõ sit datus iungitur ei siue instituto siue preterito. porro exheredato nõ cõiungitur: qz exheredatus repellit̃ a contrata. Nepotes tamen ꝑ se si sunt preteriti admittũtur ad cõtrabulas. vt. ĩ. e. l. j. ff. iũgitur. & ff. erit hec di. & ff. si pater emancipa. esset em̃ absurdũ eos cõiungi: nec tm̃ ꝑ se admitti: sicut in vẽtre. vt. s̃. ti. j. l. vbicũq. ff. vlti. diximus maxime ea rõne: qz exheredatus ꝑ mortuo habetur. Quidã tamẽ dicũt: inter quos est Jo. qđ etiã exheredato iunguntur nepotes per. l. que est. s̃. de inof. te. l. si ꝓponas. ff. qđ si. & ĩ. eo. l. j. ff. si pater in pos. ex-
5 heredatus aũt nunq̃ iungit̃ ꝑm aliquẽ. ¶Itez qualiter siue inquantuz fiat hec coniunctio: hoc est dicere quis sit eius effectus. quod dic vt. ĩ. e. l. j. ff. inter ipsum. et. ff. sed sit preterea. et. ff. sed si ambo. et hec satis abundeq̃ de successione sufficiunt. Sed emergit alia discordia inter predictos nepotes et eorundem patruos. dictum est. s̃. de colla. per totum titu. et in prin. prime legis. bene dicit emancipatum debere suis fratribus qui in potestate remanserunt bona sua conferre. econtra dicebatur. an nepotibus hoc iniquum esset: vtpote cum emancipatus nepotibus tantum faciat iniuriam qui iure ciuili in totum deberent admitti emancipato excluso. quod iuri pretorio: vtpote equius & antiquius ꝓferendũ erat: patruis aũt nulla fit iniuria: vñ ꝓtor naturali rõne motꝰ. lz in supiori discordia que quodãmõ pretorez tangebat fuerint in ea sedenda grauati. hic tamẽ benignꝰ agit cũ his collationẽ nepotibus solũmõ faciẽdã iudicãs. quod dic vt. ĩ. eo. l. j. ff. sed si sint nepotes. & ff. si cut autẽ. ¶An hoc edictũ hodie locum habeat queritur: & non putat Petrus hodie locũ habere: qz sublata est differẽtia ptãtis. vt in auc. de here. ab inte. ff. sic tm̃. & ff. siquidẽ. sicut ergo repellitur nepos: vbi suus pater est in ptãte. vt. ĩ. eo. l. j. ff. si pater in ptãte. ita & vbi est emãcipatus. Nõ ob hoc tm̃ putes hunc nõ legendũ. legẽdus est em̃ & intelligẽdus. tũ quia alias leges reddit faciles & intelligibiles. tũ qz varia & multa sunt in eo argumenta. tum quia de collatione plerũq̃ ponũtur que hodie etiam tenent.

¶Si quis a parente fuerit manumissus[a]. Rubrica

a

6 Dictuz est supza de bono. pos. cõtra tabulas qua subuenitur filijs contra testamẽta parentum. Sed qz parentibꝰ subueniendũ erit: sicut & filijs. licet non tam fauorabili ratione. vt. s̃. vnde liberi. l. scripto. ff. vlt. Ideo ponit quid iuris sit patri in bonis filij si a parẽte sit manu. i. emãcipatus. impropriẽ em̃ dicitur manumissus. vt. s̃. quãdo de pecu. actio est an. l. j. ff. alienatio. De bonis aũt filij emancipati. i. de successione ideo ponit & non de eo q̃ erat in potestate. qz ei qui erat in potestate: olim nõ erat reliquis heres nec etiã pater nisi haberet castrẽse peculiũ & faceret testm̃ & adiret ex eo hereditatem: & tunc cessabit cõtratabulas. itẽ querela inofficiosi testamẽti. vt. C. de inoffi. testa. l. vl. in prin. Idem & in quasi castrẽsi peculio ꝓpter dictam legẽ. lz olim eo forte aliud dici posset. vt ibidẽ; innuit. si aũt non adiret hereditas pater oĩa iura peculij non tanq̃ heres occupat. vt. ff. de castren. pecu. l. fi. Videndũ est ergo quid iuris habeat parẽs eius quẽ emãcipauit. & quidẽ tantũ q̃tũ patronꝰ in bonis liberti. & est ratio. qđ dic vt. ĩ. e. l. j. ff. rñso. nec distinguit̃ vtrũ a patre an ab aliquo ex supioribꝰ sit emãcipatus. vt ĩ. e. l. j. ff. enumerant̃. sed nec distinguit̃ vtrum emãcipatꝰ decedat sui iuris: an in ptãte. qđ dic vt. ĩ. e. l. j. ff. nepos. vtrobiq̃ em̃ emãcipator vocatur; ad cõtrata. ꝑ tertia portiõe cũ spõte nõ coactus emãcipauit. qđ dic vt. ĩ. e. l. vl. ¶Differt a patrono in multis: qz patronꝰ imponit opas. vt. C. de op. li. l. j. parẽs nõ. vt. ĩ. e. l. pe. Itẽ patronus petit ℨtabu. lz pecuniã ꝑ manumissiõe accipiat. vt. C. de bo. lib. l. j. parẽs nõ. vt. ĩ e. l. j. ff. si parẽs. Itẽ liberi pfoni petunt ℨtabu. vt. ĩ. de bo. lib. l. libertinꝰ. ff. si pfoni. lz nõ parẽtis. vt. ĩ. eo. l. j. ff. liberos aũt. Itẽ sunt & alie due differẽtie. qđ dic vt. ĩ. e. l. fi. & l. patronꝰ. patronus etiã nõ nisi tertiã hz. vt insti. de suc. li. ff. si vo testis.

¶De bono. possess. ex testõ militis. Rub. 31

7 Ebono. possessio ne ꝑm tabulas q̃ cõpetit ex testamẽtis priuatorũ. s̃. plene dictũ est. sed quia in testamẽto militis & eorum quivice militũ habentur quedã specialia obseruantur. Ideo specialiter ponit de bo. pos. ex testamẽto militis. Unde videndũ est ex cuius militis vel quasi militis testamẽto bo. pos. detur.

a Manumissus. expõe vt exponit gl. hic. i. emãcipatus. de ℨ vide ot. ho do. ia so. i. l. ma numissio nes. ff. de insti. & in

BIU Cujas

Sed p̄ro videndū est q̄d sit miles: ⁊ vnde dica tur: ⁊ q̄ sint militis p̄riuilegia in testādo. Item quoad durēt: ⁊ qualiter amittant. q̄d dic vt in summa. C. de milit. testa. Itē qui possint iure militari testari. ⁊ quidē oēs hi q̄ milites sunt. de quibus. s̄. dictū est. Si tñ sint milites electi ⁊ ī numerū redacti. vt. s̄. de test. mili. l. ex eo. q̄d dici p̄t ⁊ exaudiri in eo p̄riuilegio q̄d militi datur in omissiōe solennitatis q̄ est de iure cōi. nā alia p̄riuilegia q̄ hz in institutione non ideo minus hz: si tñ iurauerit. q̄d dic vt. j. e. l. j. in fi. Sunt ⁊ alij qui iure militari testantur. q̄d dic vt. j. eo. l. j. Et ex eorū oīum testamentis militanter factis datur fm tabu. bo. pos.

¶ Explicitū Rubrice inforciati.

¶ Sequuntur rubrice. ff. noui.

¶ De operis noui nunciatione. Rubrica. 1

Ualiter de iu re p̄torio subueniat alicui nō rōne ōctus sed rōne vlti. voluntatis tacite vel expresse dictū est. s̄. de bo. pos. vsq; in fi. Sequitur vt videam⁹ qualiter p̄retor suū tribuat auxiliū circa ea q̄ inter vinos fiunt: nō in ōctibus: vel malesiciis: vel quasi. de quib⁹ dictū est. s̄. de edil. edi. ⁊ de neg. ge. ⁊ de noxa. ⁊. ff. nau. cau. sta. ⁊. C. de his qui deie. vel effu. ⁊ dicē inferius. Hz ex ea oīa. puta fit aliquod nouū opus. ⁊ q̄ p̄torīs auxilium p nunciationē sup nouo opere factā cōpetit: ideo de oper. no. nun. disputam⁹. s. quod dicatur nouū opus. q̄d dic vt. j. e. l. j. ff. opus nouum. ⁊ ff. siquis edificiū. ⁊. j. eo. l. antepe. ff. op⁹ aūt. ⁊ argu. j. de acqui. re. do. l. adeo. ff. cū quis

Quod dicatur eē opus nouum.

1 es alienū. in fi. ff. Ad q̄ noua opera ptineat nūciatio. q̄d dic vt. j. e. l. j. ff. hoc aūt edictū. ⁊. ff. sine aūt intra. excipiunt tñ quedā p̄opter publicam vtilitatē. q̄d dic vt. j. eo. l. de pupillo. ff. siquis rinos. ⁊. ff. p̄terea generaliter. ⁊. ff. totiens autē. ¶ Quis possit nunciare. ⁊ quidem liber hō. itē seruus: nisi p̄ro ope facto in loco publico seruus nunciet: tūc eīm non tenet cū etiaz nec cuilibet libero ciui permittat. q̄d dic vt. j. eo. l. in prouinciali. ff. vlti. ⁊. l. nā rei. ⁊. l. de pupillo. ff. seruo. j. rñso. ⁊ de popula. actioni. l. popularis actio. ⁊. l. mulieri. sed ⁊ si p̄rinato nunciet tenet. vt. j. q̄d vi aut clam. l. p̄rohibere. ff. si quis p seruū. Itē nunciat maior. xxv. an. Item minor si res ad eū pertineat: alioquin ff. puta nunciat p opere publico facto. vt. j. e. l. de pupillo. j. rñso. sed ⁊ nunciat dñs rei in qua fit nouum opus. hec eīm nunciatio dē cōtinere naturalem cām. Itē quasi dñs: puta qui hz vtilē rei vendi. noīe rei vt supficiarius emphiteota. vt j. e. l. in p̄uinciali. ff. si ego. l. de pupillo. ff. ser⁹. ⁊. ff. naturalē. Idē in creditore. vt. j. e. l. creditori. Quid si seruitutē se habere contendat: ⁊ ob

Quis possit nūciare nouū opus

2

hoc velit nunciare nouū opus: distinguez vtrū personalē vt tūc ei a quo hz seruitutē nō possit nūciare: eīneo vo possit. vt. j. de remis. pig. l. j. ff. itē iuliano. an realē vt tunc siquidē sit rustica nō possit. vt. j. e. l. quiviā. ceterū si vrbana possit. vt. s̄. de serui. vr. p̄re. l. inter. ff. vlti. tu dic q̄ ita p̄t nunciari in rustica seruitute sicut in vrbana: q⁹ lex illa qui viā intelligit fm q̄d intellexit dñs bulgarus q̄ ibi nō edificabat ꝓpie sed ibi reficiebat via: ⁊ dē hic nunciatio cōtinere ipositiuam cām. vt. j. eo. l. de pupillo. ff. ipositiuam. ¶ Que aūt sit diuersitatis rō queri posset. qui aūt nullū ius oīno hz: siquidez nullū se habere cōtendat nulla est oīno nunciatio. si eīm fructuari⁹ vt dictū ē q̄ñq; nunciare nō p̄t. Itē is qui rusticā seruitutē hz multominus is qui nullū oīno ius hz nunciabit. Excipit q̄ vbi quis nūciat p eo q̄d sit in publico: q⁹ lz ius nullū hz tñ q⁹ singulorū vsibus deseruire loca publica solent. vt. j. ne q̄d in lo. pu. l. ij. ff. j. recipit vt fiat nunciatio q̄ publicā cām continere videt. vt j. e. l. de pupillo. ff. publicū. Itē ⁊ excipi p̄t vt q̄s nunciet noīe alieno q̄d lz. vt. j. e. l. j. ff. itē nūciationē. Si vcius aliq̄d se habere cōtendat ꝓpter q̄d pmittat nūciari etiā sivere nō habeat dē tenere nūciatio in odiū spernētis nunciationē edicto p̄retoris inductā q̄d ex eo patet: q⁹ vbi lex dicit siue iure siue iniuria opus fieret destruendū eē si spreta nunciatiōe fieret. vt. j. eo. l. j. ī p̄r. ⁊. l. p̄tor. ff. interdictū hoc. ⁊. ff. q̄ igi

3 tur. ¶ Cui fiat nūciatio: ⁊ quidē oībus oīno q̄ cunq; sint in re ipsa. q̄d dic vt. j. e. l. de pupillo. ff. nunciationē. ita tñ si in re ipa fiat cuicūq; q̄d dic vt. j. e. l. operis noui nūci. ⁊. l. cuilibet. ⁊. l. et si satisdatione. ff. ⁊ tutori. ⁊. l. non solū. j. rñso. Quid si ad locū ip̄s fiat nūciatio. Rñdeo tenet: ⁊ maxīe ea rōne q⁹ lz fiat ad locū: tñ q⁹ ipam nūciationē p̄t aliq̄s qui sit ibi ꝓpe audire ⁊ dño renūciare dicendū est eā tenere. vt. j. e. l. de pupillo. ff. nunciationē. ibi. sufficit ꝛc. ⁊ q̄d vi aut clā. l. aut q̄ aliter. ⁊ si forte nō sit cui. ⁊. j. de dā. infe. l. iiij. ff. totiēs. ¶ Quid si fiat nūciatio dño opis nō in re ipsa hz alibi lex videt dicere nūciationē nullius eē momēti. vt. j. e. l. de pupillo. ff. siqs forte. Et tñ ex eadē p̄t sumi ōtrariū. q̄d eīm dicit vt cōfestim p nūciationē ab ope discedat. ōtrariū innuit: q⁹ vbi fit in re ipsa vicinis audiētibus vel pupillo vl̄ seruo non discedit cōfestim ab ope hz tunc cū postea dñs veniēs ⁊ sciens q̄ facta sunt ꝓpter nūciationē phibet opari. Nec ob. illud si dicas nō tenere nūciationē q⁹ q̄ nūciat referre dz ītestatione q̄d ⁊ q̄tū operis sit factū. vt. j. e. l. nō solū. ff. q̄ opus. p̄t eīm esse q̄ bñ scit nunciato⁹ q̄tū sit factū. ⁊ id ꝓbare p̄t. puta bñ scit quousq; p̄roceserūt in ope in die sabbati vsq; in sero. demū ipe nūciat in die dñica. nā oībus diebꝰ fieri p̄t nūciatio. vt. j. e. l. j. ff. itē nūciatio. q̄re non teneat talis nūciatio: ⁊ taliter fctā nō ē rō. q̄d eīm dē nullā eē dici p̄t: verū est q̄tū ad hoc vt cogat q̄s oīa demoliri q̄ post nunciationē facta sunt. tenet tñ vt cogat demoliri q̄d cōstat eē factū post q̄ venit ad op⁹ rediens a foro ⁊ potuit p̄rohibere operarios

Cui fit nūciatio noui operis.

suos. Et si instes mihi fm hec q̄ dicta sunt non videt differentia nuncietur in re ipsa an alibi: q; vtrobiq; nō deseruitur nisi id qd factū ē post q̄ dñs redit. lex autē voluit notare differentiā q; in vno casu dicit tenere nunciationē in altero nullā. Rñdeo lex se retulit ad ea q̄ plerunq; accidūt. Nā vbi fit in re sepe cōtingit vt ab opere discedat dum putant operarij vel amici dñi id dño expedire: ita bonū sumunt consiliū vt interim abstineat ab opere. at vbi nō fit in re: nō pōt contingere vt statim facta nunciatione discedat. ſz opus est dñs veniat vel amittat qđ fieri velit. operarij eiñ ſ similes vel sciūt de nūciatione: ideo ꝺ nunciatio nulla: q; nō oīa q̄ postea facta sunt destruunt. Itē fieri pōt nunciatio: oībus dñis operis vni soli: perinde habet ac si oībus facta sit. vt. j. e. l. de pupillo. §. si pluriū. ſ. l. edibus cōibus. ſz non sit idem ecōtra. qđ dic vt. j. e. l. de pupillo. §. si pluriū. ſ. Et est rō: q; vbi fit vni fit in re ipa. vñ ipsa rōne rei oēs dños operis videtur cōtingere nunciatio: que rem ipsam videt officere quodāmō. vt j. e. l. vlti. ſ oībus facta videt. sed vbi eam facit vnus ex dñis non cōtingit ceteros eo q̄ rei rō quā. ſ. dixi nō interuenit: nec interuenire pōt. ſz aūt dixerim oībus quicūq; sunt posse nūciari. tñ huic ob hoc nō pōt nunciari habita mixta cōsideratione q; ambo sunt dñi eius rei cuius noīe caueri volunt sibi. vt in vſufructuario dictum est p. l. j. §. item Julianus. ff. de remiſſio. Itē in alijs. qđ dic vt. j. e. l. in prouinciali. §. plane si vnus nostrū. ſ. §. qđ si socius meus. ¶ Qualiter fiat nunciatio. ſ quidē p verba. item p pctoris interdictionē. item p lapilli iactū qđ quidem ita itelligunt vt verba nullo mō interuenire debeant in iactu lapilli. alij dicunt vt dñs meus q̄ etiā verba possint iteruenire talia. ſ. nuncio tibi nouū opus p iactum lapilli pōt; et illud dici cōmode: vt ſz verba interuenire nō debeāt. tñ nutu ꝺz ostēdere in iactu lapilli: ne aliquid noui fiat. Illud oīno non inquiro ſz quidā attendant quib⁹ verbis in nunciatiōe vtatur. siue dicat nuncio nouū opus siue dicat prohibeo te aliq̄d hic facere siue equipollētia. vt. j. de re iudi. l. in summa. j. rñſo. nec illud inspicio an loquar vulgariter an latīe. ar. C. de testa. l. qñ indignū. ¶ Que sint necessaria in nunciatione no. ope. qđ dic vt. j. e. l. de pupillo. §. q̄ opus nouum. qđ tñ intelligendū est post nunciationē: cū is cui nunciatū est adit pctorē postulās remitti sibi nunciationē nisi ille iuret de calūnia qui denunciauit a principio cui nō exigitur pctoris aucto. vt. j. e. l. de pupil. §. nunciatio ex hoc. Itē sunt ⁊ alia necessaria. vt. j. eo. l. de pup. §. qui nūciat. ⁊. §. totiens aūt. ⁊. l. nō solū. §. ſz vt probari. ⁊. §. q̄ opus nouū. ¶ Itē sunt ⁊ alia cū quis nunciat noīe alieno. qđ dic vt. j. eo. l. q̄ a iure. §. q̄ procuratorio. qđ intelligūt quidā vt dominus meus etiā si cōstet eū esse verū procuratorem ⁊ dicūt spāle. vt ⁊ als. §. ad treb. l. quidā. alij vt. B. cū de mādato dubitatur exaudiunt.

Quali ter nunciatio nouī opis fiat. 4

necessaria ī opis no. nun. 5

Quis sit effectus; 6

Quis sit nunciatiōis effectus: ⁊ quidē ex parte nūciantis varius ⁊ diuersus. qđ dic vt. j. eo. l. j. §. in operis. ⁊. l. de pupillo. §. meminisse. ſz nūciatio que rēdeo satis est in promptu. certū est enim ego rñdeo satis esse in promptu. certū est enim operis solo aio amitti: puta siquis se posse repelli suspicetur. vt. j. de acqui. pos. l. possideri. §. in amittēda. ⁊. l. si id qđ. §. vlti. hic aūt qui iacit lapillum sic volens nunciare nouū opus non facit signū timidi hois ⁊ fugitiui: sed audacis hominis ⁊ pugnaturi ⁊ pos. p vim retēturi. vnde dicendū est ipm nō amittere pos. idē est ⁊ si pctorem adeat, pponens ei. Dñe facias eū statim exire de terra mea vl de domo q; ego suz arma tus ⁊ gēs mea tota mecū: ⁊ si nō feceris iā videbis qđ erit. vbi vero omissa pctoris prefata adtione: ⁊ lapilloī iactu sicut miserrimus ⁊ viribus carens verboī sumit fastidiū humili voce ⁊ depressa querēs ⁊ supplicat exorans vt ille exeat de pos. ⁊ nunciat ei blandis verbis in tāto facinore vtens nouū opus protinus amisisse videtur possessionē. ¶ Sequit ⁊ alius effectus nunciatiōis ex edicto vel iterdicto pretoris. nam qñq; ex edictū in. l. qñq; interdictū: vt iam p legē patet. q; facta nunciatiōe legitime, vt dictū est. ⁊ iurato de calūnia omne opus qđ postea sit factū destruit. vt. j. e. l. j. in prin. ⁊. l. pctor. j. rñſo. ⁊. §. j. ⁊. §. qui igit facit. ⁊. §. ait pretor. ⁊. §. quicquid. ¶ Est ⁊ alius nunciatiōis effectus: q; si is cui nunciatū est nolit rē defendere transfert in eū onus probatiōis. vt. j. eo. l. si prius. nō defenderet quidē intra tres menses qđ spāle est in hac cā. vt. C. de edi. pri. l. vlti. als §. vt. C. de iudi. l. properandū. Jsti aūt duo vltimi effectus tollunt p subsequēs interdictū de remiſ. ⁊ p subsequēs interdictū. vt. j. e. l. qđ dicitur interdictū prohibitorio. i. si expressim sit remissa nūciatio. vt. j. de remiſ. l. j. in prin. ⁊. j. e. l. si opus nouū. vel etiā tacite qđ multis modis cōtingit: puta q; transactio facta est auctorita te pctoris vel sine aucto. qđ dic vt. j. eo. l. j. §. et post operis. ⁊. §. idē queri. Item q; mortuus est nunciator nondū facto opere tacite remissa est nunciatio. ſz si factū fuisset op⁹ heredi cō peteret hoc interdictum: ceterū morte eius cui nunciatū est nō extinguit. qđ dic vt. j. e. l. nō solum. §. morte. ⁊. §. qđ si his. ¶ Itē remittit nunciatio tacite si satisdet in annū de opere demoliendo si apparuerit iniuria edificatū: vel si p nunciatorē factū sit quominus satisdet. qđ dic vt. j. e. l. pctor. §. deinde ait pctor. ⁊. §. hoc interdictū. ⁊. §. hoc aūt. ⁊. §. si aliqñ. ceterū post annum nō videt satisdari posse vt remittat. inuito altero nūciatio cū post annū nō detur hoc interdictum. vt. j. eo. l. pctor. §. vlti. sed nec ifra annum quacūq; eius parte videt hodie posse satisdari. vt. C. de edict. pri. l. vlti. quod aliter intelligitur. vt ibidem diximus.

¶ De dāno ifecto ⁊ subgrūdis ⁊ ptectis. Rub. 2

Qualiter circa opera infecta seu iperfecta subueniat alicui dictū est. §. de oper. no. nun. Nunc aūt qualr circa opera iā facta imo vetusta alicui cōsulatur

ꝛ caueak ꝺ rimarũ ipetũ tractare iutẽdit. Jdeo ꝙ ponit edictum de dã. infec. ꝛ ſubgrundis et
1 protectis. Videndum ergo quod dicatur damnum infectũ: et vnde. quod dic vt. j. eo. l. ij. ꝛ iij. ¶Quis debeat cauere de dã. infec. et quidẽ dominus rei. Jtẽ bonefidei poſſeſſor emphiteoticarius creditor ſupficiarius. et vt generaliter dicã oĩs ꝗcũq; ius ĩ re hz ampliꝰ: ꝛ ſi ius nõ habeat idem tamẽ eſt. quod dic vt. j. eo. l. inter
2 quos. ff. ſi dominus. ¶Et quibus. et quidem dominis vicinarum edium vel in totum vel in parte. qđ dic vt. j. eo. l. plures. ꝛ ſ. titu. j. l. ante penul. ff. idem ait. et ſe. Jtem his qui habent ius in re. quod dic vt. j. eo. l. quid de creditore inter. ꝛ j. l. qui bona. ff. et ſuperficiarium. et. l. inter. ff. damni. Jtem et omnibus etiam qui ius non habent in re. quod dic vt. j. eo. l. qui bona. ff. ꝛ nõ inquirek. Sed et quandoq; non vicinus cauetur. quod dic vt. j. eo. l. qui bona. ff. cũ inter. habetur tamẽ mixta cõſideratio ꝙ huic ob hoc non cauetur. puta duo vel plures eiuſdẽ rei nolẽ iter ſe. qđ dic vt. j. e. l. ſi edib⁹. Quid in dominis cõmunis parietis. dic vt. j. e. l. iter quos. j. rñſo. et. l. ex dãni. ꝛ ff. quotiens. Jtem fructuarius ꝛ proprietarius. Jtem ſuperficiarius ꝛ dñs. qđ dic vt. j. e. l. dãni. ff. ei cuius. ꝛ ff. ei qui in cõducto. Jtem dñs et bonefi. emp. qđ dic vt. j. eo. l. qui bona. ff. ſed ei ꝙ bona. Jtẽ nolẽs cauere et miſſus in poſſeſſionẽ. qđ dic vt. j. e. l. ꝙ bona. ff. ſiꝙs ꝙ. Jtẽ edificãs illicite ꝛ pa-
3 tiẽs. qđ dic vt. j. e. l. ꝙ bona. ff. ſiꝙs iuſta. ¶Qualiter debeat caueri: ꝛ ꝙdez repromiſſiõe ſola ꝙ ſuo⁹ noſe cauet ſuo autez id facere videtur qui cũq; rõne dñi⁹ vel quaſi. Jtem iure ſui cauet. qđ dic vt. j. e. l. ꝙ de creditore. ꝛ l. qui bona. j. reſpõ ſo. ꝛ ff. j. ¶Quid ſi dubitetur ſuo noſe an alieno quis caueat. dic vt. j. eo. l. pretor. ff. ſi cõtro uerſia. Jtem cauetur de vitio ſoli et operis: et ſoli tm̃ ꝛ operis tm̃. quod dic vt. j. e. l. fluminũ. ff. vlk. ꝛ ff. ſed ne. et. ff. vitium. ꝛ j. eo. l. eorum. ff. ſine. Quãdoq; tm̃ huic nõ cauek ob hoc nõ de altero. qđ dic vt. j. e. l. inter fructu. Jtẽ cauetur ꝑ ſtito ſacramẽto calũnie et apponik dies. qđ dic vt. j. e. l. qui bona. ff. qui damni. ꝛ ff. ſiquis ſtipu
4 latus. vſq; in fi. l. ꝛ l. cauſe. ꝛ l. dies. j. reſpõſo. ꝛ l. ſi finita. ff. j. ꝛ ij. ¶Que actio detur ex ſtipulatione ꝙ cõtractũ eſt. vt inſti. de ver. ob. ĩ prin. tu dic ea rõne dari ex ſtipulatu q; ia 3cta ẽ ſtipulatio ꝛ q; cõpetit ad itereſſe qđ eſt incertũ. vt. j. e. l. dies. ff. in eũ. ꝛ iõ dak ex ſtipulatu. vt. j. eo. l. damni. ff. ſi is qui. ĩ fine. Cui detur: ꝛ ĩ quẽ. et quidẽ ſtipulatori in promiſſorem ꝛ eorũ ſucceſſores qđ large accipitur. quod dic vt. j. eo. l.
5 damni. ff. vlk. ꝛ l. fluminum. ff. adiſcitur. ¶Ad quid. et quidem ad damni reſtitutionẽ qđ contingit vitio ſoli vl opis vel vtriuſq; cui poſſet ſuccurri non caſu fortuito vel hominis culpa. quod dic vt. j. e. l. fluminum. ff. hec ſtipulatio. et ff. idẽ ſerui⁹ putat. ꝛ ff. pterea. ꝛ ff. caſſius. ꝛ ff. item apud. et. ff. idem ait. dãni dixi et non lucri. qđ dic vt dixi. j. eo. l. fluminum. ff. vlk. ꝛ l. trebatius. et. l. proculus. Jtem damni dico qđ contingit in re cuius cõtẽplatione cautio ẽ pſtita. vt. j. e. l. damni. ff. ſi is ꝙ vicinas. Jtẽ dãni contingentis eo tpe quo remanſit dñs: vel ſi tpe cautionis nõ erat dñs eius qđ cõtingit poſtꝙ factus eſt dñs. qđ dic vt. j. eo. l. dãni. ff. emptor. et. ff. ſed ꝛ ſi venditor. ſit añt reſtitutio in modo ratam ꝙtitatẽ. qđ dic vt. j. eo. l. ex dãni. j. rñſo.
6 ¶Que ſit pena nõ cauentis. ꝛ quidẽ maxia eſt q; mittitur actor in poſſeſſionẽ totius edificij ſi amplũ non fuerit: aut ſi ſit amplũ ꝛ diſtat ps ruinoſa ab alia in ruinoſam tm̃. Jn agris vero non diſtinguik. qđ dic vt. j. e. l. ſi finito. ff. ex hoc dicto. vſq; ad illũ. ff. ſi plures. ꝛ l. cũ emptor. ff. ſi agri. ¶Quid ſi plures poſtulẽt. dic vt. j. e. l. ſi finita. ff. ſi plures. ꝛ ff. qđ ſi. hec ſi nondũ deciderit edes alioq̃n diſtinguik. qđ dic vt. j. eo. l. ꝓtor. ff. hoc edictũ. ꝛ ff. vlti. ꝛ l. qđ forte. ꝛ l. hoc amplius. j. rñſo. ꝛ l. ſi finita. ff. elegãter. hec añt pena tolli põt. qđ dic vt. j. e. l. ſi finita. ff. itẽ videamus ſi ei. Eſt alia quoq; maior pena: q; cõſtituitur ds poſſeſſor. qđ dic vt. j. eo. l. ſi finita.
7 ff. iulianus. ꝛ ff. non añt. ¶Hec añt pena tollik rõne beneficij: nõ aliter. qđ dic vt. j. eo. l. ſi finita. ff. ſi forte. ꝛ ff. poſtea añt. ꝛ l. eorũ. Jtẽ eſt pena probationis. qđ dic vt. j. eo. l. a quo fundus. Jtẽ amiſſionis ꝓpꝛij iuris qđ in re habes ſi nõ caueas. qđ dic vt. j. eo. l. ſi finita. ff. ſi qua iura. ꝛ ff. itẽ queritur. ꝛ l. ſi ꝓprietarius. Jtẽ ꝛ exigik quedã cautio pro eo qđ fit in publico. qđ dic vt j. eo. l. ꝛ ſi finita. ff. deinde. ꝛ l. fluminũ. j. rñſo. Eſt ꝛ prodita quedã actio in factũ ꝛ noxalis 3 eum qui non cauit vel non admiſit actorem in poſſeſſionẽ. qđ dic vt. j. eo. l. ſi finita. ff. pe. ꝛ vlk. et. l. antepe. ꝛ l. ſiquis miſſum. j. rñſo. ꝛ ff. j. ꝛ ij. et. l. dãni. ff. ſi pupillus. ꝛ ff. ſi mãdato. ꝛ ff. nõ ſo-
8 lum. ¶Quis de his habeat cognoſcere. ꝛ quidẽ pretor vel preſes. itẽ magiſtratus municipalis ex eorũ delegatione in quattuor ſuum accõmodat officiũ. ſ. q; iubet caueri. itẽ cautionẽ renouari vel protellari. itẽ dat actionem in factũ de qua dictũ eſt. ꝛ ſup ea cognoſcit. itẽ mittit ĩ poſſeſſionẽ non añt poſſidere iubet. vt. j. eo. l. j. et. iij. j. rñſo. ꝛ ff. duas. Preſidi añt tria incumbunt. i. ꝙ pignorib⁹ iubeat: qđ iubeat poſſidere: qđ deſiciat contumacẽ. vt inſti. de ſatiſda. tu. ff. quibus cõſtitutionibus. ꝛ j. eo. l. iij. ff. ſi forte. ¶De ſubgrundis añt ꝛ protectis lz in rubrica ponak. in nigro tamen paruiſſima doctrina traditur. nec enim tractat de his niſi in penul. huius tituli. Et ideo de his que per litteraz perpendere potuimus dicta ſufficiant.

¶De aqua pluuiali arcenda. Rubrica. 3

Jctuz ẽ ſupza de dã. infe. qđ timek in futurum ꝓpter ruinã. ſequik vt videamus de dam. infe. qđ timetur in futurũ propter aquã pluuiam. Et ita ponit rubricã de aqua pluuia. ar. et ac. aqua pluuia. arc. in quibuſdam libris. qđ
9 dic vt in rubrica huius tituli notaui. ¶Videndum eſt q̃ aqua dicak pluuia. qđ dic vt. j. eo. l. j.
10 ff. in ſumma ita puto. ꝛ l. apud. j. rñſo. ¶Quã-

BIU Cujas

do habeat locū actio aque pluuie arcēde. ⁊ quidem cū quis in suo facit opus ꝓpter qđ aqua pluuia nocere pōt agro vicino. Jn suo aūt non sine cā dixi. qđ dic vt. j. e. l. apud trebatiū. ff. aq pluuie. ⁊ ff. viti. ⁊ l. si vsufru. ff. ſ ⁊ si fructuarius. ⁊ l. cꝫ. j. rñso. Si vero alius fecerit. dic vt j. e. l. postcꝫ. ff. idē iulianus. ⁊ ff. itē si nō ego. ⁊ l. si colonus. ⁊ l. si tertiꝰ. ff. celsus. vsq; in fi. ⁊ l. et emptor. in fi. ⁊ l. si venditor. plane etiā duo fundi facienti quedā dant exceptiones. qđ dic vt. j. e. l. in summa. ff. cassius. ⁊ l. ꝓ principis. Jtē si dicatur feciſſe cā colendi agrū: cū aliter colere nō posſet. qđ dic vt. j. e. l. ij. ff. de eo opere. Nocere ideo dixi ꝫ naturā loci vel veterē cōſuetudinem vel pactū: ceterū si natura loci vel vetustate vel pacto damnū cōtingat ceſſat. qđ dic vt j. e. l. j. ff. itē sciendū. ⁊ l. in summa. j. rñso. diimo meminerimus nature ⁊ vetuſtati pactū ſuper ueniens. itē vetuſtatē pacto ⁊ nature. ſ. ſi fuerit poſſeſſor poſſe preiudicare. qđ dic vt. j. e. l. j. ff. vlti. ⁊ j. de acqui. poſſ. l. ſiquis ante. vt tñ vetuſtatē ſane itelligamus. vt. j. eo. in ſumma. ff. idē labeo ait cū queritur. Jtē nocere dixi: qz si quid fiat quomiꝰ aqua proſit vicino ceſſat hec actio directa: ſz datur vtilis. qđ dic vt. j. eo. l. j. ff. ſic aūt. ⁊ l. ij. ff. itē varius. ſicꝫ ⁊ datur vtilis vbi nemo facit opus. qđ dic vt. j. eo. l. ij. ff. apud na. De agro ideo dixi: qz ſecus eſt ſi domi nocea tur. Jtē ſecus ſi nō aqua pluuia noceat. ſed flumen niſi ſit immixta flumini aqua pluuia. habebit aūt locum negatoria. qđ dic vt. j. e. l. j. ff.
11 item ei. ⁊ ff. caſſius. Jtē cui deb. qđ dic vt. j. e. l. ſi tertius. ff. ſi ex plurium. ⁊ ff. idemꝰ queritur. et. ff. ſiquis priuſcꝫ. ⁊ l. poſtvendi. ⁊ l. ſi vſufruc. j. rñſo. ⁊ l. ꝓ principis. ff. hec actio. ⁊ l. pe. Jn quē. qđ dic vt. j. e. l. apud. ff. pe. ⁊ vlti. ⁊ l. ſi vſufru. ff. ſz ſi fructuarius. ⁊ l. cꝫ. j. rñſo. ⁊ ff. iul. ⁊ l. atheius. j. rñſo. ⁊ l. emptor. ⁊ l. ſi vēditor. ⁊ l. ſi in publico. ⁊ l. cꝫ. ff. idē iulianus. vsq; in fi. ⁊
12 l. ſi colonus. Qđ in eā veniat ⁊ qđ fit in ea iudicis officiū. qđ dic vt. j. e. l. ſicut eiꝰ. ff. officiū. et. ff. vlti. ⁊ l. atheius. ff. in hoc. vsq; in fi. l. ⁊ l. ſz
13 interdum. ⁊ l. ſi vſufructu. ff. nō aliter. Qualis ſit actio. qđ dic vt. j. eo. l. ſi tertius. ff. aque. lz aūt ſit in perſonā: ſortitur tñ naturā actionis in rem ſicut ⁊ in multis interdictis patet. vt dixi. ſ. ad exhibendū. l. ij. ff. eſt autē.

Qđe publicanis ⁊ vectigalibus ⁊ commiſſis. Rubrica. 4

Ualiter dāno infecto qđ pōt contingere, ꝓpter ruinā edificiorū vel aquā pluuiam prouideat dictū eſt ſ. ſequit vt videam⁹ qualiter ſit prouidendū damno qđ propter audaciā temeritatēcꝫ publicanorū ⁊ extorſiones violentas exactas pōt accidere. Qđ videdū eſt igit prius quis ſit publicanus. qđ dic vt no j. e. l. j. ff. hic titulus. alꝰ aūt dicunt publicani q̄ publice peccant. Qđ ſit publicanorū officium in vectigalibus exigēdis. ſ. a quibus debeāt exigere. ⁊ de quibus rebus. ⁊ quantum. quod dic vt no. in ſum. C. de pe
15 cti. ⁊ commiſ. Jn primis tñ eſt ſciendū aliud eſſe vecti. aliud tributum ſeu annona: vel publica penſitatio ſeu functio. Vectigal enim eſt qđ preſtatur ex his rebus q̄ vehuntur: ⁊ inde etiā ſumpſit nomē. ⁊ enumerantur multe j. e. l. interdū. ff. ſpecies. Tributū vero vel annona vel publica functio ſeu penſitatio rōne ſoli ꝓſtatur a poſſidentibus: idcꝫ dr census. vt nota re lz. C. ſine cenſus vel reliquis fundū cōparari nō poſſe. l. ij. ⁊ vlti. ⁊ C. de anno. ⁊ tributis. l. j. ⁊ ij. ⁊ de exac. trib. l. iuſſit. Quotiens em̄ tractat de tributis ponit de poſſidentibus q̄ coguntur ea preſtare. Jtē tributum preſtatur rōne ſoli proprij poſſidentis: vectigal rōne publici ſoli: id eſt ideo quod ꝯs vehitur portu publico vel via publica. Jtem ex quibus cauſis commiſſo fiat. quod dic vt in ſumma. C. de vectigal. et cōmiſſis. Jtem qualiter puniat audacia publicani familiecꝫ eius ſi non debitū vt plus debito fuerit quid exactum noīe vectigalis. qđ dic vt. j. e. l. j. j. rñſo. ⁊ ff. dixerit. ⁊ ff. familie. ⁊ ff. vlti. ⁊ l. nec. ⁊ l. cum ſi exi. vsq; in fine legis. ⁊ l. hoc edicto. vsq; in fine. ⁊ l. ſi multi.

Qđe manumiſſionibus. Rubrica. 5

Jri ſupra dedona. ſed qz manumiſſio ſimilis eſt donationi. ideo de ea adiungit. Jtē qz. ſ. dixit de dona. inter vinos ⁊ cauſa mortis. ideo de manumiſſionibus q̄ habent fieri iter
16 vinos ⁊ in vltima voluntate ſubiūgit. Qđ videdum igitur ad ſit manumiſſio: ⁊ qualiter diuidatur: ⁊ quis poſſit manumittere: ⁊ qui: ⁊ qualiter: ⁊ quidē manumiſſio eſt datio libertatis. qđ dic vt. ff. de iuſti. ⁊ iur. l. manumiſſiones. ⁊ inſti. de liberti. ff. j. Diuiditur autem manumiſſio: qz alia inter vinos fit ⁊ ſepe hz fieri per vindictā. et de hac plene. j. ti. j. alia in vltima voluntate. et de hac plenius habetur tractatus. j. de manu. teſta. ⁊ j. de fideicom. lib. at hic generalia manumiſſionum ponit. Et quidem poteſt manumittere quilibet niſi prohibeatur. prohibetur vel rōne etatis: qz minor eſt. xx. an. de quo plene dicetur. j. ti. j. ⁊ dicetur plene inſti. qui et a qui. manu. licet. ff. eadem. ⁊ ff. ſi. ⁊ l. ſi minor. C. qui manu. non poſſ. ⁊ auten. ibi ſignata. vel ratione delicti proprij. de quo dic vt dicitur. j. eo. l. qui pene. Jtem quilibet ſeruus poteſt manumitti etiam furioſus etiā infans. vt. j. e. l. ſi. ⁊ pe. niſi prohibeatur. vel rōne delicti proprij ipſius ſerui. vel qz ea cōditio eſt in eo adiecta. vel eum alienando: vel alieni relinquendo. vt. j. eo. l. ſeruus hac lege fauia. Jtem mixta cōſideratione habita ipeditur libertas. vt. j. eo. l. ij. ⁊ l. ſeruum qui. ff. eum qui. Jtē poteſt quis p ſe manumittere nō per aliū niſi p filium: alꝰ non niſi per procuratorē in rem ſuam factū. vt C. de manu. vin. l. ij. ⁊ ij. ⁊ C. cōia de manu. l. j. ff. ſi. ⁊ j. eo. l. ſi conſentiente. ⁊ j. ti. j. l. pater. Jtē

Quis dicatur publicanꝰ: ⁊ qđ ſit eiꝰ officiū.

Quidē manumiſſio: ⁊ qualiter diuidatur.

BIU Cujas

quãdocꝫ ſeruꝰ peruenium ad libertatẽ ſine ma numiſſione ab hoſte facta: ſꝫ per cõſtitutiões ſcz diuorum fratrũ ad vrbium maximũ. de quibus dic vt. ĩ. eo. l. iiij. ⁊. l. ſeq. ⁊ per totas leges. Item quãdocꝫ per alias. Itẽ per ſenatuſconſulta. de quibus oĩbus dic vt plene notaui. C. ſi manci. ita fue. alie. vt manu. l. fi. ⁊ C. de fideicõ. lib. l. ſi ſeruus fuiſti. Sic igitur apparet per predicta qualiter preſtetur libertas. ⁊ etiã dicit inſti. de liberti. ℣. multis. ⁊. C. de lati. liber. tol. ℣. j. ⁊. C. de his qui in ec. manu. ⁊ inſti. de lege fuſia cani na. Itẽ illud extra ſummã nõ eſt preternittendum qõ dr̃. ĩ. eo. l. lege iulia ⁊ papia patronia.

¶ De re iudicata ℞m quod eſt in. ff. nouo. et non credatur qõ hec ſit in ſumma. C. quia illa alia eſt. Rubrica 6

QUaliter de iure ciuili res nobis acquirantur dictũ eſt. ℣. de acq̃. re. do. ⁊ de acqui. poſ. Itẽ in ti. de vſuca. ſed q; ſu per acquiſitiõe rerum plerũcꝫ vertitur cõtro uerſia quã opus eſt ſnĩa terminari. ideo ponit de re iudicata. ¶ Videndũ eſt itacꝫ quãdo dica tur res iudicata: ⁊ quibus verbis formetur: et cuius vel quãte ſit auctoritatis. viſuri poſtea de effectu ſentẽtiarũ qñ ſnĩa mandet executio ni. Itẽ a quibus: ⁊ per quos: ⁊ in quibus rebus habeat fieri: ⁊ quid ſit eius effectus. ¶ Eſt autẽ res iudicata ſnĩa que finem controuerſiarũ ꝛc. quod dic vt. ĩ. e. l. j. ſupponũt quidã de ingenio maiuardi. ſi nullo remedio appellatiõis poſſit attẽptari. ar. eius qõ legitur. ℣. de condi. inde. l. elegãter. ℣. ſi poſt. ait em̃ tranſactionẽ factam poſt rem iudicatã que nullo remedio attẽptari poteſt nullam eſſe. Sed certe ibi non dicitur ꝙ non dicatur res iudicata etiã ſi poſſit attẽptari remedio appel. immo contrariũ innuit hoc. ſi quid ergo ſi appellatio poſt rem iudicatã. ex q̃ bus verbis oſtẽditur qõ res iudicata dicitur ſi poſſit appellari ⁊ lex dicit exp̃ſſe. C. de appel. l. litigatoribus. Formaꝫ autez ſnĩa quibuſcunꝫ verbis. qõ dic. vt. ĩ. e. l. in ſumma. ⁊. C. de appel. l. cos. in fi. j. rñſo. ⁊ de ſen. ⁊ inter. om. iu. l. preſes puincie. ⁊. ℣. de arbi. l. quid tñ. ℣. ſi arbiter. hic autẽ nõ dico de cõſtitu. iudicij ⁊ effectu quẽ habet in prin. ⁊ in medio ⁊ in fi. hoc em̃ eſſet tra dere ſummã de iudicijs. ¶ Eſt añt res iudicata ſumme auctoritatis. perpendendũ tñ eſt in primis an vel de facto habeat poteſtatẽ iudicandi qui tulit ſnĩam. ſi em̃ non habeat nullius auctoritatis eſt ſnĩa. vt. C. de ſen. ⁊ interlo. om. iu. l. nulli. Itẽ ſi de facto habeat inſpicitur an habeat ex his q̃ dare poſſunt. q̃ ſunt hi vtiꝫ duo ſunt quib⁹ regitur mũdus impator augustus ſcz imperatoria dignitas ⁊ põtificalis auctoritas. nec eſt opus id ꝓbare legibus: q; adeo patens veritas verbor̃ admicula nõ deſiderat. vt. C. ſi vt ſe ab here. abſti. l. j. Sunt ⁊ alia duo ſcz populi ꝓſensus. vt in auc. de defen. ci. ℣. interim illud. Itẽ ꝓſuetudo. vt. C. de emã. li. l. j. ⁊ vl. Itẽ ⁊ ſi de facto habeat ab his q̃ dare potuerũt inſpicit an ei⁹ fuerit etatis vt iudicare poſſit; puta maior. xxv. annis. ſi em̃ minor eſt: aut iudicat creatus ordinari⁹ iudex: ⁊ tunc tenet ſententia cuiuſcũcꝫ etatis ſit. aut vt delegatus: et tunc ſiquidẽ maior ſit. xx. an tenet ſnĩa. ⁊ cogitur eam proferre. ¶ Si vero ſit minor. xx. annis aut eſt maior. xviij. aut nõ. ſi eſt maior. xviij. licet minor ſit. xx. tenet ſnĩa: ſꝫ eam ꝓferre nõ cogitur. ſi vero ſit minor. x. et octo nulla eſt ſnĩa niſi vtricꝫ ſcienti ipſum eſſe minorẽ. xviij. annis delegatus ſit. aut cõpromiſſari⁹ agnouit: ⁊ tũc nulla eſt ſententia niſi maior. xx. annis ſit: etiã ſi vtrocꝫ ſciente ipſum eſſe minorẽ ab eis electus ſit. vt. ℣. de arbi. l. cum ℞tor. ℣. non autẽ. ⁊. C. de digni. l. ij. ¶ Scdo põt impediri auctoritas rei iudi. ex perſonis litigatorũ: puta ſi minores ſunt. xxv. annis. qõ dic vt. ĩ. e. l. acta. ℣. cõtra. ⁊ l. cõtra pupillũ. ⁊. C. de procura. l. nõ eo minus. Sed et ſi ſunt minores. xxv. annis põt impediri eorũ abſentia. ſnĩa enim maxime ab arbitro coram partib⁹ eſt ferenda. qõ dic vt. ℣. de arbi. l. diem. ℣. ſiquis litigatorib⁹. ⁊. ĩ. e. l. de vnoquocꝫ. preſentib⁹ dico vere vel interpretatiue. vt per cõtumaciã. Eſt autẽ cõtumax. qõ dic vt. ĩ. eo. l. cõia. ℣. cõtumax. contẽnit inquã cum nullam habeat iuſtã cauſam nõ veniẽdi. qõ dic vt. ĩ. eo. l. cõtumacia. ℣. vlt. ⁊. l. queſitũ. ¶ Itẽ poteſt impediri rõne pendẽtis ſnĩe vel ab ipſo eodem vel a predeceſſore ſuo late. ſuam em̃ ſententiam vel ꝑdeceſſoris non põt reſcindere: lz ⁊ aliquãdo interp̃tari. ⁊ ea q̃ ad cõſequentiã priorũ pertinẽt ſupplere actoris verba emẽdare poſſunt. vt. C. q̃ ſen. reſciu. nõ poſ. l. j. ⁊. ĩ. e. l. paulus reſpõdit. ⁊. l. iudex poſtea. ⁊. l. cum q̃rebatur. et ĩ. de appel. l. ab executiõe. in prin. ⁊ ĩ. eo. l. actoris verba. hoc ita ſi prior ſnĩa mero teneat iure vel eſſet. Nam ſi exp̃ſſim cõtra cõſtitutiões fuerit lata. nec diſtinguo putauerit cauſaz iuuari legibus: an nõ. licz quidã diſtinguãt argumẽto eius qõ eſt. ĩ. e. l. cum prolatis. q; ſemp prĩa eſt ipſo iure nulla. vt. ĩ. que ſen. ſine appel. re. l. j. ℣. item cum cõtra ſacras. ⁊ cõtra cõſtitutio. ⁊ ſcda eſt efficax ſi fuerit lata ab ordinario iudice. delegatus em̃ cuius prima ſnĩa eſſet nulla ipſo iure iterũ non iudicaret. vt. C. qño et q̃n iu. l. ſi vt proponis par. s di. ⁊ de accu. l. iiij. hoc tñ diligẽter eſt attẽdendũ qõ etiaz ſi prĩa teneat tñ ipſe idẽ iudex eã reſcindere põt. ſ. ex cã reſti. ĩ inte. qõ dic vt. ℣. de mino. l. ĩ cauſe. ℣. vl. Itẽ ex cã ſupplicationis. qõ dic vt. C. de ſen. ꝓfec. preto. l. j. ⁊ C. de preci. impe. offe. l. ſiqs. ⁊ auc. que ſupplicatio. Vel ex cã falſorũ inſtrorũ. qõ dic vt. C. ſi ex fal. inſtru. vel teſtib⁹. l. j. Itẽ dico ⁊ ſi ꝓpter falſa teſtimonia iudicatũ ſit. ſicut ⁊ eadez rubrica invtriſcꝫ idẽ ſtatuere videf. ait em̃ ſi ex falſis inſtrumẽtis vel teſtib⁹. dñs em̃ Petrus cõtradicebat: aſſerens ꝓpter teſtes tñ pecunia corruptos reſcindi ſnĩam. vt. ĩ. eo. l. diuus adrianus. Itẽ ꝓpter noua inſtrumẽta in caſib⁹. qõ dic vt ff. de iureiu. l. admonẽdi. ⁊ ĩ. eo. impatores. ⁊. C. de ſen. aduer. fi. la. l. j. et. ff. de pe. l. diui fratres.

Item ex causa preuaricationis. qđ dic vt.C. de aduo. diuer. iudi. l. j. Item ratione doli. vt. ſ. de dolo. l. cum a te. Item ratione priuilegij. vt. C. de iur. ⁊ fac. igno. l. j. Amplius etiã impeditur auctoritas rei iudicate ratione absentie quorundã vel cuiusdaz ex iudicibus. qđ dic vt. ſ. de arbi. l. sicuti. ⁊ j. eo. l. duobus ex tribus. quid si dissentiant statur iudicio maioris partis. quod dic. vt. j. eo. l. sint. in fine legis. Si vero sint plures hincinde numero in ordinarijs. dic vt. j. eo. l. inter pares. in delegatis enim neutra tenet nisi confirmetur a delegante. vt. j. eo. l. duo iudices. Item impeditur ratione incertitudinis. quod dic vt diximus. C. de sen. que sine cer. quãti. l. fi. ¶Si autẽ ex his que dicta sunt vel ex similibus puta ex causa appellatiõis non possit retractari sententia vel ab eodez iudice vel ab alio standũ est rebus iudicatis. quod dic vt. j. eo. l. j. indulta actori actione in factum. qđ dic vt. C. de rebus cre. l. actori. que aliꝭ dicitur actio iudicati. vt. j. eo. l. miles. ſ. vlti. non tamẽ actio per rem iudi. ipso iure sublata est qđ est mirabile. quod dic vt diximus. ſ. de condi. inde. l. iul. verum debitorem. standũ inquã dixi rebus iudicatis ꝯtum ad litigantes. Item aliquando ꝯtum ad patientes rem iudicarẽ. hoc est si ad eos primũ actio vel defensio pertineat. quod dic vt. j. eo. l. sepe. ſ. si scientibus. Item standũ est dico si plene causa cognita feratur sentẽtia alioquin contra. qđ dic vt diximus. j. eo. l. a diuo. ſ. sed sciendum est. Item aliquando ꝯtum ad oĩes hoies de mundo. quod dic vt diximus
6 j. de re iudi. l. res iudicata. ¶Non obstãte autẽ aliquo predictorũ quibus diximus sententiaz nullã esse: vel rescindi oportet eam effectui mãdari: qđ quando: ⁊ quibus: ⁊ per quos: et in quibus rebus: ⁊ post qđ tempus fiat. dic vt diximꝰ in summa. C. de exec. rei iudi. Item cõtra quos fiat. quod dic vt. j. eo. l. si se. primo respõso. et
7 ſ. tutor. ⁊ ſ. actor. ¶Et qualiter ⁊ quidem insolidum nisi ratione priuilegij quedam persone non insolidum sed inꝯtum facere possunt damnari debeãt: nec est opus eas enumerare quia tex. euidenter declarat. vt. j. eo. l. sunt. ⁊ l. patronus. ⁊ l. item. ⁊ l. non tamen. ⁊ l. sicut. hoc autez verbum inꝯtum facere possunt intelligimus sicut de plano dicit regula iuris. j. de regu. iur. l. in condẽnatione. licet quidaz aliter dicant: vt ibidem notauimus. ¶De interlocutionibus. dic vt notauimus in ſ. summe. C. de senten. et interlo. om. iudi. ⁊ ſ. de arbi. l. diem. ſ. ⁊ si de pluribus. ⁊ j. eo. l. quod ius sit. ¶Et proferantur quandoꝯ cause cognitiõe. quod dic vt. C. de dila. l. a procedente. quandoꝯ sine plena cause cognitione puta eum iubet tali die eos adesse.

a De itie a re actuꝫ ꝯ priuato. Pro intelligentia huiꝰ tit. vide panor. in

¶De itinere actuꝫ priuatoª. Rub. 7

QE itinere actuꝫ priuato interdictũ ad hoc fuit traditum: vt siquis. xxx. diebus tantũ per fundum vsus fuerit si post fructus exportare velit ⁊ a me prohibeatur habet interdictũ cõtra vim meã corporalẽ: ⁊ qñ extra iudicium facio: sed in iudicio si agatur hec non prodest ei possessio. Nam siue intẽdat confessoriam quam nõ habet ex solo vsu dierũ. xxx. vel ꝯuis sit in quasi possessione necesse habebit de iure suo docere nisi decẽnio vsus fuerit vbi est quedam pro eo presumptio. vt. ff. de aqua plu. arc. l. j. ſ. vlt. siue contra eum quasi possidentez vel non negatoria dñs experiat. sufficit ei pro bare se dñm ⁊ ille si velit seruitutẽ sibi asserere necesse habet de suo iure docere. Absurdũ eñ foret si ex solo vsu. xxx. dieruz talis pro eo esset presumptio vt confessoriã possit intendere nisi dñs eum non habere ius vtendi ostenderet qđ esset ei difficillimũ. solum igitur ad corporalez vim extra iudiciũ inferri prohibitũ prodest eis interdictũ quod ex vsu. xxx. dierum redditur: sed quo ad cautionez prodest quasi possessio: vt si possideat ⁊ confessoria agat vel cõtra eum negatoria agatur. Ipse nullam prestet cautionẽ. sed ei est cauendũ quia vti non impediatur anteꝯ de suo iure vtroꝯ casu doceat qđ est eum facere necesse vt dixi. Sed si nõ sit in quasi possessione ⁊ confessoria agit vel contra eum vtivolentez negatoria dñs experiatur cauere debet se non vsurum donec questio finiatur. vt. ff. de aqua quo. ⁊ esti. l. pe. ¶Iter autẽ si reficere aupiat impune ei vis fieri nisi iure se vsum probauerit per qđ differt a superiore. vel aliter qui vsus est. xxx. diebus si extra iudicium prohibeatur vti interdicto. Sed si hoc solo qui vsus est velit sibi seruitutẽ ⁊ confessoriã experiri hoc solum ei non prodest sed de iure suo. i. seruitute constituta eum docere oportet licet possideat et ei cauendũ erit qđ vti non impediatur. Sed si cõtra eum agatur negatoria cum ipse in quasi possessione esse videat: semper hoc solum pro eo est. quia. xxx. diebus vsus est vt nõ possit eũ expellere dñs: nisi eum ius fruẽdi non habere probauerit. cauebitꝯ se nõ vsurum. qđ licet ad probandũ videatur difficile. sic tñ probari posset qz nec ipse nec eius confines viderunt eum ire. nisi a. xxx. dieb⁹ qđ magis probo. ¶Sũt autem quidã asserentes licet ius vtendi non habeat quis hoc tñ ipso qđ. xxx. diebus vsus fuerit presumendũ pro eo sit: siue confessoria agat siue dñs negatoriã proponat. nec ipse dñs probauerit eum ius vtendi non habere: eo tamen ipso, prius probante factum scilz vsum se. xxx. diebus: non vi non clam nõ precario. Sed vtrũ probet se non vi vsum, an sufficit si probet se tantum vsum. ⁊ recollo dominũ meum aliquando dixisse satis esse probare se vsum. dñs autez si velit vim interclusisse ostendat. sed puto hec omnia probationi inesse scilz se vsum. xxx. diebus non vi non clam non precario. vt. ff. si ser. ven. l. si quis diuturno.

b ¶Quod viꝰ aut clam. Rubrica 8 b Qđ vi. Vide ad materias

9 QIdendũ est qñ habeat locũ interdictũ istud qđ huiꝰ tit. vi aut clam: ⁊ ad qđ cõpetat ⁊. ⁊ gl. magiſ ſ quẽ: ⁊ infra ꝯtũ tps. ¶Hz aũt strã in. l. locũ cũ iterueniti vis inꝯtatiua extat. ſ.

BIU Cujas

Ome. cā. vbi bar. ⁊ late p̄a cti. papi. in forma libelli in cā expo liate pos sessionis in p̄in.

put alibi dev̄i ista dix̄im⁹. ℚ Quid aūt sitvi fctm̄. dic vt dr̄.ff.e.l.j.ℱ. q̄d si vi.⁊.ℱ.itē labeo.⁊.l.ij. ⁊.l.phibere.⁊.ℱ.illō sciēdū.⁊.l.vim facit in.j.rm̄ so. ℚ Quid aūt sit clā facere.dr̄.ff.e.l.phibere. ℱ.fi.⁊.l.fi.⁊.l.se.⁊.l.aut.⁊.ℱ.siq̄s.⁊.ℱ.ſ̄ ⁊ seruū⁹.⁊ ℱ.itē ait.⁊.ℱ.siq̄s cū. Itē hȝ locum de re siue de ope facto in solo coherēti: solo dicovel eius cui nocet vel eius q̄ facit.vt.ff.e.l.j.ℱ.hoc interdictum ad ea.⁊.l.vim facit.ℱ.quod.⁊.l.si alius.ℱ. notauimus.vsq̄ ad.ℱ.illū. quesitū est si statuā. sed etiā si in loco publico factū sit habet locum vel in loco religioso vt in illo.ℱ.quesitū.⁊ in sequēti.⁊.l.semp.ℱ.si in sepulchro.⁊.ℱ.sequēti.et l.vim facit.ℱ.fi. Itē habet locū hoc interdictuz siue vi tm̄ factū sit siue clam tm̄.siue vi ⁊ clā.vt ff.e.l.qui in puteū.ℱ. sed interdū euenit. Item habet locū nō tm̄ siquis edificauerit: sed ⁊ siq̄s diruit.vt.ff.e.l.semper.ℱ.in hoc.qm̄q̄ aūt opponitur exceptio huic interdicto. vt notauit Jo. j.e.l.j.ℱ.j. ℚ Item nota q̄ fm quozūdā opi.dn̄orum put notauit Jo.j.e.in ipsa rubrica. ℚ Itez nota q̄ quādoq̄ ⁊ vi ⁊ clam factū est.⁊ tm̄ nō habet locū hoc interdictū.vt.j.e.l.si alius.ℱ.siq̄s aceruū.⁊ l.si matura. ℚ Ad quid aūt competat hoc interdictum.dicit.j.e.l.semp.ℱ.in hoc.⁊.l.si opus.ℱ.fi.⁊.l.cōpetit.ℱ.fi.⁊.l.si alius.in p̄i.⁊.l. deniq̄.ℱ.fi.⁊.l.se. ℚ Cui competat ⁊ in quem.habes j.e.ℱ.idē erit.ℱ.si q̄d.ℱ.cum.⁊.l.si ego.⁊.l. si alius.in p̄in.⁊.l.siq̄s.ℱ.si tutoris.vsq̄ in fi.l. ⁊.l.se.deniq̄ per totā.l.⁊.l.se.⁊.l.semp. in p̄in. ⁊.ℱ.si in sepulchro.⁊.ℱ.hoc interdictuz. ⁊.ℱ.cū. Et adde quod continetur in sequēti.ℱ.⁊.l.com petit.j.responso.⁊.ℱ.j. ℚ Infra quātū tempus detur.habes.j.e.l.semper.ℱ.hoc interdictum.⁊ j.e.l.j.ℱ.j. Possunt autē plures notari differentie inter hoc iterdictū ⁊ illud de ope.no.nun.vt ℟.de ope.no.nū.l.j.ℱ.j.⁊.j.e.l.si alius.ℱ.j.et.ℱ. notauimus. et.℟.de ope.no.nun.l.j.ℱ. hoc autem edictum.

Vbi declarant bar.⁊ ange. q̄ differentia sit inter edictū et interdictum.

ℚ De exceptione rei iudicate. Rubrica. 9

Dictuz est supra de exceptionibus in gñe: nūc vi deamus in spē.videam⁹ qñ locū habeat excep.rei iudi. Et quidē tria sunt necessaria. Primū q̄ ea dē sit res que nūc petet: alioquin nō ob. eandē aūt rem pinguius accipimus etiam diminutio ne vel augmento iure facto.quod dic vt.j.e.l.et eandem.ℱ.idem.⁊.l.si cum argentum.ℱ.si petie ro. Nam ⁊ si petij nauē: et nec singulas tabulas petam.vel domuz ⁊ nunc petam aream eadem res videtur.secus si petam nūc tigna.vt.ff.e.l. si quis cum totū.ℱ.idē siquis.⁊.ℱ.si ancillā. Sz ⁊ si diminutio vl detractio in petitione fiat. vt q: petij totū nunc peto partē.idez est. quod dic vt.j.e.l.si quis cū.vsq̄ ad illum.ℱ.idē siquis. et ℱ.vlt.Idē ⁊ si petā nūc que nata sunt vel puenīūt ex re petita quondā.vt si petij fundū. nūc arbores excisas peto: vel fructus vel ancillam petij.⁊ nūc partum.nec obstat quod dicit.ff.eo. l.siquis cum totum ℱ.de fructibus. Naz quidā libri habent petitioni noceat. vel si habes non noceat.intellige cū possessor nō absolutus sed dānatus fuerit in ancilla.nō ergo habet exceptionē in partu q: euidenter ⁊c.vt.ff.e.l.euidēter.nisi partus venerit ī restitutionē ⁊ extimationē tunc em̄ habebit dānatus exceptionē in partu q: videt emisse.vt.ff.de vsuca. p̄ empto. l.ij. In casu tamē ⁊ si alia sit res obstat excep. rei iudic.vt.ff.de vsufr.l.si titio. ℱ. vsufructus. ℚ Est ⁊ sc̄m necessarium q̄ eedē sint p̄sone.qđ large est interp̄retandum.ſ.vt contineant vniuersales successores dānati ⁊ vincētis singulares etiā.quod dic vt.ff.e.l.si a te heredem.ℱ.vlt. Caue tamen quod dicit ab emptore nō trāsire in venditorē.est em̄ intelligendū cum venditor nō recipiat rem ab emptore p̄ redhibitionē. vl l.cōmissoriā.vel adiectionis in diē: tūc em̄ p̄desset ei cum vtak accessione sua.vt.ff.de diuer. et tempo.p̄scrip.l.si duo.ℱ.vendi.⁊ de vsucap.l. si hoīem. Sed aks fortuito nactus est eā possessionē: sed ⁊ rōne officij eadē videt p̄sona: qđ dic vt ff.e.l.si mater.ℱ.hoc.ſ̄ ⁊ cum q̄ agit sine mādato cōplector ex parte actoris si actor ratum habeat.vt.ff.rē ra.ha.l.ij.ℱ.vlt.sed ideo magis an numerak ex parte rei.q: ibi admittit etiā si cōstet eū nō habere mandatū.sed ⁊ patrē cū filio qui in eius est p̄tāte interp̄retor eandē p̄sonā. vt.ff.eo.l.si mater.ℱ. siquis ho.⁊ insti.de inuti. stipu.ℱ.si ei.sed ⁊ in casibus etiā exīneos interp̄retor easdem p̄sonas vt quia fit ius ex sententia.vel q: scientia nocet.vt notaui.℟.de re iudi. ℚ Est ⁊ tertium considerandum an eadez fit ozigo petitionis.i.cā qua egerim p̄imo. si em̄ egi ex vna causa: ⁊ eā expressi nunq̄ nocet exceptio rei iudicate in alia electionis tm̄ potestas in q̄busdam: nihil p̄dicat.vt.℟.de tributo. l. qđ in heredem.ℱ.j.vbi aūt ago indistincte.i. ozigine petitionis in libello nō notata aut actione in rem aut personali.si in rem siquidē absolueret q: nō possidet nō nocet mihi si nūc reperiaz eū possidere.vt.ff.e.l.si a te heredi.⁊.l.si rē.⁊.l.siq̄s ad.⁊.C.ad exhi.l.neq̄.nā cessat absolutionis cā sicut ⁊ dicit.ff.e.l.ij.Si aūt absoluak: q: me non p̄bo dm̄m.obstat exceptio rei iudicate in eo de mū quod putaui me petere in alia re: sed ⁊ si in eadem nihil obstabit si nitar nunc ex veteri dominio: id est ex eo quod habebam tempore p̄o p̄ie petitionis indistincte p̄oposite. licet putarem te ex alia causa me dm̄: sed hoc fallit in matre cui subuenit.quia vnam causam in p̄mo iudicio est prosecuta.vt.ff.e.l.si mater.j.rūso.⁊ l.si ex testamento. Si nitar ex supuenienti post sententiaz ex iure non nocet nisi illud fingatur mihi competij sse.vt.ff.eo.l.si mater.ℱ. eandem. ℚ Si autem personali actione agam ozigine petitionis in libello non nominata siquidem in p̄cessu iudicij p̄osequitur speciem vnam vl duas obstat quidem exceptio rei iudicate in omnibus quia indistincta fuit petitio et absolutio. sed replico si nunc ago de aliis speciebus quaz egerim p̄ius.vt.C.de iudi.l.ij. Sed indistincte p̄osequitur.vt quia in iudicio perseverans dico nihil deberi.nec aliquid vltra dico vel probo obstabit exceptio rei iudicate.i. in olbus causis

BIU Cujas

quia non magis de vna ꝯ de alia dici potest. vt C. de an. excep. l. vlti. ⁊ ar. per contra. ff. eo. l. si mater. primo responso.

¶De diuersis ⁊ tpibus prescriptiõibus ⁊ de accessione possessionum. Rubrica. 10

2 Videndus prius de tpib⁹ prescriptionũ ꝙlia sunt ⁊ quãta. Et quidẽ tpa oĩm pscriptionũ aut sunt ꝯtinua: aut vtilia. ¶Cõtinua[a] sũt in quibus feriati; nõ feriati dies cõputantur nulla dieruꝫ habita discretione. Utilia sunt in quibus actor per se vl̃ per ꝓcuratorẽ ſaltẽ agere nõ impeditur. item nec ꝑ iudicẽ cuius habuit copiã. nec ꝑ reum quẽ vl̃ eius noĩe aliquẽ cõuenire potuit. vt. j. e. l. j. sed ⁊ dies cõtinuos ad aliq̃d qñq; vtiles esse dicimus: vt qr cursum nõ incipiũt añ q̃ quis experiũdi copiã habet. sed ex quo cursum ceperũt currere nisi pfecta prescriptione nũq; desinũt. quod dic ponẽdo exẽpla aliqua: vt dixi ſ. de redhibi. actio. l. cũ sex. Porro oĩs pscriptio continuo tempore finitur: nisi lex adjiciat vtile numerari. sepe eĩm adjicit: vt in actione quanto minoris redhibito. ⁊ similibus. ¶Sunt añt ꝑscriptionũ tẽpora quãdoq; vnius diei: quãdoq; duoꝝ. vt. C. de ap. l. oẽs. ſ. pe. ⁊. l. litigatoribus. ⁊. j. qñ ap. sit. l. j. ſ. biduũ. quãdoq; triũ: nec puto illud ꝓsequendũ ꝑ singula: qr esset hic laboriosum magis ꝙ subtile. quosdã tamẽ casus referã in medium qui digniores et viliores sunt. ¶Est prescriptio triẽnij. decẽnij. vicẽnij. que dicitur longissimi tpis. itẽ. xl. annoꝝ quã dicũt lõgeni tpis. sed ꝭ nõ repio qõ tps. xl. annoꝝ dicatur longeuũ. de alijs añt bñ inuenio. ¶Habet añt locũ vsucapio vt stricte ponatur in rebꝰ mobilibus interueniẽtibus ꝙttuor. ſ. bonafide. in sto titulo. ⁊ ꝙ res nõ sit vitiosa. itẽ ꝙ cõtinuet possessio. ¶Sufficit añt tetigisse vltimã diẽ triẽnij vt ꝑ completa habeaĩ: ls̃ secus sit in prescriptione actiõis. vt. j. e. l. in vsucapione. ⁊. j. de ac. Que ꝑ 3 sone possunt prescribere. itẽ q̃ res prescribiq̃nt. vide per glo. nota. i. c. cleríci. ꝑ vj. q. iij. ⁊ glo. in regula bñficiũ. ff. de regulis iuris. ⁊ ob. l. in omnibus. ¶Prescriptio vero longi tẽporis locum habet in rebus immobilibus: sed ⁊ in mobilibus si iter immobilia cõputẽtur. vt j. eo. l. longe. predictis quattuor. vt. ſ. interuenientibus. Differt tamen hec a prima: quia hac nõ directũ: ls̃ vtile dñium queritur ⁊ exceptio illa añt oĩmodo directũ ⁊ nulla exceptio: alij ſ. item qr illa nõ interrũpitur litis contestatione. hec interrũpitur. ls̃ ⁊ prima quãtum ad effectũ interrũpatur. ⁊ ita acquirit ⁊ tollitur rei vendicatio. Personales añt actiões. itẽ in rem quãdo predicta ꝙttuor nõ interueniũt regulariter. xxx. annis tollũtur. vt. C. de cõsti pecu. l. pe. regulariter ideo dixi: qr quãdoq; secus vt in redhibitoria ⁊ quãto minoris ⁊ similib⁹. ¶Porro de q̃ busdã personalibus dubitatũ est vt de actione pignoratitia: an post. xxx. annos possit offerre pecuniam ⁊ intendere pignoratitiam actionẽ quod quidam dicunt. qr nascitur demuꝫ soluta pecunia. nõ ergo sibi currit tempus. Alij dicũt quia nascitur statim. sed non cum effectu nisi soluto debito. nos autem dicimus eam nõ nasci statim sed demum omni soluto debito solui nõ potest post. xxx. annos: qr ius offerendi sublatum est tpe: licet ipsi ꝺicant. vnde ⁊ obstat prescriptio. xxx. an. si ante. xxx. annos nõ soluit: habuit eĩm potestatẽ soluẽdi. ¶Item est dubitatũ de actione cõmuni diuidũdo quam dicimus tolli. xxx. annis etiã vtroq; socio fructus rei cõmunis precipiẽte. alr autẽ Oar. dixit: qr tunc demũ incipiat pscriptio cũ diuidere voluit. vt ar. ff. fa. herci. l. j. sed esto qõ ex volũtate nasceref: currere tñ ꝺz qr velle põt. ⁊ ita i eo ẽ negligẽs.

¶De pretorijs stipulationibus. Rubrica. 11

Videtur supra de stipu. in genere: nunc sequit vt videamus in spẽ. ſ. de pretorijs stipulationibus: q̃ dicunt pretorie stipulatiões: ⁊ qualr interponã 6 tur: ⁊ quãdo: ⁊ qualr agak ex eis. ¶Sciendũ est añt ꝙ pretorie stipulatiões dicũtur stricte ⁊ propꝛie vno mõ. ſ. quas inuenit ipse pretor: ⁊ vt inter ponunt principalr additur iudex: ⁊ ob hoc ei⁹ implorat officiũ alꝭ auxilium: vt iubeat eas interponi. ideoq; dicũtur instar actionis habere. qr sicut hac te cõpello ad aliquid dandũ vel faciẽdũ: ita hic iudicis officio vt caueas de legato prestãdo. de dãno infec. ⁊ similibus te conuenio. ¶Iudiciales ꝙ dicunt que iudicis officio interponũtur nõ principalr ob hoc addito iudice: sed alterius rei principalis cã ad hãc accessorie suũ ostẽdit officiũ: puta actione ꝙ metus cã proposita postulat: vt cauet de seruo ꝑsequendo vel ꝓposita pignoratitia petitur vt caueat creditor: qr eo nõ vtente amisse nõ sunt seruitutes. vt. ſ. de ꝭb. ob. l. stipulationũ. et de actio. ⁊ obli. l. actionis ꝭbo. ⁊. ſ. ꝙ me. cã. l. si cũ. ſ. ꝙ si homo. ⁊ de pigno. actio. l. creditor. Alie ſcõ modo ⁊ largo dicunt pretorie nõ solum innẽte a pretore sed etiã approbate ab ipso: ls̃ a iure ciuili vel alio quocũq; sint inuente. ⁊ ꝺm hoc iudicialis est pretoria: ſz ꝺm primã acceptionẽ coequeue sunt spẽs: ⁊ sic nulla earũ est altera. ⁊ simile notari põt in legitima hereditate q̃ prope ⁊ stricte ꝺz ea tm̃ qui lege solũ deferk nõ ꝑ hoiem: sed tamẽ ⁊ testamẽtaria que approbak lege dicik legitima. vt. ff. de ꝭb. ſi. l. obuenire. ex isto secũdo modo accipik in isto titulo pretoria 7 stipulatio. Et ꝺm eũ sit diuisio. qr alie sunt iudiciales. alie sunt cautionales. alie cõmunes. vt j. e. l. j. ⁊ dicũk hic iudiciales a iudicio ꝺ est a sententia. nã iõ interponunk vt ipa sit rata: vt ptz in iudicatum solui ⁊ in opis no. nũ. i. cũ cauet de ope demolieꝺo si apparuerit. i. si iudicatum fuerit iniuste edificatũ. vt. ſ. de ope. no. nũ. l. stipulatio. ſ. habet. ⁊. ſ. ꝓpi⁹. possent iste appellari iudiciales sicut ⁊ q̃dã libri habẽt. ſz. ſ. i stricto mõ dicunk iudiciales a iudice. i. a iudicꝭ officio 8 cio. ¶Cautionales dicũtur añt q̃ nõ sine cã interponunk sed alijs iustis causis vbi de legato prestãdo. de dãno infec. ⁊ de re pupilli saluãda rẽ ratã haberi. Et dicunk iste cõtinere nouatiõnẽ. vel qr aliq̃d noui addik nature primi, negocij: vt dicim⁹ in nouatiõe q̃ fit litis ꝓte. vel sna.

a Continua. Uide panor. in c. qm̃ frequẽter. i princ. vt lit. nõ cõte. et i. c. q̃rẽti. de offi. ꝺle. ⁊ ibi viꝺ feli.

Que ꝺcank stipulationes ꝓprie: ⁊ q̃i diciales.

Stipulationũ alie iudiciales: alie cõuẽtiõales: alie communes.

BIU Cujas

vt.ſ.de noua.l.aliã. vel qz olim ipo iure fiebat nouatio q aliqd addebatur.vt inſti.q.mo.tol. obli.ſ.ꝑterea. Sic ḡ p cautionẽ rẽ pupilli ſalua̅ foze nouari poterit actio tutelæ:ſi pubes factũ ratũ habeat. vt.ſ.de noua.l.ſi pupillus. p rẽ rarã haberi nouari poterit ꝓditio indebiti q̃ cõpetitura fuerat in locum ei⁹ cũ.vt.j.e.l. ſi ſine.ꝛ.l. vlt.p dãni infecti nouari dici põt interdictũ qui aut clã ſi opus facias qõ minatur mihi ruinã ad domũ meã. Et ad ipm op⁹ i meo te facere dico.vel nouaꝫ actio.l.aq̃lie i factũ.vt dt̃.ſ.ad.l. aquiliã.l.ſi ſeru⁹.ſ.ſi furnũ.p cautionẽ legati actio ex teſtamento nouari põt. ꝛ he oẽs hñt inſtar actiõis:ꝑter cautionẽ rẽ ratã haberi.qõ ḡ ꝺz cautionales ſunt q̃ iſtar acti. hñt ponit exẽpli cã nõ diffinitiõis. q̃ſi veluti q̃ ꝛc. ¶Et no.q hoc nomẽ gñis accõmodat ſpẽi. nã oĩs ſtipulatio põt dici cautionalis. vt hic ꝺz.ſi cut in adoptione.vt.ſ.de adop.l.j.ꝛ.ij. ¶Communes añt ſunt que partim ſententiam: partim aliam iuſtam cauſam reſpiciunt. vt de re defendenda iudicio ſiſti. ¶Interponuntur autem per ſatiſdationem generaliter nec cogitur quis dare pignoꝛa:licet poſſit.vt.j.e.l. pretoꝛie ſatis.ꝛ.ſ.de colla.bo.l.j.ſ.an pignoꝛib⁹. In damno vero infecto ſatis eſt ſi repꝛomittas duntamen tuo nomine facias: alioquin ſatiſdatio exigitur.ſed pro eo qõ in flumine publico fit indiſtincte ſatiſdatur. In operis noui nunciatione indiſtincte pro omni opere ſatiſdatur ei qui ſuo nomine nunciat.at ei qui nunciat ex eo qõ aliquid fit in publico repꝛomittitur.vt.j.eo.l.j.ſ.ex q̃.ꝛ.ſ. de dã.infec.l.pretoꝛ. et de ope.nouncia.l.non ſolum.ſ.ij. ¶Habetur autẽ cognitio ſummatim vel ſemiplene:vt perpendat iudex caueatur vel non.primo directo:ſed in ſcõo plena exigitur cognitio.vt.ſ.vt in poſſe.l.ſi is a quo.ꝛ.ſ.de dã.infe.l.iiij.j. reſponſo.ꝛ.ſ.ſi forte.ꝛ.l.qui bona.ſ.vlt.ꝛ.l.ſi finita.ſ.iulianus. ¶Agitur autẽ ex his ad intereſſe.et quia illud incertum eſt vel difficile ꝓbatur:melius eſt ꝺiſcere penam.vt.j.eo.l.vlt.

Qui ꝺ quõ ſit itelligendus iſte.ſ. p Ang. i.l. fluminũ. ſ.ꝑterea. circa fi.ff. de dam. infec.

1

4

2

¶De regulis iuris. Rubꝛica. 12

DIctuz eſt ſupꝛa de omni iure nr̃o ſpãliter in ſingulis titulis qõ ptinet ad perſonas:vel ad res:vel ad actiones.i his eñ totius iure ciuilis ꝛ ptoꝛij cõſiſtit auctoꝛitas ſicut gai⁹ noſter i ſuis elemẽtis de iure naturali.ſ.vlt.teſtaf. Nũc añt ad eximij laboꝛis ſiue ſtudij.ffoꝛ.ſeu pãdectaꝝ cõſumationẽ ꝛ ad emergẽtiũ cauſaꝝ ꝓfectiſſimã doctrine eruditionẽ ſupponũtur cõpendioſe et gñales ad oĩa iuris diffinitiones ſeu traditiones:ſicq̃ rubꝛica inſignit de diuerſis regulis iuris. ¶Videñduz itaq̃ nobis q̃d ſit regula. Et q̃dẽ regula ẽ pluriũ rerũ cõpendioſa narratione facta traditio ſiue diffinitio.nec oportet ponere exẽpla: qz iſte tot⁹ titulus plen⁹ ẽ his. ¶Qualr regulaꝝ traditio fieri debet.ꝛ quidẽ fieri ꝺz vniuerſali ſigno denotante vniuerſalẽ affirmationẽ vel negationẽ.ſiue id fiat per nomina.ſiue id fiat per aduerbia.vt.j.e.l.oĩa ꝛ q̃. ꝛ.l.nemo.ꝛ.l.nihil.ꝛ.l.ſemp. Sed ꝛ ſi indiffinitiue tradita fuerit regula pro vniuerſali tamẽ eã accipimus.ſicut probat.ff. de leg.pꝛe.l.j.ſ. generaliter.ꝛ C.de here. vel act̃.ven.l.vlt.ꝛ.ff. de offi.pꝛefe.vꝛ.l.j.ſ.cum vꝛbem. ¶Si queras qualiter traditur indiffinite:reſpõdeo qñ vniuerſale ſubſtantiuum vel eius loco aliquid ponitur in regule traditiõe ſine vniuerſali ſigno. Eſt autem vniuerſale ſubſtãtiuũ terminis pluribus naturaliter ſm eandem ſignificationez conueniens.vt homo fenix. Pꝛopꝛia vero nomina non dicuntur pluribus conuenire ſm eã dem ſignificationem loco vniuerſalis ſubſtantiui dico poni.quis vel qui.cum ſuis obliquis. vt.j.eo.l.eius qui.ꝛ.l.que vbicunq̃ per ea fit demonſtratio vel relatio ad hominez. ¶Quod ſit regule officium.et quidem hoc eſt regule officium vt vnam cauſam.i.rationẽ. Cauſa enim ꝺicit ratio.vt pꝛobat p duas leges inſti.de leg. ſ.longa.ꝛ.ff.de condi.et demon.l. cum tale.ſ. falſam.creditum in vno pluribus alijs in quibus eadem equitas vertitur attribuat: puta pꝛimo ſtatutũ fuit in piſcibus vt occupanti cõcederẽt ea rõne: qz in nulli⁹ bonis erant. hec añt ratio etiã i leonib⁹ ꝛ i ceteris feris aĩalib⁹ locũ hz.ſ.qz i nulli⁹ bonis ſunt. vñ bene ſequit traditio gñalis vt qõ in nulli⁹ bonis eſt occupãti cõcedaf. Pꝛocedit itaq̃ regule oꝛigo ſiue natiuitatis:ex illo gñali fonte cu i⁹riuuli in diuerſis iurꝫ diſperguntur domicilijs.ſicq̃ ſignifi tur vt ibi eaꝺẽ ratio et eadem iura. Illud pꝛo ro non eſt regule officium vt ius conſtituat.ſit eñ regula ex iure conſtituto.ſicut diximus.j. eo.l.j. ¶In quibus vel circa que regule ſunt ꝓdite.ꝛ quidẽ difficile ꝛ quaſi ꝑoſſibile eſſet hoc ꝓſequi p ſingula:qz ꝛ pꝛ⁹ deficeret dies q̃ explanatio.ſed nos digniꝛa in quib⁹ eoꝝ viget auctoꝛitas exponam⁹.puta circa perſonas.qõ dic vt.ff.de ſta.ho.l.qui in vtero.ꝛ.l.i multis. Sunt et alie due circa iudicialia affirmatiue ꝛ negatiue pꝛopoſite.quod dic.C.ne quis in ſua cauſa.l.j.ꝛ.C.de iudicijs.l.placuit. Sic et circa deficientium voluntates. qõ dicitur.j.eo.l.in teſtamentis.ꝛ.j.eo.l.penul. Item cõtrahẽtiũ. qõ ꝺz.j.eo.l.ſp iuſti.ꝛ.l.nihil. In q̃buſdã tñ rẽ nõ ſunt ꝓdite:qz nõ põt tardi.qõ ꝺz.ff.de vſufru.l.moꝛa.ꝛ.j.eo.l.quaten⁹.j.ꝛñſo.ꝛ de teſta.l. teſtiũ.ibi.tu magis ꝛc.vel ſi tardi põt tñ qz fierent contrarietas rerum q̃ dici nec enumerari põt.vt.C.de temp.ꝛ repara.l.eñ ante noluit iudicẽ diffinire.non eſt lex auſa regulã tradere. quod dic vt.ff.mã.l.lucius.ꝛ.ff. de iure deli.l.j. ſ.vlt.ꝛ ad.l.iuliam.l.j.ſ.quod diri.ꝛ de ſol.l.ratum.ꝛ de effra.ꝛ expil.l.j.ſ.expillatoꝛes. ¶Hec pauca tradidiſſe ſufficiat: alioquin plenioꝛ taliñ copia ex curioſi lectoꝛis ſolicitudine ꝓueniet et amplius ſi tradi põt non tradunt tñ in quibuſdã negocijs ꝛ caſibus ꝓpter eoꝝ nimia raritatẽ.qõ dic vt.ff.de legi.ꝛ ſena.cõſul.l. ex his.ꝛ.j.eo.l.ea q̃ raro.niſi in caſibus vt ibidẽ exponit. Non poſſe poni añt regulas contin-

Quid ſit regula: ꝛ q̃ſiter ei⁹ traditio fieri debeat.

3

BIU Cujas

git. vel ꝓpter incognitā iurisconsulti hominū discretionē: vt in celestibus dictū est. vel ꝓpter nimiā negociorū mutabilitatē: vt in mora diximus. vel ꝓpter imbecilitatē humani ingenij. qđ dic vt. ff. de leg. ꝛ sena. con. l. nō possunt. ꝛ. l. nam. vel ꝓpter nimiā delictorū multiplicitatē: vt in extraordinarijs criminibus. qđ dic vt. ff. de extraor. cri. l. pe. ℔. in egypto. ꝛ. ℔. sed ꝓ cōditio. Que regule deficiāt ꝛ que nō: nō pōt hoc p spēs: sed in gñe. qđ dic vt diximus. j. e. l. diffinitiones. ℔m. ℔. ꝙ nulla rl'a deficit: qꝛ exceptionē de rl'a esse dicit: ꝛ cū rl'a cōtineat eas. qđ dic vt diximus. j. e. l. in toto. Quot modis: ꝛ quidē ratione priuilegij. itē ratione odij. itē publice vtilitatis ꝛ auctoritatis. Ratione priuilegij cōtingit rl'as deficere innumeris casib⁹: qñq; em̄ indulget a. l. ꝓpter minorē etatē: vt ꝓ totū titulū. ff. de mino. qñq; ꝓpter senectutē: vt in tutelis ꝛ testificationib⁹ ꝛ muneribus. vt. C. qui etate. ꝛ. ff. de testi. l. inuiti. ꝛ. ℔. de iur. immu. l. semper. Itē ratione sexus: vt ꝓ totū titulū ad vell'. ꝛ. C. de inoffi. te. Itē fauore religionis. vt nota. in sum. C. de sac. san. ec. Itē ratione ordinis. vt diximus. C. de epi. ꝛ cle. Itē ꝛ al's ratione dignitatis. qđ dicit'. C. de dig. l. senatorū. ꝛ. l. nemo. ꝛ. l. vis. Et quotiens de odio pñt poni multa exempla: vt in cōditionibus. qđ dicit' in ſti. de act'. ℔. sic itaq; ꝛ fructibus pcipiēdis de publica auctoritate dicit'. C. de condi. inde. l. j.

¶ Explicunt rubrice. ff. noui.

¶ Incipit ꝓhemiū super summa trium librorum Codicis.

Redidi quōdam debere sufficere codicis summas a Rogerio initiatas perficere ꝛ cōsumare votoq; meo ad plenū omnipotēs annuit. Scō credidi multū expedire mihi ad memoriā meiq; nois famā in perpetuū cōseruādā legū cupidis ad iuris sciam adiscēdā ab initijs codicis incipe Rogerij summas ī desuetudinē mittere opusq; meū in codice primū vltimū operi meo vltimo primo ita continuare ne mēbra a capite discedāt neue auctorū varietas codicis summas: nunc meo noīe: nūc alterius faciat nūcupari. Unde est q; largiēte dño actum est: vt in codicis summis que sunt opus manuū meaꝝ a capite vsq; ad calcē: ab initio vsq; ad finē nihil inueniri valeat qđ sit alienū. Ad hec loco tertio apud mō tēpesul. mihi venit in animū tyronibus legū introductiones ad libros iuris maiores cōponere: institutionū summas conficere. Illasq; deo ꝓpitio subtili ꝛ moderato cōpēdio compilaui. his autem peractis longe postea in patriā reuersus sum. Indeq; post aliquātos dies: ante duos videlicet mēses ab illis bononiensibus q; de castello vocātur accitus bononiā veni: ibiq; in castello cōtinuo biennio discipulis iura tradidi. alios preceptores ad limē inuidie prouocaui. scholas eoꝝ discipulis vacuaui. Juris archana pandidi. legū cōtraria cōpescui. occulta potētissime reseraui. Et qđ fuit mirabil⁹ etiā rogatus: vt de legibus sermonē facerē rem nō nouā aggressus sum: cūctisq; cōa vocatis scholaribus morē gessi. mox trāsacto biennio cū tripudio ꝛ gaudio repatriaui: ꝛ vacare proposui. porro subito ꝛ inopinato socij mei ꝛ multi alij de bononia secuti sunt me: vt legerē multiplicatis sermonibus rogauerūt ac precibus ꝛ sanguineos meos qui rogarent adhibuerūt rogatus annui ꝛ legi. ꝛ diuina fauente gratia satis honorabiles scholas per quadriēnij habui: ex acto quadriēnio iterū domi apud montēpesul. redij. Ibiq; mihi cordi fuit trium librorū codicis titulos vtiles: ꝛ digestorū quos nostre summe patrie non complectuntur sub summis cōprehendere nouasq; summas veteribus aggregare.

¶ De iure fisci. Rubrica. 1

7 Superiori libro de veteribus criminibus agitur quorum occasione fiscus augēt. ideo nō incōpetenter de iure fisci annectitur. vel. ℔. dictus est de iure singulariū personarū. ſ. priuatorū. Nūc vero de iure publico disserit imperator. Et de priuatorū iure merito prius egit. qm̄ que oībus prosunt cōiter rei priuate iuste sunt preferēda. vt C. de cad. tol. l. j. in fi. ¶ Videdū itaq; nobis est que differētia sit inter hunc titulū de iure fisci ꝛ titulū de priuilegijs fisci. ꝛ vnde dicat fiscus. Et sub cōpendio que sociat singularia: q̄ cōa. ꝛ in quibus derogat fisco. ¶ Et quidē in titulo ff. de pri. fis. agitur de priuilegio trī. i. de iure singulari. ¶ Est autē dict⁹ fiscus quasi firmus; qꝛ ipse solus ꝛ semp soluendo est. vt. ff. de fun. dot. l. ij. Jura singularia sortitur si domus vēdatur vel gratia negociādi per inimicitias diruta sa. ſ. fiat singuli. i. emptor ꝛ venditor precīū quo do scalis minus distracta est fisco prebeant: ꝛ sic duplū. ff. si pape. de dā. infe. l. ij. ꝛ. ff. de cōtrahē. empt. l. senatus. imperator. Itē instrumēta vel quecūq; acta cōtra fiscū edē ris. vide da nō sunt. vt. ff. e. l. in fraudē. ℔. neq; instrumē. de probata. Itē contra se fisco sunt edēda. vt. ff. de eden. cris. do. l. ij. Item siquis manumittendo seruū alienū francisci principē fefellerit tres seruos tales: vel trium de are. in talibus precium fisco dabit. vt. C. de his qui ante l. j. C. ne do. manu. l. vl. Itē siquis inierit pactū fisco per fisc. vel nicios um dabit quadruplū. vt. j. e. l. qui in otra res pub. ctibus. Itē hic sunt cōa. fiscus id qđ vendidit nō dz euincere. vt. C. ne fis. rem quā vēdi. enim. l. j. lz non teneatur de euic. Itē si fiscus priuato debenti usuras successerit easdem quas ille debuit ꝑst abit. vt. ff. de usuris. l. cum quidam. ℔. fiscus. ibi. cū autem ꝛc. In his derogatur fisco si exactor tributorū apd acta dixerit suscepisse tributa lz nō susceperit nullatenus postea replicare poterit. vt. C. de non nu. pecu. l. in otra ctib⁹. Gz illud intelligit py. in functiōib⁹ publi

BIU Cujas

cis:secus in alijs. Item in oĩbus fisci questioni bus.xx.an. pscriptio obijcit: nisi minor aliq̃ ꝺ fiscũ vẽdicet sibi loci. vt.ff.de diuer.ꝛ tẽp.prescrip.l.i oĩb⁹. Itẽ i q̃stionib⁹ dubijs q̃ ꝺ fiscum rñdit nõ delinq̃t.vt.ff.e.nõ puto. Nec multum me monet.nã et libertati derogat. Ecce eĩm si q̃s hĩs duos seruos titios dixerit.titius liber esto.nec appareat de quo senserit.neuter liber erit.vt.ff.de manu.testa.l.cũ ex plurib⁹. Sed ꝛ olim serui i multis iuris modis efficiebant liberi:q: latini.ſz hodie potius remanebũt serui pter q̃.xij.modis q̃ legunt de lati.liber.tol. l.j.maluit enim lex hoies seruos remanere q̃ turpissimã et semiplenã libertatẽ hre. Sed et minor.xx.annis lz testãdo pmoniũ mille marcharũ possit cõcedere:iudicio tñ suo libertatez etiã vni seruo nisi vindicta ꝛ apud cõciliũ causa approbata nõ poterat dare vel relinq̃re propter legẽ elieseẽtiã.vt isti.q̃ manu.non pos.ſ. ea.qõ reductũ ẽ p istitutiões ad etatẽ.xvij.an.

¶De ꝓueniẽdis fisci debitorib⁹. Rubrica. 2

1 Si fisco personaliter debẽt ꝓmo cõueniendi sunt:postea hi qui ab illis mercati sunt.vt hoc ti.l.j.Itẽ si plures publicaui quid illicite administrauerint.prima q̃dẽ facie partes prestabũt sed ꝑ nõ idoneis idonei exiguntur.vt.ff.de publi.l.si multi.ꝛ.ff.de iure fisci.l.auferẽ.ſ.itẽ cõtrahẽtes cũ fisco vsuras fisco depẽdunt nõ accipiũt.sane ex cõtractib⁹ illorũ q̃bus successit fiscus etiã vsuras prebet ꝛ tales quales decessor debuerit ꝑ anteriorib⁹ sue successionis tpib⁹. ceteꝝ posteaq̃ successit habebit p̃uilegiũ suũ pro vsuras maiores fiscus heres pcipit:etiã si decessori suo vsure minores ante debeanẽ.vt ff.de iure fis.l.fiscus.ꝛ.ff.de vsuris.l.cũ quidaz. In summa notandũ est q: fisci p̃uilegiũ fisci tamẽ cõmodo porrigitur ad suũ debitorẽ priuatum quippe si fisco pure debueris fisco instante cum nõ habeas vnde solnas vt fisco valeas exoluere debentem tibi ad tempus ante tempus poteris exigere.vt.ſ.de cõdi.ex lege.l.j.

¶De fide instru.et iure hastę fiscal. Rubrica. 3

2 Dc titu.l.i.legitur malefidei emptorẽ de fructibus teneri q̃s vel peruenisse vel puenire debere constiterit. hoc sic exaudio.si fructꝰ iã perceptꝰ fuerint:alioq̃n intelligere de eo qui gaudet ti.non esset tutum foret absurdum.

¶De vendi.rerum fiscalium cum alijs cõmunium. Rubrica. 4

3 In titulo isto legitur id quod ꝛ.ſ. i.iij. libro inuenit vt per fiscum res sibi cõmunis cum alio in totũ distrahatur hic adijcitur. Ita tamen vt partis aliene precium dño fiscus largiat.

¶Ne fiscus rem quam vendidit euincat. Rubrica. 5

Detractare fiscum quod semel ex contractu suo tradidit equitatis honestatisq̃ ratio non patitur.vt.j.eo.l.ij.

¶De his qui ex publicis rationib⁹ vni pecuniã mutuã acceperũt. Rubrica 6

4 Si quis ab exactoribus similibusve pecuniaz fenebrẽ sumpsit in quadruplum artabitur criminaliter conuentus deportabitur.vt.C.e.l.j.ꝛ.ij.

¶Penis fiscalibus creditores preferri Rubrica. 7

5 Sicut in sorte debita fiscus est potior: ita in pena persequẽda debet esse posterior conditio.In pena fortassis cum est legitima.potior eĩm debet esse conditio contendentium de damno q̃ certantium de lucro.vt.ſ.de iure deliberandi. l.fi.ſ.licentia.

¶De fiscalibus vsuris. Rubrica. 8

6 De fiscalibus vsuris satis dictum est.ſ.in summa de iure fisci.et de conueniendis fisci debitoribus.

¶De sententijs aduersus fiscum latis nõ retractandis. Rubrica. 9

7 Sentẽtia aduersus fiscuz lata absente patrono fisci ipso iure est nulla.vt.ſ. de iur.fis.l.fiscus.al's tenet snĩa sed retractat si noua instrumẽta reperiant.vt.ff.de regu.iuris.l.imperatores.Et ita si prenaricator intra triennium arguatur. vt hic habetur.

¶De bonis vacantibus et de incorporatione. Rubrica. 10

8 Si quis vbicũq̃z sine successore decesserit apud persas vel iudeos al's indos eius bona non ad ciuitatem vel locum vbi obierit:sed ad fiscum pertinebunt sine successore inq̃ intelligo testamentario pretorio vel legitimo:ꝛ fortassis vltra septimũ vel decimuz gradũ.qõ dic vt.j.e.l.j.ꝛ.l.vacãtiũ. Itẽ sine successore intelligo quẽ decessisse si nõ reliquerit coniugem:vel imperialis liberalitatis consortem vel curiam cohortẽve vel corpus aliud:cui defunctus quondã incorporatus fuerat.Et ad hoc pertinet vltima pars rubrice:et de incorporatione. Sed si predicti bona defuncti capere noluerint fiscus omnia capit. ¶In summa sciendum est q̃ bona vacantia certi palatini iureiurando obstricti diligenter debent in-

sciẽdũ.in v.oppositiõe.ff. de verb. obli. vbi d.alex.in iij. col.v. iij. limita.ꝛ i. v. colũ.ver. itẽ fallit in laudo. vide etiã aliqõ ꝑ are.in.l. hac ꝓsul tissima. C.de testa.ꝛ Auge.in.d. l.sciẽdũ. ff.de ver. oblig.

Vide alexã.in.l.si ego.i.ij. colũ.ver. subdit ẽt Bart.hic per istaz glo. ff.si cer.pe.

Adde q̃ hic etiaz no. ordo seruãd⁹ i in alienatione rerũ fiscaliuz. vide Bart.i.l.

BIU Cujas

quirere et scribere et principi qui multis indiget intimare pfono fisci pnte et pside instante: alioqn fisci pfonus detrimentū qđ ei vitio fisco ingeritur resarcire vrgebitur: preses in dimidiam facultatum partem mulctabitur palatini ꝛ executores indignationē nō euitabunt. vt. j. e. ti. l. fi. Item sciendū est: qz fisco vacātium bona petēti obstat pscriptio quadriēnij. vt. C. de quadriēnij prescriptione. l. j.

¶De delatoribus. Rubrica. II

9 Quia vacātiū bona nunciantur p delatores de delatoribus audiamus. videamus itaq; quot modis dicatur deferre: ꝛ quot modis dicat qs delator. Et q̄ delatio sit approbata: ꝛ que īprobata. ¶Deferre aūt est afferre. vt. ꝫ. de car. edi. l. ij. itē deferre est alterū alteri ī honorē cedere. vt C. de epi. ꝛ cle. l. pbyteri. vñ illud cedendū est maioribus. Itē deferre est accusare. vt. C. ad. l. iuliā repe. l. iubem⁹. Item deferre est denūciare. ¶Ex his colligit quia delator est is q̄ aliq̄d affert. Itē delator dr iust⁹ accusator. vt. C. loc. l. vlt. in fi. iniustus quoq;. vt. C. de epi. ꝛ cle. l. si quē p̄. delator dicitur bonor̄ vacātiū nūciator. vt. ff. de diuer. ꝛ tempo. prescri. l. inter. ¶Item notandū qz hic agit de delatorib⁹ fm duas vltimas significationes. i. de iustis accusatorib⁹: et de bonorū nunciatoribus. Justa est delatio: siquis publice reos impetit. Iniusta est delatio si is publice accusat cui q̄d tacite relinquitur cuz publice id capere nō pbeat. vt. C. e. l. j. itē nulla macula delatoris aspergit q causam suā etiā ꝺ fiscū tuet. vt. C. e. l. iij. Itē non est dicendus improb⁹ delator q̄ bona dānator̄ pncipi nūciat. ¶In summa sciēdū est: qz de solo crimine maiestatis pmissum est seruis accusare dños. vt. C. eo. l. vlti. sane ꝛ in criminibus alijs vt ad vltimū cessus fraudati. Et si socius dicat occidisse sociū alijs accusantibus serui torquētur in dñm. vt. ꝫ. de questionibus. l. j.

¶De petitis bonor̄ sublatis. Rubrica 12

10 Quia dānatorum bona sepe olim a principibus petebātur ꝛ impetrabātur. Et hoc hodie fieri nō debet de petitis sublatis. s. reb⁹ boniscq; audiam⁹. Et quidē principes aiūt īproba ꝛ inuerecunda petentium inhiatione sepe astringimur: vt nō cōcedēda cōcedimus: ergo talis cōcessio sit irrita. porro si cuivltro cōcesserim⁹ bona dānatorū concessio talis valebit. vt. j. eo. l. j. multa em̄ sunt q̄ licite cōcedūtur et accipiuntur illicite et iniuste tñ et improbe petūtur. vt ff. de va. ꝛ extraor. co. l. j. sane bonorum possessio iuris rite petitur: vt per filios emancipatos vnde liberi. Itē bonor̄ possessio debitoris cōsistētis ī facto sepe p creditores recte petitur. vt ff. ex qui. cau. ī pos. ea. l. ij. Itē bonor̄ aditio recte postulat. Itē bona testatoris cuius voluntati nō paret p extraneū cauētē: qz testoris volūtatē nō adimpleuit institut⁹: nō īprobe poscit. vt. C. de fideicō. autē. hoc ampli⁹. ¶Itē illa petitio nō est sublata sed admissa: puta si⁹ petierit bona captiui furiosi lāguidi cñ eor̄ receptio vel cura a filijs vel alijs ab intestato successurus negligat ꝛ ipe receperit ꝛ procurauerit eum. vt. ꝫ. de epis. audi. autē. liberi furiosi. ¶Amplius ius iniquū petitū ꝛ impetratū impetrātē ꝺ ledit: vltro impartitū pson̄ nō trāsgredit. vt. ff. qđ cuiusq; iur. l. iij. in pn. ꝛ instit. de iure naturali gentiū ꝛ ciuili. ꝑ. plane ex his.

¶De his q̄ se deferunt. Rubrica. 13

11 Adiuim⁹ supra de his q̄ deferūt alios. Nūc dicamus de his q̄ deferūt seipos. Et q̄dē deferre seipm laudabile est ꝛ veniā merēt ꝛ pmiū. de quo ꝑmiū deferentib⁹ heredibus tribuit. vt. ff. de iure fisci. l. edicto. ꝑ. ad heredes. ꝛ. ꝑ. sequē. ¶Est autem tale heres institutus legitimusq; rogatus fideicommissum tacite prestare. si anteq̄ p̄ stiterit prodiderit fisco laudat nō punit ꝛ premio afficit: g̃ proditio talis laudabilis est et in fideicōmissario q̄ accipere debuit. distinguit tñ rogetur quis palā: an tacite. rogatus palā etiā si p̄stiterit fidē de restituendo fideicōmissario nō capaci non dānificat. rogatus tacite. i. cyrographo vel priuata cautione damnū in totum subit. i. quartā dimittit quam potuisset retinere si expresse esset rogatus al⁹ fideicōmissarius. dodrantē ergo siue in oībus rebus siue in vna fraudem admisit in ea beneficio carebit. vt. ff. de his quibus vt indi. l. eum qui tacitum. Porro si heres institutus legitimusve fisco prodiderit anteq̄ fideicōmissariū tacitū administrauerit tertiā portionem habebit. ꝗvt. j. e. ti. l. vna. ī pn. sane fideicōmissario q̄ de iure capere nō poterat q̄ se detulit nō assis ꝫ dimidia dodrantis tribuit. vt. ff. de iure fisci. l. cū tacitū. nisi sit vxor et cui certū fideicōmissum sit relictū cui datur dimidia totius fideicōmissi: si hoc prodat. vt. j. e. l. j. in scō dicto datur ergo proditio et deferendi licentia vtriq;. i. heredi ꝛ fideicōmissario. vt. ff. de iure fisci. l. edicto. ¶Per adrianum principē statuitur vt de rigore delatum tacitum fideicōmissum totum deferant in fiscum. p benignissimū traianū fideicōmissari⁹ accepit dimidiā dodrantis. vt. ff. de iure fisci. l. edicto. ꝑ. senatus. ꝛ. l. cum tacitū. p Antonium imperatorē hic ī codice heredi sicut dictū est cōcedit tertie ptis bñficiū. nec refert ī legis fraudem vel in legis interpretationē in quo min⁹ puniatur al⁹ prius q̄ tacite fidem accōmodet. vt. ff. de iure fisci. l. ita. Quid ergo fiet si⁹ et palā testamēto facto vel codicillo rogat⁹ sit et tacite nō capaci p̄stare. ꝛ quidē exitū spectari oportet. vt. ff. de iure fisci. l. nō itelligit. ꝑ. si q̄s palā. Itē id solū tacite relictum penam meret qđ ei relinquit q̄ capere prohibet. vt. ꝫ. ti. iij. l. j. Jn summa illud sciendum est qz seipsum deferre ꝛ alio mō accipit. qđ ex eo colligitur:

BIU Cujas

q; mulieri seipsam per iuris errorem in fiscum deferenti perperam iure singulari succurritur. vt. ff. de iure fisci. l.ij.in fi. ⁊.ff.de his quibus vt indig.l.j.§. fi.

Circa istā materiaz vide Ange.in.l.si mihi ⁊ tio.ff. de ver.obli. Et.d.frā ci.cur.in trac. suo feu.nomi ter ipses.in.§. pte prin. char.xxj. co.ij.ibi ktia vbi q̄rit an ista lex habeat locū in feudis.

¶Si liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit.Rubrica. 14

1 SI quid duobus pluribusve donatū ab imperatore fuerit: ⁊ vnus eoz sine herede decesserit: eius portio nō ad cesarē redibit: nō ad curriā: nō ad corpus aliud cui incorporatū sit: sed ad consortē pertinebit. sine herede intelligi potest ⁊ largo modo. i. sine successore quocunq; ⁊ stricto modo. i. sine legitima ꝓle. qđ dic vt. j. e. l. j.

¶De thesauris.Rubrica. 15

2 VIa de thesauris tributa prestantur. de quibus in sequenti ti. agitur de thesauro audiamus. Videamus itaq; quid sit thesaurus: ⁊ cui inuentus queratur: ⁊ q̄n: ⁊ ex qua parte. Et quidē thesaurus ꝓprie est vetus depositio pecunie cuius memoria non extat. vt. ff. de acqui.re. do.l.mun. §. thesaurus. vel dic thesaurus est pecunia a vetustioribus dñis absc̄dita. impꝛopꝛie thesaurus est quecūq; pecunia. vt. ff. fami. her. l. item labeo. in pꝛin. ⁊. ff. de acqui. pos. l. peregre. in pꝛin. ⁊. ff. ad exhiben. l. thesaurus. ¶Inuentor q̄q; cōceditur totus: vt si in suo loco inuenerit casu vel opera sine arte mala: at si arte mala totus cōfiscabit. Si in alieno quis casu inuenerit dimidiā habebit ⁊ dimidiā dño soli dabit. si data opera etiā volente dño: dñs licz videat indignus id totū habebit. nec em̄ additas opes etiā volētibus dominis inquirere fas est. vt hec ꝓbant. j. e. ti. l. j. ¶Quid ergo si quis reperit casu in fundo qui nec⁹ suus est nec⁹ alterius pꝛiuati bois vel cesaris vel ciuitatis. sed reperit in publico: aut regia. p. vel in sc̄o: vel in religioso: vel in sacro. pꝛofecto ratione pꝛima naturali qua loca pꝛedicta in nullius bonis sunt thesaur⁹ inuentus totus inuētor cōcedit. vt inst. de re. di. §. thesaurus. ibi. Idēq; ⁊c. de equitate q̄ pꝛeualet dimidiū fisco dabit. vt. ff. de acqui. pos. l. iij. §. neratius. inuenisse illū intelligo quin viderit vel pceperit ⁊ animū habendi thesaurū habuerit. vt. ff. de iure fisci. l. non intelligit. §. si in locis. ⁊ §. fi. Itē dñm, soli intelligo ꝓprietariū non feudatariū nō emphyteotā nō fructuariū fm. p. Vel dic dñm qui dñs est vel directo vel vtiliter. ⁊ vtiliter dicit dñs feudatarius ⁊ similes. ¶Ex his que dicta sunt patet: quia inuētor thesaurus inuentus q̄q; cōceditur totus: q̄q; dimidius: q̄q; inuētor: nec modicū quid habebit. ¶In summa sciendū est qđ nota dignū: quia si duoz seruus in alterius dñi fundo thesaurum inuenerit totū dñi fundi erit: licz videret q; alter serui dñs iure inuentionis dimidiū habere debeat. vt. ff. de acqui. re. do. l. si is. Sic ergo intelligo: licet ibi littera sit ambigua.

¶De annonis et tributis.Rubrica. 16

3 VIa de thesauris de quibus dictū est tributa dātur: de annonis ⁊ tributis audiamus. i. de tributis q̄ exiguntur ꝓpter annonā militū ⁊ equorū. vel p̄statur annona in speciebus. tributa in pecuniis. Videam⁹ quot modis dicaf tributū: qualiter distinguaf tributū: quātū debeat esse in tributo: ⁊ a quibus debeat dari. Et quidem generaliter tributū ꝺr quicquid tribuit spāliter est qđ principi datur. hoc inquā q̄q; datur noīe capitis. vt. ff. de censi. l. in lisitania. Q̄q; noīe agri. vt. ff. e. l. forma. ¶Tributum capitis nullis remittit nisi italicis ⁊ thessalonicēsibus ⁊ quibusdā aliis: qui ius italicū per cesarē acceperunt. vt. ff. de censi. l. j. ⁊. l. in lisitania. ⁊. §. de epi. ⁊ cle. de his. Itē tributū qđ depēditur noīe agri oēs debēt: nisi italici ⁊ thessalonicēses. vt dictis legibus. ¶Noīe capitis: vt extimo integer aureus: a masculo annuatim dimidius pꝛestatur a femina. vt. C. eo. l. fi. Videf tn̄ q; hodie aliter soluaf. vt. j. de agri. et censi. l. cum antea. ¶Noīe pꝛedij tributū pꝛestaf in speciebus in quātitatibus in partibus nō remotis frumēti quinquagesima. ordei quadragesima. vini ⁊ lardi vigesima. vt. j. de suscep. l. modios. ¶Pro singulis libris argēti quinq; p̄staf aurei. vt. j. de argēti pꝛecio qđ thesauris inferf. l. j Ad cui⁹. §. argēti instar in auro ⁊ pecuniis simul cōputatio fiat. vt. j. de colla. eris. l. j. ¶In summa illud tenendū est q; italia: vtpote pꝛiuilegiata nō ds tributa. huic sniē argumentū pꝛebet. l. quicqd. ff. de censibus legitur. ⁊. C. de epis. ⁊ cle. de his vbi verbū dñtaxat intellectu sano nō ad possessores: sed ad pꝛouinciales refertur. Nam ⁊ non possessores: vt indi tributa p̄stāt. ¶Nec obstat C. sine cēsu vel reliquis. l. vl. vbi ds oēs pro his agris quos possidēt soli eas pēsitatiōes agnoscant. Est em̄ talis locutio oēs qui pꝛestare soliti sunt: nec vincere ds lex ista: maxime cū nō sit dñi iustiniani: sed imperatoris a postate iuliani. Sed nec illud obstabit: qđ impie ⁊ falsissime ⁊ cōtra ꝓprias cōscientias a miseris bononiēsibus federico imperatori placentie suasum est italiā factā esse tributariā per id qđ legif insti. de re. di. §. per traditionē. ibi. inter q̄ necnō italica pꝛedia nulla est differētia ⁊c. Nā illa verba si sano sensu inspiciantur ⁊ cōsiderentur pꝛecedentia ⁊ sequētia determinant et intelligi debent quo ad alienationem non quo ad tributorum pꝛestationem.

Vid q̄ di cit alex. in.l. j. in j. not. ff. de libe. ⁊ posthu.

¶De indictionibus.Rubrica. 17

4 QZ tributa indicebātur: de indictionibus audiamus. Et quidez indicere est aliquā pꝛestationem: ⁊ maxime extraordinariā iniūgere. ¶Fiebat autez indictio in pꝛouinciis per singula lustra: q; pꝛuinciales per singula quinquēnia romā cū tributo veniebāt: ⁊ pꝛe nimio gaudio vi-

BIU Cujas

bem lustrabāt. In primo quinquēnio veniebāt cum auro. In scō cum argento. In tertio cum ere. ab his indictionibus romani ante natiuitatem christi annos cōputabant. Hebrei a diluuio. greci a ludo herculis q̄ fiebat per singula quadriennia in monte olimpico. Sed hodie christiani oēs ab annis dñice incarnatiōis cum et imperatoris computant annos: vt in auc. vt prepo. no. impera. in prin. amplius. augustus cesar instituit: vt pro capite darentur tributa ⁊ vocantur capitationes.

¶De superindicto. Rubrica 18

1 Nhil quod sit superindictū exigi debet nisi Imperator accōmodauerit assensum.

¶De exactoribus tributorū. Rubrica 19

5 Qui tributa exigūt

prius a tabularijs ciuitatum breues tributor accipiāt q̄ tributa exigāt. vt. j. c. l. j. ¶Hi qui tributa exigūt vocantur exactores tributorū: ⁊ habēt hi exactores alia nōia prout diuersificatur officiū. Nam dicuntur ducenarij: cētenarij: sexagenarij. vt. j. eo. l. j. Item dicūtur publicani. vt. ff. vi bo. rap. l. ij. §. si publicanus. cesariani. vt. §. de iu. fisci. l. prohibitū. mancipes. vt. §. de vectig. ⁊ cōmis. l. siquis opinatores. qui exigunt militarē annonam. vt. j. eo. l. missi. et. j. de erro. mi. annone. l. opinatoribus. opinatores: quia qō optant percipiunt: ⁊ de his dic vt no. §. de iu. fis. l. fi. vocantur ⁊ hastuarij: quia non solum manu: sed etiaz hastu et calliditate tributa extorquent. vt. j. de apo. l. pe. Sequitur rubrica.

De superexactoribus.

Item de capiendis pignoribus.

Item de apocis publicis.

Item de canone largitionaliū titu. Sed quia nihil valent ideo omittimus.

¶Ne opere a collatoribus exigātur. Rub. 20

6 Ne operea collatoribus exigantur. Audiamus collatores. i. prouinciales operis nisi velint prebere non debēt. Nam nec balnea presidibus succendere cōpellendi sunt. vt. C. ne comitibus rei mili. vel tribunis. laua. pre. l. j. porro principi cum in expeditionem vadit omnes etiam clerici ⁊ monachi cum personis ⁊ rebus occurrere debent. vt. §. de sacrosan. eccle. l. neminem.

¶De īmunitate nemini cōcedenda. Rub. 21

7 Magenibus publicis reparandis. In vallis ciuitatum faciendis. In veteribus muris reficiendis: ⁊ nouis fabricandis: ⁊ ad reparationē ⁊ fabricationem portuū aqueductū ⁊ pontium ⁊ viarum omnes certatim conferre debent: pro numero iugerum ⁊ capitum animaliū que possidere noscuntur cōpellendi sunt. vt. j. eo. l. h. ⁊. §. de operis publi. l. ad portus. ⁊. l. oīes. ⁊. j. de priui. do. augu. l. absit.

¶De conditis in publicis horreis: ⁊ vt nemini in coemptione specierum liceat se excusare.

Item de collatione donatorum.

Item de collatione eris.

Item de discussoribus dimittamus. de decurionibus audiamus.

¶De decurionibus ⁊ filijs eorum qui decurio. Rubrica 22

8 Videamus vnde

dicti sunt decuriones. Et si qua differentia sit inter decuriones et curiales: ⁊ a quib⁹ officijs debent abstinere. Et si curiales de liquerint per quos reuocētur: ⁊ qualiter: ⁊ quē admodū decuriones a fortuna curiali liberentur ⁊ eorum filij. ¶Dicti sunt decuriones a decem quia in initio cum colonie fierēt. i. noue regiones pars decima eorum qui deducebantur consilij primo gratia scribebātur. vt. ff. de ver. signi. l. pupillus. §. decuriōes. ¶Ista duo nōia: decuriones ⁊ curiales: idem significant. vt. §. de epi. ⁊ cleri. l. siquis. ⁊. §. de incest. nup. l. ij. ⁊ a tabellionū officio abstinere debent. vt. j. eo. titu. l. vniuersos. ad militiā quoq; non debent aspirare: nec presidatū obiectiue accipere. vt. C. eo. l. qui derelicta. ⁊. l. quis. Item in clerū promouendi sunt: ⁊ promoti retrahēdi sunt: nisi adeo in clero processerint: vt facti fuerint episcopi vel presbyteri vel diaconi: vel nisi vitam concedentem monacho ad minus. xv. annis egerint in monasterio. vt. §. de epi. ⁊ cleri. l. ad similitudinem. ⁊ in auc. de san. epis. §. sed neq; ¶Reuocātur per indicantē quid ergo si desinit posse rit ⁊ mox per quēcunq; ad curiam reuocari. vt. §. de epis. et cle. l. siquis. hoc ita si questio a curiali referatur: ⁊ tunc enim illa questio infra tres menses tractabitur. vt. j. eo. titu. l. generali. ¶Reuocantur aūt manu iniecta. vt. d. l. siquis dicitur.

Decurio nes dicti tur illi q̄ sūt de cō silio. vt p gl. ⁊ Bar. vic. et si decurio vult sta re ruri vt in comi. tatu co gitur re dire ad fm Bar in. l. j. de dec

¶Curiali fortuna liberantur decuriones ⁊ eorum filij si nāciscantur dignitatem maiorē per imperatorem. vt. C. eo. l. vlt. Vane dignitas concessa per summū pontificem licet sit episcopatus: licet sit facultas: non liberat a fortuna curiali vel officiali: licet a seruitute ⁊ ab ascriptitia cōditione ⁊ a patria potestate liberet. vt. §. de episco. ⁊ cle. auc. sed dignitas episcopalis. et auten. episcopalis ordo. Nam in his potior est dñs imperator q̄ dominus papa. ¶In summa sciendum est: quia in ciuitatibus decurionibus eligebantur duūuiri vel triūuiri sicut rome de senatoribus consules. vt. ff. e. l. honores. §. ij. Et ad idem. j. eo. titu. l. si ad magistratū. et §. quando prouo. non est necesse. l. si vt proponis.

¶Item sciendū est: quia decurionatus non tm onus sed ⁊ honor habet. vt. j. eo. l. j. hoc ex eo arguitur: quia si bastardus curie datur legitimus efficitur. vt. §. de natu. lib. l. quoniā. et. l. j. Item decurio quondā propter honorē pristinū non torquet. vt. §. de q̄stio. l. nihil. Item decurionibus facultatib⁹ lapsis alimenta a republica dāda sunt maxime si sub munificētia in patria mīmonīū exhaurierīt. vt. ff. e. l. decuriōibus.

BIU Cujas

¶Titulum sequentem vtpote quicq̄ non valentem qui est. Si seruus aut liber ad decurionatum aspirauerit. dimittimus. et de prędi. curia. audiamus.

¶De prędijs curialium sine decreto nō alienandis. Rubrica. 23

1 CUriales prędia sua sine decreto vendere nō possunt. vt. j. e. l. iij. ergo in hoc casu cui licet quod est amplius: nō est permissum quod est minus. Mulieres intercedere vetātur: sed donare permittitur eis: q; sepius intercedūt: rarissime donant: semper em̄ vt sacerdotes parate sunt ad accipiendum: rarissime ad donandum. ad quod ff. ad velleya. l. iij.

¶Quando t quibus quarta pars de bonis decurionum debeatur. 24

2 SI non curialis curiali successerit fiscū succedaneum in quartam admittit. vt. j. e. l. j. ¶Itē illud notandum est: quia si filia decurionis nō decurioni nupserit nō tertiam in bonis patris: sed quartā tm̄ iure institutionis petere poterit. vt C. e. l. fi. t in autē. de nup. §. excipitur. In summa illud sciendū est. q; in hoc titulo. l. ij. illud notabile legitur: negligi solet q̄ cōmuniter posidetur. Nam t cōmunis materia seditionis esse solet. vt. ff. de leg. iij. l. cū pater. §. dulcissimis.

¶De imponenda lucratiuorum descriptione. Rubrica. 25

3 LUcratiuorum descriptio in fiscum locū vendicat si decurio inter viuos vel inter mortuos aliq̄d laicis p̄cessit: porro in loca pia liberalitas curialiū collata diuini numinis in tuitu i fiscū nō cōmittat. vt. C. de sa. san. ec. l. pe.

¶De prebendo salario Rubrica. 26

¶Si curialis relicta ciui. tc. dimittimus. et de municipibus t originarijs audiamus.

¶De municipib⁹ t originarijs. Rubrica. 27

ORiginarios tā tum natiuitas facit municipes facit et origo et manumissio et adoptio. vt. ff. eo. l. j. origo inq̄ vera: nec em̄ assumptio originis que nō est veritatē nature perimit. vt. ff. ad munici. l. assumptio.

¶Incipit prohemium Pillei ad titulum de municipibus t originarijs et ad ceteros aliquos titulos. 28

CUm essez bononie ibiq̄ iuris precepta q̄ pluribus auditoribus traderem cursumq; mei magisterij fere in triēnium traherem. quadam die dū de varijs sociorum meorum debitis quib⁹ etiā tenebar astrictus cogitarem: minasq; creditor infestationes sustinerem occurrit mihi mutina que iuris alumnos semper diligere consueuit: meoq; compatiēs labori benignissimo vultu talibus me allocuta est. ¶Quid b̄ facis iuuenis? cur tantis t tam importabilibus iniurijs agitaris? nō conuenit tue adolescētie tam graues t maxime tam assiduas molestias sustinere. accede igitur ad me qui tibi similes consueui onl citer affectuoseq; aplecti. Et te ac socios tuos ab his olbus liberabo. Statimq; mihi ppe cētum marchas obtulit argenti pro munere: cuius petitioni vix post multas contentiones tamen animi: ad ipam iturum verbotenus tamē promisi. Quo non multo post a bononiensibus audito sub alio velamine omnibus legalibus professoribus connocatis ipsos t me ad sacramentum compulerunt ne per continuum bienium extra ciuitatem bononie discipulis iura scholastica traderemus. Quo facto tanq̄ ligatis pcis ad fustem (vt italico vtar ꝓuerbio) perangaria exemplo munera q̄tum rustici portare consueuerūt nobis indixerunt. His ergo tam inhonestis iniurijs priorib⁹ cumulatis importabile pondus collo meo portandum persensi. Quapropter tam varijs cepi cogitationibus torqueri q̄ firmū quid agerem nō poteram habere propositum. Inter hec itaq; redit ad me mutina: sicq; ridendo affata est. Hoc autē pillee scire debueras: quia mora iugiter ad se trahere periculum consueuerat atq; nocuit semp differre paratis. verum scias q̄ ante mutina perpetuo te quasi mutum quando hoc oporteret vellet habere q̄ in tanta pateretur tuū corpus maxime bene natum penali seruitute deficere: venias igitur mecum multoplura tibi sponderim accepturus. Idonea itaq; securitate deinde promissis accepta: omniq; pactione de nunc vel in posterum regendis scholis cessante cum ea recessi t honorabiliter a suis ciuibus receptus: nō declinata origine sic domicilium mutaui. Bononiensibus tamen fidem promissam licet coacte seruare disposui. ¶Constitut⁹ itaq; mutine in tranquillitate mentis t corporis neminiuz somno atq; desidie oditus pigritia me suppeditaret post completum bellum disputationum certantibus in foro. valde vtilissimum cepi mecum cogitare quidnam possem scribere: per quod mihi memoriam mecum seruarem et alios preceptores ad inuidiam prouocarem dum autem in talibus implicitus essem cogitationibus et quid agerem meditarer attentius varieq; scribendi materie de iure occurrerent. Ecce mihi placētin⁹ comparuit duos libellos in manibus suis gestans: vnum perfectum: alrum imperfectum. perfectum in dextra: imperfectum in sinistra portabat. perfectus institutionum et codicis nouem libroz: et ceteras quas compilauerat summas cōtinebat: imperfectus trium librozum codicis titulorum vtiliū et digestorum. quos precedentes summe non continebat debebat comprehēdere talibusq; affatur eloquijs. Filij mi iuuenes prudētie alūnus

Quia feminiuz gen⁹ anarissimū ē l. sed t si ego. in fi. ff. ad vel ley. vide Are. ofi. iiij. icip. in causa magistri blasi. per istū tex. dixit q̄ mulier p̄hibita cō trahere sine certa solēnitate. qō tm̄ potest donare.

Vid bar. in. l. meri⁹. ff. dubons. in repe. i. j. col. ff. de leg. ij. Jason. in. l. siquis in fraudez. instit. de auri.

BIU Cujas

tue cogitationis causa laudabilis ganisus: ue in ea cā tuū animū tenellū fatigares ad constā tissimū ipsi dandum remediuz ,ptinus cucurri. accipias ergo hunc libellum quem in manu ha beo sinistra ⁊ quod volui:sed nō potui:tu adim plere festina.his dictis eo dimisso recessit.Ego aūt lz ad totum opus me impotentē cognosce rem tamē innocato auxilio oipotentis dei qui res penitus desperatas donare ⁊ cōsumare sue virtutis magnitudine pōt.predictis parui ⁊ vi riliter cōfortatus ab educatrice mea iuris pru dentia libellū accepi ⁊ fm posse ad effectum p ducere destinaui:venia tamē prius petita: nec nimis aspere reprehēdar: siqd minus plene p fecteq dixero:maxime in taz vsitato tractatu. ¶His ergo breuiter plibatis ad rē accedo:aut ergo origo inq naturalis.nec eñ assūptio origi nis que nō est veritatē nature pimit.¶Pei defecit q plus cōtulit legibus q leges ipse sibi qtum opus fecerit:quantāq obscuritatis nu bem ante se in legibus cōstitutā ad lucē dedu xerit:quātisq deterius q multis loquelaz resti tuerit ⁊ eloquaces auctores reddiderit nemo ē qui ignoret.¶Sed sequit errore eñ vitas ori ginis nō amittit:nec mēdacio dicētis se esse vñ nō sit deponit:neq recusādo q patriā de qua oriundus est:neq mētiendo de ea quā nō hz:ve ritatem mutare pōt.vt.ff.e.l.assumptio.nimirū nulla imaginatione nature vitas debet obum brari.vt.ff.de lib.⁊ posthu.l.filio quē. Nec q volūtate sua ,ppriā pōt originē declinare.vt.C.
4 e.l.pe. ¶Videamus igit qui dicant ,pprie mu nicipes:⁊ qui originarij:⁊ quid vtriq debeant sustinere. ¶Municipes dicūtur ,pprie muner participes qui in ciuitate sunt recepti vt mune ra eius ceteris faciant:abusiue tamē cuiuslibet ciuitat ciues municipes appellant: vtputa cā pani:puteolani:⁊ Bononienses:Ferrarienses. Ita tamen vt nō a muneribus sed a patrib ac cipiāt denotationē: nēpe qui ex pre Bononien si ⁊ Matre Ferrariēsi natus est:nō ferrarie:sed bononie iudicabit:nisi aliquo priuilegio mna ciuitas muniat.vt.ff.e.l.j.⁊ pe.vel nisi domici lijs in materna ciuitate detineatur .vt.C.e.tit. l.filios.quo casu vtriusq ciuitatis munera susti nebit:alterius necessitate vt paterne:alterius sponte vt materne.nullus eñ.vt dictum est.vo luntate sua ,ppriam pōt originē declinare etiā si rescriptū imperiale impetrauerit.vt.C.e.ti. l.j.⁊ pe.⁊ vlti.nisi forte publica necessitas hoc exegerit.vt.C. de decurioni. l. curiales vltra.
5 ¶Quid ergo fiet si vtraq ciuitas mūera simul imponat potior erit originis causa.vt.ff.e.ti.l. libertus.ſ.ſi.originarij ergo dicūtur ab origi ne:nō sua:sed pna:lz eñ in mutinensi ciuitate natus fuisset.Si tamē pater tuus de ferraria oriundus fuerit:lz mutine domiciliū habuerit fer rariēsis diceris.vt.C.e.ti.l.filios.⁊.ff.e.l.assum ptio.Sed fortiter queri posset qd si pater tu natus fuerit ferrarie sed auus paternus bo nonie:non de ferrariensi patre.Nunquid ferra riensis:an bononiensis potius diceris? videt q bononiensis:quia sicut tu sic pater tuus:nō

Qui pro prie mu cipes di cantur.

suam:sed patris originem sequitur.Igitur non ex ferraria:sed ex bononia originez traxit.Sic ergo ⁊ tu.hac ergo rōne concludi posset q ego sequor originem primi mei parentis: et q oēs sequimur vnius originem:⁊ sic matris et pris ad quod dicimus qō filius sequitur originē pa tris nō aui vel viteriozis licet aui vel superio ris videatur origo pris. sic eñ intelligo filius sequit originē patris naturalez.i. ciuitatē illā in qua pater natus est naturalr saltē domici lio prno.vel aliud diligens lector inquirat.Itē quid si nō ex ciuitate ortus fueris: sed ex vico eius ciuitatis dicendus est municeps sub qua vicus ille constitutus est.vt.ff.e.l.qui ex vico.cū igitur mutinensi natus sim qui sub bononie ci uitate constitutus est iure ergo bononiensis posium appellari:lz ⁊ domicilio factus sim mu tinensis.libertus quoq patroni originē vl do micilium sequitur.Et qui ex eo natus.vt. ff.e. ti.l.assumptio.ſ.vlt.⁊.l.filij.in prin.⁊.l.de iure. ſ.libertos. Et si a pluribus manumittat oim originem sequetur.vt.ff.e.l. siquis a pluribus. Quid tamen si ab omnibus ciuitatibus ad mu nus deuocetur libertus forte occupantis me lior erit conditio:sed qd si simul vocarer forsan inuicem sese impediēt.nisi inter se cōueniant. ar.ff.de le.j.l.hmōi.ſ.vlti.⁊.ff.de vsufruc.l.quo tiens'duobus. vel sortiri eas oportebit argu mento.vt.C.cōia de le.l. vlti.⁊.ff. de iudi.l.sed cū ambo.vel gratificationi erit locus.ſ. vt ipse vocatus possit eligere.ar.ff.de leg.ij.l.siqs ser uum.ſ.si iure.⁊.ff.de condi.inde.l.plane. vl for san maiori ⁊ nobiliori defertur ciuitati. argu men.vt in autentico de defen. ciuita. ⁊.ff.de fi de instru.l.vlt.⁊.C.de natu.lib.l.siquis. vel qō videtur melius ei que minus onus iponit.arg. vt.C.qui bo.ce.pos.l.vl.⁊.ff.de pac.l. maiorem. patronus aūt intelligitur qui ex cā fideicōmissi manumisit:ipsius eñ nō testatoris originē se quitur.vt.C.e.ti.l ij.ff.e.ti.l.libertus ex causa. ¶Quid aūt si heres nō manumisit: sed per de cretum pretoris absente herede datuz ad liber tatem pueniat?rñdeo siquidē ex rubriano se.cō. hoc factū fuerit:qz orcinus fit libertus testato ris nō heredis originē sequit.vt.ff.de fideicō.li ber.l.cū vo.ſ.habuentū est.Si aūt ex damasia no ad libertatē pueniat:qz pinde habet ac si nō vt opz manumissus esset heredis libert? ex ob id ipm sequit.vt.ff.de fideicō.liber.l.neq infan tes.vtriq.ſ.tam originarij q municipes.i.inco le:munera ciuitatis subire debent:nisi aliqui bus de causis vel priuilegijs excusent.de quib dño annuente plenius agef inferi?. ¶In summa itaq notādū est q municipis verbū ,pprie acce ptū incolā abusiue aūt ⁊ originarium designat
6 vt dictū est. ¶Item no.q filij sequuntur origi nem patris.vt dictū est.siquidem sint legitimi alioquin vulgo quesiti.q patrem nō habēt ma tris tm originē sequunt.vt.ff.e.l.j.⁊.l.eius qui. ⁊.ff.de sta.ho.l.cum legitime.¶Quid ergo dice mus de bastardo facto legitimo: forsitan quia ciuiliter factus est legitimus originem patris sequetur. Nam et adoptiuus sequitur patris

BIU Cujas

adoptiui:lz naturalis originem nō declinet.vt C.de adop.l.in adoptiōe.ꝛ.ff.e.l.j.ꝛ.l.origine. §.vlti.Si tñ ab adoptiuo patre emancipetur: non tm̄ filius:sed etiā eius ciuitatis ciuis est per adoptionē fuerat esse desinit.vt.ff.eo.ti.l. si his.¶Illud quoq; pretereundū non puto:qz municipes sane intelligunt qđ sciunt hi quib⁹ cura municipij cōmissa est.vt.ff.eo.municeps. Nā ꝛ vniuersis redditur qđ pro voto oīum eorum primatib⁹ indulgef.vt.C.de aduo.diuer. iudi.l.restituēde.¶Municipes quoq; iurare intelligunt iurantibus ipsoꝝ administratoribꝫ. vt.ff.de condi.ꝛ demon.l.municipibus.igit de calumnia iurant iurantibus rectoribus:lz dicatur qđ maior pars vel pdicta vel idonea iurare debeat.vt.C.de iureiurādo propter calumniā. l.vlti.§.hoc etiā.hoc aūt alibi tractauimus plenius.Preterea scien.q; ius originis amittitur si a senatoria dignitate hs remoueatur ad qđ non restituitur nisi spāliter hoc impetrauerit.vt ff.eo.ti.l.filij.§.senator.Itez si senatoriā dignitatem quinis adipiscatur sz hoc intelligendum est tm̄tum ad munera:in honoribus em̄ originē retinet.Et ideo ab eo manumissus originē ip sius sequit:vt.ff.eo.l.municipes:sic tñ si patrimonium ipsius liberti ad munera expediēda sufficiens sit.res em̄ patronoꝝ nm̄ muneribus libertorum subiecte non sunt:lz ipsorum originem vel domicilia sequantur liberti:vt.ff.de mune.ꝛ ho.l.iij.§.liberti.

¶De incolis ꝛ vbi quis domicilium habere dicitur.Rubrica. 29

PRimus supra de municipibus incidēter ꝛ semiplene qui significatiōe propria accepta incole appellant.Nunc de his plenius videamus:sed qz rōne domicilij quis appellatur incola:ꝛ vbi quis domiciliū habere credatur videamus:sed qz studentes qñq; in loco studij domiciliū habere videntur:ꝛ de his quoq; ꝛ studiorū causa in alia ciuitate degunt inseramus.¶Sciendū est igit quid sit incola:ꝛ vñ dicatur:vbi hs domiciliū habeat:ꝛ hs possit habere domiciliū:ꝛ vbi:ꝛ vtrū duo vl plura possit habere domicilia.Et quid rōne domicilij quēq; subire oporteat.Et nūquid volūtate sua hs
Quis dicatur incola. possit domiciliū mutare.¶Incola ergo ē is q ī aliena regiōe domiciliū cōtulit.Nec tm̄ q in oppido morant icole sunt:lz etiā q in alicui⁹ oppidi finibus ita agrū habent:vt in eū tāq; in edē se cōferant:vt.ff.de ver.sig.l.pupillus.§.incola.ꝛ C.e.ti.l.pe.¶Dicitur aūt incola ab in qđ est valde:ꝛ colo colis quasi dicat:qz nimiū valde patriā illam colit ad quā se contulit cū propter ipsam aliā relinquat.hinc est q; si duobus locis hs agat in altero plus in alieno minus: in vno semp:in altero raro:ibi domiciliū habere dr:vbi plus ꝛ frequentius agit:vt.ff.ad muni.l.eius qui.§.j.¶Quid ergo si pariter vtrobiq; agat:ꝛ certe labeo idicat eū nusq; domicilium habere.Sed veiror est aliorū sntia qui pluribus locis eū esse incolā ꝛ domiciliū habere sanxerunt:vt.ff.ad muni.l.labeo indicat.ꝛ.l.assumptio.§.iuris.¶Domiciliū aūt quis habe- Vbi hs
2 re dr eo loco in quo larē rerumq; ac fortunarū domicili suarū:ita summā constituit:vt inde decessurus um habe non sit de quo si profectus est peregrinari vi- re dicat
detur ad quē si redeat peregrinari iā desijt:vt C.e.ti.l.pe.ꝛ.ff.de ver.si.l.in lege censoria.Qui ergo proficiscit domiciliū retinet nisi forte sic proficiscat:vt nō habeat aīum reuertendi quens quo se cōferat atq; vbi cōstituat:tunc em̄ est sine domicilio interim.i.ante locū sibi placitum inueniat:vt.ff.ad munici.l.eius q.§.celsus.Senator quoq; ibi domiciliū hz vbi senatoria fungit dignitate:lz anteriorē nō amittat. vt.ff.de sena.l.senatores.¶Nunquid dicemus idē de dignitatibus alijs.Nūquid enim pinamons dū noster fuit ptās:vt vulgarizando loquar:bononie domicilium habuerit:habuisset forte si sic accepisset vt deberet:vel rationē diuersitatis bononiensis assignet.¶Itē relegatus in eo loco in quē relegatus est interim necessarium domicilium hz:vt.ff.ad municipa.l. filij.§.relegatus.ꝛ in eo quoq; vnde artetur:vt ff.ad muni.l.eius qui.§.vlti.nisi forte imperpetuum relegatur:tunc em̄ ciuitatem amittit:lz non romanā.i.libertatez:vt.ff.de cap.di.l.amissione.§.j.ꝛ.ff.de interdi.ꝛ releg.l.relegatorum §.hoc est.Item miles ibi domiciliū habere videtur vbi militat.ff.ad munici.l.municeps.§. vlti.Scholares quoq; qui per decēniū in scholis studiorum causa morati fuerint domiciliū ibi habere creduntur vbi studēt.Pater tamen qui causa videndi studentem filium sepius ad studium siue locum commeat domicilium ibi non hz:vt.C.eo.l.ij.¶Domicilium habere potest paterfamilias ꝛ filiussa.non vtiq; vbi pater habuit sed vbicunq; ipse constituerit:vt.ff. ad muni.l.placet.ꝛ.l.non vtiq; ingenuus ꝛ libertinus:ꝛ vtiq; vbicunq; voluerit:sic tamen dixerim filium ꝛ libertinum quocūq; loco posse habere domicilium vt patris vel patroni ozigini nullum afferunt detrimentum sed vtrobiq; munera sustineant:vt.C.de municip.ꝛ ori.l. filios.ꝛ.l.fi.ꝛ.ff.ad munici.l.filij.§.municipes. et.l.de iure.§.libertos.Itē masculus ꝛ femina.femina inq; habere potest domiciliū.s.vbi maritus habeat si vxor vel vbi habuit si vidua fuerit ꝛ nondū ad aliū virum trāsierit:tunc em̄ posteriorīs viri conditionē sequetur:vt.C.eo. ti.l.vlti.ꝛ.ff.ad muni.l.filij.§.j.sane hoc sic intelligendum est de vxoribus.sponsa em̄ ante ꝛ
ctas nuptias domiciliū nō mutat:vt.ff.ad mu Vide alui.l.ea que.lz in spōsalibus affinitas ꝛhatur. legatam
Et vxoris appellatione qñq; cōtinetur spon- istaz.l.ea
sa.vt.ff.de gradibus cognatoꝝ.l.labeo:ꝛ.l.ser q despon
nus.ꝛ.ff.de testi.l.i.lege.ꝛ.ff.de ri.nup.l.ado- sata ē.p
ptio.§.vlt.¶Itē intelligendū est de vxore legi Bar. i.l.
tima.si enim fuerit iniustum matrimonium si si.§.idez
cut bonorum possessio vnde vir ꝛ vxor non pos- rescripse
set habere locum.¶Ita nec ex persona mariti runt mu
i.mulieris constituit domiciliū:sed propriā se- lieres.ff.
quetur originē:vt.ff.vñ vir ꝛ vxor.l.vlt.ꝛ.ff.ad ad mūici.

BIU Cujas

muni.l.de iure.ff.fi. ¶Illud quoq; circa hoc articulū notandū est ꝙ adeo vxor mariti domicilium sequitur ꝙ proprią declinat originē. vt.ff.ad muni.l.vlt.ff. item rescripserūt. qđ non contingit in alijs qui domicilia mutant: vt superiori titulo ostensum est. ¶Item domiciliū habere pñt maior: minor: sapiēs: furiosus: mētecapt⁹: miles: puatus: honoratus. Et in summa q̄cunq; et vbicūq; non prohibetur haberi pōt domicilium: vt sit hoc edictū quasi ꝓhibitorium. vt.ff. ad muni.in.l.est. prohibetur em̄ q̄s q̄ncq; certis locis habere domicilium vti sibi interdictis. vt ff.de interdi.t releg.l. relegator. ff. iterdicere. et. ff. dubitatum. seruus etiam nullum domicilium habere non potest: qr ab oībus honorib⁹ et munerib⁹ loco semot⁹ est ī totū: nec cōionē habet iuris ciuilis vl ꝓprij edicti. vt.ff.de re. iu.l.qđ attinet. t.l.cum seruus. t.l.in his officijs. et.ff.de testa.l.qui testō. ff.fi. excipitur tñ in causa status. vt.C.vbi cā status debet agi.l. ij. duo et plura domicilia q̄s habere pōt. vt.ff. oñdimus. Rōne domicilij tenet q̄s subire munera ciuitatis ad quā se incolatus iure trāstulerit. vt.C.de muni.t ori.l.j.t.C.eo.ti.l.ij. et.iij. Item actiones q̄ sibi moneātur excipere t pulsantibus respondere nisi casus aliud inducat. vt.C.vbi fideicō. peti. oportet. t.ff.de iudi.l.fideicommissium. ¶Mutare potest domicilium q̄libet prop̄ria voluntate: et de vna ciuitate ad aliam transire: nisi iam publicis muneribus fuerit destinatus. vt.ff.ad muni.l.incola.t.C.e. titu.l.j. Et sic in inquātum dixerim domicilium prop̄ria voluntate posse mutari si rebus et factis ostendatur: nec enim nuda contestatione transfertur. vt.ff.ad muni.l.domicilium.t.C.e. titu.l.j. quid ergo subest si se incolaz neget q̄s apud eum p̄sidē pronuncie agere debet apud quem t sub cuius est ciuitas ad quam vocatur ad munera non apud ex qua se dicit oriundū. vt.ff.eo.ti.l.de iure. ¶In summa illud notandum est ꝙ roma cōmunis patria nr̄a est t cōfoz̄. vt.ff.ad munici.l.roma. ¶Itē illud sciendum est ꝙ sola domus vel possessionis rō obnoxiū quēq; muneribus personalibus non cōstituit: nisi aliquo p̄uilegio ciuitas decozet. vt.ff.ad muni.l.libertus. ff. sola. t.C.eo.titu.cū 4 neqz.t.l.p̄uilegio. ¶De his q̄ studioz̄ causa in alieua degunt ciuitate hoc solū dicimus. vt ibi. non dicant domicilium habere: nisi per decē nium eo loci sedes suas constituerint: parentes tamē ipsoz̄um q̄ causa videndi studiosos filios ad locum studioz̄ frequēter cōmeāt domicilium ibi habere nō credunt. vt.C.eo.titu.l.ij. qđ dico de studentibus. Et idem intelligas generaliter de oīb⁹ q̄ ī territorio cuiuscūq; ciuitat⁹ morant. vt.C.e.ti. est verum. sed qđ ōr de studētibus vel alijs: nunqđ ita simpliciter est intelligendum? Respondeo; nequaq̄. Sed ita si sedes suas ibi constituerat ꝙ p̄sumitur ex trāsuersione decennij. vt.ff.de vsuris.l. cum de in rem verso.

¶De muneribus t honoribus nō cōtinuandis inter patrem et filiū Rubrica. 30

De muneribus et

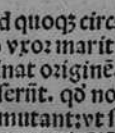

honoribus iniungendis tā ratione originis q̄ ratiōe domicilij dictum est. Sed qr plerūq; finito honore vt munere ad eundē vel alium ipse aut pater vel filius reuocatur ꝙ prohibitum est. de nō continuandis muneribus t honoribus etiā inter patrē t filiū videamus. Sz ne perpetuo videat excusandus q̄ semel gessit: t de interuallis dicam⁹. 5 Videamus ergo q̄n quis honores vel munera non teneatur cōtinuare: t q̄n cōpellatur: t quorum munerū inter patrē t filium denegēt continuatio: t quoz̄ concedit: t quantū tpis interuallum vacent ab hijsdē vel alijs muneribus vel honorib⁹. ¶In primis tñ sciendum est ꝙ hic nō de patrimonialibus muneribus: sz de psonalibus vel mixtis muneribus agitur. ¶Munus vel honorē quem gessit q̄s t aliū: alis vel imitus cōtinuare non cogit: sed nec volens forsan admittit: vbi conciliū copia existit. Alioquin ꝓpter penuriam honorum imunitas infringit et prohibitio relaxat: vt.ff.de mu.t ho.l.honor. ff.pe.t vlti. excipitur decurionatus: q̄ quis honor sit: tñ ab alijs vacationē non p̄stat. ar.ff.de excu.mu.l.ad decurionatū. ff. illorum. ¶Honorum t munerū inter patrē t filium cōtinuatio denegatur q̄ sumptibus ꝓpijs expediuntur que aūt īpendijs tm̄ alienis ministerij p̄cipis ministraliter p̄stitis peraguntur vt munus legationis continuationē non īpediunt. vt.ff.de legatio.l.filio. ¶Vocat⁹ quis q̄ncq; ad honorem eundē vel munus: q̄ncq; ad aliud. si ad eundē vocetur quinquēnij hz vacationez. excipitur legationis munus qđ biennij tm̄ vocationē hz. Si aūt vocetur ad alios honores vel munera vacabit triennio. vt.C.eo.l.ij. t.C.de leg.l.iij.t.ff. de leg.l.filius.t.l.paulus rūdit. hmōi autē interualla temporū his duntaxat prosunt q̄ ad eosdem honores vel munera aut alios vel alia vocant. Alijs minime t si fratres sint hz oīa bona cōia habeant. vt.C.eo.titu.l.fi. excipit tñ pater t filius vt. dictū est. vt.C.e.ti.l.j.t vlti. a simili ergo nec socijs oīum bonorū proderūt. ¶In summa illud notandū est ꝙ hz pro infante filio pater quē decurionē esse voluit in posterū fidē suam astrinxerit: tñ onera decurionatus interim sustinere nō cogit: qr videt ad ea q̄ mādari non pñt voluntatē suam accōmodasse. vt.C.e. ti.l.j.t.ff.ad mūicip.l.lucius. ff. iperator. ¶Itē illud ꝓtereūdū nō puto qđ hic agit de muneribus q̄ que p̄cipaliter prospicit reipublice. i. q̄ publice vtilitatis cā inducant. alia vero munera hz psonalia sint t publica: vt tutela vel cura ab hijsdē. i. similibus vel ab alijs muneribus vacationē non p̄stant: hz nec ꝓpter alia vitant alias vacāt. ¶Excipit tñ in legato vel alio absente cā reipublice. Is em̄ reuersus veteres q̄ dem tutelas recipit: a nouis aūt vacationē hz. vt.C. si tutor reipu. cā abfuerit. l.ij. t insti. de excu.tu. ff. itē diuus. t.ff.de excu.tu.l.nō soluz. in p̄i.t.l.j. is tñ qui tutor alicuius fuerit t eiusdem curator eē nō cōpellitur; nisi sit libertus

eius.vt insti.de excu.tu.§.qui tutelam.t.C.de excu.tu.l.libertos.

¶De muneribus patrimoniorū.Rub. 31

DE muneribus
1 psonalibus dictū est.s.nunc de patrimonialibus videamus.vñ cognoscamus vt plenius de oībus cognoscam⁹ generaliter de oībus tractemus. Videamus ergo quot modis dicatur munus:t qualiter in his tractatibus accipiatur:que sit distinctio siue diuisio munerū:t quis munera teneat subire. ¶Munus ꝺr tribus modis.vno donū:inde dicuntur munera dari mutue.Altero onus:t ī hac significatione hic accipitur. Tertio officiū:t in hac intelligendū est qꝺ superiori ti.dictū est.vt.ff. de ver.sig.l.munus tribus.t.l.inter donū.t.l.
2 munus proprie.t.l.pupillus.§.munus. ¶Munerū distinctio siue diuisio multiplex est.¶Munerū alia sunt personalia:alia patrimonialia: alia mixta.Itē personaliū alia sunt p que reipublice pricipaliter prospicitur vt defensio ciuitatis legatio ad census accipiēdos t similia nō vt tutela vel cura. Itē patrimonialiū alia sunt patrimonialia t corporalia alia nō. Item alia possessionibus alia psonis ꝺponuntur.oīa tñ hec munera sic diuisa sub vno noīe continētur.vniuersa eñ ciuilia siue publica appellāt. vt.ff.e.ti.l.j.in prin.t.l.munerū.§.patrimoniorum.t.§.hec oīa.t.ff.ad munici.l.ij.Personalia munera illa dicunt q animi prouisiōe t corporalis laboris intentiōe sine aliquo gerētis detrimento perpetrant.vt tutela t cura tc.vt.ff. eo.ti.l.munerū.in pri.t.l.j.§.j. ¶Patrimonialia vero munera sunt q maxīe sumptibus patrimonij t dānis administrantis expediunt.vt ff.eo.l.patrimoniorū.¶Mixta vero munera illa dicunt q partim corporali ministerio partiꝫ sumptu pecuniis subeunt:quapropter oīa personalia mixta fieri pñt si hi qui sustinerēt ea ex lege charitatis siue vel morte de proprijs facultatibus ꝺpensas faciant:vt.j.e.ti.l.vlti.§.mixta. ¶Munera subire cogunt ciues duntaxat et in cole.qui eñ nec originalis.nec incola ē lꝫ domū vel possessionē in ea ciuitate habeat munera tñ circa speciale privilegiū ciuitatis sustinere nō cogit.vt.C.de incol.l.cū nec.t ff. ad munici.l.libertus.§.sola domus.t.§.sola rō excipitur.nisi sit tale munus qꝺ possessioni tñ ꝺponatur q oēs possessores subire opꝫ.Et si nec ciues nec incole sint.vt.ff.e.l.rescripto.t.l. vlti.§.patrimoniorū. ¶Ad muneribus psonalibus multi excusantur t variis causis:vt dicet inferius. ¶Munera vero patrimoniorū oēs sustinere sine deletu etatis.liberoū. dignitatis.t sexus.cōpelluntur.vt.C.e.ti.l.ij.t.iij.t.v. et.l.professio.t.l.etiā t.l.pe.t vlti.t.ff.de excu. mu.l.iij.§.ij.t.l.his honoribus.t.l.sunt munera.t.ff.de veteranis.l.ij. ¶Excipiunt tñ magistri liberaliū artium.doc.legū. grāmatici.oratores.medici.t philosophi.quib⁹ recipiēdi hospitis ꝺmunitas cōcessa est.vt.ff.eo.ti.vlti.§.vlti.t.C.de professō.t medi.l.medicos. ¶Itē militibus t veteranis capitis pstatio remissa est. vt.ff.e.l.vlti.§.pe. ¶Mulieres quoq; munera corporalia lꝫ sint patrimonalia nō subeunt:sic intelligo administrāda sicut nec minores.vt.ff. eo.l.iij.§.incorporalia.t.l.ad rem publicaꝫ.hic de muneribus quasi in genere t summotenus dixisse sufficiat.p singula eñ quasi indiuiduaⁿ exponere q munera sint psonalia.que patrimonialia.t q mixta fore superuacuū duxi. cū hoc ex serie littere maxime.ff.e.ti.diligens lector percipere valeat t aperte.

¶De muneribus t quemadmodum ciuilia munera indicantur.Rubrica. 32

DE muneribꝰ dic-
4 tum est: nūc qualiter indicēda sunt videamus:t vtiq; p eos q officiū habent. ¶Ciuilia p ordinem munera.i.ordinate pro mō substātie possessoribus indicēda sunt. vt.C.de mune.patri.l.j.ordinate inq; t p mō substātie ideo dixi:q; nō vni tñ nec vltra q; eius patiat substātia expendendoꝝ cōputatione facta sub leuatis alijs ꝺponenda sunt.lꝫ sumptuū faciendorum subtili habita inquisitiōe t munificorū extincta substantia:lꝫ vni nunc alteri: vel oīb⁹ sunt simul prout vires eius suppetāt munera indicēda.vt.C.e.ti.l.vlti.t.ff.de mu.t ho.l.iij.§. pses.In muneribus vel hono.eñ gerēdis ī primis inspicit psona cui muneris vel honoris ad ministratio defertur.s.vtrū habilis sit vel aliqua iuris cōstitutione excuset.vt.§.de decu.l. ij.t de iure fis.sup creandis. Itē origo nataliū s.vt potior sit cā originis q incolatus. vt ff.ad muni.l.libertus.§.pscriptio. vel origo nataliū. ideo inspicit q; libertinis t alijs male natis honores bene natorū deneganꝫ. vt.C.ad.l.viscellam.psumitur eñ aliquē q malus sit:q; nationis est ꝺprobate.vt.ff.de edi.edic.l.q si nolit. §.qui mancipia.t parentū exēpla in filijs meⁿ untur.vt.C.ad.l.iuliā maie.l.pe.lꝫ al's dicatur q patris delictū ꝓmotionē filij nō impediat. vt.ff.de decurio.l.j.§.nullū. Nā spurius ex incesto coitu natus cū nihil admisit a dignitatib⁹ nō arcetur.vt.C.eo l.spurij.in principio.l. Itē facultates eius inspiciunt an sufficere iuncto muneri possit.vt.§.de decurio.l.ad subeunda. Itē lex ſm quā muneribꝰ fungi ꝺr.vt.ff.de mu. et ho.l.honor.§.de honoribus. ¶Illa quoq; ꝺr cōsideratio seruari:vt potiores quoq; vocent ad munera t gradatim vocatio fiat de minoribus ad maiora:lꝫ non ecōuerso.vt.C.de po.ad mune.vo.t.ff.de mu.t ho.l.vt gradatim.t.ff. de decu.l.honores in prin.t.C.eo.ti.l.ij.hic aūt intelligo in honoribus t muneribus psonalibus vel quibusdā mixtis:nimirū si in patrimonialibus nō habeat tanta cōsideratio. ¶Illud quoq; pretereundū nō puto q vni muneri destinatus ad aliud vocādus nō est:anteq; ceptū finiatur.vt.C.eo.ti.l.j.quid tñ si ad duo mune-

Et de notatis in d.l. professio.vide bart. l.lꝫ t reprobari.

BIU Cujas

ra in eadem ciuitate vocatus fuerit nec appareat ad quod prius? Respondeo si idem fuerit nominator vtriusq; ipsi? erit electio q̄ potius vocatū subire oporteat. vt.ff.de excu. tu. l.si duas.in prin.l. ¶Quid ergo erit si diuersi fuerint notatores? Rndeo forsan statuet qđ de pluribus vocatibus paribus ciuitatibus diximus.ſ.de munici.t ori. ¶In summa notandū est q̄ oibus muneribus functus ad eadem vocandus non est:si non desit copia ciuium qui fungi possint.vt.C.eo.ti.l.pe. immo interualla temporū hꝫ.vt.ſ.de iteruallis diximus.

¶De his qui sponte munera subeunt. Rubrica. 33

Munus sumitur multifarie. vt. l. mun?. et l.iter do num. t.l. pupill?. ff. mun?. ff.de verbo. sig.

5 ¶De his qui necessario munera subeunt dictū est. Nunc de his qui sponte suscipiūt videndū est.qui ergo vocatione habēt munerū publicoꝝ si aliqđ mun? spōte susceperūt. Illud administrare cōpellunt cōpetēs tm̄ priuilegiū non amittūt:qz voluntarij muneris susceptio priuilegijs nihil derogat. vt.C.e.ti.l.j. t.ij.t.ff.de vaca.mu.l.in honoribus.ff.qui publici.t.ff.de veteranis.l.ij.et.C.de excu.tu.l.volūtarie.excipiť tm̄ decurionat?:quē si spōte susceperit nō interueniēte pacto seruāde īmunitatis munera cogiť sustinere tanq̄ proprio p̄uilegio renūciauerit.vt. C.eo.ti.l.j.et.ij.t.iij. t.ff.de vete.l. vlt.t. ff.de iure īmu.l. pe. Sane circa ipius tm̄ psonā hoc intelligēdum est. res em̄ eius t liberi q̄cunq; geniti ab ol curiali cōditione sunt īmunes.t.C. eo.ti.l.vlt. hoc tamē sic accipiendum est de eo qui cum īmunitatem haberet tm̄ curie gratia decurionatū suscepit. si autē causa fuę curie se obtulerit vel oblatus fuerit:vt tunc tēporis pris sit successor legitimus:nō tm̄ ipse verūetiā eius substātia t liberi oēs:mares tm̄ postea procreati curie nexib? tenebuntur.vt.C.eodem titu.l.fi.t.C.de natu. libe.l.iij.t.l.cōmunium.

¶De his qui a principe vacationem acceperunt. Rubrica. 34

6 ¶De his qui a prīcipe vacatione muneris acceperūt hic sciendū est q̄ curialibus nullus oīno vacatione tribuere pōt:nisi solus p̄nceps: ſz t nec p̄nceps incōsulte debebit eā indulgere. Sed si si digni ex approbatis causis veris reperiant: porro nec tunc perpetuā sed temporalem dūtaxat vacationem concedet. vt.j.eo. titu. t.C. de decur.l.nemo.

¶De vacatione muneris publici. Rubrica. 35

7 ¶Primus supra quibus a p̄ncipe vacatio publici muneris cōcedatur. Nunc ad quid concessa prosit videamus. Qui ergo publici muneris vacationē hnt extraordinarias dūtaxat euitāt collectas.i.ex improuiso a magistratibus indictas. ordinarias vero.i.q̄ a legibus se.cō.vel cōstitutionibus p̄ncipū imponunť recusare nō p̄nt: vt.C.e.ti.t.ff.de excu.mune.l.in honoribus:ſ. qui publici.talia sunt oīa patrimoniorum munera ordinaria t similia de quibus nemini licitum est se excusare:vt.ſ.de mu.patri.diximus. et.j.ti.iij.diximus inferius.

¶De decretis decurionum super īmunitate quibusdam concedenda. Rubrica. Decreti 36 qđ sit rat qđ decr talis ep stola t q

8 ¶Quia decreto decurionum quibusdā publicoꝝ constitutionum munerū vacatio conceditur: de decretis decurionū t maxime super īmunitate factis videamus. ¶Exponamus itaq; quibus vacatio munerū decurionum decreto possit cōcedi: t quibus nō:t qualiter:t quoto numero decurionum coacto decretū debeat iterponi. In quibus rebus interponat:que decreta sint valida īualidave:t an ordo suū valeat refricare decretum. Publicoꝝ munerum īmunitas; decurionum decreto magistris liberaliū artiū mul tomagis legalium concedi pōt. medicis quoq; quos ipi ad sua liberoꝝq; suoꝝ corpora curanda intra numerū p̄finitū elegerint: alijs vero minime:vt.C.eo.l.j.t.ff. eo.l.j.ff.de vaca. mune.l.vlti. Quis ergo alijs cōcedet īmunitatem si opus fuerit p̄nceps solus. ¶Interponi; aūt decretū solenniter.ſ. intercedēte p̄sentia et subscriptiōe totius ordinis vel maioris partis.qđ em̄ maior pars curie facit pro eo est ac si oēs fecissent t ad vniuersos refertur q̄ publice fit p maiorem partē:vt.C.de decu.l.ij.t ff.ad muni.l.qđ maior.t.ff.de reg.iu.l.aliud est.ſ.j. maior inq̄ numero.ſ.vt due partes adsint aut amplius q̄ due. Et maxime ditiorū t nobiliorum:vt.ff.eo.ti.l.iij.t.ff.q̄ cuiusq; vniuer. no.l. nulli permittiť. Inter quos numerari poterit etiā is pro quo decernit si decurio sit.vt.ff.q̄ cu.vniuer.no.l.plane.patris q;oq; suffragiuz filio proderit t ecōuerso. Itē eorum q̄ in eadez sunt ptāte:nisi lex municipij vel perpetua cōsuetudo prohibeat:quasi decurio em̄ hoc facit nō quasi domestica psona:vt.ff.e.ti.l.illud notandū est.t.l.itē eoꝝ.in prin.qđ aūt a pauciori numero factū fuerit nō valebit:vt.ff.eo.ti.l.ij. Alis aūt nō pro numero psonaruz:ſz pro mō facultatum maior ps accipitur:vt in ſcdo libro libelli disputatorij sub tractatu de testibus varijs exēplis notauimus. ¶Interponiť aūt decretum in alienatiōe curialium prediorū l electionibus medicorū:actorū t defensorū ciuitatis vel municipij in cōcedēdis īmunitatibus t silibus:t q̄ ad cōem spectāt vtilitatē:vt.C.de q̄ di.curi.sine decreto nō alie.l.ij.t.ff.e.l.j.t.ff.q̄ cu.vni.l.nulli,t in aut de defen.ciui.t. C.e.ti.l. j. ¶Oia decurionū decreta valida sunt si de relicta t honesta sicut p̄dictū est iterposita sint cessante ol gratia t ambitiōe. Alioquin si vl ci tra causę cognitionē vel p obreptionē:vel per ambitionē data fuerit viri? carebūt:vt.ff.de

BIU Cujas

re.eo.l.magis.§.si es alienū.vt.§.manet.t.C.e. l.ordinis.t.ff.e.ti.l.ambitiosa. ¶Qō semel ordo decreuit irritare nō debet: nisi ad publicam necessitatē respiciat prioris decreti rescissio. vt ff.eo.ti.l.qō semel. Nimirū grāmatici oratores et medici vel cōsimiles ab ordine pbati si non se vtiles publice prebeāt ab eodē ordine reprobari possunt. vt C. de profes. t medi. l. grāmaticos. t. ff. de mu. et ho. l. vt gradatim. §. pe. licet als semel probatū iprobari nō debeat nec suā quisq; possit irritare snīam. vt. ff. de neg. gest. l. pōpo. t C. sen. rescin. non pos. l. j. t. ff. de pe. l. dui. t de qstionibus. l. j. in fi. vbi de hoc dixi. ¶In summa illud notandū est qō decreta decurionū sicut decreta canonū penā interminātia seruāda sunt: sicut tn vt facti ignorātia excuset a pena: siquis ignorās cōtra edictū fecerit. vt. ff. eo. ti. l. vlti. valēt ergo edicta ciuitatis penā interminantia que vulgo bāna vocantur. si decreto fiant decurionū. i. sapientū qui ciuitatū consiljs deputati sunt: ita tn valere puto si iuri nō resistant generali in mādatis t prohibitiōibus consistenti. Nūquid ergo bononiensiū tenebit decretū scz vt pater pro filij delicto cōueniatur forsan vtiq; quia priuata pactione posset hoc onus suscipere et iuri proprio renūciare. ar. vt C. de pac. l. siquis in conscribendo. quodcūq; ergo ius pacto remitti potest cōtra id decretum ciuitatis vel municipij valere puto.

¶De excusationib⁹ munerū. Rubrica 37

Explicanim⁹ supra quibus vacatio munerū: t a quibus concedi possit: t ad quid etiā concessa proficiat dictuz est. restat vt de ipsis vacationib⁹ et excusationib⁹ munerū dicamus. Vide amus ergo quid sit excusatio: qualiter pponenda sit: et quādo: t infra qō tēpus: quibus de causis excusatio cōcedatur: t a quo tēpore quis excusationem habere debeat: t qualiter vacatio siue munerum excusatio diuidat: que sit pena eius q̄ se iniuste excusat. ¶Excusatio est alicuius iuste cause allegatio propter quā artari non debeat ad subeunda munera: qz non esset qui munera necessaria in rebus publicis subiret si pretendentibus aliq̄d sine iudice credat: aut passim prout cuiq; libuerit permissum fuerit se excusare. Ideo statutū est vt qui vocātur ad munera si dicant se habere immunitatē appellatiōe interposita excusationē propōnāt t eam iustā edoceant: alioquin si nō appellauerint notationi. t si iniuste tn quasi ex cōsensu approbate acq̄escere tenētur. vt. ff. e. ti. l. j. in prin. t. §. j. t. C. de appel. l. si ad scribatū. t. l. qui ad ciuilia. t. l. ciues et incole. t C. de mu. patri. l. nō videt. t. C. de vacatione publici mūeris. ¶Post appel. ergo dū taxat pretēdi debet excusatio nō ante: nisi vetranus sit cui appellandi necessitas remittit. vt C. qñ prouo. non est necess. l. veteranus. ¶Hoc inquā verum est in his muneribus per q̄ reipublice prospicit principaliter et directo quippe in tutela vel cura secus est. vt insti. de excu. tu. §. qui autē. ¶Appellatio autē vel statim interponenda est vel saltē infra duos menses ex quo se vocatum alias notatum cognouerit. vt. C. de temp. appel. l. j. ¶Appellationē autē interposita prosequetur probādo excusatur intra tempus ab ordine diffinitum. vt. ff. eo. l. j. in prin. Sic ergo in his oībus aliud ꝯ in ceteris appellationibus seruabit. vel quod videtur melius appellabit notatus: vel statim: vel intra tres dies appellatorios scz olim biduū vel triduum hodie. x. dierum t prosequet infra duos mēses iufra tēpus diffinitū a. l. vel statutū ab ordine. quid ergo interim faciat res publica? Respondeo si collegaz habuerit collega vtriusq; officiū sustinebit: alioquin siue collegaz non habuerit vel is quoq; appellauerit mulctabit alius q̄ interim munera sustineat donec appellatio finiatur. vt. ff. de appel. l. impator. §. j. et. ij. ¶Plane oīa hec tunc exaudias qñ notatio soleniter facta fuerit: t cū decreto: alioquin nec appellare necesse est: cum solēnitas desijt. vt. C. de appel. l. notationes. ¶Quib⁹ de causis excusatio cōcedatur: qz series huius. C. t. ff. e. minus euidēter insinuat. Et qz de his singulares habebim⁹ titulos: hic reticemus. ¶Eo tēpore quo quisvocatur ad munera excusationē habere debet. Nimirum postea q̄sita non ꝓficit. vt. ff. e. ti. l. ij. §. qui ad mūera. t. ff. de iure imu. l. v. §. hoc circa. t ecōtrario forsan pendēte appellatiōe noceat. vt. ff. e. l. ij. §. icolumes. t. l. his onerib⁹. §. auctis. secus hoc in tutelis t curis. vt. ff. de excu. tu. l. ij. §. j. ij cur hoc. ¶Excusatio: alia ad tps: alia imperpetuū datur. vt. ff. e. l. his onerib⁹. §. vlt. t. l. pe. in prin. Itē alia plena: alia plenior: alia plenissima. Et plena est cū a muneribus tn psonali bus quis excusat: nō aūt ab honoribus. Plenior est cum etiā ab honoribus vacationē prestat: non tn a muneribus patrimonialib⁹. vt. ff. e. ti. l. ij. §. que patrimoniorum sunt. t. l. pe. §. j. Plenissima est cum etiā a quibusdā patrimonialib⁹ excusatur quis. vt. C. co. l. his oneribus. et vt. ff. de mune. l. vlti. §. fi. ¶Porro ab oībus muneribus aliquē excusare me legisse non memini: cū etiā imperator ac augusta quedā munera subeant. vt. j. tit. j. l. ij. t. C. vt nemo lic. in emp. spe. se excu. ¶Qui aut̄ excusationē suam probare non poterit vel iniuste fuerit excusatus medij tēporis periculū sustinebit si quod detrimentū res publica patiat. vt. ff. de appel. l. imperatores. t. C. si ex fal. alle. excu. fac. l. ij. t. iij. ¶Illud vero pretereundū non puto: quod licet quis veram excusationē habuerit: si tamē veritati mandato adiecto excusatus fuerit propter vitium pronunciationis vacationez non habebit. vt. ff. de excu. tu. l. qui testamēto. Nam t modicū frumenti totam massam vitiat. Et qui vna die in xl. non ieiunauerit totam. xl. in honorat: t partis mendacio tota dicētis series decolorat̄. ¶Illud quoq; notandū occurrit qō licet quis habeat tres filios. t. lxv. an. non tn a muneribus personalibus excusat: quia imperfecta vocationum species nō excusat: licet qñq; duo imperfecta vnum perfectū cōstituāt. vt in. h. lib. libelli

Quotuplex sit excusatio.

Quid sit excusatō a muneribus: et qualiter proponē da sit.

BIU Cujas

disputatorij notare diligens lector poterit. ¶Itē istud aduertēdū ē ꝙ supindicti noīe nihil a diuina domo exigēdū est: licet quādoq; a priuatis exigetur principali auctoritate qua multum distat inter regalem cultū ⁊ priuatam fortunam. vt. C. e. ti. l. priuate. ⁊. l. pe. ¶In summa illud ꝯ notandum puto ꝙ rebus data immunitas perpetuo succedētibus durat: personis aūt excusatio delata heredibus nō relinquit: sed b fortasan de extraneis est intelligendum: ad suos eīm heredes ⁊ personale priuilegiū trāsit. vt. C. e. ti. l. sordidorū. ⁊. ff. de iure īmu. l. j. ⁊. ff. de cēsi. l. iij. ⁊. ff. so. ma. l. maritū. Ciuitatibus quoq; aut locis sic data immunitas intelligit: vt ad posteros nitat. vt. ff. de censi. l. forma. ¶. quē ꝙ.

¶De quibus muneribus vl̄ protestationib⁹ nemini licet excusare. Rubrica. 38

2 Expediuimus supra de excu. mune. Nunc de quibus muneribus nemo possit se excusare videamus. In primis tamē queri pōt quid distet inter hunc titulū ⁊ superiorē. ſ. de īmunitate nemini concedenda. Et forte in hoc differt: qr ibi loquitur de īmunitate tributorū: vl̄ quod melius est ibi ostendit in quib⁹ casibus īmunitas spāl̄r cōcedenda nō sit: hic aūt in quibus gīaliter concessa nō possit opitulari. ¶Sciendū est ergo ꝙ a cōparatione ⁊ trāsuectione frumenti aliarūq; specierū maxime ad illiricianas necessitate nemo cuiusq; priuilegio dignitatis se valet excusare: quin ꝑ portiouē possessiōis atq; iugationis sue si munera subeat ⁊ a summis sarcina ad infimos vsq; decurrat: lz al's potiores ad munera debeāt notari inferiorib⁹ excusatis. vt. C. e. ti. l. j. ⁊ vlti. ⁊. C. vt ne. li. in emp. spe. ⁊. C. de sa. san. eccle. l. iubemus. ⁊. C. depo. ad mu. no. Item cum necessitas imperialis expeditionis ꝙ que cunq; loca aduenit nullus a quocunq; munere excusetur. Et si pragmaticam sanctionem diui nam adnotationem vel sacrum oraculum prætendat. vt. C. eo. l. ij. ⁊. C. de sa. san. eccle. ⁊. l. neminem. ⁊. C. de cursu pub. l. nullus. Ad hoc ad restaurationē vel institutionum murorum portuū aqueductuum viarum pontium itinerum agerū quoq; publicorum: ⁊ similium etiam diuina vel sacra domus excusari nō valet quin ꝑ numero iugerum atq; capitum que noscuntur possidere astrigantur coloni. vt. C. eo. ti. l. vlti. ⁊. C. de sac. san. eccle. l. ad instructionem. et. C. de ope. pu. l. j. ⁊. l. ad portus. ⁊. l. omnes. ⁊. C. de īmu. ne. conce. l. vlti. ¶In summa quoq; de mu. patrimo. excu. non admit. nisi vt. ſ. de mu. pa. excepimus.

¶Qui etate se excusant. Rubrica. 39

3 Dictum est de excusa. nūc de causis excusandi audiam⁹. Et pmū q; etate valeāt excusari. ¶Excusant ergo aliq; rōne tenere nature. i. etatꝫ miores itaq; xxv. an. maxie studiosi ab honorib⁹ ⁊ oneribus ꝓsonalib⁹ ꝓpter etatē tenerā excusantur: immo forsan etiam volentes repelluntur: cum enim eius sit etatis vt alteri⁹ gubernatore indigeant: absurdū est eos maxime publica negocia gubernare ne rerum ⁊ noīm feda fiat confusio. sicut enim qui regit regi nō debet: nec doctor docceri. Ita econtra non regit qui regitur: nec docēdus docebit. vt. C. eo. titu. l. j. ⁊. h. ⁊. ff. de decu. hic tīm. in prin. ⁊. C. de legi. tu. l. vlt. ⁊ in auc. de san. epi. fere. circa princi. Quid ergo sive niam etatis apud principē impetrauerint: nunquid excusabitur cum ab alijs non regātur? respondeo vtiq; tum qr nihilominus sunt tenere etatis: tum quia de legitima etate hic agitur: vt. ſ. qui ve. eta. impe. l. fi. Illud tamen sciendū est qō si minores ex causa ⁊ maxime si a principe ad aliquos honores creati fuerint quecunq; ab his fuerint decreta valebunt quasi omniū eorum specialiter princeps potestatez dederit qui eis magistratū decreuit. vt. ff. de re iudi. l. quidam. licet dicatur al's qō minor creatus decurio salaria quidē decurionū percipiat suffragium tīm inter ceteros non ferat. vt. ff. de decu. l. spurij. ſ. j. ⁊. ff. de mune. ⁊ ho. l. ad rem publicā.

¶Natare etatis gratia excusantur a muneribus ciuilibus maiores. lxx. an. cum eīm in ciuitate nostra senectus[a] semper veneranda fuerit circa munera subeunda idem honor tribuēdus senectuti est qui ⁊ magistratibus: ⁊ in alijs pene idem. vt. C. eo. ti. l. vl. ⁊. ff. de iu. immu. l. maiores. ⁊. l. semp. in prin. ⁊. ff. de mu. ⁊ ho. non tīm. in prin. Nam in criminibus circa impositiones pene senectus veniā meretur: vt de illicitis excusandis circa finem primi libri libelli disputatorij notauimus. Ab honorib⁹ verovel muneribus his coherētibus etiaz. lxx. an. maior non excusatur. vt. ff. eo. l. iij. ⁊. l. in honorib⁹. in prin. excipitur tīm decurionatus quilibet honor sit: tamen. lv. an. poterit excusari maior. vt. ff. e. ti. ad decurionatū. ⁊. C. e. ti. l. vlt. ⁊. ff. de decu. l. h. ⁊ vlti. ⁊. l. non tantum. ¶In summa illud notandum est iudicio meo qō licet dicantur minores excusari: tīm etiā volentes non sunt admittēdi: vt dictum est. Maturi vero admittuntur sponte. vt. ff. de decu. l. ij. ſ. vlti. ⁊. C. de decu l. iij. ¶Item illud notandū qō in honorib⁹ adipiscēdis annus ceptus ꝓ completo habetur: ⁊ hoc fauoris causa. In his vero vel muneribus ⁊ honoribus declinādis nequaq; vt. ff. de mu. et ho. l. ad rem publicam. et. ff. de iure immu. l. maiores. ⁊. ff. ad trebel. l. qui filium. Illud quoq; pretereundū non puto qō si aliquis in senectute locuples factus ad munus vocetur cum ante nullū munus sustinuerit priuilegio etatis non debet excusari: maxime si muneris indicti administratio pecunie desideret erogationē: nec in ea ciuitate facile ad munera expedienda diuites reperiātur. vt. ff. de iure immu. l. semp. in prin. Hic amplius illud aduertendū est qō in senioꝝ ⁊ iuniorū excusatiōibus maxime consuetudo in ea re obseruata inspicienda est. vt. ff. de decu. l. non tīm. ¶Preterea q; de excusatiōe

a Senectus. senes q; dicant bonores per spe. in ti. de teste. ſ. ij. ver. q; quos. ites senectus potbatur p aspectu corpois vt p Ioan tho. in l. j. C. ō mi dicā. vali. li. x. vide etiā Angel. ī aut. de ēpto. colla. vj.

Pragmatica sanctio dr q fit cū ꝓfilio ꝓcur. l. nō alit. C. de palati. lib. xij. vide gl. i. c. j. ō re. pmu. ī gl. fi. et gl. i. l. fi. ī gl. iij. C. de diuer. rescrip. q ponit a3 liud nomē. ſ. annotatio. vide etiā Fel. in. c.

BIU Cujas

maiorū ⁊ minorū dicta sunt in eo casu intelligas qñ ciuiū est copia qui munera sustineant: alioquin immunitas infringit. vt.C.eo.ti.l.ij. ⁊.C. qui ⁊ aduer. quos resti.in integ.l.j.⁊.ff.de mu.⁊ ho.l.vt gradatim. ⁊.l.honor.§.fi.nisi qui vocatur pauper sit: qui vrgēte penuria nō admittitur. vt.ff.de iur.immu.l.ij. Idem intelligo in senissimo. Item hoc intelligas in personalibus muneribus tm̄: patrimonialia enim tam minores q̄ maiores subire oportet.vt.C. de mu.patri.l.neq; ⁊.l.etiā. Et hoc excipias fere in omni genere excusationis.

¶Qui morbo. 40

1 OCcasione valitudinis aduerse excusatur ꝯs a muneribus personalibus ad tps: al's perpetuo, put fuerit valitudo. vt.ff.de excu.tu.l.nō solū.§.pe.⁊.C.e.l.j.⁊.ij.⁊.ff.eo.ti. l.ij.§.q̄ ita.⁊.l.vlt.in prin. plane hoc de corporalibus muneribus est intelligēdū. Nā que cō filio prudētis viri expediuntur: vel que obsici pñt ex patrimonio sufficiētis nō ita remittuntur: nempe cōsilio pollet cuivim natura negauit. vt.ff.e.ti.l.ij.§ corporis debilitas.⁊ C.e.ti. l.ij. Nimirū sanitas mētis sine sanitate corporis reperiē plerūq;.vt.C.de trāsac.l.sanū men. ⁊.C.qui te.fa.pos.l.seniū. Item hic nō de quolibet morbo.s. de sontico est intelligendū. leuis eñ febricula vel vetus quartana que contēni pōt siue podagra similisve morbusculus nō excusat. vt.C.de decur.l.ad numerū.⁊.C.e.ti.l.ij. preterea hic intelligēdū est de muneribus subeūdis: iam nāq; suscepta nō declinātur ppter morbum superuenientē.vt.ff.de postu.l.j.§.casum.⁊.ff. de iudi.l.cecus.⁊.C.de agē.in rebus. l.pe.⁊.C. de decu.l.infamia. ¶In summa illud notandū est q̄ cecus excusatur si vtroq; lumine sit orbatus al's nequaq̄. vt. C.e.ti.l.si ea.⁊ C.de excu.tu.l.frater.idē de surdo legit: excusatur eñ omnino surdus: sed nō surdaster siue minus audiens. ¶Item sciendum q̄ propius dūtaxat morbus in oībus quenq̄ excusat non alterius etiam patris: licz filius ipsum curare teneatur. vt.C.eo.ti.l.vlti.

¶De his qui numero liberoꝝ vel pauperta te excusationē meruerūt. Rubrica. 41

2 DE his qui numero liberoꝝ vel paupertate se excusant videndum est. Numerus igitur. v. liberorū incolumiū in ciuitate cuiuscunq; sexus degentium a muneribus personalibus tam patri q̄ matri vacationē tribuit. vt.C.eo.ti.l.iij.⁊ pe.⁊ vlti.⁊.C.de sump. recu.incoluminū ideo diximus: q⁊ filius amissus nō prodest: nisi amittatur in acie. vt. ff. de vaca. mu.l. vlti.⁊ institu. de excusa.tu.in princi. in ciuitate degentium: ideo quia captus ab hostibus nondum reuersus nō pdest. vt.C.eo.ti.l.ij. Itē a muneribus idcirco protulimus: quia ab honoribus numerus liberorum non excusat nisi forte.xiij. liberos habuerit. vt.ff.eo.tit.l.ij.§.j.⁊.l.in honoribus. in princi.⁊.C.e.ti.l j.⁊.C.de decu.l.si quis decurio. a personalibus inquā ea rōne: quia nemo a patrimonialibus numero liberorum vacat. vt.ff.de mune.patri.l.iij.⁊.ff.eo.tit.l.ij.§.q̄ patri.⁊.l.qui sunt. Nisi forte.xvj. pueros filios quis habuerit quorum educationi eum vacare oporteat: ⁊ maxime si pauper fuerit. vt.ff.de in re immu.l.v.circa prin. Item quod dictum est de numero liberorum.v. forsan intelligendum est in ꝓuincia. nēpe in italia. iiij. tres rome excusarent. vt instī.de excu.tu.in prin.⁊.C.qui numero libe.li.v.l.j. vel dicas aliud esse in muneribus per que principaliter rei publice prospicitur q̄ in ceteris: vt ⁊.s. in multis differentiam notauimus. Prosunt ergo filij in legitimo numero siquidem sunt naturales ⁊ legitimi etiaꝫ emancipati vel in adoptionem dati. Nāq; naturales vel legitimi tm̄ non prosunt. vt instī. de excu.tu.in prin.⁊.ff.e.l.ij.§.j. incolumes naturales inquā ⁊ legitimi iam nati qui eñ in ventre portantur: licz in multis iam natis comparētur: tamen in hac causa patri nō prosunt. vt.ff. de excu.tut.l.ij. Nepotes quoq; ex filio iā mortuo non ex filia ꝓsunt auo: sic tm̄ vt quotquot sint pro vno reputentur. vt.ff.de excu.tu.l.ij.⁊ §.ij.⁊.C.eo.tit.l.iij. iam mortuo ideo diximus: quia eo superstite ipsi prosunt non auo. vt.C. eo.tit.qui nn.lib.l.ij. Nimirum qō ad honores pertinet adipiscendos vel munera declinanda creditur habere filium etiam in potestate qui alieno iuri subiectus est. vt.ff. de mu.⁊ ho.l.ij. Illud in summa sciendū est numerū legitimoꝝ liberoꝝ quis habere debet eo tēpore quo se excusat postea eñ complet⁹ non proficit. vt.ff. eo.tit.l.ij.§.qui ad munera.

¶De his qui paupertate excusationeꝫ meruerunt. Rubrica. 42

DAupertate se excusat qui se imparem probare potest oneri iniuncto. vt.C.eo.l.vl. ⁊ instī. de excu.tu.§.sed ⁊ ppter. Qui ergo vniuersas facultates suas in filium contulerit intelligo emancipatū cum nihil habeat respectu earum facultatum que sue desierunt esse muneribus ciuilibus nō astringit. vt.C.e.ti.l.iiij. nisi forte id fraudulenter fecerit euitandoꝝ munerū gratia. vt ar.ff. ad munici.l.vlt.forte antepe.⁊.ff. eo.tit.l.j.§. qui in fraudē. ¶Dec excusatio tamen que paupertatis rōne ꝓponitur non perpetua sed tēporalis est. Nimirū auctis postea facultatib⁹ euanescit. vt.ff.de mu.⁊ ho.l.cura. §.j.⁊.ff.e.ti. l.his oneribus.§.auct.⁊.ff. de iure immu.l.ij.§. negociatio. ¶In summa illud queri potest quare isti tituli. s. qui etate. qui morbo.⁊ qui numero liberoꝝ se excusant. hic ponant cū in.v. libro reperiantur positi? Ad qō respōdeo q̄ ibi specialiter de excu.mu.tu. vel cura. hic autē de ceterorum munerum agitur excusationibus.

¶De ꝓfessoribus ⁊ medicis. Rubrica. 43

BIU Cujas

4 QUia profeſſores quoq; t medici a muneribus cuiuſlibet excuſantur: de profeſſo. t medicis audiamus, ſed q; magiſtri t non diſcipuli vacatione habēt: videamus qui dicantur magiſtri: t vñ dicant: quales t qualiter eligendi ſunt: a q̄bus eligant: t quoq; munerū ipis vacatio concedat. ¶Magiſtri dicunt in genere oēs quibus precipue rerū cura incūbit magiſtq̄ ceteris quibus poſſunt curā t ſolicitudinem impendūt. Nam magiſtratus a magiſtro p deriuationez cognominant: ſpecialiter magiſtri appellant cuiuſlibet diſcipline preceptores a monendo vel monſtrando dicti. de quibus agitur vt. ff. de verb. ſig. l. quibus precipua. ¶Magiſtri ſtudiorū maxime legum eligendi ſunt qui moribus p̄mū: deinde facūdia alios antecedūt: vt docendos ſuſcipiant qui docere ſufficiūt. vt C. eo. ti. l. magiſtros. t. C. de excu. artifi. l. vlt. Nimirū añ debet eſſe doctus qui cupit docere ne inſtrui expectet dū debet inſtruere. Miſerum eſt em̄ eū fieri magiſtrum q̄ nondum nouit eſſe diſcipulus. vt in auc. de ſan. epiſ. circa p̄i. ¶Debet añt eligi ſolēniter. i. cū decreti interpoſitione ab ordine curialiū ipſius ciuitatis intercedēte cōſenſu optimorū de ordine eodem ad quez eligiē ad minus. vij. qui eligendos idoneos indicent forſan cū ſacramēti religione. vt. C. e. ti. l. magiſtros. t. l. ſiquis in archiatri. ¶Quot ante magiſtri cuiuſlibet diſcipline in vnaquaq; ciuitate creari poſſint dicet inferius de ſtudi. lib. vz conſtā. ¶Medicorū vero numerus ab ordine ſtatuet ciuitatis qui ipſos eligant. Nec em̄ preſidi illud relinquit arbitriū. vt. ff. de decre. l. j. licet in alexandrina ciuitate ſexcēti fuerāt cōſtituti. vt. C. de epi. t cle. l. parabolani. ¶Ab oībus muneribus p̄ſonalibus p̄feſſores liberalium artiū t medicorum alis medici maxime p̄cipis vacatione accipiūt ipſorum quoq; vxores t filij neenō etiā res quas in ciuitatibus poſſident ſimili gaudēt prerogatiua: vt neq; hoſpites ſuſcipere teneātur. vel ad iudiciū venire niſi rōne p̄prie cauſe vel totius ſui corporis nec aliquibus afficiant iniurijs quo facilius p̄prijs cauſis inſiſtentibus ſalubribus ſtudijs t artibus pretextatos multos inſtruere valeāt. vt. C. eo. ti. l. medicos. t. l. vl. t. C. de epi. t cle. l. placet. Si ab his quoq; feneratorū ſaltem in oratoriis cōceſſis preſcriptionibus remouiſſet inſtantiam in plenū ſtudentib⁹ p̄diuiſſet. ¶In ſumma illō notandum eſt q̄ hic de profeſſoribus. i. magiſtris liberaliū artiū agitur. qui em̄ pueros prima rudimenta que vocātur elemēta docent ad hanc vacationē nō ptinet. vt. ff. de mu. t ho. l. vt gradatim. ſ. vl. t. ff. de vaca. mu. l. ij. ſ. vlt. Poete quoq; hac vacatione nō gaudēt. vt. C. e. ti. l. poete. ſicut nec calculatores. i. geometri qui numerorū peritia exercent. vt. C. eo. ti. l. more. ¶Itē illud notandū eſt q̄ nō omnibus medicis dat hoc p̄uilegium ſed his tm̄ qui archiatri ſunt vl intra numerū ſtatutorū ceterū ſurrogatis p̄uilegiū nō dat: niſi forte reipublice cā abfuerit. vt. C. e. ti. l. j. ¶Quinetiā illud p̄termittendū nō puto qō medici p̄dicti cū de publico ſalariū perci cipiant ab egrotis nihil debēt accipere nullūq; cōmo cū his inire ꝓtū: lz a ſanis oblata p obſequijs t de iam impēſis nō teneātur reſpuere. vt. C. e. ti. l. dicit archiatri. t. ff. de va. t ex. co. l. medicos. Simile ſ le de aduocato legitur. vt. C. de poſtu. l. ſiquis. ¶Hoc amplius ſciendū eſt q̄ noniter ad magiſteriū electus vl in locū archiatri defuncti vl re bus promoti legitime ſubſtitut⁹ nō ſtatim p̄imū locū blicis debebit obtinere: ſed vltimū ſortiet vt poti⁹ ei des dicatur amice aſcēde q̄ deſcēde inferius. vt. C. t eo. l. ſiquis. Tirones em̄ t noui ſup loco poſte riori ponunt. vt. C. de tironi. l. vlt. gradus q̄p motionū ſeruant t tpa vt fm̄ quod quiſq; ante p̄motus eſt: ſic alis p̄ponat. dicet inferi⁹ lib. x.

Et an magiſter differat a doctore. vide glo. i cle mē. ij. de magiſs. poſt. i ſūma eo. titu. ſ. j. t in. l. q̄b⁹ p̄cipua. ff. de ꝓb. ſigni.

Vide fel. in. c. q tuas. ō ma. t obe. nā medicus eq̄parat

¶De athletis. Rubrica. 44

5 ATblete dicūt qui virtutū dūtaxat oſtendēdar gra pugnantes certaminibus ſacris deſeruiūt. vt. ff. ex q̄. cau. ifa. ir. l. at bletas. in p̄in. his ciuiliū munerū vacatio concedit ſi ꝓpter victoriam non a corruptis ac redēptis: ſed gre merito ter coronati fuerūt. vt. C. eo. l. j. ¶De his quoq; legitur q̄ cōmoda que ꝓpter coronas conſequunt p̄i uata pactione obligare nō poſſunt. vt. C. q̄ res pig. obli. poſ. l. ſpē. Nec in cām iudicati capiunt niſi cū aliūde victori nō poſſit ſatiſfieri. vt. ff. de re iu. l. cōmodis. t. C. de excu. rei iu. l. ſtipendia.

Allegat ille q̄ pe nie⁹ i ar te q̄ ter t eaden⁹ ſe vñ geſſit vio etiaz aret. i. l. j. ſ. ſi. in ſi. co. ff. ō vo. obli.

¶De his qui nō impletis ſtipendijs ſacramento ſoluti ſunt. Rubrica. 45

6 DIc notabis triq; genera miſſionuz. alia em̄ eſt honeſta: alia cauſaria: alia ignominioſa. honeſta miſſio dicitur cuz ꝓpter ſenectutem miles ſacramento abſoluitur. Cauſaria cū propter corporis valitudines tanq̄ debilis remittitur. ignominioſa cū ꝓpter aliquod delictuz abſoluitur. Eſt t quartū genus miſſionis q̄ extraordinarium nuncupatur. i. cum quis ideo ſacramento abſoluitur q̄ euitandi alicuius honoris gratia nomē milicie dederat. vt. ff. de re mili. l. miles. ſ. miſſionū. t. ff. ex qui. cau. infa. ir. l. ij. ſ. ignominie. prima t ſecūda miſſio vacatione nō habet ſine mozētur perſonalium munerum ſine appel. ita tñ ſi poſt. xx. q̄ in qua legione vel vexillatione militauerit. vt. C. de re mili. l. ſj. t. C. qñ. quo. nō eſt ne l. veteranis. militauerit. mō alterutro abſoluat. vt. C. e. ti. l. vl. nimiz q̄ añ mittit vl in coorte militauerit vacationē nō hz. vt. C. e. ti. l. ſj. t vl. niſi forte i cohortib⁹ vbāis militauerit. vt ff. ō excu. tu. l. ſz t milites. ſ. ſz ignominia. non hz in quāvacationē q̄ añ remittit forſan perpetuā: nēpe tpalē hz: al's vni⁹ āni: al's biēnij: al's triēnij: al's q̄drienniꝫ: aut militauerit. vt. ff. de excu. tu. l. qui añt. ¶Tertia vo miſſio q̄ ifamia irrogat cū ignominioſa ſit ad honores quidē aſpirare nō ſinet mūera vo onoroſa nō releuat ignominioſa remiſſio. vt. ff. eo. l. j. t. C. de re mi-

BIU Cujas

li.l.milites.ꝛ.ff.de excu.tuto.l.sed milites.ſ.j. niſi forte in his locis in quibus cõmorari non licet. vt.ff.de re mi.l.sed milites. Sed infamiã dico irrogat ignominiosa missio si causa missionis significet decreto: alꝫs nequaq̃.vt.ff.ex quibus cau.infa.ir.l.ij.ſ.ignominie. sed intelligo q̃tũ ad infamiã: nempe q̃tũ ad cetera parũ est notata fuerit vel nõ missionis causa.vt.ff.de re mili.l.milites.ſ.missionũ. Itẽ hoc intelligẽdũ est in remisso: nõ exauctorato. si eñ exauctoratus fuerit licz causa non noiet infamis erit.vt ff.ex qui.cau.infa.ir.l.ij.ſ.ignominie. Quarta missio que appellat extraordinaria: vt dictum est: similiter immunitatẽ nõ prestat. cum enim fraudãdi muneris alicuius causa quis militat fraudẽ ei ꝓdesse merito displicuit.vt.C.qui mili.poſ.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.ff.de excu.mu.l.j.ſ.qui in fraudẽ.infamiã tamen nõ importat etiã si exauctoratio interceſſerit. vt.ff.ex qui.cau.infa.ir.l.ij. ꝛ.ff.de re mili.l.iij.ſ.nõ oẽs. ¶Ex predictis ergo colligere licz q̃ quattuor sunt cause in gñe ꝓpter quas miles sacro soluit.ſ.senectus infirmitas delictũ ꝛ fraus siue calliditas ꝓpria. In specie vo multe experiunt. Ecce eñ qui de adulterio vxoris sue cũ adultero pactũ fecerit sacro soluit: ꝛ deportari iubet. vt.ff.de adul.l. miles.in prin. Itẽ reus postulat⁹ si ante q̃ suã purgaret innocentiam nomẽ militie dedit statim sacro soluendus est. vt.ff.de re mili.l.vlti. maxime si executor alꝫs accusator hoc postulauerit.vt.C.de re mili.l.ij. Cohartales quoq̃ vel alꝫs curie nexibus obligati si ad militiã aspirauerint sacro soluti curiis ꝓpriis redduntur.vt C.de decu.l.q̃ derelicta.ꝛ.C.qui mili.poſ.l.iiij. Idẽ de colonis ꝛ similibus legit.vt.C.qui mili. poſ.l.iij. ¶Miles quoq̃ si rerum alienaꝝ conductor extiterit ipso iure sacro soluit.vt.C.loca.ꝛ cõduc.l.vlt. ¶Iste missiones ꝛ similes oẽs posteriori generi magis accedũt.

¶Quibus muneribus excusant hi qui impletam militiam ꝛc. Rubrica. 47

1 Onductores quoq̃ vectigaliũ fisci excusationẽ habẽt a ciuilibus muneribus. Ita tñ si principaliter negociũ exerceant ꝛ suo nomine. Quod nõ cõductionis beneficio sed fisci priuilegio dictum est cui oĩa cõductoris bona subsignata sunt: quapropter si etiam se vltro offerant phibẽdi sunt niſi parere fisco parati sint. vt.C.e.ti.ꝛ.ff.de va.mu.l.in honoribus.ſ. nõ alios.ꝛ.ff.de iur.immu.l.semper.ſ.cõductores. cõductores inq̃ legitimi.ſ.nõ palatini: nõ curiales: nõ milites: nõ clerici.vt.C.quibus ad cõduc.rerũ fisca.accede.nõ licz. ¶A quibus autem muneribus excusent hi qui post impletã militiã vel aduocationẽ per ꝓuincias suis cõmodis vagantes cõmorantur: ꝛ de priuilegiis eorum: licz in rubrica dicatur greca cõstitutio de his dũtaxat exponit simile.vt.ſ.ad treb.et de incertis personis. ꝛ.C.de offi.prefec. vigi.ꝛ vt nulli ad municipales.

¶De libertinis. Rubrica. 47

2 Onditio libertinitatis a muneribus ciuilibus non excusat etiã in ea ciuitate in qua libertus domicilium habet: immo tam ibi q̃ apud patroni originẽ munera subire cõpellitur.vt.C. eo.ti.ꝛ.ff.ad muni.l.de iure.ſ.libertos. hoc inquã verũ est etiã si patrono capto luminibus operas vel ministeriũ prebeat. liberti eñ propter patronũ a ciuilibus nõ excusantur muneribus. excipiũtur tamẽ senatoꝝ liberti qui patrũ decreto a tutelis excusantur si patronoꝝ negocia gesserint.vt.ff.ad munici.l.libert⁹ propter. in prin. Plane actus presertim seruiles liberti administrare nõ cõpelluntur inuiti.vt.C. ne libert⁹ actũ reipu.l.j. Patro honorib⁹ arcẽtur qui tñ ingenuis dare solent: vt decurionatus ꝛ similes: niſi ius aureoꝝ annulorũ impetrauerint.vt.C.ad.l.viſcellã. quod forsan hodie immutatũ est. cũ eñ oẽs liberti ex ipsa manumissione sint ingenui: nec indigeant auxilio alicuius ad oẽs honores tãq̃ ingenui possunt aspirare saluo tamẽ iure patronatus.vt in autẽ.vt liberti decetero au.non indig. annu. ¶Queri potest cur iste titulus hic ponit: cum idẽ in.vj. lib. reperiat⁹ ad quod dicimus quod ibi de iure patronoꝝ agitur. hic autem de obsequijs que in ciuitatibus debent exhibere.

¶De infamibus. Rubrica. 48

3 Infamia quoq̃ munerũ ciuiliũ vacationẽ nõ prestat. Circa ma quod cum priuilegij gratia teriã istã aliquibus conceditur delinquẽ q̃ gratia tribus non remittitur.vt.C.e.ti. priuilegij ꝛ.C.de decurio.l.nec infames.ꝛ.C.de his q̃ in qd̃ aliq̃s imple.ſtipẽ.l.j. quippe criminosum non digni existimatas: sed pena dẽ cõmittari.vt.C.de decu.ne q̃s. muneri nec pena cuiq̃ immunitatẽ tribuere cõsuevit.vt bus. vi ff.de interdi.ꝛ rele.l.relegato.ſ.vl. imo equiſſi multa simũ est vt qui i sordib⁹ reperit sordescat adhuc milia ꝓ ꝛ male meritus publicã penã nõ premiũ conse iaso. i ru quet: vt sit alijs exẽplo ad maleficia deterrẽda. bri.ff. de vt.ff.depo.l. bona fides. Ab honorib⁹ aũt q̃ in iusti. et tegri fruct⁹ holb⁹ cedunt infames dicũt arce iuri nimirũ famosis ꝛ notatis.ꝛ quos sceluꝫ aut turpitudo vite coinq̃nat ꝛ ifamia ab honestoꝝ cetu segregat dignitatũ porte claudunt. vt.C. eo.ti.ꝛ.C.de digni.l.ij.ꝛ.C.de re mili.l.iij. Nãq̃ postulãdi.testificãdi.assidẽdi.iudicãdi.honor infamib⁹ interdict⁹ est.vt.ff.de postu.l.j.ſ.remouet.ꝛ.ff.de testi.l.iij.ſ.pe.ꝛ.ff.de offi.assẽſ.l.ij.ꝛ ff.de iudi.l.cũ pretor.ſ.cũ autẽ. Iz dicat q̃ arbiter posit esse infamis ꝛ ꝓcurator ꝛ tutor forte vel curator.vt.ff.de arbi.l.pedius.ꝛ insti.de excep.ſ.vlt.ꝛ.ff.de postu.l.j.ſ.remouet. vnde colligitur q̃ predicta officia poti⁹ onera q̃ honores sunt ab honoribus inquã arceri debẽt infames. ſ. adipiſcendis ꝛ ẽt adeptis. infamia ergo nõ tñ impedit ꝓmouẽdũ verũ q̃ deijcit iã promotũ. vt.C.de decurio.l.infamia.ꝛ.C.de digni. l.iudices. ¶In summa illud queri potest cur

hic de infamibus tractet cuz. s. in. ij. lib. plenissime sit expositū. Rndeo ibi de infamādi causis: hic aūt de iure ifamium agit. cetera que de infamib⁹ desunt in summa. p. z distin. Ja. z i libello disputatorio solicit⁹ indagator ueniet.

¶De reis postulatis. Rubrica. 49

4 Rei criminū postulati: lz in eo iudicio onerosa munera nō euitēt nouos tñ honores petere nō debēt añq̄ purgata innocētia innocētes fuerint demōstrati. vt. C. eo. ti. postulati inquā: q̄ siquis accusatorē nō habeat honorib⁹ ꝓhiberi nō debet quēadmodū si accusator destiterit. vt ff. de mu. z ho. l. rescripto. §. siquis accusatorez. ¶Itē de nouis honoribus ideo dixerim: q̄ que sitam ante retinet dignitatē. vt. ff. ad muni. l. libertus. §. in q̄stionib⁹. plane illud sciēdū est q̄ ꝓhibitio hec ifra annū quo accusat locum hz. Nimirum post annū ab honoribus nō dicet nisi ꝓ ipm steterit quomin⁹ ifra ānū q̄stio terminet. vt. ff. de mu. z ho. l. reus delat⁹. z. ff. ad muni. l. lucius. §. idem rndit si per accusatorē. ¶Illud quoq; notandū est q̄ hꝭ de reis duntaxat criminaliter cōuentis legit. Nam ciuiliter cōuenti a quocūq; apud quēcūq; ab onerib⁹ non arcent. excipit tñ nisi reipublice debitor fuerit ex administratiōe aliqua vel pollicitatiōe quo casu ab honoribus ꝓhibet donec soluerit vel solutionis vice idoneis pignoribus vel fideiussoribus satisfecerit. vt. ff. de mu. z ho. l. rescripto. §. debitores. z C. de debito. ciuita. l. j. z. ff. de iure imu. l. v. §. cōductoribus. vel nisi status cōtrouersiā patiat: q̄ lz ordinata lite interim loco liberi habeat. vt. ff. de re mi. l. cui status. idē opinor z si de oībus bonis vel maiore pte controuersia inferat. Et maxime si honor qui defert pecunie desideret erogationem.

¶De his qui in exilium dati vel ordine moti sunt. 50

Circa hanc materiam huiꝰ rubrī. vide plene bar. in. l. q̄d ḡ. §. pena grauior. ff. ō hꝭs qui no infa.

5 Alia rei postulati cōuicti et dānati plerūq; i exiliū mittunt vel ordine mouētur: de his qui i exiliū dati vel ordine moti sunt videam⁹. Vel aliter. q̄ i exiliū q̄ dati z ab ordine moti interim honoribꝰ arcent. de his iseram⁹. Vel aliter. dixim⁹. ꝭ. de infamib⁹: lz q̄ relegatio z ab ordine motio ifamat. de his q̄ i exiliū dati vel ordine moti sunt audiam⁹. ¶Relegat ḡ q̄s vel remouet ab ordine: al's ꝑpetuo: al's ad tꝑs. itē al's ex crimine grauiori q̄ iportat infamiā. z i his oīb⁹ casib⁹: al's put dz: al's graui⁹: al's leui⁹ cōdēnat q̄ debeat. Siquidē ꝑpetuo q̄s relegat⁹: vel ordine mot⁹ sit nisi a p̄ncipe fuerit in integrū restitut⁹ ꝑpetuo ab honoribꝰ vacabit z sine honoribꝰ: nisi appellauerit. vt. C. de post. l. h. z. C. de sen. pas. l. j. z vlt. a principe in integrum ideo dixerim. q̄ talibus nullus cōmeatum remeatūve dare potest. nisi solus princeps. vt. ff. de pe. l. iiij. z. l. biui fratres. circa p̄ncipū. Et q̄ gñalis indulgētia tñ pene gr̄am facit: ifamiā aūt nō tollit vl' loca dignitatū restituit. vt. C. de sen. pas. re. l. gñaliter. vel corrigit illa lex q̄ vltimā fm. ſ. Si autē ad tꝑs fuerit ordine motus: vel exulare iussus siquidē ex crimine ꝑpetāte infamiā siue put debuit siue leuius fuerit cōdēnatus q̄ debeat: imo z si in totū pena remissa fuerit tñ post tꝑs et infamis remanebit licet iudex cōtrariū dixerit: q̄ facti q̄dē q̄stio i arbitrio iudicātis est. pene vō p̄secutio nō ex volūtati mādat: sed legis ptāti relinquit. vt. C. ex q̄. cau. infa. ir. l. ad tꝑs. z. ff. de decu. l. ad tempus. z. ff. ad munici. l. ordine. z. ff. de fur. l. nō potest. z. ff. de iniu. l. diuus. ḡ nō p̄cedentes honores retinebit: nec ad nouos potest aspirare: ni si iudex vt q̄dā opinant: certis rōnib⁹ motꝰ mi norē sniam dixerit. vt. C. ex q̄. cau. ifa. ir. l. si ser. nor. Si vero motus grauius violatus fuerit seueritas snie cū ceteris dānis trāsigere videtur. Et ideo post tꝑs velut trāsacto negocio honores recuperabit z famā: z ad nouos poterit honores cōuolare. vt. C. ex qui. cau. ifa. irro. l. si posidoniū. z. ff. de decu. l. ad tꝑs. z. ff. ad muni. ci. l. ordine. z de penis. l. in seruor. §. vlt. ¶Doc ita dixerim de crimine q̄ infert ifamiā. porro si ꝓpter crimē q̄ infamiā nō irrogat aliās relegef vel ordine moueat: quātūcūq; duret pena durat ifamia: finita pena finit ifamia. Et iō z ordinē amissum recuperat: z ad nouos honores cōscendet. vt. C. eo. titu. l. j. z. ij. z. ff. e. ti. ex qui. cau. ifa. irro. l. ij. z. ff. de decu. l. ad tꝑs. z. ff. ad. l. cor. de fal. l. falsi. hoc intelligo verum esse: siue put debet: siue minus aliquis condemnet. Sz si grauius ab initio cessat infamia. vt. ff. de penis. l. in seruorū. ipm tamē factum cū ad honores nō admittit quō relegatus vl' ordine motꝰ honores geret expectet ḡ pene iteritū. ¶In summa notañ. est q̄bicūq; diximus finita pena finit ifamia: statī regressus añriorē recuperat dignitatē. a nouis tāto tpe vacat q̄to per penā antiqua caruit. vt. C. eo. ti. l. ij. z. ff. ad municip. l. ordine. ¶Illud q̄ notādū puto q̄ lz etiā. ſ. dicti ad honores nō admittant munera tñ ciuilia nō euitant pena em̄ nemini cōsuevit tribuere immunitatem. vt. ff. de interdi. z rele. relegato rū. §. vlt. cetera q̄ ad hūc titu. ptinēt i summa ff. e. ti. diligēs lector poterit inuenire.

¶De filiisfamilias et quēadmodū pater pro his teneat. Rubrica. 51

6 Alia in exiliū dati vel ordine moti trāsacti muneris rōnem reddere cōpelluntur et pr̄ plerūq; p filio cōuenit. Ideo de filiisfamilias dicit. z quēadmodū pr̄ p his teneat videam⁹. Notat ḡ ad decurionatū vel aliud munus filiꝰ q̄nq; emancipatꝰ q̄q; in sacris cōstitut⁹. z in ꝫ casu al's cōsentit pr̄: al's nequaq̄. Itē si cōsentit pr̄ al's gerit filius i republica: p q̄ reipublice p̄ncipaliter ꝓspicit: al's nequaq̄. Cum filius emancipatus

BIU Cujas

ad aliquod onus eligitur: non tenetur pater: etiã si consentiat: nisi noiatim ꝓ filio fideiusserit: vel periculũ in se suscepерit: vel in fraudẽ gr̃a euitãdi oneris eũ emãcipauerit. vt. j. e. ti. ff. ad munici. l. vlt. ſ. antepe. Si vo filiusfamilias ad munus aliquod deuocet̃ siquidẽ nõ cõsentiat pater: de peculio dũtaxat & de in rẽ verso tenet̃. vt. C. e. l. vlt. & C. de decu. l. filios. & C. ne filius ꝓ pa. l. iij. & C. qõ cũ eo. l. j. Si aũt pater consentiat: insolidũ tenet̃ reipu. tanq̃ fideiussor in id qõ a filio seruari non põt. filius eñ primo excutiẽdus est. vt. ſ. qõ cũ eo. l. j. & ff. ad munici. l. ij. & l. libertus. & l. lucius. ſ. idẽ ñdit. & ff. de admi. re. ad ci. perti. l. filius. & C. de decu. l. filios. ſ. j. ¶ Cõsentire aũt videt̃ pater no

a minationi. si vel põs[a] nõ ꝺicat: vel si a nominatione facta suo noĩe appellet. vt. ff. ad muni ci. l. ij. & C. e. ti. l. j. & ff. de decu. l. honores. ſ. vlt. & C. e. ti. l. ij. Suo noĩe ideo dixerim: qz si noĩe filij appellauit cõsentire nõ videt̃. vt. ff. de decu. l. spurij. ſ. pater. Hoc aũt intelligo cũ filius qui noiatur munera subire põt ad que vocat̃. Alioquin & si pater expreſſim cõsentiat nõ tenetur: vt de filio infante quẽ pater decurionẽ esse voluit. vt. C. de mu. & ho. nõ cõtinua. Inter patrẽ & filiũ. l. j. & ff. ad muni. l. lucius. ſ. pe. Itẽ hoc exaudio cum filius aliquid gessit in re patris per qõ reipu. principaliter ꝓspicit: velnti si pecuniã publicã tractauerit vel erogãdã decreuit: vel curatores operũ: vel cui[ꝰ] alteri[ꝰ] rei pu. creauerit: vel quid simile fecerit. Alioquin si tutores vel curatores pupillis vel adultis nõ dederit: vel minus idoneos cõstituerit: vel nõ satis idonee ab eis satisdari curauerit non tenet̃ pater, nisi de peculio vel de in rẽ verso: licz nominationi filij cõsenserit: qz nõ solẽt teneri fideiussores magistratuũ: qui rẽpu. saluã fore ꝓmittũt: cuius pecuniariter nihil interest pupillis tutores dare. vt. ff. ad munici. l. ij. & ff. de pecu. l. licet. ſ. vlti. licz quidã peruerse intelligẽtes aliud dicãt fieri. ar. l. j. C. qõ cũ eo. ¶ In summa notãdũ est ꝙ licz pater nõ teneat̃ si nõ cõsentiat noiationi filij noiatoꝛ tñ detrimẽto muneris obligat̃. vt. C. e. ti. l. interest. ¶ Illud quoq; pretermittendũ non puto ꝙ filius inuitus qui excusationẽ nõ habet: patre quoq; inuito: & excusationẽ hñte ad munus vocat̃. q̃q; eñ pater nõ cõueniat̃: nõ tñ curie al's ciuẽ patrie in vtilitatibus põt auferre. vt. ff. de mu. & ho. l. iij. ſ. filius. & ſ. q̃uis. & l. honor. ſ. plebei. Nempe filiusfa. ex oĩbus causis tanq̃ pater fa. obligat̃. vt. ff. de act. & obli. l. filiusfamilias. Excipitur nisi pater & filius simul ad munus vocãtur: maxime ꝓtestati: vel pater prius nominatus fuerit: tũc eñ ꝓpter patrẽ vocabuntur filij nisi fuerint emãcipati. vt. C. eo. ti. l. fi. ſ. pe.

¶ Itẽ illud aduertẽdũ est ꝙ si aliquis decurionem adoptauerit & munera decurionatus susceпisse videat̃. vt. ff. ad municipa. l. lucius. ſ. idem respõdit. ¶ Hic breuiter diximus quẽad modũ parẽtes ꝓ filijs teneantur vocatis ad munus publicũ ꝙ qõ reipu. principaliter ꝓspicitur. Qualiter aũt teneant̃ si ad tutelas vel curas creati fuerint: vel ex ipsoꝛũ contractib[ꝰ] vel quasi in distinctione nostra q̃ sic incipit cuz filiusfamilias &c. plenissime poterit inueniri.

¶ De periculo successoꝛum. Rubrica. 52

1 SI pater consen sit cũ filio noĩatur ad munus nõ solũ ipse teneat̃ insolidũ: vt dictũ est. verũetiam successoꝛes suos obligatos reliquit cũ distinctio ne tñ. refert eñ vtrũ filius munus vel honoꝛes susceperit pr̃e superstite: an post decessum ei[ꝰ]. siquidẽ patre supstite filius munus vel honoꝛem acceperit oẽs patris heredes pro partib[ꝰ] hereditarijs obligant̃. Nimirũ hoc es alienum sicut aliud quodlibet de hereditate deducit̃. vt. C. e. ti. & ff. fa. her. l. si filia. ſ. idẽ scribit. & C. de decurio. l. j. & l. ĩ successiõe. Si aũt post moꝛtẽ patris subierit munera onus erogationis ad

b ipm tm̃ nõ ad ceteros[b] pertinet coheredes ẽt si pater ꝓ aljs filijs etiã iam muneribus functis interceſſerit. vt. ff. fa. herc. l. ex parte. ſ. filius. & ff. de mu. & ho. l. & si filiũ. & ff. ad munici. l. lucius. ſ. iij. nisi vel vnius pater filiũ suscepturũ munus suo periculo profeſſus esset: vel in vltima volũtate: vt de cõmuni patrimonio expenderetur dispoſuisset. vt. ff. fa. her. l. iij. ſ. vlti.

b Nõ ad ceteros. Adde ꝙ in cõtrariũ videt̃ tex. in. l. si filia. ſ. nerati[ꝰ]. ff. fa. her.

¶ De mulierib[ꝰ] & in quo loco munera sexui cõgruentia & honoꝛes agnoscãt. Rub. 53

2 PRimus supra ꝙ mulieres a quibusdã muneribus excusant̃: & a quibusdã non. Nunc audiamus in quo loco munera sexui cõgruẽtia eas subire opoꝛteat. ¶ Inducitur ergo munus mulierib[ꝰ] alias patrimoniale: alias personale: et in hoc

c casu: aut nuptis: aut viduis[c]: aut virginib[ꝰ] iniungit munus patrimoniale oẽs mulieres ibi subire opz vbi posſeſſiones ꝺstitute sunt. vt. C. eo. ti. in fi. l. ¶ Personale vero munus qõ sexus muliebris patit̃: vel honoꝛ siquidẽ virginib[ꝰ] ꝺdicat̃ apud suã oꝛiginẽ subire cõpellunt̃. vt. ſ. de mu. & ho. l. filios. ¶ Virginis[d] appellatione

d intelligas oẽm mulierẽ q̃ virũ nõ habuerit ẽt si coꝛrupta sit. Jdẽ est si maritũ habuerit: ſz nõ legitimũ. vt. ff. ad munici. l. de iure. ſ. vl. Si aũt honoꝛes vel munera nuptis vel viduis imponã tur: ibi suscipere coguntur vbi per ꝺditionẽ mariti ꝛũ ꝺomiciliũ mutauerint. i. apud ĩcolatũ mariti: nõ apd oꝛiginẽ ꝓpriã. vt. C. e. ti. & ff. ad munici. l. filij. ſ. j. & l. vlt. & ſ. itẽ rescripserũt mulierẽ. Nimirũ si mulieres honoꝛe maritoꝛ exiguntur & gñe ipsoꝛ nobilitãtur. & domicilia & eoꝛ psonis imittant̃. vt. C. de digni. l. mulieres. & ff. de iudi. l. exigere. decet eñ vroꝛes ꝺiugis tã supstitis q̃ ẽt moꝛtui claritate frui anteq̃ virum & aliũ soꝛtiant̃. vt in autẽ. de ꝺsulib[ꝰ]. & in autẽ. de nup. ſ. nõ tm̃ pmittim[ꝰ]. & C. de ĩcolis. l. vl. Apd incolatũ inq̃ mariti nõ apd oꝛiginẽ ꝓpriã muneribus femĩe fungi debẽt nisi iã puẽte fuerit. i. muneribus publicis ꝺestinate. vt. ff. de iurisdi. om. iu. l. cũ qdã. & ff. ad munici. l. icola. & ff. ꝺ iu-

c Vidue. Vidua q̃ ad viuit ĩ viduita te remanet in familia viri mor tui. ita paul. de ca. l. fi. C. de vb. signi.

d Virginis. Vir go ꝺz q̃ virũ nõ cognouit. ſz mulier ꝺz illa q̃ virum cognouit. glo. est ĩ l. alioq̃n. ff. ꝺ ẏhe. emptio.

a Si vel põs. De ista materia an põs & tacẽs dicat̃ cõsenti re hẽs p alexã. in hoc ti. in postilla posita in j. hẽs etiã per doc. in. l. ij. ſ. volũ tate. ff. soluto ma. vbi etiaz alexã. in iij. colũ.

BIU Cujas

re immu.l.semp.ff.hoc circa. ¶In summa illud notādū est:q ea q̄ desponsata est ante ꝓctas nuptias suum nō mutat domicilium:z ob id non apud incolatū:sed in sua ꝓpria patria munera spōsi sustinebit.vt.ff.ad munici.l.ea q̄ desponsata. Illud tñ fortissime alīs fortasse q̄ cū fere ab oīb⁹ officijs ciuilib⁹ semote sint z corpalia munera mulierib⁹ denegenť cōstetq; q̄ psonalia sunt corpaliaq; munera psonalia mulierib⁹ imponanť.vt.ff.de reg.iu.l.femine.z.ff.de mu.et ho.l.iiij.ff.corporalia. z.l.vlť. in princi.l. ad qđ breuiter rñdeť.s.q illa regula exceptionē recipit:nec oīa corpalia mūera feminis denegant.

¶De legationibus. Rubrica. 54

3 Exposuimus de muneribus in gñe:nunc de legatiōibus spāliter audiamus. Videam⁹ q̄ qs dicat legat⁹:qs possit esse legat⁹:q̄r sit eligendus:quo loco:z quot debeāt eligi:vtrū vn⁹ tm̄ vel plures:ad quē legatio mittēda est:qđ legatiōis tpe legat⁹ agere debeat:z qđ nō:q̄ sit ei⁹ pena q̄ legationes deseruerit:z qđ beneficium habeat si bene eā peregerit.

Quis dicat legatus.

4 Tā legatione durante ꝑ ea finita. ¶Legatus ōr q̄ gratia negocij sue ciuitatis vel ꝓuincie ad ꝓncipē vel alium decreto ciuiū vel ꝓuincialiū peregrinať. Et de tali legato hic agiť.alīs legat⁹ ōr vt pōsulis q̄ ante pōsulē qñq; ad ꝓuinciā decretā mittiť. maxime cū ꝓconsul mozā necessariā in itinere patiať.vt.ff.de of. pcon. z le.l.iiij.ff. vlť.z.l.v. alīs legatus ōr q̄ p negocio ecclesie sue vel epi ad summū pontificē vel ad ꝓncipē destinatur. vt in autē.de san.epi.ff.reuerēdissimi. Alīs legatus nūcupatur q̄ a summo pontifice vel ꝓncipe vel a rege vel maxima potestate ad ꝓuinciā:ciuitatē:vel psonā aliquā destinať.vt.ff. de of.asse.l.diē functo.z.ff.loca.l.sed ades. ff.vlť. maximaꝝ ergo ptātū nūcij p excellentiā legati noīanť:ceteroꝝ vo z si nobiliū nuncij a gñali non recedētes vocabulo missi:vel nuncij appellanť. Qui vo ad causam spālem finiendā mittiť vel ad audiēdā causam:nō legatus:sed delega

Quis possit eē legatus.

5 tus nuncupatur:etiā si a ꝓncipe mittať. ¶Legatus esse pōt qlibet etiā filiusfa. si non vetať vel legibus se excusat. Vetať q̄ postulare non pōt z debito:reipu. lz fisci debito:nō ꝓhibeatur.vt.ff.e.ti.l.iiij. Excusatur aūt qs numero triū liberoꝝ.vt.C.e.titu.l.j.lz.v.sint necessarij ad munerū alioꝝ vacationē.vt.ē de his q̄ numero liberoꝝ se excu.notauim⁹. Itē excusatur accusator ne ad amicū vel domesticū eius quē accusat tanq̄ inimicus legatione fungiť.vt.ff. eo.titu.l.iiij. Nimirum amicus inimici mei me⁹ dicitur inimicus. vt. C.de inoffi.test.l. liberi.

Adde q̄ amic⁹ inimici mei ꝓhibet dicere testimoniū

Item excusatur qui legatione vel alio munere functus est.patri autem ꝓpter filium vel econuerso lagatione functis vacatio non conceditur licet alia munera que pecunie ꝓstationē habent inter patrem et filium ꝓtinuari nō debeant.vt.ff.eo.ti.l.filio ꝓpter patrē.z.C. de mu.z ho.inter patrem z filium. non cō.l.j. z.ff.Ceteros excusandi casus.ē.de excu.mu. diligens lector inueniet et in sequentibus titulis.

6 ¶Eligendus est legatus in legatus in loco publico:interueniente decreto omnium ciuium vel prouincialiū aut maioris ptis:z auctoritate pape:nisi ꝓuincialis legatus esse dignoscitur.presidi enim prouincie hmōi nō datur arbitriū.vt.C.e.ti.l.si qđ extraordinariū.z l.vlť. ¶Quibus ciuitatib⁹ edicto diui vespasiani ꝓcipiť ne plures q̄ duos legatos mittāt.vt ff.e.ti.l.iij.ff. vlť.forsan ꝓuincia plures pōt de

7 stinare. ¶Ad ꝓncipem legatio faciēda est siue agat in vrbe siue i ꝓuincia.vt.ff.eo.titu.l.paulus.sed et ad alium fieri potest:licet perraro si mittēda

8 sit.vt.ff.e.ti.l.iiij. ¶Agere ōr legat⁹ legatiōis tēpore ad qđ dūtaxat legatio postulat.quippe in rem ꝓpriam vel alterius nihil p se agere debet sine pmissu ipiali.vt.ff.e.ti.l. paulus. ff. paulus.z.l.legat⁹.z.l.his q̄. Excipiť tñ nisi dānum vel iniuriā patiank.de q̄bus etiā p se tpe legationis poterūt experiri.vt.ff.eo.ti.l.paulus rñdet de eo.z.l.legatus. Item nisi tutorio vel curatorio noīe experiantur vel cōueniant: qđ eis licet etiā legationis tpe.vt.ff.e.l.si absenti.ff.j.p se inquā poterit postulare.p alium etiam contra rēpu.cuius legatus est a principe quid poterit. vt.ff. e.ti.l.iij. Hec quoq; ff.vt legatus nihil legationis tpe agere debeat in telligēda sunt i his q̄ anfract⁹ exposcūt iudiciarios z q̄ facile nō pñt citra legatiōis impedimētū sopiri. Nā q̄ vēdere z emere atq; alia cōtrahere p que legatio nō impediť nō prohibē-

Que sit pena deserti legationē,

9 tur.vt.ff.e.ti.l.legatus creatus. ¶Deserit qs legationē:alīs spōte:alīs necessitate cōpulsus vbi et sponte legationem deseruit ordine moueri:et pena quoq; extraordinaria plecti debet.vt.ff.eo.ti.l.j.atq; etiam omnia commoda que cūq; perceperit reipu.a qua illa consecut⁹ est restituere compelletur. vt.C. eo.ti.l.ij.hanc autem penā is sol⁹ pendet qui peccauit.nempe vnius legati cessatio alteri nō nocet: q̄ vt opotet munus perfecit.vt.ff.e.ti.l.ij.ff.cessatio. Si autē legatiōe vrgente necessitate legatus legationem dimiserit:nedū penā nō patitur: verū quoq; cōmōda que proficiscens accepit poterit retinere z etiā petere:tam ipse q̄ comites, ipsi⁹ qui eodē tempore cum alio nō fuerint.vt. ff.e.l.legatus autē.ff.j.z.ff.lo.z condu.l.sed ades.ff. vl.z.ff.de offi.asse.l.diē. Quid ergo si dubiū fuerit vtrū volūtate an casu a legatione cessauerit ordini patrie sue hoc ꝓbare ꝓpellit: vel accusatus ante ꝓsidē rñdere.vt.ff.e.ti.l.ij.ff.vtrū.z.C.

Quid legationis tpe legatus agere dēat.

10 e.ti.l.ij. ¶Illud ꝓcipuū ē qđ tpe legationis legati beneficium hñt vt a quoq; violari non debeant etiā si legati postiū fuerint:vel aliorū q̄bus legatiōe durāte bellū idictū sit. Qui ergo contra ius gentiū legatos pulsauerit hostibus dari Quiti Outij rñso ꝓcipiť: quē si hostes nō receperint in libertate remanere lege ita statuz ē.vt.ff. e.ti.l.vl. Inde legati sctī nūcupāt.ff. q̄ violari nō debēt. A sanguinib⁹.i. herbis: qs romanoꝝ legati ōferebāt ūsigniū; sicut grecoꝝ

BIU Cujas

eas q̄ firitia nolantur.vt.ff. de re.diui.l. sanctū est. Hoc quoq; aliud legatiõe durante priuilegium habent legati scz ne a quoq; cõueniãtur quia reuocãdi domũ ius habẽt: nisi vel in legatione ꝛtraxerint. vel vt legatiõis tẽpore solue rent cõstituerint.vt.ff.de iudi.l.ij. ſ. legati.ꝛ.l.si quis in legatiõe.ꝛ.l.cum furiosus. ſ. qui legationis.ꝛ.ff.de cõsti.pecu.l. eum qui. ſ. j.ꝛ.ff.eo. l.cum querik. aut nisi agant in legatiõe. q̄ licet agere non debeãt: tñ quia quilq; eos nõ repellit iudicio meo respõdere cõpelluntur: nisi de furto dãno vel iniuria: q̄ in legatione passi sunt experiãtur.vt.ff. de iudi.l.ij. ſ. legatis. et l.legatis.ꝛ.l. q̄ non cogitur. vel nisi dies actionis extirura sit. quo casu ad hoc tñ iudiciũ suscipere cogitur: vt lis cõtestetur ꝛ in prouincia transmittãtur. Itẽ intelligo in ceteris in q̄bus mora periculosa est. vt.ff. de iudi.l. sed ꝛ si restituatur. ſ. edilis. vel si non añ legationẽ iudiciũ susceperint: quo casu etiã in legatiõe absentes defendi debẽt. vt.ff.e.l.eundẽ. ſ. j. ſz sane in legatione cõueniri nõ debeat: tñ hec dilatio iudicij sine dãno tẽporalis actiõis creditoris debet fieri. vt.ff. de iudi.l.ij. ſ. legatis. in fi. ſ. ꝛ in auk. de sanctiſ. epis. ſ. reuerendissimi. Itẽ cũ reipu. causa peregrinẽtur oĩa priuilegia reipu. causa absentiũ sortiũtur. Refert tñ vtrũ pro ciuitate romana: an pro ciuitate alia legatiõe funganꝰ. si pro ciuitate romana reipublice cã absunt. vt ff. de acqui. here. l. cum quedã. in prin. ꝛ. C. ex q̄. cau. ma. l. j. Porro si pro alia ciuitate legati sint cum cetere ciuitates illius respectu priuatay loco habeanꝰ. vt. ff. dever. sig. l. bona. ꝛ. l. eũ qui. non sunt absentes cã reipu. sed tñ eodẽ priuilegio vtũtur adiuti bñficio gñalis clausule pretoriane. vt. ff. ex q̄. cau. ma. l. ſz ꝛ si. ſ. hec clausula. ꝛ. ff. de acq̄. here. l. refert. ſ. hoc añ. ꝛ sik̃ia priuilngia ꝺsequũtur legati ex quo creati sunt: nõ ex eo dũtaxat tpe quo terrã itrauerint ad quã mittũtur. q̄d tñ si de hoc dubitek an legati sint rome pretor de hoc cognoscit forsan. in prouincijs preses. vt. ff. e. ti. l. legati. ¶ Finitavero legatione hmõi habẽt bñficia. Ecce eñ quieti donãtur: ꝛ ab hisdẽ ꝛ ab alijs psonalibꝫ mũeribꝫ biẽnij habẽt vacationẽ. vt. ff. eo. ti. l. paulus respõdet. ſ. eum q̄. ita tñ si de lõginquo nõ de primo peregrinati fuerint. vt. C. e. ti. l. ij. Itẽ ita demũ si sine noĩe functi sunt legatiõe non vicariãdo. vt. ff. eo. ti. l. filius. ꝛ. l. vicarius. Eo tñ intellecto q̄d legati vicarios dare nõ pñt alios nisi filios suos. vt. ff. e. ti. l. ij. ſ. legati. Itẽ salariũ siuevia ticum q̄d legati nũcupantur de publico consequuntur: nisi gratis legationẽ susceperint faciendã. vt. ff. e. ti. l. ij. ſ. vl. ꝛ. ff. de mn. ꝛ ho. l. vl. ſ. hi quoq;. ¶ In summa illud notãdũ est q̄d sicut cetera munera per ordines indicẽda sunt: ita et legatio. nec eñ quis munere legationis fungi compellitur: nisi priores q̄ in curiã electi sunt fugantur preterq; si legatio de primatibus viris personas desideret: tunc enim ordo frangitur vt diui adriani rescripto cõtinetur. vt. ff. eo. l. iij. ſ. vlti. ¶ Illud quoq; obliuioni tradendũ non est q̄d vnus homo plures legatiões eodez tẽpore põt suscipere: si ꝛ sumptꝰ ꝛ itineris compendiũ subeat. vt. ff. e. ti. l. eundẽ. Preterea hic aliud silendũ non puto. q̄d legati finita legatione legatiõis quasi durãtis non cõsequũtur priuilegia licet ibidẽ remaneãt. nec eñ publici cõmodi causa manere videtur ſz sui. vt. ff. de iudi. l. ij. ſ. legatis. ꝛ. ff. e. l. is q̄. nam cũ ꝑpter officiũ aliquod tribuitur priuilegiũ finito officio expirat priuilegiũ. vt in libello disputatorio varijs exemplis notauim⁹. Item illud notandũ est q̄d legati legatiõe finita a muneribꝫ ꝛ honoribus ciuilibus vacationez habent. Et si ante perceperint suffragia dignitatũ: sed forsan percepta salaria restituere cõpelluntur cum muneribus non fugantur. vt. C. eo. titu. l. vniuersi.

¶ De excusationibꝫ artificũ. Rubrica 55

4 Ex artificũ excusatione hic solum sciendũ est q̄ artifices in singulis ciuitatibꝫ breuibus cõprehensi personalibus munerũ immunitate gaudẽt. Nimirũ in discẽdis artibus ~~ocium est accõmodandũ quo magis cupiant et ipsi peritiores fieri: ꝛ filios suos faciãt erudire docendoq; suscipiãt qui docere sufficiũt. vt. C. eo. ti. j. ꝛ. q̄. ꝛ de iure immu. l. vlt.~~ Dicitur igitur nõ de oĩbus intelligo artificibꝫ sed de his qui mo a narchiam obtinẽt docendi[a]: quiq; studio indesinenter inuigilant: matriculis magistrorũ recepti. vt. ſ. de cõfeſ. ꝛ medicis plenꝫ notauimus.

a Docẽdi nam hij alijs sũt proponẽdi. Et ad meteriaz huius. l. vide q̄ dicũt alex. ꝛ alij. ī. l. j. in pe. col. ff. sol. ma. de fabro maleante. ꝛ ibi dominus Jaſ. qui respondet ad istaz.

¶ De potioribꝫ ad mũera nolandis. Rub. 56

5 Primus qualiter ciuilia munera indicẽda sint: nũc quibus indicẽda sint videamus. vel aliter. nõ solũ artificio excusak quis vt dictũ est: verum si aliũde potiorẽ nolandũ crediderit. Et ideo de potioribꝫ ad munera vocandis audiam⁹. licet eñ per ordinẽ gradatim inducantur: tũc tñ locus est ordini cũ oẽs qui muneribus fungi debent reperiũtur idonei: alioquin ordine nõ seruato potioribus quibuscũq; munera indicunk. vt. C. e. ti. ꝛ. ff. de decu. l. honores. in prin. l. ꝛ. C. de decu. l. ad subeunda. et. ff. de mu. ꝛ ho. l. rescripto. in priu. ꝛ. l. vt gradatim. in prin. Excipitur cõparationis specierũ munus in quo potior non eligitur: sed pro modo possessionis a summis vsq; ad infimos sarcina decurrit. vt. C. qui. mu. vel presta. l. j.

¶ Si ꝑpter ĩimicitias creatio fctã sit. Ru. 57

6 Via per inimicitias creatio facta excusationez tribuit quid iuris sit si propter inimicitias creatio facta fuerit exponam⁹. Si ergo ab inimico inimicitie cã quis ad honores vel munera vocatus fuerit: hoc ipsum ei vacationẽ tribuit quia publice interest nõ ex inimicitijs creatiões fieri ſz extimatiõe vera ꝛ cõmodo reipu. vt. j. eo. ti. Itẽ de tutore legik. vt insti. de excu. tu. ſ. item si propter. Naz ꝛ sniа ab inimico arbitro lata per quãdã appellatiõis spẽm in modũ exceptiõis

2 3

BIU Cujas

Vide ale xã.i.l. qz poterat. in.ij.col. ver.z iux ta predi cta.ff. ad trebel.et are. in. l. ij.ſ.itẽ ſi in facto. vbi po nit que dam ſimi lia.in.iij. no.ff. de ver.ob.

infringitur.vt.ff.de arbi.l. non diſtinguem⁹.ſ. cum quidã. Sui quoq; iudicis examen poterit quis declinare ſi eum ſibi aſſerat inimicũ.vt.ff. de lib.cã.l.ſi pariter. z ſuum procuratorẽ etiam poſt litez cõte.a procuratiõe repellere.vt.ff. de lib.cã.l.ſi pariter.z de pcu.l.ex illo. ¶Sed que ritur nunquid ipſo iure irrita ſit notatio inimi citie cauſa facta:an per appellationẽ debeat ir ritari.ad quod dicimus qõ per appellatiõis re medium non debet infringi.vt.j.titu.proxi.

¶De ſumptuũ recuperatione. Rub. 58

6 QVoniam propter inimicitias creatus: vel al's perpetua vacatiõe gaudens ſumpt⁹ quos propter iniuſtã notationẽ fecit a nominatore poſtulat qñq; reſtitui de ſumptuum recuperatiõe dicamus:ergo q propter inimicitias vel gatia vexãdi eum q'ẽ ſcit excuſationẽ habere ad munera vocat.appellatiõe interpoſita ſumptus oẽs quos notatus in lite fecerit reſtituere cogit.vt.C.eo.ti.z.C.de excu.tu.l.ſemel.z.ff.de vaca.mu.l.j.z.C.de decu.l.ij. Maz et in cauſis aliſs q temere aduerſariũ ad iudicium vocauerit viatica z ſumpt⁹ litis pſtare cõpellit. vt.C.de epi.z cle.l.oẽs q.in fi.z.ff. de iudi.l.eum quẽ. Intelligo in vtroq; caſu ſacramẽto vocati declarãdos.vt.C.de iudi.l.pperãdũ.ſ. ſinautẽ ab.z.l.ſancimus. hodie prius a iudice taxatione facta.vt in aut.de iudic.ſ.oportet.

¶Si poſt creationẽ q̃s deceſſerit. Rub. 59

8 SIante diẽ ſubeundi a ſe muneris vocat⁹ deceſſerit:nullum onus ad heredez ſuũ trãſmittit. vt.C.e.ti. niſi dies per appellationẽ ipſius dilata fuerit:appellatiõe pendente deceſſerit.qđ diſtinguit vtrum ad honorẽ vel munus vocat⁹ fuerit.ſiquidẽ ad honorẽ eo mortuo cauſa honoris eius extinguit. vñ non cõpellun tur heredes appellationis reddere cauſas.vt C.ſi pẽ.ap.mors interue.ſi ad decurionatũ. Si vero ad munus vocat⁹ appellauerit z ea pendẽte obierit:heredes eius ꝓpter periculuz medij tẽporis cauſas appellatiõis agere cogũtur ad inſtar tutorũ z cura.vt.C.de excu.tu.l. quãꝯ.et ff.ſi tutor vel curator vel mammi.appel.l.j.et ij.z.ff.ſi pen.appel. mor⁹ inter.l.j.z ff. de admi. tu.l.tutores vel cu. Vel dicas idem eſſe in honoribus z muneribus ſi reipu.interſit ſubeundis a ſe. A ſe ideo dixerim qz ſi pater filiuz [illegible] ſuſceptorũ ſub periculo pfeſſus fuerit:licet añ diem ſubeundi deceſſerit tñ heredes ſuos oẽs obligatos relinquit.vt.ſ.de pericu.ſuc.pa.z.ff. fa.here.l.ſi filia.ſ.idem ſcribit.

¶De tabularijs ſcribis logographis z cenſualibus.Rubrica 60

9 QE muneri. et honoꝝ.ſ.dictũ eſt. Sed qz notia vocatorum ad honores z munera a tabularijs ſcribunt.de tabularijs ſcribis z logographis videamus. Exponam⁹ ergo qui dicantur tabularij:qui ſcribe: qui logographi: et quot modis nuncupentur: qõ ſit cuiuſq; officium:z quale:z quales hoes ad huiuſmodi officia debeant notari. ¶Tabularij dicũtur qui faciendis publicis inſtrumentis publice preſunt in ſingulis ciuitatib⁹.vt.j.e.ti.l.ij.z.ſ.de exactori. tribu.l.j.hi quoq; notantur libz arij.tabelliões: catholiciani. ¶Scribe dicunt qui circa principẽ vel alios magnos iudices actis geſtiſq; oficiendis deputati ſunt.hi ſcriptores.notarij. libellẽſes.memoriales.pragmaticarij.epiſtolares. exceptoreſq; appellãtur. ¶Logographi nuncupantur qui publice tñ ratiõibus deſcribẽdis deputati ſunt: hi quoq; numerarij appellãtur. vt.C.de ſuſceptoribus z archa.l.duos.indifferẽter tñ his vocabulis vtimur.z alterũ pro altero plerũq; ponitur. ¶Sunt z alij ſcriptores medi 10 cine qui medogramate notantur. ¶Tabularij officiũ eſt ſinguloꝝ actus geſta facta conficere ſubſcriptiõib⁹ proꝝ:ijs roborare: q̃propter ſerle officiũ gerere dicũtur z ſerui appellantur publici.z ex ipſorum ſtipulationibus tanq; ſeruorum ſingulis qui ſtipulari maxime nõ poſſunt vel forſan abſentes ſunt actiões vtiles q̃runt. vt.C.de ſeruis reipu.ma.l.vl.z inſti. de adop.ſ. cum autẽ.z.ff.de adop.l. nõ aliter.z.ff.rem pu. ſal.fo.l.ij.z.ff. de magiſ. conueni.l.j.ſ. exigere. Porro cuius ſerui publici denominãtur: tamẽ ad hoc officiũ in ſingulis ciuitatibus z prouincijs non niſi liberi hoes debent promoueri. Si ergo ſeruus ordinatus fuerit:ſiquidem dño ignoraãte forſitan verberari z dño reddi debet. ſi vero ſciente dño ſeruus vel colon⁹ ad huiuſmodi officiũ promotus fuerit dñs quidẽ obligabitur inq̃tum fuerit publice vtilitati proratiocinijs q̃ ſeruo vel colono agẽte facta ſunt: et ſeruus verberibus affect⁹ fiſco adiudicetur:do minorũ enim interfuit ab initio prouidere ne publicis actibus priuata ſeruitia immiſcerentur.vt.C.eo.titu.l.generaliter². decuriones ta 12 men ab huiuſmodi officio debent abſtinere.vt C. de decu.l.vniuerſos. Ergo multo fortius ad uocati licet id indifferenter fiat mediolani:legibus tñ debent eſſe imbuti ne ſi vetitorũ cõtractuum inſtrumẽta cõſcripſerint grauiſſime puniantur.vt.C.de ſac.ſan. eccle.l.iubem⁹. z.C.de ad trib. eunuchis.l.vlti.z.C.vt nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat colonos.l.j. ¶Quid tñ ſi curialis huiuſmodi officio ſponte ſe emancipauerit. referat honorem decurionatus depoſito q̃tum ad hãc ſequitur cauſam pertinet queſtioni ſubiacebit ſi de fide inſtrumẽti contigerit dubitari.vt.C. eo.titu.l. quicũq;.z.C. ad l.co. de fal.ſiq̃s decurio.cuius ſolius teſtimonio creditur: niſi caſus legis excipiatur.vt in aut. de fide inſtru. ſ.ſi vero. et in 11 aut.de here. z fal.ſ.hinc nobis. ¶Scribe officium eſt geſta conficere dicta teſtium allegationeſq; partium in actis redigere: iudiciũ epiſtolas libellos edicta decreta ſcribere: preſtita vi de licet miſſa recipere.vt.C. de appel.l. precipimus.z.l.in offerendis.z.l.ſi quãdo. In ſentẽtia queũq; in eo ſcrinio ſcripta z al's ſcriptis expedienda ſunt ipſe vel miniſtrãtes ſibi debẽt age

Quid ſit ta bularij. Quid ſit logographus. Quid ſit ſcriba. et ſcribe. et grapti. Quid ſit officium. teſtimo. refert. bart. in miſſ. ſpo.

BIU Cujas

Qđ sit officium logographi.

re. ¶Ad logographi officium pertinet publicas rones describere: quantū sit a collatoribus acceptū quantūve sit ꝓ annonis vl salariis militariū erogatū in scriptis redigere: debitoribus eorum publicas apochas securitatēq; soluentiū graphiare. Et in summa quicquid in ratiocinijs publice scriptis idiget expedire. Sed duo ministeria nō puto forte seruilia: iz opiner tales hoies ad illa ordinādos quales ad tabulariorū diximus ꝓmoueri. ¶In ſūma notandū est q in p̄dictis officijs omnes ministrantes ad nullū aliud genus militie inter palatiū posſūt peruenire: sed in quacūq; vbicūq; inuenti fuerint militare reiecti ꝓtinus ab ea: nisi quinquēnali p̄scriptione turi fuerint officijs municipalibus restituenf quatenus nihil publicis no ceatur aut minuaf vtilitatibus ⁊ suis corporibus reddanf quos patris vel maiorum oblatio vel sua constringit. vt. C. e. ti. l. j ⁊ vlti. Paterna ergo deuotio filiū obnoxiat fortune curiali sicut obligat regule monachali. ¶Illud q̄q notandum est q̄ prefati scriptores in oībus nocumētis que fiunt in iudicio vel extra nomen imperatoris ⁊ annos imperij eiusdem p̄ponere debent. Secundo appellatione cōsulis qui illo anno est ꝓferre. Tertio mensem ⁊ diem quo instrumentum cōficitur. Quarto ciuitatis annus scribatur. Quinto negocij series. Sexto quo loco. Septimo ꝯtentum ⁊ testiū subscriptio. Octauo tabellionis subscriptio. vt. C. de fi. instr. l. cō tractus. si hoc de consuetudine ꝓuincie fuerit. vt in autē. vt nomē impera. ꝓponaf oībus decurionibus apud italie vō ꝓcipuam partē nomen xp̄i ꝓponif: anni incarnationis eiusdem sequif nomē impatorijs ⁊ ip̄erij ānus: sic deīde mēsis ⁊ dies ⁊c. que sequunf ¶Hoc quoq; sciendum est q̄ tabularij p se in ꝯtibus ⁊ gestis debent interesse ⁊ cōpletionē dare non per alios ministrātium sibi: alioquin ipse cadet ab his q̄ vocantur stationibus et surrogabitur ille qui missus est vl alius si ipse reperiaf indignus: instrumentū nō vocabitur: nec ꝓpter minorē cōtrahentiū frequentiā ipsorum questus minorabūtur cum melius sit pauca agere caute: q̄ multis interesse periculose. In ⁊stātinopolitana tm̄ ciuitate licitū est vnicuiq; tabulario gestis solēniter factis apud magistrū cēsus aliquē sibi ministrantiū cōstituere qui ⁊ctibus oībus iterſit vt dimissis ⁊cribus al's ꝯtibus ipse cōpleat. et in autē. e. ti. Illud q̄q in ciuitate p̄dicta spāliter obtineat vt protocolla semp dimittanf in chartis: nec incidātur: nec in alia charta instrumēta scribanf: nisi i ea in qua ꝓtocollum scriptum est: quod vulgo sceda siue romana appellatur. vt in auten. eo. ti.

De istis vide copiose p bar. i p he. ffor. vbi istas qōnes examinat. ⁊ mlto plures. vide per eum.

¶De suscep toribꝫ ꝓpositis ⁊ archarijs. Ru. 61

Disserimus supra de tabularijs et de his q̄ publicas rōnes cōscribūt. Sz q; susceptores tributorū secū tabularios hf̄e opz ad suos actꝰ officiendos: de susceptoribꝰ ꝓpositꝫ ⁊ archarijs videamus. Inq̄ramus ergo qual's sint eligēdi: quāto tēpore ipsorū duret officium: ⁊ quale sit. In p̄mis tm̄ queritur cur de susceptoribus tributorum hic ponat ti. cum. s. de exactoribꝰ disserueritꝫ forte ibi de exactoribꝰ dicitur q̄ ab inuitis exigquēt: hic de susceptoribꝰ q̄ accipiūt a volentibus soluere. vel ibi de exactoribꝰ dicitur. q̄ a debitoribꝰ recipiunt. hic de susceptoribꝰ qui ab exactoribꝰ ipsis licet reclamare videātur. vt. j. co. l. diu. ⁊. l. medicos. ¶Eligēdi sunt susceptores a celeberrimo cetu consensu curie: sub actorum testificatiōe. vt. C. e. ti. l. exactores. Celeberrimū forsan cetum appello senatorum: vt cōuenientiū duarū partium curie: q̄ semper adesse debent cum de publica vtilitate tractaf. vt ff. de decre. decu. l. ij. ⁊ iij. Prepositi ⁊ archarij eodem forte mō eligūtur: vel forte ab ipsis susceptoribus preponūtur. ¶Susceptorū officiū annuū est: nisi forte aut cōsuetudo ciuitatis: aut auctoritas ordinis eos per biennū esse cōpellat. Nemo em̄ susceptoris munere functus ad idem officiū rursus debet astringi: priusq̄ se fuiculo prioris solicitudinis absoluerit. nā neq; eos q̄ placuerit grauare iusticia est: neq; illos qui displicuerint tenere prudētis est. vt. C. eo. ti. l. neminē. Idem forsan de prepositis ⁊ archarijs est intelligendū. ¶Susceptoris officiū est publica tributa sine mora suscipere ⁊ protinus sacris thesauris inferre. vt. j. eo. neminē. Nimirum si soluere volens oportuno loco et tēpore ⁊ q̄to tē a susceptore fuerit contēptus testibus adhibitis cōtestetur ⁊ debitā securitatē consequetur. rat. Et qui suscipere neglexerit duplū eius qđ debebatur fisco restituet. vt. C. e. l. j. ⁊. l. diu. qđ forsan est intelligendū demum amissa pecunia. vt ff. de solu. ⁊ lib. l. qui. x. in prin. ¶Prepositi ⁊ archarij officiū est publica tributa de manibꝰ maxime susceptorū accipere ⁊ publicis horreis archisq; inferre. ¶In summa notādū est qđ susceptores noui non tm̄ presentis anni debita debent suscipere: verū ⁊ species q̄ ex reliquis inferuntur precedētis anni. vt. C. eo. ti. l. iij. ¶Itē illud sciendū est qđ exactores ⁊ susceptores publicos equis mēsuris atq; ponderibꝰ debēt tributa suscipere ne collatores grauētur iniuste: quapropter moduenei atq; lapidei cum sextarijs atq; ponderibus per mansiones ⁊ ciuitates singulas debent collocari: vt tributariꝰ quisq; oculata fide percipiat qđ debeat susceptoribus dare. vt. C. e. l. modios. ⁊. l. vlti. ¶Illud quoq; notandū esse puto qđ frumenti quinquagesima: ordei quadragesima: vini ⁊ lardi quintadecima tributorū nole susceptoribus prestatur. vt. C. eo. l. modios. nisi forte quisq; ad prestationem maiorē se sponte obligauerit. vt. C. de annonis ⁊ tribu. l. vlti.

In q̄ difficultate exactores ⁊ susceptores.

A q̄ sint eligendi susceptores.

Qđ sit officium susceptorum.

¶De pōderibꝰ ⁊ auri illatione. Rubrica 62

Epōderibus et auri illatione: hic sciendū est qđ aurum siue argentū qđ a collatoribus prestaf materia vel materiatū fuerit equis pōderibus

BIU Cujas

accipi debet ne pretextu ponderum aliqđ incō modum ꝓuinciales sustineant. vt. j. e. ti. l. j. Im mo noua cōstitutione si collatores in mensuris vel ponderibus se grauari putauerint: speciem rum ꝛ rerū quidē mēsuram ꝛ pondera debent a glorioſissimis prefectis auri nō ꝛ ceterorum me tallorum glorioſissimo comite sacrarū largitio num accipere: ꝛ has mēsuras ꝛ pondera in sanctissima cuiusdam ciuitatis ecclesia cōseruare: vt ꝑm ea tam grauamen collatorum illatio fiscalium ꝙ militares ꝛ alie expēse fiant. vt auc. de collato. §. eos vo. ¶ In summa illud notāduz est qđ in singulis ciuitatibus debet vnus hō ꝓfici ꝛ qualitatē soldorum ꝛ materie discernēdaz qui pro sua fide atq; industria contētionem di
a rimat[a]: ita vt nec fallat nec fallatur a quoquā. vt. j. eo. ti. l. ij.

a Dirimat. Sz ab hmōi sñia posſit appellari. vid̄ p alex. in l. arbitro ff. qui sa tisd. cog.

¶ De auri publici persecutoribꝫ. Rubrica. 63

Auri publici persecutores absq; precepto viri illustris comitis sacrarum largitionum nō debent aurū coquenduz siue retinendū accipere: sed ꝓtinus absq; vlla dilatione sacris thesauris inferre. vt j. e. ti. ꝛ. C. de offi. comitis sacra. largi. ꝛ. C. de cano. largitio. l. j.

¶ De his que in publica collatione illata sunt non vsurpandis. 64

Quod ex publica collatione illatum est: ꝛ maxime iam vel in cōditis: vel in archa repositum a quoquā: presertim ab eo qui susceperit: vsurpandū: nō est mutui occasione vel ad alios transferandū: nisi sublimium hoc fecerit potestatuz iussione. vt. j. eo. ti. l. j. §. ꝛ iij.

¶ De auro coronario. Rubrica. 65

5 Auri coronarii dicit quod ad ipatoris coronam faciendā: vel forsan coꝛ q̄ certaminibus publicis deseruiūt deputandū est. Ad cuius collationem nullus astringit: nisi q̄ ex consuetudine ꝑ
b stare[b] consuevit. vt. j. eo. ti.

b Excō suetudie prestare. Ad materiā vid̄ que dicit dñs alexan. i. l. xxv. Liij dubio. in ij. vol.

¶ De irenarchis. Rubrica. 66

6 Via in socijs pax ꝛ tranquillitas necessaria est tributoꝝ prestatio retardet: ad quā cōseruādam deputati sunt irenarche. hic de irenarchis dicam[9]. Videamus ergo q̄ sint irenarche: ꝛ quare tali noīe nūcupant: ꝛ a quibus: ꝛ qualr eligant: ꝛ qđ sit eoꝝ officiū ꝛ quale. ¶ Irenarche sunt qui discipline publice ꝛ corrigendis moribꝫ ꝓferunt. vt. ff. de mu. ꝛ ho. l. vlt. §. ij. ¶ Dicti sunt irenarche quasi arcētes irā: vel qꝛ ire sumēde in turbatores publice quietis ꝛ pacis monarchiam fere gerūt. ¶ Eliguntur irenarche a decurionibus ꝛ ab ordine decurionum iudicio presidū ꝓuincialium idonei. vt. j. e. ti. ¶ Officiū irenarche consistit in sedandis rixis atq; discordijs: in concordia pacis ꝛ quietis per singula territoria retinēda: in latronibus ꝛ alijs malefactoribus cōprehendē dis ꝛ similibus. cum tamē latrones apprehendūtur debent ipsos de receptatoribꝫ ꝛ sceleruz socijs interrogare: ꝛ pro interrogationibus literas inclusas atq; obsignatas ad cognitionez magistratꝫ mittere. vt. j. e. ti. ꝛ. ff. de custo. reo. l. diuus adrianus. forsan tales sunt hoīes q̄ apō nos iusticie cōsules vel teugrani hodie nūcupātur. ¶ Irenarche officiū publicuz est ꝛ psonale: qꝛ cū animi ꝓuisione ꝛ corꝑalis laboris intentione sine aliquo gerentis sumptu ꝓpetratur. vt. ff. de mune. ꝛ ho. l. vlti.

¶ De argenti precio quod thesauris infertur. Rubrica. 67

Via plerūq; leui solui potest quod carius est. vt insti. de actio. §. hinc. hinc est ꝙ argentum debens si auruz soluere voluerit auꝛdiatur: ita vt ꝑ singulis libris argenti quinos soldos. i. bis. v. aureos debeat prestare. vt. j. eo. ti. Si autem es debuerit: ꝑ. xx. lib. eris soldum prestabit. vt. C. de col. eris.

¶ Explicit liber. x. C.

¶ Incipit liber. xj. C.

¶ De nauicularijs seu nauclerijs publicas species transportantibus. Rubrica. 1

7 Aperiori libro titu. de ꝺb[9] muneribus ꝛ stationibꝫ nemini se liceat excusare dictū est ꝙ cōparatiōi trāsuectionisq; frumēti specierū vniuersi sine vllo ꝓuilegio subiuganť. Sz qꝛ ꝑ nauicularios ꝛ nauclerios publice spēs trāsuehūtur: de nauicularijs seu nauclerijs publicis species transportātibus videndū occurrit. vel alr. Diximus. §. de publicarum specierum collatione: nunc de ipārum trāsuectione dicamus. Sed quia huiusmodi transuectio pleruq; per mare fiebat: ꝛ ob id per nauclerios siue nauicularios: de nauicularijs seu nau. publicis speciebus transportantibus audiamus. videam[9] ergo qđ erat hmōi nauiculariorum officium: ꝛ qualiter illud debeāt explicare: quod premium habeant rōne huius officij: ꝛ quam penam se male in eo versati fuerint. ¶ Officium nauicularioꝝ erat annonarias species a susceptoribus vel prepositis rei pau. accipere ꝛ romā vel ad castra in quibꝫ erant milites deferre. ¶ Recipere debent nauicularij spēs delegatas ꝛ acceptas infra annū q̄ debuerint inferre: securitatesq; accipere: q̄ ꝛ ꝙtitatez ꝛ qualitatē illaroꝝ edoceāt ꝛ die etiā illatiōis: ꝛ intra aliū annū redeuntes omnibus illis qui spēs dederūt securitates accepte reddāt. vt. C.

Qđ esset offiū nauicularij illđ explicare debeat.

BIU Cujas

eo.ti.l.j.⁊.ij.⁊.C.de apo.pu.l.ij. ¶Nauclerij q̄diu sunt in actu a ciuilibus mūerib⁹ vacationē habēt: nēpe remunerāda q̄netiā pmijs hortanda sūt eoꝝ picula: vt q̄ pegre mūerib⁹ publicis cū piculo ⁊ labore fungunt̄ a domesticis vexationib⁹ ⁊ sumptib⁹ liberent̄: cū etiā reipu. cā dū annone deseruiūt abesse videant̄. vt.ff.de iure imu.l.semp.§.negociatores. itē nullā debēt pati cōfusionē nec aliq̄ gen⁹ icōmodi sustinere sz̄ venientes ⁊ remanētes oi securitate potiri pena.x.librarū cōstituta: siquis eos violauerit p̄ter penā quadrupli quā de reb⁹ ablatis debēt sustinere. vt.C.eo.ti.l.j.⁊.iij. Sicut g̃ p̄ benefactis nauicularij bona recipiūt: ita si fraudulenter versati fuerint ⁊ spēs delegatas in negocationis maxime dānose emolumēta conuerterint p̄ter cōfiscationis penā deportatione accipiēt. vt.C.e.ti.l.pe.⁊ vlt. ¶In summa notādū est q̄ nauicularij si maiorē ptem p̄monij in huius officium contulerint: ītra q̄nquenniū muneris publici vacationē hñt. vt.ff.de mu.⁊ ho.l.nauicularij. ¶Illud ꝯ notādum est q̄ fabricatores nauiū maritimarū si ad annonaz ppli romani p̄stiterint: vacationē hñt q̄diu naues nauigāt si modo fuerint. l.milia modioꝝ capaces vl̄ plures. x. modioꝝ singula. Senatori nō hmōi excusatio cōceditur: q⁹ nauē ei ex.l. repetūdaruz habere nō lz̄. vt.ff.de vac.mu.l.his q̄ naues.

¶De p̄dijs ⁊ omnibus rebus nauicularioꝝ. Rubrica. 2

Omniā oneri nauicularioꝝ res nauicularioꝝ subijciuntur. Ideo de p̄dijs ⁊ oībus nauicularioꝝ rebus videamus. Sciēdū est ergo q̄ res pot⁹ q̄ p̄sona nauicularij obnoxie sunt nauiculare functiōi. Nā ēt si ad impiale domū deuenerint: debēt p̄ mō acq̄site possessionis q̄ nauicularijo nomine debeant̄ agnoscere. vt.C.eo.ti.l.ij. Nec pactione illicita poterit q̄s adiuuari: vt nō possidētes p̄o possidētibus cōueniantur. vt.C.eo.ti.l.vl.⁊.§.fine censu vel reliquijs. l.j.⁊.ij.⁊.iij. periculo tñ alienantis res distrahitur si ad minus idoneū transferatur. vt.j.e.ti.l.vlti.q̄ etiā p̄fiteri cogitur apud gesta: si ante traditionē examinatione facta minus idoneus emptor inueniat̄. vt in autē. de mā. prin. §. nō permittas. ibi. Itaq̄ si ꝯ p̄ueritate ⁊c. Pozro lz̄ pactū nō teneat q̄tū ad fiscī cām pertinet: q⁹ pactis priuatoꝝ forma iuris fiscalis cōuelli nō dz̄. vt.ff.de pac. iter emp. ⁊ vē. vz̄ tñ rōne ꝯhentiū. vt.ff.de pac.l.epistola. Nā et emptio rei sacre: religiose: liberi hominis valet inter ignorātes obligationis rōne: lz̄ nō teneat intuitu rei. vel dicas pactū nō valere: vt p̄ possidente q̄ nō possidet cōpellāt. vt in vlt.l.hui⁹ti.⁊.ff.de pac.l.inter. tenet tñ vt siād possessor noīe rei p̄stiterit a nō possidēte recipiat. vt.j.e.l.epistola. fm q̄d os aureū glosauit.

¶De nauibus nō excusandis. Rubrica. 3

1

Nullus priuatus nauē suam maxie vltra duoruz milium modioꝝ capacē: ante felicem embolā vel publicarū specierū transuectionē cuiusc̄ p̄sone vel cāe priuilegio excusare conet̄: ne si ꝯfecerit cōfiscatiōe puniat̄ excusati. vt.j.e.ti.l.j.ª ⁊.ij.

a Eo.titu.l.j. Ut de ad q̄d istā. l.j. in hoc ti. allegat Angel. in.l.j. ff. ad.l. iuliā ma.

¶Ne quid oneri publico imponat. 4

2

Neri publico priuata sarcina supponēda nō est. qui ergo ꝯfecerit ⁊ publicarū specierum portitorē ad priuatū onus suscipiendū cōpulerit p̄ter damnum dispēdij ⁊ naufragij ꝓpter hoc cōtingentis publice cohertiōi subiacebit. vt.C.e.ti.l.j. Quid ergo si nauicularius gratis vel mercede accepta priuatum onus sponte susceperit: forsan ab eo ratio ⁊ vindicta exigitur quasi susceptas species in negociationis emolumenta cōuerterit. vt.ē. de naui.l.ij.

¶De naufragijs. Rubrica. 5

3

Alia priuata sarcina supposita plerūq̄ naufragiū cōtingit: de naufragio videamus. vel aliter. diximus. ē. de nauicularijs publicas species trāsportantibus q̄ naufragium patiūtur q̄ñq̄: ideo de naufragijs protinus audiamus. Sz̄ q⁹ nauiculanti nocet interdū hois raptus vel titus. i. hō ꝯ quem p̄ edictū p̄etoris ē prodita actio. videamus cui cōpetat illa actio: in quē: ⁊ inquātū: qualis sit: ⁊ quatenus duret: ⁊ quare sit introducta cū videat̄ superflua. In primis tñ dispiciam⁹ vñ dicat̄ naufragiū: ⁊ q̄s dicat̄ ex naufragio rapere. Dr̄ g̃ naufragiū q̄si nauis fractura sumptū. s.a nauc ⁊ frāgo. gis. q⁹ plerūq̄ nauis 4 frangit̄ dū naufragiū patit̄. ¶Quis dicat̄ rapere ex naufragio. rapere dr̄ ex naufragio ille q̄ naufragij tpe ⁊ loco rapuerit vel q̄ in ipso naufragio vel icontinenti post vel etiā anteq̄ naufragij trepidatio īmineat rē de naui vel de mari: vl̄ etiā de littore abstulerit. cetez si tpe iter posito rē fluctibus pulsatā: vl̄ alio loco positā sustulerit nō tenet̄ hoc edicto: lz̄ alijs cohercear̄ actionib⁹. vt.ff.e.l.j.§.vl.⁊.l.ij.⁊.iij.⁊.l.siq̄s ex. ¶Quid g̃ si dū timor naufragij īminebat abstulerit: ⁊ q̄s naufragiū trāsecutū nō fuerit: nunq̄d b̄ edicto tenebit̄? rñdeo nequaq̄: q⁹ nō pōt ex naufragio raptū dici qđ secutū nō ē. vt.ff.e. 5 ti.l.j.§.si suspitio. ¶Dat̄ hec actio naufrago ⁊ ei⁹ heredi rapiētē. sz̄ nō in heredē ei⁹: nisi q̄tenus ad eū puenerit. vt.ff.e.l.pedi⁹. §. vlti. sz̄ ⁊ is cohercet̄ b̄ edicto q̄ accepit vl̄ dānū dedit i reb⁹ ⁊ dolo malo. vt.ff.e.ti.l.j.i p̄i. ⁊.l.ij.§.nō em. ⁊.C.de fur.l.i eū. Itē q̄ abstulit ⁊ amouit alio. ē em aliud rapi: aliud amoueri. siquidē amoueri ⁊ sine vi pōt: sz̄ nō rapi. vt.ff.e.l.ij.§.nō solū. Ille quoq̄ hoc edicto tenet̄ q̄ clauos vel vnuz ex his abstulerit; ⁊ oīuz rerū amissarū noīe coher

BIU Cujas

cetur:q; remis amissis res oēs perierūt:cū nauis sustentari nō potuit .vt.ff.e.l.iij.§.vlti.Recepisse inp̄ vel damnus dedisse ꝛ de dolo malo ideo dixerim:q; si dolus cesset cessabit hoc edictum. Si ergo ignozās receperit vel gratis vel eū saluum faciat dño non tenetur. vt.ff.e.l.iij.§.non tñ. Idē est si suarū merciū seruandarus causa tēpestate orta merces alienas in viam iactauerit sicp̄ in his damnū dederit:vel q; sunt amisse vl' aspergine deteriozes effecte.vt.ff.de pscrip.ver.l.q̄ seruādarū.ꝛ ar.ff.e.l.iij.§.q̄ ait. quippe nemo rei sue tutelā adhibens videt dolo facere cū liceat qñq; suā aliene vtilitati p̄ponere:vt varijs exēplis notauimus ī libello nostro disputatozio. ¶Hec actio in quadruplus cōpetit infra vtilē annū:in simplū ē post annū: ꝛ noīe serui vel familie in dñm noxaliter dat. vt.ff.e.l.j.in p̄in.§.ꝛ p̄ter quadruplū q̄ damnū passo p̄estatur aliud quadruplū fisco inferē.vt ff.e.l.iiij.§.vlti.in fi.Ergo q̄ rapuit vel suprad ctozum q̄d fecit in octuplū cōdemnat.quid est ergo qđ dz instī.de actio.q̄ultra quadraplū nulla actio extendit profecto si intelligas vt eidē deferatur.vel qđ videt verius actio quidēvltra rius nō extendit: sed pena per officium exigēda fisco; applicanda. Q̄ñq; vltra ius prozogatur.hoc de pena ciuili ꝛ pecuniaria intelligas. nempe in criminali habeat distinctio peritura an q̄ potuerūt seruari collegerit quis. Item vt grauioz p̄eda fuerit an leuioz appetita fuerit p̄terea deletus psonarum delinquentiū habetur vt ita oīb⁹ cōparatis nihil diutius:aut remissius p̄ causa desiderat statuat.vt.ff.eo.ti.l. pedi⁹.ꝛ.C.e.ti.de submersis. ¶Aliud sciendū ē q; hec actio p̄toria est psonalis stricti iuris ex maleficio annua:quo ad penā perpetuo continet rei persecutionē.hoc tñ iudiciū ciuiliter intentatū a cōtestationis tpe infra annū dz finē accipere.vt C.e.l.ij.ꝛ erit spāle.Si vo criminaliter agatur p̄m ius cōe biennio dz terminari. vt.C.e.l.pe. ¶In summa illud notandū est q; in vtroq; iudicio veritatis indago.primū p magistros nauiū quibus cōscientia[a] plenioz innotat duos vel tres:his nō obstantibus p alios nautas deinde p ipsozū filios faciēda est similiter duos vel tres:q; in oze duoz̄vel trium stat oē verbū.vt.C.e.ti.l.iij. ¶Putari posset hāc actionem eē superfluā cū p̄to furto rapina dāno in iuria sunt prodite ciuiles actiones.s.furti vibo.rap.l.aquilie.sed nō est q; bñ putauit p̄toꝛ et aduersus istos hoc edictū proponere:cū publice intersit de hmōi causis nil auferri.vt.ff. eo.l.j.§.j.Et soleat plus timeri q̄ spāliter policetur q̄ p generali spōsione concludit:ꝛ cum hec actio aliquo grauioꝛ sit p̄ superiozes. ¶Illud p̄tereundū nō puto q̄ semel a possessozibus collata non iterū exiguntur lz naufragio perierūt.vt.C.e.ti l.p̄o his.§.in oēs p̄o rata cōtingentis muneris naucleros redūdabit iactura si ipsozū vitio id accidit.vt.C.eo.ti.l.vlti. Vitio aūt ipoz factū intelligo si vel ante kalēdas aprilis vel post kalendas octobris nauigauerit. Mimirū dūtaxat tpe medio est locus nauigio.vt.C.eo.ti.l.iij.vel al's aduerso tpe nauigant:vel in nauē deteriozem spēs q̄ perierunt cōtulerant nisi forsan vtraq; nauis perijsset.vt ff.de rei ven.l.qui petitozio.§.j.ꝛ.ff.locati ꝛ cōduc.l.itē q̄rit.§.j.ꝛ.ff.ad.l.rhodi.de iactu.l.si vehenda. ¶In summa illud quoq; notandū est licere vnicuiq; naufragiū suum ipune colligere: nec colligēdo ipsi quēq̄ exēneum associari:militem p̄uatū libertū seruumve lz cesaris.vt.ff. eo.l.vlti.ꝛ.l.ne q̄d.§ nec etiā fiscum.qđ eñ ius hz fiscus in aliena calamitate:vt de re tam luctuosa cōpendiū assequatur.vt.C.e.ti.l.j.Itē illud notandū est q; qđ de naue naufraga dictū est etiā in expugnata obtinebit.vt.ff.eo.l.j.in p̄in.ꝛ.l.expugnat. ¶In fine illud ad memoriā opinoꝛ reducendū.s. ne piscatozes nocte lumine ostenso fallāt nauigātes quasi in aliquem portū delaturi:eoq; mō nauis ꝛ nauigantes in periculum cadant.vt.ff.e.ne piscatozes. p hoc tñ rūsum lumen muneris portubus poni potius permissum q̄ prohibitum extimo.

¶De metallarijs ꝛ metallis ꝛ procuratozibus metallozū. Rubrica. 6

8 Tractaturi⁹ super de naufragijs q̄ plerūq; omnibus metallozū naue grauata cōtingunt de metallarijs ꝛ metallis ipsozūq; procuratozibus audiamus.vel aliter.dixim⁹ de ꝑtinentibus publicarum trāslectione atq; naufragioꝝ:nūc aūt de singulis officijs ex quib⁹ inferunt audiamus. Et q; metalla p̄cipiozia sunt de metallarijs qui ea inferūt ꝛ de procuratozibus q̄ ea exigunt atq; custodiunt ipsisq; metallis disseramus. Videamus ergo qui dīr metallarij:qđ sit eozū officium:q̄ fisco debeāt inferre. Metallarij dicūtur qui laboziosis effusionibus suis artibus ingeniosis nō tñ prohibitis metallozū venas in 9 quirunt.vt.C.e.ti.l.cuncti. ¶Officiū ipsozū est metallovenas diligēter inquirere ꝛ inq̄sitas effodere atq; in materiā lucidā ꝛ propriā eas redigere qđ pluribus decoctionibus fit:vt a q̄busdā accepi. ¶Inferre debēt metallarij p igressū officij singuli octo scrupulos eius metalli vt extimo cuius officiū vsurpauerint.absurdū eñ eēt vt ferri vel plūbi exercitiū adipiscēs:auri scrupulos p̄stet.vt.C.e.l.j. Cum aūt fuerit incoꝛporatus.i.in matricula receptus singulis annis septē scrupulos p̄stabit.vt.C.e.ti.p annos.vel in eodē casu loq̄tur vel vtraq;.s.de iā incoꝛporatis.§ in auro secus est q̄ ī ceteris metallis. Est aūt scrupul⁹ vt a phisicis accepi .xxiij. ps vncie.tres eñ scrupuli faciūt drag̃a et octo drag̃e vnciā.vnde restat q̄ .xxiij. scrupuli faciunt vnciā. ¶Datur aūt metallarijs inquirendi facultas venas metallozum tā in propijs q̄ etiā ī agris alienis. Ita tñ q̄ cū ī alienis agris inuenerint decimas fisco decimas dño rep̄sentent.vt.C.e.ti.l.cuncti. Si ergo in loco fiscali inuenerint duas decimas fisco p̄stabunt si in p̄prio vnam tñ. Et hoc itelligo p̄ter annuam

Qui sint metallarij: et qđ ei⁹ sit officium: et que p̄ in gressū officij infer re debeant.

[a] Conscientia. Ald de q̄ q̄ñ agitur de cōscia alicuius ille relinquendus est suo iudicio .ita dicit ange.in.l.q̄ritur .ff. de statu homi.

BIU Cujas

prestationē:vel illationem quā tenet fisco dependere.qd est ergo qō alibi ōr ꝙ ī alienis circulis:nā nolente dño non lz thesaurū effodere. Et si nō data opa inuenerit dimidiā dño pstabit:nullāꝙ decimā fisco dabit.vt.ē.de thesauris:profecto aliud est ī thesauro qō solius fortune donū est:metalla vero vt dictū est magno parant agone. Queri tñ posset.nūquid metalloz venas lz in alieno dño iuito perquirere? Et pria facie videt ꝙ nō.nemini eñ dño ꝺicē te lz agrū ipsius igredi:ꝙ si fecerit iniuriaz poterit cōueniri.vt.ff.de acqui.re.do.l.iij.ꝛ.v. ſ.apium.ꝛ.ff.de iniurijs.l.iniuriarū.ſ.vl. Opinor tñ propter vtilitatē publicā hoc licere si tñ sine dñi detrimēto fiat.ar.vt.C.e.l.quedā. Ja summa notandū est ꝙ metallarij masculi ꝛ femine ppie debēt semp vna cū sua progenie inherere fortune. Nec vlla tēporū stipendioꝝve prolixitate ab ea poterūt liberari.vt.C.eo.ti.l.vlti. Jtē illud in metallarijs notandū est spāliter ꝙ metalla sibi cōcessa fisco potius debent distrahere.vt.C.e.ti.l.j.intelligo si emere ꝙ tāto vt aliꝰ quilibet fiscus voluerit. Ude metallis illud spāliter dicendū occurrit.qꝛ.xiiij.vncie pro singulis libris a singulis metallarijs dñt inferri:lz cōiter.x.vncie libraſaciant.vt.C.eo.l.ij. Jtē cū liquide materie sint:ꝛ ad sua possint se plus redire initia quacūꝝ fide specificata fuerit dñium nō mutat.vt.ff.de acqui.re.do.l.ad eo.ſ.cū quis ex aliena. Jllud quoꝝ in metallo spāliſſimum vertitur iure pristino:sz nō moderno.ꝙ siquis fuerit in metallum vel metalli opus dānatus:seruus penę:nō fisci efficit.vt ff.de pe.l.aut dāna.ſ.est pena.ꝛ.ſ.emptorē.alias ītер eos.ꝛ.ff.de iure fi.l.in metallū.nisi pena fuerit liberatus principis indulgentia quo casu bō liber libertatē recipit:seruus vō apud fiscū remanet nō dño restituit.vt.ff.de penis. l.aut dāna.ſ.vlti.ꝛ.C.de sentē.passis ꝛ restit.l. frustra.ſ.in metallū inꝯ dānatus ꝛc.sic intelligo.i.fabrice publice obligatus.i.alligatus:nō aūt metallariorū corpori deputatus. Nimirū pro cohertiōe delicti quisꝯ icorporari non ꝺz. vt.C.de penis.l.nequis.nō ꝺz inꝯ incorporari sz corpori publico nempe religioso ꝓpter delictum qñqz incorporat.vt in autē.vt nulli iudi. ſ.qꝛ vero.ꝛ de vna religiōe ad aliā religionem transfert.vt in autē.de ſan.epiſ.ſ.si monachꝰ. et.ſ.antepe. Jtē de religioso ad publicū.vt.C. e.ti.ſ.eodē si monachus.ꝛ in autē. quō oporꝛ. epi.ſ.semel. Ergo in corpore publico illud obtinet vt ꝓpter delictum nō ꝺebeat qs de vno corpore in aliud trāsferri:vel nō corporatus in corporari. Sz qñis hoc tñ corporatus reincorporatus. Si corpus refugiat.vt.C.de decu.l.nequis.ꝛ C.eo.ti.l.vlti ꝛ.C.de fabricē.l.iij.ꝛ.C.de murileg.l.j.ꝛ.l.eternā.ꝛ.l.murilegulis.sz qñqz in stallo deteriori ponitur.vt.C.de primiceriꝰ. l.ij.ꝛ.C.de domesticis ꝛ protec.l.iij.ꝛ.C.de commeatu.l.vlti.Imo qñqz prorsus de corpore exmittur.vt legiꝰ predictis.ꝛ.C.de aduo.diuer. iudi.l.antepe.ꝛ.l.vlti. Jdec tñ que de stallo deteriori ꝛ exceptione corporis dicta sunt itelligo in his officijs in quibꝰ bonoꝝ oneri admixtus magis inspicitur. Nimirū si īmunitatē delictum tribuere nō consueuit.vt.ff.de iterdic. et rele.l.pe.ſ.vlti.ꝛ.C.de his qui nō impleto sti.l.j.ꝛ.C.de infa. Jde procuratoribus metallorum hoc solū ꝺico:vt susceptam procurationem adimpletā ꝺebitamqz illationē metallorum a metallarijs exigāt priusꝯ fideliter oīa cōpleant:ꝙ aliquā experiantur dignitatez. vt C.eo.ti.l.cum procuratores.

Jde murilegulis ꝛ ginetarijs ꝛ procuratoribus. 7

1 Murileguli dicuntur ꝙ muribus legendis.i.colligendis fuerāt deputati.sunt cō chileguli qui colligerent cōchilia.ex hmōi piscibus encaustuz regiū cōficiebat: regalisqz purpura tingebat. vt.ē.de diuer.rescrip.l.affatus.ꝛ.ē.ꝙ res vēnō posſ.l.j.hi nauiculā ad hmōi pisces colligēdos spāliter habuerāt deputatā: quam siquis temerario ausu tentauerit vsurpare denaruz libraꝝ auri illatione tenebit.vt.C.e.siquis.hi tales vna cum suis vxoribus et liberis cuiuscū qz sexus ppetuo his artibus siue officijs tenētur obnoxij:nec ad aliam ꝙ militiam poterūt aspirare:nec tēporis prerogatiua vt opinor se ꝺefendere.vt.C.e.ti.l.murileguli.ꝛ.l.vlt.ꝛ.l.hi qui.ꝛ.C.de metalla.l.vlt.immo si cōtrafecerint eorum bona alijs cōcedunt. Sz his restitutis restituuntur:nisi possessores potius se voluerunt huic functioni ascribere ꝙ restituere facultates quo casu bonis retentis ꝛ futura munera sustinebūt:ꝛ si q̄ pteriti tpis reliqua fuerint oī excusatione cessante soluere cōpelluntur.vt.C.e.ti.l.murileguli.hec forsan itelligo cū per bienniū tales defuerint.vt.C.eo.ti.l.eadem.ꝛ ar.j.de oī agro deserto.l.qui agros. Jā et bona eoꝝ qui magistratus honorē defugiunt subeunti cōceduntur sz reuersis reddunt. intelligo qñqz ꝺuntā biennio onera decurionatus agnoscant.vt.C.de decu.l.si ad magistratus.aliud est eñ munera:aliud ē ꝺeclinare honores. Nempe honores solēt appeti:onera ꝺeclinari:ꝛ q̄ facilius ꝺeclinant defugientes grauius puniunt.qō ꝺe murilegulis ꝛ conchilegulis ꝺictū est idē intelligo ꝺe ginetarijs ꝛ vastagarijs.vt.C.eo.l.j.ꝛ.l.ingenue.ꝛ.l. ꝺecimus.ꝛ l.eternā. Jgineciarij ꝺicunt textores pannorum.sinos eñ grece latine nudū:inde ginetiū vel ginetarū.i.locus in quo pānī conficiunt. vt.C.de vestib⁹ oleboris.l.j.a ginos.i.nudos coperiendos.inde ginetarij.i.pannoꝝ textores. Jsunt ꝛ alij q̄ balphij sine balphiarij appellantur:bij sunt tinctores pannoꝝ. Balphi os eñ grece latine ꝺicere tingere.inde balphius sine balphiarius.i.tinctor.vt.C.e.l.ij. Jalij quoꝙ sunt q̄ lintearij ꝺicunt:linteamina.i.facientes. Alij nuncupant limpharij.i.qui limphā ēstodiunt ad pannos lauādos deputatā:vel qui lauāt pannos ꝛ follant in limphā.vt.C.e.ti.l.ñ

BIU Cujas

quis. Et hos tñ sub ginariationñ generali vocabulo puto cõtineri. ¶Procuratores ginetij dicebant qui ginetiarijs preerãt ⁊ spẽs ab eis cõfectas accipiebant ⁊ redigebãt in fiscuz qui nõ ante ad rẽ procurandã pñt accedere vel ad dignitatẽ aliam vt extimo: cũ idoneis fideiussoribus eorũ administratio iuenda. s. roboret. vt. C. e. l. vlti. ⁊ C. de oĩ agro deserto. l. quicũq. vel qđ verius puto dici. anteq̃ eor̃ administratio ⁊c. s. preterita. i. anteq̃ soluerit reliqua q̃ ex administratiõe pria debuerunt vel soluẽda cauerint idonee. s. datis pignoribus vel fideiussoribus. vt. ff. de mune. ⁊ ho. l. rescripto. ¶. debito
2 res. ⁊ C. de debitori. ciuitatũ. l. j. ¶Monetarij dicebãt a moneta publica quã cudebãt atq̃ formabant cũ si falsauerint grauissime puniũtur. vt. C. de falsa moneta. l. suffragio. tñ iuste penitentes absoluunt q̃ falsam monetã pcusserint non tñ formauerint. vt. ff. ad. l. corneliam de falsis. l. qui falsam. vastagarij dicunt quasi bestiagarij q̃ rusticos ad quintũ aĩal singulis annis vt opinor fisco prestandũ cõpelluntur. vt. C. e. titu. l. cũ al's dicunt vastagarij a strage aĩalium quã faciũt: puto em̃ eos carnifices siue vt vulgariter loquit sermõe sacri palatij becharios. Nã ⁊ vt firmiter credo in hoc ti. agitur tm̃ de officijs ad sacrum palatiũ deputatis. vt. C. e. siqs ex. ¶In summa notandũ ẽ cũ hi oẽs de suo corpore aliter non possunt eximi cũ si hoc a principe fuerit ipetratum. Ita tñ vt is qui absoluitur vniuersi generis sui prosapiam corpori vnde erit ỏbnoxia cum oĩbus suis facultatibus derelinquat. vt. C. eo. ti. l. eo.

¶De vestibus oleboris ⁊ auratis[a] ⁊ de tinctione sacri muricis. 8

a Olebo ris ⁊ auratis. Vide quedã antrapiũ in q̃busdam suis annotationibus ad text. lxiiij. vbi dicit diu fuisse q̃situz quid sint oleboza vestimenta sed cũtuz nihil certum ẽ inuentũ tñ cũ mꝛtis videbat legẽdum oloscericis cũ verbum denotat vestes to-

3 Ictum est de murilegulis qui naviculam deputatam hñt ad murices colligẽdos. nũc de intinctione eorũ piscium audiam⁹. vel aliter. dixim⁹. s̃. de pannorũ textoribus eorũq̃ procuratoribus. nũc de ipsis pãnis disseramus. Videamus ergo quos pannos habere liceat: quib⁹, liceat: ⁊ qualit: ⁊ in quo loco liceat pannos cõficere. ¶Et quidẽ vellera purpureo colore fuscata s. cocti muricis ⁊ triti conchilij atq̃ oleboza vestimẽta vel auratas sericas pagendas solis principibus habere lz: nisi cui cũ spãli beneficio: aliud iperator cõcesserit: pena grauissima in eum statuta; q̃ in debito se nõ abdicanerit vestimento. vt. C. e. ti. l. ij. ⁊ pe. Purpureus ergo color vt rubicundus solis iperatoribus deputat: reliquis aũt coloribus vtẽdi priuatis nõ denegat facultas. vt. C. eo. ti. l. iij. Oleboza aũt vestimẽta dicunt que auro intexunt tota: nimirũ oleri alias oleboi grece totũ latine accipit. inde oleboza. i. tota deaurata: peragẽdos vero bestia dicunt que in gaidis vestimentorũ vel clamidum ponunt: siquidẽ peraiurta gãdes grece latine gadia interpretat. inde peragaides quasi iurta gaidas. Predicta ergo regalia vestimenta in genitianis tñ iperialibus cõficiẽda sunt. vt. C. e. ti. l. j. ita. s. vt ex vtraq̃ pte texture eundẽ colorem. s. conchilij habeat nullius alterius permixtione subtextuz. vt. C. eo. l. pe. Itẽ sicut predicta vestimenta priuatis cõficere non lz: ita necvendendi vel emendi facultas cõceditur: cũ si contrafecerit capitis supplicio cuz fortunarũ oĩum dispendio subiacebunt. vt. C. que res ven. nõ pos. l. j. illi quoq̃ qui ne hoc fieret prouidere debuerũt post amissa q̃ a publico cõsequebantur stipendia. xx. librarũ auri cõdemnatione plectunt. vt. C. eo. ti. l. vlti. ¶Illud notandũ est cũ vellera semel adulterino colore fuscata nunq̃ in spẽ sacri muricis mittẽda sunt capitali pena ɔ tentantes illicita cõstituta. vt C. eo. ti. l. iij. ¶Illud quoq̃ notandũ est cũ lz viris: vt dictũ est: auratas peragaidas habere nõ liceat mulieribus tñ forsan nõ denegat. vt. C. eo. ti. l. ij. ⁊ ar. C. vt nemini liceat inferre. l. j.

¶De fabricensibus. Rubrica. 9

Exposuimus supra de preciosarũ vestium connectoribus quorũ ornatu homines decorant. Nunc de armorũ fabricatoribus quorũ similiter fulgore homines lz turpes pulchriores reddũtur disseramus. ⁊ sic de fabricẽsibus audiam⁹.
4 Videam⁹ ergo qui dicant fabricenses: ⁊ quare tali noĩe nuncupentur: ⁊ qđ sit eorũ officiũ: et qualiter ad hmõi consortiũ eligantur: quib⁹ decorentur priuilegijs: quib⁹ si deliquerit penis afficiant: ⁊ de armorũ transuectiõe. ¶Fabricẽses dicunt qui publicis fabricis deputati publica arma cõficiunt. a fabrica ergo cui deseruiunt fabricensium nomẽ accipiũt: al's aũt dicuntur fabricẽsi: al's armifactores appellantur. vt in auk. de armis. fabricensiũ. ergo hic appellatio in stricta significatiõe accipit pro publicorum tm̃ armorũ factoribus cum al's large pro cuiuslibet ferri percussoribus: ⁊ al's largissime pro quibuslibet tignorũ opificibus ponantur. vt. ff. ad. l. rhodi. de iactu. l. ij. ⁊ ff. de v̊. sig. l. ferri. Officiũ fabricensium est arma publica confi cere confectaq̃ primicerijs fabrice assignare: vt in publicis armamentis repouant. vt in auten. de armis. ſ. hoc aũt. ⁊ ſ. hanc igitur. ¶Eligi aũt fabricensis dz in ea vbe qua natus est vel vbi domicilium hꝫ connocatis his quorum interest gestisq̃ apud moderatorẽ prouincie vel ciuitatis defensorẽ confectis si eũ non auo patreve curiali gentiũ apparuerit: nihilq̃ ciuitati ciuiumve cũ debere constiterit: ac militiã cui cũ optauerit consequat: qua forma cessante nulla tpis prescriptione stipendiorũq̃ prerogatiua obstante ad pristinã retrahatur conditionem. vt. C. eo. ti. ⁊ siquis. sic ergo electis fabricensibus vt ab alijs maxime si latitauerint secernantur. Istorum brachijs stigmata infligũtur his qui eos susceperint eorum liberis sine dubio fabrice vendicandis. vt. C. eo. l. iij.

Qui dicantur fabricẽses: ⁊ vbi eligi debẽt.

BIU Cujas

Quibus priuilegijs decorentur fabricenses.

¶Decorantur fabricenses huiusmodi priuilegijs. primicerius enim fabrice post biennium nō solū libertate publicorum munerum verum honore quoq; donatur: ita vt post biēnium cingulum regalem purpuraz adornatus occurat. vt.C.eo.ti.l.ij.ceteri vero vna cum vxoribus liberisq; suis: nō in alio quidem foro q̄ in suo.s. magistri offi. respondere compelluntur: nec cuiuslibet muneribus implicantur. vt.C.e.l. eos qui. Sicut ergo meritorum prerogatiua decorantur: ita si deliquerunt grauiter puniuntur. Nempe si fabrica dimissa ad alienarum rerum administrationem accesserit dominio iure possessionis q̄ scienter fabricensibus administrandam cōmisit quato bonis omnibus amissis fabricensis penā perpetui sustinebit exilij. vt. C? eo.ti.l.vlt. Item quod ab vno delinquitur ad ceterorū debet pertinere periculum. vt.C. e.ti.iure eo forsan qui deliquerit prius exeuntiendo. vt C. quo quisq; or.cō.l.j.z.ij. ¶Et de armorū trāslectiōe id solum dicendū occurrit. qō si armoz trāslectio necessaria fuerit p̄fecto pretorio debet litteras dirigere: quibus z armorū numerū z ex quo loco fuerint transferenda significet: vt is confestim sua preceptione rectoribus prouincie conuētis de publico vel naues vel angarias vel plaustro fm armorum numerum faciat dependi: aks egredi vel cōprehendi. quod si fuerit preterm̄issum is per cuius steterit tarditatem grauissime punietur. vt.C.e.ti.l.vlti. ¶In sūma illud notandū est q̄ tm̄ in publicis fabricis arma conficienda sunt atq; in publicis armamentis ponenda. vt in autē.de armis. ¶Item illud notandū est q̄ priuatis arma cōficere vendere emere vel deferre non licet: nisi cultellos minores quorum potius ad escam q̄ ad pugnam vsus est necessarius. propter quod etiam locorum iudices: ciuitatum defensores: ac patres ab ipsis cōfessionem aks defensionez vel tuitionem super hoc debent accipere: ne per hoc maxime terraruz occidant cultores: z publice pereāt functiones. vt in autē.de armis.

¶De veteris numismatis ptāte. Rubrica. 10

1 DIximꝰ supza de armorum fabricatoribus: nunc de fabricatoribus armoz in medium ꝓponamus: verum q; in b ti.tm̄ de veterꝫ agitur numismatis potestate: igitur inde occasione sumpta de omniū monetarum fabricatoribus audiamus. Videamus ergo quibus liceat fabricare monetam: z in quo loco: z qualiter debeat fabricari: z de qua materia: z que sit pena fabricantis falsam monetā[a] vel primā aks probam refragrantis. ¶Monetam illis tm̄ fabricare conceditur quibus imperator concesserit: vel cui concedendi ius dedit imperator. Non in omnibus locis monetam fabricare cōcedit, sed in his tm̄ que ad hoc fuerint deputata: fabricabātur nūmi antiquissimo tpe de auro z argento z principis cū eis sculpebatur effigies. vt.C.eo.ti.l.j.z.vlt. hic etiā ostenditur illo ꝙbo euāgelico quomō dñs tentatus a iudeis: an liceret eis tributum dare cesari. respōdet. deferatis mihi numisma cēsus. Et ait. cuius est imago hec. z responderūt. cesaris. ergo reddite ꝛc. hodie vero cum imperium per regna diuisum sit quilibet in suo regno de quacūq; materia sit de auro argento vel ere monetā facit fabricari: immo et imperatores ciuitatibus priuilegiū fere singulis vt monetas sub earum nōibus fabricent concesserunt. ¶Que sit pena fabricantiū falsam monetaz. ē. de falsa moneta satis plene exposuim?. Si aūt bonam monetā aliquis refutauerit et maxime imperialia numismata dūmodo sint debiti pōderis z spēi probe officio iudicis extra ordinez cohercebitur. vt.ff.eo.ti.l.j. antiqua vero imperatorū moneta dicebatur numisma soldus aureus quoq;. vt.C.eo.l.j. z de vsuf.l.numismatū. et.C.de spoz.l.ij. z C.de epi. z cle.oēs cuius pondus tale erat: vt.lxxij. soldi pro libra acciperē tur. vt.C. de suscep.prepo. z archa.l.quotiens. ¶In summa illud notandū est qō omniū soldorum vniforme debet preciuz postulari capitali supplicio subdendo: qui vel aliter fecerit: vel dum fraudibus studet vultus eternales duxerit violare. vt.C.eo.titu.l.vlti. ¶Illud quoq; notandum est qō eorum tanq̄ geminarū vsusfructus legari potest. vt.ff.de vsufr.l. numismatū. Nec illud quoq; ptereūdū existimo qō si ꝑ tres soldorū decreuerit precium ceterarū quoq; rerum oporteat precia decrescere. vt.C.eo.l.ij.

¶Nulli licere in frenis et equestribus sellis et in baltheis ꝛc. Rubrica 11

2 IN hoc titulo dicitur illud solū qō in frenis z sellis equestribus z in baltheis priuatis nemini liceat margaritas smaragdos iacintos apponere q̄uis alteri? vel alijs gn̄is ornamētis predicta liceat exornare: per qō datur intelligi hoc lapides alijs lapidibus preciosiores: decurio vero qui apud lombardos freni morsum appellatur eo qō ab equo quasi morsu territur omne gemmarū genus penitus remouetur. In clamidibus quoq; milites fibulis dūtaxat auro arteq; preciosis absq; gemmarū apparatu ornare permittitur. Siquidē clamis militum: purpura regum: stolla sacerdotū: toga aduocatorū: barrus rusticorū: cucula[b] monachorū appellatur. Qui vero contra hoc fecerit. l. libris auri multetatur. Item nulli priuato licet exceptis ornamentis matronalibus z annulis tam virilibus q̄ muliebribus ex auro z gemmis aliquid facere: etiam si principali clementie hmōi ornamenta se donaturū fateatur. hic enim cultus cum ad principem solum pertineat non a priuatis sed appellatiuis artificibus qui vulgo artifices appellantur intra palatium debet fabricari. Et qui contra facere tentauerit per scholam palatinaz centum libras auri soluere compellatur que sacris sunt largitionibus applicande. vt.C.eo.titu.l.j.

b Cucula la. ſ. Anthonius pi. i suis ānobus tatiōib?. c.xxxvj. z di xxxvij. di cit legendū ē cuma.

¶De classicis. Rubrica 12

a Monetā. ad materiā monetaz vide. sūmū practicū dñm Frāciscū curtiū i suo

BIU Cujas

3

In hoc tit. illud
soluz dico qō nauis seleucena ce
rere⁊ orientis naues ad officiū
pertinēt prefecti ptorio orien
tis q̄ classem seleucenā ad auxi
lium purgādi oriētis ceteras⁊ necessitates co
mitti oriētis dz deputare. vt. C. e. ti. seleucenā vo
nauē a ciuitate oriētis seleucena puta notari.
¶De curialibus vbis rome. Rubrica 13

4

Via curiales si
ne decuriones a predictis mune
ribus excusantur: de curialibus
audiamus. Verum q̄ superiori
libro de oībus curialibus dictū
est. de curialibus vbis rome specialiter videa
mus. Si quis ergo curialē huius sacre vbis pu
tauerit lite pulsandū non alium q̄ curie iudicē
nouerit adeundū. vt. C. eo. ti. l. j. nisi forsan con
tract⁹ vel delicti rō aliud postulauerit. Proterea si
cut ceteris ita in his fortius decurionib⁹ illud
precipue sicut ⁊c. debet priuilegium seruari ne
cuiq̄ propter delictuz: nisi casus aliud inducat
infligatur macula corporalis. vt. C. eo. ti. l. fi. et
C. ex qui. cau. infa. ir. l. decuriōibus quodlibet.
¶De priuilegijs corpatorū vbis rome. 14

5 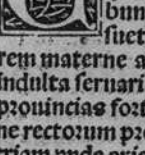

Orporati dicūtur
q̄ in matricula singula corporū scri
buntur q̄bus nihil p̄ter antiquā cō
suetudinē est indicēdū: imo in hono
rem materne al⁹ eterne vbis quelibet ipsius
indulta seruari oportet priuilegia: sed⁊ hi si ad
prouincias forte perrexerint cura⁊ solicitudi
ne rectorum prouinciaꝝ redire ad propriaz pa
triam vnde exierint cōpelluntur: vt debitis iu
giter functiōibus valeant deseruire. vt. j. eo. ti.
¶De pistoribus. Rubrica 15

6 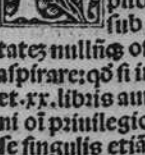

Ic agit de pistori
bus ad palatiū ptinētibus: q̄cunq̄
pub. panib⁹ faciēdis deputati sunt
sub comite horreoꝝ ad nullā digni
tatez nullūq̄ officiū aliud quacūq̄ rōne possint
aspirare: qō si irrepserint exuti oībus insignijs:
et. xx. libris auri mlctati ptine reddunt ꝺditio
ni oī priuilegio cessante. vt. C. e. ti. ¶Horū cau
se singulis etiā geminis mēsib⁹. i. sine ītermis
sione aliqua: debēt distingui. vt C. de ferijs. l.
vl. ⁊. l. publicas. igit quocūq̄ tpe prio etiā anno
liqueat debebit etiā terminari. vt C. de iudi. l.
pperādū. in prin. l. ¶Has inquā causas comes
horreoꝝ vel forsan rerū priuatarū discutiet. vt
C. vbi cause fis. vel. di. do. l. si quis. ⁊. l. dñicis.
¶De suarijs⁊ susceptoribus vini⁊ ceteris
comparatis. Rubrica 16

7

In hoc titulo de
suarijs. i. portionarijs sine por
charijs agitur. ¶Horū erat offi
cium porchos in pascuis custodi
re⁊ forsan quintū aial quot an
nis vel mensib⁹ pro reparatōe mense dñice de
stiagarijs assignare. vt. ꝫ. de murileg. qō ad pre
sens. cui officio cū eos semp oporteat insidere
ab alijs sordidis ppetuo excusant muneribus.
vt. j. e. l. j. Itē tam in agēdo q̄ in respōdendo vi
bicariā prefecturā obseruēt. vt. j. eo. l. vl. hoc igi
tur in casu reus contra iuris regulā actoris se
quet forū. ¶Forsan qō de portiōarijs legit in
telligendū est⁊ in alijs pecorū ceteroꝝ custodi
bus. ¶De susceptoribus vini⁊ ceteris cōparatis:
licet in rubrica ponātur: in titulo tū nil dicit.
¶De collegiatis⁊ cartopatis⁊ nūmularijs. 17

8

In omnibus supe
rioribus dixim⁹ specialiter de q̄bus
dam collegiatorū generibus. Nunc
generaliter de collegiatis oībus et
curato. al⁹ cartopatris patrie audiam⁹. Qua
propter videamus quid sit collegiū: qui dicātur
collegiati: que collegia sunt licita vel non:⁊ qō
sit collegiatoꝝ beneficium vel pena. Collegium
est personarū pluriū in corpus vnum quasi cō
iunctio sine collectio qō generali sermone vni
uersitas appellatur: corpus quoq̄ vulgariter
apud nos consortiū sine schola. ¶Collegiati di
cuntur qui sunt in collegijs cōstituti. a collegio
enim collegiatus nomen assumpsit: sicut pri
legiatus a priuilegio derivatur. Idem dicūtur
cartopatri eo quod eorum noīa qui erant in ma
tricula scribebātur in charta supra quem nume
rum nemo priuilegio se cuiuscunq̄ dignitatis
poterat excusare. vt. C. eo. ti. l. j. ¶Et dicuntur
cartopatri. i. in patrie charta descripti. vel car
topatri appellātur illi qui per emptionē char
te oblatis precibus collegiatorū quorūdam lo
cum acquirunt. vt. C. eo. in fi. vt sic alludamus
nomini: id agunt eundo chartaz. i. locum alicui
assignatū per chartā vt patrie fiant incorporati
qui decetero munera corpus illius subire com
pelluntur vendītoribus relegatis. vt. C. de col
latione dona. vel re. l. j. ¶Eliguntur autē in col
legijs in locis mortuorū: vel eorum qui remouē
tur predicto muneri sufficiētes cum iudicio pri
matum eorum qui surrogātur: hoc inquā sic in
telligo. i. cum iudicio primatū illius muneris
in quo surrogantur ceteris forsan collegiatis
consentientibus vel non contradicentibus ele
ctioni: vt qō oēs tangit ⁊c. vt. C. de aucto. pre
stan. l. vlti. Vel primatū obtinebit iudicium si
non conueniant ceteri. vt. ff. de pac. l. maiorem.
¶Collegia sunt illicita oia nisi specialiter legi
bus sena. consul. vel principū constitutionibus
confirmātur. vt. ff. de colle. illici. et con. l. vlti. in
prin. qualia sunt collegia pie rei: vt monachorū
canonicorū omniū siue clericorum hospitala
riorum templariorū xenodochiorū⁊ similium.
sed in ciuitatibus quedam collegia licita sunt:
vt pistorum nauicularioꝝ et similium. cetera
sunt illicita. vt. ff. quod cuiusq̄ vniuer. l. j. ſ. j.
Collegia vel collegiati pie rei plura sortiūtur
priuilegia in acquirēdo: retinendo: amittendo:
siue trauſferendo. vt. ꝫ. de sa. san. eccle. l. placet.

BIU Cujas

notatur.sed cetera licita collegia quedaz habēt
bñficia.s.vt ex testamēto capere possint. ¶Qui
bus aut ē coire nō lz relinqui nō pōt nisi de col
legio singulis relinquatur:tunc em admittunt
nō quasi collegium:sz quasi ceteri hoies. vt.ff.
de re.du.l.cū senatus.z.C.de hered.instit.l. colle
gii. ¶Quid sit aūt collegiatorum beneficiū in
sing.ti.diligēs lector poterit aduertere. ¶Pe
na vo ꝟbentium illicita collegia ea est vt quasi
maiestatis violatores cōuicti vel confessi capi
te puniātur.vt.ff.de colle.illi.z cō.l.ij.z.ff.ad.l.
iul.maie.l.j.z de sa.san.ec.l.siquis in ꝟ genus.z
C.de his qui ad ec.confu.l.denūciamus. verum
hoc intelligo de collegijs tm̄ hereticorū deinde
patarinorum z gazarorū z similium: vel qui ad
uersus rem publicā coierint.cetera em̄ collegia
ꝓuis illicita dissolui videātur: tamen coeūtib⁹
pena nō imponitur capitalis: imo cū dissoluun
tur pecunias cōmunes si quas habēt partiri z
inter se diuidere possunt.vt.ff.de colle.illi.l.vl.
in pr.qualia puto monopolia: que hodie sunt
in ciuitatibus. ¶In summa illud notandū pu
to ꝙ corporibus q̄bus coire lz: pmissum est ad
exemplū rei: publice habere res cōmunes ar
chā cōmunē:qua cōia imponantur actorē sine
sindicū p quē tanq̄ in republica siquid cōiter
agi fieri ꝙ oporteat agaī fiatve.qđ si nemo eaz
defendat:quod eoz cōmune erit possideri: ve
nireve poterit. vt. ff.quod cuiusq̄ vni.l.j. §.j.
¶Itē illud notandū est ꝙ alienū seruum in ter
minoz corpibus ignorātib⁹ vel inuitis dñis re
cipere nō licet:qđ si cōtrafiat:qui receperint:p
singulis centū aureos dabunt.vt.ff. de colle.il
li.l.ith.§.vl. ¶Itē illud pretereūdum nō existimo
qđ siquis collegiatus sui corporis nō exequat
officiū:velitq̄ sub pretextu quasi collegiat⁹ sit
alia munera declinare audiēdus nō est: imo de
collegio cuius nō exercet officium eximendus
est:aliusq̄ idoneus loco ipsius surrogādus: fa
cienda surrogati electiōe vti predictū est.vt.C.
e.in fi.notandū est ꝙ incorporati.i.qui intra nu
merum sunt chartaq̄ siue matricula descripti
ipsius corporis siue collegij priuilegijs excu
santur.qui ꝟo supra numerū sunt quos supnu
merarios appellamus:quibus quasi future p
bende vacantes designātur:beneficijs eius cor
poris vti non possunt quocunq̄ ingenio,siue
patricinio. vt.j.e.ti.

¶De studijs liberalibus vrbis rome et
constan.Rubrica. 18

Circa.l.j.
vid Alna
nia in ru
bri.ō toz
nia.cir
ca me
dium.

TItulus iste spe/
cialis est:z loquitur de studijs li
beralibus vrbis rome z Cōstan
tinopolitane ostendens quot de
beant esse magistri singularium
artium:z quibus magistrationibus studere de
beant:z qualiter schole esse debeant dispositę.
Et vtiq̄ oratores tres numero esse debent.r.
grāmatici.v.sophiste.quos vulgo dialeticos ap
pellamus:verū a sophismatibus sic denoiant.
vnus vero qui pbie archana rimetur:z duo qui
iuris z legum voluntates pandāt. ¶Debēt aūt
in publicis studere dūtaxat magistrationibus
si vndiq̄ collectos docere maluerint discipulos
ab ostentatione vulgari semoti:qui si ꝟfecerit
z de ciuitate expellētur. Et preterea infamabñ
tur. Si ꝟo priuatim velint studia exercere disci
pulis quos intra domesticos docēt parietes cō
tenti nō vetantur:nisi forte essent de numero il
lorū q̄ intra capitolij auditorium sunt dispositi
quibus priuatim studere nō lz: imo si fecerit
priuilegio suo ꝓuanf. Singulis aūt magistris
debēt loca ꝓpria deputari que inter se distan
tiam aliquā habeant:ne discipuli sibḥnuicē ob
strepere valeāt: vel magistri:neue linguaz cōfu
sio cōmixta vel vocum aures quorundā vel mē
tes a studio lkarum auertat.vt.C.eo.ti. ¶Que
aūt sint magistrorum priuilegia.ē. de profes. z
medi.notauimus. ¶In summa illud notandū
est ꝙ in his tm̄ duabus ciuitatibus:z preterea
in ciuitate berito:que nutrix legum merito ap
pellatur:iura sunt tradēda iuuenibus:nisi forte
ciuitas aliqua simile ꝓmeruit priuilegiū:vt
in.j.cōsti ffozum.circa finem.verū aūt cum ipe
rium modernis tpibus scissuraz senserit: iste q̄
ciuitates due dñationem pdiderint ceperunt
quoq̄ iura quonis loco tradi:z bononie maxi
me que legaliū studiorū monarchiā tenuit nec
nō mutine:q̄ iuris prudētie archana reseram⁹.

¶De honoratorū vehiculis.Rubrica. 19

2 OMnes honora
ti ciuilium seu militarium iudi
cum vehiculis.i.carucis dignita
tis siue intra vrbem sanctissimi
nominis id est constantinopoli
tani siue romani vti possint.vt.j.eo.ti.

¶De priuilegijs vrbis constantinopo
litane.Rubrica. 20

3 IUstas constan
tinopolitana nō tm̄ iuris italici
sed etiā veteris rome prerogati
na letat.vt.j.eo.nā z noua roma
dr z olim xpianoū mater secūda
nūcupatur:ipsiusq̄ archiepūs scdm locū post pa
pam obtinet in synodis rome.vt.C.de sa.san.ec.
l.decernimus.z in aut.de ec.ti.§.j. Sed huius
regie vrbis cōsuetudinez longam sicut veteris
rome alie omnes ciuitates sequi debent:cum z
caput dicatur orbis terrarum:meliorib⁹q̄ an
guris ꝓdita.vt.C.de vete.iur.enu.l.j.circa finē.

¶De metropoli berito Rubrica. 21

4 IN prouincia sūt
Cirus ius metropolitanum ha
bebat materq̄ ꝓuincie fuerat
sola:verum postea ꝓpter varias
causas:z maxime quia nutrix le
gum fuerat berito:in eadem prouincia similem
meruit dignitatem:vt sic vtraq̄ metropolis,sit
prouincieq̄ mater. vnde Ciro nihil dicitur de
rogatum:cum in sua maneat dignitate. vt.C.
eo.ti.z.ff.de consti.pe. hac ratione.posset quis

BIU Cujas

instare ꝙ nihil derogaretur cuiꝰ epo:si in suo episcopatu alter fieret eps: vel alicui prelato si vnꝰ alter platus fieret. Sed forsan aliud est vbi dignitas datur rei quasi psone. Nusq̃ em̃ reperitur ꝙ duo epi simul als insolidũ debeãt esse in vno epatu: sed due matres ecclesie possunt esse: vt in pergamo habentes vnum epm: sic ꝛ dne matres puincie habẽtes vnũ presidẽ: vnũq̃ metropolitanũ. Nam ꝛ superiori titulo dictũ est vtraq̃ roma caput est orbis terrarum habẽs vnũ principẽ: neq̃ priuilegio noue prio ri derogatũ est. ¶His argumẽtis ꝛ similibus cõtra Canturiẽses monachos Canturiensis ar chieps instabat volens nouo martini als mar tini nole nouã basilicã priori proximã fabrica re: verũ qꝛ multe varieq̃ cause suberãt conti a ipm iacula sua refiximus.

¶De canone frumentario vbis Rome. Rubrica. 22

5 QVertus canon in anno na quot annis ex puinciis ad vrbẽ romã deferebaꝫ: ꝛ in horreis publi cis rome reponebaꝫ. Et ꝑm statutũ modũ expẽdebaꝫ: quẽ modũ siue canonẽ nulli mutare licꝫ: etiam si super hoc spãle beneficiũ impetrauerit: immo rescripta impetrata non valebũt: ꝛ qui impetrauit dupli pena tenebiꝫ obnoxius: vicarij quoq̃ ꝛ ceteri iudices depor tationem subibunt ꝛ officiorum primates ca pitali affligantur supplicio si quid vbicarij ca noris vsurpauerint. vt. C. eo. l. fi. Sed nec debi tores frumẽtarij canonis remissionem debiti: quis spãli bñficio audeãt sperare cõtra publi cũ cõmodũ vel cõpẽsationẽ aliquã obijcere. vt C. e. ti. l. ij. ꝛ C. de cõpẽ. l. in ea. ꝛ. l. si velut. ff. de admi. re. ad ci. perti. l. ij. ſ. iij. ꝛ. iiij. ¶In summa illud notãdũ puto ꝙ appellatione frumẽti quẽlibet redditũ ad esum ꝛ potũ ptinẽtẽ puto significari. vt. C. eo. l. ij. ¶Itẽ illud pretereũdũ nõ existimo quod nautici. i. susceptores hmõi spẽꝫ apud acta presidũ: vel magistratuũ: intel ligo locoꝫ vnde spẽs accipiũt ꝑsteri cõpellun tur se incorruptas spẽs recepisse: quã ꝓfessio nẽ verã iudices ipsi suo aspectu debẽt ꝓbare: subijciendo suos oculos spẽbus quodquidẽ ꝛ vbi causa oportet prefecturã seruare: cũ ad sacrã vrbẽ spẽs peruenerint. vt. C. eo. ti. l. j.

¶De canone frumentario vbis constanti nopolitane. 23

6 SVperiori titulo qui de canone frumentario vbis rome loquitur: ostenditur qualiter canon debeat ad vrbẽ deferri: ꝛ sub qua prouidentia. Iste vo qui de canone frumentario vbis con stantinopolitane rubricaꝫ quẽadmodũ expen di debeat demõstrat: itaq̃ non in grano: sed in pane cocto etiã diuine domui annona tribuen da est: ne crescat inopia: sed annona in alios vsus cõmutata frumẽta inueniantur de publi co cõparari: quie aliꝰ vẽdi potuissent. vt. j. e. ti. l. ij. inde istud sciendũ est ꝙ frumenti nouũ an te nõ debet contingi ꝙ vetus fuerit totũ expẽ sum: nisi forte ita vetus fuerit corruptũ: vt sine querela erogari non possit: tunc em̃ per adie ctionẽ portionis nouj corruptelã velari ꝙne ad institutũ negociũ damnũ fisco inferatur. vt C. de condi. in pub. horreis. l. j. ¶Itẽ illud no tandũ est ꝙ pecunia ad frumenti comparatio nem deputata non debet in alium vsum cõuer ti vel minui pena dupli statuta in eum qui con trafecerit. vt. C. e. ti. l. vlt. ꝛ. ff. de admini. rerum ad ci. perti. l. ij. ſ. ij. ꝛ. ſ. frumenti. quod vero de canone frumẽtario sacrarũ ciuitatũ dictum est specialiter his duobus tit. ꝓpter prerogatiuã siue maioritatem dictum puto verum. In cete ris idem puto esse et existimo. arg. vt. C. de con di. in pub. hor. l. j.

¶De annonis ciuilibus. Rubrica. 24

7 ITa hoc ti. illud solũ dico ꝙ publice annone nõ tam in titulis dignitatũ ꝙ mẽtibus ꝑsonarũ tribuũ tur. Ideoq̃ ipo mortuo qui ãnonas ꝓcepit ipsi⁹ schola de ꝓceptis annonis nihil vẽdicabit: sed heres eius vel qui ab eo ante cõparuerint. vt. j. eo. ti. l. j. hoc igiꝫ argumentũ colligo ꝙ si canonicus perceptis fructibus sue prebende vitã finierit heredes ipsius vel qui ab eo cõparauerũt: vel alio tit. acceperint fructus retinebunt.

¶De mendicantibus validis. Rubrica. 25

8 VAlia publicis an nonis de quib⁹ predictũ est mẽdi cãtes plerũq̃ reficiunt: et solis debilibus ꝛ infirmis qui corpe suo victũ sibi q̃rere nõ possunt mẽdicitas alias mendicare permittiꝫ. Ideo de mẽdicantibus validis audiam⁹. Validi ergo. i. robusti mẽdicare nõ debẽt ne vere miseris ꝛ in firmis panẽ auferãt. Si qui ergo validi similã tes miseriã corpiscq̃ inertiã siue debilitatẽ dili gẽter requisiti: alias ĩspecti inueniant quales vulgo spanaldos siue galliatores nũcupamus siquidẽ serui fuerint ꝓdito: studiosus dñio eo rũ potiet. Si vero liberi ipos ꝓpetuo colonatu fruaꝫ. vt. j. e. ti. l. j. ꝙ forsan hodie correctum est cõstitutiõe iuniori: suis em̃ dñis reddunt. li beri vero opibus publicis deputant. vt in auc. de questo. vel loquiꝫ autẽ. spãliter in his qui in sacra vrbe reperiunt quasi cũ eis mitius sitagẽ dũ: vl loquiꝫ de his qui per questoꝛẽ fuerint re perti: vel de his qui nõ simulãt corpis debilita tẽ quasi qõ hic ꝺ spãle sit in his qui cũ sint vali di ꝛ robusti corporis simulãt infirmitatẽ aliq̃s herbas siue appositoria corpori apponentes ꝓpter que tumidi vel vulnerati: alias curua ti videntur sicut plures gallioti. Nam ꝛ quidã contracti: alias curuati pedibus ꝛ manibus vi dentur cum non sint. ¶In summa illud notan dum est ꝙ salua manet dñis actio contra eum qui vel fugit iuo seruo latebras vel cõsiliũ de-

BIU Cujas

derit mendicandi.vt.ꝯ.eo.l.j.in.fi.

¶De nautis Tiberinis.Rubrica. 26

3

Ioniaꝝ per Tiberim spēs de qb⁹.ē.dictū ē: nauigio ad sanctā vbē deferunt.ꝛ de vbe ad prouincias plerūqꝫ mittunt.de nautis tiberinis audiam⁹.nulli ergo habēti nauigiū i alueo tiberis cuiusqꝫ dignitatis priuilegio ab onere publico trāsuehēdo se poterit excusare:ſꝫ cōpetē tibus ꝛ solitis obsequijs mācipabit. vt.C. eo.

¶De frumēto alexādrino.Rubrica. 27

2

Lexandri pueri magni meritoꝛa quo nomē accepit alexandria copiosam largitatē frumēti cōsecuta ē. Nā.c.ꝛ.x.modij pro alimonijs ipsi⁹ singulis dieb⁹ supadditi sunt.vt.C.e.ti.l.vlt. Itē curiales ad eā solicitudinē accedere nō debēt:ſꝫ cura ꝛ puisione oriētalis pfecture officia cōpetētia designētur:q̄ cū vehēdi frumēti ad ciuitatē gerāt solicitudinē: atq; p laboris mercede cōpetēs mun⁹ iudicio ipi⁹ accipiāt.vt.j.e.ti.l.j.

¶De alexādrie primatibus.Rubrica. 28

3

Oc quoqꝫ priuilegio alexādrina ciuitas decoratur vt ipsi⁹ incoꝛpati repurgādi fluminis Nili onere nō grauent q; inq; purgari oporteat:qꝛ nō pluit in egypto:verū ex dñio:aks dinumio vectigali ciuitatis quadrigēti soldi ad ipsius purgationē tribuūtur: qō tñ ex illo dñio ſctū fuerit ex alio titulo.ſ.nauiū repsentabit.i. ex colloneo siue riuagio qō de nauib⁹ ꝛcipit q; i de fuerit extractū ibidē reponet.illo q; priuilegio alexādrina ciuitas exornat:qō iuridicū p prīa habere pōt:apud quē donatōes legitimā excedētes q;titatē insinuātur:legū act⁹ expediuntur:et forsan testamenta publicantur.vt.C. de offi.iuridi.alexan.

¶De iure reipublice.Rubrica. 39

4

Rim⁹ superius de iure quarūdā ciuitatū spāliter.nūc gñaliter dicam⁹ de iure reipublice.ſ.ciuitat⁊ cuiuslibet. audiamus q; breuiter q̄ iura singularia respublica hȝ:ꝛ in quib⁹:ꝛ q̄ cōia sortiatur cū ceteris. ¶In primis tñ illud sciendū est q; in hac rubrica respublica ip̄ꝛopriē ponit p q̄libet ciuitate.vt dictū ē. nō romana. Nimiꝝ vere ꝛ ꝓprie sola ꝛ romana ciuitas recte appellatur respublica. Unde bona ciuitatū abusiue dicūtur publica cū ciuitates loco priuatoꝝ habeant.vt.ff.de ver.sig.l.bona. Itē q; pro ciuitate nō romana abest reipublice causa nō dr abesse. vt.j.dicet. Utik ergo respublica progatina singulari in iudicijs et quidē dupliciter aks etiaꝫ ipo iure illesa cōseruat aks dñicio restitutiōis inuak. Ecce em̄ si i ea spē in qua defensoꝛes nō habuerit aliq̄d aduersus eā diffinitiue statutū est:ipo iure nō valet ad minoꝛis istar.vt.C.e.l.j.ꝛ.C.si aduer.rē iu.l.vlt.ꝛ.C.q̄ legi.pso.ha.i iudicio.l.j.diffinitiue ideo dixerim:qꝛ si nō, defendatur p interlocutionē iudicialē bona ei⁹ poterunt possideri. vt.ē.q; ciu. vniuer. l.j.ꝛ.l.ciuitates. Si ỹo habuerit defensoꝛē legitimū:dñicio subleuak restitutionis.vt.C.de of.ei⁹ q̄ vicē alt cui⁹ iudi.ob.l.j.ꝛ.C.eo.titu.l.rēpublicā.ꝛ.C.ex qui.cau.ma.in integ.rest.l.respublica. ¶Dicūt quidā intra triēniū cā iuuari a tpe lesionis p legem. C. de sen.aduer.fis.la.alij ifra quadriēnium cōputādum a tpe lesionis: alij a tpe sciētie. Ego aūt dico eam ꝓpetuo posse restitui:cū sit semp minoꝛ et eiusdē status. Nam et minoꝛ toto minoris etatis tpe restituik: nisi aliquid specialiter dicak.vt. C.de tēpo.re.in inte.l. ea. Idē ergo p instar et multofortius i ecclesia dici posset em̄ aliq̄ vniuersitas priuilegiata est valde potius priuilegiatoꝛ est ecclesia. Item in mutui datione priuilegium rei respublica:que ex solo pacto petit vsuras fenebris pecunie:vt ff.de vsu.l.etiā. Itē si mutuū accepit nō tenebit nisi pecunia fuerit in eius vtilitatē cōuersa.vt.ff.si cer.pe.l.ciuitas. Idem in ecclesia.vt in auk.de alie. et emphi.ſ.per eos.in fi.col.ix. Idem q; de minoꝛe legik.vt. C.si aduer. cre.l.j. Preterea in acquisitione rerū priuilegium habet ciuitas quelibet. Ecce em̄ rerū sibi venditarū vel donatarū sine relictarū longeuam exactionē hȝ.i.vsqꝫ ad.c.annos:vēdicationē q; ex solo contractu.vt.ē.de sa.san.ec.l.vlt:licet quidā in annoꝝ curriculis sicut in ecclesia in ciuitate dixerint imutatū. In rerū quoqꝫ alienatione iura singularia sortitur ciuitas. Nimirū ad instar minoꝝ res suas siue decreti interpositione nō p̄ut alienare iuramēto ciuiū interposito de indemnitate.vt.C.de vendi.re.ciui.l. vlt. Ciuitatis quoqꝫ priuilegio dicitur ne ipsi⁹ debitoꝛ ante solutionē in republica honorē gerat.vt.C.de debi.ciui.l.j. Item vt rerum debitoris acceptoꝛ q̄uis i rē successerit pro rata rerū quas possidet pro sorte ꝛ usuras personaliter teneatur habiturus postmodū actionē cōtra eū quē liberauerit debitoꝛē. Sed et illud potissime priuilegiū puto datū vt ciuitatis debitoꝛ qui rerū suarū maioꝛē partē alienauerit residui ad idoneū cōpellak possessoꝛem transferre.vt.C de debi.ci.l.vlt.neue respublica tanq̄ potentissima cuiq̄ in causis patrocinij prebeat exhibeatve procurationem. vt. C.ne fis. vel respu.l.j. Item priuilegio ciuitatis dictū putoꝛ vt legatum annuū ciuitati relictuꝫ ꝓpetuo debeak.vt.ff.de an.le.l.annuā. Idez in ecclesia vt.C.eo.ti.l.annua.ſ.j.et q̄uis usufructus ciuitati relictus.e.ānoꝝ spacio finiatur.vt.ff. de usufru.l.a municipibus. Item vt fungentes pro ciuitatib⁹ nō romana legatiōe p reipublice cā absētib⁹ habeank.vt.ff.q̄.ex cau.l.ſꝫ ꝛ ſi.ſ. hec clausula.ꝛ.C.q̄.ex cau. ma.l.j.non romana ideo dixerim:qꝛ q̄ pro romana ciuitate absunt vere abesse causa reipublice dñr.vt.ff.de acqui.

BIU Cujas

here.l.cum quidam.in prin.Sed et illud forte ciuitatis dictum est priuilegium:vt legati earū durante legatione non conueniant.vt.ff.de iudi.l.ij.§.legatis.neue etiam quid in re ppria agere debeāt maxime ppter qđ legationi prestetur impedimētū:nisi dānum iniuriāve patiātur.vt.ff.de legatio.l.paulus rñdit.t.l.legat⁹. ¶Illud ꝯ in re publica puto singulare ꝙ si attestatio,p repsentatione a fideiussore maxie coram tabularijs ꝙuis sine scriptis i causa pub. fuerit iterposita pro scripta habetur. Et post duos menses fideiusso: tenebitur:licet in priuata secus.vt.C. de fideiuss.l.vlt. Item ius rei publice quasi publicū pacto cōmutari non potest.vt.ff.de admi.re.ad ci.pti.l.ij.§.ius reipublice. Hec sunt ciuitatum singularia: et si qua reperiant similia que oībus ciuitatibus a iure ipartiūtur.sūt aūt qđā q̄ gaudēt iure singularissimo spāliter sibi a pncipe cōcesso sicut vtra qz roma.vt.ō.de priuile.vbis constan.l.j.sicut sunt metropoles prouincieꝯ matres.sicut antiochia que priuilegium pignoris habet in bonis debitoris.vt.ff.de priuil.credi.l.antiocensium.sicut ilia cuius municeps habetur qui de matre natus est ilienſi.delphis quoqz ac pontis idem statutum est.vt.ff.ad muni.l.j. Alexandria quoꝯ sui conditoris merito habet iura singularissima:vt diximus in superiori titu. ¶Sed et ciuitatibus quibusdā spāliter datum est ius fabricāde monete qđ alijs nō lz:vt nup bononie cōcessit iperator henricus.iij.t quibusdā ciuitatib⁹ cōceditur plerūqz aree aliene distractio collapso edificio.vt. C.eo.ti.l.vlt. quibusdā etiam remittit testamētor faciēdor ob seruatio solēnis.vt.C.de testa.l.si non spāli.verū ne nimiū insultēt ciuitates sicut plerūqz faciūt in lombardia de pullice caballū facientes pro modico sibi cōcesso totū vsurpantes: iuribus subijciuntur cōmunibus in multis. Ecce em capiūt ex iperfecto vel inutili testamento: qz nec imperator.vt. C.de testa.t quēad.testa. aperi.l.iij. Itē ipor legata ꝙuis ad opa publica vel ad honores relicta p falcidā diminuantur t eis t i eis accōmodanē.vt.ff.ad treb.l.oībus. Itē in bonis debitoris sui non habet ius pignoris ciuitas:nisi de pignore cōuenerit:vel spāli beneficio hoc cōsecuta fuerit:sicut nec p̄uatus.vt.C.eo. ti.l.ij. Item nec rē alienā ꝙuis aream collapso edificio ad dōni ꝓiudiciū distrahere poterit:nisi sup hoc certam legē.i.beneficiū acceperit.vt.C.e.ti.l.vlt. Itez si metum vel vim aliquam fecerit sicut quilibet cōueniretur. vt ff.ꝙ me.cā.l.metum.§.animaduertēdum.ꝙuis dicatur alibi ꝙ vniuersitas consentire nō poterit:vel dolo facere. Illud em nō ipossibilitatē ſz facti notat difficultatē.vt in pādectarū volumine ti.de dolo.l.sed ex dolo.§.ſz an i municipes.notauimus. Item rē alterius creditoris pmo obligatam ciuitas nō debet distrahere sicut nec fiscus:ne lucri cā donationes amittere qz nec fisc⁹.vt.ff.de iure fis.l.res que. Si em fisco nō licet:nec ciuitati:cum nulla ciuitas simile priuilegiū habeat fisco.vt.ff.ad muni.l.simile. Item si non defendat ciuitas sicut cuiusqz ita t ciuitatis poterūt bona possideri.vt.ō.dictū est. Itē ciuitas rē quā vendidit vel locauit sub ꝓtextu adiectionis.i.qz maius ab alio pretium siue merces offerat reuocare nō poterit nisi sup hoc fuerit bñficium spāle. tpa em adiectionis ꝓstituta ad fisci causas ptinēt. vt.ff.ad munici.l.lucius.§.vlt.t.C.de vē.re.ci.l.j.t.ij.

¶De administratoribus rerum publicarum.Rubrica.

Exposuimus superiori ti.reipublice iura tā cōmunia ꝙ singularia.verū qz predicta iura parū proficerent nisi essēt q̄ reipublice negocia ministrarēt. Ideo sequit de administratorib⁹ rerū publicarū. Disseram⁹ ergo ꝙles t qualiter t a quibus hmōi eligant administratores:p qs: t qliter si detractēt administrare cōpellant:qđ debeant agere:t a qbus tēperare:qđ in eor⁹ veniat administratione:qua actiōe cōueniātur t expiantur t inquātum:t quales sint actiones. ¶In primis tñ illud sciendū puto ꝙ hic agitur de administratione rerū publicarū. ¶Administratores p magistratus reipublice tales debent eligi in cōsilio publico decreto:q̄ idonei sint scientia:moribus patrimonio. etate ad rerum publicarū administrationē: nulloqz possint priuilegio excusar:idoneūqz present fideiussorem vnū vel plures:de rebus publicis diligenter custodiēdis t administrādis:nisi forsan p presidē ex inquisitiōe fuerint electi. Vbi ad instar tutorū predicta satisdatio cessabit.vt ff.ad municip.l.ij.t.l.lucius.t.C.de suc.pto.et archa.l.iusta.t.l.exactores.t.C. de ap.l. notationes.t.C.de peri.notatorū.l.j.t.ij.t.ff.de mu. et ho.l.t cui.§.liberti t.l.cura.§.j.t.l.ad rēpublicam:t.l.vt gradatim.t.l.honor.§.iij.t.ff.de admi.re.ad ci.perti.l.vlti.t.C.de excu.tu.l.seueriter.t.C.de sump.recu. ¶Depellūtur autez si detractēt administrare p presidē ,puincie remedijs quib⁹ tutores cogi solent.i.captis pignoribus. vt.ff.de mu. t ho.l.siquis.t.ff.de admi. tu.l.j.t.v.t.C.de pig.l.nominatori.agere autē debēt reipublice administratores ꝙ causa desiderat.i.negociū ad qđ īstituti sunt.s.vt ex fide reipublice negocia gerāt:cū idoneis hoīb⁹ nomine reipublice ō̄hant.fidelia ministeria secuz habeāt.a debitorib⁹ reipublice suo tpe debitā pecuniam exigāt.idoneā ab eis satisdationem accipiāt. Alioquin quāti interest reipublice satis nō esse acceptum respōdere cogant reipublice agros ꝙuis bona fide ab alijs possessos vēdicent:maxime cū emptores possint ad auctores suos reuerti alꝭ recurrere rationē administrationis sin fidē acceptorū et datorum restituāt:pecuniā ad opa ciuitatis relictam potius ad vetera reficienda ꝙ ad noua inchoanda expediāt: nisi spāliter ad nouū op⁹ relicta fuerit:quo casu ad opa noua poterit erogari si satis operum alꝭ opa ciuitas non hz. Et fa-

BIU Cujas

cile pecunie ad reficiēdū inueniātur: alioqn ēt in tutelā poti⁹ eorū que sunt debet cōuerti. vt ff. de neg. ge. l. litis. §. si pecunie. ꝛ. ff. si cer. pe. l. periculū. ꝛ ar. C. arb. tu. l. ij. ꝛ in aut vt in. fine quoq; suf. §. eos. ꝛ. C. eo. ti. l. ij. ꝛ. iij. ꝛ. ff. de admi. re. ad ci. pti. l. vlt. circa pn. ꝛ. l. ij. §. ij. ꝛ. l. decurio nes. § j. ꝛ. ff. de ope. pu. l. vlt. in pn. Itē res suppacuas: ꝛ que seruādo seruari nō pñt distrahere debēt reipublice administratores: ad tutorū vel curatorū instar. Itē familie publice necessariā administrare ꝛ similia. vt. C. de admi. tu. l. lex que tutores. ¶ Caueant aūt reipublice administratores: ne rēpublicā in sua iusticia in defensam relinquāt. ideo i sua iusticia dixerim: quia bonam fidē nō pbibentur agnoscere sicut tutores. vt. ff. de admi. tu. l. tutores. ꝛ. l. quotiens. §. sicut. Itez caueāt ne publica cōmoda occultent neue noīe reipublice aliquibus calūnias inferant. Item ne pecuniā publicam ad aliquē vsum destinatā: ad aliū trāsferāt: nisi forsan auctoritate pncipali. vt ar. C. de aduo. fis. l. fisci aduoca. ꝛ. C. de admi. tu. l. non est. ꝛ. ff. e. ti. l. j. ꝛ. l. ij. in pn. ꝛ. l. legatā. ꝛ. C. de canone fru. vr. cōstan. l. j. ꝛ. ij. Itē caueāt ne operū exactionem cuiq; sine cautione committāt neue fundū vectigalē a possessoribus suis tpibus debitas pēsiones soluētibus auferāt. vt. ff. e. ti. l. vlt. ꝛ. C. eo. ti. l. j. Veniunt aūt in hac administratiōe cū sit necessaria: gesta ꝛ gerēda ꝛ dolus ꝛ culpa: ſz et diligētia. vt ar. C. de neg. ge. l. tutori. ꝛ. ff. ad muni. l. qz ergo. ꝛ. l. lucius. i pn. ꝛ. ff. e. ti. l. magistratus. veniūt ꝙ dāna omnia ꝛ detrimēta q̄cunq; respublica p administratoꝝ negligētiaz passa est vel si quid honeste lucrari potuit. vt ar. C. arb. tu. l. q̄quid. ꝛ. ff. e. ti. l. vlt. ꝛ. C. eo. ti. l. ij. vsure ꝙ veniūt in hac actiōe pm cōsuetudinē regionis: si pecuniā publicā sine causa apud se detinuerit administrator: tardiusve ipsam publice intulerit rōnibus vel si eā in suos vsus cōuerterit: verū hoc posteriori casu ad tutorum instar forsan grauiores pstabuntur vsure. vt. ff. de vsu. l. j. in princi. ꝛ in fi. ꝛ. ff. de admi. tu. l. tutor q̄ repertoriū. §. pecunie. pter crimē. l. iulie de residuis qō incurrit. maxime si pecunia ad aliquē vsum fuerit destinata. vt. ff. ad. l. iul. pec. l. ij. ꝛ. l. iij. §. j. al's vo cū ex detrimēto soluit pecunia que non lata culpa administratoris depdita est maxime cū p aliis cōueniūtur forsan muneris pticibus: sortis dānum eos subire satis est. vt. ff. ad mu. l. luci⁹. §. j. ꝛ. l. cōstitutionibus. ꝛ. C. de his q̄ ex offi. qō admi. cōue. ꝛ. ff. eo. ti. l. vlt. in pn. alia forte causa est tutoris vel magistratuū q̄ p tutoribꝰ ꝰueniūtur. vt. ff. de admi. tu. l. tutor q̄ rep. §. pe. ꝛ. ff. de magi. conue. l. fi. vna actione cōueniantur vel experiant reipublice administratores a republica: vel contrariū me legisse nō memini: sed forsan cōueniunt vel experiūtur in factū actione. vt. ff. de magi. cōue. l. j. circa pn. vel ꝙ puto verius cōueniant et agent actione vtili ne. ge. directa ꝛ cōtraria cū ex necessitate administrarēt. vt. ff. ō neg. ge. l. ait prō. §. hanc. Quales ergo sint: ꝛ inquātū competāt hmōi actiones: ex his q̄ dicta sunt. ē. de neg. ge. in summa aduertere lz. ¶ In summa tñ illud notādū est ꝙ hec actio qñq; in duplū dar cōtra administratorem: puta si i distrahendis bonis reipublice fraudulenter se gesserit. Verū pena non transibit ad heredem. vt. ff. eo. l. vlt. Item si pecuniam frumentariam in alium vsum conuertit. vt. C. de cano. fru. vrb. cōstan. l. vlt. Vel forsan illud est spāle in canone frumētario illius vrbis: verū in alijs satis esset vsuras pstare. ¶ Itē illud notandū est ꝙ decuriones pdia publica nec p se nec p suppositas psonas possunt cōducere. qō em̄ ꝙs p se facere prohibetur: p aliū explicare nō valet. vt. ff. e. l. ij. §. j. verū ꝛ q̄nq; cōtra vt notauim⁹ in libello disputatorio. Si tamē cōductoribus successerint manebunt in cōductione. vt. ff. de decur. l. decurio. qō nimirū: qz iure hereditario licitum deprehendit: quod al's non liceret. Itē cū vniuersitate transit quod p se nō pōt: verum ꝛ his ibidem cōtradictoria dedimus. ¶ Itē illud pretereūdum nō puto ꝙ hmōi actiones que dant reipublice et cōtra rempublicā pro publicarum rerum administratione dantur etiam heredibus administrantium et contra heredes: nisi quando penaliter agitur vt dictum est.

¶ De vendendis rebus ciuitatis.

Rubrica. 31

Alia per administratores rerū publicarum debēt⁹. ē. dictum est. plerūq; distrahūtur bona ciuitatum deyē dēdis rebus ciuitatū cōsequenter audiamus. Videamus ergo q̄ res ciuitatū: qualiter: ꝛ quo ordine vēdi debeant. Et quidē res mobiles ciuitatū: ꝛ maxime q̄ seruādo seruari nō pñt primo pñt: imo tenent ciuitatū administratores ante distrahere. vt dixim⁹ i ti. superiori. Immobilia vo vel que inter immobilia computantur: vt annonas ciuiles: mancipia rustica: et vrbana vndecunq; ad ciuitates deuoluta siquidē ad vrbem regiā pertineant non aliter vendere poterunt: nisi principalis hoc permittat auctoritas. In prouincijs vero cor̄ presidibus presentibus oībus ciuitatum habitatoribus vel pte plurima pstito a singulis iuramēto pro manifestāda patrie vtilitate: si concordauerint oēs vel maior ps in alienatione pfidiali decreto intercedēte rerū imobilium ciuitatis venditio celebref. vt. C. e. ti. l. vlt. aliter ergo facta vēditio nō valebit: immo emptor q̄ ō legis formā cōparauit ꝛ pciū pdit: et rē restituet cū ol medij tpis incremento: q̄si malefidei possessor. cū cōtra legē iterdicta mercef: sed forsan ō vēditorē suū habebit regressū. arg. vt. C. ō agri. ꝛ cēsi. l. quēadmodū. ¶ In summa illud notandū puto ꝙ q̄uis legitime sit facta vēditio: tñ res emptori concedef: nisi ꝓbauerit precium in vtilitatem ciuitatis processisse: q̄si debeat esse curiosus ad instar emptoris rei ecclesiastice. vt. C. de sa. san. ec. autē. hoc ius porrectum est. secus in emptoribus rerum fiscaliū: q̄ securitatibus sup soluto pcio receptis

BIU Cujas

nullã decetero molestiã patiũtur. vt.C.de quadri.prescrip.l.ij.§.ad hec.Verũ ꝓ hoc cõmodo illud habent incõmodũ rerũ fiscaliũ emptores vel conductores: ꝙ adiectione maioris precij vel mercedis facta ab alio põt ab eis inter statuta tpa forte.xx.dierũ:vel.x. res vẽdita auocari: nisi ipsi eandẽ vel maiorẽ faciãt adiectionẽ: qõ nõ est in emptoribus vel cõductoribus rerum ciuitatũ tpa eĩ adiectionis prestituta tĩm ad res fiscales ptinẽt.vt.C.e.ti.l.j.&.ij.&.ff. ad munici.l.lucius.§.vlti.& in auctñ.de alie.& emphi.§. quecũq; vo.& ar.ff.de edili. edic.l.qõ si nolit.§.pe. & C. de loca. predio.ci.l.pe.& vlt. &.ff.de in diẽ adiec.l.licet. &.l.necesse.

¶De debitoribus ciuitatum. Rubrica. 32

2 QVe debitoribus ciuitatũ illud solum dico ꝙ ciuitatis debitor non prius in repu. honorẽ gerere põt ꝙ debito se absoluerit ciuitatis.vt.C.eo.ti.l.j.qõ tamẽ nõ de omni debitore intelligendum est: sed de eo tĩm qui vel ex administratione vel pollicitatione quam recusare non poterit obligatus est: tamẽ vice solutionis quis debet cauere idonee pignorum aut fideiussorum datione: vt ff.de mune.& hono.l.rescripto.§.debitores. ¶Item illud sciẽdum est ꝙ reipu. sortes. i. pecunie capitales apud idoneos debitores debẽt collocari atq; remanere. Ita vt vsuras suis quibusq; soluant temporibus: qõ etiam ipsorum interest debitorum: ne ꝓpter hoc cumulũ debiti nutriant. ¶Item si debitores ciuitatũ patrimoniũ quacunq; fuerit ratione exinanitũ al's extenuatũ: qui ab eis quocũq; alienationis titulo de suis cõparauerint facultatibus:pro rata rei quas possidẽt debitis ciuitatũ tenebũtur obnoxij. Intelligo tamen primo ipso debitore conuento. Itẽ hoc extimo: & si nihil in reipublice fraude fuerit alienatum. vt.C.eo.titu.l.vlt.&.C.de cõue.fisci debi.l.j.&.ff.de iure fisci.l.mochis. In debitoribus ergo ciuitatum quattuor notantur specialia. Primũ ꝙ ante soluunt debitum ꝙ ad honores reipulice aspirent. Secundum ꝙ ab eo ꝙuis bona fide comparantes:a republi.conueniũtur. Tertiũ ꝙ personaliter tenentur:ꝙuis in rem successerint. Quartum ꝙ totum compelluntur debitores ciuitatum vendere patrimoniũ maiore parte distracta.vt.C. eo.l.vlti. Sed & illud quintũ notari põt.s.ꝙ debitor ciuitatis de pecunia sibi ex nudo pacto credita vsuras prestabit.vt.ff.de vsur.l.etiam.

¶De periculo notatorũ. Rubrica. 33

QVia reipublice administratores per magistratus ppli romani mãdato eligũtur: vt dictũ est:administrationisq; ipsorũ periculũ plerũq; respicit nominatores: de periculo nomi-
3 natorũ audiamus. Videamus ergo ꝓ quibus causis conueniantur nominatores. Et quatenus:qñ añt:& quo ordine sint cõueniẽdi:explicatur.j.ti.ij. ¶Cõueniũtur itaq; nominatores si non idoneũ successorẽ vel alium in republica nominauerint administratorẽ:vel si cautiones idoneã a notatis non exegerint. Verũ hoc casu excusantur si administrator notatus depositofuerit officio soluendo ipsumq; respiciet periculum qui eũ noĩe reipublice debuit cõuenire. vtiũ eĩm cessationis aliene ad notatorum damnũ pertinere nõ debet:nisi forsan eue stigio de posito officio soluẽdo esse desierit:vbi non excusabitur notator.vt.ff.ad municip.l.ij.&.l.exactores.&.C.de suscepto.prepo.& archa.l.ij.&.l. exactores.&.C.de conueni.fis.debi.l.quoniaz.& C.e.ti.l.j.& vlt.&.ff.ad munici.l.imperator.et.l. ordine.§.in eum.et.ff.de admi.re.ad ci.perti.l. ij.§.si eo.&.ff.de magis.cõue.l.j.§. si magistratus.& ar.de neg.ge.l.dinoctio. ¶Cõueniuntur autẽ nominatores eatenus quatenus per administratorũ vtiũ respublica dãnificata est:verum qui pro alijs tenentur sortes eos reddere satis est:non etiam vsuras prestare necesse habẽt.vt.C.de suscep.prepo.& archa.l.exactores. &.ff.ad munici.l.libertus.§.vlt.&.l. lucius.§.j. &.l.constitutionibus. Illud autẽ pretereundum non existimo ꝙ notator a se tantũ notati periculum administrationis prestabit:nõ si quid a notato ab eo qui maluerit male gestũ est.vt.C. eo.ti.l.vlt. ¶Itẽ illud notandũ puto ꝙ minores tĩm magistratus qui nominatores sunt nõ etiam presides prouinciarum qui sunt velut cõfirmatores a republica conueniuntur.vt.C.de suscep.prepo.& archa.l.exactores.& insti.de satisda.tu.§.vlt.&.ff.de magis.conue.l.j.§.j. ¶In summa illud quoq; notandũ puto ꝙ nominator pro illis tĩm negocijs tenebitur que principaliter in republica gessit nominatus:puta si pecuniam publicam tractauit habuerit erogãdam decreuit: si curatores operũ vel cuius alterius in republica creauit:si successorẽ sibi nominauit si vectigalia publica locauit vel quid simile in republica egit:si autẽ tutores pupilli notauerit minus idoneos: vel cautionem non exegerit:vel minus idoneã acceperit nõ tenebitur notator eius:qz nec pater ꝯ consensisset nominationi filij teneret nec fideiussor. vt.ff.ad muni.l.ij.&.ff.de magis.conue.l.j.in prin. ¶Itẽ illud notandũ est ꝙ actio que in notatores datur in heredes & fideiussores eor extẽditur. vt institu.de satisda.tuto.§.penul.

¶De periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt. Rubrica. 34

IDeiussores magistratuum sicut notatorum pro his tĩm negocijs cõueniuntur ꝙ principaliter ad reipu.spectant vtilitatez.si quid ergo extrinsecus gesserint magistratꝰ: puta si tutores pupillis dederint vel caueri pupillis nõ curauerint:vel minus idoneẽ non tenẽtur fideiussores qui solam rempublicã saluã fore promiserunt. vt.ff. ad municip.l.ij.&.ff.de pecu.l.licet.§.vlt.&.ff.de magis.conue.l.j.in prin.&.C.eo.tit.l.j. Item in sortem tĩm non etiam in penã vel vsurã obligã

BIU Cujas

tur fideiussores magistratuū: nisi spāliter hoc cōuenerint: vel in oēm causam fideiusserint. vt ff. de fideiuss. l. fideiussores. ꝛ. ff. ad municip. l. libertus. §. vlti. ꝛ. l. constitutiones. ꝛ. ff. de admi. re. ad ci. pti. l. ij. §. vl. Itē si fideiussores magistratuum p ipsis pignora dederint: in eū casum de disse videnē quo res magistratib⁹ seruari nō possit. vt. ff. de admi. re. ad ci. pti. l. prior. §. vlti.

¶Quo quis ordine cōueniatur. Rubrica 35

1 PRimus supra rei publice administratores ꝛ ipsorum noiatores: atq; fideiussores pro rerū publicarū posse cōueniri administratione. Sed quia q̄ plures eliguntur administratores quorum alter pro altero similiter plerūq; cōuenietur: quo ordine quisq; cōueniatur videamus. Refert ergo plurimum vtrum vnus tm̄ eligatur administrator: an plures. et si plures: vtrum separatim an coniunctim munus iniungatur. Item vtrum oēs administrauerint: an quidē vel vnus. si vnus tm̄ reipublice sit administrator: talis ordo seruatur: vt primo cōueniatur administrator si gesserit: vel nō deinde fideiussor eius demū noiatores. Si vero plures fuerint administratores: siquidē cōiunctim munus fuerit iniunctū oēsq; simul administrauerint talis ordo seruatur: vt primū conueniat administrator deinde fideiussor eius demum noiatores: ꝛ q̄d ab vno seruari non poterit alter collega prestabit: q̄ isto casu periculo solidi tatis quilibet tenetur astrictus. Idem intelligo ꝛ si nullus gesserit. Si antē quidā administrauerint soli vnus vel plures primū conuenietur q̄ administrauerit ipsiusq; fideiussor: deinde noiator: postremo college culpe rōne conueniuntur. Idē intelligo et si separatim fuerit munus iniunctū: vel ipsi inter se diuiserint administrationē. vt. C. eo. ti. l. j. §. ꝛ. iij. ꝛ vltē. ꝛ. ff. ad municipales. l. imperator. ꝛ. l. quid ergo. ꝛ. ff. ad municip. l. lucius. §. j. Itē illud notādū est q̄d quibus casibus predixim⁹ collegā cōueniri pro partícipe muneris: nō obstabit pactū ne id facere liceat: cuius reipublice pacto cōmutari nō potest: rerum q̄d pro collega prestiterit tam ab ipso q̄ ab herede ipsius recuperabit vtili actione. vt. ff. de admi. re. ad ci. perti. ꝛ. C. de cōue. fis. debi. ꝛ. C. si tutor non ges. l. ij. secus est de tutoribus inter se administrationē diuidētibus: illi enim nihilominus tenentur insolidū. vt. C. de diuidenda tu. l. ij. ¶Sub hoc ti. illud casuale' notandum puto q̄d tēpore istarum leguin primū conueniebantur principales debitores. i. magistratus q̄ fideiussores eorum. vt. ff. de admi. re. ad ci. perti. l. prior. §. vlti. ꝛ. ff. ad muni. l. ij. ꝛ. l. libertus. §. j. q̄d in ceteris casibus secus erat. vt C. de fideiusso. iure nostro. Verū hodie in omnibus est hoc ius scz vt primū debitor conueniatur si presens sit ꝛ idoneus et solūendo q̄ fideiussor. vt in aut. de fideiuss. ꝛ manda. §. j. ¶Itē illud notandū censeo q̄d quibus casibus predixi mus collegā teneri pro partícipe muneris non obstabit pactum speciale ne id fisco alias fieri licet: quia ius reipublice pacto priuatoꝝ cōmutari nō pōt: verū pro collega soluet alias quod dependerit tam ab ipso q̄ herede recuperabit vtili actione ne go. gesto. vt. ff. de admi. re. ad ci. perti. l. ij. §. ius reipublice.

¶Ne quis inuitus actum reipublice gerere cogatur. Rubrica 36

2 ACta reipublice presertim seruilia sm legem liberti etiaz nedum ingenui non cogūtur administrare inuiti. vt C. eo. ti. l. j. et. ij. verū reipublice munera ꝛ etiā volētes declinare nō pñt. vt. C. de liber. l. j. li. x. cetera ad hūc ti. ptinētia in sūma §. de liber. x. lib. diligēs lector poterit inuenire.

¶Sumptus iniuncti muneris ad oēs collegas pertinere. Rubrica 37

3 DIctum est supe: rius collegā qui administrauerit primo conueniendū a republica. Nunc audiamus ipsum administrantē sumptū quē fecit in munere ab alijs q̄ non administrauerūt posse repetere. administrator ergo vnus si solus officiū exercuerit sumptusq; vtiles vel necessarios muneri solus fecerit auctoritate iudiciali a consortibus pro partibus ipsorum recuperabit. Si autē oēs munus gesserint alias deliquerint et damna reipu. omnes resarcire coguntur. vt C. eo. titu. ꝛ. C. si tutor nō gessit. l. ij.

¶De his qui ex officio quod administrauerunt conueniuntur. Rubrica 38

4 IN hoc capitulo illud solum dico q̄d qui a republica non ex contractu: sed ex officio. Et maxime si pro alijs cōueniuntur pecunie fenerate deperdite damnū sortis nō etiā vsurarum prestare necesse habēt nisi forte lata culpa q̄ fraudi vel dolo cōparat amissa fuerit: quo casu etiā pro vsuris cōuenirent. vt. C. e. ti. ꝛ ff. ad munici. l. lucius. §. paulus. ꝛ. l. cōstitutiōibus. ꝛ. ff. de admini. rerum ad ciui. perti. l. vlti.

¶De solutionibus ꝛ liberationibus debitorum. Rubrica 39

5 PRimus supra de debitoribus ciuitatum qualiter teneantur. Nunc videamus quēadmodum soluētes liberentur. Et ita de solutionibus ꝛ liberationibus debitorū ciuitatum audiamus cum ꝛ. §. in. viij. libro tm̄ dictū sit generalicer de solutionibus et liberationibus omniū: al's aliorum debitorum soluere: igitur debet ciuitatis debitor vt perpetuo sit securus quicūq; sequatur exitus administratori ciuitatis vel curatori ad hoc deputato: exacta cautione publica cum subnotatiōe tabularij ꝛ ipsius dūtaxat cui soluit apochā proferat. ita demum liberationis commodum consequatur si pecunia soluta in vtilitatem reipublice con-

BIU Cujas

uersa fuerit. vt C. eo. ti. l. quēadmodū. Nec per eos de mutui datione ciuitas obligat: nisi in ipsius rē pecunia cōuertat. vt. ff. si cer. pe. l. ciuitas. qō puto spāle dici in debitoribus ciuitatū. Nā alis si solnat ꝓcuratori tutoris vel ꝓcuratori creditoris ipso iure contingit liberatio: licz exeunte pcessit iudicialis auctoritas detur inspecto bñficio etatis. vt. ff. de solu. l. nō. ⁊. ff. de condi. inde. l. si ꝓcuratori. ⁊. C. de pac. l. pactū. ⁊. C. de admi. tu. l. sancimus.

¶ De vēdendis rebus ciuitatū. Rub. 40

QEadministratione rerū ciuitatū dictū est: nūc de vēditione eaꝝ dicēdū est. s. qñ debeāt fieri: ⁊ quo ordine. ¶ Siquidē tūc debet fieri si necesse sit publica menia renouari 6 vel restaurari. ¶ Hoc aūt ordine debet fieri: vt si cōstātinopolitana ciuitas vēdit solius principis expectat auctoritas: si alia ciuitas vēdat domū vel annonas ciuiles ⁊ quelibet edificia vel mācipia liceat ei ꝓ suo cōmodo venditionē inire: vt publica menia renouētur vel restaurētur cessante omni fraude cōuerti debet: aut interesse oēs curiales vel pars maior eoꝝ. Item et honoratorū ⁊ possessorum ciuitatis ⁊ ꝓpositis sacrosanctis scripturis sigillatim vnusquisq; designet suam sententiā quā vtilem sue patrie putauerit: et sic decreti tentatione interueniente in ꝓuinciali indicio emptor sit securus ⁊ valebit talis cōtractus siue partitus. sed ⁊ iuquā erit emptor etiam si existat qui a plus liceat postea in causis[a] eā siue venditionibus fiscalibus ipsa adiectionibus prestituta habēt locū: non autē in venditionibus rerū ciuitatū: nisi sit aliqua ciuitas que in talibus suffulta ꝓpriā habet legē. Et idē per similitudinē cōtingit in vēditione predij ciuitatis vel pretextu aditamēti locatio nō infringatur. vt C. e. l. j. ⁊. ij. ⁊. l. vlt. ⁊. ff. ad munici. l. item. §. vlt. Propositis inq; sacrosanctis scripturis nō dicit actis: nisi verba cum effectu accipiant quasi tunc videat iurare cū corporaliter sacramentū prestatur sicut imperator cedit minori vt iuramentū corporaliter prestitū debeat ꝓbare: nisi forte cū iurasset prius cōsulere sue reipu. in memoriā sui sacri ea videātur. sic facit index in cause examinatione ⁊ decisione. vt. C. de iure iur. aut. ꝓpter cām. Et sic forte ꝓpter difficultatē nō sit iurandū eo ꝙ plura sacra super minima re essent necessaria ꝓpositis etiā scripturis dicūt als dent epi testimoniū ꝙm qō decet sacerdotes: vt in aut. de san. epi. Item ⁊ duces militie ꝓpositis sctis euāgeliis iurare debēt. vt in aut. vt li. ma. ⁊ auie. §. qō aūt. Sed ⁊ q̄ recipit administrationē euāgelia debet tāgere. vt. j. iusiur. qō apud. iurant quoq; ptes ꝙ nihil dederūt nec dabūt: vt in aut. vt liti. iurēt. curatores etiā minoris ⁊ furiosi iurāt tactis sacrosanctis euāgeliis. vt ꝓin aut. vt hi qui ob. perhibres mino. §. pe. ⁊ de cura. fu. l. vlt. ⁊ maritus iurat vxori sacra tangens eloquia. vt in aut. quimo. natu. effi. col. vj. in fi. consonant predictis ꝙ ciuitatis administratores res eius obligare possint. vt. ff. de pig. l. si is. Et cū venditur res ecclesie debitū consistere: nec ex mobilibus solui esse posse. vt in aut. de aliena. ⁊ emphiteosi. requirit fuisse facta tio. vnde tat dat. ⁊ l. j. ad fi. C. si ꝓt pub. pe. dd annex fit adic. ctio. vide glo. l. si tya. ā. de fi. instru. et iure hast.

¶ De debitoribus ciuitatū. Rubrica. 41

7 QTam dictū sit de bonis īmobilib⁹ ciuitatū: nūc de mobilibus. ⁊ sic de debitoribus ciuitatū. Unde videndū est apō quē ciuitatis pecunia sit collocanda: ⁊ quatenus debitores teneātur. i. obligationes ⁊ ciuili mutuo nascant. Et que ꝓbatio teneat ciuitatis debitores videamus. ¶ Ciuitatis ergo pecunia apud idoneos debitores est collocāda: vt sint integri facultatibus. ⁊ sint dñi predioꝝ vrbanoꝝ ⁊ rusticoꝝ ⁊ annuas vsuras quibusq; temporibus exoluant. ¶ Ex tali mutuo nō solū nascitur certi cōditio ex mutuo sed alias ex quasi hypothecaria. Nā bona debitoris incipiūt quasi esse obligata ciuitati. vt si postmutuū tale de rebus suis alienauerit nō in totū: sed ꝓrata res reuocabil⁹. sed et illi a quibus reuocabitur nō omni destituti auxilio quippe si voluerint personalē habēt actionem contra debitorē qui liberatus est earū solutione non solū autē alienata reuocantur ꝓrata sed etiā q̄ remāserunt debitori ad idoneū sunt transferenda. Si vero talis debitor bona sua fisco cessit. Et fiscus ea vēdidit emptores non cōueniūtur. Sed si aut debitor non cōpareat vel de bonis eius nō inueniētur redundabit in dānum ciuitatis. vt. C. eo. l. ij. ¶ Hec prohibitio tenet debitorē ciuitatis vt si sit debitor ex administratione vel ex pollicitatiōe qui recusare nō possit honorē nisi prius soluto debito illā ciuitatē nō subeat: vel eo qō iure solutionis sufficit dādo pignora vel fideiussores idoneos: sed in mutuo non est talis ꝓhibitio. vt. C. eo. l. j. et ff. de mu. ⁊ ho. l. iij. §. debitorē. Iz minoris debitoris ad eius curā nō accedat. vt in aut. vt hi qui. ob. phi. res minoꝝ. ¶ Consonat ꝓdictis ad iterandā vectigaliū conductionē quē nō admittē dū nisi prius superiori cōductioni satisfecerit. vt. ff. de publica. l. licitatio. ab his inquā: quia fisco euenit⁹ nō sunt renouanda bona debitoris si forte ex anteriori contractu fiscus iure suo lesus fuerit: vel si ex posteriori fuerit legez zenonis vsq; ad quadriennium contra erarium agere ciuitatis poterit. vt. §. de quadri. prescri. licet enim sit res publica tamen ꝓuilegium fisci firmi est et fortius. Nam simile ꝓuilegium fisco nulla ciuitas habet cum creditoribus omnibus chyrographarijs ꝓponatur. vt. ff. de ꝓuile. credi. respublica tamen ꝓuilegium fisci firmum est et fortius. Nam simile ꝓuilegium b fisco nulla ciuitas habet[b] in bonis debitoris. vt. ff. ad municip. l. simile. Et in eo quod non reuocat rem vē agit ad debitum non ꝓuata videtur iure pignoris censeri: sed quasi ad eius instar. Nam indiuidua est causa pignoris exceꝓta causa legati cum agitur hypothecaria de bonis legantis cōtra heredes. sicut enim quis b Habet in bonis debitoris de ꝙ nō solum fit sens ibo

a In causis. adde ꝙ casus i q̄b⁹ req̄rit licitatio enūerat Bal. i. l. ordo. C. de exec. rei iudi. ⁊ iter alios est res minoris. vt no tat Bar. per illuz tex. in. l. ait ꝓtor. §. hodie. ff. de mino. Limita tū hoc nō ꝓcedere i bōis mobilibus que consueta sunt vendi i foro publico i q̄bus nō

BIU Cujas

nis debi
toris ha
bet pui
legiū: ſz
debitor ſi
ſci ꝓpter
fiſcum hz
puilegiū
in bonis
ſui debi
toꝛ ſz añ
tꝫs poſ
ſet eiꝰ cō
uenire ꝙ
ſibi ſol
natvt ſol
natpena
fiſco. ita
eſt tex. i
l.j.C.ō cō
di. ex le.
vbi oēs.

quis heredum ꝓ parte cōuenitur ꝓſonali actio
ne:ſic hypothecaria nō vltra illius partē exten
ditur.vt.C.cōia de leg.l.j.Sed cū pluribus pre
ſentibus obligāt ꝫ agi videt vt cuiꝙ ꝓ parte ob
ligetur ſm q̄titatē debiti. vt.ff.de pig.l.ſi fun
dū.§.ſi duo.ꝛ cū plures mittunt in poſſeſſione
equalꝛ mittunt.vt.ff.de dā.infe.l.ſi finita.§. cū
autē.vel qz reſpublica iuuat vt pupilla q̄ gau
det hypothecaria in bonis tutoris hz reſpubli
caidem in bonis ſui adminiſtratoris ſi qō cā ci
uitatis in bonis ciuitatis nō ſepararet ab alijs
creditoꝛibus cōditionalib⁹.vt.ſ.de iure rei pu.
Videtur ꝺicere huic legi:qz ꝓ rata reuocat ci
uitas bona debitoris vētis qō nō videt
fraudari qui p̄ciū recepit.vt.ff.que in frau.cre.
l.ex his qz debi.ſed nō ꝺicit vt dicamus refer
re ſit ciuitas ſola creditrix vel habeat creditoꝛ
res.Vbi ſola eſt alienata reuocat ꝓ rata:ſi ſo
la nō eſt nō reuocat:vel reuocat ab alijs:ſed nō
a creditoꝛibus:qz ciuitates loco priuatoꝛū ha
bētur.vt.ff.de verb.ſig.l.ij.niſi ageret cōmuni
iure in factū:qz in fraudē alienata reuocantur:
vl̄ quod ꝺz vt reſpublica:al's creditoꝛia:al's cre
ditrix:al's creditoꝛibus cum creditoꝛia oībus
chyꝛographis p̄ferat intelligatur de republi
ca romana in cuius locū ſucceſſit imperiū: vel
nō reuocat rem ꝓ rata:ſz rōne debiti agit ꝓ ra
ta iure ſingulari ſpāli eius priuilegio.

¶De periculo noīatoꝛum.Rubrica. 42

1

Magiſtratus cuꝫ
nominat ſibi ſucceſſoꝛem debet
ab eo ꝛ eius fideiuſſione recipe
re cautionem rempublicam ſal
uam foꝛe.Et ſi qnid male admi
niſtrauit et tempoꝛe depoſiti officij non fuerit
ſoluendo conuenietur qui eum nominauerit.
Si autem fuerit ſoluēdo tempoꝛe depoſiti of
ficij non tenebitur nominatoꝛ:ſed potius impu
tabitur illis qui nomine reipu. eum potuerūt
conuenire:ꝛ ceſſauerint.ſic ergo tenebitur no
minatoꝛ cum nominatus nō fuerit ſoluendo tē
poꝛe depoſiti officij:ſed de eo quem nominauit
tanꝙ primi gradus filio nō de nepote vel vltra
licet eiꝰ aliter hereditas diuidatur ab oꝛdine
fieri ꝙ ſit ab eo quem elegit oꝛdo: nō ſic tamen
hic.Nam ſi ſummi ingenij Papinianus noīa
uit ſibi ſucceſſoꝛem nobiliſſimum Vlpianum.ꝛ
vlpianus poſtea Affricanum.ꝛ affricanus Pō
poniuꝫ qui male geſſit.licet per oꝛdinem ſit he
res tamē papi.nō tenebitur de facto pompo
nij p̄opter factum nepotis ſui:ſed ſolus affri
canus qui eum elegit.quiſq; de ſuo nominato
tenetur.ꝛ ad nominatoꝛem nominatoris nō de
bent poꝛrigi manus.vt.C.e.l.j.ꝛ.ij.ꝛ.ff.ad mu
nicipales.l.oꝛdine.§.in eum.ſicut autem nō te
netur nominatoꝛ ꝓ nominato ſi fuerit ſoluē
do tempoꝛe depoſiti officij:ſic nec collega male
gerentis.vt.ſ.de ꝓba.l.ex perſona. Item ſi
milies geſſerit:ꝛ ꝓ indiuiſo non tenetur eo
rum nominatoꝛ:niſi p̄ius eis excuſſis. In titu
lo ſecundo aperietur.

¶De periculo eoꝝ qui ꝓ magiſtrati
bus interuenerunt.Rubrica. 43

2

De periculo prin
cipalium dictū eſt.nunc de perī
culo acceſſoꝛum.Et quidem fide
iuſſoꝛes magiſtratuum ſic cōue
niantur.ex officio magiſtratuuꝫ
ad ſolum dānum reipublice contingēs tenebū
tur nō ad penam ex culpa vel ex delicto irrogā
da.vt.C.e.fideiubēdo eiꝰ magiſtratus ꝓ ſolo
dāno intercedere videntur. Quippe rempubli
cam ſaluam p̄omittunt.vt.ff.ad muni.l.ij.ꝛ.l.li
bertus.§.vlt.ꝛ C.de magi.cōue.l.j.Item ſi pi
gnoꝛa dederint vel fideiuſſoꝛes ꝓ magiſtrati
bus:vt in eum caſum videantur dediſſe in quo
res non poſſit ſeruari al's aduerſus magiſtra
tum ꝓ qua interceſſerint. vt.ff. de admi. re. ad
ciui. perti.l.iij.§.vl.ſicut ergo ad ſolum dānum
tenebuntur ꝛ penalibus actionibus non aſtrin
gentur:nec etiam ad vſuras nedum ad penam
tenebuntur.vt.ff.ad muni.l.conſtitutionibus.
Si ergo vt pena imponitur ℈ delinquentē.ſīa
nec p̄ocuratoꝛ eam recuperat a domino:nec ſo
cius a ſocio.vt.ff.de p̄ocu.l.qui p̄opꝛio.et.C.
ꝓ ſocio.ſi ſꝛp.§.vlt.

¶Quo quiſq; oꝛdine ꝙueniat.Rubrica. 44

3 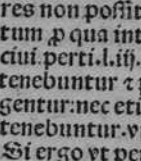

Am dictū ſit de
fideiuſſoꝛib⁹ magiſtrat⁹ ꝛ deno
minatoꝛib⁹:nūc de ipſis magiſtra
tibus.i. de p̄incipalibus dicēdū
eſt.Et qz nihil valet iſtoꝝ peri
culū ſcire:niſi ſciamus oꝛdinē cōueniēdi eos de
reipublice indēnitate.ſ.q̄s primo:q̄s ſcōo:quis
tertio loco ꝙueniat videamus oꝛdinē:ꝛ ſic quo
quiſq; oꝛdine ꝙueniat. Illud ergo oīno ſciendū
eſt ceſſante oī diſtinctiōe cōiter an ſeparatim
fuerit munus mandatū in eū q̄ geſſit p̄ius eſſe
cōueniendū:ꝛ eiꝰ heredes inquā de peculio pri
noꝛ:ꝛ nō de eo qꝺ poſtea cōtingit.bonoꝝ vo poſ
ſeſſoꝛes.i.emācipatos:vl̄ eoꝝ poſſeſſoꝛes quoſ
cūq; eo ꝙ ſit reſpublica fraudata alienatis bo
nis gerētis vel ſpāli rōne: ſicut bona tutoꝛum
ſunt obligata pupille ad cuius inſtar iuuat reſ
publica.Si aūt ab iſtis indēnitas reipu.obſer
uari nō poteſt.Et ſic neceſſe ſit ad noīationem
a vel ad collegā ꝙuenire.diſtinguit[a] fuerit indi
uiduum munus mandatū an ſeparatim.Si in
diuiduū fuerit mandatū:aut ita fuerūt ad mu
nus vocati vt mutuo periculo teneant:aut agē
dum eſt in his caſibus vt collega quantū noīa
toꝛ.Si vo ſeparatim geſſerint ante agendū cuꝫ
noīatoꝛe tanꝙ cum gerentis fideiuſſoꝛe. Sed
eo nō exiſtente ſoluēdo agetur cum collega.Si
aūt adminiſtrauit collega ſiue nō:agit cū eodē
collega ꝓpter ſuā negligentiā:qz potuit inter
uenire ꝛ ꝓhibere collegā:cū noīatoꝛe aūt agi
tur:qz fide arguitur eo ꝙ malos elegit.vt.ff.de
admini.re.ad ciui.perti.l.imperatoꝛ. ꝓpe fi
neꝫ.ꝛ.ff.ad munici.l.quid ergo imperatoꝛ.ꝛ.C.
eo.Siue autez agatur cum nominatoꝛe ſiue cū
collega ꝓdeſſe eis ad intentādam repulſam

a Diſtin
guit.Ad
de vnam
glo.in.l.
qm̄.§.de
cōue. fil.
debi.ꝛ in
l.iij.i p̄i
ci. ff. ad
munici.

BIU Cujas

si ille pro quo conuenitur fuerit soluendo tempore depositi officij. Et si postea desinat eē soluendo redeat contra illum magistratum: quia potuit conuenire. vt. ff. de proba. l. ex persona. ¶. ff. de peri. hōmi. l. j. ¶Sed licet nominator cōuentus quid prestitit: nō tamen actionez habebit contra collegam gerentis. vt. C. ad munici. l. ¶ ei. licet talis collega potuit conueniri si nominator soluendo non esset: propij eñ delicti penaz patitur nominator: quia de mala electione arguitur: collega autē soluendo pro collega nō tamen ex cōmuni dolo potest ab eo repetere sicut etiam de tutore ¶ curatore. vt. ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. ij. §. ius. ¶. ff. de tu. ¶ cura. ¶ ra. distr. l. j. §. munic. ¶ de neg. ge. l. ex officio. sed ¶ als si dñs cenaculi ex inquilini deiectione vel effusione quid prestitit tenebitur ei conductor reddere. vt. ff. de his qui deie. vel effu. l. preceptionem. ¶. l. si vero. §. cum aūt. ¶ coheres si ex facto coheredis incidat in penam repetet ab eo. vt. ff. fa. her. l. inter. ¶Applicari potest predictis qđ alibi dicitur si duorum seruorum actus cōmuniter gestus ita immixtus fuerit vt separari nō possit necessario alter cessando in reddenda ratione alterius libertatez impediet nisi vl alter soluerit totū. vt. ff. de stipu. ser. l. siquis ita.

¶Ne quis liber inuitus actum reipublice agere cogatur. Rubrica. 45

4 TItulus tam breuis generat ambiguitatem: siquidem debent esse qui remplicam administrent: quid ergo dicit ne quis liber inp̄ curiali fortuna. Nam curialium est onera in ciuitatibus subire. vel sic. ne quis liber inuitus actū reipublice gerere cogat: vt hec ÿba stricte sint intelligēda licet eñ liberi homines ¶ honorati presint sue reipublice consilijs: qz cōuenit vnūquēq; nobilium fruitionē agere ciuitatū quas inhabitāt. vt in auten. de defen. ci. tamē act' reipu. italici gastaldatum vocant solis seruis iniungi: nō ergo liberis vel liberis illius reipu. Siquis ergo liber non vult talem actum recipere: qz liberum est suscipere mādatum implozet auxilium presidis ¶ iur' ¶ nō citabit inuit'. vt. C. e. l. j. ¶. ij. questio eñ liberis cōmissa cadit in nomen procuratoris. gestus aūt vel actus seruo cōmittit. vnde ¶ illud eñ actum sit: ergo actus reipu. seruis demum illius reipu. debet cōmitti.

¶Sumptus iniūncti muneris ad oēs collegas pertinere. Rubrica. 46

5 TI creati sunt aliqui ad mun' exhibendarū angariarū ¶ sumptus receperat pro munere faciēdo: vnus aūt solus administrauit qđ erit de expēsis quas fecerit: certe petet eas a posortib' q̄ supt' habēt: ¶ q̄ cessauerint in tali officio. vt. C. e. ¶. §. de lega. l. ij. Et sic tit. nō cōuenit legi: qz si sumptus pertinent ad illū soluz qui administrauit ergo nō ad omnes. sed dicendū est ad oēs collegas pertinere si oēs administrant vel pertinēt ad omnes sicut ex postfacto si per eos stat illi qui officiū impleuit reddere sumptus debeāt. Sed cur a cōsortibus ¶ non a repu. cuius negocium gestum est repetit sumptus? talis potest reddi ratio. cum eñ officius eis mandatū aliūs gessit rite: habet vñ petat. Et qz potī' est lites dirimi q̄ lites ex litibus oriri siue obligatiōes ex obligatiōibus fieri. Et quia tale officiū fuit indiuiduum. Et qz in odium cessantiū ¶ reipublice fauorem hoc sit inductū. Et non est nouū vt qđ vnus acquirit alter cogatur reddere. vt ff. de stip. ser. l. pe. ¶ pro so. l. si qui socij.

¶De his qui ex officio quod administrauerunt conueniantur. Rubrica 47

6 IN officio reipublice positus si pecuniā eius feneraſti: ¶ illa recuperari nō possit: ¶ si sine tua culpa sit perdita sufficit si reddas sortem sine vsuris. vt. j. eo. sic tantū contingit siue ex contractu ex officio reipu. cōueniatur: vel ex detrimēto. vt. ff. ad munici. l. lucius. ¶. l. cōstitutiōibus. Nam periculū nominū que curationis tempore facta sunt deteriora prestare cogeris. vt. ff. de admi. rerū ad ciui. perti. l. vlti. prope finem. Nam ciuitatis pecunia apud idoneos debitores: ¶ qui sint dñi prediorū rusticorū est als collocanda. vt. §. de debito. ciui. l. ij.

¶De solutionibus ¶ liberationibus debitorum ciuitatum. Rubrica 48

7 DEbitores ciuitatis in solutione quā faciunt cautelam adhibeant vt auctoritate curatoris ciuitatis vel alterius qui exigendi ius habet eam faciant si sic non fecerint sed seruo ciuitatis actori soluerint ¶ scripturam de recepto ab eo recuperunt: id solum valeat eis si quod soluerūt in a vtilitatem[a] ciuitatis processit. Ergo ciuitas si a cui pupilla occasionez iuris non trahat ad inquum compendiū. Sane si seruus actor reipublice cui pecunia soluta est fraudem adhibuit qđ a curatore ¶ ripublice pecunia intercipere tur: tunc idem curator restituet de peculio seui quod eo modo deest rationi reipublice. vt C. eo. Et hoc qđ dicit sane curator videtur ¶c. loquitur enim imperator Alexander decurionibus illius ciuitatis. Et sic intellecta est. Nec est mirum si de serui peculio restituatur pecunia predicta ei soluta: videtur enim cum seruo contractū eo quod debitoris pecunia ad eum peruenit: licet dolo fecerit qđ ad curatorez rei publice peruenisset. posset etiam cum curatore agere ipse debitor eo qđ pecunia sua ad eum peruenit. Et sic de bono ¶ equo eam reddere ei debeat posset respublica cum curatore agere nisi ratam haberet solutionem factam: sed tamen non liberatur debitor cum pecunia sua ad curatorem peruenit: forte quia non eo modo quo debuit peruenit.

[a] In vtilitatē. vide ad ff. Bar. in. l. ¶. §. de rē. di.

BIU Cujas

¶De spectaculis ⁊ scenicis ⁊ lenonib⁹. Ru. 49

1

On solum vtilitati reipublice ꝑ supradicta cō sulitur: ſ̄ etiam licita voluptas populi cū sequentibus cōmendatur. Et sic de spectaculis scenicis nō reprobatis: ſ̄ reseruatis: funditus vero de lenonibus extirpādis videamus. ¶Spectacula ergo ⁊ scenice populi voluptatib⁹ grati esse cupiant: ⁊ sic promptius permittit vt integra sit voluptas q̄ volentium celebrat ipensis. vt. ē. c. l. j. Quippe primatū voluptas sicut totius populi extimatur. vt. ff. ad muni. l. municipes. Nam vniuersis reddit ꝙ ꝓ voto omnium primatibus indulget. vt. ē. de aduo. do. in restituendū. ¶Est aūt scenica locus ridiculorum ī quadrigēdi ⁊ themeletici erāt. vt in aut. de cōsulibus. Et sicut grāmatici bellissime fabulantur. Vel scena est vt habeo distinctiones que ludorū faciendorū causa quolibet loco vbi quis cōsistat moueatur spectaculū sui prebitus posita in publico priuato vel in vico in cō modo loco vt postea hoies spectaculi causa admittantur. Nā q̄ questus causa in certamina descendunt ⁊ oēs ꝓpter premium in scenā prodeuntes famosos esse cōstat. vt. ff. ex qui. cau. infa. irro. l. ij. cū talis ergo voluptas ciuiū non reprobatur eo ꝙ ciuitatibus in eam occasionē legari pōt: puta ꝙ ad honorē ornatumq̄ eius pertinet ad ornatumq̄ honorē veluti ad instruendū forū vel theatrū vel stadium. ad honorē veluti ad munus edendve venationēve: vel ludos scenicos vel circenses vel ad vnionē singlorum ciuium: vel si ad alimēta sceniorum vel puerorū vel puellarū legatū fuerit. vt. ff. de le. j. l. ciuitatibus. ⁊. ff. de an. le. l. annuā. Equi quoq̄ talivti litati destinati ad priuatū cōmodum non sunt vtendi. Pena vnius libre auri violatori ipposita vel ea q̄ legum violatarū imponit. vt. C. e. l. ij. ⁊ l. nemo. Sed ⁊ qui agitatores dicunt eo ꝙ agitandi munus exercēt ⁊ in certaminibus sacris prodeunt nūq̄ ignominiosi dicunt: neq̄ ꝓpter circense certamē supplicijs supponende. vt. C. eo. l. eos. ⁊. ff. ex qui. cau. infa. irro. l. athletas. In hoc circēsi certamine & ludo senatores suū interponebant officiū. vt in aut. de ordi. senā. Sed quecūq̄ spectacula permittunt non tñ cruenta: vt j. de cladi. tol. ¶Sz ⁊ lenones extirpātur. Si eī dñs vel pater[a] sit ancille vel filie patria nō abutatur ptāte. Et q̄ expedit rei publice ne quis re sua male vtatur. Ergo si vti ꝙ posuerūt necessitatem peccādi filijs vel ancillis nec dñio nec ptāte patria vtatur neq̄ quicq̄ ꝓ eos illi pōt acquiri: ſ̄ eorum vel defensorum iplorato suffragio omni miseria absolumtur. Et illi proscripti in exiliū mittantur: ⁊ metallis publicis adiciant. vt. C. eo. l. vlti. Item si pater incestas nuptias ꝺxerit filij ex prio matrimonio ꝓpter delictū patris sui iuris erunt. vt in aut. de incestis nup. Nā ⁊ mulieribus q̄ in trauerunt in turpi cōuersatione iuratis permittitur eis a principe illatum votū relinquere pena periurij in eū conuertenda qui exegit iusiuranduz. vt in aut. de scenicis. Et qui passus ē in sua domo lenociniū fieri ⁊ domo priuatur: ⁊ in. x. libris auri punitur ⁊ accusandi potestatē amittit. vt. ff. de adul. Et venditor si consensit prostitutionē ancille amittit beneficiū abducē di q̄ seruauit si prostitueretur; eritq̄ libera. vt. C. si manci. ita ve. l. j.

fi. in. ſ. f. in quib. mo. ius pa. po. sol.

a Si eī dñs vel pater. Adde. l. si le nōes. C. ō epi. audien. sūt tales tres casus in quib⁹ pater cogit filiū emā cipare ꝙs enumerat glo.

¶De expensis ludorum. Rubrica. 50

τ

Cum dictus sit de spectaculis nō cohibēdis: sed admittēdis videamus de eorum expensis ludorū: voluptas nāq̄ populi mentē delectat: vt si expēsa in certamine erogāda in murorū ciuitatis refectione ꝓ presidem fuit erogata. Nam ideo abstinendū est a certamine. celebrabitur enim aliunde talis expēsa: sic fiet ꝙ tutele ciuitatis preuidebit: ⁊ instaurandi agonis voluptas cōplebitur. vt. C. eo. nā ludus qui est in agone ꝺr eē in labore: q̄ qui laborat agit. vñ talis lusor agoneta vocat. vt. ff. de bo. li. l. vlti. ſ. desinere. Et rome locus est vbi nullus offendebat alius ludi profector: ſ̄ aduersa sella postularēt vel ludo oculos mitterēt: sicut egoipse vidi in lucha na ciuitate prope ecclesiā sancti feudiani. Idē in regio vrbe vt a pluribus audiui.

¶De aqueductu. Rubrica. 51

3

Ic titulus cū in regia vrbe sit vtilissimus pſtetq̄ amenitatē magnā eius ciuibus nō est mirum si ponat post spectacula ludorūq̄ tractatū. tā ta em est in aqueductu huius vrbis vtilitas ꝙ in eis reparādis annua ciusdē vrbis vectigalia procedere debēt. vt. j. eo. l. ad reparationes. cōsules quoq̄ cū ibi creabant centum libras auri de suo dabant archano: al's archiuo quas tunc ex titulis aqueductū postea recolligebāt. vt. C. eo. hac. ⁊ de cōsulibus. nemini. ⁊ l. penul. annuus quoq̄ aqueductus deputatus ad aliud opus non est transferendus. qō si fecerit: licet prefectus vrbis de suo recōpensabit aqueductui. vt. C. eo. l. hac. ¶Debet aūt aqueductus defendi ⁊ custodiri: ⁊ primū defendentibus dari ⁊ pena ꝺfacientibus infligi. sunt em ab angarijs immunes qui presunt tali custodi: ⁊ habere debēt nomen iperatoris in suis manib⁹ impresium: vt eo signo appareant nota. idē in eo qui surrogabit loco mortui. vt. C. eo. l. decerni mus. Sunt ab extraordinarijs muneribus immunes ꝓ quorū predia transit aqueductus. Si tñ mundauerint aqueductuz ol sorde: ꝙ si facere noluerint predia eorū per q̄ trāsit aqueductus vendicabit fiscus. pñt aūt habere arbores ab vtraq̄ parte aqueductus. xv. pedibus ītermissis: officialibus iudiciū obseruantibus extirpari in dies si postulauerint ne aqueduct⁹ forma corrumpatur. vt. C. eo. l. j. Quicunq̄ enim licet dignitate preditus nec cōtra aqueductus

BIU Cujas

nec ꝫ fontes publicos qui ad aqueductū con
fluunt aliqui tentet ⁊ aquā insidiose de aque
ductu traxerit aqueductui restituat : fundum
quoq; vrbanū vel rusticū ad quē transit aqua fi
at fisco sociādū. vt.C.e.l.ij.decernimus. Et sic
nisi principis licentia nemo huiꝰ ciuitatis re
gie vel prouincialis audet de aqueductu pu
blico aquā trahere puniendo in.x.libris auri q̄
ꝫfecerit.vt.C.eo.l.vlti.ciues tñ q̄ perceperint
vsum aque veteri ⁊ longo dñio sic deinceps te
neant ⁊ nulla nouatiōe turbentur. Et sic habe
ant aque ꝓtitatem vt cōsuetudo fuit nō ꝫ con
suetudinē furtiuis aque meatibus abutēdo.
vt.C.eo.vsus. Sic eñ obseruandū est ab illis q̄
ius aque possidēt vt nullum inde onus sustine
ant ⁊ nihil publico cōferant. Non eñ domꝰ hu
ius vrbis regie fuerunt ab initio publici cum
essent priuati: postea tñ ꝙ publice vsum sui p̄
buerunt ⁊ ad priuatorū vsum cōuersi sunt pu
blicati aquā debent habere venalem.vt.C.e.l.
idē. Sed ⁊ qđ est notabile siue fontes vrbis re
gie fuerint ab initio publici cuꝫ essent priuati
postea tñ publice vsum sui prebuerūt: ⁊ ad pri
uatorū vsum versi sunt semp tñ sint publici ⁊
in vsu cōi longi tpis p̄scriptiōe vel rescripto
ꝫ ipetrato nil valituro.vt.C.de.li.prin.in qua
vsus pōt quis vsum aque habere. Quicūq; aūt
acquisierit capiet eaꝫ ex ipsis castellis: aut ex
foueis: nō a fistulis vel ab ipso aqueductu: alio
quin perdet qđ acquisiuit ⁊ pena plectet.vt.C.
eo.l.eos. Sed ⁊ qui sup talibus supplicari p̄
cipi voluerit ꝑ acquirendo vsu aque nō rectori
bus: ſꝫ perfecto mittet. quicūq; aūt rector
ꝑ mendaciū impetratū susceperit in quinquaginta libris auri muletabit. Prefectus ergo pretorio dispēsabit sup imperiali
rescriptio reperto vel vsu aque cōcesso. ⁊d in
publicis terminis. ⁊d in limphis pro abundan
tia ciuiū. quid his qui rescriptuꝫ ipetrauerint
debeat de aqua superflua ipūtari.vt.C.e.si⁊s.
de quocūq; aūt aqueductu possit seruitus ac
quiri vel cōcessio a principe fieri : spālis tñ est
prohibitio in aqueductu adā qui principis pa
latio seruit ⁊ publicis ⁊ herinis ac ipzeheis eo
dem seruāde in publicis fistulis ducētibꝰ aquā
ac herinas mulcta centū pondo auri insligēda
illis q̄ ꝫfecerint dāda licentia apparitoribꝰ pre
fecti circuire domus ⁊ balnea ⁊ requirere ne a
qua deceptore suppressō vel insidia ꝫ publicaꝫ
vtilitatē ab aliquo attentetur.vt.C.eo.l.oēs.si
qua desint cui hec sint nota facit ei clariora.

¶De gladiatoribus penitus tollen
dis.Rubrica. 52

4 Lce cōstātinus iperator benignissimus sicut ab
infirmitate qua tenebaf ex pue
rorū sanguine abhorrendo tan
tam cladē noluit liberari actio
num quoq; formulas ⁊ earū angustias absu
lit: inanem obseruationē circa ista amputauit.
inanium verborū captionē in petenda bonoꝝ
possessione exclusit. in pignoribus legis com
missorie asperitatē extirpauit. sub restitutio
nis nole oīa per sñiam amissa plenitudine re
stituta eē promulgauit. propter hoīum meri
ta annonas de publico eis statuit apparatus
locis venerabilibus qō sic prius nō erat quēq;
posse relinquere decreuit. Ecclesijs priuilegia
cōtulit. patribus ꝓpter inopiam filiorū nube
re permisit. ciuibus captationē remisit. agri
a colasª tpe satorū vel colligendorū fructuū ab
exordinarijs muneribꝰ liberauit. seruos de tra
cta absentis dñi possessione agere permisit. sic
et ea que publica fiebant spectacula ꝫ in ocio
ciuili ⁊ publica quiete qꝫ cruenta erant ⁊ san
guinem effundebant. Nam ⁊ ludus noxius in
culpa est: funditus eradicauit: ⁊ gladiatores eē
prohibuit.

a Agri
colas. ita
est tex. in
l.j. de a
gri. ⁊ cen
si. ⁊ facit
tex. in.l.
oēs.C.de
ferijs. et
q̄ dicātur
munera eē
ordina
ria. vide
per bar.
in.o.l.j.

¶De venatione ferarū. Rubrica. 53

5 Gladiatores ꝫ sint sublati non tñ ferarū vena
tiones sunt interdicte. imo cui
ꝙ permittit leones occidere.
si vo lontani duces trāsmittāt
nociuas bestias ad p̄cipis co
mitatum. nō vltra.vij.dies in earuꝫ transitu in
singulis ciuitatibus retineanē : ⁊ qui ꝫfecerit
v.libras auri fisco dependat.vt.j.eo.nā ⁊ ab ea
pte qua vulgo iter fit nociua alia nō permit
tuntur detineri ꝫ ligata q̄ detineri nō pūt dā
num debēt: vt si liber hō perierit. c.sol. p̄stet
si alꝰ sit nocitū quanti bonū ⁊ equum iudici vi
debitur cōdemnentur. de damno ceterarū re
rum in duplū. vt.ff. de edil.edic.l.quā vulgo.

¶De mauima. Rubrica. 54

6 Auima letitia pri
mi diei vel mēsis madꝫ diu deside
rati quasi estatisᵇ principiū her b Quasi
be frondesq; virentes aīumq; le estatis.i
tificabunt, puincialesque ⁊ inde v l
tra modū elati per p̄cipes tāta letitia fuerūt in medio cipit ēē
priuati. Tandē diui p̄cipes archadius ⁊ hono madio.
rius augi sup his supplicati mauimā letitiā ꝑ vt est gl.
uincialibꝰ dederūt. de ea tñ seruent honestatē i. l.j.i ver
et verecundiā cū castitatis moribus.vt.C.eo. bo auri
nali. de a
¶Ut armorum vsus inscio principe interdi qua quot
ctus sit. Rubrica. 55 ti. ⁊ esti
mestatē.

7 Idimus solum principē vel alium iussū eiꝰ ini
micos iperij ⁊ hostes vindicare:
qꝫ ⁊ senatui permittebaf. vt.ff.
de capi.di.l.amissione. videmus
⁊ principē suis ⁊ psidibus in scō mādato ipo
nere vt faciant ciuitates mutare suo nole. vt in
autē. de man. p̄i. ſ.ij. Ut sine iperiali ergo cō
sensu nulli deū copia quoꝝlibꝫ armorū mouen
dorū pcipit lex hta. vt.C.eo.nā.l.iul.maiestatis
tenet q̄ siue iussū principis gesserit bellū. vt.ff.
ad.l.inl.ma.l.iij. quāto magis vt pax seruet: et
occasio malignantis remittaf: ⁊ publice rerū p
agant functiōes nullꝰ nisi miles arma valet te

BIU Cujas

nere. vt in auĸ. de mā. ꝓn. vt. C. de armis. Et solis fabricēsibꝫ publicis ea facere cōcedit: sz priuatis illa nō vendant. Si aūt inuenit ꝑuatos arma facere poterūt ea eis auferri. qđ est nota dignū. Tamē cū magistri officioꝝ auctoritate ꝛ armamēto fisci applicari. ¶ Armoꝝ aūt appellatione dico cōtineri hac ꝓhibitiōe archus vel tela: vel spatas: vel gladios: lorichas: ꝛ cultellos vnicos: lanceas: scutos: cassides. hec eñ arma priuatus nō faciat nec cōpet binos alios: minutos aūt cutellos habere q̄bus i bello vti nō pōt nō est interdictū. vt in autē. de armis. Nam si largo mō capiant arma: nec fustes nec lapides possemus apud nos tenere cū armatoꝝ appellatione cōtineanť. vt. ff. de ver. sig. l. armoa rū[a]. ꝛ. ff. de vi ꝛ vi ar. l. idem. Verū si armoꝝ publicoꝝ mouendoꝝ emerserit necessitas: nunc spectat ad officiū magistri officioꝝ sup his curā impendere: et ea facere q̄ continentur. s. inti. de fabricēsibus. l. vlť. ¶ Solet aūt imperator quibuscūq; cōcedere cingulum deferre quotiēs ad aspiciendos agros suos aut ob aliam causam ꝓficisci voluerint: cū ad implēdū eoꝝ desideriū ꝛ ad nullius lesionē respicere videatur. vt. j. de ꝓfec. sacri cubiculi. l. vlť.

¶ De agricolis et censitis vel colonis.

Rubrica. 56

a N. armoꝝ. Add de. ſ. armoꝝ. insti. ō iterdict. vbi Ang. de arc. late. et bona glo. ꝓ isto itellectu. in autē. de ar. i fi.

[illegible] Cum in ꝓfatis ꝓmis titulis dictū sit de his q̄ spectāt ad letitiā nr̄amq; salutē in scena ꝛ ludis ꝛ aqueductu et gladiatoribus tollēdis: inter q̄ oia oium rerum ex quibus aliq̄d acquirit nihil est agricultura melꝭ: vt testať Tulliꝰ in fine ꝓmi libri. viteq; hoīm nulla resvtilioꝝ fructibꝫ aridis q̄ sine colonoꝝ labore ꝓuenire non solēt. de colonis loquamur. vel q: nullis magis i

b Quam colonis. Addō tex. vbi gl. in ſ. siqs rustic. de pace te. b terdicit arma mouere ꝓ colonis[b] ponit hic. vt cū dicēdū sit de colono fisci ꝓmittit ti. gñalem i quo nō solū cōmodū ꝓuatoꝝ qđ i suis hñt colonis: sed et cōmodū qđ in eis habet fiscus explicať. Tractať q̄ hic de agricolis colonis vt de colonis: nō de illis quoꝝ fit mētio sub titulo locati. sed de illis qui sunt cēsite cōditioni alligati: qui cēsum vel fructū dāt dño ꝺditione colonaria detinenť a dñis. ꝛ quoꝝ nōie nos oportet cēsum dare fisco ꝛ in censum deferre. sic eñ forma cēsuali cauet. Et cum sint eoꝝ nōia circa

2 eoꝝ ꝺditionē dicim[ꝰ] de illis. ¶ Coloni ergo aut fiūt: aut nascunť. fiunt vel in ꝑsenti vel sub vno quasi cōtextu aliquo actu sine solēnitate intercieniēte vt validi mēdicantes ꝛ ascripticij: vt tē pozis longissimi meta: vt illi q̄ dicuntur colonarie conditionis. Nascuntur de ascriptitijs siue colonis mulieribus vel inquilinis siue ingenuis. cum enim viri sunt coloni vel inquilini: ꝛ hij qui de talibus nascuntur vocantur originarij eoꝝ ꝓ non suo facto sed occasione patris vel matris: quia vuas acerbas comederunt eorum dētes obstupescunt: quia sunt conditioni alligati. Et sic de singulis videamus. Validi ergo mēdicantes in quibus est integritas corporum ꝛ robur annoꝝ: non debiles: nō senes: et sic nulla necessitate mendicātes suppositi sunt pūtis legis necessitati in eoꝝ odiū vel de bono publico ꝓmulgate Quicūq; eñ tales homines volūt habere ꝓ colonos perpetuos qui

c Panē. Adde ꝓ alibi dicit glo. in rub. ſ. de mē. vali. c panē[c] miseris auferūt exemplū formice nō sumunt cōtagione sui morbi alios ad se trahūt. siquidē sunt ingenui ponendo eos in suo ꝑdio erūt tui coloni perpetui: non dicit ascriptitij q̄ fiunt per scripturā. si sunt alterius seruꝰ: habebis eoꝝ dñm quasi sit dño imputandū eo ꝓ q̄ misit eos ostiatim ire saluo iure dñij ꝺ eos qui talibus seruis fugitiuis latebras ꝓstiterunt cōsiliū mendicitatis dederūt eo ꝓ in alterius dñium sic transierūt. ſ. dicta faciēdo vocaberis ꝓditor studiosus ꝛ diligēs. vt. ſ. de mendicantibus validis. si hec tua auctor in eoꝝ odium possis ꝓ ista verba. s. necessitas inferať. Item q̄ tales se soluūt tributa: aut separatiz a dño ꝓtenses habitent. de talibus eñ spāliter hic loquitur. Est eñ alia pena statuta in suscep-tores alioꝝ suoꝝ priuatoꝝ. vt. ſ. de ser. fugi. l. quicūq;. Ly. Est ꝓditor studiosus ꝛ diligēs vel quasi questione iter te ꝛ eū interuenientez Albericū bononiēn. siue pileū muticineñ. cōsu

3 lere nō differas. ¶ Ascriptitij fiunt ꝓ scripturā ꝛ ꝓ cōfessionē postea interuenientē ꝑscripturā ascribat se terre. Et postea assequať eius cōfessio vel depositio apud acta ascriptitiū se esse dicēdo: tunc ex vtroq; genere obligatiōis. i. tā scripture ꝑcedentis q̄ cōfessionis postea sequētis. vel apud acta depositiōis talis esse ꝺr vel credi cessante tñ tu. ꝛ necessitate qualē excri-

d ꝑsit ꝛ inter acta deposuit. vt C. eo. cū scimus[d]. Et sic ad faciendū ascriptitiū duo valida sunt necessaria in tāta difficultate cū ad deteriozez fortunā quis trahi. vnuz solū ꝓ alꝭ sufficeret. hec nihil operatur. Nā non sufficit q̄ permittit se vēdere nisi ꝛ scꝺo post bienniuz confiteať: q: q̄to q̄s plus cogitat tāto cautior erit. vt i aut. vt immo aū nūp. dona. Itē q̄ mutuam pecuniā marito ꝓ militia emēda vt in ea, quibus oibus ꝓponať nisi in scriptura redigatur q̄ testium habeat subscriptionē non obstabūt vxori in dote nisi ꝓuile. nec solis testibus credi. vt i autē. de equa. do. ¶ Sic ergo sup: ascriptis duobꝫ interuenientibus factus ascriptitius illud sibi ꝑputet vt iam talis eē credatur qualē se scripserit: ꝛ inter acta deposuit sicaꝭ siue tāta vel minor sit solēnitas animi quis collegium iuxta scripturā nō facere solet. vt. ſ. de fabricen. l. siquis. sic ꝛ canoni res: sz ꝛ ꝓ tutoꝝ ſin publico instrumēto de pupilli re cōfessus fuerit omnifariā credi. vt. ſ. arbi. tu. l. iul. Sic et qui sua manu exheredē se scripsit ꝺuenire non pōt. vt. ff. de bo. pos. nō pu. ꝛ C. de fi. instru. l. si aduersus. ꝛ ti. de recep. ne in ar. in fi. ꝛ ff. de do. l. si patronus. Et sicut q̄ñq; duobus vtimur validis. Itē rei magne vel fauoze ꝑsone. q̄ñq; aliꝭ vnū tñ quodq; ꝓ se ꝺr esse validū vt ꝓsit. Nō enim valet plura inualida vniri ad faciendum rem perfectā: q: non actio coaceruatio sz ꝓtiū cunq; actio cōtineat vniri pōt inde in vsuris ꝓ

BIU Cujas

diuersa tpa solutis donationibusve celebratis attendit sicut ꝛ valida debēt esse q̄ dant: vt habere quinq̄ filios vel tres tutelas: nō si habeat duos filios ꝛ duas tutelas. ꝛ hic ar. ff. de excu. tu. l. spadonē. ꝛ de vaca. mu. l. j. sicut refert adhiciat vis in fluminis partez de tuo fundo in meum: q; poteris eū repetere an ꝑ alluuionem minuik tm̄ quodquidē reparare nō poteris. ſz ꝺ adminicula siue indicia indicē mouent ad sacramentum inferendū: vt qui iurat victoriā reportet ꝛ gloriā. Colonaria cōditio efficitur trās longissimi metu: puta si eū cui terram dediſti colendam ꝛ habitandā colonaria cōditio in illo solo. xix. annis retinuisti. hic incp̄ ſz remanet liber facultatē recedendi nō hz. vt. C. e. l. nō satis. ſ. j. non em̄ sufficit annuis fructoribus seruire: nō debite cōditionis inest. vt. C. in quibus cau. colo. cen. l. ij. vnde pactū a principio super colonariā cum dicunt statuta. sola em̄ tpis longinquitate nō cōuenit mutilari libertatis iura. vt. ꝺ. de prescrip. q̄ pro liber. ꝛ nō cū liber. l. vlti. Siquidē non multū vltra distant a specie seruitutum quibus non datur facultas recedendi. vt. ff. de lib. ho. exhi. l. j. ꝛ ij. quomodo ergo potest dici liber qui recedere non potest. hoc enim esset imponere legem verbis: ꝛ non rebus. Ideoq̄ dicendum est remansisse liber qui fuit liber: non moderatus seruili vel ascriptitia conditione. Sed ratione contractus et promissionis sue: vt deinde coleret ibi habitaret vt colonus: vt cp̄ non perficit prima conuentio: nec adimpleat ꝑscriptio pro bono publico: nō cp̄ ꝓpterea libertas sit offuscata: sed adimplēdi ꝓmissa sit ꝺ eū prescripta sicut nō sufficit voluntas tollendi testamentū nisi corroborata decennio. vt. C. de testa. l. sancimus. Ideo aūt longissimi tpis meta desiderat: q; inter ĩmobilia computant. vt. ff. de diuer. ꝛ tēpo. prescrip. l. iij. ꝛ C. de sac. san. ec. l. iubemus. ꝛ in
4 autē. de natu. li. ꝛ C. de predi. curia. l. vlt. ¶ Colligitur ex ꝺictis duo esse genera colonorum qui fiunt. vnū ex aliquo actu interueniente et ꝓpter mendicitatis odiū. aliud cū solennitate scripture cōfessionis cessante vi ꝛ necessitate. tertium ex meta tpis: cōuentione tm̄ precedente colendi ꝛ habitandi terrā colonaria conducunt. ſz nō nisi duo genera colonorū inueni: ascriptitios colonos ꝛ inquilinos. vt. C. eo. l. cū satis. ſ. vt dicit. nemini aūt liceat ascriptitium vel colonū alienū recipere. Nec mirum: q; sub noīe coloni oēs quidē continent: ergo ꝛ originarij. nā ꝛ in ti. nō plus dicit de agricolis ꝛ colonis: sed aditis censitis: eo cp̄ nō dicit de alijs colonis: nisi de censitis: vel censualibus: q; cēsum dant dño ꝛ fisco: cum alij coloni noīe pensionis cp̄ inferunt soluant: nō conditionis titulo: sed sunt qui dicunt cp̄ oēs predicti vocant ascripti tij arra. quāquidē snīam ĩ fine allegabo. ¶ Nūc de his qui nascant videamus. Et quidē natus de ascriptitia sequitur cōditionem matris: cu iuscunq̄ conditionis sit pater. vt. C. eo. l. ne diutius. ꝛ. l. vlti. ꝛ etiam in autē. cōstitutio que ex ascriptitia natus de colona vel inquilina sequitur similiter conditionē matris. vt. C. eo. l. mulier. Natus de libera de colono vel inquilino patre sequitur cōditionē patris: sicut est scriptū. vt inter colonos vel inquilinos cp̄tum ad originem pertinet vindicandā indiscreta ꝛ eadez pene videtur esse conditio: ꝛ sit discrimen in noīe. suscepti em̄ liberi vtroq̄ parente censito vel vltro. i. altero statim paterne conditionis agnoscat. vt. C. eo. l. diffinimus. Sed in multis codicibus inueni. vel neutro. cp̄ subtiliozibus relinquo. ꝛ sic ĩ colonaria ꝛ inquilina cōditiōe inspicimus statum patris. Idē in eo qui a patre cochilio genitus probatur. vt. ꝺ. de murilegulis. l. vlti. Item in his qui nascunt de matre murilegula sed de patre curiali concipiunt. vt in autē. de na. li. ſ. vlti. Alioquin si pater non esset curialis sequeretur iura materne cōditionis. i. murileguli regularem. vt. ꝺ de murilegulis. l. hij. qui. Item natus de colonaria vel originaria ex patre monetario imperatoris si illā dñs cum festinatione nō retraxerit sequitur filius conditionem patris. vt. ꝺ. de murilegu. et dicimus. Sed mirandum est quare in colonaria inspicimus conditionem patris ꝛ non ventrem matris qđ contingit propter publicā vtilitatem: ne deficiat vel decrescat talis cōditio: q; inter nobiles ꝛ infirmos oportet fieri. Et cp̄ dicitur susceptus de colono vel inquilino vel natus de colonaria vel inquilinaria. verba cuz effectu sunt accipienda. Nam si medio tempore anteq̄ sit colonaria conditione prescriptus filium habuerit: nunquid detinebitur prescriptio patre inuito nondum erat consumata ꝑscriptio: sed initata tempore quo natus iam nō posīt patris viscerum al's viscera dici: ideo cp̄ patris vel matris pactum ei non debeat obesse. Nam tempus conceptionis spectandum plures testantur leges. per hanc snīam facit vt post ingratitudinem nati reuocentur: ante ingratitudinem nati non reuocentur: ante ingratitudinem vero parentum delicta non noceāt. vt. ꝺ. de lib. l. ij. Ergo ꝛ senato: vel alius clarissimus priuatos habeat: al's habens filios ante dignitatem suam editos. vt. j. de digni. senato.
5 Cohartalis eoq̄ tempore sue militie suscepit filium cohartali conditione relinquet obnoxiam. vt. j. de princi. agen. in rebus. l. quicunq̄. sicut ꝛ filius naturalis curie datus: postea filios susceperit ꝛ de annonarijs eruut ꝛ auralia munera subibunt. vt. ꝺ. de natu. li. l. j. ꝛ. l. communium. Sed quid erit de iam natis ante cp̄ terram susciperent colendam: cum patre postea steterunt. nunquid eadem prescriptione inuiti detinebuntur: cum nec terram susceperūt colendam: nec censuz ipsi reddiderunt: sed solus pater eorum. Et sic nec ipsi colonaria conditione videntur affecti. Rñdeat qui potest[a]. Sed et ꝺ a Rñdet argumentum sumitur vt cū tempus initiataz at q̄ patris prescriptionē compleat qua pater eius test. Si detinebitur. finita ea que ꝺ patrem vel matrē milē so incepit. Sic enim scriptum est cp̄ pater. xxx. annis lutiones detentus colonaria conditione licet rema dat gloneat liber: tamen ascendere non potest. et li in. l. ſin

BIU Cujas

verbo anno. ff. ad l. aql. sed meliores dat gl. in l. publia. ff. titi. i verbo catrophi nati. ff. depos.

beri eorũ licet non.xxx.an. steterint in fundo: detinebuntur tñ inuiti: licet remaneant liberi. Et semp inherent terre quã semel colendã esse patres eorũ suscepерũt. Detinebũtur quidẽ filij cõditione patris nati in fundo siue in vico siue in castro. Sic em̃ scriptũ est filios colonorũ: licet non.xxx.an. steterunt in fundis vel magis. vt. C. eo. cum satis. ff. cum autẽ. ꝛ. ff. de excep. l. non. ff. inquilini. Predicta autẽ conditio inquilinaria talis est qualis ꝛ colonaria: cum eadem pena condi. Sed quare dicta sit inquilinaria cũ sufficeret colonaria: quippe dicitur a colonis colonaria vel a colendo. Inquilinaria q; in edibus consistit. vt. ff. de acqui. pos. l. post rem. Vñ non sine causa vterq; dicitur cõualere colere si non habitaret: ibi nihilq; valet fundũ habitare si non coleret ipsum: ꝛ sic vtrũq; nomen perfectam conditionẽ significat: vel alterum tm̃ per interpretationẽ idem importat. vel dicuntur inquilini. i. castellani eo qõ habitant in castris vel vt habito. Si occasiõe eorum condicũt ꝛ nõ sola agitur cultura: vñ et illud inq̃lini a titulis excusari solẽt: nisi eorũ qui ꝛ ipsi inquilini sunt in eorũ castro ꝛ in eadem cõditione sunt alligati: cum em̃ sine causa in multis locis reperitur hoc nomen inquilini. vt. C. e. l. oẽs dño. ꝛ. l. seruos. ꝛ. l. diffinim9. ꝛ de fundis reipublice. l. cum qui. ꝛ. §. eo. vtriusq; iudi. l. preses. ꝛ. ff. de le. j. l. si quis inquilini. Et q; pro inq̃lino sicut ꝛ pro colono libris censualib9 detinẽtur. vt. ff. de censi. l. si forma. ff. si quis inquilinos. Ex predictis colligit colonos a predñs q̃ colunt habitãtes non minus colonarie cõditionis alligatos esse. Non ergo. vt. §. dicitur. originarij dicũtur. Nam inquã siue in ipso fundo: siue extra fundũ natus opponeret exceptionẽ dño iam oporteret tpe pariendi dñm ne coloni vel inquilini alibi pro hiberent: qõ non solũ ad rubores sed ad magnũ accederet ludibriũ. Non em̃ quia in fundo nascitur est illigat9: sed ꝓpter patris mr̃isve ẽctũ dentes filiorum obstupescũt. Si ergo soboles extra fundũ nata licet in vrbe revocatur: non tamẽ inferendũ est. Ergo non em̃ in fundo nata revocabitur: in nũdinis em̃ revocabitur semper: non autẽ denicq; vel in fundo nata subaudi maxime. Et sic nihil valet extra fundũ parere. Ut ideo dño valeat opponi exceptio. Non em̃ per colonũ preiudiciũ fit possessori multo vel in suo dño alꝰ dominio. vt. C. eo. per colonũ. Et quia quousq; aliquis eius ascẽdens vel descendens: vel ex latere ibi remãserit videtur ꝛ ille q̃ exist possidere. vt. C. e. cum scimus. immo quia non alo deserende possessionis de fundo exist non põt dici amissa possessio: sed nec interuersa quousq; colon9 domino pensionẽ soluerit: nisi aliud extrinsecus interuenit vbicũq; natus repetetur. Sed licet seipsum non possit dño subtrahere alius tñ eum possidendo prescribit. ar. §. de fun. reipu. l. eum. Si tñ forsan agnati vel cognati in fundo non remanserint: sed lex illa eum vbi dicit intentio priuata apud latorẽ precipue autẽ ascriptitius semper facit furtũ suipsius: nec q̃tũcunq; anni emanauerint quicq̃ ei prodest. vt. C. eo. cum satis. in prin. Et de colono ꝛ inquilino dici potest eo qõ oẽs fugere dicuntur: et eorum receptores puniuntur. vt. C. eo. l. oẽs omnino. ꝛ. l. omnes. ꝛ originarios. et l. seruos. ꝛ. l. si coloni. siquidem fuerint siqui nascuntur. ¶ Predicte autem persone cuiuscunq; conditionis sint seruari debent terris quibus sunt affixe: sunt enim partes fundi: ꝛ inter immobilia cõputantur sicut ꝛ terra cui accedunt. vt. ff. de diuer. tẽ. prę. l. ij. ꝛ. C. de secũ. nup. l. hac edictali. §. his. ꝛ de sa. san. ec. l. iubem9. in prin. Et speciali ratione non sunt a terra separãdi: ꝛ non nisi cum ipso fundo alienãdi: expedit enim reipublice ne quis re sua male vtatur. Item q̃ fm̃ qõ possessor vendit de terra sic vẽdat de coloni causa. Et qõ est notabile poterit venditor cõtra propriũ factum venire: ꝛ qõ non recto ordine egit vẽdicare dicitur. Et malefidei emptor a ille eo qõ cõtra legẽ[a] interdicta mereat. vt. C. eo. l. ij. ꝛ. l. quẽadmodũ. Nã ꝛ alꝰ vbi lex inhibet vsucapionẽ: bona fides possidẽti nihil prestat. ff. de vsuca. l. vbi. nam si lex nõ impediret: tm̃ prestaret bona fides possidẽti: q̃tum ꝛ veritas. vt. ff. de re iudi. l. bona fides. Sic ꝛ pretor nemi nem iuuat: vbi lex vel cõstitutio alienãti inhibeant. vt. ff. de publi. ac. cum spõsus. Siquidem non possunt absq; terra alienari: vel possunt cũ ordine p̃dicto: sed agnatio nunq̃ separãda est. non liberi a patribus: nõ sorores a fratrib9: nõ vxores a maritis integra agnatio vel affinitas dãda est. vt. C. e. l. diffinitiones. ꝛ. C. cõmuni. iud. l. preses. ꝛ. ff. de iudi. l. quesitũ. ¶ Cõstat predictis q̃ dñs imperator si ex desertis agris imperij seruos vagos alicui donauerit talis donatio adeo est onerosa vt pro fiscalib9 pensitationibus ad integrã illius terre deserte ꝓfessionẽ teneatur. vt. C. eo. quisquis applicari põt predictis vt venditor contra factum possit venire qõ dicitur de clericis q̃ cõtra bona ecclesiastica venderunt vt idem ipsi ad eavendicãda audiãtur. vt. §. de sa. san. ec. l. iubem9. vt q̃ cõtra legẽ fiunt habeãtur pro infectis. Et idem in eo q̃ liberum aut filium suũ alienauit. vt. §. de patri. q̃ fi. dis. ꝛ de libe. causa. l. j. ꝛ. C. de enictio. l. si tibi. ¶ Et idem ipse q̃ donauit vltra licitum petendo exceptionem nõ patitur: itez velit quis cõtra factũ suum vbi nõ teneat: vel ꝓpter vitiũ litigiosi: eo qõ nonvalẽte alienatiõe res in eodẽ statu apud eum remanet tanq̃ si nõ facta foret. vt. C. de litigi. l. ij. Itẽ cum vxor revocat qõ donauit viro et ecõuerso. vt. ff. de do. inter vi. ꝛ vxo. l. si sponsus. Itẽ cũ minor alienauit prediũ. vt. C. de prędi. mino. l. noli. ¶ Sed lx lex iul. inhibeat fundi b dotalis alienationẽ: tm̃ qui alienauit[b] non põt b Qui a revocare. Et licet non valeret cessio seruitutis lienauit. ab vno de plurib9 dñis facta nisi oẽs cesserint. cõtrariũ Interim q̃ cessit vetare non põt. vt. ff. de serui. tenet gl. ru. predi. l. p fundũ. ¶ Sed q̃ritur an dñs colonos a terra separãdo possit eos liberare vel po alie. lz. in testatẽ terre cũ libertate in eos ꝓferre. pro hac pri. i versiõa facit cõis cõsuetudo: q; coloni quotidie libo interdis pri. Ibi em̃ dicit q̃ hñt ab impio fundũ in berantur a dñis. Item ꝛ lex illa posi. intẽde fun dicta.

BIU Cujas

emphiteosim libertatū mancipijs fundi possunt prestare: multomagis veri dñi proprios colonos dimittere possunt dando eis libertatem id est recedēdi facultatē. Sed forte in ascriptitio maior est phibitio vt non nisi cum terra a suo dño possit eum dñs expellere. vt. C. eo. ne diutius. nisi fiat sub modo transactionis. vt. ſ. de transac. l. vlt. Et ideo maior est phibitio: q ipse si alligauit sicut qui participauit prediū se vendi patiendo. Sed ascriptitij poteſt trāsigere multomagis colonus alius: vel possunt liberari: sed nō oēs: ne terra destituatur cultorib⁹. vel possunt liberari soli ascriptitij: eo q reputantur serui: vel possunt liberari illi demū coloni qui fuerunt agricolandi causa cōparati: ⁊ in fundo positi: tanq̄ coloni. Et forte isti soli dicūtur mancipia rustica. vt. ff. de fun. instruc. instrumentoq̄ leg. l. cum delanionis. ⁊ l. ſcie. ſ. liberto. ⁊ l. que sint. ſ. queritur. ⁊ C. dever. sig. l. in lege. Non em̄ lex fuit contēta illo solo nōie: colonos: cum addat rusticos censitosq̄ seruos. vt. j. eo. l. quēadmodū. Jtē dicit colonos vel mācipia fundorū. vt. ſ. de sa. san. ec. l. iubem⁹. Jtem cum dicit seruos vel colonos ascriptitie cōditionis: seu inquilinos. vt. ſ. cōia vtriusq̄ iudi. l. pos. vel coloni: licet simpliciter dicātur liberi: tamē sm quid dicūtur serui eo qō sunt serui glebe. vt. j.
2 de colo. tracensibus. ¶Reuocātur inquā predicte cōditiones si aufugerint: cum magnis recepta-
a Cū magnis receptatorum. Vid de posset forte istō limitari iuxta textū notabilē. in. l. eos. ff. de receptatorib⁹. vt affinis recipiēs affines non ita graui ter puniatur. ī q̄ materia vide feli. in. c. cū q̄dam. extra de in reiurā.
torū penis: si iustā non opponeret excusationem al's excep. qō eos ingenuos perdebāt et non tali cōditioni ascriptos. Si em̄ non reciperentur fugitiui voluntas fugiendi eis non esset: nec recipiendi volūtas cuiq̄ esset si sciret sibi penam imponendā esse. vnde si fugitiuum quis recipiat fisci tributariū seruum: vel inquilinum in. xij. libris argēti tenebitur: fisco enim tributum dabit. Jtem ⁊ dño fugitiui alterū estimationis eiusdem prestabit. vt. C. eo. ti. l. seruos. reddet etiam tributa q̄ debuit inferre qui fugit: recipere em̄ est refugiū abscōdendi causa seruo prestare siue in suo siue in alieno. vt. ff. de seruo corrup. l. j. ¶Reuocātur autē fugitiui sine repulsa: ⁊ salua causa pprietatis pōris domini postea a quo fugerūt. vt. C. e. si coloni. Est enim fuga res odiosa ⁊ vsucapionez inhibet. vt C. de ser. fugi. l. j. ⁊ C. eo. cum satis. in prin. ¶Reuocantur quidem etiā si ad ecclesiam confugerint. vt. C. de his qui ad ec. confu. l. vlt. sacramēto tamē interueniente serui. ¶Reuocātur ⁊ ad exemplū serui fugitiui: tam ipsi q̄ eorum sobles ⁊ peculiū: licet in alia terra nati fuerint. vt C. eo. l. mulier. ⁊ l. cum satis. in prin. ⁊ C. de colo. l. ita. in fi. ¶Reuocātur quidē etiaz si dñs occasionem fuge prestiterit colonū superimponēdo: aut violentiā eis inferendo. vt. C. eo. l. cum satis. ¶Reuocatur etiā ab eodem vēditore: vbi prima. cōtra legem cum pauca terra: vel fine terra eos alienauit. vt. ſ. dicitur in. l. quemadmodum. ¶Reuocantur quidē non obstante prima vel adepta dignitate vel cēsus auctoritate: sed omnibus computatis que per gratiaz sunt impetrata dño vel fundo reddatur. vt. C. eo. l. oēs omnino. ⁊ l. colonos nulla. ¶Reuocantur quidem etiam cessante prescriptione quouisq̄ anti quitas vel posteritas eius siue cognatio in fundo remanserit. vt. j. eo. cum scimus. ⁊ sic per colonum presentē retinemus ius contra absentem: sicut al's si plures sunt rei debendi exvna deuotione retinet ius suum stipulator contra alium correum. vt. C. de duob. reis. l. vlt. ¶Per predicta inferri pōt multomagis eos in possessione colonaria detineri quouisq̄ pensionem domino soluerint: licet extra maximū habitāt. arg. ff. de vsufru. l. arbor. ſ. de illo. ⁊ de dona. inter vi. ⁊ vxo. l. cum hij. ſ. si vxor. ⁊ de condi. ⁊ demon. l. vni. ⁊ de acqui. pos. l. quis. quomodo em̄ dñs potest incusari ad id faciendū: vel recipiendum: nō sic dicitur in. l. cum scimus. per illa verba nec agnita coluit colonus: nec aliquid colonarij operis celebrauit: acsi diceret per aliquid totum feciſſe al's feciſſe videri. Videt ergo dominus semper retinere ius suuz arg. predictis. et. C. de inoffi. test. l. ōtra. ⁊ de anna. excep. l. vl. nam ⁊ in seruitute tigni immittendi si tignum immisi aut stillicidū proiecerit q̄ hoc agendo aliquid vtor. Sed ⁊ qui per partem itineris vadit totum vsurpare videt. vt. ff. quēad. ser. amit. l. stillicidij. in fi. ⁊ l. sic alij si. in prin. et de ser. ru. pre. l. serui. Sed ⁊ nec nocet vnaz causam appellationis expressisse: quominꝰ ⁊ aliam possit allegare. vt. ff. de ap. l. scio. Quicunq̄ tñ reuocatur precipue ⁊ validius reuocaī ascriptitius. Nā sicut in curiali cōditiōe nemo ex tpali cursu liberatur: sic in ascriptitio idē reperiī. vt. C. e. l. cum satis. ¶Reuocātur inquā plena dñi auctoritate siue potestate. vt. C. e. l. vl. ⁊. j. de colo. paleſti. licet em̄ conditione videātur ingenui: serui tñ terre extimātur: ⁊ possessor quidez eorum iure vtatur: ⁊ patroni solicitudine ⁊ dñi potestate. vt. C. de colonis. l. trucem. ¶Reuocātur quidez non solum patres: sed ⁊ filij: licet paruuli etiaz viuētibus parentib⁹. vt. C. e. mulieri. ⁊. l. cum scimus. ⁊. l. cum satis. ⁊ C. de fugi. colo. l. j. Sed et prouinciarū presides compellent eos redire ad antiquos penates: vbi censiti: atq̄ educati: natiq̄ sunt: sine vllo sexus munerū: conditionisq̄ discrimine. vt. C. e. l. oēs oīno. cōpellent quidē eos presides admoniti ab alio preside de cuius prouincia aufugerūt: sed cōfessores scz vel cōuictos. vt in auk. de mā. prin. ſ. ſ alioquin. patiētur penā presides si hoc non fecerint. vt in auk.
3 vt nulli iudi. ſ. qm̄vero. ¶Hec q̄dez valida sunt pro dñis: pro colonis añ sunt ista. siquidē quecunq̄ reuocaī: non tñ factus eps reuocabit. vt in auk. de sanctiſ. epiſ. ſ. sed hoc quidē. nec etiā in ipsis possessiōibus cleric⁹ fieri phibetur: dūmodo tñ clericus factus impositā agricultūrā adimpleat. vt in auk. de sanc. epiſ. ſ. absq̄. extra possessiones ipsas minime. vt. C. de epiſ. ⁊ cle. l. iubemus. Nec ille colonus vel inquilinus reuocabitur qui. xxx. annis sine interpellatiōe seruierit curie vel burgis ceteriſve corporibus siue res dñica siue intentio fuerit priuata. Et talē mouerit qōnez. vt. j. de fun. reipu. l. eū qui. hanc non omnes intelligunt. Jtē colonarij a munere

BIU Cujas

trahi nō debēt cū sit ꝓuincie necessariū opor-
tuno tempore: in necessitatibus satisfacere. vt
C.de feriis. ¶Item caueant dñi ne aliquam in-
nouationē vel violentias inferant colonis: po
tius veterem cōsuetudinem eis seruēt: z inde
sup hoc aditus dñs condēnabit. vt.C.e.cū sat.
Item z id quod trīm ꝓstatur a colonis accipiāt
pecuniā stricto modo accepto requirāt: quā ru
stici optare nō audent: nisi consuetudo ꝓdicti
aliud exigat. vt.C.e. dñi ꝓsuetudo quidē vel ex
venditione habita vel longissimo tpe obtenta
qua omne ius z actio tollit. Et ꝑcipue q̄ hoīm
excedit memoriā. vt.C.de ꝓscri.xxx.an.l.oēs.
z de aqua plu.arc.l.j.z.ij. nam longi tpis cōsue
tudo cura male inuēta nil operat. vt.C.de pac.
l.si certis. z in autē. vt nulli iudi.lz triēnij ꝓsta
tio fauore vltime voluntatis valeat. Et maxime
in alimentis. vt.C.de fideicō.l.j. multomagis z
longa ꝓscriptio vbi de extortis nō agitatur
valde operatur. vt.j.e.l.litibus. z de ꝓba.cū de
indebito. lz magis ꝓ colono: q̄ patronor solī
citudinē in eos debent dñi habere. vt.C.de co
lo.tracē. debet igit eis ꝓuidere z cōsulere. ar.
cause.xvj. z nō eos affligere: ne quis re sua ma
le vtat. Item licet dñi sint debitores fisci null⁹
tamen exactor fisci debet eos pulsare: sicut em
terris debēt inherere: vt nec pūcto tpis debeāt
amoui. vt.C.e.l.colonos. destituet em annone p
hibitio si agricole traherent de opere rurestri.
Idcoq̄ venientes agricole cū mercibus ad ciui-
tates nūq̄ in foribus sedeāt; qđ est nota dignū:
sed vendētes cōfestim eas tradāt: vt ad sua ope
ra redeāt. quod est notabile ad rem tradēdam
vt.ff. de nūdinis. sume ergo argumentū. Si ad
regiam vbē veniūt rustici ꝓ lite quam inter se
habent: q̄cito sunt dimittēdi: siue magistratus
siue dñi eor ipam litē debeāt diffinire: z duo vl
tres de multis ꝓ se z alijs remaneāt ꝓ lite so
pienda. Et quod est notabile dñs est iudex in
ter socios colonos. vt in autē. de questo. z sic co
loni reputantur liberi: eo q̄ inter se consistant
in iudicio: z cum exteris. vt.C.e.l.oēs. ꝓfu. Et cū
ipso dño si cōtra solitum eos grauauerint. Et
ꝓ sua suorūq̄ iniuria. vt.C.eo.cum satis. z.C.in
qui.cau.colo.l.ij. Sed et dñm de peculio teneri
nō dubitatur. vt.C. q̄ cuz eo.l.dñs. Item si oria
tur dubiū de aliqua re quā dñs dicit sua: colo-
nus vero neget asserendo eā alterius esse. Si
quidem longo tpe colonus eā dño obediuit ei⁹
reluctatio nō noceat dño: alioquin dare dz fide
iussorem ab eo petitū interim nō molestē. per
triēnium aūt dz obligari talis fideiussor. z ꝓple
to triēnio reuocari. Sed siquidē sic nō fecerit ꝓ
officium iudicis fructus exacti debent ꝓponi
in sacrosanctam edem. i. in cimiliarchio ciuita-
tis illis cuius vicus ille respondet. vel si hec nō
sit idonea i metropolitana ecclesia: z cōsopita
vel dñis dentur vel colonis restituātur. Si ꝙ
redditus nō in auro: sed in spēbus cōsistant: vē
diti per officium iudicis deponantur: vt dictuz
est. et sicut consuleret domino: sic consulen-
dum est fisco. Si enim coloni publicas functio-
nes dabant fisco remaneant z ipsi in pristina cō
suetudine. si vero mox erat q̄ domini totā sum
mam percipiebant z de ea parte vel pariter fi-
sco dabant ꝓ publicis functionibus: tunc si-
ne ꝓeiudicio fideiussor ad colonum datus red
dat quod ad tributa sufficiat dñi. Inferat vt fi
sco ipse soluat. Et interim quiescant. Sed si fi
deiussor nō scit ꝓcium ex fructibus redactis
dz poni. Et iudices de ea sūma trīm debēt domi
nis dare q̄tum sufficiat tributis fisci: vt soluen
do recipiat post securitatem. Et hec oīa fiant si
ne ꝓeiudicio dñorum z colonorum quousq̄ de
re principali iudicatuz fuerit. vt.C.e.l.litteris.
dant inq̄ coloni publicas functiones si talis
fuit consuetudo. vt.s. de eroga. Et quia contin
git eos ꝓprias habere terrulas. vt.C.eo.l.hij
qui. z in auten. de mutuo dato agricolis conti-
netur. Colligitur ex ꝓdictis honorem exhi-
bendum ciuitati a suo vico: eo q̄ in ciuitate sit
depositio faciēda. Nec mirum quia est eius pa
tria. vt.ff. ad muni. l qui ex vico et in ea releuat
tributa. vt.C. de excu. tribu. l. vlt. z.ff. de censi. l.
forma. Et volens dare curie filios naturales il
lius demuz ciuitatis curie dare debet. vt.C. de
natu. li. l. cuz siquis. sed z metropolitani honor
exhibēdus a vicarijs ciuitatis que sub ea sunt:
vt.s. dicit. nam omnes ꝓuinciales eundē in se-
dendo teneant modum: quem metropolitanaz
sedem habere cognouerunt. vt di. viij. c. de his.
Sed z quod dicitur.s. vt colonus longo tempo
re soluendo fructus circa illius terre possessio-
nem nō possit domino obstaculum inferre no-
tabile ē. Et quia bona coloni omnia domini es-
se ꝓsumuntur cum dicitur cuius ipi sunt oīa
esse sua cognoscant. Et quia decēnalis ꝓscri-
ptio est valde fauorabilis. Nam in re odiosa im
perator anthonius iudicauit esse soluēdas: q̄
per decēnium erant ꝓstite. vt.ff. de vsur. l. cuz a L. cum
a de inuerso. Et sic nō nāciscitur ꝺs possessionē de inuer
illius qui longo tempore abfuerit. vt.ff. de vsu so. de hu
ris. l. fructum. Et qui in diuerticulo publici flu iusmodi
minis piscatus fuerit ꝛc. Sed licet omnes ꝓ- materia
dicti sint conditione astricti: videtur tamen in z intelle
ter eos esse differentia: cū ascripticius loco ser- ctu. vide
ui reputatur vt inter eum z seruum nō sit diffe in.l.si cer
rentia. vt.C.e.ne diutius. alij vero licet cōditio tis. C. de
ne videantur ingenui. vt.C.e.cum satis. ſ. cum pactis. z
aūt. tamen serui glebe dicuntur. Et sic ſm quid l.j. C. de
z nō simpliciter. vt.C. de colo. tra. z.ff. de diuer. fideicō.
z tempo. prescrip. l. ij. omnibus em colonis licē
tia discedendi a gleba denegatur: z omnes pos
sunt reuocari. vt.C.e. omnes omnino. sed nou ꝓ
oīa cōparat ascriptiti⁹ seruo. Nā eo solo dñū
amitto si me sciēte liberā ducat vxorē. vt i aut.
de nup. ſ. si vo ab initio. sec⁹ i ascriptitio vt ei⁹
nō decrescat cōditio. vt.C.e.l.vl. Et cū seru⁹ nō
possit fieri cleric⁹: pōt trīm ascriptitius. vt.C.de
epi. z cle. Itē z si peculiū serui mei possim au-
ferre z erit meū tale ablatū: nō tamē si hoc fece
rim ascriptitio. ꝓ dñis aūt faciūt illa q̄. s. dicūt
de reuocādis colonis. Et illud qđ dz cui⁹ ipi sūt
oīa esse cognoscāt. vt. s. in qb⁹ causis. Et sic per
l sup adicta cognoscit istoz ꝺditio. ¶Et q̄r eoz
dñis cōsuletur videamus. consulit quidē fisco:

L. fi. hoc
trīm ē ꝺ id
qđ cōiter
statuit.
vt ibi di-
cit glo. z
bar.

eo ꝙ colonos ⁊ inquilinos nostros opꝫ nos incensuz deferre. Sic em̄ forma censuali cauetur. vt.ff.de cēsi.l.forma. ⁊ de capitatione soluēda. Sed in certum locum.vt.C.e.l.iiij.⁊.l.litib⁹. Et in eo quo⁹ dr de penis eorum qui colonos recipiunt vt tributa soluāt ꝙ colonum quoꝝ operis vsi sunt ⁊ xij.libris argenti in quibus punit qui seruum tributariū vel inquilinū recepit.vt C.eo.l.oēs ꝓfugi.⁊.l.seruos.⁊ in eo quod dicit immunitates:cura magistratuū ⁊ capitationes siue iusta ꝓbatione datas nunꝙ valere.vt.C.e.l.immunitates.⁊ in eo quod dicitur nō minus ad integram terre professionez teneri: quia ex desertis agris per imperialem donationē quis in eorundez possessionē seruos recepit.vt. C.e. quis . Sed heu heu.exulat predicta lex que ꝓcipit colonum vltra solitū[a] nō debere grauari: eo ꝙ a potentioribus hospitiuz requiēve querit ⁊ cum inueniat dicit.vtinā facta non fozem: quia potentes cohercere nō valeo.Sed quidez modernis temporibus colonoꝝ conditio vltra quam dici possit cum sit effecta grauissima.fatigantur em̄ reprimūtur eorum corpora ⁊ parsimonia. Et sic ne quis re sua male vtatur:frangitur regula. Et ista.l.iudibrio deputata est iudices sub tali conditione ꝓnunciare dubitātes absolutionis viā:ideo nō cogitant:qz eos seruituti subiugare si ꝫ eos ꝓsert opinātur ꝓmiozes ꝓ dñis si legi presenti obedirent. Sed ergo velint iudices benivolos habere. Et si cōtra colonos obtinerent vt vltra solitum ⁊ anti quam censum eos nō impellerēt: rolandus bacensis suū dñs ingerit consiliū. Quod añt .s. dicitur bonefidei pos.in reuocando colono celeri reformatiōe succurri salua ꝓprietatis questione applicari potest quod dicitur in interdicto quoꝝ bonoꝝ vt restituantur in integrum possessiones quas defunctus habuerit tempore mortis.vt.C.quoꝝ bonoꝝ salua remanente questione ꝓprietatis. Itez quod dicitur C.loca.l.siquis. cōductionis titulo aliquā accepit possessionem debent prius restituere: ⁊ tūc de ꝓprietate litigare. Idem de precario quesiuit.vt.ff.de preca.l.sed ⁊ si.⁊.l.vlt.⁊ ex eo maxime subueniendū bo.fi.pos.ꝓpter vitium fuge: ne vnꝙ malignādi prebeat occasionē. fuga em̄ onus ꝓbationis nō imponit dño.vt.C.de ꝓba.l.vis eius.⁊ vt se non possit dño subtrahere cadit in cōmissuum.vt.ff.de publica.l.interdū. Et ne per colonum fiat preiudicium possessori:qđ non licet.vel qz possessor terram vnde fuga colonus aufugit possidebat: vel qz ꝓprietatis ꝓbatio in prōptu non erat. Nam si dubito onus ꝓbatiōis subire ⁊ ipse esset paratus forsan audiri deberet.ar.C.de dolo.l. cū ꝓponas . vbi dr si mihi nō prestas mancipiū ꝓ ancilla mea quā tibi dedi.si nōdum dñs esse desiit:potero eam cū filijs recuperare. Si tamen nō moneatur mihi status questio ergo onus ꝓbatiōis pōt subire. vt.ff.de ꝓba.l.circa. qz dolo facit q̄ petit qđ est restitut⁹.vt.s. de doli excep.l.dolo. dñs em̄ subueniendum esse sumet argumentū quod dr de veste surrepta quā fur deposuit.cū em̄ repetat fur qz deposuit:⁊ dñs quia suam esse dicit prꝛferendus est dñs.vt.ff. deposi.l.bona fides. Nā ibi siquidem est debitū compensatio admittit. Alioquin in alio iudicio est reprobanda.sic ⁊ in actione ad exhibendū si euidēs exceptio opposita fit absoluitur reus: si obscura fit differat i alio iudicio.vt.C.de compen.l.vlt.⁊.ff.ad exhi. l.iij.§.ibidem.licet em̄ lex dicat possessionē missam ꝓ locatam prius restituendam: tamen ⁊ alie leges dant occasionem retinēdi si iusta causa ibi sit.vt.C.vnde vi.l.nō aīr.innuit ergo possessorē iure posse resistere si iustā habeat allegationē. Nam cui datur actio multomagis ⁊ exceptio. Et sicut sup:adicta videtur locū habere de possessiōe restituēda vbi de dñio dubitabat:sec⁹ si sit certū de dominio vel a principio vel ex post facto.s.quia a dño emerit vel alio modo acquisierit. Nam emptor qui emit a nō domino:si redimat a dño non teneatur ad preciuz.⁊ mulier agit ex empto ꝫ venditorem suum ꝓ re quam emerit ⁊ quā dedit in dotē viro cuius res erat. vt.ff.de evic.l.si rem.⁊.l.nō tamen.

[a] Ultra solitum. Adde ꝙ cōi ꝓuerbio dr eē ꝫ qz asinus rusticus et mix.non dant fructz nisi prius bn̄ baculēt.

[b] ¶De capitatiōe ciuiū cēsibus eximēda. 52 b De capitatione. 2

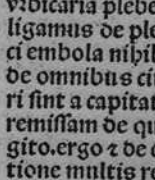

Argius loquit rubrica eo ꝙ de capitatione ciuium:ergo generaliter de cuiuſ q̄ differēlibet ciuitatis municipibus ꝫ tia sit in in littera nigra:que loquitur de vrbicaria plebe. Nam si per excellentiam intelligamus de plebe vrbana de vtriusq; vrbis cī embola nihil faceret ꝓ ciuibus aliꝫs. Jdeoq; de omnibus ciuibus intelligendum est: vt libri sint a capitatione cum dicat et orientalibus remissam de quibus minus videtur.vt.C.eo.legito.ergo ⁊ de censibus:quoniā pene de capitatione multis remissa loquatur:⁊ quando ⁊ qui ius italicum impetrabāt quasi ab omnibus nō ciuis liberis iunabāt. Nam constantinopolita ne prerogatiua viris italicis fuit cōcessa. vt.s. de priuil.vt constā.collatio quinquēnalis ab omnibus exigebatur cessauit.vt in.x.li.ti. inuenitur de lustralis auri.col.tollēda. Sed lex ibi posita greca est: quā titulo latino concordare credere debemus.sicut illa collatio vel indictio ibat in annos. xv. eo ꝙ nec⁹ mundi terra habebat lustrū recessit q̄ tūc erat ordinaria ſ oneroſa. recedit añt ꝓpter iminētes necessitates sup subiectos ipſi illa q̄ dicēda est ordinaria et licite ꝓ cōi salute ad vsum imꝑialis exercit⁹ ⁊ canonis vocabulo postulādo.vt.s. de exacto. trib.l.ſi.in fi.⁊ de iudicati.l.j. Nā ⁊ cū timore tempestatis fit iactus in nauī existētes debēt ꝓferre: ⁊ quis maior timor incursionis barbarice aut si cōtra eos vl subiectos rebelles cesar noster moverit arma:q̄s excusationē obꝛiciat. Sic ergo de capitatione ciuiū cēsibus eximēda vt amodo nō prestent cēsum dicam⁹:vl cēsibus inq̄.i. de libro cēsuali.vñ ⁊ illō cēsus ⁊ monumēta publica. plus ergo refert ciuib⁹ q̄ forensibus. Nā ⁊ ciuitatis actio nō nisi cētū ānis finit. Et sic plus ciuibus singularium vrbiū.vt.s. de ſa.ſan.eccle. placet. l.vl. Nō autem remittit plebi rusticane ex mu-

BIU Cujas

ros posite: vt licet sit inocẽs ⁊ quieta. vt. ff. de rusticani. debẽt em̃ rustici ibi soluere capitatione ⁊ angariã cõgruã: q̃bus non fuit remissa: vel de quib⁹ spãliter legibus est cautũ vt soluere debeãt. vt ī auc. de circa eã q̃ immunitates prestãt nullũ hñt vigorẽ. Et q̃ sine legitima ꝓbantur eas ipetrauerint ī factionẽ pristinam recedãt. vt de agri. l. imunitates. ſz opas collatoribus esse remissas legit. ff. ne ope a collato. exigant. cũ prob̃at inq̃ hñt imunitates idulgeri. sicut de tyrioꝝ colonia legit cui ob insignem fidem circa romanũ imperiũ diu⁹ seueri⁹ ius italicũ dedit. vt. ff. de censi. l. j. coloni ergo nõ q⁹ colãt terrã alicui⁹ ſz dũtaxat cẽsibus ascripti sicut ab his liberi nõ sunt q̃bus eos tributa subiectos nõ faciũt: q⁹ nil eis soluũt: ita illis q̃b⁹ annuis functionib⁹ ⁊ debito cõditionis obnoxij sunt penes quos q̃dam debite seruitutes videnť. Et sic duo sunt hic notabilia: vt q̃ nõ soluũt sunt. Itẽ q̃ nõ sufficiat colonos soluere nisi ex debito cõditionis. tales igitur q̃ ex debito conditionis soluũt nunq̃ sint ferẽdi: quib⁹ cũ aũt fuit remissa capitatio. Certe tñ sunt ꝓ uincie quib⁹ remissa nunq̃ est. Et licet singuli viri vel bine mulieres dabãt p anteriores p̃n cipes: per posteriores tamẽ postea bini vel trini viris: mulieribus aũt q̃uis vnius pendendi capitis munus attributum est: et talis cursus in libris publicis est inferẽdus. Et hec obtineant p vrbes oziariẽsium: et anistẽtiũ: ⁊ armenie scde: ⁊ ameſonoꝝ: et eloquẽti: diacẽs: arpẽsium: capadocie scde. vt. C. de agrico. ⁊ censi. cũ annua. ſz de his nihil ad rumbũ: q⁹ cessarũt. preest ⁊ quicũq⁹ diuitias ⁊ impietatẽ in capitatione oĩbus exactionib⁹ strãgulare debet q̃ per auia cõmittit impiali iugo fuerũt suppositi. italici vo sicut imperij filij ⁊ amici valde sunt p̃nolandi et non illis qui fuerũt inde voti a fide xp̃iana de vi exequẽdi.

¶ In quibus causis coloni censiti dños accusare possunt. Rubrica. 58

Non pigeat equitatẽ p̃ncipũ reiterare. Sicq̃ dominoꝝ oppssionẽ refrenare ⁊ nõ solis colonis: ſz et dñis qualiter cõsulat deuulgare: ſz ab istis sicut a prioꝝ⁹ p̃ncipib⁹ exẽplũ sumpserit iustinianus. vt in. l. cum satis apte sit enodatũ. tractat ergo de colonis cẽsitis de quibus. ff. dixerat. l. cõditionib⁹ alligatis. vel q⁹ ī censib⁹. i. in censualib⁹ libris: sicut et alia de q̃bus imperio cẽsus dabat⁹ ꝺtinẽtur. ⁊ sic cẽsui dãdo sunt ascripti: sed nõ fisco vel dño. Nã ⁊ inquilini nõ coloni cogunt in cẽsum deferre. vt no. ff. de censi. l. forma. sed ⁊ prima cẽsus ascriptitio est vn⁹ de modis cõditionis ascriptitie. vt. ff. de agri. ⁊ cẽsi. l. cum sancimus. Et sic fortiori cõditionis sunt isti dicendi ꝑm quosdam illi qui vocantur colonarie ꝺditionis: nõ co q⁹ nõ illis: sed istis expressim alienatio sit interdicta quoꝝ opinio nõ ẽ inserẽda eo q⁹ nesciãt q̃d dicãt: q⁹ de illis hic loquitur de quib⁹ ⁊ ff. dixi. Coloni ergo nõ q⁹ colãt terrã alicuius: sed dũtaxat censibus ascripti sicuti ab his sunt q̃b⁹ eos tributa subiectos nõ faciũt: q⁹ nihil eis soluũt ita vel quibus annuis defunctionis et debit⁹ cõditionis obnoxij sunt: pena quadã de itineris seruitute videntur. Et sic hoc duo sunt notabilia: vt qui voluerint sint liberi. Item q̃ non sufficiat colonos soluere nisi ex delicto conditionis. Tales aũt. ff. dixi qui ex debito cõditionis soluũt ferẽdi vt eos audeãt licite pulsare a quibus ipsi habẽt possessionẽ. sed cũ possessionib⁹ p̃nt alienari: nec audeant nomẽ dñoꝝ ī iudicio lacesse re. et cuius ipsi sunt: eius omnia sua esse cognoscant. Nõ em̃ cuiq̃ eoꝝ de peculio suo dño ignorante quicq̃ ꝑmittit alienare: ⁊ quos nec ꝓpria sui iuris habere voluerũt: ⁊ quibus nõ est potestas ꝑmissa quicq̃ in se trãsferendi: sed potius suis dñis acquirendi. Et sicut ista faciunt pro dominis: sic ⁊ que ꝓ colonis nõ sunt omittẽda. iã ergo in criminalib⁹ actionibus ꝓpter publicam suoꝝ iniuriam exponẽdi cõtra dominos habẽt licẽtiam. sic et in causis ciuilibus si dñi abutanť eoꝝ iure super exigẽdo vel extorquendo vltra veterẽ redditũ insurgant leges et deriuentiq̃ iura contra eos. adeãt ergo coloni iudicẽ pro tali iniuria: et facinus q̃dem probẽt: et iudex non solum cõdẽnabit dñm ad restituendũ q̃d extorsit sed q̃d est notabile. ad cõtractũ futuri tpis se interponet cõdẽnando dñm vt in posterũ tale facinus nõ cõmittat: q⁹ priuilegiũ merek amittere q̃ permissa sibi abutitur potestate. vt causa. xij. nã ⁊ al⁹ propter vitium prohibentis mitti ī possessionem ī interdicto de futura vi compescenda iudex sentẽtiare põt si vim fieri veto. Item cũ quis aliquã diffamauerit ne in futurũ inquietet illũ cõdẽ

a nare potest. vt. C. de ingenuis. l. diffamari[a]. a ff. dif-
Item si colono frui non liceat totius quinquẽ famari .
nij nomine statim aget si ante tẽpus fũdum de Adde. l.
serat colonar⁹ ad tot⁹ tpis mercedes aget do titia. ff. ꝺ
minus. vt. ff. lo. l. si nil. §. si dñs. Itẽ cũ agitur de accu. ⁊ q̃d
pauperie habẽda est ratio oparũ: quib⁹ q̃s ca- not. bar.
riturus est. vt. ff. de pauperie. l. exhu. Sentẽtia vbi ma. ⁊
tur etiã sup debito cõditionali: ſz differant ex- alij ī. l. ff.
actiones. vt. ff. ad. l. aquil. l. in. l. aquilia. ¶ Repe C. ꝺ edẽ.
tit inquã coloni extorta exactiõe dñiũ: ꝓpter
sua suoꝝq̃ iniuriã cũ sit liber homo ſz domesti
cũ dictum. vt. C. de his q̃ a dño cõfugi. prope fi.
¶ Subditi quoq⁹ indicibus possunt accusare. vt. C. de offi. recto. prouinc. l. iij. Sed et qui
non possunt accusare: possunt tamen propter
suam suoꝝq̃ iniuriaz. vt. ff. de accu. l. hi. Oues
quoq⁹ accusant suos pastores si a fide exorbitauerint. vt causa. vij. q. vij. ꝑsumũt. ¶ Qui autez
seruus est familiaris nũq̃ cõtra dñm in crimine capitali audiť nisi ī crimine maiestatis. vt
C. qui accu. nõ pos. l. pe. ⁊ C. de dela. l. vlt. ¶ Q̃d
aũt dicit istos pene quadã seruitute detineri
illis q̃b⁹ annuis functionib⁹ ex debito cõditionis obnoxij sunt, ꝑsequamur. Nã duo dicit ⁊ annuas functiões iferre ⁊ q̃ pro debito ꝺditiõis:
quasi non sufficiat annuas functiones inferre.

BIU Cujas

nisi ex debito cõditionis. Nam ꝛ lex anastasia nõ eoipso quẽ facit manentẽ: qꝛ.xxx.annis stetisset in fundo. sed ita demũ si.xxx.annis sit detentus colonaria cõditione. Et hoc quidẽ ꝓ colono ad ꝫite iudicãdũ cuiꝯ iudici sanũ ꝓestat intellectũ confundantur miserrimi illi qui solã ꝓescriptionẽ quã in hãc seruitutẽ detrudũt ꝛ suffocãt nõ intuẽtes pactum intersit super colonaria cõdi. alioquin sicut ipsi dñi sua ꝓedia retrahere possint: alioquin male eis ageret. vt ſ. de ꝓescrip. xxx. an. l. male agit. sicut ꝛ colere: ea relinquere pñt: ꝛ non esset equũ ex parte colonoꝝ oblationẽ tenere: vt inuiti post. xxx. an. detineant ꝛ nõ ex parte dñoꝝ: vt volentes retrahere terrã exceptionẽ nõ patiãtur. ar. ff. de arbi. l. liti. ſ. idẽ iul. l. si cũ dies. ſ. vlt. in fi. ꝛ l. de iudeis. ꝛ. C. eo. l. die sabbati. sed ozígina-rios meticulos: vt est ad iudicẽ intrare: si confiteãtur vel cõuincant patres suos: ꝛ suos maiores ibi natos fuisse ꝛ habitasse: ne minima tẽpozis vetustas eos detineat inuitos. Et si ꝓesumat super colonaria cõditione actitatũ: licꝫ nunꝯ fuerit cogitatũ: sicut de seruitute disseruerit que excedit hominũ memoziam. vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. ꝛ. fi. In hac parte male equum iudicẽ habere ꝯ iuris rigoꝛẽ suffultũ. ¶Sed maius ludibriũ est ꝙ dñs auarus semel a colonaria liberat eũ: postea p. xxx. an. ibidẽ ille remãserat ꝯ erubuit pmanẽtẽ in iudiciũ fatigare: ꝛ sic ℈ fidẽ venit: ꝛ ℈ merã libertatẽ: ꝙ liberatus fiducialis credebat obtinere: cũ ꝛ quẽcũꝯ ꝑmittãt mihi adoptare: nõ tñ quẽ iam emancipauit. vt. ff. de adop. l. adoptare. ſ. j. Sic ꝛ cõtraria valitudine missus: licꝫ sanitatẽ recuperet instauratio nõ solet concedi. vt. C. de re mili. l. semel. Illud añt qõ frequẽter queriꝫ si aliquã terram cõducere vult perpetuo: vt habeat ius in re tanꝯ superficiarius vel emphitheoticarius: siue inueniat ibi domũ vel cõburat eã nõ pacto cõmẽdandũ: vt iam in colonaria cõditione nõ sit ipe vel eius post exercendi. Sed ꝛ qõ dicit ꝙ nec ꝓꝓia iura habere leges voluerũt. Et quibus nõ est ptãs quicꝯ trãsferẽdi: sed potius acquirẽdi: ꝛ cuius ipi sunt eiusdẽ oĩa sua esse cognoscãt. ꝛ cõsonat cũ. l. lõbarda. cũ dicit qui emit a minoꝛe. talis est tanꝯ si emeret a seruo vel pupillo. vt. C. de peri. rei ven. l. ij. Videtur ergo minus onerosum qõ. ſ. dicit. qꝛ ꝓ ꝓꝛia habẽt coloni. Et dãt inde tributũ fisco. vt C. de agri. ꝛ cen. l. hij. ꝛ aut. nullũ credẽ. agricole. ibi emꝫ dicit ꝙ agricole ꝓꝓias habẽt terrulas: licꝫ non exponat de quibus agricolis libe risvel cõditioni alligatis. Itẽ trãsferũt dñium de mercibus quas vendũt cũ intrãt fozũ ciuitatis. vt. ff. de nũdinis. l. ij. Itẽ videt habere ꝓꝓriũ ꝛ sibi acquirere: qꝛ dñs non potest illũ eis auferre: nec aliquam innouationẽ imponere: nec vltra solitum quicꝯ innouare. ¶Hoc emꝫ fit vt heredes ipsi sint: ꝛ eiusdem noĩa sua esse cognoscant ꝛ circuitozes debeant cessare: aut spiritus iudicabit quã viã eligamus potiozẽ: nonne imperatoꝛ dicitur mundi dñs. Item ne littoꝛa in que populus romanus imperium habet arbitrarium esse populi romani: nũquid ad ꝓꝓietatem vel iurisditionẽ omnia inquam eius esse cognoscãt: ꝛ forte rõne iurisditionis quã habet dñs in eis. vt in autẽ. de quest. ꝛe. vt quantũ ad reuerentiã dicit emꝫ dñs videt ꝛ patronus. vt in hac. l. ꝛ. j. de colo. tracẽsi. vt dominus vtatur colonis et dñi potestate ꝛ patroni solicitudine que est in ꝓuidẽdo ꝛ cõsulendo vel interdicit istis alienatio: lꝫ sint liberi sicut interdicitur filiofamilias: lꝫ viuẽte patre filius dñs existimetur. vt. ff. de lib. ꝛ posthu. l. i suis. nisi sit patria volũtate suffultus. Idẽ in seruo si liberã habeat peculij administrationẽ. vt. ff. de pigno. ac. l. si cũ ne. ſ. vl. ꝛ de pac. l. contra. eadem ꝓesumptio que est contra filiũ ꝛ ꝓ marito cõtra vxoꝛẽ: ꝛ ꝓ ecclesia contra ꝓlatuz eius: nisi contrariũ ꝓbetur. Itẽ opus fuit matrimoniũ contrahere ꝛ dotẽ recipere: nonne et ꝓpter nuptias donare et dotẽ dare possunt. donat emꝫ in eũ causam: ꝛ obnoxius erit curie tam ꝓ se ꝙ ꝓ filijs suis omni alia donatiõe reꝓbata. vt in autẽ. de naturali. in cu. depu. ꝛ. C. de dona. a cu. fa. qñ ꝛ quibus quarta pars de. Item ꝛ minoꝛ etiã sine decreto donat ꝓpter nuptias. vt. C. si maioꝛ fac. sine decreto. i fi. Itẽ si cõstiterit eum posse donare ꝛ pactum de lucrãdo inscio dño possit interponere inducitur ꝓ hac sententia ꝙ pietas patris: alꝫ matris non est reꝑhendenda: ꝛ non eo ipso videatur libertus fraudare patronũ ꝙ filiã dotauerit. vt ff. si quid in frau. pa. l. j. Itẽ et illud valde facit ꝙ que subiacerent restitutioni in has causas possint[a] alienari. vt in autẽ. de resti. vtroꝯ ti- a Possit tulo. adhuc queriꝫ an possint testari. Et dicitur in suis nõ extraneis: qꝛ nec ecclesijs. vt ar. C. de episco. ꝛ cle. l. si quis ꝓesbiter. Non emꝫ iustuz est bona seu ꝓ ecclesia que legibus debẽtur possessionis dño cui quis fuerit abstitutus ab ecclesijs vel incrassatis detineri etiã: qꝛ cuz dñi reuocãt colonũ reuocaꝫ ꝛ peculiũ et ipsum vendere põt cũ possessione ꝛ peculio. vt. ſ. ti. ij. mu. lier. ꝛ. l. cum satis. ꝛ. C. de sã. san. ec. l. iubemus. in ꝓin. Et sic interdicitur ei alienatio suarũ rerum: sic nec seipm monasterio tradere põt. vt in autẽ. de san. epis. ſ. si quis autẽ. ꝛ. xvij. q. ij. c. quis mihi. Quicquid añt sit in alijs colonis tenetur tñ ex suo ꝺtractu. vt. ſ. ti. ij. oẽs profugi. ꝛ si peculiũ nõ reddat ad dñm tenebiꝫ ipe dñs de peculio. vt. ff. ꝙ cũ eo. l. vlt. quid de oĩbus tenendum sit spiritussanctus reuelabit.

¶De colonis palastinis. Rubꝛica. 59

2 Am generaliter dictũ sit de colonis: nũc specialiter de palastinis ꝛ tracensibus vel illiricianis: vl quia sicut tres sunt ꝑtes mundi sic ꝓna quaꝯ terra ponit' prouinciam vnã incipiens a palastina eo qõ dñs noster iesus xꝑs dei verbũ ꝛ oĩm creatoꝛ de virgine nasci dignatus est. vt in autẽ. de ꝓconsuli palastine. Ergo sicut in alijs ꝓuincijs coloni eternitatis iure sic detinẽtur: vt ex illis locis nõ liceat eis recedere: quo-

BIU Cujas

rū vsufructu releuant: nec ea deserere q̄ semel colēda suscepērūt. ita in palastina de qua nihil ante hāc legē cautū fuerat nullus oīno colonorū sua auctoritate velut vagus ac liber exulet: ſz ecōuerso alias puinciarū ita dño fūdi teneat: vt sine pena suscipiēt̄ nō possit abscedere: possessionis ꝯ dño plena eius reuocādi tribuat facultas auctoritasve. vt. C. e. l. sicut. ⁊ de ascriptio reuocan. libera datur facultas. vt. ē. de agri. ⁊ cēſi. l. vlt. poterit ergo dñs in eū mittere manus ex quo pena vel libera ei dat̄ potestas: vel auctoritas. qđ autē dicitur vt suo iure vagus nō exulet colligitur qđ videt̄ vel licentia dñi id facere pōt qđ facit p ꝓsuetudinē diuturnā qua coloni liberant a dominis.

¶ De colonis tracēsibus. Rubrica. 60

1

Stis quidē capitatio remissa est: sed nō iugatio[a] terrena. hanc em̄ dare debēt: ſz ergo nō dent capitationis cēſuz tñ a terra inde nō pñt recedere. Itē ⁊ si videant̄ ingenui: serui tñ terre extimant̄: ⁊ q̄ eos possidet iure dñi vtat̄: ⁊ patroni sollicitudine ꝓuidendo cōsulēdo dñi potestatē i eis retinēdo. Qui vero talē colonū receperit: duas libras auri cogat̄ exoluere dño coloni: et eundem colonum cum omni peculio ⁊ agnatione restituere. vt. j. eo.

[a] Sz non a iugatio. hd sit iugatio et capita tio vide glo. i. l. i. nunitates. ē. de agri. ⁊ cē.

¶ De colonis illiricianis. Rubrica. 61

2

Oloni quidē et inquilini q̄ stant in illirico ⁊ vicinis regionibus iure originis vl̄ agnatiōis non habeant licētiaz recedēdi: ſz fuiāt terris ⁊ tributario nexu: sicut etiā de tracēsib⁹ dictū est: sed noīe et titulo colonoꝝ: ⁊ si recesserint reuocati vinculis ⁊ penis subdant̄. q̄ autē eos receperit tenebit̄ in redhibitione operaꝝ ⁊ damni qđ locis colonis desertis illatum est. Item mulctabitur iudicis arbitrio: dominus ꝯ fundi i quo fuit receptus ꝓ qualitate peccati cohercebitur. ad euitandum vero penam nō proderit cui ꝯ ignorantia: quin ad penaz quadrupli teneatur: ⁊ ad operas dānaq̄ prestita eadez pena est de libertis alicuius que i liberis colonis dicta est si quis eos receperit. vt. C. eo. recipere em̄ est refugiū abscondendi cum suo prestare tam in suo ꝯ in alieno. vt. ff. de ser. coz. l. j. colligitur ex istis duobus articulis istis colonis capitationem esse remissam.

¶ Ut nemo ad suū pꝛocinium suscipiat colonos vel rusticanos. Rubrica. 62

3

Icut per supradicta colonis et eorum dñis ⁊ fisco consulitur sic per hanc constitutionē et publice functioni consulendum. quicūq; ergo publicas functiones debens ad patrocinium cuiuscūq; in fraudē ⁊ circūscriptionem publice functionis confugerit contractus ibi factus nullam habeat firmitatem tabellionibus qui talia instrumenta scienter confecerint bonorum prescriptione prelegendis. Sed et viris ⁊ possessionibus ad patrocinia confugientibus publice vendicandis. Alle vō qui cōtra publicam commoditatē huiusmodi personas que publicas functiones debent in suam clientulam receperat nobiliores quidem in. c. libris auri puniuntur: mediocres vero in dimidiam sue substantie: eadem pena mulctandi sunt qui his ne pharijs artibus ministeriū suū prebuerunt. vt C. eo. consonat predictis qđ dicitur in aut. de man. prin. ſ. patrocinia quoq; ex quibus rite colligi potest vt cōmoda que dantur potentibus oīa sint reprobāda: nec valeāt de iure eo ꝙ vnus imperator pater ⁊ dñs omnium subiectorum qui debet defendere: et super iniurijs illatis vindictas et mulctas imponere. sic puniūtur tabelliones et alij qui suum ministeriū improbe prebuerunt qui a nepharijs artibus debent abstinere. nam et alienationi rei ecclesiastice contra legem faciende si se interposuerunt graue incurrēt penam. vt. C. de sa. san. ec. l. iubemus. et in auten. de non alie. aut permutandis. ſ. ad hec.

¶ Ut rusticani ad nullm obsequium denocentur. Rubrica. 63

4 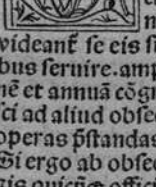

Interdictuz ē potentibus ne in fraudem publice functionis ad suum patrocinīū recipiāt villicos siue villanos: ⁊ sic eisdem rusticanis ne videant̄ se eis supponere interdicitur potētibus seruire. amplius quoq; ⁊ si suā capitationē et annuā cōgruā pstiterint vt etiā nomine fisci ad aliud obsequiū nō vocent̄: ergo nec ad operas pstandas. vt. ē. ne opere a colla. exhi. Si ergo ab obsequio fisci securi sunt multomagis quicūq; officialis presidis vel qui occa. publici muneris possit esse terribilis nunc̄ audeat in psonis vl̄ rebus rusticos angariare: ⁊ qui cōtrafecerit allatis oībus perpetuo subiugēt̄ exilio eadē pena rusticano ipōnēda q̄. ē. dictis b Nec pu se suppositit sponte propria: vt. j. e. l. j. ⁊. ij. nec blica. Ad b publica b minuatur vtilitas: quia ꝯtoplus fa de ꝙ etigantur tā tominus impio seruire poterunt. si gregie discus em̄ et imperiū abūdabit. vt. ē. de subiect̄ cit text. i locupletibus si ab omni onere et dāno subie l. ij. ff. de cti liberantur. preter publicū cōsuetum: ac iunūdi. nō stā ⁊ legitimā collationē. vt in autē. vt iudi. sine eī debēt quoquo suf. in pn. vnde ⁊ si patiat̄ pses milites pūcto tē aggrauare subiectos de emolumētis eorum il poris ablud resarciat dānū passis. vt in autē. de mā. pn. ope rure ſ. eos autē. ¶ Ex predictis collige ꝙ rustici ea stri amopitationem inferunt. sed cuius puincie rustici ueri: ne sint exponit dedicianus princeps diuini legi destituet aduersarius cū. ē. sit remissa tracēsibus et illi annona. ricianis p posteriores pncipes xpianos. Ex p̄. vt. l. colonctis sumere exēplū debēt dñi vt suos colonos nos. C. ō nō inquietet̄: ſz sint solo redditu cōtēti. sicut i agri. ⁊ cē perator nō vult onerare suos colonos vel colla si. lib. xj.

BIU Cujas

tores ſpāliter etiā ſubuenit ruſticis nullū ſuꝑ indictum agricolas tenere eoꝝūve terras.

¶Nō licere habitatoribus metrocomie loca ſua ad eꝛneū trāſferre. Rubrica. 64

5 ¶In metrocomia. i. in villa mēſurata ⁊ ꝑ terminos vel cōfines diſtincta ibi habitātes vl' cō ſcripti nullo mō ſua extraneo alterius ville alienēt: ſꝫ potius eiuſdem metrocomie habitatoribus. Si cōtrafactū fuerit cōtractu diſſoluto tñ ꝑcium reddat. vt. j. eo. metros eſt mēſura comes. i. villa inde metrocomia. i. villa mēſurata. Et hoc ne termini villarū confundant forſan receptū eſt. Nā et alꝫ vt filia curiali habēs ſubſtātiam ꝓhis neceſſe hꝫ nubere curiali eiuſdem ciuitatis: alioquin non ꝓderit ei nubere alterius ciuitatis curiali. vt. C. qñ ⁊ qui. quar. ꝑs de. l. hj. ⁊. C. de natu. li. l. ſicḥs. ſicut vnius ſtationis fiſci debitor non pōt cōpēſare ei ꝙ ab alia ſtatione fiſci recuperare debet. vt. C. de compēſa. l. j. ¶Accedat prædictis qđ dicit de his qui ab imperio fundū i emphiteoſim receperint: vt ſiquis eoꝝ vēdere voluerit ſuis cōſortib⁹ a vēdat: ne extraneus eis moleſtus exiſtat. vt. j. de agri. ℓ mā. l. vlt. ſed adiutores q̄ſtoris loca ſue militie nō vbicūqꝫ īmorantibus vēdere dñt. vt in autē. de adiutorib⁹ q̄ſtoris. ¶Item et metallarij non niſi fiſco vendant metalla. vt. C. de metallarijs et metallis. Si ergo iuſta ex cauſa reſtringit arbitriū vendēdi non cui vult: ſed alij vēdat. Et hoc eſt qđ ſ. dicit de ȝhen. emp. i. l. dudū. quā ſuo arbitrio non poteſt vendere cum lex quaſdā perſonas excipiat: ſed marmora difficilia trahenda nulli ciuitati niſi eius in cuius territorio poſſidentur pñt legari. vt. ff. de leg. j. l. cetera. ſ. ſi duobus. ¶Colligitur ex prædictis quem vendere differentie certis pſonis ſi vendere vult. Nam inuitus vēdere quiſqꝫ nō cogitur niſi fauore libertatis. vt. C. de ſeruo cōmuni. l. j. Item ex iuſta cauſa cū ſtipulator cogit vēdere parato ſolvere ceteroꝝ fideiuſſorū noīe. vt. ff. de fideiuſſ. l. fideiuſſoribus. ⁊. C. mandati. ſi fraudem. ⁊. C. cōmunia vtriuſqꝫ iudi. et ſi dñs male ſeruo ſuo vtatur cogitur eū vēdere. vt. j. de his qui ſui vl' alie. ⁊ cū fiſcus cogat recipe ꝑciū ſerui q ad eum deuolutus eſt rōne cōmiſſi. vt. ff. de pu. ⁊ vectigali. l. interdū. ⁊ cū ꝓmio libertatis eo ꝙ ſeruꝰ falſarios indicauit vel raptură virginis: vel militie deſertorem. vt. C. ꝓ q̄ cauſis ſerui ꝓpriam liber. acci ⁊ cum venditur iter ad ſepulchrum. vt de religio. ſiquis.

¶Ut nullus ex vicarijs ꝓ alienis vicarioꝝ debitis teneatur. Rubrica. 65

6 ¶Sicut cōſulit vicarijs vt ad expēdendū non trahātur: ⁊ vt eis vēdāt cōſortes potius q̄ extraneis: ita vt ꝙ debitis cōuicarioꝝ nō moleſtent oſficiā iubet hec cōſtitutio. Nā ſi cōtrafieret non ſolum iure ſcripto eſſet contrarium: ⁊ legibus ꝓmulgatis. Unde etiam nouo iure qui aliuꝫ ꝙ alio exegerit et quadruplum vim paſſo reddet et ab actione cadet. vt in autē. vt non fiant pigno. amplius etiam vt filius ꝙ patre vel pater ꝓ filio emancipato vel libertus ꝓ patrono cōueniantur: nec vxor ꝙ marito vel maritus ꝓ vxore: vel mater ꝓ filio: vt in quarto col. in duobus titulis inuenitur: ſic ⁊ Fede. imperator: ne ſcholares ꝓ ſuis conſortibus cōueniantur legem ꝓmulgauit. tio in f rēſes. quo et vide b ſin. l. ſi ꝙs. ſ. le. de ꝑ ob. A gu. alb tus.

¶De ſenſibus ⁊ cenſitoribus ⁊ pequatoribus et inſpectoribus. Rubrica. 66

7 ¶Cum dictum ſit de annona et tributis adhuc restat petitur de cenſibus: ⁊ de illis q̄ eoꝝ ꝑſunt exactionib⁹ ſiue ſint cenſitores ſiue perequatores ſi inſpectores. Quis ergo debeat dare cenſum: ⁊ q̄s nō: ⁊ de quibus reb⁹: et de officio et penis iſtorum videamus. ¶Dari quidem debet cenſus licet nunc̄ ſic libenter petitur quod libentius nō recuſet: ſed male dari nō debet ꝓpter īminētē neceſſitatē. Nam teſte tullio de officijs ꝓpter erarij tenuitatec̄ belloꝝ tributū eſt cōferendum: vt oēs intelligant ſi ſalui eſſe velint neceſſitati parendum. et debēt oēs eſſe prōniores ad ſoluēda ea que ꝙ cōmuni ſalute poſcuntur ad vſum imperialis exercit⁹. vt. ſ. de exerci. l. ij. i fi. Si ergo ſcierim⁹ qui poſſint cenſum recuſare relinquit alios ad cēſum dādum debere inuitari. ¶Recuſant cenſum q̄bus ſpāliter ſit remiſſus aut q̄ ius italicū ipetrauerit vt tyrioꝝ q̄buſve colonie vñ vlpian⁹ nobiliſſim⁹ et ſummi ingenij oꝛiginē duxit impator ius italicum cōceſſit: ſcilꝫ ob inſignē fidem. qđ eſt nota dignū. vt fidem cum pleniſſima deuotione ipſerio meo ſine intermiſſione exhibentes non ſolū nō fatigemur: ſed nō renūciādo ceſaris ꝓli illū ſicut terrenū dñm adorem⁹. Nam impatorī cū auguſti nomē accepit tāc̄ ⁊ preſenti ⁊ coꝛporali deo fidelis ē ꝓſtanda deuotio impendēdaſꝫ puſgil famulat⁹: deo cui⁹ ꝓuinat⁹ vel militās ſeruit fideliter: cū eū diligit q̄ deo regnat auctoꝛe. vt i libro flauij vegetij ſcdo cap. q̄nto.

¶Ad ꝓdicte ciuitatis exēplū q̄ ōr tyrius cum tria in ea notenē ſcire debem⁹ q̄ faciāt ciuitatem nobilē. ſ. vt ſit antiquiſſima et armipotēs et federis qđ ꝓmittat tenaciſſima. Nā verba ꝙ federe romanis erāt ſeruata tāto ſuffulta ꝓui legio. Cenſus vel immunitas dabat ꝓſonis: et cum eis fimſ vel locis: et perpetuo ſeruat. q̄b⁹ ergo talia cōceſſa fuerint legit. ff. e. l. j. ⁊. l. colonia. ⁊. l. iur. ⁊. l. forma quāc̄. ⁊. l. vlt. Sed ⁊ cōſtantinopolitana iuris italici prerogatiua fuit ſuffulta. vt. C. de ꝓui. vꝛb. cōſtan. apte colligit ita licā ꝓrogatiuā rē eximiā eē. Sꝫ cū duo ſint tributa vnuꝫ capitis[b]: aliud ſoli. q̄ hꝫ. lxxv. an. opponet exceptionem non inferende capitationis. Nā a. xij. an. femine. ⁊. xiij. an. maſculi ad ꝑdictā etatē capitatione dabāt. vñ colligit ꝙ ē agrañ pubertatē coꝝ ope nō ſūt fructuoſe. vt. ff. e. et cē. vl l. etatem. niſi eēt municulator: vel hiſtrio. vt. ff. glo.

a Suis ꝓſortib⁹. Adde ēt qđ. ſ. dicit in ti. ſi toti⁹ libera. im pe. ⁊ pli. pꝫ. colli ge rō ad ſtatuta cōiter p italiā diſponētia ꝙ teneantur vēditor potius vendere agnato vl' cōſinijs. ⁊ ad de qđ p tex. i. l. j. in iſto titu. dixit Jaco. de are. vt refert bar. i. l. filiuſfa. ſ. diui. in. iij. q. eī glo. 6 ff. de le. j. vbi etiaꝫ do. Jaſ. ꝙ p ſtatutū pōt ꝓhiberi aliena-

b Unu capitis Adđ te i. l. unu tares. c l. cū ātē ē agr et cē. vl

BIU Cujas

de lib. cau. in fi. Sic ergo expedit scire etatem tam ad cēsus solutionē faciēdā q̄ excusationē parādā. ¶Deferēda sunt in cēsum predia t arbores fructifere: t quot iugerū sint: t sub qua ciuitate: t in qua paga: t quos vicinos datos primos habeāt predia: in quam largitionē acceptā cultaq̄ prata t pascua t vinee t oliue silue t cedue. Item coloni t inquilini. Itē t lacus piscatorij: t portus: t saline predioꝝ. Itē t seruitutes eoꝝ etates: t officia: t artificia spāliter dicātur. Nam t maioris valētie est iuuenis t artifex. vt. C. de seruo cōi manu. l. j. nationesq̄ sunt dicende p seruāda in libro censuali memoria t plus minusve cōferant vbicunq̄ sit alia ratio. sed t in seruoꝝ vēdicationibus natio eoꝝ dicēda est que vel puocet vel trahet emptorem. vt ff. de edil. edic. l. q̄ si nolit. ſ. qui mācipia. Deferenda sunt quidem predia vbi possideātur: t a quo possideantur. licz em̄ ego Ro. Lucanus ciuis vicos in pisano foro possideā: tamē nō lucque est mea patria: sed pisis vbi fundum possideo censum qui possidet fundū persoluet: nec nocebit vero dño suo si nō intulit censum: nec ei qui intulit in dñio acquirēdo quicq̄ pderit. vt. C. de rei ven. l. solennibus. t. ff. de acqui. re. do. l. quisquis. Nomen inq̄ ciuitatis aduerten dum est eo q̄ illi quidē t vicinoꝝ ciuitati fundus adiaciatur de quo cēsus subtrahitur. vt. C. de exacto. tribu. l. vlt. assignāde quidem vicinis qui cū tributoria predia possent. vt in aut. de col. t aliis capi. ſ. si vo aliquādo. vel forte p memoria hoc debet fieri vt melius possint cognosci. vel forte q: fuerūt de eadem substantia vel quacūq̄ alia inueniatur ratio. Et hec est pena cessantis inferre censum de fundo quē transferēdo ad eū fundū in aliū: t ille cui a perequatore fuerit traditus secure illum possidebit: ita q̄ de reliquis priozis nō tenebitur. Quicunq̄ vo italicum possessiuus aliquod habuerit intra sex menses illud pponat. Et si obticuerit red dat meliozamēti expēsas. trāsacto em̄ hoc spacio nulla postea remanet questio. vt. C. e. l. vlt. ergo notabile est. ¶Tollitur hec hypotheca ria. vj. mensium spacio. ¶Est autem de officio censitoris vt releuet eū in censum put necessitas imminet. nā si portionis eiusmeta perierit debet p censitorē releuari. Itē si vites moztue sint vel arbores fructifere aruerint iniquū est censum exigi si possessoꝝ eas inciderit: non minus tenebitur nisi iusta causa id fecerit: veluti p copia ac reparādis agris fecerit: non vt sterilitatē vel inopiam pcuraret. vt. C. eo. l. ij. t ff. eo. forma. Sed nec pdesse possessori si colonum suum fugauerit vel procuratorem suum: nō minus em̄ prestabit cēsum quem perequator apposuerit. vt. C. e. l. iij. ¶Pena predictoꝝ qui his presunt hec est: vt cōuicti de culpa vel negligētia vel gratia: nō solū aueris amissionē sed etiā annonas in quadruplū soluāt. vt. C. e. perequatoꝝ. Et sic notādū est honore quē spoliari. vt. j. de digni. l. iudices. t. l. quotiens. Et si grauauerint collatores onus potētis imponēdo inferiori per gratiā: vel per collusionem; vel per fraudē intra annū cognoscendū est: vt ei onus imponat qd̄ de iure illud debeat subire anno emerso nullus nisi minoribus indefensis pateat regressus. vt. C. e. l. j. t. l. qui gratia. quod est mirabile: vt tanta fraus sopiatur anno. ¶Debent autē iuste censum imponere t rite predia perequare. vnde t illud oīe territoriū cēseatur quotiens defectoꝝ leuamē poscit vt sterilia atq̄ ieiunia his q̄ culta vel optima sunt cōpensent. vt. C. e. oīe. ¶Est aūt territoriū vniuersitas agroꝝ inter fines cuiuscūq̄ ciuitatis cōstitutoꝝ. vt. ff. de verb. sig. l. si pupillus. Cōpensanda sunt quidē illa q̄ sint ex eadez substātia. i. que ab eodē detinent nō etiā pdia vnius cū predijs alterius. vt. C. de omni agro deser. l. harū. t. l. qd̄. Perapplicari pōt pdicte cō a pensationi qd̄ in societate ōr dānū[a] cū lucro cō pensari. vt insti. pro so. Item sicut inferior fundus naturaliter seruit superiori t p isto incōmodo pinguedinē sibi cōpenset. vt. ff. de aqua plu. ar. l. j. ſ. vl. sicut t duobus fundis venditis sub certo modo. si quid desit in vno inueniatur in altero lucrū cū dāno compensari. vt. ff. de ac. emp. l. duoꝝ. Itē institutus ex semisse cui debebatur sextans si rogetur fin deuncē heredita tem restituere nihil hz qd̄ querat: q: medio tpe portionē debitā. i. sextantē poterit detrahere. vt. ff. de inoffi. te. l. papinianus. Et sic dānū cuz lucro cōpensatur. Sed et q̄ post cēsum edictum nata vl̄ quesita sunt adhuc intra cōsumati operis finē pfessionibus edi possunt. vt. ff. e. l. forma. ſ. pe. ¶Et qd̄ est notabile vnus ex pluribꝰ cōsortibus noīe tributi insolidū cōuenit. Et facta etiā solutiōe pōt fiscus actionē cōtra alios ei cedere quasi noīm venditoꝝ precium videatur acceptū. ¶Itez si heres legatario restituit fundū legatū nō deductis tributis etiā postea cū legatario habebit actionē. Nā iure pignoris posset distrahi si tributum non solueretur: nec quicq̄ valeret cautionē offerre que faceret: nec quicq̄ prodest legatario reluctanti q̄ heres sit soluēdo: vel ille qui tributis exigendis preest. vt. ff. e. Cū accidit predictis: qd̄ de pluribꝰ vnus in actione noxali t de opere restituēdo insolidū cōuenitur. Sed t cū plures sunt cōductoris heredes nō pdest nisi insolidū pēsionē afferre. Et qd̄ nota est dignū iniuria priozē cēsuū edictū nouis pfessionibus euanescunt. vt. ff. e. l. ij. Nā cū lex in futurū vetat in preteritū indulget. vt. ff. de legibus t senatusc̄. l. cū lex. t. l. cū pretor. et cum vnus ex pluribꝰ iudicare vetatur ceteris iudicare permittitur. vt. ff. de iudi. l. cū pretor. Et ille cui libertas relinquitur si iussus sit reliqua inferre credendum est peculium ei esse legatum. vt insti. de lega.

¶De omni agro deserto: t quādo steriles fertilibus imponuntur. Rubrica. 67

DE cēsibus t personis eoꝝ q̄ presunt cēsui dictuz est: sed nec de pdijs vñ exigit census. Et q: de illis quedā deseruntur ppt sterilitatē. vñ dānificat

a Dānuz cū lucro.

Adde q̄ aliqñ tñ modū et nō habz onus ppter aliquā rōnē q̄ faciant ipz infallibilē ad onus suscipēdū. vt vidi ō lega. pa. tu. dicit.

fiscus: quid de his: quid de fertilibus sit faciendum dicamus. Et sic de oibus agris tam sterilibus desertis q̄ fertilibus que retinentur siue a nouis possessoribus occupantur.

¶De fusalis limitrophcis ⁊ terris ⁊ paludib⁹ ⁊ pascuis limitaneis vel castellorū. Rub. 68

2 Tiberianus quidā siue imperator siue prefect⁹ fuit: sed in canonica nō inuenitur tiberian⁹: sed tiberius: vñ colligitur qō fuerit prefectus. Nam formā prefecti seruandā esse legitur. vt. C. de of. prefe. preto. l. forma. Tiberianus ergo ſm possibilitatē quorūcunq; locorum statuit possessiōes oēs que ad militū frumenta conuenirent qō depositores sequentes postea principes seruare iubent cuiuscunq; potentiā vel fortunā deprecationē remouendo: vt nulli liceat contra vtilem vetustatē et presentem legem importuna ⁊ respuenda deposcere. vt. C. eo. l. j. Nam quoscūq; fundos imperator posset donare: non tñ limitrophos adusum militis destinatos per contractas orientis positos: siue per mesopotamiaz ⁊ hispaniam prouincias. vt j. ti. ij. l. oēs. ⁊. l. nulli. Statutū enim fuit vt limitanti milites huiusmodi fundos ab omni munere vacuos pro suo cōpendio curarent: et sine vllo cōcussionis grauamine detinerēt eos ⁊ ab alijs possessionū prescriptione remota vendicarent: ⁊ sine aliquo collatiōis onere eis restitui his q̄ contra hanc legē venerint prescriptionis penā puniendis: sed emptori cōpetens actio cōtra venditorez intacta seruabit. vt. C. eo. l. vlti. forte qz vel sibi preuidit vel quia bona fide emerit: licet in aliquātis casibus emptor de precio non agat: vt q̄ emit a curiali prediū cōtra solennitatem legis: vel agrum sine colonis: ⁊ ecōtra vel dempta cautione fundū imperij emit. vt. C. de predi. curi. l. j. ⁊. C. de agri. ⁊ censi. l. quēadmodum. ⁊. C. de fun. rei priuate. l. nemo. Sed cum castellorū loca equis passib⁹ ambulāt cum predictis fundis: vt quicūq; inueniātur ea possidere qui nō sint milites: castellani vero solum cadant: sed ⁊ capitali sñia cum bonorū publicatione plectātur. illis eñ tantū licet tētoria castellorum possidere quib⁹ sunt ascripti: ⁊ de quibus iudicauit antiq̄tas. vt C. e. l. ij. qō de limitaneis castris credo intelligēdū ne sec⁹ intelligēdū videatur absurdū. Cū quotidie cōstruātur castella cunctisq; liceat sua loca mirabili ambitu vallare. vt. C. de edi. pri. l. per puincias. nisi ad emulationem ciuitatis id fieret vel circa theatrum publicū cōstructio talis fieret. vt. ff. de op. pu. l. opus. Sic ergo nullus nisi castellanus malus hec castella possidere potest: sic nulli extraneo ista als infra metrocomia emere licet. vt. C. cuz li. habi. metropo. Nam nec fines publici sunt a priuatis detinēdi. vt. ff. de oper. pu. l. sic legatū.

¶Predictis applicari pōt sicut fundi limitanei. vt in decre. xvj. q. iij. c. licet. Itē idem in predijs thamuacis: vt in auc. de preto. capadocie. Idem in publicis functiōibus. vt. C. de presceri. xxx. an. l. cōperit. Idē in feudis alienatis. vt in l. fede. imperiali. vt eis non curat prescriptio. Sed ⁊ liber homo nulla prescriptione seruituti subiugatur. vt. C. de lon. tēp. presceri. que pro liber. l. vlti. idem in aqueductu ab alijs vsurpato ad imperialia predia reuocādo. vt. C. de fun. reipu. l. vsus aque. sic ⁊ curialis nullo tēpore se defendit. vt. ſ. de decu. l. si quis decurio. ⁊. C. de agri. ⁊ censi. l. cum satis. ⁊ accusatiōe suppositi partus. vt. ff. de falsis. l. qui falsum. ¶Predicti autē fundi quacūq; ratione puta alluuione ampliantur. vt. ff. de acqui. re. do. l. magis. licet secus sit in alijs. vt insti. de re. di. ⁊ de vsufru. ⁊. C. de pigno. actio. l. si conuenerit. ⁊. C. de public. si ergo. ſ. quod autē tamen. ⁊ de rei ven. l. fructꝰ. et. C. de alluuio. l. ij.

¶De pascuis publicis vel priuatis. Rub. 69

3 Quomodo predictis locis consulatur. ſ. dictū est: nunc quomodo pascuis publicis vel priuatis. Et quidem pascua siue sint publica. i. imperialia: siue priuata: non sunt ab alijs militum deuastanda: pena deuastatoribus imponenda: ⁊ officialibus magistri militum in. xij. libris auri ⁊ fisco applicandis. Spectat ergo ad magistrū militum vt non permittat possessores vel colonos pretor gratia qualibet importunitate vexari. Ita tamen numerales ciuitatum non oēs via militib⁹ ne sit intercluſa prouideant: ⁊ quo pacto alijs militum sit prouidendum. vt. C. eo. l. ij. ⁊. iij. Item vt pascua publica. i. priuate rei non priuatorū sed q̄ sunt imperij nō trahant de antiqua ꝓsuetudine ⁊ pensitatione. Sed sit curialium audacia reseruāda quivolendo pensionē pascuorum ampliare: animalia militum inde expellebant qō fieri non licere imperator iulianus constituit. Unde spectat ad officium prefecti prouinciarū presides conuocare vt non patiantur deinceps licitationem contra vetantem inferri quā repentinā faciunt ciuitates: ſz eam manere decernāt quā statuit antiquitas. vt. C. eo. l. j. Ergo duobus modis est subueniēdū animalibus militū: scilicet vt pensionis antique sit modus obseruandus curialium ꝓuidentia qua parata sit illis consulendum. Item quod est notabile non solum pascuis publicis sed etiam prouincialiū dominus imperator suam adhibet prouidentiam.

¶De fundis patrimonialib⁹ ⁊ saltuēsibus ⁊ emphiteoticis ⁊ cōductorib⁹ eorū. Rub. 70

4 His verbis plures statui merentes pro pallio toga fulgentes: vt non patrimonialibus imperij sed ipsius principis q̄ suo demum iure habet priuato titulū loqui asserere non dubitant intuētes quid in his legibus dicant patrimonialiūq; functionū excellētia: qui enim imperio preest pater nobis dicitur cōmunis. vt in auc. nec iure quod ex toto. in fi. inde est qō merito imperiales fundi dicuntur patrimoniales: inuenitur etiā possessoris res dñica:

BIU Cujas

et sicut dominica predia que similiter ꝑ excellẽtiã intelligere debemus imperialia: cũ em̃ imperator sit mũdi dominus. Unde Anthonius. Ego quidem mundi dominus. vt. ff. ad. l. rhodiã de iactu. l. deprecatio. inde sumitur vt res dominice dicantur imperiales. vt. C. ne rei domi. vel templo. t. ĩ. de fun. rei pri. l. nemo. t. ĩ. de fun. et sali. t. s̃. de agri. t censi. t mancipijs dominicis inueniunt predia ciuilia vel fiscalia siue rei priuate vl dominice. vt. ĩ. de loca. prc. ciui. vel fisca. ti. de col. fundorum fisca. Item dicuntur ciuiles t ad publicum ius pertinentes. vt. C. de priui. do. augu. l. excepto. ex quibus datur intelligi licet sint diuersa nomina: ad idem tamen creditur vt omnia sint imperialia. Uerum in eo quod dicit reipublce nõ videtur consonare alijs: quia res priuata nõ videtur publica. vt. C. de agri. t censi. l. vl. ad quod dici potest ꝙ res ꝓuate sunt in vsu principis sicut et fiscales. t ad idem tendant licet dicãtur duo esse contraria. vnum priuatum t aliud publicum t sanctissimum. quod colligit. vt. ĩ. de questo. t magist. of. t. C. de fun. reipub. nemo. t. C. quorum ap. non reci. l. vlti. t de loca. predio. ci. l. predia. t. C. de diuer. predi. vt. l. siquis. t in auten. vt cum de ap. cog. vbi dicitur addici dominium iuribus fisci ꝙ ecclesiastice persone nõ vendicarent iuri ecclesie. Si autẽ laici sunt tunc eorum substantias similiter ad res priuatas nostras peruenire. Item et illud quod cõmuniter omnibus ꝓdest hoc rei priuate nostre vtilitati[a] volumus ꝓferri. Sic em̃ iustinianus. vt. C. de cadu. tol. in fi. t. C. de aque ductu. l. siquis. ¶Sunt igitur fiscalia ꝓpria principis t priuata. vt. ff. ne quid in loco pub. l. ꝟ. loquitur ergo de fundis patrimonialibus t saltuensibus t emphiteoticis. i. qui dãtur in emphiteosim vel dati ꝓpter cõmissum postea redeunt ad imperium. t de conductoribus eorum quibus ius speciale cõceditur tam pro eis ꝙ ꝺ eos. Siue dominus autez imperator siue alius cui assignãdi ius est imperpetuum eos assignauit illi quibus assignantur hunc sequuntur honorem quod perpetuarij vocãtur t domini: dũ tamen annuatim soluant debitum canonem futurum. de preterito enim non tenebuntur. Si em̃ prior possessor cessauit: et ac in commissum res cecidit non oberit nouo possessori precedẽs debitum. vt. C. eo. fundi. l. j. t. ĩ. de loca. predi. l. predia. t. C. de fun. reipu. l. ij. cum ergo dicendi sint domini qui huiusmodi fundos acquisierit a principe: vel ab eo cui ius est assignare: licet a prioribus fuissent deserti iam eos delinquere non potuit etiam si per obreptionem rescriptũ meruerint: sic etiam nec ab eis vel eorum posteri possint euelli: licet maiorez cautionem alijs obtulerint: non valente aliquo recepto. vt. C. e. l. iij. si qui. t sic apud eos et eorum posteros in concusse permanere debent: sicut apud eos qui per donationem vel per alium contractum salua lege fisci eos acquisierint. vt. C. eo. hi qui. et l. j. et sicut ipsorum fundos possint prestare. vt C. eo. l. possessores.

¶De decurionibus et filijs eorum t qui decuriones habentur et quibus modis et fortuna curie liberentur. 71

Jac. de Ardizo

DE decurionibus summulam compositurus. pla. t de decurionibus breuiter innodauit. Ueruntamen quia hunc titulum legi sine detractione summulã cõpulsui. vnde tractaturi de eis videndus est primo qui dicantur decuriones: t vnde prouenerunt. Et qui dicantur curiales: t que dicantur curia. secũdo quomodo possint fieri. quarto qui repellantur ab initio suscipere decurionatum. quinto qui decuriones repellãtur ex post facto. sexto qui decuriones possint facere. septimo a quibus debeãt decuriones abstinere. octauo que sint priuilegia decurionum: t quibus dentur. nono quibus decurionibus nõ cõpetant priuilegia. decimo qualr decuriones et eorum filij: t qui filij t bona a curia liberentur. ¶Videndo itaq; de primo mẽbro sciendũ est ꝙ decuriones idem sunt qõ curiales t idẽ significant. Et hoc potest perpẽdi ex eo qõ legit. s̃. de incest. nup. l. iij. t. s̃. de epi. et cle. l. siquis curiales. t. ĩ. e. l. si ille. t. ĩ. ti. ij. in rub. t in. l. j. quia ibi videtur quod decurio notetur curialis t econuerso. Et dicuntur[b] decuriones consiliatores quorum consilio tota ciuitas regitur. Nam dicti sunt decuriones a decem: qr in initio cũ colonie deducerentur: decima pars eorum que deducebat consilij publici gratia scribi solita est. ff. de verb. sig. l. pupillus. ſ. decuriones. Et hac contemplatiõe hanc summã in. x. partes distribui. t de ioseph dicit ꝙ fuit decurio qui non consensit consilio t actibus illorum iudeorum: vt in passione dñi legitur ſm Lucam in fi. Uñ dicitur ꝙ decuriones erant consultatores. Et iste ioseph fuit vir bonus t iustus t nobilis decurio: t diues homo: et discipulus xpi ſm oẽs euangelistas in fine passionum. Item romulus appellauit curias illas partes populi in quib eum diuiserat. diuisit em̃ eus in. xxx. partes. vt ff. de ori. iu. ſ. hisdem temporibus. Uel etiam dicit locus publicus vbi curiales vel decuriones cõgregant. vt. s̃. de epi. t cle. l. placet. t. ĩ. e. l. ij. t de leg. l. vlt. t pe. Itẽ dicit curia a cruore t immolatiõe simulachroꝝ. vt in lõbarda de testi. l. constitutum est. ſ. j. vel dicit curia ipsum corpus curie vel curialium. vnde dicit curia acquirit: curie defertur: curia succedit vel corpus curie. t. ĩ. de predi. curi. l. ij. t quando t qui. quar. pars de. l. j. t. ij. t primo responso. in fi. t per totum ti. ĩ. de his qui spon. l. vlti. in fi. consortium appellat. ĩ. eo. l. vlt. in prin. Item als dicitur cõsensu curie: vel maioris partis curie: vel ꝓsente curia. vt. ĩ. e. nominationum. l. quicũq; inter. ĩ. de pred. curi. l. vlti. ſ. j. Item per omnes fere leges huius tituli potest perpendi ꝙ curia taliter appellatur. Nam t als dicitur curia vasallorum. s. omnes vasalli vel partes curie. vt. ĩ. de defen. ci. qualiter vsus benefi. ſ. si vo fuerit contentio. et. C. qualiter in feu. ſ. inter dominum.

a Nostre a vtilitati. Adde et late de bo vid bar. in. l. j. vbi d. iaſ. et alijs. ff. ſo. ma.

b Et dicunt. Ande decurionib hodierni tpis iudicetur ꝓ ut de isto vid l. l. di uo mar co. C. de questio.

c. nouum ſ. illud tamen. t in sequenti

BIU Cujas

ſ. queſitum. ꝛ in ti. in qui. cau. feu. amit. ſ. eſt ꝛ illa. ꝛ ti. hic incipit. l. cõradi. ſ. j. ꝛ. ij. in cõſti. fed. c. imperialẽ. ſ. vlt. ꝛ eſt certe decurionatus honor. vt. j. e. l. ij. ꝛ l. decurionat⁹. ff. de vaca. ꝛ excuſa. mu. l. decurionatu. ꝛ nõ ſolum honor eſt: ſed etiam munus ꝛ nexus. j. c. a muneribus. ꝛ l. ne

2 minem. ſ. cos. ¶ Secundo notabis ꝙ decuriones quidam naſcuntur: quidam fiunt. Naſcunt ante: puta filij nati ex decurione iam decurionatu ſuſcepto: ſed nõ illi qui naſcuntur ante. vt ſ. de natu. lib. l. cõmunium. ſ. ſed ſiquidem. ꝛ in auten. qui. mo. na. ef. le. ſ. natura ergo. j. de digni. l. j. ſenator vel alius. j. de his qui ſpõte mune. ſube. l. vl. in fi. ꝛ. j. de pui. ꝛ l. in filij. ꝛ l. ex omnibus. ꝛ l. in ſucceſſione. ꝛ l. ſiquis decurio. ꝛ. l. decurio fortunam. Fallit in filijs illius decurionis qui cum liber eſſet a fortuna curiali ſponte ſuſcepit decurionatum. Nã tunc vt ſubeant filij onera curialia nec bona eor curie erũt ſubiecta niſi ſint filij naturales: qui omnino ſequunt fortunam patrum: vt de his qui ſpon. mune. ſube. verũtamen ꝓtum: vt nõ puniãtur: vel his ſimilibus penis afficiantur: filij decurionũ appellãtur. Et qui nati ſunt ex decurione vel anteꝙ eſſet decurio. vt. ff. eo. l. h. ſ. in filijs. ff. de penis. l. mochis. ſ. parentes. verũtamẽ videtur ꝙ hodie qui ſe offert curie qõ valeat circa filios nepotes ꝛ reſiduos ſucceſſores: vt ſit curialis cuz omni ſua prole que eſt ꝛ erit cum omni ſua ſubſtantia. vt. j. de dona. a curia. facta. ſ. j. ꝛ. ſ. ij. et ſ. iſz ꝛ ſiquis. ꝛ. ſ. donauerit. ꝛ. ſ. qõ ſi ex inſtru. Et maxime filij appellabuntur curiales: ꝛ curie ſubiacebunt ſi ſponte fuerint cõfeſſi vel conuicti ſub prouinciali iudice qõ ſint curiales vl ex genere curialium. Nam ꝛ in albo decurionum fuerunt deſcripti: ꝛ hoc nõ curia curauerit eos ſibi forte ad aſſociandum: alioquin nõ videtur ꝙ ſubiaceant curie: nec eius filij nepotes, pneꝑpotes vel alterius. vt. j. de coharta. l. quicũq. j.

a Per a e. ſi ille fuerit per adoptionem[a] puta ſi aliquis adoptõnẽ. Adde ꝙ codex ꝓuilegio ꝫ filius adoptatus a decurione. vt. l. cum adoptiuus. C. e. qõ facit ad. q. an feudũ cõceſſum p reſcꝓtus ꝓncipis, alicui et filijs an tranſeat ad filios adoptiuos. qz curialis adoptauit aliquez filium qui tenebitur ſubire onera patris adoptiui ꝛ nihil ei imutatur de honoribus muneribus originarijs: verũ tamen emancipatus deſinit eſſe filius adoptiuus. ff. ad municip. l. ordine. in fi. ꝛ. l. ſed ꝛ ſi is. ꝛ. l. libertus. ſ. ex cauſa. j. c. l. adoptiuum. verũtamen filius emancipatione nõ tollitur. vt ar. ff. de ſenato. l. ſenatoris filius. primo reſponſo. fuerint etiam curiales vel decuriones: puta ſi qui ſe ſponte offerant curie illius ciuitatis vbi degit: vel ſub qua villa vel vicus eſt ſubiectus. vt. j. de his qui ſpon. mune. ſube. l. vlt. in prin. ꝛ in autẽ. qui. mo. na. effi. legi. ſ. cõium. ꝛ. ſ. illo. in autẽ. de dona. a curi. fac. ſ. j. ꝛ per plures illius ti. ff. Item videtur ꝙ quis poſſit filium in poteſtate conſtitutum decurionem facere. vt. j. de coharta. l. quicũq. per hos añt conſentiendo obligetur alio emancipato. Item filius in poteſtate poteſt fieri decurio ſine conſenſu patris. vt. j. eo. l. j. ꝛ. l. filios. ꝛ. j. de filiiſſamilias quemadmodum. l. j. ff. ad municip. l. ij. primo reſponſo. et. l. lucius. ſ. idem reſpondit. heredes. ff. de mu. et ho. l. iij. ſ. filius. Nam vt ſupradictum eſt facit qõ omnis proles curialis efficiatur. Item poteſt ſic. de qꝛ quis filium naturalem curie dare: puta ſi mani vide ibi feſtauit eum donare patrie principali. Et hoc ange. an notum fecit. vt. ſ. de natu. li. l. quoniam. vel ſi gu. albe. obtulit filium naturalem in cõmune. vt in autẽ. qui. mo. na. effi. leg. ſ. ſiquis igitur. vel ipſuz ob tulit ſub geſtis monumẽtorum. vt in predicto ſ. ſiquis igitur. ſ. de natu. li. l. iij. vel in teſtamẽ to cõſcribit eũ oportere fieri curialẽ: vt ille amplectaꝫ ſcripturã. vt in ꝓdicto. ſ. ſiqs igiꝫ. ꝛ. ſ. ſi vo. ꝛ. ſ. de nat. libe. l. iij. vel honore curie ſcribat eum heredẽ. Nam tunc talis ſcriptura ꝓ omni oblatione cõſiſtit. nec eget aliqua citatione vel oblatione dũmodo cõſentiat. vt in auk. qui. mo. na. effi. le. ſ. ſiquis añt legitimos. ꝛ poterit quis filios naturales offerre curie etiã alijs filijs ſuis exiſtentibus: ſed ipſe naturalis nõ poſſet ſe offerre curie alijs fratribus legitimis exiſtentibus. vt. ſ. de na. li. l. cõium. ſ. vlti. ꝛ. j. qui. mo. na. effi. le. ſ. ſiquis igitur. ꝛ. ſ. ſiquis igitur ex quo. Item opz ꝛ neceſſarium eſt cum quis offertur curie a patrie. vt. ſ. vel in teſtamento qõ ipſe conſentiat: vel ratum habeat: vel ſcripturã amplectetur. Nã inuitus curie non poſſet dari. vt in auk. qui. mo. na. effi. ſ. ſiquis igitur. ſ. cum ſemel. ſ. ſiquis añt legitimos. ꝛ. ſ. generaliter añt. niſi vbi inſtitutus eſt vt curialis fiat ꝛ reſu tauerit oblationem ꝛ poſtea ſe immiſceat here ditati: vel alienet. Naz tunc inuitus tenetur curiali fortuna. vt in auk. qui. mo. na. effi. legi. ſ. ſi vero ab initio. cum fuit creatus nõ cõtradixit. vt. j. e. l. vlt. ¶ Item videtur ꝙ qui ſe offert curie ꝙ ipſe debeat adire principẽ. vt in auk. qui. mo. na. ſ. ſiquis añt. vel ex genere. ff. e. l. pe. imo videtur ꝙ curialis poſſit fieri ſub iudice vel preſi de prouincie. Et maxime ſi curia hoc conſentiat. vt. j. e. l. ſi ille. Nam ꝛ lex dicit cuz quis vult ſe dare curie ea ſorte. i. qõ curiali vult ſuccedere ex teſtamento vl ab eo recipere donationem dz ſe offerre cum oi ſubſtãtia ꝛ cũ omni prole que eſt ꝛ que erit: ꝛ hoc in actis declaret ſuam voluntatem apud iudicẽ: vel ꝓſidem ꝓuincie. vt in auk. de dona. a curia. fa. ſ. j. ꝛ. ſ. ij. ſ. iij. et. ſ. iiij. ſ. vt autez. ꝛ. ſ. qõ ex teſtamento. Itẽ videtur ꝙ ꝗs eligatur in oꝛine decurionum: ꝛ qõ tpe decurionatum petere poſſit. vt. ff. e. l. pe. j. rñſo. ꝛ. ſ. j. ꝛ. ſ. ij. ꝛ l. iij. in prin. ꝛ. ſ. vl. Itẽ fit curialis ꝓſcriptio. xxx. an. ſiue interpellat⁹ curie ſeruierit. vt j. de fun. reipu. l. eum qui verum. tamẽ curialis non põt ſibi acquirere libertatẽ ſpacio etiã. xl. an. vt. ſ. de preſcri. xxx. l. ꝓſcriptione. et. j. eo. ſiquis curio. ꝛ. j. de coharta. l. ſi cohartalis. ſ. j. ni ſi factus eſſet monachus vl clericus vel epus. ꝛ in monaſterio ſteterit ſine ꝓtroverſia p. xv. an. vt notaui i fine huj⁹ ſumme. ꝓſcriptio vo ſolatij ſola nõ facit eũ decurionem q̃ ẽm legem nõ eſt certatus. vt. ff. e. l. herẽnius. ꝛ. ar. ff. de teſta. mili. l. ante pe. ¶ Certio poteſt fieri decurio pater familias: et filiuſſa. etiã ſine cõſenſu ꝓis. vt. j. eo. l. j. ꝛ. l. filios. ꝛ. j. de filiiſſamilias quẽadmodũ. ꝛ. ff. de municipa. l. ij. j. rñſo. ꝛ. ff. de mune. ꝛ ho.

BIU Cujas

l.iij.§.filius.et'.ff.q̄ cuiuſ.vniuer.l. plane.§.j. et.ff.de vectiga.l.filius decurio.ſed forte nō ſimul cum patre in cuius eſt poteſtate.j.de filijſ fa.quemadmodum.l.vlti.Sed contrarium videtur innui.s̄.de natu.li.l.iij.z.l.communium.§.ſed ſiquidem.z in auten.qui.mo.,na.ef.le.§. ſiquis igitur.j.de mu.z ho.l.j.z etiam id quod s̄.notaui q̄ qui offert ſe curie: qō intelligitur cum oī prole q̄ eſt z erit:vt in auk.de dona.accu. kac.§.j.§.ij.z §.ſz z ſiquis donauerit.Sz pōt intelligi ita vt poſſit filius ſimul cū patre curialis eſſe:vt pater tm̄ dum viuit ſubeat onera curialia:z nō filius ſed poſt mortē eius ſit filius ei⁹ ſuccedaneus ſucceſſor:vt in p̄dictis legib⁹. z.j.eo.l.priuilegio.z.l.exēplo.z.l.in ſucceſſiōe. et.l.in filijs.Itē ſpurij p̄nt fieri decuriones: vt ff.eo.l.generaliter.§.ſpurios.z.l.ſpurijs.Verū tñ ſpurius tanq̄ filius decurionis nō haberetur:vt.s̄.de ſu.z le.l.ex ſubſtantia libera.Itez naturales filij p̄nt fieri decuriones:vt.s̄.de natu.li.l.iij.z.l.iiij.z.l.cōiuz.in auk.qui.mo.na.ef fi.le.§.ſiquis igitur.cū ſequentibus.Itē plebei lz prohibentur fungi honorib⁹: vt.ff.ad.l.coz. de fal.l.falſi.in fi.ff.c.l.honores.§.j.qui. Item a expertes[a] litterarū:vt.j. co.l.expertes.ſimilez s̄.de iudi.l.certi iuris.ff.de excep.z tra.p̄ſcr. l.ſinguli.§.vlti.arg.ōzia.s̄.de poſtu.l.ij.auten. de iudi.j.rñ.in auk.de ſanc.epi j.rñ.z inſti.de ex cu.tu.§.ſimiliter. Itē libertus qui ipetrauit ius annulozū aureozum:vel natalibus eſt reſtitutus:vt in auk.de lib.decetero.j.rñ.z in auk. qui.mo.na.ef.le.§.ſi vo ex ancilla. Et de iſtis plenius tractabimus.j.ti.p̄ozi.Itē filij libertozum:vt.s̄.de ſer.reipu.manu.l.vlti.in fi.z.j. de digni.libertozū.Itē volens z nō inuitus:ni ſi in caſu:vt.j.de his qui ſponte.l.vlti.in p̄in. s̄.de natu.li.l.iij.z in auten.qui.mo.na.ef.legi. §.ſiquis ergo.z.§.cū ſemel.§.ſi vo ab initio.§. ſi añt legitimos.§.generaliter.Et ſufficit ſi nō ꝺixit initio:vt.ff.eo.l.pe.in fi.Itez pōt dici q̄ oēs admittantur:qui ſpāliter non prohibent. ar.ff.de procu.l.mutus.§.j.ff.de teſti.l.j.ff.ad munici.l.magiſtratus.in fi.Itē natus in relegatione.Itē qui in cicilia negociank z vendunt lz ab edilibus cedank decuriones fieri p̄nt: inhonestum tñ eſt ſi aliozum eſt cozda:vt.ff.eo.l.pe.

¶Quarto repelluntur qñq̄ ab initio: qñq̄ ex poſtfacto de his qui ab initio repellunk.Repelluntur itaq̄ qui queſtionē publici iudicij.Itez damnati.l.iulia de vi priuata.ff.ad.l.iuliaz de vi pri.l.j.Item liberti qui non ipetrauerūt ius aureozū annullozū:vel nō ſunt natalibus reſtituti:vt.j.titu.j.Verūtn̄ hodie admittuntur: vt in auk.vt liberti decetero.j.rñ.z in auk.qui. mo.na.ef.le.§.ſi vero ex ancilla.Et de iſtis plenius notabimus.j.titu.j.Itē ſeruꝰ ſine conſenſu dñi:vt.j.ti.j.l.ij.j.qui ma.nō p̄nt.l.vlti.nam demū videtur q̄ poſſit fieri curialis qui liber eſt:vel qui fuit ſeruus z eſt manumiſſus:vt in auk.qui.mo.na.ef.legi.§.ſiquis añt legitimos. §.ſi vero ex ancilla.Et de iſtis plenius tractabimus.j.titu.j.Item videt q̄ plebei:vt.ff.eo.l. honores.§.hi qui.Sz tu dicas q̄ prohibentur plebei fungi honoribus decurionum:vt ibidē. decuriones tñ fieri p̄nt:vt.ff.ad.l.corne.de fal. l.ſalſi inter. Item non fiunt curiales vel decuriones inuiti:niſi vbi filius eſt obligatus curie.Et ipſe hic ab initio hoc refutauit: verūtn̄ patris hereditatem agnoſcat:vl̄ bona alienet. Nam cū inuitus erit curialis:vt.s̄.de na.li.l.iij. et in auk.quib.mo.na.§.ſiquis igitur.§.cuz ſemel.§.ſi vero ab initio.§.ſiquis autem legitimos.§.generaliter.Item minores.xxx.anno. repelluntur niſi ex cauſa:vt.ff.eo.l.non tñ.in p̄i.§.j.z.s̄.qui.z aduerſus quos intereſt in po. l.j.Verumtn̄ ſi facti fuerint decuriones ſportulas decurionum accipiunt.Sed interim ſuffragium inter ceteros ferre non p̄nt:vt.ff.eo. ſpurij.§.minores.z filius fuerit.xv.an.cum⁊ pater ei non cōſenſit preſes ſi inuenerit cum inhabilem iniquā nominationez remouebit ſine appellatione.s̄.qñ prouo.nō eſt ne l.ſi pater. Et hoc intelligas ſi aliquid nō tetigit de.xxv. z qz annus ceptus pro ipleto habeatur quantum ad ſuſcipiendum decurionatū:vel ſuffragium in curia ferendum:vel in honoribus recipiendis.ff.de mn.z ho.l.ad rempublicam.Et de his plene notak.j.qui etate.Itē nauicularij vt.ff.eo.l.ſeuerus.§.nō eſt.ff.de iu.ſimu.l.ſemper.§.vlti.Itē qui clementiozem ſniam paſſus eſt:puta q̄ eſt ad tps relegatus:vt.ff.eo.l.generaliter.j.rñſo. Item qui nati ſunt ante ſniam repelluntur a nouis honoribus:vt priſtinos retineant:ſed poſt annū non prohibentur ſi per eos non ſteterit quominus intra annuz cauſa expediak.Nam ſi per eos ſteterit adhuc debēt abſtinere:vt.ff.ad munici.l.libertus.§.in queſtionibus.z.l.lucius.§.idem rñdet ſi per accuſatozem.ff.de mu.z ho.l.reus.Itē nomꝺz quis pene cauſa curie dari.cum em̄ quē criminoſuz non dignitas:ſz pena debeat comitari.vt.j.eo. ti.nec infames.ff.de interdi.z rele.l.relegatorum.§.vlti.Beatus honozem omnez excludit. vt.s̄.vbi ſenato.vel clariſſ.l.j.Itē iudei Samarite montanice:z alij heretici non p̄nt fieri curiales.ſ.vt fruank honore curialiū ſed munera corporalia z pecuniaria cōpleant.aliud forte in illis qui tm̄ iudaicam ſuperſtitionē ſequuntur.vt.ff.eo.l.generaliter.§.vlti.s̄.de iudeis.l.

Quinto repelluntur decuriones ad decuriona cōtra dotum ex poſtfacto puta ſi itrauerint tabulario ctozes q̄ b rum officium vt honore curialiū non fruank: artem ta ſz muneribus z honoribus ſubſciantur z toz belliona mentis vt plebei.vt.j.eo.l.vniuerſos.z s̄.ad.l. tus exer coz.de fal.l.ſiquis decurio.Itē ad tps relegati cētvt ſint decuriones eē deſinunt.vt.ff.eo.l.ij.j.rñſo. Itē p̄uati vt qui damnati ſunt atrocis iniurie.vt.ff.de iu priuandi iur.l.diuus.Item illi qui facti ſunt decurio dignita nes adoptiue emancipatione facta filij decu te docto riones eſſe deſinunt quod non contingeret in rat⁹.vt di vero filio emancipato.vt.ff.ad munici.l.ordi cit Bal.i

a Itē exp tes.iſtud facit ad id qō di cūt Bar. et alij in l.j.C.de ſenten.z interlo.

BIU Cujas

l.j.§.j. in pe.col.de iusti. et iur. vbi ēt Bart. alr & alij. posset tñ iudex si sit tabellio ī causis quis scribere acta: vt p math. ī not. suis notabili.j. augu.alb.

ne.§.vlt.& l.senatoris filius.j.rñso.Itē si decurio factus fuerit minor.xv.ānis poterit remoueri si inhabilis inueniat.vt.ē.quando prouo. non est ne.l.si pater. Item si censuale ministeriū mancipāuerit.vt.j.de tabu.l.q̄nq;. Sexto quid decuriones facere pñt.cōstituere aliquos q̄ nomine ciuitatis vel curie experiantur.vt.ff. qō cuiusq; vni.l.ij.& l.nulli.& ff.ad treb.l.oīb⁹. et.l.ita tñ.& ff.de neg.ge.l.cū alicui.& vnū decurionē.vt.ff.qō cuiusq; vni.l.plane. Nā & miles pōt esse ꝓcurator totius sui muneris.vt.ff. de ꝓcu.l.filiusfamil.§.veterani. Item pñt tutores & curatores cōstituere vnum de seipsis. vt ff.qui pe.tu.l.decreto.ff.de tu.& cu.da.ab his. l.vbi absunt.& ff. de exerci.ac.l.si tamen.§. responso.ar.ff.ad treb.l.j.§. finautē collegium. Verūtamē vbi solus est aliquis qui debet eligere:licet gadaldianus de englario ac frater Joānes vicētinus sup ducatu & ptāria verone et englarij ōfecerint. ar.ff.de tuto.& cu.da.ab his.l.prētor ipse.ar.ff.de offi.ꝓto.l.vlt.ar.ff.de offi.ꝑsi.l.v. Item possunt eligere aliquem vel aliquos duos vel tres qui aliū eligāt admin⁹. vt.ff.qō.cuiusq; vni.l.itē eorum. §.j.in autē.de episco.& cleri. §. ij. ff. de arbi.l. item si vnus. §. vlt.& pe.in autē. de q̄sto.§.j.in fi.j.de re mili.l. vlt. §. ita vt si vniuersitas.& j. de eroga. mili. an.l.pe.§.pe. Itē pñt facere notatores ad certa munera & honores.vt.j.e.l.ij. electi ab ordine intelliguntur etiam si presides miserint ad ordinem: aliquē eligāt:et eū eligāt ad honores vel mun⁹. videt em ꝑses cōsiliū dedisse.vnde dicit q̄ si electus excusari vel appellare velit deberet facere cū ordo decreuerit: et nō cū ꝑses misit.et erit ipse ꝑses appellandus etiā si ꝑses in ordine fuerit cū quis ab ordine crearet quasi ab eo ordine & nō ab ipso ꝑside fuerit appellatū.vt.ff.quādo ap.sit.l.j.§.solēt[a]. Itē decretū interponere ad electionē decurionis vel curialis. vt.j.eo.l.si ille.ff.eo.l.ꝓximo respōso. Itē pñt magistros liberaliū artiū & medicos et similes eligere & eisdem salaria cōstituere. Et eosdē iusta de causa reprobare.vt.ff. de decre. ab or. fa.l.j.& l.ambitiosa.& ff.de mu.et ho.l.vt gradati.§.reprobari.ff. de excu.tu.l.pbi.ī pn.j. de,pfes.& medi.l. grāmaticos.& l.magros.& j.de decre.ab or.fa.l.j.ar.ō isti.q̄.ex cau.ma.nō posse.§.semel. Item pñt decernere elemēta decurionib⁹ facultatib⁹ lapsis. vt.ff.e.l. decurionib⁹. Itē pñt decuriōes ad magistratū municipalē & ad exactionē tributor̄ eligi cū nō habeat interfoꝛdida munera. Et hoc p tres mēses añ q̄ sit finitū tps administratiōis alteri⁹. vt.ff.de mu.& ho.l.rescripto.ī pn.& ē.de magis.munici. l.libert⁹.§.exigēdi. Itē exactio largitionū catulorū debet puocari a curialib⁹. vt.ē. de cano.lar.l.vlt. Itē pōt curialib⁹ cōmitti exhibitio publici cursus.vt.ff.de cur.pu.l.publici. et l.j. Itē iudicāt.vt.ff.e.l.ij.j.rñso.& l.si spurij.§. vlt. ff.de albo scri.l.j.in fi.ff.de vaca. mu.l. pretor.§.qui autē. Item possunt causidicorum offi cijs fungi nisi ō rem publicam illius ciuitatis in qua sunt decuriones.vt.ē.de aduo. diuer.iu

a N.j.§. solēt. Add de q̄ p il lū tex. dicit Bart. vt refert ab. ī ru. ex ō isti. q̄ ēt si generaliter lo q̄ref & ex cōiecturis posset cognosci qō sit ō aliquez posset ille appellare per tex. l.l.j. ff. ō exe. do. ō q̄ vi de ibi fel. & do. phi lip. deciū dominus meum.

di.l.ij. Item possunt esse exceptores. vt.j. de mune. l. exceptores. Item possunt legatione fungi.vt.ff.de lega. l.sciendū. vbi ordine.j.de lega.l.vlti. Item procuratores metallorum soliti sunt ex curialibus ordinari.vt.j.de metallar.& meta.l.cū procuratores. Itē ad electionez exactoris vel susceptoris interueniunt.vt.j.de susceep.prepo.l.exactores. Itē ad electionē irrenarce.vt.j.de irrenarcis.l.j. Itē pñt etiaz alios honores suscipere:vt.ff.de vac. mu.l.decurionatum. Nā non pōt quis duumuiratū:vel aliū honorē snscipere nisi sit decurio:qz plebei non funguñ honoribus:vt.ff.eo.l.honores.§.is q̄. Fallit in defensore ciuitatis qui eligit ex corpore decurionū vel cohartaliū:sed ex aliis idoneis pōnis:vt.ē.de defen.ci.l.defensores ciuitatum.vel forte ſm ꝑi.decuriones interponere poterunt decretū:ad electionez defensoris:vt in auc.de defen.ci.§.interdū. Item pñt decreta interponere si res curiales vel curie vendātur.vt.j.de ꝑdi.curi.l.j.ij.& iij. vel ciuitas alicuius ꝓuincie:vt.j.de ven.re.ciui.l.vlti.& de istis decretis interponēdis plene inuenies in summa ꝑi.j.de decre.decu.sup ūmu.quib⁹ cōcedi.& sup legibus illius tituli notaui. ¶Itē pñt decuriones seu curiales donare suas res sine decreto & permutare:& oēs alios ōctus de rebus suis celebrare ꝓeter venditionē:vt.j.de predi. curi.l.vlti.& in summa illius ti.notaui.decreto tñ curialium res curie nō pñt donari. Nā tunc dicuntur ambitiosa decreta:vt.ff.de decre.ab or.fa.l.ambitiosa. Nā & decretuz sup donationibus prohibitis nō valet: vt.ē.si maior factus sine decre.l.vlti.§.cum añt. Nūquid bñ meneti? rñdeo videtur q̄ sic:vt.ar.ff.siquid in fraupa.viuus.in decre.xij.q.ij.si quos.de seruis nisi fieret in fraudē & scientes non esse soluendo: vt ar.ff.q̄ & a quib⁹ ma.liberi.nō si.l.semp. Nā serui pñt manumitti a collegio vniuersitatis decreto presidis vel ab ecclesia:vt. C.de seruis reipublice non manu.l.j.ff.de acqui.here.l.siquis mihi.§.j.ff.de manu.q̄ seruis ad vniuer.pti.l.j.& iij.& extra de seruis nō ordi.eodē de famulis.in decre.xiij.q.ij.siquis qualibet.§.itē si seruos.si quos de seruis eꝑi qui mancipiū. Itē pñt testamentā cōdere:vt.ē.de natu.li.l.iij.in auc.qui.mo.na.effi.le.§.siquis igit.cum sequētibus.& qñ & a qui.quar.ps de p totum.in auc. de dona.a cu.fa.per totum. Et de hac materia plenissime inuenies.j.eadē summa.§.de decurio. ¶Septimo abstinere debent decuriones a venditione rerū suarum ex curiam vel curias quin ad minus curialibus vel curie debēt nonas vncias:nisi iusta causa interuenerit qua inducantur ad venditionē. Nam tunc possent olbus tñ causis probatis quibus strangulantur apud presidē ꝓuincie.vt in auc.de dona.a curfa.§.sed & siquis cām.& §.sz siquis do.§.vt añt. in fi.§.si vero his.§.q̄ si plures.§.si añt defunctus.cū sequentibus.& §.vlti.ē.de na.li.l.qñ. j.ti.j.l.j.& vlti. Itē a venditione rerū curie sine solennitate:vt.j.de predi.curi.l.ij.& de ven.re. ciui.l.vlti. ¶Itē a repudiatione rerum sibi de

BIU Cujas

latarum vel hereditatum in fraudē curie: vt. ſ. de natu. li. l. qm̄. ⁊ in aut. qui. mo. na. ef. le. ſ. cū ſemel. Et hoc forte cū eis delata hereditas bona cōtemplatione curie: ꝙ ex eo apparebit ſi inſtitutione fuerint curiales appellati alʒ adire nō coguntur. ar. ſ. de iure deli. l. pe. ff. ſiquis omiſ. cauſa teſta. l. j. j. rñſo. ff. de cōdi. ⁊ demon. l. filio. ff. de an. le. l. annua. ſ. j. ff. de admi. tuto. l. cum poſt. ſ. j. ¶ Item non p̄t interponere decretum de futuris. vt. ff. qō cuiuſcꝫ vniuer. l. itē eorum. ⁊ l. ſub alternatiōe ſicut. ff. de reb. eo. l. pupillorū. ſ. pe. ¶ Itē conductio rerū fiſcaliū. j. qui a cōduc. pu. fiſca. l. j. ¶ Itē prediorū publicorum. vt. ff. de admi. re. ad ciui. perti. l. ij. ¶ Itē ab oī procuratione ⁊ negociatiōe aliarū facultatum: vt. j. eo. l. ſiquis procuratorē. ⁊ ar. de cōdi. ob cām. l. ſi in litem. j. de fabri. l. vlti. ſ. loc. et cōdu. l. curialis. ſed non a tutela vel cura: vt. ff. de tu. ⁊ cu. da. ab his. l. vlti. ¶ Item a cōditione aliarū rerum niſi ſucceſſerunt in cōductione: vt etiā nec fideiuſſor vel mandator cōductoris exiſtat: vt. ff. de decur. ſ. loc. ⁊ cōdu. l. curialis. l. milites. ⁊. l. vlti. ¶ Itē ab exercitio vectigaliū. vt ff. eo. ſpurij. ¶ Itē a conſortio fabricēſium: vt. j. eo. fabricēſi. l. ſiquis cōſortium. Itē ambulatorum officijs: vt. j. eo. qnidā ignauie. ſ. de epi. et cle. l. ſiquis curialis. in aut. de ſan. epiſ. ſ. ſ̄ neq curialē. ¶ Item ab oī militia. vt. ſ. ſtatim curie reſtituat: niſi factus fuerit primipillus. Nā munus iſtud priꝰ iplere cogitur: ⁊ mox ꝙ fuerit ipletus curie reſtituat: vt. j. eo. qſi de relicta. l. ꝙis. ⁊. l. ꝙs decurio. j. de cohar. l. nullū. l. vlti. ⁊. l. ſi cohortalis. ff. eo. l. j. ⁊ qui mili. poſ. vel nō. l. oēs. ¶ Item ab apparitiōe magiſterie militum poterit: vt j. de appari. magi. mili. l. p bari. ¶ Itē a conſortio pabolanoꝝ: vt. ſ. de epi. et cle. l. parabolani. ¶ Itē non p̄t eē apparitores proconſules ⁊ legati: vt. j. de appa. procon. et le. l. j. Item non p̄t ſubire honorē comitis orientis vel munus badialichachie: vt. ſ. de of. comi. ori. l. j. Itē ſi a perfectiſſ. ſit natus dignitate: vt. j. de prefec. digni. l. j. lib. xij. ¶ Itē nulla licentia curialibus permittit ſuſceptarū largitionum iam nolato iminente exactionis ptinētis ad erariū: aut trāſferendi ad archationis: aut alios titulos exneos. vt. ſ. de cano. largi. l. iij. ſ. prouidētibus. Itē non dʒ ſe iungere cū ancillis. vt. ſ. de inceſt. nup. l. iij. Itē non pōt curialis curiales functiones p ſubſtitutā perſonam iplere. ſ̄ ipſe per ſe faciat etiā ſi ex ſpectabili dignitate ſit decoratus niſi ſit illuſtris vel ſimilis qui pōt periculo ſuarū facultatū. vt. C. eo. nullus ⁊ nexui. ⁊. l. nemine. in fi. primi rñſi. ſ. de epiſ. ⁊ cle. l. ad ſimilitudinē. vel pōt dici ꝙ talis poſſit pecuniaria munera p ſubſtitutum cōplere ſ̄ a corporalibus ſit liber. vt in auten. de ſanc. epiſ. ſ ⁊ generaliter. Itē pōt curialis iplere per ſubſtitutū ſi impediat ſenio etatis. vel morbo. vel infirmitudine. vel ꝓpter etatem. vt. j. de agen. in rebus. l. agētes. Itē mulier per manū. vt. ſ. de na. lib. l. iij. in fi. ⁊. j. qñ ⁊ q. quar. pars de. l. vlti. ſ. j. ⁊ in fi. ⁊. ſ. de na. li. l. ſi nō ab imitio. ⁊ in aut. de dona. a cu. fac. ſ. ꝙ ſi fuerint plures filie ꝙ ſi femine. ¶ Itē debent abſtinere ab imunitate preſtanda: niſi quibuſdā. vt de decre. decur. l. j. ¶ Itē a ſalario aliquibus pſtando vel decernēdo de publico: niſi ob liberalem artem vel ob medicinā. vt. ff. de decre. ab or. fa. l. ambitioſa. vel niſi cui cōceſſerit. vt j. de ponſala. l. j. ¶ Itē abſtinet ab inſtitutiōe vel reformatione vel adiectiōe vel diminutiōe nouoꝝ vectigalium. vt. ſ. noua vect. in priꝰ. ¶ Itē pro hibentur agere ꝛ patriam ſuā niſi pro quibuſam pſonis. ff. de poſtul. l. pe. ſ. de aduo. diuer. iud. l. ij. ¶ Octauo iſta ſunt priuilegia decurionum: vt nō exhibeantur: nec ad aliā deducant prouinciā. vt. j. eo. l. curialis vltra. in aut. vt heredi. decur. j. rñſo. Niſi armatā militiaz affectaſſet ⁊ in foro alicuius pſidis reperiatur. Nā tūc ad magiſtrū militum dʒ reduci. vt. C. de curia. vel cohar. l. ij. Itē in maiori ꝓtitate ſuccedit filius curialis ꝙ filius nō curialis: vt dicetur. j. de decurio. membro. ¶ Item alimenta decerni debent decurionibus lapſis facultatibus. vt ff. e. l. decurionibus. ⁊ ar. ſ. loca. ⁊ cōducti. l. milites. Item vt imunis ſit a corporalibus muneribus ſi p. xxx. annos muneribus ciuilibus in heſerit. vt. j. eo. l. eū qui. Nā immunitas priuilegium eſt. vt. j. eo. l. nec infames. ¶ Itē videt ꝙ decuriones recipiāt ſportulas ⁊ ſalaria. vt. ff. e. l. ſpurij. ſ. j. ⁊. l. herennius. Itē nō poſſit cogivilius preſtare frumentū ciuibus ſuis ꝙ annona exigit. vt. ff. ad municip. l. debere. niſi ad opꝰ nouū pecunia ſpāliter legata ſit vetera ex hac reficienda ſunt. vt. ff. de admini. re. ad ci. perti. l. decuriones. Itē ſubit ſordida munera. vt. ff. ad municip. l. libertas ſ. exigenti. ¶ Itē humilioribus officijs vel extraordinarijs honoribꝰ occupari nō debent. vt. ſ. de ſuſcep. prepoſitis. l. humilioribus. j. eo. l. curiales olim. Niſi in officijs memoratis militauerint vel militare fuerint cōprehenſi. ¶ Item qō notabile eſt, nouus decurio vel curialis nō tenetur cōferre vel contribuere pro debito veteri ꝛcto ante ꝙ fieret curialis vel decurio. vt. j. eo. prouidendum. Et erit optimū argumentū pro ruſticis qui nouiter iuerunt in villa ad habitandū: vt pro debito veteri nō tencantur. ¶ Sed quid ſi ruſticus habeat poſſeſſionē in loco vbi habitat ⁊ alibi. ⁊ debite tenet i loco vbi habitat: ⁊ ponant datia pro poſſeſſionibꝰ quas hz vbi habitat. ipſe vero totū debitū eo loco quo tenetur vult tra here. cōe vero vult aliis poſſeſſionibus applicare. querit quid iſis ſit? Et rñdeo ꝙ ſine preiudicio ꝙ debitū detrahendum eſt pro libra omnium poſſeſſionū. eo enim alienū patrimoniuz totū minuit non certi loci facultates niſi debitum ſit rōne facultatum loci qō pro eis eſt iniunctum. ar. ff. de iudi. l. fideicommiſſum. ſ. tractatum eſt. ¶ Itē decuriones nec eoꝝ filij nati poſt ſuſceptū honorem decurionatus vel ante eis exiſtentibus in ipſo honore vel deponenti bus ex honeſta cauſa decurionatum nō debēt pati cruciatum corporis. nec in metallū damnari. nec in opus publicū. nec ad beſtias. nec fuſtibus cedi. nec forte ſubijci. nec viui exuri. nec

BIU Cujas

pena capitis: nec pena fiducie vel funicule. vt j.e. cum adoptiuñ. ⁊ l. oēs iudices. ⁊ l. militaribus. ⁊ l. quicūq; s̄. de penis. l. decuriones. ⁊ l. si in actiōe. ⁊ l. decurionū. s̄. de q̄stio. diu. ⁊ l. decuriones. l. nihil. in fi. s̄. de his q̄ no. infa. l. decuriones. ff. e. l. iij. ⁊. in filijs. ⁊ l. vlt. ff. de vetera. l. iij. ⁊. diuus. l. moris. ⁊. iste. l. capitaliū. ⁊. ⁊ vt. ¶ Verū licet has penas non debeant sustinere eorū ꝓuilegio: alias tñ penas legitimas patiuntur. Nam ꝓpter capitalia crimina vel alia decuriones esse desinunt ⁊ decurionatus non acciꝓiunt. vt. ff. de iuter. ⁊ rele. l. inter penas. ⁊. vlt. ff. de penis. l. diui fratres. ⁊. decurionibus. ff. e. l. iij. ⁊. l. generaliter. in ꝓin. ⁊. s̄. de incest. nup. l. iij. Item pati' possunt alias penas. Nam solent quādoq; ad tempus exulare. vt. j. e. de his qui in exi. l. iij. ff. e. l. ad tempus. in fi. Item solēt q̄nq; ordine interdici ad tps et impetuum ⁊ forte tunc non desinūt esse decuriones. vt. ff. e. l. iij. j. respōso. Et generaliter in scō versiculo. ⁊. l. ad tps. in ꝓin. ff. de interdi. ⁊ rele. l. antepe. ⁊. vlt. ff. ad munici. l. ordine. ad. l. cor. de fal. l. falsi. ⁊. j. ⁊. s̄. de his qui no. infa. l. ⁊ si seuerior. j. de his qui in exilio. l. j. Item solent quādoq; interdici ne honoribus fungantur. Et ꝓpter hoc nō desinūt esse decuriones: q; pōt vtriq; esse. ⁊. q; essent decuriones: et q; ad honorem nō aspirabunt. vt. ff. de interdi. ⁊ rele. l. relegatorum. ⁊. vlt. et notabis q; semp minuit fama seu extimatio illius qui circa statum dignitatis pena plectit'r manente libertate: puta cum relegatur quis: vel ordine mouetur: vel cum prohibetur honoribus. vt. ff. de va. et extraordina. cogni. l. penul. ⁊. extimatio. Sed si vis scire pleni?: an si patiatur supradictas penas decurio: an sit infamis: vel remitat: et quādo possit fungi honoribus. require summam azo. s̄. qui no. infa. ⁊. remittitur. et in summa pi. j. de his qui in exilio dantur. per totam summā. Patitur etiaz aliquando iactura extimationis seu infamie ⁊ iacturam patrimonij. ⁊ de istis dicem?. j. i decimo capite huius summe. ¶ Item q̄ dictū est de curio habet supradicta priuilegia et eorum filij vel liberi: etiam intelligas sub ista appellatione contineri adoptiuum filium adoptatus a decurione. vt. j. eo. l. adoptiuum. Et hoc dum durat adoptio. per emancipationem enim vel alio modo adoptiuus filius nomen filij decurionis amittit. vt. ff. de ad munici. l. ordine. ⁊. vlt. ⁊. l. sed si is. ⁊ ar. ff. de sena. l. senatoris filiū. et. l. senatoris filius. j. respon. Item intelligentur filij decurionis siue nati fuerint ante decurionatum siue post depositionem dummodo aliquo tempore tetigerint de patre decurione vel tempore conceptionis vel partus vel medio tpe. Aliud si post. Et hoc ꝓuilegiū extēdet vsq; ad pronepotes. Si tñ nulla macula aspergit liberos ꝓpios gradus p quos id priuilegiū ad vlteriorē gradū trāgreditur. vt. s̄. de q̄stio. l. diuo. ff. de pe. l. moris. ⁊. pe. ff. de senato. l. senatoris filium. Nam tunc forte non appellabitur filius decurionis: sed nepos vt nota pfis filius nō maculet. ar. ff. de sena. l. emācipatū. ⁊. vlti. ⁊. ff. eo. l. iij. ⁊. in filijs. ⁊. nullum. ¶ In filijs vero veteranorū nō extenditur nisi vq; ad primū gradum. vt. ff. de pe. l. honor. s̄. ne sine iussu princi. l. vlti. Item puto q; extendat priuilegium decurionis ad filiū legitimū emancipatus. ar. ff. de sena. l. emancipatū. in ꝓin. ⁊ ad hoc multa argumēta inuenies in summa quaz feci de feudis in ti. de succes. feu. ⁊. sed queri? an filius emācipatus succedat. Quantū vo ad honores suscipiēdos vel onera curialiū subeūda vel successionē intelligentur filij decurionū nati tpe decurionatus: sed nō illi qui nati sunt ante. Nā qui ex decurione nascunt decuriones sunt: vt. j. sena. vel alius. s̄. de natu. li. l. q̄n inter. ⁊. l. cōium. ⁊. sed siquidē. ⁊ in auten. qui. mo. na. ef. le. ¶ Veruntñ videt q; hodie qui sui causa curie offert: vt curiali succedat q; offert se cū omni sua prole q̄ est ⁊ erit: ⁊ cū omni sua substātia: vt in auc. de dona. a cur. ⁊. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. ⁊. iiij. et. ⁊. vt aūt. ⁊. ⁊. si ex testamēto. vbi vero nō sui causa: tūc bona eius nec eius filij: nisi sint naturales nati ante vel in ipso decurionatu curiali fortune nō subiacent: puta cū erat liberatus a fortuna curiali amore curie volens eam adiuuare spōte decurionatū suscepit: vt. j. de his qui spō. munc. subeunt. l. vlti. Verū vbi aliqui curiales liberant a curia ꝓpter honores aliquos: liberi tñ suscepti tpe dignitatis liberant cum parentibus a curia: sed nati ante honores non: vt. j. eo. l. vlti. ¶ Nono istis aūt priuilegia decurionū non prestant: puta curiali iudeo vt heretico: vt i aut. vt here. curiales. j. rūso. ⁊ ar. antē. de priuile. do. habere. Veruntñ munera nō subeant: vt ibidē. Item nec curialis qui de tortor fuit pecunie publice: vel fraudulētis in ascriptionibus illacis al's illatis vel īmoderatus in actiōe inuentus: q; tūc ictibus plumbatorum feriat. vt. ff. eo. l. qui in ꝓin. Item nec decurioni qui parricidiū cōmiserit: naz tunc capite punit: vt. s̄. de pe. l. diuus. Item nec ei qui cōmisit crimē lese maiestatis: q; tunc pena difficilē: vel funicule patitur: vt a nulla pena est immunis: vt. s̄. de questio. l. decuriones. s̄. ad. l. iul. maie. l. iij. Item nec filijs spurijs aū decurionatū natis. vt. s̄. de su. ⁊ le. l. ex libera. Item nec ei qui fecit ante decurionatū instrumēta vel talia q; veniant nūc in dubiū falsi. Nā tunc torqueat ⁊ punitur ac si nō eēt factus decurio. Idē est si post susceptum decurionatū instrumentū: vel testamentū fecerit: que veniāt in dubiū falsi. Nā nō dz officiū tabularionū agere: vnde si agit amittit dignitatē decurionatus. vñ punitur vt plebeus: retinet tñ ꝓtum ad necessitatē municipalium: vt. j. eo. l. vniuersos. j. de tab. l. ij. s̄. ad l. cor. de fal. l. siquis decurio. Item nec filio adoptato ⁊ postea emancipato. ar. ff. de sena. l. senatoris filium. ⁊. l. senatoris filius. ¶ Decimo ⁊ debent quidem curiales esse obnoxij muneribus curialium: nec poterunt aliqua prerogatiua defendi. vt. s̄. de aduo. diuer. iudi. l. ij. ⁊. j. de numerarijs. l. exceptores. j. eo. l. nemo iudex. l. ⁊ euacuatis. ⁊. l. curiales. Et bona decurionum sustinent in ciuitatibus ⁊ iura originis ⁊ iura in

BIU Cujas

colatus.vt.ĩ.de munici. ⁊ origi.l.j.et vlti.vnde coguntur tamen ea ciuitate vbi sunt curiales domum reficere suam:vel si non habent de nouo vnam edificent:vt illic semp muneribus inseruiãt: alij non cogũtur reficere.vt.s̃.de edifi. priv.l.singulaꝛ.ff.de re. iu.l.domũ.ff.de offi.pre si.l.preses.Itẽ si pater presente eo ⁊ cõsentiẽte vel non cõtradicente filius decurio factꝰ est. Nã videtur quasi fideiussisse.vñ conuenitur demũ excussio filio: cũ accessoria sit eius obligatio.vt ĩ.eo.l.j.ff.ad municip.l.vj.⁊.l. libertus.ſ.j.ĩ. de filijsfamilias quemadmodũ.l.j.ff.de dona.l.vj.⁊ de ver.obli.l.si seruũ.ſ.an filius. Item eoꝝ filij subiaceant.vt.ĩ.de munici.⁊ ori.l.filios.⁊.ĩ.eo. in filijs.⁊.l. priuilegio.et.l.in successione. ⁊.l.si quis decurio.ĩ.de his qui spõ.mune.sube.l.vlt. in fi.s̃.de natu.filijs.l.qm̃.in fi. nec in fraude ciuilium munerũ possunt armatã militiã affecta re.vt.ĩ.eo.qui mili.nõ pos.l.vj.sequũtur em̃ con ditionẽ parentũ ⁊ nõ matrũ.vt.ĩ.eo.l. exẽplo.⁊ l.nullus. solũ fallit in filijs natis ex decurione et matre inquilina nostre domꝰ q̃ cõditionez matrũ sequũtur et non patrũ.vt.ĩ.eo.nati.ĩ. de agri.⁊ munici.l.ex ingenuo.Idem in filijs natis ex matre illicẽsi idẽ est in delphis. Idẽ in natis ex põtica matre: qui oẽs originẽ matris sequũ tur.vt.ff.ad municip.l.j.Item fallit in natis ex matre] de genere curiali anthiochene ciuitatis quos patris cõditio nullius ciuitatis iuri vẽdi caret.i.cum pater nulli alij ciuitati munera dabat: cum filijs spõte cõfessis vel cõuicti sub exa mine iudicis qõ ex filia curiali antiochie ciuitatis sunt ꝓgeniti ⁊ albo decurionũ ascripti. Nã tunc non poterũt negare aut euitare asperna ti curialem fortunã aui materni munerib⁹ curialibus subiacebũt: sed curia anthiochene ciuitatis nõ curauerit taliter sibi natos foꝛe associandos:proles eoꝝ nullo modo poterũt inquietare. Nec em̃ patimur ꝓtermisso filio ex ta li filio nato a nepote vel ꝓponente vel alteri incipere.vt.ĩ.eo.l.eos.⁊.l.si ille q̃ ex.arg.ĩ.liber. de culpis seruo.l.siquis alium. ¶Qõ dictus est de filijs filie curialis anthiochene ciuitatis nõ habet locũ in personaviri illustris doꝛothei:vel viri spectabilis hirenci: nec aduersus liberos eoꝝdem: sed in oĩbus alijs ꝓsonis locũ habet. vt.ĩ.e.l.nec̃ doꝛotheũ.Itẽ fallit in filijs murile gule.vt.ĩ. de murilegu.l.hi. ¶Et qõ dictũ est ꝙ filij munerib⁹ vel honoꝛibus curialiũ cõstringũ tur verũ est in filijs natis ex patre iam curiali vel decurioe:hi em̃ curiales vel decuriões sunt et onera subeũt nati: an vero autẽ non subeũt: sed per legẽ leonis videt qõ sic.vt.ĩ. de digni.l. senatoꝛ.vel alijs.vt in auc. qui.mo.na.effi.le.ſ. ergo.⁊ in auc.de dona.a cu.fa.ſ.qõ si cõtigerit. s̃.de na.li.l.cõium. ſ.sed siquidẽ. Excipiũtur filij nati ex eo qui liberat⁹ est fortuna curiali. Et spõte se curie obtulit nõ sine causa:sed potius valeat seruitutẽ impartiri. Nam tunc filij nati ex tali decuriõe in ipso decurionatu:vel ante li beri sunt ab omni curiali fortuna ⁊ eoꝝ substantia. Nec queritur subiacent siue pater sumpsit decurionatũ hac lege;vt descendentes tali fortuna liberẽtur sine non. Nam põt aliquis dicere qõ talis filius debeat conditionẽ paternã sequi: nisi fuerit filius naturalis datus curie a patre:vt ex testamẽto vel ab intestato succedat qui sequit cõditionẽ paternã.vꝛ.ĩ. de his q̃ spõ. mu.sube.l.vlti.⁊.l. qui conditioni.s̃. de na.li.l. qm̃.in fi. Verũtamen qõ hodie cuꝝ quis offert se curie sui de causa:vt succedat curiali sine diminutione a curia facta. Nunc videtur qõ talis oblatio teneat: ⁊ circa filios et nepotes ⁊ residuos successoꝛes q̃ sunt ⁊ erũt circa eoꝝm substantiam.vt in auc. de dona.a cu.fa.ſ.vj.ſ.vij.ſ. viij.⁊.ſ. qõ si ex testamẽto.⁊.s̃. de na.li.l.qm̃.in fi. Nam ⁊ quantũ ad hoc vt nõ puniãtur filij sicut plebei.ſ.vt non toꝛqueant vel penas ꝓhibitas non patiant filij decurionũ appellant filij nati ex patre decuriõe iam facto vel añ: ſz nõ si nati sunt post depositũ honoꝛẽ.vt.ff.e.l.vj ſ. in filijs.ff. de penis.l.moꝛis.ſ.vlti. Et si curialis deseruerit curialia munera vel subire noluerit ipse ⁊ bona sua curie subiacebũt. vt ĩ.eo.l.q̃ de relicta.⁊.l.ad magistra.⁊.l.succẽſ.⁊.l.ex oĩbus.⁊ l.q̃is.⁊.l.siquis decurio.vt siquidẽ ad militiã armatã venerit cõueniatur sub magistro militum:vel si reperiat in foꝛo alicui ꝓsidis preses debet referre causaz ad magistrũ militũ.vt s̃.vbi curi.vel cohar.l.vlti.⁊ restituatur ꝓprie conditioni.ſ.curie quã derelinquit:⁊ ipse ⁊ liberi ipsius etiã nati post susceptã militiam.vt.ĩ. eo.qui derelicta.⁊.l.q̃is.in ꝓin.⁊.l.siquis de curio.si vero inermi militie se dederit.ſ.in ser a uitio alterius curie vel clericatus cõueniri po terit per quẽlibet iudicem: qui fuerit in locis. Quid Ubi fuerit deprehensus: tunc ab illa curia vel ordine eruatur: ad curialiũ munera subeunda inermis reuocetur.vt.s̃. vbi curia.vel cohar.l.j.⁊ ij.⁊.ff. militia ⁊ eo.l.j.ĩ.eo.quedam in. et in auc. de sanctiſ.epiſ. q̃tuplex ſ.nec̃ curialẽ. Si vero presidis nõ sit capta:vel sit militi est negligẽs licitũ erit eis quibus aufugit matia. vide nu iniecta sua auctoꝛitate eum capere et curie gl. magi reducere.vt.ĩ.eo.l.generali.et.s̃.de epiſ.⁊ cleri. strã.in. l.l.siquis curialis.⁊.arg.ff. de his q̃ in frau.cre.l. pe. ff. de ait pretoꝛ.ſ. si debitoꝛẽ. Item nota ꝙ curialis te. militi. qui deserit curialia munera vel subire non vult vbi Bar. punitur in amissione facultatũ ⁊ periculo exilio ⁊ omnes mationis.vt.ĩ.eo.l.si ad magistratũ.⁊.l. quidaz ponunt in graui.⁊.l. ex oĩbus.⁊.l.q̃is. Et si relicta ci q̃nc̃ spe uitate ruri habitanerit amittat fundũ quem ci cies militati pretulit. vt.ĩ.si curia. derelicta ciuitate. tie.et q̃d l.ĩ.quod ita intelligo ꝙ debẽt primo citari vel reqratur euocari edictis.vt.ĩ.eo. puta per officialem pu ad hoc vt blicum.vt.ĩ.e.l.vj. dirigatur ei viatoꝛ qui ei hoc quis direferat. vt.ff. de re.eo.l.magis.ſ.veterum.vel catur militare. vi edictis id est litteris publice ꝓpositis in locitare. vi co publico vt omnes scire possint.vt.s̃. quomo de glo.in do et quãdo iudex.l.consentaneũ.arg.ff.de in in auc.de stito.actio.l. sed si plu.ſ.j.vel dirigentur litte mã.prin re ad magistratũ vbi decurio qui ibi degit hoc ſ. fi. col. faciat notum.vt.ff.de acqui.re.l ĩ.⁊ pe.et facta iij. ange. tali citatione bona eius annotabuntur siquidẽ Alber. venerit infra annũ qui currit a tẽpoꝛe sentẽtie recupabit bona si paratꝰ fuerit se purgare post annũ nõ audiet;immo curie applicabunt.vt.ĩ.

BIU Cujas

eo. q̃uis. et. ff. de requi. re. l. j. ꝛ. ij. arg. in auc. de san. epis. §. si monachus reliquerit monasteriũ. ꝛ. §. si monachus relinqueret suum. Si tamen ei fuerit aliquis substitutus illi bona dabunt que curie deuenirẽt. vt j. c. si ad magistratum. ꝛ in auc. qui. mo. na. effi. le. §. ergo. ꝛ. §. sĝs aũt. vel genere. s̃. de natu. li. l. cõmuniz. §. illo. in authenti. cum olim eis qui recedunt. j. rñso. verum si decurio vel curialis deliq̃rit: vt bona sua sunt publicanda: siquidem filios non habeat curia succedit in totum vel per se vel per alium subiectum curie periculo. Si vo liberos habeat et masculos tm̃ succedũt integraliter. Si vero filias tm̃: tunc pars dimidia ad eas ꝛ alia secũda pars dimidia ad curiaz deueniat. Si vero filios ꝛ filias: tunc filij primo dimidiam simul cum sororibus p virili portione accipiant: nisi cõmiserit crimen lese maiestatis decurio: vbi liberi aliquid nõ percipiũt. vt. s̃. de bo. proscr. seu dãna. l. vlt. ꝛ. s̃. de incest. nup. l. cuz ancillis. Si vero curialis decedat filius erit succedaneus successor functionis patris: licet armis fuerit miles: q̃ in successione curialium tenet agnatio si pater decedat. vt. j. eo. l. priuilegio. ꝛ. l. in successione. Sed de quibus filijs hoc dicẽdũ sit. Et satis tibi liquet ex eo quod. s̃. in hoc eodem ti. notaui. Verũ b̃ circa hanc partẽ notabis: vt si curialis decedat: siquidem filios curiales habeat: illi ei succedũt. vt in auc. qui. mo. na. ef. le. §. ergo. Nã ex testamẽto saltẽ debent capere nouẽ vncias. Et si minus relinquatur suppleatur: verus eñ olim erat tm̃ quarta vel poterat institui insolidum: curia nihil habente. vt. j. quãdo ꝛ qui. quarta pars debetur. l. ij. j. rñso. ꝛ. §. ad filios. ꝛ. l. vl. in medio. ꝛ in fi. s̃. de na. li. l. iij. in prin. ꝛ in autẽ. qui. mo. na. ef. legi. §. siquis aũt legit. ar. s̃. de in of. testa. l. oĩmodo. in autẽ. de triẽ. ꝛ semis. §. excipitur. in autẽ. de dona. curiali. §. j. ꝛ. §. ij. Similiter nec forores eos impediunt in portione debita olim que olim erat quarta: hodie nouem vncie. vt. j. e. ti. l. vlti. j. rñso. Idem videtur vbicũq̃ curialis instituit curialem q̃ admínus nouem vncias det curia nullo modo impediente. Idem si instituat nõ curialem vel ei donet: sub ista tamen conditione vt offerat se conditioni curie defũcti. nã poterit facere ꝛ percipiet adminus nouẽ vncias: vel totũ si se obtulit. Et curialis voluerit se offerre debet ꝛ quidem curie illius cui succedit cũ omni substantia et oĩ prole q̃ est ꝛ erit ĩ actis debẽt declarare suã voluntatẽ apud iudicẽ p̃uincie sine dispẽdio vl̃ grauamine nationis. vt in auc. de dona. a curiali factis. §. j. ꝛ vsq̃ ad. §. si vo is q̃. in auc. q̃. mo. na. ef. legi. §. sĝs aũt legitimos. ꝛ. §. si vo ex ancilla. s̃. de natu. li. l. iij. j. eo. q̃m̃ ꝛ qui. quarta pars debetur. l. ij. §. vlti. ꝛ. j. de imponenda lucra. descri. l. j. §. ceteri. Si vo instituat nõ curialẽ: tunc succedet filius curialis: vt si non supereſt fundus ꝛ curia in nouem vncias: heres in reliquis tribus: vt in auten. qui. mo. na. effi. ie. §. si vero. ꝛ generaliter in auc. de donationibus a curiali factis. §. inautẽ defunctus. nisi ille extraneus obtulerit se curie. vt in autẽ. quibus mod. natura. §. sĝs autẽ. vel alicui ex suo genere: vel forte ecclesie reliq̃rit: vel alij venerabili loco: vt tunc curia ei diminuat. vt. C. de sa. san. ec. l. pe. ꝛ. j. de eccle. ti. §. ad hoc. Idem esset vt diminutione a curia non puniatur sicut si ab initio extraneꝰ fuisset curialis institutus. vt. j. q̃n ꝛ q̃bus quarta pars debetur. l. ij. §. vl. de impo. luc. Sed si supereſſet filius succedat insolidũ. vt. s̃. de na. li. l. q̃m̃. s̃. de bonis proscri. seu dãna. l. vl. Verũ si est filius naturalis qui se obtulit post mortẽ patris curialis volens ei succedere habebit nouem vncias: alij vero heredes ab intestato succedẽt in alijs tribus. vt in auc. qui. mo. na. effi. le. §. si vero il le. Nam quilibet cõsanguineus succedit ab intestato curiali: siue curialis similiter fuerit: siue non obtulerit tm̃ se curie non supradicto infra sex menses. vt in auc. de dona. curia. §. sed neq̃. et in auc. de na. li. §. siquis autẽ vel genere. verũ tamen hereditas vel res donata non prius debet tradi non curiali q̃ supra dicto mõ curie se obtulerit. ꝛ vtrũ res debẽt tradi curie vel hereditas sub facto signaculo taz defensoris q̃ epi. Et res etiã debet describi. Et ipsa etiã oblatio debet fieri sine dispẽdio. vt in auc. de dona. a curia. fac. §. vt autẽ. sez qõ ex testamẽto verum itẽrum nouẽ uncie erunt in suspẽso: vt si se obtulerit habeat si nõ percipiat curia cum fructibus ipsius tẽporis. vt in auc. de dona. a curia. fac. §. vt aũt. §. is qui. j. q̃n ꝛ qui. quar. pars de. l. ij. §. qõ si põt. quia vbicũq̃ curialis decedat ꝛ nõ est aliquis curialis qui succedat: tunc curia habet nouẽ vncias: legitimꝰ vel alius heres extraneꝰ heres non curialis hz tres reliquas. vt in auc. qui. mo. na. effi. le. §. ergo. in fi. §. si vero ꝛ generaliter. §. si quis autẽ legitimos. vlti. §. si vero ex ancilla. et in auc. de dona. a cu. fa. §. ne aũt. in fi. §. si vero is qui. Olim habebat tm̃ quartã. vt. j. q̃n ꝛ qui. quar. pars de. l. j. ꝛ. ij. ꝛ vl. in fi. verũtamen nisi supereſt filius non curialis videt qõ ipse percipiat nouẽ: curia vero quartã. vt in auc. q̃. mo. na. effi. le. §. ergo. s̃. de na. li. cõium. §. sed siquidẽ. Nam ꝛ non patit onus quattuor filiquaꝝ. vt. j. de impo. lucra. descri. l. j. Et in tali filio nõ inuenio specialiter coꝛceptũ: sed de legitimis successoribus vel de filiabus. vt. j. qui. mo. na. effi. le. §. vero ꝛ generaliter. et in auc. de dona. a curia. fac §. vt autẽ. §. si vero his. ꝛ. §. vlti. Sed satis potest dici qõ idem sit in filio qõ in filia. arg. j. eo. l. ij. §. ad filios. ꝛ in auc. de triẽ. et semisse. §. neq̃ vllo. in auc. de here. ab intest. prio rñso. in fi. Et filij curialibꝰ nexibus absolui ex qualicũq̃ dignitate vel occasiõe curie non obstant. vt. j. q̃n ꝛ qui. quar. pars de. l. vlt. §. pe. et maxime cum ratio diuersitatis non possit inueniri. argu. s̃. de lib. pre. vel exhere. l. j. in fi. ff. de verbo. obli. l. a titio. §. pe. ꝛ de iniusto testa. l. iij. de pallati. l. vlti. Si vero supersunt plures non curiales qui ad hereditatẽ vocantur curiales si quidem se curie dederint percipiant nouẽ vncias: reliqui qui se non obtulerunt percipiant tres vncias. vt in auc. de donatio. a curia. fac. §. qõ si plures fuerint einsdem. quod si plures fuerint filie. §. qõ si femine. nisi vbi curialis est

BIU Cujas

filius naturalis ⁊ alij filij legitimi non sunt curiales. Nam tūc succedūt oēs equaliter: nec curie locus erit. Nā nō pōt plus naturalis filius curialis habere ꝙ vnus ex alijs qui minus pce perit. vt. s. de natu. li. l. cōium. ⁊ l. sed siquidē. ſ. vlt. ⁊ in auc. qui. mo. na. effi. le. ſ. ⁊ qñ. ¶Et qđ dictū est. s. de filijs curialibus masculis natis ex decurione qđ succedūt sine diminutione a cura facta: idē intelligas ⁊ de filiabus nuptis curialibus vel que nuberēt curialibus eiusdē ciuitatis: vt sine diminutione facta a curia succedāt. ¶Et mariti eoꝝ ꝑ eis curialia munera poterūt sustinere: ⁊ vti poterūt rebus ipsis ad curiales causas: licz in dñio sint vxoꝝ. vt. s. de natu. lib. l. iij. circa fi. ⁊ in auc. de dona. a cu. fac. ſ. ꝙ si plures fuerint filie. ⁊. ſ. si femine. ⁊. ſ. vlti. ⁊ in auc. qui. mo. na. effi. le. ſ. si vo ab initio. ⁊. j. qñ ⁊ qui. quar. pars de. l. ij. ⁊. l. vlt. ⁊. ſ. adhuc. in fi. Et hec cū masculi nō supersunt. nā si supereſſent succederet nullo impedimēto a socribus faciendo. vt. j. qñ ⁊ qui. quar. pars de. l. j. ⁊ vlt. j. rūſo. ⁊. j de his qui spō. mune. subie. l. vlt. in fi. ⁊ ar. ff. de legi. tu. l. iij. ſ. si duo. ⁊. s. de ver. sig. l. vlt. in fi. ti. ⁊ qui. mo. feu. acqui. ſ. sin autē vnus. in fi. ⁊ in ti. qui. mo. feu. amit. ſ. itē videt. ⁊ in ti. de suc. feu. ſ. filia. ⁊ in ti. qualiter vsu. benefi. sit. ſ. si duo. ⁊ in ti. nouū nō pa. cap. qui sibi primo vel masculi in dimidiā primo: ⁊ aliā dimidiā diuidere ꝑ virili causa socribus. vt. s. de bo. ꝓscrip. seu dānatoꝝ. l. vlt. vt si filia sit impubes ea facta pubere expectemus triēniū. Inter qđ nubat curiali: vel si fuerint pubes nō nupte vel vidue: tūc expectemus triennium a tpe mortis curialis: vt interim quarta portio sit suspēsa ꝑm ista iura vel hodie. ix. vncie: vt si intra triēniū curialis eiusdē ciuitatis fuerit nupta in perpetuū habeat. Si vo intra trienniū non nupserit: tunc memorata portio tanꝙ filia nō extaret curie detur cū fructibus illius triēnij. vt. j. qñ ⁊ qui. quar. pars de. l. ij. ſ. ad filioꝝ. ⁊. ſ. ꝙ si pōt. ⁊ in auc. de triē. ⁊ semiſ. ſ. excipiſ. ⁊ in auc. qui. mo. na. ſ. si vo ex gñali. ſ. si quis autē legitimos. ſ. si vo ille. ſ. si vo ex ancilla. ⁊ in auc. de dona. a cu. fac. ſ. vt autē. ſ. si nautē defunctus. ſ. sed ⁊ sine. ſ. ꝙ si femine. ⁊. ſ. vlt. ¶Uerūtamē videt ꝙ in hoc casu possit dici ꝙ curia dimidiam habeat: filia aliud dimidiū. vt. s. de bo. ꝓscrip. seu dāna. l. vlt. Idē videtur in filia nupta nō curiali qui paratus est se offerre curie. vt in auc. de dona. a cu. fac. ſ. sed sine. ⁊. j. quando ⁊ qui. quar. pars de. l. ij. ſ. ad filioꝝ. Nūquid spectabitur trienniū? videt ꝙ sic. vt dictum est. s. Uerūtamē in hoc casu satis putarē qđ tamē. vj. menses spectent inter quos si velit se offerat. vt in auc. de dona. a cu. fac. ſ. sed si quis cōsanguineus. Si vo sunt plures filie quidē vna nupserit curiali eiusdem ciuitatis: alie vo nō nupserūt: vel extraneos heredes instituerint in reliquas portiones: tunc curia sequitur quartā partē: siue dicatis eam deputandam et dandam ei filie que nupserit curiali. Sed ex alijs heredibus colligenda est quarta: ita ꝙ filia que nupsit sit in nummis ad actionem quarte: cum per maritū eius quantū ad personā ipsius curie satisfactū est. vt. j. qñ ⁊ qui. quar. pars de. l. vlt. ſ. adhuc. Sed hodie filia nupta curiali habebit. ix. vncias: alia autez habebit tres. vt. j. de dona. a curi. fac. ſ. si plures fuerint filie. ſ. ꝙ si femine. ꝙ si decēter nupta curiali si eiꝰ vir curie se tradidit filios masculos ex ea habeat illa bona habeant sine tergiuersatiōe. Si vero filie tm̄ si fuerint nupte similiter curialibus habebunt si quedā nupserint ille habebunt. ix. Et si quedā nō ille habebūt tres. Si vero nec masculi nec femine: tūc vir habeat vsufructum earū rerū donec vixerit ⁊ plures in eius curia functiones. Et siquidez ad secūdas venerit nuptias: si quidē filios masculos vel feminas habuerit quas curialibus nupserit rursus similiter corpori curie seruabūtur. Si vero defunctus est: vel ad scōas non venit nuptias: vel filias susceptas curialibus nō nupserit: tunc retro ordine curie has res capiet. vt in autē. de dona. a curiali factis. ſ. vl. Si vero curiali decedēti nulla sit proles: siquidem mater substituatur vel auia: siquidē in cōiugio curialis eiusdē ciuitatis fuerit nupta nō patitur quarte portionis iactura. vt. j. quādo ⁊ a qui. l. ij. ſ. sed si mater. quā puto in hoc casu duas partes hodie habitura: vel forte tres. vt s. dictū est in alijs legitimis. Nā si curiali non esset nupta ⁊ curialis decessit: sed intestatꝰ curia haberet. viij. vncias. mater vero tertiā partem: vel hodie curia nouē mater tres. vt. s. scpe dictū est. ⁊. s. de na. li. l. cōium. ſ. si vero sine liberis. nisi aliquis ex genere eius fortunā curie subire maluerit ⁊ se obtulerit curie qui habebit illā partē que curie debatur. vt in prędicta. l. cōmuniū. ſ. illo. si vero mater non supersit: sed cognati ascēdentes vel descendētes ex latere ex materna linea: tunc ea bona que peruenerunt ad curialē ex bonis patris curialis curie applicētur: nisi primus talis ex eius genere paratus sit se offerre curie ⁊ se obtulerit: tunc percipiet partē illā quaz pcipiebat curia. Si vero se offerret et haberet tm̄ bona aliunde quesita. vt in ꝓdicta. l. cōmuniū. ſ. si nō autē. ſ. illo. in autē. qui. mo. na. effi. le. ſ. si quis vel ex genere. Si vero curialis decederet intestatus sine herede sine patre ordo succedat. vt. s. de hereditate decurionū. l. intestatoꝝ. Idē est vbi dereliquit filius parētibus nō existentibꝰ: vel ꝑpinquis. vt. s. de incest. nup. l. iij. vbi vero propter dignitatē a curia liberat: tunc quartā sibi retineat: tres partes ordo recipiat. vt in autē. de epi. ⁊ cle. ſ. j. olim erat totū cōtrariū. vt ī auten. quō oporteat epos. ſ. j. ¶Sic dictuz est. s. curiales subiacent muneribus curialibus cuz substantia ⁊ cū filijs verū: qz quidā sunt qui fortuna curiali liberātur cū liberis ⁊ substātia. iō de his videamus. Unde sciendū est ꝙ patriciatus dignitas ⁊ cōsulatus siue sit consul siue cōsularis prefecti pretorio tribunalis orientis: siue hesperies illirici prefecti vrbis senioris rome vel noue prefecti questoris magistroꝝ militum patroni fisciviri clarissimi agentis in re-

BIU Cujas

bus viri spectabiles proximi sacrozum scrinio rum nostre memorie: ⁊ sacrarum epistolarum: ⁊ sacri scrinei libellozum: sacrarum cognitionum ⁊ dispositionum: episcopalis vel clericicalis dignitas: siue in monasterio steterit per .xv. annos. ⁊ omnes superiozes dignitates liberant suscipientem a fortuna curiali cuz substantia ⁊ prole edita postꝙ mernerit dignitatez anterioribus filijs in conditione pristina remansuris. vt .j. e. neminem. ſ. eos. ⁊ ſ. hoc autem. ⁊ l. diue. ⁊ l. vlt. ſ. j. vsqꝫ in fi. ⁊ s̄. de aduocatis diuersoꝝ iudicum. l. cum aduocatis. ⁊ s̄. de of. diuer. iudi. l. aduocatos. ⁊ in aut̄. constitu. que de dignitatibus. in prin. ſ. j. ⁊ in auc. vt ozdi. prefec. per totum. ⁊ in aut̄. quo. opoz. epi. ſ. sancimus. et. ſ. hec de eo. ⁊ in aut̄. de san. epi. ſ. j. et. ſ. sed hoc quidem. ⁊. ſ. sz necꝫ curialem. Et hoc intelligas cum honoz ⁊ ministerium eius concedatur: ⁊ ad actū administrandi ⁊ gerendi perueniant: alioquin si tm̄ honoz daretur ⁊ sine administratione habeant honozem a curia nō liberantur nec albo exim̄erētur. Pzo alijs vero honozibus nō liberatur quis a curia. vt .j. e. l. vl. j. respōso. ⁊. ſ. j. in prin. in auc. vt ozdi. prefec. per totum. et in auc. consti. que de digni. primo responso. ⁊. ſ. j.

a Et oīs dignitas Adde et vide q̄ dignitas liberet a pria ptā te. vide text. vbi oēs ī. ſ. fi liuſſa. in sti. q̄. mo. ius pat. po. solui.

a Et omnis dignitas[a] que liberat a curia curiam ⁊ patria potestate liberat. vt .j. de consuli. l. vlt. ⁊ in aut̄. consti. que de digni. j. rūso. ſ. j. ⁊. ſ. hꝫ. vnde videtur ꝙ clericus si in monasterio steterit per .xv. annos cum a curia liberetur. vt in aut̄. de san. epiſ. ſ. sed necꝫ curialem. ⁊ in aut̄. consti. que de digni. ſ. j. primo responso. ⁊. ſ. ꝓpterea. Uerūtamen epiſ. dignitas liberat aliquem statim a patria potestate. vt in aut̄. consti. que de digni. ſ. palaz vero. ⁊ in aut̄. de san. epi. ſ. si vero cōtigerit. sed nō liberat a curia: nisi in monasterio steterit legitimo tēpore. s. .xv. an. vt in auc. quomodo opoz. epiſ. ſ. sancimus. ⁊. ſ. hoc de eo. ⁊ in aut̄. de san. epiſ. ſ. j. ⁊. ſ. sed hoc quidem. ¶ Supradictum est de decurionibus. Et maxime in summa superiozi in tertio ſ. ⁊ in quarto. ſ. tractatum est qui possint fieri decuriones: ⁊ qui non: ⁊ an seruus vel libertus possit fieri decurio. vbi tetigi. vnde merito hoc plenius videndum est an libertus vel seruꝰ decurio fieri possit vel non. primo itaqꝫ de liberto: posteaqꝫ videbimꝰ de seruo. Et est vere sciēduz ꝙ libertus si non impetrauerit ius annulozum aureozum a principe vel natalibus non fuerit restitutus decurionatuum honozem suscipere non potest: nisi aliquos honozes vel dignitates: et si susceperit punitur ciuiliter ⁊ criminaliter. vt. s̄. ad. l. viscellam. l. j. ⁊. j. eo. l. j. nisi forte esset penuria hominum. vt ar. ff. de decu. l. penult. Nam si militare dignoscitur libertus vel eius filij tanqꝫ ingrati in seruitutem reuocātur. vt. s̄. de liber. ⁊ eozum lib. l. vlt. Uerūtamē clarissimā dignitatē filij libertoꝝ adipisci possunt. vt .j. de digni. l. libertoꝝ. ⁊ decurionatuum honorē. vt. s̄. de ſuis reipu. manu. l. vl. in fi. Sed ipse libertus nō: vt dictū est. sed negociationez licitā subit ⁊ subire pōt: ⁊ inuito pfono ⁊ vbi degit pfonus ⁊ eandē negociationē quaz exercet patronus. vt. ff. de iure pa. l. j. ⁊. l. ꝟ. et. l. quero. ff. de obſe. pfo. prestan. l. vl. ⁊. ff. de ope. li. l. liber tus negociatoris. Item personaliamunera subit libertus in patria patroni. vt. s̄. ad. l. viscellam. l. j. in fi. Itez libertus assidere potest. vt. ff. de of. assess. l. ij. Item potest postulare si est peritus litteraꝝ. vt. s̄. de postu. l. ij. Itez munera ciuilia. vt. ff. ad municipa. l. libertus. in prin. ⁊. ſ. excusset. nec ab istis excusat. Et si opas patrono suo prestet: nisi sit libertus senatoris qui negocia sua gerit. vt. ff. de excu. tu. l. cū ex ofone. j. de liberti. l. j. ⁊. ff. ad munici. l. libertus. in pri. Et hoc si libertus nō impetrauerit ius annulozum aureozū. Nam si impetrauerit nō excusatur. vt. ff. de excu. tut. l. cum ex oratione. Nam iz ingenuus excusetur a tutela libetoruz. vt. s̄. de excu. tu. l. excusatio. Non tamē ab eoꝝ liberto rum tutela qui impetrauerūt ius annullozum aureozum excusantur. vt in predicta. l. cum ex oratiōe. vel quibus libertus vnus solus igerēs negocia pfoni ⁊ nō alij ⁊ plures a tutela ⁊ cura ⁊ muneribus ciuilibus habent immunitatem. vt. s̄. de excu. tu. l. libertum. ⁊. l. nec senatorum. Actū vero reipublice inuitus administrare non cogitur: presertim cū serui huius officium administrare debēt. vt .j. ne quis liber inuitꝰ actū reipublice. l. j. Si vero libertus ius aureozum annullozum impetrauit: vt ingenuus habetur. vt. ff. de iu. annu. au. l. ꝟuis. ⁊. l. vlt. ⁊ in ordinem ingenuoꝝ transit. vt. ff. de excu. tu. l. cū ofone. in fi. Et imaginem ingenuitatis quā obtinuit obtinet ⁊ statum ingenuitatis. vt. s̄. ad. l. viscellam. l. j. s̄. de iu. annu. aureo. l. hꝫ. viuit em̄ quasi ingenuus ⁊ moritur quasi libertus. vt. ff. de bo. lib. l. etiam si vis. j. responso. Et hoc iure patronatus saluo. vt. ff. de iu. au. annu. l. vl. ⁊ pe. ⁊. ff. de in ius vo. l. sed si hac. ſ. sed si ius annullozū. ff. de bo. lib. l. etiā. j. responso. ⁊ qui impetrauit ius annu. aureoruz publica officia peragit ⁊ decurionatuum honorez. vt .j. e. l. j. ff. ad. l. viscellā. l. j. Uerum ordo decurionū non potest prestare natales antiquos vel ius ingenuitatis sed priceps. vt. s̄. de iure aure. annu. l. j. hodie ꝟo eoipso quod quis liber factus sit habet ius annullozū aureozum ⁊ regenerationis: omnia potest que ingenuus potest: vel hodie simpliciter ad honozes admittuntur. vt in auc. vt liberti decetero. primo rūso. Si ꝟo natalibꝰ fuerit restitutus libertus pōt osequi decurionatuū honorē. vt .j. e. l. j. Nam q̄ a principe restitutus est natalibus ingenus efficit pfono nō reseruato iure pfonatus: nam ei succedere nō pōt: ⁊ in ius pōt vocari sine venia. vt. s̄. de iure aure. annullozū. l. hꝫ. ⁊. ff. de natali resti. l. j. ⁊. hꝫ. p totū. ⁊. ff. de in ius vocan. l. sed si hac. ſ. sed si ius annullozum. ⁊. C. de bo. liber. l. ⁊ si vis. j. responso. Et ipsos natales ⁊ ius ingenuitatis prestat impator nō ordo decurionuz. vt. s̄. de iure aur. annu. l. j. hodie ꝟo libertus: ⁊ si nō fuerit restitutus natalibus tm̄ oīa paraget q̄ ingenuꝰ posset saluo iure tm̄ patroni. vñ decurionatū suscipiet ⁊ honozes. vt in aut̄. vt liberti decetero. ſ. j. ꝓmo respōso. Nūc de seruo videamꝰ. ⁊ certe seruos ad decurionā

BIU Cujas

tuū honorē aspirare nō potest. vt. j. eo. l. ij. Itē seruus ad aliquā militiā vel honorē aspirare nō valet ignorātibus dñis: alioquin sic: qz liberi z ingenui fiūt. vt. j. qui mili. nō pos. l. vlt. z pe. Itē nō ad dignitatē prefectissimatus dignitate. l. ij. Itē nec ad tyrociniū ignorāte dño. vt. j. de tyronibus. l. ij. Itē ad prepositionē sacri cubiculi ignorātibus dñis sciētibus bene: qz liberi z ingenui fiūt. vt. j. de prepo. sa. cubi. l. iubemus. Itē nō pōt abesse causa reipu. vt. ff. de reiur. l. vltē. Itē seruus nō pōt esse tabellio. vt. j. de tabel. l. generali. Itē nec in collegio tenuiorū sine dñi cōsensu: alioquin sic. vt. ff. de collabo. l. pe. §. seruos. Item nec clericus vel monachus sine dñi volūtate: alioquin sic: z liber efficitur. vt. s. de epi. z cle. l. iubemus. §. j. z. l. seruus. Itē nec iudex: qz officijs ciuilibus nō fungitur. vt. ff. de iudi. l. cū pretor. §. nō aūt. in fi. verūtamē si seruus iudex factus est z iudicauerit cū ppl's putaret eū liberū valet qđ actū est. vt ff. de offi. preto. l. barbarius. Item nec arbiter esse pōt. vt. ff. de arbi. l. paruī. Itē nec arbitrator. vt. ff. de ver. sig. l. illa verba arbitratu. Itē nec compromittere. vt. ff. de peculio. l. licz. §. si seruus. Nec iudiciū aliquod accipere. vt. ff. de peculio. l. licet. §. si seruus. in fi. Itē nō pōt sacramentū in iudicio deferre: sed extra bene. vt ff. de peculio. l. depositi. §. j. in fi. z. ff. de iureiurā. l. seruus ꝙ. Itē seruus in iure nō pōt interrogari. vt. ff. de interroga. act. l. si siue. §. j. nec satisdare in iudi. C. de satisda. l. si sernus. vnde regulariter pōt tradi seruū in iudicio esse non posse. vt. s. de iudi. l. si seruus. z. l. cū debitoris. z. s. de rei ven. l. non solū. s. de noxa. act. l. vltē. s. an seruus ex suo facto. l. vltē. ff. si quis cautionibus. l. quotiens. ff ad. l. corne. de fal. l. nullo. in prin. Sed fallit puta si velit agere cōtra eum. qui sumpsit tabulas testamenti in quibus relicta est libertas. vt. ff. de iudi. l. vix. z. ff. ad. l. corne. de fal. l. nullo in medio. Itē si questio est de eius libertate. vt. s. de libe. cau. l. lite. s. de asser. tollē. l. j. s. de libe. cau. l. ordinata. Item in exactione alimētoꝝ admittitur. vt. ff. de alicība. leg. l. seruos. Itē in questione momentanee: scz possessionis. vt. s. qui legitimā personā ha. l. momētanee. s. si p vim vel alio modo. l. j. Itē seruus fiscalis admittitur z in peculiarijs causis. vt. s. vbi cause fisca. l. vlti. Item si petit fideicōmissariā libertatē. vt in. d. l. vix. ff. de ius vo. l. sed si hac. in prin. Itē si nūmis suis seredemerit. vt. ff. de offi. prefec. vr. l. j. §. seruos. z. ff. de manu. l. iij. in prin. de iudi. l. vix certis. z. l. qui se. Item si liber iussus est: si rationes redderet z reddere velit: vt ad libertatem perueniret: z dñs reddere non patiatur. vt in. d. l. vix certis. z. ff. de fideicom. liber. l. pure. §. verba. Item si redemptus fuerit ab aliquo sub eo pacto vt redemptus ab eo manumittatur z offerat nummos: et ille nolit suscipere. vt in dicta. l. vix certis. Nam si non esset redemptus sub hac conditione: sed simpliciter non posset cogere: vt ad libertatem perueniret etiam si nummos offerret. vt. ff. de manu. l. si suis. §. si ab iguoto. Hec diuisio non est in filio vendito. vt. s. de patribus qui filios distraxerunt. l. ij. Item admittitur in iudicio seruus si seuitiam z duritiē famēve patiatur vel prostitutionem. vt. ff. de offi. prefec. vr. l. j. §. qō autē. z insti tuta de his q̄ sunt sui vel alie. iur. §. pe. z. §. vlt. s. de epi. audi. l. si lenones. j. de spectaculis. l. lenones. Itē admittetur si necē dñi velit vendicare. vt. s. de preci. impe. offe. l. j. ff. de bo. liber. l. si necē. s. in quibus causis seruī pre. liber. acci. l. j. Itē si velit accusare de raptu virg. vt. s. quibus causis seruī pre. liber. acci. l. si quis seruꝰ. Itē in crimine lese maiestatꝭ. vt. s. ad. l. iul. male. l. famosi. in fi. j. rñso. s. de delatoribus. l. vlt. in fi. s. qui accu. nō pos. l. pe. in fi. Itē in crimine sepulchri violati. vt. ff. de sepul. vio. l. iij. §. si seruus. s. de sepul. vio. l. ij. Item si velit detegere adulteriū dñe siue cōmissum cū alio seruo proprio. vt. s. de mulie. que cū seruis ppi. se immiscē. l. j. Item in crimine annone z census. vt. ff. de iudi. l. vix certis. z. s. de fal. mo. l. ij. in fi. s. in quibus casibus seruī premium libertatis accipiūt. Itē si criminalis causa contra eū intentetur. vt. ff. de accu. seruo. l. eos. §. vlt. s. de noxalibus. l. si seruus. in fi. z. s. vbi cause fiscales. l. vl. z. s. ad. l. iuliā dē vi. l. si criminis. vnde vt breuiter in summis dicā si ciuiliter aut agere vel cōueniri velit nō admittitur: nisi in casibꝰ supradictis. si criminaliter agit non admittitur: nisi in casibus supradictis. sed criminaliter semper cōueniri pōt. Itē seruꝰ nō pōt cōstituere procuratorē in iudicio nisi in causa liberali cū est in possessiōe seruitutis: vel etiā extra alios ordinata cā liberali: z tūc etiā pōt esse procurator alterius: lz alꝰ nō possit. ad negociationē aūt suus pōt ꝯstituere procuratorē. vt. ff. de pcu. l. seruū. j. rñso. s. de asser. tol. l. vnica. ff. de lib. cā. l. ordinata. Eodē modo nec captus ab hostibꝰ pōt cōstituere procuratorē. sed loco procuratoris poterit cōstitui curator bonis eiꝰ. vt. ff. ex qui. cau. ma. l. ab hostibus. j. rñso. Itē non pōt nouū opus nunciare: z ei possit nunciari. vt. ff. de ope. no. nū. l. de pupillo. §. seruo. Item nō solet seruus pugnare in publico certamine. vt. ff. ad. l. aquil. l. qua actione. §. si quis in colluctatiōe. Itē nec tutor esse pōt. vt. C. qui dari tuto. pos. l. in seruili. nisi dñs det eū tutorē quo casu ad libertatē videt cōcedere. vt insti. qui dari tu. pos. §. j. z. §. ij. Itē nec substitutela esse pōt: qz in libero tm̄ cadit. vt insti. de tutel. §. est autē. fallit tamē quādo impuberi relicta est fideicommissaria libertas z hereditas: z heres adire nō vult. vt. ff. de tu. z cur. da. ab his. l. si impuberi. Item non potest esse testis. vt. ff. qui test. fa. pos. l. qui testō. §. seruus. z. s. de testibus. l. qm̄ liberi. Si tamē publice tanq̄ liber videbatur: z ad testm̄ fuerit adhibitus valet ad numerū testium. s. de testa. l. j. Item nō potest facere testm̄. vt. ff. qui testa. fa. pos. l. si filiusfamilias. Item seruus successores habere non potest: nec cognationem nec pro herede possidere. vt. s. communia prediorum. l. seruus. in institu. de seruili cogna. in princi. et. ff. vnde cognati. l. j. §. j. et. ff. de gra-

BIU Cujas

di.l.vlt.ff.ij.t.ff.deyſuca.l.ſequit.Fallit i trib⁹ caſibus vbi ſucceſſorē habere pōt.vt ſ.de ſuis et legi.l.liberis.l.apud hoſtes.ſ.de legi. here. l.ſi his.ſ.ad ſenatu ſcō.orfi.l. penul. Item nec matrimoniū cōtrahit niſi liber hō ducat ancillā putans liberā ſciēte dño t nō cōtradicente quo caſu valet t libera efficit.vt.ſ.de īce. nup. l.iij.in prin.t i auc.de nuptijs.ff.ſi vero ab initio.Itē nec videt q̄ poſſideat cum ipſe ab alio poſſideat.vt.ff.de acq̄.poſ.l.cū heredes.ff.j.ff. de acqui.re.do.l.liber hō. i fi. Itē nō pōt habere bona.vt.ff.ex qui.cau.ma.l.recte.t.ff.de ever. ſig. l. paterfamilias. nec ſuū pōt habere.vt.ff. de manumiſſis.l.ij.p̄mo reſpō.t inſti.p quas p ſo.no acq̄ri. Itē in p̄ſonā ſeruilē nulla cadit obligatio.ſ.ciuilis:ſz naturalis bñ.vt.ff. de reg. iur.l.in perſonā ſerui.t.ff.de cōdi.inde.l.naturaliter. Itē capite non minuit:q; nullā intelligit habere.vt iſti.de capi.di.ff.ſeru⁹. Itē nō poteſt ſine dñs volūtate donare. vt.ff.de pac.l.cōtra iuris.ff.nec alio modo alienare.ar.j.in qui. cau.colo.cenſi.l.ij.ff.de cōtrahē.emp.l.cum ſeruo. Sed tñ dñs ſemp obligat de peculio.vt.ff. de peculio.l.ſiquis ſeruū.ff.etiā.t.ff.de acq̄.re. do.l.t inuitus.et in inſti.p quas p̄ſo.no. acq̄. Itē nec fideiubere pōt in cauſa nō peculiari. vt.ff.de peculio.l.licet.ff.ſi filius.nec ſatisdare iudicio ſiſti.nam tunc nec fideiuſſores obligantur.vt.ff.ſiquis cautio.l.ſi ſeruus. Itē nō voto obligatur.vt ff.de pollicita.l.ſiquis rem.ff.voto. Itē nec mādare de ſe emēdo vel ſe vendēdo. vt.ſ.ſi ſeruus ſe extero.l. vnica.ſed ſeiṕm obligare pōt ſi cōſentiente dño obligetur.vt.ff.de ac.t ob.l.paulus reſpōdit.ff.vlti.Item paciſcēdo obligationem dñi nō pōt deteriorē facere. vt.ſ.de pac.l.ſeruus. Itē nō pōt nouare etiam peculiarē obligationē cōtra dñi voluntatem: alioquin pōt ſi habet liberā peculij adminiſtrationem. vt.ff.de noua.l.nō ideo.l.vlt.t tūc ei ſolui pōt.vt.ff.de pac.l.ſi ſeruus in p̄n. Itē nec acceptilationē facere pōt niſi iuſſu dñi ſz domini ab alio cōdño liberādo pōt.vt.ff.de accep.l. inutilis.ff.j.t.l.pe. Itē quo ad ius ciuile vel p̄torīū vel extraordinariū p nullo reputat.nec ad ſolēnia adhiberi pōt.necvllū ius hr̄e:ſz q̄ ad ius naturale.vel quo ad ius diuinū oēs homines equales ſunt.t vno nomine nūcupant.ſ.liberi. vt.ff.de cap.di.l.liberos.in fi.t.ff.de re.iu.l. qō attinet.in auc.de mona.ff.hanc autē.t inſti.de iure na.ff.ius aūt.inſiſti.de lib.ff.j.ff.de teſta.l. qui de teſtamēto.ff.ſeruus.t.ff.de iure deli.l. j.t ad.l.cor.de fal.l.nullo modo. Et quod dictū eſt de ſeruo repellando ab honoribus militia et a quibuſdā officijs intelligo de quolibet qui patit cōtrouerſiā ſtatus etiā ſi ſunt liberi homines. Et ſiue de poſſeſſione ſeruitutis libertatē ſiue econuerſo:dū tamē id p calūniam:q; ſemp per calūniam peteret liber hō in ſeruitutē cum ſit in poſſeſſione libertatis a militia nō phiberet. vt.ff.de re mili.l.q̄ ſtatus.ff.de libe. cauſa.l.qui de libertate.verum ſi illicite ſeru⁹ aſpirauerit ad honores vel ad militia non mutat propter hoc ſtatū ſuū.vt.ſ.de li.cauſa.l.nō mutat.ſ.cum non erat ignarus ſue cōditionis et penā congruentē patietur.vt.j.eo.l.ij. Et forte penaz capitis.vt.ff.de re mili.l.ab omni. vel verberibus.vt.j.de tabu.l.generali. Et qui aſcribnntur tirocinio cum curauit punitur in lib.auri.vt.j.de tironibus.l.ij. verum ſi ſeru⁹ ad honorē aſpirauerit ignorās ſuam cōditionē credens eſſe liberam et ex libera natum nō punitur:ſed tamen in ſeruientē reuocatur: et domino reddit.vt.j.eo.l.ij.in fi.t hoc verū eſt ſi dominus ignorauit eum aſpiraſſe. Nam tūc reuocat cum in ſeruitutē ſiue ad decurionatum ſeruus aſpirauerit ſiue ad militiam vel honores ſiue ad tirociniū ſiue ad ſacrū cubiculū ſiue ad monachalē vel clericalē ordinem.vt.j.eo. l.ij.j.qui mili.nō poſ.l.pe.t vlt.j.de tironi.l.ij. j.de prepo. ſacri cubi.l.iubemus.ff.ſi vero cui dēt.in autē.de ſanctiſ.epi.ff.ſi ſeruus.autē.de mona.ff.hic autem reuocat. verūtamen eum qui in mōaſterio ſteterit minus triennio:ceterum ſi triennio t monachus factus eſt non reuocatur: vt predicto ti.de monachis.t in auc. de ſanctiſ.epi.ff.ſinautē trienniū. Si vero ſeruū clericus factum reuocat dominus infra annum poſtea non. vt in auc.de ſanctiſ.epi.ff.ſi ſeruus.ſi prepoſitus ſacri cubiculi factus eſt infra quinquēnium reuocatur poſtea non. vt.j. de prepoſi ſacri cubicu.l.iubemus.ff.ſed ſicuti leſis. Si vero ad militiam vel honorem aſpirauit dominus reuocat eum in ſeruitutem infra.lxx.annos ex quo ei fuerit notum: poſtea nō.vt.j.qui mili.nō poſ.l.vlt.et pe. Si vero dominus ſciuerit eum aſpirare ad honores vl militiam vel ordinem ſciat ſe forte ſeruo p̄natū et ignauus ſeruus effectus eſt niſi tabulariorum officium exercuerit:quia tunc fiſci iurib⁹ vendicatur. verūtamen niſi ſi fuerint vtiles ad honores vel militiā in eis durant. Si vero non ſunt idonei ab eis cadunt: vt in predictis legibus.t.j. de prepo. ſacri cu.l.iubemus.ff. reſpō ſo.ff.hec oīa.ſ. de ſanctiſ.epi.l. ſeruus. in autē.de ſanctiſ.epi.ff.ſiquis.j.de tabula.l.generali. Et hoc verū eſt vt liberi efficiantur ſi in eis perſeuerauerint: alioquin in ſeruitutē reuocātur. vt in autē.de mona.ff.ſi vero ſerui.in auc. de ſanctiſ.epi.ff.ſi ſeruus. ¶ Ex his que ſ.dicta ſunt ſuperius poteſt intelligi q̄ ſeruus poteſt facere quedā que liber facit. Itez poteſt fieri eps:et ipſa ordinatione liber eſt. vt in auc. de ſan.epi.ff.ſed hoc quidem. Item ſeruus eſſe pōt nūmularius.vt.ff.de edē.l.pretor.ff.ſi ſeruus. Item pōt actū reipublice adminiſtrare. vt.j.ne quis liber inuitus.l.j. Item procurator fieri pōt ad negocia.vt.ff.de procur.l.ſeruū.in fi.j.reſponſi. Item ſeruus poteſt eſſe notarius et medicus.vt.ſ.de ſeruo cōmuni ma.l.ſinaūt. notatur.ſ.de pigno.l.ſi tibi notariū. Item ſeruus pōt eſſe magiſter nauis t exercitor t inſtitor q̄ mercibus t negociationib⁹ p̄ponitur.vt ff.de exerci.actio.l.j.ff.cui⁹.t.l.patrui.ff.de inſti.acti.l.iiij.t.l.patrui.t.l.habebat.in prin.t.l. antepe. Itē pōt eſſe ordinari⁹ t vicarius dñi. vt.ff.de pecu.l.ſi ſeruus meus. Item poteſt eē

a Libera adminiſtratione.an autē p̄ vel dñs dādo peculiuz filio vel ſeruo videatur dare libera adminiſtratione.vid.d. Jaſ. no. q̄ ſic p̄ illū tex.in l.cū filiuſſa.i p̄n cip.ff.de v. oblig.

BIU Cujas

dispensatoꝝ. vt.ff.de iure fisci.l.bonoꝝ. et.l.ne pcuratores. ꝛ.l.aufertur.§.auctores. ꝛ.ff.qui. mo.pig.vel hypo.sol.l.si cõsensit.§.j.ꝛ.ff.de lega.j.legato gñaliter relicto. in fi.j.rñso. Item potest scribere testamentũ volũtatis. vt.ff.de testa.l.si filiussa.ꝛ.l.seruus licet.

¶De tabularijs. 72

Onstituitur tabularius a principe, auctoritatẽ eĩ a principe habet: vt in authenk. de tabu. §. pe. Et tabularius põt aliũ apud se constituere gestis celebratis apud magistrum cẽsus. vt ibidẽ. ꝛ debẽt eligi boni ꝛ veraces: vt in lõbarda de tabula.l.j. ꝛ.ij. ꝛ legibus eruditi ꝛ bone opinionis: vt in lombar. de offi.iu.l.vlt.§.simi liter. Et notarij ꝛ liberi hoĩes debẽt cõstitui. vt.C. de tabu.l.gñali. Et qui pagẽsibus loci illius vbi officium exercet sit notus ꝛ acceptus: vt in lõbar. de manu.l.vlt. Et ex tali officio no bilitãtur. vt.C. de primice.l.preclaꝝ. Serui aũt nõ pñt esse tabularij. vt.C. de tabu.l.gñali. notarius tamẽ põt esse seruus. ar.C. de seruo cõi manu.l.fi.§.finantẽ notarius. ꝛ.C. de pigno.l. si tibi notariũ. Item põt seruus scribere testamentũ ꝛ voluntatẽ dñi. vt.ff. de testa.l.seruus. Sed presbyter vero chartã scribere non debet nec filij presbyteroꝝ diaconoꝝ vel epoꝝ. vt in lõbar. de epi. ꝛ cleri. l. vt nullus presbyter. ꝛ in lombarda. de offi. iudi. l. quenq; ex ne cle. vel mo. c. sicut te. ꝛ in lombar. quibus honoribus filij clericoꝝ. xv. li. Itẽ decuriones nõ possiunt esse tabelliones. vt.C. de decu. l. vniuersos. ꝛ argu. eiusdẽ. l. forte. nec aduocati poterũt esse tabelliones iurãt tabularij q falsitatẽ nõ faciẽt: vel colludiũ vel scriptum in occulto de vno comitatu in alio. Et q fideliter in lombar. de tabu. ꝛ cancel. l. fi. §. notarij. ꝛ ex de prescrip. c. ad
2 audientiam. ¶Durat antẽ officium tabulariorum vsq; ad trienniũ. vt. C. de nũmularijs. l. ij. in fi. vel in quinquẽniũ. vt. C. de tabu. l. j. vel dũ viuunt. Et hoc ex consuetudine cum beneficia debẽt esse perennia. vt. C. de diuer. rescrip. l. ij. duo tabularij debent constitui: vt imperialis clemẽtia precipit. vt. C. de suscept. pri. ꝛ archa. l. duos. ꝛ. C. de numera. l. j. in prin. debẽt tabularij qui faciẽdi publicis instrumẽtis publice presunt esse in singulis ciuitatibus. vt. C. de tabula. l. iij. ꝛ. C. de exac. tribu. l. iij. vel tabularij ꝛ dicũtur qui fideliter quidẽt nola debitoꝝ nostroꝝ. vt. C. de exac. tribu. l. j. ꝛ. l. missi. C. de numera. l. hij etiã. appellank; qñq; notarij: vt in lõbar. de offi. iudi. l. fi. §. si mulier. Et notarij quãdoq; appellãtur cãcellarij. vt in lõbar. de tabularijs. l. j. ꝛ.ij. ꝛ fi. in prin. ꝛ in lõbar. de manu. l. fi. qñq; librarij. vt. ff. de iure imm. l. fi. qñq; numerari. vt. C. de prepo. ꝛ archa. l. duos. C. de nume. l. hij. ꝛ. l. in quinquies. qñq; publice psone. vt insti. de adop. §. cũ aũt. qñq; serui publici. vt. ff. de adop. l. nõ aliter. ꝛ. C. de cap. ꝛ postli. re. l. ij. C. de adop. l. ij. ff. rem pu. sal. fo. l. ij. ff. de magi. conue. l. j. §. exigere. Quãdoq; cõditionales serui, vt. C. de iure fis. l. defensionis. Qñq; cõditionales tabularij. vt. C. qui po. ĩ pig. ha. l. scripturas. in fi. j. responso. Qñq; appellãtur scriptuarij. vt. eĩ. de pscrip. c. ad audiẽtiã. circa fi. ¶Dzi nilegiũ ipsius tabularij videk esse. primo q; no bilitatur. vt. §. dictũ est. Itẽ quia creditur q recte sit gestũ per eũ ꝓpter sacramentũ quod facit. vt. eĩ de prescrip. c. ad audientiã. circa fi. simile. C. ad. l. iuliã repe. l. fi. Itẽ quod põt stipulari ꝛ acquirere alteri: maxime in subsidium. vt insti. de adop. §. cum aũtẽ. ꝛ. ff. de adop. l. nõ aliter. ꝛ. ff. rem pup. sal. fo, l. ij. ꝛ. iij. in prin. Item potest scribere per se ꝛ per ministrũ suuz. vt in autẽ. de tabulis. ꝛ in autẽ. de fi. instru. §. in his vero. Item creditur soli: tum stipulatione: tum iureiurãdo tabellionis. vt ibidẽ in fi. §. instit. de inuti. stipu. §. idem verboꝝ. Iz solis tabularijs non sit credendũ. vt in autẽ. de pered. ꝛ fal. §. fiat igitur. Tabularius cũ debet conficere instrumentũ debet scire negociũ vel cãm pro qua cõficit: vt interrogatus super his cognoscat et respõdeat. vt in autẽ. de tabu. §. nos aũt. Itẽ vt
a habeat testes[a] nõ ignotos cõtrahentibus. vt in auten. de fi. instru. §. fi. Sed tales qui sint de eadẽ ciuitate ꝛ fide digni ꝛ optime opinionis et possidẽtes substantiã. vt in auten. de pere. ꝛ fal. §. hic nobis. ꝛ in lõbar. de testi. l. ij. §. ꝛ vt de ipso. si ꝙs cũ altero. §. testes de offi. iudi. l. nolumus autẽ. Itẽ tabularij debent fideliter pro uidere nola debitoꝝ: nec aliqui ducernarij vel centenarij siue sexagenarij debitores conueniri priusq; a tabulario ciuitatis breues accipiant debitoꝝ. vt. C. de exac. tribu. l. j. ꝛ. l. missi. Item prouidere debent frequẽter modũ debitoꝝ aut reliquoꝝ iungere sub actoꝝ testificatione. §. iudicibus exactoribus: vel his qui pro eis in iudicio principis ad puincias veniũt. vt C. de numerarijs. l. ij. Itẽ si aliquis a tabularijs rationũ fenebrẽ acceperit pecuniã, in quadruplũ tenek. vt. C. de his qui ex pu. rõ, mu, ac, pe. l. j. Itẽ in instrumentis ponendus est locus, vt eĩ de pba. c. qm̃ cõtra falsaz. ꝛ ar. insti. de inutili. §. item verboꝝ. in fi. ff. q vi aut clam. l. aut qui aliter. §. vl. ff. de accu. l. libelloꝝ. Item dies
b est apponẽdus mensis indictio nomẽ[b] imperatoris ꝛ annus eius imperij ꝛ cõsules: vt in predictis legibus. ꝛ. ff. de excu. tu. l. si duas. j. rñso. in auten. qui. mo. na. effi. le. §. hoc igitur ꝛc. de diuersis rescriptis. si qua. ꝛ in lombarda de scriptura siue mense. l. j. Sed quesitũ fuit: an hora diei sit ponẽda? rñ. q non. Nam sufficit diẽ poni. vt in predictis legibus: nisi in casu. vt. ff. q vi aut clam. l. aut qui aliter. §. j. Itẽ dz anteponi signũ crucis. vt. C. de iure deli. l. fi. §. si ante. ar. in autẽ. de exhi. ꝛ introdu. reis. §. sancimus. in auten. vt diui. iussio. subscribi ha. sacri. cõ. si ne presentia autem testiuz videtur q valeat in strumentuz. vt. C. de dona. l. in donati. Item tabellio qui conficit testamentum debet connumerari in numero testium. Et stulta fuit super hoc dubitatio. vt. ff. de testa. l. domicius. Item signum et subscriptio tabellionis apponen-

a Testes nõ ignotos. An ꝛ qñ testes debeant cognoscere ẑpentes, vide bonã gl. in. l. fina. §. si autẽ dubi? in ĩbo cognoscãt. vbi oẽs per illuz tex. C. de iure de libe.

b Nomẽ. Adde et vide in. l. si ds ex argento. §. si numerũ. ff. de eden.

BIU Cujas

da ministris ex regni cōsuetudine. ⁊ ꝓbatur. C. de cōue. fil. de. l. ij. ff. de iure fil. l. in fundum. ℒ. quotiens. ī auk. de fi. instru. ℒ. ſz ſi inſtrumētū. et de fide ĩſtru. l. ceteras. vbi dicit ⁊ ab ipſo cōpleta. i. ſubſcripta. Sed nunq̄d partes debent ſubſcribere? videk ꝙ ſic. vt ī. l. ꝓdicta. ⁊ ar. C. de lati. lib. tol. l. vnica. ℒ. ſancim⁹. ⁊. ℒ. ſz et ſiqs. Itē nunq̄d debet eſſe rogat⁹ tabellio nec ingrak ſi fecerit ĩſtrumētū falſum vel ī occultū vl̄ de vno cōtractu ī alio inane ⁊ vacuū eſt ĩſtrumētū. vt ī lōbar. de tabu. l. fi. ī fi. Sz tñ vbi tabellio cōficit inſtrumētū nō ꝓmiꝛiſtrū ſuū ſz alīs legauit ꝓfaciēdū: tabellio punik: ſz documētū ꝓpter hoc nō infirmak. vt in auk. de tabel. ℒ. pe. in fi. Item erroꝛ ſcribentis teſtamētū nō mutat ſolēnitatē iuris. vt. C. de teſta. l. erroꝛe. Itē ab iſtis oz abſtinere vt faciat inſtrumētū ſup alienatione feudi illi a te facta alioq̄n perpetuo exilio dānak. vt. C. de ſa. ſan. ec. l. iubem⁹. ℒ. his. in auk. de alie. empht. ℒ. ad hec igik. Itē vt nō interſit alienationi ſi apud aliū iudicē fiat ꝙ fieri debeat: alioq̄n punik in. xx. libꝛis auri ⁊ alia grauiſſima indignatiōe. vt. C. de dona. l. ſerui. Itē vt nō conficiat inſtrumētū ſup alienatione eunuchi alioquin capite punik. vt. C. de eunuchis. l. j. et. ij. Item⁹ vt a falſitate abſtineat alioquin manum amittere debeat ſi veritatem ipſius non poterit ꝓbare. vt in lombarda qualiter ꝙs ſe defen. de. l. de chartis. ī lōbar. qui fal. chartā. ſcripſit. l. j. Itē vt nō patiat occultari facultates pupilli in ſatiſdatione alioq̄n in dāno puniek. vt. C. de magiſt. cōue. l. fi. ¶Sed nunq̄d ꝓpter falſitatē deſinit quis eſſe tabellio? videa tur ꝙ non: niſi remoueatur[a]: vt. ff. de eden. l. ſi quis. ℒ. j.

[a] Niſi remoueak. Addō bar. to. ī. l. iij. ff. ad. Liuliā repe. ⁊ ī. l. ſi aliq̄d. C. de ſuſcep. ⁊ arch. ⁊ vide in. l. ij. ff. de fide ĩſtru.

¶Queſtio quedā ſup titu. de rei vendi. 73

Iti⁹ ſeio ꝓdiū quoddā dederat in feudum. ſ. ei⁹ poſt longi tēꝓoꝛis detētationez idem ꝓdium cū alio ſuo ꝓpꝛio ꝓdio vēdiderat vult titius ꝓius dñs fundū ſuū ab ēptoꝛe vēdicare: quē in feudū dederat ⁊ iſte neſcit q̄d determinate debeat petere. Querik vtrū alterū ſubalternatiōe poſſit vēdicare: cum etiā aduerſarius cōfiteak vnum ex duobus ad titiū pertinere. In dñi ieſu xp̄i. amē. ¶Apertiſſime dico ꝙ vnū ex mās alternatiue poſſimus vendicare. Nā rei vēdicatio directa dak ei q̄ dñs vtilis quaſi dño. vt. ff. de rei vē. l. in rē. Conſtat aūt ꝙ nec aduerſarius ſacramēto negaret ꝙ alterū iſtoꝛū ꝓtineret adeū. et ſi no apparet ꝙ ergo vnū ex his poſſum⁹ vēdicare ſub alternatione. nec habere neceſſe qđ dicitur eū qui vendicat debere deſignare. vt. ff. de rei ven. l. ſcire. hic em̄ intelligēdum eſt cum hoc facere poſſit. Nam qui fundum petiturus eſt nomē eius debet exp̄imere ſit poſſit. vt in tex. eiuſdē. l. ꝙ tamē ſi fundus ille nō habet nomen: vel ſi habeat et petitoꝛ neſciat nemo neget ipſum recte petere vt ibidem dicitur: imo etiā qui hominē petit nomē dicere debet: ⁊ tamen ſi nomē ignoꝛet remittit ei iſta neceſſitas.

Item habemus ꝙ reꝛ petiturus exp̄imere debet vtrum totam an partē petat. Et ſi partez quis vendicat ratione incertitudinis admittitur. vt. ff. de rei vē. l. q̄ de tota. ℒ. incerte. ſed per hoc ꝓmittit ipetrāte rōne incertitudinis. Idē et eadē rōne in totū ſeruabit. vt in p̄n. l. ſuperi⁹ dicitur. in imperialib⁹ ℭ actionibus hoc idē reperies. Nam licet pōdus in his dici debeat nō iurāti ſuccurritur ſi ſiuret ſe pondus ꝓꝛo veritate vel ꝓꝛo certo dicere nō poſſe. Et ita petit in certū. ff. de pac. l. ſiquis argētum. ff. de fur. l. in furti actione. ℒ. ſiquis. Etiam iudex certā quo q̄z debet ferre ſnīam: ꝙ ſi non poſſit incertam quoq̄ debet ferre ſnīam: ꝙ ſi nō valebit: valebit vt pōt. vt inſti. de actio. ℒ. curare. Itē videmus ꝙ in facienda tali deſignatione idem eſt in ꝓperialib⁹ actionibus qđ in actione in rē. vt patet ex ꝓdicta. l. Sed in iſtis perſonalibus incertis q̄s agit ſub alternatione puta ſtipulatus eſt quis ſtichū aut phāphilū pōt agere eiſdē modis. vt inſti. de actio. ℒ. huic aūt. Sic ergo dicendū eſt in vēdicatione: vt idē ſit ꝙ quis poſſit petere ſub alternatione. Itē alia rōne ꝓcedo: q̄ ſi interrogetur ille poſſeſſoꝛ vtrum ex his fundis credit vnum eſſe meum. Et dico ꝙ cogik reſpōdere. et ante iudiciū. i. anteq̄ reꝛ ipſam petā: vt ſciā autē ⁊ quā rem petere debeā. vt. ff. de inter. actio. l. j. ⁊ l. quia pleruncq̄. ⁊ l. ſi ſiue. ℒ. illud. et. l. qui ſeruum. ℒ. fi. ⁊ l. vbicūq̄. Et certe vbicūq̄ in aliquo equum eſt interrogari: et in hoc eſt equū ¶Ecce enim ne frustra experiar: cum in rē agere volo cogitur reſpōdere ante rem quaꝛ petere volo, poſſideat. quia his demū tenek rei ven. qui poſſidet vel quaſi: puta qui dolo deſiſt poſſidere. vt. C. de alie. iudi. mu. cauſa fac. l. i. Similiter is ſolus vendicare poteſt qui dñium habet vel quaſi. Ergo et hic ne frustra petā eadem rōne. Et de hoc interrogabik. debet em̄ ꝓualere eātas que in paribus cauſis paria iura deſiderat ad hoc allegari poteſt totū generale niſi eadē rōne. Et idē ius ſi ue vbi eadem equitas vertitur eadem erunt ⁊ iura. vt. ff. de fonte. l. j. ℒ. hoc interdictū. Nam ⁊ de incerto cogitur quis reſpondere. vt. ff. de cōfeſſis. l. certum. Cur enim cōfitetur qs certuz vel cur de hoc reſpōdet⁹ tā diligēter exp̄imek ſi nō eſſet ad hoc cogēdū: neq̄z obeſt ſi obuiat. vt. ff. de iniur. l. prꝛetoꝛ edixit. qđ qui agit iniuriarū certā iniuriā dare debet. rñ. qm̄ famoſam actionē intēdit nō oz vagari. Cū ergo hic famoſam actionē nō itendim⁹ cā ꝓhibitiōis ceſſante ceſſat ipſa ꝓhibitio: ad hoc totū illud gñale cū ſublata cauſa tollik effect⁹ hac via de interrogatiōe ego cōſulo ꝓcedēdū. Itē duo mās ſunt ſic poſita vnū libonianum alter gabinianum. et interrogo aūt an gabinianū ad me ꝓtinere credat. ꝓbatum eſt. nec credo poſſe vagari q̄ reſpōdere cogatur. Itē aliter ꝓbo. ꝙ mihi licet hāc vel illā rē vendicare. ¶Quidā habens duo ꝓdia ī teſtamēto ſic legauit. Jobi lego prediū meū gabinianū vel libonianū. hic pōt petere actiōe ꝓperiali. ſ. ex teſto hūc vel illū alternatiue: g̃ ⁊ codē mō poſſit itēdere vēdicationem

cum vtrāq; res fuerit in bonis tēpore mortis.

a Nam pro quolibet legato[a] datur rei vēdicatio: si res legata fuerit legantis. vt. C. cōia de le. l. j. Item quēadmodū si due res alternatiue legate fuerint electione data legatario ipse vendicare pōt. quā vult. ff. de optio. le. l. si pāphilo. et l. si heres. ꝛ. l. si apud. Item cum heredis est electio vnum vēdicare debeo quē ipse dare vult vel voluerit: ꝓpter hoc optima ratione dico. qō potest ꝓponi vtile cōi diuidūdo iudicio: vt ambo mansi diuidātur quasi sint pro indiuiso cōes. Nam licet hic aliquantulū videat cōtinere iniquitatis scz vt pars illius adiudicet mihi quā cōstat non esse meā: cum iniquius esset. s. si neutrum peterem vel habere vtrunq; cum constat alterū esse meum. vt. ff. iurib⁹ allegatis dicitur.

a ꝓro q̄libet legato. Add de an actio ex testamēto cōcurrat cū rei vēdar. vbi Jaſ. et alij in. l. nemo rē suā. ff. de ver. obli.

¶Questio quedam super titu. de carbonia no edicto. 74

1 Quoniā nihil sine captione inuestigari pōt: vt ecce pupillus cui mouet de bonis et statu cōtrouersia: nō debet vti rebus si sunt aliene. Et cū hoc malum eligendū est: ne deterius nunero iniquius b ei cōtingat. i. ne fame[b] pereat cū fortē sint sue. vt no. hec ficri: cum res iūcta est. vt. ff. de carbo. edi. l. carboniani. ſ. cause. ꝛ. l. sed ꝛ si. ſ. an aūt. et. ff. de furtis. l. si serui cōis. sed obstat. l. decem. ff. de ver. obli. ꝛ ff. de instru. le. l. ꝗtum. ſ. si quis. respō. ꝙ instru. non erat alicuius predij. Et maxime q̄ legatarius certat de lucro. Sed nisi cōstat me ius in aliquo istorum habuisse in nullo retinea qō esset iniquissimū: potius dicendum est vt in vtroq; retinea: vt ait optime iuriscō. ff. quēadmodū seruitus amit. l. naz satis. ſ. sz siquidē fund⁹. Jd saltē nulla rōne negare poterit aduersari⁹ vel minimā partē possimus hic em generaliter admonet nos. vt. ff. de reg. iu. l. semper in obscuris. ff. de le. iij. l. nūmis. Jntelligimus minimū quod aduersarius dare inde vult. vt. ff. de verbo. obl. l. qui ex pluribus. ff. de le. j. l. apud iulianū. ſ. si cui.

b Jd est ne fame pereat. Adde qō dicit gl. in. l. j. ſ. ꝛ hoc edicto. i verbo interesse. ff. si muli. vē. no.

¶Questio q̄daz sup ti. de rei vēdicatiōe 75

2 Ytez ad vēdicationem redeo: frumentū alicui⁹ mixtū est in meo frumēto sine mea volūtate: hoc quidez nō est cōe: sed grana q̄ ante mea fuerant sunt ꝛ inesse dicūtur. vt insti. de re. di. ſ. ꝙvero frumentū. tñ ꝓpter impossibilem diuisionem mihi contra possidentē competit rei vendicatio: vt ibidem dicitur. ꝛ ꝓinde vendico non tñ grana q̄ mea fuerāt sed qō apparet meū fuisse in co aceruo nunq̄d dico: sed ꝙtum. vt. ff. de rei ven. l. pōni⁹ scribit. ꝛ ne dixeris in quātitatib⁹ spāle esse cum nō fuerit ibi frumētū vt ꝙtitas. Jn ceteris quoq; rebus mobilibus idē habem⁹ et simile. vt. ff. de vsufr u. l. vsufructus initiari. ſ. j. Sed in p̄dictis vel hoc fit perraro alioquin tñ inuenit cōmixtio siue ꝓmixtio. vt. ff. de separa. l. j. ſ. preterea sciendū. Et certe si in aliqno predio predijs contribui posſint sine dubio ꝛ in hoc cōtributa dicentur.

¶. C. De thesauris. libro. x. 76

3 Superuacuū est precibus postulare quod lege permissum est. l. nemo.

¶. C. De decurionibus. li. x. 77

¶De partes ordinis totius curie instar exhibeant. l. noiationū. Cōuenit[c]. l. futuris respōsis imponere non preteritas calumnias extimare. vt. C. de decu. l. diue memorie.

c Conuenit. Adde de hoc ꝛ vide in c. fi. per oēs de constitu.

¶. C. Quādo ꝛ quibus quarta ꝑs debetur de bo. decurio. li. x. 78

¶Naturale quippe vitiū est negligere qō cōiter possi detur. l. meminim⁹. Quid em taz durū ꝛ inhumanū est ꝙ publica tione pompaq; rerum familiariū paupertatis detegi vilitatē: et inuidie patere diuitias. eo. l. circa medium.

¶De imponenda lucratiua oblatiōe descripti one. libro decimo. 79

¶In necessarijs conuictis personis sub libertatis appellatione debitū naturale persoluitur. eo. ti. l. descriptiōis. Cū persone cōditio nō mutatur: nec rei statum cōuenit immutari: nec cuius iuris est optimū: cum matrimonium tot tantisq; suis opprimitur difficultatibus aduētitijs eius cumulare pōderibus. vt. C. eo. titu. l. descriptionis.

¶. C. De incolis ꝛc. l. ciues. lib. x. 80

¶In eo loco videtur quis domiciliū: vbi fortunarum suarum summā constituit. Nō ꝑdest nec obest filijs si pater postea mutat statū. eo. ti. l. vlti.

¶. C. De excusationibus munerū. li. x. 81

¶Non est perpetuū quod personis contēplatione indulgetur. l. sordidorū.

¶. C. De incolis. libro. x. 82

¶Ui in territorio alicui⁹ sunt velut incole ad obesida munera astringunt. l. estverū.

¶. C. Qui etate. libro. x. 83

¶Non debet quis auocari a studio ꝓpter personalia munera. C. qui etate se excusant. l. j.

¶De ꝓfessoribus ꝛ medicis. C. lib. x. 84

¶Turpe est vt functione patrie ferre non possit qui etiam fortunam in se ferre ꝓfitetur. l. reddatur.

¶Edici: grāmatici: ꝛ doctores leguz a muneribus excusantur. l. medicos.

¶De filiſſamilias ꝛ quēadmodū ꝛc. lib. x. 85

¶Consentire videtur qui noiationi non contradicit. l. j.

¶. C. De susceptoribus. 86

¶Nec enim qui placuerint grauare iusticia est: nec illos qui displicuerint tenere prudentius. l. neminem. eo. titu.

BIU Cujas

¶.C.De naufragijs.libro vndecimo. 87

Quod enim ius fiscus habet in aliena calamitate vt de re tam luctuosa compendiū secte tur.l.j.eo.titu.

Quid enim est qđ non habendo teste s intra prefinitum numerū solers quesitor inueniat.l.quotiens.eo.titu.

¶.C.De studijs liberalibus.libro.xj. 88

Diuidende sunt schole ne discipuli sibijnuicem possint obstrepere:vel magistri neue linguarū confusio permixta vel vocū aures quarundam:aut mentes a studio litterarum auertat.eo.titu.vniuersos.

¶.C.De agricolis ⁊ censitis libro.xj. 89

Malefidei possessor est q̄ cōtra legū interdicta mereatur.l.quemadmodū.

¶In quibus causis coloni censiti dn̄os accusare possunt.libro vndecimo 90

Cuius quis est oīa eius sua esse cognoscat l.coloni.eo.titu.

¶De omni agro deserto.libro.xj. 91

Consensu oīm fiat quod oībus est profuturum.vt.C.eo.ti.l.quicunq̄.

¶.C.De mācipijs ⁊ colonis patri.lib.xj. 82

Non debent arma in vsum vomeris ligonisq̄ conuerti.l.super.

¶.C.De cōductorib⁹ ⁊ ꝓcuratorib⁹.lib.xj.93

Maior pena statuenda est in his qui nostri sunt: ⁊ nostra debent seruare mandata.eo.titu.l.conductores.

¶Criminis non id solum sufficit quod quis recepit in cognitum.eo.titu.libro.xj.

¶.C.De dignitatibus.libro.xij. 94

Sit dignitas q̄ in habente principe sustinetur.l.nemo prefectus.eo.titu.

¶.C.De cōsulibus.libro.xij. 85

Qui in eodez dignitatis prior esse debuit non proprius meruit dignitatē.e.ti.l.antiqui. Repetiti enim fasces virtutē sepe meriti cōprobant non augent:q̄ nihil est altius dignitate.l.eo.tit. Qui p̄ris loco sunt principi no debēt alieno iuri esse subiecti.l.sancim⁹. Roma caput est totis orbis.vt.C.eo.titu.ti l. nemini.

¶De domesticis ⁊ protectoribus.lib.xij. 96

Indignū est quippe desides a proprijs tādiu minus aberrantes:quos esse conuenit assiduos numerari.eo.titu.l.siquis.

¶De prepositis laborū.lib.xij. 97

Immunitate sunt digni quos nostri lateris comitatus illustrat.l.prepositi.

¶De proximis sacrorū scriniorū.lib.xij. 98

In iudicijs debet seruari equalitas.vt.C. eo.titu.l.in sacris.

¶De agentibus in rebus.libro.xij. 99

Absurduz est vt in eius salutez valeat quis proferre sententiaz:cuius de nulla re pecuniaria valeat iudicare.l.eo.titu.

¶Qui militare non possunt.lib.xij. 100

Interdictū est negociatoribus mili.l.agētes. Ob hocipsum quid probatur qđ contrarium non ostenditur.eo.titu.

¶De re militari.libro duodecimo 101

Ad honoris augmentum non ambitione sed labore vnūquenq̄ conuenit deuenire.l.contra publicam.eo.titu.

¶De metatis.libro duodecimo 102

Nec crimen aliquod pertimescat cum sibi arbitrium vltionis sue sciat esse concessum.l.deuotum.eo.titu.

¶Plenum eniz equitate ⁊ iusticia est vt qui aut successiōe fruitur:aut emptor extructione congaudet.l.in qualibet.eo.titu.

¶De cursu publico.libro.xij. 103

Hospitibus pro salario stercus animaliū conceditur.l.in omnibus.eo.titu.

¶Explicit summa dn̄i Azonis cum additionibus Placētini super tribus libris.C.

¶Deo gratias.

¶Sequitur summa ꝑm Johan.cū additiōibus domini Accursij super libro nouellarum seu autenticorum.

¶Incipit prohemium ꝑm Johan. cum additionibus domini Accursij ad libel.nouellarum seu autenticorum.

Liber iste quem dn̄o donāte lecturi sumus dudū liber nouellarū dicebatur: eo qđ in eo cōprehenditur omne id nouum qđ varia rerum natura creauit et noua negocia q̄ ante huius libri confectionez minime fuerant laqueis iuris innodata in huius libri corpore clauduntur: sicut ipse dn̄s Justi.refert in.C. de emen.iusti.codi.l.j. prope finem.⁊.C. de vete.iure enu.l. tanta.§. sed quia. Verūtamen q̄ etiā alius liber est hoc noīe vocatus:q̄ tractat similē expositionē huius: post ea placuit vt ad eius differentiā huius libri nomen mutaret vt autēticū vel aut.seu liber autēticoꝝ noīaretur:eo qđ pre ceteris legum libris auctorizabilis habeat argumēto sumpto ex nomine:cū debeāt rebus noīa consonare.vt insti. de dona.§.est ⁊ aliud.sz nos plem⁹ vt in cōcordātijs ibi a nobis positis. ¶Hui⁹ aūt libri fuit auctor.d.Justi.sicut ex p̄fatis ꝯcordātijs ptz. ⁊ sic hodie totus mūdus obseruat ⁊ predicat vbiq̄. Vn̄ est ar.ab opinione vel ab auctoritate: q̄ sic a indicant plures sapiētes[a] q̄ argumēta sunt valida.vt.ff.de legi.et senatuscō.l.nam vt pedius ait. ⁊ opinio cōis multū operat:vt dicit gn̄alez opinionē seruari.vt insti. de testa.§. sed testes.

a Plures sapiētes. Vide bonū

ter. vbi etiã bar. in.l. cũ q̃ daz. ff. ff.ó acq̃. hered.in ꝓbo ſm multoꝝ opinio nem.

vbi oĩm conſenſu ꝛc.cum concor.quas ibi notauimus. Et q̃ ſic intitulanť cõſtitutiones huĩ libri: quod multũ facit. vt ar.ff. de acqui.poſ.l. quod meo.ꝛ notabimus.ĵ.e. circa fi. vel in ipſa rubrica: ꝛ a quibuſdã temere ſibi blandiẽtibus aliquãdo ℔ium nõ ſolum dictũ: ſed etiã ſcriptũ fuerit qõ.ſ.a monacho vel ab alio ſcriptũ fuerit vt ait hyꝛnerius qõ apparet per ſuaz notulã in C. de emen. iuſti. co. circa finem poſitã. vt pleniꝰ circa litteram dici põt: ſed tñ ꝙ hyꝛnerius voluit dicere veꝝ eſſe põt quo ad dicta: ſz tñ auctoritas Juſtiniano data fuit. vt ꝛ alꝫ dixim⁹. ar. C. ỏ vete. iure enucle. l.j. ff. ſz ſiqs ex his. ¶ Ex q̃ igitur de ipſius noĩe libri: ꝛ eius auctoꝛe vidimus bene eſt vt ꝛ alioꝝ librorũ cõſueta ſiue cõmunia diſcutiam⁹ que. ſ. ſit huius libri materia: que intẽtio: que vtilitas: cui parti philoſophie ſupponatur: ꝛ quis ſit ordo tractãdi. ¶ Materia huius libri ſunt iura oĩa tam in Digeſto ꝙ i Codice cõpoſita. Sed ꝛ ꝓterea nouiter emergẽtia negocia ſeu etiã ſingulares ſubiectorũ ſolicitudines ipſi Juſtiniano a ſubiectis ſemp nũciate: ſicut ipſe teſtatur in huius libri veſtibulo. ¶ Intentio eius eſt quicq̃d prius imꝑfectũ aut confuſum videbať expurgare: ꝛ ꝑfectum ex imperfecto redigere. vt.ĵ. de nõ alienã. aut pmu. rebus eccle. in prin. cõſtitutionis. ſeu intentio eiꝰ eſt imperfecta ſupplere: male compoſita coꝛrigere: noua etiã quedaz aſſociare ſuper nouiter ſibi nũciatis negocijs que cõem oĩbus ꝓeſtẽt vtilitatem: ſicut in initio iam habebim⁹ dante deo. Utilitas vo que ſit oĩbus ꝓz cõmuniter. Nã hoc libro ꝑfecto ꝛ pariter intellecto nõ aũt neglecto. vñ catho. legere ꝛ nõ intelligere ꝛc. vt colligitur. ẽ. in ꝓhemio inſti. ibi. ꝛ legi ꝛ cognoui ꝛc. Et ꝑfecta ꝛ coꝛrecta nõ erunt nobis incognita: ℔ quid reſcere: quidve tenere ꝛ obſeruare debeamus ſcire poterimus. vt. C. de ca. tol. l. vnica. ff. ¶ Ethice ſupponitur: q̃ de moꝛibus tractat. vt notari poteſt in hac ỏſtitutione. ĵ. vbi dicit indeuoti ꝛc. ꝛ in ti. vt non luxurienť ỏ naturã. ꝛ in Aut. vt iudi. ſine quoquo ſuffra. ꝛ in multis alijs cõſti. ¶ Ordo vero libri huius nullus nobis traditur certus vt ſciamus quid añ: quidve poſtea ſit factũ: niſi q̃ credimus ꝙ primo loco fuerit poſita conſtitutio prima. ſ. deove loco que fuit cõdita ſ. do. ꝛ ſic de ceteris. vñ ſicubi ℔ietatẽ in hoc coꝛpe poſitam prioꝛi loco cõſtitutionẽ inueniamus poſitã ꝙ eam que poſteꝛioꝛi loco ponit dicemus eſſe coꝛrectã. ꝛ erit foꝛte ad hoc arg. q̃ legit in. C. in prima conſti. Sic eñ ibi ỏ. primis quidẽ primo loco: poſteꝛioꝛibus ℘ poſteꝛioꝛi loco ponendis. ¶ Preter hec oĩa ſciendum eſt ꝙ cum nulla eſſet antiquitus huĩ libri ꝙ partes diſtributio: moderni añt inuentoꝛes in. ix. partes ipm diuiſerũt quas collationes vocauerunt: q̃ vnaquęq̃ collatio multos in ſe continet titulos. Et in quibuſdam libris plures ſunt tituli in vna ỏllatiõe ꝙ i alijs cum ſint multe cõſtitutiões locales eĩq̃gãtes que hodie locũ nõ videť habere: ꝛ nullã afferũt vtilitatem. vnde deſunt in multis autenticis. ¶ Et ꝑma collatio durat vſq̃ ad tit. de nõ alienan. Secũda vſq̃ ad titulũ de lenonibus. Tertia vſq̃ ad titulũ de nuptijs. Quarta vſq̃ ad titulum de eccleſiaſticis rebus immobi. Quinta vſq̃ ad titu. qui. mo. na. effi. legi. Sexta vſq̃ ad titu. qui. mo. na. effi. ſui. Septima vſq̃ ad titu. neq̃ autẽ quod ex dote. Octaua vſq̃ ad titulũ de here. que ab inteſtato. Nona vſq̃ ad finem libri. Ultimo autẽ loco quia vtile viſum eſt leges nouas Federici et Henrici ꝛ conſuetudines in ſcriptis redactas circa feuda legitime ꝓbatas placuit legitime copulari ꝛ ſub idoneis titulis collocari. vt. ff. de ſta. ho. l. ij. vt oĩa per ordinem euidentioꝛe ꝓſtent intellectũ. vt. C. de nouo codi. compo. l.j. in fi. que decima poteꝛit collatio ſiue compilatio non irrationabiliter nuncupari. Prime collationis cõſtitutio prima eſt de heredibus ꝛ fal. quam conſtitutionẽ ſic forma. quia natura ꝛc.

Collatio prima.

¶ De heredibus ꝛ falcidia: ꝛ ſi heres ſoluere noluerit legata. Rubrica 1

1

Uia natura de-
ꝓperat ſemper nouas edere formas. vt. C. de ve. iure enu. l. ij. ff. ſed q̃. propterea deus de celis imperatoꝛẽ conſtituit in terris: vt leges adaptet ſm nature varietatez. vt ĵ. de fi. inſtru. ĵ. ac multis exiſtẽtibus imꝑtunis ꝓ rebus relictis in vltimis volũtatibus: non tñ ꝓbitis. vt. ĵ. eo. ff. ſemper ꝓeſidit. Juſti. certa lege ꝛ generali ſubuenire ſubiectis: vt non ſpeciale deſiderek reſpõſum: licet ꝛ multis alijs maioꝛibus factis princeps ſit aſſidue occupatus. vt. ĵ. e. ĵ. rñſo. ꝛ. ff. pe. ꝛ ĵ. de ap. ff. ij. Et ideo de heredibus ſcz defuncti voluntatẽ non implẽtibus qualiter puniãtur ponit. Itẽ quia ipſi obedientes digni ſunt ꝓemio vt exhoꝛtatione ꝓemioꝝ efficiãtur boni qui non ſunt: ponit de falcidia quã ſcz habebũt ſi defuncto obediant ꝛ legitimũ inuentariũ faciant. vt. ĵ. eo. ff.

2 hinc nobis. ꝛ. ff. de vi ꝛ vi ar. l.j. circa prin. Videndum eſt ergo qui ſunt illi q̃ poſſunt grauari relictis: ꝛ inꝑtum: et quã penam patiãtur ſi non obtemperent: ꝛ cui dicta pena adiiciatur. ¶ Poteſt autẽ grauari omnis ille qui honoꝛatus eſt aliquo relicto: vel generali: vel ſpeciali: vt teſtamento: vel qualibet vltima voluntate. vt. ĵ. eo. ff. his igitur. ꝛ. ff. his oĩbus. Preterea cui relinquitur ſeruus infra ꝛ rogatur de eo manumittendo grauari non poteſt: nammihil ſibi relictũ videtur niſi poſt tẽpus ſi rogat⁹ de manumittendo: vñ ratione cõmodi medij tꝑis põt grauari. Itẽ ꝛ ſi ipſi ſeruo hoc cõmodũ relinquiť. ſ. libertatis non põt grauari: q̃ vt quis grauetur oꝑtet cõmodũ pecuniariũ ℔e. vt. ff. de leg. j. l. plane. ff. ſi. ꝛ. l. ſe. ꝛ. ff. de le. iij. l. iij. ff. iul. ℔ libertas eſt res inęſtimabilis. vt. ff. de re. iur. l. libertas. Item ab inteſtato decedens poteſt grauare legitimos. vt. ff. de le. iij. l. ſi ita fuero. ¶ Grauantur autẽ dicte perſone diuerſo modo. nam heredes iure veteri non poſſunt ita grauari vt

BIU Cujas

nō retineant falcidiam. vt. ff. ad. l. fal. l. qō de bonis. ℣. j. ℟. ℣. si. Hodie ℈. vt. j. e. ℣. si vō exp: essim. Et de singularib⁹ relictis nihil detrahitur ſm nos: licet alij ℈. quod dic vt diximus. j. eo. ℣. his igitur. ¶ Penam añt patiuntur inobedientes vt si sint amoniti per decretū iudicis ⁊ tardauerint per annū vnū continuum a decretis ipse cō putandum perdāt quicqd habent ex liberalitate testatoris. quod añt ex necessitate habent: vt qz filius habet quartā: vel pater a filio: vel pōnus a liberto: hoc nō possit auferri. vt. j. eo. ℣. si quis añt nō implēs. ⁊ ℣. initiū. ⁊ ℣. non añt. ℈ si est extraneus totū perdit. vt nec̄ occasione falcidie: nec̄ prelegatōis quicq̄ possit retinere. vt. j. eo. ℣. hec quidem oīa. Imo ⁊ fructus medij temporis dicit perdere: cū tanq̄ ab indigno sibi hereditas auferatur. vt. ff. de his q̄. vt indig. l. heres. et. l. eñ. Sed quod dixi eū perdere dico ipso iure. Et similiter q̄ incipit heres esse ipso iure incipit. vt. j. eo. ℣. siquis añt. ⁊ ℣. in oībus. ¶ Hanc añt penaz patiuntur inobedientes: siue sint heredes: siue sint legatarij: siue q̄libet honorat⁹. vt. j. e. ℣. his oīb⁹. ¶ Applicāt hec bona primo substitutis. secūdo coheredibus. et est b etiam de iure cōi. vt. j. eo. ℣. si vō institutio. ⁊ C. de cadu. tol. ℣. in primo. ⁊ ℣. prosecūdo. Tertio ad fideicōmissarios generales. Quarto ad speciales fideicōmissarios et legatarios. ⁊ vltimo ad seruos libertate donatos ſm tamen ordinē nolationis facte a dño. vt. j. eo. ℣. siquis añt. ⁊ ℣. siquidem. ⁊ ℣. si vō nullus. ⁊ ℣. si vero oblataz. Cessantib⁹ his q̄ nolati sunt in testō vocant illi q̄ veniūt ab itestato. vt primo vocet prim⁹. et post p̄mū vocet q̄ post eū est p̄m⁹: b est scōs. post scōm vocet q̄ postea est p̄m⁹: ⁊ sic donec vltim⁹ relict⁹ locū faciat externis alicui⁹ veniētiū. Nā extraneum penitus vocat qui causa libertatis sernāde admittitur: postea etiam fiscum admittimus. vt. j. e. ℣. si vero nullus eorum. ⁊ ℣. inordinatum. ⁊ ℣. si vō oblatā. ⁊ ℣. his oībus. et in 4 insti. de eo cui li. cau. bo. adj. ¶ Circa falcidiam videamus primo quot modis falcidia dicit. Secundo qualiter hic accipitur. Tertio quot sunt necessaria vt locum habeat. Quarto quot casibus cesset. ¶ Hoc ante premisso dic q̄ falcidia est sectio alicuius rei p:o aliqua parte ex eo sic dicta: quia sicut falce frumenta secantur: sic aliquod totum per hanc legem falci. que diminutio interdum est tertia totius: interduz est pl⁹: interdum minus. ⁊ tamen semper dicitur falcidia. sed quidam dicūt q̄ a falcidio consule sic dicitur quem fuisse eius auctorem dicūt: sed meli⁹ consonat suo significato ſm quod prius diximus: cum nomina debeant esse consequētia rebus. vt institu. de do. ℣. est ⁊ aliud. ¶ Dicitur autem[a] falcidia multis modis. vno modo id quod datur heredi vt adeat hereditatem: et hoc dicitur iure institutionis deberi. ⁊ est quarta totius. vt. ff. e. l. j. ⁊ insti. e. ℣. j. Secundo dicitur id quod debetur filiꝫ a parentibus: ⁊ econuerso. Idem est inter fratres turpibus personis beredibus institutis vt. j. e. ℣. j. ⁊ ℣. siquis autez nō. ⁊ C. de inof. testa. l. parentibus. ⁊ l. cū queri

a Dicit añt. Adde q̄d sit falcidia: ⁊ q̄ veniat ei⁹ appellatione. vid⁹ p

tur. ⁊ l. fratres. Et hec est hodie aucta ad trientem pet. ma. ⁊ semissem. vt. j. de trien. ⁊ semiſ. ℣. j. ⁊ ℣. ij. the. i. ru. Tertio dicitur id quod datur heredi instituto ⁊ bzi. l. filij in totum restituere rogato. nam per pegasianū um quē. datur quarta toties quod hodie datur per tre. C. famibellianum. vt. j. e. ℣. ⁊ cui. ⁊ insti. de fideicō. here lie per. ⁊ di. ℣. ij. ⁊ hec dicit quarta trebellianica. ¶ Est ⁊ p sosi. in alia que dat ex ꝓstitutiōe diui pij filio arrogato rubri. ff. in bonis arrogatoris que est quarta oīm bono ad tre. et rum ſm quosdā. sed nos ℈. quod dic vt. j. e. ℣. j. est bona itaq̄. ⁊ insti de adop. ℣. cū añt. ⁊. ff. de adopti. l. Glo. i au. si arrogator. Est ⁊ alia que datur filio naturali ten. vñ si oblato curie: quando pater nō habet filios legitimos: que est nouē vnciarū. vt. j. qui. mo. na. ef. de inof. sui. ℣. siquis autē. ¶ Est ⁊ alia que debetur filio test. naturali tm. ſ. duarum vnciarum ab intestato. vt. j. de triē. ⁊ semiſ. ℣. consideremus. ¶ Est ⁊ alia que debetur cōiugi supstiti in bonis premoriētis. quod dic vt. j. vt liceat matri ⁊ auie. ℣. q̄ vero legem. ¶ Dic añt queri potest an alicui possent plures falcidie competere: vt si filius fuerit heres institutus: ⁊ in totum restituere rogatus: an quartā trebellianicam ⁊ iure nature debitam: alꝫ naturali possit habere. vel si fuerit legatis oneratus: an quartam iure institutionis ⁊ iure nature habeat: vel si fuerit rogatus: an quartam ex constitutione diui pij ⁊ iure nature ⁊ trebellianicam possit petere. ⁊ idem in ſsimilibus queri potest. Et satis puto i oībus casibus huiusmodi vnam quartaz sufficere. vt ar. j. e. ℣. siquis autem. ⁊. ff. de inof. te. l. papi. ℣. peniſi in casu: vt cum rogatus de restituenda hereditate filius institutus sub conditione vel in diem: nam statim pōt retinere debitum bonoꝝ subsidium. ſ. triētem vel semissem. vt. j. de triē. ⁊ semiſ. ℣. j. ⁊. ij. Sed adueniente die pōt habere trebellianicam quartaz. vt. C. ad treb. l. inbem⁹. ¶ Loquitur añt hic de falciadia debita iure institutionis. Idem tamē dici pōt per oīa de trebellianica cum eodem iure sit inducta. vt insti. de fideicō. heredi. ℣. post. qō idez ius statuatur. vt. ff. de ver. obli. l. a titio. in fi. ⁊ ad. l. aquiliā. l. illud. est tamen ℈ ar. C. de ap. l. precipimus. in fi. ⁊ de testa. l. sancimus. Et ad hoc vt habeat locum falcidia iure veteri nō erat necesse aliud q̄ vt relicta excederent dodrantē. vt. ff. ad. l. fal. l. j. primo rñso. ⁊ in insti. eo. ℣. j. iure vero codicis necesse fuit fieri inuētariū: ita q̄ intra. xxx. dies post q̄ pōt adiri hereditas īcipiat ⁊ finiatur infra alios. xl. dies nisi res absint: quo casu vsq̄ ad annuz expectāt. Itē in eius principio debet esse signum crucis ⁊ vnus tabellio qui scribat ⁊ ipsemet heres subscribat. Si añt scribere nescit: tūc alius tabellio apponatur: quo facto heres vtitur falcidia ℈ legatarios ⁊ fideicōmissarios. Itē nō tenet creditoꝝ⁹ ultra vires hereditarias. vt. C. de iure deli. l. ſi. ℣. si naūt dubius. ⁊. ℣. subscriptione. ⁊. ℣. si naut em. ⁊. ℣. ⁊ si prefatam. Hodie vero sunt tria necessaria scilicet primum quod erat iure veteri: vt si res sint distribute: sic q̄ legata excedant dodrantem. scōm q̄ erat iure ēt medio. ſ. q̄ fiat inuētariū. tertio q̄ nō introducāt heredes fictā falcidiā p ea q̄ surripiāt

BIU Cujas

licet olim in duplum tñ punient. vt. C. de iure delib. l. fi. ſ. illo. ꝛ. j. e. ſ. hinc nobis. Nam ꝑuile giū merēt amittere. vt. C. de iude. l. iudeos. Et dicit lex ꝙ amittit licita q̄ vſurpat illicita. vt C. de meta. l. oēs. in fi. Et ad idē. C. de aquedu ctu. l. eos. lib. xj. et li. xij. ꝛ de ero. mili. anno. l. nulli. Et dicit etiam. cap. j. q. xij. Item quartū nouiter hac. l. inductū vt cōuocent legatarij in cōfectone inuētarij. idē in creditoribus dico cū ꝛ eos tangat. vt ar. C. de auc. ſtā. l. fi. in fi. ꝛ ar. optimū ad idē. C. de oī agro deſer. l. q̄cūq; ī fi. li. xj. ꝛ facit etiam. ff. de adoptio. l. nam ita. Dy. Bar. ꝛ. j. vt ſpōſa. lar. ſ. ad hec. ꝛ hoc dic vt. j. eo. ſ hinc nobis. in fi. notauim⁹. Sinaūt adeſſe nō poſſent ꝑpter rationabilē ꝛ neceſſariā cau ſam loco vnius vel pluriū eoꝝ abſentiū tres tē ſtes bone opinionis aduocent ꝙ quos poſſit ve ritas aperiri: qui iurabunt ſe vidiſſe que geſta ſunt: nihilominus et heres iurabit: ꝛ ſerui toꝝ quebunt. vt. j. e. ſ. hīc nobis. ꝛ. ſ. ſi vo abſunt. cum ꝑcedant indicia. ff. de q̄ſtio. l. j. in pr̄. lz con tradicāt. vt. C. de q̄ſtio. l. j. ꝛ. l. fi. ꝛ. C. de iure de li. l. fi. ſ. licēt ia. Sinaūtē nō abſunt iuſta cauſa ſed per cōtumaciam vt qꝝ pñtes vōlunt venire duo teſtes ſufficiunt nihilominus tñ iurabit heres ꝛ toꝝquebuntur ſerui. vt. j. eo. ſ. ſi vero
1 abſunt. ibi. niſi forte pñtes ꝛc. ¶Ceſſat autem falcidia iure veteri in teſtamēto militis. vt. C. de teſta. mili. l. in teſtamēto. ꝛ. ff. eo. l. ſi miles. ꝙ hodie nō credo: cū hec lex ſit generalis in oī perſona et in omni vltima voluītate. vt. ff. e. ſ. quia vo dam⁹. Itē ceſſat falcidia in libertatib⁹. vt. ff. de inof. teſt. l. papinianus. ſ. ſed an liber tates. vt. j. inſti. ad. l. fal. ſ. penul. Item ceſſat ſi heres accōmodauit fidē vt nō capaci reſtitue ret. Item ſi id egit vt itercedat fideicommiſ. vt ff. eo. l. beneficio. ¶Jure iſto nouo autēticoꝝ ceſſat in ſex caſibus ꝑter veteres. ꝑmus caſus eſt ſi nō fiat inuentariū. vt. j. eo. ſ. ſi vero nō fe
a cerit. Itē ſi expreſſe[a] teſtator vetuit hereredē retinere. vt. j. eo. ſ. ſi vo expreſſim. Itē terti⁹ eſt ſi inſolidum cepit ſoluere quibuſdam ſubtili ter defuncti ſubſtantiā cognoſcens. vt. j. eo. ſ. non autē. ſecus ſi errādo in facto. vt. ſ. e. l. erroꝝ. ꝛ. ff. e. l. quod de bonis. ſ. non idcirco. Item ali⁹ quartus caſus eſt ſi ſolidaꝝ aliquā rē dederit legatario cui plures erant relicte. vt. ff. e. l. ſi ex plurib⁹. Item quintus eſt ſi pie cauſe reliquerit. vt. j. de. eccle. titu. ſ. ſi autē heres. licet olim iure veteri aliud eſſet. vt. ff. e. l. j. ſ. ad munici pium. quod hodie quidam dicunt locum habe re: cum diſtinctione tamē. vt in. ſ. illo ſinaūtez heres. Item ſextus caſus eſt ſi hac conditione diniſit heredi aliquid vt non alienetur. nā ceſ ſat in ea re falcidia. vt. j. vt ſpō. largi. ſ. penul. Poteſt et ſeptimus caſus addi. ſi heres ſcri ptus abutitur priuilegio ſuo fictitiam indu cendo falcidiam vt dictum eſt. vt. j. eo. ſ. hinc nobis. ¶Illud notandum eſt ꝙ ex hac cōſtitu tione ſumit⁹ in ꝑma pte auc. que incipit. b̄ ꝑli us. que eſt in. C. de fideicōmiſſis. ſuper. l. vltima. Item ex vltima parte huius cōſtitutiōis ſu mit⁹ qđ eſt i. C. ad. l. fal. autē. ſed cum teſtatoꝝ. quę eſt ſup. l. in teſtamento. in eodem titulo.

a Item ſi a expreſſe. Adde et vide de b̄ p bar. i. l. nemo po teſt. ff. de le. j. et in l. j. ſ. de nic̄. ff. ad tre. ꝛ vbi qꝝ do. Ja ſon.

¶De non eligendo ſcō nubentes. 2

2 Ec cōſtitutio quin ꝙ bꝫ partes. Prim⁹ ſ. eo. ſ. proſperi mus. expedit. Scda in. ſ. hoc au tem. Tertia in. ſ. cū igit. Quar ta in. ſ. aliud vo. Quinta in. ſ. il lud. ſed in rubrica nō fit mentio niſi de tribus. quam. expone vt. j. dixi. Et continua: qꝝ occa ſionem faciendi lex q̄ñ dat motus principi: q̄ñ interpellatio aliorū: q̄ñ vitiū veteris le gis. vt. j. eo. j. rñſo. ꝛ C. de legi. ꝛ cō. l. fi. ꝛ. C. qui po. in pig. ha. l. aſſiduis. in. j. rñſo. idcirco cū q̄ dem mulier viro mortuo duobus filiis relictis maſculis ꝛ feminis ꝛ lucrata ante nuptias do nationē ex pacto cū cauſa mulier rōne propꝛie tatis filio donaſſet ac filio poſtea mortuo: ꝛ ipa ad ſcda vota poſtea conuolante cōtenderet ſe ſuccedere filio in partē equalē altera filia hoc negante: qꝝ ad ſcda vota cōuolauit mater. vt. j. eo. ſ. gregoria. ideo Juſti. hac cōſtitutione tam in predicta electione quā fecit mulier in donā do eligendo filiū aliquē in ſucceſſiōe: ꝛ aliis pꝛe uidere vult. vt. j. eo. ſ. hec nos. In pr̄a ergo pꝛe dic ꝙ aut mulier mortuo marito ad ſcda vo ta nō conuolat qđ eſt beatū. vt. j. de nup. ſ. ſo luto. Et tunc facto pacto de lucrāda ante nu ptias donatiōe in plena ꝓprietate mulier poſ ſidebit. Et idem ecōtra in viro ſeruari dz circa dotem quā fit ex pacto lucratus: ſi ſcdam vxoꝛē nō accepit. Si vero quis eoꝝ ſuperꝫtes cōuo lauit ad vota ſcda: dotis ꝛ ante nup. donatio nem lucra ꝛ etiā oīa alia lucra a pꝛioꝛe coniuge lata rōne pꝛopꝛietatis perdit vſumfructū ſo la re manēte. vt. j. eo. ſ. proſperim⁹. ꝛ. j. de nup. ſ. ſi vero expectet. Et qꝝ pōt eē ſpes filiis pꝛio ris matrimonij de hoc lucro nō permittitur ali cui parentū eligere vnū filioꝝ cui donet: cum oēs ꝑpter ſcōm matrimoniū iniuriā patiunt. vt. j. eo. ſ. proſperimus. ꝛ ſ. añ nuptias. ¶Et de alienatiōe dicas: qꝝ non ſolū in filiū pꝛohi betur in pꝛeiudiciū aliorum: ſz etiā in exneos. ꝛ ſi fiat ꝛ tranſitus fiat ad ſcda vota erit aliena tio in ſuſpenſo: vt ſi oēs filij pꝛemoriant ſit fir ma. ſ. in tātū inquantū erit pactū in caſu filio rum non exiſtentiū. Nam forte in tertiā erit fi liis exiſtentibus: ſz nō exiſtentibus in dimidiā erat. Et ſic pꝛo dimidia erit firma: alꝫ ſi vnus etiā ſupererit in totū erit infirma. vt. ſ. eo. ſ. hec añt. ſed hodie qđ eſt mirabile etiā vno pꝛe moriēte poterit cōfirmari alienatū qualiter. vt dices. j. de nuptiis. ſ. q̄ñ infirmus. ¶In tertia pte. ſ. ſi ſuccedak filiis. dic ꝙ ſi faciūt teſtamētū inſtituti ſuccedunt. ſiue mater ſiue q̄cūq; ſit: vt tñ in teſtando caueat ne eos ꝓtereat quos lex ꝓcipit inſtitui. Nā ſernak querela. vt. j. eo. ſ. cū igit. in pr̄in. ꝛ. ſ. ti. j. ſ. j. Si vero inteſtatus: filius decedit ſi ſunt filij ſuccedūt taz veteri q̄ no uo iure. vt. j. de here. ab inte. in pr̄in. ꝛ. j. e. ſ. cū igitur. ꝛ. j. de here. ab inte. ſ. j. eis añt non relictis ſuccedit mater vna cū fratribus defuncti in viriles; licet olim aliter cum ſoꝛoꝛibus. vt. j.

BIU Cujas

de nup.l.z qñ.z.j.eo.ſ.ſi añt non habuerit .et inſti.ad tertul.ſ.pe.ſucced et dico vndecūq; habuerit filius mortuus bona exceptis ante nuptias donationib⁹.Jn quibus dicas vt dixim⁹ ſ.Et hoc ſiné nubat mulier ſiue non.vt probat hic.j.e.ſ.cū igitur. vſq; ad.ſ.aliud.Hodie vero ſit triplex genus bonorū.Nam in donatiõe ante nuptias ſeruatur.vt ðz.j.e.ſ.ante nuptiali. Jn bonis aliis ſubdiſtinguimus.nã in his q̄ p prie filij⁹ queſiuit hñt locum p̃dicta.Jn his añt q̄ a patre peruenerũt non hñt niſi vſumfructũ matres in ſua virili.vt.j.eo . de nuptijs.ſ.hic nos.Jn quarta parte dicas q̄ cũ mater cõuolat ad ſcda vota:z retinet vſumfructũ in donatione ante nuptias quã ex pacto lucrata ẽ electio erat olim penes ſe habere prebita cautione filijs de reddẽdo an vellet tertiaz centeſime vſurarũ percipere p:o fructib⁹ dona.apud filios remanente.vt.C.de ſecũ.nup.l.hac edictali. ſ.his illud.hodie vero hec eadẽ ſeruantur:niſi tunc qñ ſubſtantia viri nõ eſt poſſibilis dare aurum vel aliã imobilem rem.q̄ dic vt.j.eo.ſ.aliud.Jn vltima parte dicit q̄ lucrũ datur ꝓpter nuptias in donatiõe mulieri:ita demũ datur ſi mulier dotẽ contentã dederit:alꝫ nũq; niſi obtulerit.vt plene dices.j.eo.ſ.ſi.z.j.vt exacti.in ſtan.do.ſ.ſi.¶Jn ſumma notandũ eſt q̄ ex hac cõſti.j.eo.ſ.hec añt . ſumit⁹ q̄ eſt.C.de ſecun. nup.ſup.l.femine.in ſi.auk.ſed z ſiquis . Jtẽ ex eo q̄ eſt.j.eo.ſ.aliud vero . ſumitur q̄ eſt.C. de ſecun.nup.ſuper.l.hac edictali.ſ.his illud. auten.ſ.ſi aurum. Jtẽ ex eo q̄ eſt.j.eo.ſ.ſi.ſumitur q̄ eſt.C.de pac.conuen.ſuper.l.ex morte.auten.que nihil ex dote.

¶Ut determinat⁹ ſit numerus clericorũ. 3

QVia nihil q̄ eſt imenſum eſt bonũ.vt.j.de referenda.ſ.ſi.idcirco nimium magnum numerum clericorũ qui erat in eccleſijs cõſtantinopolitanis z adiacentib⁹ hac cõſtitutione cohartat: nõ vt qui ſunt remoueant:ſz donec in antiquũ numerũ redeant nullus eligak.vt.j.eo.in pri. et.ſ.ſancimus.Non em̃ opz ad menſuram expenſarũ querere poſſeſſionẽ:ſed ex poſſeſſionibus q̄ ſunt expenſas metiri.vt.j.eo.ſ.inueſtigantes.in ſi.ſ.marie in eccleſijs quas diligere debem⁹ vt noſtras alias.vt.j.eo.ſ.in ſi.Differẽtiam añt inter hãc cõſtitutionem z illã.i.de mẽſura ordinans.ibi dices ¶Jtẽ inter hanc z illã qño oporteat.ſ.ſed nec offenſas.dicas q̄ illa generalis eſt de omnibus eccleſijs vbiq; terrarum.Jn ſumma ex hac nihil eſt in C.

¶De fideiuſſoribus:z mandatoribus:z ſponſoribus. 4

SEmiſ origo huius cõſtitutionis ex materia cuiuſdã antique legis de qua ẽ mẽtio in principio cõſtitutionis. Videndũ eſt ergo q̄s ſit fideiuſſor: vel mãdator:vel ſponſor.Jtem qualr obligenk iure veteri:vel nouo: vel i perſonalibus actionibus:vel realibus. Eſt añt fideiuſſor quicũq; pro alio fidem ſuã obligat.dictus ex eo q̄ alterius iuſſu obligek.vnde z mãdator: z expromiſſor fideiuſſores ſunt z cõſtitutor.nam iuſſu alterius qñq; obligantur.ſpaliter añt ðz fideiuſſor qui fidẽ ſuam aſtringit:alio remanẽte in obligatione.z ita hic accipik.z precedit z ſequik obligationẽ.vt in inſti.eo.ſ.fideiuſſor.Mandator ſemper p̃cedit niſi in caſu.vt.ff.de mãda.l. ſi vero nõ remunerandi.ſ.ſi poſt creditã. Spõſor idẽ eſt q̄ conſtitutor ſm Mar.vel ðz ſponſor q̄ pro alio ſine mãdato interceſſit qui z ipe hz actionem mãdati.vt.ff.man.l.ſi vero nõ remunerandi.ſ.ſi paſſus.Obligank añt fideiuſſores ſiue vnus ſine plures oẽs inſolidũ:ſicut ipſe reus pro quo intercedunt etiã ſi nõ ſit actũ. vt inſti.eo.ſ.ſi plures.nec corrigitur hoc p inferiorẽ auk. de duobus reis. Nã aliud eſt in duobus reis q̄ niſi agatur expreſſe inſolidũ nõ tenentur.hz quidã dicant predictã legem inſti.eorrigi p predictam auk.Jn conuentione añt fideiuſſorum quedã iura conſiderank habito inter ſe reſpectu qñ plures ſunt adhibito reſpectu ad reum.Nã inter ſe hz inſolidũ teneantur z cõueniantur tñ cõuentus opponit exceptionem epiſtole diui adriani. circa q̄d diſtingue aut certum eſt q̄ oẽs ſint ſoluẽdo:aut certũ eſt q̄ nullus:aut dubiũ eſt.Jn prio caſu oppo.exceptio. Jn ſcõo non:ſz oneratur cõuentus ex eo q̄ ceteri nõ ſunt ſoluendo.vt inſti.eo.ſ.ſed z ſi dubitetur audiẽ conuentus ſi velit cauere vt ſuo periculo cõueniatur qui ðz non ſoluẽdo.vt.C. eo.l.ſi dubitek.in prin.Et hñt hoc beneficiũ ſi non inficienk.Nã inficiantibus nõ eſt auxilium dandũ.vt.j.eo.ſ.j.Jtẽ ſunt hec vera ſi actor nõ diuidat actionẽ ſuam nõ ita ſi eligat.vt.C.eo. l.liberũ.z.l.reos.habito reſpectu ad reũ conſiderank iura vetuſtiſſima:z media:z nouiſſima. vetuſtiſſima in quadã lege antiqua quã nõ habemus ſcriptã z vſu neſcimus quẽadmodũ nõ approbatã ſed neceſſariã.ſ.p indicia apparet q̄ duo dixit.vnum male.vnde ðz erat quedã eius pars olim nõ diſcreta.vt.j.eo.j.rñſo.aliud bñ. vnde ðz antiqua ſiquidẽ lex valeat.vt.j.e.ſ.antiqua.bñ dixit in eo q̄ pñte vtroq; dixit primo reum conueniendũ male fecit:ex eo q̄ abſente reo ſtatim fideiuſſorem cõuenire volebat.nec erat aliqd remediũ pro pñte fideiuſſore datũ. ſed pla.de hac materia prius tetigit.ſ.qñ reo abſente fideiuſſori pñti detur tps.vt.j.eo.ſ.ſi vero fideiuſ.z.ff.eo.l.ſiquis teſtamẽto ſ.ſi.in re medio cauere vt ſit i electiõe creditoris quẽ prio conueniat.vt.C.eo.l.nõ recte.z.l.iure noſtro.z.l.ſi alie. Nã iure nouiſſimo cauetur vt ſi ambo pñtes ſunt prio reus poſtea fideiuſſor ſit conueniendus . Et ſi ſatiſſecerit reus nihil erit in eẽnco vel in fideiuſſore ſi nõ ingẽtũ exigi non põt intãtũ fideiuſſor cõuenitur. Si añt abſit reus fideiuſſor vero adſit:acerbũ eſt fideiuſſorẽ non poſſe cõueniri:ſed nec etiã ſtatim cõuenietur. Hz ſi fideiuſſor reũ conuentũ dicit probet eũ iudex.i.experiak an verũ dicat.z det

3

BIU Cujas

tps viginti milium diurnoꝝ sicut sit in iudicijs: lz in ōctibus sit eius arbitrio. ꝛ hz tūc multa cōsiderare q̄ dicunt. ff. de ver. ob. l. ꝯtinuus. §. cū ita. ꝛ. ff. siquis cau. l. j. ꝛ insti. de excu. tu. §. q̄ aūt. Et si infra tps venerit bñ est: nec cōuenitur interim fideiussor si nō venerit. satisfaciet fideiussor: cessis tñ actionibus incōtinenti vel ante vel etiā post. hec actio i solutiōe quā fecit fideiussor. vt. ff. de solu. l. modestinus. Et q̄ dicit actionibus est intelligendū ꝛ de psonalibus et realibus. vt. ff. de fideiuss. l paulus. Et probātur hec. j. eo. § j. ꝛ. ij. Et lz videat loqui in ōctu mutui ꝛ in auro tñ. Idē tñ est ꝛ in alio mutuo et in oī alio ōctu. vt. j. eo. §. ꝛ absolute. De qua aūt pñtia vl absentia loquat hec cōstitutio. queritur circa literā cū multiplr dicat absentia. vt his legibus dr. ff. de ver. sig. l. absentē. C. de prescrip. lon. tem. l. fi. ꝛ. ff. de procu. l. q̄. ff. de dam. infec. l. iij. §. abesse. ꝛ j. de testi. §. ꝛ hoc vo. ¶ Scdo querit si aliqs constituit se principalē: nunquid poterit prio cōueniri? quidā dicūt q̄ sic. lz nos ō distingue an moneatur pria obligatio quo casu verus est q̄ dicūt alias contra. nā non considero aliud: nisi q: prio alio interuenerit. vnde nihil valet se constituere principalē: nisi etiā renuncietur huic legi. Sicut ergo vel fideiussor habeat bñficium ita ꝛ hic cū fit eadem rō. vt. C. de cōsti. pe. l. fi. ꝛ. ff. de ver. ob. l. a titio. in fi. primi ſrñsi. ꝛ. §. ti. iij. §. fi. ¶ Tertio querit an possit huius cōstitutionis bñficio renunciari? rñdeo sic. vt. C. de pac. l. siquis in cōscribendo. ¶ Quarto querit cū duo rei videant fideiubere adinuicē. vt. j. de duob. reis. in prin. an vnusquisq; mittet creditorem ad aliū. ꝛ sic deludetur? ꝛ rñdeo q̄ nō: q: sic actor suū non cōsequeretur. ¶ Quinto etiā circa litterāz querit. si creditor hz pignus a debitore an possit fideiussor ē pmere? rñdeo sic. vt. ff. eo. l. inter eos. §. creditor. Sed videt correcta ex eo q̄ dicit hic littera. Si vero nō valuerit ꝛc. Et hec est mens hūius cōstitutionis. Sed nō est: q: est intelligendū cōmodius. Nam creditor lz possit vēdere pignus cuz multis tñ difficultatibus vendit maxime p. l. iustiniani. vt. C. de iure do. impe. l. fi. habeꝫ etiam rō in exercendis realibus actionibus ō reū vel fideiussorem. Si ꝛ fideiussor aliq̄d de suo obligauit. Nā si debitor res obligatas possidet: electio ē creditoris realē vel psonalē actionē intentare etiā veteri ꝛ nouo iure. vt. C. ō ac. ꝛ ob. l. aduersus. ꝛ de pigno. l. psecutiōe. ꝛ de distrac. pig. l. hypothecis. ꝛ j. eo. §. ō principales. Si aūt alie nauit tunc oēs personales intentande sunt et aduersus debitorē ꝛ aduersus fideiussorē. vt. j. eo. §. sed neq;. nec est hoc correctū per inferiorem cōstitutionem de litig. §. ad hoc. lz quidaz dicant q: ꝛ ubi intentate erāt personales actiones vel erāt adhuc res penes debitorē: lz venderit psonalibus deficientibus inopia forte fideiussoris ꝛ rei: etiā si ab alio res obligate detineantur. tñ vendicant si nec res predicte sufficiant agit ō res obligatas fideiussorū. vt. j. e. §. lz neq;. Et hoc in ōctu mutui ꝛ in ōctu venditionis vbi cōfirmator sine secundus auctor; accipitur pro euictiōe. vt. ff. de euicti. l. illud. Nā tunc prius aduersus venditorē. scdo aduersus confirmatorē. tertio aduersus exēneum detentatorem. Et quarto aduersus res agit fideiussoris. vt. j. eo §. non solū. ꝛ §. eadē. ¶ Sequit de solutionib⁹ in hunc modū. quam solutionē tenetur admittere creditor: ꝛ si nō receperit qualiter sit ō eū procedendū. loquunt aūt de creditore generalr ꝑm antiquas leges. vt. ff. si cerpe. l. j. ꝛ. ff. de ver. sig. l. creditores. ꝛ. j. eo §. ꝛ absolute. Et q̄ iure cōi liberatio cōtingit solutione eius q̄ debetur: vel etiā alio volente tñ creditore. vt. ff. si cer. pe. l. ij. §. appellaꝫ. ꝛ. C. de sol. l. iuris manifesti. ꝛ insti. qui. mo. tol. ob. in pri. Sed hoc ius cōe multis casibus infringit qui his legibus cōtinentur. vt. ff. de le. j. l. si dom⁹. §. qui cōfitetur. ꝛ. ff. de re iudi. l. si miles. §. j. ꝛ j. de aliena. ꝛ emphi. §. si vero ꝑm predictū. ꝛ. C. de dona. l. siquis argentū. in prin. Idē est in rei vendi. q̄n iuraꝫ in litem quasi possessor dolo desiit possidere. Nā res petitur: lz estimatio prestatur. vt. ff. de rei ven. l. q̄ restituere iussus. et casu pñtis consti. si debitor nō hz auruz q̄ reddat vel alꝫ res mobiles. nā daret de eis prius vt in nouellis. ti. eo. dr. ꝛ. j. eo. §. q̄ aūt. Et habita diligēti extimatione: ita q̄ nō sit damnuz creditoris. vt. C. de dona. l. siquis argentū. §. j. et. ff. de solu. l. paulus. Nā aut inuenit emptorē p se aut per creditorē quo casu cogit vendere cū cautela iudicis arbitrio pstanda ne nimium grauet nec nimium exoneretur. q̄ est spāle ō ius cōe. s. vt quis cogaꝫ vendere sicut in cōi seruo manumisso ab aliquo dnorum. vt. C. de cōi seruo manu. l. hz sic. ff. de religio. l. siquis. ꝛ. j. eo. §. itaq; creditor. Si aūt nō inuenit emptorē forte creditore terrente volētes adire emptores dabit de imobilibus creditori etiā inuito cum cautela pignoris si pōt vel fideiussoris: vl si nō pōt iuratorie cautionis: nā dz cauere prout melius pōt. Item dz esse hec res de melioribus rebus debitoris. lz aliud in ecclesia debitrice: q: ibi fauor est vt mediocres res. vel ꝛ hic pcios⁹ metallū fuit mutatū. vnde si recipitur pcios⁹ res: nō est mirū. nam aurū preciosissimū est: et post hoc argentū. vt. j. de ali. emphi. §. q̄ autem. ꝛ. j. c. §. q̄ aūt. ꝛ. j. de consulibus. §. hoc ita. ibi argentū vero ꝛc. Quid ergo si nō aurum purum lz ere contaminatū fuerit: vel nullo mō sit ibi aurum? dicunt quidā q̄ nō compellitur creditor accipere. j. de alie. ꝛ emphi. §. quod autez prebetur. Sed cum creditor tñ non posset sibi nisi partes debitorū satisfacere satis videtur semp idem. vt. j. e. §. q̄ aūt. in fi. Et q̄ dicit in predicta aut. fauore ecclesie sit dictū. ¶ Est autem hec constitutio generalis: q: oēs qui alienas obligationes suscipiunt cōprehendit cuz in oibus sit ratio eadem. vt dictū est. Et etiam

BIU Cujas

generalis: q; in ol terra locum hz. vt. j. eo. ſ. ſi. In argẽtarijs ſeruatur tñ modernus ordo. vt j. eo. ſ. argentariorũ. Idem etiã in nummularijs cũ ſimiles ſint. vt. ff. de edẽ. l. quedã. ſ. nummularios. nam oẽs publica auctoritate inſtituebantur. vt. ff. de edẽ. l. argentarius. ſ. j. ſi ergo hz argentarius pecuniã vel argentũ meum et creditori meo ſpõdeat non nouandi aĩo poterit creditor eligere vt poterat olim. vt. C. eo. l. nõ recte. Et hoc eſt qõd dicit modernus ordo. nã de antiquo nõ dicit: q; nõ diceret modernus de quo dicebak in. l. antiqua. Itẽ nec de nouiſſimo huius cõſtitutionis: q; male diceret iurantibus. dicit ergo de medio. Et hoc propter vtilitatem vt quilibet ſecure deponat. alij appellant modernũ ordinẽ qui datur hac cõſtitutione. ſ. j. ſ. ſic referk. ſ. iſte ad primã partem titu li. ¶ Illud in ſumma nota q; ex hoc corpore huius cõſti. tres autentice colliguntur q̃ in. C. ponuntur. pria colligitur. j. eo. ſ. j. ꝛ. h. ꝛ. ſ. ſimiliter. que ponik in. C. de fideiuſ. ſup. l. non recte. que incipit. preſente tñ vtroq; ꝛ corrigit. l. illã ꝛ oẽs alias, tractantes idẽ. Scda autentica colligitur. j. eo. ſ. ſz neq; ꝛ. ſ. ꝫ principales. ꝛ. ſ. et non ſolũ. ꝛ. ſ. eadẽ. que ponitur in. C. de acti. et ob. ſup. l. ſi. que incipit. immo a debito cadit ꝛc. Eſt alia q̃ eſt in. C. de pig. ſup. l. perſecutione. ꝛ ſic ille ꝛ ſimiles leges corriguntur p hanc autẽticam. ꝛ ideo bis ponik in. C. q; primo confuſe dixerat: ſz poſtea apertius dixit. Tertia ſumik j. eo. ſ. qõd añt. que ponik in. C. de ſolu. ſup. l. manifeſti. q̃ non corrigit ex toto: ſz caſualiter: hoc eſt qñ talis caſus ĩueniretur. ꝛ q; nõ poſſit reddere aurum quod accepit que incipit. hoc niſi ꝛc. alꝫ eſt poſita ſuper. l. eum a quo. eo. titu.

¶ De monachis Rubrica. ℈

Dicta ſunt quedam de epis. ẽ. yt deter. ſit nũcle. ſ. cũ vero. ꝛ quedã de alijs clericis. Unde de monachis: q; ꝛ ip ſi clerici ſunt: qñq; videndus eſt. vt. j. eo. ſ. j. in fi. Uel aliter. dictũ eſt in quibuſdam cõſtitutionibus quas nõ habem⁹ de epis ꝛc. nunc videndũ eſt de monachis. de quib⁹ conſtitutionibus forte habetur mẽtio. ẽ. vt deter. ſit nu. cle. in prin. ꝛ ita intelligik. j. eo. ſ. j. in fi.

I Uidendũ eſt ergo vnde dicak monachus. Scdo qualiter monaſteriũ conſtituak. Item qualr abbas: ꝛ qualr monachi ordinenk: ꝛ ordinati, qualiter viuãt: vltimo de effectu monachationis: ꝛ ꝫtum ad deũ: ꝛ ꝫtum ad hoĩes. ¶ Dicitur añt[a] monachus a monos qõd eſt vn⁹ ꝛ achos triſtis: q; ſolus ꝛ triſtis dz eſſe ꝫtũ ad mundũ. qõd colligitur in. C. de epiſ. ꝛ cle. l. decernim⁹. Idem etiam dicik monaſteriũ quaſi ſoli ſtantes ibi ſint. ¶ Fiat añt monaſterium epi auctoritate qui dz facere fundamentũ ad celũ expanſis manibus et oratorijs deo porrectis. fingere etiã dz ſignum adorãde crucis. vt j. eo. ſ. illud. ꝛ. j. de ec cle. ti. ſ. ſiquis añt. ꝛ etiã facere dz proceſſionẽ et alimenta conſtituere his qui deputank ibi: aliter factus monaſterium dr ſpelunca. vt. j. vt ter eos. nullus fabricet oratoriũ do. in pri. ꝛ. ſ. h. ¶ Ab vide Ab. bas añt ordinatur ab epo p hanc cõſtitutionẽ ꝛ ibi mo ſz per inferiorẽ de ſanctiſſimis epis corrigitur. der. in. c. nã monachi eligunt ꝛ epi cõfirmant. ſemp tñ or cãm que. b dinatur melior: non q̃ ſenior[b] eſt. Nã non ẽ hic de indi. honorãda vetuſtas ſz alꝫ honoretur. vt. j. eo. ſ. Ain au. ordinationẽ. ꝛ. j. de ſan. epi. ſ. iubemus. ꝛ. ff. de tem ap. iure imu. l. ſemp. ꝛ. C. de poſtu. l. prouidẽdũ. In pellatio. ordinatiõe monachi talis modus ſeruak: q; dz ne cleri. eẽ imbutus decore ſacrorũ eloquiorum: non tñ corũ con exigo q; ſummus ſit theologus: ſz q; in fide nõ tineatur erret. Et q; litteras ſciat vt ſit monachus cleri mõachi. cus: alꝫ eẽt monachus ſz non clericus. vt. C. de vide in. l. epi. ꝛ cle. l. generaliter. ꝛ. j. eo. ſ. j. alꝫ nõ eſſet di generali gnus tanta mutatiõe. vnde poſſet queri an ca ter. C. de pitis diminutionẽ patiak: ſz rñde q; ſic cũ ſta epi. ꝛ cle. tum mutet. vt. ff. de cap. di. l. j. ꝛ inſti. eo. in pri. que ẽ ca. Et ex eo qõd dictũ eſt queritur an actiões in eũ nonizata reſtituank vel in ſuum caput denk quib⁹ prius ĩ. c. genetenebatur? rñdeo ĩ caput. i. in monaſteriũ dan ralr. vbi tur. vt. ff. de capi. di. l. tutelas. ſ. iniuriarũ. q; j. etiã p ar dante deq; apud quos oporteat cãm dicere mochi. xvj. nachos dicem⁹. His habitis ſi notus eſt laicus q. j. vel clericus ſtatim põt imponi tõſura cũ coro na ꝛ cucula dari: ſi incertũ per triẽniũ expecta b nõ ã ſe tur anteq; ſupradicta ei ĩponantur. ſz interim mor. Ad tondetur tanq; clericus. i. eccleſie cõuerſus. et de q; pul ſemp interrogatur ab abbate ꝛ monachis vt. di cre dr in citur in nouellis. que cauſe ĩpulerunt eum ad c. quisq; hanc cõpunctionem: ꝛ vtrũ ſit ſeruus vel liber. cũ ſequẽ. elapſo triẽnio fit monachus: ꝛ ſic liber ſi erat di. lxxxvj ſeruus: quaſi a deo manumiſſus. Si añt intra ibi. nõ ertermini aduenerit aliquis dicẽs ſuum ſeruz go proꝫ vel colonũ vel aſcriptitium: ꝛ forte ob conſciẽ pter detiam delicti alicuiꝫ: vel vt fugeret cultură ter crepitas re intraſſe: ꝛ probet. hic redditur ei cũ rebus ſi etatẽ vel ſunt in monaſterio: dummõ iuret abbati vel ip ſenectuſi ſeruo. vel ipſonaliter q; nõ malefaciet ei, p tem ſz p pter fugam. Si añt non probet elapſo triẽnio pter ſcie efficitur monachus. ſz ſi poſt triennĩũ venerit: tiã ꝓbydr ſeruo nõ auditur: ſed de rebus audik. reſti- teri no tuuntur eĩ. prisco dño. Sed ſi fugeret de mo- minank. naſterio dño redditur etiã poſt triennĩũ cũ rebus. Sed in libero aliud eſt. nã apud monaſterium remanet: cui non debeat ſibi prodeſſe delictum ſuũ. vt. j. eo. ſ. huic igik. vſq; ad. ſ. cogitandum. ꝛ. ſ. ſiquis añt ſemel. ꝛ. j. de ſan. epi. ſ. ſiquis autẽ ad monaſticã. Sed ſi primo fuerat curalis redditur curie. vt. j. eo. ſ. ſi vero relinquens monaſteriũ ad quendam. ſi autẽ aufu- c Habtgit ad aliud monaſteriũ abbas ad quem fugit tant añt. non dz eum retinere: alꝫ recipere. Errouea eſt An añt linanq; vita talis monaſtica: ꝛ nulli tollerantie ceat moproxima: ꝛ res prio monaſterio competunt. vt nacho ha j. eo. ſ. ſi vero relinquens. ꝛ j. de ſan. epiſ. ſ. ſi bere lomonachus. ꝛ hoc ſm legem Sed ſm canones cũ ĩ diuerautem ſi laicus ignotus eſt: per triennium ſi ſis monaclericus. ſi laicus notus per biennium: ſi cle- ſterijs. vi ricus notus per annum expectatur ꝛ ſtat in de in. c. vel c probatione. ¶ Habitant autem monachi om- ti. de renes ſimul vna vel pluribus domibus ꝛ come- lig. do dendo ꝛ iacendo; quilibet tamen in ſua ſtra- mi.

a Dicik añt. Adde vñ dicatur monachy: ꝛ qui dicãtur monachi: et q; frẽs: ꝛ q; ſit differẽtia ĩ

BIU Cujas

tura: nisi vel propter infirmitatem: velquia velit effici anachorita hebraice: latine extraneus vel heremita: vel esicaustra grece: quod latine dicitur quiescens. s. propter infirmitatē quibus casibus permittitur al's non: sed alter reddit sibi testimonium honestatis. Item masculi cum feminis esse nō debent: sed iuuenes cum senibus. est em senectutis cōuersatio optima iuuentutis educatio. vt. j. eo. s. cogitandū. t. j. de san. epis. s. in omnibus autem monachi.

1 ¶Effectus aūt monachationis ꝯtum ad eum magnus est: siue cum masculis sit: siue femina: siue liber: siue seruus: quia omnib⁹ diuina gratia predicat: detergitur omnis ei⁹ humana macula. s. peccati: t purus declaratur. licet em humana natura labatur facile ad delicta: tamen purgantur per monachationem: nō tamen de macula infamie hec credo. vel nota ꝑpter quaz poterat quis exheredari: sicut econtra nō efficitur aliquis ingratus p monachationem. vt. j. eo. j. rñso. t. s. si vero. circa fi. et. C. de epi. t cle. l. fi. s. hec. t. j. de san. epi. s. interdicim⁹. Circa mūdum est effectus: quia dominium amittit rerum suarū: nec est earum dñs vllo modo post ingressum: tamen potest disponere inter alios nō in se: vt aliquid sibi retinere liceat: postꝯ erit monachus vsufructus vel ꝓprietatis nomine sm Jo. t est intelligendum de ingressu quando seculo abrenunciauit: nō si ingressus fuit tm̄ aliquis vt adoret: vel vt sū ibi in probatiōe aliud de eo qui ingreditur capellam vel plebez: qz ꝑ pria retinere potest: vt est presbyter vel diaconus. ¶Idē dico in cōuerso: nisi specialiter renūciauerit sm Azonem. inter filios autez si disposuerit prius bñ est si habent quartā hodie per inferiorē constitutionē tertiam vl' semissem sm numerum liberorum: al's supplet etiam factus monachus. Et si nihil reliquit nihilominus habeat hanc tertiā a patre monacho dandam etiā statim: licet nō sit mortu⁹ vere pr̄ adhuc: sed tm̄ ad mundum ꝓmortuus est: t ne filij interim fame perirēt. vt. j. e. s. illud. t. s. si vo filios. t. s. si aūt. t. j. de san. epi. s. si qua mulier. ¶Utruz aūt sit b̄ testamentū vel nō. j. de san. epi. dicemus. ¶Item si vxorem dimiserit: qđ potest facere sm legem: ola seruātur mulieri: ac si esset mortu⁹ t in dote t in donatione ꝓpter nuptias. Scōm cano. tm̄

a nō lz si cognouit[a] eam carnal'r: nisi illa voueat castitatē. al's sic vt. j. e. s. si vo vxorē. t. j. d nup. s. distrahunt. Est ali⁹ effect⁹: qz lz de tali ordie q̄s al's nō possit accipere vxorē: vt qz lector tm̄ vel cāt̄or est nō pōt hr̄e: et si ꝑfecerit repellit ab oi clero. vt. j. e. s. sicḡs aūt. ¶Est hec ꝓstitutio gñalis masculos t femlas cōprehendēs: sz tm̄ circa ordinationē alia in prima cōstitutiōe dicūtur j. s. q̄ta. cū olim̄ ꝓdictis gḡa dei. vt. j. e. s. h. t. s. q̄cūq. t tuenk eam canonici iudices t ciuiles iudices. vt. j. eo. s fi. ¶Illud in summa nota q̄ ex hac ꝓstitutiōe. j. e. s. illō. sumit illa breuis aut. que est in. C. de sacrosan. eccle. sup. l. gñali. q̄ incipit. ingressi. vñ corrigitur. l. illa que cōcedebat monachis facere testamentuz vl' codicillos. Et si qua alia inuenitur que illud dicat.

a Licet si cognouit. adde t vide de hoc in. c. j. et. ij. et ibi Abb. t pleni⁹ in. c. ex publico. de ꝓuer. coniug.

¶Quomodo oporteat epos t ceteros clericos ad ordinationē perduci. 6

2 Alia dictū est de monachis ex quibus plerūq epi scopi ordinātur. vt. j. eo. s. igitur ordinādus. Jdeo hunc titulū ponit. Videndū ergo est qualiter eps eligat': t electus quid facere debeat: postea de alijs clericis eodē ordine. Tertio de monachabus t eodē ordine. Quarto de expēsis ecclesiarum. Et in primis. s. vñ dicatur eps. Et quidem ab epi⁹ qđ est supra t scopiū qđ est intēdere: qz habet intēdere super populo suo. Jn ordinatione autē epi quedā considerātur in persona eligentiū q̄ dicuntur. j. de san. epi. in prin. et quedā in persona electi q̄ t hic t ibi dicūtur. Considerātur em. vj. primo vt eius vita sit irreprehensibilis et in bonis testimoniū habeatur et sacerdotiū dicens. Scdo qđ non sit officialis vel curialis nisi ex nouella etate sm qđ iam dictum est in greca cōstitutiōe: t qđ fuerit in monasterio cōuersatus qđ tps dico. xv. annoz̄ esse per constitutionē. j. de san. epi. in prin. Sz de illa non fit mētio: cum ista fuerit ante illam: t tunc quartā partem dare curie: t tres sibi retinere dz. sed hodie est ecōtra qz quartā sibi: tres curie dare debet. vt. j. e. s. sancimus. t in. s. t in officio. t. j. de san. episco. s. j. t. s. sz nec curialē. Tertiū est necessariū in psona electi: qđ non sit laicus immo cleric⁹ vere nō ficticie: nec em sufficit simulatū clericatus honorē habuisse. vt. j. de san. epis. in prin. t. j. e. s. cum ex idiota. Sed per inferiorē constitutionē de sanctissimis epi. laicus pōt esse. vt. j. e. de san. epi. s. j. Quarto vt nō habeat vxorem vel filios legitimos vel non legitimos: vel si habuerit vxorē habuerit eam virginem al's ipse: t qui eum ordinat fortis ab episcopatu erit hanc. l. offendens. vt. j. e. s. et nec vxorem. t. s. sed nec ineruditꝰ. ibi. decetero autem ꝛc. Quinto qđ non precio vel precibus ordinetur. solum em dei cultū respicere debet. Et licet in nullo alio deficit hoc tm̄ impedit satis. vñ t ipse et q̄ eum ordinat ab eparu al's ab executione repelluntur t pecunia vel res date sancte ecclesie cui facta fuit iniuria ꝯtū in ipso fuit querūtur. Si aūt laicus sit q̄ accipit dignitatem si quā habet vel ob hoc vel al's acquisitā amittit: t dati duplum reddit ecclesie: ille autē qui ordinatur simoniace non solum eparu carebit: sed etiam ipse si quā ordinationē habebat amittit: vel sacerdotiū fortan vel diaconat⁹. vt j. eo. s. sed nec pecunijs. t. s. et hanc. t. s. illud quoq. Sexto qz candore sacroz̄ eloquioz̄ debet eē imbut⁹ q̄ vel in scholis vel in monasterio didicisse dz: qñ forte laicus erat pri⁹: t p sex mēses ibi steterit vxoꝝ tm̄ nō coherēs: vt duabus nostris cōstitutionib⁹ grecis dictū est. ¶Itē septimū qđ nullus ꝓstradicat al's dz ordinator ab stinere: t si nō abstinuerit foras ab eparu etiaz ipse repellit: t reus erit deo: q̄ q̄rit oīm t sacerdotum suoz̄ maxīe puritatē. sz si accusator probatus fuerit calūniator: ꝙ est eo qđ nō ꝓbauit

b Et qui dem ab epi. Adde tex. in c. qui epa tum desiderat. viij q. j.

BIU Cujas

fm Jo. segregatur a sancta cõione. sicut em̃ bonam gloriã in eo qui ordinandus est querimus ita calũniam accusatoris punimus. Et tñc ille inculpabilis apparẽs incurret ad ordinationẽ nec videtur incurrere. i. valde vel nimiũ currere ad viam impunitã. i. bonam. Et ideo non punĩ dam. vt. j. eo. ſ. siquis autẽ talis. t. ſ. si tñ is. et ſ. si vero nemo. Q2 vero pauci inueniũtur q̃ habeant supradicta nisi monachi: igitur de monachis: maxime vel de alijs clericis cõpetentibus. dicit tñ est ordinãdus q̃ cõfiteatur predicta coram populo se habere et se obseruaturũ fm qđ homini possibile est: habebit em̃ postea t dei timorẽ t hoim al's t corã hoibus rubore: al's non erit eps. vt. j. e. ſ. igitur. t. ſ. opz. ¶Electꝰ autẽ debet esse in ecclesia nec circũlustrare vltra annum debet vel sua causa vel ecclesie allegata: talia em̃ dicta audiri nõ opz: sed citatur a suo maiore legitimis clamatiõibus: t si nonvenerit deponetur t alius substituet al's surrogatur magis obediẽs. esset em̃ iniquũ sic cõsumi bona ecclesie cũ multitudine q̃ semp sequitur epm. Excusatur añt eps propter jussionẽ imperatoris. Item pape. Itẽ ratione necessitatis: ſz tunc nõ fine litteris sui metropolitani veniat cõtinenti bus necessitatẽ ꝓsente cius t prius ad patriarcham: postea ad imperiũ veniat qñ erit in ciuitate constãtinopolitana: his duobus casibꝰ exceptis debet per ypocrisariũ vel yconomũ litigare. Et primo corã iudice suo archiepo t postea ad imperiũ vel papã: vt in laicis cõtingit. vt j. eo. ſ. t illud. t. ſ. nõ aliter. t. j. de mã. prin. ſ. de inde. Itẽ est officiũ eiꝰ t cuiuslibet clerici: vt nõ dimittat suum ordinẽ: al's officio t bñficio priuatur. vt. j. eo. ſ. semel. Sunt t alia officia epi q̃ dicemus. j. de san. epis. ¶Sequit̃ de ordinatiõe aliorũ clericorũ videre: t vt breuiter loquar q̃ in ordinatiõe epi. s̃. dicta sunt: eadẽ hic t fere seruantur. vt. j. e. ſ. hec de deo. t. ſ. nec fere. Jdeo dixi q: sunt quidã clerici q̃ possint habere vxores: vt q̃ sunt in minoribus ordinibꝰ vnum tñ. Nam si plures non poterit maiorẽ gradũ ordinis ascendere. vt. j. eo. ſ. nec. Itẽ t in alijs differt eps ab alijs clericis. vt dicemus. j. de san. epis. ¶Officiũ autẽ clericorũ est vt caste viuant: nihil em̃ sic in sacris ordinibꝰ diligimus ꝙtum caste viuentes: vt sit hoc fundamentũ officij eorum al's repellitur a clero. vt. j. eo. ſ. nec. Sola enim castitas et honestas possibilis est alias hominũ deo presentare. vt. j de lenonibꝰ. ſ. sancimus igitur habent t alios effectus quos. j. dicemus de sanctiſ. epis. ¶Sequitur de diaconissis. i. monachabus qualiter ordinentur. Et cuius debent esse etatis quinquaginta annorum al's sanguis saltaret. vt s̃. de non eligendo. ſ. cum igitur. ibi. si vero non valuerit ꝛc. Et si contingat minorez forte ordinari maiorem tamen xl. annorũ. vt. j. eo. de san. epis. ſ. diaconissaz. debet secrete stare in alio monasterio. Item illa que ordinatur debet esse virgo. vel tñ vnum virum habuisse. Tertio non debet esse aliquo modo reprehensibilis cum debeat sacris ministrare: hec denũciant ei quando ordinatur coram alijs diaconissis: vt t deum et hoies timeat. vt j. eo. ſ. quanta. ¶Officiũ eius erit honeste vine re: nec cum hoibus stare debet: nisi sit frater vel pater de quibus nihil fedus naturale sceni cogitare permittit. vt de eꝓo dicitur. vt. j. e. ſ. volumus. t. C. de epis. t cle. l. cum qui. aliter punitur ad mortẽ t ille et illa. Nam hoc olim fiebat in antiquis virginibus t substantia earum confiscabi. ur. vt. j. e. ſ. volumꝰ. licet in monacho relinquatur primo monasterio. vt. s̃. de mona. ſ. si vero relinquens. Sed ibi in deum tantũ peccauit hic t in. l. cõmisit. ¶Sequitur de expẽsis ecclesiarũ. Et quidem in ecclesia constãtinopolitana quid iuris sit. dictum est. s̃. vt determinatus sit numerus clericorũ. Sed de alijs dicitur hic: quia siquidem edificator constituit numerũ ille seruetur t non excedatur. Et si excessit nullus ordinetur q̃diu redeamus ad numerũ constitutum. Si autẽ hoc nõ fecit. i. nõ cõstituit numerum ecclesiẽ edificator sine alimentator sine maior ciuitatis in ecclesia: debent curare epi et archiepiscopi vt non vltra modũ fiant expense ne incidant in periculum ecclesie. vt. j. eo. ſ. sed nec effusas. Hec constitutio cum sit generalis et pro vtilitate publicarum ecclesiarũ inducta. vt. j. eo. vt liceat matri et auie. ſ. qui vero. dat cuilibet licentiam accusandi: vel presidi vel imperio: quod semper est. vt. j. e. ſ. qui igitur. t. ſ. pe. t vlti. Et de ea nihil est in. C.

Collatio secunda.

¶De non alienandis aut permutãdis rebus ecclesiasticis: aut specialẽ hypo. dan.

Circa istũ titulum t rubricam t ea q̃ leg tradunt. q: videt esse circa res ecclesie circa quas potestatem nõ hz imperator: nec pot statuere circa eas anvalent ista cõstitutio. vide late g Abb. Feli. t modernos ecclesia sacre marie de consti.

1 Quoniã prouidimus sanctis ecclesijs circa officium clericorũ. vt. s̃. titu. j. prouideamus etiaz circa res earũ. vel aliter. q: est nostri propositi confusa declarare t imperfecta facere perfecta. vt s̃. de non eligẽ. in prin. Faciam⁹ ergo hic circa res ecclesiarũ: licet em̃ de hac materia plures sint constitutiones: hic tñ oes renouat t emendat priores. s. nõ posteriores: t qđ deest adhicit. Et qđ superfluũ est abscidit. vt. j. eo. j. respõso.

3 Unde videndũ est qualiter prohibeatur earum alienatio veteri vel medio vel nouo iure. Et in quibus casibus cõcedatur. Item penas faciẽtium contra hoc. Quarto de scõa parte rubrice scilz aut specialẽ hypo. dando: qđ est repetendũ in littera: t de non ꝛc. Nam hunc modũ dicendi seruat hec cõstitutio. Et qđ iure retustissimo poterat alienare ecclesia: sicut quilibet priuatus cum nõ inueniatur prohibitũ: sed postea superuenit lex leonis. in. C. de sacro san. eccle. l. iubemus. que prohibuit alienationẽ in constantinopolitana ciuitate tantũ t in maiori ecclesia: et bene in venditione fuit locuta: vt in verbis venditionis omnẽ cõtineat alienationez. vt. j eo. ſ. quia vero leonis. t. ff. de statu. lib. l. statuliberi. ſ quintus. in fine. vnde de iure colonario nihil dixit. Est enim ius colonariũ adinuentũ nostris legibus t aliorũ iuribus consultorũ inco-

BIU Cujas

gnitum: ⁊ in fraudē legis leonis inductum: vt puta siquis accipiat ab ecclesia rem que valet vj. centum pro. c. vel maiori vel minori precio: ⁊ cōsueuit reddere pensionē soldoꝝ. x. nunc aūt constituat. vj. soldorum se soluturum. Et iste q̄ sic accepit grece paricos latine pariator: a pariare quod est soluere dicit. vt. j. eo. ſ. lex. ⁊. ff. de sta. lib. l. antepe. ſ. fi. ¶Item de emphiteosi nihil dixit leo. vñ presidentes rebus ecclesie maximam partem pensionis remittunt in emphiteosim dantes. Sed Justinianus in quadā greca constitutione dixit ꝙ possit fieri in personaꝫ accipientis et duorum successorum: ⁊ fieret diminutio pensionis ad plus q̄ in sextam partez que de pensione consueuit accipi. sed Anastasi⁹ aliter distinxit circa hunc primum articulum: vt si fieret scriptura interueniente imperpetuum al's vsq; ad vitam percipientis fiat: que lex nec vtilis est nec bona. ipsa enī rei principia perimens: quod facimus prohibendo emphiteosim perpetuam fieri: nequaq̄ de diuisione vel distinctione indigemus. vt. j. eo. ſ. dudum. ⁊. ſ. anastasius. ⁊ ſ. si minus. in fi. Item de pignore nihil dixit leo. vt. j. eo. ſ. qz vero leonis. al's aūt phibuit leo alienationem īmobilium et quasi: vt mancipiuꝫ rustici. quod pars soli est. vt. ff. de diuer. ⁊ temp. prescri. l. lōge. ⁊. C. de agri. ⁊ cēsi. l. fi. Et ciuiles ānonas siue partem. i. redditus quos percepit ecclesia a publico vel aliunde. vt C. de sa. san. eccle. l. priui lexia. ⁊. l. iubemus. in prin. ⁊ interminatur. i. interdicendo minatur emptori restitutionem rei cum fructibus: ⁊ precium nō habebit: qz ꝺfactum est. ⁊ ideo pro infecto haberi debet q̄tum est de iure: licet q̄tum ad factum impossibile sit. vt. j. de equa. do. ſ. qz igit. ⁊. j. eo. ſ. vlt. Iconomo etiam pena imponit dignitatis: siue alienauit: siue vidit alium alienantem: nec ꝺ dixit: sed degenerauit: quia cum esset liber tāq̄ seruus timuit prohibere: ⁊ multomagis si consensit. Item in omni dāno ex hoc ecclesie illato ⁊ in lucris ad eū peruētis. Tabellionem etiā punit ⁊ iudicem: sed in casu permittit. vt. j. e. ſ. yconomum. ⁊. ſ. ad hoc. ⁊. ſ. ipsos. ⁊ ſ. hoc igitur. Post leonē superuenit anastasius qui idem dixit sed magis generaliter. Nam cōstitutionem in greco fecit que comprehendit etiā loca foras ecclesie constantinopolitane posita sub ea tamen constituta: que ⁊ ipsa minus hz. i. imperfectione: qm̄ cum ad curam esset inducta aliud curauit: aliud incuratū reliquit. vt. j. e. ſ. fi. ⁊. ſ. pe. in prin. ¶Est quoq; certum ius nouissimum: vt quod dixit leo locare: hoc sit generale in omni terra que imperio gubernat ⁊ in omni loco religioso: siue sit enodochium. i. locus vbi peregrini suscipiuntur: vt hospitale sancti Johānis. siue berthochium. i. locus in quo pauperes ⁊ infirmi homines pascuntur: siue noiocomium in quo egroti curant: siue orphanotrophium vbi orphani orbati vtroq; parēte pascūtur: siue gerotrophium siue gerothoconiū vbi pauperes ⁊ ꝓpter senectutem infirmi curant siue vbi infantes alūtur. sic enī hec verba exponuntur in nouellis. Nō aūt refert vtrū hec sint immobilia reedificata vel ruinosa vel etiam iacent in pauimēto. s. sine aliqua materia. vt. j. eo. ſ. nos igit. ⁊. ſ. quod aūt dictū est. ¶Item ꝓhibetur spālis hypotheca que nō pcul ab alienatione cōsistit ⁊ ꝓpetua emphiteo. vt. j. e. ſ. alienationis. quod est secus ꝙ inferiorem cōstitutionē his duobus casibus. vt. j. de aliena. et emphi. ſ. licentiam. ⁊. ſ. hoc insuper. Itē ꝓhibetur alienatio vel obligatio: multomagis ipsius monasteriū: vel ecclesie vbi sacre orationes cantantur ne redeat in antiquum statum ⁊ secularem vsuz. Et sicut directa ꝓhibetur alienatio: ita et per obliquum. s. ne qua. feu. ca. i. sterilis possessio detur ecclesie cū vl' tributis grauata. Et si forte ob hoc aliq̄d ecclesie datū est auri: cū aliter nō reciperet talē possessionem: nā pro p̄teritis etiam tributis tenetur ecclesia. vt. ff. de publica. l. imperatores. hec lucro cedit ecclesie j. eo. ſ. qz vero cognouimus. ⁊. ſ. sic aūt. ⁊. j. de alie. ⁊ emphi. ſ. sed q̄uis auferri. Et habet tantam efficaciam hec prohibitio vt nō sit licitum triphū. i. scriptnrā imperialē impetrare vel impetratā ꝓferre: in qua cōtineatur ꝙ yconomus possit vel debeat aliq̄d alienare: al's īminet dictatori pena. i. questori centū librarum auri et iudici similis: ⁊ tabellio legi leonis succumbat. epi nō tenentur suscipere: īmo sacerdotio cadent si susceperint al's debēt. Oportet enī que cōiter ⁊ gñaliter in oīm persona sanciunt: vt est hec cōstitutio potius valere q̄ ea que student agi ad corruptionē cōmuniuꝫ legum. Ea ergo dentur in emphiteosim que plato placent: nō que laico p rescriptū: vel p dignitatē: vel per potentiā. vt. j. e. ſ. qz vero verisimile. Fiunt aūt exceptiones ab hac ꝺstitutiōe: que eā ꝺfirmatur in eos remanet. sed in eo qđ excipit perdit officiū suū. vt. j. e. ſ. vt aūt lex. ⁊. ff. de re. iu. l. j. Et in primis sinimus imperio licere pcipere: a setis locis si qua cōmoditas est publice vtilitatis rē īmobilem: dūmodo eque bonā rē cōpēset ecclesie ꝙ audacter facere debet: cum deus plurima sibi dederit habere. vñ ⁊ in īmensum pōt donare etiā sine īsinuatione: licet al's īmensitas reprobet. ⁊ lz al's donatio vltra ānḡētos soldos nō valeat nec punient prelati: vl' iudices: vl' tabelliones ex tali ꝺctu cū parū discrepet sacerdotiū ab impio. ¶Habēt enī vnū principiū. vt. j. e. ſ. si min⁹. ⁊. C. de bona. l. pe. l fi. ⁊. ſ. vt deter. sit nu. cle. in pri. ⁊. ſ. quō opor. epi. in pri. Differūt tñ qñq; qz res fisci mobilis nō pōt vsucapi: ſz eccl'ie sic. vt insti. de vsucap. ſ. res fisci. ⁊. j. hec ꝺstitutio īnouat cōstitu. ¶Secūda exceptio fit in emphiteosi tpali quā fecit eccl'ia que est spēs alienationis: circa quā breuiter dicas ꝙ bicipiti⁹ fit mentio in hac ꝺstitutione: ꝙ nō possit fieri p petua emphiteosis: qđ est in plurib⁹ locis sem per corrigit. vt. j. de aliena. ⁊. emphi. ſ. licentiā. ⁊. ſ. si vo quedā. vl' qđ ibi dicit. ꝑpetuā fieri posse. expone sm hāc legē primā vsq; in tertiā generationē: vel q̄diu pēsio vl' redditꝰ prestetur. vt insti. locati. ſ. adeo. sit ergo hec emphiteosis i psona accipiētis ⁊ duoꝝ suoꝝ heredū tñ etiā si nō dicat: nō aūt exneoꝝ: ⁊ in viroꝝ vxore si hoc

dicatur.vt.ĩ.co.ſ.emphiteoſim. licet leo nulla lege ſub nulla diminutione fieri diſpoſuit qui nihil dixit. Et licet Juſtinianus fecerat de hoc cõſtitutionẽ grecam.de qua eſt mentio.ĩ.eo.ſ. dudum.hic tamen oĩa innouat.vnde diſtingue aut res que datur in emphiteoſim eſt talis pẽ ſionis ſicut erat tũc:qñ ad eccleſiã peruenit vel parum deterioris forte: aut maioris: aut fere nullius per cladẽ: aut nõ peruenit clades:ſed rei natura: aut penitus nullius. Primo caſu habita relatione ad tps quãdo ad eccleſiã peruenit fit diminutio in ſertã partẽ quã concedimus.i.remittimus imputandã.i.cõputãdã cũ ſcrupuloſitate.i.cũ dãnis que occaſione ſterilitatis poſſent cõtingere. vt.ĩ.e.ſ. qz vo leonĩ. t.ff.de loca.t conduc.l.ex conducto.ſ.ſuus. In ſcõo vo caſu nõ puto q fiat relatio ad tempus qñ ad eccleſiã peruenit:ſed magis ad preſens. argu.l.q fauore.C.de legi. In tertio ſubdiſtingue: aut emphiteota vult ſoluere ſtatim: quo caſu fit diminutio in tertia parte ab eo qõ poterat accipi ante ruinã t adiectionis que fit ex reedificatione ſoluit medietas. vt.ĩ.de alie.t emphi.ſ.ſi vero quedã. aut refecta re demũ:et tũc nulla fit diminutio. ſed accipiat emphiteota cõſtante pẽſione in tota.ſine vlla diminutione:aut diuertat t locabitur.vt.ĩ.eo. ſ. ſi vo minui. habita extimatione per architectos.i. principes magiſtroz tectoz. vt.ĩ.e.ſ. qõ autẽ. In quarto caſu.ſ.cũ res eſt preciosa t parue pẽſionis fit extimatio ꝓprietatis:t q̃tũ facit viceſima pars precij tantũ ſoluatur noĩe penſionis.vt.ĩ.e.ſ.ſi vo alicuius.vbi aũt nullos reditus habet res facit prelatus ꝓut melius poteſt: forte nũmo vno.vt.ĩ. de alie.t emphi.ſ.i. ibi.ſi vo nullos ꝛc.Sic facta emphiteoſi omnia pacta ſeruãda ſunt dũmodo nõ ſint cõtra legẽ: vt ſi fiat pactũ qõ etiã tertio t quarto heredi def. nã hoc nihil aliud eſſet q̃ per reuolutionẽ facere perpetuã emphiteoſim. vt.ĩ.eo.ſ. neq illud.t inſti.loca ſ.adeo. Soluat ergo emphi. cũ canonẽ ſm pacta:al's poſt biẽniũ repellitur ſicut colonus. vt.ff.loca.l.cũ dñs. Sed emphiteota priuati per triẽniũ expectat.vt.C.de iure emphi.l.ij.ſ.i.t ſic res rẽdicatur:nec opponitur aliquid de meliorationibus: ſed ſoluet pẽſionẽ totius tpis.ſ.preteriti ſm Jo. qz contractus valuit: al's etiam futuri.vt.ĩ.e.ſ.ſcire aũt. t.ĩ. de alie.t emphi.ſ.ſi vero quis.excipitur etiã tertio qõ excipit leo. vt.ĩ.eo.ſ. ſiquis autẽ voluerit.. Quarto excipitur: qz cum alia eccleſia recte ꝓmutat. vt ĩ.cõſti.que ex aſcrip. ſ.ſi. Quinto quia alienat ſuperflua vaſa in redẽptione captiuoz:vbi ale hominũ.i.alata coꝛpoꝛa liberãtur.vt.ĩ.co.ſ.hiſdẽ.in ſi. Sexto excipitur ꝓpter debitum:vt ĩ.de alie.t emphi.ſ. hoc etiã inſuper. quedã tamẽ etiã his caſibus non poſſent alienari. vt.ĩ.e.ſ.qz vero frequẽter. t.ĩ.de alie. t emphi.ſ.ea. t ſ. quoniã. t.ſ. ſanctiſſimas. t.ſ.yconomos. t.ĩ.de eccle. titu. ſ. iubemus. ¶Sequitur de penis. t q̃ ſaluis penis leonis imponitur pena emptoꝛi amiſſionis rei; et preciũ non recuperat ab eccleſia: donatarius illã patitur nouitatẽ quã eccleſie voluit facere permutatoꝛ. t qõ dedit amittit. t qõ ſeparauit non acquiſiuit creditoꝛ qui ſpeciale pignus accepit pecuniã perdit et pignus non habet:ſed generalis hypotheca permittitur emphiteota contra legẽ accipiens: t cadet et totius penſionẽ temporis ſoluet. t imponũtur hic pro immobilibus t quaſi t etiã pro quibuſdã mobilibus:vt pro ſacris vaſis contra noſtrã legẽ in.C.de ſa.ſan.ec.l.ſancimus.poſitaz. t ꝓbatur hec.ĩ.e.ſ.quia vero leonis.vſq ad.ſ. quia vero veriſimile. Sed his caſibus agit contra prelatũ qñ ꝓpriũ habet. vnde ſi proprium nõ habet dicũt quidã q cognati ſoluent.alij q hec cõſtitutio loquitur de his qui fuerũt ante cõſtitutionẽ illã de monachis.vt.ſ.de mona.ſ. illud. t.ĩ.hec cõſtitutio inter nos ꝓbamus tertiã.ſ.qõ nondum inter filios diſpoſuerit. vnde etiã creditoꝛibus debeat ꝓuidere. De ſcõa parte rubꝛice vnũ nota. q vbicũq fit mẽtio huius cõſtitutionis:vt ſpãlis hypotheca fieri nõ poſſit hoc totum coꝛrigit ſi eccleſia indigeat: al's nõ coꝛrigitur.vt.ĩ.de alie.t emphi.ſ. hoc etiã. ¶In ſumma no. q ex hac cõſtitutiõe.ĩ.e.ſ.nos igitur ſumitur parũ ex illa; autẽ.hoc ius poꝛrectũ ꝛc.ſ.tm̃ hoc ius poꝛrectũ eſt ad oẽm locũ venerabilẽ oñeq collegiũ. Itẽ.ĩ e.ſ.ſi minus. colligunt ſequẽtia.ſ.q actio pia conſtituit.t reliqua illius autentice ſumũtur.ĩ. de alie.t emphi.t nõ coꝛrigitur.l.leonis:ſed ampliat. Item ex eo qõ eſt.ĩ.eo.ſ.quia vero leonis.t.ſ. ſi vero minimis.t.ſ.ſi vero alicuius.ſumit illa autenti.q incipit. ſed t permutare. t hec addit.l. leonis. Itẽ ex eo qõ eſt.ĩ.eo.ſumitur illa autenti. q incipit. perpetua quoq ꝛc. ab inde ſolito reditu ꝛc.vſq ad illud verbũ.ea tm̃ ꝛc.qõ ſumit ĩ.eo.ſ.quia vero veriſimile.ibi.his ſolis ꝛc. Itẽ ex eo quod eſt.ĩ.e.ſ.ſcire autẽ poteſt. ſumi illa autenti. que incipit. qui rem huiuſmodi. licet idem ſit.ĩ.de alie.emphi.ſ. ſi vero quis.et iſte addunt legi leonis:cũ leo nihil dixerat de his. vt.ĩ.eo.ſ.quia vero leonis. Itẽ ex eo qõ eſt.ĩ.e. ſ.ſi quis autem.poteſt ſumi autenti. q incipit. hec vſus preſtatio licz. t.ĩ. de alie.t emphi.ſ.t hec vero iubemus.eadẽ poſſet ſumi. Itez ex eo quod eſt.ĩ.eo.ſ.quia vero leonis.vſq ad.ſ.hec omnia.ſumitur auten.illa que incipit.multo magis licet.t.ĩ.de alie.et emphi..ſ.quoniam. hec poſſet ſumi. Item ex eo. quod eſt.ĩ.eo.ſ.ſicut autem.ſumitur autẽ. illa que incipit. ſic vt alienatio.t addunt omnes nec coꝛrigunt.t ponuntur ſuper.l.iubemus nulli C.de ſa.ſan.ec.

¶Ut iudices ſine quoquo ſuffragio fiant. 2

Alia ſuperiori

ſtõne ꝓuidimus de rebꝰ eccleſiarũ nũc ꝓuideamꝰ ꝓuinatim circa res earuz. qõ nullo alio fieri põt mõ melius q̃vt iudices.i.ꝓſides gẽtiũ fiãt ſine quoquo ſuffragio. i. ſine aliquo dato noĩe ſuffragij. vt.ĩ.eo.ſ.i.t.ſ.cogi

1 tatio.in ꝓin. Videndũ eſt ergo q̃liter olim t ho

BIU Cujas

die eligank:et qđ sit officiū electi. Tertio de ꝑmiſs et penis bñ et male gerentium:alꝫ agentium. Quarto que sit vtilitas constitutionis.

¶Et in ꝑmis sciendum est hāc cōstitutionē loqui de oībus iudicibus siue ꝓcōsul sit alicui⁹ ꝓuincie:siue vicarius:siue comes oriētis: siue cōrectores in italia. vt.j.eo.ſ.hec oīa. et.ff.de offi.ꝓſi.l.j.t.l.ex oībus.t.j.in cōstitutione proxima. Eligebatur aūt iudex ante hanc cōstitutionē:aliquo dato ꝓncipio glorioſiſſimis ꝓfectis et alijs ꝓcinium prestantibus in hoc ex qua actione multa insurgunt mala. Multipli cantur enim datores.vnde t recolligāt a collatoribus.i.ab his qui conferunt fisco tributa t sentētias et delicta vēdere et auaritia que est radix oīum maloꝝ insurgūt:nec ꝑt coherceri vt desināt talia facere:vel ab imperatore,vel a ꝓfectis cum hāc opponāt exceptionē ꝙ oportet eos recipere quod eis dederūt.et probantur hec plene.j.eo.ſ.j.et.ſ.hanc certe. vsq; ad hec omnia.et.ſ.itaq; deo.in fi. vnde cogitatio nobis facta est:vt procurem⁹ eos vti puris manib⁹:licet immodicus.i.magnus quęstus fisco auferaſ nō valēti a iudice more solito recipere tamē collatores erūt diuites t soluūt tributa que alꝫ soluere nō valerēt.vnde t implū t fisc⁹ abundabit.Et plurima rerū erit vbertas.vt.j. eo.ſ.cogitatio.t.ſ.j.in fi.t.ſ.itaq;.in fi.eligitur ergo hodie sine oī datione nisi a lege ꝑmittaſ.vt.j.eo.ſ.hec oīa.t.j.in cōstitutione ꝓxima. Item debet eligi qui sciat tributa fiscalia. et qui sit oportunus ad hoc per experientiam. vt.j.eo.ſ.eos.ibidē.ideoq; licebit ꝛc.et ar.j.de rese.in fi. Item eligiſ cozā imperatore vel alijs ꝑstito iuramēto qđ nihil dedit ꝓ hac administratione.vt.j.ſ.sic igiſ.et plenius dk.j. iusiurandū qđ ꝓsta.ab his. Item debet ꝑstare cautionē de culpabili exactione tributoꝝ:et licet noīe cautionis simpliciter cautio intelligatur alꝫ cōtineaſ:tamē fideiussoriam hic intelligo. vt.C.de verb.sig.l. sancimus.t. ff.ad municip. l.ordine.ſ.j. t.l.libertus.ſ.fi. t hoc qñ ꝑs est qui eligitur. Qñ aūt absens est ꝑdicta fient coram eo loci vbi est electus.vt.j.e.iusiurandū. ſ.tua quippe. ¶Officiū aūt electi est vt fiscalia diligēter exigat q̄ libenter soluere debent collatores cōmilitares expēse quas fecit ipērator multe sunt:vt terram imperij conseruet. Item bonus debet esse bonis:t peruersus puer sis:et per se t ꝑ suos cōsiliarios.Nā turpi⁹ esset in aliū peccare ꝙ in seipsum.vt.j.eo.ſ.eos. et.ſ.oportet.t.ff.de insa.l.athletas.ſ. pomponius t.l.imperator.t.j.iusiurandum. quod ꝓsta. ab his. Item officiū eius est vt cognoscat de causis omnibus ciuilibus et criminalibus. vt siquis iudex emanauerit ab aula causa cognoscendi de aliqua causa nō dz ꝑmittere ꝓsse noīe sportulaꝝ aliq̄d plus accipere q̄ greca cōstitutione cōcessum est.Nec eñ fit mētio de ea q̄ est.j.de iudi.ſ.ne autē.alꝫ est suo periculo.t ꝑt ꝓsides referre ipērio directo vel ad altos a q̄bus sunt missi:vel ipemet cognoscere:nec ei⁹ supcilium timeat.vt.j.eo.ſ.nolumus.nec occasione militie vel alterius priuilegij poterit q̄s effugere talem iudicē:alꝫ milites nolentes et militia cadunt et emolumenta.vnde cum sufficiat prouincie nec mitterentur ad eum latronum insectatores:vel violentiaꝝ inhibitores: alꝫ missi capiunt et in carcerē deducunt:t imperio nūcianť:nec summo supplicio afficiātur. vnde spāle est hic vt nō iudicet ꝑsēs. vt.j.eo.ſ. ꝙ autē.t.ſ.interdicimus. Si autē bene administrauerit habebit testimoniū bonum:et ideo et ipatori erit cōmendandus.t si aliquis falso sibi opponere vellet ☞cidek. Item prouincialis cum omni fauore eū ad suam ꝓuinciam reducere debent.vt.j.eo.ſ.eos.ibi.quis eñ ꝛc.t ſ.illud valet.vsq; illuc.oportet autē ꝛc. Econtra si male fecit vel ante administrationez vel postea'forte aliquid dando pro earis qui accepit in quadruplū tenek et indignationē habet et cingulum amittit. Idē in officialibus suis si ipsi acceperūt.vt.j.eo.ſ sic igitur.ibi.sciat eñ tua celsitudo ꝛc.ille aūt qui dedit vel ꝓuincialib⁹ extorsit.hic eñ duo paria sunt:t ⁊ fiscatio nē et verbera patiť.Et hic siue durante administratione accuseť per primates prouincie siue per episcopoꝝ delicta eoꝝ ipērio nota faciētes:siue etiā post depositā administrationē.debet eñ et post per quinquagita dies in ciuitate mozari.vt in antiqs dz.l.di.Et si prius effugerit vilissimū tenek mācipiū et tanq̄ fur in q̄drupluz tenek ep̄o sine scriptis cognoscente sicut et alꝫ in casib⁹ contingit. vt.j.vt clerici.appprios epis.ſ.j.t.j.de mā.prin.ſ.sit tibi quoq; cōtra regulā.vt.C.de sen.ex peri.re.l.j.et quicūq; eū accusat i.xxx.dieb⁹ dz ꝓsicere accusationē vl actionē qđ est spāle ⁊tra,l. pperādū.C.de iudi.t.C.vt ītra cer.tem.cri.q.l.fi.C.vt oēs tazci.q̄ cri.l.j.t.j.eo.ſ.siquis autē.t.ſ. necessitatē.t.C.ad.l.iuliā repe.l.j.vbi autē durāte administratione recessit post satisfactionē quā facit prouincialibus maiestatis sustinebit penas. vt.j.de administratoribus.ſ.siquis. et est speciale.vt quando male tractat prouinciam etiaz si habet merū imperiū vt possit conueniri:alꝫ cōtra.vt.ff.de in ius voc.l.ij.si autem esset minor bene posset conueniri. vt.ff.de iniur.l. nec magistratib⁹.vtilitas autē cōstitutionis est vt faciat homines in proꝑis habitationib⁹ stare et non peregrinis astringi.Et ideo hymnos deo canimus.vt.j.e.ſ.illud.in fi.t.ſ.itaq; deo. et.j.ti.j.in prin. ¶In summa notandum est ꝙ ex hac constitutione nihil est in.C.

¶Scriptum exemplar. 3

1

Hec constitutio determinat quātum possit dare quilibet iudex. Si autem vltra dederit cadit in penam quadrupli.vt.j.eo.in prin.t in fi.t.ſ.ti. j.ſ.siquis autē. ¶In summa notatur qđ ex hac constitutione nihil est in.C.

¶Scriptum exemplar. 4

BIU Cujas

Superior cōstitutio fuit missa ad alios prefectos: hec ad prefectū illici cū quibusdā adiectionib⁹. et ponit quasdam rōnes quas posuit. s. vt iu. sine quoquo suff. j. eo. ¶ In summa notandum est ꝙ ex hac nihil est in. C.

¶ Iusiurandum quod prestatur ab his. Rubrica. 5

2 Quia supra constitutū est: vt iu. sine quoquo suf. fiant. hic igit semiplene dicit de iuramēto qđ facit imperator prouincie fector: nō plene hac cōstitutione dicit. circa quas tria nota. substātiā sacramēti: ⁊ articulos: ⁊ pena nō seruātis iusiurādum. ¶ Fit aūt p. d. nr̄m ihesum xp̄m: ⁊ p beatā virginē: p qđ iudeos repellimus q̄ nō credūt xp̄m venisse in virginē: ⁊ per. iiij. euangelia a. iiij. euangelistis facta. s. Johannes. Lucas. Marcus ⁊ Matheus. Ex quibus. s. oīa in ecclesijs cantant. Itē in manibus tenere debet: lz aļs p̄ntia sufficit. vt. j. eo. j. respōso. ⁊. C. de iudi. l. rem nō nouā. et. ff. de iure iur. l. iij. ī fi. Cōtinet aūt ī isto sacramēto ꝙ germ anū. i. fraternū ⁊ fidele seruitiū exhibebit imperatori ⁊ auguste. Item oīa sine dolo ⁊ arte. i. deceptione faciet. vnde cato. Sic ars deludit arte. Item ꝙ est communicator sancte ecclesie. Item ꝙ non aduersabitur ei vel alium aduersari patietur. quod notabile est. vt hereticī de ciuitatibus p potestatē expellant. Itez ꝙ nihil dabit vel dedit occasione cingulī: sed si scalibus sumptibus contētus erit. Item ꝙ exiget tributa fiscalia. Itē ꝙ equius existet in oībus causis oīa faciet p̄m qđ ei visum fuerit iustum. qđ intelligo p̄m legē. licet Irnerius itellexerit hoc tm̄ in defensore ciuitatis. vt. j. de defen. ci. ff. iusiurandū. qđ etiā pbatur p lām illā nondū aūt imposuit p̄m legē ⁊ oēm ⁊c. Et in nouellis dicitur. ⁊ sic est generale ī quolibet administratore vt p̄m legē faciat. vt. j. e. ff. pe. ⁊. j. de iudi. ff. oīs autē iudex. item ⁊ ꝙ cōsiliarium bonum sibi assumat. ⁊ pbanē hec oīa. j. eo. ff. vsqz ad. ff. fi. ⁊. s. vt iu. sine quoquo suf. ff. sic igitur. ⁊. ff. eos. ⁊. C. ad. l. iul. repe. l. vlt. ¶ Pena autem nō seruātis est: vt adeo in terribili iudicio puniat: ⁊ sic cū iuda in inferno. vt sicut ille ꝓpter pditionē pditus fuit sic ⁊ iste similis erit. Giezi seruo Naamā prefectus qui cum venisset Benedal leprosus vt liberaretur p intercessionez eius ad dōm et ei. xl. onera camelor auri et argenti portaret propter liberationē non accepit: sed eum gratis liberauit. Tandem cum recederet seruus Giezi cucurrit post eum ignorāte dño suo: ⁊ dixit. porta dño meo duo mutatoria vestimetorū. ꝙ cum sciuit dñs leprā illi⁹ liberati in istū ꝓpter cupiditatē toto tempore sue vite posuit. ⁊ sic erit de hoc iudice: si ꝛ̄uenerit. Item est in tremore Cayn q̄ ex quo interfecit fratrē suū Abel semp tremuit. Item indignationē lz imperatoris. vt. j. e. ff. fi. ⁊. s. vt iu. sine quoquo suf. ff. necessitatē. ¶ In summa notandū ē ꝙ ex hac ꝓstitutione. j. eo. ff. ⁊ equi⁹. sumitur qđ est ī. C. de iudi. sup. l. illa. rē nō nouā. i ꝓma ꝓte auk. que incipit. hodie iuratur.

¶ Ut ecclesia romana centum annor gaudeat ꝓuileglo. Rubrica. 6

3 Quia supra de nonalienandis ꝓuidit generaliter de rebus ecclesiarū. Nūc specialiter ꝓuidit romane ecclie circa ꝓscriptionez. qđ facit ꝓpter duo. ⁊ qz ibi ē fons sacerdotij. i. papatus ⁊ p̄fia siue origo legum. vt. j. eo. ff. j. rūso. ⁊. j. de eccle. ti. ff. j. lz ergo vetera iura quātum ad. l. istā cōia sunt: ⁊ circa ꝓscriptionē. x. et xx. annor. ⁊. xxx. ⁊ paulo longius: id est. xl. i hypothecaria qñ cōtra debitorē dak: non autē qñ ꝺ ecclesiā romanā cōtra quā. c. an. currit ꝓscriptio: siue in rebus: siue in actionib⁹ lesionē sustineat. nā hoc tps est vita hoīs plerūqz: qz quā doctꝰ plus vixit hō. vt fuit Aldā ⁊ Noe: minꝰ autē multi. vt. j. e. ⁊ ar. C. de ꝓscrip. xxx. an. l. oēs. ⁊ l. cum ſdtissimi. in p̄n. ⁊. s. de mona. ff. si vo iter triennij. Extendit autē vigorē suū hec cōstitutio occasiōe eccl'ie romane ad oēs eccl'ias oriētales ⁊ occidētales sub ea positas ⁊ nō solum dei: sed. l. librarū auri pena patitur q̄ cōtra eaz facit. vt. j. eo. circa principiū ⁊ in fi. Quicqd autē hac cōstitutione ōz corrigit p̄m Jo. ⁊ Pla. et Azo. per cōsti. j. hec cōstitutio inotat. ⁊ de hac facit illa mētionē. cū dicit. hec cōstitutio ⁊c. ꝺ etiā dicitur in nouellis. y. et Al. contra. Nā facit p̄m eos illa mētionem de illa que est in. C. de sa. san. ec. l. ff. qđ ergo ōz in ꝓdicta cōstitutione. ⁊. j. de eccle. ti. ff. ꝓ tpalibus. in aljs ecclesijs loquitur nō in sola romana. ⁊ sic non ē falsus ille finis sumptus in. C. super. l. vt interdicta ec. ⁊c. Que secūda sn̄ia ꝙ decretales firmatur que tenent idem in hoc. vt. j. vt cleri. apud proprios eōs. in fi.

¶ De referendarijs palatij Rubrica: 7

4 Quia supra determinatus ē nūerus clericorū et in ciuitate cōstantinopolitana ⁊ alibi. vt. s. vt deter. sit nu. cle. ⁊. s. quō oport. epi. ff. ſz neq; effusas. cū eis etiā ponit de referendarijs tantomagis quia publice vtiles sunt. vt. j. eo. j. responso. ¶ Videndum est ergo qui sunt referēdarij: et quot sunt. Sūt autem referendarij qui preces hominum referunt imperio ⁊ stant cū imperatore ⁊ sciūt res curie. vt. j. vt liti. iurēt. ff. pe. ⁊. j. eo. ff. j. ⁊ in fi. et s. quomodo oport. epi. ff. ne aliter. erant autem p̄ius referendarij octo. postea de facto vsqz ad x. aucti sunt: et multorum petitiones fuerunt per eos audite. tandem vsqz ad. xij. peruenit numerus. et sic nihil esset finitum. i. nullus esset finis. vnde statuit vt nullus constituat nisi redeāt in antiquū nūerū. Nā nihil īmēsum est bonū. ⁊ qz eēnt multi nō ideo meli⁹ facerēt cū multitudo honorosa nihil habet honestū. ⁊ vita virtuosa in paucis ex multis ꝛ̄uenit. vt. s. vt

BIU Cujas

deter. sit nu.cle.in ꝑn.t.ĩ.e.ℊ.d'pterea.t in de cre.xxxiij.di.c.tales.debẽt ergo virtutibus cre scere nõ numero.Ista si aliquis petierit nõ so lũ carebit petitis sed etiã pater sustinebit li bras.x.auri t militia spoliab.vt.ĩ.eo.ℊ.vlt.Ex hac cõstitutione nihil est in.C.

¶De incestis nuptijs.Rubrica. 8

1

Alia circa inces stas nuptias leges antiq.C.eo. ti.posite.maxime.l.siqs incesti. puniebãt nõ puniẽdos:t puniẽ dos dimittebãt.qõ eẽ nõ dz.vt ĩ.de mã.prin.ℊ.oportet.t.C.de peñ.l.sancim⁹. Ideo hec cõstitutio vult hoc emãdare. ¶Videdũ est ergo de quib⁹ incestis loquat hic:t que sit pena.loquit aũt hec cõstitutio ẽm quosdã qñ prohibent nuptie iuregẽtiũ:vt iter ascẽdẽ tes et descẽdentes q̃ dicũtur nepharie:vel col laterales:vel affines:q̃ inceste sunt.de his aũt que iure ciuili ꝓhibent nõ loquit:vt iter ꝓsidẽ et subiectũ:t senatorẽ t libertã similesq̃:q̃ oẽs inutiles dñr.t probatur ex ipsa rubrica huius cõstitutionis q̃ de incestis t nepharijs tm̃ di cit.vt.ĩ.eo.ℊ.¶Ubi dicit nature ꝛc. Sed in.C. eo.tractat de oĩbus cũ ibi sit rubrica generalis.Sed ver⁹ est vt hec cõstitutio de oĩbus lo quat cum verba sint generalia.vt.ĩ.e.ℊ.j. ibi.il licitas ꝛc.Pena aũt olim que fuerit.dic vt.C. eo.siquis incesti.hodie autẽ sive masculi sive femine cõtrahentes incestas nuptias si nõ ha bẽt filiũ pena est confiscatio cinguli.i.dignita tis spoliatio.verberatio si vilis est.si filium ha bet fit sui iuris supplicio patris ꝫ alit eum li cet legis contemptor sit.vt.ĩ.e.ℊ.j.t.iij.qõ autẽ dictũ est de cõfiscatione corrigit.ĩ.de manda. prin.ℊ.oportet.t illud corrigit.ĩ.vt nulli iudi. ℊ.fin.Sed Jo.dixit speciale esse hic:vt in crimi ne lese maie.vel dic vt ibi expositũ est ꝙ Aldri. Et habẽt ꝓdicta locũ qñ sciuit vterq̃ vel ille q̃ punit.qõ ꝑz ex eo qõ dixit de pena exilij.Item militie si est ꝛc.Itẽ licuerit.vt.ĩ.eo.ℊ.j.Item lo cum habẽt in tpe futuro post cõstitutionẽ.qõ aũt ꝓterijt sine reatu est q̃d eĩm ꝛc.vt.ĩ.eo.ℊ.et hoc qõ.t.ℊ.qõ autẽ.t.C.de testa.l.iubemus. in fi.Si aũt in tpe fuit hec cõstitutio facta inceste erant vsq̃ ad duos annos dirimanť vere nõ fi guraliter.De substantia aũt sic disponat.q̃ fi sco quarta pars dať.in alia aũt distingue.aut sunt filij naturales tm̃ quo casu habent totũ. aut legitimi tm̃ de ꝓcedenti vel sequẽti matri monio quo casu idẽ est nisi vtroq̃ casu sint in grati ẽm leges de hoc tractãtes.aut naturales et legitimi.quo casu ꝓducta quarta fisco fi et adhuc diuisio.de qua legitimi tres partes t isti quartã habent.vbi aũt vel sic non diuiserũt vt talem etiam infra duos annos duxerit: illi succumbunt pene de qua.s.dictũ est.vt.ĩ.eo.ℊ. si vero.t.ℊ.hoc idem.t. ℊ.si autẽ vbi autez nec incestum nec legitimum matrimoniũ est:sed quoddam medium vt cõcubinatus:tunc inter nientibus dotalibus instrumentis filij pri⁹ nati sunt legitimi: nec impediuntur succede re per filios legitimos precedẽtes vel sequen tes:vel alio modo nisi ingrati sint.vt.ĩ.eo.ℊ.du bitatum.t.C.de na.lib.l.cum quis.Ex hac con stitutione.ĩ.eo. ℊ.j. sumitur qõ est in.C.eo.ti. super.l.siquis.auť.incestas ꝛc. quẽ corrigit.Itẽ ĩ.eo.ℊ.dubitatum.sumitur qõ est.C. de natu. li.l.cum quis.auť.que incipit.quod vis locum ꝛc.que addit.

Collatio tertia.

¶De lenonibus.Rubrica. 1

2

Alia incestus de quo dictũ est: fit qñq̃ ꝑ lenones:ideo de his ponit. vel sumit ex antiquis legi bus quas nõ habem⁹. vt.ĩ. eo.in ꝑn. Precipit hec cõsti tutio nullum esse lenonẽ:et cantionẽ vel fideiussores a miserãdis iuuẽcu lis:al's mulierculis:accipere in oi terra:ergo t in bononia:t ꝓcipit castitatem:q̃ sola deo aias hominũ repsentat:t penas eis imponit:t locã tibus domũ eis.vnde corrigit forte qõ est in di gesto de peti.he.l.t ancillaꝝ.ℊ.fi.vel licet pen sio talis veniat in hereditatis petitione:nihi lominus punitur exactor.vt.ĩ.eo.ꝑ totũ. Illa autẽ que est.ĩ.eo.sce.nõ solum si fidem ꝛc.pro hibet sacramẽtũ exigere.t de hac nihil est in.C.

¶De defensorib⁹ ciuitatũ.Rubrica. 2

3

Uonia de maiori bus iudicibus bene disposuimus.s. vt iudi.sine quoquo sint.nunc de mi noribus.i.de defen. ciui.vt.ĩ.eo.ℊ. nos igitur.et prius vnde dicatur defensor.Itẽ qualiter eligat.tertio qõ sit eius officiũ. Dicit aũt defensor q̃ defendere dz a malis iniurias patientes,hoies:sicut dicit cõsul:q̃ consilium prebet.vt.ĩ.eo.de consulibus.et licet hoc no mẽ sit valde occultatũ reuocat tm̃ per cõpetẽs officiũ imponẽdũ defensori.et ita seruatur ip sa anti.quoruz veritas id est huius nominis de fensoris.vt.ĩ.eo.j.respõso,t.C.eo.l.ij. Eligeba tur autẽ misericordia olim.i.ꝑcibus magis ꝙ electione scilicet ex multis facta ꝛc.qui t pau peres et obscuri erant eligebantur: et qui vi les erant electi cito remouebantur:et acta ab eis cõposita nõvalebãt ꝓptervtilitatẽ cõponẽ tis:cũ a cõponẽte vl̃ a scribẽte plerũq̃ auctori tas scripture sumať:vt vltra mõtes vbi nõ sũt alij tabelliões:nisi lre epi vel abbatis alicuius. Itẽ pdũtur illa acta cũ nõ sit locus vbi reponã tur.vt.ĩ.e.ℊ.j.vsq̃ ad.ℊ.nos.t.ff.de edẽ.l.siqs. ℊ.j.hodie eligit ab epo:t ab alio clero:et alijs bonis viris homo.s.bone opinionis. vt.ĩ.eo.ℊ. vlt.et electus nõ põt renũciare ꝓpter aliquod ꝑuilegiũ vel dignitatẽ:al's nobilitatẽ:al's pe na q̃nq̃ librarꝝ auri imponit et nihilomin⁹ cõ pellit:cõuenit eĩm ꝛc.vt.ĩ.eo.ℊ. interim.t.ℊ.q̃ vero defensoris quibi sunt,mõ autẽ abñtes ro me vel alibi.et sic est argumentũ ad electionẽ canonicorum:vt non expectentur abñtes:et iu

BIU Cujas

rabunt bonū eligere: ⁊ circulum facient. i. ordinem quendā hominū admodū circuli: ⁊ semel ⁊ bis queretur vbi melior a summo vsq; deorsum ⁊ electus mox accipit curā. vt. j. eo. ſ. ſed ſm circulū. ⁊. ſ. decetero quidē. ⁊. ſ. ⁊ sic. Item debet iurare se oīa ſm leges facturū. put sibi videbitur. vt diximus. ſ. iusiurandū qđ prestatur ab his. vltimo cōfirmatur ꝓpter perfectū vt nihil possit precipi a preside qui minor est prefecto: cū ab eo eligat: ⁊ sub eo: ⁊ olim quinquēnio: hodie autē biennio solo administrabit postea desinit ipso iure. Sed si ante non recte a geret nisi remoueretur per prefectū qui eum

a Nā datus. vide ꝙ Bar. et alios i. l. ⁊ qz. ff. de iur. o. indi. et an eo ipso ꝙ ꝗs datus deak confirmare. vide glo. in. c. cū inter canonicos. de elec.

a eligit confirmando. Nam datus [a] dicitur a quo cōfiruatur qđ valet ad rescripta vetera que cōfirmentur. vt. j. eo. ſ. iusiurandū. ⁊. ſ. cōfirmandus. ⁊. ſ. in biennio. ⁊. C. eo. l. iiij. ⁊. ff. de verbo. signi. l. lege. qđ autē dictū est ꝙ nisi biēnio duret: fallit qñ oēs vellēt ipsum denuo religere: nec ipe preordinauerit illud. vt. j. e. ſ. vlē. Item qđ dictum est: vt oēs de ciuitate cōueniant. habuit locū qñ pauci hoīes erant in ciuitatibus. sed cum hodie aucti sunt populi in eū modū: vt difficile sit eos in vnū conuocare: statutū est per consuetudines terraꝝ: vt per paucos fiat electio. ſ. per cōsiliarios: immo per octo bononie fit electio: que consuetudo vincet legē. vt institu. de iure natu. ſ. senatusconsultū. ⁊. ff. ad municipa. l. ꝙ maior. ⁊. ff. de reg. iur. l. aliud. ſ. refertur. ⁊. ff. cōia predio. l. vēditor. ſ. si cōstat. debet ⁊ catholicus esse. vt. ſ. iusiurā. qđ prestat ab his. ⁊. C. eo. l. penul. Item nihil dat: qz nihil accipit: aks recipit preter legitimū salarium: scz tres vel quattuor aureos. vt. j. eo. ſ. quia vero.

¶ Officiū eius est super criminalibus minoribus vt cognoscat ⁊ iudicet ⁊ presidem adiuuet in maioribus seruat delinquētes presidi iudicaturo. vt. j. e. ſ. audiēt. Item in ciuilibus vsq; ad trecentos aureos: sed olim vsq; ad quinquaginta tm̄. vt. j. e. ſ. ⁊ indicare. ⁊. C. eo. l. j. Ea autem que spectant ad merū imperiū vel mixtū nō exercet. nam illa egēt iurisdictione: scz maiori vel ordinaria. vt. j. eo. ſ. nulla. ibi. illa sola ꝛc. vnde in integrū restitutio videtur ꝙ dare non possit cū magnā exigat cause cognitionē. Sed contra est qz delegatur. vt. C. vbi ⁊ apud quos. l. vlti. in fi. vnde iure magistratus competunt. vt. ff. de offi. eius cui. l. j. In voluntaria autem oīa exercet etiam ꝓhibente preside. vt. j. eo. ſ. nulla. Hodie autem per imperatorem Federicum datur defensoribus ciuitatum lombardie etiam merū imperiū: ⁊ ab olbus aliis est vsurpatum. Item officium suū est vt in ciuitatibus alium suo loco non ponat. sic nec preses per ciuitates alium dirigit: nisi ipsum defensorem. j. eo. ſ. nulla. Item debet habere ex illa prouincia cui subest duos nuncios ⁊ vnum massariū. vt. j. eo. ſ. ex prouinciali. qui si delinquūt qđ intelligo in maioribus delictis: vt qz voluerunt eū interficere: debet eos ad presidē ꝓuincie remittere. ꝙ si nō fecerit per prefectum vindicta competēs erit. vt. j. eo. ſ. si vero egerint. Item si qui in ea ciuitate sunt per imꝑatorē exactores ⁊ ipsi iuuabūt defensorē ⁊ ipse eos: ⁊ videbunt enormiter agētes. i. male soluentes tributa. vt. j. e. ſ. nulla. Ifi. Item officiū suū est: vt habitatio nē publicā in ciuitate habeat vbi acta publica reponātur qui locus dr archiuius. ⁊ ibi quēdaz edillē. i. massariū vel camerariū constituere qui custodiat: vt cito a requirētibus inueniatur. vt. j. e. ſ. precepto. ⁊. ff. de penis. l. moris. ſ. solet. ⁊ de origi. iur. l. ij. ſ. item quia. De hac autem constitutione nihil est in. C.

¶ De mensura ordinandoꝝ clericorum. 3

4 Amitur hec cō stitutio ex illa supiori. vt determ. sit nu. cle. ⁊ cōfirmat. ⁊ nihil qđ ꝛ trariū sit supiori hic cōtinet. ſz eadē est intētio hui⁹ et illi⁹. ſ. vt ecclesie ex multitudine clericoꝝ nō grauent ex pēsis. vt. ſ. vt deter. sit nu. cle. ⁊. j. e. in prin. ⁊. ſ. j. ⁊. ſ. quō opor. epi. ſ. qz vo tm̄. statuit hic tamē plus ꝙ ibi. vt si in aliqua ecclesia numerus statutus deficiet nō de nouo alius ordinet. sed ex alia ecclesia sumat ⁊ ibi ponat: ⁊ deo amabilis ponitur ſm ecclesie mensurā. si aūt id qđ deest ⁊traneis introductionib⁹ impleat. et qđ plus est vo minuat ne in infinitū trāsiret tps donec ꝙ plus ē minuat. vt. j. e. ſ. si vo diminuta. ¶ In summa no. ꝙ ex hac ꝟstitutiōe nihil est in. C.

¶ De mandatis principū. Rubrica. 4

5 Oia antiquis legibus de mādatis cōtinebaf q̄ iā sunt deperdite vel diminute: ideo eas reparat hic: vt oīa purgent ⁊ nihil imperfectū relinquat. vt. j. e. i prin. ⁊. ſ. de nō alie. in prin. ¶ Videndū est ergo quid sit mandatus: et quot sint hec mādata. Et quid differt hec cōstitutio ab alia. ſ. vt iudi. sine quoquo suf. Est autē mandatū cōstitutio vel sanctio principis qua preceptū datur: qualiter electus laudabiliter possit prouinciam gubernare. vt colligitur j. eo. ſ. j. licet Pla. dixerit aliud esse mandatum et aliud constitutio eo ꝙ quandoq; ponūtur vt oppositę species. vt. C. de incest. nup. l. qui contra. ⁊. ff. de colle. illi. l. iij. Mandata autē multa dantur hac ꝯstitutione. Primū est vt nihil simoniace faciat siue per pecuniā. cum eā sit gratis electus nihil habet suscipere: sed sit contentus fiscalibus annonis. Et sic collatores poterunt soluere cōmode tributa. vt. j. e. ſ. opz. ⁊. ſ. vt iudi. sine quoquo suf. ſ. j. ⁊. ſ. iusiurandū qđ prestatur. ſ. ⁊ primū omne. Secundū vt teneat populū suū in pace. vt. j. eo. ſ. deinde ꝟueniēs. quā debet facere iurari. vt. j in vsibus feudoꝝ de pace tenē. l. hac edictali. colla. x. Et pena magna imponitur rūpenti. vt. j. in vsi. feu. de pac. tenē. l. ij. Tertium est preceptū ꝙ sit equus in causis. vt. j. eo. ſ. sit tibi. et. ff. de eo ꝙ cer. lo. l. quod si ephē. ſ. in summa. et. C. de iudi. l. placuit. ⁊. ſ. de iureiuran. quod presta. ſ. ⁊ equus. Quartum ꝙ breues lites et maxime vilium personarum etiam sine scripto iudicet vt non grauentur expensis forte plusq̄ ualeat lis. Et

BIU Cujas

hoc idem circa sportulas seruabit.vt.ĩ.eo.ſ.sit tibi quoq; cura.ñ.respõso.t.ĩ.de iudi.ſ.ne autẽ. Quintũ est qđ sic oĩbus faciat iusticiã vt nemo ad principẽ vadat:aksvel in iudicẽ indignat:vel cumverecundia enim remittit:quãdo inuenerit quod in prouincia potuerit habere iusticiã.vt ĩ.eo.ſ.t non permittes.t.ĩ. vt differẽ.iudi.ſ.i. Sextum vt nulli venienti de curia' principis legatiõis causa credat nisi litteras principis mõ stret:sed tunc non prius qđ petitur faciat nisi secũda fiat iussio[a]:cum qđ petitur ad lesionem est subiectorũ.vt.ĩ.eo.ſ.deinde competens.t.ĩ. vt nulli iudi.ſ.t hoc vero iubemus.t.C.eo.l.j. ¶Septimũ qđ opera publica faciat sumptu publico non priuatorũ expensis.vt.ĩ.eo.ſ.sed et pro vbertate. Octauũ vt puniat delinquentes omni priuilegio cessante tam suos familiares q̃ alios.vt.ĩ.eo.ſ.qđ si delinquentes.t.s̃.vt iudi.siue quoquo suffra.ſ.ne eos.t hoc etiam facere.vt.s̃.iusiurandũ qđ prestatur.ſ.pe. Nonũ qđ ita terminos ecclesiarũ nullum etiam delinquentem capiat exceptis quibusdam:t si extra terminos dederit eis verbũ: seruabit illud.qđ dic vt.ĩ.eo.ſ.sed neq;.t.ſ.neq;.t.ſ. publicorũ. Decimũ est vt compellat exactores publicos scribere quod exigunt a collatoribus.qđ dic vt ĩ.eo.ſ. coges. Undecimũ est vt predia ex quibus soluuntur tributa non permittat alienari nisi in securum emptorem aliter non nisi venditor fideiubeat pro eo emptore.vt.ĩ.eo.ſ.nõ permittas. Item aliud qđ si fuerit absens siue intra terminos sue puincie siue extra:nec ipse: nec milites grauabit subiectos: sed semper de suo faciet oẽs expensas. Item t aliud quia loci seruatores nõ ponet.vt.ĩ.eo.ſ. illud tamen. et.ſ. eos autẽ.t.s̃. vt iudi. sine quoquo suffra. ſ.nulli.t.ĩ.vt nulli iudi.ſ.i. aliud qđ occasiõe religionis non debet pati prouincias cõmoueri. Sed si crimen canonicũ obiicitur clero ipse tm̃ iudicat:si laico prouincie preses cuz episcopo. vt.ĩ.eo.ſ.neq;.t.ſ.si vero canonicũ.t.ĩ.vt cleri. ap.proprios epõs. si vero aliud.qđ licet delinquẽtes puniat tm̃ res non faccipiat nisi in casu. vt.ĩ.eo.ſ.oportet.t dices vt.ĩ. vt nulli iudi.ſ. fina. Item qđ circa aduocatos prouideat vt bene decenter suum officium exerceant.vt.ĩ.e.ſ. patrocinia.et.C.de postu.l.si quis. Item aliud quod agricolas suis faciat dõis restitui:als penam imponet.qđ dic vt.ĩ.e.ſ.sed etiã. precipit etiã vt tituli super alienis predijs t possessionibus non ponãtur.qđ dic vt.ĩ.eo.ſ.titulos. Itẽ qđ rustici non portent arma. Item qđ propter maleficia bannitivel fugientes non recipiãtur sed quod debeat capere t puniendos remittere.vt.ĩ.eo.ſ.pe.t fi. Predicta autẽ precepta debent legere a principio sui regiminis coram omni populo.vt.ĩ.eo.ſ.antepe.Differt autẽ hec cõstitutio ab illa q̃ est.s̃. vt iudices sine quoquo suffra.t ab illa iusiurandũ. quia hec generalior est:t plura comprehendit precepta q̃ illa. ¶In summa notandũ qđ ex hac cõstitutione.ĩ.eo.ſ. sit tibi.sumitur qđ est in.C. de sen.ex peri.reci. super.l.vlt.autẽ.que incipit.nisi breuiores. Itẽ ex eo qđ est.ĩ.eo.'ſ. non permittas.sumitur qđ est in.C.si sine cen.vel reli.super.l.pe.autẽ.que incipit.ſz piculũ. Itẽ ex eo qđ est.ĩ.e.ſ. titulos. sumit qđ est in.C.de his q̃ po.no.aut.oĩa quoq;.

¶De triente t semisse:t de successionibus filiorum t nepotum. 5

1 HEc constitutio in quinq; diuiditur partes:t expediuntur vt.ĩ.eo.ti.notatur. t cõtinua:qz multe leges sunt de testa.nulla tm̃ illarum bene ꝓuidit gratiã filijs quos tm̃ pater vult exheredare. Ideo hac pia lege,vult prouidere.vt.ĩ.e.in prin. Circa ergo hanc primã partem dic qđ iureveteri sola quarta filium a querela repellebat. Et nisi integra eẽt relicta loc' erat querele.vt.ff.de inoffi test.l.papinian'.ſ.qm̃.t C.de inoffi.testa.l.cum q̃ritur.t.l.parẽtib'.t insti.de inoffi.test.hoc igitur. Sed postea iure codicis fuit inductũ vt etiã si minus quartam dimitteret agere[t] ad supplemẽtũ:vt.C.de inoffi. testa.l.oĩmodo.t.l.scim'.t sic adhuc ad quartã tm̃ agebat hodievero distinguit:vt si sunt tres vel quattuor vel pauciores:t q̃libet exheredatus habeat tertiã illi' partis quã ab intestato erat habitur'. Si vero vltra quattuor tũc dimidiam toti' substãtie.vt.ĩ. e.ſ.frequẽter.t.ſ.hic nos.t.ſ.hoc quolibet ti. sz per aliã ꝓstitutionẽ tm̃ iure istitutiõis.vt.ĩ.vt cũ de ap.co.ſ.aliud. a ꝓdictis fitvna exceptio.qđ dic vt.ĩ.e.ſ.excipitur. Preterea portio nullo mõ debet posse diminui.vt.ĩ.e.ſ.phibemus.t.C. de inoffi.test.l. qm̃.nec occasiõe etiã decedẽtis qđ fuerit femina.vt qđ sit nepos ex filia.vt.ĩ.e.ſ. neq; illo.licet olim fieret diminutio.vt.C. de colle.illici.et de legi.here.l.si defunct'.t.ĩ.insti.de here.q̃ ab inte.ſ.dini. ¶De scda parte de successiõe filiorũ naturaliũ dixim'.ĩ.q̃.mo.na.ef.sui.ſ.discretis. et dic vt ibi. ¶De tertia parte.ſ.de colla. dicas vt no.ĩ.e.ſ.illud quoq;. ¶De quarta.ſ.de distributione quã facit pater inter filios' de qua dicitur.ĩ.e.ſ.t qđ sepe.plene dixi ĩ. de testa impfe. ſ.fi. ¶De quinta.ſ.de inficiationib' numeratio num vel litterarũ:vel aliarũ rerum sic dicas: qz siquis ex sua ꝓpria scriptura priuata cõuenit et eam abnegat:vel numerationẽ sibi factã negat cõuictus dãnatur in duplũ:sicut lege aquilia cõuentus inficias dãnatur in duplũ.vt.ĩ.eo. ſ.studiũ.t.ff.ad.l.aq̃.Linde nerati'.ſ.hec actio. Et sicut in legato relictovenerabili loco.vt insti.de obli.q̃ ex quasi cõtractu.ſ.fi.t de actio.ſ. idem mixta.hanc autẽ penã patitur nisi cõsitea tur illato sacramẽto:qz ex quo exonerat aduersariũ ꝓbandi onere dz releuari a duplo. Vaz sic est t in.l.aq̃lia.vt.ĩ.e.ſ.studiũ. t.ff. de iure iur.ſ.cũ q̃.punit ergo tunc in expẽsis tm̃ declarandis sacramẽto actoris.vt.ĩ.e.ſ.studiũ. Sz si post inficiationẽ nũeratiõis solutionẽ ptẽdat:ol modo solidũ exigit:nec ꝓdest solutio etiã si eaz fecerit.vt.ĩ.e.ſ.siquis aũt. Et eoẽtra si actor negat suas ꝓprias lras in qbus cõtinet sibi solutũ eadez sit pena dupli: nisi iureiurãdo sit cã decisa.vt.s̃.dixi in reo.vt.ĩ.e.ſ. si aũt etiã reus.

[a] Nisi secũda iussio. Ald. de qđ alibi nota. dicit tex. l.si vidi ari. vbi Bald. et alij.C.de pe.

BIU Cujas

¶De abnegationibus aliarū rerū sic dicas: qz si agak rei vēdi. z possessor dicit se nō possidere si hoc pbet trāsferk ab eo possessio. vt. ff. de rei vē. l. fi. Si vīt agak hypothecaria cōtra aliquē ac ille dicat nō esse rē illius quā dico mihi obligasse: z sic oportet me hoc pbare. vt. ff. de pig. l. si superatus. z. l. z que nondū. ſ. z qđ dicitur. Si me pbāte ipe dicat sibi prius obligatā vel alio iure potiorē se dicat nō audiē quominus possessio trāsferak in penā sue negationis. qđ plene dixi. j. e. ſ. illud quoq. Extra cōstitutionis ppositū ponit quendā casum de eo qui libertā suā acceperit in vxorē. z de quo dic vt. j. eo. ſ. fi. ¶In summa notandū q ex hac cōstitutione. j. eo. ſ. j. z. ſ. phibemus. sumik qđ est. C. de inoffi. testa. super. l. parētibus. auk. que incipit. sed nouo iure. Itē ex eo qđ est. j. e. ſ. neq illo. sumik qđ est. C. de col. auk. que incipit. ex testō. super. l. j. Itē ex eo qđ est. j. e. ſ. z q sepe. sumitur qđ est in. C. fa. her. super. l. fi. auk. que incipit. si modo. Itē ex eo qđ est. j. eo. ſ. studiū. sumik qđ est. C. de nō nu. pecu. super. l. qui fidē. auk. que incipit. contra qui ppriā. Itē ex eo qđ est. j. e. ſ. neq. sumik qđ est in. C. de col. l. illam. auk. que incipit. que tertie. Itē ex eo qđ est. j. eo. ſ. illud quoq. sumik qđ est in. C. qui po. in pig. ha. super. l. licz hisdē. auk. que incipit. item possessor. Item ex eo qđ est. j. e. ſ. fi. sumitur qđ est. C. de natu. libe. super. l. cum quis. auk. que incipit. non permittitur.

¶De filijs ante dotalia instrumenta natis. Rubrica. 6

2 SUmitur huius cō stitutionis materia ex quibusdā legibus quas denolat. j. e. circa prin. Ein ille ad preterita tpa trahātur? z dicit q sic: nisi iam sint decise omnes questiones. vt. j. e. circa fi. ¶In summa notandū est q ex hac constitutione nihil est in. C. z parū valet nisi in verbo vno qđ no. j. eo circa fi.

¶De administrantibus officijs in sacris appellationibus. 7

SE quidusdā officialibus ministrantibus iudicibus appellationē dicik z parū valet: nisi in verbo vno quod no. j. eo. in fine. z nihil est de ea in. C.

Collatio quarta.

¶De nuptijs. Rubrica. 1

3 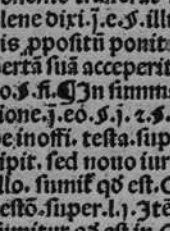

VIa nuptie totū humanū genus iugiter renouāt. procreationē liberoꝝ legitimoꝝ: ideo de eis ampliore solicitudine dicere vult. vt j. e. in prin. que etiā frequentius accidunt curāt legislatores citiꝰ z diligētiꝰ q ea q raro accidūt: vt hic. z. j. vt matres debi. ꝛc. ſ. qz vo. z. ff. de legi. z se. cō. l. nam ad ea. z. C. de iudi. l. ꝓperādū. in prin. Videamus ergo de nuptijs qualiter contrahātur. Itē de solutione earūdem siue ex morte siue ex separatiōe. Itē de nuptijs secundis: siue intra tps luctus: siue post factis. Et de successionibus mulierū ad filios et econtra. vt. j. e. ſ. disponat. in fi. Nuptias autē facit solus cōsensus per vba de presenti siue dos sit ibi siue nō. vt. j. eo ſ. nuptie. z. xxxix q. ſ. j. z. xx. z vlj. q. ij. c. sufficit. z. ff. de reg. iur. l. nuptias. at sponsalia fiunt per verba de futuro. vt. ff. de sponsa. l. j. et

4 ij. ¶Sequik de dissolutionibus earūdem. Naz in mūdo quicquid ligatur est solubile. vt. j. e. ſ. nuptie: distrahūtur ergo matrimonia duobus modis: morte z separatiōe. morte siue viri siue mulieris: qz mors oīa soluit. z habēt tunc locū pacta dotalia que si sunt equalia bene est: alioquin reducik maius ad minꝰ. vt. j. e. ſ. deiceps. z. C. de pac. conuē. l. ex morte. z. l. lege. Separatione autē dissoluūtur matrimonia quattuor modis: nā quedā bona gratia volēte. ſ. vtroq. vt. j. e. ſ. distrahūtur. z. C. de repu. l. cōsensu. sed hoc mēbrū etiā fm legē hodie corrigik. vt. j. eo. vt licet matri z auie. ſ. quia vero ex consensu. alia per occasionē rationabilē: alia cū cā rationabili: alia citra oēm cām. Per occasionē rationabilē dissoluitur matrimoniū: vt qñ cōuersationē vel religionē eligit alteruter: nā tūc quasi pro mortuo quo ad matrimoniū habetur. Et ideo pacta dotalia tūc sortiunk effectū ac si esset mortuus qui religionē intrauit. vt. j. e. ſ. p occasionē. z. C. de epi. z cle. l. deo nobis. ſ. j. Itē

a Impotens est. Adde ex deidemei. ꝓple. nō pca. no. l. p totū et desti. tua lesi.

a per candē cām soluik qñ aliquis impotens[a] est coire. de quo dic vt. j. e. ſ. per occasionē. Itez et qñ alteruter capitur ab hostibus et sic fit seruus z inequalitas fortune matrimoniū manere nō sinit si tñ fuerit incertū de morte vel devita z quinquēniū transierit. vt. j. e. ſ. hoc etiā ex ptiuitatis. Si vero ancillā alienā quis accipiat in vxorē dño sciente fit libera. qđ dic vt. j. e. ſ. si vero ab initio. Itē z qñ alteruter per pene impositionē seruus pene efficit: qđ hodie non fit nisi in liberto: pōt ꝓpter cām iustā dirimere. vt j. e. ſ. quod aūt prius. sed secus in deportatiōe vel aque z ignis interdictiōe per quā nec olim nec hodie soluik matrimoniū. qđ dic vt. j. eo. ſ. deportatio. Itē si maritus steterit in militia p decēniū. qđ dic vt. j. eo. ſ. nouimus. Et de eadē causa intelligo qđ dicik vt. j. e. ſ. ascriptitio. Cū causa rationabili dissolnitur multis modis fm hāc constitutionē. qđ dic vt. j. e. ſ. mitiores. vsq ad. ſ. si vero altera. Itē in. ſ. has itaq causas. Et he cause etiā erāt in legib⁹ co. vt. C. de rep. l. cōsensu. z. l. in causis. Itē dicte aūt cause etiā iure nō cohartate sunt. Nā pauce hodie sunt. vt. j. vt lic. ma. z auie. ſ. qz vo plurimas. at iure canonico nulla de cā nisi morte fit separatio: nec obstat q rōne cōsanguinitatis dirimi videk: qz nō dirimik: sz nullū matrimoniū declarak. vt eē de cōsan. z affi. c. j. Itē nō obstat q ꝓpter adulteriū vir pōt dimittere vxorē iure canonū: qz nō dirimik qñ absoluik marit⁹ vt debitū reddere nō teneak. vt. xxx. z. ij. q. ij. c. Quos deus cōiunxit. Sine cā vero qñ. ſ. nulla predictaꝝ causarū

BIU Cujas

subest: si qua virū dimittat p̄ter alias penas dotis. ſ. amissionis patit̄r. ⁊ hanc q̄ infra quinquēnium non nubet cum ⁊ si legitime repudiaret tm̄ per annū staret ꝓpter turbationem sanguinis: que ratio cum in viro non sit potest statim accipere vxorē iuste vel iniuste primā dimisserit. vt. j. e. ℣. si vo alteri. ℣. si vo irrōnabiliter. ⁊ alias penas patit̄ vir. ſ. amissionis donatiōis ꝓpter nuptias: patit̄ etiaz quandā specialē penam quādo vxorē indotatam accipit: quod etiā iure Co. erat. vt. j. e. ℣. siquis em̄ dimiserit. ⁊ .C. de repu. l. fi. quandoq; tamē cessant pene p̄dicte etiam si sine cā fiat repudiū: quando. ſ. filius ab vxore volēs patri p̄iudicare. qđ dic vt. j. eo. ℣. est quoq; quoddam. ¶ Sequit̄ de nuptijs sciēs que dicunt̄ oēs post primas. vt. C. de secū. nup. l. siquis p̄rioris. ℣. talē. Et q̄ licet sit beatū contentos esse vno m̄rimonio. vt. j. ℣. soluto. tamen hāc felicitatē quidam spernūt: ⁊ ad scōm conuolant m̄rimoniū. Circa quod[a] dic si ante tp̄s luctus mulier nupserit patitur multas penas si ue habeat filios ex p̄riori matrimonio: alꝰ viro sine nō de quibus penis poterit petere absolutionē a p̄ncipe: vñ certam formā. quā dic vt j. e. ℣. p̄ime. vsq; ad. ℣. si vo expectet. Sed ⁊ puniatur: valet tamē m̄rimonium. vt. j. de restū. et ea que parit. ℣. si. nisi quādo per culpā diuertisset: q; tunc infra quinquēnium ipso iure nō valet. vt. j. e. ℣. si vo altera. Easdē aūt penas quas patitur infra tp̄s luctus nubens patit̄: ⁊ illa q̄ sacramento deserto ad scōas cōnolat nuptias nō petens tutorem alium filijs ordinari. vt. j. e. ℣. si vo tutelam. Item easdem: ⁊ illa que parit xj. mense post mortē primi viri: nec tamen ex secundo viro: q; non debet habere plus castitate luxuria. vt. j. de restū. ⁊ ea que parit. in fi. p̄dicta festinatio ꝓpter duo punitur. ꝓpter turbationem. ſ. sanguinis. vt. ff. de infa. l. liberorum. ℣. si talis. siue ne quis de p̄role dubitet quod idē est. vt. j. e. ℣. si vo altera. ⁊ C. de repu. l. consensu. ℣. qđ si p̄ter hoc. Item ꝓpter hoc ne qua suspitio sit: q̄ male sit erga primum virum versata. vt. j. de restū. ⁊ ea que parit. ℣. fi. Sed martinus dicebat solā esse rationem turbationez sanguinis. vnde si mortuo primo viro pariat quantuncunq; statim: ⁊ tunc poterit nubere: vel elapsis quattuor mensibus vel quinq; infra quos iam possit cessare turbatione sanguinis dubitatio: ⁊ hoc in feminis. viri em̄ hoc vel simile tenet̄ pus seruare non tenentur cum in eis turbatio sanguinis nō timeatur. Et cum non teneantur ipsi lugere vxores. vt. j. e. ℣. si vo altera. ⁊. ff. de infamibus. l. vxores. ⁊ C. de repu. l. consensu. ℣. vir. Si aūt post tempus luctus: tunc siue vir siue mulier punit̄ in multis habeant vel non habeant filios. Ecce em̄ in rebus habitis a p̄riori coniuge amittit ꝓprietatē si habet filios. Nam alꝰ hoc nō perdit vsufructu solo retento. vt. j. e. ℣. si vo expectet. ⁊. ℣. si vo sit soboles. Veniēt aūt hec lucra rōne ꝓprietatis ad filios p̄mi matrimonij equalr cessante electiōe quā parēs facere vellet. vt. j. e. ℣. veniēt. ⁊ b̄ siue sint parētis primi heredes ⁊ scōi: siue p̄mi tm̄: siue scōi tm̄: siue neutrius. ingratitudo tm̄ repellit eos ab hoc beneficio: siue sint ingrati vtriq; parenti: siue posterius morieti. vt. j. e. ℣. soluto. ⁊ sup his quoq; lucris adeo retinet vsumfructū: vt si solū vsumfructum fuerit a precedente cōsecutus superstes illū retineat nisi relinquēs aliter dispo fuerit. vt. j. ℣. si vero solū vsumfructum. ¶ Scdo aūt quoq; punitur. q: secundo viro vel vxori nomine dotis vel ꝓpter nuptias donationis: vel simplicis donationis que saltim solet confirmari morte nō potest amplius dare q̄ vni filiorum primi matrimonij: cui minor portio data vl relicta fuerit. Ita tamē vt portio legitima filij nō minuatur nisi ex causis licitis ꝓpter quas pōt aliquis exheredari. ⁊ idem in auo ⁊ in auia p̄o auo ⁊ auia meo vel mea si nullus sit ī medio. Si vo plus datum fuerit quicād est vltra filios primi matrimonij applicatur per. l. C. de secū. nup. l. hac edicta. ⁊ j. eo. ℣. optime. ⁊ lz. l. fi. C. de secūdis nup. diceret olim dari: etiam filijs secundi matrimonij. ⁊ sic corrigebat in hoc legez predictam hac edictali. Illa tamen p̄dictum j. corrigit. nec ob. quod dicit. C. de dona. ante nup. l. si liberis. Nec em̄ dico q̄ mulier teneat seruare dotem suā filijs primi matrimonij; lz tā tum teneāt dare q̄tum secundo viro suo vndecūq; habeat. ⁊ consideratur hec equalitas tempore mortis binupi parentis non donationis: nisi in casu. quod dic vt. j. eo. ℣. quia vero hactenus. Tertio mulier punitur: q: non potest mulier secundo nubens occasione ingratitudinis reuocare in filios primi mutrimonij collata: nisi solis tribus casibus: quia p̄sumeretur magis ꝓpter scōm maritū facere q̄ ꝓpter veraz ingratitudinē. vt. j. e. ℣. mater. Itē quarto puniꝰ tur: q: primi viri dignitatē nō retinet: lz retineret etiā eo mortuo si secūdo nō nuberet. vt. j. e. ℣. nō tm̄. ⁊. ff. de sena. l. femine. Itē quinto: q: lz alꝰ cōmitterent sibi filij educādi: si tamē nubat nō cōmittunt̄. vt j. e. ℣. iocundū. Sexto etiā punitur in casu spālius. quē dic vt. j. e. ℣. si vo tutelam. In septimo punit̄: q: si cautionē ꝓ legato habeat facere p̄ filio nō tenet̄ ad eam faciēdā: nisi conuolet ad secundum matrimonium. vt. j. eo. ℣. placet quoq;. ⁊. C. ad sena consul. tre. l. iubemus. Octauo punitur. vt postea ad sacros ordines promoueri nō debeat. vt. j. e. ℣. sed ⁊ sic̄ inter reuerendissimos. Nono punitur: quia si a coniuge vel ab extraneo fuit ei relictū sub hac conditione ne iterum nubat: siquidem nubat amittit legatū sibi quocunq; modo relictum: si nō vult nubere accipit legatum p̄bita cautione vel iuratoria vl fideiussoria. quod dic vt. j. e. ℣. que vero sequitur causa. vsq; ad. ℣. ⁊ quia parū. Decꝰ aūt si vigini reliquerit: q⁊ legatū hꝫ e nubere pōt. vt. ff. de condi. ⁊ demō. l. cū tale. ⁊. l. quotiēs. ⁊. l. titie. ¶ Sequit̄ de successiōibꝰ de q̄ bus ⁊ ab intestato ⁊ ex testamento et in bonis oīs generis dices. j. eo. ℣. hinc nos alia. ⁊. ℣. et quoniam. ⁊ ℣. aliud. et dixi. ℣. in summa de non eligen. secun. nuben. ¶ In summa not. q̄ ex hac constitu. ℣. propter occasionem sumitur autē. que est in. C. de lati. liber. tol. super illo. ℣. sed ⁊

[a] Circa a qđ. adde ⁊ de b vi de plene p abb. et alios an valeat talis ꝓstitutio. et an p. ll. possit istape na īponi i. c. eccl'ia sctē Ōdarie. i. v. casu primi mēbri. et p totum de cōsti.

a

siquis. que incipit. ad hoc qui suam. Item ex eo quod est in. ff. ascriptitio. sumitur vltima pars predicte auten. C. de lati. liber. tollenda. Item ex eo quod est. j. e. ff. siquis enim duxerit. sumitur auten. qllam habent quidam. C. de repu. l. fina. que incipit. hec ita si tamen. Item ex. ff. et quidam. j. e. sumitur auten. que est. C. de repu. l. dissentientis. que incipit. econtra si filij ꝛc. Itē ex eo quod est. j. e. ff. soluto. sumitur auten. que est. C. de secū nup. super. l. hac edictali: in fi. que incipit. nunc aūt. Item ex eo. ff. sumitur auten. que est. C. de secū. nup. super. l. generaliter. que incipit. hec res. Item ex. ff. si vero expectet. sumitur auten. que est. C. de secund. nup. super. l. femine. que incipit. in donatione propter nuptias. Et ex. ff. venient. sumitur auten. que est in predicta. l. femine. que incipit. lucrum hoc. Item ex eo quod est. j. eo. ff. si vero solum. sumitur autē. que est. C. si secūdo nub. nupserit que incipit. hoc locum habet. Item ex eo quod est j. e. ff. si vero tutelam. sumitur auten. que est. C. de secun. nup. super. l. j. que incipit. hijsdez in fi. Item ex eo quod est. j. e. ff. que vero. sumitur auten. que ponitur. C. de indi. vid. tol. super. l. hj. q̄ incipit. cui relictum. Item ex. ff. huic nos. sumit auten. que est. C. de secun. nup. super. l. femine. in fi. que incipit. ex testamēto. Item ex. ff. ꝛ quoniam. sumitur auten. que est. C. ad tertu. que incipit. ꝛ cum solis. super. l. vlti.

¶ De appellationibus et intra que tpa desinat appellari. Rubrica. 2

2 Olia acerbitatē sine duritiam veterum legū tollimus. vt. j. e. in prin. Et duritia erat in eo ꝙ suo nomine in iudicio existēs infra biduū at alieno nomine infra triduuz poterat appellare. vt. ff. quando ap. sit. l. j. ff. biduū. ꝛ. C. de ap. l. eos in fi. idcirco hic de appel. dicit. Et not. ꝙ tria in hac constitutiōe dicuntur. Primū ꝙ vsq; ad. x. dies a tempore sententie late possit appellari. quod dic vt. j. e. ff. j. Secūdo ꝙ si agatur causa appellationis coram principe non currunt fatalia: lz eiā alias annus vel biennium spectetur. vt. j. de his qui ingredi. ad appel. in prin. hoc tamen ea si non currit: quia princeps circa totius reipublice curas est assidue occupatus. vt. ff. de here. ꝛ fal. in prin. ꝛ est idez si quilibet alius sit appellationis iudex ꝛ per eum steterit quominus appellationis iudicium terminetur. vt. j. vt sponsa. largi. ff. illud. Tertium est ad quos sit appellandum ꝙ prosequaris diligenter. vt circa tex. no. vsq; in fi. Et nota ꝙ quidam sunt a quibus non potest appellari: als prouocari. quos no. vt. j. eo. ff. j. ¶ In summa nota ꝙ ex hac constitutione j. e. ff. j. sumitur auten. que est. C. de appella. super. l. eos. ff. fi. que incipit hodie. Item ex. ff. ad hec. sumitur auten. que est in. C. de temporibus ꝛ re. appellatio. super. l. hj. que incipit. sed lis.

¶ De consulibus. Rubrica 3

3 Olia cōsulatus antiquitus introduct⁹ propter paupertatē deuenerat in desuetudinem: idcirco minorat expensas eorum hec cōstitutio. Et dicit qualiter olim primo adinuēti fuerunt. vt. j. eo. in prin. Et qualiter hodie nō spernēdi sunt. vt. j. eo. ff. j. ꝛ. C. de cōsuli. l. hj. lib. xij. Item ꝛ circa alia eorum expensas minorat. vt. j. eo. ff. hoc itaq;. Et nota notabilia que ex hoc titu. notaui. Et de hac nihil est in. C.

¶ De naturalibus liberis. 4

Hinc cōstitutionē quidam non habēt ꝛ parum valet nisi in eo quod no. in prin. Et de ea nihil est in. C.

¶ Ut nullus mutuans agricole terram eius teneat. Rubrica 5

4 Hec cōstitutio locatis est: in eo tñ loco tam priuatos q̄ milites cōprehendit. vt. j. eo. Et est sensus eius. vt nō teneatur terra rustici scz solutione facta occasione debiti iam soluti: quod plenius dicetur. j. proxima constitutione. Et de hac nihil est in. C.

¶ Nullū credentē agricole tenere eā terrā. 6

5 Olia in quibusdaz partibus mutuabant quidā frumētum vel quēlibet bladum: vel etiam aliquam pecuniā ꝛ terras rusticorū pignori accipiebāt: ꝛ pro mutua accessione vel vsura pignora remanebāt: ꝛ infelices rustici fame peribant. vt. j. eo. in prin. Ideo certam mensuram posuit hec cōstitutio ꝛ eōrum toti orbi terrarum: vt in frumento vel in similib⁹ octaua in pecunia pro solido siliqua detur. vt. j. eo. ff. sancimus. ꝛ. ff. sinautē. Et pro eo qō plus cōuenire poterit non tenerentur pignora: nec etiaz ipsi actione personali: an autē hec constitutio oēs debitores ꝙcomprehendat. vt sic sit correcta lex eos. C. de vsuris. dic vt dixi. j. eo. ff. sinautē. In summa no. qō ex hac ꝓsti. j. c. ff. sancim⁹. sumit auf. q̄ ē. C. de vsur. sup. l. frumēti. q̄ incipit ad hec.

¶ De restitutionibus ꝛ ea q̄ parit. xj. mēse. 7

6 Hec cōstitutio duas hz partes. de pria. ff. de restitutiōib⁹. dicas qō refert an aliqs rogef de restituendo qō supererit: qñ mozitur ꝛ tūc hz locū. j. de restitutiōibus. an de restituēda hereditate statim: ꝛ tūc ꝙ trebel. senatusc̄ōsultum restituit retēta quarta parte. vt instī de fideicō. he. ff. j. ꝛ. ff. sed qz. vel si est filius institut⁹ tertiā dz habere. vt. ff. de triē. ꝛ semiſ. ff. j. tres aūt partes dz restituere. vt. C. ad treb. l. j. has autē tres partes nō dz alienare vel diminuere. Et idez dico si summā vel aliquā rem fuerit rogat⁹ de restituendo vel quotā: puta dimidiā vel tertiā. Nam integrā debet eam reseruare: siue pure: siue sub cōditione: siue in diem debeat restituere. vt. C. cōmunia de le. l. si.

BIU Cujas

§.sed q; excipitur tñ p hanc constitutionē alie
natio vel obligatio que fit propter dotē vel do
nationem ꝓpter nuptias. q̄ enim in cōi ꝓ sunt
singularibus vtilitatibus ꝓponunt. j. eo. ꝑ ob
ꝛem. ꝛ ar. C. de cadu. tol. l. j. in fi. ꝛ. ff. ꝓo so. l.
actiōe. §. labeo. Predicta aūt dos dr cōstitui ꝛ
donatio ꝓpter nuptias ꝑm personarū merita
et facultates. vt. j. eo. §. ꝑ obꝛez. ꝛ. ff. de iure do.
l. siue generalis. Si autē queras si postea dos
desinat esse: an redeat in cām resti. rñdeo non
ideo desinit esse in suo priuilegio. vt ar. ff. ad
treb. l. heredibus. §. fi. ꝛ ar. j. de equa. do. §. qve
ro. In secūda aūt parte. s. de ea que parit in vn
decimo mense. dic vt not. circa litteraꝫ. j. eo. §.
vnum. ¶ In summa no. q̄ ex hac cōstitutione. j.
eo. §. ꝑobꝛem. sumitur autē. que est. C. cōia de
le. super. l. fi. in. §. sed q;. que icipit. res que sub
iacent. Item ex eo q̄ dr est. j. eo. §. fi. sumitur au
ten. que est. C. de secun. nup. super. l. j. que inci
pit. hisdem in prima parte.

¶ De tabellionib; ꝛ prothocollis. Rubꝛica. 8

1 Occasione motē litis de tabellionib; dicit. vt. j.
eo. in prin. Est aūt tabellio pu
blica ꝑsona que scribit ℈ctus. vt
ps. j. eo. §. j. fidei cuius scriptu
re credit: ꝛ probationē facit sicut duo testes. vt
C. de fi. instru. l. in exercēdis. ꝛ. ff. de fide instru.
l. in re. ꝛ. ff. de pig. l. ℈bitur. Et q; est publicum
officiū non pōt esse seruus hō. vt. C. eo. l. gene
rali. li. x. Et dr tabellio vt hic q; forte in tabu
lis olim faciebāt imbꝛeuiationes suas: vel de
cera vel de alijs. vt ar. ff. cōmo. l. in cōmodato.
§. sicut. Idem dicitur seruus publicus. vt. ff. de
adop. l. nō aliter. Itē dicitur tabularius ꝛ scri
ba ꝛ logographus. vt. C. eo. l. j. li. x j. Idez dicit
scriniarius. vt. C. de test. mili. l. scriniarios. Idē
dicitur exceptor. vt. §. de defen. ci. §. nulla. in fi.
a Officium autē. Adde q̄ etiā ali q̄ñ leuia audit; et esse iu
dex ꝛ dicitur iu
dex char
tularius.
vt ē glo. i
l. j. ff. de
iudi.

a Officium aūt istius olim erat vt ipse audiret
et alij scribendū cōmittebat. q̄ñ etiam audiē
tiam alij cōmittebat: ꝛ ille secundo alij cōmitte
bat q̄ hodie prohibetur. qđ dic vt dixi. j. eo. §.
nos aūt. ¶ De prothocollis aūt dicas q̄ pro
thocollum est charte principiuz in qua scribit
vel rōne scripture: quasi primus versus vel pri
ma linea. quasi dicat ꝓia collatio litterarū vel
rōne ipsius charte. ꝛ sic dr a prothos qđ est pri
mum ꝛ collū. i collatio vel ipsum colluz charte
vel alalis. vnde etiā Adam prothoplasma dici
tur. i. prio plasmatus: ꝛ Stephan; prothomar
tyr. i. primus martyr dr. Precipit igitur hec cō
stitutio vt in principio charte semp sit imbꝛe
uiatura scripta vt si dubitatio emergat circa
chartam ꝑ imbꝛeuiaturā explicetur. qđ tñ nō
seruatur hodie. qđ dic vt. j. eo. §. vlti. ¶ In sum
ma no. q̄ ex hac cōstitutione nihil est in. C.

Collatio quinta.

¶ De ecclesiasticarum ⁊ mobilium rerū alie
natione ne ⁊ solutione Rubꝛica. 1

2 Alia principis est vtilitatem subiectorū pro
curare ⁊ imensitatem remo
uendo mensurā inducere. vt
j. eo. in prin. ⁊ §. de mensu. or
deri. in prin. ⁊ vt deter. sit nu
cle. §. j. ⁊ de referen. §. j. Idcir
co hac cōstitutione duo dicit q̄ que ad cōpeten
tem mensurā reducit ea que statuerat ipe. Idē
Justinianus in alia constitutione que est. §. de
non alie. vt ps. j. eo. §. j. Sunt aūt hec duo: vt ꝑ
fiscali debito permittāt alienatio ⁊ insolutum
datio secundum quod a priuato permittitur
datio insolutū. vt. j. eo. §. sancimus igit. ⁊. §. si
vero priuatus. qđ intelligas si creditor velit ac
cipere als etiā alienatio permittitur. vt. j. de
aliena. ⁊ emphi. §. hec etiā sup ipsis. ⁊ ideo q;
p̄dicta ℈stitutiōe de aliena. ⁊ emphi. pleni; hoc
dicit q̄ ē in ista omittā. Nihil est tñ de hac. l. C.
¶ De iureiurando a moriente prestito Ru. 2

3 Propter tres ra
tiones dr heres voluntatem de
functi seruare. Primo q; est pro
lege. vt. §. de nup. §. disponat. ⁊
j. eo. in prin. Secō q; est eadem
ꝑsona heredis ⁊ defuncti. vt j. eo. circa prin. et
C. de impu. ⁊ alijs substi. l. fi. Tertio q; ex quo
dr emolumentū. s. hereditatis sentiat ⁊ onus.
vt. j. e. circa prin. ⁊. ff. de reg. iuris. l. secōm natu
ram. ⁊ l. ex qua. ¶ Ex predictis ps q̄ si testator
aliq̄d precepit vel etiā dixerit cū iureiurando
tñ heredes eius dicto stare tenent. quantū est
in sui preiudiciū non autē creditores. stare te
nentur q; alij preiudicare non pōt sed sibi ⁊ su
is heredibus sic. vt. j. eo. §. sancimus. Sine iu
ramento aūt non tenentur stare heredes tali
dispositioni simplici. vt. C. de proba. l. ratiōes.
¶ In summa no. q̄ ex hac cōstitutione. j. eo. §. j.
et. §. ij. sumitur aut. que est. C. de proba. super
l. rationes. que incipit. q̄ obtinet.

¶ Ut preponatur nomen imperato
ris documentis ⁊ vt latinis litteris
scribantur. Rubꝛica. 3

4 Ad oper hanc cō
stitutionē dñt apponi in instru
mentis. primū nomen iperato
ris vt ps ex Rubꝛica sed textus
de indictione. Idē dicit ⁊ de con
sule ⁊ de olbus similibus signis. vt ps. j. eo. circa prin. vsq; ad. §. illud. in scda parte dicit q̄ hu
iusmodi subscriptiōes intelligibilib; litteris
debēt poni. qđ dic vt. j. e. §. illud. Itē ⁊ alia mul
ta sunt l istrumēto necessaria. q̄ no. i summa de
fide instr. ⁊ cautela illi;. Et de hac nihil ē in. C.
¶ Senicas nō solū si fideiussores pstent ⁊c. 4

5 Constitutio ista silis est
illi quā ha
bes. §. de lenonib;. Sicut em illa ꝑ
hibet accipi fideiussiōes: ⁊ cassat ac
ceptas cautiōes ⁊ domū publicari

BIU Cujas

precipit vbi talia fiunt. Ita ista prohibet ꝓ hoc ipso iterponi iuramentū. Et si qua est periurij pena in ipsum cōuerit qui exigit. vt. j. eo. §. j. Nā iurans deserit iuramentū auctoritate hui⁹ legis. Sic ergo nō periurat qui auctoritate legis deserit iuramentū. vt no. j. eo §. j. In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione sumitur antē. que est. C. de nup. su ꝓ. l. imperialis. q̄ incipit. ꝙ eis.

¶Ut nō fiant pignorationes pro alijs personis. c 5

6

Aig quedā illicita pacta fiunt in ſcribus puta vt si nō satisfeceris mihi ad diē: liceat mihi hoies tue prouincie capere vel res eorū. Idcirco hac cōstitutione precipitur huiusmodi pacta non seruari imo siquis fecerit ꝺ sine pactum fuerit siue non siue etiā insolutuz accipiebat graues pene sequentur. qđ dic vt. j. eo. §. j ¶In scda autem parte dicit hec cōsti. ꝙ siue princeps donet siue ei donet non est faciēda insinuatio. qđ dic vt. j. eo. §. illud. ¶In summa no. qđ ex hac constitutione. j. eo §. j. sumit auten. que est. C. ne vxor pro ma. sup. l. si. que incipit. ꝛ oīno.

¶De exhibendis ꝛ introducendis reis ꝛc. Rubrica. 6

7

Sumit originē hec cōstitutio ex assiduis interpellationibus: vt ps. j. eo. in pri. sic ꝛ. C. qui po. i pig. ha. l. assiduis. ꝛ hz quinq; partes. vt in Rubrica no. hz igitur actor forū rei de iure debeat sequi. vt. C. de iur. o. iudi. l. iuris ordo. tñ qñq; actor facit cām cōmitti ad extraordinariū iudicem per principē: vl ꝙ eum qui pōt hoc facere. Et cum reus ad locū iudicis venerit. Actor nō venit. vt. j. eo circa pri. Ideo dicit ꝙ non ꝺ fieri hec delegatio nisi prius actor satisfecerit certā ꝓmittens ꝓtitatē se reo daturū si nō exequat: aut exequēs nō vincat cām nihilomin⁹ etiā vltra ꝓtitatē ꝑdictā cōdemnabit si plus iurauerit expendisse: que ꝓtitas predicta arbitrio iudicis cōstituitur. vt. j. eo. §. qz vo plus est. qz si etiam inter statutū tps vel vsq; ad. x. dies reo pñte si non occurrat dimittit reus exactor eo ꝙ ꝓmissum est. ꝛ vt dixi siquid plus impendit. vt. j. eo §. j. Itē tali actori dilatio est denegāda sed nō reo qui nō potuit venire instructus. vt C. de dila. l. si qñ. ꝛ. ff. de excep. doli. l. pure §. fi. ¶De secunda parte dic ꝙ libellus est dandus reo in scriptis quo dato habebit. xx. dies reus ad liberandū ꝛ ifra hos debent fieri oīa q̄ sunt faciēda ante litē contestatā vt recusatio. vt. C. de iudicijs. l. apertissimi. Item satisdationes q̄ firmant iudiciū. vt. j. e. § j ꝛ §. sancimus. Et plenissime ibi de hoc prosecutus sum de hac scda parte ¶De tertia. ſ. de eo qui iurauit ad iudicium venturū. dic qđ siue quis iuret se repreſentaturū in iudicio siue promittat tm̄ siue etiaz nec iurat nec promittat: qz nūq; venit. ꝛ cū venire debeat non venit ꝺz actor mitti in oīa bona debitoris: si actio est psonalis olim. vt. ff. quib⁹ ex cau in pos. ea. l. j. ꝛ. C. de pac. l. si pacto quo pena. ꝛ de bo. auc. iudi. pos. l. cum proponas. ho die vero pro mēsura dei. iti. qđ dic plene. vt. j. e. §. si vero etiā quidā. ¶De quarta. ſ. de hypothecis que appellant ex casu dicas ꝙ si alicꝭ crediderit alicui pecuniā in scriptis: ad hoc vt ipse inde militiā emat ꝛ ex ea pecunia postea emat militia preferet talis creditor alijs creditorib⁹ priorib⁹: imo etiā preferet mulieri. Et sic fallit regula qui prior est tpe ꝛc. q̄ est in. C. qui po. in pig. hab. l. fi. Est ꝛ aliud spāle qz hoc ipso ꝙ debitor inuenitur post mutuū emisse militiā presumitur ꝙ emerit ex pecunia mutuo accepta vt inde emeret militia. plus est etiā qz creditori nō est necesse probare conueniſſe de militia sibi obliganda: qz tacita obligatio est nata. vel ꝙ verius est loquitur si oīa bona sua obligauit debitor militia etiā cadit in cām pignoris. Si aūt non appareat creditorē ad hoc dediſſe mutuum. vt inde militia emeret si crediderit pecuniam simplr: debitor vero postea inuenitur militiā emiſſe: bene presumit empta ex pecunia mutuata vt dictū est. ꝛ prefertur vt dixi hic creditor ꝯbus creditorib⁹ nisi mulieri ꝛ filijs eius hoc casu. vt. C. de pigno. l. fi. ꝛ. j. eo. §. optimum. ꝛ. j. de equa. do. §. ſz qz vero ꝛ huius. ¶In vlti. parte dicas si cōiunx premoriens sit locuplex superstes vō laboret inopia succedit vna cum liberis cōibus: vel alterius matrimonij superstes cōiunx in quartā partē. vt. j. eo. §. qm̄ vero legē. ¶In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione. j. eo. §. j. ꝛ. ij. sumitur antē. q̄ est. C. de dila. super. l. si qñ. que incipit. ꝙ fieri. Itē ex eo qđ ē j. eo. §. sancimus. sumitur auten. q̄ est. C. de lītis cōte. super. l. j. q̄ incipit. offeratur. Itē ex eo qđ est. j. eo. §. si vero etiā quidam. sumit auten. que est. C. de bo. auc. iudi. pos. si p. l. cū proponas. q̄ incipit. ꝛ qui iurat. Itez ex eo qđ est. j. §. optimū. sumitur auten que est. C. de pig. super l. si. que incipit ꝙ obtinet. Item ex eo qđ est. j. eo. §. qm̄ vero sumitur auten; que est. C. vnde vir ꝛ vxor. que incipit. preterea.

Adde. c. si quis ꝑ. xj. q. et. c. cuz sit generale. de foro cōpe.

¶Constitutio que ex ascriptitio ꝛ libera natos liberos esse vult ꝛc. Rubrica. 7

8 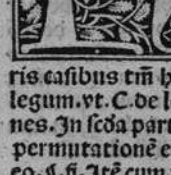

Ec cōstitutio interpretatur quandā aliaz cōstitutionem qua cauet vt ex libera ꝛ ex ascriptitio natus sit liber. qđ dic vt in rubrica. dixi. Et dicit ꝙ i futuris casibus tm̄ hz locum qđ est generale oīum legum. vt. C. de legi. ꝛ cōsti. l. leges ꝛ cōstitutiones. In scda parte permittit cōmutationem. i. permutationē etiam imobilium inter se. vt. j. eo. §. fi. Itē cum principe similiter permutat. vt. ē. de nō alie. §. si min⁹. ꝛ. j. proxi. ti. §. j. ¶In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione. §. fi. pōt sumi antē. que est. C. de sa. san. ec. super. l. iubemus. que incipit. item sibi nuncem.

BIU Cujas

¶Ut decetero cõmutatiões ecclesiasticaꝝ rerum nõ fortuite fiant. Rubrica. 8

1

Ex bonis factis sumuntur mala exẽpla. Et ideo qz videbãt q̃dã pncipi ꝓmissuꝫ cũ ecclesia ꝑmutare. Et fierẽ ecclesiasticam in dñium fisci trãsire. vt. ſ. de nõ alie. ſ. ſi min⁹. cogitauerũt vt per hoc mediũ etiã in priuatoꝝ posſit dñium: quasi princeps ab ecclesia: et priuat⁹ a pncipe postmodũ accipiat quod prohibet hec cõstitutio: vt patet in rubrica. ⁊ j. c. vſq; ad. ſ. illud. Et sic notari põt argumẽtũ quod non ꝓmittitur directo nec ꝑ obliquũ. vt. C. q̃ me. cã. l. ſi per ipreſſionẽ. Sed contrariũ ar. eſt in ſtipulatione aq̃liana et acceptilatione. vt iſti. qui. mo. tol. ob. ſ. j. In ſcõa parte dic vt ibi pz. Et de hac conſtitutione nihil eſt in. C.

¶Ut ea q̃ vocanť insinuatiua sup clericis in maiorem ecclesiam dẽtur. Rubrica. 9

2 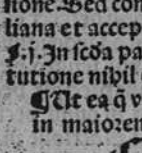

Occasionem sumit ex additionib⁹. vt. j. e. in pncio. ⁊. ĩ. de exhibẽ. ⁊ intro. in pncio. Et ꝓcipit vt electiones clericoꝝ cessante oĩ simonia gratis fiant. ministeria enim dei non ꝑmercationem sed pure fieri debent et gratis. vt. j. eo. ſ. ꝓterea. Fallit autẽ hoc in eo q̃ ſm consuetudinem prestaretur in sancta ecclesia maiori. vt. j. eo. ſ. j. ⁊. j. de sanctiſ. epi. ſ. ꝓcõſuetudinibus. Et de hac cõstitutione nihil eſt in. C.

¶Ut clerici quin recedunt aliis ꝑ eis surrogatis. 10

3

Quia quãdoq; clerici: vel cum mulierculis: al⁹ mulieribus vel aliis vilibus causis recedũt ab ecclesijs: vult hec cõstitutio ꝓuidere tã de substituendis eis q̃ de prebendis eoꝝ et de ipſis recedentibus. Dixit ergo q̃ ꝑbenda eſt danda nũc vt prius. Itẽ substitui al⁹ dz loco eius cui dek. Itẽ ipſe redire volens non admittitur: cum alius iam loco eius fuerit substitutus. vt. j. e. ſ. j. ⁊ ff. lo. l. ſi in lege. ſ. colonus. hac occasione adiecit aliam clauſulaz. euenit eñ qñq; vt laici etiam faciant ecclesias q̃ nõ possunt facere niſi in expensis etiam ministrantium prouideant. vt. ĩ. vt deter. sit nucle. ſ. ſi vero vltra. et. j. vt nullus fabri. ora. ſ. j. Hij autem ministrantes non laici: ſed epiſcopi arbitrio apponenť. Et hec constitutio dicit. vt j. e. ſ. illud. Et de hac ꝓstitutiõe nihil eſt in. C.

¶De his q̃ ingrediunť ad appellãdũ. Rub. 11

4

Habet hec cõstitutio tres ptes. quarũ ꝑma tractat de appel. hoc mõ vt appellãti detur annus. ⁊ ex insta cã etiã biẽnium. vt. C. de tempo. ⁊ repa. appella. l. ſi. ſ. illud. ⁊ j. eo. ſ. j. ſi vero nec infra biẽnium appellans eſt expeditus hoc nouum vult hec constitutio expedire. Et distingue, aut stetit per iudicem: ⁊ tunc ipſo iure nõ curit ei tps. ⁊ j. vt sponſa. largi. ſ. hoc quoq; aut nõ per iudicem: vt qz appellans iuſta vel non iuſta de cã non fuit prosecutus: ⁊ tunc tacite ſnia cõfirmatur ſi vterq; tacet. ⁊ de expensis nihil ſed ditur in cã appellationis factis cũ ſnia non detur. vt. j. eo. ſ. ſi vo neuter. vbi aũt victor in his expensis vult sibi consulere veniat in nouiſſimo iudiciorum tpe coram iudice ⁊ vincat vel ꝑdat in pncipali causa ſm q̃ bonam vel malam cãm habebat. Et expensas aũt indiſtincte recuperat. Nã ſi vincit eo iure quo victores. vt. C. de iudi. l. properandũ. ſ. finaliť. Si autẽ perdat saltem qz alter appellauit deberent reddi huic expense ⁊ absens gratias deo agat: q̃ ius ſuum in pncipali causa ſeruatur. vt. j. eo. ſ. ſed pluribus. ⁊ ſ. qz enim victores. ¶In ſcõa parte dicas q̃ cõparatio non fiat ex priuatis ſcripturis ſed tm̃ ex publicis vel forensibus. vt. C. de fide inſtru. l. cõparationes. tm̃ in duobus casibus permittit hec cõstitutio. primus eſt vt ſi ꝓducis litteras tuas ꝺ̃ me: ⁊ ego eas cõfiteor ⁊ induco alias contra te quas dico te feciſſe. Et q̃ feceris ꝓdo per cõparationem earum quas inducebas. ⁊ ego cõfitebar te ſcripſiſſe. Alius eſt casus qñ charta ꝓfertur ex publico archiuio: al⁹ a ſcriptura tz nõ ſit publica tm̃ ſit cõparatio ex ea ac ſi eſſet publica. vt. j. eo. ſ. illud etiã. ¶In tertia parte dicit de iuramẽto calumnie q̃ tz hanc habeat formaz tam in actore ſ. vt nõ calumniandi aĩo agat: q̃ in reo vt nõ calumniandi aĩo defendat vel reſiſtat. vt. C. de iura. cal. l. ij. in pncio. tm̃ adiicitur q̃ nulla niſi neceſſaria in tota lite probationẽ exiget. Et sic ſemel iurabitur tm̃. vt. j. e. ſ. ſi. tz olim pluries. vt. C. de iureiurã. l. j. ⁊ sic etiã corrigitur qđ eſt ff. de dam. infec. l. qui bonafide. ſ. pe. vbi pluries iurari permittebat. vel dic vbi ſpãle aliud etiam capitulũ adiicitur hodie. qđ eſt. j. vt litig. iurent. in pncio. ¶In ſumma no. q̃ ex hac conſtitutione. j. eo. ſ. j. ⁊. ij. vſq; ad. ſ. illud quoq; ſumitur autẽ. que eſt. C. de tempo. ⁊ re. ap. l. ſi. q̃ incipit. ei q̃ appel. Itẽ ex. ſ. illud. ſumiť autẽ. q̃ eſt. C. de fide inſtrũ. ſuper. l. comparationes. q̃ incipit. ad hec. Itẽ ex. ſ. ſi. ſumitur autẽ. que eſt C. de iura. cal. l. ij. q̃ incipit. in iſto iuramento.

¶Ut in priuatis domibus sacra miniſteria non fiant. 12

5

Prohibet hec cõſtitutio sacra fieri in domibus: puta cantari miſſam ⁊ ſimilia q̃ honeſte fieri non pñt niſi in ecclesia. oratre tm̃ etiã in priuatis domibus q̃s põt: tz aperti⁹ in eccl'ia. vt. j. eo. ⁊ vt lice. ma. ⁊ alie. ſ. qz vo. Et de hac nihil ẽ in. C.

¶Ut de funcți seu funera eoꝝ nõ iniurient. 13

6

Alia natura deproperat nouas edere formas seu causas. vt. j. eo. in pncio. ⁊ j. q. mo. na. effi. ſui. in pncio. Idcirco ad nouum factũ nouum adinue

BIU Cujas

niendū est cōsiliū. vt. ī. e. l pri. hȝ añt hec cōstitutio duas ptes. Pria tractat de cupido creditore q̄ intrat domū infirmi ⁊ ei facit iniuriā in extremis existenti vel etiā eius familie: vel etiaȝ eo mortuo nō patitur cū extrahi de domo: vel etiā non patitur sepeliri. his eīm casi bus certa erat olim pena. vt. C. de sepul. vio. l. fi. que olīȝ augetur. ſ. vt actionē ipso iure perdat. Item tantūdem de suo soluat. Itē in tertia parte bonorum puniatur. vt. ī. e. ſ. ī. ⁊. ij. Si añt hec omnia vel aliq̄d eorum nō fecerit: sed conuenit heredes ante nouē dies a tpe mortis nihil valet q̄ agitur. vt. ī. vt cuȝ de sp. cog. ſ. meminimus. Item in scōa pte dic q̄ administrator. i. iudex ordinarius: aut vult delegare totam cām q̄ potest. Et idē in delegato si est a principe delegatus: ⁊ tunc pōt. vt. C. de iudi. l. a iudice. aut sententiam sibi seruare vult: ⁊ hoc nō pōt nisi ter audiat. qd̄ plene dic vt. ī. eo. ſ. illud. vsq̄ in fi. ¶ In summa no. q̄ ex hac cōstitutione. ī. e. ſ. j. sumit auten. que est in. C. de sepul. vio. sup. l. fi. que incipit. item qui domū. Item ex eo qd̄ est ī. eo. illud. sumitur auc. que est in. C. de iudi. l. a iudice. que incipit. ad hec.

¶ Ut īmobilia ante nupti. donatio. ne q̄ alienentur: neq̄ ⁊c. 14

7 Sicut vxor dat dotez ita econtra maritus dȝ dare donationem que olim ante nuptias: hodie ꝓpter nuptias datur. vt. j. e. ſ. j. ⁊. j. de equa. do. in pri. et. C. de dona. ante nup. l. fi. in prin. ⁊ tam dotez q̄ donationē non pōt maritus alienare etiam cōsentiente muliere. vt. ī. eo. ſ. j. ⁊. ſ. multo potius. ⁊ instituꝰ. quibus alie. lȝ. in prin. ⁊. C. de rei vxo. ac. ſ. ⁊ cū lex. Itē vtraq̄ pōt vendicari solu. matri. si cōtingat mulierem habere debere vtriq̄: puta ex pacto. vt. ī. e. ſ. j. ⁊. C. de iure do. l. vbi adhuc. nihil tñ differt dos a donatione. q̄ donationis alienatio potest valere si mulier elapso biennio a tpe primi consensus iterū consentiat: sicut ⁊ qñ fideiubet. vt. ī. eo. ſ. j. ⁊. C. ad velle. l. si mulier. Est tñ ⁊ aliud necesse. ſ. q̄ sit soluendo maritus qñ mulier scōo consentit. vt. j. eo. ſ. verūtñ neq̄ lȝ in dote cōsensum mulieris geminari nō ꝑdest. vt. d. l. si mulier. et. ī. insti. qui alie. lȝ. in prin. ⁊. C. de rei. vxo. ac. ſ. ⁊ cum lex. ¶ In summa no. q̄ ex hac cōstitutione sumitur auten. que est. C. ad velleia. sup l. iubemus. que incipit. siue a me.

¶ Ut facte noue cōstitutiones ⁊c. Rub. 15

8 Via per ignorantiam qñq̄ noue leges non seruant siue ꝓ vltimis volūtatibus facte sunt. q̄ maxime tangit hec cōstitutio siue ꝓ quolibet alio. Ideo parcit hec cōstitutio ignorantibus vsq̄ ad duos menses a tpe insinuationis numerandos: vt interim facta fin primū modum nihilo minus valeant. vt. ī. eo. ⁊ in rubrica ⁊ in tex. ſ. eīm peccauit ⁊c. vt. C. de testa. l. iubemus. in fi. sic ⁊ p alios duos menses statuunt. vt. j. de excu. ⁊ his qui cōue. ⁊ recon. ſ. j. ¶ In summa no. q̄ nihil de hac est in. C.

¶ Ut ab illustribus ⁊ qui sup eam. Rub. 16

9 Occasione cuius dam necessitatis hec cōstitutio fit. illlustres eīm sunt digni sine administratione habentes. ⁊ si perillustres sunt habentes dignitatem cū administratione. si per se agerent vel conuenirentur alterutrum duoꝝ fieri oportet q̄ deferetur eis vt sederent cuȝ iudicibus. Et sic fieret contra leges que dicunt aduocantem stare. vt. ī. eo. ſ. j. no. vel si non deferet eis esset magna rusticitas nō magis ad sedendum inuitandi sunt. vt. ī. eo. ſ. j. ⁊. C. vbi senato. vel clarissi. l. fi. ſ. sedendi. ꝓpter hoc añt precipit hec cōstitutio illustres ⁊ superiores in omni pecuniaria causa ⁊ in criminali casu. ſ. in actione iniuriarum. Nam criminaliter etiā de iniuria agi potest debent tñ per procuratorē agere ⁊ rñdere. vt. ī. eo. ſ. j. ⁊ insti. de iniur. ſ. pe. ⁊. C. de iniur. l. fin. Reliqui añt vt spectabiles ⁊ clarissimi et p se ⁊ per procuratorem pñt agere ⁊ conueniri in ciuilibus. vt. ī. e. in fin. ¶ Ex predicis pȝ legeȝ codicis de procuratoribus esse restrictā. nam qd̄ dicebat in oībus fere dignitati ꝑditis vel positis ad illustres cñ ⁊ superillustres restringitur. ¶ Et ideo in summa no. q̄ ex hac cōsti. ī. eo. ſ. j. sumitur auten. que incipit. q̄ ius ⁊c. que legit. C. de procu. sup. l. quicunq̄.

¶ Ut nullus fabricet oratorias domos ⁊c. Rubrica. 17

10 Et priuatus possit nouā orationis domum siue monasteriū siue ecclesiā seculārem facere tria opȝ iteruenire. Pmo presentiaȝ. l. epi qui, signo crucis fixo ⁊ cū processionibus ⁊ aliȝ orationibus incipiet opus. vt. ī. eo. ſ. j. ⁊. j. de ecclesiasti cis ti. ſ. siquis añt voluerit. Secōo q̄ expensas ad luminaria ⁊ ad seruientes constituat. q̄ si sufficiens ad tantā nō est potius q̄ ibi expendere vult det in aliquā pauperem ecclesiā iam edificatā. Et sic etiā poterit dici ecclesie edificator. vt. ī. e. ſ. j. ⁊. ſ. si autē. ⁊. ſ. vt deter. sit nu. cle. ſ. si añt vltra. Itē tertio q̄ clericos si quos ibi ponit nō suo sed epi consensu disponat. vt ſ. vt cle. qui re. aliȝ. ſ. fi. de scōa parte huiꝰ rubrice dixi. ſ. qño opoꝛ. epi. ¶ In tertia parte dicit si archiepus vendere vult duo epi de sua synodo debeāt interesse. vt. ī. ſ. quoniā. ¶ In summa ex hac cōsti. nihil est in. C.

¶ Ut ordinarie pfecture vrbane ⁊c. Rub. 18

11 Dignitatū quedā sunt sine administratiōe ⁊ alie cū administratiōe. vt. ī. eo. circa pri. Et q̄ sunt cū administratiōe sunt. xij. que a curiali liberant fo-

BIU Cujas

tima: que vero sine administratiõe nõ sunt nisi due vel tres quas dixi. j. cõsti. q̃ de digni. in summa ⁊ in tex. ⁊ ideo nõ supsedeo hic. Sz expone litterã vt hic scripsi. ⁊ nihil est in. C. de ea.

¶ Ut omnes obediant iudicibus prouinciarum ⁊c. Rubrica 19

1 QVilibet iudex vna manu iusticiã in alia mĩaz debet portare dicit. vbi supra. q̃ iusticia precellit alias virtutes. vt. j. eo. in prin. Obseruatores eius iusticie imperpetuũ viuent ⁊ ecõtra memoria impiorũ peribit cum sonitu: immo etiã in hoc mũdo vel ipse vel eius filij sentiẽt patris delictũ deo disponẽte. vt. j. e. circa prin. Idcirco Justinianus in summa intẽtione vult seruare iusticiã: precipit ergo hec cõstitutio duo iusta. Primũ vt q̃ in ꝓuincia quis deliquit vel cõtraxit vel quasi cõtraxit ibidem debebat respõdere siue de terra: siue de terminis sit ⁊ vt breuiter dicam de quocũq; vt. j. eo. ſ. hoc considerãtes. ⁊ ad hoc etiã. ff. de iudi. l. here. ⁊. l. oẽm. ⁊ hoc si presens est vterq;. Si vero abest reus citabitur ad domũ. ⁊ si quis pro eo dilationẽ petit detur sm qõ dicitur. j. eo. ſ. sivero absit. Qui absens cum sciet poterit venire ipse vel alium mittere vel etiã huic cõmittere: qui pro eo fecit verba. vt. j. eo. ſ. si qõ. ipse em̃ et in criminibus precisq; cõpellitur redire litteris publicis missis ad pronincie presidẽ vbi degit. vt. j. vt nulli iudicũ. ſ. si vero qõ quis. Sed an in cõtractib⁹ sit idem ibidẽ diximus. Scõm est iustũ. vt predicta vera sint etiã nullo priuilegio ea remoueãt. vt. j. eo. ſ. si igitur fuerint. nã cum sit hec iusticia vt dictum est ibi conueniri cum vbi deliquit vel contraxit vel quasi. Et sic diuinũ ius rescripto hois tolli non põt. vt. ff. de arbi. l. nam magistratus. ⁊ intellige de priuilegiis indultis a principe viuente. Nam priuilegia indulta legatis ⁊ aliis. vt. ff. de iudi. l. hij. ſ. legatis. non tollũtur per. l. istam. qõ autẽ dixi priuilegium non tollere legem istam est verũ: nisi publica vtilitate vocetur a principe: vt se eius conspectu representet. qõ dic plene vt no. j. eo. ſ. arripiat ⁊. ſ. hanc dicentes. ¶ In summa no. qõ ex hac cõstitutione. j. eo. ſ. hoc igitur considerantes. sumitur autẽ. que est. C. vbi de crimine agi opor. super. l. j. q̃ incipit. qua in ꝓuincia.

Collatio sexta.

¶ Quibus modis naturales filij legitimi efficiantur. Rubrica 1

2 QVia nõ possunt omnes articuli sigillatim legibus comprehẽdi. vt. j. eo. in prin. ⁊. ff. de legi. ⁊ sctã. consul. l. non possunt. ⁊. l. iij. ⁊ natura deproperat edere nouos casus et semper inuenire. vt. j. eo. circa princi. ij. respon. ⁊ in nouis casibus consilio indigemus. vt. ff. de ven. inspi. l. j. in prin. Ideoq; dicit imperator qui. mo. na. effi. le. ⁊c. et s. illos modos qui in legibus precedentibus continentur: nam casus nouos dicit qui prioribus non poterant legibus terminari. vt. j. eo. ſ. ⁊ hoc dicimus nullum ⁊c. Est autẽ videndum primo qui sunt hij noui modi per quos qui nõ est legitimus efficiatur legitimus. ¶ Secundo notabis quosdã extrauagãtes casus: sunt autẽ quattuor. Primus quãdo mater filiorum naturalium mortua est. Secũdus est quando viuit sed turpiter hoc em̃ dicere sufficit. Tertius quãdo celatur vt inueniri non possit. Quartus quãdo facta est monacha vel conuersa. In quibus casibus non potest pater naturalis eam accipere in vxorẽ ⁊ hoc modo facere filios legitimos. vt. j. eo. ſ. sed aliud. ⁊. ſ. et quidã. ⁊. ſ. nonimus. et. ſ. si quis vero. his ergo casibus licebit patri precibus principi oblatis promereri filios fieri legitimos: vel si hoc nõ potuerit pater impeditus vel morte preuentus tanq̃ legitimos scribat eos pater heredes ⁊ etiam ostendet se tamen principi cum potuerint vt hec cõfirmentur que fecerit pater ⁊ tunc etiam dicitur dare. vt. j. eo. ſ. licet igitur. ⁊. ſ. si vero solũmodo. Et sic qui confirmat dat vt dixi. ⁊. ff. de ver. si. l. lege. ⁊. s̃. de dẽsen. ciui. ſ. interim. in fi. ſ. ibi. vt in de fiat ⁊c. Item hec locum habent si nulli sint legitimi nec alij. vt. j. eo. si quis vero. in prin. Et hec omnia similiter probãtur vt. j. quibus mo. na. effi. sui. ſ. illud. et. ſ. si vero. ¶ Extranei autem casus sunt in hac consti. an possit filius naturalis per adoptionem fieri legitimus. qõ dic vt. j. eo. ſ. et nos. Item an solus consensus et forte obscurus faciat matrimoniũ: quia ille illam dilectam vocabat et similia. vt. j. eo. ſ. illud. circa quod distingue tria genera hominum superiores vt senatores ⁊ illustres et similes: item medios vt qui in mediocribus dignitatibus sunt: item infimos qui sunt tres scilz agricola: item abiectus siue vilis: item miles caligatus siue nouus. Et ideo minores qui sunt in primo ordine non sine dote ⁊ ante nuptias dona. contrahunt. vt. j. eo. ſ. hoc ergo. ⁊ cum instrumentis dotalibus. vt. C. de nup. l. imperialis. in fine prime col. ⁊. j. vt liceat matri ⁊ auie. ſ. quia vero dudum. Qui autem sunt in mediocribus debent contrahere in facie ecclesie: ⁊ prelati: et de hoc fiat scriptura. quod dic vt. j. eo. ſ. quantũ vero. sed hodie solo consensu. vt. j. vt liceat ma. et auie. ſ. quia vero dudum. Qui vero sunt in minori solo contrahunt affectu cum legis obseruantiam seruare non possint q̃ nesciunt. vt j. eo. ſ. quisquis. ⁊. C. de resta. l. fina. et. ff. de iuris ⁊ fac. igno. l. regula. Item est ⁊ alius extraneus casus an qui iurat se aliquam habere in vxorem faciat matrimoniũ: et sic iramentũ in se habet consensum. quod dic vt. j. eo. qm̃ autẽ. ¶ In summa potest dici qõ ex hac cõstitutione ſ. liceat. ⁊. ſ. si vero. sic sumatur auc. que est in C. de na. libe. que incipit. preterea. et auc. item sine legitimis. vel ex illa. j. qui. mo. na. effi. sui. vbi colũ. ſ. illud. ⁊. ſ. si vero. cum ibidem contineatur quod est verius.

BIU Cujas

¶Ut hi qui obligatas perhibent se habere res minorum. Rubrica. 2

On habet aliaz

Cōtinuationē hic titulus: nisi talem: qz oīa qualiter bene se habeant sunt in magna cura eius qui habet potestatez. l. faciende: dico de imperatore et precipue eorum qui non possunt se defendere q̄les sunt minores. Ideo hanc constitutionē facit pro eis cōstituendo se eis partem. vt. j. eo. j. rñso. z. ff. pe. habet autez hec cōstitutio tres partes. Prima est vt hi qui oblig. se ha. perhi. res mi. aut obligati sunt eis ad eorum gubernationē penit⁹ non ascendāt: z hoc expeditur. j. eo. ff. j. vsq; ad. ff. qō si quis. Secunda est z vt curatores nullo modo ascribant cessiones aduersus eos quorū curationē agūt. et hoc expeditur. j. eo. ff. qō si quis. vsq; ad. ff. et hoc. qō autē sequitur in rubri. hec autē generaliter in omni ꝛc. expeditur. j. eo. ff. z hoc. Tertia est z de gubernatione pecuniarū cōpe. eis ꝛc. qō
3 expeditur. j. eo. ff. qm̄. vsq; in fi. consti. ¶Circa primā partem videndū est q̄ contineātur z que sunt cause propter quas repellātur: z qualiter puniuntur veniētes contra hanc prohibitionē. Et quidez siue tutores siue curatores sint vel adultorū vel furiosorū vel amentiū vel similiū continentur excepta matre tutrice. vt. j. eo. ff. hec omnia. z. ff. hec autez. z. j. vt sine probi. macre. z de. primo respō. idem in auia z ad similitudinem matris. arg. j. de here. que ab inte. ff. ex his. Item testamētariū tutores excipiuntur cui eorum fides z diligētia sit ab ipso testatore probata. vt. C. de epi. au. l. de creationibus. in prin. z. ff. de cu. fu. l. si furioso. i fi. z insti. de satisf. tu. in prin. licet quidā dixerūt etiā hoc hac constitutione cōprehēdi. qō videtur verius. z dic vt j. eo. ff. j. prohibentur autē ex causis. nam si est creditor presumitur a iure qō cum sit quasi dñs pupilli z rerum eius qō sibi solueret sicut vellet: z quasi hostis esset ei. Itē si debitor surripet cautionē vel alias probatiōes quas habet pupillus cōtra se: z ita curatio eius esset quasi destructio rerum pupilli. vt. j. eo. ff. j. z. ff. si vero tacuerit. siue ergo sit obligatio personalis siue actio realis qualis est hypothecaria locū habēt predicta vbi patet ex rubrica. z. j. eo. ff. j. in fine. Aliud in simplici reali cum illa nullam habeat obligationē. vt insti. de act. in prin. vnde hoc casu cōstituetur curator vt fiebat olim in oībus. vt insti. de auc. tu. ff. fi. z est tanta hec causa prohibitionis vt licet a prin. nō sit debitor: vel creditor. si tamen postea efficiatur: vt qz alter successit alterius debitori non sine adiuncto curatore administrabit qui iurabit pupillū defendere ab insidijs tuto. vel cura. vt. j. eo. ff. siquis. Secus si incipiat esse obligat⁹ alter alteri actione tutele: quia impossibile est quasi qō sit tutor: quin vel eam habeat vel ea teneatur vnde esset iam ridiculum oēs iam tutores habere curatorem sibi adiunctū. Qualiter prohibetur: et quidem coram iudice qui eum dedit hoc protestetur: qz habet eum obligatū; vel ipse est obligatus ei cui datur tpe dationis: z faciat ei fidez per testes vel instrumēta. Et sic absoluit a tutela si non pōt sibi facere fidem iuret qō pro veritate credit se habere minorē obligatū: z absoluetur. Et sic de credulitate hic iurat sicut in sacramēto calūnie. vt. C. de iura. cal. l. ij. ff. qō obseruari. al's sec⁹. vt. ff. de here. z fal. ff. si vero. et. C. de testi. l. testiū. z. ff. rerū amota. l. marcellus. z. ff. de iureiur. l. quotiēs. Et vt no. plene in sti. qui. mo. tol. ob. in fi. ti. ¶Que autē sit pena venientis cōtra prohibitionē. Et quidem creditor tutor amittit actionem suo delicto vt z al's. vnde forte solutū repetere non pōt pupillus: cum hec exceptio sit odiosa: vt z illa sena. cōsul. macedo. vt. ff. de cōdi. inde. l. qui exceptionē per petuam habet. z arg. l. si pene causa. in prin. ff. eo. debitor vero iuuatur solutione sicut contingit alias. vt. ff. de trien. z se. ff. studium. licet al's tollatur oīs obligatio solutione eius qō debetur. vt. j. eo. ff. si vero tacuit. z. ff. de cōdi inde. l. si pene. z insti. qui. mo. tol. ob. in prin. Sed quia contingit etiā deterius fieri a gubernatoribus quia suscipiunt cessionē actionū forte inanium forte paruo precio: z denegāt pupillis de suscepta hoc est scripturis in q̄bus creditores sunt confessi sibi esse solutum qō apocha al's appellatur. vt. ff. de eccle. rerū immobi. alie. de man. prin. ff. coges. ideo prohibet fieri z imminet casus actionis: nec tñ restituitur primo creditori cedenti sed cedit lucro minoris siue durāte tutela fuerit facta talis cessio siue post sed iure reuteri poterat fieri talis cessio. vt. j. eo. ff. quod si quis. z. ff. de rebus eo. l. non fit. Sed quia non sufficit abstinere a malo nisi fiat qō bonum est. vnde dicit decretum non sufficit vel non satis est bene velle nisi fiat qō bonum est: nec sufficit facere bonuz nisi ex bono fonte procedat. vt in decre. lxxxvj. di. c. non satis. ideo de gubernatione eorum: z maxime circa pecunias exponit: debet enim tutor quādo gubernationē accipit iurare qō faciet vtilia: z inutilia ptermittet. Nec propter hoc eximuntur a ratiocinijs: satisdat enim rem pupilli saluam fore nec aliter gerit. vt. j. eo. ff. antepe. in fi. z. C. de admi. tuto. l. tutores. licet non cauerint de rato quādo agunt contra alios nolle pupilli nisi sibi sit dubium an tutor sit vel non. vt. C. de admi. tuto. l. fi. ff. defensionem. z. l. tutores. z. ff. de admi. tuto. l. vulgo. ¶Circa pecuniā autē plurimum debet esse cautus qroniā licet olim teneret fenerare. vt. C. de admi. tuto. l. tutores qui rc. ff. ex his. z. l. tutor. ff. j. tñ hodie non teneretur: peccatū nanq; mortalissimū est z cōtra precepta dei. vt in psalmo. Dñe quis habitabit in tabernaculo ꝛc. pterea non tenetur quis facere cōtra pudorē. vt ff. man. l. quint⁹. si habet reddit⁹ sufficiētes sibi et familie. Si autē non habet fenerabit tñ qō sufficiat sibi z familie: reliquū in emptionē prediorum idoneorū collocet. Si autē sponte fenerat tenetur etiam de casu fortuito: quia culpa precedit casum. vt. ff. cōmo. l. in rebus. Jure veteri aliud erat cum teneretur fenerare. vt. C. ar

bi.tu.l.ij.ꝛ ℑ.eo.ℑ.qm̃. ¶Illud in summa not.ꝙ ex hac cõstitutione due glosselle siue autẽ in.C. ponuntur.prima sumit.j.e.ℑ.j.vsq; ad.ℑ.qm̃ autem iubemus.que posita est in.C. qui dare tu. nõ pos. super.l.creditorẽ.que incipit.minoris. Et sic corrigitur lex illa per hãc autẽ.ꝛ oẽs alie tractantes de illa materia.vt insti.de auc.tuto. ℑ.fi.ꝛ de excu.tu.ℑ.item ꝓpter litẽ. Item ex eo quod dicit ī.ℑ.ꝙ siquis corrigit quod est in. ff. de rebus eorũ.l.nõ fit ℑ.ꝛ omnes dicentes idẽ. Secunda sumit.j.e.ℑ.qm̃.vsq; in fine.que ponitur in.C.de admini.tu.super.l.j.que incipit.nouissime.ꝛ corrigitur lex in eo quod de vsura dicit:ꝛ omnes alie dicentes idez.vt.ff.de admini. tu.l.tutor ꝙ reptoriũ.ℑ.ex his.ꝛ.l.tutores. ℑ.j.

¶De fide instrumentoꝝ ꝛ cautela. Rubrica. 3

QVia propterea deus de celis imperatorẽ cõstituit in terris: vt ꝑ eũ tanq; ꝑ procuratorem leges factis emergentibus coapter:vt hic ꝓficiat subiectis.vt.j.e.ℑ.qz igitur.ꝛ in nullo alio plus iuuãtur subiecti q; vt falsitas eruatur:ꝛ veritas cõperat:quia per hoc diuites efficiuntur.vt.j.e. ℑ.fi.in fi.ꝛ.C.de fideicom.li.l.fi.idcirco occasione emergentis questionis ex armenia quam facias.vt.j.e.ℑ.j. ꝛ solue vt.j.e.ℑ.si vero tale.aliquid facit hanc constitutionem non circa omne genus falsitatis cum multa sint genera.vt. ff. ad.l.cor.de fal.l.j. Sed circa ea tantum que adhibentur in instrumentis vt stricte accipias nomen instrumenti al's large. vt. ff. de verb.sig.l. notionem.ℑ.instrumentorum.al's ꝓ apparatu fundi ponitur.vt. ff. de fun.instru.l.quesitũ.

¶Videamus ergo de cautela instrumenti que adhibetur in faciendo:et de fide per consequẽs que habetur in instrumento caute facto.ꝛ primo cum qua cautela habeat fieri instrumentũ.

¶In primis tamẽ no.ꝙ hec rubrica habet octo partes:vt ibi distinxi.quas respicit hic versus cõiter de fide instru.ꝛ cautela. Et ad hoc vt instrumentum cum cautela fiat.xiij.sunt necessaria:immo videt ꝙ.xv.sunt necessaria si bene cõputentur que j.dicuntur.quorum quedam naturaliter al's cõmuniter:al's simul:al's vtrunq; ꝛ significationem respiciunt ꝛ scripturam: hoc est ordinem:al's significationẽ tm̃. Utrunq; simul respicit annos domini incarnationis. Et idem dicas de nomine principis.de anno imperij.ꝛ de nomine consulis.ꝛ de die mensis vel de indictione.nam hec ola debent poni in prin.vt ℑ.vt prepo.no.impe.ℑ.j.ꝛ.ij.ꝛ.C.de apo.pu.l.j. ꝛ ℑ.de exhi.reis.ℑ.sancimus.ꝛ.C. de diuer.rescrip.l.sacri affatus. ¶Secundo crux debet apponi ꝛ in principio inuentari.vt.C.de iure deli.l.fi.ℑ.sinautem dubius. Et idem potest dici in quolibet instrumento quod non fit ad memoriam tantus:si vt contractus dicatur in scriptis vt dicitur in nouellis in hoc titu.ꝛ j. de testi.ℑ. j. ¶Tertio quia testes debent esse scripti vel a seipsis vel a tabellione ꝛ in fi.scripti.vt.j.eo.ℑ. sed ꝛ si instrumenta.ꝛ tot quot illi contractui sunt necessarij.vt plene disti.xi.j.e.ℑ.pe. ¶Quarto ꝙ a tabellione debet esse scriptum ꝛ in fi.instrumenti subscriptum ꝙ ipse fecerit:et interfuerit:vel ipe partes.vt.C.de fi.instru.l.contractus.ꝛ.C.de comm.fid.debi.l.ij.li.x.ꝛ insti.de cõ trahen.emp.ℑ.j. Quo ad substantiam nõ curo: quo ad ordinem debet esse ibi multiplex cautela. Primo locus vbi fit non qõ hoc lege exprese cauetur.sed est ar.ff.de accu.l.libellorũ.ꝛ insti.de inuti.stipu.ℑ.item verborum.ꝛ.C. de contrahen.ꝛ cõ.stip.l.optimam.in fi. Item est argumentum de testibus qñ interrogantur de loco exemplo danielis:in quibus debet esse idẽ ius quod in instrumentis.vt.C.eo.l.in exercendis.

a Secundo ꝙ si est de confessione[a] aliqua debet ibi subesse causa.al's dicitur cautio indiscreta. vt.ff.de ꝓba.l.cũ de indebito.ℑ.vlt. Sed ꝛ si loquatur discrete:al's idiscrete potest adhuc obtineri ꝙ nõ cucurrerit diẽnisũ vel trigesimi diei spacium vel aliud simile in dote.vt.C.de nõ. numerata pecunia.l.in contractibus.in pri.ꝛ.ℑ. sem per.ꝛ.C.de dote cau.l.fi.ꝛ auten.ibi posita. Si autẽ est de obligatione:licet non sit ibi causa ꝑ sumitur subesse cum omnia presumantur solẽniter al's legitime acta.vt insti. de fideiuſ.ℑ. fi. ꝛ de inuti.stipu.ℑ.si scriptum.nisi probetur cõtra quod fieri potest.vt.ff.de pac. l.iurisgen.ℑ. qõ fere. nec obstat ei quod dixi stipulationem sine causa valere id quod dicit.ff.de excep. do.l. ij.ℑ. circa.qz ibi respectu certe cause stipulatio fiebat que causa non suberat.vnde exceptio infactum vel doli apponitur:vt ibi dicit. ¶Tertio ꝙ idem qui scribit vere ꝛ legaliter scribat: al's etiam ei instrumento fides nõ habebitur.vt.C. de ꝓba.l.cum precibus.ꝛ ipse de falso accusabitur criminaliter: ꝛ punietur falsi pena.vt. ff. de falsis.l.j. Et ciuiliter ad interesse illius quem leserit;tenetur actione in factum.vt.ff.ad.l.cor. de fal.l.qui nomine. ¶Quarto quod sibi non repugnet.vt.ff.de reg.iur.l. vbi repugnantia. ¶Quito reprobatur si probat tale quid quo ꝓbato instrumentum stare nõ possit.vt.C.de cõtrahen.ꝛ cõmit.stipu.l.optimã.in fin. ¶Sexto reprobatur:quia nõ sit autenticum.sed exemplum de hoc dic,vt ego ibi no.plene.vt.ff.e.qui cunq;.ꝛ.j.vt sponsa.lar.ℑ.j. ¶Septimo ne contradicat alij scripture eodem die facte.vt. C.e. l.scripture. ¶Octauo est necesse ꝙ sit tabellio qui scripsit vel subscripsit saltem ꝛ contractum audiuit.vt dixi.j.eo.ℑ.in his vero. Si em̃ a priuato nõ creditur ei.vt.C.de ꝓba.l.rõnes. ꝛ.l. instrumenta. ꝛ.l.exemplo. nisi tribus testibus probetur.vt.C.qui po.in pi.ha.l.scripturas. et j.e.ℑ.siquis igitur.ꝛ ℑ.supra.Sed quid si proferatur charta publica;ꝛ in forma publica: et de alia terra.vnde nõ cognoscitur qui scripserit?

b Respondeo[b] ei esse standum si appareat in publica forma esse facta non vitiata in aliqua parte sui.vt.C.de edic.diui adria.tol.l.fina.ℑ.j.ibi. qui ad hoc obtulit probet contra. vt.C.de ꝓbationibus.bal.ī ba.l.sciant. Item videtur hec questio expediri. C.quemadmo.testa. aperi.l.ij.nec obstat qua si feu.ꝛ i.l.

a Si est de cõfessione. ad de ꝙ hoc maxime est verus si sit ab illo ꝙ nõ põt donare qz al's nõ valet. vt nota. bar.ī l.j. C.ō apo. pub.li.x.

b Rñdeo Adde in simili qõ no. bal.ī l.

BIU Cujas

j.C.de testi.in.ix.col. vbi dicit q̄ ex instō in forma publica oriūtur due prō dationes q̄ fit verū t solēne.

quilibet possit hec conficere: quia multis modis falsitas sua reconuincetur.vt.j.e.ſ.si tamē quisq̄.in fi.Item barbarius philippus quasi in forma liberi hominis fuit pretor t valuit.vt.ff. de offi.pret.l.barbarius. ¶Nono q̄ nil ad sui vtilitatez scribat:ibi tabellio als falsi tenetur. vt.ff.de fal.l.qui testamentum. ¶Decimo q̄ si p̄ feratur ex archiuio debet illius ibi esse nomē:q̄ ad eam signandam p̄ponitur.vt.ff.de iure fis. l.in fraudē.ſ.quotiens.t.j.vt di.iuſ.ſit. ¶In decimo:quia non debet simulate scribi t aliud agi.vt.C.plus va.q̄ agitur.l.ij. ¶An aūt vetustas vel corrosio vermium vel alterius animalis noceat.dic q̄ nō.vt.ff.de fidēdis tabulis.l.j. ſ.pe.t ar.ad idem.C.de testa.l.nostram. Verūtamen subtiliter posset notari ar. cōtra. ff.si tabule test.nulle ext.l.j.ſ.si heres institutus.p̄terea quedam sunt instrumenta caute facta tamen ex superuenienti causa fides eis nō habeat vt quia aduersarius sit confessus se eis nō vsurum.vt.C.e.l.iſ.Secundo quid si vnus testium subscriptorum ibi dicat contra instrumentum vel testamentum nisi sufficiēs adhuc numerus remaneat.vt.ff.quemad.te.aper.l.j.in fi. Item tertio si appareat vitiatuz p̄ima sui figura. vt C.de edic.diui adri.tol.l.fi.t.ff.de his que inte. delē.l.j.t.ff.de proba.l.si cyrographū. ¶Quarto si sit incisum.vt.ff.si ta. te.nul.exta.l.j.ſ.pe. ¶Quinto derogatur etiam legaliter facto instrumento per comparationem alterius instrumenti facti ab eodez tabellione q̄ fit dissimilis litterē vt habeatur suspectum.vt.j.eo.ſ.j.t.ſ. in hisvero. ¶Et no. q̄ predita possunt adaptari etiam ad litteras vel rescripta domini pape vel principis prō magna parte. Sed t quedam alia possūt obici rescriptꝰ nostro iure vt si sint vel vtilitatem publicam respicientia.vt. C.si ꝺ ius vel vti.pu.l.fi.niſi emanauerit sēda iussio.

a Itez si sunt per a mēdacia Nō tex. i.c.ij.de b rescrip. b Itez si sūt scde lke.ō hoc plene vide text. vbi res.i c. ceterū ō rescri.

vt.j.de man.prin.ſ.siquis.t.j. vt nulli iudi. ſ.si vero. Item si sunt per mendacia[a] impetrata. vt.C.si contra ius vel vti.p̄f.l.ij.Item si nō sūt ibi subscriptiōes questoris.vt.j.vt diui.iuſ.Itē si sunt secunde litterē[b] t in eis non habeat mētio primarum litterarum vel quia est ibi falsa grammatica.vt extra de rescrip.c.ad audientiā Et hec cautela adhibetur in publicis instrumētis vt fides habeat eis: priuatis autē vt fides habeatur vel ad comparationem vel ad probationem. dic vt diximus.j.eo.ſ.his qui depositum dat. ¶De collationibus siue comparationibus priuate scripture vel etiā publice sic breuiter dicas quia comparatio ex priuata scriptura ita demum fit si testes supersint qui subscripserint vel etiam tm̄ p̄sentes fuerint.vt.j.e. ſ.si is.t.ſ.sed t siquis. Si vero publica est scriptura:aut probatur eius fides per tabellionē aut ministrum t adnumeratorem vel tabellionem tm̄: t tūc sufficit:nec egemus comparatione.Si vero non supereſt tabellio:sed tm̄ adnumerator:t minister:tunc signorum t notarum fit collatio nō subscriptionum.Si autem nullꝰ supereſt etiam subscriptionū fit collatio: et iurant ambo de calūnia:t vna qualis accipitur fides.vt.j.e.ſ.si vero moriantur.vſq̄ ad.ſ.opz.t C.e.l.comparationes. Itē fit collatio ex ea que p̄fertur ex archiuio publico. Item ex priuata sine subscriptione si tu ea vtaris.vt.ē.de his qui ingredi.ad ap.ſ.illud. De sequentibus aūt partibus Rubrice plene distingue.j.e.ſ.penul. ¶In summa sciendum est q̄ ex hac constitu. j. eo.ſ.opz.sumitur autē.que est.C. si cer.pe.l.fi. que incipit.sed t nouo iure. Item ex.ſ.opz vō t.sumitur autē.que est.C.e.l.comparationes. que incipit.t si contractus t.

¶Hec constitutio interpretatur constitutionem p̄iozem t.

2 4

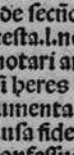

Acta illa constitutione de monachis.ſ.illud.dubium fuit an tm̄ ad futura tēpora:an vero etiam ad p̄terita referatur:quod primo in questione facti sc̄o hec cōstitutio gñaliter tollit.Statuit esse q̄ illa tm̄ in futuris locū habeat tpib⁹.nec tristes faciet eos qui ante eā in monasteriū intraueriut:nec auferat eis:que primo licebant ante se.ſ. nec p̄ioza facient impedimentū huic legi: p̄ioza tpa siue consequētia suū expectent euentū. Nec esse peccauit antiquitas etiam p̄sentis inscia nō est eā secuta. vt.j.e.per totū. t C.de legi.t cōſti.l.leges.t.C.de testa.l.iubem⁹. in fi.Item no.q̄ id qō dicitur.j.e.ſ.j.vt ammodo nō possit dispōere de suis ex quo intrauit monasteriū corrigit.j.de sanc.epi. ſ.si qua mulier.nam disponit etiaz post. que dispositio an sit testamentum vel āḋ ibi dicemus. ¶In sūma no.q̄ ex hac cōstitutione nihil est in.C.

¶Ut nō luxurient ꝺ naturā.Rubrica. 5

3

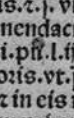

Cuia propositum est imperatoris vt subditi bene viuant t honeste cum ex hoc sit vnū de preceptis legis.vt.j.e.in pri.t.ff. de iusti.t iu.l.iusticiā.ſ.iuris precepta.ideo hec cōstitutio grauissima t diabolicā quedam delicta prohibet scilicet sodomiticas luxurias t iuramenta de abstinendo a talibus cum nec postea abstineant:sed deum ad iracundiā prouocant. quod patet in Sodoma t gomoza: vt diuine dicunt regule. vt.j. eo.ſ.j.pena autez est talium vltimi supplicij.id est mortis. Nam iura armantur:et leges insurguntur gladio.vt.j.eo.ſ.vlti. et.C.de adult.l.cum vir.et institu. de publi.iudi.ſ.item lex.et.ff.de penis.l.vltimū. etiam de hac constitutione nihil est in.C.

¶Ut liberti decetero aureo non indigeant annullo.Rubrica. 6

4

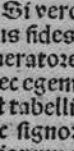

Cuia nil actū creditur dum aliquid supest ad agēdum.vt.C.de his qui.vt indi.l.cū filianianum.in fi.l.Idcirco cū sint iure veteri tria gña libertoz latini t dedititij t pleni liberti.vt insti.de liberti.ſ.fina. Et duo prima genera libertorum iam correximus.vt.C.de lati.liber.tollen.l.j.t.C.de

BIU Cujas

indi.vi.tol.l§.Idcirco.& de plenioꝛe libertate aliqua coꝛrigamus: & eam pleniſſimã faciam⁹. vt.j.eo.§.j. ¶De ea ergo videamus quid olim ſeruabatur circa eã: & quid hodie. et certe olim multi erant effectus libertinitatis & patronatus. vt no. in §ti. de ſucceſſio. liber. §. ſi vo teſtamentũ. hodie vero ꝓ oĩa habet libertus ingenuitatẽ ꝙtum eſt inter alios. vt.j.eo.§.j. & iſti. de liber.§.fi. ſed quo ad patronũ ſeruant iura ꝓnat⁹ niſi ꝓnus remiſerit: ſed et tũc ſeruat honoꝛ et reuerentia. vt.j.eo.§. illud. et.C. de bo. lib.l.fi. Item ius reuocandi de quo dic ꝙ aut patronus remiſit ius patronatus: & tũc ex cauſis quibus reuocatur donatio: et hic libertus reuocatur. vt.j.eo.§. quinetiam abſtineant. aut non remiſit: et tunc ex leui offenſa que in faciendo conſiſtat reuocatur: non autez ex ea que in non faciendo conſiſtat. vt.C. de li. cauſa.l.ſolo. & C. de lib. & eoꝝ li.l.ſi manumiſſoꝛi. Et hoc circa primam partem rubꝛice. ¶In ſeda autẽ parte dic ꝙ olim licebat patrono libertam ſuam accipere in vxoꝛem. vt.C. de nup. l.vxoꝛem. niſi eſſet ſenatoꝛ vel alꝭ in dignitate poſitus. vt.ff. de ri. nup. l. lege iulia. & l. dſone. Et idez ſeruabaꝫ in ſponſalibus. vt.ff. de ſpõ. l.oratio. hodie vero ſine diſtinctione ꝓnarũ poſſunt fieri hec matrimonia: vt hic. et idez puto ecõtra ſi libertus patronam accipere vult: licet eã olim accipere non poſſet. vt.C. de nup. l.iſi. Item et circa ſedam partem rubꝛice notãdum eſt de ancilla quã quis põt accipere in vxoꝛem: quod dic plene vt.j.eo.§.vt ſi cui. vbi autẽ hoc non videatur nouũ quod dixim⁹ libertos hodie iura ingenuoꝝ cõſequi nec neceſſe ſit a ꝑncipe hoc quotidie poſtulari. vt.§. de here. et fal. in prin. vbi dat duo exempla. Primus de iure romane ciuitatis. Secundum de iure libertoꝝ quos quis habet in poteſtate. vt.j.eo.§. hoc ſi mulier. & §. ſancimus. ¶Illud no. i ſumma ꝙ ex hac conſti.j.eo.§.j. ſumitur autẽ. que eſt. C. de iure aureo. annullo. que incipit. ſed hodie. Item ex eo quod eſt.j.e.§. ſiquis autẽ. ſumiſ aut. que eſt. C. de nup. ſuper. l. vxoꝛem. que incipit. ſed nouo iure.

¶Apud quos oportet cauſam dicere monachos. Rubꝛica. 7

1

Olia honoꝛ et reuerẽtia eſt adhibẽda adoꝛabilib⁹ locis: & maxime erga ſuos miniſtros. Idcirco de illicita et monachoꝝ et alioꝝ religioſoꝝ cõuentiõe coꝛrigenda videam⁹, ¶Eſt autẽ videndum qualiter clerici ſeculares conueniantur. quod dic vt.j.eo.§.pen. & j. vt clerici. apud ꝓpoſi. epi. §.j. et.ij. ¶Secundo qualiter religioſi conueniãtur vt monachi vel inclu ſi ſine heremite. Circa quos videtur diſtinguẽdum: aut ſubſunt epo immediate vel alij primati: aut pape. primo caſu ſub epiſcopo ſunt conueniendi. ſecundo ſub papa. vt.j.eo.§. propterea. de quo autem concipiatur libellus: et quis de calũnia et de veritate iurabit. dic vt.j. eo.§.j. Sed cum ſint mundo mortui qualiter conueniantur? Reſpondeo. vt.j.eo.§.j. vel de quo dic ꝙ ſatiſfiet de his que ad monaſterium ex bonis huius monachi peruenerãt ad iſtar filij arrogati. vt inſti. de acquiſi. per arroga. §. fi. nec dici poteſt ꝙ aliquid ꝓ ꝓpio habeant cum ſeculo renũciant. vt.§. de mona. §. ſi vo filios. Item quid de aſſiſterio. i. de eo qui aſſiſtit deo in oꝛationibus cũ et nihil habeat: et ſupza ſe nullũ habeat qui ꝓ ſe reſpõdeat? Reſpõſpondeo poterit ei quaſi curatoꝛ dari ad lites qui ſpõſalis ſuus dicet. vt.j.e.§. ꝓpterea. quo caſu cum oĩa cõtulerit pauperib⁹ vacuus erit actionibus. vt.ff. de dolo. l. nã his. vel ſi aliquid de ſuo inuenitur alienatũ reuocat per reuocatoꝛias actiones. vt inſti. de actio. §. itez ſiquis. ¶In ſumma no. ꝙ ex eo quod eſt.j.e.§.j. ſumitur auten. que eſt. C. de epi. & cle. ſuper. l. oẽs. q̃ incipit. cauſa que fit cum monacho.

¶De queſtoꝛe. Rubꝛica. 8

2 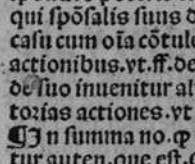

Olia curat imperatoꝛ vt ſubiecti illeſi ſeruent. vt.j.e. in prin. & §. de fid. inſtru. §. quoniam igitur. Idcirco facit hãc ꝓſtitutionẽ de q̃ſtoꝛe. dic ergo quis ſit q̃ſtoꝛ: & quod ſit eius officiũ. ¶Dicit autẽ q̃ſtoꝛ multis modis. Primo ille qui legit litteras principis. Secundo ille ꝙ ꝓeerat capitalibus cauſis. vt.ff. de offi. q̃ſto. l.j. Tertio ille qui querit pecuniam et alia & refert ad erarium. vt.ff. de oꝛi. iu. l.ij. §. deinde cum erarium. Quarto ille qui curat vt ad hanc conſtantinopolitanam ciuitatem veniens cito expediantur. Et in hoc eius vertitur officium. vt patet.j.eo.ti. per totum. Et hec eſt magna vtilitas ſubiectoꝝ ne peregrignationibus affligantur. vt.§. vt iud. ſine quoquo ſuf. §. fi. et §. antepe. ¶Et no. quod ex hac conſti. nihil eſt in. C. Nec ego lego eam. Sed no. quedam notabilia in ea. vt in teꝛ. dixi.

¶Conſtitutio que de dignitatibus & ꝑpatu liberat a patria poteſtate. Rubꝛica. 9

3

Edã iura conſtituũtur ad vtilitatem tm̃ & neceſſitatẽ. & hec ſunt plura. quedã etiã ad decoꝛẽ: ſicut ſunt aduocati. vt.ff. de poſtu. l.j. in ꝓn. & ꝙ filius non coꝛrigat patrem. vt.§. de nup. §. ſi vero expectet. Et ꝙ qui alijs ꝓeſt non debeat in eo quod ꝓeeſt alijs ſubeſſe. vt.j.eo.§.j. et.ff. ad.l.iuliã. de adul. l. ſic euenit. Quare videamus que ſunt dignitates que liberẽt a patria poteſtate ſola electione & collatione dignitatis etiam ſine adminiſtratione: et que non ſine adminiſtratione. Et certe ſunt tres que ſola electione et collatione codicillozum eximũt a pria ptate vt pficiatus & cõſulatus. vt.j.e.§. j. & iſti. q̃ mo. ius pa. po. ſol. §. filiusſa. Item ẽpatus. vt.j.e.§. palã. Allie q̃ũ multe ſunt quas vt cognoſcas no. talẽ regulã ꝙ oĩs dignitas q̃ liberat a curia que ſunt. xij. vt. C. decu. lib. x. libe

BIU Cujas

rat eadem a patria potestate. vt. j. e. ſ. generaliter. nec ſit hoc durū patri. cū ꝛ ſi hoc nō statueremus: ipſe tamen neceſſitate amoris ꝛ leritie quā habet in filiū id ꝓ eo ſit poſtulatus. vt. j. e. ſ. generaliter. in fi. ꝛ facit. ſ. de fideiuſſo. ſ. pe. ¶Illud aūt in ſummario nota ꝙ ex hac conſtitutione. j. e. ſ. generaliter. ſumitur aut. que eſt in. C. de epi. ꝛ cle. ſuper. l. ſacroſancte. que incipit. ſed ẽpalis dignitas. vel dic illam ſumi j. de an. epi. ſ. ſed hẽ c quidam ꝛc.

¶De iudicibus: ꝛ vt nullatenus cum iure iurando ꝛc. 10

4 Olia parū valeret ius eſſe in ciuitate: niſi eſſent hoīes qui iura reddere poſſint ꝛ ſciant. vt. ff. de origi. iur. l. ij. ſ. poſt originem. Ideo de iudi. ponit remouēdo malos ꝛ idiotas ꝛ apponēdo bonos. ea occaſione etiā de arbi. ſubiecit cū dicit. ꝛ vt nullatenus ꝛc. Et q; etiā cōtingit bonū iudicē male iudicare: ideoq; pōt appellari a ſentētia eius: ꝛ ideo precipit appellationē recipi. Et hoc ſubiecit. ꝛ vt appel. ꝛc. Quia qñq; noue emanāt leges: an ſm eas ſit iudicandū dicit. ꝛ hec ola ad iudicium pertinent. Sic ergo habet quattuor partes hec cōſtitutio. vt no. in rubrica. ¶Circa primā partem ergo videndū eſt qui ſint iudices de quibus hic dicit: ꝛ de eoꝝ officio. Sūt aūt. xij. quattuor ex maioribus ꝛ octo ex minoribus. ꝛ oēs delegati a principe tm̄: et ideo delegare pñt. Si tamē delegāt: quattuor maiores debent minoribus delegare. vt. j. e. ſ. vetus. ꝛ ſ. iudices. ꝛ. C. de iudi. l. a iudice. olim autē etiam ꝛ alij erāt a zenone cōſtituti: qui in deſuetudinē abierunt ꝛ ad imperitos deuenit cauſa. vt. j. eo. in prin. ¶Officiū autē eoꝝ eſt in reddēda iuſticia ꝛ rationabili iudicio cū nō minus iudicāt ꝙ iudicabūtur. vt. j. eo. ſ. fi. Et hic tota die in loco. ſ. vbi conſueuit reddi ius. ſ. in maiori palatio rationū. vt. j. eo. ſ. ſedebūt. ꝛ. ff. de iuſti. ꝛ iure. l. vlt. Et cognoſcent vſq; ad. ccc. ſoldos tm̄ ſicut defenſor ciuitatis. vt j. e. ſ. audiēt. ꝛ. ſ. de defen. ci. ſ. ꝛ iudicare. Et appellationes ſemper recipiēt ſi ab eis appellet: niſi in caſibus qñ nō licꝫ. vt. j. e. ſ. audiēt. in fi. ſ. ꝛ ſ. nos. ꝛ cognoſcēt de appellationib⁹ illis illi qui ſunt. vt. j. e. ſ. illo. Itē erit officiū eoꝝ circa ſportulas moderatas accipiēdas. qđ dicit. j. e. ſ. ne aūt. ꝛ circa executores. qđ dicit. j. e. ſ. hec aūt. ꝛ in alijs erit officiū eoꝝ que ſunt. j. e. vſq; ad. ſ. q; ſo. ¶Circa ſcdam partē dic ꝙ olim licebat cum iureiurādo ab arbitro ꝛ a partibus preſtito formare arbitriū ꝛ valebit. C. de arbi. l. ne in arbitris. ꝛ. l. cū antea. ſ. cū altera. q̄ forma hodie reprobat ꝓ hāc cōſtitutionē. vt. j. eo. ſ. q; vero. Et ſi cōtrafiet nihil erit partibus cōtra arbitriū: q; licꝫ fecerit litē ſuā. vt. C. de pac. l. pe. in fi. licꝫ quidā ꝛ hoc dubitēt: vt ibi no. nō tm̄ ꝓtes poterūt hoc obiicere: cū in ſimili ſint delicto: vel ipſi iurādo: vel arbitro iuranti conſentiendo: nec etiam inter ſe poterunt obiicere aliquid. vt. j. eo. ſ. quia vero. ¶Circa tertiam dic vt no. j. e. ſ. noſtros. ¶Circa quartā dicas ꝙ ſm antiquas leges ſit iudicandū. lz pendente lite aliqne noue emanauerint. vt. j. e. ſ. omnes autē. ꝛ. j. vt in medio litis. niſi in noua lege contineantur ꝙ[a] etiā pendētes lites ſm eam iudicantur. vt. C. de legi. ꝛ cōſti. l. leges. ¶In ſumma ſciendū eſt ꝙ ex hac cōſtitutione ex. ſ. opz. ſumitur auten. que eſt in. C. de iudi. l. ſancim⁹. que incipit. poſt iuſiurandū. Item ex eo qđ eſt j. eo. ſ. quia vero. ſumitur auten. que eſt. C. de arbi. l. antepe. que incipit. decernimus.

a Qy eſt am pene tes. ſ. c. de ꝛ de ꝓ plene ni. de ꝓ doc. in. c. ſ. conſti.

¶Ut clerici apud ꝓprios epiſcopos conueniantur. 11

5 Ldimus vbi cō ueniant monachi: vel ſimiles religioſi. vt. ſ. ap. quos op. cau. dicere mo. ꝛ aſi. ſequit de alijs clericis vbi debeāt cōueniri. vt. j. e. in prin. Circa quod diſtingue. aut eſt cauſa canonica aut ciuilis. ſiquidē canonica ꝛ infertur clerico: eps tm̄ dz cognoſcere. vt. j. e. ſ. ſiverolec cleſiaſticus. Secus ſi laico qui tūc preſens cum epo cognoſcit. vt. j. de man. prin. ſ. ſi vero canonicū. Si aūt ē ciuilis aut pecuniaria: aut criminalis. primo caſu coꝝ epo vel archiepo vel primate cōuenitur. vt. j. e. ſ. j. ꝛ j. de ſanct. epi. ſ. ſi quis contra aliquē. ꝛ hoc in ſimplici clerico ꝛ qñ immediate eſt ad ſupradictos. Si autē eps cōuenitur coꝝ archiepo. ꝛ archieps coꝝ patri archie. ꝛ patriarcha coꝝ papa conuenitur. vt. j. de ſanct. epiſ. dicemus. Qđ autē de clerico[b] dixi fallit in caſibus quos dixi. j. e. ſ. Si vero cauſa eſt criminalis ſm l. iudex ciuilis agnoſcit et abſoluit irrequiſito epo: ſed nō condēnat eo irrequiſito. ſed opz ꝙ ſuo beneficio ſpolietur. vt. j. e. ſ. ſi tm̄. iure. vero canonico ſemp eſt ſub epo ꝛ de crimine. nec pōt etiā pacto renūciari. vt ex de fo. cōpe. c. ſi diligenti. Et idē hodie per. l. federici. vt. j. de ſta. ꝛ cōſue. cōtra liber. ec. ſ. j. col. x. in vſi. feu. pōt etiā ſm leges coꝝ epo accuſari ſi accuſatori placeat. vt. j. de ſanct. epiſ. ſ. ſiverocrimē. ¶In ſumma ſciendū eſt ꝙ ex hac conſtitutione ſumitur auten. que eſt in. C. de epi. ꝛ cle. ſuper. l. omnes qui. que incipit. clericus ꝛc.

b Qđ ꝛ tē de clerico. Ad de quot ſint cauſe i qbꝰ quis pōt cognoſcere ō clerici reū. vt no. ꝓ gl. ſi. q. j. ſſima. ꝙ pena antes ōfacitꝫ ꝛ an liz at pene tere. niſi in. c. ſi di ligēti. de fo. cōpe.

¶De conſanguineis et vterinis fratribus. Rubrica. 12

6 Ola noui caſus indigent determinationibus. vt. ff. de ven. inſpi. l. j. in prin. ꝛ j. eo. in pr. idcirco facit hanc cōſtitutionē de cōſang. ꝛ vteri. fra. ad qđ dicas ꝙ conſanguinei tm̄ ſunt q̄ ſunt ex eodē pre tm̄. vterini q̄ ſunt ex eadē matre. vterq; ergo cōiuncti dicent quib⁹ eſt ſemē patris vnius. ꝛ ex eodē ſemine matris ꝓcedunt qui ꝛ germani dicuntur. vt. j. e. ſ. q; igitur. ꝛ inſti. de legi. agna. tute. ſ. j. de ſucceſſionibus ergo iſtorū tractat hec cōſtitutio. ſ. in tribus caſib⁹ qñ vtriq; cōiuncti preferant alijs ꝙ in tribus caſibus euenit. Primꝰ qñ vterini tm̄ ſunt cum eis. Secūdus quādo conſanguinei tm̄. Tertius qñ conſanguinei tm̄ ꝛ vterini tm̄. vt. j. e.

BIU Cujas

367

ff.vlt.c.ff.hoc igitur.lex alis autē locū nō hz.qđ dic vt.j.e.dixi ff.vlt. ¶In summa no.q ex hac cōstitutione.j.eo.ff.vlt.sumitur auc.q̄ est.C.cō munia de suc.sup.l.fi.que incipit.itaq; ꝛc.

¶De armis.Rubrica. 13

1 Quia occasione armoꝝ sunt bella ꝛ occasiōe belli tria oriuntur mala.qđ dic vt.j.eo.in pn. Idcirco ipm principiū rei perimentes nequaq̄ de alijs seruandis indigemus. Et ideo ponit de armis ꝓhibendis fieri vel vendi vel emi a priuatis.vt ar.s.de nō alie.ff.finim². in fi. Prohibet ergo hec cōstitutio oē genus armoꝝ quod numerat.j.eo.ff. prohibemus fieri vel vendi priuatis.solis autē fabricensib⁹ hec pmittit tā noua facere q̄ vetera reparare.vt.j. e.ff.pretor.et quidam etiā chartulariꝰ quos tabelliones vocamus hoc prouidere debent vt sic fiant.qui autem sint fabricenses dic vt dixi j.eo.circa prin. ¶In summa ex hac constitutione nihil est in.C.

¶De deposito et denunciationibus inquilinorum.Rubrica. 14

2 Occasio huiꝰ constitutionis fuit negociū de facto motū.vt.j.eo.in prin. No.ergo q̄ tres ptes hz hec cōstitutio vt patet in rubrica.pma de deposito.scda de interdictiōe panis ciuilis.tertia de interdictione pēsionis. ¶Circa primam dic q̄ si olim fieret depositario interdictio q̄ rē deponenti nō restitueret: nō aliter restituere tenebat nisi sibi idonee per fideiussores caueret.vt.C.depositi.l.pe.in fin.hodie vō prohibetur interdictio extrinsecus.nisi vt dixi.j.eo.ff. ideo predicta cautio cessat.qđ dic vt.j.eo.ff. fi. ¶Circa scdam dicas q̄ quedā prebende prestabant aliquib⁹ a publico ex quibus alimēta militib⁹ vel alijs ꝓnis reipublice necessarijs prestabantur.vt.j.eo.ff.sed et totiēs.ꝛ.s.de nō alienā.ff.his que ipediebant per interdictionē prestari qđ prohibetur eodē modo.et in tertia pte si inquilino fiat prohibitio q̄ nō soluat prohibet hec interdictio ꝛ pene imponunt: et in sorte et in vsuris tertie ptis centesime.vt.j. eo.ff.sed ꝛ totiens.ꝛ.ff. huic autē.ꝛ.ff.ne min⁹. ¶In summa no.q ex hac cōsti.sumitur.j.eo.ff. j.ꝛ.ff.sed et totiꝰ.ꝛ.ff.huic.auc.que est in.C. depositi.super.l.penul.que incipit.sed iam cautum est.

Collatio septima.

¶Quibus modis naturales efficiantur sui.Rubrica. 1

Quoniā multa iura de naturalib⁹ filijs tractāt ab imperatoribus introducta ꝛ varie.vt.j.e.in prin. et C.de natu.lib.q totiꝰ.ꝛ.s. de incest.nup.ff.fi.ꝛ alibi: vt no.j.e.ff.j. Idcirco ea ola simul ponere ꝛ reparare intēdit hec ꝓstitutio vt nullus ignorare possit ius qđ de his tractat.vt j.e.ff.j.ꝛ.ff.fi. ¶In primis no.differētiam inter hāc ti.ꝛ illū.s.qui.mo.na.effi.le.vt nō in rubri 3 ca.j.eo ¶Scdo dic q̄.v.sunt genera filioꝝ. Primū est naturaliū simul ꝛ legitimoꝝ filioꝝ. Secūdum eoꝝ q̄ prius fuerūt naturales nūc sunt facti legitimi. Tertiū eoꝝ q̄ remanserūt in naturalitate. Quartū spurioꝝ.vt.j e.ff.palā est. Quintum est legitimoꝝ tm̄ vt adoptiuoꝝ.um. de quibus oibus videamus. ¶De primo dic q̄ sunt i ptāte patris.vt ff.i.de pria pote. in pn. Et succedit ex testamēto ꝛ ab intestato dūmodo fuerit mātimoniū factū ꝑm obseruationē legis.vt.j.eo.ff.legitimi.ꝛ.s.qui.mo.na.effi.le. ff.hoc igitur.ꝛ.ff.quantū.ꝛ ff.quisquis. ¶De secundo dic q̄ olim nō erāt naturales sed oēs legitim sicut nec serui: sed oēs liberi.vt.j.eo.i pn. ꝛ cōcupiscētia ꝛ bellū rē ad aliū ordinem conuertūt.vt.j.e.ff.natura.lex eīm simili morbo pa rē inuenit medicinā vt serui ad libertatem: alꝰ ingenuitatē p manumissionē.ꝛ naturales ad legitimationē queniant vt.j.e.ff. natura.ꝛ.ff.illud tm̄. Sūt aūt modi p quos natu.legi.effi.qm̄ q̄ p oblationē curie qđ dices idē ꝛ de ejus successione.vt.j.e.qđ nō est hmōi.ꝛ.ff.siquis igit.ꝛ ff.iste.ꝛ.ff.qm̄.ꝛ.ff.ꝛ cū semel.ꝛ.ff.filiꝰ.ꝛ.ff. ergo.ꝛ.ff.siquis autē.vsq; ad.ff.tribus. erat eīm ordo siue curia q̄ seruitoribꝰ indigeat. ideoq; cū puaci accederēt dabant ꝓuilegia venientibꝰ ad seruitiū curie: sicut remittūtur pecca.a eum tibus vltra mare. vt.C.q spō.mu.suscep.l.fi.ꝛ ex succursu terre sancte.c.ad liberandam. Secundo efficit naturalis legitimus si matrē pater acceperit in vxorē. qđ dic vt.j.eo.ff.siquis igitur. Tertio mō p rescriptū principis qđ fit qm̄ filios nō habet legitimos. vt.j.eo.ff.illud. ¶Quarto fiunt si pater i testamēto ꝺ dicat q̄ velit eos esse legitimos et successores quo casu debent filij offerre testamētū principi ꝛ probare ꝛ petere a principe. Et hoc casu partim a patre partim a principe fiunt legitimi: sed superioꝝ tantū a principe. vt.j.e.ff.si vero his. ¶Quito vt si pr̄ caueat eē naturales hz solūmodo filios in testamēto appellat vel in actis vel in alia scriptura: vbi tm̄ subscripserint tres testes.vt.j.vt lic.ma.ꝛ aui.ff.ad hoc. Nō autē est modus aliꝗ p adoptionē: q̄ naturales adoptari nō p̄nt.vt.j.eo.ff.adoptionis.ꝛ pmittuntur p̄dicti modi volētib⁹ filijs nō alr.vt.j.eo.ff. ꝯaliter. De successionib⁹ aūt natoꝝ nō est necesse dici: q̄ vt legitimi succedūt p tpa ꝑter primos.s.datos curie q̄ hnt suum modū succedendi.vt.j.e.ff.tribus.in fi.ꝛ ff.adoptio. in fi. De tertio dicas q̄ illū dicim⁹ hic naturalē tm̄ q̄ ex cōcubina vnica ꝛ in domo retēta ꝓcreatus est. vt.j.eo.ff.siquis autē defunct⁹.ꝛ.s.de triē.ꝛ semiſ.ff. cōsideremus.hic ergo talibus nō extantib⁹ legitimis nec superioꝝib⁹ ex testamēto in totum succedit: licet olim in sex vncias. vt.j.eo. ff.si vero.superioꝝibus extātibus datur eis legitima: reliquum in naturales distribuitur.vt j.eodem.ff.si vero. Si vero filij fuerint legitimi tunc in matrem scilicet concubinā ꝛ filiū ex

BIU Cujas

ea vnā vnciā. vel si est sola mater mediā vnciam habere pōt. vt. j. e. ſ. nec igitur. ab intestato nō existentibus filijs legitimis vel vxore in duas vncias admittitur naturalis et debet ali. si autem vxor in nihilū sed solū debet ali vt dixi. vt j. eo. ſ. siqs autem defunctus. ꝛ. ſ. siquis igit habens. vsqz ad. ſ. qñ. De quarto genere dic vt dixi. j. e. ſ. siquidē. De quinto dic ꝙ ab intestato succedit adoptiuus sicut naturalis vel legitimus patri nō alijs agnatis patris. ex testamēto autē nō. nisi prout voluerit pater adoptiuus. vt. C. de adop. l. cum in adoptiuis. ſ. et ideo sancimus. et insti. de adop. ſ. j. ¶ In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione. j. eo. ſ. illud tamen. sumitur aut. que est in. C. eo. ti. que incipit. Ceterea. Jtez ex eo quod est. j. e. ſ. solūmodo. sumitur aut. q̄ est in. C. eo. tl. que incipit. item sine legitimis. Jtē ex eo quod est. j. eo. ſ. ne igitur. vsqz in fine constitu. sumitur autē. que est i C. e. que incipit. licet patri.

¶ De testibus. Rubrica. 2

4 Quia dixit supra de fide instrumentorum q̄ est proba tio mortue vocis: nunc dicit de ea q̄ fit viua voce. vel aliter. quia vsus testium est necessarius et vtilis. vt. j. eo. in prin. ꝛ ff. e. l. j. et corrūpuntur autē ꝓcio vel precib⁹ vt veritatē deleant. vt. j. eo. circa prin. Jdeo de testibus dicit. Est ergo intentio huius constitutionis circa quatuor principaliter. Primū qui testes sunt admittendi vel nō. Scōo quot. Tertio quādo. Quarto qualiter producant. ¶ Circa primū dic ꝙ quilibet admittitur: nisi inueniatur prohibitus. vt. ff. eo. l. j. prohibentur autē multi. primo viles. debent enim esse testes bone opinionis et carentes derogatione: vel p dignitatem quam habent vel militiam vel diuitias: vel officium: als autē nō admittiē sine tormentis scilicet imponēdis per ipsum iudicem coram quo producuntur sicut ordinarius: als per eum qui delegauit. vt. j. e. ſ. licere. ꝛ. ſ. tale. ꝛ ſ nos igitur. et. ſ. sancimus. ꝛ. ſ. si vero ignoti. Jtē repelluntur ꝓpter senectutem. qō dic vt. j. e. ſ. si vero. Jtem serui ꝛ alij plures. vt dices. j. e. ſ. si vero seruilis. Jtē odiosi. qō dic vt j. eo. ſ. si vero. ¶ Circa scōm dic ꝙ duo regulariter in qualibet causa sufficiūt. vt. ff. eo. l. vbi. fallit autem in solutione debiti quod erat in scriptis. Jtez in confessiōe solutionis vbi sunt q̄nq̄ necessarij q̄ debēt ꝛ rogari vt sint testes. vt plene dices. j. eo. ſ. et licet. Jtē in testamentis vbi. vij. exiguntur. vt insti. de testa. ſ. j. q: etiaz debent rogari. vt. j. eo. ſ. et interim adductus est. in fi. Jtem codicillis et in omni vltima volūtate sunt quinq̄ necessarij. vt. ſ. de codi. l. fi. ſ. fi. et de do. causa mor. l. fin. quandoq̄z tres. vt dixim⁹. ſ. de fide instru. ſ. et hoc dicimus. Quādoq̄z xv. quando quis est promouendus inter agentes in rebus. vt. C. de ꝓxi. sacro. scri. l. vnicuiq̄z. li. xij. Unus autem nunc̄ sufficit. vt. C. e. l. iuris. nec etiam presumptionem inducit fin Ja. vt ar. ff. de questio. l. maritus. sed tu dic ꝙ iducit presumptionē. vt diximus. j. e. ſ. si vero seruilis. Tertio dicas ꝙ sunt producendi post litem contestatam: ante autem nō: nisi casualiter. vt dices. j. eo. ſ. et quia vero multotiens post lit. conte. ergo semel secundo et tertio producuntur. quarto vero [a] non: nisi iuret ꝙ testificata non didicit. et hoc quando dubium est di dicerit testificata vel non. Si autem constet ꝙ didicerit et si semel tantum produxerit vlterius non producet etiam si diuina iussio hoc precepit. vt. j. eo. ſ. quia vero multi. et. ſ. illud. ꝛ plene ibi dices in casu tamen etiam post ꝙ didicerit testificata produci possunt scilicet si ante litem contestatam producantur. sed tu dices cōtra. vt. j. eo. ſ. q: vero. ¶ Circa quartum dicas ꝙ sunt producendi coram iudice: et ei est facienda fides. vt. ff. de proba. l. quinquaginta. in fi. ꝛ C. de eden. l. procurator. adeo vt si etiam remoti sint inde debent iurare [b] coram iudice in causis criminalib⁹ ꝛ ciuilibus: si hoc iudici sedeat siue a prouincia in prouinciam: siue a prouincia rome: vel econtra petantur. Si tamen in causa ciuili iudex velit testē produci ibi. i. coram iudice illius loci possunt hec fieri. j. eo. ſ. ꝛ quoniam. ꝛ. ſ. ꝛ hoc. ꝛ. C. de fide ſtrū. l. iudices. ꝛ ē. vt defunc. seu fune. ſ. illud. ¶ In summa no. ꝙ ex hac constitutione. j. eo. ſ. ꝛ licet. circa prin. et in fi. sumitur autē. que est. C. e. super. l. testiuꝫ. que incipit. rogat ꝛc. Item ex eo quod est. j. e. ſ. quia vero multi. sumitur autē. que est in. C. de proba. que incipit. at qui semel. super. l. exceptiones. Item ex eo quod est. j. eo. ſ. et quoniam. sumitur autē. que est. C. de fide instru. l. iudices. que incipit. apud eloquētissimū. Jtē ex eo quod est. j. eo. ſ. si vero dicatur. vsqz ad. ſ. quoniam vero. sumitur autē. que est. C. eo. l. q̄niam liberi. que incipit. si testis. Jtē ex eo qō est. j. eo. ſ. et hoc vero multotiēs ꝛc. sumitur autem. que est. C. super. l. si quando. que incipit. ſ et siquis ab aliquo.

a Quarto vero. Adde ad publicationes attestationibus posse de nouo recipi. et vide no. plene Ld. fraternitatis. et c. de testi. ꝛ in aut. q̄ semel. C. quib. ex qñ iudex.

b debēt iurare. Quid an tē deceant iurare. Et ꝺ cōtineat i iuramē to. vide i c. fraternitatis. de testi. ꝛ l. l. infinirandi. C. de testi.

¶ De immensis donationibus. Rubrica. 3

5 Quia aurit quartam que filijs debatur reducendo eā ad tertiam vel semissem. vt. ē. de trien. et se. ſ. j. vult hoc idem facere de donationibus immensis. vt. j. eo. in prin. Dicit ergo hec cōstitutio ꝙ pater donando alicui filiorum vel extraneo non potest fraudare filium quominus habeat trientem vel semissem sue partis quam haberus erat ab intestato. vt. j e. ſ. j. licet quōdam filiorum plus amet. vt ē. de nup. ſ. fin. tamē in hoc seruanda est equalitas vsqz ad legitimā. Et in hoc inspicit tps qñ exiuerunt hec donata de bonis ꝓfis. vt. j. eo. ſ j. An hec econtra in filio moriente seruētur. Jtē an in fratre. Jtē qua actione hec reuocent. Jtē q̄d addat hec constitutio illiciti. C. de inoffi. dona. dices plene. j. eod. ¶ In summa no. ꝙ ex hac consti. j. e. ſ. j. sumit autem. que est. C. de inoffi. test. super. l.

BIU Cujas

parentibus.que incipit.vnde ⁊ si parens.

¶Ut matres debitrices ⁊ creditrices.Rubrica. 4

1 Hec cõstitutio iu
ra ꝓpria in duobus corrigit vel
distinguit. Primo quia ꝯ. vt hi
qui obli.per hi.ba.res mi.dixe-
rat nullũ accedere ad alterius
tutelam vel curã qui sit eius creditor vel debi
tor.hic aũt excipit matrẽ ⁊ auiã que licꝫ sint de
bitrices vel creditrices : tñ admittũtur ꝓpter
a pietatẽquã in a filijs habere ꝓsumunt.vt.j.c.
ff.j.Nam etiã periuraret mater facile ꝓ filio.
vt.ff.de in lit.iur.l.videamus.ff.j. nedũ ꝙ non
bene custodiat res filioꝝ:an idẽ in auo vel simi
libus.dic vt.j.eo.ff.j.¶In scõa parte que inci-
pit.j.e.ff.qꝫ vero.dicit ꝙ licꝫ in predicta tutela
olim ipa mater iurare tenerꝫ nõ venire ad se-
cũda vota. vt.C.qñ muli.tu.offi.fun.põt.l.fi.⁊
ꝯ.de nup.ff.si vo tutelã. hodie tñ remittit hoc
iuramẽtũ:sed alias renũciationes facit. qõ dic
vt.j.e.ff.qꝫ vo.⁊.ff.ꝓterea.¶In summa no.ꝙ
ex hac prima parte.j.e.sumit aut.que est.C.qñ
muli.tu.offi.fun.põt. super.l.fi.que incipit.ad
hec.Item ex scõa.j.e.ff.qꝫ vo.sumitur alia que
est idẽ que incipit.sacramentum.

a Propt
pietatẽ.
Adde bo
num tex.
in.l.nec i
ea.ff.de
adulte.

¶Ut exactione instante dotis prime ⁊ se
cunde.Rubrica. 5

2 Das habet par-
tes hec constitutio. quaꝝ prima
vsqꝫ ad.ff.illud.j.e.expedit. alia
abinde vsqꝫ in fi.Et sumit ex ne-
gocio moto.vt.j.eo.in princi.In
prima ergo dicas ꝙ si due dotes s.prime ⁊ se-
cunde vxoris sunt debite ex eadẽ substãtia.pri
mo prime ⁊ scõ secũde satisfit. vt.C.qui po.in
pig.ha.l.fi.ff.exceptis.⁊.j.eo.circa prin. Excip
pit tñ hec cõstitutio si res scõe vxoris extẽt.nã
tũc ipa vel eius filij ꝓferunt priori: siue in to
tũ:siue ꝙ eo qõ extet.vt.j.e.ff.his igit. Et hec
sunt siue tractt de priuilegijs realiũ actionũ
siue psonaliũ. qõ dic vt.j.e. circa prin. In scõa
parte dic de eo q̃ vxorẽ accepat: ⁊ pactus fuerat
cũ ea ꝙ si ds premoriet supstẽs vel dotẽ totã
vel donationẽ ꝓpter nup.vel ptẽ lucraret:vir
aũt i fraudẽ nõ recipit dotẽ: vt sic videak ꝙ mu
lierẽ remanere: vt sic ipa nõ lucret ꝓpter legẽ
ff.de nõ eli.ff.illud.nã tali fraudi mariti occur-
rit: vt recepisse videak.vt.j.eo.ff.fi.⁊ sic premo
riẽte marito lucrabit mulier.¶In summa no.
ꝙ ex hac cõsti.j.e.ff.j.sumit aut. que est.C. qui
po.in pig.ha.super.l.fi.q̃ incipit.si ꝺd ex reb⁹.

¶De administratoribus.Rubrica. 6

3 Hec cõstitutio duo di-
cit. Pri
mo qꝫ administrator sine ꝓfessor vel
pcõsul ⁊ similes debẽt stare vsqꝫ ad
finẽ sui regiminis:aliꝫ ibi remittun
tur ⁊ reddũt ablata:⁊ vltimo supplicio puniũ-
tur. v t.j.c.ff.sancimus.⁊.ff.si ds aũt.Si vo fini
tũ fuerit officiũ; ⁊ ꝓdjes.l.adhuc debẽt cõmo-
rari:vt oĩbus respõdeant per se vel per pcura
torẽ.Si autẽ fugerit patitur penã quadrupli
cum redditione ablatoꝝ ⁊ ad locũ remittitur.
vt.j.eo.ff.sancimus.⁊.ff.si quis autẽ.⁊ C.vt om
nes cause tam ciui.ꝙ cri.l.j.In secũda parte di
cit ꝙ successor primi administratoris debeat
nec nimiũ cito:nec nimiũ tarde in ꝓuinciam in
qua electus est venire:sed per duos dies ante:
⁊ extunc sortitur honorẽ.nõ vero ex tẽpore ex
quo fuit electus:⁊ extunc accipit emolumẽta.
vt.j.eo.ff.illud.qñq; tamen puta ex necessitate
põt facere moꝝ maiorẽ.vt.j.de colla.ff.anteꝙ.
col.ix.¶In summa ex hac cõsti.nihil est in.C.

¶De executorib⁹ ⁊ his qui cõue.⁊ re.Rubr. 7

4 Occasionẽ summe
ex negocijs ꝓpositis et habet duas
partes hec cõstitutio. In prima pre
cipit nullum libellum ad agendum
recipit nisi caueat ꝙ vsqꝫ ad duos menses litez
contestetur : aliꝫ in duplum eius quod dãnum
passus est reus emẽdabit.vt.j.eo.ff.j.Et sic no.
ꝙ hec constitutio respicit principium. sed.j.de
litig.ff.ad excludẽdas respicit finem cause.vt
dices.j.e.ff.ne igitur.In secũda dicit ꝙ si te cõ
ueniam coꝝ eodẽ debes me recõuenire nõ apũd
alium trahere;nisi primũ velis prius recusare
qõ potes infra.xx. dies a tpe dati libelli. vt.j.
eo.ff.illud.⁊.ff.sancimus.⁊.ff.si vero forsan.⁊.ff.
si itaqꝫ.an autẽ post litem contesta. diu possit
reus recõuenire actorẽ.dic vt.j.eo.ff.sancim⁹.
¶In summa no.ꝙ ex hac consti.j.eo.ff.ne igit.
sumitur id quod est.C.de litis contest.ex iten.li
bellum.⁊ ex.ff.sancimus. sumitur quod est. C.
de sen.⁊ interlo.om.iudi.super.l.penul.auten.
et consequenter.

¶De equalitate dotis.Rubrica. 8

5 Hec cõstitutio
habet.vj. partes. vt not.in
ipa rubrica. ⁊ sumit ex ver-
bis prioriꝫ nõ bene dispo-
sitis. ¶Circa ergo primã ptẽ dicas ꝙ olim erat equali
tas in dote ⁊ in donatione quoad lucra non in
quãtitate: sed in quotitate.vt si offerebat mu
lier noie dotis mille:⁊ maritus noie donatiõis
l.poterat fieri pactũ de lucrando in media par
te:⁊ sic lucrũ mariti erat in quingentis:sed vxo
ris in.ccl.aliꝫ.xxv.vt.j.e.ff.j.⁊ C.de pac.conuẽ.
l.ex morte.Et si erat inequalis quotitas redu
cebatur maior ad minorem.vt.C.de pac.l.lege.
hodie vero equalitas oĩmodo seruat in dote ⁊
in donatione ⁊ in quãtitate danda siue consti-
tuenda ⁊ in pactis lucroꝝ non ad quotitatem
tñ:sed etiã ad quãtitatẽ.vt.j.e.ff.j.Circa secun
dam dicas:vt dixi.j.e.ff.alia. De tertia ⁊ quar
ta ⁊ quinta dixi.j.e.ff.super finis. ¶In summa
no.ꝙ ex hac cõstitutione.j.e.ff.j.sumitur qõ est
C.de pac.cõuẽ.sup.l.ex morte autẽ equalitas.
Itẽ ex eo qõ est.j.e.ff. sumitur qõ est.C. de do.
ante nup.super.l.si constante.autẽ.sed iã. Itẽ
ex.ff.his ꝓsequens.⁊.ff.qꝫ vero.sumit qõ est.C.

BIU Cujas

qui po. in pig.ha. super.l. assiduis. aut. quo iure. Item ex. ff. q vero iam leg. sumitur qđ est. C. de rei vxo. ac. aut. hꝫ ꝯuis. Itē ex. ff. illud quoq. vsq in fi. sumitur qđ est. C. de colla. super. l. dotis. aut. quoū locum.

¶De duobus reis promittendis. Rub. 9

6 QUādo alias quomodo debitores: quādo alij principales ⁊ alij accessorij: vt fideiussores: ⁊ mādatores: ⁊ spōsores sint cōuenīē di. dixi. ē. de fideiuss. Nunc aūtvult prouidere qñ oēs ꝑncipales sunt equaliter qualiter cōueniātur. vt. j. e. in prin. videamus ergo tria. qui sunt rei ꝓmittendi. scdo qualiter iure veteri erant cōueniendi. tertio qualiter nouo. Dicūtur autē rei ꝓmittendi q eandez rem promittunt. qđ dic vt dixi in rubrica. ¶Jure veteri aut agebatur vt esset insolidū: aut nō. primo casu insolidū tenebātur ⁊ conueniebātur data electione actori quē velit cōuenire. Scdo casu pro parte. vt. C. eo. l. hꝫ. ⁊. C. loca. ⁊ cōduc. l. si diuisa. et ff. eo. l. res. ff. fi. Itez vno cōuento alter interim non cōueniebatur: ⁊ vn9 incipiēte agere alteri solui non poterat. vt. ff. de pecu. l. quotiēs. ff. si creditor. ⁊. ff. eo. l. ex duobus. ꝓdicta autē distinctio agerek vt insolidū teneātur vel non locum habebat: vbi in dando obligatio cōsistebat que naturaliter recipit diuisionē. vt. ff. de ver. ob. l. hꝫ. in prin. Itē vbi in faciendo si modo diuisio poterat fieri cōmode. vt arg. ff. c. l. nemo potest. vbi prōsus erat indiuidua oportebat in solidū per vnum expediri. vt. ff. de ver. obli. l. hꝫ. ff. pe. ⁊ fi. ⁊ l. s. hodie autē ex duobus casib9 tm̄ insolidū cōueniūtur: qñ res non recipit diuisionem: ⁊ qñ alij sunt absentes: vel qñ non soluendo als in cōi fit conuentio ⁊ exactio. vt. j. eo. ff. j. vsq in fi. ¶In summa no. qđ ex hac cōsti. sumitur qđ est in. C. eo. aut. hoc si ita.

¶De tribus non solute pecunie. Rub. 10

7 QUonīā circa exceptionem de non numerata dote non ad plenū als est a nobis deliberatū. ideo hic dicit. Est ergo videndū cui hec exceptio detur: ⁊ ifra q9tum tps ꝓponatur veteri vel nouo iure. Cōpetit autē marito ⁊ heredi eius ⁊ filio vel non filio. vt. j. eo. ff. moriēte. et cōtra mulierē vel eius heredes vel cōtra patrem: vt. C. eo. l. fi. Jure veteri dabatur hec querela toto matrimonij tempore: ⁊ post infra annum siue morte alterutrius siue diuortio separatio fieret. vt. C. eo. l. fi. qđ non plena deliberatione seu examinatione fuit factum. vt. j. eo. in prin. Jure nouo distinguit: aut maritus est maior: aut mīor. xxv. an. primo casu sit si matrimonium minus biennio duret quādocunq tēpore matrimonij: ⁊ post per annum opponitur exceptio. Si vero vltra biennū vsq ad. x. annos durat: tunc toto tēpore matrimonij ⁊ post vsq ad tres mēses datur querela. Si vero vltra decem annos duret tūc sopita est querela prōsus. vt j. eo. ⁊ generaliter. In alia casu quando fuit minor proponit eam vsq ad. xij. annos a tempore nuptiarū. Et si interim moritur maior vel minor sit heres eius habet annū si maior est: si minor est tunc quinquēniū. qđ plene dices. j. eo. ff. et siquidē. ⁊. ff. moriente. ⁊. ff. si autē. ¶In summa no. qđ ex hac cōstitutione sumitur quod est C. de do. can. non nu. super. l. fi. aut. si minor.

Collatio octaua.

¶Nec virū qđ ex dote est: nec mulierē ⁊c. 1

8 HIc incipit collatio. Et no. qđ hec Rubr. tres habet partes: vt in ea no. Et continua quia quedā sunt immutabilia: vt qz iure naturali vel gentiū sunt stabilita. vt. j. instī. de iure nat. ff. j. vel. quasi naturarali q non indigent sequēti legum positione. vt. s. de here. ⁊ falci. ff. j. alia sunt q sunt in tumultu. i. non firma que continuā recipiūt mutationē: ⁊ gubernatiua indigent sapientia: vt. j. eo. in prin. qualis est casus primus huius. Jdeo de hoc dicit. In prima ergo parte dic q olim siuē vir acciperet aliam vxorem: seu vxor alium virum prioze matrimonio soluto lucra prioris matrimonij filijs cōmunibus indistincte seruare tenetur. vt. C. de secū. nup. l. qñ. ff. fi. ⁊ innuit. j. eo. ff. j. postea per Justinianū fuit distinctū. vt. s. de secū. nup. ff. si vero ex asse. ⁊. j. eo. ff. j. Nunc redit ad ius primū. vt. j. eo. ff. propterea. per. l. j. ⁊ fi. ⁊. ff. quia vero. Et hoc in prima parte. ¶In secūda ⁊ tertia dicit qđ si diuertat coacte vel sponte non solum lucra vt prędictum est tenetur seruare filijs cōmunibus: sed etiam eos alere. vt. j. e. ff. pe. ⁊ fi. ¶Et no. q9 hec cōstitutio loquit tm̄ in dote et in ante nuptias donatiōe: alia autē lucra specialiter alienat. vt s. de nup. ff. soluto. ¶In summa nota q9 ex hac consti. sumitur aut. que est in. C. de secun. nup. super. l. hac edictali. ff. finali.

¶De appellationibus. Rubrica 2

9 QUanciatē cause principi dant materiā als causas leges componendi. Et maxime cum de facto nunciātur quale est negocium quod dicitur. j. eo. ff. j. ¶In hac cōstitutione duo nota. Primū que sit differentia inter hunc titu. ⁊ alios qui sunt in hoc volumine qui tractant de appel. quod dic vt dixi in rubri. j. eo. ¶Secundo no. qđ hinc sumitur autē. que est in. C. de temp. ap. l. ij. in fine que incipit. item si appellatione.

¶De testamentis imperfectis a parētibus in filios factis. Rubrica 3

10 QUas partes habet hec rubrica. prima est qñ ipse pater disponit: ⁊ scda est quando disponit: sed per filios: quādo facit eos scribere. qđ dic vt in prima rubrica dixi. Assumit autē hec cōstitutio sibi materiā a duabus legibus: quarū vna est. C.

BIU Cujas

fa.her.l.vl.ꝛ alia. C.de testa.l.hac consultissima. §.ex imperfecto. ¶Videamus ergo qualiter inter filios olim: et qualiter hodie valeat minus solēne testamentum. Jure veteri.s.C. testamentum inter liberos nō requirit solenniratem septem testium[a]: nec aliam solēnitatem testatorum dūmodo quocunq; iudicio declaretur voluntas eius: ꝛ seruabitur non vt testamentum: sed vt vltima voluntas. liberi em̄ ab intestato succedunt: sed ꝑtum ad extraneam personam nulla est talis imperfecta volūtas. vt. C. fa. her. l. fi. ꝛ C. de testa. l. hac consultissima. §. ex imperfecto. Jure nouo videtur plus necesse. s. ꝙ huic diuisioni a patre descripte ipsius patris subscriptio adiciatur: vel omnium liberoꝝ inter quos fit diuisio. vt. s̄. de tri. ꝛ ꝙ sepe. Jtē sine subscriptione tenebit testamentum imperfectuz si parens litteras doctus manu propria non signis: sed litterarum consequentia declaret tempus ꝛ liberoꝝ nomina. Jtem numeꝝ vnciarum: seu signa specialium rerū. Jtem opꝫ eum coram testibus exprimere idipsum quod scribit per consequentiam. Jtem in fine debet apponere clausulam generalem scz que dixi et scripsi volo seruari. ꝛ potest in tali testamento legari: ꝛ libertas relinqui. vt. j̄ e. §. j. ꝛ fi. Et sic patet ꝙ correcte sunt leges. C. fami. herc. l. fi. et de testa. l. hac cōsultissima. §. ex imperfecto. qō Marti. dixit de plano. pro quo facit principiuz huius ti. sed Johan. dixit in testamento nūcupatiuo imperfecto nō immutato: in alio sic. qō dic vt no. j̄. e. §. j. Hoc testamentum pōt immutari: si tamen duo interueniant. quod dic vt dixi. j̄. eo. §. ꝛ siquidem. ¶In summa no. ꝙ ex hac constitutione. §. j. sumitur auten. que est. C. de testa. l. hac consultissima. que incipit. quo fine. ꝛ ex. §. ꝛ siquidē. sumitur auten. que est ibidem que incipit. hoc inter liberos ꝛc.

a Septē testiū. ad de idē eē ī relictis pñs locz. vt late p oēs ī. d. l. hac ꝑsul tissima. §. ex imꝑ fecto.

¶De restitutionibus. Rubrica. 4

1 Ex questiōe facti hec constitutio materiaz sumit. In ea igitur no. tria. Primo que sit differentia inter hanc constitutionem ꝛ illam. s̄. de resti. ꝛ ea que parit. ꝛ illam. j̄. de resti. §. deicommissi. quod dic vt nota. j̄. eo. in rubrica. Secundo qualiter olim fieret restitutio in casu huius constitutionis olim ergo siquis rogabatur vt quod sibi superesset cum moriretur restituere poterat ꝑtū volebat alienare dummodo non fraudulenter. vt. ff. de vsur. l. in fideicommisso. §. nōmunq; ꝛ. ff. ad trebel. l. titius. ꝛ insti. de fideicommiss. here. §. sed quia. Et ideo vt sciret quando fraudulenter fieret boni viri arbitrium inducebant. vt in d. l. titius. ff. ad trebel. Tertiū qualiter hodie. Est ergo hodie quarta reseruanda fideicōmissario de oībus: et super hanc cautionem exponit: nisi a defuncto sit remissa. vt. j̄. e. §. nobis. et §. si vero. Si vero eam tangat de suo supplet si habet: si nō agit contra emptores vel aliter accipientes de predicta quarta actione in rem ad instar legatoꝝ. Jtem agit hypothecaria pro aliis rebus eiusdem hereditatis vel etiam pro eisdem vtili. vt dices. j̄. eo. §. si autem nulla. et §. si vero contigerit. pro se autem tres partes seruat in casibus etiam tribus de quarta diminuit scz causa dotis vel ante nuptias donationis dande vel reddende in cuius datione teneturaliter non. Jtem in redemptione captiuorum. Jtem propter expensas suas necessarias. quod dic vt. j̄. e. §. si vero ꝛ ipsam. ꝛ. §. si vero in captiuos. ꝛ. §. si vero contigerit. ¶In summa no. ꝙ ex hac constitutione. j̄. eo. §. nobis. sumitur auten. que est. C. ad trebel. que incipit. contra rogatus.

¶De priuilegijs dotis. Rubrica. 5

2 Cum pro causis corporalibus cogitamus quanto magis ꝛc. vt. j̄. vt cum de ap. cog. §. si vero liberi. ꝛ in prin. huius consti. Idcirco hanc constitutionem contra hereticos proponit. ¶No. ergo duo. primum qui sunt heretici. Et dic ꝙ illi qui nō sunt membrum sancte ecclesie. vt. j̄. e. in prin. vel qui leui et iam articulo deuiant a fide. vt. C. de here. l. ij. ¶Secundum no. quid hec constitutio de ꝓis dicat: ꝛ certe ꝙ ad nullam breui b Jtē ꝓter dignitatem admittuntur vel militiam. vt. j̄. b eo. in princ. dices. Jtem priuilegia[b] que mulie ribus dantur in dote: ꝛ circa personalem actionē: ꝛ circa hypothecariam. vt. C. qui po. in pig. ha. l. assiduis. orthodoxis intelligantur esse concessa non hereticis. vt. j̄. e. §. quia em̄. ¶In summa no. ꝙ ex. d. §. quia enim. sumitur autē. que est. C. de hereti. l. j̄. que incipit. Jtē priuilegiuz.

uilegia. Adde ꝙ tātū facit vt lz a cōi nō sit receptuz dēduz tñ si ꝙ dote esset solꝫ doctor ꝛ in ōnium eēt cōis lz recedere a cōi. competēte. quia nec actis fides ita host. ꝛc. Jdeo concessuz est priuilegiū ꝛ ibi ab. ecclijs vt centū annoꝝ gaudeāt ꝓscriptione. vt ī. c. ij. de C. de sa. san. eccle. l. fi. Renocat hec ꝓstitutio ꝛ cō cludit spacio. xl. annoꝝ. qō dices plenius. j̄. de ꝛ in. c. fi. ec. tit. §. pro tēporalibus. ¶In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione sumi pōt autē. que est. C. de sa. ꝛ Jmo. in san. ec. sup. l. fi. que incipit. quas actiones.

¶Hec constitutio innouat cōstitutionem. Rubrica. 6

3 Edia tempꝫ centum annoꝝ est nimium prolixum in prescriptione qualibet rea cōi. competēte. quia nec actis fides ita host. ꝛc. Jdeo concessuz est priuilegiū ꝛ ibi ab. ecclijs vt centū annoꝝ gaudeāt ꝓscriptione. vt ī. c. ij. de C. de sa. san. eccle. l. fi. Renocat hec ꝓstitutio ꝛ cō cludit spacio. xl. annoꝝ. qō dices plenius. j̄. de ꝛ in. c. fi. ec. tit. §. pro tēporalibus. ¶In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione sumi pōt autē. que est. C. de sa. ꝛ Jmo. in san. ec. sup. l. fi. que incipit. quas actiones. l. vbi ita.

¶De litigiosis. Rubrica. 7

Hec cōstitutio sumitur ex noua q̄stione q̄ sup antiquis legibꝫ fit. vt. j̄. e. in prin. §. cviij. i. iij q̄ fit res litigiosa. ¶Et no. ꝙ tria in hac ꝓstitutiōe dicunt. Primo de litig. Scdo de quadā decima ꝓstanda reo ab actore. vt. j̄. e. §. excludēdas. Tertio qualr circa idem sit ꝓcedendum actore nō ꝓsequente iudicium. ꝛ dic vt. j̄. eo. §. omnē vero. De primis dic quid sit res litigiosa. vt. j̄. eo. §. j. ibi. ideoq; sancimus. ꝛ hoc tamē fallit in casibus. v. quattuor sunt. C. e. l. fi. alius est circa hypothecam spālem vl gñalem. nam lz agāt hypothecaria; tamē pōt

ff. de dona. causa mor. Ab. in consti. cviij. i. iij col. ꝛ bar ba. in cō 4 fi. vj. in ff. ad trebel. ff. soluto ma. aug. alb.

Ꝛ

debito: alienare. quod dic vt. j. e. §. ad hec. al's aũt est res litigiosa: ꝛ habẽt locum pene que dicũtur. C. e. l. fi. vt. j. eo. §. nam his em ꝛc. Si aũt titulo legati res litigiosa alienetur dic esse triplex ius. quo dic vt dixi. j. e. §. ꝛ hoc aũt. ¶ Circa secundã partem dicas ꝙ in initio iudicij index ante litem cõtestatã duo maxime habet attendere reo petente: al's nõ vt puto. vt. ff. de rebꝰ. l. j. §. vt cautiones de inchoanda lite faciat interponi. vt. §. de excu. §. j. ꝛ aliam de ea finienda. vt. j. eo. §. ad excludendas. ꝛ vnam cautionẽ iurta aliam. vt. j. e. §. ad excludendas. dices: que cautio ꝛ iudicialis sit: erit tamen fideiussoria si potest: al's iurat se duo. §. ꝛ se fideiussorem dare nõ posse: ꝛ se in iudicio perseuerare. vt. j. e. §. ad excludendas. in fi. §. cũ concordañ. ibi notatis. Que aũt hac cautione contineantur dic plene vt ibi dices. et hec oĩa nisi cause moueantur ex consensu. quod intellige vt dixi j. e. §. omne aũt dispendium. in fi. ¶ Circa tertiam partem. §. qd sit iudici faciendum actore deserẽte iudicium. dic ꝙ aut est ordinarius: aut delegatus. primo casu siue sit lis contestata coram eo: siue nõ potest citare actorem p edictũ tria per interualla xxx. dierum: licet olim. x. dierum. vt. C. de iudi. l. pperandum. §. j. quod si non venerit dabit tamen sententiam diffinitiuam quod est mirabile eo casu quando lis initium nõ accepit. quod plene dic vt. j. e. §. omnem vero. ꝛ. §. si vero initium. Si autem sit delegatus. tunc non ipse ꝓcedit sed ad delegantem debet ire reus: vt hoc negocium predicto modo ꝓsequatur: ꝛ hoc quã do lis initiũ non accepit. vt. j. e. §. si vero initiũ. al's si accepit quilibet indistincte potest procedere. vt. j. e. §. omnem vero. ꝛ de exhi. ꝛ intro. re. §. si vero etiam. si vero actor non veniat ad predictas citatiões serua quod dicitur. j. e. §. si vero omnes. Hec obstat predictis. C. e. per totum. vt nemo inuitus. quia illa loquitur quando actor nondum inceperat: nec reus instigauerat. hic autem sic. vt. j. e. §. legis. ꝛ. §. omnem. in pri. ¶ In summa no. ꝙ ex primo. §. huius consti. sumitur auten. que est. C. de litig. q̃ incipit. litigiosa. ꝛ ex alio. §. j. e. ꝛ hec autẽ. sumitur alia auten. que est in. C. e. ti. super. l. pe. que incipit. nunc si heres ꝛc. Item ex eo quod est. j. e. §. ad excludẽdas. sumitur auten. que est. C. de epi. ꝛ cle. que incipit. generaliter. super. l. cum clericis. Item ex eo quod est. j. e. §. omnẽ vero. vsq; in fi. sumitur aut. q̃ est. C. quõ ꝛ qñ in. super. l. ꝓsentaneũ. auten. que incipit. qui semel.

¶ Ut neq; miles neq; federat⁹. Rubrica. 8

Talia militie expedit milites adesse peritos vt barbar⁹ cito refrenet audacia ꝛ reipublice vtilitas augeat. vt j. e. in prin. Ideo, phibet hec ꝓstitutio ab aliq̃ detineri militẽ, vel peditẽ q̃ sit de legiõe vel nũero vel optiõe aliqua. Et penã imponit faciẽtibus. §. vt. j. e. ti. ꝛ p totũ. Sic ꝛ al's punit q̃ aliquẽ eximit a ciuili vl' a crimiali iudicio. vt. ff. ne ꝙs eũ q̃ in ius vo. l. j. ꝛ per totũ. ꝛ. ff. de eo per quem fac. erit. per totũ. in titu. ¶ In summa no. qõ ex hac consti. nihil est in. C.

Ut diuine iussiones subscriptionẽ habeant gloriosi questoris. Rubrica

6 9

Non cessat imperator inquirere si quid est in republica corrigẽdũ. vt. j. e. i prin. Et ideo hac cõstitutione prohibet nullam esse iussionẽ suscipiẽdam a quolibet cognitore: que in se nõ habeat questoris adnotationẽ: qua contineatur inter quos: ꝛ ad quem iudicem: ꝛ per quã fuerit directa persona. vt. j. eo. §. j. Sunt et alia necessaria scz qõ de atramento mirabili sit cõfecta. vt. C. de diuer. rescri. l. sacri affatus. ꝛ qõ ibi sit dies ꝛ cõsul. vt. j. e. ti. l. si qua. ¶ In summa no. ꝙ ex hac cõsti. quidã habẽt in. C. in titu. predicto su per. l. ꝓdicta sacri affat⁹. vel super. l. fi. aut. que sic incipit. gloriosissimi quoq; ꝛc.

¶ In medio litz nõ fieri sacras formas. Rub. 10

7

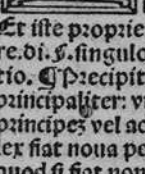

Legum alie sunt negociorũ vt fere oẽs: alie sunt leges legum: que al's cõfirmãt. vt hic. ꝛ. C. de legi. ꝛ cõsti. per totum. ꝛ maxime in. l. nõ dubium. Et iste proprie sanctiones dicuntur. vt insti. de re. di. §. singulorũ. Et de talibus est hec cõstitutio. ¶ Precipit ergo presens hec ꝓstitutio duo principaliter: vnum deinceps nõ supplicari ad principes vel ad alium lite aliqua pendente: vt lex fiat noua per quam illud negociũ decidatur quod si fiat nonvalet. vt. j. eo. vsq; ad. §. sup hoc. aliud q̃ idem iudicat de his que sunt tempore huius legis pendẽtes. vt in dicto. §. super hoc. fallit autẽ hoc in q̃ttuor casibus. qõ dic vt. j. e. §. cũ aũt. ¶ In sũma no. qõ ex hac cõstitutiõe habent quidã in. C. vt lite pen. ex. §. q̃ est. j. e. aut.

¶ Ut cum de appellatiõe cognoscit. Rub. 11

8

Hec cõstitutio de quinq; specialiter tractat: quoꝝ primũ est. si pẽdente appellatione lex noua fuerit fctã: an ꝑ eã causa debeat iudicari. circa qõ dic qõ sine causa principali pendente noua lex fuerit facta ad alteri⁹ petitionẽ non valet in ea causa. vt. §. ti. j. §. j. ꝛ eadẽ aut. ante ꝛc. siue post sententiã siue ante relationẽ fiat quocũq; petẽte vel ꝓpontaneo motu non valet in causa illa. vt. j. eo. §. j. cum nihil sit nouandũ causa pendẽte. vt. ff. nil noua. per totum. ¶ In secũdo dicit de dilationibus dandis absenti ad eius malitiam superandã. nam cum debeat iudex vnam et alteram partem interrogare diligenter an aliquid noui addere velint. vt. C. de iudi. l. iudices. vna vero partium dicat se habere aliquid quod proponat: altera vero allegationibꝰ renũciet: tres dilationes dantur ad eius malitiam superandã. vt. j. eo. §. sed hoc presenti. licet presenti ꝛ petenti nisi semel esset dandũ. vt. ff. de rebꝰ. l. fi. ¶ In tertio dicit de exheredatione libe

BIU Cujas

rorum: ab his q̄ sunt de linea masculina vel petitionibus q̄ sunt ab eis qui per femininā. vt insti. de exhere. libe. ℣. mater. circa quod dicas q̄ pater vel mater vel alius de linea superiori potest inferiorem exheredare ex quattuordecim causis que enumerantur. j. eo. ℣. causas. vsq̄ ad. ℣. generalem aūt ꝛc. ꝛ vel omnes: vel aliqua: vel vna earum sufficit. vt. j. eo. ℣. siue igit. Et hoc dz in suo adiscere testamento: alꝫ heredem aliquem nominare non liceret. vt. C. de inoffi. testa. l. omnimodo. Item heres dz causam probare: licet olim esset contra. vt. j. eo ℣. siue igitur. ꝛ. C. de inoffi. testa. l. liberi. q̄ nisi probet agitur querela. qđ dic vt plene dixi. j. eo. ℣. aliud. Econtra. vij. sunt cause quibus exheredantur superiores ab inferioribus. qđ dic vt j. eo. ℣. ꝛ hoc quidem. vsq̄ ad. ℣. si tales igitur. Ille aūt quibus frater fratrem sunt tres. vt. s. de nup. ℣ ingratitudinis. ¶ In quarta dicit de quadam alia quarta rei essentia que exhibetur ratione noui funeris. circa qđ dic q̄ aut ipsum defunctum iam prohibet quis sepelire: vel exequias fieri: vel etiaz moribundi res consignat. et tunc hz locum. s. vt defun. seu ſ. ne. cozuz. ℣. ſ. ꝛ. ſi. aut statim funere expedito vult quis cōuenire filium heredem ꝛ adhuc lachrymantem. ꝛ de his loquitur hec cōstitutio prohibens hoc fieri infra nouem dies: alꝫ conuentio vel exactio cautionis pro nihilo est. vt. j. eo. ℣. meminimus. ¶ In quinto capitulo dicit circa constitutionem pecunie quam facit quis nudo etiaz pacto. vt insti. de actio. ℣. de constituta. de persona sua. ſ. nam alium constituere alius nō potest: neq̄ solum. vt. ff. de consti. pec. l. j. ℣. sed ꝛ si quis. neq̄ secum dicens a me ꝛ ab illo sic: sed ipse pro parte sua tm̄ tenetur si alium copulatiue sibi coniunxit: vel insolidum si disiunctiue. vt. j. eo. ℣. si. Si autem tm̄ alium: vel imperſonaliter nullo nominato: tunc nihil valet. vt. j. e. ℣. si. ¶ In summa no. q̄ ex hac consti. j. eo. ℣. sed hec. sumitur auten. que est. C. de iu. l. iudices. q̄ incipit. iubemus. Item ex eo qđ est. j. eo. ℣. aliud. sumitur autē. que est. C. de lib. prete. vel exhere. sup. l. j. que incipit. non licet. Item ex eo quod est. j. eo. ℣. sed aliud. sumitur auten. que est. C. de inoffi. testa. l. si filius. n. que incipit. ſz si post. xxv. an. Item ex eo qđ est. j. eo. ℣. siquis de predictis. sumitur auten. que est. C. de epi. audi. super. l. pe. que incipit. liberi furiosi. Item ex eo qđ est. j. eo. ℣. si vero de predictis. sumitur auten. que est. C. de epi. et cle. super. l. siquis ad de clinandam. que incipit. si captiui. Item ex eo quod est. j. eo. ℣. siquis. ꝛ. ℣. generaliter. sumit auten. que est. C. de hereticis. super. l. cognouimus. que incipit. idem de nestorianis. Item ex eo qđ est. j. eo. ℣. ne igitur. sumitur auten. que est. C. de lib. prete. que incipit. ex causa. sup. l. iij. Item ex eo quod est. j. eo. ℣. meminisse. sumitur auten. que est. C. de sepul. vio. l. ſi. que incipit. sed nec mihi. Item ex eo quod est. j. eo. ℣. hoc quidem. sumitur qđ est. C. ad tertu. l. ſi. auten. in testamēto. Item ex eo qđ est. j. e. ℣. ſi. sumit autē. que est. C. de cōsti. pecu. que incipit. si q̄n.

¶ Ut liceat matri ꝛ auie. Rubrica. 12

Alia varie constitutiones principi proponebantur: ideo hac cōstitutione ipsas decidit: vt. j. eo. in princi. inter quas hoc maxie erat. An superioribus liceret prē legitima inferioribus relicta qđ est triens vel semis: vt. s. de trie. ꝛ se. ℣. j. de aliis disponere prout velit q̄ certe dubium nō videtur: cū ꝛ alia cōstitutio terminauerat hoc idē: vt. s. de trien. ꝛ sc. ℣. j. in fi. ꝛ. s. de heredi. et fal. ℣. j. Sed certe ideo est: q̄ hic plus procedit an ita filio etiā in proposito possit concedi: vt etiā quo ad vsumfructū patri nō querat: qđ verum eē dicit: vt. j. eo. vsq̄ ad. ℣. ad hec. ſz ladhuc ℣. iure veteri videt esse cōcessum: vt. ff. ad treb. l. imperator. Sz dices q̄ tunc oia patri querebantur: nec erat cognita diuisio a proprietate vsusfructus q̄ hodie est inuēta. vt insti. p quas pso. no. acqui. vñ hodie patri seruari vsumfructum videbat si nō seruat sicut ꝛ in alijs casib⁹ quibusdā. qđ dic vt. j. e. in fi. j. ñsi. post hūc artículū alia ponit capitula vt dicit rubrica ꝛ hec sunt. x. vel. xi. ¶ Primū est de patre qui scripsit aliquē suum filiū cum triū testiū subscriptione q̄ scriptura eū cum cōsensu facit legitimū qui nō erat. qđ dic vt. j. eo. ℣. ad hec. ¶ Secōm ꝛ tertium dicit matrimoniū sine dote posse cōsistere cū iuramēto dotali: vt. j. eo. ℣. hoc quoq̄. ꝛ. C. de repu. l. iubemus. in pri. ꝛ. s. de nup. ℣. nuptias. Excipiuntur etiā magis decorati dignitatib⁹ ꝛ sunt illustres ꝛ superiores nisi sint barbari: vt. j. eo. ℣. q̄ vero dudū. ꝛ. ℣. illo indubitāter. et excipiunt quidā alij. qđ dic vt dixi. j. eo. ℣. q̄ vero dudū. in fi. ¶ Quartū adducit quo cauet in duobus casibus vxorem succedere viro suo in quartā oium bonorū si sunt filij vsq̄ ad tres: si vero plures in virile. vt. j. eo. ℣. q̄ vero legē. et sic corrigunt leges q̄ aliter senciebant: vt. s. de nup. ℣. siquis eīm ꝛ de exhi. ꝛ itro. re. ℣. qm̄ vo. Ecōtra aūt vir vno corundē casuū. s. cū vxor dimiserit maritū nō succederet vxori p hāc cōstitutionē sed p aliā sic. vt dices. j. eo. ℣. q̄ vero legē. in fi. ¶ Quinto capitulo cauet si matrimoniū dissolutū sit solutū apud quē filij debeāt educari. dic ergo a matre si minores sunt triennio. vt. C. de pa. po. l. pe. maiores autez a patre. si tamen pater dederit causam dissolutij apud matrē alūtur prīs expēsis si sc̄a vota nō ineat: ꝛ ecōtra si mr̄ cām prestitit apud patrem: ꝛ forte mr̄is expensis si est locuplex. vt dicit Pla. alꝫ Hyr. Si vero etiam pr̄e prestāte cām: ꝛ pater inops sit mater alit: alꝫ non. vt. j. eo. ℣. illud quoq̄. et. ff. de lib. agno. l. non quemadmodū. ¶ Sexto capl'o cās enumerat quibus matrimonia dissoluunt sine pena. ꝛ sunt. vj. Imprimis in quib⁹ dimittit maritus vxorē: quas enumera ꝛ dic vt in tex. j. e. ℣. quia vero plurimas. vsq̄ ad. ℣. causas autē. quibus p̄dictis sex adiiciūtur tres. j. e ℣ predictis. Ecōtra ille quibus vxor maritū dimittit. v. esse vident quas dic vt. j. eo. causas. vsq̄ ad. ℣. q̄ vo

BIU Cujas

ex cõsensu. ¶Septimo capitulo prohibet matrimoniũ dirimi ex consensu: als pena imponitur. qõ dic vt. j. eo. ff. qz ẽo ex cõsensu. ¶Octauo dicit de muliere q̃ maritum hz in expeditione degentẽ q̃e sine fine seculi debet expectare: nisi nuncium iuratum de eꝰ morte habuit. q̃ si periurat: ꝛ illa nubat post annũ. s. post iuramentũ: ꝛ redierit: adhuc redde tur priori marito. vt. j. eo. ff. q̃ aũt a nobis. ꝛ sic corrigit. ẽ. de nup. ff. nonimus. que dicit decẽnio expectandum. posset tamẽ illud poni in dubium an hoc

a Sit verũ i q̃cũq;. Adde q̃ttuplex sit milicia. ꝛ vide p glo. in. l. pe. ff. de testa. mili.

a sit verũ in quacũq; a militia militet maritus etiam in illicita. ¶Nono loco dicitur de mulieribus repudiantibus virum: quod non licet. et econtra. et si fecerint contra: puniũtur. quod dic vt. j. eo. ff. quia vero quidam. et. ff. si autem vir. ¶Decimo dicitur q̃ propter verbera maritus non est dimittendus. vt. j. eo. ff. siquis autem. licet pater deserit. vt. ff. siquis a pa. fue. ma. l. fi. ¶Undecimo precipitur q̃ nullus cum aliena vxore loquatur: ꝛ maxime in ecclesia: vbi de peccatis venia est petenda: als si ei ter denũ dicetur vt abstineat et non facit: quarto inuentus poterit occidi vel trad̃ clericis ecclesie vel ptãti fm distinctionem loci vbi deprehẽditur malefactor. quod dic vt. j. e. ff. his quoq;. ꝛ. ff. qz vero. ¶In summa no. q̃ ex hac constitutione. j. responso. sumitur autẽ. que est. C. de bo. q̃ libe. super. l. cum oportet. que incipit. excipitur. Itẽ ex eo qõ est. j. eo. ff. j. sumitur autẽ. que est. C. de natu. li. l. cum quis. que incipit. item siquis. ex eo qõ est. j. e. ff. qz vero dudum. sumitur autẽ. que est. C. de nup. super. l. ne sine nuptijs. q̃ incipit. maximis. Item ex eo qõ est j. quia vero legem. sumit auten. que est. C. vnde vir ꝛ vxor. que incipit. preterea. Item auten. que est. C. de repu. super. l. fi. que incipit. hoc ita. Item ex eo quod est. j. e. ff. illud. sumitur auten. que. est. C. de diuor. fac. que incipit. si pater. ꝛ auten. quẽ admodum. Item ex eo quod est. j. eo. ff. quia vero plurimas. ibi. si de adulterio. sumitur autẽ. que est. C. de adulterijs. super. l. crimẽ. que incipit. sed nouo iure. Item ex eo quod est. j. eo. ff. quia vero consensu. sumitur auten. que est. C. de repu. l. si constante. que incipit. qõ hodie nõ licet. Item ex eo quod est. j. eo. ff. quod autem a nobis. sumitur autẽ. que est. C. de repu. super l. vxor. que incipit. hodie. Item ex eo quod est j. e. ff. his quoq;. ꝛ. ff. quia vero. sumunt quidam auten. ꝛ ponunt in. C. de. de adul. super. l. Quis. que incipit. siquis ei quem suspectum.

Collatio nona.

¶De heredibus ab intestato venientibus. Rubrica. I

Uia tã ciuili iure q̃ pretorio set etiã constitutionibus imperatorum vario modo ab intestato successiones deferebant et quibusdã indebite. Idcirco hac constitutione prenidit suũ ius cuiq; tribuere. vt. j. eo. in prin. Et qz oẽs res melius per diuisionẽ aperiunt. vt. ff. de excep. doli. l. j. Ideo omnes gradus succedendi in tres diuidit inferiorem superiorẽ ꝛ transuersalem

2 vt. j. eo. ff. j. ꝛ insti. de gradi. in prin. ¶Circa primum dicas q̃ pria causa est in successione liberorum. vt. j eo. ff. ij. ꝛ insti. de here. que ab intes. in prin. Et liberorum appellatione in infinitũ accipe. vt. ff. de ver. sig. l. liberorum. adeo autẽ liberos vocat vt si ex vno filio premortuo sit nepos vel pronepos vna cum alio defuncti filio vocetur. vt insti. de here. ab intes. cum filius. ꝛ dices plene. j. e. ff. sic tñ. ¶Circa scdm dicas q̃ deficiente linea inferiori succedunt superiores in gradu proximi tam paterni q̃ materni: vt equalis inter eos fiat diuisio hz dispar sit numerus vtriq;. vt. j eo. ff. consequens. ꝛ. ff. si igitur. ꝛ. ff. si verorum quibus. fratres vtriq; defuncto coniunctos vocamus: non autem filios fratrum per hanc constitutionem: sed per aliam sic. sicut enim fratres vtriq; cõiunctos cum superioribus vocamus sic ꝛ fratres vtriq; coniuncti filios. vt. j. eo. ff. sed ꝛ ipsis. ꝛ. ff. si autem. ꝛ. j. vt fratrum filij. ff. j. ¶Circa tertium nota. quia vtraq; linea deficiente supradicta transuersalis sequitur hoc modo. q̃ fratres primo vtriq; coniuncti: ꝛ filij alicuius eorum premortui. Et si tales non sunt tunc ex vno latere coniuncti cum filijs alicuius eorum ceterum filius fratri vtriq; coniuncti prefertur patruo. vt. j. eo. ff. reliquum. ꝛ. ff. si igitur. ꝛ. ff. si autem. ꝛ. ff. vnde consequens. ꝛ. ff. ex diuerso. ꝛ post istos fratres ꝛ fratrum filios omnes in capita admittuntur. vt. j. eo. ff. si vero nec fratres. Si autez defuncto alij sunt consanguinei fratres: alij vterini tñ. tu dic plene vt diximus. ẽ. de consan. ꝛ vteri. fra. ꝛ hoc in catholicis. In hereticis autem seruatur quod dicitur ẽ. vt cum de ap. cog. ff. generaliter. ꝛ j. eo. ff. hec omnia. Quo autem cursu detuli hereditates eodem tutele deferuntur. nam nec ibi: nec hic fit differentia agnati vel cognati. hic fit differentia inter maiorem ꝛ minorem. nam minor non potest esse tutor: licet succedat. vt. j. eo. ff. ex his. ꝛ insti. de exhi. tu. ff. minores. ꝛ. C. de legi. tu. l. fi. Item fit differentia inter mares ꝛ feminas. nam mares possunt esse tutores femine non hz succedant. vt insti. de legi. patro. tute. ff. fi. g. ff. de tu. ꝛ cu. da. ab his. l. iure nostro. nisi a principe hoc fuerit impetratũ. vt. ff. de tutelis. l. fi. Sed iure cõ. mater cepit admitti ad filiorum tutelam si iuraret ꝛ alia multa seruaret. vt. C. quando mulier tute. offi. fungi potest. l. ij. Sed predictum iuramentum postea fuit remissum: qz quotiens iurabant non nubere: totiens periurabant. vt. ẽ. vt sine prohibitione matres. ff. quia vero. hodie vero hoc idẽ dicitur ꝛ de auia quod dic vt. j. eo. ff. ex his. et ff. mulieribus. ¶In summa no. q̃ ex hac cõstitu. j. eo. ff. j. vsq; ad. ff. consequens. sumitur autentica que est in. C. de suis et legi. super. l. ij. que incipit. in successione. Item ex eo quod est

BIU Cujas

ī. eo.ſ. ſi igitur. ſumitur auten. que eſt.C. ad tertu.ſuper.l.ſi.que incipit.defuncto. Item ex eo quod eſt ī.eo.ſ.reliquū.vſq; ad.ſ.ex his.ſumitur auk.que eſt.C.de legi.here.l.iij.que incipit.ceſſante.ꝛ auk.poſt fratres. Item ex eo qđ eſt. ī.eo.ſ. ex his.vſq; ad.ſ. mulieribus.ꝛ.ſ. ſi autē plurimi. ſumitur autē. que eſt.C. de legi. tute.ſuper.l.j. que incip. ſicut hodie. Item ex eo quod eſt.ī. eo. ſ. mulieribus. ſumitur auk. que eſt.C. quando mu.tu.offi. fun. po.l.ij. que incipit. matri et auie ꝛc.

¶Ut ſponſalitia largitas ſpecialis ſit contractus. Rubrica 2

1 AD queſtiones motas ꝛ ſuo motu fecerat Juſtinianus quedam reſponſa iuris que hac conſtitutione cōprehenduntur: dicens primo de ſpōſa.largi.ſub ſequenter de alijs capitulis que ſunt.ix.ꝛ ſic.x. cum iſto. Primo ergo de hoc dic qđ donatio propter nuptias: que hic ſponſa.largitas vocatur olim debebat inſinuari vt alie donationes ſi excedant quingentos ſoldos.vt.C.de dona. ante nup.l.ſi.ſ. ſimilimodo: niſi femina eſſet minor. vt.C.de dona.ante nup.l.minoribus. hodie autem eſt ſpeciale in hoc contractu: vt predicta inſinuatiōe non indigeat cētum ad hoc vt valeat. Et cētum ad pacta lucrorum facta hincinde ſiue eas cōferant viro ſiue mulieri. vt.ī.e.in prin. ſed cētum ad partē viri corrigitur hoc. vt ibi dices. ¶Circa ſcām dic qđ olim nullus minor.xx. annis poterat ſeruum ſuum manumittere: niſi iuſta cauſa. vt inſti. qui manu. non poſ.ſ.eadē. ꝛ.C.de teſta. mili.l.ſi ruffinus.poſtea ad etatē xvij. annorū redactum eſt: in qua etate poteſt etiam aliquis poſtulare.vt inſti.qui manu. non poſ.ſ.cū ergo.vſq; in fi.ꝛ.ff.de poſtu.l.j.ſ.pueritiam.ſed quia etiaz in.xiiij.annis poteſt quis facere teſtamētum. vt.ff. de teſta.l. qua etate. Ideo per hanc nouā conſtitutionē a.xiiij.anno in antea poterit manumittere ex cauſa nulla probata. Et ſic iura predicta vetera corrigūntur: qđ an in vltima voluntate tm̄: an etiam in manumiſſione que fit inter vuos.dices.ī.eo.in ſ.j. In tertio dicas qđ ratione vetuſtatis chartarum. Item ratione roſorum: quia ſunt roſe a muribus vel a vermibus. Item propter hoc vt multi heredes vel conſortes vel ſocij habeant copiam inſtrumentorū exemplificantur de vna in aliam chartam: vel quia creditores a curatore bonorum timent circūueniri. vt.ff. de bona auctо.iu.poſ.l.fina. vnde dubium erat in exemplificato vt autētico crederetur: quod quidam dicunt ſi eſt manu publica exemplificatū: alſ non: ſed tu dic cp nunc̄ niſi autēticum profe ratur. quod dic plene vt.ī.eo.ſ. et hoc inſuper. ¶In quarto dic qđ lata ſententia appellator habet.x. dies ad appellādū. vt.C.de ap.ſ.j.ꝛ duos annos ad proſequendum: licet ſecundū habeat cum cauſa. vt.C. de his qui ingredi. ad appel.ſ. j. ſi circa fines huius temporis veniat appellator: ſi ſtet per partes quominus iudicium finiatur: tunc ſerua quod dicitur.ī.de his qui ingre. ad appel.ſ.ij. Si per iudicem etiam habet locum quod hic dicit: vt licet tempus currat reſtituatur. quod dic plene vt ī. eo.ſ. hic quoq;. ¶Quinto capitulo dicit de ſupplicatione que fit a prefecti ſententia in quo dicas qđ vel principi.C.de ſenten.prefe.preto.l.j. vel ipſi prefecto vel conſiliarijs eius vel cauſam introducentibus qui referendarij vocantur. vt.C. de referendarijs: ſupplicatio contra prefecti ſententiam eſt corrigenda: non vt predicti cognoſcāt ſed tantū princeps vel alius cui hoc ipſe cōmittat. vt.ff. de mino.l. minor. in prin. et.ſ.pe.qua correcta executioni ſententia mandatur dato fideiuſſore. quod plene dices vt.ī. eo.ſ. aliud. ¶Sexto dic ſicut in alijs: ita in hereditate damnoſa adita minores reſtituuntur. vt.C. ſi ſe ab heredi.abſti. per totum. quod qualiter ſit faciē dum dic vt.ī.eo.ſ.ad hoc quoq;. ¶Septimo capitulo de preſcriptionibus dicit que olim locum habeant in rebus immobilibus.x.vel.xx. an. ſiue bonafide: ſiue mala aliquis alienaret. vt.ff. de publi.l. en.n.ſ. preto. quod hodie diſtinguitur: vt plene dices.ī.eo.ſ. curſus.ꝛ.ſ. de preſcriptior. ¶Octauo corrigit vnam legem que dicebat teſtamentum in ſcriptis nonvalere: niſi teſtator propria manu ſcriberet nomen heredis. vt.C. de teſtamen. iubemus. et inſti. de te.ſ.ij. quod dic vt.ī.eo.ſ. quia. ¶Nono corrigit aliam q̄ eſt ſcilz vt decetero coniunx. ſ.j. qđ dices vt.ī.e.ſ. legē. ¶Decimo detrahit vnum caſum a iure antiquo quo permittebatur heredi falcidiam retinere. vt. ff. ad.l. falci.l. ij. in prin. Et eſt caſus quando fuit lex legatario impoſita a teſtatore ne alienaret que res valet. vt. C. de rebus aliena. non alienandis.l.finali. Sunt et alij caſus vbi falcidia ceſſat. quod dic vt. ī. eo.ſ. lege. ꝛ.C.ad.legem falci.l.ij. ¶In ſumma no. quod ex hac conſti. ī. eo. in prin. ſumitur auten. que eſt.C. de dona. ante nup. ſuper.l. fina. in fine. que incipit. eo decurſum. que eſt in prima ſui parte. nam a medio in antea ſumitur. ī. vt fra. filij. ſ. illud. Item ex eo quod eſt. ī. eo. ſ. ſ. ſumitur auk. que eſt.C. qui mili. non poſſunt. ſuper.l.iij. que incipit. ſed hodie ex quo. Item ex eo quod eſt. ī. eo. ſ. ꝛ hoc inſuper. ſumitur auten. que eſt.C. de eden. ſuper.l. procurator. que incipit. ſiquis in aliquo. Item ex eo quod eſt. ī. eo. ſ. ꝛ hoc quoq; ſancimus. ſumitur auten. que eſt.C. de tempo. ꝛ repa. appella.l.ij. in fine. que incipit. item ſi appellatione ſecuta. Item ex eo quod eſt. ī. eo. ſ. aliud. ſumitur auk. que eſt.C. de preci. impe. offerē. ſuper.l. ſiquis aduerſus. que incipit. que ſupplicatio. Item ex eo quod eſt. ī. e. ſ. ad hoc. ſumitur auten. que eſt. C. ſi vt ſe ab here. abſti. ſuper. l. j. que incipit. ſi omnes creditores. Item ex eo quod eſt. ī. eo. ſ. rurſus. ſumitur auten. que eſt. C. de preſcrip. longi tempo. l. j. que incipit. male agitur. ꝛ auk. quod ſi in quibuſdam. Item ex eo quod eſt. ī. eo. ſ. quia vero. ſumitur auten. que eſt. C. de teſta. ſuper. l. iubemus. que incipit, ꝛ eo nō obſeruato.

a Sed tu a dic. Adde ꝛ de b vide plene p doto. iu auten. ſi ds

l aliquo. C. ō edē.

BIU Cujas

Item ex eo quod est. j. eo. ſ. ſi quando autem. ſumitur auten. que est. C. ad legem fal. ſuper. l. h. que incipit. ſed in ea re.

¶ De alienatione ⁊ emphitheo ſi. Rubrica. 3

2 Quia diſperſe ſunt leges que de contractibus eccleſiaſticis tractant tam in hoc libro q̄ in. C. ⁊ in alijs libris quos non habemus: vt dicens. j. e. j. reſpōſo. Ideo hac conſtitutione breuiter comprehendit de omni cōtractu eccleſiaſtico: ſiue ſit alienatio: ſiue emphiteoſis: ſiue locatio: ſiue pignus vel hypotheca: ſiue quilibet alius. Et qō dico in eccleſia idem in omni loco venerabili q̄ notatur plerūq̄ per hanc conſtitutionem. ¶ In primis no. q̄ curſus hui⁹ cōſtitutionis talis ē. q⁊. j. eo. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc quidē. tractat tm̄ de conſtantinopolitanis eccleſijs ⁊ reliquis venerabilibus locis ibi poſitis exceptis paucis. vt. j. e. ſ. j. ⁊. ſ. ad hec. ⁊. ſ. in oībus. abinde in antea incipit tractare: ⁊ tractat de alijs venerabilib⁹ locis per totum orbem terrarū. ¶ De prima ergo parte ſic breuiter rem expedias: q⁊ alienatio oīno prohibetur. ⁊ alienationis vocabulo accipe q̄ocunq̄ dn̄ium transferat. vt. j. eo. ſ. j. ⁊ C. de fun. do. l. j. emphitheoſim permittit vſq̄ in tertiam generationem cū diminutione ſexte ptis penſionis: niſi ſit deproauſtus, i quo diſtingue: aut hz redditus aliquos vel non. qō dic vt. j. eo ſ. emphitheoſis. ⁊ hoc q̄n res integra eſt. Si aūt ob cladem diminuta vel ruinoſa: tūc qō ſoluit ab initio remitti poteſt ei tertia ſm nos vel due partes ſm Rog. aut facta reedificatione: ⁊ tunc ſoluit qō nunc accipi poteſt. Item medietatē adiecte penſionis pro re edificatione. vt. j. eo. ſ. ſi vero. ⁊. ſ. de nō alie. ſ. q⁊ vero. ⁊. ſ. ſi vero. Item ſi ℣ctum quendam innoīatum vult facere. ſ. noīe noſtro dare rem aliquam pōt. Item locationem facere pōt vt vult: dummō non vltra. xxx. an. Itez obligationem ex inſta cauſa. Itē emphitheoſim etiam vltra quinquenniū vt dictum eſt: ⁊ hoc p̄tibus baiulatorib⁹ domus. ⁊ hoc in alios nō ycono mos vel eorū cognatos. ⁊ hec oīa ſunt. j. eo. ſ. ſi vero quedā. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc. ¶ Sequit̄ de eccleſijs alijs q̄ conſtantinopolitanis. ⁊ q⁊ inter ℣ctus magis eſt inuſu emphitheoſis. de eo primum dicit quod. s̄. fieri pōt in perpetuū q̄diu preſtetur penſio: ⁊ in preſentia eorū qui in domo ſunt maiorū ⁊ minorum ⁊ p̄tibus euangelijs: ⁊ iurante prelato nil fieri ad leſionē diuine domus: ⁊ in ſcriptis fiat cū diminutione reddi tus facienda vſq̄ in ſextam partem. quod plene dic vt. j. eo. ſ. licentiam. Et hoc ſi res integra eſt: al's ſerua. quod dixi de re ruinoſa conſtantinopolitanarum eccleſiaruz. vt. j. eo. ſ. que cunq̄z. ⁊. ſ. ſi vero. Secundo dicit de ℣cto venditionis ⁊ etiā pignoris quem permittit in caſu. ſ. ſi debitum vrget: nec ex mobilibus rebus ſolui poteſt. Primo ergo res immobiles ſpeciali dent pignori: cuius fructus creditori in ſortem ⁊ in vſuras ſuſcipit. qō ſi non vult tunc iuret prelatus debitum exigere et de mobilibus ſolui non poſſit: ⁊ res per. xx. dies venalis proponatur vt plus offerenti detur: ⁊ preciuz emptor creditori eccleſie cui debetur ſoluat: et inſcribatur nil factum in leſionem diuine domus: emptore non inuento detur creditori in ſolutum: vt ſi res valet. x. detur pro. xi. Et ſic res mediocris ⁊ non melior vt creditor eligeret: ⁊ is ſit creditor. qui euidenter probat ſuaz pecuniam in vtilitatem eccleſie conuerſam. et hoc probatur. j. eo. ſ. ⁊ hoc etiam. vſq̄z ad. ſ. hoc vero iubemus. que ibi circa litteram diligenti us exponemus. ¶ Tertio dicit de ℣cto permutationis qui prohibetur niſi vni venerabili loco cum alio. vt. j. eo. hoc vero iubemus. ⁊. s̄. con
a ſtitu. que ex aſcrip. ſ. ſi. Item cū principe[a]. vt s̄. de non alie. ſ. ſi minus. Item ⁊ in alio caſu. ſ. quando dat ſterilem ⁊ accipit bonam rem vel etiam titulo venditionis. vt. j. eo. ſ. ſi vero q⁊ de predictis. ⁊ argu. ff. de iure do. l. ita conſtante. ⁊. l. ſec. ¶ Quarto permittit p redemptione captiuorum. vt. j. eo. ſ. ſancimus. ¶ Quinto nomine vſus. vt. j. eo. ſ. ſi vero quis voluerit. ¶ Sexto de ſacris vaſis. quod dic vt. j. eo. ſ. de ſacris. licet autem his ſex caſibus permittatur his eiſdem quandoq̄z non permittitur quod euenit in caſibus quos habes. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. ⁊. ſ. quoniaz. et. ſ. ycōnomos. ⁊. ſ. ſanctiſſimas. ⁊. j. de ecclē. ti. ſ. iubemus. ¶ Ultimo imponit penaz ſiquis contra predicta contraxerit. ſi enim in emphiteoſim aliter quis acceperit punitur: vt diſtinguitur. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. Item ſi ℣ctum quendam innoīatum vult facere. ſ. noīe noſtro dare rem aliquam pōt. Item locationem facere pōt vt vult: dummō non vltra. xxx. an. Itez obligationem ex inſta cauſa. Itē emphitheoſim etiam vltra quinquenniū vt dictum eſt: ⁊ hoc p̄tibus baiulatorib⁹ domus. ⁊ hoc in alios nō ycono mos vel eorū cognatos. ⁊ hec oīa ſunt. j. eo. ſ. ſi vero quedā. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc. ¶ Sequit̄ de eccleſijs alijs q̄ conſtantinopolitanis. ⁊ q⁊ inter ℣ctus magis eſt inuſu emphitheoſis. de eo primum dicit quod. s̄. fieri pōt in perpetuū q̄diu preſtetur penſio: ⁊ in preſentia eorū qui in domo ſunt maiorū ⁊ minorum ⁊ p̄tibus euangelijs: ⁊ iurante prelato nil fieri ad leſionē diuine domus: ⁊ in ſcriptis fiat cū diminutione reddi tus facienda vſq̄ in ſextam partem. quod plene dic vt. j. eo. ſ. licentiam. Et hoc ſi res integra eſt: al's ſerua. quod dixi de re ruinoſa conſtantinopolitanarum eccleſiaruz. vt. j. eo. ſ. que cunq̄z. ⁊. ſ. ſi vero. Secundo dicit de ℣cto venditionis ⁊ etiā pignoris quem permittit in caſu. ſ. ſi debitum vrget: nec ex mobilibus rebus ſolui poteſt. Primo ergo res immobiles ſpeciali dent pignori: cuius fructus creditori in ſortem ⁊ in vſuras ſuſcipit. qō ſi non vult tunc iuret prelatus debitum exigere et de mobilibus ſolui non poſſit: ⁊ res per. xx. dies venalis proponatur vt plus offerenti detur: ⁊ preciuz emptor creditori eccleſie cui debetur ſoluat: et inſcribatur nil factum in leſionem diuine domus: emptore non inuento detur creditori in ſolutum: vt ſi res valet. x. detur pro. xi. Et ſic res mediocris ⁊ non melior vt creditor eligeret: ⁊ is ſit creditor. qui euidenter probat ſuaz pecuniam in vtilitatem eccleſie conuerſam. et hoc probatur. j. eo. ſ. ⁊ hoc etiam. vſq̄z ad. ſ. hoc vero iubemus. que ibi circa litteram diligenti us exponemus. ¶ Tertio dicit de ℣cto permutationis qui prohibetur niſi vni venerabili loco cum alio. vt. j. eo. hoc vero iubemus. ⁊. s̄. con
a ſtitu. que ex aſcrip. ſ. ſi. Item cū principe[a]. vt s̄. de non alie. ſ. ſi minus. Item ⁊ in alio caſu. ſ. quando dat ſterilem ⁊ accipit bonam rem vel etiam titulo venditionis. vt. j. eo. ſ. ſi vero q⁊ de predictis. ⁊ argu. ff. de iure do. l. ita conſtante. ⁊. l. ſec. ¶ Quarto permittit p redemptione captiuorum. vt. j. eo. ſ. ſancimus. ¶ Quinto nomine vſus. vt. j. eo. ſ. ſi vero quis voluerit. ¶ Sexto de ſacris vaſis. quod dic vt. j. eo. ſ. de ſacris. licet autem his ſex caſibus permittatur his eiſdem quandoq̄z non permittitur quod euenit in caſibus quos habes. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. ⁊. ſ. quoniaz. et. ſ. ycōnomos. ⁊. ſ. ſanctiſſimas. ⁊. j. de ecclē. ti. ſ. iubemus. ¶ Ultimo imponit penaz ſiquis contra predicta contraxerit. ſi enim in emphiteoſim aliter quis acceperit punitur: vt diſtinguitur. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. Item ſi ℣ctum quendam innoīatum vult facere. ſ. noīe noſtro dare rem aliquam pōt. Item locationem facere pōt vt vult: dummō non vltra. xxx. an. Itez obligationem ex inſta cauſa. Itē emphitheoſim etiam vltra quinquenniū vt dictum eſt: ⁊ hoc p̄tibus baiulatorib⁹ domus. ⁊ hoc in alios nō ycono mos vel eorū cognatos. ⁊ hec oīa ſunt. j. eo. ſ. ſi vero quedā. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc. ¶ Sequit̄ de eccleſijs alijs q̄ conſtantinopolitanis. ⁊ q⁊ inter ℣ctus magis eſt inuſu emphitheoſis. de eo primum dicit quod. s̄. fieri pōt in perpetuū q̄diu preſtetur penſio: ⁊ in preſentia eorū qui in domo ſunt maiorū ⁊ minorum ⁊ p̄tibus euangelijs: ⁊ iurante prelato nil fieri ad leſionē diuine domus: ⁊ in ſcriptis fiat cū diminutione reddi tus facienda vſq̄ in ſextam partem. quod plene dic vt. j. eo. ſ. licentiam. Et hoc ſi res integra eſt: al's ſerua. quod dixi de re ruinoſa conſtantinopolitanarum eccleſiaruz. vt. j. eo. ſ. que cunq̄z. ⁊. ſ. ſi vero. Secundo dicit de ℣cto venditionis ⁊ etiā pignoris quem permittit in caſu. ſ. ſi debitum vrget: nec ex mobilibus rebus

a Itē cū principe. Adde q⁊ de predictis. ⁊ argu. ff. de iure do. l. ita conſtante. ⁊. l. ſec. ¶ Quarto permittit p redemptione captiuorum. vt. j. eo. ſ. ſancimus. ¶ Quinto nomine vſus. vt. j. eo. ſ. ſi vero quis voluerit. ¶ Sexto de ſacris vaſis. quod dic vt. j. eo. ſ. de ſacris. licet autem his ſex caſibus permittatur his eiſdem quandoq̄z non permittitur quod euenit in caſibus quos habes. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. ⁊. ſ. quoniaz. et. ſ. ycōnomos. ⁊. ſ. ſanctiſſimas. ⁊. j. de ecclē. ti. ſ. iubemus. ¶ Ultimo imponit penaz ſiquis contra predicta contraxerit. ſi enim in emphiteoſim aliter quis acceperit punitur: vt diſtinguitur. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. Item ſi ℣ctum quendam innoīatum vult facere. ſ. noīe noſtro dare rem aliquam pōt. Item locationem facere pōt vt vult: dummō non vltra. xxx. an. Itez obligationem ex inſta cauſa. Itē emphitheoſim etiam vltra quinquenniū vt dictum eſt: ⁊ hoc p̄tibus baiulatorib⁹ domus. ⁊ hoc in alios nō ycono mos vel eorū cognatos. ⁊ hec oīa ſunt. j. eo. ſ. ſi vero quedā. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc. ¶ Sequit̄ de eccleſijs alijs q̄ conſtantinopolitanis. ⁊ q⁊ inter ℣ctus magis eſt inuſu emphitheoſis. de eo primum dicit quod. s̄. fieri pōt in perpetuū q̄diu preſtetur penſio: ⁊ in preſentia eorū qui in domo ſunt maiorū ⁊ minorum ⁊ p̄tibus euangelijs: ⁊ iurante prelato nil fieri ad leſionē diuine domus: ⁊ in ſcriptis fiat cū diminutione reddi tus facienda vſq̄ in ſextam partem. quod plene dic vt. j. eo. ſ. licentiam. Et hoc ſi res integra eſt: al's ſerua. quod dixi de re ruinoſa conſtantinopolitanarum eccleſiaruz. vt. j. eo. ſ. que cunq̄z. ⁊. ſ. ſi vero. Secundo dicit de ℣cto venditionis ⁊ etiā pignoris quem permittit in caſu. ſ. ſi debitum vrget: nec ex mobilibus rebus

Item ex eo quod est. j. eo. ſ. ſi quando autem. ſumitur auten. que est. C. ad legem fal. ſuper. l. h. que incipit. ſed in ea re.

¶ De alienatione ⁊ emphitheo ſi. Rubrica. 3

2 Quia diſperſe ſunt leges que de contractibus eccleſiaſticis tractant tam in hoc libro q̄ in. C. ⁊ in alijs libris quos non habemus: vt dicens. j. e. j. reſpōſo. Ideo hac conſtitutione breuiter comprehendit de omni cōtractu eccleſiaſtico: ſiue ſit alienatio: ſiue emphiteoſis: ſiue locatio: ſiue pignus vel hypotheca: ſiue quilibet alius. Et qō dico in eccleſia idem in omni loco venerabili q̄ notatur plerūq̄ per hanc conſtitutionem. ¶ In primis no. q̄ curſus hui⁹ cōſtitutionis talis ē. q⁊. j. eo. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc quidē. tractat tm̄ de conſtantinopolitanis eccleſijs ⁊ reliquis venerabilibus locis ibi poſitis exceptis paucis. vt. j. e. ſ. j. ⁊. ſ. ad hec. ⁊. ſ. in oībus. abinde in antea incipit tractare: ⁊ tractat de alijs venerabilib⁹ locis per totum orbem terrarū. ¶ De prima ergo parte ſic breuiter rem expedias: q⁊ alienatio oīno prohibetur. ⁊ alienationis vocabulo accipe q̄ocunq̄z dn̄ium transferat. vt. j. eo. ſ. j. ⁊ C. de fun. do. l. j. emphitheoſim permittit vſq̄z in tertiam generationem cū diminutione ſexte ptis penſionis: niſi ſit deproauſtus, i quo diſtingue: aut hz redditus aliquos vel non. qō dic vt. j. eo ſ. emphitheoſis. ⁊ hoc q̄n res integra eſt. Si aūt ob cladem diminuta vel ruinoſa: tūc qō ſoluit ab initio remitti poteſt ei tertia ſm nos vel due partes ſm Rog. aut facta reedificatione: ⁊ tunc ſoluit qō nunc accipi poteſt. Item medietatē adiecte penſionis pro re edificatione. vt. j. eo. ſ. ſi vero. ⁊. ſ. de nō alie. ſ. q⁊ vero. ⁊. ſ. ſi vero. Item ſi ℣ctum quendam innoīatum vult facere. ſ. noīe noſtro dare rem aliquam pōt. Item locationem facere pōt vt vult: dummō non vltra. xxx. an. Itez obligationem ex inſta cauſa. Itē emphitheoſim etiam vltra quinquenniū vt dictum eſt: ⁊ hoc p̄tibus baiulatorib⁹ domus. ⁊ hoc in alios nō ycono mos vel eorū cognatos. ⁊ hec oīa ſunt. j. eo. ſ. ſi vero quedā. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc. ¶ Sequit̄ de eccleſijs alijs q̄ conſtantinopolitanis. ⁊ q⁊ inter ℣ctus magis eſt inuſu emphitheoſis. de eo primum dicit quod. s̄. fieri pōt in perpetuū q̄diu preſtetur penſio: ⁊ in preſentia eorū qui in domo ſunt maiorū ⁊ minorum ⁊ p̄tibus euangelijs: ⁊ iurante prelato nil fieri ad leſionē diuine domus: ⁊ in ſcriptis fiat cū diminutione reddi tus facienda vſq̄ in ſextam partem. quod plene dic vt. j. eo. ſ. licentiam. Et hoc ſi res integra eſt: al's ſerua. quod dixi de re ruinoſa conſtantinopolitanarum eccleſiaruz. vt. j. eo. ſ. que cunq̄z. ⁊. ſ. ſi vero. Secundo dicit de ℣cto venditionis ⁊ etiā pignoris quem permittit in caſu. ſ. ſi debitum vrget: nec ex mobilibus rebus

a Itē cū principe. Adde q⁊ de predictis. ⁊ argu. ff. de iure do. l. ita conſtante. ⁊. l. ſec. ¶ Quarto permittit p redemptione captiuorum. vt. j. eo. ſ. ſancimus. ¶ Quinto nomine vſus. vt. j. eo. ſ. ſi vero quis voluerit. ¶ Sexto de ſacris vaſis. quod dic vt. j. eo. ſ. de ſacris. licet autem his ſex caſibus permittatur his eiſdem quandoq̄z non permittitur quod euenit in caſibus quos habes. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. ⁊. ſ. quoniaz. et. ſ. ycōnomos. ⁊. ſ. ſanctiſſimas. ⁊. j. de ecclē. ti. ſ. iubemus. ¶ Ultimo imponit penaz ſiquis contra predicta contraxerit. ſi enim in emphiteoſim aliter quis acceperit punitur: vt diſtinguitur. j. eo. ſ. ſi vero quis locator. ⁊. ſ. ſi vero. Item ſi ℣ctum quendam innoīatum vult facere. ſ. noīe noſtro dare rem aliquam pōt. Item locationem facere pōt vt vult: dummō non vltra. xxx. an. Itez obligationem ex inſta cauſa. Itē emphitheoſim etiam vltra quinquenniū vt dictum eſt: ⁊ hoc p̄tibus baiulatorib⁹ domus. ⁊ hoc in alios nō ycono mos vel eorū cognatos. ⁊ hec oīa ſunt. j. eo. ſ. ſi vero quedā. vſq̄ ad. ſ. ⁊ hoc. ¶ Sequit̄ de eccleſijs alijs q̄ conſtantinopolitanis. ⁊ q⁊ inter ℣ctus magis eſt inuſu emphitheoſis. de eo primum dicit quod. s̄. fieri pōt in perpetuū q̄diu preſtetur penſio: ⁊ in preſentia eorū qui in domo ſunt maiorū ⁊ minorum ⁊ p̄tibus euangelijs: ⁊ iurante prelato nil fieri ad leſionē diuine domus: ⁊ in ſcriptis fiat cū diminutione reddi tus facienda vſq̄ in ſextam partem. quod plene dic vt. j. eo. ſ. licentiam. Et hoc ſi res integra eſt: al's ſerua. quod dixi de re ruinoſa conſtantinopolitanarum eccleſiaruz. vt. j. eo. ſ. que cunq̄z. ⁊. ſ. ſi vero. Secundo dicit de ℣cto venditionis ⁊ etiā pignoris quem permittit in caſu. ſ. ſi debitum vrget: nec ex mobilibus rebus

BIU Cujas

lo.ibi.et ꝑpetuo ꝛc.in ceteris ꝛc. Item ex eo qđ est.j.e.ſ.ꝛ qñ. sumitur illa autenť. multo magis.licet posset sumi.ꝛ ex illa.ſ.de non alienādis.ſ.quia vero. Item ex eo qđ est.j.e.ſ. vco nomus. sumitur auten.que est super prędicta l.iubemus.que incipit.quibuscūqz modis. Itē ex eo quod est.j.e.ſ.si vero quis autē locū. sumitur illa autē.que incipit.qui rem hmōi. Itē ex eo quod est.j.e.ſ.si vero quidā. potest sumi auten.que incipit.sicut alienatio. Item ex.ſ. si vero quis voluerit.potest sumi illa auť.hec vsus prestatio.itez ex.ſ.de sacris.sumitur auť. que est.C.de sa.san.eccl.sancimus.que incipit. preterea. Pene autē que imponūtur in hac constitutione in fi.licet dicantur in illa autē.q̄ res iaz dictas.tñ illa melius sumitur.ſ.de nō alie. ſ.quia vero leonis.

¶Ut ī exordio litis litigātes iurēt etiā q̄ neqz ꝓmiserant ꝛc.Rubrica. 4

1 Constitutio ista tres habet partes.prima est de iuramēto calūnie in quo lz alia capitula apponanť.ſ.q̄ nō calūniādi aīo.vt.C.de iura.calū.l.ij. in prin.ꝛ q̄ nō exigat vel faciat calūniosas prorationes.vt.ſ.de his qui ingredi.ad appel.ſ. fi.tamē in iudicijs puritas per oīa appareat dicit eos litigantes vel eorum heredes iurare qđ nihil dederūt vel dabūt iudici: vt ꝓ eis iudicet q̄ plene dicas.vt.j.eo.vsqz ad illū.ſ.si ꝯs aūt ꝛc. Et siquis dixerit se dedisse parcitur ei:ꝛ iudex punitur si probat aliter non calūniose dicitur dedisse.qđ dic vt.j.eo.ſ.siquis autē.vsqz ad.ſ.in causis. ¶Secunda pars de sportulis dicit q̄s dic exigi ſm leges:aliter qđ dicit.j.e.ſ.ꝛ hoc quo qz. ¶Tertio de referēdarijs qui suo officio abutentes exequebantur. quod tñ referre debebant:et vel ad transigendum vel ad paciscendum eos compellebāt.qđ eorū officiū nō est:licet quandoqz sit iudicis.vt.ff.de le.j.l.huiusmodi.quod dic vt.j.eo.ſ.quia vero.vsqz in fi. ¶In summa no.q̄ ex hac cōstitutione.j.eo.vsqz ad ſ.siquis autē.et.ſ.in causis.ꝛ.ſ.si que vero. sumitur autē.que est.C.de iureiur.l.ij. que incipit.principales. Itē ex eo qđ est.j.eo.ſ.siquis autē.vsqz ad.ſ.in causis.sumitur autenť. que est.C.de pena iudi.qui male iudicauit.l.j.que incipit.nouo iure.

¶De ecclesiasticis titulis.Rubrica. 5

2 Alia varijs legibus tractatur de priuilegijs ecclesiarum. Ideo omnia sub hac lege comprehendere vult. dicit ergo ecclesiasticis titulis et priuilegijs q̄ exponе vt dixi.j.eo.in prin. In primis dat eis priuilegium vt omnes leges sint subiecte sub sacris canonibus que sunt in sacris quattuor cōciliis:siue in ordine residendi: siue in alijs.que dic,vt.j.eo.vsqz ad.ſ.ad hoc. Secundo dat priuilegium vt sordidis muneribus non vexentur:nec inscriptione lucrationum:immo si alterius erat prius possessio sit grauata tamen desinit ex quo ad ecclesiam peruenit.vt.j.e.ſ.ad hoc.ꝛ.C.de sa.san.ec.l.placet.Tertio dat priuilegium in prescriptione rerum ecclesiasticarum. quod dic plene vt.j.eo. ſ.pro temporalibus.Quarto dat priuilegium circa ipsius ecclesie compositionem siue inter viuos quis incipiat:siue in vltima voluntate. qđ dic vt.j.eo.ſ.siquis autē voluerit.et.ſ.sicqs autem in sua domo.ꝛ.ſ. siquis edificationem. Et expensas debet cōstituere etiam ad luminaria ꝛ ad alia.vt.ſ.vt nullꝰ fabri.ora.ſ.j.Quinto in relictis: quia licet alīs non valeant mortue persone relicta.vt.C.de cad.tol.ſ.j. huius causa valēt siue deo siue sancto alij nominato: a quia per gloriā a sancti viuere intelliguntur. vt et dicitur de eo qui pro imperatore terreno moritur.vt insti.de excn.tu.ſ.j.et ideo ipse viuit.Item licet incerte persone relicta non valeant:hec tamen siue captiuis siue pauperibꝰ relicta valēt:ꝛ infra sex mēses sunt soluēda:ꝛ exigenda per eum qui ꝓ testatore fuerit electus: siue per episcopum.qđ dic vt.j.eo.ſ.siquis autem etiam.vsqz ad.ſ.si autem annale sub certa distinctione.vt dicitur.j.eo.ſ.si autem annale. Septimo vt clericis suis succedant ecclesie nisi fecerint testamentum.quod facere possunt seculares clerici subditi nō prelati: nisi in in his que ante prelaturam habuerunt vel etiā post ex genere coniuncto vsqz ad quartum gradum.vt.j.eo.ſ.interdicimus. et.ſ.hoc autē.et j.de sanc.epiſ.ſ.presbyteros. Octauo vt bona ecclesiarum nullo modo in hereticos deuenire possint.quod plene dicitur.j.e.ſ. iubemus. ꝛ.ſ.rector.vsqz ad.ſ. orphanotrophos. Nono dat priuilegium orphanotrophis.quod dic vt j.eo.ſ.si. et pe.ꝛ antepe. ¶In summa no.q̄ de hac constitutione.j.e.ſ. pro temporalibus. sumitur partim auctē.que est.C.de sa.san.ec. super.l.si.que incipit.quas actiones.vsq; ad versi.vsucapione. Et item ex eo quod legitur.j.e. ſ.si autem pro redemptione. sumitur auten. que est.C.de epi.et cle.que incipit. licet super l.nemini.Itē ex eo quod est.j.eo.ſ.si autē. sumitur autē.que est.C.ad.l.fal.l.ij.que icipit.similiter.Item ex eo qđ est.j.eo.ſ.interdicimus. sumitur autē.que est.C.de epi,ꝛ cle.sup.l.sacro sancte.que incipit.licentiam.

a Quia ꝑ gloriam. Add̄ tex. vbi gl.in l.j.ſ.sicqs in collatiōe. ff. ad.l. aquil.

¶Ut fratrum filij succedant,ad imitationem.Rubrica. 6

3 Ac constitutione quatuor ponunť casus aliter capitula in quorum quolibet vnaz corrigit legem. Et ideo merito incipit nostras ꝛc.vt.j.eo.in pn. ¶De primo ergo dic qđ dictum erat.ſ.de pere.ab inte.ſ.si autem defunctus.q̄ filij fratrū non veniebant ad successionem fratris mortui cum alijs fratribus si extabat aliquis de

BIU Cujas

superioribus: licz eorū pater vocaretur si viueret. quod corrigit. j. eo. in prin. vsq; ad. §. illud. ¶ In secūdo corrigit illud qđ dixerat. §. vt spōlar. in prin. ꝙ donatio ꝓpter nuptias nō indigebat insinuatione. dicit ergo hic ꝙ ꝑtū ad mulierē est verum: sed ꝑtū ad virum posset nocere hoc: scz casu: vt si pactum fecerat de dote tota vel partis lucrāda premoriente vxore tm̄ lucrabitur ꝑtū est vsq; ad quantitatem donationis: que potuit sine insinuatione valere. vt j. eo. §. illud. vsq; ad. §. q; vero. ¶ Tertio dicit ꝙ mulier secundo nō nubens habeat partē quātum quilibet filiorum etiam ꝓprietatis ratione. licet. §. in titu. neq; virum. §. j. indistincte dixerit nil habere. ¶ Quarto corrigit. l. scz vt liceat matri z auie. §. quia vero dudum. in fine. §. ibi. iure em̄ ꝛc. ¶ In summa no. ꝙ ex hac constitutione. j. eo. §. j. sumitur pars autenti. cessante. C. de legi. here. super. l. iij. in illo ver. z cum proximis ꝛc. Item ex. §. illud. quod est. j. eo. sumitur pars eius quod est. C. de dona. ante nup. super. l. fi. autenti. eo decursum est ꝛc. abinde in antea. ibi. hoc autem ad mulierē ꝛc. Item ex eo quod est. j. §. quia vero mulieres. sumitur auc. que est. C. de secun. nup. que incipit. si tamē abstineat. super. l. hac edictali. in fi.

¶ Ut nulli iudicū liceat habere loci seruatorem. Rubrica. 7

4 Summā acci/pe vt no. j. e. super rubrica. Intentio huius cōstitutionis est releuare subiectos in omnibus: et maxime in penis que propter delicta fiūt. Et quia maior grauitas erat eis per quedam officia que sub bono colore pessima erāt: quia erant quidam qui loci seruatores vocabantur: quasi quidā vicarij pro iudicibus: ideo eos omnimodo prohibet hac cōstitutione. z. §. vt iudi. sine quoquo suffra. per totū. z. j. de collato. §. ad hec. nisi per principis licentiā quandoq; fiant. vt. j. eo. §. j. z. ij. vsq; ad. §. super hoc. ¶ Secunda parte precipit: vt actus legitimi libere fiant. quod dic vt. j. eo. §. ex hac. ¶ Tertio quia quādoq; aliqui iniuste grauantur appellationibus precipit admitti: z interim nihil innouari. vt. j. eo. §. illas vero. z. ff. nil nouari. per totum. ¶ Quarto dicit cuiuslibet crimis eam penam imponi: z peccanti non alij: et non precio: sed gratias aliquis si est absoluendus absoluatur: si puniendus puniatur: adeo vt si alibi fugerit per publicas litteras requisitus reducatur. vt. j. eo. §. quoniā. z. §. si vero. z ibi plene nota. ¶ Quinto de iussionibus que a principe vel a iudice alio emanāt. si em̄ sunt de causa priuati tenēt etiā in tpe successor. si de publica ita ꝙ nō ledat fiscus: alꝫ nō nisi sēda iussio interuenerit. vt. §. de mā. prin. §. deinde. z. j. e. §. z hoc ꝙ iubemus. ¶ Sexto de libero homine vt filius alicuius non accipiatur pro debito: alꝫ pena imponitur. z idem de muliere subiicitur pro marito. Quia mutuo amore inuicem spoliarentur. vt. j. eo. §. quia vero. z. §. illud. ¶ Septimo de conuentione mulierum quibus priuilegiū datur: vt pro ciuili vel criminali causa non includātur: sed si graue est crimē fideiussori vel monasterio concedit. ¶ Si autem adulterius dicitur in monasterio mittatur que plene dicuntur. vt. j. eo. §. necessarium. vsq; ad. §. quia vero nostram. Et ibi etiam incipit tractare de penis que imponuntur sponte matrimonia dirimentibus: quia pene tam criminales ꝙ pecuniarie nimiū erāt graues olim ideo vtrasq; reparat hec constitutio. que dic vt j. eo. §. quia vero. z. §. vt autē. ¶ In summa no. ꝙ ex hac constitutione. j. §. quia vero. sumitur auten. que est. C. de actio. z obli. super. l. ob es. que incipit. in mora. Item ex sequēti. §. illud. sumitur auten. que est. C. ad velleia. l. antiqui. que incipit. si qua mulier. Item ex eo quod est j. eo. §. necessarium. sumitur auten. que est. C. de offi. ci. iudi. que incipit. sed hodie. Item ex. §. adulteram. sumitur auten. que est. C. de adult. super. l. Quis. que incipit. sed nouo iure. Item ex eo quod est. j. eo. §. quia vero. sumitur auten. q; est. C. de ser. fugi. l. ij. que incipit. sed nouo iure. Item ex. §. vt autem. sumitur auten. que est C. de bo. dā. que incipit bona dānatoꝝ. sup. l. ij.

¶ Ut differentes iudices. Rubrica. 8

5 Hec cōstitutio tractat de ordine agendi. Nam primo ad suum proprium iudicem. secundo ad episcopum. tertio ad principem est decurrendum: alꝫ punitur. vt. j. e. §. j. z. §. si quis. z. §. hec aut. z. §. de man. princ. §. sit tibi. Si tamen iudex suus faciat ei ius: sed habeat eum suspectum associet episcopum: et sic ordinarius non recusatur: sed delegatus tantū. vt. j. eo. §. si vero. et. C. de iudi. l. apertissimi. ¶ Secūda parte dicit si etiam ipsum vellet cōuenire: quod est intelligendum pro furtis vel etiam pro oppressione nimia subiectorum potest coram episcopo. vt. j. eo. §. si tamen. z. §. vt iudi. sine quoquo suffra. §. necessitatez. de aliis no. vt i predicto §. aliud. ¶ In tertia parte ponuntur quidam casus qui sunt plani. vt. j. eo. §. sed etiaz. vsq; in fi. ¶ In summa no. ꝙ ex hac cōstitutione. §. si vero contigerit. sumitur auten. que est. C. de iudi. super. l. apertissimi. que incipit ¶ vero contigerit.

¶ De vsuris nauticis. Rubrica. 9

6 Dic constitutioni prebuit occasionem q̄stio facti de quibusdam qui traiectitiam pecuniam mutuauerāt. queritur visis attestationibus apud delegatos edictis precipit eorum consuetudinem seruare: cum non sit contra legem. vnde not. argumen. vt dixi. j. eod. §. j. in fine. ¶ In summa

BIU Cujas

no. ꝙ nihil ex hac est in. C.

¶De interdictis collegijs hereticorum. Rubrica. 10

1

Tolim etiã ante legem istam interdicta erant huiusmodi hereticorum cõuentiones. vt. C. de episco. ⁊ cle. l. cõuenticulã. ⁊. C. de sum. tri. l. ij. in fi. Hic aut aperte dicit eos excõmunicari ⁊ eorum cõuenticulas ecclesie assignandas. Et de hac nihil est in. C.

¶De raptis mulieribus. Rubrica. 11

2

Olam vnã questionẽ facit hec constitutio vltra ea que iam legimus. C. de rap. vir. determinata sunt. ſ. ſi rapta proprio nubat raptori: an eius possit lucrari substãtiã: ꝙ negat. qõ dic vt. j. e. ſ. sed mirari. vsq; in fi. Et ex hac nihil est in. C.

¶De collationibus ⁊ alijs capitulis. Rubrica. 12

3

E multis capitulis tractat hec cõstitutio. Et principaliter de collationibus que fiunt vel ratione possessionũ: vel boñ: vel cuiuslibet alterius. Soluebat eñ tributẽ rome ⁊ principi ibi existẽti fm indictiones ⁊ lustra. vt innuit. j. e. circa principiũ. Et officiales plerũq; preerant de quibus tractat hec cõstitutio ⁊ eorum officijs. vnde no. in hac constitutione qõ dixi. j. e. ſ. anteq;. Et ex hac nihil est in. C. ⁊ hec cõstitutio plene exponitur in nouellis.

¶De sanctissimis episcopis. Rubrica. 13

4 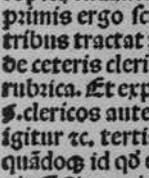

Alia varijs constitutionibus ⁊ legibus prouisum est circa res ecclesiasticas: puideamus nunc circa personas ecclesiasticas. Et q; intereas episcopus obtinet principatum: cuius appellatione etiam patriarche ⁊ archiepiscopi cõprehendantur. Ideo de hoc premittit. ¶In primis ergo sciendum est ꝙ hec constitutio de tribus tractat principaliter: scz de episcopis ⁊ de ceteris clericis. item de monachis: vt dicit rubrica. Et expeditur prima pars. j. eo. vsq; ad ſ. clericos autem. secunda vsq; ad. ſ. iubemus igitur ⁊c. tertia vsq; in fine. incidenter tamen quãdoq; id qõ est de vna parte sub altera ponit. ¶Circa prima duo videamus: scz de electione episcopi. secundo quid consequatur ex eo ꝙ est episcopus. Electio autem episcopi fit solennitervocatis primatibus archipresbyteris archidiaconis et alijs clericis: et attenduntur quedã in persona eligentium. debent eñ tres eligi electores qui periculo sue anime eligent non habentes vxores: vel si habent habuerũt ex virginitate ⁊ vnam tñ. Item scientes litteras et alia que dicuntur. j. eo. in princi. vsq; ad ſ. curialem. ¶Circa electum vero multa considerãtur: vt electio teneat que diximus. ſ. quo modo opor. epi. in princi. summe. ¶Sequitur videre quid cõsequatur ex eo quod est Episcopus. ⁊ ꝙ onus ⁊ emolumentum. Onus quia nõ debet ad tabulas ludere: vel ad specula ire qõ et de alijs clericis est. vt. j. e. ſ. interdicim⁹. Itẽ ꝙ non audeat ire extra ecclesiam: vt stet vltra annum vel citatus sit ⁊ non redit accipiet substitutum. vt. j. eo. ſ. interdicimus. Item ꝙ sinodum cum clericis debet facere semel in anno ⁊ interesse ⁊ causas eorum dirimere. vt. j. eo. ſ. vt autem. Quarto ꝙ non licet ei aliquem etiam percutere. est enim hoc extraneus sacerdoti. vt a j. eo. ſ. sed nec̃ liceat. Quinto[a] ꝙ nullam mulierem secũ debet habere: licet olim quasdã posſ ꝙ nullas set tenere de quibus nõ erat suspitio. vt. j. eo. mulierẽ. ſ. eps vero. ⁊. C. e. l. cum. Sexto ꝙ habet necessarias de se facere ius clericis suis. vt. j. e. ſ. si quis cõtra hoc de iure aliquẽ. potest tñ facere: ⁊ honor istud dicit. Ecõ re canonica ad honorẽ multa sunt. In primis ꝙ si erat q; ãno lz seruus: vel ascriptitius: vel filius ſa. liberat sta nõ suspetim a potestatis iugo. vt. j. eo. ſ. sed hoc quidẽ. ctã. vt in ⁊. ſ. consti. que de digi... ſ. illud. Secundo ꝙ de c. interdi tutelis vel curis nõ se intromittat: lz alij clerici xit. xxxij. possint esse test. nẽtarij nõ datiui vel legitimi. et sequit quod dic vt. j. eo. ſ. deo autez amabiles. ⁊. ſ. se abb. i eoquẽ. Tertio quia fideiussor vel colonus vel publicanus non erit: vel litis procurator: licet et marie. in de alijs clericis idẽ iuris sit nisi quia alij clerici v. col. de pro ecclesia poterunt litigare. qõ posset etiam constitu. eps. vt. j. e. ſ. alium. ⁊. ſ. sequẽ. ⁊. ſ. spor. ularij. Quarto quia ad testimoniũ non trahitur inuitus: sed cũ maxima discretiõe ad eum mittitur. Quinto quia non trahitur ad causam ciuilem vel criminalẽ inuitus sine iussiõe principis ad ciuilẽ iudicem. vt. j. eo. ſ. nulli. ⁊. ſ. secum nec̃. sed coram archiepo. ⁊ archieps coram patriarcha. ⁊ patriarcha coram papa conueniũtur. vt. j. eo. ſ. si autẽ a clero. ⁊. ſ. si vero contra metropolitanũ. Sexto ꝙ nullã fideiussionẽ dabit de iudicio sisti. vt. j. eo. ſ. pro omnibus. Sunt ⁊ alia que ad eius honorem pertinent: que per hanc plene patẽt. Septimo circa sportulas. vt. j. eo. ſ. sportularum. ¶Sequitur de alijs clericis. In primis presbyter. xxv. an. debet habere diaconus ⁊ subdiaconus. xxv. lectores. ⁊ alij. xvij. abbatissa. xl. annos. sed olim. l. vt. j. eo. ſ. clericos. et ſ. psbyter. ⁊. ſ. diaconissaz. ⁊. ſ. quomodo opor. epi. ſ. quanta. ⁊. C. eo. l. diaconissam. Item non debet habere vxorem qui in sacris ordinibus consecratur nec curialis esse nisi. xv. annis steterit in monasterio. Item nec seruus sed ascriptitius sic: seruus tamẽ si domino sciẽte clericauerit se: fit liber. que dices plene. j. eo. ſ. sive ro futurus. vsq; ad. ſ. si quis oratorij domũ. sed factus clericus habet priuilegium tam si falsum ⁊ male fecerit ꝙ in testificatione. quod dic vt. j. eo. ſ. presbyter. ⁊. ſ. reuerendissimis. Sed inter cetera habet magnum priuilegium. ſ. in conuentione. de quo tractatur. j. eo. ſ. si quis cõtra aliquem per vnam chartã. vsq; illud. presbyteris autem ⁊ diaconis. Et ibi plene expedi-

a Quinto

ni in littera. alia etiã priuilegia merentur que dicuntur postea vsq; ad. ℔. iubemus. Vnde sequitur de monachis. de quibus plene diximus ℨ. de monachis. Et eundem ordinem hic prosequaris. De quibusdam aliis tangit hec cõstitutio scilicet bethotrophis et similibus in quor electione quedam cõsiderantur specialiter scilicet vt pecunia ob hoc nõ debeat dari: sed gratis potest ipse ipsi loco inferre. vt. j. eo. ℔. in synodochiñ. vsq; ad. ℔. si seruꝰ. Itẽ debet ei cõmitti administratio per decretum episcopi. vt. C. eo. l. orphanotrophos. Itez rationem reddere sub episcopo. vt. j. eo ℔. yconomos. licet olim non redderent. vt. ℨ. de ec. ti. ℔. fi. ¶ In summa no. q ex hac constitutione. ℔. sed hoc quidem. j. eo. sumitur autẽ. que est. C. de epi. ꝛ cle. super l. serui. que incipit. episcopalis ordo. Item ex eo quod est. j. proxi ℔. presbyteris et diaconinibus. sumitur auten. que est. C. eo. super. l. generaliter. que incipit. presbyteros ꝛ diaconos. Item ex eo qõ est. j. eo. ℔. nulli vero. sumit autẽ. que est. C. eo. l. nec honore. que incipt. sed iudex. Item ex eo quod est. j. eo. ℔. interdicimus. sumitur auten. que est. C. eo. super. l. generaliter. que incipit. interdicimus. de sanctissimis episcopis.

¶ Explicit Summa. d. Azonis Lugd. impressa per Johannem Thomam. Impẽsis nobilis mercatoris Stephani Gueynard: als Pineti. Anno domini millesimo quingẽtesimo decimoquarto. xj. die mensis Maij.

Registrum.

aa bb a b c d e f g h i k l m
n o p q r s t u x y z ꝛ ꝯ ꝑ A
B C D E F G H J K L M
N O P Q R S T V X Omnes sunt quaterni preter b b ꝛ X qui sunt terni.

Amor Improbus omnia vincit.

BIBLIOTHÈQUE DE PARIS
3954
BIU Cujas

BIU Cujas

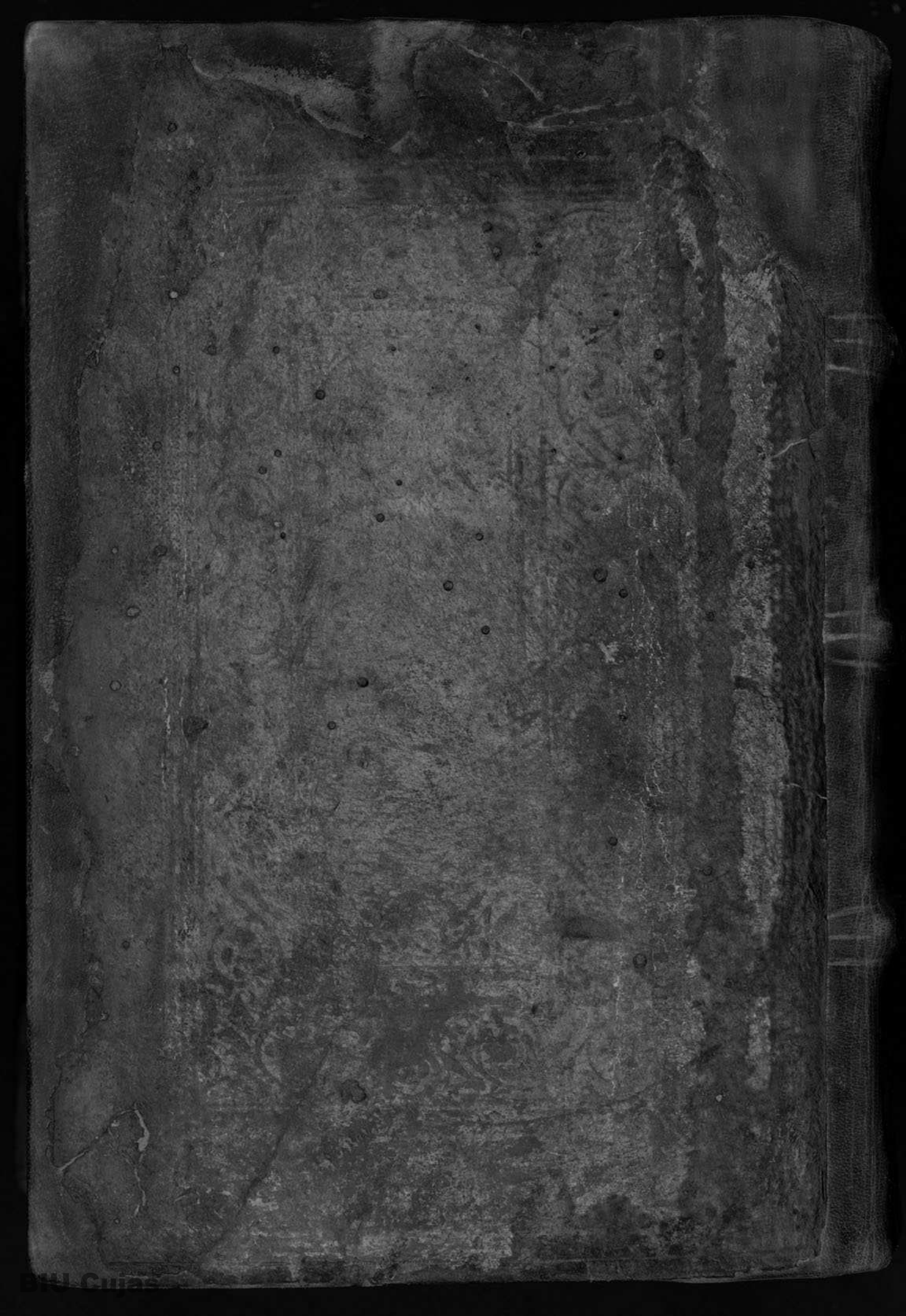

10289

SUMINAE
EXCELLENT
JURES
MONARCHE

BIU Cujas